Mishnah.
ורה עם
טוב.

[Warsaw, 18
6 v. in
Each vo
Vol. 5
Vol. 6
I. Bertin
ca. 1500.
1654.

אהרן ה"מ רכלא ~~S. Friedman~~ 25 ~~ר' אייר תרנ"ט~~ Erl!

~~יצחק ה"מ קלרלא Engel Hostetter 15 כ' סיון תרנ"ט~~

~~...א ה"א ...לא Ida Hahn 20~~ י' אב

~~אפרל ה"א חוה A. Hecht 15 יא שבט~~

~~יהודה ה"מ צפורה Pohlstein 20~~ אדר א'

~~בנימין ה"מ שרה Rosenberger~~ סוכות

~~ישלא ה"ת אדלא Theresia in Ubel.~~ חשון

~~מרים ה"ל רסלא = Frau Fridler טו"בת~~ תרס"ב

~~פרדל ה"מ בירלא~~ ברינלאן אחותי ז"ל ~~כ"ד שבט~~

זאב ה"מ ברנלא י"ב ניסן

~~רבקה ה"מ גודל = Schapper ... רסלן~~

~~רכלא ה"מ ישלא = Langguth ... רה~~ כסלו

אפרים אבקה פסאן יעקב קר

2432 ב עש = 1 אבקה

~~אליעזר ה"א הרדל Eisig Bamberger! 20~~

~~אלה ה"א רסלאן A. Waldberg 10 י"ד אייר~~

~~ה...ס ה"ן יודלאן = Katz סוכות~~

~~נתן גברנל ה"א ברינדל 15 Hedner 2 Dezemb. 97~~

~~אלה ה"א בילאן 15 Langguth כ"ג אדר 1898~~

~~...ה"ן ...לאל = Ambach 20 כ"ד אייר 1898~~

אבי היקר ע"ה יוסל ה"א הרדל כ"ב אלול 1898

~~נחם ה"א הרדל (Lang)~~

ה"ל בלימלה = Elie Weilberg פסח תרנ"ט

Dieses Mischnaes
gehört
Meier Zucker
Thüngen
bet. 13 September 1887.

משניות

סדר זרעים

עם פירוש הגאון

רבינו עובדיה מברטנורה זצ"ל

עם נופת צוף מפירוש הגאון רבינו תוי"ט אשר נקרא בשם

עיקר תוספות יום טוב

תועלת הפירוש ועל מה אדניה הטבעו ומי ירה אבן פנתה
הלא המה כתובים בהקדמת הגאון המאסף אשר עין
הקורא תחזינה מישרים וכעת הוספנו כמה מעלות טובות:
ה"ה הגהות מהגאון רשכבה"ג רבינו אליהו ז"ל מווילנא.
נם ראשי פרקי הש"ס עם א"ב.

ועתה הוספנו עוד מעלות בקודש

א) פירוש רבינו עובדיה מברטנורה על פ"ג מ"א ופ"ה מ"ה מכלאים.
ב) ד"ה בהרע"ב בכל מאמר ומאמר מפירושו הדפסנו באותיות מרובעים להאיר עיני הקורא.

בהוצאות בית מסחר הספרים ר' יהושע גרשון מונק
"י. ברחוב נענשע נומר (4) בבית הומה שלו:

וואַרשא

Мишне Зроимъ Часть I.
1884.

Дозволено Цензурою.
Варщава. 22 Декабря 1883 г.

Въ Типографіи И. Бватмана Долгая улица № 32.

הקדמה

תורף דברי ההקדמה להגאון בעל המאסף ספר עיקר תוי"ט כאשר הוא בכתובים בדפוס לבוב.

כדי להגלות מזומה לרבים על מה הדבר הוטבעו והעיקר שתול על פלגי מים רבים שרשו ונופו במקום עלה. אודיע מפתח שפתי מישרים:

הראשון הנה זה בא בכל מקום שמביא רבינו התוי"ט לשון הזהב. מהגמרא והירוש' וספרא וספרי ותוספתא מה שלאחר לביאור המשנה או דברי רבינו הברטנורה לא נפל מכל דבר הטוב ההוא לגרוע ס"ו אף קוצו של יו"ד. וגם עם המראה מקום במקום עמידתו במסכתא ובסיום הדף:

השני במקום שמביא. פירש"י ותוספות והרי"ף והרמב"ם והראב"ד והר"ש והר"י והרמב"ן והרשב"א והרא"ש והטור והר"נ וכו'. ורבינו יהונתן הכהן והמרדכי והב"י והפי' שמביא התוי"ט בסדר זרעים עם כל דברי הגאונים הבאי' אחריהם מה שנוגע לפשט המשנה או הר"ב. הכל בא ככתבם וכלשונם דבר דבור על אופניו:

השלישי הכי נכבד תורת רבינו התוי"ט בעצמו אשר ברוב בינתו בנה תפוחי זהב במשכיות כסף מה שנוגע ג"כ פש"ל. הכל בא אל קרית ספר:

הארבעה השיבנו בכל מקום שדברי התוי"ט רחבים ומופלגים ללקט כמה דבורים מהר"ב ולבארם יחדיו. וכדי להקל על המעיין עברתי בין בתריו וחלקתים למאמרי' שונים דבר דבור על אופניו. והנה זה בא לפרקים בעזהי"ת להיות לביאור דבריו הסתומים במושכל הראשון ויגעתי ומצאתי תאמין:

החמישי באתה מקום שראיתי דבר חידוש הקרוב לפשוטו בס' תוספות חדשים לא מנעתי הטוב:

הששי העמדתי ציונים בעיקר תוי"ט לסדר המשנה והר"ב. בסגלי לבנה עגולים כזה ( ).

סוף דבר עיניכם תחזינה מישרים שלא נגרע מעבודתי דבר בכל קדושת הס' תוי"ט כל דבור ודבור נשקתי כי עונים כו' והיה למאורות. אפס במקום שנוגע לפלפול בגמרא או בהרמב"ם מה שאינו נוגע למקום עמידתו את זה פסחתי עליו כדי להקל על הלומד במשנתו. ולמען יקטן דבר מה שיוכל כל איש לשאת באמתחתו בשבתו ובקומו כו' ויקרא כדרכו העליא מתבת הדפוס בשמוני דפין:

ואחרי שרבינו הגאון המחבר קבע לספרו שם הגאות תוי"ט. להיות לזכרון ולשם הגאה לו יו"ט. לכל ישראל ולרבנן. קראתי לחבור הזה בשם עיקר תוי"ט. להראות כמו שעקרו שתול במקום טהרה. ואבוא עד הראש אשר אמר רבינו בהקדמה שמחברת רבו הגאון רבינו יהודה ליואי בר בצלאל זלה"ה. ועד היכן דבריו מגיעים בד"ה וגדול כמו כו' וגם סלוס ראיתי אחרי כולי בכתבי הקודש אחי וראשי הגאון האמיתי מוה' יצחק אייזק הכהן זללה"ה. בא' המקומות. היה עליו יד ה' ובנה תפוחי זהב במשכיות דברי הגאון הנזכר. ובגמר דבריו סיים בזה"ל. זכותו יעמוד לי ולזרעי דמזרעיה קאתינא. וחיי זרעו קודמין. ובו תחזק נפשי הלא אב אחד לנו ובבטן עשהו עשני. ואבינו הר"ב ז"ל היה מחילד דור שביעי מהגאון מהר"ל מפראג. ומעורר זכות והקות חוט המשולש ובשלום כל ישראל יהיה לנו שלום:

הק' משלם באמ"ו הרב הגדול מוהר"ר יואל הכהן צדק זצוק"ל

מפתחות פרקי סדר זרעים ע"פ א"ב

א ברכות פ"ה. פ"ט: פיאה פ"א (ועי' פ"ג): כלאים פ"ו. פ"ט. תרומות פ"ג. פי"א. חלה פ"ג: ב פאה פ"ז: שביעית פ"ד. פ"ה: תרומות פ"י: ערלה פ"ג: ג פאה פ"ה: ד בסדר נזיקין קדשים טהרות: ה ברכות פ"ב. פ"ט: פאה פ"ד: דמאי פ"א. פ"ד. פ"ה. פ"ו. פ"ז: כלאים פ"א. פ"ד: שביעית פ"ט: תרומות פ"ג פ"ד פ"ו פ"ז פ"ח פ"ט: מעשרות פ"ב פ"ג פ"ד פ"ה: מעשר שני פ"ד: ערלה פ"א פ"ב: בכורים פ"ב: ו פאה פ"ב (וע"ש): דמאי פ"ג: ז בסדר טהרות: ח תרומות פ"א: ט בסדר מועד קדשים טהרות: י בכורים פ"א: כ ברכות פ"ו: פאה פ"ז: כלאים פ"ב פ"ה פ"ח: שביעית פ"ז פ"ח: מעשרות פ"א: מעשר שני פ"ה: בכורים פ"ג: ל מעשר שני פ"ג: מ ברכות פ"א פ"ג: פאה פ"ג פ"ח: דמאי פ"ב: שביעית פ"ג: מעשר שני פ"א פ"ב: נ בסדר מועד נשים נזיקין טהרות: ס תרומות פ"ה: ע כלאים פ"ג: שביעית פ"א פ"ו: פ חלה פ"ב: צ בסדר טהרות: ק כלאים פ"ד: ר בכל ס' פ': ש ברכות פ"ז: שביעית פ"ו פ"י: חלה פ"ד: ת ברכות פ"ד:

פתיחת דברי רבינו הגאון תוי״ט

אמר הצעיר ראיתי להעתיק הגה״צ בתחלת הלכותיו שכתב ברכת התורה. וכיון למאמרי רז״ל במסכת נדרים ונדפס בגמרא פ״ד. וגם דקדק הרמב״ם והרע״ב זללה״ה שתן הודאה על כל מי שיכנס לבית המדרש ללמוד. על כן הנ׳ מעתיקם כלשונם בספר הרי״ף. ולכל ברכות התורה כבר תלויים הן בסדר התפלות:

בכניסתו מהו אומר

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי. ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי. שלא אומר על טמא טהור. ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור. ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם:

ביציאתו מהו אומר

מודה אני לפניך ה׳ אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש. ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משכים לדברי תורה. והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העולם הבא. והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם. ואני אבטח בך:

ברכות התורה

ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. והערב נא יי׳ אלהינו את דברי תורתך בפינו. ובפיפיות עמך בית ישראל. ונהיה אנחנו וצאצאינו. וצאצאי צאצאינו. וצאצאי עמך בית ישראל. כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. ברוך אתה יי׳ המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם. אשר בחר בנו מכל העמים. ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה יי׳ נותן התורה:

הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני תלמוד זה לידי מעשה. ולידי מדות ישרות. ולידי ידיעת התורה. והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. בשם יהו״ה ובשם אדני מתיחדים יאהדונה״י על ידי הנעלם (בדחילו ורחימו):

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך.

הדרן עלך סדר זרעים והדרך עלן דעתן עלך סדר זרעים ודעתך עלן לא נתנשי מינך סדר זרעים ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואח״כ יאמר

יהי רצון מלפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותינו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נהמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא: הערב נא יי׳ אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפי עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאנו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. בא״י למדני חקיך. אמן אמן אמן סלה ועד: תהלים קי״ט:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי כשם שעזרתני לסיים סדר זרעים (או מסכת פלוני) כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה. ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום:

ואם הם עשרה אומרים קדיש.

מאימתי

קורין (א) את שמע בערבית משעה שהכהני' נכנסים לאכול בתרומתן (ג) עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים עד חצות. רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר. (ה) מעשה שבאו בניו מבית המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע. אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות. ולא זו בלבד [א] אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר. וכל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר. אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה: ב מאימתי קורין את שמע בשחרי' משיכיר בין תכלת ללבן. רבי אליעזר אומר בין תכלת לכרתי. [ב] (וגומרה) (ט) עד הנץ החמה (י). רבי יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות. הקורא מכאן ואילך לא

[א] ס"א אמרו [ב] נ"א ל"ג

מאימתי קורין. משעה שהכהני' נכנסים לאכול בתרומתן. כהני' שנטמאו וטבלו אין יכולים לאכול בתרומ' עד שיעריב שמשן דהיינו צאת הכוכבים והא דלא תני משעת צאת הכוכבים מלתא אגב אורחיה קמ"ל שאם נטמאו הכהנים בטומאה שטהרתן תלויה בקרבן כגון זב ומצורע אין הכפרה מעכבתן מלאכול בתרומה דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומ' (ב): עד סוף האשמורה הראשונה. שליש הראשון של לילה שהלילה נחלק' לשלשה משמרות (ד) ומשם והילך לא מקרי תו זמן קריאת שמע דשכיבה ולא קרינא ביה בשכבך ומקמי צאת הכוכבים נמי יממא הוא ולאו זמן שכיבה והמקדימי' וקורים קריאת שמע של ערבית מבעוד יום סומכים אהא דרבי יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר תפלת המנחה עד פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה וקי"ל דעבד כרבי יהודה עבד ומיד כשכלה זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: עד שיעלה עמוד השחר. דכל הלילה מקרי זמן שכיבה והלכה כרבן גמליאל שגם חכמים מודים לו ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה. ומיהו לכתחלה משהגיע עונת קריאת שמע של ערבית דמתני' דהיינו מצאת הכוכבים אסור לסעוד וכל שכן לישן עד שיקרא ק"ש ויתפלל: מעשה שבאו בניו מבית המשתה. בניו דרבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות והכי קאמרי ליה הא דפליגי רבנן עלך דוקא קאמרי עד חצות ותו לא ויחיד ורבים הלכה כרבים או דלמא רבנן כוותך סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה ואמר להו רבנן כוותי סבירא להו (ו) והא דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה וחייבים אתם לקרות: ולא זו בלבד. כולה מלתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניו: הקטר חלבים. של קרבנות: ואברים. של עולת תמיד של בין הערבים שנזרק דמו ביום מצוה להעלות הנתחים כל הלילה דכתיב (ויקרא ו) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר (ז): וכל הנאכלים ליום אחד. כגון תודה וחטאת ואשם וכיוצא בהם שהם נאכלים ליום ולילה זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר והוא המביאן לידי נותר: אם כן למה אמרו חכמי' עד חצות. בק"ש ובאכילת קדשים אבל בהקטר חלבים ואברים לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה (ח): כדי להרחיק את האדם מן העבירה. שלא יבא לאכלן אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת וכן בק"ש שלא יאמר עדיין יש לי שהות ותעבור עונתה: ב בין תכלת ללבן. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית. פי' אחר גיזת צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה ונשאר לבן: בין תכלת לכרתי. צבע התכלת קרוב לגוון של כרתי כרישין שקורין פורו"ש בלע"ז: עד ג' שעות. ביום עד סוף שעה שלישית שהוא רביע היום בזמן שהימי' והלילו' שוים ולעולם זמן ק"ש הוא עד רביע היום בין שהימים ארוכים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן תפלת השחר עד ד' שעות ביום היינו עד שליש היום וד' שעות דנקט לפי ששליש היום הוא ד' שעות בזמן שהימים והלילות שוין וכ"מ שנזכר במשנה כך וכך שעות ביום על דרך זה אתה צריך לפרש ולדון. זו הבנתי מפרושי הרמב"ם ונתקבל לי. וטעמא דרבי יהושע דאמר עד שלש שעות ביום שכן דרך בני מלכים שאין עומדים ממטתן

עד

(א) מאימתי כו'. תנא אקרא קאי דכתיב (דברי' ו) בשכבך ובקומך מהם למד שחובה על אדם לקרות שמע בערב ובבקר. ושאל עכשיו מאימתי זמנו ומדכתיב בשכבך ברישא הקדים של ערבית. גמ': (ב) דהקרא ואחר יאכל מן הקדשי' מוקמינן לה בתרומה ביבמות ד' ע"ד. והכי משמע קרא עד שיטהר הרקיע מן האור והיינו כשיצאו כוכבים. הר"מ: (ג) בתרומתן. כלו' שמוכנת לפניה' וכלום חסר כ"א לאכול. תוי"ט: (ד) משמרות עבודה של מלאכים ושיר שלהם נחלק לג' חלקים כאשונה לכת אחת וכו'. רש"י: (ה) ע"ה יש רגילין לפותרו כוכב השחר וכ"כ הרד"ק במזמור איילת השחר פי"ו איילת שם לכוכב השחר וע"ש: (ו) כלומר בפירוש בשכבך כוותי ס"ל דפרושו כל הלילה ודלא כר"א והאי דקאמרי כו' שהם עשו סייג ובהא פליגי עלי וא"כ בסייג אין הלכה כר"ג כו' ולא כהבו הלכה כר"ג אלא על עיקר דין תורה. תוי"ט: (ז) ואע"ג דפשטיה דקרא בכל עולה כתיב ולא דוקא בעולת תמיד ובריש פ"ו דפסחים מוכח דכל אימורי קדשים דינן כל הלילה. אלא נקטי מלתא פסיקא. תוי"ט: (ח) שכן רגילות המשניות לשנות בקיצור מה שכתוב בפירוש בתורה: (ט) ונומרה כו'. כדי שיסמוך גאולה לתפלה כמ"ש הר"ב במ"ה פרק ג': (י) הנץ החמה. הוא מלה

לא הפסיד כאדם הקורא בתורה: ג ב"ש אומרים בערב כל אדם יטו ויקראו ובבקר יעמדו שנאמר (דברים ו) ובשכבך ובקומך. וב"ה אומרים כל אדם קורא כדרכו שנא' (שם) ובלכתך בדרך. אם כן למה נאמ' ובשכבך ובקומך בשעה שבני אדם שוכבי' ובשעה שב"א עומדים. (יב) א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה: ד בשחר (יג) מברך שתים לפניה ואחת לאחריה. ובערב שתים לפניה ושתים לאחריה (יד) אחת ארוכה ואח' קצרה. מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר לקצר אינו רשאי להאריך לחתום אינו רשאי שלא לחתום ושלא לחתום אינו רשאי לחתום: ה מזכירין יציאת מצרים בלילו'. אר"א בן עזרי' הרי אני כבן שבעי' שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרי' בלילות עד שדרשה בן זומא. (יז) שנא' (דברים טז) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך. ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח:

פרק ב היה קורא בתור' והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא. בפרקי' שואל מפני הכבוד ומשיב. ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב דר"מ. ר' יהודה אומ' באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד בפרקי' שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם:

אלו

ומה הללו הרמוני' (שה"ש ו) כלו' עד שעה שהחמה מתחלת לזרוח בראשי ההרים. הר"י: (יא) ואע"ג דבפי"ד ויו"ם דשבת פסקו דלא כר' שמעון. הכא שאני דהואיל ועדיין זמן קימה במקצת יוצא בדיעבד. הר"י: (יב) שבני אדם עומדין. ב"ה מבינין כאי' מפסוק ובלכתך בדרך כלומר כפי שיזדמן לאדם שלא יסכון לא בשכיבה ולא בקימה. וב"ש אלא בא ובלכתך בדרך אלא ללמדנו שכל העוסק במצו' פטור מק"ש. כלומ' שכל זמן שהיה מהלך בדרך ואינך עוסק במצוה אתה חייב בק"ש אבל כשהתעסק במצוה כו'. ולכך אמרי ב"ה דא"כ הוא מבואר שבלכתו בדרך קורא ק"ש. הר"מ: (יג) בשחר. הכא דמיירי בברכות דלא כתיבי בקרא ניחא לי' למנקט בריש' דשחר כדאשכחן בתמיד דנקיט בקר תחלה אבל בר"פ דמיירי בק"ש דקאי אקרא נקיט בריש' דערבית. תוי"ט: (יד) ושתים לאחריה. שבע ברכות הללו על שבע ביום הללתיך (תהלים קי"ט) רש"י בשם הירו'. ויראו עינינו לא חשיב דתקנה אחרת היא. הר': (טו) לפירושו ה"פ להאריך לפתוח. אינו רשאי לקצר שלא לפתוח. לקצר שלא לפתוח א"כ להאריך לפתוח. והדר תני לחתום. והר"ן בשם הר"מ מפ' להאריך להתחיל ולחתום כו' לקצר כלו' שלא להתחיל בברוך או שלא לחתום בו': (טז) נ"ל דלכבודו קאמר ולא זכיתי כו' כלו' אע"פ שהי' חכם מופלג וראוי לנשיאות מצד חכמתו שהרי זכה לכך אפ"ה לא זכיתי כו': (יז) כדאיתא בגמ' בו ביום שנתמנה לא היתה הלכה שהיתה תלויה בביהמ"ד שלא פירשה: (יח) שני' למען תזכור. ומפני שפרשת ציצית שגורה בפי כל מפני קריאתה ביום בעבור מצות ציצית שבה הלכך הנהיגו לקרותה בלילה לצאת בה הזכרת י"מ בלילה. תוי"ט:

והוא"ל

עד סוף שעה שלישי' ורמזא דאמר ובקומך עד שעה שכל בני אדם עומדין ממטתן קאמר והלכה כר' יהושע (יח) וותיקין לתפלה צריך לכוון לקרות ק"ש עם הנץ החמה כמו שהיו הותיקין עושין: לא הפסיד. כלומר לא הפסיד מלברך לפניה ולאחריה אלא אע"פ שעברה שעתה קורא ומברך לפניה ולאחריה: כאדם הקורא בתורה. אע"פ שלא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה יש לו קבול שכר כקורא בתורה: ג יטו. על צדיהם דכתיב בשכבך דרך שכיבה: יעמדו. דכתיב ובקומך דרך קימה: כדרכו. בין בקימה בין בישיבה בין בשכיבה בין בהליכה: כדי היית. ראוי היית ליהרג ואם היית מת היית מתחייב בנפשך: ד שתי' לפניה. יוצר אור ואהבה: ואחת לאחריה. אמת ויציב: ובערב. מברך שתים לפניה. מעריב ערבי' ואהבת עולם. ושתי' לאחריה אמת ואמונה והשכיבנו: אחת ארוכה ואח' קצרה. אשתיי' שלפני' קאי יוצר אור ארוכה שפותחת בברוך וחותמת בברוך וכן מעריב ערבים. אהבה קצרה שחותמת בברוך ואינה פותחת בברוך: לחתום. בברוך: שלא לחתום. כגון ברכת הפירות וברכת המצו' (טו): ה מזכירין יציאת מצרי' בלילות. פי' ציצית אומרים אותה בק"ש של ערבית ואע"פ שאין לילה זמן ציצית דכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה: כבן שבעים שנה. הייתי נראה זקן ולא זקן ממש אלא שהלבינו שערותיו יום שמינו אותו נשיא כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות (טז) ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה (יז): ולא זכיתי. לא נצחתי לחכמים ודומה לו בש"ס בפרק בנות כותים דף (לח:) בהא זכנהו ר' אלעזר לרבנן כלומר נצחם:

פרק ב היה קורא בתורה. פרש' ק"ש: והגיע זמן. ק"ש: אם כיון לבו יצא. לדברי האומר מצות צריכות כוונה צריך לפרש אם כיון לבו שיהא מתכוין לצאת ידי חובתו. והאומר מצות אין צריכות כוונה מפרש אם כיון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן לאפוקי קורא להגיה שאינו קורא התיבות כנקודתן אלא קורא ככתיבתן כדי להבין בחסרות ויתרות דבקריאה כזו לא יצא. ואנן קיימא לן כמ"ד מצות צריכות כוונה: בפרקים. לקמן במתני' מפר' מה הם הפרקים: שואל מפני הכבוד. שואל בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום כגון אביו או רבו או שגדול ממנו בחכמה: ומשיב. ואין צריך לומר שמשיב להם שלום אם הקדימו לו: ובאמצע. הפרק: שואל מפני היראה. אדם שהוא ירא מפניו שמא יהרגהו. והא"ל שמשיב לו שלום אבל מפני הכבוד לא: ר"א באמצע. הפרק שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו ומשיב שלום למי שמוטל עליו לכבדו: ומשיב שלום לכל אדם. שהקדים לו שלום

ב אלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע ובין שמע לוהיה אם שמוע בין והיה אם שמוע לויאמר בין ויאמר לאמת ויציב. ר' יהודה אומר בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. א"ר יהושע בן קרחה למה קדמה שמע (ב) לוהיה אם שמוע [א](אלא) כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ יקבל עליו עול מצות. והיה אם שמוע לויאמר שוהיה אם שמוע נוהג ביום ובלילה ויאמר אינו נוהג אלא ביום [ב](בלבד): ג הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. רבי יוסי אומר לא יצא. קרא ולא דקדק (ד) באותיותיה רבי יוסי אומר יצא. רבי יהודה אומר לא יצא. הקורא למפרע לא יצא. קרא וטעה יחזור למקום שטעה: ד האומנין קוראין בראש האילן או בראש הנדבך מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה: ה חתן פטור מקריאת שמע [ג](בלילה הראשון) (י) עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה. מעשה (יג) ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שחתן פטור מקריאת

[א] ירושלמי ל"ג [ב] כ"א במשב"נ
[ג] במשנה שבגמרא ליתא

שלום והלכה כר"י ובכ"מ שאסור להפסיק כך אסור לדבר בלשון הקודש כמו בשאר לשונות: ב בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. דכתיב וה' אלהים אמת (ירמיה י) הלכך אין מפסיקין בין אני ה' אלהיכם לאמת (א) וכן הלכה: והיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה. דכתיב בה (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם ותלמוד תורה נוהג בין ביום ובין בלילה: ויאמר אינו נוהג אלא ביום. דאית ביה פ' ציצית שאינה נוהגת בלילה דכתיב (במדבר טו) וראיתם אותו: ג רבי יוסי אומר לא יצא. דכתיב שמע השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך (ג) ותנא קמא סבר שמע בכל לשון שאתה שומע והלכה כתנא קמא: ולא דקדק באותיותיה. להוציאן בשפתיו יפה בשתי תיבות שהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה הראשונה נגמרת כגון על לבבך עשב בשדך ואבדתם מהרה אם אינו נותן ריוח ביניהם להפרידם נמצא קורא אותם שתי אותיות כאות אחת: רבי יוסי אומר יצא. והלכה כר' יוסי ומיהו לכתחלה צריך לדקדק באותיותיה וכן יזהר שלא יניח הנד ולא יניד הנח ולא ירפה החזק ולא יחזק הרפה וצריך להתיז זיי"ן של תזכרו (ה) שלא יהא נראה כאומר תשכרו בשי"ן כלומר כדי שתרבו שכר שהרי אין ראוי לשמש את הרב על מנת לקבל פרס: הקורא למפרע. הקדים פסוק שלישי לשני ושני לראשון וכיוצא בזה: לא יצא. דכתיב והיו הדברים בהווייתן יהיו כלומר כמו שהן סדורין בתורה ומיהו אם הקדים פרשה ויאמר לפרשת והיה אם שמוע ופרשת והיה אם שמוע לשמע נראה דאין זה חשוב למפרע ויצא שהרי אינן סדורות כן זו לאחר זו בתורה (ו): יחזיר למקום שטעה. אם בין פרק לפרק טעה שאינו יודע באיזה פרק הפסיק ונראה איזה פרק יחזור חוזר להפסק ראשון שהוא והי' אם שמוע. והרמב"ם אומר שהוא ואהבת את ה' (ז) ואם באמצע הפרק טעה שיודע הפרק שפסק בו אבל אינו יודע באיזה מקום מאותו פרק (ח) פסק חוזר לראש אותו הפרק. היה קורא וכתבתם ואינו יודע אם הוא בוכתבתם של שמע או בוכתבתם של והיה אם שמוע חוזר לוכתבתם של שמע (ט) ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו אינו חוזר שעל הרגל לשונו הוא הולך: ד נדבך. שורה של בנין אבנים כמו נדבכין דאבן גלל בעזרא (ו) ואע"ג דמשתפי דליתא נפלי ולא נחו מכווני לא הצריכום ארכוב לרדת דק"ש לא בעי כוונה אלא פסוק ראשון בלבד: מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה. דצלותא רחמי היא ובעי כוונה הלכך יורדין למטה ומתפללין: ה חתן. הכונס בתולה פטור מקריאת שמע לילה ראשונה משום דטריד שמא לא ימצאנה בתולה. ואני שמעתי שמתירא שמא יעשה כרו' שפכה בבעילתו וטרדא דמצוה היא (יא) והמשנה אמר ובלכתך בדרך בלכת דידך הוא דמחייבת הא דמצוה פטירת: אם לא עשה מעשה. אם לא בעל עד מ"ש שהם ד' לילות טריד ואזיל ומכאן ואילך לבו גס בה (יב) ותו לא טריד ולעת"י שלא עשה מעשה חייב בקריאת שמע:

רחץ

פרק ב (א) והואיל ובקרא לא כתיב ויציב נראה דבין אמת לויציב כשרי להפסיק וכ"כ בש"ע ס"י ס"ו והאנא דנקט ויציב אסברא לשון ולסימן בעלמא נקיט. תוי"ט: (ב) למה קדמה שמע. וא"ת פשוט ליה דקדמה בתורה וי"ל דה"ק למה קדמה אף לפי ציצית דקדמה לכולן אלא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה א"כ היה לנו להקדים והיה שהיא מדברת בלשון רבים הו'. ומדמשני משום שיקבל עול כו' פריך ליה דא"כ שקדים ויאמר שיש בה ג"כ מעין קבלת עול כו' דכתיב אני ה' אלהיכם ולהיות לכם לאלהים: (ג) כלומר כיון דבלשון שמיעה הוציא הכתוב ש"מ שצריך שישמיע לאזניו וכאלו כתיב השמע: (ד) ולא דקדק. ולמדתם שיהיה למודך תם ליתן ריוח בין הדבקים. גמ': (ה) בכל האותיות יש לדקדק: (ו) ורבי יהושע לא קפיד אלא לכתחלה: (ז) משום שצריך להפסיק בין לעולם ועד לואהבת. א"כ זהו הפסוק הראשון שצריך לחזור לו. ומאחר שברור לו שכבר קרא פרשה אחת ממק"ש א"א שלא קרא עד לעולם ועד ולכך א"צ להתחיל מתחלת שמע. ב"י: (ח) וגם א"י אם קרא כלום מהפרק אבל אם סברי לו בקרא א"צ שיקרא עוד: (ט) הכי איתא בגמ' אבל בין וקשרתם לוקשרתם אין לטעות דקמא קמץ וטעמו מאריך. ושניין פתוח וטעמו אזלא: (י) בלילה. מדלא תני מלילה כו' י"ל דדוקא בלילות פטור אבל ביום חייב דמסיח דעתו אך י"ל דלכך נקיט בלילה לפי שמן הסתם בלילה הראשון הוא וה"ה לא פטור עד מ"ש: (יא) והר"מ פי' משום מצות פריה ורביה. ובאלמנה אין טרדא עם המצוה מש"כ בבתולה איתנהו טרדות בתרי גווני כמו"ש הר"ב: (יב) לי העירוך לבו קרוב לה כמו כל לשון גסות שבתלמוד ולפי' הא' כשלבו קרוב לה ימשול לה אף אם לא ימצאנה בתולה כו' ולפי' הב' כשהוא קרוב לה לא ישהה בבעילתו ולא יבוש כדי שלא יעשה כרות שפכה. והעיקר בעיני שהוא לשון גסות הרוח. תוי"ט: (יג) מעשה כו'. לאו מעשה לסתור הוא דקמ"ל אם אדם גדול הוא ובטוח בעצמו שיוכל להתכוון והוא ראוי ליטול כו' הכשות בידו. תוס':

כאן

(יד) כמו. במים חמים. הר"י וזה אסור אפי' במקלת גופו: (טו) מגולת לנה שלג. ונחלף בסמ"ך מפני שהם ממולא א' מהשכים: (טז) השם. שם טוב שהוא מדקדק במלות כו': פרק ג (א) מק"ש כו'. וה"ה דפט כ מכל שאר המלות אלא דהנה אלו שהן מחוכות שיש בהן קבלת עול מלכות שמים וכדאמרי' בגמ' הרוצה לקבל עול כו' מניח תפלין וקורא ק"ש ומתפלל. הר"י: (ב) וא"ל דלהכי ג"מ הוא דיש לו ג"כ דין העוסק במלוה שיש בו טרדא דפטור. דיש לחלק בין תנחומי' שיש לו עסק בהם ומש"כ הלוי' שאין עסק רק שהולך ולא מקרי טרדא. תוי"ע: (ג) ובגמ' אפי' פסוק א' וטעמא דפסוק כלשון מקרי פרק כה"ש במ"ג לעיל: (ד) לא יתחילו. דהנהו אבלים מדלוי' דבכלל ג"מ הוא שהוא מן התורה כדאמרי' והודעת להם את הדרך (שמות יח) וזו ג"מ והעוסק כו'. הר"י: (ה) ועבדים. בגמ' חגיגה ד"ד גמרינן לה לה מפס"י דבאשה כתיב וכתב לה. ובשפחה כתיב או חפשה לא ניתן לה: (ו) וטעמא דתפלין אתקשו בפרשה כלשונה לא"ת דכתיב ושננתם וקשרתם יכן בשניה והיו לטוטפות ולמדתם. ואלו למזוזה הפסיק ביניהם בשנייה בת"ת. קדושין ל"ד: (ז) דכתיב למען ירבו ימיכם גברי בעי חיי נשי לא בעי

מקריאת שמע בלילה הראשון אמר להם איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפי' שעה אחת: ו רחץ (יד) לילה הראשון שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שאבל אסור לרחוץ אמר להם איני כשאר כל אדם אסטנים אני: ז וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים אמר להם אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר היה: ח חתן אם רצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון קורא רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הרוצה ליטול את השם (טז) יטול:

פרק ג מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש (א) ומן [א] (התפלה) ומן התפילין [ב] נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן את שלפני המטה ואת שלאחר המטה את שלמטה צורך בהן פטורים ואת שאין למטה צורך בהן חייבין. אלו ואלו פטורים מן התפלה: ב קברו את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו ואם לאו לא יתחילו (ד). העומדי' בשור' הפנימי' פטורים והחיצונים חייבין: ג נשים ועבדים (ה) וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון: ד בעל קרי מהרהר בלבו ואינו

[א] ס"א ל"ג [ב] במשנה שבגמ' אי' ומכל מלוי' האמורו' בתורה

ו רחיץ לילה הראשון שמתה אשתו. ואף על פי שהאבל אסור ברחילה: אסטנים אני. קר ומפונק לגוף ליכא (טו) ואיכא לערא אם לא היה רוחץ ואין אסור ביומי אבלו אלא רחילה של תענוג: ח לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. אם לא הוחזק חכם ופרוש בשאר דברי' אין [זה] אלא גאוה שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ומזיין לקלא מרבותינו דאמרי' דהשידנא כל אדם יקרא קריאת שמע בלילה הראשון שכיון שבדורות הללו אין מכוונים כל כך בשאר ימים אם לא יקרא בלילה ראשון מיחזי יותר כיוהרא שמראה עצמו שהוא מכוין בכל שעה אלא השתא משום דטריד במלוה:

פרק ג מי שמתו מוטל לפניו. אפי' אינו מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם מוטל עליו לקברו: פטור מקריאת שמע. משום דטריד טרדא דמלוה: וחלופיהן. שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל רוצים לזכות במלוה: את שלפני המטה. המזומני' לנשאה כשתגיע המטה אצלם: ואת שלאחר המטה. כלומר בין אותם שלפני המטה ובין אותם שלאחר המטה אם המטה צריכה להם לשאתה פטורים: ואת שאין למטה צורך בהם. כגון ההולכים ללוות את המת לכבודו בלבד (ג) חייבין: אלו ואלו פטורים מן התפלה. דלאו דאורייתא היא כמו ק"ש ואיכא דאמרי מפני שהיא צריכה כונה יתירה: ב להתחיל ולגמור. פרשה אחת של ק"ש (ג): לשורה. שהיו עושים שורות שורות סביב האבל לנחמו בבואם מן הקבר: ואם לאו. שהיה הדרך קרוב מן הקבר עד המקום שבו עושים השורה ואין פנאי להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה: הפנימים. הרואים האבלים: והחיצונים. שאינם רואים פני האבלים: ג נשים ועבדים פטורים מק"ש. אע"פ שהיא מלות עשה שהזמן גרמא וכל מלות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות סד"א לחייבן הואיל ואית בה מלכות שמים קמ"ל ותפילין מלות עשה שהזמן גרמא הם דלילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו וסד"א הואיל ואתקש תפילין למזוזה נשים נחייבו קמ"לן (ו): קטנים. אפי' קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש לפי שאינו מלוי תמיד אצלו בשעת ק"ש ולא בתפילין משום דבעינן גוף נקי וקטן אינו יודע לשמור תפיליו שלא יפיח בהן: וחייבין בתפלה. דתפלה רחמי היא ומדרבנן היא ותקנוה אף לנשים ולעבדים ולחנך בה הקטנים: ובמזוזה. דמהו דתימא הואיל ואתקש לתלמוד תורה כי היכי דנשים פטורות מת"ת דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם הכי נמי נפטרו ממזוזה אע"פ שהיא מלות עשה שלא הזמן גרמא קא משמע לן (ז): בברכת המזון. מבעיא לן אי חייבות בברכת המזון מדאורייתא כיון דכתיב (שם ח) ואכלת ושבעת וברכת הויא ליה מלות עשה שלא הזמן גרמא או שמא אין חייבות מדאורייתא משום דכתיב (שם) על הארץ הטובה אשר נתן לך והארץ לא נתנה לנקבות ולא אפשיטא: ד בעל קרי. עזרא תקן שלא יקרא בעל קרי בתורה בין שהיה קרי באונסו בין לרצונו עד שיטבול. ולא מפני טומאה וטהרה שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים: מהרהר. ק"ש בלבו כשהגיע זמן המקרא: ואינו

ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה. ועל המזון מברך (ס) לאחריו ואינו מברך לפניו. ר' יהודה אומר מברך לפניהם ולאחריהם (ע):

ה היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר. ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא ואם לאו יתכסה במים ויקרא. אבל לא יתכסה לא במים הרעים ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים. וכמה ירחיק מהם ומן הצואה ארבע אמות:

ו זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע (יא). והמשמשת (יב) שראתה נדה צריכין טבילה. ור' יהוד' פוטר (יג):

פרק ד

תפלת השחר עד חצות. ר' יהודה אומר עד ארבע שעות. תפלת המנחה (א) עד הערב (ב). ר' יהוד' אומ' עד פלג המנחה. תפלת הערב אין לה קבע ושל מוספין כל היום (ג). א(ר' יהוד' אומ' עד שבע שעות)(ד):

ב רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו מה מקום לתפלה זו. אמר להם בכניסתי

א כ"מ ל"ג

ואינו מברך לפניה ולאחריה. ואפילו בהרהור כיון דברכות לאו דאורייתא לא אצרכוהו רבנן: ועל המזון מברך לאחריו. דמיוצא דאורייתא הוא ואינו מברך לפניו דלאו מיוצא דאורייתא הוא יהרהר נפסקה הההלכה דבטלוה לטבילותא ובעלי קריין קורין ק"ש כדרכן ועוסקין בתורה ומתפללין ומברכין כל הברכות ואין מערער בדבר: ה לא יפסיק. תפלתו לגמרי אלא יקצר כל ברכה וברכה (י): ולקרות עד שלא תנץ החמה. שהותיקין מדקדקים על עצמן לגמור אותה עם הנץ החמה דכתיב (תהלים עב) ייראוך עם שמש: יתכסה במים. ודוקא מים עכורים שאין לבו רואה את הערוה אבל צלולים לא: במים הרעים. מים סרוחים: במי המשרה. מים ששורין בהם פשתן: עד שיטיל לתוכן מים. ספורי מחסרא והכי קתני ולא יקרא אבל מי רגלים עד שיתן לתוכו מים ושיעור המים שיטיל למי רגלים של פעם אחת רביעית: וכמה ירחיק מהם. מן המי רגלים שלא הטיל לתוכן מים ומן הצואה: ארבע אמות. ודוקא כשהוא לצדדים או לאחריו אבל לפניו מרחיק כמלא עיניו: ו זב שראה קרי. אף על פי שטמא טומאת שבעה משום זיבה ואין טבילה זו מועלתו אפילו הכי צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא משום קרי וכן נדה אם באה להתפלל ופולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי ושכבת זרע מטמא' האשה בפליטתה כל שלשה ימים לאחר תשמיש. ולאחר מכאן כבר הסריח בגופה ואין ראוי עוד להיות ולד נוצר ממנו. והכי פירושו נדה שפלטה עתה תשמיש שמשה אתמול קודם שראתה והמשמשת מטתה שראתה נדה אחר שמשמשה צריכין טבילה: ורבי יהודה פוטר. אף במשמשת שראתה נדה פטר ר' יהודה ולע"ג דמעיקרא בת טבילה הות ואיכא למימר דלא פקעא מינה טבילה מינה, וכבר כתבנו לעיל דבטלוה לטבילותא מפני שהיתה תקנה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה:

פרק ד תפלת השחר עד חצות. שכן תמיד של שחר קרב עד חצות לרבנן ולר' יהודה אינו קרב אלא עד ארבע שעות ביום. ועד ד' שעו' היינו עד סוף שעה רביעי' שהוא שליש היום בזמן שהיו' י"ב שעות וכן זמנה לעולם עד סוף שליש היום לפי אורך הימים וקוטן כדכתבינן לעיל גבי קריאת שמע. והלכה כרבי יהודה: תפלת המנחה עד הערב. עד שתחשך: עד פלג המנחה. זמן מנחה קטנה הוא ומתשע שעות ומחצה עד הלילה שהם שתי שעות ומחצה נמצא פלג המנחה שהוא חצי שיעור זה שעה ורביע ופסק ההלכה בזה דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והרוצה לעשות כדברי חכמים ולהתפלל תפלת המנחה עד הערב יעשה ובלבד שלא יתפלל ערבית בזמן זה שכיון שמחשיב אותו יום לענין שמתפלל בו מנחה אינו יכול להחשיבו לילה ולהתפלל בו ערבית ואם בא לעשות כדברי רבי יהודה שלא להתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה עושה ומשם ואילך יכול להתפלל ערבית: אין לה קבע. זמנה כל הלילה והא דתני אין לה קבע ולא קתני זמנה כל הלילה להשמועינן דתפלת ערבית רשות לפי שהיא כנגד הקטרת איברים ופדרים שקרבים כל הלילה והנך רשות ניהו שכיון שנזרק הדם נרצה הקרבן אף על פי שנטמאו איברים ופדרים או שאבדו. ומיהו האידנא קבלוה עליהם כחובה: ושל מוספין כל היום. אם איחרה אחר שבע יצא אבל נקרא פושע וכן הלכה: ב מה מקום. כלומר מה עיבה:

בנוי היי. גמ' שם: (ס) מברך. כלו' מהרהר לאחריו. הר"י: (ע) כ"ל בפה ובלא בתכתי. הר"י: (י) כלומר פתיחתה וחתימתה בלבד. והשתא ג' מחלוקת בדבר ק"ש דמדלו' יהרהר ואפי' לא התחיל. ואין צו לקרר רק יהרהר. ותפלה מדרבנן לא יתחיל. ואם התחיל יקצר דהם שתקנו תפל' אמרו שיקצר. וברכת ק"ש דמדרבנן ואינן כמוי כתפלה. משמע שלף אם התחיל יפסיק. תוי"ט: (יא) ש"ז. שע"י שהטומאה לא יהיו כמצות לבעליהן והתקיים שלא יהיו מלוים כו': (יב) והמשמשת. עמאה אף בלא פליטה הר"נ מטעם דלעיל ועוד דכל דתקון כעין דאו' תקון כו'. תוי"ט: (יג) ורבי יהודה פוטר. לדבריו דת"ק קאמר דלדידיה לא נתקנה תקנת עזרא לא לק"ש ולא לברכותיה כדלעי' במ"ד א"כ בת"ם מיירי דמודה בה ר"י שאין לו להוציא בשפתיו מפני שמתוך הדבור יעמיק בהם. תוי"ט:

פרק ד (א) המנחה. הרמב"ן בפי' בא כתב שמנחה מל' מנוחת השמש והשקט אורו הגדול כדמתרגמינן למנח יומא והן מנחה גדולה ומנחה קטנה שהזכירו חכמי': (ב) עד הערב. שכן תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב. ור"י סבר שקרב והולך עד פלג המנחה: (ג) כל היום. דתחלתה מיד אחר תמיד של שחר משה"כ מנחה דתחלתה לאחר שש ומחלה כדלקי' כפ"ה דפסחים. ומ"מ כיון דמנחה תדיר הקדימה מתני': (ד) שבע שעות. התו' ל"ג לה והעידו שהיא רק ברייתא' ורבי לא שנאה במתני' דלא ס"ל כותיה אבל בשל שחר ס"ל כותיה

בכניסתי. אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי. וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי: ג ר"ג אומר בכל יום מתפלל אדם י"ח (ו). ר' יהושע אומר מעין שמונה עשרה. ר"ע אומר אם שגורה תפלתו בפיו יתפלל שמונה עשרה ואם לאו מעין י"ח: ד ר' אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים. רבי יהושע אומר המהלך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה אומר הושע השם את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העבור יהיו צרכיהם לפניך בא"י שומע תפלה: ה היה רוכב על החמור ירד א. ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו. ואם אינו יכול להחזיר את פניו יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים: ו היה יושב (יא) בספינה או בקרון או באסדא יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים: ז רבי אלעזר בן עזריה אומר אין תפלת המוספין אלא בחבר עיר (יב). וחכמים אומרים בחבר עיר ושלא בחבר עיר. רבי יהודה אומר משמו כל מקום שיש חבר עיר היחיד פטור מתפלת המוספין:

פרק ה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת (ב) ומתפללים כדי שיכונו את לבם

א במשנה שבגמרא ויתפלל

שלא תארע תקלה. שלא יצא מכשול על ידי כדמפרש בברייתא שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו חבירי הרי רעה שתבא על ידי שאגרום להם שיענשו (ה): אני נותן הודיה על חלקי. מודה על הטובה שחלק לי שמם חלקי מיושבי בית המדרש. ושתי תפלות הללו בכניסתו לבית המדרש וביציאתו חובה על כל אדם ואדם לאמרן דהכי אמרי' בברייתא בכניסתו מה הוא אומר וביציאתו מהו אומר ומשמע דחובה לאומרינהו (ו): ג מעין שמונה עשרה. אית דמפרשי בגמרא שאומר מכל ברכה וברכה מן האמצעיות בקוצר (ח) וחותם על כל אחת ואחת. ואית דאמרי הביננו ה' אלהינו לדעת דרכך שהיא ברכה אחת שיש בה מעין כל הברכות האמצעיות של שמנה עשרה וחותם ברוך אתה ה' שומע תפלה: שגורה בפיו. שהוא למוד ורגיל בה (ט). והלכה כרבי עקיבא שמי שאין תפלתו שגורה בפיו או בשעת הדחק מתפלל אדם שלש ראשונות ושלש אחרונות והביננו באמצע שהיא מעין כל האמצעיות חוץ מימות הגשמים שאינו מתפלל הביננו מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים וחוץ ממוצאי שבתות וי"ט שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת: ד העושה תפלתו קבע. שתפלתו דומה עליו כמשאוי ולשון קבע אומר חוק קבוע עלי להתפלל וצריך אני לצאת ממנה: מתפלל תפלה קצרה. ומה היא תפלה קצרה שאומר הושע ה' את עמך וגו': בכל פרשת העבור. אפי' בשעה שהם פורשים לעבירה יהיו צרכיהם גלוים לפניך לרחם עליהם. פרשת לשון פרישה. העבור של עבירה. ואין הלכה כרבי יהושע אלא התפלה שמתפללים במקום סכנה היא צרכי עמך מרובים וכו' ומתפלל אדם אותה כשהוא מהלך ואינו מתפלל לא ג' ראשונות ולא ג' אחרונות וכשיעבור מקום הסכנה ותתיישב דעתו צריך לחזור ולהתפלל תפלה כתקנה אם לא עברה עונתה: ה היה רוכב על החמור ירד. אין הלכה במשנה זו אלא בין יש לו מי שיאחוז חמורו בין אין לו מי שיאחוז חמורו לא ירד מפני שאין דעתו מיושבת עליו כשהוא יורד: יחזיר את פניו. לצד ירושלים (י) שנאמר (מלכים א' ח) והתפללו אליך דרך ארצם (יא) יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים. שנאמר (שם) והתפללו אל המקום הזה: ו באסדא. עצים הרבה קשורים ומהודקים יחד ומשיטים אותם בנהר ובני אדם הולכים עליהם ובלשון מקרא (ד"ה ב' ב) קרויין רפסודות: ז אין תפלת המוספים אלא בחבר עיר. בחבורת העיר כלומר בצבור ולא ביחיד: בחבר עיר ושלא בחבר עיר. בין בצבור בין ביחיד: ר' יהודה אומר משמו. של ר' אלעזר בן עזריה. ואיכא בין ת"ק לרבי יהודה יחיד הדר בעיר שאין שם עשרה לת"ק אליבא דר' אלעזר דאמר לא תקנוה אלא בחבר עיר יחיד זה פטור ולר"י אין יחיד פטור אלא כשהוא בתוך עשרה שש"ץ פוטרו. והלכה כחכמים:

פרק ה אין עומדין. מתוך כובד ראש. הכנעה ומורא (א) דכתיב (תהלים ב) עבדו את ה' ביראה ועבודה זו תפלה היא: שוהים שעה אחת. במקום שבאו להתפלל:

כותיה: (ה) אבל הכשלון בד"ת לא חשיב ליה רעה כיון שחביריו כנו עליו והרי הלכה כרבים ולא יבא מזה שום כשלון. אבל בב"י חשיב נחרתי: (ו) ולא למרינן מה היה לומר דהיה ספור למה שאמר רבי נחוניא בן הקנה ולא יהיה כשות בידינו אבל אמר מה הוא אומר ר"ל כשיכנוס לבה"כ מה חייב לומר. הר"מ: (ז) שמונה עשר'. ואע"פ שהן י"ט ברכה תקנוה לאחר זמן בימי ר"ג ואלו י"ח לאנשי כנה"ג תקנום: (ח) כגון אתה חונן לאדם דעת בא"י חונן הדעת. שלא כמו הביננו ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח וכן כולם חוץ מג' ראשונות וג' אחרונות שלא יוסיף ולא יגרע בהם. הר"מ: (ט) ובפ"ב דלקמן פירוש שגורה בפי במרוצה ובערוך מפי' מלשון בגלתם למאכל שהרגלותו מסגלה למיכל: (י) ולא שיהא נגד ירושלים לחוד אלא כנגד ירו' וכנגד בהמ"ק וכנגד בית קדשי קדשים: (יא) אגב ריהטא לא דק דהל"ל והתפללו אליך דרך העיר (מלכים א' ח) דהך קרא דרך ארצם קאי להעומדים בח"ל ומיהו פרש"י במתני' לצד ירו' משום דהכא בא"י קאי. תוי"ט: (יב) היה יושב. ולא תנן יחזיר את פניו. דאפי' לעמוד א"צ אלא יושב ומתפלל דבקרון א"א לעמוד מפני שמתנועע לכאן ולכאן והך טעמא שייך נמי בספינה. טור וב"י סי' צ"ד: (יג) בחבר עיר. דס"ל דכיון שאין בה אלא שבח שאין בה תחנונים כמו בי"ח וגם אין לנו מפללים לוחה כנגד התמידים של מול כמו שמתפללים תפלה יוצר אור תפלה מנחה דיש הלבור בלבד יתפללו לוחה. הר"י:

פ"ק ה (א) וכובד ראש. דרך משל הוא כלומר מפני שראשו הוא עיקר כל האברים וכשמכביד אותו עליו כל האברים נכנעים ויושב בהכנעה. הר"י: (ב) שעה אחת. לע"ע בהרבה מקומות כשאומר שעה אינו ר"ל שעה

לבם למקום (ג). אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק (ד): ב מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים (ו). ושואלין הגשמים בברכת השנים. והבדלה בחונן הדעת. רבי עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. רבי אליעזר אומר בהודאה (ז): ג האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך. מודים מודים משתקין אותו. העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה[א] ומנין הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה[ב] בה: ד העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטירוף. ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו. ואם הבטחתו (י) שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי: ה המתפלל וטעה סימן רע לו. ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו. מפני ששלוחו (יא) של אדם כמותו. אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת. אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף:

פרק ו

כיצד מברכין (א) על הפירות. על פירות האילן אומר בורא פרי העץ (ב). חוץ מן היין. שעל היין אומר בורא פרי הגפן. ועל פירות הארץ אומר בורא פרי האדמה. חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. ועל הירקות אומר בורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים.

[א] בגמ' אי' מהיכן [ב] נ"א זה

ברך

אפילו המלך שואל בשלומו. ודוקא מלך ישראל אבל מלך עובד כוכבים ומזלות פוסק שלא יהרגנו: אפי' נחש כרוך על עקבו. דוקא נחש שפעמים אינו נושך אבל עקרב או לפעמים הדברים בודאי נושכים ומזיקים ופוסק: ב מזכירין גבורות גשמים. מזכיר היום שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח. ומפני שהגשמים אחת מגבורותיו של הקב"ה דכתיב (איוב ה) עושה גדולות עד אין חקר הנותן מטר על פני ארץ (ה) משום הכי קרי להו גבורות גשמים: ושאלה. ותן טל ומטר לי בקשה: בברכת השנים. מתוך שהן פרנסה קבעו שאלתן בברכת פרנסה: והבדלה. במוצאי שבת: בחונן הדעת. שהיא ברכה ראשונה של חול. ובירושלמי אמרו מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת שאם אין דעה הבדלה מנין. וכן הלכה: ג על קן צפור יגיעו רחמיך. כיון שהגיעו רחמיך על צפור דאמרת לא תקח האם על הבנים כן רחם עלינו (ט): משתקין אותו. שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים (ע) ואינן אלא גזרות מלך על עבדיו: על טוב יזכר שמך. משמע על טובתך נודה לך ועל הרעה לא נודה והרי אנו חייבין לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה: מודים מודים. דמחזי כמקבל עליו שתי רשויות ומכח בירושלמי הדא דתימא בצבור אבל ביחיד תחנונים הם: ולא יהא סרבן באותה שעה. כדרך שאר יורדים לפני התיבה שצריך לסרב פעם ראשונה אבל זה לא יסרב כשאומרים לו לך רד לפי שבגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך: ד לא יענה אחר הכהנים אמן. בסוף כל ברכה כמו שאר צבור עונים: מפני הטירוף. שלא תטרף דעתו ויטעה לפי שש"ץ הוא צריך להתחיל ברכה שניה ולהקרות להן מלה במלה ואם יענה אמן לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו מהר ולהתחיל הברכה כראוי שיתחיל: לא ישא את כפיו. שמא לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו להתחיל שים שלום שתהא דעתו מטורפת מאימתא דצבורא: ואם הבטחתו. כלומר אם בטוח הוא שלא תהא דעתו מטורפת מאימת הצבור: ה אם שגורה תפלתי. סדורה בפי במרוצה ואיני נכשל בה: שהוא מטורף. שהחולה מטורף כמו אך טרוף טורף (בראשית מד). פי' אחר לשון טורפים לו תפלתו בפניו (בגמ' ה:). כלומר התפלה שהתפלל עליו מטורפת וטרודה ממנו ואינה מקובלת: פרק ו כיצד מברכין. חוץ מן היין. שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו (ג). וכן הפת: בורא מיני דשאים. לפי שיש בכלל פרי האדמה דגן וזרעים כגון קטניות ורבי יהודה בעי היכר

שעה דוקא אלא זמן מועט. הכא אינו כן דלא שעה ממש ומוכח מהגמ'. הר"י: (ג) למקום. שתהיה כוונתם כולה בכוונת המקום בלבד ואין הפירוש שיכוונו לאמירת התפלה. דא"כ קאמר למקום לתפלה הל"ל. הר"י: (ד) לא יפסיק. בדבור דאלו הליכה לא מצינו בשום מקום שנקרא הפסק. הר"י: (ה) (איוב ה) וכתיב עושה קלות הארץ כי אין חקר וכתיב מכין הרים בכחו נאזר בגבורה. גמ' ריש תענית: (ו) בתחה"מ. דתניא ולעבדו בכל לבבכם (דברים יא) איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה וכתיב בתריה ונתתי מטר ארצכם. גמ' פ"ק דתענית ותקנו בתחה"מ שכמו שתחה"מ חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם. הר"י. והיינו דאמרי' בגמ' ששקולה כתחה"מ: (ז) בהודאה. פירוש קודם שיחתום ברכת מודים וטעמו מפני שמודה לשם שזכה אותו להבין ולהשכיל בין קודש לחול. הר"מ: (ח) וז"ל רש"י האומר בתפלתו. וטעמייהו דוקא בתפלה שכשאומר בתפלה מחליט את הדבר ולהכי משתקין אותו. משא"כ דרך דרש לו פשט כו'. תוי"ט: (ט) ואין הדבר כן שאלו היה דרך רחמנות לא צוה לשחוט חיה או עוף כלל אבל היא מצוה מקובלת אין לה טעם. הר"מ: (י) ואם הבטחתו. והטעם כדי שלא תתבטל נשיאת כפים אבל אם יש שם כהן אחר שישא את כפיו לא ישא ש"צ את ידיו ואפי' אם הבטחתו. הב"י. וע"ש: (יא) ששלוחו של אדם כמותו. וילפינן לה מדכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל דודאי לא היו שוחטין כל ישראל אלא שלוחו של אדם כמותו. גמרא:

פרק ו (א) כיצד מברכין. דסברא שמברכין כדי שלא יהנה מעוה"ז בלא ברכה. תוס'. והר"י כתב דקאי אדתנן בפ"ק לחתום ושלא לחתום. אלא בקודש לזה הולך לגמור ולפרש כל דיני ק"ש כו': (ב) בורא פרי העץ. והניח תחלת כל ברכה מפני שהוא דבר מפורסם. כ"ל ברוך אתה ה' אמ"ה. הר"מ: (ג) דכתיב ויין ישמח לבב אנוש ועוד אי שתי פורתא סעיד

ברכה

ב ברך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא (ד). ועל פירות הארץ בפה"ע לא יצא (ה). על כולם אם אמר שהכל נהיה יצא: ג על דבר שאין גדולו מן הארץ אומר שהכל. על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי אומר שהכל [א](על החלב ועל הגבינה ועל הביצים אומר שהכל). רבי יהודה אומר כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו: ד היו לפניו מינים הרבה. רבי יהודה אומר אם יש ביניהם ממין שבע מברך עליו. והכמים אומרים מברך על איזה מהם שירצה: ה ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון. ברך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון. ברך על הפת פטר את הפרפר'. על הפרפרת לא פטר את הפת. בש"א אף לא מעשה קדרה: ו היו יושבין [ב](לאכול) כל אחד ואחד מברך לעצמו. הסיבו א' מברך לכולן. בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו. לאחר המזון אחד מברך לכולם. והוא אומר על המוגמר אף על פי שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה: ז הביאו לפניו מליח בתחלה (ט) ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת

[א] ס"א ל"ג [ב] בגמ' ל"ג

ברכה לכל מין ומין ואין הלכה כרבי יהודה. והא דתנן על הירקות אומר בורא פרי האדמה הני מילי ירקות שדרכן לאכלן חיין ואכלן חיין או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן מבושלים. אבל אותן שדרכן לאכלן חיין ואכלן מבושלים או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן חיין אינו מברך עליהן אלא שהכל. וירקות שאוכלין אותם בין חיין בין מבושלים מברכין עליהן בפה"א בין חיין בין מבושלים: ב ברך על פירות האילן וכו'. כל היכא דכי שקלי לפירא איתיה לענף ואותו הענף עצמו חוזר ומוציא פרי לשנה האחרת מקרי אילן ומברכין על פירותיו בורא פרי העץ אבל היכא דכי שקלת ליה לפרי לא ישאר ענף שיחזור ויוציא פרי לשנה האחרת אין מברכין על הפירות אלא בורא פרי האדמה: על כולן אם אמר שהכל יצא. ואפילו על הפת ועל היין. ומיהו לכתחלה אין לאכול שום פרי אם אינו יודע מה שיברך עליו ברכה הראויה

לו: ג נובלות. פירות שנפלו מן האילן קודם שנתבשלו כל צרכן: גובאי. חגבים טהורים: מין קללה. נובלות וגובאי ע"י קללה הן באים (ו) ואין הלכה כר"י: ד מין שבע. חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון זית ותמרים דהני עדיפי הואיל ונשתבחה בהן א"י: מברך על איזה מהם שירצה. דחביב עליו והלכה כחכמים: ה פטר את היין שלאחר המזון. הני מילי בשבתות וימים טובים שרגילים לקבוע על היין לאחר המזון וכשבירך על היין לפני המזון אדעתא דהכי בירך אבל בשאר ימים שאין רגילים לקבוע עצמן על היין שלאחר המזון אין היין שלפני המזון פוטר היין שלאחר המזון. וכל לאחר המזון דתנן במתניתין היינו לאחר שסלקו ידיהם מן הפת קודם שיברכו ברכת המזון: פרפרת. כל דבר שמלפתים בו את הפת כגון בשר ובצלים ודגים קרוים פרפרת ופעמים שהיו מביאים פרפראות קודם סעודה להמשיך האכילה ומוציאים פרפראות אחרות לאחר הסעודה אחר שמשכו ידיהם מן הפת: מעשה קדרה. כגון הריפות וגרש כרמל וקמח שנתבשל בנים כגון הלביבות וכיוצא בהן. ואית דמפרשי פרפרת דמתניתין פת הנטונה בקערה שאין בה תורת לחם דמברכים עלה בורא מיני מזונות. והשתא ניחא דאצטריך לאשמועינן ברך על הפרפרת לא פטר את הפת אף על גב דהיא נמי מין פת. אבל מעשה קדרה פטר. ובית שמאי סברי כשם שלא בירך על הפרפרת לא פטר את הפת כך לא פטר מעשה קדרה. ואין הלכה כב"ש: ו היו יושבים. בלא הסיבה וביין הוא שלא נתוועדו לאכול יחד שרגילין היו כשמתוועדים סעודות אנשים לאכול שהיו מסובים [על] מטות ואוכלים ושותים בהסבת שמאל: כל אחד מברך לעצמו. שלא היה להם קבע סעודה בלא הסיבה. ומיהו אם אמרו ניזיל ניכול נהמא בדוכתא פלן אף על פי שלא הסיבו כהסיבו דמי ואחד מברך לכלם ומצטרפין נמי לזימון: בא להם יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו. הואיל ואין בית הבליעה פנוי ואין לב המסובים פונה אל המברך אלא לבלוע מה שבפיהם. א"נ חיישינן שמא יחנק כשבא לענות אמן: והוא אומר על המוגמ'. המברך ברכת המזון (ז) הוא מברך על המוגמר שהוא עצי בשמים ואע"ג דאיכא דעדיף מיניה אפילו הכי כיון שהתחיל במלתא עדיף לאידך: לאחר הסעודה. לאחר ברכת המזון דהשתא לאו מצרכי הסעודה הוא אפילו הכי כיון שהתחיל בברכות אחרונות גומרן: מוגמר. רגילין היו להביא אחר הסעודה עצי בשמים במחתה על האש (פ) לריח טוב: ז מליח. כל דבר מלוח שהפת

מעיד נמי ונפש דכתיב ולחם לבב אנוש יסעד. גמ': (ד) יצא. בגמ' אמרינן קי"ל דעיקר אילן ארעא היא כלו' הכל הוא מהלכן. ביאור' מבואר דר"ה דפירות האילן בכלל פרי האדמה ואין פרי האדמה בכלל פרי העץ. תוי"ט: (ה) לא יצא. ירמז"א הואיל ואמרינן חטה מין אילן הוא לברך עליה בפה"ע קמ"ל. גמ': (ו) ואפי' נובלי שלא נפסד טעמו כיון שמזיק לעולם ואוכל המסולה אין מברכין עליו. וי"מ דלא קאי אלא אחומץ וגובאות לבד שהיו טובים מתחלה ונפסדו אבל נובלי כיון שעומד טעמו בו לא הוי מין קללה. הר"ן: (ז) ולרמב"ם מדויק ליישב דוהא דאדפליג מניה קאי שהוא המברך על היין שלאחר המזון. ועתוי"ט: (ח) במ"ש פ"ב דביצה כתבו לבונה ע"ג גחלים. וזה עיקר שהרי על האש אין הבל שמריח עולה יפה לפי שמאכלין מיד אלא ע"ג גחלים מתמרין ועולין. ולכך נקרא מוגמר שהבשמים נחלים גומרין. תוי"ט: (ט) מליח בתחלה. נ"ל לדקדק מאמר בתחלה לאפוקי אם אוכל הטפל בתחלה [illegible] רשאי שיסמוך על הברכה שיברך על המליח שיאכל אח"כ שהרי כבר נאכל [illegible] מן הטפל כשלא בירך עדיין. תוי"ט

שהפת טפלה לו (י). זה הכלל כל שהוי׳ עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר. ופוטר את הטפלה:

ח אכל תאנים ענבים ורמונים מברך אחריהן שלש ברכות דברי רבן גמליאל. וחכמים אומרים ברכה אחת (יג)א (מעין שלש) ר׳ עקיבא אומר אפי׳ אכל שלק והוא מזונו מברך אחריו שלש ברכות. השותה מים לצמאו אומר שהכל נהיה בדברו. רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות:

פרק ז **שלשה** שאכלו כאחד חייבין לזמן. אבל דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו והשמש שאכל כזית והכותי מזמנין עליהם. אבל אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר

א פ״א ל״ג

שהפת טפלה לו. מי שאכל אכילה גסה מפירות מתוקים ביותר (יא) אוכל אחריו דבר מלוח לשתק הלימו׳ מדבקות בגופו משמת רוב הפירות ומפני שאינו יכול אכול המלוח לבדו אוכל מן הפת עמו. אבל המלוח בדו עיקר והפת טפלה

ו: ח מברך אחריהן ג׳ ברכות. דכל שהוא מז׳ מינים מברך אחריו שלש ברכות דסבירא ליה לרבן מליאל דואכלת ושבעת וברכת לאו אלחם בלבד קאי אלא אכל שבע׳ המינין מוזכרים לעיל בפרשה ההיא קאי שלש ברכות מיני. וברכת זו ברכת הזן. על הארץ זו ברכת הארץ. הטובה זו בונה ירושלים. כן הוא אומר (דברים ג) ההר הטוב הזה: וחכמים אומרים ברכה אחת. מעין שלש ברכות אם ענבים תאנים ורימונים זיתים ותמרים אכל מברך על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה וכו׳ וחותם על הארץ ועל הפירות. ובא״ץ ישראל חותם על הארץ ועל פירותיה. וברכה זו עצמה מברך על היין אלא שפותח ה על הגפן ועל פרי הגפן. ועל כל דבר הנעשה מחמשת מיני דגן במקום על העץ ועל פרי העץ אומר על מחיה ועל הכלכלה וחותם על הארץ ועל המחיה (יג): אפי׳ אכל שלק. של ירק והוא מזונו שסומך עליו מזון מברך ג׳ ברכות דואכלת ושבעת אכל מאי דאכל קאי. והלכה כחכמים שאין מברכין ג׳ ברכות אלא אלחם. על שבעת המינין ברכה אחת מעין ג׳ ועל כל שאר דברים בורא נפשות רבות וחסרונן. ופירוש חסרונן כמו חם ומים שא״א להתקיים בלא הם על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר על כל מה שבעולם שגם ם לא נבראו יכולין הבריות להתקיים ולא נבראו כ״א לתענוג ולתוספת טובה ומפני שיש בברכה זו ב׳ ענינים ריא ברכה ארוכה ופותחת בברוך ומיתונת בברוך כדאיתא בירושלמי שחותמים בא״י חי העולמים: השותה ים לצמאו. דוקא. מברך שהכל אבל השותה מים לבלוע מאכל שנתחב לו בגרונו וכיוצא בזה אינו מברך: ר״ט ומר בורא נפשות רבות. מברך לפני שתיית המים ואין הלכה כר״ט אלא לפניהם מברך שהכל ולאחריהם בנ״ר:

רק ז **שלשה** שאכלו. לזמן. להזדמן יחד לברך בלשון רבים (א) נברך שאכלנו משלו: דמאי. פירות עמי הארץ קרוי׳ דמאי כלומר דא מאי מעושרין הן או לא לפי שהם חשודים על מעשרות ואסרו חכמים לאכול מפירותיהן עד שיעשר ואם אכל ולא עשר מברך עליו ולא הוי מצוה הבאה עבירה דרוב עמי הארץ מעשרים הם (ב): שנטלה תרומתו. ואף על פי שלא נטלה ממנו תרומה גדולה גון בן לוי שהקדים את הכהן ולקח המעשר בשבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה והכהן היה לו ליטול רומה גדולה תחלה אחד מחמשים דהאי תרומה קריה ראשית נמצא תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה חד מחמשים שבו לבד מתרומת מעשר שנטל הלוי להפרים תרומה ממעשרו ואשמועינן מתניתין דהכא פטור הלוי מלהפרים ממנו תרומ׳ גדולה דכתיב (במדבר יח) והרמותם ממנו תרומת ה׳ מעשר מן המעשר. עשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר: מעשר שני והקדש שנפדו. גון שנתן את הקרן ולא נתן את החומש שהבעלים מוסיפים חומש וקמשמע לן תנא דאין החומש מעכב: השמש שאכל כזית. דמהו דתימא כיון שהשמש אין לו קביעות אלא הולך ובא אין מזמנין עליו קמ״ל ובכל אי אשמועינן לאע״ג דלמו לאיסור אין כאן ברכה בעבירה: והכותי. מן העובדי כוכבים ומזלות שהביא מלך שור הכותא ומשאר ארצות ויושב אותם בערי שומרון ונתגיירו מאימת האריות שהיו אוכלים בהם כמפורש בספר לכים (ב׳ יז) והיו שומרים תורה שבכתב (ג) וכל מצוה שהחזיקו בה מדקדקים בה יותר מישראל לפיכך היו א׳ מזמנים בהם בקלות המצות עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים אותה ואז עשאום כעובדי כוכבים ומזלות גמורים לכל דבריהם הלכך האידנא אין מזמנין על הכותי: אבל טבל. דגן לא נטלה ממנו תרומה ומעשרות קרוי טבל ופירוש טבל טב לא ואין צריך לומר טבל דאורייתא אלא אפי׳ טבל דרבנן כגון דגן שגדל בעציץ [שאינו נקוב] שאינו טבל אלא מדרבנן (ד) אין מזמנין עליו: ומעשר ראשון שלא

הוי״ט וע״ש: (י) טפלה לו. ואע״ג דשמעינן דפת פוטר את הפרפרת. איצטריך לאשמעי׳ דפעמים דפת טפל. תוי׳: (יא) דוקא בכי הא ולא בענין אחר וכ״כ הר״מ. וכתבו התוי׳ וס״ת פירות הוי עיקר ומליח טפל ולברך על הפירות ולפטור כולהו. וי״ל דמיירי שלא לכל הפירות באותו מעמד. א״נ בשעה שאכל הפירות לא היה שם עדיין מליח ופת דלא היה יודע שיחלום לבו מחמת מתיקות: (יב) ברכה אחת. דס״ל ארץ אשר לא במסכנות הפסיק הענין. גמ׳: (יג) ולא פירש החתימה בברכת היין. משום דס״ל כמ״ש התוי׳ דבכולן חותמין על הארץ ועל הפירות. תוי״ט:

פרק ז (א) דכתיב גדלו לה׳ אתי א״נ כי שם ה׳ אקרא הבו גודל לאלהינו. גמרא: (ב) כלומר ולהכי מאכילין את העניים דמאי ומצ״ה חזי ליה ולא הוי אכילה בעבירה דאי בעי מפקיר לנכסיה וחזו ליה. גמ׳: (ג) אע״ג דהכתוב צווח את ה׳ היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים. באותך הימים לאמו תירה וקבלוה על פשוטה. הר״מ: (ד) דמן התורה אינו

ומעשר שני והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחות מכזית ועובד כוכבי' אין מזמנין (ו) עליהם: **ב** נשים (ז) ועבדי' (ח) וקטנים אין מזמנין עליה'. עד כמה מזמנין עד כזית (ט) ר' יהוד' או' עד כביצה: **ג** כיצד מזמנין בג' אומר נברך. בג' והוא אומר ברכו. בעשרה אומר נברך לאלהינו (י). בעשרה והוא אומר ברכו. אחד עשרה וא' עשרה רבוא. במאה אומר נברך לה' אלהינו. במאה והוא אומר ברכו. באלף אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל. באלף והוא אומר ברכו. ברבוא אומר נברך לה' אלהינו אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובים על המזון שאכלנו. ברבוא והוא אומר ברכו. כענין שהוא מברך כך עונין אחריו ברוך ה' אלהינו אלהי ישראל אלהי הצבאות יושב הכרובי' על המזון שאכלנו. רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל הן מברכין שנאמר (תהלים סח) במקהלות (יא) ברכו אלהים ה' ממקור ישראל. אמר רבי עקיבא מה מצינו בבית הכנסת (יב) אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה'. רבי ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך: **ד** שלשה שאכלו כאחד אינן רשאין לחלק. וכן ארבעה וכן חמשה. ששה נחלקין (יג) עד עשרה ועשרה אינן נחלקין עד שיהיו עשרים: **ה** שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו

שלא נטלה תרומתו. לאו תרומת מעשר קאמר דהאי טבל גמור הוא אלא כגון שהקדים לוי את הכהן בכרי לאחר שנתמרח והוקבע לתרומה מן התורה (ה) ונטל מעשר ראשון תחלה ואחר מפרישים שבו היא ראויה לתרומה גדולה לכהן וכל כמה שלא נתן ממנו תרומה גדולה טבל הוא אף ע"פ שהפריש תרומת מעשר אין מזמנין עליו ואם היה מקדימו בשבלים קודם שנתמרח לא היה צריך להפריש תרומה גדולה כדתנן לעיל: ומעשר שני והקדש שלא נפדו, א"צ לומר שלא נפדו כל עיקר דהא מילתא דפשיטא היא אלא שנפדו ולא נפדו כהלכתן כגון שפדה מעשר שני בגרוטאות של כסף או במטבע שאין עליו צורה ורחמנא אמר (דברים יד) וצרת הכסף בדבר שיש בו צורה והקדש שחללו ע"ג קרקע ולא בכסף, ורחמנא אמר ונתן את הכסף וקם לו: והשמש שאכל פחות מכזית. משנה שאינה צריכה היא אלא איידי דבעי למתני סיפא הדר נמי להא: ועובד כוכבי' בגר שמל ולא טבל מיירי ואשמועי' דכל כמה דלא טבל ע"א הוא ולעולם אינו גר עד שימול ויטבול: **ב** וקטנים אין מזמנים עליהם. דוקא קטנים שאין יודעים למי מברכין אבל קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו ואיכא מרבוותא דאמרי דלא אמרו קטן היודע למי מברכין מזמנין אלא בבן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא שתי שערות והוא הנקרא קטן פורח אבל בציר מהכי אין מזמנין עליו ואפי' יודע למי מברכין ובירושלמי משמע נמי הלכה כמעשה דאין מזמנין על הקטן כלל עד שיגדל ויביא שתי שערות ונשים מזמנות לעצמן ועבדים מזמנין לעצמן אבל נשים עם עבדים לא משום פריצותא: עד כזית. וכן הלכה ולא כרבי יהודה דאמר עד כביצה: **ג** בשלשה והוא אומר ברכו. דהא בלאו דידיה איכא זימון וכן כולם: אחד עשרה ואחד עשרה רבוא. הך רישא רבי עקיבא היא דאמר מה מצינו בבית הכנסת משהגיעו לעשרה אין חילוק בין רבים למועטים הכא נמי אין חילוק: במאה אומר נברך לה' אלהינו. הך סיפא כולה רבי יוסי הגלילי היא דאמר לפי רוב הקהל הן מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלהים. ופסק הלכה משלשה ועד עשרה ואין עשרה בכלל המברך אומר נברך שאכלנו משלו וכולן עונים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ועשרה או מעשרה ולמעלה המברך אומר נברך לאלהינו שאכלנו משלו וכולן עונים ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו: רבי ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך. והלכה כרבי ישמעאל: **ד** אינן רשאים לחלק. מאחר שחלה עליהם חובת זמון: וכן ארבעה וכן חמשה. אין השלשה מזמנין לעצמן והיחיד יחלק מהן דהא איכא נמי שקבע בחובת זמון: ששה נחלקים. כדי זמון לכאן וכדי זמון לכאן עד עשרה אבל עשרה אין נחלקים דאתחייבו לברך בזמון שיש בו הזכרת השם עד שיהיו עשרים ואז יחלקו לשתי חבורות אם ירצו:

אינו חייב אלא דומיא דהיולא חטא הר"ב: (ה) וכתיב בני לוי מכל מעשרותיכם תרימו תרומה. כל לך תרומה שנו תרימו. והכא אידגן וחלה עליו רשות כהן דכתיב גבי' כהנים דגנך גמ'. ובעודו בשבלים דלא אידגן לא חלה עליו דעים כהן ובטיל הלוי כדלעיל גמ"ה הכא דחל עליו כבר חיוב תרומה גדולה כשעדיין לא נטלה. ואע"ג דת"מ נטלה קרי ליה לא נטלה תרומתו. ולעיל דלא חל חיובא כשנטלה ת"מ קרי לי' נטלה תרומתו אע"ג דהת"ג לא נטלה הר"ב: (ו) אין מזמנין. איכא מרבוותא דסברי דדוקא נקיט מזמנים. דאלו ברכת הנהנין מברך דהא נהנה. ואיכא דסברי דאף בהמ"ז אין מברך משום דכתיב ובוצע ברך נאץ ה': (ז) נשים. ואפי' עם בעליהן לא משום דאין חברתן נאה. הר"ב בשם רש"י: (ח) ועבדים. בגמ' מפרש משום פריצותא דעבדים שטופי זמה הן. ומשום דאי' עם האנשים כ"ש עם הנשים. הר"ב: (ט) עד כזית. מפרש בגמ'. ואכלת. זו אכילה. ושבעת זו שתיה. ואכילה בכזית. ור"י ס"ל ואכלת ושבעת אכילה שיש בו שביעה ואיזה זו כביצה. ואע"ג דקרא בבהמ"ז בעלמא בלא זמון. כתבו התוס' דאין ה"נ דה"ה בבהמ"ז בלא זימון ורבותא אשמעינן דאפי' על כזית מזמנין: (י) לאלהינו. התוס' והר"י כתבו דלא גרסינן בלמ"ד דבשיר והודאה כתיב שירו לה' הודו לה' אבל בברכה לא מלינו בלמ"ד כדכתיב במקהלות ברכו אלהים ברכו עמים אלהינו: (יא) במקהלות. ורבי עקיבא ס"ל בעוברים שבמעי אמן שאמרו שירה על הים משתעי קרא ור' יוסי הגלילי ההוא ממקור נפקא בגמרא: (יב) בבה"כ. וכתבו התוס' דבהא מודה ריה"ג. ומעתה דבית הכנסת אלו נכנסים ואלו יוצאים ולאו אדעתיה דש"צ. אבל בברכת המזון הן קבועין ומעורבין ואין יוצאין עד לאחר בהמ"ז אין לטעות במנינא: (יג) ששה נחלקין. דהא דתני בשלשה והוא אומר ברכו. לאו משום דעדיפא

ואם

ואם לאו אלו מזמנין לעצמן. וכזמן ששמש אחד
שמש לשתי החבורות אף על פי שאין רואים אלו את
אלו השנים מצטרפין: אין מברכין על היין. בורא פרי
הגפן עד שיתן לתוכו מים. לפי שהיה יינם חזק מאד.
לא היה ראוי לשתייה בלא
מים הילכך אכתי לא
משתני למעליותא ולא זו
מברכתו הראשונה ומברכין
עליו בורא פרי העץ
כענבים. ואין הלכה
כרבי אליעזר:

פרק ח אלו הרים לזמון ואם לאו אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן. אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים מברכין:

פרק ח אלו דברים שבין בית שמאי וב"ה בסעודה. בית שמאי אומרים מברך על היום ואחר כך מברך על היין. ובית הלל אומרים מברך על היין ואחר כך מברך על היום: ב בית שמאי אומרים נוטלין לידים (ג) ואחר כך מוזגין (ה) את הכוס. ובית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים: ג בית שמאי אומרים מקנח ידיו במפה ומניחה על השלחן. ובית הלל אומרים על הכסת: ד בית שמאי אומרים מכבדין את הבית ואחר כך נוטלין לידים. ובית הלל אומרים נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית: ה בית שמאי אומרים נר ומזון (יג) ובשמים

פרק ח אלו הדברים. מברך על
היום בתחלה קדוש היום
ואחר כך מברך על היין
בורא פרי הגפן שתחלה
קדש היום ואחר כך בא
היין על השלחן בשביל
היום וכבר שקדש לכניסה
היום קודם לברכה (א):
מברך על היין. תחלה
וב"ה למקדש על הפת
שהיין או הפת גורמים
לקדוש היום (ב) שאם אין
יין או פת לא יקדש: ב בית שמאי אומרים
נוטלין לידים. ואחר כך מוזגין את הכוס. שאם
אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה גזרה שמא יטמאו
משקים שנפלו באחורי הכוס מחמת הידים שהידים
סתם נטילה תורת שני לטומאה יש להן ומטמאים
את המשקים להיות תחלה ויחזרו המשקים ויטמאו
אחורי הכוס שהמשקים שנטמאו מטמאין כלים מדרבנן (ד) אלא שהקילו בטומאה זו שכלי שנטמאו אחוריו במשקין
טמאים לא נטמא תוכו ולא ידיו ולא אוגנו וסברי ב"ש אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאות אע"פ שלא נטמא
תוכו גזרה שמא יתזו ניצוצות מתוכו על אחורי הכוס ויקבלו המשקין טומאה מחמת אחוריו ויטמא את הידים
הלכך דאסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאים נוטלין לידים תחלה ואח"כ מוזגין את הכוס כדי שלא יקבלו המשקין
אחורי הכלי טומאה מחמת ידים ונמצאו אחורי הכלים טמאים מחמת אותן משקים ומשתמש בו באיסור וב"ה סברי
מותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאו' (ו) הלכך מוזגים את הכוס תחלה ושותים אותו ואח"כ נוטלין לידים שאם
אתה אומר נוטלין לידים תחלה ואח"כ מוזגי' את הכוס גזרה שמא יהיו אחורי הכוס טמאים שמותר להשתמש בכלי
שאחוריו טמאים ולא יהיו ידיו מגובות יפה (ז) ויטמאו אחורי הכלי המשקין שבידיו ואותן משקין שנטמאו תחלה יחזרו
ויטמאו את הידים ונמצא אוכל בידים מסואבות: ג מקנח ידיו במפה. מנטילת מים לאשונים ומניחה על השלחן
ולא בה ידיו תמיד מזוהמת התבשיל ולא יניחנה על הכסת שהוא יושב בה גזירה שמא יהיה הכסת ראשוני
לטומאה (ח) ויהיה ממקה טופח במפה מחמת נגוב הידים ואותו משקה כשנוגע בכסת נעשה ראשון לטומאה המשקי'
להיות תחלה ומחזר ומטמא את הידים כשמקנח בה תמיד בתוך הסעודה אבל בשלחן ליכא למגזר הכי שאסור
להשתמש בשלחן שהוא שני (ט) לטומאה וב"ה סברי מותר להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה הלכך לא יניח
אותה על השלחן שמא יטמאו המשקים שבמפה מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו את האוכלים ואם יניחנה על הכסת
ליכא למיחש כ"א שמא יטמאו ידיו ומוטב שיטמאו ידים שאין להם עיקר מן התורה דאין נטילת ידים לחולין מן
התורה (י) ולא יטמאו אוכלים שיש להם עיקר מן התורה דראשון עושה שני בחולין מן התורה: ד בש"א
מכבדין את הבית. מקום שאכלו שם מכבדים אותו משיורי אוכלים שנתפרכו עליו ואח"כ נוטלים לידים מים
אחרונים דפעמים שהשמש עם הארץ ומניח הפירורים שיש בהם כזית ואם אתה אומר נוטלים לידים תחלה
נמצא אתה מפסיד את האוכלים שהמים אחרונים נתזים עליהם ונמאסים. וב"ה סברי אסור להשתמש בשמש עם הארץ
שמא ת"ח אינו מניח פירורים שיש בהן כזית אלא מסירים (נ"א מכביר) אותם ואם נתזים המים ע"ג פירורים אין בכך
כלום דפרורי' שאין בהם כזית מותר לאבדן ביד והלכ' כב"ש בזה (יא) שמותר להשתמש בשמש ע"ה (יב): ה נר ומזון.

דעדיפא מנברך. אלא הא' גם כן לומר ברכו. גמ':
פרק ח (ל) ומפרש בגמ' דהא ועוד קאמר: (ב) וה"כ
איכא חדא דלמכן ועוד דתדיר ושאינו תדיר
תדיר קודם: (ג) נוטלין לידים, כלומר לוקחין מים לידים
ונוסח הברכ' מוכיח נטילת ידים כמו נטילת לולב שענינו
לקיחה: (ד) לז"ל לא עתיה
בסוף זבים. אבל להר"מ
דהתם אין משקין מטמאין
כלים אלא בנטמאו באב
הטומאה. וכתב הכ"מ בשם
הרי"ק דבית הלל לטעמייהו
דבית שמאי קאמרי דאפילו
יהיה הדין כן איכא טעמא
להקדים מזיגת הכוס: (ה)
ואח"כ מוזגין. ומשום דהלכה
כב"ה ונברכת כוס קודם לנט"י
הלכך שונה לעיל תחלה ברכת
היום והיין ואח"כ נט"י. תוי"ט:
(ו) דנצוצות לא שכיחי. גמ':
(ז) דבשתיה אין אדם מדקדק
לנגב ידיו כ"כ משא"כ כשיטול
ידיו ויאכל מיד דמדקדק
לנגבם יפה כדאמרי' האוכל
בלא נגוב ידים כו'. תוי':
(ח) דמותר להשתמש בו דאין
ראשון מטמא למפה שהוא כלי
ולא לאדם עלמו כדאי' בגמ'
ובפרב"י דבידיו שיוכלו
להטמאות הוא נזהר מליגע
בכסת: (ט) מפרש בגמ'
גזירה משום אוכלי תרומה וב"ה סברי אוכלי תרומה
זריזין הן: (י) וטעמא דתקון נט"י בחולין כדתנן בפ"ג דטהרות
מ"ג. כדי שיהיו רגילין אוכלי תרומה ליטול ידיהם. גמ' חולין
דק"ו: (יא) כלומר לאפוקי בכולהו פרקן דלית הלכתא כותיה:
(יב) כ"ל דה"ק דלהכי הלכ' כמותם בזה. משום דמשתני' שמותר
להשתמשי' בע"ה כדי שלא להשתמש בת"ה. תוי"ט: (יג) נר ומזון
כו'

ובשמים והבדלה. ובית הלל אומרים נר ובשמים ומזון והבדלה. בית שמאי אומרים שברא מאור האש. ובית הלל אומרים בורא מאורי האש: ו אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של עובדי כוכבים ומזלות ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני אלילי עובדי כוכבים ומזלות. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו: ז מי שאכל ושכח ולא בירך בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך ובית הלל אומרים יברך במקום שנזכר. עד אימתי הוא מברך עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו: ח בא להם יין לאחר המזון(יט) ואין שם אלא אותו הכוס בית שמאי אומרים מברך על היין (כ) ואחר כך מברך על המזון. ובית הלל אומרים מברך על המזון ואחר כך מברך על היין. עונין אמן אחר ישראל המברך ואין עונין אמן אחר הכותי המברך עד שישמע כל הברכה:

פרק ט הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. מקום בארץ ישראל שנעקר ממנו עבודת כוכבים ומזלות אומר ברוך שעקר עכו"ם מארצנו (א): ב על הזיקין ועל הזועות ועל הברקים ועל הרעמים ועל הרוחות אומר ברוך שכחו [א] מלא עולם. על ההרים ועל הגבעות

[א] נ"א וגבורתו

כו'. הכל במדליקין וכהנה ממנו מיד יש לו להקדים ואח"כ המזון שכבר אכל. וב"ה סברי דיש לו להסמיך בשמים לנר שהוא ג"כ מעין שבת שמכלה הלעל שהיה לו נפש יתירה שהלכה לה ולכך מריח ליישב נשמתו. הר"י: (יד) וכתבו התוס' וכימא הא דלא פליגי דלשעבר משמע. וי"ל דלשון דקרא עדיף דכתיב בורא חושך בורא השמים: (טו) והר"י כתב שהדליקו אין שהעה אותו בשבת: (טז) דלפרקונו של מת עבידי ולא לסרים: (יז) וניכרו' כב אמר יאותו. אך בזאת נאות לכם ושמואל אמר יעותו לדעת לעות את יעף דבר. ופי' לעות מלשון עת. ויהיה ענינו כאן שהגיע העת של האור להאיר: (יח) ולא מימ' דשכח דתנן להודיעך כמן דב"ש: (יט) לאחר המזון. כל ימות השנה קאמר כפרש"י בגמ'. והכא הקדים הלכה דיני קידוש משום דיין לקידוש קודם לברכי סעודה אם אין ידו משגת כדמסיק בטור א"ח סי' רע"א ומדהתחיל בדיני שבת וי"ט שוכה כמו כן דיני מזון והבדלה ואח"כ דיני הבדלי עלמה. תוי"ט: (כ) על היין. אם ירצה: (כא) נגמרא כמינן עלה מדאלטריך ב"ש מזון והבדלה לברכינהו ש"מ דבהמ"ז טעונה כוס ומשני הכי תנאי לאיכא דב"ש:

פרק ט (א) מארצנו. כ. נעקרה ממקומות בארץ ישראל: (ב) זיקים. הם כלילות והם מבניות הכרות נשמים כדמות כוכבים ויש להם זנבות. הר"מ

מי שאכל בשבת במנחה ושכה לו ועדיין לא גמר סעודתו ואין לו יין אלא שיעור [כוס] אחד. בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה. דכולי עלמא הבדלה בסוף דאפוקי יומא מאחרינן ליה כי היכי דלא ליהוי עליה כמשאוי. לא נחלקו אלא על הנר ועל הבשמים דבש"א נר ואח"כ בשמים. ובה"א נר ובשמים כי הרדי דברכות שאנו יכולים לעשותם דלא נמזי כמשאוי כגון נר ובשמים מקדמינן להו לברכת המזון: בית שמאי אומרים שברא מאור האש. שברא דמשמע לשעבר ולא בורא דמשמע להבא: מאור האש. ולא מאורי האש דקלא נהורא איכא בנורא: ובית הלל אומרי' בורא. נמי משמע לשעבר (יד): מאורי האש. שהרבה גוונים יש בשלהבת אדומה לבנה וירקרקת: ו לא על הנר ולא על הבשמי' של עכו"ם. נר משום דלא שבת שהוי עשה מלאכ' לאורו (טו) וקי"ל אור שלא שבת אין מברכין עליו הואיל ונעבד בו עבירה ובשמים של כו' בבשמים שהם במסבה שעו"כ ומזלות מסובים בה לסעודה מיירי והא דתנן בסיפא ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני אלילי עו"כ ומזלות מה טעם קאמר מה טעם אין מברכין על בשמים של עכו"ם לפי שסתם מסבת עכו"ם לאליל שלהם ואין מברכין על בשמים של עובדי כוכבים ומזלות: ולא על הנר של מתים. דלא אתעביד לאורה אלא לכבוד בעלמא: ולא על בשמים של מתים. דלעבורי ריחא (טז) עבידי: ולא על נר ובשמים. דעובדי כוכבים ומזלות. לפי שאסורין בהנאה: עד שיאותו לאורו. שיהנו מאורו (יז) ולא שיהנו ממש אלא שקרוב לו כל כך שיוכל ליהנות אם ירצה: ז שיתעכל המזון שבמעיו. כל זמן שאינו רעב ממאת אותה אכילה הוא ס"י שלא נתעכל המזון. ודוקא בשכח אמרי בית הלל (יח) דאינו מוזר. אבל במזיד דברי הכל יחזור למקומו ויברך: ח מברך על היין ואחר כך מברך על המזון. שאין ברכת המזון טעונה כוס (כא). ובית הלל סברי ברכת המזון טעונה כוס: עונין אמן אחר ישראל המברך. ואע"פ שלא שמע הזכרת השם אלא סוף הברכה דמסתמא לשמים נרך: אלא אם כן שמע כל הברכה. שמא ברך להר גריזים:

פרק ט הרואה מקום שנעשו בו נסים. כגון מעברות ים סוף ומעברות הירדן ואבן שישב עליה משה ע"ה כשעשה מלחמה בעמלק ודומיהן. ואכיסא דרבים כגון הני דאמרינן ומייתי כ"ע לברוכי אבל אכיסא דיחיד כגון הרואה מקום שנעשה לו בו נס איהו מייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה ובנו ובן בנו חייבים לברך ברוך שעשה נס לאבותי במקום הזה. וכל הני ברכות דמתני' בעו הזכרת שם ומלכות דכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות אינה ברכה: ב זיקים. כוכב הנראה כמו שפותחת הרקיע ויורה כמץ ממקום למקום. אי נמי כוכב שנראה שיש לו זנב ארוך(ג): זועות. שהארץ מזדעזעת ורועשת: רעמים. קול הנשמע ברקיע מענגים שסופכים מים מזה לזה כמה דתימא (ירמיה נא) לקול תתו המון מים בשמים: ועל הרוחות. שבאים בסערה וזעף ואינם מצויים אלא לפרקים: ברוך שכחו מלא עולם. ואי בעי מברך ברוך עושה מעשה בראשית שכל אלו מעשה בראשית הם דכתיב (תהלים קלה) ברקים

הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה [א]מעשה בראשית. ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול בזמן שרואה אותו לפרקים. על הגשמים ועל הבשורות הטובות (ד) אומר ברוך הטוב והמטיב. ועל [ב]שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת: ג בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו. מברך על הרעה מעין הטובה ועל הטובה מעין הרעה. הצועק לשעבר הרי זו תפלת שוא. כיצד היתה אשתו מעוברת ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא. היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא [ג]יהיו אלו בני ביתי הרי זו תפלת שוא: ד הנכנס לכרך (ה)מתפלל שתי' (ו) אחת בכניסתו (ז). ואחת ביציאתו. בן עזאי אומר ארבע. שתים בכניסתו. ושתים ביציאתו. ונותן הודאה לשעבר. וצועק לעתיד לבא: ה חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה. שנאמר (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע (ט). ובכל נפשך אפי' הוא נוטל את נפשך. ובכל מאדך בכל ממונך. דבר אחר בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד. לא יקל אדם (י) את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא

א נ״א ל״ג מעשה ב בגמרא בשורות ג ירושלמי יהיה בתוך

ועל עשה אבל על ההרים ועל הגבעות וכו' אומר עושה מעשה בראשית דוקא דלא מצי לברוכי עלייהו במו מלא עולם שאינן נראים ברוב העולם אלא בכל אחד ואחד במקומו: הים הגדול. יש מוקימים שמקיף העולם: ברוך שעשה הים הגדול. שמתוך גדלו וחשיבותו קובע ברכה בפני עצמו: לפרקים. משלשים יום לשלשים יום: על הגשמים וכו'. מברך הטוב והמטיב והוא דאית ליה ארעא בשותפות עם אחריני (ג) דהכי משמע הטוב והמטיב הטוב לידיה והמטיב לאחריני ואי לית ליה ארעא אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו וכו'. ואם יש לו קרקע לבדו מברך שהחיינו: ג בנה בית חדש וקנה כלים חדשים. בין שיש לו כיוצא בהן בין שאין לו כיוצא בהן מברך שהחיינו: על הרעה מעין הטובה. כגון שגפו מים על שדהו ושטפו תבואתו של אע"פ שהיא רעה לו זו אף על פי שהוו המים פני האדמה ונעשית טובה ומשובחת לשנים הבאות השתא מיהא רעה היא ומברך דיין האמת: ועל הטובה מעין הרעה. כגון דמשכח מציאה אע"ג דאם היא דאי שמע בה מלכא מונטו במכו' ויסורין ...יל לה מניה השתא מיהא טובה היא ומברך הטוב והמטיב: הצועק לשעבר. המתפלל על מה שכבר עבר הרי זו תפלת שוא דמאי דהוה הוה: ד שתים בכניסתו ושתי' ביציאתו. בכניסתו אומר שתכניסני לכרך זה לשלום נכנס אומר מודה אני לפניך שהכנסתני לכרך זה לשלום הרי זה שתים בכניסתו. בקש לצאת אומר שתוציאני מכרך זה לשלום. יצא אומר מודה אני לפניך שהוצאתני מכרך זה לשלום וכל כך למה שצריך שיתן אדם הודאה לבוראו על מה שעבר עליו מן הטוב ויתפלל על העתיד שתבא לו טובה: ה חייב אדם לברך על הרעה. כשמברך דיין האמת על הרעה חייב לברך בשמחה ובלב טוב (פ) כשם שמברך היום הטוב והמטיב על הטובה: דבר אחר בכל מאדך. בכל מדות המודדות לך בין מדה טובה בין מדת פורענות: לא יקל אדם ראשו. לא ינהג קלות ראש: כנגד שער המזרח. חוץ להר הבית אסר שבנה המנוכה אבל ברגלי הבית לגמרא לפי שהוא מכוון שכל השערים מכוונים זה כנגד זה שער המזרח שער נקנור ושער עזרת ישראל ופתח האולם וההיכל ובית קדש הקדשים ביומי בית המקדש (יא): באפונדתו. אזור חלול שנותנים בו מעות. פירוש אחר בגד שלובש על בשרו לקבל הזיעה שלא יטנפו שאר הבגדים וגנאי לאדם ללכת

הר"מ: (ג) זהו שיטת הרי"ף. והרא"ש כתב דכיון שיש לו קרקע כל בניו משותפים עמו כו' ולא בעי שיהא שותף עמו בטובתו רק שיהיה בבור' טובה גם לאחרים בעלהם. וגרסינן דאיכא להו לאחריני בהדיה: (ד) בשורות טובות. שהן טובות לו ולאחרים גמרא והטעם שהדברי' המלוים יברך על מה שנמצא מהם תחלה ואל יהא חושש למה שיקרה בסופם. לפי שהעתידות ההם לפעמים שיהיה לו לא יהיה. הר"מ: (ה) לכרך. היא עיר גדולה ובלולה כדמתרגמינן והערים בצורות גדולות כריכן כרכין. ופרש"י שבכרך נמצאו לפעמים דיינים רעים ומחפשים עלילות: (ו) ומתפלל. אינו ר"ל תפלה בכוונה ולפלאת מזכם ולא ג"כ ברכה אבל היא בקשה. הר"מ: (ז) אחת בכניסתו שיכניסם לשלום ואחת ביציאתו שיוציאהו לשלום כפי' והר"מ מפרש ביציאתו שיודה לאל שהוציאו ממנו לשלום והתי"ח בשם הגאון מוה' יעקב כהן מפרש דבריו. דהוכרח להרמב"ם לפרש דלא כפרש"י. משום דהקדים בן עזאי הודאה לשעבר קודם לצעקה לעתיד וסו"ל להפך דבריו אבל לפרושו ל"ש דמזכיר כסדר מה דמוסיף על ת"ק. דלת"ק אינו נותן הודאה על הכניסה. ואמר בן עזאי ומוסיף ונותן הודאה לשעבר לאחר הכניסה ולת"ק אינו צועק לעתיד קודם שיצא מהכרך ומוסיף בן עזאי וצועק לעתיד: (ח) לפי שיש דברים רבים יראים בתחלתם טובה ויהיה לאחריתם רעה וכ"כ דין כלוי למשכיל להבתונם כשתבוא עליו צרה גדולה מפני שאין יודע סופה הר"מ. והרא"ש כתב שיחשוב כי הכל כפרת עונותיו: (ט) וביצר רע. לשון הר"מ אפילו בשעת העבירה והכעס והלחץ שכל זה הוא יצר רע: (י) לא יקל. הואיל והזכיר אהבת הש"י עד היכן תגיע בא כ' וזכיר כמו כן עד היכן תגיע יראתו שזה לא יקל וכו' הוא כ' כל לותו יתברך השוכן בבית הזה כדאמרינן ביבמות ד' ו' לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש. תוי"ט: (יא) כב"י ומסיים שהיא לנה עכשיו. שפירושו כ' עיקר גבי כלומר בקובר הלוחות שניתנו בסיני ולותה למה

קסנדרי' ורקיק' מק"ו. כל חותמי ברכו' שהיו במקד' היו אומרים מן העולם. משקלקלו המינין ואמרו אין עולם אלא אחד. התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם. והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם שנאמר (רות ב) והנה בעז בא מבית להם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'. ואומר (שופטים ו) ה' עמך גבור החיל. ואומר (משלי כג) אל תבוז כי זקנה אמך. ואומר (תהלים קיט) עת לעשות לה' הפרו תורתך. ר' נתן אומר הפרו תורתך [א]עת לעשות לה':

[א] ס"א משום

סליק מסכת ברכות

לצאת באותו בגד לבדו: קפנדריא. ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח שכנגדו כדי לקצר הלוכו דרך שם. ולשון קפנדריא אדמקיפנא דרי איעול בהא כלומר בעוד שאני צריך להקיף שורות של בתים אקצר ואכנס דרך כאן: ורקיקה. אסורה בהר הבית: מקל וחומר. ממנעל ומה מנעל שאינו דרך בזיון (יב) אסור. רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן: כל חותמי ברכו' שבמקדש. המברך אומר בסוף כל ברכה ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם חונן הדעת וכן בכולם והעונין אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. שאין עונין אמן אחר כל ברכה שבמקדש דכתיב (נחמיה ט) קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ואומר אחר כך ויברכו שם כבודך כלומר שעונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואשמועינן הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא ברוך אלהי ישראל מן העולם ולא יותר ולא היו אומרים ועד העולם: משקלקלו המינים. שאין מאמינים בתחיית המתים ואמרו אין עולם אלא זה התקינו עזרא ובית דינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם לומר ששני עולמות יש. העולם הזה והעולם הבא להוציא מלב המינים שכופרים בתחיית המתים: שיהא אדם שואל בשלום חבירו בשם. בשמו של הקדוש ברוך הוא ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו ולמדו מבעז (יג) שאמר לקוצרים ה' עמכם וכי תימא בעז מדעתיה דנפשיה קעבד ולא גמרינן מיניה תא שמע מן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל וכי תימא לא שאל המלאך בשלום גדעון ולא ברכו אלא בשליחותו של מקום הודיעו שהשכינה עמו ולא גמרינן מיניה תא שמע ואומר אל תבוז כי זקנה אמך אל תבוז את בעז לומר שמדעתו עשה אלא למוד מזקני אומתך כי יש לו על מי לסמוך שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך: רבי נתן אומר הפרו תורתך. פעמים שמבטלים (יד) דברי תורה כדי לעשות לה' אף זה המתכוין לשאול בשלום חברו זהו רצונו של מקום שנאמר (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור:

סליק מסכת ברכות

אמה חומה היתה בבית כלפון ובה פתח או שער. אבל בבית שני לא היתה חומה רק שתי פרוכות זה לפנים מזה כדתנן בפ"ה דיומא והלכך אסברו לה אבית כלפון: (יב) גמ' ובי' הר"מ בנעבה לבמירת הרגלי': (יג) שזה שאמר ואומר אל תבוז אינה ראיה על בישאל בשם אבל ראיה שלא יבוז וילעיג לתקנת חכמי' אע"פ שהם ישנות וקדמוניות וע"ז הזהיר שלמה בזה המשל. הר"מ: (יד) והר"מ כתב שהביא ראיה על כל העוברים על התקנות ההם כי יבא זמן להפרע מהם ולענוש אותם כי הם הפרו תורה (אבל כפשוטו הפי' כשיבא העת להפרע מהם יזדמן להם סבות להפר התורה כדי שיחול עליהם העונש וזה ענין עמוק וכבר העיר הכתוב כי משפטיו ישרים כי כל דרכיו משפט):

סליק מסכת ברכות

כתב הרמב"ם התחיל במסכת פאה אחר ברכות בשביל שכל המתנות שאדם חייב בהן על הזרע לא יתחייב בהן אלא אחר קצירה והקמה שייבת בפאה ופיאה עדיין בקרקע ובשביל זה הקדים לדבר בה:

מסכת פאה

פרק א **אלו** דברים (א) שאין להם שיעור הפאה(ב). והבכורים. והראיון. וגמילות חסדים. ותלמוד תורה. אלו דברים

פרק א **אלו** דברים שאין להם שיעור. מדאורייתא אבל מדרבנן יש להם (עוד) שיעור דהא תנן בסיפא אין פוחתין לפאה מששים: הפאה. שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים כדכתי' (ויקרא כג) לא תכלה פאת שדך בקצרך: והבכורי'. דכתי' (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך ולא כתב' תורה בהם שיעור(ג): והראיון. שחייב אדם להראו' בעזרה בשלש רגלים דכתיב (שם) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וזאת הראיה אין לה שיעור

פרק א (א) **אלו** דברים. הא דלא תנן תרומה עמהן כיון דאיכא תרומת מעשר שיש לה שיעור לא יקט אף סתם תרומה. יכו'. ועוד יש לומר שהיא מלוק' מן הגלל כדמפרש אח"כ בפאה בקש לעשות כל שדהו פאה עושה. בקש לעשות כל כריו תרומה אינו עושה. (ועוד יש לומר דלא תני רק מה שיש בהוספתן מלוה כדתבני ביכו' אבל תרומה אינה כשרה אלא מוכרת מוכרת) ... אלא לפי שלא נשנו ע"ש ותרומה גדולה אדרבא מהכיל עבל נכהן שמוסיף אחר בכתן בשיעור הר"ב. ול"ע הא עלה נמי דכותה ע"ל מ"ג ול"ע). תוי"ט: (ב) הפאה. ועושה אמה בהוספתו יהיו היכא רשאי פאה כדינו בסוף השדה [illegible]: (ג) [illegible]

דברים שאדם אוכל (ה) פירותיהן בעולם הזה והקרן (ו) קיימת לו לעולם הבא. כיבוד אב ואם (ז) וגמילו' חסדי' והבאת שלום בין אדם לחבירו ותלמוד תורה (ח) כנגד כולם: ב אין פוחתין לפאה מששי'. ואעפ"י שאמרו אין לפאה שיעור. הכל לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי רוב הענוה: ג נותנין (י) פאה מתחלת השדה ומאמצעה. רבי שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור. ר' יהודה אומר אם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה ואם לאו אינו נותן אלא משום הפקר: ד כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ולקיטתו כאחת

שיעור דכל אימת דבעי עייל ומתחזי ונפיק. פירוש אחר עולות ראיה ושלמי חגיגה שחייב להביא כדכתיב (שם) ולא יראו פני ריקם אין לה שיעור מדאורייתא דכתי' (דברים טז) איש כמתנת ידו אלא שחכמים נתנו בה שיעור העולה מעה כסף והחגיגה שתי כסף: וגמילות חסדים. דבגופו כגון בקור חולים ולקבור מתים וכיוצא בהן אבל גמילות חסדים דבממונו כגון פדיון שבוים ולהלביש ערומים ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהן יש להן שיעור שיתן בכל פעם שתבא מצוה כזו לידו חמישית ממון הריוח שהכניס' ותו לא מחייב דהכי אמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. (ד) הלכך מבעי ליה לאיניש לאפרושי חמישית הריוח בכל עת כדי שיהא מצוי כל זמן שיבא גמילות חסד לידו שיקיימנו ובהכי נפיק ידי חובתו: ותלמוד תורה. אין לה שיעור דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה: ותלמוד תורה כנגד כולם. שקול כנגד כולם: ב אין פוחתין לפאה מששים. מדרבנן: אע"פ שאמרו אין לפאה שיעור. מדאורייתא כדאמרן: הכל לפי גודל השדה. אם שדהו גדולה ועניים מועטים נותן ומוסיף על ששים (ט) לפי גודל שדהו ואם שדהו קטנה ועניים מרובים מוסיף על ששים לפי רוב העניים: ולפי הענוה. אית דגרסי ענוה בוי"ו כלומר לפי רוב ענותו ירבה לעניים לשון וענותך תרבני (תהלים יח). ורמב"ם פירש לשון עניה כלומר מה שתענה הארץ. ואית דגרסי ענבה בבי"ת ופירושו גודל הגרגרים וקטנן שאם היו השבלים של שדה במקום אחד מלאות וטובות ובמקום אחר נטומות דקות לא יניח הפאה כלה מן הרעות אלא ישער שניהם לרע ולייפה: ג מתחלת השדה ומאמצעה. ואין צריך להניח פאה בסוף שדה דכתיב (ויקרא יט) לא תכלה פאת שדך לקצור אמרה תורה תן פאה ואף על פי שיש לך עדיין קמה לקצור: ובלבד שיתן בסוף כשיעור. אע"ג דרבי קמא בתחלה ובאמצע שם תורת פאה למה שנתן מכל מקום לא מפטר אלא א"כ נותן בסוף השדה תשלום שיעור אחד מששים עם מה שנתן באמצע ובתחלה כן מוכח בירושלמי. ורמב"ם פירש ובלבד שיתן בסוף כשיעור פאה הצריכה לכל השדה שצריך שיניח בסוף השדה אחד מששים חוץ ממה שהניח בתחלה ובאמצע: אם שייר קלח אחד. בסוף השדה והניח אותו לפאה סומך עליו וכל מה שהניח באמצע ובתחילה תורת פאה עליה: ואם לאו. שלא הניח אפילו קלח אחד בסוף השדה לפאה הרי מה שהניח באמצע ובתחילה אינה חשובה פאה אלא דין הפקר יש לה (יא) ופליג אדרבי שמעון דאמר דמכל מקום היא חשובה פאה אלא דלא מפטר בעל השדה בהכי. (יב) והלכה כרבי שמעון: ד כל דבר שהוא אוכל. למעוטי ספיחי סטים (יג) שאף על פי שהן אוכל על ידי הדחק לאו אוכל מקרי ואין חייבין בפאה דכתיב (ויקרא יט) ובקצרכם ואין קצירה אלא בדבר הראוי לאכילה: ונשמר. למעוטי הפקר שאין לו שומרים שאינו חייב בפאה דכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב אותם פרט להפקר שכבר נעזב: וגידוליו מן הארץ. למעוטי כמהין ופטריות שאין להם שורש בארץ וגדוליהם מן האויר שאין חייבין בפאה דכתיב (שם) קציר ארצכם: ולקיטתו כאחד. למעוטי תאנה וכיוצא בה מן האילנות שנלקטים הפירות שמתבשלים בהם ראשון ראשון (יד) דכתיב (שם) קציר משמע דבר הנקצר הרבה

שעור: (ד) תקנת אושא הוא במסכת כתובות ד"נ. והשתא מדאורייתא אין שיעור לג"ח בממונו: (ה) שאדם אוכל. כתב הר"מ כי המצות כולם נחלקים בתחלה על שני חלקים. הא' במה שבין בינו ובין הקב"ה כגון ציצית ותפילין כו'. והב' מצות התלויות בתועלת ב"א קצתם עם קצתם כגון האזהרה על הגניבה וכגון הציווי באהבת איש את רעהו. וכשיעשה המצות שבחלק הא' יגמלהו הקב"ה עליה' לעוה"ב. וכשיעשה המצות בחלק השני תחשב לו לצדקה לעוה"ב ויגלה טובו בעוה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין ב"א כו' וכל המצות שבין אדם לחבירו נכנסות בג"ח: (ו) והקרן. והביא לא אמנו בכלשו תרגום אשם קרן. ערוך. והרמב"ן כתב שבעבור שהכח בקרנים יקרא גוף הדבר קרנו: (ז) כבוד או"א. כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך חד בעוה"ז וחד בעוה"ב. בג"ח כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. בהבאת שלום כתיב בקש שלום ורדפהו כו' ואתי' רדיפה מג"ח. בת"ת כתיב כי הוא חייך ואורך ימיך: (ח) ות"ת כו'. כי בת"ת יזכה האדם בכל זה שהתלמוד מביא לידי מעשה. הר"מ: (ט) ומוסיף. למה יוסיף שהרי הפאה נמי גדולה כשהיא ששים מהשדה הגדולה והרי העניים מועטים. והר"ש לא כתב דמוסיף אלא שלא יפחות מס' אף שהעניים מועטים: (י) נותנין כו'. ולא אמרינן דפאת שדך משמע דוקא בסוף כדמשמע לי' פאה ואם נתן מתחלה ומאמצע לא אקדש בדין פאה ולחייב במעשר. הר"ש: (יא) והתוי"ט הקשה ע"ז ומחוור פי' הר"ש אם שייר קלח א' כו' כשנתן שיעור פאה ומבקש להוסיף איירי דיכול להוסיף על המחובר ויש לו תורת פאה לפטור מן המעשר ואם לאו כלומ' שכבר תלשו אינו נותן אלא משום הפקר דכל מה שמוסיף מן התלוש אין לו תורת פאה ואינו נפטר מן המעשר עד שיפקיר. וע"ע: (יב) וכ"מ דהפקר בין לעניים בין לעשירים משא"כ פאה דלעניי' כו' אבל לענין מעשר פאה נמי פטור כדתנן במ"ו. תוי"ט: (יג) ונקט ספיחי ולא סטים עצמו דפשיטא דלא חזי כלל הר"ש. ועתוי"ט. (יד) פי' באילן אחד בעצמו וז"ל הר"מ יש באילן זה מה שנגמר בו היום ויש בו מה שנגמר לאחר כמה

כאחת ומכניסו לקיום חייב בפאה. והתבואה והקטניות (יח) בכלל הזה: ה ובאילן האוג והחרובין ואגוזים והשקדים והגפנים והרמונים והזיתים והתמרים חייבין בפאה: ו לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח ומאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח דברי רבי עקיבא. כהן ולוי שלקחו את הגורן המעשרות שלהם עד שימרח. המקדיש ופודה חייב במעשרות עד שימרח הגזבר:

פרק ב א ואלו מפסיקין לפאה. הנחל והשלולית (א) ודרך היחיד ודרך הרבים ושביל הרבים ושביל היחיד הקבוע (ב) בימות החמה

ביחד (טו): ומכניסו לקיום. למעוטי ירק (טז) שאינו מתקיים אלא מתעפש ונפסד דכתיב (שם כג) פאת שדך בקצרך ואין הירק נקצר (יז): והתבואה והקטניות. תבואה חמשת המינים חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל ושיפון. קטניות פולין ואפונים ועדשים ודומיהן: בכלל הזה. להתחייב בפאה כשישנו בהם כל התנאים הללו (יט): ה האוג. אילן שהפרי שלו אדום וקורין לו בלע"ז קורנ"י אולי"ש. ורמב"ם פי' שהוא אותו (כ) שמעבדים בו העורות וקורין לו בערבי סימא"ק והאשכולות שלו ראוים לאכילה ולאו דוקא אלו שמנה התנא חייבים בפאה ולא נקט אילנות אחרים אלא אלו ודומיהן קאמר: ו לעולם הוא נותן משום פאה. מי שלא הניח פאה בשדה במחובר חייב להפריש מן התלוש ופאה שמפרישים מן התלוש ונותן לעניים פטורה מן המעשרות: עד שימרח. שיעשה כרי ולבור של תבואה (כא) אבל אם בא להפריש פאה אחר המרוח צריך שיפריש התרומה והמעשרות תחלה ואחר כך יטול הפאה שאין פטור מן המעשרות אלא הפאה הנטלת קודם המרוח: ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות. (משום הפקר) המפקיר תבואתו ובא אחר וזכה בה אין הזוכה בה חייב במעשרות דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר שידך וידו שוין. אבל המפקיר תבואתו לאחר המרוח אין ההפקר ההוא פוטר מן המעשר (כב): ומאכיל לבהמה וכו'. ואפילו הוא עצמו מותר לאכול אכילת עראי קודם מרוח אבל הבהמה אוכלת אפילו אכילת קבע: ונוטל מן הגורן וזורע וכו'. דמן התורה הזורע פטור מן המעשר אפילו לאחר מרוח דכתיב (שם) עשר תעשר ואכלת וזורע לא קרינן ביה ואכלת. ומיהו מדרבנן חייב. סבירא ליה לר' עקיבא דקודם מרוח פטור מן המעשר אפילו מדרבנן ואין הלכה כר' עקיבא: שלקחו את הגורן. שקנו תבואה מן הגורן וקנאו הכהנים שיהיו חייבים להפריש תרומות ומעשרות ולתת אותם לכהנים ולוים אחרים כדי שלא יהיו קופצים לקנות תבואה או יין בגתות ובגרנות (כג) ואם קנו קודם מרוח שעדיין לא הוקבעה תבואה זו למעשר המעשרות שלהם: המקדיש ופודה. המקדיש גרנו ופדאו מיד הגזבר והוא בדים או קיים שלא הוקבע למעשר כשהיה ביד ההקדש חייב הפודה להוציא ממנו המעשרות אבל אם נתמרח הגורן ביד הגזבר הואיל ובשעה שהי' ראוי שיוקבע למעשר דהיינו בזמן המרוח היתה ביד הקדש אין הפודה חייב להוציא ממנו מעשרות שההקדש פטור מן המעשרות (כד):

פרק ב אלו מפסיקין. בין שדה לשדה ויהיו נחשבים כשתי שדות לענין שאם מניח פאה באחת מהן על חברתה לא עלתה לו לפאה דכתיב (ויקרא יט) פאת שדך לא יהיה פאה מזו לחברתה: הנחל. מים: והשלולית. אמת המים שמתלקטת שכל לאגפיה שאמות אחרות של מים שותות ממנה: ודרך היחיד. ד' אמות: ודרך הרבים. שש עשרה אמה ומשום סיפא נקט לה דבעי למתני סיפא בכל אלו אין מפסיקין באילן וקמ"ל דאפי' דרך הרבים שהיא רחבה ט"ז אמה אינה מפסקת באילן: שביל הרבים ושביל היחיד. שביל זוטר מדרך דשביל כרעא ודרך מרעא ואשמועינן דאפילו שביל דרבים אם הוא קבוע לימות החמה ולימות הגשמים כלומר שמהלכין בו אפי' בזמן שהשדות זרועות בימות הגשמים מפסיק בין השדות

כמה ימים: (טו) לשון הר"ש דהתם קאי אמתבשל ביחד: (טז) כגון ירק קאמר דיש ירק חייב בפאה כגון שומים ובצלים כדלקמן פ"ג מ"ד הנהו מכניסין לקיום. הר"ש: (יז) ופי' דחוק והר"ש כתב ע"פ ת"כ והתם קאי מכניסן לקיום. יצאו ירקות שאע"פ שלקיטתו כא' אינו מכניסו לקיום: (יח) והתבואה. ביכור' דרשינן ובקצרכם אין לי אלא תבואה קטניות מנין ת"ל לקצרכם: (יט) וגדברי תימה הם דהכי ודאי שבשלמו בהם כו' ולי' הר"מ בחבורו כל הדומה לקציר בה' דרכים אלו הוא שחייב בפאה כגון התבואה כו' ואולי משום כשמר כ"כ. תוי"ט: (כ) אבל ברים דמאי כתב בשמו שהם אילנות וה"נ י"ל דהכא נ"כ אילן ובירושלמי אילנות מנין ת"ל שדך ואיכא דיליף מכרם זית: (כא) ופ"ד מ"ח פי' כשהוא משוה פני הכרי ברחת פי' מריחה מריקה והושאלה זאת המלה בענין השלמת לכרי הזרע עד שלא ישאר בו לנאת ביוציאו אל בית האוצר והוא דומה כמו הממרק לכלים כפ"י דמקוואות (וע"ש בר"מ וע' יין יומא פרק ג' משנה ד' שעושין כשנשלם הכלי. הר"מ: (כב) נראה לי דסמך אמ"ש גבי פאה שצריך שיפריש תרומה ומעשר תחלה ואח"כ יטול הפאה הורה לנו בהמלוה היא שיפריש כו' וכדדרשינן מי"א פ"ה דמע"ש הא אם הקדים כו'. א"נ פן לא יפרישו העניים והמכשלה הזאת תחת ידיו יהיה. וה"נ בהפקר דכותה בפאה ועמ"ש מ"ב פ"ג דדמאי. תוי"ט: (כג) ויקנו עבדים כדי להפקיע מתנות אחיהם. הר"מ: (כד) ובגמ' מעינן המקדיש דלע"ג דמתחלה היתה נ"כ התבואה שלו. ה"א דכי הדר ופדאה אע"ג דלאחר מירוח הוא שפיר קרינן ביה תבואת זרעך קמ"ל דלא. תוי"ט:

פרק ב (א) והשלולית לא זו אף זו קתני דזוטר מנחל. הר"ש: (ב) הקבוע כו'. והשתא כולהו צריכי

החמה ובימות הגשמים והבור והניר וזרע אחר. והקוצר לשחת מפסיק דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אינו מפסיק אלא אם כן חרש(ד): ב אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת ר' יהודה אומר מפסקת. וכל ההרים אשר במעדר יעדרון אע"פ שאין הבקר יכול לעבור בכליו הוא נותן פאה לכל: ג הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר (ו) ואם היה שער (ז)כותש אינו מפסיק אלא נותן פאה לכל: ד ולחרובין(ח) כל הרואין זה את זה. אמר רבן גמליאל נוהגין היו בית אבא [א] נותנין פאה אחת לזיתים שהיו להם בכל רוח. ולחרובין כל הרואין זה את זה. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר משמו אף לחרובין שהיו להם בכל העיר: ה הזורע את שדהו מין אחד אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות נותן פאה אחת. זרעה שני מינין אף על פי שעשאן גורן אחת נותן שתי פאות. הזורע את שדהו שני מיני חטין עשאן גורן אחת נותן פאה אחת שתי גרנות נותן ב' פאות: ו מעשה שזרע רבי שמעון איש המצפה [ב] לפני רבן גמליאל ועלו ללשכת הגזית ושאלו אמר נחום הלבלר מקובל אני מרבי מיאשא שקבל [ג] מאבא שקבל מזוגות שקבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני בזורע את שדהו שני מיני חטין אם עשאן גורן אחת (י) נותן פאה אחת שתי גרנות נותן שתי פאות: ז שדה שקצרוה

[א] פ"א שהיו [ב] פ"א ובא [ג] פ"א מאביו

כותים

השדות הזרועות ואי לא לא מפסיק: הבור. שדה שאינה זרועה והאדמה לא תשם (בראשית מז) מתרגמינן וארעא לא תבור(ג): והניר. חרישה כמו נירו לכם ניר (ירמיה ד): וזרע אחר. כגון ששתי השדות זרועים חטים וביניהם קרקע זרוע מין אחר ושיעור רוחב הבור והניר וזרע אחר כדי שלשה תלמים של מענית המחרישה: והקוצר לשחת מפסיק. דקסבר כל לשחת לאו קצירה היא דלא חשבינן לה אתחלתא דקצירה. שחת תבואה שלא הביאה שליש וקוצרין אותו להאכיל לבהמות ואין הלכה כר' מאיר: ב אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת. שהיא רחבה כל כך עד שהעומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן (ה) ר' יהודה אומר מפסקת ופליג את"ק דאמר לעיל על שלולית דהיינו אמת המים דבכל ענין מפסיק ור' יהודה סבר דאם יכולה להקצר כאחת אינה מפסקת והלכה כר' יהודה: וכל ההרים אשר במעדר יעדרון. הר שעומדו זקוף ואין בקר בכליו יכולין לעבור שם ומפסיק בין שתי השדות: הוא נותן פאה לכל. כלומר נותן פאה אחת לכל שתי השדות ולא חשיב הפסק הואיל והם נעדרים במעדר כלומ' בני אדם חופרים אותו הר בכלי שחופרים בו את הקרקע אין זה הפסק שהרואה אומר אין זה קרקע בור אלא לפי חופרים אותו במעדר וזורעי' אותו ושתי השדות הם אחת: ג הכל מפסיק לזרעים. ומפרש בגמ' בירושלמי דהכל לאתויי סלע שהיה עובר על פני כל השדה. אם צריך הוא לעקור את המחרישה מצד זה כדי לתת אותה לצד זה מפסיק: אלא גדר. גבוה עשרה טפחים: שער כותש. ענפי האילן קרויין שער ופירו' שער כותש שהנופות של אילנות מתערבין זה עם זה למעלה מן הגדר כענין זה התקוע במוכתש: ד כל הרואים זה את זה. כל זמן שהעומד אצל אחד מהאילנות יכול לראות האילן האחר אף על פי שיש ביניהן גדר אינו מפסיק ולוקח פאה מאילן אחד על חבירו: לזיתים שהיו להם בכל רוח. פאה אחת היו נותנים על כל הזיתים שהיו להם לצד מזרחה של עיר ופאה אחרת על כל הזיתים שהיו להם לצד מערבה וכן לארבע רוחות: שהיו להם בכל העיר. אין נותנים כי אם פאה אחת לכולן אע"פ שאין רואין זה את זה ואין הלכה כרבי אליעזר בר' צדוק שאמר משמו אבל הלכה כרבן גמליאל: ה שני מיני חטין. כגון שחמתית ולבנה(ט): ו הלבלר. הסופר: הגזית. הם כל אותן שנים שנים הנזכרים בפרק קמא דמסכת אבות שקבלו שנים מפי שנים עד מפי שמעון הצדיק: ז שדה שקצרוה כותים. לעצמן ולא שקצרו פועלי כותים לישראל דאז הוי כאלו קצרוה ישראל:

קרסמים

לכיכי דאי תנא דרך הרבים למימרא דאפי' לאילן אינו מפסיק ובשביל היחיד דאפי' לזרעים מפסיק ולשתוק מכולהו הוי אמינא דרך היחיד דלא קבוע גרע משביל הרבים דקבוע ושביל הרבים דקבוע עדיף להפסיק לאילן משביל הרבים דלא קבוע. תוי"ט: (ג) ומשמע דהא סלוקה מיהא הוי. וקשה דאם כן היינו ניר. והר"מ פי' בור הארץ שלא זרועה ולא נעבדה אבל נשארה בשממה וכ"פ הר"ב מ"א פ"ב דכלאי' ופ"ד. (וכ"מ מלי הר"ב מ"ב מש"ש): (ד) חרש. לא מקום הקרחה והו"ל שדה ניר לא חרש לא. דקוצר לשחת אחלי קצירה היא וכי גמר בישולי' וקצר ליה לכולי שדה כגומר קצירתו דמי. ופאה אחת על הכל. רש"י מנחות דע"א: (ה) וז"ל הר"ש אמת המים היינו שלולית דקאמר ת"ק דבכל ענין מפסיק ואתא ר"י למימר דוקא באינה יכולה להקצר כאחת שאם עומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן. ובתוספתא ר"י אם עומד באמצע וקוצר מכאן ומכאן מפסיק ולת"ק מפסיק אע"פ שעומד אצל האי וקוצר אצל הבי. ולכך נ"ל בדברי הר"ב עד שאם אינו עומד באמצע כו'. תוי"ט: (ו) לאילן. לא לכל האילנות דלחרובים וזיתים אינו כן כמ"ש לקמן: (ז) שער. פי' הענפים והוא לשון עברי כדכתיב וימלא השעירה (שופטים ג): (ח) ולחרובין. מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכין כדתנן בפ"ב דבבא בתרא דמ"ז בחרוב ובשקמה חמשים אמה. הרא"ב"ד: (ט) ולפשר דבשאר מיני תבואה לא נמצאו חלוקים במין הי'. אבל בירושלמי תני ב' מיני חטים ב' מיני שעורים (י) גורן אחת. ולא אזלינן בתר מחשבתו לעשות גורן אחת או שתים אלא כאשר עשה כן יקום לעשות פאה אחת או שתים ירושלמי. ומשמע כמי שעדיין לא נתן פאה וכי הא דתנן בפ"ק דלעולם הוא נותן משום פאה כו' עד שיתרס:

ומודים

כותים קצרוה לסטים קרסמוה נמלים שברתה הרוח או בהמה פטורה. קצר חציה וקצרו לסטים חציה פטורה שחובת הפאה בקמה: ח קצרוה לסטים חציה וקצר הוא חציה נותן פאה [א]ממה שקצר. קצר חציה ומכר חציה הלוקח נותן פאה לכל. קצר חציה והקדיש חציה הפודה מיד הגזבר הוא נותן פאה לכל:

פרק ג **מלבנות** התבואה שבין הזיתים בית שמאי אומרים פאה מכל אחת ואחת ובית הלל אומרים מאחת על הכל. ומודים (א) שאם היו ראשי שורות (ב) מעורבין שהוא נותן פאה מאחת על הכל: ב המנמר את שדהו ושייר קלחים לחים רבי עקיבא אומר נותן פאה מכל אחד ואחד (ה). וחכמים אומרים מאחד על הכל. ומודים חכמים לרבי עקיבא בזורע שבת או חרדל [ב]בשלשה מקומות שהוא נותן פאה מכל אחד ואחד: ג המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן נותן (ו) פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן. וכן באפונין (ז) וכן בכרם. המדל נותן מן המשואר על מה ששייר והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר

[א] ס"א למה [ב] ס"א בשנים או

פרק ג (א) **ומודים**. ב"ש לב"ה ולב"ג דאין הלכה כב"ש ולא כ"מ בהודאתם שבכאן כה"ג טובא בש"ס: (ב) ראשי שורות. לי' הר"ש לפאי דמפרשינן דמלבנות הם השורות קשה דהול"ל ראשי מלבנות ויש לפרש דמאי שדה הלבן היא דהתבואה בנמרה מפסקת מלבנות כו': (ג) מפי' בירו' מקום הזבלין עולין תחלה. ופי' הר"ש כלומר מקומות המזובלים יותר בשדה גם התבואה ממהרת לעלות: (ד) והיא שיטת הראב"ד בהמחלוקת אינו אלא על המשייר לבדו וכו' עוד מ"מ מן האמ המשוייר נותן אחת על הכל בכל ענין על מה שליקט ועל מה ששייר כדברי חכמים: (ה) ואחד כו'. ולא הכ"ב אחת והוא תלוי בפלוגתא בירו' שמואל אמר מפני שאין הראשון שבהן ממתין לאחרון שבהן ר' יוחנן אמ' מפני שדרכן לזרוע ערוגות ערוגו' ועל דעתי' דשמואל מפרים מכל קלח ע"ד דר"י מכל ערוגה וגו' אתיא כליבא דשמואל. ושל הר"ב כר"י. תוי"ט. (ו) נותן כו'. לא דמי למתני' דלעיל דלחכמים נותן אחת על הכל כדאי' בירו' שמעינן שוק וגורן שני מינים. לח ויבש שני מינים לא: (ז) באפונין. פי' הר"מ זכעונים כלומר אפונים השופין שהם זכעונים לאפוקי אפונים הגמלונים שהן מין ירק ואינן חייבין בפאה: (ח) לדבריו הוי הך פיסקא פירושא

קרסמוה נמלים. דרך הנמלה לפתוח קנה השבולת מלמטה ולזה קורין קרסום לשון יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ): **פטורה**. דכתיב גבי פאה ובקצרכם עד שתהיו אתם הקוצרים: **שחובת הקציר בקמה**. כלומר חובת הפאה של זה הניחה בקמה והוי דאם כלה שדה אחרת פאה לעומרים וחייב להפריש פאה מן העומרים הני מילי היכא דכלה הוא אבל הכא הוא לא כלה: ח **הלוקח נותן פאה לכל**. שחובת הפאה ממה שקצר נשאר בזה השני שקנה הלוקח והוי כאלו לא נמכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר שיוציא ממנה הפאה שראוי להוציא מאותה שדה. וכן הפודה מיד הגזבר מוציא מן השני שפדה הפאה הראויה לשדה כולה:

פרק ג **מלבנות**. ערוגות מרובעות ובשביל שעשויי' כדפוסי הלבינות קרויין מלבנות: **שבין הזיתים**. והוא הדין לכל שאר אילנות. ונקט זיתים לאשמועינן דאפילו זיתים שחייבים בפאה לא מפסקי לב"ה וכל שכן שאר אילנות שאין חייבין בפאה דפשיטא דלא מפסקי: **בית שמאי אומרים פאה מכל אחד ואחד**. מכל מלבן ומלבן הואיל ומובדלות הערוגות פסקי פסקי ואין מתערבין זו עם זו קסברי ב"ש דמפסקי זיתים אבל היכא דראשי שורות מתערבים מזה לזה מודו דלא מפסקי ובזמן שהאילנות מרוחקים זה מזה עד שבקרקע בית סאה שהוא כ' אמה על כ' אמה אין בו י' אילנות מודים ב"ה שנותן פאה לכל מלבן ומלבן הואיל והאילנות מרוחקים נראין הדברים שלא בשביל האילנות נעשו המלבנות ובזמן שהאילנות רצופים ויש עשר אילנות בפחות מבית סאה מודים בית שמאי שנותן פאה אחת על הכל לא נחלקו אלא כשיש עשר אילנות בבית סאה: ב **המנמר**. מלקט שדהו מקומות מקומות דמתרגמינן לשון ונמר חברבורותיו (ירמיה יג) שקצר התבואה שנתבשלה ראשון ראשון בשדה (ג): **ושייר קלחים לחים**. אותן שלא נתבשלו: **נותן פאה מכל אחד ואחד**. כשחוזר ללקט הקלחים לחים ששייר דנמור מפסיק ולאו אתחלתא דקצירה חשיבה (ד): **בזורע שבת**. ירק שקורין לו אניט"ו בלע"ז: **שהוא נותן פאה מכל אחת ואחת**. מפני שאין דרכן לזרוע מהן שדה אחת לפיכך חשובין כל אותן ערוגות כאלו כל אחת מהן שדה אחת. ושבת וחרדל חייבים בפאה אף על פי שאין נותנין פאה לירק משום דלזרע עבידי וכמיני זרעים חשיבי והלכה כחכמים: ג **המחליק בצלים**. איכא דמפרשי לי' ואנכי איש חלק (בראשית כז) על שם שהכשיטו נשאר המקום חלק. ואיכא דמפרשי המחליק כמו המחלק שנוטל חלק מן הבצלים לחים למוכרן בשוק וחלק אחר מניח יבשים לגורן לקיום: **נותן פאה לאלו לעצמן**. דהכי מיני מטים דמו: **וכן בכרם**. וכן המחליק בכרם דינו כמחליק בבצלים: **המדל נותן מן המשוייר על מה ששייר**. בזמן שהבצלים זרועים רצופים נוטל מהם אחת ומניחי' כדי שהנשארי' יתגדלו בריוח ויעשו גסים וזהו הנקרא מדל שדולה ושולף אותם ממקומם ותנן איזהו מדל נוטל אחת ומניח שני' ואותן שעוקר ליתן ריוח לנשארים אינם חייבין בפאה לפי שתקנת הנשארים היא הילכך נותן פאה מן הנשאר לבד והנעקר פטור ומכלום דלא חשיבא קצירה: **המחליק מאחת יד**. כלומר מענין אחד או כולו נגרן או כולו לשוק ורמב"ם פירש מאחת יד ממקום אחד שהחלק שנוטל למכור בשוק אינו נוטל אותו מכאן ומכאן אלא כולו ממקום אחד (ה):

האמהות

המישואר על הכל: ד האמהות של בצלים חייבות בפאה ור' יוסי פוטר. מלבנות הבצלים שבין הירק ר' יוסי אומר פאה מכל אחת ואחת וחכ"א מאחת על הכל: ה האחין שחלקו נותנין שתי פאות חזרו ונשתתפו נותנין פאה אחת. שנים שלקחו את האילן נותנין פאה אחת. לקח זה צפונו וזה דרומו זה נותן פאה לעצמו וזה נותן פאה לעצמו. המוכר קלחי אילן בתוך שדהו נותן פאה מכל אחד ואחד. א"ר יהודה אימתי בזמן שלא שייר בעל השדה אבל אם שייר בעל השדה הוא נותן פאה לכל: ו ר' אליעזר אומר קרקע בית רובע חייבת בפאה. ר' יהושע אומר העושה סאתים. (יג) ר' טרפון אומר ששה על ששה טפחים. רבי יהודה בן בתירה אומר כדי לקצור ולשנות. והלכה כדבריו. ר' עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים. ולכתוב עליו פרוזבול ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה: ז הכותב נכסיו [א] שכיב מרע שייר קרקע כל שהוא מתנתו [ב] מתנה לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו [ג] מתנה. הכותב נכסיו

[א] פ"א נ"י והוא [ב] ירו' קיימת [ג] ירו' קיימת

ד האמהות של בצלים. בצלים גדולים שמניחין אותן לגדל זרע ומתוך שמשהין בארץ לא חזו לאכילה אלא על ידי הדחק (י) ולכך פטר רבי יוסי ואין הלכה כמותו: מלבנות הבצלים שבין הירק. סבר רבי יוסי דירק כזרע אחר דמי שאין דרך בני אדם להיות זורעים בצלים בין הירק ותנן לעיל בפרק שני דזרע אחר מפסיק ואין הלכה כר' יוסי: ה שלקחו את האילן. מהנך אילנות דחשיב בפ' קמא שחייבים בפאה: המוכר קלחי אילן. שרשי אילנות שחייבין בפאה ולא מכר בו הקרקע נותן הלוקח פאה מכל אחד ואחד: בזמן שלא שייר. כו' (י) אם לא התחיל בעל השדה לקצור או ללקט פירות אז הוא דחייב הלוקח ליתן פאה אבל אם התחיל בעל השדה לקצור שדהו קודם שמכר את אלו שנשאר מן השדה שלא נקצר או שלא נלקט בעל השדה הוא הנותן פאה על הכל דמכי אתחיל בקצירה או בלקיטת הפירות אימחייב בפאה של כל השדה ורבי יהודה לפרושי מלתיה דת"ק אתא וכן הלכה: ו קרקע בית רובע. מקום שראוי לזרוע בו רובע הקב ופירשו בו שהוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות בקירוב (יא): העושה סאתים. ר' יהושע לא אזיל בתר זריעה אלא קרקע המגדלת סאתיים בן י"ב קבין (יב): לקצור ולשנות. דרך הקוצר אוחז מלא כפו מן הקמה וקוצר כדכתיב (תהלים קכט) שלא מלא כפו קוצר ואם יש בקמה כדי למלאות כפו שני פעמים חייבת בפאה: קרקע כל שהוא חייבת בפאה. דס"ל פאת שדך כל שהוא משמע (יד) ופליג אכולהו (טו): ובבכורים. דכתיב בהו אדמתך (טז) וה"מ בבכורי חטה ושעורה אבל בבכורים של אילן אינו חייב אלא אם כן יש לו קרקע שם עשרה אמות סביב לאילן שהוא שיעור יניקתו: ולכתוב עליו פרוזבול. הלל תקן פרוזבול כשראה שהיו נמנעים מלהלוות לעניים מפני השביעית שמשמטת החוב תקן שיהא מוסר שטרותיו לב"ד וכותב מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין כל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה ומשכתבו לו בשטר זה (יז) שוב אין השביעית משמטת חובו ודוקא כשיש קרקע כל דהו ללוה דאז חשיב כאילו החוב גבוי כבר ביד בית דין ואי לא קרינן ביה לא יגוש ומשוינן לקרקע כל שהוא כאילו הוא כל החוב דאין אונאה לקרקעות (יח): ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות. דמטלטלין נקנין אגב קרקע בכסף בשטר ובחזקה כדתנן בפרק קמא דקדושין ושם מפורש: ז שכיב מרע. השוכב על מטתו מחמת חולי: שייר קרקע כל שהוא. כל הני שייר קרקע כל שהוא דתנן במתניתין מכאן ועד סוף פרקין לאו דוקא קרקע דהוא הדין מטלטלים כל שהוא. אלא איידי דתנא רישא גבי פאה ובכורים ופרוזבול קרקע כל שהוא תנא בכל הנך נמי קרקע כל שהוא: מתנתו קיימת. אם קנו מידו על המתנה אע"פ שעמד מחליו אינו יכול לחזור בו הואיל ושייר לעצמו כל שהוא גלי דעתיה דלאו מחמת מיתה כתב המתנה: לא שייר קרקע כל שהוא. לעצמו מסתמא לא שביק איניש נפשיה ערטילאי ואם לא שהיה סובר
ודאי

פירושא דליבא כמו בד"א. והטעם כתב בתנוכו הואיל ובולר הכום אחת אינו כבולר ערלי מעט מכאן ומעט מכאן שהוא פסוק: (ט) ומכל מקום הואיל והבצלים עצמן שלא כשהם מידי דאכילה נינהו אף האמהות שמשהין אותן בארץ לא יצאו מכללן להפטר מפאה משא"כ ספיחי סטים שבפ"ק מ"ד שכל המין אינו ראוי לאכילה אלא ע"י הדחק. תוי"ט: (י) פי' לפירושו מ"ש כלו' לאקשורי הלכתא ולא פי' דמתני' ומ"ש אז הוא דחייב הלוקח פי' מ"מ אפי' אם נשאר לו. ומ"ש בנשאר כו' ר"ל שנשאר למוכר כלו' כו' שלא נלקט ולא מכרן. הלכך על המוכר לתת הפאה לפי שהתחיל בקצירה ורחמנא אמר ובקצרכם וגם נשאר לו הלכך אמרינן דבאותו שיור הויא הפאה ובאני הכא מכ"ב דתנן קצר חציה ומכר חציה כו' דהתם לא שייר כלום ועיין סוגיין קל"ק. תוי"ט: (יא) וביכו' מ"ע דר"א נאמר כאן שדך ונאמר בכלאים שדך מה שדך האמור להלן בית רובע (כלאים פ"ב) אף כאן בית רובע: (יב) ולפי סדר משנתינו ר"א פוחת והולך משיעור הראשון ובזמן המשנה הוא שמינה ארבע עוכא עפי מכימי ר' יוחנן דאמ' ד' אמין לכור. ב"מ ק"ה. ועתוי"ט: (יג) סאתים. בירו' מ"ע כאמר כאן שדך ונאמר להלן ושכחת עומר בשדה מה שדה שנא' להלן סאתים אף כאן סאתים ופהר"ם כדתנן בפ"ו העומר שיש בו סאתיי' ושכחו אינו שכח'. מ"ע דר"ע מערוגה. וכו' הר"ב כדתנן פ"ג דכלאים ערוגה שהיא ו' על ו' כו': (יד) ולית ליה ג"ש דשדך ופרי' בירו' שבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור. ומשני שהיה שם שבולת ובו ה' שבלים: (טו) לפי שיש מקום לטעות ולפרש כ"ש שר"ל השיעור המועט שבשיעורי התנאים הקודמים והיינו כר"י ב"ב ולא בא ר"ע אלא לתת כלל לכל מיני קרקע כ"ש. תוי"ט: (טז) בתוי"ט מפלפל אם מי שא"ל קרקע כ"ש פטור מן הוידוי וע"ש: (יז) כלו' שהם חותמין ונותנים לו מה שכתב מוסר אני כו': (יח) בסוף שביעית כתב ע"ל ומש
לפרש

נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה. רבי יוסי אומר אם קבלה עליה אעפ"י שלא כתב לה אבדה כתובתה: **ח** הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. רבי שמעון אומר לעולם הוא בן חורין עד שיאמר הרי כל נכסי נתונין לאיש פלוני עבדי חוץ מאחד מרבוא שבהם:

פרק ד

הפאה ניתנת במחובר לקרקע. בדלית ובדקל בעל הבית מוריד ומחלק (ג) לעניים. רבי שמעון אומר אף בחליקי אגוזים. אפילו תשעים ותשעה (ה) אומרים לחלק ואחד אומר לבוז לזה שומעין (ו) שאמר כהלכה: **ב** בדלית ובדקל אינו כן אפילו תשעים ותשעה אומרים לבוז ואחד אומר לחלק לזה שומעין שאמר כהלכה (ז). **ג** נטל מקצת פאה וזרקה על השאר אין לו בה כלום. נפל לו עליה ופירש (י) טליתו עליה מעבירין אותו הימנה. וכן בלקט וכן בעומר (יא) השכחה: **ד** פאה אין קוצרין אותה במגלות (יב) ואין עוקרין אותה בקרדומות כדי שלא יכו איש את רעהו (יג): **ה** שלשה אבעיות ביום בשחר ובחצות ובמנחה

אפרש בס"ד: (יט) משמע דכ"ש אם יש לו נכסים אחרים דלא יצא בן חורין ואע"ג דבדברי ר"ש הו"ל לפרש בין יש לו נכסים כי היכא דלא נימא דכי פליגי ר"ש באין לו כו' אבל ביש לו אין הכי נמי דמודה להנא קמא כו'. ורבי שמעון לעולם קאמר דיצא בן חורין. תוי"ט וע"ש:

פרק ד (א) **דהוה** מצי למימר יהיה:

(ב) ירושלמי. והכי דריש דאותם מעוטא הוא ומשתכל להוציא אם אלו שיש בהם סכנה (ג) ומחלק. שלא יראה לעני קרובו ויחליף לפניו. יכו': (ד) והר"מ פי' לגוזי פרך והם מין אגוזים והוא מאוד גבוה: (ה) ל"ט. פי' עניים: (ו) לזה שומעין. ולפי' הוא בריא וחזק יותר מחביריו או יוכל יותר נהס: (ז) שאומר כהלכה. ולפי' הוא זקן ותש כח או חולה שהכי מה שאומר לחלק מפני חלישותו הוא אע"פ שומעין לו. שם: (ח) לשי'. ולא נתכוונו לומר דבהכי הוי קנין. אלא ר"ל לפי כוונת העני אבל לפי האמת אין זה קנין כלל: (ט) שאחרי שכסה הפאה שלא יוכלו העניים לראותה לקחתה והוא לא קנאה בזה שאין זה קנין כלל לכך קונסין אותו אף מה שלקח וזכה בה. הר"ש. ולי' כך נחת כדי שלא יעשה כן פעם אחרת: (י) ופירש. דעת הר"מ דבנפל לו בפירש ג"כ קונסים אותו ואין נראה כן מן המשנה אלא דוקא בשנפל וזכו כו' בהדי חולקם לפתי בזוס. תוי"ט: (יא) בעומ'. ה"ה בכשת קונה אלא דבכשת עומד בהדיא כתיב ובכשת עומד קמה מריבוי קאתי: (יב) במגלות. הם מרמשים וקרדומות הם ממיני הפעישים. הר"מ: (יג) רעהו. מריב עם הבאים ללקוט והזוקים זה"ז לו במה יתקוטטו:

ודאי שימות לא היה נותן כל נכסיו הלכך אם עומד מחלי ואפי' קנו מידו: וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה. בשכיב מרע מיירי שחלק נכסיו לבניו וכתב לאשתו חלק בין הבנים ושמעה איהי ושתקה ולא אמרה כתובתי אני גובה או מילתא בזה אבדה כתובתה: רבי יוסי אומר אם קבלה עליה. שתהא שותפת בין הבנים אפילו לא קנו מידה והוא לא כתב מיכתב כך בפניה אבדה כתובתה ובוזה אינה יכולה לחזור בה. ואין הלכה כרבי יוסי: **ח** הכותב כל נכסיו לעבדו. שכתב כל נכסי נתונים לפלוני עבדי הרי העבד בכלל הנכסים ונתן לו את עצמו והא דקאמר עבדי היינו עבדי שהיה כבר: שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. דכל היכא דגמית לפיורא אמרינן לדידיה נמי שייר וכי אמר כל נכסי לך אחד נכסי קאמר ולמעוטי ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסי ואפילו אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששייר מכל מקום לא יצא לחירות דכיון דאין מתקיים דבור כל נכסי דהא אמר חוץ ובטל ליה דלא פלגינן דבורא והוי בטל לגמרי ולא קנה לא עצמו ולא נכסים (יט): ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין. בין אין לו נכסים אחרים אלא העבד והקרקע ששייר ובין יש לו נכסים אחרים לעולם הוא בן חורין ומוקמינן דבור כל נכסי בעבד לבדו כשאין לו נכסים אחרים ולא אמרינן דבטל מאמר חוץ בטל דבורו באמר כל נכסי דפלגינן דבורא ומקיימינן ליה בעבד ויצא בן חורין: חוץ מאחד מרבוא. ולא פירש מהו ונ"י דהתם אמרי' להכי מרבוא דקאמר היינו עבד ולהכי לא חשיב ליה אלא כאחד מרבוא בנכסים ואע"ג דהוי טפי. ואין הלכה כר' שמעון:

פרק ד **הפאה** ניתנת במחובר. דכתי' (ויקרא יט) לעני ולגר תעזוב (א) הנח לפניהם והם יבוזו: בדלית. גפן המודלית על גבי עצים או על גבי אילנות: מוריד ומחלק. דכתיב (שם) תעזוב אותם אותם שאין בהם סכנה (ב) אתה עוזב לפניהם ואי אתה עוזב אותם שיש סכנה בעלייתם אלא מוריד מן האילן ומחלק להם: בחליקי אגוזים. על שם שאילנות של אגוזי' חלקי' ואין בהם קשרים כשאר אילנות קרוין חליקי אגוזים. (ד) ואין הלכה כר' שמעון: אפי' תשעים ותשעה. אריכא קאי בפאה הניתנת במחובר. **ב** בדלית ובדקל. שנותן בתלוש: **ג** נטל. אחד מן העניים מקצת פאה שלקט כבר וזרק לו על השאר כדי לקנות (ח): אין לו בה כלום. אפילו במה שלקט דקונסין אותו ומוציאין ממנו התלוש והמחובר (ט): נפל לו עליה וכו'. אף על גב דארבע אמות של אדם קונות לו במקום שאין רבים הכא בבדה מבירו לא תקינו ליה רבנן שיקנו לו ארבע אמותיו אי נמי כיון דנפיל עליה גלי דעתי' דבנפילה ניחא לי' דלקני בארבע אמות לא ניחא ליה דלקני: **ה** שלש אבעיות ביום. שלש פעמים מתגלה בעה"ב ונכלה בתוך שדהו כדי שיקחו העניים פאה. אבעיות לשון גלוי כמו נבעו מצפוניו (עובדיה א) ומתרגמינן אגליין מטמרוהי: בשחר. מפני המיניקות שמניחים ישנים בבקר ואז יש להם פנאי ללקט: ובחצות. מפני התינוקות שדרכן לצאת

בבהרים

כחצות

ובמנחה. רבן גמליאל אומר לא אמרו אלא כדי שלא יפחתו. רבי עקיבא אומר לא אמרו אלא כדי שלא יוסיפו. של בית נמר היו מלקטין על החבל ונותנים פאה מכל אומן ואומן: ו עובד כוכבים ומזלות שקצר את שדהו ואח"כ נתגייר פטור מן הלקט (יז) ומן השכחה ומן הפאה. רבי יהודה מחייב בשכחה שאין השכחה אלא בשעת העמור: ז הקדיש קמה ופדה קמה חייב. עומרין ופדה עומרין חייב (יח). קמה ופדה עומרין פטורה. שבשעת חובתה היתה פטורה: ח כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין. משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין. הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואחר כך פדאן פטורים שבשעת חובתן היו פטורים: ט מי שלקט את הפאה ואמר הרי זו [א] לאיש פלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו וחכ"א יתננה לעני שנמצא ראשון (כ). הלקט והשכחה והפאה של עובדי כוכבים ומזלות חייב במעשרות אלא א"כ הפקיר: י איזהו לקט הנושר בשעת הקצירה [ב] קצר מלא ידו. תלש מלא קמצו. הכהו קוץ ונפל מידו לארץ הרי הוא של בעל הבית תוך היד ותוך המגל לעניים. אחר היד ואחר המגל לבעל הבית. ראש היד וראש המגל רבי

[א] ס"א לפלוני　[ב] ס"א היה קוצר

דחלות והולכי ללקוט פאה (יד): ובמנחה. מפני הזקני' ההולכים על משענתם ואין מגיעים לשדה עד שעת המנחה: שלא יפחתו. משלש עתים הללו. והלכה שאין נותנין פאה אלא בשלש עתים הללו אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם: של בית נמר. שם מקום כדכתיב (במדבר לב) את בית נמרה. קושרים חבל בלד הקמה וקוצרים והולכי' עד שיכלה החבל ומניחים פאה לכל החבל (טו) ומחזרי' וקושרים ומניחים פאה והייט מכל אומן ואומן כלו' מכל שורה ושור' ועל זה מזכירין אותן לשבח (טז): ו עובד כוכבים ומזלות שקצר את שדהו וכו'. דכתיב גבי לקט ופאה ובקצרכם פרט לשבקצירה כותים וגבי שכחה כתיב (דברים כד) כי תקצור קצירך ושכחת עומר מכאן אמרו עובד כוכבים ומזלות שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור: שאין השכחה אלא בשעת עמור. ובשעת עמור מיהא גר היה וחייב בכל המתנות ורבנן סברי הואיל ואיכא שכחה בעומר ואיכא שכחה בקמה כדכתי' (דברים כד) ושכחת עומר בשדה לרבות שכחת קמה את שישנו בשכחת קמה ישנו בשכחת עומר והאי עכו"ם שקצר שלא היה בשכחת קמה דאותה שעה עכו"ם היה אע"פ שעכשיו נתגייר אינו בשכחת עומר ואין הלכ' כר' יהודה: ז קמה ופדה עומרים פטורה. דמקרא דממעטינן קציר עכו"ם ממעטינן נמי קציר הקדש דלאו קצירך הוא ולענין שכחה פליגי ר' יהודה ורבנן בהקדיש קמה ופדה עומרים כי היכי דפליגי בעכו"ם שקצר שדהו ואח"כ נתגייר: ח עד שלא באו לעונת המעשרות. היינו מירוח (יט) כשהוא גמור פני הכרי ברחת אם באותה שעה היו ביד הגזבר פטורים ואם לאו אין ההקדש פוטרן: וגמרן הגזבר. שנגמרו בעודן ביד הגזבר: ט ר' אליעזר אומר זכה לו. פלוגתא דר' אליעזר ורבנן בעשיר שלקט פאה לזכות בה לעני דר' אליעזר סבר אמרי' תרי מגו. מגו דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה ומגו דאי בעי זכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ורבנן סברי חד מגו אמרי' תרי מגו לא אמרי' אבל מעני לעני דברי הכל זכה לו והלכה כחכמים: של עכו"ם חייב במעשרות. דהואיל ואין הכותי חייב בלקט שכחה ופאה הוי להו כשאר תבואה של עכו"ם שחייבת במעשר: אלא א"כ הפקיר. לעניים ולעשירים דהפקר פטור מן המעשר. ומתני' ר"מ היא דאמר אין קנין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיע מן המעשר ואין כן הלכה: י הנושר בשעת הקצירה. שבלים הנופלים בשעת הקצירה: הכהו קוץ. כל היכא דנושר ומחמת אונס אינו לקט דכתיב (ויקרא יט) ולקט קצירך אין לקט אלא מחמת קציר: תוך היד. אבער קאי כלומר תוך היד ונשר תוך המגל ונשר (כא) דהנושר מתוך היד ומתוך המגל לעניים אבל הנושר מאחר היד ומלכוד ידו (כב) ומאחר המגל מכח תנועת המגל לבע"ה דאין זה בדרך קצירה: ראש היד. כגידו מלאה ויש שבלים בין אצבעותיו לפס ידו (כג) הטעם מגן וכן הנושר מראש המגל:

(יד) שבשחרית ומנחה ישנים הר"ב. יהנה השאילא לפאה עם לקט. הר"ש (ע"ש שהעניים מלקטין לויה. תוי"ע): (טו) הר"ש. פי' רבינו ז"ל בגור להיה (פ' דבריה) לפי שהשורי' מבוכה בשוה וזה הימנות נקבלה אומן ובפי' הר"ל כתב פאת להשיכם. ת"י אמנה כיש כו': (טז) יבוי'. ונראה שיוכלו העניים לקחת מכל אומן ולומן ולא ילטרכו להמתין ולצפות אימתי יניחו הפאה. תוי"ע: (יז) מן הלקט. הנא נקטיניהו בשוה ודגיל להיות שכן בתחלת הקצירה אפשר ודכים להיות נושר אבל שכחת עומר וקמה אינו רגיל שישכח בתחלת הקצירה והדר תנא פאה במקומה בסוף השדה אבל בקראי כתיבי בהיפך כסדר אזהרתן כשקוצר מזהירו שלא יקצור כל שדהו. וכשקוצר דרך ללקט הנופל. שכחת עומר וקמה דלא כתיב כו'. תוי"ע: (יח) חייב. בשכחה. הר"מ: (יט) וכ"כ הר"ש ונקטי חיוב דתבואה דבה איירינן בפירקן. אבל לאחר דתכינן פירותיו מדויק פי' הר"מ עונת וכו' וזמנם משתנה כפי שינוי הזרעים וכ"כ הר"ב (והר"ש) בפי' משנה זו ששנויה בפ"א מ"ד דחלה: (כ) שנמצא ראשון. כלומר שלא יעכבם עד שיבא אותו עני שרצה לזכות אלא כל עני שימצא ראשון יתננו לו ור"ל יאמרכה בידו ואם אירע שיבא אותו עני ראשון אה"נ דרשאי לתתו לו. שאין כאן קנס כדלעיל מ"ג דאותו עני לא עביד ולא מידי: (כא) ר"ל תוך היד קאי אנשר וכאלו תני תוך היד ונשר וכן נמי תוך המגל כאלו תני תוך המגל נשר: (כב) ר"ל שמה שיפול מחמת נדנוד היד ויפול לאחורי היד הכי הוא אונס וכן מחמת נדנוד המגל ויפול לאחורי המגל גם הוא אונס: (כג) כלו' במקום שהלכי' לאצבעותיו מונחים על הפס יד. ואין זה תוך היד גם

רבי ישמעאל אומר לעניים. רבי עקיבא אומר לבעל הבית: יא חורי הנמלים שבתוך הקמה הרי הן של בעל הבית. שלאחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים של בעל הבית. ר"מ אומר הכל לעניים שספק לקט לקט:

פרק ה **גדיש** שלא לוקט תחתיו כל א הנוגע בארץ (א) הרי הוא של עניים. הרוח שפזר את העמרי' אומדי' אותה כמה לקט היא ראויה לעשות ונותן לעניים. (ג) רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לעניים בכדי נפילה: ב שבלת שבקציר וראשה מגיע לקמה אם ב נקצרת עם הקמה (ה) הרי היא של בעל הבית ואם לאו הרי היא של עניים. שבלת של לקט שנתערבה בגדיש מעשר (ו) שבלת אחת ונותן לו (ז). אמר רבי אליעזר וכי היאך העני הזה מהליף דבר שלא בא ברשותו אלא מזכה את העני בכל הגדיש ומעשר שבלת אחת ונותן לו:

א יכוסי' הנוגעות ב כ"א הנקלרת ול"ג אם אין

רבי ישמעאל אומר לעניים. דדמי לתוך היד ולאחר המגל: ורבי עקיבא אומר לבעל הבית. דמדמי ליה לאחר היד ולאחר המגל והלכה כרבי עקיבא: יא חורי הנמלים. דרך הנמלים להכניס תבואה בחוריהן: שבתוך הקמה. עד שלא התחילו לקצור: של בעל הבית. שאין לעניים בקמה כלום: שלאחר הקוצרים. לאחר שהתחילו לקצור חיישינן שמא הביאו שם הנמלים מן הלקט (כד) הלכך החטים העליונים שבחורים אף שגלים העליונים לעניים דיש שם מן הלקט אבל חטים התחתונים לבעל הבית דמן הקמה היו ואלו הן העליונים כל שהן לבנים ואלו הן התחתונים הירוקים שנוטים להשחיר וניכרים שהם ישנים (כה): רבי מאיר אומר הכל לעניים. שאי אפשר לגורן בלא יקרון והנוא אלו הירוקי' מן התבואה חדשה שקלרו עכשיו שיש בה חלק לעניים: שספק לקט לקט. דכתיב (שם) לעני (כו) ולגר תעזוב הנח לפניהם משלך (כז). והלכה כר"מ:

פרק ה **גדיש** שלא לוקט תחתיו. מי שאסף והגדיש את השעורים במקום אחד בתוך השדה שעדיין לא לקטו שם העניים את הלקט: כל הנוגעות בארץ לעניים. דקנסוהו רבנן (ב) לפי שהגדיש על גב הלקט אפי' הגדיש חטים על גבי לקט של שעורים הוי כל הנוגע מן החטים בארץ לעניים: הרוח שפזרה את העמרים. על גבי הלקט: כדי נפילה. כדי שיעור שרגיל ליפול בשעת קצירה שהם ארבעה קבין לכור זרע והכור הוא ל' סאין (ד) ומשום דאמר ת"ק אומדים כמה לקט ראויה לעשות קא משמע לן רשב"ג אין הדבר צריך אומד שכבר קלוב ועומד כדי נפילה בשלשים סאין של זרע רגיל ליפול ממנו בשעת קצירה ארבע' קבין וכך יתן לעניים: ב שבולת שבקציר. שייר בקצירתו שבולת אחת שלא קצר וראש אותה שבולת מגיע לקמה אם אותה שבולת נקצרת עם הקמה הרי היא של בעל הבית שהקמה מצילתה דלא קרינן בה לא תשוב לקחתו (דברים כד): מעשר שבולת אחת ונותן לו. לפי שחייב ליתן לו דבר מתוקן כמו שהיתה שבולת של לקט דפטורה מן המעשרות ואף על פי שעדיין לא נתמרח חל שם מעשר עליו כמו מעשר ראשון שהקדימו בשבלין שחל עליו שם מעשר אף על פי שעדיין לא נתמרח וכיצד הוא עושה מביא שתי שבלים מגדיש זה שנתערבה בו שבולת של לקט ואומר על אחת מהן אם זו לקט מוטב ואם לאו הרי מעשרותיה קבועים בזו השניה ונותן לו את הראשונה. ובירושלמי פריך וניחוש שמא זאת השני' שקבע עליה המעשרות של לקט היא וכיון שהיא פטורה מן המעשר אין המעשרות קובעים בה שאין מפרישין מן הפטור על החיוב ומשני שלוקח שבולת שלישית ואומר אם השניה שקבעתי בה המעשרו' היא לקט ואינה יכולה להיות מעשר הרי א השלישי' מעשר על הראשונה: אמר רבי אליעזר וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו. רבי אליעזר לדבריהם דרבנן קאמר להו (ח) לדידכו דפליגיתו עלי בעשיר שלקט פאה לעני שאני אומר זכה לו ואתון אמריתו דלא זכה לו היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו דהא אין בעל השדה יכול לזכות לו את הלקט לפי דבריכם ונמצא דלקט זה לא בא ברשותו של עני אלא לדבריכם מזכה את העני בכל הגדיש על מנת להחזיר דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ונמצאת אותה שבולת שהיא לקט באה ליד העני ויכול להחליפה

גם אין זה אחר היד: (כד) דת"ק נמי ס"ל ספק לקט לקט ולא פליג אדר"מ אלא בתחתונים משום דס"ל דודאי משל קמה כנוס: (כה) ק"ק מה ישן שייך בין קמה לקציר וי"ל שדבריו מורכבים שמ"ש דמן הקמה היה הוא מהר"ש שכתב הירוקים כהכתי כו' שעדיין לא נגמרו כו' ולא נתבשלו כדי לקצור וכשהתבואה' יבשה מתלבנת קוצרים אותה. ומ"ש נוטים להשחיר הוא מהר"מ והוא כו' ונלמד משנה שעברה הוא. תוי"ט: (כו) מ"מ הולכך לפרש שא"א לגורן כו' דאל"כ מה ספיקא איכא כמו לת"ק. אית כ"ד: (כז) וברי"פ דרשינן הנח לפניהם והם יבוזו. וי"ל דאי להך למודא אתא ה"ל לכתוב עזוב וכתיב תעזוב משמע אתה משלך עזוב ואי להך למודא כתוב תתן אלא יבוזו כדלעיל נמי. תוי"ט:

פרק ה (א) **בארץ** מחובר אל מה שיהיה שם מן הלקט: הר"מ: (ב) ולכך אין אומדין כמו בסיפא. ומפרש בירו' דהפקר שנהדרין היה הפקר ולהכי פטורים מן המעשרות: (ג) ונותן כו'. בתורת לקט ופטור ממעשרות. שמן הספק נותנם לעניים וספק לקט לקט: (ד) ואין הפי' הכא כמו בב"מ מ"ה פ"ע. דהתם כדי שיעור שזורעים בה. והר"מ פי' הכא בן מיהו בגמ' משמע כפי' הר"ב: (ה) עם הקמה. שיכול לקמוץ השבולת עם הקמה כשרוצה לקוצרה: (ו) מעשר. וה"ה שחייב בתרומה גדולה. עתוי"ט בשם הר"ש: (ז) ונותן. וא"ל העני להמתין עד שיתקן גדיש של עצמו דודאי הגדיש עצמו נמי בעי תקון שהרי יש בו שבולת הפטורה מן המעשרות: (ח) והבאת לדידיה יכול לזכות לעני ואפי' בעל השדה. ואף על גב דבעל שדה עני מוזהר ללקט לקט שלו. הר"ש: ואפי'

ג אין מגלגלין בטופח דברי ר' מאיר והכמי' מתירין מפני שאפשר: ד בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני יטול. וכשיחזור לביתו ישלם. דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים עני היה באותה שעה: ה המחליף עם העניים [א] בשלו (יב) פטור [ב] ובשל עניים חייב. שנים שקבלו את השדה באריסות זה נותן לזה חלקו מעשר עני. וזה נותן לזה חלקו מעשר עני. המקבל שדה לקצור אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אמר רבי יהודה אימתי בזמן שקבל ממנו למחצה לשליש ולרביע אבל אם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך מותר בלקט ובשכחה ובפאה ואסור במעשר עני (טז): ו המוכר את שדהו המוכר מותר והלוקח אסור. לא ישכור אדם את [ג] הפועלים ע"מ שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח את העניים ללקוט או שהוא מניח את אחד וא' לא. או שהוא מסייע את א' מהן הרי זה גוזל את העניים על זה נאמר (משלי כב) אל תסג גבול [ד] עולים: ז העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל הבית. שכחו בעל הבית ולא שכחוהו פועלים. עמדו עניים בפניו או שחיפוהו בקש הרי זה אינו שכחה: ח המעמר

לכובעות

[א] ס"א בלו [ב] ס"א ושל
[ג] ירושלמי הפועל [ד] ירושלמי עולם

להחליפה באחרת. ורבנן אמרי הכא עשו את שאינו זוכה כזוכה (ט) וחשבינן להאי בגולת של לקט כאלו באה לידו של עני אף על גב דלא זכה בה לענין זה שיכול להחליפה באחרת. והלכה כחכמים: ג אין מגלגלין בטופח. מין קטניות דק שקורין לו בערבי גילב"ן. והרמב"ם פירש שהוא מין זרע שקורין לו קורטמ"ן ודומה לשעורי'. ואומר ר"מ שאין מגלגלין זה המין עם שאר מיני זרעים לקצור אותם ביחד כי הלקט שהיה ראוי ליפול מהשאר מיני זרעים יפול מזה המין הגרוע (י) ונמצא מפסיד לעניים: וחכמים מתירים מפני שאפשר. שיפול לקט מהשאר זרעים כמו מן הטופח והלכה כחכמים. פירוש אחר אין מעלין מים בגלגל מן הבור להשקות את השדה או להרבילה עד שיהא משקה טופח עליה בשעה שהעניים באים בשביל הלקט מפני שהוא מפסיד לעניים וחכמים מתירין מפני שאפשר שישומו ההפסד של עניים בזה ויתן בעל השדה כפי השומא שישומו עליו. ולר"מ דאמר אין מגלגלין שמין לבעה"ב הפסדו (יא) ונוטל מן העניי': ד עני היה באותו שעה. ופטור מלשלם והלכ' כחכמי': ה המחליף עם העניים. נותן תבואה או פירות לעני בחלוף מה שלקט: שלו פטור. מן המעשר מה שנתן לו העני שהוא של לקט שכחה ופאה: ושל עניים חייב. מה שנתן בעה"ב לעני מתבואתו חייב במעשר קודם שיתן אותו לעני: שנים שקבלו את השדה. והם עניים: באריסות. למחצה לשליש ולרביע והם נעשים כבעה"ב ובעה"ב עני אסור בלקט של שדהו דכתיב (ויקרא יט) לא תלקט לעני אזהרה לעני שלא ילקט (יג) הלקט שלו וחייב להפריש מעשר עני ולתת לעני אחר ודוקא כל אחד על חלקו נעשה כבעה"ב ולא על חלק חבירו הלכך מותרין ליתן זה לזה מעשר עני: שקבלה ממנו למחצה. שזכה במחובר אבל אם אמר ליה [שליש] מה שאתה קוצר. אין לו חלק אלא בתלוש וחיוב לקט שכחה ופאה הכל על בעל השדה ואף על פי ששכחת העומרים בתלוש בשעת עמור מכל מקום כאן פטור דלא קרינן ביה קצירך הואיל ולא זכה אלא בתלוש וגר שנתגייר לאחר קצירה דחייב בשכחה לעיל (יד) לרבי יהודה היינו משום דקרינן ביה שדך ומכ"מ מתאי כיעמא לא מחייבינן גר בלקט מאחר בעיקרו במחובר: (טו) ו המוכר שדהו. שמכר לו שדה וקרקע אבל נמכרת הקמה בלבד ושייר השדה לעצמו שניהם אסורים בלקט שכחה ופאה שאצל זה אני קורא שדך ואצל זה אני קורא קצירך: המוכר מותר. בלקט שכח' ופאה אם הוא עני: על מנת שילקוט בנו אחריו. שע"י כן הפועל מנכה לו מן השכירות ונמצא פורע חובו משל עניי': אל תסג גבול עולי'. כלומ' אל תקרי עולי' אלא עולי' (יז) אית דמתרגמי אלו עולי מצרים שלא תשנה האזהרות שבתורה שנתנה ליוצאי מצרי' (יח) ואית דמפרשי עולין אלו בני אדם שירדו מנכסיהם וקרי להו עולין לי כנור כדרך שקורין לעור שגינסור (יט): ז ולא שכחו בעה"ב. כגון דבעה"ב בשדה דקאי גביי וזכי ביה אבל בעה"ב בעיר הוי שכחה אע"ג דלא שכחו בעה"ב:

לכובעות

(ט) ולאתויי כר' יוסי דס"ל הכי במ"ח פ"ב דבכורי'. ירו': (י) כי הלקט שהיה ראוי ליפול משאר מיני זרעי' יפול מזה מין הגרוע. שכיון שהוא גרוע יחוש הרבה על השאר המין הטוב. מהא"כ בשקוצר מין א' בלבד אין כאן חשש ונופל מה שנופל: (יא) פי' מה שמקלקל שדהו במה שאינו מרבילו עכשיו: (יב) בשלו. וש"א גרסינן בלו: (יג) כדלשכתן לעיל גבי בגולת שנתערבה: (יד) וה"ה לכל המתנות ומשום דמעשר עני לא דמי ללקט כמו שכחה ופאה. ולפ"ה אתיא לפי דלא שנא לן בין מתנה למתנה הלכך אצטריך ליה לתנא לאשמועי במ"ע. ועתוי"ט: (טו) עיין במשנה דלקמן דלא מחייבין גר בלקט מאחר שעיקרו במחובר. כפי' דבשעת קצירתן מהקרקע נעשה לקט: (טז) במעשר עני. שמחויב לדבר הקצור ויש לו בו חלק. הר"מ: (יז) והוזקקו רז"ל לזה משום דק"ל מאי קמ"ל מלוה המפורשת בתורה לא תסיג גבול (דברים יט) למכם לפי זה ניחא שהודיענו שלא ישנה ממה שגבלו ראשונים על פי הקבלה איזהו לקט ואיזהו אינו. יפה נראה: (יח) וקשה א"כ על כל מצות שבתורה יש לדרוש כן. וי"ל דכאן אינו רוצה לגזול העניים או לעקור המצוה רק שרוצה להחכים על ציווי הקב"ה דמ"ע רשות לבעה"ב לחלוק כמ"ש הר"ב בפ"ח מ"ד לגבי בלקט כו' כתיב תעזוב אותם שהם יטלו והוא אינו מבין הטעם לחלק ביניהם לכן אמר עולי מצרים כשם שיציאת מצרים היה חוץ לטבע כן מצות הקב"ה. ת"ח: (יט) שני הפירושים פליגי בהו אמוראי בירו' ונ"ל פלוגתייהו משום דתרי קראי כתיבי במשלי א' בסי' כ"ב והב' בסי' כ"ג ומאן דדריש קמא כתיב לסיומיה אשר עשו אבותיך והיינו עולי מצרים. ומ"ד פירוש תניין סיומיה ובשדי יתומים אל תבוא. ויתומים עניין קרויין

כדכתיב

לכובעות ולכומסאות לחררה ולעמרים אין לו שכחה ממנו ולגורן יש לו שכחה. המעמר לגדיש יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה ממנו ולגורן יש לו שכחה:

פרק ו א ב"ש אומרים הבקר (א) לעניים הבקר. ובה"א אינו [א] הפקר עד [ב] שיופקר אף לעשירים כשמטה. כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעת קבין ושכחו. בש"א (ד) אינו שכחה. ובה"א שכחה: ב העומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש לבקר ולכלים ושכחו בית שמאי אומרים אינו שכחה. ובית הלל אומרים שכחה: ג ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח (ו) העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכחו מודים שאינו שכחה: ד ואלו הן ראשי שורות שנים שהתחילו מאמצע השורה זה [ג] פניו לצפון וזה [ד] פניו לדרום ושכחו לפניהם ולאחריהם את שלפניהם שכחה ואת שלאחריהם אינו שכחה. יחיד

[א] ירוש' הבקל [ב] ירוש' שיובקר [ג] ירוש' פנה [ד] ירושל' פנה

כדכתיב ולגר וליתום. תוי"ט: (כ) כלו' שאין שעורו אלא בדי כו' ומש"ה לא הוי שכחה שאין מניחים עומרים קטנים כאלו אלא מעמידים כמה כאלו ביחד. ודקע לגלגל הוא להררה:

פרק ו (א) הבקר כמו הפקר. שמניחם הב"ת והפ"א ממולא' הפה ומפהלפין: (ב) ולף על גב דדרשינן מתעזוב עזוב לפניהם ברים פ"ד מ"מ שמעינן מיניה נמי להך. דכולה בכלל תעזוב. ועי"ל דמלוחם דרים שהוא מיוחר: (ג) וב"ה. מתעזוב אותם מצוע זה לעניים ולא לעשירים אבל מה שנאמר במקום אחר לעניים ולעשירים. וב"ש תשמטנה ונטשתה זה לעניים ולעשירים אבל מה שכל' במקום אחר לעניים ולא לעשירים. ירו': (ד) בש"א. טעמא דב"ש שהוא יכול לחלקו לעמרים של קב קב ולעשות ממנו שורה. הואיל ועומרי השדה קטנים שאין בכל אחד ואחד כ"א קב וכן עומרי השדה של ב' קבין וה' של ח' קבין וב"ש לטעמייהו דאמרי בפרקין ב' דעניים וד' לבעל הבית ובית הלל לית להו הואין. ירו': (ה) הר"מ. וטעמא דכבלא הניחו אצל א' מדברי' הללו אע"פ ששכחו אינו שכח' הואיל והחזיק בו להוליכו לעיר אבל כשהניחו אצל דבר מסויים אע"פ שהחזיק כבר להוליכו לעיר הוי שכחה שמוכרים דושכחה על ידי עצמך ולא כשיש דבר הגורם השכחה שעל ידי שהחזיק בו ולא הניחו אצל דבר מסוים גרם לו ששכחו. תוי"ט ועי"ע: (ו) שכנגדו מוכיח. סדר המשנ' כך. העומר השכוח כלאם סורה שכנגדו מוכיח ל"ס שכוח הוא או אינו שכוח. הכ"מ: פי'

ח לכובעות. לעשות ממנו כמין כובע ברלאש שם היו רגילים לעשות עטרות של שבולין ולשום בראש לכומסאות. אינם גבוהים ובולטים למעלה ככובעו' אלא נכפפים למטה שאינו נראה כל כך כמה דתימ' (דברים לג) שלא הו' כמום עמדי: ולחררה. קלר מעט ועימר כדי לגלגל עיסה לעשו' חררה קטנ' ע"ג גחלים (ב). פ"א ש' שקולרי' התבואה ומגדיש' אותה במקום אחד ש' שמתאסף. ואז נושאי' אותה למקום שדשי' התבואה ומקום הדיש נקרא גורן ומה שמגדישי' על גבי קרקע נקר' כובעות כלמות כובע שמשימין בראש ומה שמגדישים בחפירה באר' נקרא כומסאו' לשון כמוס עמדי ומה שמגדישי' בעגולה כדמות אבן הרח' נקרא חררה ע"ש שהחררה עגולה: ולעמרים. עם' עמרים קטנים ומוכ' לעשות גמנים ושלם עומר א': אין לו שכחה. כלו' מה ששכח בשדה בשע' שמוליך לא' מן המקומות הללו אינו שכחה דכת' (שם כד) כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשד' מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחר' עימור יצא אלו שיש אחריהן עימור: ממנו ולגור' יש לו שכחה. המוליך מאחת מהמקומות הלל' לגורן ושכח עומר באחת מן המקומות הללו הוי שכחה: המעמר לגדיש. ורוצה שיהא' בהותו מקום ושם ידו' אותם יש לו שכחה: ממנו ולגורן. ואם נמלך עליהם אח"כ ומוליכם למקום אחר לדוש אותם אין לו שכחה:

פרק ו בית שמאי אומרים הבקר לעניים. מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים דין הפקר יש לו ופטור מן המעשר דכתיב בלקט ופאה (ויקרא יט) לעני ולגר תעזוב אותם וגו' ת"ל תעזוב אותם כנ' על עזיבה אחרת דהיינו הפקר שהיא כזו מה זו לעניים ולא לעשירי' אף מה שנאמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים (ב): אף לעשירים כשמט'. דכתי' (שמות כג) והשביעית תשמטנה ונטשתה וגו' ת"ל ונטשתה כנ' על נטישה אחרת דהיינו הפקר שהיא כשביעית מה שביעית לעניים ולעשירים אף הפקר לעניים ולעשירים (ג):
ב לגפה. גדר אבנים שלודות זו על זו בלא טיט: ולכלים. כלי המחרישה: בית שמאי אומרים אינו שכחה. פלוגתייהו דב"ש וב"ה בעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדיש ושכחו שם שבית שמאי אומרים אינו שכחה שהרי זכה בו: ובית הלל אומרים שכחה. והא דתנן לקמן במתניתין העומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ושכחו מודי' בית הלל לב"ש שאינו שכחה זהו כשלא הניחו אצל הגפה או אצל הגדיש (ה). פירוש אחר ב"ש אומרים אינו שכחה אפי' בעומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה דהואיל והניחו אצל דבר המסויים עתיד לזכרו ובית הלל אומרים שכחה כל זמן שלא החזיק בו ומודים בית הלל שאם החזיק בו ואח"כ שכחו שאינו שכחה כדאמרינן בסמוך: ג ראשי שורות העומר שכנגדו מוכיח. לקמן בסמוך מפרש לה: ד שנים שהתחילו מאמצע שורה. של עומרים זה הפך פניו לצפון וזה הפך פניו לדרום: ושכחו לפניהם. לאחר שהתחילו לעמר דלגו עומר ושכחוהו הוי שכחה דקרינן ביה לא תשוב לקחתו (דברים כד): ולאחריהם אינו שכחה. אם כשהפכו פניהם זה לצפון וזה לדרום והתחילו לעמר נשאר עומר אחד ביניהם ושכחוהו: אינו שכחה. לפי שמניחם שמנו זבי'

ומתוך

יחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו שלפניו אינו שכחה. ושלאחריו שכחה מפני שהוא בבל תשוב. זה הכלל (ט) כל שהוא בבל תשוב שכחה ושאינו בבל תשוב אינו שכחה: ה שני עומרים שכחה ושלשה אינן שכחה. שני צבורי זיתים (י) וחרובין שכחה ושלשה אינן שכחה. שני הוצני פשתן שכחה ושלשה אינן שכחה. שני גרגרים פרט. ושלשה אינן פרט. שני שבלים לקט ושלשה אינן לקט. אלו כדברי ב"ה ועל כולן בש"א ג' לעניים וארבעה לבעל הבית: ו העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. שני עמרים ובהם סאתים רבן גמליאל אומר לבעל הבית וחכמים אומרים לעניים. אמר רבן גמליאל וכי מרוב העומרים יופי כח של בעל הבית או הורע כחו אמרו לו יופי כחו אמר להם ומה אם בזמן שהוא עומר אחד ובו סאתים ושכחו אינו שכחה שני עמרים ובהם סאתים אינו דין שלא יהא שכחה אמרו לו לא אם אמרת בעומר אחד שהוא כגדיש תאמר בשני עמרים שהן כבריכות: ז קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה אין בה סאתים אבל היא ראויה לעשות סאתים אפי' היא של שופח רואין אותה כאלו היא [א]ענוה של שעורים: ח הקמה מצלת את העומר ואת הקמה. העומר (יג) אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה. איזו היא קמה שהיא מצלת את העומר

[א] ירושלמי ענבה

...וך כך נשכח (ז): יחיד שהתחיל מראש השורה. ...את מפרש לשה דתנן לעיל ראשי שורות העומר ...גדו מוכיח כגון שיש כאן עשר שורות של עשר ... עמרין מסודרין בשורות מצפון לדרום והתחיל ...ר בראש שורה אחת ...ם עומר אחד לאחריו ...שכחה כיון שעבר ממנו ...ר עומר הסמוך לו ...ן ביה לא תשוב לקחתו ... אם שכח עומר אחד ...בנים בסוף השורה ...ינו לפניו והכיס וחזר ...ויל לעמר מתחלת ...ה שניה לא הוי שכחה ... קרינן ביה לא תשוב ...י אומר דעתו לעשות ...ה אחרת מאותם שהנים ...ים למערב והיינו ...ן העומר שכנגדו מוכיח ...ומרים [של] שורות ...ות מוכיחים על ... שהנים שלא שכחן ...ויק להתחשב עמהן ...י אחרת(ח): ה הוצני ...תן. כמו שנעקר הפשתן ... השדה נקרא הוצני ...ני כמו הוצין(יא): שני ...רי. ענבי': אלו כדברי ... . וטעמייהו משום ...יב (ויקרי יט) לעני ולגר ...יב אותם הד לעני וחד ...כי שנים וב"ש אמרו ג' ...יים וארבעה לבעל ...ת. דכתיב (דברים כד) ...ליתום ולאלמנה יהיה הרי שלש' לעניים (יג): ו העומר שיש בו סאתי' אינו שבחה. דכתי' (שם) לא תשוב ...תו עומר שאתה יכול להגביה כלו כאחת ולשאת אותו על כתפו יצא זה של סאתים שאי אתה יכול להגביה ...כאחת: אמרו לו יפה כחו. כדאמרינן שתי' שכחה שלשה אינן שכחה: לא אם אמרת בעומר אחד שהוא ...יש. דין הוא שעומר אחד שיש בו סאתים לא יהיה שכחה מפני שהוא כגדיש ואין שייך שכחה בגדיש: ...ר בשני עמרים. שהם כמו שאר עמרים קטנים: כבריכות. כאגודות קטנות: ז קמה שיש סאתים ושכחה אינה שכחה. דילפינן שכחת קמה משכחת עומר מה עומר שיש בו סאתים ...שכחה אף קמה שיש בה סאתים אינה שכחה ושכחת קמה ילפינן לה מקרא דכתיב (שם) ושכחת ...ר בשדה לרבות שכחת קמה: שופח. מין קטנית דק מאד וקורין לו בערבי ג'לב"אן ובקמה של שעורים ...י שנשתדפו ונעשו דקות כשופח ואפילו הכי רואים אותם כאלו הן גסים כשאר שעורים ...כשנחשוב אותן גסים כשאר שעורים יהיה בהן סאתים אף על פי שעכשיו הם שדופות אין בהם ...זים לא הוי שכחה ואין לפרש דשל שופח ממש ימשבו כאלו הם כשעורים הגסים אלא בשעורים ...תלפו ונעשו כשופח דהכי אמרינן בירושלמי רואים את השדופות כאלו הן מלאות: ענוה של שעורים. ...ה בוי"ו כמו ענבה בבי"ת כלומר גרגיר שעורים: ח הקמה מצלת את העומר. קמה שלא שכחה ...תה בגל עומר ששכחו מצלת על העומר דלא הוי שכחה דכתיב (שם) כי תקצור ושכחת עומר עומר ...יבותיו קציר הוי שכחה ולא עומר שסביבותיו קמה: ואת הקמה. אם שכח קמה והיו ראשי שבלים ... מחוברים לקמה אחרת שלא שכחה זאת הקמה שלא שכחה מצלת על הקמה השכוחה המחוברת אליה ...הוי' שכחה: העומר אינו מציל. אם היה עומר שכוח או קמה שכוחה בגד עומר שאינו שכוח אין

העומר

(ז) פי' לפירושו דושכחת משמע שלא ע"י אחר שעמד וכמ"ש במ"ב. ולפי' זה ואלו הן ראשי שורות אסיפא קאי וכ"כ הר"ב בד"ה יחיד כו'. ועתוי"ט: (ח) ולפניו דהכא לא הוי דומיא דלפניה' דרישא דהתם שלפניה' לאחר שהתחילו דלגו עומר ושכחוהו. ואלו הכא לפניו שהניח עומר א' או ב' בסוף השורה ואין כאן דלוג בשורה זו. ומ"מ כולה מתני' דלוג אשמעינן ברישא אשמעינן דאע"ג דשדלגו במה שלפניהם הוי שכחה. מ"מ הדלוג שהניחו בין שניהם לא הוי שכחה. וסיפא אשמעינן שאם היו שורות הרבה ויחיד קולר אם דלג אחר שהתחיל הוי שכחה. אבל כשהניח בסוף השורה והתחיל באחרת אע"ג דהוי כעין דלוג שהרי דלג משורה לשורה מ"מ לא הויא שכחה משום דהעומר שכנגדו מוכיח שהניחן לראש שורה ממזרח למערב. ועתוי"ט בשם הר"מ: (ט) זה הכלל. לאתויי קרן זוית תוי' ב"מ דף"א: (י) לצורי. בירושלמי דייק הא זתים לא. מה בין לצוריי לזיתי' לצוריי גמר מלאכה. זתים אינן גמר מלאכה. הר"ש ועי' כפ"ז: (יא) ומיירי כשהזריעו ואז הוא אוכל אדם כדאיתא בב"ב דל"ב אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה. כסף משנה: (יב) כלומר. דב"ה סברי כיון דבחד קרא כלול יתום ואלמנה כחדא וקרי להו עני לומר דשנים הוי שכחה. וב"ש סברי אדרבא להכי פרטינהו בקרא תניין לומר דג' הוי שכחה: (יג) העומר. בתוספתא רבה רשב"ג לא למוד בק"ו שהעומר יציל הקמה דמה קמה שיפה כח

העומר (יד) כל שאינה שכחה אפי' קלח אחד: ט פאה תבואה עקורה וסאה (טו) שאינה עקורה וכן באילן והשום והבצלים אינן מצטרפין לסאתים אלא של עניים הם. רבי יוסי אומר אם באת רשות העני באמצע אינן מצטרפין ואם לאו הרי אלו מצטרפין: י תבואה שנתנה לשחת או לאלומה וכן באגודי השום ואגודות השום והבצלים אין להן שכחה וכל הטמונים בארץ כגון הלוף והשום והבצלים רבי יהודה אומר אין להם שכחה. וחכ"א יש להם שכחה: יא הקוצר בלילה והמעמר והסומא יש להם שכחה. ואם היה מתכוין ליטול את הגס הגס אין לו שכחה. אם אמר הרי אני קוצר על מנת מה שאני שוכח אני אטול יש לו שכחה:

פרק ז כל זית שיש לו שם בשדה אפילו כזית הנטופה בשעתו ושכחו אינו שכחה. במה דברים אמורים בשמו. ובמעשיו. ובמקומו. בשמו. שהיה שפכוני או בישני. במעשיו. שהוא עושה הרבה. במקומו. שהוא עומד בצד הגת או בצד הפרצה. ושאר כל הזיתים שנים שכחה (ב) ושלשה אינן שכחה. רבי יוסי אומר אין שכחה לזיתים:

זית

העומר שאינו שכוח מציל לא על העומר ולא בכ[...] הקמה השכוחה: ט עקורה. תלושה ושאינה עקורה מחוברת לקרקע אינן מצטרפין לסאתים וכיון דלא הוו בכלה אלא אם שכחן הוו שכחה ודוקא בשכח שניהם דאם שכח עקורה ולא שכח שאינה עקורה היתה שאינה עקורה מצלת על העקורה שאצלה: וכן באילן. סאה פירות תלושין אצל סאה מחוברי[ן] אין מצטרפין והוו שכחה: והשום והבצלים. סאה קמה של שום וסאה קמה של בצלים אין מצטרפי[ן] לסאתים קונה אינוני סאה שום עקור וסאה שום שאינו עקור וכן סאה בצלים עקורים וסאה בצלים שאינן עקורין אינ[ן] מצטרפין (טז): אם באת. כגון שיש לקט בין סאה לסאה וכן בכרם יש פרט בי[ן] סאה לסאה אבל בפירות האילן לא מפסקת רשות עני באמצע דאין לקט ופרט באילן (יז) ואין הלכה כר' יוסי: י שנתנה לשחת. לקצור בעודה לחה להאכי[ל] לבהמ': לאלומה. לקצו[ר] כדי לאסרו בה עומרי' אחרים כמו מאלמים אלומ[ים] (בראשית לז): אגודי השום. שומין שלקטן כדי לאגו[ד] בה שומי' אחרים: ואגודות השום והבצלים. אי[ן] שכחן אין שכחה דדרך שומין ובצלים שעושין מהן אגודו[ת] קטנות ומוכרים ואוגדים בתחלה או שמאלו הקטנ[ות] לאגודה אחת ועל אותן הקטנות קאמר דלא ב[...] שכחה משום דהוי כמעמר למקו' שאינו גמר מלאכ[ה] דאמרינן לעיל בסוף פרק גדיש דלא הוי שכחה: הלוף. רמב"ם אמר שהוא מין ממיני הבצלים: רב[י] יהודה אומר אין להם שכחה. לכל הטמוני' דכתיב שדך מה שדה בגלוי אף עומר בגלוי לפיכך: והחכמים אומרי[ם] יש להם שכחה. כתיב שדך דמשמע נמי גלוי וכתיב קצירך דמשמע נמי גלוי הוי מיעוט אחר מיעו[ט] ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ומרבינן את הטמון. ופירוש טמון דבר שהנאכל ממנו הו[א] טמון תחת הקרקע כמו הכרוב והבצל והשום והלפת וכיוצא בהן (יח) ואין הלכה כרבי יהודה: יא הקוצ[ר] בלילה והמעמר. בלילה: והסומא. בין ביום בין בלילה: אם היה מתכוין ליטול הגס הגס. כי[ון] דמתכוין ליטול הגסין אפי' דקין אין להם שכחה (יט): על מנת מה שאני שוכח אני נוטל יש לו שכח[ה] דמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל:

פרק ז כל זית. כזית הנטופה בשעתו. על שם שהוא נוטף שמן קראו לו נטופה אע"פ שאינו נוטף בכל ב[...] הואיל והעלו לו שם זה על שהוא נוטף בשעתו אם שכחו אינה שכחה דכתיב (דברים כ[ד]) ושכחת עומר בשדה עומר שאתה שוכחו לעולם יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן: שפכוני. שזיתיו שופכי[ן] שמן הרבה: בישני. שהוא מבייש כל שאר אילנות מרוב השמן שיוצא ממנו יותר מחביריו (א): שהו[א] עושה הרבה. זיתים מרובים: שנים שכחה. סתם מתניתין כבית הלל דאמרי לעיל שנים לעניי': רב[י] יוסי אומר אין שכחה לזיתים. לא אמר רבי יוסי אלא בזמן שבא אדריאנוס קיסר והחריב את כל האר[ץ] דלא היו זיתים מצויין אבל בזמן שזיתים מצויין מודה רבי יוסי דיש שכחה לזיתים וכן אם שהיו כל זית[ים]

נטופה

כא העני בכן (דהיינו נפאה) הרי היא מצלת את העומר עומר שרע כח העני בה אינו דין שיציל את הקמה א"ל מה לקמה מצלת את העומר שרע כח העני בה יציל עומר את הקמה שיפה כח העני בה: (יד) העומר. הר"מ פ"ה כ' וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכוחה אפילו קלח אחד הרי זו מצלת כו' וצ"ל דתנא עומר דפתח ברישא נקט וה"ה לקמה. תוי"ט: (טו) וסאה ודייק ביכו' הא אם היו שתיהן עקורות כבעה"ב כר"ג דאמר לעיל ב' עומרי' ובהם סאתים לבעה"ב: (טז) משום דשום ובצלים דומיא דפירות האילן דמקצתן של הפירות באילן ומקצתן תלוש ובאילן א' לריכין לומר דאשמעינן בתבואה ובפירות אילן וביצק. והנא חרי מיני ירק לאשמעינן דבכל ירק הדין שוה. תוי"ט: (יז) ותימה. דמשכחת לה בפאה דביכ' באילן הלא דכיון דהמחובר מציל כדלעיל לפיכך אין רשות העני מועלת בו שלא להצטרף שיהיה שכוח: (יח) וטעמא דר"י דלא אמרי' מיעט כו' לרבות אלא כשאין לנו למעט. והכא איכא למעט עלים הטמונים שגלוי' קלת לאכילה. ועי' תוי"ט: (יט) כ"ה ביכו'. וז"ל הר"מ פי' הכא"ש אם היה מתכוין ליטול הגסין ולהניח הדקין אין לו שכחה אפי' לדקין מאחר שלא נתכוין לדקין:

פרק ז (א) וא"כ היינו שופכני הלא דאיכא אתרא דקרי לי' שופכני ואיכא אתרא דקרי ליה בישני. וכ' הרא"ש שמביישו שאר אילנות מרוב זתים שהוא עושה וא"כ היינו במעשיו שהוא עושה זתים הרבה ולכ"נ שמביישו מחמת שעושה זתים גדולים. תוי"ט: (ב) בי' שכחה. כ' הר"ש באילן עצמו קאמר ששכח שני זיתי אילן. ובפי' דלעיל מ"ה שכתב הא זתים לא היינו זתים תלושים דטעמא הוא התם משום שאין גמר מלאכה

ב זית שנמצא עומד בין שלש שורות של שני מלבנים ושכחו אינו שכחה. זית שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה. בד"א בזמן שלא התחיל בו אבל אם התחיל בו אפי' (ו) כזית הנטופה בשעתו ושכחו יש לו שכחה. כל זמן שיש לו תחתיו יש לו בראשו. רבי מאיר אומר משתלך המחבא: ג איזהו פרט הנושר בשעת הבצירה. היה בוצר. עקץ את האשכול. הוסבך בעלים. נפל א(מידו) לארץ ונפרט הרי הוא של בעל הבית. המניח את הכלכלה תחת הגפן בשעה שהוא בוצר הרי זה גוזל את העניים על זה נאמר (משלי כב) אל תסג גבול ב עולים: ד איזוהי עוללת כל שאין לה לא כתף ולא נטף אם יש לה כתף או נטף של בע"ה אם ספק לעניים. עוללת שבארכובה אם נקרצת עם האשכול (י) הרי היא של בע"ה ואם לאו הרי היא של עניים. גרגר יחידי רבי יהודה אומר אשכול. וחכ"א עוללות: ה המדל בגפנים כשם שהוא מדל בתוך שלו כן הוא מדל בשל עניים (יב) ד"ר יהודה. ר"מ אומר בשלו הוא רשאי

א ירושלמי ל"נ ב ירושלמי עולם

פה או שופכני או בישני יש להם שכחה: ב שלש שורות של שני מלבנים. שלש שורות של אילני ...ים ובין שורה לחברתה לשניים ערוגה מרובעת ...תות מלבנות התבואה שבין הזיתים דתנן לעיל ...ים פרק ג' וכן בין שורה ...ה לשלישית ושכח אילן ...לעי שבשורה האמצעית ...ה שכחה שהאילנות ...סביביו הסתירוהו ודמי ...פוהו בקש או עמרו ...ים כנגדו דתנן לעיל ...ינו שכחה (ד): בד"א. ...מתניתין דלעיל קמהדר ...תנן כזית הנטופה בשעתו ...כמו אינו שכחה (ה) בזמן ...רים אמורים בזמן שלא ...תחיל בו אבל התחיל בו ...כמו הרי זו שכחה על ...היה בו סאתים: כל ...זמן שיש לו תחתיו ...יש לו בראשו. אם נזכר ...כל הזיתים מן הזיתים ...שכח באילן בעוד שיש לו ...זיתים תחתיו יכול לחזור ...ללקטן ולא חשיבא שכחה ...ה ששכח בראש האילן ...לא לאחר שלא נשארו לו ...תי' תחת האילן: רמ"א משתלך המחבא. כלו' משבדק ...לקט בכל מחבואי הזיתי' אז הוי השאר לעניי' כשאין ...על האילן זיתים תחתיו אבל כ"ז שלא בדק המלקט ...כל מחבואי הזיתים אע"פ שאין זיתים תחתיו יכול לחזור ...לקט ואין הלי' כר"מ: ג איזהו פרט. האמור בתורה (ויקרא יט) ופרט כרמך לא תלקט: עקץ. חתך (ז): ...הסבך בעלים. נקשר ונאחז בעלים וע"י כך נפל ונפרט: הרי הוא של בע"הב. שלא נפרט דרך בצירה: ...מניח כלכלה בשעה שהוא בוצר. נותן סל תחת הענבים שיפול הפרט לתוכו: הרי זה גוזל את ...עניים. דפרט בנפילתו זכו בו עניים קודם שיגיע לארץ: אל תסג גבול עולים. מפורש לעיל בפרק ...: ד איזה היא עוללת. האמורה בתורה (שם) וכרמך לא תעולל: כתף. השרביט האמצעי של ...אשכול ומחוברים בו האשכולות קטנות הרבה וכשהן שוכבים זה על זה כמשאוי שעל כתפו של אדם הוא ...קרא כתף וכשהן מחוברים בשרביט אחד לכאן ואחד לכאן אין כאן כתף: נטף. הן גרגרים של ענבים ...מחוברים בסוף השרביט ברגילים להיות תלוים בם ענבים הרבה ועל שם שענביו נוטפות למטה נקרא ...טף ולשון המקרא קורא לאשכול שאין לו כתף ולא נטף עולל לפי שהוא לפני שאר אשכולות כעולל ...בני האיש: אם ספק. שנראים האשכולות הקטנות התלויות בשרביט כאלו שוכבות זו על זו ואין שוכבות ...זה דהשתא הוי ספק אם יש לה כתף אם לאו: שבארכובה. יחור של זמורה שתלויין בה אשכולות ...רבה (ס) והבורר קוצצה והיא נקראת ארכובה (ע) ופעמים שיש בה עוללות עם האשכולות: נקרצת. נקצצת ...נחתכת ודוגמתו שנינו ביומא (לח:) קרצו ונירק אחד שמיטה על ידו. ובמקרא (ירמיה מו) קרץ מצפון ...: גרגר יחידי. כגון אשכול שאין לו אשכולות קטנות שוכבות זו על זו אלא הגרגרי' מחוברים בשרביט ...כמו: רבי יהודה אומר אשכול. דכתיב (ישעיה יז) ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרי'. שנים ...לבה גרגרי' עוללות יותר מכאן אשכול (יא): וחכ"א עוללות. דלא חשיבי הגרגרים השוכבים זע"ז להקרא כתף ...נבה כתכוני': ה המדל בגפני'. כשהגפנים תכופים זה אחר זה עוקר מאותם שבינתים והאחרי' מתוקני' ...כן: כן הוא מדל בשל עניים. אע"פ שיש בהם פאה או עוללות של עניי' כך מדל בשלהם כמו בשלו ...בכל עניי' דין שותף יש להם וכשם ששותף כמו שהוא מדל בשלו כך מדל בשל חבירו אף עניים כן: רבי ...מאיר אומר בשלו הוא רשאי. דבכל עניים דין קונה יש להם בחלקם וכשם שהמוכר לחבירו פי' השטולות

מלאכה וזה בחלום אבל במהובל לא: (ג) ז'. לכון הר"מ ולמה אמרו זית בלבד מפני שהיה חשוב בא"י באותו זמן ועתוי"ט: (ד) והר"ש מפרש דמלבנים מלשון לבונה שכל שורה לחוקה מחברתה שיעור ב' לבנים דהיינו ו' עפחים שכל לבונה ג' עפחים כדאיתא בגבא בתרא פ"ק מ"א כו' ומיירי כשאורך השורה כשיעור ב' מלבנות. וידוע היה להן שיעור המלבן ולא גאויל שבין שורה אייר'. אינו שכחה כיון שעומד בין השורות דמי לשדה שעומרים מעורבבין דתני בתוספתא שאינו שכחה עד שיעמר כל סביביו: (ה) כ"ה בתוספתא ולפ"ז אם התחיל באין בו סאתים שוין נטופה ושאינו נטופה דתרווייהו יש להן שכחה. ובלא התחיל ואין בו סאתים חלוקים דשאינו נטופה הוה שכחה ונטופה אין לו שכחה. והיכא דיש לו סאתים אדרבא חלוקי' בהתחיל דנטופ' אין לו שכחה ואינו נטופה יש לו שכחה. ובלא התחיל שוין שאין לו שכחה הר"ש ועתוי"ט: (ו) אפי' כו'. שהכא דרישא נקטיה דהכא לאו רבותא. תוי"ט: (ז) כמו עקר מהלכה מתרלכתו. הר"ש. ול' הר"מ עוקץ הוא קלה הדבר כ"ל כרת העוקץ: (ח) פי' בזמורה תלויה אשכולות: (ט) פי' היחור נקראת ככונה תלי' לרכובה הנמכרת עם הכלא: (י) עם האשכול. דהוה כעין שבולת שכלאה מגיע לקמה במ"ב פ"ה: (יא) כגון שהגרגרים זה ע"ג זה ועשויין כעין כתף ונטף. הר"ש: (יב) ואע"ג דדין פאה בסוף אם הניח בתחלה ג"כ דין פאה.

רשאי ואינו רשאי בשל עניים: ו כרם רבעי בש"א אין לו חומש ואין לו ביעור. ובה"א יש לו. בש"א יש לו פרט ויש לו עוללות והעניים פודין לעצמן. ובה"א כולו לגת: ז כרם שכולו עוללות רבי אליעזר אומר לבעל הבית. רבי עקיבא אומר לעניים. אמר רבי אליעזר (דברים כד) כי תבצור לא תעולל אם אין בציר מנין עוללות אמר לו ר' עקיבא (ויקרא יט) וכרמך לא תעולל אפילו כולו עוללות א"כ למה נאמר כי תבצור לא תעולל אין לעניים בעוללות קודם הבציר: ח המקדיש כרמו עד שלא נודעו בו העוללות אין העוללות לעניים. משנודעו בו העוללות. העוללות לעניים. רבי יוסי אומר (יט) יתנו שכר גידוליו להקדש. איזה היא שכחה בערים כל שאינו יכול לפשוט את ידו וליטלה וברגליות משיעבור הימנה:

פרק ח מאימתי כל אדם מותרין בלקט (א) משילכו הגמושות בפרט

אשכולות אסור ליגע בהן אף בשל עניים כן והלכה כרבי יוסי: ו כרם רבעי. הנוטע כל עץ מאכל (יג) בשנה הרביעית מעלה הפירות לירושלים ואוכלם שם בקדושת מעשר שני או פודה אותם ומעלה הדמים לירושלים דכתיב (ויקרא יט) ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים ודרשינן הלולים כמו חלולים אחר דמחללו אכליה והדר אכליה (יד): בית שמאי אומרים אין לו חומש. אף על פי שטעון פדיון כמעשר שני אין הבעלים מוסיפים את החומש דלא כתבה תורה בו חומש: ואין לו ביעור. אינו חייב לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית כשמבער המעשרות כדכתיב (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית: ובית הלל אומרים יש לו. חומש ויש לו ביעור בית הלל ילפי קדש קדש ממעשר מה מעשר יש לו חומש ויש לו בעור אף כרם רבעי יש לו חומש ויש לו ביעור ובית שמאי לא ילפי קדש קדש ממעשר: יש לו פרט ויש לו עוללות. דכחולין חשבי ליה: והעניים פודין לעצמן. מן הפרט והעוללות שלקטו ואוכלים אותן במקומן ומעלין הדמים לירושלים: ובית הלל אומרים כולו לגת. משום דילפי ממעשר (טו) וסברי להו מעשר שני ממון גבוה הוא הלכך אין לעניים חלק בו ודורכים העוללות עם שאר היין והבעלים מעלים הכל לירושלים (טז): ז שכולו עוללות. שאין בכל הכרם אשכול שיש לו כתף ונטף: אם אין בציר. וכמה שיעור בציר שלשה אשכולות שעושים רביעית: אמר לו רבי עקיבא וכרמך לא תעולל אפי' כולו עוללות. ורבי אליעזר אמר דלא תימא הואיל ואין לעניים בעוללות קודם לבציר יזכה בהם בעל הבית לכך נאמר וכרמך לא תעולל (יז): ח משנודעו העוללות. שניכר מה הוא עוללות ומה הוא אשכול: העוללות לעניים. שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (יח): יתנו שכר גדוליו להקדש. מה שמשביחין כל שעה בתוך קרקע של הקדש והלכה כרבי יוסי: בערים. כרם שהגפנים שלה מודלות על גבי כלונסות ועצים לשון אף ערשנו רעננה (ש"ה א): כל שאינו יכול לפשוט. כלומר לאחר שעבר מעליה אם במקום שהוא עכשיו אינו יכול לפשוט ידו וליטול קרינא ביה לא תשוב לקחתו (דברים כד): אבל רוגליות. הגפנים העומדים על גבי קרקע שדורכים עליהם ברגל: משיעבור הימנה. הוי שכחה דכל גפן וגפן מן הרוגליות חשיבה כאילו בפני עצמו ולכך כשעבר מאותן לאותן (כ):

פרק ח מאימתי. הגמושות. אית דמפרשי זקנים ההולכים על משענתם (ג). ואית דמפרשי נקוטי בתר

פאה יש לה כדתנן בפ"ק מ"ג. ועתוי"ט: (יג) ולכן כרם תנן. ובגמ' פי' כ"מ. חד תני כרם רבעי דאין רבעי נוהג אלא בכרם וחד תני נטע רבעי דנוהג רבעי בכל האילנות. ודעת הר"מ והר"ב כמ"ד נטע: (יד) הוציאוהו לחולין ע"י פדיון כש"י והר"ש כי אחליה לקדושתיה והדר אכליה: (טו) דבכרם רבעי כתיב (ויקרא יט) קדש הלולים לה' ובמעשר כתיב (שם כז) קדש לה'. וא"ת ל"ל הלולים למשמע דאחליה כו' תיפוק ליה מהך ג"ש. וי"ל דהכן מג"ש לא הוה ידעינן דפדיון כבעי נוהג אלא בזמן שמע"ש נוהג ולא בבבית ני ושפי' ה"נ נהי הזית דגמרת ממעשר נילף מרביעית שתופס דמיו. אבל מאחר דגמרי מהלולים שאינו תופס דמיו ימר ממעשר. תו' קידושין דף נ"ד: (טז) או יפדה ויעלו הדמי' ויאכלן בירושלי' כמעשר כר"מ ולב"ש תנן פודין וה"ה נמי מעלין היין או הפירות עצמן. וצ"ל דלהכי נקטי ב"ה כולו לגת כלומר ובלא"ה בההן עוללות דלעניים אין בע"ה חייב לבצור אותן: (יז) יכו' וא"ת מנ"ל לר"א במדרש דאין לעניים בעוללות דהא איהו מפרש לקרא דכי תבצור וגו'. לאם אין בציר יכו'. וי"ל דמ"ל דודאי גופיה דקרא לענין אם אין בציר כו' הוא דאתא. מ"מ ממילא שמעינן דאין לעניים בעוללות וכה"ג אשכחן בפ"ק דברכות דף י"ב: (יח) והע"ג דר"ע שהלכה כמותו מתירו לאמר לעיל שאין לעניים בעוללות קודם לבציר איכא למימר דהע"ג דאין לעניים לבא בכרם לקחת העוללות קודם שיבצור בעה"ב מ"מ ס"ל נמי כיון שנודעו שהן עוללות גם לבעה"ב אין לו בהם כלום ואינו יכול להקדישן. תוי"ט: (יט) רי"א כו'. ות"ק סבר דס"ל ליתן כיון דבכר נתחייב הכרם בעוללות. הר"י: (כ) ופי' אותן שורה כדלעיל פ"ק מ"ה. ותימה דהא קי"ל בנ"ג פ"ז דכשדלג ועבר הוה בבל תשוב. ולי"מ מאותן לאותן אגא אף באותן עצמה. אבל לי' הירו' שכל רוגלית ורוגלית אותן בפני עצמו. והר"ש מקיים בו ואסור לשוב מאותן לאותן. ול"נ לקיים בו' אחר שיאסור לשוב לאותן כשעבר הימנו. תוי"ט:

פרק ח (א) בלקט. לי' הר"מ פ"א ממ"ע בכלי' לעניי ולגר תעזוב אותם כל זמן שהעניים הוצעים אותם פסקו העניים לבקש ולחזור עליהם הרי הכל מותר לכל אדם שאין גופן קדוש כתרומה ואינו חייב ליתן להם דמיהן שלא נאמר בהן ונתן לעניי' אלא תעזוב אותם כו' והרי אין כאן עניים. מאימתי כל אדם מותרין בלקט כו'. ולרש"י בהענית ד"ו לפי שיודעין אם נשאר לקט שכחה ופאה כמושות נטלוהו. והתנא נקט לקט בהוא הנושר אחת אחת ואין נלקטים מהעניי' כולו כמו שכחת קמה ועומר וכן פאה. ועוד דבכלהו שייך לומר דנלקטין והושאל לכולם שם לקט: (ב) מלי'. לא ימושו

ישעיה

בפרט ועוללות משילכו העניים בכרם ויבאו (ד). ובזיתים משתרד רביעה שנייה (ה). א"ר יהודה והלא יש שאינם מוסקין את זיתיהם אלא לאחר רביעה שנייה אלא כדי שיהא העני יוצא ולא יהא מביא בארבעה איסרות: ב נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן ועל מעשר עני בכל שנתו ובן לוי נאמן לעולם ואינן נאמנין אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן: ג נאמנין על החטים ואין נאמנין על הקמח ולא על הפת. נאמנין על השעורה של אורז ואין נאמנין עליו בין חי (יא) בין מבושל. נאמנין על הפול ואין נאמנין על הגריסין לא חיים ולא מבושלין. נאמנין על השמן לומר של מעשר עני הוא ואין נאמנין עליו לומר של זיתי נקוף הוא: ד נאמנים על הירק חי ואין נאמנים על המבושל אלא אם כן היה לו דבר מועט שכן דרך בעל הבית להיות מוציא מלפסו: ה אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב (יז) חטים וקב שעורים. רבי

בתר לקוטי (ג) שמאחר שילכו בשדה לוקטים אחר לוקטים או הזקנים הללו שמאחרין ללכת ללקט אחר הכל כבר נתיאשו העניים מאותה שדה וכל הנמצא בשדה אח"כ הוא הפקר לכל בין לעניים בין לעשירים: רביעה שניה. המטר נקרא רביעה מפני שהוא רובע את הארץ ומולידה ומצמיחה כזכר הרובע את הנקבה והיא מתעברת ממנו לשון בהמתך לא תרביע (ויקרא יט). פירוש אחר רביעה על שם שהמטר משכיב העפר ומרביצו תרגום רובץ רביעה ומן רביעה שניה בשנה בינונית הוא בכ"ג במרחשון (ו): שאינן מוסקין. מסיקה בזיתים כמו קציר בתבואה ובצר בענבים ואורה בתאנים גודר בתמרים כך מוסק בזיתים: ולא יהא מביא בארבעה איסרות. היינו שני פונדיונים הפונדיון שני איסרין וכן אין פוחתין לעני עובר ממקום למקום מככר בפונדיון דהיינו מזון שתי סעודות וכיון שאינו מניח זיתים שוה ארבעה איסרות דהיינו מזון שתי סעודות לו ושתי סעודות לאשתו אף הוא אינו יוצא ללקוט ואין הלכה כרבי יהודה: ב נאמנים. העניים לומר חטים הללו לקט שכחה ופאה הן ופטורים מן המעשר: בשעתן. בשעת הקציר: בכל שנתו. בשנה שלישית ושנה ששית שמעשר עני נוהג בהן: ובן לוי נאמן לעולם. דמעשר ראשון נוהג בכל שנה וכיון דאמר מעשר ראשון הם לא חיישינן שמא לא הפרישו מהן תרומת מעשר דכי היכי דלא נחשדו ישראל על תרומה גדולה כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר: אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן. שנוהגים (ז) לתת להם כן ולא על דבר שאין רגילים לתת להם כיוצא בו ולקמן מפרש ואזיל: ג נאמנין על החטין. לומר מעשר עני הם (ח) שניתן לי אבל אין נאמני' לומר קמח ופת זה של מעשר עני שניתן לי קמח (ט) ופת אין דרך לחלק מעשר עני קמח ופת: שעורה של אורז. אית דמפרשי שבולת של אורז שלא היה דרכם לחלק אורז של מעשר עני אלא בשבולים ואית דמפרשי שעורה של אורז קודם שנכתש במכתשת להסיר קליפתו [שעורה קורא לו] (י) ולאחר דישה בעודו בקליפתו דרך לחלקו לעניים: גריסין. שעשו' פולים של גרוסות: נאמנין על השמן. שדרך לחלק מעשר עני בשמן: ואין נאמנים לומר של זיתי נקוף הוא. זיתי נקוף ממתנות עניים הן שמנגפים ומנקפים בזית להביר הזיתים שנשארו מן המסיקה לשון כנוקף זית ואין העני נאמן לומר שמן זה הוצאתי מזיתי נקוף (יב) ופטור מן המעשר לפי שאין דרך לעשות שמן מזיתי נקוף (יג). אבל עני האומר קמח זו או פת זו מלקט שכחה ופאה שלקטתי וטחנתי ואפיתי לפיכך נאמן שדרך העני לעשות לפת מלקט שכחה ופאה: ד נאמנים. העניים על הירק שהוא של מעשר עני הוא דירק חייב במעשר מדרבנן (יד): דבר מועט. נאמנים אף על המבושל דפעמים שבעל הבית שכח מלעשר ומעשר מן המבושל מתוך הקדרה: מלפסו. הקדרה או הספל במבשל בה: ה אין פוחתין לעניים בגורן. כשמחלקין מעשר עני (טו) בגורן אין נותני' לכל עני ועני פחות מהשיעור זה דכתיב

(ישעיה כ"ט) שמתמהמהין והולכין: (ג) לא ימוש (שמות י"ג) בנוטלין ומשין הכל מלפניהם לשון בית דכ"א: (ד) ויבאו. כלו' שלקטו וחזרו. ונראה טעם שני דהשתא מסחי דעתייהו דעניים. רש"י: (ה) שניה. ולא תנינן כמותו מפני בהוא ליכא. ולאין יולאין אלא בחורים. ירושלמי. ולפירוש דנמושות לקוטי כו' הטעם כשהוא לינה טוב אין הולכים הלוקטים מפני הלינה הואיל ודבר מועט נשאר. תוי"ט: (ו) אבל בפרק קמא משנה ג' דתענית מפרש בו' בו: (ז) ירושלמי ורלה לומר ישראל עמי הארץ שאין נאמנין על שאר מתנות כדלקמן במסכת פאה: (ח) אין הכי נמי דהוא הדין בלקט שכחה ופאה. וכן כתב בסיף המשנה לקט שכחה ופאה. ויחכן דנקיטא דאינן נאמנין דהוי מעשר עני רבותא וסיפא דנאמנין הוו אינך רבותא. תוי"ט: (ט) דאם אמר בעצמו קמח נאמן ואין להאמינו בעניננו דאי בעי אמר שטחנו קמח דמאחר שאין דרך לחלק כלל קמח ופת הוי כמו עדים ואין מגו במקום עדים. הר"ש: (י) לפי שהוא כשעורים שאין נאכלין בקליפתן: (יא) חי. הוא הדבר שאינו מבושל תרגום אל תאכלו ממנו נא לא תיכלון מיניה כד חי. הר"מ: (יב) כדתנן במסכת חלה פרק ג': (יג) לפי שאי אפשר לדרוך או לטחון דבר מועט. הר"מ: ובירו' מקום שנהגו להיות מוסקים וזיתי נקוף והוא עני נאמן לומר שמן זה של זיתי נקוף הוא: (יד) הטעם לחלק למה מייתו חכמים ירק במעשר ולא בפאה דהואיל ואינו מכניסו לקיום יש ביוח מועט לעניים ואם יסמכו על הפאה יפסידו במקו' אחר מללקט ולהביא מתנות אחרות. הר"ש: (טו) דאלו בלקט שכחה ופאה הדין לבוז כדתנן רפ"ד. אבל במ"ע כתיב (דברים כ"ו) ונתת לגר כו': (טז) קב. אודיעך בכאן שיעור כל מדה מהם ושמור אותה שמיד בכל המשנה. ובתחלת כ"מר

רבי מאיר אומר חצי קב. קב וחצי כוסמין וקב גרוגרות או מנה דבלה. רבי עקיבא אומר פרס. חצי לוג יין. רבי עקיבא אומר רביעית. רביעית שמן. ר' עקיבא אומר שמינית. ושאר כל הפירות אמר אבא שאול כדי שימכרם ויקח בהם מזון שתי סעודות: ו מדה זו אמורה בכהנים ובלוים ובישראלים. היה מציל נוטל מחצה ונותן מחצה. היה לו דבר מועט נותן לפניהם והן מחלקין ביניהם: ז אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע. לן נותנין לו פרנסת לינה. שבת נותנין לו מזון שלש סעודות. מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי. מזון ארבע עשרה סעודות (כ) לא יטול מן הקופה. והקופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה: ח מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר (כא) אפי' אלף (כב) נותנין לו כאחת הרי זה יטול. היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו הרי זה יטול. אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת כלי תשמישו: ט מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול. וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו

(דברים כו) ואכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שבעו: דבלה. תאנים יבשים לאחר שנדרסים בעגול קרויין דבלה וסוב אין נמכרים במדה אלא במשקל לפיכך תני מנה דבלה מנה הוא משקל מאה דינרים והדינר משקל ששה מעים ומשקל המעה ט"ז גרגרי שעורה: פרס. חצי מנה וכל המדות האמורות במתניתין הלכה כת"ק והלכה כאבא שאול ולא נאמרו דברים הללו אלא למחלק מעשר עני בגורן אבל המחלק מעשר עני בתוך ביתו מחלק כפי רצונו (יז) ולא נתנו בו חכמים שיעור: ו מדה זו. דאין פוחתין לעני אמורה בכהנים לוים וישראלים כל א' מהם שמחלק (יח) מעשר עני בגורן לא יפחות מזה השיעור: היה מציל. שאין רוצה לחלק לעניים שבאו כל מעשר עני שבידו ורוצה להציל מממנו לקרוביו העניים נוטל מחצה. ומגיע לקרוביו ונותן מחצה לעניים שבאו ואם לאחר שנטל מחצה והגיע לקרוביו היה לו דבר מועט כלומר שלא נשאר לו כדי לתת לכל א' מן העניים שבאו כשיעור הקצוב לעיל דתנן נותן לפניהם מה שנשאר בידו והן מחלקים ביניהם: ז מככר בפונדיון. ככר הנמכר בפונדיון כשהחטים נמכרים ארבע סאים בסלע ולרבע סאין הן כ"ד קבין שכל סאה היא ששה קבין והסלע הוא ד' דינרים וכל דינר ו' מעין נמצא הסלע כ"ד מעין נמצאו כ"ד קבין לכ"ד מעין קב לכל מעה והמעה שני פונדיוני' הרי הככר הנמכר בפונדיון הוא חצי קב אבל מפני שהחנוני רוצה להשתכר ליניחת הלפיים והעמיני' אי אפשר שימכור הככר שהוא חצי קב בפונדיון כפי הערך שמוכרים התבואה בשוק ארבע סאים בסלע לפיכך לא יהיה הככר הנמכר בפונדיון אלא רובע הקב בלבד וכשמחלקים תבואה לעני בגורן ועליו נאמר ולאפות אין פוחתין מחצי קב אבל כשנותנים לו ככר אפוי לא יהיה אלא רובע הקב בהם ששה בילים יהכי מפורש בפרק כיצד משתתפין בעירובין (פ"ג): פרנסת לינה. מטה וכרים וכסתות (יט): מזון שלש סעודות. שחייב אדם לאכול בשבת שלש סעודות: לא יטול מן התמחוי. לפי שהתמחוי מתחלק בכל יום שהגבאים מחזירים על פתחי בעלי בתים בכל יום ולוקחים מהם תבשיל לצורך העניים והכלי שמשימים בו את התבשיל נקרא תמחוי: לא יטול מן הקופה. לפי שהקופה מתחלקת מערב שבת לע"ש: נגבית בשנים. לפי שממנים על הצדקה ואין עושים שררה על הצבור פחות משנים: ומתחלקת בשלשה. לפי שהיא כדיני ממונות (כא) ודיני ממונות בשלשה: ח מאתים זוז. קים להו לרבנן שאלו מספיקים לשנה אחת לכסות ולמזונות: או לכתובת אשתו. ואפי' היא יושבת תחתיו: ואת כלי תשמישו. כלים יפים שמשתמש בהם בשבתות וברגלים והני מילי כבצא ליטול לקט שכחה ופאה ואינו נוטל מקופה של צדקה שמתפרנס בצנעא ואינו נוטל ממה שביד גבאי אבל אם נוטל מקופה של צדקה אז אין מניחין אותו ליטול אפי' לקט שכחה ופאה עד שימכור כלי תשמישו (כד): ט מי שיש לו חמשים זוז וכו'.

גלמר כי במדה יש בחלה ד' לבנות על ד' לבנות רומה. ג' אלבעות ושבעה עשירי' מאלבע. ויהיה זה האלבע בשערו בו מאלבעות היד הגודל. וזו המדה אשר יש בחלה זה השיעור שזכרנו בשום תבנית הוא נקרא לוג והרובע ממנו הוא נקרא רביעית וחלי הרובע שמינית. ויש בקב ד' לוגין. הר"מ: (יז) שאינו מצווה ליתן כדי שבעו אלא בשדה שהרי אינו מולא שם ליקח. הר"מ: (יח) שילטריך כהנים ולוים. דקד"א שהיון שיש להם תרומות ומעשרות. לא נתחייב לתת להם ממעשר עני כדי שובען קמ"ל. תוי"ט: (יט) גמ' שבת קי"ח. ופרש"י שהרי סעודה של לילה בכלל כל היו': (כ) י"ד סעודות. ולא חשבו סעודת מולאי שבת משני שלא נלטרך אליה בשביל שאכל במנחה ביום השבת והוא הבלמת ג"כ של חול. הר"מ. ופרש"י ולע"ג דאמרינן לעולם יסדר אדם שולחנו במ"ש. ה"מ למאן דאפשר ליה: (כא) בצ"ב דף ס' שמחלקים אותם כפי לורך עני וכוב בכיו ומפ' התם דאלו בתמחוי לף בנביותה לריך ג' לפי שתכף לגביותה מחלקין אותה ואין לעשות ילבקש השליש' דאלו אלד בגבוי בין תמחוי בין קופה אין כאן דין לפי שלים כנדבת לבו והתוי' בבם כבינו שנגלל בחשו לפי בהיה ידוע שכום של כל א' וא': (כב) חסר. לפי שדינר ביעור חשוב ולכך בשהיסר אפי' אלף נוטל וכן נמלא במדת הלא הוי נפה בדינר: (כג) לע"ל אלף. וה"ה נמי לדינר המכנה דלעיל כשחסר לו מזון ג' סעודות: (כד) כ"כ הר"ב. יפי' שלא מתפרנס מקרוביו ע"י מתנות עניים שמלילין מהגורן.

דפמסין דעבדין פנין כיתאים דלא עבדין:

שהגזרן לביתם לתת לקריביהם כדלעיל ובא ליטול לקט שכחה ופאה אין מוחין בידו הואיל ומילי דהפקר הן. ולאו מה״דין רוצו למכור כו׳. אבל אם נוטל מהגבאי ויהיה בכלל עניי העיר אז אפי׳ לקט כו׳ אין מניחין אותו ליטול בלא ימציע ממנות שלו עניים. תוי״ט: (כה) הזקנה. לעיל תנא אינו נפטר מן העולם משום דאין צריך ליטול וניטל וזה לפי מחשם שלא יהיה לו פרנסה כל ימי חייו לכך אומר במדת עונש שאינו נפטר מן העולם כי בניס רבות לא יחיה וגם כי ימות אינו נפטר כו׳. והכא דצריך ליטול ואינו נוטל ובעמונו בקונו לכך לומר במדת שכרו ביזקין ושאינו מת כו׳. תוי״ט:

וכל מי שצריך ליטול אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות. וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה (כה) עד שיפרנס אחרים משלו. ועליו הכתוב אומר (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ והיה ה׳ מבטחו. וכן דיין שדן דין אמת לאמתו (כז). וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח (כח) ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם. שנאמר (דברים טז) צדק צדק תרדוף. וכל דיין (כט) שלוקח שוחד ומטה את הדין אינו מת מן הזקנה עד שעיניו כהות. שנאמר (שמות כג) ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים וגו׳:

סליק מסכת פאה

וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל וכו׳. כגון שדוחק עצמו במלאכה ומסתפק במעשה ידיו כדי שלא יתפרנס מאחרים אבל אם אין מעשה ידיו מספיקים לו ומסגף עצמו אפי׳ לעבר קרבן למיתה על זה אמרו כל הצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו (כו) על נפשיה לא חייס כל שכן על אחרים:

סליק מסכת פאה

(כו) וביפה מכלה כתב דר״ל לבקש תחבולות להמצי׳ לו ממון דרך הלואה וכיוצא בזה: (כז) לאמתו. בגמ׳ פ״ק דשבת כל דיין שדן דין אמת לאמתו כאלו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית. כתבו התוספת לאפוקי דין מרומה. וקשה דבתיבת לאמת הוי סגי ומאי לאמתו. וי״ל דלע״פ שידין הדיין דין אמת אם מצטרף לזה אהבת הדיין לזכאי או שנאתו לחייב לא הוי לאמתו. בית יוסף. ורבינו בגור אריה בפרשת יתרו כתב שכך פירושו לאפוקי דין שודא דדיינא שהדבר הזה אינו תולה באמת רק בשודא ומחשבה ואין זה לאמתו וכן דין של שיקול הדעת כו׳. שזה לא הוי רק כאשר פסק דין אמת גרוע. ופי׳ זה אמת גרוע ע״כ. ולי נראה דפי׳ לאמתו ולא לבוחה קאמר והיה מבעתו אינו מלפה לתשלום גמול כו׳ ושפיר קרי ליה נעיה כיון שאינו פוסק מלד דרך האמת ולא מלד השוחד. תוי״ט: (כח) פסח. פי׳ בשתי רגליו כענין בגמ׳ (במולא ב ד) במעינובת נכה רגלים ויפסח: (כט) וכל דיין כו׳. הכי הכניס בבא זו כאן. כדי ללמוד ממי שאינו חגר כו׳ על וכל דיין דה״ג דיין שלוקח שוחד ועושה עצמו כאלו אינו רואה האמת ומחייב הזכאי והוא הדין נמי כשמזכה הזכאי ע״י השוחד שגם כן אינו רואה האמת במה שהוא אמת ולכך עיניו כהות. תוי״ט:

סליק מסכת פאה. ונתחיל מסכת דמאי בסייעתא דשמיא:

תב הר״מ ופידר אחר פאה דמאי בש״ל שיש בו לעניים זכות כמו שיש להם בפאה וכן אמרו מאכילין את העניים דמאי:

מסכת דמאי

פרק א (א) מסקנא דהכולי פ״א כוב עמי הארץ מעשרין הן הלכך לא גזרו באלו ואפילו הכי חשו למיעוט הכא דשכיחי עונא והיו כרבה נכשלים. הו׳. ודמאי דא מאי: (ב) ולא פירש מה יעשה בה אם יתננה לכהן או יתכרנה לו. ודעת הרמב״ם דנותן לכהן ודעת הר״ש כי או מוכר לו. היתר לפי חשבון: והכשר

הקלין שבדמאי. שהקלו חכמי׳ על הפירות הללו הנזכרים במתני׳ שלא לעשרן דמאי לפי שהקתן באי׳ מן ההפקר משום דלא חשיבו ואית בהו בי ספיקי ספק באים מן ההפקר ופטורי׳ מן המעשר ואפילו אם תמצא לומר דכ מן השמור וחייבים מעשר שמא נתעשרו. דמאי הם התבואה פירות הנקחים מעמי הארץ שהם חשודים על

הקלין שבדמאי השיתין והרימין והעוזרדין ובנות שוח ובנות שקמה ונובלות התמרה והגופנין והנצפה

מעשרות והחבר הלוקח פירות מעמי הארץ צריך להפריש מהם תרומ׳ מעשר ומעשר שני בלבד אם היה ... ת מעשר שני (א) אבל תרומה גדולה לא נחשדו עמי הארץ עליה לפי שהיא במיתה ואין לה שיעור בשטה ... ת פוטרת כל הכרי והכל נזהרים בה ומעשר ראשון ומעשר עני אין צריך להוציא מן הדמאי אע״פ שעמי ... רץ חשודי׳ עליהם לפי שיכול בעל הפירות לומר ללוי או לעני הבא ראיה ליטול המעשרות הבא ראיה שאין ... ות הללו מעושרי׳ וטול דקי״ל בכל דוכתא המוציא מחבירו עליו הראיה אבל בתרומ׳ מעשר ליכא למימר ... י שהאוכל טבל שלא הורמו ממנו מתנות כהונה חייב מיתה ומשום לקולא נפרשי׳ לה לתרומ׳ מעשר (ב) ... עשר שני נמי כדי שלא לאכלו בטומאה או שלא לאכלו חוץ לירושלים: השיתין. תאנים מדבריות: ... ין. פירוש הערוך פולראק״י בלע״ז: ועוזרדין. בערבי זערו״ר ובלע״ז סורבי״ש: ובנות שוח. תאנים ... ים המתגדלות משלש שנים לשלש שנים ומתגדלים ביערים: ובנות שקמה. תאנה המורכבת בערמון: ... בלות התמרה. תמרי׳ שאינם מתבשלין באילן ותולשין אותן ומניחים אותם זה על זה עד שיתבשלו ויש אומרים ... ות תמרה שגדים שמפילתן הרוח קודם בשול: גופנים. ענבים שמניחים אותן בגפן בסוף הבציר

וקיצי׳ 3*

והנצפה. וביהודה האוג והחומץ שביהודה והכסבר (ג). רבי יהודה אומר כל השיתין פטורין חוץ משל דופרה. כל הרימין פטורין חוץ מרימי שקמונה. כל בנות שקמה פטורות חוץ מן המוסטפות: ב הדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור ונאכל לאונן ונכנס לירושלים ויוצא ומאבדין את מעוטו בדרכים ונותנו לעם הארץ ויאכל בנגדו ומחללים אותו כסף על כסף נחשת על נחשת כסף על נחשת ונחשת על הפירות ובלבד שיחזור ויפדה את הפירות. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים יעלה הפירות ויאכלו בירושלים: ג הלוקח לזרע ולבהמה קמח לעורות שמן לנר שמן לסוך בו את הכלים פטור מן הדמאי. מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי. חלת עם הארץ והמדומע (ז) והלוקח בכסף מעשר שני ושירי המנחות פטורין מן הדמאי:

שמן

ונקושי מתבשלים: הנצפה. נלף שקורין גלופרי' בלע"ז: האוג. פרי אדום שקורין לו בלע"ז קורנאל"ו. ורמב"ם אומר שהוא אילן בעושה כמין אשכלות אדומות אדומות וקורין לו בערבי סומאק ולא היה זה הפרי מצוי ביהודה: והחומץ. בתחלה לא היה היין שביהודה מחמיץ לפי שהיו מביאים ממנו נסכים וכל החומץ שביהודה לא היה בא אלא מן התמד לפיכך החומץ שביהוד' פטור אבל לאחר שבטלו נסכים והחומץ בא מן היין החומץ חייב בדמאי אף ביהודה כמו בשאר מקומות: והכסבר. כזרע גד (שמות יו) תרגו' ירושלמי כסבר כוליאנדר"י בלע"ז: דופרא. שטוען פירותיו שתי פעמים בשנה דו בלשון יון שנים: שקמונה. שם מקום: המוסטפות. שמתבשלו באילן עד שמתבקעו ומגלין שכל אלו מבוצים הן וחזקתן שאין באין מן ההפקר ואין הלכה כרבי יהודה: ב הדמאי אין לו חומש. הפודה (ד) מעשר שני של דמאי אינו נותן את החומש משום דרוב עמי הארץ מעשרין הם הלכך קנו דמעשר בדאורייתא איתא בדרבנן חומש דלא מעשר בדאורייתא יאכל: ואין לו ביעור. בסוף שלש שנים שחייב לבער כל מעשרותיו כדכתיב (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית ולא תקנוה רבנן בדמאי: ונאכל לאונן. דמעשר שני של ודאי אסור לאונן דכתיב (שם) לא אכלתי באוני ממנו ומעשר שני של דמאי לא גזרו בו: ונכנס לירושלים ויוצא. כפדי' ונאכל חוץ לירושלי' מה שאין כן בודאי שהמחיצות קולטות ואין יכולין לפדותו ולהוציאו חוץ לחומה לאחר שנכנס ובדמאי לא גזור: ומאבדין את מעוטו בדרכים. אם היה מעשר שני של דמאי בדרכים במקום גדודי חיה ולסטים אפילו היה דבר מועט ויכול להביאו בלא טורח ובלא הפסד אינו חושש לו ומניח אותו ליאבד בדרך במקום שהוא שם. ורמב"ם פירש שאם בשעה שמוליך מעשר שני של דמאי לירושלים נאבד ממנו מעט בדרך אינו חושש לו מה שאין כן בודאי שצריך שיעלנו כולו או דמיו ולא יפסיד ממנו כלום בדרכים: ונותנים אותו לעם הארץ. לאכלו בירושלים ואף על פי שהוא חשוד לאכלו בטומאה מה שאין כן בודאי שאין מוסרים אותו לעם הארץ לפי שאינו נזהר לאכלו בטהרה: ויאכל כנגדו. כגון מה שנתן לעם הארץ לוקח מנכסיו ואוכל בטהרת מעשר בירושלים: ומחללים אותו כסף על כסף. אם יש לו כסף מעשר שני של דמאי והוא צריך לו יכול לחללו על כסף חולין מה שאין כן בודאי שאין מחללין כסף על כסף אלא בסלעים של בני מלכים שיכול לחלל זה על זה אם השני מריץ [illegible] לא דלאו דרך חלול הוא ובדמאי שרי: כסף על נחושת. אפילו שלא נדוחק אבל של ודאי נדוחק אין בלא נדוחק לא: ויחזור ויפדה את הפירו'. גרסינן ולא גרסינן ובלבד שיחזור ויפדה (ה). והכי קאמר ויכול לחזור ולפדות את הפירות אם ירצה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינו יכול לחזור ולפדותם אלא מעלה הפירות לירושלים והלכה כחכמים: ג הלוקח לזרע. לקח תבואה לזרעה פטור מדמאי דאלו טבל ודאי אסור לזרוע: ולבהמה. לקח מתחלה להאכיל לבהמה פטור מן הדמאי אבל לקח מתחלה לאדם ונמלך עליה לבהמה חייב לעשר בדמאי: וקמח לעורו'. לעבד בו עורות: מכזיב ולהלן. כזיב הוא סוף המקו' שכבשו עולי בבל וממנו ולהלן כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל ולא נתחייבו בדמאי אלא הארצות שכבשו עולי בבל בלבד הלכך מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי ולא חיישינן שמא מפירות הארץ שכבשו עולי בבל הוליכו לשם שחזקת חוצה לארץ פטור עד שיודע לך שהוא חייב וחזקת ארץ ישראל חייב עד שיודיע לך שהוא פטור: חלת עם הארץ. שתקן לו גבל סבר (ו) ורוצה ליתני' לכהן מבר פטור מלעשר: והמדומע. עם הארץ שנפלה לו סאה של תרומה לפחות ממאה סאין של חולין שנעשה הכל מדומע כלומר עירוב תרומה ונותן הכל לכהן פטור מלעשר דמאי: והלוקח בכסף מעשר. שלקח דמאי במעות של מע"ש בין במעו' מע"ש של דמאי בין במעו' מע"ש של ודאי פטור מלעשר: ושירי מנחות. שהקומץ ליזגם

והשירים

(ג) והכסבר. דלאפסיק ביהודה בין. מוכח דכסבר ש"מ דכסבר לאו ביהודה הוא אלא בכל מקום. וכ"ה בנ"א ובר"ש. נשם הירו' דגם כסבר ביהודה: (ד) היינו הבעלים: (ה) אבל אחרי' קיימו הגירסא ופירשו דיש לומר כך מחללין כסף על כסף לפי' לחזור ולפדות אותו הכסף על דבר אחר וכן נחשת על הפירו' דומיא כמו שפירש כסף על כסף ובלבד שיפדה פי' בלבד שיהא דעתו מתחלה כשיחלל נחשת על הפירות לחזור לפדות הפירות אז מותר אבל אם היה אז דעתו להעלותן ונמלך לפדותן צריך להעלותן: (ו) ובירו' פליגי רבי הושעיא ורבי יוחנן. דרבי יוחנן אומר בשעה שגזרו על הדמאי לא גזרו על דברים הללו ולרבי הושעיא ליתם קשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן: (ז) והמדומע. התרומה

שמן ערב (ע) ב"ש מחייבין. וב"ה פוטרין: ד הדמאי מערבין בו ומשתתפין בו (י) ומברכים עליו ומזמנין עליו ומפרישין אותו ערום. ^א^ בין השמשות. הא אם הקדים מע"ש לראשון אין בכך כלום. שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי ושהסורק נותן בצמר פטור מן הדמאי:

פרק ב **ואלו** דברים מתעשרין דמאי בכל מקום. הדבילה והתמרים והחרובים האורז והכמון. האורז שבחוצה לארץ כל המשתמש ממנו פטור: ב המקבל עליו להיות נאמן מעשר את שהוא אוכל (ג) ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח ואינו מתארח אצל עם הארץ. רבי יהודה אומר אף המתארח אצל עם הארץ נאמן. אמרו לו על עצמו אינו נאמן כיצד יהא נאמן על של אחרים: ג המקבל עליו להיות חבר (ה) אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש ואינו לוקח ממנו לח ואינו מתארח (ס) אצל עם הארץ ולא מארחו אצלו.

^א^ ירושלמי ובין

והפירות נאכלים לכהנים ולא חיישינן שמא הכין עם הארץ דבר שאינו מתוקן (ס): שמן ערב. שמן אפרסימון וי"מ שמן זית מעורב עם מור ואהלות ובשמים: ד מערבין בו. ערובי תחומין וחצרות: ומשתתפין בו. שתופי מבואות ואע"ג דלא חזי ליה מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה הוי עני וחזי ליה דהא תנן מאכילין את העניים דמאי השתא נמי חזי ליה: ומברכין עליו. ברכי' המזון (יא): ומזמנין עליו. ואף על גב דאכל בעבירה דלאו עני הוא מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה והוי עני וחזי ליה: ומפרישין אותו ערום. כשבא להפריש ממנו תרומת מעשר ומעשר שני יכול להפריש והוא ערום דלא בעי ברוכי דאלו בעי ברוכי הא בעינן והיה מחניך קדוש (דברים כג) וליכא: בין השמשות. של ערב שבת דספק חשיכה מעשרין את הדמאי ואין מעשרין את הודאי: ואם הקדים מעשר שני לראשון. שהפריש מעשר שני של דמאי קודם שהפריש מעשר ראשון כדי ליטול תרומת מעשר שבו אין בכך כלום מה שאין כן בודאי דתנן בכל מלותך אסר נותני (פ"ק כ') שאם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות: הגרדי. האורג: חייב בדמאי. שעל גופו הוא נותנו וסיכה כשתיה: ושהסורק. הצמר במסרק נותן על הצמר הוי כשמן לסוך בו את הכלים ופטור מן הדמאי:

פרק ב **ואלו** דברים. בכל מקום. אפילו מכזיב ולהלן (א) אם לקחן מעם הארץ דבידוע שמא"י באו דמיכרי שאין דוגמתן אלא בא"י: והאורז. שבח"ל כל המשתמש ממנו פטור. אפי' בארץ ישראל דמוכר טפי ולא אתי לאחלופי באורז של א"י אבל שאר דברים המוזכרים במתניתין איכא מנייהו בארץ ישראל דדמו לאותן שבחוצה לארץ אלא דהנהו דחשיבי דרך למיטעם ומתוך חשיבותן למקומו' שאין כיוצא בהן בעי עשורי דבידוע שמארץ ישראל הן (ב): ב להיות נאמן. על המעשרות ולא יהיו פירותיו דמאי מכאן ואילך: את שהוא לוקח. ע"מ למכור דאילו על מנת לאכול הא תנא ... ומעשר את שהוא אוכל: ואת שהוא מוכר. ופירות קרקעותיו: על עצמו אינו נאמן. שהרי הוא אוכל דבר שאינו מתוקן (ד) כשהוא מתארח אצל עם הארץ ור' יהודה סבר שאינו מפסיד נאמנותו בכך ואין הלכה כר' יהודה: ג להיות חבר. לענין טהרות דהיינו פרוש ויהיו בגדיו ומשקים שלו טהורים ואפי' תלמיד חכם אינו נאמן לענין טהרות אלא עד שיקבל עליו דברי חבירות אלא אם כן היה זקן ויושב בישיבה והמקבל עליו דברי חבירות צריך להרגיל עצמו שלשים יום ואחר כך יהיו בגדיו ומשקי' שלו טהורי' ואין קבלת דברי חבירות בפחות משלשה חברים אלא א"כ היה המקבל ת"ח שאין צריך בפני שלשה (ו) ועוד אלא שאחרי' מקבלי' בפניו: לח ויבש. דאין מוסרים טהרות לעם הארץ שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: ואין לוקח ממנו לח. אבל יבש לוקח ממנו שלא הוכשר לקבל טומאה כל זמן שלא בא עליו משקה ונאמן עם הארץ לומר הפירות הללו לא הוכשרו (ז) אבל אינו נאמן לומר הוכשרו אבל לא נטמאו: ולא יארחנו אצלו. בכסותו. שמא ישמש ויגע ויטמא טהרות: ולא מארחו. לעם הארץ:

התרומה שמה דמעה מל' הפסוק מלאתך ודמעך: (ח) היינו אליבא דרבי לוטעיא אבל לרבי יוחנן לא גזרו וא"ל לטעם לא חיישינן וכו' ועמ"ש דרבי יוחנן דכל לכהן לא גזרו וכעין דאי' פס"ה. תוי"ט: (ע) שמן ערב. ולשון הר"ב דעיקרו למטיש' ולא לאכילה דחשיבא כלומר לע"ג דסיכה נמי כשתיה כדלקמן מ"מ לא חמור כמו אכילה ושתיה עצמה: (י) ומשתתפין בו. נקט שהוא לגלויי למערבין דבין בחצרות ובין בתחומין. דהוה אמינא דוקא בחצרות שאינו אלא תקנת שלמה אבל תחומין דהוי למ"ד דרבנן שמכוהו אקראי מדיר קמ"ל שמוף דגם כן הקנת שלמה הוא: (יא) דטעונה כוס (וכ"ש בברכת הנהנין דמותר בדמאי ועיין רפ"ז דברכות) תוי"ט:

פרק ב (א) **לשון** הר"מ בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ וא"כ פירות ארץ ישראל שיצאו לח"ל חייבין בתרומה ובמעשר. (ב) ואין ראוי באלו המינים כל המין אלא חלק ידוע מאותו המין שלא ימצא כמוהו אלא בא"י בלבד וע"כ יתחייב בו דמאי בכל מקום שהוא. הר"מ: (ג) שהוא כו'. וצריך שיקבל עליו דברים אלו וכשיראוהו עדים שקיבל דברים אלה ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד הרי זה נאמן. הר"מ: (ד) שאינו נאמן שיאמר כי מה שאכלתי עמו הי' מעושר מפני שהוא נוגע בעדותו. הר"מ: (ה) חבר. נקרא ת"ח וכן יקראו לת"ח חברי' ונקראו בזה השם כי חברתם זה לזה חברה נאמנת כי היא חבורה לשם שמים. הר"מ: (ו) לכאורה נראה דא"ב דזקן ות"ח דת"ח לע"פ שא"ל בפני ג' צריך להרגיל עצמו ל' יום. אבל הזקן אין צריך גם לזה אלא שא"א לו' כן עי' בכורות ד"ל ועי' בתוי"ט: (ז) דהא דאין עם הארץ נאמן לומר שלא נטמאו לע"פ שהוא ישראל וישנו בתורה ובמצות. לפי שאין בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות הלכך לענין שלא הוכשרו נאמן שאין זה צריך לשום בקיאות לדקדק. תוי"ט: (ח) היינו אפי' עיבר את

אצלו בכסותו. רבי יהודה אומר אף לא יגדל בהמה דקה ולא יהא פרוץ בנדרים ובשחוק ולא יהא מטמא למתים ומשמש בבית המדרש אמרו לו לא באו אלו לכלל: ד הנחתומים לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרומת מעשר וחלה(י). החנונים אינן רשאין למכור את הדמאי. כל המשפיעין במדה גסה רשאין למכור את הדמאי אלו הן המשפיעין במדה גסה כגון הסיטונות (יא) ומוכרי תבואה: ה ר"מ אומר את שדרכו להמדד א(בגסה (יב) ומדדו בדקה טפלה דקה לגסה. את שדרכו להמדד בדקה ומדד בגסה טפלה גסה לדקה) איזה היא מדה גסה ביבש שלשת קבין, ובלח דינר (יד). ר' יוסי אומר סלי תאנים וסלי ענבים וקופות של ירק כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור:

פרק ג מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי. רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמאי. גבאי צדקה. בית שמאי אומרי' נותנין את המעושר לשאינו מעשר ואת שאינו מעושר למעשר. נמצאו כל האדם אוכלין מתוקן. וחכמים אומרים גובין סתם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן: ב הרוצה להזום עלי ירק להקל ממשאו לא ישליך עד שיעשר.

הלוקח

א נ"א בהפוך

אצלו בכסותו. דכסו' ע"ה טומאתו מדרס ונמצא' עם הארץ עצמו דמיטינן שמא [ישבה] עליהן אשתו נדה ובגדי ע"ה מדרס לפרושים אי נמי לכך אמרו לא ונארחו אצלו בכסותו דמוגע עצמו יכול לזהר שפי ממוגע כסותו: אף לא יגדל בהמה דקה. שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל שלא ירעו בשדות אחרים: ולא יהא פרוץ בנדרים. שסופו לבא לידי חלול: ולא יהא פרוץ בשחוק. דשחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה: ומשמש. תלמידי חכמים בבית המדרש: לא באו אלו לכלל. דאין ענייני מגע לטהרות ואין אלו כו'י: ד הנחתומים. נחתום חבר שלוקח תבואה מעם הארץ שהיא דמאי לא חייבו אותו חכמי' להפרי': אלא כדי תרומת מעשר. שהיא אחד ממאה אבל לא מעשר שני מתוך שסוטרי' המלך ונוגשי' מוגעים אותם בכל שעה ואומרי' להם מכרו בזול לא הטריחו עליהם חכמים במעשר שני שטרחו מרובה שצריך לאכלו בירושלים ודוקא כשמוכר לאחר שהלוקח יפרוש מע"ש אבל אם מוכר (ע) לעם הארץ חייב להפריש ומעשר שני קודם שימכור: החנונים. שמוכרים מעט מעט בקנות אינן רשאין למכור את הדמאי הואיל והן משתכרים הרבה עליהם מוטל לתקן אי נמי מפני שרגילין למכור לתינוקות שלא יאכלו התינוקות דבר שאינו מתוקן: כל המשפיעים. שמוכרים בשפע הרבה ביחד: במדה גסה. לקונן ופעם כמה היא מדה גסה: רשאין למכור את הדמאי. דכך המוכרים הרבה ביחד להוסיף על המדה ולכן נקראו משפיעים שעושין מדה גדושה ומוסיפים על המדות ומשום הכי לא הטילו עליהם להפרים את הדמאי אלא על הלוקח מהם: הסיטונות. הם הסוחרים הגדולים הקונים תבואה מבעלי התבואה או מוכרים אותה לחנונים במדה גסה: ה את שדרכו להמדד בדקה ומדדו בגסה גרסינן: טפילה דקה לגסה. ופטור כשהוא מוכר בגסה ולא אמרינן כיון דדרכו למוד בדקה חייב אף כשמודד בגסה (יג): ובלח דינר. מדה שיש בה מים כשהוא שוה דינר לפי שלא היתה מדה ידועה ללח שהשער משתנה תמיד לכך שערו בדמים: אכסרה. לא במדה ולא במשקל אלא לפי האומד פטור דהוי כמוכר בגסה ואין הלכה כר' יוסי:

פרק ג מאכילין את העניים דמאי. אפילו הן חברים וצריך להודיען והרוצה לעשרן יעשרן: ואת האכסניא. היל של מלך ישראל העובר ממקום למקום ומוטל על בני העיר לפרנסם מאכילין אותם דמאי בזמן שהיא עוברת אבל אם לנו שם בלילה חייבין לתקן (א): רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמאי. עניים היו ואין הלכה כר"ג דכיון דחייב במזונותיהן נמצא פורע את חובו בדמאי: ואת שאינו מעושר למעשר. ונוהגין לו ביותר מכדי מעשרותיו ונמצאו כל האדם אוכלים מתוקן וב"ש לטעמייהו דאמרי אין מאכילין את העניים דמאי (ב): והרוצה לתקן יתקן. שלא הותר הדמאי לעניים אלא כשאוכלין אכילה אחת. אבל בעל הבית אבל הפירות שבאו לידם חייבים הם לעשרן דמאי. דיקא נמי דקתני מאכילין את העניים דמאי ולא תני העניים אוכלין דמאי כ"כ הרמב"ם(ג): ב לחזום. לכרות ולחתך ואין לו דומה במשנה: להקל ממשאו. שלא יכבד עליו: לא ישליך עד שיעשר. שמא ימלאם עם הארץ

את פירותיו לפניו: (ט) והא דתנן לעיל דאין חבר רשאי למכור לעם הארץ. הפרש לוער דהבר דהכא לאו דוקא אלא דהאמן למעשרות. ועוד י"ל דהסיפא אליבא דמאן דאמר דמותר לגרום טומאה כו': (י) ולקמן בריש פרק ה' מפרש דהכא במוכרים במדה דקה עסקינן ומפ"י טעמי' דהנזכים הוא. תוי"ט: (יא) סיטון. בל' יון הטין ומשום שקונה הרבה הטין ביחד קורא לו סיטון כרב"ם ועל זה נקרא כל תגר גדול סיטון: (יב) פי' נירס' המהופך. כל הדברים שדרך בני אדם למכור בגסה ומוכר לו למכרן דמאי אע"פ שהוא מודד בדק' וזה שאמר טפלה דקה לגסה. ואם הדבר נמכר ממה שדרך למדוד במדה דקה אינו מוכר למוכרו דמ' אלא לפי' למדוד במדה גסה פר"מ הולך אחר דבר הנמכר. הר"מ: (יג) דר"מ הולך אחרי המדידה היאך היא ולא אחר הדבר הנמכר מה שהוא: (יד) דינר. שיעורו כמה זוזים מכסף ומשקל כל זוז שש עשר שעורים הר"מ וזהו שכתב כ"ל מעה:

פ"ק ג (א) איבא מ"ד ביכור. ועיין בס"ף פ"ק דעירובין: (ב) מימרא א"ר הונא תנא בית שמאי אומרי' אין מאכילין: (ג) ובחיבור הרמב"ם נכלה בהזר.

הלוקח ירק מן השוק ונמלך (ט) להחזיר לא יחזיר עד שיעשר (י) שאינו [א] מחוסר אלא מנין. היה עומד ולוקח וראה טוען אחר יפה ממנו מותר להחזיר מפני שלא משך: ג המוצא פירות בדרך (ז) ונטלן לאוכלן ונמלך להצניע (ח) לא יצניע עד שיעשר (ט). ואם מתחלה נטלן בשביל שלא יאבדו פטור. כל דבר שאין אדם רשאי למכרו דמאי לא ישלח לחברו דמאי. רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו (י): ד המוליך חטים לטוחן כותי או לטוחן ע"ה בחזקתן למעשרו' ולשביעית. לטוחן עכו"ם דמאי. המפקיד פירותיו אצל הכותי או אצל עם הארץ בחזקתן למעשרו ולשביעית. אצל העכו"ם כפירותיו. ר' שמעון אומר דמאי: ה הנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה מפני שחשודה להחליף. אמר רבי יוסי אין אנו אחראין לרמאין אינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה בלבד: ו הנותן לחמותו מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל ממנה מפני שהיא חשודה לחלוף את המתקלקל (יד). אמר רבי יהודה רוצה היא בתקנת בתה ובושה

[א] נ"א מעושר

הארץ יאכל אותם כשהם מתוקנים ונמצא נותן מכשול והני מילי בירק הנאגד דאי בשלא נאגד אכתי לא אתחייב במעשר (ד): הלוקח ירק מן השוק. ונוטל אגודות ירק בידו שמתחלה ידוע כך וכך אגודות בפרוטה ולאחר שנטלן נמלך עליהן להחזירן לשוק: לא יחזיר עד שיעשר. ויתן לו דמי המעשר שהוא נקנים דמכי אגבהינהו נעשו שלו ונתחייבו עליהן לעשרן: שאינו מעושר אלא מנין. האי מעושר הוי פירושא מחוסר כלו' כבר קנה אותם בהגבהה ולא היה מחוסר אלא למנותן שכבר היה ידוע כך וכך אגודות בפרוטה: היה עומד ולוקח. ולא נטלם בידו ולא הגביהם: טוען אחר. משאוי אחר של ירקות: ג לא יצניע עד שיעשר. דאסור להוציא מידו דבר שאינו מתוקן: שלא יאבדו. ולא נתכוין לזכות בהן: שאין אדם רשאי למכרו דמאי. כגון בתלי דקה דאמרי' בפרקין דלעיל: לא ישלח לחבירו דמאי. בדקה אבל שולח לו בגסה כיון שרשאי למוכרו בגסה: רבי יוסי מתיר. לשלוח לחברו ודאי אפילו בדקה ובלבד שיודיעו ומודה רבי יוסי שבדמאי אסור בדקה ואין הלכה כרבי יוסי: ד לטוחן כותי. לכותי שטוחן התבואה: הרי הן בחזקתן. דלא חיישי שמא החליפו אלו המתוקנים באחרים שאינן מתוקנין: לטוחן עובד כוכבים ומזלות דמאי. דעובד כוכבים ומזלות חשוד להחליף ולבתר דאשכחו יונה בראש הר גריזים לכותים שהיו עובדים אותה. כותי הרי הוא כעובד כוכבים ומזלות: אצל העובד כוכבים ומזלות כפירותיו. ופירות של עובד כוכבי' ומזלו' פטורים (יא) מן המעשר ורישא משום דדרך בני אדם להוליך קופות רבות של חטים ולהניחן אצל הטוחן חיישינן שמא נתחלפה קופה זו בקופות אחרות של ישראל שהן דמאי אבל פירות ליכא למימר שמא החליפן בפירות של ישראל אלא שמא החליפן העובד כוכבים ומזלות בפירותיו לפיכך הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים ומזלות. ורבי שמעון סבר דאף בפירות חיישינן שמא נתחלפו בבית העובד כוכבים ומזלות בפירות של ישראל אחר. בכשם שישראל זה הפקיד פירותיו ביד העובד כוכבים ומזלות כך יש לחוש שמא ישראל אחר מן החשודים על המעשרות הפקיד ג"כ בידו ונתחלפו אלו באלו ואין הלכה כר' שמעון: ה לפונדקית. שומרת הפונדק והולכי דרכים מתאכסנים אצלה: מעשר את שהוא נותן לה. דאין אדם מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן (יב): ואת שהוא נוטל ממנה. דאע"ג דעם הארץ אינו חשוד להחליף כדאמרן לעיל הפונדקית חשודה להחליף שהיא מתכוונת לטובה ונותנת משלה שהוא יותר יפה לחבר ואומרת בלבה ראוי שאאכיל בשלי שהוא חם ויפה לחבר ואני אטול את שלו הקר והגרוע: אין אנו אחראין לרמאים. כלומר אין אחריות הרמאים עלינו לשומרם שלא יאכלו דבר שאינו מעושר לפיכך אינו מעשר מה שהוא נותן לה ואם תקנו הפונדקית לעצמה ותאכלנו כשאין מתוקן אין לחבר מזה כלום ואינו מעשר אלא מה שהוא נוטל בלבד ור' יוסי סבר דלגזול היא מתכוונת (יג) ואין הלכה כר' יוסי: ו המתקלקל. פת או תבשיל שנתקלקל: אמר רבי יהודה. בירושלמי

מפרש

שחזר בו ואין לחלק בין אכילה אלא בעה"ב לאכילה בביתו וכן בת"ח מוכיח מהגמ' דכ"ש דאמרינן מיגו דאי בעי מפקיר לנכסיה והרי בביתו אוכל אלא ע"כ דאין לחלק: (ד) מפרש הר"ש דתנן בפרק קמא דמעשרות ירק הנאגד משיאגד. וקודם לכן כי משליך הרי מפקירו ופטור מן המעשרות: (ה) ונמלך. חזר בעצתו תרגום איעצך אמלכינך ולטעמיה אזיל שפסק כמ"ד פ"ק דקדושין בכל שדרכו בהגבהה אינו נקנה אלא בהגבהה ועיין בתוי"ט: (ו) עד שיעשר. בירו' ולא כמלא עושה תקלה לבאין אחריו פי' שסבורו הכל דמאי ויפרישו מה שתקן זה שהוא פטור על הס"ל שהוא חייב והשני עושה הוהן לבור לפניו ויקבעם לתוך פירותיו: (ז) בדרך. ונקבעו למעשר: (ח) לשמור ולגנוז כמו והצנע לכת: (ט) עד שיעשר. וכ"ש אם יאכלם בעצמו שלא יאכל עד שיעשר דהא בהוקבעו למעשר עסקינן כמ"ש. אלא קמ"ל דאף להוציא מתחת יד. דבר שאינו מתיקן אסור. (י) שיודיענו. כי הוא מותר לו לשלוח טבל ולהודיע למי שישלחנו שהוא טבל ואינו חושש ר"י שמא אם ישלח לו ישלח לו ולא יודיענו. הר"מ. ומזה מובן בטע' שמודה ר"י שבדמאי אסור דמשום דקיל יש לחוש שלא יודיענו: (יא) מיירי במפקיד חולין מתוקנים: (יב) ול"ע דלעיל בטוחן עובד גלולים שנחשד להחליף בשל ישראל מאי הוי לן למיחש בזה ולפטר כיון ביד העו"ג באמצע והחשד אינו מוציא ליד ישראל לא הוי בכלל כו'. תוי"ט: (יג) ובהא פליגי דרבנן סברי דלטובה מתכוונת אבל אי ידעינן לגזול מכוונת מודו רבנן: (יד) וגבי פונדקית לא תני המתקלקל לפי שהאכסנאי תמיד סומך על הפונדקית לפיכך חוששת ביותר כמ"ש:

ומאי

מחתנה. מודה ר' יהודה בנותן לחמותו שביעית שאינה חשודה להחליף להאכיל את בתה שביעית:

פרק ד הלוקח

פירות ממי שאינו נאמן על המעשרו' ושכח לעשרן [א]ושואלו בשבת יאכל על פיו. חשכה מוצאי שבת (א) לא יאכל (ב) עד שיעשר (ג). לא מצאו אמר לו אחד שאינו נאמן על המעשרות מעושרין הן אוכל על פיו. חשכה מוצאי שבת לא יאכל (ד) עד שיעש'. תרו"מ של דמאי שחזרה למקומה (ה) ר"ש שזורי אומר אף בחול שואלו ואוכלו על פיו (ו): ב המדיר את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרו'. אוכל עמו בשבת הראשונה ואע"פ שאינו [ב]מאמינו על המעשרות ובלבד שיאמר לו מעושרין הן. ובשבת שניה אף על פי שנדר ממנו הנייה לא יאכל עד שיעשר (ח): ג רבי אליעזר אומר אין אדם צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי. וחכ"א קורא שם וא"צ להפריש: ד מי שקרא שם (י) לתרומת מעשר (יא) של דמאי ולמעשר עני של ודאי לא יטלם בשבת. ואם היה כהן או עני למודי' לאכול אצלו יבואו ויאכלו ובלבד שיודיעם: ה האומר למי שאינו נאמן על המעשרו' קח לי ממי שהוא נאמן (יב) וממי שהוא מעשר אינו נאמן. מאיש פלוני הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו ואמר לו לא מצאתיו ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן אינו נאמן (יד): ו הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם

[א] ירושלמי שואלו בשבת ואוכלו על פיו
[ב] ירושלמי נאמן

מפרש דקמייתא מני מלתיה דרבי יהודה היא והכי קאמר. מפני שהיא חשודה להחליף את המתקלקל דברי רבי יהודה שרבי יהודה אומר כולה היא בתקנת בתה וכו': בנותן לחמותו שביעית. בנותן לה לאפות ולבשל בשנה השביעי': שאינה חשודה להאכיל את בתה שביעית. דמאכלא להו שביעית דאפי' אם יתקלקל לא תחליפנו בפירות שביעית והלכה כר' יהודה:

פרק ד הלוקח פירות. בשבת יאכל על פיו. דאימת שבת עליו שמתיראים לעבור עבירה ולשקר בשבת יותר מבחול: תרומת מעשר של דמאי. נקט תרומת מעשר דעמי הארץ נחשדו עליה דסברי אינה במיתה כל זמן שלא הופרש מעשר ראשון אבל תרומה גדולה לא נחשדו עליה ותרומת מעשר הויא אחד ממאה וכשחזרה למקומה לפחות ממאה הויא ונדמעת: שואלו ואוכלו על פיו. דנאמר בנקל לא שם תרומה אינה דמוע על עם הארץ וירא לשקר. והלכה כרבי שמעון שזורי: ב המדיר את חבירו שיאכל עמו. דאמר ליה קונם מה שאתה נהנה לי (ז) אם אין אתה סועד אצלי: שבת הראשונה. של סעודת נשואין לבחור שנשא בתולה התירו לו לאכול עמו משום איבה: ג אין צריך לקרות שם למעשר עני של דמאי. דלא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני שהם יודעים שפירות הטבולים למעשר עני הם במיתה ומפרישים אותו ולוקחים אותו לעצמן: וחכמי' אומרים. אעפ"כ קורא לו שם בפירי אינו מפסיד כלום בזה (ט) דא"ל להפריש וליתן לעני ומסו' דעני הוה בזה מוציא מחבירו והמוע"ה: ד מי שקרא שם לתרומ' מעש' של דמאי. שאמר ת"מ שאני חייב להפריש מכרי זה יהא מונח בצפונו או בדרומו וכא הפרישה ותרומת מעשר של דמאי דנקט לפי שהישראל קורא לה שם ונותנה לכהן ולוקח המעשר לעצמו אבל תרומות ומעשר של ודאי אין הישראל קורא לה שם אלא הוא נותן מעשר ללוי והלוי מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן: לא יטלם. כדי ליתנם לכהן (יג) או לעני שבשבל ומצוותו שאסור ליתן מתנות לכהן ולעני בשבת אבל בלמודים לאכול אצלו כלומר הרגילין לאכול על שלחנו שרי ובלבד שיודיעם שהם של תרומות ומעשר או של מעשר עני שאם אינו מודיעם והם סבורים שמגדלו הוא מאכילם הוה ליה כמאכיל אורחיו תרומה ומעשרות שהוא אסור: ה אינו נאמן. דאפילו יוצא שלקח ממי שאינו נאמן מצי לאשתמוטי ולומר בעיני היה נאמן אבל כי אמר ליה מאיש פלוני. לא מצי לאשתמוטי דהא ליכא כהאי

פרק ד (א) מוצאי שבת. ר"ל ליל כלשון אסר להם הכוכבים אבל בין השמשות אוכל. הר"מ: (ב) לא יאכל כו'. על הכל על שאכל בשבת ועל הנשאר שלא אכלו והאמינוהו אלא לצורך אותו שבת. הר"מ: (ג) עד שיעשר. ר"ל תרומת מעשר ומעשר שני המחוייבים לדמאי. הר"מ: (ד) לא יאכל. כשהם מתני' פ"ד דבכורות כל החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו: (ה) למקומה. יכו' תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה מדמעת: (ו) על פיו. פי' שהפרישה המכר לו עם הארץ בפנינו לפי שיודע שלא נאמינהו ונתלה למקומה אע"פ שהם הופרשה. שואלין את הע"ה אם כבר תיקנה לעצמו בנמלא שלא היה צריך לתרומת מעשר זאת ואין כאן דימוע: (ז) ר"ל מעשר: (ח) לא יאכל. אע"פ שא"ל מעושרין הן. דלא דמי ללוקח דלעיל. דהשכר לקח והרי הן שלו התירו לו שיסמוך בשבת על פיו אבל הכא לא התירו לו שיאכל עם ע"ה על פיו אלא בשבת הראשונה מפני דרכי שלום. תוי"ט: (ט) הצריך להפליא דהרי נכים מכילאין מפי' דע"ה חשודין על מעשר עני. עד דמסיק מפי' היכו' דרבנן לדבריו דר"א קאמרו דסברים דלא נחשדו ועיין בתוי"ט: (י) שקרא שם. ר"ל בע"ש: (יא) לתרומת מעשר. הר"ש ולאו תרומה גדולה של ודאי ומסיק משום דלאו אורחיה להשהותה וכגילין להפרישה לאלתר אפי' הבילה לבית. ודלא תני מעשר ראשון של ודאי לפי שאע"פ שקרא שם אין בו תועלת ניתנו ללוי בשבת זה שאינו יכול להפריש בשבת תרו"מ דהוה כמתקן ומלא.

תוי"ט: (יב) ואין אסור אחרי שהפרישו מע"ש אלא בהולכ' לכהן. ואין כל המתנות שוים בזה: (יג) שהוא נאמן. לענין איסור כל ישראל בחזקת כשרות הם שאינם אוכלי' דבר איסור. והכא במכילתין לענין מעשרות ותרומה מיירי: (יד) אינו נאמן. ואין לומר נהימנוהו במגו דאי בעי אומר שמצאו ולקח ממנו. אין זה מגו עוד שמתיירא שימצא בדאי אם יבוא אותו פלוני וישאלהו זה שבאמו. תוי"ט:

בהו'

ליקם

שם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר אמר לו אחד אני איני נאמן [א]איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. הלך ליקח ממנו אמר לו מי כאן מוכר ישן אמר לו מי ששלחך אצלי אף על פי שהן כגומלין זה את זה הרי אלו נאמנין: ז החמרים שנכנסו לעיר אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן. שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן אינן נאמנין. רבי יהודה אומר נאמנין:

פרק ה

הלוקח מן הנחתום כיצד הוא מעשר נוטל כדי תרומת מעשר וחלה ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן הרי [ב]בצד (א) זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרו"מ עליו (ב) והשאר חלה ומעשר שני בצפונו או בדרומו ומחולל על המעות: ב הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת נוטל אחד משלשים ושלש ושליש (ג) ואומר אחד ממאה ממה שיש כאן הרי זה בצד זה חולין והשאר תרומה על הכל ומאה חולין שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעש' עשוי תרומת מעשר עליו *והשאר חלה (ה) ומע"ש בצפונו (ו) או בדרומו ומחולל על המעות: ג הלוקח מן הנחתום מעשר מן החמה על הצוננת ומן

[א] ס"א אמר ליה. [ב] ירושלמי זה

* תיבת והשאר חלה ט"ס היא הגר"א זלה"ה מווילנא.

ליקח מאחר: ך איש פלוני נאמן הרי זה נאמן. אע"ג דלא היה ראוי להאמינו כיון שהוא עצמו חשוד קולא היא שהקילו בדמאי משום חיי נפש ודוקא כשאין מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם שם לא יטול אלא מן המומחה: מי כאן מוכר ישן. שירא שמא יאכילוהו חדש (טו) קודם שיקריב העומר ורוב עמי הארץ אין חשודים על החדש והוי כדמאי דרוב עמי הארץ מעשרים הן הלכך לא החמירו עליהן כל כך דכיון שהם גומלים חסד זה לזה תעיד אתה עלי ואני אעיד עליך: ז החמרים. המביאים תבואה ממקום הזול למקום היוקר: אין נאמנים. דודאי גומלים זה את זה ונשבח של חבירו בעיר זו כדי שישבח חבירו את שלו בעיר אחרת: רבי יהודה אומר נאמנים. הואיל ורוב עמי הארץ מעשרים הן בדמאי הקילו משום חייהן של בני העיר שיהיו מוכרי תבואה ופירות רגילין לבא שם (טז) ואין הלכה כר"י:

פרק ה הלוקח מן הנחתום. כשהנחתום מוכר במדה גסה הלוקח ממנו חייב לתקן מה שהוא לוקח והנחתום פטור והא דתנן לעיל בפרק ב' שהנחתומים חייבים להפריש כדי שיעור תרומת מעשר וחלה התם מיירי במוכר במדה דקה שמפני שהוא מתשכר הרבה הטילו עליו לעשר אי נמי ומפני התינוקות שלוקחים ממי שמוכר בדקה כדי שלא יאכלו טבלים הטילו עליו לתקן. מדה גסה ודקה מפורשי' לעיל פ"ב: נוטל כדי תרומת מעשר. דהיינו אחד ממאה וכדי חלה אחד ממ"ח ולא שיפרישם מן הככר שלקח מן הנחתום אלא קובע להם מקום ומניחם מחוברים במקומם: אחד ממאה ממה שיש כאן. מכל מה שיש כאן משמע אף עם כדי שיעור חלה שהפריש עשוי מעשר ונמצא מפריש מעשר אף מן החלה: ושאר מעשר. דהיינו עוד תשעה סמוך לו הרי קבע מקום לכל המעשר ואותו האחד שקראתי לו שם מעשר תחלה עשוי תרומת מעשר על התשעה הסמוכי' לו: והשאר חלה. א' ממ"ח שהפרשתי חלה: ומעשר שני בצפונו או בדרומו. קובע לו מקום ואחר כך מחללו ואינו צריך להוסיף חומש: ב נוטל אחד משלשים ושליש. היינו שלש ממאה ושלש שנוטל יש בהם [נ"ל בה] ג' שלישי' בנים מהם לתרומה שהיא תרי ממאה ואחד לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה ואומר על אותה שלש שנטל אחד ממאה שיש כאן בין הכל דהיינו שלש אותה שלש: הרי הוא בצד זה חולין. פי' ישאר חולין כמו שהוא עתה בטבלו בצד שני שלישים שעמו והשאר דהיינו שני שלישים יהיו תרומה על הכל: מהחולין שיש כאן. דהיינו השלש שאמרתי שליו שישאר חולין: הריזה בצד זה מעשר ושאר מעשר. דהיינו עוד תשעה סמוך לשליש זה אותם עשרה שלישים יהיו מעשר על המאה שלישים ולאו דוקא עשרה אלא מעט פחות כפי המגיע לשניים של תרומה: זה שעשיתי מעשר. היינו השליש שקרא עליו שם מעשר תחלה עשוי תרומת מעשר על תשעה השלישי' ולא שליש שלם אלא חסר דבר מועט ולהכי קאמר ומהחולין שיש כאן דמשמע ולא כל החולין ומתני' אתיא כאבא אלעז' בן גומל דאמר בפ"ב כל הגט [נ"א.] כשם שיש לו לבע"הב רשות לתרום תרו"ג כך יש לו רשות לתרום תרו"מ והיינו נמי שרי להפריש תרומ' ומעשר בדומד בעין יפה בפרק כל המנחות באות מצה. הלכך (ד) אותו שליש שהוא מפריש ומשלם לע"פ

(טו) בתוס' כתובות כ"ד הקשו והעלו כפרש"י ז"ל. שלי חדש ואינו ישב כל לוכרו של חבירי ישן וישן דאע"פ שמגרע שלו ומוסיף לשבחם של חבירו אינו נאמן להחזיק את חבירו בחזקת מתוקן שאינן אלא מעכימין: (טז) ועטעמייהו דרבנן תלויין הם להתפרנס מעיר לאחרת. ירו':

פרק ה (א) הרי זה. פי' זה האחד ממאה יהיה בצד זה מעשר והיינו קביעת מקום: (ב) תרומת מעשר. לפי שהפרשה הוא לתרומת מעשר בלבד אבל המעשר א"צ להפריש דכיון שקרא שם ונטל תרומתו הרי הלוי המוציא מחבירו עליו הראיה הלכך מקיים לאחד ממאה שזה יפריש אח"כ וא"כ יותר. תוי"ע: (ג) ול"ג ושליש שחולק המאה לג' חלקים ומכל חלק נוטל עשירית העשירית וג' העשירית הן אחד מל"ג ושליש ועיין בתוי"ע: (ד) כלומר דהשתא אין אנו צריכין לפרש חסר דבר מועט כיון דבלאו הכי מתני' כאבא אלעזר: (ה) והשאר חלה. ביכו' הכולה להפריש תרומה תרומת מעשר וחלה כאחת כמה הן א' מעשרים ופי' הר"ש א' מך' היינו ה' שלה ממאה. ב' מהן תרומה גדולה וא' תרומת מעשר וב' לחלה שהיא א' ממ"ח אלא דבך אין החשבון מכוון: (ו) בצפונו. שכן דרך בני אדם בהושטת יד ימין נוטל מה שכנגד ימיני והיא שמאלו של אותו דבר לכך.

לכך נקדים לפום. תוי"ע: (ז) כי הנחתום נעלמו לשכל סיעשה מעיס: לי מינים הרבה מן הלחם בדפוסים משונים זה מזה. הר"מ: (מ) וטפים. כמו דפוס כפי שהיו עושין הלחם בדפום. הר"ע: (ע) פלחי דבילה, כשמייבשו ודכופות בעיגול מתעגל לפלחים שיש בלא כמה דבילות. הר"ש. ופלח תלי פולח ובוקע: (י) והרמב"ם מפרש בד"א. לפי שכלי שזה בכהן מתנה גדולה אים נדיב הוא ועכ"פ הוליא המעשרות וזה שכהן מתנה מועטת אים כילי הוא ולא עישר לכך לא יתערב הכל במה יפרים מדמאי על הודאי: (יא) ומגנות אחרות. אם לקח ממנו וחזר ולקח ממנו פעם שניה. הר"מ: (יב) אין אדם רשאי. שאין רשאי להוציא מידו בלפי המוקן דשמא לא יודיע ללוקח. (יג) דאי לפכא טבל מועט בחולין מרובין נתבטל ברוב מדאורייתא ולא נתחייב אלא מדרבנן. ואם יתקן בטבל ודאי ממקום אחר יהיה מן החיוב על הפטור: (יד) ה"ה לכהן על המעשרות:

ולר"מ

ומן הצונגת על החטה אפי' מטפוסין הרבה דברי ר"מ. רבי יהודה אוסר שאני אומר חטים של אמש היו משל אחד ושל היום היו משל אחר. ר"ש אוסר בתרומת מעשר ומתיר בחלה: ד הלוקח מן הפלטר מעשר מכל טפוס וטפוס (פ) דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר מאחת על הכל. מודה רבי יהודה בלוקח מן המנפול שהוא מעשר מכל אחד ואחד: ה הלוקח מן העני וכן העני שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבילה (ע) מעשר מכל אחד ואחד ובתמרי' ובגרוגרות בולל ונוטל. א"ר יהודה אימתי בזמן שהמתנה מרובה אבל בזמן שמתנה מועטת מעשר מכל אחד ואחד: ו הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו שניה לא יעשר מזה על זה אפי' מאותו הסוג אפילו מאותו המין. נאמן הסיטון לומר משל אחד הם: ז הלוקח מבע"ה וחזר ולקח ממנו שניה מעשר מזה על זה אפי' משתי קופות אפי' משתי עיירות. בע"ה שהיה מוכר ירק בשוק בזמן שמביאין לו מגנותיו מעשר מאחת על הכל ומגנות אחרות (יא) מעשר מכל אחד ואחד: ח הלוקח טבל משני מקומות מעשר מזה על זה אע"פ שאמרו אין אדם רשאי (יב) למכור טבל אלא לצורך: ט מעשרין

משל

אע"פ שהיה ראוי להיות חסר ומעט דעין יפה הוא נפרים ושרי: ג ומן הצונגת על החטה. אף ע"פ שהוא מעשר מן הרע על היפה שגר לה כרי אלעזי דאמר התורם מן הרע על היפה תרומתו תרומ' ובדמאי התירו אפי' לכתחילה: ואפי' מדפוסי' הרבה. ולא חיישינן שמא מתחיל. קנה הנחתום תבואה ממי שהוא מעשר והיום ממי שאינו מעשר ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב דנחתום מחד גברא זבין אע"פ שהוא עושה מדפוסים הרבה: ר' יהוד' אוסר. כששניהם של אמש או שניהם של היום מודה ר' יהודה לר' מאיר דאפי' מדפוסים הרבה שרי דלא חיישי' לדפוסים (ו) אבל אחד של אמש ואחד של היום אפי' מדפוס אחד אסור שאני אומר וכו': ר' שמעון אוסר בתרומת מעשר. דאפי' שניהם של היום או של אמש כיון דשני דפוסים הוא אמרינן מתרי גברי זבין את התבואה ושמא האחד עישר והאחד לא ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב: ומתיר בחלה. דחלה כולי עלמא מודו אפילו של אמש בשל היום ואפי' משני דפוסים דלאו מתרי גברי זבין לא חיישינן בספק אלא הנחתום מתחייבת בחלה שהוא גלגל את העיסה והלכה כרבי שמעון: ד פלטר. הוא הלוקח מן הנחתומים ככרות הרבה בבת אחת ומוכרן אחד אחד בשוק אחד אחד: מעשר מכל דפוס ודפוס דברי רבי מאיר. דסבירא ליה לר' מאיר פלטר מתרי תלתא נחתומים זבין ואנו אומרים דפוס זה קנה מנחתום אחד והשני מנחתום אחר ורבי יהודה סבר פלטר מחד נחתום זבין ואע"פ שהם משני דפוסים כולן מנחתום אחד הן הלכך אם כולן משל אמש או משל היום מעשר מאחד על הכל כדין נחתום: מנפול. קונה מן פלטרין הרבה ומוכר לאחרים וכיון שהוא רגיל לקנות מאנשים הרבה הלוקח ממנו מעשר על כל אחד ואחד והלכה כרבי יהודה: ה הלוקח מן העני. המחזיר על הפתחים: פלחי דבילה. חתיכות של דבילה: בולל ונוטל. דורס התמרים או הגרוגרות ומערבן יחד והן נבללים ומתערבים ונמצא מפריש מן החיוב דקסבר יש בילה בדבר היבש אבל פרוסות של לחם ופלחי דבילה אין נבללין ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב: בזמן שהמתנה מרובה. בזמן שהכל נותנין מתנה מרובה בכל המתנות שוות אז מועלת בלילה: אבל בזמן שהמתנה מועטת. כלו' שמתנה אחת מועטה ומכרתה לא מהניא בלילה דלאו כל חד וחד לא מתרמי דידיה וחיישינן שמא מן הרוב מפרים על המועט כך כלאה פי' משנה זו בירושלמי (י): ו סיטון. סוחר הלוקח תבוא' מבעלי בתים הרבה ביחד ומוכר לאחרי' במדה גסה: לא יעשר מזה על זה. דשמא מה שלקח ממנו בשניה מאדם אחר קנאו ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב: ואפילו מאותו הסוג. כלומר מאותה קופה ודומה לו במסכת כלים הסוגים הגדולים: ואפילו מאותו המין. דשניהם חמנית או שניהם לבנה. ואם אמר הסיטון דמאדם אחד קנה נאמן: ז מעשר מזה על זה. דכלו מעושר או כלו אינו מעושר ובלבד שיהיה ממין אחד ובתוך שנתו שאין תורמין משל שנה זו על של שנה אחרת: ומגנות אחרות מעשר מכל אחד ואחד. דבעלי הגנות שמא זה עישר וזה לא עישר: ח משני מקומות. ששני המוכרים הודיעוהו שהוא טבל: אלא לצורך. כגון שנתערב לשכירו חולין מועטין בטבל מרובה שאין לטבל זה תקנה עד שיעשר עליו ממקום אחר (יג) ודוקא לשכר (יד) מותר למכור טבל אבל לא לעם הארץ וע"י שנתערב לו חולין בטבל כיצד

יעש

משל ישראל על של נכרי. משל נכרי על של ישראל. משל ישראל על של כותים. משל כותים על של כותים. רבי אליעזר אוסר משל כותים על של כותים: **י** עציץ נקוב הרי זה כארץ. תרם מהארץ על עציץ נקוב מעציץ נקוב על הארץ תרומתו תרומה. משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום. מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומות ומעשרות: **יא** תרם מן הדמאי (יט) על הדמאי מדמאי על הודאי תרומה ויחזור ויתרום (כ) מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא (כא) עליה תרומות ומעשרות:

פרק ו

המקבל שדה מישראל. מן הנכרי ומן הכותי יחלק לפניהם (ב). החוכר שדה מישראל תורם ונותן לו. א״ר יהודה אימתי בזמן שנתן לו מאותה השדה ומאותו המין. אבל אם נתן לו משדה אחרת או ממין אחר מעשר ונותן לו: **ב** החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו. רבי

הוא עושה הולך אצל חבר והוא לוקח לו טבל ממקום אחר ומעשר לו: **ט** משל ישראל על של נכרי. האי תנא סבר אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר ורבי מאיר היא ואינה הלכה דקיימא לן יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר דכתיב (ויקרא כה) והארץ לא תמכר לצמיתות הא אם נמכר נמכרת היא (טו): על של כותי. פירות הכותים וודאי טבל מוכרין אותן דאף על פי דכשאוכלין פירותיהן עשורי מעשרין כשמוכרין אינן מעשרין דלא חיישי על לפני עור לא תתן מכשול (טז): רבי אליעזר אוסר משל כותים על של כותים. דחייש דמעשר לנפשיה ונמלך ומוכרו ושמא האחד מעושר והאחד לא ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב (יז) ובזמן הזה הכותים עשאום כנכרים גמורים לכל דבריהם: **י** עציץ נקוב. כלי שמשימין בתוכו עפר וזורעים בו אם נקוב כדי שרש קטן שהוא פחות מכזית הרי הוא כארץ ופירותיו טבל גמור דאורייתא: תרם מן הארץ. אפילו לכתחלה נמי מצי לתרום ומשום שיפה נקט לשון דיעבד: תרומה ויחזור ויתרום. דמן הפטור על החיוב הפרים ולאו תרומה היא הלכך יחזור ויתרום ומכל מקום כיון שקרא לה שם תרומה נותנה לכהן דלא ליתי לזלזולי בתרומה ואין צריך להוציא תרומה ומעשר כמו בשיפה משום דמדאורייתא לאו טבל הוא אבל מן הנקוב על שאינו נקוב דמן החיוב על הפטור הפרים התרומה הויא טבל דאורייתא (יח) הלכך לא יאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות: **יא** מן הדמאי על הדמאי. דלמא האי מעושר והאי לאו מעושר: תרומה. ואין צריך לתקן את התרומה כיון דספק הוא ורוב עמי הארץ מעשרים הן: מן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל. דהוי דומה למפריש מן הנקוב על שאינו נקוב מן החיוב על הפטור שאם הדמאי מעושר נמצאת התרומה טבל דאורייתא הלכך לא תאכל:

פרק ו **המקבל** שדה. למחצה לשליש ולרביע כדרך האריסין: יחלק לפניהם. ואינו צריך לעשר (א) חלק בעל השדה אבל מניח לפניהם חלק שכר הקרקע כשאינו מעושר ולא חייבו חכמים למקבל שיעשר על חלקו של בעל השדה ויתן לו מה שמספק עמו כשהוא מעושר מפני ישוב א״י כדי שלא ימנעו מלקבל השדות באריסות: החוכר. מקבל השדה בדבר קצוב כך וכך כורין לשנה בין שהיא עושה הרבה בין שהיא עושה מעט: תורם ונותן לו. אבל לא מעשר דכל חוכר על מנת כן יורד לשדה שיתן לו מפירותיו מפירות הגדלים בשדה בטבלם ומיהו משום דאין להשהות התרומה דאי אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן נתרומה משום הכי תורם ונותן לו ומתחזי דמגבה לו התרומה מפירותיו דמאי שנא תרומה וממעשר: אמר רבי יהודה. אימתי שרי לחוכר שיתרום לבד ואינו מעשר כשנותן לו מפירותיו מאותה שדה ומאותו המין (ג) אבל אם נתן לו משדה אחרת אף מאותו המין או ממין אחר אף מאותה שדה כגון שזרע מקצת השדה מין אחר כשיעור חכירתו חייב אף לעשר דדמי לפורע חובו אי נמי אין דעת (המחכיר) לקבל פירות טבולים אלא כשפורע לו מאותה השדה ומאותו המין: **ב** החוכר שדה מן הנכרי. קנס קנסו חכמים לחוכר שדה מן הנכרי שיהא מעשר מה שנותן לו כדי שלא יהא שום ישראל חוכר שדה ממנו ותשאר בורה בידו ומתוך כך יצטרך למכרה לישראל בדמים מועטים ובמקבל באריסות לא קנסו היותר שכן נכרי בשכירות מבאריסות: שדה של אבותיו. שגזל הנכרי מאבותיו וקנסוהו שיצטרך

לעשר

(טו) ולכ״מ קו״ל קר״ל בלא היכא למכרה להו״מין להפקיע מן המעשרות: (טז) דלדעתיה ליה כשמעיה ומשום גזל הכהן נמי לא חיישי דהוי ממון שאין לו תובעים ועוד דלא הוברר חלקן. הר״ש: (יז) כ״ש דמהאי טעמא פליג על משל ישראל על של כותים. תוי״ע: (יח) ולאסור אף לכהנים כדתנן במ״ב פ״ה דתרומות ונדרש מפסוק כן תרימו גם אתם לרבות כהנים ולוים: (יט) מן הדמאי. הכותה מעשר בדמאי וגודאי רק התרומה גדולה בכלל להכי תנן סתמא: (כ) ויחזור כו׳. שהרי לפטור כל׳ מהן טבל אבל אם תרם ונטלין שאינו נקוב על שאינו נקוב תרומתו תרומה לפי ששניהם בערך אחד ומיובן מדרבנן. תוי״ע: (כא) עד שיוציא. הבעל הבית ואח״כ ינתנה לכהן:

פרק ו (א) אינו צריך לעשר אבל לתרום צריך דא״כ אין בין מקבל לחוכר אלא הובלע שם מעשר לכל המתנות: (ב) לפניהם. והחלוקה יהיה בפני בעל השדה שיודע שמה שנתן לו הוא טבל. הר״מ: (ג) דאדעתא דהכי יורדין המוכרים ומעיקרא בשל כשום המחכיר נבלים אין זה פורע ומהאי טעמא נמי לא הוי כמוכר טבל לעם הארץ:

ורבנן

(ד) ורבנן סברי בההיא שהמעשרות שלהם דהוה ליה כלומר לו חלום מקנקנו ותקנה לך. ובהכי קני: (ה) הקרתני. מודה רבנן שמא שהוא שותף עם הטהור דלפי' הכי סולק עמו דהרי יוכל למוכרו לטהור. אבל הכא אין רשאי למכור חוץ לירושלים: (ו) וכל שכן איפכא וקמ"ל הכן: (ז) משמע דהוא הדין אם קיבל למסקן ומהרמ"ש משמע דדוקא לשמן הנן: (ח) ואף דנקמן בפ"ה מ"ד קי"ל דברבנן היינו לר' אושעי' דס"ל הכי אבל הר"מ מפרש דמיירי שחלקו הענבים והפרים מחלקו מעכשיו ואח"כ נתערבו הענבים ודרכו ביחד א"כ אין זה ענין לדין ברירה: (ט) ולפי' הר"מ אין צריכין לחלק בזה. אלא דלעיל מיירי שנתערב אחרי שכבר חלקו. והכא מיירי בעדיין לא חלקו ולא הפרים המעשר כלום: (י) טול אתה. ופירוש הר"ב ה"נ בקמותיה וענבים המחוברים דוקא:

רבי יהודה אומר אף המקבל שדה אבותיו מן הנכרי מעשר ונותן לו: ג כהן ולוי שקבלו שדה מישראל כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה. ר' אליעזר אומר אף המעשרות שלהן שעל מנת כן באו: ד ישראל שקבל מכהן ומלוי המעשרות לבעלים. ר' ישמעאל אומר הקרתני (ה) שקבל שדה מירושלמי מעשר שני של ירושלמי. וחכמים אומרים יכול הוא הקרתני לעלות ולאכלו בירושלם: ה המקבל זיתים לשמן כשם שחולקין בחולין כך חולקין בתרומה. ר' יהודה אומר ישראל שקבל מכהן ומלוי זיתים לשמן למחצית שכר המעשרות לבעלים: ו ב"ש אומרים לא ימכור אדם את זיתיו אלא לחבר. בה"א אף למעשר וצנועי בית הלל היו נוהגין כדברי ב"ש: ז שנים שבצרו את כרמיהם לתוך גת אחת אחד מעשר ואחד שאינו מעשר המעשר מעשר את שלו וחלקו בכל מקום שהוא: ח שנים שקבלו שדה באריסות. או שירשו או שנשתתפו יכול הוא לומר טול אתה חטים שבמקום פלוני ואני חטים שבמקום פלוני. אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני, אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים טול אתה יין ואני *(אטול) שמן: ט חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ יכול הוא לומר לו טול אתה חטים (י) שבמקום פלוני ואני חטים שבמקום פלוני אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני. אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים טול
אתה

* פ"א נ"ג

לעשר כדי שיפסוק עליו ויקננה מן הנכרי שמתוך שהיא חביבה עליו שהיתה של אבותיו לא יניח לקבלה מן הנכרי ביותר מן הראוי לה ושיכבד עליו המעשר יקננה ומתני' דר' יהודה קיימא לן דלא פליג תנא קמא עליה: ג כשם שחולקין בחולין כך חולקי' בתרומה. כשנוטל בעל השדה מחצה ושליש ורביע. ממה שהוציאה השדה נוטל גם כן מחצה ושליש ורביע מן התרומה והמעשרות המוטלות עליה ונותנן הוא לכל כהן ולוי שירצה: אף המעשרות שלהן. אם המקבל כהן כל התרומה שלו ואם לוי הוא כל המעשר שלו: שעל מנת כן. ירדו לקבל שדה זו באריסות ואין הלכה כר' אליעזר דאע"ג דעל מנת כן ירדו במה קנו: (ד) ד המעשרות לבעלים. בהא אפילו רבנן דפליגי עליה דר"א מודו דכיון דשדה של בעלים. מקום מעשר שורי שייריה: הקרתני. לשון קריה כלומר האיש היושב בקריה בכפרים שכן דרך בני הכפרים לקבל שדה מבני הכרכים: יכול הוא הקרתני וכו'. הלכך כל אחד נוטל חלקו במעשר שני וכן הלכה: ה המקבל זיתים לשמן. ישראל שקבל זיתים מכהן או מלוי (ו): כשם שחולקין בחולין כך חולקים בתרומה. ואף על גב דלעיל לבעלים הכא שאני דלא קיבל קרקע אלא אילנות ורבנן לא עבדי זיתים (ז) כקרקע: או למחצית שכר. שיעכר השמן ויחלקו הריוח למחצה: המעשרות לבעלים. דר' יהודה עביד זיתים כקרקע ואין הלכה כרבי יהודה: ו לא ימכור אדם זיתיו. זיתים שנתלשו מן האילן ולא הוכשרו לקבל טומאה כגון שעדיין לא הזיעו זיעת המעטן שהיא מכשירתן לקבל טומאה: אלא לחבר. לפרוש המוחזק לטהרות ולא ימכרם לעני שאינו חבר שלא ידרוך אותם בטומאה: אף למעשר. אף לעני שלא קיבל עליו אלא לעשר אבל לא קבל עליו להיות מוחזק לטהרות יכול למוכרם דכיון דאכתי לא הוכשרו איסור שמא יאכלום קודם שיזיעו ואף על גב דרוב זיתים אין עומדין לאכלן כך. בעלילה כל דהו דמצינן לתלות תלינן. ורמב"ם מוקי פלוגתייהו דבית שמאי ובית הלל דב"ש סברי אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י וב"ה סברי מותר לגרום טומאה לחולין שבא"י: וצנועי בית הלל. ותיקין המדקדקים במצות שהיו בב"ה: ז אחד מעשר. נאמן על המעשרות: ואחד אינו מעשר. אינו נאמן על המעשרות: המעשר מעשר את שלו. מתקן חציו מכל מה שגדל בכרם של שניהם: וחלקו בכל מקום שהוא. בירושלמי מפרש דהכי קאמר וחלקו של חבירו דהיינו של זה שאינו מעשר בכל מקום שהוא דודאי הוא ומשום דאין ברירה (ח) חיישינן שמא חצי חלקו של המעשר ביד חבירו שאינו מעשר וחצי חלק חבירו בידו הלכך אף על פי שכבר תיקן חציו מכל מה שגדל בכרם שיע' נתקן בתורת דמאי חצי חלק חבירו שבידו: ח טול אתה חטין שבמקו' פלוני. הכא מיירי בחלקו שדה בקמותיה וענבים המחוברי' בכרם הלכך יש ברירה ואמרי' זהו חלקו המגיעו והמעשר מעשר את שלו ודיו ולעיל איירי שחלקו בתלוש והתם אין ברירה דכל קנה וקנה של שותפים הוא וצריך לעשר דמאי על חלק חבירו שבידו (ט): אבל לא יאמר לו טול אתה חטין ואני שעורים. דל"ל הכא זהו חלקו המגיעו אלא הוו כמחליפים זה בזה ונמצא זה המעשר מוכר חלקו למי שאינו מעשר: ט חבר. הנאמן לטהרות ואין צריך לומר למעשרות: שירשו את אביהן עם הארץ. ופירות שהניח הוו דמאי ונחזקת טומאה: טול
אתה

אתה הלח (יב) ואני א(אטול את) היבש: י גר ועובד כוכבים ומזלות שירשו את אביהם עובד כוכבים ומזלות יכול הוא לומר טול אתה אלילי כוכבים ואני מעות. אתה יין ואני פירות. ואם משבאו לרשות הגר אסור: יא המוכר פירות בסוריא. ואמר משל ארץ ישראל הן. חייב לעשר. מעושרין הן נאמן. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. משלי הן חייב לעשר. מעושרין הן נאמן (יג). שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם ידוע שיש לו שדה אחת בסוריא חייב לעשר: יב עם הארץ שאמר לחבר קח לי אגודת ירק ב. קח לי גלוסקין אחד. לוקח סתם ופטור. ואם אמר שלי זה. וזה של חברי. ונתערבו. חייב לעשר. ואפילו הן מאה:

פרק ז **המזמין** את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות. אומר מערב שבת (ב) מה שאני עתיד להפריש מחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו ומעשר שני בצפונו או בדרומו ומחולל על המעות: ב מזגו לו את הכוס אומר מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס הרי הוא מעשר

א ס"א ל"ג ב ס"א אחת

אתה הלח. שהוכשר לקבל טומאה ואני היבש שלא הוכשר לקבל טומאה לפי שאסור לחבר למכור לעם הארץ לח ויבש כדתנן לעיל בפרק שני: י טול אתה אלילי כוכבים ואני מעות. אע"ג דחלופי אלילי כוכבים ויין נסך אסורים בהנאה הכא שרי עד שלא באו לידו משום דירושת גר את אביו אינה מן התורה אלא מדברי סופרי' [...]א דגזרו לשכבו"ע שירשו את אביו עם הארץ דלפי' ודם שבאו לידו אסור יאמר לו טול אתה מעים ואני פעורים דהתם הויא [...]שה לאורייתא והוי כאלו [...] לידו: יא סוריא. [...]ם ארצות שכבש דוד לא היו מארץ ישראל [...]ון ארם נהרים וארם [...]בה ולפי שעדיין לא [...]כבשה כל ארץ ישראל [...]ריך לא קדשו בקדושת ארץ אע"פ שהיא כבוש [...]ל רבים ומקצת דינים [...]א כארץ ישראל ומקצת [...]דינים הוא כחוצה לארץ והקונה פירות בסוריא אינו חייב להפרי' מהן דמאי לפי שרוב פירות הנמכרים בסוריא ממ"ל הן באים הלכך כי אומר מעושרין הן נאמן מגו דאי בעי אמר של ח"ל הן והיה נאמן כדתנן בפ"ק מכזיב ולהלן נאמן הפתח ממני כי אומר של א"י הם ועשרתים נאמן: שהפה שאסר. כשאומר של א"י הם וחייבים במעשר. הוא הפה שהתיר כשאומר עשרתים וכי היכי דמהמנינן ליה במאי דאסר כשאומר של א"י הם מהימנינן ליה נמי במה שהתיר כשאומר עשרתים: משלי הן. מן השדה שיש לי כאן בסוריא חייבים לעשר דבפירות של סוריא גזרו על הדמאי כשידוע שגדלו שם: ואם ידוע שיש לו שדה. אין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר דכיון שידוע שיש לו שדה מסתמא משדהו הביא הפירות ולא היה נאמן לומר ממ"ל הם באים הלכך כי אמר עשרתים אינו נאמן דליכא מגו: יב עם הארץ שאמר לחבר קח לי. כגון שהיה החבר הולך לשוק לקנות ירק לעצמו ואמר לו ע"ה קח לי ג"כ אגודה של ירק ולקח חבר שתי אגודות סתם ולא פירש זו לי וזו לע"ה פטור מלעשר אותה שנותן לע"ה דיש ברירה כשנותנה לע"ה שזו היא אותה שלקח מתחילה לצורכו ולא [...]ר מחליפה בשלו (יד). פירוש אחר מפרשי' ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק והמוכר חבר הוא. ויודע זה הלוקח בשביל ע"ה הוא לוקח. ולא לקח החבר לעצמו כלום פטור האגודה הזאת ממעשר דמאי שכיון שהמוכר חבר ויודע שלצורך ע"ה הוא קונה אינו מוכר לו אלא אם כן עישר. דהכי אמרי' לעיל פ"ב שאסור למכור לע"ה אא"כ עישר תחלה. אבל אם קנה החבר אחת לעצמו ואחת לע"ה ונתערבו חייב לעשר דשמא מה שמכר לו לעצמו אינו מעושר שהמוכר לחבר אינו צריך לעשר והקונה עליו מוטל לעשר כדאמרן לעיל פ"ב: ואפי' הן מאה. ואפי' נתערבה אחת שלו במאה של עם הארץ: גלוסקין. ככר לחם יפה:

[פר]ק ז **המזמין** את חבירו. אומר מערב שבת וכו'. והיכא דהתנה מערב שבת מותר להפריש בשבת אבל לא התנה אסור דתנן ספק חשכה מעשרי' את הדמאי והכא ודאי חשיכה לא ומיירי באינו מכירו ולא הדירו דאי הדירו (א) הא אמרינן לעיל פ"ד אוכל עמו בשבת ראשונה אף על פי שאינו נאמן על המעשרות. א"נ התם בשבת ראשונה של נשואין שנשא בתולה והכא בשאר שבתות: הרי הוא מעשר. תרומה גדולה אינו צריך להפריש דלא נחשדו עמי הארץ עליה כדפרשינן בפ"ק ועל אחד ממאה שמפריש [למע]שר אומר הרי הוא מעשר ראשון ושאר מעשר דהיינו תשעה שהוא חייב עדיין כדי שיהו עשרה למאה (סומך) [...]ל מודד] (ג) לו האחד ואח"כ אומר זה האחד שעשיתי תחלה מעשר עשוי תרומת מעשר על תשעה המונחים: מעשר שני. יהיה בצפונו או בדרומו ומחולל יהיה על המעות ונמצא למחר שאין צריך להפריש כי אם [תר]ומת מעשר בלבד ואוכל ושותה את השאר: ב מזגו לו את הכוס. ביום השבת: אומר וכו'. ולאין די בזה [...]ם שהתנה מערב שבת אבל צריך לחזור ולומר בשבת כשבא לאכול ולשתות מה שאני עתיד לשייר מן הכוס

(יב) טול כו'. הירש ולישנא פשיטא שלא יאמר שכל שהוכשר לטומאה הוא בחזקת טמא ביד עם הארץ ועיין בפי"ע: (יג) מעושרין הן נאמן. ולא אמרינן דכיון שיש לו שדה הוי מיגו גרוע ל"ג דמשל ח"ל הן: (יד) שנמצא מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן:

פרק ז (א) ואין להקשות דבלא הדירו איך יוכל לאכול והתנן בפ"ג שאינו מתארח אצל עם הארץ דיש לומר דהכא בעי שקנה לאי ברולה לאכול מתוקן ואע"פ שלא קיבל עליו להיות נאמן. א"נ מיירי ביחוד עדים. תוי"ע: (ב) לומר מערב שבת כי בדמאי אדם מתנה על הדבר שאינו ברשותו. הר"מ: (ג) משער בלומד כמה ביצור

מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו ומעשר שני בפיו (ה) ומחולל על המעות. ג פועל שאינו מאמין לבעל הבית נוטל גרוגרת אחת ואומר זו ותשע הבאות אחריה עשויות מעשר על תשעים שאני אוכל. זו עשויה תרומת מעשר עליהן ומעשר שני א באחרונה ומחולל על המעות וחושך (ו) גרוגרת אחת. ר' שמעון בן גמליאל אומר לא יחשוך מפני שהוא ממעט מלאכתו של בעל הבית. רבי יוסי אומר לא יחשוך מפני שהוא תנאי בית דין: ד הלוקח יין מבין הכותים (ח) אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשרה מעשר ב ותשעה מעשר שני מיחל ושותה: ה היו לו תאנים של טבל בתוך ביתו והוא בבית המדרש או בשדה אומר שני תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה ועשרה מעשר ראשון ותשעה מעשר שני. היו דמאי אומר מה שאני עתיד להפריש (ט) למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו זה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר עליו ומעשר שני בצפונו או בדרומו ומחולל על המעות: ו היו לפניו שתי כלכלות של טבל ואמר מעשרות (י) זו בזו. הראשונה מעושרת (יא). של זו בזו ושל זו בזו. הראשונה מעושרת. מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה

א ירו' באחרונות ב לאשון גמ'

הטום (ד) ופי' בירושלמי פליג אם באומר מעכשיו תהא תרומה הרי הכל מתערב יחד ונעשה מדומע ואם באומר לכשאפרש הא לא הוי תרומה אלא לאחר שבתה ונמצא שותה טבל ומבני באומר מעכשיו ולכשאפרש תהא תרומה ונמצא שלא שתה טבל וגם לא היה מדומע: בפיו. בפי הכוס: ג שאינו מאמין. לבעל הבית על המעשרות: וחושך גרוגרת אחת. נמנע מלאכול גרוגרת אחת כנגד אותה של תרומת מעשר שהפריש שלא יהא גוזל את בעל הבית: לא יחשוך. ויקנה גרוגרת אחת ויאכל שאם לא יאכל מרעיב עצמו ונמנע מסעודתו ונמצא נמנע בכך ממלאכתו של בעל הבית שלא יוכל לעשות מלאכה: לא יחשוך מפני שהוא תנאי בית דין. שתהא תרומת מעשר משל בעל הבית ומעשר שני משל פועל הלכך חייב בעל הבית ליתן לו (ז) הגרוגרת שהפריש לתרומת מעשר: ד הלוקח יין מבין הכותים. קודם שגזרו על יינן והיה יינן ודאי טבל והכא איירי בלוקח ערב שבת בין השמשות או שלקח מבעוד יום ובא להפריש עד שבין השמשות ואז אסור להפריש דתקן בספק חשכה אין מעשרין את הודאי הלכך אסור נקבוע לו מקום דקביעות מקום חשוב כהפרשה ואסור בין השמשות ומשום הכי לא קתני בסיפא ומעשר שני מחולל על המעות. דכיון דאינו רשאי לקבוע לו מקום בצפונו או בדרומו אי אפשר לחלל אבל לקרות שם דאמר שאני עתיד להפריש שרי דבולי האי לא גזור בין השמשות: שאני עתיד להפריש. [פי' לאחר שבת]. הכא לא קתני שאני עתיד להפריש לאחר כדקתני לעיל גבי המזמין את חברו דדוקא כשאינו מתקן אלא מה שאוכל ושותה התירו להפריש לאחר ומותר אכילתו ושתייתו הנשאר בשולי הכוס אבל לתקן את כל הכלי בשבת לא התירו והכא אינו קורא שם לתרומות ומעשר כמו בגבא של דמאי וכדלעיל גבי המזמין את חבירו משום דגבי דמאי דמעשרין והן שלו קורא שם לתרומות ומעשר כדי לתקן את המעשר ולאכלו אבל כאן שהוא טבל ודאי צריך ליתן המעשר ללוי והלוי יקרא שם לתרומת מעשר: ועשרה מעשר ראשון ותשעה מעשר שני. לאו דוקא שהרי לאחר שהפריש מאה ב' לוגין לתרומה גדולה ונשאר צ"ח לא יהיה המעשר אלא י' לוגין פחות חומש ומע"ש שמנה לוגין ושמנה עשיריות ומעט עשירית: ומיחל ושותה. מתחיל ושותה. פירוש אחר מוזג ושותה מיחל כמו מיחל לי בלאך מהול במים (ישעיה א) וסתם מתני' אתיא כר' מאיר דאמר אף בדאורייתא יש ברירה וזה שנשאר בשולי הכוס הוי כאלו הופרש מתחלה ואינה הלכה אלא קיי"ל דבדרבנן יש ברירה אבל בדאורייתא אין ברירה הלכך בודאי טבל לא יאכל ולא ישתה עד שיפריש: ה והוא בבית המדרש. בערב שבת ומתיירא שמא יקדש עליו היום ולא יוכל לעשר: ו כלכלות. סלים: מעשרות זו בזו. מעשרות שאני צריך להפריש מכלכלה זו יהיו מונחים בשניה: הראשונה מעושרת. ומפריש מן השניה המעשרות של שתיהן: של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת. אבל השניה אינה מעושרת דמיד כשאמר של זו בזו נתקנה הראשונה ונפטרת מן המעשרות וכי הדר ואמר של זו בזו נמצא מפריש מזו שכבר נפטרת על זו שהיא חייבת ואין מפרישין מן הפטור על החיוב (יב) ולא אמר כלום (יג) וניטל מן השניה המעשרות של שתיהן: מעשרותיהן מעשרות כלכלה בחברתה. המעשרות

המסויימות

שיעור לכילתו וחשב בלבו להשנות שכשיו ושיפריש כאן למחר: (ד) וה"ה למה שיאכל בלכיך שיחזור וירשום בשפתיו בשבת בשעה שמפריש לו לאחר זה. ירו': (ה) ומעשר שני בפיו בכוס לא שייך כולי האי בצפונו כו' והוא יותר קביעת מקום בפיו: (ו) מלשון ולא חשכת את בנך: (ז) ולכך הואי לרבול והיינו ר"ל שנחייבהו לבעל הבית שיתן לו כו' דמכיון שהוא עם הארץ לא ישמע לנו לעשר פירותיו דמאי: (ח) מבין הכותים. דאלו ישראל אינו רשאי למכור טבל אלא לצורך וכיון דלא שכיח לא בעי למתניה הכא: (ט) להפריש. ל"ג למחר לפי מ"ש הר"ב לעיל לחלק בין שאינו מתקן אלא מה שאוכל למתקן את כל הכלי. דאי גרס אין צריך לחלק בהכי אלא הוה ליה לחלק בין ודאי לדמאי ועיין בתוי"ט: (י) מעשרות. הושאל שם מעשרות לכלל המתנות ובכללן גם התרומה: (יא) מעושרת. בהך קמייתא ליכא פלוגתא שהא' מעושרת ומשום סיפא נקטה. הר"ב: (יב) ר"ל הוא דאמר ליתא חופס אלא כי כאשון כרבי' זמני ממנה: (יג) וא"כ דהא נמפריש מפטור על החיוב שכוונתו תרומה אלא דיחזור ויפרוש. וא"כ אדך קאמר ולא אמר כלום. דשאני התם שהפריש והתרומה ניכרת לכך שכוונתו תרומ' כדי שלא לגזול בתרומ' אבל הכא שלא נתרמה ולא ניכרת אין כאן בית מיחש כלל

מחויבות לשתי כלכלות הללו יהיו של כלכלה חברתה הרי קרא שם ומעשרות שתיהן כאחד ומפריש זו על זו ומזו על זו דבכל אחד שייר טבל כדי עשרות חברתה. אבל אינו מפריש עליהן ממקום אחר שהרי קרא שם וקבע עשרות של אחת מהן חברתה. פי' אחר ועיקר. שפרותיהן ומעשרות כלכלה חברתה קרא שם ומפריש איזו מהן שירצה דהכי פרשי' למלתיה מעשרותיהן אחת מהן שאמרה יהיו עשרות כלכלה בחברתה:

בחברתה. קרא שם: ז מאה טבל מאה חולין נוטל מאה [א] ואחד. מאה טבל מאה מעשר נוטל מאה [ב] ואחד. מאה חולין מתוקנים(טו) מאה מעשר נוטל מאה ועשר. מאה טבל תשעים מעשר תשעים טבל ושמנים מעשר לא הפסיד כלום. זה הכלל כל זמן שהטבל מרובה לא הפסיד כלום: ח מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר כדי יין ואמר שורה החיצונה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא נוטל שתי חביות(יט) לוכסן. חצי שורה החיצונה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא נוטל ארבעה חביות מארבע זויות. שורה אחת מעשר ואין ידוע איזו היא נוטל שורה אחת לוכסן. חצי שורה אחת (כ) מעשר ואין ידוע איזו היא נוטל

[א] יכו' ולהם [ב] יכו' ולהם

מאה טבל ומאה חולין. נתערבו נוטל מאה ואחד. טבל מאה להפריש מהן עשר לראשון ומעשר שני דין כל טבל ואחד נוטל ן המאה (דלהם) [נ"ל ל] חולין לתרומת מעשר אילו היו טבל שהחולין עשית כטבל עלמו (יד) שבין תרומות ומעשר בלבד אבל לא לענין מעשר ראשון ומעשר שני ונמצא זה מפסיד ע"י תערובת זו אחת בלבד מפריש מן החולין. וטבל דאיירי ביה הכא הוא שהורמה ממנו תרומה גדולה אבל לא הורמו ממנו מעשרות ולא תרומת מעשר: מאה טבל ומאה מעשר. שלא הורמה מן המעשר הזה תרומת מעשר ונתערבו נוטל מאה של טבל להפריש מהן המעשרות כדפרישית לעיל וטבל אחת מן המאה של מעשר שהם נעשים כטבל למנו להתחייב בתרו"מ ונסתרו לי"ט מפריש ממן תרו"מ לפי חשבון שהם עשר פעמים עשירית של אחד ואם לא נתערב המעשר בטבל לא היה מפריש אלא עשרה לתרו"מ שבהן השתא ומפני שנתערבו בטבל מפריש י"א שהוא עשירית נמלא מפסיד אחד פעמים עשירית: מאה חולין מתוקנין ומאה מעשר. לאשון שלא נטלה תרומתו שנתערבו נוטל מאה לשם מעשר ראשון כדי להפריש מהן עשרה לתרומת מעשר שבהן ועשרה נוטל מן המאה חולין מתוקנין כאילו היו הם מעשר ראשון דעשרה מהם לתרו"מ ונמלא מפסיד עשרה והא דלא אמרינן הכי כשנתערב עם טבל להזקיק הטבל להפריש ממנו עשרה לתרו"מ כק' של מעשר משום שכך הוא דין שכל דבר המתערב חוזר להיות כתחלתו הלכך המעשר חוזר להיות כטבל ואין הטבל חוזר להיות מעשר: מאה טבל ותשעים מעשר וכו' לא הפסיד כלום. דכיון דאיכא בטבל עשרה יתירים דיינינן ליה כאילו יש לו פרנסה ממקום אחר(טז) וכל שכן שנתערב בחולין אם יש לו שלשים אחרים שיכול להפריש על זה התערובות ממקום אחר אינו מפריש אלא לפי חשבון של הטבל בלבד והכא שהטבל יתר עשר על (המעשר) שבין כאילו הם ממקום אחר ומפריש מהן לפי חשבון של טבל בלבד ואינו מפסיד כלום: כל זמן שהטבל מרובה. והוא שיהיה מרובה עשר (יז) והכי איתא בירושלמי: ח עשר שורות של עשר עשר כדי יין. ומסודרים אלך שבכל ענין בתבנה בין ממזרח למערב בין מצפון לדרום תמלא עשר שורות של עשר עשר שהן מאה דות: שורה החיצונה אחת מעשר. חבית אחת שבשורה החיצונה קבעתי מעשר על כדות אחרות שיש לי: ואין ידוע איזו היצונה'. שהרי יש כאן ארבע שורות חיצונות לארבע רוחות: נוטל שתי חביות אלכסון. אחת למקצוע דרומית מזרחית ושנייה לה במקצוע מערבית צפונית שכל חבית שבמקצוע נמנית בשתי רוחות ויצלה משתיהן חבית א' ותהיה מעשר(יח): חצי שורה החיצונה אחת מעשר. ואם אמר חבית אחת שבחצי שורה החיצונה בה קבעתי מעשר על כדות אחרות שיש לי: ואין ידוע איזו. שני שורה מארבע שורות החיצונות: נוטל ארבע חביות מארבע זויות. ומפני שיש בכל זוית משתי מלאים שבשתי שורות החיצונות הסמוכים לה ונמלא מארבעתן חבית אחת ותהיה מעשר: שורה אחת מעשר וכו'. ואם אמר חבית אחת שבשורה אחת מאלו עשר שורות בה קבעתי מעשר ואין ידוע באיזו שורה היא: נוטל שורה אחת באלכסון. כלומר נוטל עשר כדות משורה אחת ממקצוע דרומית מזרחית עד מקצוע מערבית צפונית או ממקצוע דרומית מערבית עד מקצוע מזרחית צפונית ונמלא מכל העשר חביות חבית אחת ותהיה מעשר ומפני מה נוטל באלכסון ואינו נוטל שורה אחת כולה ביושר מזרח

כלל: (יד) ולמתניתין דבתי כלכלות גופי קאי ודלא כגי' בהא דלא המעשרות: (טו) חולין כו'. הטבל כשיוליא ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר ולא שאר מעשרות יקרא חולין מפני שהקדושה נטלה ממנו ומכל מקום היינו שיוליא ממנו כל התרומות והמעשרות. הר"ש: (טז) וכולה מתניתין כבאין לו פרנסה ממקום אחר ועיין בפרק ג' דחלה משנה ו': (יז) ולהכי בעינן עשרה. דהא מ-ום דדיינין ליה כאלו יש לו פרנסה ממקום אחר הוא וכל שיש לו עשרה חלקים יתרים. שיש לנו להפריש מהן אחד לתרומה ומעשר עשירית מעשרה הלכך דיינינן ליה כפרנסה ממקום אחר ובפחות מזה לא נוכל לדיינו כך. תוי"ט: (יח) כל השורה הזאת בשביל תרומת מעשר שיש בו. תוי"ט: (יט) פתח בכד וסיים בחבית לומר לך היינו כד היינו חבית כדאיתא בב"ק: (כ) אלי שורה

למערב

נוטל שתי שורות לוכסן. חבית אחת מעשר. ואין ידוע. איזו היא נוטל מכל חבית וחבית:

סליק מסכת דמאי

למערב או מצפון לדרום דכשהוא נוטל באלכסון בין שתמנה השורות כולן ממזרח למערב בין שתמנה אותן מצפון לדרום נמצא נוטל חבית אחת מכל שורה ושורה מה שאין כן אם היה נוטל שורה אחת באורך ממזרח למערב או מצפון לדרום:

סליק מסכת דמאי

שורה אחת מעשר. לשון הר"ש ולא אמר חבית אחת ממלא שורה אחת מעשר ולא ייחד איזו חלי שורה יקח עשרים חביות עשר על אלכסון אחד ועשר על אלכסון אחר העובר עליו ונמלא נוטל חבית מכל חלי שורה מן השורות ולא כך יוצא מכולם חבית אחת:

סליק מסכת דמאי

כתב הרמב"ם סידר אחר דמאי כלאים שכן סידרם הכתוב בסדר קדושים היו לא תכלה פאת שדך לקצר לא תזרע כלאים ע"כ. וכבר נתן טעם למה הקדים דמאי ומסכה לפאה:

מסכת כלאים

פרק א

החטים והזונין אינן[א] כלאים [ב] זה בזה. השעורים ושבולת שועל. הכוסמין והשיפון. הפול והספיר. הפורקדן והטופח. ופול הלבן והשעועים [ד]. אינם כלאים זה בזה: ב הקישות והמלפפון. אינם כלאים זה בזה. רבי יהודה אומר כלאים. הזית והזרת גלים. עולשין ועולשי שדה. כרישים וכרישי שדה. כוסבר וכוסבר שדה. חרדל ותרדל מצרי. ודלעת המצרי והרמוצה. ופול המצרי והחרוב. אינם כלאים זה בזה: ג הלפת והנפוץ. והכרוב והתרובתור. התרדים והלעונים. אינם כלאים זה בזה. הוסיף רבי עקיבא. השום והשומנית. הבצל והבצלצול. והתורמוס והפלסלוס. אינן כלאים

החטין והזונין. קורין לו בערבי זואן: אינן כלאים זה בזה. לפי שכשהשחיתו דור המבול את דרכם היתה הארץ גם היא מזנה את פירותיה והיו זורעים חטים ומוליאה זונין הלכך לא הוי כלאים עם החטים אבל עם שאר מיני תבואה הוי כלאים ואע"ג דלא חזי למאכל אדם מכל מקום כיון שמוליכין אותו ממקום למקום למאכל יונים הוי כלאים (ג): השעורים ושבולת שועל. כל השנוים במשנה זוג זוג אינם כלאים זה בזה אבל מזוג זה ואחד מזוג זה הם כלאים זה בזה והא דאמרינן במנחות הכוסמין מין חטים ושיפון מין שעורים הני מילי לענין חלה שמצטרפין זה עם זה לשיעור חלה אבל לענין כלאים הוו כלאי זה בזה: אשבולת שועל. שעורים מדבריי ובלע"ז אוי"נא: כוסמין. בלשון לע"ז אספ"לטא: שיפון. בלע"ז סיגל"א. ומשום דכוסמין ושיפון דמו להדדי אינם כלאים זה בזה: והספיר. יש אומרים גירקל"א בלע"ז. והרמב"ם פי' שקורין לו בערבי מא"ש: הפורקדן. הרמב"ם פירש שהוא זרע דק שקורין לו בערבי גילבא"ן: וטופח. הוא קטנית שגרגריו עגולים לבנים וקורין לו קורטמא"ן. ואני שמעתי שטופח הוא שקורין לו גילבא"ן: והשעועים. קורין לו בערבי לוביא"ה: אינם כלאים זה בזה. אם זרע כל אחד עם בן זוגו: ב הקישות. קשואין שקורין בערבי פקו"ס ובלע"ז קוקומברו"ש: והמלפפונות. נקראי בערבי פייא"ר ובלע"ז ניטרול"י: רבי יהודה אומר כלאים. ואין הלכה כר' יהודה: הזית וחזרת גלים. חסא הגדלה בגנים וחסא הגדלה בהרים: עולשים של גנים ועולשי שדה. ונקראים בערבי הנדב"י: כרישין. של גינה וכרישי שדה והם הנקראים בערבי פורא"ת ובלע"ז פורו"ש (ה): כוסבר. כך שמו בערבי כוליי"נדרו בלע"ז תרגום ירושלמי כזרע גד כבר זרע כוסבר: והרמוצה. דלעת מצרי שממתקים אותה ברמץ כלומר באפר חם שיש בו רשפי אש לפיכך קורין לה רמוצה (ו): ופול המצרי. פאסול"י בלע"ז: והחרוב. מין קטניות וקורין חרוב לפי שתרגיליו שהזרע בתוכו הן דקים ועקומין כחרובין והוא מין פול האלגי: ג והגפוץ. הוא מין לפון ועליו דומים לעלי הלפת הלכך לא הוו כלאים: והתרובתור. מין כרוב שקלחים שלו דקים: תרדין. בערבי סילק"א ובלע"ז בליט"י: לעונין. בערבי קס"ף ובלע"ז ארמולא"ש: השומני'. שום מדברי והוא קטן מן השום הגדל בגנים: בצלצול. בצל מדברי קטן מהאחר בגנים לפיכך נקרא בצלצול: פלוסלוס. מין תורמוס הוא ותורמוס מין קטניות ידוע הוא שמולקים אותו שבע פעמים ואח"כ אוכלים אותו:

פרק א (א) החטים. כדי להורות ששנויים זוגות זוגות לכך הפסיק בזוג קמא ותני עלה אינן כלאים זה בזה: (ב) כלאים. כתיב שדך לא תזרע כלאים הייתי אומר אפי' שני מיני חטים אלו שעורים וכן לגבי בהמה אפי' שור שחור על גבי לבן וכן לגבי בגדים אפי' בבגדים צמר ופשתים יחדיו מה זה לא זה ממין זה אף כלאים שאמרתי לך בכל מקום לא זה ממין זה ולא זה ממין זה. ירושלמי: (ג) דאי לאו הכי לא היו אוסרין אלא באותו מקום בלבד כדמוכח פ"ה: (ד) והשעועי' מפני שמטשטשי' את הלב ומהלכם את בני מעים ירו' כלומר שמטמטמת את הלב ומטשטשת מלי' ועיקר השע (ישעי' ו') ועת את הבי' הגנוס ושוע: (ה) הם דומים קצת לכללים ולשומים בהיותם ירוקים עדיין שלא נתייבשו עדיין: (ו) פרושו דר"ל כך דלעת מצרית ואותו המין שהוא כך ומומכין בלשון בה עסקינן יהיה היא כגולה ועיין בפי"ע:

הפרישים

כלאים זה בזה: ד ובאילן האגסי' והקרסתומלין. והפרישים והעוזרדים(ז). אינם כלאים זה בזה. התפוח והחזרד. הפרסקי' והשקדין. והשיזפין והרימין. אע"פ שדומין זה לזה. כלאים זה בזה: ה הצנון והנפוץ. החרדל והלפסן. ודלעת יונית עם המצרית והרמוצה אעפ"י שדומין זה לזה. כלאים זה בזה: ו הזאב והכלב. כלב הכופרי והשועל. העזים והצבאים. היעלים והרחלים. הסוס והפרד. הפרד והחמור. החמור והערוד. אף על פי שדומין זה לזה. כלאים זה בזה: ז אין מביאין אילן באילן(ט). ירק בירק. ולא אילן בירק. ולא ירק באילן. רבי יהודה מתיר ירק באילן(י): ח אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה. אין מרכיבין פיגם על גבי קדה לבנה. מפני שהוא ירק באילן. אין נוטעין יחור של תאנה לתוך החצוב שיהא מקירו. אין תוחבין זמורה של גפן לתוך האבטיח שתהא זורקת מימיה לתוכו. מפני שהוא אילן בירק. אין נותנין זרע דלעת לתוך החלמית שתהא משמרתו(יב). מפני שהוא ירק בירק: ט הטומן לפת וצנונות תחת הגפן(יג). אם היו מקצת עליו מגולין אינו חושש. לא משום כלאים. ולא משום שביעי'. ולא משום מעשרות. וניטלים בשבת. הזורע חטה ושעורה כאחת. הרי זה כלאים(טו). ר' יהודה אומר אינו כלאים(טז). עד שיהו שני חטים ושעורה

אותו בקנוס שעודה: ד אגסי'. בערבי אגא"ס ובלע"ז פירא"ש: קרוסטמילין. מין אגסים קטנים הדומים לעפלים שקורין מגלו"ן: פרישים. הם מבושי' בערבי ספרג"ל ובלע"ז קודוני"יש: עוזרדים. בערבי זערו"ר ובלע"ז סורבא"ש: חזרד. תפוח יערי תרגום וכפתור ימיזל [צ"ל ומזור]: אפרסקי'. בלע"ז פירסג"ם כסהן קטנים דומין לשקדים: שיזפין. הרכיב זיתים על רימון נפיק מנהון שיזפין: רימין. בערוך פי' מולגרנק"י בלע"ז: ה הצנון והנפוץ. אע"פ שהפרי והעלים דומין זה לזה הן כלאים זה בזה לפי שאין טעם הפרי דומה שהלכו בזה אחר טעם הפרי (ח): לפסן. פירש בערוך מגרו"ן בלע"ז: ו כלב הכופרי. כלב שמגדלים בני הכפרים והוא קטן ודומה לשועל: היעלי'. מין חיה ואקו מתרגמינן ויעלא: ערוד. חמור הבר: ז אין מביאין אילן באילן. אין מרכיבין אילן מאכל באילן מאכל מין שאינו מינו או אילן סרק באילן מאכל אבל אילן סרק באילן סרק כיון שאין שום אחד מהם עושה פרי כמין אחד חשוב והכי: ירק בירק. מין בשאינו מינו: רבי יהודה מתיר ירק באילן. ואין הלכה כרבי יהודה: ח שקמה. אילן תאנה שגדל ביערי': סדן של שקמה. לאחר שנחתך ונשארו שרשיו בארץ נקרי' סדן ואסיר לטעין ירק לתוכו דהוי ירק באילן: פיגם. עשב שקורין רוט"א בלע"ז: קדה. מין אילן של בשמים תרגום קדה קציעה וכתיב (תהלים מה) מור ואהלות קציעות כל בגדותיך: החצוב. מין ירק ששרשיו יורדים בעומק הארץ ביותר ואינם נוטים לכאן ולכאן ובו תיחם יהושע את הארץ (יא): מקירו. לשון קור שתהא התאנה קרירה שהחצוב שהוא חם ביותר. פירוש אחר שתהיה עליו צלו לשון קורה: מימיה לתוכה. שהאבטיח ומלא מים: הלמית. בערבי כוס"רת ובלע"ז מגלו"ות: ט הטומן לפת וצנונות. כדי שיהיו נשמרי' תחת הקרקע שלא כדרך זריעה גלי דעתיה שאינו רוצה בהשרשתן כגון שטומן אגודה של לפת ואגודה של צנונות יחד: אם היו מקצת עלין מגולין. משום שבת נקטיה דאם היו כל העלין מכוסין אי אפשר ליטלו אם לא יזיז עפר בידים: לא משום כלאים ולא משום שביעית. לא משום זורע כלאים ולא משום זורע שביעית אי נמי אפילו הוסיף ואתים משום כלאים פרי דלאו דרך זריעה הוא ואם היה משבית ונכנסו שביעית והוליאו ספיחים כדרך שמוסיפים הגדלים בתלוש (יד) אין בהם משום ספיחי שביעית: ולא משום מעשרות. אינו חייב לעשר כשיטלם אותם ממקום שהטמינם דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ והאי לאו זריעה היא: וניטלי' בשבת. דכתלושים דמו ואוחז בעשבים המגולין ומטלטלין אע"ג דמזיז עפר ממקומו טלטול מן הצד לצורך דבר היתר ואינו נוגע בדבר האסור מותר: עד שיהיו שני חטים ושעורה. טעמא דרבי יהודה משום דכתיב (ויקרא יט) שדך לא תזרע כלאים ובעי הקרקע בלא זרע לא אקרי שדה ומשמע לא תזרע כלאים בהדי שדך שמזרע כבר וכן (דברים כב) לא תזרע כרמך כלאים לא תזרע כלאים דהיינו שני מיני זרעים בהדי כרמך ולא מחייב בכלאי הכרם

(ז) הפר"ש. כריתין בל"ל קייטי"ן מוחלדין בל"א בפיילרלינג: (ח) הואיל וטעם הפרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר הר"מ. מפלי"ה לפת ונפוץ דמ"ג שאין ריחוק גדול הקילו מפני ד"א שהם דומין בו דמיון גדול עד שיראו כב' גוונין ממין אחד כאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית עין אא"כ טעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר. תוי"ט בשם הר"מ: (ט) אילן באילן. אף על גב דכבר תני לה במ"ד חזר כאן לפרושי דהא דאיתא כלאים באילן היינו דוקא בהרכבה דאלו בזריעה ב' מיני אילנות מותר: (י) רבי יהודה מתיר ירק באילן. הוא הדין איפכא דמאי שנא וטעמא דרבי יהודה שסובר דדוקא במעשה ידי הרכבה הן מתחלפין ונעשה על ידיהן פרי לו ירק משונה לקרא התורה משום כלאים אבל ירק ואילן שאינם מתחלפין להשתנות אף על פי שיונקים זה מזה לא לקרא התורה. תוי"ט: (יא) כי מה שחוצב ומעמיק הארץ ביותר לחלקים שוים נקרא חצוב: (יב) משמרתו החלמית מ... הזרע ובזמנו עד שיהא הזרע נשרש בארץ: (יג) תחת הגפן. שהיא רך ובודאי ישרשו שרשי' הלפת ולנונות בו אפילו הכי מותר: (יד) דרגילות הוא שמתוספים מחמת לחלוחית הקרקע לפי' כשמונחי' בארץ: (טו) הרי זה כלאים. לחיוב מלקות אבל לענין איסור אפי' בלא זרועה כאחת יש איסור ולאו לקיימן כדמוכח לקמן: (טז) רבי יהודה לומר כו'. כהאי גוונא פליגי בפ' בתרא לענין

ושעורה. או חטה ושתי שעורים. או חטה ושעורה וכוסמת:

פרק ב כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימעט(ב). רבי יוסי אומר יבור. בין ממין אחד. בין משני מינין. רבי שמעון אומר לא אמרו אלא ממין אחד. וחכמים אומרים כל שהוא כלאים בסאה מצטרף לרובע: ב במה דברים אמורים. תבואה בתבואה. וקטנית בקטנית. תבואה בקטנית. וקטנית בתבואה. באמת אמרו זרעוני גנה שאינן נאכלין מצטרפין אחד מעשרים וארבע בנופל לבית סאה. רבי שמעון אומר. כשם שאמרו להחמיר. כך אמרו להקל. הפשתן בתבואה מצטרפת אחד מעשרים וארבע בנופל לבית סאה: ג היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזרעה שעורים. ימתין לה עד שתתליע ויופך ואח"כ יזרע. אם צמחה לא יאמר אזרע(ג) ואחר כך אופך. אלא הופך ואחר כך זורע. כמה יהא חורש כתלמי(ד) הרביעה. אבא שאול אומר כדי שלא ישייר(ה) רובע לבית סאה: ד זרועה ונמלך לנוטעה. לא יאמר אטע ואחר כך אופך אלא הופך(ז) ואחר כך נוטע. נטועה ונמלך לזורעה. לא יאמר אזרע ואחר כך אשרש(ח) אלא משרש ואחר כך זורע. אם רצה גומם עד פחות מטפח זורע ואחר כך משרש: ה היתה שדהו זרועה קנבוס או לוף לא יהא זורע ובא על גביהם שאינן עושין

עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. ואין הלכה כרבי יהודה דקרקע אף על פי שאינה זרועה קרויה בדה אבל אינו כרם בלא חרצן הלכך הזורע חטה ושעורה כאחד חייב משום כלאי זרעים ואינו חייב משום כלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד:

פרק ב כל סאה שיש בה רובע. הקב דהיינו אחד מכ"ד לסאה שהסאה ששה קבין: ימעט. אותו מין אחר המעורב בו עד שיפחת מרובע ויתבטל(א) בתוך הסאה ומותר לזרוע ולא מיתסר משום זורע כלאים: יבור. מכיון שהוזקק למעט יבור הכל משום דמחזי כמקיים כלאים מכיון שהתחיל לברור אם לא היה בורר את כלו. אבל תחלתו פחות מרובע שרי ואין הלכה כר' יוסי: בין ממין אחד. בין שאותו רובע ממין אחד בין ממינין הרבה צריך למעט: לא אמרו אלא ממין אחד. דאין שני מינין מצטרפין לשיעור רובע: וחכ"א כל שהוא כלאי' בסאה. איכא בין חכמים לת"ק כגון סאה שעורים שיש בה רובע בבולת שועל וכוסמין לת"ק צריך למעט. לחכמים אין צריך למעט דאין שבולת שועל מצטרף לכוסמין כיון דלא הוו כלאים בסאה של שעורים והלכה כחכמים: ב במה דברים אמורים תבואה בתבואה. תבואה במין תבואה או בקטניות הוא דאמרינן ברובע לסאה ימעט אבל זרעוני גינה שנתערבו בתבואה או בקטניות: אחד מעשרים וארבע בנופל מהן לבית סאה. פירוש כלומר כשיעור הזרע שזורעי' מהן למקום שזורעין בו סאה של חטין ושיעור המקום שזורעים בו סאה של חטין הוא חמשים אמה על נ' אמה אין זורעים בו מזרעוני גינה אלא קב ומחצה לפי שהן דקין ודקב ומלי מהן יש בהן כדי לזרוע מקום שזורעים בו סאה של חטין נמצא לפי חשבון זה שאם נתערב בסאה אחת של תבואה או של קטניות או של זרעונים אחד מארבעה ועשרים של קב ומחצה מזרעוני גינה שהוא אחד ממאה עשר בקב חייב למעט הלכך אם נתערב בסאה תבואה כבילה ומלי זרעוני גינה שהוא אחד מכ"ד בקב ומלי קב ימעט: כשם שאמרו להחמיר. דזרעוני' דקין הוקרים בשיעור ממעט בלאחד מארבעה ועשרי' בנופל מהן לבית סאה כך אמרו להקל דזרעונים גסים שצריך מהן הרבה לזרוע בבית סאה אינן אוסרין בסאה חטין אלא אחד מארבעה ועשרים בנופל מהן לבית סאה כגון זרע פשתן שצריך שלש סאים לבית סאה חטין אין צריך למעט עד שיתערב מהן בלא רביעים בסאה והיינו דקתני הפשתן בתבואה מצטרפ' אחד מארבעה ועשרים בנופל מהן לבית סאה וכיון דנופל מהן שלשה סאין לבית סאה דהכי אמרינן בירו' נמצא שאין צריך למעט עד שיתערב מהן שלש רביעים של קב בסאה וכן הלכ': ג עד שתתליע. ושיעורה הוי כשתשהה בלא ... ימים בקרקע לחה ויבשה צריך יותר: ויופך. יהפוך הקרקע במחרישה בשביל שלא יצמח הזרע: כמה יהא חורש. שלא תאמר שהוא צריך לחרוש תלמים תלמים קטנים סמוכים זה לזה אלא כתלמי הרביעה כתלמי' שדרך בני אדם לחרוש אחר שתרד הרביעה שמורחקים תלמים גדולים: כדי שלא ישייר רובע לבית סאה. שלא ישאר בארץ מקום שאינו מהופך אלא פחות מכ"ד בקרקע שהוא חולם דהיינו רובע קב לבית סאה ואין הלכה כאבא שאול: ד זרועה ונמלך לנוטעה. שהיתה זרועה תבואה(ו) ונמלך לנוטעה גפנים: גומם. לשון ... עם השופי דפרק גיד הנשה כלומר כורת הגפן סמוך לקרקע שלא ישייר גבוה מן הקרקע טפח: ה קנבוס

לענין כלאי בגדים דלרבי יהודה בלא הכיפות הוה חיבור ולרבנן אפי' שתי הכיפות:

פרק ב (א) דדבר הוי' חד בהדי בעל אלא דהכמים אסרו מפני מראית העין והם אמרו דפחות מרובע לסאה מתבטל: (ב) ימעט. או מוסיף על סאה או פוחת מרובע ואף דכל האיסורין שרבה עליהם מזיד לבטל הכא האיסור אינו אלא מראית העין: (ג) אזרע. ולע"פ שהצמחים נכרים הם שבודאי יהפוך כולם אפילו הכי יהפך מתחלה. תוי"ט: (ד) כתלמי. שלם הוא בקע בעובה המחרשת בעובי הארץ והוא מלשון על תלמי שדי (הושע י'): (ה) ישייר. יש לפרש בכל בית סאה רובע במקום א' ויש לומר דכשתלקט מה שאינו חרוש לא יעלה לרובע. הר"ש: (ו) לדוגמא נקיט והוא הדין קטניות וזרעוני גינה. והוא מ"ש אלא ליקך: (ז) הופך. פי' לאחר שהתליעה: (ח) אשרש. נגזר מתלת שורש וענינו לכרות השורש ולעקור אותו כמו ובכן

עושין אלא לשלש שנים תבואה שעלו בהן ספיחי אסטים וכן מקום הגרנות שעלו בהן מינין הרבה וכן תלתן שהעלה מיני צמחים אין מחייבין אותו לנכש. אם נכש או כיסח. אומרים לו עקור את הכל חוץ ממין אחד: ו הרוצה לעשות שדהו משר משר מכל מין. בית שמאי אומרים שלשה תלמים של פתיח. ובית הלל אומרים מלא העול השרוני. וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו: ז היה ראש תור החטים נכנס[יב] בתוך של שעורים מותר. מפני שהוא נראה כסוף שדהו. שלו חטים ושל חבירו מין אחר. מותר לסמוך לו מאותו המין. שלו חטים ושל חבירו חטים. מותר לסמוך לו תלם של פשתן. ולא תלם של מין אחר. רבי שמעון אומר אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. רבי יוסי אומר אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם של פשתן: ח אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע. אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע. וסומך לבור ולניר ולגפה ולדרך ולגדר גבוה עשרה טפחים ולחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבע ולאילן שהוא מיסך על הארץ

או לוף. במינים הללו אין התלעה והתליעה מועלת בהן. כפי שנתקיימו בארץ שלשה שני ואין מתליעין: אסטים. לבנו דומה לתכלת וקורין לו בערבי ני"ל ובלע"ז אנדי"קו ורגילים שקורתים אותו ומוזר ולומח וגם שלומח פעם שנייה נקרא ספיח אי נמי גם שלומח מן הזרע הנופל מבעת קצירה קרוי ספיח[ט]: מקום הגרנות. שדשים בו תבואה וקטניות: תלתן. בערבי חולב"ה ובלע"ז פיינגרי"קו: אין מחייבין אותו לנכש. דבלאו הכי סופו לעקרם[י] לפי שאיסטים קשה לתבואה והעשבים קשים לתלתן כשנזרע למאכל אדם ומקום הגרנות נמי קשים לו הזרעים שמחלידין את הקרקע ומלקים אותה ולא הזיתו למקום דישה: ואם נכש או כסח. דהשתא גלי דעתיה דניחא ליה בקיום הנשארים שהרי עקר הכל חוץ מזה אומרים לו עקור את הכל מפני שהוא נראה כמקיים כלאים: נכש. שעקר הצמחים בידיו עם השרש: כסח. שחתך העלים והשרש נשאר בארץ תרגום לא תזמור לא תכסח: ו משר משר. ערוגות ערוגות וכל ערוגה ממין אחד לבדו: שלשה תלמים של פתיח. כלומר מניח בין משר למשר כדי שלש תלמים של מחרישה שלשון יפתח וישדד אדמתו (ישעיה כח) ודירך מפרש שהם שתי אמות רוחב על שתי אמות אורך ואע"פ מילר והולך אם ירצה עד שלא ישאר ביניהן בסוף המינין אלא כל שהוא שהרי בכך הן נראים שלא נזרעו בערבוביא: העול השרוני. כמלוא רוחב העול שחורשים בו בשרון דהיינו בבקעה שהוא רחב מן העול שחורשים בו בהר: וקרובין דברי אלו וכו'. ששיעור שלשה תלמים של פתיח קרוב להיות שוה למלוא העול השרוני: ז תור. הוא שם הכתיב של אשה שצורתו משולשת כלומר בעל ג' זויות לשון תורי זהב נעשה לך (שה"ש א) ועל שמו קורין קרן זוית המחודדת[יא] ראש תור ואם קרן זויות בל שדה שהיא זרועה חטים נכנסה בתוך שדה של שעורים מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו וניכר שלא נזרעו בערבוביא: מותר לסמוך לו מאותו המין. מותר לסמוך אצל שדה חטין שלו[יג] מאותו המין של שדה חבירו ואין נראה ככלאים בשדהו משום דנראה כסוף שדה חבירו: מותר לסמוך לו תלם של פשתן. שהרואה יודע שלא זרעוהו שם אלא כדי לבדוק שדהו[יד] אם טובה לזרוע בה פשתן אם לאו לפי שאין אדם עשוי לזרוע תלם אחד של פשתן שאין לו בו שום תועלת אבל של מין אחר דאדם עשוי לזרוע ממנו תלם אחד בלבד אפילו לא זרעו אלא לבדוק שדהו אסור שהרואה אומר לכך זרעו כדי ליהנות בו: אחד זרע פשתן ואחד כל המינין. אסור לסמוך תלם אחד שהרואה אינו יודע דלבדוק שדהו הוא עושה: מותר לבדוק בתלם של פשתן. שהכל יודעים שאין מתכוין לקיים הפשתן אלא לבדוק שדהו אם היא יפה לפשתן והלכה כתנא קמא: ח חריע. כרכום יערי וקורין לו בערבי אלקורטו"ם ושני מינים הללו דהיינו חרדל וחריע הן מזיקין לתבואה ואם לא שבעל השדה זרעם ורוצה בקיומם לא היה מניח לאדם אחר שיזרע אחד משני אלו המינים סמוך לתבואה שלו הלכך נראה כמקיים כלאים בשדה[טו]: אבל סומכים לשדה ירקות. שאין מזיקין לירקות והרואה אומר של אדם אחר הם ובעל הירקות אינו מקפיד עליהן אם הן סמוכים לירקות שלו לפי שאין מזיקין להן: וסומך לבור. אם יש בתוך שדה של תבואה מקום בור שאינו חרוש וזרוע בית רובע או יותר סומך שם זרע אחר וכן סומך אצל ניר הוא מקום חרוש: ולגפה. גדר אבנים סדורות כעין חומה בלא טיט: ולדרך. אם דרך היחיד מפסקת בין שתי שדות מותר לזרוע מין א' בזו ומין א' בזו[טז]: מיסך על הארץ. שאין נופו גבוה מן הארץ שלשה

ושרשך מארץ חיים: (ט) לפי שהוא נספח אל קציר השנה שעברה מלשון ונספחו על בית יעקב ישעיה י"ד. הרמב"ן: (י) פ"ה. דאין מחייבין אותו לעקור דליכא איסורא שהרי הוא לא זרען אלא מאליהן באו ומשום מקיים כלאים ליכא משום דקשה להו עשבים ודוקא היכא דניחא ליה חייבוהו חכמים שלא יחשדוהו בזרעם ר"י בנו: (יא) ור"ל מכל איזה תבנית שתהיה בין משולש בין מרובע או שאר תבנית. הר"מ: (יב) נכנס. דמן התורה לא נאסר אלא כשזורע במפולת יד ורבנן אסרו כל מקום שיש מראית העין ולפיכך התירו על כונה דרכים. ר"מ: (יג) ובלבד שיסמכהו לשדה חבירו. הר"מ: (יד) ונמצא כזורע להשחתה. הר"מ: (טו) דעיקר קפידא אקיום כלאים אבל אזריעה ליכא קפידא דבמתכוין לבדוק קיימינן אלא שמפני שמזיקין יאמרו הרואים שלקיומן זרען: (טז) מפורש בפ"ב דפאה ארבע אמות: הואיל

הארץ ולסלע גבוה עשרה ורחב ארבעה:

ט הרוצה לעשות שדהו קרחת קרחת מכל מין. עושה עשרים וארבעה קרחות לבית סאה מקרחת לבית רובע וזורע בתוכה כל מין שירצה. היתה קרחת אחת או שתים זורעם חרדל(כ). שלש לא יזרע חרדל מפני שהיא נראית כשדה חרדל. דברי רבי מאיר וחכמים אומרים תשע קרחות מותרות עשר אסורות(כב). ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו כל שדהו בית כור לא יעשה בתוכה חוץ מקרחת אחת: **י** כל שהוא בתוך בית רובע עולה במדת בית רובע. אכילת הגפן(כה) והקבר והסלע עולין במדת בית רובע. תבואה בתבואה בית רובע. ירק בירק ו"ט. תבואה בירק ירק בתבואה בית רובע. רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ו' טפחים: **יא** תבואה נוטה על גבי תבואה. וירק ע"ג ירק. תבואה ע"ג ירק. ירק על גבי תבואה. הכל מותר

הוץ

טפחים אם יש תחתיו זרע ומותר לסמוך מבחוץ זרע אחר דכגדר דמי: ולסלע. לא אצטריך למתנייה דאין לך מחיצה גדולה מזו אלא לאשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבעה רוחב דבפחות מכאן אין שיעור מחיצה להפסיק(יז): **ט** קרחת. מקום פנוי שאינו זרוע כשהוא מרובע(יח) קרוי קרחת(יט) כמו בקרחתו דהיינו בגולגלת השער והמקום חלק: עשרים וארבעה קרחות לבית סאה. ובכל קרחה זורע מין אחד ובית סאה שהוא חמשים אמה על חמשים אמה וכשאתה עושה בו כ"ד קרחות נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב כיצד אם תעשה מחמשים על חמשים כ"ה קרחות תהיה כל קרחה עשר על עשר קח אחת מהן כדי שישארו כ"ד קרחות ותחלקנה לכ"ד רצועות נמצאת כל רצועה שני טפחים ומחצה רוחב על אורך עשר שכל אמה היא בת ששה טפחים הרי ששים טפחים לעשר אמות תן כל רצועה ומחצה לראש. כל קרחה נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחצה אורך על י' אמות רוחב:

מקרחת לבית רובע. שהרי יש בסאה כ"ד רביעית של קב תן אותם לכ"ד קרחות הרי לכל קרחה בית רובע: כל מין שירצה. ולא מצריך רבי מאיר הרחק כלל דכיון דמרובעות הן כלאות מופרשות ומובדלות זו מזו: היתה. בתוך שדה תבואה קרחת אחת של בית רובע או שתי קרחות: זורעם חרדל. דאינו נראה כשדה חרדל בתוך שדה תבואה(כח) אבל שלשה קרחות נראות כשדה חרדל בתוך שדה תבואה לפי שאין רגילות לזרוע מין החרדל שדה גדולה ושאר מינים אפילו שלשה קרחות אינן נראין כשדה כיון שרגילין לזרוע מהן הרבה ביחד: וחכמים אומרים תשע קרחות מותרות. איפשא קמהדר דקאמר רבי מאיר דזורע כל כ"ד קרחות ומכל מין שירצה וחכמים אוסרים לסמוך מין אצל מין אחר אלא עושה לבית סאה כ"ה קרחות דהיינו חמש שורות וכל שורה מחמש קרחות(כג) וזורע קרחה ראשונה ומניח שנייה שאצלה בורה וזורע שלישית ומניח רביעית בורה וזורע חמישית ומניח שורה שנייה כולה בורה וזורע משורה שלישית קרחה ראשונה ושלישית חמישית ומניח שורה רביעית כולה בורה וזורע משורה חמישית קרחה ראשונה ושלישית וחמישית הרי תשע קרחות זרועות לבית סאה: עשר אסורות. שצריך שיהא מפסיק בין כל קרחת וקרחת כשיעור קרחת דהיינו בית רובע בקירוב והלכה כחכמים: בית כור. ל' סאים וטעמא דרבי אליעזר בן יעקב לא אתפרש: **י** כל שהוא בתוך בית רובע. כגון נקעים וגלאים ואם אף על פי שאינם ראוים לזריעה עולים למדת בית רובע ליחשב הרחק בין מין ומין: אכילת הגפן. מה שהגפן תופסת ואוכלת סביבותיה דהיינו כדי עבודתה עילה למדת בית רובע להשלים עשר אמות וב' טפחים ומחצה אורך על עשר אמה רוחב דאמרינן לעיל שהוא שיעור בית רובע שצריך להפסיק בין מין למין וכן הקבר נמי עולה וכן הסלע ובסלע שאינו גבוהה עשרה(כד) מיירי דאי גבוהה עשרה הוי מחיצה ומפסיק בפני עצמו: תבואה בתבואה בית רובע. היתה שדהו זרועה חטין ורוצה לזרוע בה שעורים צריך להרחיק בית רובע ובלבד שלא יהיה מטין מקיפים את השעורים מג' רוחות דהתם לא מהניא הרחקה עד שיהא פתוח מרוח אחת: ירק בתבואה בית רובע. ודוקא במרובע הוא דבעינן הכי אבל אם רצה לעשות שורה של ירק בתוך שדה של תבואה עושה אורך שורה של עשר אמות ומחצה על רוחב ששה טפחים שהמיירו במרובע מפני מבמורה והכי אמרינן בירושלמי: ר"א אומר ירק בתבואה ו' טפחים. דסבר לא מקמרינן במרובע מפני מבמורה(כו) ואין הלכה כר"א: **יא** תבואה נוטה

על

(יז) הואיל ולא נעשה לשם גדר שאלו נעשה לשם גדר פגי בגבוה עשרה ורוחב כל שהו. תוי"ט: (יח) דאלו ארוך היינו מגור: (יט) ועל שם שמתחלה קודם הזריעה חולק השדה לחלקים קורא קרחה בין השאלים שלתי זרועים ובין הנזרעים: (כ) חרדל. ומתניתין דלעיל דלא כר"מ: (כא) אבל בפחות מכן לא. והיינו לענין כלאים אבל לענין פאה הוי כל ערוגה כשדה בפני עצמה כדלעיל במס' פאה פ"ג מ"ד: (כב) עשר אסורות. מיהו אמאי לא יהיו אפילו י"ג מותרות והיינו לג"ה מראשונה. וב"ד מהשניה ולג"ה מהשלישית וכו' ועיין בתוי"ע באריכות: (כג) לאו בדוקא קאמר שהשורות הנשארות א"ל לחלקם: (כד) ר"ל בסלע שאינו גבוה י' אף על גב דרוחב ד' דאי מ"ב ד' וגבוה י' כו': (כה) אכילת הגפן. ירו' לא שנו אלא אכילת הגפן הא גפן עצמה לא למה מפני שהוא אסור בהנייה. והרי הקבר אסור בהנייה קבר אין איסורו ניכר ועבודת הגפן אין איסורה בהנייה. אלא כלי ישמעאל דאמר אין עבודה לגפן יחידי. והא דקרי ליה אכילה לפי שגורמת נאכל' בנ' יבוסי' שאסור לזרעה: (כו) ואם כן לא פליג. אלא ארוחב אבל באורך סבירא ליה נמי עשר אמות ומחצה. וכיוצא בזה אשכחן בסוף פ"ג דתנן שהם טפחים רוחב ולא תנן לאורך בכמה ופירשה בתוספתא עשר אמות ומחצה:

ערוגה

חוץ מדלעת יונית. רבי מאיר אומר אף הקישות ופול המצרי. ורואה אני את דבריהן מדברי:

פרק ג עֲרוּגָה(א) שהיא ששה טפחים על ששה טפחים. זורעים (ב) בתוכה חמשה זרעונים(ג). ארבעה בארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע. היה לה גבול גבוה טפח(ח) זורעין בתוכה שלשה עשר. שלשה(ט) על כל גבול וגבול ואחד באמצע. לא יטע ראש הלפת בתוך הגבול מפני(י) שהוא ממלאהו. רבי יהודה אומר ששה(יא) באמצע(יב)

ב כל מין זרעים אין זורעים בערוגה. וכל מין ירקות זורעין בערוגה. חרדל ואפונים השופין מין זרעים. אפונים הגמלנים מין ירק. גבול שהיה גבוה טפח ונתמעט כשר. שהיה כשר מתחלתו. התלם(טו) ואמת המים שהם עמוקים טפח זורעים לתוכן שלשה זרעונין אחד מכן ואחד מכן ואחד:

על גבי תבואה. כגון שזרעו כהלכתן אלא שהשבולים מתוך גדלן נכפפים ושוכבים זה על זה וכן כאן: חוץ מדלעת יונית. שעלין שלה ארוכים ומתפשטין ביותר והשהן נוטין ע"ג תבואה או ירק הן מכסכין ומתקלקלין יותר מכל שאר ומחזו כלאים: ופול המצרי. פבו"לי בלע"ז: ורואה אני את דבריהן מדברי. שאין בהן מכסכין ומתסכלין כדלעת יונית וכן הלכה בהכל מותר חוץ מדלעת יונית:

פרק ג ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחי'. מפורכת למטה בסוף הקונטרס: (* לא זכינו לראות מגילת הספר הזה ונגא וז"ל במסכת שבת פ"ט): זורעים בתוכה חמשה זרעונים. ויש בה כדי להפרים ביניהם הפרש הראוי ולא הוי ערבוב: ארבע בארבע רוחות הערוגה. ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן ובאמצע אינו זורע אלא גרעין אחד כדי שיהיה הגרעין שבאמצע רחוק ג' טפחים מן הזרוע שבכל רוח דשיעור יניקת כל זרע טפח וממלא(ד) ואף על פי שאלו הקרנות שבזוויות הזרעים קרובים זה לזה ואין ביניהם הרחק ג"ט ויונקים זה מזה אין כאן בית מיחוש דהכלאים בלבד קפיד קרא דלא להוי ערבוב (ה) וליניקה לא חיישינן כדתנן היה גדל בנתים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דינקי מתרוייהו. וכאן יש היכר גדול שפאה זו זרועה לצפון (ו) ודרום ורוח זו זרועה מזרח ומערב אבל בין זרע שבאמצע לזרעוני הרוחות אין היכר ואי מקרבי הוי ערבוב הלכך צריך הרחק כדי יניקה(ז):

ב כל מין זרעים אין זורעים בערוגה. הא דקתני לעיל חמשה זרעונים בערוגה. וי"ג מיני זרעונים בהיות להם גבול טפח. הני מילי במיני ירקות שדרך לזרעי' ערוגות אבל מיני זרעים שדרכן לזרוע מהן בשדה גדולה(יג) לא. משום דמחזי ככלאים: אפונים השופים. אפונים חלקים שנראין כאלו הן משופין בכלי שמשפין ומחליקין בו העצים. פירוש אחר אפונים (השופים הקטנים) גמלנים גסים וגדולים לשון ארמי קורין לדבר גדול גמלונא: גבול. כמין אצטבא של טיט וגובה(יד) שעושין סביב לערוגה לדריסת רגלי אדם: שהיה גבוה טפח. (כשזרעו בו שנים עשר מיני זרעונים) ונתמעט מותרים הזרעונים שגדלים

(*זכינו לראות, ונדפס בסוף הספר.

פרק ג (א) עֲרוּגָה. לשון עברי הוא מערוגת מטעה יחזקאל י"ז: (ב) זורעי' כו'. כדתנן בפ"ט דשבת כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח. ושם פירשתיו בס"ד: (ג) זרעונים. זה השם זרעונים. כולל לכל הנזרע אבל בכאן הכונה לזרעים מיוחדים והם הזרע של מיני ירקו': כדהקצרים מתני' דלקמן הר"מ: (ד) וא"ת יזרעו ט' מינין בערוגה ד' בד' קרנות. וד' באמצע כל רוח. וא' באמצע דכל אחד רחוק מחבירו ג"ט. וי"ל דבגלוי הא הוי ערבוב. עוד יש לומר דהשתא יכול לזרוע הרבה מכל מין שברוח חו'. וכהבו כוד דאף על גב דבערוגה שהוא ו' על ו' יש בה לכמונה שבעה דכל אמתא ברבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא. ויכ"ל לזרוע בד' קרנות ובאמצע ותי' ר"י דהא מקרא ילפינן ואין להעמיד המקרא בענין זה שאינו שיעור לא ליניקה ולא לשום דבר: (ה) שלא אסרה תורה אלא במפולת יד וקרא דהכא דקפיד אערבוב אינו אלא אסמכתא: (ו) ומכל מקום צריך שיניח קלח להפריש ביניהן כפרש"י בגמר': (ז) ושיעור. שלשה טפחים היינו עם מקום הזרעים. כהר"ש והא דתנן לעיל בפרק ב' ירק בירק ששה טפחים הני מילי בשדה גדולה שיש בה ירק הרבה אבל הכא דאין זורע מכל א' וא' אלא מעט לא חיישינן ודכותי' אשכחן גבי תבואה בית רובע. דאמרי' ביה' שכשלי לזרוע ה' מינין בב"כ א' דבכל מקום שאין זורע מכל מין ומין אלא מעט לא חיישינן אלא ליניקה: (ח) גבוה טפח. וגם ברחבו טפח כדאיתא בגמרא שבת דף פ"ה מדר"י דאמר לקמן מ"ג רוחב הפרסה וכתבו התו' דלע"ג דר"י לקמן לא מיירי אלא לענין הפסק נראה לגמרא דל"ש לגבול דה"ה נמי בשיעורו טפח: (ט) שלשה כו'. והיינו שי"ב זרעים צריך י"ב מרחקין וכל מרחק שלשה טפחים הם ל"ו טפחים ול"ן בכל הגבולי' סביב כי אם כ"ח טפחים לשתים לכל אחד ח' טפחים ולב' לכל אחד ו' טפחים. ולכן נ"ל שעל כל גבול הוא זורע ג'. וכך יכול לעשות שמניח טפח הסמוכה לקרן וזורע מין אחד ומניח שלשה טפחים וזורע. ומניח עוד ג' טפחים וזורע ונמלא שיש עוד טפח פנוי בקרן השני וכן הוא עושה לכל גבול וגבול ונמלא שיש בין מין ומין ג' טפחים שיעור הרחקה מלבד באותן שסמוכות לקרנות שאין ביניהם הרחקה לפי שאין צריכין שיש היכר בדרך שנזרעין שזה נזרע לצפון ודרום וזה מזרח ומערב כדכתב הר"ב ברישא. שהרי כתבתי שרוחב הגבול טפח ונמלא שזורע באורך טפח ויש היכר בזריעתן כמ"ש. מה שאין כן ברישא שאם יזרע ט' הוי ערבוב כמ"ש התו' לפי שאין כאן היכר ועוד שלא יוכל לזרוע מכל מין כי אם גרעין א'. תוי"ט: (י) מפני כו'. והרחקת ג' טפחים לא מהני דהכתי הוי נראה מעורבב ואף על פי שאין יונקין זה מזה. אבל בערוגה פשוטה דרישא דהוי ליטע לפי' רחב לפח באמצע לפי שאין כאן אלא ד' מינין לד' הרוחות לא נראה כערבוביא. כנ"ל. תוי"ט: (יא) ששה. דרש זרע זרעה זרעיה זרועיה כלו' דמלי למכתב זרע דמשמע חד וזרעה משמע תרי וזרעיה משמע תלת וכתי' זרועיה הרי ד' וכתיב תצמיח תוציא הד ולמחה חד כמו לת"ק הרי בית. וכי תימא קלא ו' זרעונים בערוגה בת ו' טפחים דקים ליה לר"י דבית בשית לא ינקי. כי היכי דלרבנן בה' ו' כו'. ולא אתבפר כמה הוא שיעור הרחק לר"י. ועתוי"ט. (יב) באמצע. ור"י פליג בין ברישא ובין בסיפ' והכי איתא בירו': (יג) כלו' יותר מערוג' אלא שדה גדולה ממש דהא בת"ע לעיל כתב שאין רגילו' לזרוע מן ההרדל בדה גדולה. תוי"ע: (יד) ככלה דגרס גוזל ולא גבול: (טו) התלם וכותב

ואחד מכאן ואחד באמצע: **ג** היה ראש תור ירק נכנס לתוך שדה ירק אחר מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו. היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר רבי ישמעאל אומר עד שיהא התלם מפולש מראש השדה ועד ראשו (יז). ר"ע אומר לאורך ו' טפחי' ורוחב מלואו. ר' יהודה אומר רוחב כמלא רוחב הפרסה: **ד** הנוטע שתי שורות של קשואין. שתי שורות של דלועים. שתי שורות של פול המצרי מותר. שורה של קישואים. שורה של דלועים. שורה של פול המצרי אסור. שורה של קישואים. שורה של דלועים. שורה של פול המצרי. ושורה של קישואים. רבי אליעזר מתיר. וחכמים אוסרין: **ה** נוטע אדם קישות ודלעת לתוך גומא אחת. ובלבד שתהא זו נוטה לצד זה וזו נוטה לצד זה [א](ונוטה שער של זו לכאן. ושער של זו לכאן). שכל מה שאסרו חכמים לא גזרו אלא מפני מראית העין: **ו** היתה שדהו זרועה בצלים (כא). ומבקש ליטע בתוכה שורות של דלועי' (כב). רבי ישמעאל אומר עוקר שתי שורות ונוטע

[א] כ"א ל"ג

שגדלים בו אפי' לאחר שנתמעט ואין צריך לעקור משום מקיים כלאים כיון שהיה כשר מתחלתו בשעת זריעה ומיהו אינו יכול לזרוע בו [בתחילה] לאחר שנתמעט עד שיעמידנו על גובה טפח: אחת מכאן. בשפת התלם לרחבו ואחת בשפה האחרת ואחת באמצע התלם והולך וזורע כל מין על שיהיו מרוחקין זה מזה טפח ומחצה (טז) ושהן עמוקים טפח לרבותא נקט משום דצירופ' איכא מאן דאסר דמחזי כמשום: ג ראש תור. קרן זוית המחודדת נכנסת לתוך שדה אחר כתורי זהב של תכשיטי אשה שיש להן שלש זויות מחודדות: שהוא נראה כסוף שדהו. וניכר ולא מחזי ככלאים: מפולש. פתוח משני צדדיו כמו מבוי מפולש שפתוח משתי רוחות: רבי עקיבא אומר אורך ששה טפחים. לא בעינן מפולש אלא שיהא התלם הזרוע אורך ששה טפחים אף על פי שזרע אחר מקיפו משלש רוחותיו שרי (יח): ורוחב מלואו. היינו ששה טפחים (יט) שהוא שיעור רוחב תלם ור' ישמעאל נמי בעי רוחב התלם במלואו אע"ג דלא פירש למלתיה דכיון דרבי עקיבא דמיקל ולא בעי מפולש בעי רוחב מלואו כ"ש ר' ישמעאל דמחמיר. ורמב"ם פי' רוחב מלואו שיהיה רחבו [כעמקו]: רוחב פרסה. והיינו טפח והא דקאמר רוחב פרסה ולא קאמר רוחב טפח משום דנפיק לה מקרא דכתיב (דברים יא) והשקית ברגלך כגן הירק שצריך להיות בין ירק לירק מקום להנחת הרגל דהיינו רוחב פרסה והלכה כרבי עקיבא ובפרקין דלעיל דתנן ירק בירק ו' טפחים התם מיירי בין שדה ירק לשדה ירק אחר שצריך להרחיק זה מזה ששה טפחים והכא מיירי בבא ליטע שורה אחת של ירק בתוך שדה כדתנן בהדיא והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר הלכך מפסיק בתלם רחב כמגר כלאים ליה ולמגר כלאים ליה: ד שתי שורות של קשואין שתי שורות של דלועין שתי שורות של פול המצרי מותר. דכל שתי שורות נראית כשדה בפני עצמה ואיכא הכירא ואין כאן ערבוב והוא דאיכא תלם ומפסיק בין מין למין אבל שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין ושורה אחת של פול המצרי אסור אע"ג דתלם מפסיק בין כל מין ומין לפי שהעלים של מינים הללו עלים שלהם מתפשטים ומתערבים זו עם זו וכשאין שם אלא שורה אחת מכל מין ומין נראין כאלו נזרעו כולן יחד במפולת יד ומחזו ככלאים ואין הפסקת התלם ניכרת בהן: ושורה של קשואים רבי אליעזר מתיר. קסבר הואיל ואיכא שתי שורות של קשואין אע"פ שאינן סמוכות זו לזו חשבינן להו כאילו הן סמוכות ויש כאן שדה של קשואין ושורה של דלועין ושורה של פול המצרי הוי כאלו נטועות בשדה של קשואין ושרי להו בהפסקת תלם כדתנן לעיל היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש ליטע בתוכו ירק אחר וכו': וחכמים אוסרים. לפי שאין שתי שורות של קשואין סמוכות זו לזו (כ) לא חשיבי כשדה של קשואין ומחזו ככלאים ויש כאן ערבוב ואין הפסקת התלם מועלת בהן והלכה כחכמים: ה קישות ודלעת. שהעלים שלהן מתפשטים ומתערבים זו עם זו וכל שכן שאר מינים: זו נוטה לצד זה. דאע"ג דאין הפסק של תלם מועיל להן הטיית העלים זו לצד זה וזו לצד זה מועיל להן הואיל ומה שאסרו חכמים בכלאים לא אסרו אלא מפני מראית העין: ו עוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת. שיעור השורה אין פחות מארבע אמות רוחב וכשעוקר שתי שורות של בצלים שהן שמונה אמות ונוטע באמצען שורה אחת של דלועים שהיא ארבע אמות נשתיירו שתי אמות בורות מכאן ושתי אמות בורות מכאן:

ומנ"ם

ורוחב התלם ו' וכן באמת המים זורעים לרחבה של אמה שהיא כמו כן ו' וכשיבשו המים דחזי לזריעה. הר"ש: (טז) הר"ש ולטעמיה אזיל שפי' לעיל דההרחקה היא טפח ומחצה וכדעת הר"מ אבל הר"ב שסובר כרש"י שצריך ג' טפחים הנה ברוחב הו' לא יוכל לזרוע כי אם ג' גרעינין ולכן אני אומר שלפום רהיטא העתיק לשון הר"ש. תוי"ט: (יז) עד ראשו. שתי הקצות כל אחד כראשו וסוף: (יח) כלו' שההפסק הוא הזרע האחר שנזרע בתלם אע"פ שמקיף בג' רוחות זרע השדה כיון שהוא תלם ובלא הר' אין בו זרע שעכשיו אינו חשוב הוי הפסק. ועתוי"ט בשם הר"ש: (יט) וצריך לחלק בין תלם סתם דהכא לתלם של פתיח במ"ו פ"ב: (כ) ומשמע דכי נסמכו מיהו שתי השורות של קשואין שרי ואם כן הא דתנן ברישא שתי שורות של דלועים שתי שורות של פול לאו דוקא אלא כי הוה שתי שורות של קשואין נמי שרי אפי' א' של דלועים וא' של פול דהא איכא שדה ורשאי לסמוך ירק אחר בהפסקת תלם. תוי"ט: (כא) בצלים. ויחד בצלים מפני שאפשר שכן היה המנהג אצלם. הר"מ: (כב) של דלועים. ולא דמי למתני' דלעיל שיכול ליטע שתי שורות של.

ומניח קמת בצלים במקום ב' שורות. שהן שמונה אמות רוחב ועוקר שתי שורות שהן ברוחבן ח' אמות וזורע באמצען שורה א' של דלועין שהיא ד' אמות נמצא בין שורה האמצעית של דלועין לקמת הבצלים שתי אמות רחבות (כג) וקמת הבצלים ח' אמות. ושתי אמות רחבות בין קמת הבצלים לשורה שניה של דלועים. הרי בין שורה של דלועים לשורה של דלועים י"ב אמה וכן לעולם: רבי עקיבא אומר עוקר ב' שורות ונוטע שתי שורות. קסבר שאין צריך להפסיק בין שתי שורות של דלועי' לקמת הבצלים אלא תלם כדתנן לעיל בפרקין בשאר ירקו' ובין שורו' של דלועים לשורות של דלועים מפסיקים שמנה אמות של קמת הבצלי' בלבד: וחכ"א אם אין בין שורה לחברתה י"ב אמה וכו'.

ונוטע שורה אחת. ומניח קמת בצלים במקום שתי שורו'. ועוקר שתי שורות ונוטע שורה אחת. רבי עקיבא אומר עוקר שתי שורות ונוטע שתי שורות. ומניח קמת בצלים במקום שתי שורות. ועוקר שתי שורות ונוטע שתי שורות. וחכ"א אם אין בין שורה לחברתה שתים עשרה אמה לא יקיים את הזרע של בנתיים: ז דלעת בירק כירק. ובתבואה נותנין לה בית רובע. היתה שדהו זרועה תבואה. ובקש ליטע לתוכה שורה של דלועין. נותנין לה עבודתה ששה טפחים. ואם הגדילה יעקר מלפניה. רבי יוסי אומר נותנין לה עבודתה ארבע אמות. אמרו לו התחמיר זו מן הגפן. אמר להן מצינו שזו חמורה מן הגפן שלגפן יחידית נותנין לה עבודתה ששה טפחים. ולדלעת יחידית נותנין לה בית רובע. ר"מ אומר משום ר' ישמעאל. כל שלשה דלועין לבית סאה לא יביא זרע לתוך בית סאה. ר' יוסי בן החוטף אפרתי אמר משום ר' ישמעאל כל שלשה דלועין לבית כור לא יביא זרע לתוך בית כור:

פרק ד קרחת הכרם ב"ש אומרים כ"ד אמות וב"ה אומרים שש עשרה אמה. מחול הכרם ב"ש אומרים שש עשרה אמה. וב"ה אומרי' שתי עשרה אמה. ואיזו היא קרחת הכרם כרם שחרב (א) מאמצעו. אם אין שם שש עשרה

חכמים כר' ישמעאל סבירא להו שצריך שיהיו בין שורה של דלועים לחברת' י"ב אמה והיינו כר' ישמעאל שצריך הפסק שתי אמות רחבות בין שורה של דלועי' לקמה של בצלים וחכמים מתירים לסמוך שורה של דלועים אצל קמה של בצלים ולא מצריכין אלא תלם אחד בלבד כשאר ירקות אבל י"ב אמה בין שורה של דלועים לחברתה בעו חכמים לפי שהדלועים עלין שלהן רחבות ומתפשטות הרבה כדי שלא תראה כל השדה מעורבב בבצלים ודלועים והלכה כחכמים: ז דלעת בירק. הבא ליטע דלעת אצל ירק עבודתה כירק דהיינו ששה טפחים. אבל אם בא ליטע דלעת בתבואה צריך להרחיב לה בית רובע כשיעור עבודת התבואה שהוא עשר אמות ושני טפחים ומחצה על עשר אמות והוא מקום זריעת רובע הקב: שורה של דלועים נותנים לה עבודתה ששה טפחים. וקילא שורה מדלעת יחידית דדלעת יחידית בתבואה צריכה בית רובע לפי שהשורה מוכרא בפני עצמה וליכא ערבוב כמו בדלעת יחידית וששה טפחים דתנן הכא הוי שיעור רוחב אבל שיעור אורך לא אתפרש במתניתין ובתוספתא פירשו דצריך שיהיו שיעור האורך עשר אמות ומחצה: ואם הגדילה. השורה דהכניסו ענפים בתוך ששה טפחים יעקור מלפניה כל הענפים שנתפשטו ונכנסו בתוך שיעור זה: נותנין לה עבודתה. של שורת הדלועים ארבע אמות שצריך להרחיק ארבע אמות מן התבואה: התחמיר זו מן הגפן. דתנן לקמן בפ"ד הנוטע שורה של חמש גפנים בית הלל אומרים אינו כרם ואינו נותן לה עבודת הכרם ארבע אמות אלא ששה טפחים והכא נמי בשורה של דלועים אין להחמיר וליתן לה ד' אמות דאין להחמיר בכלאי זרעים יותר מבכלאי הכרם (כד): מצינו שזו חמורה מן הגפן. אע"ג דאיסור כלאי זרעים קיל מאיסור כלאי הכרם מ"מ הא אשכחן דלגפן יחידית כשבא ליטע אותה בתבואה נותנין לה עבודתה ששה טפחי' ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע שהן עשר אמות ושני טפחים ומחצה על עשר אמו' ושני טפחי' שהיא מתפשטת והולכת למרחוק הכי נמי אין לתמוה אם לשורה אחת של גפנים נותנים לה עבודתה ששה טפחים ולשורה של דלועין נותנין לה ארבע אמות: כל שלשה דלועין לבית סאה. ר"מ פליג אתנא קמא דאמר שלדלעת יחידית בתבואה נותנים לה בית רובע וסבר איהו דנותנים לה שלישית בית סאה ורבי יוסי בן החוטף אפרתי סבר שלישית בית כור. ואין הלכה כדברי כולם אלא כתנא קמא בלבד. ודלעת השנויה במתניתין היא דלעת יונית בלבד שעלים שלה רחבים ומסככים ומתרבים טפי אבל דלעת מצרית עם שאר דלועין דינן כשאר ירקות:

פרק ד קרחת הכרם ומחול הכרם מפרש להו והזיל: בית שמאי אומרים עשרים וארבעה אמות. אם קרחתו עשרים וארבעה אמות מותר לזרוע לשם פחות מכאן לא יביא זרע לשם: שחרב מאמצעו. ויש גפנים כל סביבות הקרחה שהיא שש עשרה אמה על שש עשרה אמה וקורים אותה הקרחת על פני רוחב הכרם שאין גפנים אלא מפני נדי הקרחת: אם אין שם

של קשואים ושתי שורות של דלועים ושתי שורות של פול המצרי דמאי שורה מב"ש ועוד דכיון שבא לעקור מחזי טפי כדאשכחן בירושלמי: (כג) כלומר ותנן לעיל בפרק ב' משנה ח' דבור הוי הפסק: (כד) וטעמא דכלאי כרם אסורים בהנאה וכלאי זרעים מותרים אפילו באכילה כדתנן בפ"ח:

פרק ד (א) שחרב. והוא גזור ממלת קרח

עישרה אמה, לא יביא זרע לשם. היו שם שש עשרה אמה נותנין לה [א]עבודתה, וזורע את המותר: ב איזו היא מחול הכרם בין כרם לגדר. אם אין שם שתים עשרה אמה לא יביא זרע לשם. היו שם שתים עשרה אמה נותנין לו עבודתו וזורע את המותר: ג רבי יהודה אומר אין זה אלא גדר הכרם. ואיזו הוא מחול הכרם. בין שני הכרמים. [ב]גדר (ה) שהוא גבוה עשרה טפחים. והריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה: ד מחיצת הקנים אם אין בין קנה לחבירו ג' טפחים כדי שיכנס הגדי, הרי זו כמחיצה. וגדר שנפרץ עד עשרה אמות הרי הוא כפתח. יתר מכן כנגד הפרצה אסור. נפרצו בו פרצות הרבה(ז). אם העומד מרובה(ח) על הפרוץ מותר. ואם הפרוץ מרובה על העומד כנגד הפרצה אסור: ה הנוטע שורה של חמש גפנים. בית שמאי אומרים כרם. ובית הלל אומרים אינו כרם עד שיהו שם שתי שורות(ט). לפיכך הזורע(י) ארבע אמות שבכרם בית שמאי אומרים קידש שורה אחת. ובית הלל אומרים קידש שתי שורות: ו הנוטע שתים כנגד שתים. ואחת יוצאת זנב. הרי זה כרם. שתים כנגד שתים ואחת בינתים. או שתים כנגד שתים. ואחת באמצע. אינו כרם. עד שיהו שתים נגד שתים ואחת יוצאת זנב: (יד) ז הנוטע שורה אחת בתוך שלו. ושורה אחת בתוך של חבירו.

[א] ק"א לו עבודתו [ב] נ"ל ואיזה הוא

ודרך

ישם ט"ז אמה. כדברי ב"ה לא יביא זרע לשם אפי' באמה האמצעית דד"א שבצד הכרם ומזה וד' אמות שבצד הכרם מזה הוו עבודת הכרם דעבודת הכרם ד' אמות כדתנן לקמן לפי שהיו בוצרים בשוורים ובעגלות ובעת המרישה חורשים אותה בשוורים הלכך אותן ד"א ככל' דמו ואם נשארו בנתיי' ק"א חוץ מאותן ד' לכל לד לא בטלי לגבי כרם ומותר לזרען בציר משמנה אמות שדי פלגא להכא ופלגא להכא בטלי לגבי כרם וככרם דמו ואסור לזרוע בהן משום כלאים. ולבית שמאי לא חשיב שדה פחות משמונה אמות הלכך כ"ד אמות בעינן ארבע לעבודי הכרם מכאן וכנגדן מכאן ששו להו שם עשרה שדי אי להכא ומי להכא איכא שדה ולא בטלי: ב מחול הכרם. מקום פנוי בין כרם לגדר סביב כמו מחולת הנשים(ג) כשמרקדות בסביב לשון אז תשמח בתולה במחול (ירמיה לא): אם יש שם י"ב אמה. כדברי בית הלל נותן ד' אמות לעבודת כרם וזורע השאר אבל אם אין שם י"ב אמה לא יביא זרע לשם. דארבע אמות דלהדי כרם עבודת הכרם וארבע אמות דלהדי כותל כיון דלא מזדרעי מפני תקון הבית(ג) כדי שיהלך אדם ע"ג קרקע סמוך לכותל ויטיף הטפר כלום ויתחזקו יסודותיו אפקורי אפקר להו ואמצעיות אי איכא ד' אמות חשיבי ואי לא בטלי לגבי כרם והכא לא בעיק שם עשרה שאין האסור אלא מצד אחד. וכל הנך אמות באמה בת ששה טפחים: ג אין זה אלא גדר הכרם. מקום שבין גדר לכרם גדר הכרם הוא ואפי' אין שם אלא ד' אמות(ד) מרחיק ארבע אמות וזורע את המותר: ואיזהו מחול הכרם. שצריך י"ב אמות. מקום שבין ב' כרמים זה חק שבר' מקום שבין ב' כרמים ככרם שחרב באמצעו הוא נדון. ובירושלמי מוכיח דלא אמר ר' יהודה איזהו מחול הכרם בין שני הכרמים אלא כגון שאין שורות הכרמים שוות של זו לזו כגון דכרם של לד זה של ממול שורותיה מן המזרח למערב ושבצד אחר מן הלפון לדרום דלאם היו מכוונים מודה ר' יהודה דכולה כקרחת הכרם ובעי ט"ז אמה ואין הלכה כרבי יהודה: איזהו גדר. המפסיק בין הכרם שיכול להניח כרם מצד זה ולזרוע מצד אחר וכן חריץ: ד ג' טפחים. דכל פחות מג' כלבוד דמי(ו) והוא שיעור כדי שיכנס הגדי: הרי היא כמחיצה. ומותר לסמוך גפנים מצד זה וזרעים מצד זה: נדון כפתח. ואפי' כנגדו מותר לסמוך אבל יותר מי' לא חשיב כפתח וצריך הרחק' כנגד המקו' הפרוץ: ואם הפרוץ מרובה על העומד אסור כנגד הפרוץ. אבל כנגד העומד מותר אם הוא רחב ארבעה אבל פחות מארבעה אף כנגד העומד אסור: ה בש"א כרם. וצריך להרחיק ממנה ד"א כדי עבודת הכרם: אינו כרם עד שיהיו ב' שורות. וא"צ להרחיק אלא ו' טפחים כגפן יחידי: הזורע ד"א. כלו' בתוך ד"א של עבוד' הכרם: ב"ש"א קדש שורה אחת. דכי אמרה תורה (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם שורה אחת מקריא כרם: ובה"א קדש ב' שורות. דאין נקרא כרם פחות מב' שורו' הלכך ותבוא' הכרם דאמרה תורה דקדשה ב' שורות משמע: ו ואחת יוצאת זנב. כגון ג' גפנים נטועות בשורה אחת ושתים בשורה שנייה כנגד שתים מן השלש (יא): וא' בינתים. שהשתים כנגד ב' והחמישית כנגד אויר (יב): וא' באמצע. כגון גפן הנטועה וד' גפנים לארבע רוחותיה (יג): ז יצורה

קנה הוא (ויקרא י"ג): (ב) כי כתב הר"ש סביב כמו מחולות. דטעם דמשמעו' המקום הפנוי הוא סביב כל הכרם בין הגדר לד' רוחותיו. והוא הדין נמי אם אינו אלא מצד אחד ולשון הר"מ עזיבת הדבר: (ג) כדתנן במ"ד פ"ב דב"ב: (ד) ולהר"מ ארבע אמות ומחלה: (ה) גדר. אגב שהזכירו מפרש ליה ואגב גדר מפרש חריץ. הר"ש: (ו) ודבר זה הלכה למשה מסיני. הר"מ: (ז) הרבה. שנפרץ במקומות הרבה פרצות פחותו' מ' ויותר' משלש. הר"ש: (ח) מרובה. שאפי' אם העומד מן הקיר יותר ממדי' כל המקומות הפרוצו' בו כשיהיו נכללות. הר"מ: (ט) שתי שורות. וכתב"מ וכמה יהיה בכל שורה ב' גפנים לו יותר והשתא הא דתנן שתים כנגד שתים וא' יוצא זנב היינו כי הוו ה' נטועים בכהאי גוונא הוא דהוי כרם. אבל כי לא נטוע כהאי גוונא צריך ו' ג' לכל שורה: (י) הזורע כו'. קדש לבית הלל שתי שורות וכגון דזרע חוץ לכרם שהוא נטוע ה' על ה' דהיינו ה' שורות בכל שורה ה' ולבית שמאי מקדש אותה שורה חילונה של לד הזרע כשזרע בעבודת הכרם שהוא ד' אמות. ולבית הלל קידש ג' בשורה חילונה וג' שכנגדן בשורה שנייה. יכו': (יא) כזה * * (יב) כזה * * * * * * (יג) כזה * * * * להר"מ אחת * יוצאה זנב כזה * * ואחת בנתים בזה * * * * ואח' באמצע * * * כזה * * ועי"ש צורה של הר"מ ז"ל הם * כל הכרמי' בא"י: (יד) עד * * כו'. הא -

לפת

ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע. וגדר שהוא נמוך מעשרה טפחים. הרי אלו מצטרפות: גבוה מעשרה טפחים(יז). אינן מצטרפות. רבי יהודה אומר אם ערסן מלמעלה הרי אלו מצטרפות: **ח** הנוטע שתי שורות אם אין ביניהן שמונה אמות. לא יביא זרע לשם. היו שלש אם אין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה. לא יביא זרע לשם. רבי אליעזר בן יעקב אומר משום חנינא [א]בן חכינאי. אפילו חרבה האמצעית ואין בין שורה לחברתה שש עשרה אמה. לא יביא זרע לשם. שאילו מתחלה נטען הרי זה מותר בשמונה אמות: **ט** הנוטע את כרמו [ב](על שש עשרה אמה) שש עשרה אמה. מותר להביא זרע לשם. אמר רבי יהודה מעשה בצלמון באחד שנטע את כרמו על שש עשרה שש עשרה אמה והיה הופך שער שתי שורות לצד אחת וזורע את הניר. ובשנה אחרת היה הופך את השער למקום [ג]אחר וזורע את הבור. ובא מעשה לפני חכמים והתירו. רבי מאיר ור' שמעון אומרים אף הנוטע את כרמו על שמונה [ד](שמונה) אמות מותר:

פרק ה **כרם** שחרב. אם יש בו ללקט עשר גפנים לבית סאה. ונטועות כהלכתן

[א] ס"א חנניה [ב] נ"א בהיפך [ג] יכו' הזרע [ד] ס"א ל"ג

אחת בתוך שלו ושורה אחת בתוך של חבירו. ויחידי כגון ששורה אחת של שתי גפנים ושורה אחת של שלם ואפי' כדי שמעון דאמר לקמן גבי המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו לא קדש דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הכא מודה דמגלפינן לאסור הזרעים כיון דאיכא שלו ושל חבירו(טו): ודרך היחיד ודרך הרבים. שאין אחד מהם רחב שמונה אמות דברוחב שמונה אמות (טז) אמרינן בשלהי פרקין דאין מצטרפות: הרי אלו מצטרפות. להיות קרויין כרם וצריך להרחיק ד' אמו': אם ערסן מלמעלה. שהעלה ראשי הגפנים על גבי הגדר ומתערבין אותם שבצד הגדר מזה עם אותם שבצד הגדר מזה. ועירסן הוא לשון איזהו ערים דתנן לקמן בריש פ"ו כלומר שעשה לכן ערס: **ח** הנוטע שתי שורות. של שתי שתי גפני' ואין בכן אחת יוצאת זנב: אם אין ביניהם שמונה אמות לא יביא זרע לשם. דמצטרפין להיות כרם אבל רחוקים שמונה חוץ ממקום הגפנים אין מצטרפים (יח) והרי הן כגפן יחידית ומרחיק ששה טפחים מגורה זו וששה טפחים מגורה זו וזורע ששה אמות שבאמצע: בין שורה לחברתה ט"ז אמה. דכיון דאיכא ג' שורות הוי ככרם גדול והמקום שבין כל שתי שורות מהן נדון כדין קרחת הכרם שהוא גם עשרה אמה אבל חרבה השורה האמצעית. לדברי תנא קמא לא בעינן ביניהם שיעור קרחה כיון דלא נשתייר כרם ולא דמי לכרם בן ארבע ומגם שורות דכי חרבה האמצעית אכתי נשאר כרם הלכך בעי המקום המוקרח ט"ז אמה: רבי אליעזר בן יעקב אומר אפי' הרבה השורה האמצעית. ומאחר שהיה כבר כרם אף עתה דין כרם יש לו וצריך ט"ז אמה: שאלו מתחלה נטען. כלומר שאם לא הגיעו לעולם לכלל כרם ולא היה נוטען מתחלה אלא בתי שורות לא היה צריך להיות בגיהן אלא שמנה אמות כדאמרינן לעיל עכשיו שנטען שלש והגיעו לכלל כרם אף על פי שחרבה אמצעית ולא נשארו אלא שתים הרי הן ככרם שחרב באמצעיתו וצריך ט"ז אמה ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב: **ט** הנוטע את כרמו ט"ז אמה. שכל שורה של גפנים רחוקה מחברתה ט"ז אמה: מותר להביא זרע לשם. ואין צריך להרחיק אלא ששה טפחים מן השורה כעבודת גפן יחידית: צלמון. שם מקום: הופך שער שתי שורות. כרם גדול היה שכל שורה רחוקה מחברתה ט"ז אמה ולא היה רוצה לסכך גפנו ע"ג תבואתו והיה מגלף השורות שתים שתים ולאפי הגפנים דהיינו השער של כל שתים שתים הופך לצד אחד אלו כלפי אלו ונשאר המקום פנוי מצד זה ומצד זה וזורע אלא שמניח ששה טפחים ולשנה אחרת עושה להפך שכך היה דרכם מקום שזורעים בו שנה אחת לשנה אחרת מניחים אותו בור בלא חרישה ובלא זריעה(יט): אף הנוטע את כרמו על שמנה שמנה אמות מותר. קסברי כיון דרחוקות השורות שמנה אמות הוה ליה כגפן יחידית ומניח סמוך לשורה ששה טפחים וזורע את השאר ולא בעינן שש עשרה אמה אלא בכרם חרב אבל בנוטע ומעיקרא כי מרחקי שמנה אמות דיו וכן הלכה:

פרק ה **כרם** שחרב. עשר גפנים לבית סאה. שיש בקרקע של בית סאה י' גפנים לא פחות מכן ונטועות כהלכתן. דהיינו שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב ואין רחוקות זו מזו ט"ז אמות ולא פחות מד' אמות(א):

כרם

הא תו למה לי. ואפשר לי לומר דבתי לירות היינו לותה של הר"ת ולותה של הר"ב בתיהם כלוין להקרא בשם יוצאה זנב. ואחת מהן היא יותר כלויה. ואלו לא חזר ושנה עליו ה"א לשתי הלורות הוו כרם. ואשמעינן דדוקא לותה היותר כלויה היא בכלל כרם ולא האחרת. והתנא סמך על שבימיו היה ידוע ומפורסם איזו הוא הלולה היותר כלויה תיו"ט. והת"ח תי' דאתי לאשמעינן אפי' יהיה א' בנתים או בלמלע וגם א' יוצאה זנב דהוי כלם ועל דרך זה י"ת לקמן כרם שנטוע ערבוביא: (טו) והיינו כשהזרעים הם שלו: (טז) לא ע"ז אמות כדרך הרבים בפ"ב דפאה. אלא שביל הדרכים לרבים. הר"א: (יז) גבוה מעשרה. דוקא נמוך מעשרה מלטרפות דאי גבוה י' אינן מלטרפות. והא דהכן גבוה מי' לרבותא דר"י לא ערסן כו': (יח) דלעיל לענין חולה לא והכא לענין תוכה. וזה שלמר בירו' לר"א המחירו תוכה יותר מחולה לה. וטעמא דריחוק ח"א דאין שדה פחות מד' אמות כדלעיל ר"פ: (יט) כלו' ולא משום איסור הר"ם ור"י אחא לסיוע לא"ק:

פרק ה (א) ואליבא דר"ב דמתני' דלקמן דהא לרבנן הוי כרם אפילו בנטועים בפחות מד' אמות. ועיין שהאריך ומודה דהגמרא בפרק הספינה מוכח דכן

כהלכתן. הרי זה נקרא כרם דל. כרם [א](דל) שהוא נטוע ערבוביא. אם יש בו לכוין שתים נגד שלש. הרי זה כרם. ואם לאו אינו כרם. רבי מאיר אומר הואיל והוא נראה כתבנית הכרמים הרי זה כרם: ב כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות. רבי שמעון אומר אינו כרם. וחכמים אומרים [ב](כרם) ורואין את [ג]האמצעיות כאלו אינן: ג חריץ שהוא עובר בכרם עמוק עשרה ורחב ארבעה. רבי אליעזר בן יעקב אומר אם היה מפולש מראש הכרם ועד סופו הרי זה נראה כבין שני כרמים וזורעים בתוכו. ואם לאו הרי הוא כגת. והגת שבכרם עמוקה עשרה ורחבה ארבעה. רא"א זורעים בתוכה. וחכמים אוסרים. שומרה שבכרם גבוהה עשרה. ורחבה ארבע. זורעין בתוכה. ואם היה שער כותש אסור: ד גפן שהיא נטועה בגת או בנקע נותנין לה עבודתה וזורע את המותר. ר' יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם. והבית שבכרם זורעין בתוכו: ה הנוטע ירק בכרם. או מקיים. הרי זה מקדש ארבעים וחמשה גפנים. אימתי [ד](בזמן) שהיו נטועות על ארבע ארבע. או על חמש חמש. היו נטועות על שש שש. או על שבע שבע. הרי זה מקדש ט"ז אמה לכל רוח. עגולות ולא מרובעות: ו הרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לו אלקטנו מותר. כשאחזור אלקטנו. אם הוסיף במאתים אסור: ז היה עובר בכרם ונפלו ממנו

זרעים

[א] ס"א ל"ג [ב] ס"א ל"ג [ג] ירו' והאמצעיות [ד] ס"א ל"ג

דכן הלכה: (ב) דצריך לחרישת שוורים ד' אמ"ת כדלעיל פ"ג: (ג) וכתב הר"ש דהיינו דאמר ר"י בפרק דלעיל מ"ז אם ערכן. ודבר תימה הוא ששינה לשונו ושאת ערכן בידי אדם וכותש ממילא. תוי"ט: (ד) ותימא דאם כן צריך שיהיה יותר מד' אמות דצריך שיהיה כמוק ד' אמות. וכי תימא דאין הכי נמי אין זה במשמע לשון הר"ב. ועיין בתוי"ט: (ה) וכאלו אויר הכרם מקיף הזרע שבבית וגרע משומרה. וביאו' דרש לה מקרא (ישעיה מ"ב) ובבתי כלאים הוחבאו בית שמכניסין בו את הכלאים: (ו) גם הטוב פירוש משנה הזאת נגנז ולא האיר לעולם*). והרוצ' להשכיל בראות מנוסחה כי טוב. יטה שכמו לסבול באריכות בדברי התוי"ט: (ז) בריש ב"ב. והטעם משום דכתיב לא תזרע כרמך כלאים דומיא דזריעה דניחא ליה. תו':

והטעם

*) הא"ר ונדפס בסוף הספר

כרם דל. שגפניו מועטים ואעפ"י כן דין כרם יש לו ואין זה קרחת הכרם דאותו חרב באמצעו וזה נחרב מכל צד: ערבוביא. שאין הגפנים מכוונים בשורה: אם יכול לכוין. בכל הכרם שתים כנגד שלש כגון שיביא חוט ומותח ועולה הגזע מכוון שתים כנגד שתים ואחד יוצא זנב אע"פ שהנוף אין מכוון הרי זה כרם אבל אם עולה הנוף מכוון והגזע אינו מכוון אין זה כרם: כתבנית כרמים הרי זה כרם. ובעי הרחקה ט"ז אמות ואין הלכה כר' מאיר: ב כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות. שאין בין שורה לשורה ארבע אמות: אינו כרם. ומרחיק ששה טפחים וזורע את השאר דכיון שאין יכול(ג) להכניס בשורים ביניהם אין שם כרם עליו: וחכמים אומרים כרם. דרואים את האמצעיים כאילו אינם ומצטרפין החיצונים אם יש ביניהם ריוח הראוי להם לפי שדרך בני אדם ליטע שורות לגופות הרבה ביחד ואותן הראוין להתקיים ולהעבות כדי שיאמרו כרם והשאר יהיו לעצים הלכך אלו האמצעיים הנטועים בתוך הריוח הראויים להיות בין שורה לשורה רואים אותם כאלו הם עצים בעלמא והחיצונים מצטרפים להיות כרם: ג וזורעים בתוכו. דהשתא הפסק ורשות אחרת כיון דעמוק עשרה ורחב ארבעה ומפולש אבל פחות מעשרה או נמי אי פי' עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש אלא שהכרם מקיפו משלש רוחות אין זורעים בתוכו שהרי היא כגת שנחלקו בה רבי אליעזר ורבנן לקמן ורבי אליעזר בן יעקב סבר כרבנן דאסרי לזרוע בגת: שומרה שבכרם. תל גבוה שהשומר עומד עליו לשמור הכרם ורואה למרחוק: זורעים בתוכה. ובהא לא פליגי רבנן על רבי אליעזר לפי שהיא גבוהה ואין אויר הכרם מקיפה אבל בגת שאויר הכרם מקיפה אסרי רבנן וכן הלכה: ואם היה שער כותש. שהשריגים של הגפנים שהן קרוין שער היו מתערבים ומסתבכים למעלה על גבי השומרה זה על זה כעלי במכתש(ג): ד נקע. בקיעים שבבדות כעין גומות: נותנים לה עבודתה. ששה טפחים שזו היא עבודת גפן יחידית: וזורע את המותר. ולא אמרינן דמחזי ככלאים כיון שהגפן והזרעים בתוך הגת או בתוך הנקע: אם אין שם ד' אמות אסור. כדין מחול הכרם דפרקין דלעיל דבעי ארבע אמות לעבודת הכרם (ד) ואין הלכה כר' יוסי: והבית שבכרם. בקצוות הבית יש גפנים: זורעים בתוכו. ולא אמרינן הואיל והגפנים מקיפים אותו מארבע רוחותיו אין האמצעות מועילות(ה): ה הנוטע ירק בכרם. פי' משנה זו פרשתי למטה בסוף זה הקונטרס(ו): ו כשאגיע לו. אע"פ שהוסיף מאתים עד שלא הגיע לו מותר מאחר שאינו מתעצל בכלאים אבל כשאחזור אסור משום דנתעצל ונתייאש ודכוותה גבי מחיצת הכרם שנפרצה (ז) דכשנתייאש ולא גדרה קדש אבל לא נתייאש שמתעסק כל שעה לגדור ולא הספיק עד שהוסיף מאתים לא קדש וכיצד משערין אם הוסיף מאתים רואים כמות שהם ירק זה או מין של תבואה זו מן המובחר בכיוצא זמן יבש שלא תאמר בו ליחה הגע עצמך שיבש במאה שעה אם נשתהא בארץ חצי שעה משהגיע לו ולא לקטו הרי הוסיף מאתים ואסור שכשם שהוא יבש תוספתו בכל חצי שעה חלק ממאתים כשהוא בתלוש כך מוסיף בחצי שעה חלק ממאתים כשהוא

במחובר

במחובר (ס): ז עם הזבלים או עם המים. כשמזבל כרמו או כשפותח אמת המים להשקות הכרם פעמים יש עמהם זרעים וכל הני שלא בכוונה מזרע שרי דלא תזרע כרמך בכוונה משמע: סיערתו הרוח. שהיה עומד בשדה וזרע והוליכה רוח סערה את הזרע בכרם: לאחריו מותר. דשלא בכוונה היה (ע) ולא רצה שהוליך הרוח את הזרע לתוך הכרם: ולפניו אסור. אם סיערתו הרוח לפניו ורצה אסור: כיצד יעשה אם עשבי' יופך. יחרוש ויהפך שרשי העשבים ובזה לא יצמחו: אם אביב. שכבר צמח הזרע אלא שלא הביא שליש: ינפץ. הזרע מן השיבולי' והקשין מותרין (י) והדגן אסור: ואם הביאה דגן תדלק. והכל אסור: ח ר' אליעזר אומר קדש. שכן בערביא מקיימין קוצים בכרם כדי שירעו גמליהם ומאחר שמקצת ב"א מקיימי' אותם בשדותיהם הוו כלאים בכ"מ דשפיר קרינן בו אשר תזרע דמשמע מה שב"א נוהגי' לזרוע ורוצי' בקיומן: לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימים. באותו מקום כגון קוצים בערביא לפי שלשם מקיימים אותם אבל בשאר מקומות שאין מקיימי' אותן מותר והלכ' כחכמי': הארום. מין ירק שעליו רחבים ומתקנין אותו בתבשיל וקורין לו בערבי סוקנב"ר: והקיסום. אדר"א בלע"ז שמדלין אותו על הסכות ועל החלונות: ושושנת המלך. רוזי"ן בלע"ז: וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם. מן התורה אבל מדרבנן הוו כלאים דהכי מוכח במנחות [דף עו]: קנבוס. קנאפ"ו בלע"ז ובערבי קונ"ב: וחכמים אומרים כלאים. והלכה כחכמים: הקינרס. בערבי כרשו"ף ובלע"ז קרד"ו והוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג) וקוץ ודרדר תצמיח לך:

פרק ו איזהו ערים. שנותנים לו עבודתו ד' אמות כעבוד' הכרם אע"פ שאינו אלא שורה אחת וערים הוא שמשרגים קנים כמו ערב כדרך שמשרגי' את המטו' ומדלין עליה שריגי הגפני' ואליבא דבית הלל קבעי דאמרי לעיל בפ"ד אינו כרם עד שיהיו שם שתי שורות ובערים מודו דבשורה אחת נמי הוי כרם: מן הגדר ולשדה. כגון אם היו הגפנים נטועי' למזרחה של גדר והזמורו' עולים על הגדר אם בא לזרוע במערבה של גדר (ל) אין מוני' ארבע אמות מעיקרן של גפנים שהן להלאה מן הגדר אלא צריך להרחיק ארבע אמות מן הגדר ששריגי הגפנים מודלות עליו וזו מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה: טועים כל האומרים כן. דלעולם לא אמרו ב"ה דעריס של שורה אחת של גפנים כרם להצריכה שירחיקו ממנו' לבדה ד' אמות ולא הוזכר הך ד"א בערים אלא לענין זה שאם יש ד' אמות מעיקר גפני' לגדר שהן מודלות עליה נותנין לו את עבודתו ו"ט כמו שנותני' לגפן יחידית וזורע את המותר עד הגדר ואם אין ד"א מעיקר הגפנים עד הגדר לא יביא זרע לשם ומידי דהוה אגפן שהיא נטועה בגת או בנקע דאמר ר' יוסי בפרקין דלעיל אם אין שם ד' אמות לא יביא זרע לשם ור' יוחנן בן נורי ור' יוסי אמרו דבר אחד (ב) והכי מפורש בהדיא בירושלמי: ר"ע אומר ג' טפחים. היא עבודת גפן יחידי' ואין הלכ' כר"ע: ב מן המדרגה. מתל גבוה עשוי כמין המדרגה: אם כשהוא עומד למטה בארץ. יכול ללקט הענבים התלוין בערים רואים את כל הערים כאלו הוא מקום עיקר הגפנים והרי הן ואוסר ד"א בשדה לכל רוח משפת הערים לארץ ודוקא לכתחלה הוא דאסור לזרוע אבל אינו מקדש אלא ו"ט מידי דהוה אמותר פסקי ערים דלקמן בפ' ז': ואם לאו

זרעים או שיצאו עם הזבלים או עם המים. הזורע וסיערתו הרוח. לאחריו מותר. סיערתו הרוח לפניו. ר' עקיבא אומר אם עשבים יופך. ואם אביב ינפץ. ואם הביאה דגן תדלק(יא): ח המקיים קוצים בכרם רבי אליעזר אומר קדש. וחכ"א לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימין. הארום והקיסום. ושושנת המלך. וכל מיני זרעים (יב) אינן כלאים בכרם. הקנבוס רבי טרפון אומר אינו כלאים. וחכמים אומרים כלאים. והקינרס כלאים בכרם:

פרק ו איזהו ערים הנוטע שורה של חמש גפנים בצד הגדר שהוא גבוה עשרה טפחים או בצד חריץ שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה. נותנין לו עבודתו ד' אמות. ב"ש אומרים מודדין ד' אמות מעיקר הגפנים לשדה. ובה"א מן הגדר לשדה. א"ר יוחנן בן נורי טועים כל האומרים כן. אלא אם יש שם ד' אמות מעיקר גפנים ולגדר נותנין לו את עבודתו וזורע את המותר. וכמה היא עבודת הגפן ששה טפחים לכל רוח. רבי עקיבא אומר שלשה: ב ערים שהוא יוצא מן המדרגה(ג). רבי אליעזר בן יעקב אומר אם עומד בארץ ובוצר את כולו הרי זה אוסר ארבע אמות בשדה ואם לאו אינו אוסר אלא

(ח) והטעם נ"ל שכן זה שעורו לענין ביטול. כדתנן במ"ט פ"ב דערלה וע"ש בפי' הרב תוי"ט: (ע) וחייב לעקור כשיראה ואם קיימן הרי זה קדש. הר"מ: (י) והיינו כר' הושעיא ביר'. אבל הר"מ פסק בחבורו כר' יוחנן דהכל אסור בהנאה. ודתנן ינפץ פי' ביר' משום דיותר ראוי לקבורה בעודו אביב ולא משהוא ראוי לשריפה והכן בפ"ב דתמורה כלאי הכרם שדרכו לשרף ישרף שדרכו לקבר יקבר: (יא) תדלק. הוא שאמר הכתוב פן תקדש המלאה ותרגומו דלמא תתוקד הר"מ. ואם רצה הותן וקיימן הרי אלו ישרפו עם הגפנים הסמוכים להם. הר"מ. ושיעור הביאה דגן היינו שליש: (יב) מיני זרעים. דכתיב כרמך לא תזרע כלאים זרעים הדומי' לכרם ובקנבוס ולוף הוכין אשכולות כמין ענבים להכי הוי כלאים. רש"י במנחות דע"ו. והר"מ בפ"ה נתן טעם שנגמרים עם תבואת הכרם. ופי' הכ"מ שכמו שהכרם אינו ניתר עד ג' שנים מטעם ערלה וקנבוס ולוף עושין לג' שנים כדלעיל פ"ב מ"ה:

פרק ו (א) וגם הר"מ בחבורו כתב כן. והקשה הראב"ד דאמאי צריך הרחקה מאחורי הכותל שהרי הפסק בין הגפנים והזרע. ופי' הכ"מ דשאני הכא שהגפנים עולים על הכותל חזר הגדר להיות כאלו הוא עיקר הגפנים: (ב) ולעיל מ"ד כתב דאין הלכה כר"י וכ"כ במ"ז דלקמן: (ג) וזה לשון

אלא כנגדו. רבי אליעזר אומר אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה. אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים אינה מצטרפת עמה ואם לאו הרי זו מצטרפת עמה: ג המדלה את הגפן על מקצת אפיפירות לא יביא זרע אל תחת המותר. אם הביא לא קדש. ואם הלך החדש אסור. וכן המדלה על מקצת אילן סרק: ד המדלה את הגפן על מקצת אילן מאכל מותר להביא זרע אל תחת המותר ואם הלך החדש יחזירנו. מעשה שהלך רבי יהושע אצל רבי ישמעאל לכפר עזיז והראהו גפן מודלה על מקצת תאנה אמר לו מה אני להביא זרע אל תחת המותר אמר לו מותר. והעלהו משם לבית המגנייה והראהו גפן שהוא מודלה על מקצת הקורה וסדן של שקמה (ז) ובו קורות הרבה אמר לו תחת הקורה זו אסור והשאר מותר: ה איזהו אילן סרק כל שאינו עושה פירות. רבי מאיר אומר הכל אילן סרק חוץ מן הזית והתאנה. ר' יוסי אומר כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלמות הרי זה אילן סרק: ו פסקי ערים שמנה אמות ועוד. וכל מדות שאמרו חכמים בכרם אין בהם ועוד חוץ מפסקי ערים. אלו הן פסקי ערים. ערים שחרב מאמצעו ונשתיירו בו חמש גפנים מכאן וחמש גפנים מכאן. אם יש שם ה' אמות לא יביא זרע לשם. שמנה אמות ועוד. נותנין לו כדי עבודתו וזורע את המותר: ז ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה. נותנין לו עבודתו וזורע את המותר. רבי יוסי אומר אם אין שם ארבע אמות לא יביא זרע לשם:

הקנים

לאו. שאינו יכול ללקט כל הענבים עד שיעלה במדרגה או בסולם אין אסור לזרוע אלא תחת הערים בלבד וחוצה לו מותר ואפילו בתוך ארבע אמות של עיקר הגפני' של ערים הואיל ועומדי' על המדרגה וכן הלכה: אף הנוטע שורה אחת בארץ ושורה אחת במדרגה. משתי שורות שצריך כדי שיחשבו כרם והכא לא מיירי בערים אלא בב' שורות של גפנים שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב: אם המדרגה גבוה עשרה. אין שתי שורות מצטרפות להיות כרם אלא דין גפן יחידית יש לכל שורה ושורה ואין הלכה כרבי אליעזר (ד): ג אפיפירות. עצים ארכים (ה) ארוגים שתי וערב ומדלים עליהם שריגי הגפנים ומשכיבים אותן בהן כשהן ארוכות הרבה ואם הדלה הגפן על מקצת האריג אסור לזרוע תחת המותר ואף על פי שאין עליו זמורות ואם זרע לא קדש: ואם הלך החדש. שגדל הגפן והוציא שריגים ומלא כל האפיפירות: אסור. הזרע שנזרע תחת המותר אם הוסיף מאתים לאחר שהלך החדש עליהן: וכן המדלה גפן על אילן סרק. דינו כדין אפיפירות לפי שאדם מבטלו על גבי גפנו והוי כאלו כלו גפן אבל אילן מאכל שאין אדם מבטלו על גבי גפנו אותו מותר שאין הגפן מודלית עליו חשוב בפני עצמו ולא הוי כגפן ומותר להביא זרע לשם: ד יחזירנו. למקום שהיה תחילה ויזרע המותר(ו): עזיז. שם מקום: אמר לו מותר. שאין אדם מבטל תאנתו מפני גפנו: בית המגנייה. שם מקום: סדן של שקמה. שרש של אילן שקמה והוא אילן תאנה הגדל ביערי' ומחתכין ממנו קורות לבנין: תחת קורה זו אסור והשאר מותר. שאני רואה כל קורה וקורה כאילן בפני עצמו(ח): ה הכל אילן סרק. דסבר ר' מאיר כל שאר אילנות אדם מבטל אצל גפנו ור' יוסי סבר דכל מין שרגילין ליטע ממנו שדות שלימות חשובים הן ואין אדם מבטלן מפני גפנו והלכה כת"ק דאילן שאינו עושה פירות הוא דבטיל לגבי גפן: ו פסקי ערים. מפרש לה והולך: שמונה אמות ועוד. כלו' מוסיף עוד על שמונה אמות דבר מועט והיא בשית אמה דהיינו טפח(ט): שחרב מאמצעו. כגון שנטע י"א גפנים בצד הגדר וחרב גפן האמצעי ונעשו שתי ערים שאין ערים פחות מה' גפנים: שמונה אמות ועוד נותנין לו עבודתו. לר' יוחנן בן נורי דלא חשיב ערים כרם נותן ששה טפחים לזה וששה טפחים לזה וזורע את המותר ולמאן דחשיב ליה כרם צריך שיתן ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה ואינו יכול לזרוע אלא אותו ועוד. ומיהו אפילו מאן דחשיב עריס כרם לאו לכל מילי מגלא בעי בפסקי ערים ט"ז אמה כמו בקרחת הכרם ועוד דהזורע ארבעה אמות בכרם מקדש והזורע מותר פסקי ערים מששה טפחים ואילך לא מקדש כדלקמן (פרק ז משנה ג): ז ערים שהוא יוצא מן הכותל מתוך הקרן וכלה. כגון שהיו גפנים הנטועות בצד גדר והיו מחזיקות את כל הגדר אלא שלש בראש הקרן מזה ושתים בראש הקרן השני מזה ובאמצע הכותל אין שם גפנים אלא בשני זוית הכותל עומדת: נותנים לו עבודתו. ששה טפחים מכאן וששה טפחים מכאן וזורע שאר הכותל ואף על פי שאין אורך הכותל ארבעה אמות: ורבי יוסי

אומר.

לשון הר"מ בחבורו פ"ח גפנים שהיו נטועים במדרגה גבוהה והערים שלהן יוצא ומסכך על השדה: (ד) והטעם מדתנן ר"א אומר משמע שבא לחלוק וא"כ כלב"י לא ס"ל הכי ומבנת רא"ש קב ונקי. תוי"ט: (ה) והיינו ערים לפי שהעצים והקנים עצמן הן נקראים אפיפירות, הר"מ: (ו) והלך החדש דהכא לא הוי כמו הלך החדש דלעיל דהתם פירוש שהלך על מה שנזרע כבר. ועתוי"ט: (ז) ושל שקמה. כלו' אף הקורה משל מין של שקמה היה. ובפ"א במין מין ופי' שקמה עיין מ"ש מ"ח פ"ק תוי"ט: (ח) כן הוא בתוספתא. ותימא שהכי אילן מאכל הוא ומאי צריך להאי טעמא. ואולי שכיון שהוא מין שאנס מדבריה לא חשיב כאילן מאכל. תוי"ט: (ט) לשון הר"מ ושיעור טפח הנזכר בכל הש"ס וכו יהיה השיעור תמיד. הוא ד' אצבעות בגודל או שש באצבע

אבל

אומר אם אין שם ד"א וכו'. ר' יוסי לטעמיה דאמר בפרקין דלעיל גבי גת ונקע אם אין שם ד"א והכא קמ"ל דלא תימא דוקא גת ונקע שפתוחים מארבע רוחות הוא דמצריך רבי יוסי ד"א אבל אצל כותל שאינו מוקף מארבע רוחות אימא לא. וקמ"ל דאפילו בהא [ס"א] בהא נמי מצריך ר"י ארבע אמות משום דיש כאן (ה') גפנים בין שני קרנות של כותל אבל גבי גת ונקע שאין שם אלא גפן יחידית אימא לא צריכא. ולעיל כתבנו דאין הלכה כר' יוסי:

ח הקנים היוצאים מן העריס וחס עליהם לפסקן, כנגדן מותר. עשאן כדי שיהלך עליהן החדש אסור: ט הפרח היוצא מן העריס רואין אותו כאלו משוטלת תלויה בו כנגדו אסור. וכן בדלית. המותח זמורה מאילן לאילן תחתיה אסור. ספקה בחבל או בגמי תחת הספוק מותר. עשאה כדי שיהלך עליו החדש אסור:

פרק ז

המבריך את הגפן בארץ. אם אין עפר על גבה שלשה טפחים לא יביא זרע עליה אפילו הבריכה בדלעת (ב) או בסילון. הבריכה בסלע אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות מותר להביא זרע עליה. הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני: ב המבריך שלש גפנים ועיקריהם נראים. רבי אליעזר ב"ר צדוק אומר אם יש ביניהם מארבע אמות ועד שמונה הרי אלו מצטרפות (ג) ואם לאו אינן מצטרפות. גפן שיבשה אסור' ואינה מקדשת. רבי

אבל תחת הגודל ושני השעורים שוין: (י) ונלבד שלא יהיה בתוך עבודת עיקר הגפן. הר"ש:

פרק ז (א) וברתנן בפרק לא יחפור מרחיקין את הזרעים מן הכותל, כו' הולך לפרש כן: (ב) בדלעת. ביבשה והר"ב שכתב משום זרעים בדלעת כו' שהדלעת יבשה הוי ליה לפרש כן משום הברכת הגפן עליו. תוי"ט: (ג) מצטרפות. להיות כרם ואם לאו אינן מצטרפות ודינן כגפן יחידים בעבודתו

ח הקנים היוצאים מן העריס. בולטין חוץ לסדר העריס: וחס עליהן לפסקן. שלא הניחן שם מחמת שדעתו להדלות עליהן הגפן אלא מפני שחס עליהן בלבד: כנגדן מותר. לפי שאינן חשובים מן האפיפירות הלכך מותר לזרוע תחתיהן: כדי שיהלך עליהן החדש. שידלה על גבן פריגי הגפן כשיצמחו ויגדלו: ט הפרח היוצא. מלשון ספרחה הגפן (ש"י י) כלומר מה שגדל מן הגפן יוצא ובולט חוץ לעריס: משוטלת. הוא הברזל שהבונים מורידים בחבל למטה על פני החומה לראות בו את הבנין [אם] החומה ישרה ובו משערים את הזרעים הנזונים תחת הפרח והכא מיירי כגון שגדלו זמורות העריס יותר מעבודתו ופרח לחוץ דבתוך עבודתו אפי' אין שם פרח אסור: וכן בדלית. וכן משערין בגפן יחידית המודלית על גבי כלונסות שאינה עריס אם פרחה חוץ לו' טפחים שהם עבודתה: תחתיה אסור. תחת הזמורה אבל מן הצדדים מכאן ומכאן מותר(י): ספקה בחבל. שלא היתה הזמורה ארוכה שתגיע מאילן לאילן וקשר בראשה חבל או גמי להאריך אותה כדי שתספיק עד האילן. תחת הזמורה אסור תחת הספוק מותר. אבל אם עשה הספוק כדי שיהלך עליו החדש. אסור לזרוע תחתיו:

פרק ז המבריך את הגפן בארץ. ומעברת הסבכה חוץ לו' טפחים דבתוך ו' טפחים אפי' יש עפר על גבה ג"ט אסור משום עבודת גפן יחידית: לא יביא זרע עליה. אבל מן הצד מותר דזרעים לצדדים לא משתרשי אלא שעושין העפר תיחוח ומלקין יסודות הכותל(א) כשזורעים אצלו אבל אין השרשים שלהן הולכין מן הצד. וטעמא דלא יביא זרע על הגפן המוברכת אפילו חוץ לעבודתה לפי שהגפן רך ונכנסים שרשי הזרעים בגפן והוי הרכבת ירק באילן אבל שאר אילנות שאינן רכין שרי: אפילו הבריכה בדלעת או בסילון. שתחב הגפן בתוך הדלעת או בתוך הסילון אסור משום דשרשי הזרעים נוקבים ומפלשין עד הגפן כשאין על גבה ג' טפחים עפר. ומשום זרעים בדלעת לא מתסר כגון שהדלעת יבשה: סילון. צינור ומרזב וסילון אחד הוא ובסילון של חרס דווקא מיירי דבסילון של מתכת אין צריך עפר שלשה טפחים: הבריכה בסלע. קשה. דסלע רך [מתפלש] ונפתח מן השרשים: הארכובה שבגפן. גפן שהיא נכפפת על גבי קרקע וחוזרת ונזקפת כמין ארכובה עקומה כשבאים למדוד ו"ט שהן עבודת גפן יחידית מודדין מן העיקר השני ממקום שהוא חוזר וזוקף והני מילי כשאין העיקר הראשון נראה אלא דומה כאלו היא נטועה במקום כפיפתה אבל אם העיקר הראשון נראה וניכר שהוא שרש הגפן בעקומה אין מודדין אלא מן העיקר הראשון: ב המבריך שלש גפנים. דרך המבריך כשיוצאין שתי זמורות מגפן אחת חופר באמצע ומשכיב הזמורה תחת הקרקע באותה גומא ומוציא ראשה מכל צד ונעשית גפן מגלה ומשלש גפנים עושים ששה והוא הדין דהוי מצי למתני (המורכיב) [נ"ל המבריך] שתי גפנים משלש דבהכי הוו כרם דהא איכא שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב: ועיקריהן נראין. שלא השכיב כל הגפן בקרקע (דאם כן) [נ"ל דאם לא כן] לא היו שלש עומדים שם גפנים אלא שהניח העיקר ועשה מגפן אחת שתי גפנים: אם יש. בין גפן לגפן. לא פחות מארבע ולא יותר משמונה מצטרפים ואף על פי ששתים יונקות משרש אחד שהבריך כשתי גפנים: גפן שיבשה אסורה. אסור לזרוע בתוך עבודתה משום מראית העין ואם זרע אינה מקדשת ולא מבעיא בחורף שאסור לזרוע תחתיה דליכא למיחש למראית העין בכל הגפנים נראים כיבשים

רבי מאיר אומר אף צמר גפן אסור ואינו מקדש. רבי אליעזר ב"ר צדוק אומר משמו אף על גבי הגפן אסור ואינו מקדש: ג אלו אוסרין ולא מקדשין. מותר חרבן הכרם. מותר מחול הכרם. מותר פסקי עדים. מותר אפיפירות. אבל תחת הגפן. ועבודת הגפן. וארבע אמות שבכרם הרי אלו מתקדשות: ד ה המסכך את גפנו(י) על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קדש. וחייב באחריותו. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. אמר רבי יוסי מעשה באחד שזרע את כרמו בשביעית. ובא מעשה לפני רבי עקיבא. ואמר אין אדם מקדש דבר שאינו שלו: ו האנס שזרע את הכרם ויצא מלפניו. קוצרו אפילו במועד. עד כמה הוא נותן לפועלים עד שליש. יתר מכאן. קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד. מאימתי הוא נקרא אנס משישקע: ז הרוח שעלעלה את הגפנים על גבי תבואה. יגדור מיד. אם ארעו אונס מותר. תבואתו שהיתה נוטה תחת הגפן. וכן בירק. מחזיר ואינו מקדש. מאימתי

כיבשים(ד) אלא אפי' בקיץ דניכר שהיא יבשה אסור משום דגם בקיץ איכא גפנים שנושרין עליהן ונראים כיבשים והן אינן יבשים: צמר הגפן. מין שקורין קיטו"ן ואילן שלו דומה לגפן אסור ואינו מקדש לפי שאינו מין זרעי' (ה): אף ע"ג הגפן. אם זרע על גבי הגפן המודלית בקרקע ואין על גבה עפר ג"ע אסור ואינו מקדש ואין הלכה כר"מ ולא כר"א בר' צדוק שאמר משמו: ג אלו אוסרים. המקום לזרוע בו: ולא מקדשים. שאם זרע אין הזרע טעון שריפה: מותר חרבן הכרם. כגון הא דתנן לעיל קרחת הכרם ע"ז אמה אם לא היו שם אלא ט"ו אמה וזרע שבע אמות לא קדש. וכן מותר מחול הכרם י"ב אמה אם לא היו שם אלא י"א אמה והרחיק ד' אמות מן הכרם וזרע את המותר לא קדש: מותר פסקי עדים. דתנן בפרקין דלעיל אם יש שם [פי'] לא יביא זרע לשם ואם הרחיק ו' טפחים מכאן וו' טפחים מכאן וזרע את המותר לא קדשי. ופסקי עדים דנקט לרבותא ואע"פ שיש עדים מכאן ועדים מכאן. וכל שכן בעדים אחד: מותר אפיפירות. דתנן בפרקין דלעיל לא יביא זרע אל תחת המותר אם הביא לא קדש: אבל תחת הגפן. כגון זמורה שנמשכה חוץ לעבודת הגפן וזרע תחתיה: ועבודת הגפן. ו' טפחים שהם עבודת הגפן יחידית: ועבודת הכרם. ארבע אמות: ד ה וחייב באחריותו. לשלם לו את תבואתו ואפי' למאן דלא דאין דינא דגרמי שאני הכא דקא עביד מעשה בידים: אין אדם מקדש דבר שאינו שלו. ולא דמי לשאר אסורי' שבתורה כגון הנותן חלב ודם בקדירת חבירו או בשר בחלב של חבירו דאוסרן שאני כלאים דכתיב בהו (דברי' כב) לא תזרע כרמך כלאים דמשמע כרמך ולא כרם אחר ורבנן אמרי לא תזרע כרמך אין לי אלא כרמך כרם אחר מנין ת"ל כלאים מכל מקום (ז) ואין הלכה כר' יוסי [ור' שמעון] ולא כר' עקיבא: בשמיטה. אין לו בהם קנין גמור שהכל הפקר ואינו השוב כשלו: ו האנס. בגזל כרם וזרעו: ויצא מלפניו. שחזר הכרם לבעליו כשהוא זרוע: קוצרו אפילו במועד. ואע"פ שאינו דבר האבד שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אע"פ כן מפני מראית העין התירו לקצר' במועד שלא יהא נראה כמקיים כלאים בכרם א"נ אם הוא ירא שמא יוסיף מאתים במועד אז הוי דבר האבד דאע"ג דהאנס לא אסרן דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מכל מקו' אם הוסיפו מאתים לאחר החזרה לבעלים קדש דלא גרע מלכשאחזור אלקטנו או בערתו הרוח לפניו דתנן לעיל שקדש: עד שליש. אית דמפרשי עד שליש בשכר הפועלים שאם לא מצא פועלים אלא בשליש יותר על שכרן הראוי יתן כדי שיעקור הכלאים מיד. יותר על זה לא יתן אלא קוצר כדרכו אע"פ שהכלאים משתהים בכרם. ואית דמפרשי עד שליש ממה ששוין פירות הכרם ותבואת השדה יתן לפועלים כדי לעקור הכלאים מיד יותר משליש שוי פירות הכרם ותבואת הזרע לא יתן אלא ימתין עד שיקצור כדרכו: מאימתי נקרא אנס. כלו' מאימתי נקרא הכרם על שם האנס להתגב כשלו לאסר בזריעה: משישקע. שם הבעלים מן הכרם ויקרא על שם הגזלן ונאותה שעה תהיה הכרם מסוגה כשלו ויקדש כל מה שיזרע בה: ז הרוח שעלעלה. שסערה. ות סערה מתרגמינן רוח עלעלא: יגדור. כמו גודר בתמרים כלומר יחתוך וילקוט(ח): וכן בירק. [הנוטה] תחת הגפן: יחזיר. התבואה והירק למקומו: ואינו מקדש. אם לא החזיר אינו מקדש דהא דתנן לעיל תחת הגפן אוסר ומקדש הייננו כשעיקר התבואה תחת הגפן אבל כשעיקר התבואה עומדת חוץ לגפן ונוטה תחת

שעבודתו ו"ט הר"ש: (ד) כלומר ובאמ' יש בהן עדיין לחות שהרי בימי הקיץ יחזרו לכמות שהיו. אלא אפילו בקיץ דניכר שהיא יבשה שהרי כל שאר הגפנים לחים הם ואלו היה בזה הגפן ליחה היתה נראית לחה כשאר הגפנים אפילו הכי גזרינן משום דגם בקיץ איכא גפנים כו'. וגזרינן בכל גפן יבשה משום מראית עין. כן פירוש דבכי הר"ב. תוי"ט: (ה) כלומר שיזרע אצל גפן בכרם אינו מקדש לפי כו'. הר"מ: (ו) את גפנו. כתבו התוס' סוף פרק הערל דהוא הדין הזורע כההיא עובדא דמייתי בסיפ' אלא נקט מסכך משום רבותא דהכא קמא דאף במסכך אסור: (ז) ירושלמי והכלה עעמא מדלא כתיב כלאים בכרמך והכתיב כרמך כלאים שלא סמך כלאי' לכרמך שמע מינה דבכל מקום אסיר כלאים. תוי"ט: (ח) כן פירש הר"ש גם לגי' דיגדור בשני רישי"ן וגי' הר"מ בשני דלתי"ן מלשון גודו אילנא. וקשה דהכא הנא יחתוך ובסיפא יחזור. והכלה דה"ע כמ"ש הר"ת בפירוש' שהענפים נשברו ונעקרו. כלומר דלא נעקרו משרשיהן מן האילן דא"כ אין כאן עוד קידוש כלל. אלא שלא נשברו ולא נעקרו לגמרי. אבל אין להם תקנה להעמידה בנעייה שינה אותם מעל גבי התבואה ומותכין אותן ממקום שנשברו ונעקרו

תחת

מאימתי תבואה מתקדשת משתשריש. וענבים משיעשו כפול הלבן. תבואה שיבשה כל צרכה. וענבים שבשלו כל צרכן אין מתקדשות: ח עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש. ורבי שמעון אומר זה וזה אוסרין ולא מקדשין. המעביר עציץ נקוב בכרם. אם הוסיף במאתים אסור(יא):

פרק ח **כלאי** הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים ואסורין בהנאה. כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים. ומותרין באכילה. וכל שכן בהנאה. כלאי בגדים מותרין בכל דבר. ואינן אסורין אלא מללבוש. כלאי בהמה מותרים לגדל ולקיים(ג). ואינן אסורים אלא מלהרביע. כלאי בהמה אסורים זה בזה: ב בהמה עם בהמה, וחיה עם חיה, בהמה עם חיה. וחיה עם

תחת הגפן אינו מקדש: משתשריש. משעה שיתפשטו השרשים בקרקע. ואית דגרסי משתשליש כלומר משתביא שליש דהתנן אמר (שם) ותבואת הכרם ופחות משליש לא מקרי תבואה: וענבי' משיעשו כפול הלבן. שאם זרע תבואה או ירק בכרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן ועקר הזרע קודם שיגיעו הענבים להיות כפול הלבן הרי זה לא קדש וכן ענבים שנעשו כפול הלבן וזרע בצדן תבואה או ירק ולקט הזרע קודם שישרים או קוד' שיביא שליש למאן דגרים משתשלים הרי זה לא קדש: תבואה שיבש' כל צרכה וענבי' שבשלו כל צרכן. שנטע גפן בצד התבואה שיבשה כל צרכה או זרע בצד [הענבים שבשלו] כל צרכן. אינן [מתקדשות]. דאמר קרא (דברים כב) פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם אינו נקדש עד שיהיה שם מלאת זרע ותבואת כרם ותבוא' ירק שלא השרישו או שלא הביאו שליש לא הגיעו לכלל מלאת זרע וכן לאחר שיבשו שוב אינן קרוין מלאת זרע וענבים קודם שיגיעו להיות כפול הלבן או לאחר שבשלו כל צרכן אינן קרויין תבואת כרם(ט): ח עציץ נקוב. שיש בו נקב כדי שרש קטן וזרע בתוכו: מקדש בכרם. אם הניחו בכרם או בארבע אמות של עבודת הכרם מקדש כאלו נזרע בארץ: אוסרין ולא מקדשין. לא יביא זרע לתוכו לכתחלה ואם הביא לא קדש דלא הוי כזורע בארץ ואין הלכה כרבי שמעון: המעביר עציץ נקוב בכרם. עציץ נקוב שיש בו תבואה שהביאה שליש(י) והעבירו בכרם שיש בו ענבים כפול הלבן ולא הניחו בארץ אלא העבירו תחת הגפנים בלבד אם הוסיפו הזרעים בדרך העברתו אחד ממאתים כל מה שהיו תחלה אסור הזרע שבעציץ אבל הגפנים לא קדשו כיון שלא הניחו בקרקע(יב). ולעיל בפרק כרם שחרב פירשנו היאך רואין אם הוסיף אחד ממאתים:

פרק ח **כלאי** הכרם אסורים מלזרוע. אבל אינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיזרע שני מיני זרע שהן כלאים זה בזה ויזרעם בכרם(א) דהכי משמע קרא (שם) לא תזרע כרמך כלאים לא תזרע שני מיני זרעים שהן כלאים בתוך כרמך ואם זרעו בכרם לוקה שתים משום כלאי זרעים וכלאי הכרם: ומלקיים. אם רואה אותם ומניחם מלעקרם אסור אלא שאינו לוקה אא"כ עושה מעשה: ואסורים בהנאה. כתיב (דברים כב) פן תקדש תוקד אש מלמד שהן טעונים שרפה ואסורים בהנאה(ב): אלא ללבוש. והוא הדין להעלות עליו דכתיב (ויקרא יט) לא יעלה עליך: אלא להרביע. להכניס כמכחול בשפופרת אבל מותר להכניס לדיר ולהעמיד זה אצל זה שני מינים זכר ממין זה ונקבה ממין אחר: כלאי בהמה אסורים זה עם זה. כגון הנולדים מן הסוס שאביהן חמור עם הנולדים מן החמור שאביהן סוס ומתני' תי' כמ"ד אין חוששין לזרע האב דלמ"ד חוששין כל מיני פרדו' א' הן(ד) ומותרים זה בזה. ובירו' אלו לסוכים אסור לרכוב על פרד' ונק"ו ומה אם בבגדי' שאתה מותר ללבוש זה על גבי זה אתה אסור בתערובתן בהמה שאתה אסור להנהיג זו עם זו לא כ"ש שאתה אסור בתערובת' ומקשינן והכתיב (שמואל ב יג) וירכבו איש על פרדו וינוסו אבל בני דוד כשנהרג אמנון ומשנינן אין למדין מן המלכות(ה) תו מקשינן והא כתיב (מלכים א א) והרכבתם את שלמה בני על הפרדה אשר לי ומשנינן הביא בריה משֵׁשת ימי בראשית. ויא ומיהו חזינא להו לרבנן קשישי קמאי דקמן שרוכבין לפניהם על פרדות ואין מוחה בדבר(ו) אלא מזהירים שלא להנהיג יחד שתי פרדות דשמא אחת מהן נולדה מחמור ואביה סוס והספקת מסוס ואביה חמור: ב בהמה עם בהמה וחיה עם חיה וכו'. אע"ג דלא תחרוש בשור ובחמור (דברים כב) אמר רחמנא

ונעקרו וז"ש הר"ב וילקט דשייך בגפנים המונחים על התבואה ולא שייך זה בתבואה: (ט) אלא ענבים ומעים. הר"ח: (י) היינו לגי' משתשלים ולגי' משתשרים ה"נ דכוותה שיש בו תבואה שהשרישה: (יא) אסור. בפסחים ד' כ"ה אמר רבא הכי קאמר כתיבי כתיב הזרע וכתיב המלאה הא כיצד זרוע מעיקרא בהמלאה זרוע ובא הוסיף אין לא הוסיף לא: (יב) הכי משמע בירו' דלכולי עלמא הזרעים נאסרים אע"ג דהגפנים לא נאסרו. וליכא דמתני' כמי מוכחא דלא קדשו הגפנים דהא תנן אסור ולא תני קידש ועיין בתוי"ע בשיטת הרמב"ם ז"ל

פרק ח (א) **כלומר** עם המין יזרעם במפולת יד כדלעיל פ"ק: (ב) נ"ל דקבלה הוא כיון דלשריפה קיימא היינו כדי שלא יהנה ממנו: (ג) לגדל ולקיים. כלומר לגדלן ולקיימן לעצמו שיהנה בהם. אבל בלגדל לחוד הוה משמע דטורח הגידול הותר לו ולא שיהנה בהם. ואי תנא לקיים ה"א לאחר שגדלו ע"י עו"ג אבל לגדלם הוה דומיא דזריעת כלאים וליהסר הלכך צריכו תרווייהו. תוי"ע: (ד) שבשניהם יש שני צדדים: (ה) פי' שהם היו תוקעין עצמן לדבר הלכה. ושהיו אומרים אין לנו עסק אלא בתורה אבל לא במלות. ת"ח: (ו) וטעמא משום דק"ו מעיקרא פריכא דאף בכלאי בהמה דוקא יחדיו כתיב ואי מונח דף על ב' בהמות שהם בני

עם בהמה. טמאה עם טמאה. וטהורה עם טהורה. טמאה עם טהורה. וטהורה עם טמאה. אסורין להרוש ולמשוך ולהנהיג: ג המנהיג סופג את הארבעים. והיושב בקרון סופג את הארבע'. ר"מ פוטר. והשלישי' שהיא קשורה לרצועות אסור': ד אין קושרין את הסוס לא לצדדי הקרון ולא לאחר הקרון. ולא את הלובדקי' לגמלים. ר' יהודה אומר כל הנולדים מן הסוס אע"פ שאביהן חמור מותרין זה עם זה. וכן הנולדים מן החמור אע"פ שאביהם סוס מותרין זה עם זה. אבל הנולדים מן הסוס עם הנולדים מחמור אסורים זה עם זה: ה הפרוטיות אסורות. והרמך מותר. [א] ואדני השדה חיה. ר' יוסי אומר מטמאות באהל כאדם. הקופד וחולדת הסניים. חיה. חולדת הסניים. ר' יוסי אומר בית שמאי אומרים מטמא כזית במשא וכעדשה במגע: ו שור בר מין בהמה. ור' יוסי אומר מין חיה. כלב מין חיה. רמ"א מין בהמה. חזיר מין בהמה. ערוד מין חיה. הפיל. והקוף מין חיה. ואדם מותר עם כלם. למשוך. ולחרוש. ולהנהיג:

פרק ט א אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתי'. ואינו מטמא בנגעים אלא צמר

א כ"א לבני

לסמנה. ילפינן שור שור משבת דה"ה לכל בהמה חיה ועוף (ז): ולמשוך ולהנהיג. למשוך את שלרכו למשוך ולהנהיג את שלרכו להנהיג. גמל ארמיה במשיכה וחמור ארמיה בהנהגה (ח) ומיהו בין בגמל בין בחמור חייב בין מושך בין מנהיג: ג והיושב בקרון. חייב הואיל ואזלי מחמתיה חשוב כאלו מנהיגן: ר"מ פוטר. היושב בקרון דלאו מידי קעביד ואין הלכה כר"מ: והג' שהיא קשורה לרצוע'. אם שני סוסים קשורים בקרון וקשר שם חמור אע"ג דבלא חמור קאזלי אסור ולא שרינן לחמור כמאן דליתיה: ד אין קושרין סוס בצדי הקרון. כשהבקר מושכת בקרון אין קושרין סוס בצדו או אחריו של קרון כדי שילמוד למשוך לפי שטעמים הסוס שאחר הקרון דוחף את הקרון ומנהיגו בגופו: לובדקי'. חמור של לוב והוא גדול ועריץ משאר חמורי' ודומה לגמל: אע"פ שאביהן חמור מותרין זה עם זה. שאביו של זה חמור ואביו של זה חמור וקמ"ל דלא אמרינן אתילד סוס ומשתמש בלד חמור ובלד חמור ומשתמש בלד סוס דכיון דאמותיהן שוות אין חוששין לזרע האב (ט): אבל הנולדים מן החמור עם הנולדים מן הסוס אסורים זה עם זה. כיון שאמו של זה ממין המחמורים ואמו של זה ממין הסוסים דבתר זרע האם אזלינן והרי הן שני מינים והלכה כר' יהודה: ה פרוטיות. מין פרדות שאין אדם יכול לעמוד [עליהן] ולברר על ידי סימנים איזה מהם אמו חמור ואיזה מהם אמו סוס הלכך אסורין זה עם זה: והרמך מותר. שהכל מין אחד ואמם סוס ובלשון ערבי קורין לסוסיא נקבה רמך ודומה לו בני הרמכים: אדני השדה. חיה הגדלה בשדות וכמין חבל גדול יוצא מן הארץ שגדלה בו אותה חיה ושמה ידוע והוא ידעוני הכתו' בתורה וממוכ' בטבורו באותו חבל היוצא מן הארץ ונולתו נורת אדם בפרצוף וידים ורגלים ואין כל בריה רשאה לקרב אליו (י) כיהוא הורג וטורף כל הקרב אליו וכשרוצי' לצוד אותו מורים במצי' בחבל עד שנפסק ומיד צועק בקול מר ומת מיד ואליו רמז (באיוב ה) כי עם אבני השדה בריתך: מטמא באהל כאדם. דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע על פני השדה באדם שגדל בשדה: הקופד. שרץ שגופו מלא קולים וכשאדם נוגע בו כופל עלמו ומכניס ידיו ורגליו בבטנו ונעשה ככדור וקורין לו בלע"ז אריצ"ו: חולדת הסניים. חולדה הגדלה בסנה: כזית במשא. דמספקא להו אם מין חיה ומטמא' נבלתו בכזית ומטמאה כמי טומאה חמורה במשא לטמא אדם לטמא בגדיו כנבלת בהמה (יא) טמאה או מין שרץ הוא ומטמא בכעדשה אבל אינו מטמא במשא כנבלת בהמה אלא במגע כשרץ ואין הלכה כר' יוסי לא באדני השדה ולא בחולדת הסנאים: ו שור הבר. שור הגדל במדבר: מין בהמ'. ולכן אסור (יב) ואינו טעון כסוי דסברי רבנן עיקרו מן הישוב היה אלא שברח למדבר ונעשה שור בר: מין חיה. וטעון כסוי וחלבו מותר קסבר עיקר מן המדבר היה וסימני' שנו' מכונים להכיר בין בהמה לחיה בשאר חיות נאמרו חוץ משור הבר ואין הלכה כר"י: כלב מין חיה. כ"מ לכותב כל חיה שברשותו לאחר או למוקדים כל חיה שברשותו (יג): רמ"א מין בהמה. ואין הלכה כר"מ: ערוד. חמור הבר: ואדם מותר עם כולם. דכתיב (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור אבל אתה חורש באדם ושור באדם וחמור:

פרק ט אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים. דכתיב (שם) לא תלבש שעטנז צמר ופשתים שעטנז כלל צמר ופשתי' פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. צמר ופשתי' אין מידי אחריני לא. צמר הוא צמר רחלי' ואילים בלבד דכתי' (מלכים ב ג) ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילי' צמר אין לך קרוי צמר סתם אלא צמר אילי' (א) אבל שאר צמר צריך ליתן שם לווי צמר גמלי' צמר ארנבי' צמר עזי': ואינו

ב' מינים מוסר לישב עליו. הכא"ם בסוף נדה: (ז) בסוף פ"ה דב"ק. ושם פס"ק דטמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה אינן אסורין לחרו' ולמשוך כו' אלא גדלבנן: (ח) וכר"מ מפרש למשוך בהם העגלה או האבן ובדומה לו ולהנהיג שיקשרם ביחד ויוליכם וזה ענין שאמר הכתוב ימדיו ר"ל לחבר ביניהם וילמדם על איזה דרך שיהיה או לרכיבה וזולתה: (ט) ולעיל במ"ב מפרש דלמ"ד חוששין יכול מיני פרדות מותרין. ול"ל דודאי למ"ד חוששין כולן מין א' שהרי כיון שבשניהם יש שני צדדין חשובין כמין א'. כיוצא שיש בזה יש כמו כן בזה. אבל ר"י שאר דפרדות שאמותיהן בלתי שוות לפורי' ה"א דכמו שחוששין לזרע האב כמו כן חוששי' לזרע האב וכי במי יש ב' צדדים לכלאי' כו' ה"א דניחוש לכל לד ולד שישתמש בלד אחר שאינו מינו קמ"ל דסברת ר"י דאין חוששין כלל לזרע האב וכמאן דליתי'. תוי"ט: (י) כמלא החבל: (יא) דהיה בכלל בהמה בדאמרי' בפ' בהמה המקשה: (יב) וכ"כ הר"מ ונעמס דאלו לענין כלאים לא נ"מ דכל ב' מינים אפי' שניה' מין בהמה או חיה אסורים כדתנן במ"ב לענין לחרוש וכ"ש לענין הרבעה' והש"ך בספ' כל"ז השיג על הר"ב בזה דנ"מ דלרבנן מותר שור הבר עם השור כדפסק שם בש"ע ולר"י אסור. ת"מ: (יג) ה"ה באדני שדה כמי הא כ"מ:

פרק ט (א) ירוי' כלומר אילים

צמר ופשתים. אין הכהנים לובשין לשמש בבית המקדש אלא צמר ופשתי׳(ב). צמר גמלי׳ וצמר רחלים שטרפן זה בזה. אם רוב מן הגמלים מותר. ואם רוב מן הרחלים אסור. מחצה למחצה אסור. וכן הפשתן והקנבוס שטרפן זה בזה: **ב** השיראים והכלך. אין בהם משום כלאים. אבל אסורים מפני מראית העין. הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים. ובלבד שלא יהיה בשרו נוגע בהן(ט). אין עראי לכלאים. ולא ילבש כלאים אפי׳ על גבי עשרה: **ג** מטפחות הידים. מטפחות הספרים. מטפחות הספג אין בהם משום כלאים. רבי אלעזר אוסר. ומטפחות הספרים. אסורות משום כלאים: **ד** תכריכי המת. ומרדעת של חמור. אין בהם משום כלאים. לא יתן המרדעת על כתיפו (יג) אפילו להוציא עליה זבל: **ה** מוכרי כסות מוכרין כדרכן. ובלבד שלא יתכונו בחמה מפני

משנה בנגעים אלא צמר ופשתים. דכתיב (ויקרא יג) והבגד כי יהיה בו נגע צרעת בבגד צמר או בבגד פשתים: אין הכהנים לובשים לשמש במקדש אלא צמר ופשתים. דבבגדי כהנים (ג) כתיב שש ובד והוא פשתן שעולה בד בבד כלומר קנה יחידי מכל גרעין ואין שני קנים עולים מגרעין אחד ובאבנט כתי׳ תכלת וארגמן ותולעת שני: ותכלת. צמר צבוע בדם חלזון. וארגמן. צמר צבוע בצבע אדום ששמו ארגמן והוא לאכ״ה בלע״ז. ותולעת שני. צמר צבוע בצבע אדו׳ שקורין כרמי״זי: שטרפן. שערבן: מותר. לערב עמהן פשתן לפי שצמר רחלים נתבטל ברוב של גמלים(ד): וכן פשתן וקנבוס. שנתערבו והרוב מן הקנבוס מותר להביא צמר ולערב עמהם: **ב** השיריים והכלך. מינים של משי הן (ה) והכלך גדול בכרכי הים ותבניתו כתבנית הזהב והוא רך ביותר ודומה לצמר (ו): אבל אסורים. דאתי לאחלופי בצמר ופשתים. ומפני שלא היו מצויין ביניהם לא היו מכירים בהם ואתי לאחלופי הלכך אסורים מפני מראית העין אבל האידנא שהשתא מצוי ביניכו והכל יודעים ומכירים בו אין אסור שום מין של משי בצמר או בפשתים וכן הקנבוס שרי בין בצמר בין בפשתים שהכל מכירים בו (ז): הכרים והכסתות אין בהם משום כלאים. לפי שאין עשויין לשכיבה והתורה אמרה (ויקרא יט) לא יעלה עליך אבל אתה מותר להציע תחתיך וה״מ כשהן קשים וקמים ונתונים על גבי אצטבא או הן מותרין כשאין בשרו [נוגע] בהם אבל אם הם רכים או מלאים או אפילו רקים ומונחים על גבי מטה(ח) אפילו עשר מצעות זו על גבי זו וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהם לפי שנכפפים ונכרכים על בשרו: אין עראי לכלאים. ללבישת עראי לבישה היא (י): אפילו על גבי עשרה. ואע״פ שאינו נהנה מן הכלאים. וסתם משנה א [סברה] דבר שאין מתכוין אסור ופליגא אר״י דתנן מוכרי כסות מוכרין כדרכן(יא): **ג** מטפחות הידים. שמנגבים בהם כשנוטלים את הידים: מטפחות הספרים. שנותנים על גבי ספר תורה: ומטפחות הספג. שמנגב בהם כל גופו לאחר שרחץ: ר׳ אלעזר אוסר. מטפחות ידים לפי שפעמים מחמם בה ידיו. ומטפחות ספרים פעמים שמשימם בחיקו ומתחמם. ומטפחות הספג פעמים שרוחץ את רגלו ומתעטף בה והלכה כרבי אלעזר: ומטפחות הספרים. המגלחי׳ ב״א ופורשי׳ עליהם מטפחות כדי שלא יתלכלכו בגדיהם. אסורות משום כלאים. דבהא מודה ת״ק לפי שיש להן בית ראש ולובשים אותן דרך מלבוש והכי מוכח בירושלמי: **ד** תכריכי המת. שהמת נקבר בהם אין בהם משום כלאים דכתיב (תהלים פח) במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות(יב): ומרדעת חמור. היא קשה יותר מכרים וכסתות הלכך אפילו בשרו נוגע לא חיישינן שמא תכרך כימא על בשרו ודוקא כשהכלאים נכרים ונראי׳ בה אבל בגד שאבד בו כלאים לא ישימנו מרדעת לחמור דחיישינן שמא יקח ממנו שלאי לבגדו הואיל ואין הכלאים נכרים: **ה** מוכרי כסות מוכרים כדרכן. לובשים בגדי כלאים להראות לקונה מדת ארכו ורחבו ובלבד שלא יתכוונו להנאתן ואף על גב דלאו מתכוין איכא איסורא דאורייתא כי לא מתכוין שרי לכתחלה(יד) וכן הלכה:

אילים זכרים ולמר מוסב על שניהם. ושניהם מין אי׳ אלא שאילים זכרים וכרים נקבות: (ב) צמר ופשתים. במ״ב פי״א דנגעים תנן דבגדים צבועים אינן מטמאין בנגעים ולענין כלאים בין לבנים בין צבועים: (ג) ר״ל כהנים הדיוטים ולהכי נקט בסר הכי אבנט דאלו בבגדי כהן גדול איכא נמי מעיל אפוד וחושן: (ד) וילפינן ליה בפ״ק דחולין ד״א מאחרי רבים להטות דכל האסורים בטלים ברובא דאיסא קמן ובמידי דיבש ביבש מין במינו אפי׳ מדרבנן א״צ יותר. ובשר במה אזלינן מין במינו ואפי׳ אין לחד שם לווי כדאיתא בפ״ב דע״ג: (ה) וידמו כלנו שם לצמר ופשתים מפני שהאחד מהמינים ההם חלק כמו פשתן והשני יש בו יבשות והוא שעיר כמו הצמר: (ו) סוף לשון הר״מ ובפי׳ ב״מ כתב פי׳ אחר: (ז) אינו מוסב על והאידנא אלא בא לומר דהקנבוס הרי לעולם שהכל מכירין בו: (ח) יכו׳ ופי׳ הר״ש מטה של חבלים שנשקע תחתיו ואפי׳ הכר שולים עניין לבד נסרים של עץ קשה ואינו נשקע: (ט) נוגע בהן. דלא חיישינן שמא תכרך כמ״ש הר״ב מ״ד: (י) ובריש המכלת מייתי לה ומשמע דאיירי בטלית קטנה אע״פ שאין הגדול יוצא בה עראי. הר״ש: (יא) והר״מ לא פי׳ דפליגי וכן בחבורו פסק לתרוייהו. וכתב בכ״מ שטעמו דהכא שאני דכיון שהוא לובש ממש הרי עבר על לא תלבש שעטנז אבל מוכרי כסות שאינם לובשים ממש אלא מניחים עליהם מותר אם אינו מתכוין: (יב) ואינם חייבים היום לנהוג בהם איסור ולא שום מצוה ממצות הכתוב כגון ציצית ותפילין ומזוזה ודומה לאלו. הר״מ: (יג) על כתיפו. ונקט משום דלא שרינן מפני שהיא קשה אלא בהלעה שהוא מדרבנן אבל לא בהעלאה שהוא מדאו׳: (יד) ונסיים הר״ש

מפני החמה. ובגשמים מפני הגשמים. והצנועים מפשילין במקל. א (לאחוריהם) ז תופרי כסות תופרין כדרכן. ובלבד שלא יתכונו בחמה מפני החמה. ובגשמים מפני הגשמים. והצנועים תופרים בארץ: ז הברסין. והבורדסין. והדלמטיקיון. ומנעלות הפינון לא ב ילבש בהן עד שיבדוק. ר' יוסי אומר הבאים מחוף הים וממדינות הים. אינן צריכין בדיקה. מפני שחזקתן בקנבוס. ומנעל של זרד ג אין בו משום כלאים: ח אין אסור משום כלאים. אלא טווי וארוג שנא' (דברים כב) לא תלבש שעטנז. דבר שהוא שוע טווי ונוז (יז). רבי שמעון בן אלעזר אומר נלוז ומליז הוא את אביו שבשמים עליו: ט לבדים אסורים מפני שהם שועים. פיו של צמר בשל פשתן אסור. מפני שהם חוזרין באריג. רבי יוסי אומר משיחות של ארגמן אסורות מפני שהוא מולל עד שלא קושר. לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו. אף על פי שהרצועה באמצע:

א כ"ס בסבת כ"ע מ"ו. ובפסחי' כ"ו. ב יכוסי ילבסס. ג יכוי' זרב:

אותות

הר"ש והליני אסמא דלעיל מ"ב: (פו) ולא ידענו טעמא מ"י דאין חוששין שיהיו עושי המנעול ההוא נזהרים למנוע אפי' חוט אחת של פשתן. והר"מ בחבורו כתב מנעל שהוא כלאים ואין לו עקב ומותר לפי שעור הרגל קשה הוא ואינו נהנה כשאר עור הגוף ומפרש הכ"מ דפי' זרב היינו פנימות: החמה מלבשי' אותו ויש בו פשתן ולפעמים מביאים בו ג"כ למר כדי ללבשו בימות הקור ומה שפי' אין לו עקב הוא דצורתו כך הוא. (כז) שוע טווי ונוז. פירש דשוע בטווי ואריג וסיים בשוע טווי ובתוספות הקשה גם כן על פירש הלי' בדברי הר"ב דמתניתין משמע דאריג היינו נוז כדתנן שנאמר וכו'. ואור"ם דעל כרחך לאו למדרש כל שעטנז קאתי

והצנוע'. המחמירים על עצמן: מפשילין במקל. נותני המקל על כתפיהם והכלאים מונחים בקצהו ואין כתפיהם נוגעי' בכלאי': תופרין כדרכן. ומניחין הכלאים על הברכים ועל השוקים כשהן תופרים: ז הברסין והבורדסין. שניהם עשויי' מלמר ומכסים בה את הגופות אלא שאלו דקין ואלו עבין: דלמטיקיון. בתי שוקים קאלצ"ני בלע"ז: מנעל הפינון. מנעל שעושות מפסולת הצמר: עד שיבדוק. שמא יש פשתן מעורב בהן: הבאים מחוף הים וממדינת הים. ממקום שהוא מה"ס: שחזקתן מן הקנבוס. ומסכה נסכית בראשונה בזמן שלא היה הפשתן מצוי בכל מקום אבל בזמן הזה שהפשתן מצוי בכל מקום כולם צריכים בדיקה הלכך הלוקח בגדים תפורים מן הנכרי בזה"ז לא ילבוש עד שיבדוק יפה: ומנעל של זרד. מנעלים של עור ומחופים בפנים בלבד לו בצמר עב ומגיעות על היקך כעין אותן שקורין בורוק"ש בלע"ז ובערבי כו"פה ולפי שנג לקנים הרגל קרויים של זרב לשון יורדבו כלמתו (איוב ו): אין בו משום כלאי'. אין חוששין ב פתחן מעורב בהם (יז): ח שוע טווי ונוז. שוע סרוק במסרק והוא חלק. איש חלק מתרגמינן שעיע: נוז. שזור דהיינו ב' חוטין שזורין יחד ועיקר כלאים מן התורה שיהיה הצמר סרוק וטווי ושזור לבדו. וכן הפשתן סרוק וטווי ושזור לבדו ואחר כך יהיו ארוגים יחדו או מחוברי' יחד בשתי תכיפות דהוו כארוג ומשום הכי אילטריך קרא לאסרי כלאים בציצית לפי שחוטי תכלת בגדים הם דכתיב פתיל תכלת טווי ושזור וכן חוט לבן וכשמחבר' יחד בשתי תכיפות הוו כלאים גמור דאורייתא והא דתנן הכא אין אסור משום כלאים אלא טווי וארוג שנאמר (דברים כב) לא תלבש שעטנז לאו למדרש אריג משעטנז דאריג מיחדו נפקא דדרשינן מינה לאף שתי תכיפות הוי כ וכו' מייתי שעטנז אלא משום טווי. ולאיתוי לאסור מרבותינו שפי' שוע טווי הגמר לבד והפשתן לבד ונוז כלומר ואחר כך נוז דהיינו שניהם ארוגים יחד והכי מתיישב ליכנא דמתני' שפיר והכי משמע בירושלמי ופירושים הרבה מצאתי לרבותי בפירוש שוע טווי ונוז וכולהו אית פרכא לבר מהאי דלית ליה פרכא: נלוז ומליז. עקום ומעקם דרכי אביו שבשמים עליו אל ילוזו מעיניך (משלי ג): ט הלבדים. צמר סרוף בלא טוויה ואריגה ועושין ממנו ואם טרף צמר ופשתים יחד ועשה מהן בגד אסורים מדרבנן דדווקא מן התורה הוא מצריך שוע טווי ונוז אבל מדרבנן בחד מנייהו סגי או שוע או טווי או נוז והכך כיון שהם שועין אם מדבריהם: פיו של צמר בשל פשתן. האורגים אחר שמשלימים הבגד רגילים לעשות שפתו [ג'] וארבעה חוטין עב כדי שיתקיים הבגד והוא קרוי פיו ואם הבגד של פשתן לעשות פיו צמר: מפני שחוזרין לאריג. מסבבין את האריג פ"א דומין לארג: משיחות ארגמן. יתירים וחבלים של צמר צבוע ארגמן: אסורות. לחגור על גבי חלוק של פש מפני שהוא מולל עד שלא קושר. שדרכן לחבר במלילה המגור של צמר עם החלוק פשתן קודם שיקשר בה מתניו: לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן. שלא יעשה סגורות של צמר ומגורות של פשתן ויקשרם זה בזה: אף על פי שהרצועה באמצע. כלומר של עור שמסימות של פשתן בראשה אחד ומסימות של צמר בראשה האחר וכשהוא בה קושר שני ראשים של צמר ושל פשתן זה בזה דמי לאו הכי שסיפא דהרי שהרי מעשים

יש

י אותות הגרדין. ואותות הכובסים. אסורות משום כלאים. התוכף תכיפה אחת. אינה חבור, ואין בה משום כלאים. והשומטה בשבת פטור. עשה שני ראשיה לצד אחד חבור. ויש בה משום כלאים. והשומטה בשבת חייב. רבי יהודה אומר עד שישלש. השק והקופה (יח) מצטרפין לכלאים:

סליק מסכת כלאים

ים (יז) דבגדים של צמר מצויים תמיד ם עורות שלאים שהם תפורים בפשתן: י אותות הגרדי'. דרך האורגים והכובסים לכתוב שם הבעלים על הבגד במעשה רוקם. כדי שלא יתחלפו של אחד בשל חבירו ואם הבגד של צמר ואותות של פשתן או איפכא אסור משום כלאים: תכיפה א'. תכיפה אחת שתחב המחט בבגד פ"א בלבד: אינה חבור. לטומאה ולטהרה ואם נטמא אחד מהם לא נטמא חבירו ואם הזה על אחד מהם לא הזה על חבירו: ואין בה משום כלאים. אם אחד של צמר ואחד של פשתן וחברם בתכיפה אחת: והשומטה בשבת. על מנת לחזור ולתפור פטור ולא הוי כקורע ע"מ לתפור שתי תפירות דחייב: עשה שני ראשיה לצד א'. כגון שהעביר המחט פעם א' ולא העביר כל החוט והעביר המחט פעם שנית ונמצאו שני ראשיה לצד א' וקשרן דאם לא קשר שני ראשי החוט יחד אינו מתקיים: עד שישלש. שיכניס ויוציא ויחזור ויכניס ג' פעמים ואין הל' כר"י: השק והקופה מצטרפין לכלאים. אם חתיכת בגד צמר מחוברת לשק וחתיכת בגד פשתים מחוברת לקופה וחברן יחד בשתי תכיפות מצטרפות אף על פי שהן מחוברות לשני כלים ולא אמרינן האי למודיה קאי והאי למודיה קאי ואינן חבור וה"ה אם מחוברים לשאר כלים דהוי דינן כמו שק וקופה:

קאמר כו' ואם תאמר אמאי שני ארוג. יש לומר דכמו דאי שווי משום דמנוטריקון נפקא הכי נמי שני ארוג דמדכתא דיחזו ונפקא. ושוע וטוי ונוז דכתיבי בהדיא לא הוצרך להשנות בהם ברישא ועיין בארוכה: (יז) והרא"ש במסכת נדה כתב דהך שרי ספי: (יח) והקופה. שהוא גם כן דרך ללובשו:

סליק מסכת כלאים

נשלמה מסכת כלאים

ונתחיל מסכת שביעית בסייעתא דשמיא

כתב הרמב"ם יסדר אחר כלאים שביעית והיה נכון להיות מסכת ערלה אחר כלאים שכך סידורם בתורה לולי שראה שהערלה אינה מן המצוה שאדם מוכרח לעשותה שכל זמן שלא נטע לא יתחייב בערלה והשביעית היא מן המצוה שאדם מוכרח לעשותה ועוד שהשמיטה יש בה סדר מיוחד מן התורה ולפיכך הקדים לדבר במסכה. ע"כ:

מסכת שביעית

עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית. בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי, ובית הלל אומרים עד העצרת, וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו(ג): ב איזו שדה האילן. כל שלשה אילנות לבית סאה אם ראויין(ד) לעשות ככר דבילה של ששים מנה באיטלקי חורשים כל בית סאה בשבילן. פחות מכאן אין חורשין להן אלא מלא האורה(ה) וסלו חוצה לו:

עד אימתי חורשים בשדה האילן. לקמן מפרש אי זהו שדה אילן: ערב שביעית. שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באיסור עבודת הארץ ולקמן ילפינן לה מקרא: כל זמן שהוא יפה לפרי. כלומר שהחרישה יפה לפרי הוי מתקן הקרקע לצורך הפרי של ששית ולא לצורך שביעית: עד העצרת. דעד העצרת יפה לפרי ותו לא. ומן העצרת ואילך נראה כמתקן לצורך שביעית ובשדה לבן שאין בו אילן עד הפסח(א). ומשנה זו היא משנה ראשונה ואינה הל' דר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח בשדה לבן ועצרת בשדה אילן והתירו ומותר לחרוש עד ראש השנה של שביעית(ב): ב לבית סאה. קרקע שהוא נ' אמה על נ' אמה: ככר דבלה. התאנים היבשים עשוין במעגלה כעין ככר לחם קרוים ככר דבלה: באיטלקי. במנה של איטליא של יון ולפי שהיה כך בימי משה מעריכים בו והמנה מאה דינרים והדינר שש מעות והשקל כל מעה י"ו שעורות בינוני': פחות מכאן. מככר של ששים מנה אין חורשים כל בית סאה אלא תחת האילן לבד ומונה לו כמלא אורה ואלו תלקט תאנים קרוי אורה כמו גודר בתמרים וזומר בענבים: וסלו. הסל שטוען בו מה שהוא לוקט ומקיפים סביב שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא

(א) דעצרת יותר מדברי בית שמאי דלעולם ב"ש שמאי לחומרא לבד חוץ דבעדיות: (ב) משום דסברי כרבי ישמעאל דלקמן דמפיק קרא לדרשא אחריתי סבירא ליה דאיסור ערב שביעית הלכתא גמירי לה וכי גמירי הלכתא בזמן שבית המקדש קיים. הר"ת והר"ש: (ג) כדברי אלו לפרושא מלתייהו דב"ש פירש הכי דמלתייהו דב"ה מפורש: (ד) אם ראויין. אע"פ שאינן עושין כדמוכח לקמן דמשער באחרים הר"ש: (ה) האורה. פי' ואורה כל עובדי דרך שהלים

ג אחר אילן סרק(ו) ואחד אילן מאכל. רואין אותן כאילו הם תאנים. אם ראויים לעשות ככר דבלה של ששים מנה באיטלקי חורשים כל בית סאה בשבילן. פחות מכאן אין חורשין להם אלא לצרכן: ד היה אחד עושה ככר דבלה וב' אין עושין. או ב' עושין ואחד אינו עושה. אין חורשין להם אלא לצרכן. עד שיהיו מג' ועד ט'. היו י' מי' ולמעלה בין עושין בין שאינן עושין. הורשין כל בית סאה בשבילן שנא' (שמות לד) בחריש ובקציר תשבות. אין צ"ל חריש וקציר של שביעית. אלא חריש של ערב שביעית שהוא נכנס בשביעית. וקציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעי'. ר' ישמעאל אומ' מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר א: ה שלשה אילנות של שלשה אנשים הרי אלו מצטרפין. וחורשין כל בית סאה(ט) בשבילן. וכמה יהא ביניהם(י) רנ"א כדי שיהא הבקר עובר בכליו: ו י' נטיעות מפוזרו' בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה(יא). היו עשויות ב שורות ומוקפות(יב) עטרה אין חורשין להם אלא לצרכן: ז הנטיעו' והדלועי' מצטרפין לתוך בית סאה. רשבג"א כל עשרה דלועים לבית סאה חורשין כל בית סאה עד ר"ה: ח עד אימתי נקראו נטיעות. רבי אלעזר בן עזריה אומר עד שיחולו. רבי יהושע אומר בת שבע שנים. רבי עקיבא אומר נטיעה כשמה. אילן שנגמם והוציא חליפין מטפח(יג) ולמטה כנטיעה. מטפח ולמעלה כאילן. דברי רבי שמעון:

א [פסוק מלוה] ב נ"א שורה

עד

(תהלים פ): (ו) אילן סרק. צריך פירוש כיון דאין פרי הכי כלום. כמתקן שדהו לצורך שביעית. ומשני דעד זמן זה שעבר הקוצים: (ז) פירוש לפרושי דאית ביה תרתי לפיגומא שפירותיה נאים וגם עושה הרבה פירות דאלו אשכול גם ואינו עושה הרבה בזיתים עושים הרבה ואינם נאים. ירו': (ח) משמע דאם היכא ט' ולא יותר ויש בהן אחד שאינו עושה ככר אין חורשין לכ"א אלא לצורכו. וכ"כ הר"ש. ותימא דהא כשאין ט' ואי נמי ג' שכ"א עושה ככר למה לא יחרוש כל הבית סאה בשבילם כמו אם יש נבים סאה לא ג' בלבד והר"מ מפרש פירוש אחר ע"ש: (ט) וחורשין כו'. י"מ עד העצרת אבל בירושלמי קאמר בהדיא עד ראש השנה. הר"ש: (י) ביניהם. קאי נמי אדלעיל מ"ב וכ"כ הר"מ: (יא) עד ראש השנה. לשון הר"ש הלי' למשה מסיני דקמה ההורש על אמונן שאם לא יחרוש להן מתיבשות דאין כחן יפה כזקנות: (יב) ומוקפות או מוקפות קתני: (יג) מטפח. ל' הר"ש אם כנתו לוחו עד שלא נשתייר ממנו על פני הארץ אלא פחות מטפח יהיה הלומח בו כנטיעות ואם הוא יותר מטפח יהיה הלומח בו כאילן ע"כ:

כלומר

עד הפסח: ג אחר אילן סרק. שאינה עושה פירי ונטועין שלשה לבית סאה: אם ראוין לעשות רואין כל אילן ואילן בפני עצמו אם אילן של תא כיולא בו היה עושה ככר דבלה ולמה שערו בתאנה שפירותיה נאין ועו הרבה (ח): לצרכן. מ שהורשו שלו מולה לו: ד ש שיהיו מג' ועד ט כלו' דין זה שאמרנו הי מג' ועד ט' (ח) אבל ל היו עשרה או יותר אע שאין עושין חורשין שנא' בחריש ובקצ תשבות. אריסא ק דתק אין חורשין ל אלא לצרכן. ותכין של חורשין כל הבית סאה שב נערים ובקציר תשבו ואם אינו ענין לש בראשית שכבר נאמר (שמ כ) ששת ימים תעבו ועשית כל מלאכתך ו לשנויה שכבר נא (ויקרא כה) שש שנים תזר שדך ושש שנים תזמ כרמך תנהו ענין לאס ב' פרקים של ערב שביע שפסח לשדה לבן ועצרת לשדה אילן וה"ק ק נערים שקלירו. אס ואיזה זה חריש של ע שביעית שנכנס לשביעי תשבות. ובקציר שחרי

אסור ואיזה זה קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית או מעג וזרע בשביעית אסור לקצרם בשמינית: ר' ישמעאל אומר. לעולם בשבת ונשתעי קרא כפשטיה ול לאשמועינן מה חריש רשות שאין לך חריש של מצוה אף קציר דאמר רחמנא תשבות בקציר של רשו יצא קציר העומר שהוא מצוה דבעינן קצירה לשמה שזה דוחה את השבת: ה הרי אלו מצטרפין ונחשבין כאלו הן של איש אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן: וכמה יהא ביניהן. בין אילן לאילן כמלא בקר וכליו. כמד בקר עם העול והייט ד' אמות אבל פחות מכאן למעקר קיימי ואין חורש בשבילן: ו נטיעות. ילדות תקנות קרי אילן והכא קמ"ל דאע"ג דג' אילנות לבית סאה קרוי שד אילן וחורשין כל בית סאה בשבילן בנטיעות ילדות אין חורשין עד שיהיו עשרה: שורות. שנטוע במקום אחד כשורה ואינן מפוזרות: אין חורשין אלא לצרכן. משום דכשמפוזרות נראה כחור לצורך האילן. אבל הרואה דקאי במקום אחד נראות כמתקן את הארץ לצורך שביעית ולא לצורך האילנות שורה. תרגום סוגה שורה עשרה. גדר סביב: ז הנטיעות והדלועים מצטרפין לבית סאה בדלעת יונית דוקא איירי דתניתין שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין. וצריך שיהיו הנטיע רבות על הדלועים כגון שהיו נטיעות שש והדלועים ארבעה מצטרפין לעשרה וחורשין כל בית ס בשבילן: רשב"ג אומר. אפילו כל העשרה דלועין חורשין כל בית סאה בשבילן לפי שהן כנטיע והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ח עד שיחולו. עד שילאו לחולין בשנה הרביעית על ידי פדיון ואם ל פדאן בשנה הרביעית עד שיעשו פרי מאליהן בשנה החמישית: נטיעה כשמה. כל שנתה קרויה נטיע ותו לא. פי' כשמה כל זמן שבני אדם קוראין לה נטיעה ואין קוראין לה אילן והלכה כר"ע: שנגמם. שנפסק: חליפין. גידולים לשון גזע יוסיף: כנטיעה. בין לענין חרישה בין לענין ערלה. והלכ' כר' שמע

עד

[פ]רק ב עד אימתי. בשדה הלבן. שדה של תבואה וקרוי כך על שם שאין בו אילן(א): הליחה. כלומר לחות [ה]קרקע מחמת הגשמים: במקשאות ומדלעות. קשואים [ו]דלועים(ב) אבל בשדה האילן מיהו כמתקן שדהו לצורך [ש]ביעית: נתת תורת כל [א]חד בידו. זה אומר כלתה [ל]יחה בתוך שלי וזה אומר לא [כ]לתה ליחה בתוך שלי: אלא [ב]שדה לבן. שעתיד [ל]זרעה אחר החרישה וצריך [ש]תהא בו ליחה קיימת אין [ח]ורשים אלא עד הפסח: [ב]שדה אילן. שהיא נטועה [כ]בר אין צריך שתהא בו [ל]יחה קיימת שאין חורשין [א]ותה אלא כדי שיגדלו [ה]גשמים בעומק הקרקע [ל]פיכך חורשים בה עד עצרת [ו]כל המשניות הללו דחויות [ה]ן כדאמרינן לעיל בפ"ק [ש]ר"ג ובית דינו נמנו על [ש]ני פרקים הללו שהם [פ]סח ועצרת ובטלום [ו]מותר לחרוש עד ר"ה של [ש]ביעית: ב מזבלין.

פרק ב (א) כלומר ואין כאן לא פרש. ובפירש דפלא כי טעם אחר לפי שהתבואה כשמשגשגת מחלבנת: (ב) כל זמן שבני אדם. ירו' לא סוף דבר בשדה לו מקשה ומדלעת אלא אפי' מאחר שבני אדם עשוין ליטע במקשאות ובמדלעות מותר: (ג) הכוונה לומר שבני אדם נוטעים במקשאות כו'. אבל פי' מקשאות מקום זריעת הקשואים: (ד) לכאורה בכל אילנות קאמרי דקשואין ודלועין אינם ראוים להקרא אילנות. אבל כדדייקינן שפיר על כרחך דמתניתין דוקא קשואין ודלועין תני לה ועיין בהריכות: (ה) ואף על גב דבשמעינהו ממתניתין ג' מעשים כו' י"ל דה"א דדוקא עישון שהיא עבודה בגוף האילן הוא דשרינן בתוספת שביעית קמ"ל דאף זיהום שהוא בגוף האילן נמי שרי: (ו) ומשקין אותן. לי' הר"א שופכים מים על כתם האילן ויורד על גוף האילן מלו ויסקא

פרק ב עד אימתי חורשין בשדה הלבן ערב שביעית עד שתכלה הליחה. כל זמן שבני אדם(ג) חורשים ליטע במקשאות ובמדלעות. א"ר שמעון נתת תורת כל אחד ואחד בידו אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת: ב מזבלין ומעדרין במקשאות ובמדלעות עד ראש השנה. וכן בבית השלחין. מיבלין מפרקין מאבקין מעשנין עד ראש השנה. רבי שמעון אומר אף נוטל הוא את העלה מן האשכול בשביעית: ג מסקלין עד ראש השנה. מקרסמין מזרדין מפסלין עד ראש השנה. רבי יהושע אומר כזירודה וכפיסולה של חמישית. כך של ששית. ר' שמעון אומר כל זמן שאני רשאי בעבודת האילן. רשאי אני בפיסולו: ד מזהמין את הנטיעות. וכורכין אותן. וקוטמין אותן. ועושין להם בתים. ומשקין אותן(ו) עד ראש השנה. רבי אליעזר בר רבי צדוק אומר אף משקה הוא [א]את הנוף בשביעית. אבל לא [ב]את העיקר: ה סכין את הפגים. ומנקבים אותם עד ראש השנה

[א] ס"א על [ב] ס"א על

[מ]כניסין להם זבל: מעדרים. חופרים בעיקרי האילנות(ד) שכל דבר שהוא לצורך פירות של ששית מותר [ב]תוספ' שביעית ודבר שאינו אלא לצורך תקון האילן אסור אלא אם כן הוא דבר שאפילו בשביעית [ע]צמה אין איסורו אלא מדברי סופרים ובתוספ' שביעית לא גזור: בית השלחין. שאין די לה במי גשמים [צ]ריך להשקותה תרגום והוא עיף (בראשית כה) והוא משלהי: מיבלין. חותכין היבלת מותך שנולדת [ב]אילן: מפרקין. העלין מעל האילן להקל מעליו: מאבקין. שרשים המגולים מכסים אותן באבק: [מ]עשנין. תחת האילן להמית התולעים הגדלים בו: אף נוטל את העלין. בשביעית עצמה ות"ק לא [א]מר אלא מפרקין את העלין בתוספת שביעית לבד ואין הלכה כר' שמעון: ג מסקלין. מסירין את [ה]אבנים: מקרסמין. כמו יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ) כלומר כורתים [ו]חותכין הענפים היבשים מן האילן: מזרדין. הענפים הלחים כשהם מרובין רגילים לקצצן ומכניסין מקצת [מ]הן וחוזר זירוד: מפסלין. שנוטל את הפסולת. וי"מ מפסלין לשון פסל לך (שמות לד) שמותכים כל [ה]ענפים שבאילן כדי שיתעבה: כזירודה וכפיסולה של חמישית וכו'. ת"ק לא שרי אלא עד ר"ה [ש]ל שביעית ורבי יהושע סבר כשם שחמישית כן ששית מה חמישית נכנסת לששית כך ששית נכנסת לשביעית [כ]מו שמזרדין של חמישית בששית כך מזרדין של ששית בשביעית: ר' שמעון אומר. משנכנסת [ו]אילך [ש]הוא נאסר בעבודת האילן נאסר נמי בזירוד ופיסול ושלש מחלוקת בדבר והלכה כת"ק: ד מזהמין את הנטיעות. כשקליפת האילן נסרת מדביקים שם זבל להבריאו כדי שלא ימות האילן. ויש מפרשים מזהמין שמושחים האילנות בדבר סרחון רע כדי שיברחו התולעים(ה) מן הריח או מיונתו: [ו]כורכים. יש מפרשים שכורכים דבר סביב האילן בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה. וי"מ כורכים [ה]ענפים זו עם זו וקושרין אותם למעלה בראשיהם שלא יהיו נטוים על הארץ: וקוטמין אותן. י"מ [ש]שם בראשיהם אפר תרגום אפר קטמא. ויש מפרשים שוברים הראשים כמו נקטם ראשו: ועושים להם בתים. רגילים לעשות לאילן גדר אמה סביבותיו וממלאים אותו עפר. ויש מפרשים שעושים [ל]ו סוכה מלמעלה להגן עליו מן החמה או מן הצנה: על הנוף. של האילן אבל לא על העיקר [ש]לא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר השנים ואין הלכה כרבי אליעזר ברבי צדוק אלא אסור [ל]השקות האילן בשביעית בין על הנוף בין על העיקר: ה סכין את הפגים. פירות של [ת]אנה שלא [נ]גמר בשולן שכין אותן בשמן כשהן מחוברים לאילן כדי למהר בשולן ופעמים שמנקבים אותן [ו]משימין שמן בתוך הנקב. אי נמי מנקבים הפגים כדי שיכנסו בהם גשמים ויתבשלו מהרה:

פגי

השנה. מפני ערב שביעית שנכנסו לשביעית ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית. לא סכין ולא מנקבין אותן. רבי יהודה אומר מקום שנהגו לסוך [א]אינן סכין. מפני שהיא עבודה. מקום שנהגו שלא לסוך סכין. רבי שמעון מתיר באילן. מפני שהוא רשאי בעבודת האילן: ו אין נוטעין ואין מבריכין. ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום (ט) לפני ראש השנה. ואם נטע. או הבריך. או הרכיב יעקור. רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים. שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים. לשתי שבתות: ז האורז. והדוחן. והפרגין. והשומשמין שהשרישו לפני ראש השנה. מתעשרין לשעבר. ומותרין בשביעית. ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה: ח רבי שמעון שזורי אומר פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה כיוצא בהן. רבי שמעון אומר אפונין הגמלונין כיוצא בהן. ר"א אומר אפונין הגמלונין משתרמלו (יב) לפני ראש השנה: ט הבצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהם מים שלשי' יום לפני ראש השנה. מתעשרין לשעבר ומותרים בשביעית. ואם לאו אסורים בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה. ושל בעל (יג) שמנע מהם מים שתי עונות. דברי ר"מ וחכמים אומרים שלש: י הדלועין שקיימן לזרע. אם הוקשו לפני ראש השנה ונפסלו:

[א] ירו' אין

מפני ערב שביעית. פירות שאין מתבשלים עד מוצאי של שביעית (ז) אין סכין ואין מנקבים אותן בששית מאחר שאין נגמר בשולן עד שתכנס שביעית ואפי' במקום שנהגו שלא לסוך אסור מנא קמא. ור' יהודה מפליג בין מקום שנהגו לסוך למקום שלא נהגו לסוך דבמקום שלא נהגו לסוך לא ננסוי' סיכה עבודי' ושרי: ר' שמעון מתיר באילן. שהוא מלא פירות שביעי' לעשות בו מלאכה במולאי שביעית (ח) ואפי' שהוא רשאי בעבודי האילן אע"פ שהפירות קדושים בקדושת שביעית והלכה כתנא קמא: ו מבריכין כופפים זמורת הגפן בארץ ומכסים אותה בעפר. מרכיבים. [illegible] של אילן ומרכיבין אותו על גב אילן אחר [illegible] ממינו: פחות מל' יום. בגמ' בר"ה מוכח דהך ל' יום דקליטה לת"ק ג' ימים לרבי יהודה ושתי שבתות לר' יוסי ור"ש צריכין קודם ל' יום דתוס' שביעית לדבעי' שתקלוט הנטיעה קודם תוספת שביעית וכלהו ס"ל דתוס' שביעית ל' יום הלכך לת"ק דאמר אין קליטה פחות מל' יום צריך ל' דקליטה ול' דתוספת לר' יהודה דאמר בשלשה ימים הויא קליטה צריך ג' דקליטה ול' דתוספת לדברי ר' יוסי ור"ש דאמרי שתי שבתות צריך שתי שבתות לקליטה ול' לתוספת. ופירוש קליטה שתהא הנטיעה נקלטת ונאחזת בשרשיה בארץ והלכה כר' יוסי ור"ש: ז האורז בלע"ז ריי"ש: והדוחן. מיל"י [illegible]: והפרגין. כעין רמון מלא זרע והזרע שלו מקשקש בתוכו וקורין לו בערבי כשכ"ש ובלע"ז פפאוור"ש: והשומשמין. כמין זרע ארוך ובא"י ממנו הרבה וקורין לו בערבי סומס"ם: מתעשרין לשעבר. כשנה שעברה אם היתה שנה ראשונה ושניה של שמטה מע"ש ואם ג' מ"ע: ומותרים בשביעית. כיון שהשרישו בשנה ששית לפני ר"ה (י) שלשביעית אין בהם קדושת שביעית: ומתעשרין לשנה הבאה. כשנת לקיטתן כיון דבאותה שנה השרישו ואם היא שנה שביעית אין מתעשרין כלל ויש להן קדושת שביעית. אע"ג דבאילן אזלינן בתר חנטה ובירק בתר לקיטה ובתבואה וזיתים בתר שליש כלומר שיביאו שליש בשולן אז נתחייבו במעשרות מ"מ באורז ודוחן ופרגין ושומשמין דאין לוקטים אותם כאחד ואין מביאים שליש בשולם כאחד (יא) אין הולכים בהם אלא אחר השרשה דבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעים אותם: ח פול המצרי. פאסו"לי בלע"ז: שזרעו לזרע. כדי להוציא ממנו זרע לזרוע ולא לאכילה: כיוצא בהם. בתר השרשה כאורז ודוחן בין לענין מעשרות בין לענין שביעית ודוקא שזרעו לזרע אבל זרעו לירק אזלינן בתר [לקי]טה כירק: הגמלונין. הגדולים: משתרמלו. שהוקשו ונעשו כמין כים ודוגמתו בתרמילו שהוא כים של [זר]עים: ט הבצלים הסריסים. שאין עושים זרע כשאר בצלים: ופול המצרי. שזרעו לירק דאי זרעו לזרע הא תנן לעיל דאזלינן ביה בתר השרשה אפילו לא מנע מהן מים: שמנע מהן מים ל' יום. ילאו ומתורת ירקות הגדילי' על כל מים ונעשו כשדה בית הבעל שמספקת במי גשמים הלכך מתעשרין לשעבר: ושל בעל. שדה שהיא בעמק ומלוחלחת וא"צ להשקותה ומ"מ לירק צריכה השקא' מש"ה קתני שמנע מהם מים שיעור זמן השקאה שרגילין להשקותה קרי עונה והלכה כחכמים: י הוקשו. נתייבשו ונעשו קשין (יד): אסור

ריסקתו: (ז) כלומר שאין דרכן להתבשל עד אחרי: (ח) כל אגודות הלריכות לאילן כדתני' בת"כ בבת שבתון יהיה לארץ בזמן שירלה שביעית אף על פי שפירותיה במיעוט מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן אבל פירותיו אסורים עד שיגמרו. הר"ש: (ט) משלשים יום. ודבר זה אסור לעולם אפי' בזמן הזה מפני מראית העין שמא יאמר שבולה בשביעית נטעו. הר"מ: (י) לשון הר"מ ושאמר ר"ה אין הכונה על ר"ה של שנה בשנה שביעית אבל הוא ר"ל וכו': (יא) ללא היום לוקטין מעט ולמחר מעט ונמלאו חדש וישן מעורבים יחד. והוי ליה מעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש אזיל בהו בתר השרשה וכו' ומעשרות של אלו מדרבנן ויכולים בידם לקבוע זמן לפי דעתם לכל אחד ואחד כמ"ש בר"ה דף י"ג: (יב) משתרמלו. כלומר אימתי הם כיוצא בהם בזמן שתרמלו לפני ר"ה: (יג) ושל בעל. ליטנא דמיותב דכתיב (ישעיה סב) כי יבעל בחור בתולה ומתרגמינן ארי כמה דמיותב עלם עם בתולתא יתייתבון בגווך בניך. גמ' כ"ס מ"ק: (יד) מפי' ביצו' כילד הוא בודק ענקלו אם מתלהי אסור ואם לאו מותר. פי' עוקץ בדלעת במקום אם מתלחה הנקב עדיין לא הוא והאסור ואם אין מתלחה מותר הר"ם.

ונפסלו מאכל אדם מותר לקיימן בשביעית. ואם לאו אסור לקיימן בשביעית. התמרות שלהם אסורות בשביעית (טו). ומרביצין בעפר לבן דברי ר"ש. רבי אליעזר בן יעקב אוסר. מפרסין באורז בשביעית. ר"ש אומר אבל אין מכסחין:

פרק ג **מאימתי** מוציאין זבלים לאשפתות משיפסקו [א] עובדי עבודה ד"ר מאיר. רבי יהודה אומר משייבש המתוק. ר' יוסי אומר משיקשור: **ב** עד כמה מזבלין (ג) עד שלש שלש אשפתות לבית סאה של עשר עשר משפלות של לתך לתך. מוסיפין על המשפלות ואין מוסיפין על האשפתות. ר"ש אומר אף על האשפתות: **ג** עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפתות לבית סאה. יתר מכאן [ב] מחציב (ד) דברי ר"ש. וחכמים אוסרין עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה. עושה אדם את זבלו אוצר. ר"מ אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה (ה). היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך. ר"א בן עזריה אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע: **ד** המדייר את שדהו עושה

[א] נ"א עובדי עבירה. [ב] נ"א מותר

סור לקיימן בשביעית. שפירות שביעית אסור להכניס...: התמרות. הלין קודם שיפתח דומה לתמרה ...מוהו נקט' לאסו ועלתה בו תמרה בפילולב הגזול. ...י אסר תמרות כיון לילדי גפנים: מרביצין בעפר ...בן. כלומר משקי' שדה ...בן (יז) וכן הלכה משקי' ...דה לבן ערב שביעית כדי ...ילאו ירקות בשביעית ולא ...נוד אלא שמשקים אותו ...שביעית כדי שילאו ירקות ...מוצאי שביעית: מפרסין ...באורז. משקין עפר האורז ...מערבין אותו במים כמו ...כתנו למפרס ביומא [מג:]: אבל לא מכסחין. שאין ...מחתכי' העלין שלה אורז (יז) ...תרגום לא תזמור לא תכסח ...והלכה כרבי שמעון:

פ"ג **מאימתי** מוציאי' זבלים לאשפתות. דרך עובדי אדמה לכנוס הזבל למקום אחד בשדה ועושה שם אספה גדולה עד שהוא מפזרו בשדה לזבלה: משיפסקו עוברי עבירה. לעבוד את הארץ בשנה השביעית וקודם שיפסקו עוברי עבירה אסור שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא (ל) ולזבל שדהו הוא מוליא ויש ספרים דכתוב בהם עובד עבודה והיא היא: משייבש המתוק. משייבש הזבל שטחן מתיקה (ג) לפירות: משיקשור. כשמתחיל להתייבש מתעבה ונעשה קשרים וקרונים דבריהם להיות שוים. ובירושלמי מפרש משייבש המתוק שדקין שבבקעה כשהמטר יורד מתמלאים מים ואינם מתייבשים אלא לאחר זמן ונקראים מתוק על שם מתקו לו רגבי נחל (איוב כא): **ב** משפלות. קופות שמוליאין בהם זבלים שכל משפל מחזיק לתך שהוא מחלוי של חמור והלתך חלי כור ט"ו סאין: מוסיפין על המשפלות. שתן באספה אחת משפלות כמו שהוא רולה ואין מוסיפין על האספות לעשות יותר משלש אספות בבית סאה שלא יראה כמזבל את השדה: ר' שמעון אומ' אף על האשפות. מוסיפין כיון שיש לבור גדול במקום אחד לא מחזי כמזבל ואין הלכ' כר' שמעון: **ג** יתר מכאן. משלשה [אספות] מותר והיינו דר' שמעון דרישא והשתא אתא לאשמועי' דברי ר' שמעון אפי' אין עשרה משפלות ובלבד שלא יהיה בה פחות משלשה דלע"פ שיש מעט זבל באספ' וס"ד דמודה רבי שמעון דאם מוסיף האספות נראה כמזבל קמ"ל דלא מחזי כמזבל הואיל ואינו מפזרו: עד שיעמיק שלשה. שיעמיק מקום האספה או יגביה מאחר הקרקע ג' טפחים שיהיה ניכר דלכנוס הזבל למקו' אחד הוא עושה ולא לזבל את השדה: עושה אדם את זבלו אוצר. אותן ג' אספות של שלשים משפלות יכול לעשות אותם אספה אחת ומוסיף עליהם כמו שירצה דלא תיחא כי היכי דאסור יותר משלשה אספות לבית סאה הכי נמי אסור יותר משיעור שלשה אספות במקום אחד: ר' מאיר אוסר. בירו' מוכח דביותר משיעור בעינן הוסף רבי מאיר אבל בשיעור השתא בשלשה מקומות מותר במקום אחד לא כ"ש ואין הלכה כרבי מאיר: היה לו דבר מועט. שאין לו להוליא בפעם אחד כשיעור המפורש לעיל מוליא אותו מעט ומוסיף עליו והולך (י): ר' אלעזר בן עזריה אוסר. שמא לא יהיה לו זבל יותר ונראה כמזבל שדהו על שיעור עשר משפלות כאמת או. עד שיעמיק ג' או יגביה שלשה. שכיון שאותו מקום עמוק מאחר השדה לא מחזי כמזבל וכן אם נתנו על הסלע שאינו ראוי לזריעה: **ד** המדייר שדהו. לבון

דיר

הר"ש: (טו) אסורות בשביעית. כלומר הפו[illegible] כשביעית שביעית דפ"ע: (טז) בפ"ק דמ"ק כתב הר"ב דברי הפילו בבית הבעל: (יז) ובירו' פריך אדר"ש דמ"ב שאמר רק מעל הוא גם העלה מן האבטל ומשני לה דבעילה כלין כל אבטל אינו אבוי אילנא אלא לוקמי' אילני' בר"ש כאליל מן הדליקה דלא... בעלמא הוא רבל גבי אורז אבוי אילנא הוא ולא קיר. הר"ש:

פרק ג (ל) ירושלמי מעמה אפינו משפסקו עובדי עבודה יהא אסור מפני מראית עין שיאמרו לתוך בית השלחין הוא מוליא. אלא משפסקו עובדי עבודה בשדה הבעל רגילים להוליאם לבית השלחין. ומשני יודעים הם בני עירו אם יש לו בית השלחין אם אין לו. ולא חשו לעוברין ושבין מפני מראית העין: (ב) כלומר הזבל נקרא מתוק ע"ש שמוחן בו ובין קודם שייבש ובין לאחר שייבש לעולם נקרא מתוק. ופעמא דשריותא משום דמשייבש אין מזבלים האלן לעבודה וניכר שהוא לובלו להוליא ולא לזבלו ועיין מ"ש פ"ט שמפרש הר"ב בע"א. (ג) מזבלין. אמתני' דלעיל קאי לאמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. הר"ש: (ד) מחליב. כלומר מותר. וגם גי' מחליב יש לפי בן מלשון חליבה שהם כגלי הקנקן ויש קנקנים שיש להם הרבה רגלים כ"מ: (ה) עד שיעמיק שלשה. בפ"ק דמ"ק פריך והלא כשיעמיק נגלה כמוזר. ומשני חד למר כגון שהעמיק קודם לכן. וחד אמר זבלו מוכיח עליו. וכי הסופ' דליכא למימר להא דמ"ן דהזי המפירה הא חזי ליה לזבל שנחפירה: (ו) היינו דכבריה כו

עושה סהר לבית סאתים עוקר שלש רוחות ומניח את האמצעי. נמצא מדייר(ח) בית ארבעת סאין. רבן שמעון בן גמליאל אומר בית שמנת סאין(ט). היתה כל שדהו בית ארבעת סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין. ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין: ה לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו. שיהיו בו שלש מורביות. שהם שלש על שלש. על רום שלש. שיעורן עשרים ושבע אבנים: ו גדר שיש בו עשרה אבנים של משאוי שנים שנים הרי אלו ינטלו. שיעור גדר עשרה טפחים. פחות מכן מחצב וגוממו עד פחות מהארץ טפח. בד"א מתוך שלו. אבל מתוך של חבירו. מה שהוא רוצה יטול. בד"א בזמן שלא התחיל בו מערב שביעית. אבל אם התחיל בו מערב שביעית. מה שהוא רוצה נוטל: ז אבנים שזעזעתן המחרישה. או שהיו מכוסות ונתגלו. אם יש בהם שתים של משאוי שנים שנים. הרי אלו ינטלו. המסקל את שדהו. נוטל את העליונות. ומניח את הנוגעות בארץ. וכן גרגר(יב) של צרורות. או גל של אבנים. נוטל את העליונות. ומניח את הנוגעות בארץ. אם יש תחתיהן סלע או קש. הרי אלו ינטלו: ח אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב שביעית. משפסקו הגשמים. מפני שהוא מתקנן לשביעית. אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים. מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית. ולא [א]יסמוך(יג) בעפר. אבל עושה הוא חייץ(יד). כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו וליטלה. הרי זו תנטל:

אבני

[א] נ"א יסמוך

לו דבר מועט בתוך ביתו ע"ש והוא מבקש להוציאו בתוך שדהו בשביעית הרי זה מוסיף עליו משפתו עובדי עבירה. וה"ה דקתני עד כמה מזבלין כו'. היינו שיעור כמה אשפות לבית סאה וכמה משפלות לאשפה. אבל בתחלה כשמוציא אינו מוציא עשרה משפלות כפ"א. לכך אפילו אין לו בביתו שיעור כמה אפילו הכי רשאי להוציא אותו מעט שיש לו ויוסיף עליו כשיהיה לו. ועי' בתוי"ט: (ז) וחי"א בה"א מחלפין שניהם ממולא הנכון: (ח) בירושלמי מקשה למתני' ב' פ"ד שדה שנדיירה לא תזרע במוצאי שביעית. ומשני מסכימין ברולה להעמיד לאן בתוך שדהו. ופי' הר"ש דלהעמדה בעלמא עושה הסהר ואחר כך מאסף כל הזבל ועושה אשפות כו': (ט) בית שמונה סאין היינו מתחיל לעשות סהר מכל צד מלדדי הסהר הראשון. והיה שמונה סאין מלבד הסהר הראשון. הר"מ: (י) לפי בהאבנים הללו קורין לאן מורביות כמו מורביות של הלכה במס' תמיד פ"ב. הר"ש: (יא) דאלו גדולות אפילו לי ואפילו מונחת בארץ ואפי' ג' כטלות על הכסף מכן לקי' במ"ש דגלות מכל מקום. הר"ם: (יב) גרגר. מלי' שנים שלשה גרגרים (יסעי' יז): (יג) יסמוך. נ"א יסנוך. אם בא להיות סוכך מקום יליאת המים מלי' בלחז בקבך. הר"ש: (יד) חייץ. מלשון והוא בונה חייץ יחזקאל

דיר של בהמות שאין לו מקום פנוי להעמיד בהומש אלא שם ואינו מתכוין לזבל שדהו בענין זה ודעתו להכניס הזבל לאשפתות אחר כך: סהר. כינוי ששר(ז) היקף של מסילה סביב הלבן: עוקר שלש רוחות. כשנתמלאה הסהר זבל עוקר מן הסהר שלש רוחות וזוקפן לצד אחר של אמצעיות ומדייר שם כמו כן בית סאתים ועושה אשפות בתוך שדהו שלשה אשפות לבית סאה כדאמרן: נמצ' מדייר בית ארבעת סאים. סאתים מצד זה של מסילה אמצעית וסאתים מצד אחר ואשמועינן מתני' דשרי לדייר בית ד' סאין קודם שיעשה ממנה אשפות אבל טפי לא שלא יאמר לדייר שדהו מתכוין: מפני מראית העין. שלא יהא נראה כמתכוין לזבל שדהו אם עושה את כלה סהר: כדרך המזבלין. שלשה אשפות לכל בית סאה ואין לי כשנ"ג: ה מחצב. מקום בתוך שדהו שחוצבין ממנו אבנים. לבנין אם היה מכוסה עפר ולא היה נראה אין פותחין אותו בתחלה בשביעית שהרואה אומר לתקן שדהו הוא עושה כדי לזרוע בתוכו ולא להוציא האבנים לבנין: עד שיהא בו שלש מורביו'. שיהיו עגלים וגלים מאותו מחצב קודם שביעית שלש שורות של אבנים. שכל שורה מהם שלש אמות אורך ושלש אמות רחב ברום שלש אמות(י) שנמצאו שם כ' אבנים שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג' וכן בכל שורה ושורה הרי עשרים ושבעה אבנים לשלש שורות ובהכי ניכר שלצורך אבנים לבנין הוא מוציאם ולא לתקן שדהו: ו של משאוי שנים שנים. שיש בכל אחד מהן משאוי שני בני אדם: הרי אלו ינטלו. כלן ואפי' הקטנות שבהן(יא) ולא מתחזי כמפנה הגדר לעשות מקומו שדה: פחות מכאן מחצב. ואינו נוטלו כלו אלא גוממו ומניח מן הסלע בארץ טפח כדי שלא יהא ראוי לזריעה: בד"א. הא דלא יפתח מחצב והאי דגוממו: מה שהוא רוצה יטול. דלא מחזי כמתקן שדה כיון דלאו דידיה הוא ואפי' בשלו נמי לא מחזי כמתקן שדה אם התחיל ליטול מערב שביעית: ז שזעזעתן המחרישה. ואפילו לא זעזעתן אלא שעתיד לזעזען הוי כאלו זעזעתן: הרי אלו ינטלו. כלן אבנ אותם שתים: המסקל שדהו. שמסלק האבנים מן השדה לשון סקלו מאבן (ישעיה סב): ומניח את התחתונות הנוגעו' בארץ. דבהכי"ג לא מחזי כמתקן שדה: גרגיר של צרורות וגל של אבנים. קטנות: אם יש תחתיהן סלע או קש. לא מחזי כמתקן כיון דאין המקום ראוי לזריעה: ח אין בונין מדרגות. מעלות ע"פ הגאיות שלא ימליכו בירידתן לקחת המים שנתקבלו בעמק באותן הגומות דנראה כמתקן להשקות בהן שדותיו בשביעית: לא יסמוך בעפר. אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים באבנים לא יתן עפר וטיט בין האבנים משום דמחזי טפי שהוא מתכוין להשקות ומהן שדותיו: אבל עושה הוא חייץ. אבנים גדולות זו על זו כעין גדר בלא עפר וטיט: כל אבן. בשדהו אפילו קטנה אם כשהוא בונה הגדר אף הבנין יכול לפשוט ידו וליטלה ולנתנה: הרי זו תנטל

ט אבני כתף באות מכל מקום. והקבלן מביא מכל מקום. ואלו הם אבני כתף. כל שאינה יכולה להנטל באחת יד. דברי ר"מ. רבי יוסי אומר אבני כתף כשמן. כל שהן נטלות שתים שלש על הכתף: י הבונה גדר בינו ובין רשות הרבים. מותר להעמיק עד הסלע. מה יעשה בעפר צוברו ברשות הרבים ומתקנו דברי רבי יהושע. רבי עקיבא אומר כדרך שאין מקלקלין ברשות הרבים כך לא יתקנו. מה יעשה בעפר צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין. וכן החופר בור. ושיח. ומערה:

פרק ד בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים. ואבנים. ועשבים. מתוך שלו. כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו. את הגס הגס. משרבו עוברי עבירה התקינו שיהא זה מלקט מתוך של זה שלא בטובה ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות: ב שדה שנתקוצה תזרע במוצאי שביעית. שנטייבה או שנדיירה לא תזרע במוצאי שביעית. שדה שנטייבה בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית. ובית הלל אומרים אוכלין. בש"א אין אוכלין פירות שביעי' בטובה. ובית הלל אומרים אוכלין בטובה ושלא בטובה. רבי יהודה אומר חלוף הדברים. זו מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

חוכרין

תנטל. שהגדר מוכחת עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה אלא לתקן השדה לזריעה: ט באות מ"מ. אפילו מתוך שלו דמידע ידיע דלבנין קבעי להו ולא לתקן את השדה: והקבלן. שקבל שדה באריסות מביא מ"מ ואפי' מאותה שדה שהוא אריס בה אפי' אבנים קטנות שאין [שדה זו משובח כשלו]. וי"מ והקבלן שדרכו לבנות בניני' בקבול' שאין טובתו אלא לקבץ אבני' מביא [מ"מ (טו) ואפי' משדה] שלו: ר' יוסי אומר כו'. והלכה כר' יוסי: י להעמיק עד הסלע. ולא חיישינן דלמא ממלך חרע ליה (טז) שאין דרך בני אדם לזרוע סמוך לר"ה אבל בינו לבין חבירו חיישינן דלמא ממלך וזרע ליה ואסור: צוברו ברה"ר. ואח"כ נוטלו משם ומתקן את רה"ר כמו שהיה: כשם שאין מקלקלים רה"ר כך לא יתקן. כלומר לא נצטרך לצבור עפרו לרשות הרבים שהוא אסור אף על פי שמתקנו אחר כך שהרי מקלקל הוא לשעה אלא אפי' לתקן אסור כגון אם היו אבנים או עפר מפוזרי' בר"הר לא יצברם במקום אחד אלא יסלקם לגמרי מר"הר והיינו דקאמר כשם שאין מקלקלין רה"ר לצבור עפרו לרה"ר אע"פ שדעתו לסלקו מיד כך לא יתקן לצבור אבנים או עפר המפוזרים ברה"ר ולשום אותם בגלוי רה"ר לפי שעה אלא יסלקם מיד לגמרי מכל רה"ר ויוליכו' ליס או לנהר: מה יעשה בעפר. אליבא דר"ע: צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלים. שצוברים אשפות לבית סאה: וכן החופר בור שיח ומערה. בשאר ימות השנה פליגי בה ר' יהושע ורבי עקיבא לר"י צוברו בר"ה ובלבד שיסלקנו אחר כך ויתקן רה"ר כמו שהיה ולר"ע אע"פ שדעתו לתקן אסור אלא צוברו ברשותו והלכה כרבי עקיבא:

פרק ד בראשונה. כדרך שהוא מלקט מחבירו את הגס הגס. הכי מפרשא מתניתין בירו' בראשונה היו אומרים מלקט אדם בתוך שלו את הגס הגס כדרך שמלקט בשל חברו בין דק בין דקין ואע"ג דעצים ועשבים כשמלקטים אותן מתוך השדה מתקן השדה לזריעה כשמלקט הגס נראי' העצים ועשבים הגסים ומניח את הדקין תלינן דלצריך לעצים הוא ולאו לתקן את הקרקע קעביד כדתלינן במלקט בשדה חברו בין דקין בין גסין דלא עביד איניש לתקן שדה חברו (א) ומידע ידיע דלעצים אתא לכך: משרבו עוברי עבירה. שהיו מלקטין בשדותיהן בין דקים בין גסים והן אומרים בגסים לקטנו: שלא בטובה. שאין חבירו מחזיק לו טובה (ב) דהשתא ודאי לא אתא למלקט הדקין כיון שאין חבירו מחזיק לו טובה על זה: ואין צ"ל שיקצץ להם מזונות. שיאמר לו לקוט ונשכי היום אתן לך מזונותיך דפשיטא דאסור: ב שנתקוצה. שנטלה קוציה בשביעית: שנטייבה. שנחרשה כמו שכל העולם חורשים פעם אחד והוא חרש שתי פעמים ומתני' איירי בשעת הסכנה שהיתה מלכות אונסים על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מהתבואה למלך ואם חרש שתי פעמים קנסוהו רבנן דחרישה אחת התירו ולא שתי חרישות (ג): או שנדיירה. שעשה ממנה דיר לבהמות שעשה בה הכל כלאמרינן בפרקין דלעיל ולא עשה ממנו אשפות אלא הניחו כדי זבל בו השדה: לא תזרע למוצאי שביעית. דקנסינן ליה בהכי יותר ונתקוצה: בטובה. אסור דאין מחזיקין טובה לבעלים דהשתא אפקרינהו: חלוף הדברים. דב"ש לקולא ואין הלכה כרבי יהודה:

סוכרין

(יחזקאל י"ג): (טו) ואפילו פסולות מאבני כתף ואפי' אבנים גדולות. הר"מ והר"ב: (טז) היינו דלמא ממלך ולינו מעמיק עד הסלע דאלו על הסלע אינו כהוי לזרוע:

פרק ד (א) כדשרינן בפרקין דלעיל מ"ו. הר"ב: (ב) משמע דמשרבו עוברי עבירה התקינו שיהא זה מלקט כו' כדרך כו' מתוך שלו דהיינו דווקי גסין. וטעמא דתקנתא דלף על גב דמלקטין של"ה בטובה לפי' הכי הואיל וזה מלקט בשל זה וזה בשל זה אי מלקטין הדקין נכלה כמתקן: (ג) וכתבו התוספ' בפרק זה בוכר וא"ת ומשום ארנונא התירו לחרוש כו' דהוי איסור דאורייתא וי"ש לומר דמיירי בזמן הזה שהוא דרבנן א"נ י"ל דפקוח נפש הוא שהיו שוללים אותם מס ואין להם מה יפרעו כו' ע"ש והכי איתא בירושלמי משום חיי

ג חוכרין נירין מן הנכרי בשביעית אבל לא מישראל. ומחזיקין ידי נכרי בשביעית אבל לא ידי ישראל. ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום: ד המדל בזיתים. בית שמאי אומרים יגום. וב"ה אומרים ישרש. ומודים במחליק עד שיגום. איזה הוא המדל אחד או שנים. המחליק. שלשה זה בצד זה. במה דברים אמורים מתוך שלו. אבל מתוך של חבירו. אף המחליק ישרש: ה המבקיע(ה) בזית לא יחפהו בעפר. אבל מכסה הוא באבנים או בקש. הקוצץ קורות שקמה לא יחפהו בעפר. אבל מכסה הוא באבנים או בקש. אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית מפני שהיא עבודה. ר' יהודה אומר(ו) כדרכה אסור. אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעל הארץ: ו המזנב(ז) בגפנים והקוצץ קנים. רבי יוסי הגלילי אומר ירחיק טפח. רבי עקיבא אומר קוצץ כדרכו בקרדום או במגל ובמגירה ובכל מה שירצה. אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית לא שיעלה אלא שלא יוסיף: ז מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית. הפגים משיזריחו אוכל בהם פתו בשדה. בחלו כונס בתוך ביתו. וכן כיוצא בהם א בשאר שני שבוע(ט) חייב במעשרות: ח הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה. הבאיש כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע חייב במעשרות: ט זיתים משיכניסו רביעית לסאה. פוצע ואוכל בשדה. הכניסו חצי לוג כותש וסך בשדה. הכניסו שליש כותש בשדה(יא) וכונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בהם בשאר

א נ"א ושאר

ג חוכרין נירין. יכול ישראל לקבל עליו בכך וכך כורים לשנה שדה הנכרי שחרשה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית ואף על פי שגורם לנכרי לחרוש בשביעית. נירין לשון ניחו לכם ניר (ירמיה ד): ומחזיקים ידי נכרי. אם מצאו חורש יכול לומר לו יישר כחך וכיוצא בזה: ושואלים בשלומן. ואפי' ביום חגם: ד המדל בזיתים. כשהזיתים מקורבים זה לזה יותר מדאי נוטל אחד ומניח ב' או נוטל ב' ומניח אחד כדי שיגדל ויתעבה(ד). ומדל לשון קליפה והסרה וי"מ לשון דלדול ודלות שמדלדל שדהו מן הזיתים: יגום. גומם ומקצץ האילן ומשייר השרש בארץ ולא ישרש לגמרי שלא יראה כעובד את האדמה: ומודים במחליק. כגון אם נוטל שלשה זיתים זה בצד זה שמחליק פני הקרקע יותר מדאי יאמרו לעבודי קרקע הוא מתכוין ואסור: מתוך של חבירו אף המחליק ישרש. דלא עביד איניש שיתקן קרקע חבירו וידוע דלעצים הוא מכוין: ה לא יחפה. הבקוע בעפר שהרי הוא מתקן בכך שבעפר נעשה טיט ומשבים האילן: באבנים ובקש. דהוי כמשמר שומר שלא ייבש: בתולת שקמה. שלא נקצצה מעולם: מפני שהיא עבודה. שהיא משובחת בכך: כדרכה אסור. שהיא מתגדלת ומתעבה בכך והוי כעין זמיר לגפנים: אלא מגביה עשרה. שאין דרך לקוצצה לכרתה אלא למטה מעשרה: או גומם מעל הארץ. שאין דרך לכרות אותה כך והלכה כר' יהודה: ו המזנב בגפנים. וקוטע זנבות הגפנים כדי שיעבה הגזע ויגדל ויגבר כחו וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבו ויוסיף כחן: ירחיק טפח. מן הקרקע והוי לי' ונימזי כעבודה(ח): שנפשח. נסדק כמו (איכה ג) ויפשחני: לא שיעלה. שיתחברו סדקיו: אלא שלא יוסיף ליסדק: ז מאימתי אוכלים פירות האילן בשביעית. משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד ואם אוכלן קודם בשולן היינו הפסד: הפגים. פגי תאנה כדכתיב (ש"ה ב) התאנה חנטה פגיה: משהזריחו. שאדימו והיינו התחלת בשולן: אוכל בהם פתו בשדה. אבל ללקט ולהכניס לבית אסור כאלו עד שיגמרו: בחלו. שגדל הרבה ודומה לו וגם כפשם בחלה בי (זכריה יא) ובירושלמי ילפי לה מדכתיב (ויקרא כה) תהיה כל תבואתה לאכול וכתיב (שם) מן השדה תאכלו את תבואתה בשתי תבואות הכתוב מדבר אחת מן הבית ואחת מן השדה: ח משהביא מים. שסוחטו ויוצא ממנו משקה*: משהבאישו. משיקרא באשה(י) והיינו כשיתחילו להתבשל ונתבשלו על שמראיהם שבפנים נראים מבחוץ מתוך הקליפה: ט רביעי' לסאה. שמסאה זיתים יכול להוציא רביעית הלוג שמן: פוצע. דרך הזיתים לפצען כדי למתק מרירותן. ואוכל בשדה. דדבר שדרכו לאכול הוא אבל לסוך לא סוו ואין סכין אלא בדבר שדרכו לסוך: הכניסו חצי לוג. שנתבשלו עד שהוא יכול להוציא חצי לוג מסאה: הכניסו שליש. שנתגדלו שליש ממה שעתידים

* נראה קצת דכך גרסתו במשנה

חיי נפש: (ד) וצריך לחלק בין מדל לזירוד ומיסול דפ"ב מ"ג דלא סגינן דלא עד ר"ה דמה לי במזמר ובורת מדלת מדילן כדי שיגדל הוא או בבורת אילן אחד כדי שיגדל השני. ונראה שפי' הר"ש שהמדל היא שיכרתם להיות עצים להם ולאפוקי מגם הר"ב שכתב כן אלא דמדל דעלמא פירשו הוא כך ובגל אין הכי כמי דצריך שלא יעשה בשביל שיעבה ויגדל אלא שיהיו לעצים. תוי"ט: (ה) המבקיע כו'. פי' לקחת מהם עצים. הר"מ: (ו) רבי יהודה אומר. ולתנא קמא לית ליה ההיא שעורא דלא שיעורא אסריכר כגון משלשה ולמעלה אסור דהוי כגמרא דבני מעלי לה ונם שהכן ודאי קשה לה מכאן והילך לא מקשי קשי ולא עלו מעלורלה: (ז) המזנב. פי' הר"מ כשלא נתכוון לזמר: (ח) אף כי בזתים במשנה ד' שכי לגום נראה דשורש הזתים מעכבי' יותר המחליפה משורש גפנים. בשם הפירוש: (ט) שני שבוע. אפילו קאי בחלו כונס כו' כדתנן בפרק קמא דמעשרות התאנים משיבחילו וכ"כ הר"ם: (י) ולישנא דקרא (ישעיה ה) ויקו לעשות ענבים ויעש באושים משמע דבאושים ענבים רעים הם וכפרש"י שם לפיכך כתב הר"מ והביא על זה הענין שם באשה מפני שהוא קרוב להפעשם וגפמחי' בפיניהם כלו' דענבים טובים יקראו בשם באשה כשהגיעו לכלל זה מהטעם הנזכר. אבל עיקר שם באשה הונח על ענבים רעים כנזכר: (יא) כותש בשדה כו'. אורחא דמלתא נקט שכן דרך לכותשם בשדה וכ"כ

בשאר שני שבוע חייבים במעשרות. ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית: י מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית. בש"א כל האילן משיוציא. וב"ה אומרי' החרובין משישלשלו. והגפני' משיגרעו. והזיתים משינצו. ושאר כל אילן משיוציא. וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקוצצו(יג). כמה יהא בזית ולא יקוצצנו רובע. רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הזית:

פרק ה **בנות** שוח. שביעית שלהם שניה שהן עושות לשלש שנים. רבי יהודה אומר הפרסאות שביעית שלהן מוצאי שביעית. שהן עושות לשתי שנים. אמרו לו לא אמרו אלא בנות שוח(א): ב הטומן את הלוף בשביעית. ר' מאיר אומר לא יפחות מסאתים. עד גובה ג' טפחים. וטפח עפר על גביו. וחכמים אומרים לא יפחות מארבע קבים עד גובה טפח וטפח עפר על גביו. וטומנו במקום דריסת אדם: ג לוף שעברה עליו שביעית(ב). רבי אליעזר אומר. אם לקטו העניים את עליו לקטו. ואם לאו יעשה חשבון עם העניים. רבי יהושע אומר. אם לקטו העניים את עליו לקטו. ואם לאו אין לעניים עליו חשבון: ד לוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית. וכן בצלים הקיצונים וכן פואה של עידית. בית שמאי אומרים עוקרין אותן במארופות של עץ וב"ה אומרים בקרדומות של מתכות. ומודים בפואה של צלעות. שעוקרין אותה

ריס להתגדל אי נמי שמוליא מהן עבשיו עלים שמוליא לפסה כשמתבשלו יפה: כך עונתן [לשב]יעית. ואין אוכלין מהן בשביעית עד שיגיעו [לעונ]ת מעשרו' כמפורש בפ' קמא דמעשרות דלוקא ... ס ... ענבים וזיתים ... ס לאכול קודם בשולן ... ך התירו לאכול מהם ... בשביעית קודם ... צו לעונת המעשרות ... לא בשאר פירות: ... ן קוצצין את האילן [בש]ביעית. משום דלאכלה ... כתיב ולא להפסד. ... שמעתי כיון ... זקריכהו רחמנ' לפירות ... יקללס הוי גוזל את ... ים(יב): משיוציא. ... את העלין בימי ניסן: ... משישלשלו. משיתחילו ... כביד ולתלות בעין ... שלת: משיגרעו. ... יעשו גרעינים. פי"ה ... וסר כשיגדילו הענבים ... ו כפול הלבן נקרא ... ו: משינצו. משיגדל ... יכן הנץ כמו הכלכי' כלאו ... רץ (שה"ש ב) הנצנים ... [ג]יעורי' הללו אסור לקצץ ... שביעית: מותר לקוצצו. ... אין כאן משום הפסד ... פרי או משום גזל לאידך ... שנא שכבר הפרי ראוי ... אכילה. ומשום קוצץ אילנו ... ודאי ליכא אם הוא מעולה בדמים. שדמיו יקרים לעצים יותר מלאילן: וכמה יהא בזית. לאו אשביעית קאי אלא איכא אסור לקוצצו משום קוצץ אילנות טובים כדכתיב (דברים כ) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות: רובע. ... הקב משום דחשיב יותר מאחר אילנות דאלו בדקל מותר לקוצצו עד דטעין קבא:

פרק ה **בנות** שוח. תאנים לבנות המגדלות מג' שנים לג' שנים: שביעית שלהם שנה שניה. של שמטה דפירות החונטים בשביעית אין נגמר בשולן עד שנה שניה של שמטה שהיא ג' לחניטה ואז נוהג בהן דין שביעי[ת] דבתר חנטה אזלינן: פרסאות. מין תאנים העושי' משתי שנים לשתי שנים ואין הלכה כר' יהודה: ב הטומן את הלוף. מין ממיני הבצלים שרגילי' לטמון בארץ: לא יפחות מסאתים. משום דמחזי כזורע על שטומן מהם פחות [מ]מסאתי' ... ונפירה אסת על גובה ג"ט שלא יהיו מפוזרים אלא יהיה גובה הכרי והצבור ג' טפחים וטפח עפר על גבי הכרי: וטומנו במקום דריסת האדם. כדי שלא יצמח. והלכה כחכמים: ג לוף שעברה עליו שביעית. ונכנס עליו שמינית שהוא מתקיים זמן מרובה בארץ במחובר: אם לקטו עניים את עליו לקטו. דעלי הלוף יש להן ביעור ועיקרו אין לו ביעור כדתנן לקמן בפ"ז הלכך אם לקטו עניים את עליו בשביעית לקטו ואם לאו ונכנסו לשמיני' וגדלו העלין כמלאו גדולי שביעי' ושמינית מעורבין יחד: יעשה חשבון. וישער כמה גדל מהן בשביעי' ויתן לעניים דר"א סבר כר' יהודה דאמר לקמן עניים אוכלים אחר ביעור ולא עשירים: ר' יהושע אומר אין לעניים עמו חשבון. דסבר כרבי יוסי דאמר לקמן אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור. והלכה כר' יהושע: ד לוף של ערב שביעית. שנכנס מערב שביעית ולא הוסיף גומים בשביעית [שאם הוסיף] אסור לעקרו(ג) משום הפסד פרי: הקיצונים. י"מ שנזרעו בקיץ וי"א מיוחדות לקיץ שהן יבשות מאד: פואה של עידית. הגדילה בשדה שמינה: פואה. צבע אדום שקורין רוז"א בלע"ז: במארופות של עץ. בזורה שמופרי' בו את הקרקע של עץ. ולא של ברזל שלא יראה כעובד את הארץ: בקרדומו' של מתכות. ולא חיישינן דלמא נמזי כעבוד': בפואה של

וכ"כ הר"מ: (יב) זה פי' הר"מ ותמיהני למה מפרש טעם אחר ממה שאמרו בגמ' לאכלה ולא להפסד וע' בתוי"ט: (יג) ומותר ... פי' לעצים וכ"כ הר"ש:

פרק ה (א) **אלא** בנות שוח ולא נתפרש הטעם למה לא אמרו כמו כן בפרסאות דכיון שנהגו בשביעית שיהיה לפירותיהן דין שביעית כשנגמרו במוצאי שביעית ולמה יהיה להם דין יכק דבתר לקיטה כדלעיל במשנה ז' פרק ב'. תוי"ט. ובירושלמי מבמע הטעם דרק במקצת מקומות עושות לב' שנים. ת"ח: (ב) לוף כו' וא"ת ביכק אזלינן בתר לקיטה כדלעיל בפ"ב בפי' מ"ז וא"כ הא לוף דעקרו בשמינית אין עליו תורת שביעית. וצ"ל דמתני' איירי דעקרוהו עם עליו סוף שביעית ועקרוהו במארופות כדינו במשנה דלקמן והטימוהו במקומו וחזר ונשרש והוסיף גדוליו בשמינית ולפיכך צריך לעשות חשבון עם העניים. הר"ש: (ג) דכשעוקר בשמיני לא ימלט שיפסיד מקלת הפרי. ולפמ"ש לקמן דכל הספיחים אסורים באכילה. יש לפרש דכשעוקרה ואינו רשאי לאוכלן הוי כאלו מפסידן בידים וכמאכל אמר לאכלה ולא להפסד

של צלעות. כמו סלעות במשך שוחה סגלגה בני הסלעים כיון דאין דרך לזרוע שם לא מחזי כעובד את הארץ. פ"א כלעות כמו ולצלע המשכן (שמות כו) כלומר בצדי השדה שאין דרך לזרוע שם: ה רבי יהודה אומר מיד. ואף על גב דבעלמא ירקות מודה רבי יהודה לאסור עד שיעשה כיוצא בו בצלוף שואיל ואריך לעקרו בכ"ש במארופות של עץ: ולבית הלל בקרדומות של מתכות ואין דרך לעקרו בשביעית אלא ע"י שינוי(ד) הלכך במוצאי שביעית לא שכיח דאיסורא ומשום הכי מותר מיד אבל ירק שלא גזרו שלא לאכלו כי אורחיה שכיח כמי דאיסורא בשמינית לפיכך אסור עד שיעשה כיוצא בו: משירבה החדש. בירושלמי מפרש דהיינו מן הפסח ואילך(ה) והלכה כחכמים: ו שאין האומן רשאי למוכרן בשביעי'. למי שהוא חשוד על השביעית אבל למי שאינו חשוד שרי דאינו קונה אלא להכניע עד [אחר] שביעית: מזרה. שזורין בו התבואה: בגורן(ז):

אותה בקרדומות של מתכות: ה מאימתי מותר אדם ליקח לוף במוצאי שביעית. רבי יהודה אומר מיד, וחכמים אומרים משירבה החדש: ו אלו כלים שאין האומן רשאי למכרם (ו) בשביעית. מחרישה וכל כליה. העול והמזרה והדקר. אבל מוכר הוא מגל יד (ט) ומגל קציר ועגלה וכל כליה. זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור. לאיסור ולהיתר מותר: ז היוצר מוכר חמש כדי שמן. וט"ו כדי יין, שכן דרכו להביא מן המופקר. ואם הביא יותר מכאן מותר (י) ומוכר לנכרי (יא) בארץ. ולישראל בחוצה לארץ: ח בית שמאי אומרים לא ימכור לו פרה חורשת בשביעית. ובית הלל מתירין מפני שהוא יכול לשחטה. מוכר לו פירות (יב) [א] בשעת הזרע. ומשאיל לו סאתו אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן. ופורט לו מעות אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים. וכולן בפירוש אסורין: ט משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית. נפה וכברה (יד) ורחיים ותנור. אבל לא תבור ולא תטחן עמה. אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ. נפה וכברה ובוררת וטוחנת

[א] פ"א שאילו

דקר. כמין יתד של ברזל שעוקרין קולטר"ש בלע"ז ואית עשוי לחפור בו את הקרקע לפוך וידקור את שניהם (במדבר כה): מגל יד ומגל קציר ועגלה. ומותרין שמא הוא [רוצה] לקצור מן ההפקר ולהביא בעגלה לאכול ביתו ואין אסור אלא להביא הרבה לעשות אוצר(ח): ז היוצר. אומן שעושה כלי חרס ומוכר אפי' לחשוד על השביעית ה' כדי שמן וט"ו כדי יין וליכא למיחש שמא רוצה כולם לשמן או כולם ליין שניכרים הן אורים של יין מאותם של שמן שהעפר שעושים ממנו כדי יין אינו דומה לעפר שעושים ממנו כדי שמן: ואם הביא יותר מכאן מותר. ולא חיישינן שמא מן המשומר דשביעית הביא: ומוכר לנכרי בארץ. ולא חיישינן שמא יחזור הנכרי וימכרם לישראל החשוד: ולישראל בחוצה לארץ. ולא חיישינן שמא יוליכם בארץ א"נ שמא יכנים לתוכן יין ושמן של שביעית שהביא מארץ ישראל דלא החמירו חכמים כ"כ: ח שהוא יכול לשחטה. ובכל דהוא דמצינן למתלי תלינן (יג) וב"ש סברי דאין דרך כלל לשחוט פרה העומדת לחרישה: אפילו בשעת הזרע. ולא אמרינן ודאי לזריעה הוא לוקח דתלינן לאכילה הוא רוצה: שיש לו גורן. ולא חיישינן שמא מודד להכניס לאוצר דאיכא למתני דלטחינה הוא מודד: ופורט לו מעות. מחליף לו מעות בפרוטות: אף על פי שהוא יודע שיש לו פועלים. ונמצא מסייע ידי עוברי עבירה דאמרינן שמא לשאר צרכיו הוא צריך: וכלם. אם פירש שלדבר אסור רוצה אותם אסור: ט החשודה על השביעית. לאכול פירות שביעית אחר הביעור בלא ביעור: נפה. שאני אומר לנפות בה מעות היא לוקחת: כברה. שאני אומר לכבור בה את החול: רחיים. דשמא לטחון בהן סממנין: תנור. שמא לייבש בו אונין של פשתן: ולא תטחן עמה. שאסור לסייע ידי עוברי עבירה: ובוררת וטוחנת עמה. ולא אסרו הכא באשת עם הארץ החשודה על המעשרו' כדאסרו בחשודה על השביעית

מפום

להפסד. תוי"ט: (ד) ומפיק ביכור' דבעמון אנן קיימינן ואמרינן דאין דרך לעקור בשינוי של איסור כדי לעומנו עד מולאי שביעית. אבל בשביעית עלמו חיישינן שמא יביא מן האיסור הואיל ועכשיו קונין ממנו עיקר האיסור א"ל אל תן הטעון שבאחי. הר"ב: (ה) שיוכל למלוא לוף הרבה כזה גדלים ביותר: (ו) שאין רשאי כו'. אמר הכתוב (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול ר"ל למי שכבתה עיניו התאוה ויצר הרע לא תעזור אותו להוסיף בעורונו ותוסיף להרחיקו מן היושר ומפני זה אסור לעזור עוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים. לשון הר"מ: (ז) כלומר דוקא בגורן דהיינו הרבה אבל בזירה מעט לא יזרה במזרה כלל. תוי"ט: (ח) דהא להלכה כתיב. וכתב הר"מ וזה שנאמר את שנים קליכך לא תקלור שלא יקלור כדרך שקולר בכל שנה ואם קלר כדרך הקולרים לוקה כגון שקלר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר או שקלר לעבודת הארץ אלא קולר מעט מעט וחובט ואוכל ואף מגל יד כו'. והך מגל יד דקליר לאו לענין תבואה וקטניות דדרך לזורעם דההך אסור לקולרן כדלעיל מ"ד. אלא דמצינן שיקלור העשבים שאין זרעים אותם רוב בני אדם כגון הפיגום דרפ"ט. תוי"ט בשם הר"ם: (ט) מגל יד הוא הרמש קטן ביקטוף כמלא היד ומגל קציר ידוע הר"מ. ור"ל שהוא מגל קטן והיינו הרמש: (י) מותר למכור לו כלים לפי מה שהביא ולא נחשדו שמא הביא מן המשומר באוצר פירות: (יא) ומוכר כו'. פירוש דברי' את המבנה מוכר לעו"ג בארץ יותר מכן ולישראל בח"ל: (יג) ולא דמי לכלים דלעיל שאין אדם מוכר דהתם ליכא למיתלי. הר"ש: (יג) מוכר בו'. ובהא מודו ב"ש דאין דומה לפרה דאין דרך לשחוט במ"ש הר"ב: (יד) נפה וכברה נפה היא שאר יניפו בה הקמח והוליאו ממנה הסובין ופיא כמו כברה אבל כברה היא לתבואה

ונזם

וטוחנת (טו) ומרקדת עמה (טז) אבל משתשיל המים לא תגע אצלה. שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה. וכולן לא אמרו (יח) אלא מפני דרכי שלום. ומחזיקין ידי נכרי בשביעית. אבל לא ידי ישראל. ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום:

פרק ו

א שלש ארצות לשביעית. כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב. לא נאכל ולא נעבד. וכל שהחזיקו עולי מצרים. מכזיב ועד הנהר. ועד אמנה. נאכל אבל לא (ב) נעבד. מן הנהר ומאמנה ולפנים. נאכל ונעבד:

ב עושין בתלוש בסוריא. אבל לא במחובר. דשין (ג) וזורין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרין. ולא בוצרין. ולא מוסקין. כלל אמר רבי עקיבא כל שביוצא בו מותר בארץ ישראל. עושין אותו בסוריא:

ג בצלים שירדו עליהם גשמים וצמחו. אם היו העלין שלהם שחורין אסורין (ד). הוריקו הרי אלו מותרין. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר. אם יכולין להתלש בעלין שלהן אסורין. וכנגד

משום דרוב עמי הארץ מעשרים הן: אבל משתשיל המים. בעיסה לא תגע עמה לפי שמשנתגלגלה הוכשרה לחלה (יח) וקא מיספא מטמאת כלים שמאי שהרי הוכשרה לקבל טומאה ואר מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה: וכולן לא אמרו. לא התירו להשאילן כלים ולסייען אלא משעת עבירה עצמה אלא משום דרכי שלום: מחזיקין ידי נכרי. אבל גדולה לדרכי שלו' תנא ליה הכא ומפורש לעיל בפ"ד:

פרק ו שלש ארצות לשביעית. חלוקות לענין דין שביעית: כל שהחזיקו עולי בבל. עזרא וסייעתו כשעלו מבבל: לא נאכל ולא נעבד. שעבודת הארץ היא אסורה בשביעית ואם נעבדה וגדלה אסור לאכול מאותן גדולים. פ"א ועיקר לא נאכל לאחר שביעי' בלא ביעור ולא נעבד בשביעי': מכזיב ועד הנהר ועד אמנום. כזיב מסוף כלפי הצפון נגד מזרח ורצועה יוצאת משם ביושבי' ברבוע' של א"י במקצוע צפוני' מזרחי' ואותה רצועה משוכה כלפי צפון והולכת עד כזיב ורצועה אחרת משוכה משם כלפי מזרח ובה הנהר האמור כאן ואלו השתי רצועות כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל: ועד אמנום. הוא הר ההר (א) הכתוב בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי תתאו לכם הר ההר מתרגמינן בירושלמי טורי אמנום והוא בצפון של א"י נגד מערב אצל הים הגדול וגם זו לא כבשו עולי בבל הלכך נאכל לאחר הביעור לאידך ליסנא אם נעבד בשביעית נאכל דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא ולא נעבד דלענין עבודה החמירו לאסור מדרבנן: מנהר ומאמנום ולפנים. כך כתוב בכל הספרים וטפי הוה ניחא אי הוה גרסינן ולחוץ ואפשר לפרש בדוחק מה נהר ולפנים מתחלת הנהר ולפנים נגד הנהר א"ל. וכן מתחלת טורי אמנום ולפנים נגד ההר קרויה לפנים: **ב** סוריא. ארם נהרים וארם צובה שכבש דוד ואינה כא"י לכל דבר מפני שכבשה קודם שכבש א"י כלה ובקצת דינים עשאוה כא"י ובקצתן כח"ל: עושים בתלוש. אפי' אצל החשודים ואלו בא"י תנן לא תבור ולא תטחן עמה: אבל לא במחובר. כגון מסיקה קציה ובצירה ודוק' בשמור אבל במופקר אפי' בארץ מותר דתני' בת"כ מן השמור אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר וטעמי' לגזור בסוריא במופקר כדי שלא יהיו מניחים את ארץ ישראל והולכים ומשתקעי' בסוריא ובתלוש התירו כדי שיאכלו העניים שבא"י קצת ריוח בסוריא שהיא קרובה להם ולא יצטרכו לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ: כל שביוצא בו מותר בארץ ישראל. מלאכות' כגון תלוש אע"ג דמדרבנן אסור בלא שינוי עושים אותו בסוריא כי אורחיה ואינו צריך לשנות א"נ הכי קאמר כל שביוצא בו מותר בארץ במופקר עושים אותו בסוריא אפי' בשמור אבל במחובר אסור מדרבנן בארץ אפי' במופקר: **ג** בצלים שירדו עליהם גשמים. בצלי' של ששית שנכנסו לשביעית וירדו עליהם גשמים וצמחו אם השחירו העלין בידוע שגדלו והוסיפו ואתו גדולי שביעית ומבטלים העיקר אע"פ שהוא מרובה אבל אם הוריקו העלין אז הולכים וכמשין ולאו מחמת מטרא קא רבו: אם יכולין לתלוש בעלין. דרך בצלים שנגמרים יוצאין מעצמן מן הארץ ונוטין ליתלש ואם העלין חזקים וכשאוחז בהן יכול לתלוש הבצלים מן הארץ אז ודאי

ונפה היא לקמח. הר"מ: (טו) וטוחנת כו'. והא דלא תני במתניתין גבי ע"ה כדקתני גבי שביעית משום דשמעינן לה מכללא דבוררת וטוחנת עמה א"כ יגיד עליו ריעו כדאמרינן בפרק לא יחפור. הר"ש. והתוס' בשלהי פ"ה דגטין. כתבו עוד תי' אחר ע"ש: (טז) ומרקדת כו'. משום דבעי למיתני אבל משתשיל מים קתני הכא מרקדת אע"ג דברישא לא קתני לדיכא דיקוד. תוי"ט: (יז) והחמירו משתשיל המים שאז מתגלגל אע"ג דלא מחייבא בחלה עד שתתגלגל. תוס' ביעין ועיי' בתוי"ט בארוכות: (יח) וכולן כו'. בירושלמי מפרש דלא קאי הך טעמא דמ"ש אלא אמפני דמשאלת אבל לכולהו דלעיל מינה לא קאי ומשום הכי מפרש הירושלמי וכמו שכתב הר"ב דנפה תלינן לספור כו' ולא תלינן שיכפה לטחינה וכן כולן ולדבר של היתר וכהנהו דתלינן במתניתין דלעיל מסך אלא דהכא מיירי בידוע שאין לה פירות של היתר למיתלי בה והלכך הנך תלויות לא הוי' גמורות כהנהו דלעיל ואי לאו מפני דרכי שלום לא הוה שרינן להו ואי לא הוה לן למתלי כלל לא היה טעם דדרכי שלום כל כך להתיר לסייע ידי עוברי עבירה שהוא' בכלל לפני עור כו' ודוקא בהני דנפה וכברה כו' מועיל דרכי שלום עם תלייה כל דהו משום דבהו שייך טפי דרכי שלום. הר"ש:

פרק ו (א) ז"ל הר"מ יש מי שקורא אמנה והוא אמנה ויש מי שקורא אמנוס. ומ"ש והוא אמנה רומז לפסוק תשורי מראש אמנה (ש"ה ד) וכן פרש"י שם שאמנה הוא הר ההר: (ב) אבל לא כו'. ודוקא במחובר אבל בתלוש עושין כמו בסוריא דבסמוך דאי לא תימא הכי אם כן לתני ארבע ארצות לשביעית דיש לסוריא דין לעצמה. הר"מ והר"ש: (ג) דשין כו'. שלא כסדר מלאכתן הם שנויים דעימור קודם הדישה והזירוי ועוד דדריכה שהיא בענבים תכנים בין מלאכות שבתבואה: (ד) אסורין משום

מכוס גדול שביעית ויהלכו בקודשם שביעית. לי נמי אסיקו אפילו בהכילה כדין ספיחים: (ה) ולף על גב דבירק אמרינן בתר לקיטה מכל מקום חיישינן שלא יהא מן הנלקט בשביעית. הר"ש: (ו) האפל פירש מקום האפל דתנינן ובא כמ"ש הר"ב: (ז) ויטמאו. בשם הפירוש:

וכנגד כן מוצאי שביעית מותרין: **ד** מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית, משיעשה כיוצא בו. עשה הבכיר הותר האפל. (י)ר' התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד: **ה** אין מוציאין שמן שרפה ופירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ, א"ר שמעון שמעתי בפי' שמוציאין לסוריא. ואין מוציאין לחוצה לארץ: **ו** אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. אמר ר' שמעון שמעתי בפירוש שמביאין מסוריא ואין מביאין מחוצה לארץ:

פרק ז **כלל** גדול (א) אמרו בשביעית. כל שהוא מאכל אדם. ומאכל בהמה ומנין הצובעים ואינו מתקיים בארץ. יש לו שביעית. ולדמיו שביעית. יש לו ביעור ולדמיו ביעור. ואיזה זה עלה הלוף השוטה. ועלה הדנדנה העולשין והכרישין. והרגילה ונץ החלב ומאכל בהמה החוחים והדרדרים (ב). וממין (ג) הצובעים ספיחי אסטים וקוצה. יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. יש להם ביעור. ולדמיהן ביעור: **ב** ועוד כלל אחר אמרו. כל [א] שאינו (ד) מאכל אדם ומאכל בהמה. וממין הצובעין ומתקיים בארץ. יש לו שביעית. ולדמיו שביעית. אין לו ביעור. ואין לדמיו ביעור. איזהו עיקר הלוף השוטה. ועיקר הדנדנה. והעקרבינין. והחלבצין. והבוכריה. וממין הצובעים. הפואה. והרכפה. יש להם שביעית

[א] נ"א שהוא

פרק ז (א) **כלל** גדול. להכי תני גדול ולא כלל אחרו כדתנן במ"ד פ"ק דפאה ובמעשרות פ"ק משום דגדול עונשו של שביעית יותר משל מעשר דאלו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה ומעשר ופאה במאכל אדם איתא במאכל בהמה ליתא. גמרא שבת פ"ז: (ב) והדרדרים. הר"מ כתב הרכים ולע"ג דלענין מלוגמא דרפ"ח כתבו כלהו, דאף לכאן מפרש כן: (ג) וממין כו'. בגמ' בב"ק דף ק"א אמר קרא לאכלה במי שהנאתו וביעורו שוין ופירש"י שבשעת הנאתו כלה מן העולם. ומיני צבעים נמי בשעה ליתית היורה כלה השורש וקולט הצבע כמלא דהנאתן וביעורן שוה: (ד) כל שאינו. הואיל ואינו לעלים יש

ואפי' גדלו בשביעית: כנגד כן למוצאי שביעית מותרים. לאו בגדלים של שביעית שילאו לנוח שביעית מיירי דלא תקיפם בהו שלי הלי שגד היתר כל שהוא יעלו את האיסור אלא קיפה מיירי בגדלים של שנ שעקרן בששית ושוב ונכ בשביעית ולאמר שני מעט בשביעית עקרן ונטען בשמיני מתוך של גדלו בששית לא הוא כי אם מעט בשביע ונאסרו כשמזגו והוא מעט בשמינית מזר לו היתר ובטל איסור שהוא שגם של ששית תפי לבטלו אחר שסוף גד היתר. ואין הלכה כו סניכא בן אנטיגנו **ד** משיעשה כיוצא ממנו שנזרע במו שביעית יש גדול כיוצא דתלינן ביה. אי נמי מו שרבה שהיתר על האכ ונתבטל (ס): הבכיר. מ שממהר לבכר. פירו יותר משאר מקומו: הוו האפל. דתלינן שממה הבכיר הביאוס: מוצ שביעית מיד. לפי ש מביאים ירק מחולה לא יהיה רבה על ירק שבארץ ישראל. ואני שמעתי הטעם לפי שבשנים או שלשה ימים עושה כיוצא בו

ה שמן שריפה. שמן של תרומה שנטמא מתוך שלשריפה עומד קרי ליה שמן שריפה ומעלה עשו לשרו בארץ כלאשכחן בקדשים פסולים שהן נשרפים במקומן וכן פירות שביעית לריכים ביעור בארץ דכתיב (ויקרא כה) בארצך תהיה כל תבואתה. ואין הל' כר' שמעון: **ו** אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לפי שהתרומה כהנים מחזירין אחריה לבית הגרנות חיישי רבנן שמא יהיו הכהנים מרדפים אחריה ויצ' חולה לארץ להביא את התרומה. (ז) ואין הלכה כר' שמעון:

פרק ז **כלל** גדול. ולדמיו שביעית. אם מכרן וקבל הדמים שלהן יש בדמיהן קדושת שביעית: יש לו ביעור. כשכלה לחיה מייב לבער: עלה הלוף השוטה. אלטריך למתני לוף שוטה משום דתנן בפ"ב דעוקלים עלה לוף שוטה אין מטמא טומאת אוכלים סד"א ה"נ לאו לימול עלייהו קדושת שביעית קמ"ל: הדנדנה. בערבי נענ"ע ובלע"ז מינטו"א: העולשין. תרי גווני עולשין הן עולשי גינה ועולשי שדה ובשאר שנים דשכיחי עולשי גינה עולשי שדה לא חשיבי אוכל ואין מטמאין טומאת אוכל והכא קמ"ל דבשביעית דאין עולשי גינה מצויין עולשי שדה חשיבי ומטמאי' טומאת אוכלים ושביעית נוהג בהן: וכרישין. נמי תרי גווני נינהו כרישי גינה וכרישי שדה אצטריך לאשמועינן: הרגיל הם שלוגלגות ובלע"ז וירלולגוס: ונץ החלב. פרחים לבנים כחלב. פ"א עשב הוא כשנחתך יולא ממנו של החוחים והדרדרים. מיני קוצים הן: אסטים. הוא שצובעין בו כמין תכלת וקורים לו בערבי ני"ל וקור אותו והוא נומם ודומה לספיח לכך קורהו התנא ספיחי אסטים: וקוצה. מין ממיני הצבעים י"א שה אלטנפור"ל בערבי: יש להן שביעית. קדושת שביעית נוהגת בהן שלא להפסידם ושלא לעשות בה סחורה: ויש להם ביעור. כשיגיע זמן הביעור צריך לבערם ולקמן בפנים מפורשים דיני הביעור: **ב** עיק שלהם: עקרבנין. רבותי מפרשי' עשב הגדל אצל הדקל. ואני שמעתי שהוא עשב שעלים שלו דומות לעקר יהחלבצין. השרשים של כן שלב האוור למעלה: הבוכריה. קורין לו בערבי כנג"ר: הפואה. בעל ברים ובלע"ז רובי"א: הרכפה. שרשים שתחת הקרקע ושולקין אותן ושותין מימיהן ומי שיש לו תולע

שביעית. ולדמיהן שביעית. אין להם ביעור. ולא לדמיהן ביעור. רבי מאיר אומר דמיהם מתבערין עד ר"ה. אמרו לו להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן: ג קליפי רמון והנץ שלו. קליפי אגוזים והגלעינין. יש להם שביעית (ה). ולדמיהן שביעית. הצבע צובע לעצמו. ולא יצבע בשכר. שאין עושים סחורה בפירות שביעית. ולא בבכורות. ולא בתרומות. ולא בנבלות. ולא בטרפות. ולא בשקצים. ולא ברמשים. ולא יהיה לוקח ירקות שדה (ז). ומוכר בשוק. אבל הוא לוקט. ובנו מוכר על ידו. לקח לעצמו והותיר. מותר למכרן: ד לקח בכור למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו. מותר למכרו. ציידי חיה עופות ודגים שנזדמנו להם מינים טמאין. מותרים למכרן. ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו. לוקח ומוכר. ובלבד שלא תהא אומנתו בכך. וחכמים אוסרין (י): ה לולבי זרדים והחרובין יש להם שביעית. ולדמיהן שביעית. יש להן ביעור ולדמיהן ביעור. לולבי האלה. והבטנה. והאטדין. יש להם שביעית. ולדמיהן שביעית. אין להם ביעור. ולא לדמיהן ביעור. אבל לעלין יש ביעור. מפני (יא) שנושרין מאביהן:

הורד

בשמש ימית': אין להם ביעור. לפי שמתקיימים בארץ ואין כלה לחיה מן השדה לפיכך א"צ לבערו מן הבית: דמיהם מתבערים עד ר"ה. ה"ק דמיהם צריך שיתבערו מן העולם קודם ר"ה של שמיני' וה"ה להני תלי למתני מתבערים אסר להם הפלא שאם ישנן לאותן דמים בעולם אסר להם השני על במיכית שייב נבערים בקדושת שביעית: קל וחומר לדמיהן. ור"מ סבר ונחמיר אני בדמיהן יותר מבהן עצמן דפרי עצמו מוכר ולא אתי למעבד ביה סחורה אבל דמים לא מיכרי ואתי למעבד בהו סחורה ואין הלכה כר"מ: ג והנץ שלו. פרח שעל הפטמא: וקליפי אגוזים. כל הני נובעים בהן: והגלעינים. גרעיני פירות כגון הגרעינים שבזיתים שמוציאים מהן שמן וגרעיני תמרים שראוין למאכל בהמה: צובע לעצמו. דכתיב לכם לכל צרכיכם: שאין עושים סחורה בפירות שביעית. ובביעה בשכר היינו סחורה: לא בבכורות ולא בתרומות. דלמא משהי להו לגביה ואתי בהו לידי תקלה ודוקא בבכור הוא גזרו אבל שמוט הוי למוכרו אפי' מדרבנן ובלבד שלא ימכרנו באטליז: ולא בנבלות ולא בטרפות. דנאמר לכתב רחמנא טמאים הם מה צריך לומר תו וטמאים יהיו לכם אלא אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה וא"ת הרי סחור הוי גמל וסוס ופרד שאני הני דלמלאכתן הן גדלים ולא אסרו לעשות סחורה (ו) אלא בדבר שעומד לאכילה וכל דבר שאסורו מן התורה אסור לעשות בו סחורה אבל דבר שאסורו מדבריהם אין אסור לעשות בו סחורה אלא סתם יינן דאע"ג דאסור מדבריהם אסור לעשות בו סחורה: ולא יהא לוקח. כלומר לוקט ומוכר בשוק דנראה כסחורה אבל כשבנו מוכר על ידו. פירוש בשבילו אע"פ שהוא לוקט למכרן לא מחזי כסחורה: לקח לעצמו. לאכול והותיר מותר למכרן אפי' הוא עצמו: ד לקח בכור. בעל מום דמותר לזרים: מותר למכרו. ובלבד שלא ימכרנו אלא בדמי' שקנה אותו שלא ישתכר בו: מותרין למכרן. דהא כתיב גבי נבלה (דברים יד) או מכור לנכרי (ח) הא לא אסרה תורה אלא לקיימן לעשות בהן סחורה אבל בנזדמן מותר: ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה. אע"פ שאינו צייד אלא שמצא עופות טמאים כגון כי יקרא קן צפור (דברי' כב) ופליג אתנא קמא דאמר ציידי דווקא: נתמנה. נזדמן לי וימן המלך (דניאל א): וחכמים אוסרים. למי שאינו צייד ואפי' אין אומנתו בכך וטעמייהו דרבנן הוא לפי שהציידים שצריכי' ליתן מס למלך מאומנותם (ע) התירו להם למכור חיה עופות ודגים טמאי' כדי שיוכלו לפרוע למלך המס שעליהם אבל שאר כל אדם לא והלכה כרבי יהודה: ה לולבי זרדין. לולבי אילן ששמו זרדתא: לולבי האלה. כי כאלה וכאלון (ישעיה ו) בערבי באלו"ט ובלע"ז גלנד"י: בטנה. מין בטנים ושקדים בלע"ז פאסתו"ק: ואטדים. מין ממיני הקוצים שלוחשים בו גרעינים המורים קשים והן נאכלים: אבל לעלים של כל אלו יש ביעור דאע"ג דלולבי' אין נושרים עלין אני קורא בהם ולבהמתך ולחיה כלה לחיה מן השדה

כלה

יש להם כו' כ"כ הר"ש. ומפרש דמתקיים בארץ לא קאי אלא למין הצובעים אבל שאינו מאכל אדם ובהמה אע"פ שאינו מתקיים אין להם ביעור כו'. ונ"א כל שהוא מאכל אדם כו' ונ"ג דהא זו מתקיים בארץ לכולהו קאי: (ה) שביעית. ולענין ביעור כתב הר"מ בפרק ז' דאין להם ביעור ולא לדמיהן והכ"מ יהיב טעמא דלהסקה קיימי ומפרש בכל גרעיני פירות וכיון דעיקר הפרי ראוי למאכל אדם חלה קדושת שביעית עליהם אבל לפי פי' הר"ב דוקא בהני דראויים לבהמה או לעשות מהן שמן נראה דתנא נקט שביעית והוא הדין ביעור: (ו) מהלשון ולא אסרו משמע דרבנן הוא דאסרי וקשה דהרי ממקרא הוא כדרש. וצ"ל דאף על גב דמדאורייתא אסור לעשות בהן סחורה מדכתיב יהיו אפילו הכי מדכתיב נמי לכם לומר שלכם יהיו נשאר האיסור והיתר מסור לחכמים לפרש לנו באיזה דרך אסור ובאיזה דרך מותר. תוי"ט: (ז) ירקות. לפמ"ש (פ"ה מ"ד) דכל הספיחים אסורים הכא בירקות שאין דרך בני אדם לזרען דאין לחשוד שנזרעו בשביעית מותרין ולהכי תנן ירקות שדה משמע הגדלים מאליהם בשדה: (ח) הוה ליה למנקט קרא דלכם דתייתי בגמ' כדלעיל אלא דנקט פסוק מכוון דמפורש כתוב לאמר האכילה דמותרת: (ט) ולמאי דכתבינן דמדאו' אסור אלא שמסור ביד חכמים. איכא למימר דמשום מס נמי בא בידם לומר שהתורה לא אסרה בכי הא א"נ משום חיי נפש. תוי"ט: (י) וחכמים אוסרין. חכמים היינו ת"ק וי"ל דצייד כשמכוין לצוד טמאים איכא בינייהו דלחכמים שרי הואיל ומחמת אומנתו נתחייב מס לשלי לכוין הטמאים כדי שיוכל לפרוע המס. ולתנא קמא אף על פי דצייד הוא לא התירו לו אלא בנזדמן. תוי"ט: (יא) מפני כו'. מה שאין כן בלולבים דאין נושרין:

היינו

ו הורד והכופר והקטף והלוטם. יש להם שביעית ולדמיהן שביעית. רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית מפני שאינו פרי:
ז ורד חדש שכבשו בשמן ישן. ילקט את הורד. וישן בחדש חייב בביעור. חרובין חדשים שכבשן ביין ישן. וישנים בחדש. חייבין בביעור. זה הכלל כל שהוא בנותן טעם חייב לבער. מין בשאינו מינו. ומין במינו כל שהוא. שביעית אוסרת כל שהוא (יח) במינה. ושלא במינה בנותן טעם:

פרק ח כלל גדול(א) אמרו בשביעי' כל המיוחד למאכל אדם. אין עושין ממנו מלוגמא לאדם. ואין צריך לומר לבהמה. וכל שאינו מיוחד למאכל אדם. עושין ממנו מלוגמא לאדם. אבל לא לבהמה. וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם. ולא למאכל בהמה. חשב עליו למאכל אדם. ולמאכל בהמה. נותנין עליו חומרי אדם. וחומרי בהמה. חשב עליו לעצים. הרי הוא כעצים. כגון הסיאה והאזוב והקורנית: ב שביעית ניתנה לאכילה. ולשתיה. ולסיכה. לאכול דבר שדרכו לאכול *ולסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץ. אבל סך הוא את השמן. וכן בתרומה. ובמעשר שני. קל מהם שביעית שנתנה להדלקת

* בדפוס ישן ולסחוט דבר שדרכו לסחוט

(יג) היינו שאינו עושה פרי וה"ה לכל אילן שאינו עושה פרי והרף יוצא ממנו. אבל באילן העושה פירות קטפא דפירי יש לו שביעית אבל קטפא דנוא או דעלים אינו פרי אף לת"ק דאין לו שביעית. תוי"ט: (יג) כ"כ הר"ש מדלא תנן דאין להם ש"ע דיש לגן ואח"כ הי"ה לעיל מ"ג. ולהר"מ נראה דהוא הדין הכא דאין להם כדלעיל: (יד) והר"ש כתב דכולי עלמא סבירא להו דהכאתן וביעורן בזה ומאן דשרי משום דבטל לגב העץ: (טו) הכי משמע בירו' והטוי"ט הארוך להאריך ומסיק ונראה כפירוש הר"מ שמבכם ורד חדש. בשמן ישן ורד דשביעית שכבשו בשמן דששית ילקט מפני שלא יכנס כח הורדין וטעמם בשמן. שהשמן ישן והורד חדש אלא אם כן יניחהו זמן רב וישן בחדש ורד דשביעית בשמן דשמינית וזה יכנס בו כח הורד וטעמו מיד ומפני זה חייב לבער השמן ופי' הר"מ כי הורד הישן נותן כח וטעם יותר מהר מן החדש והשמן החדש נוח לקלוט טעם יותר מהישן: (טז) ותמוה דמתניתין משמע דבענין אחד שאין הורד והרובין אלא שדינם משנה כו'. והר"מ מפרש דהרובין ביין יכנס בו טעם החרובין מיד ומפני זה על שני הדרכים חייב לבער: (יז) ר"ל זה הכלל לאתויי כל איסורים: (יח) כ"ש פירש לפלוי הדר פני ליה והרי זה הכלל ללמד על עצמו של שביעית בא כדתני חייב לבער ונ"ל דלענין גדולין הוא שאם לקח בצל ששית ונטעה בשביעית ותוספה כל שהוא סוטו כ"ש מבטל לה כעיקר ומחייב כולו בביעור. תוי"ט. וע"ע:

פרק ח (א) כלל גדול. עיין בר"ש פרקין דלעיל: (ג) והטעם

כלה לבהמתך מן הבית ת"ש העלים שהרים את מתו... מבורן ולענפים שהם מסותרים בו קלי אזיהן וליון ש... טפרים יש להם ביעור: ו ורד. שושן: והכופר. ... שקורים לו בערבי אלחנ"א. וי"א שהוא בוסם שקו... גרופו"לי: והקטף. א... אפרסמון(יג): לוטם את... לוט ולטוס. וי"א ש... לינוב"ל בערבי פניול... בלע"ז: יש להם שבי... ולדמיהם שביעית. ו... דיש להן ביעור(יג) ולדמ... ביעור ולע"ש שלא כ... במשנה: מפני שאינו פ... ודיק כעלים דאין ל... קדושת שביעית ונמ... דהכאתן אסר ביע... והתורה אמרה לאכ... דומיא דאכילה שהגל... וביעורן שוה יצאו על... דהכאתן אסר ביעורן וח... סבר דקטפו זה פריו ... והלכה כר"מ: ז ורד חד... שכבשו בשמן יש... ורד של שביעית שכב... בשמן של ששית ילקט ... הורד קודם שיגיע ... הביעור והכל מותר ... ורד של שביעית שכב... בשמן של שמינית וכ... הגיע זמן הביעור של הו... חייב לבער את הכל כדקתני סיפא דשביעית אוס... מין בשאינו מינו בנותן טעם(טו): והחרובין חדש וכו'. הכא מיירי בבא לסתור היין אסר זמן הביעור דב... ענין חייב לבער ואם לא נתנו החרובים ביין ... זמן הביעור ילקט החרובין והיין מותר כמו בורד(טז) וכ... אכיא בהדי' בתוספתא: זה הכלל וכו'. בכל איסורי (יז) שבתורה מיירי דבכלן במינו במשהו ומין בשאינו מ... בנ"ט ואינה הלכה: השביעית אוסרת בכל שהוא במינה. לאסר הביעור. אבל קודם הביעור אין ב... קדושת שביעית שיהא אסור להפקידם ולעשות בהם סחורה עד שיהא בהם בנ"ט בין במינה בין שלא במינ... ושלא במינה. אפילו לאסר הביעור בנותן טעם:

פרק ח כלל גדול. מלוגמא תחבושת ורטיה ופירוש מלוגמא מלא לוגמא שלוקח אדם לעוס מלא לוגמ... חטים או תאנים ונותן על גבי מכתו: אין עושים ממנו מלוגמא. דכתיב (ויקרא כה) והית... שבת הארץ לכם לאכלה מה שהוא מיוחד לכם דהיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא למלוגמא אבל ... שאינו מיוחד לכם יהיה בין לאכלה בין למלוגמא הלכך כל שאינו מאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאד... עושין ממנו מלוגמא לאדם אבל לא לבהמה. דכתיב (שם) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תה... כל תבואתה לאכול דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא: חומרי אד... שאין עושין מהן מלוגמא: וחומרי בהמה. שאסור לשלקן(ג): הסיאה. עשב שקורין לו בערבי ניזל... והאזוב. נע"תר בערבי ובלע"ז איספ"ו: וקורנית. בערבים סמ"א ובלע"ז סדריא"ש: ב לאכילה ושת... וסיכה. בענבים ותאנים מיירי שיש בהם אכילה ושתיה וסיכה: לאכול דבר שדרכו לאכול. אע"ג דאמ... תורה לאכלה ולא להפסד אין מחייבים אותו לאכול דבר שאין דרך בנ"א לאכלו כגון תבשיל שנתקלק... ולא שישנו אם הולך לאבוד וכן דבר שאין דרך בנ"א לאכלו אלא ע"י תיקון תנא הוא לאכלו כמות שה... בלא תיקון כגון לאכול תרדין חיין או לכסס חטין חיין אין שומעין לו: וכן בתרומה וכן במעשר שני. ...

מטו

להדלקת הנר (ג): **ג** אין מוכרין פירות שביעית. לא במדה. (ד) ולא במשקל. ולא במנין. ולא תאנים (ה) במנין. ולא ירק במשקל. בית שמאי אומרים אף לא אגודות. (ו) ובית הלל אומרים את שדרכו לאגוד בבית. (ז) אוגדין אותו בשוק. כגון הכרשין וניץ החלב: **ד** האומר לפועל הא לך איסר זה ולקוט לי ירק היום שכרו מותר (ח). לקוט לי בו ירק היום שכרו אסור (ט). לקח מן הנחתום ככר בפונדיון. כשאלקוט ירקות שדה אביא לך. מותר. לקח ממנו סתם. לא ישלם לו מדמי שביעית. שאין פורעין חוב מדמי שביעית: **ה** אין נותנים לא לבייר ולא לבלן (י) ולא לספר ולא לספן. אבל נותן הוא לבייר לשתות. ולכולן הוא נותן מתנת חנם: **ו** תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה. אבל קוצה אותם בחרבה. אין דורכין ענבים בגת. אבל דורך הוא בעריבה. ואין עושין זיתים (יא) בבד. ובקוטב. אבל כותש הוא ומכנים לבודידה. רבי שמעון אומר אף טוחן הוא בבית הבד. ומכנים לבודידה: **ז** אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה: שלא יביאנו לידי פסול. ר"ש מתיר. ואחרון אחרון נתפס בשביעית. והפרי עצמו אסור: **ח** אין לוקחים עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי שביעית. ואם לקח יאכל כנגדן. אין מביאין (טו) קיני זבים. וקיני זבות. וקיני יולדות. מדמי שביעית

נתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה: שנתנה להדלקת הנר. ואע"ג דבתרומה טהורה אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר ובמעשר שני כתיב (דברים כו) ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטהור מותר לבער ובשביעית בין בטמא בין בטהור מותר: **ג** לא במדה ולא במשקל ולא במנין. כדי שימכרו בזול אי נמי מתוך שאין מוכרין אותן כדרך שמוכרין בשאר שנים ינהגו בהם קדושת שביעית ולא אתי לזלזולי בהו: אף לא אגודות. שלא ימכור כדרך שמוכרים בשאר שנים: וניץ החלב. מפורש בפרקין דלעיל: **ד** שכרו מותר. ואין בו קדושת שביעית ואע"ג דשביעית תופסת דמיה הכא לאו דמי שביעית הוא: לקוט לי בו ירק. לשון מכר הוא דמשמע לקוט לי שוויו ירק אבל לקוט לי לשון שכירות הוא ולא לשון מכר: ככר בפונדיון. לא שאמר לו אתן לך פונדיון רק ככר שוה פונדיון: כשאלקט ירקות שדה אביא לך מותר. דמתנת חנם יהבי זה לזה לפי שירקות שדה מצויין: לקח ממנו בסתם. בהקפה כדרך מוכרים בחנו': לא ישלם לו מדמי שביעית. דהוי כסחורה: **ה** בייר. חופר בורות ומספיק מים לבני העיר לא יתן לו מדמי שביעית להספיק לו מים לכל תשמישו: ולא לבלן. ומחמם מרחצאות: ולא לספר. שכר התספורת: ולא לספן. שכר הספינה: ולכולן. לכל הני דתנינן במתניתין יכול ליתן מתנת חנם שלא נשם שכרן ואע"פ שיודע שבשביל שנתן לו מתנה לא יתבע ממנו שכר: **ו** במוקצה. כלי המיוחד לקוץ בו תאנים קרוי מוקצה: בחרבה. שכין לי' חרב וטעמא משום דכתיב (ויקרא כה) ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך הבוצרים (יח): עריבה. שלשין בה את העיסה: ובקוטב. עץ גדול וכבד ובראשו אבן גדולה שנותנים על הזיתים בבית הבד נקרא קוטב: בודידה. בית הבד קטן כעין עריבה: ר"ש אומ' כו'. והלכה כר"ש: **ז** שלא יביאנו לידי פסול. שאם נפסל בשביל שמן של תרומה ישרף הכל ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו. להביא קדשים לבית הפסול ואין הלכה כר"ש: והאחרון אחרון נתפס בשביעית. כיצד לקח בפירות שביעית בשר הבשר והפירות מתבערין בשביעית לקח בבשר דגים יצא בשר ונתפס דגים לקח בדגים שמן יצאו דגים נתפס השמן וחייב לבער הפירות והשמן נמצא אחרון אחרון נתפס. והפירי של שביעית עצמו אסור לעולם ומפקינן לה מדכתיב (שם) כי יובל היא קדש מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה (יג) אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאת לחולין ת"ל (שם) תהיה בהוייתה תהא: **ח** יאכל כנגדן. כנגד אותם דמים יקנה ממקום אחר פירות ויאכלם בקדושת שביעית: קיני זבים וקיני זבות. שתי תורים או שני בני יונה

פי' הר"מ וז"ל לא ישנה פירות מבריאתן כדרך שאינו משנה בתרומה ומ"ש דבר שדרכו לרכול אי לא יאכלנו מבושל כו' לפי שאין שולקין לוכלי בהמה: (ג) בכיסנה להדלקת הנר דכתיב (ויקרא כה) תהיה כל תבואתה לאכול תהיה אף להדלקת הנר. ספרא: (ד) לא במדה. הא דמותר למכור כתבו התוספת פרק קונם דרחם השנה דהמלקט על מנת לאכול והותיר מותר למכור ולאסור דלוקח על מנת להכול לא הכיב סחורה אלא אם כן לוקח בזול על מנת למכור ביוקר שקונה להרויח וכתב הר"מ בהדמים יש להן דין קדושת שביעית: (ה) לא תאנים כו'. השמיענן דלף על גב דרגילות התאנים לסקלן כו' וה"א דכשמכרה ומנלן שני וכן בילק דדרך למכירן לגודות וה"א כי משכה ובוקלן שרי קמ"ל דאין מותר למכור באלו הדרכים אפילו בשנוי מבדרכו אלא מותר הכשרה כלומר בי' ומד. הוי"ט: (ו) בית שמאי אומרים אף לא אגודות. כלומר אע"פ שרולה למכור שלא במנין אלא הכשרה: (ז) בבית. פי' את שדרכו לאגוד כשרולה להכניס לבית מותר להוליכו אגוד למכור. הר"ש: (ח) שכרו מותר. והר"ם ומ"ש מלובע בשכר דמ"ג פ"ז. וי"ל דהוא בדבר מרובה דבלובע רואין שפי ודומיא שאחורה קנסו רבנן ועיין בתוי"ט: (ט) שכרו אסור. ר"ל שהוא דמי שביעית ואסור לנהוג בו אלא כמנהג דמי שביעית. הר"מ: (י) ולא לבלן. מסיים הר"ן ולא לבאר הומנין. ומשכתנו נקטה אלו לרבותא דבלן וספר הנאת הגוף עושין בו וספן דבר שאי אפשר שיעבור הנהר אלא ע"י ספינה והוי למיכא דברי: (יא) הכונה כדי לשנות ושלא ישתמש בפירות שביעית כדרך שמתעסק בשאר השנים: (יב) ואין עושין. מלשון ושם עשו דדי בתוליהן (יחזקאל כ"ג) והוא ענין מיעוך וסחיטה: (יג) ודין היובל ודין השמיטה בפירותיהן שוין לכל דבר: (יד) מסיים הר"מ. מלבד פירות שביעית: (טו) אין מביאין. דכל דבר שבחובה הינו

שביעית. ואם הביא יאכל כנגדן. אין סכין כלים (טז) בשמן של שביעית. ואם סך יאכל כנגדו: ט עור שסכו בשמן של שביעית. רבי אליעזר אומר ידלק (יז). והכמים אומרים יאכל כנגדו (יח). אמרו לפני רבי עקיבא. אומר היה רבי אליעזר. עור שסכו בשמן של שביעית ידלק. אמר להם שתוקו. לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו: י ועוד אמרו לפניו. אומר היה רבי אליעזר. האוכל פת כותים כאוכל בשר חזיר. אמר להם שתוקו. לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו: יא מרחץ שהוסקה בתבן. או בקש של שביעית מותר (כ) לרחוץ בה. ואם מתחשב הוא הרי זה לא ירחץ:

פרק ט

הפיגם והירבוזין השוטים. והחלגלוגית. כוסבר שבהרים. והכרפס שבנהרות. והגרגר של אפר פטורין מן המעשרות. ונלקחין מכל אדם בשביעית. שאין כיוצא בהם נשמר. רבי יהודה אומר ספיחי חרדל מותרין. שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה. רבי שמעון אומר כל הספיחים מותרים. חוץ מספיחי כרוב. שאין כיוצא בהם בירקות שדה. והכמים אומרים כל הספיחין אסורים: ב ג' ארצות לביעור. יהודה ועבר הירדן. והגליל. ושלש שלש ארצות לכל א' ואחד. גליל העליון. וגליל התחתון והעמק. מכפר חנניה ולמעלן. כל שאינו מגדל שקמין גליל העליון. ומכפר הנניה ולמטן

שמיינך נהנית הזנים והזנות והיולדות: ט שתוקו לא אומר לכם מה שר"א אומר בו. ר"ע קבל מר"א רבו למיקל טפי בסיכה וכשאמרו לו שהיה ר"א ידלק אמר להם שתוקו שאיני רשאי לפרש כמה היה ר"א מיקל בו והלכה כחכמים: כאוכל בשר חזיר. לאו דוקא שאין האוכל פת כותי לוקה מן התורה אלא מכות מרדות מדרבנן (יט): מה שר"א אומר בו. דמיקל נמי טפי: יא ואם מתחשב הוא. אם אדם חשוב הוא שבני אדם לומדים ממנו צריך להחמיר על עצמו: פרק ט הפיגם. עשב שקורין רו"דא בלע"ז: והירבוזין. אספרג"י בלע"ז. והשוטים הם אספרג"י של שדות אותן שאינן של גנות: והחלגלוגית. בערבי רגל"א ובלע"ז ווירדולאג"ש ושמה קולי"אנדר בלע"ז ודוקא של הרים אבל של גינה משום הוא: וכן כרפס. של נהרות דוקא אבל לא של גינה: כרפס. אפיו"ן בלע"ז: גרגיר. אוריג"א בלע"ז: שבאפר. הגדל באחו אבל של גינה משום הוא: פטורים מן המעשר. דכל הנהו כמופקרים דמיא שאין כיוצא בהן נשמר שאין נחשבין בעיני בעליהן ומפקירין אותן והפקר פטור מן המעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: ונלקחי' מכל אדם בשביעית. לפי שאין דרך להמכר דבר שדרך לשמרו אסור לקנו' אותו מע"ה בשביעי' שהוא חשוד לשמור ספיחיו ושלא להפקירן והלוקח מן החשוד אפילו כמלא איסר (א) אסור וכל הנך דמתניתין מחזקתן שאין משמרין אותן מותר ליקח מהן מע"ה כדי מזון ג' סעודות בלבד ולא יותר (ב) שאין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה אע"פ שהפירות הן מן ההפקר יותר ממזון ג' סעודות מפני שהוא חשוד לאכול הדמים ואינו נוהג בהם קדושת שביעית: שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה. להביאם מן המשומר ואין הלכה כר' יהודה: כל הספיחין מותרין. לקחת מכל אדם דמחזקינן להו שליקטום מן ההפקר: חוץ מספיחי כרוב. שמחזקתן מן המשומר לפי שאין כיוצא בהם בירקות שדה שאין גדילים כמותן בהפקר (ג) ואין הלכה כר"ש: ב שלש ארצות. בא"י חלוקות זו מזו לענין ביעור וביעור האמור בכ"מ בשביעית הוא שכל זמן שאין כלה בשדה מאותו המין שאסף אליו בבית חייב לבער אותו המין מן הבית כיצד כגון אם לקח תאנים ועשה מהן גרוגרות אפילו בשנה השביעית אלא כל זמן שמתאנים תאנים מסוברי' לאילן וכשכלו התאני' מן האילנות חייב לבער (ד) הגרוגרות שבביתו או לאכלן כולן מיד או להפקירן על שלא ישאר מהם בביתו דכתיב (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית והשתא קאמר שא"י כולה נחלקת לשלשה חלקי' לענין ביעור וכל חלק וחלק מהנה נחלק לשלשה חלקים: כל שאינו מגדל שקמים גליל העליון. שהשקמי' אין

אינו בא אלא מן החולין: (טז) אין סכין כלים. דהא דתנן לעיל דשביעית נתנה לסיכה ר"ל לסיכת אדם לא לסיכת עורות וכלים. הר"ש: (יז) רבי אליעזר אומר ידלק. משתברא דלאו בכלים פ"ל דידלקו אלא דכי אמר למלתיה בעור המרה: (יח) יאכל כנגדו. משתברא דטעמא לא הוי אלא משום קנסא וכמו שמצינו בסוף פ"ק דמעשר שני: (יט) משמע דבימי בית שני שגזרו על הכותים שיהיו כעו"ג לכל דבריהם איירינן. והתי' כתבו שגזרו על פתן לפי שהיו מבטלין מבנין בית המקדש בימי עזרא כדאמר בפרקי דר"א: (כ) מותר. אע"ג דתנן וקש של שביעית אסור כדתנן לקמן. הר"ש. ולשון הוסקה בדיעבד קאמר דמותר לרחוץ בה ועי"ל דלכתחלה נמי מותר להסיק בהן מרחץ משום דלגבך אדם הוא וכדתנן גבי מלוגמא כ"מ: פרק ט (א) וכתב התי"ע הכי תניא בסוכה דף ל"ט ולא ידעתי טעם דנקטי בכללי איסר והרי פרוטה היא הפחותה שבמטבעות והוי ליה להזכיר: (ב) התירו לו כדי מזונו כדאיתא במסכתא הנזכר ושלש סעודות הן מזון יום השבת: (ג) נ"ל דהדא דתנן במתני' והלקט הכ"ב בריש מדבר קרינן ליה: (ד) אין רצונו לומר שישרפם או יזרקם לים המלח (כדעת כמה רבותי') אלא כדעתו כדעת התוספות כו' דאין פירות שביעית לא בכלל הנשרפים ולא בכלל הנקברים אלא כשהגיע זמן הביעור דהיינו כשכלה בכל ארץ וארץ כדתנן מחלק כו' ומוליה על פתח ביתו ומפקיר כמ"ש

ולמטן. כל שהוא מגדל שקמין גליל התחתון. ותחום טבריא. העמק. וביהודה ההר השפלה [א]והעמק. ושפלת לוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך. מבית חורון ועד הים מדינה אחת: ג ולמה אמרו שלש ארצות. שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. רבי שמעון אומר לא אמרו (ה) שלש ארצות אלא ביהודה. ושאר כל הארצות כהר המלך. וכל הארצות (ו) כאחת לזיתים ולתמרים: ד אוכלין על המופקר. אבל לא על השמור. רבי יוסי מתיר אף על השמור (ז). אוכלין על הטפיחין. ועל הדופרא. אבל לא על הסתווניות. רבי יהודה מתיר כל זמן שבכרו עד שלא יכלה הקיץ: ה הכובש שלשה כבשים בחבית אחת. רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון. רבי יהושע אומר אף על האחרון. רבן גמליאל אומר כל שכלה מינו (ט) מן

[א] ק"א והנגב

אין גדלים אלא בשפלה וסימן לדבר כשקמים אשר בשפלה (מלכים א י): ותחום טבריא. הוא העמק שלו הוא מהגליל: ההר והשפלה והעמק. הם בשלשה חלקים של ארץ יהודה: שפלת לוד. והר (שלה*) לוד ומבית חורון עד הים הם שלשה חלוקות של עבר הירדן ושפלת לוד כשפלת הדרום דכ"ז שאוכל בשפלת [הדרום] אוכל בשפלת [לוד] והר של שפלת לוד אוכלים בו כ"ז שאוכלים בהר המלך: מבית חורון ועד הים מדינה אחת. וכ"ז שלא כלה לחיה ונאחת מן המקומות שביניהם יכולים כל אנשי הגבול ההוא לאכול ע"י המקום האחד שלא כלה בו לחיה מן השדה: ג ולמה אמרו ג' ארצות. הואיל ושלש ארצות בכל אחת הרי כאן תשע ארצות לענין הלכתא אמרו ג' ארצות לביעור ותו לא: שיהיו אוכלים. ביהודה עד שיכלו האחרון שבג' ארצותיה וכן בגליל וכן בעבר הירדן אבל אין אוכלים ביהודה ע"י אותן שבגליל ולא בגליל על ידי אותן שביהודה דגמירי דאין חיה שביהודה נתרחקת לצאת מיהודה לגליל ומגליל ליהודה אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה: ושאר כל הארצות כהר המלך. שאר כל הארצות שבא"י אוכלים ע"י הפירות המצויים בהר המלך והוא היה רב הפירות והאכון מכל שאר ארצות שבא"י: וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. כל הארצות שבא"י אוכלי' זיתים ותמרים ע"י ארץ אחת שלא כלו בה הזיתים והתמרים לחיה מן השדה בין שתהיה הארץ ההיא ביהודה או בעבר הירדן או בגליל. ואין הלכה כר"ש: ד אוכלים על המופקר. אוכלים ממה שבבית ע"י שמצוי מאותו המין במקום המופקר אבל אם פסק וכלה אותו המין ממקום המופקר אע"פ שמצוי ממנו במקום השמור בבתים או בגנות חייב לבער כדאמרן כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית: ר' יוסי מתיר אף על השמור. ואין הלכה כרבי יוסי: אוכלים על הטפיחים. על מה שמשימים העופות בטפיחי' שהן כלי חרס הבנויים בכותל אשר שם צפרי' יקננו ואוכלי' ממה שבבית כ"ז שמצוי מאותו המין בטפיחים: ועל הדופרא. אילן שעושה פירות שני פעמים בשנה אוכלי' בראשון עד שיכלה האחרון שבמינים: אבל לא על הסתווניו'. אין אוכלין בענבי' ע"י הענבי' הגדלי' בימות הסתיו: ר' יהוד' מתיר. לאכול בענבים ע"י הסתווניות כ"ז שבכרו קודם שיכלה הקיץ. ואין הל' כר' יהודה: ה הכובש ג' כבשים. שלשה מיני ירק: בחבית אחת. של חומץ או של ציר כדי שיתקיימו שלשה מיני הירק יחד: ר' אליעזר אומר אוכלים על הראשון. וכיון דכלה מין אחד מהן מן השדה נאסרו כלם ואפי' אותן שלא כלו שאותו מין שכלה נותן טעם באותן שלא כלו ואסרן. דתנן לעיל בפ"ז שביעי' אוסרת בגינה במינה שלא במינה בנ"ט: ר' יהושע אומר אף על האחרון. על סמך מין הכלה אחרון יאכל מכלשתן אע"פ שכבר כלו השנים לחיות שבשדה וטעמא דר' יהושע הואיל ואלו שכלו בלועים מטעם אותו שלא כלה דאמר קרא (ויקרא כה) מן השדה תאכלו את תבואתה כ"ז שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית והאי קרא יתירה הוא דהא דרשינן לה מן ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כ"ז שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית וכו' אלא קרא לכבושין הוא דאתא וה"ק מן השדה תאכלו את תבואתה אם יש בשדה יוצאת מן הדבר הנכבש בבית שהטעם הבלוע בדבר הנכבש יש במינו עדיין בשדה שעדיין לא כלה אע"פ שעיקר הפרי כלה אעפ"כ תאכלו את תבואתה ואינו זקוק לבער (ח):

(*) נ"ל של שפלת לוד

כמו שכתב הר"ב משנה ח': (ה) לא אמרו כו'. כרבי שמעון פליג: אתנא קמא דקבילא ליה דדין שלש ארצות הן ביהודה כו'. ובכל הארץ מהן שלש אלא דלענין בביעור כל ארץ אחת היא. ולמר כרבי שמעון דלדידיה לא לומר ג' ארצות אלא בארץ אחת לבד זאת הארץ היא יהודה בלבד למעט שאר הארצות כו': (ו) וכל כו'. קוצר רבי שמעון דלזתים ותמרים מתרחקים. דהא דלאין מתרחקי' גמירי כו' ובהני גדולי' ולפיכך מתרחקי' (ועיין בת"ח שהשיג ע"ז הפי' ומסיק קים להו לרבנן דפירות הללו כלים בכ"מ בשוה). ומהר"מ כתב דזאת השבא דוכל הארצות דברי הכל היא: (ז) השמור. ותימה דלת"ק שמור היינו מה שבבתים ומה שבגנות ואי אמרת אף על השמור אם כן זמן הביעור אימתי כו'. ונ"ל שזה שאמר ר"י ה"ק לא כדברי תנא קמא שאוסר על כל שמור. אלא אלינו שרשאי לאכול אף על השמור ותפסת מועט כו' והיינו בכגון מחובר באילן והאילן במקום שמור הוא עומד מ"מ הואיל והפירות עדיין במחובר אוכלים עליהם. הוי"ע: (ח) ור"ל דורש לסברתו מהאי קרא ופירשו דסובר דאי לאו האי קרא ה"א דאותו המין דוקא יבער ולא יותר אע"פ בטעם האיסור מעורב בהן דלא דמי איסור דביעור לשאר אסורים דהא בכי לעניים וה"א דנחשבים כמבוער כיון שאין כאן אלא הטעם ור"י סובר דולאי הטעם חשיב כמבוער והאי קרא אתי להתיר אף גוף אותו שכלה הואיל ומעורב בהן הטעם מן המותרין וה"ק כו': (ט) ר"ג אומר כו'. לשון התוס' ור"ג סבר ממצות של כל אחד שכלה

שכלה מן השדה אסור אבל הטעם הוא כמבואר. וצ"ל דאתיא ליה כמי מקרא דדרים ר"י וק"ל דא"ל לאו האי קרא ה"א דאף הטעם אסר והכל יבער וזהו לשאר ספיחים לאסור בטעמו קמ"ל הך קרא מן השדה תאכלו שכל זמן שהמין בשדה אף על פי שיש בו בלוע טעם איסור לית לן בה ואתה אוכל מן הבית.

כל ירק אחד הוא. לא נתנו חכמי' שיעור לכל ירק וירק בפני עצמו אלא אע"פ שכלתה כלו מן השדה הואיל ואיכא שאר ירקו' שלא כלו אוכל ע"י שאר ירקות ולא יבערם מן הבית עד שיכלו כל הירקות כולן מן השדה והלכה כר"ג דכל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן הבית ואוכל את השאר:

מן השדה יבער מינו מן הבית. והלכה כדבריו. רבי שמעון אומר כל ירק אחד לבעור. אוכלין ברגילה (י) עד שיכלו סגריות מבקעת בית נטופה: ו המלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק. והמגבב ביבש (יא) עד שתרד רביעה שניה. עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן. והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה. רבי עקיבא אומר. בכולן עד שתרד רביעה שניה: ז כיוצא בו המשכיר בית לחבירו עד הגשמים. עד שתרד רביעה שניה. המודר הנאה מחבירו עד הגשמים. עד שתרד רביעה שניה. עד אימתי (יג) עניים נכנסים לפרדסות. עד שתרד רביעה שניה. מאימתי נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית. משתרד רביעה שניה: ח מי שהיו לו פירות שביעית. והגיע שעת הביעור. מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. ועניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים. דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר. אחד עניים ואחד עשירים (טו). [א] אוכלין אחר הביעור: ט מי שהיו לו פירי שביעית. שנפלו לו בירושה או שנתנו לו במתנה. רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן. וחכמים

[א] נ"א אין

תוי"ט: (י) אוכלין ברגילה כו'. רגילה מפורש בפ"ז וז"ל הר"מ רגילה הוא עשב הלונלונית ויש בו ליחות הרבה ובשביל זה תעמוד ימים רבים ואם פסקה ממקום אחד נמלאת באחר שיהיה יותר לח ממנו ונשארת מן הארץ וכשהם רואין שיבש בבקעת בית נטופה יודעים שכבר יבשה בכל מקום ולא נשאר ממנו כלום מפני שזו הארץ לחה מאוד ובשביל זה נקראת בית נטופה שהיא ארץ רבת הליחות ועשב ההוא עומד ימים רבים על הארץ והיא הסגריות: (יא) והמגבב ביבש. הוסף העשבים הלחים נקרא מלקט והיבשים נקרא מגבב לקושש קש שתרגומו לגבבא גילי. הר"מ: (יב) כלומר בין עלי קנים בין עלי גפנים: (יג) עד כו'. ואין בעה"ב מוחה וטעמא דבארץ ישראל לא קשה דריסת הרגל לזרעים עד אותו זמן כדאיתא במרובה. הר"ש. ולא דמי לנדרים פ"ה דפ"ם דהתם לענין היתר כל אדם במתנות עניים. תוי"ט: (יד) ירושלמי וטעמא משום דל"ל כלה לבהמתך מן הבית אלא שאם היה זה המין מבחוץ בשדה לחיה היה לה שתאכל ממנו אבל הואיל וזה המין נתבטל כבר ונפרח ממנו בשדה אם כן אלו היה זה שבבית גם כן בשדה כבר היה עבר ובטל מן העולם ולא היה לה לחיה שתאכל ממנו שוב אין לו לכלום מן הבית כיון שלא נחסר לחיה כלום במה שהכניס זה לביתו: (טו) אחד עניים ואחד עשירים. עניים כל שלקטו הפירות מרשות אחרים מן ההפקר. עשירים היינו בעלי השדות עצמם שלקטו אותם מן השדות שלהם בהפקרם כ"מ בפי' הרמב"ם. והא דאסור לאכול אחר הביעור היינו כשמחזיק בהם כשלו אבל אחר שהפקיר והוציאם מרשותו לפי: חזר וזכה בהם להכניס לתוך ביתו אוכל והולך עד שיכלו. ירו':

כן

ו המלקט עשבי' לחים. אוכלן בלא ביעור עד שייבש לחלוחית הארץ שממתקת את הפירות משם ואילך חייב לבערן: המגבב ביבש. המלקט בעשבים יבשים אוכלן בלא ביעור: עד שתרד רביעה שניה. שהיא בשנה בינונית בכ"ג במרחשון משם ואילך חייב לבער: מגבב. תרגום לקושש קש לגבבא: רביעה. על שם שהמטר רובע את הארץ ומולידה כזכר זה שרובע את הנקבה פ"א שמרבץ העפר ומשכיב תרגום רובץ רביע: ועלי גפנים. לחים אוכלי' בהן כל זמן שמחוברים באביהן כלומר במחובר לאילן: שישרו. שיפלו: והמגבב ביבש. בעלי קנים וגפנים יבשים אוכל עד שתרד רביעה שניה ואחר כך יבער: בכולן. בין עשבי' בין קנים וגפני' (יב) בין לחים בין יבשי'. ואין הלכה כר' עקיבא: ז עניים נכנסים לפרדסאות. בשאר שני שבוע ליטול לקט שכחה ופאה וכן נכנסים לגנות במוצאי שביעית: עד שתרד רביעה שניה. מפני מותרי' פירות שביעית שנשארו בה: בתבן ובקש של שביעית. דסתם תבן וקש חזי למאכל בהמה ויש בו קדושת שביעית ואסור לשרפו וליהנות בו הנאה של [אבוד] משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד אבל כשנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממנה שבבית (יד):

ח והגיע שעת הביעור. זמן ביעור הפירו' לפי מינו' כדתנן לעיל שלש ארצות לביעור ובברייתא שנינו אוכלין בענבי' עד הפסח בזיתים עד העצרת בגרוגרות עד החנוכה בתמרים עד הפורים וכן של שנה השמינית וזמני' הללו בסתם שאין ידוע אם כלה לחיה מן השדה אם לאו אבל בידוע הכל לפי מה שכלו: מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד. לאנשי ביתו ואח"כ מחלק לשכיניו ולקרוביו ולמיודעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול: ועניים אוכלים אחר הביעור אבל לא עשירים. דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה אביוני עמך ולא עמך: אחד עניי' ואחד עשירים. קרי ביה ואכלו אביוני וגם עמך והלכה כר' יוסי: ט ר' אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן. אע"פ שפירות הללו בהיתר נלקטו לאכלן בקדושת שביעית מכל מקום סבר רבי אליעזר דאסור לזה שנתנו לו פירות הללו לאכלן לבדו אלא ינתנו לו שיאכלם הוא עם אחרים דר' אליעזר לטעמיה דסבר כבית שמאי דאמרי (לעיל מ"ב פ"ד) אסור לאכול פירות שביעית בטובה כלומר להחזיק טובה למי שנותן לו פירות שביעית דרחמנא אפקרינהו הילכך זה שנתנו לו פירות שביעית במתנה או נפל לו בירושה אסור שיאכלם לבדו

אלא

שלא יחזיק טובה למי שהורישה לו או שנתנה לו במתנה אלא יאכל אותם עם אחרים כדי שלא יהא אוכל פירות שביעית בטובה: וחכ"א אין החוטא נשבר. שמודים לדבריו דר"א קאמרי לי' לדידן מותר לאכול פירות שביעית בין בטובה בין שלא בטובה אלא לדידך דאמרי' אסור לאכול פירות שביעית בטובה היכי קאמרת יתנו לאוכליהן ומי שנתנו לו פירות שביעי' במתנה יאכלן עם אחרים והלא מיהו חוטא נשכר שאוכל אותן עם כל בני אדם והדין נותן לפי דבריך שימכרו לאוכליהן שיפרעו אותו' מה שהן שוין כדי שלא יהא חוטא נשכר והדמי' יתחלקו לכל אדם ואין הל' כר"א: האוכל מעיסת שביעי' עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה, דלא תימא אין חלה בשביעית משום דכתי' לאכלה ולא לשרפה והלא אם נטמאת טעונה שריפה קמ"ל (טז) דלאפית עריסותיכ' אמר' תור' מ"מ עיסה שחייבת חלה תרימו:

וחכמים אומרים אין החוטא נשכר אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהם יתחלקו לכל אדם. האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה. חייב מיתה:

פרק י שביעית משמטת את המלוה. בשטר ושלא בשטר. הקפת החנות אינה משמטת. ואם עשאה מלוה הרי זה משמט. רבי יהודה אומר הראשון הראשון משמט. שכר שכיר אינו משמט. ואם עשאו מלוה הרי זה משמט. רבי יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת בשביעית משמטת. ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת: ב השוחט את הפרה וחלקה בר"ה. אם היה החדש מעובר. משמט (ב). ואם לאו אינו משמט. האונס. והמפתה. והמוציא שם רע. וכל מעשה בית דין. אין משמטין. המלוה על המשכון. והמוסר שטרותיו לבית דין. אינן משמטין: ג פרוזבול אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן. כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו'. התקין הלל לפרוזבול: זהו

פרק י שביעית משמטת את המלוה. המלוה את חבירו ועברה עליו שביעית אחר הלואה אינו יכול לתבוע הלואתו מחבירו כדכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו: בשטר. שכתב לו שטר באחריות נכסים ושעבד קרקעות על המלוה דהוה כמי שמוחזק בקרקעות אפילו (א) אף על פי כן שביעית משמטתו: הקפת החנות. שקונה ממנו בהקפה: אינה משמטת. דאין זה חוב ואין זו דרך מלוה: ואם עשאה מלוה. שחשב עם הקונה וזקפן עליו במלוה: הראשון משמט. אם לקח בהקפה פעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח שנייה הראשונה נעשי' מלוה ומשמטת ולא השניה חזר ולקח שלישית הראשונה והשניה נעשו מלוות ושביעית משמטתן ולא השלישית וכן לעולם הראשונה אין שביעית משמטתה וכל האחרות שביעית משמטתן הואיל והוי ראוי שיתן מעות הראשונה קודם שיקח השנייה בהקפה ולא נתן נעשית ראשונה מלוה וכן לעולם ואין הל' כרבי יהודה: כל מלאכה שפוסק' בשביעי'. אם שכר שכיר זה ממלאכות הפוסקות בשביעית כלו' ממלאכו' שאסור לעשותן בשביעית כגון חרישה וקצירה ועבודת קרקע נעשה שכר זה בשביעי' כמלוה ושביעי' משמטתו ואם לאו שבשכר זה שהיי' לו היה משכר מלאכות שאין אסורות בשביעית לא נעשה כמלוה ואין שביעית משמטתו. ואין הלכה כרבי יוסי: ב השוחט את הפרה. בשנה שביעית וחלקה ביום ראשון של שני ימים טובים של ראש השנה אם היה אלול מעוברת נמצא דיום א' בשחלקה היה חול והיה יום אחרון של אלול של שנה השביעית ושביעית משמטת בסופה דכתיב (שם) מקץ שבע שנים תעשה שמטה: האונס והמפתה. שנותנים חמשים שקל: והמוציא שם רע. שנותן מאה: וכל מעשה בית דין. ממון שכתבו עליו פסק דין חייב אתה ליתן לו: אין משמטין. שכיון שפסקו בית דין על הממון כגבוי דמי וכאלו הגיע לידו: המלוה על המשכון. דכתיב (דברים טו) ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך פרט לזה שיש לאחיך בידך (ג): והמוסר שטרותיו לב"ד. דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך פרט למוסר שטרותיו לבית דין דבית דין יש להם זה החוב אצל אחיו: ג פרוזבול. פרוז תקנה בול עשירים דכתיב (ויקרא כו) ושברתי את גאון עוזכם ואמר רב יוסף אלו בולאות שביהודה תקנה לעשירים שלא יעברו על השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ותקנה לעניים שימצאו מי שילוה להם. והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן דכתיב (דברים טו) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות ואחת שמטת כספים בזמן שאתה משמט

(טז) כן פי' הר"ב בבי' והר"ש מביאה דגמרא פ"ק דבכורות כי' מלדורותיכם דגבי חלה ופרש"י לדורותיכם כתיב בחלה משמע דכי' בשביעית וכתיב מלאפית עריסותיכם וגו': פרק י (א) ואשמעינן דאפי' כשפירש בהדיא לא מהני לומר דלכך פי' כדי שיהיה כמו משכון. ושלא בשטר היינו בכתב סתם ולא פי' בו ההכריות: (ב) משמט. ולא דמי להקפת חנות ושכר שכיר דהקפת חנות דרך להקיף בנה ובנכסים ובסוף נוטל חובו ואין דרך לנגבו. וכן השכיר דרכו לקבץ שכרו ביד שוכרו ואינו נוגבו לתתם לו אבל הם בידו כפקדון לו כהלוהו עד אחר שביעית דאין שביעית משמטתו אבל המוכר חפץ לחבירו ולא קבע לו זמן לפרעו אחר שביעית ה"ל כאלו הלוהו ושביעית משמטתו וה"ט דהשוחט את הפרה וחלקה בר"ה ב"י ח"מ סי' ס"ז ס"ע: (ג) ואלו' משעבוד קרקעות דקיימא לן מלוה קונה משכון משום דולך תהיה צדקה. ואף דהקרא שלא בשעת הלואתו כתיב מ"מ אלים שעבודיה דבשעת הלואה דלא משמט ליה תוס': ומפרש

ד זהו גופו של פרוזבול. מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני (ה). הדיינין שבמקום פלוני. שכל חוב שיש לי (ו). שאגבנו כל זמן שארצה. והדיינים חותמין למטה. או העדים: ה פרוזבול המוקדם כשר. והמאוחר פסול (ח). שטרי חוב המוקדמים פסולים. והמאוחרים כשרים. אחד לוה מחמשה. כותב פרוזבול לכל אחד ואחד. חמשה לוין מאחד אינו כותב אלא פרוזבול אחד לכולם: ו אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע. אם אין לו. מזכה הוא בתוך שדהו כל שהוא. היתה לו שדה ממושכנת בעיר. כותבין עליה פרוזבול. ר' חוצפית אומר כותבין לאיש על נכסי אשתו. וליתומים (יב) על נכסי אפוטרופין: ז כוורת דבורים. ר"א הרי היא בקרקע. וכותבין (יד) עליה פרוזבול. ואינה מקבלת טומאה במקומה. והרודה ממנה בשבת חייב. והכמים אומרים אינה כקרקע. ואין כותבין עליה פרוזבול. ומקבלת טומאה במקומה. והרודה ממנה בשבת פטור (טו):

המחזיר

משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספי' ורבנן הוא דתקינו שמטת כספי' בזמן הזה ומשום הכי היה כח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין השמטה הואיל ואין שמטת כספים בזמן הזה אלא מדברי סופרים (ד): ד זהו גופו של פרוזבול. עיקרו ופרשו: והדיינים חותמי' למטה או העדי'. להכי קתני הדיינים או העדים ללמדך שיכול העד להיות דיין (ח) או הדיין עד דמדרבנן עד נעשה דיין ופרוזבול דרבנן הוא: ה פרוזבול המוקדם. שזמנו מוקדם שנכתב בכסליו וזמנו הכתוב בתוכו מתשרי קודם כשר מפני שהורע כחו של מלוה בכך דפרוזבול אינו מועיל אלא להלואות שלפניו דמשמסרו לב"ד הרי הן כגבויות ושוב אין משמיטות הלכך הלואות הבאות אחריו שלא נמסרו לב"ד משמיטות הילכך דמפסיד במה שהקדים זמנו אבל פרוזבול המאוחר פסול שאיחר זמנו והוא הלוה בינתים וכשמוציא פרוזבול זה ורואים בית דין הזמן סבורים שאותן הלואות קדמו לפרוזבול ונמצא גובה שלא כדין: שטרי חוב המוקדמים פסולים. כגון דקאי בניסן וכ' בשטר זמן תשרי שלפניו. פסולים משום דגובה שלא כדין מן הלקוחות שבין תשרי לניסן וקנסינהו רבנן דלא ליגבו בשטר זה מן הלקוחות כלל ואפילו מניסן ולהלן גזירה שמא יגבה מאותן שבין תשרי לניסן שלא כדין ומיהו לא הוי השטר פסול ממש שהעדים שחתמו בו הוו רשעים שחתמו על שטר מוקדם בשקר דמצו העדים למימר אנחנו על עיקר המלוה חתמנו ולא על הזמן שלא באנו להעיד שנכתב ונחתם ביומו (ט): והמאוחרים כשרים. דהורע כחו של מלוה שאינו טורף לקוחות אלא מזמן שכתוב בשטר: כותבין פרוזבול לכל אחד ואחד. שכל מלוה ומלוה צריך שימסור שטרותיו לב"ד ויכתוב לו פרוזבול הלכך כשחמשה לווין ממ' אינו כותב אלא פרוזבול א' שאין כאן אלא מלוה א' ואע"פ שהלוין מרובין כשיהיה למלוה פרוזבול אחד על כלן דיו: ו אלא אם כן יש לו קרקע. ללוה דאז חוב השטר כגבוי ביד ב"ד ואי לא קרקע היה לא יגוש (י): אם אין לו. ללוה. ומלוה יש לו מזכה לו מלוה ללוה בתוך שדהו קרקע כל דהו וכותבים עליו פרוזבול ואפילו החוב מאה מנה משום דקרקע כל שהוא ראויה לגבות בה כל חובו כגון דגבי והדר גבי עד דמשלים כל חובו: היתה לו. ללוה שדה ממושכנת בעיר בין באחרים משכנו אותה לו בין שמשכן הוא לאחרים כותבין פרוזבול: כותבין לאיש על נכסי אשתו. כגון קרקע של נכסי מלוג שהוא אוכל פירות (יא): על נכסי אפוטרופין. בלוין לצורך היתומי' והיתומים אין להם קרקע: ז כוורת דבורים וכו'. כששני' מקובעת בטיט הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר ואם היתה מונחת על גבי יתדות הכל מודים שהיא ככלי' ואינה כקרקע לא נחלקו אלא כשמונח' על גב קרקע ואינה מחוברת בטיט: ר' אליעזר אומר הרי היא בקרקע. ונקנית בכסף בשטר ובחזקה כקרקע (יג) וכותבין עליה פרוזבול. אם יש ללוה כוורת כאלו היה לו קרקע: ואינה מקבלת טומאה. כדרך שהקרקע המחובר אינו מקבל טומאה: והרודה.

ומלות

(ד) ומפרש ר"ש דהך שמיטת קרקע לאו בעבודת הקרקע אלא בשדות החוזרות לבעליהן דבזמן שהיובל נוהג במשמט קרקע שביעי' נוהג במשמטת כספים ובבית שני לא נהגו יובל לפי שלא היו כל יושביה עליה ובגמ' ר"ש פירשו דבבית שני נהגו יובל והלל בדורות הבאים תיקן דיודעים היו שהבית עתיד ליחרב: (ה) איש פלוני ופלוני. בגיטין דף ל"ב פליגי ר"נ סבר דדוקא תני תרי לאשמועי' דבב"ד של ב' סגי הכא. ורב ששת סבר דהכא נמי בעינן ג' והכא לאו הכי הוכחא ליתכב וליזל: (ו) שיש לי. בגמ' הנ"ל שיש לי אצל פלוני: (ז) והע"ג דטעמא דפרוזבול הוא משום דכל שביד ב"ד כגבוי דמי והכי להעיד בקש לשניהם אפ"ה כי התמי דיינים נעשו דיינים דעד נעשה דיין. ועתוי"ט: (ח) והמאוחר פסול. טעמא כמי משום רכם כמו גבי סט"ח: (ט) יכו'. והר"ן בשם הר"ז כתב דבכגון זה תלוי דטעו העדים. וכ' הריב"ש דלרי' ב"ד הגדול להחמיר הדין. תוי"ט: (י) שכל מה שיוכלו חכמים לתקן כדי שלא יהא כלאה כעוקרים דבר מהתורה התקינו. הכשב"ס. ולאפוקי מטלטלין דאינן חשובין כ"כ כגבויים כמו קרקע דקרקע אינה נגזלת (וה"י להלכיע ה"כ אין רגילים להלוות למי שאין לו קרקע ובמילתא דלא שכיח לא תקנו. תוי"ט בשם הפי'): (יא) לאו בדוקא הוא, דלא לפי' אינו הוכל פירות כגון שניתן לה קרקע ע"מ שאין לבעלה זכות. כן מוכח בירו' והוי דומיא דקיפל. תוי"ט בהשמטות. ב"ד: (יב) וליתומי' כו'. דתקנה זו לטובת עניים שקנוה כמו כן שימלאו מי שילוה להם. ולפיכך אמרו בשם לאפוטרופוס שלוה לטובת היתומי' קרקע שכותבין עליו פרוזבול הואיל והוא לוה (דאלו לוה אביהם אין כותבין על נכסי אפטרופוס) אף על פי שלא לצורך עצמו לוה: (יג) וקונה על גבה מטלטלים ושאר דיני הקרקעות: (יד) וכותבין כו'. שלקא דעתך אמינא דלא שנכה דעמים דמלוה עליה מאחר שהיא מטלטלת ה"כ אשמועינן אף על פי שאין הכוונה ללוה אלא הדבש: (טו) פטור. ר"ל פטור

מניחה

ח המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני. אמר לו אף על פי כן. יקבל ממנו. שנאמר (דברים טו) וזה דבר השמטה. כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו. יאמר להם רוצח אני. אמרו לו אף על פי כן. יקבל מהם. שנאמר (שם יט) וזה דבר הרוצח: ט המחזיר חוב בשביעית. רוח חכמים נוחה הימנו. הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו. לא יחזיר לבניו. ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. כל המטלטלין נקנין במשיכה. וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו (יח):

נשלמה מסכת שביעית

מחלות דבש שבכוורת בשבת חייב חטאת כתולש דבר ממקום גדולו דכתיב (שמואל א' יד) ויטבול אותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הכוורה הרודה ממנו חייב חטאת ואין הלכה כר"א: ח המחזיר חוב בשביעית. בסוף שביעית דהיינו במוצאי שביעית שאין שביעית משמט' אלא בסופה שנאמר (דברים טו) מקץ שבע שני' (טז): אמר לו אעפ"כ. אמר לו הלוה אעפ"כ אני רוצה לפרוע לך (יז): יקבל ממנו. ולא עוד אלא שמותר לו שתהא ידו פשוטה לקבל בשעה שאומר לו משמט אני: שנאמר וזה דבר השמטה. כלומר דבור בעלמא במוציא מפיו הוא מבטלו ובדבור לחוד שאומר משמט אני סגי ואין צריך שיאמר וישנה שנאמר וזה דבר אין לך אלא דבור לחוד וכן וזה דבר הרוצח: ט המחזיר חוב בשביעית. לוה שאומר למלוה אעפ"כ ומחזיר לו מעותיו רוח חכמים נוחה הימנו: לא יחזיר לבניו. אינו חייב להחזיר לבניו אם מת הגר: ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו. ודוקא לבניו שנתגיירו עמו משום דעובד כוכבים יורש את אביו מן התורה דכתיב (דברים ב) כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר ואם לא יחזיר לבניו יש לחוש שמא יחזרו לסורם שיאמרו כשהיו עובדי כוכבים היו יורשי' אביהם והיו צריכין להחזיר להם אבל אם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה דמעולם לא ירשו את אביהם מן התורה ולא היתה ירושה זו ראויה להם לעולם אין לחוש בזה שמא יחזרו לסורם והמחזיר להם אין רוח חכמים נוחה הימנו: כל המטלטלין נקנין במשיכה. וכל זמן שלא משך יכול כל אחד מהם לחזור בו ואע"פ שנתן המעות אין המעות קונות עד שימשוך החפץ בנקנה ואעפ"כ המקיים את דבריו ואינו חוזר בו ואפי' לא משך רוח חכמים נוחה הימנו דהכי תניא איפת צדק והין צדק (ויקרא יט) שיהא לאו שלך צדק והין שלך צדק:

סליק מסכת שביעית

ממיתה והי' מחייב מלקות עכ"פ. הר"מ ור"ל מכות מרדות: (טז) וז"ל הר"ש בשביעית ביום אחרון של שביעית א"כ בשמינית דשעי' אחרונה של שביעית משמטת: (יז) ודבר תימה הוא דאם יקבל בפרעון א"כ אינו משמט ומאי מהני שאמר משמט אני ואינו עושה כן. ובגמ' כשהוא נותן לו אל יאמר לו בחובי אלא יאמר לו כן במתנה אני נותן לך. תוי"ט: (יח) וכל כו' נוחה הימנו בלא נתינת דמים איירי באם נתן הדמים לא סגי דאם חוזר בו דאין רוח חכמים נוחה הימנו אלא שעומד במי שפרע כדאי' בפ"ד דב"מ:

סליק מסכת שביעית

כתב הרמב"ם וסידר אחר שביעית מסכת תרומה גדולה מפני שהתרומה היא מתנה ראשונה שמוציאין מן הזרע:

מסכת תרומות

פרק א

חמשה לא יתרומו. ואם תרמו אין תרומתן תרומה. החרש. והשוטה. והקטן. והתורם את שאינו שלו. נכרי שתרם את של ישראל אפי' ברשות אין תרומתו תרומה (ד):

חמשה לא יתרומו. ממילא למעוטי הא דאמר רבי יהודה בקטן קטן שלא הביא שתי שערות תרומתו תרומה קמ"ל דאין תרומתו תרומה (א): החרש והשוטה והקטן כו'. כולהו מחד קרא נפקא מן דכתיב (במדבר כח) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה (ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו. אל בני ישראל פרט לנכרי מאת כל איש פרט לקטן אשר ידבנו לבו פרט לחרש ושוטה שאין בהן דעת להיות נודבין וקטן לא מגי מיעוט מאשר ידבנו לבו דאיכא קטן שהגיע לעונת נדרים שיש לו דעת להיות נודב. וזאת התרומה אשר תקחו מאתם פרט לתורם שאינו שלו. ושוטה המאבד מה שנותנים לו (ג) קרוי שוטה: אפי' ברשות. של ישראל שעשאו ישראל שלוחו לתרום אין תרומתו תרומה דכתיב (במדבר יח) כן תרימו

גם

פרק א (א) ותימה לפירוש מהני' בכה"ג דממה נפשך אי קאי על לא יתרומו א"כ ניחא דדוקא ה' לא יתרומו הא אחרים אפי' לכתחלה תורמים ואי קאי על ואם תרמו אין תרומתן תרומה משמע נמי הא אחריני אם תרמו בדיעבד מיהו תרומתן תרומה. תוי"ט: (ב) ירושלמי והך קרא בתרומת המשכן כתיב וילפינן מיניה תרומת כהנים מדאקרי נמי תרומה כדכתיב ואני נתתי לכם את משמרת תרומתי. הר"מ: (ג) וכן היוצא יחידי בלילה והלן בבית הקברות והמקרע את כסותו העושה אחת מאלו הוא שוטה: (ד) אין תרומתו

תרומה

חרש

ב חרש המדבר ואינו שומע לא יתרום. ואם תרם תרומתו תרומה. חרש שדברו בו חכמים בכל מקום. שאינו לא שומע ולא מדבר: ג קטן שלא הביא שתי שערות. ר' יהודה אומר תרומתו תרומה (ו). רבי יוסי אומר אם עד שלא בא לעונת נדרים אין תרומתו תרומה. משבא לעונת נדרים תרומתו תרומה: ד אין תורמין זיתים על השמן ולא ענבים על היין. ואם תרמו בש"א תרומת עצמן בהם ובה"א אין תרומתן תרומה: ה אין תורמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר. ולא ממעשר ראשון [א] שנטלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש [ב] שנפדו ולא מן החיוב על הפטור ולא מן הפטור על החיוב ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ולא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש ולא

[א] ס"א שלא [ב] ס"א שלא

גם אתם גם לרבות שלוחכם. מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית: ב לא יתרום. לכתחלה דצריך להשמיע לאזניו כשיברך (ה): חרש שדברו בו חכמים בכל מקום וכו'. לאו כללא הוא. דברים מגיה תמי הם ונדבר ואינו שומע בכלל ובפרק מצות חליצה לענין חליצה: שאינו שומע ואינו מדבר. שנולד חרש וממעי אמו וכיון שלא שמע מעולם מה שמדברים לו א"א לו לדבר: ג רבי יהודה אומר תרומתו תרומה. דליעבד דלית ליה לרבי יהודה כך דרשא אתם כל איש פרט לקטן: עד שלא בא לעונת נדרים. הזכר בן י"ב שנה ויום אחד והנקבה בת י"א שנים ויום אחד ומאותה עונה ואילך אם תרם תרומתו תרומה והלכה כרבי יוסי: ד אין תורמין זיתים על השמן. מי שיש לו שמן שחייב להפריש ממנו תרומה וזיתים שחייב להפריש מהן תרומה אינו יכול לתרום מן הזיתים כפי השיעור שיש לו לתרום על הזיתים ועל השמן ולפטור השמן בתרומת הזיתים דכתיב (שם) כדגן מן הגורן מן הגמור על הגמור ולא ממה שאינו גמור על הגמור: ואם תרם בית שמאי אומרים תרומת עצמן יש בהן. כלומר אין כאן תרומה אלא על הזיתים בלבד אבל לא על השמן: ובית הלל אומרים אינה תרומה. הואיל ונתכוון לתרום גם על השמן אין כאן תרומה לא על הזיתים ולא על השמן והרי הוא כאלו לא תרם כלל: ה אין תורמין מן הלקט מן השכחה ומן הפאה. מי שיש לו כרי של טבל אינו יכול להפריש עליו תרומה מלקט ושכחה ופאה שבידו שאלו מתנות עניים הן ואינו יכול לתקן טבלו במתנות עניים (ז): ההפקר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן יצא הפקר שידך וידו שוין בו: ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו. אין תורם ממנו תרומה גדולה על כרי של טבל שבידו ואיצטריך לאשמועינן הא שהקדימו בן לוי לכהן בשבלים שהוא פטור מתרומה גדולה (ח) ודוקא שנטלה תרומתו אבל לא נטלה תרומתו יכול לתרום דתניא בספרי מנין לבן לוי שהלה לעשות ממעשר ראשון שלו תרומה גדולה מנין שעושה ת"ל (במדבר יח) כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה מכאן שאם רצה לעשותו תרומה לאחרים עושה יכול אף לאחר שנטלה תרומתו יהא עושה אותו תרומה לאחרים ת"ל (שם) את מקדשו ממנו בזמן שמקדשו בתוכו הוא עושה אותו תרומה לאחרים אין קדשו בתוכו אין עושה אותו תרומה לאחרים: ולא ממעשר שני והקדש שנפדו. הכי תנא סבר מעשר שני ממון גבוה הוא והיכא דלא נפדו פשיטא דאינו יכול לתקן טבלו בממון של גבוה אבל היכא דנפדו סד"א דיכול לעשותן תרומה גדולה על טבלו וכי תימא הא נמי פשיטא דחולין גמורים הוא אצטריך היכא דהקדימו בשבלים (ט) דפטור מתרומה גדולה כדפרישית במעשר ראשון: והקדש שנפדה. נמי איצטריך כשהקדיש טבל ופדאו הגזבר דאל"כ פשיטא דפטור מן התרומה: מן הפטור על החיוב. כגון מפירות שלא הביאו שליש (י) שהן פטורין מן המעשרות על הפירות שהביאו שליש שהן חייבין במעשרות: ולא מן התלוש על המחובר. דכתיב (שם) והרמותם ממנו שלא יתרום מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש דלשון הרמה לא שייך אלא בתלוש (יא) וממנו משמע בהתרומה והחולין שניהם שוין: מן החדש על הישן. מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו דכתיב (דברים יד) היוצא השדה שנה שנה אבל בלא שעשה

תרומה. ומשום דהעו"ג אינו בכלל עם החייבים לתרום לפיכך הוציאו מן הכלל ושנאו בבבא בפני עצמה: (ה) ואתיא כתנא קמא דמ"ג פ"ב דברכות דפסק הלכה כמותו דהתם נמי לכתחלה מודה דצריך להשמיע לאזניו: (ו) ר' יהודה אומר כו'. בפ"ב דמגילה מ"ד כתבתי בשם התוס' בשהגיע לחינוך וה"נ דכוותיה ונמ"ה תנן שלא הביא ב' שערות דמשמע דבסמוך להן איירי אבל הר"ם מוכיח דהכא בכל קטן קאמר ומשום ר"י נקט. פירוש: (ז) וכן פי' הר"מ. ודבר תימה הוא דמאי קמ"ל שאין פוטר עצמו מחובו בשל אחרים וכדי פי' הירושלמי דפוטר עצמו שיש לו פירות של טבל איירי. ואין תורמין מהן משום דהוי מפטור על החיוב: (ח) וכ"א של הר"מ. שלא נטלה תרומתו. ומפרשה שלא יעשה אותו מעשר כאחון תרומה גדולה אע"ג חושב כמה יש בו מן התרומת מעשר ומה שישאר הוא שרשאי לעשות תרומה גדולה על כריו. והוא תימה דמאי קמ"ל פשיטא שא"א לבן לוי לשלם חוב תרומה גדולה שעליו מתרומת מעשר שכבר נתחייב לתתה לכהן. ולפשר דקמ"ל דכיון שבשעה שתרם לא חישב בדעתו שיפריש תחלה התרומת מעשר שבו לפיכך אין תרומתו תרומה כלל לפי שבמלאי' תורם מן התרומת מעשר שבו על הטבל ובמזיד איירי כמ"ש בפ"ג מ"ג. תוי"ט: (ט) ותימה לי מנין דהא במעשר ראשון קאי דדרשינן בפ"ז דברכות ואולי מסברא מפני שגם מעשר א' הוא ואפי' תרומה ילפינן ממעשר כמ"ש לקמן. תוי"ט: (י) ומנין יודע שהביאה שליש כל שזורעו' ומלמחת בידוע שהביאה שליש. בשם הירושלמי ועיין בתוי"ט: (יא) ולפ"ז מן המחובר על המחובר נמי לא וקשיא למאי לא

ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ ולא מפירות חוצה לארץ (יג) על פירות הארץ ואם תרמו אין תרומתן תרומה: ו חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה. האלם (יד) והשכור והערום והסומא ובעל קרי לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה (טו): ז אין תורמין לא במדה (טז) ולא במשקל ולא במנין. אבל תורם הוא את המדוד ואת השקול ואת המנוי. אין תורמין בסל ובקופה שהם של מדה אבל תורם הוא בהן חציין ושלישן. לא יתרום בסאה חציה שחציה מדה: ח אין תורמין שמן על זיתים (יז) הנכתשין. ולא יין על ענבים הנדרכים. ואם תרם תרומתו תרומה ויחזור ויתרום (יח). הראשונה מדמעת בפני עצמה וחייבין עליה חומש אבל לא שניה: ט ותורמין שמן על זיתים הנכבשים ויין על ענבים לעשותם צמוקים. הרי שתרם שמן על זיתים לאכילה. וזיתים על זיתים לאכילה. ויין על ענבים לאכילה. וענבים על ענבים לאכילה. ונמלך לדורכן אינו צריך לתרום: י אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר

שעושה שני גרנות בשנה כגון בדה בית הבלאין תורמין ומעשרים מזה על זה: ולא מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ. דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ גלי קרא במעשר וה"ה לתרומה (יג) וכן אין תורמין מפירות הארץ על פירות שבסוריא ולא מפירות שבסוריא על פירות שבארץ: ו חמשה לא יתרומו. ומיירי במעוטי מדר' יהודה דאמר קטן שתרם תרומתו תרומה: האלם. והוא ששומע אלא שנשתתק מחמת חולי לא יתרום לפי שאינו יכול לברך וכן הערום אינו יכול לברך דכתי' (דברים כג) ולא יראה בך ערות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערוה: ובעל קרי. נמי בזמן התקנ' מקמי דבטלוה לטבילותי' לא הוה מצי לברך. דתנן בעל קרי מהרהר בלבו: והשכור והסומא. אינם יודעים לברור מן היפה ולכן בעינן שיהא התורם בורר ותורם מן היפה דכתיב (במדבר יח) מכל חלבו את מקדשו ושכור נמי כל שאינו יכול לדבר בפני המלך מחמת שכרותו: ז אין תורמין לא במדה. דכתיב (שם) ונחשב לכם תרומתכם במחשבה אתה תורם כלו' מאומד ואי אתה תורם לא במדה ולא במשקל ולא במנין. ואע"ג דהאי קרא בתרומ' מעשר הוא דכתיב אם אינו ענין לתרומת מעשר שהרי נתנה בו תורה שיעור מעשר מן המעשר וצריך שימדוד כדי שיתן השיעור הראוי. תנהו ענין לתרומה גדולה שלא נתנה בה תורה שיעור: אבל תורם הוא את המדוד. שמודד הוא את טבלו או מונה ושוקל את טבלו ומכניסו לתוך ביתו וכשמפריש התרומה גדולה ממנו מפריש מאומד ולא ימדוד ולא ישקול ולא ימנה: אין תורמין בסל ובקופה שהם של מדה. שהרואה אומר במדה הוא תורם: אבל תורם הוא בהן חציין ושלישן. דכיון דאינו ממלא אותן ליכא למגזר: שחציה מדה. שיש בסאה פעמים שמונין על מקום חצייה איכא למגזר דלמא אתי לתרום במדה: ח הזיתים הנכתשים. רגילים היו לכתוש הזיתים במכתשת להוציא שמנן: תרומתו תרומה. גמורה היא מדאורייתא. ויחזור ויתרום. מדרבנן לאחר שישלים כתישת אותן הזיתים ודריכת הענבים יחזור ויוציא תרומה כפי השיעור הצריך לשמן וליין שבהן: הראשונה מדמעת. אם נפלה לפחות ממאה חולין נעשה הכל מדומע ואסור לזרים וימכר הכל לכהן (יט) דתרומה גמורה היא מדאורייתא: וחייבין עליה חומש. זר האוכלה בשגגה משלם קרן וחומש כדין כל זר אוכל תרומה: אבל לא שניה. לפי שאינה אלא מדרבנן לפיכך אינה נאכלת עד שיפרישו עליה תרומה (כ) ומעשרות ממקום אחר דמדאורייתא הוא טבל גמור ואי קשיא מאי שנא הכא בתורם שמן על הזיתים הנכתשים דתרומתו תרומה ויחזור ויתרום ומאי שנא לעיל גבי התורם זיתים על השמן וענבים על היין דאין תרומתו תרומה. וי"ל דהתורם זיתים על השמן איכא פסידא לכהן לפיכך אין תרומתו תרומה אבל בתורם שמן על הזיתים הנכתשים דליכא פסידא לכהן תרומתו תרומה אלא דרבנן הוא דגזור דיחזור ויתרום: ט זיתים הנכבשים. זיתים מלוחים וכבושים ביין או בחומץ כדי שיתקיימו ושיהו דבר שנגמרה מלאכתו הלכך תורמין מן השמן עליהם דלוקה שמן על זיתי העומדים להוציא שמנן וכן יין על ענבי העומדות לידרך הוא דאסור לתרום אבל יין על צמוקים ושמן על זיתים הנכבשים שרי וכשהוא תורם מן השמן על הזיתים הנכבשים ומן היין על הצמוקים תורם לפי השמן הראוי שיצא מן הזיתים הנכבשים ולפי היין הראוי שיצא מן הצמוקים: אין צריך לתרום. הואיל וכי קא תרם שפיר קא תרם שהרי באותה שעה היו עומדות לאכילה: י אין תורמים מדבר שנגמרה מלאכתו

מדבר

לא תני לה. תוי"ט: (יג) לפי בענין ג' כולל אותם והוא שיוציא מזה מה שהוא חייב בו מן החוק. הר"מ: (יג) מפירות חולה לארץ. שנתחייבו בתקנת נביאים או תקנת חכמים במ"ג סוף ידים. משום דהוי רבותא דלעיל מ"מ לא אמעיט אלא דר' יוסי הגלילי הוא הכא. ועתוי"ט: (יד) האלם. וא"ת אמאי לא כליל בהדי הנך ה' חרש המדבר ואינו שומע ולתני ששה ולמאי תני לה במשנה ב' בלפני נפשיה. וי"ל דהואיל ולאי בעי לפרושי פלוגתא דר"י ור' יוסי בקטן תני נמי פירושא דחרש שנשנה קודם לקטן. תוי"ט: (טו) ואם תרמו תרומתן תרומה. לפי שאין הברכות מעכבות וכן אם תרם בדיעבד מן הרע על היפה ה"מ: (טז) לא במדה כו' ואע"ג דחכמים נתנו בו שיעור כדתנן במ"ב פ"ד. מכל מקום יעשה כדין תורה ולא יתרום במדה כו' אלא רומזו ומפריש בדעתו כשיעור דלקמן. תוי"ט: (יז) שזה דומה לתורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו: (יח) ויחזור ויתרום. לא אתברר אם יתנם שתיהן לכהן בלא דמים ומשום קנסא או שיתן לכהן השניה בדמים כמו בפ"ג: (יט) חוץ מדמי התרומה שבה כדין מדומע וציין בתוי"ט: (כ) כ"ל תרומה מעשר. דמדרו' כבר נתקנה

נתקנה. מתרומה גדולה שהכלשונה היא תרומה מדאו': (כא) וה"נ התורם שמן על הזיתים שאף על פי שתרומתו תרומה מכל מקום צריך שיחזור ויתרום כדלעיל מ"ה וחד מתרי נקט:

פרק ב (א) בפ"ק דחלה. והכא בפ"ג. אבל תרומת מעשר לא בעינן. מ"ה פ"ב דבכורים:

מדבר שנתמרח בכרי: על דבר שלא נגמרה מלאכתו. שלא נתמרח בכרי דכתיב (במדבר יח) כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב מן הגמור על הגמור ולא מן הגמור על שאינו גמור ולא משאינו גמור על הגמור: ואם תרם תרומתו תרומה. ודוקא בשאר פירות אבל התורם מן הזיתים על השמן או מן הענבים על היין הא אמרינן לעיל דאין תרומתו תרומה (כא) משום דאית ביה פסידא לכהן כדאמרן:

דבר שלא נגמרה מלאכתו. ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו. ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. ואם תרמו תרומתן תרומה:

פרק ב

א אין תורמין מטהור על הטמא ואם תרמו תרומתן תרומה. באמת אמרו העגול של דבילה שנטמא מקצתו תורם מן הטהור שיש בו על הטמא שיש בו וכן אגודה של ירק וכן ערימה(ב). היו שני עגולים שתי אגודות שתי ערמות אחת טמאה ואחת טהורה לא יתרום מזה על זה. רבי אליעזר אומר תורמין מן הטהור על הטמא:

ב אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם שוגג תרומתו תרומה. ומזיד לא עשה כלום(ג). וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל היה מפריש עליו והולך. שוגג מה שעשה עשוי. מזיד לא עשה כלום. רבי יהודה אומר אם היה יודע בו בתחילה אע"פ שהוא שוגג לא עשה כלום:

ג המטביל כלים בשבת. שוגג ישתמש בהם מזיד לא ישתמש בהם. המעשר והמבשל (ה) בשבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל. הנוטע בשבת שוגג יקיי' מזיד יעקור(ו). ובשביעית בין שוגג בין מזיד יעקור:

ד אין תורמין ממין על שאינו מינו. ואם תרם אין תרומתו תרומה. כל מין חטים אחד. כל מין תאנים וגרוגרות ודבלה אחד. ותורם מזה על זה. כל מקום שיש כהן תורם מן היפה וכל מקום שאין כהן תורם

(ב) ערימה. פי' כרי: (ג) ומזיד לא עשה כלום דאפי' ההיא גריוא הדר לטבלה וכו' כמן ב"א אמר לא עשה כלום לתקן השיריים אבל תרומה הוי ליה הלשה רבה. ופסק הר"מ כר"נ: (ד) כ"כ הר"ש ולפירושו' נראה דבמעש' טבל טמא איירינן. אבל בדברי הר"ב דמפ' בדר"י שהוא טמא או שהוא טבל משמע דדינא דטבל לחוד ולא לענין טומאה מתניא. וקשה דא"כ אמאי לא עשה כלום הרי כי במ"ה פרק דלעיל בשם ספרי דכשמקדשו בתוכו עושה ממנו תרומה גדולה ואין לחלק בין תרומה גדולה לתרומת מעשר ועי' בתוי"ט שהאריך: (ה) המעשר והמבשל. מדתנאן בחד בבא ש"מ דמעשר במזיד אסור לעולם כמו המבשל ולא על גב דמבשל עביד איסור דאורייתא ומעשר לא עביד איסור דאורייתא מיהו בפ"ב דביצה מוקמי' להמעשר בדאית ליה פירי אחריני והמבשל משום איסורא דשבת: (ו) יעקור. מה שאין כן בבישול שאי אפשר לעקור הבישול וכן במעשר שכבר נתקן מן התורה: (ז) גמ' פרק הנזקין ופרש"י היכא למיחש מתוך שהדבר ניכר אתי למשרי נטיעה בשביעית. והר"מ כתב א"ת בשוגג יקיים יאמר המזיד ס"ג

פרק ב אין תורמין מטהור על הטמא. גזירה שמא יתרום שלא מן המוקף משום דמסתפי שמא יגע הטמא בטהור ויטמאנו ואנן בעינן שהתורם יתרום מן המוקף (א): באמת אמרו. כל היכי דתנינן באמת אמרו כאלו היא הלכה למשה מסיני אבל לאו דוקא הלמ"מ שהרי בפ"ק דשבת שנינו באמת אמרו החזן רואה היכן התינוקות קורין ומדרבנן היא: העגול של דבילה. אע"פ שהדבלות מדובקו' זו בזו בתוך העגול אינן חשובי' חבור לענין טומאה ואם נגעה טומאה באחת מן הדבלות לא נטמאת האחרת: וכן אגודה של ירק וכן ערימה. צריכי דאי אשמועינן עגול ה"א עגול שכלו גוף אחד תורם. אגודה שאינה גוף אחד אינו תורם ואי אשמועינן אגודה ה"א אגודה שהכל תפוסה אחת תורם ערימה שאינה תפוסה אחת אינו תורם צריכי: ר' אליעזר אומר תורמים. לכתחלה מן הטהור על הטמא דלא גזר ר' אליעזר שמא יבא לתרום שלא מן המוקף ואין הלכה כרבי אליעזר: ב אין תורמין מן הטמא על הטהור. משום פסידא דכהן: ואם תרם שוגג תרומתו תרומה. ודוקא שהיתה לה שעת הכושר והגיעה לעונת מעשרות קודם שנטמא' דמדאורייתא תרומה מעליותא היא אבל אם נטמאת קודם שהגיעה לעונת מעשרות לא הויא תרומה מדאורייתא ואם תרם אפי' שוגג אין תרומתו תרומה: מעשר טבל. מעשר שלא נטלה ממנו תרו"מ: היה מפריש עליו והולך. היה מפריש מזה על אחר מעשרותיו (ד): אם היה יודע בו בתחילה. שהוא טבל או שהוא טמא אע"פ שבשעה שתרם היה שוגג ששכח שהוא טבל או שהוא טמא הוי שוגג קרוב למזיד: לא עשה ולא כלום. ואין הלכה כרבי יהודה: ג המטביל כלים בשבת. שאסור להטביל כלים טמאים להעלותם מידי טומאתן בשבת מפני שנראה כמתקן כלי: המעשר. שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת מפני שהוא מתקן: והמבשל בשבת. בשוגג יאכל אותו תבשיל למוצ"ש אבל לא בשבת עצמו ובמזיד לא יאכל הוא אבל אחרים אוכלים למוצ"ש דכתיב (שמות לא) ושמרתם את השבת כי קדש היא היא קדש ואין מעשיה קדש: ובשביעי' בין שוגג בין מזיד יעקור. שנחשדו ישראל על השביעית (ז) ולא נחשדו על השבת: ד כל מין חטים אחד. ואע"ג דאיכא שמנונית ולבנה: וכל מין תאני' אחד. ואע"ג דאיכא שחורות ולבנות. תאנים בעודן לחים קורין תאנים וכשיבשו קורין גרוגרות וכשדורסין בעגול קורין עגול דבלה: תורם מן היפה. מן התאנים

תורם מן המתקיים. רבי יהודה אומר לעולם הוא תורם מן היפה: ה תורמין בצל קטן שלם ולא חצי בצל גדול. רבי יהודה אומר לא כי אלא חצי בצל גדול. וכן היה רבי יהודה אומר תורמין בצלים מבני המדינה על הכופרים אבל לא מן הכופרים על בני המדינה מפני שהוא מאכל פוליטיקין: ו ותורמין (ט) זיתי שמן על זיתי כבש ולא זיתי כבש על זיתי שמן. ויין שאינו מבושל על המבושל ולא מן המבושל על שאינו מבושל. זה הכלל כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה על זה אפילו מן היפה על הרע. וכל שאינו כלאים בחבירו תורם מן היפה על הרע אבל לא מן הרע על היפה. ואם תרם מן הרע על היפה תרומתו תרומה (יא) חוץ מן הזונין על החטים שאינן אוכל. הקישות (יב) והמלפפון מין אחד. רבי יהודה אומר שני מינין:

פרק ג התורם קישות, ונמצאת מרה. אבטיח ונמצא סרוח, תרומה ויחזור ויתרום. התורם חבית של יין ונמצאת של חומץ. אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה אינה תרומה אם משתרמה החמיצה הרי זו תרומה. אם ספק. תרומה ויחזור ויתרום. הראשונה אינה מדמעת (ג) בפני עצמה. ואין חייבין עליה חומש וכן השניה: ב נפלה אחת מהן לתוך החולין אינה מדמעתן. נפלה שניה למקום אחר אינה מדמעתן. נפלו שתיהן למקום אחד מדמעות כקטנה שבשתיהן: ג השותפין שתרמו זה אחר זה רבי עקיבא אומר תרומת שניהם תרומה וחכ"א

התאנים על הגרוגרות דתאנים יפים מן הגרוגרות: תורם מן המתקיים. מן הגרוגרות על התאנים דגרוגרות מתקיימי טפי: לעולם הוא תורם מן היפה. דכתיב (במדבר יח) בהרימכם את חלבו לעולם בעינן חלבו ואי פסיד יפסד ואין הלכה כרבי יהודה: ה תורמים בצל קטן שלם. לפי שהוא מתקיים (ח): ולא חצי בצל גדול. אע"פ שהוא יפה ממנו: ר' יהודה אומר לא כי. ר' יהודה לטעמיה דאמר לעולם הוא תורם מן היפה: מבני המדינה. טובי' לאכילה מן הכופרים הבצלים של בני הכפרי' אבל של בני הכפרים מתקיימים יותר: מפני שהוא מאכל פוליטיקי'. בצלי' של בני המדינה הוא מאכל לאנשים חשובי' והם יפים יותר מאותן של בני הכפרים. פוליטיקין. בני פלטרין של מלכים: ו תורמין זיתי שמן. העומדים להוציא שמן: על זיתי כבש. זיתים שאין עושים שמן וכובשים אותן ביין או בחומץ לקיים אותן לאכילה וזיתי שמן יפין מזיתי כבש הלכך מפרישים מזיתי שמן על זיתי כבש דהוה ליה מן היפה על הרע: ויין שאינו מבושל. יפה לשתיה מן המבושל: כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה לזה. דאמר קרא (במדבר יח) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן אמרה תורה תן חלב לזה וחלב לזה (י): חוץ מן הזונין. בערבי זואן ובלע"ז ויל"א ואינו אוכל אדם ומקיימים אותם ליונים: הקישות. בערבי פאקו"ס: והמלפפון. בערבי כייא"ר: מין אחד. ותורמין מזה על זה: שני מינים. ואין תורמין מזה על זה ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק ג התורם וכו'. בשוגג איירי ואפ"ה יחזור ויתרום דהוי קרוב למזיד משום דהוה ליה [למטעייה] (א): ונמצאת של חומץ כו'. שהתורם מן החומץ על היין אין תרומתו תרומה דיין וחומץ שני מינים הן: אם ספק. אם שלא תרמה החמיצה או לאחר שתרמה החמיצה: תרומה ויחזור ויתרום. ונותן שתיהן לכהן וכהן נותן לו דמי הראשונה שהיא גדולה מן השניה שהשניה נתמעטה כפי מה שעולה תרומה הראשונה ולפי שהכהן הוא המוציא מחבירו ואנן קיימא לן בכל דוכתא המוציא מחבירו עליו הראיה לפיכך אינו לוקח בלא דמים אלא הקטנה וצריך שיתן לו דמי הגדולה שהיא הראשונה (ב): הראשונה אינה מדמעת בפני עצמה. אם נפלה לפחות ממאה של חולין אין נעשית מדומע דשמא אינה תרומה אלא השניה היא תרומה וכן השניה אינה מדמעת בפני עצמה שמא הראשונה תרומה ולא השניה: ואין חייבים עליה חומש. זר שאכל הראשונה או השניה לבדה אינו משלם חומש כדין שאר אוכלי תרומה בשגגה: ב מדמעות בקטנה שבשתיהן. כשיעור השניה שהיא קטנה שבשתיהן ואם יש בחולין מאה כנגד הקטנה אין נעשים מדומע אלא נוטל מן החולין כשיעור אלו השתי תרומות שנפלו בהן ונותנן לכהן והשאר חולין כמו שהיו: ג תרומת שניהם

בשוגג הייתי: (ח) וא"כ הך פלוגתא פירושא דפלוגתא דרישא הוא והוא דוחק. וקושטא דהך מתני' דבכל פלוגתא באפי נפשה ובין אין שם כהן או יש פליגי בשלם ובטוב הי מנייהו עדיף. ועתוי"ט: (ט) ותורמין כו'. כל זה מדברי ר"י דתורם מן היפה. הר"ש: (י) גמ' דפ"ע דבכורות. ואמרינן אשכחן תירוש ויצהר דכתיב חלב בכל חד תירוש ודגן דגן ודגן מנ"ל. ק"ו מה תירוש ויצהר שאינן כלאים זה בזה אמרה תורה תן חלב כו' תירוש ודגן דגן ודגן שהם כלאים לא כ"ש ואותן שנתחייבו בתרומה מדרבנן עשינו כעין דאו': (יא) תרומתו תרומה דכתיב ולא תשאו עליו חטא בהרימכם כו' משמע הא אם לא הרימו מן המובחר תשאו חטא ואם אינו קדוש נשיאת חטא למה. גמרא יבמות דפ"ט: (יב) והקישות כו'. וה"נ פליגי לענין כלאים מ"ב פ"ק דכלאים וא' הירושלמי ר"י כדעתיה ורבנן כדעתן דתנינן שמן הקישות והמלפפון אינן כלאים זה בזה ר"י א' כלאי':

פרק ג (א) גמרא ר"פ הלשה כנ"ה. ופי' ההוי' כלומר יפרוש על מה שהוא טועם היינו וביה כדי שיטעום ומו לא ע"כ דבלאו הכי א"א דעבד לאסור לכהן: (ב) ירושלמי. וק"ק כיון דמשלם הכהן הראשונה א"כ לא נתן תרומה ממנה. ועיין בתוי"ט: (ג) אינה מדמעת. אלא יוציאנה מאותן חולין שיעור מה שנפל בהן בלבד. ועל שם שהתרומה

שהתרומה נקראת דמע כדלקמן מ"ו קראו למעורב ממנו תדומע: (ד) שהרי כשתרם כל אחד ואחד כבר נתקנו השאלין ונעשו חולין ומיהו כלו חולין במוכין הן שהרי לא נתקנו אלא מתרומה גדולה ועדיין טבולין למעשרות וש"מ: (ה) תרומת השני תרומה פי' לא תרומת השני ש.ומה בן כ' בכסף משנה פ"ד מה"ת ה"ח ע"ש: (ו) שמיה לי אתאי תפי' אליבא דר"ע דודאי דלא לרבנן שייכא להך בד"ל. תוי"ט (ובמ"מ פי' דע"כ קאי על תרומת הב'. ואל"כ לרבנן לא בלא הרשה תרומתו תרומה): (ז) כלומר שלכך השכירו חברים כדי שעי"כ יכולים להפרים בטהרה אבל אין לומר שהשכירום כדי להפרים דהיינו הרשה: (ח) אבל עכשיו אין תורמין דא"כ הוי כתורם מן היין על הענבים שבגת ואין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו דהני ענבים דרוכות הן וכדתנן במ"א פ"ק: (ט) כלומר אבל בתרומה גדולה ש"ל כר"א חסמא: (י) מה שעשה עשוי. דכל מלתא דאמר רחמנ' לא תעביד אי עביד מהני דאי ס"ד לא מהני אמאי לקי הכי אמר אביי ורבא אמר לא מהני מידי ואי דלקי דעבר אמימרא דרחמנא ופריך מתני' לרבא ומשני שאני התם דאמר קרא מכל מעשרותיכם תרימו: (יא) לכך קרא לתרומה דמע לפי שנוהגת בלח. ובכורי' אינו אלא ביבש שהרי אין מבילין בכורים אלא מפירי כדתנן בסוף מכילתין: (יב) לא תאחר ממלאתך ודמעך מי שראוי להקדים אלו המוקדם מקדים על קדמם הר"מ: שלישי

שניהם תרומה. היינו דתרומת כ"א תהא שליש תרומה ושליש חולין (ד) נראה כשתרמו שניהן מכל הכרי זה שלו וזה שלו שלא קדשה תרומה כי אם של זה בשל זה ושל זה בשל זה כ"א כפי חלקו:

וחכ"א תרומת הראשון תרומה. רבי יוסי אומר אם תרם הראשון כשיעור אין תרומת השני תרומה ואם לא תרם הראשון כשיעור תרומת השני תרומה (ה): ד במה דברים אמורים כשלא דבר אבל הרשה את בן ביתו או את עבדו או את שפחתו לתרום תרומתו תרומה. בטל. אם עד שלא תרם בטל אין תרומתו תרומה. ואם משתרם בטל תרומתו תרומה. הפועלים אין להן רשות לתרום חוץ מן הדרוכות שהן מטמאים את הגת מיד: ה האומר תרומת הכרי זה בתוכו ומעשרותיו בתוכו תרומת מעשר זה בתוכו. רבי שמעון אומר קרא שם. וחכמים אומרים עד שיאמר בצפונו או בדרומו. רבי אליעזר חסמא אומר האומר תרומת הכרי ממנו עליו קרא שם. רבי אליעזר בן יעקב אומר האומר עשור מעשר זה עשוי תרומת מעשר עליו. קרא שם: ו המקדים תרומה לבכורים מעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון. אף על פי שהוא עובר בלא תעשה מה שעשה עשוי (י). שנאמר (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר: ז ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה זה קרוי תרומה וראשית וזה קרוי תרומה וראשית. אלא יקדמו בכורים לכל. שהן בכורים לכל. ותרומה לראשון שהיא ראשית. ומעשר ראשון

אם תרם הראשון כשיעור. אחד מני כשיעור שנתנו חכמים תרומתו תרומה. והלכה כר' יוסי דלפרושי מלתייהו דחכמים קאתי. ולית דמפרשי אם תרם הראשון כשיעור מה שתרם חבירו אפ"ה תרומתו תרומה דמזיקן דהוי ניחא ליה להאיך בתרומה במה שתרם הראשון שהרי היה לדעתו מסכמת עמו בשיעור התרומה. ופי' ראשון נראה בעיני עיקר: ד במה דברים אמורים. הא דפליג ר"ע לעיל ואמר תרומת שניהם תרומה (ו): בשלא דבר. שלא נטל רשות מחבירו לתרום אלא תרם מדעתו: אבל הרשה. שנתן בעה"ב רשות לתרום תרומתו תרומה: בטל. אם לאחר שמינה שליח לתרום בטל שליחותו לאחר שהלך השליח מלפניו: חוץ. בעלי ע"ה שהשכירו פועלי' חברי' כדי להפריש תרומ' בטהרה (ז) רשאי' לתרום עד שלא יגעו בו הבעלי' ע"ה ויטמאו את התרומ' מפני שהן מטמאי' את הגת שהבעלי' עמי הארץ מיד כשהתחילו הדורכים לדרוך והלכו בגת שתי וערב אינם נזהרים יותר מליגע בגתן ומטמאים אותה לפי שהם סוברים שמיד כשהתחילו לדרוך הפרישו המשכרים תרומה גדולה הילכך מפרישים המשכרי' הדורכי' מן היין כדי שיעור תרומה הצריכה לכל הגת (ח) מיד כשהלכו בה שתי וערב. שאם ימתינו בעלי' ויטמאו הגת קודם שיגמרו יש להן יין מזומן להפריש על הכל בטהרה: ה קרא שם. צריך לתרום ולעשר מתוכו ואינו יכול להפריש עליו ממקום אחר ואע"ג דרחמנא קרייה לתרומה ראשית ובעינן שיהיו שיריה ניכרים כיון דאמר בתוכו משמע באמצע הכרי תהא התרומה והא איכא שביביו שהם שיריה ניכרים: עד שיאמר בצפונו או בדרומו. ואע"ג דבתוכו משמע באמצעיתו לא הוי מקום מסוים והרי הוא כאלו לא אמר כלום עד שיאמר בצפונו או בדרומו וכן הלכה: תרומת הכרי ממנו עליו קרא שם. דלא בעינן שיריה ניכרים: עשור מעשר זה וכו'. ר"א בן יעקב פליג אר' שמעון (ט) דאמר תרומת מעשר זה בתוך הכרי קרא שם וקאמר דתרומת מעשר זה בתוכו קודם שהופרש המעשר לא קרא שם אבל לאחר שהופרש המעשר אם אמר תרומת מעשר עליו קרא שם ולית הלכתא כחד מינייהו אלא כחכמים בלבד: ו שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר. ה"ק אע"פ שהוא עובר בלא תעשה. שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר. אעפ"כ מה שעשה עשוי מלאתך אלו הבכורים שמתמלאים בבכור ודמעך זו תרומה (יא) ומע"ר נמי יש בו תרו"מ. לא תאחר לא תשנה הסדר (יב): ז זה קרוי תרומה וראשית. בכורי' קרויין תרומה דאמר מר ותרומת ידך (דברים יב) אלו בכורים דכתיב בהו (שם כו) ולקח הכהן הטנא מידך וקרויין ראשית. ראשית בכורי אדמתך (שמות כג). תרומה קרוי תרומה את משמרת תרומותי (במדב' יח) וקרויה ראשית דגנך (דברים יח): בכורים שהן בכורים לכל. לשון בכורים דריש לכך קרינהו רחמנא בכורי':

ס"כ

ראשון לשני. שיש בו ראשית: **ח** המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר. מעשר ואמר תרומה. עולה ואמר שלמים. שלמים ואמר עולה. שאיני נכנס לבית זה ואמר לזה. שאיני נהנה (יג) לזה ואמר לזה. לא אמר כלום עד שיהיו פיו ולבו שוין (יד): **ט** הנכרי והכותי תרומתן תרומה ומעשרותן מעשר והקדשן הקדש. רבי יהודה אומר אין לנכרי כרם רבעי. וחכ"א יש לו. (טז) תרומת הנכרי מדמעת והייבים עליה הומש. ורבי שמעון פוטר:

פרק ד

המפריש מקצת תרומה ומעשרות מוציא ממנו תרומה עליו אבל לא[א] ממקום אחר(א). רבי מאיר אומר אף מוציא הוא[ב] ממקום אחר תרומה ומעשרות: **ב** מי שהיו פירותיו במגורה. ונתן סאה לבן לוי. וסאה לעני. מפריש עד שמונה סאין ואוכלן. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אינו מפריש אלא לפי חשבון: **ג** שיעור תרומה עין יפה אחת מארבעים(ד). בית שמאי אומרים משלשים(ה). והבינונית מחמשים(ו). והרעה מששים(ז). תרם ועלה

[א] ס"א למקום [ב] ס"א למקום

א"י משום דכתיבי בפרשת כי תשא עד שלא נגמרו על התרומות: שיש בו ראשית. דבמע"ר יש בו ת"ת והתרומה קרויה ראשית לפיכך דק סוף שיקדים לשון לשני: **ח** עד שיהיו פיו ולבו שוין. דכתיב (שם כג) מוצא שפתיך תשמור וכתיב (שמות לה) כל נדיב לב הא כילד בעינן גומר בלבו ומוציא בשפתיו: **ט** הנכרי והכותי תרומתן תרומה. אם הפרישו תרומה מן התבואה שלהן(טו) אבל אם תרם הנכרי משל ישראל בשליחותו אין תרומתו תרומה כדדרשינן גם אתם (במדבר יח) מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. וחכ"א יש לו. והלכה כחכמים: תרומת הנכרי מדמעת. אם נפלה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע ואסור לזרים: וחייבין עליה חומש. זר שאכלה בשגגה משלם קרן וחומש: ור"ש פוטר. מחומש אבל מודה הוא דמדמעת (י) ואין הלכה כר"ש:

פרק ד **המפריש** מקצת תרומה ומעשרות. כגון שהיה לו מאה סאין טבל והוציא מהן סאה תרומה ובדעתו להפריש עדיין השאר מוזר ומוציא מאותו הכרי עצמו עד שישלים שני סאין כשיעור התרומה דהטבל הוא שיעלה בידו ולא מה שכבר מתוקן: אבל לא למקום אחר. אם יש לו מאה סאין אחרים של טבל אינו יכול להפריש עליהן מאלו שהוציא מקצת תרומתן. דלגבי אחרי' תלינן דלמא מן המתוקן הוא מוציא עליהן ולא מן הטבל שבו ור"מ סבר אף למקום אחר ואין הלכה כר"מ: **ב** במגור'. באוצר כדכתיב (חגי ב) העוד הזרע במגורה: ונתן סאה לבן לוי. ומתני' איירי בפועל שכר הבא לסעוד אצל בע"הב ואינו נאמן על המעשרות וראה הפועל את בע"הב נותן ממגורתו סאה לבן לוי וסאה לעני. ר"מ אומר דאותו פועל יכול לאכול מן המגורה שמונה סאים דמסתמא בתורת מע"ר נתן ללוי ובתורת מ"ע נתן לעני והרי יש כאן ח' סאים מתוקנים ומעט יותר(ב). ואע"פ שלא ראהו מפריש תרו"ג לא נחשדו ע"ה על התרומה: וחכ"א לא הפריש בעל הבית אלא לפי חשבון. סעודה זו שרוצה הפועל לאכול אצלו והשאר מתנה בעלמא הוא דיהיב ללוי ולעני הלכך אין הפועל יכול לאכול אצלו עד שיכלו ח' סאין כדברי ר"מ. אלא אותה סעודה שהיה לו לאכול אצלו ותו לא. פירוש אחר ונתן סאה לבן לוי וסאה לעני והלכו להם וכשבא להפרי' שמונה סאין מן המגורה ולאכול אותם על סמך השני סאין שנתן לבן לוי ולעני ואינו יודע אם אותן שני סאין קיימים אם לאו ר"מ אומר מפריש שמונה סאין ואוכלן על סמך אותן שני סאין שנתן לבן לוי ולעני בחזקת שהן קיימים. וחכ"א אינו מפריש אלא לפי חשבון הקיימים אם כל השני סאין קיימים מפריש עליהן ח' סאין ומעט יותר ואם אין קיימים אלא סאה אינו מפריש עליהם אלא ארבע סאין לפי חשבון מה שנמצא שהן קיימים כך מפריש עליהם ולא יותר (ג) והלכה כחכמים: **ג** עין יפה אחד מארבעים. מי שהוא

(יג) שאיני נהנה לזה. כלומר מאה של זה דוגמא לדבר בפי' ויטלה למי אשה פרש"י של מי אשה: (יד) שוין. ודוקא כשפפתיו ולבו מכוונין זה את זה אבל לא מכוונין זה את זה מהני בתרומה וקדשי': (טו) מדבריהם גזירה משום בעלי כיסין שלא יהיה זה הממון של ישראל ויתלה אותו בכותי כדי לפוטרו. הר"ש: (טז) ר' יהודה אומר כו' וחכ"א. משמע דערלה לכ"ע יש לכן דאם ערלה אין כאן רבעי נמי אין כאן וטעמו דר"י לא משום דסבר דהיה קנין לעו"ג בא"י להפקיע חובתו דהא איפכא משמע לן ליה במנחות. אלא לא קאמר ר"י הכא אלא בסוריא. הר"ש: (יז) וכן מלינו בתרומת חולה לארץ במ"ג פרק ז':

פרק ד (א) וני"א ממקום אחר. וזה ג"י הר"מ ופירושו שצריך שיוציא התרומה על זה שהפריש ממנה וביה ולא יפריש עליו ממקו"א: (ב) וז"ל הר"מ. דב יוק החשבון אינו טעון לתת לעני אלא חשב עשיריות מהסאה ויפריש ג"כ אותן ח' סאין ועשירית סאה: (ג) כלומר ואינו יכול לסמוך שכ לם בחזקת קיימים אלא צריך שיתברר לו כמה קיימים ולפי מה שנתברר לו שקיימים כך יפריש עליהם. ול"ד לדתנן בסוף פ"ג דגיטין המניח פירו' כו' מפריש עליהן בחזקת שהן קיימים דהתם הפירות אצלו נשארים ואין כאן חשש שנתכלו אלא שמא נאבדו ולהא לא חיישינן דלא שכיח אבל הכא שניתנים לאחרים ללוי ולעני יש לחוש שמא נאכלו: (ד) מארבעים. דכתיב (יחזקאל מ"ה) זאת התרומה אשר תרימו ששית האיפה מחומר החטים וששיתם האיפה מחומר השעורים וחומר שלשים סאין ואיפה שלשה סאין נמצא ששית האיפה חצי סאה וששיתם היינו שני ששית על חד ששית הוי סאה ומחצה לשני חומרים לחומר חטים ולחומר שעורים הוי אחד מארבעים. הר"ו: (ה) מלי'. ודרשו ב' ששית מחומר דהיינו סאה מל' סאין: (ו) מחמשים. דכתיב (במדבר לא) וממחצית בני ישראל תקח אחד אחוז מן החמשים כל מה שאתה אוחז הרי הוא כזה מה זה מני' אף מה שאתה אוחז במקום אחר מני' והיינו מדה בינונית שהיא ברוב בני אדם: (ז) מששים. דדרשינן נמי ששית האיפה מחומר חטים למודיה ומשית האיפה הכי סאה והוי' חלק

ועלה בידו אחד מששים תרומה. ואין צריך לתרום. חזר והוסיף חייב במעשרות. עלה בידו מששים ואחד. תרומה. ויחזור ויתרום כמות שהוא למוד. במדה ובמשקל ובמנין. ר"י אומר אף שלא מן המוקף: ד האומר לשלוחו צא ותרום. תורם כדעתו של בעל הבית. אם אינו יודע דעתו של בעל הבית. תורם כבינונית אחת מחמשים. פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה. אם נתכוין להוסיף אפילו אחת. אין תרומתו תרומה (ח): ה המרבה בתרומה. רבי אליעזר אומר אחד מעשרה. כתרומת מעשר. יתר מכאן יעשנה תרומת מעשר א למקום אחר. ר' ישמעאל אומר מחצה חולין ומחצה תרומה. ר' טרפון ור' עקיבא אומרים עד שישייר שם חולין: ו בשלשה פרקים משערים את (יא) הכלכלה. בבכורות. ובסיפות. ובאמצע הקיץ. המונה משובח. והמודד משובח ממנו. והשוקל משובח משלשתן (יב): ז ר' אליעזר אומר תרומה עולה בא' ומאה (יג). רבי יהושע אומר במאה ועוד. ועוד זה אין לו שיעור

ס"א אבל לא

שהוא גדול לב ותורם בעין יפה ומפריש א' מארבעים: והבינונית אחד מחמשים. לאו דברי ב"ש נינהו אלא ת"ק קאמר לה ומעין יפה דב"ש אתה למד לדבריהם עין רעה ובינונית אע"ג דלא תנילה במתני':

ועלה בידו אחד מששי'. כגון שתרם מאומד ועלה בידו אחד מששים והוא עין רעה: חזר והוסיף חייב במעשרות. דכבר נפטרו ואין שם תרומה אלא על מה שמוסיף הלכך התוספת הזאת הוה טבל גמור וחייבת במעשרות: מששים ואחד. כגון שהיה בכרי ששים ואחד סאין ועלה בידו סאה אותה סאה תרומה: ויחזור ויתרום כמו שהוא למוד. [אם הוא רגיל לתרום אחד מששים יפריש עדיין אחד מששים בסאה ואם הוא רגיל לתרום אחד מחמשים כמגלא דנשארו עדיין י"ח סאין שלא נתרמו: במדה ובמשקל. כלומר אותו מותר שהוא תורם מותר לתרום במדה ובמשקל ובמנין. דלא אמרו לתרום מאומד. אלא בתחלת התרומה: אף שלא מן המוקף. דקסבר ר"י אין צריך לתרום מן המוקף אלא בתחלת תרומה ואין הלכה כר' יהודה: מוקף. קרוב וסמוך ובאותו מקום עצמו: ד כדעתו של בעל הבית. לפי שיש תורם בעין יפה ויש בעין רעה ויש בבינונית: פיחת עשרה. ותרם מששים: או הוסיף עשרה. ותרם מארבעי': תרומתו תרומה. דכיון דבאחד משיעורי חכמים תרם יכול למימר ליה אנא להכי אמדתיך: ואם נתכוין להוסיף. שהיה יודע דעתו של בעל הבית ונתכוין הוסיף אפי' אחד אין תרומתו תרומה: ה אחד מעשרה. יכול להרבות ולהפריש תרומה. הואיל ואשכחן שם תרומה במקום אחר שהיא אחד מעשר. ואם ריבה יותר אין שם תרומה על אותו רבוי. והוא חולין הטבולין למעשר ומדומע בתרומה וזו היא תקנתו שיעשנו תרומת מעשר למקום אחר ויתנהו ללוי (ט) שיעשנו תרומת מעשר על מעשר טבל שלו והלוי יתן לו חולין כנגד אותו רבוי והא דקאמר יעשנו תרומת מעשר למקום אחר ולא אמר יעשנו תרומה למקום אחר. לפי שאין תורמין שלא מן המוקף. אבל תרומת מעשר מפרישין אותה שלא מן המוקף: מחצה חולין ומחצה תרומה. דסבר יכול אדם לעשות אלי כריו תרומה דכתיב (דברים יח) ראשית דגנך דיו לראשית שיהיה כדגן (י) [ראשית היא תרומה] ודגן הוא השירי': עד שישייר שם חולין. לא בעינן רק שיהיו שיריה ניכרין. והלכה כר"ע ור"ע: ו הכלכלה. הסל שמודדים בו להפרים המעשרות ותרומת מעשר שאין מפרישים אותן אלא במדה ובמנין ובמשקל. כדתנן ואל תרבה לעשר אומדות. אבל תרומה גדולה אין מפרישים אותה אלא מאומד כדתנן לעיל: משערין את הכלכלה. לידע מה שיכנסו בה מן הפירות: בבכורות. בזמן שהפירות בכוריהן הן במלאן והכלכלה מכילה מהן פחות ממה שהיא מכילה מהן בסוף הקיץ. שכבר התחילו להצטמק והן כמותות דקות: ובאמצע הקיץ. שהן מבושלות ואינם מצומקף. הכלכלה מחזקת מן הפירות יותר ממה שמחזקת מהן. כשהן מבוכרות במלואן ופחות ממה שהיא מחזקת מהן בסוף הקיץ כשכבר נצטמקו. הלכך משערין בג' זמנים הללו: ובסיפות. פירות שבסוף הקיץ: המונה משובח. מן המוציא באומד: והמודד משובח וכו'. ודוקא במעשרות ותרומת מעשר אבל לא בתרומה גדולה כדפרישית: ז תרומה עולה באחד ומאה. סאה של תרומה שנפלה למאה סאין של חולין שהם בין הכל אחד ומאה מטל אחת מהן ונותנה לכהן והשאר חולין כמו שהיו: במאה ועוד. אם נפלה סאה של תרומה לתוך תשעה ותשעים סאין של חולין ומשהו יותר מתשעים ותשע' זה המשהו אין לו שיעור. הואיל ויש כאן

(ח) אין תרומתו תרומ'. אבל אי מתכוין שהוא לי סאין: (ח) אין תרומתו תרומ'. דאיכא פסידי' לבעל הבית דאי איתא דכשיעור הוי תרומה. וא"כ נמלאו חולין שהוסיף הם מדומעים עם התרומה. וכן אם פיחת נמי אין תרומת תרומ' לפי שאם נאמר דכשיעור הוי תרומה נמלא שמקלת מתוקן ומקלת טבל מדומעין זה בזה. הר"ש:

(ט) עוד י"ל כדפי' הרב בפ"ה דמאי דמתני' כהלכה אליעזר בן נומא דישראל כשאי לתרום ת"מ (ופי' זה יתכן גם לג"א והוא גי' הר"ש וע' מ"מ) ופי' יעשנה לא כולה אלא אותו המותר. תוי"ט: (י) ירושלמי דיו כלפי ר"ע ור"ע אמרו. תוי"ט: (יא) משערים. לאשמעינן דלא יפריש במדה בזמן אחד על זמן אחר היפה ממנו משום דמעשר מן הרע על היפה (פיוס דבריו הם אחד לפי' הר"ש ולא לפירוש הר"ב. ב"ד): (יב) משלשתן. פי' מן המודד והמונה והאומד והר"ס כי דאין מפרישין מאומד לתרומת מעשר ולמעשר לכך כתב שם משובח משניהם ועודף כסיעת הירושלמי (ופי' מ' לשתן כמו בשלשתן): (יג) עולה כו' אפ' כשעדין ביד ישראל כו' ואי בעי מלי מתשיל עלה כו' להוי כדבר שיש לו מתירין כו' ומתרץ שפ"ז דגדרי' דכיון דליכא מטה שישאל על הפרשה לא

אתי

כאן

שיעור. רבי יוסי בן משולם אומר ועוד קב למאה סאה. שתות למדמע (יד): ח ר' יהושע אומר תאנים שחורות מעלות את הלבנות. ולבנות מעלות את השחורות. עגולי דבלה הגדולים מעלים את הקטנים. והקטנים מעלין את הגדולים. העגולים מעלין את המלבנים. והמלבנים מעלין את העגולים. רבי אליעזר אוסר. ורבי עקיבא אומר בידוע מה נפלה. אין מעלות זו את זו. ובשאינו ידוע מה נפלה. מעלות זו את זו: ט כיצד חמשים תאנים שחורות. והמשים לבנות. נפלה שחורה שחורות אסורות. והלבנות מותרות. נפלה לבנה לבנות אסורות. ושחורות מותרות. בשאינו ידוע מה נפלה מעלות זו את זו. בזו רבי אליעזר מחמיר. ורבי יהושע מיקל: י ובזו (טז) ר' אליעזר מיקל. ורבי יהושע מחמיר בדורס ליטרא קציעות ע"פ הכד. ואינו יודע איזהו. רבי אליעזר אומר רואין אותן כאלו הם פרודות. והתחתונות מעלות את העליונות (יז). רבי יהושע אומר לא תעלה. עד שיהיו שם מאה כדים: יא סאה תרומה שנפלה על פי מגורה וקפאה. ר' אליעזר אומר אם יש בקפוי א מאה סאה (יט). תעלה באחד ומאה. ורבי

א ס"א ל"ג מאה סאה

[ממ]אה ועוד משהו. נוטל סאה אחת ונותנה [לכה]ן והשאר מותר כשהיה: קב למאה סאה שתות [ל]מדמע. אם נפלה סאה של תרומה בק"ס של חולין [ו]קב יותר שהקב הוא שתות לסאה של תרומה [ה]מדמעת. שהסאה ו' קבין. אז נוטל סאה אחת והשאר מותר כשהיו. אבל אם היו החולין פחות מתשעים ותשעה וקב. הכל מדומע וימכרו כלם לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי סאה של תרומה עצמה. והלכה כר' אליעזר [ד]אין תרומה עולה בפחות מאחת ומאה. דסתם לן תנא כוותיה בכמה דוכתי. והכל מודים שאין התרומה עולה במאה בלבד וכ"ש בפחות ממאה דכתיב (במדבר יח) מכל חלבו את מקדשו ממנו דבר שאתה תורם ממנו אם נפל לתוכו מקדשו והיינו אחד ממאה ממאה שאין מפרישין אלא למעשר ראשון ומוציאין ממנו עשרה שהוא תרומת מעשר. ואמר רחמנא שאם חזרה אותה סאה לתשעים ותשעה מקדשתן ונעשה הכל מדומע: ח תאנים שחורות מעלות את הלבנות. תאנים של תרומה. שחורה. או לבנה. שנפלה למאה תאנים של חולין מאיין שחורות ומאיין לבנות. כולן מצטרפין לבטלה. שאם היה כולה היה דורסן ומערבן הכל ביחד (טו). ואם שחורה נפלה מעלה אחת מן השחורות ואם לבנה מעלה אחת מן הלבנות. והשאר מותר כשהיו: עגולי דבלה. דבלות תאנים הנדרסים בעגול גדולים מעלים את הקטנים אם יש שם חמשים עגולים קטנים וכ"ה עגולים גדולים ואחד מן הגדולים כשנים מן הקטנים ונפל לתוכן עגול קטן של תרומה. מסייעות כולן לבטל וכן עגולי' ומלבנים. עגולי' הם הנדרסות בעגול מלבנים תאנים הנדרסות בצורת רבוע כמין דפוס שעושים בו הלבנים מרובעות: ורבי אליעזר אוסר. אם שחורה נפלה השחורות אסורות ואם לבנה נפלה הלבנות אסורות וכן בגדולים וקטנים. ועגולים ומלבנים הדומין לאותה שנפלה אסורים: בידוע מה נפלה. שחורה או לבנה אין מעלות לפי שיכול לאכול האחרות. וכיון דמותרות הן אין מסייעות לבטל אבל אם אין ידוע אם שחורה נפלה או לבנה נפלה כיון דכלן בספק איסור מעלות זו את זו והלכה כר"ע: ט כיצד. לפרושי מלתיה דר"ע קאתי: ובזו ר' אליעזר מחמיר. בהא דתנינן לעיל אבל במאי דבעינא למימר לקמן הוי איפכא: י בדורס ליטרא קציעות. ליטרא של תאנים יבשים של תרומה: על פי הכד. של חולין והרבה כדין יש: ואין ידוע. באיזה כד דרסה ובכל כד יש מאה ליטרות של חולין. אפי' אין כאן מאה כדין סבר ר' אליעזר. ואף על פי שידוע הוא שהליטרא של תרומה היא בפי הכד ואינה מעורבת עם החולין רואין אותן כאילו נפרדו ממקומן ונתערבו החולין בתרומה ועולין באחד ומאה. ורבי יהושע סבר כיון דאינה מעורבת אין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות אלא השולים מותרים והפומים אסורים עד שיהיו שם מאה כדין ויתבטל פי חבית זה במאה פומין והלכה כר' יהושע: יא מגורה. אוצר שאוגרין בו התבואה: וקפאה. הציף מה שלמעלה תרגום ויצף הברזל (מלכים ב ו) וקפא פרזלא (יח): אם יש בקפוי תעלה באחד ומאה. מפרש בירו' דהכי קאמר אם יש בקפוי עם מה שתחתיו אחד ומאה תעלה ור' אליעזר לטעמיה דאמר התחתונות מעלות את העליונות. וקיי"ל דמע"ה דקפאה וגלי דעתיה שלא נתערבה עם התחתונות. אף עפ"כ התחתונות מסייעות לבטל

ורבי

אתי לאחשולי עלה: (יד) שתות. ויבאר לך (שלא תטעה לומר שגם אם יש באותו קב חלק ממאה תרומה שתעלה כמו שהשפי' הוא במאה וא' סאה הלא) הקב הנוסף לריך שיהיה מלו חולין כדי שיהיה שתות סאה של תרומה. הר"מ: (טו) ואף שאין מבטלין איסור לכתחלה כמפורש בפ"ה מ"ט ה"מ להרבות בהיתר אבל בכהאי גוונא שאינו מרבה בהיתר אלא מכה האיסור מכוונת שהיה ומפרידן כדי לערבם יחד בכה"ג נ"ל דשרי לבטל לכתחלה ור"א אוסר. פירוש: (טז) ובזו כו'. והטעם כתבו התוס' זבחים דע"ג דלא דמי דהשחורות אינן כלויין להיות בספק דימוע שלעולם השחורות ניכרות מתוך הלבנות (וטעמא דר"י דכאן לא שייך לומר אם היה כולה. היה דורסן ומערבן כיון דדרוסות ועומדים הן. ב"ד): (יז) מעלות כו'. אע"פ שאינן בספק דימוע הקילו בתרומת פירות דרבנן שם: (יח) ופירוש הפסוק שצף על פני המים ולא השיר. וחכמים השאילו מלה ארמית זאת להציף מה שלמעלה: (יט) בגירסת הר"ב ל"ג מאה סאה. ומיהו גם אותו גי' יש לתקן ע"פ פי' הר"ב וה"ק אם יש בקפוי וגם מה שתחתיו מאת סאה

סאה. תוי"ט: (כ) עיירות. בעל כף נחת פי' קופות גדולות הכנה עשויות למדה והוא מלה ערביית אבל לפי' הרב נראה כפשוטו לי' עיר לפי שהן רחוקות אין מתערבין. תוי"ט: (כא) מאה ושני כו'. לא שצריך ק"ב שהרי בא' ומאה עולה להמתיר שבמ"ז אלא שכך היה המעשה. תוי"ט:

ור' יהושע אומר לא תעלה. סאה תרומה שנפלה על פי מגורה. יקפאנה. ואם כן למה אמרו תרומה עולה באחד ומאה. אם אינו ידוע אם בלולות הן. או לאין נפלה: **יב** שתי קופות ושתי מגורות. שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהם. ואין ידוע לאיזו מהן נפלה. מעלות זו את זו. ר' שמעון אומר אפי' הם בשתי עיירות (כ) מעלות זו את זו: **יג** א"ר יוסי מעשה בא לפני רבי עקיבא בחמשים אגודות של ירק שנפלה אחת מהם לתוכן חציה תרומה. ואמרתי לפניו תעלה. לא שהתרומה תעלה בחמשים ואחד. אלא שהיו שם מאה ושני חציים (כא):

פרק ה

סאה תרומ' טמאה (א). שנפלה לפחות ממאה חולין. או למעשר ראשון. או למעשר שני. או להקדש. בין טמאין. בין טהורים. ירקבו. ואם טהורה היתה אותה הסאה. ימכרו לכהנים בדמי תרומה. חוץ מדמי אותה סאה. ואם למעשר ראשון נפלה. יקרא שם לתרומת מעשר. ואם למעשר שני. או להקדש נפלה. הרי אלו יפדו. ואם טמאים היו אותן החולין. יאכלו נקודים או קליות. או ילושו במי פירות או יתחלקו לעיסות. כדי שלא

פרק ה (א) טמא'. דעמלי' לבורה באכילה בעוה כדילפי' בפרק הערל דף פ"ג: (ב) כדלקמן מ"ד: (ג) והא דבמ"י פ"ח מפ' הר"ב גבי שמן דכלוי' להדליק כשנדמע ונטמא וגמ' ערוכה היא בסוף פרק קמא דפסחים הא מסקינן התם רמי ליה בכלי מאוס ולא חיישינן הו לידי תקלה והכא בדבר יעם כו' ולא ממאים בכלי מאים ואתי בהו לידי תקלה הלכך לית ליה תקנתא: (ד) דאי לאו הכי אינו ראוי לעשותו תרומ' מעשר על עצמו כדתני בספרי שהביא הרב בפ"ק מ"ה לענין תרומה גדולה וה"ה לתרומת מעשר: (ה) מחוסר הבנה דהכא א"ל לפרש כך וגם אינו רשאי להחליף דהא הכא במעשר ראשון מחוייב לתתו ללוי. ועיין בתוי"ט: (ו) והר"מ כתב בקודים הוא שיעשו' ככרות קטנות. כ"א כתלי בילה וכן איתא בגמ': (ז) אינו מוכרח ממשנתינו

ורבי יהושע אומר לא תעלה. ר' יהושע לטעמי[ה] דאמר לעיל שאין התחתונות מסייעות לבטל: סא[ה] תרומה. סיומא דמלתיה דר' יהושע היא והכי קא[מר] כיון דלא תעלה כיצד יעשה יקפיאנה. יסיר את ה[...] למעלה ומעט כדי לה [...] שידע שהסיר כלה. והשא[ר] הכל חולין: א"נ לנ[...] אמרו. מתניתין פריך [...] מלתיה דר' יהושע. אם [...] בלילו מקום אמרו תרו[מה] עולה א' ומאה. כיון ש[...] תקנה בקפוי. ומשני בשא[ין] ידוע אם נבללה השא[ר] במגורה אחר שנפלה [...] פי המגורה. אי נמי [...] בתחלה אין ידוע להיכ[ן] נפלה. והלכה כר' יהושע: **יב** שתי קופות. בכ[ל] אחת חמשים סאה: ואי[ן] ידוע לאיזה מהן נפלה: ושתיהן אסורות מספ[ק] ומסייעות זו את זו לבט[ל] ואם רצה להעלות סא[ה] מזו מעלה. מזו מעלה [...] מעלה מזו ומעלה מז[ו] מעלה. ושתי קופות אפי[לו] הן בשני בתים ואין ידוע לאיזו מהן נפלה סאה ש[ל] תרומה. מעלות זו את זו מפני שדרכן להתפנות. והן מטלטלות ממקום למקום. ופעמים שמתערבות זו עם זו. אבל שתי מגורות שאינן מטלטלות בזמן שהתיהן בבית אחד. מעלות זו את זו. ואם הן בשני [בתים] אין מעלות זו את זו: ר"ש אומר אפי' הן בשתי עיירות. ואין הלכה כר"ש: **יג** שנפלה אחת מהן. אגודה אחת כיוצא בהן ואינה ניכרת מביניהן. ואותה אגודה היתה חציה חולין וחציה תרומה: שהיו שם מאה ושני חציים. עם החצי כל תרומה שבה. ואשמועינן רבי יוסי שאין האגודה שחצייה תרומה נדונית אלא לפי חשבון תרומה שבה. ולא אמרינן שהאגודה כלה תדון. כיון שהיא תרומה מעורבת בחולין:

פרק ה **סאה** תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין. דתרומה טמאה נמי עולה באחד ומאה (ב): ירקבו. דאי אפשר לכהן לאכלה משום תרומ' טמאה. והא דלא תנן ידליקו משום דחיישי' דלמא אדמדליק להו אתא בהו לידי תקלה ואתו למיכל מנייהו. משום דדמוע קיל להו לאנשי ולא מזדהרי ביה כולי האי (ג): ואם טהורה היתה אותה סאה. וגם החולין טהורים ימכרו לכהני' בדמי תרומה שדמיה פחותים לפי שאין לה אוכלים מרובים. וגם אם נטמאת לא חזיא לאכילה: חוץ מדמי אותה סאה. שצריך ליתנה לכהן: ואם למעשר ראשון. טבול שלא נטלה ממנו תרומת מעשר (ד) נפלה. יקרא שם הלוי שיתפיס לו (ה) בחולין. ויעשה הלוי תרומת מעשר על טבלו: ואם למעשר שני והקדש טהורים נפלה. יפדו ויאכל דמי המעשר בירושלים. והדמוע ימכור לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה: ואם טמאים היו. החולין והמעשר ראשון שנפלה בהן תרומה טהורה. דהשתא לא מצי למעבדינהו תרומ' מעשר על מקום אחר. מפרים עליו תרומת מעשר וימכרנו לכהנים ויאכלום הכהנים נקודי'. פירוש ביובש כמו יבש היה נקודים (יהושע ט) (ו): או קליות. כי היכי דלא תתכשר התרומה הטהורה שיש בה לקבל טומאה דכל אוכל שלא בא עליו משקה מז' משקים אינו מוכשר לקבל טומאה: או ילושו במי פירות. כגון מי זיתים ורמונים דלא מכשרי: או יתחלקו לעיסות. שיתן פחות מכביצה בכל עיסה ועיסה דאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלי' (ז) ואינו מטמא טומאת אוכלים. ואי קשיא מאי שנא מסאה תרומה טמאה שנפלה בחולין טהורי' דאמרינן ירקבו משום דעוב' הכל תרומה ונחשב כתרומה טמאה וטהורה שנתערבו ואם כן תרומה טהורה וחולין טמאים נמי שנתערבו יחשבו כתרומה

תרומה טהורה וטמאה שנתערבו ויהיו אסורים לאכלה. ויש לומר דלא דמי לעיל שהן חולין עשו כתרומה ליאסר לזרים מכח תרומה טמאה. הלכך לכהנים נמי אסירי כדין תרומה טמאה. אבל הכא חולין דהכא אין נעשי' תרומה אלא מכח תרומה טהורה. הלכך שריין לכהני' תרומה טהורה: ב סאה תרומ' טמאה שנפלה [ל]מאה חולין טהורים. שבאת התרומה עולה באחד ומאה ולא נעשה כל מדומע. והחולין טהורי' לא הוכשרו לקבל טומאה ולא טימאתן תרומה טמאה: תירום ותשרף. כיון שאם היתה תרומה טהורה תעלה ותאכל. כך הטמאה תירום ותשרף. ואפי' תשרף דומיא דתרקב. שאסור ליהנות ממנה (יג) בשעה שורפה. דאי שרית ליה ליהנות ממנה אתי למיכלה. [ו]הבור שהיא מותרת ע"י [ה]טול: תעלה ותאכל נקודים. ביותם חוליה [ד]פרשינן לעיל. והלכה כחכמים: ג העלה ואבל. בשא מודה רבי אליעזר דאף אותה סאה [נא]כלת. משום דלעיל תרומה טמאה נפלה. אף [ע]ל פי שנתבטלה בחולין טהורים. מכל מקום [כש]מגביהה שם תרומה עליה וחוזרת לשמה הראשון. אבל הכא דטהורה נפלה. אע"פ שהחולין היו טמאי'. [כש]מגביהה חוזרה לשם תרומ' טהורה כמו שהיתה (יא): ד בית שמאי אוסרים. דסברי תרומה טמאה [ש]נתערבה בטהורה אינה עולה באחד ומאה, כדמפרש טעמא לקמן: לאחר שהודו. ב"ש לדברי ב"ה משום [ד]קשו להם ב"ה לב"ש ומה תרומה טהורה שהיא במיתה אצל הזרי' עולה. טמאה שהיא בעשה אצל [אי]ן לא כ"ש וחזרו ב"ש להורות כדברי בית הלל: תירום ותשרף. והשאר מותר: אבדה במעוטה. כיון [ש]כל תרומה ואין כאן גזל השבט אפילו לתרום אין צריך והלכה כחכמי': ה כתרומ' ודאי. ר' אליעזר [ל]טעמיה דאמר שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלתה: אינה מדמעת אלא לפי החשבון. והסאה [ש]הגביה אין בה אלא חלק אחד ממאה תרומה והשאר חולין: ו אין המדומע מדמע אלא לפי חשבון. [ה]י מה שיש תרומה בסאה זו של דמוע בעינן מאה מן החולין ולא בעינן מאה סאין כנגד כל אותה [ס]אה של דמוע שאיני' נחשבת כולה תרומ' לאסור חולין שנייה: ואין המחומץ מחמיץ אלא לפי חשבון [ס]אה של חולין שנתחמצה בשאור תרומה הרי כולה אסורה לזרים (יג). ואם נפל מאותה עיסה לתוך עיסה [א]חרת של חולין ומחמצתה אינה אוסרת אלא לפי חשבון שאור של תרומה שמעורב בה ולא נתפרש[ה] [ת]רומה אא"כ נפל מן הראשונה שיעור גדול כל כך שיש בשאור של תרומה המעורב בה כדי לחמץ [ה]תרומה בלא צירוף החולין המדומעין: ואין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון. [מ]קוה שיש בו עשרים ואחד סאי' (יד) מי גשמים ומילא בכתף תשע עשרה סאים ופותקן למקוה דרך [ה]מכה והן טהורין ואע"ג דג' לוגין מים שאובים פוסלים את המקוה. השאובה כשרה כשהיא דרך

שלא יהא במקום אחד כביצה: ב סאה תרומה טמאה. שנפלה לתוך מאה חולין טהורין. רבי אליעזר אומר תירום ותשרף (ח). שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלתה. וחכ"א תעלה ותאכל נקודים. או קליות. או תלוש במי פירות. או תתחלק לעיסות. כדי שלא יהא במקום אחד כביצה (י): ג סאה תרומה טהורה. שנפלה למאה חולין טמאין. תעלה ותאכל נקודים או קליות. או תלוש במי פירות או תתחלק לעיסות. כדי שלא יהא במקום אחד כביצה: ד סאה תרומה טמאה. שנפלה למאה סאה תרומה טהורה. ב"ש אוסרים. וב"ה מתירין. אמרו ב"ה לב"ש הואיל וטהורה אסורה לזרים. וטמאה אסורה לכהנים. מה טהורה עולה. אף טמאה תעלה. אמרו להם ב"ש לא. אם העלו (יב) החולין הקלין המותרין לזרי' את הטהורה. תעלה תרומה החמורה האסורה לזרים. את הטמאה. לאחר שהודו. ר' אליעזר אומר תירו' ותשרף. וחכמים אומרים אבדה במעוטה: ה סאה תרומה שנפל' למאה. הגביהה ונפלה למקום אחר רבי אליעזר אומר מדמעת כתרומה ודאי. וחכמים אומרים אינה מדמעת אלא לפי חשבון: ו סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה. ונדמעו. ונפל מן המדומע למקום אחר. רבי אליעזר אומר מדמעת. כתרומה ודאי. וחכמ' אומ' אין המדומע מדמע אלא לפי השבון. ואין המחומץ מחמיץ אלא לפי השבון. ואין המים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון:

סאה

ממשנתינו כך דאינו מטמאה הכא שהוא סובר חדדין הוא כך: (ח) ותשרף. בפ"ב דערלה מפי' הר"ב טעמי' דמורים משום גזל השבט והכא דתשרף בלא שום הנאה לין כ"ן גזל השבט ולמה יהיה כתבו התוס' משום דלא פלוג רבנן: (ט) אבל לא גזרינן הכא שמא יהנה ממנה כדלעיל דהתם דמע קיל לאינשי אבל הכא שהיינה מ"ר לשמה הראשון ולא קיל להו (ובפי' ב"ד פי' והכא ש כפי' כולה בפני עצמה. ועוד דכל עליה ורפה מפני שאסורי' בהנאה ולאי ליהנות בתמיה) והא דתשרף פי' הר"ב בסוף תמורה: (י) כדי כו'. לי' רש"י בבכורות (הליון ברש"י הוא על תעלה ותאכל וע"ע שם. ב"ד) ותאכל עם חוליה ומשום גזירה. ונ"ל גזירה משום תרומה טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין טמאים דתנן לעיל. תוי"ט: (יא) אפ"ה שתאכל נקודים כמ"ש הר"מ שמה דלומר שאה שנפלה היא שעלתה אינו אומר אלא להחמיר ולאי' מהגמ' שבת פי' היה כותב: (יב) אם העלו כלומר דין הוא שיעלו החולין את התרומה הטהורה שכן החולין קלין והתיכן היתר הרבה שהם לזרים אבל תרומה אין כ"כ התיכן הרבה כ"א לכהנים לבדם ואוכלי חולין מר ב"י. פי': (יג) כדתנן במ"ד פ"ב דערלה: (יד) לאו דוקא אלא כל שיש יותר משהו מכ' סאי' ומותקן לי' השלכה. כמו שקל

ז סאה תרומה שנפלה למאה. הגביהה ונפלה אחרת. הגביהה ונפלה אחרת הרי זו מותרת. עד שתרבה תרומה על החולין: ח סאה תרומה שנפלה למאה. ולא הספיק להגביהה עד שנפלה אחרת. הרי זו אסורה ורבי שמעון מתיר: ט סאה תרומה שנפלה למאה. וטחנן ופחתו. כשם שפחתו החולין כך פחתה התרומה ומותר. סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה. וטחנן והותירו. כשם שהותירו החולין כך הותירה התרומה ואסור. אם ידוע שהחטי' של חולין יפות משל תרומה מותר (יח). סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ואחר כן נפלו שם חולין. אם שוגג מותר (יט). ואם מזיד אסור:

פרק ו האוכל תרומה שוגג. משלם קרן וחומש. אחד האוכל. ואחד השותה. ואחד הסך. אחד תרומה טהורה. ואחד תרומה טמאה. משלם חומשה וחומש חומשה (ב). אינו משלם תרומה. אלא חולין מתוקנים והם נעשין תרומה. והתשלומין תרומה. אם רצה הכהן למחול אינו מוחל: ב בת ישראל שאכלה תרומה ואחר כך נשאת לכהן. אם תרומה שלא זכה בה כהן אכלה. משלמת קרן וחומש לעצמה. ואם תרומה שזכה בה כהן אכלה. משלמת קרן לבעלים. והומש לעצמה. מפני שאמרו

המשכה והיה רוב שיעור המקוה בהם כ"א סאים מי גשמים והיינו לפי שמצינו דאין השאובים פוסלין המקוה כשהיא דרך המשכה אלא א"כ הם עשרים [סאים] מים שאובים שאין שם רוב שיעור מקוה ממי גשמים. והלכה כחכמים: ז הגביהה. כדין תרומה בטלה באחד ומאה: הרי זו מותרת וצריך להרי': עד שתרבה תרומה על החולין. דהיינו עד שיפלו שם כ"א של תרומה (טו) אבל מחצה על מחצה שרי (טז): ח עד שנפלה אחרת. סאה אחרת של תרומה: הרי זו אסורה. דכיון שנפלו בבת אחת דמי: ור' שמעון מתיר. כשלא נודע לו נפילה ראשונה עד שנפלה שנייה מודה ר' שמעון דכיון דנפלו בבת אחת דמי כי פליג היכא דנודע לו בנתיים ולא הספיק להרים עד שנפלה אחרת דר' שמעון סבר כיון דעומד להרי' כמורם דמי ואזלא לטעמי' דאית ליה בעלמא כל העומד ליזרק כזרוק דמי וחכמי' אומרי' השתא מיהת לא הורמה. והל' כחכמי': ט וטחנן. כולן בבת אחת: ופחתו. לא אמרינן חולין פחתו ולא התרומה ואין כאן מאה וא' ואסור: ואם ידוע שהחטי' של חולין יפות משל תרומ' מותר. דשל חולין הותירו ושל תרומ' לא הותירו ויש כאן אחד ומאה ואף על גב דמעיקרא נאסרו חזרו והותרו בטחינה ואפי' לכתחלה יכול לטחון כדי להתירן (יז): ואם מזיד אסור. קנסוהו רבנן לפי שבטל איסור לכתחלה וסוף הדין לכל איסורים שבתורה שבטלן במזיד שהן אסורים:

פרק ו האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש. כדכתיב (ויקרא כב) כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו והחומש הוא רביעית מה שאכל כגון אם אכל תרומה ששוה דינר ומשלם דינר ורביעית שהם בין הכל חמשה רביעיות דינר. נמצא הקרן עם חומשו חמשה וכל חומשים האמורים בתורה כך הם: אחד השותה יין ואחד הסך. שמן דשתייה בכלל אכילה דכתיב (דברים יד) בבקר ובצאן וביין ובשכר וכתי' בתריה ואכלת שם וסיכה כשתיה דכתי' (תהלים קט) ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו (א): וחומש חומשה. שאם אכל תרומ' ושלם קרן וחומש וחזר ואכל תשלומי החומש מוסיף חומש על אותו חומש: אינו משלם תרומה. שהתרומ' לכהן ותשלומי מה שאכל הם חוב עליו ואינו יכול לפרוע חובו ממקום אחר: אלא חולין מתוקנים. שהפרישו מהן תרומות ומעשרות דרחמנא אמר (ויקרא כב) ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש וחומש נמי צריך להיות מחולין מתוקנים דכתיב (שם) ויסף חמישיתו עליו מלמד שחומשו כמותו: והן נעשין תרומה. אותן חולין מתוקנים: והתשלומין תרומה. שאם חזר ואכל בשוגג אותן חולין שנשתלמו מה שחזר ומשלם תחתיהן גם הם נעשין תרומה: אינו מוחל. דכיון דגזירת הכתוב היא דחייב לשלם דבר הראוי להיות קדש ואינו יכול לפטור עצמו בדמי' אין הדבר תלוי בבעלי': ב בת ישראל. שהפרישה תרומה ולא נתנה לכהן ואכלתה שוגג: ואח"כ נשאת לכהן. והרי היא ראויה לאכול בתרומ' דאשת כהן אוכלת בתרומה: משלמת קרן וחומש לעצמה. שהרי אם היתה אותה תרומה שאכלה עכשיו בעין לא היתה חייבת ליתנה לכהן דהיא נעשית כהנת בנישואיה הלכך עתה נמי התשלומי' הן שלה: משלמת קרן לבעלים.

כדין

שקל קלא פסק בי"): (טו) והטעם דשמא כשהגביה הגביה החולין והתרומה כולה נשארת והרי שיש בלוגו כדי ק"א של תרומה וק' של חולין. הרא"ש: (טז) דבדרבנן לא בעינן רבייה כדאמר ר"י בסוף הערל ור"ל דפליג ובעי רבייה אף מדרבנן היינו טעמא דעד השתא אי אפשר שלא יהא עדיין רוב חולין דכל סאה שהגביה אי אפשר שלא יעלה עמו מן התרומה. הר"ב: (יז) ולא היה כמבטל איסור לכתחלה שאין זה אלא שנתגלה עי"ז שטוחן שההיתר היה יותר ממה שהיינו סבורין: (יח) אם ידוע וכו'. וברישא לא תנן אם ידוע שהחטים של תרומה יפות אסור משום דאע"ג דפסולת של חולין מרובה והקמח החולין נתמעט משיעור מצטרף פסולת החולין עם החולין לבטל התרומה ובפסולת אינו מצטרף לאסור. תוי"ט: (יט) מותר. כל מקום שאמר מותר עניינו שתעלה התרומה ויהיה השאר מן החולין אחר שהוציא התרומה מותר ובכ"מ שאומר אסור ענינו מדומע. הר"מ: פרק ו (א) במ"ד פ"ט דשבת מפורש דלמסכתא הוא וה"ה הכא לענין תשלומין הכא ביד חכמים לחייב תשלומין מה שאין כן לענין כרת דהתם: (ב) וחומש חומשה. ובפ' הזהב דרשינן ליה מדכתיב ויסף חמישיתו אי שקלא ליה לוי"ו דויסף ושדית ליה אחמישיתו הוי חמישיותיו הר"ש (ועי' רש"י שם וכלו' דהוי כמו וחמשיותיו דגבי גזל בפ' ויקרא):

ופריך

שאמרו האוכל תרומה שוגג. משלם קרן לבעלים וחומש לכל מי שירצה: ג המאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה. הוא משלם את הקרן. והם משלמין את החומש. דברי ר"מ. וחכמים אומרים הם משלמין קרן וחומש והוא משלם להם דמי סעודתן: ד הגונב תרומה ולא אכלה. משלם תשלומי כפל דמי תרומה. אכלה משלם שני קרנים וחומש קרן וחומש מן החולין וקרן דמי תרומה (ד). גנב תרומת הקדש ואכלה. משלם שני חומשי' (ה) וקרן. שאין בהקדש תשלומי כפל: ה אין משלמין מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה ומן ההפקר. ולא ממעשר ראשון [א] שנטלה תרומתו. ולא ממעשר שני והקדש [ב] שנפדו. שאין הקדש פודה את הקדש דברי רבי מאיר. וחכמים מתירין באלו: ו רבי אליעזר אומר משלמין ממין על שאינו מינו. בלבד שישלם מן היפה על הרע. ורבי עקיבא אומר אין משלמין אלא ממין על מינו. לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית. ימתין לקשואין של מוצאי שביעית וישלם מהם. ממקום שרבי אליעזר מיקל משם ר' עקיבא מחמיר שנאמר (ויקרא כב) ונתן לכהן את הקדש. כל שהוא ראוי להיות קדש. דברי רבי אליעזר. ורבי עקיבא אומר ונתן לכהן את הקדש. קדש שאכל:

פרק ז האוכל תרומה מזיד. משלם את הקרן ואינו משלם את החומש (א). התשלומין חולין. אם רצה הכהן למחול מוחל: ב בת כהן שנשאת לישראל ואחר כך אכלה תרומה. משלמת

[א] ס"א שלא [ב] ס"א שלא

כדין גוזל חבירו אבל החומש מעכב לעצמו: ג הוא משלם את הקרן. דמי תרומה כדין גוזל שבדי הוא נעשה גזלן עליה: והן משלמין את החומש. עון אכילתן בשוגג שאין משלם חומש אלא אוכל ושותה וסך עצמו אבל המזיק את התרומה אינו משלם חומש דכתיב (ויקרא כב) ואיש כי יאכל קדש פרט למזיק: הן משלמין קרן וחומש. חולין מתוקנים ויעשו תרומה והוא משלם להם דמי חולין שהיה צריך להאכילן (ג) ואיכא בינייהו דלר"מ אין המאכיל משלם אלא דמי תרומה. ולרבנן משלם דמי חולין: ד דמי תרומה. שאין דמיה יקרים כחולין: קרן וחומש מן החולין. והן נעשין תרומה כדין כל אוכל תרומה בשגגה: וקרן דמי תרומה. משום כפל לגנב: תרומת הקדש. שהקדיש הכהן תרומה לבדק הבית: שני חומשים. חד משום אוכל תרומה וחד משום מעילה מן ההקדש אבל כפל בהקדש ליכא דכתיב (שמות כב) ישלם שנים לרעהו ולא להקדש: ה מן הלקט מן השכחה ומן הפאה. משום דאין בהם זיקת תרומה ומעשרות הלכך לא הוי בכלל דבר הראוי להיות קדש ולא דמי לחולין מתוקנים דהנהו היו ראוין להיות קדש קודם שנתקנו אבל לקט שכחה ופאה מעולם לא נראו להיו' קדש (ו): ומן ההפקר. לאחר שזכה בו: ולא ממעשר ראשון שנטלה תרומתו. ואע"ג דהשתא הוי כחולין המתוקנים כיון דקודם שנטלה תרומתו לא חזי (ז) השתא נמי לא חזי: שאין הקדש פודה הקדש. ואלו משוי' כהקדש קודם שנפדו ואין אדם יכול לפטור עצמו בממון גבוה וסבר ר"מ מעשר שני ממון גבוה הוא וכיון דקודם שנפדו לא חזו תו לא חזו לאחר שנפדו: וחכמים מתירין באלו. במעשר שני והקדש שנפדו (ח) והלכה כחכמים: ו שישלם מן היפה על הרע. כגון שאכל גרוגרות ולפי מדה שאכל גרוגרות ישלם תמרי' ולא לפי דמים דכיון דבזוזא אכל ובזוזא משלם מאי נפקא מינה שישלם מן היפה על הרע ואיכא למ"ד דאפי' לפי דמים הכינן למיעוט דאי אכל מידי דלא קפץ עליה זבינא ומשלם מידי דקפץ עליה זבינא: לפיכך. שאין יכול לשלם ממין אחר אם אכל קשואי' של תרומ' של ערב שביעית ואין קשואים של אותה שנה מצויים עוד שכבר נתקשו ולא חזו לאכילה ומין אחר אינו יכול לשלם צריך להמתין למוצאי שביעית וישלם מקשואים של מוצאי שביעית דמשל שביעית אסור לפרוע חובו דדמי לסחורה:

פרק ז האוכל תרומה מזיד. בלא התראה דאלו אתרו ביה לוקה ואינו משלם ואע"ג דבלא התראה חייב מיתה בידי שמים אינה פוטרת מן התשלומין: ואינו משלם את החומש. דלא חייבה תורה חומש אלא לאוכל תרומה בשגגה: התשלומין חולין. דתשלומין לשוגג בלבד קריינהו רחמנא קדש דכתיב ונתן לכהן את הקדש אבל תשלומין דמזיד חולין הן והואיל והן חולין אם רצה הכהן למחול מוחל. משא"כ בתשלומין של שוגג דאם רצה למחול אינו מוחל מפני שהן קדש: ב בת כהן שנשאת לישראל.

(ג) ופריך ביה' והלא כבר אכלו. ומשני שעבדים כגופו של אדם חותה מהן וה"ה לכל איסור. והוא מלי' קן בהכנסה קלה בלבילי' איסור לע"פ שלא בדבר ולינה כמשבת גו לכילה. פירוש: (ד) דמי תרומה כלו' מעות כמו בנמכרת תרומה בשוק. כש"י: דלאו ביוקר התרומה קרן וחומש דמשלם מן החולין כמי בשיווי התרומה משלם. תוי"ט: (ה) שני חומשי' דאיסור הקדש חל על איסור תרומה כמ"ש פ"ג דכריתות: (ו) וכן משמע ביהו' דאין בהן זיקת תרומה ומעשר וקשה דבר"פ משמע דדבר הראוי להיות קדש היינו שעכשיו ראוי. ועוד קודם שנתקנו אינו ראוי להיות קדש שאין משלם חובו בטבלים. וי"ל דתרתי בעי כן שיהיו' עכשיו ראוי לשלם ממנו לה"ק ונדרשא דלעיל ושיהיה ראוי מתחלה לקרא עליו שם קדש והיינו דרשה דהכא. תוי"ט: (ז) והר"ש מדקדק בדבר מידי דהוי אחולי' מתוקנים. והר"ש מפרש שנטלה תרומתו לע"פ שעדיין לא נטלה תרומה גדולה שיש בו כשהקדימו בשבלים: (ח) והר"מ בחבורו כ' דחכמים מתירין בכל הני ד' וכ' הכ"מ שהוא דעת ר"י ביה וכן הלכה. ת"ח:

פרק ז (א) ואינו משלם את החומש. המזיד עונו גדול מכשוח ולא יתכפר בתשלומין. הר"ב מחמת

(ב) מחמת בעילת הפסול בלא זנות זה שנבעלה כשהיא אשת איש (ונכ' ב"ד מביא גי' בדברי הר"ב ילהה נשלת לפסול כו'):
(ג) וה"ע היתה נמי בכ"ש ד' מיתות ולא"ש ים כה דריש:
(ד) כ"ל שאין א"כו יכולין להיכנס לפי שאין להם אבל ודלי דבני מיוצא ניכהו פרס היה להם שמהייבים לשלם. ולבני ק ן דשות חלוקי' לפס יבכשהגדיל.
זעיין בתוי"ט: (ה) וכן לכ"ש בתרומות עו ג במ"ט פ"ג:
(ו) פחות מכזית תרומה. דכתי' ואיש כי יאכל עד שיהא בו שיעור לכ לה. הר"ש: (ז) הרי בו'. ולע"פ שלא כבו חולין על התרומה בד"ל בזמן הזה שהוא יודבריהם אבל בתרומה של תורה עד שירבו חולין על התרומה. הר"ש: (ח) לכל כו'. פטור ובגא כ"ל לפ"ול על עצמו ובזה להר זה עיין בפי' הר"ב פ"ה דטהרות: (ט) בהם כשמ"כי וזורעים יותם בדרך יפסקו הזרעים ויהזור קוטין כמו עוקרין (פ"י ג דים. והב"ד ה יג על פ"י ז) בלרץ. הר"ש: (י) לפי שכשזורעין הגרעינה שלבוש ובלכ"יילות: מה שיונח יהפרר הגרעינה בלרץ לא מספר לי מה כמו בגרלה לעין תוניד. הר"ש:
פ"ק ח (ל) או גרשך. בירו' פרק ה ד. דליכה מתגרשת

משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש. ומיתתה בשרפה. נישאת לאחד מכל הפסולין משלמת קרן וחומש. ומיתתה בחנק דברי רבי מאיר וחכמים אומרים זו וזו משלמות את הקרן ואינן משלמות את החומש ומיתתן בשרפה:
ג המאכיל את בניו קטנים ואת עבדיו בין גדולים בין קטנים. האוכל תרומת חוצה לארץ. והאוכל פחות מכזית (ו) תרומה. משלם את הקרן ואינו משלם את החומש. והתשלומין חולין. אם רצה הכהן למחול מוחל: ד זה הכלל כל המשלם קרן וחומש. התשלומין תרומה. אם רצה הכהן למחול אינו מוחל. וכל המשלם את הקרן ואינו משלם את החומש. התשלומין חולין. אם רצה הכהן למחול מוחל:
ה שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין. שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזו מהן נפלה. הרי אני אומר לתוך של תרומה נפלה (ז). אין ידוע איזו היא של תרומה. ואיזו היא של חולין. אכל אחת מהן פטור. והשניה נוהג בה כתרומה וחייבת בחלה דברי רבי מאיר. רבי יוסי פוטר. אכל (ח) אחר את השניה פטור. אכל אחד את שתיהן משלם כקטנה שבשתיהן: ו נפלה אחת מהן לתוך החולין אינה מדמעתן. והשניה נוהג בה כתרומה וחייבת בחלה דברי ר"מ. ורבי יוסי פוטר. נפלה שניה למקום אחר אינה מדמעתן. נפלו שתיהן למקום אחד. מדמעות כקטנה שבשתיהן: ז זרע אחת מהן פטור. והשניה נוהג בה כתרומה. וחייבת בחלה דברי רבי מאיר. ורבי יוסי פוטר. זרע אחר את השנייה פטור. זרע אחד את שתיהן. בדבר שזרעו כלה מותר. ובדבר שאין זרעו כלה אסור:

פרק ח

א האשה שהיתה אוכלת בתרומה באו ואמרו לה מת בעליך או גרשך (ט). וכן העבד שהיה אוכל בתרומה ובאו ואמרו לו מת רבך. א:

ואסורה לאכול בתרומה: משלמת את הקרן. כדין גוזל את חבירו אבל לא חומש דכהנת היא וכתיב (ויקרא כב) וכל זר לא יאכל קדש ואלה זאת בחינה זרה ואפשר נמי במשמע לבית אביה כנעוריה ותהא מותרת לאכול בתרומה: ומיתתה בשרפה. אם זנתה תחת בעלה ישראל כדכתיב (שם כא) ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' כל שהיא בת כהן לא שנא אשת כהן ולא שנא אשת ישראל באש תשרף: נישאת לאחד מכל הפסולין. כגון חלל נתין וממזר עבלתה קרן וחומש שהרי נתחללה בביאתו ואינה ראויה עוד לאכול בתרומה והרי היא כזרה: ומיתתה בחנק. דכתיב ובת איש כהן כי תחל לזנות מי שראויה לחזור לבית אביה אלמלא זנות זה היא בשרפה. יצתה נבעלת לפסול לה שאינה ראויה לחזו' לבית אביה (ג) שזו אינה בשרפה: וחכמים אומרים וכו'. דלא הויא זרה על שתהא זרה מתחלתה ועל סופה וזו הואיל וכבר אכלה בתרומה אינה משלמת את החומש: ומיתתה בשרפה. ובת איש כהן כתיב מ"מ (ג) והלכה כחכמים: ג המאכיל את בניו קטנים. דלאו בני חיובא נינהו ועבדיו אפי' גדולים (ד): תרומת חוצה לארץ. אע"פ שהיא מדמעת (ה) אין מוסיפין חומש עליה: ה לתוך של תרומה נפלה. ושל חולין מותרת ולוקח בשתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה. תלינן תרומה לתוך תרומה נפלה שיש היתר לשתי הקופות. אבל אחת חולין ואחת טבל או מעשר ראשון וכיוצא בזה לא תלינן שנפלה התרומה לטבל כדי להתיר החולין ואמר שהטבל נדמע ונאסר. דנמצי מזית לאסור קופה זו יותר מזו. וכן טמאה וטהורה תלינן בטמאה. או מדומעת ובאינה מדומעת תלינן במדומעת כללא דמלתא כל היכא דאחת אינה מתקלקלת תלינן בה: אכל אחת מהן פטור. דמוקי כל חולין אכל: וחייבת בחלה. דספק חולין היא: ורבי יוסי פוטר. דכיון דלא ידיע הוה ליה כמדומע דפטור מן החלה והלכה כר' יוסי בכל הני תלתא בבי דמתניתין: אכל. אדם אחר את השניה פטור: כקטנה שבשתיהן. דהא הייט אותה של חולין: ו אינה מדמע'. דתלינן: ז זרע אחת מהן פטור. שהזורע את התרומ' בשוגג צריך להפך את הקרקע ואם לא הפך הגדולי' תרומה. והכא פטור דכחולין הם: בדבר שזרעו כלה. כגון חטים ושעורים (ט) מותר לזרים דאין גדולי תרומה ידאי ומשבינן לה כגדולי [מדומע] דתנן לקמן בפ"ט שהן חולין: בדבר שאין זרעו כלה. כגון שום ובצלים (י) אסור ואע"ג דשבינן ליה כמדומע ולא כתרומה בדבר שאין זרעו כלה יש להחמיר עכ"ז:
פ"ק ח האשה בת ישראל הנשואה לכהן: מת רבך. וילמו בן בתו מישראל או בתו הנשואה לישראל

או מכרך לישראל. או נתנך במתנה. או עשאך בן חורין. וכן כהן שהיה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה. רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר. היה עומד ומקריב על גבי המזבח. ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה. רבי אליעזר אומר כל הקרבנות שהקריב על גבי המזבח פסולים. ורבי יהושע מכשיר. נודע שהוא בעל מום עבודתו פסולה: ב וכלם שהיתה תרומה בתוך פיהם. רבי אליעזר או' יבלעו (ג). ורבי יהושע או' יפלוטו. אמרו לו נטמאת ונטמאת תרומה (ד). ר' אליעזר אומר יבלע. ורבי יהושע אומר יפלוט. טמא היית. וטמאה היתה תרומה. או נודע שהוא טבל. ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. ומע"ש והקדש שלא נפדו. או שטעם טעם פשפש (ה) לתוך פיו הרי זה יפלוט: ג היה אוכל באשכול ונכנס מן הגנה לחצר. רבי אליעזר אומר יגמור ורבי יהושע אומר לא יגמור. חשיכה לילי שבת [א] ר' אליעזר או' יגמור (ו) [ב] ורבי יהושע או' לא יגמור: ד יין תרומה שנתגלה ישפך ואין צריך לומר של חולין. שלשה משקין אסורים משום גלוי. המים והיין והחלב. ושאר כל המשקין מותרים. כמה ישהו ויהיו אסורין. כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה: ה שיעור המים המגולין כדי שתאבד בהן המרה. רבי יוסי אומר בכלים כל שהן. ובקרקעות ארבעים סאה: ו נקורי תאנים וענבים וקשואין והדלועין והאבטיחים והמלפפונות אפי' הם ככר. אחד גדול ואחד קטן. אחד תלוש ואחד מחובר. כל שיש בו ליחה אסור. ונשוכת הנחש

אסורה

[א] ס"א ר"י [ב] ס"א וכ"א

לישראל: שהוא בן גרושה או בן חלוצה. ופסול מלאכול בתרומה: ר' אליעזר מחייב קרן וחומש. בכולהו: ור' יהושע פוטר. דגמ' מוקי לה דוקא באוכל תרומת חמץ בע"פ. מפני שזמנו בהול שהשעה דחיקא (ג) ומיהר לבער החמץ של תרומה. והלכה כרבי יהושע: ורבי יהושע מכשיר. דכתיב (דברים לג) ברך ה' חילו ופעל ידיו תרצה. אפילו חולין שבו פעל ידיו תרצה: נודע שהוא בעל מום עבודתו פסולה. אף לר"י דכתיב (במדבר כה) את בריתי שלום. כשהוא שלם ולא כשהוא חסר והלכה כרבי יהושע: ב וכלם. עבד ואשה שאכלו מתחלה בהיתר בהא קאמר ר"א דיבלעו אבל בן גרושה או בן חלוצה דמעולם לא אכלו בהיתר מודה רבי אליעזר דיפלוט ומידי דהוה אטמא היית. או טמאה היתה התרומה קודם שנתנה לתוך פיו דמודה ר"א דיפלוט: או שטעם טעם פשפש. שרץ כשמוללין אותו ריחו מאוס ביותר. והוא מצוי בכותלי ובמטות וקורין לו בערבי בק"י ובלע"ז ציניל"א והלכה כר"י: ג היה אוכל באשכול. תלש האשכול מגפן שבגינה והיה אוכל והולך עד שנכנס לחצר. וחצר קובעת למעשר. ואפי' אכילת עראי אסורה עד שיתרום ויעשר: ור' אליעזר אומר יגמור. לא שיאכל בחצר. אלא יצא חוץ לחצר ויגמור לאכול האשכול בגינה: לא יגמור. ואפילו בגינה עד שיעשר: חשיכה לילי שבת. והיה אוכל אכילת עראי. והשבת קובעת למעשר ואפילו אכילת עראי אסורה: יגמור. למוצאי שבת. אבל בשבת עצמו מודה דאסור: לא יגמור. אפי' למוצאי שבת עד שיעשר והלכה כר' יהושע: ד ישפך. ואין כאן משום אבוד תרומה מפני שאסור לשתותו. שמא שתה ממנו נחש: ושאר כל המשקים מותרים. שאין נחש שותה מהן. אלא שהדבש והציר והמוריים והשומים כתושים. כל אלו הוזכרו בגמרא לאסור שהנחש שותה מהן: כמה ישהו. כמה יעמדו מגולין: הרחש. הנחש ולפי שהולך על גחונו קרוי כך שאינו נראה כמהלך אלא כרוחש ומתנענע: ממקום קרוב. פירשו בו כדי שיצא מתחת אוזן הכלי וישתה ויחזור לחורו: ה שיעור המים. להיות אסורי' משום גלוי: כדי שתאבד בהן המרה. אם היו מרובים כל כך עד שארס הנחש יפסד ויאבד בהן אין בהן משום גלוי. ויודעין היו כמה ארס הנחש מטיל בפעם אחת: מרה. הארס שהנחש מטיל קרוי מרה: בכלים כל שהן. אפילו מרובין (ז) כל שהן יש בהן משום גלוי כשהמים בכלים: ובקרקעות עד מ' סאה (ח). יש בהם משום גלוי טפי מהכי אין בהן משום גלוי שהארס מתבטל בהם. ואין הלכה כר"י. ומעין המושך אפילו כל שהוא אין בו משום גלוי. ומים מגולים כשם שאסור לשתותן כך אסור להשקותן לבהמתו (ט) ולרחוץ בהן פניו ידיו ורגליו. ולגבל בהן את הטיט. ולהשתמש בהן בשום תשמיש: ו נקורי תאנים. תאנה שנראה בה נקור אסור. שמא נקר בה נחש והטיל בה ארס: אפילו הן ככר. כלומר שהן גדולים הרבה והניקור מצד אחד לא יאמר הוא אכל מצד אחד אני אוכל מצד אחר: כל שיש בו ליחה. הארס מתערב עם הליחה ומתבלבל בכלו אבל בדבר יבש חותך את הניקור ואוכל את השאר: ונשוכת הנחש.

בהמה

מתגרשת עד שיצא גט לידה ואי דעבדה שליח לקבלי הגט אמרי' הקבלה לי ניתי אסורי' לאכול בתרומה מיד לר"ה לפי כי אמרה במקום פלוני. ומשני מודה שאם אמרה א"ת לי אלא במקום פלוני שאוכלת עד שיגיע גט לאותו מקום וגם שאכלה בהיתר אכלה: (ב) שאנוסי' הם. פירוש: (ג) ר"א או' יבלעו. ולעולם זה שבלע למה שאכל אחר שנזכר וישלם הכל בתוספת החומש. כ"נ שמוב' ר"ל. הר"מ: (ד) נטמאת כו'. בטומאה שאירעה לאחר שהכניס התרומה בפיו מיירי. הר"ש: (ה) פשפש. שיונע לאכול מפני המיאוס. וקמ"ל בתרומה דלא חיישינן להפסד תרומה וכ"ש חולין דפולט. רש"י ופשפש ידוע שכל המוללו מריחו וטעמו כריחו: (ו) ר' אליעזר אומר. יגמור כן הוא הגי' וס"ל בשבת כמו בחצר: (ז) דגזור מרובין אטו מועטין. הר"ש: (ח) עד ולא עד בכלל דמ' סאה אין בהם משום גילוי אדע דכל מקוה מגולה היא: (ט) בראוים לאכילה לפי שהאוכל מתוך נזק. הר"ן:

הכי

אסורה מפני סכנת נפשות: ז המשמרת של יין אסורה משום גלוי ר' נחמי' מתיר: ח חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה, ר"א אם היתה מונחת במקום תורפה יניחנה במקום המוצנע. ואם היתה מגולה יכסנה. ורבי יהושע אומר אם היתה מונחת במקום מוצנע יניחנה במקום תורפה (יב). ואם היתה מכוסה יגלנה. רבן גמליאל אומר אל יחדש בה דבר: ט חבית (יג) שנשברה בגת העליונה, והתחתונה טמאה. מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכולים להציל ממנה רביעית בטהרה יציל (יד). ואם לאו רבי אליעזר אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה בידיו: י וכן חבית של שמן שנשפכה מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו רבי אליעזר אומר תרד ותבלע (טו) ואל יבלענה בידיו: יא [א]על זו ועל זו אמר רבי יהושע לא זו היא תרומה שאני מוזהר עליה מלטמאה אלא מלאכלה. ובל תטמאה כיצד היה עובר ממקום למקום וככרות של תרומה בידו אמר לו עובד כוכבים ומזלות תן לי אחת מהן ואטמאה ואם לאו הרי אני מטמא את [ב]כולה. רבי אליעזר אומר יטמא את [ג]כולה ואל יתן לו אחת מהן ויטמאה. רבי יהושע אומר יניח לפניו אחת מהן על הסלע: יב וכן נשים שאמרו להם עובדי כוכבים ומזלות תנו לנו אחת מכם ונטמאה ואם לאו הרי אנו מטמאים את כולכם יטמאו את כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל:

פרק ט הזורע תרומה שוגג יופך. ומזיד יקיים. אם הביאה שליש בין

[א] ס"א ועל [ב] ס"א כולן [ג] ס"א כולן

(י) הכי מפיק הר"ש דהלו הבית א' וספק אם נטמאי אין כאן ספק טומאה שאם הוא ברשות היחיד קי"ל דספקו טמא ודאי. ואם הוא ברשות הרבים ספקו טהור. אבל בשתם ב' חבר' ברה"י אין לטמא שתיהם דממ"נ חד מנייהו טהור דלא ילפי' מסוטה אלא דבר שיוכל להיות ועיין בפס"ח דנזיר: (יא) ויש אם למקרא במול"ס המ"ס (ועי' בכורות ד' ל"ד): (יב) יניחנה במקום תורפה: דמעכשיו אינה ראויה לאכילה שמא טמאה היא ולא לזילוף שמא טהורה ואסור לאבדה הלכך יגלנה ותטמא ותהא ראויה לזילוף. רש"י: (יג) הב"ח כ"ל בחבית של תרומה. הר"מ: (יד) יציל ואל יקבלנה בכלים טמאים כדי להציל החולין בלא יתערב בהן ויהפכו. רש"י: (טו) ותבלע. שתבלע ותשקע בקרקע. הר"מ:

ולכאורה

בשום שנשכה נחש ונחשים אסורה שהארס נותלהל בכל גופה: ז משמרת של יין. אע"ם שהכלי התחתון מכוסה במשמרת יש בו משום גלוי. שהארס עובר דרך המשמרת והולך לכלי התחתון: ר' נחמיה מתיר. לפי שהארס נף ואינו עובר. ואין הלכה כרבי נחמיה: ח ספק טומאה. כגון שתי שבילות ברשות היחיד (י) ונגע שרץ באחת מהן ולא ידיע להי מנייהו ושתיהן תלויות: במקום התורפה. מקום של הפקר ועומדת ליפסד שם: יניחנה במקום המוצנע. דעדיין מוזהר על שמירתה דכתיב (במדבר יח) את משמרת תרומתי (יא) בשתי תרומות הכתוב מדבר. אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה לתרווייהו בעו שמור: ר' יהושע אומר וכו'. דסבר תרומתי כתיב בלא וי"ו ויש אם למסורת: אל יחדש בה דבר. שאין צריך לשמרה ואף אסור לגרום לה טומאה והלכה כרבן גמליאל: ט בגת העליונה. מקום שעולרים: והתחתונה. בור על פני הגת שהיין יורד לתוכו: טמאה. חולין טמאי' יש בה ולאוין לו בידי טומאתו. או למי שאינו אוכל חולין בטהרה ואם תפול לתוכו התרומה הוה ליה מדומע טמא. ואין לכהן לא הזיה: שאם יכולים להציל ממנה רביעית. אם יכול למהר להביא כלים ולהציל ממנה רביעית בטהרה קודם שתרד כלה ותטמא: יציל. ימהר להביא כלים ויציל ואעפ"י שבתוך כך שימהר להביא כלים תרד מן התרומה לחולין שבתחתונ' ויפסדו החולין לא יטמא התרומה בידים להציל החולין כיון שיכול להציל ממנה רביעית הלוג בטהרה שהוא דבר חשוב: ואם לאו. שלא ימצא כלי טהור. וסוף סוף כלה לטומאה אזלא בהא פליגי דרבי יהושע סבר יטמאנה בידיו להציל את החולין כדקתני סיפא על זו ועל זו א"ר יהושע וכו'. ורבי אליעזר סבר אף על גב דסוף סוף כלה לטומאה אזלא לא יטמאנה בידיו להציל החולין ואין הלכה כרבי אליעזר: י וכן חבית של שמן. טהורה שנשפכה וכלה הולכת לאיבוד. פליגי כדלעיל ולהכי קתני גבי שמן נשפכה ולא נקט כמו גבי יין. משום דבחבית של שמן [שנשברה] בגת העליונה ובתחתונה חולין טמאים. מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל. ואם לאו תרד ואל יטמאנה בידיו. משום דשמן ראוי להדליקו ולא חשו להפסד מועט. ובעין נמי לא נחלקו אלא דוקא בדאיכא בתחתונה פחות ממאה חולין. דנעשין החולין כולן מדומע ואיכא הפסד אבל אי איכא מאה חולין כולהו מודו דאל יטמאנה בידיו משום דליכא הפסד: יא על זו ועל זו. על זו שנולד לה ספק טומאה. ועל זו שהולכת לאבוד. א"ר יהושע שאינו מוזהר על טומאתן ואותה שמוזהר עליה בל תטמא כיצד היה עובר וכו' דקאמר רבי יהושע יניח לפניו אחת על הסלע כדי שלא יגרום טומאה לאחרות. ואף אותה אחת יניח על הסלע ולא יתננה בידו. שלא יטמאנה בידים והלכה כרבי יהושע: יב תנו לנו אחת מכם. שרוצים לבא עליה באונס: יטמאו כלן. דאין דוחים נפש מפני נפש. ובהא מודו רבי אליעזר ורבי יהושע:

פרק ט הזורע תרומה שוגג יופך. חורש ומהפך כדי שלא יגדל ואין בכך כלום: ומזיד יקיים. כיון

בין שוגג בין מזיד יקיים. ובפשתן מזיד יופך: ב וחייבת בלקט ובשכחה ובפאה. ועניי ישראל ועניי כהנים מלקטים. ועניי ישראל מוכרין את שלהם לכהנים בדמי תרומה והדמים שלהם. ר' טרפון אומר לא ילקטו אלא עניי כהנים שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם. אמר לו רבי עקיבא אם כן לא ילקטו אלא טהורים: ג והייבת במעשרות ובמעשר עני. ועניי ישראל ועניי כהנים נוטלים. ועניי ישראל מוכרין (ג) את שלהם לכהני' בדמי תרומה והדמי' שלהם. החובט משובח והדש כיצד יעשה. תולה כפיפות בצוארי בהמה ונותן לתוכן מאותו המין. נמצא לא זומם את הבהמה ולא מאכיל את התרומה: ד גדולי תרומה תרומה. וגדולי גדולין חולין. אבל הטבל ומעשר ראשון וספיחי שביעית. ותרומת חוצה לארץ והמדומע והבכורי' (ד). גדוליהן חולין. גדולי הקדש ומעשר שני חולין. ופודה אותם בזמן זרעם: ה מאה לגנה של תרומה. ואחת של חולין. כולן מותרין בדבר שזרעו כלה. אבל בדבר שאין זרעו כלה. אפי' מאה של חולין. ואחד של תרומה כולן אסורין: ו הטבל גדוליו מותרין בדבר שזרעו כלה. אבל בדבר שאין זרעו כלה. גדולי גדולין אסורין (ח). איזהו דבר שאין זרעו כלה. כגון הלוף והשום והבצלים. רבי יהודה אומר השום [א] כשעורים: ז המנכש עם הנכרי בחסיות אע"פ שפירותיו טבל (י). אוכל מהם
עראי

[א] נ"א כשעורה

שנקצר שם תרומה על השדה היה נראה כמאבד את התרומה: ואם הביאה שליש אפילו שוגג יקיים. משום דאסור לאבד את התרומה: ובפשתן מזיד יופך. ואפילו הביאה שליש כדי שלא יהנה בקנסו ויחשוב שהזרע בלבד הוא דהוי תרומה ואסור ועיקר פשתן משום קנסא הוא ולא משום זרע: ב בדמי תרומה. דגידולי תרומה אסורים לזרים: לא ילקטו אלא עניי כהנים. דחיישינן אדמלקטי ליה שדי לפומייהו: א"כ לא ילקטו אלא טהורים. דהא כהן טמא אסור בתרומה והלכה כר' עקיבא (א): ג והייבת במעשרות. מעשר ראשון ושני והוא הדין בתרומה (ב). ובמעשר עני. אם היא שנה שלישית או ששית של שמטה שמעשר עני נוהג בהן: החובט. גדולי תרומה הללו במקלות הרי זה משובח כדי שלא יצטרך לחסום את הבהמה שלדש בה שאסור להניחה לאכול בתרומה אם אינה פרתו של כהן: כפיפות. סלין: מאותו המין. של חולין אם חטים חטי' ואם שעורים שעורים: נמצא לא זומם. כלומר אינו חוסם ונותן זמם לתוך פיה שהרי היא אוכלת מאותו המין: ולא מאכילה תרומה. דמאכל חולין שבכפיפה התלויה בצוארה היא אוכלת: ד גדולי תרומה תרומה. ומדרבנן עבדו רבנן תקנתא משום תרומה טמאה ביד כהן כי היכי דלא ליהוי ליה לגביה עד זמן הזרע כדי לזרעה ואתי בה לידי תקלה ומשום הכי גזרו שיהיו גדולי תרומה כתרומה: וגדולי גדולין חולין. אם חזר וזרע אותן גדולין גדוליהן חולין: הטבל. גדוליו חולין משום דרובו חולין: ומעשר ראשון. נמי משום דרובו חולין: וספיחי שביעית. לפי שאינן מצויין ואין נוהגים בכל שנה: ותרומת חוצה לארץ. נמי לפי שאינה מצויה: והמדומע. שרובו חולין: ובכורים. שאינן מצוין [שאינן] נוהגים אלא בשבעת המיני': גדולי הקדש ומעשר שני חולין. שאם זרע מהן סאה אחת והוסיף כמה סאה. חולין. אף בדבר שאין זרעו כלה: ופודה אותם בזמן זרעם. פודה כל האוכל בדמי אותה סאה: ה מאה לגנה של תרומ'. שדה שנזרעה ערוגות ערוגות (ה) ויש בה מאה ערוגות של תרומה ואחת של חולין ולא ידיע הי דחולין כולן מותרים קולא הוא שהקילו בגדולי תרומה דערוגה אחת של חולין מתרת ערוגות רבות בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה. אחת של תרומה אוסרת מאה של חולין. לפי שאין הקרקע עולה באחת ומאה (ו): ו הטבל גדוליו מותרים. באכילת עראי. כשאוכל טבל שלא נגמרה מלאכתו (ז): בדבר שזרעו כלה. השתא מפרש תנא למלתיה דתנן לעיל הטבל גדוליו חולין לא הויא אלא בדבר שזרעו כלה. אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גדולי גדולין אסורים באכילת עראי: השום כשעורה. כלומר השום חשוב זרעו כלה כמו השעורה ונקט שעורה לפי שאין בתבואו' דבר שיהיו' זרעו כלה ונאבד מהרה כמו השעור'. פירוש אחר השום שהוא גדול כשעורי' אין זרעו כלה אבל פחות מכשעורה זרעו כלה (ט) ואין הלכה כרבי יהודה: ז המנכש. תולש עשבים רעים הגדלים בתוך התבואה וסירקות: בחסיות. כגון השום והלוף והבצלים והכרתי. כל אלו נקראים חסיות: אע"פ שפירותיו. של נכרי טבל דסבר האי תנא
אין

פרק ט (א) ולבאורה משמע דר"ע דעה שלישית דאף טמאים רשאים. אבל מסיים הר"מ ומשמע דר"ע היינו ת"ק: (ב) כלומר תרומ' גדולה ותרומת מעשר. ולא חש להזכיר אלא דברים הנתנים רק לזרים כדי למוכרה לכהן בדמי תרומה. הר"ש: (ג) ועניי ישראל מוכרין. וכך הלוים מוכרים לכהנים מעשר שלהן. הר"מ: (ד) והבכורים כו'. עיין במ"ב פ"ב דבכורים ומתניתין דהכא בזורע חוץ לירושלי' וכן לענין מע"ש והכי מוקים לה בירו': (ה) והוא מלשון כפלי לגיא בברכות פ"ק ד"ו והגי' שם לגוגיא: (ו) תוספתא וטעמא לפי שהתרומה מופרשת היא ולא כמעורבת בחולין. הר"מ. ול"ד למ"ש פ"ד דהס' בשלום כאילו הן מעורב. תוי"ט (ז) ור"ל דוקא כשהכל לוקח גדולין קודם שנגמרה מלאכתן. ופי' נגמרה מלאכתן היינו למעשרות והתבאר זמן של כל פירי ופירי פ"ק דמעשרו': (ח) גדולי גדולין אסורין. דטבל דבר שיש לו מתירין ולפי' באלף לא בטיל: (ט) לפי הכלשון הגי' כשעורים ולפי' הג' כשעורה: (י) שפירותיו טבל. וכמ"ד במנחות (ד' ס"ז)
מכוס

עראי. שתילי תרומה שנטמאו. שתלן טהרו מלטמא ואסורין מלאכול. עד שיגום את האוכל. ר' יהודה אומר עד שיגום וישנה:

פרק י

א **בצל** שנתנו בתוך עדשים. אם שלם מותר. ואם חתכו בנותן טעם. ושאר כל התבשיל בין שלם בין מחותך בנותן טעם. רבי יהודה מתיר בצחנה. שאינו אלא ליטול את הזוהמא: ב תפוח שרסקו. ונתנו לתוך עיסה וחמצה (א). הרי זה אסורה. שעורים שנפלו לתוך הבור של מים אף על פי שהבאישו א (מימיו) מימיו מותרין (ב): ג הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין של תרומה. רבי מאיר אוסר. ור' יהודה מתיר. ר' יוסי מתיר בשל חטים. ואוסר בשל שעורים. מפני שהשעורים שואבות: ד תנור שהסיקו בכמון של תרומה. ואפה בו. הפת מותרת. שאין טעם כמון אלא ריח כמון: ה תלתן שנפלה לתוך הבור של יין. בתרומה. במעשר שני. אם יש בזרע כדי ליתן טעם אבל לא בעץ. בשביעית. ובכלאי הכרם. והקדש. אם יש בזרע ובעץ כדי ליתן טעם: ו מי שהיו לו חבילי תלתן. בכלאי הכרם ידלקו. היו לו חבילי תלתן של טבל. כותש ומחשב כמה זרע יש בהם ומפריש את הזרע. ואינו צריך להפריש את העץ. אם הפריש לא יאמר אכתוש ואטול את

א פ"א ל"ג

מלות העו"נ פיטר (ודלג"ד אינו פוטר מדאו' אפי' עראי לסוק) דלא מחייב אלא משום בעלי כיסין ובאכילת עראי לא גזור ואפי' גזור כיון דשהלה פקע לה טבלה מיניה כו' ולפי' לגו"ד (שם ד"ע) כיון ב כחה טבלה לה וכי קרא עליה שם קדשה לה. ה"מ במקום יכלל דחייב מדאו'. הר"ש: (יא) וכ"כ הר"ש והתו' ומיהו איכא למימר שלא הוזרכו לתרץ כך אלא לרבה דמפרש ולסורים לאכול לזרים. אבל למסקנא דמעלה בעלמא הוא ואף לכהנים אסורים לאכול אין כאן קושיא כלל דכיון שאסור לאכול עד שיגום ודאי דלא משהי לה. תוי"ט:

פרק י (א) וחמצה. ומסיק במנחות דכ"ד דחמץ גמור לא הוי דמי פירות הן. והתו' מסקי התם דדוקא כשים מים עם מי פירות: (ב) מותרין. דנותן טעם לפגם מותר. הר"ב: (ג) כלומר היין נמשך בפת ולכך אסור אע"ג דר"א לאו מלתא כפת' דלקמן: (ד) והא דגו"ו פ"ז דשביעית דעלי' אין להם קדושת שביעית. היינו

אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר וגדולי טבל טבל בדבר שאין זרעו כלה. אפי' הכי אוכל מהן עראי: שתילי תרומה. כגון שתילי כרוב ותרדין שנטמאו: ושתלן טהרו מלטמא. דכיון שנתחברו לקרקע נתבטלו מתורת אוכל. וא"ת כיון דעיקר גזירה גדולי תרומה כתרומה אינה אלא משום תרומה טמאה ביד כהן דלמא משהי לה גביה ואתי לידי תקלה אכתי כיון דטהרו משהי לה גביה. וי"ל דתרומה נמכרת בזול הרבה (יא) לפי שאינה ראויה אלא לכהנים טהורים ואם נטמאת טעונה שריפה הלכך אפי' אם היו נותנים לכהן תרומה כדי לזרעה לא היה [נ"ל מפסיד] משבח שדהו. אבל אם היו הגדולין חולין הוי משהא תרומ' טמאה כדי לזרעה: ואסורין לאכול. מעלה בעלמא היא: עד שיגום האוכל. שיחתוך כל הראוי לאכילה ומה שיגדל אח"כ יהא מותר: עד שיגום וישנה. שיחתוך מה שגדל גם בפעם השניה. ומה שיגדל משני ואילך יהיה מותר ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק י **בצל** שנתנו לתוך עדשים [של חולין]. וה"ה בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים. [טעות המעתיק יש כאן וכצ"ל: **בצל שנתנו לתוך עדשים.** בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים של חולין] (וה"ה לבצל של חולין וכו') והוא הדין לבצל של חולין שנתנו לתוך עדשים של תרומה. ומיירי כגון שנתנו בעדשים אחר בשולו ויצאו ממנו מימיו. שאז אין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם אבל אם נתבשל הבצל בעדשים פשיטא דיהיב ובלע טעמא. אף כשהוא שלם: בנותן טעם. לטעים להו כהן במותר בחולין ובתרומה אי אית בהו טעמא דתרומ' הכל אסור לזרים. ואי לא הכל חולין כשהיה: ושאר כל תבשיל. כגון שום וקפלוט וכיוצא בהן: מתיר בצחנה. אם נתן בצל של תרומה בצחנה שהם דגים קטני' הכבושים בציר נוטל את הבצל והצחנה מותר. ובלבד שיהיה הבצל שלם. שלא נימוח ולא נתערב עם הצחנה. שאין הבצל ניתן לתוכו אלא להעביר זוהמת הדגים. ולא כדי ליתן בו טעם ואין הלכה כרבי יהודה: ב תפוח. של תרומה שרסקו ונתנו כשהוא מרוסק וכתוש לתוך העיסה ומגלה הואיל וחולין ומחמת התרומה נתחמצה העיסה אסורה לזרים: אע"פ שהבאישו. ונמאסו השעורי' של תרומה מימיו מותרים: ג הרודה. הוצאת הפת מן התנור נקראת רדייה: ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה. דהפת חמה קולט' ושואבת מריח היין: ר"מ אוסר. דסבר ריחא מילתא היא: רבי יהודה מתיר. דסבר ריחא לאו מילתא היא: מפני שהשעורים שואבות. ומושכות ומבלועות יין של תרומה (ג) והלכה כר' יוסי: ד אלא ריח כמון. דדוקא ריח של (פסוס) [כמון] נכנס לתוך הפת וריחא לאו מלתא היא בין בתרומה בין בכל איסורין שבתורה. ואי משום דהוסק התנור בתרומה אין איסורה איסור הנאה: ה תלתן. בערבי חולב"א ובלע"ז פינגר"יגו: אבל לא בעץ. אע"פ שטעם עצו ופריו שוה אין העץ מצטרף עם הפרי לאסור יין של חולין. לפי שאין העץ קדוש בתרומה. אבל שביעי' וכלאים והקדש אף העץ אסור (ד) והעץ של תלתן ביין נותן טעם לפגם הוא: ו ידלקו. שאף העץ נאסר וכלאי הכרם טעונים שרפה דכתיב (דברים כב) פן תקדש המלאה. פן תוקד אש: ומחש' כמה זרע יש בהן. דתרומה ניטלת במחשבה ובאומד הדעת ואינו צריך להפריש את העץ. ואע"פ שטעם עצו ופריו שוה. ואם הפריש קודם

את העץ. ואתן את הזרע. אלא נותן העץ עם הזרע: ז זיתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה. פצועי חולין עם פצועי תרומה. פצועי חולין עם שלימי תרומה. או במי תרומה אסור. אבל שלימי חולין עם פצועי תרומה מותר: ח דג טמא שכבשו עם דג טהור. א כל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה זוז (ו) ביהודה שהן חמש סלעים בגליל (ז) דג טמא. צירו אסור. רבי יהודה אומר רביעית בסאתים. ורבי יוסי אומר אחד מששה עשר בו (ט): ט הגבים טמאים שנכבשו עם הגבים טהורים לא פסלו את צירם. העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור (י): י כל הנכבשים זה עם זה מותרים (יא). אלא עם החסית. חסית של חולין. עם חסית של תרומה. ירק של חולין. עם חסית של תרומה אסור. אבל חסית של חולין עם ירק של תרומה מותר: יא ר' יוסי אומר כל הנשלקים (יב) עם התרדים אסורים. מפני שהם נותנין את הטעם. ר' שמעון אומר כרוב של שקיא. עם כרוב של בעל אסור. מפני שהוא בולע. רבי ב יהודה אומר כל המתבשלין זה עם זה מותרים. אלא עם הבשר. ר' יוחנן בן נורי אומר הכבד אוסרת ואינה נאסרת. מפני שהיא פולטת ואינה

א נ"א וכל ב ס"א ר"ע

קודם כתישה. אינו יכול לכתוש ולהפריש מן הזרע ויאמר העץ לעצמו דכיון שקרא עליו שם תרומה צריך ליתנו לכהן (ה): ז שכבשן עם זיתי תרומה. דרך זיתים לכבשן במים ובמלח והזיתים חולין פצועין דהיינו כתושים או מרוסקים בולעים מזיתי תרומה אף אם זיתי תרומה הם שלימים. ואף אם כבשן במים שנכבשו בהן זיתי תרומה אסור: אבל שלימי חולין. כשזיתי חולין שלימים אף אם כבשן עם זיתי [תרומה] פצועין אין בולעין מהם: ח גרב. חבית: כל גרב שהוא מחזיק סאתים. אם נכבש דג טמא עם הרבה דגים טהורים בתוך חבית והחבית מחזקת סאתים. ויש מציר דג טמא משקל עשר זוזים של יהודה. שהם חמש סלעים של גליל וכל השאר ציר דג טהור שנמצא ציר של דג טמא אחד ממאה ושתים של דג טהור אסור. ואם היה הציר של דג טמא פחות מכן מותר: ר' יהודה אומ' רביעית לסאתים. כשיהיה רביעית לוג של ציר טמא בתוך סאתים של טהור אסור הכל. פחות מכן מותר. ושיעור זה הוא קרוב לשתים. ואף על גב דר' יהודה סבר מין במינו לא בטיל שאני ציר דזיעה בעלמא הוא ואין איסורו אלא מדרבנן לכך א"ר יהודה דבטל בקרוב לשתים (ס): ור' יוסי אומר. דבטל בי"ו והלכתא דציר בטיל ביותר מאלף אם יש יותר מאלף מדג טהור ואחד מדג טמא הכל מותר. ואם לאו הכל אסור: ט לא פסלו את צירן. דהקילו בציר של חגבים טמאים שאינו אוסר מפני שאין להם דם ואינו אלא לחלוחית בעלמא: שהוא טהור. לא מבעיא דאינו אוסר את תערובתו אלא הוא עצמו טהור. והלכה כעדותו של רבי צדוק: י כל הנכבשים זה עם זה. ירקות חולין שנכבשו עם ירקות של תרומה אין התרומה אוסרת את החולין: חוץ מן החסית. השום ולוף ובצל וכרתי קרויים חסית דאגב חורפייהו יהבי טעמא בכל מידי דנכבשין עמהן. וכשהן של תרומה אוסרים בין ירק בין חסית של חולין ושאר ירקות של תרומה אינן אוסרים כשהן נכבשים. אבל מבושלים או נשלקים אוסרים: יא רבי יוסי אומר כל הנישלקים עם התרדים אסורים. רבי יוסי פליג אתנא קמא וסבר דכל שאר ירקות אינן אוסרים אפילו נשלקים חוץ מן התרדים של איסור כגון של תרומה ושל כלאי הכרם שהן נותנים טעם בשליקתן: כרוב של שקיא. הגדל בארץ יבשה שצריך להשקותה אם [שלקו] עם כרוב של תרומה הגדל בארץ לחה. שאין צריך להשקות' אסור. דשל שקיא מחמת יבשותו הוא בולע: ר"ע אומר. כל איסו' והיתר המתבשלי' זה עם זה והם מין אחד מותרים שאין נותנים טעם זה בזה חוץ מבשר איסור והיתר שנתבשלו יחד דאסור. ולית הלכתא כחד מהנך תנאי. אלא כתנא קמא בלבד. דאמר כל הנכבשים מותרים חוץ מן החסיות. אבל מבושלים או שלוקים כולן אסורים: הכבד אוסרת. כבד של טרפה שבשלה עם היתר אוסרת כל המתבשל עמה: ואינה נאסרת. אם נתבשל' עם דבר איסור. דמתוך שהיא טרודה לפלוט תדיר רבוי דם שבה לא בלעה והלכתא כבד שנתבשלה אפילו היא של היתר אסור לאוכלה. ואוסרת כל מה שנתבשל עמה לפי שהיא מלאה דם. ופולטת ומוזרת ובולעת מהדם שפלטה. ואין לה תקנה בבשול.
אלא

היינו עלים דלהשקה אבל הכא טעם עצו כטעם פריו והאתן וגיעוכן שם. תוי"ט: (ה) ומ"מ אין בו קדושת תרומה כדתנן לעיל דעצו של אתן בתרומה אע"פ שנותן טעם פרי וע"כ כשקרא עליו שם תרו' דאי לא קרא עליו שם פשיטא ומאי קמ"ל: (ו) וביאור' מפ' כיצד כלה עבד' כ"ד לוגים ולוג בי ליטרא וליטרא מאה זוז נמצא דסאתים עולה לכ"ו מאות זוז. וכ' מאות הם י' פעמים ע' מאות. והנ"ל הם עשרה פעמי' ס'. אלמא היכא לי' זוז יי פעמים אתק"ם נמצא כל עשרה זוז א' מאתק"ם: (ז) בגליל. שהשקל יהודה כפל כפלי' משל גליל כדתנן בספ"ה דכתובות. נמצא עשרה זוז ביהודה הם עשרים זוז בגליל. והם חמש סלעים ד' זוז הסלע: (ח) מאתים הוו נמצא רביעית נכי תמני קב ד' לוגין. ולוג ד' רביעית. ע"ז לקב וסאה ו' קבין לג' קבין ת"מ רביעית וכן ד' זימנין. כש"י בפ' ג"ה דף ל"ט: (ט) א' מט"ז. הטעם מדהכא קמא בעי אתק"ם והוא שבה עשר פעם ס' דאמא שהשיעור ע"ז היה תלוי בשיעורי החכמי' לחומרא וה"ה לקולא. כש"ל: (י) טהור. לכון הירו' ההו עפר מלהכשיר את ליפ' כל שהוא מים: (יא) מות' ותמיהה לי דבסוף פ"ז דשביעית תנן וכל הדם שכבשו בשמן ישן כו' ש"מ דכבוש אוסר. ועיין בתוי"ט שם צריך: (יב) כל הנשלקים. שליקה בשול יותר מדאי:
מבציהו

ואינה בולעת: **יב** ביצה [א]שנתבשלה בתבלין אסורין. אפילו חלמון שלה אסור. מפני שהוא בולע. מי שלקות. ומי כבשים של תרומה. אסורים לזרים:

פרק יא

אין נותנים דבילה וגרוגרת לתוך המוריים. מפני שהוא מאבדן. אבל נותנין את היין למוריים. ואין מפטמין את השמן. אבל עושים את היין יינומלים. אין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו. רבי יהודה מתיר. מפני שהוא משביחו (א): **ב** דבש תמרים (ב). ויין תפוחים. וחומץ סתוניות. ושאר כל מי פירות של תרומה. רבי אליעזר מחייב קרן וחומש. ורבי יהושע פוטר. ורבי אליעזר מטמא משום משקה. אמר רבי יהושע לא מנו חכמים שבעה משקים כמוני פטמים (ג). אלא אמרו שבעה משקין טמאים. ושאר כל המשקין טהורין: **ג** אין עושין תמרים דבש (ד). ולא תפוחים יין. ולא סתוניות חומץ. ושאר כל הפירות אין משנין אותם מברייתן. בתרומה ובמעשר שני. אלא זיתים וענבים בלבד. אין סופגין (ה) הארבעים משום הערלה. אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים. ואין מביאין בכורים משקין. אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים. ואינו מטמא משום משקה (ו) אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים. ואין מקריבין על גבי המזבח. אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים: **ד** עוקצי תאנים (ז) וגרוגרות [ב]והכליסים והחרובין של תרומה אסורים לזרים: **ה** גרעיני תרומה בזמן שהוא מכנסן אסורות. ואם השליכן מותרו'. וכן עצמות הקדשים. בזמן שהוא מכנסן אסורין. ואם השליכן מותרין. המורסן מותר. סובין של חדשות אסורות. ושל ישנות

[א] ס"א שנתבלה [ב] ס"א הכליסין

אלא א"כ הבהבה בתנור תחלה יפה. וכן נהגו העם: **יב** בתבלים אסורים. כגון תבלין של תרומה או של ערלה וכלאי הכרם: אפילו חלמון. החלמון של ביצה שהוא מבפנים. וכל שכן החלבון שהוא מבחוץ: מי כבשים ומי שלקות. שנכבשו או נשלקו בהן תרומ' אסורים לזרים:

פרק יא **אין** נותנין דבילה וגרוגרות. של תרומה: לתוך המוריים. שומן של דגים: מפני שהוא מאבדן. שכן דרך דבילה וגרוגרו' הנתוני' במוריים לסחטן ולהוציא את מימיהן ואחר כך משליכן: אבל נותנין את היין למוריים. רגילים היו לתת יין למוריים שלא היה בו שמנונית כל כך כדי למתקן ולתת בו טעם. הלכך מותר ליתן יין של תרומה לתוכו. ולא אמרינן לעבורי זוהמא בלבד הוא נותן את היין והוה כמאבדו: אין מפטמין את השמן. של תרומה בעקרי בשמים שבולעים את השמן ואזיל לאבוד. אי נמי דלא חזי השמן לאכילה כשהוא מפוטם: יינומלים. נותנים לתוך היין דבש ופלפלין: ממעיטו. שמתחסר ומתמעט על ידי הבשול. ואית דמפרשי שממעיטו משותיו. שאין בני אדם רגילין לשתות יין מבושל כמו חי: מפני שהוא משביחו. ומתקיים יותר. ואין הלכה כרבי יהודה: **ב** סתוניות. ענבים שאינם מתבשלים עד ימות הסתיו ורגילים לעשות מהן חומץ: ושאר כל מי פירות. חוץ מיין ושמן: מחייב קרן וחומש. לזר האוכלן בשוגג דחשיב להו משקה תרומה ממש: ורבי יהושע פוטר מהחומש. אבל קרן חייב. ולכתחלה אסורים לזרים: מטמא משום משקה. טמאים ומטמאים ומכשירים זרעים לקבל טומאה כשאר משקים דכתיב (ויקרא יא) אשר יבא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה: כמיני פטמין. כפטם הזה שמונה כלורות בשמים שלו שלא בדקדוק וחוזר ומוסיף עליהם אבל מכוונים בדקדוק מנו שבעה משקים שאלו בלבד טמאים ומטמאים ומכשירים הזרעים לקבל טומאה ואין להוסיף עליהם. ושבעה משקין שמנו חכמים הם מים. טל. יין. שמן. דם. חלב. דבש דבורים. והלכ' כרבי יהושע: **ג** אין עושין תמרים דבש. אם הם של תרומה. או של מעשר שני. שהתמרים אוכל והדבש משקה ואין מחזירים האוכל משקה: אלא בזיתים וענבים בלבד. דבפירוש אמרה תורה בהם (במדבר יח) כל חלב יצהר וכל חלב תירוש: אין סופגים את הארבעים משום ערלה. פירות של ערלה שסחטן והוציא מהן משקה אין לוקה מן התורה שהותה אותו משקה אלא בזיתים וענבים בלבד: ואין מביא' בכורים משקין. דכתיב (דברים כו) את ראשית פרי האדמה. פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה: אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים. דגמר בכורים מתרומה: ואין מקריבים על גבי המזבח. אלא שמן למנחות ויין לנסכים: **ד** עוקצי תאנים. שבהם התאנים מחוברים לאילן: הכליסין. הרמב"ם פירש שהם מין ממיני התאנים: **ה** גרעיני תרומה. גרעינים שנמצאו בתוך פירות של תרומה כשהכהן אוכלם: בזמן שהכהן מכניסן. ודעתו עליהם ולא הפקירן אסורים. וכגון שהן רכין וראוין לאכילה כגון

גרעיני

פרק יא (א) משביחו. ולא קשיא לדתנן פ"ב דאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל ומשום דהוה מן הרע על היפה. דמשני ביכו' התם תנינן בבצלים והכא בכהן. דלכהן היפה לבשל שמשביחו שמתקיים לו. אבל בצלים צריכין לתרום מן היפה ושאינו מבושל יפה לשתייה ולא חיישינן במתקיים: (ב) דבש תמרים. אם עבר ועשה דבש מתמרים כו' עיין לקמן תוי"ט (ג) פטמים. שם פטם ארמית בתרגום ירו' אשר יקשה די יפטם: (ד) דבש. דחביבי איצטריך למיתנינהו. הר"ש: (ה) אין סופגין כו'. הך והיא דבכורי' מוקי לה בחולין דק"ד כר' יהושע: (ו) משקה. משקים היוצאים מן הפירות. ר"מ: (ז) עוקצי. אוכלים בירושלמי מהביתא במובלעין באוכל והר"מ כתב לע"ש

ישנות מותרות. ונוהג בתרומה. כדרך שהוא נוהג בחולין. המסלת קב או קבין לסאה. לא יאבד את השאר. אלא יניחנו במקום המוצנע: ו מגורה שפנה ממנה חטי תרומה. אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת. אלא מכבד כדרכו [ח] ונותן לתוכה חולין: ז וכן חבית של שמן שנשפכה אין מחייבין אותו להיות יושב ומטפח. אלא נוהג בה כדרך שהוא נוהג בחולין: ח המערה מכד לכד ונוטף שלש טפים. נותן לתוכה חולין [ט]. הרכינה ומיצה הרי זו תרומה. וכמה תהא בתרומ' מעשר [י] של דמאי ויוליכנה לכהן [יב]. אחד מישמנה לשמינית [יג]: ט כרשיני תרומ' מאכילין אותם לבהמה ולחיה. ולתרנגולים. ישראל ששכר פרה [יד] מכהן מאכילה כרשיני תרומה. וכהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמזונותיה עליו. לא יאכילנה כרשיני תרומה. ישראל ששם פרה מכהן לא יאכילנה כרשיני תרומה. וכהן ששם פרה מישראל מאכילה כרשיני תרומה: י מדליקין שמן שרפה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות

גרעיני שחפוסים. והשבושין והאגבים. או שנשאר בהם לשלושית שבני אדם מוללים אותן. כגון גרעיני התמרים וכיוצא בהם. אבל אינם ראויים כלל אפילו הכהן מכניסן הרי אלו מותרים: עצמות הקדשים. בעלמות הראויין קצת לאכילה מיירי כגון ראשי כנפי' והסחוסין: המורסן. של תרומ' והן מוצין הגסין מותר לזרים: סובין. של חטין חדשות של תרומה אסורים לזרים. לפי שהחדשות הן לחות ואינם נעשנים היטב. ונשאר קמח הרבה מעורב בסובין: ושל ישנות. של חטין ישנות. שהן יבשות ונטחנות היטב מותרות. שאין קמח מעורב בהן כלל. ועד ל' יום נקראים חדשות ונוהג בתרומה בהוצאת הסובין והמורסן כדרך שנוהג בחולין ואין כאן משום מאבד תרומה כשמשליך מה שאינו ראוי לאכילה: המסלת. שקולט את הסולת כדי לעשות פת נקי ביותר ולא בירר ממנה אחת שהיא שסה קבין אלא קב או קבים: לא ישליך את השאר. שהרי הוא ראוי לאכילה. ונמצא מאבד את התרומה: ו מגורה. אוצר שאוגרים תבואה לתוכו: מכבד כדרכו. כדרך שרגילים לכבד האוצרות בעת שמפנים אותן: ז משפח. מאסף את השמן בטפח שלו. כלומר מקנחו באצבעותיו: ח המערה. יין או שמן של תרומה מכד לכד. ואחר שעירה כל מה שבתוכו נטפו ממנו שלש טפין. טפה אחר טפה. כדרך הכלים לאחר שעירה כל מה שבתוכן: נותן לתוכה חולין. ואע"ג דקנח יפה קודם שיתן החולין לתוכה: הרכינה. הטה [י] אותה על צדה להפכית שהיה בה תרומה אחר שעירה כל מה שבתוכה ומילה היין או השמן שהיה בה ונראה כנום בתוכה הרי זו תרומה ולא תערבין חולין הן הואיל ועירה כל מה שבתוכה ונטפו ממנו שלש טפין: בתרומת מעשר של דמאי. שהמעשר שלו. ונותן תרומת מעשר לכהן. ואם יש בידו א' משמנה שבשמינית הלוג צריך להוליכה לכהן. אבל פחות לא. הכי מילי בטמא. אבל בטהור אפילו כל שהוא צריך לחזור בדמאי. אבל בודאי בין טמא בין טהור בין רב בין מעט צריך לחזור אחר כהן: ט כרשיני תרומה. עיקרם למאכל בהמה דאי עיקרם למאכל אדם היה אסור להאכילן לבהמה. ומכל מקום חזו קצת למאכל אדם. דאי לאו הוו חזו כלל לאדם. לא היו מפרישין עליהם תרומות ומעשרות. דמידי דלא חזי לאדם אין מפרישין עליו תרומות ומעשרות: מאכילין אותן. כהנים לבהמתן: מאכילה כרשיני תרומה. הואיל וגוף הבהמה לכהן אף על פי שמזונותיה על ישראל. ואין כאן משום גזל. שאם היה רוצה היה נותן התרומה לבעל הפרה. ואנן סהדי דניחא ליה לבעל הפרה שיתן לה כרשיני תרומה כדי שיאכילנה בריוח. והוי כאלו זכה בהן כהן. והוא מאכילן לבהמתו: לא יאכילנה כרשיני תרומה. כיון שגוף הפרה לישראל. דכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו. ונפש אפילו נפש בהמה במשמע. ואמר רחמנא קנין כספו דכהן ליכול בתרומה. הנין כספו של ישראל לא ליכול בתרומה: ישראל ששם פרה מכהן. שקבל פרה מכהן בשומא. כפי מה שהיא שוה עכשיו כך וכך דמים. ויטפל בה ישראל לפטמה. ומה שישביח על השומא יחלקו הריוח ביניהם: לא יאכילנה כרשיני תרומה. דכיון שקבלה הישראל בשומתה כפי מה שהיא שוה. נעשית פרתו של ישראל ואינה אוכלת בתרומה: וכהן שקבל פרתו של ישראל. בשומא בדרך זו: מאכילה כרשיני תרומה. מפני שהיא נעשית פרתו של כהן משעה שקבלה עליו בשומא: י שמן שרפה. שמן תרומה שנטמאת. ואמאי קרי ליה שמן שריפה. הואיל ונשרפה

לע"פ שאין בהן אוכל: [ח] מכבד כדרכו דפיון שמכבד כדרכו לא מטרחינן ליה טפי הואיל ואינו מתכוין לבטל. פירוש: [ט] חולין. אף כי עדיין יש טפות של תרומה אין לחוש הואיל ואינו מתכוין לבטל ומהני שני בבי משמע דדבר שאינו נחשב בעיני המבטל ושאין כוונתו לבטל לכתחלה מותר. פי': [י] תרגום הטי נא כדך (בראשית כ"ד) ארכיני כען ומיירי שעדיין לא נתן בתוכה חולין אלא דהוי אמינא שהן חולין מפני שהפיח דעתו מהן. הר"ש: [יא] בתרומת. וזכי בכאן זה הדין לפי שקדם לו הדבר בשעורין הקטנים מן התרומה שאינן ראוי לחוש בהן מפני מיעוטן כו' ג"כ זכר שיעור תרומת מעשר של דמאי שאין אדם חייב מפני מעוטה. הר"מ: [יב] ויוליכנה לכהן. כלומר שאינו כדאי להניחה במקום הפקר אבל לא שמחויב הוא להביאה אל הכהן דאין ישראל חייבים להטפל ולהביאה מן הגורן לעיר. הר"ס: [יג] משמני' לשמינית והוא הקורטב ודרכן לאפליג במדה זו מפני קטנותה וכן אמרו אפילו חסר קורטב. תוי"ט: [יד] ששם פרה. דשמין פרה וחמור וכל דבר שעושה ואוכל כדתנן במ"ה פ"ה דב"מ:

ברשות

(טו) ברשות כהן. מפ' ביכו' דלא קאי ברשות כהן אלא אחולין הא קמייתא אפילו שלא ברשות כהן:

סליק מסכת תרומות

ובמבואות האפלין. ועל גבי החולין. ברשות כהן (טו). בת ישראל שנישאת לכהן והיא למודה אצל אביה. אביה מדליק ברשותה. מדליקין בבית המשתה. אבל לא בבית האבל דברי ר' יהודה. ורבי יוסי אומר בבית האבל. אבל לא בבית המשתה. רבי מאיר אוסר כאן וכאן. רבי שמעון מתיר כאן וכאן:

סליק מסכת תרומות

ולפרפה עומד: ברשות כהן. היינו כשיש שם כהן דבר לאחד כר לעולה: מדליק ברשותה. כשהיא שם: מדליקין בבית המשתה. מתוך בעומדים בבגדים נקיים אין רגילין לטלטל נרות של שמן מתוקן שמא יטנפו את בגדיהם. הלכך ליכא למיחש שמא ימלטלו הנר ממוקים שהכהן שם למקום שאין שם כהן אבל בבית האבל שלובשין בגדי' נואים חיישינן: בבי' האבל אבל לא בבית המשתה. בבית האבל מתוך שלבן כשבר ונכנע לא חיישי' שמא יוליאו הנר למקום שאין שם כהן אבל בבית המשתה שהן שמחים ומתוך השמחה רגילים להתעסק ולטלטל הנרות ממקום למקום חיישינן: אוסר כאן וכאן. דתופס סברת שניהן לחומרא: ור"ש מתיר כאן וכאן. דתופס סברת שניהם לקולא. והלכה כר"ש:

סליק מסכת תרומות

כתב הרמב"ם סדר אחר תרומות. מעשר ראשון. מפני שהוא במעלה שניה לתרומה בדין הפרשה:

כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל. למעוטי ספיח שקורין בערבי נ"ל וקול"ה שקורין בערבי אלעלפו"ר שאלו אינן אוכל. אע"פ שהן נאכלים ע"י הדחק. ואינם חייבי' במעשרות: ונשמר. למעוטי הפקר שאין לו בעלים שישמרוהו: וגדוליו מן הארץ. למעוטי כמהין ופטריות וכל הני ינקינן ונקרא דכתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו'. את כל תבואת. דומיא דתבואה שהוא אוכל. זרעך המיוחד לך (א) פרט להפקר שאין לו בעלי' מיוחדים. זרעך דבר שזורעים אותו ומצמיח. פרט לפטריות ופטריות שאינן נזרעות: כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל. כגון ירקות שהיד כשהן גדלים ראוין לאכילה ומשמרין אותו עד שיגדל ויוסיף אוכל: חייב קטן וגדול. שהרי ראוי לאכילה בין גדולים בין קטנים: וכל שאין תחלתו אוכל. כגון ענבי פירות: אינו חייב עד שיעשה אוכל. דכתיב (ויקרא כז) מזרע הארץ מפרי העץ עד שיגדל ויעשה פרי: ב מאימתי הפירות חייבים במעשרות. דתחלתן אינו אוכל וצריך ליתן שיעור לכל פרי ופרי ומאימתי יגיע זמנו להיות ראוי לאכילה: משיבחילו. תחילת בשולם קרוי בוסר. ודוגמא לזו תחלת ימי הבכורים באשה קרוי בוסר. ומפרש בגמרא משילבין ראשיהם זהו התחלת בשולם: האבשים. מין ממיני הענבים הרעים כמו ויעש באושים (ישעיה ה): משהבאישו. משתבשלו כל כך עד שהחרצנים שבפנים נראים מבחוץ הקליפה. והאכול שיש בו גרגיר א' שהגיע לשיעור זה הוי כלו חבור למעשרות: והאוג. אילן שפירותיו אדומים וקורין לו בלע"ז קורניאו"לי: והתותים. בערבי תו"ת ובלע"ז מורא"ש: משימסו. משיתמעך האוכל מתחת ידו ואם הגיעה אפי' פרידה אחת של רימון לשיעור זה כל הרמון חייב במעשרות: משיטילו שאור. משיפתחו כשאור שיש בו סדקין: משיטילו גידים. כשמתחילין להתבשל נראים בהם כמין גידין אדומים: משיעשו מגורה. משיבדל האוכל מן הקליפה התיכונה ויהיה האוכל כאלו מונח במגורה דהיינו אוצר: משיעשו קליפה. הקליפה התחתונה המיוחדת לאורו יתאר ומחית אלא אחר גמר בשול הפרי.

פרק א (א) ולעיל בפ"ק דפאה מ"ו דרים מדכתיב (דברים י"ד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך: (ב) חייבים. פי' כשהאוכל קנוע. אבל ערלי כשאי עדיין לאכול עד שיגיעו זמנים

מסכת מעשרות

כלל אמרו במעשרות. כל שהוא אוכל. ונשמר. וגדוליו מן הארץ חייב במעשרות. ועוד כלל אחר אמרו כל שתחלתו אוכל. וסופו אוכל. אף על פי שהוא שומרו להוסיף אוכל. חייב קטן וגדול. וכל שאין תחלתו אוכל. אבל סופו אוכל. אינו חייב עד שיעשה אוכל: ב מאימתי הפירות חייבות במעשרות (ב). התאנים משיבחילו. הענבים והאבשים משהבאישו. האוג והתותים משיאדימו. וכל האדומים משיאדימו. הרמונים משימסו. התמרים משיטילו שאור. האפרסקים משיטילו גידים. האגוזים משיעשו מגורה. ר' יהודה אומר האגוזים והשקדי' משיעשו קליפה:

ההרובין

אין הלכה כרבי יהודה: ג משינקדו. משיהיו בהם נקודות שחורות. כי בגמר בשולם הם מתחילים להשחיר: וכל השחורים. כגון ענבי הדס וענבי סנה: אגסים. בערבי אג"ס ובלע"ז פירא"ש: קרוסטמלין. תפוחים קטנים הדומים לעפלים שקורין מילין: פרישין. קודוניי"ש בלע"ז ובערבי ספרג"ל: עוזרדין. בערבי זערו"ר ובלע"ז סורבא"ש: משיקרחו. פירות הללו בקטנן מכוסים בשערות דקות כמין צמר וכשמתחילין להתבשל נקרחים מעט מעט ובגמר בשולם נופל הכל: התלתן משתצמח. משיהיה נגמר בשולו עד שאם היו זורעין אותו היה צומח. וסימן לידע מתי הגיע לשיעור זה נותן אותו לתוך המים וכל פרידה שבוקעת רוצה למים בידוע שאם יזרענה צומחת. ודרשינן לה מדכתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך. דבר שהוא נזרע וצומח: משיכניסו שליש. כשתגדלו שליש ממה שעתידין להתגדל. אי נמי כשבא לטוחנן ולפוסקן (ג) מוציא מהן עכשיו שליש ממה שמוציא כשנתבשלו יפה: ד ובירק הקשואים והאבטיחים. הכי קאמר ד' מינים הללו בירק שהן הקשואין והאבטיחים והדלועין והמלפפונות. ובפירות האילן התפוחים והאתרוגים חייבים בין גדולים בין קטנים לפי שהתחלתן אוכל וסופן אוכל והן נאכלים בין גדולים בין קטנים: רבי שמעון פוטר את האתרוגין בקטנן. דסבירא ליה שאין נאכלים קטנים. ולא הוי תחלתן אוכל. ואין הלכה כרבי שמעון: ושקדים המרים. נאכלים בקטנן ואין נאכלים בגדלן. ובשקדים מתוקים איפכא: ה איזהו גרנן למעשרות. איזהו קביעות הפירות למעשר. ואסור לאכול מהן עראי כמו התבואה בגורן שאע"פ שהגיעו פירות לעונת המעשרות עדיין מותר לאכול מהן עראי עד שיהא גרנן למעשרות: משיפקסו. משינטל זיקם שלהם. והוא שער הצומח בהן כשהן קטנים וכשנתבשלו כל צרכן נושר: משיעמיד ערימה. שיעשה מהן כרי: משישלק. שילוק לאבטיח כמו פיקוס לדלועים: מוקצה. לפי שאין עושים ערימה מן האבטיחים אלא שוטחים אותם ומקום ששוטחים בו הפירות קרוי מוקצה: ירק הנאגד. שדרכו למכרו אגודות: ואם אינו ממלא את הכלי. כגון שרוצה למלאות שנים או שלשה כלים. אוכל מכל אחד עראי עד שימלא את האחרון: כלכלה. המלקט ירק לתוך הכלכלה. דהיינו סל: משיחפה. את הירק בעלין או בעלין שדרכן לכסות בו: בד"א. בזהו גרנן למעשרות. במוליך לשוק למכור דלאו בדעתו הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ויהיו הפירות טבולים שהשוק קובע למעשרות: אבל במוליך לביתו אוכל עראי עד שיגיע לביתו. דבדעתו תלוי הדבר ולא יהיו הפירות טבולים עד שיגיע לביתו שהטבל אינו חייב מעשר עד שיראה פני הבית דכתיב (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית: ו הפרד. רגילין היו לפרד רמונים וליבשן ואותן הגרגרים יבשים קרויין פרד ע"ש שמפרידין אותן כדי שתכנס בהן [החמה] וכו': ד: משיפקל. כמו משיקלוף (ז) כלומר משיסיר מעליהן הקליפות הרעות: משימרח. אחר שמנקין התבואה מן המוץ שלה נוטלים אותה בידים או בגורן ומיפה פני הכרי ומחליקין אותו והוא הנקרא מירוח: משיכבור. לפי שרגילין לעקור הקטנית עם העפר צריך לכברם בכברה: קוטעי'. שבולי' קטועי' שלא נדושו: מן הצדדי'. לצדי הכרי שלא נתמרח: וממה שבתוך התבן. שלא נזרה מן המוץ: ז משיקפה. משיסיר הקליפים והזגים שמעלין היין בתוך הבור כל יין בשעת רתיחתו: מן הגת העליונה. שעדיין לא ירד לבור: ומן הצינור. שעובר בפי הגת. והיין מקלח מן הצינור לבור. והיין שבגת או שבבור עדיין לא נגמרה מלאכתו: לעוקה.

גומא

ג החרובין משינקדו. וכל השחורים משינקדו. האגסים והקרוסטומלין והפרישים והעוזרדים משיקרחו. וכל הלבנים משיקרחו. התלתן משתצמח. התבואה והזיתים [א]משיכניסו שליש: ד ובירק. הקישואים. והדלועים. והאבטיחים. והמלפפונות. התפוחי'. והאתרוגין. חייבים גדולים וקטנים. רבי שמעון פוטר את האתרוגין בקטנן. החייב בשקדים המרים פטור במתוקים. החייב במתוקים. פטור במרים: ה איזהו גרנן למעשרות. הקשואים והדלועים משיפקסו. ואם אינו מפקס. משיעמיד ערימה. אבטיח משישלק. ואם אינו משלק. עד שיעשה מוקצה. ירק הנאגד משיאגד. אם אינו אוגד עד שימלא את הכלי. ואם אינו ממלא את הכלי עד שילקט כל צרכו. כלכלה עד שיחפה (ד). ואם אינו מחפה עד שימלא את הכלי. ואם אינו ממלא את הכלי. עד שילקט כל צרכו. במה דברים אמורים במוליך לשוק. אבל במוליך לביתו. אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו: ו הפרד והצמוקין (ה). והחרובין משיעמיד ערימה (ו). הבצלים משיפקל. ואם אינו מפקל. משיעמיד ערימה. התבואה משימרח. ואם אינו ממרח. עד שיעמיד ערימה. הקטניות משיכבור. ואם אינו כובר עד שימרח. אע"פ שמרח נוטל מן הקוטעים ומן הצדדים וממה שבתוך התבן ואוכל: ז היין משיקפה. אע"פ שקפה קולט מן הגת העליונה ומן הצנור ושותה. השמן משירד לעוקה. אף על פי שירד נוטל מן העקל. ומבין הממל

[א] נ"א משיבילו שליש

ומבין

זמנים אחרים: (ג) לענין זיתים כתב כן ולענין תבואה כשבא לטוחנן. תוי"ט: (ד) שיחפה. פירוש פעמים שאין רצונו לתלותה ומכסה הפירות בכלכלה בעלין או בהוצין ובכיוצא בהם והיינו דקאמר שיחפה פי': (ה) הצמוקין. הענבים היבשים. הר"מ: (ו) משיעמיד. ערימה ש כך לא יניחם בערם הגג ליבשם. פי': (ז) כחלוף כמו שמוציא קלפה

פ"ה: (ח) הטעם שאין המנהג שיבשל אדם ויאכל ותקרא זאת האכילה עראי לפי שכיון שבשל אינו עראי. הר"מ: (ע) מגורה. אוצר. הר"ב:

פרק ב (א) דאלו כלו פני הבית ע"י בעל הבית והוקבעו למעשר עביד להו ולפקירים לכל אדם:

(ב) לבתיכם. דוקא לבתיכם דאלו לביתו אין בית להכר עובד כדלקמן. תוי"ע: (ג) ול"ל שהפירות מונחים בשוק דאלו הפירות הנה ג"כ בשער או בחנות. א"כ עבולים והוקבעו למעשר ולהורין גם לאחרים וה"ה דהוה מלי כנתני היו יושבים בבית אלא שדרך המוכר פירות לישב בשער או בחנות: (ד) דברי ר' נחמיה במ"ה פ"ג: ובירו' ר"י ור"נ אמרו דבר

ומבין הפצים. ונותן להמטה. ולתמחוי. אבל לא יתן לקדרה א(וללפס) כשהן רותחין. רבי יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר: ח העגול משיהליקנו. מחליקים בתאנים ובענבים של טבל. רבי יהודה אוסר. המחליק בענבים לא הוכשר. רבי יהודה אומר הוכשר. הגרוגרות משידוש. ומגורה (ע) משיעגל. היה דש בחבית ומעגל במגורה. נשברה החבית. ונפתחה המגורה. לא יאכל מהם עראי. רבי יוסי מתיר:

פרק ב היה עובר בשוק ואמר טלו לכם תאנים. אוכלין ופטורין. לפיכך אם הכניסו לבתיהם מתקנים ודאי. טלו והכניסו לבתיכם (ב). לא יאכלו מהם עראי. לפיכך אם הכניסו לבתיהם אינם מתקנים אלא דמאי: ב היו יושבים בשער או בחנות. ואמר טלו לכם תאנים אוכלין ופטורין. ובעל השער ובעל החנות חייבין. רבי יהודה פוטר עד שיחזיר את פניו. או עד שישנה מקום ישיבתו: ג המעלה פירות מן הגליל ליהודה או עולה לירושלים אוכל מהם עד שהוא מגיע למקום שהוא הולך. וכן ב ביהודה. ר' מאיר אומר עד שהוא מגיע למקום השביתה. והרוכלין

א כהלי נוסח בשבת מב: ב ק"א בחזרה

גומא שלפני בית הבד שהשמן יורד לתוכה: עקל. כלי העשוי ממבלים שעושרים הזיתים לתוכו כשמכבידים הקורה עליהם: ממל. הרכב העליונה שטוחנין בה הזיתים: מבין הפצים. שמן היוצא מבין הסדקים: חמיטה. היא עוגה דקה וכשמוציאין אותה מן התנור רגילים להחליק פניה בשמן וקמ"ל דלא חשיב כמבושל. שהאש קובעת למעשר ואסור לאכול עראי מכל תבואה ופירות ויקקות שנתבשלו באור (ה) אבל האי לא חשיב בישול: וכן לתמחוי. דכלי שני הוא ואינו מבשל: אבל לא יתן. השמן: לקדרה ולאלפס כשהן מרתיחים. אע"פ שהעבירן מן האור ויאכל אכילת עראי דכל זמן שהיד סולדת בהן חשוב כמבשל וקבע למעשר: לכל הוא נותן. לכל אלפסין רותחין. ולכל קדרות רותחות הוא נותן לאחר שהעבירן מן האור ואינו קובע למעשר: חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר. שחריפותו של חומץ וציר מסייע לבשל. ואין הלכה כר' יהודה: ח העגול של דבילה. רגילין להחליק פניו במשקין והוא גמר מלאכתן למעשר: בתאנים ובענבים של טבל. במשקין היוצאים מתאנים וענבים של טבל. ומחליקים בהם העגול של דבילה ולא חשיבי כיון דאזלי לאבוד: ורבי יהודה אוסר. דמשקין חשובין הם ואסורים משום טבל ואין הלכה כרבי יהודה בכולה מתני': המחליק בענבים. ומשפשף הענבים על עגול של דבילה: לא הוכשר. העגול לקבל טומאה דלא חשיב משקה זה שיצא מן הענבים. ובמשקה העומד לנסכא פליגי בה ת"ק ור' יהודה אי חשיב משקה אי לא: משידוש. מיבשים התאנים ואח"כ דשים אותם במקלות לתוך החבית. או מעגלין אותם בידים לתוך האוצר. ודישת החביות ועגול המגורה הוא גמר מלאכתן: לא יאכל מהן עראי. דקא סבר לא עליון צריך לתחתון. ולא תחתון צריך לעליון וכבר נגמרה מלאכתן. ור"י סבר עדיין צריכין זה לזה ולא נגמרה מלאכתן ואין הלכה כר' יוסי:

פ"ב היה עובר בשוק. ע"ה החשוד על המעשרות: אוכלין ופטורים. דאימר לא כלו פני הבית ולא הוקבעו למעשר (א). ואע"ג דמכר קובע למעשר. האי מתנה יהיב להו ומתנה אינה קובעת: מתקנים ודאי. שהנותן לא עישר דסבר הוא שיאכלו בשוק ולא בעו עשורי. וכיון דהכניסום לבית הוקבעו. ודוקא שנתן להם דבר מועט שראוי לאכילה בשוק. אבל אם נתן דבר מרובה או שהיה המקבל אדם שאין דרכו לאכול בשוק. או הדבר הניתן אינו נאכל כך כמות שהוא. בכל אלו הוי כאלו אמר הכניסו לבתיכם. ואסור שיאכל מהם עראי. דמסתמא כבר הוקבעו למעשר: אין מתקנים אלא דמאי. ונותן תרומת מעשר לכהן. ומעשר ראשון ועני נוטל לעצמו: ב ואמר טלו לכם תאנים. בעל השער או בעל החנות אמר כן (ג): ובעל השער ובעל החנות חייבין. דביתו של אדם קובע לו אבל לא לאחרים: ורבי יהודה פוטר. משום דשער וחנות אדם בוש לאכול בתוכו. ואגר הקובעת למעשר היא כל שאין אדם בוש לאכול בתוכה (ד): עד שיחזיר פניו. במקום שיושב ומוכר הוא בוש לאכול בלא חזרת פנים. אבל במקום שאינו יושב ומוכר אינו בוש וקיימא לן מקום שהוא בוש פטור מקום שאינו בוש חייב ואין הלכה כר' יהודה: ג המעלה פירות מן הגליל. ליקט פירות בגליל כדי למוכרן ביהודה לא הוקבעו למעשר. אפילו לן בדרך עד שיגיע ליהודה שדעתו למכרם שם: וכן ביהודה. אם קודם שהגיע ליהודה נמלך להחזירן לגליל. אוכל מהן עראי בדרך עד שיגיע לגליל: עד שהוא מגיע למקום השביתה. למקום שהוא רוצה לנוח שם בשבת. ומיד כשיגיע שם הוקבעו פירותיו למעשר

והרוכלין המחזירין בעיירות. אוכלין עד שמגיעים למקום הלינה. רבי יהודה אומר הבית הראשון (ו) הוא ביתו: ד פירות שתרמן עד שלא נגמרה מלאכתן. רבי אליעזר אוסר מלאכול מהם עראי. וחכמים מתירין חוץ מכלכלת תאנים. כלכלת תאנים שתרמה. רבי שמעון מתיר וחכמים אוסרין (ז): ה האומר לחבירו הילך איסר זה ותקלי בו חמש תאנים. לא יאכל עד שיעשר. דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר אוכל אחת אחת פטור. ואם צרף חייב. אמר רבי יהודה מעשה בגנת ורדים שהיתה בירושלם והיו תאנים נמכרות משלש ומארבע באיסר. ולא הופרש ממנה תרומה ומעשר מעולם: ו האומר לחברו הילך איסר זה בעשר תאנים שאבור לי. בורר ואוכל. באשכול שאבור לי. מגרגר ואוכל (ט). ברמון שאבור לי. פורט ואוכל. באבטיח שאבור לי. סופת ואוכל. אבל אם אמר לו בעשרים תאנים אלו. בשני אשכולות אלו. בשני רמונים אלו. בשני אבטיחים אלו. אוכל כדרכו ופטור מפני שקנה במחובר (י) לקרקע: ז השוכר את הפועל לקצות עמו בתאנים. אמר לו על מנת שאוכל תאנים. אוכל ופטור. על מנת שאוכל אני ובני[א] (ביתי). או שיאכל בני בשכרי (יא). הוא אוכל ופטור. ובנו אוכל וחייב. על מנת שאוכל בשעת הקציעה. ולאחר הקציעה. בשעת הקציעה אוכל ופטור. ולאחר הקציעה אוכל וחייב (יב). שאינו אוכל מן התורה. זה הכלל האוכל מן התורה פטור. ושאינו אוכל מן התורה חייב: ח היה עושה בלבסים (יג) לא יאכל בבנות שבע. בבנות שבע לא יאכל בלבסים. אבל

[א] פ"א ל"ג

למעשר. אע"פ שעדיין לא הגיע שבת (ה). ואין הלכה כר"מ: והרוכלין המחזירין בעיירות. למכור בשמי' ותמרוקי הנשים ומוליכין עמהם פירות: אוכלים. מהן עראי עד שיגיעו למקום הלינה וכשמגיעי' שם הוקבעו הפירות למעשר: רבי יהודה אומר בית ראשון. שבעיר שהוא לן שם. קובע למעשר ואפילו הוא לן בקצה האחר של העיר לפי שאדם רוצה לפנות אליו בבית ראשון שהוא פוגע כדי ללון שם. ואין הלכה כר' יהודה: ד עד שלא נגמרה מלאכתן. שלא הגיע גרנן למעשר. כל פרי ופרי. כפי מה שמפורש לעיל: ר' אליעזר אוסר לאכול מהן עראי. עד שיפרים כל מעשרותיהן דתרומה טובלת: וחכמים מתירים. דסברי אין תרומה טובלת. אלא אם כן תרם מתוך הכלכלה: כלכלת תאנים שתרמה. עד שלא הגיע גרנן למעשרו': ר' שמעון מתיר. אפילו תרם מתוך הכלכלה: וחכמי' אוסרי'. והלכה כחכמי'. דתרומה קובעת למעשר כשתרם מתוך הכלכלה. ולאחר שתרם אסור לאכול עראי מאותה כלכלה עד שיפרים כל המעשרות: ה עד שיעשר. דהוי מקח טובל: ואם צירף. שלקח בעל הגינה ב' כאחת (ה) ונתן לו חייב. אבל בזמן שהקונה ליקט ואכל מודה רבי מאיר דאוכל אחת אחת: אמר ר' יהודה מעשה בגינת וורדין וכו'. והתם בעל הגינה היה מלקט שלא היו מניחים ליכנס שם אדם מפני הורדים ואע"פ כן לא הופרש ממנה תרומה ומעשר מעול'. והלכה כרבי יהודה: ו שאבור. שאברור ואבחר: בורר ואוכל. תולש אחת אחת ואוכל אבל אם תלש וליקט שתים חייב: מגרגר. מלקט גרגיר גרגיר ואוכל: פורט. בעוד הרמון במחובר. פורט ממנו גרגיר גרגיר ואוכל: ובאבטיח סופת ואוכל. גרסינן. כלומר חותך חתיכות דקות ואוכל: ז לקצות בתאנים. לעשות קציעות. יש מפרשי' לבטקן ליבש. וי"מ לחתכן במקצועות שרגילי' לחתוך בהם התאנים: ואמר לו ע"מ שאוכל תאני'. לא היה צריך לתנאי זה דבלאו הכי אוכל בדין תורה דכתיב (דברים כג) כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים וגו' ובפועל הכתוב מדבר הלכך לא הוי כמקח ואינו קובע למעשר: ע"מ שאוכל אני ובני. אכילת בני הוי מקח וקובע: ולאחר הקציעה. שגמר כבר פעולתו אינו אוכל בדין תורה ובא לאכול מכח תנאי והוי כמקח: האוכל מן התורה פטור. ובפ' השוכר את הפועלים (דף פז) מפרש אלו אוכלי' מן התור'. העוסק במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש עד שלא נגמר מלאכתו: ח בלבסים. מין מיני התאני' הרעי': בבנות שבע. מין של תאנים לבנים וטובים: לא יאכל בבנות שבע. דכתיב (דברים כג) כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים מה תלמוד לומר ואכלת ענבים וכי לא ידענו שאין בכרם

דבל אחד: (ה) דאלו הגיע השבת עבלו אע"פ שלא יחדם לצורך השבת. יכו': (ו) הבלשון. כלומ' כיון שהגיע לבית הראשון שבעיר נטבלו הפירות אעפ"י שלא לן שם. הר"ש: (ז) וחכמי' אומרים. טעמייהו דסברי דכשכונסין תאנים בכלכלה יש שמניחין אותן כך והוה גמר מלאכה. אע"ג דאלו כ"ע עבדי הכי אלא מהליקים אותם. כדאי' ק"פ ד' עיל. תוי"ט: (ח) בגמ' פ"ז דב"מ לשמכינן לקרא כי קנלם כעמיר גרנה (מי"ה ד') ופרש"י אין גורן בלא קצוץ ואין קצוץ שמות משתים: (ט) ולוכל. פי' בעודו במחובר כמ"ש הר"ש. שלא יכוס האשכול כולו כדי שלא יתחייב במעשרות שהרי לא קנה אלא הגהלם. מה שאין כן בסיפא דאמי' אלו במחובר קנה ותנן ברפ"ה דהקונה במחובר לא נקבע למעשר: (י) במחובר ונעשה כבעל הגינה דתנן לעיל דאוכל מהן עראי ועוד תנן במחובר לקרקע פטור. הר"ש: (יא) בני בשכרי. פרש"י בב"מ דל"ג בשכר שקללת לי. והתו' מפרשים בשכרי היינו אתמי. וחייב אפי' על מה שהיה אוכל האב. לא בלבד מה שיאכל הוא יותר מן הלב משום דמחזי כמקח: (יב) אוכל וחייב. שתמה דלא כר"י דסוף פרקין שסובר דכל מקח דלקלות פטור (וגם' מ"ח מוכים מלי' הר"מ דלקלות דר"י אינו דמי לדהכא דכולה לאכול מיד והוה אלאו דבר הגמור) ועיין עוד אח"ז: (יג) בלבסים. מתניתין כשבלבסים והלבנים מורכבים ביהוד אחד. ואע"ג לא יאכל דאי לא תימא הכי הא תניא בב"מ (דל"א) כו' היה

אבל מונע הוא את עצמו עד שמגיע למקום היפות ואוכל. המחליף עם חבירו זה לאכול. וזה לאכול. זה לקצות. וזה לקצות. זה לאכול. וזה לקצות חייב. רבי יהודה אומר המחליף לאכול חייב. ולקצות פטור:

פרק ג

המעביר תאנים בחצרו לקצות. בניו ובני ביתו (א) אוכלים ופטורין. הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונו' אוכלין (ב) ופטורין. אבל אם יש להם עליו מזונו' הרי אלו לא יאכלו: ב המוציא פועליו לשדה. בזמן שאין להם עליו מזונות. אוכלין ופטורים. ואם יש להם עליו מזונות אוכלין אחת אחת (ו) מן התאנה. אבל לא מן הסל (ז) ולא מן הקופה (ז) ולא מן המוקצה (ח): ג השוכר את הפועל לעשות בזית'. אמר לו על מנת לאכול זיתים אוכל אחד אחד ופטור. ואם צירף חייב. לנכש בבצלים. אמר לו ע"מ לאכול ירק. מקרסם (ט) עלה עלה (י) ואוכל ואם צירף חייב: ד מצא [א] קציצות (יא) בדרך, אפילו בצד שדה [ב] כן תאנה שהיא נוטה על דרך ומצא תחתיה תאנים. מותרו' משום גזל (יג) ופטורות מן המעשרות. ובזיתים ובחרובים חייבים. מצא גרוגרו' אם דרסו (טו) רוב בני אדם חייב. ואם

[א] נ"א קליעות [ב] נ"א קליעות

ר"ע מברטנורה

בכרם אלא ענבים מכאן שאם היה עושה בתאנים לא יאכל בענבים: אבל מונע הוא את עצמו. פועל רשאי להיות מונע את עצמו שלא לאכול בשעה שעושה ברעות עד שמגיע ליפות ואוכל מן היפות מה שהיה לו לאכול ברעות: זה לאכול וזה לאכול. אכול אתה בתאני שלי ואני אוכל בשלך: זה לקצות וזה לקצות. אכול אתה בקציעות של השטוחו' לייבש או המתוכרי' במקלעות ואני אוכל בקלועות שלך: זה לאכול וזה לקצות. אכול אתה בתאנים הלחים שלי ואני אוכל בקציעות שלך בכל אלו הוי מקח וקובע למעשרות: המחליף לאכול חייב לקצות פטור. דאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו. שלכך קציעות הללו שלא נגמרה מלאכתן אין המקח קובע בהן והלכה כר' יהודה (יד):

פ"ג **המעביר** תאני'. דרך שהיו מוליכים למקום שעושים הקציעו': אוכלין ופטורין. דחצר אינה קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו אבל הוא אסור לאכול אלא במקום שעושי' הקציעות משום דבמקומו ניכר שלא נגמר מלאכתו. ושלא במקומו אינו ניכר. ובניו מותרין אפי' במקו' שאין עושין בו הקציעות. שאין תלוי בהם לימלך וכיון שדעת אביהן לעשות מהן קציעות מותרין אבל הוא שבידו לימלך אינו מותר אלא במקום שעושי' הקציעות: אבל אם יש להם עליו מזונות. שקיצץ להן. דאינן אוכלין מן התורה. כיון שאינו גמר מלאכה דלא שכרן אלא להעבירן (ג) עד מקום שעושים הקציעות: הרי אלו לא יאכלו. דהוי מקח. ולגבי לוקח חשיבי כנגמרה מלאכתן שהלוקח עיניו במקחו (ד): ב המוציא פועליו לשדה. למלאכה אחרת ולא ללקוט פירות דהשתא () אין אוכלין מן התורה: אוכלין ופטורין. אם נתן להם דמתנה אינה כמכר (ה): ואם יש להן עליו מזונו'. שקיצץ להם: אוכלין אחת אחת וכו'. דלא הוי קבע: ולא מן המוקצה. כרי של תאנים: ג לעשות בזיתים. לעדור ולקשקש תחת הזיתים ולא ללקט דהשתא אינו אוכל מן התורה: ואם צירף. שנים ביחד חייב דהוי קבע: לנכש בבצלים. לתלוש העשבים הרעים שגדלים בתוך הבצלים: מקרסם. ממתק ודומ' לו יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ): ד ואפי' בצד שדה קציעות (יב). דמוכחא מלתא דמהך שדה נפול אפי' הכי מותרות משום גזל דמסתמא נתיאשו הבעלים מהן: ופטורות מן המעשר. כדין הפקר: ובזיתים ובחרובים חייבין. לפי שאין הבעלים מתיאשים מהן שמראיתו מוכיח עליו שמאילן זה נפל. אבל תאנה עם נפילתה נמאסת ולא ידיע מאיזה אילן היא (יד): אם דרסו רוב בני אדם. אם רוב אנשי אותה העיר דרסו כבר הגרוגרות שלהן בשדותיהן

עיקר תוי"ט

היה עושה ביחור זה לא יאכל ביחור אחר. הר"ש בשם הירו': (יד) וטעמא דמתני' דלעיל פשיטא ואח"כ מחלוקת דהכא ותני הא לית הלכתא כפתם כו' ומיהו נ"ל דלא כר"י עד כאן לא פטר בלקטות אלא כשאוכל אחת אחת ולא ליכף שתים דליכוף קובע למקח כדלעיל מ"ה. תוי"ט:

פרק ג (א) בניו ובני ביתו. בירוש' מבואר דלא מזונותיה עליו. הואיל והכילתה ליתה אלא מתנה בית דין. לא דמי להנהו דפועלים לפי שב"ד שההנו ותקנו מזונות לאשה. לא תקנו אלא שלענין מעשרות לא תהא אלא כמתנה: (ב) אוכלין. אם נתן להם: (ג) דהא דפי' ס"פ דלעיל דפועל אוכל מן התורה בתלוש שלא נגמרה מלאכתו היינו שלא נגמרה למעשר. ומיהו בשעת גמר מלאכה בעינן ולא להעבירן כו' ועיין מ"ב פ"ז דב"מ: (ד) כלומר ולא תולה עיניו בדבר אחר לגמרו של המלאכה אלא אוכלו כך כשהוא לוקחו: (ה) ועיין מ"א (פ"א) ממע"ש: () בפ' ב"ד הל"ע לומר שאף לפי כן דאף באוכלין מן התורה הדין כן. וכ"ה בר"ה בחבורו. (ו) אחת כו'. לפי שאין כאן דבר שיקבעהו בלא המקח ה"כ לא סגי המקח לקובעו קודם שנגמרה מלאכתו כמ"ש ס"פ דלעיל. ובי' לא יאכלו כמ"ש במ"ה פ' דלעיל: (ז) הקופה. דלגבי לוקח הוי כמוליך לשוק דסגי לקובעו כדתנן במ"ה פ"ק והלוקח עיניו במקחו כדלעיל: (ח) המוקצה. דמוקצה עשו אותו כמלקט. ירו': (ט) מקרטם. כמו מקרסם ומקרסם כמו מכרסם הר"מ וז"ש הר"ב ודומ' לו יכרסמנה כו': (י) עלה כו'. לבדו מן המחובר ולא יאחז הקלח בידו. פירוש: (יא) קליעות. גרגרים תלושים מאיזו אילן שיהיו הר"מ והר"ש מפ' שם הכלי שקולעין בו תאנים נקרא מוקצה: (יב) לפי גירסתו הוא על שם המקלועות שהם כמחללות שעליהן מייבשים אותם: (יג) גזל. ודוקא שמצא בדרך שאז ידוע שהבעלים נתייאשו לפי שרבים מלויים שם אבל אם מצאן בינו לבין חבירו אסירין משום גזל דלא נתיאשו שיודע שחבירו ילקטם. פירוש: (יד) שמתגלגלת ומשתנית בלורתם וכשמצא אותן תחת התאנה אינו מכיר אם מזאת התאנה נפלו וכשהוא או אם בלו ממקום אחר ואין לבעל התאנה בהם זכות ואין בהם משום גזל. הר"מ: (טו) אם דרסו. דגרוגרות קרויין כשיבשו קודם שנדרסו

ואם לאו פטור (יז). מצא פלחי דבילה חייב. שידוע שהן מדבר גמור. והחרובין עד שלא כנסן לראש הגג. מוריד מהם לבהמה פטור. מפני שהוא מחזיר (יט) את המותר: ה איזוהי חצר שהיא חייבת במעשרות. רבי ישמעאל אומר חצר הצורית. שהכלים נשמרים בתוכה. רבי עקיבא אומר כל שאחד פותח ואחד נועל פטורה. רבי נחמיה אומר כל שאין אדם בוש מלאכול בתוכה חייבת. רבי יוסי אומר כל שנכנס לה ואין אומר מה אתה מבקש פטורה. רבי יהודה אומר שני חצרות זו לפנים מזו הפנימית חייבת. והחיצונה פטורה: ו הגגות פטורין. אע"פי שהם של חצר החייבת. בית שער אכסדרה ומרפסת הרי אלו כחצר. אם חייבת חייבין. ואם פטורה פטורים: ז הצריפין והבורגנין והאלקטיות פטורין. סוכת גנוסר. אף על פי שיש בו רחים ותרנגולים פטורה. סוכת היוצרים. הפנימית חייבת. והחיצונה פטורה. רבי יוסי אומר כל שאינה דירת החמה (כ) ודירת הגשמים פטורה. סוכת החג בחג. רבי יהודה מחייב. וחכמים פוטרין: ח תאנה שהיא עומדת בחצר. אוכל אחת אחת ופטור ואם צירף חייב. ר' שמעון אומר אחת בימינו. ואחת בשמאלו. ואחת בפיו. עלה לראשה ממלא חיקו ואוכל: ט גפן שהיא נטוע בחצר. נוטל את כל האשכול. וכן ברמון וכן באבטיח. דברי רבי טרפון (כב). רבי עקיבא אומר מגרגר באשכולות ופורט ברמון. וסופת באבטיח. כסבר שהיא

בתמיהא (טז) היה לן למימר א'. מן הדרוסה הן וכבר נגמרה מלאכתן ומייב לעשר: פלחי דבילה. אחר שדורסו בעגול מפלקים העגול לכמה חלקין ויש בפלח הרבה דבלות דבוקות זו בזו: עד שלא כנסן לראש הגג לעשות מהן ערימה שהוא גרן של הרוצין למעשר כדתנן בפ' קמא: מוריד מהן לבהמה. אבל הוא לא יאכל (יח) שאין אוכלי' על המוקצה אלא במקומן כלומר הפירות שמוסיפין אותם ליבש שלא נגמרה מלאכתן אין אוכלים מהן אלא במקומן דשלא במקומן איכו ניכר שלא נגמרה מלאכתן ומיהו כשמאכיל מהן לבהמ' אפי' שלא במקומן. מתוך שאין הרוצין מאכיל בהמה מידע ידיע דלא נגמרה מלאכתן ולא יבאו כל כך: מפני שהוא מחזיר את המותר. למקום שמוטמן שם ליבש וכל היכא דמותרו חוזר לא טביל: ה איזה היא חצר שחייבת במעשר. שקובעת למעשר כמו בית: חצר צורית. שכן בצור היו מושיבין שומר בפתח החצר: כל שאחד פותח ואחד נועל. כגון שיש בחצר שני בתים לשני בני אדם וכשאחד מהן פותח פתח החצר. בא השני ונועל וכשאחד נועל השני מומחה בידו ופותח. נמצאת חצר שאינה משתמרת: ואין אומרים לו מה אתה מבקש פטורה. ואע"פ שאינו בוש לאכול בתוכה: והחיצונה פטורה. כיון שיש לפנימית דריסת הרגל עליה אינה משתמרת. וקיי"ל הלכה כדברי כולן להחמיר: ו ואע"פ שהן של חצר החייבת. והעלה הפירות לגג דרך חצר אעפ"כ לא טבלי הואיל ובשעה שהכניסן לחצר היה בדעתו להעלותן ולאכלן בגג. וה"מ כשיש בגג ד' אמות על ד' אמות. אבל אם אין בגג ד' אמות על ד' אמות בטל לגבי חצר: בית שער. אצל פתח החצר: אכסדרה. מוקפת משלש מחיצות ומקורה למעלה: מרפסת. מקום לפני העליות ויורדים מן העליות למרפסת. ומן המרפסת יורדים בסולם לחצר: ז הצריפים. אין להם גג אלא הקורות למעלה נוגעות זו בזו. והולכים ומתרחבים למטה: והבורגנים. כמין סוכה שעושין בשדות לשמור בהן פירות: והאלקטיות. סכות שעושים בימות החמה לצל. תרגום קיץ קייטא: סכת גינוסר. ים כנרת מתרגמינן גינוסר והוא מקום בארץ הגליל שפירותיו מרובים וטובים ויושביו עושים סכות ודרים שם כל זמן הפירות: אע"פ שיש שם רחים ותרנגולים. לא הוי קבע: סכת היוצרים. רגילים לעשות שתי סכות זו לפנים מזו. בפנימית מצניע קדרותיו ודר שם. ובחיצונה עושה מלאכתו ומוכר קדרותיו: כל שאינה דירת החמה ודירת הגשמים. וסכה פנימית אין היוצר דר בה בימות הגשמים הלכך פטורה ואין הלכה כרבי יוסי: רבי יהודה מחייב. ר' יהודה לטעמיה. דסבר סוכה דירת קבע בעינן (כא) וחייבת במזוזה. ואין הלכה כרבי יהוד': ח תאנה שהיא עומדת בחצר. אילן של תאנה שהוא עומד בחצר. והחצר קובעת למעשר: ואם צירף. שתים חייב: ר"ש אומר אחת בימינו. אפילו ג' כהאי גוונא לא הוי צירוף ופטור ואין הלכה כר"ש: עלה לראשה. לראש התאנה: ממלא חיקו ואוכל שם. ובלבד שלא יוריד לחצר: ט נוטל את האשכול. אוכל כדרכו ואין צריך לגרגר וכן ברמון אין צריך לפרט וכן באבטיח א"צ לספות פי' לחתוך חתיכות דקות: ר"ע אומר וכו'. והלכה כר"ע: כוסבר. כך שמה בערבי וגם זרע

שנדרסו: (טז) דקתני בבתים נדרסת ולהכי [illegible] מספי' כשכוב חרסים בשדות דאי נגמרה בשדות [illegible] הר"ש בשם הירו': (יז) וא"ל פטור. ימי' [illegible] אם דרוסה היא אם לא בתמיה. ומשני [illegible] טעמא מחמת הגלגל והיא דרוסה והיא נראים [illegible] דרוסה. טעמי' שהגלגל [illegible] והיא אינה דרוסה ונראים כדרוסה: (יח) וה"ה נמי בגן ואני אינו דלא סריך בר"ש אלא היכא דעדיין לא הובאו למקומן וזהו דמסיים ופירש טעמא לבהמה מתוך כו': (יט) מחזיר. ואות [illegible] שעבדי מאכיל הר"מ (כ"ל) שמאכילם בהמה אפי' קבע כשתוספי' מוזר אינה נשמעת רק לעבדים. כ"ש המ"ש כדי שלא מקשה ממ"י פ"ב דפיאה. ועיין בפרק דלקמן מ"ב): (כ) דירת החמה. כ"ל טעמא כדתנן ביומא ד"י דבית [illegible] לא מיקרי אלא בית חורף ובית קיץ. לפיכך לא מבולה. פירוש: (כא) כדאמר שם ביומא: (כב) דברי ר' טרפון. ומודה ר"ע:

ר"ש בני"ומקא דסכן בפ"ב מ"ו ונכתב בלסמו"ל. הר"ש: (כג) שנמלל. והכך לנו הפסנים שלומסין בגמס ונבנסים מבלי שיכשו לוסס. הר"ש: (כד)ונוטה כו'. מף לי"ן ספלנת. הר"ש: (כה) משום דבכולי גמלה סדינן מף בתר עיקרו פילטריך למימר דלענין מלקט זמנין דסדינן עיקר בתר מף סע"ג ובבתר עיקרו נמי סדינן הר"ש:
(ס) ז"ל לפי' במס' מכוס דסכדי עקלו בסר נוטו וססוכ לסוכלו בעקרו כלח לס כן בדלו מקודם שנכנס ע"כ. וסיין בסר"ש:
פרק ד (א) השולך. לרבוסח נקס שולק סוה פמוס שמנבל וכ"ס

שהיא זרועה בחצר. מקרסם עלה עלה ואוכל. ואם צירף חייב. הסיאה והאזוב. והקורנית שבחצר (כג). אם היו נשמרים חייבין:
י תאנה שהיא עומדת בחצר. ונוטה לגנה (כד). אוכל כדרכו ופטור. עומדת בגנה ונוטה לחצר אוכל אחת אחת פטור. ואם צירף חייב. עומדת בארץ ונוטה לחוצה לארץ. בחוצה לארץ ונוטה לארץ. הכל הולך אחר העיקר. ובבתי ערי חומה הכל הולך אחר העיקר. ובערי מקלט הכל הולך אחר הנוף. ובירושלים הכל הולך אחר הנוף:

פרק ד הכובש השולק (א) המולח חייב. המכמן באדמה פטור. המטבל בשדה פטור. הפוצע זיתים שיצא מהם השרף פטור. הסוחט זיתים על בשרו פטור. אם סחט ונתן לתוך ידו חייב. המקפה לתבשיל פטור לקדרה חייב. מפני שהוא כבור קטן: ב תינוקות שטמנו תאנים לשבת. ושכחו לעשרן. לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו. כלכלת שבת בית שמאי פוטרין. ובית הלל מחייבין. רבי יהודה אומר אף הלוקט את הכלכלה לשלוח לחבירו. לא יאכל עד שיעשר: ג הנוטל זיתים מן המעטן. טובל אחד אחד במלח ואוכל. אם מלח ונתן לפניו חייב. רבי אליעזר אומר מן המעטן הטהור חייב

גל ובלע"ז קולינדרי"ו: מקרסם. מסתך: הסיאה. בערבי סעתר"א ובלע"ז סוליי"ו: אזוב. בערבי זעת"ר: והקורנית. בערבי חב"ק ובלע"ז סדריל"ה: אם היו נשמרים חייבין. דלין סייב במעשר אלא אוכל ובמור: י אוכל כדרכו. מן הנוף העומד בגנה: אוכל אחת אחת. מן הנוף הנוטה לחצר: ואם צירף. הנים חייב: הכל הולך אחר העיקר. דסדינן נוטו בתר עיקרו. סוא מקום יניקת האילן: ובבתי ערי חומה הכל הולך אחר העיקר. אף הנוף הנוטה חוץ לחומה אם לא גאלו בתוך השנה נחלט לצמיתות כאלו היה בתוך החומה הואיל ועיקר האילן בתוך החומה סוא: ובערי מקלט הכל הולך אחר הנוף. אף אסר הנוף קאמר (כו) שאם עיקרו בפנים בתוך תחום ערי מקלט. ונופו נוטה חוץ לתחום כי היכי דבעיקרו לא מלי גואל הדם קטיל ליה לרולח. בנופו נמי לא מלי קטיל ליה. דסדינן נוטו בתר עיקרו. ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים. כי היכי דבנופו לא מלי קטיל ליה. בעיקרו נמי לא מלי קטיל ליה. דסדי עיקרו בתר נופו לחומרא: ובן בירושלים הולך אחר הנוף לענין מעשר שני. היינו נמי לחומרא. דעיקרו בחוץ ונופו בפנים. כי היכי דבנופו לא מלי פריק דלין מעשר שהור נפדה בתוך ירושלים. בעיקרו נמי לא מלי פריק ליה ואי עיקרו בפנים ונופו בחוץ כי היכי דבמקום נופו לא מלי אכיל ליה בלא פדייה. ססרי הוא חוץ לירושלים. ה"נ במקום עיקרו אע"פ שהוא בפנים לא מלי אכיל ליה בלא פדייה (כז):

פרק ד הכובש ירקות או זיתים בחומץ או ביין וכן השולק או המולח אף בשדה חייב. שהאור והמלח והמוקס והתרומה והשבת והמכל המסחררת כ"א מאלו קובע למעשר: המכמן באדמה. המטמין פירות תחת הקרקע כדרך שרגילין להטמין פירות שאין מבושלים כל צרכן כדי שיתבשלו: והמטבל. פירות במלח או בציר או בחומץ ואוכל פטור. ואינו קובע למעשר. כמו הכובש או המולח. אלא אוכל מהן אכילת עראי ופטור מן המעשר: הפוצע זיתים. ממעך וכותש אותם כדי שילא השרף דהיינו המרירות שלהן: הסוחט זיתים על בשרו. לסוך גופו: לתוך ידו חייב. דמה שנתן לתוך ידו נחשב כאלו נתן לתוך כוס קטן דהיינו המסירה שהיין והשמן יורדים בה: המקפה לתבשיל. השולה ססולת שמעלה היין בעת רתיחתו נקרא מקפה ואם אחר שנתן יין בתבשיל הסיר מעליו הפרלנים והזגים שלפק למעלה קפוי עראי הוא זה ואינו קובע למעשר כאחר מקפה יין בעלמא. ובתבשיל נקט איירי. דאי בתבשיל כותס הא אמרי' שהאור קובעת למעשר ובלא הקפאה הוי נקבע למעשר משעת האור: לקדרה. דקית. קודם שנתן לתוכי התבשיל נתן בתוכה יין והקפא הוה ליה כמקפה בכור קטן וחייב: ב תינוקות שטמנו תאנים. בשדה דאי בבית בלא שבת נמי קבעת ונקט תינוקות לאשמועינן דיש להם מחשבה שאוכלת מתוך מעשיהם: לא יאכלו למוצאי שבת. דכיון שקבעום לשבת למעשר אסורים לעולם עד שיתעשרו: כלכלת שבת כלכלה מלאה פירות שיחדה לשבת: ובית הלל מחייבין. במעשר מיד אפי' קודם שבת דכיון שיחדה לשבת הוקבעה מיד: לשלוח לחבירו. נכבל מיד ולא יאכל עראי עד שיעשר. ואפי' לא שלחה לפי שכיון שיחדה לשלחה הוא מקפיד עליה כמו בכלכלת שבת. ואין הלכה כר"י: ג המעטן. מקום שמעטנין שם הזיתים כדי שיתרככו ויהיו ראויין לכותשם שמן: טובל אחד אחד במלח. שאין קובע אלא במלח ולירוף שתים ביחד. אם מלח ונתן לפניו חייב. וכגון שהפסדים הנוטלין מתם שאי"ם לו לסמך שם

את שמותר שהכל נעשה כל אותו שנשאר בידו (ג): מן הטמא פטור. דכיון שהטעמן כלו טמא [והאדם] מסלק טמא הרי הוא מחזיר את המותר: ד שותין על הגת. וכגון שמכניס מים לכסו ורוצו דליכא למגזר שמא יניח הכלי עליו וישתה מן לגת דמין לגת הוא קבע אסור לשתות: בין על החמין. בין שמוג היין בחמין בין שמוגו בצונן: ר"א ב"ר צדוק מחייב. גזר שמא יוליך מן היין שבגת לגת: על החמין חייב. שהוא קובע לפי שאינו יכול להחזיר המותר שמקלקל היין שבגת אבל על הצונן פטור שיכול להחזיר המותר והלכה כחכמים: ה המקליף. מפיל קליפתן: מקלף אחת אחת. שעורה אחת. ואוכל כשהוא מתוך הגורן אבל אם היה מתוך ידו לאחר קולף יותר פטור מפני שהוא מחזיר את המותר: המולל מלילות. המהבהב שבולין באור וממעכן בידו להפיל הסולת: מנפה. להפרים המוץ: מיד ליד. ומעביר ידו אחת לידו האחרת: ירקה פטור. שהזרע עיקר

חייב ומן הטמא פטור. מפני שהוא מחזיר את המותר: ד שותים על הגת. בין על החמין בין על הצונן פטור דברי רבי מאיר. רבי אליעזר ברבי צדוק מחייב. וחכמים אומרים על החמין חייב ועל הצונן פטור: ה המקליף שעורים. מקלף אחת אחת ואוכל. ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב (ג). המולל מלילות של חטים מנפה מיד ליד ואוכל. ואם נפה ונתן לתוך היקו חייב. כסבר שזרעה לזרע ירקה פטור. זרעה לירק מתעשרת זרע וירק. ר"א אומר השבת מתעשר זרע וירק וזירין. וחכ"א אינו מתעשר זרע וירק אלא השחלים והגרגר בלבד: ו רבן שמעון בן גמליאל אומר. תמרות של תלתן. ושל חרדל ושל פול הלבן. חייבות במעשר. רבי אליעזר אומר הצלף מתעשר תמרות. ואביונות. וקפרס. רבי עקיבא אומר אין מתעשר אלא אביונות מפני שהן פרי:

פרק ה

א העוקר שתלים מתוך שלו ונטע לתוך שלו פטור. לקח במחובר לקרקע פטור. לקט לשלוח לחברו פטור. ראב"ע אומר אם יש כיוצא בהם נמכרין בשוק הרי אלו חייבין: ב העוקר לפת וצנונות מתוך שלו ונוטע לתוך שלו לזרע. חייב מפני שהוא גרנן. בצלים משהשרישו בעליה טהרו מלטמא. נפלה עליהם מפולת והם מגולים. הרי אלו כנטועים בשדה: ג לא ימכור אדם את פירותיו משבאו לעונת

וכ"מ הגמ': (ב) וכשמחזירי מספרגים השמלים. והמתם שנטל דקדק שלא ישום שבא יתום מגמו היינו לומר שנעם בזן ונטלן. א"כ פרן שנטלן בגמרת' עכ"ל. ... לו שנתן ט שבידו. תר: (ג) אם קלף כו'. משמע אפי' א' א' דר' ... דוקא גליף ונתן לתוך ידו קסי"ל כיעה וזה דעם רש"י בגילה דר"ע והתוס' כתבו דלא נהילא דמשמע שהטעם מפני שהוא גמר מלאכת שולי' והוא קולף הרבה בידו. ור"ל דהגה לרמז דולפא נקט דכשמלפרך גותנם לתוך ידו. והרבה דנקט הפרי לאו דוקא דנחמים ס"ל. תוי"ט:

פרק ה (א) ותמידהו לי מלי מעשר שייך בנטיעות. ור"ל שכלי"ע כעוקר שתלים נטיעות לפ"מ שיש נכס פירות. ל"ע המעקר שתלים היינו בצלים ובר"ש שמדן הגרים אשר בלאנו שמני שולפים אותו ומטעים אותו במקום אחר ומשגבין וגדלין יותר. תוי"ט: (ב) לי הר"ם לקח במחובר פטור דאין מקום קובע במחובר. אבל שלום חורה דמחובר קובע אע"פ שלא נגמרה מלאכתו והמנו"ס הר"ש דלעיל בפ"ב מ"ה: (ג) ולא נקט שנה לפטור כמו דנקט בפיסא שנה לחובה. ובירוש' משום דגם לשנין שנה פטור: ולגבי

ירקה לא חשיב אלא כיון ליזרע: מתעשר זרע וירק. חייב לעשר בין אבל הזרע בין אבל העלין ירק אות שהן: השבת. כך שמה בערבי ובלע"ז אניט"ו: וזירין. זמרות ואפי' זרעה מתם מתעשרת זרע ירק חירים לפי שעשבת שמה זמרות אלוכות אבל הכוסבר אינה מתעשרת זירים אלא זרעה שהלה עיקר: אינו מתעשר זרע וירק. אם זרע אתם ולא עירם: השחלים. בערבי חבליש"אר ובלע"ז קרישו"ן: והגרגיר. כך שמו בערבי ובלע"ז אירוג"א והלכה כחכמים: ו התמרות של תלתן. יש מפרשים נולדו שמתן כעין שים לגפנים וסן נאכלים. ור"ת כשמתחיל הגבעול לצמוח נראה במקום לצימתו כמין גרגיר וזוקרא תמרה כדאמרי' סוכה [לג.] גבי הדס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה. ותלתן וחרדל ופול הלבן שגרעין אוכל: הצלף. בלע"ז קאפרי': תמרות. עלין שבו. וים מפרשים הפרס: ואביונות. הוא עיקר הפרי. וקפריסין הוא שומר הפרי: ר"ע וכו'. והלכה כר"ע:

ה העוקר שתלי'. נטיעות אשר שלמטו תגלנו קלם עוקרין אותן ושותלין אותם בגרים (א) והם מתעבים ומתגדלים שם: פטור. אפי' כלם פני הבית מפני שעדיין לא נגמרה מלאכתן: לקח במחובר לקרקע. הקונה פירות כשהן מחוברין פטור. שאין מקום קובע למעשר אלא בקונה במחובר (ב): לקט. שאין לשלוח לחברו פטור: אם יש כיוצא בהם נמכרין בשוק. חשיבי כלקח מגמרה מלאכתן ואין הלכה כראב"ע: ב ונוטע בתוך שלו. לזרע [שיגדל] בהם הזרע במקום נטיעתן: מפני שהוא גרנן. עקירתן הוא גרנן שאין להם גורן אחר לחשיב במעשר דזרען פטור מן המעשר דכתיב (ויקרא כז) זרע הארץ ולא כל זרע שהם לזרעוני גינה שאין נאכלין ונמצא שנגמרה מלאכתן ואסור לאכלן עד שיעשר: טהרו מלטמא. דמחוברין דמו והתורה רבתה בפסול זרעים דכתיב (שם יא) על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור אבל לכל שאר מילי כתלושין דמו ונפקתן להו למעשר ולשביעית (ג) ואפי' לפסח מותרי' דוקא השרישו בעליה תחיים עפר שמנוחה אבל השרישו בקופה כתלושים דמי סן לענין טומאה: והן מגולים. שעלין שלהן כלבן ילמן כנטועים בשדה דמו והמתלם מהן בשבת חייב והיינו בנטועים ובמנבסורים: ג לא ימכור אדם פירותיו

(ד) ולגבי. שאין ללקוח ממנו מעיש: (ה) בלבו. ואף שאין בלבו שהוא בית דין שם. שמפקיע ומחזקת בשכונה הכיעים שלומד לר"ל שבעל הא קחיינן שלא עישר כפי שידר על שנו מדברי. פירוש: (ו) ולפי שאין לך כל שעה ששה שאין בו משרי מלקח. מבריא מהבל ומלק שבליפי שכר לכהן או ללוי. פירוש:

(ז) כ"י מחייב. והיינו במעשר שבל בשכומה לא כדאמר לעיל מ"ה השורש בלבו על שבל. הכ"ש בשם הימ'. עוד שמא עד כאן לא מחייב כ"י אלא מניה וביה. אבל מהלמא לא דלמא אמי לאפטורי מן החיוב על הפטור כו': שלפניהן

וכו'. דקשבר משום ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט): ואם בכרו. אם יש בהן בכורות שהגיע לעונת המעשרות והשאר לא הגיע נוטלן ומוכר את השאר: ד תבנו. שבולין שדושו ופעמים נשאר בו חטין: גפתו. פסולת של זיתים: זגין. פסולת של ענבים: להוציא מהן משקין. שגפתו וזגיו ראויין להוציא מהן משקין: (ז) על הקטועים. שבולין קטועין שלא נדוש ועל הצדדין. לצדי הכרי וכן התורם בכור בלבו מה שבמלכנים ועל מה שבזגין. והתורם בבי הבד בלבו על מה שבגפת: ה הלוקח שדה ירק. מן הנכרי בסוריה שם הלכות בכנם דו כגון דנשק ואכה נכרי וארם צובה ובנוהל דברים שאסור כאלו יבראל ובמקלתן לא: אם עד שלא בא לעונת המעשרות חייב. הוא תבואה בהיים לידי ישראל הכ ברשותו של ישראל הכ אבל אם הגיע עת הפירות בשות הנכרי. פטור דנכבר אם עבור סורי

לעונת המעשרות למי שאינו נאמן על המעשרות. ולא בשביעית למי שהוא חשוד על השביעית. ואם בכרו. נוטל את הבכורות ומוכר את השאר: ד לא ימכור אדם את תבנו. ואת גפתו. ואת זגיו. למי שאינו נאמן על המעשרות להוציא מהן משקין. ואם הוציא חייב במעשרות. ופטור מן התרומה. שהתורם בלבו (ה) על הקטועים ועל הצדדים. ועל מה שבתוך התבן: ה הלוקח שדה ירק בסוריא. אם עד שלא בא לעונת במעשרות חייב. ומשבא לעונת המעשרות פטור ולוקט כדרכו והולך. ר' יהודה אומר אף ישכור פועלים וילקט. אמר רשב"ג בד"א בזמן שקנה קרקע. אבל בזמן שלא קנה קרקע. אם עד שלא בא לעונת המעשרות פטור. רבי אומר אף לפי חשבון: ו המתמד ונתן מים במדה ומצא כדי מדתו פטור. רבי יהודה מחייב (ו). מצא יתר על כדי מדתו. מוציא עליו ממקום אחר לפי חשבון: ז חורי הנמלים שלנו בצד הערימה החייבת הרי אלו חייבים. שידוע שמדבר הגמור גוררין כל הלילה: ח השום בעל בכי. ובצל של רכפא. וגריסין הקילקין. והעדשים המצריות. רבי מאיר אומר אף הקרקס. רבי יוסי אומר אף הקטניות. פטורים מן המעשרות ונלקחין מכל אדם בשביעית. זרע לוף העליון זרע כרישים. זרע בצלים. זרע לפת וצנונות. ושאר זרעוני גנה שאינן נאכלים. פטורים מן המעשרות. ונלקחין מכל

כנויס יפיד ונאו במיה כנוס: ולוקט כדרכו. ופטור מלעשר אף מה שנוסף ברשותו אבל פועלים לא ישכור. דמייבין דלהא אתי למעבד הכי אף בשדה שלקח עד שלא בא לעונת המעשרות. ורבי יהודה לא גזר: פטור. כיון שאין לו בגוף הקרקע כלום: רבי אומר אף לפי חשבון. אמילתיה דתנא קמא קאי והכי קאמר כי היכי דמחייב אם לקח עד שלא בא לעונת המעשרות לעשר על הכל הכי נמי נמי אם הגיע לעונת המעשרות' לעשר לפי חשבון בנתוסף ברשותו כגון אם היאו שליש ביד הנכרי פי לעשר על שני שלישים שנתוספו ברשותו (ו). והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ו המתמד. הנותן מים בחרצנים ובזגין או בשמרי' עכ"א נתמד והכא ממיירי בנותן מים בשמרי' דוקא: ומצא כדי מדתו. דוקא כדי מדתו דאפילו נתן ג' כדות של מים ומצא ג' ומלי פטור עד שיתן ג' וימצא ד': פטור. ומע"ג דמכים יהבי בהו טעם פטור דטעם שמרים של פסל לא חשיב טעם גמור אלא קיוהא בעלמא: רבי יהודה מחייב. דסבר אי אפשר שיצאו כל המים לחוץ אלא נשאר מלי כד של מים בת בשמרים ונמצא שאלו הג' כדות ומלי שיצאו יש בהן כד א' של יין ושנים ושלי מים. והוו כיין מזוג בדך מזיגת היין. ואין הלכה כרבי יהודה: מצא יותר מכדי מדתו. והוא דרמא תלתא ואשכח ארבעה: מוציא עליו ממקום אחר. אף התקום אמר כלותר לא מיבעיא מיניה וביה דברי אלא ממקום אחר יכול לעשר לפי חשבון היתר על מדתו: ז שלנו. לינת לילה: הערימה החייבת. שכתחייבה במעשר כההיא דתנן בפרק קמא ואם אינו ממרח משיעמיד ערימה: ח השום בעל בכי. שם שריף שהאוכלו בוכה ועיניו זולגות דמעות ול"א שום הגדל בכר שאצטון שכן בערבי קורין לנצטון בע" רכפא. שם מקום: גריסין הקילקין. גריסין כל מיל הבאים מן הקילקי שם מקום הן מרובעות כלח בגגעי' כגרים הקלקי המרובע: ועדשים המצריות. כאמן אחד מד' ואמינן הללו כנם הם ונדגרי ושזקתן מן ההפקר לפי שאינן נזרעים בגינה לפיכך פטורים מן המעשרות: אף הקורקס. בעי קנקמים והוא מין ממיני הכרוב: הקוטניות. ממיני הגדלים והלכה כחכם מהנה: ונלקחים מכל אדם. אף מן החשודי למכור פירות שביעית: זרע הלוף העליון. אמי שנופתי הלוף השומם. אם הלוף שפסם חייב. ורמב"ם פי' שהגבעה נפורשת זרע העליון של לוף ונוף הוא ממיני הבצלים

בהפ"ש

מכל אדם בשביעית. שאף על פי שאביהן תרומה (ח) הרי אלו יאכלו:

סליק מסכת מעשרות

שאע״פ שאביהן תרומה. אע״פ שאסור מכל אלו זרעוני גינה שאינם נאכלים הן תרומה. חכמים. הרי הגדולים נאכלין ולא אמרינן גדולי תרומה תרומה אלא כשהזרע הזרוע הוא מדברים הראוין לאכילה. שאביהן הזרע שהוא אב למה שגדל ממנו:

סליק מסכת מעשרות

(ח) שאביהן תרומה. כפה״מ דאע״ג דאין ניכר שהקן פסוק ולבונות מתוך שלו ומשום לפקן שלו לגוע ס״ש מפני גורנן. ואם עשאן תרומה ונעשו לגוע הזרע לזרים. תוי״ט:

סליק מסכת מעשרות

כתב הרמב״ם סידר אחר מעשר ראשון מעשר שני על סדר מעלתה:

מסכת מעשר שני

פרק א

מעשר שני אין מוכרין אותו. ואין ממשכנין (ב) אותו. ואין מחליפין אותו. ולא שוקלין (ג) כנגדו. ולא יאמר אדם לחברו בירושלים הילך יין ותן לי שמן. וכן שאר כל הפירות. אבל נותנין זה לזה מתנת חנם: **ב** מעשר בהמה אין מוכרין אותו תמים חי. ולא בעל מום חי ושחוט ואין מקדשין בו האשה. הבכור מוכרין אותו תמים חי (ה). ובעל מום חי ושחוט. ומקדשין בו האשה. אין מחללין מע״ש על אסימון. ולא על המטבע שאינו יוצא. ולא על המעות שאינן ברשותו: **ג** הלוקח בהמה לזבחי שלמים. או חיה לבשר תאוה. יצא העור לחולין (ו). אף על פי שהעור מרובה על הבשר. כדי יין סתומות. מקום שדרכן למכור סתומות (ז). יצא קנקן לחולין

מעשר שני אין מוכרין אותו. לפי להוליכו לירושלים לפי שהוא קדש ומשם ונתכיתין כי מאיר (א) דאמר מעשר [שני] ממון גבוה הוא: ואין מחליפין אותו. לא יאמר לו הילך יין ותן לי שמן. שמן ותן לי יין: ואין שוקלין כנגדו. סלע של חולין כנגד סלע של מע״ש משום בזיון מצוה: ולא יאמר אדם לחברו בירושלים. לעיל איירי חוץ לירושלים והכא קמשמע לן. דאפילו בירושלים שקונין בדמיו מאכל ושתיה אינו רשאי להחליף: וכן שאר כל הפירות. אפילו אותן פירות דמעשר דידהו לא הוי אלא מדרבנן: אבל נותנים זה לזה מתנת חנם. כגון שמזמינו לאכול עמו על שלחנו ודברי הכל היא אבל לתת לו במתנה ממש לדברי האומר מתנה כמכר דמי (ד): **ב** אין מוכרין אותו. דגמריך גאולה גאולה מחרמים נאמר במעשר (ויקרא כז) לא יגאל. ונאמר בחרמים (שם) לא ימכר ולא יגאל מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו: תמים חי. והוא הדין נמי שחוט שנאמר לא יגאל אינו נמכר לא חי ולא שחוט לא תמים ולא בעל מום. אלא תמים שלמו ודמו קרבין על גבי המזבח. והבשר אוכלין אותו הבעלים בירושלים. ובעל מום אוכלים אותו הבעלים בכל מקום. ואיידי דבעי למתני סיפא גבי בכור מוכרים אותו תמים חי תני נמי רישא תמים חי: ואין מקדשין בו האשה. דהוי כמכר: הבכור מוכרין אותו תמים חי. משום דבבכור כתיב (במדבר יח) לא תפדה אבל נמכר הוא: ומקדשין בו האשה. דממונו של כהן הוא ומותר למוכרו: אסימון. מטבע שאין עליו צורה ואין מחללין עליו מע״ש דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך כסף שיש עליו צורה: ולא על המטבע שאינו יוצא. דכתיב (שם) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך. פרט לכסף שאינו יוצא שאינו יכול לקנות ממנו מה שהוא רוצה: ולא על המעות שאינן ברשותו. כגון שנפל כיסו לים הגדול אינו יכול לפדות מע״ש על מעות שבתוכו שהוא צריך לצור מי שפשט על פני המים להוציאו: **ג** הלוקח בהמה לזבחי שלמים. וממעות מע״ש קאמר דהוא עיקר הלכות מעות מע״ש לקנות מהם שלמים דילפינן שם שם מגזירה שוה מהר עיבל: וחיה. שאינה ראויה להקרבה ולקחה ממעות מעשר שני לאכול אותה בשר תאוה כלומר חולין: יצא העור לחולין. ואין צריך לאכול דמיו בירושלים: יצא הקנקן לחולין. ואין צריך למכרו ולאכול דמיו בקדושת מעשר בירושלים וה״ה כשהמוכר וסקונה

פרק א (א) וב״ה נמי סברי דממון גבוה הוא אמ״ג פ״ה: (ב) ולא כו׳. מפני שכתוב בו ברכה. ירו׳: (ג) ולא שוקלין. לפי לנהוג עליהן מע״ש שמא לא יטון משקלותיו ולא יחלל. עי׳ בשבת ד׳ ד״צ וכ״ב פירות נגד פירות. הר״ש: (ד) ונ״ל דזוקא לענין לתת במתנה מע״ש פליגי. אבל אפשר ויכול להיות דלקבוע למעשר כולי עלמא מודו דאין מפני קדושת כמכר וכבני פסוקות ע״פ פ״ב. ומ״ב פ״ג דמעשרות. תוי״ט: (ה) הבכור מוכרין כו׳. וא״ת כיון שהבכור לכהן מה תועלת לזה שקנאו. הנה התועלת כי אם נפל בו מום והוא אכלו יאכל אותו הקונה אותו. הל״מ. ומפני בזמן הזה דבזמן המקדש אין מוכרין אותו תמים שעומד לקרבן ואין לכהן זכות בו כדאי׳ בפ״ק דתמורה. ומשום הכי לא מצי קתני שאינו דתמים שהוא באין בזה יקבר כדתנן פ״ה דבכורות. תוי״ט: (ו) יצא העור לחולין. כלהו נפקא לן בגז״ש דעירובין דתני׳ בבקר מלמד שלוקחים בשר על גבי עורו ובצאן מלמד שלוקחין צאן ע״ג גיזותיה וביין מלמד שלוקחין יין ע״ג קנקנו. ובשכר מלמד שלוקחין שכר מתמדו. ומיתורא דבי״ש דרשו והיה לבשר שלוה דנקנה אגב העור וקל״פי לגוזים ילפי׳ בזה שלים. הר״ש: (ז) שדרכן למכור סתומות. שלא כשמוכרין הקנקן

לחולין. האגוזים, והשקדים. יצאו קליפיהם לחולין. התמד עד שלא החמיץ אינו נלקח בכסף מעשר. ומשהחמיץ נלקח בכסף מעשר: ד הלוקח חיה לזבחי שלמים. בהמה לבשר תאוה. לא יצא העור לחולין. כדי יין פתוחות. או סתומות. מקום שדרכן למכור פתוחות. לא יצא קנקן לחולין. סלי זיתים. וסלי ענבים עם הכלי. לא יצאו דמי הכלי לחולין: ה הלוקח מים ומלח. ופירות המחוברים לקרקע. או פירות שאינן יכולין להגיע לירושלים. לא קנה מעשר. הלוקח פירות שוגג. יחזרו דמים למקומן. מזיד יעלו ויאכלו במקום. ואם אין מקדש ירקבו: ו הלוקח בהמה שוגג יחזרו דמיה למקומן. מזיד תעלה ותאכל במקום. ואם אין מקדש תקבר (יא) על ידי עורה: ז אין לוקחין עבדים. ושפחות. וקרקעות. ובהמה טמאה מדמי מעשר שני. ואם לקח יאכל כנגדן (יג). אין מביאין קיני זבים, וקיני זבות. וקיני יולדות. חטאות ואשמות. מדמי מעשר שני. ואם הביא יאכל כנגדם. זה הכלל כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני יאכל כנגדו:

פרק ב מעשר שני ניתן לאכילה ולשתיה ולסיכה. ולאכול דבר שדרכו לאכול

בקנקן עם היין. פירוש: (ח) ובפי' בהרא דמעשרות מ"ו פירש דק בשמרים: (ט) ולקמן במ"ה הביא ברייתא דממעט מים ומלח מגדולי קרקע ופי' הר"ע שהמים יסוד בעולם והמלח אדמה שלוחה אבל הך דהכא בברייתא בפ' בכ"מ ד' כ"ז וכו'. ול"ל דהך ברייתא סברה שלע"פ שהמי' נקיים מספקא לאכן ככתוב במעשה בראשית ולא מקרקע גדלי. מ"מ הואיל ונובעים הם מהארץ וגדלין כאלו גדלים ורבים מן הקרקע אצטריך למעוטינהו משום דלא הוי פירי מפירי. וכן לפוטר המלח שהוא מים מכונסים. תוי"ט: (י) כלו' דתנן בסדי כר'. ומש"ה לא מצי המוכר לטעון דלאו מזיד הוא. אבל ה"ל במתניתין דל"ב במתני' דלקמן דמוקי לה הר"ב בגרם לו במזיד לוקמיה בלישנא במתניתין כן נ"ל. תוי"ט: (יא) בקבר. אם מתה כ"כ הר"ע. [?] מן גמ"ג מיי"ש: (יב) ולא [?] לת"ב דילאה העור לחולין דיהיב לזבחי שלמים נחמים והן עיקר בבשר. אבל הכא [?] כ"ל כאלו שהוא כאלו לא [?] עיקר בבשר. תוי"ט: (יג) יאכל כנגדן. שיאכל אלו המעות [?] הטן שביד המוכר וכולה [?] משום קנסא כדמוכח [?] כב"י ב"ב דקדושין דל"ו: פ"ק ב (א) ומיהו בפי' יהי"ל צריך [?] כו'. ומפיק אלא יליף

והקונה הדיופים ואין נותנים עליהם אלא בנשא לאכול וביין לשתו'. אבל אם אחד מהם מזמן לעבד שידרי או יאכל סרם דעכשיו ולאי נותן עיניו בעורו או בקנקנין עשה כקונה זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ולא יצאו לחולין: התמד. פסולת של ענבים שנתן עליהם מים (ח): אינו נלקח בכסף מעשר דחשיב כמו מים. ולא בעינן פרי מפרי וגדולי קרקע (ט): נלקח בכסף מעשר. דכיון שהחמיץ חשיב אוכל. והוא דרמא תלתא ואשכח ארבעה: ד הלוקח חיה לזבחי שלמים. ואין קרבן בא מן החיה דכתיב (ויקרא א) מן הבקר ומן הצאן: ובהמה לבשר תאוה. חכמים גזרו שלא יקח בהמה ממעות מע"ש אלא שלמים. לפי שכשהותרה היה מותר ליקח בהמה לבשר תאוה כיון שראו שהיו הכל לוקחים בהמה לבשר תאוה ומקריבים אותה מעל גבי המזבח חזרו ואמרו לא יקחו: אין העור יוצא לחולין. כלומר אינו בתורת א דינא יצא לחולין אלא לא קנה מעשר לא החיה ולא הבהמה דנעשה כקונה שור לחרישה בדמי מעשר דלא קנה מעשר: לא יצא הקנקן לחולין. כיון שכהנו למכור היין בלא הקנקן: לא יצאו דמי הכלי לחולין. לפי שדרך למכור בלא הכלי: ה הלוקח מים ומלח וכו'. מים ומלח אין נקנים בכסף מע"ש דכתיב (דברים יד) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר שהוא אוכל וגדולי קרקע. דבקר וצאן גדלים מן העשבים שהם גדולי קרקע ותלוש. ודבר המתקיים עד שמוליכין לירושלים. אף כל דבר שהוא אוכל וגדולי קרקע ותלוש. ודבר המתקיים. יצאו מים ומלח שאע"פ שהן אוכל אין גדולי קרקע. יצאו פירות המחוברים לקרקע. שאינן תלושים. יצאו פירות המרקבים קודם שיגיעו לירושלים שאינן דבר המתקיים. בכל אלו אין נקחים בכסף מעשר: לא קנה מעשר. ולא חלה קדושת מעשר על הדבר הקנוי ולא יצאו המעות לחולין: הלוקח פירות שוגג. שלא היה יודע שמכסף מעשר הוא קונה: יחזרו דמים למקומן. המוכר נוטל פירותיו ומחזיר הדמים משום דהוי כמקח טעות שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר לא היה לוקח בהם פירות שלא משום טורח דרך וכיון דשוגג הוא בטל מקח (י): מזיד. שידע שכסף מעשר הוא: יעלו ויאכלו במקום. אשר יבחר ה' כלו' בירושלים: ואם אין מקדש ירקבו. שהדבר הקנוי בכסף מעשר אינו נפדה טהור בריחוק מקום כדתנן לקמן בפ"ג: ו תקבר עי' עורה. עם עורה (יב) לפי שגם עורה אסור: ז אין לוקחין עבדים וקרקעות. לפי שאינן אוכל ורחמנא אמר (דברים יד) בבקר ובצאן ואכלת שם: יאכל כנגדן. כנגד מעות מעשר שני שהוציא בדברים הללו יוציא משלו ויקח דבר שהוא אוכל ויאכל בקדושת מעשר בירושלים. והכא איירי כשנכרם המוכר ומשום הכי לא תנא יחזרו דמים למקומן. אי נמי מתני' איירי במזיד. אבל שוגג יחזרו דמים למקומן: קיני זבים וקיני זבות. שתי תורים או שני בני יונה שחייבין הזבים והזבות להביא וקיימא לן דכל דבר שהוא חובה אינו בא אלא מן החולין שאין אדם פורע חובו ממעות מעשר שני:

פרק ב מע"ש ניתן לאכילה ולשתיה. דכתיב (שם) בבקר ובצאן וביין ובשכר ואכלת שם ושתי' בכלל אכילה (א) וסיכה

ותירוש כשתיה דכתיב (תהלים קט) ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו: לאכול דבר שדרכו לאכול. שאם קנה בכסף מעשר פת ותבשיל יין וסקרים. תבשיל ופת אין משיכין אותו לאכול דבר שאין דרכו לאכול כדי שלא יפסידו מעות של מע"ש. אי נמי בקש לאכול תרדין לשין היין או לכוס שמן שיות אין שומעין לו כיון שאין דרכן לאכלן כך: אין מפטמין את השמן. לשום בתוכו עיקרין ולשוי בשמים משום דגלוי השמן ואזיל לאבוד שהבשמים אינן נאכלין: ואין לוקחין בדמי מעשר שני שמן מפוטם. משום דבעינן דבר השוה לכל אדם וזה אינו אלא למפונקים ולמעונגים: אבל מפטם הוא את היין. לפעמים שמטלין וכולא בהן: נפל. לתוך יין של מעשר שני כשהוא חוץ לירושלים דבש ותבלין והשביחו חולקין את השבח לפי חשבון כגון אם היין שוה שני סלעים ודבש ותבלין שוין סלע והשביחו ועמדו על ד' סלעים פודה את היין בשני סלעים וחצי סלע: קפלוטות. כרתי פורי"ש בלע"ז: השבח לשני. ופודה את כולה בשויו ואין חולקין השבח לבעלים של חולין. אלא כל השבח למעשר שני לפי שאין שבח עצים ניכר בפת: כל ששבחו ניכר. השבח החולין ניכר במעשר שני שהוסיפו החולין על המעשר במדה ובמשקל אבל אם לא הוסיפו אלא בטעם אמרי' שנתעלה בדמים מחמת הטעם אין זה שבחו ניכר: ב ר"ש אומר אין סכין. קסבר לא ניתן שמן של מע"ש לסיכה (ד) אלא לאכילה בלבד: אם הקל בתרומה. שהתם מודה דמותרת בסיכה כדתנן בפרק שמיני דתרומות וכן במעשר. וכן במע"ש. ולא קא מפלגה בתרומה: שהקל בכרשינין ובתלתן. של תרומה יותר ממעשר שני כדבעינן למימר לקמן הלכך דין הוא נמי שנקל בסיכה גבי תרומה ואין הלכה כר"ש: ג תאכל צמחונים. כשהן ירקות לפני ולא יניחם עד שיגדלו ולא יהיו ראויות לאכילה (ז) אבל בתרומה שאכל בין נמצוק בין יבשים: ב"ש אומרים כל מעשיה בטהרה. אע"ג דתלתן לאו אוכל גמור הוא ואין תרומה נוהגת בו אלא לפי שנאכל לקנת בני אדם הלכך נאסר בטומאה מ"מ לב"ש צריך שיהיו כל מעשיה בטהרה ובנטילת ידים כדין כל שאר אוכלי של תרומה שהנוגע בהם צריך נטילת ידים. וטעמא כדי שידעו שהם תרומה ולא יאכלו לזרים: חוץ מחפיפתו. שאלו כשהיו יכולין לחוף בהן ראש וכך היה דרכן לחוף ראשן בתלתן: כל מעשיה בטומאה חוץ משרייתה. במים. שצריך לשרותן בטהרה. שאם שורה אותן בלא נט"י שרייתן מכשירתן לקבל טומאה. והוא מטמאה מיד בידיו. ואסור זה בלבד משום שיהא כדי שידעו שהיא תרומה: ד כרשיני. בלשון ערבי כרסנ"ה ואינם מאכל אדם אלא מדוחק בשנת רעבון: ונכנסים לירושלים ויוצאים. אע"ג דבשאר פירות קיימא לן דמע"ש שנכנס לירושלים אין יכולין להוציאו משם. בכרשינין הקילו: יתחלקו לעיסות. ואינו כשאר מעשר שנטמא שפודין אותו ואוכלין חוץ לירושלים. אבל כרשינים לפי שאינן מאכל אדם אין פודין אותן דקי"ל אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים הלכך יתחלקו לעיסות טהורות של מע"ש וישימו בכל עיסה ועיסה מן הכרשינין הללו שנטמאו פחות מכביצה דאוכל פחות מכביצה אינו לא מיטמא מספרים ולא מטמא אחרים וככה יאכלו אותן: וחכ"א יפדו. כשאר מע"ש והלכה כחכמים:

לאכול. לסוך דבר שדרכו לסוך. לא יסוך יין וחומץ. אבל סך הוא את השמן. אין מפטמין שמן של מעשר שני. ואין לוקחין בדמי מעשר שני שמן מפוטם. אבל מפטם הוא את היין (ב). נפל לתוכו דבש ותבלין והשביחו. השבח לפי חשבון. דגים שנתבשלו עם הקפלוטות של מעשר שני והשביחו. השבח לפי חשבון. עיסה של מעשר שני שאפאה והשביחה. השבח לשני. זה הכלל (ג) כל ששבחו ניכר השבח לפי החשבון. וכל שאין שבחו ניכר השבח לשני: ב רבי שמעון אומר אין סכין שמן של מעשר שני בירושלים. וחכמים מתירין. אמרו לו לרבי שמעון אם הקל בתרומה חמורה. לא נקל במעשר שני הקל. אמר להם מה לא * (אם) הקל בתרומה (ה) החמורה מקום שהקל בכרשינים ובתלתן. נקל במעשר שני הקל מקום שלא הקל בכרשינין ובתלתן: ג תלתן של מעשר שני תאכל צמחונים. ושל תרומה. בית שמאי אומרים כל מעשיה בטהרה חוץ מחפיפתה. ובית הלל אומרים כל מעשיה בטומאה חוץ משרייתה: ד כרשיני מעשר שני יאכלו צמחונים. ונכנסין לירושלים ויוצאין. נטמאו רבי טרפון אומר יתחלקו לעיסות וחכמים אומרים יפדו. ושל תרומה בית שמאי

אומרים.

* פ"א ל"ג

ילפינן שכל שכר מגזיר מה לשלן יין אף כאן יין: (ב) אבל פי'. כ"ל לפי שאין היין נבלע בהם. אבל הם מוסיפים טעם את היין. תוי"ט. ול"נ דהיין שוהין עם הדבש והבשמים. ומפה"מ בשמן. תי"ח: (ג) זה הכלל. ל"ד לשבח עצים דתי"ט בית הגרלה כו' דיה שבח עצים בשם שהם ליגורי הגלה וכו'. פרי"ש: (ד) ועל פי זה מקשה הר"ש דא"כ הוה ליה למימר כשם שאין סכין מע"ש ולמה לו להזכיר בירושלים. ומפרש הרש"ש שאסור לאדם לומר לחבירו בידו שהוא מקום מיוחד לאוליא מע"ש שימשה אותו בשמן של מע"ש ושמשה יד אותה והיה זה שכרו על המשיחה שמשחו ואינו מותר שישתכר אדם ממעות מע"ש. והחכמים מתירין זה כי הם אומרים שאין דמים למשיחת ידו ואין מקפידין בזה: (ה) מה לא כו'. פי' מה זה. לא כך אם הקל כו': (ו) שאלו כתב מאכלן לבהמה. ואם יעמדו יפה אוסם לבהמה ואין פודין מע"ש לבהמה. הרא"ש: (ז) אבוד מפרש דלאו דוקא לאו יבשים אלא אפשר להעוקי שילמדך דוקא לאכלן לאכילה משונה שפי כגון מלילות או ע"י

שרק

אומרי' שורין ושפין בטהרה ומאכילין בטומאה. ובית הלל אומרים שורין בטהרה. ושפין ומאכילין בטומאה. שמאי אומר יאכלו צריד. רבי עקיבא אומר כל מעשיהן בטומאה:
ה מעות חולין ומעות מעשר שני שנתפזרו. מה שלקט לקט למעשר שני. עד שישלים. והשאר חולין. אם בלל וחפן. לפי חשבון. זה הכלל המתלקטים למעשר שני. והנבללים לפי חשבון:
ו סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. מביא בסלע מעות ואומר סלע של מעשר שני בכל מקום שהיא מחוללת על המעות האלו. ובורר את היפה שבהן ומחלל עליה. מפני שאמרו מחללין כסף על נחושת מדוחק. ולא שיתקיים כן אלא חוזר ומחללם על הכסף:
ז בית שמאי אומרים לא יעשה אדם את סלעיו דינרי זהב. ובית הלל מתירין. אמר רבי עקיבא אני עשיתי לרבן גמליאל ולרבי יהושע את כספן דינרי זהב:
ח הפורט סלע ממעות מעשר שני. בית שמאי אומרים כל הסלע מעות. וב"ה אומרים שקל כסף ושקל מעות. ר"מ אומר אין מחללין כסף ופירות על הכסף. וחכמים מתירים:
ט הפורט סלע של מעשר שני בירושלים.
ב"ש

שורין. במים ושפך על הבשר בטהרה (ט) במטילת ידים שהשמש ידים שניות ופוסלות את התרומה: ומאכילין. לבהמה (י): יאכלו צריד. לשון יובש כמו נציד של מנחות שהוא מקום כל המנחה שלא הגיע שם שמן כלומר יאכלו יבשים שלא יטיל עליה משקה בשעת אכילה כדי שלא יהיה ניכר שהוכשרו לקבל טומאה: כל מעשיהם בטומאה. ואפי' השרייה. ואין הלכה כר"ע: ה מה שליקט ליקט למעשר. כל מה שמלקט הכל למעשר עד שישלים דמי מעשר. ויתנה ויאמר אם כל מה שלקטתי הם מעות מעשר מוטב ואם לאו אותם של מעשר שנשארו יהיו מחוללין על אלו (יא): ואם בלל וחפן. ואם לא ליקט אותן א' א' מכאן ומכאן אלא שהיו בלולין ומעורבים ולקט אותם מלא חפניו (יב): לפי חשבון. שאם לזה מנה ולזה מאתים. נותן לזה של מנה שליש ולזה של מאתים שני שלישים: ו שנתערבו. ורוצה להוציא של חולין חוץ לירושלים: מביא בסלע מעות. של נחשת שיש עליהם צורה ששוין סלע של כסף: ובורר את היפה שבהן. שבשתי הסלעים ומחלל אלו המעות עליה והסלע השני והמעות נשארים חולין: מדוחק. כשהוא דחוק ואינו יכול לעשות בדרך אחרת: ולא שיתקיים כן. שישאר המעות של נחשת מעשר. אלא חוזר ומחללם על הכסף. ואי קשיא ולמה מביא בסלע מעות יקח אחד משני סלעים שנתערבו ויאמר אם זו היא של מעשר מוטב ואם לאו הרי השני שהוא של מעשר מחוללת עליה. לא סבירא ליה ליקח אחת מהן ולהתנות. חיישינן דלמא אתי למשקל חד מנייהו בלא תנאי (יג): ז לא יעשה אדם סלעיו דינרי זהב. סלעים של כסף שיש לו ממעשר שני לא יעשה אותם דינרי זהב שמא ישהה עליותיו עד שיחליף סלעיו ויתבטל מלעלות לרגל (יג) וב"ה סברי לא גזרינן: ח הפורט סלע ממעות מעשר שני. מי שיש לו מעות נחשת של מעשר שני ובא לפורטן בסלע כסף להעלות לירושלי' מפני משאוי הדרך: ב"ש אומרים בכל הסלע מעה. אם בא לפורטן יכול לפרוט כולן (יד) ולתת בשביל כל הסלע: וב"ה אומרי'. לא יפרוט אלא חציין שהסופר יבאו בירושלים וכשיבא שם יהיה צריך לפרוטות מיד לקנות צרכי סעודה ואם ימתינו הכל אצל שולחני לפרוט יוקירו הפרוטות ונמצא מעשר שני נפסד. לפיכך ישאו פרוטות עמהן להוציא במקנת ולכשיכלו יפרוט בכסף שבידו מעט מעט: שקל. הוא חצי סלע: אין מחללין כסף ופירות על כסף. מי שיש לו חצי דינר כסף של מעשר ופירו' של מעשר שוין חצי דינר לא יכרכם יחד לחללם על דינר: וחכמים מתירין. דבכי האי גוונא ע"י ליכוף פירות כיון שאין לו אלא חצי דינר כסף אבל לחלל דינר כסף (טו) ופירות שוין דינר על שני סלעים שוים שני דינרין. מודים חכמים שאין מחללים. והלכה כחכמים: ט הפורט סלע של מעשר שני בירושלים

פי' שמטיל או שופך: (ט) שכן היה דרכן דומיא דהשקפה דלעיל: (י) דאלתי תרומה ממע"ש דתרומה נאכלת כדאמרי' דאלתי מקיין כשמו וכדתנן במ"ע פ' בערלה דתרומות: (יא) וכ"כ הר"ש מהילו' וקשה לי דתנן בפ"ק דמאי מ"ב דמע"ש דמאי מחללין כסף על כסף נחושת ע"כ משמע דאלו ודאי לא. ואפשר לומר ע"פ פי' הר"ב שם דהכא שני מלכים והכי שריף מחללין. והתוספתא משנו דשאינו שריף על שריף מחללין. והשתא הכא דמעות שני היא ותפסתא יש בניהן השריפי' יותר מהאחרי' ויחלל על השריפים דוקא. תוי"ט: (יב) והטעם נראה משום דכיון שהם בלולים ומעורבים א"א לומר שמה שתופן בחפניו הכל של מעשר דדוקא כשלוקט א' א' י"ל בכ"א שלוקט הוא מעשר. ודע שגם בזה היה צריך להתנות כמו בראשונה. תוי"ט: (יג) ובמשנה דלעיל כתבתי דאלו' דשקל דמנייהו גופייתו יכול להתנות. י"ל דשאני יש לחוש בשני סלעים מבהרכם משום כו'. ועוד י"ל דבשני סלעים משמעה אין אחד שריף מהאחר. מה שאין כן בהרבה מעות דמשכחת בהו שריפים ואחרים שריפים. וכמש"ל ודבריו נכונים בסוף: (יג) לשון הגמ' ב"מ דמ"ד. דזמנין דלא מלו אזי' בדינרא (וע"ש בהרא"ש דלמסקנא גם ב"ה אוסרין ואוקי' מיירי כאן בדמאי. ועיין ירושלמי פ"א מ"ב. תוי"ט): (יד) כפרש"י בב"מ דמ"ה והקשו ספרי דהרי במסכת עדיות תני ליה בהדי דברי' דב"ש לחומרא. לכן נראה דב"ש דוקא בכל הסלע קאמרי ולא ימליך ב'. וג"ש שבכל פעם מתחכר החנוני ונמצא מפסיד מע"ש. ונ"ל דדוקא בכל הסלע יפה משום שלא יטעמנו בדרך קודם שיגיעו שם: (טו) משמע דטעמא דפירות אינו משום שאין לו בדינר כסף ואלו בפירות לא איכפת לן ובירו' איפכא דאר"ל מה פליגין ר"מ ורבנן בפירות שאין בהם כדי כסף אבל בפירות שיש בהן כדי כסף אף רבנן מודו. ומפרש הר"א הטעם דכשהפירות מועטים מדינר אינם ראויים לפדות בפני עצמם ולפיכך הם פודים עם הכסף. והר"א מפרש להואיל והפירות מועטי' ואין מספיקים סלע מצרפים אותם עם המעות ומחללים סלע עליהם. אבל אם יש בפירות דבר הרבוי אין זוקקים כסף עמהם לחללן על כסף אחר שאין מחללין כסף על כסף:

לפי

ב"ש אומרים כל הסלע מעות. ובה"א שקל כסף ושקל מעות. הדנין לפני חכמים אומרים בשלשה דינרי כסף ודינר מעות. ר' עקיבא אומר שלשה דינרין כסף ורביעית מעות.* ר' טרפון אומר ארבע אספרי כסף. שמאי אומר יניחנה בחנות ויאכל כנגדה: י מי שהיו מקצת בניו טמאין ומקצתן טהורים. מניח את הסלע ואומר מה שהטהורים שותים סלע זו מחוללת עליו. נמצאו טהורים וטמאים שותים מכד אחד(יט):

פרק ג לא יאמר אדם לחבירו העל את הפירות האלו לירושלים לחלק. אלא אומר לו העלם שנאכלם ונשתם בירושלים. אבל (א) נותנים זה לזה מתנת חנם: ב אין לוקחין תרומה בכסף מעשר שני. מפני שהוא ממעט באכילתו. ורבי שמעון מתיר. אמר להם רבי שמעון מה אם היקל בזבחי שלמים שהוא מביאן לידי פגול ונותר וטמא. לא נקל בתרומה. אמרו לו מה אם היקל בזבחי שלמים שהן מותרים לזרים נקל בתרומה שהיא אסורה לזרים: ג מי שהיו לו מעות בירושלים וצריך לו. ולחבירו פירות. אומר לחבירו הרי המעות האלו מחוללין על פירותיך. נמצא זה אוכל פירותיו בטהרה. והלה עושה (ב) צרכו במעותיו. ולא יאמר כן לעם הארץ אלא בדמאי: ד פירות בירושלים. ומעות במדינה. אומר המעות ההם מחוללין על פירות האלו. מעות בירושלים. ופירות במדינה. אומר הרי המעות האלו מחוללין על פירות ההם. ובלבד שיעלו הפירות ויאכלו

* ס"א וברביעית כסף רביעית מעות

בירושלים. שהיה מחליף סלע שבידו ונוטל פרוטרוט להוליך נכרי מעות המעשר: בש"א. אם בא להחליף כל הסלעים שבידו במעות יחליף (יז): ובה"א. לא יחליף אלא חציין שמא לא ישהה בעיר עד שיוליא את מלין ויפקידם בעיר עד רגל אחר והפרוטו' מתעפשות שם ויקוץ וישליכם בסלעים. נמצא שולחני משתכר שכר פעוטים ומע"ש נפסד: הדנין לפני חכמים. שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי (יח): בשלשה דינרין כסף ובדינר מעות. שהסלע הוא ד' דינרים וכשבא להחליף הסלע לא יקח אלא בדינר א' פרוטות ושלשה דינרים יהיו כסף: רביעית כסף ברביעית מעות. בדינר רביעי של כסף לא יקח אלא ברביעיתו מעות של נחשת וג' חלקים כסף שנמצא לוקח מעות אחד משמונה עשר בסלע בלבד: ארבעה אספרי כסף. הדינר ה' אספרי ומטבע הוא בארץ יון ועד היום קורין לו אספרי. נמצא הסלע עשרים אספרי. והשיעור מחלל הדינר ישלש על ד' אספרי כסף ואספר א' נחשת. נמצא לוקח נחשת א' מעשרים בסלע בלבד: יניחנה בחנות ויאכל כנגדה. לא ישלש כלל על פרוטות שמא ישכח ויעשה אותן חולין. אלא יניח הסלע אצל החנוני ויאכל כנגדה עד שתכלה. ואין הלכה אלא כדברי ב"ה בלבד: י מקצת בניו טמאין ומקצתן טהורים. ורוצה שישתו יחד בכד אחד והטמאים אסורים בין הקטני בדמי מעשר: מניח את הסלע ואומר. מה שישתו הטהורים מן היין לכשישתו תהא סלע זו מחוללת עליו מעכשיו (יט). נמצא מה ששתו טהורים היה מעשר. ומה ששתו טמאים היה חולין. ואינו חולין ומעשר שני מעורבים זה בזה. שאין היין קדוש בקדושת מעשר. אלא לכשישתו הוזכר היין ששתו בלבד להיות מעשר למפרע:

פרק ג לא יאמר לחלק. שתשול חלק בהם לפי שעליו מוטל להביא מעשרו לירושלים. ונמצא פורע חובו ממעשר שני: העלם שנאכלם ונשתם. דנראה דמזמינו לאכול עמו והם מותר: אבל נותנים זה לזה מתנת חנם. מפורש לעיל בריש פרק קמא: ב מפני שהוא ממעט באכילתו. דתרומה אסורה לטבול יום ולזרים: ורבי שמעון מתיר. דסבר מותר להביא קדשים לבית הפסול: מה אם היקל בזבחי שלמים. שקונים שלמים בכסף מעשר שני. ואף על פי שממעט באכילתו שיכולין לבא לידי פגול ונותר וטמא. לא נקל בתרומה לקנותה בכסף מעשר שני שאין בה דין פגול ונותר ולא דין טמא אלא כל שדברי המטמאין את הקדש מטמאין את התרומ'. ואין הלכה כרבי שמעון: ג מי שהיו לו מעות. של מעשר שני וצריך לקנות מהם דברים של חולין שלא לאכילה ושתייה וסיכה: ולחבירו פירות. של חולין ורוצה לפשות עמו טובה שיתחללו מעות מעשר שבו על פירותיו: אוכל פירותיו בטהרה. שהלה קדושת מעשר על הפירות וצריך לאכלן בטהרה: ולא יאמר כן לעם הארץ. שהוא חשוד לאכול פירות מעשר בטומאה: אלא בדמאי. כגון אם היו אותן מעו' מעשר שני של דמאי אז מותר לומר כן אפילו לעם הארץ דשמא המעו' אינן מעשר: ד ומעות במדינה

(טז) לפי הרי מתריצין ב"ש לקולא וב"ה לחומרא וקשה דבעדיות תני לה דב"ש לחומרא (וגם' ב"ר פי' דלא חשיב שם מה דפליגי פה נמי שהלי אחרינא) והר"ש מפ' ב"ש לחומרא ושברי דדוקא בכל הסלע מעות שלא ילפרם לקנות (כלוי להחליף) ב"ש וליתן ב' קלבונות: (יז) ובפ"ק דסנהדרין חשיב נמי חנניה בן חכינאי ומו מוסיף שמעון בן ננס ופרש"י שכל אלו לא באו לזקנה ויושבין בקרקע ומשיבין קושיות לזקנים והיינו דנין בהלכה: (יח) דחשבא של החילוף קודם שישתו לששום ולא שפלג אלא מתוך ביזתר בבעי' שפירש היין מהכד לפיהם ואינו ענין לדין ברירה. כ"מ: (יט) מכד א'. והוא שיהיו שמאים בשאר טומאות מלבד זיבות ושיהיה הכלי מחרס ובתנאי שלא יגע ביין. וכלי חרס אינו מטמא מגבו אבל אם היו טמאים בזיבות מטמא בהיסט. הר"מ. ודסגן שהיין כ"ל בזה אחר זה בתחלת הטהורי' ואח"כ הטמאים אבל הטמאים רשאים להשקות לטהורים ע"פ שלו ההנאים. תוי"ט:

פרק ג (א) אבל. הייק אלא אומר לו העלם כו' דהוי במתנתו והרי אמרו אבל כו': (ב) והלה כו'. ואין כאן שום מתנה דאין אחד נותן לחבירו פלוס אלא שקדושי המעות חל על אלו הפירות ולהפך:

ויאכלו בירושלים: ה מעות נכנסות לירושלי' ויוצאות. ופירות נכנסין ואינן יוצאין. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הפירות נכנסין ויוצאין: ו פירות שנגמרה מלאכתן. ועברו בתוך ירושלים. יחזור מעשר שני שלהן ויאכל בירושלים. ושלא נגמרה מלאכתן. סלי ענבים לגת. וסלי תאנים למוקצה. בית שמאי אומרים יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים. ובית הלל אומרים יפדה. ויאכל בכל מקום. ר' שמעון בן יהודה אומר משום רבי יוסי לא נחלקו ב"ש וב"ה על פירות שלא נגמרה מלאכתן שיפדה מעשר שני שלהם ויאכל בכל מקום. ועל מה נחלקו על פירות שנגמרה מלאכתן. שבית שמאי אומרים יחזור מעשר שני שלהם ויאכל בירושלים. ובית הלל אומרים יפדה ויאכל בכל מקום. והדמאי נכנס ויוצא ונפדה: ז אילן שהוא עומד בפנים ונוטה לחוץ. או עומד בחוץ ונוטה לפנים. מכנגד החומה ולפנים כלפנים. מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. בתי הבדים שפתחיהן לפנים וחללן לחוץ. או שפתחיהן לחוץ וחללן לפנים. ב"ש אומרי' הכל כלפני' (ז). ובית הלל אומרי' מכנגד (ח) החומה ולפנים כלפנים. מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ: ח הלשכות בנויות בקודש ופתוחות לחול. תוכן חול וגגותיהן קודש. בנויות בחול ופתוחות לקדש. תוכן קודש וגגותיהן חול. בנויות בקדש ובחול. ופתוחות לקודש ולחול. מכנגד הקדש ולקודש. קודש. מכנגד החול ולחול. חול: ט מע"ש שנכנס לירושלים ונטמא. בין שנטמא באב הטומאה. בין שנטמא בולד הטומאה. בין בפנים בין בחוץ. בש"א

יפדה

ר"ע מברטנורה

במדינה. ומעות של מעשר שני חוץ לירושלים והלך לכאן וקמ"ל באה"נ פירות. ושמעות במקום אחר. ועוד אשמועינן במתני' דאע"ג דפירות מעשר אין יכולין לפדות בירושלים מעות מעשר מתחללין הן בירושלים (ג): ה מעות. של מעשר שני: נכנסות לירושלי' ויוצאו'. שאין המחיצות קולטות אותם כדרך שקולטות פירות: אף הפירות נכנסים ויוצאים. ודוקא להוציאן כדי לטוחנן ולאפותן ולהכניסן אחר כך לירושלי' שרי רבן שמעון בן גמליאל לפי שיותר היו מוצאין לטחון ולאפות חוץ לירושלי' מבירושלים עצמה נתנה קצת אחר נמי בהא. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ו שנגמרה מלאכתן. למעשר כדתנן בפ"ק דמעשרות איזהו גרנן למעשר: ועברו בתוך ירושלים. בשביל יחזור מעשר שני שלהן דקסבר מחיצות שלא הורעו כמי שהורעו דמיין וקלטום מחיצות למעשר שני: ושלא נגמרה מלאכתן. כגון סלי ענבים לגת וכו' אבל סלי ענבים לאכילה נגמרה מלאכתן: למוקצה. מקום ששוטחין בו תאנים ליבש קרי מוקצה: רבי שמעון בן יהודה אומר וכו'. סבר דלב"ה מחיצות שלא הורעו לאו כמי שהורעו דמיין. לא נחלקו אפי' כמי שהורעו דמיין הני מילי [לענין] שאר דברים אבל לענין קליטת מחיצות דרבנן. מקילין ב"ה. ואין הלכה כר"ש בן יהודה שלא נחלקו ב"ש וב"ה אלא על פירות שלא נגמרה מלאכתן כדברי ת"ק: והדמאי. מעשר של דמאי: נכנס. לירושלים: ויוצא ונפדה. חוץ לירושלים אחר שיצא. ואין צריך לחזור (ד). ושם שיפה לתנא קמא איצטריך ולאיכא דב"ה כלל (ה): ז בפנים. מן החומה: ונוטה לחוץ. לחומת ירושלי': מכנגד החומה ולפנים כלפנים. דבין סוף ובין עיקר מכנגד החומה ולפנים כלפנים ואוכלין שם מעשר שני ולא פודין ובין סוף ובין עיקר מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ ופודין שם מעשר שני ולא אוכלין. והיינו דתנן במסכת מעשרות פ"ג ובירושלים הולך אחר הנוף (ו). כלומר אף אחר הנוף: בתי הבדים. שעושים בהם שמן ורגילים היו לעשות בתים שלהן בחומת המדינה. בחומת ירושלי' ואלו חוץ לחומת ירושלים: מכנגד החומה ולפני' כלפנים. ואוכלים שם מעשר שני וקדשים קלים (ט). ואין פודין שם מעשר שני: מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. ואין אוכלים שם מעשר שני וקדשים ופודים בהם מעשר שני: ח הלשכות בנויות בקודש. בעזרה: ופתוחות לחול. להר הבית: וגגותיהן קדש. והוא שהיו גגותיהן שוות לקרקע העזרה. כגון שהיתה הלשכה בשפוע ההר שאם אין גגותיהן שוות לקרקע העזרה קיימא לן שעליות וגגות לא נתקדשו: תוכן קודש. לשחיטת קדשים קלים ולאכילת קדשי קדשים ולהתחייב עליהן משום טומאה (י): ט באב הטומאה. שרץ ונבלה וכיוצא בהן: בולד הטומאה. שאי ולד הטומאה דשם

במתניתין

עיקר תוי"ט

ומפיק בכולי עלמא: (ג) כלו' אע"ג דפירות שמתחללין שם חוץ לירו' דלא שמענו מתני' לעיל אלא כשהפירו' של שניהן שם בירו' וכו' אמינא הוקא דשוה בקנה פירות בירושלים שמעו' נימא לקמת בהם כל מידי דאיכל אבל כשהפירו' חוץ לירו' אימא לא קמ"ל. תוי"ט: (ד) דאלו מעשר שני של דמאי לא שהכבר משמע מאליהו וכ"ה בירו'. והשתא הא דפירש הר"ב בפ"ק דדמאי מ"ב הדמאי נכנס לירו' ויוצא ומשמע שם מדבריו דבמעשר עצמו מפרש קשיא מידי דהכא: (ה) כלומר דאלו לדברי שמעון בן יהודה לא אצטריך כלל. אבל פשיטא דלת"ק איצטריך דב"ש כ"ש דאיצטריך: (ו) וקימא דהשת לא פי' כן אלא דאזלינן בתרוייהו לחומרא (ועי' מכות ד' י"ג דהתם פי' והכא רבנן. הר"ש) ועי' בתוי"ט: (ז) כלפנים. לי' הר"ש ומאמר ב"ש הכל כלפנים לחומרא ר"ל דלא יפדה בהם מע"ש ולא יאכלנו: (ח) מכנגד. מבשלא דמתני' משמע דלא איכפת ליה לב"ה בפתחיהן בין שהן לפנים או בחוץ ובפסק מש"ה דלהלן לענין דמקדש מתוקן. וצריך לחלק בין ירושלים למקדש ולומר דבשקדשו משמ' ירושלי' בין קדשו ובשקדשו' המקדש כך קדשו ועיין בתוי"ט: (ט) יתו'. דלא פירשו כך גבי אילן משום דבשר אין רגילין לאכול בשם אילן שהוא עומד בחוץ אבל פירות ושאר דברים הנלקחים בכסף מעשר שאינו בשר רגילין להכני' בלוי' בעמים שמה אילן. תוי"ט: (י) ותמי' מ"ש הקשה על פי'

אז

יפדה ויאכל הכל בפנים. חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ. ובית הלל אומרים הכל יפדה ויאכל בחוץ. חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים: י הלקוח בכסף מע"ש שנטמא. יפדה. רבי יהודה אומר יקבר. אמרו לו לרבי יהודה ומה אם מע"ש עצמו שנטמא הרי הוא נפדה. הלקוח בכסף מע"ש שנטמא אינו דין שיפדה. אמר להם לא אם אמרתם במעשר שני עצמו שכן הוא נפדה בטהור ברחוק מקום. תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור ברחוק מקום: יא צבי שלקחו בכסף מעשר ומת (יא). יקבר על ידי עורו. רבי שמעון אומר יפדה. לקחו חי ושחטו ונטמא יפדה. רבי יוסי אומר יקבר. לקחו שחוט ונטמא הרי הוא כפירות: יב המשאיל קנקנין למעשר שני אף על פי שגפן לא קנה מעשר. זלף לתוכן סתם. עד שלא גפן לא קנה מעשר. משגפן קנה מעשר. עד שלא גפן עולות באחד ומאה. ומשגפן מקדשות בכל שהן. עד שלא גפן תורם מאחת על הכל. ומשגפן תורם מכל אחת ואחת: יג בית שמאי אומרים מפתח ומערה לגת. ובה"א מפתח ואינו צריך לערות. בד"א במקום שדרכן למכור סתומות

במתניתין נמי ולד הטומאה. בפנים נקט הטומאה שהוא מדאורייתא אלא בולד הטומאה דרבנן כגון שנגע בכלים שנטמאו במשקין: יפדה. דמעשר שני שנטמא פודין אותו אפי' בירושלים דכתיב (דברים יד) כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה כדכתיב (בראשית מג) וישא משאת מאת פניו אליהם: ויאכל הכל בפנים. שלא יאמרו ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויוצא ומפני שיש קול למעשר היוצא. אבל אין לחוש כשפודים אותו שמא יאמרו ראינו מעשר שני שנפדה בירושלים שאין קול לפדוי: חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ. שכיון שנכנס כשהוא טמא אין המחיצה קולטתו: חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים. שגם נטמא בולד הטומאה בפנים אף על פי שבולד הטומאה של דבריהם נטמא ומן התורה טהור הוא יאכל בפנים. ובירושלמי מוקי לה כגון שהכניסו על מנת שלא יקלטוהו מחיצות. אבל אם לא התנה הואיל ונכנס והרי הוא טהור דאורייתא יאכל בפנים: י הלקוח בכסף מעשר שני. פירות שנקנו מדמי מעשר שני: יקבר. הואיל ונגמרה מלאכתו וקנה פירות ממעות מעשר שני שוב לא יפדה: שכן נפדה טהור ברחוק מקום. שמעשר שני פודין אותו כשהוא טהור חוץ לירושלים כדכתיב (דברים יד) וכי ירחק ממך המקום וגו'. אבל הלקוח בכסף מעשר אינו נפדה חוץ לירושלים כשהוא טהור. דתנן לעיל בפ"ק מזיד יעלו ויאכלו במקום. ואין הלכה כרבי יהודה: יא על ידי עורו. עם עורו: ר' שמעון אומר יפדה. וקא מיפלגי דתנא קמא סבר אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ורבי שמעון סבר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ואין הלכה כרבי שמעון: לקחו חי ושחטו ונטמא יפדה. הכא לא פליג רבי יהודה דפליג לעיל בפירות הלקוחים בכסף מעשר ונטמאו דכיון דלקחו חי אין לו ריחוק מקום לפי שיכול להוליכו בכל מקום שירצה הלכך הוי כמעשר שני עצמו. ונפדה כשנטמא. כלך שנפדה מעשר שני כשנטמא: ר' יוסי אומר יקבר. דסתמיה כרבי יהודה וסבר דלאחר שקנאו הרי דינו כפירות הלקוחים בכסף מעשר: לקחו שחוט ונטמא הרי הוא כפירות. וכי היכי דפליגי תנא קמא ור' יהודה לעיל בפירות הלקוחים בכסף מעשר הכי נמי פליגי בהא: יב המשאיל קנקנים למעשר שני. מי שמשאיל קנקניו להכניס בהן יין שקרא לו כבר שם מעשר שני: אע"פ שגפן. שסתם פיהן במגופה אחר שמלאן: לא קנה מעשר. לא נתפס הקנקן בקדושת מעשר: זלף לתוכן סתם. שהכניס לתוכן יין של טבל קודם שקרא לו שם מעשר: עד שלא גפן. אם קרא לו שם מעשר קודם שסתמן במגופה (יג): אם משגפן. אם לאחר שסתמן במגופה קרא שם מעשר: קנה מעשר. נתפס הקנקן בקדושת מעשר וטעון חלול כמו היין אם בא לחללו על הכסף: עולות באחד ומאה. בשל תרומה איירי אם נתערב קנקן של תרומה במאה קנקנים של חולין ולא היה פיהן סתום במגופה חשבינן להו כאלו כולן מעורבות זו בזו ועולות באחד ומאה כדין תרומה שנתערבה בחולין: משגפן מקדשות בכל שהן. ואפילו אחד באלף אינן עולות וימכרו כולן לכהן בדמי תרומה חוץ מאחת דבההיא שנוטלה הכהן בלא דמים: עד שלא גפן תורם מאחת על הכל. דחשיב מוקף: יג מפתח ומערה לגת. אם בא לתרום מאחת על הכל אחר שגפן צריך לערותן לגת: ואינו צריך לערות. דסגי להו בפתיחה כדמעיקרא: בד"א. דהא לאחר שגפן קרא שם קנה מעשר את הקנקנים: במקום שדרכן למכור סתומות. דבכי האי גוונא בירושלמי הקנקן טפלה ליין כדתנן לעיל בפ"ק (יא) הלכך

(יא) בכסף מעשר. ומת יקבר ע"י עורו לקחו חי וכו' כת"ל יפדה ור"י לומר יקבר אין צריך להיות פירש שלא תם יקבר לכולי עלמא משום דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים מ' ר"ש חי סבר ר"ש שיפדו משום דאתי לשיעם וקדשי בדק הבית לא בעי העמדה והערכה ור"י סבר יקבר שצריך העמדה והערכה (עכ"ה מהר"ם): (יב) ואין טעם יפה לחלק בין רישא לסיפא לרבי הר"ם. פי' אף הסיפא כגונא דרישא וז"ל ואם נתן לתוך הקנקנים יין מע"ש סתם ולא פי' שנתן לאוצן הקנקנים בתורת שאלה כ"ז שלא סתם פי הקנקנים אוצן הקנקנים ברשות המשאיל אבל אם סתם פי הקנקנים הרי נתנם למעשר ונתחייבו למכרם ולאכול בדמיהם מה שראוי לאכול בירושלים כדין מע"ש: (יג) מ"ב וכלומר שלא הקפיד על הקנקן כשקנאו ולפיכך א"צ לאכול כנגד דמי הקנקן וה"ה בגבולים קנה מעשר לקנקנים. אבל במקום כו' כדתנן בפ"ק מ"ד וצריך שיאכל כנגד דמי הקנקן לפי שהוא משום מע"ש בקנקן עצמו שלא נעשה טפל ליין הלכך אף בגבולין כו' אין הקנקן טפל ליין ולא קנה מעשר ועיין בתוי"ט

סתומות. אבל במקום שדרכן למכור פתוחות. לא יצא קנקן לחולין. אבל אם רצה להחמיר על עצמו למכור במדה. יצא קנקן לחולין. רבי שמעון אומר אף האומר לחברו חבית זו אני מוכר לך חוץ מקנקנים. יצא קנקן לחולין:

פרק ד **המוליך** פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול. או ממקום הזול למקום היוקר. פודהו כשער מקומו. המביא פירות מן הגורן לעיר. וכדי יין מן הגת לעיר. השבח לשני. ויציאו׳ מביתו (א): **ב** פודין מעשר שני כשער הזול (ב). כמות שהחנוני לוקח. לא כמות שהוא מוכר. כמות שהשולחני פורט. ולא כמות שהוא מצרף. ואין פודין מעשר שני אכסרה. את שדמיו ידועים יפדה ע״פ עד אחד. ואת שאין דמיו ידועים יפדה ע״פ שלשה. כגון היין שקרם. ופירו׳ שהרקיבו. ומעו׳ שהחליאו (ה): **ג** בעל הבית אומר בסלע. ואחר אומר בסלע. בעל הבית קודם. מפני שהוא מוסיף חומש. בעל הבית אומר בסלע. ואחר אומר בסלע ואיסר. את של סלע ואיסר קודם. מפני שהוא מוסיף על הקרן. הפודה מעשר שני שלו. מוסיף עליו חמישית. בין שהוא שלו. ובין שנתן לו במתנה: **ד** מערימין (ח) על מעשר שני. כיצד אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים. לעבדו ולשפחתו העברים (ט). הילך מעות אלו ופדה לך מעשר שני זה. אבל לא יאמר כן לבנו ולבתו הקטנים. ולעבדו ולשפחתו הכנענים.

מפני

תוי״ט: (יד) הוא לי הר״מ לפירושו שם אבל לפי׳ הר״ב הוליך פתוחות. תוי״ט:

פרק ד (א) **ויציאות** מביתו מתבאר דה״ה ממקום הזול למקום היוקר דריפא דהא ה״נ ... ממקום הזול למקום היוקר. וכ״ש ממקום היוקר למקום הזול דריפא דיליאות מביתו. תוי״ט: (ב) הזול. מפני שכתוב בו ברכה. ירו׳: (ג) כלוי׳ קומר בקי בשומא: (ד) כמו יקשם (יחזקאל י״ז) הר״ש: (ה) שהחליאו. עניינו שכהו לו העלו חלודה ונשתנו מראיהן והוא כמו שהלידו. הר״מ: (ו) ירו׳ ובגמ׳ דערכין יהיב טעמא דפדייי הקנן עדיף שהיא עיקר אלום פדייה ולא קפדינן אתוספ׳ ממועט דהנאת התוס׳ שלו היא שהוא אוכל הכל בירושלים: (ז) בגמ׳ קידושין דכ״ד ויהיב טעמא דס״ל דמעמה שלא הורמנו לאו כמי שהורמנו דמיי׳ כו׳. והקשה הכ״מ דהרי לעיל מ״ו פ״ג פסקו כמי שהורמנו דמיין. ותירץ הר״י קורקוס דדוקא לשאי מלאה אמרו לאו כמעשר שני דמי. דעד כאן לא אמר ר״מ מע״ש ממון גבוה אלא דווקא כשהורם ונקרא עליו שם מעשר דהא מדכתי׳ לה׳ הוא יליף וקרא אחר שהורם ונקרא מעשר משמע: (ח) מערימין. מפני שכתוב בו ברכה. ירו׳: (ט) ובהמתו ליכא שלונתא בקידושין

הלכך בגבולין נמי קנה מעשר: **אבל במקום שדרכן למכור פתוחות לא יצא הקנקן לחולין.** בירושלים הלכך [בגבולין] נמי לא קנה מעשר: **אבל אם רצה להחמיר על עצמו למכור במדה.** הקונה יין ממעות מעשר שני בירושלים וכשנכנס המוכר למכור דלא לדקדק על עצמו ואמר לך וקח יין במדה אני מוכר לך דבר וקח מעות: **יצא קנקן** להולין. אפילו הקנקנים סתומות (יד): רבי שמעון אומר. אף שאומר למכור יין זה אני מוכר לך חוץ מקנקנים יצא קנקן לחולין ובירושלמי מפרש לה דרבי שמעון קאי אהא דתנא לעיל דאם משנפתח קרא שם מעשר. קנה מעשר. ולשמועינן דבי שמעון דוקא שקרא שם מעשר לכל היין שבקנקן. אבל אם אמר כל היין מעשר חוץ הרביעית אע״פ שבכלל למדוד לשכרו אותו רביעית. אמר לו יין זה אני מוכר לך חוץ מן הקנקן שאני רוצה לשייר בשביל מעשר שבתוכה אע״פ לא נפתחה הקנקן שפתח למעשר. יצא קנקן לחולין ולא קנה מעשר:

פרק ד **המוליך.** דוקא עבר והוליך דלכתחלה אסור להוליכו ממקום למקום אלא פודהו במקומו או מעלהו לירושלים: **כשער מקומו.** כשער המקום שהוא בשעת פדיון בין לקולא בין לחומרא: **השבח לשני.** מה שהוסיף בעיר יותר הריוח של מעשר שני. ומה שהוציא להביא מן השדה לעיר ישלם מביתו: **ב פודין מעשר שני.** יכול לפדות אם ירצה כשער הזול כדמפרש ואזיל: **כמות שהחנוני לוקח.** שהוא לוקח בזול כדי להשתכר: **לא כמות שהוא מוכר.** שהוא מוכר ביוקר ביותר ממה שקנה: **כמות שהשולחני פורט.** הבא לשלם פרוטות של מעשר על סלע. משפט שבלע במעותו׳ שרגה כשולחני כזה כשבא ליקח פרוטות מבני אדם ולתת להם סלע שהוא לוקח פרוטות הרבה: **ולא כמות שהוא מצרף.** כשמצרף השולחני פרוטות לתת לבני אדם בחלוף הסלע שנתן להם פחות: **אכסרה.** בלא מדה ובלא משקל אלא כמה אתה נותן בכרי זה או במעות ששנים הללו: **על פי אחד.** בשומת לוקח אחד (ג): **על פי שלשה.** שמאים בקיאין ואפי׳ אחד מהן נכרי ואפי׳ אחד מהן בעלים: **קרם.** התחיל להחמיץ. וגלידא אסרת שקשם ודוגמתו בגנא בחלא מקבל עליו שכל קוססות לחמה (ד): **ג מפני שהוא מוסף חומש.** כדכתיב (ויקרא כז) ואם גאול יגאל איש ממעשרו על שלו מוסיף חומש ולא על של חבירו: **בסלע ואיסר.** האיסר הוא אחד מעשרים ותשעים בסלע: **מפני שהוא מוסיף על הקרן.** ותוספת כל שהוא לקרן עדיפא מפני שכל החומש ישול להעני׳ כדתנן לקמן (ו): **ובין שנתן לו במתנה.** השנה קודם שהפרישו (ז) ממנו מעשר נתן לו במתנה דאלו מעשר שני לאחר שהופרש קיימא לן כמאן דאמר ממון גבוה הוא ואינו ניתן במתנה: **ד לעבדו ולשפחתו העברים.** שאין גופן קנוי: **ופדה לך.** דכן מעשר שני לעצמך

לעצמך

מפני שידן כידו: **ה** היה עומד בגורן ואין בידו מעו'. אומר לחברו (יא) הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה. חוזר ואומר (יב) הרי אלו מחוללין על מעות שבבית: **ו** משך ממנו מעשר בסלע. ולא הספיק לפדותו עד שעמד בשתים. נותן לו סלע ומשתכר בסלע. ומעשר שני* שלו. משך ממנו מעשר בשתים. ולא הספיק לפדותו עד שעמד בסלע. נותן לו סלע מחולין. וסלע של מעשר שני שלו. אם היה עם הארץ נותן לו ב מדמאי: **ז** הפודה מעשר שני ולא קרא שם. רבי יוסי אומר דיו. רבי יהודה אומר צריך לפרש. היה מדבר עם האשה על עסקי גטה וקדושיה. ונתן לה גטה וקדושיה. ולא פירש. רבי יוסי אומר דיו. רבי יהודה אומר צריך לפרש: **ח** המניח איסר ואכל עליו חציו. והלך למקום אחר. והרי הוא יוצא בפונדיון. אוכל עליו עוד איסר (טז). המניח פונדיון ואכל עליו חציו. והלך למקום אחר. והרי הוא באיסר. אוכל עליו פלג. המניח (י) איסר של מעשר שני. אוכל

* ס"א וסלע מעשר שני ב נ"א מדמיו

לפנינו: מפני שידן כידו. דמה שקנה פנד קנה רבו. ותם קטן מני זכייתו לאביו דמציאת קטן לאביו: **ה** היה עומד בגורן. ורולה להעריס ולפדות מעשר שני שלא יחזור: ואין בידו מעות. כדי שיתנם למשכו שיפדה בהן המעשר שלא יחזור (י): הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה. ודוקא שמתן שוחט לו במתנה קודם שיפריש המע"ש כדפרשינן לעיל: **ו** משך ממנו מעשר בסלע. המוכר מעשר שני כדי שיתחלל על דמי המוכרים ויהיו המעות נתפסים בקדושת מעש' דבלא הכי גונא שרי למוכרו. והא דתנן בפ"ק אין מוכרין אותו היינו להוליכו לירושלים. ולא שיהיו המעות נתפסי' בקדושת המעשר. וכשמשך המעשר לקנותו היה שוה סלע דה"א הספיק ליתן הדמים עד שעמד בשתי' שהמעשר לא יצא לחולין עד שיתן דמיו למוכר: נותן לו סלע. לפי שקנאו במשיכה (יג) ומרויח הלוקח סלע בהפקר. ולריך לפדותו כשער של עכשיו בשתי סלעים שהמעשר לא יצא לחולין עד שיתן דמיו למוכר והסלע אחד של מע"ש שלו ואוכלו בירושלי': עד שעמד בסלע. ולריך ליתן למוכר שני סלעים שקנאו במשיכה והוא נפדה בסלע א' כשער של עכשיו. הלכך נותן לו דמי סלע מדמי חולין שלו. ובו נפדה המעשר. והסלע השני נותן לו מדמי מעשר שני שלו. ואין זה כפורע חובו ממעשר שני. לפי שבתחלת המקח היה עומד לכך שיאכל המוכר שני סלעי' בירושלי' אם לא החל (יד): אם היה עם הארץ נותן לו מדמאי. ואם היה המוכר עם הארץ נותן לו שתי הסלעים מדמי החולין שלו. לפי שאין מוסרין דמי מעשר לעם הארץ. ואית דגרסי מדמאי אם יש לו דמי מעשר של דמאי נותן לו סלע א' מאותן דמים דמוסרין דמי דמאי לעם הארץ: **ז** ולא קרא שם. לא אמר זה פדיון מעשר שני: צריך לפרש. ולומר זה פדיונו והלכה כרבי יוסי: ולא פירש. לא אמר ה"ז גיטך או הרי את מקודשת: רבי יוסי אומר דיו. כיון שעסוקים באותו ענין (טו) ומתוך אותן הדברי' עמד וגרש או קדש אין צריך לפרש. והלכה כרבי יוסי: **ח** המניח איסר. להיות מחלל עליו פירות מעשר שני. וכבר חלל: ואכל עליו עד חציו. והלך למקום אחר. והוליך האיסר עמו. ושם הוא שוה פונדיון. ובתחלה לא היה יוצא אלא בחצי פונדיון. שהפונדיון ב' איסרין נמלא לפי מה שהוא יוצא עכשיו שנשאר בו איסר של חולין ולפיכך אוכל עליו עוד איסר: אוכל עליו עוד פלג. חצי איסר. ולא אמרי' כיון שאינו שוה אלא איסר הרי אכלו כלו: המניח איסר של מעשר שני. להיות אוכל עליו חולין שלו בקדושת מעשר ואכל עליו עד אחד עשר באיסר ואחד ממאה באיסר. יצא כל האיסר לחולין. פירוש אם היה אותו איסר ממעות מעשר שני של דמאי ואכל עשרה חלקים מאחד עשר חלקים שבו כגון שאחד עשר רמונים שוין איסר. ואכל עליו עשרה רמונים ונשאר בו פדיון חלק מאחד עשר מקדושת מעשר יצא כלו לחולין. ואם היה האיסר ממעו' מעשר שני של ודאי

ואכל

בקידושין דס"ד. הרמ"ז: (י) דאלו הי"ל משום מדיף דהא ליה. נכרי אלא הפירות ולגב. סודר לא יוכל להקנות לו מעותיו דאין מטבע נקנה בחליפין (ומיירי דלית ליה קרקע דליקני ליה אגבה ב"ד). ב"מ דמ"ז: (יא) לחבירו. שאם לוהבו ויודע בו שאינו עושה אלא להפטר מן השינוי. רמ"ז: (יב) ואומר הרי שאין לריך שיהיו המעות והפירות במקום א' כדאיתא במ"ד פ"ט: (יג) וז"ל הר"ש פ"א. ואומר לי לבי שכל משנה הולכת על פדם הדין שהמעשר אינו מתחלל אלא בשעת מתן מעות. מיהו המוכר והלוקח נדונין בשעת משיכה ועיין באריכות בפי"ט: (יד) פירוש דכלפי לייא. והא ליתא הוא. דהא שמחלה המקח שוה ב' סלעים ועכשיו נותן סלע הא' ממעות מעשר שני שלו הוי פורע חובו מהם ממעות מע"ש. ול' הירו' שמשעה הראשונה מע"ש חייב. שאם חייב היה לו ונתן לו מעשר יפות. וי"ל דה"ם דמהשתא אגלאי למפרע שמשעה ראשונה לא היה חייב אלא מע"ש לפי שלא נתחלל מעשר במשיכה עד שיתן דמים. ואלו היה חייב לו מעשר ונתן לו יפה היה עושה. וכ' הר"ש והאי שלו אינו כשלו דרישא אלא כלומר מלבד סלע של חולין שנותן למוכר נותן לו סלע עדיין של מע"ש שלו. דתרוייהו למוכר קאי. תוי"ט: (טו) וכתב הר"ש והה"ג י"ל בפדיון מע"ש. והתוי"ט מכלה פני' לחלק דוקא בגירושין וקדושין לריך עסוקים בו'. מפני דבעינן דעת האשה בקדושין ואף בגירושין לדעת הר"מ דבק כמשמע שלריך שידבר עמה ש' אבל בפדיון שאין כאן דעת אחרת אלא של הפודה בלבד אין לריך כלל שידבר. ואפי' בפסיק' די"ז וע"ש: (טז) עוד איסר. ואע"ג דכשאכל עליו לא יאכל אלא שוה חצי איסר ועכשיו שוה ב' איסרי' נמלא שיש בו איסר וחצי שעדיין לא אכל עליו הא אלמא ליכא שמה שנשאר והא החצי הוא שרשאי לאכול כפי שויו עכשיו. אבל מה שאכל עליו והוא החצי. כבר נתחלל ונעשה למעשר. ומה שהוא עכשיו לוקא החצי הב' לבדו מן החולין הוא: תוי"ט: (י) בירושלים ליי' ורישא בחוץ לירושלים. וה"ם בירושלים

ע"ל

ח אוכל עליו אחד עשר באיסר. ואחד ממאה באיסר (יז). בית שמאי אומרי' הכל עשרה. וב"ה אומרים בודאי אחד עשר. ובדמאי עשרה.
ט כל המעות הנמצאים. הרי אלו חולין. אפי' דינר זהב עם הכסף ועם המעות. מצא בתוכן חרס וכתוב עליו מעשר. ה"ז מעשר (יט):
י המוצא כלי וכתוב עליו קרבן. ר"י אומר אם היה של חרס. הוא חולין. ומה שבתוכו קרבן. ואם היה של מתכת הוא קרבן. ומה שבתוכו חולין. אמרו לו אין דרך בני אדם להיות כונסין חולין לקרבן:
יא המוצא כלי וכתוב עליו קו"ף. קרבן. [ב]מ"ם מעשר. ד' דמאי. ט'. טבל. ת'. תרומה. שבשעת סכנה היו כותבין ת' תחת תרומה (כא). רבי יוסי אומר כולם שמו' בני אדם הם (כב). אמר רבי יוסי אפילו מצא חבית והיא מלאה פירות. וכתוב עליה תרומה. הרי אלו חולין. שאני אומר אשתקד היתה מלאה פירות תרומה ופינה:
יב האומר לבנו מעשר שני בזוית זו. ומצא בזוית אחרת. הרי אלו חולין. היה שם מנה ומצא מאתים. השאר חולין. מאתים. ומצא מנה. הכל מעשר:

פרק ה כרם רבעי. מציינין אותו בקוזזי אדמה. ושל ערלה בחרסית (א). ושל

א ס"א והכל ב פי' מע"ם כן הוא ברמב"ם במשנתו

ואוכל עליו עד שנשאר בו אחד ממאה כגון שמאה תאנים נמכרים באיסר ואוכל עליו תשעים ותשעה יצא כולו לחולין: ב"ש אומרים הכל עשרה. אחד ודאי ואחד דמאי כשלא נשאר באיסר אלא עשיריתו יצא לחולין. כגון שהיו עשרה רמונים נמכרין באיסר. ואוכל עליו תשעה יצא לחולין. ואם נשאר בו יותר. כגון שלא אכל אלא שמונה צריך לאכול כנגדו: וב"ה אומרים בודאי אחד עשר. ובדמאי עשרה. אם נשאר של האיסר של ודאי אחד מעשרה צריך לאכול עליו עוד [אחד] לפי שכל מה שהוא פחות משוה פרוטה אין מוסיפין לו. לא לענין גזל. ולא לענין נהנה מן ההקדש. ופרוטה היא א' משמנה באיסר האיטלקי. נמצא עשירית האיסר הוא שמנה עשיריות של פרוטה דהיינו פרוטה פחות מעט. נמצא כשמוסיף עליו חומש דהוא רביע מלגו הויא חומש מלבר. יהיה בין הכל פרוטה. ולפיכך מוסיפים לה. ואם יהיה פחות מעשירותו אין מוסיפים לו שאפי' עם תוספת החומש יהיה בו פחות משוה פרוטה ולפיכך אוכלו בודאי אחד עשר. ובדמאי עשרה. לפי שאין מוסיפין חומש על הדמאי. ועשיריתו הוא פחות משוה פרוטה והלכה כבית הלל: ט כל המעות הנמצאים. בכל מקום בין ברגל בין בשאר ימות השנה. ותיהבלים בשאר ימות השנה חוץ מימות הרגל: הרי אלו חולין. ואין חוששין להם שמא מעות של מעשר שני הם: אפילו דינר זהב עם הכסף ועם המעות. שאין דרך לערבן יחד ואיכא למימר שאלו מעות של מעשר שני שהגילין לחלל המעשר על דינרי זהב. והכסף שאינו מגיע לדינר זהב מחללו על הכסף והמותר על מעו' של נחשת ומערבין אותן יחד אפילו הכי לא חיישינן (יח): מצא בתוכן. בתוך הכלים או האוצר שהמעות נתונים בתוכו: י הוא חולין. שאין דרך בני אדם להקדיש הכלים לבדק הבית ועל שם מה שבתוכו נכתב: הוא קרבן. כלומר הקדש (כ): חולין לתוך קרבן. והכל קרבן. ולא פליגי רבנן עליה דרבי יהודה אלא בשל מתכת בלבד דבשל חרס מודו שהוא חולין ומה שבתוכו קרבן והלכה כחכמים: יא קו"ף קרבן. הקדש: ד' דמאי. לקוח מעם הארץ: בשעת הסכנה. שגזרו שלא לקיים המצות: שמות בני אדם הן. אותיות של ראשי שמות. קו"ף קהת. דל"ת דניאל. טי"ת טוביה. והכל חולין: אשתקד היתה מלאה פירות תרומה ופינה. ורבנן סברי אם איתא דפינה לתרומה [מגרר הוה גריר ליה] ולא היה מניח שם תרומה כתוב שם. ואין הלכה כרבי יוסי: יב הרי אלו חולין. מה שמצא הוי חולין שאני אומר מעשר שני ניטל: היה שם מנה. אמר לו אביו הרי שם מנה של מעשר שני ומצא מאתים. מנה מעשר והמנה חולין. ולא אמרי' המנה של מעשר ניטל ואלו אחרי' הן: מאתים ומצא מנה. אמר לו אביו הרי שם מאתים ומצא מנה אמרי' מנה ניטל ומנה נשאר מעשר:

פרק ה כרם רבעי מציינין אותו. עושים אותו ציון וסימן שיכירו שהוא כרם רבעי ולא יאכלו ממנו חוץ לירושלים: בקוזזות. גושים ותני אדמה עיגול כאדמה מה אדמה דאיכא הנאה היינו שהיא עושה פירות אף הכא נמי כי מפרקי שרי לאתהנויי מיניה: ושל ערלה בחרסית. דחרסית מתוך שאינה מגדלת פירות רומזת שאסורה בהנאה ... (ב). ...

ע"ל מ"ב ופ"ו מ"ד. ב"ד: (יח) ולאו מקי' ולא פירשו טעם לזה. ואולי דכעין תרומה נגעו בו אע"ג דאיקרי קדש כמו תרומה וכמו דבתרומה כשנפל לק' בטל במיעוטו שאין כאן גזל השבט. ה"נ גבי מע"ש דלא שייך בו גזל שבט ואתו דכל אי מק' שלא לכל נשבע. והע"ג דבתרומה בעינן ק"א הקילו במעשר ואכלו משפר הלם. תוי"ט:
(יט) שאלו היה מעשר היה נותן בהם סימן. ס"י: (יט) הרי זה מעשר. ולא נאמר שמא הם חולין וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר וכתבת עליו מעשר. הר"מ:
(כ) כדכתיב על קרבן העצים (נחמיה י'). (כא) תרומה. ואם חביים מפלס וה"ה לאידך: (כב) שמות בני אדם הם. כמו שגל קין סרח כר' רבי סנחוס. ולדבריהם דרבנן קמ"ל דלדידיה אפי' כתוב בו כל התיבה שלימה פליג בסיפא. הר"ש:

פרק ה (א) ושל ערלה. לפי שהערלה קודם בזמן לרבעי הא"ל ולא שנה כאן אלא אגב (רבעי דאיקרי קודש כמו מע"ש) לא רצה להקדימו. תוי"ט: (ב) כלומר כדי זריעה. תנא לא פירשי אמתניתין דמ"ע כיסוי הדם

ושל קברות. בסיד. וממחה ושופך. אמר רבן שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בשביעית. והצנועים מניחין את המעות ואומרים כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות האלו: ב כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל צד. ואיזו היא תחומה. אילת מן הדרום. ועקרבה מן הצפון. לוד מן המערב. והירדן מן המזרח. ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה. ותנאי היה בדבר שאימתי שירצו יחזור הדבר לכמות שהיה. רבי יוסי אומר משחרב בית המקדש היה התנאי הזה. ותנאי היה אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה: ג כרם רבעי. בית שמאי אומרים אין לו חומש. ואין לו ביעור. ובית הלל אומרי' יש לו. בית שמאי אומרי' יש לו פרט. ויש לו עוללות. והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים כולו לגת: ד כיצד פודין נטע רבעי. מניח את הסל על פי שלשה. ואומר כמה אדם רוצה לפדות לו בסלע על מנת להוציא יציאות מביתו. ומניח את המעות ואומר כל הנלקט מזה מחולל על המעות האלו בכך וכך סלים בסלע: ה ובשביעית פודהו בשויו. ואם היה הכל מופקר אין לו אלא שכר לקימה. הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו בין שהוא שלו ובין שניתן לו במתנה:

ערב

אין בה הגלם: ושל קברות. שלא יכנס שם כהן וש"ל. בסיד. שיהא שהסיד לבן כעצמות: וממחה ושופך. ממחה את הסיד במים כדי שיתלבן יותר. ושופך על הקבר: במה דברים אמורים. דצריכא לציין לכרם. רבעי. וערלה: בשביעית. שהכל הפקר ונוטלים בהיתר. אבל בשאר שני שבוע הגזלנים לגזול לנפשם לכסא ויעזום קודם לאכול באיסור: הצנועים. המדקדקים על עצמם. כשהיה להם כרם רבעי בשביעית היו מניחין מעות קודם לקיטה (ג) ואומרים כל הנלקט. מפירות אלו (ד) יהא מחולל על זה: ב כרם רבעי. יש לו דין מע"ש צריך להעלות הפירות לירושלים ולאכלן שם. או לפדותם. ותקנו חכמים מהלך יום [אחד] לכל סביבות ירושלי' יעלו פירות [עצמם] לירושלי' כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות מתוך שיאכל כל אדם נטע רבעי (ה) שלו שמלא השוק משל פירות: שיהא נפדה סמוך לחומה. אפי' כרם הסמוך לחומה: שאימתי שירצו. אם ימעטו הפירות (ו): משחרב בית המקדש היה התנאי. לא לפי שרבו הפירות כדאמרן. אלא משחרב בית המקדש והיתה ירושלים ביד האויבים ולא היו חוששין לעטר שוקי ירושלים בפירות: ג אין לו חומש. אין הבעלים צריכין להוסיף חומש כשפודים אותו: ואין לו ביעור. בשנה רביעית ושביעית שהמעשרות מתבערין דהיינו וביעור לא נוהג בכרם רבעי אלא במעשר ומיהו מודו ב"ש דפדיון מיהא אית ליה ואף ב"ש דלא כאמר פדיון במקרא בכרם רבעי דילפי ליה מדכתיב (ויקרא יט) קדש הלולים קרי ביה חלולים אחליה והדר אכליה: ובית הלל אומרים יש לו. דילפי קדש קדש ממעשר ליתן לו כל דין מעשר: יש לו פרט ויש לו עוללות. דסברי ממון בעלים הוא ולא ממון גבוה. הלכך חייב בפרט ובעוללו' ככל כרם דעלמא והעניי' שמלקטים הפרט והעוללות מכרם רבעי פודין לעצמן ואוכלין הפדיון בירושלים: ב"ה אומרים כולו לגת. דסברי ממון גבוה הוא כמו מעשר הלכך אין לו פרט ועוללות אלא דורכים אותו כולו כאחת ומעלה ואוכל בירושלי' או פודהו ומעלה הדמים לירושלים: ד מניח את הסל על פי שלשה. בקיאין בשומא דשמא נטע רבעי אין דמיו ידועים לפי שצריך לשנות שילושם כדתנן הכא (ז): לפדות בסלע. כלומ' ליקח בסלע במחובר לקרקע: על מנת להוציא יציאות מביתו. שכר פעולת הכרם משמרה מנכה שכר כגון שכר שמירה ועידור: ומניח את המעות. לפי השומא לאמר שמעו כך וכך סלים בסלע: ה ובשביעית. שאין שכר שמירה ולא עבודת קרקע פודהו בשויו: אם היה הכל מופקר. אם הפקירו הבעלי' נטע רבעי שלהם אין הלוקח בו מנכה אלא שכר לקיטה ומעלה הפירות לירושלים או פודה ומעלה הדמים ונ"ל שה"ק כיון דאפקירה קא זכי אין דין רבעי נוהג בו. ובשביעית אינו מנכה שכר לקיטה שהכל אדם מלקט לעצמו (י): מוסיף עליו חומש. סתם מתני' כבית הלל דילפי קדש קדש ממעשר: ובין שניתן לו במתנה. בשיטת מסדר דלא לאמר שמעו נשא בו הא סברי ב"ה דממון גבוה הוא כמעשר ואין יכולי' ליתן אותו במתנה (יא):

הדס ועי': (ג) כ"ה בכנ"י. דאי לא מיתא הכי לא הוי מקנה להבא בין לקיטה לאחרי'. הר"ש. ומה שלא פי' מחללים כל הכרם בפ"א. שמעמיס אין חלים באויר מוסר הפירות לאכול בירושלי'. פי': (ד) משום דתלוי אין בדילה. הר"ש: (ה) לפי שקנת דהכא לאו דוקא אלא ה"ה כל נטע וכדתנן במ"ד. ובברכות דל"ה איכא תני כרם ואיכא תני נטע. ועיין בפי"ם: (ה) ולא מפני בטיל טעם האיסור וה"ל טעמא מדמסקינן בפ"ק דביצה דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו. ופירש"י אפילו אירע דבר שאסרו יכול לחזור בו היתר כו'. ותנן בפ"ק דעדיות אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ היה גדול ממנו בחכמה ובמנין. לפיכך המתקנים עצמן הבינו הנסי' בדבר להחזיר לכמות שהיה לכשיתבטל הטעם דהשתא המתקנים עצמם הם המבטלים התקנה בהתבטל הטעם. תוי"ט ועי"ש: (ו) כלו' ולהכי תנן בסתם שלשה דמשמע דלעולם בעינן שלשה. ולעיל בפ"ד גבי מע"ש מחלקינן בין דמיו ידועים לשאין דמיו ידועים. אלא דהכא אין לחלק משום דלעולם אין דמיו ידועים דמצריך לשום היליאה. הר"ש: (ז) וכ"ל דטעמא דמלתא משום דאין הכל בקיאין בדיני שביעי' וכשיאמר הא לך איסר ולקוט לי בו הדמים נתפסי' בקדושת שביעית אלא צריך שיאמר לקוט לי כדתנן בפ"ח דשביעית. והלכך נתכוים בני אדם מללקוט בשכר. תוי"ט: (ח) כן הוא בגמרא קדושין דנ"ד. ומשמע דוקא שמדר אבל גופו לא

ערב

ו ערב יום טוב הראשון (ט) של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור כיצד [א] נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעלים. ומעשר ראשון לבעליו. ומעשר עני לבעליו. ומעשר שני והבכורים מתבערים בכל מקום. ר"ש אומר הביכורים ניתנין לכהנים כתרומה. התבשיל. ב"ש אומרים צריך לבער. וב"ה אומרים הרי הוא כמבוער: ז מי שהיו לו פירות בזמן הזה והגיע שעת הביעור. ב"ש אומרים צריך לחללן על הכסף. ובית הלל אומרים אחד שהן כסף ואחד שהן פירות: ח אמר רבי יהודה בראשונה היו שולחין אצל בעלי בתים שבמדינה מהרו והתקינו את פירותיכם עד שלא תגיע שעת הביעור. עד שבא רבי עקיבא ולמד שכל הפירות שלא באו לעונת המעשרות פטורים מן הביעור: ט מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו צריך לקרות להם שם. מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו באין בספינה. אמר ר"ג עשור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו. עשור אחר שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו. אמר רבי יהושע עשור שאני עתיד למוד נתון לאלעזר בן עזריה ומקומו מושכר לו. ונתקבלו זה מזה שכר (יח):

[א] ס"א היה ביעור

במנחה

ו ערב יום טוב הראשון של פסח וכו'. דכי' (דברים יד) מקצה שלש שנים תוציא את כל מע' תבואתך ונאמר להלן (שם לא) מקץ שבע ש' כמועד שנת השמטה בחג הסכות מה להלן רגל כאן רגל. אי מה להלן הסכות אף כאן חג הס' ת"ל (שם כו) כי תכ' לעשר. רגל שכל המעש' כלין בו הוי אומר זה פ' שאין פירות של ש' שלישית נגמרים לה' נלקטים כולן עד שיצא פ' של שנה הרביעית (י). של שנה ששית עד שיג' פסח של שנה השביעי' תרומה ותרומת מע' לבעלים. לכהני' שהתר' שלהם: ומעשר ראש' לבעליו. ללוים: ומע' עני לבעליו. לעניי' מתבערים בכל מקו' צריך לבערם ולאבדם מעולם: הבכורים נו' לבהני' כתרומה ואין צ' לבערם מן העולם וגמ' דתרוה' [קריינהו] רחמ' דאמר מר ותרומת י' אלו הבכורים דכתיב ב' (דברים כו) ולקח הכ' הטנא מידך. ואין שלו' כר"ש: התבשיל. שיש מפירות שביעי' או ממע' שני (יא) בשעת הביעור: הרי הוא כמבוער. כיון ד' מעשן ניכר: ז בזמן הזה. שאין בית המקדש קיי' צריך לחללן על הכסף. דכתיב (שם יד) וצרת הכס' ביזך הכסף שבנד מעלין (יב): אחד שהן כסף ואח' שהן פירות. משנים בגוזה ומה מועיל החלו' ח מהרו ותקנו את פירותיכם. תרומות ומעשרו' לתת אותן ללוי לכן ומעשר שני להעלו' ולאכלו בירושלים: שלא הגיעו לעונת המעשרות כל פירי ופירי כמו שמפורש עונתו בפ"ק דמעשרות: פטורים מן הביעור. ובראשונה היו אומרי' דקודם עונת המעשרות נמי זקוק לבער והלכה כר"ע: ט מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו. וכו' נתקנו (יג) והגיע זמן הביעור: צריך לקרות להם שם. לזכות אותן לבעלי' (יד) כהן שנדלה דר' גמליאל וזקנים: עשור שאני עתיד למוד. מעשר ראשון שאני עתיד ליתן מפירות שיש לי בבית נת' ליהושע. לוי היה (טו) ותרומה גדולה לא נתן עתה משום דתרומה מפרישין אותה בגורן [כדתניא] ש' אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן נתרמה תרומה גדולה וכבר הפרים אותה בגורן: ומקומו מושכ' לו. ומקום המעשר מושכר לו ויקנה המעשר אגב קרקע (טז): עשור אחר. מעשר עני נתון לעקיבא בן יוסף גבאי של עניים היה: עשור שאני עתיד למוד. מעשר מן המעשר שאני צריך ליתן לכהן מן המעשר שנתן לי רבן גמליאל: נתון לאלעזר בן עזריה. כהן היה והוא עשי' לעזרא: ונתקבלו שכר זה מזה. רבן גמליאל קבל שכר מקומו של מעשר ראשון מרבי יהוש' ושכר מקומו של מעשר עני מרבי עקיבא. ורבי יהושע קבל שכר מקום מעשר מן המעשר מרבי אלעז' ב פרוס ונקנה לכל אחד מקום המעשר הראוי לו בכסף שנתן למשכיר שהפירות קרקע נקנית בכסף

לא הוסיל דלענין ערלה הוי פירי לרבעי נמי הוי פירי אע"ג דאסקא למעשר שני לענין מעשר' עוסק לא הביא לשום המעשר'. וי"ל דלאותפא דינו כר"ל דהשוו' דערלה כינס ותחלה שום צא בנו"ש במ"ח פ"ק דערלה. תוי"ט ז"ל: (ט) הראשון. והר"מ כתב שהאחרון. ועיין בכ"מ דהיה לגירסתו עיקר'. ע"ש: (י) דלוי' שביאת פסח כבר נגמרי' להיות כל הפירות נלקטים. ואין הכי נמי דקודם לכן נגמרים דהיינו בחנוכה כדאיתא במ"ז פ"ק דבכורים. אלא שצריך שיהיה במועד והמועד הקודם לחנוכה עדיין אין כל הפירות נלקטים. אבל המועד שאחריו שהוא פסח כבר נגמרי' כולם. תוי"ט: (יא) ול"ע מה ענין שביעית לכאן. והר"מ כתב הבשיל של מע"ש ובעט רבעי: (יב) וז"ל לפרש דר"ל הואיל ואין בית המקדש אין לך כסוף גדול מזה הלכך מחללין על שכסף וכאלו ולרת הכסף אינו רשום אלא סובה דכיון שרחוק מקום בזה שאין בית המקדש אי אפשר להעלותם אלא ולרם צריך לחללן. אע"ג דפשטיה דקרא בזמן שבית המקדש ואינו אלא רשום. תוי"ט: (יג) ולאו דוקא נקט דאפי' קודם שנתקנו נמי כדלעיל דכל הפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות פטורים. הא שהגיעו לעונת המעשרות חייבים. ואע"פ שעדיין לא הופרשו: (יד) ולא הוי כקריאת שם דבמס' דמאי שאין לקבוע מקום בגופו או בדרומו ושיזכיר השמות אלא סולין כו'. אלא הכא אינו צריך אלא לברר להם בעלים לכי יקנו. פי' בקדושין דכ"ו: (טו) וא"ת הא קנסו עזרא המעשר לכהנים. וי"ל כר"ע דאמר קודם קנס דוקא ללוי ולאחר קנסא לכהן וללוי. פי' ב"ב דפ"א: (טז) ב"מ דף י"א ופריך וכי לא היו להם סודר לקנות ממנו המעשר בחליפין. ומשני משום כבודו בפיגה פתיבה בהו. חליפין דכך מקח וממכר הוא מטלטלי אגב קרקע כתיבה אלימתא היא: (יז) שכר. כמשו' הסוי דאלו חליפין אין שפירות נקנה בחליפין והר"מ כי דכיון שעל ידי חליפין לא היה יכול להקנות כמו שכת' לעיל. אלא היה צריך להקנות להן אגב קרקע יוסר קל

י במנחה ביו"ט האחרון (יח) היו מתודין (יט). כיצד היה הוידוי. בערתי הקדש מן הבית (דברים כו) זה מעשר שני ונטע רבעי. נתתיו ללוי זה מעשר לוי. וגם נתתיו זו תרומה ותרומת מעשר. לגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני. הלקט והשכחה והפאה אף על פי שאינן מעכבין את הוידוי. מן הבית זו חלה: יא ככל מצותך אשר צויתני. הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות. לא עברתי ממצותיך לא הפרשתי ממין על שאינו מינו. ולא מן התלוש על המחובר. ולא מן המחובר על התלוש. ולא מן החדש על הישן. ולא מן הישן על החדש. ולא שכחתי. לא שכחתי מלברכך. ומלהזכיר שמך עליו: יב לא אכלתי באוני ממנו. הא אם אכלו באנינה אינו יכול להתודות. ולא בערתי ממנו בטמא. הא אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתודות. ולא נתתי ממנו למת. לא לקחתי ממנו ארון ותכריכים למת. ולא נתתיו לאוננים אחרים. שמעתי בקול ה' אלהי. הבאתיו לבית הבחירה. עשיתי ככל אשר צויתני. שמחתי ושמחתי בו (כ): יג השקיפה ממעון קדשך מן השמים. עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו. השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל בבנים ובבנות ואת האדמה אשר נתתה לנו בטל ומטר. ובולדות בהמה. כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש. כדי שתתן (כ) טעם בפירות: יד מכאן אמרו ישראל (כא) וממזרים מתודים אבל לא גרים. ולא עבדים משוחררים. שאין להם חלק בארץ. ר"מ אומר אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ. ר' יוסי אומר יש להם ערי מגרש: טו יוחנן כהן גדול העביר הודיות המעשר. אף הוא בטל את המעוררים ואת הנוקפים. ועד ימיו היה פטיש מכה בירושלים

סליק מסכת מעשר שני

י ביום טוב האחרון היו מתודין. ולא היו מתודין בי"ט ראשון מיד אחר הביעור כדי שיהיה לו מה יאכל ברגל. הלכך ערב יום טוב ראשון היה מבער ומשייר עד יום אחרון: זה מעשר שני ונטע רבעי. שנקראו קדש: זה מעשר לוי. כלומר מעשר ראשון: וגם נתתיו זו תרומה גדולה. וגם תוספות הוא משמע וגם נתתיו ללוי חוץ ממה שנתתי לכהן: מן הבית זו חלה. שהיא נתרמה מן העיסה בתוך הבית: יא ולא מן התלוש על המחובר וכו'. דהיינו מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב: ולא מן החדש על הישן. דכתיב (דברים יד) היוצא השדה שנה שנה ולא משנה זו על של חברתה: ולא שכחתי מלברכך ומלהזכיר שמך עליו. לפי שמברכים להפריש תרומה. וכן על מעשר ראשון ושני ומעשר עני ולפדיון מעשר שני ולחלה. על כלן מברכים: יב לא אכלתי באוני. כל יום המיתה הויא אנינות דאורייתא. ואפי' לאחר קבורה. ולילה שלאחר יום המיתה הויא אנינות דרבנן. וכן יום קבורה שאינו יום המיתה הויא אנינו' דרבנן: לא לקחתי ממנו ארון ותכריכין למת. וכה"ג נותן אפילו לפי האסור שהרי אסור לקנות מלבוש וכיוצא בזה ממעשר שני כדתנן לעיל סוף פ"ק כל שהוא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה אם לקח יאכל כנגדו ולא נקט הכא ארון ותכריכים אלא לאשמועינן דלא מבעיא אם סך ממנו למת שאינו יכול להתודות דכתיב ממנו מגופו של מעשר אלא אפילו קנה ארון ותכריכים דלא נתן מגופו של מעשר על מת אינו יכול להתודות: יד מכאן אמרו. מדכתיב ואת האדמה אשר נתת לנו: יש להם ערי מגרש. ויכולים להתודות על המעשרות שמגיעין ממגרש הערים שלהן. והלכה כר"י: טו יוחנן כהן גדול. שמש בכהונה גדולה אחר שמעון הצדיק: העביר הודיות המעשר. לפי שעזרא קנס את הלוים שלא יתנו להם מעשר כשעלה מן הגולה ובני לוי לא עלו עמו וצוה שיתנו המעשר לכהנים. ויוחנן כהן גדול בטל הוידוי כיון שאינו יכול לומר וגם נתתיו ללוי: בטל את המעוררים. שהיו הלוים אומרי' בכל יום על הדוכן עורה למה תישן ה' אמר להם וכי יש שינה לפני המקום (כב). עמד ובטלן: את הנוקפים. שהיו מכרין לעגל של קרבן בין קרניו כדי שיפול לו דם בעיניו כדי שלא יראה ויהי' נוח לכפתו ולשחטו. ועמד הוא ובטלו. שנראה כבעל מום והתקין להם טבעו' בקרקע להכניס צואר הבהמה לתוכה. נוקפים ל' מכין ודוגמתו אין אדם נוקף אצבעו מלמטה [חולין דף ז]: היה פטיש מכה בירושלים. הכאי נחושת וברזל היו מכין בפטיש לעשות מלאכת האבד שהיא מותרת במועד. ועמד הוא

קא להן פריעה לשכר מקנין חליפין: (יח) האחרון. מפום דלאין זמן מלומר בי"ט הלא מנחה האחרון. ולימרו' לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו: (יט) מתודין. הוידוי על שמעלתינו ובעונות לאבותינו הוללכנו לבער הקודש מן הבית לבלתי תם אותם לבכורות שהיו כלוים לתרומה ומעשר כאמרו ולטמא אותם במתנותם בהעביר כל פטר רחם. ויאמר וגם נתתיו כמו אע"פ שנתתיו ללוי וזולתו במלואיך. אף על פי כן אני מתפלל השקיפה לטובה במקום השקפה לרעה. הר"ע ספורנו: (") שהאכר ושמחת בכל הטוב. הר"ש. ב"ד: (כ) כדי שתתן. אפילו במקום שאינו זבת חלב ודבש. פי' [illegible]. וכתב הר"מ וזה הדרש שהוא דורש בכאן זו הפרשה תלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי. אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שהיתה בתורה וזה מבואר מאד: (כא) ישראל. דאלו כהנים ולוים פליגי בהו ר"מ ור"י בסיפא: (כב) גמרא סוטה דמ"ו ומקיימין בם והלא כבר נאמר הנה לא ינום כו'. אלא כל זמן שישראל היו שרוים בצער לכך נאמר עורה למה תישן. וכתב הר"מ והם היו אומרים זה הפסוק כאלו היו מדברים עם הש"י והיו צועקים אליו בזה הפסוק וזה מה שאינו ראוי לעשות ולומר כלפי הש"י:

הוא ובטלה מפיס לאומה מלאת טובה ואיכא זלזול מועד: ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. בפוא אמר לבני דורו כשם שתרומה גדולה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל עון מיתה. ותקן שיהיו מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני בלבד ולא יוציאו ממנו מעשר ראשון ולא מעשר עני. ביכולים לומר ללוי או לעני הביא ראיה שהוא טבל וטול. ומתקנה זו ואילך הלוקח פירות מן השוק לא היה שואל אם הם מתוקנים אם לאו אלא מיד הפרים מהן תרומת מעשר ומעשר שני. והוכל את השאר שכל הלוקח פירות מעם הארץ הם בחזקת דמאי:

בירושלים. ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי:

סליק מסכת מעשר שני

סליק מסכת מעשר שני

כתב הרמב"ם סידר אחר מסכת מעשר שני. מסכת חלה. בשביל שאחר שמוליאין מן הזרע כל אלו המתנות שהם תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני אז יטחנוהו ועושין אותו קמח ולשין אותו ואז יתחייב בחלה:

מסכת חלה

חמשה דברים חייבים בחלה. החטים והשעורים. והכוסמין. ושבולת שועל. ושיפון. הרי אלו חייבין בחלה. ומצטרפין זה עם זה. ואסורין בחדש מלפני הפסח. ומלקצור מלפני העומר (א). ואם השרישו קודם לעומר. העומר מתירן. ואם לאו אסורין. עד שיבא העומר הבא: ב האוכל מהם כזית מצה בפסח. יצא ידי חובתו. כזית חמץ חייב בהכרת. נתערב אחד מהם בכל המינים. הרי זה עובר בפסח. הנודר מן הפת (ג) ומן התבואה אסור בהם דברי רבי מאיר. וחכמי' אומרי' הנודר מן הדגן. אינו אסור

פרק א (א) ואסורין כו'. ה"ג בספרים ובפי' הר"ב. אבל הר"ש גורס לקצור בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח וכ"כ ני' הרב. וגי' זו נראה עיקר דלגי' הספרים איכא למטעי' דלקצורים לפני הפסח היינו קודם הפסח אבל כשיגיע תחלת הפסח שרי כו' והא מלאת ליתא מקרא מלא הוא עד עצם היום הזה עד הביאכם כו' וזה בראשון לפול המועד. הלכך בחדש מלפני העומר גרסי'. תוי"ט וע"ע: (ב) בגמ' מנחות דע"א מדכתיב בשדה עד שיהא נקלט ונשרש בשדה. והך קרא בשתי הלחם כתיב ואזריעת העומר קאי דשתי הלחם לא שרי למקדש אלא תבואה דשרי עומר להדיוט. רמ"י: (ג) הנודר מן הפת. כן הנוסחא בספרים. ופליגי רבנן אדיוקא דר"מ דאיהו לא קאמר אלא הנודר מן הפת ומן התבואה שאינו אסור אלא בהן. וקאמרי רבנן דבנודר מן הדגן נמי אינו אסור אלא בהן. ומלשון הר"ב משמע דגרס בדברי ר"מ הנודר מן הדגן אסור בכל המינים. וה"ק ר"מ במ"ב פ"ז דנדרים הנודר מן הדגן אסור בכל: ומעשר

חמשה דברים חייבים בחלה. דגמרינן חלה מפסח נאמר בפסח מלות לחם עוני (דברי' טז) ונאמר לחם בחלה והיה באכלכם מלחם הארץ (במדבר טו) מה לחם האמור בפסח דבר הבא לידי חמוץ. אף לחם האמור בחלה דבר הבא לידי חמוץ. ואין לך בא לידי חמוץ אלא אלו חמשת המינים בלבד: ומצטרפין זה עם זה. להשלים שיעור העיסה החייבת בחלה ולא שיצטרפו כולן יחד דמין בשאינו מינו אינו מצטרף כדתנן לקמן ריש פ"ד אלא החטים מצטרפי' עם הכוסמין בלבד מפני שהם מינן והשעורים מצטרפים עם הכל חוץ מן החטין ולא"ג דכוסמין מין חטין הם לאו מין חיטין דוקא אלא מין שעורים ואף מין חטים ומצטרפין עם החטים והשעורים. ובירושלמי משמע דאם נלושו יחד מצטרפין אפי' מין בשאינו מינו. אבל אם לא נלושו יחד אלא שאחר כך היה נוגע העיסות זו בזו מין במינו מצטרפין שלא במינו אינן מצטרפין: ואסורים בחדש. כדכתיב (ויקרא כג) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגמרינן לחם לחם מפסח: ומלקצור מלפני הפסח. שאסור לקצור אחד מחמשת המינים קודם קצירת העומר. דכתיב בעומר (שם) ראשית קצירכם שיהא תחלה לכל הנקצרים. ותניא ראשית ראשית לחלה. כתיב התם (במדבר טו) ראשית עריסותיכם. וכתיב הכא ראשית קצירכם מה להלן מחמשת המינים. אף כאן מחמשת המינים: ואם השרישו. אחד מחמשת המיני' הללו קודם קצירת העומר: העומר מתירן. ומותר לקצרו אחר קצירת העומר דכתיב (שמות כג) אשר תזרע בשדה משעה שנזרע ונשרש בשדה (ב): ואם לאו. שלא השרישו אלא אחר קצירת העומר: אסורי' עד שיבא העומר הבא. של שנה הבאה: ב יצא ידי חובתו. דכתיב (דברים יז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מלות דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה. דברים שאין באים לידי חמוץ אין אדם יוצא בהן ידי חובת מלה: נתערב א' מהן בכל המיני'. נתערב א' מחמשת המינים הללו בשאר תערובות כגון כותח הבבלי ושכר המדי: הרי זה עובר בפסח. על בל יראה ובל ימצא אם הניחו ברשותו: הנודר מן הדגן אסור בכל המינים. דדגן

אסור אלא מהן. וחייבין בחלה ובמעשרות:

ג אלו חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות. הלקט והשכחה והפאה. וההפקר. ומעשר ראשון (ד) שנטלה תרומתו. ומעשר שני (ה) והקדש שנפדו. ומותר העומר. ותבואה שלא הביאה שליש. רבי אליעזר אומר תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה:

ד אלו חייבין במעשרות. ופטורים מן החלה. האורז. והדוחן. והפרגים. והשומשמין. והקטניות. ופחות מחמשת רבעים בתבואה. הסופגנין. והדובשנין. והאסקריטין. וחלת המשרת והמדומע (ז) פטורין מן החלה:

ה עיסה שתחלתה סופגנין וסופה סופגנין. פטורה מן החלה. תחלתה עיסה וסופה סופגנין. תחלתה סופגנין וסופה עיסה. חייבין בחלה וכן הקנובקאות חייבות:

ו המעיסה. ב"ש פוטרין. ובית הלל מחייבין. החליטה בית שמאי מחייבין. ובית הלל פוטרין. חלות תודה ורקיקי נזיר (ח). עשאן לעצמו פטור. למכור בשוק חייב:

ז נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה. נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור אם אין בשל אחת מהן כשיעור. פטורה מן החלה:

עיסת

דדגן כל דמידגן משמע. וקטנית וזרעים מידי דמידגן הוא: אינו אסור אלא בהן. דדגן ותבואה אי הוא. והלכה כחכמים: וחייבים בחלה ובמעשרות. איידי דבעי למתני אלו חייבים בחלה ופטורים מן המעשרות ואלו חייבים במעשרות ופטורים מן החלה תנא הכא וחייבים בחלה ובמעשרות: ג הלקט והשכחה והפאה וההפקר. פטורים מן המעשרות. דכתיב (שם יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך ממה שיש לך ואין לו אתה חייב ליתן לו יצאו אלו שיש לו עמך: ומותר העומר. שהעומר היה בא משלש סאין ומוציאין ממנו עשרון סלת מנופה בשלש עשרה נפה והשאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה. ופטור ממעשר. לפי שבשעת מירוח היה של הקדש: ותבואה שלא הביאה שליש. חייבת בחלה שאף היא באה לידי חמוץ. דכל דבר שבא לידי חמוץ לחם אקרי וחייב בחלה ופטורה מן המעשרות. דבמעשרות כתיב (דברים יד) תבואת זרעך דבר שזורעין אותו וצומח. והאי אי זרעו ליה לא צמח: תבואה שלא הביאה שליש פטורה מן החלה. דכתי' (במדבר טו) כתרומת גורן כן תרימו אותה מה תרומה אינה באה מתבואה שלא הביאה שליש אף חלה אינה באה מתבואה שלא הביאה שליש ואין הלכה כרבי אליעזר: ד הפרגין. קורין לו בערבי כשכא"ש ובלע"ז פפאור"ו: ופחות מחמשת רבעים בתבואה. תבואה שהיא פחות מחמש רבעים קמח חייב במעשרות והעיסה שנלושה מן הקמח ההוא פטורה מן החלה לפי ששיעור העיסה להתחייב בחלה היא ה' רבעים קמח ועוד (ו). כלומר מעט יותר מה' רבעים: הסופגנים. לחם שבלילתו רכה שעשוי כספוג. פי' א' רקיקים דקים תרגום ורקיקי מצות ואספוגין: הדובשנים. מטוגנים בדבש א"נ נילושים בדבש: האסקריטין. תרגום לפיחית אסקריטין. ובלילתן רכה מאד: וחלת המשרת. חלה מלוטה במחבת תרגום ממחבת מסריתא: המדומע. סאה של תרומה שנפלה לפחות ממאה סאין של חולין ונעשו כלן מדומע ואסורים לזרים ופטור מן החלה דכתיב (שם) תרימו תרומה ולא שכבר נתרמה: ה עיסה שתחלתה סופגנים. כגון עיסה שבלילתה רכה: וסופה סופגנים. שמטגנים אותה בשמן ודבש או מבשלה במים: תחלתה עיסה וסופה סופגנין. שבלילתה עבה ואח"כ מטגנין בשמן ודבש או מבשלה במים. תחלתה סופגנים וסופה עיסה בלילתה רכה ואופה אותה בתנור: קנובקאות. לחם שמחזירים אותו לבלתו ועושים ממנו מאכל לתינוקות: ו המעיסה. קמח על גבי מים רותחים: החליטה. מים רותחים על גבי קמח ומפורש בגמ' דתרי תנאי ניניהו ומי ששנה זו לא שנה זו. תנא אחד תנא מעיסה והוא הדין חליטה וסבר בין מעיסה בין חליטה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין ואידך תנא תנא חליטה והוא הדין מעיסה. וסבר בין חליטה בין מעיסה ב"ש מחייבי' וב"ה פוטרים. ולענין פסק הלכה בין מעיסה בין חליטה אם נאפות בתנור חייבות בחלה ואם במרחשת או במחבת ובכל דבר שהאור עוברת תחתיו פטורות מן החלה: עשאן לעצמו. לצורך תודתו ונזירתו פטור כיון דגלגלן לקדשן דכתיב עריסותיכם ולא עיסת הקדש: למכור בשוק. לבני אדם שצריכים לחלות תודה ורקיקי נזיר חייב דכל לשוק אימלוכי ממליך אי מזדבנא מזדבנא ואי לא אכילנא להו אנא: ז נחתום שעשה שאור לחלק. ויש בו כדי חיוב חלה אלא שדעתו למכרו לבני אדם לחלקו לכמה עיסות ואין בכל חלק וחלק כשיעור: חייב בחלה. שדעתו אם לא ימצא קונים שיעשנו עיסה ויאפה אותה כלה כאחת:

(ד) ומעשר ראשון כו'. תפ' ביכו' שהקדימו בשבלים: (ה) ומעשר שני. נראה לפי כמ"ש הר"ב פ"ק דתרומות. מפ"ש קמ"ל כגון שהקדימו בשבלים וכ"מ ביכו'. וקודם שפדאו ממון גבוה הוא דהכי הלכתא כדפסק בפ"ד דמע"ש. והקדש כשמשכו הגזבר ואח"כ פדאו. ותש"ה פטורין מן המעשרות. וטעמא דחייבים בחלה. משום דמשעת הגלגול הוי חיובא דחלה כדפרש"י והר"ב במס' מנחות לענין מותר העומר. תוי"ט: (ו) אבל מסתימת מוכחא דסברא דלא בעינן ועוד דאי לא תימא הכי לא הוה ליה למתני שתות וכ"כ הר"ם דמלומלמים חייב. ופלוגתא דתנאי היא בפ"ק דעדיו' ושם פסק הר"ב כחכמים דסברי דה' רבעים חייבים. תוי"ט: (ז) והמדומע. לפי מה שאכתוב בס"ס דדימוע דרבנן. מתני' בחלה נמי דרבנן דאי לאו הכי לא תפטר דימוע דרבנן ומפקע חיובא דחלה דאו'. תוי"ט: (ח) חלות תודה ורקיקי נזיר. ולא ידעתי טעם לדבר למה קרי לשל תודה חלות ולשל נזיר רקיקים הל"ל חלות ורקיקי תודה ונזיר דשתיהן בשניהם. וי"ל ליישב קצת דלהכי קאמר בלשון דצריכין לפרש דשנא הך ומ"מ לאידך דהא קרא' מוכחי דכתיבי חלות ורקיקי' בתרוייהו כי היכי לגלויי אכישא דשתים מתפרשת נמי בכה"ג דמעיס' וה"ה

ח עיסת הכלבים. בזמן שהרועים אוכלין ממנה. חייבת בחלה. ומערבין בה. ומשתתפין בה. ומברכין עליה. ומזמנין עליה. ונעשית ביום טוב. ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח. אם אין הרועים אוכלין ממנה. אינה חייבת בחלה. ואין מערבין בה. ואין משתתפין בה. ואין מברכין עליה. ואין מזמנין עליה. ואינה נעשית ביו"ט. ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. בין כך ובין כך מטמאה טומאת אוכלין:

ט החלה והתרומה חייבין עליה מיתה וחומש ואסורים לזרים. והם נכסי כהן. ועולין באחד ומאה. וטעונין רחיצת ידים והערב שמש. ואין נוטלין מן הטהור על הטמא. אלא מן המוקף. ומן הדבר הגמור. האומר כל גרני תרומה וכל עיסתי חלה לא אמר כלום. עד שישייר מקצת:

פרק ב פירות חוצה לארץ. שנכנסו לארץ. חייבים בחלה. יצאו מכאן לשם. ר"א מחייב ור"ע פוטר:

ב עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ. חייבת במעשרות ובשביעית. אמר רבי יהודה אימתי (א) בזמן שהספינה גוששת. עיסה שנילושה במי פירות. חייבת בחלה. ונאכלת בידים מסואבות:

האשה

ח עיסת הכלבים. נעשית מקמח ומורסן הרבה מעורב בה: בזמן שהרועים אוכלים ממנה. שלא נתערב בה מורסן כל כך: חייבת בחלה. דכיון דשויא לרועים לחם קרינן ביה: ומערבין בה. עירובי חצרות להוציא מן הבתים לחצר (ט): ומשתתפין בה. שתופי מבואות להוציא מן החצרות למבוי: ומברכין עליה. ברכת המוציא: ומזמנין עליה. שלשה שאכלו ממנה כלחם חייבים לזמן: ונאפית ביום טוב. משום חלק רועים: ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. לילה הראשונה שחייב לאכול כזית מצה: אינה חייבת בחלה. דכתיב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם שלכם חייבת ולא של חיה (י): מטמא טומאת אוכלין. כיון דעל ידי הדחק נאכלת לאדם ומטמאה עד שתפסל מלאכול לכלב: ט חייבין עליהן מיתה. זר האוכלן במזיד חייב מיתה בידי שמים דחלה מקריא תרומה ובתרומה כתיב (ויקרא כב) ומתו בו כי יחללוהו: וחומש. האוכלן שוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה: ואסורים לזרים. בגמ' היא שנויה דכיון שחייבים הזרים עליהם מיתה וחומש פשיטא דאסורים לזרים. ולר' יוחנן דאמר חצי שיעור מדאורייתא מלינן למיצר דתנא אסורים לזרים לחצי שיעור שאין בו לא מיתה ולא חומש. אבל איסורא דאורייתא איכא (יא): והן נכסי כהן. שיכול למכרן וליקח בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה: ועולין באחד ומאה. אם נתערבו במאה של חולין: וטעונים רחיצת ידים. הבא ליגע בהן צריך ליטול ידיו תחלה שסתם ידים פוסלות את התרומה ואת החלה שאף היא נקראת תרומה: והערב שמש. טמא שטבל אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו כדכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים והוא הדין לחלה: ואינן נטלים מן הטהור על הטמא. גזירה שמא יתרו' שלא מן המוקף משום דמשתפי שמא יגע הטמא בטהור ויטמאנו ואנן בעינן שהתורם יתרום מן המוקף כדתנן בסמוך: ואינן נטלין אלא מן המוקף. גרסינן ופירוש מוקף קרוב וסמוך: מן הדבר הגמור. שנגמרה מלאכתן וחלה משתתגלגל העיסה: עד שישייר מקצת. דחלה ותרומ' כתיב בהו ראשית ובעינן שיהו שיריהן ניכרים (יב):

פרק ב פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה. דכתיב (במדבר טו) אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה. שמה אתם חייבים בין בפירות הארץ בין בפירות חוצה לארץ: יצאו מכאן לשם. מארץ ישראל לחוצה לארץ: ר' אליעזר מחייב. דכתיב (שם) והיה באכלכם מלחם הארץ בין שאתם אוכלים אותו בארץ בין שאתם אוכלים אותו בחוצה לארץ הואיל ולחם הארץ הוא חייב בחלה: ור' עקיבא פוטר. דשמה משמע ליה מעוטא. שמה אתם חייבים ואין אתם חייבים בחוצה לארץ. אע"פ שאתם אוכלים מלחם הארץ. והלכה כרבי עקיבא: ב עפר חוצה לארץ הבא בספינה לארץ. בספינה נקובה מיירי ורגבי אדמה סותמין את הנקב שאין המים נכנסים בה. חייבת במעשרות אם זרע ואחר הזרעים בעפר שבתוך הספינה. ואע"פ שמעפר חוצה לארץ הוא הואיל והיא נקובה הזרע יונק מלחות עפרה של ארץ ישראל: אימתי בזמן שהספינה גוששת. נוגעת בגושי העפר כלומר שהיא דבוקה בארץ: עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה. בירושלמי מוכיח קצת שאין הלכה כסתם משנה זו. ועיסה שנילושה במי פירות פטורה מחלה הלכך אין ללוש עיסה שיש בה שיעור חלה במי ביצים או במי פירות לבדם בלא תערובת מים הואיל ולא אתברר הלכה אי חייבת בחלה או פטורה: ונאכלת בידים מסואבות. שאין אוכל מוכשר לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים או א' משבעה [משקין ומה] שלא הוכשר

לקבל

הס"ה שלינו' וכן איפכא דהכי שנאי ניהו כדכתב הר"ב: (ט) והר"ב מפרש ערובי תחומין ומשמע לכאורה דלהדי למשמע ע"ש שאין מערבין אלא בפת. אבל כי דייקת בה ליתא שהא טעמא דכולהו משום דכשהרועים אוכלי' ממנה הוי פת. תוי"ט: (י) וכלב מין חיה כדברי ת"ק בפ"ח דכלאים: (יא) וקשיא לי דהא אף למ"ד דרבנן לא בגמ' היא שנויה דנוקים לה מדרבנן דהא ה"ג מכי כתיבא ידיי דלאו דאורייתא אלא מ"מ דבר ואף דימוע הוא מדרבנן. תוי"ט וע"ע: (יב) כלו' דאי אין שיריים אין כאן ראשית ול' הגמ' בפ' ראשית הגז ראשית שש' ניכרין:

פרק ב (א) אר"י אימתי. כתב הר"מ ובכל ספרנו כי גבי"נו שאמר ר"י אימתי שהוא מבאר למי שקדם לו ואינו בא לחלק והר"מ כי דבמ"ק דגיטין מוכח דפליגי. וע"ש בתוי' דהא דמוכח מיניה דר"י דאמר אימתי שבא לחלוק בייתא היא ולא משנתינו: ופי'

ג האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה. מפני שהיא יכולה לכסות עצמה. אבל לא האיש. מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה. ורבי עקיבא אומר יעשנה בטומאה ואל יעשנה קבים. שכשם שהוא קורא לטהורה, כך הוא קורא לטמאה. לזו קורא חלה [א]בשם. ולזו קורא חלה בשם. אבל קביים אין להם חלק בשם: ד העושה עיסתו קבים, ונגעו זה בזה. פטורים מן החלה עד שישוכו. רבי אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל. הסל מצרפן (ד) לחלה: ה המפריש חלתו קמח אינה חלה. וגזל ביד כהן. העיסה עצמה חייבת בחלה. והקמח אם יש בו כשיעור חייבת בחלה ואסורה לזרים. דברי רבי יהושע. אמרו לו מעשה וקפשה זקן זר. אמר להם אף הוא קלקל לעצמו ותיקן לאחרים (ו): ו חמשת רבעים קמח חייבים בחלה. הם, ושאורן, וסובן, ומורסנן, חמשת רבעים חייבין. ניטל מורסנן מתוכן, וחזר לתוכן. הרי אלו פטורין: ז שיעור החלה אחד מעשרים וארבעה. העושה עיסה לעצמו. והעושה למשתה בנו. אחד מעשרים וארבעה. נחתום שהוא עושה למכור בשוק. וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. אחד מארבעים

ושמנה

[א] פ"א לשם

לקבל טומאה אין הידים מטמאות שעושות אותה: ג וקוצה חלתה ערומה. משפלת שלה ונדבקת על שפרשתה והוא שפניה של מטה טוחות בקרקע וכל ערותה מכוסה. והעגבות אין בהן משום ערוה לענין ברכה. אבל האיש אינו יכול לברך ערום שאי אפשר לו לכסות ערותו שבולטים הביצים והגיד: מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה. כגון שהוא טמא ואין שם ארבעים סאה שיטבול בהן (ב): יעשנה קבין. יעשה כל עיסתו קב קב כדי שלא תתחייב בחלה ויצטרך להפרים בטומאה: יעשנה בטומאה. דהכי עדיף טפי ממה שיפטור עיסתו מן החלה ולא יהיה בה חלק לשם. (ג) ואין הלכה כרי עקיבא: ד קבים. קב קב בפני עצמו: ונגעו זה בזה. אין הנגיעה מצטרפת להתחייב בחלה: עד שישוכו. שיתדבקו זה בזה כל כך שאם בא להפרידם נתלש מזו לזו: אף הרודה ונותן לסל. הרודה אלות מן התנור לאחר שנאפו ונותנם בסל: הסל מצרפן לחלה. ואף על פי שאין נושכות והלכה כרבי אליעזר. והא דפליגי רבנן עליה ורבי אליעזר נגיעה הני מילי לצרף שני עיסות יחד שאין בכל אחת כשיעור. אבל לענין לתרום [מן] המוקף אף נגיעה לא בעי רק שיהיו סמוכים זה לזה. ובהלכי פרקין דאמר רבי אליעזר נותן אפוי' ונכבלה באמצע כדי לתרום מן המוקף אלמא בעינן נגיעה לענין מוקף בטהורה וטמאה שאני מפני שהוא דבר שמקפיד על תערובתו אין הכלי מצרף: ה אינה חלה. דראשית עריסותיכם כתיב: וגזל ביד כהן. וצריך להחזירה לבעלים שאם תאכל בידו יהיו סבורים שעיסתו פטורה (ה): העיסה עצמה. שהפרים אלתה קמח חייבת בחלה: והקמח. שבא ליד כהן בתורת חלה: אם יש בו כשיעור. חמשת רבעי' קמח חייבת בחלה ואסורה לזרי' כל הקמח הבא ליד כהן. ומותרא בעלמא הוא לפי שהוא שבא ליד כהן שלא יאמרו דאינו זר אוכל חלות: וקפשה זקן זר. חטפה זקן זר ואכלה: קלקל לעצמו. דאכלה ואיענש: ותיקן לאחרים. שאחרים אוכלין ותולין בו ומוצאים פתח להתיר לפי שראוהו שאכל: ו חמשת רבעים. של קב חייבין בחלה. דכתי' (במדבר טו) ראשית עריסותיכם ועיסת מדבר היתה עומר לגלגולת. והעומר עשירית האיפה הוא. האיפה שלש סאין. והסאה ששה קבין. הרי י"ח קבין באיפה. והקב ד' לוגין. הרי ע"ב לוגין. עשירית ע' ז' לוגין. ועשירית שני לוגין הוא ביצה ותומש ביצה שהלוג הוא ששה ביצים. כשבאו לירושלים והוסיפו שתות על המדות נמצא ו' לוגין הם ה'. ולוג הזה [נ"ל ולוג הוא] חמשה ביצים. שכל ששה נעשים חמשה. וביצה ותומש ביצה נעשי' ביצה. נמצא שעומר שהיה במדבר שבעה לוגי' וביצה ותומש ביצה. נעשה בירושלי' ששה לוגים. כשבאו לציפורי והוסיפו שתות על המדות של ירושלים נעשו הששה לוגין חמשה. והיינו חמשת רבעים קמח. ונקראו הלוגין רבעים. לפי שהלוג הוא רובע הקב. שהקב ד' לוגין: הן ושאורן, השאור שנותנין לתוכן: וסובן. הוא הדר: מורסנן. הוא הגס כלן מצטרפין עם הקמח להשלים השיעור שכן עני אוכל פתו בעיסה מעורבת עם סובן ומורסנן: ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורים. שאין דרך עיסה להחזיר מורסן לתוכה לאחר שנטל ממנה: ז אחד מכ"ד. לפי שבעל הבית עיסתו מועטה ובפחות מאחד מכ"ד אין בה כדי מתנה. והתורה אמרה תתנו שיהא בו כדי נתינה: והעושה למשתה בנו. אף על פי שעושה עיסה מרובה לא פלוג רבנן בעיסת בעל הבית: נחתום העושה למכור בשוק. עיסתו מרובה ובאחד ממ"ח יש בה כדי מתנה

(ב) ופי' הר"ש מהיגו' בכתוק ד' מילין כ"פ הל"מ וכו' ורמ"ש דוקא לפניו אבל לאחריו אין מעריכין אותו כלל אפי' בשהוא מועט. אבל בתוכו אינו מחלק כלל בין לפניו ולאחריו וכפרש"י חולין דקכ"ג: (ג) כ"פ הר"ם ואין לשמים חלק בה וסיפא שהניה גרים בהלשון לשם: (ד) טעמא מפורש בברייתא הביאה הרי"ף בפ' א"ע דכתיב (במדבר טו) והיה באכלכם מלחם הארץ חלה תרימו ופי' הר"ג אלמא דזמנין דלא מחייב מעיס' ומחייב בתר הכי דהוי לחם. והיינו ע"י צירוף הסל: (ה) גמ' בפ"ב דקדושין דמ"ז. וסביך והוי הנוסה ויהטל ויהרוס. מי לא תנן (דמאי פ"ה מ"י) מתלינו נקוב על הנקוב הנוטה ויחזור ויהרוס: ומשני הא אוקימנא בתרי מני (חד נקוב וחד לא) לא"י בחד מנא לא לא"ת כגון חלת קמח על קמח: (ו) ותיקן לאחרים. שהאחרים הטועין כן ע"פ הוראתו הרי הם שוגגין ולא מזידין שזקן זה לא קטל קני' בהגמא הוה אלא חכם היה שכן זקן בלשון הקודש חכם כמאמרם בוהדרת פני זקן זה שקנה

(ז) שלא. כדי להפריש מן החיוב על החיוב. הר"ש: (ח) כלומר אע"פ שהיא פחות מכביצה הכי היא מקבל טומאה וכדאמן בפ"ב דטהרות ושם אלאיך בזה בפ"ד. תוי"ט:
פרק ג (א) ותתמטם בשעורים. והכוסמין כחטין: ושבולת שועל ושיפון כשעורים.

וכן האשה שעושה למכור אף על פי שעיסתה משופי לא פלוג בפת העשוי לימכר: נטמאת. הולע ולפריסה עומדי א' ממ"ס: **ח** נטלת מן הטהור על הטמא. ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה: נוטל כדי חלה. שיעור חלה שהלך ליטול מן הטהור והטמא נוטל מאותה עיסה הטהורה שלא הורמה חלתה: ונותן פחות מכביצה באמצע. בין הטמאה והטהורה דפחות מכביצה אינו מטמא (ח) ומניח החלה על אותו פחות וכביצה המחבר בין הטמאה והטהורה שאין החלה מקבלת טומאה בכך: כדי שיטול מן המוקף. שתהיה הטמאה מחוברת לטהורה ע"י אותו פחות מכביצה וכאלו הטמאה וטהורה עיסה אחת: וחכמים אוסרין. ליטול מן הטהורה על הטמאה דחיישינן שמא יגעו זו בזו. אלא נוטל מן הטהור לעצמו ומן הטמא לעצמו. והלכה כחכמים:

ושמנה. נטמאת עיסתה שוגגה או אנוסה. אחד מארבעים ושמנה. נטמאת מזידה. אחד מעשרים וארבעה. כדי שלא יהא חוטא נשכר: **ח** רבי אליעזר אומר נטלת מן הטהור על הטמא. כיצד. עיסה טהורה ועיסה טמאה. נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורם (ז) חלתה. ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף. וחכמי' אוסרין:

פרק ג

א אוכלין עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחטים. ותטמטם בשעורי (א). גלגלה בחטים. וטמטמה בשעורים. האוכל ממנה חייב מיתה. כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה. ובלבד שלא [א] יהא שם חמשת רבעים קמח. **ב** נדמעה עיסתה עד שלא גלגלה פטורה. שהמדומע פטור. ומשגלגלה חייבת. נולד לה ספק טומאה (ד) עד שלא גלגלה תעשה בטומאה. ומשגלגלה תעשה בטהרה: **ג** הקדישה עיסתה עד שלא גלגלה ופדאתה. חייבת. משגלגלה ופדאתה חייבת. הקדישתה עד שלא גלגלה. וגלגלה הגזבר. ואחר כך פדאתה. פטורה. שבשעת חובתה היתה פטורה: **ד** כיוצא בו המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין. ומשבאו לעונת מעשרות ופדאן חייבין. הקדישן עד שלא נגמרו. וגמרן הגזבר. ואחר כך פדאן פטורין. שבשעת חובתן היו פטורין: **ה** נכרי שנתן לישראל לעשות לו עיסה. פטורה מן החלה. נתנה לו מתנה עד שלא

[א] נ"א שיהא

הר"ש: (ב) ולפ"ז לי מטמטם הוא מלי ארמי. כמו עמונין פלשתאי בפרשת תולדות ויוסף כ"ל מ"ם הרא"ש. לפי שאין עיסת השעורים כדבקת יפה לפיכך נקראת גילתה טמטום: (ג) ולע"ג דחלה זו לא הוי מוקף לקמח המתערב בעיס' אח"כ מ"מ כיון דהוי עיקר העיסה מוקף סגי בהכי. הר"ש: (ד) ספק. היינו ספק טומאה לחולין דהא עד שלא גלגלה אכתי לאו עבולה לחלה מיהו. הר"ש: (ה) ומשמע דאי לאו הכי הוי אסור לעשות בטומאה אפי' לחולין שעדיין אינם עבולים לחלה. טעמא דמ"מ סופו לבא לידי חלה ולפיכך אסור לטמאו בידיי: ולדברי הר"מ אפי' לגרום נמי אסור: (ו) מפרש בגמרא נדה ד"ז כל שודאי וטמא חולין גזרו על ספקו משום חולין המבולין לחלה לאפוקי טבול יום כיון דלא מטמא ודאי חולין לא גזר עליו משום המבולין לחלה: (ז) לפי לי הגמרא שם. חולין העבולים לחלה כחלה דמי ואסור לגרום טומאה לחלה. א"כ אסיר לגרום לה טומאה. כ"ש לטמאה ביד: (ח) אע"ג דבפ"ב מ"ו דכיק ליה. הא אמרינן במנחות דפ"ז דהכי עריסותיכם כהיבי. והר"מ הביא ספרי. פרימו פרומה את שמורם ממנו קדש ובנשאר חול ולא שזה וזה קדש:

נעשים

ומסמס (ב) ביד: חייב מיתה. דנגמרה מלאכתה וטבל הוא במיתה: מגבהת חלתה. תקנת חכמים היא בעיסה טהורה למהר להפריש חלה בטהרה שמא תטמא העיסה דעיקר מלוה היא להנתין עד אחר גמר ליסה: ובלבד שיהא שם חמשת רבעים קמח. שנתערבו במים דבפחות מכן לא הגיעה העיסה לכלל חיוב חלה. ואית ספרים דגרסיק ובלבד שלא יהיה שם חמשת רבעים קנוח כלומר שלא ישארו חמשת רבעיות קמח שלא נתערבו במים. דאם נשארו חמשת רביעיות לא נפטרו בחלה שהפריש קודם שנתגלגלו. ירושלמי מוכיח שאם אומר ה"ז חלה על השאר ועל העיסה ועל הקמח הנשאר כשתתגלגל העיסה כלה תתקדש זו שבידי לשם חלה הרי זה מותר (ג). וכן ילמד אדם בתוך ביתו לנשים לומר כן כשמפרישות חלה מיד אחר גלגול העיסה קודם עריכת הלחם: **ב** נדמעה עיסתה. נתערב בה תרומה בפחות ממאה חולין: משגלגלה חייבת. דכיון דנתחייב בחלה כבר. תו לא פקע ע"י דמוע: עד שלא גלגלה תעשה בטומא'. כיון דאפי' אם תעשה בטהרה אין הכהן רשאי לאכלה (ה) מפני ספק שנולד בה. יכול לטמאותה מיד קודם גלגול: משגלגלה תעשה בטהרה. אם נולד בה ספק לאחר הגלגול אסור לטמאותה. דחולין הטבולי' לחלה כחלה דמו (ו). ותרומה תלויה לריכה שמור (ז): **ג** עד שלא גלגלה ופדאת'. ולאחר שפדאתה גלגלה חייבת כיון דבשעת הגלגול לא היתה הקדש: שבשעת חובתה היתה פטורה. דגלגול הקדש פוטר דכתי' עריסותיכם ולא עיסת הקדש (ח): **ד** עד שלא באו לעונת המעשרות. כ"א כמשפט המפורש בפ"ק דמעשרות: וגמרן הגזבר. שנגמרו בעודן תחת יד הגזבר: שבשעת חובתן היו פטורים. דכתי' דגנך ולא דגן הקדש: **ה** פטורה מן החלה. שאין גלגולה של ישראל מחייב העיסה

של

של נכרי. וכן עיסה של ישראל אין גלגול הנכרי פוטרת: אם אין בשל ישראל כשיעור. שחייבין להפריש ממנה חלה. שהן הרביעית: ו ספק חייב. משום דהוי ספק איסורא ולחומרא. ומפריש חלה ומוכרה לכהן (י): ואין חייבין עליה חומש. זר האוכלה אינו משלם את החומש אבל הקרן משלם. דתשלומי תרומה כפרה נינהו. הלכך מפריש תשלומין ומכפרים מספק. ומוכרן לכהן: אחר הקרימה בתנור. דסבר ר"ע אין גמר מלאכתה של חלה עד שיקרמו פני הפת בתנור. וזו היא עונתה לחלה. הלכך אם נתגייר קודם שיקרמו פני הפת בתנור חייב בחלה. ואין הלכה כר"ע: ז אורז. לאו מין דגן הוא וכל שאינו מין דגן פטור מן החלה. ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח: אם יש בה טעם דגן חייב בחלה. ואע"ג דאין בדגן כשיעור חלה: ח אם יש לו פרנסה ממקום אחר. אם יש לו קמח אחר מן העיסה זו. מביא קמח כשיעור שאור. ויצרפנו לשאור זה שחייב בחלה שיהיה בו חמשת רביעיות שהוא שיעור חלה. ולש עיסה ומערב עם העיסה שיש בה השאור. ומוציא ממנה כשיעור חלה שצריך להפריש מחמשת רבעים: ואם לאו. שאין לו קמח מוציא חלה אחת מכ"ד על כל העיסה דטבל אוסר בכל שהוא במינו. ונעשי' כלה טבולה לחלה: ט זיתי מסיק. זיתים שבעל הבית מלקט. ולקיטת הזיתים קרויה מסיקה: זיתי נקוף. זיתי' שעניים מלקטים. כמה דאת אומר (ישעיה יז) כנוקף זית שנים שלשה גרגרים. והם פטורים מן המעשר: ענבי בציר. שחייבים במעשר: עם ענבי עוללות. שפטורים מן המעשר: אם יש לו. טבל אחר כיוצא בזה מוציא הימנו לפי חשבון כשיעור מה שצריך להוציא מזיתי מסיק. או מענבי בציר שחייבים במעשר: ואם לאו. אם אין לו טבל אחר רואים אותו כאלו כלו טבל ומוציא תרומה ותרומת מעשר על הכל: והשאר מעשר ראשון ומע"ש. או מעשר עני אין מוציא אלא לפי חשבון. ולא שלא יפרישו אלא לפי חשבון. דהא אי אפשר להפריש תרומת מעשר עד שיפריש תחלה מעשר על הכל. ועוד אי לא מפריש מעשר על הכל. הרי כל מה שמעשר יש בהן חולין לפי חשבון. ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב אלא כל המעשרות צריך להפריש על הכל אבל אין צריך ליתן ללוי ולעני אלא לפי חשבון. והשאר מערב עם פירותיו. וכן מעשר שני א"צ לפדות אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותרומת מעשר שהן במיתה. כשמפרישים על הכל נמצאו חולין שבהן מדומעין. וצריך שיתן הכל לכהן (יג): י הנוטל שאור מעיסת חטין. שלא הורמה חלתה: ואם לאו פטורה. דאין הטבל אוסרה כיון דליכא טעם: א"כ למה אמרו הטבל אוסר בכל שהוא. דאמרן לעיל כשאין לו פרנסה *שמוציא על הכל. הני מילי במינו. אבל שלא במינו כי האי דמשין באורז בנותן טעם. דטעמא דטבל בכל שהוא משום דכהתירו דחטה אחת פוטרת את הכרי (יד) כך איסורו. והאי טעמא לא שייך אלא מין במינו:

שלא גלגל חייב. ומשנגלגל פטור. העושה עיסה עם הנכרי, אם אין בשל ישראל כשיעור חלה, פטורה מן החלה: ו גר שנתגייר והיתה לו עיסה. נעשית (ט) עד שלא נתגייר פטור. ומשנתגייר חייב. ואם ספק חייב. ואין חייבין עליה חומש. רבי עקיבא אומר הכל הולך אחר הקרימה בתנור (יא): ז העושה עיסה מן החטים. ומן האורז. אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח. ואם אין בה טעם דגן אינה חייבת בחלה. ואין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח: ח הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה. ונותן לתוך עיסה שהורמה חלתה, אם יש לו פרנסה ממקום אחר. מוציא לפי חשבון. ואם לאו מוציא חלה אחת על הכל: ט כיוצא בו זיתי מסיק. שנתערבו עם זיתי ניקף. ענבי בציר עם ענבי עוללות. אם יש לו פרנסה ממקום אחר. מוציא לפי חשבון. ואם לאו מוציא תרומה (יב) ותרומת מעשר לכל. והשאר מעשר ומעשר שני. לפי חשבון: י הנוטל שאור מעיסת חטים ונותן לתוך עיסת אורז. אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה. ואם לאו פטורה. אם כן למה אמרו הטבל אוסר כל שהוא. מין במינו. ושלא במינו (טו) בנותן טעם:

פרק ד **שתי** נשים שעשו שני קבין ונגעו זה בזה אפילו הם ממין אחד פטורים

(ט) נעשית. היינו נתגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים, הר"מ: (י) ולפמ"ש בשם הפו' בריש דמאי. י"ל דלהכי מוכרה לכהן משום דהוי דבר מרובה א' מכ"ד. משא"כ תרומת מעשר אחד ממאה. עי"ל דהכא עיסה בחזקת פטורה קיימת. משא"כ פירות של ע"ה דבחזקת חייבים הן וכה"ג מלינו בגמ' דחולין פ"ז לענין ממונא: (יא) אחר הקרימה. לכאורה דוקא הכא פליג. וכ"ה בירו' אבל להר"ת בשם ספרי משמע דבכל חלה קאמר שזה גמר מלאכתה. תוי"ט: (יב) מוציא תרומה. ובלי ספק שיכול לחזור וליקח ולקנות מן העניים זיתי ניקף המונחות על הדרך שנזכר בפאה משנה ב' פ"ה. הר"ש: (יג) והר"ש נסתפק אם יתן לו בדמים או שמוכר לו היתר לפי חשבון כמ"ש בריש דמאי: (יד) ולפ"ז דוקא טבול לת"ג. אבל במע"ר הטבול לת"מ לא. ומיהו הפו' הביאו בשם הירו' ע"ח. משום דהוי דבר שיש לו מתירין ואפי' באלף לא בטיל. וכ' דמ"מ אילטריך לטעמא דכהתירו כו' משום דמטע' דשיל"מ לא הוי נאסר אלא כשהבעלים בעיר שיכולים להפריש אבל כשאינם בעיר אף שיכול לילך למקומם מ"מ כיון דיש טורח והולכה הוי כשלא"מ: (טו) ושלא במינו בנ"ט. דלא אמרו דשיל"מ אפי' באלף לא בטיל אלא במינו:

וקב

פרק ד **שתי** נשים. אפי' הן ממין אחד פטורים. ואין נשיכה וצירוף של מצרפן כיון שמקפידות ואפי' לשו שני קבין כאחד כיון דסופן ליחלק פטורות ומת' מתני' כב"ה דאמרי קביים לחלה

ושיכה

*(ס"א שמוליא)

פטורים. ובזמן שהם של אשה אחת. מין במינו חייב. ושלא במינו פטור: ב איזה הוא מין במינו. החטים אינן מצטרפות עם הכל אלא עם הכוסמין. השעורים מצטרפות עם הכל חוץ מן החטים. רבי יוחנן בן נורי אומר שאר המינים מצטרפין זה עם זה: ג שני קבים. וקב אורז (א), או קב תרומה באמצע (ב). אינן מצטרפין. דבר שנטלה חלתו באמצע מצטרפין. שכבר נתחייב בחלה: ד קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה. רבי ישמעאל אומר יטול מן האמצע. וחכמים אוסרים. הנוטל חלה מן הקב. רבי עקיבא אומר חלה, וחכמים אומרים אינה חלה: ה שני קבין שנטלה חלתו של זה בפני עצמו. ושל זה בפני עצמו. חזר ועשאו עיסה אחת. רבי עקיבא פוטר. וחכמים מחייבין. נמצא חומרו קולו: ו נוטל אדם כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה לעשותה בטהרה להיות מפריש עליה והולך חלת דמאי. עד שתסרח. שחלת דמאי נטלת מן הטהור על הטמא. ושלא מן המוקף: ז ישראל שהיו אריסין לכותים בסוריא. רבי אליעזר מחייב פירותיהם במעשרות ובשביעית. ורבן גמליאל פוטר. רבן גמליאל אומר שתי חלות בסוריא. ורבי אליעזר אומר חלה אחת.

אחוז

פרק ד (א) וקב אורז וכו'. יהבי אלו תנן אורז ולא תנן סתומה. הוה אמרינן אורז ע"י שאינו ממינו אינו מצרף. ואלו תני תרומה ולא תני אורז. ה"א תרומה ע"י שאין נכרת אינו מצרף. כלו' אורז נ"ג דאם יש בו טעם דגן חייב בחלה. הר"ש: (ב) באמצע. נוגע זה בזה. הר"ש והר"ש: (ג) כך פי' ביכו' הכא קושיא דכמו דחטין וכוסמין שהן ב' מינים ע"י כהן דומין מלערבין. חדש וישן לא כ"ש. ואם כא דאין תורמין מן החדש כו' תנן לה במסכת ה' פרק קמא דתרומות: (ד) דאי לא תימא הכי קשה דידיה אדידיה ממ"נ פ"ב יבו': (ה) ותימה דהכי ודאי לא הופקעה החלה שהרי עדיין לא נתחייבה בחלה כשהיתה התבואה ביד ע"ה ודמאי ספק חלה ליכא. והר"ש כתב ז"ל לתמוה. דבלוקח עיסה לו לאם מע"ה. היכן מצינו דנחשדו ע"ה על החלה. אדרבה לא נחשדו אתרומה גדולה וחו"ם הלא דהא דנחשדו על המעשר משום דסברי דלא הוי בגימה כו' וי"ל דחלת דמאי היינו שלקח תבואה מע"ה וטחנה ואפאה והוליא ממנה חלה. והחלה אסורה לכהן עד שיפרים ממנה מעשר ותרומת מעשר כדין דמאי כו'. ובלוהו תיקון הנים להיות מפרים עליה כו' וע"ע. והת"מ מישב אלא דמאי. תרומת מעשר של דמאי ביד כהן כיון שאינו ודאי תרומה חייב להפריש ממנה חלה. וכן נ.ע"ש שביד ישראל דקי"ל מ"ש פטורה מן החלה לר"מ וס"ל ממון גבוה הוא. אבל במ"ש של דמאי הוא ספק: (ו) וטעמא מפי' ביכו' לפי שהיה דוד מניח ספרי א"י ומכבש ספרי ח"ל. אבל אלו כבש של ארץ כנען לגבולותיה ואח"כ כבשן היה כבושו כמו א"י לכל דבר. ומפי' הר"מ כיון שהיה מלך ישראל ועל פי ב"ד הגדול היה עושה שא"י הוא מכבים מלך ישראל לו נביא מדעת רוב ישראל ואם יחיד או שבט כבשו אפי' בארץ שנתנה להבהם אינה נקראת א"י כדי ביגהגו בה כל המלות: (ז) שתי חלות. ולא מלינו בתרומה שיאמרו להפרים ב' תרומות. משום דבחלה יש לחוש יותר בלא שבמסכת סוכה סלה משום דשייכא בכל אדם המגלגל עיסתו אבל תרומה אין רגילין בה אלא בעלי קרקעות ומגלכי

ואינה שלמה דקי"ל דממסה רבעית לוג שיעור חלה: ובזמן שהן של אשה א'. אתא לאשה אחת אינה מקפדת אם העיסות נוגעות זו בזו: מין במינו חייב. בנשיכה או בצירוף סל: ב החטים אינן מצטרפות עם הכל. אם היו שתי עיסות אחת של חטים ואחת של מין אחר מחמשת המינים ואין באחת מהן שיעור חלה ונשכות זו בזו: השעורים מצטרפות עם הכל. אף עם הכוסמין ולא"ג דמין חטים הן לאו דוקא מין חטים אלא מין שעורים ואף מין חטים והכי פירשנא לה בריש פ"ק: שאר המינים מצטרפין זה עם זה. כגון כוסמין ושבולת שועל ושיפון והלכה כר' יוחנן בן נורי: ג שני קבין. של א' מחמשת המינים שחייבין בחלה: וקב אורז או תרומה. שאין חייבין בחלה באמצע: אין מצטרפין. להתחייב בחלה: ד יטול מן האמצע. ממקום שנושכין זה את זה נוטל ומפריש ומתקן: וחכמים אוסרים. שהרואה סבר שמותר לתרום ולעשר מן החדש על הישן ומן הישן על החדש (ג). והלכה כחכמים: מן הקב. שאין בו שיעור חלה: ר"ע אומר חלה. והוא שהטיל (ד) על העיסה אחר כן כשיעור חלה דכיון שנשלם השיעור הויא חלה למפרע: אינה חלה. כיון שבשעה שהפרישה היתה העיסה פטורה. והלכה כחכמים: ה ר"ע פוטר. ואזדא לטעמיה דהדר והויא חלה למפרע: נמצא חומרו קולו. חומרו של ר"ע דאמר לעיל בנוטל חלה מקב דהויא חלה וקדשה גורם לו להקל ולפטור בשני קבים שנטלה חלתו של זה בפני עצמו ושל זה בפני עצמו:

ו נוטל אדם כדי חלה וכו'. הרוצה ללוש כמה עיסות של דמאי טמא יכול לקבוע חלתן מעיסה טהורה שלא הורמה חלתה ושתהיה זאת העיסה הטהורה קבוע לחלה על כל עיסות שילוש מן הדמאי הטמא: עד שתסרח. עיסה זו ולא תהיה ראויה למאכל אדם שבדמאי הקילו לתרום מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף והקילו נמי לתרום מן הרע על היפה. וחלת דמאי היינו שלוקח תבואה מעם הארץ ומאכילה לעניים ולאכסניא. כדתנן מאכילים את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי וחלה שמפרישים ממנה היא חלת דמאי (ה): ז בסוריא. ארצות שכבש דוד ואינה קדושה כקדושת א"י (ו): ר' אליעזר מחייב וכו'. קסבר עשו סוריא כא"י לענין מעשרות ושביעית: ורבן גמליאל פוטר. דסבר לא עשו סוריא כא"י ואינו חייב במעשרות בסוריא אלא בזמן שהקרקע של ישראל ואין לנכרי חלק בו: ר"ג אומר שתי חלות בסוריא. כלומר שמפרישים שתי חלות דמוליה לארץ אחת נשרפת מפני שהיא טמאה כטומאת ארץ העמים (ז). והשנית תנתן לכהן כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל: ורבי אליעזר אומר חלה אחת.

אחזו קולו של רבן גמליאל וקולו של רבי אליעזר. חזרו לנהוג כדברי רבן גמליאל בשתי דרכים: ח רבן גמליאל אומר שלש ארצות לחלה, מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת. מכזיב ועד הנהר ועד אמנה, שתי חלות (ס). אחת לאור, ואחת לכהן. של אור יש לה שיעור. ושל כהן אין לה שיעור. מן הנהר א ועד אמנה ולפנים שתי חלות. אחת לאור, ואחת לכהן. של אור אין לה שיעור (יב). ושל כהן יש לה שיעור. וטבול יום אוכלה. רבי יוסי אומר אינו צריך טבילה. ואסורה לזבים ולזבות. לנדה וליולדת ונאכלת עם הזר על השלחן ונתנת לכל כהן: ט ואלו נתנין לכל כהן. החרמים, והבכורות, ופדיון

א ירושלמי ומן

רבי אליעזר לטעמיה דאמר עפר סוריא כארץ ישראל ואין עפרה מטמא כעפר ארץ העמים הלכך חלה אחת ותו לא: אחזו קולו של רבן גמליאל. דפוטר סוריא ממעשרות ושביעית: וקולו של ר' אליעזר. דאמר בסוריא חלה אחת. ולאו קיימא לן שהעושה כקולי דמר וכקולי דמר רשע הלכך חזרו לעשות כרבן גמליאל בשתי דרכים שאין סוריא כא"י לא לענין מעשרות ושביעית כשיש לנכרי חלק בקרקע. ולא לענין חלה. וכן הלכה: ח שלש ארצות. חלוקות בדין חלה: מא"י ועד כזיב. כלומר כל א"י עד כזיב שהיא כנגד היוצאים מעכו לצד צפון וכבשוה עולי בבל וקדשה קדושה שניה: מפרישים חלה אחת. ונתנת לכהן ואוכלה בטהרה: מכזיב ועד הנהר. לצד מזרח ומכזיב ועד אמנה לצד מערב ואיכא א"י ממש לפי שכבשוה עולי מצרים ולא כבשוה עולי בבל וקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא: מפרישין שתי חלות. הראשונה נשרפת לפי שהיא טמאה כטומאת ארץ העמים כיון שלא כבשוה עולי בבל. והשניה נאכלת לפי שאין טומאת החלה הראשונה מפורסמת (ע) שהרי אינה ארץ העמים גמורה. ואם לא היו מפרישין חלה שניה הנאכלת יאמרו תרומה טהורה נשרפת. אבל כשמפרישין חלה שניה ונאכלת. הרואה נותן על לבו להבין טעם הדבר או שואל לחכמים ואומרים לו: של אור יש לה שיעור. מפני שזאת הארץ היתה קדושה כבר נראית חלתה כשל תורה (י) הלכך יפריש כשיעור שמפרישים מעיסה שמאה א' מכ"ד או ממ"ח (יא): ושל כהן אין לה שיעור. לפי שהיא מדברי סופרים: מן הנהר ומן אמנה ולפנים. כלומר מתחלת הנהר ולפנים ממנה וכן מתחלת אמנה ולפנים ממנו חוצה לארץ ממש ומפרישין שתי חלות ושתיהן מדברי סופרים: אחת לאור. שהיא טמאה כטומאת ארץ העמים ממש: ואחת לכהן. כדי שלא תשתכח תורת חלה שנתנת לכהן: של אור אין לה שיעור. הואיל ושתיהן מדברי סופרים מוטב להרבות באותה שנותנין לכהן שנאכלת ולא בנשרפת: וטבול יום אוכלה. לחלת האור של חוצה לארץ. וטבול יום דקאמר הכא הוא כהן בעל קרי. שאין חלת האור של חוצה לארץ אסורה אלא למי שטומאה יוצאה עליו מגופו אבל טמא בשאר טומאות מותר בה הלכך בחוצה לארץ היכא דאיכא כהן קטן שלא ראה קרי מימיו. או כהן גדול בשנים שטבל לקריו מפרישים חלה אחת בלבד ונותנה לכהן. ואי ליכא כהן קטן או כהן גדול שטבל לקריו ואיכא כהן בעל קרי מפרישים שתי חלות. אחת לאור ואין לה שיעור. אחת לכהן ויש לה שיעור אחד מארבעים ושונה כ"ין כל עיסה שנטמאה באונס. דטומאת ארץ העמים טומאת אונס היא ואוכלה הכהן בקריו כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל: אינו צריך טבילה. ובעל קרי מותר בחלת חוצה לארץ. ואין הלכה כרבי יוסי: ואסורה לזבים ולזבות. דבהן קאמרי לה דאלו לר' יוסי שריא לזבים ולזבות כי היכי דשריא לבעל קרי (יג): ונאכלת עם הזר על השלחן. דלא גזרינן שעלתה אטו אכילה: ונתנת לכל כהן. בין לכהן חבר בין לכהן עם הארץ. כך פי' הרמב"ם ואין שיטת הגמרא' מוכחת כן אלא בין לכהן שאוכל חוליו בטהרה בין לכהן שאינו אוכל חוליו בטהרה. אבל לעם הארץ אין נותנין שום מתנה ממתנות כהונה דכתיב (ד"ה ב' ל"א) לתת מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורת ה' אין נותנין מנה. אלא לכהנים המחזיקים בתורת ה' (יד). וכן הא דתנן לקמן אלו נתנין לכל כהן לאו לכהן עם הארץ אלא לכל כהן אע"פ שאינו אוכל חוליו בטהרה: ט החרמים. לכהנים כדכתיב (במדבר יח) כל חרם בישראל לך יהיה: והבכורות. אי תם הוא הרי זה קדשי מקדש ואי בעל מום

וממלכי הצולות. תוי': (ח) טומאת ארץ העמים. פירוש שחכמי המשנה בימי הבית גזרו טומאה על ארץ העמים בימיהם. משום שהעמים ההם לא ידעו בדרך ארץ ולא חששו לקברי מתיהם במקום מיוחד כאשר בימים הללו. א"כ היה כל ארצם ספק קבר ומטמא טומאת בית הפרס. עיי' ביורה דעה (סי' שס"ט סק"ב) וזה לשונו. וכל ארץ העמים כו' פירוש בזמן שהיה ארץ ישראל בטהרה היה אסור לכהן לילך (או להוציא טהרות) מארץ ישראל לארץ העמים. שהיה חולה לארץ. שהיו העו"ג קוברים מתיהם בכל מקום: (ט) ובדין שלישי פי' שארץ העמים טמאה ממש וע"ל מ"י: (י) ואף המקומות שכבשו עולי בבל אינה מן התורה ואפי' בימי עזרא דכסינן בבואכם בביאת כולכם ולא בביאת מקצתכם (ולפ"ה א"כ הלא שנה א' הואיל ואין הארץ טמאה. תוי"ט): (יא) ודבר תמוה דמ"ש מדין השלישי דכתב בו א' ממ"ח (ולפסר להגיה עכורה במקום טמאה). תוי"ט וע"ע: (יב) אין לה שיעור. ובפי' שכ"ב כתב הרמ"א דבזה"ז אין מפרישין רק חלה א' ובלא שיעור. ונוהגין ליטול כזית. ש"מ: (יג) וריבא וע"י אוכלה מוקי לה הר"ב בטבל לקריו וי"ל הך אסורה לזבים כו' במאי מוקים לה אי בדלא טבל פשיטא' השתא בעל קרי שאין טומאתו חמורה דאסרי בשאינו טבול. כ"ש הני כו' ואי בדטבלי כמי אסרי קשה מ"ש דגבייהו אסרי. בדטבלי ולא כן בבעל קרי והלא שניהם צריכים הערב שמש ושמא י"ל הואיל וטומאתן שמילי החמירו לאסור אף שלא מ"ל הראשונה עד שיעריב שמשן. תוי"ט וע"ע: (יד) וכ' דל"ק דאף הר"מ לא קאמר אלא במי שלא קבל עליו דברי חבירות לענין טומאה וטהרה וזה אפי' בת"ח כמו שמפורש במ"ג פ"ב דדמאי ולמי שלא קבל עליו קרי ליה ע"ה בההיא מתני'. תוי"ט: ולעיל

ופדיון הבן. ופדיון פטר חמור. והזרוע. והלחיים. והקיבה. וראשית הגז. ושמן שרפה. וקדשי המקדש. והבכורים. ר' יהודה אוסר בבכורים. כרשיני תרומה. רבי עקיבא מתיר. וחכמים אוסרים: י ניתאי איש תקוע הביא חלות מביתר ולא קבלו ממנו. אנשי אלכסנדריא הביאו חלותיהן מאלכסנדריא ולא קבלו מהם. אנשי הר צבועים הביאו בכוריהם קודם עצרת ולא קבלו (טז) מהם. מפני הכתוב שבתורי (שמו' כג) וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה: יא בן אנטינוס העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו (יז). יוסף הכהן הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו. אף הוא העלה בניו ובני ביתו לעשות פסח קטן בירושלים והחזירוהו. שלא יקבע הדבר חובה. אריסטון הביא בכוריו מאפמיא וקבלו ממנו. מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים (יח):

סליק מסכת חלה

מום הוא כתיב (דברים יב) הטמא והטהור יאכלנו: ופדיון פטר חמור. פודהו בשה ואין בו קדושה: ראשית הגז. דכתיב (שם יח) וראשית גז צאנך תתן לו: ושמן שרפה. שאין תרומה שנטמאה: וקדשי מקדש. דלא חשו לאתא לכהן שאינו נזהר מטומאה אלא דבר שיש בו איסור טומאה בגבולין כגון תרומה ותרומת מעשר וחלה. אבל קדשי מקדש ובכורים שמביאין אותם לעזרה לא חשש לטהורי נפשיה: ר' יהודה אוסר בבכורים. דסבר לאתא לא מחלל בהו הואיל ואין עושין בהו עבודה. ואין הלכה כר"י: ר"ע מתיר. ר"ע לטעמיה דאמר בפרק שני דמעשר שני דכרשינין כל מעשיהן בטומאה דלאו מאכלי אוכל: וחכמים אוסרים. דמשוי לאו אוכל הואיל והן נאכלין בשנות רעבון. והלכה כחכמים: י מביתר. שם מקום בחוצה לארץ: ולא קבלו ממנו. דלאכלן אי אפשר שהרי נטמאו בארץ העמים. ולשרפן א"א לפי שאין טומאתו זו ידועה (טז) שמא יאמרו ראינו תרומ' טהורה נשרפת. להחזירן למקומן א"א שלא יאמרו תרומה יוצאה מארץ ישראל לחוצה לארץ אלא מניחן עד ערב פסח ושורפן: וחג הקציר בכורי מעשיך. דשתי הלחם אקרו בכורים ומתירין את החדש במקדש: יא העלה בכורות מבבל ולא קבלו ממנו. דכתיב (דברי' יד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך. וממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכורות. מחוצה לארץ שאי אתה מביא מעשר דגן אי אתה מביא בכורות: הביא בכורי יין ושמן ולא קבלו ממנו. לפי שלא בכרום מתחלה לכך. דאלו בכרום מתחלה לכך שרי דהכי תנן פרק בתרא דתרומות אין מביאין בכורים משקה אלא היוצא מן הזיתים וענבים בלבד: פסח קטן. פסח שני. ובניו קטנים היו ובפסח ראשון בלבד הן חייבים שהכל חייבים בראיה כדכתיב (שמות כג) יראה כל זכורך אבל לא בפסח שני: מאפמיא. גרסינן והוא שם המקום: בסוריא כקונה בפרוורי ירושלים. מגרשי ירושלי' וכפרים שסביבותיה. תרגום ומגרשיה פרווהא:

סליק מסכת חלה

(טו) ולעיל בפ"ח בדין הב' מפי דטומאת ארץ העמים היא טומאה ידועה דדוקא אותו חלק שלא כבשו עולי בבל מקרי טומאה שאינה ידועה וז"ל דלע"ג דכשהיה בארץ העמים הויא טומאה ידועה ונשרפת מ"מ כשהובאה לא"י מקרי אינה ידועה דלאו כ"ע ידעי מאיזה מקום הובאה אם מארץ העמי' אם מהארץ שלא כבשו עולי בבל. תוי"ט: (טז) ולא קבלו. ובירו' פריך אמאי לא קבלו והתנן במנחות באם הביא קודם לשתי הלחם כשר. ומשני שהיה שהדבר עמים שלא יקבע הדבר חובה מפני שאנשים גדולים היו יסמכו עליהם. א"נ משום דמכרכא ולאו טובא ע"כ הר"ש: (יז) ולא קבלו. בירו' פריך ולא תנן בספ"ג דתמורה ואם בלו תמימים יקרבו ומשני שהיה הוא ככרכר ועי' בגמרא דתמורה ספ"ג: (יח) שבירושלים. ומ"מ תרומה אין מביאין מסוריא דבתרומ' חוששין שמא יהיו הכהנים מרדפים אחריה ויצאו לח"ל אבל הבכורים הבעלים מחוייבים להביאם לירושלים:

סליק מסכת חלה

כתב הרמב"ם כשהשלים לדבר על הזרע ומתנותיו. התחיל לדבר בענין הפירות. וסדר אחר מסכת חלה. מסכת ערלה. ואחר כך בכורים שכך סדרם הכתוב. הערלה בספר ויקרא. והבכורים בפרשת כי תבא:

מסכת ערלה

הנוטע לסייג. ולקורות. פטור מן הערלה. ר' יוסי אומר אפילו אמר הפנימי למאכל. והחיצון לסייג. הפנימי חייב. והחיצון פטור (ב): ב עת שבאו אבותינו לארץ. מצאו נטוע פטור. נטעו

הנוטע לסייג. שיהיה האילן גדר לכרם: ולקורות. לגדל עצים לעשות מהן קורות לבנין ואין עיקר נטיעתו לאכול הפירות: פטור מן הערלה. דכתיב (ויקרא יט) ונטעתם כל עץ מאכל את שהוא למאכל. חייב. לסייג. ולקורות. ולעצים (א). פטור: הפנימי למאכל. נתכוין שיהיו הפנימיים יהיו למאכל ויהיו החיצון לסייג. אע"פ שהכל אילן אחד. החיצון פטור. ואין הכי כר' יוסי: ב ומצאו נטוע. פטור. דכתיב (ויקרא יט) כי תבואו אל הארץ ונטעתם. פרט לנטעו

פרק א (א) ירו' והיינו להפקה: (ב) והחיצון פטור. בירו' מפרש טעמיה ממשמע שנא' לא יאכל אמו יודעין שבעץ מאכל הכתוב מדבר מה"ל ונטעתם כל עץ מאכל לומר לך את שהוא למאכל כגון הפנימי

נטעו אע"פ שלא כבשו חייב. הנוטע לרבים חייב. ר' יהודה פוטר. הנוטע ברשות הרבי'. והנכרי שנטע. והגזלן שנטע. והנוטע בספינה. והעולה מאליו. חייב בערלה: ג אילן שנעקר והסלע עמו. ששטפו נהר והסלע עמו. אם יכול לחיות פטור. ואם לאו חייב. נעקר הסלע מצדו (ה). או שזעזעתו המהרישה. או שזעזעו ועשאו כעפר (ו). אם יכול לחיות פטור. ואם לאו חייב: ד אילן שנעקר (ז) ונשתייר בו שורש פטור. וכמה יהא השורש. רבן גמליאל אומר משום רבי אליעזר בן יהודה איש ברתותא כמחט של מיתון: ה אילן שנעקר ובו בריכה. והוא חיה ממנה. חזרה הזקינה להיות כבריכה. הבריכה שנה אחר שנה (י) ונפסקה. מונה משעה שנפסקה. ספוק הגפנים וספוק ע"ג ספוק. אע"פ שהבריכן בארץ (יב) מותר. ר"מ אומ' מקום שכחה יפה מותר. ומקום שכחה רע אסור. *(וכן) בריכה שנפסקה והיא מלאה פירות. אם הוסיף במאתים אסור

* ס"א ל"ג

לנטעו נכרי עד שלא באו לארץ: נטעו. בין ישראל בין נכרי לאחר שבאו לארץ אע"פ שלא כבשו ישראל את הארץ חייב. דכתיב (שם) כל עץ בין נטעו ישראל בין נטעו נכרי: הנוטע לרבים. שנטעו ברשותו לצורך רבים: חייב. דכתיב (שם) יהיה לכם ערלים להביא הנטוע לרבים: ור' יהוד' פוטר. שנאמר ונטעתם נמי משמע לרבים. ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט. ורבנן סברי ונטעתם כל אחד לעצמו משמע. ואין הלכה כרבי יהודה: הנוטע ברשות הרבים. לצורך עצמו: והנכרי שנטע. בשדה של ישראל (ג): והגזלן. שגזל קרקע ונטעה ונתיאשו הבעלים ממנה: והנוטע בספינה. אע"פ שאינה נקובה אם היא של חרס. לפי שאין כלי חרס עומד בפני השרשים (ד) והן מפעפעין דרך החרס ויונקים מן הקרקע. אבל של עץ בעי נקיבה: והעולה מאליו. ודוקא במקום ישוב אבל במקום יערים ומדברות לא: ג אילן שנעקר. שעקרתו הרוח או ששטפו נהר והוליכו למקום אחר: והסלע עמו. העפר שסביב השרשים קרוי סלע לפי שהוא נעשה שם קשה כסלע. וקאמר שאם היה אותו עפר עמו והוסיף עליו עפר ונטעם שם בארץ. רואים אם יכול לחיות מן העפר שבא עמו בלא תוספות עפר אחר [הרי] הוא כנוטע במקומו הראשון ופטור מן הערלה. ואם לאו הרי הוא כאילן העולה מאליו וחייב: זעזעתו המהרישה. ונתפזר ממנו העפר ונתגלו השרשים: ד ונשתייר בו שורש. מחובר לקרקע שלא נעקר: כמחט של מתוח. גרסינן כלומר שעור עובי השורש כמחט שהאורגין מותחין בו (ח) הבגד אחר שארגוהו להפשיטו ולהרחיבו: ה ובו בריכה. מנהג עובדי אדמה שחופרים גומא ולוקחים יחור אחד מן האילן וטומנין אותו בגומא ויוצא שורש (ט) היחור מצד אחר ונעשה שם אילן ואם היחור נשאר מחובר באילן. ואין דין ערלה נוהג בו בעודו מחובר לאילן ויונק ממנו אע"פ שהוא יונק גם מן הקרקע. ואם נעקר אילן הזקן מן הקרקע ונמצא שכל מזונו ויניקתו עתה מן הבריכה: חזרה הזקנה להיות כבריכה. ושניהם הזקנה והבריכה הוו כאלו נטער עתה ומונים להם שלש שנים משעה שנעקר האילן: הבריכה שנה אחר שנה. לאחר שהגדילה בריכה הראשונה לקח ממנו יחור והבריכו בארץ. וכן עשה כמה פעמים זה אחר זה: מונה. לכלן שני ערלה משנפסקה הבריכה הראשונה מן האילן: ספוק גפנים. דרך עובדי אדמה שלוקחים זמורה ארוכה מגפן זו ומוליכים אותה לגפן שכנגדה ומרכיבין הזמורה בגפן. וזהו הנקרא ספוק (יא). ופטור מן הערלה. והא דתנן א' הנוטע וא' המבריך. וא' המרכיב. חייב בערלה. התם מיירי כשחתך הזמורה מן הגפן. או היחור מן האילן. ואח"כ הבריכן או הרכיבן: מקום שכחה יפה מותר. אם הזמורה שהבריכוה בגפן כחה יפה ויונקת מן הגפן אשר ממנו לוקח' (יג) מותר ופטורה מן הערלה. ואם כחה רע חייבת בערלה. ואין הלכה כר"מ: והיא מלאה פירות אם תלשן מיד הן מותרין. מפני שגדלו בהיתר. ואם הניחן באילן וגדלו לאחר שנפסקה ואין בפירות שגדלו כדי מאתים לבטל התוספת אסור דערלה אוסרת עד מאתים. והוא הדין

הפנימיי חייב. ואת שהוא לפניו מ' כגון האילון פטור: (ג) וכ"כ הר"מ ענינו שנטע לישראל בשכירות או בחנם אבל אם נטע הנכרי לעצמו וקנה ממנו הישראל אח"כ אינו חייב בערלה ע"כ. וא"כ מ"ש הר"ב בתחלת המשנ' בין נטעו נכרי היינו נמי דוקא כשנטעו לישראל מיהו בפס"ר מפ' דנכרי הנוטע לעצמו נמי נוהג ערלה וכן בפי' הר"ת וע"ע: (ד) כלומר אע"פ שבפני הזרעים עומד ובעי' נקיבה והיינו דבמ"ב פ"ב דחלה מפרש בספינה נקובה. ולא מחלק בין עץ לחרס: (ה) מלדו. פי' ע"י רוח או נהר דומיא דרישא: (ו) כעפר. שינענע האילן עצמו ויעלה אותו ממקומו אבל לא יפרישנו מן הארץ ואח"כ יתן העפר סביביו הר"מ. ולכן הגי' בעפר בבית: (ז) אילן שנעקר. מהעפר שסביביו: (ח) וז"ל הערוך. האורגים יש להם עץ ארוך ברוחב היריעה ובראשיו שני מחטין שתולין ותוחבים ברוחב היריעה מכאן ומכאן כדי למותחה ולמושכה ומכלי האורגים הוא: (ט) הרא"ש בשם הר"ש בפ"ק דקדושין כ' ויוצא ראש היחור: (י) שנה אחר שנה. פירושא דרישא הוא הר"מ: (יא) כלשון הרכבה באילן כו' ושייך לשון ספוק בדבר הקלר כשמחבר בו דבר אחר להאריכו בדבר אחר כדתנן בפ' לולב הגזול ספקו בחוט. הר"ם וספקה בחבל דפ"ו דכלאים: (יב) אע"פ כו'. שהבריך הספוק הזה בארץ וממנו בעפר דאיכא למיחש שמא השרים בארץ. קודם שנאחז בזקינה אפ"ה מותר כדמפרש בירו' דשרשין אין בהם ממש כלו' ואפי' אח"כ בעלמא דאין זקנה מתרת ילדה הנטועה מקודם בספקא אח"כ בזקנה (כמ"ד א' בירו') הכא שרי אפילו השרישה קודם דאין ממש בשרשים זו בספק. הר"ש: (יג) ומפי' בירו' דמ"ק נמי ס"ל דאזלינן בתר יניקתו ואם אינו יונק מכח הזקנה דאסור. ונוכל לעמוד על זה בעלין. שכשהיא יונקת מן הזקנה הופכת עליה שלא יעמדו כנגד העלין של האב ואם לאו הופכם עליה כלפי עלי הזקנה. ופי' לדבר דאביל מחברי' מהניים להסתכל בו ומי פליגי בנסרו העלין. וליכא למיקם עליה

אסור: ו נטיעה של ערלה. ושל כלאי הכרם שנתערבו בנטיעות. הרי זה לא ילקוט. ואם לקט יעלה באחד ומאתים. ובלבד שלא יתכוין. רבי יוסי אומר אף יתכוין ללקוט ויעלה באחד ומאתים: ז העלים והלולבים (יז). ומי גפנים. וסמדר מותרים. בערלה. וברבעי. ובנזיר. ואסורים באשרה. רבי יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהוא פרי. רבי אליעזר אומר המעמיד (כ) בשרף הערלה אסור. אמר רבי יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העלים. ובשרף העיקרים מותר (כא). בשרף הפגין אסור. מפני שהם פרי: ח ענקוקלות. והחרצנים. והזגים. והתמד שלהם. קליפי רמון. והנץ שלו. קליפי אגוזים. והגרעינין. אסורין בערלה. ובאשרה. ובנזיר (כב). ומותרין ברבעי. והנובלות כלם אסורות: ט רבי יוסי אומר נוטעין יחור (כד) של ערלה. ואין נוטעין אגוז של ערלה. מפני שהוא פרי. ואין מרכיבין בכפניות של ערלה:

התרומה

הלין באילן זקן שנעקר ובו פירות ושזר ונטעו: ו שנתערבו בנטיעות. של היתר ואינו מכיר הנטיעה של ערלה: ושל כלאי הכרם. כגון שהבריך עליו נקוב תחת גפן אחת ונאסרה (יד) ואינו מכירה בין שאר גפנים: הרי זה לא ילקוט. דכיון שאינו מכיר אותה של איסור. כולן אסורות: אף יתכוין וילקוט. דמוקי אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת (טו) ולא חיישי׳ דלמא אתי לערב שנטעה לכתחלה. ואע"ג דבעלמא אין מבטלין איסור לכתחלה (טז). הכא ודאי דלא שכיחא היא ולא גזור ואין הלכה כרבי יוסי: ז ומי גפנים. המים היוצאים מן הגפנים כשפותחים אותה. או אר הזמורות בימי ניסן: והסמדר. היא התרה שממנו יצא הבוסר. אבל הבוסר עצמו הכל מודים שהוא פרי (יח): מותרים בערלה. דכתיב (ויקרא יט) וערלתם ערלתו את פריו. והני לאו פרי נינהו: וברבעי. נאכלין בשנה רביעית חוץ לירושלים בלא פדיון. דיהיה כל פריו קדש הלולים כתיב (שם). והני לאו הוי פרי: ובנזיר. מותר הנזיר לאכלם. דבנזיר כתיב (במדבר ו) לא יאכל. והני לאו בני אכילה נינהו: ואסורים באשרה. דכתיב (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ואשרה הוא אילן הנעבד (יט): המעמיד בשרף הערלה. המעמיד גבינה בשרף הנוטף מעלי ערלה. שרף גומ"א בלע"ז. וסבר ר' אליעזר דשרף הוי פרי. בין באילן העושה פירות בין באילן שאינו עושה פירות. ואין הלכה כרבי יוסי ולא כרבי אליעזר: בשרף הפגים. שרף הנוטף מן הפירות שלא בשלו כל צרכו. והלכה כרבי יהושע: ח ענקוקלות. לשון נוטריקון ענבים דלקו תלת. כלומר שלקו קודם שהביאו שליש דשולן: החרצנים. גרעינים שבתוך הענבים: והזגים. הקליפות שבחוץ: והתמד. שנותן מים על גבי שמרים או על גבי החרצנים והזגים. ויש בהם טעם יין: והנץ שלהן. פרח שעל גבי הפטמא: והגרעינין. גרעין של כל פרי כגון הגרעינים הנמצאים בתוך התמרים. והזיתים והאפרסקים וכיוצא בהן: אסורים בערלה. דכתיב (ויקרא יט) את פריו. את הטפל לפריו: ומותרים ברבעי. שנטע רבעי אינו אסור בהנאה אלא נאכל לבעלים בירושלים כמעשר שני. ואין נתקדש בקדושת מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה (כג): נובלות. פירות הנושרים מן האילן קודם גמר בישולן: כולן אסורות. בין בערלה. בין ברבעי. בין באשרה. בין בנזיר: ט נוטעים יחור של ערלה. שהענף מותר בהנאה. אבל לא האגוז שהוא פרי ואסור בהנאה. ומודה רבי יוסי שאם נטע והבריך והרכיב שהוא מותר (כה). דזה וזה גורם מותר: בכפניות. יחור שיש בו כפניות. תמרים בעודן באילן נקראים כפניות. רבי יוסי לטעמיה דאמר הסמדר אסור מפני שהוא פרי. והלכה כמותו דמותר ליטע יחור של ערלה. ואין הלכה כמותו שאוסר בכפניות:

התרומה

שלים. דאילפא. נטעו העלין. הר"ב: (יד) ובפ"ז דכלאים ... הגמרא לא"כ הגיס העלין נקנקנו: (טו) ... ד"ל לן אדם נוטע ערלה בין שאר נטיעות. בלא ביתן. ואוסר כרמו בשביל נטיעה אחת. כיון דלא שכיחא לא המתינו בה רבנן: (טז) כלומר דטעמא דשרי לכתחלה יערב איסור בהיתר בכדי שיתבטל והיינו ביטול: (יז) והלולבים. ... היוצאים בראשי הבדים הקשים והם רכים מאד. הר"מ: (יח) ול"ק עמ"ש במ"ה דמע"ש. דבוסר נמי נקרא בגמרא ולע"ג דאין נטע רבעי ניתן במתנה כלאי הכרם. דמ"מ דין כ"ל יש לו ... משום שלא הגיע עדיין לעונתו ליתן במתנה (וע"ש בתוי"ט): (יט) ועיי׳ עוד מ"ז פ"ג דע"ז ועיי׳ רפ"ג דסוכה: (כ) המעמיד. פירושו שמקפיא החלב ועושה ממנו גבינה כמו כגבינה אקפילני. הר"מ: (כא) מותר. לכאורה נראה דלא אמר ר"י דשרף עלים ועקרים מותר. אלא באילן העושה פירות דביה איירי כאמרו בשרף פגים. אבל באינו עושה פירות מודי דקטפו זהו פריו וכן מוכח בפי׳ הר"מ מ"ו פ"ז דשביעי׳. אמנם במבורר משמע שאין לחלק. וע"ע תוי"ט: (כב) ובאשרה ובנזיר. באשרה מדכתיב (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ובנזיר מדכתיב (במדבר ו׳) מחרצנים ועד זג לא יאכל ואומר (שם) מיין ושכר וכל משרת ענבים כו׳: (כג) וברבעי איסתפק למעשר שני. וכ"כ הר"ע ובמתני׳ דלעיל כשהו דהכי לאו פרי נינהו. ה"ט משום דלעיל בערלה נמי מסרים מה"ט דלאו פרי נינהו. וברבעי מהערלה הוא בא שכן בגמ"ב פ"ב קרי לה אכה ערלה לנטע רבעי משום דמערלה הוא בא. הלכך ניחא להו לפרושי לעיל טעמא דשייך גבי ערלה. אע"ג דטעמי׳ דמפרש גבי נזיר דלאו בני אכילה נינהו שייך נמי גבי נטע רבעי כדמפי׳ הכא אבל הכא דמרבינן להני לענין ערלה מאת פריו הטפל לפריו וה"ה דה"ה לרבעי. כיון דמערלה הוא בא הלכך אינטריכו להקישא דמע"ש: (כד) יחור. דלא גזרינן יאמר אשו אגוז פרי: (כה) נמי דע"ג דמ"ע. ופרש"י בל"א אם נטע האגוז של ערלה שהוא אסור בהנאה. ולכשיגדיל ונעשה נטיעה הבריכו והרכיבו באילן. דהיתר מותר דאותן פירות שעושין אחר זמן באין מכח ע"י האילן של היתר. וקשיא לי דבלא הבריך והרכיב נמי איכא זה וזה גורם אגוז דאיסור וקרקע דהיתר. עכ"ל. וכי הוי דכ"ד דאין גורם זה וזה גורם אלא כשניהם מעין אחד כגון הברכה האילן איסור באילן היתר שניהם אילן כמו זבל נמיה וקרקע. אבל אגוז וקרקע ב׳ ענינים הם:

וסמוכת

פרק ב התרומה ותרומת מעשר [א] של דמאי (א) החלה והבכורים. עולים באחד ומאה ומצטרפין זה עם זה. וצריך להרים. הערלה. וכלאי הכרם. עולים בא' ומאתים. ומצטרפין זה עם זה. ואין צריך להרים. רבי שמעון אומר אינן מצטרפין. רבי אליעזר אומר מצטרפין בנותן טעם. אבל לא לאסור: **ב** התרומה מעלה את הערלה. והערלה את התרומה. כיצד סאה תרומה שנפלה למאה. ואח״כ נפלו שלשה קבין ערלה. או שלשה קבין כלאי הכרם. זו היא שהתרומה מעלה את הערלה. והערלה את התרומה: **ג** הערלה מעלה את הכלאים. והכלאים את הערלה. והערלה את הערלה. כיצד סאה ערלה שנפלה למאתים. ואחר כך נפלה סאה ועוד ערלה. או סאה ועוד של כלאי הכרם. זו היא שהערלה מעלה את הכלאים. והכלאים את הערלה. והערלה את הערלה

[א] ק״א של ודאי וס״מ

פרק ב התרומה עולין באחד ומאה. אם נפלה סאה אחת מאלו במאה סאין של חולין בטלה. ומותרין לזרים. בפחות ממאה הכל אסור לזרים ומפקינן לה (ב) מדכתיב גבי תרומת מעשר (במדבר יח) את מקדשו ממנו. מה שהורם ממנו אם חזר לתוכו מקדשו. דהיינו צ״ט. דנמצאו הפירות עשרה למעשר. ומעשרה אחת לתרו״מ: **ומצטרפין זה עם זה.** אם נפלה סאה אחת מכלן לפחות ממאה חולין מקדשתן. ובהא מודו כ״ע דמצטרפין דשם אחד ניהו וכלהו מקריין תרומה. דבחלה כתיב (שם טו) חלה תרימו תרומה. ובכורים נמי אקרו תרומה. דאמר מר ותרומת ידך אלו בכורים. דכתיב בהו (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך: **וצריך להרים.** הסאה שנפלה ולתת אותה לכהן והשאר מותר לזרים. ואע״ג דבערלה וכלאי הכרם דמיירי בהו א״צ להרים. והאיסור עצמו בטל. שאני תרומה דיש לה בעלים וצריך להרים מפני גזל השבט. אבל בכל שאר אסורים דלא שייך בהו דין גזל. כשהן מתבטלין א״צ להרים: **עולין באחד ומאתים.** דגבי תרומה כתיב מלאה (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר ובכלאי הכרם כתיב מלאה (דברים כב) פן תקדש המלאה מה מלאה האמור להלן עולה. כדילפינן ואת מקדשו ממנו אף כאן עולה. ולפי שכפל אסורו שהוא אסור בהנאה כפלו עלייתו וצריך מאתים. וערלה ילפינן לה מכלאים. לפי שהיא אסורה בהנאה כמותן: **ומצטרפין זה עם זה.** ערלה וכלאי הכרם מצטרפין יחד (ג) שנפלו לתוך היתר מצטרפין לאסור בינם עד מאתים ובלא בקדירה בנותן טעם: **אינן מצטרפין.** אפי׳ לאסור הקדרה בנותן טעם כיון דשני שמות ניהו. אלא אם יש בקדרה לבטל טעם הערלה בפני עצמן. וטעם כלאי הכרם בפני עצמן הכל מותר: **מצטרפין בנותן טעם.** שצריך בקדרה בלא כדי לבטל טעם שתיהן יחד: **אבל לא לאסור.** בינם שא״צ שיהיה בהיתר מאתים כנגד שתיהן. והלכה כת״ק: **ב התרומה מעלה את הערלה.** מצטרפת עם החולין לבטל את הערלה. וכן הערלה מצטרפת עם החולין לבטל את התרומה: **שנפלה למאה.** לאו דוקא מאה אלא פחות ממאה דאלו מאה ממש עולה ולא בעי צירוף. אלא הכי קאמר התרומה שנפלה לחולין ונעשה הכל מאה: **ואח״כ נפלו שלשה קבין ערלה.** סתם מתניתין כר׳ יהושע דאמר בפ״ק דתרומות דתרומה עולה במאה ועוד. הלכך כשנפלה סאה של תרומה לצ״ט של חולין וחזרו ונפלו שם שלשה קבין של ערלה ומצטרפין עם החולין שמצאו שם צ״ט ועוד שלשת קבין חולין הרי סאה של תרומה בטלה במאה ועוד. אי נמי מצינן לאוקמה כר׳ אליעזר דהלכתא כותיה דאמר תרומה עולה באחד ומאה. וכגון שנפלה סאה של תרומה לתוך צ״ט סאין ומאי (ד) סאה של חולין. ושלשה קבין הללו של ערלה שהוא חצי סאה. מצטרפין עם החולין להשלים לשיעור מאה של חולין כדי שתעלה באחד ומאה: **זו היא שהתרומה מעלה את הערלה.** שאותה סאה של תרומה נצטרפה עם החולין להשלים מאתים שאז אין להעלות שלשה קבין של ערלה באחד ומאתים: **והערלה את התרומה.** דשלש קבין של ערלה שהן חצי סאה נצטרפו עם החולין. לבטל סאה של תרומה באחד ומאה דכשנפלה סאה לתוך צ״ט ומאי נאסרו. וכשחזר ונפל שם שלשה קבין ערלה. או כלאים. הותרו: **ג והערלה את הערלה.** צריך לומר דאחת מהם נטע רבעי. שהם שני שמות. דאי אפשר לאיסור של אי׳. שיהיה מבטל קלתו ובגמתו וקרי תנא לנטע רבעי ערלה. שמן הערלה הוא בא. ולהכי קתני הערלה את הערלה ולא קתני הכלאים את הכלאים. שאין בכלאים שני שמות כמו שיש בערלה: **שנפלה למאתים.** לאו למאתים דוקא. דאלו מאתים ממש לא בעי צירוף. וכשנפלה סאה ערלה לתוך קצ״ט של היתר נאסרו. וכשחזר ונפל שם סאה ועוד של כלאים. מצטרפים עם הקצ״ט לבטל הערלה. וכן הערלה מצטרפת עם הקצ״ט לבטל סאה ועוד של כלאי הכרם. והיינו כר׳ יהושע דאית ליה דערלה בטלה במאתים ועוד. כמו תרומה במאה ועוד הלכך סאה של כלאים בטלה בקצ״ט ומשהו יהעוד בטל בסאה מספר משהו (ה). וכן נמי אם נפלה שם סאה ועוד של נטע רבעי מצטרפין עם הקצ״ט לבטל את הסאה של ערלה שנפלה

פרק ב (א) ותרומת מעשר כו׳. אבל תרומה גדולה דדמאי לא משכחת לה דלא כחשדו ע״ה עליה כדאיתא בריש דמאי: (ב) קראי אסמכתא בעלמא כמ״ש בפ״ק דחלה דמדרבנן. תוי״ט: (ג) דאי לאו הכי הא תנן במ״ג דמעלין. והתם בנפלו זה אחר זה: (ד) ול״ק אמאי נקטה תרתי מאה. דהו״ל והוי טפי מל״ע אע״ג דק׳ נמי לא הוי. אפ״ה נקט ק׳ כדי לקצר: (ה) ומה דנקיט מתני׳ כלל להאי ועוד. י״ל דחושבנא בעלמא אשמעינן שהעוד יכול להתבטל. תוי״ט וע״ע

הערלה: ד כל המחמץ. והמתבל. והמדמע. בתרומה. ובערלה. ובכלאי הכרם. אסור. ובית שמאי אומרים אף מטמא. ובית הלל אומרים לעולם אינו מטמא עד שיהא בו כביצה: ה דוסתאי איש כפר יתמה היה מתלמידי בית שמאי. ואמר שמעתי (ח) משמאי הזקן שאמר לעולם אינו מטמא עד שיהא בו כביצה: ו ולמה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע. להחמיר מין במינו להקל ולהחמיר. מין בשאינו מינו. כיצד שאור של חטים (ט) שנפל תוך עיסת חטים ויש בו כדי לחמץ. בין שיש בו לעלות באחד ומאה. ובין שאין בו לעלות באחד ומאה. אסור. אין בו לעלו(י) במאה ואחד. בין שיש בו כדי לחמץ בין שאין בו כדי לחמץ אסור: ז להקל ולהחמיר מין בשאינו מינו כיצד. כגון גריסין(יא) שנתבשלו עם עדשים. ויש בהם בנותן טעם. בין שיש בהם לעלות באחד ומאה. ובין שאין בהם לעלות באחד ומאה אסור. אין בהם בנותן טעם. בין שיש בהם לעלות באחד ומאה. ובין שאין בהם לעלות באחד ומאה. מותר: ח שאור של חולין שנפל לתוך עיסה. ויש בו כדי לחמץ. ואחר כך נפל שאור של תרומה. או שאור של כלאי הכרם. ויש בו כדי לחמץ אסור: ט שאור של חולין שנפל לתוך עיסה וחמצה. ואח"כ נפל שאור של תרומה. או שאור של כלאי הכרם. ויש בו כדי לחמץ אסור. רבי שמעון מתיר: י תבלין (יב) שנים וג' שמות ממין אחד או אמשלשה (יג) אסור ומצטרפין. רבי שמעון אומר שנים ושלשה שמות ממין אחד. או שני מינין משם אחד. אינן מצטרפין:

שאור

א ס"א ממין ג'

ומ"ע: (ו) מפרש מדמע דהכא כלומר נעשה איסור דיומע. אלא עירוב וביטול כדלקמן מ"ו ומפי כולם מתני' דהכא דאינו עולה בק"א וזה דוקא במחמץ ומתבל: (ז) שדבקו ונתנו לתוך העיסה. הר"ש: (ח) משמאי. וכן הגי'. הר"ש: (ט) שאור של חטים. וה"ה בשאר מין במינו שאינו מחמץ איכא לאשכוחי להחמיר דלעולם בעי ק"א דהא ליכא לאיקם בטעמיה. אלא דבמחמץ הוי חומרא טפי דלעולם אינו עולה בשום מק"א ומשכחת לה נמי דאפי' בק"א אינו עולה. תוי"ט: (י) אין בו לעלות. ונשאר עוד חלק ג' והוא שאין בו כדי לחמץ ויש בו כדי לעלות בק"א שמוציא שעור החלה שנפל. הר"ש: (יא) גריסין. ה"ה נמי שאור של חטים בשל עיסת שעורים דכל מין בשאינו מינו לא נקוט אלא לנותן טעם בלבד. ומשום דשאור לא שכיח בשא"מ אשכחה לה בגריסין. תוי"ט: (יב) תבלין. לא יעלה על דעתך שאין נקראין תבלין אלא המרקחים והדברים שריחן טוב כמו הזנגביל כו'. אינו כן אלא כל דבר שמתבלין בו התבשיל. כגון השומין והבצלים והשמן והחומץ והיין כלם נקראים תבלין כשאדם מתכוין לתבל בהם או בזולתם קדרתו ותבשיליו. הר"מ: (יג) או מג'. שעור המשנה או מג' מינין משם א'. הר"מ: (יד) אבל לכהונה פרכי קאמר דאסורין בנותן טעם בקדירה. ומצטרפין לאסור בתערובת יבש וכ"כ הר"ו בתוס' שנה ד"ה ע"ש בשם ר"ח ומדברי הר"מ כלה

שנפלה ואסרה הכל וכן שאור של ערלה מצטרפת ש[...] הקל"ע של היתר לבטל שאור ועוד של נטע רבעי שנ[...] באחרונה: ד כל המחמץ והמתבל וכו'. הכי קאי כל המחמץ והמתבל. בערלה. ובכלאי הכרם אסור והמדמע בתרומה (י[...] כשמחמץ את העיס[ה] בתפוחים (י) או בשמ[ן] יין של ערלה ושל כל[אי] הכרם והמתבל [...] הקדרה בתבלין של כל[אי] הכרם. או של ערלה אסו[ר] ואין עולין באחד ומאתי[ם] וכן בתרומה כיון שהחמי[ץ] עיסה של חולין בשא[ור] של תרומה. ונתבלה קדי[רה] של חולין בתבלין [...] תרומה. נעשה הכל מדו[מע] ואסור לזרים ואינו עו[לה] באחד ומאה: בית שמ[אי] אומרים אף מטמא[ה] שאור טמא שהחמיץ עיס[ה] טהורה. או תבלין טמ[אין] שתבלו קדרה טהור[ה] אע"פ שאין בשאור בתבלין כביצה שהוא שיע[ור] טומאת אוכלין. נטמ[את] העיסה ונטמאת הקדר[ה] ובה"א עד שיהא כביצה. דאין אוכל מטמ[א] פחות מכביצה. לא ש[נא] שאור ותבלין ולא ש[נא] שאר אוכלין: ו ת[...] אמרו. כלו ובמה אמר[ו] כלומר באיזה ענין אמ[רו] שהמחמץ חולין בשא[ור] של תרומה. והמתב[ל] קדרת חולין בתבלין [...] תרומה. והמדמע שמע[...] (ומבטל) חולין ותרומה יחד. שאנו הולכים הכל להחמיר. ומשני מין במינו. ובמה אמרו פעמים לה[...] ופעמים להחמיר במין שנתערב עם שאינו מינו. ומפרש להחמיר כיצד. שאור של תרומת ש[...] שנפל לתוך עיסת שעורין של חולין. דהיינו מין בשאינו מינו אוסר בנותן טעם אפילו יותר ממאה. ועד של[...] אוסר אפי' בלא נתינת טעם: ז גריסין. של פול של תרומה שנתבשלו עם עדשים של חולין. וג[...] בהם טעם. טעמא לא בטיל אפי' ביותר ממאה. ובלא טעם אפילו בפחות ממאה שרי. דהא דבעי[...] מאה היינו דוקא מינים בשוים. דהוי מין במינו. דאסמכוה אקרא את מקדשו ממנו. מה שא[...] מרים ממנו אם נפל לתוכו מקדשו. וזהו מין במינו: ח ויש בו כדי לחמץ אסור. הא קמ"ל דל[א] אמרינן הואיל ובלא שאור זה של איסור היתה העיסה מתחמצת על ידי שאור של היתר שנפל [...] תחלה לא נחוש לשאור של איסור: ט ור"ש מתיר. דרישא לא פליג ר"ש כיון דנפל שאור של תרומה קוד[ם] שנתחמצה בשל חולין. והרי הוא ממהרת להתחמץ על ידי שאור של תרומה. אבל בסיפא כיון דכבר נתחמצ[ה] בשל חולין. כי הדר נפל של תרומה אינו אלא פוגם ורבנן סברי אע"ג דבעלמא נותן טעם לפגם מות[ר] שאני הכא שהוא עושה אותה ראויה לחמץ בה כמה עיסות אחרות. והלכה כחכמים: י תבלין שנ[ים] וג' שמות. ג' איסורין חלוקין זה מזה קרי שלשה שמות. כגון תבלין של ערלה. ושל אשרה. ושל תרומה: אסו[ר] ומצטרפין. כלומר מצטרפין יחד (יד) לאסור התבשיל שנתבשל בהם: או שני מינים משם אחד. כגון זנגב[...] ופלפלין

יא שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה. לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ. ונצטרפו וחמצו. רבי אליעזר אומר אחר האחרון אני בא. וחכ"א בין שנפל [א] איסור בין בתחלה בין בסוף. לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי לחמץ: יב יועזר איש הבירה היה מתלמידי בית שמאי ואמר שאלתי את רבן גמליאל הזקן (טו) עומד בשער המזרח. ואמר לעולם אינו אוסר. עד שיהא בו כדי לחמץ: יג כלים שסכן בשמן טמא. וחזר וסכן בשמן טהור. או שסכן בשמן טהור. וחזר וסכן בשמן טמא. רבי אליעזר אומר אחר הראשון אני בא. וחכמים אומרים אחר האחרון: יד שאור של תרומה. ושל כלאי הכרם. שנפלו לתוך עיסה. לא בזה כדי לחמץ. ולא בזה כדי לחמץ. ונצטרפו וחמצו. אסור לזרים. ומותר לכהנים. רבי שמעון מתיר לזרים ולכהנים: טו תבלין (יז) של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו בקדירה. לא באלו כדי לתבל ולא באלו כדי לתבל. ונצטרפו ותבלו. אסור לזרים ומותר לכהנים. רבי שמעון מתיר לזרים ולכהנים: טז חתיכה של קדשי קדשים של פגול ושל נותר. שנתבשלו עם החתיכות. אסור לזרים. ומותר לכהנים. רבי שמעון מתיר לזרים ולכהנים: יז בשר קדשי קדשים. ובשר קדשים קלים. שנתבשלו עם בשר התאוה. אסור לטמאים. ומותר לטהורים:

פרק ג בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק. נתערב באחרים כלם ידלקו. דברי ר"מ. וחכ"א

[א] ס"א שאור

ומצטרפין ושניהם ערלה. או שניהם תרומה. ואין הלי' כר"ש: יא אחר אחרון אני בא. אם השאור של תרומה נפל באחרונה העיסה כלה נעשית מדומע. ואם של חולין נפל באחרונה הכל מותר. שאחרון הוא שעושה החמוץ. והא דסרי ר' אליעזר כשנפל אותו של חולין אחרון. היינו דוקא כשקדי' וסלק את האיסור. ואע"פ שהועיל קצת שסייע לאחרון דהיתר לגמור החמוץ. אעפ"כ כן נתבטל טעמו ואינו חוזר ונעור אבל לא קדם וסלק האיסור ונתחמץ על ידי שניהם אסור. דסבר ר' אליעזר זה וזה גורם אסור: לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי לחמץ. דזה וזה גורם מותר. והלכה כחכמי': יג כלים שסכן. כגון מנעלי' ושאר כלים של עור שסוכן אותן בשמן לרככן: וחזר וסכן בשמן טהור. לאחר שנתייבש השמן הראשון (טז) דהשתא לכלי שנטמא בשמן טמא אזל וסכו בשמן טהור וכשמתחממים בכלי נפלט השמן לחוץ: אחר ראשון אני בא. דסבר ר' אליעזר ראשון נפלט לחוץ: וחכמים אומרים אחר אחרון. סברי אחרון נפלט. והלכה כחכמים: יד אסור לזרים. רבנן לטעמייהו דאמרי לעיל שנים מינים ושלשה שמות מצטרפין לאסור הדבר הנתבל: ומותר לכהנים. דתרומה שריא להו. ואין בכלאי הכרם כדי להחמיץ: ר"ש מתיר לזרים. לטעמיה דאמר שנים או שלש שמות ממין אחד אין מצטרפין: טו תבלין של תרומה ושל כלאי הכרם. בהא נמי רבנן לטעמייהו. ורבי שמעון לטעמיה ודין תבלין כדין שאור: טז חתיכה של קדשי קדשים. שאסורה לזרים ומותרת לכהנים: ושל פגול. ושל נותר. ושל טמא. דאסירי בין לזרים בין לכהנים. שנתבשלו עם החתיכות של חולין. ויש בחולין כדי לבטל של קדשי' בפני עצמן. ושל פגול נותר וטמא בפני עצמן: אסור לזרי'. רבנן לטעמייהו דאמרי שנים ושלשה שמות מצטרפין לאסור (יח): ר"ש מתיר לזרים. לטעמיה דאמר שנים או שלשה שמות ממין אחד [אין] מצטרפין: יז בשר קדשים. אסור לזרים אפילו טהורים. בשר קדשים קלים שרי לזרים טהורים. ואסור לטמאים: ובשלן עם בשר תאוה. בשר חולין (יט) דשרי אף לטמאים. ויש בו כדי לבטל כל אחד בפני עצמו. מצטרפין לאסור לטמאי. אפילו לר' שמעון דקדשי' וקדשי' קלי' שם אחד להם. כדאמרינן לעיל גבי תרומה וחלה ובכורים: ומותר. לזרים טהורי'. אפילו לרבנן דקדשי קדשים אין בהם כדי לאסור:

פרק ג בגד שצבעו בקליפי ערלה. כגון קליפי אגוזים ורמוני'. דגם הקליפי' אסורי' בהנאה. כדדרשינן את פריו. את הטפל לפריו: ידלק. שאסור בהנאה. דכתיב (ויקרא יט) וערלתם ערלתו. שלא ייהנה. ולא ילביש (א). ולא ידליק בו את הנר: כלם ידלקו. ר"מ לטעמיה דאמר לקמן את שדרכו למנות

עקדם

כנלס דמדא קתני: (טו) שאלתי. את ר"ג הזקן. שהיה בן זמנו של הלל וזה נראה כאף מתלמידי ב"ש קבלו מב"ה. תוי"ט: (טז) דאי בעוד טופח על הכלים. ה"נ העמא מטמא הטהור. והכלי ממה נפשך טמא דמשקה מטמא כלי: (יז) תבלין. ואיצטריך לאשמעי' דאי לא השמיענו אלא בשאור ה"א דדוקא בשני האסורים של מין א' הוא דמצטרפין לאסור לזרים לרבנן. ולהכי נקט שאור משום דפתח שאור הוא מה' מחומשת המינין דשלכא מקרא כמ"ש בפסחי' פ"ג. אבל בב"מ ובשני במות אימא מודו לר"ש להכי תני תבלין שיש בהן הרבה מינים ואפ"ה אסירים לזרים. ואי תני תבלין ה"א בהא פליג ר"ש אבל מין א' מודה להכי תני לדלעיל. תוי"ט: (יח) אבל הר"מ מפרש בטעם אחר. וז"ל נותר ופיגול הוא אסור על הכהנים ועל ישראל וד"מ שישרף. אבל איסורו על ישראל יותר חמור לפי שלא היה מותר לו לעולם וכשאכלו נתחייב קרבן מעילה. אבל לכהנים היה לו שעת הכושר קודם שהיה פגול או נותר. ואמר כי כשנתבשלו אלו הב"ם עם חתיכת חולין והוליאם אח"כ ונשאר שאר הבשר שהוא אסור לזרים ומותר לכהנים לע"פ שיש בו הנותר והפיגול כיון שאין איסורו על הכהנים חמור הרבה ור"ש א' כשם שמותר לכהנים כך מותר לזרים כיון שהפגול והנותר אסור על הכל: (יט) ליתא דקרא נקעיה. בפ' ראה כי תאוה נפשך כו' ובבשר חולין משתעי קרא:

פרק ג (א) גמרא ואע"ג דאמרינן שלא יהנה איצטריך לאשמעינן שלא ילבש דסד"א דשרי משום דהזותא לאו מלתא היא. ושלא ידליק כו' דסד"א דשרי משום דמכלא אוהו. תו' פסחים דכ"ה

וחכ"א יעלה (ג) באחד ומאתים: ב הצובע (ג׳) הסיט בקליפי ערלה. וארגו בבגד ואין ידוע איזה הוא. ר"מ אומר ידלק הבגד. וחכמים אומרים יעלה באחד ומאתים: ג האורג מלא הסיט מצמר הבכור בבגד. ידלק (ד) הבגד. ומשער הנזיר. ומפטר חמור. בשק. ידלק השק. ובמוקדשין (ו). מקדשין כל שהן (ז): ד תבשיל שבשלו בקליפי ערלה. ידלק. נתערב באחרים. יעלה באחד ומאתים: ה תנור שהסיקוהו בקליפי ערלה. ואפה בו את הפת. תדלק הפת. נתערבה באחרות תעלה באחד ומאתים: ו מי שהיו לו. חבילי תלתן של כלאי הכרם. ידלקו. נתערבו באחרים כלם ידלקו. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים יעלו באחד ומאתים: ז שהיה רבי מאיר אומ׳ את שדרכו למנות מקדש (י). וחכ"א אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד. ורבי עקיבא אומר שבעה. ואלו הם אגוזי פרך. רמוני בדן. וחביות סתומות. והולפות תרדין. וקולסי כרוב. ודלעת יונית. רבי עקיבא אומר אף ככרו׳ של בעל הבית. הראוי לערלה ערלה (יב). לכלאי הכרם (יג) כלאי הכרם: ח א(כיצד) (יד) נתפצעו האגוזים. נתפרדו הרמוני׳. נתפתחו החביות. נתחתכו הדלועים. נתפרסו הככרות. יעלו באחד ומאתי׳: ט ספק ערלה. בא"י אסור. ובסוריא מותר. ובחוצה לארץ יורד ולוקח. ובלבד שלא יראנו לוקט. כרם נטוע

א כ"א ל"צ

מקדש ובגד שצבעו הדלכו למנות הוא: וחכ"א יעלה באחד ומאתי׳. לטעמייהו דאמרי לקיו׳ בפרקין אין מקדש אלא ששה דברים בלבד. והלכה כחכמים: ב מלא הסיט. הוא כדי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיכול להרחיבו. והפסק שיש בין האגודל לאצבע כל מה שיכול להרחיבו. הוא הסיט כפול. לפי שהוא כפול ממה שיש בין אמה לאצבע. ומלא הסיט הוא שיעור חשוב לאיסור. הלכך כשארגו בבגד ואין ידוע איזה הוא. ר"מ אומר ידלקו. לטעמיה. וחכמים אומרים יעלו באחד ומאתים לטעמייהו כפלוגתי׳ דלעיל: ג מצמר הבכור. ואסור בגזה בכור שנא׳ (דברים טו) ולא תגוז בכור צאנך. ובבכור בעל מום איירי. ולהכי בעי מלא הסיט. דאלו בכור תם הרי הוא מוקדשים ותנן ובמוקדשים מקדשים. כל שהוא: משער הנזיר. ושערו אסור בהנאה שנא׳ (במדבר ו) קדוש יהיה גדל פרע. גדולו של פרע יהיה קדוש: ומפטר חמור. לאחר עריפה כולי עלמא מודו דאסור בהנאה. דגמרינן עריפה עריפה מעגלה ערופה (ה): בשק. גבי לאו תכא בגד. ונבי שער תנא שק. דסכי אורחיה: ד ה ידלק. דיש שבח עצים בתבשיל וכן בפת (ח): יעלה בא׳ ומאתים. והא נמדם כרבי מאיר דאין זה מעשרה דברים דחשיב רבי מאיר דמקדשים כלמוכח בירושלמי: ו חבילי תלתן. אין חבילה פסותה מכ"ה זירים: נתערבו באחרי׳. גרסינן. ולא גרסינן ואמרי׳ באחרים ואי גרסינן לה צריך לומר שנתערבו כל אותן אחרים באחרים דלא הוי אלא חד ספיק׳ ואשמועינן אע"ג דאיכא תרי רובי אמירי: כלם ידלקו. והא דלא אמרינן ימכרו כולן חוץ ונלוני איסור שבהן כדאמר בפ"ג דפ׳ [בתרא] דע"א גבי יין נסך משום דהכא חיישינן בכלהו שמא יחזור הנכרי וימכרנו לישראל מה שאין כן ביין נסך דליכא למיחש להכי (ט): ז שדרכו למנות. שאין אדם מוכרו אלא במנין מפני חשיבותו: פרך ובדן. שמות מקומות הן. ואני שמעתי אגוזי פרך אגוזים שקליפתן רכה ונפרכין: חלפי תרדין. ענין מגלעות התרדין (יא): קולסי כרוב. קלסי כרוב שקורין ישראל שהם גדולי׳ וטובים: של בעל הבית. שהן גדולים אבל של נחתום קטני׳ הן: הראוי לערלה. כגון אגוזי ורמונים וחביות סתומות: והראוי לכלאי הכרם. כגון חלפי תרדין וקולסי כרוב ודלעת יונית. ואין הלכה כר"מ ולא כרבי עקיבא: ח נתפצעו האגוזי׳. גרסי׳ ולא גרסי׳ כיצד וקמ"ל מתני׳ דדוקא שלמי׳ לא בטילי אבל לא שבורים ומלועי׳: נתפרסו הככרות. הא׳ שתנאה כר׳ עקיבא דהלכתא כותיה (טו): ט ספק ערלה. כגון נכרי שיש לו נטיעות של ערלה בגינתו ובידו פירות ואין ידוע אם משל ערלה אם משל זקנה: בארץ ישראל. דהוי ספיקא דאורייתא לחומרא: ובסוריא מותר. דכבוש יחיד הוא ולאו שמיה כבוש והספיקו בו קלת: ובחוצה לארץ יורד ולוקח. בתוך הגינה וקונה מן הנכרי

דה"ה: (ג) יעלה כו׳ ענינו שיערבו לתוך הבגד. הר"מ. אלא לכתחלה קאמר. דאין מבטלין איסור לכתחלה: (ג) הצובע. והשמיענו בהלכה הקודמת קולא לחכמים אפי׳ בבגד שנצבע כולו יעלה. ובזו ההלכה השמיענו חומרא לר"מ שאמר אפי׳ חוט א׳ כו׳ ישרף כולו: (ד) ידלק. ולא נאמר בזו שעלה לפי שלא נתן בהם הכתוב שיעור בשום פנים. הר"מ: (ה) דאלו מייתי שכי ר"ש בהכ״ה בפ"ק דבכורות. הר"ש: (ו) ובמוקדשין. פי׳ ע"ג המזבח. ומש"ה שאני שער נזיר אע"ג דכתיב ביה קדוש. תוי"ע: (ז) מקדשין כ"ש. בקדשים שיש להם פדיון. ומשום דשיל"מ אפי׳ באלף לא בטיל. הראב"ד. אבל קדשים שאין להם פדיון בעינן מלא הסיט. מ"ח מהירו׳: (ח) ובפ"ק דע"ג מ"ע. לענין עלי אברה כתב הר"ב דנוקי לה לגמ׳ כאוקו׳ כנגד ופרש"י כנגד הפת מבעיר עלים בפי התנור וכתב הר"כ ונראה בכה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין נראה דה"כ הכותי. תוי"ע: (ט) לכוליה פרקין מהדר לשנויי ונטר ליה עד הכא תוי"ע. וע"ע: (י) מקדש. שנא׳ פן תקדש המלאה ועיכוי הספיקה. הר"מ: (יא) עלין זהגלעות של תרדין. לי הערוך: (יב) הראוי לערלה ערלה. כתב הר"ם בירו׳ דייק למאי לא תני הראוי לתרומה. דתרומה מאי כיון דמשיבי לא בטלי בק"א ומשני כולן ראויין לתרום ולא שייך למיתני האי לישנא. וע"ע בתוי"ע: (יג) לכלאי הכרם. הר"ב לא חשיב לחביות סתומות. אבל הר"ם חשיב להו. וכ"כ תוי"ע: (יד) כילד. ה"ג הר"מ וכ׳ ואמרם כילד חוזר בו על איזה דרך יהיו אלו מקדשים כל שהן ולומר כי זה לא יהיה אלא כשיהיו שלמים כמות שהיו אבל נתקלקלו כו׳: (טו) סיומא דלעיל פסק דלא כר"ע. וכ"כ גם הר"מ ופסק דהכא עיקר דהוי מחלוקת ולא"כ סתם דהלכה

הנכרי מאותם שליקט כבר ובלבד שלא יראנו לוקט: ובח"ל יורד ולוקט. הנכרי יורד ולוקט בפני הישראל וישראל קונה ממנו ובלבד שלא ילקוט ישראל ביד: בכל מקום. ואפי' בח"ל דכתיב (ויקרא כג) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו' בכל מושבותיכם (יז): והערלה הלכה. למשה מסיני לאסור בח"ל ואעפ"כ ספקה מותר שכך נאמרה הלכה למשה מסיני שיהיה ספקה מותר בח"ל:

דהלכה כספק. תוי"ט: (טז) כרם נטוע. ה"ג בספק כלאי כרם הכי מייתי לה לענין ספק בסוף פ"ק דקדושין. דל"מ: (יז) ובירו' קאמר דמתניתין כר"א דספ"ק דקדושין. הר"ש: (יח) גמרא ספ"ק דקדושין ופרש"י דקא חובת הגוף הוא:

סליק מסכת ערלה

נטוע (טז) ירק. וירק נמכר חוצה לו. בארץ ישראל אסור. ובסוריא מותר. ובחוצה לארץ. יורד ולוקט. ובלבד שלא ילקוט ביד. החדש אסור מן התורה בכל מקום. והערלה הלכה. והכלאים מדברי סופרים:

סליק מסכת ערלה

והכלאים מדברי סופרי'. דוקא כלאי הכרם כיון דבארץ חמירי ואסורים בהנאה מן התורה בח"ל גזרו בה רבנן. אבל כלאי זרעים דבארץ שרו בהנאה בח"ל לא גזרו בהו רבנן. והרכבת האילן אסורה בח"ל מן התורה דכתיב (שם יט) בהמתך לא תרביע כלאים. שדך לא תזרע כלאים. מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, ומה בהמתך בין בארץ בין בח"ל אף שדך בהרכבה בין בארץ בין בח"ל (יח):

סליק מסכת ערלה

כבר כתבתי טעם סידורה אחר ערלה בריש מסכת ערלה. עיין עליו:

מסכת בכורים

יש מביאין בכורים וקורין. מביאין ולא קורין. ויש שאינן מביאין. אלו שאינן מביאין. הנוטע לתוך שלו. והבריך לתוך של יחיד או של רבים. וכן המבריך מתוך של יחיד. או מתוך של רבים. לתוך שלו. הנוטע לתוך שלו. והבריך לתוך שלו. ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע. הרי זה אינו מביא. ורבי יהודה אומר כזה מביא: ב מאיזה טעם אינו מביא. משום שנאמר (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך. עד שיהו כל הגדולין מאדמתך. האריסין והחכורות. והסקריקין. והגזלן אין מביאין מאותו הטעם. משום שנאמר ראשית בכורי אדמתך: ג אין מביאין בכורים חוץ משבעת המינים. לא מתמרים שבהרים. ולא מפירות שבעמקים ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר. אין מביאין בכורים קודם לעצרת. אנשי הר צבועים הביאו בכוריהם קודם לעצרת. ולא קבלו מהם. מפני הכתוב שבתורה (שמות כג) וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה:

אלו

יש מביאין בכורי' וקורין. מקרא בכורים מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה: והבריך לתוך של יחיד. שחפר גומא והטמין ימור של אילן בתוכ' וכסהו בעפר והוציא ראש הימור לתוך שדה חבירו או ברשות הרבים. וכן אם הנטיעה עומדת בתוך של חברו או ברשות הרבים והוציא ראש הימור בתוך שלו אינו מביא כדמפרש' בסמוך. לפי שאין כל הגדולים מאדמתו: ודרך היחיד או דרך הרבי' באמצע. כגון שיש לו שתי גפנות משני צדי הדרכים אינו מביא שאין כל הגדולים מאדמתו: כזה מביא. כיון שיש לו רשות לעשות כן שמותר לעשו' חלל תחת רשות הרבים (א) כשאינו מזיק לרבים כלום מאדמתך קרינן ביה ומכל מקום אומר רבי יהודה שאע"פ שמביא אינו קורא. ואין הלכה כרבי יהודה: ב האריסין. מקבלין את השדה למחצה לשליש ולרביע: חכורות. מקבל את השדה בדבר קצוב. כך וכך כורים לשנה. בין שהיא עושה הרבה בין שהי' עושה מעט: סקריקין. הורג נפשות ונותנין לו קרקע כדי שלא יהרגנו. ולשון סקריקין שא קרקע והניחני. ואע"ג דיהיב ליה לפי שעה לא מחיל ליה דסבר האידנא לשקול ולמחר תבענא ליה בדינא: ג אלא משבעת המינין. דכתיב (דברים כו) מראשית ולא כל ראשית שאין כל הפירות חייבי' בבכורים אלא שבעת המינין שנשתבחה בהן ארץ ישראל חטה ושעורה וגו' ודבש הוא דבש תמרים: מתמרים שבהרי' ופירות שבעמקים. לפי שהן גרועין: ולא מזיתי שמן שאינם מן המובחר. דכתיב (שם ט) זית שמן זית אגורי שבאים עליו גשמים והוא אוגר שמנו לתוכו אם עוכר ומשונה (ב): אין מביאין בכורים קודם לעצרת. דשתי הלחם שמביאין בעצרת אקרו בכורים

פרק א (א) ומפרש הר"ש בשם הירו' דר"י אתיא כר"א דס"פ חזקת הבתים. דמתיר לעשות חלל תחת רשות הרבים כדי שתהיה עגלה טעונה אבנים מהלכת. ומסיק דמתיר לעשות אבל אינו שלו לעולם. אם בא אחר להשתמש בלותו חלל שתחת רשות הרבים כל הקודם זכה הלכך מביא ואינו קורא. ובמשמע דר"י לא פליג דלא בדרך הרבים אבל לא בדרך היחיד. תוי"ט: (ב) לאפוקי הזתים שבאים עליהם גשמים והם פולטים שמנם. הר"ש. מירו'

ד אלו מביאין ולא קורין. הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו. ואם היתה אמו מישראל (ד) מביא וקורא. וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל. וכשהוא בבית הכנסת אומר אלהי אבותיכם. ואם היתה אמו מישראל אומר אלהי אבותינו: ה רבי אליעזר בן יעקב אומר אשה בת גרים לא תנשא לכהונה. עד שתהא אמה מישראל. אחד גרים ואחד עבדים משוחררים. ואפילו עד עשרה דורות (ה). עד שתהא אמן מישראל. האפוטרופוס. והשליח. והעבד. והאשה. וטומטום. ואנדרוגינוס. מביאין ולא קורין שאינן יכולין לומר אשר נתת לי ה': ו הקונה שתי אילנות בתוך של חבירו. מביא ואינו קורא. רבי מאיר אומר מביא וקורא. יבש המעין. נקצץ האילן. מביא ואינו קורא. ר' יהודה אומר מביא וקורא. מעצרת ועד החג מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה. מביא ואינו קורא. רבי יהודה בן בתירא אומר מביא וקורא: ז הפריש (ט) בכוריו. ומכר שדהו. מביא ואינו קורא. והשני מאותו המין אינו מביא. ממין אחר מביא וקורא. רבי יהודה אומר אף מאותו המין מביא וקורא: ח הפריש בכוריו. נבזזו. נמקו. נגנבו. אבדו. או שנטמאו. מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא. והשניים אינם חייבים עליהם

והם מתירין המדש במקד': ד שאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו. שאין אבותיו מישראל והגריי לא נטלו חלק בארץ. ורמב"ם כ' שאין הלכה כמשנה זו. אלא הגר מביא וקורא ומצי למימר לאבותינו לתת לנו מפני שהארץ נתנה לאברהם והוא אב לגרים כמו לישראל דכתי' (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך ודרשינן ביה לשעבר היית אב לארם עכשיו אתה אב לכל העולם (ג). וכן כשהוא מתפלל בין ביתו לבין עצמו בין בבית הכנסת אומר אלהי אבותינו אפילו אין אמו מישראל: ה לא תנשא לכהונה. דכתיב (יחזקאל מד) מזרע בית ישראל יקחו להם נשים [וכשאמה] מישראל קרינא בה מזרע ישראל דמשמע ואפילו מקצת זרע. והל' כרבי אליעזר בן יעקב לכתחלה אבל בדיעבד אם נשא אין מוציאין אותה ממנו ובניה כשרים אפי' להיות כהנים גדולים: האפוטרופוס. הממונה על היתומים בין שמנהו ב"ד בין שמנהו אבי היתומים. אפוטרופוס. אבי הקטנים בלשון רומי קורין לאב פאטי"ר ולקטנים פוס: והשליח. שלקטן ונתנהו לשלוחו ביד אחר אז מצי למשלחינהו. אבל לקטן לשביין הוא עצמו לא מצי למשלחינהו שכל בכורים שנראו לקריאה אין נתנים אלא בקריאה: והאשה. אבל אם יש לה בעל בעלה מביא וקורא דכתיב (דברים כו) אשר נתן לך ה' אלהיך ולביתך מלמד שאדם מביא בכורי אשתו וקורא: שאין יכולין לומר אשר נתת לי. שלא נתחלקה הארץ לנקבות (י). וכתיב (במדבר כו) איש לפי פקודיו עד שיהיה ודאי איש (ז): ו מביא ואינו קורא. ומספקא ליה לתנא קנה אי קנה קרקע אי לא. הלכך מביא מספק ואינו קורא מספק. ודוקא שתי אילנות אבל שלשה אילנות כולי עלמא מודו דקנה קרקע ומביא וקורא כדתנן בסוף פרקין: ר"מ אומ' מביא וקורא. דסבר הקונה ב' אילנות נמי קנה קרקע שתחתיהם ושונה להם כמלא אורה (ח) וסלו. ואין הלכה כרבי מאיר: יבש המעין. שהאילן שי ונגל ממנו: ונקצץ האילן. והוא שיבש ונקצץ קודם שהפריש בכורים. אבל אם הפריש קודם הואיל ונראו לקריאה וגדמו יקרבו: רבי יהודה אומר מביא וקורא. כיון שהקרקע קיי' לא חיים לאילן. ואין הלכה כר"י: מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא. דכתי' בפרשת בכורים (דברים כו) ושמחת בכל הטוב ואין קריאה אלא בזמן שמחה מעצרת ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ושמח בהם ומהחג ואילך אף ע"פ שהרבה פירות נלקטים עד חנוכה מכל מקום שמחת אותה שנה כבר נגמרה בחג הלכך מביא ואינו קורא. ומחנוכה ואילך אינו מביא כלל דכתיב (שם) אשר תביא מארצך. כל זמן שמצויין בארצך ועד חנוכה הן מצויין: ר"י אומר מביא וקורא. דלא דריש ושמחת בזמן שמחה. ואין הלכה כרבי יהודה: ז והשני מאותו המין אינו מביא. הקונה את השדה אינו מביא בכורים מאותה שדה ומאותו המין שהביא המוכר דכתי' (שם) הגדתי היום פעם אחת מגיד ואינו מגיד ב' (י) פעמי': ר"י אומר אף מאותו המין מביא וקורא. דהא דאמרן פעם אחת מגיד ואינו מגיד שני פעמים הני מילי באדם אחד אבל בשני בני אדם מגיד וחוזר ומגיד. ואין הלכה כרבי יהודה: ח נמקו. נרקבו ונמסו כמו אתם ימקו (ויקרא כו): נבזזו. נגזלו ממנו כמו בזזנו לנו (דברים ב): אין חייבין עליהם חומש. זר שאכלן אינו משלם את החומש. והך מתניתין יחידאה היא ואינה הלכה. אלא

הלכה

מינו': (ג) לפי שהוא לאדם אחונה הר"מ. אבל כולי עלמא מודו דלא נתחלקה הארץ לגרים. וביאור במבוכו מטעם דהבועה שנשבע לאברהם היתה קודם שנקרא אברהם: (ד) אמו מישראל. ביאור' פליך כלום נשבע לנקבות ומיכן דאע"ג דלאמו לא נשבע לאבי אמו שהוא מישראל נשבע. תוי"ט וע"ש: (ה) עד עשרה דורות. לאו דוקא דכמו שכא' בוממזר עד דור עשירי ופירושו עד עולם ה"נ דכותיה וכ"כ הר"מ אפילו לאחר כמה דורות: (ו) ובנות לנפחד לאו בתורת חלוקה לקחו אלא בתורת ירושה כמו שצ"ל לוה לדורות והעבראים אם נאלמו אבו': (ז) מתיהבי דבכל דוכתי איתמעטו מכח ספק ובמתני' דלקמן נמי ממעטין קונה שני אילנות מכח ספק. תוי"ט: (ח) ופי' מלא אורה כמבתי במ"ד פ"ה דב"ב: (ט) הפרים. א"ל הרי כלאו ונדמו ולעיל כתב הר"ב והר"מ דיקרבו. ובירו' מוקים למתניתין שכמן דעשו מטעה כאסונה למוכרה: (י) ול"ל דאע"ג דמוכר נמי אינו קורא. כל שהביא הוא בכלל הגדתי היום. תוי"ט:

נופן

עליהם חומש. נטמאו בעזרה. נופץ (יא) ואינו קורא (יב): ט ומנין שהוא חייב באחריותן עד שיביא להר הבית. שנאמר (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך. מלמד שחייב באחריותם עד שיביא להר הבית. הרי שהביא ממין אחד וקרא. וחזר והביא ממין אחר. אינו קורא: י ואלו מביאין וקורין. מן העצרת ועד החג. משבעת המינים. מפירות שבהרים. מתמרות שבעמקים. ומזיתי שמן. מעבר הירדן. ר' יוסי הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן. שאינה ארץ זבת חלב ודבש: יא הקונה שלשה אילנות בתוך של חברו. מביא וקורא. ר' מאיר אומר אפי' שנים. קנה אילן וקרקעו מביא וקורא. רבי יהודה אומר אף בעלי אריסות והכירות (יד) מביאין וקורין:

פרק ב התרומה והבכורים. חייבים עליהן מיתה. וחומש. ואסורים לזרים. והם נכסי כהן. ועולין באחד ומאה. וטעונין רחיצת ידים. והערב שמש. הרי אלו בתרומה. ובכורים. מה שאין כן במעשר: ב יש במעשר ובכורים. מה שאין כן בתרומה. שהמעשר והבכורים טעונים הבאת מקום. וטעונים וידוי. ואסורין לאונן. רבי

הלכה שחייבים עליהם חומש: נטמאו בעזרה נופץ ואינו קורא. גרסינן. כלו' ננער ומריק הסל מן הפירות כיון שנטמאו והסל ניתן לכהנים. דכתי' (שם כו) ולקח הכהן הטנא מידך פעמים שאין הכהן לוקח אלא הטנא. ואינו חייב להביא בכורים אחרים תחתיהן. דכיון שבאו להר הבית לא מתחייב תו באחריותן: ט הרי שהביא ממין אחד וקרא. לא נצרכה אלא לר' יהודה דאמר לעיל מגיד וחוזר ומגיד קא משמע לן דמודה רבי יהודה דאדם אחד אינו מגיד וחוזר ומגיד: י הכי גרסינן מפירות שבהרי' ומתמרות שבעמקים ומזיתי שמן מעבר הירדן ר"י הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש. והכי פירושו פירות שבהרים הם מוטעמים יותר מפירות שבעמקי' הלכך מביאים בכורים מפירות שבהרים אבל התמרים הם הפך זה שהתמרים שבעמקים הם יותר מלאי' מדבש. והכלה מהתמרים הוא הדבש שבהם שהרי התורה קראה לתמרים דבש. הלכך מביאין בכורים מתמרות שבעמקים ולא משל הרים: ומזיתי שמן. מזיתים הטובים שמן: מעבר הירדן, מפירות של עבר הירדן נמי מביאים בכורי' אע"פ שאינה ארץ זבת חלב ודבש בכיון שנתנה הקב"ה לישראל קרינא בה פרי האדמה אשר נתת לי ופליג ר"י הגלילי ואמר אין מביאין בכורים מעבר הירדן. ואין הלכה כר' יוסי הגלילי: יא הקונה שלשה אילנות. בשדה ולא פירש אם קנה קרקע אם לאו מביא וקורא דבשלשה קנה קרקע שתחתיהן ומה שביניהן (יג). אבל פחות מג' אילנות בשדה לא קנה קרקע. ור' מאיר פליג ואמר דאף בשני אילנות נמי קנה קרקע. ואין הלכה כר"מ: אף בעלי אריסות והכירות מביאים וקוראים. דסבר ר' יהודה אריס וחוכר יש לו קנין בארץ כאלו יש לו חלק בה. ואין הלכה כר"י:

פרק ב התרומה והבכורי' חייבין עליהם מיתה. זר האוכלן במזיד חייב מיתה בידי שמים דכתיב בתרומה (ויקרא כב) ומתו בו כי יחללוהו. ובכורים אקרו תרומה דאמר מר ותרומת ידך אלו בכורים שנא' בהן (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך: וחומש. האוכלן שוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה: ואסורים לזרים. בהא היא שנויה דכיון שחייבין עליהם מיתה וחומש פשיטא שאסורים לזרים. ולר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה* מלינן למימר דהכא אסורים לזרים לחצי שיעור שהוא אסור מן התורה ואין בו לא מיתה ולא חומש [והן נכסי כהן]. שיכול למכרן וליקח בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה: ועולי' באחד ומאה. אם נתערבו במאה של חולין: וטעוני' רחיצת ידים, הבא ליגע בהן צריך ליטול ידיו תחלה שסתם ידים פוסלות את התרומ' ובכורים נמי אקרו תרומ': והערב שמש. טמא שטבל אינו אוכל בתרומ' עד שיעריב שמשו דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשי' והוא הדין לבכורים: משא"כ במעשר. דהרי לזרי' ואסור לקנות בדמי מע"ש בהמה טמאה עבדים וקרקעות ובטל ברוב היכא דאין לו מתירין והנוגע בו אין טעון רחיצת ידים ואין צריך הערב שמש דאמרי' טבל ועלה אוכל במעשר: ב הבאת מקום. להעלותן לירושלים דכתיב (דברים יב) והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ומעשרותיכם ותרומת ידכם ודרשינן תרומת ידכם אלו הבכורי': וטעונים וידוי. במעשר כתיב (שם כו) ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית ובבכורים כתיב (שם) וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אובד אבי ואע"ג דבתרומה נמי בעינן וידוי כדאמרינן וגם נתתיו ללוי. זו תרומה ותרו"מ. היינו מעשר ובכורים. מעשר לבדו או בכורים לבדן טעונים וידוי. ותרומה אי לית ליה אלא תרומה לבדה אינו טעון וידוי: ואסורין לאונן. במעשר כתיב (שם) לא אכלתי באוני ממנו. ובבכורים נאמר (שם)

(יא) נופץ. וק' דהו"ל ואינו חייב באחריותן אלא עד הר הבית כדתנן בסמוך ליתני נטמאו בהר הבית וי"ל דמשום דאינו קורא הוי רבותא. דלפי' הביאם טהורים עד לעזרה אינו קורא (ועי' מ"ה פ"ו דשבת). תוי"ט: (יב) ולא קרא. כי הר"ש לאחד פי' ביכו' דטעמא משום דאם נטמא ליכא שמחה. וכתיב ואמרת ושמחת: (יג) ל' הגמ' ב"ב דפ"ב תחתיהן וביניהם כו' כמלא אורה וסלו. ופי' הרשב"ם תחתיהן תחת עיקר האילנות והנופות. וביניהם. קרקע מגולה שבין נופות אילן זה לנופות אילן זה. וחוצה להן סביב האילנות מקום שכלין נופותיהן ולחוץ: (יד) וחכירות. בחכירי בתי אבות הול. ירו'. והשתא אתי שפיר דר"י לא פליג במ"ב. תוי"ט: וגדוליהן

*(עיין ר"ש שביעית י"ם ובר"ש פס"ק דחלה ובכל"מ)

פ"ק ב (א) וגדוליהן אסורין כו'. עד ס"ה וסיפא דבמ"ד פ"ט דתרומות תנן גדולי תרומה תרומה. ועי"ע שהניח בצ"ע. ואיש אחד העיר לבבו בדברי הרב דמיישב קושיא הזאת שכתב ד"ה וגדוליהם תערובת של כו' שזרעם וצמחו אותן הגדולים נמי אסורים כו'. א"כ הוא הדבר האמור דהכי הם נשנה המדומע גדוליהן חולין והבלים נפלו בנעימים: (ב) ובפ"ק דפאה משמע דאלו מדרבנן יש להם שיעור וכ"כ הר"מ דצריך להפריש א' מס'. ולמ"ש בריש פאה בשם הש"י דשעור תרומה כמוזה בפסוקי'. י"ל דה"ק דהתרומה יש להם שיעור מדרבנן בדרך אמצעית אבל בכורים אין להם שיעור מדרבנן בדרך אמצעית: (ג) ושלא בפני הבית. כ"ז נלמד בספרי פ' קרח ופ' ראה ועיין סוף שקלים (ולענין מע"ש בזה"ז עיין יו"ד סי' של"א. ב"ד): (ד) ובירו' דכתיב וראשית כל בכורי כל וכו' (ביחזקאל מ"ד): (ה) והלא גבי פסח כתיב ויליף לה כל פינות כו'. ועוד בירו' הא דתימא כשאין עמהן קרבן אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעון לינה מחמת הקרבן: (ו) ושלא כו'. בירו' פ"ב דתרומות תנן שתרומת מעשר נטלת שלא מן המוקף. מכל מעשרותיכם אחד ביהודה וא' בגליל: (ז) כבכורים. כי אחר שהוא מביא הבכורים מקצת האילנות מספיק לו על

רבי שמעון מתיר. וחייבין בביעור. ורבי שמעון פוטר. ואסורין כל שהן מלאכול בירושלים. וגדוליהן אסורים (א) מלאכול בירושלים. אף לזרים ולבהמה. ור"ש מתיר. הרי אלו במעשר ובבכורים. מה שאין כן בתרומה: ג יש בתרומה ומעשר מה שאין כן בבכורים. שהתרומה והמעשר אוסרין את הגורן ויש להם שיעור ונוהגים בכל הפירות בפני הבית ושלא בפני הבית (ג). ובאריסין. ובחכירות. ובסקריקון ובגזלן. הרי אלו בתרומה ובמעשר מה שאין כן בבכורים: ד ויש בבכורים מה שאין כן בתרומה ובמעשר. שהבכורים נקנין במחובר לקרקע ועושה אדם כל שדהו בכורים. וחייב באחריותם. וטעונים קרבן ושיר. ותנופה ולינה: ה תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים. ולתרומה בשתי דרכים. נטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף (ו) כבכורי' (ז).

ואוסרת

ושמחת בכל הטוב מלמד שאסורים לאונן: ורבי שמעון מתיר. בכורים לאונן דתרומה קרינהו רחמנא ותרומה שריא לאונן: וחייבים בביעור. לבערן מן העולם לסוף שלשה שנים כדכתיב בפרשת מעשר (שם) בערתי הקדש מן הבית ומשמע נמי בכורים מדכתיב הקדש. הקדש האמור למעלה. אלו בכורי' שנאמרו בפרשה שלמעלה: ור"ש פוטר. בכורים מן הביעור אלא ינתנו לכהן דתרומה קרינהו רחמנא. ותרומה א"צ לבערם מן העולם: ואסורים. מעשר שני ובכורים שנתערבו בחולין אוסרים תערובתן בכל שהוא ואין עולים באחד ומאה: מלאכול בירושלים. כלומר אם נתערבו המע"ש או הבכורים בעוד שהן בתוך ירושלים. אז אוסרים תערובתן בכל שהוא מלאכול בתורת חולין משום דהוי דבר שיש לו מתירין שהרי יכול לאכול התערובת כולה במקומה אבל מע"ש ובכורי' שנתערבו בחולין חוץ לירושלים. אינן אוסרין בכל שהוא שהרי יש טורח להעלותן לא מקרי דבר שיש לו מתירין: וגדוליהם אסורים. תערובת של מעשר ובכורים שזרעם וצמחו וגדלו. אותן הגדולי' נמי אסורי' לאכול בתורת חולין אם זרען וגדלו בירושלי'. ואוסרין תערובתן בכל שהוא כיון שיכולים ליאכל במקומם: אף לזרים ולבהמה. מעשר שני ובכורים שאוסרין תערובתן בכל שהוא וגדוליהן נמי דאסורין אף לזרים ולבהמה אסורים. אם בכורים הם אוסרין התערובת לזרים. ואם מעשר הוא אוסר את התערובת לבהמה דלא תימא דוקא לענין ליאכל חוץ לירושלים הוא דאוסרים בכל שהוא דלהאי מלתא חשיבי דבר שיש לו מתירין וכיון שיכול לאכלן במקומם בירושלים אפילו באלף לא בטיל. אבל לאסור התערובת לזרים ולבהמה דלאיסור זרות ובהמה אין לו מתירין סלקא דעתך אמינא דלא יאסרו תערובתן בכל שהוא קמשמע לן דכיון דחל על התערובת שם בכורים ומעשר ליאסר לאכלן חוץ לירושלים חל נמי לענין זה ליאסר לאכול לזרי' אם הן בכורים, או לבהמה אם הוא מעשר: ור"ש מתיר. בגדוליהן לבד קאי דסבר כבר בטלים הם. אבל בתערובת עצמה מודה רבי שמעון ואין הלכה כר"ש בכולה מתני': מה שאין כן בתרומה. שכל הדיני' הללו אין נוהגים בתרומה: ג אוסרין את הגורן. אסור לאכול מתבואה שבגורן עד שיפרים תרומות ומעשרות אבל בכורי' אין אוסרין: ויש להן שיעור. תרומה יש לה שיעור מדרבנן א' מחמשים. אבל בכורים אין להם שיעור אפי' מדרבנן (ב): ונוהגי' בכל הפירות. מדרבנן. ובכורים אינן באין אלא משבעת המינין: בפני הבית ושלא בפני הבית. ובכורים אינן אלא בפני הבית בלבד דכתיב בהו (דברים כו) והנחתו לפני מזבח ה' אלהיך אם אין מזבח אין בכורים: ובאריסות ובחכירות וכו'. מפורש לעיל בריש פ"ק. ובכורים אינן באין אלא ממי שהקרקע שלו מן הדין דכתיב (שמות כג) בכורי אדמתך: ד נקנים במחובר לקרקע. דכתיב (במדבר יח) בכורי כל אשר בארצם בשעה שהם מחוברים בארץ בכורים הם והכי תנן לקמן יורד אדם לתוך שדהו וכו'. קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורי': ועושה אדם כל שדהו בכורים. דכתיב בכורי כל מראשית כל (ד): וטעונים קרבן. נאמר בבכורי' שמחה ושמחת בכל הטוב. ונאמר להלן (דברים כז) וזבחת שלמי' ואכלת שם ושמחת. מה להלן שלמים אף כאן שלמים: ושיר. נאמר כאן בכל הטוב ונאמר להלן (יחזקאל לג) כשיר עגבים יפה קול ומטיב נגן: ותנופה. כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך וכתיב התם (ויקרא ז) ידיו תביאנה את אשי ה' מה להלן תנופה אף כאן תנופה: ולינה. שילין בירושלים כל לילה של אחר היום שהביא הבכורים דכתיב (דברי' טז) ופנית בבקר והלכת לאהליך. הא כל פינות לא יהיו אלא בבקר (ה): ה נטלת מן הטהור על הטמא. דהא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא היינו

משום

ואוסרת את הגורן. ויש לה שיעור. כתרומה:
ו אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים. ולירק בדרך אחד (ס). שוה לאילן בערלה וברבעי (י). ובשביעית. ולירק בדרך אחד. שבשעת לקיטתו עשורו. דברי רבן גמליאל. רבי אליעזר אומר שוה לאילן בכל דבר: ז דם מהלכי שתים. שוה לדם בהמה. להכשיר את הזרעים. ודם השרץ אין חייבין עליו: ח כוי יש בו דרכים שוה לחיה. ויש בו דרכים שוה לבהמה. ויש בו דרכים שוה לבהמה ולחיה. ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה: ט כיצד שוה לחיה דמו טעון כסוי כדם חיה. ואין שוחטין אותו ביום טוב (יג). ואם שחטו אין מכסין את דמו. וחלבו מטמא בטומאת נבלה כחיה. וטומאתו בספק ואין פודין (יד) בו פטר חמור: י כיצד שוה לבהמה. חלבו אסור כחלב בהמה. ואין חייבין עליו כרת. ואינו נלקח בכסף מעשר לאכול בירושלים. וחייב בזרוע ולחיים וקבה. רבי אליעזר פוטר שהמוציא מחברו עליו הראיה: יא כיצד אינו שוה לא לחיה. ולא לבהמה. אסור משום כלאים עם החיה. ועם הבהמה. הכותב חיתו ובהמתו לבנו. לא כתב לו את הכוי. אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה. הרי הוא נזיר. ושאר כל דרכיו שוים לחיה. ולבהמה. וטעון שחיטה כזה וכזה. ומטמא משום נבלה. ומשום אבר מן החי כזה וכזה:

פרק ג כיצד מפרישין הבכורים. יורד אדם בתוך שדהו. ורואה תאנה שבכרה אשכול שבכר. רמון שבכר. קושרו בגמי

טעמא משום דבעינן מוקף וחיישינן דלמא לא מקיף דמסתפי דלמא נגע הטהור בטמא. והאי טעמא ליכא למימר הכא דהא נתרמת שלא מן המוקף: ויש לה שיעור כתרומ'. שהתרומה נתנו בה חכמים שיעור אחד ממאה: ו שוה לאילן. דאזלינן בתר חנטה (ט) ומונין לו ג' לערלה משעת חנטה וכן לרבעי. וכן לשביעית דאם נחנט בששית ונגמר בשביעית מותר (יא) ומ"מ פטור ממעשר דלענין מעשר אזלינן בתר לקיטה כדין ירק וכיון דנלקט בשביעית פטור ממעשר: ז דם מהלכי שתי'. היינו דם האדם כמו דם מגלין: להכשיר את הזרעים. לקבל טומאה כמו דם בהמה דכתיב ביה (שם יב) על הארץ תשפכנו כמים: ודם השרץ. כלומר ושוה דם מהלכי שתים לדם השרץ שאין חייבין עליו משום דם. ודוקא כשהתרו בו משום דם אין חייבין על דם השרץ. אבל אם התרו בו משום שרץ לוקה שדם השרץ כבשרו הוא: ח כוי. נחלקו בו חכמי ישראל. יש אומרי' שהוא איל הבר. יש אומרים שהוא תיש הבא על הצביה. וי"א בריה בפני עצמה היא (יב). ולא הכריעו בו חכמים אם חיה היא אם בהמה: ט טעון כיסוי כדם חיה. לחומרא ואין מברכין על כסויו כיון דספק הוא: ואין שוחטין אותו ביום טוב. לפי שאסור לכסות את דמו ואע"ג דאפר כירה מוכן הוא מוכן לודאי ואינו מוכן לספק: בטומאת נבלה כחיה. דחלב בהמה טהורה טהור הוא כדילפינן מן וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה (ויקרא ז) ומשום דספק בהמה הוא וחלבו טהור ספק חיה וחלבו טמא. לפיכך טומאתו ספק: ואין פודין בו פטר חמור. שמא חיה הוא. ורחמנא אמר (שמות לד) ופטר חמור תפדה בשה והאי ספק שה ספק צבי: י חלבו אסור כחלב בהמה. כחלב שור וכשב ועז: ואין חייבין עליו כרת. להביא חטאת על שגגתו וה"ה שאין לוקין עליו (טו): ואינו נלקח בכסף מעשר לאכלו בירושלים. דשמא בהמה הוא ואין לוקחין בהמה לבשר תאוה מכסף מעשר [אלא] להקריבה שלמים (טז): וחייב בזרוע ובלחיים ובקבה. דמרבינן להו מקרא דכתיב (דברים יח) אם שה לרבות את הכוי: שהמוציא מחבירו עליו הראיה. דאמר ליה בעל הבהמה לכהן אייתי ראיה דאין בהמה הוא ושקול. והלכה כר' אליעזר: יא לא כתב לו את הכוי. אף עפ"י שכתב לו שניהם לא היה דעתו אלא על ודאי בהמה או ודאי חיה. ורמב"ם פירש שאם כתב לו בהמתו לבד לא קנה את הכוי דאמרינן ליה אייתי ראיה דבהמה הוא ואם כתב לו חיתו לבד אמרינן ליה אייתי ראיה דחיה הוא. נראה מדבריו שאם כתב לו שניהן קנה ממה נפשך: אם אמר הריני נזיר שזה חיה או בהמה. בין שאמר הריני נזיר שזה בהמה ה"ז נזיר. בין שאמר הריני נזיר שזה חיה. דספק איסורא לחומרא. ואפילו אמר הריני נזיר שזה חיה ובהמה. או שזה אינו לא חיה ולא בהמה ה"ז נזיר מספק (יז):

פרק ג כיצד מפרישין. שבכרה. ואפילו לא נגמר הפרי דכתיב (דברים כו) הנה הבאתי את ראשית פרי

על שאר אילנות. וזה ענין שמ"ה. ואפשר דבבכורים להפרים מן הטהור על הטמא אסר לקיטתן לפי שהם מקבלים טומאה בעודם מחוברים לקרקע. הר"מ: (ח) ולירק בדרך אחד. משום דגדל על כל מים כדאמר בר"ה ד"י"ד ותבואה ואילנות גדלים על מי גשמים ואתרוג גדל על כל מים שמשקים אותו תמיד כירק. רש"י סוכה. דל"ט: (ט) פי' השנה השלישית מונין לו לחניטתו. אבל ומספר הב' שנים מונין משעת קליטתו כמפו' בריש ר"ה: (י) וברבעי. כמ"ד נטע רבעי: (יא) והר"מ פי' שאם נגמר בשביעית ונכנסת השמינית ועדיין האתרוג באילן אותו האתרוג הפקר כדין פירות שביעית וב' הפירושים בירו': (יב) וכל הנך ג' דעות דתנאי הוא בחולין פ"ה ד"פ: (יג) ואין שוחטין. איצטריך למתני ביו"ט. כי היכי דלא תטעה לומר דודאי טעון כיסוי ואפר כירה מוכן הוא לגביה אבל אינו ענין לשוה לחיה. וכן אין חייבין עליו כרת דמיי' ב"ד תוי"ט: (יד) ואין פודין. וכ"ש דאינו קרב לגבי המזבח ולהכי לא איצטריך למתני: (טו) כלו' דאלו כרת גופיה הא קמי במילא גליא: (טז) ול"ל דתני ליה אגב ועי"ד שכ' לעיל: (יז) ומש"ה הוא דתני לה בהך בבא והיה יכול לשנות בכל הבבות דשוה. יע"ש תוי"ט:

יכו'

בגמי (ב). ואומר הרי אלו בכורי'. ורבי שמעון אומר אע"פ כן חוזר וקורא אותם בכורי' מאחר שיתלשו מן הקרקע: ב כיצד מעלין את הבכורים. כל העיירות שבמעמד. מתכנסות לעיר של מעמד. ולנין ברחובה של עיר. ולא היו נכנסין לבתים. ולמשכים היה הממונה אומר. קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו: ג הקרובים מביאים התאנים. והענבים. והרחוקים מביאים גרוגרות וצמוקים. והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב. ועטרה של זית בראשו. החליל מכה לפניהם. עד שהגיעו קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלי' שלחו לפניהם (ד). ועטרו את בכוריהם. הפחות הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים. וכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים לפניהם. ושואלין בשלומם. אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום: ד החליל מכה לפניהם עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית. אפי' אגריפס (ז) המלך נוטל הסל על כתפו. ונכנס עד שמגיע לעזרה. הגיע לעזרה. ודברו הלוים בשיר. ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי (תהלים ל): ה הגוזלות שעל גבי הסלים היו עולות. ומה שבידם נותנים לכהנים: ו עודהו הסל על כתפו. קורא מהגדתי היום לה' אלהיך (דברים כו) עד שגומר כל הפרשה. רבי יהודה אומר (ח) עד ארמי אובד אבי. הגיע לארמי אובד אבי. מוריד הסל מעל כתפו

ואוחזו

פרי בשעת הבאה הוא פרי אבל בשעת הפרשה אין צריך שיהיה פרי אלא אפי' בוסר ואפילו פגין (א): הרי אלו בכורים. וא"צ לקרות עוד שם אחר לקיטתן: ר' שמעון אומר אעפ"כ חוזר וקורא שם. דדרים ולקחת מראשית כל פרי האדמה מה בשעת הבאה פרי אף בשעת הפרשה פרי דבשעת קריאת שם צריך שיהיו הפירות בתלוש כמו בשעת הבאה (ג). ואין הלכה כרבי שמעון: ב כל העירות שבמעמד. כ"ד מעמדות היו בישראל כנגד ארבעה ועשרים משמרות כהונה ואנשי המעמד ישראלים היו. שלוחי' מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר. כל אחד בשבת הקבוע לו והן נקראי' אנשי מעמד: מתכנסות לעירו. של ראש המעמד ולא היו מביאין בכוריהם כל אחד בפני עצמו משום דברוב עם הדרת מלך: ולא היו נכנסים לבתים. מפני אהל הטומאה: ולמשכים. בבקר השכם מביתי': הממונה. ראש המעמד: קומו ונעלה ציון. ובדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. כשהגיעו לירושלי' היו אומרי' עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. בהר הבית היו אומרים הללויה הללו אל בקדשו. בעזרה היו אומרים כל הנשמה תהלל יה: ג תאנים וענבים. כשהם לחים: והרחוקים. מירושלים ואין בכוריהם יכולים להתקיים כל כך: מביאין גרוגרות וצמוקים. תאנים וענבים יבשים: השור הולך לפניהם. ומקריבין אותו שלמים: ועטרה של זית בראשו. אית דאמרי לפי שהוא קרוב לארץ יותר מכל שאר אילנות שנשתבחת המינים דכתיב (שם ח) ארץ זית שמן. אית דאמרי לפי שאין בכל שאר אילנות של שבעת המינים אילן יפה ועליהו רענן כמו הזית: ועטרו את בכוריהם. וכיצד מעטרים מי שהיו בכוריו גרוגרות. מעטרן בתאנים לחים. ומי שהיו בכוריו צמוקים מעטרן בענבים לחים. ואם מביאים ענבים היה מראה הטובים והיפים שבכלם מלמעלה (ה): הפחות. סגני כהונה (ו): והגזברים. הממונים על ההקדש: ולפי כבוד הנכנסים. לפי רוב הנכנסי' היו יוצאי'. אם מרובים. מרובים. ואם מועטי' מועטים: כל בעלי אומניות שבירושלים עומדים מפניהם. אע"פ שאין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקי' במלאכתן כדי שלא יתבטלו ממלאכתם ומכל מקום היו חייבים לעמוד מפני מביאי בכורים דחביבה מצוה בשעתה. ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה. ומפני נושאי התינוק לברית מילה: ד החליל. מין כלי זמר וקולו נשמע למרחוק: היה נוטל הסל על כתפו. לפי שהיה צריך ליתנו מידו ליד כהן דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך: ה הגוזלות שעל גבי הסלים. שהיו תולים מאחורי הסלים של בכורים תורים ובני יונים ולא על גבי הסלים ממש שלא יטנפום והן קרבין עולות: ומה שבידם. הרמב"ם פירש הגוזלות שהביאו בידם שלא תלאום אחורי הסלים. ולי נראה גם שבידם הבכורי' שהביאו בידם: ו רבי יהודה אומר עד ארמי אובד אבי. ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק ג (א) יורדי' ונראה דלאו דוקא. וה"ה שמדבר דפחות מבוסר אלא נקיט בוסר (לאשמעינן) שעדיין לא בא לכלל עונות מעשר. תוי"ט: (ב) בגמי. והכונה בזה שירשום אותם באיזה דבר שיזדמן כדי שיכיר אותם. ומה שייחד גמי כפי הנהוג. הר"מ: (ג) ואיני יודע היכי מפיק לה מפרי דהא אף במחובר פרי הוא. תוי"ט: (ד) שלחו לפניהם. שלוחים להודיע לאנשי ירושלים: (ה) וה"ה לשאר פירות. וז"ל הר"מ אם היה הכל רטובים היה מראה הטוב והיפה שבכלם: (ו) ולפ"ז הם על מינוי אחד הוכחו. אבל לי הר"מ והסגנים ולפ"ז נראה דהסגנים סגני לויה הם. וסגני כהונה קורא בשם יותר נכבד והוא פחות ומענין שם ממשלה הוא כמו זרובבל פחת יהודה (חגי ב): (ז) אגריפס. המלך ממלכי בית שני בעל נפש גדולה ושררה רבה. הר"ב: (ח) ר"י או'. התוי"ט האריך לפרש במאי פליגי ת"ק ור"י. ומסיק ל"ל דר"י לא בא לחלוק אלא לפרש דברי ת"ק דזהו שאמר עודהו הסל על כתפו קורא מהגדתי עד כו' דלאו למימרא דכל זה בעוד הסל על כתפו שזה אינו אלא עד ארמי כו' ומשהגיע לארמי כו' מוריד כו' ות"ק לא נחית לפרושא מאי דעביד ביני וביני אלא התחלת הענין הוא אומר שבעוד על כתפו מתחיל לקרו' הגדתי. ומה שאומר וגומר כל הפרשה אינו מוסב על עודהו על כתפו אלא אומר שגומר כל הפרשה כולה ולא ביאר באיזה ענין ולאת ר"י ומבארו

והילך

וסופא

ואוחזו בשפתותיו. וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו. וקורא מארמי אובד אבי עד שהוא גומר כל הפרשה. ומניחו בצד המזבח והשתחוה ויצא: ז בראשונה כל מי שיודע לקרות קורא. וכל מי שאינו יודע (י) לקרות מקרין אותו. נמנעו מלהביא. התקינו שיהיו מקרין את מי שיודע. ואת מי שאינו יודע: ח העשירים מביאים בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב. והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה (יא). והסלי' והבכורי' ניתנין לכהנים: ט רבי שמעון בן ננס אומר מעטרין את הבכורים חוץ משבעת המינים. רבי עקיבא אומר אין מעטרין את הבכורים אלא משבעת המינים: י רבי שמעון אומר שלש מדות בבכורים. הבכורים. ותוספת הבכורים. ועטור הבכורים. תוספת הבכורים. מין במינו. ועטור הבכורים. מין בשאינו מינו. תוספת הבכורים נאכלת בטהרה. ופטורה מן הדמאי. ועטור הבכורים חייב בדמאי (יג): יא אימתי אמרו תוספת הבכורים כבכורים. בזמן שהיא באה מן הארץ. ואם אינה באה מן הארץ אינה כבכורים: יב למה אמרו הבכורים כנכסי כהן. שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות. ובהמה טמאה. ובעל חוב נוטלן בחובו. והאשה בכתובתה (טו) כספר תורה. ור' יהוד' אומר אין נותנים אותם אלא לחבר בטובה. וחכמים אומרים

ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו. מכאן משמע שהסל היה על ידו של כהן אלא שהבעלים אוחזים הסל בשפתותיו למעלה בשעת התנופה. ושלא כדברי האומר כהן מניח ידו תחת יד הבעלי' ומניף (ס): בצד המזבח. בקרן דרומי' מערבית (ע): והשתחוה ויצא. מכאן משמע שלא היה מניף כי אם תנופה אחת בשעת הקריאה בלבד. ותנא דספרי מצריך שתי תנופות אחת בשעת הקריאה דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו ותמרינן יד יד מידיו תביאנה את אשי ה' (ויקרא ז) מה להלן תנופה אף כאן תנופה. והשנית לאחר שהשלים הקריאה דלאחר הקריאה כתי' והנחתו לפני ה' אלהיך. והנחתו לשון לך נחה את העם (שמו' לב) דהיינו תנופה. שמוליך ומביא. מעלה ומוריד: ז נמנעו מלהביא. מפני הבושה שאינו יודע לקרות: התקינו שיהיו מקרין. ואסמכוה אקרא דכתיב (דברים כו) וענית ואמרת ואין עניה אלא מפי אחר: ח בקלתות של כסף ושל זהב. קופות מצופות כסף וזהב: הסלים והבכורי' נתנים לכהנים. סלי עניים נתנים לכהני' וקלתות של עשירים מחזירים להן (יב). מכאן אמרו בתר עניא אזלא עניותא: ט מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים. מקיפים את הסלים שבכורים בהם מפירות נאים ומשובחים ואע"פ שאינם משבעת המינים כגון פרים ואתרוג וכיולא בהן והוא הדין שיכולין לעטר מפירות שגדלו בחולה לארץ (יד): רבי עקיבא אומר אין מעטרין הבכורים אלא משבעת המינים. מפירות שגדלו בארץ שחייבים בבכורים והלכה כר"ע: י הבכורים. עיקר הבכורים תאנה שבכרה או אשכול שבכר: תוספת הבכורים. בשעת לקיטת הבכורים מוסיף עליהם משאר תאנים או משאר ענבים: עטור. הפירות הנאים שמקיף סביבות הסל להדור ונוי: מין בשאינו מינו. מעטר הסל של בכורי ענבים בתאנים ושל בכורי תאני' בענבים. ואפילו בפירות שאינם משבעת המינים לדברי ר' שמעון דסבירא ליה כך לעיל: ופטורי' מן הדמאי. אם לקחן הכהן מעם הארץ שהביא בכורים: יא ואם אינה באה מן הארץ. כגון שהביאו התוספת מעבר לירדן. דתנן לעיל שמביאים ומשם בכורים אע"פ שאינה ארץ זבת חלב ודבש. אי נמי מתניתין רבי שמעון היא דאמר לעיל מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים. והוא הדין מפירות שגדלו בחולה לארץ וכי היכי דאליביה מעטרי' בפירות חולה לארץ הכי נמי התו' באה מפירות חולה לארץ. וקמשמע לן הכא שהתוס' שאינה מן הארץ אינה כבכורים: יב כספר תורה. כלומר וספר תורה נמי הוי כמו בכורים לדין זה דבעל חוב נוטל בחובו. ואשה בכתובתה. פירוש אחר. וספר תורה. ומותר לקנות בהם ספר תורה. ואע"ג דתנא בהמה טמאה. אצטריך למתני ספר תורה דלא תימא כל הני נהי דלא חזו לאכילה. חזו למכור שיבא לידי אכילה. אבל ספר תורה דלא חזי למכור שיבא לידי אכילה לפי שאין מוכרין ספר תורה אימא לא. קמשמע לן (טז): אין נותנים אלא לחבר בטובה. אין הכהן יכול ליתן הבכורים אלא לכהן חבר. שאוכל

והולך. וע"ע: (ס) והתוספת במנחות דס"א כתבו דתחת יד לאו דוקא דלא הבעלים אוחזו בשפתיו. ומיהו הבילו בשם הירו' דמוכח שתחת יד ממש: (ע) ירושלמי דכתיב לפני ה' יכול במערב שההיכל במערב המזבח ת"ל אל פני המזבח אי לפני המזבח יכול בדרום שם הכבש והוא פני המזבח ת"ל לפני ה' הא כילד מגיעין על קרן דרומית מערבית. וכ"ה בגמ' מנחות די"ע: (י) שאינו יודע. שמקרא בכורים בלה"ק כדתנן במ"ב פ"ז דסוטה: (יא) ערבה קלופה. נלרים הם ענפי' אר שבעים. כמו ונלר משרשיו יפרה (ישעיה י"א). ופי' קליפה שמסירין קליפתה סרגוס משפוף הלבן קליפה הר"מ: (יב) וק"ל דא"ה עניים מתביישים ולמה לא תקנו כדי שלא יתביישו העניי' שאף העשירים יביאו בגלרים כמו שמלינו בכמה מקומות. וי"ל משום כבוד בית אלהינו ומשכחירלא חשו על שיתביישו העניים. תוי"ט: (יג) חייב בדמאי. ול"ע אי כהכל נמי בטומאה הואיל ולא תני בהדיא. תוי"ט: (יד) ירו' אבל הא דבעי למילף מינה דה"ה לתוספת מלאה דתמיה הוא. דהא ממור בתו' מבעטור כדלעיל ובכלל מיקבשלינו מינו הוא תוי"ע. וע"ע: (טו) ואשה בכתובתה. לגבות מהיים אם נתגרשה. א"כ דתפסה מחיים ואפי' לרבנן דר"מ דמ"ז פ"ה דכתובות: (טז) ופירושו דחוק ור' ילחק בר' מלכי לדק פי' דכמו דס"ת אע"ג דמכרה קדושתה עליה דס"ת היא ה"נ הבכורים בכורים נינהו ולא נפקי מקדושייהו להכל לזרים ללא לעולם לריך לזכינהו לכהנים טהורים למכלינהו בטהרה והיינו

והיינו דקתני בסיפא: (יז) פי' הכהן לאחר שבא לידו בעזרה פליג עם ת"ק ובאין נותנין אלא לחבר דקאמר מהדרי ליה חכמים. נותנין אותה לאנשי משמר כו'. ורע"ב דאין נותנין דר"י בכהנים. נותנים דחכמים בבעלים:

סליק מסכת בכורים

חוליו בטהרה. ונותן אותם לו בטובה בתורת חסד ונדבה. ואינו רשאי לקנו' בהן דבר (יז). ואפילו ליתן לכהן שאינו חבר. דכיון שאין עושין בהן עבודה. חיישינן דלמא לא מיזדהר בהו: נותנים אותם לאנשי משמר: ובין חבר ובין אינו חבר מחלקין אותם ביניהם: בקדשי מקדש. כשאר קדשי מזבח. ואע"פ שאין עושין בהם עבודה. הואיל ומכניסים אותם לעזרה, מזדהרי בהו ולא אתי לאכליניהו בטומאה. והלכה כחכמים:

אומרים נותנין אותם לאנשי משמר. והם מחלקין ביניהם בקדשי המקדש:

סליק מסכת בכורים

הדרן עלך מסכת בכורים. וכולהו מסכייתי דסדר זרעים

מה יקר אף נעים. שהשלמתי סדר זרעים

ובכן אתחיל סדר מועד עת לחננה כי בא מועד

אלא אבל קייעני להשלים סדר זרעים עם פירוש הר"ב ותוי"ט המפולאים. יחן עוז להתחיל ולגמור שאר הסדרים:

בדי לזכות את הרבים הלננו פה פרק רביעי דבכורים. ואף שהרמב"ם לא חשיב פרק הנ"ל במנין הפרקים שרובו ככולו שנוי בתוספתא פרק ב' דבכורים על נכון. אעפ"כ מפני שבמשניות הקטנים דפוס אמשטרדם נדפס זה הפרק ע"כ גם אנחנו הלננו פה. וגם שהברייתא מעובשת מאד בדפוס הש"ם לכן הדפסנו אותה כפי שמללנו נוסחת הגאון מ"ו ר"א מווילנא זצ"ל: (והנה הפרק הלז נדפס ג"כ בכרך זרעים במשניות שעם פירוש הר"ש ונמלא בו כמה וכמה שינוי נוסחאות ממה שנדפס כאן והנושא יבחר):

אנדרוגינוס פרק רביעי בכורים

אנדרוגינוס יש בו דרכים שוה לאנשים. ויש בו דרכים שוה לנשים. ויש בו דרכים שוה לאנשים ונשים. ויש בו דרכים אינו שוה לאנשים ונשים: ב כיצד שוה לאנשים. מטמא בלובן כאנשים. ומתעטף כאנשים. ונושא. אבל לא נישא. כאנשים. ואמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים. ואינו מתיחד עם הנשים כאנשים. ואינו ניזון עם הבנות כאנשים. ועובר על בל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים כאנשים. וחייב בכל המצות האמורו' בתורה כאנשים: ג כיצד שוה לנשים. מטמא באודם כנשים. ואינו מתיחד עם האנשים כנשים. ואינו זקוק ליבם כנשים. ואינו חולק עם הבנים כנשים. ואין אוכל בקדשי המקדש כנשים. ואמו יושבת עליו בדם טמא כנשים. ופסול מן העדות כנשים. ואם נבעל בעבירה נפסל מן התרומה

ב מטמא בלובן. שהאיש נטמא בלובן כדאיתא בזבים (פ"ב מ"א): ומתעטף כאנשי'. שלא ילבש שמלת אשה: אבל לא נישא. משום דהבא עליו כבא על הזכר (יבמות פ"ח מ"ו): ואמו יושבת עליו בדם טוהר כאנשים. כזכר ולבסוף ארבעים ללידתו דמה טמא: ואינו ניזון עם הבנות. בנכסים מועטים כדתנן (ב"ב פ"ט) בזמן שהנכסים מועטים הבנות דוחין אותו אצל הבנים: וחייב בכל המצות כאנשים. אפילו מצות עשה שהזמן גרמא שהנשי' פטורות הוא חייב: ג מטמא באודם. דדם כתיב באשה (ויקרא טו) ואשה כי תהיה זבה דם. וחמשה מיני דמים טמאים באשה: ואינו חולק. בזמן שהנכסים מרובים הבנים דוחים אצל הנקבות (ועיין תוי"ט בבא בתרא פ"ט מ"ג): ואינו אוכל. הייט חטאות ואשמות ומנחות דבכולהו כתיב (ויקרא ו) כל זכר בבני אהרן יאכלנה: ואמו יושבת עליו בדם טמא. שבועיים כיולדת נקבה: ואם נבעל בעבירה. שבא עליו א' מקרוביו או מפסולי כהונה שאם היתה נקבה היתה נפסלת מן התרומה אף האנדרוגינוס נפסל אף על פי שהזכר שנבעל לא נפסל כדאיתא בבכורות (פרק ז משנה ז)

ויש

וים מפרשים אפי' נבעל מכל אדם נפסל מתרומה משום דביאתו בעבירה וים לגמגם דהוי תרתי דסתרי אם אתה משוהו כזכר אינו נפסל בביאת עבירה אפילו מן הכהונה ואם אתה משוהו כנקבה אינה נפסלת כי אם בביאת הפסולים או בביאת אחד מקרובים שהיא ערוה: ד ונוחל לכל הנחלות. אם אין שם יורש אלא הוא יורש הכל דלא תימא בכיס בפני עצמו הוא ולאו בר ירושה הוא קמ"ל (ב"ב שם): ה אין שורפין תרומה וכו'. אם רצה לונן לבד או אודם לבד משום דהוי ספק כדתנן במסכת זבים (פ"ב מ"א) אבל אם רצה לונן ואודם כאשה שורפין

התרומה כנשים: ד כיצד שוה לאנשי' ונשים. חייבים על מכתו וקללתו כאנשים ונשים. וההורגו שוגג גולה, ומזיד נהרג כאנשים ונשי'. ואמו מביאה עליו קרבן כאנשים ונשים. ואוכל בקדשי הגבול כאנשים ונשים. ונוחל לכל הנחלות כאנשים ונשים: ה כיצד אינו שוה לאנשים ונשים. אין שורפין תרומה על טומאת זיבתו. ואין חייבין עליו על ביאת מקדש לא כאנשים ונשים. ואין נמכר בעבד עברי לא כאנשים ולא כנשים. ואינו נערך לא כאנשים ולא כנשים. ואם אמר הריני נזיר שזה לא איש ולא אשה נזיר. ר' יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה. אבל טומטום אינו כן. פעמים שהוא איש פעמים שהוא אשה:

שהוא טמא ממ"ג. עיין בגלה (דף כח): ואין חייבין עליו על ביאת מקדש. שאפי' רלה לונן ואודם כאשה. משום דכתי' מזכר ועד נקבה. זכר ודאי ונקבה ודאית: ואינו נמכר בעבד עברי וכו'. משום דהוה ספק נקבה וכתיב (שמות כד) ונמכר בגניבתו ולא בגניבתה. (סוטה פ"ב מ"ח): ולא כנשים. שאב מוכר את בתו הקטנה לאמה והאנדרוגינוס ספק זכר ואין אב מוכר את בנו לעבד: ואינו נערך. דזכר ונקבה אמורי' בפ' ערכים שיהא זכר ודאי או נקבה ודאית: אבל טומטום וכו'. ובתוספתא הגירסא אבל טומטום אינו כן אלא או ספק איש או ספק אשה:

סליק מסכת בכורים

נשמט מעיקר תוי"ט סוף מסכת דמאי

והנני מצייר לך צורה כדי שיהיה הדבר מבואר לעיני הרואה כזה: *

ובענין כאשון מצי ההלכה לוקח שני הביות שכתוב על אחת א ועל השנית ב ובענין השני לוקח ד' חביות שכתוב על אחת א ועל אחת ב ועל אחת ג ועל אחת ד ובענין השלישי לוקח העשר חביות אשר יעבור עליהם הקו העובר מא' עד ב'. ובענין הרביעי לוקח העשרים אשר יעבור עליהם שני הקוים מא' עד ב' ומג' עד ד':

פירוש הרב רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל

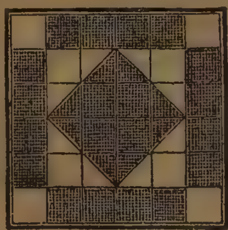
על פ"ג מ"א ופ"ה מ"ה במסכת כלאים

עם הגהות רבינו שלמה העדני ורבינו אברהם אזולאי ז"ל

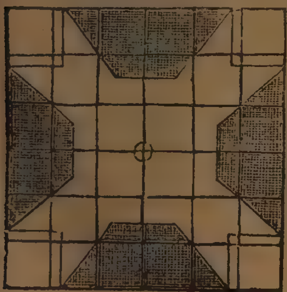
הדור כלו דבר חדש אשר לא היה לעולמים. ולא נראה בכל גבולינו זה פירוש הרע"ב ז"ל על מ"ג דערוגה ומשנת הנוטע ירק בכרם. אשר עדן לא נגה אור פירושו על הב' משניות הנ"ל. רק חלוין שם עיין סוף הקונטרס. ולאן. עתה הקרה ה' לפנינו ע"י הרב ר"ש ראזענטהאל הי"ו העתק מספר מלאכת שלמה. על ששה סדרי משנה להרב רבינו שלמה בן ה"ר ישועה בן ה"ר דוד בן ה"ר חלפון העדני נ"ע מערי התמני (עיין שם הגדולים לרבינו חיד"א ז"ל ח"א לוח ש' סימן ק"ב וח"ב לוח מ' סימן קנ"א). מכתיבת יד הקודש להמחבר הזה הנכתב בירושלים תובב"א בשנת שפ"ד לאלף הששי. והיה טמון באוצר ספרי הרב חיד"א אזולאי ז"ל ככתוב בחתימת ידו הקדושה את שמו על שער הספר הנ"ל. ונמצא ביד הרב המופלא. החכם השלם כמה"ר נתן נחמן קורוני"ל נר"ו אשר כעת בחר בציון ולוה למושב לו בעיר הקודש ירושלים תובב"א. בעל המחבר ספר בית נתן.

לכן למען תהיה תורת ה' תמימה הדפסנוהו בתכלית היופי. כאשר עיניכם תחזינה מישרים וזכות המחבר ז"ל יעמוד לנו שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרענו א"ס.

ערוגה שהיא ששה טפחים וכו' ארבע וכו'. בפרק רבי עקיבא דרש לה מקרא דכתיב כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח (ישעיה ס"א י"א) תוציא חד צמחה חד הרי תרי זרועיה תרי הרי ד' תצמיח חד הרי חמשה. והא דתנן לעיל בפ' שני ירק בירק ששה טפחים ה"מ בשדה גדולה שיש בה ירק הרבה אבל הכא דאין זורע מכל אחד ואחד אלא מעט לא חיישינן. ומה שיש להקדים לפירוש המשנה הוא כי אנחנו צריכין שיהיה בין כל זריעה וזריעה רחוק טפח ומחצה כדי שלא ייניקו זה מזה אלא אם תהי' זויות בצד זויות או בצד צלע מקום זלוע שנייה אז לא יצטרך. כי הגבלת הזויות יראה הבדלתם ואז אין חוששין ליניקתם אפי' הם זה בצד זה וא"כ בערוגה שהיא ששה אפשר לזרוע בה חמשה מיני זרעים ולא תהיה כלאים וזו צורתה*:

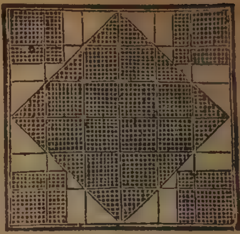

[הגהת רבינו שלמה העדני ז"ל: זה שלא כדעת רש"י והראב"ד ז"ל שהם ז"ל סוברים שצריך להרחיק בין כל זרע וזרע שלשה טפחים. אבל בשבת פ' רבי עקיבא העתיק מפי' רש"י ז"ל דהתם כמו שכתוב בתי"ט וכתב עליו התי"ט וז"ל ומה שכתב הרב דאמצעי צריך הפסקה כדי יניקה ושיעור ג' טפחים היינו עם מקום הזרעים ע"כ. ועוד כתב ומה שכתב דאכלאים קפיד קרא דלא ליהוי ערבוב כבר כתב עליו הכ"מ שלא אסרה תורה אלא בתפולת יד וקרא דהכא דקפיד אערבוב אינו אלא אסמכתא ע"כ: ודקדק שם בכ"מ וז"ל ומע"פ שכל זרע מתפשטת יניקתו טפח ומחצה וא"כ היה ראוי להרחיק ג"ט. י"ל שלא משמו אלא שלא ייפק מין זה מהמין אחר עמנו אבל לעירוב יניקות לא חששו והייט דקאמר בגמ' לא ינקי מהדדי לא אמר לא ייניקי אהדדי ללא חששו אלא שלא ייניק זרע זה מהזרע אחר עמנו וכ"כ רבינו שלא ינקו זה מזה ולא כתב זה עם זה: ע"כ ההג"ה] ויהיה מדת מה שנזרע בזו הערוגה כ"ד טפחים ואמרינן בגמרא פרק ר"ע דבערוגה במרבה שניטו אבל ערוגה בין הערוגות אסור לזרוע בה חמשה מינין שאם יזרע בכל רוח שבערוגה זו ובכל רוח שבציבותיה יראה הכל כמעורב. והר"ר שמשון ז"ל פי' על פי הירושלמי דכך הוא סדר הזריעה. מניח בקרנות מרבע טפח ומחצה מושם על טפח ומחצה מושם כדי שיתרחק זרע מזרע. זרע מזרח מזרע דרום שיעור אלכסון של טפח ומחצה מושם דהיינו טפח ומחצה וזורע בכל רוח ד' טפחים חסר מושם באורך ורוחב טפח ומחצה אלא שמיצר והולך בכל צד עד שיהיה כלה לרוחב טפח חסר מושם כדי שיהא לעולם בין זרע דרום לזרע מזרח טפח ומחצה וכן לכל רוח עד שיהא ריוח באמצע הערוגה שלשה על שלשה ועושה באמצע נקב וזורע בגעין אזיכזה*:

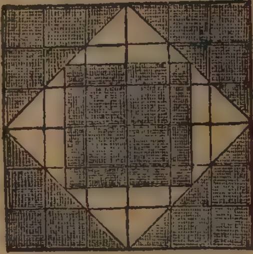

[הגה"ה י"מ שלא יעלה כל הזרוע שבצורה זו רק פחות משנים עשר טפחים] *נ"ל שצריך להיות פחות מי"ד טפחים דהוי י"ג ואלבעם מומשין: והקשו בגמרא מאי דוחקיה לאוקמיה בערוגה שבמורבה יקישם ערוגות

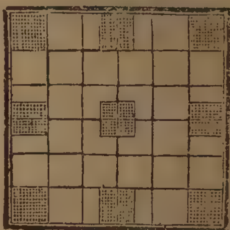
פנויה מכל צד כנגד הקרנות ואין בה דבר זרוע. ותלוי גזירה שמא ימלא הקרנות ויזרע הערוגה על זו הצורה*:

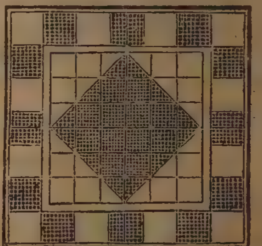
או על זו הצורה*:

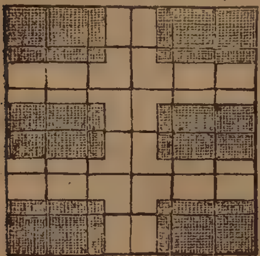
והטעם שלא אמרו בערוגה שהיא ו' על ו' טפחי' זורעין בתוכה ט' זרעונין ויהיה בין כל אחד טפח ומחצה כזה:* לפי שכל הזרע ממנה הוא ט' טפחים בלבד ועל זו שהקדמנו יהיה כ"ד טפחים והא דנקט ערוגה ששה על ששה לפי שהיא היותר קטנה שבערוגות שהיא אמה על אמה והשמיענו שאפשר לזרוע בה זרעים משתנים ולא יהיו כלאים:

היה לה גבול גבוה וכו'. בירושלמי אמרו שגם רוחב הגבול טפח נמצאת הערוגה ח' על ח' זורעין בתוכה שלשה עשר. שלשה על כל גבול וגבול ואחד באמצע כזה*

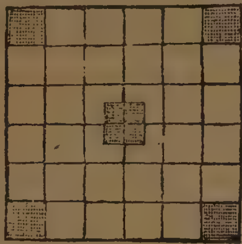
ויהיה מדת הזרוע ממנה שלשי' טפחי'. והרא"ש ז"ל פי' על כל גבול וגבול זורע ד' בד' הקרנות ובין כל קרן וקרן [הגה"ה פי' שעל כל הגבול שמקרן לקרן] שני מיני זרעים והא דקתני שלשה על כל גבול משום דקרן אחת מונה עם השנים ומונה קרן אחת לכל רוח ובין ד' מינין שבכל רוח צריך להפסקת שלשה אוירין שביניהם ד' טפחים וחצי, וישאר למקום זרע ד' מינין ג' טפחים ומחצה והוא לכל מין טפח חסר שמינית טפח. ובירושלמי פריך וניתני ג' על כל גבול וגבול וחמשה באמצע כמו בערוגה דרישא ולהוי י"ז מינין ומשני משום שהגבולים ממעטים. פי' שצריך להרחיק זרע הערוגה מזרע הגבול טפח ומחצה [הגה"ה פי' טפח ומחצה מצד מזרח וטפח ומחצה מצד מערב הרי שלשה ולא נשאר וכו'] ולא נשאר מקום פנוי לזרוע בערוגה כי אם שלשה על שלשה. וא"ת למה לא יזרע על כל גבול וגבול חמשה מינין ששה טפחי' לד' אוירים שבין חמשה מינין וישאר שני טפחים לחמשת המינין. שני חומשי טפח לכל מין באורך טפח ויהיו בין הכל ט"ז מינין [הגה"ה. פי' ד' לד' הקרנות ועוד שלשה על כל גבול וגבול הרי ששה עשר. מינין חוץ מן האמצעי]. וי"ל דשמא ברבוי המינים איכא ערבוביא ומפני שהוא ממלאו ולא יוכל לזהר בג' בכל גבול: רבי יהודה אומר ששה באמצע. בירושלמי דריש זרע זרעה זרועיה דה"א למיכתב זרע וכתב זרועיה (וי"ו ה"א יתירי הרי תלתא) תוליא למנה תלתים תלתא הרי ששה: וכתב הרא"ש ז"ל דבירושלמי פריך למאי דשנינן לעיל לרבנן שהגבולין ממעטין היכי תני רבי יהודה ששה באמצע ואי תימא רבי יהודה ארישא קאי פי' שאומר ת"ק חמשה והוא אומר ששה הא תני רבי חייא ר' יהודה אומר י"ח באמצע אלמא אסיפא קאי ופירוש שנים עשר על הגבול וששה באמצע הרי שמונה עשר ולא מתרץ כלום בירושלמי הלכך נראה שגובה הגבול עולה למנין הריחוק דאי לא תימא הכי אמאי נקט היה לה גבול גבוה טפח ליתני היתה הערוגה ח' על ח' אלא ודאי תנא גבוה טפח לאשמועינן שהגובה בכלל מדת הריחוק: וצריך לומר דר' יהודה לטעמיה דאמר בפירקין כמלא רוחב הפרסה דהיינו טפח ואין צריך להרחיק כי אם טפח והשתא כיון שגובה הגבול מן המנין לרבי יהודה יוכל לזרוע בכל הערוגה. וזורע בה ששה מינין שלשה בשורה אחת מן המזרח ושלשה בשורה אחת מן המערב וכל מין ומין טפח ושליש טפח רוחב באורך ב"ט ומחצה. [הג"ה. פירשו לי שהוא כזה]:*

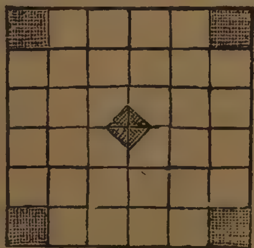
ורוחב כל זרוע מלא טפח ושליש באורך שני טפחים ומחצ' והקו הלבן המרחב שבין ג' שורות שמצד זה לשלש שורו' שמצד האחר. הם ששה טפחים באורך הערוגה והמרחב שבין זרוע לזרוע הוא שני טפחים וחצי לאורך הזרוע אבל רחבו טפח אחד כדעת ר' יהודה דלא בעי הרחקה רק טפח והם ד' אוירים שהן עשרה טפחים סך כל המרחב בערוגה ששה עשר טפחים וסך כל הזרוע באמצע הערוגה מלבד הגבולין עולה עשרים טפחים. ולרבנן זורע מין אחד בערוגה חמשה על חמשה כי צריך חצי טפח [הגה"ה. פירוש עם טפח שבגובה הגבול הוי טפח ומחצה כדעת רבנן ויהיה כל הזרוע כ"ה טפחים מאחר שהוא מין אחד. ע"כ] מכל צד מן הגבול: וא"ת לרבנן אמאי אינו זורע כי אם מין אחד בכל הערוגה והלא יכול לזרוע בה חמשה מינין טפח על טפח בכל קרן וקרן

ועשה

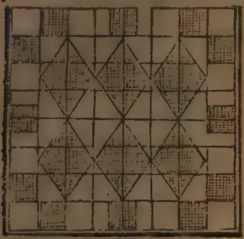
שפה על טפח באמצע ובלבד שלא יהא אלכסון של טפח האמצעי כנגד אלכסון הערוגה שאז לא יהיה שפה ומחצה בין זרע האמצעי לזרע הקרנות לפי שאלכסון הערוגה שבעה טפחים ואלכסון הזרעים של הקרנות והאמצעי ד' טפחים ומשהו. וי"ל מדלא קאמר רחמנא אלא משהו בתוך ששה מכלל דפחות משהו איכא ערבוב: [הגה"ה. פירוש ר"ל עתה שלא נשאר רק מנשה טפחים שכבר אכלנו חצי טפח לכל צד תשלום טפח וחצי כדאמרן. ואלכסון הזרעי' של הקרנות והאמצע ד' טפחים ומשהו. פי' שני אלכסוני הקרנות עם אלכסון האמצעי עולין ד' טפחים ומשהו. ופירש החכם ה"ר אברהם אזולאי נר"ו. שהרי שנתתן טפח זרוע לכל קרן וקרן, וטפח זרוע באמצע אם היה אלכסונו כנגד אלכסון הערוגה כצורה זו*:

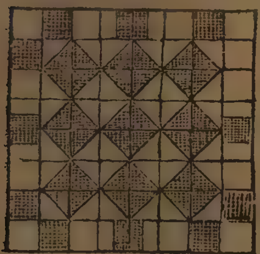
הנה שלש' טפחים הזרועין עם מושכין של השלשה אלכסונים הנזכרים הם ד' טפחים ומשהו נשאר מן השבעה שהוא אלכסון הערוגה של משהו על משהו שלשה טפחים פחות מושך לשני ההרחקות ואנו צריכין שלשה שלימין טפח ומחצה לכל צד שהוא טפח ושני מושכין וחצי מושך וליכא בכל צד רק טפח ושני מושכין לזה צריך שלא יהיה טפח הזרוע באמצע אלכסונו כנגד אלכסון הערוגה אלא צלעו כנגד אלכסון הערוגה כזה*:

כי בכך ישאר לשני ההרחקו' שלש טפחים הצריכין ועוד מושך אחד יתר. כי לכל צד טפח ושני מושכין לזרע שבקרן זוית עם אלכסונו ושפה ושני מושכין לזרע שבקרן זוית כנגדה באלכסון ושפה לצד לזרע שבאמצע שהרי אינו באלכסון אלא ארבע צלעותיו כנגד הזויות כאשר אויר שבין קרן זווית לצלע האמצעי טפח ומחצי ושני מושכין וכן בקרן זוית שכנגדה וכן לשני האלכסונים האחרים ע"כ. ותירץ רבינו עובדיה ז"ל וי"ל מדלא שרא רחמנא אלא משהו בתוך ששה מכלל דפחות משהו איכא ערבוב ע"כ הקושיא. והתירוץ הן הן דברי הר' שמשון ז"ל והפירוש דמכלל דבפחות משהו איכא ערבוב אפי' כשהן צלע בצד זוית. ע"כ הגה"ה] והר"מ ז"ל פירש שלדעת רבי יהודה שאפשר שיזרע בזו הערוגה שהיא ששה על ששה ויש לה גבול טפח שמונה עשר מינין כזו הצורה*:

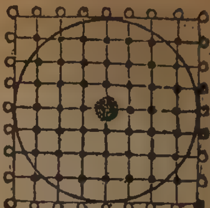
ויהיה מדת הזרוע ממנה ל' טפחי' וכשתסתכל בצורה זו תמצא ששה מרובעים אורך כל אחד שלשה טפחים ורוחב שני טפחים נמצא כל צלע מהן אלכסון טפח ומחצה על טפח נמצאו הזרעים מרוחקים זה מזה יותר מטפח ומחצה אמנם אם נרצה לומר לר' יהודה שיזרע ט' מינין בערוגה באמצע וכמדת הזרועה הזאת ונצייר אותה כמו זאת הצורה*:

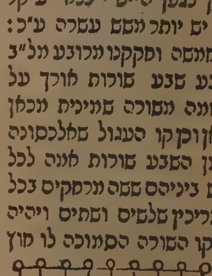
זה אי אפשר לפי שכל מרובע מהתשעה המרובעין המצויירין הוא ארכו שני טפחים ורחבו שני טפחים נמצא כל הזרעים אלכסון טפח על טפח הוא טפח ושני מושכין ואנו צריכין לטפח ומחצה וליכא. והלכה כר' יהודה:

פרק ה משנה ה

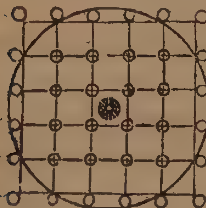
הנוטע ירק בכרם או מקיים. שרואהו שצומח ויניחהו הרי זה מקדש וכו'. כלל משנתנו הוא שלעולם מקדש ט"ז אמה לכל רוח עגולות ואף על גב דתנן לעיל הזורע ארבע אמות של עבודת הכרם אינו מקדש אלא שתי שורות היכא דאיכא בין הגפנים מקדש ט"ז כשיעור כרם גדול דמצרף עד שם עברה: אמנם איזה כרם שיהיה מרובע ל"ב אמות על ל"ב אמות והירק נטוע בנקודת אמצעיתו כשנעגל בתוכו עגול יהיה הקיפו בצלעות המרובע ויהיה אלכסונו ל"ב אמות יתקדש העיגול כולו שהוא שש עשרה אמה לכל רוח מן הירק. והנה אם הגפנים נטועות על ארבע פירוש שיש בין כל שורה ושורה ד' אמות והפרשנו מזה הכרם מרובע ל"ב על ל"ב יהיה המרובע תשעה שורות אורך על תשעה שורות ויפול מהן בתוך העיגול שבעה שורות אורך על שבעה שורות רוחב ובכל שורה שבעה גפנים שהם ארבעים ותשע גפנים יצאו מהן ד' בזויות שחוץ לעיגול וישארו בתוך העיגול ארבעים וחמש גפנים:

אר נורתה.* וכתב הרא"ש קשיא לי אמאי אין מאכלין עוד בכל שורה סביב אלו השבעה שורות האמצעיות שבשורה מארבע רוחות. [הגה"ה פי' גפן אחד לכל רוח. (הארבע גפנים הגדולים בכל רוח בציור זה שמה אשר עליהן הקשה הרא"ש ז"ל). ע"כ הג"ה] כי עומדין בתוך שש עשרה אמה של גפן האמצעי נמצא אוסר ח"ט גפנים. וי"ל שד' אמות שבין גפן לגפן הייט בלא עיקר הגפנים נמצא שעם הגפנים יש יותר משש עשרה ע"כ: כשהיה נטועה על חמשה חמשה ושקקנו מרובע מל"ב על ל"ב יפול בתוך המרובע שבע שורות אורך על שבע שורות רוחב ויקח אמה משורה שמינית מכאן ואמה משורה תשיעית מכאן וכן קו העגול שאלכסונה שלשים ושתים יוצא חוץ מן השבע שורות אמה לכל רוח מפני שהשבע שורות יש ביניהם ששה מרחקים בכל מרחק שש אמות ואנו צריכין שלשים ושתים ויהיה מרחק בין קו העגולה ובין קו השורה הסמוכה לו מחוץ מרובע ארבע אמות וזה צורתה*:

והנה הגפנים הנכנסים בעגולה שלשים שבעה גפנים בלבד והנה כיון שלא נשאר בין אלכסון העגולה ובין השורה הסמוכה לו מבחוץ אלא ארבע אמות והוא שיעור עבודת הכרם לפי שהשיעור מצומצם ראינו כאלו העגול' נמשכה עד שהגיעה לשורות החיצונות שהיה ביניהם ובין קצה האלכסון ארבע אמות ויתוסף באלכסונו ארבע אמות לכל רוח עד שיהיה בעגול אלכסון של ארבעים על ארבעים לכיון שאנו [הגה"ה. הנה מתוך הדברי' תשמע קצת שצריך היה לעשות עגול בתוך עגול הפנימי' כאשר אתה רואה והסילון מגיע עד הצלעות חוץ לד' אמות הרמוזות בארבע צדדי הצורה ובזה יהיה העגול הסילון דומה ממש לצורה הראשונה של ארבע ארבע ע"כ]. רואין העגול של שלשי' ושתי' כאלו מלא ירק בכל מקום והארבע אמות היתירות] מגיע לעבודת הכרם הוא ומלא גפנים כולם שהם בשבע שורות על ז' שורות נכנסות בתוך העיגול חוץ מארבע שבארבע הזויות והנה עתה בתוך העיגול ארבעים וחמש גפנים: [הגה"ה פי' אשר הרא"ש כאלו העגולה נמשכה] ויהיה צורתה כצורת הראשונה אלא שבמקום ארבע הוא שש נמצא עתה מקדש ארבעים אמה בכל רוח. וזהו מה שהצריכו לתנא לומר הרי זה מקדש ארבעים וחמש גפנים כי אפשר שהשורש הקדים הוא שש עשרה אמה לכל רוח היה לו לקצר ולומר הרי זה מקדש שש עשרה אמה לכל רוח וכו' ובמה שכתבנו מתורץ שאי אפשר לו לומר בעל ה' ה' מקדש ט"ז אמה לכל רוח כיון שהוא מקדש עשרים לכל רוח ולפיכך אמר מקדש ד' וחמ' גפנים וזה אי אפשר אלא לאמר שנוסיף: [הגה"ה. פי' ראינו כאלו העגולה נמשכה שאמ' הרא"ש לדבריו] בעגולה כמו שבארנו. והטעם שלא אמר בזמן שהן נטועות על שש שש מקדש עשרים אמה לכל רוח מפני שעקר הקידוש הוא שש עשרה אמה לכל רוח וד' אמות הוא תוספת הוכרח לקרב האלכסון לשורות מטעם שכתבנו. [הגה"ה לפי שהן ארבע מצומצמ'] : וא"ת כיון שכשהם ד' על ד' מקדש שש עשרה אמה בלבד למה הפרישו התנא מכלל שש עשרה אמה לכל רוח דבסלוקה דמיפא דכיון היו נטועות על ארבע ארבע או על שש שש וליכלל אותו עם כשהן נטועות על חמש חמש. וי"ל דעל ארבעה וחמשה צורותיה' דומות זו לזו כי יפול בתוך העגול בכל אחת מהן שבע שורות על שבע חוץ מארבע זויות וגם כן הן שוין במנין הגפני': [הגה"ה. פי' אותן שמתקדשות אין הפרש אלא שבד' על ארבע הם בדקדוק ובחמש על חמש הם בתוספות] ויותר טוב הוא להודיענו מנין הגפני' שמקדש אבל כשהן נטועו' על שש שש או על שבע שבע אין מנין הגפנים שמקדש כשיהיה על ששה ששה כפי מנינם כשיהיה על שבע שבע כמו שנבאר ולפיכך לקח בהן עיקר שכולל הכל ואמר מקדש שש עשרה אמה: היו נטיעות על שש שש וכו'. והפרשנו מן הכרם עגולה שאלכסונה שלשים ושתים אמות יוצא קו העגולה מכל שורה החיצונה אמה אחת ומנין הגפנים שבתוך העגולה ארבע ועשרים וזה צורתו.*

ולא משכנו האלכסון [הגה"ה פי' ולא ראינו כאלו נמשכו כאשר אמרנו בעל חמש חמש] עד שיגיע בד' שורות החיצונות שאצל העיגול כמו שעשינו בחמש על חמש מפני שנשאר בין קצה האלכסון ובין שורה שסמוכה לו חמש אמות ואפי' נראה כאלו העגולה מלאה ירק ישאר בינה ובין השורות החיצוניות יותר ממה שצריך לעבודת הכרם בתוספת אמה ועל כן לא הוספנו ברוחב העגולה כלום: ואם יהיה נטוע על שבע שבע ונפריש מן הכרם עגולה שאלכסונה שלשים ושתים אמות יפלו בתוך העגולה חמש שורות אורך [הגה"ה. פי' שחמש שורות יש להן ד' אוירין של ז' ז' שהם כ"ח אמות וב' מכאן וב' מכאן הם ל"ב אמות. ע"כ] על חמש רוחב חוץ מד' זויותיו ויוצא האלכסון מצלעות המרובע שיש בו חמש על חמש שתי אמות לכל רוח נשאר בין קצה האלכסון ובין שורה החיצונה הסמוכה לה חמש אמות ומפני זה לא משכנו [הגה"ה. פי' רוצה לומר לא ראינו כאלו נמשכה. ע"כ הג"ה]: האלכסון לשורות החיצונות ומנין הגפנים הנמצאים כ"א וצורתה כמו הצורה הקודמת בשינוי ז' במקום ו' וכו'. זהו מה שפירש הרמב"ם ז"ל על משנה זו בקיצור דבריו כל האפשרי. ולפי שראיתי אחד מהחכמי' הקדמוני' שכתב על זה הפי' הן הן הדברים שנאמרו למשה וג"כ הרא"ש ז"ל הסכי' לזה הפי' ודחה פי' ה"ר שמשון ז"ל לא הוזקקתי לכתוב פי' ה"ר שמשון ז"ל על משנה זו:

תפלה על הנפטר אחר הלמוד

אנא ה׳ מלא רחמים אשר בידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש יהיה נא לרצון לפניך תורתנו ותפלתנו בעבור נשמת (פלוני או פלונית) וגמול נא עמה בחסדך הגדול לפתוח לה שערי רחמים וחסד ושערי גן עדן ותקבל אותה באהבה ובחבה ושלח לה מלאכיך הקדושים והטהורים להוליכה ולהושיבה תחת עץ החיים אצל נשמות הצדיקים והצדקניות חסידים וחסידות ליהנות מזיו שכינתך להשביעה מטובך הצפון לצדיקים, והגוף ינוח בקבר במנוחה נכונה בחדוה ובשמחה ושלום. כדכתיב יבוא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. וכתיב יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם. וכתיב אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך. ותשמור אותו (לנקבה אותה) מחבוט הקבר ומרמה ותולעה ותסלח ותמחול לו על כל פשעיו (לה על כל פשעיה) כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וזכור לו זכיותיו וצדקותיו אשר עשה (לה זכיותיה וצדקותיה אשר עשתה) ותשפיע לו מנשמתו לדשן עצמותיו (לה מנשמתה לדשן עצמותיה) בקבר מרב טוב הצפון לצדיקים דכתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וכתיב שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה. וישכון (ותשכון) בטח בדד ושאנן מפחד רעה ואל יראה (תראה) פני גיהנם ונשמתו (ונשמתה) תהא צרורה בצרור החיים ולהחיותו (ולהחיותה) בתחית המתים עם כל מתי עמך ישראל ברחמים. אמן:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדְּתָא וּלְאַחְיָאה מֵתַיָּא וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עָלְמָא וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוָּהּ וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא וּלְאָתָבָא פּוּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרָהּ. וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וִיקָרֵיהּ: בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקוּדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא (בעשי״ת וּלְעֵלָּא) מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן. וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל מָאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. דִּי בְאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר. יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפוּרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

משניות

סדר מועד

עם פירוש הגאון

רבינו עובדיה מברטנורה זצ"ל

ועם נופת צוף מפירוש הגאון רבינו תוי"ט אשר נקרא בשם

עיקר תוספות יום טוב·

תועלת הפירוש ועל מה אדניה הטבעו ומי ירה אבן פנתה הלא המה כתובים בהקדמת הגאון המאסף אשר עין הקורא תחזינה מישרים. וכעת הוספנו כמה מעלות טובות. הזה הגהות מהגאון רשכבה"ג רבינו אליהו ז"ל מווילנא. גם ראשי פרקי הש"ס ע"פ א"ב.

ועתה הוספנו עוד מעלות בקודש

א) פירוש רבינו עובדיה מברטנורה על ב"ג מ"א וב"ה ור"ה מכלאים.
ב) ד"ה בהרע"ב בכל מאמר ומאמר מפירושו הדפסנו באותיות מרובעים להקל עיני הקורא.

בהוצאות בית מסחר הספרים ר' יהושע גרשון מונק נ"י. ברחוב נענשע נומר (4) בבית חומה שלו.

ווארשא

Мишне Моедъ Часть II.
1884.

Дозволено Цензурою.
Варщава. 29 Декабря 1883 г.

Въ Типографіи И. Бватмана Долгая улица № 32.

יציאות השבת. הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת והכנסות נמי קא קרי יציאות שהוא מוציא מרשות לרשות (ב) והאי דתני יציאות ולא תני הוצאות לישנא דקרא נקט דכתיב (שמות טז) אל יצא איש ממקומו ומינה דרשינן הוצאה אל יצא איש עם הכלי שבידו ללקוט המן: ב' שהן ד'. שתים מן התורה הוצאה והכנסה לבעל הבית העומד בפני' ברשות היחיד ועל שתים אלו חייב על שגגתו חטאת ועל זדונו כרת ועל התראתו סקילה כמו בכל שאר מלאכות של שבת: שהן ד'. מדבריהם הוסיפו שתים לאסור לכתחלה היכא שהמלאכה נעשית ע"י שנים זה עוקר וזה מניח דשנים שעשאוה פטורי' שנאמר (ויקרא ד') בעשותה אחת מכל מצות ה' העושה את כלה ולא העושה מקצתה וכן בכל מלאכות של שבת אמרינן יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוה פטורים: ושתים שהן ארבע בחוץ. שתים מן התורה הוצאה והכנסה לעני העומד בחוץ ברשות הרבים: שהן ארבע. מדבריהם הוסיפו שתים לאסור לכתחלה כשזה עוקר וזה מניח: פשט העני את ידו. ובתוכה קופה או סל שמקבל בו ככרו' מבעל הבית (ד) ולהכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר דאגב אורחיה קמ"ל דמצוה הבאה בעבירה אסורה ומחייבין עליה: ונתן לתוך ידו של בעל הבית. דעביד ליה עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד: או שנטל מתוכ' והוציא. האפקן והכניס בר"ה דעביד עקירה והנח': העני חייב. שעשה מלאכה שלימה והרי שתים מן התורה לעומד בחוץ ואף ע"ג דבעינן עקירה ממקום שיש בו ד' טפחים על ד' טפחים והנחה במקום שיש בו ד' על ד' וליכא דיד העני ובעל הבית אין בה מקום שיש בה ד' על ד' אמרינן בגמ' ידו של אדם חשובה כד' על ד' כיון שהיא עשויה להניח בה וליטול ממנה ואפילו גדולים הרבה: ובעה"ב פטור. פטור ומותר גמור דהא לאו מידי עבד (ה): פשט בעל הבית וכו' בעל הבית חייב. הרי שתים מן התורה לעומד בפני': פשט העני וכו'. דעביד העני עקירה מרשות הרבי': ונטל בעל הבית מתוכה. והכניס בפנים ועביד ליה בעל הבית הנחה ברשות היחיד: או שנתן לתוכה. דעביד ליה בעל הבית עקירה מרה"י: והוציא. העני והניח בר"ה: שניהם פטורים. שלא עשה שום אחד מהם מלאכה שלימה. אבל אסורים לעשות כן. שמא יבואו כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלימה בשבת הרי שתים מדבריהם אחת לעני בחוץ ואחת לב"ה בפנים והא דלא חשיב שנים לכל אחד עקירה לעני ועקירה לב"ה הנחה לעני והנחה לב"ה משום דלא חשיב אלא עקירו' שהן תחלת המלאכה ואיכא למיחש שמא יגמרנה (ו) אבל הנחו' שהן סוף המלאכה לא קחשיב: **ב לא ישב אדם** לפני הספר. ואפי' בשול ומשום דבעי למתני לא יצא החייט במחטו וכו' שמא ישכח ויצא דדמי לגזרה דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה שמא ישכח ולא יתפלל משום הכי תנא להו הכא ואיידי דזוטרן מילייהו פסיק ותני להו ברישא והדר מפרש מילי דשבת ומאריך בהן: סמוך למנחה. מנחה גדולה משש שעות ומחצה (ז) ולמעלה וסמוך למנחה היינו מתחלת שעה שביעית ואעפ"י שעונתה מרובה גזרה שמא ישבר הזוג של ספרים אחר שהתחיל להסתפר ותעבור עונת התפלה קודם שיתקננו ויגמור התספורת: ולא יכנס למרחץ. סמוך למנחה שמא יתעלף: ולא לבורסקי. מקום עבוד העורות ללמא חזי פסידא וקלקול בעורות לא יניעס ממקומם ויתקנם וימשך במלאכתו עד שתעבור עונת התפלה: ולא לאכול. אפי' בסעודה קטנה שמא ימשך בסעודה: ולא לדין. אפי' בגמר דין שכבר שמעו טענו' בעלי דינין (ט) ולא נשאר עליהן אלא לפסוק הדין בלבד דלמא חזו טעמא ויסתרו מה שהיו רוצי' לפסוק וחוזר להיות תחלת הדין (י): ואם התחי'

יציאות

השבת (א) שתים שהן ארבע בפנים ושתי' שהן ארבע בחוץ (ג). כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפני' פשט העני את ידו לפני' ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובעל הבית פטור. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס בעל הבית חייב והעני פטור. פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה או שנתן לתוכה והוציא שניהם פטורי'. פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה או שנתן לתוכה והכני' שניהם פטורין:

ב לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל. לא יכנס אדם למרחץ (ח) ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין ואם התחילו אין מפסיקין

פרק א (א) **יציאות** השבת. ולפי"ז דמלאכה זו מנויה בסוף אבות מלאכות בפ"ז הקדימוה לפי שזאת המלאכה היא במלאכת מדיר ובה יכשלו בני אדם על הרוב לפי שאינם בקיאים בה לכלום. ועוד שבה ללמדנו שהיא מלאכה אע"פ שהסברא ממנה שאינה מלאכה. הר"מ: (ב) ומה לי אפוקי מה לי עיולי. גמרא ר"פ הזורק ובשבועות ד"ה (ובמכילתין) אמרינן וטעמא מאי הכא כל עקירת חפץ ממקומו הוצאה קרי לה: (ג) בחוץ. וכתבו התו' תימא לר"י דמאי צריך למתני הכתי דעני ודבעה"ב מה לי עני מה לי עשיר וכו' דאצטריך לאשמועינן משום דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי מוציא מרה"ר לרה"י מה לי מוציא מרה"י לרה"ר ולא הוה גמרינן דבע"ה מעני ולא דעני מבע"ה ולהפך אצטריכי הכי קראי חד אל יצא. וחד ויכלא העם מהביא. בר"פ הזורק: (ד) אורחא דמלתא נקיט דבעי לפרושי דהוצאה לקבל צדקה מטעמא דמפרש: (ה) מכל איסור שבת הוא דקאמרינן פטור ומותר ולא דייקינן השתא באיסור דלפני עור. דבלאו הכי לא איירי. הר"ן: (ו) כלומר ויבא לידי חיוב חטאת. והתו' הקשו ע"ז דעקירה בלא הוצאה אינו אלא טלטול בעלמא ואין בה דררא דחיוב חטאת ועוד כו' ומפ' כיב"א דאוחו שפושט את ידו ומכניסה או מוציאה היא קחשיב דאתי אתיא לידי חיוב חטאת: (ז) פרש"י התפלה זמן תמיד של בין הערבים. כדאי' בפ"ה דפסחים: (ח) למרחץ. אפי' להזיע בעלמא ולא לבורסקי לעיוני בעלמא. גמ': (ט) וקיים הר"מ ונשאו ונתנו הדיינין בדבר ולא נשאר וכו': (י) לי הר"מ וילערך להתחיל בדין

מפסיקין. מפסיקין לקרות ק"ש ואין מפסיקין לתפלה: ג לא יצא החייט במחטו סמוך לחשכה שמא ישכח ויצא. ולא הלבלר בקולמוסו ולא יפלה את כליו. ולא יקרא לאור הנר (יג). באמת אמרו החזן רואה היכן תינוקות קוראים. אבל הוא לא יקרא. כיוצא בו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה: ד ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן [א]גוריון כשעלו לבקרו: נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום

[א] בגמרא גרון

בדין מתחלתו ויש אל ענינים מבעלי הדינין שנית ויתמשך הדבר כו': (יא) משום פשיטא דאין מפסיקין מוקים לה בגמ' הכי דאל"ה הא כבר תנא ליה רישא: (יב) נמי. וא"ת וכי נגע מ"מ מאומנות דלעיל שאם התחילו אין מפסיקין ואפילו בהתחילו באיסור כדאיתא בטא"ח סי' רל"ב והטירוץ דהכא בדליכא שהות ולפ"ה לרשב"י וחביריו מותר לעקור התפלה לגמרי: (יג) לאור הנר. קאי נמי על לא יפלה כדמסיק בגמרא: (יד) ותרגום כולה. מוזה שהוא צריך לראות היאך תנוקות קוראין וע"ש זה נקרא ש"ץ חזן: (טו) ובש"ע סי' ער"ה ס"ג פסק דמותר באשתו שומרת אותו. מ"מ: (טז) רש"י. ולשיטתייהו אזלי שלא תנו להך דזב וזבה בכלל הי"ח דברי' ומפני כך איצטריך לשנא למתני דכיוצא בו הוא ודתש"ה תני ליה בכלל. תוי"ט:

(יז) אי תנן אוכל ראשון לחוד לא הוה ידעינן אוכל שני והאי שני אוכל שני ה"א דאוכל ראשון נמי' עמויי מעמא כלומר שהתבואה שהיה עושה לפסול אחרים במגעה. תוי': (יח) ומקשה הגמרא היינו הך דגזירת אוכלין. ומשני ע"ד הא שכיח שאדם שותה עם אכילתו והא לא שכיח שיהא אוכל עם שתייה קמ"ל: (יט) ולא סלקא נמי לשתים משום דלא שייך בהו שני דלעולם משקין תחלה הוי מ' דבדעתם היה לגזור מיד: (כ) דפוסלין את התרומה ואפי' כי העריב שמשו פוסל עד שיחזור ויטבול: (כא) דבטהור לא גזרו רק כמו שרגילין להפיל עליהם מים שאובים

בשר מכל הני דאמרינן אין מפסיקין אלא יגמור ואח"כ יתפלל והוא שיש שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפלה. והתחלת התספורת משיניח מעפורת של ספרים בין ברכיו. הוא הסודר שנותן המתגלח על ברכיו כדי שלא יפול השער על בגדיו והתחלת המרחץ משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו. ואית דמפרשי משיסיר הסודר שעליו שהוא ראשון לפשטת בגדיו והתחלת הבורסקי משיקשור בין כתפיו את בתי זרועותיו כדי להתעסק בעורות. והתחלת אכילה משיטול ידיו ותחלת הדין משיתעטפו הדיינין בטליתן לשבת לדין באימה וביראה ואם היו מעוטפי' ויושבי' בדין ובא לפניהם דין אחר סמוך למנחה הויא התחלת אותו הדין משפתחו בעלי הדין בטענותם: מפסיקין לק"ש. מלתא אגריתא נקט (יא) והכי קאמר חברים העוסקים בתורה מפסיקים תורתן לקריאת שמע דזמנה קבוע דכתיב (דברים ו) בשכבך ובקומך: ואין מפסיקין לתפלה. שאין לה זמן קבוע דאורייתא. ולא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו שתורתן אומנותן אבל אנו הואיל ואנו מפסיקי' תורתנו לאומנתנו כל שכן שנפסיק לתפלה (יב): ג לא יצא החייט במחטו. אפילו תחובה לו בבגדו שמא ישכחנה ואומן דרכו לאומנתו חייב שדרך האומני' לתוחבן בבגדיו כשיוצאים לשוק: שמא ישכח ויצא. ויתחייב: הלבלר. הסופר: בקולמסו. התחוב אחרי אזניו כדרך הסופרים: ולא יפלה את כליו. מבער כנים מבגדיו תרגום בערתי הקדש פליתי: ולא יקרא לאור הנר. בספר שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלוק יפה ונמצא מבעיר בשבת ואפילו היה הנר גבוה שתים ושלש קומות לעולם אסור לקרות לאור הנר אלא אם כן יש עמו אדם אחר לשומרו או אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל לעולם לתקן הנר: החזן. מלמד תינוקות (יד): מהיכן התינוקות קורין, מהיכן יתחילו לקרות דבעינן נועע כי האי לא גזרינן שמא יטה והתינוקות קורין לפני רבן לאור הנר שאימת רבן עליהם: אבל הוא לא יקרא. כל הפרשה מפני שאין אימתו עליו ושמירתן לא הויא שמירה ומהאי טעמא נמי איכא למ"ד דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה שאין אימתה עליו (טו): כיוצא בו. לעשות הרחקה מן העבירה אמרו לא יאכל הזב עם אשתו זבה (טז) ואע"פ ששניהם טמאים: מפני הרגל עבירה. שמתוך שהם מתייחדים יבא לבעול זבה שהיא בכרת וזב וזבה לרבותא נקט שהתשמיש קשה להן ואיכא למימר דודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה אפי' הכי לא יאכלו זה עם זו: ד [ואלו] מהלכו'. אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתני': בעליית חנניה בן חזקיה. שבקשו חכמי' לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים דברי תורה כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מד) כהני' הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי וכגון וכן תעשה בשבעה בחדש (שם מה) היכן נרמז קרבן זה בתורה ונטמן חנניה בן חזקיה בעליה וישב שם ופירש ספר יחזקאל: וי"ח דברים גזרו בו ביום. שנחלקו בית שמאי ובית הלל ועמדו למנין ורבו ב"ש ופסקו כמותם כדכתי' (שמות כג) אחרי רבים להטות וכלהו י"ח דברי' מייתי להו בג"מ ואלו הן האוכל אוכל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה (יז) גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומאה ופוסל את התרומה במגעו שהשני פוסל בתרומה הרי אלו שתי גזירו' אוכל ראשון ואוכל שני והשותה משקין טמאי' (יח) נעשה ג"כ שני לטומאה ופוסל את התרומה הרי ג' (יט) וטעמא דגזור בהני דזמנין דאכיל אוכלין טמאים ושדי משקין דתרומ' בפומיה בעוד שהאוכלים טמאי' בפיו ופסיל להו וזמנין דשתי משקין טמאים ובעודן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסיל להו וגזרו (כ) על הבא ראשו ורובו לאחר שטבל מטומאתו בו ביום במים שאובי' ועל טהור גמור שנפלו (כא) על ראשו ג' לוגין מים שאובין הרי ה' גזירות וטעמא דגזור טומאה על הני לפי שהיו טובלין במי מערות סרוחין והיו נותנין עליהם אח"כ מים שאובי' להעביר סרחון המים התחילו ועשאום קבע לומר לא מי המערות מטהרי' אלא המים שאובי' מטהרי' עגד'

וגזרו

ביום: ה ב"ש אומרים אין שורין דיו וסממנים וכרשינים אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין: ו ב"ש אין נותנין (כה) אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיהבילו מבעוד יום ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין. וב"ה מתירין. בש"א אין פורשין (כח) מצודות חיה ועופות ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום (כט). ובית

גזרו עליהם טומאה דלמא אתו לבטולי תורת מקוה וטבלי בשאובים: והגזירה השנית שיהיו הספרי' של כתבי הקדש פוסלי' את התרומ' במגע שבתחלה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ס"ת ואמרי האי קדש והאי קדש כיון דמזי דקא אתי ספרים לידי פסידא שהעכברים המצויין אצל האוכלין היו מפסידים את הספרים גזרו שיהיו הספרים דהיינו תורה נביאים וכתובים במגען פוסלין את התרומה: והגזירה הז' גזרו על סתם ידים שפוסלות את התרומה מפני שהידים עסקניו' הן ונוגעות בבשרו במקום הטנופת וגנאי לתרומ' אם יגע בה בידים מזוהמות והיא כמאסת על אוכליה: והגזר' השמי' שהאוכלין שנטמאו במשקין שאותן המשקין נטמאו מחמת ידים שנגעו בהן קודם נטילה גזרו על המשקין שיטמאו את האוכלין שכל הדברים הפוסלין את התרומה מטמאין את המשקין להיות תחלה (כב) גזירה משו' משקין הבאי' מחמת שרץ דאשכחן בהן שהן ראשוני' מדאורייתא והאי דגזור בכל טומאת משקין להיות תחלה ולא גזור נמי באוכלין גזירה משום [אוכלין] הבאי' מחמת שרץ היינו טעמא דלאמור רבנן במשקין משום דעלולים לקבל טומאה שאינן צריכין תיקון הכשר להביאן לידי קבלת טומאה כמו האוכלין שצריכין נתינת מים להכשירן לקבל טומאה: והגזירי' הט' כלי' שנטמאו במשקין שנטמאו המשקים בשרץ (כג) שהם ראשון לטומאה דאורייתא אין יכולי' לטמא אדם וכלי' שאין אדם וכלי' מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה ולא ממשקין שנטמאו בשרץ שהם ראשונים ורבנן גזור עלייהו שיטמאו כלים גזירה משום משקה דזב וזבה שהן רוקו ומימי רגליו שהן אב הטומאה ומטמאין כלים מדאורייתא: והגזירי' הי' שיהיו בנות כותים נדות מעריסתן כלו' מיום שנולדו שתנוקת בת יומא מטומאה בנדה וכותיי לית להו מדרש זה וכי חזיין לא מפרשי להו הילכך גזור בהו רבנן: והגזירי' הי"א שיהו כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע והוא מלמד הבקר ויש בהקפו טפח אבל אין בעוביו טפח ואף על פי שמן התורה אין אהל פחות מטפח גזרו רבנן על כל המטלטלין שיש בהקפן טפח שאם ראשן אחד מאהיל על המת וראשן אחד על הכלים מביאין להן טומאת אהל גזירה אטו מי שיש בעביו טפח שמביא את הטומאה מן התורה: והגזירה הי"ב הבוצר ענבי' לדרכן בגת המשקה היוצא מהן בשעת בצירה מכשירן לקבל טומא' ואע"פ שהולך לאבוד ולא ניחא ליה גזירה שמא יבצור בקופות מזופפות דאז ניחא ליה במשקה היוצא מהן שהרי אינו הולך לאבוד ומכשיר מן התור': והגזירה הי"ג שיהיו גדולי תרומה תרומ' ואפי' בדבר שזרעו כלה כגון תבואה וקטנית גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן שאסור' באכילה ובא לזרעה וגזור שתהא בשמה כראשון והרי היא תרומ' טמאה דחיישינן דלמא משהי לה עד זמן זריעה ואתי למיכלה בטומאה: והגזיר' הי"ד מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לעו"ג ולא יטלטלנו פחות פחות מד"א: והגזירה הט"ו והי"ו אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתני': והגזירה הי"ז גזרו על פתן של עובדי כוכבים ועל שמנן ועל יינן ועל בנותיהן משום ד"א כלו' משום עבודת כוכבים: והגזירה הי"ח גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור:

ה אין שורין דיו. סממנים שעושי' מהם דיו לכתיב': וסממני'. לצבע: וכרשיני'. מאכל בהמה ורגילי' לשרות אותן במים תחלה וקורין להם בערבי כרסנ"ה ובלע"ז ויצ"ס וסברי ב"ש אדם מוזהר על שביתת כליו כמו על שביתת בהמתו והיינו טעמא דאין נותנין אונין ואין פורסין מצודו' וכר הדולק בשבת וקדרה שעל גבי כירה דמודו בהו ב"ש [בדמפקר] אפקורי לכליו (כד) ושוב אינו מצווה על שביתתן: וב"ה מתירין. משנתן המים מבעוד יום אע"פ שהן נשורין והולכין בשבת דסברי על שביתת בהמ' אדם מוזהר דאית בה צער בעלי חיים אבל לא על שביתת כלים: ו אונין. אגודו' של פשתן מנופץ ונותנין אותן בתנור ומתלבני': שיהבילו. שיתחממו שיעלה בהם ההבל: ליורה. של צבעים: אלא כדי שיקלוט את העין. שיקלוט הצבע מבעוד יום: וב"ה מתירים. לתתן לתוכו מבעוד יום ותהא קולטת כל הליל' ולא שרו ב"ה אלא ביורה עקורה מעל האש שאם יש תחתיה אש בשבת אסור גזירה שמא יחתה בגחלים (כו) וצריך נמי שתהא היורה סתומה וטוח' בטיט (כז) גזירה שמא יגיס ויהפך בה בשבת וחייב משום מבשל:

שאובים אחר שטבלו במים כשרים. תו': (כב) ולאו גזירה בפ"ע היא דהאוכלין שנטמאו במשקין היינו גזירה דכל הפוסל כו' ועד השתא לא נגזרה. תו': (כג) ה"ה דה"מ למינקט משקים הבאים מחמת ידים שגם הם מטמאים כלים לפסול את התרומה כדאיתא בברכות פרק אלו דברים אלא נקט משקים הבאים מחמת שרץ לאשמעי' דלפי' הכי לא הוו אלא מדרבנן. תו': (כד) כלומר ומסתמא מפקיר להו כיון שא"א בענין אחר תו'. א"נ ה"ק דלב"ד מתנה עליהן להפקירן. כשב"א. והר"נ: (כה) אין נותנין. הך פלוגתא לב"ש לא אצטריך דמקמייתא שמעינן לה. אלא משום ב"ה נקטה. דסד"א כהי דלית להו שביתת כלים בהא מודו שמא יחתה בגחלים קמ"ל דלא. משום דכיון דאונין של פשתן קשה להו זיקא לא מגלי להו כדאמר בגמ'. הר"נ: (כו) למהר בישולם כש"י ולפמ"ש הר"נ באונין לא שייכא הך גזירה: (כז) דכולי האי לא טרח ומדכר. הר"נ. ודקדקו הפוסקים דמדמצריכים נמי שתהא סתומה ש"מ דאפי' כשהיא עקורה המגיס בה חייב: (כח) אין פורשין. הך פלוגתא נמי לב"ה אצטריך דסד"א כי לית להו לב"ה שביתת כלים ה"מ היכא דלא עביד מעשה כי האי דלעיל אבל היכי דעביד מעשה כגון אוזלי ואוהרי שהפח נקשר ואוחז העוף סד"א דבכה"ג מודו בה קמ"ל. הר"נ: (כט) מבעוד יום. וא"ת מנא ידע מתי יצא החיה וי"ל דביכוס' מוקי

ובית הלל מתירין: ז בית שמאי אומרים אין מוכרין לעו"ג (ל) ואין טוענין עמו ואין מגביהין עליו אלא כדי שיגיע למקום קרוב ובית הלל מתירין: ח בית שמאי אומרים אין נותנין עורות לעבדן (לב) ולא כלים לכובס עו"ג אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן (לג) בית הלל מתירים עם השמש (לד): ט אמר רבי שמעון בן גמליאל נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כלי לבן לכובס עו"ג שלשה ימים קודם לשבת. ושוין אלו ואלו שטוענין קורות בית הבד ועגולי הגת: י אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום. אין נותנין פת לתנור עם חשיכה (לו) ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה: יא משלשלין את הפסח בתנור עם חשיכה. ומאחיזין את האור במדורו' בית המוקד. ובגבולין כדי שתאחוז האור ברובן. רבי יהודה אומר בפחמין כל שהוא:

פרק ב במה מדליקין ובמה אין מדליקין אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך ולא בפתילת האידן ולא בפתילת המדבר ולא בירוקה שעל פני המים ולא בזפת ולא בשעוה ולא בשמן קיק ולא

אוקי לה בחורשין דמלוין בם חיותא ומיירי בענין זה שלא יוכל ללמוד במלודה אלא א' או ב' דהא מה מועיל שילודו מבעוד יום אם יכול ללוד גם משחשיכה. תוי': (ל) אין מוכרין. הך פלוגתא בין לב"ש ובין לב"ה איצטריך. דב"ש אסרי משום דמלן דחזי סבר דשלוחו הוא ושליחותיה קעביד וב"ה לא חיישי להכי. הר"ב: (לא) בכל זמן שהוא בביתו אין אדם יודע אימתי נותן לו וכשיוצא הא"י מביתו בשבת וחפץ ישראל בידו יראה כמו שמכרו לו בשבת. הר"מ: (לב) עורות לעבדן. לב"ש איצטריך לומר דבכדי שיעשו מבע"י מיהא שרי בין קצץ בין לא קצץ באע"פ שלא נעשו מבע"י כיון דהיכא שהוא אינו נכלה כשלוחו וקמ"ל נמי דכי אית ליה לב"ש שביתת כלים ה"מ שלא יעשה בכלי מלאכה אבל בכלים המקבלין מלאכה כגון עורות הנעבדין וכלים המתכבסים לית להו שביתת כלים ולב"ה נמי איצטריך דאע"ג דבכלי של ישראל קא עבה א"י בשבת שרי. הר"ב: (לג) ובכולן. כלו' בכולן דהכן ב"ה מתירין שריית דיו וסממנים וכו' מתירין ב"ה עם השמש. תוי': (לד) עם השמש. בכדי שילך בהן מביתו כו' הר"מ. והוא כטעמו דלעיל: (לה) והלכך ליכא למיחשב משום שביתת כלים: ובכל הנך דלעיל שייך חיוב חטאת כמבואר בתוי"ע: (לו) עם חשיכה. היינו עם השמש דלעיל וקאמר דהכא מתירין ב"ה: (לז) ובספרי הר"מ שלפני הה"מ פסק כמותו וכתב בסוגר דלפרושי קלאי:

פרק ב (א) העשוים כבונעים והיא בית התולעת. רש"י

ז ולא טוענין עמו על החמור ולא מגביהים עליו משאוי על כתפו דמחזי כמסייעו להוליך המשאוי בשבת: אלא כדי שיגיע למקו' קרוב. כלומר שיהא המקום שרוצה להוליכו קרוב שיוכל להגיע שם מבעוד יום: וב"ה מתירין. כדי שילא מפתח ביתו מבעוד יום: (לא) ח לעבדן. מעבד העורות: מתירין עם השמש. בעוד שהחמה על הארץ קודם שתשקע: ט כלי לבן. שהוא קשה לכבס וצריך שלשה ימים ומחמירין על עצמן כב"ש ואין הלכה כרשב"ג אלא כב"ה שמתירין עם השמש: ושוין. ב"ש וב"ה שטוענין את הזיתים מבעוד יום בקורת בית הבד לאחר שטחנו הזיתים טוענין עליהם קורות כבדים והמשקה זב והולך מאליו כל השבת: ועגולי הגת. הנך דגת קרי עגולין שהיו דפין ענין עשויין בעגול ובהא מודו ב"ש לב"ה משום דלא נמי עביד להו בשבת ליכ' חיוב חטאת (לה) דאין נותנין קורה על גבי זיתים עד שטוחנין תחלה ברחים וכן בענבי' דורכים אותן ברגל תחלה ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא הלא דלא נפיק שפיר כי השתא הילכך לא דמי לדם: י כדי שיצולו. כמאכל בן דרוסאי והוא שליש בשול ובכך הוא ראוי לאכילה ותו ליכא למגזר שמא יחתה בגחלי': חררה. עוגת רצפי': שיקרמו. תקלת אפיה עושין כינו קרום: פניה. בהם כלפי אויר התנור: כדי שיקרום התחתון. המודבק לחרס התנור דהוא נאפה תחלה קודם שיקרמו הפני' שכלפי אויר התנור ובהכי סגי ואין הלכה כר' אליעזר (לז): יא משלשלין את הפסח. התנורי' שלהן פיהן למעלה ומורידין הצלי לתוכו להכי תני משלשלין: עם חשיכה. ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן הכא שרי דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי בגחלים: ומאחיזין את האור. יתנו בעצים של מדורות בית המוקד ולא חיישינן שמא יבואו הכהנים להבעירה משתחשך דכהנים זריזין הן: בית המוקד. לשכה גדולה היתה בעזרה שמסיקין בה מדורה תמיד והכהנים מתחממים בה לפי שהולכים יחפים על הרצפה של שיש: ובגבולין. צריך אדם להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחוז האור ברובה וכונה ברובה כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ואינה צריכה לקסמין דקין תחתיה להבעירה: אף בפחמין כל שהוא. כי היכי דמדורות בית המוקד מקילינן בבית המוקד לכהני' כמו כן במדורות פחמים מקילינן לכל אדם וא"צ להאחיז בו האור אלא כל שהוא שאין דרכה להיות כבה והולכת ולא אתו לחתויי בהו והלכה כרבי יהודה דליכא מאן דפליג עליה:

פרק ב במה מדליקין. גר של שבת במה עושין פתילות ובמאי' להדליק: לא בלכש. כמין צמר יש באדז בין הקליפה לעץ וקרוי לכש: בחוסן. פשתן שאינו מנופץ: בכלך. פסולת של משי (א): בפתילת האידן. כמין צמר יש [בערבה] בין הקליפה לעץ: בפתילת המדבר. עלי עשב ארוך שגודלין אותם ומדליקין בהן: בירוקה שעל פני המים. כמין צמר שגדל בדופני הספינה כששהה זמן מרובה במים. עד כאן פסול פתילות מכאן ואילך פסול משמנים: לא בזפת ולא בשעוה. שלא יתן זפת כמס ושעוה נתכר נגר במקום שמן וידליק אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה שרי: ולא בשמן קיק. שמן

ולא בשמן שרפה ולא באליה ולא בחלב. נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל. וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו: **ב** אין מדליקין בשמן שרפה בי"ט. ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת. וחכמי' מתירין בכל השמנים בשמן שומשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקועות בעטרן ובנפט. רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד: **ג** כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. וכל היוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אוהלים אלא פשתן. פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה. רבי אליעזר אומר טמאה [א] ואין מדליקין בה ר'

[א] גמרא היא

היינו מגרעיני' שבתוך הצמר גפן שקורין קוט"ון. ויש מפרשי' קיקיון דיונה והוא עשב שעליו גדולי' ונקרא בערבי כרו"ע והשמן היוצא ממנו עב ביותר ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם מה טעם מפני שהאור מסכסכת בהם כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה [אלא] סביב מבחוץ. ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם לפי שאין נמשכים אחר הפתילה ומתוך שאין הנר דולק' יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא מבעיר. א"כ שמא יניח הנר וילך. ואנן קיימא לן דנר של שבת חובה (ב): ולא בשמן שריפה. שמן של תרומה שנטמא. ואמאי קרי ליה שמן שריפה הואיל ולשריפה עומד שהרי אסור באכילה. וביום טוב שחל להיות בע"ש עסקינן, שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה בי"ט. ואנן קי"ל אין שורפין קדשים ביום טוב דכתיב (שמות יב) והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו ודרשינן קרא הכי. והנותר ממנו עד בקר ראשון (ג). על בקר שני עמוד ותשרפנו שאין שורפים הנותר ביום טוב. והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונים שריפה (ד): וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו. ותנא קמא נמי אמר ולא בחלב כל חלב במשמע. אלא איכא בין חכמים לתנא קמא דחד מנייהו סבר דשרי להדליק בחלב מבושל כשמערב בו שמן כל שהוא וחד אוסר אפי' ע"י תערובו' שמן. ולא נתברר לחכמי הש"ס מי מהם האוסר ומי המתיר והלכה כחכמים: **ב** אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב. טעמא דמתניתין לעיל קאמר מה טעם תנן ולא בשמן שריפה לפי שאין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב שאין שורפין קדשים ביום טוב: אין מדליקין בעטרן. פסולת של זפת וריחו רע ביותר ומיהו נמשך אחר הפתילה יותר מן הזפת מפני שהוא רך. הילכך אלמלא מפני כבוד שבת הוי מדליקין בו: שומשמין. כך שמו בערבי והוא זרע דק מתוק ובארץ ישראל ממנו הרבה: שמן צנונות. שמן היוצא מזרע צנון: פקועות. דלעת מדברית: נפט. מין זפת הוא ולבן וריחו רע והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים חוץ מאותן הפסולות שנמנו לעיל במתני' וחוץ משמן אפרסמון ונפט לפי שכל אחד משני אלו השמנים הוא עף ושורף וחיישינן שמא יניחנו וילך. ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון גזירה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר. והמסתפק ממנו חייב משום מכבה: **ג** כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו. לעשות ממנו פתילה אלא פשתן דאקרי עץ כדכתיב (יהושע ב) ותטמנם בפשתי העץ ואפילו הכי מדליקין בפתילה שעושין ממנו וקנבוס ונמר נמי לאו יוצאין מן העץ נינהו אלא מיני זרע הן הילכך מדליקין בהן ופשתן נמי מין זרע הוא ולא איצטריך לרבוייה אלא משום דאקרי עץ. (דכתיב ותטמנם בפשתי העץ): אינו מטמא טומאת אוהלים. אם עשה ממנו אהל והמת תחתיו הוי כשאר בית ואינו טעון הזאה וטבילה דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו: אלא פשתן. שהאהל עצמו טמא כדכתיב (במדבר יט) והזה על האהל וילפינן אהל אהל ממשכן דכתיב ביה (שמות מ) ויפרוש את האהל על המשכן ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב (שם כו) עשר יריעות שש משזר: שקפלה. כדרך שגודלין פתילו': הבהבה. על השלהבת כדי שתהא' מחורכת ותדליק יפה ובבגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מצומצמות עסקינן: טמא' היא. דקפול' אינו מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה: טהורה היא. דקפולה בטלה מתורת בגד והיא כאלו אין בה ג' על ג' וכל פחות מג' על ג' טהור מלטמא לא בנגעי' ולא בטומאת מת: ואין מדליקין בה. ביום טוב שחל להיות בע"ש עסקינן דסייך ביה איסור מוקצה ואין מסיקין בשברי כלי' שנשברו בו ביום דהוו להו נולד אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול ודכולי עלמא אית להו שהמדליק צריך להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו הילכך טעמא דר"א דאמר אין מדליקין בה קסבר קפולה לא בטלה מתורת כלי וכי אדליק בה פורתא כיון דג' על ג' מצומצמות היו הוה ליה שבר כלי דפחות מג' על ג' לאו כלי הוא וכי מדליק בידים להשלי' רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר בי"ט דכי אמרינן מסיקין בכלי' דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת ורבי עקיבא אומר מדליקין בה קסבר קפולה בטלה מתורת כלי מכי קפלה מעי"ט דאין גודלין פתילה בי"ט ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר בי"ט הילכך מדליקין בהן והלכה

רש"י: (ב) פרש"י חובה. כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא: (ג) דלעיל מניה כתיב ולא תותירו ממנו עד בוקר והנותר כו' הלא ה"ק לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו בלומר בקר שהוא בקר ראשון עד בקר שני כו': (ד) וא"ת היאך ילפינן דאין שורפין כו' הא אפי' בליל מוצאי י"ט נמי אין שורפו וא"כ גזירת הכתוב הוא לשרוף בבקר שני. וי"ל דהא דהתם משום דהקפיד הכתוב שלא לשרוף קדשים בלילה כדאשכחן בשלמים כו'. תו'. ועי' שקלים פ"ז מ"ג:
אפילו

ר' עקיבא אומר טהורה ומדליקין בה: ד לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת אפי' היא (ה) של חרס ור' יהודה מתיר. אבל אם חברה היוצר מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד. לא ימלא אדם קערה של שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת ור' יהודה מתיר: ה המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני עו"ג מפני לסטים מפני רוח רעה [א]ואם בשביל החולה שישן פטור כחס (ו) על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב ור' יוסי פוטר (ט) בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: ו על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר: ז שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר ספק חשיכה ספק אין חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין

[א] בגמרא מפני החולה

והלכה כר"ע: ד שפופרת של ביצה. הקליפה הקשה העליונה שהבילה מונחת בתוכה: בשביל שתהא מנטפת. טפה טפה לתוך הנר וטעמא גזירה שמא יסתפק ממנו וכיון שהקלוהו לנר חייב משום מכבה: ואפילו היא של חרס. דמאיס אפילו הכי גזרינן שכיון שאין הפתילה הדולקת בתוך הכלי שיש בו השמן אתי לאסתפוקי מיניה דסבר אין כאן משום מכבה: ור"י מתיר. דלא גזר דילמא אתי לאסתפוקי מיניה שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו: אם חברה היוצר מתחלה כו'. והוא הדין אם חברה בעל הבית (י) בטיד או בחרסית מערב שבת ליכא למיחש דמשום איסורא דשבת בדיל מיניה: ויתן ראש הפתילה. שהוא יוצא מן הנר לשאוב השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק ואשמעינן מתני' פלוגתא דר' יהודה ורבנן בשפופרת של ביצה ובחרס ובקערה דאי אשמועי' בשפופרת של ביצה בהא קאמרי רבנן דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מינה אבל בשל חרס דמאיס אימא מודו ליה לרבי יהודה ואי אשמועינן של חרס בהא קאמר ר"י אבל בההיא אימא מודה להו לרבנן ואי אשמועי' הני תרתי בהא קאמר ר"י משום שהשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך חלל הנר למעלה ולא מפסיק מידי בין הנר ובינם וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מיניה אבל בקערה דמפסקת שהרי אלל הנר מונחי' ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא אימא מודה דנגזור ואי אשמועי' בההיא בההיא קאמרי רבנן אבל בהנך תרתי מודו לר"י צריכה (ז) והלכה כחכמים: ה מפני עו"ג. כגון פרסיי שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית ע"ג שלהם: מפני לסטים. שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו: מפני רוח רעה. השורה עליו וכשאינו רואה נוח לו. ורמב"ם פירש רוח רעה מין ממיני החולי הבא לבעלי המרה השחורה שלא ינוחו אלא כשישבו בחשך ובהסתרה מבני אדם: ואם בשביל החולה שישן פטור. האי חולה שיש בו סכנ' הוא דאלו מכבה בשביל חולה שאין בו סכנה חייב למאי דסבר האי תנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה וכן מפני עו"ג מפני לסטי' מפני רוח רעה כלהו אית בהו סכנה ובדין הוא דלתני מותר אלא משום דבעי למתני סיפא חייב תנא רישא פטור: כחס על הפתילה חייב. ואע"ג דאינו צריך לגוף הכבוי אלא לצורך דבר אחר שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר חייב דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה: פוטר בכלן חוץ מן הפתילה. שאין לך כבוי הצריך לגופו אלא כבוי של פתמי' וכבוי של הבהוב פתילה שעושה הכבוי להאחיז האור מהר כשירלה להדליקו ואין הלכה כר' יוסי: שהוא עושה פחם. שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכבוי זה פחם שתהא מהובהבת להאיר יפה (י): ו בשעת לידתן. בשעת סכנה מזומן לפורענות: בחלה ובהדלקת הנר. לפי שלרכי הבית הן והיא מלויה בבית תלויין בה: ז צריך אדם לומר בתוך ביתו וצריך לאמרינהו בניחותא כי היכי דלקבלו מיניה: עם השיכה. כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב אבל קודם לחשיכה הרבה לא דלאו' פשעי ואמרי עדיין יש שהות ביום: עשרתם. לסעודת שבת שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר: ערבתם. עירובי תחומים וחצרות (יא) והני תרתי שייך למימרינהו בלשון שאלה דשמא כבר עשו אבל בנר לא שייך למימר הדלקתם את הנר דדבר הנראה לעין הוא אי אדליק אי לא אדליק: ספק חשיכה. מתחלת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בלבד ודאי יום וכל זמן שנראים שני כוכבים בינוני' הוא ספק חשיכה וקרוי בין השמשות ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילי' ומשיראו ג' כוכבי' בינוניים הוא ודאי לילה לכל דבר: אין מעשרין את הודאי. דתקון מעליא הוא ואע"ג דאינו אסור אלא משום שבות קסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בין השמשות

(ה) אפילו היא. לותא השפופרת. כס"י: (ו) ומאי יולר כעין יולר שחברה ש"כ. גמ': (ז) גמ'. וליכא למידק דהכתי קשה דליתני חרס וקערה ולשתוק מבילה וי"ל דלר"י אילטריך ש"כ דאע"ג דקערה מפסיק איכא כמי קימנא אסרת להיתר משום שהפתילה נתונה בה ומש"ה בדיל מניה לגבי בילה אע"ג דלא מפסיק הואיל ואין הפתילה בתוכה ולא מאיס אימא מודה. תוי"ע: (ח) כחס. פי' כשהוא חס. הר"ב. ובפרש"י פי' כי חס וזה קרוב לדברי הר"ן דכי מגמם בלשון דהא ולשבר דמשמע בכ' אי שהוא לס. ועתוי"ט: (ט) ור"י פוטר. דס"ל כר"ש דמ"ה א"י ופי' שם בתוס' דהיינו כשעושה מלאכה וא"ל לאותו לורך כעין שהיו לריכין לה במשכן אלא לענין אחר כו' וכחס על הנר ועל השמן או על הפתילה שהובהבה כבר א"ל לגופן במשכן לא היה כיבוי אלא לעשות פחמין בכיבוי זה ומתקנין ע"י כיבוי זה שיהיה ראוי למלאכת הצורפין: (י) דמוקים לה בגמ' בפתילה שלריך להבהבה שלא הובהבה מבע"י: (יא) ושיתופי מבואות בכלל עירובי חצרות הוא דתרוייהו שלמה ב"ד:

השמשות (יג): ואין מטבילין את הכלים. להעלותן מידי טומאתן דהוי כמתקן כלי ואית ביה נמי שבות: ואין מדליקין את הנרות. כל שכן דספיקא דאורייתא הוא וזו ואצ"ל זו קתני ורבותי פירשו ואין מדליקין את הנרות אין אומרים לעו"ג להדליק: אבל מעשרים את הדמאי. ולא דמי למתקן דרוב עמי הארץ מעשרין הן: ומערבין. ערובי חצירות דמוקצה בעלמא הוא אבל לא ערובי תחומין דים להם מיגו מקראי: וטומנין את החמין. בדבר שאינו מוסיף הבל דאלו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור וטעמא דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל שלא אסרו להטמין את החמין בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל אלא גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמצא מבשל בשבת ובין השמשות ליכא למגזר בהכי דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה וירתיחנה הילכך טומנין את החמין בין השמשות אע"פ שאין טומנין בשבת:

ואין מטבילין את הכלים ואין מדליקין את הנרות אבל מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין:

פרק ג **כירה** שהסיקוה בקש ובגבבא נותנים עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר בית שמאי אומרים חמין אבל לא תבשיל ובית הלל אומרים חמין ותבשיל בש"א נוטלין אבל לא מחזירין ובית הלל אומרים אף מחזירין: **ב** תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן (ה) בין מתוכה בין מעל גביו כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי זה ככיריים בגפת ובעצים הרי הוא כתנור: **ג** אין נותנין ביצה בצד המיח' בשביל שתתגלגל. ולא יפקיענ' בסודרין ורבי יוסי מתיר ולא יטמיננ' בחול ובאבק דרכי' בשביל שתצלה

פרק ג **כירה**. מקום עשוי בארץ כדי שפיתת שתי קדרו' והאש עובר' תחת שתי הקדרות (א): בגבבא. עלין דקים כקש שגובבין מן השדה: נותני' עליה תבשיל. מערב שבת להשהותו שם בשבת: בגפת. פסולת של זיתים שהוציאו שמנן: לא יתן. מע"ש כדי להשהותם שם בשבת (ב): עד שיגרוף. הגחלי' ויוציא' מן הכירה: או שיתן האפר. על גב גחלי' לכסות' ולצננם וטעמא גזירה שמא יחתה בגחלי' בשבת כדי למהר בשולו ודוקא בתבשיל שלא בשל כל צרכו או אפילו בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו הוא דגזרינן שמא יחתה (ג) אבל תבשיל שלא בשל כלל או שבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו מותר להשהותו ע"ג כירה אע"פ שאינ' גרופה וקטומה ולא חיישינן שמא יחת' הואיל והסיח דעתו ממנו וכן תבשיל שבשל כל צרכו והשליך בתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות נעש' הכל כתבשיל שלא בשל כלל שהרי הסיח דעתו ממנו: בית שמאי אומרי'. מים חמין נותנין על גבי כיר' לאחר שגרף דלא צריכי לבשולי וליכא למגזר שמא יחתי: אבל לא תבשיל. אע"פ שגרף שא"א לגרף כל הגחלי' עד שלא ישאר שם ניצוץ אחד ואתי לחתויי מאחר דניחא ליה בבשולי': בית שמאי אומרים נוטלי' וכו'. אפי' חמין דשרינן להשהו' על גבי כירה גרופה ושנתן את האפר לאחר שנטלן אין מחזירין דמחזי כמבשל בשב': ובית הלל אומרי'. בין חמין בין תבשיל יכולין להחזיר לאחר שנטלן ולא שרו ב"ה להחזיר אלא בעודן בידו שלא הניחן על גב דבר אחר אבל לאחר שהניחן בקרקע או ע"ג ד"א אסור להחזירן אפי' לב"ה דהוי כמטמין לכתחל' בשבת (ד): **ב** תנור. מתוך שהוא צר למעל' ורחב למט' נקלט חומו לתוכו טפי מכירה ואפי' הסיקוהו בקש ובגבבא חיישינן שמא יחתה דלעולם אינו מסיח דעתו ממנו: בין מעל גביו. לסמוך אצל דופנו: כופח. עשוי ככירה אלא שארכו כרחבו ואין בו אלא מקום שפיתת קדרה אחת והאש עוברת תחתי' והבלו רב מהבל הכירה שהכירה פתוחי' מלמעלה שיעור שתי קדרות. והכופח אין פתוחי' אלא שיעור קדרה אחת ופחו' מהבל התנור: **ג** אין נותנין בשבי' ביצ' בצד המיח'. קומקום של נחש' שמחממים בו המים ע"ג האש (ו): שתתגלגל. שתצלה קלת על שתהא מגולגל' כלומר מעורב': ולא יפקיענ' בסודרין. לא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה בו דגזרינן תולדו' חמה אטו תולדות האור: ור"י מתיר. דסבר לא גזרינן תולדו' חמה אטו תולדו' האור ואין הלכ' כרבי יוסי: לא יטמיננ' בחול ובאבק דרכים. שהוחמו מכח החמ' והא לא שרי רבי יוסי דגזר

וב"ד תקנום: (יג) ומשמע דאכן לא קיי"ל הכי וקשיא פי'. והעלו הפוסקים בטור א"ח סי' שמ"ב דכל שאינו לדבר מלוה או עבדה לכ"ע גזרו עליו בה"ש ובהך ניחא כל הני דפ"ק וב"ה מתירין עם השמש. ועתוי"ט:

פרק ג (א) ונעשה מחרס. ולא חפירה בארץ: (ב) והא דתנן בפ"ד דאין טומנין בדבר המוסיף הבל אפי' מבע"י והכא לפי' גרף וקטם ודאי דמוסיף הבל הוא הכא לאו בהטמנה איירינן אלא בשיהוי כגון שהקדרה יושבת על כסא של ברזל או שהיא תלויה באבנים שאין שולי הקדירה נוגעים בגחלים ומש"ה בגרף דליכא הכירא במסלק דעתו מלחתות בגחלי' שרי: (ג) היינו דעת הרי"ף דכל שהתחיל להתבשל בין שלא הגיע למאכל בן דרוסאי בין שהגיע ואפי' נתבשל כל צרכו אלא שהוא מצטמק ויפה לו אסור. והא דספ"ק אין צולין כו' אלא כדי שיצולו מבע"י ופי' הר"ב כמאכל בן דרוסאי שני כו'. שאני בצלי שאצל האש שממהר לצלות ואפשר לו להיות ראוי בעוד לילה לא מסיח דעתו מניה. וכי נצלה כמאכל בן דרוסאי לא חייש לחתויי שאם יחתה בגחלים יחרוך אותו כיון שמונח על אש בלא הפסק קדרה. פוסקים: (ד) לפרוש דמיירי בשיהוי ולא בהטמנה הול"ל דהוי כמשהה לכתחלה בשבת. תוי"ע: (ה) לא יתן. וגרופה וקטומה לא מעלה ולא מוריד והלכך כל דשרי בכירה דאיכא גרופה ואיכא קטומה כגון תבשיל שלא בשל כלל כו' כדלעיל אפי' בתנור נמי שרי והלכך לא שייך נמי פלוגתא דמחזירין דהא ב"ה לא אמרו דמחזירין אלא בגרופה וקטומה ובתנור לא מהני גרופה וקטומה כלל. הר"ן: (ו) אינו ר"ל שעכשיו הוא על האש אלא אפי' אחר שהורידוהו מן האש. ולא בא לומר רק שמן האש הוחם ולא מן החמה:

הא

שתצלה: **ד** מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סלון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להן חכמי' אם בשבת (ס) כחמין שהוחמו בשבת אסורין ברחיצה ובשתייה. ביום טוב כחמין שהוחמו ביום טוב אסורי' ברחיצה ומותרין בשתייה. מוליאר הגרוף שותין הימנו בשבת אנטיכי אף על פי שגרופה אין שותין ממנה: **ה** המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא [א] לתוך הכוס כדי להפשירן. האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי ר' יהוד' אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר: **ו** אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן, ואם נתנו מבעוד יום מותר (יא), ואין ניאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן. מטלטלין נר חדש אבל לא ישן רבי שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת.

[א] ס"א לתוכו או

נותנין

עיקר תוי"ט:

(ז) הא איכא דבוק ליה לן בה כשהעפר שאינו דבוק וכו"ל. שהוא חימום כל כך הרבה בשעושה גומא ע"י הגילה דופני הגומא יפלו לפי שאין הקרקע קשה. אבל כשהיא מעט חימום וקביב קרקע קשה שתאמר הגומא קיימא הס"ד דהא חורש בכל שהוא כדתנן במ"ב פי"ב. תוי': (ח) אם בשבת. טעמא דאסורא הוא משום דהוי כמטמין בדבר המוסיף הבל שהמים רותחים שבצנור הם טמונים בחמין שבאמה המוסיפים הבל. תוי': (ט) אין פי' אם נכנסו לתוכו המים בשבת. דאפי' נכנסו מע"ש נמי אסורין כדין הטמנה מע"ש אלא לפלוגי בין שבת ויו"ט הוא דתני הכי. ב"י: (י) ולפ"ז איירי בחמין שהוחמו קצת מבע"י ולא כל צרכן או כ"ל והחימום יפה להן וכדלעיל לענין תבשיל. ואין זה נכון דחמין כל שנתחממו כ"ל החימום רע להן כדאיתא בגמ' דל"ח. ורש"י פי' משום מוסיף הבל וכלומר ואסור להטמין כבספ"ב בסר"ב. ולב' הפי' קמ"ל הכא הכתי הדא דמוליאר מעמיד החום ואנטיכי מוסיף חום ועוד דאי עבר ושיהה בהם דאסור ועתוי"ט והתו' מפ' דמוליאר שותין כו' שמוזגין המים חמין ביין לפי שהמים אינם כ"כ חמין במוליאר שיתבשל היין מן המים שמוזגין לתוכו אבל אנטיכי אע"פ שגרופה אין שותין הימנה לפי שאנטיכי יש בו הבל יותר ומתבשל היין מן המים בשעת מזיגה וכן משמע. ביכו': (יא) מותר. להניחם שם. רש"י. כלו' ולא חיישינן שמא לאחר שיפול לתוכו שמן מן הנר שיטלטלנו לכלי משם ומשמע מיהא דלכתחלה אסור לתתו שם מבע"י מהך השתא משום דבקל רגילין לטלטל כלי ואין כן

ר"ע מברטנורה:

דגזר שול אטו רמץ שואיל ותרוייהו דרך הטמנה אתי לאימור מה לי רמץ מה לי חול אי נמי גזר רבי יוסי שמא יזיז עפר ממקומו שמא לא יהא שם חול עקור ככל הצורך ואתי לאזוזי עפר הדבוק (י) והוי תולדי' דחורש: **ד** סלון. צנור שמושיכין המי' לתוכו והיה אותו צנור משוקע במי טבריא ומתחמם מכח אותם המים החמים וכשהיו המי' רוכנין נמשכין בתוכו ומתחממין באותו סלון שנתחמם בתוך חמי טבריא ואמרו חכמים שהמי' שנמשכו באותו צנור בשב' (ט) דיני' כדין חמין שהוחמו בשבת שאסורי' לרחוץ בהן אפי' אבר קטן ואסורי' אף בשתי' והמי' שעוברין בו ביו"ט דיני' כדין חמין שהוחמו ביו"ט שאסורים לרחוץ בהם כל הגוף אבל מות' לרחוץ בהן ידיו ורגליו ומותרין בשתי' והלכה כחכמי' ומזו בהם. אנשי טבריא ושברו את הסלון: מוליאר. פירשו בש"ם מי' מבפני' וגחלי' מבחוץ והוא כלי שיש לו בית קבול קטן אצל דופנו מבחוץ ומחובר לו ונותני' שם גחלי' והמי' בקבולו' הגדול ואם גרפוהו מן הגחלי' מבעוד יום שותין מן המי' שבקבולו הגדול בשבת ואע"פ שהוחמו קצת מחמ' כלי לפי שאינו מוסיף הבל אלא משמר ומקיים חום שלהם שלא יצטננו: אנטיכי. הוא כלי נחשת שיש לו שתי שולים ומשימין המים למעלה והאש למטה בין שתי השולים ומתוך שהאש למטה בין שתי השולים חומו נשאר הרבה ואע"פי שגרף הגחלים מערב שבת המים מתחממים בו בשבת (י) לפיכך אין שותי' מהם בשב': **ה** המיחם. קומקו' של נחש' שמשימין אותו על גב האש לחמם המי' שבתוכו: שפנהו. מעל הכירה ויש בתוכו מים חמין: לא יתן לתוכו. מים מועטי' כדי שיתחממו מן המי' החמין שנשארו בתוך המיחם דהוה ליה כמבשל בשבת: אבל נותן לתוכו. מים מרובים עד שיהו בו הכל פושרין: או לתוך הכוס. ואע"פי שהוא כלי שני דוקא להפשירן מותר אבל מועטי' כדי שיחמו לא דקסבירא ליה להאי תנא דכלי שני מבשל ולקין תנינן אבל נותן הוא לתוך הקערה דמשמע דכלי שני אינו מבשל והלכה דכלי שני אינו מבשל: שהעבירן מן האור. מרותחין בין השמשו': לא יתן לתוכן תבלין. ומשתמע דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל: אבל נותן הוא לתוך הקער'. דכלי שני אינו מבשל: תמחוי. כמין קער' גדול' שמער' כל האילפס לתוכו ומשם מער' לקערו': לכל הוא נותן. אפילו לכלי ראשון חוץ מדבר שיש בו חומץ או ציר הנוטף ממליח' דגים שהם מבשלין התבלין ואין הלכה כר"י ודוקא תבלין הוא דאסור ליתן בכלי ראשון אפילו לאחר שהעבירו מן האור אבל מלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה אלא ע"ג האור בלבד לפיכך מותר לתת מלח אפילו בכלי ראשון לאחר שהעבירו מן האור: **ו** אין נותנין בשב' כלי תחת הנר לקבל בו את השמן. המטפטף משום דשמן מוקצ' הוא ואסור לבטל כלי מהיכנו כלומר להושיב כלי במקו' שלא יוכל עוד ליטלו ומשם דהוי' ליה כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה וכלי זה משיפול בו השמן מוקצ' הוא ואסו' לטלטלו: אין ניאותין. אין נהנין מן השמן המטפטף מן הנר בשב' לפי שאינו מן המוכן שכבר הוקצה להדלקה: מטלטלין נר חדש. שאינו מאוס וחזי לאשתמושי ביה: אבל לא ישן. דמוקצ' מחמת מיאוס הוא: חוץ מן הנר הדולק. בעוד שהוא דולק אסור גזירי' שמא יכבה ולית ליה לר"ש מוקצ' מחמ' מאוס ולא מוקצ' מחמ' איסור ואין הלכ' כר"ש שמתיר לטלטל כל הנרו' חוץ מן הנר הדולק שהדליקוהו לגלי שבת אע"פ שכבה אסור לטלטלו כל אותו שבת דמגו דאתקצי לבין השמשו' אתקצי לכולי יומא אבל בשתי'

נרות

נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה:

פרק ד **במה** טומנין ובמה אין טומנין אין טומנין לא בגפת ולא בזבל לא במלח ולא בסיד ולא בחול בין לחים בין יבשים לא בתבן ולא בזגים ולא במוכין ולא בעשבים בזמן שהן לחים אבל טומנין בהן כשהן יבשים. טומנין בכסות ובפירות בכנפי יונה ובנסורת של חרשים ובנעורת של פשתן דקה רבי יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה:

ב טומנין בשלחין ומטלטלין אותן, בגיזי צמר ואין מטלטלים אותן. כיצד הוא עושה נוטל (ה) את הכסוי והן נופלו' ר' אלעזר בן עזריה או' קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר (ו) וחכמים אומרי' נוטל ומחזיר.

לא

נהי' הלכה כמותו שאין מוקי' לסתי' אלא ווקלה מפני' ססכון כים למולה ביה ל"ס: נותנין כלי תחת הנר. בשבת לקבל נצוצות של שלהבת הנוטפות מן הנר כדי שלא ידלק מה שתחתיו לניצוצות אין בהם ממש ואין הכלי מבוטל. מהיכנו בהכי: ולא יתן לתוכו מים. ואפילו מערב שבת דגזרינן ערב שבת אטו שבת ובשבת אי הוה עביד כי האי גונא הוי מכבה (יב) ואייב הילכך בערב שבת אסור:

פרק ד **במה** טומנין. הבא לשלק קדרה מעל גבי כירה בערב שבת ולטומני בדבר אחר ואמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל איזהו דבר המוסיף ואסור: לא בגפ'. פסולת של זיתים ושומשמין כשהוא כנוס יחד חם מאוד: לחים. יש בהם הבל הרבה יותר מיבשין: זגין. קליפי הענבים. חרצנים. גרעיני הענבים: מוכין. כל דבר רך קרוי מוכין כגון צמר גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלויים: בזמן שהן לחין. אכלהו קאי אתבן חגין ומוכין ועשבי' ולאין שאמרו לאין מחמת עצמן לא לאין מחמת משקין שנפלו עליהן לאחר שיבשו ומוכין לאין מחמת עצמן משכחת לה כגון בצמר הסמוך לאליי' או בצמר שבין ירכו' הבהמ': נסורת. פסולת שמנסרין הנגרים מן העץ כשמגררי' אותו במגר': נעור'. דק דק שמנערין מן הפשתן כשמנפצין אותו: ר"י אוסר בדקה. בנעורי' של פשתן דקה אבל בנסורי' מודי' דשרי בין דקה בין גסה ואין הלכה כר' יהוד' ומה שאסרו להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל גזרי' שמא יטמין ברמץ (א) וידא לחתו' בגחלי' משתחך ואסרו להטמין בשבי' בדבר שאינו מוסיף הבל ואע"פי שאינה מבשל גזרי' שמא ימצא קדרתו שנצטננ' וירתיחנ' באור בשבי' ובין השמשו' מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל כדאמרינן בס"פ במה מדליקין דליכי למגז' שמא ימצא קדרתו שנצטננ' וירתיחנ' דסתם קדרות ביה"ש רותחות הן ורמב"ס פירש בסתי' קדרות בה"ש רותחות הן פירוש שאין הדעת סובלתו מפני שבות הנוספאו' וגרסאו' מהופכו' שנמצא בגמרות שלפניו בפרק במ' מדליקין שהוא הי' גורם מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משסיכי גזרי' שמא יטמין ברמץ ומפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבע"י גזרה שמא ירתיח ואין הגרסאו' כן אלא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משסיכי גזרי' שמא ירתיח ואין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזרי' שמא יטמין ברמץ:

ב שלחין. עורו' (ב) תרגו' וספשיט ויסלח: ומטלטלי' אותן. בין שטמן בהן בין שלא טמן בהן דחזו למזגא עלייהו (ג) כלומר להשען עליהם (ד): ואין מטלטלין אותן. דמוקצות הן לטוות ולארוג ואע"פי שטמן בהן לפי שעה לא הפקיען לגמרי כשלא ימלך לטמני' אבל יחלן להטמני' מטלטלי': כיצד יעשה. זה שטמן בהם כילד יטול קדרתו הואיל ואסור לטלטלן והרי היא טמונה כולה בהן: נוטל. כסוי של קדרה שיש תורת כלי עליו ואע"פי שהן עליו לא אכפת לן דלא נעשה בסים להן שאין עשוי אלא לכסות את הקדרה: ר' אלעז' אומר קופה מטה על צדה ונוטל. כשבא ליטלה מטה את הקופה על צדה שמא יטול את הקדרה ויפלו הגזין שמכאן ומכאן לתוך הגומא שיש בה הקדרה ואם יצטרך למזור ולהטמינה לא יוכל לטלטל הגזין לכאן ולכאן ולעשות גומ' ולהחזירי לתוכ': וחכמים אומרים נוטל. את הקדרה ואם לא נפלו הגזין שמכאן ומכאן ולא נתקלקלה הגומא מחזיר הקדרה למקומה ולא אסרינן ליה ליטול את הקדרה בתחלה גזרה שמא תתקלקל הגומא ומודים חכמי' שאם נתקלקלה הגומא שלא יחזיר והלכה כחכמי':

לא

כן דעת הטור' והטוב. תוי"ט: (יב) ל' רש"י מכבה ממש. וכ' הטו' דל"ד אלא כלו' שיכול לבא לידי כיבוי שיתחיל ליתן המים קודם נפילת הנלולות וקודם גמר הנסינה יצלו ומכבה בידים או שינביה הכלי עם המים כנגד הנילולות ועי' בר"ע דלקמן ועתוי"ט:

פרק ד (א) **שיש** נה גחלת ויטמין. גזירה שמא יחתה בגחלים. גמ' וכ' הר"מ ואולי תקשה בעיקר שהוא אמרינו אין גוזרין גזירה לגזירה. והוא שיגזרו ב"ד דבר בטעה מן הטעות ואח"כ ישובו ויגזרו גזירה לאותה גזירה. אבל אם כאו שלא תתקיים זאת הגזירה אלא בגזירה אחרת תחזק אותה ותסמוך אותה גזרו ב' הגזירות בפעם א' והוא ענין אמרם כולה חדא גזירה הוא: (ב) בעודן בלמכן כמ"ש במ"י פ"ה דמכשירין: (ג) ורש"י מפ' בעור בהמה גסה ור"ת מפ' ביבשין: (ד) כן היסה ישיבתם שוטחין בגדים ע"ג קרקע ונסמכין ויושבין על ברכיהם כפופים כדאמר בפסחים הוי זבינן אברכי הדדי רש"י בילה ד"י: (ה) נוטל כו'. וכתב הר"ב ות"ק לא איירי אחר שנטל הכסוי מה יעשה אם יקח המבשיל משם או יסלק הקדירה מן הקופה ומש"ה פליגי כראב"ע ורבנן דלראב"ע מטה הקדירה ונוטל המבשיל מה שלריך לו כו' והוא פי' נכון מאד. אלא דנוטל דרבנן לא הוי דומיא דנוטל דראב"ע וכ"ל דחכמים מ[ח]רין על ליסנא דשמא יטול דאמר ראב"ע והר"מ מפרש בדראב"ע ומ' שנוטל הקדירה ונטיית הקופה היא כדי שלא יהרום המקום שסס הקדירה: (ו) וא"י להחזיר. והלכך חיישינן שמא יטלטל הגיזין שנפלו ויחזור ורבנן לא חיישי שיחזור באיסור:

נאקם

לא כסהו מבעוד יום לא יכסנו משתחשך. כסהו ונתגלה מותר לכסותו. ממלא את הקיתון ונותן לתחת הכר או תחת הכסת:

פרק ה **במה** בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה

א יוצא הגמל באפסר ונאקה (א) בחטם ולובדקי' בפרומביא וסוס בשיר וכל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר ומזי' עליהן (ב) וטובלין במקומן (ג): **ב** חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו זכרים יוצאין לבובין. רחלות יוצאות שחוזות כבולות וכבונות (ה). העזים יוצאות צרורור' יוסי אוסר בכולן חוץ מן הרחלין הכבונות רבי יהודה אומר עזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב: **ג** ובמה אינה יוצאה לא יצא גמל במטוטלת לא עקוד ולא רגול וכן שאר כל הבהמות. לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך אבל מכנים חבלים לתוך ידו וימשוך ובלבד שלא יכרוך (ז): **ד** אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו ולא בזוג אעפ"י שהוא פקוק ולא בסולם שבצוארו ולא ברצועה שברגלו ואין התרנגולין יוצאין בחוטין

פרק ה (א) נאקה. גמלא נקבה כפרלויה למפל. ערוך: (ב) ומזין עליהן. במקומן ולא חיישינן שמא תפול ההזאה על הבהמה ויפסלו כדתנן במסכת פרה פ' ח' (עי' כס"י יומא דף י"ד) ולפי' הר"ב שם צ"ל דלאשמעינן דלא חיישינן שמא יכוין להזות על הבהמה ויזה על הכלים ולא ישתג: (ג) וטובלין במקומן. ולא חיישינן שמא יטבול אותו בלא ליפוי ויהיה מהודק בבהמה וחולץ: (ד) יכו' והיינו משום דאין עולין על גבי הבהמה בי"ע ק"ו בשבת והלכך דוקא לקשור אסור שסומך עליה אבל ליתן בלא קשירה אין כלן משום לא עולין. הכא"ם: (ה) וכבונות. ויעשו זה בכבשות בלבד שלמכן יותר כך מלמר הזכרים. הר"מ: (ו) ואפילו קשורים מע"ס. הר"מ: (ז) שלא יכרוך. בגמ' כמי לה מדתנן בסוף כלאים התוכף תכיפה לי' ליכה חיבור ומבי' ה"ק ובלבד שלא יכרוך ויקשור: (ח) לבל מבוי כינו שבטל

לא יכסנו משתחשך. שאסור להטמין בשבת בין בדבר המוסיף הבל בין בדבר שאינו מוסיף הבל בדרך הטמנה: ונותן. בשבת תחת הכר שמשי' מלאסותיו ואף על פי שהוא מלא מוכין או נוצה שאין דרך הטמנה בכך: כסת. גדול מכר:

פרק ה **במה** בהמה יוצאה. לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דמנטרה בי' הבהמ' לא הוי כמשאוי ומידי דלא מנטרא בי' הוי כמשאוי: אפסר. חבל שקושרי' ע"פ הבהמה: והנאקה. בש"ס מוקילה בנאקה לבנה דוקא שצריכה נטירותא יתירתא: בחטם. לוקחי' כמין טבע' של ברזל ונוקבין חוטם הנאקה ומכניסין אותו בתוכו: לובדקים. חמור הבא ממדינת לוד והם קשים ומזיקי' וצריכין שמיר' יותר משאר חמורי' הנגנאי' ביסוד: בפרומביא. רסן של ברזל: בשיר. כמין אצעדה סביב צוארו וטבעת קבועה בו ומכניסין בטבעת חבל ומושכין הבהמ': וכל בעלי השיר. כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות: יוצאים בשיר. כרוך על צוארן החבל הקבוע בשיר: ונמשכין בשיר. ואם רצה מושך הבהמ' בחבל שבשיר: ומזין עליהן במקומן. כמות שהן בצואר הבהמה אם נטמאו במת: וטובלים במקומן. מכניסים בהמה במים להטביל השיר ואף ע"ג דקי"ל שכל הכלי' המיוחדים לבהמה אין מקבלין טומאה השיר וכיוצא בו מקבל טומאה וצריך טבילה הואיל ונעשו לאדם שינהיג בו את הבהמה ככלי העשוי לתשמיש אדם דמי: **ב** במרדעת. כמין אוכף קטן ומניחים אותו על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם: בזמן שהיא קשורה לו. מע"ש דגלי דעתי' שחמו' צריך לו לחממו כדאמרי אינשי חמרא אפי' בתקופת תמוז קריר ליה ולאו משאוי הוא אבל לקשור מרדעת על החמור בשבת אסור לפי שאי אפשר לקושרה לו אלא א"כ סומך עצמו בצדי הבהמה ונמצא משתמש בבעלי חיי' (ד) ואם עבר וקשרו אסור לצאת בו: לבובין. בעור שקושרי' להם כנגד זכרות שלא יעלו על הנקבות: שחוזות. שאוחזים אליה שלהן קשורה למעלה כדי שיעלו עליהם זכרי': כבולות. שכובלים אליה שלהן וקושרים אותן ברגליהן כדי שלא יעלו עליהם זכרים: כבונות. שקושרים בגד סביב הכבשים ביום שנולדים לשמור נמכן שלא יטנף: צרורות. דדיהן לרוחו' פעמים ליבש החלב שמהדקים אותן בחוזק ופעמים קושרין להם כים בדדיהן שלא יטפטף החלב לארץ ויפסד: רבי יוסי אוסר בכלן. דמשאוי הוא: חוץ מן הכבונו'. שהוא שמירת נמכן שלא יטנף והוי להו תכשיט: יוצאות צרורו' ליבש. ר' יהודה סבירא ליה כת"ק דלאו משאוי הוא מיהו ליבש דמהדק שפיר ליכא למיגז דלמא נפיל ואתי לאתויי אבל לחלב דלא מהדק שפיר אסור חיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי והלכה כת"ק.

ג מטוטלת. חתיכה של מטלית קשורה בזנבו לסימן או לדבר אחר: עקוד. שקושרים ידיהם עם הרגלים בכבלים שלא יברחו: רגול. שכופפי' ידו על זרועו וקושרין: לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך. אחד מכולן הולכין שלא יראה כמוליכן בשוק למכרן (ו): אבל מכנים הוא חבלי' לתוך ידו. והוא שלא יהיו ראשי החבלים תלויין ויוצאין מתחת ידו לארץ טפח או יותר כדי שלא יראה כמי שנושא חבלי' תלויין בידו: ובלבד שלא יכרוך. לאו לענין שבת קא מיירי השתא אלא לענין כלאי' והכי קאמר המכנים חבלי' בידו קנתס של פשתן וקנתס של צמר לא יכרוך זו בזו דכי כריך להו הוו כלאים וידו מתחממת באחיזתן ואסור:

ד בזוג. כמין פעמון שתולין בצואר הבהמ' שתשמיע קול בהליכתה: אע"פ שהוא פקוק. שמוכין דהשתא אין הענבל שלו מקשקש להשמיע קול ומפני שנראה כמוליכו למכור בשוק (ח): בסולם שבצוארו. כשיש לו מכה נותנים בצוארו עצים כמין סתי וערב כדי שלא יחזיר ראשו למכה מגרדתו: ולא ברצועה שברגלו.

בחוטין ולא ברצועו' שברגליהן ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן ואין הרחלי' יוצאות חנונו' ואין העגל יוצא בגימון ולא פרה בעור הקופר ולא ברצועה שבין קרניה פרתו של ראב"ע היתה יוצא' ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים:

פרק ו **במה** אשה יוצאה (א) ובמה אינה יוצאה. לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועות שבראשה ולא תטבול בהן עד שתרפם ולא בטוטפת ולא בסנבוטין בזמן שאינן תפורין ולא בכבול לרשו' הרבי' ולא בעיר (ד) של זהב ולא בקטלא ולא בנזמים ולא בטבעת שאין עליה חותם ולא במחט שאינה נקובה ואם יצאה אינה חייבת חטאת: **ב** לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה ולא

בהנה שמכה רגליה זו בזו בהליכתה עושין לה כמין טבעת של רצועה עבה וקושרי' אותה במקום שרגליה נוקשות זו בזו: בחוטין. שעושים להן לסימנא שלא יתחלפו בתרעומות אחרי': ולא ברצועות. שקושרין שני רגליהן אחד ברצועה קצרה שלא ידלגו וישברו את הכלי': בעגלה שתחת האליה. כמין עגלה קטנה קושרין תחת האליה של הכבשי' שאלייתן גדולה כדי שלא תלקה באבני' ובסלעים: חנונו'. עץ א' יש ששמו יוחנן מביאין קיסם ממנו ומניחין לה בחוטמה כדי שתתעטש ויפלו התולעים שבראשה ולזכרים אין צריכין לעשות כן מתוך שמנגחים זה בזה נופלין התולעים מאליהם: בגימון. כמין עול של גמי נותני' על צואר העגל שיהא למוד לכוף ראשו כשיגדל: בעור הקופד. שרץ שקוציו חדין כמחט וקושרין עורו בדדי הפרה שלא ינקוה השרצים: ולא ברצועה שבין קרניה. בין לנוי (ט) בין לשמור אסור דכל נטירותא תירתא משאוי הוא: פרתו של ראב"ע. לא שלו היתה (י) אלא של שכנתו ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו:

פרק ו **במה** אשה. שבראשה. אכולהו קאי אחוטי צמר ופשתן ורצועה שמקלעו' בהן שער שבראשה (ב) ומה טעם לא תצא בהם בשבת מפני שאמרו חכמי' שלא תטבול בהם עד שתרפם לפיכך בשבת לא תצא בהם דלמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושרי להו ואתיא לאתויינהו ארבע אמות בר"ה: עד שתרפ'. שתתיר קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם שלא יהיו חוצצי' בטביל': בטוטפת. ציץ שקושרין על המצח ומגיע מאזן לאזן: סנבוטין. תלויין בטוטפת ובאין על הלחיים עניות עושות אותן של מיני צבעונין עשירות עושות אותן של כסף ושל זהב ומתוך שחשובין הן חיישינן דלמא שלפא ומחוייא לחברתה: בזמן שאינן תפורים. בשבכה שבראשה אבל תפורי' ליכא למיחש לאתויי שאינה נוטלת השבכה מראשה בר"ה שהרי היא מגלה שערה: בכבול. מטפחת של בגד כמו מצנפת קטנה שקושרין אותה על המצח ונותנין השבכה עליה כדי שלא יזיק השער במצח ופעמים שהאשה מתקשטת בו בלא ציץ: לר"ה. אבל לחצר שרי וכל השנוי למעלה אסורי' אף בחצר (ג) דגזור בהו שלא תתקשט בשבת כלל לא בחצר ולא בר"ה ובכבול התירו שלא לאסור את כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה ורמב"ם פירש דלר"ה קאי אכולהו תכשיטין האמורין במתני' דכולה לא אסרינן אלא גזרה שמא תעבירם אמה ד' אמות בר"ה: עיר של זהב. עטרת זהב עשויה כמין עיר כורת ירושלים: ולא בקטלא. תכשיט שנתון בצואר בדוחק והאשה מונקת עצמה בו (ה) כדי שתראה בעלת בשר ובערבי מכנק"ה: ולא בנזמי'. נזמי האף אבל נזמי האזן יוצאין בהן (ו): חותם. צורה לחתום בה אגרות או כל דבר סתר והע"ג דתכשיט הוא לה אסור דלמא שלפה ומחויא אבל יש עליה חותם דלאו תכשיט הוא לה אצריכן לקנון דחייבת חטאת ולע"פ שמוליאתו כלבוע דרך מלבוש (ז) לפי שפעמים שהבעל מסיר אותו מאצבעו ונותן אותו לאשתו להצניעו והיא נותנתו באצבעה והולכת בו ונמצא שדרך הולאתו בכך וכן טבעת שאין עליה חותם דלאו הוי תכשיט לאיש חייב חטאת אף על פי שמוציאין באצבעו דרך מלבוש שפעמי' שהאשה נותנתו לו שיוליכנו לאומן והוא מוליאו באצבעו ואם יצאת האשה בכל הנך דאסרינן עד הכא במתניתין אינה חייבת חטאת דכולהו תכשיטין נינהו ורבנן הוא דגזור בהו דלמא שלפא ומחויא: **ב** בסנדל המסומר. של עץ הוא ותוקעי' בו מסמרו' לחזקו (ח) ואסרוהו בשבת וביום טוב מפני מעשה שהיה שפעם אחת היו נחבאים במערה מפני הגזרה ושמעו קול מעל גבי המערה כסבורין שעליהן הן באים דחקו זה את זה והרגו זה את זה במסמרים שבסנדליהן ומפני שמעשה זה בשבת היה אסרוהו בשבת וביום טוב שהוא יום של כנופיא כמו שבת: ולא ביחיד. ולא בסנדל יחיד: בזמן שאין ברגלו מכה. אית דאמרי טעמא דמנא

שבעל לגב אפשר. תוי': (ע) בלובעה וקולעה לנוי בין קרניה מקרן לקרן ואינו אוחזה בה כרש"י דר"ב: (י) דהיכי קתני פרתו דמשמע מדא והא כמה הוו ליה כו'. גמ':

פרק ו (א) **במה** אשה יוצאה. דהוי תכשיט ולא משאוי ואיכא דהוי תכשיט וגזור בהו רבנן דלמא שלפא ומחויא לחברתה תכשיטי' ודלמא אתיא לאתויי ד"א ברה"ר. רש"י: (ב) רש"י והיינו בע"ש דאלו בשבת אסור כדתנן בפ"ק דמלניע. והקשו התוי' דא"כ הא הספירה נ"כ לסור אלא הכא מיירי שאינן קלועים: (ג) ומדא גזירה היא בגזור בהן. הר"ב. ולדעת הר"מ דוקא בחצר שאינה מעורבת. והגאונים חלקו דה"ה בבית: (ד) ולא בעיר. הקשו בתוי' דהתנן בפ"ע דסוטה דבפולמוס של טיטוס גזרו עליו שלא יתקשטו בו ולא בחול ולור"ת דדוקא לכלות גזרו: (ה) ופי' התוי' דהכא בלפוי דליכא חלילה דלא"כ בריסא ה"ל למיתני בהדי חוטי למר כו' וטעמא דלסור דדבר של נוי הוא ויש לחוש דלמא שלפיה ומחוי: (ו) דעדיפא לה מלמה למשלף ולחווי מפני שאזניה מכוסות בקישורין. רש"י: (ז) והרי לא הוליאה כדרך כל המוליאין ותנן בפ"י מ"ג דפטור שכל המוליא דבר שאינו תכשיט לו מוליאין אותו בידים ולא דרך מלבוש. רש"י: (ח) עם העור שלמעלה

ולא בתפילין (ט) ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה ולא בשריון ולא בקסדא ולא במגפיים ואם יצא אינו חייב חטאת (י): ג לא תצא אשה במחט הנקובה ולא בטבעת שיש עליה חותם ולא בכוליאר ולא בכובלת ולא בצלוחית של פלייטון ואם יצתה חייבת חטאת דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין בכובלת ובצלוחית של פלייטון: ד לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת ר"א אומר תכשיטין הן לו וחכמים אומרים (יב) אינן אלא *לגנאי שנא' (ישעיה ב) וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. בירית טהורה ויוצאין בה בשבת. כבלים טמאין ואין יוצאין בהן בשבת: ה יוצאה אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חבירתה בין משל בהמה ובטוטפת ובסנבוטין בזמן שהן תפורין. בכבול ובפאה נכרית לחצר (יד). במוך שבאזנה ובמוך שבסנדלה ובמוך שהתקינה לנדתה בפלפל ובגרגיר מלח וכל דבר שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לכתחלה (טו) בשבת ואם נפל (טז) לא תחזיר. שן תותבת ושן של זהב רבי

*בימי המשיח

שמא ישמטוהו שהסנדל השני טמון לו תחת כנפיו ומוציאו בשבת ואית דאמרי דלגנאי מחייכי עליה ושליף ליה לזה שברגלו ומייתי ליה בידיה ומיהו בזמן שיש ברגלו מכה שרי לצאת בסנדל יחידי ברגל שאין בו מכה מפני שמכתו מוכחת עליו: ולא בקמיע. שתולין לרפואה: שאינה מן המומחה. מאדם מומחה שריפא ג' בני אדם אבל קמיע הנלקח מאדם מומחה שריפא ג' בני אדם בשאר קמיעות אע"ג דלא אתמחי קמיעא הרי דתכשיט הוא למילה כאחד ממלבושיו: וקסדא. כובע של ברזל: מגפיים. כמין בתי שוקים של ברזל שלובשים במלחמה ולפי שאין לובשין אותן אלא בשעת מלחמה אסור ללבשן בשבת: ג במחט נקובה. שתופרים בה דלאו תכשיט הוא ומיחייבת חטאת אף ע"פ שמוציאה אותה במלבושי' ולא בידה שאומן שהוציא דרך אומנתו חייב חטאת (יא):

בכולייאר. כלי שהאשה מעגלת בראשה כמין טבעת שמסבב הראש והוא משאוי לפי שאין רוב הנשים יוצאות בו: בכובלת. קשר של כסף או של זהב שקשור בתוכו בושם להעביר ריח רע שבאשה: של פלייטון. מור שקורין מוסק"ו: וחכמי' פוטרין. דסברי תכשיטין נינהו ולכתחלה לא רשאה דלמא שלפא ומחויא והלכה כחכמים: ד לא יצא. אם לא לצורך מלחמה: תריס. מגן עשוי כתבנית משולש: אלה. מגן עגול ושניהם של עץ ואני שמעתי אלה מל"א בלע"ז ובערבי דבו"ס: וכתתו חרבותם לאתים. ואי תכשיטין נינהו לא יהיו בטלים לעתיד: בירית. אצעדה על השוק להחזיק בתי שוקים שלא יפלו ויגלו שוקיה הילכך טהורה דלאו תכשיט לגוי הוא וכלי תשמיש נמי לא הוי אלא כלי המשמש כלי דומיא דטבעות הכלים שהן טהורים: יוצאים בה. דדרך לבישה היא וליכא למיחש דלמא שלפא ומחויא דלא מגליא שוקה: כבלי' טמאים. משפחה אחת היתה בירושלים שהיו פסיעותיהן גסות והיו בתוליהן נושרים והטילו שלשלת בין בירית לבירית שבשוקיה ונעשו כבלים כדי שלא יהיו פסיעותיהן גסות ולא יהיו בתוליהן נושרים הילכך שלשלת תשמיש לאדם הוא ולא תשמיש כלי לפיכך היא מקבלת טומאה: ואין יוצאין בהן. דלמא שלפא לשלשלת שהיא של זהב ומחויא דכי שקלא לשלשלת לא מגליא שוקה שהרי בירית במקומה עומדת: ה חוטי שער. שער תלוש שעשתה אותו כמין חוטין וקולעת בהן שערה או לפי קשרה אותן על פדחתה קשר מהודק יוצאה בהן דלאו דמי לחוטי צמר וחוטי פשתן דלעיל לפי שהמי' נכנסין בהם ואי מתרמייא לה טבילה אינה צריכה שתתירם ולא אתיא לאתויינהו: בין משלה בין משל חברת' בין משל בהמה. צריכי דאי תנא משלה משום דלא מאים לה אבל חברתה דמאים לה (יג) איכא ניחוש דלמא שלפה לה ואתיא לאתויינהו ואי תני של חברתה משום דבת מינה היא לא מינכר ולא מחייכי עלה ומשום הכי ליכא למיחש דלמא שלפה ואתיא לאתוייה אבל דבהמה דלאו בת מינה היא ומנכר איכא ניחוש דלמא שלפא לה ואתיא לאתוייה צריכא: בזמן שהן תפורין. לשבכה שבראשה' דתו לא שלפא להו לאחויי: לחצר. אכבול ואפאה נכרית קאי דאסרום לעיל למיפק ביה לר"ה והשתא אשמועי' דלחצר מותר: פאה נכרית. אשה שאין לה רוב שער לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאלו הוא שערה: במוך שבאזניה. שנותנה לבלוע ליחה של צואת האזן: שבסנדלה. שלא יזיק הסנדל לכף רגלה: לנדתה. באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדי' ואע"פ שאינו קשור דאי נפל לא אתיא לאתויי מפני מאיסותו אבל מוך שבאזנה ושבסנדלי' לא תצא בו אא"כ קשור ומהודק: בפילפל. שנותנת בפיה מפני ריח הפה: ובגרגיר מלח. שנותנה לרפואת חולי השינים: שן תותבת. נושבת בלחיים במקום השן שנפל לה: ושן של זהב.

שן

שלמעלה ממנו. רש"י: (ט) ולא בתפילין. אפילו למ"ד זמן תפילין הוא לא יצא דלמא אתי לאיתויי בר"ה דשקיל להו מרישיה אם בא לפנות: (י) אינו חייב חטאת. דלא משוי נינהו אלא כמלבושו נינהו בטול. הר"ב: (יא) כלומר וכל אשה דרכה ואומנות לתפור ולתקן בגדי ביתה: (יב) חכמים היינו ת"ק ולא באו אלא לפרש. תוי"ע: (יג) דשמא יש לה לחברתה בראשה חולי מריעת השער וכיוצא. הר"מ: (יד) לחצר. ושנקינהו לאינך דמיתנו בהדייהו לאיסורא בר"פ. מכלל דכולהו אף לחצר אסורי. גמרא. והר"מ שהביאו הרע"ב שם לאו פי' דמתני' היא אלא דינא קאמר דפסק כר"י בגמרא שם: (טו) לכתחלה. מפני שנראה כמערמת להוציא ולפ"ז כל הנך דלעיל מוך וכו' לקורים לאם לכתחלה. תוי"ע: (טז) נפל. עיין בפ"י דעירובין מי"ג. והה"נ הכא דוקא ע"ג קרקע

רבי מתיר וחכמים אוסרים: ו יוצאה בסלע שעל הצינית הבנות קטנות יוצאות בחוטין ואפילו בקיסמין שבאזניהם ערביות יוצאות רעולות ומדיות פרופות וכל אדם אלא שדברו חכמי' בהווה: ז פורפת (יז) על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחילה בשב': ח הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר ורבי יוסי אוסר ואם יש לו בית קבול כתותין טמא. סמוכות שלו טמאין מדרס ויוצאין בהן בשבת ונכנסין בהן בעזרה כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן בעזרה (כב) אנקטמין טהורים ואין יוצאין בהן: ט הבנים יוצאין בקשרים ובני מלכי' בזוגין וכל אדם (כג) אלא שדברו חכמים בהווה: י יוצאין בביצת החרגול ובשן שועל ובמסמר מן הצלוב משום רפואה דברי רבי

שן שנשתנה מראיתו מחמת עפוש מכסה אותו בזהב: רבי מתיר. לנאה בה דלא שלפה ומחוי שלא לגלות מומה: וחכמים אוסרים. כיון שהוא משונה משאר שיניה דלמא מחייכי עלה ושלפא לה ואתיא לאתויי והלכה כחכמים: ו בסלע. מטבע שיש עליו צורה: שעל הצינית. מכה שתחת פרסות הרגל וקושרים בה מטבע שיש עליו צורה לרפואה: הבנות יוצאות בחוטין. הקטנות מנקבות את אזניהם ואין עושין להן נזמין עד שיגדלו ונותנין חוטין או קסמי' באזניהן שלא יסתמו אזניהם: ואפי' בקסמי'. רבותא קאמר אע"ג דלאו תכשיט של נוי הוא אורחייהו בהכי ולאו משאוי הוא: ערביות. בנות ישראל שבערביא: יוצאו' רעולו'. מעוטפו' בראשם ופניהם מכוסות חוץ מן העינים כדרך הערביות: ומדיות. בנות ישראל שבמדי: פרופות. שמתעטפות בטלית ותולות בלועה בשפתה אחת כנגד צוארם ובשפת השנית כורכות אבן או אגוז וקושרת הבלועה בכרך ואין הטלית נופלת מעליה: ז פורפת. מחברת תרגום קרסי' פורפין: ובלבד שלא תפרוף לכתחלה. אמטבע לחודיה קאי שלא תפרוף לכתחלה על המטבע מפני שאסור לטלטלו: ח הקטע. שנקטעה רגלו: יוצא בקב שלו. עושי' לו כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו ואינו נסמך עליו ומותר לצאת בו דמנעל דידיה הוי ור"י אוסר דלאו תכשיט הוא (יח) והלכה כר"י: ואם יש לו בית קבול כתותין. שנחקק בו כדי קבול של כתותין דקין ומוכין להניח ראש בוקו עליהן מקבל טומאת מגע (יט) אבל אם אין לו אלא בית קבול שוקו בלבד בלא כתותין לאו בית קבול הוא לטומאה והוה ליה כפשוטי כלי עץ דלדומי' דשק בעינן דקבול שלו עשוי לטלטל על ידו מה שנותנין בו אבל שוקו אינו מטלטל ע"ג הכלי: סמוכות שלו. יש קטע שתי רגליו והולך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור בשוקיו: טמאי' מדרס. אם זב הוא דהא לסמיכות גופו עבידי ומדרס הן ונעשו אב הטומאה: ויוצאין בהן בשבת. דתכשיט דידיה הן ונכנסי' בהן לעזרה. ואע"ג דתנן לא יכנס להר הבית במנעלו הני לאו מנעל נינהו דלאו ברגליו הן: כסא. יש קטע שיבשו ונכווצו גידי שוקיו ואף על ארכובותיו אינו יכול לילך ועושה כמו כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלי' קטני' ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר ונס על אחוריו והכסא קשור לאחוריו: סמוכות. של אותו קיטע עושה לו סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או רגליו התלויין וכשהוא נשען על ידיו והוא עוקר עצמו נשען גם על רגליו קלת: ואין יוצאי' בהן בשבת. דאיידי דתלו ולא מתרגי זמנין דמשתלפי ואתי לאתוייהו ואית דאמרי מש שאין נצריכין לו כל כך והוו משאוי (כ): ואין נכנסין בהן לעזרה. דמנעל נינהו (כא): אנקטמין. כמין פרצוף אדם משונה שמשימין על הפני' להבעית בו התינוקות פ"א חמור שהלצני' עושין ונושאין אותו על כתפיהן: טהורי'. מלקבל טומאה דלא כלי תשמיש ולא תכשיט הוא: ט בקשרים. בן שיש לו געגועים על אביו נוטל האב רצועה של מנעל ימין וקושרה לו לבן בשמאלו וכל זמן שאותו קשר עליו סרים הגעגועי' מעליו בסגולה ולהכי תני הבני' שאין לבנות געגועי' על אביהן כמו לבנים: בזוגין. כמין פעמוני' קטנים תרגום פעמון זהב זגא דדהבא: י החרגול. מין חגב כדכתיב (ויקרא יא) את החרגול למינהו ותולין אותו באזן ומרפאין בו כאב האזן: ובשן של שועל. דעבדי לשינה למאן דניים להקיצו תולין עליו שן של שועל חי ולמאן דלא נייס כדי שיישן תולין עליו שן של שועלמת: ובמסמר הצלוב. ממסמר שנעץ התלוי

קיקע דמ"ס. תוס': (יז) פורפת. וא"ת והא נראה כמערמת כדלעיל מ"ה. וי"ל דהכא הדבר ניכר והכל יודעין דלכך נריכה אבל בדבר שהיא נותנת לתוך פיה אינם יודעים למה היא נותנת. תוי': (יח) כלו' ואינו מנעל והוי משאוי ורבינו יוחס כי' שכיון שעכ"פ הוא לריך למקלות ומותר ללאת בהם שלוכך הלוכו הס. אבל כוונת עשיית קב זה כדי בלא יראה חסר רגל אלא נרה כרגל הלכך כיון דאין לוכך הלוכו בהם אסור: (יט) כלומר ולא טומאת מדרס כדכתיב לעיל שאינו נסמך עליו והוא בגמ'. דלאו לסמיכה עבידי אלא לתכשיט וא"ל עמוד ונעשה מלאכתנו. כש"י. וכדתנן בפ"כ דכלים מ"ג: (כ) הנך ב' טעמי' כי' דלא קיימי אלא אסמוכות אבל בכסא וספסלים הקטנים שבידיו יכול ללאת דהו"ל כמו מקל דשרי ואע"ג דתנן כסא וסמוכות כו' י"ל דכסא לאשמעינן עמאין מדרס אבל ואין יולאין כו' לא קאי אלא אסמוכות. רש"י ותו'. תוי"ט: (כא) ונראה דהא נמי לא קאי אלא אסמוכות אבל כסא וספסלי' ודאי דלאו מנעלים נינהו דמי גריעי מסמוכות דקטע כו': (כב) בעזרה. ה"ה להר הבית נמי לא כיון דמנעל הוא ותנן לא יכנס להר הבית במנעלו כו' ונקט עזרה לרבותא דרישא. תוי"ט: (כג) וכל אדם. כתב הר"מ מוזר להיות בני מלכים שילאו בזוגין. דאלו בקשרים לא התירו אלא משום רפואה לאמי שלריך לה כדאיתא בגמ' דס"א. והוי יודע דלאמי דפסקי' נספי"ד דלא כר"ש מוקים בגמ' דמתני' בלרינ בכסותו: ומסתברא

רבי מאיר וחכמים אומרים [א]אף בחול אסור משום דרכי האמורי:

פרק ז **כלל** גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל (ב) אב מלאכה ומלאכה העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת: **ב** אבות מלאכות ארבעים חסר אחת (ג) הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורה הבורר הטוחן והמרקד והלש והאופה הגוזז את הצמר המלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטין והפוצע שני חוטין הקושר והמתיר והתופר

[א] פ"א דברי רבי יוסי ורבי מאיר אומר

התלוי אם יכימוהו על נפח שבמכה יסיר הנפח ורמב"ם פי' שמשימין אותו באוכל מי שיש לו קדחת שלישית ויתרפאנו: ורבי מאיר אומר אף בחול אסור. ואין הלכה כר"מ דקי"ל כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ולא קרינן ביה ובחוקותיהם לא תלכו:

פרק ז **כלל** גדול. השוכח עיקר שבת. כסבור אין שבת בתורה ואף ע"ג דמעיקרא שמע ועכשיו שכחו: אינו חייב אלא חטאת אחת. על כל השבתות שחלל דכולה שגגה חדא היא דכתי' (שמות לא) את שבתותי תשמורו ומשמע שמירה אחת לשבתות הרבה (א): היודע עיקר שבת. שיש שבת בתורה ונאסרו בו מלאכות [ועשה מלאכות] הרבה בשבתות הרבה ע"י שגגת שבת שאינו יודע שבשבת היום חייב על כל שבת ושבת חטאת אחת ועל זה נאמר (שם) ושמרו בני ישראל את השבת דמשמע שמירה לכל שבת ושבת כלו' שחייב חטאת על כל שבת ושבת ואע"פ שלא נודע לו בנתים והעלם אחד הוא אמרינן ימי' שבנתים הויין ידיעה שא"א שלא שמע בנתים שאותו היום שבת היה אלא שלא נזכר במלאכות שעשה בו הילכך כל שבת ושבת שגגה אחת היא: היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה. שלא ידע שמלאכות הללו אסורות ועשאן כמה פעמי' בכמה שבתו' חייב על כל אב מלאכה חטאת אחת ואע"פ שחזר ועשאן בכמה שבתות כל אב ומהן חדא שגגה היא דהא לא נודע לו בנתים והכא ליכא למימר ימים שבנתי' הויין ידיעה לחלק דמשום ימים שבנתיים אין לו לדעת אי זו מלאכה אסורה ואיזו מותרת אלא אם כן ישב ועסק לפני חכמים בהלכות שבת והוא הדין שחייב על שתי תולדות של שתי אבות חלוקות על כל אחת חטאת אחת אבל אי עביד אב ותולדה דידיה או שתי תולדות של אב אחד לא מחייב אלא חדא דקתני סיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת כגון שתי תולדות של אב אחד משום דהוי כעושה וחוזר ועושה בהעלם אחת ואין חלוק חטאות בהעלם אחת אלא בגופי עבירות שאינן דומים או בחלוק שבתות לענין שגגת שבת: **ב** הזורע והחורש. הא דלא תנא החורש ברישא והדר זורע כדרך הארץ לאשמועינן שאם היה קרקע קשה וחרשו וזרעו ואח"כ חזר וחרשו מחייב אחרישה שנייה משום חורש: הקוצר. בזרעים והמלקט באילנו' חייב משו' קוצר: המעמר. אוסף זרעים תלושים ומוכרם אל מקום אחד: והזורה. ברחת לרוח: הבורר. פסולת בידיו או בכברא: והמרקד. בנפה ואע"ג דהני כולהו חדא נינהו להפרשת פסולת מתוך אוכל נעשו שלשתן משום דשלשתן הוו במשכן אע"ג דדמי להדדי חשיב להו כל חדא באנפי נפשה. א"נ לפי שאינן בבת אחת אלא זה אחר זה: האופה. לא הויא במשכן דאין אפייה אלא בפת ופת לא הייתה במלאכ' המשכן אלא תנא סדורא דפת נקט (ד) ומיהו מבשל שהוא מעין מלאכת אופה הוה במשכן בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני. והמגיס בקדרה והנותן כסוי על גבי קדרה העומדת על האש חייב משום מבשל וכל הנך קמאי דחשיב במתניתין הזורע הקוצר הדש וכו' כלהו הוו בסממנין של צבע מלאכת המשכן: הגוזז צמר. וכל שאר מלאכותיה שייכי בצמר תכלת של מלאכת המשכן: המלבנו. מכבסו בנהר: המנפצו. מונטו בשבט אי נמי סורקו במסרק: המיסך. אורדי"ר בלע"ז (ה): בתי נירין. שנותן שני חוטין בתוך הבית ניר (ו): הפוצע. מסיר חוטי הערב מעל השתי או השתי מעל הערב לצורך אריג': והקושר והמתיר. שכן צדי חלזון שממנו עושין התכלת קושרין ומתירין פעמי' צריך ליטול חוטין מרשת זו להוסיף על זו ומתיר מכאן וקושר כאן (ז): ותופר וקורע. נמי הוי

ביריעות

פרק ז (א) **ומסתברא** דכי כתיב שמירה אחת לשבתות הרבה כה"ג כתיב דכולא חדא שגגה היא וקרבן אשוגג קאתי. רש"י: (ב) חייב על כל כו'. בגמ' יליף פעמים שהוא חייב ע"כ א' וא'. פעמים שאינו חייב אלא אחת ע"כ שבת. ומסתברא דחיובא בזדון שבת ושגגות מלאכות דאיכא שגגות טובא ופטורא בשגגת שבת. וזדון מלאכות דחדא שגגה היא. רש"י: (ג) מ' חסר אחת. י"ל וכי הוי ליה לתנא דלתני המספר כמו שהוא בל"ט וחשיב כו' והקבוץ אלי דמפרש הכיך כליפנא דמ"י פ"ג דמכות והתם אקראי קאי ארבעים יכנו. ועתוי"ט שהאריך: (ד) גמ' וטעמא משום דהכיסא. הר"ב. וכ"ל משום דהדיית הפת חכמה ואינו מלאכה הא"ח מה שמדקדק נמי לא הוי מלאכה דממילא נאפה הא"כ קנ"ל. או י"ל דאתי למעוטי כדיים הפת. ת"ח: (ה) כן פרש"י ולהלן כ' שמסדר חוטי השתי. וז"ל הר"מ הוא המיסך את השתי נגזר מן המסכה הנסוכה: (ו) רש"י וז"ל הערוך מכניס את חוטי השתי בנירין שיעלה זה וירד זה ויצא הערב ויחזור השתי יעלה התחתון וירד העליון ויצא הערב. והנירים עצמם פירשם הר"ב בריש פכ"א ממס' כלים וז"ל הן החוטין הארוגים על הקנה ובעבורם מגביהין קצת החוטין ועושין דרך שילך בו האריג בש"ע. וע"ע תוי"ט: (ז) רש"י. ומזה הלשון יש לדקדק דאינו חייב

ציציות שכן יריעי' שאכל' עש ונקבה בו נקב קטן ועגול צריך לקרוע למטה ולמעל' את הנקב שלא תהא התפירה עשויה קמטין קמטין: והתופר שתי תפירו'. והוא שקשרן דאי לא קשרן לא קיימי ומחייב תרתי משום קושר ומשום תופר: הצד צבי. וכל מלאכות עורו נוהגות בתחשים בעשיותיהן (ס): המולחו והמעבדו. בש"ס מקשי' דהיינו מולח היינו מעבד אלא אפיק חד מנייהו ועייל שרטוט במקומו שמשרטט מאבות מלאכות הוא: הממחקו. מגרר שערו: מחתכו. מקליעו ומחתכו לרצועות וסנדלים. וכותב ומוחק הוו במשכן שכן רושמי' בקרשי' לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזה ואות בזה ופעמים שטעה ומוחק: מכבה ומבעיר. באש שתחת דוד הסממנין: מכה בפטיש. הוא גמר מלאכה שכן אומן מכה במקבת בגמר מלאכה ואין מכה בפטיש חייב אלא בגמר מלאכה (י). ומכינא דריסא דמנה אבות מלאכות ארבעי' חסר אחת אע"ג דהדר חשיב להו חדא חדא אתא לאשמועינן דאפי' עביד אינש כל מלאכות שבעולם בשבת אחת בהעלם אחת אי אפשר שיתחייב יותר מארבעים חטאות (יא) דכלהו שאר מלאכות תולדות נינהו אבות ואשתכח דעביד אב ותולדה דיליה ולא מחייב אלא חדא: ג כל הכשי' להצניע. שהוא דבר העשוי לצורך אדם: ומצניעים כמוהו. שיש בו שעור הראוי להצניע: אין חייב אלא המצניע. אם נעשה חשוב על אדם אחד והצניעו חייב על הוצאתו אם הוציאו אבל אדם אחר אינו חייב עליו דלגבי' לאו מלאכ' הוא: ד עצה. תבן של מיני קטנית: כמלא פי גמל. שעורו גדול ממלא פי פרה וכמלא פי פרה לא מחייב בעצה דהא לא חזי לפרה: עמיר. קשין של שבלין: פי טלה. נפים מפי גדי הילכ' עמיר דלא חזי לגדי לא מחייב כמלא פי גדי עד דאיכא מלא פי טלה אבל עשבי' הואיל וחזי לגדי ולטלה מחייב אפי' כמלוא פי גדי: לחין. הראויין לאדם כגרוגרת דזה שעור לכל מאכל אדם בשבת אבל כמלא פי גדי לא דלאיס לא חזו לגדי: ומצטרפין. כל אוכלי אדם זה עם זה: חוץ מקליפיהן. שאינן אוכל ואין משלימין השעור: ועוקציהן. זנב הפרי דהוא עץ בעלמא: וסובן. קליפת החטים הנושרת מחמת הכתישה: ומורסנן. הנשאר בנפה ורמב"ם פירש אפשר דמורסן הוא עבה וגרוע מסובין: חוץ מקליפי עדשין. שמצטרפין: שמתבשלות עמהן. לאפוקי שקליפו' האילנות שהן נושרות כשעושה מהן גורן וקליפי הפול בזמן שהן לחים ומתבשלין עם קליפתן לרבי יהודה מצטרפין עם האוכלים לשעור גרוגרות אבל יבשים לא שאין נאכלין בקליפתן לפי שהן נראים כזבובין בקערה ואין הלכה כר' יהודה:

חייב אלא במתיר ע"מ לקשור. אלא שהתוספ' דע"ג דקדקו מלשון רש"י כו' שאינו מצריך שיתיר ע"מ לקשור. ולא דקדקו מן הלשון הזה להוסיף כו' ומ"מ כ' בשם הר"ח וכ"מ שם בירושלמי דבעי' שיתיר ע"מ לקשור. והא דלא תני ע"מ מתוקן כמו בתופר דלק'. תוי"ט: (ח) וכ"ל דנקט לבי משום דשכיחא כפי' הר"כ גבי פת לעיל: (ע) והסותר. דוקא ע"מ לבנות גמ' וכ' התוספ' דמכבה נמי ע"מ להבעיר. והקשו דה"ל למתני ע"מ כו'. וי"ל דהתם נמי לא קתני ליה אלא משום דבעי למתני שעורא דב' דוקא. אבל ע"מ להבעיר ולבנות אפי' כל שהוא חייב לא איצטריך למתנייהו: (י) כן פרש"י ועי' בפירושם ר"פ י"ב ומש"ש בשם הפוס' ול"ק קושיות הר"ן מדלשב"ג שם. תוי"ט: (יא) לאו דוקא אלא חסר א'. ובש"ס דייקי לה מאלו. ומכיינא דליכא לחייב על כל אחד ואחד (ואפי' לא ידע לאחד מהן) בכלה ודקיפה למעוטי שוגג (משום השתי בכלכל) ומדקדק (מישב מועי הערב): (יב) סובן ומורסן. ואף על גב דמצטרפין לשיעור אלה התם שאני שכן עני אוכל פתו בעיסה מעורבת במורסן כו' הלכך למס האכץ קרינן ביה. אבל לענין שבת מידי דחשיב בעינן וסתמייהו דהכי לאו אוכל כינהו. גמרא:

והתופר שתי תפירות הקורע על מנת לתפור שתי תפירות הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבד את עורו והמוחקו והמחתכו הכותב שתי אותיות והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות הבונה והסותר (ע) המכבה והמבעיר המכה בפטיש המוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: ג ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להצניע ומצניעין כמוהו והוציאו בשבת חייב עליו חטאת וכל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוציאו בשבת אינו חייב אלא המצניעו: ד המוציא תבן כמלא פי פרה, עצה כמלא פי גמל. עמיר כמלא פי טלה עשבים כמלא פי גדי. עלי שום ועלי בצלים לחים כגרוגרת. יבשים כמלא פי גדי ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן. המוציא אוכלים כגרוגרת חייב ומצטרפים זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן וסובן ומורסנן (יב) ר' יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים שמתבשלות עמהן:

פרק ח

המוציא יין כדי מזיגת הכוס. חלב כדי גמיעה. דבש כדי ליתן על הכתית. שמן כדי לסוך אבר

פרק ח (א) פרש"י ביצה ומחצה

רביעית הלוג וכ' הר"מ כי שיעור הכלי אצבעיים על אצבעיים על רום אצבעיים וחצי ומוחש אצבע וכל המדות בגודל שהוא הבוהן בלשון העברי: (ב) ואין שיעורו ידוע לנו אבל פירושו כדי גמיעה של אדם בינוני והוא פחות אפי' מכדי לוגמיו כ"ש מרביעיתו מ"מ (פי"ח בשם הר"מ

פרק ח המוציא יין כדי מזיגת הכוס. של ברכת המזון שהוא רובע רביעית יין חי כדי שימזגנו להשלים על חד של יין תלתא מיים ויעמוד על רביעית הלוג (א) שהוא שיעור כוס של ברכה: כדי גמיעה. מה שאדם בולע בבת אחת (ב) וחלב בהמה טמאה דלא חזי לשתיה שעורו כדי לכחול עין אחד: על הכתית. מכה שעל גבי הסוסים והחמורים מחמת המשאוי וגמלתי כתוב שאין היולא בעור הבשר כשמגיע להתבשל הוא עושה רושם למעל' וקרוי פי כתית ואף על פי שהדבש עקרו לאכיל' כיון שרפואתו נגוי'

אבר קטן. מים כדי לשוף (ג) בהם את הקילור ושאר כל המשקין ברביעית. וכל השופכין ברביעית. רבי שמעון אומר כולן ברביעית ולא אמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן: ב המוציא חבל כדי לעשות אזן (ד) לקופה. גמי כדי לעשות תלאי לנפה וכברה רבי יהודה אומר כדי ליטול ממנו מדת מנעל לקטן. נייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין והמוציא (ה) קשר מוכסין חייב. נייר מחוק כדי לכרוך על פי צלוחית קטנה של פלייטון: ג עור (ו) כדי לעשות קמיע. קלף (ז) כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שהיא שמע ישראל (ח). דיו כדי לכתוב שתי אותיות. כחול כדי לכחול עין אחת: ד דבק כדי ליתן בראש השבשבת. זפת וגפרית כדי לעשות נקב. שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן (ט). חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב רבי יהודה אומר כדי לעשות פטפוט. סובין כדי ליתן על פי כור של צורפי זהב. סיד כדי לסוד קטנה שבבנות רבי יהודה אומר כדי לעשות כלכול רבי נחמיה אומר כדי לעשות אנדיפי:

אדמה

והיא מפשו אזלינן בתר שיעורא זוטרא למוחרם אבר קטן. של תינוק בן יומו והיא אצבע קטנה שברגל: לשוף. לשפשף ולמחות בהן: קילור. שנותנין על העין: ושאר כל המשקין. שאין עושין מהן רפואה: שופכין. מים סרוחין וחזי לגבל בהן את הטיט: כלן ברביעית. אף היין והחלב והדבש דלא אמרו שעורין במשנה אלא למצניעיהן אבל שאר כל אדם אין חייבין אלא ברביעית. ומסברא לי' לר' שמעון דמצניע עלמו בעי שעורא זוטא ובבציר מהאי שעור לא מחייב דלית ליה לר"ש כל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו שיתחייב עליו מצניעו בכל שהוא ואין הלכה כר"ש: ב אזן לקופה. לאוחזה בה: תלאי. לתלותו בו ובציר משיעור אזן לקופה: מדת מנעל. להראות לאומן כמדה זו אני צריך ושעוריה בציר מתלאי: נייר. מעשים עושין אותו: קשר של מוכסין. פעמים שאדם נותן מכס בראש הנהר מזה והוא מוסר לו חותם להראות למוכס שבעבר האחר מן הנהר להראותו שכבר פרע המכס ודרכו לכתוב שתי אותיו' גדולות לסימן והן גדולו' משתי אותיות שלנו: נייר מחוק. שוב אינו ראוי לכתוב לפיכך צריך שעור גדול לכרוך על פי צלוחי': ג לעשות בו קמיע. לכסות בו את הקמיע: קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה. דאיידי דלאו יקרין לא עביד מיניה קשר מוכסין אלא תפילין ומזוזו' ולא מחייב בשעורא זוטא: דיו כדי לכתוב שתי אותיות. לרשום על שתי אליות של כלי או על שני קרשים לזווג: כדי לכחול עין אחת. שכן צנועות ההולכות מעוטפות אין מגלות אלא עין אחת וכוחלות אותו: ד השבשבת. הציידין מושיבין נסר קטן בראש הקני' ונותני' עליו דבק והעוף יושב עליו ונדבק בו וצריך לתת עליו דבק הרבה כדי שיהא העוף נדבק בו: לעשות בו נקב קטן. כלי שמשימין בו כסף חי וסותם פיו בזפת או בגפרית ועושה בסתימ' נקב קטן לעשו' פי כור. שהמפוח נכנס בו: פטפוט. רגל כור: חרסית. לבינה כתושה: נכוליא ממנו הכסף חי: למנקו' מושב הכור שמושיבין אותו על כן ובסים העשוי לכך: סובין כדי ליתן על פי הכור של צורפי זהב. במנקו' שאין פתוחין נורפין הזהב באש של סובין פי' אחר שרגילי' לת' סובין על פי הכור כשמתיכין הזהב: לסוד קטנ' שבבנו'. בנו' שהגיעו לפירקן ולא באו לכלל השערות טופלו' אותן בסיד והאורם מונסר לבא ומשיר נוני את השער ובנו' עשירים טופלו' בסולת ובנו' מלכים בשמן זית שלא הביא שלים: בלבול. הלדעין ופדין אותן בסיד להשביר את השער: אנדיפי. מתי' מן הלדעין מעט בקורין

הר"ח): (ג) לשוף כו'. דרפואתו מלויה דכל משקין מרפאים לעין ונגלדים כדבק על העין. לבר מתיא דמשו ולא נגלדין. גמ': (ד) אזן. דמתוך שהוא קשה פוגם עץ הנפה וכברה ולא עבדי אינשי הלכך לא מחייב בשיעורא זוטא לעשות תלאי. גמ': (ה) והמוציא קשר. איצטריך לאשמעינן אע"פ כתוב על הקלף אע"ג דשיעור קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין. תוי': (ו) עור. דאליה ועדיין לא נעשה בקמח ועפצה. גמ': (ז) קלף. העור בשעת עבודו חולקין אותו לשנים ולותו שכלפי שער קרוי קלף וכלפי בשר הוא דוכסוסטוס שכן בל' יון קורין לבשר סוסטוס ודוך פי' מקום כמו דוך פלן לכך קרוי דוכסוסטוס כלומר מקום בשר. תוי': (ח) שהיא כו'. תימה למאי איצטריך לפי' דז"ל קרי הפרשיות שבתפילין תמלא שזו הקטנה ונ"ל דאצטריך מכיון דתנן בספ"ג דמנחות שד' פרשיות מעכבות זא"ז א"כ לא להוי שיעור להוציאם שבת אא"כ שיהיה בכדי לכתוב עליו כל הד' פרשיות להכי קתני שהיא שמע ישראל מכיון שהפ' קטנה היא ש"י יש לשער בה לבד שכן קורין על מטתו. ולא"ת א"כ למה לי למתני פרשה קטנה בבתפילין עתוי"ט שמישב בדוחק. וכנגם ע"ג ענק עולה ליישב דבאמת מלת קטן מתפרשת בשני דרכים הא' על שם הקטמת ממש. והב' בהוא אמרון כנגד הראשון כמו עשו בנה הגדול ויעקב בנה הקטן לף שהכף אחר זה יצא. וא"כ ה"א לומר שהפ' קטנה שבתפילין היינו והיה אם שמוע דהכי הוא חשוב למי שכתוב ועומד אללו הג' פרשיות לאשונים והפרשה האחרונה עדיין לא נכתבה או שנמלא בו פסול נמלא דהוא מילוי החסרון. אבל על פרשה אחת לפניה מה יועיל לבדכה (שלא"ל נכתבין כסדרן. ל"ש) ולכך אשמעינן דבאמת לא כן הוא ואין זו קטנה. רק שפ' שמע ישראל שהיא קטנה בכמותה ג"כ שיעורי חשיב וחזי לאצטרופי אם יהיה לו עוד קלף על אשר אחריה שהוא והיה אם שמוע ולכאורה מכאן סעד לסדר התפילין של רש"י ז"ל דשמע קודם לוהא"ש. דלשיטת ר"ת ז"ל א"כ ממ"כ שמע יצא לאחרונה יפלי אשמעינן. ולדקת הש"ס עליו. גם מזה לא ינום ידו. לפי מה שמבואר בטור ובש"י א"ח סימן ל"ו דלף לשיטת ר"ת צריך לכתוב שמע קודם והיה אם שמוע. ע"ש. א"כ בסדר הכתיבה סוף דבר הכל נשמע והיה אם שמוע בקול ה': (ט) נקב קטן. בגמרא של יין. ופרש"י למעוטי שמן ודבש שהיין זב דרך נקב קטן יותר משמן ודבש והכי מפורש במ"ב פ"ג דמכשירין דשמן עב מיין. ול"ע במ"ב פ"ג דמסכת כלים דמפרש הר"ב שהשמן דק מהיין. תוי"ט:

נראה

ה אדמה כחותם המרצופין דברי רבי עקיבא וחכמים אומרים כחותם האיגרות. זבל וחול הדק כדי לזבל קלח של כרוב דברי רבי עקיבא וחכמים אומרים כדי לזבל כרישא. חול הגס כדי ליתן על מלא כף סיד. קנה כדי לעשות קולמוס ואם היה עב או מרוסס כדי לבשל בו ביצה קלה שבבצים. טרופה ונתונה באילפס: ו עצם כדי לעשות תרווד רבי יהודה אומר כדי לעשות ממנו חף. זכוכית כדי לגרור בו ראש הכרכר. צרור או אבן כדי לזרוק בעוף ר׳ אליעזר בר יעקב אומר כדי לזרוק בבהמה: ז חרס כדי ליתן בין פצים לחברו דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר כדי לחתות בו את האור רבי יוסי אומר כדי לקבל בו רביעית א״ר מאיר אע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר (ישעיה ל) [א] ולא ימצא במכיתתו חרס לחתות אש מיקוד אמר לו ר׳ יוסי (יא) משם ראיה (יב) (שם) ולחשוף מים מגבא:

פרק ט א א״ר עקיבא מניין לע״ג שמטמאה במשא כנדה שנאמר (ישעיה ל) תזרם כמו דוה צא תאמר לו מה נדה מטמאה במשא אף ע״ג מטמאה במשא: ב מניין לספינה שהיא טהורה שנא׳ (משלי ל) דרך אניה בלב ים. מניין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים שזורעין בתוכה חמשה זרעונין ארבעה בארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע שנא׳ (ישעי׳ סא) כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח

[א] ס״א שנאמר

צת לדעי ואין הלכה לא כרי יהודה ולא כרי נחמי׳: ה אדמה. טיט אדום: מרצופין. שקין גדולות שנושאין בהן פרקמטיא בספינה וסותמין אותן. כלכך בסותמי׳ האגרות ושעור דרבנן זוטר מדר״ע והלכה כחכמים: כדי לזבל כרישא. כרתי ושעורי׳ זוטר מקלח של כרוב והלכה כחכמי׳: מלא כף סיד. כף של סיידין: כדי לעשות קולמוס. שמגיע לקשרי של אצבע אלכעותיו: עבה. שאינו ראוי לכתיבה: מרוסס. מרוצץ ושבור: ביצה קלה. בילת תרנגולי׳ ואמאי קרי לה ביצה קלה שקלי׳ להתבשל יותר משאר ביצים ושיעור הוא כדי לבשל כגרוגרת ממנה: טרופה. מעורבת בשמן: ונתונה באלפס. שהוחם כבר שהיא ממהרת להתבשל: ו תרווד. כף: חף. שן מפתח המפתח שפותחים בה הדלתות ואין הלכה כר״י: כרכר. של אורגין ומעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ותוקע בו המוטין: כדי לזרוק בבהמה. דלא שרם אינש למשקל צרור משום עוף להבריחו דבקלא בעלמא סגי ליה: ז בין פצים לחבירו. כשמסדרין פלימין ועמודין וקורות ועושין שורות של קורות על הארצות יש הלל בין זו לזו שומכו תחתיו שלא יתעקם (י): זכר לדבר. דחשיב חרס בחתיי׳ האור: לחשוף. לדלות: מגבא. גומא קטנה שהמים נקבצים אלמא חשיב חרס נמי בקבלת המים והלכה כרבי יוסי:

פרק ט אמר ר׳ עקיבא מניין לע״ג שמטמאה במשא. איידי דאיירי לעיל באמתכתא גבי חרס נקט נמי להאי קראי דאמתכתא וקרא דתזרם כמו דוה הוא סמוך לקרא דלא ימצא במכיתתו חרס דאייתי לעיל. אי נמי משום דבעי למתני מניין שמרחיצין את המילה וכו׳ תנא לסך מניין דדמו לה: שמטמאה במשא. שהנושא אותה יכבס בגדיו ואפי׳ שלא נגע בה כגון שהיתה בקופה וכיוצא בה ואפליגו רבנן עליה דר״ע ואמרי אינו מטמא אלא במגע כשרץ והלכה כחכמים: תזרם כמו (אשה) דוה. כלומר הו בעיניך כזרי׳ כמו דוה כאשה נדה כדכתיב (ויקרא טו) והדוה בנדתה ובע״ג משתעי קרא: ב שהיא טהורה. שאינה מקבלת טומאה: בלב ים. ופשיטא דאניה בלב ים היא אלא לאשמועינן דספינה הרי היא כים מה ים טהור אף ספינה טהורה ואפי׳ היא של חרס ואפילו טעונה ביבשה ומורידים לים: שזורעים בה חמשה זרעונים. ויש בה עוד לספרים ביניהן הפרש הראוי ולא הוי ערבוב: ארבעה בארבע רוחות הערוגה. ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן ובאמצע אינו זורע אלא גרעין אחד כדי שיהיה הגרעין שבאמצע רחוק ג׳ טפחים מן הזרוע שבכל רוח דשיעור יניקה כל זרע טפח ומחצה ואע״פ שאצל הקרנות הזרעים קרובים זה לזה ואין בונים הרחקה ג׳ טפחים ויונקין זה מזה אין כאן בית מיחוש דהכלאים כנגד קפיד קרא דלא להוי ערבוב ולינקה לא חיישינן כדתנן היה גדר בנתיים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע״ג דינקי מהתאי וכאן יש היכר גדול שרוח זו זרועה לצפון ודרום ורוח זו זרועה מזרח ומערב אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הרוחות אין היכר ואי מקרבי הוי ערבוב הילכך צריך הרחק כדי יניקה: שנאמר כי בארץ תוציא צמחה. תוציא חד צמחה חד זרועיה תרי תצמיח חד הרי חמשה ששה טפחים ליכא למילף מקרא אלא קים להו לרבנן (א) דה׳ זרעונים בששה טפחים לא ינקי הרוחות מן האמצעי ולא האמצעי מן הרוחות דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה הילכך כי רמיז לקרא התם׳ ובתוכי

(י) בכלה מלשון דפלימין כעין קורות ועמודים. ול׳ כפי׳ הטעותין פלימין ומסדרין אותם עמודים וקורות. ואת כדעת הערוך שמפרש בשם הלמי והמצאה פלימין בלבנה דרבנן (יבמות ב״ו) שלא ללמוד תכנומו של פלים. והר״מ כ׳ פלים אלו לבנים כשם אלו בין הלאי׳ לבינה וימלאו אותו הלל בשברים ואבנים דקים: (יא) ר״י. ור״מ פ״ל דה״ק קרא דאפילו מידי דלא חשיב לאינשי כמו לחשוף מים מגבא לא לשתכח ליה. גמ׳: (יב) משם ראיה. ק״ק דהול״ל משם זכר. ועי׳ מ״ז פ״ב דסוכה:

פרק ט (א) ואור״ת דמ״מ איצטריך קרא דאי לאו קרא ה״א אע״ג דלא ינקי איכא ערבוב ואסור קמ״ל קרא דבכה״ג ליכא ערבוב. ובקרא לחודיה לא סגי דלא הוה ידעינן בכמה הוי קרא אבל השתא דקים להו לרבנן דהי בהי לא ינקי אית לן לאוקמיה קרא בשיתא

תצמיח זרעה לא נאמר אלא זרועיה: ג מניין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה שנאמר (שמו' יט) היו נכוני' לשלשת ימים. מניין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר (בראשית לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים מניין שקושרין לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח שנאמר (ישעי' א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: ד מניין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורי' אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר (תהלי' קט) ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו: ה המוצי' עצים כדי לבשל (ה) ביצה קלה. תבלין (ו) כדי לתבל ביצ' קלה ומצטרפין זה עם זה (קליפי אגוזים) קליפי רמונים אסטים ופואה כדי לצבוע בהן בגד קטן בסבכה. מי רגלים נתר ובורית קמוליא ואשלג כדי לכבס בהן בגד קטן בסבכה רבי יהודה אומר כדי להעביר על הכתם: ו פלפלת כל שהוא. ועטרן כל שהוא. מיני בשמי' (ח) ומיני מתכו' כל שהן. מאבני המזבח ומעפר המזבח מקק ספרים ומקק מטפחותיהם כל שהוא שמצניעי' אותן לגונזן ר' יהוד' אומ' אף המוציא ממשמשי ע"ז כל שהוא שנאמר (דברים יג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: ז המוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת. זרעוני גינה

פחות

בהיפא: (ג) ומ"ש דא"כ עפי ה"ל למנקט קרא דוקדשתם היום ומחר. ואור"י דהיפא ליה לאתויי היו נכונים לשלשת ימים משום דמוכח דמשום פליטת זרע הקפיד דכתיב בים אל תגשו אל אשה. תוס': (ג) ומ"ש והא כתיב ביום השלישי בהיותם כואבים אלמא עפי מסוכן בג' מבשני וי"ל דע"פ שמסוכן יום שני גדולה שלישי אפ"ה ביום השלישי שלופים ביותר ולא היו יכולים לברוח ולהלחם אבל ביום ב' עדיין לא תשש כחם. הר"ן: (ד) ואינו חייב אלא משום מרדות לפי שהסיכה אינה אלא לתענוג ומדבריהם. הר"מ: (ה) כדי לבשל. לשון דתנן במ"ש פ"א קנה שהוא עד כו' כדי לבשל כו' אלמא דלא איתא לאשמעינן בעלים דלא היתה דחזו לעשות בהן שן של מפתח תבלן שהוא למייב קמ"ל. הר"ה: (ו) תבלין. כמו הפלפל והזנגביל והגלנגאן וקדה ודומיהן וכולן מלטרפין זע"ז לפי שפעולתן א' הר"מ. וכל אלו הם מיני מרקחות ודברי' בריאן טוב ולאפוקי שאר דברים שמתבלין בהם התבשיל כמו השום והבצל. ומאיהני דבפ"ב דערלה מפ"ו תפי תבלין כל דבר שמתבלין בו ואפילו שום כו' וכל שעורי שבת הולכין אחר דרכן של בני אדם לעשות בדברים ההם. הה"נ כיון שהשום ודומיו בכלל תבלין לענין. כ"ע ה"ג שיהיו בכלל תבלין לענין הולאת שבת. תוי"ט. וע"ע: (ז) כלו' שמייבשין אותו ומחשין הדק הדק עד שנעשה כעפר: (ח) מיני בשמים. ורלוין להריח כמו לבשל דאלפ"ה הא תנא לה לעיל כדי לבשל ביצה קלה כו' ולע"ג דהתם קא חשיב הר"מ דברים הראוין גם להריח ל"ל דהכהו עבידי ספי לתיבול מלהריח והלכך לא אזלינן בתר שיעורא זוטא ובדלהיי בגמ' דע"כ כל מלאכה דהכיתה ולא הכיתה אזיל רבנן בתר דהכיתה לקולא הכים והכים אזיל רבנן בתר דהכיתה לחומרא

בערוג'בת חמש ספסי קאמר ותמסכת כלאים פירשתי הלכי ערוגה ופאסותיה ודקדוקיה יכאן קלרתי: ג שהיא טמאה דיום השלישי אכתי לא מסרחא שכבת זרע וראויה לקלוט ולהיות ולד שלר מתה וקרין בה שכבת זרע הראוי להזריע: לשלשת ימים. דהקפיד הכתוב על טמאי קרי במתן תורה לכך הפרישן שלשה ימים ולא סגי אם יפלוט אחר כך ביום רביעי לפרישה דתמרים ואינו ראוי להזריע. ופסק ההלכה שהפולטת ביום השלישי טהורה ומתניתין משנה אחרונה היא ותני מנין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טהורה שנאמר היו נכוני' לשלשת ימים ושלשת ימים דאמר קרא הייני ליום השלישי דביום שלישי לפרישה נתנה תורה (ג). אי נמי לאו משנה אחרונה היא אלא [רבנן דר'] אלעזר בן עזריה היא דסבירא [להו] הפולטת ביום השלישי טמאה ולית הלכתא [כותייהו]: מנין שמרחיצין וכו'. אפילו בחמין שהוחמו בשב' דאף ביום הג' מסוכן הוא וכ"ש לאשון ושני (ג') המים חמין מסוכנין לגוף התינוק ומבריאין אותו: לשון של זהורית. כמין לשון של למר אדום היו קושרין אליו ברחם השעיר המשתלח לעזאזל ואליו בלוק וכשהיה דומה השעיר לטמה היה הלשון ההוא מלבין ויודעין שנתכפרו עונותיהם: ד מנין לסיכה שהיא כשתיה. לאו כשתיה ממש למיתני עלה כרת אלא שהיא אסורה (ד)

ה ביצה קלה. בילת תרנגולי' שהיא קלה לבשל יותר מכל שאר ביצים ולא כדי לבשל כולה אלא כגרוגרת ממנה טרופה ונתונה באלפס: ומצטרפין. כל מיני תבלין זה עם זה: אסטים. כ"ל בלשון ערבי ולבעו דומה לתכלת: ופואה. שורש עשב שצובעין בהם אדום ובערבי אלפוה: בסבכה. בראש הסבכה שבשויה כקליעה נותנים תעב בגד: נתר. עין אדמה הוא ומזהיר וקורים לו אלום בלע"ז: בורית עין למה שמנקה ומטהר: קמוניא. עשב שמנקים בעפרו את הידים להעביר את הזוהמא (ז) ובלשון ה"מ קרוי' אלוף דוץ ובערבי קרץ לו אלקלי: ואשלג. לא אתפרש לי מה הוא: על הכתם שנמלא בבגד ואין ידוע אם דם חיה הוא אם לאו מעבירין עליו שבעה דברים לבדוק אותו בהם. ומכללם פרגע שמניח סלגו ואין הלכה כר"י: ו פלפלת כל שהוא. דחזיא לריח הפה ואין זה פלפל המלוי בינינו: עטרן כל שהוא. שמרפאים בו מי שיש לו כאב אלי הראש: מיני בשמים כל שהן. לריח פתח: מיני מתכות כל שהן. הראוי לעשות מהן דרבן קטן: מקק. רקב הטש מספרים או ממטפחת שלהן לשון המק בשרו (זכריה יד): שמצניעים אותו לגונזן. שכל דבר קדש טעון גניזה: מאומה. אלמא אסמכיה קרא לאסוריה ותקון גדול הוא עושה כשמוליא ע"ז מביתו ואין הלכה כר"י: ז הרוכלין. מוכרי בשמים לקשוטי נשים ויש להם קופות קטנות לצרורות הבשמים: אינו חייב אלא חטאת אחת. דבלן חדא הולאה היא:

פחות

פחות מכגרוגרות (י). ר׳ יהודה בן בתירא אומר חמשה (יא). זרע קשואין שנים זרע דילועין שנים זרע פול המצרי שנים. חגב חי א (טהור) כל שהוא מת כגרוגרת ציפורת כרמים בין חיה בין מתה כל שהוא שמצניעין אותה לרפואה ר׳ יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו:

פרק י

המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת חייב בכל שהוא (ב) וכל אדם אין חייב עליו אלא כשיעורו חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו: **ב** המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר פטור מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת קופה שהיא מליאה פירות ונתנה על איסקופה החיצונה אעפ״י שרוב הפירות מבחוץ פטור עד שיוציא את כל הקופה: **ג** המוציא בין בימינו בין בשמאלו בתוך חיקו או על כתיפו חייב שכן משא בני קהת כלאחר (ו) ידו ברגלו בפיו ובמרפקו באזנו ובשערו ובפונדתו ופיה למטה בין פונדתו לחלוקו ובשפת חלוקו במנעלו בסנדלו (ט) פטור שלא הוציא כדרך המוציאין: **ד** המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור לאחריו ובא לו לפניו (י) חייב באמת אמרו האשה החוגרת בסינר בין מלפניה ובין מלאחריה חייבת שכן

א ס״א ל״צ

פחות מכגרוגרות. אף ע״ג דכל האוכלין שעורן בכגרוגרות הכי כיון דלזריעה קיימי (י) אפי׳ בפחות מכגרוגרת נמי מחייב ואין הלכה כר״י בן בתירא שאומר חמשה: זרע קשואין. הטוב מאלו זרעוני גינה וכן זרע דלועין וזרע פול המצרי והוא שקורין לו פאסאליי בלע״ז: חגב חי כל שהוא. שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו: מת כגרוגרת. כדין שאר אוכלין (יב): ציפורת כרמים. עוף שמצוי בין הדקלים והכרמים: בין חיה בין מתה כל שהוא. שעושים ממנו רפואה לפקח העינים: חגב חי טמא כל שהוא. ות״ק סבר טמא אין מצניעין אותו לתינוק דלמא מיית ואכיל ליה (יג) ואין הלכה כר״י: פרק י המצניע. קודם השבת: לזרע ולדוגמא. להראות לאדם לו שמתכים ויקנו ממנו: ולרפואה. ושכח בשבת למה הצניע והוציאו חייב עליו בכל שהוא על דעת הראשונה שהוציאו והא אחשביה (א): אלא כשיעורו. כל אחד שיעור המפורש בו: חזר והכניסו. זה שהצניע פחות מכשיעור והוציאו והכניסו (ג): אינו חייב. בהכנסה זו אא״כ יש בו שיעור שלם דכיון שנמלך עליו שלא לזרעו בטלי׳ מחשבתו והרי הוא ככל אדם: **ב** על האסקופה. שהיא כרמלית כגון שגבוה ג׳ ועד תשעה ורחבה ד׳: שלא עשה מלאכתו בבת אחת. לא עשה עקירה מרשות היחיד והנחה ברה״ר שהם מקום חיוב דבהכי הויא מלאכה גמורה אלא עקר ממקום חיוב והניח בכרמלית והוא פטור בהוצאה הנכה והדר עקר לה מכרמלית שאינה מקום חיוב והניח ברה״ר ונמצא שלא עשה עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב בפעם אחת: אסקופה החיצונה. אסקופה שלפני פתח הבית לצד רה״ר (ד): עד שיוציא. כלומר אא״כ הוציא ברה״ר כל הקופה ולא שנו אלא בקופה מלא קשואין ודילועין שהן ארוכין ועדיין יש מהן לפנים אבל מלאה חרדל שהרי יש הרבה ממנו מבחוץ נעשה כמי שהוציא את כל הקופה וחייב (ה): **ג** שכן משא בני קהת. בכתף ישאו בין ימין ושמאל וחוק אורחא לארעא: מרפקו. הפרק האמצעי שבזרוע ובערבי קן שמו מרפ״ק (ז): באפונדתו. אזור חלול: פיה למטה. אין דרך הולכה בכך אבל פיה למעלה דרך הולכה בכך. פירוש אחר אפונדתו בגד שלובשים סמוך לבשרו לקבל הזיעה ורגילין לעשות בו כעין כיסין וכשמהפכים אותו מלמטה למעלה הוא פי הכיס למטה: שפת חלוקו. השפה התחתוני׳ של חלוק (ח): **ד** לפניו ובא לו לאחריו פטור. דנתכוון לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה פחותה: לאחריו ובא לו לפניו חייב. דנתכוון לשמירה פחותה ועלתה בידו שמירה מעולה: סינר. כעין מכנסיים קטנים שחוגרות אותן לצניעות ואם תלתי׳ בהן את הדבר

לסומכה. תוי״ט: (ט) דמשמע דהלוין נ״ב לסכילה אלא כיון דלזריעה קיימא הוה שכיחא ושכיחא דאזלינן בתר דשכיחא לסומכה: (י) פחות מכגרוגרת. פי׳ הר״מ לאמר קרוב לגרוגרת ועמו הכלה דאתלא פי׳ השיעור פ״ה דבפחות מעט קאמר: (יא) חמשה. פי׳ הר״מ אפי׳ לא הוליא אלא ה׳ בלבד: (יב) שהרי אוכל לאכול כשמת ומש״ה בעמא לקמן מפי׳ הר״ב דאין מצניעין לתינוק דלמא מיית ואכיל ליה מ״מ דבטהור לא איכפת לן אי אכיל ליה: (יג) אע״ג דאין מצווין על קטן האוכל איסור להפרישו פרש״י דמ״מ בידים לא יהבינן ליה כדתנים ב״י. תוי״ט:

פרק י (א) וב״ש המוליא בשבת לזרע וכו׳. גמ׳: (ב) בכל שהוא. משמע לפי׳ גרעין א׳. ולא הימא דכ״ש דתנן היינו פחות מכגרוגרות שבל כזית כבעי גמ׳. והיעשה לפי׳ הר״מ דלעיל (פ״ט אות י״א): (ג) בגמ׳ פריך פשיטא ומשני כגון שזרקו לאוצר ולא נימלו בפירוש. וקמ״ל דלפ״ש שניכר במקומו שלא נתערב יפה וה״ה דבמילתיה קיימא קמ״ל קמ״ל וכי הה״מ דוהכניסו ר״ל והוליאו: (ד) ופשוטה מגי׳ דהוי כה״ר גמורה: (ה) ושם דלעיל קופת הרוכלין אינו חייב אלא א׳. לא שאם לא הוליא כולה שלא יתחייב על אותן מינין שהוליא כולן מבחוץ. אלא שאם לא היה ידיעה בנתיים אינו חייב על כולן אלא א׳ ול״ה דמיכין מתחלקין. תוי״ט: (ו) כלאחר. לבי׳ א״ל דברגלו הוי פי׳ כלאחר ידו ול״צ לאחר ידו נימא מפי דהכי איתא בגמ׳: (ז) היינו שנושא כמשא עלמו בזרוע ולא ע״י כלי שתולין בזרוע במרפק כי זהו דרך המוליאין ולא גרע מתלמה בסינר דלקמן. תוי״ט: (ח) לא אתי לאפוקי השפה העליוני אלא אורחא דמלתא נקטו שכן דרך החלוק לעשות פיו התחתון בענין שיכול לקבל בו: (ט) במנעלו בסנדלו. מפורשים בר״פ י״ב דיבמות: (י) לפניו. ול״מ לאחריו ובא לו לאחריו דאתעבידא מחשבתו דחייב אלא אפילו לאחריו ובא לו לפניו דסד״א הואיל ולא אתעבידא מחשבתו לא לחייב

שכן ראוי להיות חוזר רבי יהודה אומר אף מקבלי פתקין: ה המוציא ככר לרשות הרבים חייב הוציאוהו שנים פטורין לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים חייבים ורבי שמעון פוטר. המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפילה לו את המת במטה חייב וכן כזית מן המת. וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ חייב. ורבי שמעון פוטר: ו הנוטל צפורניו זו בזו או בשיניו וכן שערו וכן זקנו וכן הגודלת וכן הכוחלת. וכן הפוקסת. רבי אליעזר מחייב. וחכמים אוסרין משום שבות. התולש מעציץ נקוב חייב. ושאינו נקוב פטור. ורבי שמעון פוטר בזה ובזה:

פרק יא

הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים מרשות הרבים לרשות היחיד חייב מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע

ר"ע

ר"ע מברטנורה

דבר להוציא ובא לו לצד אחר חייבת: שכן ראוי להיות חוזר. דדרכו להיות חוזר. (יא) והופכו שניעותיה ומתחלה יד[illegible] שסופו להתהפך: ר"י אומר אף מקבלי פתקין. של מלך הכלים הטפוחים אגרות. מתנים אותם בעלים חלולים כדמות קנים ותולין בצוארם ודרך אותו קנה להיות חוזר והופכו מלפניו ולאחריו הכי לצוארו [ויודע] היה שסופו להתהפך ואין הלכה כר"י: ה הוציאוהו שנים פטורים. כדילפינן (ויקרא ד) בעשותה אחת מכל מצות ה' העושה את כולה ולא העושה מקצתה: ור"ש פוטר. דסבר אפי' כשאין יחיד יכול לעשות אם עשאוהו שנים פטורים ואין הלכה כר"ש: את החי במטה. על המטה לא מחייב בהוצאתו אם היא כפות לפי שהוא נושא את עצמו (יג) וה"מ אדם אבל בהמה חיה ועוף נ[illegible] דכמאן דכפותי דמו: וכן כזית מן המת. חייב אפ[illegible] הוצאה שצריכה היא להוציא עצמו מן הטומאה וכן כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ דהכי הוי שעוקן לטומאה (יג): ור"ש פוטר אפי' במת שלם דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דכל שאינו אלא לסלקו מעליו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה (יד) ולאו מלאכ' מחשבת היא ואין הלכה כר"ש: ו וכן שערו. התולש שער לאחר ביחד וכן הגודלת. שער ראשה וקולעת אותו מלבוש עבות גדילי': הכוחלת. נותנת כחול בעיניה: הפוקסת. מחלקת שער שבאמצע הראש מכאן ומכאן אצל הצדעים: ר"א מחייב חטאת. הכוחלת משום כותבת (טו) גודלת ופוקסת משום בונה (טז): וחכמים אוסרים משום שבות. דסברי אין דרך כתיבה בכך ואין דרך בנין בכך והלכה כחכמים ודוקא הנוטל צפרניו ושערו בידיו הוא דפטרי רבנן מחטאת ומסקיל אבל הנוטל שערו או צפרניו בכלי מודים חכמים דחייב חטאת (יז) ואכי נטל שתי שערות חייב והנוטל שער לבן מבין השחורות אפי' בחדא חייב (יח) וצפורן שפרשה רובה או שער שנתלש רובו ומצער אותו מותר ליטלו בי[ד] [illegible] לכתחלה: התולש מעציץ נקוב חייב. דהוי כמחובר דיונק מן הקרקע על ידי הנקב שמרים לשלוחי הקרקע ואפי' הנקב בצדו ושיעור הנקב כדי שרש קטן: ור"ש פוטר בזה ובזה. דלא חשיב ליה כמחובר [illegible] למיתנו סקילה ואין הלכה כרבי שמעון:

פרק יא הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים. רשות היחיד הוא מקום שמוקף ד' מחיצות גבוהו עשרה טפחים וביניהן ד' טפחים על ד' טפחים או יותר על כן אפי' יש בו כמה מיל אם הוקף לדירה (א) כגון מדינה שמוקפת חומה ודלתותיהן נעולות בלילה ומבואות שיש להן ג' כתלין ולחי [illegible] ברוחב רביעית וכן תל גבוה עשרה ורחב ד' או חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ד' ואפי' כלים כגון תיבה ומגדל של עץ וכיוצא בהם אם יש בהם ד' על ד' בגובה עשרה כל אלו רשות היחיד הן ואויר רשות היחיד כרשות היחיד עד לרקיע ועובי הכתלים של רשות היחיד נדון כרשות היחיד ור"ה הוא כגון השווקים הרחובות והדרכים המפולשים להם והוא שיהא רוחב הדרך ט"ז אמה (ב) ולא יהיה עליו תקרה (ג) ואיכא למאן דאמר שצריך נמי שיהיו בוקעים בהם ששים רבוא בכל יום כדגלי מדבר ואויר ר"ה אינו כר"ה אלא עד עשרה טפחים ולמעלה מעשרה מקום פטור הוא ומקום שאין בו ד' על ד' וגבוה מג' ולמעלה הוא מקום פטור (ד)

טפחי

עיקר תוי"ט

לחייב קרא. גמרא: (יא) ומ"ק דר"י לא חשיב ליה חזר. סוף. ול"ל דבשמת חיה חזר כולי האי כמו שיכל ובהא פליגי אי חשיב חזרה אי לא אבל אין לחכם דפליגי בתלייה. תוי"ט: (יב) תימה לר"י למה פטור והלא אפילו בשאר קל יותר יחייב כו'. ואור"י דממשכן גמרינן בלא היו משאים דבר אחד כו'. תוי"ט: (יג) אבל בשמעתי פ"ב אין הלכה כר"י עמש"ש אבל הכא יש צורך בכולם דנבלה ושרץ מלמן לכלבו ולשורכו. ומת מלינו לקוברו. ריטב"א שיעוריהו כטומאתן לטומאה. תוי"ט: (יד) כלומר א"ל למה בר"ה ובמשכן היו צריכים לחפצים שהוליכו: (טו) ופירש"י שמוליכה מכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות ופריך וכי דרך כתיבה בכך אך צבעו' תפיק כותבת משום. דלוצעת: (טז) ובגמ' וכי דרך בנין בכך. אין כדרכים רמב"ם ויתן ה' את הצלע מלמד שקלעה הקב"ה כו' שכן קורין לקלעות' בניה. ונוטל לפרכיו ושערו כו' משום גוזז: (יז) גמ'. וכתבו התו' כר"י דמלאכה שא"צ חייב: (יח) הר"מ. אלא פי' טעם בדבר ובגמרא תמצא להיפך דלעצמו יכול לאמן ידיו. נלמקנו בלא כלי יותר מלחבירו. ועתוי"ט:

פרק יא (א) משום דהלכ"ה אם יותר תבית סאתים לע"ג דהוקף לשום מכ"כ חייב ת"מ אמרו חכמים לטלטל בתוך ד"א ולהיכך הוכך להכנות בית בו כמה מילין שיהיה מוקף לדירה. ב"י: (ב) לרבותא כנגד דרך שיהיה רוחב ט"ז אמה וכ"ה כל הני דנקט: (ג) אלא יש עליו תקרה הרי הוא ככרמלית כדאיתא בגמ': (ד) משום דכל פחות מג' כלבוד דמי ושי כה"ל ועקירה והנחה במקום ד' איירי בעמוד ט' ורחב

ונוסחאות אחרות

אפי' קולים ובקעין ונגלין בר"ה גבוהים משלשה
ולמעלה ואין בהם ד' על ד' הרי הן מקום פטור
וכן מקום המוקף מחילות ואין בו ד' על ד' או חריץ
שאין בו ד' על ד' ועמקו משלשה ועד התהום
הרי זה מקום פטור
ומקום שהוקף ד' מחילות
גובהן מג' ועד עשרה ויש
בו ד' על ד' או יותר או
תל שיש בו ארבעה על
ארבעה או יותר גבוה
משלשה ועד עשרה או
חריץ שיש בו ד' על ד'
עמוק מג' ועד עשרה
ומבוי סתום משלשה
רוחותיו שאין לו לחי או
קורה ברוח רביעית והים
והבקעה כל אלו כרמלית
הן ופי' כרמלית כארמלית
כלומר כמו אלמנה שאינ'
בתולה ולא נשואה לבעל
כך רשות זו אינה לא
רשות היחיד ולא ר"ה
ואויר כרמלית ככרמלית

ר"ע מחייב וחכמים פוטרין: **ב** כיצד. שתי
גזוזטראות זו כנגד זו ברה"ר המושיט והזורק מזו
לזו פטור. היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב
והזורק פטור שכך היתה עבודת הלוים (ו) שתי
עגלות זו אחר זו ברשו' הרבי' מושיטין הקרשי'
מזו לזו אבל לא זורקין. חוליי' הבור וסלע שהן
גבוהים עשרה ורחבן ארבעה הנוטל מהן והנותן
על גבן חייב פחות מכן פטור: **ג** הזורק ארבע
אמות בכותל (ז) למעלה מעשרה טפחים כזורק
באויר למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ. הזורק
בארץ ארבע אמות (ח) חייב זרק לתוך ארבע
אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות פטור חוץ
לארבע אמו' ונתגלגל לתוך ארבע אמו' חייב:
ד הזורק בים ארבע אמות פטור אם היה רקק
מים ורשות הרבים מהלכת בו הזורק לתוכו ארבע אמות חייב וכמה
הוא רקק מים פחות מי' טפחים. רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו
הזורק

ורבים מכתפין עליו דהוי כרה"ר. תוי"ט: (ה) וה"ר
גזוזטראות דומיא דעגלות והן היו גבוהות עשרה ספרי
כה"י הן. ועתוי"ט: (ו) עבודת הלוים. והוצאה מלאכה גרועה
היא ולפיכך הולכין למלוא הושטה דתולדה היא שהיתה
במשכן. תוי"ט: (ז) בכותל. פי' בפני הכותל. רש"י: (ח) ד"א.
מסקינן בר"ה דכל ד"א ברה"ר
גמרא גמירי לה: (ט) שהמים
שאינם עמוקים: (י) דלע"ג
דעד י' כרמלית ולמעל' מקום
פטור כדכתב הר"ב במ"א הא
קי"ל כמ"ד בסוגיא דמסכתי'
דלקמן דמיא ארעא סמיכתא
היא ומשפת מיא מסיימנן
לה: (יא) אוקימתא דאביי
ולא"ע ורמב"ם כתב הר"ב
דהרי' שיש בו ד' על ד' פחות
מי' שהוא כרמלית. והכא שיש
בו מים עם רפש וטיט אינה
רה"ר ולאע"ג דהכא תנן ורה"ר
מהלכת בו הא לעיל סתמא
קאמר. ואפשר לומר דרקק
מים אין הפתח ים במדרונו
אבל לך שיפוע וגוה להלך
בתוכו

עד עשרה ומעשרה ולמעלה בכרמלית הוי מקום פטור והמוציא מרה"י לר"ה או המכניס מר"ה לרשות היחיד חייב חטאת. מר"ה לכרמלית או מרה"י לכרמלית ומכרמלי' לשתיהן פטור אבל אסור. מרה"י או מר"ה למקום פטור או ממקו' פטור לשתיהן מותר לכתחלה וא"צ לומר מכרמלית למקום פטור או ממקו' פטור לכרמלית שהוא מותר והמעביר מתחלת ד"א לסוף ד"א בר"ה חייב חטאת. בכרמלי' פטור אבל אסור. ברה"י ובמקום פטור מותר לכתחלי' לטלטל ולהעביר בכל הרשות כולו ואפי' הוא כמה מילין: ר"ע מחייב. דס"ל מכי עבר החפץ באויר ר"ה בתוך עשרה הרי הוא כאלו נח ורבנן סברי קלוטה בתוך עשרה באויר ר"ה לאו כמי שהונחה דמיא אבל למעלה מעשרה שהוא מקום פטור כולי עלמא לא פליגי דפטור והלכה כחכמים: **ב** ביצד. רבנן קאמרי לה: שתי גזוזטראות. והן גזרים יוצאים מכותל העליה ולחוץ על ר"ה והגזוזטראות עצמן הן רה"י וכשהן זו כנגד זו בשני צדי ר"ה המושיט והזורק מזו לזו פטור שלא מצינו זריקה והושט' במלאכת המשכן מרה"י לרשות היחיד ורחב ר"ה מפסיק ביניהן: היו שתיהן בדיוטא אחת. כלומר בעליה אחת באורך רשות הרבים ויש הפסק רשות הרבים ביניהן הזורק פטור דאויל ולמעלה מעשרה הוא ולא מצינו זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך ר"ה במשכן והמושיט חייב ואע"פ שמושיט למעל' מעשר' שמצינו הושטה כיוצא בה במשכן מרשות היחיד לרשות היחיד ודרך ר"ה מפסיק ביניהן שכן היתה עבודת הלוים מושיטים מזה לזה למעלה מעשרה (ה) ודרך ר"ה באמצע כיצד [שתי] עגלו' זו אחר זו בר"ה ופורקי המשכן היו מושיטין לאותם שעל העגלות שאצלן בין כמוסת וקרושות והן מושיטין לאלו שלפניהם וכל א' מהעגלות רשות היחיד הן אבל לא זורקים שאין הקרשים נזרקין מפני כובדן: חוליות הבור. עפר שמוציאין מחפירת הבור מגילין ליתן סביבות פי הבור כמין חומה להקיף ולהגביה לבור וחולייתו מצטרפין לעשרה ותנא בור לעמקו ותנא סלע לגבהו: הנוטל מהן. ומניח בר"ה או הנוטל מר"ה ונותן על גבן חייב: **ג** הזורק ד' אמות בכותל. מתחלת ד' לסוף ד' ונח בכותל הסמוך לר"ה למעלה מעשרה טפחים כגון שהיתה דבלה שמנה ונדבקה בכותל למעלה מעשרה באויר דה"ל כאויר דכל למעלה מעשרה ברשות הרבים מקום פטור הוא: למטה מעשרה כזורק בארץ. מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים וחייב אע"פ שאין ממקום עקירת החפץ לכותל אלא ד"א מכוונות לא אמרי' דעובי הדבלה ממעט בד"א ואין כאן מתחלת ד' לסוף ד' דכיון שאינו מבטל את הדבילה בכותל אין עביה ממעט כלום: ונתגלגל חוץ לד"א פטור. שהרי לא נתכוין לזריקה של חיוב: ונתגלגל לתוך ד"א חייב. והוא דנח מעיקרו חוץ לד"א קודם שנתגלגל לפנים: **ד** הזורק בים. מתחלת ד' לסוף ד' פטור דכרמלית הוא: רקק מים. שאינם גבוהים מן הארץ (ט) ויש בהם רפש וטיט נקראים רקק: ור"ה מהלכת בו. שרבים מהלכי' בו: וכמה הוא רקק. כמה הוא עמקו דניתא אכתי ר"ה הוא ולא נעשה כרמלית (י): רקק מים ור"ה מהלכת בו. הא דכפליה תנא למתניתין לאשמועי' דאפי' רקק רחב ארבעה הואיל והוא פחות מעשרה לגון כרה"ר (יא) וכפל נמי ורשות הרבים מהלכת בו לאשמועינן דאע"ג דאין מהלכים בו רבים אלא ע"י הדחק הלוך על ידי הדחק שמיה הלוך:

הזורק בתוכו ארבע אמות חייב: **ה** הזורק מן הים ליבשה ומן היבשה לים ומן הים לספינה ומן הספינה לים ומן הספינה לחבירתה פטור ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו אם אינן קשורות אע"פ שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו: **ו** הזורק ונזכר לאחר שיצאת מידו קלטה אחר (יג) קלטה כלב (יד) או שנשרפה פטור זרק לעשות חבורה בין באדם בין בבהמה ונזכר עד שלא נעשה חבורה פטור. זה הכלל כל חייבי חטאת אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה. תחלתן שגגה וסופן זדון תחלתן זדון וסופן שגגה פטורין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה:

פרק יב הבונה

(א) כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהוא (ב) והמסתת והמכה בפטיש ובמעצד הקודח כל שהוא חייב זה הכלל (ה) כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת (ז) חייב. רבי שמעון בן גמליאל אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חייב מפני שהוא כמתקן מלאכה: **ב** החורש (ט) כל שהוא (י) המנכש והמקרסם והמזרד כל שהוא חייב. המלקט עצים אם לתקן כל שהן. אם להסיק כדי לבשל ביצה קלה. המלקט עשבים אם לתקן כל שהוא

ה מן הים ליבשה. מכרמלית לר"ה: מן הים לספינה. מכרמלית לרה"י: מטלטלין מזו לזו אם הן של שני בני אדם מטלטלים ע"י ערוב (יב) דהוו להו כשתי חצירות: מוקפות. סמוכות זו לז[ו] כמו אין מקיפין בנועי[..] אין מטלטלין מזו לזו דכי מפרשי מהדד[י] כרמלית מפסקת ביני[..] ובטל הערוב: ו הזורק בשבת בשוגג ונזכר שהוי[א] שבת לאחר שיצאת האב[ן] מתחת ידו קודם שתנוח אפילו לא קלטה אחר אלא שנחה כדרכה פטור דהכי תנן לקמן עד שתהא תחלת[ן] וסופן בשגגה והאי תחלת[ו] בשגגה וסופו מזיד הוא. ומכר שהוא שבת קודם שתנוח ומתניתין הכי מפרשא הזורק ונזכר לאחר שיצאה מתחת ידו אי נמי לא נזכר אלא שקלטה אחר וכו' פטור דהוה ליה שבין שעקירה פטורים הא נחה חייב חטאת בד"א כשהזיד והכא אבל לא הזיד והכי פטור שכל חייבי (טו) וכו' זה הכלל. לאתויי כמ[..] מעביר חפץ ממקו[ם] למקום שאם עקר בשגג[ה] ונזכר שהוא שבת קוד[ם] [..]ינים פטור:

פרק יב **הבונה** שאמרו באבות מלאכות כמה יבנה ויהיה חייב. כל שהוא: המסתת. מרבע את האבן או מחליקה ומתקנה הכל לפי מנהג המקום והיא תולדה דמכה בפטיש (ג): והמכה בפטיש. היא גמר מלאכה של בוני אבן (ד) לאחר שסבב האבן מן ההר סביב והבדילה מכה עליה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת וכל הגומר מלאכה בשבת תולדה דמכה בפטיש היא: במעצד. קופץ קטן: והקודח. הנוקב: כל שהוא. אכלהו קאי אמסתת ומכה בפטיש ובמעצד והקודח: ומלאכתו מתקיימת. שאין צריך להוסיף עליה (ו): קורנס. מרטי"ל: סדן. אנקוזינ"א בלע"ז: מפני שהוא כמתקן מלאכה. אף על פי שאינו מכה על המלאכה אלא על הסדן מתקן הוא שכן מרדדי טסי המשכן היו עושים מכין על הטס שלש הכאות ועל הסדן הכאה אחת להסליק הקורנס שלא ינקש הטס שהוא דק (ח) ואין הלכה כר"ש בן גמליאל: **ב** המנכש. תולש עשבים רעים מתוך טובים. פ"א תוסר סביב עקרי הגפנים והיא מלאכה ועניין חרישה: מקרסם. קוצץ ענפים יבשים מן האילן לתקנו: מזרד. זרדים לחים סדפים של שנה זו ופעמים שהן מרובים ומתגדלים ומכחישים כח האילן וקוצצין אותן ממנו (יא): אם לתקן. את האילן (יב) או את הקרקע וקצצו מזהמסובב: ביצה קלה.

בתוכו אבל חוץ מן הפסס אין לו שיעור כל כך ולפיכך אין כה"ג מהלכת בו: (יב) דס"ד כיון שאין עתידות להיות קבועות שם לא תהני עירוב קמ"ל דמהני. טו': (יג) קלטה אחר. וכגון שנעקר ממקומו וקבלה. רש"י: (יד) קלטה כלב. בפיו דלא הוי הנחה דבעינן מקום ד'. רש"י. ומהני מכוין לה בשעת זריקתו מחשבתו משוי ליה מקום. גמ': (טו) שהכי קשה במשנ' דמדתנן ונזכר מי קלטה מי משמע הא לא קלטה אחר אלא נחה לפ"ש שנזכר חייב והא שני שיפא אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה ולפיכך שיעור המשנ' כדמפרש הר"ב לכל נוי דקלנו דבריהם וכללו ב' תירוצים יחד דרבא מתרץ דלו קלטה קתני ור"א מתרץ לה בבד"א שהזיד והכא ועי' תוי"ט שהאריך:

פרק יב (א) **הבונה**. כתבו התוס' צריך ליתן טעם אמאי סמי הבונה אחר זריקה והוצאה. ול"נ דלאחר שפירש דיני הוצאה דליכא סיומא דאבות מלאכות רצה לפרש מה דסמיך ליה והוא מכה בפטיש ולפי שהוא מעין מלאכות בנין שהכים ספי הלכך נקט הבונה קודם: (ב) כל שהוא. מקשינן בגמ' שכן בעה"ב שיש לו נקב בבירתו וסותמו דכוותה גבי משכן שכן קרש שנפל בו דרנא (תולעת) מטיף לתוכו אבר וסותמו: (ג) ובגמ' איתא המסתת המכ' בפטיש ופרש"י והכי קאמר המסתת שהוא חייב משום מכה בפטיש חייב עכ"ל: (ד) והקשו התוס' דבנין של אבנים לא הוי במשכן ולמה שביק מלאכה דכלים דהוה במשכן כו'. אלא י"ל כרש"י דהיינו מכה אחרון שמכה על הכלי בשעת גמר מלאכה עכ"ל. ונ"ל לתרץ דמשנתינו דברה בהוה עכשיו כילד מתחייב האדם העושה כך וכך. תוי"ט: (ה) זה הכלל. לאתויי דחק קפיזא בקבא גמ'. ופרש"י בגולם גדול הראוי לחוק בו קב חקק שלש לוגין ואף על פי שעתיד להוסיף יש שמקיימו כן: (ו) שיש מקיימין כיוצא בו ואין מוסיפין עליו. הר"ב: (ז) בשבת. להעושה מלאכה קאי כל העושה בשבת והיא מתקיימת. הר"ב: (ח) גמ' ול"ל שלע"פ שכן היו עושין לא חשיב ליה לת"ק שהא מלאכה בפ"ע שיתחייב עליה העושה. אבל אי"ל שיחלקו במציאות אם היו עושין כן: (ט) החורש. הקדים החורש לפי שהוא הפך הבונה שזה ממלא גומא או מוסיף דבר על דבר וזה סותר ומחסר ועוד דדמיין בשיעורן דבונה וחורש שניהם בכ"ש: (י) כ"ש. מפרש בגמ' דחזי לזרוע בתוכה כימא של דלעת. ופרש"י אע"ג דלענין הוצאה (פ"ט) תנן שנים ה"מ לענין הוצאה דכי מפיק הכי מפיק בהדדי שאין זורע אחת לבדה אבל לענין חרישה כל גומא וגומא באפי נפשה עביד לה. דכותה גבי משכן שכן ראוי לקלא אי של סמנין: (יא) וחייב משום אכע. הר"מ: (יב) משום זרע ולתקן הארץ משום חורש ואם מאספן

כברתלות

שהוא. אם לבהמה כמלא פי הגדי: ג הכותב ב' אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין משני שמות בין משני סממניות בכל לשון חייב אמר רבי יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכך היו כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו אמר [א]רבי מצינו שם קטן (יד) משם גדול שם משמעון ושמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל: ד הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם על שני כותלי זויות ועל שני לוחי פנקס והן נהגין זה עם זה חייב. הכותב על בשרו חייב המסרט על בשרו ר' אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע [ב]פוטר: ה כתב במשקין, במי פירות. באבק דרכים. באבק הסופרים. ובכל דבר שאינו מתקיים פטור. לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפיקו. כתב אות אחת סמוך לכתב וכתב על גבי כתב נתכוון לכתוב חית וכתב שני זיינין אחד בארץ (טז) ואחד בקורה. כתב על ב' כותלי הבית. על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור. כתב אות אחת נוטריקון רבי יהושע בן בתירא מחייב וחכמים פוטרין: ו הכותב שתי אותיות בשתי העלמות אחת שחרית ואחת בין

[א] במשנה שבש"ס בבלי וירושלמי הגירסא רבי יהודה וכן מוכח בגמרא [ב] ק"א וחכמים פוטרים

שהזגגין מגילת תרנגולת שהיא קלה להתנשל יותר משאר בגדים: ג בין בימינו בין בשמאלו. באדם שהוא שולט בשתי ידיו דאלו בשאר כל אדם כתיבת שמאל אינה כתיבה: בין משם אחד. שתיהן אלפין: משני שמות. אלף בית: משני סממניות. אחד בדיו ואחד בסקרא. ואית ספרים דגרסי משני סימניות כלומר משני סימנים כגון שכותבים א' לסימן אחד וב' לסימן שנים (יג): בכל לשון. וכתב של כל אומה ואומה: משום רושם. סימן שהיו עושין בקרשי המשכן מפני שמפרקין אותן וכשמקימוהו לא ישלימו סדר הקרשים ואתא רבי יוסי למימר דאפילו לא כתב אלא שרשם שני רשימות בעלמא לסימן חייב ואין הלכה כר"י: מצינו שם קטן. כלומר אף על פי שלא גמר מלאכתו שנתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצת הואיל ואותו מקצת הויא תיבה ומתקיימת במקום אחר חייב וכן הלכה: ד בסם. אורפימנ"ט בלע"ז: בסקרא. מין אבן שצובע אדום: בקומוס. מין עפר וצבעו שחור. פ"א שרף אילן גומ"א בלע"ז: בקנקנתום. אה"ג בערבי ובלע"ז ודרקולא"י: ובכל דבר שהוא רושם. לאתויי מים ששרו בהם עפצי גאלו"ש בלע"ז. שהוא רושם שרשמו מתקיים: על ב' כותלי זוית. אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקצוע: על שני לוחי פנקס. ספר שהסוחרי כותב בו חשבונותיו ואע"ג דלאו על לוח אחד הן אם נהגין ונקרין זה עם זה כגון שכתובין על שני ספתי הלוחין הסמוכין זה לזה חייב: הכותב על בשרו. בדיו: והמסרט על בשרו. בברזל עושה צורת אותיות בבשרו: ר' יהושע פוטר. ואפי' הוציא דם לפי שאין דרך כתיבה בכך (טו) והל' כר"י: ה במשקין. שמשחירין כמו מי תותים וכיוצא בהן: במי פירות. של כל שאר פירות: באבק דרכים. כגון שקרש באצבעו צורת אותיות על העפר והאבק שבדרכים: באבק סופרים. עפרורית של קסת הסופר: לאחר ידו. על גב ידו שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב: ובמרפקו. הפרק האמצעי שבזרוע: אות אחת סמוך לכתב. אבל אות כתובה זיווג לה אחת והשלימה לשתים. כתב על גבי כתב. שהעביר קולמוס על אותיות הכתובות כבר ושלשום: וכתב שני זיינין. שלא נראה הגג של חי"ת אלא שני הרגלי' נראה כאלו הם שני זייני"ן: על ב' כותלי הבית. שאינן במקצוע: על שני דפי פנקס. שעשויין עמודים עמודים וכתב אות אחת בעמוד זה ואות א' בעמוד זה ואינו יכול לקרבן אא"כ יחתוך מה שמפסיק ביניהן ותנא ברישא כתלי הבית המרוחקי' זה מזה והדר תנא דפי פנקס ולא זו אף זו קתני: אות אחת על שם נוטריקון. שעושה סימן נקודה עליה ומבינים מאותה האות תיבה שלימה כגון קו"ף קרבן מ"ם מעשר ת"ו תרומה (יז): ר' יהושע בן בתירא אומר חייב. כיון שהכל מבינים מאותה האות תיבה שלימה כאלו כתב אותיו' של כל התיבה: וחכמים פוטרין. שהרי לא כתב שתי אותיו' והלכה כחכמים: ו בשתי העלמות. לאחר שכתב אות אחת בשוגג נודע לו שעבר וחזר ונעלם ממנו ושגג וכתב אות שנייה בגלה: אחת בשחרית ואחת בין הערבים. כיון דהוי ליה שהות בנתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות (יח):

שלשמן להפסק נקרא שמעי. וה"ה בנקיפת שפנים. הר"מ: (יג) דאי פריסא בין מני שמש סי"א דוקא שכותבן ביחד לאזנן אבל כשכותב ב"ש לב' סימנין אין זותן שלה כלל ביחד שלא כל א' הוא סימן בפ"ע ליתא לא לחייב קמ"ל. ועתוי"ט: (יד) שם כו'. ופרש"י שמ"ם ע' פתומה חמש פתוחה לא נחית לכוונתו שלא נגמר מלאכה. והכא"ה שלו נסתין לארוג נגד מכ' אמה שמשמעה שארג ב' חוטין חייב אע"פ שכונתו להשלים אריגה הנגד וכזה הדין בכל המלאכות. הר"מ: (טו) ועיין בפירוש כפי"ד. ועוד דהכא לא מחייב ר"י כיון שמשמשו היתה למלאכה הכתיבה לא לסבול ולהוציא דם וכדתנן בפי"ד דכריסות: (טז) אחת בארץ. כ"ל כתב אות א' בארץ וא' בקורה. הר"מ: (יז) וה"ה בכל זמן ובכל מקום שהסכימו עליו לבני המקום ההוא שיהיה אות פלוני סימן לתיבה פלונית. ופי' נוטריקון כי המשני כי בלשון יון וכותי' קורין לסופר נוטרי"י ודרכם לכתוב בקצרה לכן קורין לסימנים נוטריקון כלו' דרך סופרים: (יח) וקשיא לי ממ"כ אי איירינן בזדון שבת ושגגת מלאכות הא מפרש"י בכפ"ז דלפי' ימים שבנתיים לא הוי ידיעה לחלק. ואי בזדון מלאכות ושגגות שבת הא לא אמרינן התם אלא ימים שבנתיים הויין ידיעה שה"א שלא שמע כו' ומשמע דוקא ו' ימים שבין שבת לשבת אבל שחרית לערבים לא. והפי' מסקי דמיירי שידע בנתיים ואחד שחרים וא' ערבים

ר"ע

בין הערבים, ר"ג מחייב וחכמים פוטרין:

פרק יג

א רבי אליעזר אומר האורג (א) שלשה חוטין בתחלה ואחת על האריג חייב וחכ"א בין בתחלה בין בסוף שיעורו שני חוטין: **ב** העושה שתי בתי נירין בנירין בקירוס בנפה בכברה ובסל חייב (ד). והתופר (ה) שתי תפירות והקורע על מנת לתפור שתי תפירות: **ג** הקורע בחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין. והמקלקל על מנת לתקן שיעורו במתקן: **ד** שיעור המלבן (ז) והמנפץ והצובע והטווה כמלא רחב הסיט כפול והאורג שני חוטין שיעורו במלא הסיט: **ה** רבי יהודה אומר הצד (ח) צפור למגדל וצבי לבית חייב וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי א (לבית) ולחצר ולביברין רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל מחוסר צידה פטור שאינו מחוסר צידה חייב: **ו** צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב נעלו שנים פטורין לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין ורבי שמעון פוטר: **ז** ישב האחד על הפתח ולא מלאהו ישב השני ומלאהו השני חייב. ישב הראשון על הפתח ומלאהו ובא השני וישב בצדו אע"פ (י) שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור הא למה זה דומה לנועל

א גמלא לגינה וכן הוא בכי"ק ובמב"ס

ר"ג מחייב. דסבר אין ידיעה לחצי שעור לחלוק שלא ילטרף עמו כחצי האחר (יט): וחכמי' פוטרין. דסברי הידיעה שבין שני חצאי שעור מחלקת ביניהם ולא נעשה כאלו היו שני חצאי שעור בהעלם אחת והלכ' כחכמי':

פרק יג רבי אליעזר אומר האורג ג' חוטין בתחלה. אם זו תחלת אריגתו של בגד אינו חייב עד שיארוג ג' חוטין ואם הוסיף הוא על האריג שעורו באחת דמצטרף עם האחר ואין הלכה כרבי אליעזר: **ב** שתי בתי נירין. שנתן שני חוטין של שתי בניר שקורין ליל"ש (3): בנירים. מפרש בג"מ שמרכיב שני פעמים [כב] חוט של שתי בניר ובפעם השלישית מרכיבו על חוט המורכב על הקנה: בקירוס. יריעה ארוגה (ג) משיב של דקל: **ג** הקורע על מתו וכו'. במת שאינו חייב לקרוע עליו הוא דהוי מקלקל ופטור אבל על מת שחייב לקרוע עליו מתקן הוא וחייב (ו): ובחמתו וכל המקלקלים פטורין. הא מתני' אדחיי' לה והלכה שהקורע בחמתו חייב שאף על פי שמקלקל הוא אצל הבגד מתקן הוא אצל יצרו ודעתו מתיישבת עליו בכך: **ד** המלבן. את הצמר והמנפצו והצובעו והטווה ונמנו. שהן כלן אבות מלאכות שעורן כדי שיטוה מאותו הצמר חוט ארוך כמלא רוחב הסיט כפול והסיט הוא כדי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיוכל אדם להרחיב וכשיעור הריוח הזה שני פעמים. הוא הסיט כפול וריוח שבין גודל לאצבע פעם אחד הוא ג"כ כמלא רחב הסיט כפול מפני שיש ט כפלים כאותו שיש בין אמה לאצבע: האורג שני חוטין. שעורן ברוחב הבגד כמלא הסיט שאע"פ שלא ארגן על פני כל רחב הבגד חייב: **ה** הצד צפור. עד שהכניסו למגדל של עץ ארמאריי"או בלע"ז חייב שזו היא צידתו אבל אם הכניסו לבית אינו נצוד בכך. וצבי נצוד משהכניסו לבית ונעל בפניו אבל אם הכניסו לגינה או לחצר אין זו צידה: ולביברין. קרפיפות המוקפים חומה שמכניסין שם חיות ונשמריי"שם: כל המחוסר צידה. שקשה לתפשו שם כגון שאינו מגיע לו בשחייה אחת שמוחה לתפשו והלכה כרשב"ג [דמפרש] למלתיהו דרבנן (ע): **ו** צבי שנכנס. מאליו לבית ונעל אחד בפניו זו היא צידתו: נעלו שנים פטורים. דהוו להו שנים שעשאוה: לא יכול אחד לנעול. שרחבה הוא לנועלו בשנים והרי לכל אחד מלאכה דבלאו איהו לא מתעבדא: ור"ש פוטר. ואין הלכה כר"ש: **ז** השני חייב. שהוא צד אותו: הא למה זה דומה. מאחר שנצוד ע"י כאחד

פרק יג (א) האורג. אע"ג דהאי בבי ומלאכותיו נשנית בתוך למלאכת הכותב. הקדים דיני אורג ודכוותיה משום דדמיין בשיעורא דכותב ב' אותיות חייב וכן אורג בשתים ואף ר"א ס"ל בבי אלא דמחלק בין אלימי לקטיני כדאי' בגמ' ואימא ב' בתי נירין לשתיו. אלינך דלית בהו פלוגתא ושיעורן נמי ב'. תוי"ט: (ב ג) סקא עיניך וכלא בנציאות דברי התוי"ט: (ד) ובסל. הנך לאו נירין ממש רק אורחא מאבסר ומרכיב חוט אחד בבתי למטה ולי' למעלה ומעמיד השתי בהן כתקונו. רב"י: (ה) והתופר. משום דבעינן למתני הקורע בחמתו מבה"ק התופר כו' הקורע כו' לף ע"ג דכבר שנא לא באבות מלאכות. גמ': (ו) ודקתני מהו שמוטל עליו לקברו אבל לא להתאבל ולקרוע שאינן מלותן האמורים בפי' אמור. וכתב הר"מ שהקורע על מתו שחייב להתאבל שחייב משום דדעתו מתיישבת בכך וחומו מתקרר כו' וקשה לומר כן דלדבריו כשהוא קורע על מת שמוכך המתו בכך. ודבר זה נראה דאסור שהרי חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. ועירשו בשמחה ובלב טוב ולכבוש כעסו. ועוד דא"כ גם על מי שאינו חייב כו' מסכך נמי חמתו בקריעתו ועוד למה לא יתחייב במתו מטעם בעובה המלוה ומתקן חיוב המוטל עליו ואף ע"פ במדרבנן הוא כמ"ש הה"מ כו' ומיהו בתוי' בשם ר"י דתיקון מלוה לא חשיב תיקון אלא כשמתקן גם דבר אחר מלבד המלוה והקריעה מתקן הבגד שיוכל ללבשו ואין בו החוס ע"כ. לכן נ"ל שאע"פ שאין דעת החכמים במלותם כדי לבכך חמתו אלא שיקרע בטוב לב כשם כו' מ"מ האמת כך הוא ובעי"נ מסלק חמתו ועתוי"ט: (ז) המלבן. אע"ג דבאורג קיימינן הוה"ל ושיעורן נ"כ בסיט כפול להכי לקדמינהו להאורג. תוי"ט: (ח) כלל כו'. עי' לוח אי: (ט) ואע"ג דשני ליה בלישנא דפליג אשכחן עובדא דכותיה: (י) אע"פ כו'. והלך לו. כלומר לפנים אל תוך הבית דאלת"ה הילך לפטר שהשני ימלא מקומו של ראשון מבלי שם שתלה המקום פנוי ואז הלבי שים נילוד ומלא כשהשני מוכר אח"כ ומלא הפתח הוא לודו להלבי ולמה יהיה פטור כן נ"ל תוי"ט. והמ"א השיב בעיקר הדין דאטו מי שיש לו הכנאלת בביתו ונפתח הדלת יהיה לפוך

לאמן: לנועל את ביתו לשומרו. הא למד: ונמצא צבי. שהוא נצוד כבר (יא) שמור בתוכו קן זה אע"פ שעמד הראשון אין זה אלא כשומרו לגבי השני לו נתגועל והשני פטור האסור במתניתין פטור ומותר:

פרק יד שמונה.

שמונה שרצים. האמורים בפרשת ויהי ביום השמיני: הצדן חייב. שיש במינן נצוד: והחובל בהן חייב. דיש להן עור והויא לה חבורה שאינה חוזרת וחייב משום מפרק שהיא תולדה דדש (א) אי נמי כיון דיש להן עור נצבע העור בדם הנצרר בו וחייב משום צובע: ושאר שקצים ורמשים. כגון תולעים וחלזונות ועקרבים החובל בהן פטור דאין להן עור: שלא לצורך פטור. דאין במינן נצוד (ב): חיה ועוף שברשותו הצדן פטור. שהרי נצודים ועומדים הן: והחובל בהן חייב. דיש להן עור ואין החובל חייב בכל הני דתנינן במתניתין אלא בצריך לדם (ג) אבל אם לא חבל אלא להזיק הא קי"ל כל המקלקלין פטורים:

ב אין עושין הילמי. מי מלח מרובים שנותנים לתוך ירקות שכובשין אותן להתקיים: אבל עושין. מי מלח מועטים כדי לטבל בהן פתו או לתוך התבשיל: והלא הוא הילמי בין מרובה בין מועט. כלומר אם המרובים אסורים אף המועטים אסורים דיאמרו מלאכה מרובה אסורה ומלאכה מועטת מותרת (ד) אלא אלו ואלו אסורים מפני שהוא כמעבד ומתקן את האוכל שניתן בתוכו כדי שיתקיים: ואלו הן המותרים נותן שמן. בתוך המים בתחלה קודם שיתן המלח או נותן שמן בתחלה לתוך המלח קודם שיתן את המים. דהשמן מעכבו שאין המלח מתערב יפה עם המים ומתיש את כחו. אבל לא יתן מים ומלח בתחלה ואחר כך את השמן דמעט שנותן מים ומלח יחד הוא נראה כמעבד ואין הלכה כרבי יוסי:

ג איזוביון. מין אזוב שגדל בין הקוצים וממית התולעים שבמעים: שאינו מאכל בריאים. ומוכחא מלתא דלרפואה אכיל ליה ואסור לאכלו בשבת גזירה שמא ישחוק סממנים דהוי תולדה דטוחן (ה): אבל אוכל הוא את יועזר. דהבריאים אוכלין אותו כשהן בריאים. יועזר. פולי"ו בלע"ז והוא מכלה התולעים שבכבד: אבוב רועה. עץ שגדל יחידי ואין לו ענפים וקורין אותו בערבי עצ"א רעי והוא טוב למי שבזוק על ששתה מים מגולים: כל האוכלים אוכל אדם לרפוא'. כל דבר שהוא אוכל והבריאים אוכלים אותו יכול אדם לאכלו בשבת אף ע"פ שהוא נתכוין לרפואה: חוץ ממי דקלים. הם שני אילנות ממיני הדקלים שהיו בארץ ישראל וביניהם מעין מים שהשותה מהם טוב לאסתן. מרפא הזבל שבמעיו וכוס שני משלשל וכוס שלישי מנקה את בני מעים עד שאדם מוציאם נקבים כדרך שהכניסם: וכוס של עקרין. לוקחין שרף אילן שקורין לו בערבי אלגו"ם ועשב שקורין לו בערבי אלכסנדרי"א ועשב שקורין לו בערבי אלסדו"ר פיכום עשב של שמשה וכרכום וטוחנין אותן ונותנין את

לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו:

פרק יד

שמונה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשים החובל בהן פטור הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהן חייב:

ב אין עושין הילמי בשבת אבל עושה הוא את מי המלח וטובל בהן פתו ונותן לתוך התבשיל. אמר רבי יוסי והלא הוא הילמי בין מרובה ובין מועט ואלו הן מי מלח המותרין נותן שמן בתחלה לתוך המים או לתוך המלח:

ג אין אוכלין איזוביון בשבת לפי שאינו מאכל בריאים אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבוב רועה. כל האוכלין (ו) אוכל אדם לרפואה. וכל המשקין שותה. חוץ ממי דקלים. וכוס עיקרים (ז) מפני

* גמרא לגינה וכן הוא ברי"ף ורמב"ם

אסור לכתחלה. ובפ"ח פוסק בסתמא: (יא) ופי' הר"ן כגון שיש צבי בתוך הבית והדלת מגופף והוא שמור בכך ובא זה ונעל עוד כמנעול אף ע"פ שמוסיף לו שמירה על שמירתו מותר דלא צריכן הרי זה כאלו לא הוא שאלמלא נעל הוא במה היו הדלתות נפתחות והצבי נמלט כך שמי זה מותר לו. ליתב בלד הראשון כיון שהראשון מלא את הפתח אף ע"פ שלאחר שנסתלק הראשון נשאר הצבי נצוד מתחת השני אי נמי כגון שהיה צבי קשור בבית זה ונעל שלא ע"פ שניתר הצבי אין אומרים לזה שיפתח את ביתו כיון שבשעה שנעל בהיתר נעל אף זה השני כיון שבשעה שישב בהיתר ישב אין מחייבין אותו להסתלק משם לאחר שנסתלק הראשון:

פרק יד (א) לפי שהוא מפרק אותו דבר ומבדילו מסביבו: (ב) כ"כ רש"י ותוס' כי שאינו נראה דה"כ אפי' לצורך נמי לפטור אלא י"ל דאפילו במינו נצוד פטור משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה וכי הכי"ן דהוא הדין נמי בדישא אינו חייב אלא לצורך אלא שאותן הש' שרצי' אין דרכן להזיק ולפיכך כל צידתן לצורך אבל אינך דרכן לצודן שלא יזיקו. ומתני' ר"ש היא דמשאצל"ל פטור ותימא על הר"ב והר"מ שלא כתבו שאינה הלכה: (ג) גמרא ולפי' הכי משום מפרק ניחא בצריך לדם כדי להאכיל לכלביו. אבל לפי' שמפ' משום צובע ואינו יולא ל"ל כגון שצריך וניחא ליה שיהיה צבוע בעורו ודנקט להאכיל לכלביו חדא מתרתי נקט ועתוי"ט ולפי' דמפרק הא דחייב בנצרר הדם אע"פ שלא יצא ולא נתקיימה מחשבתו עי' פי"ב מ"ב: (ד) הא"ק ר"י בברייתא. ורבנן ס"ל שאין לאסור משום מעבד אלא כשעושה כן בדבר העומד להתקיים כמו הכבשים דהשתא דמי לעבוד. אבל לצורך אכילה לשעתו לא דמי לעיבוד. טור: (ה) ומשום דאיירי במי מלח שהן עשויין למתק האוכל ואינן דבר מאכל בעצמו נקט נמי להכי שאינן מאכל ממש ולהכי נקט נמי אינך שיש בהן רפואה. וכ' המגיד בפכ"א דכל אלו שדינין הן בבריא שאינו נופל למשכב ולא חולה דהתם במ"ש פ"ח דיומא דחושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו משום ספק נפשות: (ו) כל האוכלין. לאתויי עמיל לשינים וכרשינין לבני מעיין כלומר שקשה להם וקד"א דלאו אורחא למכליהו אי לאו לרפואה שיש בהם ומוכחא מלתא ולאסר קמ"ל וכל המשקין לאתויי מי צלפין בחומץ. גמ': (ז) וכוס עיקרים. אף ע"ג דמרפא לזבה ולא מיעקרא כדאיתא בגמרא. קרי להו אינשי בשם עיקרים כדי שיהי' מפורסם בשם זה ויזהרו מהם בני אדם לשתותו וישתדלו אחר רפואה אחרת

אחרת

את

מפני שהן לירוקה. אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו. וסך שמן עיקרין (ח) שלא לרפואה: ד החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ אבל מטבל הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא. החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן ולא שמן ורד. בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן שכן דרכם לסוך בחול. ר"ש אומר כל ישראל *בני מלכים הם:

פרק טו

אלו קשרים שחייבין עליהן קשר הגמלין. וקשר הספנין. וכשם שהוא חייב על קישורן כך הוא חייב על התירן. ר' מאיר אומר כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידיו אין חייבין עליו: ב יש לך קשרים שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין. וכקשר הספנין. קושרת אשה מפתח חלוקה (ב). וחוטי סבכה (ג). ושל פסיקיא (ד). ורצועות מנעל וסנדל (ה) ונודות יין ושמן וקדרה של בשר ר"א בן יעקב אומר קושרין לפני הבהמה (ז) בשביל שלא תצא. קושרין דלי בפסיקיא אבל לא בחבל. רבי יהודה מתיר. כלל אמר רבי יהודה. כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו:

*בני מלכים. בענין זה

מקפלין

את עצמן ביין והאשה זבה ששותה מהן ג' כוסי תרפא: מפני שהן לירוקה. בעל חולי הנקרא ירקון אם ישתה מהן ירפא מחולי הירקון אבל יעשה עקר ולא יוליד ולכך נקרא כוס עקרין: לצמאו. אם אינו חולה: ד לא יגמע את החומץ. ויפלוט דמוכחא מלתא דלרפואה הוא (ע) ואם מגמע ובולע שפיר דמי (י): לא יסוך (בהן) יין וחומץ. דאין אדם סך מהן אלא לרפואה: אבל לא שמן ורד. לפי שדמיו יקרים ומוכחא מלתא דלרפואה קעביד: שכן דרכן לסוך. בלא מכה: ר"ש אומר כו'. ואין הלכה כר"ש (יא):

פרק טו אלו קשרים. קשר הגמלים. שנוקבים לגמל חוטמו ונותנין בו רצועה וקושרין אותה קשר עולם וכמו כן נוקבים בראש הספינה נקב ונותנין בו חבל וקושרין אותו קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם והוי דומיא דקושרי חוטי יריעות הנפסקים במשכן וקשר של קיימא ואינו מעשה אומן או מעשה אומן ואינו של קיימא פטור אבל אסור ואינו חייב עד שיהא של קיימא ומעשה אומן ושאינו של קיימא ולא מעשה אומן מותר לכתחלה: וכשם שחייב על קשורן כך חייב על התירן. שכן ציידי חלזון היו צריכין לפרקים להתיר קשרי רשתות הקיימי' כדי לקצרן או להרחיבן: שיכול להתירו. דלא הדקיה: אין חייבין עליו. ואפילו עשאו לקיימא ואין הלכה כרבי מאיר: ב יש לך קשרים שאין חייבים עליהם. פטור כמו שחייבים על קשר גמלים וקשר של ספנים אלא פטור אבל אסור ולא חשיב קשרים הללו במשנה. ובגמ' מפרש כגון רצועה ארוכה שקושרים בטבעת שבחוטם הגמל וכמו כן חבל ארוך שקושרים בחבל הקשור כמין טבעת התלוי בנקב שבראש הספינה ופעמים מניחה שם שבוע ושבועים ומתירם וכן כל קשר שקושר אותו לעמוד כך זמן ידוע לא שיהיה קיים לעולם אין חייבין עליו: קושרת אשה מפתחי חלוק. בית לשונות לכאן ולכאן וקושרי' של ימין בכתף שמאל ושל שמאל בכתף ימין דכיון דכל יומא שרי ליה לא דמי לקשר של קיימא ומותר לכתחלה (א): סבכה. מגבעת שעל הראש עשויה כמין רשת: פסיקיא. אזור רחב ומוטין תלויין בראשו לקשרו בהן: ונודות יין. של עור שמטפטפים פיהם וקושרין אותן ואע"ג דאית לה תרתי איסרי (ו) ולא אמרינן חד מנייהו בטולי מבטל לה והוי קשר של קיימא: וקדירה של בשר. פעמים שקושר בה בגד סביב לפיה ואע"פ שיש לה דדין שיכולין להוציא המרק מהן בלא שיתיר הקשר אפ"ה לא הוי קשר: קושרין לפני בהמה. חבל ברוחב הפתח לנעול בפניה שלא תצא וכן הלכה (ח): קושרים דלי בפסיקיא. על פי הבור שיהיה קשור ותלוי שם דפסיקיא לא מבטל ליה התם אבל לא בחבל דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא: ר' יהודה מתיר. לא התיר ר' יהודה אלא בחבל של גרדי (ט) שצריך לו במלאכתו ולא מבטל ליה התם ורבנן סברי אי שרית ליה חבל של גרדי יקשור נמי בשאר חבלי' דחבל בחבל

מחלף

אחרא לאלו החליים: (ח) כמין עיקרין. ג' בכ"ל בכתנים שעיקרי בשמים וירקות רש"י פי' בן בכוס עקרים: (ט) דשמן מעלי להו היכא דאיכא מכה דלאיתי וקרא דשמן בשיניים כן הענין לשולחיו דמשמע דקשה להו מיירי דליכא מכה דמרפי. גמרא: (י) גמ' ומיהא דקתני אבל מטבל כדרכו ש"מ דה"ה למיסרי במגמע ובולע אלא להוכחא דמלתא נקט. טוי': (יא) והר"מ כ' והלכה כר"ש ולכך שהיה לוטה המשיחה משמשין בה ב"א הרבה. הכי א' רב בגמרא דהלכה כר"ש ולא מטעמיה דאילו ר"ש אע"ג דלא שכיח שרי ורב סבר אי שכיח אין אי לא לא ובאתרא דרב שכיח משחא דורדא:

פרק טו (א) וחסורי מחסרא וה"ק ואלו הן המותרין לכתחלה. הר"ב: (ב) מפתח חלוקה. בגמ' פשיטא. לא צריכא דאית לה ב' פתחים דהיינו אותן לשונות שזכר הר"ב ואם אינה מתרת אלא האחד יכולה לפושטה וללובשה בדוחק מ"ד חד מנייהו בטולי מבטלא לה והוי קשר של קיימא ותרווייהו ליתסרי. קמ"ל: (ג) וחוטי סבכה גמרא פשיטא. לא צריכא דרויחא לה ואינה מהודק בראשה מ"ד משלף שלפה לה מראשה כשהיא קשורה וה"ל קשר שלקיימא קמ"ל דאשה חסה על שערה פן תנתק השער ומישרא שרי ליה: (ד) ושל פסיקיא. איכא נמי למבעי כה"ג מהו דאימא מחתא ליה דרך רגלה ויוצאה קמ"ל דלא עבדי הכי משום צניעות'. רש"י: (ה) ורצועות וכו'. יש בגמרא הרבה מהן לחיוב מהן לפטור מהן להיתר והמותרים הם שקושרים אותם בשל הרגל בשעת מלבוש שאלו ודאי אינן מעשה אומן ולא של קיימא. הר"מ: (ו) ובאשה מהן יכול להוציא יין פרש"י. ונ"ל אבל בדוחק וכן בקדירה של בשר וכמו שפי' בכל האחרים. תי"ט: (ז) לפני הבהמה. בגמ' פשיטא לא צ"ל דאית לה תרתי איסרי פרש"י שני חבלי' קושר ברוחב הפתח זה למעלה מזה לא"מ תרי איסרי שקושרן היום בשני לדי הפתח ולא הימנה הלדיה בה אתמול מהו דאימא חד מנייהו בטולי מבטל ויוציאה' בדוחק קמ"ל: (ח) מסיק בגמ' דלא פליג דהא דמי להנך דלעיל: (ט) שאין כלי הגרדי מוקלין הר"מ והכי איתא

ג מקפלין (י) את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים ומציעין (יא) את המטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת. רבי ישמעאל אומר מקפלין את הכלים ומציעין את המטות מיום הכפורים לשבת וחלבי שבת קריבין בי"ה א(אבל לא של יה"כ בשבת) רע"א (יג) לא של שבת קריבין (טז) בי"ה. ולא של י"ה קריבין בשבת:

פרק טז

כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן ואע"פ שכתובי' בכל לשון טעונים גניזה ומפני מה אין קורין בהם מפני בימול בית המדרש. מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין ואע"פ שיש בתוכן מעות ולהיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירא אומר אף למפולש: ב מצילין מזון ג' סעודות (ב) הראוי לאדם לאדם הראוי לבהמה לבהמה כיצד נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון שלש סעודות בשחרית מצילין מזון שתי סעודות במנחה מזון סעודה אחת רבי יוסי אומר לעולם מצילים מזון שלש סעודות: ג מצילין סל מלא ככרות. ואע"פ שיש בו מאה סעודות ועיגול של דבילה וחבית של יין ואומר לאחרים בואו והצילו לכם. ואם היו פקחין עושין עמו חשבון אחר השבת להיכן מצילין אותן לחצר המעורבת בן בתירא אומר אף לשאינה מעורבת: ד ולשם מוצי' כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף רבי יוסי אומר שמנה

א ס"א

תחלף. והלכה כחכמים: ג מקפלין את הכלים. בגדים שפושטן מקפלין אפי' ארבעה וחמשה פעמי כדי לחזור וללבשם בו ביום ולא שנו אלא באדם א' אבל בשני בני אדם לא שנראי' כמתקנין ובאדם א' נמי לא אמרן אלא בבגדים חדשים שהם קשים ואינן ממהרים לקמוט אבל ישנים קפולן מתקנן שפי ומחזי כמתקן ובחדשי' נמי לא אמרן אלא בלבני' אבל צבועים לא שהצבועים קפולן מתקנן ביותר ובלבני' נמי לא אמרן אלא שאין לו בגדים אחרים להחליף אבל יש לו בגדים אחרים להחליף לכבוד שבת אסור לקפל: מיום הכיפורים לשבת. כשחל יום הכיפורים להיות בערב שבת (יג) לפי ששבת מותר (יד) מיום כפור ושל יוה"כ אין קריבין בשבת דהוי כעולת חול בשבת: ר' עקיבא אומר. שוין הן (טו) שאין קרבנו של אחד מהן קרב בחבירו והלכה כר' עקיבא:

פרק טז כל כתבי הקדש.

אפי' כתובי' וכתובי' מצילין אותן מחצר שנפלה בו הדליקה לחצר אחרת שבתוכו מבוי אע"פ שלא ערבו (א) והוא שיהיו כתובים בכתב אשורית ובלשון הקדש: בין שקורין בהן. כגון נביאים שמפטירין בהן בשבת בבית הכנסת: בין שאין קורין בהן. כגון כתובים דסף יחידים אין קורין בהן בשבת מפני בטול בית המדרש כדלקמן שהיו דורשים לעם בשבת ומורין להן הלכות איסור והיתר לפי שכל יתום סבור הם עסוקים במלאכתן ואסרו לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש משום דמשכי לבא ואתו לאמנועי מלשמוע הדרש': ואע"פ שכתובי' בכל לשון. ואיכא למ"ד דלא נהגו לקרות בהן ואין מצילין אותן אפ"ה טעונים גניזה ואסור להניחן במקום הפקר: למבוי שאינו מפולש. שיש לו שלש מחיצות ולחי אחד וכרות רביעית זהו מבוי שאינו מפולש האמור כאן. שלש מחיצות בלא לחי זהו מבוי מפולש והכי מפרש לה בג"מ ואין הלכה כבן בתירא: ב מצילין מזון ג' סעודות. ואע"ג דבהצלה קא טרח דהא לא שרו לי' לאצולי אלא לחצר המעורבת בלבד אפי' הכי לא שרי ליה לאצולי טפי מפני שאדם בהול על ממונו ואי שרית לי' אתי לכבויי (ג): נפל' דליקה בלילי שבת. שחרית קודם אכילה. שחרית קודם סעודה: ר' יוסי אומר לעולם הוא מציל. הואיל ויומא כר הכי הוא ובהצלה טרח ואין הלכה כר"י: ג מצילין סל מלא ככרות. הואיל ובבת אחת הוא מציל מה לי פורתא מה לי טובא: ועגול של דבלה. אע"פ שהוא גדול ויש בו סעודות הרבה: ואם היו פקחים. ויודעים שאם יאכלו שכר הפועלים לא שכר שבת שקלי כיון דמפקרא להו אדעתא דשכר פעולה בהו (ד) עושין עמו חשבון לאחר שבת ובירא שמים עסקיק דלע"ג דמפקרא קא זכי ומה שנטיל דידיה הוי מ"מ לא מיחא ליה דלהוי מאחרים דידע דעל כרחי' אפקריה ובהגם נמי לא מיחא ליה דלמרח הילך שקיל אגרי': ד ולשם הוא מוצי'. לחנא קמא לחצר המעורבת אלא בחידא אפי' לחצר שאינה מעורבת: כלי תשמישו. שצריכים לו לאותו היום לסעודה:

י"ם

איסא בגמ': (י) מקפלין כו'. משום דתני לעיל קופלת אשה מפתה שלוק' שהם מתיקוני בגדי האדם נקט נמי להך שהם תקוני הבגדים. ואף על גב דלא הויין משום קפילה ולא נהכנו אלא משום דהוי כמתקן מנא. וכדרך שאמרי' מבילם כלים: (יא) ומציעין כו'. הנעם בגדים על המטות ליתן עליהם כמו ילטעי עלה (נכאמרי' מס) הר"מ: (יב) וכן וחלבי שבת קריבין בי"ה שחל להיות במ"ש פירש"י וא"ת הא לא מיקלעי י"ה במ"ש כמ"ש בפ"ה דסוכה מ"ה. הא מוקמינן התם להך משנה כאחרים דס"ל דכל החדשים כסדרן א' מלא וא' חסר: (יג) רע"א כו'. וטעמו דכתיב עולת שבת בשבתו לימד על חלבי שבת שקריבין ביה"כ יכול אף של יה"כ בשבת ת"ל בשבתו דברי רע"א עולת וגו' לימד שקריבין בי"ט יכול אף ביה"כ ת"ל בשבת: (יד) כלומר ולהכי למדין משבת ליום הכפורים ולא מי"ה לשבת: (טו) כלומר שהכתוב עשאן שוין לדבר זה. דהא ודאי דשבת חמור שהוא בסקילה ויה"כ בכרת: (טז) קריבין כו'. וכ"ש קיפול דלוכך הדיוט:

פרק טז (א) ותנן בפיסקא למבוי שאינו מפולש ועירובי חצרות ושתופי מבואות הרוייהו מתקנים שלמה וב"ד הם. הלכך הא דנקט אע"פ שלא ערבו. הה"נ שלא נשתתפו: (ב) שלש סעודות. לפי שחייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת: (ג) כלומר שמתוך בהילתו ישכח שהוא שבת ולפיכך אמרו שלא יציל ותפתה לא יהא בהול ולא ישכח שבת: (ד) אבל לוקחים בכרם מתוך שהם עניים בכל מהפקירא ללא שאינם רוצים לזוס

שמנה עשר כלים וחוזר ולובש ומוציא (ז) ואו' לאחרים בואו והצילו עמי: ה רבי שמעון בן ננס או' פורסין עור של גדי (ט) על גבי שידה תיבה ומגדל שאחז בהן את האור מפני (י) שהוא מחרך ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים לפי שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה: ו עו"ג שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהן (יא): ז כופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה ועל צואה של קטן ועל עקרב שלא תישוך א"ר יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חוששני לו מחטאת: ח עו"ג שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו (טו) משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור עשה עו"ג כבש לירד בו יורד

י"ח כלים. שהוא יכול ללבוש בשבת אי לא (ט) ואלו הן הסרבל שעליון ומלבוש שמתלבשין אותו תוך ולמר בשן בין חפילה לתפילה שקורין בערבי מקטורה ואגור כמו שחוגר ממעל למדיו ובגל גל וקלר שקורין בלע"ז גוניי"א וחלוק שלובש על בשרו שקורין קמיז"א ומגור שחוגרים עליו וכובע שבראשו ומכנסת ושני מנעלים שברגליו ושני בתי שוקים (ו) ושני בתי ידים שמלבישים אותם על הידים ומכסין בהן הזרועות עד האצילים ושני בדידים שמתנגב בהן וטלית קטן שמכסה בו ראשו וכתפו וסודר שבצוארו ותלויין שני ראשיו לפניו וקורין לו בערבי סי"ד: בואו והצילו עמי. שכשם שהוא מציל כך הם מצילים. אבל לעיל אמר בואו והצילו לכם שפעמים שהוא מציל יותר ממה שהם יכולים להציל כגון שהוא לא שעד והן שעדו (ס) או איפכא: ה שידה. העשויה כמין ארון: תיבה. קטנה של שולחני: ומגדל. אלמרי"או בלע"ז ובערבי מנסא"ר. ושלשתן של עץ: מפני שהוא מחרך. ואין האור נאחזת בו ומציל על כלי עץ שלא ישרף: בין מלאים. מים: שאין יכולין לקבל את האור. מפני שחדשים הם ושבר ר"י גרם כבוי אסור אפי' במקום הפסד ממון ואין הלכה כר"י: ו אין אומרים לו כבה. דאמירה לעו"ג שבות: ואל תכבה. אין צריך למחות בידו אלא יניחנו ויכבה מפני שאין שביתת העו"ג עליהן דישראל אינו מוזהר על שביתת העו"ג כשאינו עבדו: ז כופין קערה. של חרס על גבי הנר ובלבד שלא יכבה ואע"פ שבטל כלי מהיכנו קרה אחיזה נטלת בשבת הא אותביניה מינה לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ושאני הכא דצריך למקומו של כלי (יג) דשרי לטלטלו לצורך מקומו: ועל צואי של קטן. לאו צואה של נער קטן קאמר דהא גרף של רעי הוא ומותר לטלטלו ולהוציאה לאשפה אלא הכי קאמר ועל צואה של תרנגולים ומפני הקטן שלא יטנף ויתלכלך בה וכגון שצואה זו מונחת באשפה שבחצר דלא רמיא קמיה ולאו גרף של רעי הוא (יג) הילכך אין מותר לטלטלה ולהוציאה אבל כופין עליה קערה בשביל הקטן שלא יתלכלך: ועל עקרב. כפיית כלי על עקרב: מעשה בא. בערב. שם מקום: חוששני לו מחטאת. לכיון שלא היה עקרב רץ אחריו חושש אני שמא חייב חטאת אמר' לידה ולענין פסק הלכה אותן בעלי חיים שמסכנין וממיתין ודאי כגון הנחשים השרפים וכלב שוטה מותר להרגן מיד כשרואה אותן ואפילו שאין רצים אחריו ואותן שאין מסכנין וממיתין ודאי אלא פעמים ממיתין ופעמים אינן ממיתין אם רצים אחריו מותר להרגן ואם אין רצים אחריו כופה עליהם כלי ואם דרכן והרגן לפי תומו מותר ולגזור בהם מפני שרוצה לנסק בו אסור (יד): ח מילא מים. מטר נכ"ס: כבש. עושין בספינה גדולה לירד בו

לצאת בכל כמ"ש הר"ב: (ה) וטעמייהו דאי לבים עפיונפיק בהו לרה"ר הוי משאוי ומש"ה אפילו לחצר המעורבת אסור אמ"ש דכיון דמיטריד מייתינן דלמא נפיק בהו לרה"ר הר"ב: (ו) שאינן מחוברין וע"ע בפוי"ע שהוא ע"פ מנהג מלבושי המדינות: (ז) ומחזר ולובש ומוציא והא דלא אמרינן הכי באוכלין ומשקין משום דהתם כיון דבידו הוא מוציא מתוך שאדם בהול כו' אתי לכבויי אבל הכא כיון שאין אתה מתירו אלא דרך לבישה אתי אנפשיה ומידכר: (ח) כ"ל כיון דלא קא מהני אלא ג"ש אבל מלבושים לכולא יומא אתי בשוה: (ט) גדי. לפרש"י הנזכר בפ"ד מפרק המוציא דהכא מיירי כשיחדו ליניקה ולר"ם דאינו מחלק בין גשה לדקה לעיל והכא ביבשים וביו"ט אף בלחין: (י) מפני כו'. מודיע תועלת פריסת העור. הר"מ: (יא) ששביתתו עליהן. ואף דקי"ל קטן אוכל איסור אין ב"ד מצווים להפרישו מוקי לה בגמ' דהכא בקטן העושה לדעת אביו שיודע שהכיבוי נוח לאביו ועושה בשבילו. ודכוותיה בא"י ואפ"ה שרי דלעו"ג דיודע דנוח לישראל אפ"ה אדעתא דנפשיה עביד ולהנאת עצמו שיודע שלא יפסיד: (יב) תימה דאין צורך לכ"ז דהא לא קי"ל כר"י וכמ"ש הר"ב בעצמו בספ"ג דטעמא דאין מבטלין כלי מהיכנו וא"כ הכא לא קשה ולא מידי: (יג) לפי שאין זה מקום ישיבת בני אדם ולא ממאיס הר"מ. ותימה דא"כ כי הוי נמי של נער קטן ליתסר לטלטלו ולא לוקים אלא באשפה שבחצר ובמ"ש דשל קטן שרי דראוי להאכילה לכלבים ויש גי' אחרת להפוסקים ואין חילוק בין צואת קטן לא"ר אלא להכי מוקמינן בלא"ר דכיון שדרכה להיות בחצר אחרת שאדם מקלה להם מקום לא שרי לטלטלם משום גרף מיהו בשביל שלא יתלכלך כופה עליה כלי אבל של ב"א שדרכה להיות בחצר שדרין בה כגון של קטנים ה"ל כגרף ואלא מותר לכבדה להוליכה לבהכ"ס. ולגי' זו אפשר שנתכוון הר"ב: (יד) וכ"כ בפירוש הר"מ ומשמע דסוגיא ליכא. וטעמא כדאם לפי שהכתוב מהדברי' שאינן במינן ילוד דאפי' לצורך פטור אבל אסור אבל תימה דפ"ב דעדיות מ"ה הלך נחש לרפואה חייב ש"מ שהוא מאותן שים במינן לידה דחייב במלאכה גופיה ולי' הר"מ שאמורו בדברים שבמינן ילוד בין לצורך בין שלא לצורך או לספק בהן חייב ולכן כ' דהאי אסור דנקט ל"ד אלא ה"ה דחייב תוי"ט: (טו) לבהמתו. אורחא דמלתא נקט לפי שבמקום השקאת הבהמה מצוים שם ישראלים וה"ה אבל אה"נ דאפי' מילא מים בשביל עצמו אסור לישראל לשום

שם

ירד אחריו ישראל. ואם בשביל ישראל אסור מעשה בר"ג וזקנים שהיו באין בספינה ועשה עו"ג כבש (טז) לירד בו וירדו בו רבי גמליאל וזקנים:

פרק יז א כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהן עמהן אע"פ שנתפרקו בשבת (ב) שאינן דומין לדלתות הבית לפי שאינן מן המוכן: ב נוטל אדם קורנס לפצע בו את האגוזים וקורדום לחתוך את הדבילה. מגירה לגרור בה את הגבינה. מגריפה לגרוף בה את הגרוגרות. את הרחת ואת המזלג לתת עליו לקטן. את הכוש ואת הכרכר לתחוב בו מחט של יד ליטול בו את הקוץ ושל סקאים לפתוח בו את הדלת: ג קנה של זיתים אם יש קשר בראשו מקבל טומאה ואם לאו אין מקבל טומאה בין כך ובין כך ניטל בשבת: ד רבי יוסי אומר כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה. כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך ר' נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך: ה כל הכלים הניטלין בשבת שבריהן ניטלין א(עמהן) ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכה שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך רבי יהודה אומר ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכתן שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה ושל זכוכית לצוק לתוכן שמן: ו האבן שבקרויה אם ממלאין בה ואינה נופלת ממלאין בה

א ס"א ל"ג

תן הספינה ליבשה ואיצטריך תנא לאשמועי' נר ומים דאי תנא נר הוה אמינא נר הוא דשרי דליכא למגזר שמא ירבה בשביל ישראל דנר לאחד נר למאה אבל מים דאיכא למגזר אסור ואי אשמועינן מים הוה אמינא מים הוא דבשביל ישראל אסור אבל נר אע"ג דבשביל ישראל כיון דאיהו נמי צריך ליה שרי דנר לאחד נר למאי צריכא וכבש אף על גב דדמי לנר דכבש לאחד כבש למאה משום מעשה דר"ג וזקנים תנא ליה דמעשה רב:

פרק יז כל הכלים. שיש להן דלתות (א) נטלים בשבת ודלתותיהן עמהן ואע"פ שנתפרקו הדלתות מן הכלים קודם השבת נטלים בשבת אגב הכלים: ואינן דומין לדלתות הבית. שאפילו נתפרקו בשבת אין נטלין לפי שדלתות הבית אינן מן המוכן כלומר לא נעשו לטלטול: ב קורנס. פטיש: הדבילה. לאסר שעשאה עגול היא עבה וקשה וצריכה קרדום לחתכה: מגרה. כעין סכין ארוך ויש בו פגימות הרבה: לגרור בו את הגבינה. לחתכה ולחלק' לחלקי' שעל ידי פגימותיו מתהר ומותך הדבר העב: מגריפה. לגרוף בה הגרוגרת מן הסלי': רחת. לוח שיש לה בית יד ושתי דפנות זורין בה את התבואה: ומזלג. כלי שיש לו שלש שינים ומהפכים בו את הקש בגורן: כוש. שלך שטוות בו הנשים: כרכר. עץ של אורגים ודומה למחט של סקאין: לתחוב בו. לאכול בו תותים וכל מיני פירות רך: מחט של יד. מחט קטנה שתופרי' בה בגדים: ליטול בו את הקוץ. שנכנס בבשרו שמותר לטלטו בשב' כמו שמותר לפתוח מורסא להוציא ממנה ליחה ובלבד שלא יתכוין לעשות לה פה: של סקאים. מחט גדול שתופרין בה שקין: לפתוח בו את הדלת. מי שאבדה לו מפתח: ג קנה של זיתים. קנה שעשוי לבדוק הזיתים שבמעטן אם נתאסף שמנן בתוכן והגיעו להיות ראוין לבית הבד: אם יש קשר בראשו. כעין ספק שבקנה מקבל טומאה לפי שעל ידי שהוא ספוק בקשר מסתייר בו מן השמן הזב מן הזיתים ובודק בו אם הגיע לעבור והוה ליה בית קבול: ואם לאו. שאין בו קשר אע"פי שהוא חלול אין חללו עשוי לקבל כלום (ג) הילכך הוה ליה פשוטי כלי עץ ואינו מקבל טומאה: בין כך ובין כך ניטל בשבת. דהא כלי הוא ועשוי להפוך בו את הזיתים: ד מסר הגדול. מגרה גדולה שנוסרים בה קורות: ויתד של מחרישה. כלי גדול העשוי כסכין שבו עושין חריץ של תלם המענה והכך קפיד עלייהו ומיחד להו מקום דלא שוו למלאכה אחריתי: כל הכלים ניטלים לצורך ושלא לצורך. ה"ק כל הכלים שמלאכתן להיתר כגון קערות וכוסות ניטלים לצורך גופו ולצורך מקומו של כלי ושלא לצורך אפילו שאינו צריך לגופו ולמקומו של כלי אלא לטלטלו מחמה לצל או שלא יגנבוהו הגנבים שרי בכלי שמלאכתו להיתר. וכלי שמלאכתו לאיסור כגון מדוכות ורחיים וכיוצא בהן לצורך גופו ולצורך מקומו מותר. מחמה לצל או מפני הגנבים אסור: רבי נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך. מפרש בגמ' לצורך תשמיש המיוחד לו בלבד ולא לצורך דבר אחר ואפי' לצורך גופו כגון סכין לפתוח בו בלבד שרי ולא לסמוך בו את הקערה ואין הלכה כר' נחמיה: ה מעין מלאכה. איזו מלאכה שתהיה ואפילו אינה מעין מלאכתן הראשונה: לצוק לתוכן מקפה. עבה דומיא דעיסה מעורבת במים ולא פליגי אלא בנשברו בשבת אבל נשברו מערב שבת כ"ע מודו דנטלים אפי' אין עושין מעין מלאכתן הראשונ' (ד) ואין הלכה כר"י: ו האבן שבקרויה. דלעת יבשה וממלאים בה מים ומתוך שהיא קלה אינה שוקעת אלא צפה ונותנין בה אבן להכבידה: אם ממלאין. בקרוי': ואין האבן נופל. שהדוקה יפה בפי הקרויה

הוה

מהן דהא מ"מ אהנו לה מעשיו שע"י מלאכתו של א"י הוא יכול לעשות מהם במקום הזה הר"ב ורש"י בגמ': (טז) כבש. מקום שלוק שיורדין בו ואין בו מעלות כסולם הר"מ:

פרק יז (א) ושעמא שאלו מלאכתן להיתר הן ואילו בשאר כלים פליגי לקמן הר"ב: (ב) בשבת ה"ה אע"פ שנתפרקו בחול ניטלין בשבת. גמ': (ג) ומ"מ בודקין בו שמהפכים זיתים לראות אם נאסף שמנן בתוכן: (ד) גמ' והר"ם מפרש דכשנתפרקו הדלתות מן הכלי בשבת דשרי יוסף לטלטל משנתפרקו בע"ש. כתב התוס' דל"ד דהתם אכתי כלי הוא שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר הכסוי עם הכלי אבל הכא לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה

אחרת

בה ואם לאו אין ממלאין בה. זמורה שהיא קשורה(ה) בטפיח ממלאין בה בשבת: ז פקק החלון רבי אליעזר אומר בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו אין פוקקין בו וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין בו: ח כל כיסויי כלים שיש להם בית אחיזה נטלים בשבת אמר רבי יוסי בד"א בכסוי קרקע אבל בכסוי כלים בין כך ובין כך נטלים בשבת:

פרק יח

מפנין אפילו ארבע וחמש קופות (ג) של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש אבל לא את האוצר. מפנין תרומה טהורה ודמאי ומעשר ראשון שניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו והתורמוס היבש מפני שהוא מאכל *לעניים אבל לא את הטבל (ה) ולא מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו ולא את הלוף ולא החרדל. רבי שמעון בן גמליאל מתיר בלוף מפני שהוא מאכל עורבין(ו): ב חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים אם התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותן ואם לאו אין מטלטלין אותן כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו תרנגולת שברחה

* ס"א לעזים

הוה כלי: ואם לאו. הרי היא כשאר אבנים ואין מטלטלין את הקרויה שנעשית נקב לאבן שבתוכה: זמורה שהיא קשורה בטפיח. לפך קטן שמושיו בו מים מן הבור או מן המעיין ומלאים בו דשויה להך זמורה כלי: ז פקק החלון. כגון לוח ומסך או שאר כל דבר שסותמין בו החלון: ותלוי. שאינו נגרר בארץ: ואם לאו אין פוקקין בו. שאם נגרר על גבי קרקע כשהוא סותמו ונעל לארץ לסתום בו מחזי כמוסיף על הבנין והכי ר' אליעזר אין מוסיפין על אהל עראי בשבת: בין כך ובין כך. בין קשור בין אינו קשור פוקקין בו הואיל והיה מוכן מאתמול לכך דסברי רבנן מוסיפין על אהל עראי בשבת והלכה כחכמים(ו): ח במה דברים אמורים בכסוי קרקעות. רמב"ם קאמר דבכסוי כלים כ"ע לא פליגי דשרי אע"ג דלית להו בית אחיזה ובכסוי קרקעות כגון כסוי של בור ודות לא פליגי דאסור אי לית להו בית אחיזה (ז) כי פליגי בכסוי כלי המחוברים לקרקעות תנא קמא סבר כקרקעות דמיין ותנא בתרא סבר לאו כקרקעות דמיין והלכה כחכמים שהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע:

פרק יח מפנין. אם צריך למקומן להושיב שם אורחין להסב בסעודה או תלמידי לשמוע הדרשה ודוקא לדבר מצוה הוא ולא חיישינן לטרחא בשבת: ארבע וחמש. לאו דוקא דאי בעי אפילו טובא נמי (א): אבל לא את האוצר. כלומר ובלבד שלא יגמור את האוצר כלו עד שיגיע לקרקעיתו דלמא אתי לאשויי גומות: מפנין תרומה טהורה. ואפי' ישראל דלא חזיא ליה יוכל לטלטלה ולפנותה כיון דחזיא לכהן: ודמאי. דחזי לעניים כדתנן מאכילין את העניים דמאי ואי בעי הוא מפקיר נכסים והוי עני ומזיא ליה השתא נמי חזי ליה (ג): ומעשר ראשון שנטלה תרומתו. שנטלה ממנו תרומת מעשר ולא נטלה ממנו תרומה גדולה כגון שהקדים בן לוי ולקח המעשר בשבלין דעדיין לא חלה עליה חובת תרומה שאין הדגן חייב בתרומה גדולה עד שיתמרח בכרי ואם שהקדים ולקח המעשר בשבלין אינו מפריש אלא תרומת מעשר בלבד ומותר באכילה אע"פ שלא הפרישו ממנו תרומה גדולה: ומעשר שני והקדש שנפדו. ספחו אותן הבעלים ונתנו את הקרן ולא נתנו את החומש והחומש הוי מלוה גבי בעלים: אבל לא את הטבל. ואפילו טבל דרבנן כגון הזורע בעציץ שאינו נקוב: ולא את מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. אם הקדים בן לוי ולקח המעשר אחר שנתמרחה התבואה בכרי קודם שהפרישו ממנו תרומה גדולה והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש תרומה גדולה זהו מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו האמור כאן שכיון שנתמרח בכרי נתחייבה בתרומה כשלוקח המעשר לאחר שנתמרח אע"פ שמפריש ממנו תרומת מעשר כל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה טבל הוי ואסור לטלטלו בשבת: ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו. כגון שנפדו אבל לא נפדו כהלכתו כגון שפדה מעשר שני על גרוטאות של כסף ואין מעשר שני נפדה אלא במעות שיש עליהם צורה דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך. והקדש אינו נפדה בקרקע(ד) דכתיב (ויקרא כז) ונתן את הערכך ביום ההוא דבר הנתן מיד ליד: לוף. מין קטני' שאינו ראוי לא' אפי' לבהמה ורמב"ם פירש מין ממיני הבצלים: לעורבין. כגון עטירים שמגדלים עורבי' לגדולה ואין הלכה כרשב"ג: ב חבילי, אגודות זרדים. ענפי האילן לחים שמזרדין אותם למאכל בהמות(ו): כופין את הסל לפני האפרוחי. ומנפכ

פרק יח (א) ובגמ' כדאמרי אינשי פי' הפכנים ואם יצטרך יותר יפנה יותר (עי' בהה"מ פכ"ה הט"ו וש"ע סימן של"ג) (ומ"ה נקט ד' ברישא והדר ה') בפי' וני"ל דמספר ד' והי' מצריך שירך אליבא דשלומי' ד' ה' וס"ז דנ"ק ושם בזוקא: (ב) קופות. בירושלמי כהא דתנינן בבקלים פ"ג קופות של ג' סאים. הר"ב: (ג) בגמ' וכ' הטו' דהוי מלי למימר כדלעיל בתרומה כיון דחזי לכהן הלא כיון דהשתא טעמא דאפילו לדידיה מלי חזי האכי: (ד) ובכס"ז דערכות כי דכתיב ונתן הכסף וגו' והכי אי' בסוגיא. ומטוי"ט: (ה) הטבל. דלכהן נמי לא חזי דאסור לכהן לאכול מתרומתו בטבלן כמ"ש הר"מ בפ"א ממעשרות: (ו) עורבין. וס"ק דפליג משום דס' דלא מטלטלין דבר שהוא מאכל לחיה ולעוף כל היכא דלחכייהו ברשותיה אא"כ דכך ב"א לגדל אותן. תוי"ט: (ז) כ"ל משום דספנייהו להפקה קיימא ובעו בהו

הלכה דלכן פנסבר בשבת לסור שפי דהוי נולד. תוי"ט: (ה) קשורה דשוב לא יצא לתקנה אבל אינה קשורה אע"פ שפקנה מבע"י ויש עלים תורת כלי לא דשמא למחר שהא לו הרוצה יוסר מדלי ויקטמנה ונמלא מתקן כלי: (ו) ועיין בפ"י דעירובין מ"ם וי"א: (ז) דהוי כבונה או לאו דמוכחי בית לסיזה דיליה דלמשקל והדורי עביד. כס"י:

הלכ'

שברחה דוחין אותה עד שתכנס. מדדין (ח) עגלין וסייחין ברשות הרבים. אשה מדדה את בנה. א"ר יהודה אימתי בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת אבל אם היה גורר אסור (י): ג אין מילדין את הבהמה ביום טוב אבל מסעדין. ומילדין את האשה בשבת. וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת (יא). וקושרין את הטבור ר' יוסי אומר אף חותכין. וכל צרכי מילה (יב) עושין בשבת:

פרק יט רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת (ב) מגולה. ובסכנה מכסהו על פי עדים (ג). ועוד א"ר אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות א(כלי) ברזל. כלל א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת: ב עושין כל צרכי מילה (ד) בשבת מוהלין ופורעין ומוצצין ונותנין עליה איספלנית וכמון. אם לא שחק מערב שבת לועס בשיניו ונותן. אם לא טרף יין ושמן מערב שבת ינתן זה בעצמו וזה בעצמו. ואין עושין לה חלוק לכתחלה אבל כורך עליה סמרטוט. אם לא התקין מערב שבת כורך על אצבעו ומביא אפילו מחצר אחרת

א כ"ס לי"ג

כלי שהיכא לא הוי שאין האפרוחים עומדים עליו והאומר אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל מוקי למתני' בצריך למקומו של כלי: שברחה. מן הבית: דוחין אותה. בידים: עד שתכנס. ודוקא דוחין אבל לא מדדין לפי שהתרנגולת מגבהת עצמה מן הארץ ונמצא שהוא מטלטלה אבל אווזין ושאר עופות מדדין (ט): מדדין עגלים. אוחז בצוארו ובלדדיו גורדו ומסייעו ומתגלגל על רגליו: והאשה מדדה את בנה. אוחזתו בזרועיו מאחוריו והוא מניח רגליו והולך: שנוטל אחת ומניח אחת. כשהתינוק מגביה את רגליו מניח אחת ומגביה אחת: אבל גורר אסור. שמטלטלו. וכל מקום שאמר ר' יהודה אימתי במשנה לא בא לחלוק אלא לפרש דברי חכמים שלפניו והלכתא כוותיה: ג אין מילדין. אין מושכין הולד מן הרחם ביו"ט דאיכא טרחא יתירא: אבל מסעדין. אוחז את הולד שלא יפול לארץ: חכמה. מילדת בקיאה: ממקום למקום. ואין חוששין לאיסור תחומין: ומחללין עליה את השבת. משעה שהיא יושבת על המשבר ומתחיל הדם להיות שותת עד כל ג' ימים אחר שילדה בין אמרה צריכה אני בין לא אמרה צריכה אני מחללין. מג' ועד ז' אמרה צריכה אני מחללין. לא אמרה צריכה אני אין מחללין. משבעה ועד שלשים אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין אבל עושים צרכיה על ידי עו"ג מפני שהיא כחולה שאין בו סכנה ודבר שאין בו סכנה עושין צרכיו על ידי עו"ג: וקושרים הטבור. של ולד שהוא ארוך ואם לא יקשרוהו ויכרכוהו יצאו מעיו אבל אין חותכין אותו בשבת לצרכי תיקו: רבי יוסי אומר אף חותכין. והלכה כר"י שחותכין אותו ומנקי' אותו ונותנין עליו אבק סלם וכיוצא בו: וכל צרכי מילה עושין בשבת. ולקמן בהדיא פרקא מפרש לצרכי מילה מאי ניהו:

פרק יט רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי. אזמל למול את התינוק (א): מביאו בשבת מגולה. להודיע שחביבה מצוה זו שמחללים עליה את השבת: ובסכנה. שגזרו גזרה על המילה: מכסהו על פי עדים. שיעידו שאזמל של מצוה הוא מביא ולא יחשדוהו שהוא טוען שאר חפציו: ולעשות כלי ברזל. כדי לעשות אזמל למילה: כל מלאכה שאפשר לעשותה. כגון מכשירי מילה הואיל ואפשר לעשותן מע"ש אין דוחין את השבת ופליג אדר' אליעזר: שאי אפשר לעשותה מע"ש. כגון מילה עצמה שאי אפשר לה לעשות דאמרה בשמיני דוחה שבת והלכה כר"ע: ב מוהלין. חותך את הערלה: ופורעין. קורע העטרה ליאות שגיד: ומוצצין. את הדם ואע"פ שהוא עושה חבורה שאין הדם נתק [ממקומו] אלא על ידי מציצה: אספלנית. תחבושת: לועס בשיניו. דכל מה דאפשר לשנות משנה: אם לא טרף יין ושמן. רגילים היו שהיו טורפים בקערה יין ושמן ומערבין אותן יחד לרפואה על המילה כלך שטורפים בכלים בקערה: חלוק. חתיכה של בגד נקובה ומכניסין המילה בתוכו הנקב כדי שלא יחזור העור ויכסה את הגיד: לא התקין. לא הזמין: כורך על אצבעו. דרך מלבוש לשנותו מדרך הולכי' בשוק: אפי' מחצר אחרת. לא מנעים

בגו הזמנה. הר"ב (ח) מדדין. הא תלה עגלים כמו לודדס עד בית שלהים. הר"מ: (ט) קשה דלשלק בשפוש בין המרגולת לאווזין ושאר עופות. ולשיטת הר"ע דמשלק בין גדולים לקטנים דקטנים לא שרי אלא במלך אבל לא ברה"ר וגדולים אפילו ברה"ר שרי כיחא דמתני' ברה"ר מיירי מכח קישא דמדדה בנה אוקמינן לה בגמ' ברה"ר ולהכי שני עגלי' וסייחי' לאשמעי' דדוקא בגדולים שרין ברה"ר: (י) אסור. ולא אמרינן חי נושא את עצמו כדלעיל מ"ה פ"י כיון שהוא קטן כ"כ שאינו אלא גורר. הר"ב. והאי אסור ר"ל דאסור ומ"מ קאמר דהא מחייב בסולה כשנושאו ברה"ר דלקמן וע"ש דלפו' ג' דדוקא בסולה: (יא) את השבת. בגמ' לאתויי הא דמ"ר אם היתה צריכה לנר חברתה מדלקת לה את הנר. והכא שמעינן דגמ' ס"ל דאיכא איסור מן התורה וכמ"ש הרי"ף דלר"ע מ"ב מ"ל ולמעלה מדאורייתא דאל"כ עד השתא לא שמעינן אלא לאיסור תחום מד"ם תוי"ט וע"ע: (יב) לצרכי מילה בגמ' דקל"ב נפקא ליה מקרא

פרק יט (א) וקאי אמתני' דלעיל דסליק מניה וכל לצרכי מילה עושין בשבת: (ב) מביא בשבת. ולא"ם ויביאו המיסוק אבל הכלי דליכא איסור דהמי נושא ס"ע. וי"ל דלאחר המילה היה צריך להחזירו לאמו ולז הוא חולה והוה כפוס דלאו נושא עצמו וגם אמו מסוכנת ולא תוכל לבא אצלו ועי"ל כיון דבקל יביא הכלי מביאה הסימוק שרי כ"ש למהר המצוה. תוס': (ג) עדים. בגמ' איבעי' אי עדים שנים לו אינו ואף שכאוי להעיד במקום. אחר ופי"ל דא"כ ליפרי ע"ש אי. דאילטריך ליה שהוא ואף יהיו עדים כשרים יחד במ"ש: (ד) עושין כל לצרכי. לאתויי הא דפ"ל שאל כל אין שהוא עוסק במילה חוזר בין על ציצין המעכבין מ' גמר' ולפ"ע ובמ"ש דלעיל קתני לא הכא עיקר והשם

אחרת: ג מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה ומזלפין (ח) עליו ביד אבל לא בכלי רבי אלעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר (בראשית לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליו את השבת ורבי יהודה מתיר באנדרוגינוס: ד מי שהיו לו שתי תנוקות אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב (ט) אחד למול בערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר: ה קטן נמול לשמונה לתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר לא פחות ולא יותר. הא כיצד כדרכו לשמונה. נולד לבין השמשות נמול לתשעה בין השמשות של ערב שבת נמול לעשרה יום טוב (י) לאחר שבת נמול לאחד עשר שני ימים טובים של ראש השנה (כ) נימול לשנים עשר. קטן החולה אין מוהלין אותו עד שיבריא: ו אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה את רוב העטרה ואינו אוכל בתרומה ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין. מל ולא פרע את המילה (ל) כאלו לא מל:

רבי

מצניעה מבית לבית באותו חצר לפ"ש שלא ערבו אלא אפילו לחצר אחרת שאינה מעורבת עמה: ג מרחיצין את הקטן. שאי מרחיצין אותו. כדרכו הוא. דחמה סיפא לפרושי רישא כיצד מרחיצין כגון לזלף. ביד אבל בכלי אפילו לזלף אסור וכ"ש לרחוץ כדרכו: ראב"ע כו'. פליג את"ק וסבר מרחיצין את הקטן כדרכו בין לפני המילה בין לאחר המילה וביום הג' למילה מיי בין בחמין שהוחמו בערב שבת בין בחמין שהוחמו בשבת עצמו דסכנת נפשות היא והלכה כראב"ע: ספק. בן ח' חדשים ספק בן ט' דאי בן ח' כאבן בעלמא הוא ואין מילתו דוחה שבת: רבי יהודה מתיר באנדרוגינוס. דכתיב (בראשית יז) המול לכם כל זכר לרבות אנדרוגינוס ות"ק סבר ערלתו כתיב מי שהוא כלו ערל יצא זה שאינו נקבה ואין הלכה כר"י: ד מי שהיו לו שתי תינוקות וכו'. פליגי אמוראי בש"ס בגרסת משנה זו והגרסא שתפסו רבותי עיקר כך היא מי שהיו לו שתי תינוקות אחד למול אחר שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר שבת בשבת חייב אחד למול בע"ש ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר והכי פירושה שכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב לדברי הכל שהרי טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה כשהקדים ומל את של אחר השבת בשבת ובהא אפילו רבי יהושע מודה: אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת ר' אליעזר מחייב חטאת. דמילה שלא בזמנה אינו דוחה שבת ואע"ג דטעה בדבר מצוה שהיה טרוד באותו של שבת ומתוך כך טעה בזה ואף בזה עשה מצוה שהרי ראוי הוא למול אלא שאינו דוחה שבת ס"ל לר' אליעזר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינו דוחה את השבת חייב: ור"י פוטר. דסבירא ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאינו דוחה את השבת פטור כיון דסבר היה שברשות בית דין הוא עושה והלכה כר"י: ה נולד בין השמשות נמול לתשעה. שהרי יום שמיני של מחר הוא נמול ושמא בין השמשות יום הוא ונמול לתשיעי. היה היום ערב שבת א"א למולו בשבת הבא דשמא תשיעי הוא והויא לה מילה שלא בזמנה ואינו דוחה שבת וצריך להמתין עד לאחר השבת שהוא עשירי: חל יום טוב להיות אחר השבת. אין מילה שלא בזמנה דוחה אותם ונמול לאחד עשר: שני ימים טובים של ראש השנה. דקדושה אחת הן ואין מילה שלא בזמנה דוחה את יום טוב השני של ראש השנה נימול לי"ב: עד שיבריא. ויעברו עליו ז' ימים שלמים מעת לעת מיום שהבריא ואח"כ מלין אותו. ו ציצין. כמין מיני של בשר שנשאר מן הערלה: עטרה. היא שפה גבוה המקפת את הגיד סביב ימוגנה משפע ויורד לאחור ובשר החופ' את רוב העטרה דקתני מתניתין לא מיגאה רוב הקיפה אלא אפי' רוב גובהה במקום א': אינו אוכל בתרומה. אם כהן הוא דכהן ערל אסור לאכול בתרומה' נאמר בפסח (שמות י) תושב ושכיר לא יאכל בו ונאמר בתרומה (ויקרא כב) תושב כהן ושכיר לא יאכל בו מה פסח אסור לערל (ט) אף תרומה אסורה לערל: ואם היה בעל בשר. שהיה שמן ונראה בשר שלמעלה מערלתו לאחר שנטלה הערלה כלה כאלו אותו בשר חוזר וחופה את הגיד: מתקנו. ומשפיע באזמל מאותו עובי: מפני מראית העין. שלא יהיה נראה כערל: ולא פרע. לא גילה: כאלו לא מל. וישוב ויפרע ואפי' שלק ידו ממנה

ספס אנב. תו': (ה) ומזלפין. הזילוף הוא זריקת המים או כל משקה. הר"מ. והוא לשון יזוקו מטר משולנם: ילפנן מפרה: (ו) חייב. ואינו מקלקל שיהיה פטור וכן אמרו לגבי מילה מתקן הוא. הר"מ: (ז) י"ט כו'. ומילה שלא בזמנה אינו דוחה י"ט כי המילה מ"ע וי"ט עשה ול"ת כי השם הוא לוה לשבות בו והוא אומרו שבתון ומנע בו מן המלאכה והעיקר אצלינו לא אפי' עשה ודחי ל"ת ועשה. הר"מ: (ח) ר"ה. ובי"ד סי' בע"ז שופק כהרא"ש דאפילו י"ט שני של גליות אינו דוחה (והאי תנא בא"י קאי) וע"ש בס"ך ח"ם: (ט) דכתיב ביה וכל ערל לא יאכל בו: (י) מל ולא פרע. תימה אמאי איצטריך למתני האי דכיון דכבר תני דבשר החופה כו' מעכב וכי לא פרע עדיין רוב העטרה מכוסה תו'. ולמ"ד שלא ניתנה פריעה לאברהם אבינו. קמ"ל דל"ם בין דל"א כלעווה במילה לבדה אף שאנחנו בהלמ"מ כלעווינו אף בפריעה מ"מ כי מל ולא פרע לא הוי כאלו לא מל לגמרי קמ"ל דכך נתחדשה ההלכה דאם לא פרע כאלו לא מל לגמרי תוי"ט. והא"מ מישב דקמ"ל דאף דהקרום הרך מכסה עליה. דבתורה לא נאמר רק ימול בשר ערלתו והלמ"מ נאמר לנו הפריעה:

לפ"ז

הגונה וכל זמן שהוא מתעסק במילה בשבת מותך בין ציצין המעכבין בין ציצין שאין מעכבין לאחר שסלק ידו על ציצין המעכבין מוזר על ציצין שאין מעכבין אינו מוזר:

פרק כ

רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת ביום טוב ונותנין לתלויה בשבת וחכ"א אין תולין את המשמרת ביום טוב ואין נותנין לתלויה בשבת אבל נותנין לתלויה ביום טוב: **ב** נותנין מים על גבי השמרים בשביל שיצלו ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית ונותנין ביצה במסננת של חרדל ועושין אנומלין בשבת רבי יהודה אומר בשבת בכוס ביום טוב בלגין ובמועד בחבית רבי צדוק אומר הכל לפי האורחין: **ג** אין שורין את החלתית בפושרין אבל נותן לתוך החומץ ואין שורין את הכרשינין ולא שפין (ג) אותן אבל נותן לתוך הכברה או לתוך הכלכלה אין כוברין את התבן בכברה ולא יתננו על גבי מקום גבוה בשביל שירד המוץ אבל נוטל הוא בכברה ונותן לתוך האבוס: **ד** גורפין מלפני הפטם ומסלקין לצדדין מפני הרעי דברי רבי דוסא וחכמים אוסרין. נוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת: **ה** הקש שעל גבי המטה לא ינענעו בידו אלא מנענעו בגופו ואם היה מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין מנענעו בידו. מכבש של בעלי בתים מתירין אבל לא כובשין

פרק כ רבי אליעזר אומר תולין את המשמרת. שמסננין בה שמרי יין ומותח את פיה לכל צד בעגול ונעשה כאהל על פי הכלי ואע"ג דעביד אהל שרי ביום טוב דקסבר ר"א מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יו"ט מותר לעשותן ביו"ט אבל בשבת [תולה] בתחלה לא אבל אם תלויה היא נותנין לתוכה שמרים ומסננין דאין דרך בורר בכך: **אין תולין את המשמרת.** דעביד אוהל ארעי ומחזי כמעשה חול: **ואין נותנים לתלויה בשבת.** דהוה תולדת בורר או מרקד והלכה כחכמים: **ב נותנים מים.** בשבת על גבי שמרים הנתונים במשמרת ומבעוד יום כדי שיהיו השמרים צלולים ויזוב כל היינם. פירוש אחר על גבי שמרים שנשארו בחביות וקולטין המים טעם היין (א) ומותר לעשות אותן בשבת ושותין אותן ואין בזה משום בורר: **את היין.** מפני הקמחים לבנים שמתהוים בו: **בסודרין.** המיוחדין לכך וליכא למיגזר דלמא אתי לידי סחיטה כו הואיל ועבויין למלאכה זו והוא שלא יעשה בידו גומא כמין גומא בפי הכלי כדי שירד היין בגומא שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול: **ובכפיפה מצרית.** של עשוי מנסרי הדקל והוא שלא תהיה הכפיפה גבוה מקרקעית הכלי התחתון טפח שלא יעשה אהל עראי (ב): **ונותני' ביצה במסננ'.** שנותנין בה חרדל להסתנן שרגילין ליתן ביצה טרופה בדברי' העכורין והם מתלבנים ומזדככין על ידה: **אנומלין.** יין ודבש ופלפלין: **בלגין.** גדול מכוס וקטן מחבית: **הכל לפי האורחים.** אם יש לו אורחין מרובין עושה הרבה בין בשבת בין ביום טוב בין במועד והלכה כת"ק שעושין אנומלין בשבת כפי מה שהן רוצים: **ג חלתית.** כך שמה בערבי והיא סמא ומוהגין לאכלה במקומות הקרים ואין שורין אותה בשבת דמחזי כמעשה חול: **את הכרשינין.** מטיף עליהם מים בכלי לברור פסולתן שהפסולת צף למעלה: **ולא שפין אותן.** ביד להסיר פסולתן דהוה ליה בורר: **אבל נותן בתוך הכברה.** ואף על פי שהפסולתן נופל לפעמים דרך נקבי הכברה ונמצא מתברר מאליו: **התבן.** שהיו עושים מן הקש שמחתכין אותו במוריגים ונעשה כל זנב השבולין תבן: **מוץ.** הוא מזקן השבולת העליון ואינו ראוי למאכל בהמה וכוברים אותו בכברה שיפול המוץ: **אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס.** ואע"פ שהמוץ נופל מאליו דדבר שאינו מתכוין מותר כרבי שמעון: **ד גורפין.** בשבת אבוס שלפני השור ולפעמים אותו שלא יתערב הפסולת בשאר תבן ושעורים שנותנים לפניו ויקוץ במאכלו ומסלקין תבן שלפניו לצדדים כשהוא רב כדי שלא ידרסנו ברגליו ויתלכלך ברעי: **וחכמים אוסרים.** פליגי קאי אחד גריפת האבוס ואחד תבן שלפניו לא יסלקנו לצדדים ולא נחלקו כדי דוקא והכמים אלא באבוס של כלי אבל באבוס של קרקע הכל מודים שאין גורפים דלמא אתי לאשוויי גומות. ורבנן גזרו אבוס של כלי אטו אבוס של קרקע והלכה כחכמים: **נוטלים מלפני בהמה זו ונותנים לפני זו.** וכא מיירי (?) עלטול דלא מיי הוי אלא ודאי מזי דאין בהמה קלה במאכל הניטל מלפני חבירתה ודוקא מלפני החמור ונותנין לפני השור וכיוצא בזה אבל לא מלפני השור ונותנים לפני החמור שמאכל השור מאוס בלירין היוצאים מפיו ואין החמור אוכל ממנו: **ה הקש שעל המטה.** שמונה להסקה ומוקצה הוא ובא לשכב עליו ומנענעו כדי שיהא רך ונוח לשכוב עליו: **לא ינענעו בידו.** דמוקצה הוא אבל מנענעו בגופו בכתפיו דטלטול מן הצד הוא ולאו שמיה טלטול: **או שהיה עליו כר או סדין.** דגלי דעתיה דאקצייה לשכיבה ונעשה תורת כלי עליו: **מכבש.** שני לוחות שמביאין ביניהם הבגדים לאהר כביבתן ומהדקין אלוח העליון על הבגדים המונחים בלוח התחתון (ד) כדי שיהא קשוי נאה: **מתירין.** דהיינו

פרק כ (א) לפ"ז לי' שיהו' מלי' ללנו כעופכת. ובדבריהם ללכא בשים לדירים כלומר שהיין יהיה נכנע ויפול ויתמוך לתוך המים: (ב) כפ"י והר"מ. וכי הר"כ דא"כ לפילו במסכן בסידרין נמי ניחא הכי אלא ודאי משום שינוי הוא והכא כיון דהיכא שינוי אפרינא דלא עביד גומא ש"ד. ולא"ב דאה"נ דס"ל לכפ"י והר"ש שהיו הקודרים מהופים ונתכ"ים ע"ג הכלי מבע"י ותדע דבכפיפ' ע"כ בהכי מיירי כו'. תוי"ט ועי"ע: (ג) שפין. כמו מקנחין או ממרחין. הר"מ: (ד) ע"י יתידות שיש עמודים קבועים בדי

כובשין ושל כובסין לא יגע בו רבי יהודה אומר אם היה מותר מערב שבת מתיר את [א] כולו ושומטו:

פרק כא

נוטל אדם את בנו והאבן בידו (א) וכלכלה והאבן בתוכה ומטלטלין (ה) תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין ר' יהודה אומר אף מעלין את המדומע באחד ומאה: ב האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת. היתה בין החביות מגביה ומטה על צדה והיא נופלת. מעות שעל הכר (ח) נוער את הכר והן נופלות. היתה עליו לשלשת מקנחה בסמרטוט. היתה של עור נותנין עליה מים עד שתכלה: ג בית שמאי אומרים מגביהין מן השלחן עצמות וקליפין ובית הלל אומרים נוטל את הטבלה כולה ומנערה. מעבירים מלפני השלחן פירורין פחות מכזית ושער של אפונין ושער של עדשים מפני שהוא מאכל בהמה. ספוג אם יש לו עור בית אחיזה

[א] נ"א כליו ושומטן

לצורך שבת ליטול את הבגדים אבל לא כובשים דהיינו צורך חול: ושל כובסים לא יגע בו. מפני שהוא עשוי לתקן בגדים ומהדק ספי והתרתו דומה לסתירה ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק כא נוטל אדם את בנו. בחצר והאבן בידו ולא אמרינן דמטלטל לאבן: כלכלה. סל: והאבן בתוכה. והוא שיהיו פירות בסל (ב) שאם אין בו פירות נעשה בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו וצריך נמי שיהו בתוכו פירות שאם ישליכם בארץ ימאסו כגון תותים וענבי' וכיוצא בהם אבל אם היו בו פירות כגון אגוזים ושקדים מנער את הפירות והן נופלים (ג) ופירות הנמאסים נמי כגון תותים וענבים אם אפשר לסלק' לצדי הכלכל' ולנער האבן לבד' ולהשליכ' אסור לטלטלה עם האבן ומתניתין איירי כגון שנפחת' מצדי הכלכלה (ד) או שוליה והאבן דופן לה שאי אפשר להשתמש בכלכלה בלא האבן: תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין. אגב הטהורה ואגב החולין אבל טמאה באנפי נפשה לאו בת טלטול היא: אף מעלין את המדומע באחד ומאה. סאה של תרומ' שנפלה במאה סאים של חולין מותר להעלות לסאה של תרומה מהן בשבת ויהיו כלן חולין ומותרין לזרי' ולא אמרינן מתקן הוא דתרומה שנפלה בחולין חשבינן לה כאלו מונחת לבדה ואינה מעורבת וכשעולה בא' ומאה התרומה עצמה שנפלה עולה (ו) הילכך לאו מתקן הוא ואין הלכה כרבי יהודה: ב מטה על צדה. מטה החבית על צדה אם צריך ליטול מן היין והאבן נופלת ולא יטול אותה בידים: היתה בין החביות. ומתירא שלא תפול האבן על החביות ותשברם מגבי' לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה אותה על צדה: נוער את הכר והן נופלות. כשהוא צריך לכר ואינו צריך למקום הכר אבל אם צריך למקומו מגביה הכר עם המעות שעליו ולא אמרן אלא כששכח המעות על הכר מערב שבת אבל הניחן שם במתכוין נעשה הכר בסיס לדבר האסור (ז) ואסור לטלטלו ולא לנער המעות שעליו: לשלשת. דבר של טנוף כגון רוק או רעי או צואה: מקנחה בסמרטוט. ולא יתן עליה מים דסתם כר של בגד הוא ובגד שרייתו בזהו כבוסו: היתה על כר של עור. דלאו בר כבוס הוא: נותן עלי' מים עד שתכל'. ותלך הלשלשת אבל כבוס ממש לא דהואיל וסתם כרים [וכסתו' רכים] ניהו שייך בהו כבוס בעורות רכים ומיהו שרייתן לא זהו כבוסן: ג ב"ש אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין. בש"מ קאמר שאין אנו צריכים על משנתינו כמות שהיא שנויה אלא מוחלפת השטה שבית הלל אומרי' מגביהין מעל השלחן עצמו' וקליפין וב"ש אומרים מסלק את הטבלא כיון שיש עליה תורת כלי אבל לא יטלטל העצמו' והקליפין בידי' דב"ה כר"ש וב"ש כר' יהודה ומיהו לא שרו בית הלל אלא בעצמו' וקליפין דחזו למאכל בהמ' אף ע"ג דלא חזו למאכל אדם אבל אי לא חזו אף למאכל בהמה מודו בית הלל דאסורים לטלטל דבכה"ג אפי' ר"ש מודה: מעבירין מעל השלחן פרורי' פחות מכזית. ואפי' פחות מכזית וטעמא כדמפרש בסמוך שהן ראויין למאכל בהמה: ושער של אפונין. הרביטים שהקטנית גדל בהן: עור בית אחיזה. בית אחיזה של עור

שיאחזנו

העלות של התחתונות והעליונות מתוקנות באצבע איזמיה ועולה ויורדת בעמודים ובכל מה שהוא רוצה לכנוס מורידה ותוחב יתד בנקב העמוד ואינה יכולה לעלות. רש"י:

פרק כא (א) והאבן בידו. מוקמינן בגמ' בתינוק שיש לו געגועין על אביו. פרש"י שאם לא יטלנו יחלה ולא העמידו עילעול אלא בידים במקום סכנה ואע"ג דלאו סכנת נפש גמורה היא אלא סכנת חולי. והקשו בתוס' אמאי לא אמרי' דנשדייה לאבן כו' וי"ל דאם ישליכו יצעקו בכה. ואה"נ תבטל האבן אגב התינוק כדלקמן אגב פירות ואמאי בעינן שיש לו בגעגועים. וי"ל דה"ל כ"כ טלטול התנוק: (ב) משמע דאפילו בתכיהו מדעת הרי מה שנעשה בסיס לדבר האסור ולדבר המותר. ב"י: (ג) כלומר הפירות והאבן. גמ'. דלשדינהו לפרי ונשדי לאבן ולינקטנהו. ופרש"י ילקטם מעל הארץ בידיו ויחזירם לכלכלה ויטלטלם: (ד) כתסך לפי' הר"ב שהלכך כל הני שאלים בימד. ודבריו תמוהים הן דמכיון שהאבן נעשה דופן לכלכלה מה צריך עוד לתנאי אחר והכי איתא בגמ' והר"ב בחבורו חוזר בו. ועתוי"ט: (ה) ומטלטלין כו'. מוקים לה בעי בגמרא בפירות דמטנפו דלא אפשר לשדינהו ולמשקלי. והר"ב לצריך גופן כלו' שא"ל אלא לתרומה ולא למקום הכלכלה הלכך כל היכא דמצי למשקל לתרומה לא שרי ליה אבל אם הוא צריך למקום הכלכלה מטלטל אותה והא דמוקי נמי בגמ' בדצריך לגופו דדוקא כשהטהורה למטה אבל כשהיא למעלה שקיל לה ושביק לטמאה כתבו התוס' דתיירי במונחים הטהורה והטמאה ב"א דכ"ע בסלים קטנים ואותם סלים מונחים בתוך כלי אחר גדול. אבל במונחים זה ע"ג זה בלא שום כלי אין חילוק כי היכא דבריש' דמתני' באבן שבכלכלה המלאה פירות לא מחלקים בגמרא בין האבן למעלה בין למטה. תוי"ט: (ו) כלו' איהו פ"ל הכי: (ז) ה"ה לעיל בבבא דהאבן וכן איתא בטור ש"ם ב"י: (ח) מעות שעל הכר. כתב התוס' לא תקשי תרתי תסני' למה לי. דה"א אבן ודאי שרי בשבת שנראה שפי בכיסוי החבית אבל מעות שע"ג הכר אפילו בשבת ה"א דאסור:

הכי

אחיזה מקנחין בו ואם לאו אין מקנחין בו א(וחכמים אומרים) בין כך ובין כך ניטל בשבת ואינו מקבל טומאה:

פרק כב **חבית** שנשברה מצילין הימנה מזון שלש סעודות ואומר לאחרים באו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג. אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין, ואם יצאו מעצמן אסורין. רבי יהודה אומר אם לאוכלין היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור. חלות דבש שריסקן מערב שבת ויצאו מעצמן אסורי', ור' אליעזר מתיר: **ב** כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מע"ש מדיחים אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן ב(ודגי' מלוחי' קטנים) וקולים האיספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן: **ג** שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי ואין נוקבין מגופה של חבית. דברי רבי יהודה, ג וחכמים מתירין ולא יקבנה מצדה ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר ר' יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חוששני לו מחטאת: **ד** נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור ואת המים היפים ברעי' (ה) בשביל שיצנו ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו. מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהן ואינו

א נ"א ל"ג ב נ"א ל"ג ג נ"א רבי יוסי מתיר: חושש

שיאחזנו בו: אין מקנחי' בו. דכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו והוי פסיק רישיה ולא ימות דמודה ביה ר"ש: בין כך ובין כך. בין יש לו בית אחיזה בין אין לו בית אחיזה ניטל בשבת בשבי' כסוי נגוב. ואינו מקבל טומאה. דאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת:

פרק כב **מצילין** מזון ג' סעודות. ואפי' בכלים הרבה דאלו בכלי אחד אתכן בפי' כל כתבי דכמה דבעי מציל: לכם. כל א' מזון ג' סעודות: ובלבד שלא יספוג. שלא ישים ספוג לשאוב היין ולחזור ולהטיף ואע"פ שיש לספוג בית אחיזה דליכא משום סחיטה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ואפילו ליקח בידו שמן ודבש שהן צפים וגלדקים ולקנח ידו בשפת הכלי אסור שלא יעשה כמעשה חול: אין סוחטין את הפירות. דה"ל מפרק תולדה דדש: אסורין. גזירה שמא יסחוט לכתחלה: ר"י אומר אם לאוכלין. היו אותן פירות מכונסים היוצא מהן מותר דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למגזר בהו שמא יסחוט. ואם למשקין היו מכונסין דניחא ליה במאי דנפיק מנייהו היוצא מהן אסור גזירה שמא יסחוט ובזיתים וענבים מודה ר"י לחכמים דאע"ג דכנסן לאוכלים היוצא מהן אסור כיון דדרכן לסחיטה קיימי כי אתו לידי מבקה יהיב דעתיה בהכי. ובשאר מיני פירות מודים חכמים לר"י כיון דלאו דרכן לסחיטה. לא נחלקו אלא בתותים ורמונים דרבי יהודה מדמה להו לשאר פירות וחכמים מדמו להו לזיתים וענבים והלכה כר"י (א): חלות דבש. כשהן מרוסקים זב הדבש מעצמו מתוך השעוה ואין דרך לסחטו הילכך ר"א מתיר וחכמים אוסרים גזרו אטו שאינן מרוסקין והלכה כר"א (ב): **ב** כל שבא בחמין. שנתבשל: מדיחין. דהדחתו אינו בשולו אבל לא שורין: חוץ מן המליח הישן. דג מליח שעברה עליו שנה משנמלח: וקולים האספנין. דג שקליפתו דקה והדחתו בחמין הוא גמר בשולו: **ג** שובר אדם את החבית. מפני שהוא מקלקל (ג): ובלבד שלא יתכוון לעשות כלי. לעשות לה פה נאה: אין נוקבין מגופה. הדבוקה בפי חבית אלא נוטל את כולה דכי נקיב [לה] מתקן פתחא הוא: רבי יוסי מתיר. דאין דרך פתח חבית בכך והלכה כר' יוסי: ולא יקבנה מצדה. כלומר הא דשרי ר' יוסי להיות נוקב את המגופה לא שרי אלא למעלה בראש המגופה דלאו אורחא למעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה אבל מצדה זמנין דעביד ליה לנקב בצד המגופה משו' פתחא ואינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפלו צרורות או עפר ביין: ממרח. ויש כאן משום ממחק: בערב. שם מקו': חוששני לו מחטאת. אם מירח השעוה (ד) לנקבה בדופני הכלי סביב הנקב: **ד** לתוך הבור. שאין בו מים: שיהא שמור. שלא יסריח מחמת החום הא קמ"ל דלא חיישינן דלמא אתי לאשווי גומות שבקרקעית הבור כדי שיהא שוה להושיב שם הקדרה: ואת המים היפים. הראויים לשתיה: ברעים. בתוך מקוה מים רעים שאינן ראויין לשתיה ומהא דפשיטא היא ומאי איריא נקט לה דתנן ואת הצונן' [בחמה] בשביל שיחמו ומהו דתימא נגזור דלמא אתי לאטמוני ברמץ קמ"ל: מי שנשרו כליו. שנפלו במים בשבת: מהלך עמהן ואינו חושש. שמא יחשדו אותו שכבסן (ו):

פרק כב (א) הכי גרסה הסוגיא: (ב) כ"כ הרי"ף בשם גאון: (ג) דאין במקלקל שום איסור. הר"ב. וזה תימא דבמ"ג פי"ג דתנן כל המקלקלים פטורים לא תני דמותרין. דהיינו פטורין אבל אסור כדאי' בגמ' ס"פ י"ג. והכ"מ כ' דכיון דבעלמא מקלקל פטור הכא משום צורך שבת שרי לכתחילה. וכ"ע דהכא שרי דוקא בכלי קטן דלא שייך ביה בנין וסתירה אבל בכלי גדול לא. וכלי גדול כל שמחזיק ארבעים סאה כ"מ בב"י והרא"ש מוקי למתני' דהכא בחבית שנשברה ודיבק שבריה בזפת וכ"ה בטו' וטור: (ד) פי' ואם מירח חייב הלכך חוששני אני שמא מירח. ולא חשש ונסתפק בלם מירח אי חייב אי לא דאין נראה דר"י לאפלוגי את"ק אהא. תוי"ט: (ה) ברעים. כלי מלא מים יפים לתוך מקוה מים רעים. הר"ב: (ו) כ"ה בפרב"י והר"מ בפירושו אבל לא כנגד העם הלכך ה"נ טעמא מפני דקמ"ל דלא חיישינן להאי חשדא. ומיהו אכתי קשה מ"ש ממשנה דלקמן דלא יביא בידו האלונטית שמא יסחוט. והר"מ בחבורו כ' ואין חושש שמא יסחוט ויש לחלק דלא רצו חז"ל להצריכו להפשיט בגדיו מעליו משום חשש' דשמא יסחוט כי גדול כבוד הבריות ולפי' בגד א' מבגדיו אל ישנה מפני כן. משא"כ באלונטית שאינן לשום מלבוש אלא מביאם בידו גזרו בהן שלא יביאם שמא יסחוט:

בגני

חושש. הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם: ה הרוחץ במי מערה ובמי טבריא (ז) ונסתפג אפי' בעשר אלונטיאות לא יביאם בידו (ע) אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחת פניהם ידיהם ורגליהם ומביאין אותה בידן: ו סכין וממשמשין א(בבני מעים) אבל לא מתעמלים ולא מתגרדין אין יורדין לקורדימא ואין עושין אפיקטויזין ואין מעצבין את הקטן ואין מחזירין את השבר מי שנפרקה ידו ורגלו לא יטרפם בצונן אבל רוחץ הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא:

פרק כג **שואל** אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני. וכן האשה מחברתה ככרות (א). ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת (ב) מניח טליתו אצלו ונוטל את פסחו ועושה עמו חשבון לאחר יו"ט: ב מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב ומפים

א פ"א ל"ג

הגיע לחצר החצונה. הסמוכה לחומת העיר שהוא מקום המשתמר: שוטחן בחמה. לייבשן: אבל לא כנגד העם. שיחשדוהו שכבסן ומשנה זו דסוגיה היא שהלכה כרבי יהודה דכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור הילכך אסור לשוטחן אפי' שלא כנגד העם: ה ונסתפג. וקנח (ס): ואפי' בעשר אלונטיות. סדינים שמקנחים בהן ונסתפג בהן זה אחר זה אע"ג דלא נפישי מיא בכל חד וחד אפ"ה לא יביאם בידו לתוך ביתו אפי' ע"י עירוב שאין כאן איסור הוצאה אלא גזרה שמא ישכח ויסחטם בגופו: אבל עשרה בני אדם. הואיל ומרובין הם מדכרי אהדדי ואפי' אלא אלונטית לעשרה בני אדם דהשתא נפיש בה מיא אפי' הכי מביאין אותה בידים ולא גזרינן שמא יסחטוה הואיל ומרובין הן: פניהם ידיהם ורגליהם. אורחא דמלתא נקט והוא הדין לכל גופן ואין הלכה כמשנה זו אלא אפילו אחד מביא בידו אלונטית שנסתפג בה דלא חיישינן שמא יסחוט: ו סכין. שמן בשבת: וממשמשין. ביד על כל הגוף להנאה: אבל לא מתעמלין. לדחוק בכח (י): ולא מתגרדין. במגרדת ודומה לו (איוב ב) ויקח לו חרש להתגרד בו משום דהוי כעובדא דחול: אין יורדין לקורדימא (יא). בקעה מלאה מים ותחתיה טיט כמו דבק ויש בה מקומות שיטבע הרוחץ שם בתוכו טיט וידבק בו ואינו יכול לעלות עד שיתקבצו בני אדם ויעלוהו בקושי גדול ובדוחק. פ"א בקעה שטיט שלה מחליק והרוחץ שם נופל ובגדיו נשורים במים ואתי לידי סחיטה: אפקטויזין. להקיא ופירושו אפיק מוי זיין כלומר להוציא המזון ממקום בואו שהיא האסטומכא אפיק מוציא טוי מתבשל כדי אנו מתרגמינן טוי טר זיין מזון ודוקא לשתות סם שמביאו להקיא הוא שאסור בשבת (יב) אבל להכניס אצבעו לתוך פיו כדי להקיא מותר והיכא דאית ליה צערא אם יקיא יתרפא מותר אפילו ע"י סם: ואין מעצבין את הקטן. לתקנו וליישב עצמותיו וחוליות שדרתו משום דמחזי כבונה ולא אמרן אלא לאחר זמן אבל ביום לידה שרי: מעצבין. לשון ידיך עצבוני ויעשוני: (שם י): ואין מחזירין את השבר. עצם שנשבר ואין הלכה כמשנה זו אלא הלכה מחזירין את השבר בשבת: שנפרקה ידו. שיצא העצם מן הפרק שלו: לא יטרפם. לשון צנים טרופות בקערה שמשכשך [בצונן] על מקום השבר דמחזי דלרפואה קעביד:

פרק כג **שואל**. ובלבד שלא יאמר הלויני. דהלואה לזמן מרובה משמע וקי"ל סתם הלואה שלשים יום הלכך אתי מלוה לכתוב על פנקסו כך וכך הלויתי לפלוני כדי שלא ישכח: מניח טליתו אצלו. אם אינו מאמינו ולוקח אותו ומקדישו בשבת דמצות שקבוע להן זמן יכולין להקדיש בשבת (יג): ב פרפרותיו. מיני מעדני': אבל לא מן הכתב. אם כתב מע"ש כך וכך אורחי' כדי שלא יטעה

(ז) במי טבריה כו'. מוקמינן בגמרא דמי מערה חמין דומיא דמי טבריא ולה"ק הרוחץ דיעבד דלכתחלה לא ירחוץ בחמין אבל במי טבריא רוחץ לכתחלה ולא הוי לה הכא אלא לגלויי אמי מערה דחמין הן ור"ל חמי האור שהוחמו מע"ש. תוס' ועתוי"ט: (ח) והוא הדין מעטפת הספוג דמ"ג פ"ט דכלאים וכ"הר"ן דונסתפג דמשמע דיעבד לאו דוקא דאפילו לכתחלה מסתפג כדקתני סיפא כו' מסתפגים כו' ולא משמע לחלק בין אדם אחד לי' בני אדם אלא לענין הבאה. וכי עוד ול"נ שמא יבא לידי סחיטה שכיון שכל הרוחצים מסתפגים אם אתה אוסר עליו להסתפג אף אתה אוסרו ברחיצה ואין הדבר עומד כדאיתא בב' כירה ע"כ. וא"ת והאיך שרינן להסתפג בבגד הא תנן בפכ"א וכ"ב היתה עליו לשלשה מקנחי ופי' הר"ב דלא יתן עליה מים משום דשרייתו זה כבוסו. ומיהו התם כתב הר"ב ומפיק דוקא בבגד מטונף אמרינן שרייתו הוא כבוסו. הר"ב הרמב"ם: (ע) לא יביאם בידו. שאם נתיר לו להביאם יש לחוש שיסחוט כדי להקילו והוא יבא אבל כשנאמר לו כי אין דרך להוציא זה הבגד שנסתפג ממקום שאלתו יניחו שם ולא יחוש לו בין שיהיה יבש או שרוי. הר"מ: (י) ונראה דטעמא כמו שפי' באלא מתגרדין דהוי כעובדא דחול. והר"מ מפי' בד"א. איזה הוא מתעמל זה שדורסין על גופו בכח עד שייגע ויזיע או שיהלך עד שייגע ויזיע שאסור ליגע את עצמו עד שיזיע בשבת מפני שהיא רפואה: (יא) ובכל שאר הנוסחאות הגי' לקורדימא ופרש"י שם הנהר וכ"ה גיר' הר"מ ופי' שכל המים ויש בו חמימות לפי שהמים מכונסים בו והנכנס לשם יזיע והזיעה ביום שבת אסורה: (יב) ופרש"י דדמי לרפואה וגזור משום שחיקת סמנין:

פרק כג (א) **ככרות**. בגמ' אמרינן אפילו שימה מחריפין כהלל דמ"ע פ"ה דב"מ. דס"ל דאף בחול אסור להלוות ככר בככר שמא יוקרו חטין ונאות לידי רבית דהכא באתרא דקיץ דמיה. ולפיכך הכי וכן האשה לאשמעי' דאפי' להלל כי קיץ דמיה שרי. ועתוי"ט: (ב) בשבת. ולא נזכר מע"ש לקנות כש"י ור"ל: (ג) לאפוקי חובות שאין קבוע להן זמן דאין מקדישין ביו"ט ק"ו בשבת. גמרא:

ומפים עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה משום קוביא (ט) ומטילין חלשים (י) על הקדשים בי"ט (יא) אבל לא על המנות: ג לא ישכור אדם פועלים בשבת. ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. אין מחשיכין (יד) על התחום לשכור פועלי', ולהביא פירות. אבל מחשיך הוא לשמור. ומביא פירות בידו. כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי באמירתו. רשאי אני להחשיך עליו: ד מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה. ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין. עו"ג שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב.

עשו

לא יקרא בו אותו כתב בשבת גזירה שמא ימחוק (ד) א"נ שמא יקרא בשטרי הדיוטות ואין מותר לקרות בשבת אלא בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה לאמר שכתובים ובפירושיהן אבל בשאר דברים או בספרי חכמות שאינן מדברי נבואה או מפירושיהן אסורים: מפים. מטיל גורל (ה) לחלק מי יגיע כל מנה ומנה: עם בניו ועם בני ביתו. שהן סמוכים על שולחנו שאין כאן קפידא אבל עם אחר לא דבני חבורה המקפידים זה על זה שאין מוחלין ואין מוותרים זה לזה נוכרים (ו) משום מדה ומשום משקל ומשום מניין משום לווין ופורעין בי"ט גזור בהו רבנן שמא יכתבו: ובלבד שלא יתכוין וכו'. מתני' מסורי' מחסרא והכי קתני ממפים אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן ואפי' מנה גדולה כנגד מנה קטנה ודוקא עם בניו ועם בני ביתו (ז) אבל עם אחר לא. ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד קטנה אז הוא דבי"ט אסור (ח) ובחול שרי אבל אם נתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה אפילו בחול אסור משום קוביא דגזל הוא ואסמכתא לא קני והאי אסמכתא היא דסמוך על הגורל אם יפול לו הגורל על המנה הגדולה יזכה בה ולפיכך תלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק ואלו ידע מתחלה שכן לא היה מתרצה: חלשים. גורלות כמו חולש על גוים (ישעיה יד יב): על הקדשים ביום טוב. שנשחטו בי"ט לחלק אותם בין הכהנים: אבל לא על המנות. של קדשים של אתמול: ג לא ישכור אדם פועלים. דכתיב (ישעיה נח) ממצוא חפצך ודבר דבר (יב): ולא יאמר אדם לחברו כו'. לדיוקא נקטיה (יג) לא יאמר לחברו שכור לנו פועלים אבל אומר לו הראה שתעמוד עמי לערב כלומר עכשיו נראה אם תבא אלי לכשתחשך ואף על פי ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לפעולתו הוא ונזהרו כיון דלא מפרש ליה בגילוי בהדיא שרי דקי"ל דיבור אסור הרהור מותר: אין מחשיכין על התחום. לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהיה קרוב למקום הפועלי' או לפרדס להביא פירות דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו אבל מחשיך היא להיות קרוב לנאת ולשמור פירותיו דזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו: ומביא פירות בידו. הואיל ועיקר מחשבתו לא היתה לכך: כלל אמר אבא שאול. אתנא קמא פליג דאסר כל החשכה ולא מפליג בין החשכה של מצוה להחשכה של רשות ואתא איהו ואמר דהחשכה של מצוה שריא (טו) שמשם שמותר לומר לחבירו בשבת תהיה מזומן לילך לאחר חשיכה להביא ארון ותכריכים למת כך מותר להחשיך על התחום כדי שיהיה מזומן לאחר חשיכה להביא ארון ותכריכים וסיפא דתנן מחשיכים על התחום [לפקח] על עסקי כלה ועל עסקי המת אבא שאול היא והלכה כמותו: ד לפקח על עסקי כלה. לעיין ולחקור בצרכי הכלה: חלילין. כלי נגון חלולין שקולן מעורר הבכי: לא יספוד בהן ישראל. קנסא הוא משום דמוכחא מלתא שבשביל ישראל הובאו (טז): אלא א"כ באו ממקום קרוב.

אלא

(ד) מן הא ראיה שירא שלא הכין כ"ל ויהרסו ויטה לשונו שלא לקרותם. רש"י: (ה) שכ"ה בתרגום גורלך תפיל בתוכינו פייסך תרמא בינתנא. ונ"ל שעניינו כל' להתחנן לו שתכנס לפייסא ליה שע"י גורל מתפייסין ומתרצין זה לזה לפי שהושוו המדות ואין קנאה ומחלוקת: (ו) כלומר קרובים לבא לידי כך שיעברו משום מדה שע"י שמקפידים זה לזה ורגילים ליקח במדה זה מזה גם בי"ט יעשו כך כו' וכן במשקל ומנין יבואו לידי משקל ומנין מפני קפידתן ומשום לווין ופורעין דלשון הלואה אסור כדלעיל והם שמקפידים יזכירו לשון הלואה לפי שיאמר השואל אם אזכיר לי שאלה משמע דהדרה בעיניה לכך אומר לי הלואה. תוי': (ז) משום דכיון דהכל של בע"ה ליכא קפידא כלל: (ח) שיטתא דלישנא דגמרא לעיל בבני חבורה כו' ומשום לווין ופורעין בי"ט (דבשילה הם שווין) אבל הכא בשבת היא: (ט) קוביא. שם נופל על כל מיני שחוק שיקח אדם ממון חבירו בהסכמות לוחו השחוק: (י) חלשים. מין מן הגורלות: (יא) בי"ט. הר"ב בשם הר"ן כי שהטעם כדי לחבב את המצוה. ובסיפא כי אבל לא על המנות. של חול קדשים של אתמול כיון דהיה אפשר למעבד מאתמול אבל הר"א והה"מ פי' דבכל קדשי' אפי' דאתמול. מתיר בי"ט משום חבוב מצוה דהואיל ומצוה יש לו מה לי דאתמול מה לי דהיום. ומנות ר"ל של חולין. ועתוי"ט: (יב) וכתיב לעיל מניה אם תשיב משבת רגלך וגו' מעשות דרכיך ממצוא וגו': (יג) דאי לגופיה פשיטא מ"ש הוא ומ"ש חבירו בגמרא ופרש"י דהא ישראל כמותו הוא ולא מלי לאגריניהו והשולחו עובר משום ולפני עור כו' והק' בתו' וכימא לאומר קאי ותי' דא"כ מאי הריא חבירו אפילו הוא נמי לא מלי למימר אשכור למחר: (יד) אין מחשיכין. שהרי נמצא הולכו בשבת לעשות חפציו הר"מ: (טו) כדאיתא בגמרא מפרכין על התינוקות כו' אמר קרא ממצוא חפציך ודבר דבר חפציך אסור חפצי שמים מותר: (טז) דאין דרך להביא חלילין אלא בשביל מת. רש"י. והר"ב לא פי' עד אימתי לא יספוד בהן כפ' שדעתו דבכדי שיבואו והיינו דתנן אלא א"כ באו ממקום קרוב ומש"ה כי באו ממקום קרוב יש בו שעור זה קודם שיספוד שאין מספידין וניד' משתחשך. וכ"כ הר"ב דהמילוק בין חלילין לארון וקבר. דארון וקבר במקום פרהסיא הן מן הסתם ולווסא מלתא עובא וגלוי הוא למת אבל חלילין מסתמא בלנעא מובאים ואה"נ דארון וקבר שנעשו בלנעא דסגי בכדי שיעשו וחלילין שהובאו בפרהסיא אסורין עולמים אלא דמשכחינו דברה בהוה

להא

עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל (יח). ואם בשביל ישראל. לא יקבר בו עולמית: ה עושין כל צורכי המת. סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיזו בו אבר. שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול בשביל שימתין. קושרים את הלחי. לא שיעלה אלא שלא יוסיף. וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות (כב) המטה לא שתעלה אלא שלא תוסיף. אין מעמצין (כג) את המת בשבת. ולא בחול עם יציאת הנפש. א והמעמץ עם יציאת נפש הרי זה שופך דמים:

פרק כד מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לעו"ג. ואם אין עמו עו"ג. מניחו על החמור. הגיע לחצר החיצונה. נוטל את הכלים הניטלין בשבת. ושאינן ניטלין בשבת. מתיר את החבלים. והשקים נופלין מאיליהם: ב מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה ומפספסים את הכיפין. אבל לא את הזירין. אין

א בגמרא והמעמיץ

אלא א"כ נודע לנו בבירור שבאו ממקום שבתוך התחום (יז) ולא הביאום ממוץ לתחום: ארון. לעצמו שיקבר בו עו"ג או נכרי: ה סכין. בשמן. ומדיחין. במים. ופוקקין נקביו (יט). סותמין נקבים העליונים והתחתונים בבגד או בגוש דבר כדי שלא תכנס בהם הרוח ויתפח: ובלבד שלא יזיזו בו אבר. שלא יטלטל ויגביה לא ידו [ולא רגלו] ולא ריסי עיניו שאסור לטלטל המת או אבר מאבריו אף עפ"י שמותר ליגע בו וכן כל מוקצה (כ) מותר בנגיעה ואסור בטלטול וביצה שנולדה בשבת או ביום טוב אסורה אפי' בנגיעה שמפני כדוריתה נגיעתה זהו טלטולה: ושומטים את הכר מתחתיו. ונמצא נוטל על החול אבל לא מטלטלין להניחו על החול דהא תנא רישא ובלבד שלא יזיזו בו אבר: בשביל שימתין. שלא יסריח (כא) מפחת חום המדינים והכרים: קושרים את הלחי. של מת שהיה פיו הולך ונפתח: ולא שיעלה. להסגיר מה שנפתח דהיינו מזיז אבר אלא שלא יוסיף להפתח: סומכים אותה בספסל. שהרי תורת כלי עליו: ולא שתעלה. דהוה ליה בונה: אין מעמצין. את עיניו בשבת אפי' לאחר יציאת נפש דהוה ליה מזיז אבר: שופך דמים. דדבר מועט מקרב מיתתו:

פרק כד מי שהחשיך. נותן כיסו לעו"ג. מבעוד יום (א) ואע"ג דשלוחו של ישראל הוא ליטול את כיסו בשבת קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות בר"הר (ב): ואם אין עמו עו"ג וכו'. הא יש עמו עו"ג לעו"ג יהיב ליה ומ"ט חמור אתה מצווה על שביתתו עו"ג אי אתה מצווה על שביתתו. וכשמניח כיסו על החמור משחשך מניחו עליה כשהיא מהלכת כלומר לאחר שעקרה רגליה לילך דלא עבד עקירה וכשרוצה הבהמה לעמוד נוטלו מעליה (ג) ולאחר שתחזור ותעקור רגליה לילך יניחנו עליה כי היכי דלא תעביד הבהמה עקירה והנחה דאי שביק לה מעבד עקירה והנחה והוא מחמר אחריה ומנהיגה כמלא מחמר אחר בהמתו בשבת ואסור אף על פי שאינה עבודה אלא כל דהו דכתיב (שמות כ) לא תעשה מלאכה אתה ובהמתך איזו היא מלאכה שנעשית בין האדם והבהמה הוי אומר זה מחמר: הגיע לחצר החצונה. מלתא באנפי נפשה היא ולאו בדין כיסו קא מיירי: לחצר החיצונה. של עיר שהוא מקום המשתמר לאשון כשיבא לפרק השמור נוטל בידו מעליו כלים הניטלין בשבת: ושאינם נטלים מתיר את החבלים. של אוכף שהן קשורים והשקין נופלים: ב פקיעי עמיר. קשין של שבלים שאגדן (ד) מתירין אותן דכל זמן שהן קשורין לאו אוכלא נינהו ומתירין אותן למיהויהו אוכלא אבל פספוס לפזרן כדרך שרגילין לפזר עשבים לפני בהמה כדי שתריח ריחן ויהיו יפין לה לאכלן אסור בפקיעי עמיר דמאחר דאתעבידו אוכלי בהיתר הפקיעין והפספוס אינו אלא לתענוג בעלמא ומטרח בדבר שהוא כבר אוכל לא טרחינן: ומפספסים את הכיפים. ענפים לחים של ארז מפזרים ומשסעים אותן לפני הבהמה שתריח ריחן דבלאו פספוס לא הוו אוכלא: אבל לא את הזירין. הן הן פקיעי עמיר אלא שהפקיעין יש להן שני קשרים אחד בראשן ואחד בסופן והזירין יש להם שלשה קשרים קשר

להא כדאיתא ולהא כדאיתא. ועתוי"ט: (יז) כפי' והק' בתוי' דהלא עכ"ז הביאם דרך ר"ה ומה לי אתו"ק שנעשה בשבת ומ"ל אלילין שהובאו דרך רה"ר וי"ל דהביאה ממקום קרוב לא מהני כ"כ הבאתו. ולשיטת הר"ב צריך להמתין על כדי שיבאו מרה"ר ממקום שבאו: (יח) יקבר כו'. מיד ול"צ להמתין בכדי שיעשו: ולרש"י טעמא כדאיתא בגמרא דמוקים לה בעומד באסרטיא פרש"י שאין דרך ישראל ליקבר שם דודאי לא נעשה בשביל ישראל ולכון מוקי במוטל על קברו של א"י באסרטיא. ולהר"ב מיירי דהדבר ידוע שעשה לו לעצמו א"ל הוכחה מתוך המעשה אלא שיהא נודע שעשאו לעצמו: (יט) ליתנא דברייתא בגמרא הוא: (כ) וה"ה דנפי"ח מ"ב דומין לתרנגולת דבל לא מטלטלין ואמאי דוחין בגמרא שמטלטל מקצתו והכא אסרינן אפי' לזוז מקצתו. ונראה דלעיל משום צער בעלי חיים נגעו ודוקא בשצריכין לכך דבל בשאין צריכין לכך לא. הר"ב: (כא) ועניינו כאן שיש אלא כמו בר"פ לא יסמוך מתוכא קשה לכותל: (כב) בארוכות. בכ"ף גרסינן במ"ח פ"ק דסוכה והם הלוחות שבצדדי המטה שהם ארוכין: (כג) אין מעמצין. כמו עוצם עיניו והלי' מהופך כמו כבש כשב:

פרק כד (א) וב"פ רש"י וי"ל דלקמן גבי מניח כיסו על החמור מפרש הר"ב משחשך והכא בעינן מבע"י. והרא"ש הקשה דמה צריך לטעם דא"י אי אתה מצוה כו' הא ב"ה מתירין מבע"י ע"י קליאת שכר ומסיק דלה"ב דהכא משחשך מיירי וכו' ב"י פי' כש"ז דאע"פ שהמעות מוקצין הם במקום פסידא לא גזרו: (ב) ולהכי אילית ליה לא א"י וגא חמור עשו חז"ל עוד תקנה אחרת שמוליכו בעצמו בפחות פחות מד"א אלא שחכמי המשנה לא רצו לגלות תקנה זו מפני שנאמר כבוד אלהים הסתר דבר דלמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר: (ג) פי' קודם שמעמיד דלא תעשה הנחה כמ"ש הר"ת וכ"ע דכשיגיע לפתח ביתו יטלנו מעליו כשהוא מהלך ויזרקנו לתוך ביתו כלאחר יד כדי שלא יהא מכניס מרה"ר לרה"י: (ד) ולגבי אין בו קשר האסור להתיר

אין מרסקין לא את השחת, ולא את החרובין (ה), לפני בהמה. בין דקה בין גסה. ר' יהודה מתיר בחרובין לדקה: ג אין אובסין (ו) את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין (ז) ואין "ממרי" את העגלים אבל מלעיטין ומהלקטין לתרנגולין ונותנין מים למורסן אבל לא גובלים ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך אבל נותנין לפני אווזים ותרנגולים ולפני יוני הרדיסיות: ד מחתכין את הדילועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים רבי יהודה אומר אם לא היתה נבלה מערב שבת אסורה לפי שאינה מן המוכן: ה מפירין נדרים בשבת. ונשאלין לדברים שהן לצורך השבת. פוקקין את המאור ומודדין את המטלית ואת המקוה. ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקידה בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו. ומדבריהם

א בגמרא מאמירין

קשה אחד יתר במאלען וקאונרה מתניתין שאין מפספסי את הזירין ואע"פ שהן דקוקים זה בזה ומתחממים ובבהמה קשה בהן אלא מתיר שלם אגדיהן בלבד דהתרת אגדיהן משוי להו אוכלא כפקיען: אין מרסקין את השחת. אין מחתכין עשב של תבואה והיא אספסתא משום דטרחא שלא לצורך הוא: ר' יהודה מתיר בחרובין לבהמה דקה. שפיה דקות וקשין לה ואין הלכה כר"י: ג אין אובסין. [אין] מאכילין אותו על כרחו ותוחבים לו בגרונו ופירוש אובסין עושין לה אבום בתוך מעיה: ולא דורסין. שדורס המאכל לתוך גרונה ומיהו לא הוי כמו אובסין: אבל מלעיטים. שתוחב לו המאכל למקום שיכול להחזיר: אין ממראין. מפטמין לשון ומלא מריאי. ופי' המראה שתוחב לו המאכל לפנים מבית הבליעה במקום שאינו יכול להחזיר: ומהלקטין לתרנגולים. שתוחב המאכל לתוך פיו במקום שיכול להחזיר: אבל לא גובלין. אין לשין אותו במים: אין נותנין מים לפני דבורים. שאין מזונותיהן עליו שיוצאין ואוכלין בשדה ונים מצויין להן באגמים: דורסיאות. יונים מגדלים בבתים ונקראים דורסיות על שם הורדוס המלך שהי' מגדל מהן באפרמונו: ד מחתכין את הדלועים. התלושים (ח) לפני הבהמה ואע"ג דמתחזי לאו למאכל בהמה קיימי אלא לאדם: ואת הנבלה. שנתנבלה היום ואע"ג דבין השמשות היתה עומדת לאדם ולא לבהמה (ט): ר' יהודה אומר אם לא היתה נבלה מע"ש אסורה. דכל מידי דחזי לאינש לא מקצה ליה לבהמה ואפי' חולה מערב שבת סובר שתתרפא ואין הלכה כר' יהודה. ה מפירין. בעל לאשתו ואב לבתו: ונשאלין. לחכם (י): שהן לצורך השבת. כגון שנדר שלא יאכל היום ואשמעינן דוקא קאי דאלו בעל או אב מפר בין נדרי' שהן לצורך השבת בין נדרי' שאינן לצורך השבת כיון שאינו יכול להפר אלא ביום שמעו בלבד ונדרים שהן לצורך השבת אפי' היה לו פנאי להשאל עליהם קודם השבת נשאלין עליה' בשבת: פוקקין את המאור. החלון שממנו האורה נכנס' סותמי' אותו בגוש או בשאר כל דבר שרגילין לסתו' בו: ומודדין את המטלית. כגון אם היתה טמאה ובספק בטהרו' מודדין אותה אם יש בה ג' אצבעות על ג' אצבעות לידע אם נטמאו הטהרות אם לאו דמטלית פחותה מג' על ג' אינו לא מיטמאה ולא מטמאה (יא): ואת המקוה. לידע אם יש בה אמה על אמה ברו' שלש אמות שאלו מדידו' של מצוה הן לפיכך מותר למדוד אותן בשבת: שפקקו את המאור. את החלון וקרוי מאור שממנו האורה נכנסת: בטפיח. פך של חרס: מקידה. כלי חרס: בגמי. להכי נקט גמי שראוי למאכל בהמה ולא מבטל ליה להיות קשר של קיימא: לידע אם יש בגיגית פותח טפח. כגון שביל קטן היה בין שני בתים שלא היה מקורה אלא שגיגית מונחת על גגו והיו חלונות פתוחות מן הבתים אל השביל והיו חוששין שמא ימות מת בבית אחד ותבא הטומאה בא מן החלון אל השביל ומן השביל אל הבית האחר דרך החלון הפתוח לפיכך פקקו את החלון הפתוח לבית שהטומא' בתוכו (יב) בטפיח של חרס וגבו לצד השביל וכלי חרס אינו מיטמא מגבו ומוצץ כי חששו שמא אין בסדק הגיגי' פותח טפח ונמצא' הגיגית מאהלת על השביל והטומאה באה דרך השביל מבית זה לבית זה. אחר כך הולכו לפתוח החלון ליטול אותו טפיח הפקוק בחלון ובאו לידע אם יש באותו סדק של גיגית פותח טפח ואין שם אהל באותו שביל להביא את הטומאה. שהטומאה יוצאה מן השביל דרך

לאסיר בשבת: (ה) החרובין. דומיא דשחת דרכיכא ומש"ה אין מחתכין דמטרח באוכל לא מטרחינן: (ו) אין אובסין. לשון הר"מ אין מאכילין בהמה חיה ועוף כדרך שהוא מאכיל באופן שמא יבא לידי כתישה או לישה: (ז) מלעיטין. לשון הלעיטני נא: (ח) מאתמול דמחובר כיון דלא לקטו מבע"י אקצינהו מדעתי' ב"י: (ט) ותמיהה דהא אף לאדם לא קיימי בה"ש מספק שבת. ובגמרא פשטינן דכ"ש קאמר מהך משנה דלר"י מוכן לאדם לא הוי מוכן לבהמה. ופי' המפו' דמוכן לאדם היינו שעומדת לאכילת אדם ולא הוקצה שלא יהנה בה אדם אלא שאסורה מחמת איסור שבת והלכך אי לאו דאמרינן מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים הוי שרי ליתן לכלבים דלאוי לאפילו חיים כגון עופות. ועתוי"ט: (י) לפי שהנדר המותר ע"י חכם לריך חקירה על הפרטה אם היא מעיקרא ועל הפתח אם פותחין בה לכך תני נשאלין שהחכם שואל בהן אבל המפר דלאשה הבימו בלשון הכתוב הפר יפר שא"צ שאלה: (יא) פי' אם היתה מתחלה ג' על ג' ונמצאת שוב אינה מטמאה: (יב) פירוש הפתוח כנגד הבית שהטומאה בתוכו. ולכך נתנו הטפיח בגד מול השביל כדי שלא יקבל טומאה מהמת שבבית שהטומאה יוצאה ממנה ומתפשטת תחת הגיגית עד לטפיח ומ"מ לא פירש שפקקו החלון של הבית שהמת בתוכו דמשתמא אותו שמושם פן יתעמא הוא שפוקק ולא הוהר שבבר

דרך

שכתב עמא דמאי איכפת ליה. תוי"ט: (יג) ונ"ל שבשני נדי שבדק לא היה ברוחב שום אחד מהן טפח. דאל"ה אכתי יש אהל טפח המביא הטומאה לבית שני. תוי"ט: (יד) וכי׳ הסופי׳ דפקיקה לא בעינן של מלוה כלומר דשל מלוה לא מעלה ולא מוריד בפקיקה דדוקא מדידה שאינה איסור אלא משום דהוי כעובדא דחול מהני של מלוה אבל פקיקה דמשום שוקפת אהל דדמי לבנין ליכא למשריה משום מלוה והאריך התוי"ע ומסיק כללו של דבר מדידה שאינה אלא כעובדא דחול שייך גבה לומר הואיל ושל מלוה היא שרי. ופקיקה שיש בה משום בנין לא שייך לומר גבה דמשום מלוה נתיר אלא שאם נתיר יש להתיר אף בלא מלוה ובדירה דלא ניכר בו בנין של קיימא לאינה של קיימא ואיכא למראים עין מלאכה דלוקיימא לא התירו אלא דוקא במלוה:

סליק מסכת שבת

ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת:

נשלמה מסכת שבת

דכך פלק שבגיגית (יג) כלפי מעלה. או אין בפדקשב גיגית פותח טפח. ונמלאת השביל באוהל ומצילה את הטומאה מבית לבית. ומדדו מקוה של חרס וקשרוה בגגני והושיטוה כלפי מעלה. לראות אם היה בסדק הגיגית פותח טפח אם לאו: ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת. ובלבד שלא יהיה קשר של קיימא. והמדידה תהיה של מלוה (יד). או להתלמד על דבר הוראה:

סליק מסכת שבת

זה לשון הרמב"ם סידר אחר שבת עירובין מפני. שהוא מענין שבת:

פרק א (א) מבוי. פירוש הר"ר יונתן הכהן שהוא מלשון מבוא העיר: (ב) כלומר כדין שהכמלים שהזכיר ברפי"א דשבת אבל לא שיהיה דינו כרה"י גמור לחייב הזורק מרה"ר לתוכו וכמ"ש במשנה דלקמן דאפילו הוכשר בקורה לא הוי כרה"י גמורה: (ג) ולא יועיל בה הכירא דקורה ולר"י דקורה משום מחילה א"ל למעט כדאיתא בברייתא. הבי"ב: (ד) שהוא כתב. ואפילו היתה גבוה יותר מכ׳ אמה. הר"מ: (ה) ולעיל פי׳ דרבנן גזור כו׳. הואיל ואין הדבר מפורש בתורה אעפ"י שמקובל מסיני והוא ד"ס לסמכים עליו בעונשים ומיהא היקרי ד"ס כמ"ש בכ"ת כ"ה איסור

מסכת עירובין

מבוי (א) שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה, ימעט. רבי יהודה אומר אינו צריך. והרחב מעשר אמות ימעט. ואם יש לו צורת הפתח. אף על פי שהוא רחב (ד) מעשר אמות אין צריך למעט: **ב** הכשר מבוי ב"ש אומרים לחי וקורה. וב"ה אומרים לחי. או קורה. רבי

מבוי. שאינו רחב שש עשרה אמה אע"פ שהוא פתוח ומשני ראשיו לרה"ר אי נמי רחב ששה עשר אמה ואינו מפולש אלא רֹאשו אחד פתוח לרה"ר ורֹאשו אחד סתום ומן התורה שרי לטלטולי ביה בלא שום תקון (ב) ורבנן הוא דגזור עליה דלמא אתי לטלטולי ברשו׳ הרבי׳ גמור ושרויה בתקנתא דלחי או קורה דתהוי ליה הכירא ואם הניח את הקורה למעל׳ מעשרי׳ אמה ימעט. כלומר ישפיל את הקורה עד שתהיה למטה מעשרים דלמעלה מעשרים לא שלטה בה עינא ואם יש בקורה זו [אמלתרא] פי׳ ציורים ופתוחי׳ אפי׳ למעלה מעשרים אמה א"ל למעט שע"י אותם הציורים שלטא בה עינא: ר"י אומר א"צ. דטעמא דקורה לאו משום הכירא אלא משום מחילה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם וכיון שכן הוא מה לי בתוך עשרים מה לי למעלה מעשרים ואין הלכה כר"י: והרחב מעשר אמות ימעט. דטפי מעשר אמות לא מקרי פתח אלא פרצה (ג) ואנן פתח בעינן הלכך ימעט רוחב כניסתו ויעמידנו על עשר או על פחות: ואם יש לו צורת הפתח. בכל מקום שאמרו חכמים צורת פתח הוא אפי׳ קנה מכאן וקנה מכאן גבוהים עשרה טפחים או יותר וקנה על גביהן ואע"פ שאינו נוגע בהן ואף ע"פ שגבוה מהן יותר ושלשה טפחים וכל האמות השנויות במשנה זו ובכל ערובין וסוכה וכלאים הם אמה בת ששה טפחים וכל טפח ארבע אצבעות בגודל אלא שפעמים צריך למדוד בטפח עצב כלומר שלא יהיה ריוח באצבעות הגודל בין זו לזו אלא יהיו מצומצמות ונוגעות זו בזו ופעמים צריך ליתן ריוח בין גודל לגודל שלא יהיו נוגעים זה בזה והוא הנקרא טפח שוחק כילד בזמן שהמדידה בטפח עצב היא לחומרא כגון מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט וסוכה שהיא גבוה מעשרים אמה פסולה מודדים בטפח עצב ובזמן שהמדידה בטפח שוחק הוא לחומרא כגון מבוי אין גבהו פחות מעשרה טפחים סוכה אין גבהה פחות מעשרה טפחים מודדין בטפח שוחק וכן לעולם: **ב** הכשר מבוי. הכנתו והזמנתו של מבוי לטלטל בתוכו ע"י שתופי מבואות: ב"ש אומרים לחי וקורה. שכיון צריך דשבילא לאו מן התורה ד׳ מחילות שלימות בעינן ואתאי הלכה למשה מסיני ואוקימתא לרביעית אלמי וקורה: וב"ה אומרים או לחי או קורה. דמן התורה ג׳ מחיצות שלימות בעינן ואתאי הלכה למשה מסיני (ה) להוסיף רביעית או בלחי

מבוי׳

רבי אליעזר אומר לחיים. משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבוי שהוא פחות מארבע אמות שהוא [ניתר] או בלחי או בקורה. על מה נחלקו על רחב מארבע אמות ועד עשר. שבית שמאי אומרים לחי וקורה. ובית הלל אומרים או לחי או קורה. אמר ר' עקיבא על זה ועל זה נחלקו: ג הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח. ואריח חצי לבנה של שלשה טפחים. דיה לקורה שתהא רחבה טפח. כדי לקבל אריח לארכו (ו): ד רחבה כדי לקבל אריח. ובריאה כדי לקבל אריח. ר' יהודה אומר רחבה אע"פ שאין בריאה: ה היתה של קש ושל קנים רואין אותה כאלו היא של מתכת. עקומה רואין אותה כאלו היא פשוטה. עגולה רואין אותה כאלו היא מרובעת. כל שיש בהקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח: ו לחיין שאמרו גבהן עשרה טפחים ורחבן ועוביין כל שהוא רבי יוסי אומר רחבן ג' טפחים: ז בכל עושין לחיין. אפילו בדבר שיש בו רוח חיים (י) ורבי יוסי אוסר. ומטמא משום גולל. ורבי מאיר מטהר. וכותבין עליו גיטי נשים. ור' יוסי הגלילי פוסל:

שיירא

מהיו או בקורה להיכר מחיצה. ומבוי דאיירי ביה הכא הוא מבוי סתום מג' רוחותיו ורוח רביעית פתוחה לר"ה וארכו יותר על רחבו דאי ארכו כרחבו הוי כחצר שנפרצה במלואה לר"ה וצריך פס ארבעה ומשהו או שני פסין של כל שהן וכן חצר שנפרצה לר"ה וארכה יותר על רחבה נדונה כמבוי וניתרת בלחי או קורה. ומבוי שהוכשר בלחי חלוק ממבוי שהוכשר בקורה דאלו מבוי שהוכשר בלחי הוי כאלו יש לו ארבע מחיצות והזורק מרשות הרבים לתוכו חייב ומבוי שהוכשר בקורה אע"פ שמותר לטלטל בתוכו ע"י שתוף לא הוי כרשות היחיד גמור והזורק מרשות הרבים לתוכו פטור דקיימא לן קורה משום היכר ולאו משום מחיצה: ר' אליעזר אומר לחיים. בה"א ס"ל ובעי לחי מכאן ומכאן ואין הלכה כר"א: אמר תלמיד אחד. הוא ר"מ: שהוא פחות מארבע אמות. ברוחב פתחו: אר"ע על זה ועל זה נחלקו. ות"ק נמי הכי קאמר דלא פליגי בין רחב לקצר ומפרש בגמ' דאיכא בינייהו מבוי שיש ברוחב פתחו פחות מד' טפחים דמר מינייהו סבר אין צריך לא לחי ולא קורה ואידך סבר צריך לחי או קורה ולא הוברר מתוך דבריהם הי מינייהו סבר צריך והי מינייהו סבר א"צ: ג רחבה כדי לקבל אריח. שתהא ראויה לבנות עליה בנין לקביעות: והאריח חצי לבנה של שלשה טפחים. נמצא אריח טפח ומחצה רוחב: דיה לקורה ברוחב טפח. הכי קאמר כיון שהקורה רחבה טפח אותו חצי טפח הנותר שהאריח רחב טפח ומחצה יכול למרח בטיט ולבנע מכאן ולבנע מכאן וע"י כן תהיה רחבה לקבל אריח והכי מפרש לה בגמ': ד בריאה לקבל אריח. חזקה לסבול כובד האריח שלא תשבר וכן הלכה: ה היתה של קש ושל קנים כו'. ר' יהודה קאמר לה (ז) ולית הלכתא כותיה: עקומה. שאין אריח יכול לנוח עליה וכן עגולה אין אריח נח בה: אם יש בהקיפה. כלומר ואיזו היא מדת העגולה להכשיר. כל שיש בהקיפה שלשה טפחים שצריכה הוא שלשה טפחים להקיפה סביב בידוע שיש בה רוחב טפח אם תחלק שכן מצינו בים שעשה שלמה (ד"ה ב ד) עשר באמה משפתו אל שפתו עגול סביב וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב אלמא לכל אמה רוחב בעגול איכא שלשה אמות היקף: ו לחיים שאמרו. למיש שנחלקו בה רבי אליעזר וחכמים דלר"א תרתי בעינן ולרבנן חדא זהו שעושין: גבהן עשרה טפחים. כשעור גובה המבוי דאין גבהו פחות מעשרה טפחים (י) ואפי' היה המבוי גבוה הרבה דיו בלחי גבוה י' טפחים: רבי יוסי אומר רחבן שלשה. דבעי דבר חשוב במחיצה (ט) ואין הלכה כר"י: ז ור' יוסי אוסר. דחיישינן שמא תמות (יא) ולא הוי גבוהה עשרה ולא יהיב אדעתיה וסמיך עלה: ומטמא משום גולל. אם עשאו גולל לקבר מטמא לעולם אם נגע בו אדם וכלים כאהל המת אפילו ניטל משם דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע על פני השדה ודרשינן לרבות גולל ודופק וגולל הוא כסוי הקבר: ור"מ מטהר. טעמא דר' מאיר משום דקסבר כל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה (יב) ואינה הלכה: ור"י הגלילי פוסל. דכתיב (דברים כד) וכתב לה ספר מה ספר אין בו רוח חיים אף כל שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתיב וכתב לה בספר כדקאמרת השתא דכתיב וכתב לה ספר לספירת דברים הוא דאתא והלכה כת"ק [ואם] כתב לה גט בקרן של פרה ונתן לה את הפרה דהשתא אינו צריך קציצה לאחר שנכתב כשר אבל אם לא נתן לה את הפרה אלא את הקרן כיון שצריך קציצה לא מגרשא ביה (יג):

אישות: (ו) לארכו. בגמרא הגי' לרחבו ופי' מפתני דכיון שהאריח חצי לבנה והלבנה מרובעת ג' על ג' ונמצא האריח שהוא המחצה לא פיחתה מן האורך רק מן הרוחב בלבד. ונמתוי"ט: (ז) ומפרש בגמרא דבא להוסיף שאף ע"פ שהיא מגין שאינה בריאה לקבל בנין כזה אפ"ה כשר. ועקומה מפ' בגמ' שעקמימותה חוץ למבוי ואלו ינטל עקמימותה יש בין זה לזה ג"ט אפ"ה רואין כאלו כולה תוך המבוי עומדת וכולה מכניסין ר"י היא. כ"כ הרי"כ. אבל הר"מ והרא"ש כ' דכב"ע אתיא אלא צריך דאלו ינטל עקמימותה בלא יהא בין זה לזה ג"ט: (ח) וה"ה בקורה שצריך שלא תהיה למטה מי' ולא תני בקורה דסמך על מבנה זו של לחי ששיעורו י' כשיעור מבוי הרי"כ: (ט) שאפילו יפליגנו מן הכותל בג' דלא לימי לויכא דהאי גיפא ודהאי גיפא ולבטליה כדאמרינן במחילות הכלאים כו' ומש"ה מחמיר ר"י ואפילו בסומכו לגמרי לכותל בעי ג"ט ברוחבו. הרי"כ: (י) רוח חיים. ולא חיישינן שמא תמות דמיתה לא שכיחא ושמא תברח או תרבץ תחתיה ל"ח דאיירי במתוחה בחבלים מלמעל. עיין תוי"ט: (יא) והכונץ: (יב) וקשה דליפליג נמי בכישא ובגמרא וכי"ף ויכו' אי' בכישא כ"מ הוכר: (יג) כדמעורם במ"ב פ"ב דגיטין

ונא

ח שיירא (יד) שחנתה בבקע'. והקיפוה (טו) בכלי בהמה. מטלטלין בתוכה. ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים (טז). ולא יהיו פרצות יתרות על הבנין. כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח. יותר מכאן אסור: ט מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים. שיעור חבלים ועוביין. יתר על טפח. כדי שיהא הכל עשרה טפחים: י מקיפין בקנים. ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים. בשיירא דברו. דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים לא דברו בשיירא אלא בהווה. כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה. דברי רבי יוסי ב"ר יהודה. וחכ"א אחד משני דברים. ארבעה דברים פטרו במחנה מביאין עצים מכל מקום. ופטורים מרחיצת ידים. ומדמאי (יח). ומלערב:

פרק ב

עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין נראין כשמונה דברי רבי יהודה. ר'מאיר אומר שמונה נראין כשנים עשר. ארבעה דיומדין וארבעה פשוטים. גובהן עשרה טפחים (א). ורחבן ששה. ועוביין כל שהוא. וביניהן כמלא שתי

ח ולא יהיו פרצות יתרות על הבנין. ואפי' הן פרצות קטנות פחותות מעשר אם הפרוץ מרובה על העומד אינה מחילה ואף כנגד העומד אסור: כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת. ובלבד שיהא העומד רב עליה אי נמי פרוץ כעומד הוי מחילה ואף כנגד הפרוץ מותר (יז): יתר מכאן אסור. אפילו פרצה אחת יותר מעשר אוסרת כל ההיקף ואפילו העומד מרובה דלא עבדי אינשי פתח יותר מעשר והוי פרצה ודוקא דאין לה צורת פתח אבל אית לה צורת פתח אפי' יותר מעשר הוי פתח: ט מקיפין ג' חבלים. אשיירא שחנתה בבקעה קאי: זה למעלה מזה. ע"ב יתדות סביב מן השבל התחתון לקרקע פחות מג' והרי כאלו אלו עומד דכל פחות מג' כלבוד דמי וממנו לאמצעי פחות משלשה הרי עומד ששה טפחים פחות שני משהויין בשני האוירין ומאמצעי לעליון פחות משלשה הרי תשעה טפחים עומד בשלשה האוירין פחות שלשה משהויין: שיעור עובי החבלים יותר על טפח. שלשה משהויין כדי שיהא בין הכל עשרה טפחים: י מקיפין בקנים. כעולים ועומדים וזו היא מחילת שתי אבל של חבלים הויא מחילה של ערב: בשיירא דברו. הקילו אלו שאין נריכים אלא או שתי או ערב כגון קנים או ערב כגון חבלים אבל ליחיד לא הקלו אלא עד שיהיה בהן שתי וערב ושלש בני אדם הרי הן כשיירא: כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב כו'. ר' יוסי ב"ר יהודה פליג עליה דאבוה וקאמר אפי' לשיירא בעי שתי וערב: א' משני דברים. או שתי או ערב ואיכא בין רבנן קמאי לרבנן בתראי דרבנן קמאי לא שרו ליחיד אלא דומיא דשיירא דבדרך הואיל ואינו יכול לעשות מחילה כראוי ולא בישוב ורבנן בתראי אמרי אחד משני דברים בין ליחיד בין לרבים בין בדרך בין בישוב והלכתא כותייהו אלא שאדם אחד או שנים ששבתו במדבר אין יכולים לעשות מחילה גדולה יותר מבית סאתים שהוא מאה אמה אורך על חמשים רוחב כחצר המשכן ושלשה בני אדם או יותר הן שיירא ויכולים לעשות מחילה גדולה ואפי' כמה מילין כפי מה שצריך להם ולכלי תשמישם ולבהמתם ובלבד שלא ישאר מקום פנוי בתוך המחילה יותר מבית סאתים: פטרו במחנה. ליוצאים למלחמה דאפי' למלחמת הרשות: מביאין עצים. ואין חוששים משום גזל ואפילו כרתו אותם בעליהם ועשאום חבילות: ופטורים מרחיצת ידים. שלפני הסעודה אבל מים שלאחר הסעודה חייבים הואיל ונתקנו מפני הסכנה של מלח סדומית המסמא את העינים וחמירא סכנתא מאיסורא: ומדמאי. שאין צריכין להפריש תרומות ומעשר של דמאי כגון אם לקחו תבואה מעם הארץ: ומלערב. עירובי חצרות. כגון מאוהל לאוהל. במחנה מוקף מחילות אבל עירובי תחומין צריכין לערב (יט):

פרק ב עושין פסין לביראות. שבדרכים לפי שהבורות רשות היחיד הן שעמוקים עשרה ואין יכולים למלאות מהן ולהוציא לרשות הרבים ועושין פסין שיהיו הפסין עושין [חלל] סביבות הבור רשות היחיד וימלא ויוציא ויניח שם ותכנס בהמתו כולה או ראשה ורובה וישקנה: דיומדין. שני עמודין בכל עמוד מאלו הארבעה נראה כשנים. דיו בלשון יון שנים וכשנותן העמוד שעשוי כשנים לפאת דרומית מערבית נמצא נוטה דופנו אחד* (למזרח ודופנו אחד לצפון) והשני לפאת מערבית צפונית נוטה לדו אחד* (למזרח ולדו אחד לדרום) וכשנותן ארבעתן לארבע הפאות נמצא לכל רוח שתי אמות דופן אמה כנגד אמה והריוח בנתים: וארבעה פשוטין. באמצע נותן לכל רוח נוס

*נ"ל למערב ודפנו אחד לדרום *נ"ל למע"ב ולדו אחד בלבון כו' וכן נמלא בפי' הר"ב יהונסן

דניטין: (יד) שיירא. תרגום ארחת ישמעאלים שיירת ערבאי. הר"מ: (טו) והקיפוה. מע"ש בכלי בהמה כגון מרדעות ואוכפין של בהמה והיא מחילה שהרבה ממנה פרוץ כגון המקל שבין אוכף לאוכף לפ"ה הוי מחילה ומותר לטלטל בכל הבקעה שהיתה מתחלה כמלאים שהרי עכשיו היא מוקפת לדירה. הרי"ב: (טז) י"ס. הטעם שכתבו חכמים בסוכה בפ"ק דהא דבעינן בשבת מחילה גבוה עשרה מהתם ילפינן: (יז) וכ"כ הר"מ שכ"ה בכל התורה: (יח) ומדמאי. דתנן בפ"ג דדמאי מאכילין את העניים דמאי. ופי' שם הר"ב דאם לנו חייבין. והקשה הר"ש מההיא דתנן בנה ומלערב ש"מ דשבתו ולנו חייבין ולפ"ה פטורי' מדמאי. וכ"ל דלאלדין קתני דפטורים מדמאי כשלא לנו ואם לנו ושבתו חייבין בדמאי אבל פטורין מלערב שוי"ט: (יט) דים לכן סמך מקראי:

פרק ב (א) ר"מ. גובהן י' שאין נקראת מחילה בפחות מי' וכתבו י"ט דזהו אמה שלע"פ שבמחילת הכל פני בפס ד' ל"ד דהפס בהלכ' איכא שלשה מחילות שלימות אבל בפסי ביראות שבתוכו פרוץ מכל לד' נפרצין פס

שתי רבקות של שלש שלש בקר דברי ר' מאיר. רבי יהודה אומר של ארבע ארבע. קשורות (ב) ולא מותרות. אחת נכנסת ואחת יוצאת: ב מותר להקריב לבאר ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה. מותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין: ג ר' יהודה אומר עד בית סאתים אמרו לו לא אמרו בית סאתים אלא לגנה ולקרפף אבל אם היה דיר או סהר (ה). או מוקצה או חצר. אפילו בית חמשת כורין. אפילו בית עשרה כורין מותר. ומותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין: ד ר' יהודה אומר אם היתה [א] דרך הרבים מפסקתן, יסלקנה לצדדין. וחכמים אומרים אינו צריך. אחד בור (ח) הרבים ובאר הרבים ובאר היחיד עושין להן פסין. אבל לבור היחיד עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים. דברי רבי עקיבא. רבי יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד. ולשאר עושין חגורה (יא) גבוה י' טפחים: ה ועוד אמר רבי יהודה בן בבא הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים. מטלטלים בתוכה ובלבד שיהא

[א] פ״ח כזה

רחב אמה, ובזמן שאין בין פס לפס [מאלו ארבעה] דיומדין אלא עשר אמות או פחות מודה רבי מאיר דאין צריך לפסק פשוטין ואם יש ביניהן יותר משלשה עשר אמה ושליש מודה ר"י דצריך פשוטין לא נחלקו אלא מעשר עד שלש עשרה אמה ושליש דרבי מאיר אומר צריך פשוטים ור"י אומר אין צריך והלכה כר"י: שתי רבקות של שלש שלש בקר. פירוש כל בקר ובקר אמתים פשוט שליש כמלא רוחב שתי בקר עשר אמות והוא השיעור שיכול ליתן בין פס לפס לדברי ר"מ ואם יש רוחב יותר מזה צריך שירבה בפסין פשוטין: רבקות. לשון עגל מרבק (שמואל א כח): ר"י אומר של ארבע ארבע. הן י"ג אמה ושליש: קשורות אבל לא מותרות. דלא תימא בעינן קשורות ולא קשורות ממש נהכי תנא אבל לא מותרות להתיר ולמעט ריוח שביניהם: אחת נכנסת ואחת יוצאת. רבקה אחת (ג) של בקר נכנסת ורבקה אחת יוצאת ויש יותר רוחב משאלו היו שתיהן יוצאות או שתיהן נכנסות וזו קולא היא דלא בעינן מכוונות כל כך (ד): ב מותר להקריב לבאר. הפסין. ולעשות הקף קצר ובלבד שיהא מחפת הבאר עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה בהן שתי אמות אבל בציר מהכי לא שמא ימשך אחר פרתו ויוציא הדלי חוץ למחיצה: מותר להרחיק כל שהוא. לעשות הקף גדול כמו שלבו חפץ: ובלבד שירבה בפסין. דכל מה שמרחיק מן הבור נרבה הריוח שבין הפסין וצריך להרבות בפסין עד כדי שלא יהא בין פשוט לפשוט [ובין פשוט לדיומד] יותר מי"ג אמה ושליש כדברי ר' יהודה שהלכה כמותו: ג ר' יהודה אומר עד בית סאתים. לא יעשה הקף גדול לבאר אלא עד בית סאתים: לגינה ולקרפף. שאין הקיפן לדירה: קרפף. הקף גדול חוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר: דיר. של בהמות שעושין בשדות היום כאן ולמחר כאן כדי לזבלה בגללי בהמה: סהר [הקף מחיצה] לבהמות (העיר) ואית דגרסי סהר בית האסורים: חצר. מקום מגולה שלפני הבתים: מוקצה. רחבה שאחורי הבתים (ו) דכל הני הקיפן לדירה הוא (ז) והני פסי ביראות נמי הואיל ומיוחדין ראויות לשתיית אדם תשמיש מעליותא הוא: ומותר להרחיק כל שהוא. כלומר כשם שכל אלו שהוקפו לדירה אפילו גדולים עד עשרה כורים מותר לטלטל בהם כך מותר להרחיק ההקף של פסי ביראות כל מה שלבו חפץ וכן הלכה: ד אם היתה דרך הרבים. דרך שרבים בוקעים בה מפסקת בין הפסים יסלקנה לצדדים וחוץ לפסים שלא יהיו הרבים מהלכים בין הפסים דמשוו להו כרשות הרבים ומבטלים המחיצה ואין הלכה כרבי יהודה: בור הרבים. אי פסקי מיא מדכרי אהדדי שלא התירו פסי ביראות אלא שיהיו מים מצויין לבהמות עולי רגלים וכל זמן שאין שם מים אין לפסין תורת מחיצה: באר היחיד. נמי שרי דבאר מים חיים הן והא לא פסקי מיא: לבאר הרבים. דאיכא תרתי למעליותא וכן הלכה ואין מותר למלאות מים להוציא מן הבאר על ידי פסי ביראות אלא כדי להשקות בהמתן של עולי רגלים ובארץ ישראל בלבד אבל להוציא מים כדי לשתות האדם עצמו אסור (ט) אלא ירד לבור ושותה (י) או עושה מחיצה גבוה י' טפחים: ה ועוד אמר ר' יהודה בן בבא. מדים דאמר סדא למומרא (יב) גבי פסין דאמר אין עושין אותן אלא לבאר הרבים והשתא

פס של י"ט, לי"כ: (ב) קשורות. ואע"פ שאין הפרות מוסבות בעול בשבת לפ"ה מטעינן בהו לפי שגם בימות החול נכנסות שם לשתות ופעמים שכשהלמד הלמד נכנס לשתות מולא הב' שתהא משם ורוצה לצאת ואם יהיו בין הדיומדין פתוח מזה השיעור יצאו הפרות ויפולו הדיומדין לארץ. הרי"ב: (ג) הכי פ"כ. ופרש"י ולא פרה נכנסת ופרה יוצאה דא"כ לא הוה קשורות: (ד) ר"ל דלא י' אמות לר"מ וכן הי"ג ושליש לר"י לא בעינן מכוונות וכ"ה ברש"י ור"מ: (ה) סהר בפ"ג דשביעית מ"ד גבי סהר ולפ"ה מפ' כמו סהר אבל התם א"א לפרש בית האסורים: (ו) ונקראת מוקצה לפי שאין רוב תשמיש שם: (ז) פירוש לדירת אדם לכניסה ויציאה תמיד. רש"י: (ח) בור. הוא הגבא שיכנסו שם המים. הר"מ: (ט) והקשו בתוס' דא"כ אמאי בעינן שיהיו ראויין לאדם. וי"ל שאם דלה לצורך בהמה ונשתיירו שם שרי לאדם. א"נ דתחלת התיקון לא התירו אלא לצורך בהמה לכל בשכבר נתקן לצורך בהמה שרי אף לצורך אדם: (י) היינו כשהבור קצרה אבל אם היא רחבה כ"כ שלא יוכל להכניס רגליו בלי הבור ויכד מותר לכתחלה לכל א' מהני פירושים הב' לדלות או לסתם פי': (יא) חגורה. מחיצה וכ"ה בתו' שמפני שמצריכין מחיצה מד' רוחותיה קורא לה חגורה. הרי"ב: (יב) ואע"ג דר"י נמי תנא חדא למגוכת במ"ג וקתני אחריתא במ"ד ולא קתני ועוד התם אפסקוה רבנן במלתא אחריתא דאיהו לא איירי אלא בפסי ביראות כו'

שיהא בה שומירה (יג). או בית דירה. או שתהא סמוכה לעיר. רבי יהודה אומר אפילו אין בה אלא בור (יד). ושיח. ומערה. מטלטלין בתוכה. רבי עקיבא אומר אפילו אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה. ובלבד שיהא בה שבעי' אמה ושירים על שבעים אמה ושירי' ר"א אומר אם היתה ארכה יתר על רחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלים בתוכה. ר' יוסי אומר אפי' ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה: ן אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אליעזר ואפי' היא כבית בור (טז). וכן שמעתי ממנו אנשי הצר ששכח אחד מהן ולא עירב. ביתו אסור (יז). מלהכנים ולהוציא לו. אבל להם מותר. וכן שמעתי ממנו שיוצאין בעקרבנין בפסח. וחזרתי על כל תלמידיו. ובקשתי לי חבר ולא מצאתי:

בכל

מ'. נמלא: (יג) שומירה. כעין סוכה של שומרי הגנות לא שיהיו בו השומרים בקביעות יומם ולילה כל השנה או בית דירה לבה"ב אף ע"פ שאינה תדירה אלא לפרקים או שתהא סמוכה לעיר בתוך אלפים למה דיכול בה"ב ללכת ולטייל בה. הרי"ב: (יד) אלא בור. ר"ל אחד מהם או בור או שיח או מערה. הר"מ: (טו) ענותנותו שרבנו ומתוקנו ילמדנו ובמלותיו ילוננו ויעוררנו להבין להשכיל וליכד לסוף דעת הר"מ ועתוי"ט: (טז) כבית בור. ואע"ג דלא הוקף לדירה דל"ד לבקעה דבקעה לא מסיימי מסילותיה אלא בדרך מדרון נכנס לה ויוצא ממנה אבל בגינה וקרפף יש להם מסילות מעליותא אך לא גמרו על דעת שידורו בהם. הרי"ב: (יז) אסור. כי הר"מ ר"ל רשותו בהכל ומוסב על בימל רשותו קאי: (יח) כיצא דמהכינין נקט אע"ג שהוא דלא כהלכתא ולענין פסק הלכה דמשנה זו כי הר"מ שכולן דחויות:

ולאע"ג

והשתא קאמר שומרא אחריתא. דאף במוקף לדירה לא הוי טפי מבית סאתים משום הכי תנא ועוד: שומירה. סוכת שומרים דאע"ג דהוקף לדירה בית סאתים הוא דהוי טפי לא: סמוכה לעיר. דהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד וכמוקף לדירה דמי: ובלבד שתהא שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירי'. ולא יותר ות"ק נמי דלעיל דאמרו לא אמרו בית סאתים אלא לקרפף ולגינה אבל אם היה דיר או סהר או אבל וכו' כר"ע קאמר דהיכא דאיכא בית דירה אפילו טובא נמי. וכשלא הוקף לדירה בית סאתים. ומאי בינייהו אמרינן בגמ' דאיכא בינייהו דבר מועט שבית סאתים יותר על שבעים אמה ושירים רבועים ות"ק סבר דבית סאתים שלמים ולרבי עקיבא ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירי' ותו לא. והיכי ידענו דבית סאתים יותר על שבעים אמה ושירים רבועים דהא אמרינן בגמ' וכמה הן סאתים כחצר המשכן וחצר המשכן כתיב ביה (שמות כז) אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים ודרשינן חמי חמשים בחמשים אמרה תורה טול חמשים שארכו יתר על רחבו וסבב חמשים הנותרים לשעור שבת דהוו להו ע' אמה וד' טפחים מרובעים כיצד עשה מהם ה' רצועות של י' אמה רוחב ואורכן נ' תן אחת למזרח ואחת למערב הרי רחבה ע' וארכה נ' שים אחת לדרום ואחת לצפון הרי שבעים על ע' אלא שהקרנות פגומים לכל קרן וקרן עשר על עשר מפני התוספת שהוספת. טול מן הרצועה החמישית ארבע חתיכות של עשר [על עשר] ושים לארבע קרנות ונתמלאו. טול עשר על עשר הנותרים עשה שתים טפחים [על שתים טפחים] ועשה אותן רצועות של שני טפחים הרי שלשים רצועות אורך כל אחת עשר אמות שהן שלש מאות אמה תן שבעים לכל רוח הרי שבעים אמות וד' טפחי' על שבעים אמות וד' טפחים אלא שהקרנות פגומים טפחיים על טפחיים. ונשארו בידך כ' אמה טול מהם מ' טפחים ושים לקרנות ונתמלאו ונשארו בידך י"ח אמות וארבעה טפחים אורך ברוחב טפחיים והיינו דבר מועט שאם באת לחלקן [ולהקיף] אין מגיע תוספת לרוחב שני בליתי' אצבע דהא בעי למעבד מינה רצועות של רפ"ג [אמות] אורך להקיף הד' רוחות כך מצאתי פירוש משנה זו בפירושי רש"י ונכון הוא. והרמב"ם בקש חשבונות רבים ולא יכלתי לסוף דעתו (טו) וכמה שאמר ר"ע אפי' אין בה אחד מאלו מטלטלים בתוכה הלכתא כותיה אבל במאי דפליג אחכמים דאמרו לו דלעיל וסבר דשבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים ותו לא. בהא הלכה כחכמים. דבבית סאתים כחצר המשכן סגי שהוא דבר מועט יותר על שבעים אמה ושירים רבועים: אם היתה ארכה יתר על רחבה. ואע"ג דמיעט רחבה והוסיף על ארכה ואין בכולה אלא בית סאתים אין מטלטלין דמרובע הוא דשרו רבנן. היכא דלא הוקף לדירה. והלכה כרבי יוסי דפליג אדרבי אליעזר ולא בעי מרובעות: ן אפי' היא כבית כור. אפלוגתא דלעיל קאי אגינה וקרפף: אנשי הצר ששכח אחד מהם ולא עירב. ונאסר בטל רשות אצלו לחבירו שהיה אוסר עליהן מלהוציא מבתיהן לחצר שהחצר רשות כולן וחלקו אוסר עליהן. הואיל ובטל רשות חצרו בטל אף רשות ביתו אע"פ שלא פירש ונעשה אורח אצלם לפיכך אף ביתו מותר להם אבל אסור לו להכניס ולהוציא מביתו לחצר אע"פ שהוא מותר להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר כשאר כל אדם הנכנס לבית חברו שמותר לו להוציא מבית חברו לחצר דהא כשותא דחד הוא מכל מקום מביתו אסור הוא להוציא ולא אמרינן כיון דבטל להו רשות ביתו הרי ביתו כבתיהם דבשעה שמוציא מביתו לחצר חוזר ומחזיק ברשותו הוא ואוסר עליהן כדתנן בהדר עם הנכרי מי שנתן רשותו וחזר והוציא בין בשוגג בין במזיד (יח) הרי זה אוסר: שיוצאין בעקרבנין בפסח. משום מרור. ועקרבנין ירק שעלין שלו דומות לעקרב ואני שמעתי שיש הגדל בסיבות הדקל: ובקשתי לי חבר. לג' דברים הללו אם שמע מפיו ולא מצאתי ואין הלכה כאחת מהן דגבי גינה וקרפף לא

הוי

רי טפי מבית סאתים. ואכשי אלר משכח אחד ס ולא עירב ובכל רשותו ולא בעל ביתו אף להם ר ביתו הכל מבתיהם לאכל מותר ועקרבנן לאו מרור הוא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח:

פרק ג **בכל** מערבין ומשתתפים חוץ (ב) מן המים ומן המלח. והכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומן המלח. הנודר מן המזון מותר במים ובמלח. מערבין לנזיר ביין. ולישראל בתרומה. סומכוס אומר בחולין. ולכהן בבית הפרס. ר' יהודה אומר אפילו בבית הקברות. מפני שיכול לילך להוץ ולאכול: **ב** מערבין בדמאי. ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו. ובמעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה. א(ובתרומה) (ו) אבל לא בטבל. ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. השולח ערובו ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בערוב אינו ערוב. ואם אמר לאחר

א ס"א

בכל מערבין. עירובי חצרות אין (א) דאלו עירובי תחומין אין מערבין אלא בפת והאי בכל דתנן במתניתין לאו דוקא כדאמרי' בגמרא אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ דהא הכא תנן בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח ואיכא נמי כמהין ופטריות דאין מערבין ולא משתתפים בהן דלאו מזון נינהו כגון מים ומלח: ומשתתפים. בשתופי מבואות: והכל ניקח בכסף מעשר. כדכתיב (דברים יד) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך: חוץ מן המים ומן המלח. דלאו פרי מפרי הוא: הנודר מן המזון. לא דאמר יאסר עלי מזון דאין נקרא מזון אלא חמשת המינין דזייני וסעדי אלא כגון דאמר כל הזן עלי קונם וכל מילי זייני ומשביעים לפי שעה חוץ מן המים והמלח: מערבין לנזיר ביין. דאע"ג דלא חזי לדידיה חזי לאחריני: ולישראל בתרומה. דהא חזי לכהנים: סומכוס אומר בחולין. דמידי דחזי ליה בעינן וביין לנזיר לא פליג סומכוס משום דאפשר שישאל הנזיר על נדרו ויהיה היין מותר לו בעודו שבת אבל תרומה אי אפשר שתהיה ראויה לישראל דאפילו ישאל המפריש התרומה עליה והרי היא כאלו לא הורמה הרי היא חוזרת לטבלי ואסור לאכול ממנה עד שיתקן ויפריש תרומה אחרת ואין מפרישין תרומה בשבת אפי' בין השמשות הילכך לא חזי ליה. ואין הלכה כסומכוס: ולכהן בבית הפרס. כתנא היא ולאו סומכוס קאמר לה. בית הפרס שדה שנחרש בה קבר מותר לכהן ליכנס שם כשהוא מנפח והולך (ג) וריח שאינו נוגע בעצם כשעורה ומשום הכי מותר ליתן עירובו שם שהרי יכול להכנס במקום שנתן שם עירובו והוי הוא ועירובו במקום אחד: לחוץ. לעשות מחיצה בינו לקבר שלא יאהיל כגון שיכנס שם בשידה תיבה ומגדל (ד) אלמא חזי ליה ופלוגתא דרבי יהודה ורבנן מוקמינן בגמרא דאפילו בישראל פליגי רבנן עליה דר"י ואמרי דאין מניחין עירובי תחומין בבית הקברות ולא נקט כהן אלא להודיע כחו דר' יהודה דאפילו בכהן שרו ובהא קמפלגי דר' יהודה סבר אע"ג דאסור ליהנות ולהשתמש בבית הקברות (ה) מותר להניח שם עירוב דאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות נתנו ואע"פ שמשתמש שם בעירוב אחר קנייתו דהא בין השמשות קונה וכבר נעשית המצוה והוא משתמש בו כל השבת קסבר ר' יהודה אין אדם מקפיד על עירובו אם אבד או נגנב לאחר שקנה ורבנן סברי אדם מקפיד על עירובו לאחר שקנה ורוצה שלא יגנב הילכך כשהעירוב משתמר בבית הקברות כל השבת לאחר שקנה בין השמשות ונגמרה מצותו נמצא נהנה בשימור הקברות האסורים בהנאה ולפיכך לא יניח אדם עירוב בבית הקברות והלכ' כחכמים: **ב** מערבין בדמאי. בשביל שלקחו מעם הארץ ולא הפרים ממנו תרומות ומעשר גל דמאי: ובמעשר ראשון כו' אבל לא בטבל וכו'. כלן מפורשין במסכ' שבת פרק מפנין: השולח את ערובו ביד חרש כו'. להוליכו לסוף אלפים אמה ודוקא בעירובי תחומין אינו עירוב אם שלחו ביד קטן אבל בעירובי חצירות קיימא לן קטן גובה את העירוב (ו): ביד מי שאינו מודה בערוב. כגון כותי או צדוקי: ואם אמר לאחר. כשר לקבלו מן השוטה ולהוליכו הכשר לסוף אלפים אמה הרי זה עירוב ובלבד שיהא הוא עומד ורואה בשעה שהשוטה נותנו ליד הכשר אע"פ שאינו רואה כשהכשר מוליכו דחזקה שליח עושה שליחותו

פרק ג (א) ואע"ג דתחומין אמירי ש"ט להם שמך המקרא הקלו בתחומין שאינה הבא לדבר מצוה. תוס'. והא דקרי ליה עירוב לפי שהיה מעורב התחומין שלא היה יכול לילך בו תחלה עם התחום שהיה יכול לילך בו. הר"מ: (ב) חוץ כו'. דטעמא דעירובין משום דעמא וניכר במקום מגוריו הוא ונעשה המעורב כאלו אוכל ושובת שם במקום שהניח העירוב ונמצא יש לו אלפים אמה לכל רוח והלכך דבר הזן בעינן. רש"י: (ג) דכותה פסיקא משום עצם הוא שהנשבר כבר נרקב כמה שנים ובלא הוא בלא כבר אין מטמאין באוהל אלא במגע ובמשא ולפני רגליו אם יש עצם גדול כשעורה הוא ויזהר שלא יגע בו ברגליו ואם עצם קטן הוא נדחה בנפיחה ואינו מקפיד ברגליו ואם מכוסה בעפר אינו מטמא דהא עצם כשעורה אינו מטמא אלא במגע. רע"ב: (ד) בעגלות ובע"י ועיין ש"מ דלהלות צריך שמחזיקים תי' פסקה כו' ופריך בגמרא היכי אייתי לה כו' ומדנקט ר"י ולאכול ש"מ דכולי לאכלו בעי ומשני בפשוטי כלי עץ שאין בכונתן עפה דלא מקבלי טומאה ואין מביאין את הטומאה: (ה) וכל המשיגי המת לסוכין בהנאה ונותמת שם מכים וגמר שם שם מעגלה ערופה. רש"י: (ו) וגם ומה. כך הגי' בס' מדויקים וברי"ף והכי מסתברא דמ"ש תרומה מחלה ומתני' כסומכוס ואינה הלכה. ועתוי"ט: (ז) הטעם דע"ת הואיל והסמכוהו אקרא אמונה ולא היימנוהו כנגד קטן. ח"י. והר"י כ פי' דע"ח דקני מאילא כדתנן בב"ו פ"א ב"ה שהיה שותף עם שכיניו א"ל לערב ולפיכך קטן גובה אותו ולא איכפת לן שהרי הוא א"ל שיאמר בו כל"ם אבל בע"ת צריך הוא שיאמר במקום עירובי זה תהא שביתתי שב

לאחר לקבלו ממנו הרי זה ערוב: ג נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אין ערובו ערוב למטה מעשרה טפחי' ערובו ערוב. נתנו בבור אפילו עמוק מאה אמה ערובו ערוב. נתנו בראש הקנה או בראש הקונדס בזמן שהוא תלוש ונעוץ אפילו גבוה מאה אמה הרי זה ערוב. נתנו במגדל ואבד המפתח הרי זה ערוב. ר' אליעזר אומר אם אינו יודע שהמפתח במקומו אינו ערוב: ד נתגלגל חוץ לתחום (י) ונפל עליו גל או נשרף או תרומה ונטמאת מבעוד יום אינו ערוב משחשיכה הרי זה ערוב. אם ספק ר' מאיר ור' יהודה אומרים הרי זה חמר גמל (יג)

רבי

שליחותו: ג נתנו באילן. העומד ברה"ר ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר: למעלה מעשרה אין ערובו ערוב. דכיון דהאילן רחב ד' למעלה מעשרה הוי רשות היחיד והוא קנה שביתתו ברה"ר וכיון דאי הוי בעי למשקל ערוביה ולמיכליה בשעה שהערוב זוכה לו דהיינו בין השמשות לא מצי שקיל ליה דנייתי מרשות היחיד לרשות הרבים לא הוי ערוב: למטה מעשרה הרי זה ערוב. דלמטה מעשרה כרמלית היא דכל מבלשה ועד תשעה ברוחב ארבעה כרמלית היא וכיון דאי שקיל ליה לערוביה אין כאן אלא איסור שבות הרי זה ערוב ומתניתין רבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (ח) ובשעה שהערוב זוכה לו דהיינו בין השמשות מצי שקיל ליה ונמצא הוא וערובו במקום אחד הילכך הוי ערוב: נתנו בבור. שבכרמלית (ט) כגון שבבקעה ובשדות ונתכוון לשבות בבקעה או בשדה הרי זה ערוב דבור עצמו רשות היחיד והוא קנה שביתה בכרמלית ובשעה שהערוב זוכה לו דהיינו בין השמשות מצי שקיל ליה כר' דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות: אפילו גבוה מאה אמה. ואין למטה רוחב ארבע דלאו רשות היחיד הוא ואף על גב דלמעלה רחב ארבע דהא ערוב על גבי מקום ד' בעינן: תלוש ונעוץ. הוא דהוי ערוב אבל מחובר לא הוי ערוב משום דכי שקיל ליה גזירה שמא יקטום לפי שהקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה אבל אילן קשה הוא ובין השמשות לשמא יעלה ויתלוש לא חיישינן אבל קטימת קנה איידי דרכיכה ידיה מקטמא ומחייב משום קוצר אי נמי קנה וקונדס מיחלף ליה מחובר בתלוש דקנים הרבה תלושים נעוצין ונראין כמחוברים משום הכי איכא למגזר שמא יקטום במחובר ויחשוב שהוא תלוש אבל באילן ליכא למגזר שמא יעלה ויתלוש ויטעה לחשוב דתלוש הוא: נתנו במגדל של עץ ואבד המפתח הרי זה ערוב. וכגון שהמנעול קשור בחוטין ובחבלים שאם לא ימצא המפתח אי אפשר להתכן אלא בסכין ת"ק סבר הואיל ואפשר לפתוח על ידי שיחתוך החבלים בסכין אין כאן איסור סקילה אלא איסור שבות דמקלקל הוא בחתיכת החבלים וכל המקלקלים פטורים. ואיסור שבות שבין השמשות בשעת קניית הערוב לא גזרו בו כדאמרן הילכך הוי ערוב דנגני מייתי סכין ויחתוך לחבלים ושקיל לערוביה ור' אליעזר סבר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו ואסור לטלטל הסכין כדי לחתוך החבלים שאין תשמישו אלא לחתוך האוכלין והואיל ואיכא תרתי טלטול הסכין וחתיכת החבלים אפילו לר' דאמר כל דבר שהוא משום שבות בין השמשות לא גזרו בכהאי גונא מודה דגזרו ואין הלכה כר' אליעזר: ד נתגלגל חוץ לתחום אינו ערוב. הואיל ויש מביתו שהוא לן שם עד ערובו יותר מאלפים אמה לא מצי למיזל ולמשקליה והוא שנתגלגל שתי אמות חוץ לאלפים אמה שכל אדם יש לו ארבע אמות (יא) ממקום ערובו שתי אמות מצד מזרחו של ערוב ושתי אמות מצד מערבו: נפל עליו גל. והוא דבעי מרא וחצינא לפנוייה דהויא מלאכה (יב) ולא שבות: תרומה ונטמאת. דהשתא לא חזיא לא לדידיה ולא לאחריני ואצטריך תנא לאשמועינן נתגלגל חוץ לתחום ונפל עליו גל דאי אשמועינן נתגלגל משום דליתיה גביה הוי הוא במקום אחד וערובו במקום אחר אבל נפל עליו גל דאיתיה גביה אימא להוי ערוב ואי אשמועינן נפל עליו גל דלא מצי שקיל ליה אלא במלאכה במרא וחצינא אבל נתגלגל דאפשר דנשיב זיקא ומהדר ליה לתוך התחום אימא להוי ערוב קמשמע לן ותנא נשרף להודיעך כחו דר' יוסי דאף על גב דאינו בעולם משום ספק לא מתכשר ותנא תרומה שנטמאת להודיעך כחו דר' מאיר דאף על גב דישנה בעולם ויש לומר העמידנה בין השמשות על חזקתה של קודם לכן וטהורה היתה אפי' הכי לא אמרינן חזקה לקולא: משהשיכה הרי זה ערוב. דאפשר שקנה בין השמשות אין חוששין לו אם כלבד: ה"ז חמר גמל. דמספקא לן אי קנה ליה ערוב והכא

הוים

בה"ש אלוני ותלה לה׳ בל דעת הוא: (ח) היינו במקום תלוה ביה"ש הכ"מ: (ט) הכי מוקים בגמרא וקשה לשנוג וליתני באילן גופיה בין העומד ברה"ר לעומד בכרמלית: (י) חוץ לתחום. אפילו תחומים דרבנן ואפילו לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בו כו' מ"מ לא הוי ערוב לע"ב דבה"ש מצי למשקליה ולמתויי כיון דלא קנה שביתה במקום שנתגלגל הערוב היה עומד שם חוץ לתחום ואין לו אלא ד"א הלכך תקינו רבנן שלא יהא ערוב אלא כשהוא בתוך התחום. תוי': (יא) וכ' הרי"ב שיש לו ד"א כנגד כל העיר בהוא מפסיד ול"ד למי שיצא חוץ לתחום דאמרינן במתני' פ"ד דאפילו אמה אחת לא יכנס. דהתם אין ראוי לתת לו ד"א יותר שהרי נתכוין לשם. ואם בעיר שהיא עולה לו בד"א ולא יצא חוץ לתחום בבר הוא גם חוץ לד"א אבל הכא שהיא כולה לעק"כ אם נבוע מן העיר ראוי לתת לו במקום שמונים בם ערובו ד"א בשם הוא ביתו: (יב) בגמ' וכ' לפי דחופר בכלי והוא תולדה דחורש. תוי"ט: (יג) חמר גמל. משום דס"ל תחומין דאורייתא והא דמטהר בספק טומאה דלוי במ"ז פ"ה דטהרות. התם תרי חזקות לקולא דהעמד את על חזקתו שהיה חי והעמד הגוף על חזקתו שהיה טהור והכא חדא חזקה דהעמיד תרומה על חזקתה אבל ליכא עוד חזקה ולומר העמד גברא אחזקתו

רבי יוסי א(ור' שמעון) אומרים ספק ערוב כשר א"ר יוסי אבטולמוס העיד משום חמשה זקנים על ספק ערוב שכשר: ה מתנה אדם על ערובו ואומר אם באו עו"ג מן המזרח ערובי למערב מן המערב ערובי למזרח אם באו מכאן ומכאן למקום שארצה אלך לא באו לא מכאן ולא מכאן הריני כבני עירי אם בא חכם מן המזרח ערובי למזרח מן המערב ערובי למערב בא לכאן ולכאן למקום שארצה אלך לא לכאן ולא לכאן הריני כבני עירי רבי יהודה אומר אם היה אחד מהן רבו הולך אצל רבו ואם (טז) היו שניהם רבותיו למקו' שירצה ילך: ו רבי אליעזר אומר יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה. מערב אדם שני עירובין (יז) ואומר עירובי ב הראשון למזרח *והשני למערב. *הראשון למערב *והשני למזרח. עירובי *הראשון *והשני כבני עירי. עירובי *השני *והראשון כבני עירי. וחכמים אומרים מערב לרוח אחת או אינו מערב כל עיקר או מערב לשני ימים או אינו מערב כל עיקר כיצד יעשה מוליכו בראשון ומחשיך עליו ונוטלו ובא לו בשני מחשיך עליו ואוכלו ונמצא

א ס"א ב ס"א בראשון ובשני

הוא ביתו ומהלך יש לו אלפים לכל רוח והפסיד אלפים שמעבר ביתו והלאה או שמא לא קנה עירוב ומביתו יש לו אלפים לכל רוח ולא קנה לעבר ערובו כלום ומחמת ספק זה נאסר ללכת אלא אלפי אמה שבין ביתו לעירוב דממה נפשך בהכי מסתפי אבל באלפים דמערובו ואילך לא דלמא לא קנה עירוב ומביתו ואילך נמי לא דלמא קנה עירוב נמצא זה מושכו לכאן וזה מושכו לכאן כאדם המנהיג חמור וגמל שהחמור הולך לפניו וזה מנהיגו והגמל מאחוריו והוא מושכו וצריך לפנות לפניו ולאחריו: רבי יוסי ור' שמעון אומרים ספק עירוב כשר. דאמרינן העמד עירוב על חזקתו ושהניחו היה בתוך התחום והיה טהור ולא היה עליו גל לפיכך ערובו ערוב וכן הלכה: ה מתנה אדם על ערובו. ומניח שני עירובין (יד) אחד לסוף אלפי' למזרח ביתו ואחד לסוף אלפים למערב ביתו ואומר אם באו עו"ג למזרח וצריך אני לברוח מפניהם יקנה לי עירובי שבמערב ויהיו לי למערב ביתי ד' אלפים אמה ואע"ג דלא אתו עד למחר אמרינן יש ברירה (טו) דבין השמשות קנה ליה עירובא דאידך גיסא: הריני כבני עירי. אלפים מעירי לכל רוח ואיני צריך להשתכר כאן ולהפסיד מכאן: אם בא חכם למזרח. חוץ לתחום עירי ורוצה אני ללמוד מפיו ועכשיו איני יודע לאיזה צד יבא ולמחר אשמע מבני אדם הבאים משם לכאן ע"י עירוב: רי"א. אם באו מכאן ומכאן. ואי מהם רבו ילך אצל רבו ולא אצל האחר דקים לן בגויה דבשעת קניית עירוב בין השמשות דעתיה דלקני ליה ההוא עירוב דאצל רביה ואין הלכה כר"י דזמנין דניחא ליה לאינש בחבריה טפי מרביה: ו מערב אדם שני עירובין. אם היה צריך לילך יום ראשון לכאן ויום שני לכאן יכול לערב למזרח ולמערב ערב יום הראשון (יח) ואומר עירובי של מזרח יקנה לי היום לצורך מחר ועירובי של מערב יקנה לי בין השמשות דלמחר לצורך יום שני דקסבר ר' אליעזר שבת ויום טוב לאו כחד יומא אריכא נינהו אלא שתי קדושות הן ובין השמשות דקמא לדידיה הוא דקני ולא ליום שני: עירובי בראשון ובשני כבני עירי. כלומר ואם לא היה צריך לילך אלא ביום ראשון ובשני אין צריך לזוז ממקומו ואינו רוצה להפסיד לא אלפים של תחומו מכאן (יט) ולא אלפי' של תחומו מכאן יערב עירוב אחד לצד שהוא רוצה לילך בו ביום ראשון ואומר עירובי זה יקנה לי לצורך מחר. ובשני הריני כבני עירי שלא ערבו או אם היה צריך לילך בשני ולא בראשון יאמר עירוב זה יקנה לי בין השמשות של מחר ובראשון הריני כבני עירי: או מערב לשני הימים. היינו לרוח אחת דאמרי לעיל והא תו למה לי אלא הכי קאמרי ליה רבנן לרבי אליעזר אי אתה מודה ליום אחד דהוי מערב לרוח אחת או אינו מערב כל עיקר שאינו יכול לומר מאי יום עירובי למזרח ומאי יום עירובי למערב. לשני הימים נמי דהיינו לשבת ויום טוב או מערב כמו ליום אחד או אינו מערב כל עיקר דספיקא להו לרבנן שבת ויום טוב אי כיומא אריכא דמי אי לא ועבדי הכא לחומרא דאין יכול לערב לשתי רוחות דלמא חדא קדושה היא. והכא לחומרא דאמרי לקמן נאכל בראשון אין עירוב לשני דלמא שתי קדושות הן. ולא כיומא אריכא דמי: מוליכו. השליח (כ) בערב יום טוב שלפני שבת ומחשיך עליו עד שיקנה העירוב ונוטל ובא לו שמא יאבד ושוב אין לו עירוב לשני כדקתני נאכל ערובו בראשון ערוב לראשון ואין ערוב לשני: ובשני. חוזר ומוליכו בשני. דקיימא לן המערב בפת בראשון ורוצה לערב בפת בשני צריך שיערב באותו ערוב עצמו שקרא עליו שם מאתמול ועתה שותק אבל לא בפת אחרת דבעי למיקרי עליה השתא שם עירוב והוי מכין מיום טוב לשבת

אחזקתו שעירב. נמלא: (יד) ובירו' ביני מתני' מתנה אדם על ערובו: (טו) דבדרבנן ותחומין דרבנן כדפסקם בפ"ה מ"ה: (טז) ואם כו'. איצטריך אע"פ שאחד רבו מובהק. תוי"ט: (יז) שני עירובין. כגון דמנח ליה בסוף אלף אמה לכל צד ואה"נ לכאן דהלכה"ה אלא דמנח ליה לסוף אלפים לכל צד ונמצא שמפסיד כל האלפים של צד אחר והרי אינו יכול לילך ביום הא' אל מקום העירוב של יום הב' ואכן בעינן שיהא הוא ועירובו במקום א' בשעה שיקנה העירוב וכדתנן במ"ד: (יח) משום י"ט שחל להיות אחר השבת נקיט ליה שא"א לו ביום השבת להוליך העירוב אבל בי"ט שלפני השבת יכול ליטול אותו הפת עצמו שכבר נקרא עליו שם עירוב ולהוליכו לרוח אחרת. וכתוי"ט: (יט) כלומר לאיזה רוח שערב אינו רוצה להפסיד האלפים שכנגדו כו' אבל לעולם אין כאן הפסד אלא אלפים מצד אחד ואיירי אותן אלפים שהוא כנגד אותו שעירב בה: (כ) טעמו דאלו ע"י עצמו הא קי"ל דבעינן עירוב

ונמצא משתכר (כט) בהליכתו ומשתכר בערובו. נאכל בראשון ערובו לראשון ואינו ערוב לשני. אמר להם ר"א מודים אתם לי שהן שתי קדושות: ז רבי יהודה אומר ראש השנה שהיה ירא שמא תתעבר. מערב אדם שני עירובין. ואומר ערובי [a]בראשון למזרח ובשני למערב בראשון למערב ובשני למזרח. עירובי בראשון ובשני כבני עירי. עירובי בשני ובראשון כבני עירי ולא הודו לו הכמים: ח ועוד אמר רבי יהודה (כג) מתנה אדם על הכלכלה ביום טוב ראשון ואוכלה בשני. וכן ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני. ולא הודו לו חכמים: ט רבי דוסא בן הרכינס אומר העובר לפני התיבה ביום טוב של ראש השנה אומר החליצנו ה' אלהינו את יום ראש החודש הזה אם היום אם למחר (ל). ולמחר הוא אומר אם היום אם אמש. ולא הודו לו הכמים:

פרק ד מי שהוציאוהו עו"ג או רוח רעה אין לו אלא ארבע אמות החזירוהו כאלו לא

[a] נ"ל בה' לנוסח הספר

יצא

עירוב ברגל וא"ל פת: (כא) משתכר. וכ"ש לר"א בעינן ביה"ש קיים ביה"ש דשני כמ"ש הר"ב שאם אינו קיים אין כאן עירוב ליום שני דהא קדושה אחריתא היא. הלכך הוי משתכר כו' לא אמרו חכמים לאפוקי מדר"א. אלא אלמא אגב אורחא קאמרי: (כב) האמת בא להודיענו דמתני' בהדיא בגמ' כו'. אבל בעינן פי' המשנה לא איכפת לן ולא מידי דהא אפשר להיות דחכמים דלעיל דמספקא להו בי"ט ושבת דליכהו גופייהו ס"ל בב"י דר"ה דודאי כיומא אריכתא הן: (כג) וגיד אב"י. ואריכא דאי אשמעינן בעירוב בהא קאמר ר"י משום דלא קעביד מידי אבל כלכלה דמחזי כמתקן עי' לא אימא מודה להו לרבנן ואי אשמעינן הני תרתי משום דליכא למגזר עלייהו אבל ביצה דאיכא למגזר בה משום פירות הנושרין ומשום משקין שזבו אימא מודה להו לרבנן קמ"ל. גמ': (כד) ולא הולכו לבו' ביום ב' אם היום קודש כו' אלא כדי שיתן אל לבו שהיום קודש ולא יזלזל במלאכה דדי היה לו שיאמר אם היום חול תהיה זו תרומה על זו. הר"ב: (כה) ול"ל מיגו דאתקלי לביה"ש אתקלי לכוליה יומא כדבפ"ב דשבת דההם האי יומא דשבתא דלהפרינן ביה ודאי קדש וביה"ש הוא הספק אמרינן מגו כו' אבל הכא יום השני שבו ניקום ונאסר הוא עצמו הספק הלכך ליכא למימר מיגו כו': (כו) אם למחר. כדי שלא יכלה בתפלתו כשקבן. הר"ב: (כז) בגמרא הטעם דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן ופי' התוס' דבר"ה כתיב זכרון תרועה ובר"ח כתיב והיה לכם לזכרון וגו' ובראשי חדשיכם. הלכך כשיאמר בתפלה יום הזכרון הזה עולה לשניהם: (כח) דלאי לגלויי בי"ט בשני לאי מחזקינן ליה בספק אבל כי אמרינן שמא מחזיקינן להו בקדושה א'. גמ':

בדיר

לשבת: נמצא משתכר בהליכתו. כלומר קונה לו הליכה ליום מחר: ומשתכר בערובו. שאוכלו ויום טוב אחר השבת. דלא אפשר דהכי מוליכו בראשון ואינו אוכלו ומוזר והולך שם בשני לראות אם קיים העירוב ממשיך עליו ואם כולם יאכלנו אחרי כן: מודים אתם לי שהן שתי קדושות. דאמריתו גבי עירוב בראשון אין עירוב לשני ואי חדא קדושה נינהו הוה ליה כחד יומא אריכתא ויקנה בין השמשות של ראשון לשניהם וכיון דשתי קדושות נינהו יכול לערב נמי לשתי רוחות ורבנן אזלי הכא לחומרא והכא לחומרא כדאמרן משום דמספקא להו והלכ' כר"א דשני וי"ט שתי קדושו' הן: ז שמא תתעבר. שמא יעשו ב"ד הגדול אלול מעובר ויהיו ב' ימי' טובי' יום ל' של אלול ויום ל"א והוא צריך לילך בראשון לצד אחד ובשני לצד אחר מערב שני [עירובין] ונותן בערב י"ט זה לכאן וזה לכאן ואומר וכו': ולא הודו לו חכמים. דקסברי קדושה אחת הן והלכה כחכמים בשני ימים טובים של ראש השנה דלאו משום ספיקא בלבד אתקן שמא קדשו ב"ד את יום השלשים או יום ל"א ואחד מהם חול אלא משום דשמא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש ותרוייהו קדושה אחת אבל בשאר ימים טובים של גליות דלא אתקן אלא מספיקא דלא ידעינן אימתי קדשו ב"ד הגדול את החדש מודים חכמים לרבי יהודה דשתי קדושות הן ומכניס האמורים כאן הוא ר' יוסי (כג): ח מתנה אדם על הכלכלה. של טבל בו פירות טבלים ומתנה עליו ביום טוב ראשון של ר"ה ואומר אם היום חול תהא זו תרומה על אלו אם היום קדש אין בדברי כלום שאין מגביהין תרומה בי"ט ולמחר הוא אומר אם אתמול קדש והיום חול תהא זו שאמרתי אתמול תרומה על אלו ואם היום קדש (כד) ואתמול חול כבר היא תרומה ואוכל כלכלה המתוקנת ומשייר התרומה. ולא הודו לו חכמים. הוא ר' יוסי דאמרן דסבר קדושה אחת הן ואין מגביהים בהם תרומה ודוקא בשני ימים טובים של ראש השנה כדפרישית לעיל: וכן ביצה שנולדה בראשון של ראש השנה תאכל בשני. דאם הראשון קדש השני חול וביצה שנולדה בי"ט מותרת בחול דאין הכנה לחול ואם הראשון חול והשני קדש נמצא בחול מכין לי"ט ושפיר דמי: ולא הודו לו הכמים. בשני ימים טובים של ראש השנה בלבד דקדושה אחת הן אבל בשני ימים טובים של גליות מודו ליה (כה): ט והחליצנו. זרזנו והחליצנו כח כמו נחלץ חושים (במדבר לב). פי' אחר הצילנו ומלטנו כמו חלצני ה' מאדם רע (תהלים קמ): אם היום אם מחר. אם היום הוא החליצנו היום. ואם מחר הוא החליצנו מחר: ולא הודו לו חכמים. לא להזכיר של ר"ח בר"ה (כו) ולא להתנות (כז) אם היום אם מחר אלא אומר והחליצנו סתמא בשני הימים ואינו מזכיר של ר"ח כל עיקר והלכה כחכמים:

פ"ד מי שהוציאוהו עו"ג. לאנסו חוץ לתחום: או רוח רעה. שנכנס בו שד ונטרפה דעתו ויצא חוץ לתחום וחזר ונשתפה והרי הוא חוץ לתחום: החזירוהו לתוך התחום כאלו לא יצא. והרי כל העיר לו כארבע אמות כאשר בתחלה וקונה לו אלפים אמה לכל רוח ודוקא כשהוליכוהו והחזירוהו

בע"כ

יצא הוליכוהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסהר (א) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה אומרים מהלך את כולה. רבי יהושע ור' עקיבא אומרי' אין לו אלא ארבע אמו'. מעשה שבאו מפרנדיסין והפליגה ספינתם בים. רבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה הלכו את כולה. רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות שרצו להחמיר על עצמן: ב פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שהשיכה. אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד. אמר להן מותרין אתם שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה: ג מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה. יש לו אלפים אמה לכל רוח. אם היה בתוך התחום כאלו לא יצא. שכל היוצאים להציל חוזרין למקומן: ד מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר א (הואיל) ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי ר"מ. רבי יהודה אומר יכנס (ו). א"ר יהודה מעשה היה ונכנס רבי טרפון בלא מתכוין: ה מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח

א ס"א ל"ג

בע"כ אבל יצא לדעתו אף על פי שהחזירוהו בע"כ או הוליכוהו בע"כ וחזר לדעתו אין לו אלא ארבע אמות: הוליכוהו לעיר אחרת. והרי היא מוקפת מחיצות או שנתנוהו בדיר או בסהר שהן מוקפין הקיפן גדול: מהלך את כולה. דהואיל ומוקפת מחיצות הרי היא כד' אמות: ר"י ור' עקיבא אומרים אין לו אלא ארבע אמות. כיון דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום לא מהני ליה מחיצות ורבותי פירשו משום דגזרי דיר וסהר (ב) אטו בקעה שאין בה מחיצות ובבקעה כולי עלמא מודו דאין לו אלא ארבע אמות: מפרנדיסין. שם מקום: הפליגה. כשהיא מתרחקת מספת הים נכנסת בעומקו קרי הפליגה לשון פלגי מים (תהלים א): הלכו את כולה. היו מהלכין בכל הספינה ו"ע"פ שהספינה הלכה בשבת ויצאה חוץ לתחום הוי כאילו שלא יצאו לתחום וניתן בדיר או בסהר שהספינה מוקפת מחילות: שרצו להחמיר על עצמן. דלדידהו נמי דגזרי דיר וסהר אטו בקעה בספינה כל זמן שהיא מהלכת היא מותר להלך את כולה (ג) ועוד שהרי שבתו באויר מחיצות מבעוד יום אלא שרצו להחמיר (ד). והלכה כרבן גמליאל וכר"א בן עזריה: ב לנמל. מקום שהספינות חונות כשיוצאות מן הים אל ספתו: מה אנו לירד. מן הספינה לתוך העיר כלום באנו ומחוץ לתחום מבחשיכה והאי נמל לאו מוקף מחיצות הוה דאי הוה מוקף מחיצות הא קאמר ר' גמליאל לעיל בנתנוהו בדיר או בסהר דמהלך את כולה: שכבר הייתי מסתכל. בשפופרת של קנה חלול שהיתה מתוקנת למדה לראות אלפים אמה: ג מי שיצא ברשות. כגון לעדות החדש או להציל מן העו"ג או מן הנהר: כבר נעשה מעשה. ואיכך צריך לילך: יש לו אלפים אמה לכל רוח. ממקום שנאמר לו: כאלו לא יצא. הכי קאמר אם היו אותן אלפים אמה הנתונות לו לכל רוח ממקום שנאמר לו נכנסות לתוך אלפים של תחום ביתו כאלו לא יצא מתחומו דמי והולך עד ביתו והרי הוא כבתחלה: שכל היוצאין להציל חוזרין למקומן. הכי קאמר בכן אלינו קולא אחרת בכל היוצאין להציל מן העו"ג ומן מפולת בשבת שאלו ברשות התירו להם לחזור בכלי זיינן למקומם (ה) ולא הצריכום להניח כלי זיינם כי נמי הקילו [גזה שילא] ברשות להיות כאלו לא יצא: ד מי שישב בדרך. לנוח ולא היה יודע שהיה תחום העיר ומשכה לו שם וכשעמד ראה שהוא סמוך לעיר ובתחומה: לא יכנס. לעיר להיות כאנשי עיר אלא ממקום שמשכה לו ימדוד אלפים אמה (ו) ועד מקום שיכלו ילך בעיר ותו לא: ר"י אומר יכנס. וילך כל העיר וחוצה לה אלפים אמה כבני העיר והלכה כרבי יהודה: בלא מתכוין. שלא ידע שמשכה לו שהוא בתחום העיר ולא נתכוין להיות בשביתתו בעיר אלא במקומו: ה יש לו אלפים אמה לכל רוח. דסבר ר' יוחנן בן נורי חפצי הפקר שאין להם דעת בעלים קונים שביתה במקומן ויש להם אלפים אמה לכל רוח והישן הואיל ואין לו דעת בשעה שקונה שביתה דינו כחפצי הפקר ויש לו אלפים אמה לכל רוח ורבנן סברי חפצי הפקר אין קונין שביתה במקומן אלא הולכין בכן מוליכן למקום שהוא יכול לילך ע"כ הישן אינו קונה שביתה ואין לו אלא ארבע אמות בלבד והלכה כר"י בן נורי שהישן קונה שביתה במקומו (ח) ויש לו אלפים אמה לכל רוח אבל בנכסי הפקר הלכה כחכמי' שהן כרגלי כל אדם ואין קונין שביתה

פרק ד (א) בדיר או בסהר. לפי שדרך הוא כשמוליכין האדם מוליכין אותו אל עיר הלכך קתני הוליכו גבי עיר. אלא שר"ם אירע לפעמים שלא יוכלו לבוא אל עיר או מפני כבה ומקרה שיתנוהו למקום אחר המשתמר כמו בדיר או סהר לכך הכי נקייהו כתנוהו: (ב) לה"כ דבעיר נמי גזרו דהא ודאי משמע דלכל מה שההכר בדברי ר"ג ורלב"ע קיימלני ונקטי הדא מתרהי בבי דס"ק וה"ה לאידך: (ג) לפי שאינו דומה לדיר וסהר דלא כשהוא קבוע בנמל כיו"ם הר"מ. א"כ כפרש"י דכשהם בים מהלכת בשמוק כגלו קודם שיניחהו מוליכתו השע כה מד"א שלו ונכנס בד"א אחרות על כרחו והוי כמי שהוליכוהו לסטים ומתכין אותו בדיר בד"א אחרות שנותנין לו ד"א וכן לעולם: (ד) כדהיתא בגמרא דלאו עמדה מתלוס ונלכו אדעתייהו. ולטעמא דבנתו בהויר כו' כלאה דהוליל ויצאו חוץ לתחום כלו להחמיר ש"א סטעה ולא תחלק בין יוצא לחוץ לתחום ושבת במחילות ההן מבע"י כמו בספינה להיכא דלה בבת כמו בדיר וסהר ותמיד הכל: (ה) גמ'. וטעמא שלא יכניסו בהם הרוצחים שילאו ויכדפו אחריהן ואין כלי זיין בידם להציל ולמקומן היינו למקום בנתנו להם חכמים שהוא עד אלפים למה. ועיין תוי"ט: (ו) והמדידה הוא מהלך אלפים פסיעות בינונית שלא ירחיק רגליו וזה שיעור אמה אחת בין רגל לרגל. הרי"כ: (ז) יכנס. כיון שאלו היה יודע שהעיר היך המוונו לא היה קונה שביתה אלא עם בני העיר הרי הוא כמי שקנה בביתה עמהם. ב"י: (ח) ומטעמא אחרינא הואיל וניעור קונה

רוח דברי רבי יוחנן בן נורי. וחכמים אומרים אין לו אלא ארבע אמות. רבי אליעזר אומר והוא באמצען (י). ר' יהודה אומר לאיזה רוח שירצה ילך. ומודה ר' יהודה (יא) שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו: ו היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה מביאין ואוכלין באמצע. ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חבירו. היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהן הוא מותר עמהן. והן מותרין עמו. ושנים החיצונים אסורין זה עם זה. אמר ר' שמעון למה הדבר דומה לשלש חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים. עירבו שתיהן עם האמצעית היא מותרת עמהם והם מותרות עמה. ושתים החיצונות אסורות זו עם זו: ז מי שבא בדרך וחשכה לו והיה מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו. לא אמר כלום. שביתתי בעיקרו מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה (טו). נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה: ח אם אינו מכיר. או שאינו בקי בהלכה. ואמר שביתתי במקומי. זכה לו (טז) מקומו אלפים אמה לכל רוח עגולות. דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס. וחכמים אומרים מרובעות. כטבלה מרובעת

א פ"א ל"ג

כדי

שביתה במקומן אלא הזוכה בהן מוליכן למקום שהוא יכול לילך: והחכמים אומרים אין לו אלא ד' אמות. הואיל ובשעה שקדש היום היה ישן לא קנה שביתה ואין לו אלא ד' אמות שזכתה לו תורה דכתיב (שמות טז) שבו איש תחתיו וקומתו של אדם בינוני ג' אמות (ט) ואמה אחת לפשוט ידיו ורגליו: ר"א אומר והוא באמצען. חכמים סברי יהבינן ליה ד' אמות לכל רוח ור"א סבר כי יהבינן ליה ד' אמות היינו ב' אמות לכל צדיו: לאיזה רוח שירצה. ילך ד' אמות ואחר שבירר לו אחד אין יכול לחזור ולברור לו אחר: ו היו שנים. עומדים רחוק זה מזה שש אמות דמובלעין ב' אמות של כל אחד לתוך של חבירו מביאין ואוכלין בתוך שתי אמות. ובלבד שלא יפשוט זה ידו לתוך שתים המיוחדות שאין לו בהם כלום ויוציא משם פתו או ספליו (יג): והאמצעי מובלע ביניהם. שתי אמותיו בתוך של זה ושתי אמותיו בתוך של זה הוא מותר עם כל אחד. פונה לכאן ומשתמש עם זה ופונה לכאן ומשתמש עם זה: לג' חצירות. והם זו אצל זו: פתוחות לרשות הרבים. דכל אחת רשות לעצמו ואין להם דריסת הרגל זו על זו דהשתא אין אוסרו' זו על זו: ערבו שתיהן עם האמצעית היא מותרת עמהן וכו'. ורבנן פליגו עלי' דר' שמעון בהא ואמרי כלן אסורות זו בזו והשתא קאמר להו ר"ש והלא זה הדבר שהיו ג' והאמצעי מובלע בנתיי' ואתם מודים שהוא מותר עמהן והם מותרים עמו דומה לג' חצרות ואמאי קמפלגיתו עלי' בשלשה חצירות ואמרי ליה רבנן התם בשלשה חצירות מתוך שמרובי' הם שתים החיצוני' האסורות זו בזו יבואו להוציא מזו לזו. והאמצעי' לא יהבה אדעתא ולא מדכרא להו דאמרי שמא אחד מדיורי האמצעית שמותר בזו ובזו הוא שמוציא. אבל הכא בג' אנשי' אי אתי חד מתני החיצוני' לאפוקי לתוך ב' אמות של חבירו האחד האמצעי יהיב אדעתיה ומדכר ליה והלכה כר"ש בשלשה חצירות שב' החיצונות בלבד אסורו' זו עם זו: ז והיה מכיר אילן או גדר. שיכול להגיע שם (יג) קודם שהחשך אלא שהוא עיף ורוצה לנוח במקומו: לא אמר כלום. הואיל ולא פי' איזה ד"א בחר לו מתחתיו של אילן לאו שביתה היא ואין לו אלא ד"א (יד) במקו' שהוא שם שהרי לא קנה שביתה במקומו כיון שעקר דעתו מלשבות כאן ותחת האילן נמי לא קנה שביתה וה"מ כשיש תחתיו של אילן ח' אמות או יותר דאיכא למימר דהאי גיסא בחר או דהאי גיסא בחר ולא הוי סיום אבל שבעה אמות על כרחך מקצת ביתו ניכר בתוך האמצעית דא"א שלא בררה דאי באמצע האילן בירר לו ארבע אמות הרי היא מהן ואי מהאי גיסא או מהאי גיסא הרי היא מהן הילכך קנה שם [שביתה]: אמר שביתתי בעיקרו. הואיל ופירש מקומו אותה שביתה קונה לו אלפים לצד רגליו ואלפים לצד ביתו: ח ואם אינו מכיר. אילן. או גדר: או שאינו בקי בהלכה. ואינו יודע שמועיל לו כשיאמר שביתתי במקום פלוני. ואמר שביתתי במקומי. זכה לו מקומו: עגולות. דבעי מקלע דמנייהו ילפינן אלפים אמה של תחום שבת. כתיב (במדבר לה) זה יהיה להם מגרשי הערים *. לזה אתה נותן פאות. דהיינו זויות ואי אתה נותן פאות לשובתי שבת (יז). ורבנן דבעו מרובעות דרשי זה לרבוי כזה יהיו כל שובתי שבת. והלכה כחכמים: כטבלה מרובעת. כתב הרמב"ם לפי שא"א לעשות מרובע מכוון בכוון אלא כטבלה מרובעת. כלומר כדרך

שבני

* פ"ס לכם פאת נגב

קונה ישן נמי קונה כדפרש"י: (ט) היינו בלא ראשו ובפישוט ידים ורגלים ככתב הרא"ש. תוי': (י) והוא באמצען נער עד הכא וה"ה לבהדי צבי דמתניה קמייתא: (יא) ומודה ר"י. והיינו דא"ב דרבנן סברי ד' לכל לצדדיו היינו ח' על ח' ור"י ס"ל לחד רוח ותו לא: (יב) דפשיט כרגליו כדתנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים:

(יג) והשיכה לו היינו אם יכלה לילך לביתו אבל לעיקרו של אילן אזיל. ול"ד בגמ' דהשיכה לו אם ילך מעט מעט אבל כי כהיע מעי להתם וכן כתב"ת הפוסקים: (יד) והא דפ"ג מ"ד אפילו למ"ד דספק ערוב אינו ערוב מ"מ יש לו אלפים שנביאתו כמ"ש הר"ב שם ול"ל שלא יזוז ממקומו. התם כעומד בעירו לא עקר דעתו מעירו ודעתו שלם לא יקנה לו שם שביתה שיהיה לו תחום ביהו. פי': (טו) אלפים אמה. דהא עיקר ערוב ברגל בדמסקינן במ"מ והכא דדחוק הוא דהשיכה לו שרינן ליה בלומר שביתתו כו': (טז) זכה לו וקמ"ל שאין נקרא זה שביתה בטעות כדאמר ר"י במ"ד. דל"ד מי שהוא סמוך לעיר ולא ידע דיכול לכל ומפורש שביתתו בטעות מה שאינו יכול דלאו היה יודע שאילן או הגדר לא היה אומר תהא שביתתי במקומי. הרי"ב: (יז) ול"ק אמ"ש בפרק ג' משנה ה' דהחומן דרבנן. שהרי כתב הטור סימן ת"א ד' ראוי לסמכא בעלמא:

העני

כדי שיהא נשכר לזויות: ט וזו היא שאמרו. העני (יח) מערב ברגליו א״ר מאיר. אנו אין לנו אלא עני. ר׳ יהודי׳ אומר אחד עני ואחד עשיר לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר. שלא יצא ויערב ברגליו: י מי שיצא לילך בעיר שמערבין בה. והחזירו חבירו הוא מותר לילך. וכל בני העיר אסורין דברי ר׳ יהודה. ר״מ אומר כל שהוא יכול לערב. ולא עירב הרי זה חמר גמל: יא מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת. לא יכנס. ר׳ אליעזר אומר. שתים יכנס. שלש לא יכנס. מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס. ר׳ שמעון אומר. אפילו חמש עשרה אמות יכנס. שאין המשוחות ממצין את המדות מפני הטועין:

פרק ה **כיצד** מעברין את הערים. בית נכנס בית

שני אדם רגילים לרבע. אע״פ שאינו מרובע בגמגום; נשבר את הזויות. ארבע הפאות שבאלכסונו של מרובע העודפות על העגול שבתוכו: ט זהו שאמרו. כגון זה שהוא בדרך ואין עמו פת. דהשתא עני הוא. לו התירו חכמים לערב ברגליו דסבירא ליה לר׳ מאיר עיקר עירוב בפת וקולא היא דאקילו גבי עני או מי שבא בדרך ואין עמו פת לערב ברגליו. ור״י סבר עיקר עירוב ברגל וקולא היא דאקילו לעשיר שאינו יכול לילך ברגליו לשלוח עירובו ע״י שליח והלכה כר״י. ובין ר״מ ובין רבי יהודה. מודים הם שהאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה שביתה (יט) באותו מקום שאמר. אא״כ הוא עני או בא בדרך שאין עמו פת (כ) אבל עשיר צריך שישלח פת במקום שביתתו והאומר שביתתי במקום פלוני אינו קונה. שם שביתה אא״כ יש שהות ביום שהיה יכול לרוץ ולהגיע שם קודם שתחשך. ואם אין כל כך שהות ביום בשעה שאומר שביתתי במקום פלוני לא קנה שם שביתה: י מי שיצא. מעירו בשלוחו אנשי עירו להוליך להם עירוב כדי שיוכלו לילך מחר לעיר שמערבין בה שהיא סמוכה להם שני תחומי שבת ויכולין לילך מזו לזו ע״י עירוב: והחזירו חבירו. דאמר ליה עת מנה היא עת לנה היא (כא): הוא מותר לילך. למחר לאותה עיר האחרת שכיון שהחזיק בדרך כדי לקנות שביתה (כב) בסוף אלפים אמה רחוק מן העיר הוי כעני שאומר שביתתי במקום פלוני וקנה לשם שביתה: וכל בני עירו אסורין. שלא החזיקו בדרך ואין להם אלא אלפים אמה לכל רוח מעירם: רבי מאיר. ומספקא ליה אי עני הוא הואיל ויצא מביתו והחזיק בדרך או דלמא כיון שהיה יכול לערב בפת ולא עירב לאו עני הוא הילכך הרי זה חמר גמל שאין לו אלפים אמה לכל רוח מעירו שמא שביתתו במקום שהיה הולך להוליך שם העירוב בסוף אלפים מעירו ולסוף האלפים מעירו נמי לא קנה אלפים לצד עיר האחרת שמא לא קנה שביתה אלא בביתו והלכה כר״י: יא אפילו אמה אחת לא יכנס. ואין לו אלא ארבע אמות מכאן וארבע אמות מכאן ואע״פ שיובלעות אלו ארבע אמות בתוך תחום העיר לא אמרינן כיון דעל על. דסבירא ליה הבלעת תחומים לאו מלתא היא: שתים יכנס. רבי אליעזר לטעמיה דאמר והוא באמצען בסוף האלפים יש לו ארבע אמות בתים מגד זה בתוך התחום ובתים מגד זה לסוף התחום הילכך אם הוא עומד באמה השניה (כג) יכנס דהבלעת תחומין מלתא היא ואין הלכה כר״א: מי שהחשיך. שהיה בא מן הדרך וחשכה לו: חוץ לתחום לא יכנס. דבמקומו לא קנה שביתה שהרי גלה דעתו (כד) שאינו רוצה לקנות שביתה במקומו ובעיר לא קנה שביתה שיש בינו ובין העיר יותר מאלפים אמה הילכך אין לו אלא ארבע אמות כדין מי שיצא חוץ לתחום: עד ט״ו אמה. לאו דוקא (כה) דהוא הדין פחות או יותר מעט ואית דמפרשי ט״ו דוקא ולא ידעתי לישבו יפה (כו): המשוחות. מודדי התחומים (כז) לעיירות ועושין סימן לסוף התחום. אין ממצין את המדות לעשות הסימן בסוף אלפים ממש אלא כונסין אותן לתוך אלפי׳: מפני הטועין. שאין מכירין הסימן ופעמים שיוצאין להלן ממנו והוזכין ולאו אדעתייהו ומשום הכי רגילין תמיד לכנוס בתוך אלפי׳ ונמצא שאלו ט״ו אמות בתוך התחום הן וכיון שהיה זה אנוס שרינן ליה ליכנס ולא גמרינן ליה כי היכי דממגרינן לגבי ביצא חוץ לתחום דהתם הוה ליה ליזהר ולתת בדעתו שלא יצא ואין הלכה כרבי שמעון:

פרק ה **כיצד** מעברין. לשון אשה מעוברת שכריסה בולט. והכי קאמר כיצד יש לה עבור לעיר

(יח) העני כו׳. אתאן לר״מ וכלומר בא להורות העני כו׳ אבל עיקר עירוב בפת גמירא וטעמיה דכיון שמוציא פת גילה דעתו וניכר שרצונו לשבות שם. אבל כשמערב ברגליו אמרו אינשי אם ת״ח הוא שמעתיה מבכתיה. ואם ע״ה סמכו איתחבר ליה והולך לבקרו שם ורי״ם כיון שעורת הוא בעליו יש הכירא יותר משמולא גם ובידו פת: (יט) כלומר ופלוגתייהו באומר שביתתי במקומי והיינו עני שיש לו פת: (כ) ה״ק אע״פ שיש עמו פת הוי כמי שאין עמו פת הואיל ובדרך הוא ותשכה לו כדמסיק שהיה יכול לרוץ. ועתוי״ט: (כא) וחזר כו׳ מלאכת היום אבל דעתו לילך למחר: (כב) כלומר דלא אמרינן נמלך הוא שלא לקנות שביתה אלא אמרי׳ דבדעתו עומד. הר״מ: (כג) ודכוותיה ג׳ לא יכנס אם עומד באמה. השלישי גמ׳: (כד) וז״ל הרי״כ לא יכנס אם אמר שביתתי בעיר לא אמר כלום שהרי היא חוץ לתחום שהיה יותר מאלפים אמה ובמקומו נמי לא קני שביתה וזה היא כוונת הר״ב בגמ״ש שהרי גילה דעתו כ״ל שאמר. ועתוי״ט: (כה) לאו כלו׳ לפי שבכת האדם שיוכל לשער עד ט״ו אמות ולא יותר אבל אפשר לפחות ולשער שא״א בימעו כל כך: (כו) לא ראה דברי רש״י והרי״כ בכי׳ וז״ל אמרינן לקמן בפ״ה אין מודדין אלא בחבל של נ׳ אמה. וכל חבל וחבל מתמעט שתי אמיות זה חופף מכאן וזה מכאן. והאמיזה עצם ומלי אלבע. הרי ט״ו אמות: (כז) כדמהכנם ומדותם חוץ לעיר ומשחון מבלא לקרתא:

ולכולהו

בית יוצא. פגום נכנס פגו' יוצא. היו שם גדודיות גבוהות עשרה טפחי' וגשרי' (ג) ונפישות. שיש בהן בית דירה. מוציא'ן את המדה כנגדן. ועושין אותה כמין טבלא מרובעת (ה). כדי שיהא נשכר את הזויות: **ב** נותנין קרפף (ז) לעיר. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים. לא אמרו קרפף. אלא בין שתי עיירות. אם יש לזו שבעים אמה ושירים ולזו שבעים אמה ושירים. עושה קרפף לשתיהן להיותן כאחת: **ג** וכן ג' כפרים המשולשין אם יש בין שנים החיצונים. מאה וארבעים ואחד ושליש. עשה אמצעי את שלשתן להיותן כאחד: **ד** אין מודדין אלא בחבל של חמשים אמה (ט) לא פחות ולא יותר. ולא ימדוד אלא כנגד לבו. היה מודד והגיע לגיא. או לגדר. מבליעו. וחוזר

לעיר. אם בית נכנס בית יוצא וכו'. כשבא לציין סימן תחום העיר. ובא למדוד אלפים סביב לה אם לא היתה חומתה חלק. אלא בתים סמוכין ומחוברים ויש בית נכנס לתוך העיר יותר מחברו ונראית כניסתו פגומה ויש בית בולט ויוצא לחוץ יותר מחברו: או פגים נכנס פגום יוצא. שיש מגדלים בולטים בחומה פעמים בולטים לפנים פעמים לחוץ: או שהיו שם. לאחת הקרנות (ח) של עיר: גדודיות גבוהות. שברי חומה של חרבות בתים ויהיו תוך שבעים אמה ושירים (ב) לעיר: או נפישות. בנין שעושין על הקבר והוא שיהא בהן בית דירה: מוציאין את המדה כנגדן. אם הבליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית. רואים כאלו יש עוד בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית ומותח חוט מזו לזו. ומודד מן החוט ולחוץ. כדי שיהא התחום שוה לשתי הקרנות ולא יהיה כאן ארוך וכאן קצר: ועושין אותן (ד). התחומין מרובעים, שיהא אלפים לצדדים כבאמצע. ולא עגולים. שיהא לכן אלפים באמצע ובצדדים הם מתמעטים (ו) כדרך דבר עגול: **ב** נותנין קרפף לעיר. כל הבא למדוד תחומין מניח לעיר אויר של שבעים אמה ושירים שהן שבעי' אמה ושני שלישי אמה ומשם מתחיל למדוד אלפים אמה שנאמר (במדבר לה) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב אמרה תורה תן חוצה ואח"כ מדוד כלומר תן לה קרפף של שבעים אמה ושירים ואח"כ מדוד משם והלאה: לא אמרו קרפף אלא בין שתי עיירות. הסמוכות זו לזו נותנין שבעים אמה ושירים לכל אחת כדי לחברן על ידי קרפיפות הללו להיות כעיר אחת והבא ללכת מאחת מהן [דרך] סביבתה מודדים לו אלפים אמה ומחוץ לסביבתה מפני שנעשין כעיר אחת על ידי קרפיפות הללו שמחברין ביניהן; והלכה כחכמים שאין נותנין קרפף לעיר אחת אלא בין שתי עיירות בלבד: **ג** וכן שלשה כפרים המשולשים. לא משולשים ממש אלא באלכסון עומד מרחוק כנגד בין החיצונים וכל שאלו נוכים אמצעי לביניהן (ח) ואין בין זה לזה אלא קמ"א אמה ושליש שהן ע' אמה ושני שלישי לזו וע' אמה ושני שלישים לזו וכן לגד העיר החיצונה האחרת אין בין האמצעית לבינה אלא מאה וארבעים ואחד אמה ושליש הרי שלשתן נחשבות כאחת והיוצא מאחת מהן לילך דרך חברותיה מונה מחוץ חברתה החיצונה וכמה יהא בין האמצעית לחיצונית אלפים אמה דהואיל ויכולה לבא אמצעית לחיצונה וחיצונה לאמצעית בלא עירוב אמרינן רואין כאלו אמצעית נתונה ביניהן אבל אם רחוקה יותר מאלפים לא אמרינן רואין: **ד** אין מודדים. אלפים אמה של תחום שבת אלא בחבל של חמשים אמה ארוך מונחים אמה: לא פחות. שכשהחבל קצר נמתח הרבה ומאריך (המדה)*: ולא יותר. כשהוא ארוך הרבה כבדו מכפילו באמצעיתו ומתקצר: אלא כנגד לבו. קבעו לו חכמים מקום לאחוז בו החבל כל אחד נגד לבו שאם יתן זה כנגד צוארו וזה כנגד רגליו החבל מתקצר והתחומין מתמעטין: לגדר. חומת אבנים בפתח ונעשית גל גבוה ומשופע: מבליעו. אם אינו רחב נ' אמה (י) משפתו אל שפתו ולמעלה אע"פ שיש בגדרות הללו יותר ממלא (ל) אין
מודדים

* נ"א המדה

פרק ה (א) ואבולהו קאי ולאו דוקא בקרנות שהן קרן זוית דלא ה"ה באמצע: (ב) היינו ד"ה כמ"ש בפ"ב מ"ה: (ג) וגשרים. שהן מכוסין מלמעלה. ויש לו כותלים מדי כותליו אלא כשהכיפה הלולה ויש בכותלים פילוש שהמים יעברו תחתיו לו ב"א ויש תחתיו דירת למוכס. הרי"כ: (ד) יקי' הא תנא ליה פ"ד מ"ח יכ"א לותה ופירש הכ"מ כ"ל כי כשהיה המדינה עגולה סיעשו בו מרובע דבוק לה ולא ימדדו חוץ למרובע אלפים אמה לכל רוח ומרויחים אנשי המדינה לוהן ההוספות שיוסיפו המרובע על העגולה שבתוכו: (ה) עגלא מרובעת. בעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים. דהוו כמי תחומין מרובעין ואם אינה מרובעת כגון שהיא יתירה על אלפים לארכה או פחותה מאלפים לא הוו מרובעים דתחומין מרובעים צ"ד שיהא לרבן כמתן שהרי למתן למדת העיר היא כו' אלא מרובעים דקתני למעוטי עגולים. רש"י: (ו) אין לומר כפשוטה שהרי אם לצד א' מהעיר אלפים כשנגלל כל סביבות העיר מנקים שכלו נותן אלפים. אין ספק שלכל לדדי העיר יהיה אלפים אלא היינו לומר שכשהן עגולות הוא מפסיד הזויות וכשהן מרובעות נשכר הזויות דכל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסון נמצא כשיוצא בנגד הזויות ללכת באלכסון מהלך אלפים ות"ת אמה ואם היו עגולות לא היה יכול להלוך בזוית לד יותר מאלפים. ב"י: (ז) קרפף. הוא ללע מחלעות ומרובעות מדת בית סאתים והוא שבעים ושירים. הכ"מ. עשאו גם מתוסף לו מושאל דבפ"ב מ"ג פי' כהר"ב גם ונלמד ממכיינו: (ח) ודקתני בין ב' החיצונים ה"ק אם יש אויר בין ב' החיצונים כדי להמשלאות לאמצעי ולעג וד אויר המשלש בין האמצעי לחיצונים על קמ"א ושליש לכאן וקמ"א ושליש לכאן דהיינו ב' קרפיפות לביניהן רואין כו' אבל אם כבר אויר יותר מכאן לא אמרי' רואין. רש"י: (ט) נ' אמה. דגמי' למשכינהו לקרא דכתיב במלאכת המשכן ורוחב חמשים בחמשים ומדלא אמר חמשים חמשים ילפי' מיניה הכתי. הך דנכלא והא דמ"ה פ"ב: (י) המכוון אם אינו רחב כי אם חמשים אמה: (יא) כ"ל עד אלפים והכי איתא בגמרא. וז"ל הרי"כ ואם רצה לירד בשבת במדרון ה"א יכול לירד שם ולא"כ יוצא משם ומשלים תחומו
כללו

וחוזר למדתו. א(הגיע להר. מבליעו (יג) וחוזר למדתו) ובלבד שלא יצא חוץ לתחום. אם אינו יכול (יד) להבליעו. בזו אמר ר' דוסתאי בר ר' ינאי משום ר' מאיר שמעתי. שמקדרין בהרים: ה אין מודדין אלא מן המומחה. ריבה למקום אחד. ומיעט למקום אחר. שומעין למקום שריבה. ריבה לאחד. ומיעט לאחר. שומעין למרובה. אפילו עבד. אפי' שפחה. נאמנין לומר עד כאן תחום שבת. שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר (יז). אלא להקל: ו עיר של יחיד. ונעשית של רבים. מערבין את כולה. ושל רבים ונעשית של יחיד. אין מערבין את כולה. אלא אם כן עשה חוצה לה כעיר חדשה שביהודה שיש בה נ' דיורים. דברי ר' יהודה. ר"ש אומר ג' חצירות של שני בתי': ז מי שהיה במזרח. ואמר לבנו (כ). ערב לי במערב. במערב ואמר לבנו. ערב לי במזרח. אם יש הימנו ולביתו אלפים אמות. ולערובו יותר מכאן. מותר לביתו. ואסור לערובו. לערובו אלפים אמה. ולביתו יותר מכאן (כא). אסור

א ירושלמי ל"ג

אומרים תעלה מדת מדרונו למדת התחום אלא זה יעמוד על שפתו מכאן וזה יעמוד על שפתו מכאן ויבליעו מדרונו בחבל אחד: וחוזר למדתו. מדקתני חוזר למדתו משמע שאם היה רחבו כנגד העיר יותר מחמשים ואינו יכול להבליעו שם בחבל ובאחד מראשיו שלא כנגד העיר יכול להבליעו הולך ומבליע שם ומודד והולך שם משפתו והלאה עד כנגד המקום שהלה בו רוחב הגיא כנגד העיר ומחזיר למדתו כנגד העיר ומשלים את מדת תחומיו: הגיע להר מבליעו. והוא שלא יהיה ההר זקוף הרבה אלא משופע שבהלוך חמש אמות ממנו לא יגבה אלא י' טפחים (יג) אבל אם הוא זקוף עד שבפחות מהלוך חמש אמות זוקף עשרה טפחים אינו מבליעו אלא מודדו בלבד והולך: והוא שלא יצא חוץ לתחום. כשהולך המודד להבליע ההר או הגיא לא יצא חוץ לתחום למקום שראשי הגיא קצרים שיכול להבליעם שם כדי שיחזור אח"כ למדתו כנגד העיר גזירה מפני שהרואה אותו מודד והולך שם יאמר שמדת תחומים של בני העיר באה עד כאן: בזו אמר ר' דוסתאי. בזו למעוטי עיר מוקפת ועגלה ערופה הקרובה אל החבל שאין מקדרין בהן (טו): מקדרין. מקיפין רואין כאלו נוקבין אותו ומודדים דרך הנקב (טז) למעט מדת מדרונו כדאמרינן בגמרא שמודדין אותו בחבל של ד' אמות והתחתון מניח את החבל כנגד לבו והעליון כנגד רגליו וכן מודדין אותו כולו ד' אמות ד' אמות וממעט מדרון של כל ארבע אמות שלי קומת אדם והלכה כר' דוסתאי: ה אין מודדין אלא מן המומחה. אדם הבקי במדידה. וגאון פירש מומחה לשון ומחה על כתף ים כנרת (במדבר לד) כלומר שמתכוונים לגדור התחומין לכתחלה מן המקום השוה והישר כדי שלא יהא צריך לקדר: ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר. שנמצאו סימני תחום זו ארוכין וזו קצרין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדה: שומעין למקום שריבה. ומוציאין מדת הקצרה כנגדה מפני שלא נתח מתחלה החבל כל צרכה ותניא בתוספתא שהוא צריך למתחה בכל כחו: ריבה לאחד ומיעט לאחר. הכי קאמר ריבה אחד ומיעט אחר במדדו בני אדם מוחזקים זה ריבה וזה מיעט: ו עיר של יחיד. כגון שאדם אחד קנה כלה והוא משכיר כל בתיה לבני אדם הדרים בה ואח"כ נעשית של רבים: מערבין את כולה. כדרך שהיו מערבין כשהיתה של יחיד שלא היתה צריכה שיור: אין מערבין את כולה. שאסור לערב עיר של רבים אם אין משייר בה בתים ידועים שלא עירבו דהשתא שיור הוי היכר לטעות משום ערוב הוא ולא תשתכח תורת רשות הרבים וזו הואיל והיתה של רבים והיתה צריכה שיור אף על גב דהשתא הויא של יחיד נדונית כבתחלה (יח): אא"כ עשה חוצה לה. שיור שלא עירבו עם שאר העיר ורבותא קמ"ל שאפילו שיור של חוצה לה מועיל לשאר העיר: כעיר חדשה שביהודה. עיר היתה ביהודה ושמה חדשה (יט) ולא היו בה אלא נ' דיורים והיא העיר היותר קטנה שבכל ארץ יהודה והיא היתה שיור לעיר גדולה הסמוכה לה והוא שיעור השיור שצריך לשייר בעיר שלא יערבו עם האחרים משום היכרא: ר' שמעון אומר שלשה חצירות כו'. ופסק הלכה אפילו בית אחד בחצר אחד הוי שיור ועיר שאין לה אלא פתח אחד בלבד אפילו היתה של רבים א"צ שיור: ז מי שהיה במזרח. בשבת. וקדם עליו שם היום והוא רחוק מערובו יותר מאלפים והרי אין ערובו ערוב כיון שאינו יכול לילך ולגלו הויא ליה שביתתו בביתו שהרי בתחום ביתו

כאלו לא ירד בגיא: (יב) מבליעו. כמו בהבלעת הגיא שעומדים על שני שפתי הגיא מזה ומזה שמודד השטח הרחב ולא הקלר כו' ודכוותיה בהר כשמבליעו כו' וכיצד יעשה זוקף עץ גבוה בשפתו מזה ועץ אחר כנגדו בשפתו מזה ומותח החבל מזה לזה. תוי' ונמוקי"י: (יג) גמ'. והטעם מפ"ם דניחא תשמישתיה לעלות במדרונו כו'. הרי"ב. ומ"ש לבל כו' הינו מבליע וכו' ה"פ לפי שקשה לעלות עליו ולמדדו על גבו כפירוש הרי"ב ושיעור האומד הוא עד נ' אמה לבל יותר מ' מקדרין. טור: (יד) להבליע. בחבל של נ' אמה. טור. וקאי נמי אגיא וגדר דקדור שייך נמי בהו. ומיהו בגיא לא איכפת לן בין מתלקט י' מתוך ה' לו פחות: (טו) ועגלה מפו' בגמרא מפני שהן של תורה: (טז) וז"ל רש"י דמשוה מדת ההר כאלו הוא נוקב במקום מעמד רגלי העליון ומגיע לבו במקום שרגליו עומדות שם עכשיו. וכשנותן החבל עכשיו כנגד מרגלותיו ה"ל כאלו נותן אותו כנגד לבו בקרקע חלקה כו כך כל המודדין: (יז) מדאורייתא לא מיתסרי מידי ואינהו גזור הלכך אזלינן בהו לקולא. רש"י. ומיהו איכא דס"ל דעד ג' פרסאות מדאו': (יח) דלאתה"כה ונתעבדת של רבים ואתי לערובי כולה: (יט) כמפורש בס' יהושע לנן וחדשה ומגדל גד: (כ) לבנו. מבע"י. רש"י: (כא) ולביתו כו'. ובגמרא איכא להבחת לה כגון דקאי ביתו באלכסונו שלאורך עומד במזרח ביתו ועירובו מובך למערב יותר מביתו ולעפ"כ פינוים שהאלכסון
כנ

כב והוי ביתו כחוק גמנו יותר מעירובו: (כג) כלו' מערב הערוב: (כד) כלו' על הד"א. אלו משל"ס דלדו כהרי"כ שכ' דלע"ג דכד"א דמיא לא שכתוב אותן כלל. אלא מדכ' ומשלימין כ"ל שכתוב אותן הד"א:

פרק ו (א) בערוב. ידי"ת מותר לטלטל בלא ערוב ושלמה וב"ד תקנוהו כדי שלא יטעו לומר כשם שמותר להוציא מחצירו לרחוב המדינה ושוקיה כך מותר להוציא ממדינה לשדה ויחשבו שהשוקים והרחובות הואיל והן רשות לכל הרי הן כשדות ויאמרו שחצירות בלבד הן רה"י וידמו שאין הוצאה מלאכה ושמותר להוציא מרה"י לרה"ר ולפיכך תיקן שכל רה"י מתחלק בדיורין ויאסר כל א' ואחד בה רשות לעצמו ויש לו ממנו מקום ברשות כולן ויד כולן שוה כגון הלך לבתים שכתוב אותו המקום כאלו היא רשות לרבים. וכ"מ שראה א' מן השכנים לעצמו שהוא בלבד רה"י ויהי' אסור להוציא מרשות שהחזיק לעצמו לרשות שיד כולן שוה בו כו' עד שיערבו מע"ש כלו' שכולנו מעורבים והוכל א' לכולנו וכמו שלנו שוין במקום הזה כך כולנו שוים בכל מקום שאחז כל א' לעצמו והרי כולנו רשות אחד. ובמעשה זה לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא מרה"י לרה"ר. הר"מ פ"א

אסור לביתו. ומותר לערובו. הנותן את ערובו בעיבורה של עיר. לא עשה ולא כלום. נתנו חוץ לתחום. אפי' אמה אחת מה שנשכר הוא מפסיד:

ח אנשי עיר גדולה. מהלכין את כל עיר קטנה. ואין אנשי עיר קטנה. מהלכין את כל עיר גדולה. כיצד מי שהיה בעיר גדולה. ונתן את ערובו בעיר קטנה. בעיר קטנה, ונתן את ערובו בעיר גדולה, מהלך את כולה, וחוצה לה אלפים אמה. ור' עקיבא אומר אין לו אלא ממקום ערובו אלפים אמה: ט אמר להן רבי עקיבא. אי אתם מודים לי בנותן ערובו במערה. שאין לו [א] (ממקום ערובו) אלא אלפים אמה. אמרו לו אימתי בזמן שאין בה דיורין. אבל יש בה דיורין. מהלך את כולה. וחוצה לה אלפים אמה. נמצא קל תוכה מעל גבה. ולמודד שאמרו נותנין לו אלפים שאפילו סוף מדתו כלה במערה:

פרק ו הדר עם עו"ג או עם מי שאינו מודה בערוב (א) ה"ז אוסר עליו [ב] (דברי ר' מאיר) רבי אליעזר בן יעקב אומר. לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין

[א] מ"א [ב] פ"א ל"ג

ביתו הוא עומד ומסתמא בביתו ניחא ליה בתחלה שביתתו כספק ערובו ערוב: אסור לביתו. למנות מביתו אלפים לכל רוח: בעבורה של עיר. בתוך ע' אמה ושיריים: לא עשה ולא כלום. שהרי בלא ערוב נמי יש לו מן העיר אלפים לכל רוח וכל העיר עם עבורה נחשבים לו כד' אמות: נתנו חוץ לתחום. חוץ לעבורה של עיר והכי מפרש לה בגמ': מה שנשכר. לרוח זה מפסיד לרוח שכנגדה. שהרי מונה מן הערוב אלפים לכל רוח ואם נתנו בסוף אלף למזרח נמצא בכלות אלפים של מזרח בסוף ג' אלפים לעיר ונשתכר אלף ואלפים של מערב כלות בסוף אלף של מערב העיר והפסיד אלף וקמ"ל דאין העיר עולה בחשבון האלפים של מערב אלא כולה כד' אמות והכי מילי כשאין כלות האלפים שוק הערוב לגד העיר (כג) אלא בסוף העיר או חוצה לה אבל אם כלות באמצע העיר או באיזה מקום בתוכה אינו יכול לילך בתוך העיר אלא עד מקום שכלות האלפים אמה של ערוב ותו לא כדתנן בסמוך: ח אנשי עיר גדולה. שהיתה להן עיר קטנה בתוך אלפים ויוצאים ומונין והולכים דרך הקטנה המסובה ומהלכים את כל העיר הקטנה המסובה להן כארבע אמות ומשלימים מדתן חוצה לה (כד): ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את הגדולה. כולה כד' אמות לפי שמדת תחומן כלה באמצע עיר גדולה לפיכך אין עיר גדולה נחשבת להם כארבע אמות ואין הולכים בה אלא עד סוף התחום: כיצד מי שהיה בעיר גדולה. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה במה דברים אמורים במודד אלפים אמה אבל הנותן ערובו בתוך העיר בין נתנו אנשי עיר גדולה ערובן בקטנה בין נתנו אנשי עיר קטנה ערובן בגדולה מהלכין כל עיר שהערוב מונח בה כארבע אמות כיצד מי שהיה מעיר גדולה ונתן את ערובו בעיר קטנה וכו': ורבי עקיבא. חולק על ת"ק וסבר שאין הערוב עושה העיר שהוא מונח בה כד' אמות ואין מונים אלפים אלא ממקום הערוב ואין הלכה כר"ע: ט אימתי בזמן שאין בה דיורים. שנפלנו מחיצותיה ואינה ראויה לדיורין אע"פ שאם ראויה לדיורין אע"פ שאין בה עכשיו דיורין הינה נחשבת כולה אלא כד' אמות לדברי חכמים וכן עיר שאין יושב בה ויש לה חומה סביב בנתן בה ערובו נחשבת כד' אמות ואפי' היא גדולה כאנטוכיא: נמצא קל תוכה מעל גבה. דאלו גבה של מערה אם נתן שם ערובו אין לו אלא אלפים אמה ממקום ערובו דגבה אינו ראוי לדיורין ותוכה מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה: ולמודד שאמרו. אע"פ שחולקים חכמים על רבי עקיבא בנותן ערובו בעיר לומר שכל העיר לו כד' אמות. מודים הן שבאה ממקום שביתתו וכלתה מדתו בה אלפים אמה אפי' במערה שיש בה דיורין שאינו נכנס להלן ממדתו כלום:

פרק ו הדר. מי שאינו מודה בערוב. כותי: הרי זה אוסר עליו. לטלטל מביתו לחצר עד שישכור ממנו רשות שיש לו בחצר: לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים. בין לתנא קמא בין לר' אליעזר בן יעקב דירת עו"ג לא הויא דירה ודין הוא שלא תאסור אלא דגזרו רבנן ביומיהם כדי שלא ידור ישראל עם העו"ג שלא ילמד ממעשיו ת"ק סבר אף על גב דעו"ג היה אסור אשכיחת דהיים ביומיהם ואסור היה לישראל להתיחד עמו זמנין דמקרי ודייר ישראל עם העו"ג ואמור רבנן אין ערוב מועיל במקום עו"ג ואין בטול רשות מועיל במקום עו"ג עד שישכיר והעו"ג לא ישכיר

דהיה

אוסרין זה על זה: **ב** אמר רבן גמליאל מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי (ד) בירושלים. ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את א(כל) הכלי' (ה) למבוי. עד שלא יוציא ויאסר עליכם. ר' יהודה אומ' בלשון אחר. מהרו ועשו צרכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם: **ג** אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב. ביתו אסור מלהכנים ומלהוציא לו ולהם. ושלהם מותרין לו ולהם. נתנו לו רשותן הוא מותר. והן אסורין. היו שנים אוסרין זה על זה. שאחד נותן (ו) רשות ונוטל רשות. שני' נותנים רשות ואין נוטלין רשות: **ד** מאימתי נותנין רשות. בית שמאי אומרים מבעוד יום. ובית הלל אומרים משחשיכה. מי שנתן רשותו והוציא. בין בשוגג בין במזיד. הרי זה אוסר. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר במזיד אוסר (ח). בשוגג אינו אוסר: **ה** בעל הבית שהיה שותף לשכניו. לזה ביין ולזה ביין אינם צריכים לערב. לזה ביין ולזה בשמן צריכים לערב.

א נ"א ל"ג

רבי

דהיה חייב לכשפים ומתוך כך לא היה בא ישראל לדור עם עו"ג ולא לגור ממעשיו. ור"א בן יעקב סבר כיון דעו"ג היה ביני רבנן חשוב אפ"ד תרי דשכיחי דיירי גזרו בהו רבנן חד דלא שכיח דלייר שאסור להתיחד עם העו"ג לא גזרו ביה רבנן והלכה כראב"י והשוכר מקום העו"ג אפי' בפחות משוה פרוטה (ב) ואפילו בשבת (ג) ואע"פ שאין העו"ג מבטל רשותו עד שישכור ממנו ישראל יכול לבטל רשות ואפי' בשבת והוא שיאמר לחברו כשלא ערבו רשותי מבוטלת לך ויהיה הוא אסור לטלטל בחצר וחברו מותר ואם ירצו אחר שהשלים חברו לטלטל מה שצריך לו יכול חברו לחזור ולבטל לו רשותו ויהיה הוא מותר וחבירו אסור: **ב** בצדוקי. מתני' חסורי מחסרא וה"ק צדוקי הרי הוא כעו"ג ר"ג אומר אינו כעו"ג ומעשה בצדוקי א' כו' ואמר לנו אבא מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא ויאסור עליכם ש"מ דכישראל הוא ויכול לבטל רשות ומפני שהמבטל רשותו וחזר והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר כדלקמן משום הכי קאמר ר"ג מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא הוא כליו לחצר ויחזור ויזכה ברשותו שבטל ויאסר עליכם אבל אי כעו"ג הוא ואין העו"ג יכול לבטל עד שישכור היכי הוי מצי למיסר עלייהו ומאחר דאגר להו ושקיל דמי: ור"י אומר. לא כך אר"ג דלעולם צדוקי הרי הוא כעו"ג ס"ל לר"ג ואותו מעשה אינה ראיה דה"ק להו ר"ג מהרו ועשו צרכיכם בע"ש קודם שתחשך ולא עד שלא יוציא כליו כדאמרת אלא עד שלא יצא היום ויאסר עליכם. ופסק הלכה שכל ישראל שמחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעו"ג ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרים ממנו כדרך ששוכרים מן העו"ג והמשמר שבת בפרהסיא אעפ"י שפעמים מחלל אותו בצנעא ואינו מודה בתורת עירוב כגון הצדוקים בזמן הזה שמשמרים שבת ואינם מודים בתורת עירוב ה"ז אין מערבין עמו אבל יכול לבטל רשות ואין צריך לשכור ממנו. והוא שלא יהיה עובד עבודת כוכבי': **ג** ביתו אסור להכנים ולהוציא. מביתו לחצר בין הוא בין אנשי החצר. וכגון שבטל להם רשות חצירו כלו' החלק שיש לו עמהם בחצר ולא בטל להם ביתו דסבר האי תנא מה בבטל בטל ומה שלא בטל לא בטל (ו) הלכך הוה ליה ביתו רשותא דידיה וחצר רשותא דידהו: ושלהם. בתים שלהן מותרין להוציא מהן לחצר בין הוא בין הם דהא בתים שלהם וחצר רשות אחת היא. והוא אע"ג דלא עירב הוי כאורח גבייהו שאורח מטלטל ברשות אכסניא שלו: נתנו לו הם רשות חצרן. הוא מותר להוציא מביתו לחצר שהחצר ברשותו והן אסורים אפילו לטלטל מביתו לחצר ולא הוו אורחים גביה דחד לגבי רבים הוי אורח. רבים לגבי יחיד לא הוו אורחים: היו שנים. שלא ערבו ושאר בני חצר בטלו להם רשותם בהיתם אוסרי' זה על זה מפני שהחצר היא של שניהם והבתים מיוחדים כל בית לבעליו ואין מוציא מרשות המיוחדת לו לרשות שלו ושל חברו. ואע"ג דהדר חד מנייהו ובטיל ליה לחבריה אינו מועיל. הואיל ובשעה שבטלו בני החצר רשותם לאלו השנים שלא ערבו היו אוסרים זה על זה אסתכח דבטול קמאי לא מהני וכי הדר מבטל לא מצי לאקנויי רשותא דידהו דהא לא קנייה הלכך בני חצר שקלתן ערבו וקלתן לא ערבו אותן שלא ערבו מבטלין רשותן לאותן שערבו ואין אותן שערבו מבטלין רשותן לאותן שלא ערבו דאמרי אהדדי כדאמרן והמבטל רשותו לבני חצר צריך שיפרש שמבטל לכל אחד ואחד: **ד** בש"א מבע"י. דסברי בטול רשות מקנה רשותא הוא ומקנה רשותא בשבת אסור: ובה"א אף משתחשך. דסברי בטול לאו אקנויי רשותא הוא אלא אסתלוקי מרשותא ואסתלוקי מרשותא בשבת שפיר דמי. ובברייתא פירשו דבכל דוכתא אמרי' כיון שנאסר למקצת שבת נאסר לכולה חוץ ממבטל רשות: מי שנתן רשותו והוציא. חזר ונשתמש ברשות שבטל: אחד שוגג וא' מזיד. דקנים שוגג אטו מזיד ואין הלכה כר"מ: **ה** שהוא שותף עם שכניו. שמהבוי לשכר שותפות בעלמא ולא לשם עירוב: א"צ לערב

והוא

פ"א מה"ע: (ב) בגמרא ועעמא לפי שפחות מש"פ חשוב להם מחמת קמלנותס: (ג) שהשכירות כביטול רשות הוא שאינו אלא היכר ולפיכך שוכרים אפי' בפחות מש"פ. הר"מ: (ד) במבוי. וביטול לנו רשותו. רש"י והר"מ: (ה) הכלים. והחזיקו בו ושוב אף על פי שיוציא הוא לא יוכל לחזור מבטולו כיון שכבר החזקתם בו. גמרא. ומ"ש הר"ב בדברי ת"ק ועשו צרכיכם לגבי שיטפא ולא דק. ועתוי"ט: (ו) כלומר לאפוקי מדר' אילעאי דספ"ב: (ז) שאחד נותן. גמרא הא תו למה לי ומשני משום שנים נותנים להשמעינן דלא גזרו דלמא יטלו נמי ואין נוטלין יתירא לאשמעינן דלף על גב דאמר ליה קני על מנת להקנות לשני דמהו דתימא שליח הויה קמ"ל כיון דלא קנה איהו לאשתרויי לא מצי לאקנויי: (ח) במזיד אוסר. היינו בדלא החזיקו כבר שלא החזיקו והוציאו מבתיהם לחצר שוב אינו יכול לאסור כדפי' הר"ב במ"ב ולפי'

ר"ש אומר אחד זה ואחד זה אינם צריכים לערב:

ו חמש חבורות ששבתו בטרקלין אחד. בש"א עירוב לכל חבורה וחבורה. ובה"א עירוב אחד לכולן. ומודים בזמן שמקצתן שרוין בחדרים או בעליות. שהן צריכין ערוב לכל חבורה וחבורה:

ז האחין השותפין שהיו אוכלין על שלחן אביהם. וישנים בבתיהם. צריכין עירוב לכל אחד ואחד. לפיכך אם שכח אחד מהם ולא עירב. מבטל את רשותו. אימתי בזמן שמוליכין ערובן במקום אחר. אבל אם היה ערוב בא אצלן. או שאין עמהן דיורין בחצר. אינן צריכין לערב:

ח חמש חצרות פתוחות זו לזו. ופתוחות למבוי. ערבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי. מותרין בחצרו' ואסורין במבוי. ואם נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן. ערבו בחצרות ונשתתפו במבוי. ושכח אחד מבני חצר ולא עירב מותרין כאן וכאן. מבני מבוי ולא נשתתף. מותרין בחצרות ואסורין במבוי (יז). שהמבוי להצרות. כחצר לבתים:

שתי

ולפי' לרש"י ד"ת: (ט) גמ' וקיבלה יין וביין לאו דוקא דהוא הדין יין ויין בב' כלים הכא לוכחא דמלתא נקט ועוד דלא הולך כפ' דמתני בב' כלים. תוי': (י) גמ'. כלומר לערב דיכתן לעבות. אמא הבל שתופי מבואות היינו ללא לשתף כמות החצרות במבוי ולא כמות הבתים ואלו נאו בפת דיכה הוא. רש"י: (יא) ז"ל הכ"מ שהכי אין התינוקות מכירין מה כינסה במבוי לשיתוף אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריך לערב בחצירות שהרי התינוקות מכירין בפת. כלומר ויודעין שמשום השיתוף של פת מטלטלין כו' אבל ביין ושאר דברים אין לתינוקות הכירא כי אינםמשגיחים רק על הפת עיניהם ודלא כמ"ד בגמ' דלע"ג דיין במבוי לא חזי מגו דחזי למעלי' בשתוף סמכינן עליה במבוי: (יב) רש"י. דאם לא כן לא היו צריכין לאם ערוב אלא ב' הפנימים משום דהחיצונים היו כבית בעל בית ותנן במ"ד פ"ח דבית שבת אינו אוסר ומיהו אותו שלפני הפנימי לא מקרי בית שער תוי': (יג) משום דאם לא כן שאין עוד דיורין בהבור אין צריך ערוב כלל ועי' במשנה דלקמן דבעינן נמי שלא יתנו הערוב בטרקלין זה. גמרא: (יד) וחדרים ועליות דמתני' כעין חדרים וכעין עליות ומאי נינהו מחילות המגיעות לתקרה. גמרא: (טו) ומשמע דתרתי בעינן שיהיו חלוקים בלינה ושלא יאכלו כו' ממש דבבל אם הסר א' משתיהן כו' לכולם אין צריך לערוב הואיל ובדבר אחד אינן חלוקים או בלינה או בפת. ועתוי"ט: (טז) ומיירי בנשתתפו ביין דאלו בפת סומכים לעולם כדפי' הר"ב לעיל ב"ה: (יז) ואסורין במבוי. ואין אומרים שיועיל הערוב במקום שיתוף כיון שהערוב נשתתפו. דהכא אין הטעם שלא תשתכח אלא דלא שייך למימר שנסמוך על הערוב במקום שיתוף דערוב שעירב כו' הבל לעצמו היאך יתיר לטלטל במבוי והרי אפילו

והוא שיהיו כולן שותפין בכלי אחד (ט) והוי שתופי מבואות היו ביין כדתנן בכל מערבין ומשתתפין אבל ערובי חצירות אין מערבין אלא בפת דערוב משום דירה הוא (י) ודירה של אדם אין נבו ממך אלא בפת ולא היתה שתופי מבואות בפת כל שכן דמהני לטו' וסומכין על אותו בתוך של פת במקום ערוב ואי' לערב עירובי חצרות אב' אם נשתתפו ביין או בשאר דברים צריכין לערב עירוב חצרות ואין סומכין על השתוף כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות (יא): רבי שמעון אומר כו'. ואין הלכה כרבי שמעון: ו בטרקלין. בית גדול ורחב מושב ונכבד ומחלקוהו למחיצה וכל אחת יש לה פתח מן הטרקלין לחצר (יב) וצריכים לערב עם שאר בני החצר (יג) בית שמאי אומרים כשותיהן חלוקים ולרי של כל חבורה וחבורה תתן פת לערוב החצר: ובית הלל אומרים. אין מחיצה זו חלוק רשות וביון שחלקו הטרקלין למחיצות גדולות המגיעות לתקרה כולי עלמא לא פליגי דהוי חלוק רשות (יד) משום דהוו כשרויים בחדרים ובעליות. כי פליגי דחלקו במחילות נמוכות שאינן מגיעות לתקרה ב"ש סברי מחילה כזו הויא חלוק רשות. ובית הלל סברי לא הויא חלוק רשות: ז האחין השותפין. הכי קאמר האחין האוכלין על שלחן אביהם והשותפין האוכלים על שלחן אחד. ואוכלין על שלחן אביהם לאו דוקא אלא כשלין מזונותיהן מבית אביהן ואוכלין אותם כל אחד בביתו. וכן השותפין עושים מלאכ' אצל בעל הבית בשותפות ונוטלין מזונותיהם מבעל הבית אחד ומוליכין לאכול בבתיהם: וישנים בבתיהם. והם ואביהם [ואחרים] דרים בחצר אחד: צריכין ערוב לכל אחד ואחד. אם רוצים לערב עם אנשי חצר: מבטל את רשותו. צריך לבטל את רשותו: אימת בזמן שמוליכין את ערובן. לתתו לאחד מבתי שאר בני החצר דהואיל והוזקקו לערב ושאר דיורין אחרי' אינהו נמי אחרי' וצריכין כלן ליתן פת בערוב הואיל וחלוקין דוריהן בלינה וגם אין אוכלין על שלחן אביה' ממש (טו) אלא כל אחד נוטל פרנסתו ואוכל בביתו: אבל אם היה ערוב. כל החצר בא לבית האביה' שלא הוזקקו לערוב שבית שמניחין בו הערוב א"צ ליתן פת: או שאין עמהן דיורין. אחרים שאין דיורי' מזקיקים אותם לערב א"צ לערב כיחידים דמו: ח פתוחות זו לזו ופתוחות למבוי. בגמרא מוכח דלא תנין במתניתין פתוחות זו לזו משום דקיימא לן שאין מבוי ניתר בלחי או קורה עד שיהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכו כלומ' שני בתים פתוחים לכל חצר ושתי חצרות פתוחות למבוי והכא כיון דכולן פתוחות זו לזו ומערבות יחד דכך פתחיהן חדא חשיב להו ולא תנינן אלא חיים חצרות פתוחות למבוי: ערבו החצרות. כל אחת לעצמה: מותרים בחצרות. מותרין כל בני חצר לעצמן ואסורין במבוי דאין סומכין על עירוב במקום שתוף: ואם נשתתפו. נמי במבוי לאחר שערבו בחצרות מותרין כאן וכאן: ושכח אחד מבני חצר ולא עירב. במבוי להתיר חצרו אבל בשתוף היה לו חלק: מותרין כאן וכאן. דטעמא מאי אין סומכים על שתוף במקום עירוב (טז) כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות. והכא דרוב בני חצר ערבו אלא ששכח אחד מהם ולא עירב לא תשתכח תורת עירוב: שהמבוי להצרו' כחצר לבתי'. כשם שאסור להוציא מבתים.

ט שתי החצרות זו לפנים מזו. עירבה הפנימית ולא עירבה החיצונה. הפנימית מותרת. והחיצונה אסורה. החיצונה ולא הפנימית. שתיהן אסורות. עירבה זו לעצמה, וזו לעצמה. זו מותרת בפני עצמה. וזו מותרת בפני עצמה. רבי עקיבא אוסר החיצונה. שדריסת הרגל אוסרתה וחכמי' אומרי' אין דריסת הרגל אוסרתה: י שכח אחד מן החיצונה. ולא עירב. הפנימית מותרת והחיצונה אסורה. מן הפנימית ולא עירב. שתיהן אסורות. נתנו ערובן במקום אחד ושכח אחד בין מן הפנימי' בין מן החיצונה ולא עירב. שתיהן אסורות. ואם היו של יחידים אינן צריכין לערב:

פרק ז חלון שבין שתי חצירות. ד' על ד' בתוך עשרה מערבין שנים. ואם רצו מערבין אחד. פחות מארבעה על ארבעה. או למעלה מעשרה מערבין שנים ואין מערבין אחד: ב כותל שבין שתי חצרות. גבוה עשרה ורחב ארבעה. מערבין שנים ואין מערבין אחד. היו בראשו פירו'. אלו עולין מכאן ואוכלין. ואלו עולין מכאן ואוכלין. ובלבד שלא יורידו למטה. נפרצה הכותל עד עשר אמות (ד) מערבין שנים. ואם רצו מערבין אחד מפני שהוא כפתח. יותר מכאן. מערבין אחד ואין מערבין שני': ג חריץ שבין שתי חצרות עמוק עשרה ורחב ארבע. (ה) מערבין שנים ואין מערבין אחד אפילו מלא קש או תבן.

מלא

מבתים לחצר בלא ערוב כך אסור להוציא מן החצר לבתי בלא שתופולא תימא לא דמו. דבית וחצר זו כרה"י וזו כרה"י אבל חצר ומבוי שניהן רשויות של רבים הן (יח): ט זו לפנים מזו. פנימית פתוחה לחיצונה וחיצונה לרה"ר ודריסת רגליה של פנימית על חיצונה לצאת לרה"ר: עירבה פנימית. בעצמה לטלטל בחצרה: שתיהן אסורות. דהויא פנימית בחיצונה רגל האסורה במקומה שהרי לא ערבה בעצמה ואוסרת בדריסת רגליה על החיצונה: זו מותרת לעצמה וכו'. דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת: ר"ע אוסר. דקא סבר אף רגל המותרת אוסרת כשלא ערבה שם: וחכמים אומרים כו'. דקסברי אפי' רגל האסורה במקומה כגון כשלא ערבה הפנימית בעצמה אינה אוסרת על החיצונה והלכה כת"ק: י שכח אחד מן הפנימית כו'. דהויא פנימית רגל האסורה ואוסרת: נתנו ערובן במקום אחד. שערבו שתיהן זו עם זו ונתנו העירוב בחיצונה וקרי ליה מקום אחד לפי ששתי החצירו' משתמשות בה כו' ושכח אפי' א' מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות דפנימית נמי אסורה לטלטל בחצרה שהרי אינה יכולה להסתלק מן החיצונה ולהשתמש באנפי נפשה דהא ליתא לערובה גבה דאותו ערוב המתירה בחצר הוליכוהו לחיצונה אבל נתנו הערוב בפנימית חיצונה מתסרא בשכחה דפנימית ופנימית לא מתסרא בשכחה דחיצונה דהא אחדא לדשא ומשתמשא (יט): ואם היו של יחידים. שאין בפנימית אלא אחד ובחיצונה אחד (כ) אין צריך לערב זה עם זה משום דריסת הרגל דכיון דיחיד הוא בפנימית הוי רגל המותרת ואינה אוסרת וסתם מתני' כתני קמא דלעיל דסבר רגל המותרת אינה אוסרת:

פרק ז חלון. בתוך י'. שיהא קצת ממנו ואפי' מכהו בתוך י' (א) סמוך לקרקע: מערבין שנים. שני ערובין אלו לעצמן ואלו לעצמן ואסורים זו עם זו: ואם רצו מערבין א'. ערוב א' שיתנו אלו ערובן באחת ויערבו עמהן ויהיו לאחד: פחות מד'. לאו פתח הוא ואין ראוי לעבור מזו לזו ולמעלה מי' נמי לא ניחא תשמישתיה הילכך אין מערבין אחד ודוקא בחצר שאינו מקורה אבל בבית המקורה אפילו למעלה מי' (ב) מערבין אחד שדרך לשום ספסלים ותיבות סביבות הבית וניחא תשמישתיה: ב כותל שבין שתי הצרות. הא דנקט רחב ד' לאו משום דצריך רוחב ד' למהוי מחיצה דמחיצה ברוחב כל דהו הויא מחיצה אלא משום דבעי למתני סיפא היו [בראשו] פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה [דהוי] רשות באנפי נפשה ולהכי דינא צריך שיהיה רוחב ד' דפחות מד' הוי מקום פטור ומותרין אלו ואלו להוריד למטה: ובלבד שלא יורידו למטה. לדירין בבתים אבל בחצר שרי (ג): יותר מכאן. הוי פרצה והוי כולה כחצר אחד ואם ערבה כל אחת לעצמה הוי כאלו חולקין את ערובן ואוסרין אלו על אלו: ג חריץ. ארוך הוא ומפסיק על פני כל החצר כלה: ורחב ד'. דפחות מכאן נוח לפסוע משפתו לשפתו: ואפילו מלא תבן וקש. לאו מחיצה היא דלא מבטל ליה התם דסופו ליטלו (ד):

נתן

אפילו מחצר לחצר שלא דרך מבוי אסור לטלטל. ב"י. ועתוי"ט (יח) ונראה לי עד הכא א"ג דכולה מ"ה דלעיל מתנייה לענין שתוף מבואות ותנן נמי רפ"ג בכל מערבין ומשתתפין. מכל מקום מבואות בהדיא לא תנן עד הכא: (יט) ואין לעכב בידה מאחר שנשתתפה עם בני החיצונה דיכול לומר להן לתקוני שהפתיך ולא לעוותי. גמרא: (כ) ומקיים רש"י ואם היו שנים אפילו בחיצונה גמרינן דלאו דוקא לתי למימרי ב' בפנימית ול' בחיצונה. ופי' אחד ר"ל הוא וכל אנשי ביתו שהם כמו אדם אחד. הר"ב:

פרק ז (א) דמשמע הכי פחות מארבע כו' והא מרישא שמעינן לה אלא לאשמועינן דאפילו קצת כו'. גמרא: (ב) גמרא. ונראה מזה דבי' בתים בלא חצר נמי צריכין ערוב וכן מוכח כפ"ע דלכולי עלמא אפי' לר"ש דמיקל בגגות כו' שאני לערב תמוע דדיורין שתחת הגגות דהיינו הבתים שצריכין ערוב. וקי' להר"מ שהבלתיו ר"פ דלעיל דמוכח שלא תקנו שלמה וב"ד אלא כשיש דיורין הצריכין לכל מקום שיד כולן שוות בו כו'. אולי שזה גזירת שלמה וב"ד והך דהכא מגזירת חכמים: (ג) ולפי זה בפחות מד' דמותרין להוריד, היינו אפילו לבתים וכמ"ש הר"מ: (ד) עד י' אמות. ונשאר מן הכותל משהו מכאן ומשהו מכאן לו מלד א' לבדו שהרי לא נפרצה במלואה ואותה פרצה אינה נחשבת אלא כפתח. הרי"ב: (ה) ארבעה. גרסי' ופירש עפחים: (ו) בניטלין

בשבת

מלא עפר (ז) או צרורות מערבין אחד ואין מערבין שנים: ד נתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה טפחים. וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו מערבין שנים (ח). ואם רצו מערבין אחד. פחות מכאן מערבין שנים ואין מערבין אחד: ה מתבן שבין שתי חצרות גבוה י' טפחים מערבין שנים. ואין מערבין אחד. אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן. נתמעט התבן מי' טפחים מערבין אחד. ואין מערבין שנים: ו כיצד משתתפין במבוי. מניח את החבית ואומר הרי זו לכל בני מבוי. ומזכה להן על ידי בנו ובתו הגדולים (י). ועל ידי עבדו ושפחתו העברים (יא). ועל ידי אשתו (יב). אבל אינו מזכה לא על ידי בנו ובתו הקטנים. ולא ע"י עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן (יג) כידו: ז נתמעט (יד) האוכל מוסיף ומזכה ואין צריך להודיע. נתוספו עליהם מוסיף ומזכה וצריך להודיע: ח כמה (יז) הוא שעורו בזמן שהן מרובין. מזון שתי סעודות (יט) לכולם. בזמן שהן מועטין כגרוגרות. להוצאת שבת לכל אחד ואחד: ט אמר רבי יוסי במה דברי' אמורי' בתחלת ערוב. אבל בשירי ערוב כל שהוא. ולא אמרו לערב בחצרות אלא כדי שלא

ד נתן עליו נסר. משפתו לשפתו כעין גשר סוי כמו פתח: ב' גזוזטראות. כמין תקרה בולטת מרה"י על רה"ר ונתן נסר רחב ד' מזו לזו הוי נמי פתח: פחות מכאן. שאין הנסר רחב ד' אדם יכול לעבור עליו ולא ניחא תשמישתיה: ה מתבן. גדיש של תבן ומפסיק על פני כל רוחב הכותל: אלו מאכילין. מכניסין בהמתן (ט) לאכול מן התבן ולא חיישינן דלמא ממעיט התבן מי' וה"ל פרא רשות ואסרי אהדדי ומטלטלי בשבת ולא מסקי אדעתייהו ואסרו כא חיישינן דהא אפי' ממעיט אי לא הוי המיעוט על פני י' אמות ויותר לא אסרי דהא י' אמות פתחא הוי ואין בהמה ממעטת כ"כ באכילתה [בשבת אחד]: נתמעט התבן מי' טפחי'. על פני כל אורך הכותל או במשך עשר אמות [ועוד]: מערבין א'. אם נתמעט בחול לפני השבת: ו מניח את החבית. משלו אם ירצה ואז צריך לזכות לאחר משלהם אין צריך לזכות: ומזכה להם על ידי בנו ובתו. אומר להם קבלו חבית זו וזכו בה לשם כל בני המבוי והזוכה מגביה הערוב בידו טפח מן הקרקע דכל היכא דמגמא ברשותיה לא הויא זכיה ואומר זכיתי להם: שידן כידו. ולאו זכיה היא: ז נתמעט האוכל. משיעורו המפורש לקמן במתניתין: מוסיף ומזכה. אם בא להוסיף משלו אפילו ממין אחר שאינו ממין השיתוף הראשון מוסיף ומזכה ואינו צריך להודיען כיון שנשאר קצת מן המין הראשון אינו נראה כמערב בתחלה (טו) אבל אם נותן ממין השיתוף הראשון אפי' כלה לגמרי מביא מאותו המין ומזכה ואינו צריך להודיען: נתוספו עליהם דיורין מוסיף ומזכה וצריך להודיע. ודוקא בזמן שיש לחצר ב' פתחים לב' מבואות שכשעושה עירוב עם אנשי מבוי זה אסור (טז) להשתתף במבוי אחר לפיכך צריך להודיע דלמא לא ניחא להו לקנות בכוח זה ולהכניס יד בכוח שכנגדה. אבל אם אין לו פתח אלא למבוי זה שנשתתפו בו תחלה אינו צריך להודיע דזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם אלא בפניו:

ח מרובין. י"ח בני אדם ולמעלה (יח): מועטין. פחות מי"ח: מזון שתי סעודות. הן י"ח גרוגרות: להוצאת שבת. שיעור של הוצאת שבת כי המוציא אוכלים בשבת אינו חייב בפחות מכגרוגרות: ט בשירי הערוב. שנתמעט משיעורו: ולא אמרו לערב בחצרות. אחר שנשתתפו במבוי אלא שלא תשתכח תורת עירובי חצירות מתינוקות שאינן יודעין שנשתתפו במבוי הלכך מקילין ביה (כ) ולמע"ג דטעמא

בשבת איירי לאפוקי שהקלוהו גלגן בו לבנים או לגבל בו טיט דאין ניטלין בשבת: (ז) עפר כו'. שפתם עפר וצרורות בחריץ מבוטלין הן גמרא. והך מלא כבי במסך ד"ע לרוחב במכ"ש דנסר דנפיוין. ב"י: (ח) מערבין שנים. שמשכי לדי הנסר הוא מחיץ. רי"כ: (ט) אבל בידים לא גמרא ופרש"י דחיישינן דשקיל עובא וממיעט אבל בהמה כו' וקשה דלקמן פ"ט מ"ג מפרש דמחילה שנפרלה בשבת לא בטול עירוב והרא"ש מפרש דבחול קאמר ולשול בידים דלמא ממעט להו בע"ש סמוך לחשיכה ולאו אדעתי' ומטלטל בשבת בחצר הלפוכה וכן מוכח ליתנא דמהני' דכהממעט כדעיכם הר"ב. ועתוי"ט: (י) הגדולים. ולפי' סומכים על שולחני דכיון דכולה לזכות לאחרים שכים הם לאחרים כדינם דעלמא וה"ה בקטן דלא לע"פ שאינו סמוך: (יא) העברים. בפ"ק דקדושין מ"ב תנן דלמה העבריה קונה את עצמה בסימנין והשתא לא משכחת לה שפחה עבריה אלא קטנה והכי איתא בגמרא ובתוספי מבוררם דרבנן אהכי שתזכה אפילו לאחרים ושלכי שפחה מנש הקטנה דידה כיד אבית אבל לא כיד רבה שאין קנינו בה קנין גמור וה"נ מסיק בגמ' ב"מ די"ב: (יב) אשתו. בפי"א דנדרים מ"א תנן שתמא כר"מ דיד האשה כיד בעלה. ומש"ה מסיק הרא"ש דהכא כשאינו זכה ולפיכך מעשה ידיה שלה ואין ידה כידו. ועתוי"ט: (יג) שידן כו'. ובכפ"מ איתא בגמ' מערב ע"י עבדו כו' פי' בשביל וע"י בנו ובתו מפני שידן כו' וכתבו התוס' לעבדו ושפחתו קאי כדאמרינן בגיטין דיד עבד קני ליה רביה. ונראה דה"נ לא קאי אלא לעבדו כו' וטעמא דבנו ובתו הקטנים לע"ג דיש להן יד לזכות כשהגיע לכלל לגוז וניעלו כו' הכא לענין ערוב כיון שיכול לערב בשבילם שהם סומכים עליו כדאמרינן בגמרא הלכך אמרו שאין יוכל לזכות על ידיהם. ועתוי"ט: (יד) נתמעט. מע"ש השני. רי"כ: (טו) דכל המערב לאחרים בתחלה צריך להודיע משום דלמא חובה היא לו כהמפרש בפ"ג: (טז) כ"כ הר"מ והשיגו הר"א. שהרי יוכל להשתתף גם עם האחרת למאי דפסקינן הלכה כר"ש בג' חצירות שבפ"ד מ"ו ותירץ הה"מ דלה"כ דלא משום שיהא אסור באחרת נגעו בה אלא דחובה לו ואינו רוצה להשתתף בשתיהן: (יז) כמה כו'. לכאורה קאי לשתופי מבואות איהו קאי נמי לעירובי חצירות. רי"כ: (יח) ליתא דגמ' נקט ופי' הרי"כ י"ח בעלי חצירות למבוי או בעלי בתים לחצר ולא קפדינן לגולגלתא דכל בני בית של כל א' כלומר אלא למתחייבים לתת ח"ק לעירוב. תוי"ט: (יט) שתי סעודות. כיון דדבר חשוב הוא (שכן עיקרי סעודת שבת שתים הם כמ"ש במ"ב פ' דלקמן) תני להו בהכי: (כ) והיינו דשיעורו דתנן קאי לתרוייהו למבואות ולחצירות אבל הבד"א דר"י דוקא

שלא לשכח את התינוקות: י בכל מערבין ומשתתפין. חוץ מן המים. ומן המלח. דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר ככר הוא ערוב. אפילו מאפה סאה והיא פרוסה. אין מערבין בו. ככר באיסר והוא שלם. מערבין בו: יא נותן אדם מעה לחנוני ולנחתום כדי שיזכה לו ערוב דברי ר"א (כג) וחכ"א לא זכו לו מעותיו. ומודים בשאר כל אדם שזכו לו מעותיו. שאין מערבין לאדם אלא מדעתו. א"ר יהודה במה דברים אמורים בערובי תחומין. אבל בערובי חצרות (כו) מערבין לדעתו ושלא לדעתו. לפי שזכין לאדם שלא בפניו. ואין חבין לאדם שלא בפניו:

פרק ח כיצד משתתפין בתחומין. מניח (א) את החבית ואומר הרי זה לכל בני עירו. לכל מי שילך לבית האבל. או לבית המשתה. וכל שקבל עליו מבעוד יום מותר. משתחשך אסור. שאין מערבין משתחשך:

כמה

דטעמא דמערבין ערובי חצרות לאחר שנשתתפו במבוי הוי כדי שלא תשתכח תורת ערוב מן התינוקות מ"מ אין הלכה כר"י בשירי ערוב דלא מקילינן ביה טובי הכי: י בכל מערבין. ערובי תחומין דאלו ערובי חצרות אין מערבין אלא בפת ומיהו בכל מערבין דאמר רבי אליעזר הכא לאתויי ערובי חצירות שמערבין בפת פרוסה וא"צ ככר שלימה. ופליג עליה ר"י ואמר דוקא ככר שלם הוא ערוב והלכה כר"י: אין מערבין בו. וטעמא משום איבה שבאים בני המבוי לידי מחלוקת לומר אני נותן שלימה והוא נותן פרוסה: ככר באיסר והוא שלם מערבין בו. נותנין אותו בערוב עם שאר ככרות (כא) של בני מבוי ובלבד שיהיה בין כולם מזונות לכל אחד ואחד. ורמב"ם פירש דככר שלם כאיסר מערבין בו לבדו לכל בני המבוי ואין צריך שיעור:

יא נותן אדם מעה לחנוני. המוכר יין ושרוי עמו במבוי: או לנחתום. המוכר ככרות ודר עמו בחצר שיזכה לו בערוב עם חבריו אם יבואו בני מבוי לקנות ממנו יין לשתוף או בני חצר לקנות ככר לערוב שיהיה לי חלק בו: לא זכו לו מעותיו. שאין מעות קונות עד שימשוך ואפי' ערב זה החנוני לכל האחרים וזכה גם לזה (כג) אינו ערוב שהרי לא נתכוין לזכות לו במתנת חנם כשאר המזכין בערוב אלא שיקנה במעה והרי אינה קונה לו דמעות אינן קונות ונמצא מערב לו במעותיו: ומודים בשאר כל אדם. בעל הבית שאמר לו חבירו הילך מעה זו וזכה לי בערוב והלך וזיכה לו שקנה ערוב דהואיל ואין בעל הבית רגיל למכור ככרות לא נתכוון זה אלא לעשותו שליח ונעשה כאומר לו ערב לי (כד): שאין מערבין לאדם. כשמערבין לו משלו אלא מדעתו. הלכך גבי חנוני כי אמר לו זכה לי לא אכוון אלא לקנות ממנו ולא סמך עליו שיעשה שלוחו ומעות אינן קונות ולא שנעשה דעתיה ונמצא מערב לו שלא מדעתו (כה): ערובי תחומין. חוב הוא שמפסיד לצד האחר ושמא אין נוח לו והלכה כרבי יהודה:

פרק ח כיצד. לכל מי שילך לבית האבל וכו'. דמילי דמצוה נינהו (ב) וקי"ל אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה (ג): וכל מי שקבל עליו. לסמוך על ערוב זה מותר: ומשחשיכה אסור. והני מילי כשלא הודיעוהו מבעוד יום אבל הודיעוהו מבעוד יום אע"פ שלא קבל עליו לסמוך על עירוב זה בודאי אלא משחשיכה מותר (ד):

דוקא בחצירות ולא בשתוף. ועתוי"ט: (כא) כפרש"י. והיינו דס"ל דשעור דמ"ח קאי גם אערובי חצירות. ועתוי"ט: (כב) דר"א. בגמ' פריך מ"ע דר"א הא לא משך ומשני עשאו כד' פרקים בשנה שהעמידו דבריהם על ד"ת שמעות קונות. ה"נ מצאי תקון שבא העמידו על דין תורה:

(כג) בדברי רש"י וזיכה ביו"ד ומשמע דר"ל שזיכה לו ע"י אחר כו' ואפ"ה לא מהני ליה לפי כו' ומעות אינן קונות ומה שזיכה ע"י אחר היה זה בשביל אחרים שאליהם נתכוין בזכות כדרך המזכין. ולפי זה כי לא עירב החנוני לאחרים אלא לזה לבדו וזיכה ע"י אחר מהני ומ"ש הר"ב ואפילו כולו אזיכה קאי כו' עד דמסיק דבכוונת הנותן תלוי דאם היה כוונתו שיזכה ע"י האחר ושהאחר יזכה לו מהני דהוי כאלו עשאו הוא שליח לקבלה כלומר למשוך. וכן אם נתכוין החנוני ככל חוקת הערוב וכשמשכו גם לזה לאוה יגרע ואף על פי שהנותן מעה לא בקש לו מתנת חנם כאחרים אלא נתן לו מעה. מ"מ לא נפני כן כאמר שהוא מתנה בעל כרחו ושלא רצה לקבל במתנה ומפני כן לא יזכה בערוב. ותו ויהו בעינן שלא יתכוין החנוני וגם הנותן דאלו נתכוין החנוני זכה זה בשאר הזוכים ולא גרע מעה שנתן ואלו נתכוין הנותן מעה לזכות ככל חקת הערוב אע"פ שהחנוני לא נתכוין מ"מ היה קונה במשיכת שלוחו. ועתוי"ט: (כד) רש"י. ומקיים וגבי חנוני גופיה אי א"ל ערב עלי אמרינן במכלתא דקני וז"ל הטור שהרי עשאו שליח לערב בעבורו שיוביל וכיון שא"א להיות עירוב אא"כ יזכה לו כמו לאחרים הוי כאלו אומר שיזכה לו כמו לאחרים: (כה) וקשיא דהכא שביקא מידו זאת לערב בעבורו האיך שייך לומר שלא מדעתו דבשלמא טעמא דמעות אינן קונות כו' וכדפירש לעיל ניחא ע"כ נראה כפי' הרמב"ם והא דקתני שאין מערבין מלתא באפי' נפשה היא ולא קאי אנותן מעות לחנוני. וה"ק ואין מערבין וכה"ג בפ"ג דביצה שלפר כירה מוכן הוא. תדע דאי קאי אנותן כו' ה"ל למתנייה קודם הך דתני ומודים חכמי': (כו) בערובי חצירות. והא דתנן בפ"ז צריך להודיע הוא בשתוף מבואות וכדפירש הר"ב במבוי שבין ב' מבואות והטעם כמש"ל (אות ע"ז) בשם המגיד דחוב הוא שאינו רוצה להשתתף בשתיהן. וה"נ במבוי אחד בעצמו אפשר דלא ניחא ליה שיתערבו בני המבוי משום אוושי דבני המבוי עצמו שהם לא יוכלו לטלטל כליהם למבוי ישבתו איש איש בביתו וגם יהיה אוושי דאינשי במבוי. תוי"ט:

פרק ח (א) מניח. ואי משלו כדמשמע צריך לזכות על ידי אחר כדתנן פ"ז מ"ו: (ב) ולבית המשתה היינו משתה דחתן וכלה: (ג) לישנא דגמ'. ומדקאמר אין מערבין ש"מ דקפדינן שלא לערב. והטעם דכשמערב חייב לברך כו' והלכך אין מערבין כדי שלא לברך ברכה לבטלה. ולפרש"י לא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב אלא לדבר מצוה. ועתוי"ט: (ד) הכי מפרשה בגמ'. משום דקי"ל יש ברירה בתחומין לפי שהן דרבנן וכדאיתא במ"ה פ"ג והלכך כשהודיעוהו כשקבל משתחשך אמרינן הוברר למפרע אבל אם לא הודיעוהו מאי ברירה איכא

נמון

ב כמה הוא שיעורו. מזון שתי סעודות לכל אחד. מזונו לחול ולא לשבת דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר לשבת ולא לחול. וזה וזה מתכוונין להקל. רבי יוחנן בן ברוקה אומר מככר (ז) בפונדיון. מד' סאין בסלע. רבי שמעון אומר שתי ידות לככר משלש לקב. חציה לבית המנוגע. וחצי חציה לפסול את הגויה: ג אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו (ט) ולא ערבו. כל שגבוה י' טפחים. למרפסת. פחות מכאן להצר (י). חוליות הבור והסלע גבוהים י' טפחים למרפסת. פחות מכאן לחצר. במה דברים אמורים (יג) בסמוכה. אבל במופלגת אפילו גבוה עשרה טפחים להצר. ואיזו היא סמוכה כל שאינה רחוקה ד' טפחים:

הנותן

איכא כא לא ידע דליכא עירוב דדעתיה עלויה: (ה) ולח"ם דמ"ב פי' דשבת משמע דהדיא דמייב בשלש סעודות ומסייע להפוסקים דיוצאים בסעודה הג' במיני תרגימא. ולהסוברים דבעינן נמי פת י"ל מ"מ אכילת אדם דבר יום ביומו אינה אלא ב' סעודות ולא למכו גמחמיר אלא להקל כדאיתא לקמן: (ו) ולמע"ג דבשאר יומי כי אכיל ביום סעודת שחרית רוכל לערב סעודה ערבית. בשבת שאני שצריך שיאכל השלישית מבע"י ולפיכך ממעט בשל שחרית והר"ב מפי' לפי שבשבת מתאוה בעבו מתבשיל ומיני מתיקה ויוצעיט הלכיתה: (ז) מככר אע"פ שבעובי תחומין ביין כדקתני מניח את הביתופיים בפת וכ"ל דל"מ בפת שהוא חשוב לא הוצרכו שיעור כ"כ קמ"ל ושעור שא"ד איתא בגמ' נפי ב"מ: (ח) והדר ההוה בדבור כ' שגבוה כו' שלא תהא המרפסת גבוה י' מן העמוד. ויפרש נלהד מב' פנים. לו שר"ל שהעליות הפתוחות למרפסת אינן גבוהים י' והוי שכיוסא דלאותו גובה לכל בני העליות לו שזה ש' שפתחי העליות כו' אלו למיורא שום ש יוסא לעליות. הלא פרושא קא מפ' למרפסת מה היא ולעולם העליות גבוהות הרבה יותר מי"ע מן העמוד כו' ושריוא דמתני' לבני מרפסת על ן ר"ל ללותן הדרים במרפסת כגון שהמרפסת עליה מוקפת בבנין ודרין בה ופי' הב' עולה יותר ע"פ שיטת הגמ': (ט) ששכחו. מהל ון משמע שעסקו בערוב שערבו כ"א בפ"ע הלא ששכחו לערב ביחד. ועתוי"ט: (י) לחצר וה"ה אם המרפסת גבוה י"ע מהעמוד דהשתא נמי לא ניחא תשמיש' דבני מרפסת: (יא) בגמרא וטעמא כיון דלשניהם תשמישן קשה ואין לזה נחת מזה הילכך שניהם אסורים. והא דאסורים פי' הר"מ דהיינו לענין כלים ששבתו בבית דלענין כלים ששבתו בחצר אפי' לא ערבו כלל מותר לטלטל והרי הם בכלל גגות והליות דכ"פ דלקמן דהא הכל כשות א': (יב) דאל"ה אלא בבור שדולין מים הפנר דהסר בשבת. ובגמ' איכא. דאי לשמעינן סלע דליכא למגזר אבל בור ליגזור זמנין דמליא פירות הכלויין לטלטל בשבת צריכא. ועתוי"ט: (יג) בד א. אריא נמי קאי כל שגבוה כו' דמ"ש. וק"ק למה לא

ב מזון שתי סעודות לכל אחד. ומתוך שקו שביתתו שם צריך להניח שם מזון שצריך לשבת (ה): אלו ואלו מתכוונים להקל. ר"מ ס[...] בשבת אכיל אינש טפי משום דבשיל תבשיליה. ור[...] יהודה סבר כיון דבש[...] אכיל שלש סעודות [...] אינו מרבה לאכול ב[...] סעודה וב' סעודות [...] חול הוי טפי מב' סעוד[...] של שבת: ככר בפונדי[...] ככר הלקוח בפונד[...] כשמוכרין ד' סאין חנ[...] לסלע וד' סאין הן כ[...] קבין והסלע כ"ד מנ[...] נמצא קב לכל מנ[...] והמעה שני פונדיונין ה[...] ככר הנמכר בשוק בפונדי[...] הוא חצי קב והחנוני נוט[...] השני לשכר האפיה והטח[...] נמצא ככר הלקוח [...] החנוני בפונדיון הו[...] רובע קב שהם ו' בצים שהקב כ"ד בצים והם שיעו[...] ב' סעודות של עירוב לדברי רבי יוחנן בן ברו[...] והלכה כמותו: רבי שמעון. ממעט בשיעור ואומ[...] שדי לערב בשתי ידות של ככר של ג' ככרות לק[...] וככר שלש של ח' ביצים שלישית הקב ושתי ידות[...] שהם ה' ביצים ויותר הוו ב' סעודות: חציה לבי[...] המנוגע. שתם מתני' היא והכי קאמר חצי ככר של[...] ששיערו בו בין למר ובין למר הוא בעור לשהיי[...] בית המנוגע שהנכנס לבית שיש בו נגע לרעת אע"[...] שהוא טמא מיד אינו טעון כבוס בגדים עד שיש[...] כדי אכילה ומשי ככר זו הוי כדי אכילה. ולרבי יוח[...] בן ברוקה דאמר ככר שלש הוי רובע קב שהם ש[...] בצים. נמצא חציה ג' בצים והוא פרס דנכולי גמר[...] ולרבי שמעון דאמר ככר שלש הוא של שלישית הק[...] שהם ח' בצים הוי חציה ד' בצים והוא פרס דנכו[...] גמרא אליבא דרבי שמעון ואף על גב דרבי שמע[...] בנר דבככר שלש יש ג' סעודות דהא בתי ידותיה קאמר רבי שמעון דהוו שתי סעודות הני מילי בעי[...] דנתכוונו בו להקל ואין צריך שתי סעודות שלימות אבל בכל דוכתי סבירא ליה לרבי שמעון דאין סעוד[...] פחותה מחצי ככר של שלישית הקב ובעינן שישהה כדי אכילת חצי ככר זו שהם ד' בצים: וחצי חציה לפסו[...] את הגויה. דהאוכל אוכלים טמאים כחצי פרס נפסל גופו מלאכול בתרומה וחצי פרס הוי בי[...] ומחצה לר"י בן ברוקה וב' בצים לרבי שמעון: ג מרפסת. מקום גבוה בחצר הבית והרבה פתחי עליו[...] פתוחין לה (ח) וכולם יוצאין בסולם אחד לחצר ומשם לרבות הרבים ואע"פ כן אין אוסרין הולי[...] ומרפסת גבוה י' ובלבד שיערבו בני מרפסת לעצמן במרפסת דהויא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת ששכחו ולא ערבו. אלו עם אלו אבל ערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן: כל שגבוה י'. אם יש בחצר תל א[...] עמוד גבוה סמוך למרפסת ואין מרפסת גבוה מן העמוד עשרה דאיתא תשמישתיה דעמוד לבני המרפס[...] רשות מרפסת שולטת בו ומשתמשין הן בו ולא בני החצר: פחות מכאן לחצר. אף לגבר קאמר (יא) שמש[...] הרשויות שולטין בו המרפסת והחצר ואם לא ערבו זה עם זה שניהם אסורים בו: חוליות הבור. שפת הבו[...] של מעלה אם גבוה עשרה מן החצר רשות מרפסת שולטת בו והוא שיהיה הבור מלא עד שפתו העליונ[...] מדברים שאסור לטלטלן בשבת (יג) דהשתא אי אפשר שתתפר ונגבהה דומיא דסלע שאינו חסר והרי הי[...] שוה לקרקעות המרפסת אבל אם אין הבור מלא או אפי' מלא מדברים שאפשר ליקח מהם בשבת ולחסרו כיו[...] דכי חסרא אפילו כי לא חסרא נמי אסירא. ואם לא ערבו המרפסת והחצר זה עם זה שניהם אסורי[...]

ע: אפילו גבוה עשרה טפחים להצר.

אף

ד הנותן את ערובו בבית שער (יד). אכסדרה ומרפסת (טו) אינו ערוב. והדר שם אינו אוסר עליו. בבית התבן ובבית הבקר ובבית העצים ובבית האיצרות. הרי זה ערוב. והדר שם אוסר [א] (עליו). רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בע"ה אינו אוסר [ב] (עליו): ה המניח ביתו והלך לשבות בעיר אחרת. אחד עו"ג ואחד ישראל הרי זה אוסר. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר אינו אוסר. רבי יוסי אומר עו"ג אוסר. ישראל אינו אוסר. שאין דרך ישראל לבא בשבת. רבי שמעון אומר אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר. אינו אוסר. שכבר הסיע מלבו: ו בור שבין שתי חצרות אין ממלאין ממנו בשבת אלא אם כן עשו לו מחיצה גבוה עשרה טפחים [ג] (בין מלמעלה) בין מלמטה בין מתוך אוגנו. רבן שמעון בן גמליאל אומר בית שמאי אומרים מלמטה. ובית הלל אומרי' מלמעלה. אמר ר' יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהם: ז אמת המים שהיא עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת. אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה עשרה טפחים בכניסה וביציאה. רבי יהודה אומר כותל שעל גבה תדון משום מחיצה. אמר ר' יהודה מעשה (יט) באמה של אבל. שהיו ממלאין ממנה על פי זקנים בשבת. אמרו לו מפני שלא היה בה כשיעור: ח גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין ממלאין הימנה בשבת. אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים. בין מלמעלה. בין

[א] בגמרא ל"ג [ב] בגמרא ל"ג [ג] בגמרא ל"ג

לחצר כמו למרפסת ובניהם לחורים בו אם ערבו זה עם זה: ד הנותן את ערובו. ערובי [חצר]ות: בבית שער. מקום סמוך לבעל הבית [ש]ילין להושיב שם שומר שלא יכנסו בני רשות [הרב]ים לחצר: והדר שם. ...ת בעל שבש"ר אינו ...ד על בעל החצר ואינו ...ך ליתן את הפת דלאו ...ה הוא: והדר שם ...ר עליו. אם השאיל ...ל הבית בית התבן שלו ...ר בה אוסר עליו ...ל ופתוח לחצר: אם יש שם תפיסת יד של ...ל הבית. שיש לבעל ...ת מקום בדירתו. של שנותן שם כליו להצניען ...אוסר עליו ודוקא ...אין שם דורין אחרים ...ל אם יש בה דורין ...ים אוסר עליהן (טז) ...א נמי דקתני אינו ...ר עליו. עליו אינו ...ר אבל על דורים ...רים אוסר ואף ע"פ ...על הבית עירב עמהן. ...ה הבתים הללו שנותן ... בעל הבית בהם דברים ...עלים בשבת אין זו ...יסת יד ואוסר עליו ...י בעי שקיל להו ושדי ...ר אסברא (יז) והלכה ...: ה הרי זה אוסר. ...ירה בלא בעלים שמה ...ה: אינו אוסר. דלאו ...ה דירה: רבי יוסי. נמי ס"ל דלאו שמה דירה ומיהו עו"ג אוסר שמא יבא בשבת והלכה כר' יוסי: ...ל בתו. דוקא בתו דעביד איניש דדייר עם חתנו אבל בנו אין אדם מסיח דעתו ומניחו לדור אלא בנו שמא ...קובע כלתו עמו ויבא והלכה כר"ש: ו בור שבין שתי חצירות. חציו בזה וחציו בזה אין ממלאין הימנו ...ה ממלא מרבות חברו ואסור אם לא ערבו החצרות זו עם זו: בין מלמעלה. שהיו תשעה טפחים של ...יצה למעלה מן המים וטפח אחד משוקע במים: בין מלמטה. שהיו תשעה טפחים משוקעים בתוך המים ...טפח אחד נראה למעלה: בין מתוך אוגנו. אע"פ שאין המחיצה נוגעת במים כלל דקולא היא שהקלו חכמים ...ים דאמרינן גוד אחית מחיצתא ובלבד שתהא בתוך אוגן הבור שתראה כמפסקת: מן הכותל שביניהם. ...מפסקת בין החצרות ומפסקת על פני הבור ואף על פי שאינה נכנסת תוך אוגנו ואין הלכה כר"י: ...אמת המים. אפי' ברחבה היקיף כרמלית היא (יח): עשו לה מחיצה. בתוך אוגנו על פני רחבה ...ו ניכר שמבדיל המים נעבית: באמה של אבל. שם העיר והיתה עוברת בתוך החצרות וממלאין ...מן בחצרות דמוכח ליה מחילות כותל התלויות עליה ור"י לטעמיה דפליג נמי אבור ואין הלכה כותיה: ...א היה בה כשיעור. כלומר שלא היה עמוק עשרה או לא היה רחב ד' שאין המים נעשין רשות ...מן להצריך מחיצה אלא כשהיא עמוקה עשרה ורחבה ד' (כ). עשו לה בכניסה ולא ביציאה לא מהני מידי ...מקורבת למים שתוך החצר ביציאתו ונעשית הכל כרמלית [עשו לה ביציאה ולא בכניסה נמי לא מהני ...ומחוברת למים שלמעלה חוץ לחצר זו אבל עשו לה בכניסה וביציאה ומגאי שנראה] כאלו מתחילין בחצר זו: ...גזוזטרא. כעין דף או מקום מקורה היוצא מכותל הבית ובולט על גבי המים: אא"כ עשו מחיצה. כל ...ביבות הגזוזטרא או בגיע נקב ד' על ד' (כא) המקוק באמצעיתה דאמרינן גוד אחית מחיצתא: בין מלמעלה. למעלה

לא תני כל שגבוה י"ט כנין חוליות כו': (יד) בבית שער. כל בית שער בין דיחיד בין דרבים. ב"י: (טו) ומרפסת. לריכין לחלק בין מרפסת דהכא לדלעיל לפי פי' הב"ש. דהרי לעיל בעינן שבני המרפסת ערבו. אלא דלעיל מיירי בעשויה לדירה והכא שאינה עשויה לדירה אלא דנדרך עליה לירד סדר שם: (טז) היינו כשמוליכין עירובן לבל אחרים וכדתנן פ"ו מ"ו. ר"ע: (יז) ול"ל דמחמת איסור שבת שאין כרן הלכך לא בעי כו' דבל לא שייך רלא' מן הדין להשליכם לחוץ. שהרי מקום יש לו למכניס להניח שם חפצי. וכ"כ הב"י דאלתי בעינן שיניח כליו שם ושיהיה לו תיבה מיוחדת. ועתוי"ט: (יח) כי נבלה מכח כרמלית דזהו הגבול שנתבכת ממנו. הרי"כ: (יט) מעשה. אין זה מעשה לסתור דלמילתיה דלעיל קרי דלא בעי מחילה לשם מים. הוי' (כ) שהם עוברת ברה"ר הוין כה"ר כדתנן בפי"א דשבת מ"ד רקק מים וכו' ומהלכת בו חייב וכמה הוא רקק פחות מי"ט ... וקי' י' אינן רשות לעלמן וכי' הוי נמי בחלר הו להו רה"י. כש"י ועתוי"ט: (כא) קאי נמי לגזוזטרא עלמה. דמידי הוא טעמא משום שלריך ביה בחלל המחילות ד' על ד' דבלא"ה לא הוי מחילות וה"ב בגזוזטרא

בין מלמטה. וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו. עשו לעליונה ולא עשו להתחתונה (כג) שתיהן אסורות עד שיערבו: ט הצר שהיא פחותה מארבע אמו' (כו) אין שופכין בתוכה מים בשבת אלא אם כן עשו לה עוקה מחזקת סאתים (כח). מן הנקב ולמטה. בין מבחוץ בין מבפנים. אלא שמבחוץ צריך לקמור. מבפנים אין צריך לקמור: י רבי אליעזר בן יעקב אומר ביב שהוא קמור ארבע אמות ברשות הרבים שופכין לתוכה מים בשבת. והכמים אומרים אפי' גג או חצר מאה אמה לא ישפוך על פי הביב. אבל שופך מגג לגג (לג). והמים יורדין לביב. החצר והאכסדרה מצטרפין לארבע אמות: יא א(וכן) שתי דיוטאו' זו כנגד זו מקצתן עשו עוקה. ומקצתן לא עשו עוקה. את שעשו עוקה מותרין. ואת שלא עשו עוקה אסורין:

כל

א נ"א ל"ג

למעלה מן נקב הגזוזטרא: בין מלמטה. ממוצעת בגזוזטרא מתחתיה (כב). ולהרמב"ם פי' מלמטה על המים כנגד נקב הגזוזטרא דאמרינן גוד אסיק כאלו הגיע המחיצה לנקב שבגזוזטרא שממלאין ממנו: זו למעלה מזו. ונקב שממלאין ממנו בעליונה מכוון כנגד נקב התחתונה: עשו לעליונה. שנשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה לעשות מחיצה בעליונה ולא עשו בתחתונה (כד): שתיהן אסורו' עד שיערבו. שכיון שבני התחתונה שותפין במחיצה זו של עליונה אוסרין עליהם ואם עשו לתחתונה ולא עשו לעליונה אע"פ שאין לעליונה שותפות במחיצה של תחתונה. שתיהן אסורות. העליונה אסורה שהרי אין לה מחיצה והתחתונה הואיל ויש דרך לעליונה עליה שגם היא ממלאת מים משם אוסרת עליה עד שיערבו עמה. וה"מ כששתי הגזוזטראות ממוצעות זו מזו בפחות מד' טפחים או יותר בין זו לזו אבל אם שתיהן בתוך י' אפי' עשו שתיהן מחיצה לעולם אוסרות (כה) זו על זו עד שיערבו: ט אין שופכין לתוכה מים בשבת. דבד' אמות המים שאדם עשוי להשתמש בהן בכל יום נבלעים שם במקומם ואין יוצאין לרה"ר פחות מד"א אין נבלעים במקומם ויוצאין לרה"ר (כז): עוקה. גומא: מחזקת סאתים. מפני שאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום (כט): מן הנקב ולמטה. שיהיה החלל של העוקה מחזיק סאתים קודם שיגיעו המים אל הנקב שעל שפתה שבו יוצאין לרה"ר: בין מבפנים בין מבחוץ. בין שעשה העוקה בחצר בין שעשה ברה"ר: צריך לקמור. לעשות עליה כמין כפה מכוסה מלמעלה כדי שתהא חלוקה מרה"ר (ל): י ביב. חריץ העשוי כדי שיקלח המים [שטופכין] בחצר לרה"ר והוא קמור במשך ד' אמות לרה"ר דבד' אמות יש שיעור לבלוע (לא) בהו סאתים מים שאדם מסתפק בכל יום: שופכין לתוכו. דהיינו מיא ואין יוצאין לרה"ר: לא ישפוך על פי הביב. דכיון דבגויה שפיך מקלחי להדיא ונפקי לרה"ר והרואה אומר ששפכן מתוך ביתו לרשות הרבים (לב) והלכה כחכמים: מצטרפין לד' אמות. אם יש בחצר עם האכסדרה ד' אמות על ד' אמות מצטרפין ומותר לשפוך לתוכה מים ואין צריך עוקה: יא דיוטאות. עליות זו כנגד זו וחצר פחותה מד' אמות לפניהן ששופכין בה מימיהן: מקצתן. בני הדיוטא האחת עשו עוקה בחצר ובני האחת לא עשו: ואת שלא עשו עוקה אסורין. כל זמן שלא עירבו דהא שרית להו נמי על ידי עוקה דהכך. אתו לאפוקי נמי עם השופכים מן הבתים (לד) ולהורידן לחצר

בהדים

בעבויה בגזוזטרא' עצמה: (כב) רש"י. ופ"ל דנקב עשוי ד' על ד' אפילו בתחילות למעלה ליכא היכר: (כג) ולא עשו לתחתונה. כן הגי' בירושלמי ולא גרסינן בבבלי הבבייה דנפו להתחתונה כמ"ש הר"ב. ולי' הטור וכ"פ עשו שתיהן לתחתונה שתיהן אסורות ופי' הב"י כלו' דכיון דתחתונה לא על פי שאין יכולה להשתמש דרך עליונה אלא בזריקה שזורקים הדלי לה אע"פ הקרה עלה וכ"ש עליונה שהיא משתמשת דרך תחתונה בנחת דלקרה עלה: (כד) ואי עשתה גם בתחתונה ליתא בגמ' דשכי אפילו לא עשו דגלויה גליא דעתיה דלכא בהדך לא ניחא לי נמלא שתחתונה מחולקת מעליונה וכ"א רשות לעצמה ויש לה מחילה המתרת: (כה) מפני שהן כגזוזטרא א'. הר"מ: (כו) מד"א. לי' רש"י בגמרא וד"א דמתני' בארוך ורוחב משמע ומיהו אפילו א' על ב' או על שמונה אמרת כל שיש בה לרבע ד' על ד' הרי יש מקום לבלוע ובכי כדאיתא בגמ': (כז) כלומר וכיון דאין יכולין להבלע הלכך כי שפיך בתוך ידע שיללו לחוץ וכי יוצאים מקיימה מחשבתו וגזרו על כחו ברה"ר דלמא אתו לאשפוכי בזריקה ברה"ר אבל בנבלעים במקומן כי נמי נפקי לבר לא מקיימא מחשבתו: (כח) מחזקת סאתים. והוא שיעור סאי למאה על סאי למאה בכוס ג' חומשי למאה. הר"מ: (כט) גמ' וכי מסתפק עפי מלתא דלא שכיחא הוא ולא גזרינן ביה. ב"י בשם הריטב"א. וכי מחזיק כך לעולם שהרי בין הוא ריקן לו יש בו. ג"כ מהשופכים דמצע"י: (ל) וכי הב"י דהיינו משום דלא נתפרש אלא משום שאלא כלומר דאי לא הוי קמורה איכא חששא שהרואים עוקה מלאה מים בלא אלירו ילמדו שהוציאם החצר ושפכם בעוקה זו שברה"ר: (לא) ואפילו כי נפקי לברא לא להכי איכוון. וכיון דלא נתקיימה מחשבתו הכי דאפי' מתכוין לא איכולא דאורייתא איכא דהא לאו ברה"ר זריק להו איהו גופיה. אלא מאליהן יוצאין הלכך כי לא מכוין שרי לכתחלה: (לב) ובעי דלפקו. רש"י. וכלומר ונתקיימה מחשבתו. וכל זה לחלק בין מה בין ביב לעוקה דעוקה העשויה ברה"ר אם היא קמורה דהיינו מיא ל"פ רבנן דלעיל וה"ט דעוקה שהיא גומא עמוקה כשנשפכים בשם דרך ירידה לגומא נשפכים ואין יוצאין כ"כ. אבל בביב שהוא חריץ אכוך לף על גב דקמורה בד"א דלמרי' דהיינו מיא. מ"מ אוסרין משום דשפיכה שזה מקלחת להדיא והמים הולכין ונמשכין דרך החריץ איכא טפי למיחש דלא הייני ויללו לרה"ר מכח שפיכתו והרואה יאמר כו'. ודוקא בביב חיישינן להכי דמפני שהוא חריץ לא יוכלו המים להתפשט להנה ולהנה ומקלחי להדיא אבל בלא"ה לא הלכך לעיל בחצר ד' לא בעינן עוקה. ולע"ג דמים נשפכים על שטח קרקע החצר שלא כדרך ירידת לגומא. מ"מ הואיל ואין כאן חריץ יכולין המים להתפשט להנה ולהנה ותיימי מיא קודם שיללו לחוץ ועתוי"ט שמסיק דלהאי פי' דהר"ב במתניתין דלעיל נפקי' בגמרא דכולה רבנן היא וסוקא מחברא ור"ק חצר שהיא פחותה כו' הא ד' שופכין ברה"ב אוי' כו'. ולרבנן אין חילוק בין חצר לביב: (לג) מגג לגג. והטור סימן שנ"ז כ' שופך על הגג והב"י כ' שופך הוא לגג: (לד) כי ימוש על קלקול הדיוטא ולא ישפכם

בדיוטא

נסדיא על שפת העוקה ברגליהם. וקא מטלטלי במקום דלא עירבו בה:

בדיוטא שיתגלגלו וירדו לעוקה שבחו אלא יוליאם עם הכלי כו' וכי' הטו' וא"ת כי לא ערבו חבווייהו ליתסרו וי"ל דאינם שופכין לתוך העוקה ממש אלא על הדיוטא והם יורדים לעוקה הסמוכה לה. ועתוי"ט:

פרק ט

פרק ט כל גגות העיר רשות אחת. ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך (ב) עשרה דברי ר"מ. וחכ"א כל אחד ואחד רשו' בפני עצמו. ר"ש אומר אחד גגות ואחד חצרו' ואחד קרפיפות. רשות אחד לכלים ששבתו לתוכן. ולא לכלים ששבתו בתוך הבית: **ב** גג גדול (ו) סמוך לקטן. הגדול מותר והקטן אסור. הצר גדולה שנפרצה לקטנה. גדולה מותרת (ט) וקטנה אסורה. מפני שהיא כפתחה של גדולה. הצר שנפרצה לר"ה (י). המכני' מתוכה לרשות היחיד. או מרשות היחיד לתוכה חייב. דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים מתוכה לרשות הרבים (יא) או מרשות הרבים לתוכה פטור. מפני שהיא ככרמלית: **ג** חצר שנפרצה לרשו' הרבים משתי רוחותיה. וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו. וכן מבוי שנטלו קורותיו או לחייו. מותרין באותה שבת ואסורין לעתיד לבא. דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר אם מותרין לאותו שבת מותרין לעתיד לבא. ואם אסורין לעתיד

פרק ט כל גגות העיר רשות אחת. ואע"פ שדיורים חלוקים למטה לשני בני אדם מ"מ הגגות שאין תשמישן תדיר אין בהן חלוקת רשות. וכלים ששבתו בגג זה מותר להוליכן לזה: ובלבד שלא יהא גג גבוה מחבירו י'. דאם חלוק ממנו בגובה י' אסור לטלטל ממנו לגגין גזירה משום תל גבוה י' ורחב ד' ברה"ר (א) דלא ליתי לכתף עליו: כל אחד רשות לעצמו. ואם לא ערבו דיורים של מטה אסור לטלטל מזה לזה: ר"ש. מיקל מכלן וקאמר גגות וחצרות וקרפיפות שאינן יותר מבית סאתים (ג). הואיל וכולן אין תשמישן מיוחד ותדיר רשות אחת הן ומטלטלין מזה לזה בלא עירוב ואפי' היו הגגות גבוהות יותר מעשרה או נמוכות יותר מעשרה. דלית ליה לר"ש גזירה כלל. ולא אסרו דיורי חצרות אלא משום כלי הבית: לכלים ששבתו בתוכן. כלים ששבתו באחת מהן. מוליכים אותן מזה לזה (ד). אבל לא לכלים ששבתו בתוך הבית. והביאן לחצר ע"י שערבו (ה) בני החצר אסור להוציאן מחצר זו לחצר אחרת אם לא ערבו בתי החצרות יחד והלכה כרבי שמעון: **ב** הגדול מותר. להוציא לו כלי בית של מטה (ז) דאין בני הקטן אוסרין עליו. דלגבי גדול הך פרצה פתח היא והרי באותן גפופי' (ח) העודפים מעט מכאן ומעט מכאן. כמעקה שסביב הגגות ומחיצה נדימה. וכגון שאין הפרצה יותר מעשר. אבל קטן אסור להוציא לו כלי הבית דבני גדול אסרי עלי' דהרי נפרץ לו במלואו: הגדולה מותרת. בשביל גפופין שנשארו לה מכאן ומכאן הויא הך פרצה כפתח: והקטנה אסורה. שהרי נפרצה במלואה ודוקא שנפרצה קודם השבת. אבל אם נפרצה בשבת אפי' הקטנה מותרת. בכיון שהותרה למקצת שבת קודם שנפרצה הותרה לכולה שבת: חצר שנפרצה לרה"ר. שנפל הכותל [הפונה] לר"ה במלואו או ביותר מעשרה: ...ב. דככ"שר היא: פטור. אבל אסור דלאו רה"ר היא אלא כרמלית והלכה כחכמים: **ג** משתי רוחותיה. מקום אחד שתופסת שתי רוחותיה. כגון שנפרצה בקרן זוית. אפילו אין בפרצה י' אמות. ...בא בקרן זוית לא משיב כפתח דפתחא בקרן זוית לא עבדי אנשי. ופרצה ביותר מי' אפילו מרוח אחת ...סרת: וכן בית שנפרץ מב' רוחותיו. שנפרץ בקרן זוית. ונפל קצת מכותל זה וקצת מכותל זה. ואין ...תקרה פרוסה ומתוחה על מקום הפרצה אבל אם התקרה פרוסה על מקום הפרצה (יב) אין הפרצה ...וסרת בבית דאמרי' פי תקרה יורד וסותם: מותרין לאותה שבת. הואיל והותר מקלתו: לעתיד לבא. ...שבת הבאה: רי"א אם מותרין כו'. כלומר כשם שאסורין לעתיד לבא כך אסורין לאותה שבת והלכה ...כר"י ולא אמרינן הותרה מקלת שבת (יג) הותרה כולה אלא לענין עירוב שדבר שהותר ע"י עירוב למקלת ...שבת ונולד באותו שבת דבר שהיה ראוי שעל ידו יתבטל העירוב אין העירוב בטל שכיון שהותרה מקלת שבת

פרק ט (א) דהוי כה"י כמ"ש בפי"א דשבת: (ב) גבוה י' או נמוך. אע"ג דהיינו הך דאם האחד גבוה י' בהכרח הב' נמוך ממנו י'. נקט הכי משום דלפעמים אין בית א' גבוה יותר מחבירו. אלא שהאחד בנוי בעמק שהקרקע נמוך ואז לא שייך לומר שזה גבוה אלא שזה נמוך: (ג) ובלא היקף לדירה וכר"פ בפ"ב מ"ה דהלכה כמותו. ואי הוקף לדירה אפי' ביתר נמי. טור ועתוי"ט: (ד) ובלבד שלא יכנס בכלי זה לבית מן הבתים הא"ר ערבו. הר"מ: (ה) ואף על גב דהשתא הכיא מאני דבתים בחצר אפ"ה כלים ששבתו לתוכן הוי לטלטולי ולא גזרינן דלמא אתי לאפוקי מאני דבתי' לחצר: (ו) גג גדול. פי' הר"מ כשיש כותל מקיף בגגות וכ"כ ונדברי הר"ב (אלא שלא פי' בהדיא לפי שא"ל כותלים ממש אלא כשלין הגגין נבולטות מהמחילות אמרי' גוד אסיק) וכדרב בגמ'. ומפרש בגמרא דלהכי תני גג וחצר דגג דומיא דחצר מה חצר מינכרא מחילות אף גג מינכרי מחילות. דאי לא. לא אמרי' גוד אסיק וגדול נמי אסיר: (ז) דאלו כלים ששבתו בתוכן מותרין בשתיהן כדקי"ל כר"ש: (ח) כלומר בשביל אותן גפופין שרי בכל הגג וכלישניה גבי חצר: (ט) גדולה מותרת. אם ערבה לעצמה. רש"י: (י) לרה"ר. אפי' בשבת טור סימן ...ע"ד: (יא) מתוכה לרה"ר. וכי' רש"י וה"ה מתוכה לרה"י וקצה הכ"ל בלישניה דר"א מתוכה לרה"י ולמסקנא דגמ' ניחא דבתוכה לכ"ע כרמלית הוא. כ"פ במקום מחילה. דר"א סבר לדי רה"ר כרה"ר ומקום מחילה זו לדי רה"ר היא ורבנן סברי דלדי רה"ר לאו כרה"ר. ומתוכה דר"א מתוך מקום מחילתה קאמר ומשום דרבנן נקטי מתוכה נקט איהו נמי מתוכה ורבנן ה"ק מי לא קא מודית לן דמתוכה לרה"ר פטור דכרמלית היא לדי נמי ל"ש. ור"א התם לא קא דרסו לה רבים. והכא דרסו לה רבים: ועתוי"ט: (יב) אף על גב דלפנים במקום שכלתה הפרצה מהכותלים משם ואילך יש תקרה ל"א יורד וסותם הואיל ובאלכסון הוא מו'. ועתוי"ט: (יג) כלו' דלעיל בקטנה שנפרצה לגדולה אמרי' דהותרה כו' וע"ז קאמר ולא דמי לדלעיל. ועתוי"ט

לעתיד לבא. אסורין לאותו שבת: ד הבונה עלייה על גבי שני בתים. וכן גשרים המפולשי' מטלטלין תחתיהן בשבת דברי רבי יהודה. וחכמים אוסרין (יד). ועוד אמר רבי יהודה (טו) מערבין (טז) למבוי המפולש וחכמים אוסרין:

פרק י המוצא תפילין מכניסן זוג זוג רבן גמליאל אומר שנים שנים במה דברים אמורים בישנות אבל בחדשות פטור. מצאן צבתים או כריכות. מחשיך עליהן ומביאן. ובסכנה מכסן והולך לו: ב רבי שמעון אומר נותנן לחברו (ז) וחברו לחברו עד שמגיע לחצר החיצונה. וכן בנו (ס). נותנו לחברו וחברו לחברו ואפילו מאה (ע) ר' יהודה אומר נותן אדם חבית לחברו וחברו לחברו אפילו חוץ לתחום. אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה: ג היה קורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו גוללו אצלו. היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים גוללו

שבת הותרה כולה אבל מקום שהיו בו מחיצות קודם השבת ונפלו המחיצות בשבת לא אמרינן ביה הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה: ד על גבי שני בתים. והם בני' נדי רה"ר מטלטלין תחת העליה דפי תקרה מכאן ומכאן יורד וסותם: וכן גשרים המפולשים. ויש להם מחיצות מלמטה בשני הצדדים: מערבין למבוי המפולש. הואיל ואיכא ב' מחיצות, דקסבר מבוי שיש לו שתי מחיצות מדאורייתא הוי רה"י ואין הלכה כר"י:

פרק המוצא תפילין. בשדה במקום שאינן משתמרים (א): זוג זוג. א' בראש ואחד בזרוע כדרך שלובשן בחול והיינו זוג ומחזר ומוליך ומכניס זוג זוג עד שיכניס את כולן קסבר שבת זמן תפילין הוא אלא שחכמים גזרו עליהן גזירה שמא תפסק רצועה ויביאם בידו ואם ילבש יותר מזוג איכא בל תוסיף ואתי איסור בל תוסיף ומשוי להו עליה כמשאוי ור"ג סבר שבת לאו זמן תפילין הוא והייטו טעמא דשרו ליה רבנן בהלכה משום דתכשיט הוא הילכך מכניסן שני זוגות שני זוגות. דב' זוגות הוי תכשיט לפי שמניחו מקום יש בראש להניח בו שני תפילין וכל כמה דהוי תכשיט שרי ומשום בל תוסיף ליכא הכא. דאין כאן מצות תפילין כלל אלא כשאר מלבוש בעלמא ואין הלכה כרבן גמליאל (ג): בישנות. שניכר הקשר (ג) דודאי תפילין הן ויש בהן קדושה ואסור להניחן במקום בזיון אבל בחדשות אין ומחללין שבת (ד) עליהן להכניסן דלמא קמיע בעלמא נינהו ואין קדושה אלא בעשויין כהלכתן לשם: צבתים. קשורים כל זוג וזוג לעצמו: כריכות. הרבה ביחד: מחשיך עליהן. יושב ומשמרם שם עד שתחשך ומבהסיכה מכניסן כולם ביחד וכגון בהם מרובים. שאם יביאם זוג זוג לא תכלה הבאתן קודם הלילה באם הם בענין שתכלה הכנסתן לבית קודם הלילה מכניסן זוג זוג כדאמרן: ובסכנה. שגזרו שמד שלא להניח תפילין. ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני במה דברים אמורים בסכנה של שמד (ה) אבל אם מתיירא לשבות שם מפני הלסטים מוליכן פחות פחות מד' אמות (ו): ב רש"א נותנן לחברו. ואינו מוליכן פחו' [פחו'] מד"א כשמתיירא מפני לסטים גזירה שמא יעבירם ומתחלת ד' לסוף ד' והלכה כרבי שמעון: וכן בנו. שילדתו אמו בשדה בשבת נותנו לחברו והא עדיפא ומטלטלו פחות פחות מד' אמות: אפי' חוץ לתחום. בחבית של הפקר מיירי (י) דאי יש לה בעלים הא קי"ל הבהמה והכלים כרגלי הבעלים וסבר ר"י נכסי הפקר לא קנו שביתה: אמרו לו. ריב"ן הוא דאמרו ליה דסמעינן ליה (יא) דאמר נכסי הפקר קונין שביתה במקומן: לא תהלך זו יותר מרגלי בעלי'. כלומ' אם היו לה בעלי' ולא עדבו לא היתה מהלכי' אלא אלפי' אמה הבתא נמי לא תלך אלא אלפים אמה ממקו' שביתתה והלכה כר"י: ג הקורא בספר. כל ספרים שלהם היו נגללים כס"ת שלנו: האסקופה. כמין אצטבא שלפני פתח הבית וכרמלית היא: גוללו אצלו. הואיל וראשו אחד בידו (יב): לעשרה טפחים. התחתונים

עשוי"ע: (יד) וחכמים אוסרין. הואיל ומפולש לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם. ובמתני' דלעיל ס"ע לאוקמה בבי' כותים א כנגד זו וכרבנן. כ' התו' דניחא ליה לאוקמיה בכל ענין: (טו) הר"י כלומר ועוד זו מתיר אע"ג דליכא פי תקרה. מכלל. הא כ"ש הך לעיל דאיכא כמי פי תקרה אלא דהר"י נהא דלעיל דקסבר דרבנן יודו לו בההוא: (טז) מערבין. משתתפין. הר"כ:

פרק י. (א) ר"ל ויש להוש שיתבזו ונ"מ בד"ה בישנות אבל מחשש גנבי לא התירו: (ב) וכ"כ הפוסקים וא"כ ס"ל דשבת זמן תפילין היא ותימה דבמ"נ פ"ג דברכות מפ' הכ"ב דל"ו זמן תפילין הוא וכן הסכמת כל הפוסקים ול"ע תוי"ט. ומהר"ם"א מיישב על זה דאפי' למ"ד לזמ"ה אסור ללבוש יותר מזוג א' דלא שרי ליה יותר ממלבושו בחול. והא דאוקימנא כמ"ד זמן כו' משום דסתמא דמתני' כר"מ ור"מ ס"ל ז"ס הוא והמ"א תי' כיון דאנן לא בקיאי' לכוין מקום הנחתן והם יניח שלא במקומו יהיה משאוי לכן לא יניח אלא זוג זוג: (ג) ולע"ג דהשתא אין בו קשר כשאי ללובשו דאפ"ה הוי דרך מלבוש א"כ דעונבו. תוס' (ד) דאיסור נמי איכא: (ה) אכולה מתני' קאי בין מעט בין לבתים מכסן בטליתו שלא יוטלו כל כך בבזיון ומסיען שם והולך ולא יניחם שמא ירגישו בו ויתחייב בנפ"י: (ו) וכ"ל דרבינו הקדום הוכרח להסביר למשנתינו דהא חכמי המשנה לא רצו לגלות הא דפחות פחות מד"א כמ"ש ברפכ"ד דשבת: (ז) לחבירו. ות"ק סבר פחות מד"א עדיף דאי למרה נותנו לחבירו כו' אוושא מלתא דשבת. גמ': (ח) בנו. דהיכא לדבר מלוה דלריך הוא להרחילו ולקוכו ביום הולדו ואליבא דת"ק שרי בפחות מד"א. רי"כ: (ע) לפי' ק"ם דלע"ג דקשיא ליה יהא כלו' מה שמטלטלין אותו מיד ליד לפ"ה הא עדיפא משוליכנו פחות כו' גזירה כו' גמרא: (י) ופירשו (הפוי') חוץ לתחום דחבית אבל לא חוץ לתחום של הזוכה כדהכן מ"ה פ"ה דבילה דכרגלי הממלא. א"כ שלא נתכוין בום אחד שיזכה לא לו ולא לאחרים אלא כל אחד למה ששותה: (יא) לעיל בפ"ד מ"ה: (יב) דאף על גב דמוכח"כ לכרמלית לאו איסור דאורי' הא איכא מיהו הכא בנת ברה"כ מיירי ואיכא משום שבות. וריבה ר"י

גוללו אצלו. משהגיע לי' טפחים הופכו על הכתב. ר' יהודה אומר אפי' אין מסולק מן הארץ אלא כמלא מחט [א] גוללו אצלו. ר"ש אומר אפילו בארץ עצמו גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש: ד זיז שלפני חלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת. עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר. ברה"ר ומטלטל ברשו' היחיד ובלבד שלא יוציא (יד) חוץ מד' אמות: ה לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר. ברה"ר וישתין ברה"י וכן לא ירוק. ר' יהודה אומר אף משנתלש רוקו בפיו לא יהלך ד' אמות עד שירוק: ו לא יעמוד אדם ברה"י וישתה ברה"ר. ברה"ר וישתה ברה"י. אלא אם כן הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה. וכן בגת. קולט אדם מן המזחילה למטה מעשרה טפחים. ומן הצינור מכל מקום שותה: ז בור ברשות הרבי' וחולייתו גבוהה עשרה טפחים. חלון שעל גביו ממלאין

[א] יכו' מלא החוט

התחתונים הסמוכים לקרקע של רה"ר דאם אין אגדו בידו הוי איסור דאורייתא וגזרינן אגדו בידו אטו שאין אגדו בידו ובגמרא פריך והא לא נח (יג). כלומר אע"פ שהגיע לעשרה טפחים התחתוני' אין כאן איסורא דאורייתא אפי' לא היה אגדו בידו שהרי לא נח ברה"ר ומשני כגון שהיה שם כותל משופע. ונח הספר על בליטת הכותל של עשרה טפחים התחתונים דהוי כאילו נח ברה"ר ואם לא היה אגדו בידו הוי איסורא דאורייתא אם היה מביאו אצלו ומתני' חסורי מחסרא. והכי קתני הגיע לעשרה טפחים מן הארץ הופכו על הכתב במה דברים אמורים בכותל משופע דנח אבל בכותל שאינו משופע גוללו אצלו דברי ר' יהודה שר' יהודה אומר אפי' אינו מסולק מן הארץ אלא מלא החוט גוללו אצלו דבעינן הנחה ע"ג משהו: הופכו על הכתב. האותיו' כלפי הכותל שלא יהא מוטל כל כך בבזיון ומניחו שם עד שתחשך: דבר משום שבות. כגון זה שאוגדו בידו וליכא כי אם שבות דרבנן אם בא לגוללו אצלו שאין חייב מן התורה אא"כ יצא הספר כולו מידו ונח ברה"ר ובא לעקרו מרה"ר ולהכניסו ברה"י ואין הלכה כר"ש: ד זיז. אבן או עץ הבולט מן הכותל על אויר רה"ר גבוה עשרה טפחים מקרקע של רה"ר: נותנין עליו. בני עליה ונוטלים ממנו שאויר רה"ר אינה הולכת אלא עד עשרה ודוקא כלים הנשברים כגון כוסות וצלוחית. הוא דנותנים עליו אבל כלים שאינם נשברים לא. דלמא נפלו ברה"ר ואתי לאתוייהו: עומד אדם ברה"י. בבית או על הגג ונוטל חפץ כאן ומניח כאן ברה"ר ואע"פ שאין ראשו ורובו עומד ברשות הרבים במקום החפץ. ולא גזרינן שמא יביאנו אצלו: ובלבד שלא יוציאנו. מד' אמותיו שהיה מונח בו: ה וישתין ברה"ר. דמפיק מרה"י לרה"ר ואם השתין חייב חטאת ואף ע"ג דבעינן עקירה מע"ג מקום שיש בו ד' על ד'. השתן וכן הרוק הוו כמונחים במקום שיש בו ד' על ד' (טו): משנתלש רוקו. והוא שנתגלגל ונתהפך בפיו ואין הלכה כר"י: ו וישתה ברה"ר. וה"מ בכלים שהם צריכין לו דגזרינן דלמא אתי לאתוייהו אבל בכלים שאין צריכין לו מותר (טז) ואפילו לא הכניס ראשו ורובו ברה"ר: וכן בגת. לענין מעשר שאם הכניס ראשו ורובו בגת שותה בלא מעשר דהוי שתיית עראי וחוץ לגת אינו רשאי לשתות בלא מעשר דהוי שתיית קבע: קולט. תופס כלומר מקבל מן המים הנזלפי' ושותה: המזחילה. כמין בנין מדרון עשוי סמוך לכותל שזולפין בו המי'. ולהכי נקרא מזחילה בכל דבר המהלך ורוחש ע"ג הכותל או ע"ג קרקע נקרא זוחל כד"א (דברים לב) זוחלי עפר: למטה מי"ט גרסינן. וה"ק עומד אדם ברה"ר וקולט בכלי למטה מי"ט מן המים היורדין מן המזחילה (יז) וקולט דוקא כדמפרש בגמ' אבל לא ילקק ויחבר פיו או הכלי למזחילה שהיא בפחות משלשה (יח) סמוך לגג ואע"פ שהיא למטה מעשרה (יט) מ"מ הואיל ומוטלת לאורך הכותל ובתוך שלשה לגג הוי כגג והוי כמוציא מן הגג שהוא רה"י לרה"ר: ומן הצינור מ"מ. כלומר בין קולט בין מלקק משום דצנור לעולם בולט הוא ויוצא לרה"ר (כ) ובגמ' מוקי לה כשאין בצנור ד' על ד' שאינו חולק רשות לעצמו (כא): ז וחולייתו י'. חלון שעל גביו ממלאין ממנה. כיון דחולייתו שהיא השפה אשר סביבותיה גבוהה י' טפחים אוקי"ל דאין רשות הרבי' למעלה מי"ט אלא מקום פטור לפיכך ממלאין מחלון שעל גבה בשבת דהוי מוציאין מרה"י לרה"י דרך מקום פטור ואפי' הבור מופלגת מן הכותל של חלון ד' טפחי' (כב) ממלאי' ממנה שאין כאן רה"ר

ר"י היא: (יג) כלומר וקי"ל כפי"א דשבת דקלוטה כמו שהונחה דמיא: (יד) שלא יוציא. (עומד ברה"י ומטלטל ברה"ר קאי): (טו) דמחשבתו שהוא צריך לכך משויא ליה מקום. גמ': (טז) הכי איתא בגמרא דלא תקשה ממ"ד דמותר לעמוד ברה"י ולטלטל ברה"ר אלא דלעיל בכלים שאין צריכין לו והכא בצריכין לו: (יז) וקרסהו ופרשהו כך. וקולט בכלי מן המים היורדים מן המזחילה שהיא למטה מי"ט וכו' כש"י דה"ה למעלה מי' שרי ונקט למטה מי' משום שריותא דצנור במלקק: (יח) כלומר דבהכי עסקינן דהשם מזחילה היא בפחות מג': (יט) כלומר דאלו למעלה מי' לא משכחת שום צד היתר בלקוק: (כ) כלומר ג"ט דלא הוי כלבוד לגג. ומשום דהשם צנור כן הוא הלכך נקט בצנור. וה"ה נמי למזחילה הבולטת ג"ט דדינא הכי: (כא) דאע"ג דמתני' בלמטה מי' ולבוד נמי ליכא כדאמרי' אפ"ה ד' על ד' למטה מי' כרמלית הוי ומפיק מכרמלית לרה"ר. כש"י. ומש"ה בלמעלה מי' אסור גם בצנור בלקוק אע"ג דאין בו ד' על ד' גזירה משום יש בה ד' על ד' דהוי רה"י דאורייתא: (כב) דאי בסמוכה בפחות מד' למה לי גבוה י'. דבור גופה רה"י דעמוקה י' ואין כאן רה"ר מפסקת. דכיון שאין ד"ט מן החוליא ולכותל הבית לא דרסי ליה רבים כלל והוי מקום פטור (וזה הי' השני בגמרא דבסמוכה איירי וא"צ י' אלא דקמ"ל דבור וחולייתו מצטרפין לעשרה דלהוי הבור רה"י) והע"ג דאשמעינן לה בפי"א מ"ב דשבת תי' בהוי דרגילות כך. עוד פי' דהתם קמ"ל ליכוף ד' (לרוחב הבור עם החולי' דאל"כ לא הוי רה"י) ואי לאו דהכא ה"א דהתם אגב סלע נקט י': כ'

ממלאין הימנו בשבת. אשפה ברשות הרבים גבוהה עשרה טפחים. חלון שעל גביו שופכין לתוכה מים בשבת: **ח** אילן שהוא מיסך על הארץ. אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו שרשיו (כו) גבוהין מן הארץ ג' טפחי' לא ישב עליהן. הדלת שבמוקצ' והדקי' שבפרצה ומחצלות אין (כח) נועלין בהן אלא אם כן גבוהים מן (כט) הארץ: **ט** לא יעמוד אדם ברשות היחיד. ויפתח ברשות הרבים. ברשות הרבים. ויפתח ברשות היחיד. אלא אם כן (ל) עשה מחיצה גבוה י' טפחים. דברי רבי מאיר (לא). אמרו לו מעשה בשוק של פטמין שהיה בירושלי' שהיו נועלין ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח. ר' יוסי אומר (לב) שוק של צמרים היה: **י** נגר שיש בראשו גלוסטרא ר' אליעזר אוסר ורבי יוסי מתיר (לג). אמר ר' אליעזר מעשה בכנסת שבטבריא שהיו נוהגין בו היתר עד שבא רבן גמליאל והזקנים ואסרו להן. רבי יוסי אומר איסור נהגו בה. בא רבן גמליאל והזקני' והתירו להן: **יא** נגר הנגרר נועלים בו במקדש. אבל לא במדינה. והמונח כאן וכאן אסור. ר' יהודה אומר המונח מותר במקדש. והנגרר במדינה:

מהזירין

מפסקת מן הבור לחלון בטעם שממלאין מים או מקום פטור בלבד: וכן אשפה ברשות הרבי' גבוהה י' טפחים. רשות היחיד היא ולא חיישי' שמא תנטל אשפה ותעמוד על פחות מעשרה ולא למסרי כדמעיקרא ודו' באשפה של רבים שאי' עשויה לפנוי' אבל אשפ' של יחיד העשויה לפנ' אין זורקין לה בשבת (כ' דמיישינן דלמא מפנה ו' והויא לה ר"ה: **ח** שה' מיסך. שנופו נוטה למו' ונכל לדדיו שביו' מטלטלין תחתיו. דכ' דאין נופו גבוה מן הא' שלשה טפחים הוי ל' כלבודים לארץ ונעל' כמחילות (כו). לפי' מותר לטלטל תחתיו ומ' צריך לנולאות אותו או' שבין הנוף לארץ (כ' בתבן וקש וכיולא ב' ולקשור הנופות שלא יזי' הרוח דכל מחילה שאי' יכולה לעמוד ברוח ננו' אינה מחילה. ואין מטלט' בו אלא בבית סאת' שהם שבעים אמה ושיר' שכל מחילה שחשמי' לאויר כלומר לשומר א' השדות והכרוני' ולא לדור בה אין מטלטלין בה כ' בבית סאתים: לא ישב עליהן. שאסור להשת' באילן גזירה שמא יתלוש ואי לא גביהי ג' הרי כקרקע ומותר לישב עליהן: הדלת שבמוקצ' רחבה שאחורי הבתים והדלת שלה אינה קבועה בציר כשאר דלתות אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פו' מטיל הדלת על הארץ: והדקים. קוצים (כז) שמתקינין כדי לסתום בהם פרצה: וכן מחצלות. של קנים אלו אינם קשורין ואין קבועין במקומן אלא כשבאין לפתוח מטילין אותן על הארץ לפיכך אין נועלין ב' דמחזי כבנין אא"כ גבוהים מן הארץ דלא לא מחזי כבנין ונועלין בהן: **ט** לא יעמוד אדם ברשות היחי' ויטול מפתח המונח ברה"ר ויפתח בו פתח החנות המונח ברה"ר ואע"פ שאין ממקום המפתח עד הפ' ארבע אמות גזירה שמא יביא המפתח אצלו: אא"כ עשו לו מחיצה. ויעמוד בתוכה ויפתח ויע' אמרו לו והלא מעשה בשוק של פטמים. שמשום רבנן לר' מאיר דכי היכי דאמר לא יעמוד בר' ויפתח ברה"ר וכו' ה"נ קאמר לא יעמוד אדם בכרמלית ויפתח ברה"י. ברה"י ויפתח בכרמלית ומ' הכי קא מותבי ליה משוק של פטמים שהיה בירושלים דכרמלית היא כיון שדלתותיה נעולות בלילה מקבלא רה"ר (לב) והחלון שמניחין בו המפתח היה רה"י והיו עומדין בכרמלית ופותחין ברה"י: פטמ' סממים שמפטמים בהמות לשחוט ואין הלכה כר"מ לא ברה"ר ולא בכרמלית: של צמרים. מוכרי צ' **י** נגר. כעין בריח שתוחבים בכותלים או באסקופה לנעול בו הדלת: גלוסטרא. שראשו עבה וע' כמין רמון ועשוי כקוכנא שראוי לדוך בו פלפלין ואע"ג דתורת כלי עליו אוסר ר"א אא"כ קשור ותלוי ב' ור"י מתיר והלכה כר"י: **יא** נגר הנגרר. בריח הקשור בדלת אבל אינו תלוי בו שהחבל הקשור בו א' והבריח נגרר ע"ג קרקע ובנגר שאין בראשו גלוסטרא עסקינן. דכיון דבראשו גלוסטרא הא שרי ליה לעיל אע"פ שאינו קשור והלכה כמותו (לה): נועלים בו במקדש. דשבות בעלמא הוא ואינו בונה ו' הואיל וקשור הוא אלא מפני שנגרר מחזי כבונה ואין שבות במקדש: והמונח. שאינו קשור ככל הוי' מהם, ור"י סבר לא הוי בנין מנום אלא מחזי כבנין ובמקדש לא גזרו משום שבות. והנגרר אף במדינה מ' הואיל

(כג) כי שנירפתו זיקין ומשמע שרחוקה מן הכותל ודרך למעלה מי' זוקים דהוי מקום פטור. תוי': (כד) משום דמסתמא כופיה ממוברין לעקרן בגובה י"ע: (כה) מלתא דתמיה היא דכל לבוד דאמרי' בכולי דוכתא לא אשכחן שיהי' ממולא. ונראה שילא לו להר"ב מלי הר"מ בחבורו וקושרן בארץ כו' ולכן נ"ל כי מלא בארץ הוא ט"ס ול"ל כאחם: (כו) ברשיו שיולאין מן הקרקע ונראין כמו בסילמות הזקנים. רי"כ: (כז) כמו כמשכת חדק. הר"מ: (כח) אין נועלין. ואי קשיא לך ממ"ג פט"ז דשבת דפקק החלון שרי משום דתוספת אהל ערלאי שרי. התם עשוי לפתוח ולסגור תמיד אבל הכא קבע הוא שאין עשויה לפתוח אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויליאתו עליהם: (כט) גבוהים. אפי' למעלה לימא. גמ': (ל) שא"כ כו'. רש"י פי' דאסיפא קאי. ורי"כ פי' דארישא נמי קאי. שלב יעשה מחילה סמוך לפתח מבחוץ מרה"י לרה"י קא מטלטל: (לא) דר"מ. וקהס מ"ד דעומד כו' דלא כר"מ כדאיתא בגמרא. ולע"ג דבמ"ז פי' דהפלים הלריכים לו אסור לטלטלן. הך מפתח נמי א"ל אלין לאותו רשות שהוא עומד בו: (לב) דעיל של רבים הוא שאוכלסין הרבה באין לה אבל שכשיו דדלתותיה נעולות לאו רה"ר היא שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה כפרש"י בגמ'. והאי כרמלית ל"ד אלא כדין כרמלית שאסור לטלטל ממנו לרה"י ומרה"י לה לפי שלא היה מעורבת כו' שלא ערבו כלל ועתוי"ע: (לג) ר"י אומר. אלא פליג ר"י וא"ל אלא שניהם חולקים עם ר"מ. רי"כ: (לד) מתיר. כיון שיש תורת כלי עליו ולע"פ שמלאכתו לאיסור. לצורך גופו הרי לטלטל: (לה) כלומר והכא ר'

יב מחזירין ציר (לח) התחתון במקדש. אבל לא במדינה. והעליון כאן וכאן אסור. ר' יהודה אומר העליון במקדש. והתחתון במדינה: **יג** מחזירין רטיה במקדש. אבל לא במדינה. אם בתחלה כאן וכאן אסור. קושרין נימא במקדש. אבל לא במדינה. אם בתחלה כאן וכאן אסור. חותכין יבלת (מו) במקדש. אבל לא במדינה. ואם בכלי כאן וכאן אסור: **יד** כהן שלקה באצבעו כורך (מז) עליו גמי במקדש. אבל לא במדינה. אם להוציא דם כאן וכאן אסור. בוזקין מלח ע"ג כבש בשביל שלא יחליקו. וממלאים מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת ומבאר הקר בי"ט: **טו** שרץ (נג) שנמצא במקדש. כהן מוציאו בהמיינו

הואיל וקשור אע"פ שאינו תלוי. והלכה כר' יהודה (לז): **יב** מחזירין ציר התחתון. של דלת (לז) שכל זמן שלא יצא העליון נוח להחזירו ואין כאן בנין: אבל לא במדינה. גזירה שמא יתקע (לט) דהוי מלאכה: והעליון כאן וכאן אסור. דכיון דיצא עליון כולו נפל והוה ליה כבונה (מ): רבי יהודה אומר כו'. דס"ל אין בנין בכלים וליכא אלא שבות ובמקדש לא גזרו על השבות ואין הלכה כר"י: **יג** מחזירין רטיה. כהן שהולך לעבוד עבודה בשבת ונטל רטיה שהיתה על גבי מכה שעל ידו כדי שלא תהא חוצצת בין בשרו לעבודה (מא) ומחזירה ע"ג מכתו לאחר העבודה דאי לא שרית ליה להחזירה ממנע ולא עביד עבודה (מב): אבל לא במדינה. גזירה שמא ימרח (מג) הרטיה וחייב משום ממחק: ואם בתחלה. שלא היתה קשורה מבעוד יום וכהן זה לא שלקה לצורך עבודה (מד): כאן וכאן אסור. ולא אמרינן הכא אין שבות במקדש דלאו צורך גבוה הוא אלא צורך עצמו והא דאמרי רבנן החזרת הרטיה אינו אלא כשפירשה על גבי קרקע אבל אם לקחה בידו כל זמן שהיא בידו או אפי' נתנה על גבי כלי ולא פירשה ע"ג קרקע מותר להחזירה בכל מקום: קושרין נימא. נימת כנור של שיר הלוים שנפסקה בשבת דקשר ונכשירי מצוה שלא יכול לעשותה מאתמול דהא היום נפסקה דוחין את השבת (מה). ודוקא כשנפסקה באמצע שאינו קושרה אלא לפי שעה אבל סמוך ליתדות דהוי קשר של קיימא אסור: ואם בתחלה. שלא היתה שם ומעולם דיכול לעשותה מאתמול אסור: יבלת. היא מום בקדשים שנאמר (ויקרא כב) או יבלת ומותכים אותה במקדש ביד דאין בזה אלא משום שבות דכלאחר יד הוא אבל לא בכלי דמלאכה גמורה היא שכך עושים בחול והחותך מב"ח הוי תולדה דגוזז את הצמר: **יד** כורך עליה גמי. ולעפ"י שהגמי מרפא את המכה הואיל והשתא מיהא צורך עבודה הוא דלאו אורח ארעא שתהא מכתו נראית עם עבודה ומכסה אותה בגמי: אבל לא במדינה. דרפואה בשבת שבות היא ואסור: ואם להוציא דם. שמהדקה בגמי כדי להוציא דם: כאן וכאן אסור. דהוה ליה חובל ואב מלאכה לא אשתרי במקדש (מח): בוזקים מלח. כותתים ומפזרים מלח על גבי הכבש שעולים בו למזבח ומפני שחלק הוא ופעמים נופלים ממנו שמחליקים רגליהם בו. בוזקים. לשון כתיתה: אבל לא במדינה. ומפני שהוא מתקן: ממלאים מים מבור הגולה ומבור הגדול. כך שמן ושניהם היו בלשכת העזרה: בגלגל. העשוי להעלות בו הדלי על ידי חבלים ומשני בורות הללו בלבד התירו למלאות מים בגלגל בשבת אבל בשאר בורות אסור גזירה שמא ימלא לגנתו ולמורבתו (מט) ומתוך שממלאין בלא טורח אתי להשקות בו גנתו ומורבתו בשבת ובמקום דליכא למגזר (נ) שמא ישקה מים לגנתו ולמורבתו מותר למלאות בגלגל. ולא חיישינן מפני שמשמיע קול שלא אסרו אלא קול של שיר בלבד. והכי נמי שרי למטרף אבבא ומיקש על תרעא בשבת ואין בכך כלום: ומבאר הקר. על שם שהיה באר מים חיים קורא ליה בור הקר (נא) לשון מקור. ובור זה היה לצרכי הגולה ברגל והתירו להם נביאים שביניהם חגי זכריה ומלאכי למלאות ממנו בגלגל ברגל ונשאר בהיתרו שממלאים ממנו בי"ט בגלגל אף במדינה מה שא"כ בשאר בארות המובעים: **טו** כהן מוציאו בהמייני. בשבת ולא חיישי' לטלטול

ר' יהודה דנתי הלכה כמותו לא התיר אלא בנגרר: (לו) ולא קשיא דנמ"ז פי"ז דשבת פסק כחכמים דה"ל אפילו קפירה. דנגר שהוא בריח שסוחבין בו דומה טפי לבנין והלכך בעי קפירה מיהא. פוס': (לז) איכא למעוטי דדלת בית וכל המחובר כמו בור ודות נמי בכלל. וליפא וכדמפי' בדר"י דס"ל דאין בנין בכלים. ש"מ דלאו בדלת שבמחובר מיירי והכי איתא בגמ': (לח) ליר. מלשון תסוב על צירה. הר"מ: (לט) בנכין או במקבת דהויא גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש. רש"י: (מ) וקסבר יש בנין בכלים ומלאכה לא הותרה אפי' במקדש: (מא) דחלילה סופלת בה דבעינן ולקח הכהן וכיון דחייץ לא הוי לקיחה בכהן. רש"י: (מב) הכי אי' בגמרא דטעמא לאו משום שאין שבות כו' ואפילו כהן דלאו בר עבודה אלא דוקא כהן דבר עבודה הוא שהתירו לו סופו משום תחלתו: (מג) פי' מחליק גומות שברטייה אבל לשחיקת סמנים ל"א כיון דהוי עליה מאתמול: (מד) רש"י דס"ל דאי שלקה משום עבודה אע"ג דמאתמול הוא דסלקה מ"מ הואיל משום עבודה הוא שסלקה אי לא שריית ליה כו': (מה) ופירש דא"כ מה לי שאינו של קיימא מה לי של קיימא דהא הכי איתא לר"א דס"ל הכי וכו' דטעמא דאין עיקר שירה אלא בפה דהכי ס"ל להר"ב מ"ד פ"ב דערכין . ועתוי"ט: (מו) יבלת . ברפ"ו דפסחים מפי' הר"ב דדוקא ביבשה דמיפרך פריכא ובכלי אסור משום שאפשר לעשות מע"ש: (מז) כורך. וא"ת הא הויא חלילה מוקי בגמרא דהכא בשמאל דעבודת כהן בימין. וא"כ בימין שלא במקום עבודה ופרש"י כגון על גב האגבע: (מח) ק' דהיפוך לי' דאין זה צורך עבודה. וז"ל רש"י אסור שאין זה צורך עבודה. ועוד דהו"ל חובל כו' ע"כ. ובהכי ניחא נמי מהאי דפי"ע דשבת: (מט) פירוש וחייב משום זורע שכמו שהזורע כוונתו להצמיח הפרי כן כוונת המשקה למחים ואילנות: (נ) להר"ת אפילו בחצר כל שאין שם גינה. ולר"ת דוקא בגלגל קטן כאותן שנכנסים עא"ח פי' שר"מ: (נא) וכולהו בורות המובעים מים חיים נמי נקראים כך. ולא זהו התירו משום שזה קר אלא התירו מפני הצורך היה: (נב) שרץ. כלומר שמלאוהו מת. הרי"כ: תרגום

(נג) פרגוס הבגע המיילא. הר"מ: (נד) האולם ולמזבח. דמשם והלאן קדושה יתירה כדתנן לה בפ"ק דכלים. על שבות כזה גזרו אף במקדש: (נה) והא דנטר עד הכא משום דבעי לאסוקי מילי דמקדש אבל לא במדינה. תוי': (נו) בפרושו דלעיל דלת"ק עצמו לא היכו אלא שאינו של קיימא: (נז) דתחומין איכא מ"ד דלית ביה דבכא דאיסור דאורייתא. וכאן שאנו מחמירין דאפילו שבות הקל אין מתירין במדינה. ר"ש מחמיר יותר מהם דאפי' במקדש אינו מתיר שבות שאפשר לבא לידי חיוב. כ"כ:

סליק מסכת עירובין

בהמיינו שלא לשהות את הטומאה. דברי רבי יוחנן בן ברוקא. רבי יהודה אומר בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה. מהיכן מוציאין אותו. מן ההיכל. ומן האולם. ומבין האולם ולמזבח (נד). דברי ר' שמעון בן ננס. רבי עקיבא אומר מקום שחייבין על זדונו כרת. ועל שגגתו חטאת. משם מוציאין אותו. ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר. רבי שמעון אומר מקום שהתירו לך חכמים. משלך נתנו לך. שלא התירו לך אלא משום שבות:

סליק מסכת עירובין

דאין שבות במקדש: בהמיינו. באבנטו (נג) ואע"ג דמטמא ליה לאבנט שהוא קדוש הכי עדיף שלא להשהות את הטומאה בעזרה לאזור אחר הגבת של עץ ובידו לא נגע ביה דלא נטמי כהן גופיה הלכך בהמיינו אומר דלא נגע ושרץ אינו מטמא במשא והאבנט שנטמא בשרץ אינו מטמא את הכהן כשאוחזו דהוה ליה אבנט ראשון לטומאה ואין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה: צבת של עץ. שהיא פשוטי כלי עץ ואין מקבלים טומאה: שלא לרבות את הטומאה. לטמא אבנט הטהור וגם כו' להשהותה שם ולאזור אחר הגבת מלרבות את הטומאה והלכה כר"י: מהיכן מוציאין אותו. בשבת: מן ההיכל ומן האולם. אבל בעזרה אם נמצא שם מכסה אותו בפסכתר ומניחו עד שתחשך: כל מקום שחייבין על זדונו כרת. אם יכנס לו בטומאה דהיינו כל העזרה משם מוציאין אותו ושאר כל המקומות כופין עליו פסכתר שיר של נחשת. תרגום של סירותיו פסכתרותיה לכמותו עד שתחשך והלכה כר' עקיבא: ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמים וכו'. ר"ש פליג את"ק דלעיל דאמר קושרים נימא במקדש (נח) וסבר דאין קושרין נימא כנור שנפסקה אלא בעניבה שהיא אסורה משום שבות בגבול וא"א שיבא בה לידי חיובא דאורייתא אבל לא קושרין בקשר שאפשר לבא בו לידי חיובא דאורייתא (נט) ואמר ליה ר"ש לת"ק אל תתמה עלי שאני מחמיר כאן וגבי תחומין אני מיקל טפי (ס). ואומר שאפי' יצא חוץ לתחום ט"ו אמה יכנס. דגבי תחומין משלך נתנו לך משום דידעינן שלותם ט"ו אמה איכנס חוץ לתחום שמודדי התחומין הקובעין סימנין בסוף התחום קים לן בגווייהו שאין קובעין התחום בסוף אלפים ממש אלא כונסין לתוך התחום מפני הטועין שאין מכירין הסימן ופעמים יוצאים להלן ממנו מעט וחוזרין. ומשום הכי אני מיקל בתחומים. אבל לקשור נימא במקדש שלא התירו במקדש אלא איסור שבות לא מיובא לדאורייתא. אני מחמיר ואומר דדוקא עניבה שיש בה איסור שבות התירו אבל לקשור קשר ממש בפעמים יש בו חיובא דאורייתא לא. ואין הלכה כר' שמעון:

סליק מסכת עירובין

כתב הרמב"ם שסידר פסחים אחר שבת ועירובין כי היא מלוה שניה לשבת בפי' המועדות והיא תחלת המצות הנתונות על ידי משה ע"כ:

פסחים בא השם בקבוץ מפני שיש פסח ראשון ושני ובדפוס הש"ס קרי לד"פ הראשונים פסח ראשון ומפ"ה ואילך קרי פ"ש. תוי"ט:

מסכת פסחים

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. כל מקום שאין (ג) מכניסין בו

פרק א (א) דילפינן מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה בלב היא השבתה. כס"י: (ב) כלומר דכמו שביטול בעלמא דהיינו שיחשוב בלבו כאלו הוא עפר סגי בכך אף על פי שלא הוציא בפניו כלום ה"נ במחשבה הוא מבטולו וזוכה בה דמחשבה מבטלת מחשבה: (ג) שאין. בגמ' מפ' לאתויי כו' ואוצרות יין ושמן דצ"ל בדיקה. והאי מקשה ולמה אמרו כו' דהא א"ל בדיקה. ומשני

אור לארבעה עשר. ליל שלמחרתו יהיה י"ד וקורא התנא ללילה אור כדרך שקורין לעיור סגי נהור ולישנא מעליא נקט: בודקין את החמץ. אית דמפרשי טעמא דבדיקה כדי שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא. אם יהיה חמץ בביתו בפסח. ולטעמי' דבביטול בעלמא סגי (א) חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיפיה וימלך על בטולו (ב) ויחשוב עליה לאכלה ויעבור עליו על בל יראה ובל ימצא הילכך בודקים את החמץ כדי לבערו מן העולם ואית דאמרי טעמא דבדיקה גזירה שמא ימצא חמץ בביתו בפסח ויאכלנו כיון שאין רגיל להיות בדל ממנו כל השנה: לאור הנר. בגמ' יליף דבדיקת

בו חמץ אין צריך בדיקה. ולמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ. בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף. ובית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: ב אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית, וממקום למקום. דאם כן מחצר לחצר. ומעיר לעיר אין לדבר סוף: ג רבי יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר. ובארבעה עשר שחרית. ובשעת הביעור. וחכמים אומרים לא בדק אור ארבע עשר. יבדוק בארבע עשר. לא בדק בארבע עשר. יבדוק בתוך המועד. לא בדק בתוך המועד. יבדוק לאחר המועד. ומה שמשייר (ט) יניחנו בצינעא. כדי שלא (י) יהא צריך בדיקה אחריו: ד רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחילת שש. ורבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחילת שש: ה ועוד אמר רבי יהודה שתי חלות של תודה פסולות

מנחות

בדיקת חמץ צריכה שתהא לאור הנר מדכתיב הכא (שמות יב) שאור לא ימצא. וכתיב התם (בראשית מד) וימצא הגביע. ומה מציאה האמורה שם ע"י חפוש שנאמר ויחפש וכו' וימצא. אף מציאה האמורה כאן ע"י חפוש. וחפוש הוי בנר דכתיב (משלי כ) נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. ותקנו הבדיקה בלילה מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום דשרגא בטיהרא למאי מהניא. ומיהו אם לא בדק ליל י"ד ובודק בי"ד שחרית צריך שיבדוק נמי לאור הנר: ולמה אמרו. לקמן במתני' שתי שורות של חביות הסדורות זו ע"ג זו במרתף של יין צריך לבדוק ביניהן אחר שאמרו כ"מ שאין מכניסין בו חמץ א"צ לבדוק. למה הצריכו לבדקן. ומשני לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ. כמו מרתף שמסתפק ממנו יין לשלחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג ושתו בידו וכשהיין כלה נכנס במרתף להביא יין: שתי שורות על פני [כל] המרתף. דרך אוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות שממלאין כל קרקעית המרתף ומתחילין ומניחין חבית על חבית כשורות התחתונות כך שורות העליונות עד שמי הקורה (ד) ושתי שורות שאמרו ב"ש הם שורה חיצונה מן הארץ עד שמי קורה וחוזר ובודק החביות העליונות על פני ארכו ורחבו (ה) של מרתף כמלאו בתי שורות כמין גא"ם יונית (ו) שורה אחת בזקיפה ושורה אחת בשכיבה: ב' שורות החיצונות. השורה העליונה הסמוכה לשמי קורה הרואה פני הפתח (ז) ושלמטה הימנה ואותן שלפנים אינו בודק כלל. ומן התחתונות אינו בודק אלא שתי העליונות בלבד: ב אין חוששין. כשבדק הבית זוית זו ובא לבדוק זוית א. אין חוששין שמא בתוך שבאתי לזו גררה חולדה למקום הבדוק וצריך אני לחזור ולבדוק. שאם באת לחוש בכך הרי גם מחצר לחצר י"ל כן אני בדקתי קודם לחברי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חברי לחצרי ואין לדבר סוף: ג בודקין אור י"ד ובי"ד שחרית. ה"ק באו מג' פרקים הללו בלבד בודקים. ולאחר ג' פרקים הללו אם לא בדק שוב אינו בודק: בתוך המועד. בשעה שהוא מועד הביעור. לאחר המועד עד שתחשך (ח). ולית דמפרש בתוך המועד. בתוך הפסח. לאחר המועד. לאחר הפסח. כדי שלא יתערב לו חמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה. בחמץ של היתר שנעשה לאחר הפסח. ורבי יהודה סבר לאחר הביעור דהיינו לאחר זמן איסורו של חמץ. לא יבדוק כלל דלמא אתי למיכל מיניה ורבנן אומרי יבדוק לאחר זמן איסורו ולא חיישינן דלמא אתי למיכל מיניה כיון שכל עצמו מחזר עליו לשורפו. ואין הלכה כר' יהודה: ד ושורפין בתחלת שש. ואע"ג דכל שעה ו' מדאורייתא שרי (י). גזרו רבנן עליה דלמא טעו וסבר על הז' שהיא ה' ומותר: תולין כל ה'. ואינו אוכל גזירה משום יום המעונן דטעי וסבר על ה' שהיא חמישית. ומיהו לשרוף אינו צריך ומאכיל לבהמתו. אבל שעה שית אף בהנאה אסור ומדרבנן גזירה משום ז' והלכה כר"י: ה שתי חלות. של חמץ של תודה: פסולות. שנפסלו בלינה שמתוך שהן מרובות נאכלי תודה בי"ג בניסן שכל מי שיש לו תודה להביא מביאה בי"ג ונפסלות בלינה לבוקר של י"ד (יא). לחמי תודה ארבעים חלות עשר מהן חמץ ותודה נאכלת ליום ולילה. ואם היו מביאים אותם בי"ד אין נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות ואסור להביא קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו שאין מביאין קדשים לבית הפסול הילכך כל מי שהיה עליו קרבן תודה מביאה בי"ג דבי"ד לא יוכל להביאה וכל שכן בפסח ונפסלו בלינה ליום י"ד לפי שלא היו להן

אוכלין

ומשני במרתף כו': (ד) פרש"י עד התקרה והוא כמו שמי השמים: (ה) ארכו הוא שאמר שבודק שורה החיצונה מן הארץ ורחבו הוא שאמר שחוזר ובודק העליונות. ועתוי"ט: (ו) ועשויה כמו כ"ף פתוחה שלנו שורה בזקיפה ושורה עליונה בשכיבה כאדם הבודק כותל הבית מבחוץ והגג הרואה את הקורה דהיינו כל גג השורות. רש"י: (ז) והאי פתח לאו כנגדו ממש קאמר אלא הכותל שהפתח בו קרי הכי. רש"י: (ח) ואיכא למידק משתחשך ואילך למה לא יבדוק ולפמ"ש דה"ט משום דאפי' רבנן מודו דכל היכא דענוש כרת אפי' מחזר עליו לשורפו חיישינן דלמא אתי למיכל מיניה. ולא שמכינן אהאי טעמא אלא עד שתחשך דליכא כרת. הר"ב: (ט) שמשייר. בלילה לצרכו שיאכל בלילה גם בבקר. הר"ב: (י) שלא. דהא דתנן לעיל דאין חוששי' היינו מספק. אבל הכא איכא למיחש שמא נטול חולדה בפנינו ויהיה צריך בדיקה. גמרא: (י) שנא' אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. ומפי השמועה למדו שהראשון זהו י"ד כאילו לדבר זה שכתוב בתורה לא תאכל עליו חמץ. כלומר על קרבן הפסח. כך למדו בפירוש דבר זה לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת הפסח שהוא בין הערבים והוא חצי יום. הר"ב: (יא) דלשהויי עד אחר הפסח עובר בעשה דונלא שמה והבאתם שמה כמ"ש

מונחות על גג האיצטבא. כל זמן שמונחות כל העם אוכלים. ניטלה אחת תולין. לא אוכלין. ולא שורפין. ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין. רבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ד'. ותרומה כל חמש. ושורפין בתחילת שש: ו ר' חנינא סגן הכהנים אומר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה. אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו. הוסיף ר' עקיבא ואמר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת (יג). אעפ"י שמוסיפין טומאה על טומאתו: ז אמר ר"מ מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח. אמר לו רבי יוסי אינה היא המדה. ומודים רבי אליעזר ורבי יהושע ששורפין זו לעצמה. וזו לעצמה. על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה

שרבי

אוכלין כ"כ ומשום הכי דפסולות היו נתונות שם שאם היו כשרות לא היו נותנים אותן שם לפסלם בידים שמונחות שם עד זמן הביעור ונשרפות: על גג האיצטבא. שהיה בהר הבית כדי שיראו אותם שם לסימן: ניטלה אחת מהן. בתחלת שעה ה' בא שליח ב"ד ונוטל האחת וכל העם מכירים שהגיע שעה חמישית ותולין: ותרומה כל חמש. דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאכלם: ושורפין בתחלת שש. דהשתא ודאי רובא טעו בין ו' לז'. ואין הלכה כר"ג: ו מימיהם של כהנים לא נמנעו. משום דבעי למתני סיפא מדבריהם למדנו ששורפין תרומ' טהורה עם הטמא' [נקט] לה הכא: מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה. בולד של ולד קאמר. כלומר הבשר שהוא שלישי שנטמא בשני לטומאה שהוא ולד של ולד לא נמנעו מלשורפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנוגע זה הבשר שהיה מתחלתו שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה חוזר להיות שני שהרי נגע בראשון ונעשה שני ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו דמעיקרא שלישי והשתא שני ואעפ"כ לא נמנעו מלשורפו עם שמור ממנו דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה. שנאמר בטומאת אוכלין (דברים יד) טמא הוא. הוא טמא. ואינו מטמא אוכל כיוצא בו. מ"מ רבנן גזרו שיהיה אוכל מטמא אוכל: השמן. של תרומה (יג): שנפסל בטבול יום. הוא שלישי לטומאה דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה ועושה אותה שלישי לעולם. לא שנא אוכלין ולא שנא משקין: בנר שנטמא בטמא מת. שאי נר של מתכות הוא. וכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה. אם אב אב. אם ראשון ראשון. דכתיב (במדבר יט) בחלל חרב ודרשינן חרב הרי הוא כחלל שהחרב שנגע במת נעשה אבי אבות כמת עצמו. וכשנגע בטמא מת שהוא אב נעשה ג"כ החרב אב וה"ה לכל שאר כלים חוץ מכלי חרס. נמצא הנר של מתכת שנגע בטמא מת. נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף ר"ע על דברי ר' חנינא סגן הכהנים שר' חנינא לא התיר אלא להחזיר הג' שני ור"ע התיר להחזיר הג' ראשון. שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי כשמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת. שהנר עצמו נעשה אב כמו שאמרנו נמצא שחוזר הג' להיות ראשון ואעפ"כ לא נמנעו. דהואיל ויש שם טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידיי: ז מדבריהם למדנו. בין ר"מ בין ר' יוסי תרווייהו סבירא להו דבשר שנטמא בולד הטומאה דאמר רבי חנינא. איירי בבשר שנטמא במשקים שנטמאו בכלי שנטמא בשרץ (יד) ור"מ סבר טומאת משקים לטמא אחרים לאו דאורייתא (טו) שאין המשקין מטמאין אחרים ואפי' אוכלין אלא מדרבנן. ומשום הכי קאמר מדברי רבי חנינא דאמר ששורפין בשר שנטמא במשקין דהוי ליה טמא מדרבנן דמדאורייתא טהור מעליא הוא עם בשר שנטמא באב הטומאה שהוא טמא דאורייתא: למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה. משהגיע שעה שהיא אסורה מדרבנן כמו ששורפין בשר שנטמא במשקין שהוא טהור גמור מן התורה עם בשר שנטמא באב הטומאה שהוא טמא דאוריי': אמר לו ר' יוסי אינה היא המדה. ר' יוסי לטעמיה דסבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאוריי' ובשר שנטמא במשקין טמא מדאורייתא הילכך אמר ליה אינה היא המדה כלומר אי אתה יכול ללמוד זאת מדבריהם אם התרת לשרוף טמא טומאה קלה עם טמא טומאה חמורה. תתיר לשרוף טהורה עם טמאה והלכה כר' יוסי שאין שורפין תרומה טהורה עם הטמא' בפסח וטומאת משקין לטמא אחרים אינה מדאוריי' אלא מדרבנן כר"מ: ומודים רבי אליעזר ור' יהושע. ר' יוסי קאמר לה דלאע"ג דר"א ורבי יהושע אפליגו בשריפת תרומה בהא מודים ששורפים זו לעצמה וזו לעצמה: על התלויה ועל הטמאה. ר'

אליעזר

(כמ"ש הר"ב ריש ר"ה): (יב) מדקתני להדליק בנר. דאלו שמן של קודש כשנטמא נשרף בקודש בבית הדשן ואין לכהנים היתר בהם. אבל בתרומה כתיב משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת טהורה ואחת טמאה וא' רחמנא שלך שהיא להסיק תחת תבשילך. רש"י: (יג) בטמא מת. דייק לומר שנטמא בטמא מת. אף על גב דמשקין לעולם תחלה הוי מגז"ת י"ח דבר. משום דליהוי פ"ל דמן התורה משקין מטמאין אוכלין ואשמעינן הפסח דכשנטמאו בנר שנטמא בטמא מת הוסיפו על טומאתן שנעשה ראשון ומטמאין אוכלין מדאוריי'. גמ': (יד) כ"כ רש"י. והקשה דסוף סוף כיון דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן מה קא מהני ליה הא בשר לבשר שלישי אי נמי שני מדרבנן מעיקרא נמי בני מדרבנן הוי דהכי המשקין שנגעו בהן לעולם תחלה הויין אע"פ להאי שנוי ס"ל אוכל מ"א בקדשים מדאוריי' ולמ"ד דאין מטמא א"ל לאוקמא במשקין ומדבריהן מר"א ור"ש. ועתוי"ט: (טו) וא"ת א"כ ר"מ נמי מוסיף אדר"ע דמדרבי עקיבא דאמר דפסול מדאוריי' הותר לעשות ראשון לא שמעינן שיהא שלישי דרבנן מותר לעשות שני וירושלמי פריך לה דלא בא ר"ע אלא לפחות ומשני בטבול יום מדבריהם. תוספו'. והשתא א"ש ניחא דמדבריהם דמדבריו הול"ל:

שמוהר

שרבי אליעזר אומר תשרף זו לעצמה. וזו לעצמה. ורבי יהושע אומר שתיהן כאחת:

פרק ב כל שעה שמותר (א) לאכול. מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכרו לעו"ג ומותר בהנאתו. עבר זמנו. אסור בהנאתו. ולא יסיק בו תנור וכירים. ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. וחכמים אומרי' אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים (ז): ב חמץ של עו"ג שעבר עליו הפסח מותר בהנאה. ושל ישראל אסור בהנאה. שנאמר (שמות י"ג) לא יראה לך שאור: ג עו"ג שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה. וישראל שהלוי' (ט) את העו"ג על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה. חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער. רבן [א]גמליאל (י) אומר. כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו:

[א] ס"א שמעון בן

האוכל

אליעזר סבר דהוזהר על שמירתה של תלויה דכתיב (במדבר י"ח) את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה תלויה ואחת תרומה טהורה: ור' יהושע אומר שתיהן כאחת. כיון דתלויה היא אי אתה מוזהר על שמירתה ועל תלויה וטהורה לא פלגי שורפין להו אלא לא הוחזקה טומאה אין נראית כמטמא בידים:

פרק ב כל שעה שמותר לאכול. מדלא קאמר כל שעה שאוכל מאכיל ונקט לה בתרי לישני משמע דאתרי גברי קאי. והכי קאמר כל שעה שמותר לכהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו ומתניתין רבן גמליאל היא שרבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ולית הלכתא כותיה אלא בין בתרומה בין בחולין אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: מאכיל לבהמה לחיה ולעופות. צריכי. דאי תנא בהמה הוה אמינא בהמה דאי משיירא חזי לה ומבער ליה אין. אבל חיה כגון נמיה וחתול וחולדה דאורחה להצניע אימא לא (ב). ואי תנא חיה ה"א חיה דאי משיירא ומצנעה ליה ולא עבר עליה על בל יראה אימא אין. אבל בהמה זמנין דמשיירא ולאו אדעתיה לבערו ועבר עליה על בל יראה (ג) אימא לא קמ"ל. ועופות. איידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות: ומוכרו לעו"ג. לאפוקי מב"ש דאמרי לא ימכור אדם חמצו לעו"ג אא"כ יודע בו שיכלה קודם הפסח דקסברי מצווה אני לבערו מן העולם ולא שיהיה קיים: ומותר בהנאתו. בהנאת אפרו כגון אם חרכו באור קודם זמן איסורו מותר ליהנות באפרו אפי' לאחר זמן איסורו: עבר זמנו. משהגיע שעה ששית (ד) אף ע"פ שאין איסורו אלא מדברי סופרים אסור בהנאתו כאלו היה מאיסורי הנאה של תורה (ה). שאם קדש בו אשה אין חוששין לקדושיו (ו) ואפי' בחמץ נוקשה. כגון דגן שנפל עליו דלף וכיוצא בו שבפסח עצמו אין איסורו אלא מדברי סופרים אם קדש בו אשה ביום י"ד משהגיע שעה ששית אין חוששין לקדושיו: לא יסיק בו תנור וכירים. לר' יהודה איצטריך דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה. מהו דתימא בהדי דקא שריף ליה לתהני מיניה קמ"ל דלא. דאפי' בשעת ביעורו אסור ליהנות ממנו וכי מטא זמן איסוריה: ר"א אין ביעור חמץ אלא שריפה. דיליף מנותר שאסור בהנאה וענוש כרת כחמץ ומצותו בשרפה. ורבנן לא ילפי מנותר דחלב של שור הנסקל יוכיח שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואין טעון שריפה: ב מותר בהנאה. לאו למימרא דבאכילה אסור. אלא איידי דבעי למתנא סיפא ושל ישראל אסור בהנאה. תנא גבי עו"ג מותר בהנאה. אי נמי משום דאיכא דנהגי איסור' בפת של עו"ג. משום הכי לא תני בהדי' חמץ של עו"ג מותר באכילה: (משום) שנא' לא יראה לך. כלומר קנסא קנסינן ליה הואיל ועבר על לא יראה לך אי נמי אסיפא קאי חמץ של עו"ג מותר משום שנא' לא יראה לך ודרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים: ג עו"ג שהלוה לישראל. מעות על חמצו קודם הפסח ואמר לו הישראל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו וכגון שהרהינו אצלו (ח) בביתו ושהה אצל העו"ג כל ימי הפסח: לאחר הפסח מותר בהנאתו. דכיון דמטא זימניה ולא פרעיה לא הוי מחוסר גוביינא דברשות של עו"ג היא אגלאי מלתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה: וישראל שהלוה לעו"ג כו'. אגלאי מלתא למפרע דשל ישראל הוה: הרי הוא כמבוער. ואע"פ כן צריך לבטלו שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו: כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו. וכמה

שיש

פרק ב (א) שמותר. לדיוקא איצטריך דהדיוק הא משעה שאינו מותר לאכול אינו מותר להאכיל. רש"י: (ב) ובתוס' הקשו היכי שרי להאכיל דהתנן בפ"ק מ"ב ומה שמשייר יניחנו בצנעא ופרש"י שמא. חתול מולדה כו' ועיין תירוצם. והרא"ש תי' דהפי' הנכון הוא ומאכיל כו' והוא עומד עליהם ולא יעלים עיניו מהם עד שיאכלו ויבער המשוייר ומתני' שיאכל הנאה אתי לאשמעינן כו'. וה"פ דאי תנא בהמה דאי משיירא קא חזי ליה דאף אם מחמת טרדא יעלים עיניו יחזור ויבער כו': (ג) אם לא ביטלו וה"ה דהמ"ל דלמא אכיל מיניה. תוי': (ד) פירוש משמתחלת כו': (ה) כלומר כאלו היה בשעה שאסור בהנאה מן התורה: (ו) ואף ע"ג דאתי איסור הנאה חמץ דרבנן דשש ומפקע קדושי תורה ושרי א"א לעלמא כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. רש"י: (ז) מטיל לים. פי' שאינו ים המלח דבים המלח אין ספינה עוברת. וא"נ פירוש וה"ק מפרר וזורה לרוח או מפרר ומטיל לים כדאיתא בגמ': (ח) דאע"ג דהרהינו אצלו צריך שיאמר מעכשיו ואע"ג דא"ל מעכשיו אם לא הרהינו אצלו לא נכנס משכונו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל דקי"ל דחייב לבערו. ומ"ש הר"ב עד יום פלוני. דעת הר"ת דקביעות זמן דוקא קודם הפסח הוא ואחר הפסח דתנן אזמן ההיתר קאי ולא אזמ"פ ודעת הר"א והטור דאפי' לא הגיע הזמן שקבע עד אחר הפסח ודתנן אחר הפסח קאי אזמן פרעון והר"ב שלא פי' משמע שדעתו כהר"א: (ט) וישראל שהלוה. כ' הרא"ש דמיירי נמי שהרהינו אצלו וא"ל מעכשיו. ומיירי שאין אחריות המשכון עליו דאם אחריות עליו שלו הוא ועובר: (י) כרשב"ג. לא בא לחלוק

אבל

ד האוכל תרומת חמץ בפסח. בשוגג משלם קרן וחומש. במזיד פטור מתשלומים ומדמי עצים: ה אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. בחיטים. בשעורי'. בכוסמין. ובשיפון. ובשבולת שועל. ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו. ובמעשר שני והקדש שנפדו. והכהנים בחלה ובתרומה. אבל לא בטבל. ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו. ולא במעשר שני (טו) והקדש שלא נפדו. חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצאין בהן. עשאן למכור בשוק יוצאין בהן: ו ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי (טז) חובתו בפסח. בחזרת. ובעולשין. ובתמכא. ובחרחבינא. ובמרור. יוצאין בהן. בין לחין בין יבשין. אבל לא כבושין ולא שלוקין. ולא מבושלין. ומצטרפין לכזית. ויוצאין בקלח שלהן. ובדמאי (יח). ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו. ובמעשר שני והקדש שנפדו: ז אין שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין. האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ. אבל שפה היא בבשרה יבש. לא ילעום אדם חיטין ויניח על מכתו בפסח. מפני (כ) שהן מחמיצות: ח אין נותנין קמח לתוך החרוסת. או לתוך החרדל. ואם נתן יאכל מיד. ורבי מאיר אוסר. אין מבשלין

היא חפיסת הכלב (יא) ג' טפחים: ד בשוגג. ששגג בתרומה אפי' הזיד בחמץ משלם קרן וחומש. ולענ"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה ולא שוה מידי משום דבאוכל תרומה בשוגג כתיב (ויקרא כב) ונתן לכהן את הקדש, דבר הראוי להיות קדש שאין משלם לו מעות אלא פירות והתשלומים נעשים תרומה הלכך לאו בתר דמים אזלינן: במזיד. שהזיד בתרומה אפי' שגג בחמץ (יב) פטור מן התשלומין: ומדמי עצים. אם תרומ' טמאה היא (יג) אין משלם דמי עצים שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו משום דמזיד בתרומה אינו אלא כשאר גזלן דעלמא. ומעות משלם לפי דמים ולא לפי מדה. וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא שהרי אסור בהנאה ואף להיסק לא חזי. ולא מידי אפסדיה: ה ידי חובתו. משום חובת מצה בלילה הראשון שהוא מחוייב לאכול מצה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות: בחטים ובשעורי' וכו'. אבל אורז ודוחן ושאר מינים לא דכתיב (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה. יצאו אורז ודוחן ושאר מינים שאין באין לידי חמוץ אלא לידי סרחון: ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו. כל הני למאי אצטריכו מפורשים במסכ' שבת פרק מפנין: והכהנים בחלה ובתרומה. דמהו דתימא מצה השוה ורארויה לכל אדם בעינן וחלה ותרומה אינן ראויין לזרים. קמ"ל (יד): חלות תודה ורקיקי נזיר אין יוצאין בהן. אע"פ שהן מצה גמורה דכתיב (שמות יב) ושמרתם את המצו' מצה המשתמרי' לשם מצה יצאו אלו שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח: למכור בשוק יוצאין בהן. דכל למכור בשוק אמר אי מזדבנא מזדבנא. ואי לא איכלנא לה אנא למצה של מצוה: ו בחזרת. בערבי חס"א לטוג"א בלע"ז: ובעולשים. בערבי הנדב"י ובלע"ז אנדיב"א והערוך פי' שהוא ירק שקורין לו בלע"ז קרספי"ל: ובתמכא. שיב הגדל סביבות הדקל (יז): ובחרחבינא. אלקרנעינ"א בערבי: ובמרור. מין כוסברתא הוא מר ביותר: בין לחים בין יבשים. דוקא בקלח שלהן. כדאמרינן בסיפא. ויוצאים בקלח שלהן אבל עלין לחים אין יבשים לא: שלוקים. מבושלין יותר מדאי עד שנמוחים: כבושים. בחומץ: מבושלין. כדרך בשול: ומצטרפין לכזית. לצאת ידי חובת מרור והוא הדין במחמשת מיני דגן שמצטרפין בכזית לצאת ידי חובת מצה ואתרוייהו קאי: ז אין שורין את המורסן. במים קרים וכל שכן פושרין כדי לתת לפני התרנגולים: אבל חולטין. ברותחין שכל זמן שהמים רותחים אינו יכול להחמיץ והאידנא נהוג עלמא איסורא אפי' בחליטה ברותחים: לא תשרה את המורסן. לשוף בו בשרה ומפני שמחמיץ בשרייתו: אבל שפה היא. מורסן על בשרה יבש אף על גב שמים טופחים על בשרה (יט): לא ילעום. לא יכוס בשיניו: ח בחרוסת. דבר שיש בו חומץ ומים (כא) ועשוי לטבל בו בשר: ואם נתן. לתוך החרדל: יאכל מיד. שהחרדל חד ואינו ממהר להחמיץ כמו החרוסת. אבל בחרוסת מודה תנא קמא לר' מאיר דאסור: ור"מ אוסר. אף אם נתן לתוך החרדל דסבר

לבל ביאר דין המפורש איך הוא. הכ"מ: (יא) פי' כמה יהא מכוסה ולא נפוש בו לחיפוש. כ"מ: (יב) דהשתא לא היה לוקה ול"ל כל הלוקה אינו משלם. ומיהו בלא"ה מזיד דתרומה נמי לכיך לאוקמי בענין דאינו לוקה דהיינו בלא התראה ועדים. דאל"ה בלא"ה פטור מתשלומין דאינו לוקה משלם וא"כ בחנם כ' אפילו שגג כו': (יג) דאלו בטהורה לא שייך כלל דמי עצים דאסורה להסקה דלא ניתנה אלא לאכילה כו' כדתנן בת"ח פ"ח דשביעית: (יד) מצות מצות כיצד. גמרא. וכ' רש"י אבל ישראל בתרומה לא כדתנן לקמן. לא מאכל כו' מי שאינו מוזהר על חמצו אלא משום חמץ אפה יוצא בו י"ח מצה יצא זה שאסור מחמת איסור אחר: (טו) במעשר שני. חוץ לירושלים. רש"י. דאלו בירושלים הרי שם מקומו לאכול בלא פדיון. ור"ל לאפוקי ממ"ד דאפילו בירושלים לא. ועתוי"ט: (טז) ידי חובתו. כ' הר"מ דאכילת מרור מ"ע בזמן שהכבש נאכל כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו. ומיהו מדבריהם אף בזמן הזה: (יז) ודבר תימא הוא. דבגמרא אמר רבב"ח תמכא שמיה ועל חרחבינא ר"ל אלוותא דדיקלא ואם איתא דתמכא הוא מענין הדקל הו"ל לרבב"ח נמי לפרשו על שם מה שהוא בדקל. ולכן רגילין לפרשו לתמכא שהיא מה שקורין בל"א קריי"ן וכן הוא בדברי האחרונים ז"ל. תוי"ט: (יח) ובדמאי. אבל בטבל לא. ולע"ג דמעשר ירק דרבנן הו"ל מצוה הבאה בעבירה. רש"י: (יט) רש"י וכתב הרא"ש דר"ל הזיעה. אבל א"ל דר"ל מים ממש והיינו אחר שנשטפה במים דהא ודאי אסור: (כ) מפני כו'. שהרוק מחמיץ. טא"ח פי' תס"ו: (כא) מים קאי נמי לחרדל וכ"כ הרא"ש והר"ג. וטעמא

מבשלין את הפסח לא במשקין. ולא במי פירות. אבל סכין ומטבילין (כג) אותו בהן. מי תשמישו של נחתום ישפכו. מפני שהן מחמיצין:

פרק ג **אלו** עוברין בפסח. כותח הבבלי. ושכר המדי. וחומץ האדומי. וזיתום המצרי. וזומן של צבעים (ה). ועמילן של טבחים. וקולן של סופרים. רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים. זה הכלל. כל שהוא ממין דגן (ו) הרי זה עובר בפסח. הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת:

ב בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער. ואם לא בטל במיעוטו. וכן לענין הטומאה. אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה. בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור:

כיצד

דסבר הכל לאחר מחמיץ כמו החרוסת ואין הלכה כר"מ: לא במשקין ולא במי פירות. דכתיב (שמות יב) ובשל מבושל ומכל מקום (כג): אבל סכין ומטבילין. לאחר צלייתו ולא אמרינן שמבטל טעמו א"נ אפילו קודם צלייתו הרי לסך הפסח במי פירות. דהכי תנן בכילד צולין סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו: מי תשמישו של נחתום. שמלכלך בהן ידיו בשעה שמקטף את העיסה: ישפכו. במקום מדרון שלא יאספו מכונסים במקום אחד ויחמיצו:

פרק ג **אלו** עוברין. אלו מתבערים מן העולם. דאע"ג דאין עוברים עליהם על בל יראה (א) מדרבנן מיהא צריכי ביעור (ב) דהכי תנן לקמן שיאור ישרף ואע"ג דהאוכלו פטור: כותח הבבלי. עשוי מפת מעופשת ומלח. ורגילים לטבל בו את המאכל: שכר המדי. שהיו עושין במדי מחטים או שעורים שרויים במים: וחומץ האדומי. חומץ שעשוי בארץ אדום שנותנים שעורים [ביין] (ג) ומשהין אותם שם כדי שיחמיצו: וזיתום המצרי. תלתא שערי ותלתא קורטמי ותלתא מלחא (ד) ועושין אותו לרפואה. ע"כ חמץ הראוי לאכילה ע"י תערובות מכאן ואילך חמץ נוקשה בעיניה: וזומן של צבעים. מים שנותנין בהם סובים ומשתמשים בהם הצבעים למלאכתן: ועמילן של טבחים. [פת] שעושין מקמח תבואה שלא הביאה שליש בשולה ומכסים בה את הקדרה לשאוב את הזוהמא: וקולן של סופרים. עפר הרחיים מגבלין אותו במים והסופרים מדבקים בו ניירותיהם. ר' אליעזר מוסיף דאילו תנא קמא לית ליה אלא חמץ דגן גמור על ידי תערובות או חמץ נוקשה בעיניה ור"א מוסיף אף תכשיטי נשים שהן חמץ נוקשה על ידי תערובות שמתנים אחרים. ובגמרא פריך תכשיטי נשים ס"ד אלא אימא אף טפולי נשים סולת שנשים טופלות ומשכבות על בשרן עם שמנין אחרים להסיר את השיער או להלבין ולעדן את הבשר. ואין הלכה כר"א: כל שהוא מין דגן. ממשמת המינים ומעורבין בהן מים דאי אין בהם מים אלא מי פירות קיימא לן דמי פירות אין מחמיצין: הרי אלו באזהרה. אם אכלן עובר בלאו: ואין בהם כרת. דעל חמץ גמור ענוש כרת ואינו ענוש כרת על התערובות אבל לוקה על אכילתו אם אכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת פרס (ז) אבל אם לא אכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת פרס אינו לוקה מן התורה. מיהו איסורא מיהא איכא דחמץ בפסח אוסר בתערובתו בכל שהוא: **ב** בצק שבסדקי עריבה. ועשוי לחזק שבריה ודקיה אם יש כזית במקום א' חייב לבער. פחות מכאן בטל במיעוטו ואם אינו עשוי לחזק אפילו פחות מכזית חייב לבער לפי שאינו מבטלו שם ואפשר שימלך ויטלנו משם: וכן לענין הטומאה. אם נגע שרץ באותו בצק בפסח שאיסורו חושבו אם יש בו כזית חוצץ בפני הטומאה ולא הוי כעריבה ולא נעשה לה טומאה לעריבה ובפחות מכזית אם אינו מקפיד עליו בטל לגבי עריבה והוי כאילו נגע השרץ בעריבה עצמה והיא טמאה: אם מקפיד עליו חוצץ. הכי קאמר ובשאר ימות השנה שאין איסורו חושבו אין הדבר תלוי בשיעור אם יש בו כזית אם לאו אלא בקפידא תליא מילתא. אם הקפיד עליו ועתיד ליטלו משם חוצץ בפני הטומאה בין יש בו כזית בין אין בו כזית ולא נעשה טומאה לעריבה ואם לא הקפיד עליו ורוצה בקיומו אפי' יש בו כמה זיתים הרי הוא כעריבה, וכשנוגע השרץ בבצק הוי כאילו נגע בעריבה ממש: בצק החרש. שמכין עליו ביד ואינו משמיע קול (ח) ודומה לחרש שקוראין לו ואינו משיב. פירוש אחר, בצק החרס. שהוא קשה כחרס ואינו ניכר אם החמיץ: אם יש כיוצא בו שהחמיץ. אם יש עיסה אחרת שנילושה בשעה שזו נילושה וכבר החמיצה אסור. ואם אין שם כיוצא בו הוי שיעורה כדי שיהלך אדם מיל בהליכה

וטעמא דמי פירות אינן מחמיצין: (כב) וכיצא דקרא לא תאכלו וגו'. ועתוי"ט: (כג) סכין ומטבילין. סכין בשעת צלייתו ומטבילין בשעת אכילתו. הר"ב:

פרק ג (א) ובמ"ב פ"ק דחלה פי' דעוברים בבל יראה התם כפי' הר"מ נקט וכפרש"י בכאן. ודבריו דהכא מדברי הר"ב הן. וטעמיה דהא לאיסור אכילה בעינן קרא לרבינהו כדלקמן. א"כ בל יראה מנלן: (ב) ואפילו לטעם ב' שכתב הר"ב בב"ק דבדיקה הוא כדי שלא יעבור על ב"י העמידו חכמים לבערם מן העולם. כמ"ש התוס' שם כו' ודייק מדתנן שיאור ישרף והכי נוקשה הוא: (ג) וחומץ שתם היינו דיין: (ד) ולשין אותן במים. הר"מ: (ה) לצבעים. לצבע מור אדום. רש"י: (ו) ממין דגן כו'. ר"א הוא דקא"ל. תוי': (ז) ושאני משאר איסורי כרת כמו חלב ודם דיש בהן עונש כרת בכא"פ דבעי קרא דמתמלא שהיא תערובות לא כתיב ונכרתה. כ"מ ועתוי"ט: (ח) הר"מ ביאר שהבצק המשמיע ק"ל כבר החמיץ כו' והראב"ד כתב בהפך שכ"ז שהעיסה מלא קולה נלוש כשה"ס מקיש עליה אבל כשהיא ממולאת אע"פ שאין בה סדקים ולא הכסיפו פניה קולה משתקע כחרש והחרבות גם הוא סימן לחמוץ והוא אם יש כיוצא בו. ולכולי עלמא משמיע הגביה ידו ולא נתעסק בבצק דכל זמן שעוסק בו אינו בא לידי חמוץ כדתנן

כדתנן במ"ד וכ"כ הפוסקים: (ע) הר"ן כתב שזה משעות השוה. ור"ל שלא נחשב כשעות הזמניות שהזכיר במ"ב פ"א דברכות כי אלו השעות שבכאן הם השוים בשיעוריהן כ"א חלק מכ"ד מהיום ולילה בשוה. ועתוי"ט: (י) ולהפיקה תחת תבשילו כמי א"ם ואע"ג דהדלקת הנר בי"ט לצורך אכילה היא ומותרת כ"ש היסק משום דגזירת הכתוב הוא דאין קדשים טמאים מתבערים ביו"ט. כמ"ש ובתוי"ט: (יא) טעמא דלא מחסרא. אלא צורה בעלמא אבל למיל בעו"ג שהלוה לישראל לא אמרינן הואיל. ובידו לפדותו משום דהשם מחוסר ממונא. הר"ב: (יב) בצונן. ס"ל כר"י דל"א הואיל וס"ל כמי דטובת הנאה ממון. והלכך הוי הך חלה כדידיה שהרי יש לו בה טובת הנאה לתתה לכל כהן שירצה: הר"ב: (יג) הלכך על חמוצה אינו עובר. אבל על אפייתה עובר דאיכא סדא דלא חזיא ליה. כמ"ש: (יד) והקשו התוס' מהא דתנן במ"ח דעירובין דאין מערבין אלא לדבר מצוה ונראה לי דה"פ לשבות שביתת הרשות שהולך לשמוח בפסח בבית אוהבו או קרובו. וקרי ליה רשות גבי אינך

בהליכה בינונית ושעור זה כזמן שני חומשי שעה (פ): ג חלה בטומאה. שנטמאת העיסה ושוב אין החלה הנטלת ממנה ראויה לאכילת כהן. כיצד מפרישין אותה בי"ט של פסח הרי אין יכול לאפותה בפסח מאחר שאינה ראויה לאכילה (י). ולשהותה ולשורפה בערב א"א שמא תחמיץ. ולהאכילה לכלבים א"א שאין מבערין קדשים ביו"ט: ר"א לא יקרא לה שם חלה עד שתאפה. דאכתי כל מדא ומדא חזיא ליה. דמכל מדא ומדא מפריש פורתא ולאחר אפייתה אם רצה יפריש חלה שלימה על הכל. דקסבר ר"א הרודה מן התנור ונותן לסל. הסל מצרפן לחלה: לא זהו חמץ שמוזהרים עליו. דלאו דידיה הוא דאחר שקרא עליה שם. והא כתיב (שמות יג) לא יראה לך. שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. וזה אינו שלך ולא של חברך דאכתי לא מטא ליד כהן. ור"א סבר הואיל אי בעי מתשיל עלה (יא). הויא הקדש בטעות ולאו הקדש. וחזיא ליה לאכילה. נמצא דשלו הוא וחמץ של ישראל הוא. ור' יהושע סבר

ג כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט. רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה. רבי יהודה בן בתירא אומר תטיל בצונן (יב). אמר ר' יהושע לא זה הוא חמץ שמוזהרים עליו בבל יראה ובבל ימצא. אלא מפרשתה ומניחתה עד הערב. ואם החמיצה, החמיצה:
ד רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת. ואופות בתנור אחד זו אחר זו. וחכמים אומרים שלש נשים עוסקות בבצק. אחת לשה, ואחת עורכת, ואחת אופה. ר"ע אומר לא כל הנשים, ולא כל העצים, ולא כל התנורים שוין. זה הכלל תפח תלטוש בצונן:
ה שיאור ישרף. והאוכלו פטור. סידוק ישרף. והאוכלו חייב כרת. איזהו שיאור. כקרני חגבים. סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה; דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים זה וזה. האוכלו חייב כרת. ואיזהו שיאור. כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו:
ו ארבעה עשר שחל להיות בשבת, מבערים את הכל מלפני השבת. דברי ר"מ. וחכמים אומרים בזמנן. רבי אליעזר בר צדוק אומר. תרומה מלפני השבת. וחולין בזמנן: ז ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו. ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו. ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער. ואם לאו, מבטלו בלבו. להציל מן [א]העו"ג. ומן הנהר. ומן [ב]הלסטים. ומן הדליקה, ומן המפולת. יבטל בלבו. ולשבות שביתת הרשות, יחזור מיד: ח וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש:

[א] מ"א הגיים [ב] ס"א ל"ג

לא אמרינן הואיל (יב) והלכה כר' אליעזר: ד שלש נשים לשות כאחת. וכל אחת תנור מלא ואין כאן חמץ. לע"פ [שהאחת] ממתנת עד שיאפו השתים: וחכ"א. אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת. אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בבצק שלה: אחת לשה. הראשונה לשה כשחברתה האמצעית מקטפת. והשלישית [שלשה] תאפה אופה. נמצאו שלשתן עוסקות בבת אחת. כל אחת בבצק שלה אחת לשה שלה. ואחת מקטפת שלה. ואחת אופה שלה: לא כל הנשים. ר"ע אמילתיה דרבן גמליאל קאי מהדר. ואמר שאין ראוי לעשות כדבריו. לפי שיש נשים עצלניות ומתמהמהות אם שוהות כל כך ויש תנור שאינו חם מהר. ויש עצים שאין נבערים מהר. אלא כדברי חכמים ראוי לעשות לעסוק תמיד בבצק. שכל זמן שעוסקין בבצק. אינו בא לידי חמוץ. וכן הלכה: זה הכלל תפח. הבצק שנידה שרואה שרוצה לתפוח: תלטוש. ידה בצונן ותקטפנה ותצטנן: ה שיאור. שלא החמיץ כל צרכו: [סידוק]. דכך הבצק כשמחמיץ נעשה סדקים סדקים: כקרני חגבים. סדק לכאן וסדק לכאן: זה וזה האוכלו חייב כרת. דקרני חגבים נמי הוא סדוק ואיזהו שיאור שפטור שזה שאין בו שום סדוק אבל הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו מתוך פחד שפניו מכסיפין והלכה כחכמים: ו מבערים את הכל. בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת: תרומה מלפני השבת. שאין יכול להאכילה לא לאדם ולא לבהמה ולהשהותה א"א אבל חולין א"צ לבער אלא בזמנו שיכול למצוא להם אוכלים הרבה והלכה כר"א ברבי צדוק: ז ההולך. בי"ד קאי: אם יכול. שיש שהות ביום: להציל מן הגיים. את ישראל הנרדפים: יבטל בלבו. ולא יחזור ואפי' יש שהות דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי: ולשבות שביתת הרשות. שהיה הולך להמשיך על התחום ולקנות שביתה להלך משם והלאה אלפים אמה לדבר הרשות (יד) יחזור מיד. אבל לקנות שביתת מצוה כגון שצריך לילך למחר לבית האבל או לבית המשתה. היינו כהולך לשחוט את פסחו: ח שיש בידו בשר קודש. בפסח בזולה. בחומת ירושלים היא ממינה לקדשים

קודש. אם עבר צופים, שורפו במקומו. ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה. ועד כמה הן חוזרין, ר"מ אומר זה וזה בכביצה, ר' יהודה אומר זה וזה בכזית וחכמים אומרים בשר קדש בכזית. וחמץ בכביצה:

פרק ד מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות (א) עושין. מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין. או ממקום שאין עושין למקום שעושין. נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם. וחומרי מקום שהלך לשם. ואל ישנה אדם מפני המחלוקת:

ב כיוצא בו המוליך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו. או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב (ד) לבער. ר' יהודה אומר אומרים לו צא והבא לך אף אתה:

ג מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעו"ג מוכרין. מקום [א] שנהגו שלא למכור אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה. עגלים וסייחים שלמין ושבורין. רבי

[א] פ"א וירושלמי שלא נהגו למכור

לקדשים [קלים]: אם עבר צופים. שם מקום שמשם רואים בית המקדש (יז): שורפו במקומו. ולא הטריחוהו לחזור: ואם לאו חוזר ושורפו. דכתיב (ויקרא ו) בקדש לא תאכל באש תשרף (יח). במקום אכילתו שריפתו: זה וזה. חמץ דאמרינן לעיל וה"ה כל שיש לו חמץ בתוך ביתו וכו' ובשר קדש שעמו: כביצה. אבל בפחות. חמץ מבטלו בלבו. ובשר קדש שורפו במקומו וסבר ר"מ שחזרתו כטומאתו מה טומאת אוכלין בכביצה שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה כך אינו חוזר על פחות מכביצה: ר' יהודה אומר זה וזה בכזית. סבר חזרתו כאיסורו מה איסורו בכזית שעל כזית חמץ או בשר קדש חייב כך על כזית חוזר: בשר קדש. משום חומרא דקדשים חוזר אף על כזית. חמץ דחולין אינו חוזר אלא על כביצה והלכה כחכמים:

פרק ד מקום שנהגו עד חצות. עד חצי היום: שלא לעשות. כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמץ (ב) ושחיטת פסח ותקון מצה של מצוה (ג): ואל ישנה אדם. הכי קאמר ההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא יעשה דהא דקי"ל אל ישנה אדם ממנהג העיר אינו אלא מפני המחלוקת וכאן אין מחלוקת דמאי קאמרת הרואה אותו בטל אומר זה שבטל מושב שהמלאכה אסורה. ומולק על כולנו לא אמר הכי אלא אמר אין לו מלאכה שהרי כמה בטלנים איכא בשוקא כל ימות השנה. והא דתנן נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם אינו אלא בזמן שדעתו לחזור למקומו. אבל אין דעתו לחזור למקומו נוהג כמנהג אנשי מקום שהלך לשם. בין לקולא בין לחומרא: ב המוליך פירות שביעית ממקום שכלו. כלתה מן השדה וחייבין עליו בני מקומו לבערו מן הבית והוליכו זה למקום שלא כלו. ובני אותו מקום עדיין אוכלין הן מן האוצרות בבית חייב לבער משום חומרי המקום שיצא משם: רבי יהודה אומר אומרים לו צא והבא לך אף אתה. פלוגתא דרבי יהודה ותנא קמא דכובש ג' מיני ירק במוחץ אחד בכיר להתקיים ושנים מהם כלו למיה מן השדה והשלישית לא כלה תנא קמא סבר אוכל מאותן שכלו על סמך אותו שלא כלה הואיל והן בחבית אחת. והכי משתמע למלתיה וממקום שלא כלו למקום שכלו לגמרי חייבין לבער. אבל לא כלו כולן אלא מקצתן אוכל אף ממין שכלה כל זמן שלא כלו כולן דאוכלן על סמך האחרון. ורבי יהודה אומר אומרים לו צא והבא לך אף אתה מאותו המין שכלה כמו שהביא זה האיש ולא תמצא (ה) הלכך אינו אוכל אלא מאותן שלא כלה דאין אוכלין מהמינין שכלו על סמך המין שלא כלה וחייב לבער המינין שכלו והלכה כרבי יהודה דקאי בשטתיה דרבן גמליאל שהלכה כמותו במסכת שביעית פרק הפיגם: ג מקום שנהגו שלא למכור. דהחמירו על עצמן דלמא אתו למכור גסה: ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה. דגזור רבנן שמא ישאיל או ישכיר (ו) בהמתו לעובד כוכבים ואדם מצווה על שביתת בהמתו א"נ פעמים שמוכרה לו ע"ם עם חשיכה ונועק לה הישראל כדי שתלך לפני הקונה והיא מכרת קולו והולכת מחמתו ונמצא מחמר אחר בהמתו (ז) בשבת: עגלים וסייחין. קטנים אע"ג דלאו בני מלאכה נינהו

אינך): (טו) וכל צדדי ירושלים במקום שרואין צופה היה נקרא צופים. ועתוי"ט: (טז) כפ"י וע"ם וק' אי מדאורייתא כי עבר צופים מאי הוי וי"ל דקרא לבשר ק"ק ואימורי הקלים אבל שאר קדשים שנפסלים ביוצא חכמים גזרו אטו הנך. תוי':

פרק ד (א) עד חצות: אבל מחצות ולמעלה איכא איסורא: (ב) גמרא דף נ"ה קאמרינן. והה"מ כ' הטעם מהירושלמי דמחצות מתחיל שחיטת הפסח ואינו בדין שהא עסוק במלאכה וקרבנו קרב ותמיד שלפי דקאמרינן אמר והאפשת דגנך והאידנא אע"ג דבטל הטעם לא בטלה הגזירה ולכך שאני מערב חג הסוכות דעביד גם כן בסוכתו. ול"נ דשאני דהכי מלה מעשיית סוכה דרגילין להקדים כו' ממוצאי יו"כ אבל מצה נהוג כ"ע שלא לאפותה קודם ו' שעות כזמן שחיטה: (ג) דמצוה לערוך מבעו"י כדי להסב מהר כדאמר בפ' ע"פ חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות שלא ישנו. רש"י: (ד) חייב. היינו לר"י והלא אסור לשנות מפני המחלוקת ועד כאן כו'. ומיהו אי מדאורייתא חייב לבער. מפני מחלוקת לא יעבור על ד"ת. ועוד אור"י דלא שייך מחלוקת בפירות דאמרינן ממקום שכלו בלו. תוי': (ה) כלומר דהא דשרי ת"ק משום שהמין הכלה בלוע מטעם מין שלא כלה כדמפ' בשביעית. וקא"ל ר"י דאין להתיר משום כך שהרי אם יאמרו לאדם אחר שיביא גם הוא מזה המין שהביא זה האיש לא יוכל למצוא כו' ומין זה הבלוע ממין שאינו כלה כמו שהביא זה האיש ג"כ לא ימצא דמלתא דלא שכיחא הוא שימצא כבוש כיוצא בזה והואיל וא"א למצוא אין להתיר שלא לבער. ועתוי"ט: (ו) ויעשה הנכרי מלאכה בשבת. כ' הר"ב פ"ק דע"ג מ"ו וע"ש עוד מ"ט: (ז) צ"ל דבהמתו ל"ד דמחמר אסור אפילו באינה שלו והכא צ"ל שמחמר אחר המכירה כדי שלא ירצה הנכרי לחזור בו ולהכי אף שמחמר אינו חייב אלא בטעונה מיהת כ"ש לא נקט משום שביתת בהמתו. וכ"מ

רבי יהודה מתיר בשבורה. בן בתירה מתיר בסוס: ד מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחי' אוכלין. מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין. מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין, מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין. ומדליקין בבתי כנסיות. ובבתי מדרשות. ובמבואות האפלים. ועל גבי החולים: ה מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין, מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. ר"ש בן גמליאל אומר לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם. וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות. ובגליל לא היו עושין כל עיקר. הלילה בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין עד הנץ החמה: ו ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה עשר (יג). אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר. אע"פ שיכול לגומרה. וחכמים אומרים שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות. ואלו הן, החייטים. והספרים. והכובסין. רבי [א] אומר אף הרצענים: ז מושיבין שובכין לתרנגולי' בי"ד (יד). ותרנגולת שברחה. מחזירין אותה למקומה. ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה.

גורפין

[א] ס"א יוסי בר יהודה

כיון דמחלפי במכירת גדולים ושבורים ומחלפי במכירת שלמים: ר' יהודה מתיר בשבור'. דאינה בת מלאכה לעולם (ח) אבל בעגלים וסייחים מודה כיון דלכי גדלו הוו בני מלאכה ואין הלכה כר"י: בן בתירא מתיר בסוס. הואיל ולרכיבה עומד והאי טעמא את עצמו (ט). ואין הלכה כבן בתירא. ועל ידי כשמכור שרי למכור בהמה לעובד כוכבים בזמן שאין הבעלים מצויין שם בשעת המכירה. דליכא למיחש שמא ישאילנה וישכירנה שהרי אינה שלו. ושמא תלך משמעת קולו ונמצא משמר להא נמי ליכא למיחש שאינה מכרת את קולו: ד מקום שנהגו שלא לאכול. שנראה כאוכל פסחים בחוצה לארץ (י): שנהגו להדליק את הנר. *ביום הכפורים מפני שיום הכפורים אסור בתשמיש המטה וכל זמן שהנר דולק לא ישמש שאסור לאדם לשמש מטתו לאור הנר: שנהגו שלא להדליק. שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו וישמש: ומדליקין בבתי כנסיות. ובכל מקו' שאין איש ואשתו מתייחדים שם: ה ת"ח בטלים. ממלאכתן כל אותו היום. כדי שלא יסיחו דעתם מאבילות: לעולם יעשה אדם עצמו כת"ח. ולא מחזי כיוהרא שהרואה אותו בטל אומר אין לו מלאכה לעשות ולא מפני שנוהג בו איסור (יא): וחכ"א ביהודה וכו'. חכמי' פליגא להו דעשיית מלאכה בערבי פסחים. לאו במנהגא תליא מלתא. אלא ביהודה היו מתירים. ובגליל אוסרים איסור גמור. ולא מכח מנהג: הלילה. ליל י"ד לאנשי גליל שאוסרים לעשות מלאכה בערבי פסחי': ב"ש אוסרין. להם ככל שאר ימים טובים שאסורים בעשיית מלאכה שהלילה הולך אחר היום: ובית הלל מתירין. מידי דהוה אתעני' שהיום אסור באכילה והלילה מותר (יב): ו כל מלאכה. שהיא לצורך המועד והתחיל בה קודם י"ד גומרה בי"ד ואפי' במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אבל מלאכה שאינה לצורך המועד במקום שנהגו לעשות מלאכה עושין. ובמקום שנהגו שלא לעשות אפי' התחיל בה קודם י"ד אינו גומרה: החייטים. שהרי בי"ד בכל מקום שכן מצינו בהן בחולו של מועד קולא יותר משאר אומני' שהדיוט שאינו אומן בכך תופר כדרכו הלכך בי"ד דקיל מחול המועד אפי' אומן נמי שרי: והספרים והכובסין. שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורים מספרי' ומכבסי' בחול המועד וכיון דאשכחן בהן צד היתר בחול המועד בי"ד דקיל שרי לכולי עלמא: אף הרצענים. שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחול המועד וחכמים סברי אין למדין תחלת מלאכת רצענים שעושין מנעלים חדשים תחלה. מסוף מלאכה תיקון מנעלים של עולי רגלים והלכה כחכמי': ז מושיבין שובכין. שובכי יונים שהיו יושבים לגדל אפרוחים מושיבין אותם לכתחלה בי"ד: ותרנגולת שברחה. בחולו של מועד. דאילו בי"ד השתא אותובי שובכין לכתחלה אותבת דשרי אהדורי מבעיא אלא בתרנגולת שברחה בחולו של מועד קאמר דמחזירין. והוא שישבה על הביצים ג' ימים קודם שברחה דשוב אין הביצים ראויים לאכילה ודבר האבד הוא. הלכך אם מתה מושיב אחרת תחתיה משום הפסד דביצים (טו):

מרפין

*נ"ל שצ"ל לילי

זכ"מ בר"מ. ועתוי"ט: (ח) והלכך מפטמא לשחיטה וזבחה ולא משהי לה ישראל ביד נכרי דתיפוק חורבא מיניה לזבוני שלימה. רש"י: (ט) רש"י. ונפ"ק דע"ג פי' הר"ב דברכיבה ל"פ. דשרי כ"ש במיוחד לעופות דב"ב שבר דכל ע"ח נושא א"ע ורבנן סברי דוקא אדם: (י) ל' רש"י כאוכל פסח בחוץ. דהא לכ"ע אוכלי פסחים בכל העיר ולא בכל הארץ: (יא) ושא דבפ"ב דברכות לענין חתן איפכא שמעינן ליה. מתרץ בגמרא דרבנן סברי הכא כיון דכ"ע עבדי מלאכה ואיהו לא עביד מחזי כיוהרא. אבל התם כיון דכ"ע קרו ואיהו נמי קרי. לא. ורשב"ג סבר התם דבעינן כוונה ואנן סהדי דלא מצי כווני דעתי' מחזי כיוהרא אבל הכא לא דאמרי מלאכה הוא דלית ליה פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא. ואיכא שגיא אחרינא דמוסלפא השיטה: (יב) ולכאורה סברא דב"ש עדיפא ונ"ל דהטעם דהאיסור הוא משום שחיטת הפסח וקאמרי ב"ה דכיון דמשום שחיטת הפסח הוא כו' הכי הקרבן והתענית שוין הן דלכפרה באים כו'. ולפיכך ילפי מתענית: (יג) בי"ד. דהיינו עד חצות דוקא דאין לך לצורך המועד יותר מלספר ומלכבס ולכך התירו חכמים ואפילו להתחיל ואפ"ה לא התירו אלא עד חצות. הרא"ש: (יד) בי"ד. וקיפא דמוליכין כלים כו' מסקי המגיד והב"י דהיינו כל היום דלאו מלאכה היא ולא אסרו במועד אלא שמא יאמרו במועד תקנן ומהר"מ נשמע דהכי נמי לאו מלאכות הן אלא טרחא ומהטור נשמע דס"ל דאינך לא משתרי אלא עד חצות: (טו) פתח בחזרה ומסיים מתה והכי הול"ל אפי' אם מתה מושיב כו' דמשום רבותא שני לה. דאע"ג דליכא טרחא יתירה להושיבה שאינה יושבת על ביצים כהוזמנו

מלאכת

גורפין מתחת רגלי בהמה בארבעה עשר. ובמועד מסלקין לצדדין. מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינם לצורך המועד: **ח** ששה דברים עשו אנשי יריחו. על שלשה מיחו בידם. ועל שלשה לא מיחו בידם. ואלו הן שלא מיחו בידם. מרכיבין דקלים כל היום. וכורכין את שמע. וקוצרין (יז) וגודשין לפני העומר (יח). ולא מיחו בידם. ואלו שמיחו בידם. מתירין גמזיות של הקדש. ואוכלין מתחת הנשרים בשבת ונותנין פאה לירק. ומיחו בידם חכמים: **ט** ששה דברים עשה חזקיה המלך. על שלשה הודו לו. ועל שלשה לא הודו לו. גירר עצמות אביו (כ) על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו. גנז ספר רפואות והודו לו. על שלשה לא הודו לו. קצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו (כג). סתם מי גיחון (כד) העליון. ולא הודו לו. עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו:

פרק ה **תמיד** נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה. בערבי פסחים נשחט בשבעה ומחצה. וקרב בשמנה ומחצה

גורפין. ומוליכין לחוץ: ובמועד. שמותר יותר אין מוליכים לחוץ אלא מסלקין לצדדין: מוליכין ומביאין כלים מבית האומן. בארבעה עשר. ואע"פ שאינו לצורך המועד: **ח** עשו אנשי יריחו. היו נוהגין לעשות אנשי יריחו: מרכיבין דקלים. ענף רך של דקל זכר מרכיבו בדקל נקבה שהזכר עושה פירות והנקבה אינה עושה פירו': כל היום. כלומר בארבעה עשר: וכורכין את שמע. שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקריאת שמע. פ"א שלא היו מפסיקין בין אחד לואהבת. שצריך להאריך באחד ולהפסיק בין מלכות שמים לדברים אחרים (טז): וקוצרין וגודשין. עושין גדיש מן החדש לפני העומר ולא חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה: ולא מיחו בידם. כל הששה דברים שעשו כלם שלא ברצון חכמים היו עושין אלא שעל אלו הג' לא מיחו. ועל ג' האחרונים מיחו: מתירין לאכול גמזיות של הקדש. גדולים שגדלו באילן של הקדש דקסברי אין אסור אלא הפרי עצמו שהוקדש ואית ספרים דגרסי מתזיר. כלומר מותכים וכורתים ענפי אילנות של הקדש שצמחו אחר שהקדישו האילן. ליהנות מהן: ואוכלין. בשבת ויו"ט פירות שנפלו תחת האילן ולא נודע אם נשרו מאתמול והם מותרים. או נשרו היום ואסורים: ונותנים פאה לירק. ואנן קי"ל דכל דבר שאין אדם מכניסו לקיום אינו חייב בפאה וירק דבר שאין מכניסו לקיום הוא (יט): ומיחו בידם חכמים. משום דקא מפקעי לה מן המעשר והעניים אוכלים אותם בטבלם כסבורים שהיא פאה. ופאה פטורה מן המעשר משום דהפקר הוא: **ט** גירר עצמות אביו. משום כפרה ולא קברו לפי כבודו על מטה נאה כדי שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים: כתת נחש הנחשת. כדכתיב בדברי הימים לפי שהיו טועין אחריו: וגנז ספר רפואות. לפי שלא היה לבם נכנע על חליים אלא מתרפאים מיד (כא): והרמב"ם פי' ספר רפואות ספר מודיע מעניני צורת הכוכבים והטלסמאות שצורה פלונית העשויה בזמן ועת ידוע מרפאת מחולי פלוני (כב). וזה היה קרוב להטעות הבריות אחר עבודת כוכבים ולכך גנזו: עיבר ניסן בניסן. לאחר שנכנס ניסן נמלך ועשה אדר שני והכתוב אומר (שמות יב) החדש הזה לכם. זה ניסן. ואין אחר ניסן. ולא עיבר חזקיה לאחר שנכנס ממש. אלא יום שלשים של אדר עיבר את השנה ואנן קי"ל אין מעברין את השנה בשלשים של אדר הואיל וראוי לקבעו ניסן:

פרק ה **תמיד** נשחט. תמיד של בין הערבים נשחט כל שאר ימות השנה בשמנה ומחצה. דזמן שחיטת התמיד מכי ינטו צללי ערב שהוא משש שעות ומחצה ולמעלה שחמה נוטה למערב. שחצי שש וחצי שבע היא עומדת באמצע הרקיע. ואין לך נוטה אלא על כל אדם תחתיו (א) ומאחרין שחיטתו שתי שעות אחר זמנה מפני נדרים ונדבות שא"א להקריבם אחר תמיד של בין הערבים כדכתיב

מאחרת אלא בקושי. ועתוי"ט: (טז) הנך ב' פי' אגבי' איתנהו ולפי' הב' נ"ב לא היו אומרי' ברוך כו'. ובתוספתא משמע דגבי' היכו' אלא שלא היו מפסיקין בין א' לברוך: (יז) וקוצרין כו'. בגמרא פריך עלה כרוחו על ג' תנן והני ד' הוו אלא שמי מכלן קצירה: (יח) לפני העומר. להך הגיה דתני צירו' כים אלה מלפני הפסח. ה"נ הו"ל למיתני הכא לפני הפסח: (יט) ואמרינן בגמרא דאינהו נמי ס"ל להך כללא. כדתנן במ"ד פ"ק דפאה. והכא בעלי הלפת שמכניסין אותן לקיום ע"י האמהות עסקינן מ"ס מכנים לקיום ע"י ד"א שמי' קיום ומ"ס לא שמי' קיום: (כ) גירר כו'. דכתיב וישכב אחז ויקבר בעיר ירושלים כי לא הביאו לקברי מלכי ישראל ומדתנן גירר עצמות והו"ל למיתני כשמת אביו גררו ש"מ שהיה זה אחרי עיכול הבשר פי' כן היה מנהגם לקבור מתחלה ואחר זמן כשנתעכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אבל לפי הטעם לא יתכן לומר דבלקוט בלבד גררו ומתחלה בקברו הוליכו בכבוד. הלכך נ"ל שלא היה כאן כ"א קבורה אחת אלא שהיו מחניטין אותן וע"י החניטה יותכו העור והבשר עד שישארו העצמות בלבד. תוי"ט וע"ע: (כא) והקשה הר"מ דא"כ כשירעב האדם וילך אל הלחם ויאכל ממנו בלי ספק שיבריא מחולי הרעב. א"כ כבר נואש לא ישען באלהיו נאמר להם הוי שוטים כאשר נודה לשם בעת האכילה שהמציא לי מה שישביע אותי ויסיר רעבתנותי ואחיה ואתקיים כן אודה לו שהמציא לי רפואה. ירפא חוליי כשהרפאה ממנו ומפני כן פי' כמ"ש הר"ב בשמו: (כב) ולא עשאם המחבר כדי לעשות מעשה אלא על דרך החכמה בטבע המציאות וכדרך שאמרו רז"ל לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות. הרמב"ן: (כג) ולא הודו לו. שהיה לו לבטוח בהקב"ה: (כד) וגיחון לאו היינו גיחון דבג' בראשית. אלא מעיין בירושלים שנקרא כן. רש"י: פרק ה (א) ר"ל ואין לו נטיה לא למזרח ולא למערב. אבל שיהיה תחתיו ממש זה דבר שהחוש מכחישו. בכל אלו האקלים ולף בא"י. ועתוי"ט: ולא

ומחצה בין בחול בין בשבת. חל ערבי פסחים להיות בע"ש. נשחט בו' ומחצה. וקרב בז' ומחצה והפסח אחריו: **ב** הפסח ששחטו שלא לשמו. וקבל והלך וזרק שלא לשמו או לשמו ושלא לשמו. או שלא לשמו ולשמו פסול. כיצד לשמו ושלא לשמו. לשם פסח ולשם שלמים. שלא לשמו ולשמו. לשם שלמים ולשם פסח: **ג** שחטו שלא לאוכליו ושלא למנוייו. לערלים ולטמאים פסול. לאוכליו ושלא לאוכליו. למנוייו ושלא למנוייו (ו) למולים ולערלים. לטמאים ולטהורים. כשר. שחטו קודם חצות פסול. משום שנאמר (ויקרא כג) בין הערבים. שחטו קודם לתמיד כשר (ז) ובלבד שיהא אחד ממרס בדמו עד שיזרק דם התמיד. ואם נזרק כשר: **ד** השוחט את הפסח על החמץ. עובר בלא תעשה. ר' יהודה אומר אף התמיד. ר' שמעון אומר הפסח בארבע עשר לשמו חייב. ושלא לשמו פטור. ושאר כל הזבחים בין לשמן ובין שלא לשמן פטור

כדכתיב (ויקרא ו) והקטיר עליה חלבי השלמים על עולת הבקר השלם כל הקרבנות כלן (ג) שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים. ואפי' בשבת שאין קרבים נדרים ונדבות מאחרים זמן שחיטת תמיד של בין הערבים משום שבקדנדרים ונדבות דחול ובערב פסח שהפסח קרב אחר תמיד של בין הערבים מקדמינן ליה שעה אחת ועבדינן ליה בשבע ומחצה: חל להיות בערב שבת. דאיכא נמי צליית הפסח דלא דחיא שבת וצריך לצלותו מבעוד יום (ג) מקדמינן ליה ומותבינן ליה אדיניה שיהיה נשחט בשש ומחצה: וקרב בשבע ומחצה. גמר הקרבתו בשבע ומחצה שהוהין שעה אחת בעשייתו: **ב** ששחטו שלא לשמו. כגון ששחטו לשם שלמים. או קבל הדם במזרק. או הוליך הדם למזבח. או זרק הדם על גבי המזבח: שלא לשמו. שאארבע עבודות הללו המחשבה (ד) פוסלת הזבח: או לשמו ושלא לשמו. כגון ששחט לשמו וקבל הדם שלא לשמו: או שלא לשמו. הך סיפא אשמועינן דמחשבין מעבודה לעבודה (ה) שאם חשב בשעת עבודה זו על חברתה לעשות במחשבה פסולה כגון דאמר הריני שוחט לשמו ע"מ לזרוק דמו שלא לשמו נפסל הזבח מיד ואפי' לא עשה השניה במחשבה פסולה כמו שחשב והכי משמעותה דמתני' או שחשב בשעת שחיטה לזרוק הדם שלא לשמו ושחט לשמו פסול. ופסח דפסול שלא לשמו נפקא לן מקרא דכתיב (שמות יב) ואמרתם זבח פסח הוא עד שיהיה הזבח לשם פסח והוא מעכב לעכב: **ג** שחטו שלא לאוכליו. חולה וזקן וקטן שאין יכולין לאכול כזית בשר ואין בו מנויים אחרים אלא הן. פסול דלפי אכלו כתיב (שם) הראוי לאכול: שלא למנוייו. נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת: לערלים. כישראלים שמתו אחיהם מחמת מילה והני פסולים לאכול פסח. דכתיב (שם) וכל ערל לא יאכל בו. וטמאים נמי אסורין בקדשים ובכרת הן על אכילתן: לאוכליו ושלא לאוכליו כשר. ולא דמי לשמו ושלא לשמו דפסול דהתם פסולו בגופו. שהמחשבה שפוסלתו היתה בגופו של קרבן אבל לאוכליו ושלא לאוכליו אין המחשבה הפוסלת בגופו של קרבן אלא בדבר שהוא חוץ ממנו: ממרס בדמו. שלא יקרוש כדי שיהא ראוי לזריקה: ואם זרק קודם לתמיד כשר. דאע"ג דפסח מאוחר לתמיד משום דכתיב ביה בערב ובין הערבי' לא מפסל בהכי: **ד** השוחט את הפסח על החמץ. כלומר ובשעת שחיטה היה חמץ ברשות השוחט או אחד מבני חבורה (ס) אפי' לא היה החמץ בעזרה (ע) עובר בלא תעשה דלא תשחט על חמץ דם זבחי (שמות לד) ואין הזבח נפסל (י): אף התמיד. של בין הערבים דערבי פסחים ששחטו על חמץ שהיה חמץ ברשות השוחט או המקריב (יא) עובר בלאו. דדרים זבחי המיוחד לי (יב) והוא התמיד ואין הלכה כרבי יהודה: ר' שמעון אומר הפסח בי"ד. ששחטו על חמץ לשמו חייב משום לא תשחט על חמץ דפסח כשר הוא ושחיטה ראויה היא ושמה שחיטה: שלא לשמו פטור. דפסול הוא ושחיטה שאינה ראויה היא ולאו שמה שחיטה: ושאר כל הזבחים. שנשחטו בי"ד אחר חצות על החמץ: בין לשמן בין שלא לשמן

פטור

(ג) ולא שמלינן על תמיד הערב דלאחר תמיד הערב לא תקריב קרבן. רש"י: (ג) ר"ל קודם הלילה. דהשנן בפ"ק דשבת משלשלין את הפסח בתנור עם חשיכה ולשון הר"מ לפי שא"א לצלותו בליל שבת: (ד) ר"ל הדבור שחושב ואומר שלא לשמו וז"ש בסמוך כגון דאמר כו'. סו' פ"ג דב"מ: (ה) לדבריו סוגיא דמתניתין דתנא והדר מפרש דהא דתנא כישא ששחטו שלא לשמו כו'. מפ' לה דכ"ש לן אם הקדים לשמו או בלא לשמו. א"כ רישא ששחטו בפסח וקיבל שלא לשמו וה"א כי מפרש לשמו לא עקר ליה שלא"מ דבעבודה אחרת קמל"ן או לשמו ושל"ש ובין כך ובין כך קשיא ליה דהפסח כשהקדים לשמו לאחרת דלתא שלא לשמו דבעי' ומפליה כשהקדים שלא"ם שנפסל ועומד הוא מבעי' דמה"ם שיחזור ויוכשר. ניחא ליה דהך סיפא אשמעינן דמחשבין מעבודה לעבודה כו' והולכך לפרש כן אע"ג דלישנא דהך סיפא איפכא הוא של"ם ולשמו מ"מ אף מגל"ע נמי לא אילטריך לאשמעינן כשהקדים של"ם הלכך מפרש לה הכי ומבנא יתירא הוא דדייק דלהכי אתא כך נראין דבריו. תוי"ט וע"ע: (ו) למנוייו. דס"ל במכלתא ילמד שאין הפסח נשחט אלא למנוייו. גמרא: (ז) קודם כו'. דלכתחלה פסח מאוחר לתמיד משום דכתיב ביה בערב ובין הערבים ואלו בתמיד לא כתיב אלא בין הערבים. גמ' דל"ע: (ח) אמר קרא לא תשחט ולא ילין לא תשחט על חמץ הכך דעבר עליה משום לא ילין. גמ': (ט) מפ' בגמ' דאע"ג דכתיב על חמץ לא בעינן על בסמוך: (י) ביכו' מגרש דזבח קרייה רחמנא: (יא) ר"ל זורק הדם או מקטיר האמורין דזריקת דם פרש"י דאתרביא במכילתא מדם זבחי ומקטיר ילפי' בגמ' ודקמכינן לא תשחט ולא ילין אלב כל שישנו בעבודה שלהן באזהרת הלנה ישנו נמי באזהרת חמץ ולכ"ע ילפי הכי והו"ל להר"ב לפרש כן בדס"ק: (יב) בגמ'. ונ"ל דהכי יליף זבח זבחי כלומר זבח היינו פסח וכתיב נמי ביו"ד להביא התמיד דהא כ"י אף התמיד קאמר ש"מ דלהוסיף בא. תוי"ט

פטור ובמועד לשמו פטור. ושלא לשמו חייב. ושאר כל הזבחים (יג) בין לשמן ובין שלא לשמן חייב. חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה:

ה הפסח נשחט בשלש כיתות. שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. קהל. ועדה. וישראל. נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה. נעלו דלתות העזרה תקעו הריעו ותקעו. הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב. שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב. לא היו מעורבין ולא היו לבזיכין שוליים שמא יניחום ויקרש (יז) הדם:

ו שחט ישראל וקבל הכהן נותנו לחבירו. וחבירו לחבירו. ומקבל את המלא. ומחזיר את הריקן. כהן הקרוב אצל המזבח. זורקו זריקה אחת כנגד היסוד:

ז יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה. יצתה שניה נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית. קראו את ההלל (יט). אם גמרו שנו. ואם שנו שלשו. אע"פ שלא שלשו (כ) מימיהם. ר' יהודה אומר מימיהם של כת שלישית לא *הגיע לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין:

ח כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. אלא שהכהנים (כא) מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים (כב). ר' יהודה אומר כוס היה ממלא מדם

* גירסת כס"י והר"ב הגיעו

פטור. ואף על פי שכשרים הן. כדתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים וכו'. אע"פ כן פטור דכתיב זבחי זבחי ב' פעמים לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא תזבח על חמץ דם זבחי (שם כג) ולמאי הלכתא פלגינהו רחמנא ולא כתב זבחי בחד קרא. והכל במשמע בין פסח בין שאר זבחים לומר לך בזמן דאיכא זבח דהיינו בי"ד דאיכא פסח לא מחייב אשאר זבחים ובזמן דליכא זבח כגון בתוך הפסח מחייב אשאר אפילו אם שחטן על חמץ: ובמועד. בתוך הפסח. אם לשמו ששחטו לפסח על החמץ פטור שלא תשחט דפסח שלא בזמנו לשמו פסול. והויא לה שחיטה שאינה ראויה: שלא לשמו. אלא לשם שלמים חייב דלהכי קאי (יד) והויא לה שחיטה ראויה. וחייב משום לא תשחט. בהדי אחו דלא ירא' ולא ימצא (טו): ושאר כל הזבחים. ששחטו בתוך המועד על חמץ: בין לשמן בין שלא לשמן חייב. דקרא אשאר זבחים נמי אזהר: חוץ מן החטאת ששחטה שלא לשמה. דפסולה היא משום דכתיב ושחט אותה לחטאת היא. היא ולא השחוטה שלא לשמה: ה הפסח נשחט בשלש כתות. [בין שהצבור מרובים] בין שהצבור מועטים. ויכולים כולן לשחוט בבת אחת. מצוה ליחלק לשלש כתות זו אחר זו: שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. קהל. ועדה. וישראל. הרי שלש כתות: בזיכי. כפות (טז) גדולות לקבל בהם הדם: שורה שכולה כסף. דהכי שפיר טפי: ולא היו לבזיכים שולים. רחבים היו מלמעלה ותחתיהם חדים כדי שלא יוכלו ליתנם על הקרקע שמא יניחום הכהנים ליתנם על הקרקע. עד שיקבל דם אחר מחמת שהם מרובים וישכחום ויקרוש הדם ולא יהיה ראוי ליזרק: ו שחט ישראל. אם ירצה שהשחיטה כשרה בזר בכל הקרבנות: וקבל הכהן. הדם בבזך (יח) שמקבלה ואילך מצות כהונה: נותנו לחבירו. שהרי בשורה הן עומדים: וחבירו לחבירו. הא קמ"ל ברוב עם הדרת מלך: ומקבל את המלא ונ"ל הנותן תחלה ואח"כ מחזיר את הריקן אבל איפכא מחזיר את הריקן ברישא לא דהכי מוסיף ליה הא' מיד בעי לקבולי דאין מעבירין על המצות: זריקה אחת. בבזך עצמו ולא מתנה באצבע שאין לך קרבן שטעון אצבע אלא חטאת לבדה דכתיב באצבעו: כנגד היסוד. ברוחות שבמזבח שהיסוד תחתיהן וזורק לזקיפתו של מזבח והוא נופל ליסוד ולפי שאין היסוד מקיף את המזבח אלא את הצפון ואת המערב ואוכל בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת כמו שמפורש במסכת מדות לכך הוצרך לומר נגד היסוד: ז קראו את ההלל. כל השלש כתות: אם גמרו שנו. כשהיו מתחילים לשחוט. היו מתחילים לקרות ואם רבו הפסחים ומשך זמן שחיטתן עד שגמרו ועדיין רבים לשחוט חוזרים וקורין שניה ואם קראו שניה ועדיין לא גמרו שחיטת הפסחים של אותו הכת חוזרין וקורין שלישית וכן כת שניה ושלישית: אף על פי שמעולם לא שילשו. שהכהנים היו רבים וזריזין: לא הגיעו לאהבתי. אפי' פעם ראשון: ח שהכהנים היו מדיחין את העזרה. מפני שהדמים מרובים היו מדיחין אותה בשבת שאמת המים היתה מהלכת בעזרה וכשהן רוצים להדיח פוקקים את נקב יציאתה והמים צפין על גדותיה ומדיחין כל העזרה שהעזרה

תוי"ט: (יג) כל הזבחים. גמרא דכתיב זבחי זבחי תרי זימני קרי ביה זבח זבחיי פרש"י שקיל י' דחד מנייהו ושדי אאידך וקרי ביה זבח דהיינו פסח וקרי ביה זבחיי לשאר זבחים: (יד) כדפירש בפ"ק דזבחים דקי"ל פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי וכל דינו כשלמים וקשה דאפילו לשמן יהא חייב דהא שלמים ששחטן של"ש דהיינו לשם פסח חייב. ומוקי בגמ' דהכא כגון שהיו הבעלים טמאי מת ונדחין לפסח שני דהכויה לשם פסח קאי: (טו) רש"י. אבל ברישא לא פי' כן משום דלא ירא' אינו בי"ד דכל שבעה כתיב ביה. הר"מ: (טז) מכנוס כף אחת בזיכא חד: (יז) ויקרש. פירושו ויקפא מגזרת קפאו תהומות וכבזיכי' תקפילהו' תרגומו והיך גובנין קרשפא יתי: (יח) מגוהר הטלה. רש"י: (יט) ההלל. בגמ' דקי"ל. נביאים שביניהם תקנו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן. ולכשנגאלים אומרים אותו על גאולתן: (כ) שלא שלשו. לא גמרו פעם שלישית. רש"י: (כא) אלא כו'. ה"ק כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת שהכהני' מדיחי' את העזרה אלא שהיה שלא ברצון חכמי'. דאלו לרצון חכמים לא היו מדיחי' ונמצא שלא היה מעשהו בשבת כמו בחול. הר"מ: (כב) שלא כו'. מסיק בגמרא דלית ביה אלא משום שבות משום אשוויי גומות (שבין רובד לרובד. תוס' והר"מ פי' משום גזירה דאשוויי גומות) ואפ"ה שלא ברצון חכמים. דשבות דליכא היתרו שבות שאה"ל לא התירו

מדם התערובות. זרקו זריקה אחת על גבי המזבח ולא הודו לו הכמים: **ט** כיצד תולין ומפשיטין. אונקליות של ברזל היו קבועים בכתלים ובעמודים שבהן תולין ומפשיטין. וכל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט מקלות דקים חלקים היו שם ומניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט. ר"א אומר ארבעה עשר שחל להיו' בשבת. מניח ידו (כד) על כתף חברו. ויד חברו על כתפו. ותולה ומפשיט: **י** קרעו והוציא אימוריו. נתנו במגים. והקטירן (כח) על גבי המזבח. יצתה כת ראשונה וישבה לה בהר הבית. שניה בחיל. והשלישית במקומה עומדת. חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן:

פרק ו **אלו** דברים בפסח דוחין את השבת.

שחיטתו. וזריקת דמו (א). ומיחוי קרביו. והקטר חלביו (ב). אבל צלייתו והדחת קרביו. אינן דוחין את השבת. הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום. וחתיכת יבלתו. אין דוחין את השבת. רבי אליעזר אומר דוחין: **ב** אמר ר' אליעזר והלא דין הוא. מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת. אלו שהן משום שבות לא ידחו את השבת. אמר לו ר' יהושע יום טוב יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסרו בו משום שבות. אמר לו רבי אליעזר. מה זה יהושע. מה ראיה רשות למצוה (ג). השיב ר' עקיבא ואמר הזאה תוכיח. שהיא מצוה והיא משום

[שהעזרה רצפה של שיש היתה כולה] ואחר כך פותחין הנקב והמים יוצאים: מדם התערובות. המוטל על הרצפה (כג) ואין הלכה כרבי יהודה: **ט** אונקליות. מסמרים שראשיהן כפופים למעלה: ובעמודים. שהיו קבועין בבית המטבחים בעזרה עמודים קטנים נקראים ננסים: חלקים. מפוצלת קליפתן: שחל להיות בשבת. ואין יכול לטלטל המקלות (כה): ידו על כתף חברו. ותולה אותו בגידי ארכובותיו בזרועו. ואין הלכה כר"א שמותר לטלטל אותן המקלות דאין שבות במקדש: **י** אימוריו. החלבים (כו) הקרבים (כז) על גבי המזבח: במגים. בקערה. תרגום קערותיו מגיסוהי: ישבה לה בהר הבית. בשבת קאמר שאין יכולין להוליך פסחיהן: בחיל. בין הסורג לחומת העזרה של נשים בתחלת עליית הבית: חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן. שאין צליית הפסח דוחה את השבת:

פרק ו **אלו** דברים בפסח דוחין את השבת. פסח דוחה את השבת דכתיב מועדו בפסח (במדבר ט) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. ונאמר מועדו בתמיד (שם כח) תשמרו להקריב לי במועדו. מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת שנאמר (שם) על עולת התמיד אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת: שחיטתו וזריקת דמו. אי אפשר לעשותן בלילה דכתיב (ויקרא ז) ביום צותו להקריב ביום ולא בלילה: מחוי. קנוח כמו אכלה ומחתה פיה (משלי ל) מחוי קרביו דוחין את השבת שלא יסריחו: צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין. דאפשר מחשך: הרכבתו. על כתפו להביאו דרך רה"ר לעזרה (ג). אע"פ שאין בו אלא איסור שבות שהחי נושא את עצמו (ד) אין דוחה. דהו"ל למעבדה מאתמול וכן הבאתו ממחוץ לתחום וחתיכת יבלתו של קרבן פסח להסיר מומו אע"פ שאין בו אלא איסור שבות שהותכה בשיניו או בידו אין דוחים. והא דתנן בשלהי עירובין חותכין יבלת במקדש. ההיא ביבשה דמפרך פרכא. ומתני' דהכא בלחה. ואע"פ דכשחותכה בשיניו או בידו כלאחר יד הוא אפי' הכי אסור בלחה דהוה ליה למעבדה מאתמול: ר"א אומר דוחין. דסבר מכשירי מצוה דוחים את השבת (ה) במסכת שבת: **ב** שחיטה שהיא. אסורה בחולין בשבת משום איסור מלאכה גמורה אעפ"כ דוחה את השבת בפסח: אלו שהם משום שבות לא ידחו. בתמיה: יום טוב יוכיח. שהתירו בו שחיטה ובישול שהוא אב מלאכה ומותרין להדיוט ואסרו בו להביא דבר מחוץ לתחום ולאכלו הואיל והיה אפשר לו מאתמול. ואע"ג דתחומים מדרבנן: מה ראיה רשות למצוה. אכילת הדיוט רשות הוא ונוכן גבוה מצוה היא ואם העמידו חכמים איסור שבות שלהן במקום רשות. יעמידוהו הם במקום מצוה. ורבי יהושע סבר כל שמחת יום טוב מצוה היא. ואפילו הכי אינו דוחה שבות: הזאה תוכיח שהיא מצוה. בטמא מת שחל שביעי של להיות

ספיה. ועתוי"ט: (כג) ומפי' עעמא בגמ' שאם יפסק דמו של אי מהן ללחר בנתקבל בכלי דכהני זריזין הם ובודאי עבדי קבלה בכלי ברת ולהב זריזותייהו משתפך כנלה זה מכשירו. ואי משום דם התמצית שמעורב בו. הא קסבר ר"י אין דם מבטל דם: (כד) מניח ידו כו'. פי' כלומר מניח יד שאחלו על כתף ימין שכילו. ושמעון מניח ידו השמאלית על כתף כלומר הימנית ונמלא שכיהם יכולים להפשיט כל אחד ביד ימינו: (כה) דבהאי שבות ס"ל דאסרו אף במקדש הואיל ואפשר באה"ה: (כו) ר"ל ושעמהן. דבפסח נאמר האליה והכליות ויותרת הכבד מלבד הלב שעל הקרב וחלב הכליות: (כז) ונקראו אימורין שאלו הן הן הדברים האמורים בתו' להקרינן. הר"מ: (כח) והקטירן. מפי' בגמ' אימא להקטירן דהכי הפשט כברה בזר כו':

פרק ו (א) וזריקת דמו. תנא לגב שחיטה. ת"ו. דהא זריקה משום מאי שהא אסורה וכי עוד דלא אצטריך למתני והפשטו משום דהוי בכלל הקטר חלבו דאינו יכול להוציאו אלא ע"י הפשט. ועתוי"ט: (ב) והקטר חלביו. בגמרא הניא אר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי ריבריס ופדרים כל הלילה ואין ממתינין עד בחשך ע"כ. וטעמא דמקדימין שהרי דהתה שחיטה את השבת כדאיתא במנחות דע"ב. וה"ע שהולכך הר"ב לפי' גבי שחיטה שא"א לעשות כו'. דאי לאו ההוא קרא לא דחינן לשבת כלל: (ג) משמע דירושלים כה"ר היא ובמ"ע פ"י דעירובין פי' הר"ב דירושלים כרשות היא. פי' בתי' דהכא לאחר שנפרלו בה פרלות: (ד) אתיא כבן בתירה דלעיל פ"ד מ"ב: (ה) כפי"ע דשבת ורפי' הלכה גמורה פ"ל דשרי כדאיתא התם: (ו) רשות למצוה. משמע דר"א מודה דברשות העמידו דבריהם ובריש פ"כ דשבת ס"ל דמותרין לתלויה בשבת. ובתוי' אילו דלא שרי אלא דוקא במשמרת דלא

להזות בשבת ערב הפסח. שאם לא יזה לא יעשה פסחו (ז). ואפי' הכי אינו דוחה דהכי קים ליה לר"ע דלא דחיא דהזאה שבות היא דגזרו רבנן דמתקן גברא: ועליה אני דן. וגם על ההזאה אני חולק ואומר שתדחה ולא יעכבוהו מפסח ומק"ו זה בעצמו: א"ל ר' עקיבא או חלוף. או אני אהפוך את הדין. דפשיטא ליה דהזאה מעכבא. וילפינן בק"ו ואומר מינה לשחיטה [שתעכב]: במועדו. ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (במדבר ט): הבא לי מועד לאלו. שיהא להם זמן קבוע כמו שקבע לשחיטה. הילכך כיון שלא קבע להם זמן ומצי למעבד מאתמול לא דחיא והזאה נמי לאו מגופיה דפסח היא ולא כתיב ביה במועדו. והלכה כר"ע: ג אימתי מביא חגיגה עמו. עם הפסח בי"ד בניסן: בזמן שהוא בא בחול בטהרה. דאע"ג דפסח דחי שבת וטומאה. חגיגה לא דחיא שבת (ט): ובמועט. שהיה פסח מועט לאכילת בני חבורה. ואוכלין החגיגה תחלה כדי שיהיה הפסח נאכל שביעתן (י): במרובה. שהיתה החבורה מועטת ודי להן בפסח לבדו:

משום שבות. ואינה דוחה את השבת. אף אתה אל תתמה על אלו, שאעפ"י שהן מצוה, והן משום שבות. לא ידחו את השבת. א"ל רבי אליעזר ועליה אני דן. ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת. הזאה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת. א"ל ר"ע או חלוף, מה אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת. שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת. אמר לו רבי אליעזר עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה. בין הערבים במועדו, בין בחול, בין בשבת. אמר לו רבי הבא לי מועד לאלו, כמועד לשחיטה. כלל א"ר עקיבא, כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת. אינה דוחה את השבת. שחיטה שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת: ג אימתי מביא חגיגה עמו. בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט. ובזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה. אין מביאין עמו חגיגה: ד חגיגה היתה באה מן הצאן, מן הבקר, מן הכבשים, ומן העזים, מן הזכרים, ומן הנקבות, ונאכלת לשני ימים ולילה אחד[א]: ה הפסח ששחטו שלא לשמו (יא) בשבת, חייב עליו חטאת. ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח, אם אינן ראויין חייב. ואם ראויין הן. ר' אליעזר מחייב חטאת. ור' יהושע פוטר. אר"א מה אם הפסח שהוא מותר לשמו, כששינה את שמו חייב. זבחים שהן אסורים לשמן. כששינה את שמן. אינו דין שיהא חייב. א"ל ר' יהושע לא. אם אמרת בפסח ששינהו לדבר אסור. תאמר בזבחים ששינן לדבר המותר. אמר לו ר"א אימורי צבור יוכיחו שהן מותרין לשמו. והשוחט לשמן חייב. א"ל רבי יהושע לא אם אמרת באימורי צבור שיש להן קצבה (יב). תאמר בפסח שאין לו קצבה. רבי

א ירושלמי

דלא הוי מלאכה כולי האי. ועתוי"ט: (ז) ולדר' יהיב אם יזה ויעבור יעשה פסחו ובפ"ח מ"ה הזל בו ר"ב ע"ש ועתוי"ט: (ח) פירושא דקרא בארבעה עשר יום בחודש הזה תעשו אותו במועדו. ובספרי דמבמועדו קמא יליף בג"ש ומתמיד דדחי שבת ומבתרא יליף דדוחה את הטומאה לכך נראה דל"ג בין הערבים במשנה: (ט) ואפשר דלהכי לא נקט נמי וטומאה. דלא אתי למטעי דתרוייהו כי הדדי לא דחי'. להכי לא נקטי אלא חדא וה"ה לאידך: (י) ומפשר לכן אכילה. כפ"י: (יא) שלא לשמו כו'. ול"פ למאי דמסקינן בר"פ י"ד דשבת דחובל אינו חייב אלא בצריך לדם דאל"ה מקלקל הוא וה"נ הכי מקלקל הוא. ובגמ' פריך לה במשנה דלקמן אשחטו שלא לאוכליו מאי תיקן. ומפיק תיקן להוציא מידי נבילה: (יב) שיש להן קצבה בגמרא פריך והרי מנוקות דיש להן קצבה ופוטר ר"י. ומשני דהכא כגון שקדם ושחטינהו לאמורי צבור ברישא. והתם נמי אי קדים ומאי של שבת בע"ש. מודה ר"י דחייב: שהספיקני

ובטומאה. שרוב צבור טמאין אין מביאין עמו חגיגה שחגיגת יום י"ד רשות היא ולא חובה: ד מן הבקר. ומש"ה בפסח שאינו בא לא מן הבקר ולא מן הנקבות: ה הפסח ששחטו שלא לשמו. בי"ד שחל להיות בשבת וסבור כשם שמותר לשמו. כך מותר שלא לשמו: חייב חטאת. שחלל שבת בשוגג: אם אינן ראוין. לפסח כגון עגל או איל בן שתי שנים או נקבה חייב עליו חטאת אם נתעלמה ממנו שבת או סבור שמותר לשחוט זבחים אחרים לשם פסח בשבת. דהאי לאו טועה בדבר מצוה דהכל יודעים שאין זה כשר לפסח: ואם ראוין הן. כגון שה בן שנה של שלמים ששחטו לשם פסח דמתוך שהוא טרוד ובהול לשחוט פסחו טעה בדבר זה ולא נזכר שהקדישו לזבח אחר: ר"א מחייב חטאת. אע"פ שטעה בדבר מצוה: ור"י פוטר. דקסבר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה כל דהו פטור ומחויב חטאת שנה וזה עשה מצוה שהקריב קרבן. דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים ואף הנשחטים לשם פסח מכשיר להו ר"י בפרק תמיד נשחט: מה אם הפסח. שמותר לשוחטו בשבת לשמו. שינה את שמו אודית מיהא דחייב חטאת כדקתני לעיל: ששינהו לדבר האסור. ששחטו לשם קרבנות אחרים שאסורים לשחטן בשבת: אימורי צבור. קרבנות האמורים בציבור בשבת כגון תמידים ומוספין יוכיחו שמותרים לשוחטן לשמן. והשוחט שאר זבחים לשמן בשבת חייב: שיש להן קצבה. שאינו רואה אחרים עסוקין בשחיטתו וכיון שנשחט התמיד יודע הוא שאין צריך לשחוט עוד. הילכך אין זה טועה אלא שוגג. דלא היה לו לטעות בדבר: תאמר בפסח שאין לו קצבה. דהכל צריכין לכך והרי הוא רואה אחריני הרבה עסוקי' בכך וטרוד הוא להתעסק במצוה. ואפי' שחט הוא פסח כבר ומצא זבח זה עומד בעזרה וכסבור שהוא

ר' מאיר אומר אף השוחט לשם אמורי צבור פטור: ו שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו. לערלין ולטמאין. חייב. לאוכליו ושלא לאוכליו. למנויו ושלא למנויו. למולין ולערלים [א] לטהורים ולטמאים:[ב] פטור. שחטו ונמצא בעל מום חייב. שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור. שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם. או שמתו או שנטמאו פטור. מפני ששחט ברשות:

פרק ז **כיצד** צולין את הפסח מביאין שפוד של רמון תוחבו מתוך פיו (ב) עד בית נקובתו. ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו. דברי רבי יוסי הגלילי. ר"ע אומר כמין בשול הוא זה. אלא תולין חוצה לו: ב אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלה. אמר ר' צדוק מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלה. נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו. נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו. נטף מרוטבו על הסולת. יקמוץ את מקומו: ג סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו. אם ישראל אם חי הוא ידיחנו (ז). ואם צלי הוא יקלוף (ס) את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה. שאין פודין מעשר שני בירושלים: ד חמשה דברים באין בטומאה. ואינן נאכלין בטומאה. העומר. ושתי הלחם. ולחם הפנים. וזבחי שלמי צבור. ושעירי ראשי חדשים. הפסח

שבא

[א] ירושלמי [ב] בגמרא לטמאים ולטהורים

פסח ושחטו לשם מי שהוא. טועה בדבר מצוה היא: ר' מאיר אומר. השוחט בשבת זבחים אחרים כל ימות השנה לשם אמורי צבור פטור והלכה כרבי יהושע ואין הלכה כר"מ: ו לאוכליו ושלא לאוכליו פטור וכו'. דהא פסח פסול הוא דאמרינן פרק תמיד נשחט דהשוחט לפסולים ולכשרי' לא פסל: שחטו ונמצא בעל מום חייב. דשוגג הוא ולא אנוס שהיה לו [לבקרו]: שמשכו הבעלים את ידם. ממנו קודם שחיטה ונמנו על אחר או שמתו או שנטמאו דעכשיו לא נתנה שבת לדחות. אעפ"כ פטור שאנוס הוא דלא היה יודע שכך הוא ולא היה לו לבדוק על כך:

פרק ז **כיצד** צולין. שפוד של רמון. ולא שאר עצים דמפקי מיא והוי ליה בשל מבושל במים ורמון לא מפיק מיא. ובשפוד של מתכת לא כדלקמן דהם מקצתו חם כולו (א) ונצלה ממנו. שפוד והאסכלה אמר רבי אם ולא צלי דבר אחר: כמין בשול הוא זה. שמתבשלין בני מעיו לתוכו כבתוך הקדרה: תולין חוצה לו. תוחבן בשפוד למעלה מפיו של טלה (ג).

והלכה כר"ע: ב א"ר צדוק כו'. מתניתין חסורי מחסרא וה"ק ואם אסכלה מנוקבת (ד) היא כשרה. וא"ר צדוק וכו'. והלכה כר' צדוק: נגע הפסח בחרסו של תנור יקלוף. מן הפסח מקום הנוגע בתנור שנצלה שם מחום חרס התנור ולא צלי אש הוא: נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו. שחזר שומן שנתחמם מן החרס ונבלע בפסח (ה): יטול את מקומו. ולא סגי בקליפה אלא בנטילה כעובי אצבע דשומן נבלע בתוכו הרבה ואותו שומן צלי מן החרס הוא: נטף מרוטבו על הסולת. והסולת רותחת דתגלי רוטב מחמת סולת וההוא רוטב שבתוך הסולת אסור למיכליה דהוה ליה צלי מחמת דבר אחר הלכך יקמוץ את מקומו וישרוף אותו קומץ (ו) כשאר קדשים הפסולים: ג סכו בשמן תרומה. שנותנו לתוך הפסח בשעת צליתו: אם חי ידיחנו. דלא בלע: ואם צלי הוא. בעי קליפה משום דבלע: שאין פודים. מוכרים (ט): מעשר שני בירושלים. ואפי' לאוכלו בטהרה דכתיב (דברים יד) ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום. אין לך בצבור קרבן נאכל אלא אלו וקרבן צבור דוחה את הטומאה דילפינן מפסח דכתיב ביה במועדו. ודוחה את הטומאה כשרוב הקהל טמאים. דהכי אמרינן איש כי יהיה טמא וכו' יחיד נדחה ואין צבור נדחין והקרבנות צבור כתיב (במדבר כט) אלה תעשו לה' במועדיכם (י) כמו שנאמר בפסח במועדו ואשמועינן מתניתין דאף על גב דקרבין בטומאה לאפוקי צבור ידי חובתן. אין נאכלים בטומאה. והא דתני חמשה דברים ולא תני קרבנות צבור וכו' מיניה לאפוקי מניתת הרגלים כלם. דדמו לקרבן צבור משום דאתו בכנופיא באסיפת חברים לרגל ואינם דוחים את הטומאה בדרך שאין דוחים את השבת (יא): זבחי שלמי צבור. כבשי עצרת שאין שלמים אחרים בצבור: ושעירי ראשי חדשים. ולא תני שעירי רגלים דכיון דאשמועי' זבחי שלמי צבור שהם מיני דמים ואיי נאכלין

פרק ז (א) שהפנימי מתחמם ע"י קלתו החיצון. רש"י: (ב) תוחבו מתוך פיו. לפי שכוון הגם שנשפוד למטה כדי שלא יפול הפסח ולא הוא בית השחיטה למטה וקדייב דמא דרך שם. תוס': (ג) ולי"ל שהם מקורבים וכרוכים בענין שלא יפלו מעל הראש שהרי פי העלה למטה: (ד) ופרש"י עשויה כברזים כעין שלנו ויש חלל גדול בין ברזל לברזל ונותן השפוד (כ"ל של רמון) לרחבו וכל העלה נצלה באויר שבין בני ברזלים שאין בשרו נוגע בברזל: (ה) וא"ת נגע בהרסו כו' אמאי סגי ליה בקליפה הלא הרוטב שיש באותו קליפה נבלע בפסח עד כדי שיטול כו' והיכא לאוקמי בשאין רוטב כי אם מעט ומעט רוטב אינו אוסר כ"כ כדלקמן גבי סיכה. תוס': (ו) רש"י. ואצ"ל גבי קליפה ונטילה שאין בהם מערובות חולין: (ז) ידיחנו. וינגב. הר"מ: (ס) יקלוף. וא"ת ומ"ש מרוטב דלעיל דיטול מקומו ובגמרא שאני סיכה דמשהו בעלמא הוא דעבידי: (ט) דכתיב ונתת כו' כ"כ רש"י והקשו בתוס' דהא קרא בפדיון איירי שמוליאו מקדושתו ומחללו על דבר אחר. אבל הכא אפילו לאכלו בקדושתו כדפי' בקונטרס ונראה לר"י דבירושלמי גזרו מדרבנן מכירה אטו פדייה דאסור מן התורה. ולרשב"א נראה דלא אסרו מכירה אלא משום בזיון מצוה. כדתנן ברים מסכ' מ"ש שאין מוכרין אותו כו' ועתוי"ט: (י) ובברייתא מנין לעומר ושתי הלחם האמורים בת"כ ואינם אמורים בפנחס ת"ל כו': (יא) כדנפקא לן בגמרא

שבא בטומאה נאכל בטומאה . שלא בא מתחלתו אלא לאכילה : ה נטמא הבשר. והחלב קיים אינו זורק את הדם. נטמא החלב. והבשר קיים. זורק את הדם. ובמוקדשין אינו כן. אלא אע"פ שנטמא הבשר והחלב קיים. זורק את הדם : ו נטמא הקהל או רובו. או שהיו הכהנים טמאים (טז) והקהל טהורים. יעשה בטומאה . נטמא מיעוט הקהל . הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני : ז הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהוא טמא. הציץ מרצה. נטמא הגוף אין הציץ מרצה. מפני שאמרו. הנזיר ועושה פסח . הציץ מרצה על טומאת הדם . ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. נטמא טומאת התהום הציץ מרצה : ח נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה (יט). נטמא מיעוטו . והנותר . שורפין אותו בחצרותיהן . או על גגותיהן מעצי עצמן . הציקנין שורפין אותו לפני הבירה . בשביל ליהנות מעצי המערכה : ט הפסח שיצא או שנטמא . ישרף מיד . נטמאו הבעלים או שמתו . תעובר צורתו וישרף בששה עשר . רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף זה ישרף מיד לפי שאין לו אוכלין : י העצמות. והגידין. והנותר

נאכלין בטומאה. הוא הדין לכל שאר ייתי דמיס. ולא איצטריך למתני שעירי ראשי חדשים אלא משום דלא כתיב בהו מועד (יב). ומלקא דעתך אמינא לא לדחו את הטומאה דהא כל הקרבנות לבור ממועד נפקא לן. דכתיב בכולהו אלה תעשו לה׳ במועדיכם (יג): שלא בא מתחלתו אלא לאכילה . שהשנלטוה עיקר מנות פסח, לאכילה נלטוה, דכתיב (שמות יב) לפי אכלו וכי שריה רחמנא לאתויי בטומאה מאיס גדסה , ואין לבור גדסין. אדעתא למיכליה שריה: ה נטמא בשר והחלב קיים אינו זורק את הדם. דעיקר פסח לאכילת אדם אתי: ובמוקדשים אינו כן. שאפי׳ נטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם (יד): ו נטמא הקהל. בטומאת מת שאין פסח נדחה מפני הטומאה אלא מטומאת מת (טו): יעשו בטומאה. ואפי׳ טמאים יחידים דהא [פסח] דטהורים גופייהו בטומאה אתי משום כהנים שאין קרבן לבור הבא בטומאה שלוק מאחר שקרבן כולם בא בטומאה אף היחידים עושים בטומאה: ז ואח"כ נודע שהוא טמא. הפסח או הדם (יז) הציץ מרצה ופטור מפסח שני: נטמא. בעליו טומאת הגוף במת: אין הציץ מרצה. ויעשו בפסח שני דהא בשעת זריקה לאו בר מעבד פסח הוא דרחמנא דחייה: הנזיר. דכתיב (במדבר ו) וכי ימות מת עליו והימים הראשונים יפלו דאם נטמא במת קודם הבאת קרבנותיו סותר: הציץ מרצה על טומאת הדם. ותגלחתו כשרה ומותר לשתות יין וליטמא למתים: ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף. ואם [טמא] בשעת הבאת קרבנותיו סותר הכל: נטמא גופו בטומאת התהום. כל טומאת מת שלא ידע בה אדם קודם לכן נקראת טומאת התהום: הציץ מרצה . דהלכה למשה מסיני שהותר טומאת התהום להם. כיון שלא הכיר בה אדם בטומאה זו מעולם. ואם נודע לו בטומאה זו אחר שהקריב פסחו אין צריך לעשות פסח שני. וכן נזיר שנודע לו בטומאת התהום לאחר שהביא קרבנותיו (יח) אין צריך להביא קרבן טומאה ולא התירו טומאת התהום אלא בטומאת מת בלבד: ח לפני הבירה. כל המקדש כולו קרוי בירה ושורפין אותו שם כדי לביישן. שיזהרו שלא יבואו עוד לידי טומאה: מעצי המערכה. שלא לבייש את מי שאין לו עצים (כ): נטמא מיעוטו. וכן נותר. של פסח טהור: הציקנין. העצרנין. צרי עין שורפין אותו ומעוטו שנטמא. והנותר מפסח טהור לפני הבירה: ט הפסח שיצא. חוץ לחומה (כא): ישרף מיד. בי"ד ולא צריך לאשהויי עד הבקר של ט"ו כדי שתעובר צורתו דהייט שיבא לידי נותר. ומיהו ביום טוב לא מצי שריף ליה דאין שורפין קדשים בי"ט: נטמאו בעלים או שמתו. אין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר: תעובר צורתו. ימתין עד שיבא לידי נותר. ואח"כ ישרפנו: אף זה ישרף מיד. ר"י בן ברוקה לא פליג את"ק אלא כשנטמאו הבעלים או מתו קודם זריקת הדם דלא חיזי בשר באכילה והוה ליה כפסולו בגופו ואין הלכה כר"י בן ברוקה: י העצמות. שאינו יכול לשבר מפני שנאסרה שבירת עצם ונותר בהן מוח וטעון שריפה: והגידין. שהן אסורין באכילה ואין חייבין עליהן מן התורה כגון שומנו של גיד הנשה שהוא מותר ... שישראל קדושים נהגו בו איסור. אי נמי הגיד החיצון הסמוך לבשר שהוא אסור ואין חייבין עליו ומן התור...

דף פ׳ דאמר קרא כו׳ : (יב) ולעי"ג דבפ׳ פנחס כתיב נמי כ"ס. ה"א דאלה תעשו לה׳ במועדיכם דכתיב בסוף, לא קאי אכ"ס אלא אסהר י"ע דכתיב בתריה דאקרו רגלים. כמו דמלרכינן קראי אשבת ותמיד. תוי׳: (יג) קמ"ל דכ"ס איקרי מועד כדאביי דאמר אביי קרא עלי מועד כו׳ ותימא וליתני שעיר ר"ח ולא ניתני אידך. תוי׳: (יד) שהדם מתיר אימורים למזבח. רש"י וכל"ל בהר"ב: (טו) עי׳ מ"ה פ"ה ופ"ע מ"ד ולי׳ הר"מ כי טומאת מת בלבד היא שנדחה בלבור: (טז) הכהנים טמאים. דהיינו לבור טמאים. דמה ל"אם הזוכין טמאים או אם המקריבין טמאים שא"א בלא כהנים וכו׳ התוס׳ לע"ם שיכולין ליזהר שלא יגעו בבשר כיון דאשתרא׳ טומאת אימורים אישתרא׳ נמי טומאת בשר: (יז) ואפי׳ לר"י דס"ל דביחיד אין הציץ מרלה על הטומאה שנגע בדבר הנאכל כגון בשר. ה"מ לכתחלה אבל בדיעבד מרלה כו׳ והא דמרלה לא שיהא בשר טמא נאכל דאין ליץ מטהר ודומה ל"ח כו׳. אלא דמרלה להתיר דם לזריקה. רש"י: (יח) ומשמע אפילו קודם הגילוח אינו סותר ובמ"ב פ"ע דנזיר כתב דנודע קודם הגילוח סותר ועמ"ש: (יט) מעלי המערכה. הטעם מפני שלב ב"ד מתנה עליהם לפי שהזקיקוהו לשורפו לפני הבירה כדי לביישו. לא הטריחוהו להביא עלים משלו ויכול להנות משל הקדש וכן בליקנין התנו כמו כן דמתוך ליקנותן היו מתנעי׳ מלשרפו ואתו לידי עבירה: (כ) בגמ׳ שאם בא לשורפו מעלי עלמו אין שומעין לו: (כא) כדין קדשים

והנותר ישרפו בששה עשר. חל ששה עשר להיות בשבת (כג), ישרפו בשבעה עשר. לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב: **יא** כל הנאכל בשור הגדול. יאכל בגדי הרך. וראשי כנפים. והסחוסים. השובר את העצם בפסח הטהור. הרי זה לוקה ארבעים. אבל המותיר בטהור (כה), והשובר בטמא. אינו לוקה את הארבעים: **יב** אבר שיצא (כו) מקצתו חותך עד שמגיע לעצם. וקולף עד שמגיע לפרק. וחותך (כז). ובמוקדשין קוצץ בקופיץ שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף (כט) ולחוץ כלחוץ. החלונות. ועובי החומה כלפנים: **יג** שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד. אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין. ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין. והמיחם באמצע וכשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו. ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל. והכלה הופכת פניה ואוכלת:

האשה

הוי נותר ולאכלו אי אפשר דרבנן אסרוהו: והנותר. בשר פסח שנתעצלו באכילתו ונותר: בששה עשר. שהוא חולו של מועד אע"פ שנפסל בבקר ראשון אין ראוי לשרפו בי"ט דשרפת קדשים עשה ול"ת יעשה ולא תעשה (כג): ואין עשה דוחה את ל"ת ועשה: **יא** כל הנאכל בשור הגדול. שכבר הוקשה כל העתיד להקשות בו: יאכל בגדי הרך: ראוי לאכילה בפסח בן שמונה ימים (כד). אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח. אע"פ שעכשיו הוא רך הואיל וסופו להקשות: וראשי כנפים והסחוסים. ה"ק ומהו הנאכל בשור הגדול ראשי כנפים הסחוס שקורין טנרו"ש בלע"ז שבראש כף הכתף ושאר סחוסים כגון תנוך האזן וסחוסי החזה והצלעות הקטנות שבסוף הסדרה הואיל ובשור הגדול נאכלים על ידי שליקה יאכלו בגדי הרך צלי: אבל המותיר בטהור וכו'. דכתיב (שמות יב) לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר אם עברת על לאו קיים עשה שבו ואינך לוקה. אי נמי דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: והשובר בטמא וכו'. דכתיב (שם) ועצם לא תשברו בו בכשר מוזהר על שבירת עצם ואינו מוזהר על שבירת עצם בפסול: **יב** אבר. מן הפסח שיצא מקצתו. חוץ למחיצתו וצריך לחתוך את היוצא דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו ודרשינן ביה כל בשר שיצא בשדה כלומר שיצא חוץ למחיצתו. כגון קדשי קדשים שיצאו חוץ לעזרה וקדשים קלים שיצאו חוץ לירושלים. אותו בשר היוצא טריפה הוא. ולא תאכלו: חותך. את הבשר היוצא סביב עד שמגיע לעצם: וקולף. את הבשר שלא יצא לחוץ עד שמגיע לפרק שמתחברים שם שני עצמות ואוכל את הבשר שקולף שהרי לא יצא וחותך את הפרק ומשליך כל העצם (כח) שיצא מקצתו: ובמוקדשים. בשאר קדשים חוץ מהפסח: קוצץ בקופיץ. אותו מקצת האבר שיצא. ובפסח אינו יכול לעשות כן מפני שהוא מוזהר על שבירת עצם: מן האגף ולפנים כלפנים. אגף קרי כל מקום הגפת הדלתות שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרים דהיינו (כט) משפת הפנימי של עובי הפתח עד מקום הנקישה מן האגף ולפנים דהיינו תוך העיר ממש: כלפנים. ואוכלים שם קדשים קלים: מן האגף ולחוץ. דהיינו ממקום הנקישה ולחוץ כלחוץ: החלונות. שבחומות ירושלים (ל). ועובי ראש החומה נגגה כלפנים: **יג** שתי חבורות שהיו אוכלות. פסח אחד: אלו הופכים פניהם הילך ואלו הופכים פניהם הילך. ואפילו נראים כשתי חבורות על פסח אחד לא אכפת לן. דרחמנא אמר (שם יב) על הבתים אשר יאכלו אותו. למשמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשני בתים (לא) דכתיב יאכלו [שנים] אותו חד פסח. [בתים] שנים. אבל אדם אחד אינו אוכל בב' מקומות. ולהכי מוקי בבית אחד יאכל. שאין אחד אוכל בב' בתים ושתי חבורות ההופכות פניהם כשני בתים דמי: והמיחם. שמחממין בו את החמין שמוזגים בו היין ראוי ליתן באמצע כדי שיהא [נוטה לשתיהן] למזוג לכאן ולכאן. ואע"פ שמפסיק בין החבורות לא אכפת לן: וכשהשמש. המשמש לשתיהן. עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול הפסח עמה ימזוג לחבורה האחרת: קופץ את פיו. סוגר ובולם את פיו ומחזיר את פניו לצד חבורתו שלא יתראה שהוא אוכל עם החבורה האחרת דאין אדם אחד אוכל בב' חבורות כדאמרן: והכלה. שהיא בושה רשאה להפוך פניה לצד אחר (לב) ולא הוי כנאכל בשתי חבורות:

האשה

קדשים קלים שנאכלין חוצה ירושלים: (כג) ה"ק כ"א בגמרא ובפ"ב דשבת מפרש כתנא דבי חזקיה: (כג) בשבת. דלא תימא דלא לידחו לשריפתם כולי האי קמ"ל: (כד) דגליל. מהכא לא סגי דכתיב ומיום השמיני והלאה ירצה: (כה) בטהור. אפילו בטהור כש"י. כלומר ולא"ל בפסח הבא בטומאה וכן הנותר בטמא פי' הר"מ בפסח שבא בטומאה: (כו) אבר שיצא. בי"ד מחיצתו חומת ירושלים ובגליל ע"ו מחיצתו הבית שאוכלו בו: (כז) וחותך. שהעצם שהיה עליו כזית בשר ונשבר שלא במקום הבשר חייב אע"פ שהמקום שנשבר פנוי מבשרו: (כח) באין בו מום עסקינן דאי בית בו מוח הא מפורש במ"י דטעון שריפה. ועתוי"ט: (כט) ולפנים כלפנים. הא האגף עצמו בעשה כמן האגף ולחוץ. הר"מ: (ל) וה"ה לק"ק בעזרה ולאכילת הפסח בבית. הר"מ: (לא) והמ"ל כרוחא דאוכלין בב' בתים אלא דבכה"ג ניחא ליה למינקט עלה דיכא דשמש ודכלה. והר"מ פי' אלו הופכין צריכין להפוך כדי שלא יהיו נראין כחבורה א' דליתו חד בריית מן הבשר חולה אל חולה. ועתוי"ט: (לב) ונ"ל דהשמעינן דלא חשבינן כב' מקומות לע"פ שאכלו מקלת בעודה בלא הפיכת פנים א"נ קמ"ל דדרכה להפוך פניה משום לניעות. תוי':

לעשות

פרק ח **האשה** בזמן שהיא בבית בעלה. שחט עליה בעלה. ושחט עליה אביה תאכל משל בעלה. הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה (א). שחט עליה אביה, ושחט עליה בעלה, תאכל במקום שהיא רוצה (ב). יתום ששחטו עליו אפטרופסים יאכל במקום שהוא רוצה (ג). עבד של שני שותפין. לא יאכל משל שניהם. מי שחציו עבד, וחציו בן חורין, לא יאכל משל רבו (ד): **ב** האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח, שחט גדי. יאכל. שחט טלה יאכל. שחט גדי וטלה. יאכל מן הראשון. שכח מה אמר לו רבו. כיצד יעשה. ישחט טלה וגדי ויאמר, אם גדי אמר לי רבי, גדי שלו. וטלה שלי. ואם טלה אמר לי רבי, הטלה שלו וגדי שלי. שכח רבו מה אמר לו. שניהם יצאו לבית השריפה, ופטורין מלעשות פסח שני: **ג** האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים כיון שהכניס הראשון ראשו ורובו זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו. לעולם נמנין עליו עד שיהא בו כזית לכל אחד וא'. נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. ר' שמעון אומר עד שיזרק עליו את הדם: **ד** הממנה עמו אחרים בחלקו. רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו. והוא אוכל משלו. והן אוכלין משלהן: **ה** זב שראה שתי ראיות. שוחטין עליו בשביעי. ראה שלש שוחטין עליו בשמיני שלו

פרק ח **האשה** תאכל משל בעלה. כל זמן שלא פירשה שדעתה בשל אביה דמסתמא דעתה למנות על של בעלה: רגל הראשון. שלאחר נשואיה שכך דרך הנשואות ללכת לבית אביהן: תאכל במקום שהיא רוצה. וכגון שאינה כדופה על הנה לילך לבית אביה תדיר. הילכך מספקא לן בהי ניחא לה: אפטרופסים. יתום שהיו לו שני אפטרופסין והמנהו זה על פסחו וזה על פסחו: לא יאכל משל שניהם. לא מפסחו של זה. ולא מפסחו של זה. דמי נתן רשות לחלק האחד להמנות עם זה ואין לו תקנה אלא אם כן רבו שניהם שימנה עם האחד: לא יאכל משל רבו. אבל משל עצמו אוכל. דכיון דדינא הוי דכופין את רבו וכותב לו גט שחרור אע"פ שעדיין לא נשתחרר הרי הוא כבן חורין הילכך אוכל משל עצמו (ה): **ב** שחט גדי יאכל. רבו ממנו ואע"ג דבכל שאר פסחים רגיל תדיר בטלה כיון דלא פירש לו עליה סמיך: יאכל מן הראשון. והשני ישרף. ובגמרא מוקי לה דוקא במלך ומלכה. אית דאמרי משום שלום מלכות (ו). ואית דאמרי מפני שסומכין על עבדיהם ואין מקפידים על סעודתן אם גדיים אם טלאים. הילכך יאכל מן הראשון כיון דליכא קפידא. דבראשון יצאו ידי חובתן. אבל איניש דעלמא דקפדי לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני. דקי"ל אין נמנין על ב' פסחים כאחד לאכול איזה מהם שירצה דאין ברירה, וכי בעי למיכל בהא. דלמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה: שכח מה שאמר. שפירש לו גדי או טלה וזה שכח: וטלה שלי. בגמ' מוקי לה כגון שהלך העבד אצל רועה הרגיל אצל רבו ורוצה בתקנתו ואומר לו אם גדי אמר לך רבך גדי שלו וטלה שלך (ז) ע"מ שאין לרבך רשות בו (ח) דבה"ג קנה העבד. דאי לאו הכי מה שקנה עבד קנה רבו ונמצאו שניהם של רבו: ופטורים מלעשות פסח שני. דאע"ג דשניהם יוצאים לבית השריפה ואין נאכלין מפני שאין המנויין ניכרין. מיהו שחיטה וזריקה מעלייתא היא חדא אהאי. וחדא אהאי. דקמי שמיא גליא: **ג** על מי שיעלה ראשון לירושלים. כדי לזרזן קאמר שיזדרזו כל א' להיות ראשון (ט) ומיהו כל בניו נמנה על הפסח אלא שאותו שיעלה ראשון יזכה ראשון, וכל אחיו יזכו אחריו על ידו: עד שיזרק הדם. לעולם יכול לימשך אפילו אחר שחיטה עד שיזרק הדם. ומודה ר' שמעון דאין נמנין אלא עד שישחט (י). ואין הלכה כר' שמעון: **ד** הממנה אחרים על חלקו. אחד מבני חבורה שהמנה אחרים על חלקו בלא דעת חבורה: רשאין בני חבורה לומר לו. טול את שלך וצא. ואכול את זה ומברך שאין בני חבורה מתרצים להיות כל אלו הדעות בחבורתן. ואית ליה להאי תנא פסח נאכל בב' חבורות: **ה** זב שראה שתי ראיות. בטומאת טומאת ז' ואין טעון קרבן: שוחטין עליו. ואע"פ שלא העריב שמשו והוא שטבל בשעת השחיטה דהא חזי למיכל לאורתא דדוקא טמא מת שחל שביעי שלו ב"ד נדחה לפסח שני. אע"ג דחזי למיכל לאורתא כדכתיב (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא. ביום ההוא לא היו יכולים. הא לערב היו יכולים לאכול בפסח ונדחו לפסח שני אבל שאר טומאות אי חזי למיכל לאורתא שוחטים עליו ואע"פ שלא העריב שמשו: ראה שלש. לא חזי למיכל עד דמייתי כפרה: שוחטין עליו. אם חל שמיני שלו בערב פסח אפי' לא

פ"ק ח (א) **לעשות**. שמחת החג: (ב) במקום שהיא רוצה. מוקים בגמרא שהלכה בשעת שחיטה לאיזה מקום היא רוצה דאל"כ אין ברירה כו'. וקמ"ל דאי לא בררה אינה אוכלת כלל אף על גב דק"ד דבתר בעלה גרירה טפי: (ג) במקום [שהוא] רוצה. אע"ג דלא בירר דכתיב שה לבית אבות מ"מ וא"ל מדעתו של בני ביתו. גמ': (ד) משל רבו. דמסתמא שלא היה דעת רבו להימנות ושלא השיכות על פסחו. רש"י: (ה) ובריש חגיגה מחלפה שמעתיה דאדרבה למאי דכופין לשחרר לא יאכל אף משל עצמו כדי שרבו ימהר לשחררו שיוכל העבד לקיים המצוה וכ"פ הר"מ: (ז) וכן להפך א"ל ג"כ: (ח) לפי' הר"מ צריך שיאמר ומה שתלה בו תעשה. וא"כ כשיאמר ע"מ שאין בו ידי פסח בלחוד שני: (ט) ויהיה הוא כאלו לאחיו שיזכו על ידו. רש"י: (י) דא"ק במסכת כתובות והדר תנותו ומחלוקת לימשך דרבנן סברי מהיות משה מחיותיה דשה. ור"ש סבר מהויותיה דשה קודם גמר עבודתו: וליכא

שלו. שומרת יום כנגד יום. שוחטין עליה בשני שלה. ראתה שני ימים. שוחטין עליה בשלישי. והזבה (יג) שוחטין עליה בשמיני: ו האונן והמפקח (יד) את הגל. וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים. והחולה. והזקן. שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהן. על כולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן. שמא יביאו את הפסח לידי פסול. לפיכך אם אירע בהן פסול. פטורין מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחלתו (טז): ז אין שוחטין את הפסח על היחיד. דברי ר' יהודה. ור' יוסי מתיר (יט). אפילו חבורה של מאה שאין יכולין לאכול כזית. אין שוחטין עליהן. ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים: ח אונן טובל ואוכל את פסחו לערב. אבל לא בקדשים.

השומע

לא הביא כפרתו. והוא שנתן קרבנותיו לב"ד (יא): שומרת יום כנגד יום. הרואה תוך י"א יום שבין נדה לנדה דבעי לשמור יום אחרת. שוחטין עליה ביום השמירה דכיון ששמרה מקצת היום. מותרת לטבול. ואע"פ שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה והזבה. שראתה ג' ימים רצופים בתוך י"א יום וצריכה לספור ז' נקיים ולהביא קרבן שוחטין עליה בשמיני: ו האונן. כל זמן שלא נקבר המת קרוי אונן ולאחר שנקבר כל יום המיתה הוא קרוי אונן (יג). ולילה שלאחריו הוא אונן מדרבנן. ולא העמידו דבריהם במקום כרת גבי פסח. הלכך שוחטין עליו לאורתא חזי: והמפקח בגל. שנפל על אדם ואין ידוע אם ימצאנו חי או מת שוחטין עליו דבחזקת שהוא עומד על שיולד שנטמא: שוחטין עליהם. בחבורות אחרים: שמא יביאוהו לידי פסול. שמא יטמא אונן למתו מתוך טרדו (טו). ומפקח גל שמא ימצאנו מת ונמצא שהאהיל על הטומאה. והחבוש שמא לא יצא ונחבש. בבית האסורים של עו"ג איירי. שאע"פ שהבטיחוהו שמא לא יוציאוהו. אבל חבוש ע"י ישראל כגון לכופו להוציא אשה פסולה. או לשלם ממון. שוחטין עליהם אפי' בפני עצמן. אם הבטיחוהו להוציא. דמסתמא ישראל לא ידברו כזב. ואם בית האסורים בתוך ירושלים אפי' בידי עו"ג שוחטין עליה בפני עצמן. דאפשר דמעיילי לפסח לבית האסורי' ואכלי ליה התם. וחולה וזקן אין שוחטין עליהם בפני עצמן שמא יכבד עליהם החולי ולא יוכלו לאכול כזית: לפיכך. הואיל ובשעת שחיטה ראויין הוו ונזרק הדם עליהם אם אירע בהם פסול כמו שאמרנו פטורים מלעשות פסח שני: חוץ מן המפקח בגל. ונמצא מת תחתיו שצריך לעשות פסח שני שהיה טמא מתחילתו קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח. והוא שהיה הגל עגול דודאי האהיל עליו מתחלה אבל אם היה הגל ארוך (יז). שמא בשעת שחיטה עדיין לא האהיל על הטומאה ופטור מלעשות פסח שני: ז אין שוחטין את הפסח ביחיד. דכתי' (דברים טז) לא תוכל לזבוח את הפסח וכו' כלומר ביחיד (יח): אפי' חבורה של מאה. ר' יוסי קאמר לה. כלומר לא תליא מלתא אלא באכילה. יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו. מאה ואין כל אחד מהם יכולין לאכול כזית. אין שוחטין עליהם והלכה כרבי יוסי: אין עושין חבורת נשים ועבדים. לשחוט פסח נשים ועבדים בחבורה אחת משום הרגל עבירה. ולא קטנים ועבדים בחבורה אחת (כ). משום פריצותא דמשכב זכור. אבל נשים ועבדים. כל חדא באנפי נפשה עושין (כא): ח אונן טובל ואוכל פסחו לערב. דאין אנינות מן התורה אלא ביום. שנאמר (ויקרא י) ואכלתי חטאת היום. יום אסור לילה מותר. וטבילה בעי מתוך שנאסר עד עכשיו בקדשים (כב). אצרכוהו רבנן טבילה. אבל לא אכיל אונן בשאר קדשי' לערב. דאנינות לילה אסור מדרבנן ולגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. אבל אכילת שאר קדשי' עשה בעלמא הוא. ואכלו אותם אשר כופר בהם (שמות כט):

השומע

(יא) וליכא למיחש דלמא פשעי דחזקה שאין ב"ד של כהנים עומדים משם עד שיכלו כל מעות שבשופרות. גמרא: (יב) והזבה כו'. היינו נמי כשמסרה קרבנותיה לב"ד: (יג) והיינו כל יום המיתה קודם קבורה ולאחר קבורה דאלו יום קבורה שאינו יום המיתה אינו אונן אלא מדבריהם ובלילה שלאחריו אין אנינות כלל אפי' מדבריהם: (יד) והמפקח. עת להשליך אבנים מתרגמינן עידן בחיר לפקחא דגור אבנין: (טו) וקשיא דהשתא כל זמן שלא נקבר אבל לאחר שנקבר מא"ל. ועתוי"ט. והר"מ מפרש דאין שוחטין על האונן לכתחלה שמא לא יאכל לגודל אבלותו ויותר הבשר וישרף: (טז) שהוא טמא מתחלתו. תימה לר"י מפקח הגל נמי נימא מי היה כשהתחיל לפקח. וי"ל דכיון דמצאו מת איכא לן למימר שמתחלתו היה מת שכל הטומאות כשעת מציאתן. תו'. (הגה"ה הכפירים ממעונתם נתנו קול גדול ולא יסף. הגאון הש"ל סימן ג' והמודע ביסודה בא"ח סי' ל"א להקשות דברי התוס' אהדדי. על פי שהעלו בריש נדה ובדף ד'. דחזקת שעת מציאתן לאו דאורייתא היא רק משום חומרא דקדשים ולא"כ הדרא קושיית התוספות לדוכתיה דבמפקח נמי נימא דפי' היה ונשאלתו. וגם למעלה מהם נשאו כלם כבודתינו הפ"ז והנקודות הכסף בי"ד סימן של"ז. ומדברי כולם הולך ומוצא סתימת המשנה דאיך אפשר לחייב את המפקח בפסח שני. ולא נחוש לחולין בעזרה. ובחבורי פתחי נדה. בפותח ל"ה ל"ו. עמדתי על רגל אחד בעזה"י שיהו כל דברי חכמים קיימין. והמעיין לאמתה של תורה אל ישליך דברי אחרי גיוו): (יז) אף על פי שהוא בעגול כל שהוא ארוך עד שאפשר שלא האהיל על כל הגל מפני ארכו ארוך קרי ליה. וזה שכתב הר"מ וגל עגול הוא שיהיה כמו עגול העמוד: (יח) מבאחד שעריך דריש לי' באחד ביחיד וכדלקמן: (יט) ורבי יוסי מתיר. דהא כתיב איש לפי אכלו. ובאחד דריש ליה לזובח את פסחו בבמת יחיד שאינו חייב אלא בשעת איסור במות דכתיב באחד שעריך בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד. גמרא: (כ) הכי איתא בגמרא. ומשמע ודאי דלאחרנן עם אנשים שרי: (כא) אבל חבורה שכולה קטנים אין עושין שאינן בני דעת. הר"מ. ואפשר דטעמא דאין הקדש. כ"מ ועתוי"ט: (כב) והפיח דעתו. ושמא נטמא והוא לא ידע. הר"מ בגמרא

השומע על מתו. והמלקט לו עצמות. טובל ואוכל בקדשים. גר שנתגייר בערב פסח ב"ש אומרי' טובל (כד) ואוכל את פסחו לערב וב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר:

פרק ט מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני. שגג או נאנס (א) ולא עשה את הראשון יעשה את השני. א"כ למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה שאלו פטורין מהכרת. ואלו חייבין בהכרת: ב איזו היא דרך רחוקה. מן המודיעים ולחוץ. וכמדתה לכל רוח. דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר מאסקופת העזרה ולחוץ. אמר רבי יוסי לפיכך נקוד על ה'. לומר לא מפני שרחוקה ודאי. אלא מאסקופת העזרה ולחוץ: ג מה בין (ה) פסח ראשון לשני. הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא. והשני מצה וחמץ עמו בבית. הראשון טעון הלל באכילתו. והשני אינו טעון הלל באכילתו. זה וזה טעון הלל בעשייתן. ונאכלין צלי על מצות ומרורים. ודוחין (ז) את השבת (ח): ד הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות

השומע על מתו. יום שמועה הוי אונן דרבנן. וכן מי שלקטו לו (כג) עצמות אביו ואמו אמרינן במ"ק מתאבל עליהם כל אותו היום ולערב אין מתאבל עליהם: טובל ואוכל בקדשים לערב. דאפי' יום גופיה מדרבנן הוא: כפורש מן הקבר. דצריך הזאה שלישי ושביעי. ולא נחלקו ב"ש וב"ה אלא בערל עובד כוכבים שמל ביום י"ד דב"ה סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא הזיתי ואכלתי פסחי (כה) עד יום ערב פסח שטבלתי ואכלתי. השתא נמי אטבול ואוכל. ולא ידע דאשתקד עובד כוכבי' הוה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. וב"ש סברי לא גזרינן. אבל ערל ישראל (כו) כגון שמתו אחיו מחמת מילה דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב (כז) ולא גזרינן ערל ישראל אטו ערל עובד כוכבים:

פרק ט מי שהיה טמא. שאלו פטורים מן הכרת. הטמא או שהיה בדרך רחוקה פטרן הכתוב מלעשות פסח ראשון ועקר כרת בפסח ראשון הוא (ב). לפיכך אם לא עשו פסח שני פטורים מן הכרת: ואלו חייבין בהכרת. שוגג או האונס חייבין היו בפסח ראשון אלא שהשגגה והאונס עכבתן וכשהזידו ולא עשו פסח שני חייבין בהכרת. כדכתיב (במדבר ט) והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה משמע דעל כל אחר שגגו' ואונסין שארעו בראשון חוץ מטמא ודרך רחוקה חייבין כרת אם לא עשו פסח שני: ב מן המודיעי'. שם מקום רחוק מירושלים מהלך ט"ו מילין והוא שעור מהלך אדם בינוני בימי ניסן וימי תשרי שהימי' והלילות שוים מהנץ החמה עד בין הערבים שהוא שעת הקרבת הקרבן (ג): חוץ לאסקופת העזרה. אפי' היה קרוב לירושלים ושלה ונתעכב ולא הגיע לאסקופת העזרה עד סוף שעת הקרבת הקרבן נדון בדין דרך רחוקה. ור' עקיבא סבר שאין לו אלא דין נאנס אבל לא דין דרך רחוקה. הואיל והיה מן המודיעי' ולפני'. והלכה כר"ע: לפיכך נקוד על ה'. של רחוקה. אני שמעתי לדרוש רחוק שהם אמות מאסקופת העזרה. שאפי' אינו רחוק אלא ח[illegible] אמות בלבד בסוף שעת [הקרבת] הקרבן נדון בדין דרך רחוקה (ד): ג והשני חמץ ומצה עמו בבית. דכתיב (במדבר ט) ככל חקת הפסח יעשו אותו משמע מצוה שבגופו כגון צלי ועל מצות ומרורים יאכלוהו (ו) עושין אותו ככל חקת הפסח אבל מצות שעל גופו ממקום אחר כגון תשביתו שאור ולא תשחט על חמץ אין עושין אותו ככל חקת הפסח: הראשון טעון הלל באכילתו וכו'. כדכתיב (ישעיה ל) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ליל המקודש לחג שהוא פסח ראשון טעון הלל. ושאינו מקודש לחג אינו טעון הלל: זה וזה טעונים הלל בעשייתן. דלילה מיעט קרא משיר. יום לא מיעט: ד לא יאכלו ממנו זבין. דגבי טמא לנפש כתיב איש דדרשינן ונידחה איש נדחה ואין צבור נדחין (אבל גבי זיבה אף ציבור נידחין) (ט): ואם

(כג) בגמרא דאי נולקט עצמות הא בעי הזיה שלישי ושביעי: (כד) טובל. דהיה צריך טבילה כדאשכחן במ"ת וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם ועיין בפ"ב דכריתות: (כה) ואף על גב דמשום זיבה בעי שמנה משום כפרה כיון דאי אפשר דלייתי כפרה אי אמרת נגזור לא מייתי לעולם פסח וכולי האי לא גזרו. רש"י: (כו) שאם יש לו עכשיו טומאה הוא נזהר ליכא למיגזר ביה משום שנה הבאה. רש"י: (כז) גמרא ופירש"י דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן ול"נ ליישב לי הגמרא דאע"ג דלענין מילה א"צ טבילה כלל מ"מ לטהרת הרגל צריך טבילה וס"א דזה דמל וטבל לגזור אטו גר דמל נמי וטבל. תוי"ט:

פרק ט (א) שגג כו'. טמא לנפש כו' אנוסים או שוגגין מנין. ת"ל איש איש רבה כו'. ולר"י דס"ל דברה תורה כלשון ב"א הכי דר"י לא טמא לנפש בהרי דרך רחוקה וגלא כו' הלד השות שבהן שלא עשו את הא' יעשו את השני אף אני מרבה אנוסין ושוגגין שלא עשו הא' יעשו את השני: (ב) ומיהו בפ"ש נמי כתיב חטאו ישא לרבי דיליף מגדף דכתיב גביה ונשא חטאו והוא בכרת כדתנן בריש כריתות: (ג) דבין הערבים כתיב ביה כתמיד. ותמיד אף על פי שנשחט משש ומחצה זמנו מן התורה מתחלת שבעה ואילך שמתחלת חמה להתעקם כלפי מערב והכי אמרי' ביומא בפ"ג: (ד) וביכו' ה"א שברחוקה נקוד היה רחוק ואין דרך רחוקה: (ה) מה כו'. שייר דאין השני נשחט בג' כתות כדאיתא בתוספתא ושייר נמי ביקור ד' ימים דליתיה בשני כדאיתא בגמרא. תוספות: (ו) אע"ג דעל מצות ומרורים מקרא מלא הוא בפ"ש. ה"ק דכללא דככל חקת וגו' [illegible] לאו דדומיא דקרא דעל מצות ומרורים כו': (ז) ודוחין פרש"י דשני כתיב ביה במועדו. ולמ"ד דהך במועדו אראשון קאי יליף מכלל חקת הפסח. תוספות: (ח) השבת. בגמרא טומאה לא מ"ע. מפני טומאה דחיישו יחזור ויעשה בטומאה: (ט) וא"ת לשמעינן טמאי מגעי טומאות והוי כ"ל דמשום רבותא דאם אכלו פטורים מכרת נקטינהו להנך דטומאה יוצאה מגופן ואפ"ה פטורין אלא שהר"מ כתב דטמאי מגעי טומאות

ויולדות, ואם אכלו פטורים מכרת, ר"א פוטר אף על ביאת מקדש: ה מה בין פסח מצרים לפסח דורות, פסח מצרים מקחו מבעשור (י), וטעון הזאה באגודת אזוב על המשקוף ועל שתי מזוזות. ונאכל בחפזון בלילה א אחת, ופסח דורות (יא) נוהג כל שבעה: ו אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה, ותמורת הפסח אינה קריבה. ואין לי לפרש. אמר רבי עקיבא אני אפרש, הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויקח בדמיו שלמים, וכן תמורתו. אחר שחיטת הפסח קרב שלמים, וכן תמורתו: ז המפריש (טו) נקבה לפסחו. או זכר בן שתי שנים ירעה (טז) עד שיסתאב וימכר. ויפלו דמיו לנדבה. המפריש פסחו ומת לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח. אלא לשם שלמים: ח הפסח שנתערב בזבחים. כולן ירעו עד שיסתאבו. וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה. ובדמי היפה שבהן ממין זה. ויפסיד המותר מביתו. נתערב בבכורות רש"א אם חבורת כהנים יאכלו:

א גמרא אחד [illegible] חבורה

ואם אכלו פטורים מכרת. דלאוכל קדשי' בטומאת הגוף דכתיב (ויקרא ז) כל טהור יאכל בשר. וסמיך ליה והנפש אשר תאכל בשר כו' וטומאתו עליו ונכרתה. בשר הנאכל לטהורים. טמאים חייבין עליו משום טומאה. ושאינו נאכל לטהורים כגון פסח הבא בטומאה אין טמאין חייבין עליו משום טומאה: אף על ביאת מקדש. פוטר הזבין והזבות אם נכנסו למקדש פטורות כשהפסח נאכל ומפני הטומאה. דכתיב (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בזמן שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעים משתלחים. אין טמאי מתים משתלחין. אין זבים ומצורעים משתלחין. ותנא קמא לא דריש לקרא להכי דכולהו אצטריכו לחלק למחנות כו'. ואין הלכה כרבי אליעזר: ה לילה אחד. ופסח דורות נוהג כל שבעה. ומכניתין מסורי מספרא והכי קתני ונאכל בחפזון בלילה אחד ומצתו כל היום ופסח דורות מצתו נוהג כל שבעה דבפסח מצרים כתיב (שמות יג) ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים קרי ביה לא יאכל חמץ היום שאתם יוצאים בלבד: ו שמעתי. מרבותי: שתמורת הפסח קריבה. שלמים אחר הפסח (יב): ותמורת הפסח אינה קריבה. ויש תמורת פסח שאינה קריבה היא עצמה שלמים אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בדמיה שלמים למותר הפסח קרב שלמים: ואין לי לפרש. שכחתי על איזו שמעתי תקרב. ועל איזו תרעה עד שתסתאב: הפסח. שאבד והפריש אחר תחתיו ונמצא פסח לאשון קודם שחיטת השני שהיה עומד לפניו בשעת שחיטה הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה שלא הקריבו דחהו בידים (יג) ולא יקרב הוא עצמו שלמים: עד שיסתאב. שיפול בו מום שלא יהיה ראוי לקרבן: וכן תמורתו. אם המיר בו בהמת חולין אחרי כן: לאחר הפסח. כלומר ואם לאחר שחיטת השני נמצא הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידים ויקרב הוא עצמו שלמים: וכן תמורתו. ה"ה דמלי' ר' יהושע למתני בפסח עצמו (יד) יש פסח קרב. ויש פסח שאינו קרב: ז ויפלו דמיו לנדבה. נותנים אותן המעו' לתיבה שבמקדש ומקריבין מהן עולות נדבה: לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח. דהוה ליה פסח שמתו בעליו ואין כאן מנויין (יז): ח הפסח שנתער'. שלשה טלאים. אחד של פסח, ואחד של אשם. ואחד של עולה שנתערבו. כולן ירעו עד שיסתאבו: ויביא בדמי היפה שבהן. עולה דשמא יפה שבהן עולה היה. ובדמי היפה שבהן אשם דשמא היפה אשם היה. ובדמי היפה שבהן פסח. אם קודם הפסח נסתאבו כולן. ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאם לשלמים דשמא היפה פסח היה. ואותו מותר שצריך להוסיף על הב' עד שיגיעו לדמי היפה יפסיד משלו. וכיצד עושה. אם היפה שבהן שוה סלע מביא ג' סלעי' מביתו. ונוטל הסלע האחד ואומר כ"מ שהיא העולה הרי היא מחוללת על סלע זו. ויביא ממנו עולה. ונוטל הסלע הב' ואומ' כ"מ שהוא אשם הרי הוא מחולל על סלע זו. ויביא בו אשם וכן לשלמי' (יח): נתערב הפסח בבכורות. שמתן דמם ודם הפסח שוה (יט): ר"ש אומר אם חבורת כהנים יאכלו. כולן

טומאות הרי אלו אוכלין: (י) מקחו מבעשור כו'. דכתיב בעשור לחודש הזה ונקחו מבעשור ואין פסח דורות מבעשור. מיהו לענין ביקור ילפי' בגמ' מדכתיב ועבדת כו' בחדש הזה שיהיו כל עבודות החדש זה כזה דהיינו שיבקר בעשור כמה טלאים ובע"פ יקח איזה שירצה. ועמוי"ע: (יא) ופסח דורות כו'. וא"ת שאם כמות היאך אמר מוצא בשל מצרים ואמאי ביכו' ניתן כח בקולו של משה והיה קולו מהלך בכל א"מ מהלך מ' יום והיה אומר ממקום פלוני עד מקום פלוני כח אתם כו' ואל תתמהו ומה אם אבק שאין דרכו להלוך כאמר והיה לאבק בכל ארץ מצרים. קול שדרכו להלוך לא כ"ש: (יב) כ"ד דה"ה במועד עצמו דהא שלמים קרבים במועד ואפי' בחג עצמו אם הם שלמי חגיגה וא"ל שר"ל שהמיר אחר שחיטת הפסח דלא הו"ל לפרש כן בדבריו שמסופק היה: (יג) ואפי' למ"ד כפ"ו דיומא דאין בע"ח נדחים היינו דוקא כגון דלא דחייה בידים כגון נטמאו בעלים או משכו ידיהם. תוס': (יד) ובגמרא הא קמ"ל דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה. ופרש"י יל"א מתחלתה שלמים היא. ואפי' המיר קודם שחיטה לא קבעתם זמן השחיטה בשם פסח ואין בה דיחוי. אלא אף היא נקבעת בפסח ונדחית: (טו) המפריש כו'. ואינם ראוים לפסח דכתיב שה תמים זכר בן שנה: (טז) ירעה כו'. במ"נ פ"ג דתמורה מפ' הר"ב אמאי לא תמכר בלא מום דזהו מומו הואיל ולא חזיא למלתיה והתוס' כתבו הואיל והיא ראויה לשלמים והפסח אחר פסח קרב שלמים הלכך לא הוי מום ע"כ והפ"ה אינו ק"ש אלא ירעה כדפרש"י דקבעתו הספרשה והרי הוא כקבוע שנדחה שאין הוא עצמו קרב אלא דמיו: (יז) עיין במ"י וי"א והבא מייתי שלא נתמנה בנו עמו כדאיתא בגמ': (יח) כפי' יהיב טעמיה למלתיה דאל"ה הרי הוא מחליף שמביא שלמים בדמי האשם או בדמי העולה והרי קודשת הבהמה חלפה על מעות דמיה ואין משנין מקודשה לקודשה: (יט) ואין עבודן תנופה חזה ושוק. ולא סמיכה

ט חבורה שאבדה פסחה. ואמרה לאחד צא ובקש ושחוט עלינו. והלך ומצא ושחט. והם לקחו ושחטו. אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו. והם אוכלים עמו משלו. ואם שלהן נשחט ראשון, הם אוכלים משלהן, והוא אוכל משלו. ואם אינו ידוע איזו מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהן כא'. הוא אוכל משלו (כא). והם אינם אוכלין עמו, ושלהן יצא לבית השריפה. ופטורין מלעשות פסח שני. אמר להן אם אחרתי. צאו ושחטו עלי. הלך ומצא ושחט והן לקחו ושחטו. אם שלהן נשחט ראשון, הן אוכלים משלהן, והוא אוכל עמהן. ואם שלו נשחט ראשון, הוא אוכל משלו. והן אוכלין משלהן. ואם אינו ידוע איזה מהם נשחט ראשון. או ששחטו שניהם כאחד. הן אוכלין משלהן. והוא אינו אוכל עמהן. ושלו יצא לבית השריפה. ופטור מלעשות פסח שני. אמר להן. ואמרו לו. אוכלין כולם מן הראשון. ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון. (שניהן) יוצאין לבית השריפה. לא אמר להן. ולא אמרו לו. אינן אחראין (כב) זה לזה: י ב' חבורות שנתערבו (כג) פסחיהן. אלו מושכין להן אחד. ואלו מושכין להן אחד. אחד מאלו בא לו אצל אלו. ואחד מאלו בא לו אצל אלו. וכך הם אומרים אם שלנו הוא הפסח הזה. ידיך משוכות משלך. ונמנית על שלנו. ואם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך. וכן חמש חבורות של חמשה חמשה ושל עשרה

עשרה

בו בגילה שהבכור נאכל לכהנים ויקרב פסח לשם פסח בכ"מ שהוא. ובכורות לשם בכורות בכל מקום שהן ואע"פ שהן ממעטין בזמן אכילת הבכור. שהבכור נאכל לב' ימים ולילה אחד ועכשיו אין אוכלין אותו אלא עד חצות כזמן הפסח ונמצאו מביאים קדשים לבית הפסול. ר"ש סבר שיכולין להביא קדשים לבית הפסול. ורבנן פליגי עליה ואמרי ירעו כולן עד שיסתאבו ויביא (כ) מעות בדמי היפה שבהן כדאמרינן בפסח שנתערב בזבחים ואין הלכה כר"ש:

ט צא ובקש. את האבוד ושחוט עלינו: אם שלו נשחט ראשון. הואיל והם אמרו לו שחוט עלינו על שלו הם נמנים והלה ישרף דפסח בלא בעלים הוא ואוכלין כולן משלו: ואם שלהן נשחט ראשון. הוא אוכל משלו. שהרי לא נמנה על שלהן והן אוכלין משלהן שהרי מזכו בהן מן האבוד ומשכו ידיהן ממנו: והן אינן אוכלין עמו. שמא שלהן נשחט ראשון ומשכו ידיהם מזה: ושלהן יצא לבית השריפה. שמא שלו נשחט ראשון ואינן נמנין על השני: ופטורים מפסח שני. דממ"נ באחד נמנו ואכילה לא מעכבת: אמר להן. אותו היחיד שהלך לבקש את האבוד אם אחרתי תמנוני עמכם ושחטו עלי. והם לא אמרו לו שחוט עלינו. הוא אוכל עמהן ושלו ישרף. כיון שהמנוהו על שלהן הרי נמשך מן הראשון ומזה בו משליחותו: ושלו יצא לבית השריפה. שמא שלהן נשחט ראשון ונמשך [משלו שהרי] עמהן שלוחיו: ופטורין מפסח שני. דממה נפשך בראשון נמנה ואכילה לא מעכבת: אמר להן. שחטו עלי אם אחרתי: ואמרו לו. בקש ושחוט עלינו: יאכלו כולם מן הראשון. דהוא שלוחם והם שלוחיו: אם אין ידוע איזה ראשון שניהם ישרפו. ופטורים מפסח שני: אינן חייבין באחריות זה לזה. אין להם טענה זה על זה. אין חוששין איזה ראשון. אלא הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן: י אלו מושכין להם אחד. מן הפסחים. ואלו מושכין להם אחד. אחד מבני חבורה זו בא לו אצל בני חבורה זו. ואחד מזו בא לו אצל זו: וכך הם אומרים. לאותו יחיד הבא אצלם: אם שלנו הוא. אותו הפסח שמשכנו אלינו יפה ברכנו את שלנו. המשך ידך משלך. והמנה עמנו על שלנו: אם שלך הוא פסח זה. הרי אתה עליו וידינו משוכות משלנו ויבא לבני חבורה האחרת ונמנינו על זה שלך. נמצא אם החליפו הרי נמשכו כל החבורה משלהם ונמנו על אותו שברכו. וכן אומרים בני חבורה השנייה ליחיד הבא אצלם ועל כרחם צריך אחד מאלו לבא אצל אלו ולמנות עמהן ולא אמרי' ימשכו אלו משלהן בכל מקום שהוא ואלו משלהן ויחזרו וימנו אלו על אחד ואלו על אחד משום דאמרינן בברייתא בגמ' דאסור למשוך כל בני החבורה מן הפסח ולהניחו בלא בעלים (כד). ושמא החליפו ורוצים למשוך מפסחם ולימנות על אחר כשאמרו הרי ידינו משוכות משלנו. הרי נותר פסח בלא בעלים מיד וזה אסור. ועכשיו כשאחד מחבורה זו בא אצל האחרת מונה נמשך אין כאן פסח בלא בעלים. אם יפה ברכו להם הרי כל בני חבורתו עליו מן חוץ האחד שפירש מהן ומשך ידו. ואם החליפו הרי הלך אחד יצא עם פסחו וכשמשכו הנותרים ידיהם הימנו נשאר הוא עליו: וכן חמש חבורות של חמשה. בני אדם שנתערבו פסחיהן כל חבורה וחבורה מושכין להם אחד מן הפסחים. הממ' אנשי' שבכל חבורה יתפרדו ויתחברו [לחמש'] פסחי' שאם החליפו לא יהא כאן פסח שאין אחד מבעליו הראשוני' עליו (כה):

וכן

סמיכה ולא נסכים. רש"י: (כ) והמעורבת אוכל כולם בתורת בכור בעל מום: (כא) הוא כו' והם אינם. אתאן כר"י בפ"ח מ"ו דס"ל דשוחטין פסח על היחיד והלכה כמותו. וא"נ אפילו לר"י וכגון שהמנה עליו אחריו: (כב) אינן אחראין. כתב הר"מ אף על פי שהיה בלבם שישחוט כ"א מהן על חבירו שהיו שם כמיזות והדברים שאומדין הדעת בהן שכ"א שימצא ישחוט על חבירו וכו' הר"מ דמיתורא דמתני' למד כן דאל"כ מאי קמ"ל פשיטא: (כג) שנתערבו בכור הוא כי זה המעורבים לא נפל אלא קודם שישחט הפסח. הר"מ: (כד) וילפי מדכתיב ואם ימעט הבית מהיות משה. משמע אם כלו מתמעטין ונמשכין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים דאם ימעט משמע שיש שיור: (כה) לאפוקי אם חבורה א' שבהן של ד' לאפשר שיתחלף פסח

עשרה. מושכין להן א' מכל חבורה וחבורה. וכן הם אומרים: יא שנים שנתערבו פסחיהם, זה מושך לו אחד, וזה מושך לו אחד. זה ממנה עמו א' מן השוק, וזה ממנה עמו א' מן השוק. זה בא אצל זה, וזה בא אצל זה. וכך הם אומרים. אם שלי (כז) הוא פסח זה, ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי. ואם שלך הוא פסח זה, ידי משוכות משלי, ונמניתי על שלך:

פרק י **ערבי** פסחים סמוך למנחה, לא יאכל אדם עד שתחשך (ב). ואפילו עני (ג) שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין. ואפי' מן התמחוי (ד): ב מזגו (ה) לו כוס ראשון. בית שמאי אומרים מברך על היום. ואח"כ מברך על היין. ובית הלל אומרים מברך על היין. ואח"כ מברך על היום: ג הביאו לפניו. מטבל בחזרת. עד שמגיע לפרפרת הפת.

הביאו

פסח שלהן לחבורה חדשה שנתחדשה מהד' שבאו מן הד' חבורות של ה'. ונמצא שאין עליו שום א' מבעליו הראשוני' ועיין לקמן (כו). אבל כשממנה עמו א' מן השוק קודם לכן הרי יש כאן בעלים. ולטו"ב דליכא א' מבני חבורה הראשונים. ולעיל אמרי' דדוקא של ה' ה' אבל של ה' וד' לא משום דאין א' מבני חבורה כו' וצ"א שימנו א' מן השוק קודם שיחטו וכה"ז. ג"כ של ה' מפרשי' בגמרא דמתניתין דלעיל כרש"י דס"ל דבעינן דוקא א' של בני חבורה שהיה קיים עליו כו' והא דתהני הכא משום דר"י לטעמיה דס"ל בפ"ח מ"ז דאין שוחטין את הפסח על היחיד הלכך מעיקרא לאמנויי אחרים בהדיה קאי וכא' מבני חבורה דמי ולדידא הלכה כמשניות אלו אף דפסקינן כרבי יוסי דלעיל. ועתוי"ט: (כז) אם שלי. וכמו כן יאמר השני לחבירו. הר"מ:

פרק י (א) **מנחה** קטנה היא דלא כמ"ב דס"ק דשבת. דהכא טעמא משום הידור מצוה ושני בהכי: (ב) עד שתחשך. דאז זמן אכילת מצה כדתניא בתוספתא. הפסח ומצה ומרור אינן אלא משתחשך. וטעמא משום דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה. ואיכך איתקשו לפסח. תוי': (ג) ואפי' עני. דס"ד דהסיבה עני לאו הסיבה הסיבה דאין לו על מה להסב וי"מ דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני כו' פי' שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך: (ד) מן התמחוי. גמרא. פשיטא לא נצרכה אלא אפי' לר"ע דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. הכא משום פרסומי ניסא מודה: (ה) מזגו. ושתו ביין מסכי תרגומו ואשתו במגלה דמזגיה: (ו) אבל חזרת שכאן. לעיל דמכלל דתנן מטבל בחזרת ש"מ שהביאו ואלו היתה בכלל ההבאה המסוכה כמו כן הל"ל מטבל חזרת בחרוסת ודחוק ומי חזרת דבריתא לא פסיקא ליה

וכך הם אומרים. כשנעשו עתה החבורות החדשים אומרים הדי לאחד אם שלך הוא פסח זה. הרי ידינו מרבעתנו ומסולקות מד' פסחינו בכל מקום שהם ונמנינו עמך. וכן הוא וג' חוזרין ואומרין לשני וכן הדי לכל אחד שבחבורה. [illegible] חבורה וחבורה כן: יא שנים שנתערבו פסחיהם. כאותן ושמעון שנתערבו פסחיהן. ראובן מושך לו אחד. ושמעון מושך לו אחד. ראובן הולך וממנה עמו אחד מן השוק. ואומר כל מקום שהוא פסח שלי. הרי אתה נמנה עליו. וראובן בא לו אצל פסח שמשך לו שמעון. ושמעון בא לו אצל פסח שמשך לו ראובן. וכן אומר לו ראובן ליהודה הנשאר על פסח שמשך לו שמעון. אם שלך הוא פסח זה. שהיה בידו של שמעון תחלה הרי ידי משוכו' משלי והריני נמנה עמך על זה. ואם שלי הוא פסח זה. שלא כוונתי מתחלה לברור יפה ואין זה פסח שנמנית עליו עם שמעון. הרי ידיך מסולקות משלך. ונמנה עמי על זה. ולכך הולך להמנות עמו אחד מן השוק שאם באו להתנות בשאן יחידים ולומר אם שלי הוא פסח זה ושלך שלך. הרי יפה ברכנו. ואם באו. הרי אני מושך ידי משלי ונמנה על שלך. נמצא כשהוא מושך משלו. הרי הוא מניח את פסחו בלא בעלים (כו). שעדיין לא נמנה עליו אחר. והא ליכא למימר שימנה כל אחד על של חברו קודם שימשוך ידו משלו. דאין נמנין על שני פסחים כאחד. ואין זה מנויין:

פרק י **ערבי** פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט. כמו חצי שעה. בתחלת שעה עשירית (א). דתמיד קרב בתשע ומחצה והוא זמן המנחה וקודם למנחה חצי שעה. הוי בתחלת שעה עשירית: לא יאכל אדם. כדי שיאכל מצה לתאבון משום הדור מצוה. ולפת פשיטא דלא מלי אכיל. דמאן אסור משש שעות ולמעלה. ומצה נמי הא אמרי' בירושלמי האוכל מצה בערב פסח כבא על ארוסתו בבית חמיו. ולא נצרכה אלא לאחר אוכלין שלא ימלא כרסו מהן: עד שיסב. במטה. ועל השלחן כדרך בני מלכים: ולא יפחתו לו. גבאי צדקה המפרנסים את העניים: ואפילו הוא מתפרנס מן התמחוי. דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי: מד' כוסות. כנגד ד' לשונות של גאולה שיש בפרשה והוצאתי. והצלתי. וגאלתי. ולקחתי: ב מברך על היום. בתחלה קדוש היום ואחר כך בפה"ג. שתחלה קדש היום. ואחר כך בא היין, וכשם שקודם לכניסה. כך קודם לברכה: מברך על היין. תחלה וה"ה למקדש על הפת. שהיין או הפת גורמים לקדוש היום. שאם אין לו יין או פת לא יקדש: ג הביאו לפניו. הירקות כדי שיכיר תינוק וישאל. לפי שאין דרך להביא ירקות קודם סעודה: מטבל בחזרת. לאו דוקא חזרת. דטבול ראשון זה הוי בשאר ירקות. אלא אם אין לו שאר ירקות. מטבל בחזרת במקום שאר ירקות. ולשון מטבל אוכל. ולפי שכל אכילתן ע"י טבול היתה. קרי לאכילה טבול. ומיהו טבול זה לאו בחרוסת הוא. מדקתני לקמן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת. מכלל דעדיין לא הובאו (ו): עד שמגיע לפרפר את הפת. לאכילת מצה. הא קמ"ל דאין אכילה אחרת מפסקת בין אכילת ירקות לאכילת מצה. דקוד' שיגיע לאותו חזרת של מצוה שמברך עליו על אכילת מרור. אוכל מצה תחלה כדכתיב (במדבר ט) על מצות ומרורים. מצות ברישא. והדר מרורים:

וחרוסת

הביאו לפניו מצה. וחזרת. וחרוסת. ושני תבשילין (ט) אע"פ שאין חרוסת מצוה. ר' אליעזר בר' צדוק אומר. מצוה (י). ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח: ד מזגו לו כוס שני. וכאן הבן שואל אביו. ואם אין דעת בבן. אביו מלמדו. מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה. הלילה הזה כלו מצה. שבכל הלילות. אנו אוכלין שאר ירקות. הלילה הזה מרור (יג). שבכל הלילות. אנו אוכלין בשר צלי. שלוק. ומבושל. הלילה הזה כלו צלי (יד). שבכל הלילות. אנו מטבילין (טו) פעם אחת. הלילה הזה שתי פעמים. ולפי דעתו של בן אביו מלמדו. מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי. עד שיגמור כל הפרשה כולה: ה רבן גמליאל היה אומר. כל שלא אמר (טז) שלשה דברים אלו בפסח. לא יצא (יז) ידי חובתו. ואלו הן. פסח. מצה. ומרור. פסח. על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים. מצה. על שום שנגאלו (יח) אבותינו ממצרים. מרור. על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים. בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרי'. שנאמר (שמות יג) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר. בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרי'. לפיכך אנחנו חייבין. להודות (יט). להלל. לשבח. לפאר. לרומם. להדר. לברך. לעלה. ולקלס. למי שעשה לאבותינו ולנו. את כל הנסים האלו. הוציאנו מעבדות לחירות. מיגון לשמחה. ומאבל ליום טוב. ומאפילה לאור גדול. ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו הללויה: ו עד היכן הוא אומר. בית שמאי אומרים (כ). עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומרים עד חלמיש למעינו מים. וחותם בגאולה. רבי טרפון אומר. אשר גאלנו. וגאל את אבותינו ממצרים. ולא היה חותם. ר"ע אומר. כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו. יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום. שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך. ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים כו'. עד ברוך אתה ה' גאל ישראל: ז מזגו לו כוס שלישי. מברך על מזונו. רביעי גומר עליו את ההלל. ואומר עליו. ברכת השיר.

בין

וחרוסת. שעושי' מתאנים ולוזים בטנים ושקדי' וכמה מיני פירות ומשימין בה תפוחים (ז) ודכין הכל במדוכה ומערבין בחומץ ונותנין עליה תבלין קנה וקנמון כעין פתילות דקות ארוכות זכר לקש ולריך שתהיה עבה זכר לטיט (ח): שאין חרוסת מצוה. אלא לרפואה לבטל ארס החזרת. שהיא קשה לגוף כארס: רבי אליעזר ברבי צדוק אומר מצוה. זכר לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב (י). וזכר לטיט: ד וכאן הבן שואל. בכל הספרים אין כתוב וכאן אלא וכן. כמו כן בנות צלפחד דוברו' (במדבר כז) כלומר ודין הוא שבמזיגת כוס שני יהיה הבן שואל מה נשתנה (יב): הלילה הזה כלו צלי. בזמן שבית המקדש קיים היה הבן שואל כך: מתחיל בגנות. מתחלה עובדי כוכבי' היו אבותינו ועבדים היינו: ומסיים בשבח. שקרבנו המקום לעבודתו וגאל את אבותינו ממצרים: ה כל שלא אמר ג' דברי' אלו. שלא פירש טעמן של ג' דברים הללו: ו וחותם בגאולה. כלומר מסיים את ההגדה בברכת גאולה ולא פירש ת"ק למלתיה היאך מברכין אותה. ואתו רבי טרפון ור' עקיבא לפרושי למלתיה. ר' טרפון אומר. פותח בה בברוך ואינו חותם בברוך מידי דהוה אברכת הפירות וברכת המצות דכולה חדא הודאה היא. ור"ע מותמין בה בברוך לפי שמוסיף בה דברי רצוי ובקשה כן יגיענו וכו' והלכה כר"ע: ז ברכת השיר. אית דאמרי נשמת כל חי (כא) ואית דאמרי יהללוך

ליה. ועתוי"ט: (ז) משמע דאף לת"ק משימין בה תפוחים על כל פנים מדלא כללינהו בהדי תאנים ולוזים וכו'. ועתוי"ע: (ח) ולכך נקרא חרוסת מלי חרס בגמרא דקי"ו: (ט) ושני תבשילין. כב יוסף אמר לריך ב' מיני בשר א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה: (י) שלא יכירו בהן מצרים דכתיב תחת התפוח עוררתיך. רש"י: (יא) מצוה. ועעמא שאין מברכין עליו אף על פי שהוא מצוה לפי שהוא טפל למרור. טור: (יב) עכשיו מוזגין כוס שני קודם אכילה. רש"י: (יג) מרור. הא דלא אמר כולו מרור משום דאכלינן שאר ירקי בעבור כאשון. תוס': (יד) כולו צלי. מוקי לה בפ' א"ד כבן תימא דאמר חגיגה הבאה עם הפסח ה"ה כפסח ואינה נאכלת אלא צלי. תוס': (טו) אנו מטבילין. מפ"ק בגמ' דהכי קתני שבכל הלילות א"א מטבילין אפילו פ"א דאנו כולי יומי לא סגי דלא מטבלא חדא זימנא: (טז) כל שלא אמר. דכתיב ואמרתם זבח פסח הוא. פי' באמירה של"ל פסח זה שאנו אוכלים ואיכך איתקשו לפסח ול"ל נמי מצה זו. מרור זה: (יז) לא יצא. כלומר לא יצא י"ח כראוי אבל לא יצא כלל לא קאמר. ועתוי"ע: (יח) על שום שנגאלו. לי הר"מ על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם שנאמר ויאפו את הבצק וה"ג הכא"ש במשנה כו' וכ' הר"ן ז"ל יכלו להשתהות שלא יכלו כו'. היו מתחילין אותו דפסח מצרים לא נהג אלא לילה ויום כו' התחילו עריסותיהם לנורך מהר שלא הוזהרו בב"י אלא מתוך שלא היה להם פנאי אפאוהו מצה ווכר לאותו הגאולה נלטוו באכילת מצה. ועתוי"ע: (יט) להודות כו'. כ' התוס' י"א ז' הודאות ולא יותר כנגד ז' רקיעים. ויש לי לקיים ג' הספר דט' הוו. דז' רקיעים לז' כוכבי לכת ושמיני למזלות ותשיעי המקיף ומסבב בכח גלגלו ומתבלך בכל יום. ממזרח למערב הפך תנועתם שממערב למזרח והוא הנקרא רקיע היומי. כו' ונקרא ערבות ובעשירי הוא אומר למי שעשה כו' שהוא רוכב ערבות יתב' זכרו לנלח נלחים: (כ) בש"א כו'. כ"ל. דב"ע סברי כוס הלל אחר מזוני וכדתניא כו'. וקסברי ב"ש דים למהר ולא לומר קודם. המאן רק מזמור א' וב"ה סברי כיון דבמזמור הראשון לא נזכר קריעת ים סוף לריך שיאמר גם השני שיש בו הזכרת קריעת ים סוף כיון שיאמר אחר כך ברכת הגאולה כי לא נושעו ישראל מיד מצרים עד שנקרע הים ונטבעו המצרים ושם נאמר ויושע: (כא) וקראו ברכת השיר לפי שבשבתות אומר אותו אחר פסוקי דזמרה.

פרי

בין הכוסות (כג) הללו אם רוצה לשתות ישתה, בין שלישי לרביעי לא ישתה: **ח** אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ישנו מקצתן יאכלו (כו) כולן לא יאכלו. ר' יוסי אומר, נתנמנמו יאכלו. נרדמו לא יאכלו: **ט** הפסח אחר חצות. מטמא את הידים. הפגול (כט) והנותר. מטמאין את הידים. בירך ברכת הפסח (ל). פטר את של זבח. בירך את של זבח. לא פטר את של פסח. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר. לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו:

סליק מסכת פסחים

יסלקון ס' כל מעשך (כב) ונהגו לגומרינהו לתרוייהו: בין שלישי לרביעי לא ישתה, שלא ישתכר ושוב לא יוכל לגמור את ההלל ואם תאמר הכא מישכר הוא שהרי שתה כל רצונו בתוך הסעודה. יין שבתוך המזון אינו משכר (כד). ושל אחר המזון משכר: **ח** מפטירין. אני שמעתי לשון יפטירו בפה (תהלים כב) כלו' פותחין ואומרים ורבותי פירשו לשון הנפטר מחבירו. כשנפטרין מן הסעודה אין מסיימין אותה באפיקומן באפיקו מנייכו כלומר הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר לא פת ולא שום דבר גזירה דלמא אתי למיכל מן הפסח בשני מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון שרי ובלבד שלא יעקר ממקומו. א לאכלם עם חבורה אחרת. ואית בגמרא מאן דפירש אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. אפיקו מיני מתיקה לאחר שאכל את הפסח אין נפטרין מן הסעודה באכילת מיני מתיקה ופירות שרגילין לאכול לקנוח סעודה. ואפי' במקומן שלא יאבד טעם הפסח מפיו וכן עיקר. וכשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. כך אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. שצריך שיאכל כזית מצה באחרונה בזמן שאין פסח (כה) ואחר אותה מצה אין נפטרין ממנה באכילת דבר אחר: ישנו כלם לא יאכלו. אם התחילו לאכול פסחיהן וישנו כלן שוב לא יאכלו דנראה כאוכל בשני מקומות דמאחר שישנו הסיחו דעתם מלאכול עוד וחשיב ליה כאכילת שתי מקומות ומוראה בעלמא הוא והוא הדין נמי למצה בזמן הזה: ר"י אומר נתנמנמו יאכלו. אריישא קאי דאמר ת"ק ישנו מקצתן יאכלו ואתא ר"י למימר הני מילי אם נתנמנמו שלא נשקעו בשינה (כז). אבל אם נרדמו מקצתן לא יאכלו אלו הנרדמים לכשיעורו מתנומתם והלכה כר"י: **ט** הפסח אחר חצות מטמא את הידים. דהא נותר הוא מחצות ואילך (כח). ורבנן גזרו על הנותר שיטמא את הידים כדי שלא יתעצלו באכילתו ומנלן דפסח לאחר חצות הוי נותר דכתיב בפסח (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות: ברכת הפסח. אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח. ברכת הזבח אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. וזבח האמור כאן. הוא חגיגת יום י"ד והלכה כר"ע:

סליק מסכת פסחים

סוף: (כב) כלומר ברכת השבח דגומרין בו בא"י מלך מהולל בתשבחות. רשב"ם: (כג) בין הכוסות. בין ב' ראשונים לב' אחרונים רשב"ם: (כד) וכ' ב"י דאפ"ל דאף בין הא' לב' לא ישתה כדי שלא ישתכר וימנע מעשות הסדר וקריאת ההגדה והא דנקט בין ג' לד' ולא ביאר בין א' לב' משום דמלתא דלא שכיחא היא להיות אדם שותה כ"כ קודם אכילה. והר"ל כי דיין שלפני המזון אינו משכר וכ"כ רשב"ם: (כה) משום דעבידי. זכר לפסח בזמן שבהמ"ק קיים. רשב"ם. ולא מבעי לתנא דמתניתין לאשמעינן כו' כיון דלא כפים טעמא בקל יכול עבוריה טעם מצה. אבל פסח דכפים טעמיה ולא מלי עבוריה ה"א לית לן בה קמ"ל. גמרא: (כו) יאכלו. פי' אותן שישנו יאכלו כשיקיצו. הר"ב: (כז) כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרי ליה מדכר. גמרא ועתוי"ט: (כח) ובגמ' דמתני' כראב"ע היא דס"ל דמה"ת אינו נאכל אלא עד חצות כדיליף להו מקראי דאלו"ה אלא מגזירת חכמים כו' לא הוי נותר. ועתוי"ט: (כט) הפגול. משום חשדי כהונה שלא יפגלוהו בכוון להספיד את הבעלים גזרו עליו טומאה. גמרא: (ל) ברכת הפסח. כ"ע ס"ל דמתנה א' דפסח בשפיכה הוא שעומד על היסוד לא בקרוב ושופך בנחת כו' ומתנות דשאר קרבנות בזריקה מרחוק כו' ובה"מ דר"י ס"ל זריקה בכלל שפיכה ואם נתן הנזרקים בשפיכה יצא. ואין שפיכה בכלל זריקה ואם נתן הפסח בזריקה לא יצא. ולפיכך ברכת הפסח פוטרת ושל זבח אינה פוטרת ור"ע ס' דנזרקים בשפיכה ג"כ לא יצא ולפיכך לא זו פוטרת כו'. גמרא:

סליק מסכת פסחים

כתב הרמב"ם דשקלים סידר רבינו הקדוש אחר פסחים שכן נסדרו בתורה ור"ל שפי' שקלים בכי תשא קודם לפרשת המועדות שבפרשת אמור שפש בילור השניה והקרבנות. אלא שהקדים פסחים אחרי שנת עירובין שהיא מלוה ראשונה על ידי משה רבינו עליו השלום והוא בפרשת בא הקודמה לכי תשא:

באחד באדר משמיעין על השקלים. ב"ד שולחים בכל ע"י ישראל ומכריזין שיביאו שקליהן. לפי שבאי בניסן צריך להביא קרבנות צבור מתרומה חדשה דכתיב (במדבר כח) זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה. חדש והבא קרבן מתרומה חדשה וילפינן חדשי השנה דהכא מראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב) הילכך מקדימין שלשים יום דהיינו מאחד באדר להכריז שיביאו שקליהם:

מסכת שקלים

פרק א (א) השקלים. הם' לופס באמר הכתוב עליהם זה יתנו כל

באחד באדר. משמיעין על השקלים (ב) ועל הכלאים. בט"ו

ועל הכלאים. מכריזין שימעטו הזרע האסור עד שלא ישאר בו רובע קב נפלה

בט"ו בו קורין את המגילה בכרכין ומתקנין את הדרכים. ואת הרחובות. ואת מקואות המים. ועושין כל צרכי הרבים. ומציינין את הקברות. ויוצאין אף על הכלאים: ב אמר רבי יהודה. בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהם. משרבו עוברי עבירה היו עוקרין ומשליכין על הדרכי'. התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה: ג בחמשה עשר בו שולחנות (ז) היו יושבין במדינה. בעשרים וחמשה. ישבו במקדש. משישבו במקד' התחילו למשכן (ח). את מי ממשכנין לוים. וישראלים. גרים. ועבדים משוחררים. אבל לא נשים. ועבדים. וקטנים. כל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו. שוב אינו פוסק (ט). ואין ממשכנין את הכהנים. מפני דרכי שלום:

אמר

שאה כדתנן בפ"ב דכלאים כל שאה שיש בו רובע קב מגין אחר ימעט ורבותינו פירשו דלאחר שגדלו הזרעים אפילו אחד באלף צריך לעקור הכל דכל תרי מילי דכל חד לחודיה שרי. ונאסר על ידי תערובות לא שייך בהו בטול (ב) דוקא בשמין אחר ונעורב בשעת הזרע אי"ל כי אם למעט דמדאורייתא חד בתרי בטיל ולא מקרי זורע כלאים אלא מפני מראית העין בעלייתא צריך למעט. אבל לאחר שגדלו לא שייך בהו בטול וצריך לעקור את הכל ולא ישייר אלא אחד מהמיני': בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכין. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון איידי דבעי למתני דבחמשה עשר בארץ שלחנות יושבין במדינה תני נמי כל מה שהיו עושין בו ביום (ג): מתקנים את הדרכים ואת הרחובות. והשווקים שנתקלקלו בגשמים בימות החורף ומתקנים אותם בשביל עולי רגלים. ואית דמפרשי בשביל הרוצחים המכים נפש בשגגה שיוכלו לנוס מפני גואל הדם כדכתיב (דברים יט) תכין לך הדרך: ואת מקואות המים. אם נתרבה בהן טיט מנקין אותן ואם נחסר שיעור ממשיכין להם מים שאובי' ומשלימין אותן לכשיעור אם היה שם רוב ארבעים סאה מן הכשר: ועושי' כל צרכי רבים. כגון דיני ממונות (ד) ודיני נפשות ודיני מכות ופדיות ערכי' וחרמי' והקדשו' והשקאת סוטה (ה) ושריפת פרה ורציעת עבד עברי וטהרת מצורע ובודקין לפתוח צנורות של מים מכונסי' כדי שיהיו מזומנין לעם לשתות מהן בימות החמה דכל הנך צרכי רבים נינהו: ומציינין את הקברות. שלא יאהילו עליהם הכהנים ועושי טהרות. והציון הוא שמחחים סיד ושופכים אותו סביב הקבר. ובימות הגשמים היה הסיד נמוח. וצריך לחזור ולציינו: ויוצאים. שלוחי בית דין: אף על הכלאים. ואע"פ שכבר הכריזו עליה בא' באדר לא היו סומכים על ההכרזה דשמא לא עקרוה בעלים והיו הם יוצאים ועוקרים אותם: ב היו עוקרים ומשליכי' לפניהם. לפני בעלי השדות כדי שיתביישו והיו בעלי שדות שמחים שמנכשים להם שדותיהם ועוד שהיו נותני' אותן לפני בהמתן התקינו שיהיו משליכי' אותן בדרכי' ועדיין היו בעלי שדות שמחים שהיו מנכשים להן: התקינו שיהיו מפקירין כל השדה. דהפקר בית דין הפקר (ו): ג במדינה. בירושלים והיו מחליפין מחצית השקל לאנשים שמביאים כל א' ממטבע מדינתו ואינו יודע כמה מהם יוציאים למחצית השקל: ישבו במקדש. לפי שהיה הזמן מתקרב היו יושבים במקדש כדי שימהרו להביא. ורמב"ם פי' בכל ערי ישראל קרויין מדינה ובעשרים וחמשה בו היו יושבין במקדש בירושלי': התחילו למשכן. מי שלא הביא שקלו: את מי ממשכנין לוים. לאפוקי ממ"ד שאין ממשכנין את הלוי' דכתיב (שמות ל) כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה ולוים לא היו נמנים מבן כ' שנה: אבל לא נשים. ונתנו איש כופר נפשו (שם) כתיב ולא אשה: ולא עבדים. דאין עבדים חייבין אלא במצות שנשים חייבות: וקטנים. אפי' הביא שתי שערות והוא פחות מבן עשרים: שוב אינו פוסק. אביו משהתחיל. ואם מת אביו. הוא שוקל על ידי עצמו: ואין ממשכנין את הכהנים. ואע"פ שחייבין במחצית השקל: מפני דרכי שלום. לפי שעבודת הקרבנות עליהם מוטלי' להם כבוד (ז) וסומכים עליהם שלא יעכבו את שקליהם וכי נמי יעכבו ולא יתנו בית דין מתנה עליהן שיהיה להם חלף עבודתם כמו שנותנים ומתרומות הלשכה לשאר עושי מלאכת הקדש כדמפרש לקמן:

כל

כל העובר על הפקודים כ"מ: (ב) ונשר בהלב שאני זבגי קלא בהדיא דבטל בנ"ע דדרך ביטול היינו דליכא נתינת טעם ניסא דליכא למילף משום דחידוש הוא דלא נאסר בכבוש אלא דוקא במבושל: (ג) כלו' להכי לא תני דבי"ד בו קורין שאר עיירות. תוס'. ומש"ה לא הולכך לפרש כן בכלאים דתני איידי דבקלים דפשיטא הוא: (ד) ירושלמי והכוונה כי כל מה שהיה מאלו הדברים תלוי ומסוגר ולא נתעסקו בו שמזרזין וממהרין להשלימו ולהגיעו לתכליתו מאלי חודש אדר. הר"מ. ובודאי מי שהיה זכיה והקדים לעשות הרי זה משובח: (ה) והר"מ נסתפק מלי' הר"מ שכי' דבודקים על הראויה לשתות כו' דאלו להשקותה לא היו מאחרים אותה עד ע"ו באדר אלא בכל יום משקין אותה אבל בעי' אין נראה כן אלא דהשקאה עצמה נמי. וז"ל הר"מ ב"ד היו נפנין לחפש על צרכי צבור כו' שההקדשות כו' וגובי' כו' כדי שיהיה כל העם עתיד ליתן תרומת השקלי' לחזק את בית אלהינו: (ו) דכתיב כל אשר לא יבא לשלשת ימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו. יבו': (ז) שולחנות. שלחן שם לשולחן שלפני השולחני שמקבל עליו וכך קורין לחלפני שלחני בכל המשנה: (ח) למשכן. כלומר שמוליאין העבוט מביתו. שכגוס אם חבול תחבול. אם משכנא תקב. הר"מ. ומ"ש מביתו היינו שהיו לוקחים בעל כרחו ואפילו כסותו ואין כאן משום בחוץ תעמוד דהכא מלות גבוה עליו ומשא"כ פריעת בע"ח לע"ג דנמי מלוה היא אין לנדין ממנה למלות גבוה: (ט) שוב אינו פוסק. שאומרין לו מאחר שנתת עליו השנה שעברה והעמדת עליו זאת המלוה תן עליו תמיד עד שיגיע לך ולא תפסוק. הר"מ. ונראה מדבריו דלם מת אביו ועדיין הוא קטן דאין חיוב עליו ודלא כהר"ב ואולי הר"ב ר"ל שחיוב חל על נכסי האב ובשיכשו ועתוי"ע: (י) וכ"ל דהיינו דרכי שלום שאם לא נחלוק להם

ד אמר רבי יהודה העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא. אמר לו ר' יוחנן בן זכאי לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא. אלא שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן. (ויקרא ו) כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל. הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו היאך נאכלים: ה אף על פי שאמרו אין ממשכנין נשים. ועבדים. וקטנים. אם שקלו מקבלין מידן. העובד כוכבים והכותי ששקלו. אין מקבלין מידן. ואין מקבלין מידן קיני זבין. וקיני זבות. וקיני יולדות. וחטאות ואשמות. א(אבל) (יג) נדרים ונדבות מקבלין מידן. זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מידן כל שאין נידר ונידב (יד). אין מקבלים מידם. וכן הוא מפורש על ידי עזרא. שנאמר (עזרא ד) לא לכם ולנו לבנות את בית אלהינו: ו ואלו שחייבין בקלבון. לוים וישראלים. וגרים. ועבדים משוחררים. אבל לא ב(כהנים) ונשים ועבדים. וקטנים. השוקל על ידי כהן. על ידי אשה. על ידי עבד. ע"י קטן פטור. ואם שקל על ידו ועל יד חבירו חייב בקלבון אחד. ר"מ אומר ב' קלבונות. הנותן סלע ונוטל שקל חייב ב' קלבונו': ז השוקל על ידי עני. ועל ידי שכנו. וע"י בן עירו. פטור. ואם הלוום חייב. האחין והשותפין שחייבין בקלבון. פטורין

א ס"א ב נ"א ל"ג

להם כבוד אתו לאהלויי: (יא) כדמפרש טעמא ביהו' דכתיב כל העובר כו' כל דעבר על פיקודא יהיב וכמ"ש הר"ב לעיל בני לוים ולוים מ"ד שבזכר הוא ניהו בן בוכרי דהכא. דכהנים ולוים שוין וה"נ המ"ל כל לוי אלא משום דלא מצי למימר שדורשים כו' לעצמן. תוס': (יב) והרי בני אהרן הפקדו כו' דכתיב ואלה שמות בני אהרן. והא דהולך לומר דעובר בי"ם משום כו' שלא עברו לפני משה אלא היה הולך ועומד על הפתח כפרש"י בחומש. ועתוי"ט: (יג) אבל כו'. זה גי' הר"ב אבל הר"מ לא גרס אבל וה"ג וחטאות כו' נדרים מקבלין מידן וכו' וז"ל ולפיכך מקבלין מהן מעולות והשמות לפי שכיון שהוא נתכוון בכפרה אולי ישוב: (יד) כל שאין כו'. פי' למזבח אף על גב דבו"נ לבדק הבית אין מקבלין מידן וכ"ה מפו' כו' וכ"כ בירושלמי: (טו) כלומר כמ"ש. הר"מ קלבון כו' שחלי השקלים הכל צריכין לפי' כו' ומצרף שקל בב' חצאין יתן לו תוספת על השקל אבל הנה לא הזכיר הכרע וכפי' כ' הכרע וי"א חלוף שאין ב' חצאין יוצאין בסלע בלא חילוף מועט. משמע דפירוש הכרע היינו תוספת בעלמא כעין ומחייב להכריע דספ"ו דב"ב וכ"כ הר"ב סס"ק דחולין ומ"ג פ"ט דבכורות וכאן אהכבי' אחרי כבשי: (טז) וקשה דתנן ואלו שחייבין כו' היינו כשבאין שנים ונותנין שקל שלם ומציעתא השוקל ע"י כהן כו' היינו נמי כששוקל על ידו וע"י כהן. הר"מ: (יז) וטעם זה מפני שהעם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלין בכל שנה ושקל של משה קוראין סלע כתרגומו. רמב"ן:
סופכות

ד כל כהן ששוקל אינו חוטא. ואף ע"פ שאינו חייב לשקול (יא) וקס"ד אם שוקל נמצא קרבן צבור קרב משל יחיד קמ"ל דאינו חוטא לפי שהוא מוסר אותו מחצית השקל לצבור לגמרי. ולא חיישינן שמא לא יגמור למסרו יפה: כל כהן שאינו שוקל חוטא. וקרא דכל העובר על הפקודים דריש ליה הכי. כל העובר בים סוף דהיינו כהנים, לוים וישראלים שכולן עברו את הים על הפקודים בין אותן שנמנו לבדן (יב). בין אותן שנמנו עם ישראל יתן תרומת ה' ואע"ג דבפרשת אלה פקודי כתיב וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו' לשש מאות אלף ושלשת אלפים וגו'. ההוא בתרומת אדנים הוא דכתיב. ובאותה תרומה לא היה שבט לוי אבל בתרומה של קרבנות צבור הושוו בה כהני' לוים וישראלים: לעצמן. להנאתן. ואמרו דרשה היא דדוקא במנחת כהן לבדו אמר קרא כליל תהיה ולא באותה שיש לו בשותפות עם הצבור. והלכה שכהני' חייבין ליתן מחצית השקל. ואין ממשכנין אותן מפני דרכי שלום: ה מקבלין מידם. ובתנאי שימסרם לצבור לגמרי כי היכי דלא להוי קרבן צבור קרב משל יחיד: קיני זבים וזבות. תורים ובני יונה שזבים וזבות מביאות ובכותי' בלבד מיירי דאין זבים וזבות בעובדי כוכבים: כל שנידר ונידב מקבלין מידם. דתניא איש איש לרבות את העובדי כוכבי' שנודרים נדרים ונדבות כישראל. ואין לי אלא עולה כדכתיב (ויקרא כב) אשר יקריבו לה' עולה. שלמים מנין. תלמוד לומר לכל נדריהם. מנין לרבות העופות והמנחות, היין. והלבונה. והעצים. תלמוד לומר לכל נדריהם ולכל נדבותם: וכן הוא מפורש ע"י עזרא. כשרצו הכותים לסייען ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם מה השיבו להם לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים: ו קלבון. קל בון. כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין על מחצית השקל להכריע ביניהם (טו): השוקל ע"י אשה כו' פטור. כגון שהלוה להם דכיון דפטורי' הן לא מחייבי בקלבון ואי לא הלוה להם אלא שפורע בשבילם אפי' שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלבון כדלקמן: אם שקל על ידו וע"י חבירו. כשהלוהו מיירי ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו חייב קלבון אחד דסבר הנותן מחצית השקל הכתוב בתורה פטור (טז) מן הקלבון דכתיב זה יתנו. כזה יתנו ולא יותר. וב' ששקלו שקל שלם אין נותנין אלא קלבון אחד: ר"מ אומר ב' קלבונות. ר"מ סבר השוקל מחצית השקל חייב בקלבון הילכך שנים ששקלו שקל שלם חייבין ב' קלבונות ואין הלכה כר"מ: הנותן סלע. דהיינו שקל שלם לשולחני של הקדש ונוטל ממנו מחציתו שנשאר לו ממנו ושקל האמור כאן היינו מחצית השקל (יז): נותן ב' קלבונות. בזה מודה תנא קמא דנותן ב' קלבונות. א' קלבון להכרע מחצית השקל שהוא נוטל מן ההקדש. וא' דכיון דלא שקל מחצית השקל כמו שכתוב בתורה נתחייב בקלבון: ז השוקל ע"י עני. בשביל עני: פטור. כיון שנותן להם במתנה: האחין השותפין שחייבין בקלבון. אחים שהם שותפים שחלקו וחזרו ונשתתפו שאז הן חייבין בקלבון כשאר שני אנשים ששקלו סלעים:

פטורין

פטורין ממעשר בהמה. כל הבהמות הנולדות להם כל ימי שותפותן אין צריכין לעשרן. דדרשינן בפ' [בתרא] דבכורות. יהיה לך ולא של שותפות. ומוקמינן להאי קרא במעשר. ואע"ג דבבכור כתיב: וכשחייבין במעשר בהמה, היינו כשחלקו שאז חייבים במעשר. כדדרשינן יכול אפילו קנו בתפוסת הבית ת"ל יהיה מ"מ: פטורים מן הקלבון. שממון אחיהם בחזקתו עומד. והוי כאב ששוקל על ידי בניו ועל ידי שכניו דפטור: מעה כסף. אחד מעשרים וארבעה בסלע ומשקלה ששה עשר שעורות: חצי מעה. אחד משמונה וארבעים ומשקלה שמנה שעורות והלכה כחכמים:

פטורין ממעשר בהמה. וכשחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון. וכמה הוא קלבון מעה כסף דברי ר' מאיר. וחכ"א חצי:

פרק ב

מצרפין שקלי' לדרכונות מפני משוי הדרך. כשם שהיו שופרות במקדש (א). כך היו שופרות במדינה. בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו. או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגזברים. ואם לאו נשבעין לבני העיר. ובני העיר שוקלין תחתיהן. נמצאו. או שהחזירום הגנבים אלו ואלו שקלים. ואין עולין להם לשנה הבאה (ב): **ב** הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו. ושקלו ע"י עצמו אם נתרמה תרומה מעל. השוקל שקלו ממעות הקדש. אם נתרמה תרומה וקרבה הבהמה מעל. מדמי מעשר שני. מדמי שביעית. יאכל כנגדן: **ג** המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי' ב"ש

פרק ב **מצרפין** שקלים לדרכונות. בני העיר שקבצו שקליהם יכולים להחליפם בדרכונות והוא מטבע של זהב כדכתי' בעזרא דרכמוני זהב להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה והולך ומרחיב כדי שלא יוכלו ליטול משם כלום כההיא דכתיב ביהוידע (מלכים ב יב) ויקח אחד ארון אחד ויתנהו בהיכל וגו' ויקוב חור בדלתו והיו עומדים בעזרה. וכל אחד מביא שקלו ונותן בו: כך היו במדינה. בירושלים ולדברי רמב"ם בשאר ערי ישראל: בני העיר ששלחו שקליהם. ביד שליח להוליכם ללשכה: אם נתרמה התרומה. שהיו רגילים לתרום מהקופות לצורך הקרבנות והיו תורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותן שעדיין לא שקלו: נשבעין. שלוחים לגזברים להואיל ונתרמה תרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה תרומה עליהן וכשנגנבו או אבדו ברשות הגזברים נגנבו או אבדו הלכך נשבעים השלוחים לגזברים ונפטרים. ואע"ג דאין נשבעין על ההקדשות שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יזלזלו בהקדשות: ואם לאו. שבשעה שאבדו עדיין לא נתרמה תרומה ולא הוציאו מעות מן הקופות על העתיד לגבות ברשות הבעלים אבדו. הלכך נשבעים השלוחים לאנשי העיר ונפטרי' ואנשי העיר חוזרין ושוקלים שקלים אחרים תחתיהן שהשקלים הראשונים שאבדו לא עלו להן: **ב** הנותן שקלו לחברו לשקול על ידו. בשבילו והלך השליח ושקל בשביל עצמו אם נתרמה התרומה קודם שנתן השקל לגזבר מעל זה ששקל בשביל עצמו דמיד שנתרמה התרומה על העתיד לגבות היה זה השקל שנתן לו חברו לשקול עליו ברשות הקדש וכשנתנו על עצמו נהנה מן ההקדש שהרי אם לא היה נותן שקל זה בשביל עצמו היו ממשכנין אותו כדתנן לעיל בפ"ק ומשישבו במקדש התחילו למשכן ונמצא נהנה מן ההקדש (ג) וחייב קרבן מעילה: השוקל שקלו מן ההקדש. שהיו בידו מעות שהוקדשו לבדק הבית (ד) וכסבור שהם של חולין (ה) ושקל מהם שקלו ונתרמה התרומה וקנה בהמה באותה תרומה והקריבוה אז נתחייב השוקל קרבן מעילה אבל לא קודם לפי שזה ההקדש נשאר הקדש כמו שהיה בכ"מ שהוא ולא נשתנה. וכשנקרבה הבהמה והוא נתכוין שהיא ממון כל מי ששקל בתרומת הלשכה נעשה כאילו קנה בהמה באותן מעות של הקדש והקריב ונהנה שלא משכנוהו בשביל שקלו ונתחייב בקרבן מעילה. וריפא נמי דקתני כשנתן לו חברו לשקול על ידו ושקל על עצמו. דמעל. היינו נמי שקרבה בהמה אחר שנתרמה התרומה. והאי דלא תנייה ברישא משום דסמיך אסיפא שמפרש בה מעילת שניהם. והיינו טעמא שאינו מועל מיד אע"פ שנהנה כבר לפי שאין מעילה אלא במוציא מן ההקדש לחולין אבל המוציא מהקדש להקדש. אף על פי שנהנה אינו מועל אלא אחר שעשה מעשה בהקדש השני. וכן מוכח בירושלמי: יאכל כנגדן. יביא שקל ויאמר כל מקום שהם מעשר שני או שביעית. יהיו מחוללים על שקל זה. דשביעית תופסת דמיה כהקדש ויאכל פירות שיקנה באותו שקל בירושלים כדי מעשר שני או יאכלם בקדושת שביעית אם הפירות שחלל היו שביעית: **ג** המכנס מעות. כונס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו ואמר כשהתחיל לכנס הרי אלו לשקלי. וכשבא לחשוב מה שכנס

פרק ב (א) **שופרות** במקדש. פי' ב' שופרות לתקלין חדתין ולתקלין עתיקין. הר"מ:
(ב) לשנה הבאה אלא הראשונים יפלו לשקלי שנה זו והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה כדאמר רב בירושלמי. ופליגא אמוראי. מ"א הראשוני' הן אותן שנגנבו ומ"א הן שהגיעו ליד הגזבר תחלה. ועתוי"ט:
(ג) אבל זה שעשה המלוה לא מיקרי הנייה דמלות לאו להנות נתנו. הר"מ: (ד) דאלו מעות שהופרשו לקדשי מזבח לא ספיקא ליה. דהתנן במ"ב פ"ג דמעילה דמפריש מעות לנזירתו לא נהנין ולא מועלין דראוין לשלמים ואין מועלין בקדשים קלים עד שיזרק הדם: (ה) משום דשוגג במעילה מפורש בקרא בפרשת ויקרא. אבל במזיד במעילה לא אתפרש בהדיא

ב"ש אומרים מותרן נדבה. וב"ה אומרים מותרן חולין, שאביא מהן לשקלי. שוין שמותרן חולין. אלו לחטאת שוין שהמותר נדבה. שאביא מהן לחטאת. שוין שהמותר חולין: ד א"ר שמעון מה בין שקלים לחטאת. שקלים יש להם קצבה. וחטאת אין לה קצבה. ר' יהודי' אומר אף לשקלי' אין להן קצבה שכשעלו ישראל מן הגולה. היו שוקלים דרכונות. חזרו לשקול סלעים. חזרו לשקול טבעין. ובקשו לשקול דינרים. [א] א"ר שמעון אעפ"כ יד כולן שוה. אבל חטאת זה מביא בסלע וזה מביא בשתים. וזה מביא בשלש: ה מותר שקלים חולין. מותר עשירית האיפה. מותר קיני זבין. קיני זבות. קיני יולדות. וחטאות ואשמות. מותריהן נדבה. זה הכלל. כל שהוא בא לשם חטאת. ולשם אשם מותריהן נדבה. מותר עולה לעולה מותר מנחה למנחה. מותר שלמים לשלמים. מותר פסח לשלמים. מותר נזירים לנזירים. מותר נזיר לנדבה. מותר עניים לעניים. מותר עני לאותו עני. מותר שבוים לשבוים. מותר שבוי לאותו שבוי. מותר המתים למתים. מותר המת ליורשיו. רבי מאיר אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו. ר' נתן אומר מותר המת. בונין לו נפש (ט) על קברו:

בשלשה

[א] בגמרא ולא קבלו מהן

שכנס מלא שהותירו על שקלו: ב"ש אומרים מותרן נדבה. יפלו לשופרות שבמקדש. שעומדים להקריב בדמיהן עולות קיץ למזבח. וב"ש לטעמייהו דאית להו הקדש בטעות שמיה הקדש: ובה"א מותרן חולין. דלא נתכוין זה להקדיש אלא עד כדי שקלו: שאביא מהן שקלים שוין שהמותר חולין. דהוי כאומר בפירוש אם אכניס יותר משקל אביא מהם שקל והמותר יהא חולין: אלו לחטאת. ואם כנס מעות ואמר הרי אלו לחטאת. מודו ב"ה שהמותר נדבה: ד מה בין שקלים לחטאת. מאי שנא שקלים דמכנס מעות ואמר הרי אלו [לשקלי] אמרי ב"ה דהוי המותר חולין. ומ"ש חטאת דמודו לב"ש דהוי נדבה: שקלים יש להן קצבה. דכתיב (שמות ל) העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט. הלכך בודאי לא נתכוין זה אלא לשקל. והמותר הוי הקדש טעות. אבל חטאת אין קצבה. אם ירצה יביא חטאת במעה כסף. ואם ירצה יביא בדינים מרובים. הלכך נתפסו הדמים ומותרן נדבה: היו שוקלים דרכונות. מטבע של מלכות מדי שעלה עמהן מן הגולה. ושל זהב היה. והוא שוה שני סלעים (י). ורגילים ליטא וליתן באותו מטבע. וכמו שבזמן בית ראשון שהיה מטבע שלהן שקל היו נותנים מחצית השקל. גם עתה שהיה מטבע שלהן דרכון היו נותנים חצי דרכון: חזרו לשקול סלעים. אחר שעברה מלכות מדי נתבטל מטבע דרכון. חזרו להיות נושאי' ונותנים בסלעי' שהוא מטבע ראשון שהיה יוצא בזמן בית ראשון ונתנו מחצית השקל כבתחלה: חזרו לשקול טבעין. חזר מטבע היוצא בהוצאה להיות טבעין דהיינו מחצית השקל. בקשו ליתן חצי אותו המטבע דהיינו דינר אחד. שהסלע ד' דינרין ולא קבלו מהן דרצאים להוסיף אשקל דאורייתא לפי שנוי המטבעות היוצאות באותו זמן. ולא לפחות ממנו. אלמא לשקלים נמי אין להם קצבה דלפעמים השקלים גדולים ולפעמים קטנים. שהרי לא היו נותנים לעולם אלא מחצית השקל היוצא באותה שעה: אעפ"כ יד כלן שוה. כלומר אכתי לא דמי שקלים לחטאת. דבכל זמן וזמן היה מחצית השקל שוה לכל. זה שוקל כמו זה כל אחד מחצית השקל היוצא בזמן ההוא. אבל חטאת לעולם אינו [שוה] שזה מביא בסלע וזה מביא בב' או בג' סלעים. והכי מסקינן דטעמייהו דבית הלל כר"ש: ה מותר שקלים חולין. המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלים. וכשבא לשקול מה שכנס מלא שהותירו המותר חולין ותמה כב"ה: עשירית האיפה. שמקריבין בדלי דלות אם הפריש מעות ונתותרו באות נדבה דכל מותר חטאת ואשם המעות נדבה לקנות בהן עולות לקיץ המזבח כמדרשו של יהוידע הכהן (ז) ועשירית האיפה במקום חטאת היא: מותר עולה לעולה. אם הפריש מעות לקנות עולה ונתותרו יביא באותו המותר עולה אחרת: מותר הפסח לשלמים. דכתיב (דברים טז) וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר. וכי פסח מן הבקר הוא בא אלא מותר פסח יהא לדבר הבא מצאן ובקר והיינו שלמים: מותר נזירים. אם גבו מעות לקרבנות נזירים (ח) ונתותרו ימכרום עד שיקנו מהם קרבנות נזירים אחרים. ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ונתותרו. המותר לנדבה לקיץ המזבח: מותר עני. אם גבו מעות לקנות לו מלבוש ונתותרו נותנין המותר לאותו עני: מותר שבוים. אם גבו צדקה לצרך פדיון שבוים ונתותרו מהם. ישמרום עד שיפדו מהם שבוים אחרים אבל אם פירשו לשבוי זה זכה אותו שבוי במותר: מותר המתים למתים. אם גבו לצורך קבורת מת סתם המותר לקבורת מתים אחרים. למת זה המותר ליורשיו. דאמרי' אחיל המת זילותיה לגבי יורשיו: יהא מונח עד שיבא אליהו. מספקא ליה אי מחיל המת זילותיה לגבי יורשיו אי לא. הילכך יהא מונח עד שיבא אליהו: בונים לו נפש על קברו. פשיטא ליה לרבי נתן דלא מחיל. הלכך בונים לו מצבה על קברו מאותו מותר שכבר זכה בו המת. והלכה כתנא

קמא

בהדיא בקרא. הר"מ: (ו) וקרא דכתיב והעמדנו עלינו מצוה לתת עלינו שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו וגו'. דלשוהו בידו' שאדם חייב באחריות שקלו ג"ש בשנה ובגמ' דב"ב דאין פוחתין לצדקה בשנה פחות משלישית השקל: (ז) לקמן בפ"ו: (ח) וג"ל דר"ל לסתם נזירים דאלו לנזירים ידועים מה לי לרבים מה לי ליחיד ולהוי כמותר עני. תוי"ע: (ע) בונין לו נפש. ולא פירש אם יש עוד מותר אי פ"ל כת"ק אי כר"מ ובירושלמי תני בשם ר"נ מותר המת יבנה לו נפש על קברו. ויעשה לו זילוף ע"ג מטתו ע"כ ונ"ל דלזילוף אין שיעור ויטל לעשותו בממון הרבה:

אבל

קתא. והיכא דגבו לצרכי קבורת המת מפני שהיו סבורים שלא היה לו ואחר כך נמצא שהיה לו. לא אמרינן בכה"ג מותר המת ליורשיו. כיון שהגבייה בטעות היתה. והכי מוכח בירושלמי. ועוד מוכיח בירושלמי. ובגמרא שלנו דהיכא דאיכא שבעה טובי העיר או חבר עיר שכל עסקי צבור נחתכין על פיו ונראה בעיניו לשנות מותר שבוים או מותר עניים או מותר מתים למה שיראה בעיניו יכול לשנות. ולהוציא כמה שיראה בעיניו שהוא צורך שעה ואין מוחין בידו. וכן מורין תמיד הלכה למעשה:

פרק ג

בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה. בפרוס הפסח. בפרוס עצרת. בפרוס החג. והן גרנות למעשר בהמה. דברי רבי עקיבא. בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר ובאחד בסיון ובעשרים ותשעה באב. רבי אליעזר ור"ש אומרים באחד בניסן. באחד בסיון. בעשרים ותשעה באלול. מפני מה אמרו בכ"ט באלול. ולא אמרו בא' בתשרי. מפני שהוא יו"ט. ואי אפשר לעשר ביו"ט. לפיכך הקדימוהו לעשרי' ותשעה באלול: **ב** בשלש קופות של שלש שלש סאין תורמין את הלשכה. וכתוב בהן אל"ף בי"ת גימ"ל. רבי ישמעאל אומר יונית כתוב בהן אלפ"א בית"א גמל"א. אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות. [א] ולא במנעל (ח). ולא בסנדל. ולא בתפילין. ולא בקמיע. שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני. או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר. לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות. כדרך שצריך לצאת ידי המקום. שנאמר (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל. ואומר (ט) (משלי ג) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: **ג** של בית רבן גמליאל [ב](היה) נכנס ושקלו בין אצבעותיו. וזרקו לפני התורם. והתורם מתכוין ודוחקו לקופה. אין התורם

[א] ס"א [ב] ס"א

פרק ג **בשלשה** פרקים בשנה תורמין את הלשכה. [כ]ל השקלים היו נותנין לתוך לשכה אחת שבמקדש שלשה פעמים בשנה [ו]עולין ממנה ונותנים לתוך ג' קופות שכל קופה [ה]יתה מחזקת שלשה סאין כדי [ל]קנות מהן קרבנות צבור [ו]לא היו נוטלים הכל פעם אחת לצורך כל השנה. לפי שהכרוזים [ל]א הגיעו. עדיין כל [ה]שקלים (א): בפרוס הפסח. ט"ו יום קודם המועד קרי פרוס מועד (ב). לפי ששלשים יום קודם הרגל [ש]ואלים ודורשים בהלכות הרגל. ופרוס הוא לשון פרוסה דהיינו חצי: והן גרנות של מעשר. שלשה [פר]קים הללו הן ג' גרנות של מעשר בהמה שזמנים אלו קבעו חכמים למעשר בהמות שנולדו. וכמו שהגורן [ק]ובעת למעשר דגן. כך זמנים הלו קובעים לאסור הבהמות שנולדו באכילה עד שיעשר. אבל קודם [ה]פרק מותר לאכול אע"פ שלא עישר (ג) וקבעו חכמים הנך תלתא זמני למעשר בהמה כדי שיהיו בהמות [מצ]ויות לעולי רגלים דאע"ג דמותר למכור ולשחוט ולאכול כל זמן שלא הגיע מועד הגורן אפילו הכי לא [מ]שני להו איניש עד דמעשרן (ד) דניחא ליה לאינש לקיומי מצוה בממוניה בדבר שאין חסר בו כלום (ה) [שה]ן מעשר בהמה שהוא עצמו מביא מעשר ואוכלו שלמים. ואם לא היו מעשרים בשלשה פרקים הללו היו [עו]כבים ממנעים למכור לפי שלא עשרו ולא היו בהמות מצויות לעולי רגלים: בן עזאי אומר בכ"ט באדר. [ט]עמייהו דכל הני תנאי ומחלוקתן מפורש פ' בתרא דבכורות: **ב** תורמין את הלשכה. מפרישין השקלים [מה]לשכה שהיו השקלים מונחים שם ונוטלין מהן בשלשה קופות כל קופה מהן של שלש סאין ורמב"ם כתב [ש]נוטלין תחלה שלש קופות גדולות של תשעה ועשרים סאין ומהן תורמין לג' קופות קטנות של ג' סאין. [ו]מכנס דחק לומר כן (ו): וכתוב עליהן א' ב' ג'. לידע אי זו נתרמה תחלה. וממנה היו קונים קרבנות [ת]חלה וכו' לאחרון (ז). ואחר כך מן השנייה. ואחר כך מן השלישית: יונית כתוב עליהן. היו רגילים ביונית [...]ום דכתיב (בראשית ט) יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם. יפיפותו של יפת ישכון באהלי שם. ואין [...] לשון יפה בבני יפת כמו לשון יונית: פרגוד חפות. כשהמלבוש ארוך וכופלין אותו ומלמטה. אותה השפה [הכפ]ולה קרויה פרגוד חפות. ואין התורם נכנס עם השפה כפולה שהיא במלבושו שלא יחשדוהו שנתן [ב]תוכה ממעות הלשכה: ולא בתפילין ולא בקמיע. שלא יאמרו התיר התפר ונתן בתוכן מעות: **ג** וזרקו [ל]פני התורם. ומתכוונים היו שיפלו השקלים לתוך הקופה ויקנו מהם קרבנות צבור. ולא יהיו מסירי הל[...]

פרק ג (א) **אבל** כנוס בעיצומיהם בכה"ג ניזון כדאיתא בפ"ק. ומיהו אפילו לא שקלו כלל יש להן חלק בקרבנות: (ב) ויש לפי דיום החג בכלל אלו הט"ו אבל בפרוס החג יחול באחד בתשרי וא"א לפ"ז כמו שא"א לעשר כדלקמן במתני'. והר"ן כתב ובר"מ משני קודם יו"ט הן אחריו. ומיהו נוכל לפי' דט"ו יום קודם החג ממש ויהיה יום אחרון של אדר ול"פ לספירת העומר ויום אחרון של אלול: (ג) דמצוה בעלמא הוא לעשר בהמותיו. דהעשירי קודש מאחר שקרא שם אבל הרשות בידו לאכלו בלא מעשר. כפ"י בסוף בכורות: (ד) ואע"ג דלפני הזמן יכול לעשר כו' כיון שקבעו חכמים זמן דרך הוא להמתין עד הזמן ולעשר הכל. תוס': (ה) ק"ק דהא חסר האימורים שמקטירין ויש לפ' דלא חסר בו כולי האי: (ו) על פי הירושלמי אמר כן כמה הוא שעורן של ג' קופות כו' תני ג"ק של ג' ג' סאין של כ"ז סאין ולהר"מ תורמין כו' דמתניתין על נטילה ממון מן הקופות הגדולות תוס': (ז) שמלוה בלשון כלומר שהלשון משובח כדאיתא במגילה דף כ"ט: (ח) במנעל כו'. ביבמות דק"כ מקיים בה לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה. ופרש"י דכתיב מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי: (ט) ואומר. מאי ואומר כו' וצ"ל דאי מקרא דמדע"ה ה"א דדרך עלה טובה הוא ואין שצריך הכן מ"מ ומלא וגו' שהוא לי לווי ובירושלמי איזה חמור שבנולן והייתם נקיים היינו אפילו נקיון בעלמא שהוא פחות ממן ושכל טוב שזה:

התורם תורם. עד שיאמר להם אתרום. והן אומרים לו. תרום. תרום. תרום. שלשה פעמים: ד תרם את הראשונה. ומחפה בקטבלאו'. שניה ומחפה בקטבלאו'. שלישית. לא היא מחפה שמא ישכח [א]ויתרום (י) מן הדבר התרום. תרם את הראשונה לשום ארץ ישראל. ושניה לשום כרכים המוקפין לה. והשלישית לשום בבל. ולשום מדי ולשום מדינות הרחוקות:

פרק ד התרומה מה היו עושין בה. לוקחין בה תמידין ומוספין. ונסכיהם. העומר. ושתי הלחם. ולחם הפנים. וכל קרבנו' הצבור. שומרי ספיחי' (א) בשביעי' נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. ר' יוסי אומר [ב](אף הרוצה) מתנדב שומר חנם. אמרו לו אף אתה אומר שאינן באין אלא משל צבור: ב פרה. ושעיר המשתלח. ולשון של זהורית. באין מתרומת הלשכה. כבש פרה. וכבש שעיר המשתלח. ולשון שבין קרניו (ג) ואמת המים. וחומת העיר ומגדלותיה. וכל צרכי העיר. באין משירי הלשכה. אבא

[א] ס"א לא התרום [ב] ס"א

(י) ויתרום כו' לא קאי אדסמיך ליה לא היה מחפה. אלא אדרישא קאי ומחפה כו' כדפי' הר"ב אבל לפי' הר"מ קאי אדסמיך כו' שהוא מפ' ע"פ דרכו שהיו שם עוד ג' קופות גדולות שהם כנסו בתחלה בכ"א ע' סאין. וקאמר התנא דכשתורם הג"ק קטנות. תורם הקטנה הא' מהגדולה הא' ומחפה הגדולה ותורם הב' הקטנה מהב' הגדולה וגם מחפה ותורם הג' כו' ולא היה מחפה כדי שתהיה נכרת בזה שיש ויתחיל ממנה בפעם שניה כשיכנס קודם עצרת ולא יתרו' בתחלה בפעם ההיא מאותה שתרם כבר בתחלה בפעם הראשונה: (יא) פירוש על הגבוי על מה שיש בלשכה ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה ועל העתיד כו'. הר"מ:

פרק ד (א) שומרי ספיחים. הקשו התוס' דהא דבר האסור אסור כדתנן בפ"ט דשביעית. ואין להקריב למזבח אלא דבר המותר לישראל. ותי' שלא שומרין אותה אלא מונעין רגלי בהמ' משם ומודיעין לבני אדם שהם לצורך: (ב) י"ל דיתנדב לשמור ושלוחי ב"ד יבילום השתא לא קנה להם מעולם. ואפשר דס"ל כאיסרא בגמרא בסוף ב"מ דהבעה בהפקר קניא ואפילו אי לא קניא א"א לשומר שלא יעשה מעשה כל דהו ור"י ס"ל לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה ולפיכך קרבן יחיד ונשתנה וחכמים ס"ל חיישינן. תוי"ט וע"ע: (ג) שבין קרניו. ואיכא לספוקי בלשון שבשעיר הנעשה

ג' פעמים. על כל פעם ופעם היה אומר אתרום והם אומרים לו תרום. וכן דקדק לשון מכוונים להיות משולש ודוגמתו מצינו בעומר מגל זו מגל זו מגל זו אקצור אקצור אקצור. וכן סלון הנעל סלון הנעל סלון הנעל ג' פעמים: ד' תרם את הראשונה ומחפה בקטבלאות. תרומה ראשונה שהיתה בפרוס הפסח לאחר שתרם אותה היה מכסה כל השקלים הנשארים בלשכה בקטבלאות דהיינו עור שלוק כדי שיתנו עליו השקלים שיביאו ממדינות שסביב ארץ ישראל שלא יכלו להביא קודם הפסח ומביאים מפסח ועד עצרת ונותנים אותם על גבי הקטבלא. כדי שיתרום מהן בפרוס העצרת ולא יתרום מן הדבר שתרם כבר בפרוס הפסח ואחר שתרם בפרוס העצרת חזר וכסה כל המעות שבלשכה בקטבלאות ונותנין עליהם כל השקלי' המביאים מבבל וממדי ומן המדינות הרחוקות ותורמין מהן בפרוס החג. ועוד לא היה מחפ[ה] שאין עוד תרומה אחריה: הראשונה לשם אר[ץ] ישראל. שהם שלחו שקליהם תחלה שהאחרי[ם] עדיין לא הביאו: לשום כרכים המוקפים. הסמוכים כמו עמון ומואב וכיוצא בזה ודוגמתו לתרום של[א] מן המוקף. אין מקיפין בטועי. ומ"מ בכל פעם ופעם היו תורמין על הם כל ישראל. על הגבוי. ו[על] העתיד לגבות (יא). ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיען שתקנו שלשה פרקים [אלו] לפי שאז יתקבצו כל שקלי ישראל:

פרק ד התרומה מה היו עושין בה. מה שנתנו לתוך הקופות מה עושין בהן: וכל קרבנ[ות] הצבור. לאתויי קטרת: ספיחים. תבואה העולה מאליה ממה שנשרה בקו[צירה] ונותנים שכר לשומרים שלא ילקטוה עניים בשביעית. ומביאים מהם עומר בפסח. ושתי הלחם בעצר[ת] שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ. ונותנים שכרם מן התרומה. דצריך קרבן כקרבן דמי: שו[מר] חנם. ואע"ג דקנה אותם מן ההפקר כששמרם חנם והביאם והרי הן שלו (ג). רבי יוסי סבר דקרבן י[חיד] משתנה לקרבן צבור: אף אתה אומר כו'. כלומר אי אתה מודה שאינן באין אלא משל צבור. ו[זה] ששמרם חנם והביאם וזכה בהם. נמצא שאינם באין משל צבור דסברי רבנן [קרבן] יחיד אינו משת[נה] לשל צבור והלכה כחכמים: ב פרה אדומה ושעיר המשתלח. נעזה"ל: באין מתרומת הלשכ[ה] אע"ג דפרה אינה נשחטת בעזרה באה מתרומת הלשכה דחטאת קרייה רחמנא. ושעיר המשתלח [...] שצריך ליקח שני שעירים ואין ידוע על איזה מהם יעלה הגורל לה': ולשון של זהורית. שני תולע[ת] שמשליכין אל תוך שריפת הפרה. וה"ה לעץ ארז ואיזוב. אלא נקט לשון זהורית כדי לחלק בין לשון של זהו[רית] זה ללשון של זהורית של שעיר המשתלח: כבש פרה. שהיו עושים ב' גשרים זה ע"ג זה מפני קבר התהו[ם] מהר הבית להר המשחה. ועליהן היו מוציאין את הפרה: וכבש [שעיר]. שהיו עושין כמין גשר [...] חוץ לעיר. ועליו היה הולך המשלח את השעיר מפני הבבלים שהיו תולשים שערו ואומרים טול וצא [...] חטאה שעוונתינו: ולשון שבין קרניו. לידע אם הלבין ונתכפרו עונותיהן של ישראל. והני אינם צורך קו[רבן] לפיכך אינן באין מתרומה שהופרשה לשם קרבנות אלא ממה שנשתייר בלשכה אחר הפרשת התרומ[ה]: ואמת המים. העוברת בעזרה אם צריכין תקון: וכל צרכי העיר. להפור בורות שיחין ומערות

כמו:

אבא שאול אומר כבש פרה כהנים גדולים עושין אותו משל עצמן: ג מותר שירי הלשכה מה היו עושין בהן. לוקחין בהן יינות שמנים וסלתות והשכר להקדש. דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אין משתכרין משל הקדש. ולא משל עניים: ד מותר תרומה מה היו עושין בה רקועי זהב צפוי לבית קדשי הקדשים. ר' ישמעאל אומר מותר הפירות לקיץ המזבח. ומותר התרומה לכלי שרת. ר' עקיבא אומר מותר התרומה לקיץ המזבח. ומותר נסכים לכלי שרת. רבי חנינא סגן הכהנים אומר מותר נסכים לקיץ המזבח ומותר התרומה לכלי שרת. זה וזה לא היו מודים בפירות: ה מותר הקטורת מה היו עושין בה. מפרישין ממנה שכר האומנין. ומחללין אותה על [א] שכר האומנין ונותנין אותה לאומנין בשכרן. וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה (י). אם בא החדש בזמנו לוקחין אותה מתרומה חדשה. ואם לאו מן הישנה: ו המקדיש נכסיו והיו בהן דברים ראוין לקרבנות

[א] ס"א מעות

לחומותיה ומגדליה וצרכי העיר: אבא שאול אומר כו'. ואין הלכה כאבא שאול: ג מותר שירי הלשכה. מה שנשאר אחר שנעשה מהן תקון צרכי העיר: לוקחין מהן יינות שמנים וסלתות. ומוכרים אותן למי שצריך יין לנסכים ושמנים למנחות: אין משתכרין בשל הקדש. שאין עניות במקום עשירות. דנראי סוא להקדש: ואף לא בשל עניים. דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה. והלכה כר"ע: ד מותר התרומה. היינו מה שנשאר בקופות בראש חדש ניסן שאז מביאין קרבנות מתרומה חדשה: צפוי לבית קדשי הקדשים. לרצפה ולכתלים: מותר פירות. ר' ישמעאל לטעמיה. דאמר לעיל מותר שירי הלשכה קונים מהן יינות שמנים וסלתות והשכר שמשתכרים בהן קרוי מותר פירות. כלומר מה שהותירו ונשתכרו בפירות שקנו: קיץ למזבח. כשהמזבח בטל מביאים מהן עולות כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השלחן בגמר סעודתן (ד) כך אחר שגמרו להביא חובת היום מביאים עולות הללו. כשאין נדרים ונדבות. והמזבח בטל: ומותר תרומה לכלי שרת. מקרא דריש ליה דכתיב (ד"ה ב כד) ואת שאר הכסף ויעשהו כלים לבית ה' איזהו כסף שיש לו שיריים הוי אומר זו תרומת הלשכה (ה): מותר תרומה לקיץ המזבח. שלצורך קרבנות הופרשה: מותר נסכים. גזברי ההקדש היו ממציאים מעות לבעלי יינות. ושמנים. וסלתות. לספק למנחות ונסכים כל השנה ואם קבל עליו לספק ג' סאים בסלע ועמדו ארבעה סאים בסלע צריך שיתן ארבע שאין ואותה סאה היא מותר נסכים (ו) וכן כשמודדין להקדש היו מודדין במדה מגורגרת וגדושה. והגזבר היה מוחק המדה הגדוש נקרא מותר נסכים ועושין מהן כלי שרת שהנסכים מתקדשים בכלי שרת: מותר נסכים לקיץ המזבח. שהנסכים כליל. והעולה כליל: זה וזה. ר' עקיבא ור' חנינא: לא היו מודים בפירות. כדאמר ר"ע לעיל שאין משתכרי' בשל הקדש. ומסקנא דתנאי בית דין הוא על המותרות שיהיו כולן קרבים עולות וכן הלכה: ה מותר הקטורת. שנותר בכל שנה: מה היו עושין בה. להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה שאין בה מותר שהקטורת היתה נעשית שס"ח מנים (ז) שס"ה מנים כמנין שס"ה ימות החמה וג' מנין שמהם כהן גדול מכניס מלא חפניו ביום הכפורים ולא היו נכנסים כולן בחפניו. ועוד בכל שנה פשוטה היה מותר (ח) שהשנה פשוטה ימיה שנ"ד: מפרישין ממנה. מן הלשכה: שכר האומנין. מפטמי הקטורת שהן נוטלים שכרן מתרומת הלשכה ומזכין המעות לאומנין על יד אחד מן הגזברים והרי הן חולין (ט). ואע"פ שאין הקדש יוצא לחולין. אם לא שיכנס דבר אחר תחתיו לקדושה. תרומת הלשכה שאני. דב"ד מתנה עליהם ליתנם לכמה דברים. ואחרי שזכו במעות לצורך האומנין מחללין הקטורת על אותן המעות. והמעות קדושים לתרומה ישנה ונותנים הקטורת לאומנים בשכרם ומחזרין וקונין אותם מהם במעות של תרומה חדשה. והכי קניעא מלתא טפי ולא למכרם ולחזור ולקנותם: אם בא החדש בזמנו. שהביאו שקלים חדשים קודם ר"ח ניסן שהוא זמן התרומה החדשה. לוקחים מותר הקטרת מתרומה חדשה על ידי חלול כדפרשינן לעיל: ואם לאו. שלא הביאו שקלים חדשים עדיין. לוקחי' אותה מן התרומה ישנה אם חללוה כבר. ואם לא חללוה מקטירין אותה דכיון שלא בא החדש צריך להביא מן הישנה: ו המקדיש נכסיו. וסתם הקדש לבדק הבית והיו בהם דברים הראוים לקרבנות לצבור כגון קטרת סמ

הנעשה בפנים. ושקוסרין בפתחו של היכל: (ד) כמין קנוח סעודה. הר"ע וקיץ שם ליונות החמה מלי בקיץ ובמחורף יהיה. ופי' הקיץ ר"ל שמייבשין התאנים והענבים ואוכלין אותן: (ה) ואף על גב דאיכא שירי הלשכה עלמה ושיתא אותן שיריים. משני בגמרא דדריש ה"א דהכסף כסף הראשון. כלומ' שנתרם ולקוח לראשון. מה יהיה שאר ממנו יהיה לכלי שרת. ובפוי"ט: (ו) ואין זה משתכר בשל הקדש. הלא שההקדש קבוע לשכר ואין לו הפסד. והר"מ כתב דהא דאין משתכרין כו'. ה"מ שיהום שהוא כעין גנות והוא דרך עניות. אבל נסכים שהן לצרכי צבור לוקחין ואם הוסיפו מוכרין ליחידים: (ז) דהכ"מ הם משקל הממנים. הר"מ: (ח) ואף על פי שהיו צריכין למלאות מהן לשנים מעוברות מ"מ צריכין היו להקדים בר"ח ניסן כדי שיהיו מתרומ' חדשה. תוס': (ט) דבלא חולין א"א לפדותה ממעות תרומה החדשה. שאין הקדש מחלל על הקדש. תוס"י: (י) מתרומה חדשה. ול"ש לר"ע דלקמן מ"ו דאמר שקדש מחלל על המלאכה למ"ל כולי האי יתנו הקטורת מחללה לאומנין בשכרן. י"ל ה"מ בקטורת דיחיד כגון במקדיש נכסיו כו' אבל בשל צבור החמירו טפי א"נ הכא מיירי בשכר פטום אומני הקטרת של שנה חדשה וצריך לתת להם

להם מתרומה חדשה. תוס': (יא) ותימה דר"א הכא לשי"ש בהן יימת כו' שימכרו כו' ובירושלמי מוקי לה במותר הקטרת. ועתוי"ט: (יב) ומאמר בן עזאי שוה למאמר הנקדם בקטורת ולפיכך אני אומר הלכה כב"ע. הר"מ: (יג) והחוזרין כו'. לפיכך כר"ע וכן ה"ג ואם לאו כו' כדלעיל:

(יד) והוא ר"א בן שמוע. כ"מ: (טו) והוא מלה עברית כמו שער בנפשו. ועניינו שנותנין שער לאותו דבר. הר"מ: (טז) לספק. שימכור לנו כדי צרכינו. ובזוק הוא השלמת הלוקח תרגום. ומלא לשם היסתפקון להון. ועברי משם אם ישפוק עפר שומרון. במלאת ספקו. הר"מ: (יז) וסנה מדה נקיה. א"כ לפי שהסולת עיקר והשמן טפל שהוא נבלל. וכן יין נמי טפל לאכילה הלכך נקראו כולם בשם סלתות: (יח) ואכתי קשיא דמינה שהגזברין אינם משועבדים לקבל ממנו הג' לפי שלא משכו. אבל שיהא מחייב לספק בד'. לאו טעמא קאמר אלא נראה שכן הוא תנאי ב"ד שיהא מחויב לספק בד' כפי השער שלא יטרחו הגזברין לטרוח ולילך למוכרים אחרים. והיינו נמי טעמא דאחריות הסלעה והחימוץ של המספק ואפילו משך הגזבר:

שא"א

לקרבנות הצבור. ינתנו לאומנין בשכרן, דברי ר' עקיבא. אמר לו בן עזאי אינה היא המדה, אלא מפרישין מהן שכר האומנין ומחללין אותן על מעות האומנין. ונותנין אותן לאומנין בשכרן. והחוזרין ולוקחין (יג) אותן מתרומה חדשה: ז המקדיש נכסיו והיתה בהן בהמה ראויה לגבי המזבח. זכרים ונקבות ר' אליעזר אומר זכרי' ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים. ודמיהן יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית. רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות. ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמי' א(ויביא בדמיהן עולות) ושאר נכסי' יפלו לבדק הבית ר"ע אומר ברואה אני את דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע, שר' אליעזר השוה את מדתו ור' יהושע חלק, א"ר פפיים שמעתי כדברי שניהן, שהמקדיש בפירוש כדברי ר"א והמקדיש סתם כדברי ר' יהושע: ח המקדיש נכסים והיו בהן דברים ראוין על גבי המזבח יינות שמנים ועופות רבי אליעזר אומר ימכרו לצרכי אותו המין, ויביא בדמיהן עולות ושאר נכסים יפלו לבדק הבית: ט אחת לשלשים יום משערין את הלשכה כל המקבל עליו לספק (טז) סלתות מארבעה עמדו משלש, יספק מד', משלש, ועמדו מארבעה, יספק מארבעה שיד הקדש על העליונה, ואם התליעה סולת התליעה לו. ואם החמיץ יין החמיץ לו. גואינו מקבל את מעותיו עד שיהא המזבח מרצה:

א ס"א ב ירושלמי אמר ר"ע ג ירושלמי אינו

אלו

יינות שמנים וסלתות (יא): ינתנו לאומנין בשכרן. ויוצאין לחולין אע"פ שאין דבר אחר נכנס תחתיו. דקסבר הקדש ומתחלל על המלאכה דכתיב (שמות כה) ועשו לי מקדש שתהיה המלאכה נעשית מן ההקדש. אינה מן המדה. כלומר אין מדה זו שאתה אומר כמדה האמורה לעיל בקטרת ואין ראוי אלא שתשום מדותיך. הלכך מפרישים מהן שכר האומנים כו' כדאמרינן לעיל גבי מותר הקטרת שאין הקדש מתחלל על המלאכה והלכה כבן עזאי (יג): ז זכרים ימכרו לצרכי עולות כו'. ודמיהם יפלו עם שאר הנכסים לבדק הבית דסבר סתם הקדש לבדק הבית ואפי' במידי דחזי למזבח. אבל ראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח שהמקדיש תמימים לבדק הבית אין נפדים אלא למזבח והדמים יפלו לבדק הבית: ויביא בדמיהן עולות. קסבר מידי דחזי למזבח מסתמא למזבח אקדשינהו הלכך זכרים עצמן יקרבו עולות. ונקבות ימכרו לצרכי שלמים. ויביא בדמיהן עולות. אבל הן עצמן אין קרבין שלמים דהמקדיש נכסיו דעתו שיהיו כולם לגבוה הלכך בהמות הראויות לקרב עולות יקרבו עולות. ונקבות ימכרו לצרכי שלמים ויביא בדמיהן עולות. דכיון דראויות למזבח חלה עליהן קדושת מזבח. ואפילו על הנקבות שאין גופן ראוי למה שדעתו להקדישן כיון דלאו קרבן נינהו שאין לא חל עליהן קדושת בדק הבית ויביא בדמיהם עולות: שהמקדיש בפירוש. שאמר בהמה ונכסי להקדש דכיון שהפרישן והבדילן זו מזו. ואע"פ שלא אמר בהמה למזבח ונכסים לבדק הבית. שמע מינה דדעתו היה שבין בהמה ובין נכסיו הכל ילך אל מקום אחד. אבל המקדיש סתם כל נכסיו דעתו להקדיש כל דבר למה שהוא ראוי והלכה כר"ע: ח יינות שמנים וסלתות. שהן ראוים למנחות ולנסכים: ועופות. תורי' ובני יונה. ר' אלעזר גרסי' (יד) ולא ר' אליעזר. טעמא דר"א מפרש בירו' דכתיב (ויקרא כב) לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לעולה כל מה שהם נודרים ומתנדבים אשר יקריבו לה' אפילו יינות שמנים וסלתות יהיה לעולה יכול יקריב בדמיהן עולת העוף או אם הקדיש עוף יקריבנה עולה. ת"ל (שם) בבקר בכשבים ובעזים. הא אינו מקריב בכל מה שהתנדב אלא עולת בהמה בלבד: ט משערין את הלשכה. פוסקים שער (טו) ליינות שמנים וסלתות שיעמוד זה השער שלשים יום. ולוקחים בכל יום ממוכרי יינות שמנים וסלתות מה שהן צריכין באותו השער שפסקו. ואם נתייקר השוק אין מוסיפין דמים ואם הוזל לוקחים לפי הזול: המקבל עליו לספק סלתות. בימות קציר חטים ובצירת ענבים ומסיקת זיתים היו הגזברים מקדימים מעות לחנוני והיה המקבל עליו לספק יינות שמנים וסלתות (יז) כל השנה. ואם היו אז נמכרים ד' סאין בסלע והוקרו ועמדו ג' סאין בסלע צריך ליתן ד' סאין. דהקדש קונה בכסף דכתיב ונתן הכסף וקם לו. ואם קבל לספק ג' סאין בסלע והוזלו ועמדו ד' בסלע. נותן ד' בסלע דלא גרע מהדיוט דלא קני אלא במשיכה (יח): התליע לו. ואפילו משך הגזבר ונתן מעות אחריותם על החנוני: אינו מקבל את מעותיו. כלומר אינם נפסדים מעותיו של חנוני ולא זכה בהם. ואע"פ שקבלם מן הגזבר: עד שיהיה המזבח מרצה.

שיעלה

שעלה לרצון על המזבח. הלכך אם החמיץ היין או החליפה הסלת אחריותם על הקונה:

פרק ה אלו הן הממונים. חמשה עשר ממונים של פקידות ומינוי של שררה דחשיב במתני'

פרק ה

אלו הן הממונין שהיו במקדש. יוחנן בן פינחס על החותמות. אחיה על הנסכים. מתתיה בן שמואל על הפייסות. פתחיה על הקינין. פתחיה זה מרדכי. למה נקרא שמו פתחיה. שהיה פותח בדברים ודורשן (ג) ויודע שבעים לשון. בן אחיה על חולי מעים. נחוניא חופר שיחין. גביני כרוז. בן גבר על נעילת שערים. בן בבי על הפקיע. בן ארזה על הצלצל. הוגרס בן לוי על השיר (ו). בית גרמו על מעשה לחם הפנים. בית אבטינס על מעשה הקטורת. אלעזר על הפרכות. ופנחס על המלבוש: **ב** אין פוחתין משלשה גזברין. ומשבעה אמרכלין ואין עושין שררה על הציבור בממון פחות משנים. חוץ (ט) מבן אחיה. שעל חולי

היו תמיד במקדש מיהו הנך גברי דחשיב לא בזמן אחד היו. אלא החסידים והכשרים שבכל דור ודור הוא מונה (א). ורבותי פירשו על שם שהממוני' הראשוני' שנתמנו על כך. כך היה שמם לפיכך נקראו הבאים אחריהם על שמם (ב): על החותמות. ועל הסלתות. מפרש לקמן במתניתין: על הפייסות. להורות הלל הגורל מי יזכה בעבודה זו ומי בזו. כמפורש במסכת יומא: על הקינים. מחוסרי כפרה כגון זב וזבה ויולדת שמביאים קיני חובה דהיינו תורים ובני יונה נותנין מעותיהן לשופרות שבמקדש. והממונים על השופרות לוקחים המעות ומביאין בהן הקינים והיה צריך שיתמנה על זה חכם גדול ובקי. כדאמרי' במס' אבות קינים ופתחי נדה הן הן גופי הלכות: שהיה פותח דברים כו'. והוא מרדכי בלשן שעלה מן הגולה ונקרא כן שהיה בולל לשונות הרבה (ד): על חולי מעים. לפי שהכהנים הולכי' יחפים על הרצפה ואוכלין בשר הרבה ושותי' מים היו מעיהן מתקלקלין וצריכין תמיד לרופא לומר להם זה הרבה טוב למעים: חופר שיחין. היה ממונה לחפור בורות שיחין ומערות כדי שיהיו מים מצויין לשתות לעולי רגלים: גביני כרוז. כך שמו של האיש המכריז בכל בקר בבית המקדש עמדו כהנים לעבודתכם ושומעים קולו ביריחו: על נעילת שערים. לנעול השערים בערב ולפתחן בבקר: על הפקיע. להלקות כהנים והלוים שנמצאו ישנים על משמרותיהם שהיו שומרים את המקדש בלילה כדאמרינן במס' מדות מי שהיו מוצאים אותו ישן היו חובטים (ה) אותו ושורפים את כסותו. ובירושלמי מפרש הפקיע הפתילות של מנורה ושל בית השואבה כדאמרינן בפ' החליל מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם מפקיעים פתילות: צלצל. כלי שיר שיש לו קול גדול לשון תצלינה אזניו צימבאל"ו. וכששומעין קולו היו הלוים מתחילין בשיר: על השיר. להתחיל את השיר וכשהיה מסיים היו כולן מסיימין: בית גרמו. שם משפחה: על לחם הפנים. שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה והיו אומני' בעשייתו ובאפייתו לרדותו מן התנור שלא ישבר ולעשותו שלא יתעפש: בית אבטינס. שם משפחה שהיו בקיאים בפטם הקטרת ומכירין בעשב ששמו מעלה עשן וכשהיו מערבים אותו עם סממני הקטרת היה עשן הקטרת מתמר ועולה כמין מקל: על הפרכות. לעשות פרכות כשהיו צריכים: המלביש. היה ממונה להלביש הכהנים בשעת עבודה ולהפשיטם אחר עבודה ולשמור בגדי כהונה בלשכות העשויות לכך: **ב** גזברי'. הן שממון ההקדש תחת ידם והן פודים הערכין (ז). והחרמין וההקדשות וכל מלאכת הקדש בהם נעשים: אמרכלין. למעלה מן הגזברים. ונשיא נשיאי הלוי (במדבר ג) מתרגמי' ואמרכליא דממנא ולי' אמרכל אמר על כל ובערבי' קורים לגדול אמיר מה היו ז' אמרכלין עושין שבעה מפתחות העזרה בידם רצה אחד מהן לפתוח אינו יכול עד שיכנסו כלם ויפתחו והגזברים נכנסי' אחריהם ומוציאים מה שהן צריכין. ועוד מעלה אחרת למעלה מן האמרכלין היתה שם שלא נזכרת במשנה ומייתי לה בתוספתא והן שני קתילוקין ונמצאו שם ה' מדרגות. כ"ג. סגן. קתילוקין (ח). אמרכלין. גזברי': אין עושין שררה פחות משנים. דכתיב (שמות כח) והם יקחו את הזהב

פרק ה (א) שא"א שאלו הנזכרים שהיו ממונים בכל זמן הבית. דבכל דור ודור היו מסתנים הממונין. ומ"ש שלא בזמן אחד היו. הוא מהירושלמי. וסברא הוא שכיון שמונה כל הנזכרים שבמשנה נמנע הוא לומר שכל היושר שהיו הכל בדור אחד: (ב) הוא דעת התוס'. דעל שם מרדכי הראשון נקראו הממונים ע"ש שמו לפי שהיכם ממנים אלא בקיאים בעלי שכל ומדע. ועתוי"ט: (ג) ודורשן. כדתנן במנחות דס"ד דהוה עובדא בתלת נשים דאייתי ג' קינין חדא אמרה לזיבתי וחדא אמרה לימתי וחד' אמר' לעונתי סבור. מינה זיבתה זיבה ממש כו' וכלהו דכולהו חדא חטאת וחדא עולה. א"ל מרדכי שמא בזוב ראייה שמא ביום ראיה שמא בעונה ראיה בדק ומצאם: (ד) כלומר שמניחו שם שהבילו מעין שוכר ומגנות לריפין דאלו דידע ע' לשון כולהו סנהדרין נמי ידעו ע' לשון: (ה) והרצועה שמלקין בה נקראת פקיעה. שאינה כמנה ברצועה כשאר רצועות מלקות אלא מפסקת ברצועה לרצועות דקות כדי שיכנים בה יותר. ופקיעי לשון פיסוק ומדקים כמו מבלאי כו' היו מפקיעין ל' קריעה. רש"י. ועתוי"ט: (ו) השיר. פירוש השיר שבפה ופירש"י בן לוי כלו' מן הלוים: (ז) כלומר פודים את הנפדה מהן ומוציאין אותן. הדברים הראוים להם להוציאן. הר"מ: (ח) וכולהו יליף בירושלמי מהקרא ויחיאל ועזזיה ונחת (גיזברין) ועשהאל ויירימות ויזבד ואליאל ויסמכיהו ומחת ובניהו (מרכולין) פקידים מיד כניהו ושמעי אחיו (קתילוקין) במפקד יחזקיהו המלך ועזריהו נגיד בית אלהים ופירש ביפה מראה דהא פשיטא דהגזברים ג' שהרי ממונין על דבר שבממון דבעינן ג' כדתנן בסוף פאה הלכך פסקיה לקרא תני' מנייהו הם הגזברין והשאר הם אמרכלין והם ז'. ובמינוי הקתילוק אי' בירושלמי המלך וכה"ג בא זה חותם הגזבר חותם ונותנו לאמרכל אמרכל חותם ונותנו לקתילוק קתילוק חותם ונותנו לכ"ג כ"ג נותנו למלך: (ט) חוץ כו'. ונראה דפשיטא שעל הקינין ונחוניא חופר שיחין ג"כ בדבר שבממון היו

חולי מעיים. ואלעזר שעל הפרכות. שאותן קיבלו רוב הצבור עליהן: ג ארבעה חותמות היו במקדש. וכתוב עליהן, עגל. זכר. גדי. חוטא. בן עזאי אומר חמשה היו. וארמית כתוב עליהן, עגל. זכר. גדי. חוטא דל. וחוטא עשיר. עגל משמש עם נסכי בקר גדולים וקטנים זכרים ונקבות. גדי (יא) משמש עם נסכי צאן, גדולים וקטנים. זכרים ונקבות חוץ משל אילים. זכר משמש עם נסכי אילים בלבד. חוטא (יב) משמש. עם נסכי שלש בהמות של מצורעין: ד מי שהוא מבקש נסכים. הולך לו אצל יוחנן. שהוא ממונה על החותמות. נותן לו מעות ומקבל ממנו חותם. בא לו אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים. ונותן לו חותם ומקבל ממנו נסכים. ולערב באין זה אצל זה, ואחיה מוציא את החותמות ומקבל כנגדן מעות. ואם הותירו, הותירו להקדש. ואם פחתו, היה משלם יוחנן מביתו. שיד הקדש על העליונה: ה מי שאבד ממנו חותמו. ממתינין לו עד הערב. אם מוצאין לו כדי חותמו נותנין לו. וא"ל [א] לא היה לו ושם היום כתו' עליהן מפני הרמאין: ו שתי לשכות היו במקדש, אחת לשכת חשאים. ואחת לשכת הכלים. לשכת חשאי', יראי חטא נותני' לתוכה בחשאי. ועניי' בני טובים מתפרנסי' מתוכה בחשאי. לשכת הכלי' כל מי שהו' מתנדב כלי, זרקו לתוכ'. ואחד לשלשי' יום גזברין פותחין אותה. וכל כלי שמוצאין בו צורך לבדק הבית מניחין אותו. והשאר נמכרין [ב] בדמיהן ונופלין ללשכת בדק הבית:

פרק ו שלשה עשר שופרות. שלשה עשר שולחנות. שלש עשרה השתחויות היו במקדש. של בית רבן גמליאל ושל בית רבי חנניא סגן הכהנים היו משתחוין ארבע עשר. והיכן היתה יתירה. כנגד דיר העצים. שכן מסורת בידם מאבותיהם. ששם הארון נגנז (א): מעשה

[א] איכו' לא היו מפנים לו [ב] יתו' דמיהן נופלין

הין ויחידים הם: (י) לפי שהחותמות היו נותנין לכל אחד מן העם הצריך ב"ע שיהיה כתוב עליהם אותיות. כדי שהלוקח החותם ידע מה לוקח ואע"פ שאין כאן חשד שיתן לו חותם פחות ממה שנתן מעות מ"מ אולי בטעות יתן כך וע"י זה שיכול הלוקח לקרות החותם לא יבא לכלל טעות. אבל בח"ב פ"ג לא פליג. ב"ע משום דשימני הקופות לא נמסרו אלא לממונים על כך והם היו מגדולי וחשובי העם והיו מכירין בלה"ק. ועתוי"ט: (יא) גדי כו'. כ"ל עזים מן הלאן כדכתיב ואם מן הלאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים קאמר שנא דשוין בנסכיהם גדולים וקטנים וכן בכבשה בין גדולה וקטנה אבל בכבש דוקא בן שנתו דאלו' גדול נסכי איל וניא והיינו דתנן חוץ מן האילים. ועתוי"ט: (יב) חוטא כו'. שנסכיהם ג' עשרונים בלול בע' לוגין כו' צי רביעית ההין יין: (יג) מפלפל לשיטת הר"ב אם הוא כיסו המנוי שמקבל לספק כו' או הוא לקנזבר ומסיק ומ"מ ודאי שדין זה המותר הוא בכלל מותר נסכים: (יד) שכתוב קול דממה דקה. קל דמשבחין בחשאי:

פרק ו (א) הארון נגנז וכ"ל דאיכך שלא פשטוו הימירה. פ"ל דארון בלה לבבל וכדייקינן

הזהב מיעוט רביעית שנים: ג ארבעה חותמות היו במקדש. ג' חותמות לג' נסכין חלוקים של בהמות. חותם ראשון לנסכי בקר והן ג' עשרונים סלת בלול בחצי ההין שמן. ויין לנסך חצי ההין וחותמן עגל. והב' זכר לנסכי איל שתרגום איל דכרא ונסכיו שתי עשרונים סלת בלול בשמן שלישית ההין ויין לנסך שלישית ההין והג' גדי לנסכי כבש בן שנתו והן עשרון סלת בלול ברביעית ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין. והד' חוטא והם נסכין של מצורע עשיר שמביא ג' בהמות וצריך עשרה לוגין שמן ע' לג' כבשים ואחד למתן תנוך ובהונות וקרי ליה חוטא משום דאמרינן בערכין על שבעה דברים נגעים באין: חמשה היו. שני חותמות היו למצורע: חוטא דל וחוטא עשיר. לפי שמצורע עני אינו מביא אלא בהמה אחת ואם לא היה למצורע אלא חותם א' היו נותנים למצורע עני שלש עשרונו' ותנא קמא סבר למצורע עני נותנים לו חותם גדי והלכה כת"ק: וארמית כתוב עליהן. שרוב דבורם בל' ארמי היה (י): זכרי' ונקבות. בין לנסכי עולות שאינן באות אלא זכרי' בין לנסכי שלמים שבאים זכרים או נקבות. ועולות ושלמי' הן שטעונין נסכים כדכתיב (במדבר טו) עולה או זבח: ד נותן לו מעות. כפי הנסכים שהוא צריך: בא לו אצל אחיה שהוא ממונה. לקנות נסכי (יג) ייעות. שמני. וסלתות. כדי שלא יהא צריך כל מביא קרבן לחזר אחר נסכים העשויין על טהרת הקדש: ואם הותירו הותירו להקדש. ולא אמרינן שמא מעותיו של יוחנן הם שנתערבו במעות של נסכים: ה ממתינין לו עד הערב. שיזדווגו יחד. יוחנן ואחיה אם נמצאו מעות יתרים ביד יוחנן כנגד החותם שאומר זה שנאבד ממנו. נותנים לו: ושם היום כתוב. על החותם. יום פלוני וחדש פלוני: מפני הרמאין. שמא מצא חותם שנפל מחבירו. או מאחי' או מיוחנן ובא עכשיו ליקח. וביום שמוצאו אינו רשאי להוציאו שהאובד מחזר אחריו. ועוד יש לחוש שמא לקח אותם בשער הזול והצניעו עד שנתייקר השער. ו לשכת חשאים. על שם שהנותנים בתוכה מעות נותני' בסתר (יד) והמתפרנסים ממנה נוטלים בסתר: ללשכת בדק הבית. ללשכה שנותנים בה כל קדשי בדק הבית:

פרק ו שלשה עשר שופרות. תיבות נרות מלמעלה ורחבות מלמטה עקומות כעין שופר מפני הרמאים שלא יוכלו להכניס ידן לתוכן להוציא עמהן כאילו נותנין לתוכן ונוטלין מתוכן. ולקמן מפרש למה שלשה עשר שופרות ושלשה עשר שלחנות ובאיזה מקום מונחי': שלש עשרה השתחויות. לקמן מפרש היכן היו: כנגד דיר העצי'. לשכה ששם היו אוצרי' כל עצי המערכה והיא היתה מערבית מזרחית לפונית של עזרת נשים: ששם ארון נגנז. שיאשיהו המלך נוה וגנזו למטה במטמוניות

ב מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה הרצפה שהיא משונה מחברותיה בא ואמר לחברו לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד ששם הארון נגנז: ג והיכן היו משתחוים ארבע בצפון. וארבע בדרום. שלש במזרח. ושתים במערב כנגד שלשה עשר שערים (ד). שערים דרומים סמוכין למערב שער העליון (ה). שער הדלק. שער הבכורות. שער המים. ולמה נקרא שמו שער המים. שבו מכניסין צלוחית של מים של נסוך בחג. ר' אליעזר בן יעקב אומר בו המים מפכים. ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית. לעומתן בצפון סמוכין למערב. שער יכניה. שער קרבן. שער נשים. שער השיר. ולמה נקרא שמו שער יכניה. שבו יצא יכניה בגלותו. במזרח שער ניקנור ושתי פשפשין היו לו. אחד בימינו ואחד בשמאלו. ושני (ט) במערב שלא היה להם שם: ד שלשה עשר שלחנות היו במקדש. שמנה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים. ושנים במערב. הכבש אחד של שיש. ואחד של כסף. על של שיש היו נותנים את האברים. על של כסף כלי שרת. ושנים באולם א מבפנים על פתח הבית. א' של שיש ואחד של זהב. על של שיש נותנין לחם הפנים בכניסתו. ועל של זהב ביציאתו. שמעלין בקודש (יא) ולא מורידין. ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד: ה שלשה עשר שופרות היו במקדש. וכתוב עליהם תקלין חדתין. ותקלין עתיקין. קינין. וגוזלי עולה

א ס"א מבחוץ

שמתרכיות עקומות ומעלקלות שבני שלמה בזמן שבנה את הבית וידע שסופו ליחרב. והיינו דכתיב בדברי הימים (ב לה) ויאמר ללוים המבינים תנו את ארון הקודש בבית אשר בנה שלמה וכו' ועמו נגנז מעט המן וצנצנת המן. וצלוחית של שמן המשחה: ב שהיה מתעסק. במלאכתו ונתליע את העצים (ב) ובעל מום היה ומלאכתן של בעלי מומין להכין עצים למערכה וכל עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח: שהיא משונה. לא היתה האבן שוה לשאר אבני הרצפה. והבין שנסתלקה משם והוחזרה (ג): ביחוד. בבירור: ג והיכן היו משתחוים. שלש עשרה השתחויות דתנן לעיל היכן היו עושין אותן: שער העליון. הר הבית היה משופע ועולה ממזרח למערב. ושער הסמוך למערב הוא שער העליון. ואחריו שער הדלק. הוא שער של לשכת העץ שהיתה בדרום העזרה (ו) ועל שם שמכניסין דרך שם עצי המערכה שדולקין על המזבח נקרא שער הדלק: שער הבכורות. שמכניסין שם הבכורות שנשחטים בדרום (ז): המים מפכים. כדכתיב (יחזקאל מז) והנה מים מפכים מן הכתף השנית והיינו דרום שקרוי ימין. כדכתיב צפון וימין. וראה יחזקאל בנבואה שהיו יוצאים מבית קדש הקדשים דקים כקרני חגבים. וכשמגיעים לשער זה מתגברים ונעשים במלוא פי פך קטן והיינו דקרי להו מים מפכים: שער הקרבן. שם מכניסים קדשי קדשים שנשחטין בצפון: שער הנשים. שבו הנשים נכנסות לסמוך על קרבנן לדברי ר' יוסי דאמר נשים סומכות רשות ולדברי ר' יהודה דלי סמכון לעמוד על קרבנן: שער השיר. דרך שם היו מכניסין כלי שיר: שבו יצא יכניה בגלותו. שנכנס לבית המקדש להשתחוות וליטול רשות כשהלך בגולה לבבל ויצא דרך אותו שער: שער ניקנור. ונפרש ביומא פרק אמר להם הממונה: פשפשין. שערים קטנים בתוך השערים הגדולים ואף דהם מתכון שלש עשרה. שערים ואע"ג דגם לשער בית המוקד (ח) היה לו פשפש. לא חשיב ליה לפי שהיה קטן ביותר. אבל אלו היו גדולי' קצת ולכך מתני' דשלש עשרה שערים מוקמינן לה בגמרא כאבא יוסי בן חנן אבל חכמי' אומרי' שבעה שערי' היו לעזרה ואינהו סברי דהכך שלש עשרה השתחויות יו' כנגד שלש עשרה פרצות ש פרצו מלכי יון וכשגברו מלכי חשמונאי ונצחום. וגדרו אותם פרצות. תקנו שלש עשרה השתחויות כנגד כל פרצה גדורה השתחויה: ד על של שיש מניחין את האיברים. אחר הנתוח מעדרין אותן על השלחן עד שיעלום הכהנים ולא עשאום של כסף או של זהב דהא אין עניות במקום עשירות. לפי שהזהב והכסף מרתיחי' ומסריחי' והשיש מצנן ושומר הבשר שלא יסריח ולא היו סומכין על הנס שלא הסריח בשר הקדש מעולם: ועל של כסף כלי שרת. שמוניחין בה"ל דבר נ"ג כלי שרת כדתנן במסכת תמיד: נותנים להם לחם הפנים בכניסתו. אחר שנאפה עד שיסדרוהו על השלחן (י): ועל של זהב ביציאתו. והיה מונח שם עד זמן חלוקו: שמעלין בקודש ולא מורידין. דכיון שסלקוהו מעל השלחן של זהב אין מורידין אותו להניחו בשל כסף (יב): ה תקלין חדתין. כדמפרש ב' מתני' שבו מתני' ש"א

מנה

וכדדייקינן בגמרא: (ב) כלומר נודק העלים המתולעים ומשליכם. ובעל מום כו' מדלא אמר עובד. הר"ע: (ג) ביומא דנ"ד ומוקי התם דבבית שני היה: (ד) י"ג שערים. שהיו משתחוים ומודי' על כוי הבנין: (ה) שער העליון. לא אפרש מה היה משמש: (ו) ה"א לכוונו שהרי בר"פ כשב בעלמו שלשכת העץ במקצוע מזרחית צפונית ועוד שאלו השערים בעזרה ולעיל פירוש דהלשכה בעזרה: (ז) פירוש אף בדרום: (ח) הוא אחד משערי הצפון דרבנן קתני ליה מהנך ג' דס"ל דבצפון בב"ק דמדות ועתוי"ט: (ט) ושנים כו'. וצ"ל דבכותל מערבי של העזרה המקפת בהמ"ק היו וקטנים היו ולא היו משמשים כלום אלא לנוי ההיכל הגדול. ועתוי"ט: (י) ולפי שבהו זמן כבר שאין אפייתן דוחה שבת. הלכך לא עשאו של כסף לפ"ש שאין עניות כו' והיינו כמי טעמא דלא יתעפש: (יא) שמעלין כו'. תוספתא הובאה בגמ' מגילה דפ"ג: (יב) כלומר ולכך לא עשאו של כסף ויהיו שוין לאותן של כבש א' של שיש וא' של כסף:

תקלין

עולה, עצים, ולבונה, זהב לכפורת. ששה לנדבה, תקלין חדתין (יג) שבכל שנה ושנה, עתיקין מי שלא שקל אשתקד שוקל לשנה הבאה, קינין הם תורים, וגוזלי עולה הן בני יונה, וכולן עולות. דברי ר' יהודה, וחכמים אומרי' קינין אחד חטאת. ואחד עולה. וגוזלי עולה כולן עולות: ך האומר הרי עלי עצים. לא יפחות משני גזרין, לבונה, לא יפחות מקומץ, זהב. לא יפחות מדינר זהב. ששה לנדבה, נדבה, מה היו עושין בה. לוקחין בה עולות, הבשר לשם. והעורות לכהנים. זה מדרש דרש יהוידע כהן גדול (ויקרא ה) אשם הוא אשום אשם לה'. זה הכלל כל שהוא בא משום חטא ומשו' אשמה ילקח בו עולות, הבשר לשם. והעורות לכהנים. נמצאו ב' כתובים קיימים. אשם לה' ואשם לכהנים. ואומר (מלכים ב כב) כסף אשם וכסף חטאת לא יובא בית ה'. לכהנים יהיו:

פרק ז **מעות** שנמצאו בין השקלים לנדבה, קרוב לשקלים יפלו לשקלים, לנדבה

שנה זו. וכשהגיע זמן התרומה הגזבר מוציא שקלים שבשופר ומכניס ללשכה כדי שיתרמו מהם. והשני כתוב עליו תקלין עתיקים ומי שלא הביא שקלו בלשתה שנה מביאו בשנה שאח"כ ונותנו בשופר והגזבר נוטלם ומכניס בשירי הלשכה. והג' כתוב עליו קינין והם תורי' גדולים. והד' גוזלי עולה בני יונה קטנים וכלן עולות אבל השנים קיני חובה נותני' המעות או העופות ליד הכהן ולא היו נותנים מעות לשופר ומפרש טעמא בירושלמי מפני התערובות שמא ימות אחד מבעלי קינין. ונמצא דמי חטאת שמתו בעליה דאזלא למיתה מעורבת בהן. אבל רבנן לא חיישי להכי וסברי דבשופר של קינין משימין דמי קיני חובה ובכל המעו' הנמצאי' בו מקריבין קן אחד חטאת ואחד עולה. והשני כולן נדבה וקרבים עולות. והלכה כחכמים: עצים. והמתנדב עצים למערכה נותן דמיהן לתוכו: לבונה. המתנדב לבונה נותן דמים לתוכו. והגזברים לוקחים המעות שבשופר וקונים מהן לבונה ומקטירו על המזבח: זהב. המתנדב זהב נותנו שם או דמי שויו והוא לכפורת כלומר לכלי שרת שהמזרקות נקראו כפורי זהב בעזרא ובדברי הימים לפי שהכהן מקנח (יד) אצבעו בהם בין הזאה להזאה. ובין מתנות של חטאת. שהשירים שבאצבע פסולים: ששה לנדבה. ששה שופרות שמותרות הן לנדבה. האחד כתוב עליו מותר חטאת. הב' מותר אשם (טו). הג' מותר קיני זבים וזבות ויולדות. והד' מותר קרבנות נזיר. הה' מותר אשם מצורע. הו' נדבה סתם. ומי שהפרים מעות לחטאת וקנה חטאתו ונותרו מן המעות. משליך המותר לשופר שכתוב בו מותר חטאת. וכן מותר אשם משליך לשופר שכתוב בו מותר אשם וכן כלם. ושופר שכתוב בו נדבה סתם. כל מי שמתנדב דבר למזבח נותן לתוכו: ך לא יפחות משני גזרים. המתנדב עצים סתם לא יפחות מב' גזרים כאותם שמסדרים על המערכה וידוע הוא שיעורן. ודווקא המתנדב עצים סתם אבל הרוצה להביא אפי' עץ אחד יביא (טז): לא יפחות מן קומץ. שזהו שיעור הלבונה הבאה עם המנחה דכתיב (ויקרא ו) והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל לבונתה ומה הרמה דמנחה קומץ אף לבונה קומץ. ודוקא המתנדב סתם אבל אם רצה להביא אפי' קורט של לבונה מביא. והמתנדב זהב סתם לא יפחות מדינר זהב. והוא שהזכיר לשון מטבע אבל אם לא הזכיר מטבע אלא זהב סתם. מביא אפי' לנורא שהוא כמין מזלג קטן: אשם הוא אשום אשם לה'. וקשה קרא רישי' לסיפיה דאשם הוא משמע בהוייתו ובהלכתו יהא שהוא נאכל לכהנים ואשם לה' משמע שכלו לה'. ודרש יהוידע הכהן אשום אשם לה' כל שהוא בא משום חטא ומשום אשמה כגון המפריש מעות לחטאת ואשם ונותרו מהם ילקח באותו המותר עולות. הבשר לה' והעורות לכהנים ונמצאו שני המקראות קיימים אשם לה' הבשר. ואשם לכהני' העורות והיכן מצינו מדרש זה ביהוידע דכתיב במלכים ביהוידע כסף אשם וכסף חטאת לא יובא בית ה' לכהנים יהיו. וא"א לומר דכסף שקדש לשם חטאת ולשם אשם יהנו ממנו הכהנים (יז) אלא על כרחך ה"ק יעשו ממנו דבר שיהנו בו הכהנים והיינו עולות שהעורות לכהנים:

פ"ז **מעות** שנמצאו קרוב לשקלים יפלו לשקלים. דבתר קרוב אזלינן דכתיב (דברים כא) והיתה העיר הקרובה אל החלל והאומר רוב וקרוב הלך אחר הרוב (א) מוקי מתניתין כגון ששקלים

(יג) תקלין חדתין. הכא כ"ע ס"ל דלהכי כתוב עליהן כדי שכל הבא לתת מעות שידע להיכן יטילנו. אבל לעיל ת"ק סבר דהממונה נאמן שיתן לו חותם הראוי לו ולהכי לא חיישינן: (יד) כמאן דמכפר ידיה בגלימא דחבריה כפרש"י ומכנס על אכלה ומקנח פיה אכלה ומכפרא פומה: (טו) וכולן לנדבה כדתנן טעמא במתני' דלקמן. ואשם סתם היינו דגזילות ודמעילות: (וה"ה דתלוי ותלוי בכלל) ולא מעכב מותר דידיה בהדי חטאת ומנזיר ומצורע לא מעכב בהדי אשם סתם דזה בן שתי שנים ואלו בני שנה ודמצורע ודנזיר לא מערבי בהדדי דאשם נזיר בא להכשירו לנזירות טהרה ואין ענין ממון בהונות ולא נסכים ועוד דאשם מצורע בא להתירו במחנה. רש"י: (טז) שזה קרבן בפ"ע וזה קרבן בפ"ע. דתנן יומא פ"ב ושנים בידם שני בזיכים. ירושלמי: (יז) דא"ל שיצאו העולות והאשמות עצמן והוי כו' לכהנים שהכהנים בבשרם אוכלים. דא"כ מאי לכהנים לחטאת ואשם יהיו מבעיא ליה אלא בעולה דעורה לכהנים כו' ולא יובא בית ה' כלומר לבדק הבית:

פ"ק ז (א) **דרוב** נמי דאורייתא דכתיב אחרי רבים להטות. והא דאמר קרא והעיר הקרובה בדליכא דנפישא מינה. ולרובא דעלמא נמי ליכא למיחש כגון שיושבת בין ההרים דאין דרך הולכים לבוא ממקומות אחרים לכאן גמרא: בעונה

לנדבה יפלו לנדבה. מחצה למחצה יפלו לנדבה. בין עצים ללבונה. קרוב לעצים יפלו לעצים. ללבונה יפלו ללבונה. מחצה למחצה יפלו ללבונה. בין קינין לגוזלי עולה קרוב לקינין יפלו לקינין. לגוזלי עולה יפלו לגוזלי עולה. מחצה למחצה יפלו לגוזלי עולה. בין חולין למעשר שני. קרוב לחולין יפלו לחולין. למעשר שני יפלו למעשר שני. מחצה למחצה יפלו למעשר שני. זה הכלל הולכין אחר הקרוב להקל. מחצה למחצה להחמיר: ב מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה. לעולם מעשר. בהר הבית חולין (ד). בירושלים בשעת הרגל מעשר. ובשאר (כל) ימות השנה חולין: ג בשר שנמצא בעזרה אברים עולות וחתיכות חטאות. בירושלים זבחי שלמים. זה וזה תעובר צורתו ויצא לבית השריפה. נמצא בגבולין. אברים נבלות. חתיכות מותרות. ובשעת הרגל שהבשר מרובה אף אברים מותרין: ד בהמה שנמצאת מירושלי' ועד מגדל עדר. וכמידתה לכל רוח. זכרים עולות (ט). נקבות זבחי שלמים (י). רבי

שקלים ונדבה שוין: מחצה על מחצה יפלו לנדבה. דסתירא משקלי' דכולם עולות אבל שקלים מביאין מהן פעמי' חטאות שנאכלים לכהנים. ועוד דשירי שקלים לחומות העיר. ומגדלותיה: מחצה על מחצה יפלו ללבונה. דלבונה היא עצמה קרבן ועצים מכשירי קרבן: מחצה על מחצה יפלו לגוזלי עולה. בירושלמי פריך בשלמא קרוב לגוזלי עולה כיון דמדאורייתא אזלינן בתר קורבא הוי כאילו ודאי הן מגוזלי עולה אלא מחצה על מחצה דמספיקא שדינן להו לגוזלי עולה לחומרא. האשה שהביאה המעות הללו במה תתכפר. שמא מקיני חובה נפלו וכשהוא מקריב מהן גוזלי עולה במה מתכפרת האשה. ומשני ב"ד הממונים על הקינין לוקחים משל ציבור כפי אותן מעות שנמצאו ומקנין אותן לבעלי המעות' שנמצאו ומקריבין מהן קינין על הספק והחטאת באה תהא נאכלת: ב לעולם מעשר. אפי' כל השנה כולה. לפי שעולי רגלים אין מספיקין להוציא כל מעשר שני שלהן ברגלים ומניחין אותן לקרוביהן או לאוהביהן לאכול אותן כל השנה בירושלים (ב). ועקר מלות אכילת מעשר שני היא שלמים. לפיכך רוב בהמות הנמכרות בירושלי' בכל ימות השנה הן נקחות בכסף מעשר ואע"ג דאיכא למימר שמא מן המוכרים נפלו ונתחללו כבר כיון דלוקחים הוו רובא שהרי כמה אנשים לוקחים מתגר אחד (ג) אמרינן דלוקחים הן ולא נתחללו והרי הן מעשר: בהר הבית חולין. ואפילו ברגל שרוב מעות שביד בני אדם אז הן של מעשר אפ"ה הוו חולין דאזלינן בתר רובא דשתא ואימור מקמי הרגל נפול: בירושלים. שלא בשוק הבהמות: בשעת הרגל הכל מעשר. ולא אזלינן בתר רוב שתא לפי ששוקי ירושלים עשויות להתכבד בכל יום ואי נפול מקודם כבר נמצאו. אבל הר הבית לא היה עשוי להתכבד לפי שהוא גבוה והרוח מכבד ומשיר כל האבק וגם אין אדם רשאי לכנס בהר הבית באבק שברגליו לפיכך אין אבק מגלי' שם: ג אברים עולות. כיון שמנותח כדרך הכתוב המפורש בעולות. בידוע שהן של עולות: חתיכות חטאות. דאין אוכלים בעזרה אלא חטאות ואשמות (ה): בירושלים זבחי שלמים. דרוב בשר הנאכל בירושלים הוי שלמים: זה וזה. בין שנמצא בעזרה. בין שנמצא בירושלים תעובר צורתן. לפי שנפסלו בהיסח הדעת ואסורין באכילה (ו) ואין לאלו בהן ולשרפו עד שיפסלו בודאי. הלכך בעו עבור צורה היינו שילינו בנותר ועבור צורה דשלמים היינו עד יום שלישי (ז): נמצאו בגבולים. בערי ישראל: אברים נבלות. שכן דרך שמתכין הנבלות לאברים ומשליכין בדמונות שיאכלום הכלבי': חתיכות מותרות. שאין רגילין לחתך הנבלות לחתיכות אלא הכשרות רגילין לחתוך לחתיכות קטנות לתכן לישראל או לתת אותם בתוך הקדרה ודין זה בעיר שכולה ישראל. אבל בעיר שיש בה עובדי כוכבים אפילו חתיכות אסור' יש (ח): שהבשר מרובה. ואין מחתכין הבשר לחתיכות קטנות אלא מבשלים אותו אברים: ד זכרים עולות. שאנו תולין

שילדה

(ב) בנוסחת הכלה כש"י ונימוקו עמו דהא קי"ל מחצה כמכר לענין מע"ש ולאסור: (ג) דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות. תוי': (ד) בהר הבית חולין. וא"ת לפי' הא' של הר"ב בסוף ברכות דאפונדתו אזור חלול שנותנין בו מעות ותנן שלא יכנס בו להר הבית וא"כ מסתמא של הקדש הן ונפלו מן המביאים שקליהן ללשכה. פי' התוי' אין לאסור ליכנס אלא במעות הצרורים דנראה שנושא אותם לסחורה וגנאי הוא ובענין זה אפי' של הקדש אסור. אבל בידו אפי' הם של חולין מותר לכנוס וא"ת אכתי נימא דשל תרומת הלשכה הן פי' הר"מ חזקה דאין הכהן מוציא מעות מהלשכה עד שהוא מחללן על הבהמה וכל מה שיפול ממנו חולין הוא ואח"כ הוציאוהו מן הלשכה: (ה) שדין אכילת שניהם שוים: (ו) ואם היא עולה א"צ לזה שהיא כולה כליל לאישים ואם היה חטאת נפסלו בלא"ה שמא לנו. והר"ש לא כ' אלא מפני חשש שמא עבר זמנו. ועתוי"ט: (ז) כלומר אע"פ שהשלמים אסורים באכילה מתחלת ליל ג' עבור צורתו אינו אלא ביום ג'. כדילפינן בזבחים: (ח) ומסתברא דאפילו מיעוט א"י קאמר וכ"כ הר"מ כי העיקר אצלינו בשר שנתעלם מן העין אסור והיינו כרב וקשה דא"כ בלא אינו יהודי נמי הוא במקום שהעורבי' מצויים אסור וצ"ע. ועוד הא הר"ב פסק דלא כרב. ועתוי"ט: (ט) זכרים עולות. ודלמא זבח שלמים (תודה) הן ואיך מקריב האברים ומסיק דממתין לה עד שתומם ומייתי ב' בהמות ומתנה ומייתי נמי תודה ולחם. ודלמא אשם הוא. אשם בן ב' שנים ואשכחת בן שנה. ודלמא אשם מצורע ונזיר הוא. לא שכיחי ודלמא פסח הוא. בזמנו מזהר זהירי ביה ושלא בזמנו שלמים הוא ודלמא בכור ומעשר הוא למאי הלכתא למכליה בזמן ה"נ בזמון התאכל גמ' קדושין דכ"ה: (י) שלמים. דלמא תודה היא (פי' כדלעיל) שעברה שנתה לא שכיח. אשכחת בת שנתה. מאי אמר לביי בת שנתה כמבלת ודאי כונסה לכיפה והיא מתה מאליה

גוני'

רבי יהודה אומר הראוי לפסחים פסחים. קודם לרגל שלשים יום: ה בראשונה היו ממשכנין את מוצאיה עד שהיא מביא נסכיה. חזרו להיות מניחין אותה ובורחין. התקינו בית דין שיהו נסכיה באין משל צבור (יב): ו אמר ר"ש שבעה דברים התקינו בית דין, וזה אחד מהן. עובד כוכבים ששלח עולתו (יג) ממדינת הים (יד). ושלח עמה נסכים, קריבין משלו ואם לאו קריבין משל צבור. וכן גר (טו) שמת והניח זבחים. אם יש לו נסכים (טז) קריבין משלו. ואם לאו קריבין משל צבור. ותנאי בית דין הוא (יז) על כהן גדול שמת שתהא מנחתו קריבה משל צבור. ר' יהודה אומר משל יורשין. ושלימה היתה קריבה (יט): ז על המלח, ועל העצים שיהיו הכהנים נאותין בהן. ועל הפרה, שלא יהו מועלין באפרה. ועל הקינין הפסולות. שיהיו באות משל צבור. ר"א אומר המספק את הקינין מספק את הפסולות:

פרק ח כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורין (א) חוץ משל שוק העליון דברי

גמ' שם וכ"פ הר"ש: (יא) ואין להשהותה אלא עד שיבא דהוי דבר שאינו שוה ואוכל דימכר. ובקה"ג אי אפשר להמכר: (יב) משל צבור. ובכ"מ שהוא' ש של צבור הכונה בו שיבא מתרומת הלשכה. הר"מ: (יג) ששלח עולתו. כר"ע דס"ל דאין מקבלין מהן אלא עולה. וה"ה הכא דנסכין קרבין משלו ועולה דנקט משנתה קאמר דהיינו נסכים הבא נסכים לחודייהו לא כדאיתא במנחות דע"ג: (יד) ממדינת הים. דברו חכמים בהוה דבא"י בזמן הבית לא שכיחי נכרים כ לי האי: (טו) וכן גר. דאלו ישראל הוי מקרבי יורשיו נסכיו. רש"י: (טז) יש לו נסכים. שהפרישן בחייו. תוי': (יז) ותנאי ב"ד הוא הואיל וזה אינו תנאי ב"ד ממש. אלא דאוקמוהו אדאו' כדפי' הר"ב ועוד דר"י פליג דקדק התנא לאמר ולשנות ותנאי ב"ד: (יח) ויכולין לתקן כן לפי דאדעתא דהכי ממנין כ"ג שיהיו נכסיו משועבדים שאם ימות שיורשיו יתנו מנכסיו המנחתין דודאי מסתברא דאם לא יכשו שלא יהיו מחוייבים להביא מביתם ולהכי קרי לאו יורשים: (יט) ושלימה כו'. מסקינן בגמ' ספ"ד דמנחות דבין בבקר בין בערב ואין כופלין מנה ולבונתה: (כ) בס"ב ובמנחות דכ"א: (כא) זקא עבדי מיניה למכהן פירש"י דאפר מרפי' מכה: (כב) וכ"ל דתקנת נביאים ראשונים במעמדות קאי נמי לקרבנות יחיד כגון הקינין דאל"ה הילך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו כדתנן בס"ב פ"ד דתענית:

פרק ח (א) בירושלים כו'. ד אלו מן ליכא גזרה על ספק רוקין

שגלה מירושלים ורוב זכרים שבירושלים מן עולות. ורוב נקבות זבחי שלמים: הראוי לפסחים. זכר בן שנה מן הכבשים או מן העזים: פסחים. והמוצאו מותר לו להקריבו לפסחו. ואם יבא בעליו אחר כך יתן לו את דמיו (יא): קודם לרגל שלשים יום. משעה שמתחילין לדרוש בהלכות הפסח ואדם מפריש את פסחו. ואין הלכה כר' יהודה: ה ממשכנין את מוצאיה. המוצא עולה או שלמים היו ממשכנין אותו עד שיביא נסכיה משלו. שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש: מניחין אותה ובורחים. כדי שלא להתחייב בנסכיה: ו שבעה דברים. וקחשיב להו ואזיל: עובד כוכבים ששלח עולתו. דדרשינן איש איש מלמד שהעובדי כוכבים נודרים נדרים ונדבות כישראל: שתהא מנחתו. עשירית האיפה שכהן גדול מקריב בכל יום מחציתה בבקר ומחציתה בערב. קריבה משל צבור דכתיב (ויקרא ו) חק עולם. חק זה יהיה משל עולם כלומר משל צבור דהיינו מתרומת הלשכה: ר' יהודה אומר משל יורשים. דכתיב (שם) והכהן המשיח תחתיו מבניו [והכי משמע והכהן המשיח תחתיו אחד מבניו] יעשה אותה: ושלימה היתה קריבה כשהיא באה משל צבור לר"ש או משל יורשים לר' יהודה. עשרון שלם היתה קריבה ולא חצי עשרון ר' שמעון מפיק ליה מכליל תקטר שלא יקריבו למחצין אלא כולה כשהיא באה משל צבור ור' יהודה מפיק ליה מדכתיב מבניו יעשה אותה. כשהאחד מבניו מקריב לאחר שמת אביו דהיינו היורשים יעשה אותה ולא חציה והלכה כדברי יהודה שמשל יורשים היא באה. ו זה דתנן במתניתין דתנאי בית דין הוא לדברי ר' שמעון שתהא באה מן הצבור. ולא מן התורה. מפרש בגמרא דשתי תקנות הוי בתחלה ומדאורייתא קריבה משל צבור. מדכתיב חק עולם כדאמרינן. כיון שראו דו[illegible] קא ומדקא לשכה התקינו דניגבו מיורשים (יח) כיון דהוו דקא פשטו בה אוקמוה אדאורייתא. ומאי עבסיו ג קריב' מן הצבור בתנאי ב"ד דאוקמו' אדאורייתא

ז שיהיו הכהנים נאותים בהן. דוקא לאכילת הקדשות. אבל לאכילת חולין אפי' למלוח חולין הנאכלים בעזרה עם הקדשים כדי שיהיו הקדשות נאכלים על השובע: (כ) אין נאותים בהן: שלא יהו מועלין באפרה. דמן התורה אין מועלין באפרה דכתיב (במדבר יט) חטאת היא בה מועלין ואין מועלין באפרה כיון דחזו דקא מזלזלי בה (כא) גזרו באפרה מעילה כיון דחזו דקא [illegible] והאי (מאפר) הזאה אוקמוה אדאורייתא: ועל הקינין הפסולות. המחוייבין קינין מביאין מעות ונותנין לשופר ובית דין לוקחין מהמעות וקונים בהן קינים והבעלים הולכים להם (כב) וסומכים על ב"ד שיקרבו קיניהן ואם פרחו הקינין או נמצאו פסולים תנאי בית דין הוא שיקחו אחרים [illegible] הלשכה ומקריבין אותן לבעלים ויוצאין בו: ר' יוסי אומר. אותו שהוא רגיל לספק את הקינין שפסק דמים עם הגזברים למכור להם כל הקינין הצריכים. הוא חייב להחליף כל שיוצא בו פסול כדתנן לעיל פרק החמישי אינו מקבל מעותיו עד שיהיו [illegible] זכה מהן' ואם המעין היין או החליע הפסול מסדרין אותו למוכר כך אם נפסל העוף לאחר לקיחתו ממזירו והוא מחזיר את הדמים והלכה כר"י דכן אמרינן בירושלמי. תנאי בית דין הוא המספק את הקינין מספק את האובדות ואת הפסולות:

פרק ח כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורים. ולא מחזיקינן להו ברוקו של זב דרבה שכן מטמאין את וכלים משום דאזלינן בתר רובא: חוץ משל שוק העליון. לפי שכובסין עובדי כוכבים מצויין

דברי ר' מאיר. ר"י אומר בשאר ימות השנה שבאמצע טמאין, ושבצדדין טהורין. ובשעת הרגל. שבאמצע טהורין ושבצדדין טמאים. שמפני שהן מועטים מסתלקים לצדדין:

ב כל הכלים הנמצאים בירושלים (ג). דרך ירידה (ד) לבית הטבילה. טמאין. דרך עליה טהורין. שלא כדרך ירידתן עלייתן. דברי ר"מ. רבי יוסי אומר כולן טהורין חוץ מן הסל והמגריפה והמריצה המיוחדין לקברות:

ג סכין שנמצאת בארבעה עשר. שוחט בה מיד. בשלשה עשר שונה ומטביל. וקופיץ בין בזה ובין בזה. שונה ומטביל. חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד. בחמשה עשר שוחט בה מיד. נמצאת קשורה לסכין. הרי זו כסכין. ד פרוכת שנטמאת בולד הטומאה. מטבילין אותה בפנים ומכניסין אותה מיד. ואת שנטמא באב הטומאה. מטבילין אותה בחוץ

...לוין שם וחכמים גזרו על העובדי כוכבים שיהו כזבין ...כל דבריהם ורוקן טמא ואית דאמרי לפי ששוק העליון ...לא היתה דריסת הרגל מצויה שם והזבין וזבות שמתבודדין ...ומתרחקין מבני אדם היו מצויין שם: שבאמצע ...טמאים. משום דזבין ...נות שכיחי ומהלכים ...באמצע הדרכים והטהורים ...מסתלקים לצדי הדרכים ...קום שאין דריסת הרגל ...ויים ומזהירין לכל טמא ...שלא יגע בהן אבל בשעת ...הרגל שרוב ישראל ...אוין (ב) הטמאים ...מסתלקים לצדדים שלא ...יטמאו את העם והטהורים ...הולכים באמצע הדרכים ...לכך בשעת הרגל רוקין ...הנמצאים באמצע טהורים ...ובצדדים טמאין והלכה ...כרבי יוסי: ב דרך ירידה ...לבית הטבילה. שני ...דרכים היו למקוה באחד ...יורדים ובאחד עולים שלא ...יגעו הטמאים בטהורים ...של דרך ירידה ודאי טמאים לפי שנפלו מיד המביאם ...לטבילה: שלא כירידתן עלייתן. דבירידתן ודאי ...טמאים היו לכך היו מורידין לבית הטבילה ובעלייתן ...הכו לאחר שהטבילן: ר' יוסי אומר כולן טהורין. ...לא גזרו (ה) על ספק כלים בירושלים והלכה כרבי ...יוסי: מגריפה. כלי שגורפים וכונסים בו עצמות המתים כשהם מפוזרים: מריצה. כלי שרוצצים (ו) ...שוברים בו עצמות המת כשרוצים להכניסם בסל להוליכן ממקום למקום: ג שוחט בה מיד. דודאי ...הטבילוה בעלים מאתמול (ז) כדי שיהיה לה הערב שמש ותהא ראויה לשחוט בה היום בערב הפסח: ...בשלשה עשר שונה ומטביל. כלומר אע"ג דאיכא למימר כבר הטבילוה בעליה צריך המוצאה להטבילה ...שמא דשמא לא הטבילוה בעליה דהיה להם שהות להמתין עד סמוך לשחיטה ואע"פ שלא גזרו על ספק כלים ...בירושלים משום מעלה דקדשי הצריכוה טבילה וכמו"ש פי' שונה להזות עליה (ח) דשמא נטמאת במת והזה ...עליה בשלישי ועתה שונה ומזה עליה ואחר כך מטבילה: קופיץ. סכין גדול עשוי לחתוך בשר ולשבור בו ...עצמות: בזה ובזה. בין בי"ג בין בי"ד שונה ומטביל לפי שאין הקופיץ ראוי אלא לחגיגה שסביבת עלם ומותר ...ובגמ' דפסחים (ד' ע') מוקי מתני' בזמן שהיה הנשיא גוסס בשלשה עשר שאם ימות יהיו כל הציבור ...אונן (ט) ויקרב הפסח בטומאה ולא היו צריכים לטהר הכלים הלכך סכין שצריך לשחיטת הפסח דחד ...ספיקא הוא שמא לא ימות הנשיא ויעשו את הפסח בטהרה מטבילין אותה ומוקמי שטהרוהו ביום י"ג כדי ...לשחוט בו את הפסח בי"ד אבל קופיץ דתרי ספיקי שמא ימות הנשיא ויעשו פסח בטומאה ואז אין מביאין ...חגיגה וא"צ לקופיץ. ואף אם לא ימות שמא יהיו הפסחים מרובים ולא יעשו חגיגה בי"ד הלכך לא מטבלי ...ומוקמו שלא טהרוהו: חל י"ד להיות בשבת שוחט בה מיד. ולא אמרינן כיון דשבת הוא לא נשחוט ...מספיקא שמא טמאה היא ונמלא הפסח טמא ומחלל את השבת שלא במקו' מצוה. ורבותי פירשו שוחט ...מיד בקופיץ קאמר (י) דאף על גב דאין חגיגה בשבת מכל מקום חזקה שהטבילה מערב שבת לצורך ...חגיגת ממחרת עשר: בחמשה עשר שוחט בה מיד (יא). לפי שכל העם יודעים שטומאה וטבילה אסורה ...יום טוב ומטבילין את הכל מלפני יום טוב: נמצאת הקופיץ קשורה לסכין. אמרינן ודאי הטבילוה עם ...הסכין אבל הרמב"ם פירש נמצאת סכין סתמא קשור' עם סכין אחרת ידועה הרי היא כסכין הידוע אם טמא' ...טמא' ואם טהור' טהורה: ד פרוכת שנטמאת בולד הטומאה. שנגעה במשקין טמאין דחכמים גזרו על ...משקין שמטמאין כלים גזירה משום משקה דזב וזבה כגון רוקו ושכבת זרעו שהם אב הטומאה ומטמאין ...אדם וכלים מדאורייתא: מטבילין אותה בפנים. ואינה צריכה שלוח מחוץ למחנה שכינה כיון שלא נטמאת ...אלא בולד הטומאה: ומכניסין אותה מיד. שאינה צריכה הערב שמש: נטמאת באב הטומאה. בשרץ

לוקין כדתנן במ"ה פ"ד דטהרות: (ב) כי העיקר אמלינו כל ישראל מצרים ברגל. הר"מ: (ג) בירושלים. דחוץ לירוש' גוזר כדתנן פ"ד דטהרות: (ד) דרך ירידה. הא דכל העיר טהורין והכן דרך עליה טהורים דייק הכי הא דנזייתא טמאים: פי' מבואות קטנות שהיו סמוך לדרך ירידה ועלייה ובעמים שהיו יורדין דרך אותן מבואות ופעמים עולין והנהו טמאים מספק. גמ' פסחים די"ט: (ה) ול"ל דירידה לבית הטבילה לא הוי הוכחה כולי האי כמו אמלע הדרך לענין זבים דלעיל מודה ר' יי דגזרו: (ו) וזה השם מגזרת והרץ את גלגלתו. הר"מ: (ז) והא לא חיישינן שמא אבדה לו זה ימים רבים. דודאי היום נפלה ממנו דמתוך שבשעת הרגל העם רב אין שוהה שם במקום נפילתו שלא תמצא. רש"י: (ח) לפירושו לשון שונה ניחא טפי. הר"מ. טעמו לפי שאין ראוי לקרות לזו הטבילה שניה כיון שלא ידענו שהראשונה קדמה לה בודאי: (ט) דמלוה לכל ישראל להתעסק בו. רש"י. לפי שאין כבוד הנשיא בזוכסים וקבורים אלא בכל אדם שיתעסקו בו הכל כקרובים ויטמאו לו. הר"מ: (י) דנ"כ יכול לשחוט בו אם ירצה ולי' רש"י לעיל וכוון אינן לשחיטה אלא לחיתוך: (יא) רס נפרש דהכא בקופיץ ניחא דבי"ד שאינו חל בשבת שונה ומטביל קמ"ל דבט"ו שוחט בה מיד כו'. וכ"ל דמש"ה הוכחה לש"י (דהיינו כבוסי שכי הר"ב) לפי' בגא דהל י"ד

בחוץ. ושוטחין אותה בחיל. [א] ואם היתה חדשה שוטחין אותה על גג האיצטבא. כדי שיראו העם את מלאכתה שהיא נאה: ה ר"ש בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן. פרוכת עביה טפח. ועל שבעים ושנים נימין נארגת. ועל כל נימא ונימא כ"ד חוטין. ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים אמה. ומשמונים ושתי רבוא נעשית. ושתים עושין בכל שנה. ושלש מאות כהנים מטבילין אותה: ו בשר קדשי קדשים שנטמא. בין באב הטומאה. בין בולד הטומאה. בין בפנים. בין בחוץ. בית שמאי אומרים הכל ישרף בפנים. חוץ משנטמא באב הטומאה בחוץ. ובית הלל אומרים. הכל ישרף בחוץ. חוץ משנטמא בולד הטומאה בפנים: ז רבי אליעזר אומר. את שנטמא באב הטומאה. בין בפנים בין בחוץ. ישרף בחוץ. ואת שנטמא בולד הטומאה. בין בפנים בין בחוץ ישרף בפנים. ר' עקיבא אומר. מקום טומאתו שם שריפתו: ח אברי התמיד נתנין מחצי כבש ולמטה [ב] במזרח ושל מוספין נתנין מחצי כבש ולמטה [ג] במערב ושל ראשי חדשים נתנין מתחת [ד] כרכוב המזבח [ה] מלמטה (עז). השקלים והבכורים אין נוהגין אלא בפני הבית. אבל מעשר דגן ומעשר בהמה והבכורות. נוהגין בין בפני הבית. בין שלא בפני הבית. המקדיש שקלים ובכורים הרי זה קדש. רבי

[א] ס"א ...פני שלריכה הערב שמש [ב] ס"א במערב [ג] ס"א במזרח [ד] ס"א על [ה] ס"א מלמעלה

יד כו' בקופין: (יב) כדתנן במ"ו פ"ג דמדות ומיהו בפ"ד מ"ו תנן דגובהו של היכל מאה וכו' ובמ"ז דרוחבו כו' ונמלא דרוחב קדשי קדשים כו' וגבהו מ'. וא"כ יש לפי במי הפרוכת הדביר. ועתוי"ט: (יג) והמפרש במס' תמיד פי' פרוכת שלא בלו עדיין לכלל כדות מתעסקות בו הכולים לעסוק בו בטהרה: (יד) אלו כ"ע פ"ל (הכי) שהרי כלל זה מסר בידינו הר"מ בפי' מהא"ה דהאוכלין יהיו כראשון ושני מד"ת שהאדם או הכלי שהוא כראשון לטומאה אם נגע באוכל עשאהו שני. אלא כ"א הוא דס"ל הכי ולא קי"ל כוותיה. ובירו' פליגי בר קפרא ורבי יוחנן בר קפרא ס"ל ד"ת אב הטומאה ולד הטומאה מדבריהם ורי"א בין בזה בין בזה מד"ת: (טו) כ"ה נירסתו. וגי' הספר במזרח ובשל מוספים להפך וכש"י בהם כגירסת הספר ועי"ש טעמו והתוס' והמפרש גרסי כגי' הר"ב. דלהכי תמוס לאברי תמיד במערב לפי שהמערכה בעל המזבח הוא במזרחו לכך נותנים האברים במערבו של כבש לפנות מקום הליכתם כשיוליכם אח"כ לראש המזבח על המערכה שהוא במזרח: (עז) מלמטה. ה"ג בש"י ופירוש של ר"ח איברים של מוספי ר"ח נתנין היו בכבש סמוך לכרכוב המזבח למטה הימנו מעט דהיינו בחלי העליון של הכבש שכל הכבש ארכו ל"ב. והיינו מפעו ולמעלה אלא עי' אמות וי"א מן הארץ לסובב וג' מן הסובב ולמעלה נמלאו שני שלישי לאורך הכבש מן הארץ לסובב. וגי' הר"ב מלמעלה עתוי"ט. ולבי הגי' טעמא דעבדינן שנוי בר"ח מפורש בגמרא דסוכה. לידע שהוקבע ר"ח בזמנו. ופרש"י אלו חשיבותא עבדינן ליה בהכירא שיכרו. דחשיבא להו לב"ד שקדשוהו כהלכתו ולא ינוגם לב אדם עליו דרוב בני אדם לא כלו חדוש הלבנה: ואני

או בנבלה מטבילין אותה בחוץ. דטעונה שני[...] כדאמרינן בפרק בתרא דעירובין המכני' סומא של[...] במקדש הייב: ושוטחין אותה בחיל. חוץ לעזרה[...] ה נימין. לילי"ם בלע"ז: עשרים וארבעה חוטי[...] לפי שהיא עשויה מתכל[...] וארגמן ותולעת שני וש[...] וכל מין ומין חוטו כפ[...] ו' כדאיתא ביומא: ארב[...] מ' ורחבה כ'. כמדת פת[...] האולם שהיה גבהו ארבע[...] ורחבו עשרים (יב) ומשמוני' ושתים רבוא[...] כך היה מנין המוצי[...] שהיא נעשית מהן. פ'[...] מנין לכלי זהב ש[...] מוליאין עליה ויש ספ[...] שכתוב בהן ובשמו[...] ושתים ריבות (יג) כלו[...] לשמונים ושתים נערו[...] בתולות היו מתעסק[...] בעשייתה: ושלש מאו[...] כהנים היו מטביל[...] אותה. דכלים הנגמר[...] אע"פ שנגמרו בטה[...] צריכים טבילה לק[...] כדאיתא במסכת חגיג[...] וג' מאות כהנים דמ[...] במתני' לשון גוזמא וגב[...] הוא דלא היה צריך כל [...] כהנים להטבילה: ו הכ[...] ישרף בפנים. בבית הד[...] הגדול שהיה בעזרה ש[...] שורפים פסולי קד[...] קדשי' בכל שפסולו בק[...] שורפין אותו בקדש: חו[...] משנטמא באב הטומא[...] בחוץ. דכיון דמדאורייתא טומאתו ואירע פסולו בח[...] אין להכניסו לעזרה לשורפו הואיל ולא היה פסו[...] בקדש: חוץ משנטמא בולד הטומאה בפני[...]

דלית ביה תרתי. טומאתו בפנים וקילא טומאתו אבל נטמא באב הטומא' אין להשהות הטומאה בפנים [...] שתסרף אלא יוליאנה מיד וישרפנה בחוץ: ז ואת שנטמא בולד הטומאה בין בחוץ בין בפנים יש[...] בפנים. דכיון דטהור מדאורייתא (יד) אפי' נטמא בחוץ יש לקיים בו שריפתו בקודש: ח מחצי הכב[...] ולמטה במערב (עו). כהנים הזוכים בשיים באברי התמיד להעלותם לא היו מעלי' אותם בפעם א[...] אלא נותנים אותן על הכבש והולכים ללשכת הגזית לקרוא את שמע ואחר כך חוזרי' ומקריבים האברים [...] גבי המזבח וקתני הכא דניתנים מחצי הכבש ולמטה. שהכבש ארוך ל"ב אמה ומחציו ולמטה נותנים או[...] ירוחב הכבש שם עשרה אמה ובחציו של לד מערב היו נותני' אותן: ושל ראשי חדשים מחציו ולמעל[...] דהיינו על כרכוב המזבח שהוא הסובב וכלפי המזרח: אינן נוהגים אלא בפני הבית. שקלים ומ[...] לצורך קרבן נינהו וכיון שאין קרבן אין שקלים. ובכורים. דכתיב (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך תב[...] בית ה' אלהיך. בזמן שיש לך בית. יש לך בכורים. אין לך בית. אין לך בכורים: אבל מעשר דגן וכ[...] נוהגים בפני הבית [וכו'] דקדושת הארץ לא בטלה. הילכך צריך להפרים תרומות ומעשרות: מע[...] בהמה. צריך להפרים העבירי. ובמסכת בכורות אמרו שבטלו מעשר בהמה דלא ליתו ביה ל[...] [...]לה: המקדיש שקלים ובכורים. דאין נוהגים אלא בפני הבית. אם הפרישן שלא בפני הבית קד[...] בכורים

רבי שמעון אומר. האומר בכורים קדש. אינן קדש:

סליק מסכת שקלים

בכורים קדש אינן קדש. כיון דבהדיא כתיב
בו. (שמות כג) תביא בית ה' אלהיך אפילו
פירשן בדיעבד לא קדשי ואין שם בכורים חל
עליהן אלא בפני הבית. והרמב"ם פירש המקדיש
בדק הבית שקלים
ובכורים שיש לו כבר.
לפירושו לא אתברר
טעמא דר"ש מאי שקלים
קדשי. בכורים לא קדשי (יז). והלכה כרבי שמעון:

סליק מסכת שקלים

(יז) ואני למדתי טעמו מלי הר"ב שפייס ואמר אבל אם
הקדישן הכהן אחר שבא לידו והרי הם שלו יכול להקדישן.
אבל שקלים דלמזבח יכול להקדיש כדהכן במ"ז פ"ח:
דערכין דהמקדיש אדם קדשי מזבח. תוי"ט וע"ע:

סליק מסכת שקלים

כתב הרמב"ם שסדר כפורים אחר שקלים כפי סדורם שמלות שקלים בפ' כי תשא וכפורים בפ' אחרי מות ע"כ. ובסוף
כב שכילה כתוב בפ' יוחסין דבתר שקלי' תנינן סדר יומא דדמי לשבת וערובין. משום דיומא דכפורה לשבתא דמי:

מסכת יומא

שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו (א) ללשכת פלהדרין ומתקינין לו כהן אחר תחתיו. שמא יארע בו פסול. רבי יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו. שנאמר (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו. ביתו זו אשתו. אמרו לו אם כן אין לדבר סוף (ב): ב כל שבעת ימים הוא זורק את הדם ומקטיר את הקטורת. ומטיב את הנרות (ג). ומקריב את הראש (ד) ואת הרגל. ושאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב. שכהן גדול מקריב חלק בראש. ונוטל חלק בראש: ג מסרו לו זקנים מזקני בית דין. וקורין לפניו בסדר היום. ואומרים לו אישי כהן גדול. קרא אתה בפיך שמא שכחת או שמא לא למדת. ערב יום כפורים שחרית מעמידין אותו בשער

שבעת ימים. מפרישין כהן גדול. שכל עבודות יום הכפורים אין כשרות
אלא בו. שנאמר גבי יום הכפורים (ויקרא טז) וכפר
הכהן אשר ימשח אותו והפרשה זו נפקא לן מדכתיב
בשבעת ימי המלואים (שם
ח) ומפתח אהל מועד לא
תצאו שבעת ימים וכתיב
בתרי' (שם) כאשר עשה
ביום הזה צוה ה' לעשות
לכפר עליכם ולדשו רבותינו
לעשות. זה מעשה פרה.
לכפר עליכם. זה מעשה
יוה"כ. שהכהן השורף את
הפרה והכהן העובד ביוה"כ
טעונים הפרשה
שבעת ימים. כמו
שהיו טעונים אהרן ובניו
שבעת ימי המלואים:
ללשכת פלהדרין.
פקידי המלך נקראים
פלהדרין. ומתוך שהכהנים
הגדולים שהיו בבית שני.
אחר שמעון הצדיק. היו
נותנים ממון כדי לשמש בכהונה גדולה. ומתוך שרשעים היו לא היו מבלימין שנתן והיו מתחלפין כל
שנים עשר חדש כפקידי המלך שהמלך מחליפן כל שנה לכך נקראת לשכה זו. לשכת פלהדרין: ומתקינין לו.
מזמינין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו אם יארע לו קרי או שאר טומאה: אם כן אין לדבר סוף.
דה"ל דחיישת למיתה אין לדבר סוף. שמא גם זו תמות. אלא לטומאה דשכיחא חיישינן לפיכך מתקינים
לו כהן אחר. למיתה דלא שכיחא שימות מת בפתע פתאום לא חיישינן. הלכך אין מתקינין לו אשה
אחרת. והלכה כחכמים: ב הוא זורק את הדם. של תמידין כדי שיהא רגיל בעבודה: ומטיב את הנרות.
מדשן מן האפר של הפתילות שכבו: ושאר כל הימי'. אם ירצה להקריב כל קרבן שירצה מקריב. ואין
אנשי המשמר יכולין לעכב על ידו: מקריב חלק בראש. ראש הוא להקריב כל חלק שיבחר: ונוטל חלק
בראש. בחלוקת הקדשים נוטל מנה יפה שיבחר לו. והני מילי בקדשי מזבח. אבל בקדשי גבול אחד כהן
גדול ואחד כהן הדיוט חולקים בשוה: ג וקורין לפניו. כל ז' הימים: בסדר היום. בפרשת אחרי
מות: אישי. אדוני: שמא לא למדת. במקדש שני היו צריכין לכך. שהיו מעמידין כ"ג שאינם
הגונים על פי המלכות דאילו במקדש ראשון לא היו מעמידין כהן גדול. אלא הגדול שבכהנים
בחכמה.

פרק א (א) מביתו. פי' הר"ב מאשתו כדי שלא תמצא נדה ויהיה הוא טמא ז' ימים. כמ"ש ותהי נדתה עליו וטמא
ז' ימים וה"פ שלא תמצא אחר ביאה דם על הסדין שקנחה בו
ואין ידוע אם בשעת ביאה היה הדם או אחר כן. ויהיה
בתוך כדי שתרד מן המטה ותדיח דבכה"ג אף לת"ק דמ"ג פ"ב
דנדה מטמאה את בועלה.
גמרא: (ב) אין לדבר סוף.
אבל בטומאה כ"ג זריז הוא
ונשמר מהטומאה ולא מתקינין
לו כהן אחר אלא משום דכי
עבדינן ליה לרה כ"ש דמזריז
טפי גמרא: (ג) הנרות. פי'
הטבת ב' נרות. אבל הטבת
ה' נרות קודמין לקטורת שכן
בפ"ב מ"ג דפיים דמי מדשן
המנורה קודם לקטורת אלא
התם בה' נרות והכא בב' נרות
גמ'. והא דלא תנן הכא הטבת
ה' נרות משום דלא הויין
בכ"ג. תוי': (ד) הראש כו'.
נקט האברים הראשונים
בהעלאה.

בשער מזרח ומעבירין לפניו פרים (ס) ואילים וכבשים כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה: ד כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה, ערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחים אותו לאכול הרבה, מפני שהמאכל מביא את השינה: ה מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה, והעלוהו לעליית בית אבטינס, והשביעוהו ונפטרו והלכו להם. ואמרו לו אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו, ושליח בית דין (ז). משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה, שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין: ו אם היה חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשין לפניו. ואם רגיל לקרות קורא, ואם לאו קורין לפניו. ובמה קורין לפניו, באיוב, ובעזרא, ובדברי הימים. זכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל: ז בקש להתנמנם, פרחי כהונה מכין לפניו באצבע צרדה, ואומרים לו אישי כהן גדול עמוד והפג (י) אחת על הרצפה. ומעסיקין אותו עד שיגיע זמן השחיטה: ח בכל יום תורמין את המזבח, בקריאת הגבר, או סמוך לו, בין לפניו בין לאחריו. וביום הכפורים מחצות, וברגלים, מאשמורה הראשונה. ולא היתה קריאת הגבר מגעת, עד שהיתה עזרה מלאה מישראל:

פ"ק ב **בראשונה** כל מי (א) שרוצה לתרום את המזבח תורם. ובזמן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש. וכל הקודם

את

בחכמה. בנוי. בכח. ובעושר. ואם לא היה עושר. אחיו הכהנים מגדלין אותו משלהם. ב (ויקרא כא) והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אח שיהא מכיר. מתלמד בההגות העוברות לפניו ל אל לבו הלס' סדר הי

ד לא היו מניחין א לאכול הרבה. לפי המאכלים שאין מבי לידי מנוס ומונעי' מ לגמרי כל מאכל המ לידי ממוס וקרי. כגון ו ובילים ובשר שמן ויין וכיולא בהן: ה מסר זקני בית דין. שק לפניו בסדר היום: לז כהונה. ללמדו שם הקטורת שנאמר (שם ומלא חפניו קטרת סמ ועבודה קשה היתה: ב אבטינס. הם העוש את הקטורת וכותב אותם ומערבין שמוני והשביעוהו. שלא י לדוקי. לתקן הקטרת המחתה מבחוץ. ולהכ מבפנים שהם דורשין בענן אראה על הכפו (שם). כי בענן נ הקטורת יצא ואז אכ על הכפורת. ואין הד כן שהרי הכתוב או (שם) ונתן את הקט על האש לפני ה' (י): ח פורש ובוכה. שחשדו

לצדוקי: והן פורשין ובוכין. על שחשדוהו. דאמר מר החושד בכשרים לוקה בגופו (ח): ו אם היה חכ דורש. בדבר הלכה כל ליל יוה"כ שלא יישן ויראה קרי ואם תלמיד הוא ולא חכם שיודע להבין ולשמוע ד הלכה ואינו יודע לדרוש. דורשי' לפניו: באיוב ובעזרא. שהן דברי' המושכים את הלב לשומען. ואין שי שופתו: ז פרחי כהונה. בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח קרויין פרחי: באצבע צרדה. האצבע האמו לאגודל (ט). וצ' צרדה צרתה דלא. כלו' צרתה של האגודל הסמוכה לו היו מקברים האגודל באצבע האמו לה ומוטים ומכה על כפו ומשמיע קול כדי שלא יישן: כהן גדול עמוד. על רגליך: והפג אחת ע הרצפה, של שיש להפיג מומס. שלינון הרגלים ממיר השינה והפג לשון הסרה כמו מפיגין טעמן: ח תורמ את המזבח. תרומת הדשן שהוא מותה מן הדשן במחתה. בין רב בין מעט ונותנו במזרחו של כבש ונבו שם במקומו והיא היתה תחלת העבודה בשחרית: או סמוך לו. סמוך לקריאת הגבר או מלפניה מלאחריה: ביו"ה תורם מחצות. משום חולשא דכ"ג. שעליו לבדו מוטל הכל צריך להשכים יותר: ברגלי דנפישי ישראל ונפישי קרבנות ורב הדשן במקום המערכה וצריך להעלות הדשן מן המערכה למקו שבאמצע המזבח שהוא תפוח שלשם גל גדול של דשן צבור ומכונת כתפוח היו צריכים להשכים יותר ו משכימין מן האשמורה הראשונה שהיא שליש הלילה: ולא היתה קריאת הגבר מגעת. ברגלים: ע שהיתה עזרה מלאה מישראל. המביאים קרבנותיהם. להקריבם מיד אחר תמיד של שחר:

פרק ב **בראשונה** כל מי שרוצה לתרום. כל כהן שהוא ומאותו בית אב (ב) ורוצה לתרום את הד שחרית תורם ולא היה פיים בדבר: ובזמן שהם מרובים. הבאים לתרום ; אומר אני תורם וזה אומר אני תורם. זה היה משפטם: רצים ועולים בכבש. שמזבח שהוא ל אמה אורך: וכל הקודם. ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח זכה לתרו

וזו

בהעלאה: (ה) פרים כו'. לבל שעירים לא. דכיון דעל חטא דישראל קא אתו אלשא דעתיה. ופר דעל חטא דידיה ודאחיו הכהנים קאתי אי איכא אינש בכהנים דאית ביה מלתא מידע ידע ליה ומהדר ליה בתשובה. גמרא: (ו) שבאותו שעה לא יוכל שום אדם לדעת מה שהוא עושה כמו שנאמר וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו. הר"מ: (ז) ב"ד. הכי קא"ל. משביעין אנו עליך על דעתינו ועל דעת ב"ד. גמרא. ולא שהוא שלוחם ושליח ב"ד לענין עבודה דקי"ל דהני כהני שלוחי דרחמנא נינהו ולא שלוחי ב"ד כמ"ש במ"ב פ"ד דנדרים: (ח) פרש"י דכתיב והן לא יאמינו לי וכתיב והנה ידו מצורעת כשלג. ופי' כשרים מי שמעשיו מתוקנים ושמא אין בלבו כלום. הר"מ: (ט) והפו' מכמות דל"ה ז"ל הדבר ידוע שא"א להשמיע קול אלא כשמכה באגודל. ועתוי"ט: (י) והפג. וכיון לא נמר מתכגס לא פג:

פרק ב (א) כל מי כו' דמעיקרא סברי כיון דאיכא אונס שינה לא אתו הלכך אע"ג דתיקנו פיים לשאר עבודות לא חזו למתקן להך עבודה. כיון דחזו דאתו וקאתו לידי סכנה תקינו לה רבנן נמי פייסא. גמרא: (ב) שהמשמר נחלק לז' בתי אבות

את חברו בארבע אמות זכה, ואם היו שניהם שוין. הממונה אומר להם (ג) הצביעו. ומה הן מוציאין. אחת או שתים. ואין מוציאין אגודל במקדש: ב מעשה שהיו שניהן שוין. ורצין ועולין בכבש. ודחף אחד מהן את חברו ונפל. ונשברה רגלו. וכיון שראו ב"ד שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח. אלא בפיס. ארבע פייסות היו שם (ו). וזה הפיס הראשון: ג הפיס השני מי שוחט. מי זורק, ומי מדשן מזבח הפנימי. ומי מדשן את המנורה. ומי מעלה אברים לכבש. הראש והרגל. ושתי הידים. העוקץ והרגל החזה והגרה. ושתי הדפנות והקרבי'. והסלת. והחביתין (ח). והיין. שלשה עשר כהנים זכו בו. אמר בן עזאי לפני רבי עקיבא משום רבי יהושע דרך הלוכו היה קרב: ד הפיס השלישי חדשים לקטרת בואו והפיסו. והרביעי חדשים עם ישנים.

מי

שיהי גורלם: ואם היו שניהם שוים. דכשניהם אין אחד מהם זוכה לתרום אבל מעתה לכולם באין להטיל גורל ומנו הגורל. הממונה אומר לכלם הלביעו כלומר הוליאו אלבעותיכם. כל אחד יוליא אלבעו מפני בהסגיר ניטות אנשים ישראל. לפיכך הוצרכו בהוליא האלבעות כדי בימנו האלבעות ולא האנשים. וכיצד עושים. מקיפים ועומדי' בעגולה. והממונה בא ונוטל מלנפת מראשו של אחד מהם (ד). ומונו הפיס מתחיל למנו' ומוליא כל אחד אלבעו. והממונה מוליא מפיו (ה) סך ומנין או מאה או שנים הרבה יותר ממה שיש שם כהנים ואומר מי שיכלה מספר זה אללו יזכה. ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המלנפת. ומונה והולך ומונה האלבעות וחוזר חלילה עד סוף המנין ומי שהמנין כלה בו. הוא הזוכה. וכן כל הפייסות שבמקדש: אחד או שנים. אלבע אחד אם הוא בריא או שנים אם הוא חולה. שהחולה אינו יכול לכווץ אלבעותיו. וכשמוליא אחת יולאת שכנתה עמה. ואין השנים נמנין אלא אחד: ואין מוציאים אגודל במקדש. מפני הרמאים כשיקרב המנין לכלות ויבינו למי יכלה יוליא זה העומד לפניו שתי אלבעות כדי שימנה לשני בני אדם ויתסר המנין לכלות בו. והממונה לא יבין לפי שאדם יכול להרחיק האגודל מן האלבע הרבה, עד שנראה כאלבעות שני בני אדם. מה שאין יכול לעשות כן בשאר אלבעות: ב אלא בפיס. זה שפירשנו: ארבע פייסות היו שם. ארבע פעמים ביום נאספים לפיס. ולא היו מפייסים על כלם באסיפה אחת כדי להשמיע קול ארבע פעמים שיש עם רב בעזרה. וזהו כבודו של מלך. שנאמר (תהלים נה) בבית אלהים נהלך ברגש: ג מי שוחט. את התמיד: מי זורק וכו'. כל העבודות הללו בפיס אחד הן שמי שיכלה בו המספר כמו שפירשנו זכה. והוא זורק את הדם למזבח אחר שקבל הדם במזרק. שהזורק הוא המקבל. והסמוך לו שוחט. ואע"פ שהשחיטה קודמת לקבלת הדם. מ"מ מפני שעבודת הזריקה גדולה מן השחיטה. שהשחיטה כשרה בזר. משא"כ בזריקה. דמקבלה ואילך מצות כהונה לפיכך זכה הראשון שהגיע לו הפיס בזריקה והסמוך לו בשחיטה. והסמוך לשוחט מדשן את המזבח והסמוך למדשן את המזבח מדשן את המנורה. וכן כלם: הראש והרגל. של ימין בכהן אחד: ושתי הידים. בכהן שני: העוקץ. הוא הזנב והרגל של שמאל בכהן שלישי: החזה. הוא שומן החזה הרואה את הקרקע וחותכין אותו אילך ואילך בלא כאפי הצלעות: והגרה. מקום שהוא מעלה גרה הוא הצואר ובו נמודרים קנה הריאה עם הכבד והלב. החזה והגרה בכהן רביעי. ושתי הדפנות בכהן חמישי. והקרבי' בששי. והסלת. עשרון למנחת נסכו של תמיד בשביעי והחביתי' חצי עשרון למנחתו של כ"ג שקריבה עם התמידי' בכל יום. שנא' (ויקרא ו) מחציתה בבוקר ומחציתה בערב בשמיני. והיין ג' לוגין לנסך התמיד בתשיעי: י"ג כהנים זוכים בו בפיים זה י"ג עבודות של כהני' המנויות בכן כפי הסדר הכתוב במשנ': כדרך הלוכו. בהייו היה קרב התמיד. ת"ק סבר הטוב וזיפה קרב תחלה (ז). ובן עזאי סבר כדרך הלוכו. הראש והרגל, החזה והגרה, ושתי הידים. ושתי הדפנות. העוקץ והרגל (ט). ואין הלכה כבן עזאי: ד חדשים לקטרת. כך היו מכריזין בעזרה. כלומר מי שלא זכה בקטרת כל ימיו יבא ויפיים ולא היו מניחים למי שזכה בה פעם אחד לשנות בה מפני שמעשרת דכתיב (דברי' לג) ישימו קטורה באפך וגו' ברך ה' חילו (י) ולפי שכל כהן המקטי"ר קטרת היה מתעשר ומתברך בברכה. לפיכך לא היו מניחין לשנות בה אדם כדי שיהיו הכל מתעשרי' ומתברכי' בה: חדשים גם ישנים. מי שזכה בפיים פעמים אחרות ומי שלא זכה בו מביאים:

אמת: (ג) אומר להם. פי' לכל הכהנים שיש שם דכיון דאם הגורל של המרולה לא עלתה מזו להטיל גורל בין כלם: (ד) לכאורה שכך היה עומד בלא מלנפת עד שפייסו ודעת הר"מ דמחזירה. וע"י הנטילה ידע מי הוא שממנו מתחילין: (ה) משמע דנטילת המלנפת ולמירת ינסך ע"י הממונה אחד נעשית. וי"א שנוטל המלנפת לא היה יודע סך המנין. והאומר המנין לא היה יודע ממי נטל המלנפת: (ו) היו שם. נראה לפי שהיו בכל יום ויום חוץ מיוה"כ שהרי כל עבודת יוה"כ אינן כשרות אלא בכה"ג וכן מוכח בגמ' שאלו הפייסות בלום המזבח. אבל בפייס העבודה הזכיר כל הד' פייסות ועל שתיק והסיג בזה הבעל המאור. והרמב"ן מישב ומונה מקלת מכל עבודה שלריכין לפיים. עתוי"ט: (ז) כלומ' גדול הנכרי ואיסת נמי דמוקמא ילפינן דראש קודם דכתיב את ראשו ואת פדרו וערך: (ח) והחביתין. פירש, הר"ע מנחתו של כ"ג שכל' מחליתה ופניך לה על מחבת בשמן תעשה לכך קרויה חביתין. רש"י: (ט) והקרבים לא שנאום. דלפי שאין להם תנועה מעלמם מודה ב"ע דקרבים בלחרונה: (י) ואף על גב דבההוא קרא כתיב נמי וכליל על מזבחך שהוא עולה מתאכלה דכי כתיב עושר אלא שנים כתיב. דאל"כ נמלאו הכל עשירים דעולה.

שהיה

מי מעלה אברים מן הכבש ולמזבח: ה תמיד קרב בתשעה. בעשרה. באחד עשר. בשנים עשר. לא פחות. ולא יותר. כיצד. עצמו בתשעה. בחג ביד אחד צלוחית של מים. הרי כאן עשרה. בין הערבים באחד עשר. הוא עצמו בתשעה. ושנים בידם שני גזירי עצים. ובשבת באחד עשר. הוא עצמו בתשעה. ושנים בידם שני בזיכי לבונה (יא) של לחם הפנים ובשבת שבתוך החג ביד אחד (יב) צלוחית של מים: ו איל קרב באחד עשר. הבשר בחמשה. הקרבים (יג). והסלת. והיין. בשנים שנים: ז פר קרב בעשרים וארבעה. הראש והרגל. הראש באחד. והרגל בשנים (יד). העוקץ והרגל. העוקץ בשנים. והרגל בשנים. החזה והגרה. החזה באחד. והגרה בשלשה. שתי ידים בשנים. שתי דפנות בשנים. הקרבים והסלת והיין. בשלשה שלשה. בד"א בקרבנות צבור אבל בקרבן יחיד אם רצה להקריב מקריב. הפשטן ונתוחן של אלו ואלו שוין:

פרק ג **אמר** להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה. אם הגיע. הרואה (א) אומר ברקאי. מתתיא (ב) בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח. עד שבחברון. והוא אומר הן: ב ולמה הוצרכו לכך. שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר מזרח ושחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה. הורידו כהן גדול לבית הטבילה. זה הכלל היה במקדש. כל המיסך את רגליו טעון טבילה. וכל המטיל מים טעון קדוש (ג) ידים ורגלים: ג אין אדם נכנס לעזרה לעבודה. אפילו טהור עד שיטבול. חמש טבילות (ו) ועשרה קדושין

בואו והפיסו מי מעלה אברים מן הכבש ולמזבח. כשהיו מוליכין האיברים מבית המטבחים לא היו מוליכים אותם למזבח. אלא נותנים אותם מחצי כבש ולמטה במזרח. ומפייסין פיים אחר. מי מעלה אותם ממקום שנתנן בכבש למזבח. והיו עושין כן משום ברוב עם הדרת מלך: ה תמיד קרב. משעת הולכת אברים ואילך קמפרש: עצמו. בכל יום ט'. ששה לאברים ולקרביים כדאמרי' לעיל ואחד לסלת. ואחד למחבתין. ואחד ליין: ובחג. שצריך שני נסכים אחד של יין ואחד של מים. ביד כהן אחד צלוחית של מים: של בין הערבים. שבכל יום שנים בידם שני גזרי עצים להוסיף על עצי מערכה דכתיב (ויקרא א) וערכו עצים על האש אם אינו ענין לתמיד של שחר שכבר נאמר ובער עליה הכהן. תנהו ענין לתמיד של בין הערבים שמוסיפין שני גזירי עצים: ו הבשר בחמשה. כאברי של כבש כך אברים של איל: הסלת. שני עשרונים היה בשני כהנים: ז בד"א. דבעינן כל הני כהנים לכל בהמה. ובעינן פיים: אם רצה להקריב. כהן יחידי את הכל ובלא פיים (טו): הפשטן ונתוחן. של יחיד ושל צבור שוין להיות כשרין בזר. ואין טעונין כהן:

פרק ג **אמר** להם הממונה. הוא הסגן: צאו וראו. על מקום גבוה שהיה להם במקדש: זמן השחיטה. שהשחיטה פסולה בלילה. שנאמר (שם יט) ביום זבחכם: ברקאי. האיר והבריק השחר: האיר פני המזרח. זמן זה אחר ברקאי דאמר תנא קמא. והלכה כמתתיא בן שמואל: עד שבחברון. אותן העומדין למטה שואלין לו הגיע האור לחברון. והוא משיב הן. וכדי להזכיר זכות אבות ומזכירין חברון: ב שפעם אחת עלה מאור הלבנה. לאו ביום הכפורים קאמר דא"א לעלות מאור הלבנה סמוך לשחר ביוה"כ שהוא בשלים החדש אלא בסוף אחד מן החדשים כשהלבנה עולה סמוך לעלות השחר אירע זה הטעות. ומשום שמא ביוה"כ יארע טעות אחר כיוצא בו. לכך הוצרכו לכל זה: והורידו כהן גדול. מלתא באנפי נפשה הוא והשתא מהדר להא דתנן לעיל עד חברון והוא אומר הן ולאחר שהשיב הרואה הן. היו מורידין כ"ג לבית הטבילה. שהי' טעון טבילה קודם שישחט התמיד: המיסך רגליו. כנוי לנקבי' גדולים: ג לעבודה. לאו דוקא (ד): עד שיטבול. שהדברים ק"ו ומה כ"ג המוכן ומוקדש לקדש מעבודת חוץ לעבודת פנים ומעבודת פנים לעבודת חוץ טעון טבילה בין עבודה לעבודה (ה) זה הבא מביתו

שכיחי טובא דנודרים ומודבין. גמרא: (יא) בזיכי לבונה. והעומד אצל י"ג כהנים הי"ד זוכה בבזך האחד והט"ו בשני. ריטב"א. וכן נ"ל בצלוחית של מים דלעיל ודלקמן. תוי"ט: (יב) ביד אחד. דאין מנסכין בחג אלא בשל שחר והלכך לא משכחת לה בחול בתמיד של בין הערבים. גמ': (יג) הקרבים כו'. דכבש בן שנה ואיל בן שתי שנים. והיין בכבש רביעית ההין. ובאיל שלישית ההין ככתוב בפ' שלח לך: (יד) והרגל בשנים. לא שהיו מחלקים האברי' לשנים דהא כתיב אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים אלא האבר השלם היו מקריבים אותו שני כהנים וגו'. הר"מ: (טו) וקשיא לי אמאי לא חיישינן דאתי לאנצויי ושיבאו ע"י כן לידי סכנה תוי"ע. ושמ"א מתרץ ונ"ל דהבעלים היו בוררים באיזה כהן שירצה דאדם רשאי לעשות בשלו מה שירצה ולא שייך דאתי לאנצויי רק בקרבנות צבור:

פרק ג (א) הרואה כו'. ועד אחד נאמן במלאכה דעבידי לגלויי. יכו': (ב) מתתיה כו'. זהו הממונה על הפייסות דתנן ליה בפ"ה דשקלים. תוי': (ג) קדוש כו'. מן הכיור רש"י. ובגמ' בשלמא רגלים משום ביאה אלא ידים מ"ט זאת אומרת מלוה לשפשף בידו בגלולות הנתזין על רגליו שלא יצא בהן חוץ דנראה ככרות שפכה ויוציא לעז על בניו שאינן שלו: (ד) אלא אפילו לשמיעה דלאו עבודה היא מוכח לקמן דבעי טבילה ואפילו בלא עבודה רק שנכנס לעזרה. תוי': (ה) אע"פ שטבל כבר טבילה חשובה במקום קדוש. ואף על פי שהוא כה"ג דקדוש טפי ואע"פ שהוטלה עליו כל עבודת היום וזהיר וזריז טפי כו' אפ"ה צריך טבילה. כל אלו מוכחות צריך להכניס בק"ו דאל"ה איכא למפרך. תוי': (ו) חמש טבילות כו'. דכתיב בגדי קדש הם ורחץ בשרו במים ללמדך שכל חליפות קדש בו ביום טעון טבילה. ומנין

קדושין. טובל כהן גדול ומקדש בו ביום. וכולן בקדש על בית הפרוה. חוץ מזו בלבד:
ד פרסו סדין של בוץ. בינו לבין העם. א פשט ירד וטבל. עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב ולבש. וקדש ידיו ורגליו. הביאו לו את התמיד. קרצו (ט). ומרק (י) אחר שחיטה על ידו. קבל את הדם וזרקו. נכנס להקטיר קטורת של שחר ולהטיב את הנרות. ולהקריב את הראש ואת האברים. ואת החביתין. ואת היין:
ה קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאברים (יא). של בין הערבים בין אברי' לנסכים (יב). אם היה כהן גדול זקן. או איסטנים. מחמין לו חמין. ומטילין לתוך הצונן. כדי שתפיג צנתן:
ו הביאוהו לבית הפרוה ובקדש היתה. פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם. קדש ידיו ורגליו ופשט. ר"מ אומר פשט. קדש (יג) ידיו ורגליו. ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי לבן. לבש וקדש (יד) ידיו ורגליו:
ז בשחר היה לובש פלוסין של י"ב מנה ובין הערבים הנדוין של ח' מאה זוז. דברי ר"מ וחכ"א בשח' (טו) היה לובש של י"ח מנה. ובין הערבים של י"ב מנה. הכל שלשים מנה. אלו משל צבור. ואם רצה להוסיף. מוסיף משלו:
ח בא לו אצל פרו (טז). ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח. ראשו לדרום ופניו למערב. והכהן עומד במזרח ופניו

א פ"ט

וביתו שהוא ממול לקדש לא כ"ש שטעון טבילה: על בית הפרוה. על לשכת בית הפרוה: חוץ מזו. הראשונה (ז) שהיתה בחול ע"ג שער המים ובצד לשכתו היתה: ד סדין של בוץ. כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ לפי שהוא רגיל לשמש כל השנה כלה בבגדי זהב: ונסתפג. ונתקנח: וקדש ידיו ורגליו. מן הכיור שצריך לכל חליפות בגדי היום קדוש לפשיטה וקדוש ללבישה וטבילה ראשונה או שהפשיטה של בגדי חול היא לא הוצרך קדוש ידים ורגלים על הפשיטה (ח): קרצו. שחטו ברוב שני סימנין הכשר שחיטה בלבד: ומירק אחר. וגמר כהן אחר בשחיטה. לפי שאין קבלת הדם כשרה אלא בכ"ג וצריך למהר ולקבל: על ידו. בשבילו. א"נ על ידו אחריו וסמוך לו. כמו ועל ידו החזיק בספר עזרא (ג): ה בין דם לאברים. לאו דווקא דהא תנן לעיל וקבל את הדם וזרקו נכנס להקטיר קטורת ולהטיב את הנרו'. ולהקריב את הראש ואת האברים. אלמא היתה קטר' קריבה בין דם לנרות ולא בין דם לאיברי' אלא לא בא התנא עכשיו לומר סדר ההקרבות זו אחר זו איך היו. אבל רצה לומר בלבד שלא היתה זריקת הדם והקרבת האברים רצופים זו אחר זו שהרי הקטרת היתה מפסקת ביניהן והוא הדין מי שהטבת הנרות היתה ביניהן לאחר הקטרה קודם הקרבת האברים: אסטנים. שגופו מפונק וקר: מחמין לו חמין. בערב יה"כ: מטילין. ביה"כ לתוך מקק בנין בית טבילתו: שתפיג. להסיר צנתן במקצת. כמו נפיגין טעמן: ו לבית הפרוה. ומכשף אחד ששמו פרוה בנאה. ונקראת על שמו: ובקדש היתה. שטבילה שניה זו עם כל שאר טבילות חוץ מן הראשונה. טעונות מקום קדוש כדכתיב (ויקרא טז) ורחץ את בשרו במים במקום קדוש: ר"מ אומר. פשט תחלה ואחר כך מקדש ואין הלכה כר"מ: בגדי לבן. כתונת. ומכנסי'. אבנט. ומצנפת. האמורי' בפרשה אחרי מות שכל עבודות פנימיות היו בהן. ועבודות חיצונות כגון תמידין ומוספין היו בבגדי זהב שהוא משמש בהן כל השנה כולה. ובין כל חליפה וחליפה טעון טבילה. ושתי קדושי ידים ורגלים מן הכיור: ז פלוסין. בוץ דק ויפה הבא מארץ רעמסס תרגום ירוש' רעמסס פילוסא: הנדואין. מארץ הודו: ובין הערבים. בגדים שלובש להוצאת כף ומחתה: הכל שלשי' מנה. להכי הדר כללינהו תנא לאשמועי' דשלשים מנה סך הכל לומר לך שאם פחת לאותן של שחרית ורבה לאותן של ערבית לית לן בה: אם רצה להוסיף מוסיף משלו. ובלבד שיתן אותה תוספות מתנה להקדש: ח בין האולם ולמזבח. כל נפון העזרה היה כשר מן הדין להעמדת הפר דכלה לפני ה' היא ולא היו מעמידים הפר בין האולם למזבח קרוב להיכל אלא משום חולשא דכ"ג שלא יכבד עליו טורח משא מזרק הדם למרחוק: ראשו לדרום ופניו למערב. בדין היה שיהיה ראשו להיכל שהוא במערב ואחוריו למזבח. אלא שמא יטיל גללים וגנאי הוא להראות בית הרעי שלו לנגד מזבח לפיכך היה ראשו לדרום וזנבו לנפון דהכי שפיר טפי. ומנע גופו בין האולם ולמזבח. ועוקם ראשו עד שיהיו פניו למערב: והכהן עומד. ואחוריו למזרח:

ומנין בכל טבילה צריכה ב' קידושים ת"ל ופשט ורחץ ורחץ ולבש כו' ושדינן ורחץ לופשט ולולבש כאלו כתיב ורחץ תרי זימני. גמרא: (ז) שנלה הוא כיון דאכתי לא נתקדש בבגדי קדש שיטבול בחול. תו': (ח) ואקשינן בגמ' דשבעה היו ולעיל תנן עשרה ומשני קודשא בתרא כי פשיט בגדי קדש ולבש בגדי חול עביד ליה התם: (ט) קרצו. קרץ מלפון בא בא (ירמיה מו) מתרגם עממין קטלין מלפון ייתון עלה. גמרא: (י) ומרק. מלשון ומרק ושטף (ויקרא ו) ומרקו הרמחים (ירמיה מו) שעניינם לחלוח וגמר כלי על שלימות לחלותו: (יא) בין דם לאב־ים. משום דבקטורת כתיב בבקר בבקר ובהטיבו חד בבקר. גמרא: (יב) בין אברים לנסכים. דכתיב כמנחת הבקר וכנסכו תעשה מה מנחת הבקר קטורת קודמת לנסכים אף כאן כו' ומדלא כתיב כאברי הבקר אלא כמנחת הלכך למנחה קדים ולא לאברים. גמ': (יג) פשט קדש. דס"ל דהני קדושי שהצריך הכתוב בין בגד לבגד תרוייהו משום לבישת בגדים המתחלפים תחת הראשונים הוא. ולדידיה במ"ד פשט וקדש וירד וטבל כו' ולבש וקדש אלא ההיא מתני' כרבנן דהכא. גמרא: (יד) לבש וקדש. הכל מודים בקדוש שני שלובש ואח"כ מקדש. מ"ט דאמר קרא או בגשתם אל המזבח מי שאינו מחוסר אלא גישה יצא זה שמחוסר לבישה וגישה. גמ': (טו) בשחר כו'. דכ"ע מיהא דשחר עדיפי דאמר קרא ד' זימני בד בלבישת בגדי שחר. חד לגופיה וחד ל' לבד שאין לובש עמהן בגדי זהב כמו בשאר ימות השנה. וחד לומר שהוא מובחר מבד של שאר הימים. וחד לומר שטוב משל ערבית. גמ': (טז) פרו. שנאמר

ופניו למערב וסומך שתי ידיו עליו ומתודה (יז). וכך היה אומר. אנא (יח) השם עויתי. פשעתי. חטאתי לפניך אני וביתי. אנא השם (יט). כפר נא לעונות. ולפשעים. ולחטאים שעויתי. ושפשעתי. ושחטאתי לפניך אני וביתי. ככתוב בתורת משה עבדך (ויקרא יו) כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'. והן עונין אחריו ברוך (כ) שם כבוד מלכותו לעולם ועד: **ט** בא לו למזרח העזרה לצפון (כא) המזבח. הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו. ושם שני שעירים וקלפי היתה שם. ונבה שני גורלות. של אשכרוע היו ועשאן בן גמלא של זהב. והיו מזכירין אותו לשבח: **י** בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור. שלא היו לו אלא שנים. ואף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין (כג) בלינה. מונבז המלך היה עושה כל ידות הכלים (כד) של יה"כ של זהב. הילני אמו עשתה נברשת של זהב (כו) על פתחו של היכל. ואף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה. נקנור נעשו נסים לדלתותיו. והיו מזכירין [א] אותו לשבח: **יא** ואלו לגנאי של בית גרמו לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים. של בית אבטינס לא רצו ללמד על מעשה הקטורת. הגרום בן לוי היה יודע פרק בשיר. ולא רצה ללמד. בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב. על הראשונים נאמר זכר צדיק לברכה. ועל אלו נאמר. ושם רשעים ירקב:

פרק ד **טרף** בקלפי. והעלה שני גורלות. א' כתוב עליו לשם. וא' כתוב עליו לעזאזל. הסגן בימינו. וראש בית אב משמאלו

[א] ס"א אותן

אמר בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת. ירצלו היה כדכתיב אשר לו: (יז) ומתודה. דכתיב וכפר בעדו ואי אפשר לומר כפרת דמים שעדיין לא נשחט הפר אלא כפרת דברים דומיא דשעיר המשתלח דכתיב ביה לכפר עליו. גמ': (יח) אנא. כתיב הכא כפרה וכתיב במועב לולי לכפרה. ונאמר גם אנא חטא העם הזה. אף כאן בלנא. גמ': (יט) השם. דילפינן מכפרה דעגלה ערופה דכתיב ביה כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' אף כאן בה'. ולפי שהוא אמר השם ככתבו לפיכך לא הזכירו המנה אלא תני השם. תוי"ט: (כ) ברוך כו'. הניא כדי לומר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו. א"ל משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל. גמ': (כא) לצפון מקשינן בגמ' מקדאמר לצפון. כו' דמשמע שהולך למושכו מכנגד המזבח ולצפון מכלל דמזבח כלו בצפון קאי מני כהב"י היא דס"ל הכי. והא מתני' דלעיל דתנן בין האולם ולמזבח מדמכשר בין האולם ולמזבח ש"מ דס"ל דמקצת מזבח בצפון קאי. וכהב"ש הוא. ומשנינן הכי כבין האולם ולמזבח כלומר סמוך לבין האולם ולמזבח אבל מקלוע לפונים של המזבח ולא כנגד המזבח ולבין האולם דלאו בצפון הוא. ועתוי"ט: (כב) ולע"פ שאפשר לשלשלו לבור והוא נופל מאליו אולי יראים שמא יתקלקל או ישבר א"נ דרך כבוד הוא שלא לשלשלו ושיפול מאליו ללא ינגלגלוהו כאדם המט על גליו כ"ש כלי קדש: (כג) נפסלין. לפי שקדשו בכלי ולא כבוד קדשי' הוא לפסול מים קדושים. רש"י: (כד) ידות הכלים. בהון שא"א לעשות עלתן של זהב כגון סכינים או קרדומים הלכך עביד הידות דזהב. גמ': (כה) ודומה לו בדביאל ח' לקבל נברשתא דדהבא. רש"י: (כו) זהב. ותגא בשעה שהחמה זורחת ניצוצות יוצאין. ממנה והכל יודעין שהגיע זמן ק"ש. גמ': (כז) ואית מפ' דלא נאמר ושם כו' אלא על בן קמצר ומביריו ועעמא דאותן שמלאו תשובה לדבריהם נתקבלו. ותשובת בן קמצר לא נתקבל. עתוי"ט:

ט בא לו למזרח העזרה. שלא היו מכניסים השעירים בין האולם ולמזבח. כשרולה לתת עליהם גורלות. אלא בעזרה היו עד שעת שחיטה: וקלפי. כלי עץ חלול: של אשכרוע. בום"ו בלע"ז מין עץ וחשוב הוא: בן גמלא. יהושע בן גמלא כשנתמנה להיות כהן גדול. עשאן של זהב: **י** בן קטין. כהן גדול היה: עשה י"ב דד לכיור. כדי שיהיו י"ב כהנים הזוכים בפיים של תמיד השחר מקדשים בבת אחת ולע"פ שי"ב כהנים היו. כדאמרינן בפירקא ברלשונה. לא עשה דד לסוטע שהשחיטה כשרה בזר: מוכני. גלגל. לשקעו בבור שיהיו מימיו מחוברים' בנגר ולא יפסלו בלינה (כג): נברשת. מנורה (כה): שפרישת סוטה כתובה עליה. ולא יצטרך להביא תורה לכתוב ממנה פרשת סוטה: נקנור. שם אדם: נעשו נסים לדלתותיו. שהלך לאלכסנדריא של מצרים להביא דלתות בנ. ...כתו עמד סער גדול בים לטבען. נטלו אחד מהן והטילוהו בים להקל מעליהם בקשו להטיל האחרת. אמר להם הטילוני עמה וניד נח הים מזעפו כיון שהגיע לנמל של עכו. היתה מבצבצת ויוצאת מתחת דופני הספינה: **יא** לא רצו ללמד על מעשה לחם הפנים. שלא היו יודעי' שאר אומנין לרדותו' מן התנור שלא יהא נשבר מפני שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה: לא רצו ללמד על מעשה הקטרת. מכירין היו בעשב אחד שעשנו מעלה עשן. וכשהיו מערבי' אותו עם סממני הקטרת היה עשן הקטרת מתמר ועולה כמין מקל ולא היה פונה אילך ואילך: פרק בשיר. הכרעת קול נעימה: על מעשה הכתב. קושר ד' קולמוסים בד' אצבעותיו וכותב שם בן ד' אותיות כאחת: על הראשונים. בן גמלא. ובן קטין. מונבז. והלני אמו. וניקנור: ועל האחרונים. בית גרמו. ובית אבטינס. הגרום בן לוי. ובן קמצר. ולע"ג דבית גרמו ובית אבטינס (כז). נתנו טעם לדבריהם שלא רצו ללמד שלא ילמד אדם שאינו הגון וילך ויעבוד עבודת כוכבים בכך. לא קבלו חכמים את דבריהם:

פרק ד **טרף** בקלפי. טרף חטף ולקח פתאום במטיפה [בקלפי. ששנינו למעל' וקלפי היתה שם ולמה במטופה] כדי שלא יתכוין להכין במשמושו איזה של שם ויטלנו בימין לפי שסימן יפה היה כשהיה עולה בימין: והעלה שני גורלות. אחד בימין ואחד בשמאל והשעירים עומדים אחד לימין ואחד.

ואחד לעזאזל ונתן גורל שעלה בימין על שעיר של ימין וגורל שעלה בשמאל על שעיר של שמאל: להי' חטאת. שם המפורש היה מזכיר והוא שם של יו"ד ה"א כמו שהוא נכתב: ר"י אומר לא היה צריך כו'. ואין הלכה כר' ישמעאל: והן עונים אחריו. כשמזכיר את השם: ב לשון של זהירית. צמר צבוע אדום: כנגד בית שלוחו. כנגד שער שיוליכו בו: ולנשחט. היה קושר לשון של זהורית (ב) כנגד בית שחיטתו. כלומר בצוארו. ושמא לא אתי לאחלופי בשעיר המשתלח שזה בראשו וזה בצוארו ותרוייהו בשאר שעירים לא מתחלפי. שאלו לשון של זהורית קשורה בהם. ושעירים אחרים אין לשון של זהורית קשורה בהם: עויתי פשעתי חטאתי. מתניתין ר"מ היא דיליף מקרא דכתיב (ויקרא טז) והתודה עליו את כל עונות בני ישראל. ואת כל פשעיהם לכל חטאתם. אבל חכמים פליגי עליה ואמרי עונות אלו זדונות (ד). ופשעים אלו מרדים (ה). חטאים אלו שגגות (ו). לאחר שהתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות בתמיה אלא אומר חטאתי עויתי פשעתי וכן בדוד הוא אומר (תהלים קו) חטאנו עם אבותינו העוינו והרשענו. והלכה כחכמים. ומהו זה שאמר משה (שמות לד) נושא עון ופשע וחטאה. כך אמר משה לפני המקום בשעה שישראל חוטאים ועושים תשובה עשה להם זדונות כשגגות (ז): ג ממרס. מניע ומנער ומערבו שלא יקרש כשישהה עד שיעשה עבודת הקטרת: על הרובד הרביעי. כל שורה ושורה של אבני הרצפה קרויה רובד. וה"א לפרש רובד הרביעי שבהיכל שורה רביעית שבתוך ההיכל מפתח ההיכל ולפנים דהא כתיב (ויקרא טז) וכל אדם לא יהיה באוהל מועד וכו' אלא תני רובד רביעי של היכל. כלומר רובד הד' שבעזרה (י). כשיוצא מן ההיכל לעזרה. מונה את הרובדין ומניחו על הרובד הרביעי. ושם עומד הממרס בו. דאילו בתוך ההיכל אי אפשר כדאמרן: וחותה. את הגחלים ומניח את המחתה על שיפסון במפניו הקטורת ויתן לתוך הכף. ואח"כ יכנים כף ומחתה לפני: ד בכל יום. כשחותה גחלים ממערכה שני' של הקטורת להכנים על מזבח הפנימי לקטורת שחרית וערבית: חותה בשל כסף ומערה בשל זהב. ואינו חותה בשל זהב שחתיית הגחלים מוקקת הכלי ומקצרתו. והתורה חסה על ממונן של ישראל (יד): והיום חותה בשל זהב. שלא להטריח

משמאלו. אם של שם עלה בימינו הסגן אומר לו אישי (א) כהן גדול הגבה ימינך. ואם של שם עלה בשמאלו. ראש בית אב אומר לו אישי כהן גדול הגבה שמאלך. נתנו [א] על שני השעירים. ואומר לה' חטאת. ר' ישמעאל אומר לא היה צ"ל חטאת. אלא לה'. והן עונין אחריו. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: ב קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח. והעמידו כנגד בית שלוחו. ולנשחט כנגד בית שחיטתו. בא לו אצל פרו שניה. וסמך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר. אנא השם. עויתי. פשעתי. חטאתי לפניך אני וביתי. ובני אהרן עם קדושך. אנא השם. כפר נא לעונות. ולפשעים. ולחטאים. שעויתי. ושפשעתי. ושחטאתי לפניך אני וביתי ובני אהרן (ג) עם קדושך. ככתוב בתורת משה עבדך. (ויקרא יו) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו והן עונין אחריו בשכמל"ו: ג שחטו (ס) וקבל במזרק את דמו. ונותנו למי שהוא ממרס (ע) בו על הרובד הרביעי שבהיכל כדי שלא יקרוש. נטל מחתה ועלה לראש המזבח. ופנה גחלים אילך ואילך. וחותה (יא) מן המעוכלות (יב) הפנימיות. וירד והניחה על הרובד הרביעי שבעזרה (יג): ד בכל יום היה חותה בשל כסף ומערה בתוך של זהב. והיום חותה בשל זהב ובה היה מכניס. בכל יום חותה בשל ד' קבין. ומערה בתוך

[א] ירושלמי נתנם

פרק ד (א) אישי. אדוני: (ב) ונקשר של זהורית דלמא הוי אקרא אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו. ומ"ש ולבעו אדום. תרגום ותולעת שני. ולבע זהורי. הר"מ: (ג) ובני אהרן. דהכי זימני כתיב וכפר בעדו ובעד ביתו. קמא לעונותיו ועונות ביתו. ותניין על אחיו הכהנים שכולן קרוין ביתו שנא' בית אהרן. וכך הוא יפה להתודות בתחלה עליו ועל ביתו דמוטב שיבא זכאי ויכפר על החייב. גמרא. והו מקשי בגמרא היכי מכפר ליה בפר דלאו דדהו ומשני דרחמנא הפקיר ממונו שלו לכל אחיו הכהנים: (ד) וכה"א. הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה: (ה) וכה"א מלך מואב פשע בי: (ו) וכה"א. נפש כי תחטא בשגגה. גמ': (ז) כ"ה בת"כ ובגמ' איתא דר"מ והר"מ פי' דס"ל לחכמים דבפרשה לא קא מיירי קרא ולא בא הכתוב אלא לכלול מיני העונות: (ח) שחטו. נראה דה"ה קבלו ומקבל אחר על ידו כמו בתמיד בפ' דלעיל אלא שקבל התגא בלשונו וסמך אדלעיל דזיל בתר טעמא: (ע) ממרס. והמלה עברית. ביחזקאל מ"ו ושמן שלישית ההין לרוס את הסולת ובארמית מתורגם מכות אשך דמכים פחדין: (י) ומדנקט בעזרה ש"מ הרתי. חדא דלאולם והיכל חדא קדושה. ואולם נמי א"מ מיקרי והוא סברת רבא בגמ' ועוד ש"מ דחוץ לאולם בכל העזרה לא פרשי בשעה שמקטירין לפני ולפנים כת"ק דפ"ק דכלים כפי' הר"ב שם. אבל כפי הנראה מסוגיא דגמרא דהכא דליכא פלוגתא בהכי. ולר"י נמי לא פרשו בין האולם ולמזבח בשעה שמקטיר לפני ולפנים. תוי"ט: (יא) וחותה. לשון עברי הוא לחתות אש מיקוד. הר"מ: (יב) המעוכלות. כמו המאוכלות באל"ף שמתחלף בעי"ן שהם ממוצא א' ופירש הר"ב שם הגחלים שבאמצע האש שנתאכלו היטב והן קרובים להיות דשן. ועתוי"ט: (יג) שבעזרה. לכאורה היינו דבין רישא לסיפא דברישא מונה מן ההיכל ולחוץ והכא מונה מירידתו מן הכבש והוא פונה למול ההיכל דר"ל"ה אלא דהכא נמי ברובד דלעיל מיירי. מ"ש דהכא תנן שבעזרה וברישא תנן שבהיכל ואמרינן תני של היכל. ומיהו בירושל' נראה דבהדא רובד מיירי דלאמר הרישא היכי מתני' על כו' שבעזרה: (יד) שנא' ולוה הכהן ופנו את הבית על מה חסה התורה על פכין של כלי הרס שאין להם טהרה במקוה א"כ חסה על ממונן הקל כו' גמ'

בתוך של שלשת קבין. והיום חותה בשל שלשת קבין ובה היה מכנים. ר' יוסי אומר בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך של שלשת קבין והיום חותה בשל שלשת קבין ובה היה מכנים. בכל יום היתה כבדה, והיום קלה. בכל יום היתה ידה קצרה והיום ארוכה. בכל יום היתה זהבה ירוק. והיום אדום. דברי ר' מנחם. בכל יום מקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים. והיום מוסיף מלא חפניו (טז). בכל יום היתה דקה. והיום דקה מן הדקה (יז): ה בכל יום כהנים עולין במזרחו של כבש. ויורדין במערבו. והיום כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע * ר' יהודה אומר לעולם כ"ג עולה באמצע ויורד באמצע. בכל יום כ"ג מקדש ידיו ורגליו מן הכיור. והיום מן הקיתון של זהב (יט). ר' יהודה אומר. לעולם כ"ג מקדש ידיו ורגליו מן הקיתון של זהב: ו בכל יום היו שם ארבע מערכות. והיום חמש (כא). דברי ר"מ. ר' יוסי אומר בכל יום שלש. והיום ארבע. ר' יהודה אומר בכל יום שתים. והיום שלש:

פרק ה הוציאו לו את הכף ואת המחתה (א). וחפן מלא חפניו. ונתן לתוך הכף. הגדול לפי גדלו. והקטן לפי קטנו. וכך היתה מדתה. נטל את המחתה בימינו. ואת הכף בשמאלו. היה מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכות המבדילות בין הקדש ובין קדש הקדשים. וביניהן אמה. ר' יוסי אומר לא היתה שם אלא פרוכת א' (ד) בלבד

* נ"א והיום עולין באמצע ויורדין באמצע

על כהן גדול לערות מכלי אל כלי: כבדה. שהיה דופנה עבה: היום קלה. שהיה דופנה דק: והיום ארוכה. כדי שתסא זרוע של כ"ג מסייעתו: והיום אדום. מזהב הקרוי זהב פרוים על שם שדומה לדם פרים (טו): פרס. חצי מנה: דקה מן הדקה. דכתיב (ויקרא טז) ומלא חפניו קטורת סמים דקה. ומה תלמוד לומר. והלא ככר נאמר (שמות ל) ושחקת ממנה הדק. אלא לומר לך שקטרת של יוה"כ תהא דקה מן הדקה: ה בכל יום עולין במזרחו של כבש. דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין שהוא למזרח (יח) שהרי הכבש בדרום לכך עולין במזרחו של כבש שסמוך לפנות לימין: והיום כהן גדול. משום כבודו להראות שסיבותו שהוא כבן בית והולך במקום שהוא חפץ מה שאין שאר כהנים רשאים לעשות כן: ו בכל יום היו שם. במזבח החיצון. ארבע מערכות. שי עצים שמבערים עליהם האש. אחת מערכה גדולה שמקריבין עליה התמיד. ואחת מערכה שניה שממנה נוטלים אש למזבח הקטרת. ואחת מערכה של קיום האש שלא תסור מאש אש לעולם. ואחת מערכה של אברים ופדרים של תמיד של בין הערבי' (כ) שלא נתעכלו מבערב ולא נשרפו כל הלילה שורפין אותה במערכה זו. ומוסיפין ביוה"כ עוד מערכה אחת ליטול ממנה גחלים לקטרת לפני ולפנים: ר"י אומר בכל יום ג'. דג' קראי כתיבי (ויקרא ו) על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר זו מערכה גדולה. (שם) ואש המזבח תוקד בו זו מערכה שנייה של קטרת (שם) והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה זו מערכה ג' של קיום האש. ומערכה רביעית לאברים ופדרים שלא נתעכלו לית ליה לר' יוסי דסבירא ליה שאברים ופדרים שלא נתעכלו בצדי מערכה גדולה הם נשרפים: רבי יהודה אומר בכל יום שתים. דלית ליה מערכה שלישית של קיום האש. ומקרא שלישי של והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה. דריש ליה ר' יהודה שהמבעיר קסמים דקים כדי להצית האש על המערכה הגדולה לא יצית על הרצפה ויעלה כשהם דולקים למזבח אלא ידליקם בראש המזבח (כג). והלכה כרבי יוסי:

פרק ה הוציאו לו. מלשכת הכלים: וכך היתה מדתה. כמדתה בחוץ כך מדתה בפנים. מה בחוץ היה חופן בחפניו ממש. ולא בכלי. כך בפנים כשמערה הקטרת מן הכף לתוך חפניו. לא היה מערה בכלי עשוי כמדת חפניו אלא לתוך חפניו ממש: נטל את המחתה בימינו. לפי שהיא כבדה וחמה וכף הקטרת קלה הימנה לכך מחתה בימינו וכף בשמאלו (ב): והיה מהלך בהיכל. נכנס ומהלך בתוכה למערב: לבין שתי הפרוכות. לפי שנסתפקו בבית שני אם המחיצה המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים שהיתה בבית ראשון והיה עוביה אמה (ג) אי אותה אמה כלפנים. או כלחוץ. לפיכך עשו ב' פרוכות אחת חיצונה ואחת פנימית: וביניהן. אויר אמה לקלוע ביניהן אויר מקום המחיצה

החיצונה

גמ': (טו) ומלות היום להביא דם הפר לפני ולפנים ולפני הפרוכת ועל מזבח הפנימי: (טז) מלא חפניו. שמכנים לפני ולפני' לבד מפרס של שחרית ושל ערבית הניתן על המזבח הפנימי. רש"י: (יז) מן הדקה. זו שהיה מכנים לפני ולפנים היה מחזיר עיו"כ למכתשת ושוחקה הדק. פמ"א: (יח) בגמרא יליף לה מים שעשה שלמה על י"ב בקר ג' פונים צפונה וג"פ ימה וג"פ נגבה וג"פ מזרחה. דמונה והולך המקיף את הים ובא לו מצפון למערב וממערב לדרום וכו' דדרך ימין מקיפה: (יט) זהב. דבכל כלי שרת מקדש דכתיב ורחצו לרבות שאר כלי שרת. תוי': (כ) ונפקא מוהש. ורבנן וי"ו לא דרשי. גמ': (כא) חמש. נפקא לה מוהאש ואפי' למאן דלא דריש וי"ו וי"ו ה"א דריש. גמ': (כב) ואינך נפקא להו מונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח. זכ"י לי מהתם ה"א קאי אארעא ועביד מפוחא קמל"ן:

פרק ה (א) הכף ואת המחתה. נחתה מלאה קטורת וממנה חפן כו' גמ': (ב) דאל"ה ילינא בארעא וגיורא בסמי שתיא אבל לא משום דהולכה בשמאל פסולה. והר"מ מלכף גם הטעם הזה. ועתוי"ט: (ג) ואינה יכול לעמוד בגובה מאה אמה ולהוסיף על עוביה א"א דכתיב (ד"ה א' כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל: (ד) פרוכת אחת. שעוביה אמה דס"ל והבדילה הפרוכת היינו בין חלל לחלל דחלל שחוצה לה קדש וחלל שלפנים הימנה קדש קדשי' א"כ דלמא פשיטא ליה דקדושת האמה כלפנים נמלא דלדידיה ונחלת עוביה ולפנים ק"ק

בלבד. שנאמר (שמות כו) והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים. החיצונה היתה פרופה מן הדרום (ו). והפנימי מן הצפון. מהלך ביניהן עד שמגיע לצפון. הגיע לצפון. הופך פניו לדרום. מהלך לשמאלו עם הפרוכת עד שהוא מגיע לארון הגיע לארון. נותן את המחתה בין שני הבדים צבר את הקטורת ע"ג גחלים. ונתמלא כל הבית כולו עשן (ח). יצא ובא לו בדרך בית כניסתו ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך בתפלתו. שלא להבעית את ישראל: ב משניטל (יא) הארון. אבן היתה שם (יב) מימות נביאים ראשונים (יג). ושתיה היתה נקראת. גבוהה מן הארץ שלשה אצבעות ועליה היה נותן: ג נטל את הדם ממי שהיה ממרס בו. נכנס למקום שנכנס. ועמד במקום שעמד. והזה ממנו א' למעלה וז' למטה (יד) ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף. וכך היה מונה. אחת. אחת ואחת. אחת ושתים. אחת ושלש. אחת וארבע. אחת וחמש. אחת ושש. אחת ושבע. יצא והניחו על כן הזהב שבהיכל: ד הביאו לו את השעיר (טז). שחטו וקבל במזרק את דמו. נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד. והזה ממנו א' למעלה. וז' למטה. ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה. אלא כמצליף. וכך היה מונה אחת. אחת ואחת. אחת ושתים וכו'. יצא והניחו

[החיצונה] פרופה מן הדרום. רבנן קאמרי לה דפליגי עליה דר' יוסי, ואמרי והבדילה הפרוכת לכם במשכן בלבד נאמר: פרופה, ראשה כפולה לגבי הכותל ונאחזת בקרס של זהב להיות [פתוחה] מן הדרום ועומדת (ה): מהלך ביניהן. נכנס בפריפת הדרום ומהלך ביניהם עד שמגיע לפריפת הצפון: הגיע לצפון. משנכנס לתוך חלל בית קודש הקדשים הפך פניו לדרום לילך עד בין הבדים, שהוא באמצע החלל. שהבדים היו ארוכין על הפרכת ראשו אחד למערב והשני לו למזרח. אחד בראש הארון בצפון ואחד בראשו לדרום: מהלך לשמאלו עם הפרוכת. שכשמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח והפרוכת היתה במזרח נמצא שמאלו עם הפרוכת: עד שהוא מגיע לארון. למקום ארון ולא לארון ממש דבבית שני לא היה שם ארון (ז): דרך כניסתו. שלא היה מיסב את פניו לצאת אלא יוצא דרך אחוריו (ח) ופניו לארון: מתפלל תפלה קצרה. וזו היא. יהי רצון מלפניך ה' אלהי שאם שנה זו שחונה יהא גשומה. ולא יעדי עבד שולטן מדבית יהודה. ולא יהיו עמך ישראל צריכים פרנסה זה מזה ולא מעם אחר. ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים. פירוש מפני שהם מתפללין שלא ירדו גשמים: בבית החיצון. בהיכל: שלא להבעית את ישראל. שיאמרו מת הוא (י): ב ושתיה היתה נקראת. על שם שממנה נשתת העולם. שבה יסד הקב"ה את עולמו. שתיה יסוד: ג למקום שנכנס. בבית קודש הקדשים: במקום שעמד. בין הבדים: ולא היה מתכוין להזות לא למעלה. שתהא זאת למעלה בעוביה של כפורת העליון והשבע למטה [בעוביה] שהרי לא על הכפורת נוגעים אלא לארץ נופלים: אלא כמצליף. כמלקה הזה (טו) שמתחיל בין הכתפים ויורד למטה כך היה מתכוין שיהיו ח' הזאות הללו בארץ כשורה. זו תחת זו: אחת ואחת. שאם לא ימנה הזאה ראשונה של מעלה לעצמה עם כל שבע שלמטה. פעמים שיטעה וימנה הזאה ראשונה עם שבע שלמטה ובהזאה הראשונה שלמטה ימנה שתים. ואין לומר ימנה הזאה שלמעלה עם שבע שלמטה וימנה עד שמונה.

ק"ק כמו במשכן. תוס': (ה) ור"ל שהפרוכת על פני כל הדביר מכותל הצפון עד כותל הדרום. ושם בכותל דרום נכפלה כ"ל היתה ארוכה יותר לחוץ לתוך ההיכל ונאחזת בכותל הדרום בקרס כו' ועל שם הקרס מקרי פרופה. קרסי זהב מתרגם פורפין דדהב: (ו) מן הדרום. ואע"ג דנמצא מהלך בהיכל עד שמגיע לפרופה זו שהוא הולך לשמאלו שההולך ממזרח למערב והופך פניו לדרום פונה לשמאלו ובגמ"ה לעיל כתב הר"ב דכל פינות כו' לא יהיו אלא לימין מ"מ כשהוא מהלך עם הפרוכת השני בתוך הדביר שמאלו שמהלך עם הפרוכת וימינו מול ארון הקודש. אבל לעשו' גם פריפה הא' בצפון לא בעו למיעבד דכבוד הוא לקה"ק שלא יהיו נפתחי' שתי הפרוכת בצד א' ויהיו עיניו ניזונות מיד מבית קה"ק. ועתוי"ט: (ז) כי בבית ראשון שהיה שם ארון לא היה שם אלא פרוכת א' והוא יספר בכאן סדר בית שני שלא היה שם ארון והיה שם שתי פרוכת. הר"מ. ובגמרא והא קתני לבין שני הבדים. אימא כבין שני הבדים: (ח) עשן. לשון הר"מ וממתין שם עד שיתמלא הבית עשן ויצא. דאלת"ה מאי לאימרא דנתמלא כו': (ט) וילפינן לה מדאמר קרא (ד"ה כ"א) ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון ירושלים דה"ל למכתב מירושלים. אלא מן הבמה כו' לירושלים. אלא ה"ק ויבא שלמה הבמה אשר בגבעון דרך הליכתו וכן לירושלים בשובו מגבעון היתה כביאה ראשונה: (י) כי הרבה כהנים גדולים היו מתים בקדש הקדשים אם לא היו ראוין או אם ישנה דבר במעשה הקטורת שלא תראה אמר ה' יתעלה לאהרן. ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת. הר"ו: (יא) משניטל. משנה לא קתני אלא משניטל תנן כמ"ד ארון גלה לבבל דלא כדתנן במ"ב פ"ו דשקלים. גמ': (יב) שם. באמצע בית ק"ק כדאיתא במגילה ד"י ארון שעבה ממש יש לו עשר אמות לכל רוח: (יג) נביאים ראשונים. דוד ושמואל: (יד) א' למעלה וז' למטה. דגבי פר כתיב והזה כו' על פני כו' ולפני הכפורת יזה ז' פעמים דגבי שעיר כתיב והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת הרי שבפר מפורש דאותן דלפני הכפורת דהיינו למטה שבע. ובשעיר מפורש דאותה שעל הכפורת אחת הוא דכתיב והזה אותו ומדלא משמע. וכתיב נמי ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר. מה ת"ל כאשר עשה שיהיו כל עשיותיו שוות כשם שלמטה בפר שבע כך למטה בשעיר שבע. וכשם שלמעלה בשעיר א' כך למעלה בפר אחת. גמ': (טו) וכו' כש"י כמצליף לא ידעתי לשונו. ובערוך הביא יודע כמביא למעלה הכגומו יצליף בקורקסא היאך גבר דמרים ידוהי: (טז) השעיר. ר"ל בין האולם ולמזבח במקום ששחט את פרו כדתנן במ"ח פ"ג

די"ל

והניחו על כן השני שהיה בהיכל: רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד (יז) בלבד. נטל דם הפר. והניח דם השעיר. והזה ממנו על הפרוכת. שכנגד הארון מבחוץ. אחת למעלה ושבע למטה. ולא היה מתכוין וכו'. וכך היה מונה וכו'. נטל דם השעיר. והניח דם הפר והזה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ. אחת למעלה. ושבע למטה וכו'. עירה דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן: ה ויצא אל המזבח אשר לפני ה' זה מזבח הזהב. התחיל מחטא (כ) ויורד מהיכן הוא מתחיל. מקרן מזרחית צפונית (כא). צפונית מערבית. מערבית דרומית. דרומית מזרחית. מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון. משם היה גומר על מזבח הפנימי. ר' אליעזר אומר במקומו היה עומד ומחטא ועל כולן (כב) היה נותן מלמטה למעלה. חוץ מזו שהיתה לפניו. שעליה היה נותן מלמעלה למטה: ו הזה על טהרו של מזבח שבע פעמים ושירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון. ושל מזבח החיצון היה שופך על יסוד דרומי. אלו ואלו מתערבין באמה. ויוצאין לנחל קדרון (כד) ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן (כה): ז כל מעשה יום הכפורים האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחברו לא עשה כלום. הקדים דם השעיר לדם הפר. יחזור ויזה מדם השעיר לאחר דם הפר. ואם עד שלא גמר את המתנו' שבפנים נשפך הדם. יביא דם אחר ויחזור ויזה בתחלה בפנים. וכן בהיכל וכן במזבח הזהב

די"ל מגוה להפסיק מתנות באמצע ומתוך שבעה ולא מתוך שמנה: ד נטל דם הפר והניח דם השעיר. מסקנא דמלתא דר' יהודה היא (יח) דאמר לא היה שם אלא כן אחד וצריך ליטול דם הפר תחלה כדי להניח דם השעיר בכן שהיה עליו דם הפר ואין הלכה כר' יהודה: על הפרוכת. דכתיב (ויקרא טז) וכן יעשה לאהל מועד (יט): עירה דם הפר. דכתיב במתנות המזבח (שם) ולקח מדם הפר ומדם השעיר. מדם שניהם יחד: ונתן את המלא בריקן. ומחזר ומערה מזרק מלא תוך הריקן כדי שיתערבו הדמים יפה יפה: ה היה מחטא ויורד. הכי תנא מפני שהיה הכהן הולך ברגליו לכל קרן וקרן וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו והכי קאמר מחטא ויורד כלומר שהיה נותן מתנה מלמעלה למטה שאם יתן מלמטה למעלה בקרן שלפניו הדם זב לתוך בית יד שלו ומטנף את בגדיו. ור"א סבר שהכהן עומד בקרן אחת ומשם נותן המתנות על כל הקרנות. שהרי כל המזבח אינו אלא אמה על אמה מרובע וכיון שאין ג' הקרנות סמוכות לו יכול ליתן מלמטה למעלה ולא יטנף את בגדיו חוץ מקרן זו שהוא עומד אצלה שאי אפשר לו לגדר כלפי אצבעותיו למטה אלא למעלה שאם יגדר כלפי אצבעותיו למטה ויתן מתנה מלמטה למעלה הרי הדם זב לתוך בית יד כתונת שלו. ואין הלכה כר"א: ו על טהרו. אחר שגמר כל המתנות של קרנות מזה עליו שבע פעמים כדכתיב (ויקרא טז) והזה עליו מן הדם. וטהרו המקום המגולה שבו (כג) שמותה האפר והגחלים אילך ואילך ומזה על זהבו של מזבח: ושל מזבח החיצון. שירי דם החטאות החיצונות היה שופך על יסוד דרומי: אלו ואלו. דמי החיצונים והפנימים שנשפכים על מזבח העולה היו שותתים ונופלים מן היסוד לרצפה ומתערבין באמה. שילון שבעזרה היוצא לנחל קדרון: לגננים. לבעלי גנות: ומועלין בהם. אסור ליהנות מהם בלא דמים: ז כל מעשה יוה"כ. כל עבודו' שעובד בבגדי לבן בפנים ובהיכל (כו): האמור על הסדר. במשנתנו: וכן בהיכל. נתן מקצת מתנות בפרוכת ונשפך הדם יביא פר אחר ויתחיל מתנות הפרוכת

פ"נ: (יז) כן אחד. ובגמרא בעינן למימר דטעמיה משום דמחלפי. ור"י לית ליה תקנתא דלכתוב עליהו הי דפר והי דשעיר ומפיק דמשום חולשא דכ"ג לאו אדעתיה לעיונא בכתבא דלאת"ה בלא"ה נמי האי חיור והאי סומק אלא משום חולשא דכ"ג: (יח) כן הוא בסוגיא. וטעמא נ"ל דאין לפרש דרבנן אפילו ויהיה פי' והניח כלומר לאפוקי מועלה דבכיסא. דאם כן לשפוך לגמרי ולא לפני כלל והניח דם השעיר. וכן לקמן לא לפני והניח דם הפר: (יט) כשם שמזה לפני ולפנים כך מזה בהיכל ומה לפנו"פ אחת למעלה וז' למטה מדם הפר כך מזה בהיכל וכשם שלפנו"פ א' למעלה וז' למטה מדם השעיר כך בהיכל. גמ': (כ) מחטא. לשון ירידה כדאמרי' במנחות דמ"ו נושא עולה ומחטאה. רש"י. ול"נ דלישנא דדכויי הוא כדאמרינן בחולין דכ"ז מלי' תחטאני באזוב ואטהר. וא"כ קתני מחטא ע"ש שאלו המתנות לטהר המזבח נתונים המה כדכתיב וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל. הר"ב: (כא) מזרחית צפונית. פי' כרבי יוסי דת"ק דלעיל דאמר דלא היתה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון וכשגמר מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחלה בצמ"ע ובההיא קרן דפגע ברישא לא עביד דאמר קרא ויצא אל המזבח עד דנפיק מכולה מזבח ובא לו למזל"פ ונותן שם וחוזר לצמ"ע דרך ימין. רש"י ודעת הרמב"ם עתוי"ט: (כב) ועל כולן. שאין לר"א דלת"ק מחטא ויורד מלמעלה למטה לפי' הר"ב. אבל להר"מ אתאן לת"ק דדוקא במזבחים לפונים שלפניו בראשונה נותן מלמעלה למטה דאותו קרן אינו יכול ליתן עד שילך מכל המזבח כדלעיל. ומלא שעומד שם באותו קרן. והוא לפניו. אבל במעל"פ נותן מיד במקומו שהוא עומד כדי שלא יעבור על מצות וישהה המתנה ואח"כ מקיף ברגל לצמ"ע ומשם נותן מיד לקרן מער"ד ואח"כ מקיף ברגל למער"ד ונותן מיד לקרן דמ"ז. ועתוי"ט: (כג) כדכתיב כעצם השמים לטהר. גמרא: (כד) לנחל קדרון. כמו לנחל איתן עמק. רש"י: (כה) ומועלין בהן. מדרבנן דאי לא יצאו מידי מעילה מדאורייתא היאך נמכרין לגננין לזבל. פי'. וכן שנינו בפ"ח דחולין מ"ו. אין מועלין והיינו מדאורייתא: (כו) בגמרא דכתיב והיתה זאת לכם לחוקת עולם. וחקה עכובה היא. וכתב זאת משמע חוקה על זאת כמוזה ולא על אחרת וכתיב נמי אחת חד למעוטי

הזהב. שכולן כפרה בפני עצמן. ר"א ור"ש אומרים ממקום שפסק (כח) משם הוא מתחיל:

פרק ו **שני** שעירי יום הכפורים מצותן שיהיו שניהן שוים במראה ובקומה ובדמים. ובלקיחתן כאחד ואף ע"פ שאינן שוין כשרין. לקח אחד היום ואחד למחר כשרין. מת א' מהן אם עד שלא הגריל מת יקח זוג לשני. ואם משהגריל מת יביא זוג אחר ויגריל עליהם בתחלה. ויאמר אם של שם מת. זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו. ואם של עזאזל מת. זה שעלה עליו הגורל לעזאזל יתקיי' תחתיו והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה. ר' יהוד' אומר תמות. ועוד א"ר יהודה (ג) נשפך הדם ימות המשתלח. מת המשתלח ישפך הדם: **ב** בא לו אצל שעיר המשתלח. וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם. עוו. פשעו [א] חטאו לפניך. עמך בית ישראל. אנא בשם (ד). כפר נא לעונו'. ולפשעים. ולחטאי'. שעוו. ושפשעו. ושחטאו. לפניך עמך בית ישראל (ה). ככתוב בתורת משה עבדך לאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. והכהנים והעם (ו) העומדים בעזרה. כשהיו שומעים שם המפורש. שהוא יוצא מפי כהן גדול (ז). היו כורעים ומשתחוים. ונופלים על פניהם. ואומרים בשכמל"ו:

[א] נמ' חטאו עוו פשעו

מסרו

הפרוכת ואין צריך לחזור ולהתחיל בפנים: שכלם כפרה בפני עצמן, לפיכך כפרה שנגמרה נגמרה: ממקום שפסק. ואפי' לא נגמרה אותה כפרה א"צ לחזור וליתן מה שנתן ואין הלכה כר' אליעזר ור"ש:

פרק ו שני שעירי. במראה. שניהם לבנים או שניהם שחורים: ובקומה ובדמי'. דתלתא קראי כתיבי (ויקרא טז) ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירים. ולקח את שני השעירים. ונתן אהרן על שני השעירים. וכיון דשעירים תרי משמע מה ת"ל שני שני שני תלתא זימני אלא שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמים (א): ויאמר אם של שם מת כו'. הכי מפרשה אם של שם מת. יאמר זה שעלה עליו הגורל לשם יתקיים תחתיו: ואם של עזאזל מת. יאמר זה שעלה עליו כו': והשני. אם של עזאזל מת ועכשיו יש כאן שנים לשם אחד מזוג ראשון ואחד מזוג שני. ובאחד מהן יתכפרו והשני ירעה וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל האחד ישתלח והשני ירעה ושני' דזוג שני הוא שירעה עד שיפול בו מום ושני שבזוג ראשון הוא שיקריב אם מת של שם. או ישתלח אם הוא של עזאזל שאין בעלי חיים נדחים (ב) ואם אירע לכהן שעת פסול עדיין יכולין להתקן כשיזדווג לו אחר: שאין חטאת צבור מתה. דכי גמירי חטאות מתות ביחיד גמירי, ושעירי יום הכפורים חטאות צבור הן דכתיב (ויקרא טז) ומאת עדת בני ישראל יקח. וחטאת מתה הוא שמכניסין אותה לבית אחד ומניחין אותה שם עד שתמות: ועוד אמר ר"י נשפך הדם. ש שעיר של השם ימות המשתלח דהא לא איתעבידא מצוה דדם ובכל העבודות הנעשות בבגדי לבן בין בפנים בין בחוץ חוקה כתיב בהו לעכב וצריך להביא דם אחר ואי אפשר אלא בהגרלה וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחין ימות המשתלח הראשון: מת המשתלח. אע"ג דשלוח לא מעכב לדברי הכל דכי כתיב חוקה לעכב אדברים שהכהן עושה בבגדי לבן לא על דברים הנעשים ביד איש עתי וכל מקום ילפינן מקרא דכתי' (שם) יעמד חי לפני ה' לכפר עליו. עד אימתי זקוק המשתלח לעמוד חי עד שעת מתן דמו של חבירו הא אם מת קודם לכן אין כפרת הדם כלום לכך צריך תשלומי'. ובלא הגרלה א"א וזקוק לשנים. ולאשון ידחה. דהכל מודים בשחוטים שנדחים: בא לו אצל שעיר. לאחר שגמר מתן דמים של פר ושעיר בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח במקום שהעמידו שם כנגד בית שלוחו:

(כז) למעוטי בגדי לבן בחוץ ואחד למעוטי בגדי זהב: (כח) ממקום שפסק. ובגיהם ונקרא אחד דלשו אדם מעלה כו' אחת בשנה. ת"ק סבר שעלה אחת אמרתי לך ולא לעשות כפרה אחת מב' בהמות. ר"א ור"ש סברי העוי א' אמרתי לך ולא לעשות שני מעיין לשנות ההזאה שתי פעמים. גמרא ורש"י:

פרק ו (א) ולקיחתן כאחד. ובדמים ונחד קרא נפקי כמו שאמרו. דמראה וקומה שקולי' שניהם בגופן של השעירים. ה"נ דמי' ולקיחתן כא' שקולים שניהם דברים שחוץ לגופן. תוי"ט: (ב) דיליף ממום עובר דאע"ג דלא חזו השתא כי הדר ואחזי שפיר דמי דכתיב משחתם בהם מום בם. מום בם הוא דלא ירצו הא עבר מומן ירצו ה"נ ל"ש. והואיל ולא אדחו תלוה בראשון: (ג) עוד אמר ר"י. דהא דאמר ר"י ימות לאו על אותו שאמר ת"ק ירעה שהוא בני בשני. אלא דפליג ע"ת שאמר שאין חטאת צבור מתה וקאמר היאו דמות והדר קאמר ועוד כו'. לאשמעינן דבע"ח נדחין ס"ל. ותמות דקאמר ברישא לאו אהיאך דאמרי רבנן ירעה קאי ובתרתי אתו לאפלוגי. גמ': (ד) בשם. דכל הוידוין שהיה אומר בראשונה השם ובשניה בשם. ירושלמי. וצ"ל דבראשונה כשמתחיל צריך שיאמר בה"א הקריאה שקורא להש"י בשמו שיתודה לפניו. ובשניה שמבקש הכפרה אומר בשם ר"ל שבשם הזה יכפר כי הוא מקור לכל השמות שהוא שם בן ד'. תוי"ט: (ה) בית ישראל. אפילו לת"ק דספ"ק דשבועות דכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות לא הוצרך להזכיר אני וביתי ובני אהרן דהוו כהנים לאו בכלל עמך בית ישראל נינהו. גמ': (ו) והכהנים והעם. השתא מפרש דכל היכא דתנן והן אומרים בשכמל"ו דר"ל הכהנים והעם: (ז) שם המפורש כו' פ"ג. משמע דאלו כשהיו שומעים מפי שאר כהנים וא"כ מפי כה"ג ודלא בהני דתנינן לא היו עושין כל אלה. ואע"פ שבמקדש מברכין כמתנו בבכ"ה כדתנן במ"ו פ"ז דסוטה. ואולי טעם הדבר כמ"ש הר"מ קדוואירו בסוף עיה"כ. שבכל יום היו מזכירין הכהנים אותו בבכ"ה בנקוד אל"ף דל"ת וביום זה היה מזכיר בניקוד הוי"ה שנו"ל

חכא

שגו"ל קמ"ץ שגו"ל: (ח) הכל כו'. מ"ד כפרה כתיבא ביה ולבעי כהן. קמ"ל דהיה כתיב להכשיר את הזר. גמ': (ט) הבבליים. לא בבליים היו אלא אלכסנדריים כו'. גמ': (י) פעמים נותן שיעור בריסין ופעמים במילין ופעמים בפרסה. תוי': (יא) מרחוק. לא היו עושין סוכה אחת עשרה שא"כ לא היה מקרי ארץ גזירה כיון שמן הסוכה כשאין לילך עד לשם בו ביום כ"ל. תוי"ט: (יב) לאחוריו. דכתיב אל ארץ גזירה אין גזירה אלא דבר המתגזר ויורד. ומש"ה בעינן שיהא צוק דהכוייהו יליף בברייתא מדכתיב גזירה: (יג) חוץ דוהמשלח משמע משעה שמשלחו כבר לכד שמדבר. ור"ש דריש והמשלח לעזאזל דהיינו דחיפתו וזריקתו הוא שלוחו גמ': (יד) ואח"כ יטבול וילבש בגדי זהב לאילו ואיל העם. ויטבול שניה להוליא כף ומחתה ויטבול שלישית למוספים ולאימורי חטאות הללו כו' רש"י: (טו) מקיים רש"י ד' ב"א נושאים ב' מוטות ב' לפנים ב' לאחור והמהלכים מוט אצל מוט הפר והשעיר נתונים עליהם מורכבין זע"ז וכפופין זה תחת זה מפני קליעה: (טז) והוליאן. ומשלחן ביד אחרים להוליאן לבית השריפה. הר"מ: (יז) חוץ. דכתיב יוליא אל מחוץ למחנה ושרפו. ולהלן ילפינן לפר ושעיר שיהיו נשרפין חוץ לג' מחנות כפר העלם דבר. א"כ למה נאמר מחוץ למחנה דמשמע מחנה אחת. אלא לומר לך כיון שילא חוץ למחנה אחת: מטמאים בגדים והיינו חוץ לעזרה והר הבית הוא מחנה שניה וירושלים מחנה שלישית. ור"ש איצטריך האי מחוץ למחנה למילף מפרה אדומה. דמה להלן דכתיב נמי בה אל מחוץ למחנה ושריפתה במזרח ירושלים. דכתיב בה אל נוכח פני אוהל מועד פתח האהל במזרח הוא. אף כאן שריפתם במזרחה של ירושלים ורבנן סברי דנשרפין לצפונה של ירושלים שכל מעשה חטאת

ג מסרו למי שהיה מוליכו. הכל כשרין (ח) להוליכו. אלא שעשו הכהנים א(גדולים) קבע ולא היו מניחין את ישראל להוליכו. אמר ר' יוסי מעשה והוליכו ערסלא. וישראל היה: ד וכבש עשו לו מפני הבבליים (ט). שהיו מתלשים בשערו. ואומרים לו. טול וצא טול וצא. מיקירי ירושלי' היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה. עשר סוכות מירושלים ועד צוק תשעים ריס. שבעה ומחצה לכל מיל: ה על כל סוכה וסוכה. אומרים לו הרי מזון והרי מים ומלוין אותו מסוכה לסוכה. חוץ מאחרונה שבהן שאינו מגיע עמו לצוק אלא עומד מרחוק (יא). ורואה את מעשיו: ו מה היה עושה. חולק לשון של זהורית. חציו קשר בסלע. וחציו קשר בין שתי קרניו. ודחפו לאחוריו (יב) והוא מתגלגל ויורד. ולא היה מגיע לחצי ההר. עד שנעשה אברים אברים. בא וישב לו תחת סוכה אחרונה עד שתחשך. ומאימתי מטמא בגדים. משיצא חוץ (יג) לחומת ירושלים. רבי שמעון אומר. משעת דחייתו לצוק: ז בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין. קרען והוציא את אימוריהן. נתנם במגים. והקטירן על גבי המזבח. קלען ב במקלעות והוציאן (טז) לבית השריפה. ומאימתי מטמאין בגדים משיצאו חוץ (יז) לחומת

א נ"א ל"ג ב ירושלמי במקלות

ג אלא שעשו הכהנים קבע. להיות משלחין אותו ולא היו ב"ד של כהנים מניחין את ישראל להוליכו: ערסלא. שם האיש: ד וכבש. כמין מעלה עשו שהוא גבוה ויוצא דרך הכבש חוץ לעזרה וחוץ לעיר כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשלח לפי שהיו רגילין לתלשו בשערו ואומרי' לו טול חטא וצא. ובל תשהא עונותינו אצלנו עוד: מיקירי ירושלים. מחשובי ירושלים: עד סוכה הראשונה. סוכות עשו לו בדרך והולכין בני אדם לגור שם לפני יוה"כ שמלוין אותו מסוכה לסוכה: תשעים ריס. מירושלים ועד הצוק. כל הר גבוה וזקוף קרוי צוק: שבעה ומחצה ריסין לכל מיל. אני שמעתי דרום גרסינן בוי"ו והם מאתים וס"ו פסיעות כחשבון רום נמלאו ז' ריסין ומחצה אלפים פסיעות שהות ה' קרוב למד' תחום שבת ול' ריס הם י"ב מיל (י): ה הרי מזון והרי מים. לא היו אומרים לו כך אלא כדי שייטב לבו. שמי שיש לו פת בסלו אינו רעב כמי שאין לו פת בסלו. אבל מעולם לא הוצרך אדם לכך: ומלוין אותו מסוכה לסכה. שמירושלים ועד סוכה ראשונה מיל. ועשר סוכות. ובין כל סוכה וסוכה מיל. הרי מירושלים עד סוכה אחרונה עשר מילין. נשאר מסוכה אחרונה לצוק ב' מילין. מלוין אותו מיל כמדת תחום שבת. ועומדים מרחוק ורואין את מעשיו: ו חציו קשר בסלע והציו קשר בין קרניו. לא היה קושר כל הלשון של זהורית בסלע שמא תלבין מיד קודם דחיפת השעיר ומשגחת לבון הלשון של זהורית שנראה שכבר נתכפרו העונות ישכח מלות הדחיפה וידמה שכבר נשלמה המלוה מאחר שהלבין הלשון. ולא היה קושר כולה בין קרניו שמא בשעת דחיפה יכוף השעיר ראשו תחת גופו. כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון כשמלבין ויהיו כל ישראל עגבין. לפיכך קשר חציה בסלע. והיא לא תלבין למחלין עד שתגמר מלאכת כולה. וכשקושר באחרונה חציה בין קרניו אע"פ שתלבין מיד לא יניח מלדחפו הואיל והוא עסוק בה: בא וישב לו. חוזר עד סוכה אחרונה. ואע"ג שהולא חוץ לתחום אפי' ברשות חכמים אין לו אלא אלפים אמה ממקום שילא לשם ברשות. לזה התירו לפי שירא לעמוד במדבר משתחשך: מטמא בגדים. דכתיב (ויקרא טז) והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו: ר' שמעון אומר כו'. ואין הלכה כר"ש: ז בא לו. אחר שמסר כהן גדול השעיר המשתלח למ"ה. בא לו אצל פר ושעיר העומדים לישרף וקרען והוליא אימוריהן: ונתנם במגים. בקערה של כלי שרת: הקטירם. אי אפשר לומר שהיה מקטירן עכשיו דהא בבגדי לבן הוא לבוש ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדי לבן. אלא הכי קאמר נתנם במגים כדי להקטירן אחר כך כשיגיע זמנן לאחר שיטבול וילבש בגדי זהב (יח): קלען במקלות. כמין קליעה (טו) ושלמים הם עם עורותיהם ובשרם ופרשם אלא שנקרע כרכס להוליא אימוריהן: הוציאן לבית השריפה. חוץ לירושלים: ומאימתי מטמאין בגדים. העוסקין

בהם

לחומת העזרה. ר' שמעון אומר משיצית האור ברובן: ח אמרו לו לכהן גדול. הגיע שעיר למדבר. ומניין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר (יח). דרכיות היו עושין ומניפין בסודרין. ויודעין שהגיע שעיר למדבר. א"ר יהודה והלא סימן גדול היה להם. מירושלים ועד בית [א]חדודו (כ) שלש מילין. הולכין מיל. וחוזרין מיל ושוהין כדי מיל. ויודעין שהגיע שעיר למדבר. ר"י אומר והלא סימן אחר היה להם. לשון של זהורית היה קשור על פתחו (כא) של היכל. וכשהגיע שעיר למדבר. היה הלשון מלבין. שנאמר (ישעיה א) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו:

פרק ז בא לו כהן גדול לקרות (א) אם רצה לקרות בבגדי בוץ קורא. ואם לאו קורא באצטלית לבן משלו. חזן הכנסת (ג) נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת. וראש הכנסת נותנו לסגן. והסגן נותנו לכהן גדול. וכהן גדול עומד ומקבל [ב]וקורא עומד וקורא אחרי מות ואך בעשור וגולל ספר תורה ומניחו בחיקו. ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן. ובעשור שבחומש הפקודים (ו) קורא על פה. ומברך עליה שמנה ברכות. על התורה. ועל העבודה (ח). ועל ההודאה. ועל מחילת העון ועל המקדש [ג]בפני [ד]עצמו ועל ישראל [ה]בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה [ו]ועל הכהנים בפני עצמן ועל שאר התפלה:

[א] ירושלמי חורין [ב] גמרא ל"ג [ג] גמרא הרואה [ד] גמרא [ה] גמרא [ו] נ"א על הכהנים ועל ישראל

בהם כדכתיב (ויקרא טז) והשורף אותם יכבס בגדיו: רבי שמעון אומר כו'. ואין הלכה כרבי שמעון: ח הגיע שעיר למדבר. שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת. עד שיגיע שעיר למדבר שנאמר (שם) ושלח את השעיר במדבר ואחר כך ובא אל אהל מועד ועשה את עולתו ואת עולת העם. ולא אמר כך ואת חלב החטאת יקטיר: דורכיות. אבנים גדולות (יט) וגבוהים זו על זו ששם השומרים עומדים ומניפים בסודרין: ועד בית חדודו. הוא ראש המדבר וס"ל לר' יהודה שמשהגיע השעיר שם נעשית מצותו ואף ע"פ שלא הגיע לצוק ואין הלכה כרבי יהודה: הולכין מיל. כדאמרינן לעיל מיקירי ירושלים מלוין אותו עד סוכה הראשונה ובשחוזרין ושוהין אח"כ כדי הלוך מיל. כבר ידעו שהגיע שעיר למדבר:

פרק ז בא לו כהן גדול לקרות. פרשת היום: בבגדי בוץ. שעבד בהם עבודת היום קורא. שמותר ללבוש בגדי כהונה אפילו שלא בשעת עבודה דבגדי כהונה נתנו ליהנות בהן: באצטלית. לבוש עשוי כמין חלוק לבן ומשלו שקריאת הפרשה אינה עבודה: חזן הכנסת. שמש (ב). ראש הכנסת. על פיו נחתכים כל צרכי הכנסת מי מפטיר ומי פורס על שמע ומי עובר לפני התיבה ונותנים ס"ת מזה לזה משום יקרא דכ"ג (ד) להראות שיש שררה למטה ממנו: עומד ומקבל. מכלל דעד השתא יושב הוה כמלינו למדים דבעזרת נשים היה קורא (ה) דאי בעזרת ישראל וכ"ש במקום המקודש יותר ממנה. אסור לישב. אלא למלכי בית דוד מותר להם לישב בעזרה דכתיב (שמואל ב ז) ויבא המלך דוד וישב לפני ה': וקורא אחרי מות. ואך בעשור. שבפרשת אמור. שמותר לדלג בתורה בענין אחד כשהוא קרוב בכדי שלא יפסוק התורגמן אבל אם קודם שיגלול הס"ת על מקום הדלוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא אסור לדלג ולגלול שממלאו לבור יושבים ומלפים. ואין זה כבוד הצבור: יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן. שלא להוציא לעז על הספר תורה כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה. יהיו סבורים שס"ת חסר אותה פרשה: ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. שהיא רחוקה מפרשת אחרי מות ואך בעשור יותר מכדי שיפסיק התורגמן לפיכך אינו יכול לגלול ספר תורה עד שם לפי שאין גוללים ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור וס"ת אחר אינו יכול להביא משום פגמו של ראשון שלא יאמרו הראשון חסר הוא: על התור'. שתי ברכות אחת לפניה (ז) ואחת לאחריה כדרך שמברכין בב"ה: על העבודה ועל ההודאה. רצה ומודים: ועל מחילת העון. סלח לנו: ועל המקדש. שתשרה בו שכינה: ועל הכהנים. שיתברכו ויהיו קרבנותם לרצון: ועל ישראל ועל שאר התפלה. מפרש בגמרא. תחנה רנה בקשה (י) ומלפניך [על] עמך ישראל שצריכין להושע ברוך אתה ה' שומע תפלה:

חטאת בלפון גמרא: (יח) הגיע כו'. אפילו הקריאה לא היתה קודם שהגיע למדבר. הר"מ: (יט) ול"נ דרכיות בבי"ת ויהיה מלשון דרבנאי בבכורות ד"ה שפרש"י אורבים ושומרים: (כ) חדודו. על שם הלוק שהוא זקוף וחדוד נקרא המדבר בית חדודו. אבל גי' הר"ן שמגיע לבית חורין שהוא במדבר (וביהושע) בית חורון תחתון: (כא) פתחו. ות"ק ור"י סבר כדאיי בדס"נ דבראשונה היו קושרין כו' ולפי שהיו מלילין וכולין ואם לא הלבין היו עלבים. התקינו שיהיו קושרין אותו חליו בסלע וחליו בין קרניו ולבתר הך תקנתא דרביות היו כו':

פרק ז (א) לקרות. פרש"י דילפינן ממלואים ואמרינן בפ"ק ד"ה מנין שאף מקרא פרשה שנאמר בואתה תלוה מעכב ת"ל זה הדבר אשר צוה ה' לעשות בעשיית המלואים בלו אפילו דיבור מעכב: (ב) ונקרא חזן שהוא לשון מוזה שצריך לראות מה הם צרכי צבור: (ג) הכנסת. בה"כ היה סמוך לעזרה בהר הבית. רש"י: (ד) דלא תימא שזה שהסגן אינו מקבלו מהחזן לפי שהחזן חולק כבוד לסגן שיקבלו מראש הכנסת. וקי"ל דאין חולקים כבוד לתלמיד במקום רב אלא היכא דרביה ס"ג ליה יקרא ואכן שמא תנן דלעולם המנהג כן. תוי': (ה) גמרא. ונראה טעמא אי משום יקרא דכ"ג שלא יהיה עומד כל כך זמן רב. בלא עבודה מתחלת שלוח השעיר עד הגיעו למקומו וא"כ משום חולשא דכ"ג. תוי"ט: (ו) שבחומש הפקודים. ספר וידבר שמתחיל במנינן של ישראל. רש"י: (ז) והר"מ כתב דהכי ח' ברכות כולן לאחריהם הן שכתב ומוסיף לאחריה ז' ברכות: (ח) ועל העבודה כו'. מברך בשביל העבודה שעבד. וההודאה סמוכה לעבודה דכתי' (תהלי' נ) זובח תודה יכבדנני אחר העבודה תודה והוא הודאה. רש"י: (ט) כד"א אל הרנה ואל התפלה ות"י לצלותא ובעותא

ב הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפים, והרואה פר ושעיר הנשרפים. אינו רואה כ"ג כשהוא קורא. ולא מפני שאינו רשאי. אלא שהיתה דרך רחוק'. ומלאכת שניהן שוה כאחת (י): ג אם בבגדי בוץ קורא קדש (יא) ידיו ורגליו. פשט ירד וטבל. עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו ויצא. ועשה את אילו ואת איל העם. ואת שבעת כבשי' תמימי' בני שנה. דר"א. רע"א עם תמיד (יג) של שחר היו קרבין. ופר העולה ושעיר הנעשה בחוץ. היו קרבין עם תמיד של בין הערבי': ד קדש ידיו ורגליו. ופשט. וירד וטבל. ועלה ונסתפג. הביאו לו בגדי לבן ולבש. וקדש ידיו ורגליו. נכנס להוציא את הכף. ואת המחתה. קדש ידיו ורגליו. ופשט וירד וטבל. עלה ונסתפג. הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו. ונכנס [ב] להקטיר קטורת של בין הערבים. [ג] ולהטיב את הנרות. וקדש ידיו ורגליו. ופשט. הביאו לו בגדי עצמו. ולבש. ומלוין אותו עד ביתו ויום טוב היה עושה לאוהביו. בשעה שיצא בשלום מן הקדש: ה כהן גדול משמש בשמונה כלים. וההדיוט בארבעה. בכתונת. ומכנסים. ומצנפת (כ). ואבנט. מוסיף עליו כ"ג. חשן. ואפוד. ומעיל. וציץ. באלו נשאלין באורים ותומים. ואין נשאלין אלא למלך. ולבית דין. ולמי שהצבור צריך בו:

פרק ח יום הכפורים אסור באכילה. ובשתיה

[א] ירוש' היתה נעשית [ב] ירוש' והקטיר [ג] ירושלמי והטיב

ב לא מפני שאינו רשאי. דמשו דתימא דהרואה עבודה אחת אינו רשאי להניחה כדי לילך לראות עבודה אחרת. דאין מעבירין על המצות וראיית עבודה מצוה היא ומשום ברב עם הדרת מלך קמ"ל דלא מעבר מצוה היא כיון שאינו עסוק בה: ג אילו ואיל העם. טעמא דר"א משום דאילו ואיל העם ואימורי חטאת והוצאת כף ומחתה כל הני דכתיבי בריש' בתורת כהנים בפרשת היום עביד להו בריפא (יב) והדר עביד מוספין פר העולה ושבעה כבשים ושעיר הנעשה בחוץ כולן עם תמיד של בין הערבים. דכתיב לבסוף בחומש הפקודים: ור"ע אומר. פר העולה ושבעה כבשי' של מוספין: עם תמיד של שחר היו קרבין. דכתיב (במדבר כח) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד וכו'. אלמא מוספין עם עולת הבקר נעשים בסמוך לה ואחר כך עבודת היום. ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ ואע"פ שהוא מן המוספין (יד) אינו יכול להקדי' לעבודת היום לפי שנאמר בו (שם כט) מלבד חטאת הכפורים למדנו שהשעיר הפנימי שהוא מעבודת היום קודמו ואחר כך אילו ואיל העם (טו). ואחר כך אימורי חטאת (טז) כל אלו בטבילה שלישית ואחר כך הוצאת כף ומחתה (יז). ואח"כ תמיד של בין הערבים (יח) והלכה כרבי עקיבא: ד ולהטיב את הנרות. הטבה זו הדלקה היא (יט): ה באלו נשאלים. כהן הנשאל באורים ותומים צריך ללבוש שמנה בגדים. וכיצד שואלים באורים ותומים. השואל פניו אחורי הכהן הנשאל (כא). והנשאל פניו כלפי הארון והשואל אומר אעשה לדבר פלוני או לא אעשה. ואינו שואל בקול רם. ולא מהרהר בלבו. אלא בקול נמוך (כב). ורוח הקדש לובש את הכהן ומביט בחשן. ורואה אותיות בולטות בחשן כנגד פניו. עשה כך. או לא תעשה כך. לפי שהיו כתובי' על אבני החשן שמות של י"ב שבטי'. ואברהם יצחק ויעקב ושבטי יה. נמצאת כל האלפא ביתא שם ורוח הקדש היתה מודיעה לכהן איך יצרף האותיות הבולטות זו עם זו עד שיבין משמעותן של הדברי': אלא למלך וכו'. דכתיב (במדבר כז) ולפני אלעזר הכהן יעמוד וגו'. הוא זה מלך. וכל בני ישראל אתו. מי שכל בני ישראל אתו. כלומר כמלחמה אחריו. זה משוח מלחמה [דהיינו] למי שצורך הצבור בו. וכל העדה אלו סנהדרי גדולה: פרק ח יום הכפורי' אסור באכילה ובשתיה. אע"ג דאכילה ושתיה ענוש כרת (א). משום דבעי למתני של

זבעינא ובגמרא דברכות אל הרנה ואל התפלה רנה זו תפלה פי' שבח ובי"מ רנה בעושא ובמדרש רנה זו קלוסו של הקב"ה: (י) כאחת. ואף על גב דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו בתר אילו ואיל העם ואימורי חטאת. יליף בגמרא דכתיב כמי. והמשנה בתר הכי ומה המשנה דמעיקרא דאין עמידה שלו אלא עד מתן דמים דאבילו כמ"ש ברפ"ו ה"ג והשורף יכבס דמעיקרא וקרא דלא כסדרן כדלקמן. תוי"ט: (יא) קדש כו'. דאלו קרא באצטלית כבר קידש קודם שפשט בבגדי בוץ ואינו צריך עתה אלא טבילה וקידוש. הרא"ש: (יב) דאמרינן בגמרא דמתני' לאו מסקנא הוא דהא לא קאמר פר ושעיר ואימורי חטאת אימתי עביד להו אלא כדקתני בברייתא כמ"ש הר"ב. ופירוש הסוף' דמ"מ לאו משבשתא הוא ושייך. עתוי"ט: (יג) עם תמיד כו'. קאי אז' כבשים ופר העולה נמי עם של שחר וכדכי' הר"ב מטעם הגמרא: (יד) לפי שהוא מן המוספין היה ראוי להקדימו אלא דקרא קאמר מלבד כו' ונייהו בתריה לא מאחרינן ליה: (טו) והא דלא קתני להו משום דר"א מודה לו דבטבילה שלישית הוי: (טז) וי"ל דטעמו משום דולא חלב החטאת כתיב בתר ויצא ועשה את עולתו: (יז) צ"ל בטבילה ד' וטעמא מפורש בגמרא דכתיב ובא אהרן כו' ופשט את בגדי הבד אשר לבש. כלום אדם פושט אלא מה שלבש ומה ת"ל אשר לבש שלבש כבר. אלמא זו היא פשיטה שניה ב"מ דים הפסקת חילוף בגדים בין עבודת היום להך ביאה כו' והוצאת כף ומחתה איירי. וכיון דמ"מ דאיכא הפסק. מ"מ ד"ך קרא שלא כסדרו ודכתיב בתריה ויצא ועשה את עולתו כו' מוקדם. לשל זה: (יח) בטבילה חמישית. כרש"י ועתוי"ט באריכות: (יט) דהא בשחר מטיב את הנרות דהיינו דשונן ותקון הפתילות שהדבות אלא הטבה זו הדלקה היא לבג הר"מ ס"ל דבשחר בעי' מדליקן אחר שמטיבן וא"כ בערב היה צריך לחזור ולתקנן ולהדליקן ולדידיה שפיר תנן להטיב: (כ) ומצנפת. בתורה נקרא דבל הדיוטות מגבעות ולשון תורה לחוד ולשון חכמי' לחוד. פו' ועתוי"ט: (כא) ואף על גב דלישנא דברייתא פניו כלפי הכהן. ה"פ פניו מונח למקום שפונים פני הנשאל: (כב) כמי שמתפלל בינו לבין עצמו. הר"מ. והיינו דמתפללת חנה ילפינן: פרק ח (א) דכתיב והאבדתי את הנפש ההיא. עיווי שהוא

ובשתיה (ג). וברחיצה. ובסיכה. ובנעילת הסנדל. ובתשמיש המטה. והמלך (ד) והכלה ירחצו את פניהם. והחיה תנעול את הסנדל. דברי רבי אליעזר. וחכמים אוסרין: ב האוכל ככותבת הגסה. כמוה. וכגרעינתה (ה) והשותה מלא לוגמיו. חייב. כל האוכלין מצטרפין לככותבת. כל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו. האוכל ושותה אין מצטרפין (ט): ג אכל ושתה בהעלם אחת. אינו חייב אלא חטאת אחת. אכל ועשה מלאכה חייב שני חטאות. אכל אוכלין שאינן ראויין (יא) לאכילה. ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה. ושתה. ציר (יב). או מורייס פטור: ד התינוקות אין מענין אותן ביוה"כ אבל מחנכין אותם לפני שנה. ולפני שנתים. בשביל שיהיו רגילין במצות: ה עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשיב*. חולה מאכילין אותו על פי בקיאין. ואם אין שם בקיאין מאכילין אותו ע"פ עצמו. עד שיאמר די:

מי

* גמ' כנפשה

שאר ענויין דלית בהו כרת תנא אסור. והני ה' ענויין. כנגד ה' ענויין הכתובים בתורה דשבת שבתון דאמור אל הכהנים. ושבת שבתון דאחרי מות. ובעשור לחדש דבמותם הפקודים. ואך בעשור לחדש דאמור אל הכהני'. והאתה זאת לכם לחקת עולם דאחרי מות. דבכולהו כתיב תענו ועניתם (ב). והני דמתניתין גמ' ממעט ענויין ניכהו דשתיה ואכילה אחת הן: המלך. צריך שיתראה נאה. דכתיב (ישעיה לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך: והכלה. צריכה נוי כדי לחבבה על בעלה. וכל שלשים יום קרויה כלה: והחיה. יולדת: תנעול. מפני סכנה: דברי ר"א. אכולהו קאי. אמלך וכלה וחיה והלכה כר"א: ב ככותבת. תמרה גסה: והיא פחות מכביצה (ו) ואע"ג דכל שעורי אכילה בכזית. היינו משום דכתיב בהו אכילה. אבל הכא דלא כתיב אלא אשר לא תעונה. גמירי דבציר מככותבת לא מיתבא דעתיה והוי מעונה. ומיהו קי"ל דחצי שיעור אסור מן התורה. אלא שאין חייבין כרת ולא לוקין אלא על כשעור: כמלא לוגמיו. כל שאילו יסלקנו לצד אחד יראה אותו הצד בולט ונראה. נקרא מלא לוגמיו. ושיעור זה באדם בינוני (ז) הוא פחות מרביעית (ח): ג אינו חייב אלא חטא' אחת. דמחד קרא נפקי אכילה ושתיה וחד שמא הוא (ט): אכל ועשה מלאכה. מתרי קראי נפקי ותרי שמות נינהו: ד אין מענין אותם. אין חייבין למנוע מהן מאכל: מחנכין אותן. לשעות. היה רגיל לאכול בארבע שעות מאכילין אותו בחמש או בו' כפי כח הבן: קודם לשנה. שנה אחד קודם לפרקו אם התינוק חולה ותש כחו ואינו יכול לסבול: וקודם לשתים. או שני שנים קודם פרקו אם התינוק בריא. ופרקן הוי התינוקת בת י"ב שנה ויום א' שאין דרכה להביא סימנים עד זמן זה ואז היא בת עונשין ופרקו של תינוק הוי בן י"ג שנה ויום א' וקודם זה אינו בר עונשין: ה עוברה שהריחה. העובר (יג) מריח ריח התבשיל והיא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהם מסוכנים: ע"פ בקיאין. רופאים ומומחי' באומנותו: אין שם בקיאים מאכילין אותו ע"פ עצמו. הכי מפרש מתניתין בגמ'. בד"א דסומכין על דברי בקיאין. בזמן שהחולה אומר אינו צריך (יד) או שותק. אבל אמר צריך אין שם בקיאין כלל. כלומר אין בקיאותן חשובה כלום. אבל מאכילין אותו ע"פ עצמו. ואף על פי שהבקיאין אומרים אינו צריך:

בולמוס

שהוא אבידת נפש. ואיזה זה אכילה ושתיה גמ' דע"ד: (ב) דכי כל הנפש אשר לא תעונה לא קתני דלא חשיב אלא לווין אבל האי דלא ליווי לא קתני. תוס': (ג) באכילה ושתיה. אכילה ושתיה דאקרו עינוי מנלן כתיב הכא תענו וכתיב ויענך וירעיבך ש"מ דרעבון איקרי עינוי. רחיצה. דכתיב כי נשאת כו' וכי התענית בכל אשר התענה אבי וכתיב התם (שמואל ב' י"ז) כי אמרו העם רעב ועיף וצמא וכתיב (משלי כ"ה) מים קרים על נפש עיפה ולא כתיב בנפש. ש"מ עיף מרחיצה הוא. סיכה. דכתיב לחם וגו' וסוך לא סכתי וכתיב שם כי מן היום וגו' ולהתענות. תשה"מ. דכתיב אם תענה את בנותי ואם תקח נשים תענה מתשמיש. תקח לרות. גמרא: (ד) והמלך כו'. דלשיטא דידהו לאו דאורייתא וקראי אסמכתא בעלמא כמ"ש הר"מ והרא"ש והלכך הקילו בו דהם אמרו והם אמרו וא"נ דאורייתא כיון דלא פירשו בהדיא בקרא קילי עפי דנמסרו לחכמים והם יכולין להקל ולהחמיר כפי שנראה להם. הר"ב: (ה) כמוה וכגרעינתה. פי' הכותבת אינה דבוקה לגרעינתה ויש ביניהם חלל וקמ"ל דצריך למעך אותו חלל לשער בכמוה וכגרעינתה בלבד. תו' והר"ב: (ו) יש לכוין שאינה פחותה ממנה אלא מעט דכיון דחד אמורא אמר בגמרא יתירה מכביצה לא מפלגינן מיניה מאן דפליג עליה. הר"ב: (ז) השיעור באדם בינוני הוא פחות מרביעית אבל בשאר אדם הכל לפי גדלו ולפי קטנו ומיהו באכילה לא מפלגינן אלא אפילו לעוג מלך הבשן מחייבים בככותבת וטעמא אמרינן בגמרא דבאכילה קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה. ומיהו כ"ע עוגא ועוג כו' פורתא. והשתייה בדידי' מיתבא דעתיה בדחבריה לא מיתבא דעתיה. ומש"ה לענין דלאו ביתובא דעתא הוא בשל עולם הן שוין בבינונית. הר"ב: (ח) לא קאימנא שפיר באי' פחות כמה הוה בציר מניה. הר"ב: (ט) אין מצטרפין. דאע"ג דחד שמא נינהו כדלקמן הואיל ומשום יתובא דעתא הוא האי לא קמיתבא דעתיה כדאמר בגמ': (י) שנאמר ונתת הכסף בכל. אשר תאוה נפשך כו' ביין ובשכר. שכר שתיה הוא דיליף שכר שכר מנזיר וקרייה רחמנא ואכלת דאף מיין איכא למימר על ידי אנגרון שהוא מין מאכל שנותנין בו יין: (יא) שאינן ראויין. כגון עשבים המרים או סרפים הבאושין. הר"מ: (יב) ציר. כגון ציר כו': (יג) כ"כ רש"י. וכ"ל שדקדקו לפרש כן מהני עובדא דאיתנהו בגמרא. ההוא עוברה דארחא לחישו להו ואילחשה קרי עליה בטרם אצרך בבטן וגו' ונפיק מינה ר' יוחנן. וההיא עוברה דארחא ולחישו לה ולא אילחשה וקרי עליה זורו רשעים מרחם ונפיק מינה שבתאי אוצר פירי. הא קמן דתלה העובר בא התאוה שהוא מריח ומתאוה שהרי בידו לחזור בו. תוי"ט: (יד) ואמרי' תורבא פי' שעות נקיט ליה מחמת חוליו אבל אמר צריך כו'. דלב יודע מרת נפשו ומשום דספק נפשות להקל הלכך כי אמר צריך סלינן בלב יודע ולאו משום תורבא אלא קים ליה בגווייה

עפי

ו מי שאחזו בולמוס. מאכילין אותו אפילו דברים טמאים (טו). עד שיאורו עיניו. מי שנשכו כלב שוטה. אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ורבי מתיא בן חרש מתיר. ועוד אמר ר' מתיא בן חרש. החושש בגרונו. מטילין לו סם בתוך פיו בשבת. מפני שהוא ספק נפשות. וכל ספק (יז) נפשות דוחה את השבת: ז מי שנפלה עליו מפולת. ספק הוא שם (יח). ספק אינו שם. ספק חי ספק מת. ספק עובד כוכבים. ספק בלתי עובד כוכבים. מפקחין עליו את הגל. מצאוהו חי מפקחין עליו. ואם מת יניחוהו: ח חטאת ואשם ודאי (יט) מכפרין. מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה. תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה. ועל ל"ת. ועל החמורות. הוא תולה. עד שיבא יה"כ ויכפר: ט האומר אחטא ואשוב. אחטא ואשוב. אין מספיקין

עפי וכי אמר איהו צריך תלינן בתובנא. תוי"ט: (טו) דברים טמאים. הם הדברים האסורים כשקצים ורמשים ובהמה טמאה וזולתם. הר"מ: (טז) זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה ואין עוברין על המצות אלא ברפואה בלבד. ר"ל בדברים המרפאים בטבע והוא דבר שמחייב השכל מדעת והנסיון הקרוב לאמת אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולה אסור כי כחם חלש אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק והיא טענה חלושה מן הטוען: (יז) ספק כו'. דכתיב (ויקרא י"ח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ולא שימות בהם. ופרש"י אשר יעשה האדם המצות שיחיה בהם ודאי ולא שיביא בעשייתו לבא לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק. גמ' דפ"ה: (יח) ספק הוא שם. ה"ק ל"מ ספק הוא שם ספק אינו שם דהא איתא דחי הוא מפקחים עליו. אלא אפילו ספק חי ספק מת מפקחין כו' וכ' התוי' דה"ט דאין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבא בשום ענין לידי מיתה: (יט) ודאי. דאלו אשם תלוי. אע"ג דכתיב ביה כפרה וכפר עליו הכהן על שגגתו אבל שגג לא מכפר כפרה גמורה אלא תולה להגין עליו מן היסורין עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת א"נ הכך אין אחר מכפרתן דתנן במ"ד פ"ו דכריתות חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין. אשמות תלויין פטורין. גמ': (כ) שזו עיקר התשובה והתשובה הוא שיודה אדם על עונותיו לפני השם ויתנחם על מה שחטא ויקבל עליו שלא ישוב לאותו עון לעולם. אמר בוידוי והפרישה מן העון. ומודה ועוזב ירוחם ואמר בחלטה על העון כי אחרי שובי נחמתי (ירמיה ל"א). הר"מ: (כא) דארבעה חלקי כפרה נאמר (ירמי' ג') שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם למדת יש עבירה שמתכפרת בתשובה לבדה. ונאמר כי ביום הזה יכפר עליכם למדת יש עבירה שצריכה יוה"כ. ונאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם למדת יש עבירה שצריכה יסורין ומסתברא הקל לקל והחמור לחמורה ונאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. למדנו יש עבירה שאין עליה כפרה אלא מיתה וזהו חלול השם ופי' הר"ב חוטא ומחטיא אחרי'. וכדפרש"י. ובגמ' משמע דכל שעושה עבירה ואחרים למדין ממנו לנהוג ג"כ קלות בדבר מקרי חילול השם דהיינו מחטיא אחרים. ועתוי"ט: (כב) או שחטא חטא שהוא חייב עליו אשם ודאי והביא אשמו.

הר"מ

ו בולמוס. חולי שאוחז מחמת רעבון ומסוכן למות וכשמאכילים אותו בידוע שנתרפא: כלב שוטה. רוח רעה שורה עליו וסימנים שלו פיו פתוח. רירו נוטף. אזניו סרוחות. וזנבו מונחת לו בין ירכותיו. ומהלך על צדי ד"ה. וי"א אף נובח ואין קולו נשמע: אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו. ואע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו. אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך (טז): ור' מתיא בן חרש מתיר. דסבר רפואה גמורה היא ואין הלכה כר' מתיא בן חרש: החושש בשיניו. שמתחיל בבשר החניכים להתאכל ומבשם הולך לחיך ולגרון: מטילין לו סם. שרש עשב לרפואה: וכל ספק נפשות דוחה את השבת. כל לאתויי כגון דפשיטא לן דבשבת זו לא ימות. אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות לשבת הבאה. וכגון דאמרוהו לעשות סם זה לתשעה יומי. ויומא קמא שבתא. מהו דתימא לעכבינהו עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא קמ"ל: ז מפקחין עליו. סופרין את הגל ומפשפשין אחריו. ואם בדקו עד חוטמו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה ולא מצאו בו נשמה בידוע שהוא מת ושוב אין מפקחין עליו. דכתיב (בראשית ז') כל אשר נשמת רוח חיים באפיו: מצאוהו חי מפקחין עליו. לא צריכא אלא שראו בו שאינו יכול לחיות אלא חיי שעה ומיד הוא מת קמ"ל דמפקחין עליו בשביל אותו חיי שעה: מת אין מפקחין עליו. הא קמ"ל דאפי' לדברי האומר מצילין את המת מפני הדליקה בהא מודה דאין מפקחין דגבי דליקה התירו לטלטל המת ולהוציאו דאי לא שרית ליה אתי לכבויי. מתוך שאדם בהול על מתו. אבל הכא אי לא שרית ליה לפקח את הגל מאי הוית ליה למעבד דתהוי אסורא דאורייתא דנשרי הא תקנה הא: ח חטאת ואשם ודאי. מכפרים עם התשובה. ולא שם התנא להזכירה דמסתמא כשהוא מביא חטאתו ואשמו כבר עשה תשובה שאם לא היה מתחרט. לא היה מביא קרבן (כ): אשם ודאי. כגון אשם גזילות ואשם מעילות: על עשה ועל לא תעשה. הניתק לעשה תשובה מכפרת אבל לא תעשה שיש בה מלקות. תשובה תולה. ויוה"כ מכפר. ומסקנא דמלתא בגמרא שאם הזיד בעשה ובלאו הניתק לעשה. או שגג בלאו שאין בו מלקות ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו (כא). ואם הזיד בלאו שיש בו מלקות. תשובה תולה. ויה"כ מכפר. ואם שגג בחייבי כריתות ומיתות בית דין חטאת מכפרת עם התשובה (כב). ואם הזיד בהם. תשובה ויה"כ תולין ויסורין ממרקין. וה"מ כשלא חלל את השם כלומר שלא חטא והחטיא אחרי'. אבל אם חלל את השם אין כפרתו נגמרת עד שימות. וכל זה בזמן שאין שם שעיר המשתלח אבל בזמן שיש שעיר המשתלח הוא מכפר על כל העבירות בין קלות בין חמורות. חוץ מעבירות שבין אדם לחבירו שאין מתכפר בו עד שירצה את חבירו: ט אחטא ואשוב אחטא ואשוב. תרי זמני אין מספיקין בידו וכו' שכיון

בעבר

מספיקין בידו לעשות תשובה. אחטא ויוה"כ מכפר. אין יוה"כ (כג) מכפר. עבירות שבין אדם למקום. יוה"כ מכפר. עבירות שבין אדם לחברו. אין (כד) יוה"כ מכפר. עד שירצה את חברו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה (ויקרא יג) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר. עבירות שבין אדם לחברו אין יוה"כ מכפר. עד שירצה את חברו. א"ר עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין. ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים. שנאמ' (יחזקאל לו) וזרקתי (כה) עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומר (ירמיה יד) מקוה ישראל. מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל:

סליק מסכת יומא

שעבר עבירה, ושנה בה. שוב אינו פורש ממנה. לפי שדומה עליו כהיתר:

סליק מסכת יומא

פר"ח: (כג) אין כו'. כמו אמרם אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ולפיכך לא יעזרהו השם שיעשה בגוף בפועל מה שראוי לו לעשות כדי שיכפרו לו עונותיו באותו היום. הר"מ. ולפ"ז נראה דהכא נמי בתרי זמני כמו בריתא דלהכי אין מספיקין דאינו פורש. תוי"ט: (כד) אין כו'. דכתיב אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים. ה"ק ופללו לשון פיוס שפייס לחבירו וכילהו. האלהים ימחול לו ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו אם אינו שב מעבירות שבידו. גמ': (כה) שנאמר וזרקתי כו'. יש לתמוה דלמה שביק ר"ע מקרא שלפניו לפני ה' תטהרו. מפורש יוצא שה' מטהר אותנו ולמה ידמה ביד הנביאים הבא לפנינו אחר ספר התורה הזאת. ועוד י"ל סמוכות המאמרים אהדדי. ובחבורי שעשועי יום בס"א הארכתי לדרוש בעזה"י. ליישב. דהנה באמת המקרא קודם הזה אין לו הכרע דאם נפרש דהמאמר מכל חטאתיכם נדרש לפניו. א"כ אדרבה מורה להיפוך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם. וקאי על עבירות שבין אדם לחבירו. ולזאת כיון דהתנא מדחה האי פרושא. ופתס דמה שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר. מוציק בלבושו את זו דרש לאב"ע. דזה דרש ומידם דקרא לדרוש הקרא לאחריו מכל חטאתיכם לפני ה' דדוקא מה שהוא בין אדם למקום. אמנם קשה דבאמת מגליה לראב"ע הא דלמא המקרא נדרש לפניו וכפרה לכולם יהיו. לזה בא ר"ע לייטב במאמרו אשריכם כו' להוכיח דנדרש לאחריו ואינו מכפר רק על מה שבין אדם למקום וידוקדק עוד. דהתהלה אשריכם כו' מפורש בפיוס התורה אשריך ישראל מי כמוך כו' וגם האומר לפני אביכ"ם שבשמי"ם ג"כ נאמר בתורה הלא הוא אביך. ויוקדם דברי הספרא בפר' קדושים. קדושי' תהיו אם אתם מקדישים עלמיכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי ואם אין אתם מקדישים עלמיכם מעלה אני עליכם כאלו לא כו' או אינו אלא אם קדשתם אותי הריני מקודש ואם לאו איני מקודש. ת"ל כי קדוש אני בקדושתי תמיד בין אתם מקדישים בין כו'. מעתה עולה שפיר נופת דברי המשנה דבתחלה קאמר. את זו דרש ר"א ב"ע שדורש הכרעת המקרא מכל חטאתיכם לפני ה' דנדרש. לאחריו ומישב ר"ע להכריע דכן ההכרח שלא לדרוש לפניו כמבואר. וזהו אשריכם ישראל דהש: תהלה שהוא לכם לפני מי אתם מטהרים דמעלה עליכם כביכול כאלו קדשתם אוסי הוא רק מי מטהר אתכם. דטהרה הוא רק לעלמיכם ואם קדשתם עלמיכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי כו'. והוא רק במדריגת אהבת הבן וכי קדים ה' בין אתם כו'. והשורש פורה כו' שאם אין אתם מקדישים איני מקודש. הוא ראש גלענה. ואם תעלה מה תפעל ליולר האדם. ועולה שפיר אביכם שבשמים. דהוא במדרגת אב כביכול והשוים שמים לה'. כמו שנאמר וזרקתי כו' וטהרתם שאתם תטהרו ובכ"ה מפורשת עוד מפסוק מקוה ישראל. דקאי לרישא דקרא בירמיה אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך כי רבו משובותינו לך חטאנו. דבזה שהלכנו שובב בדרכי לבבינו לך חטאנו. אנחנו המועטים והחטאים ולנפשינו הריעונו ולא לך יולר האדם. וע"ז מייעד אותנו מקוה ישראל כו' לטהר אותנו. וכיון שכן מוכרח הכרעת הפסוק מכל חטאתיכם לפני ה'. דעבירות שבין אדם לחבירו אין יום כפור מכפר עד שירלה את חבירו. ל' תוי"ע לפי שהדרך הישרה היא שיבור האדם בעלמו להתקדש ולטהר. ואז כשבא לטהר מסייעין לו וע"ז אמר לפני מי אתם מטהרים ומפני שלפעמים לפי שילר לב האדם רע עליו לא יוכל להתגבר עליו לכופו ליטהר בתשובה והוא רחום יכפר עון יעוררהו וצימין לדקו יתמכהו לבלתי ידח ממנו נדח. וזהו מי מטהר אתכם. ונאמר וזרקתי וזהו בלי התעוררות האדם אלא ברחמיו מע:כם. וע"ע. והשם יתברך ברחמיו יטהרני מכל טומאותינו ולבית קדשו יקבץ נפולותינו במהרה בימינו אמן ואמן:

סליק מסכת יומא

כתב הר"מ הקדים מלות סוכה קודם בילה לרוב המלות שיש בסוכה ר"ל סוכה ונטילת הד' מינים וניסוך המים:

מסכת סוכה

פרק א

סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה (ב). רבי יהודה מכשיר. ושאינה

סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה. דסוכה דירת עראי בעינן דכתיב (דברים יו) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים. אמרה תורה עשה סוכה לשבעת ימים ולמעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע (א): ר"י מכשיר. דסבר סוכה דירת קבע בעינן. ואין הלכה כר"י:

פרק א (א) ולמעלה מכי אין אדם עושה כו' שלריך לעשות יתידותיה ומחילותיה קבועין. ולא קפיד בבנין קבוע שלא לעשותו אפי' למעה מכי אלא בשיעור שאפשר שיעשה בו דירת עראי תליא מלתא כר"נ: (ב) פסולה. בגמרא פריך מ"ש דבמבוי ליש עירובין תני בכה"ג דהכא ומכן ימעט ומ"ש דהכא תני פסולה. ומשני סוכה דאוריי' תני פסולה דכל כמה דלא מתקנה היא פסולה מימות משה רבינו ע"ה שנתן מדתו. אבל מבוי דרבנן ועכ"יו מתחיל להראות שיעורו מאי פסלות שייך

ושאינה גבוהה עשרה טפחים. ושאין לה שלשה דפנות. ושחמתה מרובה מצילתה. פסולה. סוכה ישנה. ב"ש פוסלין. וב"ה מכשירין. ואיזו היא סוכה ישנה. כל שעשאה קודם לחג שלשים יום. אבל אם עשאה לשם חג. אפילו מתחלת השנה כשרה: **ב** העושה סוכתו תחת האילן. כאילו (ז) עשאה בתוך הבית. סוכה על גבי סוכה. העליונה כשרה. והתחתונה פסולה (ח). רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה. התחתונה כשרה: **ג** פירס עליה סדין מפני החמה. או תחתיה מפני הנשר או שפירס על גבי הקינוף (יב). פסולה. אבל פורס הוא ע"ג נקליטי (יד) המטה: **ד** הדלה עליה את הגפן. ואת הדלעת. ואת הקיסום. וסכך על [א] גבה פסולה. ואם

[א] ס"א גבן

ושאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה. דדירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה (ג): ושאין לה ג' דפנות. דכתיב בסכת בסכת בסוכות שנים חסרים ואחד מלא הר לסכך דפירוש סכה סכך שהו להו תלתא לג' דפנות ואתיא הלכה למשה מסיני וגרעיה לדופן אחד ואוקימיה אטפח. ושתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח לפיכך סוכה שיש לה שתי דפנות זו אצל זו עושה דופן ג' שיש בו טפח ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחד משתי הדפנות בכל פחות מג' כלבוד דמי ונחשב כאלו הוא דופן של ד' טפחים ונמצא רוב דופן עשוי והרי יש לסוכה זו ג' דפנות. וצריך לעשות לה צורת פתח (ד). ואם שתי הדפנות הם זו כנגד זו וביניהן מפולש מביא פס שיש בו ד' טפחים ומשהו ומעמידו בפחות מג' סמוך לאחד משתי הדפנות ונחשב כאילו יש בפס זה ז' טפחים שהוא שעור הכשר סוכה לארכה. ולרחבה שהסוכה צריכה שתהא ז' על ז' כדי שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו. ו' על ו' לראשו ורובו. וטפח על טפח לשלחנו: ושחמתה מרובה מצלתה פסולה. הא כשוין שהחמה כלל פסירה. ודוקא שהן שוין מלמטה בקרקעית הסוכה דבידוע שלמעלה בסכך צלתה מרובה מחמתה. דאמרי אנשי. כזוזא מלעיל כאיסתרא מלרע (ה): בית שמאי פוסלין. דבעו סוכה נשמה (ו). וזו כתם נעשית ואילו תוך בלשים לחג כיון ששואלים בהלכות החג ל' יום קודם החג סתם העושה סוכה לשם חג הוא עושה. אבל קודם ל' סתמא לאו לשם חג הוא: וב"ה מכשירין. דלא בעו סוכה לשם חג: **ב** כאילו עשאה בתוך הבית. ופסולה: תחתונה פסולה. דשני סככין יש לה. וקרא קא פסיל סוכה שתחת הסוכה: אם אין דיורין בעליונה. שאינה ראויה לדירה כגון שאין גג התחתונה יכולה לסבול כרים וכסתות של עליונה. ולא נחלקו ת"ק ורבי יהודה כשאינה יכולה לסבול כלל. דהא כולי עלמא מודו שהתחתונה כשרה דסכך העליונה שהגג שלה אינו חשוב גג. ולא הויא סוכה שתחת הסוכה. ואם היא בריאה ויכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה. כ"ע לא פליגי שהיא פסולה. כי פליגי כשיכולה לקבל על ידי הדחק כגון שגג התחתונה מתנועע ורופף מכרים וכסתות של עליונה ת"ק סבר דהכי מקרי סוכה שתחת הסוכה ופסולה ור"י סבר כיון שאינה מקבלת כרים וכסתות של עליונה אלא על ידי הדחק. אינה חשובה גג ואין זו סוכה שתחת הסוכה (ט). ואין הלכה כר"י: **ג** נשר. שלא יהיו עלין וקסמין יורדין על השלחן (י). פ"א שלא יבשו העלין לאחר שיבשו ותהא הסוכה חמתה מרובה מצלתה (יא) ומדין דבר המקבל טומאה הוא ופסול לסכך. ודוקא מפני הנשר. אבל לנאותה כשרה: אי שפירס על גבי הקינוף. כלומר או אפילו לא פרסו מפני הנשר. אלא לנוי על מטתו ע"ג הקינוף שהן ד' קונדסין לד' רגלי מטתו שהן גבוהין (יג) ומניח כלונסות מזה לזה על גביהן ופירס סדין עליהן והרחיקוה מן הסכך דהשתא לא מסכך בדבר המקבל טומאה דהא לאו לסכוכי שטחיה התם פסולה משום דאינו יושב בסוכה דאהל מפסיק ביניהם: אבל פורס הוא ע"ג מטה שיש לה נקליטין. שאינן אלא שנים והן יוצאין באמצע המטה אחת למראשותיה ואחת למרגלותיה ונותנין מזו לזו [כלונסות ופורס עליו סדין] ומשום דאין לה גג טפח כתב מלמעלה לא מקרי אהל: **ד** הדלה עליה. הגביה על גבה: קיסום. אידר"א בלע"ז והיא גדלה כגפן וכדלעת: פסולה. לפי שאין מסככין

בייך למימר הלכך תני ימעט רש"י. ועיין בתוס'. א"נ סוכה כו' בגמ': (ג) הלכך אפי' היא גבוהה מיי אלא שהולין יורדין לתוך י' הע"ג דחמתן של הולין מרובה מצלתן ואימא דלא למעוטי קמ"ל. דמשום דירה סרוחה פסולה. כדאיתא בגמ' ד"ד ובטור"ע: (ד) וגבי פס ד' לא כתב הר"ב צורת הפתח ולפרש דסובר דכשעושה בפס ד' ומשהו לא בעינן צוה"פ הואיל ויש בו הכשר סוכה כשלתה מעמידו בפחות מג' ויש מחלוקת הפוסקים בזה: (ה) פי' הרא"ש ז"ל מטבע נחושת וכתב יותר מזוזא: (ו) דכתיב (דברים ט"ז) חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים. סוכה העשויה לשם חג בעינן וב"ה מבעיא להו לעושין סוכה בחולו של מועד. וב"ש סברי דאין עושין. גמ': (ז) כאלו כו'. מבסכת חסר כתיב ולא תחת הבית ולא תחת האילן במשמע ואילן דומיא דבית דאילתו מרובה כו' לף אילן כן לבל כשחמתו מרובה ומבטן ועירבן עם הסכך הכשר. כבר כמו במ"ד. גמ': (ח) והתחתונה פסולה. דכתיב בסכת השבו חסר לומר דתרי סוכות היינו סוכה תחת סוכה פסולה. גמ': (ט) ות"ק לטעמיה אזיל דס"ל דירת עראי בעינן ור"י לטעמיה דס"ל דירת קבע בעינן. הר"ב. (י) ולפ"ז מפני החמה להגין על האדם מפני החמה ולא דמי לנאותה דכשרה דשאני התם דהוי לורך סוכה ובטל לגבה. מרדכי: (יא) כלומר שהסדין מופרס סמוך ודבוק לתחתיה ומונע בזה העלין שלא יוכלו לפול. ולפ"ז מפני החמה שמיבשת הסכך ומתוך זה נעשה חמתה מרובה. תוי': (יב) קינוף. ויטו לבשלום האהל על הגג (שמואל-ב' ט"ז) מהורגם קינופין על אגרא: (יג) ר"ל שהן גבוהין כשיעור והיינו דעוהא טעות הפוסקי' דסברי דלא הוה אהל לבטל אהל הסוכה. דלא בגובה עשרה ויש לה גג: (יד) נקליטי. בפסוק אשר כרכם תרגום על דרגשין דנקליטיהון דדהבא: דתמר

ואם היה סכוך הרבה מהן, או שקצצן. כשרה. זה הכלל. כל שהוא (יז) מקבל טומאה. ואין גידולו מן הארץ (יח). אין מסככין בו. וכל דבר שאינו מקבל טומאה. וגידולו מן הארץ. מסככין בו: ה חבילי קש. וחבילי עצים. וחבילי זרדין. אין מסככין בהן. וכולן שהתירן כשרות. וכולן כשרות לדפנות: ו מסככין בנסרים. דברי רבי יהודה. ור"מ אוסר. נתן עליה נסר (כד) שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה. ובלבד שלא יישן (כה) תחתיו: ז תקרה שאין עליה מעזיבה (כו). ר' יהודה אומר ב"ש אומרים מפקפק. ונוטל אחת מבינתים (כח). וב"ה אומרי' מפקפק. או נוטל אחת (כט) מבינתים. ר' מאיר אומר. נוטל אחת מבנתים. ואין מפקפק: ח המקרה (לא) סוכתו בשפודין. או בארוכות (לב) המטה. אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה

מסככין במחובר (טו): ואם היה הסכוך הרבה מהם. שהיה שם סכך כשר הרבה יותר מהגפן והדלעת כשרה. והוא שקצצן (טז) וערבן עם הסכך כשר ואין נראין בעין דסכך כשר רבה עליהן ומבטלן כשהן מעורבין: או שקצצן. אף לאחר שסכך בהן כשרה והוא שינענעם לאחר קצירה דאי לאו הכי פסול דאמרה תורה (דברים טז) חג הסוכות תעשה ולא מן העשוי. כלומר כשתעשה תהא ראוי לסוכה ולא מן העשוי בפסול שאין ראוי לסוכה ואתה מתקנה כי הא דמכשר לה בקצירה ולא הדר עביד לה אבל כשמנענע הוי כסותר ומחזיר ומסכך. שמגביה כל אחד לבד ומניחו ומחזיר ומגביה את חבירו ומניחו: כל דבר שאינו כו'. לאפוקי כלי עץ ובגדי פשתן ומחצלאות שאע"פ שגדוליהם מן הארץ אין מסככין בהן הואיל ומקבלין טומאה: וגידוליו מן הארץ וכו'. דכתיב חג הסכות [תעשה לך] מגרנך ומיקבך בפסולת גרן ויקב הכתוב מדבר כלומר מן הנשאר אחר שאוספת הגורן והיקב כגון קשין וזמורות מהם עשה סוכה (יט): ה וחבילי זרדין. מין קנים ובעודן לחים בהמה אוכלתן. וכשיבשו עומדים להיסק: אין מסככין. כשהן קשורים. לא מפני שהן פסולים. אלא פעמים שאדם בא וחבילתו על כתפו ומעלה ומניחה על גבי סוכה ליבשה ונמלך עליה לסכוך. והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי בפסול (כ). וזה לא נעשה אפילו לצל (כא). אלא ליבש. והוי עשוי בפסול: וכלן. הפסולים שסניכו בסכך: כשרים לדפנות. דסוכה סכך משמע ולא דפנות (כב). הלכך סוכות תעשה לך מגרנך אסכך משמע ולא אדפנות: ו מסככין בנסרים דברי ר' יהודה. בנסרים שיש בהם ארבעה שהוא שעור מקום חשוב דברי הכל פסולה. פחות משלשה דברי הכל כשרה דחשיבי כקנים. כי פליגי משלשה ועד ארבעה. ר' יהודה סבר. כיון דלית בהו שעור מקום חשוב לא גזרינן שמא ישב תחת תקרת הבית. ורבי מאיר סבר כיון דנפקי מתורת לבוד (כג) גזרינן שמא יאמר מה לי לסכך בהלו מה לי לישב תחת תקרת ביתי והלכה כרבי יהודה: ז תקרה. גג העשוי מקורו' או נסרי': מעזיבה. הטיט (כז) או הסיד שרגילין ליתן על גבי הקורות והנסרים קרוי מעזיבה: מפקפק. סותר ומנענע כלן: או נוטל אחת מבינתים. ונותן סכך כשר במקומה. ורבי יהודה לטעמיה דמכשיר לסכך בנסרי' (ל) הילכך בפקפוק סגי ובלא פקפוק אי אפשר משום תעשה ולא מן העשוי: ר"מ אומר. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה שכלן מודים שצריך ליטול אחת מבנתים ופקפוק אינו מועיל. ור"מ לטעמיה דאמר אין מסככי' בנסרי'. והלכה כר' יהודה שאומר משום בית הלל: ח שפודין. אין ראויין לסכוך. לפי שאינן גדולי קרקע: [וארוכו'] המטה. כלים המקבלי' טומאה (לג): אם יש ריוח ביניהן כמותן. לאו דוקא כמותן ממש. ולא יותר. דהא

(טו) דלאו אר בלאסף מגרנך ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. רש"י: (טז) כל לשון תבע שבגמרא לשון השפלה והמפרש תבעה שליסה לו שליפה טועה דאי מחובר הוא ואי מהני ואי תלש הא קתני או שקצצן מכלל דרישא מחוברין. רש"י: (יז) כל שהוא כו'. נפקא לן בגמרא מהך דמאסף דלקיטן בפירוש הר"ב: (יח) ואין כו'. כגון עורות בהמה ואפילו לא מקבלי טומאה כגון שמחוסרין מלאכה. רש"י. ובגמ' פי' עוד דאע"ג שהארץ מגדלתן במרעה ופרנסה וקראו גדולי הארץ לענין מע"ש. גדולו מן הארץ לא מקרי אלא מה שלומח מן הקרקע: (יט) דמגורן ולא גורן עצמו מיקב ולא כו' דהלו גורן קשין עם התבואה ויקב האשכולות עם הענבים ה"ל דבר המקבל טומאה: (כ) הלכך גזור רבנן שלא יסככו בחבילים אפילו הוא מעילן לשם סוכת החג בזיכה מגוס חבילים דכל השנה דאיכא פסולא דאורייתא. רש"י: (כא) דאע"ג דלא בעי סוכה לשם חג כב"ה לעיל. לשם סוכה בעינן וצלל הוא דמיקריא סוכה שסוככת מן החורב. רש"י: (כב) ודכפקא לן דפמת מבסכת בסכת בסכות. מיתורא דקרא ילפינן ולא ממשמעותא הלכך תעשה באסף מגרנך לסככה הוא דקאי. רש"י: (כג) שאם היו לויל במקום אחד מהן לא מלי למימר לבוד חשיבי להיות דומה לתקרה וגזרינן. רש"י: (כד) נתן כו'. לד"ה. וסוכה כשרה כגון דיהבינן אלל הדופן דסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בד"א דאמרינן דופן עקומה. רש"י: (כה) שלא יישן כו'. להכי נקט שינה דאפילו עראי אסור כו' משום דאין קבע לשינה שאין אדם קובע עלמו לשינה פעמים שאינו אלא מתנמנם מעט ודיו בכך. תוי"ט: (כו) שאין כו'. שאם היה בה מעזיבה לא הוי סגי במפקפק דמעזיבה ועפר סכך פסול נינהו דלאו גדולי קרקע הן. הר"ב: (כז) ודומה לו במקרא ויעזבו את ירושלים עד החומה (נחמיה ג) מלאוה עפר להחזיק החומה: (כח) מפקפק כו'. ה"ק אע"פ שמפקפק אי נוטל אחת מבינתיים אין אי לא לא. גמ': (כט) נוטל כו'. שיטול מבין כל שני נסרים אחד: (ל) פי' שהן מג' עד ד'. אלא דמתוך שהתקרה היתה עשויה בהן כבר שייכא בהו גזירת תקרה בר מפסולי דאורייתא דאית בהו תעשה ולא מן העשוי ומיהו במפקפק או נוטל אי כוי בהד מהני סגי לב"ה דכי היכי דמפיק לה בהכי משום תעשמ"ה מפיק לה נמי מגזירת תקרה. וב"ש ס"ל דנהי דמפקפק מפיק לה מתעשמ"ה לא מפיק לה מגזירת תקרה. וכן לר"מ אליבא דכ"ע זו היא שיטת הרי"ף ז"ל: (לא) המקרה כו'. כמו שאנו עושין שמסדרין כלונסות תחלה בסכך ונותנין פסל עליהן. רש"י: (לב) בארוכות. לשון הר"מ בארובות בבי"ת. ועתוי"ט: (לג) מוקי לה בגמ' בארופה ובי' כרעים:

כ"כ

מקום

כשרה (לה). החוטט בגדיש לעשות בו סוכה. אינה סוכה: ט המשלשל דפנות מלמעלה למטה. אם גבוה מן הארץ שלשה טפחים פסולה. מלמטה למעלה. אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים כשרה. רבי יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. עשרה טפחים. כך מלמעלה למטה. עשרה טפחים. הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים. פסולה: י בית שנפחת. וסיכך על גביו. אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות. פסולה. וכן א חצר שהיא מוקפת אכסדרה. סוכה גדולה שהקיפוה (מ) בדבר שאין מסככים בו. אם יש תחתיו ארבע אמות. פסולה: יא העושה סוכתו כמין צריף. או שסמכה לכותל. ר"א פוסל. מפני שאין לה גג. וחכמים מכשירין. מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככים בה. לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. ר' אליעזר אומר. אחת קטנה ואחת גדולה. עשאה לשכיבה מקבלת טומאה. ואין מסככין בה. לסיכוך. מסככין בה ואונה (מא) מקבלת טומאה:

א ירושלמי בחלר

הישן

מקום שפוד כפרוץ הוא נחשב וכמנותן סבר כשר בין שפוד לשפוד אם אין ביניהן אלא כמותן. והוי פרוץ כעומד. ופסול (לד). אלא ע"כ שהיות שביניהן משהו יותר מכמותן: החוטט בגדיש. נוטל מן העומרי' למטה סמוך לארץ ועשה חלל כשעור סוכה. והסכך נמצא עשוי עומד מאליו. והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי. אבל אם היה בו חלל טפח (לו) [illegible] שנעשה עשוי לשם סכך וחטט בו עד שהגביה את החלל לשעור גובה עשרה (לז) [אין] זו היא עשייתו שהרי אינו מתקן אלא הדפנו' ובדפנות לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי והרי היא כסוכה פחותה מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה: ט המשלשל. מוריד. שהתחיל לארוג הדפנות סמוך לסכך וארג ובא כלפי מטה: שלשה טפחי' פסולה. היינו שעור שיזקר הגדי בנת אחת ויכנס דאמרן דבכהאי גוונא אינה מחיצה. כיון שהגיע לעשרה כשרה. ואפי' אינן מגיעות לסכך ומופלגות ממנו הרבה: ר' יוסי אומר כשם שמלמטה למעלה. דיו באריגת עשרה: כך מלמעלה למטה. ואפי' גבוהות מן הארץ הרבה דסבר מחיצה תלויה מתרת ואין הלכה כר' יוסי: הרחיק את הסיכוך. לאו בגובה קאמר אלא ברוחב שהניח אויר בין דופן לסכך. באורך הסוכה. או ברחבה: י בית שנפחת. גגו באמצעו והדפנות רחוקות מן הסכך כשר: אם יש מן הכותל לסכך כשר ד' אמות. פסולה. פחות מכאן כשרה. דהלכה למשה מסיני דאמרינן דופן עקומה עד ד' אמות ורואים תקרת הבית כאילו נעקם ראש הדופן ובא על הסכך הכשר (לח) ולא יישן תחתיה (לט) וכן בחצר שהיא מוקפת אכסדרה. וסיכך באוירה בלא מעט רחוק מכותלי האכסדרה. והאכסדרה הוא מקום מוקף מג' מחיצות (מ): סוכה גדולה. כל שאילו ינטל הסכך פסול. ישאר בה שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך כשר. זו היא סוכה גדולה: שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו. דוקא מן הצד אמרינן שאין סכך פסול פוסל אלא בארבע אמות משום טעמא דדופן עקומה אבל באמצע הסוכה פוסל בארבע' טפחים ואויר שאין (מב) שם סכך כלל. בין באמצע בין מן הצד פוסל בג' טפחים: יא כמין צריף. שאין לה גג. וראשי הדפנות נוגעות זו בזו מלמעלה כזו Λ ומתרחבים והולכים מלמטה: או שסמכה. שהטה ראשי הקנים על הכותל והולכים בשפוע למטה לארץ: מפני שאין לה גג. אינו ניכר מהו גג. ומהו כותל. דאהל משופע לאו שמיה אהל. אלא א"כ יש לו גג טפח (מג). והלכה כרבי אליעזר (מד): מחצלת של קנים וכו'. במחצלת קטנה כולי עלמא לא פליגי דסתמא לשכיבה ואין מסככין בה כי פליגי בגדולה ת"ק סבר סתם גדולה לסיכוך עבידא וסתם קטנה לשכיבה. והכי קאמר מחצלת גדולה סתמא לסיכוך ואם פירש שעשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככים בה. ולסיכוך מסככים בה. הכי קאמר ומחצלת קטנה סתמא לשכיבה ואם פירש שיהא לסיכוך מסככין בה: ר' אליעזר אומר אחת גדולה ואחת קטנה. סתמן לשכיבה. ועשאה לשכיבה דקאמר. כלומר עשויות הן מתחלתן סתמא לשכיבה. הלכך אף הגדולה

מקבלת

(לד) כ"כ הר"מ. ותימה דבמ"מ פ"ק דערובין כתבו דפרוץ כעומד מותר ושם כתב הר"מ שכן בכל התורה. ותירץ המגיד פ"ה דכיון דסכך פסול כפרוץ נחשב הלכך גבי סוכה דמינו שיהא הכשר עדיף מפסול. דאי לא מאחר דכפרוץ הוא הויא ליה למטה ממחצה מרובה דזוטא מלעיל כו'. ועתוי"ט בשם הב"י: (לה) כשרה. כשאין בהן בסכך הפסול כשיעור הנזכר במ"י דפסלי בכך: (לו) דאהל היא וכשעשה לשם סוכה לו נל. הר"ב: (לז) וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שיגביה כו'. רש"י. אין להקשות דהכי הסכך דמעיקרא ניטל וליתיה וסכך דהשתא אית ביה תעשה מ"ה. דכל דבהדי סככה אפי' פתוך עוצא סככה הוי אלא דהשתא קלים ליה מלמטה הלכך שפיר דמי. הר"ב: (לח) וז"ל רש"י רואין תקרת הבית כאלו הוא הדופן שנעקם למעלה כו': (לט) ולאו למימרא דאפילו משהו לא יישן תחתיו. אלא או בד"ע לדעת הטור או בג' טפחים לדעת הראב"ד: (מ) כל חצר: בגמרא לבני הבתים והבתים פתוחים לו. חצר זו מוקפת בתים מתוכה ופתוחין לה סביב מג' רוחותיה ולפני הבתים אכסדראות סביב ואכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר ויש עליה תקרה וזה סיכך על גבי כל אוירה של כל חצר שבאמצע היקף האכסדראות ואין דופן לסוכה זו אלא מחיצות הבתים המפסיקות בין בתים לאכסדרה אלא תקרת האכסדרה מפסקת סביב בין סכך לדפנות: (מא) שהקיפוה. והאריכה עי' בגמ': (מב) שאין כו' בין בגדולה בין בקטנה קאמר. ועתוי"ט: (מג) דהיינו שהגביה מן הקרקע טפח כיון שיש שיעור אהל בזקיפה הוי אהל א"נ ההיא דסמכה. לכותל שהרחיק ראש הסמוך לכותל טפח מהכותל. ועתוי"ט: (מד) משום דמסיק בגמרא דמתניתין יחידאה היא דרבי נתן שנאה כך ואיפכא איתא דר"א מכשיר וחכמים פוסלים וקי"ל כחכמי': (מה) ואינה כו'. דכיון דלסכך עבידא אינה מקבלת טומאה לפי' ישכב בה הזב דכל שאומרי' לו עמוד ונעשה מלאכתינו מקבל טומאת משכב. תוי"ט:

פיר'

מקבלת טומאה ואין מסככין בה. ואם פירש שהיא לסיכוך מסככין בה. ואין הלכה כר"א:

פ"ב **הישן** לא יצא ידי חובתו. והלכך שתחת המטה גבוה י' טפחים. דאז היא חשובה אהל (א) ומגלא אהל ומפסיק בינו לבין הסוכה. ועיקר מצות סוכה אכילה. ושתיה. ושינה: נוהגין היינו כו'. דקסבר לא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע (ב) ואין הלכה כר' יהודה: עבדים פטורים מן הסוכה. דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. וכל מצוה שהאשה חייבת בה. עבד חייב בה (ג): ולפי דרכנו למדנו. אע"פ שלא אמר אלא לשיחת חולין בעלמא שהיה משתבח בעבדו למדנו שהישן תחת המטה כו': ב ר' יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסול'. ר' יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. ואין הלכה כר' יהודה: מדובללת. שלא השכיב הקני' יחד זה אצל זה (ה). אלא קנה עולה וקנה יורד, ומתוך כך חמתה מרובה מצלתה ואשמעינן מתני' דאע"ג רואים כאילו היו מושכבים בשוה ואם אז צלתה מרובה כשרה (ו): ג בראש העגלה. אע"ג דמטלטלי ולא קביעי: בראש הספינה. שיש שהרוח שולטת שם ועוקרתה: כשירה. דדירה קרינא ביה (ח) והוא שתהא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה: ועולין לה ביום טוב. איידי דבעי למתני סיפא אין עולין. תנא רישא עולין: בראש האילן. תיקן מושבו בראשו (ט) ועשה שם מחיצות וסכך: כשרה. במקומו של מועד: ואין עולין לה בי"ט. דגזור רבנן דאין עולין באילן (י) ואין משתמשין בו שמא יתלוש: שתים באילן. סמך קרקע הסוכה באילן ועשה מחיצה בראש האילן שני דפנות ואחד עשה בידי אדם בארץ ומיך קרקעית הסוכה באמצע הדופן שעשה בארץ. והגביה הדופן ממנה ולמעלה עשרה: או שתים בידי אדם ואחת באילן. הואיל ואם ינטל תפול קרקעית הסוכה שאין יכולה לעמוד במחיצת שתים שבארץ אין עולין לה ביום טוב דמשתמש באילן: ד והאילנות דפנות לה כשרה. והוא שהאילנות עבים וחזקים ולא אזלי ואתי ברוח מצויה וצריך נמי למלאות בין הענפים בתבן וקש שלא תזיזם הרוח (יג) שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה: שלוחי מצוה פטורים. שהעוסק במצוה פטור מן המצוה ולא בלבד בשעה שעוסקין במצוה פטורים אלא אפי' בשעה שאין עסוקים בה כגון הולך להקביל פני רבו או לפדיון שבויים פטורין אף בשעת חנייתן (יד): חולין ומשמשיהן פטורים. ואפי' בחולי כל דהו. זהאי דשרי לבטל מצות עשה של תורה מפני חולי כל דהו ומצטער מפני ריח רע או מפני פשפשי' ופרעושי' שהוא פטור. וכן הולכי דרכים (טו) ושומרי גנות ופרדסים דפטרי להו רבנן מן הסוכה. מטעמא הוי

פרק ב **הישן** תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו. א"ר יהודה נוהגין היינו שהיינו ישנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר. א"ר"ש מעשה בטבי עבדו של ר"ג. שהיה ישן תחת המטה ואמר להן ר"ג לזקנים ראיתם טבי עבדי. שהוא ת"ח ויודע שעבדים פטורים מן הסוכה. לפיכך ישן הוא תחת המטה. ולפי דרכנו למדנו שהישן תחת המטה. לא יצא ידי חובתו: ב הסומך סוכתו בכרעי (ד) המטה. כשרה. רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה. סוכה המדובללת. ושצלתה מרובה (ז) מחמתה. כשרה. המעובה כמין בית. אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה: ג העושה סוכתו בראש העגלה. או בראש הספינה כשרה. ועולין לה ביום טוב. בראש האילן. או על גבי גמל. כשרה. ואין עולין לה ביום טוב. שתים באילן. ואחת בידי אדם. או שתים בידי אדם. ואחת באילן. כשרה. ואין עולין לה ביו"ט. שלשה בידי אדם. ואחת באילן. כשרה. ועולין לה בי"ט. זה הכלל (יא). כל שניטל האילן. ויכולה לעמוד בפני עצמה. כשרה. ועולין לה ביום טוב: ד העושה סוכתו בין האילנות (יב). והאילנות דפנות לה. כשרה. שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה

פרק ב (א) **פירוש** לבטל אוהל הסוכה שעליה אע"פ שיש לה גג טפח צריך נ"כ שתהיה גבוה י': (ב) דר"י לטעמיה אזיל דס"ל דסוכה דירת קבע בעינן. גמ': (ג) כלומר וכל מצוה שאין נשים כו' והכי איתא דמייתא בגמ' דחגיגה: (ד) הסומך כו'. פירש"י מטה בלימה. והר"ן פירש שהסוכה סמוכה על כרעי המטה וכשהמטה מטלטלת הסוכה מיטלטלת עמה. ובהכי מחלק בין מתני' דהכא למתני' דלקמן בראש העגלה וכתב דהתם לד"ה בנויה דהתם קרקע הסוכה נסרך לעולם אחד בעצמו משא"כ הכא בקרקע הסוכה משתנה לפי שהוא קרקע עולי והיינו ע"ג המטה ועתוי"ט: (ה) ופי' בגמ' מאי מדובללת. מבולבלת: (ו) והקשה בטור סי' תרל"א. שאי אפשר להכשיר סוכה שחמתה מרובה שהרי קנים שאין ביניהם ג' חשובין כסתום ואפ"ה לא חשיבי להכשיר בסכך. אם לא בנאמר כיון שיש כ"כ לו מרובה כשהשמש עומד באמצע השמים רק כשנוטה לצדדין אז החמה מרובה קרינן ביה כשיר ללהה מר' מ"ה וכן דעת ר"י בתוס': (ז) מרובה. הא כי הדדי פסולה דהכא אלמעלה קאי ורים ב"ק אדלמטה כדמפ' בגמ': (ח) דדירת עראי קרי ביה. רש"י: (ט) ונראה כשהולך בסוכה משתמש באילן. תוי': (י) וכן על גבי בהמה מ"ב פ"ה דביצה: (יא) זה הכלל. לאתויי שאם אותן דפנות שהן בידי אדם אינן סמוכות כגון שעומדות מזרח ומערב או צו"ד. ויכול לסמוך סכה באותן דפנו' כו' שאם ינטל האילן הסוכה יכולה לעמוד עולין לה בי"ט. הר"ן: (יב) בין האילנות. בארץ ולא סוכה עליהן אבל הן דפנותיה. רש"י: (יג) ובגמ' א"ה מאי למימרא. מה"ד כגזור דלמא אתי לאשתמושי באילן. כלומר להניח שם כליו קמ"ל: (יד) וכ' המרדכי משום דכשנחי' וישנים בלילה בהנאה יכולין לעסוק למחר טפי והוי בכלל העוסק במצוה. וכתב"ר בסימן ל"ח כתב כל העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת אם צריך לטרוח אחר האחרת אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יעשה שתיהן: (טו) ה"פ אם הולכי' ביום פטורים ביום וחייבים בלילה ואם הולכים בלילה

הסוכה. אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה: ה מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום (יז) את התבשיל. ולרבן גמליאל שני כותבות. ודלי של מים. ואמרו העלום לסוכה. וכשנתנו לו לרבי צדוק (יח) אוכל (יט) פחות מכביצה. נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה. ולא בירך אחריו (כא): ו ר' אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות (כב) חייב אדם לאכול בסוכה. אחת ביום. ואחת בלילה. וחכ"א אין לדבר קצבה. חוץ מלילי י"ט ראשון של חג בלבד. ועוד א"ר אליעזר מי שלא אכל לילי יום טוב הראשון. ישלים בלילי יום טוב האחרון. וחכ"א אין לדבר תשלומין. על זה נאמר (קהלת א) מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות: ז מי שהיה ראשו ורובו (כה) בסוכה. ושולחנו בתוך הבית. ב"ש פוסלין. וב"ה מכשירין. אמרו להן ב"ה לב"ש. לא כך היה מעשה. שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את ר' יוחנן בן החורני. ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית. [א] ולא אמרו לו דבר. אמרו להן ב"ש משם ראיה (כז). אף הם אמרו לו. אם כן היית נוהג לא קיימת מצות (כח) סוכה מימיך: ח נשים ועבדים. וקטנים. פטורין מן הסוכה. קטן (לא) שאינו צריך לאמו חייב בסוכ'. מעשה (לג) וילדה כלתו של

[א] כ"א נ"ג

מפום דכתיב (ויקרא כג) בסכות תשבו כעין תדורו וכל היכא דאית ליה מידי שמפני אותו דבר היה יוצא מדירתו יצא נמי לצאת מסוכתו. אבל העושה סוכתו מתחלה במקום הראוי להצטער באכילה או בשינה. כגון במקום שמתירא בו מפני לסטים בשינה. ואין מתירא מפני הגנבים או ליסטים באכילה. אפילו באכילה לא יצא י"ח באותה סוכה. הואיל ואיני ראויה לעשות בו כל צרכיו אכילה ושתיה ושינה דהא כעין תדורו בעינן (יז). והא לא הוי כעין דירה: אוכלים ושותים עראי. דבר מועט להסיר רעבונו ודעתו לסעוד אחר כן: ה ואמרו העלום לסוכה. ולא מן הדין. אלא שהחמירו על עצמן ובתעינן מינה שהמחמיר על עצמו שלא לאכול אפי' אכילת עראי חוץ לסוכה. הרי זה משובח: אוכל פחות מכביצה [נטלו במפה]. משום נטילת ידים (כ). ומשום ברוכי. נטל פחות מכביצה. דאילו משום סוכה. הא אמרינן אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה ואפילו יותר מכביצה: ו ארבע עשרה סעודות. ב' בכל יום לז' הימי': אין לדבר קצבה. אם רצה לאכול לא יאכל חוץ לסוכה. רצה להתענות יתענה ואין נזקקין לו (כג): חוץ מלילי י"ט הראשון. דילפינן חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות. מה אכילת מצה לילה הראשון חובה. מכאן ואילך רשות (כד) אף סוכה כן: ישלים בלילי י"ט האחרון. בליל שמיני עצרת. ואין הלכה כר"א בשתיהן: ז ב"ש פוסלין. והלכה כבית הלל. בין בסוכה גדולה (כו) והוא יושב על פתח הסוכה ושולחנו בתוך הבית. בין בסוכה קטנה שאינה מחזקת ראשו ורובו ושולחנו. הכל אסור. גזירה שמא ימשך אחר שולחנו: ח נשים ועבדים וקטנים כו'. דאמר קרא (ויקרא כג) כל האזרח בישראל להוציא את הנשים (כט) דאע"ג דחייבות באכילת מצה ליל ראשון של פסח. אין (ל) חייבות בסוכה ליל ראשון של חג: קטן שאינו צריך לאמו. כל שנעור משנתו ואינו קורא אימא. הוי א"ל לאמו וחייב ופחות מכאן פטור. וכן הלכה ודוקא שקורא ושונה ואינו שותק עד שתבא אמו אליו הוא דנקרא צריך לאמו. אבל קורא פעם אחת ושתיק לאו צריך [לאמו] הוא (לג):

סוכתו

הוא לאיבך והא קמ"ל שאם יש לו ללכת בדרך ויודע שילטרך לאכול קודם שימלא סוכה א"ל למנוע מפני זה. ב"י: (טז) גמ'. ונעמא כ"ל דדרים דהו"ל בסוכות ספיר אלא תשבו אינו ישיבה דרך עיכוב והיינו כעין תדורו. תוי"ט: (יז) מעשה כו'. גמרא מעשה לסתור חסורי כו' וה"ק אם בא להחמיר על עצמו מחמיר ולית ביה משום יוהרא ומעשה נמי והביאו לו לריב"ז וכו': (יח) לרבי צדוק. קתני מעשה בר"צ שלא החמיר על עצמו לומר שהם כלה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך ראוי ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות. הר"ב: (יט) אוכל. פרש"י מלכל וכמלא במקרא ויתן אוכל בעכים: (כ) דר"צ כהן היה והיה אוכל על ע"כ תרומה. וידים שניות הן ופוסלות את התרומה ולפי' פחות מכביצה מקבל טומאה. וכביצה לא מיסתרי במפה דחיישינן דלמא נגע כדאיתא בפרק כ"ה הו': (כא) ולא בירך אחריו. דדריב כר"י דמ"ב פ"ז דברכות אבל לפניו בכל דהו בעי ברוכי שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. רש"י: (כב) ארבע עשרה סעודות. מפרש בגמרא דאמר קרא בסכות תשבו שבעת ימים תשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה כו' ורבנן אמרי מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל אף סוכה כו': (כג) ור"ל ומדין סוכה אין כו' אבל ודאי דאסור להתענות בי"ט גם בח"ה ובשבת חייב בג' סעודות: (כד) בפ' ע"פ. דכתיב ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת מה שביעי רשות שהרי יצא מהכלל ללמד שאכילת מצה אסור בו רשות ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא. רש"י. ומיהו לילה הראשון כתיב בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה. גמרא: (כה) ראשו ורובו. דכך סעודתם בהסיבה היתה על מטות ומסובין על שמאלם ואין אוכלים זקופים ויושבים כמוני לפיכך הולרך לומר ראשו ורובו. רש"י: (כו) דהכי לסקינן בגמרא ד"ג. ואמור התם הלכה לריכה שההא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו: (כז) משם ראיה. פירש"י בתמיה. ואפשר לפרש בניחותא ומהפך הם א"ל הבילו ראיה דוניה דפ"ח דשבת ומיהו גם שם נוכל לפ' בתמיה: (כח) מצות סוכה. ור"ף על גב דליכא ללא גזירה שמא ימשך כו' לפ"ה ה"ל שלא קיים לפי' דהו' כ"כ התו' אבל הר"ב פי' שלא קיימת וכו' כראוי וכמצות חכמים: (כט) בגמ' ופירש"י דלי כתיב אזרח הוי משמע כל תולדות ישראל אנשים ונשים וכתיב האזרח מיומן שבאזרחים להוציא הנשים: (ל) כלו' ובת"ו ילפינן לסוכה בג"ש ממצה. דאל"ה קרא למה לי דתיפוק ליה דנשים פטורות דהוי מ"ע שהזמ"ג: (לא) קטן. בגמרא מדרבנן ואסמכוהו אקרא דכל האזרח כל לרבות את הקטנים: (לב) קשין דיוקי אהדדי כו' ולכן כש"י כל שניעור ואינו קורא אימא שאינו כרוך אחריה לקרות ולשמש עד שתבוא אליו אבל קורא ושותק לאו צריך לאמו הוא: (לג) מעשה. בגמרא מעשה לסתור דהא קטן צריך לאמו הוא חסורי כו' ושמאי מחמיר ומעשי נמי כו' וכ' הר"ב דשמאי מחמיר לחייב בחינוך אפי' הצריך לאמו כיון דאפשר שכן הדין בכל המצות לחייבו בחינוך כו' ורבנן סברי דכיון

שאמו

של שמאי הזקן, ופיחת את המעזיבה. וסיכך ע"ג המטה בשביל קטן: ט כל שבעת הימי' אדם עושה סוכתו קבע. וביתו עראי. ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות (לה). משתסרח המקפה. משלו משל. למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו. ושפך לו קיתון על פניו:

פרק ג לולב (א) הגזול והיבש (ג). פסול. של אשירה. ושל עיר הנדחת פסול. נקטם (ו) ראשו. נפרצו עליו. פסול. נפרדו (ח) עליו כשר. רבי יהודה אומר יאגדנו (ט) מלמעלה. ציני (י) הר הברזל כשירות. לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר. ב הדס (יא) הגזול. והיבש. פסול. של אשרה. ושל עיר הנדחת. פסול. נקטם (יב) ראשו. נפרצו עליו. או שהיו ענביו מרובות מעליו. פסול. ואם מיעטן כשר. ואין ממעטין ביו"ט. ג ערבה (יג) גזולה (יד). ויבשה

ט סוכתו קבע. שאם יש לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן בסוכה (לד): משתסרח המקפה. משתתקלקל המקפה (לו). כל תבשיל שאינו לא רך ולא קשה אלא קפוי קרוי מקפה. ורוב בני אדם אוכלין תבשיל כזה. ובמעט מים מתקלקל לגמרי ומקפה של גריסין של פול היא ממהרת להתקלקל בגשמים יותר משאר מקפות ואם ירד גשמים עד שאלו היה לפניו מקפה של גריסין היתה מתקלקלת מותר לפנות מיד (לז): ושפך לו. רבו קיתון על פניו של עבד. כלומר אי אפשי בשמושך אף כאן גשמים הללו נראין שאין הקב"ה מקבל מעשיהם ברצון:

פ"ק ג לולב הגזול פסול. דכתיב ולקחתם לכם משלכם ולאחר יאוש בעלים נמי דשלו הוא בקונה אותו ביאוש, מ"מ הוי מצוה הבאה בעבירה (ג): והיבש פסול. דבכלהו בעינן הדר (ד) וליכא: של אשירה. אילן הנעבד: ושל עיר הנדחת פסול. דלשרפה קאי ולולב בעי שעור ותני כיון דלשריפה קיימי אין שעורן קיים (ה): נקטם ראשו פסול. דלא הוי הדר: נפרצו עליו. ואינן מחוברין אלא ע"י אגידה (ז): נפרדו עליו. מחוברים הן בשדרה. אלא שלמעלה הן נפרדין לכאן ולכאן כענפי אילן: יאגדנו מלמעלה. אם נפרדו עליו יאגדנו שיהיו עולים עם השדרה כשאר לולבים ואין הלכה כר"י: ציני הר הברזל. יש דקלים שלולבין שלהן עליהן קצרי' מאוד ואין עולין על אורך השדרה אם הן ארוכין כל כך עד שראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה כשרים: כל לולב שיש בו שלשה טפחים. כנגד אורך ההדס וטפח יותר כדי לנענע בו דלולב בעי לנענע כדלקמן: כדי לנענע בו. תני וכדי לנענע בו דהיינו טפח יותר על שלשה טפחים: ב נקטם ראשו פסול. ולית הלכתא כסתם מתניתין. אלא כרבי טרפון דאמר לקמן אפילו שלשתן קטומין כשרים: ענביו. פרי יש בו דומה לענבים: מרובות מעליו פסול. לא שנו אלא שחורות. או אדומות. אבל ירוקות מינא דהדס הוא וכשר: ואין ממעטין אותם ביום טוב. דהו"ל מתקן:

נקטם

שאמו פטורה אינו ראוי לחינוך סוכה: (לד) בגמרא ומצעים נמי אוכל ושותה ומטייל בתוכה וכהר"מ ורמב"ם ביתו כמו בית הסמוך וסוכה כמו בית הדירה: (לה) שנאמר כו'. פי' הר"ב דכיון שהתחיל לאכול אינו מותר לפנות אלא משתסרח המקפה כדי שלא יראה כמבעט במצוה ויצא. אבל אם לא התחיל ונכנס בו כל כשלעצמו מחמת גשמים פטור כי היכי דברי מצטער משום ריח רע כו' זהו דעתי. אבל להעשה איני סומך על סברתי אחר שאין בזה הלכה ברורה: (לו) סרוחה בל ונם הוא כמו הספד. הר"מ. כלומר דאינו מלשון סרחון וריח רע ונ"ל שהוא מלה לרמית. אשר העוה עבדך (שמואל ב יט) די סרח עבדך ואנכי העויתי לגה סרחית. הוי"ע: (לז) כ"כ הסמ"ג ועיין טור וב"י. ובני מוהרר"א הכלה כי בירו' לא סוף דבר שתסרח אלא אפי' כדי שתסרח:

פרק ג (א) לולב. הוא כפת תמרים שבתו' והן חריות של דקל כו' ולפי שהלולב נאגד עם ההדס והערבה כמ"ש במ"ח הלכך מפרש להו ברישא כו' ואע"ג דפרי עץ הדר ברישא כתיב ועוד דהא מברכין אלולב הואיל ובמינו גבוה מכולן הלכך נמי אקדים פירושיה והדר מפרש להו כסדרן בכתוב. ועתוי"ט: (ב) שנאמר והבאתם גזול את הפסח גזול דומיא דפסח מה פסח דלית ליה תקנתא כו'. בשלמא לפני יאוש וכו' אלא משום דהוי מצוה הבאה בעבירה. גמרא. וא"ת לקמן דפסלינן של אשרה כו' משום דמכתת שיעוריה תיפוק ליה משום מצוה הבב"ע. וי"ל דלא דמי לגזל דמחמת עבירת הגזל באה המצוה שיוצא בה. אבל הכי לאו מחמת עבירה שנעשים בו מיכפיק ביה. תו'. ומדברי הר"ב למדתי שיטה אחרינא. דהא איכא לאקשויי לכם למ"ל אע"כ משום דמצוה הבב"ע מדברי קבלה ילפינן לה אילטריך קרא דלכם איום כאמון דמדאו' הוא. ועתוי"ט: (ג) והיבש. פי' התוס' שיהא נפרך בצפורן. והר"א פירש משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו. וכן עיקר. טור: (ד) משום דמקשינן כולהו ללולב כיון דבחד קרא כתיבי גמרא: (ה) בגמ'. וכתבו התו' דנקט ה"ע כדי לפסול בי"ט שני. אבל בראשון הא כתיב לכם והא' לאו לכם הוא כיון דלשריפה קאי: (ו) נקטם. פי' הר"א שנקטם מהעלין עד שחסר מעט מהשדרה. ובה"ע כתב לה שנקטמו קצת מהעלין העליונים אלא שנקטמו ב' עלין העליונים פי' עד השדרה והרא"ש פירש דבכוב קטימת העלין העליונים מפסל: (ז) ר"ל שנעקרו לגמרי מהשדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגידה והר"א פי' שנחלקו העלין לשנים להכן כדרך שעושין האומנים לעשות מהן קופות: (ח) נפרדו. דאע"ג דכתיב כפת ללמדך שיהא כפות כיון שראוי לכפותו אין כפותו מעכבת בו ולא קפיד קרא אלא על שאינו ראוי לכפותו הר"ב: (ט) יאגדנו. היינו משום דבעינן כפות ממש ולא סלי בפלוגתא דלולב צריך אגד דהתם היינו לאגדו עם ההדס והערבה והכא שיהיו עליו מחוברין ולא פרודין. הר"ב: (י) ציני. דקלים קשים הגדלים בהרים. הר"ב: (יא) הדס. הוא עץ שעליו חופין את עצו כגון שיהיו שלשה עלין או יתר על כן סמוכין זה לזה בעגול אחד. גמ': (יב) נקטם אע"ג דבלולב פי' ראש העלין היינו משום דבלולב לעולם העלין למעלה יוצאין מראש השדרה הלכך ראש העלין נקרא ראשו אבל הדס וערבה אין העלין העליונים יוצאין מראש הבד אלא דבעצמים ראש הבד הוא חלק. הלכך ראש דידהו הוא ראש הבד ולא ראש העלין ואפילו אם עלה יוצא מראש הבד לא נקרא נקטם עד שיקטם ראש הבד. הרא"ש: (יג) ערבה. הוא מין ידוע הנקרא ערבי נחל על שם שהוא גדל על נחל ושימניו נתפרכו עלה שלו משוך כנחל ופיו חלק וקנה שלו אדום: (יד) גזולה כו'. כמו בלולב ... דהכי לה במתני' די בבי ולא עריב ותני להו משום דיש בכל א' וא' מה שאין בחבירו הלכך אצטריכו די בבי.

ויבשה. פסולה. של אשרה. ושל עיר הנדחת פסולה. נקטם ראשה. נפרצו עליה. והצפצפה. פסולה (טז). כמושה (יז) ושנשרו מקצת (יח) עליה. ושל בעל. כשרה: ד רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים (כ). ושתי ערבות (כא). לולב אחד. ואתרוג אחד. אפילו שנים קטומים. ואחד אינו קטום. רבי טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים (כג). ר' עקיבא אומר כשם שלולב אחד. ואתרוג אחד. כך הדס אחד (כד). וערבה אחת: ה אתרוג (כה) הגזול. והיבש. פסול. של אשרה ושל עיר הנדחת. פסול. של ערלה פסול. של תרומה טמאה פסול. של תרומה טהורה (כז). לא יטול. ואם נטל כשר. של דמאי. ב"ש פוסלין. ובית הלל מכשירין. של מעשר שני. בירושלים לא יטול. ואם נטל כשר: ו עלתה חזזית. על רובו. נטלה פטמתו. נקלף. נסדק (לא). נקב א וחסר כל שהוא. פסול. עלתה חזזית על מיעוטו (לג). נטל עוקצו (לד). נקב ולא חסר כל שהוא כשר. אתרוג הכושי. פסול. והירוק ככרתי. רבי מאיר מכשיר. ורבי

א יכו"י חסר

ג נקטם ראשה פסולה. אף זו אינה הלכה (טו): צפצפה. מין ערבה ועלה שלה עגול: ושל בעל. שגדלה בשדה ולא בנחל כשרה. לא נאמר ערבי נחל אלא שדבר הכתוב בהווה (יט): ד אפי' שנים קטומין. אהדסים קאי. ובגמ' פריך אי קטום פסול והוא מצריך שלשה לבעי כולהו שלמים. ואי קטום כשר ליכשר בשלשתן קטועים ומסיק דהדר בו רבי ישמעאל ממקצת דבריו שהיה מצריך שלשה הדסים ומכשיר אפילו שנים קטומין (כב). והוא הדין אי לא נייתי כלו כלל דקטומין כיון דליתנהו דמי: אפי' שלשתן קטומין. דלא בעי הדר בהדס. והלכה כר"ע: ה של ערלה ושל תרומה טמאה פסול. דאמר קרא (ויקרא כג) ולקחתם לכם שיהא ראוי לכם (כו): ואם נטל כשר. שהרי יש בה היתר אכילה (כח): וב"ה מכשירין. דהא חזי לעניים כדתנן מאכילין את העניים דמאי: בירושלים כו'. אבל חוץ לירושלים לא. דבעינן לכם. שיהא ראוי לכם (כט). ו עלתה חזזית. כמין אבעבועות דקות (ל): על רובו. במקום אחד הוא דבעינן רובו. אבל בב' או בג' מקומות אפי' על מיעוטו פסול. ועל חוטמו אפילו כל שהוא פסול. שם הוא נראה יותר מבשאר מקומות: פטמתו. הדד שבראשו כמו פטמא של רמון: נקלף פסול. ודוקא שנקלף כולו. אבל מקצתו כשר. ואית דאמרי איפכא נקלף מקצתו פסול דמחזי כמנומר. אבל נקלף כולו כשר והאי נקלף לא שהוסרה הקליפה עד שנראה הלבנונית שבתוכו דהאי הוי חסר ופסול. אלא שנקלף ממנו גלד דק. ומראהו ירוק כשהיה בתחלה: נקב. נקב מפולש מעבר אל עבר אפי' בכל שהוא פסול (לב) ושאינו מפולש ואינו חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה אם הנקב רחב כאיסר פסול. פחות מכאן כשר. והיינו נקב ולא חסר כל שהוא כשר. דתנינן לקמן שאינו מפולש ואינו רחב כאיסר: אתרוג הכושי. שגדל כאן והוא שחור פסול.
אבל

רש"י: (טו) והטעם מתולה לפי שכמו דשמעינן לר"ע בהדס ה"ה וה"ה הטעם בערבה. תוי"ט: (טז) והלכך הפה פסולה. דכתיב קח על מים רבים צפצפה שמו אמר הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים מאי ניהו ערבה והן שמו עצמם כצפצפה אלמא גריעותא. דבתוספתא כתיב. גמ': (יז) כמושה. ה"ה לשאר מינין דכמושין, כשרין דהא יבש תנן בהו דפסול הא כמוש כשר. והכי איתא בגמרא בהדיא. הנה לגבי ערבה אילטריך. סד"א כיון דכתיב ערבי נחל כמושה לא קמ"ל. הר"ב: (יח) ונקלף. לאשמעינן שנשרו היינו ברוב וגבי פסולה נקט נפרצה משום דהוי ברוב וגבי מעוטא שייך לי' נשרו. הכא"ש: (יט) כלומר ובכלל ערבי נחל הן חוץ מצפצפה דקרא מיעטיה בהדיא: (כ) ג' הדסים. דכתיב ענף עץ עבות. ופירש"י ענף חד עץ חד עבות חד: (כא) שתי ערבות. יליף מדכתיב ערבי נחל שתים: (כב) והא דמ"מ בעי ב' בהדס קטום טפי מלולב וערבה משום דענפיו חופין את עליו ואין קטימתו נראים כל כך. כנ"ל בשם יש"ש ז"ל: (כג) שלשתן קטועים. אפשר דר"ע בעי ג' מדאורייתא אלא דלא קפיד לקטומים או אפשר דר"ט לא נקט ג' לעיכובא אלא סברא דר"י נקט ולא רצה איהו לאיפלוג אלא שאין קטימה פוסלת. אבל בגמרא איפסר דסבר כר"ע דמכשיר בהדס א'. הר"ב: (כד) הדס אחד. שאינו קטום קאמר ותס"ה לא פירש לה והכי מוכח בגמרא והיינו כחזרה דר"י וא"כ הכי פליגי בלכתחלה כדלעיל. תוי"ט: (כה) אתרוג. שנא' פרי עץ הדר. ודרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה. פרש"י שהאתרוג דר וגדל באילנות ב' וג' שנים וכשבאין ונוטעין של עכשיו עדיין דאשתקד קיימי ביה: (כו) לע"ג דגבי תרומה טמאה דרשינן לך שלך תהא להסיק תחת תבשילך. כיון דנטמאת והקרה הכתוב שייך לידרש לך דידיה גבי שאר הנאות כמו לכם דלולב דלא שייך ביה אכילה. תוי': (כז) תרומה טהורה. כמ"ד בגמרא מפני שמכשיר לקבל טומאה. הר"מ. פירש"י דאמרינן במתניתין מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזרת למים שהיו סוכין האגודה כדי שלא ייבש וכשנוגעין באתרוג הוכשר לטומאה. ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב משמרת תרומותי אמר רחמנא' עשה לה שימור: (כח) בגמ'. וז"ל רש"י לכהן וישראל נמי נפיק ביה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילו לבן בתו כהן. אבל פדיון אין לו דהיא ניתר לאכילת ישראל. והלויתר כן כשר הוא: (כט) ר"ל לצריך לחלק בין היכא שהמקום מעכבתו ולאסור להיכא דנבראה לא חזי דהא בתרומה ודמאי פירשו דלע"ג דלדידיה לא חזי הואיל וחזי לכהן ולעני הוי ראוי לכם והכא דלדידיה גופיה חזי בירושלים ואפ"ה חוץ לירושלים פסול. ועתוי"ט: (ל) ז"ל המגיד חזזית הוא כעין גרב הנעשה באתרוג כדמתרגם או ילפת או חזזן ופסול מפני שאינו הדר: (לא) נסדק. יש שפירשו להכרו מפני לדין ומיהו דוקא ומלמטה לבד בחוטמו אפילו כל שהוא פסול וכדאמרינן בגמרא גבי חזזית בי'. ויש מסמיכין לפסול כל שהוא סדוק מלר אי עד חללו או אפילו אינו מגיע לחללו כל שנבדק כיון הקליפה החיצונה העבה. הר"ב: (לב) פירוש לבירורו אפילו אינו בכאיסר ובכ"מ ר"ל כמות שהוא ולא קאי אחסר זה בכלל דהא מסיים דבעינן כאיסר מיירי באינו מפולש ואינו רחב כאיסר. ושעור כאיסר ר"ל בלא חסרון וקאמר דבאינו מפולש ואינו רחב כאיסר הוא דכשר. הא לע"פ שאינו רחב כאיסר ואין בו חסרון אלא שהוא מפולש פסול. תוי"ט וע"ע: (לג) מיעוטו. דוקא במקום אחד אבל בשנים בב' מקומות לע"ג דעל מיעוטו הן פסול. הר"ב: (לד) עוקצו. פירש"י זנבו כיון בעוקצי
הריבים

ורבי יהודה פוסל: ז שעור אתרוג הקטן, רבי מאיר אומר כאגוז. רבי יהודה אומר כביצה, ובגדול, כדי שיאחז [א]שנים (לו) בידו אחת, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אפי' אחד (לז) בשתי ידיו: ח אין אוגדין את הלולב אלא במינו (לח), דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר אפילו בִמשיחה (לט). אמר רבי מאיר מעשה באנשי ירושלים, שהיו אוגדין את לולביהן, בגימוניות של זהב. אמרו לו במינו היו אוגדין אותו מלמטה: ט והיכן היו מנענעין, בהודו (מב) לה' תחלה וסוף. ובאנא השם הושיעה נא, דברי ב"ה. וב"ש אומרים, אף באנא (מג) ה' הצליחה נא. אמר ר"ע צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע, שכל העם היו מנענעין את לולביהן, והן לא נענעו, אלא באנא ה' הושיעה נא. מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב ליטול לכשיכנ' לביתו יטול על שולחנו, לא נטל שחרית, יטול בין הערבים, שכל היום כשר ללולב: י מי שהיה עבד, או אשה, או קטן, מקרין אותו, עונה אחריהן מה שהן אומרין, ותהי לו מאירה, אם היה גדול מקרא אותו, עונה אחריו הללויה: יא מקום שנהגו לכפול יכפול, לפשוט יפשוט, לברך [ב](אחריו) יברך, [ג](אחריו), הכל כמנהג המדינה:

[א] נ"א שניהם [ב] בגמ' ל"ג [ג] בגמ' ל"ג

הלוקח

אבל כושי שגדל בארץ כוש אורחיה הוא וכשר: ור' יהודה פוסל. והלכה כר' יהודה. וכל הני פסולים ביו"ט ראשון, אבל ביו"ט שני (לה) עם שאר הימים הכל כשר: ז ר' יהודה אומר כביצה. והלכה כר"י דפחות מכביצה פסול: ר"י אומר אפילו אחד בשתי ידיו. והלכה כרבי יוסי: ח בגימוניות של זהב. מיני זהב כפופין כגימון כמו הלכוף כאגמון (ישעיה נח) ומוזבין האגודה: במינו היו אוגדין אותו מלמטה. לקיים מצות אגד אבל לנוי בעלמא הוא (מ). ורבי יהודה לטעמיה דאמר לולב צריך אגד. הלכך אי אגיד ליה שלא במינו. הוו להו ה' מינין. ואנן קיימא לן, דלולב א"צ אגד הלכך בהא הלכה כר"מ: ט והיכן היו מנענעין. השתא מהדר תנא לאו דתנינן לעיל. כל לולב שיש בו ג"ט כדי לנענע אלמא מצוה לנענע והיכן מנענעים: בהודו לה' תחלה. תחלת המקרא: וסוף. סוף המקרא. כי לעולם חסדו. ואית דמפרשי תחלה הודו ראשון, וסוף הודו אחרון שבסוף ההלל. והכי מסתברא. וכיצד מנענע. מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות (מא). מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים ובהולכה מנענע שלשה פעמים [וכן בהבאה] וכן בעליה וכן בירידה על כל אחת ואחת שלשה פעמים: והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא בלבד. ואין כן הלכה (מד) אלא כדברי ב"ה: יטול על שולחנו. אם שכח ולא נטל לולב קודם אכילה יפסיק סעודתו ויטול על שולחנו: י מי שהיה עבד או אשה או קטן וכו'. מי שאינו חייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן. לכך צריך שיענה אחריו מלה במלה. מה שהוא אומר: ותהי לו מאירה. שלא למד (מה): עונה אחריו הללויה. על כל דבר שהוא אומר שכך היו רגילין לענות אחר מקרא את ההלל. על כל דבר ודבר הללויה: יא מקום שנהגו לכפול. כל פסוק ופסוק מאודך ולמטה עד סוף הלל כופלים. לפי שכל אותו הפרק מהודו לה' כי טוב עד אודך כי עניתני. כולו כפול במקרא. ומאודך ולמטה אינו כפול לכך נהגו לכפול המקראות הללו: לברך אחריו. הכל כמנהג המדינה. אבל ברכת הלל לפניו (מו) מצוה היא בכל

מקום

אלמים: (לה) וטעמא דיו"ט שני דינו כשאר הימים משום דבקיאי' בקביעא דירחא: (לו) שנים. פי' רש"י. ופי' שני האתרוגים בידו א' וטעמא מפ' בגמרא דפזין דמצות לולב בימין ואתרוג בשמאל זימנין דמחלפי להו כיוונהו להפכינהו מיד ליד ולאותו האתרוג והלולב בידו עד שיחליף וא' הוי גדול יותר מדאי במה יפול מיד ולאי לאפסולי שילקע בו נקב. והכ"נ מקיים הגי' בשניהם בידו אחד. כלומר הלולב והאתרוג מטעם הנזכר: (לז) לפי' אחד. וטעמא דר"י לא חייש לדלמא מפיך להו. ולגי' הכ"נ אפי' בב' ידיו כלומר שיאחז שניהם זה בידו א' וזה בידו הא' ולא חיישינן כו': (לח) במינו כו'. פי' לאגוד עם ההדס והערבה כמ"ש בגמ' נפרדו עליו וטעמיה דר"י ומפ' בגמ' דיליף לקיחה לקיחה מאגודת אזוב כו' מה להלן באגודה אף כאן באגודה הלכך במינו דוקא דאל"ה ה"ל ה' מינין ועובר משום בל תוסיף: (לט) במשיחה. כרבנן דסברי דלית להו לקיחה לקיחה וא"צ אגד. ואמרינן בסנהדרין דף פ"ח דאי א"צ אגד לית ביה משום בל תוסיף דאינו מצטרף עם השאר והראוי למצוה היא המצוה והשאר כמי שאינו: (מ) כמאן דאגד העליון לנוי בעלמא ולא להכשר מצוה לפיכך אינו הוספת לעבור על בל תוסיף. רש"י: (מא) בגמ'. ופרש"י במנחות דס"ב מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבע רוחות וז"ש לצפון ודרום כו' ודאי דלא כסדרן נקטינהו דהא כל פינות כדי לא יהיו אלא לית ן כו' ובשם מהרי"ל בב"י מזרח דרום מערב צפון. ועתוי"ט: (מב) בהודו כו' ובאנא. דכתיב אז ירננו עצי היער. ובתרי' הודו לה' כי טוב. וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו. ואיתא במדרש לפי שבר"ה באין לדין ואין יודעין אם יצאו זכאי נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהוא שמח. והיינו דכתיב ירננו עצי היער כו' בעלי היער כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבא לשפוט את הארץ ובמה ירננו בהודו ובהושיעה נא. הרא"ש: (מג) אף באנא כו'. נ"ל דס"ל דאף על גב דגבי ירננו כו' לא כתיב אלא ואמרו הושיענו היינו דלא נקט אלא תחלת המקרא דלנא הושיעה נא וה"ה לסופו דהצליחה נא הואיל ומקרא א' הוא. ולפי שב"ש באו להוסיף על דברי ב"ה סדרם אחריהם. תוי"ט: (מד) לפי מה דמשמע דר"ג ור"י כב"ש ס"ל. היאך כתב ואין כך הלכה. וכו' שהר"ב ג' אחרת היתה לו ולא שני' בלבד. וכן גרס ביכו' הא בהודו לא. ועתוי"ט: (מה) שאלו למד לא היו מקרין אותו כיון שצריך לענות אחריהן כל מה שהוא אומר אבל כשהגדול מקרא אותו והוא עונה אחריו הללויה לא אמר שתבא עליו מארה שדרך הגדול להקרות ולהשיבו לבקילים. הכ"נ: (מו) גמ' וטעמא איתא במגילה דכ"ח כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן כלישנא והוא עבר לפניהם. ואף דהלל תקנת נביאים הוא ולה"כ תקפי היכי מברכינן וצונו. היכן בגמרא מלא תסור א"כ שלא אביך

ויגדך

הלוקח לולב מחבירו בשביעית. נותן לו אתרוג (מח) במתנה. לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית: **יב** בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה. ובמדינה. יום אחד. משחרב בהמ"ק התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש (מט). ושיהא (נ) יום הנף כולו אסור: **יג** יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת. כל העם מוליכין את לולביהן לבהכ"נ. למחרת משכימין ובאין. כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו. מפני שאמרו חכמים. אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו. ושאר ימות החג. אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו: **יד** רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת. ושכח והוציא את הלולב לרה"ר פטור. מפני (נג) שהוציאו ברשות: **טו** מקבלת אשה (נה) מיד בנה ומיד בעלה. ומחזירתו למים בשבת. רבי יהודה אומר. בשבת (נו) מחזירין. ביום טוב מוסיפין. ובמועד מחליפין. קטן היודע לנענע. חייב בלולב:

פרק ד **לולב** וערבה ששה ושבעה. ההלל והשמחה שמונה.

סוכה

ר"ע מברטנורה

מקום ואינה תלויה בנהוג: **הלוקח לולב מחברו.** עם הארץ (מז): **בשביעית.** שעם הארץ חשוד על השביעית והני דמי לולב יכול ליתן לו. לפי שלולב עץ בעלמא הוא ואין בו קדושת שביעית. דמי אתרוג אינו יכול ליתן לו שפירות שביעית צריכין להתבער בשביעית הן ודמיהן. הילכך צריך שיקח ממנו האתרוג במתנה ולא יתן לו דמיו. שמא לא יבערם עם הארץ בקדושת שביעית: **יב במקדש שבעה.** כדדרשינן לפני ה' אלהיכם שבעת ימים. ולא בגבולין שבעת ימים: **ובמדינה.** בירושלים. שאף הוא כגבולים לענין זה: **ושיהא יום הנף.** של עומר דהיינו יום ט"ז בניסן כולו אסור. ובזמן שבית המקדש קיים משקרב העומר היו אוכלים חדש בו ביום דכתיב (ויקרא כג) עד הביאכם וכשחרב בית המקדש מותר מן התורה משהאיר המזרח דאמרינן כתוב אחד אומר (שם) עד עצם היום הזה. דמשמע משהאיר המזרח וכתוב אחד אומר עד הביאכם. הא כיצד בזמן דאיכא עומר עד הביאכם. בזמן דליכא עומר עד עצם היום ואסר רבן יוחנן בן זכאי עליהם כל היום. משום מהרה יבנה בית המקדש (נא) ויאמרו אשתקד מי לא הוה אכלינן משהאיר המזרח השתא נמי ניכול: **יג יום טוב ראשון וכו'.** לאשמעינן דמצות לולב דוחה את השבת ביום טוב ראשון לבדו ולפיכך היו מוליכין את לולביהן מערב שבת (נב): **אין אדם יוצא וכו'.** דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון לכם משלכם ואם נתנו לו חברו במתנה אפילו על מנת להחזיר שמה מתנה ונוטלו ויוצא בו ואחר כך מחזירו. ואם לא החזירו אגלאי מלתא למפרע דגזול היה בידו מעיקרא ולא יצא ידי חובתו: **יד פטור מפני שהוציאו ברשות.** וכגון שלא יצא ידי חובת נטילה בשעה שהוציאו אבל יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו חייב. דלא טריד ומבהתא במצוה לעשותה והיכי משכחת דלא יצא י"ח נטילה קודם שהוציא דהא מדאגבהיה נפק ביה משכחת ליה כגון שהפכו (נד) שכל המצות כלן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר (שמות כו) עצי שטים עומדים שעומדים דרך גדילתן. אי נמי שהוציאו בכלי דלקיחה על ידי דבר אחר דרך בזיון לאו שמה לקיחה והלכה כרבי יוסי: **טו מקבלת** אשה. את הלולב. ולא אמרינן דמטלטלת מידי דלא חזי לה: **ומחזירתו למים.** שלא יכמוש: **בשבת מחזירים.** שהרי ממים נטלו היום אבל לא מוסיפין וכ"ש שאין מחליפין: **וביום טוב מוסיפין.** אבל לא מחליפים לשפוך אלו ולתת מוכנין מהן דטרח לתקן מנא: **ובמועד.** בחול המועד מצוה להחליף והלכה כר"י: **חייב בלולב.** מדרבנן ומדברי סופרים:

פרק ד לולב וערבה. לולב לנטילה וערבה להקיף המזבח: **ששה ושבעה.** לפי שפעמים דוחים את השבת והוו להו שבעה ופעמים שאין דוחין ולא הוו אלא ששה ולקמן מפרש לה ואזיל: **וההלל.** גמור כל שמונה ומה שאין כן בפסח לפי שימות החג חלוקים בקרבנותיהן: **השמחה.** לאכול בשר

שלמים

עיקר תוי"ט

ויגדך זקניך ויאמרו לך: (מז) והלוקח חבר דאי ע"ה מי לייט למסחר כחבירו ולפ"ה קרי ליה חבירו כמ"ש הטעם במ"ב פ"ד דדמאי. תוי"ט: (מח) אתרוג. דאתרוג בכלל לולב דקתני וז"ל הר"י חבר שקונה אשכנה כולה מע"ה. ונותן לו יבקש ממנו שיתן לו: (מט) זכר למקדש מנין דעבדינן זכר למקדש דאמר קרא ציון דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה. גמ': (נ) ושיהא כו' משמע שתקנם ביחד והלכך כיון דנייתי הכלבונה אגב הכי לשניה דעותא: (נא) ומקשים בגמרא דאבני אימת אי ביום ט"ז כבר הותר משהאיר המזרח אלא דבנה קודם ט"ז מאלות אפשרי כו' ומשני דאבני בלילה א"נ סמוך לשקיעת החמה ופרש"י דה"א היא מרוב הטרחות שיש בקצירת העומר עד הבאתו כדתנן התם לא יספיקו להקריבו למחר קודם חלות: (נב) כשיטלתו דלבד דוחה שבת. הר"ב. כלו' אבל לא לענין הוצאה. ובגמ' דמ"ד מסקינן דהכא בגבולין מיירי ומדלא קתני להר הבית ומיהו בזמן שבהמ"ק קיים דניטל בשבת ביום הראשון במקדש ובמקומות הסמוכים שהלוחי ב"ד מגיעים ויודעים אימתי הוקבע החודש. אבל בזמן שאין בהמ"ק קיים אע"פ שעדיין קבעו על פי הראייה הואיל ואין כאן מקדש שניטל הלולב בו השוו חכמים מדותיהם בכל המקומות כי היכי שלא תהא תורה כשתי תורות: (נג) מפני כו'. שהיה טרוד במצוה ומחשב ועוסק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שבת והך מתני' דוקא בזמן שבהמ"ק קיים. הר"ן: (נד) וכתבו התוס' דסוגיא דהכא ס"ל דמצות א"צ כונה דהא במוציא לרה"ר אין שייך מתכוין לצאת ועוד דאיירי בהולך אצל בקי ללמוד: (נה) מקבלת אשה. דמה"ד הואיל ואשה לאו בת חיובא היא אימא לא תקבל דלגבה אסור טלטול קמ"ל כיון דראוי לנטילה לנשים הוה כלי שלו ומותר בטלטול לכל. גמ': (נו) בשבת. בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת. הר"מ:

שבעה

סוכה וניסוך המים שבעה. והחליל חמשה וששה: ב לולב שבעה. כיצד (א). י"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת. לולב שבעה. ושאר כל הימים ששה: ג ערבה שבעה כיצד. יום שביעי של ערבה. שחל להיות בשבת. ערבה שבעה. ושאר כל הימים ששה: ד מצות לולב (ט) כיצד. יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת. מוליכין את לולביהן להר הבית והחזנין מקבלים מהם. וסודרין אותם על גב (י) איצטבא. והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדים (יא) אותם לומר. כל מי שמגיע לולבי בידו. הרי הוא לו במתנה. למחר משכימין ובאין והחזנים זורקין אותם לפניהם. והן מחטפין. ומכין איש את חבירו. וכשראו בית דין שבאו לידי סכנה. התקינו שיהא כל אחד ואחד. נוטל בביתו: ה מצות ערבה כיצד. מקום היה למטה מירושלים. ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה ובאין וזוקפין (יב) אותן בצדי המזבח. וראשיהן כפופין (יג) על גבי המזבח

שלמים בזמן המקדש. דכתיב (דברים טז) ושמחת בחגך ואין שמחה בזמן המקדש אלא בבשר שלמים. דכתיב (שם כז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת: סוכה. לישב בסוכה: וניסוך המים. בתמידי החג שחרית: ההליל. בשמחת בית השואבה היו שמחים בחג לכבוד שאיבת ניסוך המים. ומנגנים בחלילים וכנורות. ואותו חליל אינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב: ב לולב שבעה. דיום ראשון דוחה שבת משום דאית ליה עיקר מן התורה בגבולין דכתיב (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון (ב): ושאר כל הימים. אם חל יום טוב ראשון בשאר ימי החול ונמצאת שבת בחול המועד לא דחי ואע"ג דכל שבעה היא מן התורה במקדש. השוו חכמים גזירתם בשאר ימי החג (ג). הואיל ואין להם עיקר מן התורה בגבולים ודין הוא דאפי' בזמן הזה יהיה לולב דוחה את השבת. ביום טוב ראשון של חג. אלא משום דלא בקיאינן בקביעא דירחא (ד). ושמא אין זה יום טוב ראשון הלכך לא דחינן שבת מספיקא וטעמא דגזרו שלא ליטול לולב בשבת. והרי אין בנטילתו שום מלאכה אלא טלטול בעלמא. גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד הברכה או סדר הנענועים ויעבירנו ד' אמות ברה"ר (ה) והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה (ו): ג יום שביעי של ערבה כו'. לעבוד הכירא לדעת שהיא דאורייתא (ז). כלומר הלכה למשה מסיני. ומשום שאי הכירא תקון דשביעי שלה דוחה שבת במקדש שבערבה היו מקיפים את המזבח. דהאידנא אינה אלא מנהג נביאים (ח). שהנהיגו את העם ליטול ערבה בשביעי חוץ מערבה שבלולב. ואין מברכין עליה: ד מצות לולב. בי"ט ראשון של חג. שחל להיות בשבת כיצד: מוליכין את לולביהן. מע"ש: החזנים. שמשים שהיו שם לצרכי צבור: על גב האצטבא. רחבה של הר הבית מוקפת באצטבאות לישב שם ומסוככות למעלה מפני הגשמים: והזקנים. הדואגים שלא ידחפום למחר כשיבואו לקחת איש לולבו: ומלמדין ב"ד את כל העם לומר אם יבוא לולבי אל יד חבירי הרי הוא שלו במתנה כדי שלא יהא אצלו לא גזל ולא שאול: ה נקרא מוצא. בגמרא אומר. ששמו קלני"א ועוד היום כך שמו. והערבה מצויה שם. והמקום רחוק מירושלים מעט. ופירוש קלני"א חפשי ממס. ולפיכך נקרא מוצא שהיה מוצא ממס המלך בשביל הערבה שלוקחים משם: מורביות. ענפים גדולים גבוהים י"א אמה (י') ומניחים אותם

פרק ד (א) שבעה כילד. וגי' הרא"ש ששה ושבעה כילד: (ב) ולא פי' מקדש ש"מ דאפי' בגבולים. כפרש"י: (ג) וא"ת כמלא ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה הא אוקימנא ביבמות ד"ל ושכינן שב ואל תעשה שאני. (ד) ובגמרא איתא דאע"פ שהיו יודעין לחשוב העבור מ"מ היו סומכין על יעוש א"י ובמקום שאין שלוחי ב"ד מגיעין שם היו כאין בקיאין והתו' כתבו דמאי דקאמר בקיאין אע"ג דידעינן עבור כבנן כאלו לא ידעינן. ועתוי"ט: (ה) בגמ' ופרש"י ה"ה דמצי למימר ויוליא מרה"י לרה"ר אלא שברוב מקומות ועניים יש לחוש להעברת ד"א ואין לחוש להוצאה כגון שהיה מונח בכרמלית כו' ויש כאן איסור העברה ברה"ר: (ו) אגזירה שמא יטלנו קאי אבל משום דלא בקיאין לא שייך לענין מגילה. דכיון דמדבריהם היא אפי' הייני בקיאין לא היה דוחה שבת: (ז) ומפי' בגמ' הבל בראשון לא תקנו דלא מוכחא מלתא דמשום ערבה תקנו אלא יאמרו דהואיל ומשום לולב אדחי דחוהו נמי לערבה וכיון דקא מפקא ליה מראשון אוקמא אשביעי יום משום דאו ראשון או אחרון כו': (ח) והכי נביאים האחרונים שהם חגי וזכריה ומלאכי היו כו'. וי"ל דה"ק הר"ב והאידנא אינה כו' לשביעי מהדר וקאי. כלומר דהאידנא אע"ג דה"ל למעבד כמי שבעה ימים זכר למקדש כמו בלולב. אפ"ה אינה אלא בז' הואיל ובגבולין אינה אלא מנהג נביאים אפי' בזמן הבית וכיון דבגבולין אין לערבה עיקר מן התורה להכי לא תקנו שבעה זכר למקדש כמו בלולב דאית ליה עיקר מן התורה וטעמא דקבעו בשביעי ולא יום אחר. כתב ב"י הואיל והיה מיוחד במקדש לדחות בשבת: (ט) מצות לולב. פירש"י מצות לולב בי"ט הראשון שחל להיות בשבת כילד: (י) על גב. ה"ג גב כדאיתא בגמרא. דאי על הגג היה מתייבש: (יא) ומלמדין אבל במי"ג דפי' דלעיל לא הוצרכו ללמד דבגבולין היה כמ"ש שם ולא היה העם רב ולקמן במורביו' נמי לא הוצרכו ללמד. מה"ט לפרש"י שהיו רק כהנים ולהר"מ ולהר"ב ה"ט דערבה שלוחי ב"ד הביאום ואין אחד מהן זוכה בה עד למחרת. וכ"כ התו': (יב) וזוקפין. היינו לאחר שהקיפוהו פעם אחת. תוס'. ולהר"מ נראה דזקיפה היתה תחלה ואח"כ נוטלין. כלומר כמו נטילת לולב. ועוד נראה מלשונו דלא הקיפו אלא בלולב: (יג) כפופין. בגמ' יליף לה מקראי ועמ"ג דהלמ"מ אלא דאסמכוהו אקרא: (יד) כדאיתא בגמרא דגובה המזבח מן היסוד עד גגו שהוא מקום הקרנות ט' אמות ומפני שהסובב בולט אמה הולך למושכן לשפת כניסת היסוד ונמצא שמפני ההטייה לא נשאר רק ב"א בקרוב

בקרב והיו ששים אותן ב"א: (טו) הקיפו כו'. לי הר"מ בעת שהיו מביאין אותם וסודרין אותם זוקפים כו' וכתב הפי' משום שמחה: (טז) מקיפין. בגמ' פי' הר"ב דבערבה היו מקיפין. והר"מ כתב כמ"ד דהיו מקיפין בלולביהם ומיהו המקיפין לא היו אלא כהנים לכ"ע. שלא מ"פ שישראל נכנס ללוכך מלוה לעזרת כהנים מ"מ בין האולם ולמזבח אינו נכנס כדתנן בפ"ק דכלים וה"נ בגמרא: (יז) הנקודין בויקע דיבא ויע בפ' בשלח דכל א' יש בו ע"ב אותיות ומהן שם המפורש אות ראשונה של פסוק ראשון ואחרונה של אמצעי וראשונה של אחרון וכן בזה הסדר כולן. השם הראשון והו. וי"ו של ויסע ה"א דכל הלילה וי' דויט. ושם הל"ו הוא לכ"י. כש"י. וכ' הפי' אמרו ב' שמות הללו ע"פ דדרשינן באיכה רבתי: (יח) יופי כו'. היופי הזה אנו עושין לך שאתה מכפר עלינו. רש"י: (יט) ולך כו'. פי' בגמרא דה"ק ליה אנחנו מודים ולך אנו משבחים. ליה לנהנו מודים ולך אנו מקלסים ופירש"י ליה אנו מודים שהוא אלהינו מודים לא לי הוד אלא לי' תודה שלנו מודים בו ולא כופרים. ולך אנו משבחים שאתה חביב לפנינו לכפר עלינו. ע"י בתוי"ט בארוכות: (כ) ורבנן כפת כת"ב. גמ': (כא) ואותו כו'. אין לפרש דריב"ב לא פליג אלא בשביעי אלא לכולהו נמי פליג דקאמר הכיו' של דקל היו מביאין כל ז' ולא ערבה וכו' וכמו כבנן דנפקו להו מהלמ"מ דהוה כל ז' והא דקתני מתניתין באותו היום לאו דוקא יום אחד: (כב) כמ"ק במ"ח פ"ה דגיטין: (כג) ול' שומטים כמו שומטו ומניחו בקרן זוית: (כד) ולכבון א' פירש"י דשאני אתרוגי התינוקות שלא הוקצו למצוה גמורה: (כה) י"ט האחרון. דכתיב חג הסוכות וגו' כו' לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה. או אינו אלא לילי ראשון ותיכות מערב י"ט דבלילה אין שוחטין קדשי' דכתיב ביום זבחו ת"ל אך חלק ומה ראית מרבה אני לילי י"ט האחרון שיש לפניו שמחה ומוציא ליל ראשון שאין לפניו שמחה. גמרא. ופרש"י דשאר לילות א"ל ריבוי דבכלל ימים הם כו' אע"ג דכשחל בשבת אין שלמי שמחה דוחין אותו לא תני השמחה שמנה ושבעה דיכול לשמחו בכסות נקיה ויין. גמרא דפסחים דע"א: (כו) מוריד כו'. לפי שכובן עושין סוכותיהן בראש גגן להכי תני מוריד. רש"י: (כז) ניסוך כו'. בגמרא אמרינן דהלכה למ"מ היא אע"ג דדרשי תנאי רמזי בקרא: (כח) כילד כו'. הכא שנא סדר המילוי והניסוך ובפ' דלקמן תני השמחה והילולה מנהמ"ק אל השילוח למלאות: (כט) אמעיני הישועה. תוס': (ל) מושחרין כו'. דכיון דלאו מר עירה של יין כו' ילא אמי לאשהורי. גמ': עירה

אותם על יסוד המזבח וראשיהן זקופין ונוטין על גבי המזבח אמה: אני והו. בגי' אנא ה'. והוא הם שני שמות שבשם ע"ב (יז). פירוש אחר. אני שאני והוא בצרה. על דרך עמו אנכי בצרה. הושיעה נא: ו גיגיות. כלים של זהב מלאים מים. כדי שלא יכמשו עליהן: חריות. ענפים של דקל היו מביאין בין בחול בין בשבת. ולא ערבה דכתיב כפות תמרים שתים הן. א' ללולב וא' למזבח (כ). ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקא: ז מיד התינוקות שומטים את לולביהן. הגדולים שומטים לולבי התינוקות מידן של תינוקות: ואוכלים. הגדולים אתרוגיהן של תינוקות ואין בדבר משום גזל (כב) שכך נהגו משום שמחה. פירוש אחר התינוקות משליכים לולביהן מידם (כג) ואוכלים אתרוגיהן בשביעי. אבל הגדולים אין אוכלים אתרוגיהן כל אותו היום לפי שהוקצה (כד) למצוה למקצת היום הוקצה לכולו: ח לא יתיר. אגד שלה לסתרה. דהא כל היו' סוכתו: אבל מוריד. הוא ממנה הכלים נאים ומצעות נאות שהעלה לתוכה: מפני כבוד יום טוב. שיראה כמכין לקראתו (למקום) שיסעוד בו הלילה: ט מן השילוח. הוא מעין הסמוך לירושלים: מחזקת ג' לוגין. (זהו) שיעור שנכנסים רביעית ההין לכבש: שער המים. אחד משערי עזרה נקרא כן על שם שבו מכניסין צלוחית של מים דנסוך החג: תקעו והריעו. משום שנאמר (ישעיה יב) ושאבתם מים בששון (כט): עלה בכבש. שהיה בדרומו של מזבח: ופנה לשמאלו. שנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה: שהיו משחירים פניהן. מחמת יין ודומין לכסף שהוא שחור מן הסיד: כמין שני חוטמין דקין. סוטם אחד בספל אחד ונקב אחד בחוטמו. והכהן מערה בפי הספלים והנסכים מקלחים ויורדין דרך השותין על גג המזבח ובמזבח היה נקב שבו היין והמים יורדין לשיתין של מזבח שהן חלולים ועמוקים מאד: אחד מעובה ואחד דק. אחד מהנקבים עבה והוא אותו של יין ואחד דק אותו של מים: כדי שיהיו כלין שניהן בבת אחת. שהמים ממהרין לצאת יותר מן היין שהיין

המזבח. תקעו. והריעו. ותקעו (טז). בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת. ואומרים אנא ה' הושיעה נא. אנא ה' הצליחה נא. ורבי יהודה אומר. אני והו הושיעה נא. ואותו היום מקיפין (יז) את המזבח שבע פעמים. בשעת פטירתן מה הן אומרים יופי לך מזבח יופי לך (יח) מזבח. רבי אליעזר אומר ליה (יט) ולך מזבח ליה ולך מזבח: ו כמעשהו בחול. כך מעשהו בשבת. אלא שהיו מלקטין אותן מערב שבת. ומניחים אותן בגיגיות של זהב. כדי שלא יכמשו. ר' יוחנן בן ברוקא אומר. חריות של דקל היו מביאין. וחובטין אותן בקרקע [א] בצידי המזבח ואותו (כא) היום נקרא יום חבוט חריות: ז מיד התינוקו' שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן: ח ההלל והשמחה שמונה. כיצד מלמד שחייב אדם בהלל. ובשמחה. ובכבוד יום טוב האחרון (כה) של חג. כשאר כל ימות החג. סוכה שבעה כיצד. גמר מלאכול לא יתיר סוכתו. אבל מוריד (כו) את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד י"ט האחרון של חג: ט ניסוך (כז) המים [ב] כיצד (כח). צלוחית של זהב. מחזקת ג' לוגים. היה ממלא מן השילוח. הגיעו לשער המים. תקעו. והריעו. ותקעו. עלה בכבש. ופנה לשמאלו. ב' ספלים של כסף היו שם. רבי יהודה אומר. של סיד היו אלא שהיו מושחרין (ל) פניהם מפני היין. ומנוקבין כמין ב' חוטמין דקין. אחד מעובה. ואחד דק. כדי שיהיו שניהם כלין בבת אחת.

[א] נ"א ע"ג מזבח [ב] יכו' שבעה מערבי

מערבי של מים. מזרחי של יין. עירה (לא) של מים. לתוך של יין. ושל יין לתוך של מים. יצא. ר' יהודה אומר (לב). בלוג היה מנסך כל שמונה. ולמנסך אומרים לו הגבה ידך. שפעם אחת ניסך אחד על גבי רגליו. ורגמוהו כל העם באתרוגיהן (לג): י כמעשהו בחול. כך מעשהו בשבת. אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב. שאינה מקודשת. מן השלוח. ומניחה בלשכה. נשפכה. או נתגלתה. היה ממלא מן הכיור. שהיין והמים המגולין. פסולים (לד) לגבי המזבח:

פרק ה החליל

החליל חמשה. וששה. זהו החליל של בית השואבה (א). שאינו דוחה (ב) לא (ג) את השבת. ולא את יו״ט. אמרו כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה. לא ראה שמחה מימיו: ב במוצאי יו״ט הראשון של חג. ירדו (ד) לעזרת נשים. ומתקנין שם תקון גדול (ה). ומנורות של זהב היו שם. וארבעה ספלים של זהב בראשיהן. וארבע סולמות לכל אחד ואחד [א] וארבעה ילדים (ח) מפרחי כהונה. ובידיהם כדים [ב] של שמן של מאה ועשרים (ט) לוג. שהן מטילין לכל ספל וספל: ג מבלאי מכנסי (י) כהנים. ומהמייניהן. מהן היו מפקיעין. ובהן היו מדליקין. ולא היה חצר בירושלים. שאינה מאירה מאור בית השואבה: ד חסידים (יב) ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם (יג) באבוקות של אור שבידיהן

[א] נ״א על כל מנורה ומנורה [ב] גמ' ל״ג

שהיין עב יותר ומאחר לצאת לפיכך היה הנקב של יין מעובה והנקב של מים דק כדי שיהיו כלין בבת אחת: ה״ג מערבי של מים. מזרחי של יין. הספלים היו נתונים אצל הקרן סמוכים זה לזה. זה לפני זה אחד לצד מערב ואחד לפנים ממנו דהיינו למזרח: ר' יהודה אומר כו'. בתרתי פליג אגי לוגין ואזי' דקאמר ת״ק ואתא רבי יהודה למימר .. אף בשמיני הנסכים. ואין הלכה כר' יהודה: הגבה את ידך. כדי שנראה אם תתן מים בספל. לפי שהצדוקי' אין מודים בנסוך המים: שפעם אחת נסך. צדוקי אחד את המים על רגליו: י שאינה מקודשת. שלא נתחנכה לעבודת מזבח דאי הוי מייתי במקודשת אפסילו להו בלינה שכלי שרת מקדשי'. כדכתיב (שמות ל) כל הנוגע בהם יקדש וכל הקדוש קדושת הגוף נפסל בלינה: היה ממלא מן הכיור. ואע״פ שהכיור הוקדש לכלי שרת ומקדש את מימיו לא היו נפסלים בלינה לפי שהיו משקיעים אותו מבערב בבור כדאמר ביומא פ״ג אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהיו מימיו נפסלין בלינה: שהמים והיין המגולין. היינו טעמא דנתגלה ממלא מן הכיור ולא היה מנסך [מהן. שהמים והיין] המגולין פסולים לגבי המזבח: פרק ה החליל. הרבה מיני זמר היו שם ועל שם שחליל קולו נשמע יותר מן האחרים נקראו כלם על שמו: חמשה וששה. פעמים חמשה פעמים ששה. חל יו״ט ראשון להיות בשבת. החליל ששה. חל בשאר ימי השבוע החליל חמשה. לפי שאינו דוחה לא את השבת. ולא את יו״ט: שמחת בית השואבה. לפי שכל שמחה זו על שאיבת המים של נסוך. קרו לה שמחת בית השואבה על שם ושאבתם מים בששון (ישעיה יב): ב תקון גדול. שהיו מקיפים אותה גזוזטרות (ו) ומושיבים הנשים למעלה והאנשים מלמטה כדי שלא יבואו לידי קלות ראש (ז): בראשיהן. בראש כל מנורה: ג מבלאי מכנסי כהנים. ממכנסי כהנים הבלויות ומאבנטיהן היו עושים פתילות: היו מפקיעים. קורעים. תרגום אבנט המיינא: שלא היתה מאירה. לפי שהמנורות גבוהות חמשים אמה והר הבית גבוה והאורה זורחת בכל העיר (יא): ד באבוקות של אור. בארבעה אבוקות או בשתי זורק זו ומקבל את זו:
דברי

(לא) עירה כו'. לכאורה משמע כל אחד שהחליף וכ״ה ברמב״ם אבל לי' הר״מ ואם עירה כו' ונסך שניהם בכלי אחד יצא: (לב) רי״א כו'. א״א לומר דלא ס״ל הלמ״מ. וי״ל דס״ל דכמו שנתרבית לשמחת שלמים כדלעיל ה״נ יש לרבות לשמחת ניסוך כדלקמן דמקרי שמחה ולוג גמירי לה. רש״י ועתוי״ט: (לג) באתרוגיהן. ללמדך שאין ניסוך אלא בשחר בשעת נטילת לולב. גמ': (לד) המגולין פסולין. משום הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר ה' צבאות. גמרא:

פרק ה (א) בית השואבה. שם המקום שהיו מתקנים לשמחה. הר״ב: (ב) שאינה דוחה כו'. הא דלא קתני כילד כו' משום דבעי לסיוע ולמימר הליל של בה״ש דדייק מיניה בגמ' האי הוא דלא דחי הא דקרבן דחי. תוי״ט: (ג) לא כו'. אע״ג דחליל אינו אסור אלא משום שמא יתקן כלי שיר כו' וקי״ל דאין שבות במקדש. בית השואבה שאני. כדאמרינן בגמ' שאינה אלא משום שמחה יתירה. תוי': (ד) ירדו כו'. כהנים ולוים יורדי' מעזרת ישראל שהיא גבוה לעזרת נשים שלמטה הימנה בשפוע ההר. רש״י: (ה) תקון גדול. כ״ל גדול התועלת. הר״מ: (ו) פירש״י שבראשונה לא היו זיזין יוצאין מן הכתלים והקיפוה בגוזטרא נתנו זיזין בכתלים סביב סביב. וכל שנה ומסדרין שם כו' כדי שיהיו נשים כו' וזהו תיקון גדול דקתני שמתקנים בכל שנה: (ז) פי' הר״מ כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים והדין עמו כי האנשים שלמטה היו הרואין בשמחה לא השמחים בעצמן כמ״ש הר״ב במדות שם. כי השמחים היו חסידים וכו' וא״כ הולכך לטעם ואמנם המסתכלות האנשים בנשים מביא לידי קלות ראש בחצרות בית ה': (ח) ילדים. בחורים. רש״י: (ט) של ק״ך כו'. תנא של ל' ל'. ונקט כללא כ״ל משום דמיתכייהו שנותיו של משה רבינו ע״ה שאור תורתו זורחת עלינו ועוד היא מאירה: (י) מכנסי כו'. תימא דלא חשיב כתונת שגם היא היתה של שש ומגבעת: (יא) וכותל מזרחי. שהוא לסוף עזרת נשים היה נמוך כדאמר בסדר יומא והמנורות עולות למעלה הימנו. רש״י: (יב) חסידים כו'. ולא היו עושין אותן ע״ה וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל וראשי ישיבות וסנהדרין והזקני' ואנשי מעשה הם שהיו מרקדי' ומספקים ומנגנים ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות אבל כל העם האנשים והנשי' כולן באין לראות ולשמוע. הר״מ: (יג) לפניהם. קאי על הרואים דתנן בר״פ מי שלא ראה בשמחת כו' שמע מיניה דרואים
היו

שבידיהן ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות. והלוים בכנורות ובנבלי' ובמצלתי' ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר על חמשה עשר מעלות. היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד חמשה עשר שיר המעלות שבתהלים. שעליהן לוים עומדין בכלי שיר. ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון (טו) שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים. ושני חצוצרות בידיהן. קרא הגבר (טז). תקעו. והריעו. ותקעו. הגיעו למעלה עשירית (יז). תקעו. והריעו. ותקעו. הגיעו לעזרה. תקעו. והריעו. ותקעו. היו תוקעין והולכין (יח) עד שמגיעין לשער היוצא [א] מזרח הגיעו לשער היוצא ממזרח. הפכו פניהן למערב ואמרו אבותינו (יט) שהיו במקום הזה אחוריהם אל היכל. ופניהם קדמה. והמה משתחוים קדמה לשמש. ואנו ליה עינינו. רבי יהודה אומר היו שונין ואומרין. אנו ליה. וליה עינינו: **ה** אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה. בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות [ב] (במקדש). שלש לפתיחת שערים תשע לתמיד של שחר. ותשע לתמיד של בין הערבים. ובמוספין היו מוסיפין עוד תשע (כא) ובערב שבת היו מוסיפין עוד שש שלש להבטיל העם ממלאכה. ושלש להבדיל בין קודש לחול. ערב שבת (כב) שבתוך החג היו שם ארבעים ושמונה. שלש לפתיחת שערים שלש לשער העליון ושלש לשער התחתון. ושלש למלוי המים. ושלש על גבי מזבח. תשע לתמיד של שחר. ותשע לתמיד של בין הערבים. ותשע למוספין. שלש להבטיל את העם מן המלאכה ושלש להבדיל בין קדש לחול: **ו** יום טוב הראשון של חג היו שם שלשה עשר פרים. ואלים שנים. ושעיר א'. נשתיירו שם

[א] ק"א ממזרח [ב] יכוף' ל"ג

דברי שירות ותשבחות. יש מהן שהיו אומרים אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנתינו אלו חסידים (יד) ואנשי מעשה. ויש שהיו אומרים אשרי זקנותינו שכפרה על ילדותינו. אלו בעלי תשובה. ואלו ואלו אומרי' אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ונמחל לו: שעליהם הלוים עומדים בשיר. בשמחת בית השואבה. אבל דוכן לשיר של קרבן. אצל המזבח הי': תקעו והריעו ותקעו. זה סימן לילך ולמלאות מים לניסוך מן השילוח: הגיעו לעזרה. לקרקע עזרה של נשים: הפכו פניהם למערב. לצד העזרה וההיכל כדי לומר דבר זה: שונין. כופלין לומר אנו ליה משתחוי' ומודים. על מה שעבר. וליה עינינו. מיחלות להצלה (כ): **ה** שלש לפתיחת שערים. כשפותחים שערי העזרה היו תוקעים תר"ת וחשיב להו לג' תקיעות: ותשע לתמיד של שחר. כשהיו מנסכים נסכי התמיד הלוים אומרים בשיר. ושלשה פרקים היו מפסיקים בו ועל כל פרק ופרק היו הכהני' תוקעי' ג' תקיעות תר"ת ומשתחוים העם (תר"ת חשיב להו לג') הרי ט' תקיעו': להבטיל העם ממלאכה. תקיע' ראשונה לבטל העם שבשדות תקיעה (כג) שניה כשתלקו' החריפין ונכנסו' החנויות תקיעה שלישית שלא המשלך (כג) והטוניך המטונין את החמין והדליקו את הנרות: ושלש להבדיל בין קדש לחול. לאחר התקיעות הראשונות שהם כדי לגלות דג קטן ותוקע ומריע ותוקע. אלו ג' תקיעו' אמרונות להודיע שקדש היום: שלש לפתיחת שערים. של עזרה שתוקעים בכל יום: ושלש לשער העליון. כדאמרן לעיל עמדו שני כהנים בשער העליון קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו: ושלש לשער התחתון. דתנן לעיל הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו. ומאריכין בהן עד שהגיעו לשער התחתון. כדתנן היו תוקעין והולכין עד שהגיעו לשער היוצא ממזרח. להכי קרי להו ג' של שער התחתון. וג' של מעלה עשירית לא קחשיב. דהאי תנא סבר כר' אליעזר בן יעקב דאמר שלא היו תוקעים למעלה עשירית: ושלש למלוי המים. לאחר שמלאום ובאו להם לעזרה. דרך שער המים תקעו והריעו ותקעו: על גבי המזבח. דתנן בפרק לולב וערבה וזקפום על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו ותנא דידן לא מייתי הכא. כשחל להיות ערב פסח בשבת שהפסח נשחט בשלש כתות. ותקיעות טובא הוו התם משום דלא שכיחא טולי האי. שיהא ערב פסח בשבי'. והא דתנן אין מוסיפין על מ"ח לאו דוקא דבע"פ שחל להיות בשבת. זמנין דמוסיפים עד שבע והמשים תקיעות (כה): **ו** יום טוב הראשון של חג וכו'. כ"ד משמרות של כהונה היו במקדש וכלן

היו: (יד) פירש"י כל חסיד הוי חסיד מעיקרו. ואמרו שלא עברנו עבירה בילדותינו לבייש את זקנתינו והיינו תשבחות משבחין להקב"ה על כך: (טו) העליון. כך נקרא לפי שהוא למעלה מעז"נ והוא שער נקנור. הר"מ. עפוי"ט: (טז) קרא הגבר. והיו שוהין בתקיעות ובהפיכת פניהם כו' דהיה מאיר היום קודם שיגיעו לעזרה ועד שיקדשו בכלי לא הוכשרו ליפסל בלינה תוי' וע"ע: (יז) עשירית. בעי כדי ירמיה למעלה דכתיב חמשה וקאי לעשרה. א"ד דכתיב י' וקאי אה'. תיקו: (יח) והולכין. ומאריכין בהן עד שמגיעין כו'. כש"י: (יט) אבותינו. פירש"י אבותינו בבית הראשון היו כופרין ולא היו פניהן לבית אלא אחוריהם וגו' פסוק הוא: (כ) דהשתא לא הוי כמו מודים מודים דמשתקין אותו כו' דכיון דאמרי מילי קא מהדר ליה תרי זימני ולא אחדא מילתא לית לן בה. גמרא: (כא) עוד ט'. מסקינן בגמ' בי' הוא דמוסיפין לכל המוספין שהיו בו ביום ואין תוקעין לכל מוסף ומוסף ומה"ט ניחא דלא חשיב ר"ה שחל להיות בשבת דאיכא מוסף דשבת ור"ח ור"ה: (כב) ליתנא דגמ' בקע ולאו דוקא דהרועה היא. ה י: (כג) קדרות העשויות להסתלק למאכל הלילה. כש"י: (כד) ע"ש. ושבת שבתוך החג שהיו תשע למוספים ולהוי נ"א לא אלי למתני דהא בכלי להו כולהו דמשום בית השואבה דתנן כ"פ דאין דוחין את השבת. גמ': (כה) שהפסח נשחט בג' כתות וכל כת קורא הל"ל ג"פ ובתחלת קריאה תוקעין ג' תקיעות

שם ארבע עשר כבשים לשמונה משמרות. ביום ראשון. ששה מקריבין שנים שנים. והשאר אחד אחד. בשני חמשה מקריבין שני' שנים. והשאר א' אחד. בשלישי ארבעה מקריבין שנים שנים. והשאר אחד אחד. ברביעי שלשה מקריבין שנים שנים. והשאר אחד א'. בחמישי שנים מקריבין שנים שני'. והשאר אחד אחד. בששי א' מקריב שנים. והשאר אחד אחד. בשביעי כולן שוין. בשמיני חזרו לפיים. כברגלים. אמרו מי שהקריב פרים היום. לא יקריב למחר אלא חוזרין חלילה (כו): ז בג' פרקים בשנה היו כל משמרות שוות (כז) באמורי הרגלים. ובחלוק לחם הפנים. (כט) בעצרת אומרים לו הילך מצה (ל). הילך חמץ. משמר שזמנו קבוע. הוא מקריב תמידין (לא). נדרים ונדבות. ושאר קרבנות צבור. ומקריב את הכל. יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה. היו כל המשמרות שוות בחלוק לחם הפנים: ח חל להיות יום אחד להפסיק בנתיים.

משמר

זמנן עולות לרגל. וזוכות בחובות הבאות מחמת הרגל ושלש עשר משמרות מקריבים שלש עשר בהמות. שהם שלש עשר פרים ואילים שנים. ושעיר אחד. נשארו ח' משמרות לי"ד כבשים ו' משמרות מן השמנה היו מקריבין שני כבשים כל א' מהם. הרי י"ב כבשים ישאר שהם שתי משמרות הנותרות מקריבות אחד אחד: בשני. שנתמעט אחד מן הפרים. ונשתיירו תשעה משמרות לי"ד כבשים חמשה מהן היו מקריבין שנים שנים הרי עשרה. והשאר שהם ד' משמרות הנותרות מקריבו' כל אחד כבש אחד: בשלישי. שנתמעט עוד פר אחד מן הפרים. ונשארו י' משמרות לי"ד כבשים. ארבע משמרות מקריבות שנים שנים. הוה לנו שמנה והשאר אחד אחד שהם כבשים לששה משמרות: בשביעי כלן שוין. המשמרות. ומקריבות כבשים שוות. שכל אחת מקרבת אחת שהרי אינם אלא שבעה פרים ואילים שנים ושעיר אחד לעשרה משמרו' נשתיירו ארבע עשר כבשים לי"ד משמרות: בשמיני חוזרים לפיים כברגלים. פר אחד איל אחד ושבעה כבשים שקרבים בשמיני אין קרבין כסדר קרבנות החג. לפי סדר המשמרות אלא כל המשמרות באות ומפייסות עליהן. כמו שמפייסות בשאר רגלים. וסדר הפיים מפורש ביומא פר' בראשונה: אמרו מי שהקריב פרים היום. לא היו מקריבי' פרים למחר שהמשמרות שהקריבו אתמול כבשים לא היו מניחים אותן. אלא חוזרות חלילה: ז באמורי הרגלים. במה שאמור ברגלי' כלו' בקרבנות האמורי' ברגל היו כל המשמרו' שוות. כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד ועורות של עולת ראיה ושל מוספי צבור ושל שעירי חטאות (כט): ובחלוק לחם הפנים. כשאירע שבת ברגל. שבשבת מסלקין אותו ומסדרין אחר כדכתיב (ויקרא כד) ביום השבת יערכנו: ובעצרת. כשאירע בשבת ויש בו חלוק חמץ של שתי הלחם. וחלוק לחם הפנים שהיא מצה אומרים לו לכל אחד כשנותנים לו חלקו בלחם הפני' הילך מצה. וכשנותנים לו חלקו בשתי הלחם אומרים לו הילך חמץ. לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן. אלא מכל קרבן כל אחד נוטל חלקו כדנפקא לן מלכל בני אהרן תהיה איש כאחיו (שם ז) לפיכך מודיעין אותו שנותנים לו חלקו בין בחמץ בין במצה: משמר שזמנו קבוע. לאותו שבת זו שחל הרגל להיות בתוכה: מקריב תמידין. שהרי אינן בשביל הרגל: נדרים ונדבות. שנדרו ונדבו כל השנה והביאום ברגל: וכל קרבנות צבור. לאתויי פר העלם דבר של צבור (לג) ושעירי עבודת כוכבים שטעו בו ב"ד וטעו בהוראה ועשו רוב הקהל על פיהם ואם אירע כן ברגל משמר שזמנו קבוע מקריבים אותו: ומקריב את הכל. לאתויי קיץ המזבח כשהוא בטל. שכלתה הקרבת התמיד. ואין מביאין שם נדר או נדבה. לוקחין ממעות המותרות משירי הלשכה וקונין מהן קרבנות עולות ומקריבין אותן והן נדבת צבור ואף אלו אם קרבו ברגל משמר שזמנו קבוע מקריב אותן: בין מלפניה בין מלאחריה. אם חל יום טוב לאחר שבת אע"ג דלא הוה ליה שבת בתוך החג אפי' הכי הואיל וצריכין להקדים ביאתן מע"ש בשביל י"ט שהרי בשבת לא יוכלו לבוא חולקים בלחם הפנים וכן אם חל שמיני (לג) לפניה בערב שבת. אע"פ שאין השבת בתוך החג חולקים הואיל ולא יוכלו ללכת (לד): ח חל להיות יום א' להפסיק בנתיים. כגון שחל יום טוב לאחון בשני בשבת שהיו צריכים לבוא באחד בשבת והן קדמו ובאו מערב שבת או שחל יום טוב האחרון בה' בשבת שהיו יכולין לילך

בערב

תקיעות. ועתוי"ט: (כו) חוזרין חלילה. כדרך שסדרום בד"ה (א כד) יהויריב לאשון ולאחריו ידעיה כו' ומיהו בבית שני שלא עלו אלא ד' מן המשמרות ונחלקו לכ"ד וידעיה עלה קודם יהויריב הלכך שלה שלו קודמים. תענית דכ"ז: (כז) שוות. בגמרא יליף לה מקרא דוכתיב כו': (כח) וה"ה לעבודתן. וכ"כ הר"מ מה שראוי לאכול מהן אוכלין אותו בשוה והראוי לשריפה מקריבין אותו בשותפות: (כט) לחם הפנים. שנאמר חלק כחלק יאכלו כו' כ' הפו' דחלוק הוא דמרבינן אבל שלוקו וסדורו והקטרת הבזיכים למשמר הקבוע מדמרבינן ליה מיאכלו משמע לאכילה כדייק רחמנא ולא לעבודה: (ל) מצה כו'. מצה ואח"כ חמץ דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. גמרא: (לא) תמידין כו'. חובות הבאות בזמנן שלא מחמת הרגל אפקינהו רחמנא מוספת בכא' לבד ממכריו על האבות מה שמכרו האבות זה לזה אני בשבתי ואתה בשבתך. ובכלל זה נדרים ונדבות וקרבנות צבור דאיתנהו בשאר ימות השנה והרי הן למשמר המשמש וה"ה בשבוע שחל בו הרגל למשמר המשמש. גמרא: (לב) גמרא. ומוסף שבת לא מפי' מתני' מידי ושייר והוי בכלל דשאר קרבנות צבור. תוס' ועתוי"ט: (לג) וה"ה ז' דפסח וא' דשבועות וב' דר"ה אלא משום דמכילתין בחג נקט שמיני דחג: (לד) שיש תועלת למקדש שע"י חלוק לחם הפנים חלק כחלק יבואו למקדש ואם יתאחר א' מבעלי המשמר

משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות והמתעכב נוטל שתי' ובשאר ימות השנה הנכנס נוטל שש [א](והיוצא נוטל שש), ר"י אומר הנכנס נוטל שבע. והיוצא נוטל חמש. הנכנסין חולקין בצפון. והיוצאין בדרום. בילגה (לז) לעולם חולקת בדרום. וטבעתה קבועה והלונה סתומה:

[א] ירושלמי ל"ג

סליק מסכת סוכה

בערב שבת ונתעכבו שם בשבת כל המשמרות (לא) שנתעכבו שם אין נוטלין אלא שתי חלות: משמר שזמנו קבוע נוטל י'. וחולקין אותן בין משמר הנכנס ובין משמר היוצא כדרך כל שבתות השנה: הנכנס נוטל שש כו'. שהמשמרות מתחלפות בשבת. זו עובדת שחרית. וזו עובדת ערבית: הנכנס נוטל שבע. נוטלים שתי חלות יתירות בשכר הגפת דלתות שהם נועלים הדלתות שפתחו המשמר היוצא בשחר (לו). ואין הלכה כרבי יהודה: הנכנסים חולקים. ביניהן להם המגיע לחלקם בצפון. כדי שיראה לכל שהן נכנסין דהצפון עיקר שהוא קבוע לשחיטת קדשי קדשים: והיוצאים חולקים בדרום. כדי שיראה שהם יוצאים והולכים להם לפיכך שימו מקומן אצל רוח שאינו עיקר: בילגה. שם המשמרה: לעולם חולקת בדרום. ואפי' כשהיא נכנסת קנס הוא שקנסוה: וטבעתה קבועה. עשרים וארבע טבעות היו בעזרה במקום המטבחים לעשרים וארבע משמרות כהונה וטבעת' של כל המשמרות פתוחות לכל אחד והופכה למעלה ומכניס צואר הבהמה לתוכה ומוזר והופך פתחה למטה לתוך הרצפה. וטבעת של בלגה קבועה ואינה נהפכת וצריכה להשתמש בשל אחרים וגנאי הוא לה: והלונה סתומה. חלונות היו בלשכת החליפות ששם גונזין את סכיניהם. וחלון של משמרת בלגה היתה סתומה דקנסוה רבנן משום מעשה שהיה. שאשה אחת ממשמרת בלגה ומרים בת בלגה שמה נשתמדה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי עובדי כוכבים וכשנכנסו עובדי כוכבים להיכל. הלכה וטפחה בסנדל ע"ג המזבח ואמרה לוקס לוקס פירוש זאב בל' יוני עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואין אתה עומד להן בשעת דוחקן וכששמעו חכמים בדבר זה קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה של כל המשמרה כולה. כי אמרו אם לא ששמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה לא אמרה כן. ובשביל אביה קנסו כל המשפחה. דאוי לרשע. ואוי לשכנו. טוב לצדיק וטוב לשכנו:

סליק מסכת סוכה

המשמר יוצא לאחר שיבא במקומו. הר"ב: (לה) ויש להקשות דהל"ל והמתעכבים והר"ב מפ' דהמתעכב הוא מל' תרגום דיתמהמה מתרגמינן ויתעכב ור"ל כשחל יום א' בנתים ונמצא שהמשמר שחל בו יום טוב מתעכבים מלבוא כולם הואיל ויד כל המשמרות שוות ולפיכך הואיל ומעטים הם הבאים ולותו המשמר אינם נוטלים אלא שתים. לפ"ז כשחל י"ט ביום שני בשבת שקודם יו"ט משמר היוצא נוטל עשר והוא שקורא התנא משמר שזמנו קבוע והנכנס נוטל שתים מטעם הלמוד. וכשחל יו"ט האחרון להיות בחמישי בשבת שלאחר המועד משמר הנכנס נוטל עשר והיוצא נוטל שתים שהן מתעכבים: (לו) ולקמן ע"ג שם עליו מעבוד חלוקה הזאת לשבת הבאה שהנכנס אחריו נוטל שבע והוא חמש. וא"כ מאי מהני להם חוק זה. אמרו בגמרא דניחא ליה לאינש ליקח לאלתר ולא להמתין להבא אף על פי שיש יותר יבוא לו ג"כ שוה בשוה: (לז) בילגה. אל תטעה במבוא בילגה לשם אשה כי הוא שם המשמר הט"ו (בדה"א כד):

סליק מסכת סוכה

כבר קדם טעם סדורה בתחלת מסכת סוכה:

מסכת ביצה

ביצה שנולדה ביום טוב. בית שמאי אומרים תאכל. ובית הלל אומרים לא

ביצה שנולדה ביו"ט. [בי"ט] שלאחר שבת עסקינן (א) וטעמייהו דב"ה דאמרי לא תאכל משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול (ב) גמרה לה ונמצאת שבת מכינה ליום טוב. והתורה אמרה (שמות טז) והיה ביום הששי והכינו (ג) ושום ששי חול הוא. וחול מכין לשבת. וחול מכין ליום טוב. די"ט נמי אקרי שבת (ד) ואין י"ט מכין לשבת ולא שבת מכינה ליום טוב (ה). והלכה כי הך דבילה. אע"ג דבידי

פרק א (א) **בגמרא**. ואע"ג דמסקינן די"ט דעלמא נמי אסורה אפ"ה מוקמינן למתניתין בעיקר הדין והא דנקט י"ט ולא שבת ויהיה פירושו שבת שאחר י"ט דס"ל דוקא שבת סעודתו בעיא הכנה ואין י"ט מכין לשבת אבל י"ט שאחר שבת אימא לא ליתסר דכחול שוויוהו שאין סעודתו בעי הכנה הלכך איצטריך למתני י"ט ושבת אתיא במכ"ש. ועמ"ש י"ט: (ב) גמרה. דאלו היום גמרה קיי"ל בעירובין דשבת מכינה לו למה וה"ה י"ט וקאמר גמרה דאלו לא גמרה אף על פי שנתגדל לא מיתסרי דאי הכי בי"ט אחר שבת היכי שחטינן והלא כבר נתגדלו בשבת אלא דלא חשו לי' הכנה אלא כי גמרה שאז מתחדש בריה חדשה לגמרי. הר"ב: (ג) דע"כ בא לאשמעינן דאפי' הכנה בידי שמים כגון ביצה הגורה דאי משום הכנה בידי אדם כלומר שיאפו ויבשלו מבע"י הא בהדיא כתיב את אשר תאפו אפו. רש"י: (ד) כן כתיב שבתון בשבתה אמור גם ממחרת השבת דעומר פי' רז"ל ממחרת י"ט: (ה) בגמ' דכיון דשמעינן דאין י"ט מכין

לא תאכל (ט). בית שמאי אומרים שאור בכזית. וחמץ בככותבת (יא). ובית הלל אומרים זה וזה בכזית (יב): ב השוחט חיה ועוף ביום טוב. בית שמאי אומרים. יחפור בדקר ויכסה. ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן מבעוד יום. ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה. שאפר כירה מוכן הוא: ג בית שמאי אומרים. אין מוליכין את הסולם. משובך לשובך. אבל מטהו מחלון לחלון. ובית הלל מתירין. ב"ש אומרים לא יטול אלא אם כן נענע מבעוד יום. ובית הלל אומרי' עומד ואומר (טז). זה וזה אני נוטל: ד זמן שחורים ומצא לבנים. לבני' ומצא שחורים.

שנים

דבידי שמים היא מקרי הכנה. ומיהו שבת ויום טוב דחשיבי בעיא שעולתן הזמנה במול. ואין אחד מהן יכין לחברו אפי' בהכנה דבידי שמים. אבל סעודת חול לא חשיבא ולא בעיא הזמנה הלכך באחד בשבת בעלמא שאינו יו"ט לית לן למיסר ביצה שנולדה בו כפי שנגמרה בשבת. דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמון מבעוד יום. ואסרו ביצה שנולדה בכל יו"ט. ואע"פ שאינו אחר שבת גזירה משום יו"ט שאחר שבת וכן אסרו ביצה שנולדה בכל שבת לגזירה היה גזירה משום שבת שאחר יו"ט ושבת וי"ט הסמוכים זה לזה ביצה שנולדה בזה אסורה בזה (ו). וכן ב' ימים טובים של ר"ה (ז). אבל שני ימים טובים של גליות דהגה כספק אחד מהם חול ביצה שנולדה בזה מותרת בזה (ח): שאור בכזית. לענין אכילה כ"ע לא פליגי דזה וזה בכזית דעיקר הכתוב בשאור וקיים במנץ. שאור לא ימצא בבתיכי כי כל אוכל מחמצת (שמות יב) לומר לך זהו שאור והוא מחמץ כזה כן זה. כי פליגי לענין ביעור. ב"ש סברי דכתב רחמנא לתרווייהו שאור וחמץ (י) ולכתוב חמץ ואין שאור צריך דשאור הוא חמצו קשה ולפ"ה הי"ב לבער וקל וחומר לשאור שחמוצו קשה. אלא ש"מ ביעורו של זה לא כשיעורו של זה ולא ילפינן ביעור מאכילה. וב"ה סברי: זה וזה בכזית. דילפינן ביעור מאכילה ומשום דהך תנא אילי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה גבי י"ט תנא להו הכא גבי הדדי: בככותבת. תמרה: ב השוחט חיה ועוף. הבא לשחוט חיה ועוף ונמלך בב"ד כיצד יעשה: ב"ש אומרים. ב"ד מורין לו שישחוט לכתחלה ויחפור בדקר נעוץ שהכינו מבעוד יום. כלומר שיעקור אותו ממקום נעיצתו ויעלה עפר ויכסה ומיירי כשהוא נעוץ בעפר תיחוח הראוי לכסוי שאינו מחוסר כתישה (יג): דקר. יתד שנועצים בארץ כ' וידקור את שניהם (במדבר כה): שאפר כירה מוכן הוא. לאו אמלתייהו דב"ש וב"ה קאי אלא מלתא באנפי נפשה הוא וה"ק ואפר כירה מוכן הוא ואינו צריך הזמנה דדעתיה עלויה ולא שנו אלא שהוסק מעי"ט אבל הוסק בי"ט אסור (יד) דליכא למימר דעתיה עלויה מאתמול. והם ראוי לצלות בו ביצה שמעדיין הוא רמץ הם אע"פ שהוסק בי"ט מותר לכסות בו איידי דחזי להפוכי ביה לצלות בו ביצה שקיל ליה נמי ומכסה בו: ג אין מוליכין את הסולם משובך לשובך. בסולם של עליה כ"ע לא פליגי דאסור ובסולם של שובך נמי כשהוא מוליכו ברה"ר מודו ב"ה דאסור שהרואה אומר לתקן גגו הוא מוליכו ועושה מלאכה בי"ט כי פליגי שמוליכו ברה"י ואין בני אדם רואים אותו. ב"ש סברי אין מוליכין שכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור וב"ה מתירין אע"ג דבעלמא דינא הכי הוי הכא שרי משום שמחת י"ט (טו): מחלון לחלון. בארוטונך עצמו שכך דרך שובך להיות בו [משילות הרבה] קן לכל זוג וזוג. וחלון לכל קן וקן: זה וזה אני נוטל. פלוגתייהו דבית שמאי ובית הלל דוקא בבריכה ראשונה. שדרך מגדלי יוני' תמיד להניח בריכה ראשונה דהיינו שני גוזלות ראשונות שהאמהות משתעשעות בהן ולא יברחו. ובית שמאי סברי דבדבור בעלמא לא סגי דלאו כי בקיל להו למחר אתי לאמלוכי ומיים עלייהו והוי טלטול שלא לצורך. אבל מנענע ומשום מהן מבעוד יום לשחיטה ולא שם טלייהו. תו לא מייסינן דסיים. וב"ה סברי לא גזרינן דלמא חיים עלייהו ואפי' בבריכה ראשונה: ד זמן שחורים ומצא לבנים. הא מלתא דפשיטא הוא. ולא אצטריך למתנייהו אלא הכי קאמר זמן שחורי' ולבני' ומצא שחורי' במקום לבנים. ולבני' במקום שחורים והכי פירושא דמתני'. זמן שחורי' בקן זה ולבני' בקן זה ומצא בו שחורים מהו דתימא הני אינהו. ואתהפיך אתהפיכי קמ"ל (יז):

בנים

מכין לשבת ילפינן מק"ו דאין שבת מכינה לי"ט. הרי"ט (ו) ואף על גב דמאתמול היא נגמרה מ"מ כשנולדה בשבת הכינה הכנה דגם בשעת לידה שייך הכנה. ועיין פוי"ט: (ז) שמתחלה לא ממשת פתק התחילו לעשות. ועפוי"ט: (ח) מכאן שבת וי"ט הסמוכי' ואף על פי שהי"ט הוא י"ט שני דשבת מיהו ודאי קודש הוא וי"ט הסמוך לה נמי שתא י"ט גמור הוא. הר"ב: (ט) לא שהכל. ולפי' לעלעל נמי לא כוי הלא משום דפתמא בילה לאכילה קיימא נקט כי הלי ליסנא סו' ועפוי"ט: (י) גמ'. וה"ל לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור דכתב לאו בכל חדא ומה"ך באכילי דכתיבי טעם כי כל אוכל כתיב: (יא) בככותבת. דהו"אל וידענו דשיעורו של זה לא כשיעורו של זה נוקים ליה שיעורא כדאשכחנא בעלמא: (יב) בכזית. וקאי לכיבי דאי כתב שאור ה"א משום דחמוצו קשה כו' ואי כתב חמץ משום דראוי לאכילה. גמ': (יג) דכתישה תולדה דטוחן היא אבל מה שנוטל העפר ומשה גומא לע"ג דקי"ל חופר בב"ש כו' אמרינן בגמ' ה"מ היכא דמתקן הבא ומקלקל (והכי לכתחלה משום שמחת י"ט) כלומר דמיירי במקום שהגומא מקלקל כמו בבית או בחצר אבל בשדה לא: (יד) דבי"ט קי"ל כמ"ד מוקצה אסור. והתוס' כתבו דהכא לכ"ע אסור דהוי נולד גמור דמעיקרא עצים והשתא אפר: (טו) ואף על גב דלעיל לא התירו אלא בדקר נעוץ (ועפר תיחוח כ"מ משום שמחת דשחיטה. רש"י) וה"נ איכא שמחה דלהעית גבו הי' בגמרא דהכא שובכו מוכיח עליו ופי' הר"ב כלומר שובכו של סולם מוכיח שהוא ניכר שהוא לשם שובך: (טז) ולומר. מגע"י. רש"י: (יז) ולא פירש הר"ב טעמא מאי אמרינן הכי ולכאורה טעמיה כמ"ד רוב וקרוב הולכים אחר הרוב כו' הלא שהר"מ תלה הדבר בספק מוכן שאסור וכי המגיד הטעם מפני שהוא דשיל"מ או שכלו חכמים להחמיר

שנים ומצא שלשה. אסורים (יח). שלשה ומצא שני' מותרים. בתוך הקן. ומצא לפני הקן אסורים. ואם אין שם אלא הם. הרי אלו מותרין: ה בית שמאי אומרים אין מסלקין את התריסין ביום טוב. ובית הלל מתירין אף להחזיר. בית שמאי אומרים אין נוטלין את העלי. לקצב עליו בשר. ובית הלל מתירין. בית שמאי אומרים אין נותנין את העור לפני [א] הדורסן. ולא יגביהנו. אלא אם כן יש [ב] עמו כזית בשר. וב"ה מתירין. בית שמאי אומרים אין מוציאין לא את הקטן. ולא את הלולב. ולא את ספר תורה לרשות הרבים. ובית הלל מתירין: ו בית שמאי אומרים אין מוליכין חלה ומתנות לכהן ביום טוב. בין שהורמו מאמש. בין שהורמו מהיום. ובית הלל מתירין. אמרו להם בית שמאי גזרה שוה. חלה ומתנות. מתנה לכהן. ותרומה מתנה לכהן. כשם שאין מוליכין את התרומה כך אין מוליכין את המתנות. אמרו להם בית הלל. לא אם אמרתם בתרומה. שאינו זכאי בהרמתה. תאמרו במתנות שזכאי

[א] ירושלמי הדריסה [ב] ירושלמי עליו

בהרמתן

שנים ומצא ג'. ואינו מכיר השמרין. כולן אסורין: שלשה ומצא שנים מותרים. שאחד הלך. והשני' נשארו. ולא אמרינן כשם שהאחד הלך. כן הלכו כלם. והני אחריני נינהו: זמן בתוך הקן ומצא לפני הקן. ובתוך הקן לא מצא כלום אסורים: ואם אין באותו שובך אלא הן הרי אלו מותרין. ואע"פ שיש שובך אחר קרוב לו בתוך חמשים אמה (יט). אם אין אותו שובך בזוית של שובך זה בשוה אלא בקרן זוית (כ). לא אמרינן מההוא שובך הקרוב אתו. שהגוזלי' כל זמן שאינם פורחים. אלא מדדין ברגליהן. אינן מדדין אלא כנגד הקן שלהן בשוה שאם רואין קיניהן כשהופכי' לאחוריהן מדדין. ואם לאו אין מדדין: ה העלי. יד של עץ גדול הרבה ועגול שכותשים בו את הריפות ודומיהן. ומפני כובדו וגדלו. אין תורת כלי עליו: לקצב. לחתוך: ובית הלל מתירין. משום שמחת י"ט. ואע"פ שאין עליו תורת כלי (כא): לפני בית הדריסה. שידרסו עליו בני אדם כדי שלא יפסיד: ולא יגביהנו. לטלטלו לאחר הפשטתו: וב"ה מתירין. דאי לא שרית ליה. לא שחיט. כדי שלא להפסיד העור. ונמנע משמחת י"ט: תריסין. מוכרי בשמים יש להן חנויות העשויות כמין תיבות. ועומדות בשוק. ואינן מחוברות לקרקע. ותריסין הן דלתות שסוגרין בהן פתחי אותן תיבות. ופעמי' שמסלקים אותן תריסין מפתח התיבה. ושוטחין עליהן הסממנין שבחנות: מתירין אף להחזיר. בתריסין שאין להם ציר ככל כולי עלמא לא פליגי דשרי אפילו לנעול בהן פתח [בית שבתוך] החצר ובתריסין שיש להן ציר מן הצד. כ"ע לא פליגי דאסור לנעול בהן אפילו פתחי חנויות. דדמי לבנין (כב). כי פליגי בתריסין שיש להן ציר באמצע כעין בליטה. ותוחבין אותה בחור שבאמצע דופן פתח החנות בית שמאי סברי גזרינן ציר באמצע אטו ציר מן הצד. ובית הלל סברי לא גזרינן בתריסי חנויות. ושרי להחזיר משום דבעי לאפוקי תבלין. ואתי לאמנועי משמחת יו"ט: לא את הקטן. ולא כל מידי דלאו צורך אכילה: וב"ה מתירין. דאמרי מתוך (כג) שהותרה הוצאה לצורך אכילה. הותרה נמי שלא לצורך אכילה. והוא שיהיה בה צורך מצוה (כד). כגון הני דחשיב במתני'. או צורך הנאה כגון מפתח ביתו (כה) וכיוצא בהן לאפוקי הוצאת אבנים וכיוצא בזה דבהא מודו ב"ה לאסור: ו אין מוליכין חלה [ומתנות]. ביו"ט אע"פ שמותר בהפרשתם לא שרו לה בהולכתם אלא תיקון עיסתו התירו לו (כו) ולא יותר: מתנות. הזרוע והלחיים והקיבה: גזירה שוה. לאו דוקא דכולה מדרבנן גזרו משום גזירה דאין מגביהין תרומות ומעשרות בי"ט. אלא דומיא דגזרה שוה: מתנה לכהן. מכ"ד מתנות כהונה: כשם שאין מוליכין את התרומה וכו'. הך מתני' אדמי' לה בגמ'. דלא נחלקו ב"ש וב"ה שמוליכין חלה ומתנות. לא נחלקו אלא בהולכת תרומה שב"ש אומרים אין מוליכין. וב"ה אומרים מוליכין. אמרו להן ב"ה לב"ש חלה ומתנות מתנה לכהן. ותרומה מתנה לכהן. כשם שמוליכין את המתנות כך מוליכין את התרומה. אמרו להם בית שמאי לא אם אמרתם בחלה ומתנות שזכאי בהרמתן שנתנו הכהנים כח ורשות

בהפרשתן

להסמיך בספק זה: (יח) אסורים. דממ"נ איכא חד דמערב בהו וליכא למישריינהו משום דחד בתרי בטיל (דכתי' אחרי רבים להטות. רש"י) דב"ח חשיבי ולא בטילי ועוד כל דבר שיל"מ אפי' באלף לא בטיל. תוי': (יט) דמהלכין במדדין שאין יכולין לפרוח ואי ליכא קן בתוך נ' אמה פשיטא דמותרין דכל המדדה אין מדדה יותר מנ' אמה. גמרא: (כ) שזוית הבית בולע להלכה מן השובך וקן זה שזימן בו עומד לנדדין דאי הוה אתי להכי לא הוה חזי לקיניה שהזוית של בית עומדת לפניו. רש"י: (כא) ובגמרא כמי אמתני' ב' דלא שרי ב"ה משום שמחת י"ט אלא בדקל נעוץ ואפ"ה לכתחלה לא. ומשני טעמייהו דב"ה משום דיש תורת כלי עליו וס"ל דאף על פי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו כו' (א"נ מוחלפת השיטה. דהכא. רש"י) וזה הו"ל להר"ב לכתוב דלא נטעה בהלכה כו'. ועתוי"ט: (כב) ומיהו בנין מהם לא הוי דאין בנין בכלים וקאסרי ליה ב"ש מדרבנן ומן הצד היינו ידות לשני כתבי הדף. רש"י: (כג) דאף אבר יאכל לכל נפש כתיב והוצאה אף היא באוכל ובמשקה ואף על פי שהוא בדברים אחרים אמרינן מתוך. המגיד: (כד) דמדאורייתא הותרה לגמרי אלא רבנן הוא דגזור במידי דהיא טרחא שלא לצורך ובכולה לא בעי למיגזר משום דאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה. רש"י: (כה) יש להסתפק אי מיירי דוקא ביש אוכלין בבית א"נ כלים שיש ליום צורך בהן. או דכיון דלבו דואג משום גניבה חשיב צורך קצת. ועתוי"ט: (כו) ומתנות אף הן הכמתן הותרו לו ואף ע"פ שאין-טובלין כשאר טבל לאסור הבשר וכמ"ש הר"ב במ"ב פ"י דחולין מיהו אם לא פי' שאר הבשר מהן הרי הוא אוכלן ועובר בעשה. רש"י:

בתבואה

בהרמתן: ז בית שמאי אומרים תבלין נדוכין במדוך של עץ. והמלח (כח) בפך. ובעץ הפרור. וב"ה אומרים תבלין נדוכין כדרכן במדוך של אבן. והמלח במדוך של עץ: ח הבורר קטניות ביו"ט ב"ש אומרים בורר אוכל [א]ואוכל. וב"ה אומרים בורר כדרכו בחיקו. בקנון. ובתמחוי. אבל לא בטבלא (כט). ולא בנפה. ולא בכברה. רבן גמליאל אומר אף מדיח ושולה: ט ב"ש אומרים אין משלחין בי"ט אלא מנות. וב"ה אומרים משלחין בהמה חיה ועוף בין חיין בין שחוטין. משלחין יינות שמנים וסלתות וקטניות. אבל לא תבואה. ורבי שמעון מתיר בתבואה: י משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין ואע"פ שיש בהן כלאים. והן לצורך המועד. אבל לא סנדל המסומר. ולא מנעל שאינו תפור. רבי יהודה אומר. אף לא מנעל לבן. מפני שצריך אומן. זה הכלל כל שנאותין בו בי"ט משלחין אותו:

פרק ב יום טוב שחל להיות ערב שבת. לא יבשל אדם בתחלה. מיום טוב לשבת. אבל מבשל הוא ליום טוב. ואם הותיר. הותיר לשבת. ועושה תבשיל בעי"ט וסומך עליו לשבת. בית שמאי אומרים שני תבשילין. וב"ה אומרים תבשיל אחד. ושוין בדג וביצה (ג) שעליו. שהן שני תבשילין. אבלו

[א] ירושלמי אוכל

בשפרשתן. לפי שהשיב שאין בה בי"ע דלשין ואופין בי"ט. וכיון שהותרו אותן של י"ט שרינן להו לשוליך אותן שנעשו מערב יום טוב. אטו בתרומה שאינו זכאי בהרמתה. שהרי א"א שיצא חיוב תרומה לכלי ביום טוב. לפי שאין חיוב תרומה אלא משעת מריחה בכרי. ואין ממרחין ביום טוב (כז). הלכך אין מוליכין תרומה ביום טוב: ז במדוך של עץ. אבל לא של אבן. ומיהו במדוך של עץ נדוכין כדרכן וא"צ שנוי מפני שהן מפיגין טעמן אם נדוכין מאתמול: והמלח בפך. של חרס ידוכנו: או בעץ פרור. הוא הכף שמגיסין בו הקדרה. דמלח בעי שנוי. שהיה לו לדוך מאתמול שאינו מפיג טעמו. והלכה שהבא לדוך מלח בי"ט מטה המדוכה על צדה. ודך על ידי שנוי והתבלין נדוכין כדרכן. ואין צריכין שנוי: ח בורר אוכל. מלקט האוכל אחד אחד. מן הפסולת: בורר כדרכו בחיקו. ובלבד שלא יהיה טורח ברירת הפסולת מרובה. אבל אם טורח ברירת הפסולת מרובה על טורח ברירת האוכל כגון שהפסולת דק ביותר. אע"פ שהאוכל מרובה בשיעורו על הפסולת. מודים בית הלל שבורר את האוכל. ומניח את הפסולת. דלמעוטי בטרחא עדיף: אף מדיח ושולה. שמביא כלי מלא קטנית. ונותן עליו מים. והפסולת צף על פני המים. ומשיל אותו בידו. שולה כמו של נעליך (שמות ג). ואין הלכה כרבן גמליאל: ט אין משלחין ביום טוב. דורון איש לרעהו: אלא מנות. דבר מוכן שאינו עשוי להניחו למחר כגון מתיקות בשר ודגים: ובית הלל אומרים כו'. ולא נחלקו ב"ה אלא לשלוח ע"י אדם אחד או שנים. אבל שלשה בני אדם או יותר נושאי מנחה אסור. דאוושא מלתא טובא ונראין כמוליכין למכור בשוק: אבל לא תבואה. שאינה ראויה לאכילה. שהרי צריכה טחינה. ואין טוחנין ביום טוב (ל): ורבי שמעון מתיר בתבואה. שיכול לכתשה במכתשת קטנה (לא). ויבשלנה מעשה קדרה. ואין הלכה כר"ש: י משלחין כלים תפורין. דחזו למלבוש. ושאינן תפורין. חזי לאכסויי: כלאים. כשהן קשין שאין ממוללין. מותר להציע עליהם: סנדל מסומר. של עץ. ממוסמר במסמרים. שגזרו חכמים עליו שלא לנעלו בשבת וי"ט משום מעשה שהיה. שנהרגו הרוגי מלכות על ידו. כמו שאמר במסכת שבת פרק במה אשה יוצאה (דף ס): ולא מנעל שאינו תפור. ואפי' הוא מחובר ביתדו' של עץ וכיוצא בהן: אף לא מנעל לבן. באתריה דר' יהודה לא היו נועלים מנעל לבן. עד שמשחירין אותו: שצריך אומן. להשחירו: כל שנאותין בו. ה"ק כל שנאותין בו בחול כמות שהוא. ואינו צריך למלאכה אחרת. אע"פ שאין נאותין בו ביום טוב. כגון תפילין (לב). שבחול לובשין אותן כמות שהן. וביום טוב אין לובשין אותן. משלחין אותן ביו"ט:

פרק ב יום טוב שחל להיות ע"ש לא יבשל בתחלה. כלומר לא יהא תחלת בשולו ועיקרו לצורך שבת אלא לצורך י"ט יהא תחלת בשולו ומה שמותיר יהא לשבת: ועושה תבשיל מערב יום טוב. לשם עירובי תבשילין (א) אית דאמרי טעמא דהאי תבשיל מעי"ט. משום כבוד שבת הוא שמתוך שמערב י"ט זוכר השבת. יברור מנה יפה לשבת (ב). ולא ישכח שבת משום טרדת י"ט. ואית דאמרי משום כבוד

(כז) בתוספתא שייך מירוח ושלהי עיין פ"ק דמעשרות אימתי נכנן אף על פי דדייק מלוי כלי שאני כדתנן התם במ"ה יצק דחיוב בהמתו מדרבנן לא להיא. תוי"ט: (כח) והמלח. במקום שיש מלח גס, רש"י: (כט) בטבלא. דמחזי כמאן דעביד לצורך מחר שאין דרך לעשות בכלים הללו אלא הרבה. רש"י: (ל) ומפיימי רש"י והר"ן שהוא לו לטחון מאתמול ולא מפיג טעמיה. וקשה לי א"כ ליתהדר בטעייה מידי דהוה אשחיקת מלח דודאי שהיא תולדה דטוחן ככל שחיקת תבלין וסממנים שהם תולדה דטוחן. והר"ב בפ"ג כתב טעם אחר ואמר אסרו חכמים טחינה לפי שהוא מלאכה הנעשית לימים הרבה. ושחיקת פלפלין אע"פ שהיא תולדתה אין דומה טחיקה נעשית בכלותו ענין שהיא נעשית לימים הרבה שזו במדוך וזו ברחים ואף פלפלין ברחים שלהם אינה כדרך טחינת חטים לימים הרבה. וכתב הכ"מ דדמי לעובדא דחול: (לא) ומ"ק אזיל בתר כותא. המגיד: (לב) כיון דליכא שמחת י"ט בשילוחן שרי. ב"י. אבל סנדל אסור הואיל ובאת תקלה על ידו. הר' ועתוי"ט:

פרק ב (א) ונקרא שמו ערוב שהוא מערב לצרכי שבת על צרכי י"ט לעשותן יחד. הר"א: (ב) ואפילו בי"ט עצמו היה יכול לעשות הערוב לצרכי סעודת י"ט אלא גזירה שמא יפשע וישכח ולא יערב משום דעביד. גמ'. ולב' הפי' שכ' הר"ב אינו אלא מד"ס ולעי"ג דהכנה דאו' מותר לבשל מי"ט לשבת משום הואיל ואי מקלעי אורחים. תוס' ועתוי"ט: (ג) וביצה. שהיו עושין ביצה על

אכלו. או שאבד. לא (ה) יבשל עליו בתחלה ואם שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת: **ב** חל להיות אחר השבת. בש"א מטבילין את הכל מלפני השבת. ובה"א כלים מלפני השבת. ואדם בשבת: **ג** ושוין שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן. אבל לא מטבילין. ומטבילין מגב לגב. ומחבורה לחבורה: **ד** בית שמאי אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהן. אבל לא עולות. ובית הלל אומרים. מביאין שלמים ועולות. וסומכין (יד) עליהם: **ה** בית שמאי אומרים. לא יחם אדם חמין לרגליו (טו). אלא אם כן ראויין לשתיה (טז). ובית הלל מתירין. עושה (יז) אדם מדורה ומתחמם כנגדה

כבוד יו"ט הוא כדי שיראו שאין אופין מיו"ט לשבת. אא"כ התחיל מבעוד יום דבי"ט אינו אלא גומרה. ק"ו מיו"ט לחול דלגמרי אין אופין. ולא מבשלין. ומברכים על עירובי תבשילין כדרך שמברכים על עירובי חצרות. וצריך לזכות ע"י אחר. לכל מי שרוצה אחר כך לסמוך על עירובו. ואפי' שלא מדעתו. דזכין לאדם שלא בפניו: אכלו או שאבד. אותו תבשיל שבשל מע"ש (ד): סומך עליו. לבשל בשבילו בי"ט לצורך שבת. אבל מתחלתו אף עירובי תבשילין פחות מכזית (ו). בין לאחד. בין למאה. ואם התחיל בעיסתו ונאבד עירובו מה שהתחיל גומר: **ב** מטבילין את הכל. שחייב אדם לטהר עצמו ברגל (ז) וכל מה שצריך טבילה. בין אדם בין כלים מטבילין מלפני השבת: כלים מלפני השבת. שכיון שהם ראוין לאחר טבילה. לדבר שלא היו ראוין לו קודם טבילה. אי מטביל להו בשבת וביו"ט. הוה ליה מתקן מנא ואסור. ושבת דנקט הכא. להודיעך כחן דבית הלל. דאפי' בשבת שרו להטביל אדם. משום דנראה כמיקר וכמצטנן (ח). ורוחץ לתענוג. ולא לשם טבילה: **ג** ושוין שמשיקין את המים בכלי אבן. מי שיש לו מים יפים לשתות ונטמאו ממלא מהן כלי אבן שאינו מקבל טומאה. ונותנן במקוה מים מלוחים (ט). או עכורים. עד שנושקים מים למים. ונמצאו אלו זרועים ומחוברים למי מקוה ובטלו אגבייהו וטהרו. ואין טהרה במקוה לשום אוכל ומשקה. אלא למים בלבד. ולא בתורת טבילה. אלא בתורת זריעה: אבל לא מטבילין. שאין נותנין אותן בכלי עץ שטמא שצריך טבילה לכלי להשיק בו כדי להעלות טבילה לכלי (י). אגב השקת המים: ומטבילין מגב לגב. מי שהטביל כלים לדעת שידרוך בהן זיתים בבית הבד לשמן של חולין ונמלך לדרוך בהן ענבים בגת ליין של תרומה. צריך להטבילן פעם שניה לשם תרומה. וכן אם הטביל כלים לשם תרומה ונמלך לעשות בהם קדש. צריכים טבילה שנית לשם קדש ואותה טבילה יכול להטביל בי"ט שאין כאן תיקון כלי לפי שאין טבילה זו להעלות אותן מידי טומאה אלא לתוספות טהרה: ומחבורה לחבורה. אם הטביל כלים ע"מ לאכול פסחו עם חבורה זו ונמלך להימנות עם חבורה אחרת וצריך להטביל כליו פעם שניה. אותה טבילה מותר לעשותה ביו"ט (יא): **ד** מביאין שלמים ביו"ט. שלמי חגיגה. לפי שיש בהם צורך אכילה לאדם: ואין סומכין עליהם. שהסמיכה אסורה משום שבות שמשתמש כמו היה סומך והוה ליה משתמש בבעלי חיים (יב). אלא סומכין עליהן מעיו"ט דלית להו לב"ש תיכף לסמיכה שחיטה: אבל לא עולות. חוץ מתמידין ומוספין שהן קרבן צבור וזמנן קבוע. אבל לא יביא עולת יחיד שאין בה אכילת הדיוט. ואפילו עולות ראיה קרבות בשאר ימות הרגל ולא בי"ט דרחמנא אמר (במדבר כט) עצרת תהיה לכם. לכם ולא לגבוה: וב"ה אומרים. מביאים שלמי חגיגה ועולת ראיה. דכתיב (דברים טז) עצרת לה' כל דלה'. אבל נדרים ונדבות. דברי הכל אין קרבין (יג) ביום טוב. לא עולות ולא שלמים: **ה** לא יחם אדם חמין לרגליו. אוכל נפש התירה התורה. ולא להנאה אחר בשביל רחיצה: ובית הלל מתירין. דמתוך

על הדג כשצולין אותו. רש"י: (ד) וז"ל רש"י או שאכל קודם שבישל כל צרכי שבת א"כ י"ל דברי הר"ב דה"ק מע"ש קודם שבישל כו'. וא"צ להגיה מעי"ט: (ה) לא כו'. ולפי' א' דטעמא דעת"ב משום כבוד שבת לפ"ה מועט שלא יתעדן שבת א' ויתעדן שבתות הרבה. שאם אתה מתיר לו לבשל כשנאבד עירובו אף הוא יתרשל בו ולא ישמרנו או יאבד או יאכל ולא יזכור לשבת כלל. הר"ב: (ו) אלא דבגמרא גרסי' מאי כל שהוא דאית ביה כזית ופרש"י ולגבי ככר שלם קרי ליה כ"ש. וכן הר"מ סתם ולא חילק בין תחלתו לסופו וכ"כ הטור. וצ"ע על הר"ב. ועתוי"ט: (ז) דכתיב ובנבלתם לא תגעו ומוקים לה בגמ' ר"ה דט"ז ברגל: (ח) ואפי' אם טובל במים שאובים כו' ובימות הגשמים דליכא למימר דמחזי כמיקר נרא' כרוצה לרחוץ מטיט וצואה שבגופו. גמ'. וכתב ב"י דזה שייך נ"כ במים סרוחים: (ט) דאלת"ה למ"ל להשיקם כיון שיש לו בלא"ה מים יפים לשתות. הר"מ: (י) רש"י ומשמע דאלו בכלי עץ שאינו טמא רשאי למלאותן ולטבלן בו ואף על גב דהשתא מקבל טומאה מהמים הך טומאה ליתא אלא מדרבנן וגם נטמא בי"ט עצמו וקי"ל דבחד מהני גווני מותר לטבלו בי"ט. וק' דא"כ ברישא כלי אבן למ"ל לכן נ"ל דטמא ר"ל בעצמו נטמא מהמים וטעמא דאסור לגרום טומאה לכלי בידים כמ"ש הפו'. ועתוי"ט: (יא) רש"י. והך טבילה לא נתכוין בגוס דורתא ורש"י לטעמיה דגרס כדו (ולא בדו) ומפרש לרישא נ"כ בע"א ע"ש. והר"ב הו"ל לפי' כמ"ש הר"מ מחבורת אוכלי חולין לאוכלי מע"ש או כמ"ש הה"מ מתרומה לשלמים וא"כ ק' היינו רישא הא לפי' ג"כ הוי זו ואצ"ל זו: (יב) וחנן אין רוכבין על גבי בהמה. רש"י: (יג) הואיל ואין זמנן היום כלל ואע"ג דחגיגה וראיה נמי יש להן תשלומין כל ז' שהו בה שמא יאנס ולא יקריבוהו בשאר הימים וחנן עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריות. וא"ת יהא כשאי לשחוט נדרי' ונדבות הואיל והבעלים וגם הכהנים אוכלים ממנו ונמצא שכל הבשר נאכל. וי"ל דעיקר ההקרבה בשביל גבוה וכהנים ובעלים משלחן גבוה קא זכו. תוס': (יד) וסומכין. דס"ל תיכף לסמיכה שחיטה ומדרשא' להבילן כשאי לסמוך: (טו) לרגליו. ה"ה לפניו וידיו וחדא נקט ואפשר דנקטה רבותא דלרחוץ הרגלים במיין הוא דבל שוה לכל נפש יותר מפניו וידיו שכן פניו וידיו רגילים יותר לרחוץ בגונן: (טז) לשתיה. ומיירי כגון שפתח מהן ומצבה לרחוץ רגליו דבלא"ה הא לית להו לב"ש מתוך והכי איתא בהדיא ביכו' דלב"ש צריך לשתות מהן. תוס': (יז) עושה כו'. וב"ה קתני לה

דמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה כשיש בה צורך איזו הנאה. ופסק הלכה דמחמין שהוחמו בי"ט רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו. אבל לא כל גופו דגזרו י"ט אטו שבת. ומחמין שהוחמו מעי"ט רוחץ בהן כל גופו בי"ט: ו אין טומנין את החמין מי"ט לשבת. דסברי ב"ש אין אופין אלא א"כ עירב בפת ואין מבשלין אלא א"כ עירב על התבשיל ואין טומנין אלא א"כ היו לו חמין טמונים מעי"ט. וב"ה סברי דאופין ומבשלין וטומנין על עירוב של תבשיל בלבד. ומיהו בגמרא מוכח דב"ה נמי בעו פת ובשר וכן הלכה: ואין זוקפין את המנורה. של חוליות שנתפרקו חוליותיה אין מחזירין אותן דהוי כבונה ויש בנין בכלים וב"ה סברי אין בנין בכלים (יט): גריצין. ככרות עבות (כ): אלא רקיקין. ככרות דקות דסברי ב"ש אין אופין פת מרובה בי"ט משום טרחא. וב"ה מתירים אופין פת מרובה בי"ט. שבזמן שהפת מרובה היא נאפית יפה: וחרי. עיסה גדולה הנאפת ע"ג גחלים משום דבעיא היסק גדול. שהגחלים הולכות ועוממות. וטרחא איכא ואין הלכה כר"ג בכל מה שמחמיר כדברי ב"ש:

ז מכבדין בין המטות. שאוכלין שם. שרגילים להסב ולאכול ע"ג מטות. ומפני שהוא מקום מועט. לא חיישינן שמא ישוה גומות (כא). כדחיישינן גבי בית. שהוא גדול. וא"א שלא יהיה שם גומא: מוגמר. לבונה על גבי גחלי' להריח בה. אבל לגמר את הכלים. דברי הכל אסור: מקולס. כרעיו ובני מעיו תלויין חוצה לו (בצדו) כשצולהו והיו עושים זכר לפסח. דכתיב ביה (שמות יב) ראשו על כרעיו ועל קרבו. מקולס כגבור זה שכלי זייניו עמו תכגוס וכובע נחשת וקולסא דנחשא. ורמב"ם פי' מקולס מכובד לשון קלוס: וחכמים אוסרין. בשלשתן. כבוד משום אשויי גומות. ומוגמר משום דלאו צורך לכל נפש הוא שאינו אלא למפונקים ולמעונגים ולאי שריחו רע. מקולס מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים: ח פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. לנוי (כב) ואמרו חכמים משאוי הוא ואינו תכשיט לה. ולא פרתו של ר"א בן עזריה היתה אלא של שכנתו. ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו: ומקרדין בי"ט. כמין מגירה קטנה של ברזל. שיניה דקות ומשכיכין ומגרדין (כג) בה הבהמה. ואף ע"ג דעביד חבורה (כד): ברחים שלהן. קטנות העשויות לכך: מקרצפין. במגרה של עץ שיניה גסות. ואין עושין חבורה: אף לא מקרצפין. דגזרינן קרצוף אטו קירוד. ואין הלכה כראב"ע בשלשה דברים הללו. אלא במקרדין את הבהמה בלבד. משום דבהא קם ליה בשטתיה דר' שמעון. דאמר דבר שאין מתכוין מותר. וקי"ל כותיה. וחכמים דפליגי עליה סברי כר' יהוד' דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואין הלכה: ט משום שלשה כלים. שאם פירש אחד מהן אינן שברי כלים אלא כל אחד ומהם חשוב כלי בפני עצמו וטמא. אע"פ שבעודו ברחים הן מחוברים ונראין ככלי א': משום כלי קבול. התחתונה שמקבלת אבק שחיקת הפלפלים. דרך נקבי הכברה. טמאה משום כלי קבול שכלי עץ שיש לו בית קבול הוא: ומשום כלי מתכות. העליונה שכותשין וטוחנין בה הפלפלין. טמאה משום כלי מתכות. דמשום כלי עץ ליכא לטמוייה. דפשוטיהן טהורין. אלא משום דפויה התחתון שהוא של מתכות (כז): ומשום כלי כברה. אמצעית שהיא מקפת את הכברה (כח). משום כלי עץ לא מטמאה. דאין קבולה קבול. אלא חכמים גזרו טומאה על הכברה משום כלי אריג (כט). ואפילו אין

כנגדה: ו שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי ב"ש (יח). אין טומנין את החמין מיום טוב [א] לשבת ואין זוקפין את המנורה ביו"ט. ואין אופין פתין גריצין, אלא רקיקין. אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא. לא היו אופין פתין גריצין. אלא רקיקין. אמרו לו מה נעשה לבית אביך שהיו מחמירין על עצמן. ומקילין לכל ישראל להיות אופין פתין גריצין. וחרי: ז אף הוא אמר שלשה דברים להקל. מכבדין בין המטות, ומניחין את המוגמר ביו"ט. ועושין גדי מקולס בלילי פסחים. וחכמים אוסרין: ח שלשה דברי ר' אלעזר בן עזריה מתיר. וחכמים אוסרין. פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. ומקרדין את הבהמה ביו"ט (כה). ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהם. ר' יהודה אומ' אין מקרדין את הבהמה ביום טוב. מפני שעושה חבורה, אבל מקרצפין (כו). וחכ"א אין מקרדין. אף לא מקרצפין: ט הרחים של פלפלין טמאה. משום שלשה כלים. משום כלי קבול. ומשום כלי מתכות. ומשום כלי כברה:

[א] פ"א

עגלה

לה כדאי' בגמ': (יח) כדברי ב"ש. סע"ג שהוא היה מזרע הלל: (יט) ואינו חייב אא"כ עושה מלאכה כגון ממחק או מססף כו' שהן אבות מלאכות לעצמן שבל חזרת חוליות שאין בהם אלא משום בנין אין בונה אלא בבית ואהלים. רש"י: (כ) ור"ל פת מרובה כמ"ש לקמן אלא להכי קרי לה עבה בברייתא משום דכפישי בליסה. א"נ בגמרא דהאי תנא פת מרובה פת עבה קרי לה: (כא) וכ"ש מ"מ הכי הוא מזיז עפר ממקומו איכא למימר דטלטול מן הצד ע"י דבר אחר משום כבוד י"ט הפירושו. הר"ב. ומה"ט התירו לכבד עלאות כו' אף על ג הוי לטלטל: (כב) ונר' ה' דבשבת כתב בין לנוי בין לשמור דכל נטירותא יתירתא משאוי הוא ופלוגתא הוא בגמרא והלכה כמ"ש: (כג) מל' ויקח חרש להתגרד בו והגירס"ל מתחלף בקו"ף שהם ממוצא גיכ"ק: (כד) ול' רש"י ב"מ' מיהו הך חששא (דחבורה) בקירוד ליתא וכמוקי עמו דפסיק רישא מודה ר"ש. ועתוי"ט: (כה) בי"ט. מדאיצטריך למתני בי"ט ש"מ דבבא קמייתא דהיינו פרתו כו' לאו בי"ט אלא בשבת דאין מצווין על שביתת בהמתו בי"ט. ועתוי"ט: (כו) מקרצפין. מלה ארמית הוא להתגרד בו לאתקרצפא ביה עורך. ובגמ' דפסחים די"א מ"ש גבי חמץ דגזור ומ"ש גבי קרצוף דלא גזור. לאו בלאו מיחלף קירוד בקרצוף לא מיחלף: (כז) מפיים רש"י שהוא עיקר והעץ בטל אצלו: (כח) ונראה שר"ל האמצעית היא הכברה אלא לפי שיש לה בהככח קונב המקיפה לכברה לה בהאי לישנא: (כט) כלומר בגד דכתיב

י עגלה של קטן טמאה מדרס. ונטלת בשבת. ואינה נגררת אלא על גבי כלים. ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה. מפני שהיא כובשת:

פרק ג **אין** צדין דגים מן הביברין ביו"ט. ואין נותנין לפניהן מזונות. אבל צדין חיה ועוף מן הביברין. ונותנין לפניהם מזונות. רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין. זה הכלל כל המחוסר צידה אסור. ושאינו מחוסר צידה מותר:

ב מצודות חיה ועוף ודגים. שעשאן מערב יום טוב. לא יטול מהן ביום טוב. אלא א"כ יודע שנצודו מערב יום טוב. ומעשה בעובד כוכבים אחד שהביא דגים לרבן גמליאל. ואמר מותרין הן אלא שאין רצוני לקבל הימנו: **ג** בהמה מסוכנת. לא ישחוט אלא א"כ יש שהות (ו) ביום. לאכול ממנה כזית צלי. ר"ע אומר אפילו כזית חי. מבית טביחתה. שחטה בשדה. לא יביאנה במוט ובמוטה. אבל מביא בידו איברים איברים: **ד** בכור שנפל לבור. ר"י אומר ירד מומחה ויראה. אם יש בו מום יעלה

הכברה של מתכת (ל) מטמאה משום כלי כברה: **עגלה.** העשויה לשחוק לקטן. ומיוחדת לו לישב עליה (לא): **טמאה מדרס.** אם היה הקטן זב נעשית עגלה אב הטומאה: **ונטלת בשבת.** דתורת כלי עליה: **ואינה נגררת** בשבת **אלא על גבי כלים.** על גבי בגדים מפני שעושה חריץ בקרקע. וחופר חייב משום חורש: **רבי יהודה אומר** כו'. תרי תנאי נינהו ואליבא דרבי יהודה דתנא קמא נמי רבי יהודה היא. דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואתא האי תנא אחריתא ואמר דלא אסר ר' יהודה בעגלה של קטן מפני שאינה עושה חריץ בהלוכה (לב) על ידי משיכה. אלא כובשת הקרקע ולדוש תחתיה. ונעשה גומא מתוך. אבל אינה מזיזה עפר ממקומה. וכבר אפסיקא הלכתא כר"ש דאמר גורר אדם מטה כסא וספסל. ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ:

פרק ג **אין צדין דגים** אף ע"ג דשחיטה ואפיה ובישול אבות מלאכות ה[ן] והותרו לצורך י"ט. צידה דמיא לקצירה. וקצירה לא [הותרה] בי"ט (א): **ביברין של דגים.** הן בריכות ש[ל] מים שדגים מתגדלים שם: **ביברין של חיות.** קרפיפו[ת] מוקפין גדר סביב ומביאים שם חיות. ויולדו[ת] ומתגדלות שם: **ואין נותנין.** לפני הדגים מזונו[ת] דאפשר להם בלא מזונות. ואין מזונתן עליך: **אבל צדין חיה ועוף.** המוכנים מאתמול: **מן הביברין.** הקטנים שאין מחוסרין צידה. ורבן שמעון בן גמליאל לאו לאפלוגי אתנא קמא אתא אלא לפרושי (ב): **כל המחוסר צידה.** שצריך לבקש תחבולה כדי לתפסו וכל דרהיט בתריה ומטי ליה בשד שחיה. לא הוי מחוסר צידה. ואי לא. הוי מחוסר צידה: **ב ומעשה בעובד כוכבים אחד.** חסורי מחסרא והכי קתני ספק מוכן אסור (ג) ורבן גמליאל מתיר. ומעשה בעובד כוכבים א' וכו' ואין הלכה כרבן גמליאל. אלא פירות ודגים שהובאו בי"ט ספק נלקטו (ד) היום. ספק מאתמול. ספק נצודו היום. ספק מאתמול אסורים. וכל שאסור לאכלו אסור לטלטלו. ואם נכרתן מוכחין עליהן. כגון פירות דכמים. שאי אפשר שנלקטו היום. וכן דגים שהביאום ממקו' רחוק שאי אפשר שנצוד היום מותרים. ודבר מוכן שבא מחוץ לתחו' (ה) בשביל ישראל. אסור לאותו ישראל שהובא בשבילו. ולכ[ל] בני ביתו. ומותר לישראל אחר. ופירות או דגים שנתלשו או נצודו ביום טוב ראשון מותרין לערב בליל יו[ם] טוב שני. בכדי שיעשו. או משני ימים טובי' של ראש השנה שהם אסורי' עד מוצאי י"ט שני בכדי שיעשו. ופירוש כדי שיעשו. כדי שיתלשו הפירות ממקום שנתלשו. ויביאו אותם מן המקום שהביאום. ועי' שדלתותיה נעולות בלילה. צריך שימתין לבוקר בכדי שיעשו: **אלא שאין רצוני לקבל ממנו.** שאני שונ[א] אותו: **ג בהמה מסוכנת.** שהוא ירא שמא תמות ואינו צריך לה. שכבר סעד סעודתו: **לא ישחוט.** אא"[כ] יודע שיש שהות ביום לא[כו]ל כזית צלי היטב: **מבית טביחתה.** שהוא מזומן ומופשט מעורו ועומד. ול[ית] הלכה כר' עקיבא: **לא יביאנו במוט ובמוטה.** בפני בני אדם. משום דאוושא מלתא. ומזלזל בכבוד יו[ם] טוב (ו): **ד בכור שנפל לבור.** בכור בעל מום שלא הראהו לחכם. מערב י"ט מבעוד יום להתירו [ו]נפל לבור בי"ט. ויגא שמא ימות שם: **ירד מומחה.** שבקי להבחין בין מום קבוע. למום עובר: **ויראו**

דכתיב בתורה שהוא אבוב: (ל) דאלו היא של מתכת ודאי טמאה משום פשוטי כלי מתכת כ"כ רש"י כלו' אע"פ שהכברה אינה יכולה לקבל כלום: (לא) וכ' התוס' דלא נהירא דאלי קמ"ל פשיטא הא אין לך כלי מיוחד גדול מזה לכך נ"ל דהיינו כלי שעושין לקטנים להתלמד להלוך והיא עומדת על ג' אופנים ואוחז בו בידו והיא מתגלגלת לפניו: (לב) ואידך סבר פעמים שאין האופן מתגלגל והוא נגרר וחופר ואידך סבר לא שכיח הכי. רש"י:

פרק ג (א) **וטעמא** כמו בעקירה כמ"ש בפ"ק. וכן צידה אסרו שפעמים שתעלה במצודתו דגים הרבה כו'. הרא"ש: (ב) ולפ"ז בדגים לעולם אין לדין דאלת"ה למה מילקן והטעם מפני שהם מכוסים מן העין: (ג) משום דכל שיש בלותו מין במחובר דרכן של ב"א ללקוט אותו ביומו ולא מבערב. הר"ן: (ד) לפי שלקיטה דומה לקצירה ואף לקיטת פירות הנפסדי' כתותים וענבים אסרו לפי שהלכו אחר רובה של לקיטה. הר"ן. ובכלן לא התנה הר"ב שיהא בשביל ישראל כדלקמן בתחום משום דכל שבמחובר יש בו משום מוקצה ומש"ה אפילו תלשו לעצמו אסורים וכן כל שייך בו איסור מוקצה אסור בו ליהנות בי"ט ממלאכתו של נכרי אע"פ שעשאה לעצמו (ועמ"ש בסט"ז דשבת וכתב י"ל דעשאו מדבר מוכן) ולכך לא הצריך כאן להמתין בכדי שיעשו. ועבוי"ט: (ה) בודאי בא מחוץ לתחום מיירי דאיסור זה פי' הרא"ש באכילה אבל בטלטול שרי דכיון דשרי לישראל אחר באכילה אין בו דין מוקצה לאסור בטלטול: (ו) יש שהות. לישנא דמתני' דייקא דאף על פי שאינו אוכל כיון שהיה יכול לאכול שרי דהא אמרינן הואיל כו'. ב"י: (ז) ואין ר"ל שהאחד נושא במוט

יעלה וישחוט. ואם לאו. לא ישחוט. רש"א כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן: ה בהמה שמתה. לא יזיזנה ממקומה. ומעשה ושאלו את ר' טרפון עליה. ועל החלה שנטמאת. ונכנס לבהמ"ד. ושאל. ואמרו לו לא יזיזם ממקומם: ו אין נמנין על הבהמ' לכתחלה בי"ט אבל נמנין (יח) עלי' מעי"ט. ושוחטין ומחלקין ביניהן. ר' יהודה אומר. שוקל אדם בשר. כנגד הכלי. או כנגד הקופיץ. וחכ"א אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר: ז אין משחיזין את הסכין בי"ט. אבל משיאה על גבי חברת'. לא יאמר אדם לטבח [א]שקול לי בדינר (יג) בשר. אבל שוחט ומחלקים ביניהן (יד): ח אומר אדם לחבירו. מלא לי כלי זה. אבל לא במדה. ר' יהודה אומר. אם היה כלי של מדה. לא ימלאנו. מעשה באבא שאול בן בטנית שהיה ממלא מדותיו מערב יו"ט. ונותנן ללקוחות בי"ט. אבא שאול אומר אף במועד עושה כן. [ב]מפני ברורי המדות. וחכמים אומרים אף בחול עושה כן. מפני מצוי המדות. הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו (יח). ואומר לו תן לי ביצים ואגוזים במנין. שכן דרך בעל הבית להיות מונה (יט) בתוך ביתו:

[א] ק"א מכור [ב] נ"א ל"צ

המביא

מום שהיה בו מאתמול. אם מום קבוע הוא: יעלה וישחוט. דמשום מוקצה ליכא דמאתמול דעתיה עלויה: ואם לאו לא ישחוט. ה"ק ואם לאו דאותו מום שהיה בו מעי"ט לא היה קבוע. אלא היום נעשה בו מום קבוע. אפילו עבר והעלהו לא ישחוט. ולא אמרינן מאתמול הוה דעתיה עילויה. וכיון שיש בו עכשיו מום קבוע נשחטיה. דהואיל והמום של אתמול לא היה קבוע. מוקצה מחמת איסור הוה: אין זה מן המוכן. לאו משום מוקצה אסר ליה. דהא לית ליה לר"ש מוקצה. אלא מפני שמתירו בי"ט. הוה ליה כמתקן. ונראה כדן דין דגזר בו משום שבות. והכי קאמר אין התרתו היתר (ט). ואינו מוכן להיות כשר: ה בהמה שמתה. בבהמת קדשים איירי. כדתנן עליה ועל החלה שנטמאת. ובהמת קדשים שמתה אסורה בהנאה וטעונה קבורה. הלכך לא יזיזנה ממקומה אבל בהמת חולין מחתכין אותה לפני הכלבים. והני מילי שהיתה מסוכנת מאתמול. דדעתיה עילויה אבל לא היתה מסוכנת מאתמול (ט). אף בהמת חולין. לא יזיזנה ממקומה: החלה שנטמאת. אינה ראויה לכהן ביו"ט. אף להסיקה או לתתה לכלבו דאין מבערין קדשים מן העולם ביום טוב. ואפילו על ידי אכילת בהמה דגזירת הכתוב היא שאין קדשים טמאים מתבערים מן העולם ביום טוב: ו אין נמנין. אין פוסקים דמים להיות שנים שלשה בני אדם אומרים בהמה זו בני זוזים לכל אחד (י): ושוחטין ומחלקים ביניהן. למחצה לשליש ולרביע ואין מזכירין פיסוק דמים: שוקל אדם בשר. אע"פ שאסור לשקול בליטרא דהוי מעשה חול. מותר לשקול כנגד הכלי וכנגד הקופיץ ולמחר יראו הקופיץ והכלי כמה משקלו: וחכ"א אין משגיחין. אין מעיינין: בכף מאזנים כל עיקר. ואפילו לשמור הבשר מן העכברים אסור לשום אותו בכף מאזנים (יב). והלכה כחכמים: ז אין משחיזין את הסכין. ברחים או במשחזת: אבל משיאה על גבי חברתה. דמשנה מדרך חול: ח אבל לא במדה. בכלי המיוחד למדה שמודד ומוכר בו. אבל אם אינו מיוחד לכך אע"פ שעומד למדה שכשישבר זה שהוא מודד בו יעמוד זה תחתיו מותר למלאותו (טו): אם היה כלי של מדה. אף על פי שעדיין לא ימדו לכך לא ימלאנו (טז). ואין הלכה כר"י: ממלא מדותיו מערב י"ט. לפי שאין מודדין בי"ט: אף בחול המועד עושה כן. מפני ביטול בית המדרש שהיו רבים באים לשאול הימנו במועד שאין טרודין במלאכה והיה ממלא מדותיו בלילה שאינו זמן בית המדרש (יז) כדי שיהא פנוי ביום: מפני מצוי המדות. כשהיה מוכר שמן היו לו

במום והב' במומה. אלא שבניהם נוטלים במום אחם או במומה: (ח) משמע דאפי' בעבר ודן וכ"מ לישנא דמסכימין וקשיא לי כו' דהכי אם עבר ודן דין מי לא הוה דיניה דין וכמו בא יך דתכינן נמי גבי דלא דכין לקמן בפ"ה חולאי אם קידש דמקודשת כו' והפי' כי דאסור משום מוקצה אף לר"ש דלא הוי דעתיה עלויה וכי הל"נ משום דמי יימר דמזדקק ליה חכם. סוי"ט: (ט) דהלכה כר"ש קי"ל כר"י דמוקצה אסור ובמסוכנת מיהא מודה ר"י דשרי: (י) ולי' כש"י דמקח וממכר בשבת וי"ט אסור בספר עזרא סי' י"ג וצלף ל"ז פי' מדכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר א"נ מקח וממכר אתי לידי כתיבת שטרי מכירה וכולה חדא גזירה הוא: (יא) נמנין. כלומר ובהכי יכולין למ"כ לחלק ביניהם: (יב) דמחזי כנותנו לשם משקל. כש"י: (יג) בדינר. שאסור להזכיר שם דמים. כש"י. ומיהבי דמשנה שא"ל היא דבבר כבנה לעיל אין נמנין: (יד) ומחלקין ביניהן. שיאמר תן לי חלק זה או חצי חלק כדרך שרגילין לנתחן במקום ההוא ומביא בתי בהמות ומעמידן זו אצל זו ואומר א כזו ולמחר שמין השאלות כפי מה שהוא כך יפרע לו. נמ': (טו) דהואיל ואינו מיוחד לא קא עביד כדעבדין בחול שדרך לקוחות לומר תן לי לוג ואין דרכן לומר כלי זה מלא לי בדרך מקח אלא בדרך הלואה או מתנה. ואע"ג דמיוחד למדה מ"מ כיון דאפשר לשקול בכלי משום דקא עביד עובדין דחול דפעמים שאין הליטרא לפניו וכיון שיודע משקל כליו שוקל בו. גמרא: (טז) הואיל ועומד למדה מ"מ כיון דמתיר לשקול כנגד כלי לפי שאינו עומד לשקול בו. נמי: (יז) ולמאן דגרס מפני ברורי המדות ה"ט משום ביטול בהמ"ד של בלי מועד לא יהיה פנוי לשהות ולברר מדותיו שלא ירתיחו לפיכך ממלאן בלילה וטעמא שכלה שלא ירתיחו לפי שע"י הרתיחות שמעלה היין נמצא שאין המדה מלא: (יח) חנוני כו'. שמתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלא פיסוק דמים. כש"י. (יט) מונה. הלכך לא מוכח דמשום דמים הוא דמדכר ליה מנין אלא שכך צריך. הר"ב:

ומפיים

פרק ד (א) ומסיים רש"י או על ידי ערוב. וכתב ב"י דמשמע מדבריו דבמוליך הכדים בתוך
במקום הרואים דוקא הוא דמצריך דלא יביאם בסל ובקופה אבל לטלטל במקום שאין רואין כגון מציום לזוית בחוצו בית מביא כי היכי דבעי. ועתוי"ט: (ב) אורחא דמלתא נקט דעל כתיפו מביא א' או ב' ובסל ובקופה מביא ג' וד' וה"ה איפכא דלעולם איסורא בסל וקופה והיתר בכתיפו דבשנוי סגיא מלתא לא במספר: (ג) ושם נוסכין עלים וכל דבר שאין דעתו ליטול עד זמן מרובה. רש"י: (ד) דבשל מצוה אסור ליהנות כל ימי הסוכות כדילפינן בגמרא: (ה) ואינו דומה לסמוך לסכך שהסכך אינו ארוג לפיכך הכל שוה העליון כתחתון סכך הוא. רש"י: (ו) המכונס. אם כנסן מעי"ט דגלי דעתיה דעלייהו סמך. רש"י. ולאו דוקא מעי"ט אלא כל שהם מכונסים קודם י"ט דעתיה עלויה: (ז) וטעמא משום דכל שיש לו מפתח מחזי כאהל וכמו הוי עלים שבתוכו כמוכנים. ב"י: (ח) וה"מ דבעינן מיהא שלא יהא מוקצים דהא הדא מתכתי מיהו בעי כ"י: (ט) ואפילו לר"ש וטעמא מפני שהם מוקצים מחמת חסרון כיס דמודים ר"ש. ב"י: (י) וכיון דאתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומי. רש"י. וה"מ דמתני' כר"י דמוקצה אסור ואף על גב דבשבת קיים לן כר"ש ע"ש היינו טעמא דשבת חמירא ולא אתיא לזלזולי ביה קמ"ל כר"ש דמיקל י"ט דקיל ואתו לזלזולי ביה לאקולי ביה קמ"ט כר"י דמחמיר. גמרא: (יא) וכתב הר"מ ולמה לא נאסר הבקוע כלל מפני שאפשר שיפגע בעץ פצה ולא יוכל להבעירו וימנע מלבשל לפיכך התירו לבקע בשינוי וכל הדברים הדומין לזה מזה הטעם התירו מה שהתירו ואסרו מה שאסרו. והר"א כ' כיון דא"א לבשל ולאפות בלא עלים עשו הבקיעה כדיכת מלח שהתירו אותו ע"י שינוי: (יב) בקרדום. שהם קרדום עשוי כמין כלי אומנות שעושין בו אוכפות וקרנות כו' ויש לו ב' פיות. רש"י: (יג) מגל. פי' עכוך מגל יד עשוי לשבר עצמות ועלים ואוא חלק: (יד) שזה הלך עשוי לבקע בו עלים ולד הכסב קוללין בו העץ לכתבו דדמי למלאכת האומן רש"י: והקשו

מדות הרבה ותביאין הפקועות. כיון ומודד לכל אחד ואחד במדה לעצמו. ומתמלות והולכות לתוך כליהן כל הלילה כדי שלא ישאר בו השמן המודבק בשולי המדה ובדפנותיהם וכמלא גוזל את הלקוחות:

פרק ד המביא

פרק ד **המביא** כדי יין ממקום למקום. לא יביאם בסל ובקופה. אבל מביא הוא על כתפו. או לפניו. וכן המוליך את התבן. לא יפשיל את הקופה לאחוריו. אבל מביאה הוא בידו. ומתחילין בערמת התבן. אבל לא בעצים שבמוקצה: **ב** אין נוטלין עצים מן הסוכה. אלא מן הסמוך לה. מביאין עצים מן השדה. מן המכונס (ו). ומן הקרפף. אפי' מן המפוזר. איזהו קרפף. כל שסמוך לעיר. דברי ר' יהודה. רבי יוסי אומר. כל ן לו בפותחת. ואפי' בתוך תחום שבת: **ג** אין מבקעין עצים. לא מן הקורות. ולא מן הקורה שנשברה בי"ט ואין מבקעין לא בקרדום (יב). ולא במגרה. ולא במגל (יג). אלא בקופיץ. בית שהוא מלא פירות. סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת

פרק ד המביא ממקום למקום. בתוך התחום (א): לא יביאם וכו'. לתת ג' וד' כדות לתוך סל או קופה ויצאם משום דנראה כמעשה חול לשאת משאות ואם אי אפשר לו לשנוי מותר: אבל מביא הוא על כתפו. אחד. או ב'. דמוכח דלצורך י"ט (ב): או לפניו בידו: וכן המוליך את התבן. להסיק לבהמה: לא יפשיל הקופה לאחוריו. שנראה כדרך חול: ומתחילין בערמת התבן. ואף שלא זימנה מבעוד יום. ולא היה רגיל להסיק ממנ דלית ליה להאי תנא מוקצה: אבל לא בעצים [שבמוקצה]. רמנה שאחורי הבתים קרוים מוקצה ע"ש שהיא מוקצה לאחור. אין נכנסים ויוצאים לה תדיר (ג) והנך עלים דאיירי בהו הכא הן קורות גדולות של ארזים העומדות לבנין דמוקצה מחמת חסרון כיס נינהו שדמיהן יקרים ובהא אפי' ר' שמעון דלית ליה מוקצה מודה: **ב** אין נוטלים עצים מן הסוכה. אפי' סוכה שאינה של מצוה (ד). כגון בפסח או בעצרת אין נוטלים ממנה עלים בי"ט משום סתירת אהל: אלא מן הסמוך לה. כגון קנים הזקופים סמוך לדפנות ולא נארגו עם הדופן דלא בטלי לגבי דופן (ה) לפיכך נוטלין מהן בי"ט מביאין עצים. תלושים מן השדה שבתוך התחום מן המכונס: מן הקרפף. אפילו מן המפוזר. מתני' יחידאה היא ואינה הלכה. אלא הלכתא אין מביאין עלים אלא מן המכונסים שבקרפף. ומן השדה לא יביא כלל ואפילו מן המכונסים דלאו דעתיה עלייהו הואיל ואינן משתמרים שם. אבל מן הקרפף שהוא משתמר ומוקף סביב כשהן מכונסין דעתיה עלייהו: כל שסמוך לעיר. מתם. והוא דאית ליה פותחת מפתח שמשתמר (ז) דר' יהודה תרתי בעי. סמוך לעיר ופותחת. ומשום דקסבר סתם קרפיפו יש להם פותחת מש"ה לא אמר להזכירה: ר"י אומר כל שנכנסין לו בפותחת ואפי' בתוך תחום שבת. כיון דאית ליה פותחת לא בעינן סמוך אלא אפילו רחוק עד קרוב לסוף תחום שבת. ואם הוא סמוך. לא בעינן פותחת. ובסמוך בלא פותחת או פותחת בלא סמוך סגי והלכה כר' יוסי (ח): **ג** אין מבקעין עצים מן הקורות. הגדולות באוצר. כדי שלא יתעקמו ועומדות לבנין (ט): ולא מן הקורה שנשברה בי"ט. ואע"ג דהשתא להסקה קיימא בין השמשות לאו להכי קיימא (י): ואין מבקעין לא בקרדום. מתני' משום מסברא והכי קתני אבל מבקעין מן הקורה (יא) שנשברה מעי"ט וכשהן מבקעין אין מבקעין: לא בקרדום ולא במגרה. כעין סכין ארוך מלא פגימות. וקוללין בו עלים עבים. וכלי אומן הוא: במגל. אף הוא כלי אומן. ונראה כרוצה לעשות מלאכה: אלא בקופיץ. שהם קופיץ הוא של קצבי ואינו כלי אומן. ויש מהן שיש לה ב' ראשין ראש אחד רחב ונקרא לד נקבות. וראש פי' נקרא לד זכרות. ואין מבקעין בו אלא בצד זכרות שלו (יד): נוטל ממקום הפחת. ולא אמר מוקצים

הפחת. ר"מ אומר אף פותח לכתחילה ונוטל: ד אין [א]פותחין את הנר. מפני שהוא עושה כלי. ואין עושין פחמין בי"ט. ואין חותכין את הפתילה לשנים. ר"י אומר חותכה באור לשתי נרות: ה אין שוברין (יז) את החרס. ואין חותכין את הנייר לצלות בו מליח ואין גורפין תנור וכירים. אבל מכבשין. ואין מקיפין שתי חביות. לשפות עליהן את הקדרה. ואין סומכין את הקדרה בבקעת. וכן בדלת. ואין מנהיגין את הבהמה במקל בי"ט. ור' אליעזר בר' שמעון מתיר: ו ר"א אומר נוטל אדם קיסם משלפניו. לחצוץ בו שיניו. ומגבב מן החצר. ומדליק. שכל מה שבחצר מוכן הוא. וחכ"א מגבב משלפניו ומדליק: ז אין מוציאין את האור. לא מן העצים. (כד) ולא מן האבנים. ולא מן העפר [ב]ולא מן המים. ואין מלבנין את הרעפים לצלות בהן. ועוד אמר ר' אליעזר

[א] גמ' פוחסין [ב] בגמ' ולא מן הרעפים

מוקלים משמת איסור הן. דאין יכול לפתחו בי"ט ואסח דעתיה מינייהו. דבית דתנן במתניתין מיירי שאינו בנוי בטיט ובסיד אלא סדור של לבנים זו על זו בלא טיט והשתא אין בפתיחתו איסורא דאורייתא (יו) הלכך לאו מוקצי נינהו כי היכי דאמרינן גבי טבל דלאו מוקצה הוא. שאם עבר ותקנו מתוקן: אף פותח לכתחלה. דהואיל ואין שם טיט. אלא לבנים סדורין זו על זו לא הוי סותר. והרי לפתוח לכתחלה. ואין הלכה כר"מ: ד אין פותחין את הנר. ליטול אחד מן הכלים של יוצר חרס. ולתחוב אגרופו לתוכו לפקוק נר מפני שעושה כלי (יז): ואין עושין פחמין. דאינהו נמי כלי נינהו לצורפי זהב. ופתילה. נמי כלי היא להדלקה. שצריכה עשיה ותיקון: ואין חותכין אותה לשנים. לפי שהוא מתקן כלי. ולמעכה ביד מותר: חותכה באור. נותן שני ראשי הפתילה. בפי שתי נרות שצריך להדליקן כאחת ומדליק באמצע דהשתא לא מוכח דלתקוני מנא מכוין. אלא להדלקה בעלמא. והלכה כרבי יהודה: ה ואין חותכין את הנייר. שמותכין בו שמן ועומד בפני האש. כל זמן שהשמן בתוכו. ואינו נשרף: מליח. דג: אין גורפין תנור וכירים. אם נפל לתוכו מטפילה של תנור. ומהטים. אין גורפין אותן דמתקן מנא הוא. ואתיא כרבנן. דאמרי מכשירי אוכל נפש אסירי: מכבשין. משכיבין את האפר ואת העפר כדי שיהיה חלק (יח). ואם א"א לו לאפות אלא א"כ גורף. מותר: מקיפין. מקרבין זו אצל זו. כמו אין מקיפין בריה: לשפות. לערוך ולהושיב עליהם קדרה (יט). והאור בין שתי החביות. ואסר לה משום דדמי לבנין (כ): [ואין סומכין] את הקדירה בבקעת. דלא נתנו עצים אלא להסקה (כא) ובקעת שנתבקעו: וכן הדלת. אין סומכין אותה בבקעת. דעצים מוקצים אצל כל תשמיש. חוץ מן ההסקה: ואין מנהיגים את הבהמה במקל משום דנראה כמוליכה למכור בשוק (כב): ו משלפניו. ממה שלפניו בבית: לחצוץ בו שיניו. ליטול בשר המוחץ בין שיניו. ומשלפניו לאו דוקא. דלרבי אליעזר אף מן החצר נמי מותר ליטול. דקאמר כל מה שבחצר מוכן הוא (כג). והא דנקט משלפניו. משום רבנן דפליגי. דאפילו משלפניו להדליק אין. לחצוץ לא. דסברי לא נתנו עצים אלא להסקה: והכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק. בל מן החצר לא דהואיל וקסמין דקין הן וטורח לקושטן ולגבבן. אתמול לאו להכי קיימי. והקאמרת נוטל קיסם לחצוץ בו שיניו. אבן אית לן דאף משלפניו לא יטול אלא להדליק. דלא נתנו עצים אלא להסקה. ובתרתי פליגי והלכה כחכמים. ואין מותר ליטול קיסם לחצוץ בו שיניו. אלא מאבוס של בהמה. ולא יחתכנו ויתקננו לכך. אלא אם כן היה לח וראוי למאכל בהמה. שכל דבר הראוי למאכל בהמה מותר לחתכו. בין ביום טוב. בין בשבת. ואין בהם משום תקון כלי: ז אין מוציאין את האור. משום דמוליד. ודמי למלאכה שבורא האש הזה ביום טוב: מן העפר. יש קרקע כשחופרין אותה. מוציאה אור ממקום מחפורת שלה: ולא מן המים. נותני' מים בכלי זכוכית לבנה. ונותנו בחמה. כשהשמש חם מאד. והזכוכית מוציאה שלהבת. ומביאי' נעורת. ומגיעים בזכוכית. והיא בוערת: רעפים. כלי חרס מלולים באמצען. שמכסים בהן הגגות: ואין מלבנין. באור את הרעפים. דוקא ברעפים חדשים משום דמשוי ליה מנא בהיסק זה. שהן מתחסמין ומתחזקים על ידי הליבון: ועוד אמר ר"א. משום דתני אתם לקולא גבי מוקצה. והדר אמר לחומרא.

(טז) והקשו בתוס' תמיהה שאל הכא יפ"נ פכ"ש ובנם ואם הונחו בם מע"ש הוי נבים ואסור ואע"ג דלא הוה אלא מוקלה מדרבנן. ותי' הרמב"ן והר"ן דהכא בפירוש עלהן כאוין ולא נעשו נבים לבית אלא שדבר אחר גורם שאינו יכול להנות מהן ושינו אלא כאלו היה פירושו במקום שאינו יכול להלוך שם וה"נ גבי טבל: (טז) הא קמ"ל דלע"ג דאינו כלי לתכין קבלא עומדה עד שילכנה כתסן. ויעמוי"ט: (יז) אין שוברי' כשלולין רבים על האסכלא חותכי' קנים או הם שבלין או שוברים חרסים או חותכין נייר כו' ושורפים ע"ג האסכלא: מפני שהאתכא מחמונט ושורף את הדג. רש"י: (יח) מפיים רש"י משפילו ומשווהו שלא ינע בפת שהדובקין בדפנותיו וישרפנו: (יט) ולי' עברי הוא כמו שפות הסיר (מ"ב ד): (כ) מדרבנן משום דמתחזי כבהלא. רש"י: (כא) גמרא ותי' הר"ן שכיון שאין מיוחדין אלא להסקה בלבד אין תורת כלי עליהם יש להם דין מוקצה גבי שאר מלאכות: (כב) גמרא וכ"ת ולמה לן ה"ט תיפוק ליה משום מוקצה והכלים ככ"ל. איכא לומר כ"מ דאפי' לזמניה תאחשיב דלאו מוקצה הוא אפ"ה אסור משום דנראה כו'. הר"ן: (כג) וכ"שא לא אתי לאשמועינן אלא היתר טלטול עצים אף שלא להסקה רש"י. כלומר וכדתנן בסיפא ומגבב כו' ומדליק ה"ה שלא להדליק אלא לחצוץ שהי כמו צריכא: (כד) העצים. כגון שמשפשפין לוקח זו בזו או מכין זו בזו עד שאלא האש. הר"ת:

ע"ש

קתני

אליעזר. עומד אדם על המוקצה ערב שבת (כה) בשביעית. ואומר מכאן אני אוכל למחר. וחכ"א עד שירשום (כז) ויאמר מכאן ועד כאן:

פרק ה **משילין** פירות דרך ארובה ביום טוב. אבל לא בשבת. ומכסים פירות בכלים מפני הדלף. וכן כדי יין וכדי שמן (ג). ונותנין כלי תחת הדלף (ד) בשבת: **ב** כל שחייבין עליו משום שבות. משום רשות. משום מצוה. בשבת. חייבין עליו ביום טוב. ואלו הן משום שבות. לא עולין באילן. ולא רוכבין על גבי בהמה. ולא שטין על פני המים. ולא מטפחים. ולא מספקין. ולא מרקדין (ט). ואלו הן משום רשות. לא דנין. ולא מקדשין. ולא חולצין. ולא מיבמין. ואלו הן משום מצוה. לא מקדישין. ולא מעריכין. ולא מחרימין. ולא מגביהין תרומו' ומעשרות. כל אלו ביום טוב

(כה) ע"ש. לרבותא נקט ע"ש אע"ג דשתים. לן אגב כב"ש אלים ליה מוקצה אפ"ה בהך מוקצה דגרוגרות ולמוקים תודה ב"ש משום דדחינהו בידים ולא חזו שמסריחות (כשמתייבשין) קודם שייבשו: (כו) וגמר מלאכה הגרוגרות בפ"ק דמעשרות ואפ"ה שבת קובעת למעשרות לר"א. גמ': (כז) ע"ש. כב"ש דלעיל והכא מחמירין ובעי שירשום משום דאקלייה בידים ודע דמסקינן בגמרא דלחכמים אין שבת קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ומהני ליה דלא בעינן שיראה פני הבית והכא שאני דכיון שאמר מכאן כו' קבעה ליה וה"ה בחול אלא דגבי שבת קמ"ל דטבל מוכן הוא שאם עבר ותקנו מתוקן ולא אסרו אלא לכתחלה. תוי"ט:

פרק ה (א) **לישנא** דכי ישל זיתך.

גמ': (ב) וכ' הרא"ש ויוסף נראה כדברי רש"י דבשבת דקתני בסיפא קאי אהני תרי בבי דמדקתני רישא בי"ט אבל לא בשבת ובסיפא קתני בשבת משמע דקאי אתרי בבי: (ג) כדי יין כו'. מוקמינן בגמרא בדטיבלא דאסור לטלטלן והא קמ"ל דלא שיאא בפירות הראוין לטלטל דוקא קמ"ל דאפי' באין ראוין דבלי ביטל לצורך דבר שאינו ניטל ולמ"ד שאינו ניטל. מוקמינן דוקא בפירות הראוין והדר תני כדי יין לאשמעינן דאפילו בהפסד מועט התירו: (ד) הדלף. דוקא בדלף הראוי דאי באינו ראוי אסור דמבטל כלי מהיכנו. הר"ב: (ה) דהוי איסורא דאורייתא דהיינו קוצר שתולש מן המחובר. רש"י: (ו) כלי של גומא שאורגין אותו ועושין כמין תבה ארוכה ולמדין בו לשוט. רש"י: (ז) ויכו כף ויאמרו יחי המלך מתורגם ועפחו יד: (ח) כמו ספקתי על ירך: (ט) מרקדין. עת לרקוד מתרגם לטפזא בהלולא. ומפזז ומכרכר מתרגם מרקד ומשבח: (י) ולהנך קמאי קרי שבות דאיסור שבות גמור יש בהן לפי שאין בהן צד לחלק גזירות חכמים מעליהן שאין בהם לאלוהיא מצוה. רש"י: (יא) פסק דין לדינין ושטר אירוסין לקדושין ושטר חליצה לחולצת וכתובה ליבמה רש"י. וכ"ש גירושין דלא שני אלא בכתיבה ובו ביום ומש"ה לא חש למתנייה. הר"ב: (יב) ותמיהני שפירשו דלא כהלכתא דקי"ל דסתמן לכהנים דהכי קי"ל. (בערכין פ"ח מ"ו) והא והאי דבשאמרים לכהן דהוי נמי כמקח וממכר ואפשר דכ"ש הוא וכרבותא הוא לאשמעינן דאפילו לבדק הבית דלגבוה מחזי כמו"מ: (יג) עמ"ש כ"ג מ"ו וכ"ת הא אמרינן דתפלי שמים מותרין כו' י"ל דלא דמי כולי האי למו"מ שאינו יוצא מרשות לרשות לגמרי

קאמר ועוד: עומד אדם על המוקצה. הצריך הזמנה. והזמנה מועלת לו: ע"ש בשביעית. שאין מעשר טובל בזה ואין אוסר אלא הזמנה. והוא הדין במעושר ובשאר שני השבוע. אלא אורחא דמלתא נקט דסתם מוקצה לאו מעושר הוא דגרוגרות ונמוקים הן סתם מוקצה ואין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה (כו): מכאן אני נוטל למחר. ופליגי בהכי: עד שירשום. בסימן דאין ברירה. והלכה כחכמים:

פרק ה **משילין** פירות דרך ארובה. מי שיש לו פירות או תבואה שטוח על גגו להתייבש וראה גשמים ממשמשים ובאים התירו לו לטרוח ולהשליך (א) דרך ארובה שבגג. והם נופלים לארץ. דליכא טרחא יתירא. ודוקא ארובה דכל ארובה מלמעלה למטה במקרת הגג. אבל חלון כגון גג שמוקף מחיצה וחלון בכותל וצריך להגביהו עד לחלון ולהשליכו. כולי האי לא טרחו רבנן להתיר: ומכסים את הפירות. ולא אמרינן טורח שלא לצורך י"ט (ג) הוא דמשום הפסד ממון טרחו ליה רבנן: דלף. גשמים הנוטפים מן הגג: וכן כדי יין וכדי שמן. מכסין אותן מפני הדלף: תחת הדלף. לקבל את המים שלא יטנפו הבית. ואם נתמלא הכלי. שופך ושונה ואינו נמנע: **ב** כל שחייבין עליו. שאסרו חכמים לעשותו בשבת משום שבות: או משום רשות. שיש בו קצת מצוה. אבל לא מצוה גדולה. וקרוב הוא להיות דבר הרשות. ויש בו איסור מדברי סופרים: או משום מצוה. או שיש בו מצוה ממש ואסרו חכמים לעשותו בשבת: חייבין עליו. שלא לעשותו ביום טוב: ואלו הן משום שבות. שהטילו עליו חכמים לשבות מהן ואין בעשייתן שום מצוה: לא עולין באילן. גזירה שמא יתלוש (ה): ולא רוכבין על גבי בהמה. גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיגה: ולא שטין על פני המים. גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (ו): ולא מטפחין. כף על כף (ז): ולא מספקין. כף על ירך (ח): ולא מרקדין. ברגל. וכולהו גזירה שמא יתקן כלי שיר: ואלו הן משום רשות. משום דהנך דסיפא הוו מצוה גמורה. לגבייהו קרי להני רשות (י): לא דנין. דין. וזימנין דהוי רשות כגון שיש בעיר גדול ממנו. שאין מוטל עליו לדון: ולא מקדשין. קדושי אשה. וזימנין דלא הוי מצוה גמורה אלא רשות. כגון דאית ליה אשה ובנים: ולא חולצין ולא מיבמין. נמי בזמן שיש אחיו הגדול ממנו. הוי רשות. דמצוה בגדול ליבם. וטעמא דכולהו גזירה שמא יכתוב (יא): ולא מעריכין. ערך פלוני עלי. ונותן כפי השנים כמו שכתוב בפרשת ערכין: ולא מחרימין. הרי בהמה זו חרם וסתם חרמים לבדק הבית (יב). וכולהו אסרינהו רבנן. משום דדמו למקח וממכר (יג) שמוציא מרשותו לרשות הקדש: ולא מגביהין תרומות ומעשרות. ואפי' כדי ליתנם לכהן בו ביום דנחזי דמשום שמחת י"ט דכהן שהוא צריך לגבן הוא מפרישן. אפ"ה אסור. דה"ל כמתקן

והני

טוב אמרו. קל וחומר (יד) בשבת. אין (טו) בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד: ג הבהמה והכלים. כרגלי הבעלים. המוסר בהמתו לבנו (יז). או לרועה. הרי אלו כרגלי הבעלים. כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית. הרי אלו כרגליו. ושאין מיוחדין. הרי אלו כמקום שהולכין: ד השואל כלי מחבירו מערב יום טוב. כרגלי השואל. ביום טוב. כרגלי המשאיל. האשה ששאלה מחברתה תבלין מים ומלח לעיסתה. הרי אלו כרגלי שתיהן (כ). ר' יהודה פוטר במים. מפני שאין בהן ממש: ה הגחלת כרגלי הבעלים. ושלהבת בכל מקום. גחלת של הקדש מועלין בה ושלהבת לא נהנין ולא מועלין. [א](המוציא גחלת לרשות הרבים חייב. ושלהבת פטור). בור (כא) של יחיד. כרגלי היחיד. ושל אנשי אותה העיר. כרגלי אנשי אותה העיר. ושל עולי בבל כרגלי הממלא: ו מי שהיו פירותיו בעיר אחרת. וערבו בני אותה העיר להביא אצלו מפירותיו לא יביאו לו. ואם ערב הוא

[א] ירושלמי ורי"ף ורא"ש ל"ג

והכי נמי פירות דעבילי מאתמול אבל פירות דעבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מינה חלה מפרשינן ה ביו"ט ויהבינן לכהן: אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. הך סתמא כב"ש. דאמרי אין מוציאין לא את הקטן. ולא את הלולב. ולא את ספר התורה לרשות הרבים. דלא הותרה הוצאה אלא לצורך אוכל נפש. אבל אנן קיי"ל כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש. הותרה נמי שלא לצורך (יח) ואיכא נמי מטילין פירות דרך ארובה. דהיא פירקין. דבשבת אסור. וביו"ט מותר: ג כרגלי הבעלים. אין אדם יכול להוליכה ביו"ט. אלא במקום שבעלים יכולים לילך: או לרועה. הרי אלו כרגלי הבעלים. מתניתין בשיש בעיר שני רועים. דלא ידעינן להי מנייהו הויא לה דעת בעלים. הלכך הרי הן כרגלי הבעלים. אם אינם אלא הרועה מבעוד יום. אבל כשאין בעיר אלא רועה אחד כל בני העיר מעמידין בהמתן ברשותו ובקניית שביתתו. והויא ליה כרגלי הרועה: ושאין מיוחדים. לאחד מהן אלא לכולן: הרי אלו כמקום שהולכין. למקום שכולן יכולין לילך מותר להוליך את הכלים. אבל אם ערב אחד מהן לסוף אלפים לצפון. והאחר לא ערבו. הוא מעכב על ידם מלהוליכם לדרום. אפי' פסיעה אחת. מפני חלקו. והן מעכבין על ידו מלהוליכם לצפון. אלא אלפים אמה. שהן מותרין בהן: ד כרגלי השואל. שהרי קנה שביתתו אצלו בין השמשות. דבין השמשות שהוא כניסת היום. קונה שביתה ואפי' לא בא ליד השואל אלא ביו"ט (יט). דלאו ברשותיה קיימין בין השמשות הרי אלו כרגליו של שואל. ואם שאלו ביו"ט מתמשיכה. הרי הן: כרגלי המשאיל. לפי שקנה שביתה אצל בעליו. ואפי' היה רגיל להשאיל בכל י"ט (יט): האשה ששאלה מחברתה תבלין. לקדרתה: ומים ומלח לעיסתה הרי אלו. הקדרה והעיסה: כרגלי שתיהן. אין מוליכין אותן אלא במקום ששתיהן יכולות לילך. דכיון דביו"ט שאלה. קנו התבלין. או המים והמלח שביתה. אצל בעליהן: שאין בהם ממש. אין נכרות לא בקדרה ולא בעיסה. כגון שהתבשיל עבה. ואין המים ניכרים בה הילכך אין מעכבות הולכתן. ובמלח לא פליג רבי יהודה דמיירי בעיסה שנלושה במלח שהיא גסה ועבה. שהית' ניכרת. ויש בה ממש. ואין הלכ' כרבי יהודה: ה ושלהבת. כגון הדליק נרו בשלהבת חבירו. אינו מעכב באיסור תחומין: מועלין בה. הנהנה ממנה מביא אשם מעילות: ושלהבת לא נהנין. לכתחלה. מדרבנן. ואם נהנו לא מועלין אין חייבין קרבן מעילה דלית לה ממשא וכן המוציא גחלת בשבת לרשות הרבים חייב ושלהבת שדפפה בידו מרשות היחיד לרשות הרבי' פטור: כרגלי היחיד. אין מוליכין המים אלא כרגלי בעל הבור: כרגלי אנשי אותה העיר. אלפים אמה לכל רוח חוץ לעבורה (כב): ושל עולי בבל. העשוי לעוברי דרכים באמצע הדרך ועשאום בני הגולה כשתותם בעלותם: כרגלי הממלא. מפני שהוא הפקר. והפקר נקנה בהגבהה. ואם בא אחד ושאל לו מימיו. אינו מוליכן אלא כרגליו. דקסבר האי תנא יש ברירה להמאיר (כג). ומאתמול הוברר הדבר דלהאי גברא הוו וברשותיה קיימי. ודלא כרבי יוחנן בן נורי דאמר שפלי ההפקר קונין שביתה לעולמן במקומן: ו לא יביאו לו. מפירותיו. הואיל והוא לא ערב לשם לפירותיו כמותו:

לגמרי כמו הכי דהכא. ועתוי"ט: (יד) ק"ו בשבת. ה"ק כי ליתנו בי מדרשא. לענין יו"ט איתנו וק"ו בשבת ובריישא דקתני כל שחייבים כו' בשבת חייבים עליו ביו"ט ר"ל אחרים שלא הוזכרו במשנה זאת ואלו הן אסיפא קאי כל אלו ביו"ט כו': (טו) אין כו' להיות מותר לכתחלה ביו"ט שאסור בשבת. אבל לענין עונשין יש הרבה שזה בסקילה וכרת וזה בלאו גרידא. רש"י ותו'. ומה"ש נראה דלא חשיב מוקצה דבשבת מותר דלא בא אלא לומר דאין מותר ביו"ט מה שאסור בשבת: (טז) וה"ר הבערה: (יז) לבנו. ולע"ג דהוא יחיד לא קנה לפי שדרך בני אדם למסור כליהן ומפליהן לבניהן ואינם מחשיבין אותם כאלו הוליאם מרשותם. הה"מ: (יח) והשואל דקתני בדבורא בעלמא ולא משך מבע"י וקמ"ל כיון דאסמכיה ברשותיה אוקמיה. רש"י: (יט) פירוש להשאיל כלי זה להשואל הזה וכיון דבי"ט זה לא אמר ליה לא אוקמיה ברשותיה משום דמימר אמר דלמא משכח איניש אחרינא ואזיל ושאיל מיניה. גמ' ועתוי"ט: (כ) שתיהן. ולא בעלי מים ומלח אגב העיסה משום דהוי' דשיל"מ. גמ' ועתוי"ט: (כא) בור כו'. כ"מ שמונה בור הוא מים מכונסים והכי איתא בגמרא דאלו הנובעים הרי הן כרגלי כל אדם פי' המתלא כאשון: (כב) רש"י. ונראה בעיני דדוקא כשלא עירב אחד מהן דאל"כ הוא מעכב. עי"ל דשאני מים דכלין ואינם נשארי' לאחר ששיים לכרין בהם שייך לומר בהם יש ברירה משא"כ בכלים. ועתוי"ט: (כג) דתחומין דרבנן

הוא. פירותיו כמוהו: ז מי שזמן אצלו אורחים. לא יוליכו בידם מנות. אלא אם כן (כד) זיכה להם מנותיהם מערב יום טוב. אין משקין (כה) ושוחטין את המדבריות. אבל משקין ושוחטין את הבייתות. אלו הן בייתות. הלנות בעיר (כו). מדבריות הלנות באפר (כז):

סליק מסכת ביצה

מי שזמן אצלו אורחים. מעיר אחרת ויתוחר אצלו על ידי ערוב לא יוליכו לאחר סעודה מנות בידם לביתם: אא"כ זיכה להם. על ידי אחר: [מנותיהם מערב יום טוב. שמסרם] בעה"ב זה לאדם אחר במשיכה מעי"ט ואמר לו זכה במנות הללו לפלוני ופלוני דזכין לאדם שלא בפניו:

סליק מסכת ביצה

דרבנן ודרבנן קי"ל יש ברירה: (כד) אא"כ. ואף על גב דבמ"ד בדבורא קני ליה השואל שהכי התם דא"ל שואל למשאילו גופיה הלכך סמכא דעתיה אבל הכא דלא אמר ליה בעינן זיכוי. הר"ב: (כה) אין משקין. לענין השקאה בעלמא ודאי אלו ואלו מזונותיהם עליך ומותר להשקותם מש"ה מפרש בגמ' דמשום שחיטה נקט ואגב אורחיה קמ"ל דלשקי והדר לשחוט משום סרכא דמשכא כו'. הר"ב ועתוי"ט: (כו) בעיר. כת"ק דברייתא שפירש שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום ונראה שהן מוכנות: (כז) באפר. פי' הר"ב עם הכפרים והערוך פי' כמו והבערה באחו ור"ל שהם חוץ לתחום. והם מוקצים דאין דעת אנשי העיר עליהן ועמ"ש פ"ד מ"ג ומיהו הכא ליתא מ"ד בגמרא דאף ר"ש מודה דהוי כגרוגרות וצמוקים דדחינהו בידים:

סליק מסכת ביצה

כתב הרמב"ם אחר שהשלים המועדות. ודברים המיוחדים בכל י"ט. דבר עכשיו במועד הנשאר לו. והוא ראש השנה. ע"כ. ובספר יוחסין בשם רב שרירא גאון. בתר י"ט. תנינן מסכת ראש השנה. כי היכי דלתני בתריה תענית משום דאחר ראש השנה זמן קביעה. וזמן זכיעה. וכחד ענינא דמו:

מסכת ראש השנה

ארבעה ראשי שנים הם. באחד בניסן ראש השנה למלכים. ולרגלים. באחד באלול. ראש השנה למעשר בהמה. ר' אליעזר ור' שמעון אומרים באחד בתשרי

ארבעה ראשי שנים הן. למלכים. מלכי ישראל מונין להם מניסן. שאם מלך מלך בשבט. או באדר. משהגיע ניסן כלתה לו שנה. ומתחילים למנות לו שנה שניה ומקרא נפקא לן דמניסן מנינן להו דכתי' (מלכי' א ו) ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים. בשנה הרביעית בחדש זיו. הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל. מקיש מלכות שלמה ליציאת מצרים (א). מה יציאת מצרי' מניסן מנינן לה (ב). אף למלכות שלמה מניסן מנינן לה. ולמלכי אומות העול' מונין מתשרי והיינו דתנן לקמן בסמוך. באחד בתשרי ר"ה לשנים. כלומר לשנים של מלכי אומות העולם ונפקא מינה לפי שרגילין למנות זמן שטרות לשנות המלך. משנה שעמד בה. משום שלום מלכות. ואם עמד מלך באדר (ג). וכתב לו הסופר בניסן שלאחר שלשה עשר יום (ד) ניסן של שנה שניה. כיון דניסן ר"ה למלכים. הוה ליה שטר מוקדם ופסול משום דהאי ניסן של שנה שלישי' הוא. ושטרי חוב המוקדמים פסולים. לפי שנמצא טורף לקוחות. שלקחו השדה מן הלוה. בין זמנו של שטר לזמן ההלואה שלא כדין שהרי קדמה מכירה להלואה. לפיכך קנסוהו לאבד גם מזמן ההלואה ואילך ולא גבי ממשעבדי (ה): ולרגלים. הכי קאמר רגל שבו שהוא פסח ר"ה לרגלים. לענין הנודר שאם עברו שלשה רגלים משנדר ולא קיים נדרו. עובר על בל תאחר. ור' שמעון אומר (ו) שאינו עובר על בל תאחר עד שיעברו עליו שלש רגלים כסדרן. וחג המצות תחלה. כמו שהן סדורין במקרא (דברים טז) בחג המצות. ובחג השבועות. ובחג הסוכות. ופסק הלכה משיעבור עליו רגל אחד בלבד ולא הביא נדרו עובר בעשה. דכתיב (שם יב) ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וגו'. רגל ראשון שאתה בא אתה צריך להביא. ומשיעברו עליו שלש רגלי' עובר על בל תאחר. ואין הלכ' כר' שמעון דבעי שלש רגלי' כסדרן: ראש השנה למעשר בהמה. שאין מעשרים מן הטלאים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת דכתיב (דברים יד) עשר תעשר בשני' מעשרו' הכתוב מדבר. אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה. ואמר קרא שנה שנה ולא משנה זו על של חברתה

פרק א (א) שהרי מנה שנה זו שנת ת"פ ליצ"מ. ושנת ד' למלך שלמה. רש"י: (ב) כדיליף לה מקראי בגמרא: (ג) למלכי ישראל אסברא ליה דבהו קיימינן השתא: (ד) דאלו בניסן שלאחר אדר וכתב של שנה לאחורה. אע"פ שלפי האמת היא שנה הב' ליכא למיחש כו' שכיון שזה המלך לא מלך שום ניסן. ושם המלך הרי כתוב בשטר. ונמצא שלא יוכל לטרוף לקוחו' אלא שלקחו אחר הניסן במלך זה המלך ולאותו כדין הוא טורף: (ה) עי' בהר"ב מ"ה פ"י דשביעית: (ו) כלומר ור"ש הוא גמרא טעמייהו דר"ש ורבנן מקראי ילפי'

בתשרי (ט). באחד בתשרי ר"ה לשנים (י). ולשמיטין. וליובלות. לנטיעה ; ולירקות . באחד בשבט (יז) ראש השנה לאילן כדברי ב"ש. ב"ה אומרים בחמשה עשר בו :

ב בארבעה פרקים העולם נידון. בפסח על התבואה. בעצרת על פירות האילן. בראש השנה(יט) כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון. שנא' (תהלים לג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. ובחג(כ) נידונין על המים:

ג על ששה חדשים השלוחין יוצאין . על ניסן

הגה"ה: ור' אליעזר ור' שמעון אומרי' באחד בתשרי . כיון דאתקש מעשר בהמה למעשר דגן . מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי. אף מעשר בהמה ר"ה שלו תשרי. ואין הלכה כר"א ור"ש . דאמרי בא' בתשרי. ות"ק סבר כיון דאתקש מעשר בהמה למעשר דגן . דכתיב עשר תעשר את דגן סמוך לגמרו עבודתו. שהרי ר"ה שלו תשרי. והוא סמוך לגמרו (ז) . שכל ימות החמה עומד בגורן להתיבש'. אף מעשר בהמה נמי סמוך לגמרו עבודתו דהיינו אחד באלול . שהבהמות יולדות באב. שאז נגמר זמן עבורן. דהכי ילפינן מקרא דכתיב (תהלים סה) לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר. אימתי לבשו כרים הצאן. כלומר שמתלבשות מהזכרים העולי' עליהם ומתעברות. בזמן שהעמקים יעטפו בר. דהיינו באדר שהזריעה צומחת ונכרת יפה. ויולדות באב. דזמן עבורה של בהמה דקה ה' חדשים (ח) הלכך ר"ה של מעשר בהמה [בא'] באלול סמוך לגמרו: לשנים. לשני מלכי אומות העולם. כדפרישית לעיל: ולשמיטין וליובלות. משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה: ולנטיעה. אם נטע אילן מ"ה יום קודם תשרי (יא) שהם שתי שבתו' לקליטה. שהנטיעה נקלטת בשתי שבתות. ושלשים יום אחר הקליטה להחשב שנה. דשלשים יום בשנה חשובים שנה (יב). הרי מ"ה יום. כשיגיע אחד בתשרי מונין לה שנה שניה משנות הערלה ולתשרי של שנה האחרת מונין לה שנה שלישי'. ולאחר שנה שלישי' כשיגיע אחד בתשרי של שנה רביעית. אם חנטו בנטיעה זו. פירות. עדיין הם אסורים משום ערלה (יג). שאע"פ שתשרי ר"ה לנטיעה. ט"ו בשבט ר"ה לאילן וזה כבר נעשה אילן. לפיכך אין חנטו מתקדשת לצאת מידי ערלה. עד ט"ו בשבט. ומשם ואילך אם יחנטו בו פירות הם תורת רבעי עליהן לאכלן בירושלים. ובט"ו בשבט לשנה הבאה. יצאו מידי רבעי. פירות המטעים בה מכאן ואילך: ולירקות. מעשר ירק (יד). שאין תורמין מן הירק שנלקט לפני ר"ה. על הירק הנלקט לאחר ר"ה (טו): ר"ה לאילן. לענין מעשר (טז) פירות. שאין מעשרין פירות אילן שחנטו קודם שבט. על שחנטו לאחר שבט דבאילן אזלינן בתר חנטה. אי נמי נפקא מיניה לענין שנה שלישית של שמטה. שנוהג בה מעשר עני. שאותן פירות שחנטו מר"ה של שנה שלישית עד שבט. דנין אותן כפירות של שנה שניה שעברה ונוהג בהן מעשר ראשון ומעשר שני. ומשבט ואילך נוהג בה' מעשר ראשון ומעשר עני. ב בארבעה פרקי'. בשנה: בפסח על התבואה. מדאמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח כדי שאברך לכם תבואה שבשדות. מינה ידעינן דבפסח נידוני' על התבוא' (יח): ובעצרת על פירות האילן. מדאמר' תורה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת. כדי שאברך לכם פירו' האילן ומטה עץ קרייה רחמנא. דכתי' (בראשית ב) ומעץ הדעת טוב ורע. כמאן דאמר עץ שאכל אדם הראשון. חטה היה: כבני מרון. כבני אמרנא. ככבשים הללו שמוציאין אותן בפתח קטן זה אחר זה לעשרן. ואין שנים יכולים לצאת כאחד: היוצר יחד לבם. הכי קאמר היוצר והוא הקב"ה. רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם. שאף על פי שעוברים לפניו אחד אחד. מכל מקום כלם נסקרי' בסקירה אחת (כ) : ובחג נידונין על המים. מדאמרה תורה נסכו לפני מים בחג (כא): ג שלוחין יוצאין. כשקדשו ב"ד את החדש. שולחין ומודיעין

ילפי' להו בגמרא : (ז) והאי גמרו היינו שנגמר לסתהייב במעשר . שאין אוכלים אפילו עראי והוא משיראה פני הבית : (ח) גמרא וזמן לידת בהמה גסה אע"ג דיולדת לט' הדשים נמי באב הוא . אלא שזמן עבורן קדים ד' חדשים ועתוי"ט : (ט) בתשרי . וד' ראשי שנים דחשבי לט"ו בניסן שהוא ר"ה לרגלים . ת"ק ד' ראשי שנים לר"ה. לר"ש דבעי ג' רגלים כסדרן דל מעשר בהמה ולדפלגי עליה דל רגלים. גמ': י) לשנים כו'. מקראי ילפינן להו בגמרא : (יא) שיום הנטיעה אינו מכלל ימי הקליטה : (יב) בגמרא יליף לה: (יג) הכי ילפי' להו בגמרא : (יד) ומפ' בגמרא דתנא תני ירקות שמעשרותיהן מדרבנן . וכ"ש מה שחייבים מדאורייתא. ותני ירקות ל' רבים . משום דהרי גווני ירק הן דאזלינן בתר לקיטה כדאמרי' לענין גורנו משנאגד :
(טו) ובגמרא איתא נמי ואם היתה שניה נכנסת לשלישית כו' כדבסמוך בהר"ב : (טז) דלענין ערלה ורבעי כבר נתבאר לעיל : (יז) בשבט . הואיל ויצאו רוב גשמי שנה ועלה השרף באילנות . ונמצא הפירות חונטין מעתה . גמ' :
(יח) ז"ל הברייתא מפני מה אמרה התורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הביאו כו' כדי כו' וכן בכולם : (יט) בר"ה . בגמרא (דף מ') ילפי' לה מקרא'. ואף על גב דודאי על כל המאורעות נידונין ובכללם אינך ג' דינים מ"מ בשלשה פרקים הללו הוא גזר דין של כל העולם . ובר"ה כל באי כו' וגוזרין לכ"א חלקי מדברים אלו. הר"ב ועתוי"ט : (כ) גמרא ופירש"י ואקרא דלעיל מיניה קמהדר המשגיח אל כל כו' היוצר אותם המבין יחד את לבם. ולהכי נקיט הלי תנא להך קרא לומר שאף על פי שעוברין בבני מרון בדקדוק גדול מ"מ כולן נסקרין בסקירה אחת ות"ש הר"מ והנגלה מזה המאמר מבואר כאשר הראה. אבל הנסתר עינינו קשה בלי ספק ע"כ. כי האדם א"א לצייר שני הפכים בנושא אחד בזמן א' שיעברו אחד אחד ויהיו נסקרים בסקירה אחת אבל כמו שא"א להשיג מהותו ית' ויתעלה זכרו נלא. כן א"א להשיג השגחתו וסקירתו. תוי"ע : (כא) כדי שיתברכו לכם גשמי השנה. ברייי : (כב) ובחג. ואע"פ שלפתן בשם חגים נקראו בכתוב. מ"מ מלת חג הנחתו על המחול והריקוד שהוא' בחג

ניסן (כג) מפני הפסח. על אב מפני התענית. על אלול מפני ראש השנה. על תשרי מפני תקנת המועדות. על כסליו מפני חנוכה, ועל אדר מפני הפורים (כה). וכשהי' בית המקדש קיים. יוצ ין אף על אייר. מפני פסח קטן (כו): ד על ני חדשים מחללין את השבת. על ניסן. ועל תשרי. שבהן השלוחין יוצאין לסוריא. ובהן (כח) מתקנין את המועדות. וכשהיה בית המקדש קיים. מחללין אף על כולן. מפני תקנת הקרבן: ה בין שנראה בעליל (כט) בין שלא נראה בעליל. מחללין עליו את השבת. רבי יוסי אומר אם נראה בעליל אין מחל ין עליו את השבת: ו מעשה שעברו יותר מאר בעים זוג. ועכבן רבי עקיבא בלוד. שלח לו רבן גמליאל אם מעכב אתה את הרבים. נמצאת מכשילן (ל) לעתיד לבא: ז אב ובנו שר את החדש. ילכו. לא שמצטרפין זה עם זה א שאם יפסל (לא) אחד מהן יצטרף השני עם אחר. רבי שמעון אומר אב ובנו. וכל הקרובין כשרין לעדות החדש. א"ר יוסי מעש' בטוביה הרופא שראה את החדש בירושלים. הוא ובנו ועבדו משוחרר וקבלו הכהנים אותו ואת בנו. ופסלו את עבדו (לג). וכשבאו לפני ב"ד קבלו אותו. ואת עבדו. ופסלו את בנו: ח אלו (לד) הן הפסולין. המשחק בקוביא. ומלוי ברבית. ומפריחי יונים. וסוחרי שביעית. ועבדים

עיקר תוי"ט

בחג הסוכות. והיינו. שמחה יתירה של בית השואבה: (כג) ניסן. אבל סיון מפני העצרת לא צריך דבספירת עומר הדבר תלוי. הרא"ש: (כד) ולהר"ב דבירושלמי נמי תרגמו ה' דברים הורבן במשמע. שקיפלה נוסחא. ועוד דבר"ב לרה לא הוכפלה בו. תוי"ט: (כה) הפורים. ואלו על אדר השני מפני פורים לא קתני. דס"ל דלעולם אדר הסמוך לניסן מעובר וידעו בני הגולה דביום ל' אדר נתקדש. גמ': (כו) פ"ק. לפיכך קרי ליה פסח קטן דלא היה רק יום א'. מפי' הר"מ בהק"מ: (כז) היינו לאחר שישמעו מפי ב"ד מקודש דאף שנראה בעליל או בליל שלשים צריכין להמתין עד שישמעו כו' דדילמא ממלכי ב"ד ומעברי ליה ואתי לקלקול מועדים. וא"כ אם לא יבואו עדים ויתעבר החודש לא יצאו השלוחין עד למחר שאין מקדשין בלילה (ואף דאז א"א לדחותו יותר צריכין להמתין דבזמני האי הוו האי) נמצאו ממעטין הלוכן מהלך לילה ויותר. אבל בשאר חדשים אינם צריכין להמתין עד שישמעו מקודש דאין המועדות תלויין בהם. וא"כ אין אלול שנת ממהר יציאת השלוחים. גמ' ופירש"י ותוס': (כח) ובהן כו'. אבל אלול אף על גב דמביא ומשבינן לעשות ביום ל' ר"ה. לא כ"מ מידי לפי שעדיין ביום ל' יושבים ומצפים כו'. ואם לא נודע להם נוהגין היום ויום ל"א קדש עד שיבואו להם שלוחי תשרי. הר"מ: (כט) בעליל. לישנא דקרא אמרו' ה' וגו' בעליל לארץ. שפירושו גלוי לכל. גמ': (ל) מכשילן. שמא יהיה אבל אחד מהן בזמן העתיד עדות מועיל ביכה א' וימנע כו'. הר"מ: (לא) יפסל פירש"י יפסל בפיו כשיבדקוהו כדלקמן. והר"מ כי שמא ימצא א' מהן פסול מפני שהוא גזלן וכיוצא בו משאר הפסלנות: (לב) שיקבלו העדות ויקדשו החדש. רש"י: (לג) עבדו. פ"ל כר"ש דמכשיר בקרוב. ודכשו נמי כשרים ומיוחסים כדדרשינן מאחך בחמין לך תוס': (לד) הפסולין. פירוש מדרבנן דאי מדאורייתא כל העובר עבירה שהי' בה מלקות כו' וא"כ גזלן הו"ל לאיתני דכתיב בהדיא אל תשת וגו' והא קמ"ל דאע"פ שהן כשרים מן התורה פסולים לעדות החדש: (לה) מדאורייתא ליכו קרוי גזלן אלא החוטף מיד איש כדכתיב ויגזול החנית מיד המצרי. רש"י. והטע' כ' דכיון דמדעתו נותן לא נחשב בעיניו כגזל: (לו) וכלו' דלא משמע ליה לאינש אסורי' כשנותן לו מדעתו אא"כ ממשכנו על כרחו. פי': (לז) ומשום דעייני בשביעית בזמן הזה לא הוו פסולי

ר"ע מברטנורא

ומודיעין לגולה יום שקדשוהו. אם ביום שלשים ונמצא שעבר חסר. אם ביום ל"א ונמצא שעבר מלא. והשלוחי' ב"ד אין מחללין לא את השבת. ולא את יו"ט: ועל אב מפני התענית. לפי שהוכפלו בו צרות. יותק מספר תעניות (כד): ועל אלול מפני ר"ה. מודיעין מתי אלול. ועושין ר"ה ביום שלשים באלול בגולה, דרוב שנים אין אלול מעובר. ואע"פ שספק בידם. שמא יעברוהו ב"ד. אי אפשר להם לדעת ועד כאן הולכים אחר רוב שנים. ואם לא ידעו מתי מתחיל [אלול] לא ידעו יום ל' שלו: ועל תשרי מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת. והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג, ומודיעין אותם אם עשת בית דין את אלול אם לאו כדי שלא יטעו לבן נוקפין ביום הכפורים ובסכות: פסח קטן. פסח שני: ד מחללין את השבת, עדים שראו את החדש, כדי לילך ולהודיע לב"ד: שבהם שלוחי ב"ד יוצאים לסוריא. להודיע לגולה יום קביעותם (כח) שלכך משיבי'. ומן התורה מחללין על כולן. אבל רבנן אמרו לפי שאין תקון המועדות תלוי בהן. אבל שני חדשים אלו שעמידו על דין תורה, שכל המועדות תלויין בהן: תקנת קרבן. של ר"ח שיהא קרב בזמנו: ה בעליל. למעלה מן הארץ הרבה שהכל רואים אותו: ושלא בעליל. למטה בשפולי של רקיע סמוך לארץ ולדמות הסמוך ונכסה אותה ואינה ניכרת כל כך: אין מחללין. דהא' ראו אותו בירושלי' ואין הלכה כר' יוסי: ו מ' זוג. כתי' עדים זוג אחר זוג: ועכבן ר"ע. שלא היה לב"ד צורך בהן: אתה מכשילן לעתיד לבא. שימנעו מלבא להעיד כשיראו שדבריהן לא נשמעו. והלכה כר"ג: ז אב ובנו. וכל הקרובים כשרים לעדות החדש. דאמר (לו) רחמנא למשה ולאהרן (שמות יב) החדש הזה לכם, עדות זו של אדם, תהא כשרה בכם. ואע"פ שאתם אחים. ורבנן דפליגי עליה אמרי החדש הזה לכם עדות זו תהא מסורה לכם. לגדולים שבדור כמותכם (לג) ואין הלכה כר"ש: ח משחק בקוביא. עלמות שמשחקים בהן בערבון ואמור רבנן אסמכתא לא קני והרי הן גזלנין מדרבנן (לה): ומלוי ברבית. לא קרוי גזלן דאורייתא לאפסליה דהא מנפשיה יהיב ליה (לו): מפריחי יונים. הייט כעין קוביא אם תקדמיה יונך ליוני: וסוחרי שביעית. עושין סחורה בפירות שביעית. דרחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (לז). ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת עשות ממון חשדום להעיד

מעידים

ועבדים. זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה. אף הן אינן כשירים לה: ט מי שראה את החדש ואינו יכול להלך. מוליכין (מ) אותו (מא) על החמור. אפי' במטה. ואם צודה להם. לוקחין בידם מקלות. ואם היתה דרך רחוקה. לוקחין בידם מזונות. שעל מהלך לילה ויום (מג) מחללין את השבת ויוצאין לעדות החדש. שנאמר (ויקרא כג) אלה מועדי (מד) ה' אשר תקראו אותם במועדם:

פרק ב א אם אינן מכירין אותו משלחין אחר עמו להעידו. בראשונה היו מקבלין עדות החד' מכל אדם (ב). משקלקלו המינין. התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירים: ב בראשונה היו משיאין משואות (ג). משקלקלו הכותים. התקינו שיהו שלוחין יוצאין: ג כיצד היו משיאין משואות. מביאין כלונסאות של ארז ארוכין. וקנים. ועצי שמן. ונעורת של פשתן. וכורך במשיחה. ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור. ומוליך ומביא. ומעלה ומוריד (ה). עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני. וכן בראש ההר השלישי: ד ומאין (ו) היו משיאין משואות. מהר המשחה לסרטבא (ז). ומסרטבא לגרופינא. ומגרופינא לחוורן. ומחוורן לבית בלתין. ומבית בלתין לא זזו משם אלא מוליך ומביא. ומעלה ומוריד. עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש: ה חצר גדולה היתה בירושלים. ובית יעזק (ט) היתה נקראת. ולשם כל העדים מתכנסים (י). ובי"ד בודקין אותם שם וסעודות גדולות עושין להם. בשביל שיהו רגילין לבא. בראשונה לא היו זזין (יא) משם כל היום. התקין רבן גמליאל הזקן. שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד. אלא אף החכמה הבאה לילד. והבא להציל [א] מן הדליקה. ומן

הגיים

[א] נ"א מיד

מעידים שקר על שוחד: והעבדים. פסולים דאורייתא הם (לח) ק"ו מאשה: עדות שאין האשה כשרה לה. לפי שיש עדות שהאשה כשרה כגון להעיד לאשה שמת בעלה. להתירה לינשא לזרים. וכן להעיד על סוטה שנטמאת שלא תשתה. והנך פסולי דרבנן נמי כשרים אבל פסולין בעבירה מן התורה. לא הכשירו חכמים בעדות האשה (לט). ואע"פ שהכשירו העבד והאשה שהן פסולים לעדות מן התורה: ט ואם צודה להם. אורב (מב). כמו ואתה צודה את נפשי לקחתה (ש"א כד): שנאמר אלה מועדי ה'. וכל מקום שנאמר מועד במועדו דוחה את השבת: פרק ב אם אינן מכירין אותו. אם אין ב"ד מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא: משלחים. בית דין שבעירו: אחר עמו. זוג אחר (א) של עדים להעיד עליו לפני בית דין הגדול שמקדשים את החודש: משקלקלו המינין. שסכרו עדי שקר להטעות את החכמים: ב היו משיאין משואות. לאחר שקדשו החודש ולא היו צריכין לשכור שלוחים לשלום לגולה ולהודיע. שהמשואות היו מודיעין אותן: משקלקלו הכותי'. שהשיאו גם הם משואות שלא בזמן להטעות. לפי שבית דין לא היו משיאין משואות אלא על החדש שנתקדש ביום שלשי' (ד). וכשלא היו משיאין לערב של יום שלשים. הכל יודעים שהחדש מעובר. ופעם אחת עברו בית דין את החדש. ולא עשו משואות לערב של יום שלשים והכותים השיאו בהרים שלהם. והטעו בני הגולה לעשות חסר: ג כלונסאות. עצים ארוכים גבוהים. תרגום כם כלונס. כדי שילכו למרחוק: וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן. כל אלו מרבים שלהבת. ד מהר המשחה. הר הזיתי' שהוא נגד ירושלים במזרחה: כל הגולה. בני בבל (ח): כמדורת אש. שכל אחד ואחד נוטל אבוקה ומעלה לראש גגו: ה לא היו זזים משם כל היום. העדים שבאו שם

לחסונן

פסולי דאורייתא א"נ דמיירי שמקבלים מעות לעניים ואחר כך אין זו סחורה גמורה דאזלו בשלימותייהו. תוס': (לח) ולאצטריך למיתני דלא סיפא כיון דלא ממשמע עבירה מספלי. מכשרי לעדות החדש מידי דהוא אקרובים לר"ש. תי': (לט) ואם מפיסים לפי חומן לא גרועי מאינך מפסל"ת דכשר: (מ) מוליכין. אף בשבת. רש"י. וכ' כמ"י ז"ל דידוע הוא שאין איסור שביתת הבהמה חמור כאיסור שביתת האדם אלא כדי להקל באיסור אמרו כן כו' אבל מה שנושאין אותו במטה אינו להקל דאולא ככפות. ועתוי"ט: (מא) אותו דאף על גב דיחיד הוא מחלל השבת שמא יצטרף עם אחר: (מב) והבייתוסים והכותים הם היו אורבים להם לעכבם כדי להטעות את חכמי'. רש"י: (מג) ויום. ואם היה ביניהן יותר על כן לא ילכו שאין עדותן אח"יום ל' מועלת שכבר נתעבר החודש. הר"מ: (מד) מועדי. ור"ח נמי איקרי מועד:

פרק ב (א) דאל"ב מי מהימן להכשירו. אבל לענין חלול השבת יכול גם אחד לבא כדי להעיד עליו דשמא יצטרף עם אחר. גמרא: (ב) מכל אדם. מישראל שכל ישראל בחזקת כשרות עד שיודע לך שהוא פסול זהו דין תורה. הר"מ: (ג) משואות. לישנא דיקוד. דכתיב וישאם דוד ואנשיו ומתרגם ואיקדינון דוד. גמרא: (ד) טעמא מפ' בגמ': (ה) מוליך כו'. בירוש' משמע כדי שלא יטעו לומר שהוא כוכב. ור"ל מראות הנראות באויר רקיע השמים כמין כוכבים ומתהוים לשעתם. ועתוי"ט: (ו) ומאין כו'. פרש"י מה שם ההרים. והדין עמו דאל"כ לא הו"ל למתני אלא הר המשחה בלבד: (ז) לסרטבא. עד שרואין שעושין כן בהר סרטבא. רש"י: (ח) גמרא. והא דתנן במ"ד פ"א דהשלוחים יוצאים לסוריא והם ארצות שכבשם דוד כגון ארם כו'. ומשמע למקום שהיו משיאין משואות שם היו הולכין השלוחים. לא קשיא דדרך סוריא היו הולכים לבבל שכן אברהם אבינו ע"ה יצא לו מאור כשדים מבבל והלך לו לכנען דרך ארם נהרים: (ט) יעזק. לישנא דקרא ויעזקהו ויסקלהו פרש"י שהיה מסויג ומעוזק בגדר סביב סביב בעגול כמו טבעת: (י) מתכנסים. פרש"י ביום השבת שחללוהו לבוא להעיד. ומדברי הר"מ נ' דאף בימות החול מכנסן כדי ששם יהיו בודקין אותם: (יא) זזין כו'. וכל המלך חשובי' כד"ם כדתנן בפ"ד דעירובין

נסגוהו

נחמהו בדיל לו בסהר. תוס': (יג) הנהר. שהוא גדל פתאום ומוטף את בני העיר ואת הילדים. לח"י: (יג) עיין בזה בתוי"ט מענין מהלך הכוכבים ומקילוסם: (יד) ר"ל בראיית העין: (עי) לפני החמה כו'. דזה א"א בשום פנים וה"ה אם אמרו לצפונה וע"פ החשבון הוא לדרומה וכן באיפך. ואת"ח א"כ נמצא שע"פ החשבון היו סומכין ומה היו צריכין לעדים. לא קשיא דכתיב החודש הזה לכם וגלה הקבלה שהראה לו הקב"ה דמות הלבנה וא"ל כזה ראה וקדש ונמצ' שהיו צריכין לשניהם שעל כל פנים יהיו עדי ראיה. ושהחשבון יסכים עמהם. וצריך ב"ד שיאמרו מקודש וכל אלו המנאים דוקא בחדש חסר. אבל במלא א"א לדחותו עוד כדלקמן. ועתוי"ט: (עז) שלא כו'. שאז יהיה ר"ח ביום ל"א ואין נזקקים לירח בליל א"א בין שנראה בין שלא נראה שאין לך חדש הלבנה יותר

על

הגיים. ומן הנהר (יג). ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר. ויש להם אלפים אמה לכל רוח: ו כיצד בודקין את העדים. זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון. ומכניסין את הגדול שבהן. ואומרים לו אמור כיצד ראית את הלבנה. לפני החמה. או לאחר החמה. לצפונה. או לדרומה. כמה היה גבוה. ולאין היה נוטה. וכמה היה רחב. אם אמר לפני החמה (עי). לא אמר כלום. ואח"כ היו מכניסים את השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהם מכוונים. עדותן קיימת. וכל שאר הזוגות. שואלין אותם ראשי דברים. לא שהיו צריכין להן אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש. בשביל שיהו רגילים לבא: ז ראש ב"ד אומר מקודש. וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש. בין שנראה בזמנו. בין שלא (עז) נראה בזמנו מקדשין אותו. ר' אלעזר ברבי צדוק אומר אם לא נראה בזמנו. אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים: ח דמות צורות לבנות. היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו. שבהן מראה את ההדיוטות. ואומר הכזה ראית. או כזה. מעשה שבאו שנים. ואמרו ראינוהו שחרית במזרח. וערבית במערב. אמר רבי יוחנן בן נורי עדי שקר הם. כשבאו ליבנה קיבלן רבן גמליאל. ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו. ובליל עבורו לא נראה. וקבלן רבן גמליאל. אמר ר' דוסא בן הרכינס עדי שקר הן. היאך מעידים על האשה שילדה. ולמחר כריסה בין שיניה. אמר לו

למחמן בשבת וגלו להעיר. שהיתה חוץ לתחום. אין לו אלא אלפים. אמות: ו לפני החמה. או לאחר החמה. פגימתה של לבנה לפני החמה. נוטה לצד החמה. או לצד אחר. ועלה קתני סיפא אם אמר לצד החמה לא אמר כלום שמעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה. דלעולם החלק המאיר ממנה נוטה לצד השמש. והחלק הפגום נוטה לצד האחר (יג): בצפון או בדרומה. שהלבנה מתרחקת מן השמש פעם לצד צפון פעם לצד דרום. ואם ידעו בית דין בדרך החשבון. שבאותו זמן ראויה שתהיה לצד צפון ואמרו העדי' שראוה נוטה לצד דרום או איפכא. בידוע שעדי שקר הן: כמה היה גבוה. מן הארץ. לפי ראות עיניכם. אם אמר אחד מן העדים גבוה שתי קומות. והאחד אומר שלש. עדותן קיימת. אחד אומר שלש. ואחד אומר חמש. עדותן בטלה: ולאין היה נוטה. ראשי הפגימה לאיזה צד נוטין. לצד צפון. או לצד דרום: וכמה היה רחב. שהלבנה משתנה בעורה (יד). כפי מה שהיא רחוקה מן החמה. או קרובה אליה: ז ראש בית דין אומר מקודש. דכתי' (ויקר' כג) וידבר משה את מועדי ה' מכאן שראש בית דין אומר מקודש: וכל העם עונין אחריו. דכתיב (שם) מועדי ה' אשר תקראו אותם. קרי ביה אתם. דאשר כתיב בלא וי"ו: מקודש מקודש. תרי זימני. דכתיב (שם). מקראי קדש שני מקראו': שנראה בזמנו. בליל שלשים: אם לא נראה בזמנו. וקובעין ר"ח ליל אחד ושלשים: אין מקדשין אותו. שקדוש החדש אינו חובה. דאמר קרא (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים שנה. שנים אתה מקדש שחובה על ב"ד לומר מקודשת השנה בשנת היובל. ואין אתה מקדש חדשים שאין חובה על ב"ד לומר החדש מקודש. וכשנראה בזמנו מקדשים אותו מפני שצריך חזוק. והלכה כר"א ברבי צדוק: ח צורות לבנות. שעור הירח ולאיזה צד קרניה נוטות: קיבלן ר"ג. לא מפני שחשב שאפשר שתראה הירח שחרית במזרח בתחלת הנץ החמה. יבו ביום עצמו תראה במערב עם שקיעת החמה. כי זה אי אפשר. אלא שקבל עדותן במה שאמרו שראו הירח במערב ערבית. מפני שידע בדרכי החשבון שהיה אפשר שתראה באותה הלילה. ובמה שאמרו שראוה שחרית במזרח. אמר טועי' הם ועננים כדמות ירח נראה להם ברקיע. דהכי תניא בברייתא פעם אחת נתקשרו שמים בעבים. ונראתה דמות לבנה בעשרים ושבעה לחדש וכו'. ור"י בן נורי לאמר עדי שקר הם, היה נראה לו לפי חשבונו שלא היה אפשר שתראה הירח באותו לילה שאמרו העדים שראו אותה. אמר עדי שקר הם. לפי שלא היה בין הראיה ובין המולד לפי דעתו. כל כך זמן שיהיה אפשר שתראה בו ועל זה השיב ר"ג בברייתא. כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים בא בארוכה. ופעמים בא בקצרה. כלו' שהזמן שיש בין המולד. עד שתראה הירח. אינו שוה לעולם. אלא פעמים תהיה תנועת הירח מהרה ופעמים מאוחרת. וכפי מהירות תנועת הירח באותו הזמן. דן ר"ג שהיה ראוי שתראה הלבנה באותו הלילה. לפיכך קבל עדותן: ראינוהו בזמנו. בליל שלשים: ובליל עבורו. ליל ל' ואחד: וקבלן ר"ג. לא מפני שנאמר שנתרחק' הירח מן השמש בליל ל' עד שתרא' ובליל שלשי' ואחד חזרה לאחוריה ונתקרבה אצל השמש עד שנתכסתה שאין הירח חוזרת לאחוריה אלא עושה מהלכה בסבוב גלגלה. אלא שידע

לו רבי יהושע רואה אני את דבריך:

ט שלח לו רבן גמליאל גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביה"כ שחל להיות בהשבונך. הלך (יז) ומצאו רבי עקיבא מיצר. אמר לו יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי. שנאמר (ויקרא כג) אלה מועדי ה' מקראי קודש. אשר תקראו אתם. בין בזמנן. בין שלא בזמנן. אין לי מועדות אלא אלו. בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס. אמר לו אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל. צריכין אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד. שעמד מימות משה ועד עכשיו. שנאמר (שמות כד) ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל. ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים. אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל. הרי הוא כבית דינו של משה. נטל מקלו ומעותיו בידו. הלך ליבנה אצל רבן גמליאל. ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו. אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי. רבי בחכמה ותלמידי שקבלת דברי:

פרק ג א ראוהו בית דין וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה (א) הרי זה מעובר. ראוהו בית דין (ד) בלבד. יעמדו שנים ויעידו בפניהם. ויאמרו מקודש. מקודש. ראוהו שלשה והן ב"ד. יעמדו השנים (ח). ויושיבו מחבריהם אצל היחיד. ויעידו בפניהם. ויאמרו מקודש. מקודש. שאין היחיד נאמן על ידי עצמו:

ב כל השופרות כשרין חוץ משל פרה. מפני שהוא קרן. א"ר יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן. שנאמר במשוך בקרן (י) היובל:

שופר

ר"ע מברטנורה

ר"ג בחשבונו שבאותו הלילה שאמרו העדים שראוהו כבר נתכסה הירח מן השמש עד שהיה אפשר שתראה לפיכך קבל עדותן. ובמה שאמרו בליל עבורו לא ראוהו. אפשר שהיה מפני שכסה אותה הענן או שבה אסרת דרמה שהם לא ראו אותה: רואה אני דבריך. שנכר את החדש: ט הלך ומצאו ר"ע. לרבי יהושע: מיצר. על שהכניס גזר עליו לחלל את י"ה: אשר תקראו (יח). בקריאת ב"ד תלאו הכתוב: בא. רבי יהושע אצל ר' דוסא: למה לא נתפרשו שמותן וכו'. שאם יבא אדם לדון אחר ב"ד שבימיו לומר וכי ב"ד זה כמשה ואהרן או כאלדד ומידד אומרים לו שמא חשוב הוא כאותן שנסתרו שלא נתפרשו שמותן:

פרק ג ראוהו בית דין וכל ישראל. בליל שלשים. דסלקא דעתך אמינא הואיל וראוהו ב"ד וכל ישראל. אפרסמא ליה מלתא דביום ל' נראה לקדשו קמ"ל דאם חשיכה והגיע ליל אחד ושלשים. ולא אמרו ב"ד מקודש. מעברים אותו. וקובעים ר"ה יום ל"א: נחקרו העדים. הכי קאמר. אי נמי נחקרו העדים בלבד. ולא הספיקו לומ' מקודש. עד שהגיע ליל של ל"א. מעברין אותו. דסד"א תהוי חקירת עדים כתחלת דין. ומקודש מקודש כגמר דין. וגמר דין הוי בלילה ונקדשיה בליליא. קמ"ל דלא. שאין מקדשין את החדש בלילה (ב). ומיהו אם ליל שלשים (ג) ראו הירח. עם שקיעת החמה. וי"ש שהות ביום. לומר מקודש קודם צאת הכוכבים. מקדשין אותו. דלא חשיב לילה עד צאת הכוכבים: יעמדו שנים ויעידו. מתניתין איירי כגון שראוהו ב"ד בלילה ליל שלשים. ואי אפשר לקדשו בלילה (ה). הלכך צריך למימר יעמדו שנים ויעידו. דאם לא על עדותן של אלו על מה יקדישו אבל אם ראוהו ב"ד עם שקיעת החמה. בזמן שיש שהות לומר מקודש. יקדישוהו בראייתם. דלא תהא שמיעה שמועין מפי עדים. גדולה מראיה. דהא גבי קדוש החודש לא כתי' עדות אלא כזה ראה וקדש: יעמדו השנים. לאחר שנשאים לומר מקודש: ויושיבו מחבריהם אצל היחיד. ואע"ג דיחיד מומחה דן אפי' ביחידי קדוש החודש לא הוה ביחידי (ו). שאין לך מומחה לרבים יותר ממשרע"ה וקא"ל רחמנ' על דאיכא אהרן בהדך (ז). דכתיב (שמות יב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו'. החדש הזה לכם: ב שהוא קרן. ואינו קרוי שופר. דכתי' (דברי' לג) בכור שורו (ט) הדר לו וקרני ראם קרניו. וגבי ר"ה שופר כתיב (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה וגמרינן ר"ה מיובל: בקרן היובל. ויובל דכרא הוא דאמר רבי עקיבא כשהלכתי לגליא היו קורין

לדכרא

עיקר תוי"ט

על לי יום. הר"מ: (יז) הלך כו'. בברייתא הלך ר"ע ומצאו לר"י: (יח) ומאחר דרשינן אפילו שוגגין כו' הר"מ בסוף לשונו בהק"ה אע"פ שזה ידע שטעו כו' ומי שתלה לשמור המועדות לוה לסמוך עליהם:

פרק ג (א) עד שחשיכה. היינו לאת הכוכבים. ר"ל ג' כוכבים כדפי' הר"ב בפ"ב דשבת שאם לא יראו אלא ב' כוכבים קרי ליה תנא דהתם ספק חשיכה כו': (ב) בגמרא דאמר קרא כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. אימת הוי חוק בגמר דין דהאי קרא לענין ר"ה דרשינן ליה וה"ה (לכל החדשים) וקא קרי ליה משפט. ומשפט ביום: (ג) לי הר"ב נ"ע דמשמע שבא לחלק בין הלילות והא ליתא. ועתוי"ט שהאריך: (ד) ב"ד. פי' של עשרים ושלשה. תוס': (ה) והלכך גם לאחר אין סומכין על ראייתן דאל"כ היתה ראיי' בלילה במקום קבלת עדו' ואין קבלת עדים אלא ביום כו'. הר': (ו) ולהכי הוא דאצטריך למתני הך סיפא כדאי' בגמ': (ז) גמרא. ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד. תוס': (ח) השנים. הכא שאין הב"ד אלא ג'. קתני השנים לפי שהם ידועים שאין כאן אלא ב'. וא'. ומן הסתם אין שלשתן שוה. ואחד גדול בתוכם והוא נשאר יושב מתחלה בראשו שהב"ד הם כ"ג שאין שנים מבוררים קתני שנים: (ט) בגמ' וכ"ל דתנא נסיב פרה ולא שור כדכתיב בקרא. דלא תטעה לומר דוקא של שור אבל של פרה לא. ומוהר"מ כ"ץ תי' דקמ"ל דלא תימא יובל דוקא של זכר קמ"ל של פרה דוקא לא. הא של שאר נקבות כשרות ועתוי"ט: (י) בקרן. תימה דלא מייתי קרא דילחק דכתיב בשבך בקרניו כו'. וי"ל דר"ל לאתויי האיתנים דכתיב בי' כשמעכם קול:

ג שופר של ראש השנה, של יעל (יב) פשוט. ופיו מצופה זהב ושתי חצוצרות מן הצדדין (יג). שופר מאריך (יד) וחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר: ד בתענית, בשל זכרים כפופין (טו). ופיהן מצופה כסף (טז). ושתי חצוצרו' באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות שמצות היום בחצוצרות: ה שוה היובל לראש השנה, לתקיעה. ולברכות. ר' יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים. וביובל בשל יעלים: ו שופר שנסדק ודבקו פסול. דבק שברי שופרות. פסול. ניקב וסתמו. אם מעכב את התקיעה. פסול. ואם לאו כשר: ז התוקע לתוך הבור. או לתוך הדות. או לתוך הפיטם. אם קול שופר שמע יצא. ואם קול הברה שמע לא יצא. וכן (כ) מי שהיה עובר אחורי בהכ"נ. או שהיה ביתו סמוך לבהכ"נ ושמע קול שופר. או קול מגילה. אם כוון לבו יצא. ואם לאו לא יצא. אע"פ שזה שמע וזה שמע זה כוון לבו וזה לא כוון לבו: ח והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו'. (שמות יז). וכי ידיו של משה עושות מלחמה. או שוברות מלחמה. אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה (כא) ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברין. ואם לאו היו נופלין. כיוצא בדבר אתה אומר (במדבר כא) עשה לך שרף ושים אותו על נס. והיה כל הנשוך וראה אותו וחי. וכי נחש ממית. או נחש מחיה

לדכרא יובלא. אלמא אפילו שופר של איל נקרא קרן ורבנן אמרי כל השופרות אקרו קרן. ואקרו שופר (יא). דפרה. קרן איקרי. שופר לא אקרי. והלכה כחכמים: ג של יעל פשוט. דלתפלה בעי פשוט: ופיו מצופה זהב. בשל מקדש קאמר: שופר מאריך. לאחר שהחצוצרות פוסקים תקיעתם. נשמע קול השופר: ד בשל זכרים. אילים: ושתי חצוצרות באמצע. בני שופרות היו להם אחד מכאן ואחד מכאן וחצוצרות באמצע: שמצות היום בחצוצרות. דכתיב תענית על צרות נאמר. וכתיב (במדבר י) על הצר הצורר אתכם (טו) והרעותם בחצוצרו'. ודוקא במקדש עושין כן. אבל בגבולים בזמן שיש שופר אין חצוצרות. ובזמן שיש חצוצרות אין שופר דכתיב (תהלים צח) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' לפני המלך ה' אין צריך אלא לפני המלך ה' הוא: ה שוה היובל לר"ה לתקיעה. בפשוטים. ואף על גב דתקיעה דיובל לא לתפלה ולא לזכרון. אלא לסימן שלוח עבדים וחזרת שדות לבעליהן. אפ"ה כעין ר"ה בעי. לגמרי בג"ש משביעי שביעי. שיהו כל תקיעות בשלש השביעי שוות זו כזו. ה"א לתקיעה למנין תקיעות ולברכות. למנין הברכות דבעי למימר מלכיות זכרונות ושופרות ביה"כ של יובל כמו בר"ה: רבי יהודה אומר. כו'. ואין הלכה כר' יהודה ולא כת"ק. אלא הלכה בין ר"ה בין י"ה של יובל שניהם בשל זכרים כפופים: ו שופר שנסדק ודבקו. בדבק (יח) פסול. דהוה ליה כשני שופרות (יט). והני מילי נסדק כולו. אבל אם נסדק לרחבו. אם נשתייר ממקום הנחת פה עד מקום הסדק. כדי שיעור תקיעה כשר. ואם לאו פסול. וכמה שיעור תקיעה כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן: ניקב וסתמו. דוקא שסתמו במינו ונשתייר רובו שלם ולא עכבו הנקבי' שנסתמו את התקיעה כשר ואם חסר אחד מן התנאים הללו פסול: ז בור. חפירה בקרקע: דות. מקום מוקף מחיצות על הארץ: פיטם. כלי גדול של חרס: אם קול שופר שמע. העומד חוץ לבור ושמע קול תקיעה התוקע בבור. דאילו אותן שבבור לעולם יצאו שהן שומעין קול שופר לעולם: אם כוון לבו לצאת יצא. ואע"פ שלא נתכוין התוקע להוציאו. הכא מיירי בחזן הכנסת שתוקע שהוא מתכוין להוציא כל השומעים קול תקיעתו. הלכך אע"ג דלא נתכוין להוציא זה העובר אחורי בהכ"נ ולא ידע ליה יצא. אבל התוקע להוציא יחיד ידי חובתו בעי שיתכוין שומע ומשמיע: ח והיה כאשר ירים משה ידו וגו'

קול השופר. תוי': (יא) פירש"י אקרי קרן כדאמרן ואקרי שופר דכתיב במתן תורה במשוך היובל וכתיב ויהי קול השופר וכו' התוס' אבל מהאי קרא דמתניתין אין ראיה דאדרבה מניה מוכח דשופר אקרי קרן ועוד צריך להוכיח דבעלמא אקרי שופרות שלא קרן: (יב) יעל פי' היה שכן שמה וקורין אותה שטיינבא"ק. ובערוך פי' שהוא כשבה נקבה וקרן הכשבה כגיל להיות פשוט וכה"ה כר' דיעל היה דכתיב הרי' הגבוהי' ליעלים. ואקו ודישן מתרגם ויעלה וכימא. תוי'. ומדבריהם למדנו בפי' פשוט היינו שזה כגיל להיות פשוט: (יג) מן הצדדין. פי' הר"ן דג' המהלכין בדרך גדול באמצע (יומא דל"ה) והכא שופר גדול שמצות היום בשופר: (יד) מאריך. להכירא בעלמא להודיע שמצות היום הי' ומיהו בתרי' דתקע בהדי חצוצרו' נפיק אף על גב דתרי קלא לא משתמע הכא משום דחביב ליה יהיב דעתיה ושמע. גמ': (טו) כלומר כל דבר שיצר לבם כגון צרות ודבר וארבה וכיוצא בהן. הר"מ: (טז) כפופין. שמתחנן כפופין. רש"י. וטעמא דבעינן כפופים מפ' בגמרא כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי. ותוס' יו"ט: (יז) כסף. מפ' בגמרא דתענית יומא דכנופיא והתכן בכנופיא דחצוצרות של משה היו של כסף. א"נ דתורה חסה על ממונן של ישראל ובר"ה משום כבוד י"ט עבדינן דזהב גמ': (יח) ואף על גב דלקמן גבי ניקב וסתמו פסלינן אלא במינו דוקא הכא בניקב שמשם בחסיבה אחרת בפלא הנקב דהכל הוא. אבל אם שבר הסדק בדבק מוזר לכמות שהיה ואין הדבק ניכר בין הסדקים. הרא"ש: (יט) רש"י ונראה שהוא מפי' שנסדק משני צדדיו לגמרי ונחלק לב' חתיכות. ולא נהירא דא"כ היינו דבק שברי שופרות אלא לסדק היינו שנסדק מצד א' לארכו על פני כולו והיינו טעמא משום דכיון דנסדק כולו אין שם שופר עליו אלא כחתיכת שופר שתקעה ועשה כעין שופר דמי. ור"ם דבק שברי כו' וזו ואצ"ל זו קתני תוי' וע"ע: (כ) וכן וגו'. משוה לוהם מזה הלד שבשניהם המשמיע והשומע אינן במקום א': (כא) כלפי מעלה. יתכן בעיני שהיתה הרמת ידיו של מרע"ה הוראה לבני ישראל שיסתכלו כלפי מעלה וישעבדו לבם לשמים כעין הוראת הנחש שעל הנס כדבסמוך כו' ויתכן אחד שהיה עומד על הגבעה כטעם הנחש שעל הנס כדי שיוכלו לראותו כל ישראל וכאשר ראו כי הרים ידו

וכו'. משום דאיירי לעיל בכונת הלב תנא נמי להך דאית בה בשעה שמכוונים לבם לאביהם שבשמים הם מתגברים:

יהו גם המה הסתכלו וכונו לבם ולא כן כאשר הניח ידו: (כג) זה הכלל. נראה דלאתויי ברכת הנהנין דתני בגמ' שלא יאכל אינו מוציא דבשלמא ברכת המצות כל ישראל ערבין זה בזה ולפיכך אע"פ שהוא יצא לעצמו מוציא לאחרים כדי לצאת ידי ערבתו אבל ברכת הנהנין אין כאן ערבות דלא ליתהני ולא לברך:

מחיה. אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה. ומשעבדין את לבם לאביהן שבשמים היו מתרפאים. ואם לאו היו נימוקים. חרש שוטה וקטן. אין מוציאין את הרבים ידי חובתן. זה הכלל (כג) כל שאינו מחוייב בדבר. אינו מוציא את הרבים ידי חובתן:

פרק ד

א יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת. במקדש היו תוקעים. אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי. שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין (א). אמר רבי אליעזר. לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד. אמרו לו אחד יבנה. ואחד כל מקום שיש בו ב"ד: **ב** ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה. שכל עיר שהיא רואה. ושומעת. וקרובה. ויכולה לבא. תוקעין. וביבנה לא היו תוקעין אלא בב"ד בלבד: **ג** בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה. ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי. שיהא לולב ניטל במדינה שבעה (ג). זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור: **ד** בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום. פעם אחת נשתהו העדים מלבוא. ונתקלקלו הלוים בשיר. התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה. נוהגין אותו היום קדש. ולמחר קדש. משחרב בהמ"ק התקין (ה) ר"י בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום. אמר רבי יהושע בן קרחה. ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן

פרק ד יום טוב של ר"ה. במקדש היו תוקעים. שתקיעת שופר אינה מלאכה. ורבנן הוא דגזור עליה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד' אמות ברה"ר ובמקדש לא גזור דאין איסור שבות דרבנן במקדש: אבל לא במדינה. לא בירושלים. ולא בגבולין. והרמב"ם מפרש שירושלים כולה קרויה מקדש. ושאר א"י קרויה מדינה: בכל מקום שיש בו ב"ד. ואפילו אין קבועין אלא שבמקרה באו שם. תוקעין בו: אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו. וכן בכל מקום שגלתה שם סנהדרי גדולה אבל לא בבית דין של כ"ג: אמרו לו וכו'. איכא בין אמרו לו לת"ק. דתנא קמא סבר כל מקום שיש בו ב"ד ואפי' באקראי. ואמרו לו סברי. אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע כמו ביבנה אבל ב"ד של אקראי לא. והלכה כאמרו לו: ב ועוד זאת היתה ירושלים. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני. בירושלים היו תוקעין בכל העיר כל זמן שב"ד יושבין במקדש (ג) שב"ד יושבין עד שש שעות ביום וביבנה לא היו תוקעין בכל העיר. אלא בפני ב"ד. עוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה כו': שכל עיר שהיא רואה. ירושלים. פרט ליושבת בנחל. שאע"פ שהיתה קרובה לא היו תוקעין בה: ושומעת. פרט ליושבת בראש ההר: וקרובה. פרט ליושבת חוץ לתחום: ויכולה לבא. פרט למפסיק לה נהר: ג לולב ניטל במקדש שבעה. דכתיב (ויקרא כג) ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים: ובמדינה יום אחד. דכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון: ושיהא יום הנף. יום הנפת העומר: כלו אסור. לאכול מן החדש. וטעמא מפורש בפרק לולב הגזול: ד ונתקלקלו הלוים בשיר. של תמיד של בין הערבים. ולא אמרו בו שיר כלל. לפי שרוב פעמים היו העדים באים קודם המנחה לפיכך תקנו שיר של י"ט בתמיד של בין הערבים. ובתמיד של שחר שרוב פעמים עדיין לא באו עדים ולא ידעו אם יתקדש היום אם לאו לא תקנו לו שיר של י"ט. אלא שיר של חול היו אומרים. ואותו פעם שהגיע שעת הקרבת תמיד של בין הערבים. ועדיין לא באו עדים לא ידעו הלוים אם יאמרו שיר של חול (ד). או שיר של יום טוב ולא אמרו שיר כלל: נוהגין אותו היום קודש. דמשחשיכה ליל שלאחר כ"ט באלול. נהגו בו קדש שמא יבואו עדים מחר ויקדשוהו ב"ד. ונמצא שבלילה ליל י"ט הוא. וכן למחר כל היום עד המנחה. ואם באו עדים קודם המנחה. בית דין מקדשין את החדש. ונודע שיפה נהגו בו קדש. ואם מן המנחה ולמעלה באו עדי'. אע"פ שאין בית דין מקדשין אותו היום. ויעברו את אלול. ויקדשוהו למחר. אע"פ כן נוהגין אותו בקדושה. ואסור במלאכה. דלמא אתי לזלזולי ביה לשנה הבאה. ויעשו בו מלאכה כל היום ואמרי אשתקד נהגו בו קדש בחנם ומן המנחה ולמעלה שארנו ונהגו בו חול:

שאפי'

פרק ד (א) ב"ד. מפני שב"ד זריזין הן ולא יבואו התוקעים להעביר השופר בפניהם ברה"ר. שב"ד מזהירין את העם ומודיעין אותם. הר"ן: (ב) ש"מ דבזמן שבה"מ קיים איירינן וה"ק ועוד זו ירושלים יתירה קודם החורבן שהוא קודם התקנה ליבנה אחר החורבן ואחר התקנה. וזה לפי' הר"מ. אבל לפרש"י דירושלים בכלל מדינה. כי התני' דהכא לאחר החורבן שתיקן ריב"ז ועתוי"ט: (ג) שבעה. פי' בסוכה פ"ג מי"ב דשבעה היינו לאפוקי ראשון בלבד. ולעולם בשבת שבשבעה אינו ניטל. וה"ט דלא הוצרכו לתקן בלולב שידחה שבת כמו בשופר. דשופר כי אתי בשבת ולא יתקע איישינן שתשתכח תורת שופר אבל לולב כי אתי בשבת איתא בשאר יומי. א"נ משום דשופר אתי לזכרון טפי מלולב. הר"ן ועתוי"ט: (ד) דשמא לא יבואו עדים כלל. או של י"ט דשמא עוד סוף העדים לבוא היום: (ה) התקין כו'. ואם לא באו קודם המנחה אמרו של חול. הר"מ:

מלכיות

בן זכאי. שאפי' ראש בית דין בכל מקום, שלא יהיו העדים הולכין אלא למקום הוועד: ה סדר ברכות. אומר אבות. וגבורות. וקדושת השם. וכולל מלכיות (ו) עמהן ואינו תוקע. קדושת היום ותוקע. זכרונות ותוקע. שופרות ותוקע. ואומר עבודה. והודאה. וברכת כהנים. דברי רבי יוחנן בן נורי. אמר לו ר"ע. אם אינו תוקע למלכיות. למה הוא מזכיר (ז) אלא אומר אבות. וגבורות. וקדושת השם. וכולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע. זכרונות ותוקע. שופרות ותוקע. ואומר עבודה. והודאה. וברכת כהנים: ו אין פוחתין מעשרה (ח) מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות. רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש (י) מכולן יצא. אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פורענות. מתחיל בתורה, ומשלים בנביא. רבי יוסי אומר אם השלים בתורה יצא: ז העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה. השני מתקיע (יג). ובשעת ההלל. ראשון (טו) מקרא (טז) את ההלל: ח שופר של ראש השנה אין מעבירין (יז) עליו את התחום. ולא מפקחין עליו את הגל. לא עולין באילן. ולא רוכבין על גבי בהמה. ולא שטין על פני המים. ואין חותכין אותו בין בדבר שהוא משום שבות. ובין בדבר שהוא משום לא תעשה (יח). אבל אם רצה ליתן לתוכו מים או יין יתן. אין מעכבין את התינוקות מלתקוע

שאפי' ראש ב"ד בכל מקום. שהולך לפרוש ממקום הועד למקום אחר. והרי עיקר מצות החדש תלויה בו כדתנן בפ"ב לעיל. ראש ב"ד אומר מקודש. מ"מ לא יהיו צריכין עדים לילך אחריו אלא למקום הועד שהסנהדרין יושבין. שם ילכו והסנהדרין מקדשין אותו בלא ראש ב"ד: ה אבות. מגן אברהם: הגבורות. אתה גבור: קדושת השם. קדוש קדוש קדוש: קדושת היום. אתה בחרתנו: זכרונות ותוקע שופרות ותוקע. מקראי ילפינן להו דכתיב (ויקרא כג) זכרון תרועה. ודרשו חז"ל זכרון. אלו זכרונות. תרועה אלו שופרות. ואומר קרא (במדבר י) והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם ומה ת"ל אני ה' אלהיכם. ללמד על כל מקום שיש שם זכרונות ושופרות. יהיו מלכיות עמהם: א"ר עקיבא וכו'. והלכה כר"ע: ו מעשרה מלכיות. ג' פסוקים משל תו'. וג' משל כתובים. וג' משל נביאים (ט). ואחד משל תורה שמשלים בו: שלש שלש. אחד של תורה ואחד של כתובי' ואחד של נביאים והלכה כר"י בן נורי: מלכיות וזכרונות ושופרות של פורעניות. כגון אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם (יחזקאל כ) ויזכור כי בשר המה (תהלים עח) תקעו שופר בגבעה (הושע ה) וכיוצא בהן וזכרון יחיד כגון זכרה לי אלהי לטובה (נחמיה ה) אע"פ שהוא לטובה אין מזכירין אותו וכן הלכה: ר"י אומר אם השלי' בתורה יצא. בגמ' מפרש למלתיה דר"י הכי. ומשלים בתורה ואם השלי' בנביא יצא והלכה כר"י: ז השני מתקיע. המתפלל תפלת המוספין (יא) מתקיע. ולא המתפלל תפלה של שחרית ובשעת השמד תקנו כך. שגזרו שלא יתקעו. והיו אורבים להם כל שש שעות של זמן תפלת השחר. לכך העבירו התקיעה מתפלת השחר לתפלת המוספים (יג): ובשעת ההלל. משום דאין אומרים הלל בר"ה וביום הכפורים (יד) קתני ובשעת ההלל. כלו' בשאר י"ט שאומרי' הלל: ח אין מעבירין עליו את התחום. לילך חוץ לתחום כדי להביא שופר. או לילך לשמוע התקיעות: בדבר שהוא משום שבות. כגון לחתכו בסכין: בדבר שהוא משום לא תעשה. כגון לחתכו במגל' דהוי מלאכה גמורה של חריכת עץ. ואיכא דמתני איפכא דבר שהוא משום שבות. מגל שאין דרך לחתוך בו. דבר שהוא משום לא תעשה סכינא דאורחיה הוא: אם רצה ליתן לתוכו יין [יתן]. ולא אמרינן מתקן מנא הוא: אין מעכבין את התינוקות. שהגיעו לחנוך. ואפי' בשבת (יט) כדי לחנכן

(ו) מלכיות. ואע"ג דבקראי נזכרו המלכיות באחרונה מקדימינן אותן. כמו שאמרנו בגמ' אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר. והטעם מבואר כי קודם ראוי שנמליך מלכותו עלינו ואח"כ יעלה זכרונינו לפניו לטובה: (ז) למה כו'. ס"ק למה הוא מזכיר עשר ליתא משום דהואיל ואשתנו מלכיות מזכרונות ושופרות לענין תקיעה בדין הוא דלשתני נמי לפחות מהן: (ח) מעשרה. כנגד י' הלולים דהללו אל בקדשו דכתיב בהו הללוהו בתקע שופר. א"נ כנגד י' הדברות פרש"י דכתיב בהו כמי שופר. א"נ כנגד י' מאמרות שבהן נברא העולם. ופירש"י שהעולם נברא בר"ה. גמרא: (ט) ואע"ג דבכל מקום אמרי' תורה ונביאים וכתובים י"ל משום דקראי דכתובים קדמו לנביאים. תוי': (י) שלש שלש. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואמרי לה כנגד כהנים לוים וישראלים גמ': (יא) ומנהגם היה ששליח צבור המתפלל ביוצר אינו מתפלל במוסף אלא ש"צ אחר. הר"ב: (יב) ואע"פ שבטלה הגזירה לא עבדינן כדמעיקרא אף על גב דזריזין מקדימין כו' דחיישינן שמא יחזיר הדבר לקלקולו. תוס'. וכתב הר"ב דתקנו תקיעות' וט' ברכות במוספין דהא על סדר ברכות תוקעים כדלעיל וקודם לכן היה הכל בשחרית: (יג) מתקיע. מדלא תנן תוקע. דקדק רבינו האי שאין ש"ץ תוקע אלא אחר. וטעמא כדתנן בפ"ה דברכות לענין נשיאת כפים וכל אלוקי דינין דהתם שייכי נמי הכא. הרא"ש: (יד) דלספסר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה. גמ': (טו) כלאשון כו'. משום דזריזין מקדימין למצות. גמ': (טז) מקרא. ולא קתני קורא ה"ע לפי שהוא מקרא לצבור וכדאמרינן הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה. הר"ב: (יז) אין מעבירין כו'. מ"ע שופר עשה וי"ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה גמ'. וחכמים עשו חיזוק לדבריהם הכל כשל תורה. הר"ב: (יח) לא תעשה. זו וא"צ לומר זו קתני. גמרא: (יט) וטעמא שהואיל והגיע לחינוך מתעסקים עמו כדי שילמוד שידע לתקוע לצאת י"ח כשיבא ר"ה. אבל כשלא הגיע לחינוך לא. רש"י. ואף דקי"ל קטן האוכל איסורים אין ב"ד מצווין להפרישו ה"מ במלתא דלא מפרסמא אבל במפרסמא כיון שהקול נשמע לרבים מעכבין דלתא. נפיק מינה מוכחא לתקוע בשבת בלא

מלתקוע. אבל מתעסקין (כ) עמהן עד שילמדו. והמתעסק לא יצא (כא). והשומע מן המתעסק לא יצא: ט סדר תקיעות. שלש. של שלש שלש. שיעור א תקיעות כשלש תרועות. שיעור תרועה. כשלש (כד) יבבות (כה). תקע בראשונה (כו). ומשך בשניה כשתים. אין בידו אלא אחת (כח). מי שברך ואח"כ נתמנה לו שופר. תוקע ומריע. ותוקע שלש פעמים (כט). כשם ששליח צבור חייב. כך כל יחיד ויחיד חייב. ר"ג אומר שליח צבור מוציא את הרבי' ידי חובתן:

א בגמרא תקיעה

נשלמה מסכת ראש השנה

במצות. שהיו מלומדין לתקוע בי"ט של ר"ה: ומתעסקין בהם. וליכא למגזר דלמא אתו לאתויי ארבע אמות [בר"ה] דהא אינו טרוד במצוה אלא מתעסק בעלמא. ולא גזרו שמא יביאנו ד"א ברה"ר. אלא בזמן שהוא חייב בתקיעת שופר. שמתוך שהוא טרוד לצאת ידי חובתו ישכח את השבת: ט סדר תקיעות שלש. אחת למלכיות. ואחת לזכרונות. ואחת לשופרות: של שלש שלש. תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת. לפי שנאמרו שתי תרועות במקרא בר"ה. ותרועה אחת ביום הכפורים של יובל. וילפינן שביעי שביעי לג"ש. ליתן את האמור של זה בזה. ותרועה האמורה בי"ה של יובל. אנו נותנין אותה לר"ה. נמצאו בר"ה שלש תרועות ושתי תרועות האמורות בר"ה נותנין אותן ליום הכפורים נמצאו שלש תרועות ביום הכפורים. וכל תרועה פשוטה לפניה, ופשוטה לאחריה, דתניא מנין שפשוטה לפניה. תלמוד לומר (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה. ומנין שפשוטה לאחריה. ת"ל (שם) תעבירו שופר (כב). הרי העברה תחלה וסוף ותרועה באמצע. ולשון העברה פשוטה משמע העברת קול אחד פשוט. הרי לשלש תרועות של ר"ה. שש תקיעות והרי לך שלש. של שלש שלש: שיעור כל התקיעות. שהם שש תקיעות: כשלש תרועות (כג). כלומר שעור תקיעה אחת כאלו תרועה: שיעור תרועה כג' יבבות. ג' קולות בעלמא של כל שהן. וי"א יבבא היא ג' כחות של כל שהן נמצא שעור תרועה ט' כחות של כל שהן והאי מסתברא: תקע בראשונה. פשוטה שלפני התרועה תקע כדרכה: ומשך בשניה. תקיעה של אחר התרועה ומשך כשתים שהיה לצאת בה ידי שתים שהיה צריך לעשות זו אחר זו פשוטה שלאחריה דמלכיות ופשוטה שלפניה דזכרונות (כז): אין בידו אלא אחת. דאפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן: מי שבירך. התפלל תפלת המוספין ובירך ט' ברכות: כשם שש"צ חייב. בין בברכות של ראש השנה בין בתפלות של כל השנה. ואין יוצא י"ח אלא בתפלה שמתפלל הוא בעצמו כך כל יחיד ויחיד הבקי ויודע להתפלל אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו. בין בר"ה. בין בשאר כל ימות השנה. ואין ש"צ יורד לפני התיבה. אלא להוציא את שאינו בקי: **ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתם.** בין בקי. בין שאינו בקי בין בברכות של ר"ה. בין בתפלות של כל השנה. ולמה צבור מתפללין בלחש כדי להסדיר שליח צבור את תפלתו. והלכה כחכמי' בברכות של כל השנה שאין ש"צ מוציא. אלא את שאינו בקי (ל). אבל בברכות של ר"ה ושל יוה"כ ושל יובל שהן ט' ברכות ארוכות. ואין הכל בקיאין בהן. הלכה כר"ג שכשם שמוציא את שאינו בקי כך מוציא את הבקי:

נשלמה מסכת ראש השנה

שלא בפני ב"ד. הר"ב: (כ) מתעסקין. שאומרי' להם תקעו ומשתדלין עמהם. המגיד: (כא) לא יצא. למה שפי' הר"ב פ' דלעיל מ"ז דבעי כוונה לצאת מקרי מתעסק כל שאינו מתכוין לתקוע תקיעה של מצוה ומתני' דלעיל לא משמיענן אלא דהשומע צריך כונה. אבל התוקע עצמו ה"א דיצא בו אפי' במתעסק ולא לבעי כונה לצאת קמ"ל מתני' דהכא ותרי סו והשומע לאשמעינן דאף דנתכוין לצאת אם התוקע מתעסק לא יצא: (כב) דשיפיה דקרא דוהעברת שופר תרועה איהו: (כג) משום דרמי לה רמי מתני' וברייי' אהדדי משני לה בגמ' דהכא דידן קא חשיב תקיעות דכולהו בבי. ועתוי"ט: (כד) כג'. ר"ח גורס ג' יבבות ולא כג' דהא תרוע' עצמה ג' יבבות והיכי שייך למתני כג' אלא שאפשר שלפי שעיק' יבבות בפיו קאמר דשעור תרועה כג' יבבות שאדם מיילל בפיו: (כה) יבבות בגמרא דתרועה מתרגמינן יבבא וכתיב באמי' דסיסרא בעד החלון נשקפה ותיבב. עתוי"ט: (כו) בראשונה כו' שאין לתקיעות שעור למעלה שאם רצה להאריך מאריך ואין הדבר ניכר כשהוא מאריך שיתכוין לב' תקיעות אלא מתנית כשהוא כפלים כשיעור תקיעה ראשונה מש"ה תני תקע בראשונה. הרא"ש והר"ן: (כז) ולאו"פ שימשוך עד שיאמר עשרה זכרונות יש לעשות כך. ועתוי"ט: (כח) אלא א'. היינו תקיעה שלאחריה ולא כי"מ דהיינו הראשונה ושמש"ה תני תקע בראשונה: (כט) ג"פ. בשביל מלכיות וכן בשביל זכרונות. וכן בשביל שופרות. רש"י: (ל) דלעו"ג דכל ישראל ערבים הם זה לזה ומה"ט מוציא זה את זה בברכות המצות הא תניא בגמ' יחיד שלא בירך אין חבירו מברך עליו וטעמא כ' הר"ן בשם ירו' משום דתפלה ומשום שיהיה כל א' מבקש רחמים על עצמו:

סליק מסכת ראש השנה

בשהשלים דברו על המועדים האמורים בתורה חזר לדבר על זמני התעניות הנזכרים בספרי הנבואה והם הצומות שתקנו הנביאים וסידר אחר כך ענין תעניות. הרמב"ם:

מסכת תענית

מאימתי מזכירין (ב) גבורות גשמים רבי אליעזר אומר. מיום טוב הראשון (ג) של חג. רבי יהושע אומר. מיום טוב האחרון של חג. אמר לו רבי יהושע. הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג. למה מזכיר. אמר לו רבי אליעזר. אף אני לא אמרתי לשאול אלא להזכיר (ד). משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו (ה). אמר לו אם כן לעולם (ו) יהא מזכיר: **ב** אין שואלין את הגשמים. אלא סמוך לגשמים. ר' יהודה אומר. העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג. האחרון מזכיר. הראשון אינו מזכיר. ביום טוב הראשון של פסח הראשון מזכיר. האחרון אינו (ז) מזכיר. עד אימתי שואלין את הגשמים. רבי יהודה אומר עד שיעבור (יח) הפסח. ר' מאיר אומר. עד שיצא ניסן שנאמר (יב) (יואל ב) ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: **ג** בשלשה במרחשון (יג) שואלין את הגשמים. רבן גמליאל אומר בשבעה (יו) בו חמשה עשר יום אחר החג. כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת (יז): **ד** הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים. התחילו היחידים מתענין שלשה

מאימתי מזכירין גבורות גשמים. איידי דתנא במסכת ראש השנה דסליק מיניה ובחג נידונין על המים. תנא הכא מאימתי מזכירין גבורות גשמים (א). ולפי שהגשמים אחת מגבורותיו של הקב"ה. דכתיב (איוב ה) עושה גדולות אין חקר הנותן מטר על פני ארץ משום הכי קרי להו גבורות גשמים: מיום טוב האחרון של חג. אבל כל שבעת ימי החג לא שהגשמים לימי סוכה סימן קללה. משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו כנו קיתון על פניו כלומר אי אפשי בשמושך: אם כן. אתה אומר מזכירין. אעפ"י שאין שואלין הואיל דמשמע בעונתו אפילו בקיץ יזכירו מה אתה נותן סימן בי"ט ראשון. והלכה כרבי יהושע: **ב** אין שואלין את הגשמים, היינו אין מזכירין את הגשמים: אלא סמוך לגשמים. דהיינו יום ח' של חג דמן החג ואילך זמן גשמים הוא ושתוא כר' יהושע (ז). פ"א ר' אליעזר ורבי יהושע דפליגי לעיל בהזכרת גשמים. מודים הם לענין שאלה. דהיינו לומר ותן טל ומטר. שאין שואלין אותן אלא סמוך לגשם דהיינו בג' במרחשון או בז' בו. כדמפרש תנא לקמן במתני': האחרון. המתפלל תפלת מוסף (ח) מזכיר מוריד הגשם: והראשון. המתפלל תפלת שחרית אינו מזכיר גשם אלא טל (ט). והלכה כר' יהודה. והא דתנן בסמוך רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח והכא קאמר ר' יהודה בי"ט הראשון של פסח. האחרון אינו מזכיר תרי תנאי נינהו ואליבא דר"י: **ג** בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. אומרים ותן טל ומטר בברכת השנים. והני מילי בארץ ישראל אבל בגולה אין שואלין עד ששים יום לתקופת תשרי (יד). וביום ששים עצמו מתחילין לשאול הגשמים: האחרון שבישראל לנהר פרת. אותן שעלו לרגל השוהים לבתיהן ולא יפסיקום הגשמים: **ד** הגיע שבע' עשר במרחשון. וכבר עברו ג' זמני' שהם ג' במרחשון ושבעה ושבעה עשר (יז): התחילו היחידי'. ת"ם (יח): שלשה

פרק א (א) **דמדקתני** מאימתי מכלל דפשיטא ליה דחייבין להזכיר והיכא תזינן. ומברכות פ"ה מ"ב דתני מזכירין כו' אין ראיה דה"א דבכל השנה קאמר. אבל אדתני ובחג כו' הורסא דמלתא לכלום לפני שאלה אלא איידי כו'. תוס': (ב) מזכירין. עיין בברכות (שם) (וע"ש אות ה'): (ג) הראשון. מפי' בגמרא דמלולב קא גמר לה שבא לרצות על המים ומתחילין לנטול מי"ט הראשון הלכך בתפלת יוצר נמי של י"ט הראשון מזכירין גבורת גשמים. ומיהו מהורסא לא מתחילין כשם שאין מתחילין לנטול את הלולב בלילה: (ד) להזכיר. פרש"י לא אמרתי לשאול שיתפללו על הגשמים בחג כגון ותן טל ומטר אלא להזכיר בחג גבורות של מקום שמוריד גשמים בעונתן כלומר בזמנן: (ה) בעונתו. כשם שתחיית המתים מזכיר כל השנה כולה ואינה אלא בזמנה ור"י אמר לך בשלמא תחיית המתי' מזכיר דכולה יומא זמניה הוא אלא גשמים ההנן סוף פרקין ילא ניסן וירדו גשמים סימן קללה. גמ': (ו) לעולם כו'. ור"א ס"ל כברייתא בגמרא. דאם בא להזכיר כל השנה כולה מזכיר דלעולם בעונתו משמע. מיהו עד הפסח לא כמי עליה חובה אבל בי"ט הראשון חובה לרצות לפני שאלה. שכל הבא לבקש מקדים ומרצה. תוי': (ז) וא"כ ר"י פליג וכ"ה בהדיא בגמרא: (ח) מנהגם היה. שהעובר לפני התיבה במוסף אינו אותו שעובר בשחרית וביכו' קאמר אעפ"י אינו מזכיר מהורסא פי' בתפלת ערבית ומשני דלית שמן כל עמא נגלא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויהיה אגודות אגודות ופליך ולדכרו בצפרא ציבור בתפלת שחרית. ומשני דהוו סברי מדכרי ליה מהורסא ולשנה הבאה יזכירו גם מבערב: (ט) כ"כ הר"מ אבל אומר ומוריד הטל. וזה כמנהג בני ספרד שנוהגים להזכיר בימות הסמק משיב הרוח ומוריד הטל: (י) אינו כו' יכו' מ"ע דר"י כדי שילאו המועדים בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם ויזכיר מבערב כו' כדלעיל: (יא) עד שיעבור. אפשר לי לומר שסובר דכיון דאין מתחילין להזכיר אלא בי"ט האחרון של חג. ה"נ אין פוסקין אלא עד שיעבור הפסח ועוד שרגילין להתאחר בירושלים עד שיעבור הפסח ואין כל כך עוברי דרכי' בחג הפסח שהגשמי' יפסיקום אבל בימי הסוכות סימן קללה הם: (יב) שנאמר כו'. ואיך ס"ל דאין למדין מהא דכיבא לשעתו שהי' שנה רעבון ועצירת גשמי' שביפר להם שאע"פ שילא אדר ולא ירדו גשמים שילאו ויזרעו: (יג) בג' כו'. דאז זמן זריעה ראשונה: (יד) לפי שהוא מקום נמוך וא"צ מטר כל כך. רש"י: (טו) בז' כו'. לי רש"י כלומר בז' במרחשון הוא ט"ו אחר החג וזה ילדק לעולם כפי סדר העיבור המסור בידינו שאנו מוצבי' בו עכשיו שלעולם חסרי מלא. אבל כשקדשו על פי הראיה וזה היה בימי ר"ג אפשר שהיה חסר. ועתוי"ט: (טז) אחרון. שלפעמי' מתעכבין קצת בירושלים עד שיעבור החג כולו. ועתוי"ט. ושיים הכי לך שמן ירושלים מדיומה עד קלה הלבון של א"י שהוא נהר פרת. מהלך ט"ו יום. ולא סמוה על השבתות שבתוך אלו הט"ו יום. שהרי אפשר שילך על ידי עובדים ותם על ידי פנוי עיל. והואיל ואפשר להיות כן שיעורו חכמים בכך ימים כיון שאפשר שאין השבתו' מעכבות: (יז) גמרא הר"ע: (יח) שמיוהדים במעשיהם. ... ומיהני דבגמרא מאן יחידים ל"ר הוגה רבנן. ובתר הכי תני איזהו כו' כל שראוי למנוס

שלשה תעניות. אוכלין ושותין משחשיכה. ומותרין במלאכה. וברחיצה. ובסיכה. ובנעילת הסנדל. ובתשמיש המטה: ה הגיע ר"ח (כא) כסלו. ולא ירדו גשמים. ב"ד גוזרין שלש תעניות על הצבור. אוכלין ושותין משחשיכה. ומותרין במלאכה וברחיצה. ובסיכה. ובנעילת הסנדל. ובתשמיש המט': ו עברו אלו ולא נענו. ב"ד גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור. אוכלין ושותין מבעוד יום (כב) ואסורין במלאכה (כג). וברחיצה. ובסיכה. ובנעילת הסנדל. ובתשמיש המטה. ונועלין את המרחצאות. עברו אלו ולא נענו. ב"ד גוזרין עליהם עוד שבע. שהן שלשה עשרה תעניות (כד) על הצבור. [א]הרי אלו יתרות על הראשונות. שבאלו מתריעין. ונועלין את החנויות. בשני מטין עם חשיכה. ובחמישי. מותרין. מפני כבוד השבת: ז עברו אלו ולא נענו. ממעטין במשא ומתן (כו). בבנין. ובנטיעה. באירוסין. ובנשואין (כז). ובשאילת שלום בין אדם לחבירו. כבני אדם הנזופין (כח) למקום. היחידים חוזרים ומתענים עד שיצא ניסן. יצא ניסן (כט). [ב]ולא ירדו גשמים. סימן קללה שנאמר (שמואל א יב) הלא קציר חטים היום וגו':

פרק ב

סדר תעניות כיצד. מוציאין את התיבה לרחובה של עיר. ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה. ובראש הנשיא (ג). ובראש אב בית דין. וכל אחד ואחד נותן בראשו. הזקן (ה) שבהן אומר לפניהן דברי כבושין (ו). אחינו לא נאמר באנשי

[א] ירוש' ומה [ב] גמ' וירוש' ויכלו

ה שלשה תעניות. שני וחמישי ושני (יט): אוכלים ושותים משחשיכה. מותר להם לאכול ולשתות כל ליל התענית עד שיעלה עמוד השחר כל זמן שלא ישן. אבל לאחר שישן שינת קבע אסור לאכול ולשתות אם לא התנה מתחלה קודם שישן. ואית דאמרי דאכילה בעיא תנאי שתיה לא בעיא תנאי דאין קבע לשתיה (כ) והכי מסתברא: ו שהן שלשה עשר תעניות על הציבור. שכבר התענו ר' ותענית דיחידים אינם מן המנין: מתריעין. בשופרות: בשני מטין. בשני של תענית פותחין דלתי החנויות קצת לעת ערב. אבל אין מוציאין סחורתן לחוץ (כה): ובחמישי מותרי' לפתוח כל היום: ז בבנין ובנטיעה. ודוקא בנין של שמחה כגון בית חתנות לעשות בו חופתו ונטיעה של שמחה כגון אילן גדול המיסך על הארץ לטייל המלכים תחתיו אבל בית לדור בו ונטיעת אילן לפירותיו מותר: יצא ניסן. הגשמים הי' קללה. כשלא ירדו כלל קודם [שיצא] ניסן (ל) וכל הדינים הללו בארץ ישראל וכיוצא בה אבל האיים הרחוקים שזמן הגשמים שלהם. אינו כזמן הגשמים של ארץ ישראל. כל אחד ואחד. שואל הגשמים בזמן שהוא צריך להם ואם עבר אותו הזמן הידוע להן ולא ירדו גשמים בית דין של אותו מקום גוזרים תעניות על הצבור אחר שהתענו היחידים כסדר השנוי במתניתין:

פרק ב סדר תעניות כיצד. בסדר תעניות אחרונות קא מיירי: את התיבה. הארון שספר תורה מונח בו כלומר כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעונינו. ולמה לרחובה של עיר לומר צעקנו בצנעא בבית הכנסת ולא נענינו נבזה עצמנו בפרסיא ברחובה של עיר: אפר מקלה. אפר שרפה ומשום דעפר נמי אקרי אפר (א) תנא אפר מקלה. דהכא צריך שיהיה אפר ממש (ב) כדי שיזכור הקדוש ברוך הוא עקידתו של יצחק ויכפר: על גבי התיבה. משום דכתיב (ישעיה סג) בכל צרתם לו צר: ובראש הנשיא וכו'. והן עצמן אינם נוטלים כדי שיתביישו יותר. לפי שאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים (ד): דברי כבושים. דברי' שכובשין לבו של אדם

למנותו פרנס על הצבור. ואיזהו תלמיד כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומר אפילו במסכת כלה ע"כ. ס"מ דיחיד עדיף מתלמיד כו' וא"כ קשה על הרמב"ם והר"ב שכתבו ס"ס אלא ה"ל למכתב רבנן א"נ חכמים: (יט) ובגמרא כמו שאין גוזרין תענית על הצבור לכתחלה בחמישי ה"ה נמי ליחידים: (כ) כלומר שאין לאדם קביעת זמן לשיתה בו. ואין לשון דהכא כליסנא דגמ' אין קבע לשיכה: (כא) הגיע ר"ח כו'. לע"ג דזמן רביעה האפילה הוא י"ז במרחשון כמ"ש לעיל. אסכמן ר' יוסי דפליג. וק"ל שהוא בר"ח כסליו. הלכך לר"מ אפילו במיעוט השנים אינה מתאחרת יותר. ולפיכך ראוי שיהיו ב"ד גוזרין תענית. הר"ן ועיין תוי"ט: (כב) מבעוד יום. כמו שעושים בליל כפור הר"מ: (כג) ואסורין במלאכה. בגמ' פריך בשלמא כולהו אית בהו תענוג אבל מלאכה צער הוא ומשני א"ק קדשו צום קראו עצרה כעצרת מה עצרת אסור בעשיית מלאכה אף תענית אסור בעשיית מלאכה: (כד) י"ג תעניות. מ"יכא ל"ל וכ"ל לומר שהם כנגד י"ג מדות של רחמי' ועי"ל דאתי למימר דאין גוזרין על הגשמים יותר מי"ג תעניות כדאי' בגמרא: (כה) ופשוט דלא קאמרי אלא במידי דמיכל דאל"כ מאי כבוד שבת איכא אבל המוכרו' שאר דברים אין פותחין כלל. ב"י: (כו) במשא ומתן. פירוש של שמחה דומיא דבנין ונטיעה. תוי': (כז) באירוסין כו'. ר"ל שלא יהיו שמים כלל ומתיר מע"ב שמארסין בו. תוס': (כח) הנזופין. כמו נעורין תרגום ויגער בו ונזף ביה. הר"מ: (כט) ניסן. של תקופה כשהגיע השמש לתחלת מזל שור. הר"מ. כלומר ולא ניסן של חדש הלבנה והוא מירושלמי: (ל) ולנ"א מתני' ה"ק יצא ניסן ולא ירדו גשמים. טוב סימן קללה הם כו':

פ"ק ב (א) דבשם שאפר קרוי עפר דכתיב מעפר שריפת החטאת כך עפר קרוי אפר. רש"י: (ב) ואותו אפר הוי מעלם אדם דומיא דעקידה כו': (ג) ובראש כו' דחשיבותא הוא דיהבינן בראשיהן דנשיא ואב"ד ברישא. דאמרי להון אתון חשיבתון למבעי לן רחמי אכ"ע. גמרא: (ד) דאיכא עגמת נפש ומפני חשיבותם הם מתביישים מאחרים אבל בני אדם דלא חשיבי לא מתביישים בנתינת אחרים וסגי להו בנתינת עצמן. רש"י: (ה) הזקן. והוא חכם לא היה שם זקן חכם מעמידין חכם כו'. גמרא: (ו) כבושין. ל' עטור כשו [illegible]

באנשי נינוה, (יונה ג) וירא אלהים את שקם ואת תעניתם, אלא וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה. ובקבלה (ז) הוא אומר (יואל ב) קרעו לבבכם ואל בגדיכם:

ב עמדו בתפלה. מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו ריקם. כדי שיהא לבו שלם בתפלה. ואומר לפניהם עשרים וארבעה ברכות. שמונה עשרה שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש:

ג ואלו הן זכרונות ושופרות (י). אל ה' בצרתה לי קראתי ויענני. אשא עיני אל ההרים וגו'. ממעמקים קראתיך ה'. תפלה לעני כי יעטוף. ר' יהודה אומר לא היה צריך (יא) לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן. רעב כי יהיה בארץ. דבר כי יהיה בארץ. אשר היה דבר ה' אל ירמיה על דברי הבצרות. ואומר חותמיהן:

ד על הראשונה הוא אומר. מי שענה את אברהם (יב) [א]בהר המוריה הוא יענה אתכם. וישמע בקול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' גואל ישראל (יג). על השניה הוא אומר. מי שענה את אבותינו על ים סוף (יד). הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה. בא"י זוכר הנשכחות. על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע (טו) בגלגל. הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה. ברוך אתה ה' שומע תרועה. על הרביעית הוא אומר. מי שענה את שמואל (טז) במצפה. הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה בא"י שומע צעקה. על החמישית הוא אומר. מי שענה את אליהו (יז) בהר הכרמל. הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה בא"י שומע תפלה. על הששית הוא אומר מי שענה את יונה (יח) ממעי הדגה. הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. בא"י העונה בעת צרה. על השביעי' הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. בא"י המרחם על הארץ:

ה מעשה בימי ר' חלפתא ור' חנניה בן תרדיון (כ) שעבר אחד לפני התיבה. וגמר את הברכה כולה. ולא ענו אחריו אמן. תקעו הכהנים תקעו. מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה. הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה. הריעו בני אהרן (כב) הריעו מי שענה את אבותינו על ים סוף. הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכ' היום הזה. וכשבא דבר

[א] ילו' וכי"ף וכ"ן אבים

להחזירו למוטב: ובקבל'. בדברי הנביאים: ב ורגיל. היודע סדר תפלה (ח): ויש לו בנים וביתו ריקן. שאין בביתו במה לפרנס את בניו. ומתוך שנפשו עגומה עליו מתפלל בכונה. א"נ ביתו ריקן מן העבירו' שלא יצא עליו שם רע בילדותו (ט): ומוסיפין עליהם שש. בין גואל לרופא אומר ו' ברכות הללו: ג זכרונות ושופרות. כל הפסוקים כמו שאומרי' בראש השנה: ואומר חותמיהן. אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרות חתימת שופרות. וכן אחר כולם כדמפרש ואזיל: ד על הראשונה. בגואל ישראל הוא מתחיל להאריך אע"פ שאינה ממנין שש קורא אותה ראשונה לפי שבה מתחיל להוסיף ולהאריך: על השביעית. לברכות שמאריך בהן אבל הברכות שמוסיפין בשביל התענית אינם אלא שש שברכה ראשונה שהיא גואל ישראל דשמנה עשרה היא אלא שמאריך בה: מי שענה את דוד ואת שלמה בנו. ואע"ג דיונה (יט) בתר דוד ושלמה הוה מ"מ מקדים ליה ברישא. משום דבעי למחתם בסוף הברכות ברוך המרחם על הארץ. ודוד ושלמה בנו הם שהתפללו על ארץ ישראל דוד ויהי רעב בימי דוד כו' (שמואל ב כא) ושלמה רעב כי יהיה בארץ (מלכים א ח): ה בימי רבי חלפתא. בציפורי היה: ולא ענו אחריו אמן. גרסינן. לפי שבמקדש לא היו עונין אמן אחר כל ברכה אלא בשכמל"ו כדאמרי' בגמרא בברכות פרק הרואה. ואלו לא במקדש היו ועשו כדרך שעושים במקדש: תקעו בני אהרן תקעו. חזן הכנסת (כא) אומר להם כן על כל ברכה וברכה לא

מכבם: (ז) ובקבלה. כ"מ שהנביא מלוה ומודיע ומזהיר את ישראל. קרי להו קבלה ובכ"מ דלא אתפקיד נביא כי הא' ויכא אלהים שהוא כמספר והולך דיליף אגב אורחא מלתא. לא קרינן ליה קבלה. רש"י: (ח) לי' רש"י רגיל להתפלל ותפלתו שגורה בפיו ולא יטעה שכל חזן שטועה סימן רע לשולחיו: (ט) ולשון ביתו אינו מדוקדק. והר"מ כ' ולא יהיה בבניו ובני ביתו וכל קרוביו והנלוים עליו בעל עבירה אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות ולא יצא עליו שם רע בילדותו. ועתוי"ט: (י) זכרונות ושופרות. ומלכיות לא. והא דפי' הר"ב בפ"ד דר"ה מ"ה. כ"מ שיש שם זכרונות יהיו מלכיות עמהן. י"ל לא בא ללמד אלא ר"ה וי"כ של יובל. דאין למדין מן הכללות והאי קרא דמייתי דרים כתיב ביה וביו' שמחתכם ת"ה נקרא יום שמחה ויו"כ של יובל שהוא ודאי שמחת לב: (יא) לא כו'. שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובלות ובשעת מלחמה. גמרא. וכי תימא דלריך לאומרן דהם לא כן בליר להו משום הכי נקט ליסנא דלא היה לריך. הר"ב: (יב) אברהם. לפי שהיה ראשון לגילולים שנגאל מנמרוד. תוי': (יג) גואל ישראל. ביכו' פריך ולא יצחק נגאל שעניינו של א"א בהר המוריה על הגלתו של יצחק הוא השיבו שמכיון שנגאל יצחק הרי הוא כמי שנגאלו כל ישראל. הר"ב: (יד) ים סוף. לפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים והושיעו מן הגאולה וזכר המקום אותם וגאלם כדכתיב ואזכור את בריתי. רש"י: (טו) יהושע כו'. לפי שנענה בשופרות על יריחו בעוד שהיו ישראל עומדים בגלגל. רש"י: (טז) שמואל כו'. מעין אל ה' בצרתה לי דכתיב ויזעק שמואל אל ה'. רש"י: (יז) אליהו כו'. מעין אשא עיני אל ההרי' דכתיב באליהו ענני ה' ענני דהיינו תפלה. רש"י: (יח) יונה כו'. מעין ממעמקים קראתיך ה' שכן כתיב קראתי מצרה לי. רש"י: (יט) ביכו' פריך אאליהו ואיונה ומתרץ להו כך: (כ) ורמב"ם. בסיכני. במי': (כא) והוא השמש ולא שליח לבור. רש"י ומפ' בגמ' שהיו תוקעין הר"ם: (כב) בני אהרן. וי"ג בתרוייהו בני אהרן וי"ג בתרוייהו הכהנים בני אהרן. ועתוי"ט: וכפרש"י

דבר אצל חכמים. אמרו לא היינו נוהגין כן אלא בשער המזרח ובהר הבית: ו שלש תעניות הראשונות. אנשי משמר מתענין ולא משלימין. ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל. שלש שניות. אנשי משמר מתענין ומשלימין. ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין. שבע אחרונות אלו ואלו מתענין ומשלימין דברי רבי יהושע. וחכמים אומרים שלש תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתענין כלל. שלש שניות אנשי משמר מתענין ולא משלימין ואנשי בית אב לא היו מתענין כלל. שבע אחרונות אנשי משמר מתענין ומשלימין. ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין: ז אנשי משמר מותרים לשתות יין בלילות אבל לא בימים. ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה. אנשי משמר ואנשי מעמד. אסורין מלספר ומלכבס. ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת: ח כל הכתוב במגילת תענית (כו) דלא למספד לפניו אסור. לאחריו מותר. ר' יוסי אומר לפניו ולאחריו אסור. דלא להתענאה בהון. לפניו ולאחריו מותר. ר' יוסי אומר לפניו אסור. לאחריו מותר: ט אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי. שלא להפקיע (לא) השערים. אלא ג' תעניות הראשונות שני וחמישי ושני ושלש שניות חמישי שני וחמישי. ר' יוסי אומר כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות. ולא אחרונות (לב): י אין גוזרין תעניות על הצבור בראש חודש (לג) בחנוכה ובפורים. ואם התחילו אין מפסיקין (לד)
דברי

לא היינו נוהגין כן. שלא לענות אמן אלא ברוך שם כבוד מלו"ע (כג): אלא בשער המזרח. שער מזרח (כד) של הר הבית ושער המזרח של עזרה לפי שהיו מזכירין שם המפורש בחתימת הברכה לא שגי בעניית אמן. ואין לומר לא היו נוהגין לתקוע אלא במקדש דודאי תוקעין בגבולין כדמוכח בהך מסכת ובר"ה והלכה כחכמי': ו אנשי משמר. כ"ד משמרות כהונה היו. כל משמר עובד בשבת שלו: אנשי בית אב. המשמר מתחלק לשבעה בתי אבות. כמנין ימות השבוע כל אחד עובד יומו: מתענין ולא משלימין. שתעניות הראשונות אין חמורין כ"כ. ולפיכך אין משלימין שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו היום. יבואו אלו לסייען ויהא בהן כח לעבוד: ז אנשי משמר מותרים לשתות יין. לאו גבי תענית קאי אלא איידי דאיירי בבני משמר מייתי לה הכא: בלילות. שאין לחוש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב בלילה ויצטרכו אלו לבא לסייעם: לא ביום ולא בלילה. לפי שהיו צריכין להעלות כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח (כה): אנשי מעמד. הם ישראלים הקבועים בירושלים ועומדים על קרבן אחיהם ומתפללין שיהא מקובל ברצון עומדים שם בשעת העבודה שלוחי' מכל ישראל דהיאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו והכתו' אומר (במדבר כח) תשמרו להקריב לי במועדו. לישראל מלוה שיעמדו על הכהני' בשעת עבוד': אסורי' לספר ולכבס. משנכנסו למשמרתו' כל אות' שבת. כדי שיספרו קודם לכן ולא יכנסו למשמרתם כשהן מנוולי': ובחמישי. שבתוך משמרתו מותרים שהרי [רוב] בני אדם לספר בחמישי ואין ממתינין לספר בע"ש מפני הטורח: ח כל הכתוב במגילת תענית. ימי' שנעשו בהם נסים לישראל בבית שני וקבעו יו"ט אית יומא דלא להתענאה בהון בלבד. ואית יומי דמוקרי טפי דלא למספד בהון ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד: לפניו. אסור בהספד דלמא אתי למעבד הכי בי"ט גופיה: ולאחריו מותר. דכיון דעבר י"ט לא חיישינן ואנן קיי"ל דבטלי מגילת תענית (כז) וכל אותן הימים הכתובי' שם דלא להתענאה ודלא למספד. כולן מותרים בהספד ותענית. חוץ מחנוכה ופורים שאסורין בהספד ותענית וימים שלפניהם ואחריהם מותר: ט שלא להפקיע את השערים. כשרואין בעלי חנויות שקונין למוצאי חמישי שתי סעודו' (כח) גדולות אחת לליל התענית ואחת לשבת יהיו סבורין שבא רעב לעולם ומיקרין ומפקיעין השער (כט) אבל משהתחילו להתענות בשני יודעים שאינו אלא מפני התענית. פ"א שלא יאמרו אם לא שראו ב"ד שהרעב בא לא היו דוחקים לגזור תענית עתה סמוך לשבת (ל). ומפני כן ייקרו ויפקיעו השער: י ואם התחילו. שגזרו התענית קודם לכן והתחילו להתענות על הצרה אפילו יום אחד ופגע בהן אחד מאלו הימים אין מפסיקין:
מודה

(כג) וכפרש"י. שבגבולין נמי היו תוקעין ומריעין כסדר השמי במשנה זו. ועתוי"ט: (כד) ורש"י כתב חדא מאתא היא בשער מזרח בהר הבית וי"א בשערי מזרח בע"כ: (כה) א"נ לא גמרו ביום גומרין בלילה: (כו) במגילת תענית. מגילת תענית נכתבה בימי חכמים אע"פ שלא היו כותבין הלכות והיינו דקתני כל הכתוב כו' כאלו היה מקרא. כרש"י: (כז) ובגמ' דר"ה די"א שבזמן בה"מ קיים אסורים מפני ששמחה היא להם. אין בהמ"ק קיים מותרים מפני שאבל היא להם אבל חנוכה מפרסם ניסא גלוי לכל ישראל על ידי בניהבנו בו המלוה והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו ופורים קיימו וקבלו היהודים כדכתיב באסתר: (כח) ובטור א"י ד' סעודות דג' לשבת. וכ' הר"ן ואע"ג דבלא תענית צריך פת לסעודת היום ג"כ מ"מ מפני התענית מרבין לקנות דברים שחיי נפש בהם: (כט) י"ל דחיישינן שמא בעלי החניות לא ישימו לבם לכך שמפני התענית והשבת הם קונים: (ל) שאין ביכולת דלת העם לקנות ב' סעודות גדולות. ביחד אלא ודאי שלוכך גדול למעך הוא: (לא) להפקיע. מבטל שעור מדה הראשונה וממעטה. רש"י: (לב) ולא אחרונות. פי' התחלת האחרונות אבל כך סדרן בה"ב הב"הב. ועתוי"ט: (לג) בר"ח. דאיקרי מועד. רש"י: (לד) אין כו'. דאע"ג דאיקרי מועד לא כתיב יום משתה ושמחה. רש"י. אבל פורים אע"ג דכתיב ביה יום משתה ושמחה כיון דלא איקרי מועד לא חשיב ליה אף על גב דאיקרי י"ט לא זהו לשון מועד שנקראים המועדות בתורה:
מיד

דברי רבן גמליאל. אמר ר"מ אע"ם שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין. וכן ט' באב שחל להיות בערב שבת:

פרק ג **סדר** תעניות אלו האמור. ברביעה ראשונה. אבל צמחים ששנו. מתריעין עליהם מיד (א). וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום מתריעין עליהם [א](מיד) מפני שהיא מכת בצורת (ב): ב ירדו לצמחין אבל לא ירדו לאילן. לאילן ולא לצמחים. לזה ולזה. אבל לא לבורות (ג) לשיחין ולמערות. מתריעין עליהן מיד (ד): ג וכן עיר (ה) שלא ירדו עליה גשמים, דכתיב (עמוס ד) והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר. חלקה אחת תמטר וגו' אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה (ו) מתענות ולא מתריעות (ז). ר"ע אומר מתריעו' ולא מתענות: ד וכן עיר שיש בה דבר (ח) או מפולת. אותה העיר מתענה ומתרעת. וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. ר"ע אומר מתריעות ולא מתענות. איזהו דבר עיר המוציאה (ט) חמש מאות רגלי. ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים (י) זה אחר זה [ב]הרי זה דבר. פחות מכאן (יא) אין זה דבר: ה על אלו מתריעין בכל מקום. על השדפון ועל הירקון על הארבה (יג) ועל החסיל ועל החיה רעה ועל החרב מתריעין [ג]עלי'. מפני שהיא מכה מהלכת: ו מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון.

[א] גמ' ירו' ל"ג [ב] ירושלמי ל"ג
[ג] ירושלמי ורי"ף עליהן

פ"ג (א) מיד. לפי שאינו דבר שסובל מתון. דבשלמא הגשמים אפשר להמתין שאם ירדו לאחר מכן יהיו פירות השנה כתיקונן אבל צמחים ששנו אם לא יתקנו במהרה יפסדו לגמרי. וכן כשפסקו גשמים הרי הצמחים נפסדים מהכה ואין מתון לדבר. ומ"מ שינו דוקא תנן אבל יבשו לא כדאיתא בגמרא. לפי שאין להם תקנה כשיבשו אלא לזרוע בתחלה. לפיכך הרי הם כאלו לא ירדו עליהם גשמים כלל. ולפיכך מתענין כפי הסדר. הר"ב: (ב) בצורת. אע"ג דקצת ממכת רעב כו'. ה"ק דאע"פ שירדו גשמים ואפשר שלא יהיה רעב אך כיון שפסקו מ' יום לפסוק מכה מביאה לידי בצורת היא. הר"ב: (ג) לא לבורות. משכחת לה דירדו בנחת ובכח ועוצבא לא אתיא. גמ': (ד) מיד. מפ' בגמ' על האילנות בפרוס הפסח. משום דהאי שעתא מלבלבי אילני כו' וכן כשירדו לאילן ולא לצמחין כו' הדבר מראה שהרביעה הצריכה לזריעה מאחר הרבה או לא תבא כלל. ולפיכך מתריעין מיד וכן כשהגיע פרוס החג ולא ירדו לבורות כדאי' בגמ': (ה) וכן עיר כו'. פי' שאותה העיר מתרעת מיד ואינה נוהגת סדר התעניות. לפי שהדבר מראה בעליל שזה בא עליהם בגזירתו של הקב"ה ולא במנהגו של עולם ולפיכך ראוי שיתענו ויריעו מיד. ומש"ה מייתי קרא והמטרתי כו'. הר"ב: (ו) סביבותיה. אותה הפרכיא. המגיד. אבל רש"י מפ' סביבותיה מה שסביב הפרכיא. ב"י ועתוי"ט: (ז) לא מתריעות. שכן מצינו בי"ה מתענין ולא מתריעין כר"א כו' שכן מצינו בר"ה שמתריעין ולא מתענין. ירו'. הר"ב: (ח) דבר. מלתא דפשיטא שהיא בה מתוג וצריכי להתענות מיד: (ט) המוציאה. מלישנא דהמוציאה דייק הר"מ דאין הנשים והקטנים והזקנים שבטלו ממלאכה בכלל המנין הזה. הר"ב. והר"מ כתב דמרגלי דייק דהן הגברים לבד כו': (י) בשלשה ימים. אחד בכל יום. רש"י: (יא) פחות כו'. לשון הגמרא ביום א' או בד' ימים אין זה דבר. ופרש"י דאקראי בעלמא היא ולא קבע: (יב) בא לרבות דיותר מסביבותיה משמע דאל"כ סביבותיה הו"ל למתני. וסב"י הקשה בשם הר"מ משום דאין זמן בעולם שלא יהא בו חרב באחד מהמקומות. וכיון שכן בכל העולם יתענו. ואפשר דדוקא אותן השומעין ויש כאן חששא פן גם עליהם יעבור וכן בדבר מוקי לה בגמרא בשיירות מצויות דמתלווה ובא עמהן: (יג) הארבה ועל החסיל ובברייתא מתריעין על הגובאי בכ"ש דסבה"א אף על החגב וכ' הר"א דלת"ק כל המינין מזיקין והיה מיואל חוץ מן החגב. אבל המגיד כ' דדוקא אלו ג' שהזכירו ולא שאר המינין אא"כ בתערובות. ובל יואל בתערובות

מודה הוא שאין משלימין. להתענות בהן כל היום אלא אוכל בערב סמוך לשקיעת החמה: וכן ט' באב שחל להיות בערב שבת. כגון בזמן שהיו ב"ד קובעים ע"פ הראייה אוכל בערב סמוך לשקיעת החמה מפני כבוד השבת שלא יכנס לשבת כשהוא רעב ואין הלכה כר"מ אלא מתענין ומשלימין. וכן ט' באב שחל להיות בע"ש מתענה ומשלים:

פרק ג **סדר** תעניות האלו. האמורין בפרק דלעיל אינו אלא ברביעה ראשונה. אם עברו שלשה זמני של רביעה של יורה. שהם ג' במרחשון וז' וי"ז. ולא ירדו גשמים. אז היו מתענים יחידי'. ואח"כ מתענין הצבור. י"ג תעניות על הסדר שאמר: אבל. ירדו גשמים בעתן וצמחו הזרעים ונשתנו כמו חטה שהיא יצא חוח תחת שעורה באשה או שנוי אחר: מתריעין עליה' מיד. בתעניות ראשונות. שכל חומר שאמרו בתעניו' האחרונות נוהגין מיד בראשונות: בין גשם לגשם. בין רביע' לשניה: מכת בצורת. היא בצורת הוא: ב ירדו לצמחים. ולא לאילן. כגון שירדו בנחת שזה יפה לצמחים ולעשבים. ואינו מועיל לאילנות: לאילן ולא לצמחים. שירדו בכח: לבורות שיחין ומערות. שמכניסין בהן מים לשתות: ג וכל סביבותיה מתענות. שאותה העיר שלא ירדו בה גשמים תלך לקנות תבואה בעיר שירדו בה ויהיה רעב: ד מפולת. שחומותיה הבריאות נופלות אבל רעועות אין זו מפולת: ה בכל מקום. ואפי' שערים הרחוקות ממנה הרבה (יב) כדמפרש טעמא בסיפא מפני שהיא מכה מהלכת: שדפון. רוח שמפסיד את התבואה ומתרוקנ' מן הזרע: ירקון תבואה שהכסיפו פניה. ויש מפרשים ירקון חולי שהופך פני אדם כמראה ירק השדה. ועל חיה רעה. [שנראית] ביום בישוב: ועל החרב. חיילות העוברות ממקום למקום. ואע"פ שאינ' באי' להלחם עם אותה העיר:
ו לעריהן. לארץ ישראל: כמלא פי תנור. שלקתה בשדפון כל כך תבואה שהיה ראוי לעשות ממנה פת למלאות

באשקלון. ועוד גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן. רבי יוסי אומר לא על שאכלו. אלא על [א] שנראה: ז על אלו מתריעין (טו) בשבת. על עיר (יז) שהקיפוה עובדי כוכבים. או נהר. ועל הספינה המיטרפת בים. רבי יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה (יח). שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים: ח על כל צרה שלא תבא (כ) על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים (כא). מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים. אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים (כב) בשביל שלא ימוקו (כג). התפלל ולא ירדו גשמים. מה עשה עג עוגה (כד) ועמד בתוכה ואמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי. שאני כבן בית לפניך. נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך. התחילו גשמים מנטפין. אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות. התחילו לירד בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה (כו). ירדו כתיקנן. עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים (כז) באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן. אמר להן צאו וראו אם נמחית (כח) אבן הטועים. שלח לו שמעון בן שטח. אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נדוי. אבל מה אעשה לך. שאתה מתחטא לפני המקום. ועושה לך רצונך. כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו. ועליך הכתוב אומר (משלי כג) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: ט היו מתענין וירדו להם גשמים. קודם הנץ החמה. לא ישלימו (לא). לאחר הנץ החמה ישלימו. ר' אליעזר אומר קודם חצות (לב) לא ישלימו לאחר חצות ישלימו. מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות. אמר להם ר' טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב. ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב ובאו בין הערבים וקראו (לג) הלל הגדול:

בשלשה

[א] בגמרא שנאכלו.

לאלאות (פי') שתנור (יד): באשקלון. ארץ פלשתים: ועל שאכלו זאבים. דהא חיה רעה ומכה מהלכת היא: על שנראה. אלא בעיר: ד ספינה המיטרפת. מתכסכת ומשתברת. כמו בילה הטרופה בקערה: לעזרה. לקבץ את העם שיבואו לעזור ולהושיע והלכה שאין זועקים עליהם בשופר או בחצוצרות בשבת. אא"כ הוצרכו לתקוע לקבץ את העם. אבל מתענים (יז) וזועקי' ומתחנני' עליהם בשבת: שמעון התימני. מתמנת היא: אף על הדבר מתריעין בשבת: ולא הודו לו חכמים. להתריע על הדבר בשבת אבל בחול מתריעין (יט): ח חוץ מרוב גשמים. לא שירדו הרבה כל כך שמקלקלין את התבואה. אלא שכבר ירדו הרבה שאין צריכין להם עוד. והן לטורח על בני אדם: תנורי פסחים. של חרס הם ומטלטלין ממקום למקום: שלא ימוקו. בגשמים: עג עוגה. רשם בקרקע רושם עגול כעין עוגה (כה): גשמי בורות. גשמים בשפע למלאות בורות: אם נימחת. אם כולה מכוסה במים: אבן טועים. אבן היתה בירושלים שכל מי שמוצא מציאה היה עומד עליה ומכריז מציאה מצאתי ובאין בעלים ונותנין סימנים ונוטלין אותה. ואותה אבן נקראת אבן טועים ומצאתי כתוב שהיתה גבוה מאוד ולא היה אפשר שתתכסה בגשמי'. אא"כ בא מבול לעולם: נדוי. שמנדין על כבוד הרב (כט): מתחטא. מתגעגע (ל): ט ר' אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו. והלכה כרבי אליעזר: צאו ואכלו ושתו. ולא אמר להן קראו הלל הגדול תחלה. שאין קורין הלל הגדול אלא בכרס מלאה ונפש שבעה:

בשלשה

בתערובות ארבה וחסיל היו: (יד) בגמ'. ועדיין תבעי לך כשורא דתנורא א"נ כי דרא דרפתא שורות לחם הדבקי' בפותיא דתנורא זה אצל זה א"נ זה למעלה מזה תיקו: (טו) מתריעין. בענינו רש"י. וכ' הר"ן ואע"ג דבכל מתריעין אף תענית במשמע הכא שאני שידוע שאסור להתענות בשבת ממילא דבלא תענית קאמר: (טז) הר"מ. והטור השמיט מדברי הר"מ תיבת מתענין: (יז) על עיר. ואף בחול אין מתענין בעיר עצמה ולא בשכינותי' וטעמא כ' הרמב"ן דכיון דמחמת סכנה ותוקף בהלתה אי אפשר לבני העיר להתענות אף שכינותיהן אין מתענין. ועתוי"ט: (יח) ולא לצעקה. שאין אנו בטוחים כ"כ שתועיל תפלתנו לצעוק עליהם בשבת. רש"י: (יט) וא"כ מתני' דוקא בשכינותיה וכר"ע דמ"ז. ועתוי"ט: (כ) שלא תבא. ליפרע מעליה נקיט. רש"י: (כא) חוץ כו'. לפי שאין מתפללין על רוב טובה שנא' עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די. גמ'. ופי' הר"ב וכיון שכך מדתו של הקב"ה שכשהוא נענה לעמו משפיע להם מטובו עד שיבלו כו' אין מתפללין עליהם: (כב) תנורי כו'. שהם בחצירות. רש"י: (כג) שלא ימוקו. בטוח היה בתפלתו שירדו גשמים הרבה. הר"ב: (כד) עוגה. כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר על משמרתי אעמודה פרש"י כמין בית האסורים עשה וישב: (כה) רש"י. לפי שע"י רשימת העגולה נעשית מה שבתוכה כמין עוגה: (כו) ונדבה. רצון ועין יפה. רש"י: (כז) מפני הגשמים. הדא אמרה הר הבית מקורה היה ופני כן אסטיו לפנים מאסטיו היה. ירו': (כח) אם נמחית. שכשם שא"א לאבן שתמחה כך א"א להתפלל על רוב הטובה. הר"ב. ובברייתא הביאו לו פר הודאה. אמר לפניו רבש"ע כו' יהר"מ שיפסקו הגשמי' ויהא ריוח בעולם מיד נשבה הרוח כו': (כט) שהטיח דברים ואמר לא כך כו' רש"י. ובברייתא שאלו שנים שני אליהו שמפתחות גשמים בידו. לא נמלא ש"ש ונתפלל על ידיך דאליהו נשבע דלא ירדו ואתה נשבעת שירדו. ונמצא דזה או זה בא לידי שבועת שוא: (ל) ול' חכמים היא. כי הילדים בכים. תרגום אבוס עליה מחטיין: (לא) לא ישלימו. דאכתי לא חל עלייהו תענית כי נחתי גשמים. רש"י: (לב) קודם חצות. דחצות זמן אכילה הוא מחצות ואילך חל התענית כיון שלא טעמו בשעת סעודה. רש"י: (לג) הלל הגדול. הודו לאלהי האלהים כל"ח. ומשום דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר נאה להאמר על השובע רש"י ולכך שיר הוא שלא נאמר אלא על השובע אבל בפסוקי דזמרה אומרים:

פרק ד (א) מפרש בגמ' מדרבנן. ואסמכוהו אדסמכה פ' כהן מברך לפ' נזיר לומר מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין: (ב) היינו ד' צומות פ' באב וכו' דלא הוקבעו אלא לאבל: (ג) ובנעילת שערים. בירושלמי איתמר נעילה. י"א נעילת שערי מקדש וי"א נעילת שערי שמים שנועלין אותן לעת ערב בגמר תפלה. הש"י. (ד) צו. וסופו תשמרו לכל ישראל נוה. וא"א לכל ישראל כולן שיהיו עומדין בעזרה בשעת קרבן: (ה) הראשונים. שמואל ודוד. הש"י. וכן כתיב (בד"ה א ט) המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם: (ו) של לוים. שגם המה נתחלקו לכ"ד משמרות: (ז) במעשה בראשית פי' בין אותן שהיו רחוקים ומתכנסים בעריהם בבהכ"נ בין אותן שהיו בירושלי' במקדש (ח) לפי שאין בפרשת בראשית לבדה ט' פסוקים כדי קריאת כהן לוי וישראל: (ט) השמים. לפי שאין בפ' תוצא אלא ח' פסוקים לפיכך אומר ויכלו. וכ"א צריך לקרות ג"פ כדתנן בפ"ד דמגילה הקורא בתורה לא יפחות מג"פ: (י) פיהן. פרשה בנעילה ליכא. הש"י: (יא) לפי שהם מד"ס עשו להם חיזוק ודחו המעמד (בתחלת היום). הר"מ. ודקרי הלל מד"ס אע"ג דתיקון נביאים

פרק ד **בשלשה** פרקים בשנה. כהנים נושאין את כפיהן ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף ובמנחה ובנעיל' שערים (ג). בתעניות ובמעמדות. וביום הכפורי': **ב** אלו הן מעמדות. לפי שנאמר (במדבר כח) צו (ד) את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי וכי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו. התקינו נביאים הראשונים (ה) עשרי' וארבע משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים. של כהנים. של לוים (ו). ושל ישראלים. הגיע זמן המשמר לעלות. כהנים ולוים עולים לירושלים. וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהן. וקוראין במעשה בראשית (ז): **ג** [א]ואנשי המעמד היו מתענין ארבע ימים בשבוע. מיום ב' ועד יום ה' ולא היו מתענין ערב שבת. מפני כבוד השבת. ולא באחד בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית וימותו. ביום הראשון. בראשית. ויהי רקיע. בשני. יהי רקיע. ויקוו המים. בג'. יקוו המים. ויהי מאורות. ברביעי' יהי מאורות. וישרצו המים. בחמישי. ישרצו המים. ותוצא הארץ. בששי. תוצא הארץ. ויכלו השמים (ט). פרשה גדולה קורין אותה בשני'. והקטנה ביחיד. בשחרית במוסף ובמנחה נכנסין וקורין על פיהן (י). כקורין את שמע. ע"ש במנחה לא היו נכנסין. מפני כבוד השבת: **ד** כל יום שיש בו הלל

[א] ירוש' ל"ג

פרק ד **בשלשה** פרקי' בשנה וכו'. הכי קאמר בשלשה פרקים שהם תעניות. ומעמדות ויום הכפורים דמסיק בתר הכי. כהנים נושאין את כפיהם בכל תפלה דהיינו שחרית. מנחה. ונעילה. ויש יום אחד באלו שפרקים שנושאים כפיהם ארבעה פעמי' ביום. והוא יוה"כ שיש בו תפלת מוסף. ומתני' ר"מאיר היא דאמר יש נשיאות כפים במנחה בתעני' ובמעמדות. דכל יומא טעמא מאי אין נשיאות כפי' במנחה משום שכרות (א). והאידנא ליכא שכרות. ור' יוסי פליג עליה ואמר דגזרינן מנחה של תענית אטו מנחה דכל יומא (והלכה כרבי יוסי בתעניות ובמעמדו' וביום הכפורי') דאית בהו תפלת נעיל'. אבל בתעניות שאין מתפללין בהן נעילה (ב) פרשי כהני ידייהו במנחה דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה מצלי לה כתפלת נעילה דמיא ומנחתא כהאי ליתא בכל יומא הלכך לא גזרו בה: בתעניות ובמעמדות. הכי קאמר ואלו הן שלשה פרקים תעניות ומעמדות ויוה"כ: ומעמדות. אנשי מעמד היו מתענים ארבעה ימים בשבוע: **ב** אלו הן מעמדות. מה טעם קאמר מה טעם תקנו מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל וגו': על כל משמר ומשמר היה מעמד. מקצת שבטי ישראל חלוקים לכ"ד חלקים שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר: וישראל שבאותו משמר מתכנסין לעריהם. אותם שהיו רחוקי' מירושלי' ולא היו יכולים לעלות לעמוד על הקרבן במשמר שלהן מתכנסים בבתי כנסיות בעריהן ומתענים ומתפללים וקורין בתורה בכל יום במעשה בראשית. להודיע שהעולם עומד על העבודה שעושים במקדש: **ג** ולא היו מתענים בע"ש מפני כבוד השבת. ואין צ"ל בשבת עצמה ולא ביום א' מפני שהוא שלישי ליצירה שבע"ש נברא אדם ויום שלישי ליצירתו חלוש טפי דכתיב (בראשית לד) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. אי נמי מפני שבשבת נתנה בו נשמה יתירה ולמוצאי שבת ניטלה ממנו ואם היו מתעני' ביום ראשון היו מסתכני'. ובכל יום היו אנשי מעמד מתפללין תפלת נעילה: פרשה גדול' קורין אותה בשנים. בפרשת בראשית לאחר שקרא הראשון ג' פסוקי'. חוזר השני וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ומשלים פרשת בראשית. והשלישי קורא יהי רקיע (ח). בשני ראשון קורא יהי רקיע. ושנים קוראים יקוו המים. וכן כלם: בשחרי' ובמוסף כו'. הכא מיירי בכל אותן מעמדות שהיו חוץ לירושלים שהן היו קוראין במעשה בראשית כמשפטן. אפילו ביום שיש בו קרבן מוסף דהא איהו לא טרידי. אבל המעמדות שבירושלים ביום שיש בו קרבן מוסף לא היו קורין במוסף במעשה בראשית כדתנן לקמן קרבן מוסף אין בו במנחה והשתא קרבן מוסף מעמד דמנחה דלאו דידיה דחי ומעמד דידיה לא כל שכן. בשחרית ובמוסף ובמנחה כו' הכי קאמר בשחרית ובמוסף הוא דמביאין ספר תורה וקורין פרשה גדולה בשנים וקטנה ביחיד אבל במנחה אין מביאין ספר תורה מפני טורח התענית אלא קורין על פה: ע"ש במנחה לא היו נכנסים. לבית הכנסת ולא היו קורין כלל לפי שהיו טרודים לתקן צרכי שבת: **ד** יום שיש בו הלל. כגון ימי חנוכה שיש בהם הלל ואין בהם מוסף (יא). אותן שבירושלים לא היו קורין

קורין שום פרשה בשחרית לפי שאין לשם פנאי לעשות מעמדם שההלל דוחה אותו: קרבן מוספה. ר"ח שיש בו קרבן מוסף. לא היו קורין שום פרשה בנעילה. וכ"ש שלא היו קורין פרשה במוסף עצמו ולא במנחה שהיא קודם נעילה שקרבן מוסף היה דוחה אותם: קרבן עצים אין בו במנחה. כלומר יום שיש בו קרבן עצים כדלקמן ואין בו קרבן מוסף דוחה מעמד של מנחה. אבל לא של נעילה: כך היה רבי יהושע שונה. קרבן עצים דוחה מעמד דנעילה וכ"ש שדוחה מעמד דמנחה דקרבן עצי כהנים היה קרב קודם תמיד של בין הערבים ואם דוחה מעמד של נעילה כ"ש שדוחה של מנחה הסמוך לו: חזר ר"ע להיות שונה כדברי בן עזאי. דקסבר קרבן מוסף מדברי תורה ודין הוא שלא ידחה אלא מעמד דמנחה. דליכא למיחש דלמא מדחי קרבן. דדברי תורה לא בעי חזוק. אבל קרבן עצים כדברי סופרים דמי (יד) ודין הוא דלדחי מעמד דמנח' ונעילה' דבעי חזוק כי היכי דלא לדחיי לקרבן עצי'. ולא ידדרי לסוף דברי הרמב"ם בפירוש משנה זו. כי מדבריו נראה שהיו אנשי מעמד מתפללים תפלה יתירה בכל יום בין שחרית למנחה והיא נקראת תפלת מוסף. ודבר זה לא מצאתיהו לא בבבלי ולא בירוש': ה זמן עצי הכהנים והעם. כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם והתנו נביאים שביניהם שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם. וביום שמביאים העצי' מביאים עמהן קרבן נדבה ועושי' אותו היום י"ט וכן כתוב בספר עזרא (נחמיה י) והגורלות הפלנו על קרבן העצים וגו' להביא לבית אלהינו בעתים מזומני' לשנה: וכל מי שטעה בשבטו. ולא היה יודע עם מי ילך. ילך עם בני זתוא: ובני גונבי עלי. מפרש [בגמרא] שפעם אחת גזרו האויבים שמד על ישראל שלא יביאו בכורים למקדש והושיבו שומרים בדרכים על כך. ועמדו אנשים כשרים שבאותו הדור והביאו סלי בכורי' וחפו אותם בקליעות דהיינו תאני' יבשים ונושאים על כתפם עלי. הוא עץ גדול עשוי כעין בוכנא שכותשים בו הדייסא והיו רגילין לכתוש בו הקליעות לעשות מהם עגולי דבלה וכשהיו פוגעים בשומרים אומרים להם אנו הולכים לעשות שני עגולי דבלה במכתשת שלפנינו בעלי זה שעל כתפינו וכך היו מביאין בכורים לירושלים ועל שם כך נקראו בני גונבי עלי כלו' גונבי לב השומרים בעלי שעל כתפם. ובני קוצעי קציעות על שם שחותכין עגולי דבלה במקצועות. ואלו האנשים הכשרים עצמן עמדו פעם אחרת שגזרו שמד שלא להביא עצים למערכה ותקנו סולמות והיו אומרים לשומרי' ליטול שני גוזלות מסובך זה שלפנינו בסולם זה שעל כתפינו אנו הולכי' ועל שם כך נקראו בנים לאים הנתוצתים שהיו נותנים הסולמות אחר שעברו מן השומרים. ומביאין מהם עצים למערכה וכל אלו מביאין עצים עם בני זתוא: ישבו בני פרעוש שניה. שלאחר שסיימו מטילין פייסות איזה באחרונה כדכתיב והגורלות הפלנו על קרבן העצים: שהיה בו הלל. לפי שאחד בטבת חל בחנוכה לעולם ובחנוכה גומרים את ההלל אבל הלל דר"ח שאין קריאת ההלל בו אלא מנהג בעלמא לא דחי מעמד ומהאי טעמא לא חשיב ר"ח ניסן דאית ביה נמי הלל וקרבן מוסף וקרבן עצים: ו ובי"ז בתמוז נשתברו הלוחות. שהרי בו' בסיון נתנו עשרת הדברות ובז' בהשכמה עלה לקבל את שאר התורה ושהה שם מ' יום (יט). נמצאו כלים בי"ז בתמוז. וכשירד שבר את הלוחות: ובטל התמיד. שלא היו שם כבשים להקריב שבאה העיר במצור: והעמיד

הלל אין בו מעמד (יב) בשחרית. קרבן מוסף אין בו בנעילה (יג). קרבן עצים אין בו במנחה. דברי ר' עקיבא. אמר לו בן עזאי כך היה ר' יהושע שונה קרבן מוסף אין בו במנחה, קרבן עצים אין בו בנעילה. חזר ר' עקיבא להיות שונה כבן עזאי: ה זמן עצי כהנים והעם תשעה. בא' בניסן בני ארח בן יהודה (טו), בכ' בתמוז (טז) בני דוד בן יהודה. בחמשה באב בני פרעוש בן יהודה. בשבעה בו בני יונדב בן רכב. בעשרה בו בני סנאה בן בנימין. בט"ו בו בני זתוא בן יהודה, ועמהם כהנים ולוים. וכל מי שטעה בשבטו. ובני גונבי עלי [א] בני (יז) קוצעי קציעות. בעשרים בו בני פחת מואב בן יהודה. בעשרים באלול בני עדין בן יהודה. באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה (יח). באחד בטבת לא היה בו מעמד. שהיה בו הלל, וקרבן מוסף, וקרבן עצים: ו חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז. וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחו', ובטל התמיד(כ), והובקעה העיר (כא), ושרף

[א] גמ' ויכו' ובני

כניאים הוא כל שאינו מפורש בתורה מרע"ה מד"ם קרי ליה: (יב) מעמד. קיבוצן לכל תפלה מן הד' תפלות ועמידתן שם לתפלה ולתחנה ולבקשה נקרא מעמד. הר"מ: (יג) בנעילה. בירושלמי לפי שהיו טרודין במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מתמיד שהוא אחד אין לך מוסף בלא שתי בהמות ולא היה להם פנאי כלל שהכהנים טרודין במוסף וישראל לחטוב עצים וכו'. רש"י ועתוי"ט: (יד) שאע"פ דתקנת נביאים הוא כד"ס דמי ובגמרא דר"ה קרי לה מדאורי' משום דתקנת נביאים הוא: (טו) בן יהודה. פי' משבט יהוד' וכן בן בנימין כי אלו השני שבטים הגלו לבבל והם שעלו. (טז) בתמוז. לפי שאותן שהתנדבו בא' בניסן ספקו עד כ' בתמוז. רש"י: (יז) בני כו'. דבקליעות בלבד לא היו יכולי' להכנס מהשומרי'. שהרחוקים הביאו גרוגרות ולמוקים לבכורים: (יח) שניה נראה שהאחרונים שהביאו בכ' באלול לא הספיקו אלא עד אחד בטבת ולא נמצאו מי' שהתנדבו והטילו גורלות. והנה אין אחד מהמביאים שהביא רק לב' ימים כי אם בני פרעוש ועכשיו שעלה הגורל להם הביאו לג' חדשים: (יט) כ"ד דסיון וט"ז דתמוז מלו להן ארבעין בי"ז נחית. גמרא: (כ) ובטל התמיד. בגמ' שכך קבלנו מאבותינו: (כא) והובקעה העיר פי' בגמ' בשני' דבראשונה כתיב

ושרף אפוסטמוס את התורה (כב), והעמיד צלם בהיכל, בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא (כג) יכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה (כד), ובשניה (כה) ונלכדה ביתר (כו), ונחרשה העיר (כז). משנכנס אב ממעטין בשמחה: ז שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה, אסור מלספר ומלכבס (כח). ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר, ולא ישתה יין. רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה. רבי יהודה מחייב בכפיית המטה, ולא הודו לו חכמים: ח אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל, כחמשה עשר באב, וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו, כל הכלים טעונין טבילה, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים. ומה היו אומרות, בחור שא נא (לג) עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה (משלי לא) שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל (לד) ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה. וכן הוא אומר (שיר ג) צאינה (לה) וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו, וביום שמחת לבו. ביום חתונתו זה מתן תורה. וביום שמחת לבו. זה בנין בהמ"ק, שיבנה במהרה בימינו אמן:

נשלמה מסכת תענית

והעמיד צלם בהיכל. פליגי בה אמוראי בירושלמי חד אמר צלם של מנשה. ובבית ראשון מיירי. וחד אמר צלם של אפוסטמוס. שהיה משרי עובדי כוכבי' ובבית שני היה: ז שבת שחל ט"ב. שבוע שחל ט' באב להיו' בתוכה: אסור לספר ולכבס. כל אותו שבוע עד שיענו' התענית: ובחמישי מותרים. כשהיו מקדשים ע"פ הראיה וחל תשעה באב להיות בערב שבת מותרים לכבס בחמישי שלפני התענית. מפני כבוד השבת: שני תבשילין. אין אסור משום שני תבשילין. אלא דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי. אבל דבר הנאכל כמות שהוא חי. כגון חלב. וגבינה. וקטניות. בזמן שהיא לחה אע"פ שבשלן. אין בהן משו' שני תבשילין: ולא יאכל בשר ולא ישתה יין. ה"מ לאחר חצי היום. ובסעודה המפסקת שאין דעתו לאכול אחריה סעודת קבע אבל קודם חצי היום אפילו בסעודה המפסקת או בסעודה שאינה מפסקת. אפילו לאחר חצי היום. שרי לאכול ב' תבשילין. ובבשר ויין: רבן שמעון בן גמליאל אומר ישנה. אם היה רגיל בשני תבשילין. אוכל תבשיל אחד. היה רגיל בשני כוסות של יין. שותה כוס אחד. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: בכפיית המטה. שכופה המטה על פניה ולא ישכב עליה. אלא בקרקע. ואין הלכה כר' יהודה: ח כט"ו באב. שבו כלו מתי מדבר בשנת המ' (כט). ובו נתבטלו אותן השומרים שהושיב ירבעם בן נבט שהיו מונעים את ישראל שלא יעלו לרגל. ובו נתנו הרוגי ביתר לקבורה. ובו היו פוסקים מלכרות עצים (ל) למערכה לפי שתשש כח של חמה. שאין בה כח ליבש העצים (לא) מלמותן: י"ה. שבו נתנו לוחות האחרונות (לב) והוא יום סליחה ומחילה: שאולים. שכולן שואלין אפי' עשירות שלא לבייש את מי שאין לו: טעונים טבילה. קודם שילבשום. לפי שאין כל אחת בקיאה במחברתה שמא נדה היתה: יוצאות וחולות. כמו אז תשמח בתולה במחול (ירמיה לא): במלך שלמה. הקב"ה שהשלום שלו אמו. כנסת ישראל: זה מתן תורה. בי"ה שבו נתנו לוחות אחרונות: זה בנין בהמ"ק. שנתחנך ביוה"כ (לו):

כתיב בירמיה בתשעה לחדש וגו' ותבקע העיר: (כב) התורה. כך קבלנו מאבותינו: (כג) שלא כו'. בגמ' לנודוהו מקראי: (כד) בראשונה. בגמרא דייק מקראי דבז' נכנסו העו"ג להיכל וקלקלו בו בז' ובח'. ובט' סמוך לחשיכה הציתו בו האור והיה דולק והולך כל היום (תשיעי) כולו: (כה) ובשניה. דסגיא מגלגלים זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב: (כו) ביתר. עיר גדולה והיו בה אלפי' ורבבות מישראל כו' והרגו כולם והיתה לרה גדולה כמו חורבן בהמ"ק. הר"ב: (כז) ונחרשה העיר. דכתיב ציון שדה תחרש שנחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה. רש"י: (כח) ומלכבס. אפי' לכבס ולהניח כדי שילבוש לאחר זמן אסור. גמ'. ופרש"י משום דנראה כמסיח דעתו שעוסק בכבוס בגדים: (כט) דתניא כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר כו' היו מתים הרבה בט"ב ובשנת מ' לא מת א' מהם. תמהו ואמרו שמא טעינו בחשבון החדש. חזרו ושכבו בקבריהן עד ליל ט"ו כיון שראו שנתמלאה הלבנה בט"ו ולא מת אחד מהן ידעו שחשבון החדש מכוון וכבר נשלמו מ' של גזירה ע"כ וזה שהם סברו שמספר המ' התחילו משנת שלוח שמרגלים אבל הש"י התחיל החשבון מזמן יציאתם ממצרים: (ל) וכיון שנגמרה מלאכת ה' עשאוהו י"ט. וכן הליתו בחינוך בית ראשון: (לא) ומיישינן שיגדלו תולעי' בעצים. וכל עץ שיש בו תולעת פסול למערכה: (לב) שבי"ז בתמוז שיבר הלוחות. ובי"ח עמד העגל וחזר ועלה מ' יום השנבל ועוד מ' יום שבהן קבל לוחות אחרונות. תוס. י"ב דתמוז דהוה חסר ול' דאב וכ"ט דאלול וי' דתשרי הרי פ' יום מי"ז בתמוז עד י"כ ירד שאח' י' בתשרי. רש"י: (לג) שא כו'. היפיפיות היו אומרות כך שאין האשה אלא ליופי. המיוחסות שלא היה משאום אך בעיני רואין אומרי' אל תתן כו' שאין אשה אלא לבנים. וכשיהיו בניך מיוחסים הכל קופצים אחריהם בין זכרים בין נקבות בגמ': (לד) יראת כו'. שמן השאם המיוחסות הן יראות ה' שפיקד יחוסן של ישראל שאין בהן פסול ממזרת וכיוצא בו. א"נ המיוחסות דהכא אנשי חיל יראי ה': (לה) צאינה. משמע שיוצאות וחולות. הר"ב: (לו) כלומר שגם י"ה היה בתוך החנוך. כדמוכח בפ"ח ס' ויעש את החג ז' ימים וז' ימים ומפורש בגמרא דשבעת ימים היה החנוך. קודם לז' ימי החג ונמצא שד' בתשרי שהם ב' ימים קודם י"ה התחילו ימי החנוך. ועיין תוי"ט:

סליק מסכת תענית.

נשלמה מסכת תענית

סידר אחר תענית מגילה. לפי שסוף תיקון הנביאים שהיו אחרונים לאשר התקינו התעניות. הרמב"ם:

מסכת מגילה

מגילה נקראת באחד עשר. בשנים עשר. בשלשה עשר. בארבעה עשר. בחמשה עשר. לא פחות ולא יותר. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר. כפרים (ב) ועיירות גדולות (ג) קורין בי"ד. אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה:

ב כיצד חל להיות יום י"ד (ז) בשני. כפרים ועיירות גדולו' קורין בו ביום. ומוקפות חומה למחר. חל להיות בשלישי או ברביעי כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום. ומוקפות חומה למחר. חל להיות בחמישי. כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום. ומוקפות חומה למחר. חל להיות ערב שבת. כפרי' מקדימין ליום הכניסה. ועיירות גדולות. ומוקפות חומה. קורין בו ביום (ט). חל להיות בשבת (יב) כפרים ועיירות (יג) גדולות

מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר. פעמים בזה ופעמים בזה כדמפרש ואזיל: מימות יהושע בן נון קורין בט"ו. דכתיב (אסתר ט) על כן היהודים הפרזים עושים את יום י"ד ומדפרזים בי"ד ש"מ דמוקפים בט"ו: יהושע. נפקא לן ג"ש מפרזי פרזי. כתיב הכא היהודים הפרזים וכתיב התם (א) (דברים ג') לבד מערי הפרזי. מה להלן מימות יהושע אף כאן מימות יהושע ותקנו שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע אע"פ שאין להם חומה עכשיו יקראו בט"ו כמו שושן כדי לחלוק כבוד לא"י שהיתה חרבה בימי מרדכי ואסתר. כדי שיהיו קורין כבני שושן ויחשבו כאילו הם כרכים המוקפים. אע"פ שהם עתה חרבין ויהיה זכרון לא"י בנס זה. ולפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק תחלה וכתיב (שמות יז) כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע לפיכך הזכירו ניימות יהושע: אלא שהכפרים מקדימין. כלומר מאחר שמוקפין קורין בט"ו ושאין מוקפין בי"ד הכל בכלל והיכי משכחת תו י"א וי"ב וי"ג. אלא שהכפרים נתנו להם רשות להקדים קריאתן ליום הכניסה יום ב' בשבת שלפני י"ד. או ה' בשבת שהן יום הכניסה שהכפרים מתכנסים בעיירות לתשפט לפי שב"ד יושבים בב' וה' בתקנת עזרא. א"כ מתכנסים הכפרי' לעיירו' בב' וה' לשמוע קריאת התורה. והכפרים אינם בקיאים כ"כ לקרות וצריכים שיקראנה להם א' מבני העיר ולא הטריחום חכמים לחזור ולבא ביום י"ד. כדי שיהיו פנוים (ד) ביום פורים להספיק צרכי סעודת פורים לבני העיירות. ומנלן לדבר זה רמז מן המקרא דכתיב (אסתר ט) לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם ואי לא תקון מרדכי ואסתר אלא י"ד וט"ו הכתובים במקרא. לימא קרא בזמנם (ה) מאי זמניהם ש"מ עוד ב' זמנים אחרים (ו) חוץ מאותן הכתובים במגילה. וי"ג לא צריך קרא לרבויי שהוא ראוי לקריאה שעיקר הנס בו היה שבו נקהלו להנקם מאויביהם בין בשושן בין בשאר מדינות. ואין לומר דרבי ט"ז וי"ז שלאחר י"ד וט"ו הכתובים במגילה דאמר קרא (שם) ולא יעבור: ב חל להיות בע"ש. עיירות ומוקפין קורין בו ביום שאין קריאת מגילה בשבת גזירה שמא יטלנה בידו ויעבירנה ד"א ברה"ר (ח) ואם יאחרנה עד אחד בשבת הוה ליה י"ו ואמר קרא ולא יעבור. אע"פ שבני הכרכים קורין המגילה בי"ד כשחל ט"ו להיות בשבת מ"מ אין קורין ויבא עמלק אלא בשבת שהוא יום ט"ו ומפטיר פקדתי ושואלין ודורשין בהלכות פורים כל אותה שבת (י). וסעודת פורים אית דאמרי עבדי לה ביום י"ד שבו קורין את המגילה ואית דאמרי דמאחרין אותה לאחר השבת. והכי משמע בירושלמי דסעודת פורים שחל להיות בשבת מאחרין ולא מקדימין ולכ"ע אין עושים אותה בשבת (יא): חל להיות י"ד באחד בשבת. כפרים מקדימין ליום הכניסה דה"ל י"א. וה"מ שהקלו חכמים לבני הכפרים להקדים ליום הכניסה. בזמן שישראל שרוין על אדמתן ושלוחי ב"ד יוצאים להודיע מתי קדשו ב"ד החדש ימי הפסח נקבע. אבל בזמן הזה שהעם מסתכלין בקריאת המגילה ומונים ממנה ל' יום לפסח אם יקדימו

הכפרים

פרק א (א) בביאת הארץ בימי משה ויהושע. רש"י והוליל וכתב בשנם המ' סוגן לפסירת מרע"ה חשבינן ליה מימות יהושע. (ב) כפרים בי"ד. דכתיב הפרזים עושים את יום י"ד ועיר שאין מוקפת חומה נקראת פרוז שמתוך שאין לה חומה יושבה כפוץ ופרוז ומרוחקים משכונה לשכונה. רש"י: (ג) ועיירות גדולות נמי אינן מוקפות דהא בכלל פרזים הם אלא שהן גדולות: (ד) הכי איתא בגמ'. אבל כמי מדתנן במ"ג מקום שאין נכנסין כו' אין קורין אלא בזמנה ואי ס"ד תקנתא דכרכים הוא האיך מפסדינן לתקנתא דידהו אלא אימא מפני שמספיקין כו' שכר היא להם בשביל שהם מספיקי'. הילכך היכא דאין נכנסים כו' לא קולא היא גבייהו ואין כאן שכר. רש"י: (ה) משום דאמרן דלא .מנו של זה כזמנו של זה מדכתיב לי' רבים להכי אמרינן דאכתי כימא בזמנם: (ו) דזמני' טובא ליכא למימר דיו"ד וה"א דמיותרים בזמניהם דרשינן דומיא דעיקר זמנם דתלתי. גמ': (ז) יום י"ד. שהיא עיקר לפי שרוב העולם קורין בו ומש"ה קתני לי' סתמא. ושני בשבת יום הכניסה הוא. הר"ב: (ח) וקשיא לי א"כ למה קורין בס"ת בשבת. וניחא לי כמ"ש בטא"ח דהקורא בספ' צריך לסדר אותה תפלה וא"כ כל הקוראין בקיאין הן. תוי"ט. והת"ח הקשה ע"ז ותי' דשאני קריאת ס"ה דאינו אלא בצבור ורבי' מדכרי אהדדי: (ט) ביום. דכתיב בכל שנה ושנה מה כל שנה ושנה אין מוקפין קודמין לעיירו' אף כאן אין מוקפין קודמין לקרות עם הכפרי' ביום הכניסה. גמ': (י) בגמרא משמע דאילטריך לאשמעינן דל"ש נגזור דרשא אטו קרייה. והר"מ כ' כדי להזכיר שהוא פורים: (יא) דלעשות ימי משתה כתיב את שמחתו תלויה בב"ד יצא זה ששמחתו בידי שמים ואינו מתקנות מרדכי: (יב) בשבת. בזמן שמוקדשין ע"פ הראיה. דע"פ החשבון א"א. הה"מ: (יג) ועיירות כו'. דכיון דאדכו מיומיה אדחו ליום הכניסה.

גמ'

גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה. ומוקפות חומה למחר. חל להיות אחר השבת כפרים מקדימין ליום הכניסה. ועיירות גדולות קורין בו ביום. ומוקפות חומה למחר: ג איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים. פחות מכאן הרי זה כפר. באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין. אבל זמן עצי כהנים. ותשעה באב. חגיגה. והקהל. מאחרין ולא מקדימין. אע"פ שאמרו מקדימין ולא מאחרין. מותרין בהספד ותענית ומתנות לאביונים (יט). אמר רבי יהודה אימתי מקום שנכנסין בשני ובחמישי אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי. [א] אין קורין אותה אלא בזמנה: ד קראו את המגילה באדר הראשון. ונתעברה השנה. קורין אותה באדר שני. אין בין אדר הראשון לאדר השני. אלא קריאת המגילה (כ) ומתנות לאביוני' (כא): ה אין בין י"ט לשבת. אלא אוכל נפש בלבד. אין בין שבת ליוה"כ אלא שזה זדונו בידי אדם. וזה זדונו בכרת (כב): ו אין בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו מאכל. אלא דריסת הרגל. וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. אין בין נדרים לנדבות. אלא (כה) שהנדרים חייב (כו) באחריותן. ונדבות אינו חייב באחריותן: ז אין בין זב הרואה שתי ראיות. לרואה שלש. אלא קרבן. אין

א יכול' קורין אותה בזמנה

גמ': (יד) ר"ל י"ד וט"ו והכי"ף פי' ע"פ קיכו' באלו. ר"ל במגילה ותרומת שקלים דבאחד באדר משמיעין ולא בא' בניסן: (טו) והאי דנקט ע"כ משום דהוכפלו בו לכות והכל מתענין בו אבל שאר כוונות אמרי' בר"ה דיו"ט כלו מתענין כלו אין מתענין. רש"י: (טז) ולא"ג דנושא חי פטור. הא למרינן דכל פטורי שבת פטור אבל אסור. עתוי"ט: (יז) גמ'. ופי' הר"ב הקהל קודם זמנו (דהוא בא' דמו"ה) לא אפשר משום בימה וא"א לעשותה בי"ט. וזמן על"כ מפני שבירו שהוא מספיק דא"א לו להכנס בתחומו וחגיגה כו' אם אין חג אלא חגיגה שייכא: (יח) בגמ'. וטעמא דאיצטריך לכך משום דמכיון דמיי"ז בתמוז הובקעי' העיר נמלא דהוה זמן תעני' בכל אלו הימי' הקודמי' ועוד דבז' באב נכנסו עובדי גלולים להיכל: (יט) ומתנות כו'. ר"ל כי מי שנתן באותן הימים י"א י"ב וי"ג יצא י"ח. הר"מ. אבל משלוח מנות אינו אלא בזמן סעודה למנות מידי דמיכל הוא: (כ) קריא' המגיל'. כלומר שאם עשאה בראשון לא יצא. רש"י. ועיין בגמ' דמסמך גאולת פורים לגאולת פסח עדיף: (כא) ומתנות לאביוני'. וה"ה משלוח מנות דליתנהו אלא בשני אע"פ שהמקדימין לקרו' נותנין מתנות לאביוני' ביום קריאתן ואין שולחים מנות. שאני התם דלא עבדי סעודה. הר"ן: (כב) בכרת. פי' עיקר מומר זדונו בכרת ומיהו אם התרו בו ולקה בידי אדם פטור כדתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו כו'. גמ': (כג) והוא הדין הנאה המביא' לידי אוכל: (כד) ופשיט דה"ה לשאר דברים שאינן באין מוזה וכ"כ הר"מ עולה או שלמים או מנחה: (כה) אלא כו'. הקשו בתוס' והאיכא דנדר אינו בא מן המעשר ונדבה בא מהמעשר וי"ל דהכא מיירי בקרבנות שהופרשו כבר. ועתוי"ט: (כו) חייב. בגמ' יליף

הכפרים קריאתן הרי יעשו הפסח לסוף ל' יום של קריאה ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח לפיכך אין קורין אותה אלא בזמנה: ג עשר בטלנים של בית הכנסת שבטלי' ממלאכתן ומזומנים ומשל צבור כדי להיות מצויין תמיד בשעת התפלה בבית הכנסת: באלו אמרו בזמנים של מגילה (יז) אמרו מקדימין אם חל זמן קריאתה בשבת: אבל זמן עצי הכהנים. והעם, שהיו משפחות לישראל שקבועים להם ימים בכל שנה להביא עצים למקדש לצורך המערכה, ומביאין קרבן עצים עמהם עולות נדבה אם חל להיות בשבת מאחרים ליום מחר: ותשעה באב. והוא הדין שאר תעניות (טו) אם חל א' מהן להיות בשבת: והגיגה. אם חל י"ט בשבת דוחין שלמי חגיגה למחר שהרי יש לה תשלומין כל ז': וכן הקהל. את העם שהיה המלך קורא בספר משנה תורה וכל העם חייבין לבא ולהביא את טפם כדכתיב (דברים לא) הקהל את העם האנשים והנשים והטף ובשבת אי אפשר (טז) ודוחין אותו למחר: ולא מקדימין. דאכתי לא מטא זמן חיובייהו (יז) ותשעה באב דאקדומי פורענותא לא מקדמינן (יח): ד אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו'. ה"ק אין בין י"ד וט"ו של אדר ראשון לי"ד וט"ו של אדר שני. אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין: ה אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד. מתני' ב"ש היא דאמרי אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את הס"ת לרשות הרבים כיון שאין בהם צורך אוכל נפש. ואין כן הלכה. אלא כדברי בית הלל דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה ואיכא נמי מילי אחריני שאסורים בשבת ומותרים ביום טוב אעפ"י שאינם צורך אוכל נפש כגון מסיקין פירות דרך ארובה בי"ט. אבל לא בשבת: שזה זדונו בידי אדם. שבת יש בה מיתת בית דין: ו אין בין המודר הנאה. אין המודר הנאה אסור ממודר מאכל אלא דריסת הרגל שמודר הנאה אסור לו ליכנס בתוך שלו ומודר מאכל מותר: וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. מותר להשאילן למודר מאכל. ודוקא במקום שאין משכירין כיוצא בהן אבל במקום שמשכירין כיוצא בהם אסור דכל הנאה המביאה לידי מאכל שאם לא השאילו זה ומוסר בה שוה פרוטה. הנאת מאכל הוא שהרי ראויה אותה פרוטה לקנות בה מאכל (כג): נדר. האומר הרי עלי עולה. ולאחר זמן הפרישה ונאבדה חייב באחריותה: נדבה. האומר הרי זו עולה (כד) ונאבדה אינו חייב באחריותה שהרי לא קבלה עליו. אבל לענין בל תאחר זה וזה שוין כדכתיב (דברים כג) כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיך. הרי נדר ונדבה אמורים בענין: ז שתי ראיות. בין ביום א' בין בשני ימים רצופים. וכן ג' ראיות בין ביום א' בין בג' ימים רצופים. או ב' ביום א' וא' למחר: אלא קרבן. שזב הרואה ב' ראיות אינו טעון קרבן אבל לענין טעות משכב ומושב אב הטומאה ואפי' לא נגע בהן. וספירת ז' משיפסוק מזובו שצריך למנות ז' נקיים קודם

שיטבול

אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט. אלא פריעה ופרימה (כח). אין בין טהור מתוך הסגר. לטהור מתוך החלט. אלא תגלחת וצפרים: ח אין בין ספרים (כט) לתפילין ומזוזו'. אלא (ל) שהספרים נכתבין בכל לשון. ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית (לא). רשב"ג אומר. אף בספרי' לא התירו (לב) שיכתבו אלא יונית: ט אין בין כהן משוח בשמן המשחה. למרובה בגדים. אלא פר (לג) הבא על כל המצות. אין בין כהן משמש לכהן שעבר. אלא פר יוה"כ. ועשירית האיפ': י אין בין במה גדולה לבמה קטנה. אלא פסחים. זה הכלל כל שהוא נידר ונידב. קרב בבמה (לז). וכל שאינו לא נידר ולא נידב אינו קרב בבמה: יא אין בין שילה לירושלים. אלא שבשילה אוכלים קדשים קלים. ומע"ש. בכל הרואה. ובירושלי' לפנים מן החומה. וכאן וכאן קדשי קדשים נאכלים לפנים מן הקלעים. קדושת שילה יש אחריה היתר. וקדושת ירושלים אין אחריה היתר:

פרק ב **הקורא** את המגילה למפרע לא יצא. קרא על פה. קראה תרגום. בכל לשון. לא יצא. אבל קורין אותה ללועזות (ד) בלעז. והלועז

שיסבול זה וזה שוים: אין בין מצורע מוסגר. שטעון הסגר כדכתיב (ויקרא יג) והסגירו הכהן שבעת ימים: למצורע מוחלט. שטמאו הכהן לגמרי (כז): אלא פריעה ופרימה. הא לענין שלוח וטומאה. זה וזה שוין: אין בין טהור מתוך הסגר לטהור מתוך החלט אלא הגלחת וצפרים. דגבי תגלחת וצפרים כתיב. (שם יד) והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע. יצא מוסגר שצרעתו תלויה בימים. שאפי' נרפא צריך להיות מוסגר שבעה ימים. אבל לענין טהרה במקוה. זה וזה שוין. דבטהור מתוך הסגר נמי כתיב (שם יג) וכבס בגדיו וטהר. ואע"ג דאיכא נמי קרבנות אשם ולוג שמן. מיהו הכא ביום טהרתו וכפורתו הוא דקתני ולא איירי בקרבנות. שהן בשמיני: ח נכתבין בכל לשון. בכתב של כל אומה ובלשון של כל אומה: אין נכתבין אלא יונית. וטעמא דשרי ספרים ביונית יותר משאר לשונות דא"ק (בראשית ט) יפת אלהים ליפת וישכון באהלי שם יפיפותו של יפת. כלומר שלשון היפה שבכל בני יפת ישכון באהלי שם ואין לך לשון היפה בכל בני יפת כלשון יוני. והלכה כרשב"ג. מיהו בזמן הזה כבר אבד אותו ליוני ונשתכח. לפיכך אין כותבין ספרי' בזמן הזה. אלא בכתב הקודש ובלה"ק: ט למרובה בגדים. כהני' ששמשו בב"ש. ואף בבית ראשון. מן יאשיהו ואילך שנגנזה צלוחית של שמן המשח' בימיו. ולא היו כ"ג, אלא בלבישת השמונה בגדים בלבד: פר הבא על כל המצות. כהן משוח שהורה היתר בדבר שזדונו כרת ועשה כהוראתו מביא פר כדכתיב (ויקרא ד) ואם הכהן המשיח: כהן המשמש. כ"ג שאירע בו פסול ומנו אחר תחתיו ועבר פסולו וחזר לעבודתו והעבירו השני תחתיו. הראשון קרוי משמש והשני עבר: אלא פר יוה"כ. שא"א להביא שתים. וכן עשירית האיפה חביתי כ"ג שבכל יום שא"א להביא שתים. הא לכל שאר דברים זה וזה שוין. אם בא להקטיר או לעבוד שום עבודה. ושניהם מצווין על הבתולה ומוזהרים על האלמנה. ומקריבין אוננין (לד): י אין בין במה גדולה. בשעת היתר הבמות איירי. במה גדולה היא במת צבור שהיתה בנוב וגבעון (לה): לבמה קטנה. של כל יחיד ויחיד שכל אחד היה עושה במה לעצמו: אלא פסחים. וכל שהוא כעין פסחים (לו) דהיינו החובות שקבוע להן זמן כפסח. כגון תמידים ומוספים. אבל חובות שאין קבוע להם זמן. כגון פר העלם דבר של צבור ושעירי ע"ג אף בבמה גדולה לא היו קרבין: יא בכל הרואה. בכ"מ שיכול לראות משם את שילה: יש אחריה היתר. כשחרבה שילה הותרו הבמות: פרק ב **הקורא** את המגילה למפרע לא יצא. דכתיב (אסתר ט) והימים האלה נזכרים ונעשים מה עשיית הימים א"א למפרע דא"א שיהא משנה עשר קודם ארבעה עשר. אף זכירה שהיא קריאת מגילה למפרע לא (א): קרא על פה לא יצא. כתיב הכא נזכרים וכתיב התם (שמות יז) כתוב זאת זכרון בספר: קראה תרגום בכל לשון לא יצא. הכי קאמר עברי שקראה תרגום ואינו מבין בלשון תרגום או בכל שאר לשון (ב) שאינו מבין לא יצא: אבל קורין אותה ללועזות בלעז, באותו לשון שהם מבינים. ובלבד שתהא כתובה באותו לשון (ג) שלא יהא קורא על פה: והלועז

ילוף להו מקראי: (כז) משום לטמויי למלוין, הר"מ: (כח) פריעה ופרימה. בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע בס"פ תזריע ובמצורע מוחלט כתיב. וה"ה לענין ועל שפם יעטה ומתני' סיפא דקרא נקטה. אבל לענין וטמא טמא יקרא דכתיב בההוא קרא שוים הם דכן מרבה בת"כ לכל המטמאי' לא מצורעים בלבד: (כט) ספרים. תורה נביאים וכתובי' רש"י: (ל) אלא כו'. הא לתופרן בגידין ולטמא את הידים זה וזה שוין. גמ': (לא) אשורית. פרש"י לה"קודש וטעמא בגמ' דבתו"מ כתיב והיו הדברים האלה בהוייתן יהיו: (לב) לא התירו. לו' שאר חוץ מלה"ק אלא יונית. רש"י: (לג) אלא פר כו'. הא לענין פר יוה"כ ועשירית האיפה זה וזה שוין. גמ': (לד) שייר טובא דתנן במ"ד פ"ב דהוריות: (לה) אס"פ שמזבח הנחושת של מרע"ה היה שם. הכתיב וילך המלך גבעונה לזבוח שם כי היא הבמה הגדולה: (לו) דהא קתני סיפא כל שאינו כו' אינו קרב בבמה קטנה הא בגדולה קרב והיינו דאי' בזה הכלל. ומשום דמפסחים יליף בזבחים דקי"ב כו' להכי נקיט טפי מאינך: (לז) בבמה. קטנה. רש"י: פרק ב (א) **בגמרא** מאמר דהאי זכירה בקריאה דלמא עיון בעלמא כו' כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה: (ב) וזו וא"צ לו' זו קתני. רש"י בגמרא: (ג) מתני' אפילו לרשב"ג פ"ק מ"ח דהלכ' כמותו וטעמא דכיון דעיקר קריאת מגילה משום פרסומי ניסא עיקר פרסום הנס תלוי בידיע'. וכל שא"י אלא בפטית עיקר פרסומא בנפטים אע"פ שאין הספרים נכתבים בו הר"ב: (ד) ללועזות. כל שאינו לה"ק נקרא לעז. רש"י. וכן כתיב בהלל מעם לועז. ועל מצרים נאמר כמ"ש כד"ק: אשורים

והלועז ששמע אשורית יצא: ב קראה סירוגין, ומתנמנם יצא. היה כותבה, דורשה, ומגיהה, אם כוון לבו יצא. ואם לאו לא יצא. היתה כתובה בסם. ובסיקרא. ובקומוס. ובקנקנתום. על הנייר. ועל הדפתרא. לא יצא. עד שתהא כתובה אשורית (ה) על (ו) הספר ובדיו (ז): ג בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר. אם עתיד לחזור למקומו. קורא כמקומו (יד). ואם לאו קורא עמהן. מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו ר"מ אומר כולה. ר' יהודה אומר מאיש יהודי (טו). ר' יוסי אומר מאחר הדברים האלה: ד הכל כשרין לקרות את המגילה. חוץ מחש"ו. ר' יהודה מכשיר בקטן (יז). אין קורין את המגילה. ולא מלין. ולא טובלין. ולא מזין. וכן שומרת יום (כב) כנגד יום לא תטבול עד שתנץ החמה. וכולן שעשו משעלה עמוד השחר. כשר: כל

והלועז ששמע אשורית יצא. ויונית הרי היא כאשורית לדין זה. אלא שכבר אבד אותו לשון יוני. ונשתכח כדכתבינן לעיל: ב סירוגין. שקרא מעט ושהה וחזר וקרא מעט ושהה אפי' שהה יותר מכדי לגמור את כולה. יצא: היה כותבה כו'. כגון דכתיבא כולה ומנהא קמיה וקרי פסוקא פסוקא במגילתא דמנהא קמיה וכתב לה דלא נפיק ידי חובתיה אלא כשקורא במגילה שהיא כתובה כולה: אם כוון לבו. לצאת בקריאה זו: בסם. שרא עשב שקורין לו סמא: בסקרא. אבן שצובעין בה אדום: קומוס. מין שרף ובלע"ז גומ"א: קנקנתום. ודריאמ"ו בלע"ז. ובערבי זא"ג: נייר. עשוי מעשבים על ידי דבק וכותבי' עליו: דפתרא. עור שלא נשלם תקונו. דמליח וקמיח ולא עפיץ: על הספר. על הקלף: ג בן עיר. שזמנו בי"ד: שהלך לכרך. שזמנו בט"ו: אם עתיד לחזור למקומו. אם הוא בן כרך שהלך לעיר ועתיד לצאת מן העיר בליל י"ד קודם עמוד השחר (ח). אע"פ שהוא בלילה בעיר (ט). הואיל וביום לא יהיה בעיר. אין זה אלא פרוז ליומו. הלכך קורא כמקומו בט"ו. אבל אם אינו עתיד לצאת משם בלילה (י). דהשתא הוי פרוז לאותו היום. אע"פ שעתיד לחזור למחר או ליום אחר נקרא פרוז (יא) וקורא עמהם. וה"ה לבן עיר שהלך לכרך. אם עתיד לחזור בליל ט"ו (יב). לא הוי מוקף ליומו. וקורא ביום י"ד. ואע"פ שהוא בכרך. אבל אם אין עתיד לחזור בליל ט"ו (יג) אינו קורא בי"ד אלא ממתין וקורא עמהן והכי מפרשי לה למתניתין בגמ': ר"מ אומר כולה. והלכה כר"מ: ד הכל כשרים לקרות את המגילה. הכל לאתויי נשים: חוץ מחרש. מתני' ר"י היא דאמר הקורא ולא השמיע לאזניו לא יצא (טז): ר"י מכשיר בקטן. ואין הלכה כר"י: אין קורין את המגילה. שחייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולחזור ולקרותה ביום (יח). וקריאה של יום לא תהא אלא לאחר הנץ החמה דכתיב (אסתר ט) והימים האלה נזכרים ונעשים: ולא מלין. דכתיב (ויקרא יב) וביום השמיני ימול (יט): ולא טובלין. ולא מזין. דכתיב בהזאה (במדבר יט) והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי והוקשה טבילה להזאה (כ) ודוקא כשטובל בז' אמרי' דאין טובלין אלא ביום. ולא אמרי' מתחלת שביעי ראוי לטבילה אע"ג דלילה תחלת היום הוא. אבל מששבר יום ז' מותר לטבול בלילה (כא): שומרת יום כנגד יום. בי"א ימים שבין נדה לנדה. אם ראתה יום א' שומרת יום מחרתו וטובלת באותו יום עצמו משתנץ החמה: משעלה עמוד השחר כשר. דמשעלה עה"ש אקרי יום. דכתיב בספר עזרא (נחמיה ד) ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר ועד צה"כ. וכתיב בתריה והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה. ולא אמרו עד הנץ החמה אלא כדי לצאת מספק לילה. לפי שאין הכל בקיאין בעליית עה"ש ילוזי:

(ה) אשורית. מפרש"י כתב אשורית הוא כתב שלנו. ומלישנא דעד שתהא כתובה משמע דאפי' בדיעבד מעכב וצ"ל דטפי קפדינן אכתב מאלשון ולעולם צריך שיהא הכתב אשורית. אע"פ שהלשון תרגום או לשון אחרת. והאפשר דלא קפדינן טפי אכתב מאלשון וה"ק שיהא אשורית כשהלשון אשורי'. ומשום דמסתמא בלשון אשורית היא כתובה. לפי שבו יוצאין אף הלועזים. וה"ה בלשון אחרת שצריך שיהא בלותו כתב עצמו. ובהכי נימא מעכב אפי' בדיעבד כדמשמע לישנא דעד שתכתבנה. וטעמא דקי"ל ככתבם וכלשונם שיהא כתבם כלשונם. ולא שיהא כתב אשורית והלשון עילמית. כ"כ בעיני. תוי"ט וע"ע: (ו) על הספר. כתיב הכא ותכתוב אסתר המלכה וכתיב (ירמיה ל"ו) ויאמר אליהם ברוך וגו' ואני כותב על הספר בדיו. גמ': (ז) ובדיו. שהוא מעשן של שמנים. או של זפת ושעוה וכשלא בהן וגובלין אותן בשרף האילן ובמעט דבש ולוחכין אותו הרבה. ודכין אותו עד שיעשה רקיקין ומיבשין אותן. ובשעת כתיבה שורהו במי עפצא וכיולא בו וכותב בו: (ח) דמכיון שעל' ע"ה אם קרא יצא כדתנן לקמן: (ט) כלו' אפ"ה אינו קורא עמהן בלילה שחייב לקרות בלילה: (י) אלא לבשעבר כאן ביום י"ד: (יא) מדכתיב הפרזים כו' הפרזות הא קמ"ל פרוז בן יומו נקרא פרוז. וה"ה מוקף בן יומו נקרא מוקף ומש"ה הקדים הר"ב לפרש בן כרך: (יב) שלא יהא שם ביום ט"ו. רש"י: (יג) וקרא מן היום: (יד) כמקומו. כשובה מקומו: (טו) מאיש יהודי. הר"י וכולן מקרא אחד דרשו כו'. גמ': (טז) כלומר ר"י דמ"ג פ"ב דברכות. ואין הלכה כמותו. ועתוי"ט: (יז) בקטן. פי' הר"י שהגיע לחינוך דאל"ה הסכן קמ"ג דכ"ה כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתן ואפ"ה פוסל ש"ק. ולע"ג דגם בגדול אינו אלא מדרבנן. משום דכיון דקטן אינו חייב באחר מלות אלא דרבנן. הוי קטן תרתי ולא אתי ומפיק חד דרבנן: (יח) גמ' שנאמר למען יזמרך כבוד (ביום) ולא ידום (בלילה) והאי קרא נדרש במרדכי ואסתר רש"י: (יט) גמרא ועיין בתוס': (כ) דבסיפא דוהזה כתיב ורחץ במים וה"ה לזב וזבה. רש"י: (כא) והיינו דתנן בסוף פרק אבל הוא עצמו טובל בלילה כפי' הר"ב שם אלא דא"כ ה"ל להקדי' מזין דהזאה ל"ל קודם לטבילה כי' עכ"ל כפי' התוי' דלטבילה אזוב קאי ולא מני טבילה אדם משום דבהדיא כתיב והזה והדר ורחץ וכיון דהזאה אינה אלא ביום ממילא אין הטבילה אלא ביום: (כב) שומרת יום. אילטריך למתני ש"י. (טפי מכל חייבי טבילות שו"לפי' דבסמוך) דה"א דלעבד מקלא לילי' שימור וטבול קמ"ל כיון דבעיא ספירה. ספירה ביממא היא דכתיב

ה כל היום כשר לקריאת המגילה (כג) ולקריאת ההלל. ולתקיעת שופר. ולנטילת לולב. ולתפלת המוספין (כד). ולמוספין (כה). ולוידוי הפרים. ולוידוי המעשר. ולוידוי יום הכפורים לסמיכה. לשחיטה. לתנופה. להגשה. לקמיצה. ולהקטרה. למליקה. ולקבלה. ולהזייה. ולהשקיית סוטה. ולעריפת העגלה. ולטהר המצורע (כו): ו כל הלילה כשר לקצירת העומר (כז). ולהקטר חלבים ואיברים. זה הכלל. דבר שמצותו ביום (כט) כשר כל היום. דבר שמצותו בלילה. כשר כל הלילה:

פרק ג א בני העיר שמכרו רחובה (א) של עיר לוקחין [א]בדמיו בית הכנסת. בהכ"נ לוקחין תיבה (ג). תיבה לוקחים מטפחות (ד). מטפחות לוקחין ספרים. ספרים לוקחים תורה. אבל אם מכרו תורה. לא יקחו (ה) ספרים. ספרים לא יקחו מטפחות. מטפחות לא יקחו תיבה. תיבה לא יקחו בית הכנסת. בית הכנסת לא יקחו את הרחוב. וכן במותריהן. אין מוכרין את של רבי' ליחיד. מפני שמורידין אותו מקדושתו. דברי ר' [ב]יהודה. אמרו לו א"כ (ו) אף לא מעיר גדולה לעיר קטנה: ב אין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי. שאם ירצו (ז) יחזירוהו. דברי ר"מ. וחכמים אומרים מוכרים אותו ממכר עולם. חוץ מארבעה דברים. למרחץ. ולבורסקי. ולטבילה. ולבית המים. רבי יהודה אומר מוכרין אותו לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה. ג ועוד אר"י בהכ"נ שחרב אין מספידין (ח) בתוכו. ואין מפשילין בתוכו חבלים. ואין פורשין לתוכו מצודות ואין שוטחין על גגו פירות. ואין

[א] יגו' בדמיה [ב] גמ' יכוס' ורי"ף מאיר

ה ולוידוי הפרים. פר כהן משיח. ופר העלם דבר של צבור. שמתודים עליהם חטאם שהביאום עליו: ולוידוי מעשר. בערתי הקדש מן הבית: לסמיכה. וסומך את ידו על ראש העולה: להגשה. מגיש את המנחה. תחלה בקרן מערבית דרומית של מזבח. ואח"כ קומץ: ולקמיצה ולהקטרה. בהקטרת קומץ קאמר. שהוא במנחה כנגד זריקת דם בזבחים. ואינה כשרה אלא ביום. אבל הקטר חלבים ואברים כשר כל הלילה. כדתנן במתני': לקבלה. קבלת הדם במזרק: להזייה. הזיית פרים הנשרפים וכל חטאות הפנימיות. וזריקת דם על המזבח נמי קרי הזייה: ו ולהקטר חלבים ואברי'. מותרי תמיד של בין הערבים. דכתיב בהו (ויקרא ו) היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה: זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום. לאתויי סדור שתי בזיכי לבונה (כח) שנותני' על לחם הפנים: ודבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה. לאתויי אכילת פסחים שכשר כל הלילה ולא אמרו חכמים עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה:

פרק ג בני העיר. רחובה של עיר. יש בה קדושה שמתפללין בה בתעניות. וחכמים פליגי על סתם מתני'. ואמרי רחובה של עיר אין בה משום קדושה. הואיל ואין מתפללין בה אלא באקראי בעלמא והלכה כחכמים: בית הכנסת לוקחים תיבה. דוקא בית הכנסת דכפרים הוא דתנו מזבני לה. אבל ב"ה דכרכי' כיון דמעלמא קא אתי לה (ב). הויא דרבים. ולא מצו מזבני לה: ספרים. נביאים וכתובים: אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים. דמעלין בקדש ולא מורידין: וכן במותריהם. מכרו ספרים ולקחו מטפחת הדמים. לא יקחו מן המותר דבר שקדושתו פחו'. ולא נאמרו כל הדברים הללו אלא כשלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר. אבל אם מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר. אפי' לקנות בדמים שכר לשתות מותר. ודוקא בשל כפרים כדאמרינן. ואפי' משל רבים לרבים. אסור למכור תכילי' שלוסה דלרך בזיון הוא כלומר איכו בעיניכו כלום. ואין הלכה כר"מ: ממכר עולם. ואפי' ליחיד ואפי' לכל תשמישין: חוץ מד' דברים. דלאותם ד' דברים לא ימכור: בית המים. לכביסה. א"כ לגיי רגלים: ר"י אומר מוכרין אותו לשם חצר וכו'. ואין הלכ' כר"י: ג ואין מפשילין. גודלים ופותלי' וה"ה לכל שאר מלאכות

דכתיב ושפכה לה שבעת ימים. גמ': (כג) לקריאת מ'. כולהו מקראי יליף להו בגמ': (כד) ולתפלת כו'. כמוספין שוויכהו רבנן. גמ'. (כה) ולמוספין. דבר יום ביומו. גמ'. ול"ע דתיפוק לי' מביום לוותו כדיליף מיניה קמילה וכו' וכ"ה בילרי' אדהכא ועתוי"ט טעם סידורן זא"ז: (כו) ולטהרת המצורע. בלספרי' ועץ ארז ואזוב ושני תולעת. רש"י: (כז) לקצירת העומר. ילפי' לה במ"ג פ"י דמנחות: (כח) נמרא וה"ה לסדור הלחם ונקיט בזיכי לבונה שהיא נקטרת על המזבח ומתיר את הלחם: (כט) ביום כו'. פי' ביום סתם אבל תמידין ופסחים כבר פי' בהן הכתוב שעה מיוחדת. הר"ב:

פרק ג (א) רחובה. איידי דתני' קריאת המגילה כלאה כניס הקדוש לסדר שהם קריאת ס"ת שגם הוא מתקנת הנביאי'. ולפי שקריאתם בלבור ובבהכ"נ כלאה לסדר תחלת קדושת ב"ה ודיניה: (ב) פי' שרבים באים להתפלל שמה אע"פ שאין נותנין כלום בבנינו מ"מ כיון דעל דעת אותן רבים נעשית סמורה קדושתה ואין יכולין למוכרה: (ג) תיבה. מקום שמניחין בו ס"ת באנו קורין אכון והוא קדוש יותר מבהכ"נ הר"נ: (ד) מטפחות. ומס"ת דקדישי טפי. הר"נ: (ה) לא יקחו. וכ' הכ"מ דלהר"מ רישא דמתני' דו"ק דכל מידי דאפשר לעלוי' מעלינן ואין לוקחין בדמיו דבר השוה לו. והתוי"ט הקשה עליו מסוף דברי הר"מ ע"ש ומסיק שמסולת הדין מותר בשוים אבל הא ודאי דטפי עדיף לכתחלה להעלות מלהשוות: (ו) א"כ כו'. ות"ק מעיקרא קדישא השתא נמי קדישא. מרבים ליחיד ליכא קדושה שא"א דבר שבקדושה בפחות מעשרה. ורבנן אי איכא למיחש כהאי גוונא נמי איכא למיחש משום בזוז עם הדרך מלך ולא נשכחת מכירה בצהכ"נ: (ז) שאם ירצו. ובגמ' דייקינן לוקח היכי דייר בה שהרי אם רצה להחזיר נמצא משתמש בו בנתים בשכר מעותיו והוי רבית. ומסיק ר"מ ס"ל לד א' ברבים מותר. א"נ דמיירי שמתכין להחזיר שכירות בהכ"נ וס"ל רבית ע"מ להחזיר מותר: (ח) אין מספידין. הספד של יחיד. אבל מספידין הספד של רבים. גמ' ופרש"י ה"ח שמת לריכין להתאסף ולהספידו ובה"כ כלוי

ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר (ויקרא כו) והשימותי את מקדשיכם. קדושתן אף כשהן שוממין. עלו בו עשבים לא יתלוש. מפני עגמת נפש: ד ראש חדש אדר (ט) שחל להיות בשבת. קורין בפרשת שקלים. חל להיות בתוך השבת. מקדימין לשעבר. ומפסיקין לשבת אחרת. בשניה (יא) זכור. בשלישית פרה אדומה, ברביעית החדש הזה לכם. בחמישית חוזרין לכסדרן. לכל מפסיקין. בראשי חדשים. בחנוכה. ובפורים. בתעניות (טז), ובמעמדות. וביום הכפורים (יז): ה בפסח קורין בפרשת מועדות של תורת כהנים. בעצרת. שבעה שבועות. בר"ה. בחדש השביעי באחד לחדש. ביום הכפורים. אחרי מות. בי"ט הראשון של חג. קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים. ובשאר כל ימות החג. בקרבנות החג:

בחנוכה

מלאכי' אלא שהמשלת חבלים לריך ונקום רחב ידים ובית הכנסת בית גדול הוא ורחוי לכך והוי אורחיה: קפנדריא. לקלר הלוכו דרך בית הכנסת. ול' קפנדריא אדמקיפנא דרי אעול בהא. כלו' בעוד שאני לריך להקיף שורות בתים אקלר מהלכי ואכנס דרך כאן: מפני עגמת נפש. שיזכרו ימי בניינו ויתנו לב לבנותו אם יוכלו או יבקשו עליו רחמים שיחזור. לפיכך אין אסור אלא ללקט עשבים ולהאכיל לבהמה או לאבדם [לגמרי] אבל ללקט ולהכניסם במקומם ומותר. דליכא עגמת נפש: ד קורין פרשת שקלים. כי תשא (י) להודיע שיביאו שקליה' באדר כדי שיקריבו בא' בניסן מתרומה חדשה: מקדימין לשעבר. קורין פרשת שקלים בשבת שלפני ר"ח. ואפי' של ר"ח אדר בע"ש מקדימין לשבת שעברה: ומפסיקין לשבת הבאה. ולומר פרשה שניה כדי שתקרא פרשת זכור בשבת הסמוכה לפורים לסמוך מחיית עמלק למחיית המן: בשלישית פרה אדומה. להזהיר את ישראל לטהר עלמם כדי שיעשו פסחיהם בטהרה ואיזו היא שבת שלישית כל שסמוכה לפורים מאחריה וכשפל ר"ח ניסן להיות בשבת הויא לה שבת שלישית שבת הסמוכה לראש חדש ניסן (יג). כדי לסמוך אזהרת טהרת טמאי מתים לפסחים (יג): ברביעית החדש הזה. שהם פרשת הפסח: לכסדרן. לסדר ההפטורות (יד) שעד הנה ומפטירין מעין ד' פרשיות פרשת שקלים בן שבע שנים, פרשת זכור פקדתי את אשר עשה לך עמלק, פרשת פרה וזרקתי עליכם מים טהורים. פרשת החדש ברחשון באחד לחדש. מכאן ואילך חוזר להפטיר מעין פרשת היום: לכל מפסיקין. שאין מפטירין מעין הפרשה אלא מעין המאורע (טו): ה בפרשת מועדות שבתורת כהנים. שור או כשב או עז. וביומא קמא מיירי. והאידנא נהוג עלמא שקורין ביום ראשון משכו וקחו לכם. ומפטירין בפסח גלגל. בשני שור או כשב. ומפטירין בפסח יאשיהו. בשלישי קדש לי כל בכור (יח). ברביעי אם כסף תלוה. בחמישי פסל לך. בששי ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו. בשביעי שירת הים. ומפטירין וידבר דוד (יט). בח' שהוא י"ט אחרון של גליות. קורין כל הבכור (כ). ומפטירין עוד היום בנוב לעמוד (כא). בעלרת בי"ט ראשון במועד השלישי. ומפטירין במרכבה של יחזקאל (כב). בי"ט שני של גליות קורין כל הבכור (כג). ומפטירין בחבקוק, בר"ה, וה' פקד את שרה דבר"ה נפקדה שרה. ומפטירין בחנה. שגם היא נפקדה בראש השנה. בי"ט שני בעקידה (כד) ומפטירין הבן יקיר לי אפרים (כה). ביה"כ שחרי' קורין באחרי מות (כו).

ומפטירין

ראוי לכך לפי שהוא בית גדול: (ט) ר"ח אדר. לפי דמכילתין במגילה הנקראת באדר. התחיל ג"כ בדיני קריאת התורה בקריאה דחליא בר"ח אדר: (י) משום דנ"ם כתיב תרומה בההיא פ' א' לאדנים ואחד לבדק הבית ואחד למזבח ההוא דכתיב ביה לכפר על נפשותיכם: (יא) בשניה. בשקלים או להפסקה. הר"ן: (יב) דאז איכא ג' שבתות מפורים לר"ח ניסן עם שבת ר"ח ניסן. וכן אם חל באי' בשבת יש ג' שבתות. ולא פי' בו הר"ב משום. עכ"פ הו"ל סמוכה לפורי' דמוקפי' ועתוי"ט (יג) שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה מפני שלא היו יכולין לשרוף את הפרה עד שהוקם המשכן ונמלאת פרה מאוחרת לר"ח ניסן אלא שהקדימוה מפני שהיא טהרתן של ישראל וכיון שכן אין ראוי להפסיק בין פרה להחודש כדי שלא תקדים כל כך מאחר שהיתה כלויה להיות מאוחרת ילוי'. הר"ן (יד) טעמא דהפטורות שלגעיוכם גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת מנביאים שעניינה דומה לענין מה שכתב בפ' של שבת ההיא. ואע"פ שבטלה הגזירה המנהג לא בטל. הב"י. ונקראת הפטורה מל' ב' ספירש הר"ב בפ"י דפסחים מ"ח: (טו) בר"ם שחל בשבת מפטיר והיה מדי חדש כו' ותו בגמרא דתעניות ומעמדות דבשבת ליכא הוי מפסיקין לענין הפרשה: (טז) בתעניות. בגמרא פריך כיון דקורין במנחה למה יפסיקו בשחרית ומשני דבתעניות בשחרית לא קרינן כלל אלא מעייני במילי דמתא ומתקנינהו (יז) וביוה"כ. איירי במנחת יוה"כ שחל להיות בשבת דל"ל דאיירי בשחרית א"כ אמאי נקטיה מכל המועדות סו'. ולהכי נקטיה בסוף. והכי לא ניחא אמאי. לא תני כל המועדות. ול"ל כפרש"י והר"ן דה"ק לכל המועדות מפסיקין (בפרשה) וכן לר"ח כו' (בהפטרה) ועתוי"ט: (יח) משום דבשני אית לן למקרי שור או כשב. משום דכתיב ביה ופרקם לכם. ובשני מתחילין לספור. את העומר ובשביעי אית לן למקרי ויהי בשלח שבשביעי אמרו ישראל שירה על הים. והשאר כולן נקראות כסדר כתיבתן בתורה וכתוב בהן מעניינו של פסח. הר"כ. ומיהו אם חל יום ג' של פסח בשבת דקו' ראה כו' ישתנה הסדר וביום דה"ו דפסח שהוא אב"ג דשבת יקראו קדש את כסף ויעשו ב"י. סו': (יט) שהיא שירה כמותה ומדבר בה מיליא' מצרים עלה עשן באפו. וישלח חליו ויפילם רש"י: (כ) נ"ל משום דכתיב ביה ולא יראו פני ריקם אלא הבא עולת ראיה ושלמי חגיגה ומי שלא חג בי"ט הראשון חוגג את כל הרגל ומו. לא לפיכך מזהירין את העם לחוג עדיין והאידנא עושין זכר למקדם ועוד דמי שלא קיים מלות שמחה בחג יקיימה עדיין: (כא) לפי שמפלתו של סנחריב בליל פסח היה. רש"י: (כב) על שם שנגלה בסיני בריבו רכבות אלפי שנאן: (כג) אע"ג דעלרת יש לו תשלומין כל ז'. ו"מ קורין בשני לפי שאח"ב ימי החול. ואין העם מתאספין לקרות בלבור. ועתוי"ט: (כד) כדי שיזכור לנו עקידת ילחק היום במשפט. רש"י: (כה) משום זכור אזכרנו רחם ארחמנו. רש"י. ומוצא היום להזכיר זכרונות. הר"נ: (כו) שמדבר

בעבודת

ן בחנוכה. בנשיאים (לט). בפורים. ויבא עמלק. בראשי חדשים. ובראשי חדשיכם. במעמדות. במעשה בראשית. בתעניות (מ). ברכות וקללות. אין מפסיקין (מב) בקללות. אלא אחד קורא (מג) את כולן. בשני (מד) ובחמישי ובשבת במנחה. קורין כסדרן. ואין עולין להם מן החשבון. שנאמר (ויקרא כג) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. מצותן (מה) שיהו קורין כל אחד ואחד בזמנו:

פרק ד הקורא את המגילה עומד ויושב (א). קראה

אחד קראוה שנים יצאו (ב). מקום שנהגו לברך יברך. ושלא לברך לא יברך. בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין ג' (ד). אין פוחתין [א]ואין מוסיפין עליהן. ואין מפטירין בנביא

[א] בגמ' מהן

ומפטירין כה אמר רם ונשא (כז). במנחה קורין בעריות (כח) ומפטירין ביונה (כט). בשני ימים טובים של חג קורין שור או כשב או עז. ומפטירין ביום ראשון. הנה יום בא לה' (ל). וביו"ט שני ויקהלו אל המלך (לא) ושאר כל ימות החג קורין בקרבנות החג. כיצד יום ג' שהוא יום ראשון של חש"מ כהן קורא וביום השני (לב) לוי קורא וביום השלישי (לג) ישראל קורא וביום הרביעי. והד' חוזר וקורא וביום השני וביום השלישי (לד). וביום הד' כהן קורא וביום השלישי לוי קורא וביום הרביעי. ישראל קורא וביום החמישי. והד' חוזר וקורא וביום השלישי וביום הרביעי. וכן כולם. ביו"ט אחרון של חג כל הבכור. ומפטירין ויהי ככלות שלמה (לה). ולמחר (לו) קורין וזאת הברכה (לז) ומפטירין ויהי אחרי מות משה. ושבת שחל להיות בתוכו של מועד. בין בפסח. בין בסוכות. קוראין ראה אתה אומר אלי (לח). ומפטירין בפסח. העצמות היבשות ובסוכות ביום בא גוג. שמסורת בידינו דתחיית המתים עתידה להיות בפסח. ומלחמת גוג ומגוג בסוכות: ן במעמדות במעשה בראשית. שבשביל הקרבנות נתקיימו שמים וארץ. וסדר קריאתן מפורש במסכת תענית בפרק אחרון: ברכות וקללות. אם בחקותי (מח). להודיע שעל עסק החטא באה פורענות לעולם. ויחזרו בתשובה וינצלו מצרתם: כסדרן. בסדר פרשת היום: ואין עולין להם מן החשבון. כשיגיע יום שבת. יחזרו ויקראו מה שקראו בשני ובחמישי ובשבת במנחה: שנאמר וידבר משה. אכולה מתניתין קאי ללמוד מכאן שמצוה לקרות בכל המועד. מענין המועד:

פרק ד הקורא את המגילה עומד ויושב. רצה עומד. רצה יושב: קראוה שנים. ביחד: יצאו, ולא אמרינן שתי קולות אין נשמעין כאחד. דכיון דחביבא להו (ג). יהבי דעתייהו: מקום שנהגו לברך אחריה יברך. אבל לפניה חייב לברך בכל מקום שלש ברכות. על מקרא מגילה. ושעשה נסים. ושהחיינו. בין בלילה. בין ביום דקריאה של יום עיקר. כדכתיב (אסתר ט) והימים האלה נזכרים ונעשים. איכא כמ"ד דכיון שבירך שהחיינו בלילה לא יברך ביום שהחיינו. והכי מסתברא: ואין מוסיפין עליהן. שלא יקשה לצבור מפני שהן יומי מלאכה. ושבת במנחה נמי סמוך לחשיכה הוא. שררי כל היום היו רגילים לדרוש. ומה"ט נמי אין מפטירין:

בשבועת היום. הר"מ: (כז) שמדבר במדת התשובה. הלא זה צום אבחרהו. רש"י. וכפי' ביה ולקדוש ה' מכובד ודרשינן זה יוה"כ. ר"נ: (כח) לפי שהעריות עבירה מצויה שנפשו של אדם מתאוה ומחמדתן ויצלו תקפו. רש"י. וכלומר וכל מי שנכשל באחת מהן יזכור ויכלם ויחזור בתשובה. הר"מ: (כט) שיש בו התשובה אנשי נינוה וקבל הקב"ה תשובתם וניחם על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה: (ל) דכתיב ביה לחוג את חג הסוכות. רש"י: (לא) על שם שחנוכת המזבח היתה בחודש האיתנים בחג הסוכות. רש"י: (לב) אבל בזה"ז שני אין קורין בו וביום השני להגלות שהוא ספק יום שני דגלאי הוא לקרות י"ט בספק חול. רש"י: (לג) שאין פוחתין מג' פסוקים לכל אחד וא': (לד) לפי שהוא נוסף בשביל הוה"מ לפיכך הוא קורא את פסוקי היום. רש"י: (לה) ע"ש ביום השמיני שלח את העם רש"י: (לו) ר"ל בגולה: (לז) לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת מרע"ה שבירך את ישראל ומפטיר אחרי מות. לפי שהתחלנו בפטירתו של מרע"ה מפטיר בזה שצוה הקב"ה לאחר שנפטר. ליהושע תלמידו. הר"נ: (לח) שיש שם מצות שבת ורגלים ומש"ה דכתיב את חג המצות תשמור ומכאן למדנו איסור מלאכת חש"מ במסכת חגיגה. רש"י: (לט) בנשיאים. דהוה נמי חנוכת המזבח רש"י. ועוד משום שנשלם מלאכת המשכן בכ"ה בכסליו. עיל. ועוד שכשכבשו החשמונאים למקדשים מצאו המזבח משוקץ וסתרו אותו ובנאוהו מחדש וחנכו אותו בכ"ה בכסליו. בס' מכבי: (מ) בתעניות. שגוזרין אותו הצבור מפני הצרות כגון בצורת כו' אבל בשאר תעניות קורא ויחל. הר"מ: (מא) דאלו של משנה תורה מפסיקין בגמ' דכיון שהן בלשון יחיד ומרע"ה מפי עצמו אמרן (וברה"ק הוי) מפסיקין בהן: (מב) אין מפסיקין כו'. בגמ' דאמר קרא מוסר ה' בני אל תמאס (והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרות) א"נ לפי שאין ברכה על הפורענות וכו' הר"נ ואלו היה מפסיק היה אותו שבא לקרות חייב לברך על הקללות. ואע"ג דתנן חייב אדם לברך על הרעה כשם כו' ההיא כענין הצדקת הדין הוא. אלא היכי עביד הקורא בקללות מתחיל לפניהם ומסיים לאחריהם: (מג) קורא כו'. וצ' הראשונים דבתעניות קורין פ' ברכות. רש"י: (מד) בשני כו'. לפי שקורא כסדרן וחוזר וקורא ואין עולין מן החשבון הלכך תנן להו בסוף. ועתוי"ט: (מה) מצותן כו'. דלמה הוצרך לכתוב כאן וידבר משה וכו' כל המצות כולן לא אמרן משה לישראל. רש"י:

פרק ד (א) ויושב. משא"כ בתורה דאמר קרא ואתה פה עמוד עמדי כביכול אף הקב"ה בעמידה והקורא ומשמיעה הוא כדרך הקב"ה שהשמיע התורה: (ב) יצאו. הקוראין והשומעין מפי הקוראין: (ג) דחדשה היא לו והלכך תניא בגמ' משא"כ בתורה שלא יהא קורא אלא אחד: (ד) ג'. כנגד תורה נביאים וכתובים. א"נ כנגד כהנים לוים וישראלים הראוין לקרות בה. הר"נ: משום

בנביא. הפותח וההותם (ו) בתורה, מברך לפניה ולאחריה (ז): ב בראשי חדשים. ובחולו של מועד. קורין ארבעה (ח). אין פותחין מהן ואין מוסיפין עליהן. ואין מפטירין בנביא. הפותח (י) והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. זה הכלל (יא). כל שיש בו מוסף. ואינו י"ט קורין ארבעה. בי"ט חמשה. ביום הכפורים ששה. בשבת שבעה. אין פוחתין מהן אבל מוסיפין (יב) עליהן. ומפטירין בנביא. הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה: ג אין פורסין *את שמע. ואין עוברין לפני התיבה. ואין נושאין את כפיהם (טז). ואין קורין (יז) בתורה. ואין מפטירין בנביא. ואין עושין מעמד ומושב. ואין אומרי' ברכת אבלים (כ) ותנחומי אבלים וברכת חתנים. ואין מזמנין בשם פחות מעשרה. ובקרקעות תשעה וכהן. ואדם כיוצא בהן:

* פ"א על

הקורא

הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה. המתחיל לקרות בתורה ראשון מברך לפניה והאחרון החותם שהוא משלים מברך לאחריה וכל אלו שקורין בתורה אין מברכין לא לפניה ולא לאחריה (ה). והאידנא נהגו עלמא דכולהו מברכין לפניה ולאחריה גזרה משום הנכנסין ולא שמעו הראשון שבירך לפניה. ויאמרו אין ברכה בתורה לפניה. ומשום היוצאין ולא ישמעו החותם מברך לאחריה והראשונים לא ברכו. ויאמרו אין ברכה בתורה לאחריה: ב ואין מוסיפין עליהן. דבראשי חדשים ובחולו של מועד נמי איכא בטול מלאכה. דמלאכת דבר האבד מותר (ט): בי"ט ה'. דכל דטפי ליה מלתא מחבריה. טפי ליה גברא הלכך בראשי חדשים ובמועד. דאיכא קרבן מוסף. קורין ד'. יום טוב דאיכא בטול מלאכה. קורין חמשה. ויום הכפורים דענוש כרת. קורין ששה. שבת דחיוב סקילה. קורין שבעה: ג אין פורסין על שמע. עשרה (יג) שבאו לבית הכנסת. אחר שקראו הצבור את שמע. עומד אחד ואומר קדיש וברכו. וברכה ראשונה שלפני ק"ש (יד). פורסין. לשון פרוסה: כלו' חצי דבר. משתי ברכות שלפני ק"ש אומר ברכה אחת: ואין עוברי' לפני התיבה. שליח צבור (טו): ואין נושאי' כפיהם. לברך ברכת כהנים: ואין קורין בתורה. בצבור. וכל הני אין נעשי' בפחות מי' דכתי' (ויקר' כב) ונקדשתי בתוך בני ישראל. כל דבר שבקדושה לא יהא בפחות מי'. כתיב הכא בתוך בני ישראל וכתיב התם (במדבר טז) הבדלו מתוך העדה הזאת. מה להלן עשרה. שאין עדה פחותה מי' (יח) אף כאן י': ואין עושין מעמד ומושב. כשמוציאין את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לכבוד המת (יט). ואומרים על כל פרק ופרק של הספד עמדו יקרים עמדו שבו יקרי' שבו. ובבציר מי' לאו אורח ארעא: ברכת אבלי'. ברכת רחבה. שהיו אומרי' ברכה כנגד אבלי'. וברכה כנגד המנחמים כו' כדמפורש בפ"ק דכתובות (דף ח): ותנחומי אבלים. עומדי' בשורה כשחוזרין מן הקבר ומנחמין את האבלים ואין שורה פחותה מי': וברכת חתנים. שבע ברכות שאומרים לחתן: ואין מזמנין. כיון דבעי למימר נברך אלהינו. בציר מעשרה לאו אורח ארעא: ובקרקעו'. של הקדש הבא לפדותן צריך י' וא' מהן כהן דעשר' כהנים (כא) כתובים בפרשת הקדשות ג' בערכין וג' בבהמה וד' בקרקעות: ואדם כיוצא בהן. אם אמר דמי עלי שמין אותו כעבד (כב). ועבד אתקש לקרקעות דכתיב (ויקרא כה) והתנחלתם אותם לבניכם (כג). והיכי דבקרקעו' בעינן עשרה. ואחד מנייהו כהן. הכי נמי באדם:

לא

(ה) משום דקריאת התורה שתיקנו חדא מלוה וכולהו הוו כחד גברא. הר"ב: (ו) והחותם. נ"ל דמשום כך נהיגי עלמא למקרי אדם חשוב באחרונה כדי שהוא יזכה בברכה אחרונה. ולע"ג דהאידנא כולהו מברכין מ"מ לפי תקנה הקדומה לא בירך לאחרונה אלא החותם שהוא אחרון. ועתוי"ע: (ז) ולאחריה. ולא תליא במנהג כמו במגילה אלא חייב הוא לברך. הר"ב: (ח) ד'. ולפי שלא יפחות לכ"א מג"פ כדתנן לקמן מש"ה מתחיל אפי' לו שגם היא פרשה של יום שהרי מקריבין תמידין בר"ח ואין מדלגין וביום השבת (כדרך שמדלגין בתעניות בויחל) שהרי לפעמי' שהוא בא בר"ח. הר"ב: (ט) ובר"ח הנשים אינן עושות מלאכה כו' ולא מזכיר מחה"מ דאסור לכל ומקיים כש"י ואין מפטיר בנביא מה"ט גופיה. ועתוי"ט: (י) הפותח כו'. מש"ה הדר תני לה הכא וכן לקמן. דהוה ס"ד דכל דטפי מלתא מחברי' מברך לפניה ולאחריה. מש"ה אצטריך למתני לכולהו. תוי': (יא) זה הכלל. סימנא בעלמא יהיב דל"ת י"ט ושמ"מ כי הדדי נינהו אלא נקט הכי כללא בידך כל דטפי ליה מלתא מחבריה טפי ליה גברא. גמ': (יב) מוסיפין כו' לכולהו קאי דכיון שלפורין במלאכה מוסיפין עליהן דליכא למיחש משום בטול מלאכה. ואחרים מפרשים דנהי דאין פוחתין קאי אכולהו. אבל מוסיפין אשבת קאי בלחוד הר"ן. ועתוי"ט: (יג) שהתפללו כ"א בפ"ע. הר"ב: (יד) מפני קדושה שבה שאינה נאמרת ביחיד. וי"א דיחיד רשאי לאומרה שאינה אלא ספור היאך המלאכים מקדישים כו'. וה"ע דכיון שהש"צ אומר ברכו עכ"פ צריכין לברך גוף ברכה שאל"כ היו כאלו הם כופרים ח"ו שאומר להם לברך ואינם מברכים ולכך אומרים ברכה ראשונה של ק"ש. ועתוי"ט טעם מנהגנו: (טו) לכאורה מכאן ראייה לדס"ל דבקדושה דביוצר אור יחיד רשאי לאומרה ולכך אשמעינן דבי"ח דבעי' נקדש בפחות מי' לא. והר"ב פי' בד"ס. ועתוי"ט: (טז) את כפיהם. דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וכתיב כה תברכו את בני ישראל ובני ישראל י' משמע כדילפינן מונקדשתי בתוך ב"י. ומיהו הני כולהו אסמכתא בעלמא נינהו דסדר תפלה גופא מדרבנן. הר"ב: (יז) קורין כו' מפטירין כו'. דתקנתא דרבנן הוא ולא תקנו אלא בצבור הר"ב וז"ש דרבנן היינו שאינן מד"ת שבכתב אבל יש מהן שהוא תקנתא דמרע"ה: (יח) שנא' גבי מרגלים עד מתי לעדה הרעה הזאת שהיו י"ב. ויצאו יהושע וכלב. גמ': (יט) והרוצה לספדו יספוד רש"י והרשב"ם כתב לנחם אבלים או להרצות לפני בני ילמת אל לבו לשוב בתשובה כו': (כ) ברכת אבלים. בגמרא ברכת אבלים בעשרה ואין אבלי' מן המנין ברכת חתנים בעשרה וחתנים מן המנין: (כא) ולכהן תהיה אחוזתו לא מנינן דלאו בשומא כתיב. אלא והעריך הכהן כערכך הכהן כו' וכיוצא בהן. רש"י: (כב) כמה הוא יפה למכור בשוק וכו"ל כעבד עברי דזה הוא שוה להמכר: (כג) לרשת אחוזה. גמ'. והקשו בתוס' דקרא בעבד כנעני כתיב ומנלן דעבד עברי

אתקש

ד הקורא בתורה. לא יפחות משלשה פסוקים (כד). לא יקרא למתורגמן (כה) יותר מפסוק אחד. ובנביא שלשה. היו שלשתן שלש פרשיות. קורין אחד אחד. מדלגין בנביא. ואין מדלגין בתורה (כו). ועד כמה הוא מדלג. עד כדי שלא יפסוק התורגמן: ה המפטיר בנביא הוא פורס על שמע. והוא עובר לפני התיבה. והוא נושא את כפיו. ואם היה קטן. אביו או רבו (ל) עוברין (לא) על ידו: ו קטן קורא בתורה ומתרגם. אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה. ואינו נושא את כפיו. פוחח (לב) פורס את שמע ומתרגם. אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה. ואינו נושא את כפיו. סומא (לג) פורס את שמע ומתרגם. ר"י אומר כל שלא ראה מאורות מימיו. אינו פורס על שמע: ז כהן שיש בידיו מומין (לד). לא ישא את כפיו. רבי יהודה אומר. אף מי שהיו ידיו צבועות איסטים (לו). ופואה. לא ישא את כפיו. מפני שהעם מסתכלין (לז) בו: ח האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין. אף בלבנים לא יעבור. בסנדל (לח) איני עובר אף יחף לא יעבור. העושה תפלתו עגולה סכנה. ואין

ד לא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד. שלא ישעה התורגמן שמתרגם על פה: ובנביא ג'. אם ירצה ולא אכפת לן אם ישעה דלא נפקא לן הוראה מיניה: ואם שלשתן ג' פרשיות. כגון כי כה אמר ה' חנם נמכרתם. כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה. ועתה מה לי פה נאם ה' הם ג' פרשיות בשלשה מקראות רצופים: מדלגין בנביא. מפרשה לפרשה ואפי' מענין לענין: ואין מדלגין בתורה. בשני ענינים. אבל בענין אחד מדלגין כמו שהיה כהן גדול קורא ביום הכפורי' פרשת אחרי מות. ומדלג וקורא אך בעשור: עד שלא יפסוק התורגמן. המדלג בין בתורה בענין אחד בין בנביא ואפי' בב' ענינים, לא ישהא אלא בכדי שישלי' התורגמן לתרגם (מ). מה שהוא צריך לתרגם. שאין כבוד לצבור לעמוד שם בשתיקה: ה המפטיר בנביא. מי שרגיל להפטיר בנביא (כח) תקנו חכמים שיהא הוא פורס על שמע ברבים: והוא עובר לפני התיבה. להוציא את הרבים. בקדושת השם בתפלה. הואיל ומזלזל את עצמו להפטיר דהוי דבר שאינו כבודו (כט). תקנו לו את זו לכבודו: ואם היה קטן. שאינו יכול לעבור לפני התיבה. ולא לפרוס על שמע: אביו או רבו. עוברי' לפני התיבה: על ידו. בשבילו: ו קטן קורא בתורה. ויש מן הגאונים שאמרו דוקי משליבי ואילך: אבל אינו פורס על שמע. לפי שהוא בא להוציא את הרבים ידי חובתם. וכל שאינו חייב בדבר. אינו מוציא את הרבים ידי חובתן: ואינו נושא את כפיו. אם הוא כהן שאין כבוד לצבור. שיהו כפופין לברכתו: פוחח. בגדיו קרועים וזרועותיו נראים מבחוץ. ערום ויחף מתרגמינן פוחח ויחף: פורס על שמע. שהרי הוא מחוייב בדבר: אבל אינו קורא בתורה. מפני כבוד התורה. וכן לפני התיבה. וכן לנשיאת כפים. מפני שגנאי הוא לצבור: סומא פורס על שמע. שאע"פ שאינו רואה מאורות. יש לו הנאה מן המאורו'. שבני אדם רואין אותו ומצילין אותו מן המכשולים: רבי יהודה אומר כל מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס. שלא היה לו הנאה מהם לעולם. ואין הלכה כר"י: ז כהן שיש בידיו מומין. וכן בפניו או ברגליו: לא ישא את כפיו. שאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן (לה). ואם יש מומין ברגליו. יסתכלו בו ומתוך כך יבואו להסתכל בידיו והמסתכל בכהנים כשנושאים כפיהן. עיניו כהות. לפי שהשכינה שורה בין ידיהם: אסטים. צבע דומה לתכלת: פואה. שרשים אדומי' שצובעים בהם אדום ומסיק בגמ' שאם היה דש בעירו. כלומר רגיל עמהם וכלם יודעים במומין שיש בו. או בצבע שבידיו. או שרוב אנשי העיר מלאכתן בכך. מותר. דשוב אין מסתכלים בו: ח אף בלבנים לא יעבור. חיישינן שמא מינות נזרק' בו לעובדי כוכבים ומקפידין בכך: העושה תפילין שבראשו עגולות. כאגוז או כביצה: סכנה. שלא

אסקפא: (כד) מג' פסוקים. כנגד תורה נביאים וכתובים: (כה) למתורגמן. מימות עזרא נהגו שיהא שם תורגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה. כדי שיבינו. כגון הדברים. הר"מ. ונפקא ליה מגמ' דסוטה ויקראו בספר זה מקרא מפורש זה תרגום. ל"מ: (כו) בתורה. שהשומע את הקופץ ממקום למקום אין לבו מיושב לשמוע. רש"י: (כז) הר"מ. והר"א כי דלי' המשנה אינו כן דלדבריו הל"ל עד כדי שיפסוק התורגמן. ועתוי"ט: (כח) כלומר מי שעתיד להפטיר דמסתמא פריסת שמע קודם שקרי' בתורה הוא שכל מי שיכלה לבא לבהכ"נ כבר בא לו. ומדע דמה"ע האידנא אין פורסין כלל ביום שיש בו הפטרה לפי שכבר באו הכל: (כט) דלא חשבי ליה עלמא ליקרא ומשום דאי' אפי' בקטן. הר"ב: (ל) אביו או רבו כו'. ויהיה כאלו הוא עצמו מפטיר בנביא כיון שהוא תלמידו או בנו והכל שוה. הר"מ: (לא) עוברין. פורסין את שמע ועוברין לפני התיבה. הר"ב: (לב) פוחח כו'. שלא היו עוברין לפני התיבה בפריסת שמע. וכן בפי' לתרגם דתרגום לאו מגיותא כולי האי דקטן מתרגם. הר"ב: (לג) סומא כו'. אע"פ שנכללה של הפריסה היא ברכת המאורות כמ"ש הר"ב לעיל במ"ג: (לד) מומין. כגון שהן בהקניות או עקומות או עקושות. גמ'. ופירוש בהקניות מלבון בפק דקרא ועקימות פרש"י כפופות. ועקושות לצדדיהן. רש"י. והר"ב פי' עקומות שנתעקמה ידו אצבעות ועקושות שאינו יכול לחלוק אצבעותיו: (לה) שכן תיקן ריב"ז וטעמא בגמ' במסכת סוטה דלמא אפסיק ליה רצועה ואזיל ליה למקטר ויאמרו דלהכי אזיל לי' שהוא בן גרושה או בן חלוצה: (לו) אסטים. וכן כל דבר שצובע הידים. הר"מ: (לז) מסתכלין. נ"ל דקאי אכולה מתני' דהא טעמא דת"ק נמי משום הכי הוא כמ"ש הר"ב ולא פליגי אלא דת"ק אמר מומין ור"י אמר צבע: (לח) בסנדל. שדרך אפיקורסי' היה להקפיד בכך ומש"ה אף יחף לא יעבור. א"נ כיון שאין דרכן של ישראל להקפיד חוששין שמא הרהורי' של

ואין בה מצוה. נתנה על מצחו. או על פס ידו, הרי זו דרך המינות. ציפן זהב ונתנה על בית אונקלי שלו, הרי זו דרך החיצוני':

ט האומר יברכוך טובים. הרי זו דרך המינות. על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך. מודים. מודים. משתקין אותו. המכנה בעריות משתקין אותו (מה). האומר (מו) מזרעך לא תתן להעביר למולך. ומזרעך לא תתן לאעברא בארמיותא. משתקין אותו בנזיפה:

י מעשה ראובן (מז) נקרא ולא מתרגם. מעשה תמר נקרא ומתרגם. מעשה עגל ראשון (מט) נקרא ומיתרגם. והשני נקרא ולא מיתרגם. ברכת כהנים. מעשה דוד ואמנון (נב). לא נקראין ולא מיתרגמין. אין מפטירין במרכבה (נג). ורבי יהודה מתיר. רבי אליעזר אומר. אין מפטירין בהודע את ירושלים:

נשלמה מסכת מגילה

תכנס בראשו (לט): ואין בה מצוה. דתפילין מרובעות הלכה למ"מ: הרי זה דרך מינות. שבוזים דברי חכמים. והולכים אחר משמעות המקרא. ואומרים בין עיניך ממש. על ידך ממש. והכונה למדו בג"ש (מ) בין עיניך במקום שער שבראש. מקום שמוחו של תינוק רופס (מא). על ידך בגובה היד קיבורת (מב) בראש הזרוע שתהא כנגד הלב: ציפן זהב וכו'. והכתוב אומר (שמות יג) למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך. שיהא הכל מעור בהמה טהורה ולא מזהב: ונתנה על בית אונקלי. על בית יד (מג) המלבוש מבחוץ. והכתוב אומר לך לאות. ולא לאחרים לאות: הרי זה דרך החיצונים. בני אדם ההולכים אחר דעתם (מד). חוץ מדעת החכמים. ט יב[illegible] טובים הרי זו דרך מינות. שצריכין ישראל [illegible] עושים פושעי ישראל באגודת תעניות' [illegible] המלבנה ריחה רע. ונמנה הכתוב [illegible] הקטורת: על קן צפור יגיעו רחמיך. [illegible] רחמיך על קן צפור וגזרת לא תקח האם [illegible] כן חוס ורחם עלינו. ומשתקין אותו שעושה מדותי' של הקב"ה רחמים והם אינן אלא גזירות: ועל טוב יזכר שמך. על טובתך נודה לך ומשתקין אותו שאנו חייבים לברך על הרעה. כשם שמברכין על הטובה: מודים מודים. דמחזי כשתי רשויות. כמודה ומקבל עליו ב' אלהות: המכנה בעריות. שדורש פרש' של עריות בל' כינוי. שאומר דלא בעריות ממש דבר הכתוב. אלא שלא יגלה קלון אביו. וקלון אמו ברבים: ומזרעך לא תתן לאעברא בארמיותא. לא תבא על עובדת כוכבים ותוליד בן לעבודי' כוכבי': משתקין אותו בנזיפה. שעוקר הכתוב ממשמעו. ונותן כרת לבא על הכותית ומחייבו חטאת על השוגג: י מעשה אמנון ותמר (מח) נקרא ומתרגם. ולא חיישינן ליקרא דדוד. והוא דלא כתיב אמנון בן דוד. כדבעינן למימר לקמן: מעשה עגל הראשון נקרא ומיתרגם. לא חיישינן ליקרא דישראל: מעשה עגל השני. מן ויאמר משה אל אהרן עד וירא משה את העם וגו'. ופסוק ויגוף ה' את העם כל אלו נקראים ולא מיתרגמין משום יקרא דאהרן: ברכת כהנים. לא נקראים ולא מיתרגמין (נ) משום דאית ביה ישא ה' פניו אליך שלא יאמרו הקב"ה נושא פנים והן אינן יודעים שכדאי הן ישראל לשאת להם פנים (נא): מעשה דוד ואמנון. לא נקראים בהפטרה. ולא מיתרגמין כל אותן פסוקים שכתוב בהם אמנון בן דוד אבל אותן שנאמר בהן אמנון סתם הא אמרינן לעיל מעשה אמנון ותמר נקרא ומיתרגם: אין מפטירין במרכבה. דלמא אתי לשיולי ולעיוני בה: ור' יהודה מתיר (נד). והלכה כמותו: אין מפטירין בהודע את ירושלים (יחזקאל יו). משום יקרא דירושלים. ואין הלכה כרבי אליעזר:

סליק מסכת מגילה

של שמות אלו בלבו ונזרקה בו אפיקורס. הר"ב: (לט) ז"ל הערוך פעמים שנופל על פניו ברחוס ומגין ויללו את מוחו ורש"י כתב סכנה שיכנוס בפתח ויכה ראשו באסקופה שלא יכנסו התפילין בראשו: (מ) מנחות דל"ז: (מא) ברייתא שם. ו[illegible] במבין עיניך. מקום התחלת השער בבית במות של תינוק רופס הוא מקום תפילין. ופי' רופס מתרכך וני"ל שהוא מל' התרפס ורהב רעיך שעניינו ההכנעה והרכיכות בדברים רכים: (מב) פי' לשון קבולת בשר כמו קיבורא דאהיני. תו': (מג) ועבדי הכי משום דכתיב לאות על ידך וכיון שהם לאות סבורין הן שרצוי שיראו לכל ולא דרשו והיו לך כו' ומש"ה לא פי' אלא בית יד דאלו בשל ראש אדרבה כתיב וראו כי שם ה' נקרא עליך. ואמרו זו תפילין של ראש. הר"ב. (מד) וז"ל הר"ב קרוב לאפיקורס הוא. אבל אפיקורס גמור לא הוי דהא לא עקר גזירה שוה. דהא מניח במקו' הקבורת: (מה) משתקין אותו. מפני שהוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. הר"ב: (מו) האומר. ולעיל תני המכנה משום דלעיל כליל לכל העריות בבת"ד ולא רצה להאריך ולכלל. ועתוי"ט: (מז) מעשה ראובן. וישכב את בלהה פילגש אביו נקרא בבהכ"נ ולא מתרגם דחיישי' לגנותו רש"י. והר"ב כתב משו' כבוד יעקב: (מח) הקשה ע"ז שהרי אמנון עשה המעשה ותמר אנוסה היתה כו' ולכ"נ מעשה תמר ויהודה ומעשה בגמרא דשבחיה הוא דאודי ול"ק דלא נקט יהודה משום דה"א עובדא דיוסף. ועתוי"ע: (מט) ראשון כו'. דניחא להו דהויא להו כפרה. גמ': (נ) בודאי דבברכת כהנים א"א לפרש דאין נקראין דאין סברא לומר שתהא התורה נקראת בצבור שלא בשלימותה ונפ"כ בהפטרות דבלא"ה אין הנביאי' נקראין בשלימותן ומהר"ם כ' דגרס וכן צ"כ. ועתוי"ע: (נא) כדאמרי' בברכות ד"כ לא כדאי הן ישראל לשאת להן פנים לפי אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והן מחמירין על עצמן עד כזית ועד כביצה. רש"י: (נב) דוד ואמנון. אבל מעשה דבת שבע נקרא ומיתרגם. דשבחיה הוא דאודי: (נג) במרכבה. כדי שלא ישאלו ההמון כשישמעו אותה ולא יוסיף להם אלא ספק. הר"מ: (נד) שכן מעשה בראשית נקרא ומיתרגם ומעמא דמלתא דאם הוא חכם יודע שדברים אלו לב המשכיל לא ישיגם שתיקתו יפה מדבורו ואי לאו בר הכי הוא הכי נמי אויל מחריש חכם יחשב והרשע יחליט באולתו ולא ישאל בעניינים אלו שיודע שאינו כדאי שישיבו לו שום מענה:

סליק מסכת מגילה

סידרה אחר מגילה מפני שיש בינו ובין ימי פורים הלערפות שבשניהם לפור התענית והספד. הרמב"ם ועיין מ"ש בפתיחה ליבמות:

מסכת מועד קטן

משקין בית השלחין. במועד (ב) ובשביעית. בין ממעיין שיצא בתחלה בין ממעיין שלא (ו) יצא בתחלה. אבל אין משקין (ז). לא ממי הגשמים. ולא ממי הקילון (ח) ואין עושין (י) עוגיות לגפנים: **ב** רבי אלעזר בן עזריה אומר. אין עושין את האמה בתחלה במועד. ובשביעית. וחכ"א (יג) עושין את האמה בתחלה בשביעית ומתקנין את המקולקלות (יד) במועד. ומתקנין את קלקולי המים שברה"ר (טז) וחוטטין אותן. ומתקנין את הדרכים. ואת הרחובות (יז). ואת מקוואות המים (יח). ועושין כל צורכי הרבים. ומציינין את הקברות. ויוצאין (יט) אף על הכלאים: **ג** ר' אליעזר בן יעקב אומר מושכים את המים מאילן

משקין בית השלחין. ארץ עיפה וצמאה למים. תרגום עיף ויגע. משלהי ולאי (א): משקין במועד. דדבר האבד מותר במועד (ג) ושדה בית השלחין משעה שמתחיל להשקותה אם אינו משקה אותה תדיר מיד נאבד כדתנן בסוף מתניתין. זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד דלא פסדי. אבל שתו לפני המועד ישקם במועד ודוקא שדה לבן של תבואה שהיא צמאין ונשקין במועד אבל בדה שלחין של אילן לא שרי במועד דלא פסדי. ובשביעית שרי להשקות. בין שדה בית השלחין בין שדה בית הבעל. ובית השלחין משום מועד בלבד נקט לה (ד): שיצא בתחלה. שילא עכשיו מתחלה ואין מוספין הואיל וחדש הוא שמא יפלו גדותיו ואתי לתקן במועד ואיכא טרחא (ה): שלא יצא בתחילה. שהוא ישן: אבל לא מימי גשמים. גזירה משום מי קילון. קילון הם מים של בור עמוק ובו מי גשמים מכונסים דביה איכא טרחא יתירה לדלות (ט): עוגיות. חרילים (יא) שעושים בעקרי הזיתים ובעקרי הגפני' (יב) כדי שיתמלאו מים: **ב** האמה. חרילים שעושים בקרקע שבהן המים הולכים סביב השדה ומשדה לשדה. קרוין אמה. לפי שהן רוחב אמה ברום אמה: בתחילה. אם לא היתה מעולם אין עושין אותה בתחלה במועד משום טרחא: ובשביעית. מפני שנראה כחופר בקרקע בשביעית: ומתקנים את המקולקלות. אם נפל לתוכה עפר ואינה מקלחת. מתקנים אותה (טו) אבל אין עושים אותה בתחלה במועד. והלכה כחכמים: ומתקנים קלקולי המים. מים המכונסים בגומות לשתות מהן: וחוטטין. מנקין ומנקרין ומוציאין מתוכן צרורות וקיסמין ועפרורית שנפל בהן: ומציינין. עושין ציונין על הקברות. שהיו ממחין סיד ושופכין על הקבר והוא סימן להולכי דרכים שלא יעברו במקום טומאה: ויוצאין. שלוחי ב"ד במועד לעיין השדות שנזרעו כלאים לעקור אותם. לפי שמוטלין שכר על כך מתרומת הלשכה (כ). וביומי המועד נשכרים בזול. מפני שהן בטלים: **ג** מושכים את המים. שתמא אילן זה לאילן אחר דליכא טרחא אבל לא ישקה כל השדה ובשדה בית הבעל איירי (כא) דלא דלעיל הכי כתב בעלמו לעיל דשל אילן לא שרי במועד דלא פסדי ומתניתין הכי דייקא דמשיכה מאילן לאילן היא דמותר

פ"ק א (א) וה"א מתחלף בחי"ת. כס"י. שבשניהם משמע הנכון. ועיף היינו למים כדכתיב מים קרים על נפש עיפה: (ב) במועד. המשנה תקרא (מועד מה שאנו קורים) חש"מ (והם) הימים שבין מועד למועד. הר"ן: (ג) כס"י והרי"ף והר"מ והרא"ש והטור עם אחד הסכימו דאין לחש"מ עיקר מן התורה ובריית' דמגילה דלמדוה מקרא אינו אלא לאסמכתא והב"י כתב שנ"ל מזאת הברייתא שיש לו עיקר מן התורה והכתוב מסרה לחכמים לאסור ולהתיר כפי שנראה להם: (ד) אבל הכי מו נראה שאין שוגר כך אלא דבית הבעל נמי אסור בשביעי' ועתוי"ט: (ה) כלומר שאפי' דבר האבד לא התירו כשיש טרחא: (ו) שלא. ולאצריך לאתויי למעוטי שדה הבעל שאפי' ממעין שלא יצא בתחלה אסור. גמ': (ז) אין משקין. אמועד קאי דגבי שביעית לא חיישינן לטרחא יתירא וטעמא מפי' דירו' דשביעית ע"י שהוא מותר בגלגלה שאינה דקרקע התירו אפי' בדבר של טורח א"כ שביעית ע"י שזמנה מרובה כו' ולא מסתבר לעבות ז' יומים האחרונים כו' דרגל: (ח) הקילון. כיון דמי הגשמי' לא כ"כ טרחו אלא משום גזירה דמי הקילון הלכך שפיר נקטיה אחר מי גשמים. הר"ב: (ט) ומלי קולת' שהוא תרגום כדה על שכמה. נקרא קילון. הר"ב: (י) ואין עושין כו'. מדרישא דהך אבל אין משקין לא קאי אשביעית. הך סיפא נמי לא קאי אשביעי' הר"מ: (יא) כדי שיתעכבו שם המים מל' הלהן תעגנה שהוא ל' עכוב. הר"ב: (יב) לישנא דברייתא ובאתריה דתנא דמתניתין בכיתי גפנים ולא זתים: (יג) וחכ"א כו'. דכל שנראה כחופר לא הוי עבודה דעודר לא הוי כיון דמשליך את העפר למרחוק. והעודר מניח במקומו. הר"ב. ובכ"מ משמע דמתיר אפי' אינו משליך למרחוק וע"ש הטעם: (יד) המקולקלות. סיומא דמלתא דרבנן הוא: (טו) ולא דמי למעין שילא בתחלה כדלעיל דחיישי' שיפלו גדותיו ואתי לתקן דתקונא דהתם עשייה בתחלה היא כדקתני שילא בתחלה: (טז) שברה"ר. אפילו אין רבים צריכים להם. וטעמא כ' הר"ן בשם הר"א לפי שצרכי רבים אינם נגמרים אלא בשעת הבטלה. משום דדמי לקדירה דבי שותפי כו' ומשיק דכי התירו במלאכת הדיוט וכ"ש דהיינו דתני וחוטטין ופרושי קמפרש דאלת"ה ליתנא יתירא הוא דהיינו מתקנין: (יז) ומתקנין כו'. ברים שקלים תנן דבט"ו באדר מתקנין. ולפי שהקלקולים מצוין בדרכים לכך הולכך סו לתקן בחה"מ: (יח) ועושין כו'. לאתויי בורות שיחין ומערות שהרבים צריכין להם שתה. אבל שלא לצורך המועד לא התירו מפני שהן מלאכת אומן. ואינו יכול לשוט בהן. ואם ישנה בהן יפסיד. הרא"ש. ועי' פי' הר"ב ברים שקלים והוא מהירו'. וגמ' דידן לא ס"ל הכי דוקיא משום דלא דמי להנך פרטי דמתניתין: (יט) ויוצאין כו'. בגמ' רמי והתנן ברים שקלים בא' באדר כו' ומשני כאן בזכיל כאן באפיל: (כ) ולא הוי מעילה. דלב ב"ד מתנה עליהן: (כא) דלי בבית השלחין התנן ברים פ' דמשקין והיינו כל השדה אבל סיפא מה דוחקי' לאוקמיה בשדה הבעל לוקמיה בשלחין ואלו בית הבעל מלן דכל שמיה כו' ואי קשיא משקין דמותר

מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה. זרעים שלא שתו לפני המועד, לא ישקם במועד. וחכמים מתירין בזה ובזה: ד צדין את האישות, ואת העכברים, משדה האילן, ומשדה הלבן א (שלא) כדרכו במועד. ובשביעית (כד). וחכמים אומרים משדה האילן כדרכו ומשדה הלבן שלא כדרכו. ומקרין (כה) את הפירצה במועד ובשביעית בונה כדרכו: ה רבי מאיר אומר רואין את הנגעים בתחלה (כו) להקל, אבל לא להחמיר. וחכמים אומרים לא להקל (כח), ולא להחמיר. ועוד (כט) אמר רבי מאיר מלקט אדם עצמות אביו ואמו מפני ששמחה היא לו. ר' יוסי אומר אבל הוא לו. לא יעורר אדם על מתו. ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום: ו אין חופרין כוכין וקברות במועד. אבל מחנכים את הכוכין (לא) במועד. ועושין נברכת במועד. וארון עם המת בחצר. רבי יהודה אוסר אלא אם כן יש עמו נסרים (לב): ז אין נושאין נשים במועד לא בתולות, ולא אלמנות. ולא מיבמין מפני ששמחה היא לו. אבל

א גמ' ל"נ

דלא פסדי שמי גשמים מספיקין לו. אלא שכשמשקין אותו הוי הרווחה טפי: שלא שתו. דלא פסדי (כג): בזה ובזה. אפי' לא שתו, ואפילו שדה הבעל דמשום הרווחה שרו חכמים והלכה כר' אליעזר בן יעקב דסתם מתניתין מבקע בית השלחים דלעיל כוותיה. ומיהו שדה לבנה שהקרקע שלה כמו טיט מותר להשקותה במועד אפי' לראב"י דכזרעים ששתו לפני המועד דמי: ד האישות. תנשמת והיא בריה שאין לה עינים. ומפסדת את השדות: ובשדה הלבן. שקוצרין וזורעין אותו לתבואה. ואין בו אילנות: בשדה האילן כדרכו. דמפסדי טפי. ולהפסד מרובה חששו. לפיכך חופר גומא כדרכו ותולה בה מצודה (כג): שלא כדרכו. נועץ שפוד בקרקע בחוזק ומנענע אילך ואילך ומניח וכשנעשית גומא נעשית מאליה אבל לא ע"י חפירה והלכה כחכמים, ובשדה לבן הסמוכה לשדה אילן חופר כדרכו שמא יצאו משדה לבן ויפסידו האילנות: ומקרין את הפירצה. מסדרין את האבנים זו על זו כדרך בנין ואינו טח בטיט ובפרצה של גינה איירי אבל כותל חצר שנפל בונה כדרכו מפני הגנבים: ה רואין את הנגעים במועד להקל. שאם טהור הוא אומר לו הכהן טהור אתה ששמחה היא לו: אבל לא להחמיר. שאם טמא הוא ישתוק. ולא יטמאנו ויצריכנו לצאת חוץ למחנה (כז): לא להקל ולא להחמיר. מתוך שנזקק לראותו אם הוא טהור כדי להקל עליו הוא נזקק להחמיר שאם הוא טמא צריך לומר לו טמא אתה כדכתיב (ויקרא יג) לטהרו או לטמאו. שאין כהן רשאי לשתוק ומוטב לו שלא יראהו הכהן כלל: מלקט אדם עצמות אביו ואמו. במועד כדי לקברם במקו' הגון: ששמחה היא לו. כשרואה אותם [שקוברן בקברי אבותיו] ואין הלכה כר"מ בשתיהן: לא יעורר על מתו. לא יביא ספדן לעורר על מתו שמת זה ימים רבים לחזור על קרובי המת. כדרך שחוזר הספדן שצועק ואומר בואו בכו עמי כל מר לב. ומי שלבו דוה עליו. הולך ומספיד על קרובו: ולא יספידנו. לא ישכור ספדן על מתו שמת לו בתוך שלשים יום. תמיד (ל). דאמרי טעמא בגמרא שדרך בני אדם לכנוס מעות לצורך הרגל קודם לרגל ל' יום. מכי שמע בדורשים בהלכות הרגל. ובמה יתן המעות שכנס לצורך הרגל לספדן וימנע משמחת הרגל ואית דאמרי שאין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שלשים יום אחר הספדו: ו אין חופרין כוכין וקברות במועד. להקבר בו מת שימות לאחר המועד. כוכין. במערה שתחת הקרקע וקברות בבנין: אבל מחנכין. שאם היה ארוך מקצרו. ואם היה קצר מאריך ומרחיב בו: נברכת. שלכובסין (לב). מקום מתוקן לכבס בו הבגדים. ולית ביה טרחא טובא הכי: וארון עם המת בחצר. שמת שם מותר לנגר הנגרי ולעשות לו ארון אבל בשכר אחרת לא. שלא יאמרו מלאכה אחרת הוא עושה (לג) ולא שנו אלא באדם שאינו מפורסם. אבל אדם מפורסם. עושין לו ארון ואפי' בשוק. ולדידן שאנו מתי מספר כל אדם הוי מפורסם: ר"י אוסר. להביא עצים לעשות נסרים בתחלה לצורך הארון אלא אם כן מנוסרות קודם י"ט ואין הלכה כר"י: ז מפני ששמחה היא לו. ואין מערבים

דמותר הא השקאה לא וכן דברי הר"ן בחלק בכך. ועתוי"ט: (כב) שנרתו בזה כפרש"י דמת"ם זרעים שלא שתו לפני המועד שלא היו מלומדים לשתות תמיד לפני המועד לא ישקי במועד דהואיל ולא משקה להו תדיר לפני המועד לא הוי להו פסידא אי לא משקה להו במועד. ועתוי"ט: (כג) והגומא. אינו אלא כדי שיתקבלו שמה איבות הרבה ואפשר שנותן שם אוכלין כדי שיבואו ויאחזו במצוד'. הר"ב: (כד) ובשביעי'. ל' רש"י אף על גב דמתקן את השדה. ול' הר"ב דלא גזרינן דילמא אתי כחרישה כשאדם חופר וסותם את חוריהם: (כה) ומקרין. נ"ל שהוא נגזר משם קיר ולא תני מקירין שלא יתערב במלת מקיר בעניני קירות: (כו) בתחלה. אפילו בתחלה שעדיין לא נזקק להסגר דמ"מ שמחה היא לו כשא"ל א"צ להסגר ומל' רש"י והר"ב נר' דל"נ בתחלה וכ"מ בגמ'. ועתוי"ט: (כז) דאף המוסגר משלח. והא ודאי דכיון דמטמא נמי דגם הוא לצער לו מ"מ לוותא דאכפי עיקר הוא: (כח) לא להקל כו'. ק"ל נמי דבכהן תליא מלתא אלא מדכשא דלטהרו או לטמאו נפיק להו דמכיון שנזקק לראותו אינו רשאי שישתוק: (כט) ועוד. כלומר ועוד מיקל: (ל) ור"ל בין לצער בין לספוד ול' רש"י אתרווייהו קאי. ויותר נ"ל שתיבת תמיד ל"ל אית: (לא) הכוכין. וה"ה לקבר. ואע"פ שאין צריכין להם עכשיו שאלום כלרבי רבים רבים שמו ורבים ישנו והרי הן כמטיעת בורות שיחין ומערות שאין צריכין להם עכשיו שהתירו בהן לסופן דהיינו סטיעה אבל לא מתחלתם דהיינו חפירה כל שאין צריכין להם עכשיו. הרא"ש והר"נ. ושם כוך לכמים דכלא דכתיב באיוב מתרגם כוך: (לב) לפי שיש בה צורך לחוה"מ כדתנן ואלו מכבסין במועד: (לג) לפי שאין דרך לעשות ארונות לרוב מתים. הר"נ. ועתוי"ט: (לד) נסרים. דטורח גדול לעשותן במועד. רש"י: ול'

אבל מחזיר הוא את גרושתו ועושה אשה תכשיטיה במועד. ר' יהודה אומר לא תסוד מפני שניוול הוא לה: ח ההדיוט תופר כדרכו (לז) והאומן מכליב ומסרגין את המטות. רבי יוסי אומר אף ממתחין: ט מעמידין תנור וכירים ורחים במועד. ר' יהודה אומר אין מכבשין את הרחים בתחלה (מ): י עושין מעקה לגג ולמרפסת. מעשה הדיוט (מא) אבל לא מעשה אומן. שפין את הסדקין ומעגילין אותה במעגילה ביד וברגל. אבל לא במחלצים. הציר והצינור. והקורה. והמנעול. והמפתח שנשברו. מתקנן במועד (מג). ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. וכל כבשים שהוא יכול לאכול מהן במועד (מד) כובשן:

פרק ב מי שהפך את זיתיו. וארעו אבל. או אונס. או שהטעוהו פועלים. טוען קורה ראשונה. ומניחה לאחר המועד. דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר. זולף וגומר. וגף כדרכו: ב וכן מי שהיה יינו (ג) בתוך הבור וארעו אבל או אונס או שהטעוהו

מערבי' שמחה אחרת בשמחת הרגל דכתיב (דברים טז) ושמחת בחגך בחגך ולא באשתך (לה): אבל מחזיר הוא את גרושתו. דאינה שמחה כ"כ. אלא באשה חדשה שלא היתה לו מעולם: ועושה אשה תכשיטיה. כגון לתת כחול בעיניה ולהסתות שער לאשה שלא יתפזר. ומעברת לבע אדום על פניה ומעברת סכין על פניה של מטה. וכן כל כיוצא בזה: שניוול הוא לה. לצער הוא לה (לו) ואין הלכה כר"י: ח ההדיוט תופר כדרכו. הדיוט מקרי כל שאינו יודע לכוין שפה לנגד שפתה שוה ומכוונת בו אלא מעקם לכאן ולכאן. ועושהו כתב במקום זה. וקלך במקום אחר: מכליב. עושה תפירות כעין שיני הכלב. שאינן שוין זו כנגד זו אלא אחת למעלה ואחת למטה: ומסרגין את המטות. אורגין אותן בחבלים שתי וערב: ממתחין. אם היה חבל זה ימים רבים ורפו החבלים. ממתחין, אבל לא מסרגין. ואין הלכה כרבי יוסי: ט מעמידין. בונין ומושיבין ומתקנים התנור (לח). שצריך לו במועד ולפי שתנורים שלהם מיטלטלין היו ממקום למקום להכי תני מעמידין: אין מכבשין. מנקרין (לט) ומכין בפטיש על הרחים כשהן חלקים יותר מדאי. ואין טוחנות יפה. ואין הלכה כר' יהודה: י ולמרפסת. הלוך שלפני עליה שבני העליה הולכין בו ויורדים דרך סולם לחצר: שפין את הסדקין. גגות שאינן משופעין. טחין אותן בטיט. וכשיש סדקים בטחיית הטיט. הדלף יורד בבית ואיכא פסידא. שפין. טחין: מעגילה. עץ עגול שבו מחליקין הגגות (מב): במחלצים. כלי אומנות של ברזל רחבה כעין כף. ולה בית יד: הציר. רגל הדלת הסובבת בתוך חור האסקופה התחתונה של פתח: צינור. החור שבאסקופה: והקורה. קורת הבית מגוס שנשברה אפי' קודם י"ט: ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. שלא יאחר אמתין עד המועד. שאין לי מלאכה אחרת. ואעשה את זאת: כבשים. כגון דגים וירקות וכיוצא בהן שכובשין בחומץ ובמלח: שיכול לאכלן במועד. שיהו נכבשין מהר. ורא"וין לאכול מיד:

פרק ב מי שהפך. דרך בני אדם שמהפכין הזיתים בתוך המעטן. שהם לבורים בו כשרוצי' להכניסן לבית הבד ואי לא מסיק להו לבד לטחון לאחר שהפכן פסדי: וארעו אבל. שאסור במלאכה: או שהטעוהו פועלים. שלא באו למלאכתו והגיע המועד. טוען על הזיתים קורה של בית הבד פעם ראשון ומכביד כדי שיזובו קצת ולא יפסידו אבל לא בפעם שניה משום דתו לא פסדי. ומהכא שמעינן דדברים המותרים במועד אסור לאבל לעשותם בידו בימי אבלו מדקתני וארעו אבל ומתני' האבל עכב עד המועד (א) טוען קורה ראשונה במועד אבל בימי אבלו היה אסור לטעון בידו אפילו קורה ראשונה. אבל אחרים טוענים לו: זולף. שופך הזיתים ע"ג בית הבד. כי מידי דהפיך קרוי זילוף וגומר הסיתם ועורכם בבית הבד: וגף. סותם פי החביות (ג). והלכה כר' יוסי: ב בתוך הבור. ספירה

(לה) ול' מערבין לא ניחא לפ"ס כן דהל"ל אין עושין שמחה אחרת ברגל כו' ובגמ' איכא נ"ד מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו ואיכא מ"ד דאין מערבין כו' ולמדו מקרא א'. ועתוי"ט: (לו) כלו' שמצטערת על הכחול שבו היא מגוללת: (לז) כדרכו. לצורך המועד דבשבת למה יתירו אפילו ע"י שינוי. תוי': (לח) לי הר"מ כלומר בונין על חרס של הכיר והכירה העפילה בלהם ולי' הכא"ש היינו שמתקנין אותו יפה על עמדו כדי להשתמש בהם. והר"ב נמי לשניהם דלדידה שניהם אמת: (לט) וכ"ל שהוא מלה ארמית במסילה כצלה שנכנס באורח כבישא ניסק: (מ) בתחלה פי' חדשה אבל ישנה מכבשין. הרא"ש: (מא) מעשה הדיוט. כמו שקדם זכרו במ"ה שיתן האבנים זו על גב זו בלא טיט. הר"מ: (מב) ובגמרא השתא במעגילה אמרת שרי. ביד וברגל מבעיא. ה"ק ומעגילין אותן כעין מעגילה ביד וברגל. ופרש"י ולא מעגילה ממש אלא כעין מי: (מג) מתקנן במועד. ומסיקין בגמרא כר' יוסי דפ"ב (ומע"ר פ"ה דמע"ש כרבי יהודה) ולכך מתקנו כדרכו בין בשל עץ בין בשל ברזל. וכתב הר"מ שזה הפסד גדול הוא שלא יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות ונמצא מאבד כל מה שבבית: (מד) במועד. דאי אין יכול לאוכלן לא דכובש אסור לר"מ מפני שהוא כמבשל. ולרש"י והר"ב משום מעבד כ"ל:

פרק ב (א) בלומר דפתח באבל. ולא פי' אם יכול לטעון קורה ראשונה בימי אבלו. אלא מילי דמועד קא פריש. דאם אירע לו אונס קודם המועד דטוען קורה ראשונה. גמרא: (ב) והוא מלי מגופה. וכ' התוס' י"ל דצריך לכסותו מפני השרצים. ומיהו מגופה לא היה צריך דדיו בכיסוי מועט ושמא אדם מתקלקל: (ג) יינו ולריכי דאי אשמועינן קמייתא בההוא קאמר ר' יוסי משום דמשהא יקיר ואיכא פסידא יתירא. אבל חמרא דלא נפיש פסידיה אימא מודה לר"י ואי אשמועינן בתרייתא בההוא

שהטעוהו א(פועלים). זולף (ד). וגומר. וגף כדרכו דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר עושה לו למודים בשביל שלא יחמיץ: ג מכנים אדם פירותיו. מפני הגנבים. ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד. ובלבד (ה) שלא יכוין את מלאכתו במועד. וכולן אם כיונו מלאכתן במועד יאבדו: ד אין לוקחין בתים עבדים ובהמה אלא לצורך המועד (ז). או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל (ח). אין מפנין מבית לבית. אבל מפנה הוא לחצרו. אין מביאין כלים מבית האומן (יא). ואם חושש להם. מפנן לחצר אחרת: ה מחפין את הקציעות בקש. ר' יהודה אומר אף מעבין. מוכרי פירות כסות וכלים. מוכרי' בצינעה (יב) לצורך המועד. הציידין (יג) והדשושות והגרוסות. עושין בצינעה (יד) לצורך המועד. רבי יוסי אומר הם החמירו על עצמן:

פרק ג **ואלו** מגלחין במועד. הבא ממדינת הים. ומבית השביה. והיוצא מבית האסורין. והמנודה שהתירו לו חכמים. וכן מי שנשאל לחכם והותר והנזיר והמצורע ב(העולה) מטומאתו לטהרתו: ב ואלו מכבסין במועד. הבא ממדינת הים. ומבית השביה. והיוצא מבית האסורים. והמנודה (ה) שהתירו

א גמ' וירוש' וכי"ף ל"ג ב גמ' וירוש' ל"ג

ספירה שתחת הגת מקויידת כמין נקבי היין: למודים. נסרים של עץ כלומר מכסה אותו שם נסרים שלא יחמיץ ולא ישלהו מן הבור. והלכה כר' יוסי: ג ושולה פשתנו. כל מה שמעלה מן המים קרוי שולה: אם כיונו מלאכתן במועד יאבדו. ב"ד מאבדי' אותו ממון ועושים אותו הפקר (ו): ד אלא לצורך המועד. שהקונה צריך להם במועד. בתים ליכב בהם. עבדים לשמשו. בהמה לשחיטה: או לצורך המוכר. שצריך למעות להוציאן לצורך י"ט: אין מפני'. כלים או תבואה (ט): מבית זה. לבית אחר. רחוק ממנו מפני הטורח: אבל מפנה לחצרו. לבית אחר שבחצרו אגב דלצנעה הוי. אבל מבית לבית דרך רשות הרבים לא (י): אין מביאין כלים מבית האומן. וה"מ כלים שאינן לצורך המועד אבל כלים שהן לצורך המועד כגון כרים וכסתות וכוסות וקיתוניות שרי: ואם חושש להם. שמא יגנבו מבית האומן. או אם צריך האומן לשכרו. ואין בעל הכלי מאמינו כי ירא שמא ישאל ממנו שכר פעולתו פעם שניה: ה מחפין את הקציעות. תאנים שטוחין בשדה ליבשן ונספין מכסין אותן בקש מפני הגשמי': אף מעבין. שנותנין אותן זו ע"ג זו. ועושין אותן כמין כרי שיהיו העליונות מגינות על התחתונות: הדשושות. שדשי' וכותשים חטים לדייסא: הגרוסות. שעושי' גריסין של פול: הם. האומנין: החמירו על עצמן. ואין עושין אפי' בצנעה. ואין הלכה כר' יוסי: פ"ג **ואלו** מגלחין. הבא ממדינת הים. במועד. שלא הי' לו פנאי לגלח קוד' המועד (א). והוא שהלך לסחורה או לדבר הצריך. אבל אם לא הלך אלא לטיול בעלמא אסור: והיוצא מבית האסורין. ואפי' אסור ביד ישראל שהיה מניחו לגלח. לפי שהי' בצער: ומנודה. שהתירו לו נדויו במועד. וקודם המועד לא היה יכול לגלח. דמנודה אסור בתספורת: מי שנדר. שלא לגלח ולא מצא חכם שיתיר לו נדרו קודם המועד אי נמי לא מצא פתח לחרטה אלא במועד (ב): והנזיר. שהשלים נזירתו במועד: ה"ג והמצורע העולה מטומאתו לטהרתו. אם חל שביעי שלו במועד. מותר בתספורת דכתיב (ויקרא יד) ביום השביעי יגלח את כל שערו (ג). וגלוח דנתק לא קתני. שאינו אלא דבר מועט שמגלח סביב הנתק. וטעמא דאסור לכל אדם לגלח במועד. מפני שנתנו הטעם במשנה כדי שלא יכנסו (ד) לגלח בתוך המועד. שהם בטלי' בו ממלאכה. ויבוא י"ט ראשון של רגל כשהם מנוולים. והיינו טעמא נמי דאסרו הכבוס במועד:

בהאי קאמר כר' יהודה כו' נמי: (ד) זולף. כלו' מריק אותו בחבית. רש"י: (ה) ובלבד כו'. שיש לו פנאי בשאר ימות השנה והוא משהה למועד. רש"י: (ו) וכ"פ הר"מ ול' רש"י שאסור להנות מהן. והגאונים מפ' היו מניחין אותו לאבד. והיו מונעין אותו מלעשות אותה מלאכה אבל להפקירה לכל ולאבדה בידים לא קנסו. ועתוי"ט שהביא ראיה לפי' הר"מ: (ז) המועד. פי' המפ' דכוונתא קמ"ל דאפי' הני דהויין בפרהסיא שרי לצורך המועד אבל בלא שאינו לצורך המועד ה"ה שאר דברים דאסור דהא במשנה דלקמן הצרכו למכור פירות אלא לצורך המועד. ול"ע אי צריך בהאי לצנעא כמו בההיא דפירות דלקמן עתוי"ט: (ח) מה יאכל. מצינן למימר דפרושי קא מפ' ומיהו בגמ' דייק דה"ק א"נ מי שאין לו מה יאכל מותר שישכיר עצמו אף על פי שאין המלאכה לצורך המועד כדי להחיות את נפשו. הר"ב: (ט) שאינן לצורך המועד. טור. וטעמא נראה משום טרחא ואתי לאמנועי משמחת י"ט: (י) היינו כישא וכבר פירשה אלא דלעיל נקט סתם רחוק. כלשון הר"ב במשנה. והכא נקט דרך ר"ה כמו שמבאר הר"ב בגמרא: (יא) אין מביאין כו'. שיחשבו הרואים שבע"ה נתנם לתקן אותם במועד. ויאמרו שהאומן תקנם במועד. הר"ב: (יב) בצנעא. והטעם שכל שאומנתו בכך כל השנה בעי צנעא אע"פ שהוא לצורך המועד ופירוש בצנעא בגמרא אם היה חנותו פתוח לר"ה פותח אחד ומניח אחד נעול. ואם פתוח למבוי פותח כדרכו כו': (יג) הציידין. ציידי (חיה) עופות ודגים. הר"ב: (יד) בצנעה. שמא יאמרו זה לוקח שלא לצורך המועד. רש"י. וקשה למה נקטינן אלו. ולהר"מ לא הצריך לעשותן בצנעה אלא האומנים שעושין מלאכות לרבים. ופי' הב"י דהטעם מפני שהן צריכין לעשו' הרבה ביחד ונראה כאלו הן עושין אותה לצורך חול:

פרק ג (א) **בגון** שלא בא ליישוב עד חה"מ או שלא היה לו שהות לגלח קודם הרגל. כי כשבא לא היה לו שהות ביום. ב"י: (ב) ובכפ"ק דנדרים כי דקי"ל דה"ל לפתח כשמתחרט מעצמו. וכיון שכן נמצא כי לא נתחרט קודם הרגל דבמתכוין לא גילח וליתסר וא"כ לא הו"ל להר"ב לכתוב טעם זה ונדעת הרי"ף והר"מ נראה דכל שהיה בדעתו לשאול נדרו ונמלך ברגל והתירו לו השוב לונא: (ג) וא"ת פשיטא. וי"ל דלא גזרינן דלמא אתי לשהויי קרבנותיו עד הרגל שהוא בטל ממלאכה. הר"ב. אבל בגמרא מסיק דנזיר ומצורע אע"פ שהיה להם פנאי מותרין: (ד) דסל"ה אע"ג דגילוח מלאכה הוא היה לנו להתירה לצורך המועד. תוי': (ה) והמנודה. דקי"ל שאסור בתכבוסת כמו האבל

ועי'

שהתירו לו חכמים וכן מי שנשאל לחכם והותר. מטפחות הידים. ומטפחות הספרים. ומטפחות הספג. הזבין. והזבות. והנדות. והיולדות. וכל (ו) העולין מטומאה לטהרה הרי אלו מותרין. ושאר כל אדם אסורין: ג ואלו כותבין במועד. קידושי נשים. גיטין. ושוברין. דייתיקי. מתנה. ופרוזבלין. אגרות שום. ואגרות מזון. שטרי חליצה. ומיאונים. ושטרי בירורין. וגזרות בית דין. ואגרות של רשות: ד אין כותבין שטרי חוב במועד. ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל הרי זה יכתוב. אין כותבין ספרים תפילין (יז) ומזוזות במועד. ואין מגיהין אות אחת אפי' בספר [א] עזרא. רבי יהודה אומר. כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו וטווה על ירכו (יט) תכלת לציצית:

הקובר

[א] ס"א העזרה

ב ומי שנשאל לחכם. שנדר שלא לכבס בגדיו ונשאל לכבס במועד והתיר לו נדרו: ומטפחות ידים. שמנגבי' בהם ידים בשעת אכילה: ומטפחות ספרים. כמות שנותנים הספרים למתפר בין כתפיו מפני השער. וכשבא לגלח אלו השנויים במשנה. שהן מותרי' לגלח במועד וצריך לכבסם תמיד: מטפחות הספגין. שמנגבין בהן כשיוצאין מן המרחץ: וכל העולי' מטומאה לטהרה. במועד. מותרים לכבס בגדיהם. וכלי פשתן אפילו של כל אדם. מותר לכבסן במועד מפני שהן צריכין כבוס תדיר. ואפילו המכובסים ערב הרגל. מיטנפי' מיד וצריכי' כבוס בתוך הרגל. הלכך לא גזרו בהו. ומי שאין לו אלא חלוק אחד אפי' שאינו של פשתן מותר לכבסו במועד. יהוא שעומד ערום בשעת כביסתו. עם אזור במתניו בלבד. לכסות בשר ערוה. שזה מוכיח שאין לו אלא החלוק הזה שהוא מכבס בלבד: ג קידושי אשה. כותב על הנייר או על החרס. הרי את מקודשת לי. ומקדש בו האשה אע"פ שאין בו שוה פרוטה. ולפיכך מותר לכתוב במועד שמא יקדמנו אחר. והוה ליה דבר האבד: גיטין. שרוצה לצאת בשיירא ואם אינו כותב עכשיו תשאר זאת עגונה: ושוברים. שאם יאמר הלוה לא אפרע חובך. אם אין לי שובר ונמנך פורעין לו (ז) וילך לדרכו. ונמצא זה מפסיד את מעותיו: דייתיקי. מתנת שכיב מרע ופי' דייתיקי. דא תהא למיקם ולהיות. שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו: מתנה. מתנת בריא. ואי לא כתיב להו מפסיד המקבל דשמא יחזור בו הנותן (ח): ופרוזבלין. שלא תשמט בשביעית. ויפסיד את מעותיו (ט). פרוזבל. פרוז בולי. ופרוז בוטי. כלומר תקנה לעשירים שלא יעברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ותקנה לעניים שימצאו ללוות. בולי עשירי'. בוטי עניים. והלל תקן פרוזבול. שטר שכותבין בו. מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין שכל שטר שיש לי על פלוני, שאגבנו כל זמן שארצה. ושוב אין שביעית משמטת הלואתו. דהוי כאילו גבו ב"ד את חובו. ושוב לא קרינן ביה לא יגוש את רעהו: אגרות שום. ששמו ב"ד נכסי לוה. ונתנו למלוה (י): אגרות מזון. שמכרו ב"ד את הקרקע. למזון האשה והבנות וכותבין מעשה ב"ד על זה. א"נ מי שקיבל עליו לזון את בת אשתו: מיאונין. קטנה שהשיאוה אמה ואחיה. יכולה למאן בבעלה. ולומר אי אפשי בפלוני בעלי. ויוצאה בלא גט. ושטר שכותבין לעדות דבר זה נקרא שטר מיאונין (יא): שטרי ברורין. שבררו להם דיינין. זה בורר לו אחד. וזה בורר לו אחד. וכותבין בשטר שלא יחזרו בהן הבעלי דינים (יב): וגזירו' ב"ד. פסק דין שפסקו הדייני' (יג): אגרו' של רשות. לווי השלטון (יד). כמו אל תתודע לרשות. הוו זהירים ברשות. ויש מפרשין אגרות של שאלת שלום. שכותבי' בין אדם לחבירו (טו): ד אין כותבין שטרי חוב במועד. הואיל ויכול לכתבו לאחר המועד (טז): ואם אינו מאמינו. ואינו רוצה להלוותו בלא שטר. ולוה צריך למעות. כותבין. או שאין לו לסופר מה יאכל. הרי זה יכתוב ויטול שכרו. דשכר פעולה למי שאין לו מה יאכל שרי: ואפי' בספר העזרה. ס"ת שכ"ג קורא בו ביוה"כ. ואע"ג דצריך לרבים (יח): לעצמו. לקיים המצוה אבל לא למכור. או להשכיר: וטווה על ירכו תכלת. שנותן הפלך על ירכו. ומשפשף בידו. והוא נטוה ומאליו. אבל לא בידו. בין אצבעותיו. ולא בפלך. כדרך שהוא עושה בחול.

והלכה

האבד. הר"ב: (ו) וכל העולין כו'. כגון מצורע וטמא מת שצריכים להחליף בגדיהם או לכבס: כל אלו מותרים במועד שלא היה אפשר להם לכבס קודם הרגל. הר"ב. והב"י כ' להביא בעל קרי שאירע לו קרי במועד. ולאתויי נמי בעלת הכתם שנמצאת במועד: (ז) פירוש הב"ד. ומיירי שאבד המלוה שט"ח. הר"ב: (ח) לאו מזרה מנם דהא מתנת בריא בלא קנין לא סגי. אלא שאם לא נכתב עדיין יטעון הנותן לא כך היה. הר"ב: (ט) ואם לא יכתבנו עכשיו והוא רוצה לילך ויעבור שביעית ויפסיד חובו. הר"ב: (י) וקורעין לו שט"ח. כדאמרי' כל שומא דלא כתיב ביה קרענא לשטרא דמלוה לאו שומא הוא ואם העדים רוצים ללכת יהיה המלוה קרא ונכרך ומכלך (כצ"ל) ורש"י פירש אגרות שום בכך שמו ב"ד שדה זו ונתנו לאחים כך וכך נגדו. ועתוי"ט: (יא) ואם לא יכתבו השטר עכשיו שמא תביא ב' שערות לאחר המועד ושוב אינה יכולה למאן. ותשב עמו שאינה מפלה באותו בעל. הר"ב: (יב) ויבוטל השלום: (יג) שאם לא יכתבו עכשיו שמא ישכחו הדבר. ולא יפסקו פעם אחרת כן. הר"ב: (יד) וענינו שהנשיא היה נותן כתב לזה לדון ולומר שעם הורמנותיהן ונקראין פתקין דרבנותא. ושוב אם טעה לא היה משלם. הר"ב: (טו) ביבוי' וטעמא מפני שאין אדם נזהר בתקונן מאוד וה"ל כמעשה הדיוט. הר"מ. ולדבריו צריך שיהא לצורך המועד כו' והר"א כ' דשמא לא יזדמן לו מוליך הכתב כלו' והוי דבר האבוד: (טז) דהכא מפתא ליכא למיחש שמא יאמר לא כך היה כמו במתנה. כיון בהלוהו לא יהיה לוה רשע ולא ישלם: (יז) תפילין כו'. כ' סמ"ג בשם הירושלמי בד"א להניח. פי' לאחר המועד אבל להניחן במועד אפילו להניח לאחרים יכול לכתבן. וב"י נדחק בפירושו למאן דס"ל דלא מנח תפילין במועד: (יח) יש לפרש בי"כ צריכי לו רבים. אבל לא עכשיו הא אם צריך לקרות בו מגיהין בו וכדעת א"מ אבל המגיד כ' דבס"ת אין להגיה. דלא התירו אלא תפלין דאפשר לכותבן כולן במועד משא"כ ס"ת שא"א לעשותה כולה בחה"מ ובפי' הס' באו' ופי' ס"ת של עזרה. רש"י: (יט) על ירכו. אבל בתפלין א"א ע"י שינוי שצריך כתיבה תמה. תוי':

שתולה

ה הקובר (כא) את מתו שלשה ימים (כב) קודם לרגל בטלה הימנו גזרת שבעה (כג). שמנה. בטלה הימנו גזרת שלשים (כה). מפני שאמרו שבת עולה (כז) ואינה מפסקת. רגלים מפסיקין ואינן עולין: ו ר"א אומר. משחרב בית המקדש. עצרת כשבת (כח). רבן גמליאל אומר ראש השנה ויום הכפורים ברגלים (כט). וחכ"א. לא כדברי זה, ולא כדברי זה. אלא עצרת כרגלים. ראש השנה ויה"כ כשבת: ז אין קורעין (לד). ולא

והלכה טווה אדם תכלת לבגדו. בין בפלך בין באבן (כ): ה הקובר את מתו. שמת לו מת קודם הרגל. ונהג אבילות קודם הרגל שלשה ימים: בטלה ממנו גזירת שבעה. אבל לא בטלה הימנו גזרת שלשים. דהיינו איסור תספורת. ומונה אחר הרגל שלשים יום עם הג' שעברו כבר מן השלשים. ופסק הלכה שהקובר את מתו. אפילו שעה אחת קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שבעה: שמונה ימים קודם הרגל. הואיל ונכנס אחד מימי הגלוח קודם לרגל. אתי רגל ומבטל את השאר לגמרי (כד): שבת עולה. שבת שבימי אבלו עולה למנין ז': ואינה מפסקת. שאינה מבטלת את השאר. אלא יושב ומתאבל אחר שבת: רגלים מפסיקין ואינם עולים. אם נהג אבילות קודם הרגל. הרגל מפסיק ומבטל גזירת ל'. ואם לא נהג אבלות קודם הרגל. אלא התחיל אבילתו ברגל. אין ימי הרגל עולים למנין ז' אבל עולים למנין ל'. וטעמא דשבת עולה לחשבון שבעת ימי אבילות. משום דדברים שבצנעה נוהג בה. כגון תשמיש המטה. ופריעת הראש. שאסור בגלוי הראש. ורחיצה בחמין. שהאבל אסור בהן בשבת. אבל הרגל. אין שום דין מדיני אבלות נוהג בו (כז). לפיכך מפסיק לגמרי. ואם לא נהג אבילות כלל קודם הרגל. כגון שנקבר המת בתוך הרגל אינו עולה למנין ז' ומתחיל למנות שבעה אחר הרגל: ו משחרב בית המקדש. דאין לעצרת תשלומין כל שבעה לקרבן. בטלה ליה תורת הרגל. והוי כשבת שאינה מפסקת. אבל בזמן המקדש. שמי שלא חג ביום ראשון של עצרת, היה חוגג והולך כל שבעה כחג המצות. היה עצרת כחג המצות אף לענין אבלות. ומסקנא דמלתא לענין פסק הלכה. דעצרת בזמן הזה כרגלים. ור"ה ויוה"כ כרגלים. ומי שמת לו מת קודם אחד מאלו אפילו שעה אחת. בטלה ממנו גזירת שבעה. ואם מת שבעה ימים קודם אחד מימים טובים אלו (ל) בטלה ממנו גזירת ל'. ומי שמת לו מת שעה אחת קודם חג הסוכות בטלה ממנו גזירת ז'. כדאמרן. וז' ימי הרגל עולין למנין ל' ואע"ג דתנן רגלים מפסיקין ואין עולין. למנין ז' [הוא דאין עולין] אבל עולין למנין ל'. הרי י"ד יום. ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו (לא). ונחשב כאילו הוא ז' ימים. הרי כ"א יום. מונה עוד ט' ימים עד ל'. ודיו. וגזירת שבעה דאמרן. הוא שאבל כל שבעת ימים אסור ברחיצה בחמין אפי' מקצת גופו. ובצונן כל גופו. ואסור בכבוס בגדיו (לב) ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. ובעשיית מלאכה. ובשאלת שלום. וחייב בעטיפת הראש ובכפיית המטה שתהיינה כל המטות שבביתו כפויות ע"ג קרקע. ויישן בהם. ולא על מטה זקופה. ואסור ליטול צפרניו בכלי. ולא שער שפמו. ואפילו מעכב עליו את האכילה. ואסור לקרות בתורה. בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה. ולא ישלול (לג) הקרע שעליו. וגזירת שלשים היא שמשבעה ועד תשלום ל'. אסור ללבוש בגד חדש. או בגד לבן מגוהץ. ואסור בתספורת ובסעודת הרשות. וללכת בסחורה עם חביריו. ולישא אשה אחרת אם יש לו אשה ובני'. ולא יאחה הקרע שעליו: ז אין קורעין. במועד אלא קרוביו של מת. לאמו ולאביו ולבנו ולבתו. ולאחיו ולאחותו אלו שבעה מתים שחייב להתאבל עליהם. ועל שאר קרובי' שאינו חייב להתאבל עליהם (לה). אין קורעין עליהם במועד. ולא אמרן אלא שאינו חכם. או אדם כשר ובעל מעשים. אבל חכם שמת. הכל קרוביו. והכל קורעין עליו אפי' במועד. וכן על אדם המוחזק בכשרו' ובחסידות וכל העומד בשעת יציאת נשמה על כל אדם מישראל. חייב לקרוע ואפי' במועד. וקורעין על אביו ואמו הוא בכל בגדיו עד שמגלה את לבו. וקורע בידו ומבדיל שפת הבגד העליונה. יקרע מבחוץ. שאינו מכניס ידו תחת בגדיו כשהוא קורע ושולל לאחר ל' יום. ואינו מאחה לעולם

(כ) שסולה בתוך כדי שיוכל לשזרו יפה. רש"י: (כא) הקובר. להכי נקט קובר. דאבילות מתחלת בשעת סתימת הגולל כדאיתא בגמ'. תו': (כב) ג' ימים. כך הוא עיקר אבילות לכמה מילי, דאמרינן בגמ' ג' ימים לבכי. הר': (כג) שבעה. אסמכוהו אקרא דכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג ז' אף אבילות ז'. גמ': (כד) וטעמא דסגי בחד יומא גבי שלשים. וגבי ז' בעינן ג' משום דדין כל שלשים שוה משא"כ בז'. הר"ב: (כה) גזירת ל'. יליף פרע פרע מנזיר. כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו. דמ"מ שאר אבל חייב לפרוע. וכתיב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן ל' אף כאן ל' גמ'. והר"מ כ' מדכתיב ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים מכלל שהאבל מצטער כל ל': (כו) מפני כו'. כלו' וא"ת מה טעם לא אמרו חכמים הקובר את מתו קודם שבת בטלה ממנו גזירת שבעה מפני שאמרו שבת עולה משום דלא כתיב ביה שמחה אלא עונג ומקצת אבילות נוהג בו וכו'. הר"ב. והטור כ' דאי אמרת דשבת מפסיק לא יהיה לעולם ז"י. וכ' ב"י דהוא מהירו': (כז) וזה תמוה דהא קי"ל אף ברגל דברים שבצנעה נוהג כמו בשבת והטעם משום דבשבת לא כתיב ביה שמחה כנ"ל. וכ"כ בס' משנת חכמים: (כח) עצרת. וכ"ש ר"ה וי"ה. תוי'. וכ' הר"ב דטעמא דר"א דס"ל דטעמא דמפסיקין שאם אתה אומר יעלו למנין ז' הרי הפסיקו הכל וכן עצרת בזמן המקדש וכיון שאין עולין אמרו מפסיקין ועשו דין ל' כדין ז' אבל משחרב בהמ"ק כו': (כט) כרגלים. מפני שהקשו כל המועדות זל"ז דכתיב אלה מועדי ה'. הרמב"ן: (ל) כאבא שאול דפליג אמתני' דלעיל דתני ח' ימים. וטעמו דסובר מקצת היום ככולו ושביעי עולה לכאן ולכאן: (לא) וכן יום ח' לפני שבועו' ולפני ר"ה ולפני י"כ: (לב) בגמ' דע"ו יליף להו מקראי ונעילת הסנדל בכלל גילוח הוא. כ"ל: (לג) פי' בעודו שהוא כמו מכליב דמ"ח פ"ק וכ"ל שהוא מלי"של ובזה שכן הסלל את הנה ואת הנה ואינו מונה ולבור: (לד) אין כו'. דין הקריעה יליף בגמ' שם. ודמעומד בגמ' דכ"א ודבעי' עמה דכ"ג. ופי' מאמה סופר ממש שכן ועת לתפור מהרבם ועידן בחיל לאמאה. (לה) שהכהן ומעמא להם: גמ'

לעולם. וכן על רבי שלמדו תורה. אבל על כל שאר קרוביו. קורע טפח מן הבגד העליון לבד וקורע בכלי אם ירצה. וא"צ להבדיל השפה. ויש לו להכניס ידו תחת בגדיו כשהוא קורע. ושולל לאחר שבעה. ומאחה לאחר ל' יום. ואין קריעה אלא מעומד: ולא חולצין. במועד. חליצת כתף שזרועותיהן וכתפיהן מגולות: ולא מברין. סעודה ראשונה שאבל אסור לאכול משלו ורגילים להברותו בסעודה של עיר. ובמועד אין מברין אלא קרוביו בתוך

ולא חולצין. ואין מברין. אלא קרוביו של מת. אין מברין אלא על מטה זקופה. אין מוליכין לבית האבל. לא בטבלא. ולא באסקוטלא. ולא בקנון. אלא בסלים. ואין אומרים ברכת אבלים במועד. אבל עומדין בשורה ומנחמין ופוטרין את הרבים: **ח** אין מניחין את המטה ברחוב. שלא להרגיל את ההספד (לז). ולא של נשים לעולם. מפני הכבוד (לח). נשים במועד מענות אבל לא מטפחות. ר' [א] ישמעאל אומר הסמוכות למטה מטפחות: **ט** בראשי חדשים בחנוכה ובפורים. מענות ומטפחות בזה ובזה אבל לא מקוננות. נקבר המת (לט). לא מענות ולא מטפחות. איזהו עינוי. שכולן עונות כאחת. קינה שאחת מדברת. וכולן עונות אחריה. שנאמר (ירמיה ט) ולמדנה בנותיכם נהי. ואשה רעותה קינה. אבל לע"ל הוא אומר (ישעיה כה) בלע המות לנצח. ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וגו':

נשלמה מסכת מועד קטן

[א] גמ' ויכוס' ורי"ף

ביתו: ואין מברין אלא על מטות זקופות. ואפי' בתוך ביתו אין מברין אותו על מטות כפויות שרגילין בשאר ימות השנה כל קרוביו. ומי שלבו גס בו לאכול עמו על מטה כפויה לאכץ. ובמועד אין מברין אלא על מטות זקופות: ואין מוליכין. הסעודה לבית האבל: לא בטבלא. דרך כבוד: ולא באסקוטלא. כמין שלחן קטן של כסף או של זהב. או של זכוכית. ואני שמעתי קערה של כסף. שכן בלע"ז קורין לקערה סקודי"לא: אלא בסלים. של ערבה קלופה. שלא לבייש שעניים. שאין להם טבלא ואסקוטלא (לו): ופוטרין את הרבי'. נותנים להם רשות לילך מיד: **ח** אין מניחין את המטה. של מת ברחוב. במועד: לעולם. אפי' בחול דכתיב (במדבר כ) ותמת שם מרים ותקבר שם סמוך למיתה קבורה: מטפחו'. מספקו' כף אל כף: ר"ש אומר כו'. ואין הלכה כר"ש: **ט** ואשה רעותה קינה. ומדכתיב ולמדנה. אלמא קינה אחת אומרת וחברתה עונה: אבל לעתיד לבא אומר בלע המות לנצח. שיבלע הקב"ה את המות. וכלן עונות שירה. שאין מיתה. ואין דמעה. ונקטיה להאי קרא הכא. משום אל תעמוד בדבר רע [לכן רצה לסיים בטוב]:

(לו) גמ'. ואפילו בחול קאמר' והשמעינן הא בחה"מ דמה"ד כל היכא דלא יכלא דרך לבילוה אלא זוכין וחשיבות עדיף טפי קמ"ל. הר"ן: (לז) שלא כו'. שהמועד אסור בהספד ובתענית. הר"מ: (לח) מפני הכבוד. שמופעת זיבה. רש"י: (לט) נקבר המת. אפי' בר"ח חנוכה ופורים וכ"ש בחה"מ דהמיר עפי':

סליק מסכת מועד קטן

נשלמה מסכת מועד קטן

באשר השלים לדבר על הזמנים וסיבותיהם. וכל מה שנתחבר אליהם. חתם הענין במסכת חגיגה. שענינה בחובת שלשה רגלים. והגיסה באחרונה. בשביל שאינו ענין כללי. בשביל שאינה חובה אלא על הזכרים כמ"ש (שמות כג) יראה כל זכורך. רמב"ם:

מסכת חגיגה

הכל חייבין בראיה, חוץ מחרש. שוטה, וקטן, וטומטום

הכל חייבין בראיה. במצות יראה כל זכורך. שצריך להתראות בעזרה ברגל. והכל. לאתויי מי שחציו עבד. וחציו בן חורין. ואין כן הלכה. שמי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראיה. מפני צד עבדות שבו: חוץ מחרש. ואע"פ שהוא מדבר. ואפי' שהם באזנו אחת. פטור. דכתיב (דברים לא) בבוא כל ישראל לראות את פני ה' וכתיב בתריה למען ישמעו (א). פרט למי שאין לו שמיעה בתורה. והשומע ואינו מדבר נמי פטור דכתיב ולמען ילמדו: שוטה וקטן. דלאו בני מיצוה נינהו. שהן פטורין מכל המצות וקטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית. אביו חייב להעלותו כדי לחנכו במצות כדאמר ב"ה לקמן במתניתין: וטומטום

פ"ק א (א) בפ' הקהל וילפינן ראיה ראיה. ומתנית' דקתני חרש סתם והתנן בפ"ק דתרומות ח"ב חרש שדברו כו' אינו לא שומע ולא מדבר אמרי' בגמ' דמתני' ח"מ וה"ק כו'

וטומטום. ואנדרוגינוס. ונשים. ועבדים שאינם משוחררים. החיגר והסומא והחולה והזקן, ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. איזהו קטן. כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו. ולעלות מירושלים להר הבית. דברי ב"ש. ובה"א כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו. ולעלות מירושלי' להר הבית. שנאמ' שלש רגלים: **ב** ב"ש אומרים הראייה שתי כסף. וחגיגה מעה כסף. ובה"א הראייה מעה כסף וחגיגה שתי כסף: **ג** עולות במועד באות מן החולין, והשלמים מן המעשר. י"ט ראשון של פסח. בש"א מן החולין, ובה"א מן המעשר: **ד** ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים. ונדבות (י). ובמעשר בהמה. והכהני' בחטאות. ואשמות. ובבכור. ובחזה ושוק. אבל לא בעופו'. ולא במנחו': **ה** מי שיש לו אוכלי' (יא) מרובים. ונכסים מועטים. מביא שלמים מרובים. ועולות

וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינן משוחררין. כל הני אמעיטו מזכורך פרט לטומטום ואנדרוגינוס ונשים. שאינן בכלל זכורך. וכל מצות שאין נשים חייבות בה אין העבדים חייבין בה. ועוד הוא אומר בבוא כל ישראל לראות ועבדים לאו בכלל ישראל נינהו: החיגר והחולה והזקן. ושאינו יכול לעלות ברגליו. מירושלים (ב) לעזרה. כגון שהוא מעונג ביותר. כל הני ילפינן להו מדכתיב שלש רגלים ילאו אלו שאינן יכולין לעלות ברגליהם: והסומא. דכתיב בבוא כל ישראל לראות כשם שהם באים להראות. כך הם באין לראות הר קדשו (ג) ובית שכינתו לאפוקי סומא. ואפי' בעינו אחת. שהרי אין ראייתו שלימה: שלש רגלים. הראוי לעלות ברגליו חייבו הכתוב. וכיון דגדול פטור מן התורה קטן נמי לאו בר חנוך הוא: **ב** הראיה שתי כסף. גדול הבא לראות. צריך להביא עולה. שנא' (שמות כג) לא יראו פני ריקם (ד). ואינה פחותה משתי מעות כסף. שהם משקל ל"ב גרעיני שעורה מן הכסף הצרוף: והחגיגה. שלמי חגיגה. שאמרה תורה (שמות יב) וחגותם (ה) אותו חג לה' כלומר הביאו שלמי חגיגה. אין פחותים ממעה כסף. ואע"פ שאין לראיה ולחגיגה שעור. דכתיב (דברים טז) איש כמתנת ידו. חכמים נתנו בהם שעור למטה. שלא יביא פחות מכאן: הראייה מעה כסף וחגיגה ב' כסף. דשלמי' יש בהם לגבוה ולכהנים ולבעלים. שאין בהן אלא לגבוה. וחוץ מעולת ראיה ושלמי חגיגה האמורים במתני' עוד היו צריכים להביא מין אחר של שלמים. והן נקראים שלמי שמחה. דכתיב (שם כז) וזבחת שלמים (ו) ואכלת שם ושמחת ושלמי שמחה הללו לא הוזכרו כאן. ולא נתנו חכמים בהם שעור. ונשים חייבות בהן כאנשים. דעל השמחה נצטוו נשים. דכתיב (שם יד) ושמחת אתה וביתך (ז): **ג** עולות במועד באות מן החולין. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני עולות נדרים ונדבות. במועד באות ב"י"ט אינן באות. ועולת ראייה באה אפי' בי"ט אע"ג דיש לה תשלומין כל ז' עיקר מצותה בי"ט ראשון וכשהיא באה אינה באה אלא מן החולין. ושלמי שמחה באים מן המעשר. כלומר שיכולין להביא שלמי שמחה ממעות של מע"ש. דשלמי שמחה אין חובה במקום שיש בשר. והרי יש לו מעות מע"ש להוליך בירושלים. הילכך יקנה בהם שלמים ויאכל אבל חגיגת י"ט הראשון הוא דבר שבחובה. אפילו יש לו בשר הרבה. וכל דבר שהוא משום חובה אינו בא אלא מן החולין ולא מן המעשר: בי"ט הראשון של פסח. ה"ה לי"ט ראשון של שאר רגלים. ולהכי נקט פסח. לפי שיש ע"פ חגיגה אחרת כשהיתה חבורת הפסח מרובה היו מביאין עמו חגיגה. כדי שיהא הפסח נאכל על השובע. ואשמועינן מתני' דחגיגת י"ט עצמו הוא דאינה באה אלא מן החולין. אבל חגיגת י"ד באה מן המעשר (ח): ובה"א מן המעשר. בגמ' פריך אמאי דבר שבחובה היא וכל דבר שבחובה. אינה באה אלא מן החולין. ומשני בטופל. שמחבר מעשר עם חולין ומביא. אם יש לו אוכלין הרבה. ואין לו שיספק בבהמה אחת מביא בהמה אחת לחגיגה מן החולין. והשאר ממעות מע"ש (ט). ואע"פ שכל הבאות בי"ט ראשון שם חגיגה עליהן. מכל מקום סברי בית הלל דמותר להביא השאר מן המעשר הואיל וכבר יצא ידי חובתו בראשון מן החולין: **ד** יוצאין ידי חובתן. של שלמי שמחה בנדרים ונדבות ומעשר בהמה דכתיב (שם טז) ושמחת בחגך. לרבות כל מיני שמחות דקרא לא בעי אלא שמחה. ואמר מר אין שמחה אלא בבשר. והאי בשר הוא: אבל לא בעופות ולא במנחות. דכתיב ושמחת בחגך. ממה שאמרה תורה עשה שמחה ממי שחגיגה באה מהן ילאו עופות ומנחות שאין חגיגה באה מהן: **ה** אוכלין מרובין. בני בית מרובין: מביא שלמים מרובין. שלמי חגיגה רבים (יב) נפי האוכלים שיש

בו: (ב) ורבותא נקט דלא מצטייר מעירו דלא מצי סליק לעזרה וה"ה אם אינו יכול לעלות מעירו לירושלים. תוס': (ג) ובגמרא שנאמר יראה כדרך שבא ליראות (לפני המקום) בב' עיניו (של מקום) כך בא לראות (המקום) בב' עיניו: (ד) דנאמר חגיגה להדיוט ונאמר ראיה לגבוה מה חגיגה האמור להדיוט בראוי לו אף ראיה האמורה לגבוה בראוי לו. גמ' דף ז': (ה) משמע שאתם חוגגו ממנו. ומנלן דקרבן בהמה היא פרש"י דכתיב לא ילין חלב חגי עד בוקר במידי דאית ליה חלב הקרב לגבוה: (ו) פסוק זה אינו כתוב בחג אלא גבי הר עיבל ומשם ילפינן דהתם שמחה הוי בזביחת שלמי' ומינה דשמחת בחגיך היינו בזביחת שלמים. תוס': (ז) והאי קרא במע"ש כתיב. ול"ל דיליף ממעשר. תוס'. (ח) דרשות היא ולא חובה: (ט) אבל בעולת ראיה לא תנן מן המעשר דלמה טופלה יביא מעה כסף. רש"י: (י) בנדרים כו'. שהתנדבו כל השנה ושעולין לירושלים ברגל מביאין אותן ומקריבין אמוריהן והבשר נאכל לבעלי' יוצאין בהן משום שמחה אם יש בהן בשר לשובע. ומשום דבעי למתני סיפא והכהנים בחטאות כו' נקט ברישא ישראל רש"י: (יא) אוכלי'. שם האוכל כד"א ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל: (יב) בגמרא הא אית ליה וקאמר דטופל מעות חולין למעות מע"ש ומביא פר גדול דלא בעינן

ועולות (יג) מועטות. נכסים מרובים. ואוכלין מועטין. מביא עולות מרובות (יד). ושלמים מועטין. זה וזה מועט. על זה נאמר מעה כסף ושתי כסף. זה וזה מרובים. על זה נאמר (דברים יו) איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך: ו מי שלא חג בי"ט הראשון של חג. חוגג את כל הרגל (טו). וי"ט האחרון (יס) של חג. עבר הרגל ולא חג. אינו חייב באחריותו. על זה נאמר (קהלת א) מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות: ז ר"ש בן מנסיא אומר איזהו מעוות (יט) שאינו יכול לתקון. זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר. אם תאמר בגונב וגוזל. יכול הוא להחזירו ויתקן. ר"ש בן יוחאי אומר אין קורין מעוות. אלא למי שהיה מתוקן בתחלה. ונעשה מעוות. ואיזה זה ת"ח הפורש מן התורה: ח היתר נדרים פורחין באויר. ואין להם על מה שיסמכו. הלכות שבת. חגיגות. והמעילות. הרי הן כהררים התלוין בשערה. שהן מקרא מועט והלכות מרובות. הדינין (כג). והעבודות (כד). הטהרות (כה). והטומאות (כו). ועריות (כז). יש להן על מי שיסמכו. הן הן גופי תורה:

פרק ב אין דורשין בעריות בשלשה (א). ולא במעשה בראשית בשנים. ולא במרכבה

כד סיון תרצ"ב

שים לו: ו מי שלא חג. שלא הביא שלמי חגיגתו ביום טוב הראשון כראייתו (יז): יום טוב האחרון. שמיני עצרת. ואע"ג דרגל בפני עצמו הוא. הרי תשלומין דראשון (יח). וחג השבועות נמי. אע"ג דלא הוי אלא יום אחד. יש לו תשלומין כל שבעה. מדאקשינהו קרא להדדי. בחג המצות. ובחג השבועות. ובחג הסכות. מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה. אף חג השבועות יש לו תשלומין כל ז': ז והוליד ממנה ממזר. שהביא פסולים בישראל. ואין לו תקנה (כ). לפיכך אין עונו נמחק בתשובה: יכול הוא שיחזיר. דמי גניבתו וגזילתו לבעלים. ויהא מתוקן מן החטא: ח היתר נדרים פורחים באויר. שאין להם על מה שיסמכו במקרא שיגלה שהחכם יתיר הנדר אלא סמוך על מסרו לחכמים בתורה שבע"פ: הלכות שבת. הלכות חגיגה. והלכות מעילה. יש בהן הלכות שהן תלויות בכתוב. מקרא (כג) מועט. כהר תלוי בשערות הראש: העבודות. הלכות עבודת הקרבנות: הן הן גופי תורה. גמרא מפרש דהן והן גופי תורה קאמר. כלומר בין אותן שאין להם על מה שיסמכו בין אותן שיש להם על מה שיסמכו בין אותן שהן כהררים התלוין בשערה אלו ואלו גופי תורה:

פרק ב אין דורשין בעריות. לשלשה בני אדם כאחד אין דורשין להם סתרי עריות. כגון בתו [מאנוסתו דלא כתיבא בקרא בהדיא ואתיא] מדרשא. שמא בזמן שמדבר הרב עם אחד. ישאו ויתנו השנים ביניהם ולא יתנו לבם לשמוע מפי הרב ויסברו שהוא מותר ויבואו להקל בעריות על ידי שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן יותר משאר איסורים שבתורה: ולא במעשה בראשית. במעשה ששת ימי בראשית (ב) אפילו לשני בני אדם וכ"ש לשלשה או יותר. דא"ק (דברים ד) כי שאל נא לימים ראשונים. יחיד שואל ואין שנים שואלים: ולא במעשה מרכבה. מראה יחזקאל ומראה ישעיה. ורמב"ם פירש במעשה בראשית. חכמת הטבעיות ומעשה מרכבה אלהות האל ותאריו. והמלאכים. והנפש. והשכל. ומה יהיה אחר המות. ואין נ"ל שיקרא כ"ז מעשה מרכבה. דא"כ חכמת המרכבה הוה ליה למתני. אלא מעשה מרכבה. הם שעל ידי הזכרת שמות של קדושה משתמשים בכתר. ורואין איך משמרות המלאכים במעמדן ואיך היכל לפנים

בעינן אלא שהוא שעור דמי אכילה לחגיגה מהחולין: (יג) ועולות. רבינו. כש"י: (יד) עולות מרובות. דכתיב איש כמתנת ידו. כש"י: (טו) אבל שלמי שמחה כל הימים חייבי בשמחה ולפיכך לא שייך לומר בהם שהם תשלומי הראשון: (טז) כל הרגל. בגמ' למדוהו מקרא: (יז) דאותו יום ראשון עשאו הכתוב עיקר והשאר תשלומין לו: (יח) האחרון. בגמ' למדוהו מקרא: (יט) איזהו כו'. דדרשא דמעיקרא מפיקא דקרא נפקא לה דכיון שישב ובעל ממ"ע שייך ביה תקון ולא מעוות ולאחר לאפלוגי אתא: (כ) אבל שאר עבירות כולא וגוזל (כ"ל שכ"ל וע"ג תוי"ט) אין עדיף לפניו. תוי': (כא) שדקו לא יכל הוא אינו מיחל אבל אחרים מיחלין לו. גמ': (כב) בגמ' מכסב כתיבי לריכי להא דאמרינן מלאכת מחשבת אסרה תורה. לא כתיבא בשבת אלא במשכן כתיב. ומדסמיך פ' שבת לפ' משכן לנו למדין. ומגיגות דהא דילפינן מחלב הני דדוקא בהמה איכא למידחי דלאחר חביין אמי לקרבנות הבאין בהב כו' והגותה נפרש מלי מחול כנו יחוגו וינועו אלא אתיא מדבר מדבר כו' וכיון דמדובי קבלה ילפי הוי כהררים כו'. מעילות דתנן נזכר בעה"ב ולא נזכר שליח שליח מעל. ואע"ג דלא הוי לי' למידע וקרוב לאונס. גמ' (כג) הדינין כו'. לכדתניא נפש תחת נפש ממון. ויליף לה תניא כתיבה מדמי ולדות גמ': (כד) והעבודות. להולכת הדם דאע"ג שהיא עבודה שאפשר לבטלה שישחוט בצד המזבח וזורק אפ"ה דיק עבודה יש לה לפגול כו' וילפינן מדכתיב והקריבו וזו קבלה כו' ואפקיה בלי הולכה לומר לך דהולכה עבודה היא גמ': (כה) הטהרות. דתניא ורחץ את בשרו כו' מים שכל גופו עולה בהן כו': (כו) והטומאות. לכעדשה מן השרץ ויליף דכתיב הנוגע בהם וגו' מהם כו' עד שנגע במקצת שהוא ככלו כו'. גמ'. וערפ"ז דנדה: (כז) ועריות. לבתו מאנוסתו לא כתיבא ואתיא הנה הנה. זימה זימה. גמ':

פרק ב (א) בג'. לי' הר"ב לג'. והכי מפ' בגמרא דהא"כ היכי קאמר ולא במרכבה ביחיד וכיון שהוא יחידי ואינו שומע מרב הרי הוא מבין מדעתו ואפ"ה אמרת לא. והדר קאמר אא"כ היי חכם ומבין כו': (ב) והתי' פי' שהוא שם של מ"ב אותיות היוצא מבראשית ומפסוק שלאחריו. ואין ספק אצלי שהמכוון מה שאמרו מלמדו הוא על כח פעולתו ומעשה שבו נעשה. דאלו ידיעת אותיותיו ומלותיו בלבד הרי נודע ונגלה למחברי הקדושים שהיו כותבין אותו ומפרשין אותו. אלו היה זה בכלל האיסור. אלא האיסור הוא על ידיעת הפעולה והמעשה ומעשיו יפורשו במעשה שבבראשית ושבמרכבה בענין

במרכבה ביחיד. אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו. כל המסתכל בד' דברים. [א] ראוי לו כאילו לא בא לעולם מה למעלה מה למטה. מה לפנים. ומה לאחור. וכל שלא חס על כבוד קונו. ראוי לו שלא בא לעולם:

ב יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך. יוסי בן יוחנן אומר לסמוך. יהושע בן פרחיה אומר שלא לסמוך. נתאי הארבלי אומר לסמוך. יהודה בן טבאי אומר שלא לסמוך. שמעון בן שטח אומר לסמוך. שמעיה אומר לסמוך. אבטליון אומר שלא לסמוך. הלל ומנחם לא נחלקו. יצא מנחם. נכנס שמאי. שמאי אומר שלא לסמוך. הלל אומר לסמוך. הראשונים היו נשיאים ושניים להם אבות בתי דינין (ג): ג בש"א מביאין שלמים. ואין סומכין עליהם אבל לא עולות. ובה"א מביאין שלמי' ועולות וסומכין עליהם: ד עצרת שחל להיות בע"ש בש"א יום טבוח אחר השבת. ובה"א אין יום טבוח אחר השבת. ומודים שאם חל להיות בשב' שיום טבוח אחר השבת (ו). ואין כהן גדול מתלבש בכליו. ומותרין בהספד ותענית שלא לקיים דברי האומרין עצרת אחר שבת: ה נוטלין לידים לחולין (ט) ולמעשר ולתרומה. ולקודש מטבילין. ולחטאת אם נטמאו ידיו. נטמא גופו:

[א] גמ' ויכוח' כמוי

המובל

בענין א': (ג) בתי דינין. לע"ג דהלל נשיא כוהיל ושמאי בכנס במקום מנחם. אין לטעות בו דמנחם השני שבזוג הכי שהיה אב"ד. תוי' ועתוי"ט: (ד) כדכתיב במ"ו פ"ק. ולאחר השבת דתנן לפי שכל שנוכל להקדים זמן התשלומין מקדימין ולא מיחינן משום לדוקים. תוי': (ה) גמ'. כלומר וצ"ק דהא דאפליגי בה סדא זימנא. ופרש"י דקמ"ל דלא אמרי' מסך שלא' מתילם מהן אתה בא לסבוע שלא הקריבו עוד. אלי אשמעי' בהא בהא קאמ' ב"ה כו'. גמ': (ו) להר השבת. דעולת ראיה אינה דוחה את השבת. וכ"ש שלמי חגיגה. ולריך טעם למה. ישבלתא בלמי חגיגה. ילפי' מק"ח דלא עולת ראיה מ"ע לא ומ"ש המוספי י"ט דה"נ קבוע להם זמן כו'. והר"ת בי (לפי גירסתו) דלא דמי במוספין דהם ליתו חובת היום חיוב למחר כו'. ומיהו לדעת הפי' נ"ל דטעמיה משום דכל עלתה של ראייה שהוא קרבן עולה במה מלינו מחגיגה ילפי' לה הלכך כחגיגה היל: (ז) כלו' בגדיו ובגוף. והתוי' הקשו דהול"ל בכלים אלי בכליו. ועוד אלי אריא כ"ג רבי' שלר לדם נמי. ופירשו דאבגדי כהונה גדולה קאמר דלא היה מתלבש והגילו ראיה מהירו': (ח) ולכן ק"ל שהפסוק קרא י"ט שבת. כמו שקראו כולם שבתות ה'. הר"ת. וזהו שהכריח קבלת רז"ל אמלא במ"ג פ"י דמנחות: (ט) לחולין כו'. והא כדאי' והא כדאי' דהתנן בכפ"ב דבכורים. דנהילת ידים בתרומה מה"ב במעשר וכו"ם. חולין. אלא תרומה. בנגיעה והכא למעשר וחולין דוקא באכילה עוד פי' בגמרא דתידי. ואידי באכילה הא באכילה

לפנים מהיכל. כענין המוכין צרוס הקודש: ביחיד אא"כ היה חכם ומבין מדעתו. אפילו לאדם אחד אין דורשין במרכבה. אא"כ מכיר בו הרב שהוא חכם. שאם ימסור לו ראשי פרקים יהיה הוא מבין הדבר מדעתו: כל המסתכל בד' דברים. הני דמפרש ואזיל: ראוי לו. יפה וטוב היה לו אם לא בא לעולם: מה למעלה. מרקיעי החיות: מה למטה. מתחת לארץ: מה לפנים. חוץ לתחילת הרקיע במזרח: ומה לאחור. למערב. פירוש אחר מה לפנים קודם שנברא העולם. מה לאחור בסוף העולם לאחרית הימים: וכל שלא חס על כבוד קונו. שעובר עבירה בסתר. ואמר אין שכינה מלויה כאן ומי רואני. ומי יודעני: ב יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך. ביום טוב. משני שמשתמש בבעלי חיים. שבכל כחו הוא סומך. וזו המחלוקת היתה בין הנשיאים. ובין אבות ב"ד. דור אחר דור: יצא מנחם. לעבודת המלך ופירש מלהיות שני של הלל. לפיכך לא הודע מענינו אם נחלק עם הלל בזה. אם לאו. ונכנס שמאי במקומו. להיות אב ב"ד תחתיו. ונחלק על הלל: הראשונים. שהוזכרו ראשון בכל זוג. היו נשיאים: ג מביאים שלמי'. שלמי חגיגה לפי שיש בהם צורך אכילה להדיוט: ואין סומכין עליה'. אלא סומך עליהן מבעוד יום דלא בעינן וסמך ושחט תכף לסמיכה במיט' אבל לא עול' יחיד ואפי' עולת ראי' שהרי יכול להקריב' באחר ימות הרגל דאמר קרא (במדבר כט) עצרת תהיה לכם. ולא לגבוה: וב"ה אומרים מביאין שלמי חגיגה ועולת ראייה. דכתיב (דברים טז) עצרת לה'. כל דלה'. אבל נדרי' בין עולות בין שלמי' דברי הכל אין קריבין בי"ט: ד יום טבוח. שמיעת עולת ראייה של י"ט לאחר השבת שאין קרבה לא בי"ט ולא בשבת. ועצרת יש לה תשלומין כל שבעה (ד) כפסח וסוכות: וב"ה אומרים אין לה יום טבוח. הואיל וצריכה יום טבוח שמותר להקריב' בי"ט וב"ה לטעמייהו דאמרי מביאין שלמים ועולות בי"ט ואשמועי' תנא דאפי' הכא דלא אפשר למעבד לומר כיון דכל עצרת בע"ש אפילו בהא אמרי ב"ש דאין עולת ראייה קריבה בי"ט ודחו לה עד לאחר השבת (ה): אין כהן גדול מתלבש בכליו. בכלים נאים שלו ביום טבוח של עצרת שאחר השבת. כדי שלא יתגלה בחותו היום (ו). שינו הכל שאין היום יו"ט: שלא לקיים דברי האומרים עצרת לאחר שבת. שהיו הצדוקים אומרים לעולם עצרת אחר שבת. מדכתי' (ויקרא כג) וספרתם לכם ממחרת השבת והן אומרי' ממחרת שבת בראשית (ח) וא"כ לעולם חל עצרת באחד בשבת: ה נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה. חולין ומע"ש ותרומה. די להם נטילה בכלי. שאין בו אלא רביעית מים: לקדש מטבילין. פירוש לאכול שלמי' וחטאת ואשם. יש מעלה יתירה. שצריך להטביל את הידים במי מקוה. ואע"פ שאין אלא סתם ידים. שלא נגעו בטומאה המטמאה את כל הגוף וגדלוייתא: ולחטאת. לגע במי חטאת ומים המקודשים באפר פרה אדומה. להזות ממנו על טמאי מתים. יש מעלה יתירה שאם נטמאו ידיו באחד מן הדברים המטמאים את הידים. ולא את הגוף. כגון ספר. אוכלין משקין. ומתקן כליים וכל כוונתם:

בידיו

ו הטובל לחולין. והוחזק לחולין. אסור למעשר. טבל למעשר. והוחזק למעשר. אסור לתרומ'. טבל לתרומה והוחזק לתרומ'. אסור לקודש. טבל לקודש והוחזק לקודש. אסור לחטאת. טבל לחמור מותר לקל. טבל (י) ולא הוחזק. כאילו לא טבל:

ז בגדי עם הארץ. מדרס לפרושין. בגדי פרושין. מדרס לאוכלי תרומה. בגדי אוכלי תרומה. מדרס לקודש. בגדי קודש. מדרס לחטאת. יוסף בן יועזר היה חסיד שבכהונה. והיתה מטפחתו מדרס לקודש. יוחנן בן גודגדא היה אוכל על טהרת הקדש כל ימיו והיתה מטפחתו מדרס לחטאת:

פ"ג חומר בקודש מבתרומה. שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה. אבל לא לקדש. אחורים. ותוך. ובית הצביטה [א]. בתרומה. אבל לא בקדש. הנושא את המדרס נושא את התרומ'. אבל לא את הקדש. בגדי אוכלי תרומה. מדרס לקדש. לא כמדת הקדש (א) מדת התרומ' שבקדש מתיר (ב). ומנגב. ומטביל. ואחר כך קושר. ובתרומה קושר (ג) ואחר כך מטביל:

[א] נ"א הצביעה

כלים

שנדברי סופרים נטמא. גם הגוף וכל הגוף צריך טביל' וכל מעלות הללו שזה גבוה מזה מדברי סופרי' הם. והאי דנקט להו הכא גבי הלכות חגיגה. לפי שיש בסופן הלכות הרגל. בעניני הארץ חשובי' טהורי' ברגל. ולא בשאר ימות השנה. בסוף מוטל בקדש: ו טבל לחולין. והוחזק לחולין. ועד זו מעלה. המוטל לאכול חולין. ונתכוין לטבול להיות מוחזק טהור לשם חולין: אסור למעשר. אסור לאכול מע"ש. הנאכל בירושלים עד שיטבול לשם מעשר. וכן כולם: אסור בחטאת. במים המקודשי' באפר פרה: ולא הוחזק. לא נתכוין לשם טבילת טהרה. אלא לרחיצה בעלמא: כאילו לא טבל. למעשר. וכ"ש לתרומ'. ולקדש. אבל טביל' היא לחולין (יא). דחולין לא בעו כוונה: ז מדרס. אב הטומאה. לטמא אדם וכלים כמדרס הזב. במטמא אדם וכלים. כדכתיב (ויקרא טו) וכל אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו: לפרושים. לאוכלי חוליהם בטהרת חולין: בגדי פרושי' מדרס לאוכלי תרומה. כאן חסר מעלה אחת. והכי אבעי ליה למתני. בגדי פרושי' מדרס לאוכלי מע"ש. בגדי אוכלי מעשר שני מדרס לאוכלי תרומה. דהיינו לכהני' בתרומתן. וכל הני מעלות מדברי סופרים נינהו. שאמרו אין שמירת טהרתן של אלו. חשובה שמירה אצל אלו. ומתוך שהן אצל אלו. כאילו לא שמרום. גזרו בבגדיהם. שמא ישבה עליהם אשתו נדה (יב). והרי הן מדרס הנדה: היה אוכל על טהרת הקדש. כאילו היה קודש. שהי' נזהר בהן מכל טומא' המטמאה את הקודש (יג): והיתה מטפחתו מדרס לחטאת. אבל לא לקדש. דקסבר האי תנא חולין שנעשו על טהרת הקד' כקדש דמו. ואין כן הלכ'. דחולין שנעשו על טהרת הקדש. לאו כקדש דמו לכל הדברי'. כדאיתא בסוף מסכת נדה:

פרק ג חומר בקדש. שמטבילין כלים בתוך כלים. כשהניס טמאי': אבל לא לקדש. דאמרי' כובדו של כלי הפנימי, המכביד על החיצון. שהוא מונח בתוכו חוצץ בפני הטומאה. * ואין טבילה עולה. לא לזה ולא לזה: אחוריים ותוך ובית הצביטה לתרומה. כלי הראוי להשתמש בתוכו. ובאחוריו ובית צביטתו. כל השמים ותשמים שבו. חשיב כלי בפני עצמו. לענין תרומה. שאם נטמא זה. לא נטמא זה. ובטומאה' דרבנן קאמר. שאם נטמאו אחוריו במשקי' טמאים לא נטמאו תוכו ולא בית צביטתו. ואם נטמא בית צביטתו. לא נטמאו אחוריו ותוכו. ופי' בית הצביט'. בית אחיזה. לשון ויצבט לה קלי. (רות ב) ואית דגרס בית הצביעה לשון אצבע שעושין לכלי בית אחיזה. להכניס אצבעו בתוכו כשהוא שותה. כדי שלא יכניס ידו לתוך הכלי: אבל לא לקדש. שאם נטמא אחד מהם בטומאה' דרבנן כולו טמא לקדש: הנושא את המדרס. מנעל של זב: נושא את התרומ'. אם ירצה. בחבית של חרס שאינו נוגע באויר': אבל לא את הקד'. משום מעשה שהיה באדם אחד שהיה טוען חבית יין של נסכים ונפסקה לו רצועה של סנדל שהיה מדרס הזב. ונטל בידו ומתוך כך נפלה לאויר החבית ונטמא הקדש באותה שעה אמרו הנושא את המדרס לא ישא את הקדש. ולפי שמעשה שהיה בקד' היה. לפיכך לא גזרו אלא בקדש. ולא בתרומ': לא במדת הקדש. במחילת טבילותיו. מדת התרומה: שבקדש. אם יש בגד טמא ובא להטבילו. אם קשור הוא: מתיר את קשרו. משום דדומיא לחציצה: ומנגב. אם לח הוא מנגבו תחלה דהמטנפת שעליו הוי כחוצץ: ובתרומה. אם ירצה קושרו ואח"כ מטביל כשהוא קשור ואין בכך כלום:

* (נ"א בפני המי' וכן הוא ברש"י בגמ')

בהבילה דנהמא הא בהכילה דפירי: (י) טבל כו'. דוקא בטבילה בעינן כונה למעשר וכ"ש לתרומה אבל בנטילת ידים כי נטיל לפירין שוב אינו פוסל בתרומה דאלת"ה אין לך אדם אף חבר אוכל חולין בטהרה שלא יטמא משקין. תו' ועתוי"ט: (יא) והא אתא לאשמעינן דאי לגופיה לא איצטריך. דהא ברישא תנן דאפילו הוחזק לחולין אסור למעשר. ועי"ל דאי מרישא ה"א דטבי' עכ"פ לא הוחזק כלל למעשר מהוחזק לחולין דהא עכ"פ דעתו לגמרי ממעשר. תו': (יב) דאלו ע"ה עצמו אינו עושה מדרס וטעמא דאין רוב הצבור יכולין לעמוד בגזירה זו דלא ימלא לעולם אדם מעביר חבית ממקום למקום משא"כ הכא דע"ה דיכולין להזהר ומה"ט אתי שפיר דקתני בגדי ע"ה ולא קתני דע"ה עצמו כזב וכן בסולהר דוקא בגדים אבל איהו לא. תו' ועתוי"ט: (יג) ניזהר לוחם חולין כאלו הם בשר חטאת או אפס אבל לוכל חולין בטהרה לא ישמר אלא מכל דבר שיטמא החולין כדי שיהיו אוכל החולין טהורים. הר"מ: פרק ג (א) לא כו'. לפי שמפרש בו הכנת דיים בכיסי גקט הלוי ליכנס. פר': (ב) מתיר. דאי מרישא ה"א דוקא כובדו של כלי כו'. ואי מסיפא ה"א דוקא קשר דמשא מהדק ליה אבל רישא מיא מקפי למנה ומגביהין אותו. גמ': (ג) ל"י הר"מ בכלי שהוא מפולל ולוהותיו וקירותיו מקוברות:

כגון

כלים

ב כלים הנגמרין בטהרה. צריכין טבילה (ח) לקדש. אבל לא לתרומה. הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה. הרביעי בקדש פסול. והשלישי בתרומה. ובתרומה אם נטמאה אחת מידיו. חברתה טהורה. ובקדש מטביל שתיהן, שהיד (ז) מטמא את חברתה בקדש. אבל לא בתרומה: ג אוכלין אוכלים נגובים בידים מסואבות. בתרומה. אבל לא בקדש. האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה: ד חומר בתרומה. שביהודה נאמנים (יג) על טהרת יין ושמן כל ימות השנה. ובשעת הגיתות והבדים. אף על התרומה. עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית של יין של תרומה. לא יקבלנה ממנו. אבל

ב כלים הנגמרין בטהרה. שגומרן חבר ושמר בהם ונשמרו קודם לגמרן (ד) שהם ראויין לקבל טומאה. אעפ"כ: צריכין טבילה לקדש. חיישינן שמא נתז רוק מפי ע"ה על הכלי בשעה שהיה החבר אוחז בו. ואף ע"פ שבאותה שעה עדיין לא נגמר הכלי ולא היה מקבל טומאה שמא לאחר שנגמר והיה ראוי לקבל טומאה עדיין היה הרוק לח. ומטמא דתנן במסכת נדה הזוב והרוק מטמאין לחים: הכלי מצרף מה שבתוכו. היו חתיכות הרבה של אוכלין בכלי אחד ונגע טבול יום שהוא פוסל את התרומה באחת מהן. הכלי מצרפן להיות כולן חשובי' כחתיכה אחת ונפסלו כולן. דכתי' (במדבר ז) כף אחת עשרה זהב הכתוב עשאו לכל מה שבכף אחת: אבל לא לתרומה. אלא אותה חתיכה שנגע בה היא פסולה והשאר טהורות: הרביעי בקדש פסול. ואינו פוסל: אם נטמאת אחת מידיו. בטומאות דרבנן. כגון באוכלין ומשקין טמאים וכיוצא בהן שאין מטמאין אלא ידים ולא את הגוף: ובקדש מטביל את שתיהן. והוא שהשאר לחלוטית ביד הטמאה בשעה שנטמאה. אבל לא היה לחלוטית ביד הטמאה. אין היד האחרת טמאה עד שתגע בה (ו): ג אוכלין אוכלי' נגובים בידיי מסואבות בתרומה. הכי קאמר אוכלין אוכלים של חולין נגובין בידיי מסואבות עם התרומ'. אבל לא עם הקדש. מי שהתחב לו חבירו אוכלין של קדש בפיו בידים טהורות וזה האוכל ידיו מסואבות או שתחב הוא עצמו אוכלין של קדש בפיו ע"י כוש או כרכר (ס). ובקש לאכול כגון או בצל של חולין עמהן. שאין ידים מסואבות השניות לטומאה מטמאות את החולין אפ"ה גזור רבנן שלא יאכלם עם הקדש שמא יגע בידיו מסואבות באוכלין של קדש שבפיו ולענין תרומה אע"פ שהידים המסואבות פוסלות. לא עשו מעלה. אלא אמרינן זהיר ולא נגע. ולהכי נקט נגובים. שאילו היו רטבים ומשקין עליהן היו המשקין נעשים ראשונים מחמת הידים ועושים את האוכלין שניים וכשנוגעין בתרומה שבפיו. פוסלים אותה: האונן. שלא נטמא במתו: מחוסר כפורים. שטבל והעריב שמשו ולא הביא קרבנותיו: צריכין טבילה. לאחר שיביא קרבנו אם רצה לאכול קדש כיון דעד האידנא היו אסורים בקדש (ע). אצרכינהו רבנן טבילה. ומחוסר כפורים פוסל את הקדש בנגיעה (י). והאונן אע"פ שאסור לאכול אינו פוסל בנגיעה: אבל לא בתרומה. דמחוסר כפורים ואונן מותרים בתרומה ואע"ג דאונן אסור במעשר שני מותר הוא בתרומה דמרבינן ליה מוכל זר לא יאכל קדש (ויקרא כב) זרות אמרתי לך ולא אנינות: ד שביהודה נאמנין וכו'. להכי נקט ביהודה לפי שרצועה של ארץ כותים היתה מפסקת בין גליל ליהודה. וירושלי' ארץ יהודה היתה ולא היה אפשר להביא קדש מארץ הגליל ליהודה לפי שגזרו טומאה על ארץ העובדי כוכבים (יא) ואפילו של חברים שבגליל לא היה אפשר להביאו לנסכים: נאמנין על טהרת יין ושמן. כל ימות השנה ע"ה שאומר יין זה טהור. והוא לנסכים. שמן זה טהור והוא למנחות. נאמן לעולם דמשום מוראה דקדש מזדהר ולא משקר. אבל אם אמר יין ושמן אלו טהורים. והן לתרומה אינו נאמן שאין איסור טומאת תרומה חמור בעיני עמי הארץ וחיישינן דלמא משקרי בה: ובשעת הגיתות והבדים. בעת הבציר. ובעת שעוצרים הזיתים בבד נאמנין אף על התרומה לפי שכל בני אדם מטהרים את כליהם בעת עשיית היין והשמן כדי להפרים התרומה בטהרה (יג). עברו הגיתות וכו'. לאחר שעבר זמן הבציר או זמן עצירת הזיתים בבית הבד והביא עם הארץ חבית של יין או של שמן. של תרומה לכהן חבר. ואומר שהיא טהורה: לא יקבלנה ממנו. בחזקת טהורה דלאחר הגיתות והבדים אינו נאמן:
אבל

כגון משקה וכיוצא בה: (ד) דאז נותנין לב עליהן לשומרן בטהרה ולהכי לא תני נעשים אלא נגמרי'. תוי': (ה) ענ"ל. ולא הערב שמש: (ו) כ"פ הר"מ. והר"א השיג דבלא נגיעה מה יעשה המשק' והר"מ מישב דכל הני מעלות דרבנן אמרינן דכיון דע"י משקה המטמאה את היד טומאה גמורה לכל דבר. גזרו בקודש למעלתו גם בלאו נגיעה: (ז) שהיד כו'. לאתויי אם נגע יד חבירו. גמ': (ח) ופרש"י שהן פשוטי כלי עץ ואינן מקבלין טומאה וכ"פ התו' וקש' דלא מלינו שהידים יעשו לכלים אלא אורחא דמלתא נקט. וכ' הר"מ במלקחים ודומיהן: (ט) והכינו דעתן ושמא נטמאו והם לא ידעו. הר"ן: (י) וכ"פ הר"ן טעמא מדרים פי"ב דזבחי' שהן האונן כתב. אבל גם פירשו והוא שטבל ולא הסיח דעתו. וא"כ שוים הם. והר"מ בחבורו פירש דבשניהם הנגיעה מותר. וכ"מ שם בגמרא. ועתוי"ט: (יא) וא"ת ויביא ע"י שידה תיבה ומגדל כדאמרי' פ"ב דעירובין מ"א אמרי' בגמ' דהאי תנא סבר אהל זרוק לא שמיה אהל שמעינן מהכא דלמ"ד שמיה אהל היינו אפילו במהלכת. תוס' ועתוי"ט: (יב) נאמנים כו'. אם הקדישו למזבח בשעת הבציר כל ימות השנה נאמנים בשמירה. רש"י. דאי בלא הקדישו בשעת הבציר הו"ל חולין ונטמאת בטומאת ע"ה וכי משום דהקדשה פקע ליה טומאה מיניה. א"נ מצינו למימר אפי' בייחד חולין לנסכים ומאימת קודש אמרי' מעיקרא היה נזהר בשמנו וכבפתוך גבי מניחה נגת הבאה. תוי': (יג) אבל אח"כ כשהלאו ב"א ופשטו בטהרה ומפני שהן מקילין בתרומה אין שומרים אותה שימור גמור. הר"מ: ואע"פ

אבל מניחה לגת הבאה. ואם אמר לו הפרשתי לתוכה רביעי' קדש נאמן. כדי יין וכדי שמן המדומעות. נאמנין עליהם בשעת הגיתות והבדים וקודם לגיתות. שבעים יום: ה מן המודיעית ולפנים (יח) (יט). נאמנין על כלי חרס (כ). מן המודיעית ולחוץ (כא) אין נאמנים. כיצד. הקדר שהוא מוכר הקדירו'. נכנס לפנים מן המודיעי' הוא הקדר. והן הקדירות. והן הלוקחים נאמן. יצא אינו נאמן: ו הגבאין שנכנסו לתוך הבית. וכן הגנבים שהחזירו את הכלים נאמנין (כב) לומר לא נגענו. ובירושלים נאמנין על הקדש. ובשעת הרגל אף על התרומה: ז הפותח את חביתו. והמתחיל בעיסתו על גב הרגל. ר"י אומר יגמור. וחכ"א לא יגמור. משעבר הרגל היו מעבירין על טהרת עזרה. עבר הרגל. ביום ששי

אבל מניחה לגת הבאה. עם הארץ שיודע שלאחר הגתות והבדים אינו נאמן. מניח חבית זו לגת הבאה ואז נותנה לכהן דבאותה שעה הוא נאמן עליה (יד): רביעית. הלוג יין לנסכים נאמן על כל החבית דמגו דמהימן אקדש (טו) מהימן נמי אתרומה: כדי יין וכדי שמן המדומעות. שנתערב את עצמו לנסכי' והשתא איכא חולין ותרומה וקדש מעורבין ומדומעין זה בזה ובא לומר גם על הכדים שהן טהורים אע"ג דעם הארץ אינו נאמן על הכדים אפי' בשעת הגתות (טז). האידנא מהימנין ליה על הכדים אפי' קודם שעת הגתות שבעים יום. דמגו דמהימן אקדש. מהימן נמי אתרומה ואכדים. דגלאי הוא לקדש שיהיו הכדים בעירוהו מהם בחזקת טומאה והוא קרב (יז). ושבעים יום דנקט. משום דאורחא דמלתא הוא להזמין את הכלים לטהרם ע' יום קודם הגתו': ה מן המודיעית ולפני'. מודיעית כך רחוק מירושלים ט"ו מיל ממנו ולפנים לצד ירושלים. נאמנים קדרים עמי הארץ ליקח מהן כלי חרס הדקים. כגון כוסות קדרות וקיתונות. לפי שא"א בלא הם. ובירושלים אין עושין כבשונות מפני העשן. לא לפיך ולא לקדרות לפיכך האמינום ולא גזרו עליהם. שאין גוזרים גזירה על הצבור שאין יכולין לעמוד בה: הוא הקדר. מי שהביאו מחוץ למודיעית לו בלבד האמינו לפי שא"א שלא להאמינו אבל אם נמסרם ליד קדר אחר ע"ה היושב במודיעית או לפנים לא האמינוהו: והן הקדרות. על אותן הקדרות שהביא הוא נאמן. ואינו נאמן לצרף עמהם קדרות של קדר אחר שיושב במודיעית או לפנים: והן הלוקחין. חברים שלקחום שהביאם נאמן הקדר אצלם ולא אצל לוקחים אחרים: יצא. מן המודיעית. לשוב לאחוריו אינו נאמן: ו הגבאים. ישראל שהן גבאים למלכי א"ה לגבות מישראל מסים וארנוניות. ונכנסו לתוך הבית לעבוט עבוטו: וכן הגנבים. שגנבו כלי חרס והחזירום: נאמנים לומר לא נגענו. לתוכו והוא שהחזירום מחמת תשובה שעשו ומעצמם לא מחמת יראה: ובירושלים נאמנים על הקדש. נאמני' על כל כלי חרס. בין גדולים בין קטנים (כג). לומר שהן טהורין לקדש לפי שאין עושין כבשונות בירושלים. לפיכך האמינום ולא גזרו עליהם: ובשעת הרגל אף על התרומה. דאמר קרא (שופטים כ) ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חברים. הכתוב קראם בשעת אסיפה כלם חברים (כד). ורגל שעת אסיפה היא: ז הפותח את חביתו. אבל שפתח חביתו למכור יין בירושלי' ברגל. ומשמשו בו עמי הארץ: לא יגמור לאחר הרגל. שאע"פ שבשעת הרגל הן טהורין. לא שטהרתן טהרה עולמית. אלא שבשעת הרגל הכל חברים אבל לאחר הרגל טומאה מגען למפרע כדאמרינן במתניתין לאחר הרגל מטבילין כלי העזרה מפני שנגעו בהן עמי הארץ ברגל. ור"י דאמר יגמור סבר אם אתה אומר לא יגמור אף הוא לא יתחיל (כה) ואין מזון מצוי לעולי רגלים. ואין הלכה כר"י: מעבירין על טהרת העזרה. מעבירין את הכלים

(יד) ולאע"פ שהוא יודע שהוא אבל אפקד שלא גזו עליהי טומאה בשעת הגיתות והבדי'. הר"ב: (טו) דגלאי הוא למזבח שאהא התרומה המחוברת לו בחזקת טהור' והקדש יקרב למזבח. רש"י: (טז) פרש"י שאע"פ שלא גזרו על תרומתן בשעת הגתות מפני הפסד כהנים הברים דנגלאי מפסידן מרוב תרומות א"י. על הקנקני' לא האמינו' ואין הכהנים חברים מקבלין מהן הקנקנים עם התרומה. אבל מערין אותן לכליהן ודכותי' אמרי' לק'. ולא חשיבא שהרי לבין מאה טומאה שבעה והמשקין טהורין: (יז) וכתב התוס' ותימא דא"כ אפי' בשאר ימות השנה נמי דהתנן אם אמר הפרשתי לתוכה רביעי' קדש נאמן. ומי' דהכא מיירי שייחדו לנסכי' כשילעך ממנו אבל התם מיירי שכב' הקדישו לכך: (יח) ולפנים. י"ל דלא תנן וכמדתם לכל רוח כדתנן בשאר דוכתי ונראה בעיני שכן היו מוכרי הקדירו' מוכרי' ושוכנים באותו מחוז שהדרך שממנה לירושלים עובר על המודיעית ואלו לרוח אחרת לא היו מצויין מוכרי קדירות: (יט) ולפני'. הא מודיעית עצמה לא מהימן. ומוקי בגמרא כשהקדר והחבר שניהם נכנסי' או שניהם יוצאין. ופרש"י שניהם נכנסין דימתין עד שיהיה מן הכרך ולפנים. א"כ כששניהם יוצאי' הואיל ומאחר לפנים ושם לא לקח ממנו לא יקח עוד. וכ"ש קדר נכנס וחבר יוצא הואיל וסוף הקדר לכנוס לפנים יחזור החבר הלייך ליקח ויקח: (כ) כלי חרס. כולה מתני' אחומר בתרומה מבקדש קאי והכי תני בגמרא. נאמנים בכלי חרס הדקים לקדש: (כא) ולחוץ. הא מודיעית כלפנים ומוקי בגמרא בקדר יוצא וחבר נכנס. פרש"י שהקדר לא יחזור עוד לאחוריו ואם לא עכשיו יקח אימתי: (כב) נאמנין. ולקדש נאמנין אבל לא לתרומה דכולה מתני' אחומר בקדש ודתרומה קאי ובהדיא בגיטו בסוף' נאמנין על טהרת חטאת ואין נאמני' על טהרת תרומה והאי חטאת בשר קדש ולא אפר חטאת. רש"י ועתוי"ט: (כג) ומיהו בדקים הולכך לאנשי ירושלים דכל יחיד ויחיד נסכו בביתו לכך הוסיפו להן טהרי' ליחידי' מגבול מודיעי'. אבל בעלי הלשכה המספקי' נסכי' לצבור די להם בנכנסים לחוץ העיר ולשם בלבד האמינום על הקציות. א"כ יחידים צריכין לדקים אף לבישול שלמיהם יום יום. רש"י: (כד) והר"מ כתב מפני שהכל מטהרין עצמן ועולין לרגל. טעמו דפשיטא דהך קרא אינו אלא אסמכתא ואי לאו דהכל מטהרי' לא היו עוקרין לגזירתן שגזרו בע"ה. ולא היו דורשי' האי אסמכתא לטהרם ברגל: (כה) גמ' ומש"ה בטהרת העזרה מודה

ששי. לא היו מעבירין מפני כבוד השבת. ר"י אומר אף לא ביום חמישי שאין הכהנים פנויין:

ח כיצד מעבירין על טהרת עזרה מטבילין את הכלים שהיו במקדש. ואומרין להם הזהרו שלא תגעו. בשלחן. א (ובמנורה) (כז) ותטמאוהו (כח). כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים. שאם נטמאו הראשונים. יביאו שניים תחתיהן. כל הכלים שהיו במקדש טעונין טבילה. חוץ ממזבח הזהב. ומזבח הנחשת. מפני שהן כקרקע. דברי ר"א. וחכ"א מפני שהן מצופין:

נשלמה מסכת חגיגה

א ל"ג במשנה מבגמ

מתוקנין. להטבילן ולטהר את העזרה. מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל: מפני כבוד השבת. שהיו הכהנים צריכין להתעסק בצרכי שבת. איש בביתו: אף לא ביום ה'. אף אם עבר הרגל ליום ס'. אין מטבילין אותן עד לאחר השבת. לפי שאין הכהנים פנויין ליום מוצאי יום טוב. להטבילן. שטרודין להוציא את הדשן שעל התפוח באמצע המזבח שקבצו שם כל ימות הרגל כל דשן של המערכה. ואין הלכה כר"י: ח ואומרין להם. לע"ה (כו) ברגל: הזהרו שלא תגעו בשולחן. לפי שלא יוכלו להטבילו לאחר הרגל. שא"א לסלקו ממקומו. דכתיב ביה (שמות כה) לחם פנים לפני תמיד טעוני' טבילה. מפני טומאי' הרגל: חוץ ממזבח הזהב ומזבח הנחשת מפני שהן כקרקע. מזבח הנחשת. שהתורה קראתו מזבח אדמה (כט). ומזבח הזהב כתיב (במדבר ג) המנורה והמזבחות. אתקים מזבחות זה לזה. ושלחן הא אמרן דלא נגעו בו: מפני שהן מצופין. הכי קאמר. וחכמי' מטמאין. ואומרין שצריכין טבילה גם הם מפני שהן מצופין. דאי לא הוו מצופין יש לטהרן משום כלי עץ העשויין לנחת (ל). פירוש אחר וחכ"א דטעמא דאין צריכין טבילה לפי שהם מצופין (לא) זהב ונחשת. וצפויין בטל לגביהן. והוו ככלי עץ העשויין לנחת שאין מטמאין ולא פליגי על ר"א אלא בטעמא דמלתא בלבד כך פי' הרמב"ם בהלכות מטמאי משכב ומושב:

נשלמה מסכת חגיגה

מדי ־אמרינן דהא לא פליג אלא בה': (כו) ובכהנים איירי הטוריי ירידנ להשתחו' דאלו ישראל לא היו רגילין לילך אלא בע"כ לנרכיה'. כש"י: (כז) ובמנורה. בגמ' מוכח דל"ג משום דתמיד האמור במנורה לא יומם ולילה קאי אלא מלילה ללילה. ועתוי"ט: (כח) ותטמאוהו. אע"ג דלפניו בטל לגביה. דהמתכא קרייה עץ כדכתיב המזבח עץ וגו' וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' כלי עץ העשוי לנחת נמי לא הוי דכתיב השלחן הטהור מכלל דטמא. מלמד שמגביהין אותו ומראין בו לעולי רגלים לחה"פ. ואומרי' להם ראו חבתכם לפני המקום סילוקו כסדורו שנא' לשום לחם חם ביום הלקחו. גמ': (כט) (שמות ד) וקשיא לי דלמאי צריך לזה דהא מזבח הנחשת לא היה בו אלא מקש' דאבני' ופיד כו' והרי הוא כשאר חומת אבנים שלא מצינו בה טומאה אלא הנגעי' ולא מגעות ואפשר דה"ק אלו היה מזבח הנחשת כמו בימי מרע"ה א"נ אם לעתיד יעשוהו משל נחש' יהיה דינו ג"כ שלא יהיה טעון טבילה מדקראו מזבח אדמ' ואל"ה הוי טמא מפני צפויו: (ל) דדומיא דשק בעינן דמיטלטל מלא וריקן כדיליף בגמרא מקרא: (לא) משמע דאי לאו מצופין הוי טמא וכו' והדר קאמר והוי כלי עץ דמשמע דמשום כך הם טהורין ולא משום הצפוי. ובגמרא רבנן לר"א קאמרי מאי דעתך משום דמצופין בטל צפויין גבייהו. ופרש"י מאי דעתך ד'לפי' טעמי' מדקרינהו אדמ' הא לא"ה טמאין. אע"ג דעשויין לנחת מפני שהם מצופין ובעי למימר שהצפוי מבטלן וה"ל ככלי מתכות. מבטל בטל צפויין לגבייהו דהמתכא קרא עץ לכולהו ובלאו האי קרא נמי לא מקבלי טומאה ע"כ. ולדברינו האי מפני שהן כו' הוא נתינ' טעם לדר"א דאצטריך לקרא משום דאל"ה ה"ל דהוו טמאין וטעמיה מפני שהם מצופין ומאי דמהדרי רבנן אינו אלא בכח המאמר וכמתמיהין מפני שמצופין קאמרת אדרבה הא בטל גבייהו. וז"ש הר"ב בשם הר"מ היינו שהר"מ פסק כו'. (עי"ש בשם הר"מ כמשמעות ששם לשון הר"ב דע"י הצפוי הם טהורין ומסיק) ודברי הר"ב סותרין זא"ז דתחלת דבריו דטעמא דטהורין מפני הצפוי וסוף דבריו דטעמא שהן כלי עץ העשוי לנחת:

סליק מסכת חגיגה.

תם ונשלם סדר מועד

סליקא לה מסכת חגיגה וסליקא לה סדר מועד בסיעתא דשמיא

על מקום זה עמדו גדולי עולם רבותינו הראשונים והאחרונים וזה כל מיליהו דהתומכים להלכה להניח תפלין בחה"מ. ונגד כבוד הלוחמין להניח את הראשונים ולא האחרונים זה אומר בכה כו'. ובדברי הירושלמי הזה תפוצתם נשאר מעל: ובחבורי **תקן משלם** על הלכות תפ"ע ח"ה. קרתי לראות והנה כה הראני ה' מקום אחי להתגדר בו בעזה"י. יגליע לשון הסוגיא דשמעתין. ת"ר כותב אדם תפלין לעצמו כו' רבי יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וחוזר וכותב לעצמו ר"י אומר כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו וכן הורה כבב"ח. כותב כדרכו פרש"י מערים. כן הוא עושה כל ימי החג. פרנסתו בהרוחה ולא מיירי במי שאין לו מה יאכל. וכתבו התו' והרא"ש בהלכות קטנות וז"ל ואין להביא ראיה מכאן דחוה"מ חייב בתפלין. מדשרינן לעצמו יותר מלאחרים דאי לאחר המועד מה לי לעצמו מה לי לאחרים. דדלמא ר"מ ור"י לטעמייהו אזלי דס"ל שבת זמן תפלין הוא אבל למאי דמסקינן להלכה דלזת"ה אין ראיה מכאן. אבל ריב"א היה מביא ראיה להתיר מהירו' חד בר נש אבד תפלין בח"ה אתא לקמיה דרב חנינא שהיה סופר. ושאל לרבב"ח א"ל זיל הב ליה תפלין ואת כתוב לך (כדתנן כותב כו' לעצמו). אתי לקמיה דרב א"ל זיל כתוב ליה. פי' בלא הערמה. ומתני' פליג על רב דתנן לעצמו אבל לאחרים לא. ומשני רב פתר לה בכותב להניח פי' רב מעמיד המשנה להניחם לאחר המועד אבל להניחם במועד שרי והוו ודאי אליבא דהלי' דשבת לזת"ה. ועל כרחך דח"ה יצא מכלל שבת וי"ט ע"כ. וע"ז תמהו יחידותיהם כת המתירין כמבו"ר בטור ש"ע א"ח סי' ל"א בשם המרדכי. וזה חילי בעזה"י להניח דעת השמים לוהות הח"ה לאות די"ע ואסרו להניח. תמיס פנינו בהארת הסוגיא די"ל דמאי דוקקא דר"י להתיר ע"י הערמה ובמאי פליג על ר"י דמתיר כדרכו בכדי פרנסה ואי פליגי בעי שיש לו מה יאכל אם מותר בהרוחה. הו"ל למפלג בכל המלאכות במועד. אמנם באמת דברי ר"י נמוקים. דהרי כיון דמתליא לו פרנסתו בהיתר לכתוב עלמו ולמכור ולעשות כן כל ימי החג כפרש"י. א"כ כל עמלו לפי"א ולמה ישבוק התירא כו'. ולכך אוסר כדרכו. ואלא דא"כ קשה להיפך על ר"י במה ראה להתיר בכדי פרנסתו הרי הכותב לפניו לכתוב לעצמו כו' כדסובר ר"י. ואמנם באמת לק"מ. דכאשר נחזיק במעוז הקבלה שכתבו התו' והרא"ש דמה דמתיר לעצמו יותר מלאחרים מוכיח דח"ה חייב כו' דאי לאחר המועד מה לי לעצמו מה לי לאחרים. עולה שפיר דבשלמא לר"מ ור"י דס"ל דשבת זמן תפלין הוא. א"כ אף כשכותב ביום האחרון של ח"ה עדיין לריך להם להניחם בי"ע שלאחריו. וכיון שכן שרי לעצמו יותר מלאחרים ולכך כשכותב לעצמו ומוכר וחוזר וכותב לעצמו מליל בטהרה הלכך אסור לכתוב כדרכו אם לא ע"י הערמה. דפרנסתו בהיתר כמבואר. אמנם לר"י דבודאי דס"ל להלכה דשבת לאו זת"ה. ובסוגיא דערובין מורה להדיא דהוא בר פלוגתיה דר"מ וכיון שהוא להגיע אחר המועד לס כן אינו מותר לעצמו יותר מלאחרים. ולכך בהיתר דכדי פרנסתו הוא לכתוב כדרכו דאזי ישועתו קרובה לבא תיכף לכתוב ולמכור כדרכו. וזה ברור ודו"ק:

ואכתי את נועם. להיות לאחדים עם עובדא דהירו' דבאמת עלה על דעת רבב"ח כסתימת המשנה דלעצמו מותר יותר והורה ליה זיל הב ליה תפלין ואת כתוב לך כו' ורב פליג עליו ואמר זיל כתוב ליה כדרכו בלא הערמה. ופי' מתני' פליג על רב דתנן לעצמו אין לאחרים לא. ומשני ר"ב פת"ר ל"ה בכות"ב להניח. והאיר ה' לנו שלא נלטרך לדחוק דבכותב להניחם ולהלניעם לאחר המועד ולדרבה יפול על הלי הנחת תפלין שהוא תיכף. וממותק שפיר וכה פתרונו בכות"ב להני"ח דהמשנה דהוא סתימת דברי ר"מ ור' יהודה דלדידהו כתיבת התפלין בח"ה הוא להני"ח תיכף במועד דהרי ס"ל שבת זמן תפלין הוא. והלכך אסור כדרכו אם לא לעצמו ועל ידי הערמה כמבואר. אבל להלכה דלאו זמ"ה ח"ה בכלל המועד בשיטת האוסרין. ועסק התפלין הוא רק להלניעם לאחר המועד ואינו שרי לעצמו יותר מלאחרים הלכך כיון שהסיכו בשביל פרנסתו הורה שפיר לכתוב ליה בלא הערמה. ועולה דברי הירו' כשיטת האוסרין. כפתור ופרח.

דברי המאסף עיקר תוספות יום טוב

אמר יו"ט ראיתי להגאון הבה"ג שהתחלת הלכותיו שכתב ברכת התורה וכיון למאמרי רז"ל במסכת נדרים ובמסכת ברכות פ"ד. וגם דקדקו הרמב"ם והרע"ב זללה"ה שהן חובה על כל מי שיכנס לבית המדרש לאמרם. על כן ראיתי להעתיקם כלשונם בספר הזה. אבל ברכות התורה כבר נדפסו הן בסדר התפלות:

בכניסתו מהו אומר

יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה. וישמחו בי חברי. שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור. ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם:

ביציאתו מהו אומר

מודה אני לפניך ה' אלהי. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים. והם משכימים. אני משכים לדברי תורה. והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העוה"ב. והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

וקודם שיתחיל ללמוד יברך ברכת התורה כנודע ואחר כך יאמר זה

הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה. ולידי מדות ישרות. ולידי ידיעת התורה והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בשם (יהו"ה) ובשם (אדני) מתיחדים (יאהדונה"י) על ידי הנעלם (בדחילו ורחימו):

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך:

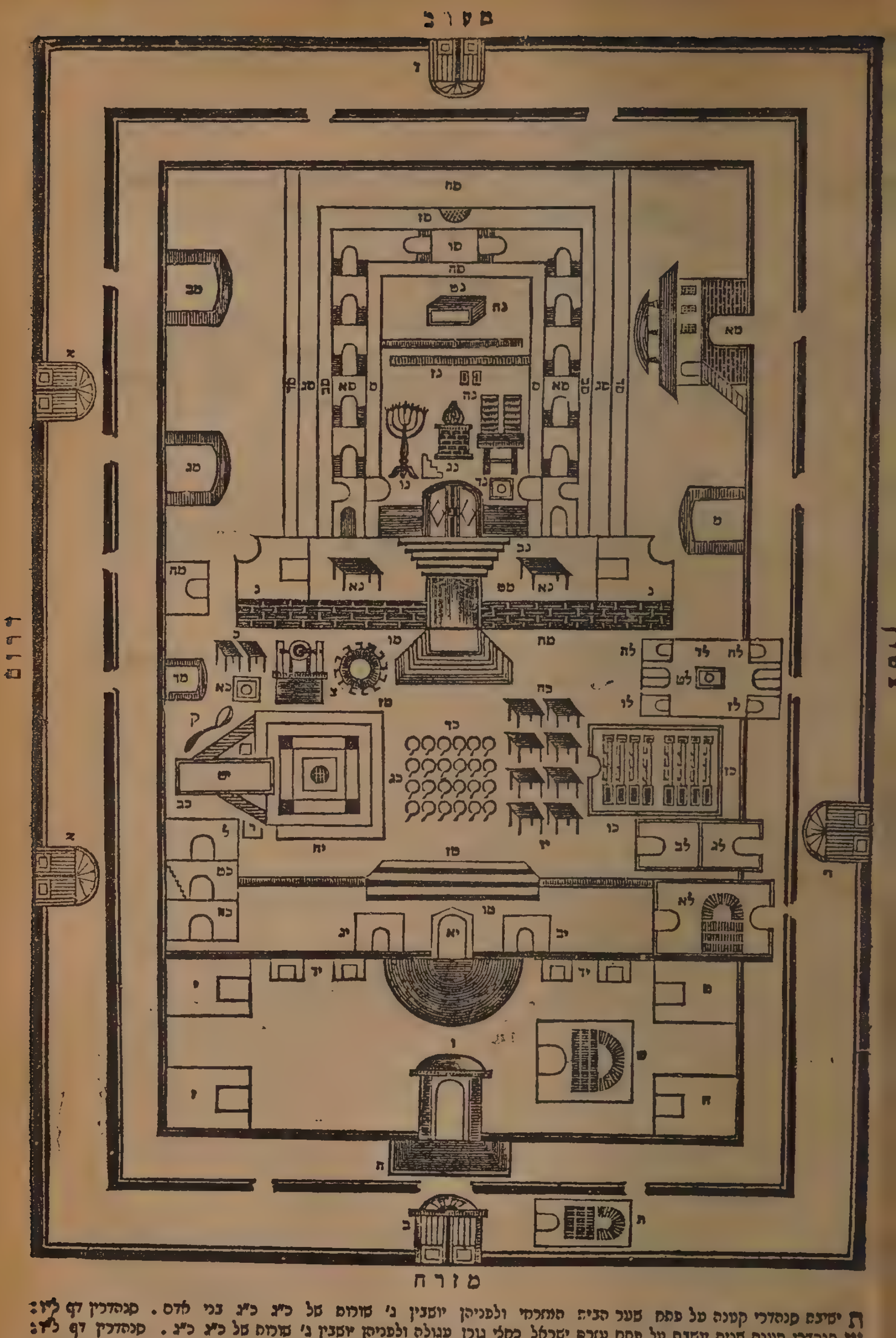
הדרן עלך סדר קדשים והדרך עלן דעתן עלך סדר קדשים ודעתך עלן לא נתנשי מינך סדר קדשים ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואח"כ יאמר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותינו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא: הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפי עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. בא"י למדני חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד: מודים סי'

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שעזרתני לסיים סדר קדשים (או מסכת פלוני) כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

ואם הם עשרה אומרים קדיש:

ת ישיבת סנהדרי קטנה על פתח שער הבית המזרחי ולפניהן יושבין ג' שורות של ת"ח כ"ג כ"ג בני אדם. סנהדרין דף ל"ז:
ש סנהדרי קטנה שניה יושבת על פתח עזרת ישראל כחצי גורן עגולה ולפניהן יושבין ג' שורות של ת"ח כ"ג כ"ג. סנהדרין דף ל"ז:
ר מקום שנותנים שם דישון מזבח החיצון והפנימי ומוראות העוף רחוק ממזרח הכבש ג' טפחים. תמיד פ"ו: ק [illegible] מדשנין בו המזבח נוטה בין הכבש למזבח ממערב: צ הנור חלל הכיור משוקעין את הכיור בו בלילה ומקומו בין האולם למזבח משוך כלפי דרום. מדות פ"ג:

אמר י"ט כאיתי להגאון הבה"ג בהתחלת הלכותיו שכתב ברכת התורה וכיון למאמרי רז"ל במסכת נדרים ובמסכת ברכ
פ"ד. ושם דקדקו הרמב"ם והרע"ב זללה"ה שהן מוסב על כל מי שיכנס לבית המדרש לאמרם. על כן אני מעתיק
כלשונם בספר הכי"ף. אבל ברכות התורה ככל מלויות הן בסדר התפלות:

בכניסתו מהו אומר

יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה. וישמח
בי חבירי. שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור. ולא
על אסור מותר. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם:

ביציאתו מהו אומר

מודה אני לפניך ה' אלהי. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושב
קרנות. שאני משכים. והם משכימים. אני משכים לדברי תורה, והם משכימי
לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר
אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העוה"ב. והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידו
לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

וקודם שיתחיל ללמוד יברך ברכת התורה כמקודר ואחר כך יאמר זה

הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה. ולידי מדות ישרות. ולידי ידיעת התורה
והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בשם (יהוה) ובשם (אדני) מתיחדי
(יאהדונהי) על ידי הנעלם (בדחילו ורחימו):

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך:

הדרן עלך סדר מועד והדרך עלן דעתן עלך סדר מועד ודעתך עלן לא נתנשי מינך סדר מוע
ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואח"כ יאמר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותינו בעולם הזה ותהא ע
לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפ
דפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא: הערב נא יי אלה
את דברי תורתך בפינו ובפי עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך ב
ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי ל
תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. בא"י למדני חקיך: א
אמן אמן סלה ועד: מודים כו'

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שעזרתני לסיים סדר מועד (או מסכת פלוני)
תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולק
את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולז
שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרע עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכ
תשמור עליך והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים אורך ימים בימ
עושר וכבוד בשמאלה. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

ואח"כ יאמרו עשרה אומרים קדיש:

משניות

סדר נשים

עם פירוש הגאון

רבינו עובדיה מברטנורה זצ"ל

ועם נופת צוף מפירוש הגאון רבינו תוי"ט אשר נקרא בשם

עיקר תוספות יום טוב.

תועלת הפירוש ועל מה אדניה הטבעו ומי ירה אבן פנתה
הלא המה כתובים בהקדמת הגאון המאסף אשר עין
הקורא תחזינה מישרים. וכעת הוספנו במה מעלות טובות:
ה"ה הגהות מהגאון רשכבה"ג רבינו אליהו ז"ל מווילנא.
גם ראשי פרקי הש"ס ע"פ א"ב.

ועתה הוספנו עוד מעלות בקודש

א) סיכום רבינו עובדיה מברטנורה על ס"נ מ"ק וס"ה מ"ה מכלליס.
ב) ד"ה בהרע"ב בכל מאמר ומאמר מפירושו הדפסנו באותיות מרובעים להאיר עיני הקורא.

בהוצאות בית מסחר הספרים ר' יהושע גרשון מונק
נ"י. ברחוב נענשע נומער (4) בבית חומה שלו.

ווארשא

Мишне Нужемъ Часть III
1884.

Дозволено Цензурою.

Варшава. 5 Января 1884 г.

Въ Типографіи И. Бватмана Долгая улица № 32.

חמש

עשרה (א) נשים פוטרות (ב) צרותיהן (ג) וצרות צרותיהן, מן החליצה (ה) ומן היבום (ו) עד סוף העולם. ואלו הן. בתו ובת בתו ובת בנו. בת אשתו. ובת בנה. ובת בתה. חמותו (ח). ואם חמותו. ואם חמיו. אחותו מאמו ואחות אמו. ואחות אשתו. ואשת אחיו מאמו. ואשת אחיו שלא היה בעולמו וכלתו הרי אלו פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם. וכולן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילונית צרותיהן מותרו'. ואי אתה יכול לומר בחמותו [א] ובאם חמותו ובאם חמיו שנמצאו אילונית

[א] ס״א

חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן. שאם היתה אחת מהם נשואה לאחיו ולו שתי נשים ומת בלא בנים שתיהן פטורות שנאמר (ויקרא יח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה שאין תלמוד לומר עליה אלא ללמדך שאפי' יבמתו שנאמר (דברים כה) יבמה יבא עליה אם היא אשה אל אחותה לא תקח והוא הדין לשאר עריות (ד) שיש בהן כרת. ומנין לי אלא היא צרתה מנין ת״ל לצרור. צרת צרתה מנין ת״ל לצרור דמשמע לא תקח לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה: **בתו ובת בתו וכו'.** בבתו מאנוסתו וכן בת בתו ובת בנו דאילו בתו מאשתו היינו בת אשתו דכיון דכתיב (ויקרא יח) ערות אשה ובתה לא תגלה היינו ולא שנא מינה אחר אבל בתו מאנוסתו לא נפיק ונסתי קרא דאשה ע״י קדושין ונשמע אלא נפקא מערות בת בנך או בת בתך (שם) (ז): **חמותו ואם חמותו ואם חמיו.** כל אלו אסורות לו משום ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה ויש בכלל זה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: **אחותו מאמו.** שנשאת לאחיו מאביו ומת וכן אחות אמו שאין יבום אלא באחין מן האב דילפינן אחוה אחוה מבני יעקב (ט) מה להלן מן האב אע״פ שאין מן האם הכא נמי לא שנא: **ואשת אחיו מאמו.** שמת ונשאה אחיו מאביו שהיתה מגרית אצלו ומת בלא בנים ונפלה לפניו ליבום ואסורה לו לפי שהיתה תחלה אשת אחיו מאמו ואסורה לו עולמית דכתיב (שם) ערות אשת אחיך ודרשינן אחיך בין מן האב בין מן האם: **ואשת אחיו שלא היה בעולמו.** כגון ראובן שמת בלא בנים ונולד לו אח לאחר מיתה ושמו לוי (י) ויבם שמעון את אשתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים ונפלו שתיהן לפני לוי שתיהן פטורות לפי שאשת ראובן שנשאת לשמעון אסורה ללוי בכרת לפי שמעטה הכתוב מיבום לוי שנא' (דברים כה) כי ישבו אחים יחדיו שהיתה לשם ישיבה אחת בעולם (יא) הלכך כשמת ראובן נאסרה על לוי איסור עולם כאשת אח שיש לו בנים ואע״פ שעתה נפלה מכח נשואי שמעון שהיה בעולמו אסורה לו מחמת ראובן וכשם שהיא אסורה כך צרתה אסורה: **וכלתו.** אשת בנו ונשאה אחיו וכלתו אסורה עליו איסור עולם ואפילו אחר שמת בנו: **וכולן אם מתו.** כגון שמתה בתו קודם מיתת אחיו או שמיאנה בו ואע״פ שאין מיאון אלא ביתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה משכחת לה שמיאנה בחיי אביה כגון שהשיאה אביה לאחר ונתגרשה בעודה קטנה שבזו אין לאביה רשות בה ונשאת לאחי אביה בעודה קטנה ואז יוצאה במיאון דקרינן לה לקמן יתומה בחיי האב ואם מיאנה באחיו או נתגרשה ממנו או נמצאת אילונית שמקחו מקח טעות וכאילו לא היתה אשת אחיו מעולם (יב) צרתה מתיבמת: **אילונית.** לשון איל הזכר מן הצאן וסימניה מפורשים שאין לה שדים כנשים ואין לה שיער וקולה עבה כאיש ואין לה שפולי מעים כנשים כלו' שאותו מקום אינו בולט מגופה כשאר הנשים: **ואי אתה יכול לומר וכו'.** דכיון דילדו מאחר קודם שנשאו לאחיו הלכך לאו אילונית נינהו

ומיאנו

פרק א (א) **חמש** עשרה כו'. מניינא דהכא אך דסיפא הרי אלו כו' למעוטי צרת אילונית שהכיר בה או צרת קטנה שמאנה ביבם גזירה משום צרת בתו שמאנה או צרת מחזיר גרושתו. גמ': (ב) פוטרות. לא תני אוסרות אע״ג דודאי איסורא איכא ליבם ולאחרים נמי צריך למיסר שאם אתה אומר מותרת אתי למימר דמתיבם. אלא משום שכיון דבמקום מצוה היא דאסורה ושלא במקום מצוה כגון כגון שנעשה חמתו ולו אשה אחרת ומת מותרת אשתו לאחיו כדתנן במ״ג משום הכי תני פוטרות דאי תני אוסרות משמע שהצרה אוסרתה עליו ליקחה אף שלא במקום מצוה. גמרא: (ג) פוטרות צרותיהן. דאלו הן עצמן דפטורות מלתא דפשיטא היא ולא אצטריך למתני דודאי דלא אתי עשה דיבום ודוחה ל״ת שיש בו כרת והא דכתיב עליה כדמפרש הר״ב משום דרשה דלצרור דאיצטריך ליה. גמרא: (ד) דה״ק כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתה הוקשו כל העריות כולן להדדי. גמרא: (ה) מן החליצה. שנאמר ועלתה יבמתו השערה וגו' מאן יבמי וגו' וחלצה נעלו כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה אלא תפטור: (ו) ומן היבום. נהכי לא סגי ליה למתני מן החליצה לחודיה לאשמעינן דמצות חליצה קודמת. גמרא: (ז) בק״ו כו' ואף דאין עונשין מן הדין הכא גלוי מלתא היא א״נ אתיא הנה הנה ואתיא זימה זימה וטעם הסדר דלא ככתוב עיין בגמרא. (ח) חמותו. שמת בעלה ונשאה אחיו ומת בלא בנים. רש״י: (ט) דכתיב הכא כי ישבו אחים והתם כתיב שנים עשר עבדיך אחים ולא ילפינן מלוט דכתיב כי אנשים אחים אנחנו דלהכי כתיב יחדיו (המיוחדין בנחלה) ולאי כתיב יחדיו לחוד ה״א עד דמיוחדי באבא ובאימא. גמ': (י) ולא נקטה בדיוקא אלא דבעי לפרושי לד״ה מיהו אליבא' דהלכתא קיי״ל כרבנן דפ״ב מ״ב דאסורה עליו בין שנולד ואח״כ יבם ובין שיבם ואח״כ נולד. רש״י: (יא) מיהו ילפינן דיחדיו הא איצטריך לעיל. וי״ל דלמה איצטריך דרשא דישבו הא גבי בני יעקב לא מצינו אחים אלא כשהיו בעולם כאחד דפשיטא דאפ״ה אחין מקרו. תוס': (יב) משום דליבנת דנמצאת הכי דייק וכך מפרש ר״א בגמרא די״ב. אבל רבא פסק הלכתא אפילו הכיר בה אחיו וקיימה והויא אשתו לא מתסרא צרתה משום צרת סבת. ופירש״י דכי אסר רחמנא צרת ערוה במקום מצוה הוא דאסרה והא כיון דאילונית היא דבלאו ערוה נמי לא הויא ליבום כדתנן במ״ס פ״ה הויא צרתה צרת ערוה שלא במקום מצוה ואלא הא דקתני שנמצאו

שנמלאו תני שהיו: (יג) מתה כו'. הא דלא נקט מיאנה או שנמלאת אילונית משום דמתני' אתיא לאשמעינן אפילו כנס ונכנסו גירם ובמיאנה ואילונית אין שום חידוש דבטלי להו קידושי קמאי כו' א"נ משום דקאי אאי' מכל העריות האלו ומיאנה ואילונית לא שייך בכל העריות האלו. תוי': (יד) חולצת כו'. ובכ' פי"ג תנן בה"א ממאנת ביבם ושם מ"ז אר"א מלמדין שתמאן וכו"פ הר"ב שם ולכ"ע אם מיאנה מיאנה אפ"ה תנן הכא דלעולם צרתה חולצת ולא מתיבמת ואין לה תקנה במיאון כדמפ' בגמרא משום דמשעת נפילה נראית כצרת בתו והלכך גזרו שלא תמאן ליבומי לצרה דלא לזלזולי בצרת ערוה דלמא אתי למשרי: (טו) והכי ע"ז דלעיל נמי כשנשאו לאחרים צרותיהן מותרו' ואלו חמורות דאסורות וצרותיהן מותרות: (טז) וב"ה מכשירין. פשיטא לאפוקי דריב"נ דאמר בזו ונתקן להם לצרות שיהיו חולצות ולא מתיבמות קמ"ל דב"ה מכשירין דאפילו תקנתא דרבנן לית להו בצרות דלמלא. גמ': (יז) נתייבמו וכו'. הא תו ל"ל איידי דתני אלו תני נמי נתייבמו. גמ': (יח) לא נמנעו ב"ש כו'. לא נצרכה אלא לצרה עצמה דלדידהו אסורה לשוק בלא תהיה וגו' דאלו בני הצרות לא שייך לאמנועי דבני חייבי לאוין נינהו וכשרים: (יט) כל כו'. מהכא שמעינן דמודיעי להו דאי מריסא איכא למימר דלא מודיעי

אילונית או שמיאנו: ב כיצד פוטרות צרותיהן. היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואה לאחיו ולו אשה אחרת ומת. כשם שבתו פטורה כך צרתה פטורה. הלכה צרת בתו ונשאת לאחיו השני ולו אשה אחרת ומת, כשם שצרת בתו פטורה כך צרת צרתה פטורה. אפי' הן מאה. כיצד אם מתו צרותיהן מותרות. היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואה לאחיו ולו אשה אחרת. מתה בתו (יג) או נתגרשה ואח"כ מת אחיו צרתה מותרת. וכל היכולה למאן ולא מיאנה. צרתה חולצת (יד) ולא מתיבמת: ג שש עריות חמורות מאלו מפני שנשואות לאחרים. צרותיהן מותרות. אמו. ואשת אביו. ואחות אביו. אחותו מאביו. ואשת אחי אביו. ואשת אחיו מאביו: ד ב"ש מתירין הצרות לאחים. ובית הלל אוסרים. חלצו. ב"ש פוסלין מן הכהונה וב"ה מכשירים (טז). נתיבמו (יז) ב"ש מכשירים ובית הלל פוסלין. אף על פי שאלו [א](אוסרין. ואלו מתירין. אלו) פוסלין ואלו מכשירין. לא נמנעו (יח) ב"ש מלישא נשים מבית הלל. ולא ב"ה מב"ש. כל (יט) הטהרות והטומאות

[א] נ"א ל"ג

ומיהו נמי ליכא שהרי גדולות הן ואין ממאנת אלא קטנה. ותנא דידן דלא חשיב אמו בכלל הנשים שפוטרות צרותיהן סבר לה כמ"ד שאין אדם נושא אנוסת אביו ומפותת אביו אבל לדברי האומר נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו והיא הלכה. אפשר שתכנס אמו לאחיו מאביו וכשימות בלא בנים נמצאת אמו נופלת לפני בנה ליבום ונמצאו ט"ז נשי' פוטרות צרותיהן ואמו אחת מהן וכן הלכה: ב כשם שבתו פטורה. שהרי אסורה לו ואין שם אם אלא הוא כך צרתה פטורה: הלכה צרת בתו ונשאת לאחיו השני. היכא דיש אח אחר שנשותיו מותרות לו ואינן פטורות שהרי יש כאן מצות יבום ומתיבמת האחת והשנית פטורה דכתיב (שם) את בית אחיו בית אחד הוא בונה ואין בונה שתי בתים ואם יבם אחיו השני את צרת בתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים וחזרו ונפלו לפניו: כשם שצרת בתו פטורה. שנאסרה עליו משעת נפילת אחיו הראשון כך צרת צרתה אשת אחיו משני האחרת פטורה שזו פוטרתה שצרת ערוה פוטרת צרתה: ואפי' הם מאה. אחים. והלכה צרתה של בתו ונתיבמה לאחיו השלישי ולו אשה אחרת ומת בלא בנים שתיהן אסורות על זה וכן לעולם: צרתה מותרת. להתיבם שהרי בשעת זיקת יבום אינה צרתה: וכל היכולה למאן. שהיא קטנה הערוה יכולה למאן ולא מיאנה ומת אחיו הואיל וקידושיה אינן אלא מדרבנן וזיקה שלה אינה אלא מדרבנן אינה פוטרת צרתה מן החליצה ולהתיבם אסורה שנראית כצרת ערוה: ג שש עריות חמורות מאלו. ומה היא חומרא שלהן: שנשואות לאחרי'. ואינן יכולות להנשא לאחיו של זה מאביו ואם מתו בעליהן שהן נכרים אצל זה צרותיהן מותרות לינשא לזה שאין צרת ערוה אסורי' אלא בנופלת לפניו ליבום מאחיו (טו) ורבינו משה בר מיימון פירש אם נשאו בעבירה לאחיו ומת בלא בנים ונפלו ליבום לפניו צרותיהן מותרות שאין אלו צרות ערוה הואיל ולא היו קדושין תופסין לאחיו באותן עריות: אמו. אינה יכולה להנשא לאחיו מאביו שהרי היא לו אשת האב לדברי האומר שאנוסת אביו אסורה. ולעיל פירשתי שאין כן הלכה אלא אמו פוטרת צרתה שהיא יכולה להנשא לאחיו מאביו: אשת אביו ואשת אחיו מאביו. שהיו לו בנים ואחות אביו כולן אסורות לאחיו כמו שאסורות עליו ואין בהם צד יבום על זה לעולם ואם נשאום אחרים ולהם נשים אחרות ומתו צרותיהן מותרות לינשא לזה וכן אם נשא אותה אחיו בעבירה ומת בלא בנים צרותיהן מותרות: ד ב"ש מתירין. צרת ערוה להתיבם לאחיו דלית להו דרשה דלעיל: חלצו. צרות מן האחין: בית שמאי פוסלין. הצרות מן הכהונה שחליצתן חליצה: ובית הלל מכשירין. שחליצתן שלא לצורך היתה והרי היא כחולצת מן נכרי: נתיבמו. לאחיו: בית שמאי מכשירין. אותן לכהנים אם נתאלמנו מיבמיהם: ובית הלל פוסלים. שנבעלו לאסור להם והנבעלת לאסור לה עשאה זונה וזונה אסורה לכהן: לא נמנעו. ואע"פ שבני הצרות שנתיבמו בדברי ב"ש ממזרים הם לב"ה שהרי באיסור אשת אח הם עליהם ואשת אח בכרת ובני חייבי כריתות ממזרים הם אפ"ה לא נמנעו ב"ה מליקח נשים מב"ש לפי שהיו מודיעים להם אותן הבאות מן הצרות ופורשין מהן

פלו

אלו על גבי אלו. משאילים כליהם אלו לאלו ובגמ' פריך והא דתנן ב"ש מתירין את הצרות לאחים וב"ה אוסרים קרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות (כ). ומשני כגון בית דין אחד בעיר אחת חלק מורים כבית שמאי וחלק מורים כבית הלל אבל שני בתי דינים בעיר אחת וכ"ש שני בתי דינים בב' עיירות לית לן בה:

והטומאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין לא נמנעו (כא) עושין טהרות אלו על גבי אלו:

פרק ב

כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו: שני אחים ומת אחד מהם ונולד להן אח ואח"כ יבם השני את אשת אחיו ומת. הראשונה יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. והשנייה משום צרתה. עשה בה מאמר (א) ומת השנייה חולצת ולא מתיבמת: **ב** שני אחים ומת א' מהן ויבם השני את אשת אחיו ואח"כ נולד (ג) להן אח ומת. הראשונה יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. והשנייה משום צרתה. עשה (ד) בה מאמר ומת השנייה חולצת ולא מתיבמת. רבי שמעון אומר מיבם לאיזו מהן שירצה או חולץ (ו) לאיזו מהן שירצה: **ג** כלל אמרו ביבמה כל שהיא [א](אסורה) איסור ערוה לא חולצת ולא מתיבמת. [ב](איסורה) איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתיבמת. אחותה שהיא יבמתה חולצת או מתיבמת: **ד** איסור מצוה. שניות מדברי סופרים. איסור קדושה (יז). אלמנה

[א] ס"א [ב] ס"א

פ"ב **כיצד** אשת אחיו וכו'. פוטרת צרתה. ונולד להן אח. ונמצאת זקוקה ליבם ועליו אסורה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. ואח"כ יבם השני את אשת אחיו ולו אשה אחרת: ומת. בלא בנים: הראשונה. היא אשת הראשון שנפלה לפניו כבר פעם אחת יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו: עשה בה. זה שמת: מאמר. פירוש שקדשה בכסף (ב) וביבמה קדושין של כסף אינם קדושין גמורים אלא מדברי סופרים שאין היבמה נקנית ליבם להיות כאשת איש גמורה עד שיבא עליה וזה לא הספיק לכונסה עד שמת: שנייה חולצת. ולא מפטרה משום צרת ערוה דלאו צרתה ממש היא: ולא מתיבמת. משום דמאמר קונה מקצת והויא לה צרת ערוה במקצת וכל מקום שאין שם קדושין גמורים חולצת ולא מתיבמת: **ב** ומת. המיבם: מיבם לאיזו שירצה. ופוטרת חברתה ולאו אעשה בה מאמר קאי אלא ארישא קאי דקתני הראשונה אסורה וכו' וקאמר ר"ש כיון שכשנולד כבר נתיבמה ולא היתה עליו זיקת נשואי אחיו הראשון מעולם מותרת לו (ה) ואין הלכה כר"ש: **ג** לא חולצת ולא מתיבמת. כרתה וכ"ש היא וכן איילונית (ו) דכתיב (דברים כה) אשר תלד פרט לאיילונית וכן אשת סריס חמה ואנדרוגינוס לא חולצת ולא מתיבמת שנאמר (שם) ובן אין לו פרט לאלו שאין ראוי להיות להם בנים ואשת גר ואשת עבד משוחרר לא חולצת ולא מתיבמת שאין אחוה לגרים ולא לעבדים אבל עקרה וזקנה או חולצת או מתיבמת: אחותה. של ערוה כשהיא יבמתה. כגון שנפלו לו שתי אחיות משני אחיו והאחת אסורה עליו משום ערוה כגון שהיא חמותו או כלתו (ח) חולצת או מתיבמת דהשתא לא פגע באחות זקוקתו משום דערוה לאו זקוקתו היא: **ד** שניות. לעריות. שגזרו סופרים עליהם ונקראו איסור מצוה שמצוה לשמוע דברי חכמים ואלו הן אם אמו ואין לה הפסק (ט) ואם אבי אמו בלבד ואם אביו ואין לה הפסק (י) ואם אבי אביו ואשת אבי אביו ואין לה הפסק (יא) ואשת אבי אמו בלבד (יב) ואשת אחי האב מן האם ואשת אחי האם בין מן האם בין מן האב (יג) וכלת בנו (יד) ואין לה הפסק וכלת בתו (טו) ובת בת בנו ובת בת בתו ובת בן בנו ובת בן בתו ובת בת בן אשתו (טז) ובת בת בת אשתו ואם אם אבי אשתו ואם אם אם אשתו ואם אב אם אשתו ואם אב אבי אשתו

אלמנה

מודיעי והא דלא נמנעו דצרה קלא אית לה והוי ידעי. גמ': (כ) לאו אפלוגתייהו פרכינן דעד כאן לא נשנית פלוגתא ואמאי לא פרכת עלה אלא כי פריך על לא נמנעו וכו' דאלו עשו כדבריהם. ועתוי"ט: (כא) עושין כו'. לב"ה נמי דאיצטריך דאשכחן נמי דמחמרי בטומאה כדתנן במס' עדיות. תוי"ט:

פרק ב (א) **מאמר** כו'. לאחי דפסקינן כריב"ב דמ"ע פ"ד דיש זיקה כלו' דמשעה שמת בעלה נעשית שומרת יבם וזקוקה לו ומשובה כארוסתו. מפרש הכי בגמ' ה"ה אע"ג דלא עביד בה מאמר שניה מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה והא דקתני מאמר לאפוקי מדב"ש דמ"ה פ"ג דמאמר קונה קנין גמור ותפטור אף בלא חליצה קמ"ל דאינו אלא מדרבנן: (ב) ונקרא מאמר לפי שאין קדושין אלא באמירה ולא בשתיקה כו' אבל יבום אפילו בשוגג דקסבר אשה אחרת היא קניא והא דנקט בכסף ה"ה בשטר. ועתוי"ט: (ג) ואח"כ כו'. אפ"ה קרא קאמר ויבמה עדיין יבומי הראשונים עליה: (ד) עשה כו'. לא איצטריך דמרישא שמעינן לה אלא דאיידי דתני לה ברישא מתני לה נמי בסיפא. תוי': (ה) וברישא לא פליג ולא קשיא א"כ רישא לא אצטריך דמסיפא שמעת לה דכ"ש הוא דלא זו אף זו קתני גמ': (ו) חולץ. לפי שהיבם מקיים בחליצה שצריך שיתכוין לחלוץ תני. שפיר חולץ בכולה מכילתין לבד מת"ד פי"ב וע"ש: (ז) נ"ל לפרש דאהיא קאי ולא אלכתה. ועתוי"ט: (ח) ואף בבתו מאנוסתו משכחת לה אלא דבנשואין קמיירי: (ט) גמרא. משום דשייכא בדורותיה ערוה דאורייתא שהיא אמו: (י) טעמא דגזרו משום אם אמו כו' משום דתרוייהו אימא רבתא קרי להו: (יא) משום דיש בדורותיה ערוה דאורייתא דהיינו אשת אב: (יב) דלא חיישינן דמחלפה באשת אבי האב דאדם רגיל ושכיח דאזיל למשפחת אביו ויודע שיש שם קורבה יותר מאמו הלכך לא מחלפי: (יג) כולם בלבד משמע: (יד) הואיל ושייכי בדורותיה איסור כלה דאורייתא שהיא אשת בנו: (טו) היינו בלבד דאין דורותיה איסור דאורייתא: (טז) נראה שסובר גם בזה דיש לה הפסק (וכן בכולהו עד סופן) וכ"ד הר"מ. ורבים חולקים: (יז) קדושה כו'. וקרי להו איסור קדושה דכתיב קדושים יהיו לאלהיהם. גמ'. ובאלמנה לכה"ג כתיב כי אני ה' מקדשו והואיל ואינן אלא איסורי לאוין כליל לגבייהו ממזרת ונתינה שאינן ג"כ אלא בלאו. ואע"פ שלא

נמלא

אלמנה לכ"ג. גרושה (יח) וחלוצה (יט) לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. ובת ישראל לנתין וממזר: ה מי שיש לו אח מ"מ זוקק את אשת אחיו ליבום ואחיו הוא לכל דבר. חוץ ממי שיש לו מן השפח' ומן הכותי'. מי שיש לו בן מכל מקום פוטר (כד) אשת אביו מן היבום. וחייב על מכתו (כה) ועל קללתו. ובנו לכל דבר חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הכותית: ו מי שקדש אחת משתי אחיות (כו). ואינו יודע (כז) איזה מהן קדש נותן גט לזו וגט לזו. מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן. היו לו שנים אחד חולץ ואחד מיבם. קדמו וכנסו (כט) אין מוציאין מידם: ז שנים שקדשו שתי אחיות. זה אינו יודע איזו קדש. וזה אינו יודע איזו קדש. זה נותן שני גטין וזה נותן שני גטין. מתו לזה אח ולזה אח. זה חולץ לשתיהן. וזה חולץ לשתיהן. לזה אחד ולזה שנים. היחיד חולץ לשתיהן. והשנים אחד חולץ. ואחד מיבם (ל). קדמו וכנסו אין מוציאין (לא) מידם לזה שנים (לב) ולזה שנים אחיו של זה חולץ לאחת

אלמנה לכהן גדול. שמת אחיו ההדיוט ונפלה אשתו לפניו: גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. כגון שגירש אחיו שמת ונשא גרושה וחלוצה וכשמת צריכה חליצה שהרי תפסו לו בה קדושין משום דקדושין תופסים בחייבי לאוין אבל יבומי לא שהרי היא אסורה לו ולפטרה בלא כלום אי אפשר דלא אלים לאו לאפטורה דילפינן לה מאחות אשה שהיא בכרת: ה אח מכל מקום. ואפי' ממזר (כ): ואחיו הוא לכל דבר. ליורשו ולטמא לו (כא): שפחה וכותית. ולדה כמוה אזיל דכתיב בשפחה (שמות כא) האשה וילדיה תהיה לאדוניה ובכותית כתיב (דברים ז) כי יסיר (כב) את בנך מאחרי ומדלא כתיב כי תסיר ש"מ הכי קאמר בתך לא תתן לבנו כי יסיר בעל בתך את בנך שתלד לו בתך מאחרי. אבל אבתו לא חקם לבנך לא מהדר שאין הבן הבא מן הכותית קרוי בנך אלא בנה (כג):

ו ואינו יודע איזו קדש. ואסור בשתיהן משום דכל חדא וחדא איכא למימר זו אחות אשה: חולץ לשתיהן. דלא ידע אי זו היא יבמתו ומחלץ לחד וליבומי לאידך לא אפשר דאחות חלוצתו היא ואסורה לו מדרבנן בחייה ויבומי ברישא נמי לא דדלמא לא זו היא יבמתו וקפגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו: היו לו שנים אחד חולץ. תחלה לאחת והשני אם רצה ליבם לשניה מיבם שאם זו יבמתו שפיר ואם אחותה היא לא פגע באחות זקוקתו משום דהחליצה דסך אפקעתא לזיקה: קדמו וכנסו. קודם שנמלכו בבית דין (כח): אין מוציאין אותן מידם. משום דכל חד וחד אמר אנא שפיר נסבי ולי נמי הוי איפכא שהראשון שכנס ליבום כנס אחות זקוקתו הרי שעתא הוא דעבד איסורא ומשבא אחיו ויבם את השניה שהיא יבמתו פקעה זיקתה למפרע מאידך: ז שני' שקדשו שתי אחיות. והם נכרים: זה חולץ לשתיהן כו'. משום דכל חד מנייהו אסור ליבומי דדלמא כל חד וחד פגע באחות זקוקתו: היחיד חולץ לשתיהן. שאי אפשר לו ליבם לא קודם חליצה של שנייה משום אחות זקוקה ולא לאחר חליצה משום אחות חלוצה לפיכך חולץ. ואסור ליבם יחלוץ תחלה לשתיהן כדי להוציא אותה שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק. והשנים אחד חולץ. לאפקועי זיקה מאחיו אם זו יבמתו ותשתרי אחותה לשני ממה נפשך אי יבמתו היא

נמלא בהם קדושה: (יח) אלמנה לכה"ג וגרושה כו'. דאע"ג דאתי עשה וי"מ ל"ת, דאלמנה יבום גדולה מחלילה. נזירה ביאה ראשונה אעו ביאה שניה דבכל קיים העשה. גמרא. וכ' התוס' דלאו דוקא נקט דהא אפילו גמר ביאה ראשונה אסור דיבמה נקנית בהערלה. והוא"ל אעו גמר ביאה. ה"ה: (יט) וחלוצה. פי' הר"ב במ"ג פ"ע דמד"ס היא והא דשלאוס בכמה מקומות עם הגרושה בדברים שהן מה"ת לאו בדוקא אלא אטיגרא לישנא היא. תוי' וכ"כ ב"י: (כ) דמייסרינן דלעיל בבת ישראל לנתין ולממזר דחוללא לא שמענו דה"א כשניהם ממזרים אבל כשאחיו המת כשר אין אחיו ממזר זוקק את אשתו קמ"ל. תוי'. וטעמא אמי הוא"ל והוא בנו לפוטרו מן היבום כדלקמן הלכך מזקק נמי זקיק: (כא) גמרא. וקאמרינן דס"ד הוא"ל ואינו מטמא לאשתו פסולה ה"נ לא ליטמא לאח פסול קמ"ל דשאני התם דלאפוקי קיימא הכא אחיו הוא: (כב) ופריך בגמרא האי בז' אומות כתיב ומשני כי יסיר לרבות כל המסירים מאחרי ה' דלגופיה לא אילטריך טעמא. ועתוי"ט: (כג) והלכך בנה ליתא ביה משום הכרה וכל האיסור משום דאשונה נעשה שהוא מוליא זרעו מכנפי השכינה אבל אחר שנולד אין הכרתו כלום דעו"ג גמור הוא הר"ב ולריכין הכי קרא חד לשפחה וחד לעו"ג דאי משפחה ה"א דאין לה חייס כלל ואלו עובד גלולים יש לו חייס דכתיב באלאדן בן באלאדן כו' ואי מעו"ג ה"א משום דלא שייכי במלות אבל שפחה אחקים לאשה. גמ': (כד) פוטר כו' דא"ק ובן אין לו עיין עליו והוי מלי למכתב אן בלא יו"ד מאן יבמי מאן בלעס. גמ'. ועיין תוי"ט: (כה) מכתו כו'. אם הכה או קלל את אביו חייב מיתה. הר"י. בגמ' מוקי לה כשעשה תשובה דלא"כ הא כתיב ונשיא בעמך לא תאור. ורף דהוי מעוות לא יוכל לתקן (עפ"ק דחגיגה מ"ו) היינו דעונו כזכר הוא"ל והממזר קיים אבל עושה מעשה עמך מקרי כיון שב: (כו) משתי אחיות. וה"ה בשתים אחרות שאחת ערוה עם האחרת אלא דהספק שכיח יותר בשתי אחיות שבקל אינן נכרות משא"כ אשה ובתה וכ"ש בת בתה וכו' מש"ה נקט אחיות: (כז) ואינו יודע כו'. אפילו לא הוכרו בשעת הקדושין שנואלא שאי אפשר שיצא על אחת מהן. אפ"ה שתיהן לריכות גט כמפורש במ"ז פ"ב דקדושין דאינו יודע משמע נמי אינו ידוע כמ"ש התוי': (כח) שאם נמלכו בב"ד ועברו יוליאו כיון שעברו על דברי ב"ד. הרא"ש: (כט) קדמו וכנסו. אפילו בקדושין דזיקה דרבנן היא ואפשי קדושין באחותה אלא שאומרי' לו המתן עד שיעשה אחיך שגדול מעשה כדתנן במ"ע פ"ד. ועתוי"ט: (ל) ואי מיבם. לריכה דפ"ד לגזור דהכי הרי לא ייבם חד מנייהו אעו אם יחידי קמ"ל. ודנקא מחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא דהא פגע ביבמה לשוק. גמ': (לא) אין מוליאין. אפי' הם כהנים דהא סתמא ודאי קתני בטעמא דחלוצה לכהן דרבנן היא וספק לא גזרו. גמרא: (לב) שנים. לריכא דמ"ד כיון דלבסוף תרווייהו מיבמין הך להאי ביאה והך להאי ביאה אתו למימר אף לגו ולאחליצה ודילמא מייבמו בלא חליצה

לאחת. ואחיו של זה חולץ לאחת. אחיו של זה מיבם חלוצתו של זה. ואחיו של זה מיבם חלוצתו של זה. קדמו שנים וחלצו לא ייבמו השניים. אלא אחד חולץ ואחד מיבם. קדמו וכנסו אין מוציאין מידם: **ח** מצוה בגדול ליבם. ואם קדם הקטן זכה. הנטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונתגיירה. הרי זה לא יכנוס. ואם כנס (לו) אין מוציאין (לז) מידו. הנטען על אשת איש והוציאוה מתחת ידו אף על פי שכנס יוציא: **ט** המביא גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב ובפני נחתם לא ישא את אשתו. מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו. רבי יהודה אומר הרגתיו לא תנשא אשתו. הרגנוהו תנשא אשתו: **י** החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה. ה"ז לא ישאנה. מיאנה. או שחלצה בפניו ישאנה. מפני שהוא בית דין. וכולן שהיו (מג) להם נשים ומתו (מג) מותרות לינשא

היא ספיר ואי אלה הה היא כלא פקעה זיקה היבמה מיניה בהלילת אחיו: **אחיו של זה מיבם חלוצתו של זה.** מהם נפשך אם זו יבמתו ספיר וס"ב שהרי אחיו לא הלך כזו אלא לאחותה בלא היתה יבמתו והוינה כלום ואי לאו יבמתו היא ספיר נסיב נכרית ס"א ואי משום אחות זקוקה ליכא שהרי הלך אחיו את אחותה שהיא יבמתו. ונקטה זיקה ואי מבוא יבמה כשוק הרי חלצה זו משום בעלה: **קדמו שני אחין.** כל אחת ואחלו נשתיקן משום דלא ידעי איזו היא יבמתו: **לא ייבמו.** שני אחים האחרים זה את זו וזה את זו משום דקמא דנסיב אית ליה למימר זו היא אחות זקוקתו אלא אחד חולץ תחלה לאחת ואחד מיבם לבמיה ממה נפשך. אי יבמתו היא ספיר ואי לאו באחות זקוקה לא פגע שהרי חלץ אחיו ליבמתו ויבמה לשוק לא הויא שהרי חלצה מאחי בעלה: **ואם קדמו.** אלו ב' אחרונים וכנסו אחר חליצת שנים האחרים ולא באו לשאול בב"ד אין מוציאין מידן כדפרישית שהרי אין כאן אלא ספק איסור אחות זקוקה בנשואי ראשונה ואיכא למימר קמא דנסיב יבמתו היא וספיר נסיב ובתרא נמי ספיר נסיב נכריה ואי נמי הוי איפכא איפכא וקמא פגע באחות זקוקה כיון שבא שני ויבם פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו ואיסורי דעבד עבד: **ח מצוה בגדול ליבם.** דדרשינן ולקחה לו לאשה ויבמה והיה הבכור המיבם יהא בכור (לג) אשר תלד ואותה יבמה תהא ראויה לילד פרט לאילונית יקום הבכור (לד) היבם על שם אחיו לנחול אותו ולא יחלקו אחיו עמו: **הנטען על אשת איש.** המסור על אבת אים (לה) והוליאוה ב"ד מתחת בעלה בשביל זה שאסר עליו והלך זה ונשאה: **יוציא.** דמדאורייתא אסורה נמי לו כמו שאסורה לבעל כדדרשינן ונטמאה נטמאה ב' פעמים אחד לבעל ואחד לבועל ודוקא הנטען על אשת איש אבל נטען על הפנוי' נראה דנאוה לכנוס כדאמרינן גבי אונס (דברים כב) ולו תהיה לאשה: **ט המביא גט ממדינת הים.** צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם וטעמא מפורש בגיטין למר משום שאין בקיאין לשמה ולמר שאין עדים מצויים לקיימו: **לא ישא את אשתו.** משום דאדבוריה סמכינן (לח): **מת הרגתיו וכו'.** הואיל ועל עדותו נשאת איכא לזות שפתים שמא עיניו נתן בה והעיד עדות שקר עליה אבל תנשא לאחר דאשה נשאת בעד אחד (לט): **ר' יהודה אומר הרגתיו לא תנשא אשתו.** בעדותו אפי' לאחר מפני שהוא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד ואין הלכה כר' יהודה דקי"ל אין אדם משים עצמו רשע דאדם קרוב אצל עצמו ומהימנינן ליה שמתה אבל לא מהימנינן ליה במאי דאמר שהוא הרגו והילכך אפי' כי אמר הרגתיו תנשא אשתו: **הרגנוהו תנשא אשתו.** מפורש בש"ס באומר אני הייתי עם הורגיו (מ) אבל אני לא הרגתיו: **י בנדר.** שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטה: **לא ישאנה.** משום חשד: **שהוא ב"ד.** כלומר מיאון או חליצה לא עשה חכם זה ביחידי משום דקי"ל חליצה ומיאונים בג' וב' (מא) לא חשידי אבל היתר נדרים ביחיד מומחה: **וכולן.** החכם והמביא גט והמעיד על האשה להבדילה דתנן בהו לא יכניס אם היו כהן נשים בשעת מעשה. ומתו כלהו"ב מותרות להנשא להם דהשתא ליכא חשדא

הלכה כת"ל. ג"רא: (לג) וילפינן בגמרא מדכתיב כי ישבו אחים יחדו הוקשה יבימה להיות ז"ז לענין יבום ואם קדם הקטן זכה. ומב"ה בכור נמי לאו דוקא ואפ' אין בה בכור הגדול שבאחין כו' והיינו דתנן מצוה בגדול וקרי ליה בכור משום. נוטל בראוי כבכור. ועתוי"ט: (לד) מפ' בגמ' מגזרה שוה דנא' כאן יקום על שם אחיו ונאמר להלן על שם אחיהם יקראו בנחלתם לפ"ג דבכל התורה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הכא הגי ג"ש ואפקיה לגמרי דאין צריך לקרות לבנו בשם אחיו כלל. ועתוי"ט: (לה) כלומר שטוענין עליו דברי לעז. רש"י (לו) ואם כנס. דעת הרמב"ם שאפי' לא כנס בנשואין אלא שקידש אין מוציאין מתחת ידו שכל הלריכה גט מוציאין קרינביה ואין מוציאין בדיעבד. ויש חולקין: (לז) אין מוציאין דבכנה לא מפקי אשה מפותי בעלה דכתיב דרכיה דרכי נועם כו' ולאו דוקא כנכה אלא אפילו בא על השפחה ועל הנכרית בודאי ובתוספתא קתני לה בהדיא. ג"י: (לח) וא"ת מ"ש מאותן נשים שאין נאמנות לומר מת בעלה ולעפ"כ נאמנות להביא את גיטה כו' משום דאיכא כסנא וי"ל דהתם כיון דמשום איבה בלמוד הוא דחיישינן לא מעיילא נפשה לספוקי כיון דאפשר דאתי בעלה ומכחיש לה מיישה ומרחתה אבל הכא דחיישינן שמא ילכו שקרו מבקר ודאי כיון דעליה סמכינן. כ"י: (לט) לקמן בפ"י ושם מפורש טעמא: (מ) דאע"ג דאמר הרגנוהו נעשה כאומר אני הייתי עם הורגיו. תוי': (מא) בגמ' מפ' דהא דקתני מפני שהוא ב"ד לא דהלכה מהימני הא מלי לא דהרי נמי מהימני אלא אשמעינן דאין מיאון פחות מג' לאפוקי המ"ד בפ"ק דסנהדרין מיאון בב' ולפ"ז צ"ל בהר"ב דקי"ל כו' בג'. ועתוי"ט: (מב) שהיו כו'. דלא ליפא אם זו נתכוין. רש"י: (מג) ומתו. דאלו נתגרשו והבעלים גרמו הגרושין אסורות כדאיתא בגמרא: מפרש

לינשא להם. וכולן שנישאו לאחרי' ונתגרשו או שנתאלמנו מותרות לינשא להן וכולן מותרות לבניהם (מה) או לאחיהן:

פרק ג **ארבעה** אחין (א) שנים מהן נשואים באחיות (ב) ומתו הנשואים את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתיבמות. ואם קדמו וכנסו יוציאו. ר"א בש"א יקיימו וב"ה אומרים יוציאו: **ב** היתה אחת (ד) מהן אסורה על האחד איסור ערוה. אסור בה. ומותר באחותה. והשני אסור בשתיהן (ה). איסור מצוה (ו). ואיסור קדושה. חולצת ולא מתיבמת: **ג** היתה אחת (ז) מהז אסורה על זה איסור ערוה. והשניה אסורה על זה איסור ערוה. האסורה לזה. מותרת לזה. והאסורה לזה, מותרת לזה, וזו (ח) היא שאמרו. אחותה כשהיא יבמתה. או חולצת או מתיבמת:

שלשה

וכולן. הנשים הללו: שנישאו לאחרים. כשאסרה האשה או כשהעיד העד שמת בעלה ומתו הבעלים השניים: מותרות לינשא. לאשה ולעד (מד) ולמביא גט: וכלן מותרות לבניהן ולאחיהן. של אלו המתירים אותן ואין אסורות אלא להם לבדם דאין אדם חוטא בשביל בנו או בשביל אחיו. וכל הני דאמרינן לא יכנוס. אם כנס אינו מוציא (מו) חוץ מהנטען על אשת איש שאם הוציאוה ב"ד מתחת בעלה בעדים וראיה ברורה (מז) אפי' אם כנס יוציא. ואם באו עדי דבר מכוער בלבד כגון שראו אדם יוצא והיא חוגרת בסינר או אדם יוצא והיא עומדת מעל המטה וכיוצא בזה אם כנס אל יוציא ואם לאחר שבאו עדי דבר מכוער יצא קלא דלא פסיק שעמד הקול יום ושלי אם כנס יוציא אלא אם כן היו לו בנים ממנה (מח) שאז אינו מוציא כדי שלא להוציא לעז על בניה:

פ"ג **ארבעה** אחין, חולצות ולא מתיבמות. דכיון דתרוייהו זקיקן לאחי ולאחי קמא דמייבם פגע באחות זקוקתו דהויא כאחתו (ג): בש"א יקיימו ובה"א יוציאו. בש"מ מפרש לה בש"א יוציאו ובה"א יקיימו דבכל מקום ב"ש לחומרא וב"ה לקולא חוץ מהמקומות הידועים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל והכי אמרינן בעלמא ב"ש במקום ב"ה אינה משנה כלומר כל היכא דאשכחן במשנה בית שמאי מקילין וב"ה הוא שדרכן להקל ונמצאו עתה בית שמאי עומדים במקום בית הלל אינה משנה ומשבשתא היא וצריך להפכה אלא אם כן היא מהמשניות הידועות שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. ובמסכת עדיות תני לה בהם רבי אליעזר מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל: **ב** איסור ערוה. כגון חמותו ואם חמותו: ומותר באחותה. דלאו אחות זקוקתו היא דערוה לא רמיא קמיה ליבומי: איסור מצוה. רמיא קמיה מדאורייתא הילכך אסור באחותה. דאחות זקוקתו היא: **ג** אחותה כשהיא יבמתה. אחותה של ערוה כשהיא יבמתה אשת אחי בעלה כשנופלת עמה לייבום: או חולצת או מתיבמת. דלאו אחות זקוקתו

(מד) מפרש בש"ס דלעד המעיד על בעלה שמת לא תנשא אלא בשנתגרשה אבל כי נתאלמנה קי"ל דהויא קטלנית ואסורה לינשא: (מה) לבניהם. כ"ש לאביהן דמותרים דלא חיישינן שמא יזנה מתיר זה עמה משום שהבן בוש מאביו: (מו) ובעד א' שאמר מת לי"ל בהיתה אומרת ברי לי שמת דלאה"ס היא קיימת באשם תלוי שהרי ספק הוא לה. גמ' כתובות ד' כ"ב ולקמן פט"ו מ"ה: (מז) דאז נאסרה על הבועל מדאורייתא. משא"כ בכולהו וה"ע דאם באו עידי כיעור בלבד שאם כנס לא יוציא שלא נאסרה לבועל ואפילו בהדי קלא דלא פסיק: (מח) נראין דבריו כדברי הרי"ף והר"מ דבנטען קאמרי ולא כפירש"י דמפרש שיש לה בנים מבעלה הראשון:

פרק ג (א) **ארבעה** אחין. לא מבעיא ב' אחין ב' מהן נשואים ב' אחיות ומתו דתרוייהו עליה רמיא וזיקתו מרובה כו' אלא אפי' ד' דנפלי קמי תרי אחי דלא אלימא זיקתא דקמא דמייבם דמלינו למימר האיך היא דרמיא עליה ואחות' על אחיו אפ"ה אסירי. רש"י: (ב) ב' אחיות. או אשה ובתה או אשה ובת בתה וכיוצא בו. ענין הדברים שהם ב' נשים שהא' מהן ערוה עם האחרת וא"א לישא שתיהן משום ערוה. הר"מ. ונקט אחיות משום דמינייהו ילפינן (ערפ"ק בהר"ב): (ג) ול"ל דכי חלין חד לחד דליבם אידך לאידך דכל יבמה שנאסרה שעה אחת על יבמה הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה לעולם ולא דמי למ"ז פ"ב דהתם לאו יבמה היא. ועתוי"ט: (ד) אחת כו'. בגמ' הא תני חדא זימנא במ"ג פ"ב אחותה שהיא יבמתה כו' ומשני צריכא דאי מהתם משום דליכא למיגזר משום שני דהתם ליכא אלא חד אחא אבל הכא דאיכא למיגזר דילמא שני אתי לייבומי כאחיו אימא לגזור קמ"ל ואי מהכא משום דאיכא שני ולא מייבם קא מוכח דאחות זקוקתו אסורה ולא אתי למסרי בעלמא אלא ידעינן מדהאי מייבם והאי לא מייבם דטעמ' משום דערוה לא רמיא קמיה אבל היכא דליכא אלא חד אחא אימא לגזור דלמא אתי למסרי אחות זקוקתו בעלמא. צריכא: (ה) אסור בשתיהן. מוקי בגמ' כגון דנפלה הך דאינה חמות בראשונה דכי נפלה החמות בראשונה ואזל מתן וייבם הך דאינה חמות הויא חמות לגבי אידך יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה דתחזור לאיסורה הראשון ועתוי"ט: (ו) איסור מצוה. בגמ' הא תנינא חדא זימנא במ"ג פ"ב איסור מצוה כו'. ומשני התם איסור מצוה לחודא הכא איסור מצוה ואחותה סד"א משום מצוה עבוד רבנן התקיים מצות יבום ולא העמידו איסור זיקה דמדבריהם לאסור את אחות' היכא דהויא עליו איסור מצוה קמ"ל: (ז) אחת. בגמרא הא תו למ"ל היינו הך מה לי לחד מה לי לתרי. צריכא. דאי אשמועינן התם משום דליכא שני דמוכח אבל הכא דליכא שני דמוכח שהרי שתיהן מתייבמות ואתו למסרי אחות זקוקה ואימא לא ליבמן קמ"ל ואי אשמועי' הכא אדרבה תרוייהו מוכחי אהדדי שזה לא יוכל לישא את האחרת. וכן זה. מוכח מלתא שזו אסורה ע"ז וזו ע"ז לפיכך ליכא אחות זקוקה אבל אידך לא. צריכא: (ח) וזו כו'. גמ' ל למעוטי איסור מצוה לזה ואיסור מצוה לזה. וצריכא דמ"ד כי לא אמרינן אוקי איסור מצוה במקום איסור ערוה להתיבם אחותה היכא דאין איסור מצוה אלא באחת ולשני שתיהן זקוקות דאיכא למיגזר משום שני אבל היכא דליכא למיגזר משום שני אימא לבהאי אוקימנא איסור מצוה במקום איסור ערוה וכן להאי וליבמו קמ"ל. ואי נמי שפיר דלא תני וזו כו' במתני' דלעיל דה"נ לא אתי למיעוטא מידי דאיסור מצוה בהדיי קתני לה התם. תוי"ט

זקוקתו היא שעבור לא רוניא קמיה: ד ור״ש פוטר. טעמא דר״ש דכתיב (ויקרא יח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור בשעה שנעשו צרות זו לזו (יא) כגון הכא שתיהן זקוקות לו ליבום. לא יהא לך לקוחין לא בזו ולא בזו. ואין הלכה כר״ש: ה ואחד מופנה. בלא אשה (יד): אשתו עמו. דקסברי ב״ש בעלת מאמר היא משובה ככנוסה (טו) וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מתסרה משום אחות זקוקתו: והלה תצא. אף מן החליצה (טז) משום אחות אשה: מוציא את אשתו בגט. דלא אלים מאמר לשויה ככנוסה וזו אוסרתה משום אחות זקוקה וצריכה גט מפני המאמר דהוי קדושין במקצת ולא פקעי קדושין בלא גט וצריכה חליצה. דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקתו היא וצריכה חליצה לזיקתה ובריסא יהיב לה גיטא והדר חליץ לה וכן כלא: ו נכרית. שאינה קרובה לא לזו ולא לזו: נכרית חולצת ולא מתיבמת. ה״ה אע״ג דלא עשה בה מאמר ומת נכרי׳ מהלך חלצה יבומי לא מיבמי׳ דהויא לה צרת אחות אשה בזיקה והאי דקתני מאמר לאפוקי מדב״ש דאמרי מאמר קונה קנין גמור ואפילו חליצה נמי לא תבעי קמ״ל דצריכה חליצה (כ): ז שעה אחת. בנפילה ראשונה כשנפלה מאחיו הראשון שאז היתה אשתו קיימת והיתה זאת אסורה עליו כאשת אח שיש לו בנים. ולכתה הנכרי׳ לא אתפסת דיקה ומשתברא דחולצת ולא מתיבמת (כב): וטלן

ד שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות. או אשה ובתה (ט). או אשה ובת בתה. או אשה ובת בנה. הרי (י) אלו חולצות. ולא מתיבמות. ור״ש פוטר. היתה אחת (יב) מהן אסורה עליו איסור ערוה. אסור בה ומותר באחותה. איסור מצוה. או איסור קדושה. חולצות ולא מתיבמות (יג): ה שלשה אחין שנים מהן נשואי׳ שתי אחיות. ואחד מופנה. מת אחד מבעלי אחיות. ועשה בה מופנה מאמר. ואח״כ מת אחיו השני. ב״ש אומרים אשתו עמו. [א] והלה תצא משום אחות אשה. ובית הלל אומרים מוציא את אשתו בגט ובחליצה ואשת אחיו בחליצה. זו היא (יז) שאמרו אוי לו (יח) על אשתו. ואוי לו על אשת אחיו: ו שלשה אחין שנים מהן נשואים שתי אחיות. ואחד נשוי נכרית. מת אחד מבעלי אחיות. וכנס נשוי נכרית את אשתו ומת. הראשונה (יט) יוצאה משום אחות אשה. ושניה משום צרתה. עשה בה מאמר ומת. נכרית חולצת ולא מתיבמת. שלשה אחים שנים מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית. מת הנשוי נכרית. וכנס אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת. הראשוני (כא) יוצאה משום אחות אשה. ושניה משום צרתה. עשה בה מאמר ומת. נכרית חולצת ולא מתיבמת: ז שלשה אחים שנים מהן נשואים שתי אחיות. ואחד נשוי נכרית מת אחד מבעלי אחיות. וכנס נשוי נכרית את אשתו. ומתה אשתו של שני. ואח״כ מת נשוי נכרית. הרי זו אסורה עליו עולמית. הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. ג׳ אחים שנים מהם נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית. גירש אחד מבעלי אחיות את

[א] בגמ׳ והלזו

תוי״ט: (ט) אשה ובתה. דהא שכיח מתי שיהיו נשואי׳ לשני אחין מבתו ובת בתו השנויות בתחלה בר״פ מכילתין לתני נקטינהו. וה״ה לכל העריות. והא דפריש להו הנא הכא כ״ל דמשום ר״ש נקטיה דלא תימא דוקא באשה אל אחותה פליג דמינה יליף ובשאר עריו׳ מודה דכולה מתני׳ משום דר״ש נקטה: (י) הרי כו׳ דס״ל יש זיקה. לפיכך חולצות מדאורייי ולא מתייבמות מדרבנן. כ״י: (יא) היינו כשנפלו לפני אח אחד דנעשו צרות דכשנפלו לפני ב׳ יבמין לא פליג וה״מ דלא פליג בד׳ אחין לעיל. תו׳ והר״מ: (יב) אחת כו׳. מפ׳ בגמ׳ דמשום ר״ש קתני לה דמ״ד הואיל וס״ל דיוקא דאורייי לגזור בא׳ מהן ערוה משום אחיות דעלמא ולא ליבם לאחותה של הערוה קמ״ל: (יג) חולצת. פריך בגמ׳ הא אמר ר״ש דזיקה דאורייתא ולפטור בלא חליצה כו׳ ומשני גזירה משום דהאי איסור מצוה דעלמא שאינה אחות ערוה דאתו לפטור נמי בלא חליצי שיאמרו דא״מ הוי כערוה ויוצאת בלא חליצה ובאחותה דא״מ נמי גזרו לחלוץ. ואע״ג דבערוה לא גזרו משום אחותה שאני ערוה דכ״ע [redacted] לה וידעו דלא כמיא קמיה ואחותה לאו אחות זקוקתו היא ולא אתי למשרי בעלמא. אבל ערוה דנעשות צרות לר״ש לאו כ״ע גמירי לה ואי אתיא ומפקא בלא חליצה אתי נמי למיפק אחותה שהוא א״מ בלא חליצה ונפיק מינה חורבא לאיסור מצוה דעלמא: (יד) וה״ה בנשוי נכרית אלא לאשמועינן דסגי ליה כמי במופנה דאלו במתני׳ אחרינא לא סגי ליה במופנה. כ״י: (טו) ול׳ רש״י ככנוסה דמיא וכי התו׳ דלב״ש אפי׳ מדאורייי: (טז) לפי שהמאמר דוחה לאחותה דחייה גמורה וה״מ ביבמה דחזיא לכולהו מילי דיבמה להתיבם ולחלוץ כי הכא הלכך חזיא למקלתייהו למאמר לדחות אחותה דחייה גמורה אבל בר״פ דקודם שיעשה מאמר כבר נפלו שתיהן ולא חזיין לכולהו מילי דיבמה דהא לא מלי ליבומי הלכך למקצתה למאמר נמי לא חזיא שתדחה את אחותה דחייה גמורה ומש״ה תנן התם בש״ס יקיימו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה לא מלי חד לעשות מאמר ותדחה אחותה והלא יכניסנה משום דלא חזיא לכולהו לא חזיא למקצתה כמפורש בגמרא: (יז) זו היא כו׳. למעט הך דר׳ יהושע דבמ״ז פי״ג דקאמר נמי אוי לו כו׳ אלא אי ככ״נ אי כר״מ דפליגי התם. גמ׳: (יח) אוי לו כו׳. כלו׳ כאוי לו להלעער שהפסיד אשתו בלא פשיעתו ומש״ה בשאר דוכתי בפ״ד ובפי״ד דתני נמי הלא אמאי כי׳ לא קתני אוי לו משום דבההו איהו דאפסיד אנפשיה דפשע שהכנים עצמו בספק. תוס׳: (יט) הראשונ׳. לנפילה. רש״י: (כ) ותמהו התוס׳ דהרי כבר תני לאפוקי מב״ש וי״ל דאי לאו משנה יתירה הוה דייקינן מתניתין כפשטא דמשמע דוקא עשה בה מאמר: (כא) הראשונה. לנשואין. רש״י והתוס׳ גרסו השנייה: (כב) ומהר״מ לומד כן שכתב לפי שאני מספק אם אסורה משום ערוה ותהיה לגמרי פטורה מן החליצה כו׳ או אסורה עליו מדרבנן כו׳ והיא כמו שנייה ולכת שנייה או חולצת או מתייבמת ולפיכך תחלוץ להתמיד. תוי״ט. ובחבורו חזר בו ופסק בפשיטות דהיא ולכת פטורה מן החליצה כו׳ והוא מבואר בגמ׳ דכל יבמה שאיני קורא בה בשעת נפילה כו׳ הרי היא כאשת אח שיש לו

את אשתו. ומת (*) נשוי נכרית וכנסה המגרש ומת. זו היא שאמרו. וכלן שמתו או נתגרשו. צרותיהן מותרות: ח וכולן שהיו בהן קידושין או גירושין בספק. הרי אלו צרות חולצות ולא מתיבמות. כיצד ספק קידושין. זרק לה קידושין. ספק קרוב לו. ספק קרוב לה זהו ספק קידושין (כה). ספק גרושין (כו). כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. יש עליו עדים. ואין בו זמן. יש בו זמן. ואין בו אלא עד אחד. זהו ספק גרושין: ט ג' אחין נשואין (כז) ג' נכריות. ומת אחד מהן. ועשה בה השני מאמר ומת. הרי אלו חולצות ולא מתיבמות. שנאמר (דברים כה) ומת אחד מהם יבמה יבא עליה שעליה זיקת יבם א'. ולא שעליה זיקת ב' יבמין. ר"ש אומר מיבם לאיזו שירצה וחולץ לשניה. שני אחין נשואין לשתי אחיות. ומת אחד מהן ואח"כ מתה אשתו של שני הרי זו אסורה עליו עולמית. הואיל ונאסרה עליו שעה אחת: י שנים שקדשו שתי נשים. ובשעת כניסתן לחופה. החליפו (כט) את של זה לזה ואת של זה לזה. הרי אלו חייבים משום אשת איש. היו אחין. משום אשת אח. ואם היו אחיות משום אשה אל אחותה. ואם היו נדות. משום נדה. ומפרישין אותן ג' חדשים שמא מעוברות הן. ואם היו קטנות שאינן ראויות לילד. מחזירין אותן מיד. ואם היו כהנות נפסלו מן התרומה:

החולץ

ח וכולן. ט"ו עריות שהיו יש לאחיו קדושי ספק או גירושי ספק דהויא ספק צרת ערוה: חולצת. ולא מתיבמת דלא כלום דדילמא לאו צרת ערוה היא: ספק קרוב לו. שהיו ה' אמות מלומלמות ביניהן בר"ה (כד) וד' אמות של אדם קונות לו שם וזרקו ספק בד' אמותיו ספק בד' אמותיה: ט זיקת שני יבמין. דכל זמן שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליה ונתוספה עליה זיקת שני בשביל המאמר וכשמת נותרו עליה זיקת שני יבמין: רש"א וכו'. דקסבר מספקא לן אי מאמר קונה לגמרי או לא קני כלל לכך מייבם לאיזו שירצה דאי מאמר קני לא הוי עלה אלא זיקת שני ואי מאמר לא קני לא הוי עלה אלא זיקת הראשון: וחולץ לשניה. דאלא לא מפטרה בביאת אידך דדלמא מאמר לא קני והוי שתי יבמות הבאות מבי בתים. ויבומי תרוייהו לא דילמא מאמר קני והוו ב' יבמות הבאות מבית אחד ואין הלכה כר"ש ואע"ג דאמרי' במתניתין דזיקת שני יבמין דאורייתא מקרא דיבמה יבא עליה בש"ס מוכח דזיקת שני יבמין דרבנן היא גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות (כח): י היו אחין. אף משום אשת אח וכו'. אע"ג דקי"ל אין איסור חל על איסור הא לא ק' להאי תנא דאיסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בת אחת כי הכא (ל) איסור חל על איסור ומייב להביא קרבן על כל איסור ואיסור: ומפרישין אותן. שלא לחזור לבעליהן: שמא מעוברות הן. והולדות ממזרים ובעינן הבחנה בין זרע כשר לזרע פסול שלא יתלו העוברים בבעליהן ואם היו כהנות. בנות כהנים (לא): נפסלו מתרומה. מלאכול בתרומת בית אביה אפי' אחר מיתת בעלה ואף על פי שנאנסה:

החולץ

וגים וכ"כ כל הפוסקים להלכה מרווחת. ה"ה: (כג) ניכס לו' וגם וק' דגבים פ"א תנן וכולן שניכסו מותרין ולאו הכא מעמא שגירש ולא"כ מת נשוי נכרים אבל מת ולאח"כ גירש לא הותרי לפי שקודם שגירשה היתה זקוקה לבי אחיו משום ב' אחות והו"ל לגם אחות אשה בזיקה והלכך אסורה עליו עולמית. ותי' הרי"ף דהתם גבי ערוה כגון שנכנסה מקמי דנפלה לא קמי יבמה מהכי בה גירושין דכי נפלה לפה קמי יבם בתחילה נפלה קמיה אבל הכא גבי נכרים כיון דבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני בה גירושין ולא מידי וכי הטו' ול"ת והלכך כנסה המגרש והא הו"ל לגם אחות אשה בזיקה וי"ל דלא חשב לגם אחות אשה בזיקה אלא בשמת אחיו ונפלו שתיהן לפניו אבל בשחי לא. ועתוי"ט שהביא דעות הפוסקים אי בעינן כנסה דוקא או אפילו לא כנסה: (כד) לאפוקי דפי' הר"ב במ"ד פ"א דב"מ דד' אמות ברה"ר (ועמי' פ"ד דפאה מ"ג בהר"ב) לא תקינו הא דקאמר הכא ברה"ר לאו דוקא אלא בסימטא או בצדי רה"ר וקרו ליה רה"ר לפי שאינו רה"י. הר"ב: (כה) זהו כו'. לאפוקי זמן דליכא בקדושין כדמוכח בגמ' ומספקא לר"י כתב בכתב ידו ואין עליו עדים אי מהני בקדושין או לא דכיון דאין צריך זמן מה לנו אם אין עליו עדים. תו': (כו) גירושין כו'. הני גיטין פסולים הם ואם נשאת הולד כשר כדתנן במ"ד פ"ט דגיטין והיינו טעמא דתולין לומר ביון דגיטא הוא דאם נשאת הולד כשר ולא מייבמת כיון דלאו גיטא מעליא הוא הלכך אי שרית ליה אמרי אינשי לרב ערוה מתיבמת ומספק גירושין דקתני לאו דוקא דהא ודאי כשר מדאורייתא ופסול ודאי מדרבנן. כ"י. וזהו דגירושין לאו דוקא דלא אתי לאפוקי מידי דכל שיש בקדושין יש בגירושין אלא אגב קדושין נקט. גמ': (כז) נשואין. ה"ה לאסוקי ואי' מופנה. תוס': (כח) דתנן במי"א פ"ד דאסא הוערא כולן ואי סבירא ליה ה"א לאלמנן לבעל זיקת ב' יבמין ולייבם לאידך חיישינן דלמא בשתי יבמות הבאות מבית אחד אתי כמי לאלמנן בבישא והדר ליבומי והא קאי עלה בלא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה. גמ': (כט) החליפו. בגמרא מני הוחלפו דאלמ"ה הא דמגן שמא מעוברות הן הא לא"ה סריין ואי במזיד מי סריא: (ל) לי בפ"י כשקידש ראובן את רחל תחלה נאסרה על שמעון משום אשת אח וא"א היינו בת אחת שאז שמעון וקידש לאה והנו דאסתו ליה מגו קדושין בכולהו אסור אמוהא משום אחות אשה אמרי ליה נמי באשת אחיו משום אחות אשה ואע"ג דאסורה עליה וקיימא היינו איסור כולל ועדיין רחל זו מותרת לראובן בעלה פירסה נדה מגו דאתוסף איסור לגבי בעלה משום נדה אתוסף בה נמי איסור לגבי שמעון הרי איסור מוסיף ע"כ. וכן נאסרה לאה על ראובן בקידושה שמעון באיסור אשת אח וא"א אע"ג דאסורה עליה וקיימא משום אחות אשה מגו דאתוסף בה איסור א"א לגבי איסור אשת אח לגבי שאר אחים אתוסף בה נמי לגבי ראובן: (לא) כלו' ונשואות ליבראל דהשתא לא מהני איסור דלוגם לאסורה על בעלה לפ"ה נפסלו מן התרומה לאכול אחת בעלה יכן ליזמא לכהן:

ואלמנה

פרק ד החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת (א) וילדה. בזמן שהולד של קיימא הוא מותר בקרובותיה. והיא מותרת בקרוביו ולא פסלה מן הכהונה. אין הולד של קיימא. הוא אסור (ב) בקרובותיה. והיא אסורה בקרוביו. ופסלה מן הכהונה: ב הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה. בזמן שהולד של קיימא. יוציא וחייבין בקרבן. ואם אין הולד של קיימא יקיים. ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון יוציא. והולד כשר וחייבין באשם תלוי (ג): ג שומרת יבם שנפלו לה נכסים. מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת. ונותנת. וקיים. מתה מה יעשו בכתובתה. ובנכסים הנכנסים ויוצאין עמה. בית שמאי אומרים יחלוקו יורשי (ז) הבעל עם יורשי האב (ח). ובית הלל אומרים נכסים בחזקתן. כתובה בחזקת יורשי הבעל. נכסים הנכנסים ויוצאים עמה. בחזקת יורשי האב: ד כנסה (י) הרי היא כאשתו לכל דבר. ובלבד (יא) שתהא כתובתה על נכסי בעל' הראשון: ה מצוה בגדול ליבם. לא רצה (יג) מהלכין על כל האחין. לא רצו חוזרין אצל גדול. ואומרים לו עליך מצוה. או חלוץ. או יבם. ו תלה (יד) בקטן עד שיגדיל. או בגדול עד שיבא ממדינת הים. או בחרש. או בשוטה. אין שומעין לו. אלא אומרים לו עליך מצוה. או חלוץ. או יבם: ז החולץ ליבמתו הרי הוא כאחד מן האחין לנחלה.

אס"א ואם

פרק ד החולץ ליבמתו הוא מותר בקרובותי'. דלאו חליצה היא דהא לא בעיא חליצה וקרובות וקרובים דמתניתין היינו הנך דנאסרו על איש מחמת אשתו וקרובים הנאסרים על אשה מחמת בעלה: אם אין הולד של קיימא. שהוא נפל: ב וחייבין בקרבן. שבעל אשת אח שלא במקום מצוה. והולד כשר ממה נפשך: וחייבין אשם תלוי. שכל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי: ג שומרת יבם. שהיא ממתנת ומצפה (ד) ליבם: שנפלו לה נכסים. מבית אבי': מה יעשו בכתובתה. מנה ומאתים ותוספת ונדוניא שהכניסה לו וקבל עליו אחריות (ה): ובנכסים הנכנסי' ויוצאי'. נכסי מלוג שכשהיא נכנסת נכנסין עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאין עמה: בש"א יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב דספק נשואה היא (ו) וזוכה היבם בהני ירושה מספק שהבעל יורש את אשתו וזה מספק נשואה היא אצלו זוכה בפלגא: נכסים בחזקתן. נכסי צאן ברזל בחזקתן. ולא פירשו בית הלל אי בחזקת יורשי האשה שהיו הנכסים שלה אי בחזקת יורשי הבעל שאחריותם עליו (ט) ולענין דינא יחלוקו אפי' לדברי בית הלל: ד כאשתו לכל דבר. שמגרשה בגט ולא בעיא חליצה ומחזירה כשירצה ולא מתסרא עליה: על נכסי בעלה הראשון. שיהיו קרקעות של בעלה הראשון אחראין וערבאין על כתובתה ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון כותב לה היבם כתובה על נכסיו והיא מנה בלבד (יב): ה מצוה בגדול ליבם. כדילפינן מוהיה הבכור: ו ובגדול. שהיה גדול שאחים במדינת הים ותלה גדול שאחין שלפניו בו לומר המתינו לו שהוא גדול מהם [וכחרש ובשוטה עד שיבריאו אין שומעין לו]: עליך מצוה. אף על פי שאחיך שבמדינת הים הוא גדול ממך. כיון שאתה גדול כאחין שלפניך עליך מצוה דשהויי מצוה לא משהינן: ז הרי הוא כאחד מן האחין. ולא הפסיד חלקו בנכסי אחיו דסד"א לקנסיה הואיל

והפסידה

פרק ד (א) ונמצאת. לא בעי למימר החולץ ליבמתו מעוברת משום דלאו אורח ארעא וכ"ש בסיפא. דהכונס שהוא רשע אי מכניס לאשת אחיו מעוברת דכונן יולדות ולד של קיימא. ר"י: (ב) אסור. אע"ג דתנן לקמן מ"י דלא תחלוץ עד שיהא לה ג"ח והכא בתוך ג"ח כיון שנמצאת מעוברת קתני מ"מ בדיעבד הוי חליצה. תוי': (ג) וחייבין כו'. אע"ג דלא איקבע איסורא ולאשם שאין כאן איסור כלל אבל פ"ד דכריתות מפ' הר"ב דבעינן דוקא דאיקבע איסורא (ד) כמו ואביו שמר את הדבר: (ה) והן נכסי צאן ברזל ומקבלין כתובה מפני שהן שמין בה. ר"י: (ו) מוקי' בגמרא דסיפא איירי בעשה בה מאמר ולא אמרי ב"ש במ"ה לעיל אשתו עמו כו' אלא משום דסברי דמאמר עושה ודאי ארוסה לדהוי בלי' ומיהו לא כודאי נשואה משוי לה למקני יבם ירושה אלא כספק נשואה ויחלוקו. ודוקא מתה אבל מחיים לא אע"ג דעבד בה מאמר משום דמחיים איהו ודאי ואינהו ספק ומ"מ ריבא לא מוקי בעביד מאמר דלא אגיס ודאי בלא למכור לכתחלה. תוי'. ומ"מ לב"ה לא נ"מ מידי בין עבד מאמר או לא עבד: (ז) יורשי כו'. דייקינן בגמ' דהא אמרו ב"ש יחלוקו אלא בנכסים הנכנסים ויוצאים עמה מדקתני יורשי הבעל עם יורשי האב ולא קתני לספק וה"ק מה יעשו בכתובתה ובנכסים עד שפירש דינא בדברי ב"ה וב"ה לב"ש דלא פליגי ב"ש וב"ה אלא בנכסי מלוג בלבד: (ח) יורשי האב. שמוחזקים בהו לה וכיון דלא קתני יורשי האשה כדקתני בב' מי שמת משום דהכא אין ידוע אם היבם יורשה או בני משפחתה. נ"י: (ט) ולא קאי אב"ה ליתני להו בהדי נכסי מלוג דלא שוו להו ממש דנכסי צ"ב אחריותן על הבעל משא"כ נכסי מלוג. ומש"ה נמי לא ידעי אי בחזקת יורשי הבעל קאמר ול"ק דא"כ ליתני בהדיא כתובה דלא השוו לכתובה דצ"ב היא הביאתה מביתה אבל מנה ומאתים הוא נותן. תוי': (י) כנסה. שבא עליה כדכתיב יבמה יבא עליה. נ"י: (יא) ובלבד כו'. כלומר ובלבד לענין הזה אינה כאשתו שאין כתובתה על נכסיו אלא על נכסי בעלה הראשון. ובגמרא. מ"ט אשה הקנו לו מן השמים: (יב) וכ"כ הטור והר"מ ובזה נסתלק מ"ש התוס' מה מרויח היבם בכך כיון דאי לית לה מראשון תקינו לה מנה. ולפירושם ל"ק דמתני' סתמא קתני ומן הסתם היא אלמנה מן הנשואין אבל ודאי היכא דהוה שומרת יבם מן האירוסין ודאי דאית לה מאתים כדתנן מ"ב פ"א דכתובות. ועתוי"ט: (יג) לא רצה. מפרש בגמרא לא רצה ליבם אלא לחלוץ הולכים על כל האחין כו' דעת לנו ביבום של הקטן מחליצת הגדול וקטן היינו קטן שבאחים ואינו פחות מי"ג שנים ויום א' והביא ב' שערות. נ"י: (יד) תלה כו'. ונמלך בו ואם לא ירצה אני

איבם

ואם יש שם אב (עו) נכסים של אב. הכונס את יבמתו זכה בנכסים של אחיו. רבי יהודה אומר. בין כך ובין כך. אם יש שם אב. נכסים של אב. החולץ ליבמתו הוא אסור בקרובותיה. והיא אסורה בקרוביו. הוא אסור. באמה. ובאם אמה. ובאם אביה. ובבתה ובבת בתה. ובבת בנה. ובאחותה. בזמן שהיא קיימת. והאחין מותרין. והיא אסורה באביו. ובאבי אביו (עז). [א](ובאבי אמו) ובבנו. ובבן בנו. באחיו. ובבן אחיו. מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו. ואסור בצרת קרובת חלוצתו: ח החולץ ליבמתו. ונשא אחיו את אחותה ומת. חולצת ולא מתיבמת. וכן המגרש את אשתו ונשא אחיו את אחותה ומת. הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום: ט שומרת יבם שקידש (יח) אחיו את אחותה. משום ר' יהודה [ב](בן בתירא) אמרו. אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך הגדול (יט) מעשה. חלץ לה אחיו. או כנסה יכנוס את אשתו. מתה היבמה. יכנוס את אשתו. מת יבם יוציא את אשתו בגט ואשת אחיו בחליצה (כ): י היבמה לא תחלוץ. ולא תתיבם. עד שיש לה שלשה חדשים. וכן כל שאר הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשי'. אחד בתולות (כא). ואחד בעולות. אחד גרושות. ואחד אלמנות. אחד נשואות. ואחד ארוסות. ר' יהודה אומר. הנשואות יתארסו. והארוסות

[א] נ"א ל"ג [ב] ס"א

והפקידה וייבום שפקלה על האחין: זכה בנכסי אחיו. ואפי' נכסה למכר דיקוס על שם אחיו אמר למתנא והרי קם: נכסים של אב. דכתיב והוא הבכור מה בכור אין לו בחיי האב אף יבם אין לו בחיי האב ואין כן הלכה אלא הכונס את יבמתו זכה בנכסי אחיו ואפי' במקום אב: אסור בקרובותיה. כאילו היא אשתו וכל קרובות הנאסרות מחמת אשה גמורה. אסורות מדרבנן בחלוצה: בזמן שהיא קיימת. אאחותה קאי ולא אשאר עריות: מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו. ולא אמרי' צרה כחלוצ' שיהא אסור באחות צרת חלוצתו כמו שהוא אסור באחות חלוצתו: ואסור בצרת קרובת חלוצתו. ראובן חלץ ללאה ורחל נשואה לנכרי (יז) ולה צרה ומת הנכרי אסורה אותה צרה לראובן. וטעמא הוי שבזמן שלאה חולצת מוליכה רחל אחותה עמה לב"ד וקולי עלמא לא ידעי להי מינייהו חליץ ואיכא דסברי לרחל חליץ וכי נסיב צרת רחל דהיינו צרת קרובת חלוצתו אמרי צרת חלוצתו נסיב דאינהו סברי שרחל וצרתה נמי אחיו היו שהרי חלץ לרחל. אבל אין היבמה מוליכה צרתה עמה בזמן שחולצת הילכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה נסיב: ח וכן המגרש את אשתו וכו'. בגמ' פריך וכן פ"ד אלא אימא אבל המגרש וכו' שאחות גרושה מדברי תורה ולכך פטורה מן החליצה ומן היבום ואחות חלוצה מדברי סופרים ולכך חולצת ולא מתיבמת: ט שומרת יבם. ממתנת ליבם: שקדש. אחד מן האחים את אחותה אחר שנפלה זו לפניהן והוזקקה לכולן: המתן. מלכנוס דקא פגעת באחות זקוקה: עד שיעשה אחיך הגדול מעשה. שיכנוס אחיך את היבמה או יחלוץ לה ויעקור את זיקתה מעליך: מתה היבמה יכנוס את אשתו. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה: מת היבם. ולא נותר אח אלא זה שקדש את אחותה: מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצ'. אבל יבומי לא משום דאחות גרושתו היא ובגמרא פסיק הלכה כר' יהודה בן בתירא: י לא תחלוץ וכו'. מפרש בגמ' טעמא דכתיב (דברים כה) אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה וכו' הא אם יחפוץ ייבם. כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה (כא): בתולות. גזרינן אטו בעולות. וארוסות אטו נשואות וכן הלכה. והך שלשה חדשים הם תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו ומן יום שנתארסה בו: הנשואות יתארסו. דטעמא דאסורה כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני (כב)

בלא

איבם או לחלוץ. הר"מ: (טו) אב. דלתני' מר והאב קודם לכל יוצאי יריכו. גמ': (עז) ובאבי אביו. משום כלת בנו אע"ג דבאשתו גמורה אינו אלא מד"ס דהא כלת בנו מהשניות דרבנן היא אפילו הכי גזרה רבנן נמי בחליצה והיינו למקצת. דנמצא דגזרו שניות בחליצה וכה' התוספות והא דלא תני במתני' אבי אמו ובן בנו משום דתנא ושייר: (יז) ותמהו בתו' דהא תני במתניתין ובאחותה בזמן שהיא קיימת הא מתה שריא ותנן נמי לקמן חלץ לה ומתה מותר באחותה ואמאי הא סברי שחלץ לאחותה דאפילו צרת אחות הנשואה אסרינן מהאי טעמא ועוד' דתנן האחים מותרים אע"ג דאיכא בהדיא לבי דינא אלא נראה דנייכי דוקא כשנשואה לאחין וה"ט האי דאתעביד בה מעשה שנחלצ' ודמיא טפי לגרושה אסרו גם צרת קרובת' כשנשואה לאחין דדמי' לצרת ערוה אבל צרת חלוצתו דלא אתעביד בה מעשה לא דמיא לגרושה הלכך קרובתה שריא תוי"ט. וז"ל הרא' אבל כשחולצ' צרת לאה ולא לאה לא דמיא לאה לגרושה דלא אתעביד בה מעשה ואפילו רחל שהיא קרובת צרת חלוצה שריא. ת"ח: (יח) שקידש כו'. דעת הר"י דדוקא במעשה אחיו ביבמתו הוא דפקעה זיקתה מיניה אבל משום נשואין דאחותה (לחופה) לא פקעה ולפיכך ימתין וכ"כ שכתב רש"י והר"ב פ"ב מ"ו. ודעת התוס' והרא"ש דדוקא קידש. ועתוי"ט: (יט) הגדול. אמר גדול על עיקר הנקדם מלוה בגדול ליבם. הר"מ. כלו' וגדול דנקט לאו דוקא: (כ) בחליצה. שאינה נפטרת מחמת שהיא אחות גרושתו כדאיל וזיקתו' קדמה לקידושי הגרושה: (כא) וכל הנך דתני' ולא מתיבמות כגון אחות חלוצתו ואחות זקוקתו וספק צרת ערוה התם משום דלא אפשר הוא דאם כן לעולם תאסור הלכך כיון דמדאורייתא בת יבום היא חלצה אבל הכא דאפשר לשהויי משהינן ויצא הדבר בהיתר כש"י. וקידש א' מב' אחיות דמדאוריי' חולצות ולא מתייבמות אמרינן טעמא בגמ' משום דבת יבום היא אם יבא אליהו כו' משא"כ בג' חדשים אפילו אם יבא אליהו ויאמר זאת אינה מעוברת לא תתיבם דלא פלוג. ולאלמנה מן הנשואין לכ"ג דחולצת מדאורייתי' התם רבייה קרא. גמ' ד"ך ועתוי"ט: (כב) ופירש"י שאין השכינה שורה אלא על הודאי שזרעו מיוחס אחריו: (כג) א' בתולות כו'. ה"ק אחד בתולות ואחד בעולות שנתאלמנו או שנתגרשו בין מן האירוסין דהיינו בתולות בין מן הנשואין

דהיינו

והארוסות ינשאו. חוץ מן הארוסות שביהודה. מפני שלבו גס בה. רבי יוסי אומר. כל הנשים יתארסו. חוץ מן האלמנה. מפני האיבול:

יא ארבעה אחין. נשואין ארבע נשים. ומתו (כד). אם רצה הגדול שבהם ליבם את כולן. הרשות בידו. מי שהיה נשוי לשתי נשים ומת. ביאתה או חליצתה. של אחת מהן. פוטרת צרתה. היתה אחת כשרה. ואחת פסולה. אם היה חולץ. חולץ לפסולה. ואם היה מיבם. מיבם לכשרה (כז):

יב המחזיר גרושתו. והנושא חלוצתו. והנושא קרובת חלוצתו יוציא. והולד ממזר. דברי ר"ע וחכ"א אין הולד ממזר ומודים (ל) בנושא קרובת גרושתו. שהולד ממזר:

יג איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא (לב). דברי ר"ע. שמעון התימני אומר. כל שחייבין עליו כרת בידי שמים. והלכה כדבריו. ר' יהושע אומר. כל שחייבים עליו מיתת ב"ד. אמר ר' שמעון בן עזאי. מצאתי מגילת יוחסין בירושלים. וכתוב בה איש פלוני ממזר מאשת איש (לד). לקיים דברי ר' יהושע (לה). אשתו שמתה מותר באחותה. גרשה ומתה מותר באחותה. נשאת לאחר ומתה. מותר באחותה. יבמתו (לו) שמתה מותר באחותה. חלץ לה ומתה מותר באחותה. [נשאת לאחר ומתה. מותר באחותה]

פרק ה

רבן גמליאל אומר. אין גט אחר גט. ולא מאמר אחר מאמר. ולא

שלא תלד בן ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון ובארוסות ליכא למימר הכי: והארוסות ינשאו. דהא לא איעבר מראשון: חוץ מן הארוסות שביהודה. שהיו מיחדין את הכלה ואת החתן ביהודה קודם כניסתן לחופה כדי שיהיה רגיל ותשמש עמה ולא יהיו בושים זה מזה בבעילת מצוה לכך חיישינן שמא בעל: כל הנשים יתארסו. משום דר' יהודה לא מפליג בין אלמנה לגרושה ומתיר לאלמנה ליארס אפילו תוך שלשים יום של ימי אבלה אתא ר' יוסי לאפלוגי עליה בהא ואסר לאלמנה ליארס תוך שלשים של ימי אבלה:

יא ארבעה אחים וכו'. הוא הדין אפי' טובא כמי אם אפשר בסיפוקייהו הרשות בידו לכנוס את כולן והאי דנקט ארבע עלה טובא קמשמע לן ארבע אין טפי לא כי היכי דנמטייהו עונה בחדש (כה): ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. ולא מייבם לתרוייהו. דכתיב (דברים כה) אשר לא יבנה את בית אחיו. בית אחד הוא בונה ואינו בונה שתי בתים. ולא חליץ לתרוייהו דכל שאינו עולה ליבום. אינו עולה לחליצה (מ). והואיל ותרוייהו כי הדדי לא סלקו ליבום. דאמרי' בית אחד הוא בונה. ה"נ לא סלקי לחליצה: חולץ לפסולה. ולא יפסול את הכשרה לכהונה. שהחלוצה פסולה לכהונה. ולא יפסוק אדם מי בורו ואחרים צריכין לה: **יב** המחזיר את גרושתו. משנשאת (כח): והנושא את חלוצתו. דקיימא עליה בלאו דלא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה: והנושא קרובת חלוצתו. דקסבר ר"ע דחלוצתו כאשתו. שהכתוב קראו ביתו (כט) דכתיב (שם) בית חלוץ הנעל. וקסבר נמי ר' עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין ואינה הלכה: קרובת גרושתו. דגרושתו כאשתו. ואמה ואחותה חייבי כריתות נינהו: **יג** כל שאר בשר שהוא בלא יבא. כל קורבה שהיא בלאו (לא) ואפי' אין בה כרת: כל חייבי כרת. אבל לא חייבי לאוין וכן הלכה (לג). שכל שאסורים איסור כרת. אבל מחייבי לאוין אין הולד ממזר. חוץ מן הנדה. הולד ממזר: פרק ה **רבן** גמליאל. אין גט אחר גט. שתי יבמות ליבם אחד מאת אחד ונתן גט לראשונה וחזר ונתן גט לשנייה לא אסרו קרובות השניה עליו למהוי כגרושתו. דמכי יהיב גט לראשונה פקעה זיקת שתיהן מעליו דגט מהני ביבמה לאיקש עלה בלא יבני ושוב לא ייבם לא הוא ולא שאר האחים לא ליבמי שקבלה הגט ולא לצרתה הילכך כי הדר ויהיב גט שני לשניה אין במעשיו כלום והוי כנותן גט לאשה נכרית דעלמא. וכן ב' יבמין ליבמה אחת ונתן זה גט וזה גט. האחרון אינו כלום ומותר בקרובותיה: ולא מאמר אחר מאמר.

דהיינו בעולות. גמ': (כד) ומתו. ה"ק ארבעה אחין כו' דאלת"ה ומתו כי מתו כולם מאן מייבם. גמ': (כה) פרש"י עונה ת"ח מערב שבת לע"ש. וכתב כ"י דאע"ג דמסקנא בכל אדם איירי ולא סגי לכל חדא וחדא עונה בחדש הכא ביבמה שאני שאשה הקנו לו מן השמים ואפילו בפחות נמי סגי לה אלא דמשום עלה טובא אמרינן דלית ליה לגרוע בפחות מעונה בחודש (ועמ"ש כ"ל שלא ילערה כשישהנה בלא בעילה יותר מחודש וכמו שמליכו פי"ג מ"ב בא"ם) אבל כשכונסת נשים דעלמא חייב לעשות עונה עם כל א' וא' כדין המפור' בכתובות דס"ה: (כו) ומה"ט לא מייבם לחד דחליץ לאידך. ולחלוץ לחד וליבם לחד נמי לא כיון דחליץ א"א ליבם לשניה כיון דאינה עולה לחליצה דהרי אינו חולץ ב' נשים. תוי': (כז) לכשרה. כלומר כשבא ליבם לכשרה ולהר"מ מיבם לאיזה שירצה: (כח) כפירש"י וכדמטייה דקרא כו'. ובספ"ג דסוטה כתב הר"ב דבקדושין אלא כמינה: (כט) גמ'. ולית ליה סתמא דמתניתין החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה ומת חוללא דלר"ע פטורה לגמרי. רש"י: (ל) ומודים כו'. וקמ"ל דלא פליגי אלא בחייבי לאוין אבל בחייבי כריתות מודו ולא בעי חייבי מיתות ב"ד: (לא) רש"י. וק"ל דהא מחזיר גרושתו דלאו קורבה הוא ואמר ר"ע לעיל הולד ממזר. ולשון הר"מ שעור דברי ר"ע כל שאר בשר וכל שהוא בלא יבא: (לב) בלא יבא כו'. ילפינן להו בגמ' מקראי דתנן סתמא כוותיה בספ"ג בקידושין. ועמ"ש מ"ו פ"ג דפאה: (לד) מא"א. תימא דלא נקט חייבי מיתת ב"ד סתם ואי משום דמעשה שהיה כך היה א"כ מנ"ל דהוי כר"י. וי"ל דנקט א"א לרבותא דאצ"פ שהיא בחנק וקיל משאר חייבי מיתות ויש לה היתר בחיי אוסרה. תוי': (לה) לקיים כו'. לא היה כתוב במגילה אלא אגיפא קאי אמר כשב"ע לקיים דברי ר"י. רש"י: (לו) יבמתו כו'. אמרינן בגמרא דמשנה שאינה צריכה היא ופי' התו' דאתי במכ"ם דאשתו:

יש

ולא בעילה אחר בעילה. ולא חליצה אחר חליצה. וחכמים אומרים יש גט (א) אחר גט. ויש מאמר אחר מאמר. אבל לא אחר בעילה. ולא אחר חליצה. כלום: ב כיצד עשה מאמר ביבמתו. ונתן לה גט. צריכה הימנו חליצה. עשה מאמר וחליצה צריכה הימנו גט. עשה מאמר ובעל. הרי זו כמצותה (ג): ג נתן גט ועשה מאמר צריכה גט וחליצה. נתן גט ובעל. צריכה גט וחליצה. נתן גט וחלץ. אין אחר חליצה כלום. חלץ (ו) ועשה מאמר נתן גט ובעל. או בעל (ז) ועשה מאמר. נתן גט וחלץ אין אחר (ח) חליצה כלום. אחת יבמה אחת ליבם אחד. ואחת שתי יבמות ליבם אחד: ד כיצד (י) עשה מאמר בזו. ומאמר בזו. צריכות שני גיטין (יא). וחליצה. מאמר בזו. וגט לזו. צריכה גט וחליצה. מאמר בזו. ובעל את זו צריכות שני גיטין וחליצה (יב). מאמר בזו וחלץ לזו הראשונה צריכה גט. גט לזו. וגט לזו. צריכות הימנו חליצה (יג). גט לזו ובעל את זו. צריכה גט וחליצה. גט לזו ומאמר בזו. צריכה גט וחליצה. גט לזו וחלץ לזו. אין אחר חליצה כלום: ה חלץ וחלץ. או חלץ ועשה מאמר. נתן גט ובעל. או בעל ובעל. או בעל ועשה מאמר. נתן גט וחלץ

בין שני יבמין ליבמה אחת בין ביבם אחד ושתי יבמות. האחרון אינו כלום דהיינו לריב' ממנו גט ומות' בקרובותי': יש גט אחר גט. דקמא לא דמה זיקתה לגמרי דהא בעי חליצה הלכך אכתי איכא פלגא זיקא ואהני גט שני לשניה למהוי גרושתו ואסור בקרובותיה וכן הלכה (ב): ב כיצד. לאו אפלוגתא קאי אלא מילתא באפי נפשה ואיבם אחד ואיבמה אחת קאי והכי קאמר כיצד דין יבם אחד ויבמה אחת: צריכה הימנו חליצה. ואם רצה לכנוס לא יכנוס דכיון דהתחיל בגירושין קיימא עליה בלא יבנה: צריכה הימנו גט. דחליצה אפקעתא לזיקה וגט בעי לאפקועי קדושין דיליה דחליצה לא מפקעה קדושין: ג נתן גט ועשה בה מאמר צריכה גט וחליצה. דגט דמי קצת (ד) ומשייר קצת ומאמר קני שיורי דגט הילכך צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו: נתן גט ובעל. אסור לקיימה משום שנתן גט קיימא עליה בלא יבנה (ה) וצריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו: אין אחר חליצה כלום. הא מתני' רבי עקיבא היא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ואינה הלכה. אלא הלכה כחכמים שאומרים יש אחר חליצה כלום ואם קדשה אחר חליצה (ט) צריכה הימנו גט: אחת יבמה אחת ליבם אחד. וא' שתי יבמות ליבם א'. שוין הן שיש אחר גט לראשון או אחר מאמר לראשון כלום ואין אחר ביאה שבתחילה כלום ואין אחר חליצה כלום: ד צריכות שני גיטין. לשתי יבמות כרבנן דיש מאמר אחר מאמר: וחליצה. לאחת מהן ופוטרת צרתה: מאמר לזו וגט לזו. פסל גט של אחרונה את הראשונה דקם ליה בלא יבנה וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו: מאמר לזו ובעל לזו צריכות שני גיטין. א' גט למאמרו וא' גט לביאתו: וחליצה. לאחת מהן ופוטרת צרתה: גט לזו ובעל לזו צריכה גט וחליצה. ואסור לקיימה דקם עליה בלא יבנה משום גט ראשון. ובגט לחודיה לא נפקא בעלת ביאה דביאה פסולה היא: אין אחר חליצה כלום. ואי הדר מקדש לה (ד) או לצרתה לא תפסי בה קדושין כר' עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ואינה הלכה: ה חלץ וחלץ. מותר בקרובות שניה שאין אחר חליצה ראשונה שום זיקת יבמין וחליצה בתרייתא לאו כלום היא ואפי' לכהונה אינה פסולה. וכן חלץ לזו ומאמר לזו וכן נתן גט לזו אחר החליצה של זו או אם בעל לזו אחר החליצה של זו אין מעשה האחרון כלום. או אם בעל תחלה וחזר ובעל לשניה או בעל תחלה ועשה מאמר בשניה או נתן גט לשניה או חלץ לשניה אין אחר ביאה כלום ומעשה אחרון לא מעיד ומותר בקרובות השני':

פרק ה (א) יש גט כו': מדרבנן וטעמא דגזרו מפרש בגמ': (ב) לא קאי ר"ג אגט ומאמר ולא אבעילה וחליצה כמ"ש בגמ': (ג) כמותה. דהכי תקינו רבנן בלא יבא עליה עד שיקדשה קידושין גמורים ואם בעל ולא קידם קנה ולוקה מכות מרדות על שנהג קלות ראש בעצמו כדאי' בגמ': (ד) ומה"ט אפי' ר"ג מודה דיש מאמר אחר גט ויש גט אחר מאמר וכן ביאה יש אחר מאמר וכן אחר גט כדאיתא בגמרא: (ה) ומ"מ לא הוי גט כחליצה לאפקועיה כולה זיקה הלכך לא עמדה עליה בלאו גמור ואפי' לר"ע דמחמירין כותי' מודה דקדושין תפסי בה: (ו) חלץ כו'. או לו קתני ועשה מאמר או נתן גט או בעל ובגט דלאחר חליצה לא הוה צריך למתני' לאשמועינן דלאו כלום דלמאי אהני לאסור בקרובותיה הא אתסר וקאי מחמת חליצה אלא איידי דבעי למתני גט דלאחר בעילה לאשמועינן דאין לאחר ביאה כלום תנא נמי גט דלאחר חליצה והכי מפ' בגמ'. רש"י: (ז) או בעל כו'. (ה"ג או לא קתני) ומאמר דאחר ביאה לא הוה צריך למתני דלפי' אחר מאמר ביבמה אחד מאי אהני אלא איידי דתני ביאה חלץ ועשה מאמר דאיצטריך לאשמעי' כר"ע דאין קדושין תופסין כו'. וה"מ בגמ'. רש"י: (ח) אין אחר חליצה כו'. ברישא אחלץ ועש' מאמר כו' קאי ואלישנא דסיפא או בעל כו' הוה צריך למתני אין אחר ביאה כלום. ולישנא קלילא הוא נמתני' הלא והכי' יבמה לשוק עדיפא לי' למתני. גמ': (ט) וכן בהא דאין אחר ביאה כלום לרבנן נמי ומשכחת לה דיש אחריה בב' יבמות ויבם א' א"נ בב' יבמים שאם בעל האחת וקידש הוא או אחיו השנייה תפיס כדמסקי הרי"ף והרא"ש דלא הוה רבה אחר בעילה אלא עשה דבית א' כו' ולאו הבא מכלל עשה עשה ולגבי' המו' דיי"א בלאו. ועתוי"ט: (י) כיצד. בשתי יבמות ליבם א'. רש"י: (יא) ב' גטין. ויבומי לא דהיכי ליעבד אי ליבומי לתרוייהו ה"ל ב' בתים ואי לחדא הואיל ומצותה ביה אגידה ה"ל בוני ב' בתים. רש"י. ומכיון דיהיב גיטא לחדא קם עליה בלא יבנה אף לשניה: (יב) ב' גטין וחליצה. דבגט לחודא לא נפקא בעלת ביאה דביאה פסולה היא וכמ"ש הר"ב בסמוך ופסולה לא סגי לה בגט וטעמייהו מפרש בגמרא: (יג) חליצה. היינו חליצה אחת ופוטרת צרתה מאי צריכות דעלמא. גמ': (יד) דליכא למיגזר בחליצה פסול' כמו

אין

וחלץ. אין אתר חליצה כלום בין יבם אחד לשתי יבמות. בין שני יבמין (טו) ליבמה אחת: ו חלץ ועשה מאמר. נתן גט ובעל. או בעל ועשה מאמר. ונתן גט וחלץ. אין אחר חליצה כלום. בין בתחילה. בין באמצע. בין בסוף. והבעילה בזמן שהיא בתחלה. אין אחריה כלום. באמצע ובסוף יש אחריה כלום. רבי נחמיה אומר אחת בעילה (יז). ואחת חליצה. בין בתחלה. בין באמצע. בין בסוף. אין אחריה כלום:

פרק ו

הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד. בין באונס (ב). בין ברצון (ג). אפילו הוא שוגג והיא מזידה. הוא מזיד. והיא שוגגת. הוא אנוס. והיא לא אנוסה (ד). היא אנוסה. והוא לא אנוס. אחד המערה. ואחד הגומר. קנה (ה). ולא חלק בין ביאה לביאה: ב וכן הבא על אחת מכל העריות (ו) שבתורה או פסולות. כגון אלמנה לכ"ג. גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. בת ישראל לממזר ולנתין. פסלה. ולא חלק בין ביאה לביאה: ג אלמנה לכ"ג. גרושה וחלוצ' לכהן הדיוט מן האירוסין לא יאכלו בתרומה. רבי אליעזר ורבי שמעון מכשירין. נתארמלו או נתגרשו. מן הנשואין פסולות. מן האירוסין כשרות:

אין אהר חליצה כלום. אריסא קאי. ואסיפא נמי איכא למימר אין אחר ביאה כלום: ו חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל. איבם אחד ויבמה אחת קאי (טז). ואע"ג דתנא לעיל הדר תנא הכא משום סיפא דבעי לאפלוגי בין ביאה לחליצה. דחליצה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף אין אחריה כלום. והביאה דוקא בזמן שהיא בתחלה. ולאשמועינן נמי פלוגתא דרבי נחמיה ורבנן: בין בתחלה בין באמצע. כגון גט לזו וחלץ לזו וחזר ועשה בה מאמר או בבעלת הגט. לא מהניא מאמר (יז) ולא בעיין גט למאמרו: בסוף. אחר מאמר וגט חלץ: אין אחריה כלום. וחליצה גמורה היא ואי הדר ועביד מאמר לא בעיא גט משום דחליצה גרושין גמורים נינהו ואע"ג דהיא חליצה פסולה: הביאה באמצע. כגון גט לזו ובעל לזו וחזר ועשה מאמר בשלישית אסור בקרובותיה (יח): בסוף. גט לזו ומאמר לזו וחזר ובא (עליה) על [האחת] יש אחר ביאה זו זיקת יבמין וכי מפיק לה בעי חליצה ולא סגי לה בגט: אין אחריה כלום. ונפקא בגט בלא חליצה ואי הדר וקדם לאידך אחר ביאה אין במעשיו כלום:

פרק ו הבא על יבמתו. שוגג. כסבור אשה אחרת היא (א): מזיד. לשם זנות ולא למצות יבום: אפילו הוא שוגג והיא מזידה. לא מבעייא היכא דהיא מכוונה למצוה אלא אפילו היכא דתרוייהו לא מכווני למצוה כגון שהוא מכוין לאשה אחרת והיא נתכוונה לשם זנות קנה דאמר קרא (דברים כה) יבמה יבא עליה מ"מ: המערה. שלא גמר ביאתו אלא הכנים עטרה בלבד ופגיעת עטרה בלא הכנסה קרויה נשיקה: קנה. הכה בנחלה ויוצאת בגט אם בא להוציאה: לא חלק בין ביאה לביאה. בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה דכתיב (ויקרא כ) משכבי אשה (ו) מגיד הכתוב שמתי משכבות יש באשה: ב וכן הבא על אחת מכל העריות. באחת מכל הביאות האלו: או על הפסולות כגון אלמנה לכהן גדול וכו'. פסלה לכהונה משום זונה (ח) ואף ע"פ שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה. פסולה היא לכהונה וגרושה נמי אי בת כהן היא מפסלה בהך ביאה מתרומה דבי נשא (ט): ממזרת ונתינה לישראל. לאו אפסולה לכהונה קאי דהא פסולה וקיימא אלא לענין הערלה נקט ליה למלקי עלה בהערלה כגמר ביאה: ג מן הארוסין לא יאכלו בתרומה. מפני שנתקדשה קדושי עבירה נפסלה מתרומה דבית אביה אם בת כהן היא: ר' אליעזר ור"ש מכשירין. עד שתבעל ותעשה חללה שנא' (ויקרא כא) ולא יחלל (י) שני חלולין אחד לה ואחד לזרעה. ולית הלכתא כוותייהו אלא אף מן האירוסין לא יאכלו בתרומה: נתארמלו או נתגרשו. מן הכהנים הללו מן הנשואין פסולו' דהויא חללה בביאתן: מן האירוסין כשרות.

כמו בביאה פסולה כדמפרש בגמרא. ועמוי"ט: (טו) בין שני יבמין כו'. והל"ל בבי יבמין לבי יבמות דאיכא למ"ד בגמ' דלדה על האחין בככת דכדקיימא קיימא: (טז) משום דהאי ליבנא מתניא בה"ג ביבם אי ויבמה אי קא נמי הכי אבל לקושטא דמלתא קא מהדרי לכולהו דמלהו שויב בין ביבם אי ויבמה אי בין בי יבמות וה"ע דהדר אגברי להו בבי יבמות כגון גט לזו כו' ולא בא לומר אלא דאין זה דין חדש: (יז) ולעיל במ"ב בעשה מאמר וחליצה לא תנן אין אחריו כלום כיון שלריכה מעשה דגט אחריו על המאמר שקדמו. תוי': (יח) וה"מ למימר ועשה מאמר בבעלת הגט דהא תנן לעיל גט ומאמר באחד שלריכה גט וחליצה אלא משום איסור קרובות נקט בשלישית דאלו בעלת גט בלא"ה משום ביאה נאסרו הקרובות: (יט) אחת בעילה כו'. טעמיה מפי בגמ':

פרק ו (א) ואפילו איפה אשתו. שכמלא שנתכוין ג"כ לזנות אלא מיהו אינו מזיד ביבמתו ושוגג בה מיקרי ותדע דהכי לגבה לא משכחת בענין אחר: (ב) באונס. מפרש בגמרא כגון שנתכוין לאשתו ותקפתו יבמתו א"נ עו"ג הדביקוהו ביבמתו בע"כ: (ג) ברצון. היינו למצות יבום ואע"ג דפשיטא היא קתני לה דהכי אולמיה בכל דוכתא. תוי': (ד) לא אנוסה. אבל מזידה או שוגגת. תוס': (ה) קנה. בגמ' ילפינן לי' מקלאי וכ"כ הר"מ והוא מגמרא סנהדרין דכ"ד. ל"ע דהתם לא ילפינן מהם דקניי יבמה ממתני' ובגמרא דהכא למדוה מולקחה: (ו) וכ"כ הר"מ. ובריישא הוא בפ"ז דסנהדרין דכ"ז ובזכר הוא דכתיב ולר"י הכי זה בא ללמד ונמלא למד. פרש"י הכי זה בא ללמד על זכר שחייב אפי' שלא כדרכה ונמלא למד דלמשכב זכר לא איצטריך קרא דפשיטא דשלא כדרכה הוא. אלא האי משכבי לאשמעי' אתא דהבא על אשה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב: (ז) העריות כו'. כולהו ילפינן להו בגמ' מקראי: (ח) דבכי תימא הן. שלא מלאנו גני שסוג... ויבואל בא"ה. והר"מ כתב דנעשת חללה: (ט) וטעמא דכיון דלשכחן באשת כהן דלפילו באונס אסורה אין לנו לחלק בין אונס לרלון לענין תרומה וכהונה אפילו אשת ישראל: (י) מדלא כתיב ולא יחל: מן

כשרות: **ד** כהן גדול לא ישא אלמנה. בין אלמנה מן האירוסין (יח). בין אלמנה מן הנשואין. ולא ישא את הבוגרת (יג). רבי אליעזר ורבי שמעון מכשירין (יד) בבוגרת. לא ישא את מוכת עץ. אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול יכנוס (טו). ומעשה ביהושע בן גמלא שקדש את מרתא בת ביתוס ומינהו המלך להיות כהן גדול וכנסה. שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט ונתמנה להיות כהן גדול. אע״פ שעשה בה מאמר הרי זה לא יכנוס (טז). כהן גדול שמת אחיו חולץ (יז) ולא מיבם: **ה** כהן הדיוט לא ישא אילונית. אא״כ יש לו אשה ובנים (יט). ר׳ יהודה אומר אע״פ שיש לו אשה ובנים. לא ישא אילונית. שהיא זונה (כ) האמורה בתורה. וחכ״א אין זונה אלא גיורת. ומשוחררת (כא). ושנבעלה בעילת זנות: **ו** לא יבטל אדם מפריה ורביה. אא״כ יש לו בנים. בש״א שני זכרים. ובה״א זכר ונקבה. שנא׳ (בראשית ה) זכר ונקבה בראם (כג). נשא אשה ושהה עמה עשר שנים. ולא ילדה. אינו רשאי ליבטל. גירשה מותרת לינשא לאחר (כו). ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים. ואם הפילה מונה משעה שהפילה. האיש מצווה על פריה ורביה. אבל לא האשה. ר׳ יוחנן בן ברוקא אומר על שניהם הוא אומר (בראשית א) ויברך אותם אלהים. ויאמר להם פרו ורבו:

פרק ז **אלמנה** לכהן גדול. גרושה וחלוצה לכהן הדיוט

הכניסה לו עבדי מלוג. ועבדי צאן ברזל. עבדי

דאפילו חכה קמא לא פסג מן האירוסין אלא משיכן שהיא משתוררת לביאה פסולה אבל מתו לא: **ד** לא ישא את הבוגרת. דכתיב (שם) והוא אשה בבתוליה יקח פרט לבוגרת (יג) שכלו בתוליה: רבי אליעזר ורבי שמעון מכשירין. ולית הלכתא כותייהו: **ה** כהן הדיוט לא ישא אילונית וכו׳. והוא הדין לישראל (יח) ולא נקט כהן אלא משום פלוגתא דר׳ יהודה דאמר דכהן אפי׳ יש לו אשה ובני׳ לא ישא אילונית מה שאין כן בישראל ואין הלכ׳ כר׳ יהוד׳: ושנבעל׳ בעילת זנות. כגון חייבי לאוין או חייבי עשה (כב) וכ״ש חייבי כריתות ומיתו׳ בית דין אבל הבא על הפנויה לא עשאה זונה: **ו** ב״ש אומרים שני זכרים. דילפינן ממשה שפירש מן האשה לאחר שנולדו לו שני זכרים: ובה״א זכר ונקבה. שנא׳ זכר ונקבה ברא׳. וממשה אין ראיה שע״פ הדבור עשה (כד): ושהה עמה עשר שני׳ וכו׳. כדאשכחן באברהם לאחר ששהה עשר שנים עם שרה ולא ילדה נשא הגר (כה) ומימי׳ שישב עמה בחוצה לארץ לא עלו מן המנין דדילמא ישיבת חוץ לארץ גרמה וכן הימים שהאיש או האשה חולים או חבושים בבית האסורים וכיוצא בזה מדברים שמונעי׳ התשמיש אין עולין למנין עשר שנים: גרשה מותרת לינשא לאחר. דשמא לאו מינה הוי אלא מיניה. וכשהוא מגרשה נותן לה כתובתה אם טוענת דמיניה הוא (כו) שאינו יורה כחץ ומטילין חרם עליה אם יודעת שהוא יורה כחץ וטוענת עליו טענת שקר: האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה. דכתיב (בראשית ט) פרו ורבו וגו׳ וכבשוה וכבשה כתיב חסר וי״ו. האיש שדרכו לכבש את האשה הוא מצווה על פרי׳ ורבי׳: ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר וכו׳. ולית הלכתא כוותיה:

פרק ז **אלמנה** לכהן גדול. עבדי מלוג. מה שהאשה מכניסה לבעלה ואינה כותבת

(יח) מן האירוסין כו׳ הבוגרת. בגמרא ילפינן להו מקראי: (יג) ל״ד כלו אלא כלומר נמנעו קצת. תוי׳: (יג) בוגרת. נקראת הבתולה כשיהיו לה ששה חדשים אחר הבאת סימני נערות והסימנים הם שתביא ב׳ שערות אחר שהשלימו לה י״ב שנה. לפי שקודם י״ב שנה אינם סימנים אלא שומא. וכן כ״ז שלא תביא ב׳ שערות אפילו אחר הי״ב שנה היא קטנה עד שתשלים כ׳ שנה. הר״מ: (יד) מכשירין. בגמרא מפרש טעמייהו: (טו) יכנוס. דכתיב בתולה מעמיו יקח אשה והאי אשה לא איצטריך אלא לדרשא. גמ׳: (טז) לא יכנוס. דהשתא א״ק ולא יבמה. גמ׳: (יז) חולץ כו׳. וא״ת מרישא שמעינן לה דקתני שומרת יבם כו׳ וא״ו ר״י דחולץ אתא לאשמעינן דס״ד משום בזיון דכ״ג שרוקקת בפניו לא תחלוץ אע״ג דתנן לה לעיל. תוי׳: (יח) דמידי הוא טעמא אלא משום שאינה בת בנים ישראל לא מפקדו אפריה ורביה.*) גמ׳. וה״ה זקנה ושאינה ראויה לילד: (יט) אשה כו׳. או אשה לפרות ולרבות עמה או בנים שקיים בהם פו״ר. הר״מ: (כ) זונה. דכתיב הזנו ולא יפרוצו כל ביאה שאין בה פירצה פי׳ גידול בנים. אינה אלא זנות וכ׳ התוס׳ קטנה אתיא בכלל פירצה לכשתתגדל ולא ממעט אלא היכא דלא אתיא לעולם לכלל פרצה: (כא) גיורת ומשוחררת. לפי שהעובדי גלולים שטופי זמה היו ובניהם ילדי זנונים היו ולפיכך סתם מהן אע״פ שלא נבעלה אפי׳ פחותה מבת ג׳ שנים ויום אחד. הר״מ והרא״ש. והא דהוצרכו ב״ד של חשמונאי לגזור משום זנות כמ״ש בפ״ק דשבת היינו קודם שנתגיירה דלא שייך בה קימה וגילול: (כב) פי׳ חייבי עשה ג׳ הן מצרי ואדומי ראשון ושני דאתיין מכלל עשה דדור שלישי יבא. וכן בעילה לכ״ג אתיא מכלל עשה דבבתוליה יקח ולאו הבא מכלל עשה אבל הר״מ ביאר שאין חייבי לאוין ועשין עושין זונה אלא הגוים בכל וחשיב כמי חלל ויש לתמוה על הר״מ והר״ב ממ״ב דלא חשיב אלא חייבי כריתות ופסולי כהונה (ועפ״ז מ״ה) והר״ל ותו׳ והרא״ש סוברים דאין זונה אלא מחייבי כריתות או כותי ועבד שאין בהן קדושין. ועתוי״ע: (כג) זכר כו׳. וב״ש אין דנין אפשר מאפשר דלי לא אברא׳ חוה לא הוה נקבה אחריתי אבל הכא מי שיש לו שני זכרים נקבות הרבה בעולם. גמרא ורש״י: (כד) שנא׳ לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי. גמ׳: (כה) וילפינן שההה ד׳ שאני בן מ׳ היה בקחתו את רבקה ובן ס׳ בלדת אותם. היכן בגמרא דילפינן עקר היה ויודע שמחמת עצמו הוא ורש״י בחומש ע״פ הברייתא דבת ג׳ נשאה ושהה י׳ עד שהיה ראויה לילד ולא״כ עוד י׳ כמו שעשה אביו: (כו) לפי אבל שאין טוען בבריא אין משביעין לפי׳ היכא דבל מתקנת הגאונים להחרי׳ סתם. ועתוי״ע: (כז) לאחר. לפי אין לשליפי לא ומשני׳ מני רבי היא:

*) בתמיהא

דלי

עבדי מלוג לא יאכלו בתרומה. עבדי צאן ברזל יאכלו. ואלו הן עבדי מלוג. אם מתו מתו לה. ואם הותירו הותירו לה. אע"פ שהוא חייב במזונותן. הרי אלו לא יאכלו בתרומה. ואלו הן עבדי צאן ברזל אם מתו מתו לו. ואם הותירו הותירו לו. הואיל והוא חייב באחריותן הרי אלו יאכלו בתרומה: ב בת ישראל שניסת לכהן הכניסה לו עבדים בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל. הרי אלו יאכלו בתרומה. ובת כהן שניסת לישראל. והכניסה לו בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל. הרי אלו לא יאכלו בתרומה: ג בת ישראל שניסת לכהן. ומת והניחה מעוברת. לא יאכלו עבדיה בתרומה. מפני חלקו של עובר. שהעובר פוסל. ואינו מאכיל. דברי ר' יוסי. אמרו לו מאחר שהעדת לנו על בת ישראל לכהן. אף בת כהן לכהן ומת והניחה מעוברת. לא יאכלו עבדיה בתרומה. מפני חלקו של עובר: ד העובר. והיבם. והארוסין. והחרש. ובן תשע שנים ויום א' פוסלין. ולא מאכילין. ספק שהוא (י) בן תשע שנים ויום אחד ספק שאינו

כותבת בכתובתה נקראים נכסי מלוג שהבעל מולג אותם נכסי' כמליגת התרנגולי' מפני שהוא אוכל פירות אותן נכסי' ואם פחתו פחתו לה ואם הותירו הותירו לה ונכסי צאן ברזל הם הנכסי' שהכניסה לו ומה שהוסיף הוא לה וכתבו בכתובה סך הכל קבל עליו. פלוני כך וכך בכתובה ולכך נקראים צאן ברזל שהקרן קיים כברזל שאם מתו כלן חייב הבעל לשלם ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך והיה הרועה חייב באחריותן כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן לכך נקראו הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריותן נכסי צאן ברזל: עבדי מלוג לא יאכלו. לפי שהן שלה והיא חללה (א): ב בת ישראל שנשאת לכהן. אפי' עבדי מלוג יאכלו משום דהוי קנין כהן שקנה קנין כלומר האשה שהיא קנינו של כהן קנתה אלו העבדים וכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו שאין ת"ל קנין כספו אלא למידרש הכי וכהן כי יקנה קנין כספו נפש שעבדו של כהן קנה נפש הוא יאכל בו (ב): ג והניחה מעוברת. אף על פי שיש לה בנים ממנו והיא אוכלת בתרומ' לא יאכלו עבדי צאן ברזל בתרומה לפי שהן של יורשין ויש לעובר חלק בהן ואין לעובר כח להאכילם בתרומה אי משום דקסבר עובר במעי זרה זר הוא אי משום דקסבר ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל דכתיב (ויקרא כב) ויליד ביתו הם יאכלו וקרי ביה הם יאכילו: שהעובר פוסל. אם בת כהן לישראל היא והניחה מעוברת ואין לה בן אחר פוסלה מלשוב לבית אביה: ואינו מאכיל. שאם היתה בת ישראל לכהן והניחה מעוברת אין בעובר כח להאכילה וה"ה לעבדיו: אף בת כהן לכהן כו'. כיון דאמרת שאינו ילוד אינו מאכיל (ג) אף בת כהן לכהן אין העבדי' אוכלי' בתרומ' מפני חלקו של עובר שהרי עבדיו הן ואינן אוכלים אלא בשבילו (ד) והוא אין בו כח להאכיל ואין הלכה כרבי יוסי: ד העובר. האי עובר אי בת כהן לישראל היא פוסל דכתיב כנעוריה פרט למעוברת (ה) אי בת ישראל לכהן היא לא מאכיל דשאינו ילוד אינו מאכיל: והיבם. אי בת כהן לישראל היא פוסל לה ושבה אל בית אביה כתיב (שם) פרט לשומרת יבם שאינה יכולה לשוב שהיא אגידה ביבמה ואי בת ישראל לכהן לא מאכיל לה. קנין כספו אמר רחמנא וזו קנין אחיו היא (ו): והארוסין. אי בת כהן לישראל היא פסיל לה דקני לה בהויה ומבעת הויה אפסילה לה כדכתיב (שם) ובת כהן כי תהיה לאיש זר. אי בת ישראל לכהן לא מאכיל לה גזירה שמא ימזגו לה כוס יין של תרומה בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחיותיה: והחרש. אי בת כהן לישראל היא פסל לה דהא קנאה בתקנתא דרבנן ואי בת ישראל לכהן היא לא מאכיל לה דקנין כספו אמר רחמנא וחרש מדאורייתא לא קני: ובן תשע שנים ויום אחד וכו'. אחד מן הפוסלים לכהונה שהוא בן תשע שנים ויום אחד ובא על הכהנת או על הלויה או על בת ישראל פסלה מלאכול בתרומ' (ז) שבן תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה ונתחללה בבעילתו (ח). ואי בת ישראל נשאת לכהן בן תשע שנים ויום אחד אינו מאכילה בתרומה שאין קנינו קנין גמור (ט): ובן ספק בן תשע שנים וכו'. דינו כבן תשע ודאי ופוסל:

ספק

פרק ז (א) דאי לאו שהיא חללה היו אוכלין אע"פ שהן שלה כדמפרש במתני' דלק': (ב) אע"ג דבאשתו שכנס' אמרינן מיהו עבד שקנ' נמי ילפינן בברייתא דמאי שנא הך איתתא קנינו והך עבד קנינו וכתב רש"י וא"ת מה שקנה עבד קנה רבו ולמאי איצטריך קרא י"ל כגון שנתנו לעבד מנה ע"מ שאין לרבו רשות בו: (ג) דרבנן. הוו סברי דטעמא משום דילוד מאכיל ולא סברי דטעמיה משום עובר במעי זרה כו'. תוס': (ד) רש"י ומשמע דר"ל דלאו דוקא מפני חלקו של עובר ומיירי ביש לו אחים ובהא הוא דפליגי עליה רבנן לומר דודאי אין לו זכיה היכא דאיכא אחי אבל כי ליכא אחי כלל מודו רבנן אפילו באין לו אחים שאין אוכלים בשביל אחי' סברי דאין לעובר קנין בעבדי' ואוכלים וחולקים על ר"י ותמהו עליו שא"כ אף בת כהן לכהן כו' ואין כאן אלא עובר לדבריך לא יאכלו אלא אוכלים הם לפי שאין לעובר קנין בהם ואוכלים בשביל המשפחה שכ"ז שלא נולד העובר. זוכה הקרוב ליורשת כהן ואוכלים בגינו כדאיתא בגמרא וזוהי דעת הרי"ף. אבל במ"ב פ"ה דבדה תפ' הר"ב דהא. דעובר אין לו זכיה ביש לו אחים ומשמע דהי אין לו אחים יש לו זכיה וזוהי דעת הרא"ש. ועתוי"ט: (ה) דבנעוריה משמע בזמן שהיא דומה לנעוריה. רש"י: (ו) ומיהו דוקא כששומרת ליבם אבל אחר שיבמה הכי היא כאשתו. לכל דבר: (ז) בגמ' ילפינן להו מקראי. (ח) כלומר ופסולה להנשא לכהונה וק"ו מגרושה מה גרושה שמותרת בתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה בתרומה אינו דין שפסולה לכהונה: (ט) דנשואי קטן אינו כלום כ"י: (י) ספק כו'. ולא מוקמינן ליה אחזקה אפי' לתרומה דמיירי כגון דהבעלת דאתא קמן הוי ודאי בן ט' אע"פ שהיה ספק כשבא עליה

שאינו. ספק הביא שתי שערות. ספק לא הביא. נפל הבית עליו ועל בת אחיו. ואין ידוע אי זה מת ראשון. צרתה חולצת ולא מתיבמת: ה האונס והמפתה והשוטה (יב) לא פוסלים. ולא מאכילים (יג). ואם (יד) אינם ראויין לבא בישראל. הרי אלו פוסלין. כיצד. ישראל שבא על בת כהן. תאכל בתרומה. עיברה (טו) לא תאכל בתרומה. נחתך העובר במעיה תאכל. כהן שבא על בת ישראל לא תאכל בתרומה. עיברה לא תאכל. ילדה תאכל (טז). נמצא כחו של בן גדול משל אב. העבד פוסל (יז) משום ביאה. ואינו פוסל משום זרע. כיצד בת ישראל לכהן בת כהן לישראל וילדה הימנו בן. והלך הבן ונכבש על השפחה וילדה הימנו בן. ה"ז עבד. היתה אם אביו בת ישראל לכהן (יט). לא תאכל בתרומה. בת כהן לישראל תאכל בתרומה. ממזר פוסל (כ) ומאכיל כיצד בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל וילדה הימנו בת. והלכה הבת ונישאת לעבד או לכותי. וילדה הימנו בן. ה"ז ממזר (כא). היתה אם אמו בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה: ו כהן גדול פעמים שהוא פוסל כיצד בת כהן לישראל וילדה הימנו בת והלכה הבת וניסת לכהן וילדה הימנו בן. הרי זה ראוי להיות כ"ג עומד ומשמש ע"ג המזבח. מאכיל את אמו (כב). ופוסל את אם אמו. וזאת אומרת לא כבני כהן גדול. שהוא פוסלני מן התרומה:

פרק ח **הערל** וכל הטמאים (ב) לא יאכלו בתרומה. נשיהן. ועבדיהן יאכלו בתרומ'. פצוע דכא וכרות שפכה הן ועבדיהן יאכלו. ונשיהן לא יאכלו ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא וכרות שפכה. הרי אלו (ד) יאכלו:

איזהו

שליה לא מוקמינן אחזקה קמייתא אלא אזלינן בתר הספק השוה ודאי בן ט' דחזקה קמייתא איתרע לה. פי': (יא) והיינו דמתני' כ שהייבם אי קדושיו קדושין הרי אשת ליבמה ואי לא הוי קדושין, לא הויא אשת אחיו מעולם. ורש"י פי' לענין שפוסל בת כהן המאורסת לו מלאכול בתרומה. והר"ב פי' בחולץ ליבמתו ונפל הספק אם הביא ב' שערות כו' חולצת כו' והקרוב אלי בדברי הר"ב יש ט"ס: (יב) והשוטה. הא דלא תנן קטן בהדייהו דלא סקיל' ליה רבנן שהאין היינו משום דבעי לאסוקי סיפא וילדה לא מתני ליה לקטן. תוי': (יג) לא פוסלין ולא מאכילין. לא איצטריך לאשמועינן באונס ומפתה דאין מאכילין ומשום לא פוסלין נקטי'. תוי': (יד) ואם אינו. הנה' ק"פא דהכא לנלווי ריישא דלעיל בן ט' ויום א' דמוקמינן לה בפסולי כהונה שלא תאמר ליישא פסולי קהל דוקא. תוי': (טו) עיברה כו'. אבל ספק לא אמרינן שמא עיברה דבזנות לא חששו. גמרא. וביבמ"י דקי"ל אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר הלכך ליכא ספק וכו' התוס' דה"ה בשוטה: (טז) תאכל. כדמפרשינן לקמן אפי' ממזר: (יז) פוסל כו'. בגמרא ילפינן ליה מקרא: (יח) שהוא עבד מישראל כשר ומת בעלה ישראל ונשאר זה כו' לי רש"י: (יט) בת ישראל לכהן. ומת בנה מכהן ובנו בן בנה קיים דהוא עבד. רש"י: (כ) ממזר פוסל בגמ' יליף לה מקרא וה"ה לזרע זרעה בבת ישראל מכהן שמאכיל: (כא) ממזר. זאת הלכ' על דעת מי שאמר כותי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר והרבה בגמ' כוותא וכותן בזה ופסקו דהולד כשר בין בפנוים בין בא"א בין באונס בין ברצון. הר"מ: (כב) אם אמו. לאחר מיתת אביו. רש"י:

פרק ח (א) **אבל** ערלה שלא בזמנה מבעי לן בגמ' אי ה"ה ערלה: (ב) וכל הטמאים. בגמ' יליף להו מקרא: (ג) הוא מלי וידע אדם: (ד) הרי אלו כו'. ובנשואה לו קודם שנעשה פצוע דלא דהואיל וכבר אכלה ואפי' לס"ק דת"ג פ"ב דס"ל משמרת לביאה פסולה לא תאכל הכא שאני שכבר אכלה ולא דמי נמי לבת ישראל שניסת לכהן ומת דהתם

ספק הביא ב' שערות ספק לא הביא. קטן שקידש את האשה ספק הביא שתי שערות ספק לא הביא וקדושיה קדושי ספק. אשתו חולצת ולא מתיבמת (יא): נפל הבית עליו ועל בת אחיו. שהיא אשתו. ספק הוא מת ראשון ונפלו שתיהן ליבום לפני אחיו ופטורה צרתה משום צרת הבת, ספק היא מתה ראשונה ובשעת נפילה לא הואי צרתה צרת ערוה כדתנן וכולן אם מתו או מיאנו וכו' צרותיהן מותרות. צרתה חולצת ולא מתייבמת ואיידי דאיירי בספיקי לחומרא תני להא בהדייהו: ה והשוטה. אפי' ע"י נשואין וקדושין לא פוסל ולא מאכיל שאין קנינו קנין: נחתך העובר שבמעיה תאכל. מיד. והוא הדין אם ילדתו ומת: עיברה לא תאכל. שהעובר אינו מאכיל: גדול משל אב. שהבועל אינו מאכיל לפי שלא בא עליה לשם קדושין ולאו קניינו היא ובנו מאכיל: העבד פוסל משום ביאה. אם בא על הכהנת פסלה מלאכול בתרומה: ואינו פוסל משום זרע. אם יש לה זרע לבת כהן (יח) מישראל כשר: נכבש. נדבק ובא עליה: הרי זה עבד. שולד שפחה כמוה: היתה אם אביו בת כהן לישראל תאכל בתרומה. אם מת אביו אע"ג דהולד קיים ובעלמא ולד פוסל האי לא פסיל דלאו בתר אבוה שדינן ליה דלאו זרעו הוא: ן ופוסל את אם אמו. דהאי לאו הוא. הייתה אם אמו מוזרת לתרומה דבית אביה לאחר מיתת בעלה וכל זמן שזה קיים אינה חוזרת לתרומה דכתי' (ויקרא כב) וזרע אין לה עיין עליה או בת בת הבת או בן בן הבן או בת בת הבן עד סוף כל הדורות: לא כבני כהן גדול. כלומר לא ירבו כמותו בישראל שהוא פוסלני מן התרומה:

פרק ח **הערל.** כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה (א): אינו אוכל בתרומה. דילפינן מפסח דכתיב ביה (שמות יב) וכל ערל לא יאכל בו: נשיהם ועבדיהם יאכלו. דהא משום ערלה וטומאה לא פסקי מכלל כהנים אלא דאיכא גופייהו מחוסרים תקנה: נשיהם לא יאכלו. דהויה חללה בביאתו דנבעלה לפסול לה: ואם לא ידעה. שהיתי נשואה לו קודם ולא בא עליה (ג) לאחר שנעשה פצוע דכא:

יאם

ב איזהו פצוע דכא כל שנפצעו הביצים שלו ואפילו אחת מהן. וכרות שפכה, כל שנכרת הגיד. ואם נשתייר מהעטרה אפי' כחוט השערה, כשר. פצוע דכא וכרות שפכה, מותרין בגיורת (ה) ומשוחררת ואינן אסורין אלא מלבא בקהל, שנאמר (דברים כג) לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה': ג עמוני ומואבי אסורים. ואיסורן (ו) איסור עולם. אבל נקבותיהם מותרות מיד. מצרי ואדומי אינם אסורים אלא עד שלשה דורות, אחד זכרים ואחד נקבות (ז) רבי שמעון מתיר את הנקבות מיד. אמר ר' שמעון קל וחומר הדברים, ומה אם במקום שאסר את הזכרים איסור עולם, התיר את הנקבות מיד, מקום שלא אסר את הזכרים אלא עד ג' דורות, אינו דין שנתיר את הנקבות מיד. אמרו לו, אם הלכה נקבל. ואם לדין יש תשובה. אמר להם, לא כי, הלכה אני אומר (ט). ממזרין (י), ונתינין, אסורין ואיסורן איסור עולם. אחד זכרים ואחד נקבות: ד אמר רבי יהושע שמעתי שהסרים חולץ, וחולצין לאשתו. והסרים לא חולץ, ולא חולצין לאשתו. ואין לי לפרש. אמר ר"ע אני אפרש. סרים אדם (יב) חולץ וחולצין לאשתו, מפני שהיתה לו שעת הכושר. סרים חמה, לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שלא היתה לו שעת הכושר (יד). ר"א אומר לא כי, אלא סרים חמה חולץ וחולצין לאשתו, מפני שיש לו רפואה. סרים אדם, לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שאין לו רפואה. העיד ר' יהושע בן בתירה על בן מגוסת שהיה בירושלי' סרים אדם ויבמו את אשתו, לקיים (טז) דברי ר"ע: ה הסרים לא חולץ ולא מיבם. וכן אילונית לא חולצת, ולא מתיבמת. הסרים שחלץ ליבמתו לא פסלה (יח), בעלה, פסלה, מפני שהיא בעילת זנות

ב ואם נשתייר מהעטרה. שמתוך נפסעה ולחוץ בשר שאין גיד אלא משפופרת ולמעלה לצד הגוף. עטרה היא שורת בשר המקפת במקום המילה בין שנפצע הגיד כולו תחת מכת חרב וסכין. בין שנתמעך והוא קטן מאליו בין שנכרת בין בגיד בין בביצים בין בחוטי הביצים כולם פסולים. וה"מ בידי אדם אבל מחמת חולי הכל כשר: ג ואם לדין. שאתה דורש קל וחומר מעלייך יש תשובה להשיב מה לעמון ומואב שכן נתפרש טעמן על דבר אשר לא קדמו והאשה אין דרכה לקדם תאמר במצרי ואדומי שלא נתפרש טעמן: לא כי. אפי' אם הייתי דן קל וחומר אין לכם תשובה (ס) ומכל מקום הלכה אני אומר ואין הלכה כרבי שמעון: נתינים. גבעונים שנתגיירו בימי יהושע ונתנום לחוטבי עצים ושואבי מים (יא): ד שהסרים. יש סריס שחולץ ושחולצין לאשתו: והסרים לא חולץ וכו'. דכתיב (דברים כה) ולא ימחה שמו פרט לזה שמחוי מחוי: ואין לי לפרש. איני יודע לפרש איזה סריס בן חליצה ואיזה פטור: סריס אדם. שנסתרס לאחר שנולד: סריס חמה. ממעי אמו שלא ראה חמה אלא כשהוא סריס וסימניו המפורשין כל שאין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק ושאין מימי רגליו מעלין רתיחה וכשמטיל מים אינו עושה כיפה שאין קלוח השתן הולך למרחוק עד שיעשה עגול כמין כיפה ושכבת זרעו דיהה ואין מימי רגליו מחמיצין. ורוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל (יג) וקולו לקוי ואין ניכר בין איש לאשה והלכה כר"ע שאומר סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין לאשתו (טו) אבל הוא אינו מיבם שהרי פסול לבא בקהל: ה סריס חמה (יז). (אינו) לא חולץ ולא מיבם. ולא חולצין ומייבמין לאשתו: אילונית. סימניה פירשנו בפ"ק:

בעלה

דהתם פקע קידושיה הכא לא פקע קידושי. גמ': (ה) בגיורת הא בנתינה אסורין אימא סיפא אינן אסורין כו' הא בנתינה שרי אלא מהא ליכא למשמע מינה מידי. וכתיב מזה בברייתא דשרו בנתינה: (ו) אסורים ואיסורן כו'. נ"ל דתנא ליתנא דקרא נקט לא יבא עמוני כו' לא יבא להם כו' וכן לקמן גבי ממזר נמי קתני הכי לשון הכן גם הוא בכתוב הכי זימני לא יבא: (ז) ואחד נקבות. תניא אר"י בנים אשר יולדו להם הכתוב תלאן בלידה פירש"י כל הנולדים להם אפי' נקבה. א"א אלה הבנים באם שיולדת אותם שהאם כאמונה והבן שני ואי כלו דנקבות אסורות למאי הלכתא תלאן בלידה: (ח) דהיה להם להקדים נשים לקראת נשים וחכמים סברי כל כבודה בת מלך פנימה א"נ דכתיב ויאמרו אליו איה שרה אשתך. גמ': (ט) הלכה כו'. לאו הלמ"מ קאמר דא"כ אמאי פליגי עליה אלא ה"ק הלכה אני אומר כך קבלתי מרבותי. תוי': (י) ממזרין. בגמ' יליף ליה: (יא) זהו פירוש השם דמקרו נתינים ולא בא לומר באסורייהו דמיהושע הוא דהא סובר הר"ב דנתינים דאורייתא אסורי וכ"כ רש"י וקראם נתינים על שם ויתנם יהושע וגו' ואפי' כשנתגיירו כתיב בהו לא תתחתן בם וכיון דלא כתיב בו דורות ילפינן להו מממזרים אבל יש חולקים בזה כמ"ש בפ"ג דמכות: (יב) סרים כו'. מסקינן בגמרא דהכא נינהו אליבא דר"ע והאי תנא סבר אליביה דמחייבי לאוין דשאר הוי ממזר ומחייבי לאוין גרידא לא הוי ממזר דאי לתנא דאליביה בפ"ד הא ס"ל דאפילו מלאו גרידא הוי ממזר כמו מחייבי כריתות ומחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו: (יג) פירש"י לקוי. רך. מחליק ה"ק כבשר אשה דרך בשר איש להיות שעיר: כיפה. קילוח ארוך למרחוק: דיהה. שאינה קשורה אלא צלולה כמים: מחמיצין. מסריחין כששוהין בכלי: הבל. אדימות כעין עשן: (יד) שלא כו'. ולא חיישינן שמא הבריא בנתים כדחיישי' לענין מום במ"ג פ"ו דבכורות דשת"ה דלאחר אבר הלכך חיישי' אבל הכא דמחמת חולי כל הגוף הוא לא חיישינן. גמרא: (טו) ואמאי אר"ע חולץ תשובה לר"י שלא דבר אלא בחליצה. הר"ס. ותימא מאי קושי' דהא א"א לו שיאמר אלא חלוץ כיון שאינו מיבם כו' והכי הל"ל דלא קתני מיבמין איידי דנקט בדידיה חולץ וכ"פ הב"י: (טז) לקיים כו'. עדות זו של ריב"ב לקיים דברי ר"ע העיד. רש"י: (יז) דדומיא דאילוני' דבידי שמים. סתמא כר"ע. גמ': (יח) לא פסלה

מן

זנות (יט). וכן אילוני׳ שחלצו לה אחין. לא פסלוה. בעלוה פסלוה. מפני שבעילתה בעילת זנות: ך סרים חמה כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה (כא). רבי יוסי ור"ש אומרים אנדרוגינוס (כב) כהן שנשא בת ישראל. מאכילה בתרומה. רבי יהודה אומר טומטום שנקרע. ונמצא זכר. לא יחלוץ מפני שהוא כסרים. אנדרוגינוס נושא. אבל לא נישא. ר"א אומר אנדרוגינוס חייבים עליו סקילה כזכר:

פרק ט **יש** מותרות לבעליהן ואסורו׳ ליבמיהן. מותרות ליבמיהן ואסורו׳ לבעליהן. מותרות לאלו ולאלו. ואסורות לאלו ולאלו. ואלו מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן. כהן הדיוט שנשא את האלמנה. ויש לו אח כהן גדול. [א]חלל שנשא כשרה (א) ויש לו אח [ב]כשר. ישראל שנשא בת ישראל ויש לו אח ממזר. ממזר שנשא ממזר׳ ויש לו אח ישראל. מותרו׳ לבעליהן. ואסורות ליבמיהן: ב ואלו מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן. כ"ג שקידש (ב) את האלמנה ויש לו אח כהן הדיוט. כשר שנשא חללה ויש לו אח חלל. ישראל שנשא ממזרת ויש לו אח ממזר. ממזר שנשא בת ישראל. ויש לו אח ישראל. מותרות ליבמיהן. ואסורות לבעליהן. אסורות לאלו ולאלו. כ"ג שנשא את האלמנה ויש לו אח כ"ג או כהן הדיוט. כשר שנשא חללה ויש לו אח כשר. ישראל שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל. ממזר שנשא בת ישראל. ויש לו אח ממזר. אסורות לאלו ולאלו. ושאר (ג) כל הנשים. מותרות לבעליהן וליבמיהן: ג שניות מדברי סופרים. שניה לבעל ולא שניה ליבם אסורה לבעל ומותרת ליבם. שניה ליבם ולא שניה לבעל אסורה ליבם ומותרת לבעל. שניה לזה ולזה אסורה לזה ולזה. אין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא

[א] פ"א כשר [ב] פ"א חלל

מן הכהונה שאין חלילתה חלילה. רש"י: (יט) זנות. שהרי היא עליו באיסור אשת אח שלא במקום מצוה והר"ב לא פי׳ כן אלא בסיפא לשיטתיה בפ"ו מ"ה דחייבי לאוין עושין זונה וסיפוק ליה משום לאו דלא יבא: (כ) דלא כר"י דמ"ה פ"ו ונייכי בהכיל בה הא דאל"פ הוי קדושי טעות ולא היתה אשת אח מעולם: (כא) מאכילה כו׳. דסרים חמה כשר לבא בקהל כדילפינן בגמרא בע"ה מדלא כתיב הפצוע דהוי משמע מעיקרו ממעי אמו ובברייתא יליף לה מגז"ש. ועתוי"ט: (כב) אנדרוגינוס היא מלה יונית אנדר"ו איש. גינו"ס אשה. תפארי: (כג) דכתיב ואת זכר לא תשכב משכבי אשה איזהו זכר שיש לו שני משכבות הוי אומר זה אנדרוגינוס כלומר זכר כל זכרים במשמע במשכבי לרבות משכב שני של אנדרוגינוס ועי׳ בפ"ו והתם מאשה יליף גמרא:

פרק ט (א) **חלל** כו׳. כן גי׳ רש"י ז"ל והמלל מותר בה והיא מותרת בו מ"מ כיון שבא עליה נתחללה לכהונ׳ והר"מ גרס כגי׳ הירושלמי ופשט מינה דהוזהרה כשרה להנשא לפסולי׳ ולפי גמ׳ דידן א"א לגרוס כן דדייקינן דלא הוזהרו. כ"י: (ב) שקידש. כאן שנה רבי שדין יבום מן האירוסין: (ג) ושאר כו׳. לאו דוקא דהא איכא פצוע דכא וע"ו עריות שמותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן (וכן ברישא תנא ובייל גמ׳) כ"י: (ד) רש"י ונקטו קמייתא דמתני בברייתא דמבכרת עפי ואפילו בתולות דמותרות לבעל ואסורות ליבם: (ה) דמתנה בעלמא יהיב לה משום חיבת ביאה. רש"י: (ו) כ"כ רש"י והקשו בתוס׳ דמאי קמ"ל בפירות דהא קרן גופיה אם אכלו אין לה כדתנן ולא בלאות אלא אין לה פירות שליקט והם עדיין בעין כו׳. ול"נ דנ"מ נקטה הכא בהדיא משום סיפא דאלמנה לכה"ג דהוי רבותא דאפי׳ פירות שאכל יש לה (ועיין רש"י ספי"א דכתובות): (ז) ומש"ה ה"ה לכל תנאי כתובה אלא דפירות איצטריך דפד"א דמשום פורקנה וכן מזונות איצטריך דפד"א דא"א לה בלא מזונות ולחייב בה ומ"מ קשה דלא תני לאידך דיני דרפ"י. ונ"י הביא לא אכאן במאילתה כו׳ בשם תוספתא: (ח) ותימא דהא בבי הא אפילו אלמנה לכ"ג לית לה כדפי׳ הר"ב בסמוך כו׳ והתו׳

בעלוה פסלוה. שהאיל והיא פטורה מן היבום עומדת עליהם באיסור אשת אח (כ): ך רבי יוסי ור"ש אומרים כו׳. דסבירי להו אנדרוגינוס בזכר והדר בי׳ר"י ואמר בברייתי שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו ולא הכריעו בו חכמי׳ אם זכר אם נקבה הלכך אינו מאכיל בתרומ׳: ר׳ יהודה אומר כו׳. ולית הלכתי כוותיה דהא קיי"ל לעיל סרים אדם חולץ ומולצים לאשתו וטומטום שנקרע הוי כסרים אדם: אנדרוגינוס נושא אבל לא נישא. מפני שהוא כזכר והשוכב עמו הוי בא על זכר (כג) בין בזכרות שלו בין בנקבות שלו: ר"א אומר חייבין עליו סקילה כזכר. דוקא במקום זכרות שלו ולא בנקבות שלו. והלכה כר"א:

פרק ט **יש** מותרות. כהן הדיוט שנשא אלמנה. והוא הדין בתולה שהרי כשמת נעשית אלמנה. ונקט אלמנה משו׳ דבעי למתני סיפא כהן גדול שנשא אלמנה: ב כהן גדול שקידש את האלמנ׳. אבל נשא נתחלל׳ בביאתו ואסור׳ לבעל וליב׳: ג שניה לבעל ולא שניה ליבם. אם אמו (ד) של בעל ולא של יבם כגון אחים מן האב ולא מן האם: אין לה כתובה. מנה ומאתים שהם עיקר כתובה הוא דלית לה לשנייה אבל תוספת יש לה (ה): ולא פירות. אין משלם לה פירות נכסי מלוג שאכל (ו) משלה ואע"ג דפירות תקינו רבנן תחת פרקונ׳ וזו אין חייב לפדות׳ דלא קרינן בה ואותבינך לי לאינתו. ולפיכך היה לאוי שישלם לה מה שאכל מפירות נכסי מלוג שלה. אפי׳ הכי קנסוה רבנן דלא תגבי מיניה פירות שאכל בתנאי כתובה. כי היכי דקנסוה דלא תגבי מיניה עיקר כתוב׳ דתנאי כתוב׳ ככתוב׳ דיוני (ז): ולא מזונו׳. אין צריך לומר שאינו חייב לזון אותה בעודה תחתיו דהא בעמוד והוצא קאי. אלא אפי׳ הלך למדינת הים ולותה ואכלה לא משלם (ח) דאילו באשה כשרה אם לותה ואכלה חייב הבעל לשלם. שהמלוה תובע אותו מה שהלוה לה והיא תובעת לבעלה דדוקא בזמן שפרנסה שלא בדרך הלואה אמרינן

בכתובות

בכתובות הלכה כמ"ן דאמר מי שהלך למדינת הים ועמד א' ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי דכיון שבשביל בעלה פרנסה ולא הלוה לה כלום למאן קא תבע. היא לא לותה. והבעל לא בקש ממנו שיפרנסה הלכך מלוה הוא דעבד אבל אם הלוה לה חייב הבעל לשלם אם היא כשרה ואם היא מן השניות אינו חייב לשלם: ולא בלאות. אם נשתמש הבעל בנכסי מלוג שלה (ט) עד שבלו אינו חייב לשלם. דסד"א הואיל ואין לה כתובה אם אכל הבעל נכסי מלוג שלה חייב לשלם מה שאכל ובלה מהם קמ"ל דקנסוה רבנן שלא ישלם הבעל הבלאות אבל מה שימצא מהן קיימי' נוטלתן: אלמנה לכהן גדול וכו'. יש להן כתובה ופירות דמשלם להן הבעל פירות שאכל מנכסי מלוג שלהן ומזונות יש להן שנזונות מנכסיו ודוקא לאחר מיתה. אבל בחייו אין כופין אותו לזונן דהא קיימא עליה בעמוד והוציא ואם לותה אחת ומן למזונותיה בחיי בעלה אין חייב הבעל לשלם למלוה ובלאות נמי יש להן שחייב להחזיר מה שבלה ואבד מנכסי מלוג שלהן וה"מ כשהכיר בהן אבל לא הכיר בהן. אין להן לא כתובה. ולא פירות. ולא מזונות. ולא בלאות. אבל יש להן תוספת. ובלאות דאיתנהו בעינייהו. והאי דשניות אין להן כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ואלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו' יש להן כתובה ופירות ומזונות ובלאות לפי שהללו מדברי סופרים. וצריכים חזוק. והללו מדברי תורה ואינם צריכים חזוק ובפ' אלו הן הלוקין מוכח דחלוצ' לכהן גדול דאורייתא היא (יב) ואע"ג דחלוצה לכהן הדיוט היא מדברי סופרים עשאוה כשל תורה לדין זה: ד לא תאכל בתרומה. כדתנן בפרק אלמנה לכ"ג העובר והיבם והארוסין פוסלין ולא מאכילין: לא תאכל במעשר. כולה מתניתין ר"מ היא דאמר מעשר ראשון אסור לזרים ואין הלכה: בת כהן ללוי לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר. הכי קאמר אין חולקין תרומה ולא מעשר בבית הגרנות לא לבת כהן ולא לבת לוי גזירה משום גרושה בת ישראל שהיא אסורה לאכול במעשר ואם יחלקו לאשה מעשר בבית הגרנות יבואו לחלוק לבת ישראל אחר שנתגרשה מלוי שאין הכל יודעין שבשביל בעלה היו מחלקין לה. לפיכך גזר ר"מ שלא תחלוק אשה בבית הגרנות אפילו בת כהן ובת לוי והא דתנן בת לוי המאורסת לכהן וכו' לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר הוא הדין אפי' נשואה ומשום רישא דתני בת ישראל המאורסת לכהן דסתם דוקא מאורסת שאם היתה נשואה תאכל. תנא נמי בסיפא גבי בת לוי מאורסת: ה מת ולה ממנו בן תאכל בתרומ'. דכתיב (ויקרא כב) ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו קרי ביה יאכילו. וכל זמן שבנה קיים מאכילה בתרומ': נשאת ללוי. אחר שילדה מכהן: אוכלת במעשר. ולא בתרומ' ואע"ג דיש לה בן מכהן דהדרא הויא לה זרה: מת ולה ממנו בן אוכלת במעשר. בשביל בנה מלוי אבל לא בתרומה בשביל בנה מכהן שהרי יש לה זרע מן הזר (יג):

ולא בלאות והולד כשר (י) וכופין (יא) אותו להוציא. אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר יש להן כתובה: ד בת ישראל מאורסת לכהן. מעוברת מכהן. שומרת יבם לכהן. וכן בת כהן לישראל. לא תאכל בתרומה. בת ישראל מאורסת ללוי. מעוברת מלוי. שומרת יבם ללוי. וכן בת לוי לישראל. לא תאכל במעשר. בת לוי מאורסת לכהן. מעוברת מכהן. שומרת יבם לכהן. וכן בת כהן ללוי. לא תאכל לא בתרומה. ולא במעשר: ה בת ישראל שניסת לכהן תאכל בתרומה. מת ולה הימנו בן תאכל בתרומה. ניסת ללוי תאכל במעשר. מת ולה הימנו בן תאכל במעשר. ניסת לישראל לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר. מת ולה הימנו בן. לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר. מת בנה מישראל תאכל (יד) במעשר. מת בנה מלוי תאכל בתרומה. מת בנה מכהן. לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר: ו בת כהן שניישאת לישראל. לא תאכל בתרומה. מת ולה הימנו בן. לא תאכל בתרומה. ניישאת ללוי תאכל במעשר. מת ולה הימנו בן. תאכל במעשר. ניישאת לכהן תאכל בתרומה. מת ולה הימנו בן תאכל בתרומה. מת בנה מכהן לא תאכל בתרומה. מת בנה מלוי. לא תאכל במעשר. מת בנה מישראל. חוזרת לבית אביה. ועל זו נאמר (ויקרא כב) ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל:

פרק י האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת

פ"ק י האשה. ואמרו לה מת בעליך. שאמר לה עד אחד מת בעליך ונשאת על פי עד א' (א) ילפיכך תצא מזה ומזה כדין אשת איש שזנתה שאסורה לבעל ואסורה לבועל דלאו אנוסה היא

והתוי' נפרש דלאחר מיתה איירינן: (ט) ודין נכסי צאן ברזל פי' בפ"א דכתובות: (י) כשר. ואפי' מזוהם לכהונה לא הוי מדאמרינן בגמ' שהיא מרגילתו אלמא לא פסיל לה ולא לזרעה כלל. נ"י: (יא) וכופין כו'. אף על פי שיש לה בנים ואיכא לעז עליהם דיליאתה הכא לא חיישינן. נ"י: (יב) עתוי"ט שהר"ב סותר דבריו. דבהדיא אמרינן בגמרא דהכא ודפ"ב דחליצ' דרבנן אלא דאסמכוה אקרא והכא עמא כדמסיק בגמר' זה הוא מרגילה וזו היא מרגילתו: (יג) ואע"ג דקרא וזרע אין לה ושבה בבת כהן כתיב מרבינן מיניה לקמן בת ישראל האוכלת בשביל בנה כהן וניסת לזר. רש"י: (יד) תאכל. דהדרא אכלה ילפי' מובת כהן וגו' דכולא ובת יתירא:

פרק י (א) אע"ג דקתני ואמרו לה לי' רבים מלינו דנשנה אפילו בשביל חד בריש פ"ג דכריתו' נ"י. ואפשר דאשמועינן דאפי' היתה האמירה ע"י רבים כגון עד מפי עד אפ"ה תנשא כדתנן בסוף

ונישאת ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה, ואין לה כתובה (ג) ולא פירות (ד), ולא מזונות (ה) ולא בלאות לא על זה ולא על זה, אם נטלה מזה ומזה תחזיר (ו), והולד ממזר מזה ומזה, ולא זה וזה (ט) מטמאין לה, ולא זה וזה זכאין לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפרת נדריה, היתה בת ישראל נפסלת מן הכהונה, ובת לוי מן המעשר ובת כהן מן התרומה, ואין יורשים של זה ויורשים של זה יורשים את כתובתה, ואם מתו, אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מיבמין, רבי יוסי אומר (טו) כתובתה על נכסי בעלה הראשון, רבי אליעזר אומר הראשון זכאי במציאתה, ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, ור"ש אומר ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה, ואין הולד ממנו ממזר, ואם ניסת שלא ברשות מותרת לחזור לו: ב ניסת ע"פ ב"ד תצא ופטורה מן הקרבן לא ניסת על פי ב"ד תצא וחייבת בקרבן, יפה כח בית דין שפוטרה מן הקרבן, הורוה ב"ד לינשא והלכה וקלקלה (יח), חייבת בקרבן, שלא

היא. ולאע"ג דהימנוהו רבנן לעד אחד בהא משום עגונא טעמא נמי משום דהיא גופה דייקא ומנסבא (ב) והך דלא דייקא קנסינן לה אבל נשאת על פי שני עדים שאמרו לה מת בעליך כאן אורינן בהיתא נשאת שלא ע"פ ב"ד כלומר שלא היתה צריכה להיתר ב"ד היינו ששני עדים מעידין בדבר. מותרת לחזור לבעלה הראשון דאנוסה היא דמאי הוה לה למעבד ובגיני מוכח דלית הלכתא הכי אלא לא שנא נשאת על פי ב"ד בעד אחד ולא שנא שנשאת ע"פ שני עדים אם בא בעלה הראשון תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה: וצריכה גט מזה ומזה. טעמא דבעיא גט משני שכשרואים את הראשון אי סבורי שגרשה ועי"כ כן נשאה שני ואשתו גמורה היא ואם תוציאה בלא גט כמלאת אשת איש יוצאה בלא גט: ולא בלאות. שהאבדו אבל בלאותיה הקיימים לא הפסידה: והולד ממזר מזה ומזה. אם ילדה מן השני ממזר גמור ואם החזירה הראשון (ז) וילדה הוי ממזר מדבריהם (ח): לא זה וזה זכאין במציאתה, לטעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה משום איבה הכא תהוי לה איבה ואיבה (י): ולא במעשה ידיה, לטעמא מאי אמור רבנן מעשה ידיה לבעלה משום מזוני והכא דמזוני לית לה מעשה ידיה נמי דיליה: ולא בהפרת נדריה, לטעמא מאי בעל מפר נדרי אשתו כי היכי דלא תתגנה על בעלה הכא תתגנה ותתגנה: נפסלת מן הכהונה, דזונה היא (יא): מן המעשר. קנסא הוא, דבת לוי שזנתה לא נפסלה מן המעשר (יב): מן התרומה, אפילו תרומה דרבנן (יג): יורשי כתובתה. כתובת בנין דכרין (יד): חולצין ולא מיבמין, אחיו של ראשון חולץ מדאורייתא ורבנן גזרו דלא ליבם ואחיו של שני חולץ מדרבנן. כי היכי דבעיא גט משני מדרבנן: ביאתה או חליצתה, ארישא פליג דקתני ולא מיבמין (טז): ואין הולד ממנו ממזר. אם החזירה ראשון ולית הלכתא לא כר"י ולא כר"א ולא כר"ש: נשאת שלא ברשות. ב"ד כגון שאמרו לה שני עדים מת בעליך שאינה צריכה להיתר ב"ד: ב ופטורה מן הקרבן. דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור מן הקרבן: שלא ע"פ ב"ד. אלא בשני עדים חייבת בקרבן דשוגגת היא ולית הלכתא כי הא מתני' אלא בין נשאת ע"פ בית דין בעד א' בין על פי שני עדים חייבין בקרבן היא ובעלה השני (יז): יאסר.

בסוף מכילתין: (ב) ואין זה עוקר דבר מן התורה כו' וטעמא דמלתא דעבידא לגלויי ושהחמרת עליה בסופה כל כך זדאי קושטא קא מסהיד וכי דייקא ומנסבא שפיר מנסבא ולכן סהדי במלתא ובכהאי כזה כהסל בק"ע כעדות גמורה אפילו מדאורייתא והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזו דבר מפורסם ונכריה דברי אמת כיהי' חשוב כעדות והא דקאמר משום עגונה ה"ק חכמים שהן מתירין. בפרש"י סקילו בזה והשוו פניהם לאלונו כעדות גמור. פ"י בשם הרא"ה. אבל התו' כתבו דתקנת חכמים היא ולא הוה עוקר דבר מן התורה כיון שיש בדבר קצת טעם וסמך: (ג) ואין כו'. כתובה מנה ומאתים והוספות ונדוניא דהא עוברת על דת היא ובעוברת על דת ותנאים אמרינן בכתובות שאין לה תוספת וזו ודאי אף נדוניא אין לה. נ"י בשם הפי' עב"א ועתוי"ט: (ד) פירות. מנכסי מלוג שאכל קודם שבא הראשון. נ"י: (ה) מזונות. ואפילו מה שלוותה ואכלה תחתיו. רש"י: (ו) תחזיר גמ' פשיטא מהו דתימא כיון דתפסה לא מפקינן מינה קמ"ל ואפי' תפסה שלא בעדי' דלא מהני לה שום מיגו. ופי' בירושלמי דדוקא נתה שנטלה לאחר שבא הראשון אבל מה שתפסה קודם לכן לא תחזיר ואפי' תפסה בעדים ומקיים בידוש' כמו דלא מפקא מיני' כך לא מפקא מינה ע"כ כלו' השוו המדו' דלפי הסבר' היתה מחויבת להחזיר שתפסה קודם שבא הראשון דלא ידעה שאסורה לו: (ז) קודם שגירשה השני הר"מ. וטעמא דאחר שגירשה השני אפילו היה כמחזיר גרושתו אחר שנשאת הא קי"ל שאין ממזר מחייבי לאוין ולא קנסוה בו חכמים. הה"מ: (ח) לומר שאסור בממזרת: (ט) זה וזה כו'. דכתיב לא יטמא בעל בעמיו להחלו ללמד שאיני מטמא על אשתו פסולה גמ'. וזו פסולה לו דאשת כהן אסורה לבעלה: (י) והיינו הראשון אבל השני עדיפא לית ליה: (יא) דאף על פי שהיא אשת ישראל ומותרת לבעלה כשנאנסה פסולה מיהת לכהונה: (יב) וכשמספקו הוי אי מתני' ר"מ כדלעיל אבל לרבנן לא נגעה מזנה אחרת א"נ אפי' כרבנן וקנסוה שלא ליתן לה מעשר אע"פ שמותרי לאכלו וגהר"מ משמע פשיטא ליה דקנסוה: (יג) דאפי' בתרומה דאורייתא לא איצטריך למתני דכיון דקנסוה אמעשר כ"ש אתרומה: (יד) ואצריכא לאשמועי' דאפי' לזרעה קנסו רבנן. גמ': (טו) ר' יוסי פ' ור"ש. בגמ' פליגי איכא מ"ד דבהאי מודו לקמאי ר"ם מודה לר"א דאי לא קנים בציאה דשקל איסורי ר"ש במאונא ורבא לא מודו לר"ם באיסורא ותרווייהו מודו לר"י דבימתה סותיה לא קנו ר"ם בכתובה דלמשקל ומיסק ור"י לא מודה לכן ביתא סותיה ור' יוחנן אמר קמאי מודו לבתראי ר"י מודה לר"א כתובה דמדידיה לדידי' לא קנים ר"ם במדידה לדידי' ור"א מודה לר"י במדידיה לדידה ותרווייהו מודו לר"ם דבמאי לא קנסו ר"ם לאחר יציאה ור"ם לא מודה במקיים: (טז) וה"ה לר' כר"י וכ"ל שר"ל דפליג וסבר דאפילו בתחלה מיבם ולא דתנן פוטרת לרבה משום דאשכחן בפ"ג דיבמות נשים שאין פוטרות לצרותיהן קמ"ל דזו פוטרת: (יז) וטעמא שעד או הוראת ב"ד אלא פעות: (יח) וקלקלה. מזנה בה כגון אלמנה לכה"ג

שלא התירוה אלא לינשא: ג האשה שהלך בעלה ובנה (יט) למדינת הים. ובאו ואמרו לה מת בעליך ואח"כ מת בנך ונשאת ואחר כך אמרו לה (כ) חלוף היו הדברים. תצא והולד ראשון ואחרון ממזר. אמרו לה מת בנך ואח"כ מת בעליך ונתיבמה ואח"כ אמרו לה חלוף היו הדברים. תצא והולד ראשון ואחרון (כא) ממזר (כב). אמרו לה מת בעליך וניסת ואח"כ אמרו לה קיים היה ומת. תצא (כג) והולד ראשון (כד) ממזר. והאחרון (כה) אינו ממזר. אמרו לה מת בעליך ונתקדשה. ואח"כ בא בעלה מותרת לחזור לו. אע"פ (כו) שנתן לה אחרון גט לא פסלה מן הכהונה. את זו דרש ר"א בן מתיא (ויקרא כא) ואשה גרושה מאישה. ולא מאיש שאינו אישה: ד מי שהלכה אשתו למדינת הים. ובאו ואמרו לו (כז) מתה אשתך. ונשא את אחות' ואחר כך באת אשתו מותרת לחזור לו. הוא מותר בקרובו' שניה. ושניה מותרת (ל) בקרוביו. ואם מתה ראשונה. מותר (לא) בשניה. אמרו לו מתה אשתך ונשא את אחותה. ואח"כ אמרו לו קיימת היתה ומתה. הולד ראשון ממזר והאחרון אינו ממזר. ר' יוסי אומר כל שפוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו. וכל שאין פוסל על ידי אחרים. אינו פוסל על ידי עצמו: ה אמרו לו מתה אשתך. ונשא אחותה מאביה. מתה ונשא אחותה מאמה. מתה ונשא אחותה מאביה. מתה ונשא אחותה מאמה ונמצאו כולן קיימות מותר בראשונה בשלישית ובחמישית.

ופוטרת

ג ואחר כך מת בנך. ולא הוזקקה ליבום: ונשאת. לשוק: ראשון ואחרון. ראשון שלפני השמועה. ואחרון של אחר השמועה. וכר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין ואין הלכה: ד מותרת לחזור לו. דקדושי שניה אין כלום וזנות בא עליה ואמרי' בגמרא ושכב איש אותה (במדבר ה) שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה אוסרתה (כח): ומותר בקרובות השניה. ליסא בתה (כט) דקי"ל נושאים על האנוסה ועל המפותה: ר' יוסי אומר כל שפוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו. ר' יוסי שמעיה לתנא קמא דקאמר כ"ש דאזלא אשתו וגיסו שהוא בעל אחות אשתו למדינת הים ול"ש דאזלא אחותו וגיסו ובאו ואמרו לו מתה אשתך ומת גיסך ונשא את אחותה ואח"כ באו אשתו וגיסו אשת גיסו אסורה על גיסו ואשתו מותרת לו. וא"ל ר"י אדרבה וגיסו דאיכא למימר תנאי הוי בקדושין והאי דנסיב לאחותה שפיר קנסיב ובעיא גט מיניה דלא לימרו אשת איש יוצאת בלא גט דפסיל לה ע"י אחרים דהיינו גיסו דכיון דנפקא מיניה בגיטא אעפלה לה מבעלה פוסל נמי ע"י עצמו ואתסרה ליה אתתיה עלי' דהויא אחו' גרושתו אבל היכא דאזלא אשתו וגיסו למדינת הים וקא נסיב לה לאחותה דליכא למימר תנאה הוה ליה בנשואין (לב) ושפיר קנסיב לה לאו כדאיכא למימר באירוסין ולא בעיא גט מיניה ולא קפסיל ע"י אחרים דהא לא פסל [אשת] גיסו אגיסו: אינו פוסל על ידי עצמו. ושריא ליה אתתיה שהרי אינה אחות גרושתו: ה אמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה מאביה. שלא מאמה וחזרו ואמרו מתה זו השניה ונשא אחותה של השניה מאמה ולא מאביה ונמצאת זו השלישית נכריה אצל הראשונה וחזרו ואמרו לו מתה זו הב'. ונשא אחותה של שלישית זו מאביה ולא מאמה. ונמצאת רביעית רחוקה מן השניה וכ"ש מן הראשונה וחזרו ואמרו לו מתה זאת הרביעית: ונשא אחותה מאמה. והיא רחוקה מן השלישית. וכן מן הראשונ' ומן השנייה ואח"כ אמרו לו כלן קיימות: מות' בראשונה בשלישית ובחמישית. שאינן קרובות זו לזו. ואע"פ שהשלישית אחות השניה שריא.

דקדושי

לכה"ג גרושה כו' דלהכי לא שריא אבל זונה לא מ"מ אסון הוא דשויתן פנויה: (יט) ובנה. וי"ל דלאו דוקא קאמר דכיון שזה שהוא בכאן אנו יודעים אמיתת מה וכשאומר אח"כ שאותו שבמדינת הים מת ביום פלוני ממילי ידעי' על מי שהעידו שמת ראשון: (כ) א"ל. שנים אחרי' הזימו לראשונים והתורה האמינה להו' יותר מן הראשונים. כ"י: (כא) ראשון כו'. הו"ל למתני סתם והולד ממזר אלא משום סיפא דמחלק בין ראשון לאחרון תני נמי הכי ברישא. גמרא: (כב) ממזר. אליבא דר"ע דהכי פוגע הוא באשת אחיו כיון שהיה לו בן כשמת ואשת אחיו בכרת. כ"י: (כג) תצא. דקנסינן לה אע"פ שכבר מת משום דהיבעי לה לאמתוני ולחקור האמת ולית לה כתובה ולא שנאי כתובה: (כד) ראשון. דלפני השמועה שנולד בעוד שבעלה חי ממזר: (כה) והאחרון. דלאחר שמועה כלומר שלא ילדה היבם לגרשה אינו ממזר מן התורה אלא מדרבנן דקנסוה. כ"י. גמ"ש שלא ילדה שלא בדקדוק כתב בן דאטו בלשונו מיירי: (כו) אף על פי כו'. לפי שא"ל גט ואין חוששין שמא יאמרו אשת איש יוצאת בלא גט כדמפרש' בגמרא דתלו למימר דבטעות הוו קדושין שהיתה סבורה שמת בעלה ולא היה אמת הואיל ולא עבדא אסורה לא קנסינן לה אבל בנשאת דעבדא אסורא קנסינן לה. גמ'. וכיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה עבדא אסורא קרינן לה דהא לא שריא אלא בנתקדשה לבד. כ"י ותוי"ט: (כז) וא"ל כו'. היינו דוקא בשא"ל ב' עדים שמתה אשתו אבל כשא"ל עד אחד עם מיתת אשתו אין יכול לישא אחותה. תוס': (כח) דמ"מ דק"ו היא ומה במקום שבא על אשת איש דיש היתר בחיים ע"י גט כלם: בעלה אוסרה מקום שבא על איסור אמור כגון אחות אשתו שאשתו אוסרי' אחותה כל ימיה אינו דין שאוסר אשתו האוסרת אחות' קמ"ל ושכב במזיד לא אסרה הלכך בשוגג כי מתני' לא גזרו בה רבנן. גמרא: (כט) וה"ה לכל הקרובות: (ל) מותרת כו'. דנושא אדם אנוסת אביו כו' ומתני' דלא כר"י דר"ש כדלקמן: (לא) מותר. דפקע לה איסור אחות לפה וכ"ש דאם מתה השניה דמותר בראשונה. ב"י. (לב) פירש"י דהא כולי עלמא ידעי דאין אדם משים בעילתו בעילת זנות הלכך קים לנו דנשואי שניה אינה כלום ולא בעי' גט כו'. ולת"ק טעמא דהכיסת בעד אחד אסורה לחזור לא משום שמא יאמרו זה מחזיר גרושתו אלא משו' דלא דייקא

שפיר

ופוטרת צרותיהן. ואסור בשניה. וברביעית. ואין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. ואם בא על השניה לאחר מיתת הראשונה. מותר בשניה. וברביעית. ופוטרות צרותיהן. ואסור בשלישית. ובחמישית. ואין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה: ו בן תשע שנים ויום אחד. הוא פוסל על ידי אחין (לג). והאחים פוסלין על ידו. אלא שהוא פוסל תחלה. ואחין פוסלין תחלה וסוף. כיצד בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו פסלה על ידי אחין (לו). באו עליה אחין ועשו בה מאמר נתנו גט או חלצו פסלו על ידו: ז בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו. ואחר כך בא עליה אחיו שהוא בן תשע שנים ויום אחד פסל על ידו. ר״ש אומר לא פסל: ח בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו. ואחר כך בא על צרתה פסל על ידי עצמו. ר״ש אומר לא פסל (לז). בן ט׳ שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומת. חולצת ולא מתיבמת. נשא אשה ומת. הרי זו פטורה: ט בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו. ומשהגדיל נשא אשה אחרת ומת. אם לא ידע את הראשונה משהגדיל. הראשונה חולצת ולא מתיבמת. והשניה או חולצת או מתיבמת (לט). רש״א מיבם לאיזו שירצה.

וחולץ

דקדושי שניה לא תפסי דאחות אשה היא לראשונה שלקחה מקודם והויא לה כאנוסה ומפותה ותנינא אנס אשה מותר לישא בתה דלא אסרה תורה אלא אחות אשה בלבד והיכא דלא תפסי קדושין לאו אחות אשה היא וכן החמישית אע״פ שהיא אחות הד׳ מותרת דהואיל ותפסי קדושין בג׳ נמצא ביאת ד׳ שהיא אחות שלישית ביאת זנות ולא נאסרה חמישית עליו: ופוטרות צרותיהן. אם מת ובא יבם ויבם א׳ מהן פוטרת צרתה: ואסור בשניה. מפני הראשונה ובד׳ מפני הג׳: ואם בא על השניה לאחר מיתת הראשונה. שאמת היו הדברים של ראשונה ושאר הדברים שקר היו אסור בג׳ מפני הב׳ ובה׳ מפני הד׳: ו בן ט׳ שנים ויום אחד פוסל. את היבמה לאחין. אם בא עליה (לד) דביאתו ביאה או אם נתן גט או עשה בה מאמר שיש לו גט ויש לו מאמר (לה) אבל אינו גט גמור ולא מאמר גמור: אלא שהוא פוסל תחלה. בגמרא מפרש דבמאמר הוא פוסל תחלה ולא בסוף שאם אחיו הגדול עשה מאמר ואח״כ עשה מאמר זה שהוא בן ט׳ שנים ויום אחד לא פסלה מאחיו אבל בביאה פוסל בן תשע שנים ויום אחד בין בתחלה בין בסוף ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני אלא הוא פוסל תחלה וכן פוסלין תחלה וסוף בד״א במאמר אבל ביאה אפי׳ בסוף נמי פוסל כיצד בן ט׳ שנים ויום אחד שבא על יבמתו וכו׳: ז פסל על ידו. דה״ל כמאמר אחר מאמר דשניהם תופסין בה: ר״ש אומר לא פסל. דביאת בן ט׳ לר״ש ספק קניא ספק לא קניא אי קניא קני לגמרי ולא מהני ביאת אחיו ואי לא קניא הוה ליה כמי שלא בעל לא הוא ולא אחיו הילכך לא פסל ואין הלכה כרבי שמעון: ח בן ט׳ שנים ויום א׳ שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתיבמת. שיש עליה זיקת שני יבמין שבביאתו של זה הקטן שהוא כמאמר בגדול לא יצאת מידי זיקת נפילה ראשונה. והלה עליה זיקת נפילה שניה. ותנן בפ׳ ד׳ אחים מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין: נשא אשה. שאינה יבמתו ומת. ולו אחים: הרי זו פטורה. דאע״ג דביאתו ביאה, אין קנינו קנין כלום (לח) עד שיביא שתי שערות אבל ביבמה הואיל וזקוקה לו עשו אותה רבנן כמאמר: ט אם לא ידע הראשונה משהגדיל הראשונה חולצת ולא מתיבמת. דזיקת שני יבמין עליה הואיל ולא ידעה משהגדיל לא יצאת ידי נפילה ראשונה: ר׳ שמעון אומר מיבם לאיזו שירצה. דלית ליה לרבי שמעון זיקת ב׳ יבמין (מ) וה״נ אמרינן בפ׳ ד׳ אחים (מא): וחולץ לשניה. דהא לאו צרות נינהו לאפטורי בלא ביאה שבתה ביבום שבתה, ויבומי תרווייהו לא הואיל והויא צרתה במקצת מאמר דרבנן. מחזר בשתי יבמות הבאות מבית א׳ (מב): אחד בן תשע ואחד בן כ׳. שניהן שוין לכל האמור למעלה דכל כמה דלא אייתי ב׳ שערות קטן הוא. עד שיהיה בן ל״ה שנה *[ויום א׳] ואם הגיע למחצה ושלשים

שנה

בפיר הלכך מאן דנסבה כשלה אקמאי: (לג) ע״י. עליה. רש״י: (לד) דוקא לענין יבום: (לה) כ״כ הר״מ וחליצה לא כדאיתא לקמן מ״ד פי״ב דלרבנן אין בחליצת קטן כלום וקשיא דאם חליצה ביבמה לית ליה כ״ש גט דלית ליה דהא בגדול לא אתי גט אלא מכח חליצה וכן חזר הר״מ בחבורו דאין לו גט. ועתוי״ט: (לו) ע״י אחין שעשו בה מאמר תחלה דהא כיצד אבסוף קאי. רש״י: (לז) לא פסל. דלר״ש ספק קניא כו׳ ומותר לקיים הראשונה אבל שניה לא מקיים דדילמא ביאתו קניה בראשונה וקיימא שניה עליה באיסור שני בתים. רש״י: (לח) כלומר אפי׳ מדרבנן דלא תקנו לו נשואין כדאי׳ בגמ׳ כפי״ד כיון דאתא לכלל נשואין ואע״ג דבקטנה תקנו משום שלא ינהגו בה מנהג הפקר: (לט) או מתיבמת. ופליגא אמ״ע דפ״ג דתנן חולצת ולא כו׳ משום דמאמר דוחה אפילו לצרת בעלת זיקת ב׳ יבמין וה״נ הכי עשו ביאת קטן כמאמר בגדול דלא ההוא תנא גזר משום ב׳ יבמות הבאות מבית א׳ ואיירי בגדול וה״ה לקטן. והנא דהכא לא גזר ואיירי בקטן וה״ה לגדול וה״ה דתנא דהכא פליג אמתני׳ ח׳: (מ) וכ״כ רש״י ור״ל דלא משכחת אליביה דר״ש זיקת ב׳ יבמין משום דמספקא ליה אי קני לגמרי אי לא קני כלל: (מא) כלו׳ במאמר בגדול דפליג ר״ש התם. ול״ע דלא איכפל רבי לאשמעינן נמי בשיטא דנ״מ כ׳ היכי דאיכפל לאשמעינן דר״ש לא פסל: (מב) וכן לי׳ רש״י והל׳ אינו מדוקדק ובפ׳ ד׳ אחין כתבו ויבומי תרווייהו לא דדלמא מאמר.

*כן פי׳ הר״ב בנדה פמ״ה

והולץ לשניה. אחד שהוא בן ט' שנים ויום אחד. וא' שהוא בן עשרים (מג) שנה. שלא הביא שתי שערות:

פרק יא נושאין על האנוסה ועל המפותה, האונס והמפתה על הנשואה חייב. נושא אדם אנוסת אביו. ומפותת אביו. אנוסת בנו. ומפותת בנו. ר' יהודה אוסר באנוסת אביו. ומפותת אביו:

ב הגיורת שנתגיירו בניה עמה. לא חולצין ולא מיבמין. אפילו הורתו (ס) של ראשון שלא בקדושה. והשני הורתו ולידתו בקדושה. וכן שפחה שנשתחררו בניה עמה:

ג חמש נשים שנתערבו ולדותיהן הגדילו התערובות. ונשאו נשים ומתו. ארבעה חולצין לאחת ואחד מיבם אותה. הוא ושלשה חולצין לאחרת וא' מיבם נמצאו ארבעה חליצות ויבום לכל אחת ואחת:

ד האשה שנתערב ולדה בולד כלתה. הגדילו התערובות ונשאו נשים ומתו. בני הכלה חולצין ולא מיבמין. שהוא ספק אשת אחיו. ספק אשת אחי אביו. ובני הזקנה. או חולצין או מיבמין (י). שהוא ספק אשת אחיו. ואשת בן אחיו. מתו הכשרים. בני התערובות לבני הזקנה. חולצין ולא מיבמין. שהוא ספק אשת אחיו. ואשת אחי אביו א ובני הכלה אחד חולץ ואחד מיבם:

ה כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה. הרי אלו אוכלים בתרומה. וחולקים חלק אחד בגורן

א ס"א לבני.

שנה ולא הביא שתי שערות אע"פ שלא נראו בו סימני סרים המפורשים למעלה (מד) הרי זה סרים חמה:

פרק יא נושאין על האנוסה. לאחר שאנס או פתה אשה. מותר לישא בתה או אמה או אחותה (א) דכתיב (ויקרא כ) ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה. בכלן נאמרה שכיבה וכאן נאמרה לקיחה. לומר לך דבך לקיחה אסרה תורה (ב): רבי יהודה אוסר. דכתיב (דברים כג) לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו. כנף שראה אביו לא יגלה (ג). ואין הלכה כרבי יהודה. אבל חכמים אסרו (ד) לנטען מן האשה לישא בתה או אחותה או אמה או אחת מקרובותיה (ה). מפני שהיא מצויה אצלם תמיד. ואתו לידי הרגל עבירה (ו). ואם עבר ונשא אחת מקרובות אנוסתו ומפותתו או מקרובות האשה שנחשד עליה אין מוציאין אותה מידו ומתניתין דקתני נושאין על האנוסה דמשמע אפי' לכתחלה. מיירי לאחר מיתת האנוסה ומפותה דהשתא ליכא למיחש שמא לאחר שישא בתה יזנה עם הראשונה: ב לא חולצין. דאחוה מן האב בעינן. וגרים אין להם שאר מן האב (ז): ג שנתערבו ולדותיהן. ויש לכל אחת מהן בן ודאי שלא נתערב: ארבעה חולצין לאחת. בן ודאי של כל אחת מן הארבעה חולץ לאשה מהן דכל אחת ומספק לה לאשת אח ובן החמישית ישאנה ממה נפשך אם אשת אחיו היא הרי מיבם לה ואם לאו הרי חלץ לה יבמה: הוא ושלשה. זה שיבם חולץ לאחרת ושלשה עמו והחמישי מיבם ממה נפשך וחוזרין השנים שלנו וחולצין לשלישית ושנים עמהם והחמישי מיבם וכן כלם: ארבעה חליצות. תחלה לפי שאין אחד מהם רשאי ליבם עד שיחלצו לה הארבעה כי היכי דלא לפגע ביבמה לשוק והוא הדין דמצו הארבעה למחלץ לכלהו והאחד כונס את כלן אלא דהכי שפיר טפי דילמא לכל חד וחד מתרמי דיליה (ט) ומתקיימא מצות יבום: ד מתו הכשרים. הודאין: אחד חולץ. תחלה והדר מיבם אידך ממה נפשך אי האי דחלץ הוא בן הכלה וחלץ לאשת אחיו הא אשתריא לה בהך חליצה ושפיר נסיב לה אידך שהוא בן הזקנה. דאשת בן אחיו מותרת לו ואי האי דחלץ הוא בן הזקנה ואשת בן אחיו חלץ. הויא לה כחולצת מן הנכרי ובן הכלה כי מיבם לה שפיר קמיבם: ה אוכלים בתרומה. דאחד כהן ואחד עבד כהן אוכלין בתרומה: וחולקים חלק אחד. ונפרש

מאמר קני והוו ב' יבמות הבאות מבית א': (מג) ואי כו'. ולא נראו בו סימני סרים: (מד) בפ"ח מ"ד:

פרק יא (א) ה"ה וכ"ש בשאר קרובות דשרי: (ב) פרש"י שהיתה הראשונה לקוחתו חייב על השניה כשבא עליה דבשניה ליכא למימר לקוחין דהא לא תפסי בה קדושין וכו' כ"י ומיהו ק' דילמא כל היכא דליכא בה לקוחין אסרה תורה ובין בשניה בין בראשונה. וי"ל דמשמעות קרא הכי הוא שהקיחה היא בראשונה דהכי אסרה תורה לישכב באחת אחר שיש לו האחרת. ולא הראשונה אנוסה לבד בשביל זה אינה שלו. ועתוי"ט: (ג) ומכלן דבאנוסה מעלויה דקרא דכתיב ונתן האיש כו' לאבי הנערה כו' ובכן הא לא סמיך ליה אלא כי אתא קרא לשומרת יבם של אביו וכנף הראוי לאביו הוא אף על גב דה"ל דודתו ויבמה לשוק ולעבור עליה בג' לאוין כו'. גמרא: (ד) קאי ארישא דמתני' נושאין על האנוסה כו' והא דאסרי לנטען ולא אסרו לבניהן של המסיבין דספ"ב נשי לגבי נשי שכיחין גברי לגבי גברי לא שכיחין א"נ נשי דלא מספרא משכינת המזני בקרובותיה לא קפדי אהדדי. גברא דמספרא עליו אשתו המזנה קפדי אהדדי. גמ': (ה) שנאסרה הבאה עמהם אם היתה אשתו. הר"מ: (ו) והוי אונס ומפתה על הנשואה. רש"י: (ז) והא דתנן הגיורת משום שיפא דלידתו בקדושה והא דתני לא חולצין ואינהו לאו אחין נינהו כלל אלא קמ"ל אפי' מדרבנן אינן בתורת יבום וחליצ' ואי בעי למינסב נשי דהדדי לאחר מיתה אפילו יש להם בנים נמי ובגמרא שקלי וטרו בה נ"י. ומסקנת הפוסקים דכשנשאו לאחר שנתגיירו דאסורא מדרבנן למינסב כו': (ח) אפילו כו'. דאע"ג דהורתו של ראשון שלא בקדושה וכשתי אמהו' דמיא. ואיכא למימר דתהוי עליה כנכרית ואי בעי ליבומי מיבם אפ"ה אסירי וקיימי עליה באשת אח. גמ'. ואי גם לידתו של ראשון שלא בקדושה יכול להיות דשרי. תוי': (ט) דאי משום דלא מתרמיא לכל חד עונה בחודש כדלעיל הא לא הוי אלא עלה עונה וה"ה דעפי נמי: (י) או מיבמין. פי' אחד שבני הכלה

בגורן. ואינן מיטמאין למתים. ואין נושאין נשים. בין כשרות בין פסולות. הגדילו התערובות ושחררו (יב) זה את זה נושאין נשים ראויות לכהונה. ואינן מיטמאין למתים. ואם נטמאו אינן סופגין את הארבעים. ואינן אוכלים בתרומה. ואם אכלו אינן משלמין (יג) קרן וחומש. ואינן חולקין על הגורן. ומוכרין את התרומה. והדמים שלהם. ואינן חולקים (יד) בקדשי המקדש. ואין נותנין להם קדשים. ואין מוציאים שלהם מידם. ופטורין מן הזרוע. ומן הלחיים. ומן הקיבה. ובכורו (יז) יהא רועה (יח) עד שיסתאב ונותנין עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים: ז מי שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת וילדה ואין ידוע אם בן תשעה לראשון. אם בן שבעה לאחרון. היו לה בנים מן הראשון ובנים מן השני. חולצין ולא מיבמין. וכן הוא להם חולץ ולא מיבם. היו לו אחים מן הראשון. ואחים מן השני שלא מאותה האם. הוא חולץ ומיבם. והם אחד חולץ ואחד מיבם: ז היה אחד ישראל. ואחד כהן. נושא אשה ראויה לכהן. ואינו מיטמא למתים. ואם נטמא אינו סופג את הארבעים. ואינו אוכל בתרומה. ואם אכל אינו משלם קרן וחומש. ואינו חולק על הגורן. ומוכר התרומה והדמים שלו. ואינו חולק בקדשי המקדש. ואין נותנין לו את הקדשים ואין מוציאין את שלו מידו. ופטור מן הזרוע והלחיים והקיבה. ובכורו יהא רועה עד שיסתאב. ונותנין עליו חומרי כהנים. וחומרי ישראלים. היו שניהם כהנים. הוא אונן עליהם. והם אוננים עליו. הוא אינו מיטמא להם. והם אינן

ר"ע מברטנורה

בגמרא דהכי קאמר וחולקים חלק כאחד אם באו שניהם על הגורן כאחת נותנין להם אבל זה בלא זה אין חולקין להם דקסבר האי תנא (יא) אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו: בין כשרות בין פסולות. דכל אחד מהם ספק כהן ספק עבד כשרות לפסולות לעבד ופסולות אסורות לכהן וספק איסורא לחומרא: אין סופגין את הארבעים. דכל חד אמר הנא לאו כהן אנא: אין משלמין. דכל חד אמר כהן אנא ולא נפקין ממונא מספיקא: ומוכרין התרומה. תרומת תבואתן אין נותנין אותה לכהן כשמפרישין אותה דכל חד אמר אייתי ראיה דלאו כהן אנא ומ"מ א"א להן לאכלה אלא מוכרין אותה לכהן והדמים שלהן: ואין חולקי' בקדשי המקדש. כגון עורות קדשים דלכל חד מינייהו אמרינן אייתי ראיה דכהן את ושקול: ואין נותנין להם קדשים. להקריב (טו) ואין מוציאין שלהם. כגון אם נולד להם בכור (טז) אין מוציאין אותו מידן וירעה עד שיסתאב: חומרי ישראל וחומרי כהנים. מפרש בגמרא במנחתן נקמצת כמנחת ישראל ונקרבה בפני עצמו ואין שיריה נאכלין כמנחת ישראל אלא נשרפת (יט) כמנחת כהני' שהיא כליל: ז הן חולצין ולא מיבמין. לאשתו של ספק. ואמר תנא: שראשון חולץ שמא בן אחיהם היה ולא מיבמין שמא בן האחרון הוא והרי הוא אחיהן מן האם ולא מן האב ואשתו עליהן ערוה ובן בני האחרון דכן הוא חולץ לנשותיהן ולא מיבם: היו לו אחים מן הראשון ומן האחרון. שלא מאותה האם: הוא או חולץ או מיבם. לאשת בן הראשון אם אחיו הוא הרי טוב ואם לאו נכרית היא אצלו וכגון שאין שם אח אלא הוא דליכא לספוקי ביבמה לשוק וכן לאשת בן האחרון: והם אחד חולץ ואחד מיבם. או בן הראשון או בן האחרון חולץ לה וחבירו מיבם. אם יבמתו היא הרי טוב ואם לאו נכרית היא ומשום יבמה לשוק ליכא למיחש שהרי חלץ לה יבמה: ז היה אחד ישראל. אחד מן הבעלים ישראל ואחד כהן: היא אונן עליהם. שהוא זה אביו וביום מיתתו אסור לאכול בקדשים: והם אוננים עליו. וביום מותו אסורין שניהם בקדשים (כ). ומצמחת נה דרואה במיתת שניהן וכהן כבר הוא (כא) דהא שינו מיעטא

תוספות יום טוב

הכלה אלנו תהלה. הר"מ: (יא) כלו' ולא קי"ל כוותיה דהאי תנא כר' יהודה הוא ונסמכי' דקי"ל מעלין מתרומה ליוחסין ולא קי"ל הכי כמ"ש פ"ב דכתובות: (יב) ומאלו. בגמ' ליתא כופין אותם ומשחררין זה את זה דליבא ספקה אינו יכול בא סולין אינו יכול: (יג) אינן משלמין כו'. אבל צריכין להפריש מט"ס כפרה. תוס': (יד) ואין חולקים כו'. שהמשוחרר ישראל הוא. רש"י ואפילו יבואו שניהם על הגורן ויהיו מסכין אם כהן אני תנו לי בשבילי ואם אחי כהן תנו לו בשבילו לפ"ה אין חולקין כיון דאין רוכלין דילמא אתי לידי תקלה. תוס': (טו) ואלא דפסיקא היא שלקוריי להקריב. אלא נ"ל דה"ק שאין נותנים כו' ושהם יאכלו אח"כ דבל כהן שיאכלו אפילו שאינו במשמר: (טז) כן פרש"י בלי אחר ולאותו פי' מפרש נמי ואין נותנים להם בבכור. אבל לפי' קמא שפי' הר"ב להקריב מפ' ואין מוציאין כו' אם היו מייצים חטאת כו' אין כופין אותם לתתם לאנשי משמר ולהיות עבודתם ועורם לאנשי משמר דכל חד אמר אנא כהן וכהן מקריב בכל שעה שירצה ולפי' במשמר שאינו שלו אלא לו יקריבו להם קרבנותיהן ויחזרו להם הבשר והעור ויאמרו לכל מי שירצו הן אלו יעשו שליח לכל כהן שירצו להקריב כו' ואפי' א"ל להר"ב לפי' (ועיי' בתוי') רישא וסיפא בחדא מחתא: (יז) ובכורו כו'. השתא אורי לה מאי עביד בבכור שלו. רש"י: (יח) יהא רועה. ואפי' בזמן הבית דהא לא מצי למקריביהו דליתן לכהנים לאקרובי ולאכול הם בשרו ואיהו נמי לא מצי למתביה לכהן ולהחזיר להן הבשר דבכור הם אינו נאכל אלא לכהנים הלכך ירעה כו' ומותר לשוחטו במדינה ויאכלוהו הם דבכור בעל מום אין בו משום זרות אלא משום גזל דמתנות כהונה והכא גזל ליכא דהמע"ה. רש"י: (יט) ולפ"ה צריך קמיצה דמנחה שלא נקמצה פסולה כדתנן שלהי פ"ק דמנחות. רש"י: (כ) וכן אסור בעבודה כדאיתא פ"ב דזבחים: (כא) דאלו אבל אינו מוזהר על הטומאה ומיהו אונן עליהם. לא מצינן למידק דמצינו למימר במיתתו דשני ולקוע עלמו' דקמא עפ"ח דפסחי' גלא מוקים לה שבאו עליה שניהם בזנות דלא נעשה זרע' אלא בכך משום דחכמים גזרו שמפסקין אותו מדין כהונה הואיל ואינו יודע לבנו הודאי כנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו עד שיהיה זרעו מיוחס אחריו

אינן מיטמאין לו. הוא אינו יורש אותן. אבל הם יורשין אותו (כב). ופטור (כג) על מכתו ועל קללתו של זה ושל זה. ועולה במשמרו של זה ושל זה ואינו חולק. אם היו שניהם במשמר אחד (כה) נוטל חלק אחד:

פרק יב **מצות** חליצה בשלשה דיינין ואפי' שלשתן הדיוטות (א). חלצה במנעל. חליצתה כשרה. באנפילין חליצתה פסולה. בסנדל שיש לו עקב (ב) כשר. ושאין לו עקב פסול. מן הארכובה ולמטה (ג) חליצתה כשרה. מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה: **ב** חלצה בסנדל שאין שלו (ד). או בסנדל של עץ או בשל שמאל בימין חליצתה כשרה. חלצה בגדול שהוא יכול להלוך בו. או בקטן שהוא חופה את רוב רגלו. חליצתה כשרה. חלצה בלילה (ה) חליצתה כשרה. ור"א פוסל. בשמאל (ז) חליצתה פסולה. ורבי אליעזר מכשיר: **ג** חלצה ורקקה אבל לא קראה חליצתה כשרה. קראה ורקקה. אבל לא חלצה חליצתה פסולה. חלצה וקראה. אבל לא רקקה. רבי אליעזר אומר חליצתה פסולה. רבי עקיבא אומר חליצתה כשרה. אמר רבי אליעזר ככה יעשה. כל דבר שהוא מעשה מעכב. א"ל ר"ע משם ראיה ככה יעשה לאיש. כל דבר שהוא מעשה באיש: **ד** החרש שנחלץ (ט). והחרשת שחלצה. והחולצת לקטן. חליצתה פסולה. קטנה שחלצה (יא). תחלוץ

מיטמא להן כגון שנתקדשה קודם ט"ו על תנאי ולא נתקיים דנפקא מיני' בלא גיטא ונישאת תוך שנה ובהאי גונא מסכמת לה דרוצה במיתת שניהם ושכן כשר הוא לפיכך אינו מיטמא להן: הוא לא יורש אותן. דיורשין מדסין אותו אלו אלא אלו: אבל הם יורשין אותו. דמי מעכב על ידן ומולקים הממון בין שניהן: ועולה במשמרו. לעבוד ואין בני משמר מעכבין עליו (כד) אבל אינו חולק דכל בני משמר דמו ליה גבי מברייה:

פרק יב **מצות** חליצה: ואפי' שלשתן הדיוטות. והא דקרי להו דיינים שצריך שיהיו יודעים להקרות הפסוקים כעין דיינים ואע"ג דתנן מצות חליצה בשלשה צריכין לצרף עמהן שנים אחרים בשביל פרסומי מילתא והשנים הללו מוסיפין על השלשה אפי' אין יודעים להקרות: מנעל. של עור כך חליצתו כשרה אבל לכתחלה לא. גזירה שמא יחלוץ במנעל קרוע מלמעלה דאפי' כי קרוע מיתיב אכרעיה הואיל והוא כך ואכן מידי דמגין בעינן והא ליכא אבל סנדל שהוא של עור קשה גבי קרוע לא מיתיב אכרעיה ליכא למגזר שמא יחלוץ בסנדל קרוע הלכך עיקר חליצה בסנדל היא: באנפיליאות. כמין בתי רגלים של בגד: חליצתה פסולה. דמידי דמגין בעינן כתיב הכא (דברים כה) נעלו וכתיב התם (יחזקאל טז) ואנעלך תחש והוא עור: מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה. שהיו רצועות המנעל קשורות למעל' מן הארכובה: **ב** בסנדל של עץ כשרה. והוא שיהיה מחופה עור: בגדול. שהיה הסנדל גדול ממדת רגלו אם יכול להלוך בו חליצתו כשרה: או בקטן. ממדת רגלו אם חופה את רוב רגלו חליצתו כשרה והלכה כרבי אליעזר (י) במה שפוסל חליצה בלילה ואין הלכה כמותו במה שמכשיר חליצה בשמאל: **ג** חלצה ולא קראה חליצתה כשרה. דכי כתב רחמנא ככה דמשמע עיכובא אמעשה הוא דכתיב (דברים כה) ככה יעשה לאיש וקריאה דיבור בעלמא הוא: דבר שהוא מעשה באיש. כגון חליצה שהאשה עושה מעשה בגופו של איש לאפוקי רקיקה דלאו מעשה בגופו של איש הוא: **ד** החרש שנחלץ חליצתו פסולה. שאיתופוטרה במקום שיש לא אמר כשר (ס): והחרשת שחלצה פסולה. שהיא עצמה אינה נפטרת בחליצתה ואין לה תקנה אלא ביבו' ואם רצה אחר כך להוציא יוציא בגט: והחולצת לקטן חליצתה פסולה. כל היכא דתנינן בפרקין חליצה פסולה אינה יכולה להתיבם לאחר אותה חליצה וצריכה חליצה אחרת מעלייתא להתירה לעלמא והאי תנא דקרי לחליצת קטן חליצה פסולה דמשמע שפסולה מלהתיבם ר"מ היא דאילו רבנן אמרי אין בחליצת קטן כלום ו... נפסלה מלהתיבם (י) והלכה כחכמים

לאחיו. גמ': (כב) יורשים. בשלא הגיס זכע. הר"ן: (כג) ופטור כו'. כשהכה זה בזמן א' וזה בזמן אחר דאיכא בי' הספלות וכל חדא היא התראות ספק דבל שניהם ביחד אי שקלל אותם בדבור אחד חייב. הר"מ: (כד) ותימא למה לא יוכלו לעכב ולדחותו מן העבודה כמו מן החלוקה ובגמרא דייק נמי עולה בעל כרחו ולא בעל כרחם דלע"ג דאינו חולק עם כאו"א. בני המשפחות דייפין ליה לעבוד משום פגמם כו': (כה) במשמר א' וביום אב אחד. גמרא עמ"ש פ"ב דתענית:

פרק יב (א) הדיוטות. יליף בגמרא מזקני דמיהכר: (ב) עקב. פי' הר"ב במ"ד פכ"ו דכלים עור של סנדל המכסה את גובה הרגל שכנגד שוקו מלאחוריו ומיירי שאין לו פולו"א ולפ"ה כשר הואיל ויש לו עקב הוא מעכב הרגל שלא יצא סולה אבל לכתחלה בעינן שיהא לו גם כן פולו"א אבל לפירש"י דעקב היינו פולו"א פי' קי דכשר משמע דיעבד אבל לכתחלה לא ולא איזהו שחולצין בו לכתחלה: (ג) ולמטה כו'. בגמ' יליף ליה מקרא: (ד) שאינו שלו. בגמרא יליף להו מקרא: (ה) בלילה. מר סבר חליצה כתחלת דין דמיא ומ"ס כגמר דין דמיא וחליצה דיני ממונות היא דגובי' כתובתה ודיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. נ"י: (ו) כ"כ הר"מ וטעמיה משום דבגמ' מסיק בחדא לישנא דחליצת לילה דכ"ה יחידאה היא: (ז) בשמאל. ת"ק יליף רגל רגל ממצורע. ור"א קאמר דאין נוסח אלא מלד אי ומשיבין כו'. גמ': (ח) משמע דאלו אין כאן אלא הוא דנתרת לשוק וליתא דהא דין יבום יש לו כדתנן ספי"ד וא"כ אינה נפטרת אלא ביבום וצ"ל כמו שכתבו בהכבת: (ט) נחלץ. לא נאמר הלשון מזה בדקדוק בכולה מכילתין דבכל דוכתא למרי' החולץ גבי יבם ונראה טעם הדבר מפני שהיבם מסייע בחליצה כיון שצריך שיתכוין לחלוץ כדאיתא בגמ' דק"ו וגבי חרש דלאו בר כוונה נקרא שנחלץ. נ"י: (י) גמ' ומשמע דלענין חרש והרשת חליצה פסולה היא מדפרט קטן וזה דעת הרמב"ן והרשב"א אבל הר"מ פוסק דשוין לקטן ואין בחליצתן כלום. ועתוי"ט: (יא) קטנה כו'. בגמרא דמקשינן

תחלוץ משתגדיל. ואם לא חלצה, חליצתה פסולה: **ה** חלצה בשנים או בשלשה, ונמצא אחד מהן קרוב או פסול, חליצתה פסולה, רבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירין (יב). ומעשה באחד שחלץ בינו לבינה. בבית האסורים. ובא מעשה לפני ר' עקיבא והכשיר: **ו** מצות חליצה בא הוא ויבמתו לב"ד. והן משיאין לו עצה ההוגנת לו שנאמר (דברים כה) וקראו לו זקני עירו ודברו אליו. והיא אומרת מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי. והוא אומר לא חפצתי לקחתה. ובלשון הקדש היו אומרים. ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו רוק הנראה לדיינים. וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. עד כאן היו מקרין. וכשהקרא רבי הורקנוס תחת האלה בכפר עיטם. וגמר את כל הפרשה, הוחזקו להיות גומרים כל הפרשה. ונקרא (טו) שמו בישראל בית חלוץ הנעל. מצוה בדיינין, ולא מצוה בתלמידים (טז). רבי יהודה אומר. מצוה על כל העומדים (יח) שם לומר חלוץ (יט). הנעל חלוץ הנעל. חלוץ הנעל:

פרק יג **בית** שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסות (א). וב"ה אומרים ארוסות ונשואות. ב"ש אומרים בבעל ולא ביבם ובית הלל אומרים בבעל וביבם. בש"א בפניו. ובה"א בפניו ושלא בפניו. בש"א בב"ד. וב"ה אומרים בב"ד ושלא בב"ד. אמרו להן (ב) ב"ה לב"ש. ממאנת והיא קטנה אפילו ארבעה וחמשה פעמים. אמרו להן ב"ש אין בנות ישראל הפקר. אלא ממאנת וממתנת עד שתגדיל ותמאן ותנשא: **ב** איזו היא קטנה שצריכה למאן (ג). כל שהשיאוה (ד) אמה ואחיה (ה) לדעתה (ו). השיאוה שלא לדעתה. אינה צריכה למאן. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר כל תינוקת שאינה יכולה לשמור (ז) קדושיה אינה צריכה

כחכמים: **ה** חלצה בשנים. כשרים: או בשלשה. והיה אחד מהם קרוב או פסול דלא נשתיירו כי אם שנים כשרים: חליצתה פסולה. וכן הלכה שאין חליצה כשרה בפחות משלשה: **ו** עצה ההוגנת לו. אם הוא ילד והיא זקנה הוא זקן והיא ילדה אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך (יג): קוראה מאן יבמי. וקורא לא חפצתי לקחתה חולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש (יד) והלכה כר' יהודה (יז) דאמר מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל:

פרק יג **בית** שמאי אומרים אין ממאנין אלא ארוסה. יתומה שהשיאוה אמה ואחיה אינה ממאנת אלא מן האירוסין: בבעל. אבל אם מת ולא מיאנה בו ונפלה לפני יבם אינה יוצאה במיאון. אלא תמתין עד שתגדיל ותחלוץ: אין בנות ישראל הפקר. ואפילו מן האירוסין לא תמאן ותארס לאחר. ותחזור ותמאן אלא ממאנת בזה ותמתין מלארס לאחר עד שתגדיל: ותמאן ותנשא. לאו למהדר ולמאן זמנא אחריתי. אלא הכי קאמר ממאנת וממתנת מלארס לאחר עד שתגדיל או אם רוצה להנשא ממאנת בבעלה ותנשא מיד דתו לא ממאנת לבית שמאי דנשואה היא:

אין ,

דמקשינן אשה לאיש דאיש כתיב בפרשה ולא ממעטינהו בהדי אינך משום דבקטנה פליג רבי יוסי בגמרא וא"ת כיון דתני פסולה למאי תני שתחלוץ משתגדיל וי"ל דה"א דחליצתה פסולה רק מדרבנן דההיקש איני מן התורה להכי תני יתור לשון להשמיעינן דחליצת קטנה אינה כלום כמו קטן ומיהו בגירסת הירו' משמע דלר"מ מדרבנן הוא ולר"י תחלוץ לכתחלה תוס'. ועתוי"ט: (יב) מכשירין. ועכ"פ בשנים דבעינן עדים והא מעשה מוקמינן בגמ' דעדים רואין אותן מבחוץ וטעמא דאף דמודים ויהיו נאמנים אצלינו אין זה כלום דאין דבר שבערוה פחות משנים. ר"י: (יג) רש"י ומסיים אל תכניס קטטה לתוך ביתך והר"מ כתב ואם היתה הוגנת לו מצד שנותם יועלי' לו שייבם יותר מיחלוץ: (יד) גי' מוטעת נזדמנה לו בפירש"י שלא נכנס היבם בגמ' קודם קוראה והיא סבור הר"ב לפום ריהטא שכן גרס רש"י במשנה ולא כן הוא אלא שהוא קאי אדר' יהודה בגמרא ע"ש: (טו) ונקרא. זהו גומרין הפרשה דאמרן: (טז) בתלמידים. היושבים שם לפני רבן בשעת החליצה. רש"י: (יז) וטעמא. שכן עשה ר"ע מעשה ומעשה רב: (יח) העומדים. ר"ל כל הנמצאים שם ובין עומדין ובין יושבין. טור: (יט) חלוץ כו'. כתב רבינו בגור אריה פי' אלא למה לא תהיה הקריאה בית חלוץ הנעל ככתוב וי"ל דהי הכי ה"ל למכתב ויקראו בית חלוץ הנעל ונקרא פירושו כי הקריאה תהיה חלוץ הנעל וכאשר יקראו חלוץ הנעל אם כן נקרא הבית בית חלוץ הנעל מעצמו וש"ך בזה ונקרא כיון שלא תהיה הקריאה רק חלוץ הנעל ונקרא הבית מעצמו בית חלוץ הנעל:

פרק יג (א) **ארוסות.** מפי' בגמ' משום שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ואי אמרת שמאן ממנעי ולא נסבי וב"ה תרווייהו ניחא להו דליפוק עליהו קלא דאישות כו' והלכך לא ממנעי: (ב) אמרו כו' משום דב"ש יהבי טעמא למלתייהו נקט להו בלשון אמרו להן: (ג) למאן. ולית זו מיאון אמרי אי אפשי בפלוני בעלי או אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי אפילו היו אורחין מסובין בבית בעלה והיא עומדת ומשקה עליהן ואמרה אי אפשי בפלוני בעלי הרי זה מיאון. גמרא: (ד) שהשיאוה כו'. שהכניסוה לחופה אף על פי שקבלו הם הקדושין אבל קדשוה אמה ואחיה אפילו לדעתה אינה מקודשת כלל וא"צ מיאון לפי שלא תלינן שתקנו חכמים שליחות לקטן וכל הני דמוכחי דאצופה צריכה למאי דוקא כשקיבלה היא קדושיה ופי' אי אפשי בקדושין שקדשוני אמי ואחי כלומר הם פתוני לקבל הקדושין. נ"י בשם הרמב"ן ז"ל: (ה) ואחיה. או אחיה. טור: (ו) לדעתה. עבדין לה גננא ומלבישין לה קוזמרין ומדכרין לה גבר. שלא לדעתה עבדין לה גננא כו' ולא מדכרין לה גבר. יכו': (ז) לשמור כו'. וא ן קדושין לא שתשמור אותן כדרך

שומרת

צריכה (י) למאן. רבי אליעזר אומר אין מעשה קטנה כלום. אלא כמפותה (יא): בת ישראל לכהן. לא תאכל בתרומה. בת כהן לישראל. תאכל בתרומה: ג ר"א בן יעקב אומר. כל עכבה שהיא מן האיש. כאילו היא אשתו. וכל עכבה שאינה מן האיש כאילו אינה אשתו. ד הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה. והיא מותרת בקרוביו. ולא פסלה מן הכהונה. נתן לה גט. הוא אסור בקרובותיה. והיא אסורה בקרוביו. ופסלה מן הכהונה. נתן לה גט והחזירה. מיאנה בו ונשאת לאחר ונתארמלה. או נתגרשה. מותרת לחזור לו. מיאנה בו והחזירה. נתן לה גט ונשאת לאחר ונתארמל' או נתגרש' אסור' לחזור לו. זה הכלל גט אחר מיאון. אסורה לחזור לו. מיאון אחר גט מותרת לחזור לו: ה הממאנת באיש ונשאת לאחר וגירשה. לאחר ומיאנה בו. לאחר וגרשה [א] (לאחר ומיאנה בו). כל שיצאת' הימנו בגט אסורה לחזור לו. במיאון מותרת לחזור לו: ו המגרש את האשה והחזירה. מותרת ליבם ור' אליעזר אוסר. וכן המגרש את היתומה והחזירה מותרת ליבם ור' אליעזר אוסר. קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה. כיתומה בחיי האב. החזירה דברי הכל אסורה ליבם: ז שני אחין נשואין לשתי אחיות יתומות קטנות ומת בעלה של אחת מהן. תצא משום אחות אשה. וכן שתי חרשות (יד). גדולה וקטנה. מת בעלה של קטנה. תצא הקטנה משום אחות אשה. מת בעלה של גדולה. רבי אליעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו. רבן גמליאל אומר אם מיאנה מיאנה. ואם לאו תמתין עד שתגדיל. ותצא

הלזו

[א] ס"א

ב אין מעשה קטנה אלא כמפותה. לדברי שלא בשעת דמי ואין הלכה כר"א. והלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס. ופחותה מבת שש בחזקת שאינה יודעת לשמור קדושיה ואינה צריכה למאן ויותר מבת עשר בחזקת שיודעת לשמור קדושיה ואף על פי שהיא שכלה ביותר (ח). ומבת שש ועד בת עשר צריכה בדיקה אם יודעת לשמור קדושיה אם לאו ומתאכת שבת והולכת עד שתהא בת י"ב שנה ויום אחד ותביא סימנים. לאחר מכאן אינה ממאנת אפי' לא בא עליה. ואם בא עליה לאחר י"ב שנה ויום אחד. אע"פ שלא הביאה סימני' חיישינן שמא נשרו הסימנים וקנאה (ט): ג כל עכבה שהיא מן האיש. נתן לה גט זו היא עכבה שהיא מן האיש דכיון דלא מאנה גלתה דעתה שכל מה שהיתה מתעכבת אצלו היה בשבילו. מאנה בו זו היא עכבה שאינה מן האיש שלא נתעכבה אצלו משום אישות ומתניתין מפרש לה ואזיל: ד מותרת לחזור לו. אע"ג דאם לא החזירה ונשאת לאחר מתוך הגרושין ונתארמלה אסורה לראשון. אפי' הכי כי החזירה ומיאנה בו אתא מיאון וגלי עלה דקטנה היא ובטליה לגט ולא הוי בחזרה שניה כמחזיר גרושתו משנשאת לאחר: זה הכלל. כלו' אפי' פעמי' הרבה גרשה והחזיר' ומיאנה בו אם נשאת לאחר מתוך גט אסורה לחזור לו ומתוך מיאון מותרת לחזור לו: ה לאחר ומיאנה בו. כלו' חזרה ונשאת לשלישי ומיאנה בו: כל שיצתה ממנו בגט אסורה לחזור לו. אע"פ שיצתה משלאחריו במיאון לא בטליה לגיטא דידיה (יב): ו מותרת ליבם. ולא אמרינן נשואי הראשונים מפילין היבמ' לפני היבם ומעשה שגרשה אחיו קיימא עליה באיסור אשת אח דהויא לה גרושת אחיו: רבי אליעזר אוסר. דגזר כל הני אטו יתומ' בחיי האב דאמרינן לקמן במתניתין דלאחר חזרתה הרי היא כגרושה אפי' לרבנן ואין הלכה כרבי אליעזר: כיתומה בחיי האב. אע"פ שהאב חי הרי היא כיתומה לענין קדושין דסוב אין לאב כח לקבל קדושיה. ואם החזירה בקטנות' אסורה ליבם. אם מת בקטנותה (יג). דקדושי חזרה אינן כלום הואיל ופקע רשות אב מינה והיא אין לה יד והויא כגרושה ועומדת: ז תצא משום אחות אשה. ופטורה מן החליצה ומן היבום: מת בעלה של גדולה. ונפלה לפני בעל הקטנה זיקתה של גדולה שהיא מן התורה אוסרת קטנה עליו. משום דנשואיה דרבנן הויא לה אחות זקוקתו מה יעשו: רבי אליעזר אומר מלמדין הקטנה שתמאן בו. ותעקור נשואיה. ויהא מיבם את הגדולה והלכתא כותיה: רבן גמליאל אומר. אין זיקת גדולה אוסרת את הקטנה דסבר רבן גמליאל דלא אלימא זיקה לאסור את אשתו עליו. הילכך אם מיאנה מוטב ותתיבם הגדולה ואם

לאו

שמשמרת האגוז ותמרה. הר"מ: (ח) לאו למימרא שעושה מעשה שטות דאם כן הויא כשוטה ואין קדושיה קדושין כלל אלא היינו לומר שאינה מקפדת כלל ומ"מ כיון שהיא גם " מזקה על הכוס שהיא יודעת לשמור קדושיה. כ"מ: (ט) לפי שהבא נקנית בקדושין דאורייתא' ר"ל הביאה. הר"מ: (י) א"ל. בפני שנים אלא אלך ואעשה כלונה הר"מ: (יא) כמפותה. כדקתני בת ישראל לכהן. רש"י. ולא שסובר ר"א א"ל מיאון שהרי אלינו לו מלמדין את הקטנה שתמאן בו לקמן במ"ז אלא כדמפרש בגמ' כר"א כו' ואין בעלה זכאי במציאתה כו' ואינו מטמא לה כללו של דבר אינה כאשתו לכל דבר אלא שצריכה מיאון והא דלרבנן בעלה זכאי בכולהו מפ' רש"י דרבנן אפקרוהו גביה והפקר ב"ד הפקר והא דמטמא לה אם כהן הוא ואע"ג דנשואיה דרבנן כיון דירית לה הויא כמת מצוה שאין לה מי שיקברנה גמ': (יב) כדמסיק בגמרא דמיאון דתברה לא מבטל גיטא דידיה והכא דהכא פליג אדלעיל. ועתוי"ט: (יג) דאלו נתגדלה אצלו שהם ביאה כאשונה מתגדלה קדושין הן וכדלעיל בפירוש מ"ב. ועתוי"ט: (יד) חרשות. דאין לחרשת נישואין מדאורייתא דלאו בת דעת היא אלא רבנן תקינו לה כדי שלא תשאר פנויה

הלזו משום אחות אשה. ר' יהושע אומר אי (טז) לו על אשתו. ואי לו על אשת אחיו. מוציא את אשתו בגט. ואשת אחיו בחליצה: ח מי שהיה נשוי לב' יתומות קטנות ומת. ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. וכן שתי חרשות. קטנה וחרשת. אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. פקחת וחרשת. ביאת (יט) הפקחת פוטרת החרשת. ואין ביאת החרשת פוטרת את הפקחת. גדולה וקטנה. ביאת הגדולה. פוטרת את הקטנה. ואין ביאת הקטנה פוטרת את הגדולה: ט מי שהיה נשוי לשתי יתומות קטנות ומת. בא יבם על הראשונה. וחזר ובא על השניה. או שבא אחיו על השניה. לא פסל את הראשונה. וכן שתי חרשות. קטנה וחרשת. בא יבם על הקטנה. וחזר ובא על החרשת. או שבא אחיו על החרשת. לא פסל את הקטנה. בא יבם על החרשת. וחזר ובא על הקטנה. או שבא אחיו על הקטנה פסל את החרשת: י פקחת וחרשת. בא יבם על הפקחת. וחזר ובא על החרשת. או שבא אחיו על החרשת. לא פסל את הפקחת. בא יבם על החרשת. וחזר ובא על הפקחת. או שבא אחיו על הפקחת. פסל את החרשת: יא גדולה וקטנה. בא יבם על הגדולה. וחזר ובא על הקטנה או שבא אחיו על הקטנה. לא פסל את הגדולה. בא יבם על הקטנה. וחזר ובא על הגדולה. או שבא אחיו על הגדולה. פסל את הקטנה. ר' אלעזר (כא) אומר מלמדין הקטנה (כג) שתמאן בו: יב יבם קטן (כד) שבא על יבמה קטנה יגדלו זה עם זה. בא על יבמה גדולה תגדלנו. היבמה שאמרה בתוך ל' יום לא נבעלתי כופין אותו שיחלוץ לה

לאו ממתין הקטנה אלא עד שתגדיל ויהיו נשואיה דאורייתא (טו) ואח"כ תצא הגדולה משום אחות אשה. אבל לחלוץ לגדולה לא. דפסל את הראשונה עליו משום אחות חלוצה: אי לו. אוי לו שמוציא את אשתו בגט ואין מלמדין אותה למאן. דאמרינן שיתרחק אדם מן המיאונין (יז): ח לשתי יתומות. נכריות: או חליצתה. לאחר שתגדיל: וכן שתי חרשות. כלומר כשם ששתי קטנות ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. כך בשתי חרשות אבל חליצה ליכא למימר בחרשת דלאו בת חליצה היא: אחת קטנה ואחת חרשת. אע"ג דשתיהן אין נשואיהן נשואין גמורין. מכל מקום לא ידעינן בהי מינייהו ניחא ליה (יח) והי חביבה אשתו טפי: ביא' הגדולה פוטר' את הקטנה. דביא' מי שנשואיה נשואין גמורין פוטר' אותה שאין נשואיה נשואין גמורין אבל איפכא לא: ט לא פסל את הראשונה. שהרי ביאתן הוה. ואי ראשונה קנויה היא הרי [היא] אשתו וביאת האחרונה בעילת זנות ואי לאו קנויה היא הרי שתיהן נכריות אבל שלא היו קנויות לאחיו ומקיי' את הראשונה שלא נפסלה עליו אבל אחרונה לא דילמא קנויות הן ומשבא על הראשונה קיימא אידחיא באיסור שני בתים: פסל את החרשת. דשמא קטנה קנויה כולה וקנין החרשת משויירת. והוה ליה שני בתים דהכי מסקינן בגמרא קטנה ספק אם היא קנויה לגמרי הואיל וראויה לביאה לאחר זמן ספק אם אינה קנויה כלל (כ). וחרשת קנויה ומשויירת כלומר קנויה במקצת ואינה קנויה קנין גמור ולפי' הכי אם בא על החרשת אחר שבא על הקטנה לא פסל את הקטנה ממה נפשך אי קטנה קנויה לגמרי הרי קנאה וביאת החרשת שאחר כן לאו כלום היא ואי אינה קנויה כלל אף לאחיו לא היתה קנויה ונכרית היא אבל אם בא תחלה על החרשת ואח"כ על הקטנה פסל את החרשת דשמא קנין הקטנה קנין גמור הוא ופסל קנין החרשת שהוא קנין משוייר ואית ספרי דגרסי אם בא על הקטנה וחזר ובא על החרשת פסל את הקטנה דגזרינן אטו כשבא על החרשת. ומחזר ובא על הקטנה: יא רבי אלעזר אומר בכלן (כג) מלמדין. והלכה כרבי אליעזר: יב יגדלו זה עם זה ואינו יכול לגרשה עד שיגדיל דגט קטן אינו גט: היבמה שאמרה בתוך שלשים יום. שכנסה היה לא

פנויה לשלם. גמ': (טו) לעיל מ"ב כי אם בא עליה ומיהו בגמ' דהכא איפלגי אמוראי אי בעי שבעל או לא ולא אפסיק הלכתא ופסיק' לחומרי. הר"ב: (טז) אי. כדכתיב ואי לו האחד שיפול: (יז) ומיהו נמי לא ישנא סופיה דקסבר יש זיקה. וטעמא דיפסק הר"ב בגמ' דלמא גדלה ומימאנה בה ור"א ס"ל מיאון דמנה שאני: (יח) אי בקטנה דאתיא לכלל דעת אי בחרשת דגדולה ובת ביאה היא. גמ': (יט) ביאת. וה"ה שנושאה אלא משום דלא מלי במקטע ואין חליצה בחרשת דלאו בת חליצה כלל היא: (כ) ואפי' לרבנן דר"פ דמ"ז פ"י דבקטן לא תקנו נשואין כלל מ"מ אבל קטנה תקנו לה נשואין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר כדאיתא בגמרא: (כא) רבי אלעזר. ה"ג בלא יו"ד והוא בן שמוע הכהן ולעיל מ"ז נמי ביו"ד הוא בהמקום: (כב) ובכל נחלקו בזה אמות העולם שהאב"ד סותר. דלא אמר ר"א דמלמדין אלא בגדולה וקטנה כדי לקיים יבום דאורייתא. אבל בחרשת וקטנה דשניהן מדרבנן והא קיים לה בביאה ראשונה לא אמר אלא לעולם יתרחק אדם מן המיאונין. וכתב דבנוסחאות ל"ג בכולן. והרמב"ן כ' שנמצא בנוסחאות בכולן וכ"ה בתוספתא יקלי אף בחרשת וקטנה דמידי הוא טעמא דמתרחקין מן המיאונים דדילמא גדלה ומחרטא בה ותו יוצאה עכ"פ למה תשהגן וממתין עד שתגדל ותחלוץ ותפסול מן הכהונה שוסף מי בורו ואחרים צריכין לו. ואמר' חרשת על כלא שכנסה בהיתר. ועתוי"ט: (כג) הקטנה. אבל חרשת לא לפי שלא תקנו לחרשת שום מיאון כלל וטעמא בגמרא משום דממנעי ולא נסבי לה תחיל ולעולם יכולה למאן מפני חרשותה אבל קטנה בגדל יש לה הכר ומפייסנא לה כל שעתא עד שיעבור זמן מיאוני': (כד) יבם קטן. גמ' קרי כאן להקים לאחיו שם והא לאו בר הכי הוא ומפיק אמר קרא כי ישבו אחים יחדיו הא אחיו שלא היה בעולמו לא מכלל שאם היה

לה. לאחר שלשים יום מבקשים הימנו שיחלוץ לה. ובזמן שהוא מודה אפי' לאחר שנים עשר חודש כופין אותו שיחלוץ לה:

יג הנודרת הנאה. מיבמה בחיי בעלה כופין אותו שיחלוץ לה. לאחר מיתת בעלה מבקשין הימנו שיחלוץ לה. ואם נתכוונת לכך. אפילו בחיי בעלה מבקשין הימנו שיחלוץ לה:

פרק יד

חרש שנשא פקחת ופקח שנשא חרשת. אם רצה יוציא. ואם רצה יקיים (א). כשם שהוא כונס ברמיזה. כך הוא מוציא ברמיזה. פקח שנשא פקחת ונתחרשה א(אם רצה יוציא ואם) רצה יקיים נשתטית לא יוציא. נתחרש הוא או נשתטה אינו מוציא עולמית. אמר רבי יוחנן בן נורי מפני מה (ד) האשה שנתחרשה יוצאת. והאיש שנתחרש אינו מוציא. אמרו לו אינו דומה האיש המגרש לאשה המתגרשת שהאשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו: ב העיד (ה) רבי יוחנן בן גודגדה על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט. אמרו לו אף זו כיוצא בה: ג שני אחים חרשים נשואים לשתי אחיות חרשות. או לשתי אחיות פקחות. או לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת. או שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחים או לשני אחים חרשין (ז). או לשני אחין אחד חרש ואחד פקח. הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום. ואם היו נכריות יכנסו ואם רצו להוציא יוציאו:

א ק"א

שני

לא נבעלתי ליבם והוא אומר בעלתיך ודייך בגט כופין אותו לחלוץ דהיא נאמנת דעד תלתין יומין תוקי איניש נפשיה ולא בעיל: לאחר שלשים יום. הוא נאמן דלא מוקי איניש נפשיה מלבעול יותר משלשים יום. ומיהו איהי לא משתריי' וסויתה אנפשה חתיכה דאיסורא ובעיא חליצה ומבקשים ממנו שיחלוץ אבל לא כופין דהא הוא אומר שבעל והא דכופין אותו לחלוץ תוך ל' יום ומבקשין אותו לחלוץ לאחר ל' יום ואין כופין ומבקשים ליבם תוקי בגמ' כגון שגט יוצא מתחת ידה (כה) שכיון שנתן גט לזיקתו נפסלה עליו (כו) ומיהו בעיא חליצה לתשריה לעלמא ואי אמרה היא נבעלתי. והוא אומר לא בעלתי. אין חוששין לדבריו (כז) ולא בעי חליצה: יג הנודרת הנאה. מיבמה בחיי בעלה כופין אותו שיחלוץ לה. דלא אסקא דעתה שימות בעלה ותפול לפניו ליבום ונוטלת כתובתה: אבל לאחר מיתת בעלה. הויא מורדת וקיימא לן כותבין אגרת מרד על שומרת יבם: מבקשים ממנו לחלוץ. ויתן כתובתה. אם ירצה ואם לא רצה לחלוץ והיא מורדת בו ונאה להפקיד כתובתה כופין אותו לחלוץ:

פרק יד חרש. כשם שכונס ברמיזה. כלו' כקדושין כך גרושין (ב) וכך פקח בחרשת ברמיזה כנס שרמז לה עד שנתרצית לו וברמיזה יוציא אם רצה להוציא: ונתחרשה. אע"פ שקדושין גמורים היו שפקחת היתה באותו זמן: אם רצה להוציא יוציא. דלא בעינן דעת האשה: נשתטית לא יוציא. ואע"פ שיודעת לשמור גיטה ומתגרשת מן התורה (ג) תקנו חכמים שלא יגרשנה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר: נתחרש הוא. לאחר קדושין. הואיל והיו קדושיו קדושין גמורים לא יוציא עולמית שאינן גרושין שאינן גמורים מפקיעין קדושין גמורים: ב שהשיאה אביה. בקטנותה (ו) וקבל קדושיה והיו קדושין גמורים אעפ"י שהיא חרשת. שעל דעת אביה נתקדשה. ולא על דעתה. יוצאה בגט אפילו לאחר שגדלה ופקע כח אב. מקבלת היא את גיטה: אף זו. פקחת שנתחרשה כיוצא בה: ג הרי אלו פטורות. דהואיל ושניהן חרשים או שתיהן חרשות כקדושי זו כך קדושי זו ואתו קדושין דאחתו אע"פ שאינן גמורי' ומפקיעים זיקת יבמתו שהרי אינה זיקה גמורה: יכנסו. שאין אלילה באחת וחרשת שאינן בואמר ואמרה (ח) ואח"כ אם רצה להוציא יוציא בגט. דאתי גט ברמיזה. ומפקע נשואין דידיה וזיקת אחיו דהויא ברמיזה (ט):

היה בעולמו לפני בן יום א': (כה) וא"ת כיון דלדבריו כבר נפטרה ממנו שהרי אמר בבא אליי ופטורה ממנו בגט מאי איכפת ליה בחליצה שיצטרך כפייה י"ל שהוא מתביים בב"ד לחלוץ לה שתרוק בפניו תוס' והר"י אי' מפני שהוא יכול לטעון הע"פ שנתתי לה גט אינה אסורה עלי בחזרה ואולי תתפייס ותחזור לי משא"כ בחליצה: (כו) ולא"ה דכיון שנפסלה עליו אם כן לאחר ל' נמי אמרינן דלא מוקי אנפשיה והוי היא באיסור עליו י"ל דהגט הזה כתן עכשיו דאי קודם כניסה אפילו לאחר ל' היתה היא נאמנת לומר שלא בא אלי דכיון דאיכא אסורא מוקי נפשיה מלבעול: המגיד ועתוי"ט: (כז) שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנס. הר"מ. נראה שהוא מפ' אפי' תוך ל' וז"ש אחר שכנסה ולא כ' אחר ל' אבל רש"י ז"ל פי' דוקא לאחר ל' ודברי רבינו נ"ל עיקר. המגיד:

פרק יד (א) יקיים. הא פסיק' אלא אגב דתני וליא תנא יקיים. תוי': (ב) מה טעם קאמר כלומר כקדושין. רש"י ור"י: (ג) והי"ט דהכא לא קתני עולמית כמו בנשתטה הוא דקתני עולמית. גמ'. וכי ב"י לפי שאין גרושיו כלום מן התורה קתני הכי ליתנא שאין לגירושין תקנה עולמית שאפי' נשאת בגט זה וים לה בנים תלא משא"כ בחרשת דבדיעבד אם נשאת לא תלא ואע"פ שאין לה בנים ואפשר שהם נתגרשי' תנשא אפי' לכתחלה. הריטב"א ור"י: (ד) מפני מה כו'. מפי' בגמרא לבדבריהם קאמר לדידי כי היכי דאיש לא מלי מגרש אשה נמי מגרשה אלא לדידכו מ"ש אשה ומ"ש איש: (ה) העיד כו'. רבנן הבילוה לבית המדרש להביא ראי' לדבריהן וא"ל אף זו כיוצא בה. תוי': (ו) ור"ל כשעדיין לא בגרה דהא אף בנערותה יכול אביה לקדשה: (ז) לשני כו'. היינו ריבא ב' אחים חרשים בוי' לב' אחיות הכשות אלא דתני כולי גווני בדידיה ובדידה: (ח) ולע"ג דקריאה לינה מעכבת כדתנן בפי"ב מ"ג כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו: (ט) רש"י וה"ק דמפקע נשואין דידה שהיו מכח זיקת אחיו דהויא ברמיזה אבל זיקה עלמה

עלמא לאו נגע דומה: (י) מה יעשה חרש כו'. ופריכן בגמ' ומיתב גבי קטן הוא לא ליקורין הוא. ואין ב"ד מזהין להפרישו דמשני גזירה משום החרש יבמה לשוק שיאמרו נפטרה משום לאוה דשה ולא ידעי דיבמי דמעמא משום קטן הוכל ליקורין הוא: (יא) כפ"י וכ"ל דלא מפקע נסוליו שהיו מכח זיקה כו':

ד מוציא את אשתו בגט. דזיקת אחותה הבת מכח קדושין גמורים אוסרתה עליו. ואין כח בקדושין דידיה לדחות היבמה משום אחות אשתו: ואשת אחיו אסורה לעולם. דהרי לא חליץ ולכנוס אי אפשר משום אחות אשה: כונס ואינו מוציא לעולם. דלא אתי גט דידיה ומפקע זיקת יבומי אחיו הראשון (יא):

ד שני אחים אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי אחיות פקחו'. מת חרש בעל הפקחת מה יעש' פקח בעל הפקחת תצא משום אחות אשה. מת פקח בעל הפקחת מה יעש' חרש בעל פקח' מוציא אשתו בגט ואשת אחיו אסור' לעולם. שני אחים פקחים נשואים לשתי אחיות אחת חרשת ואח' פקחת. מת פקח בעל חרשת. מה יעשה פקח בעל פקחת. תצא משום אחות אשה. מת פקח בעל פקחת. מה יעשה פקח בעל החרשת. מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה. שני אחים אח' חרש וא' פקח נשואים לשתי אחיות אחת חרשת ואח' פקחת. מת חרש בעל חרשת. מה יעשה פקח בעל פקחת. תצא משום אחות אשה. מת פקח בעל פקחת. מה יעשה (י) חרש בעל חרשת. מוציא אשתו בגט. ואשת אחיו אסורת לעולם. שני אחים אחד חרש ואחד פקח נשואים לשתי נכריות פקחות. מת חרש בעל פקחת. מה יעשה פקח בעל פקחת. או חולץ או מיבם. מת פקח בעל פקחת. מה יעשה חרש בעל פקחת. כונס ואינו מוציא לעולם. שני אחים פקחים נשואים לשתי נכריות אחת פקחת. ואחת חרשת. מת פקח בעל חרשת. מה יעשה פקח בעל פקחת. כונס. ואם רצה להוציא יוציא. מת פקח בעל הפקחת. מה יעשה פקח בעל חרשת. או חולץ או מיבם. שני אחים אחד חרש ואחד פקח. נשואים לשתי נכריות אחת חרשת וא' פקחת. מת חרש בעל חרשת. מה יעשה פקח בעל פקחת. כונס. ואם רצה להוציא יוציא. מת פקח בעל פקחת. מה יעשה חרש בעל חרשת. כונס ואינו מוציא לעולם:

פרק טו (א) שלום כו'. גמ' תנא שלום כו'. משום שיתה קטטה בינו לבינה. מלחמה בעולם. ופירש התוי' דקתני דמלתא הכי הוא ושלום בינו לבינה ושלום בעולם וז"ל הר"מ פי' שאין אנו צריכין לידע בבירור שיש שלום בינו ובינה ושיש שלום בעולם אלא קתני דמלתא הכי הוא: (ב) תנשא. כמ"ש ברפ"י בטעם שתנשא על פי עד אחד: (ג) קטטה כו'. מפרשים בגמ' באומרת לבעלי גרשתני בפני פלוני ופלוני ולמרו לא היו דברים מעולם: (ד) א"ל. אין להקשות היינו ת"ק דהא מעיקרא לא פירש אי מיירי לפי' שלא בוכה והכא מפרש ליה. תוי': (ה) בגמ' וכ"ל דה"פ פקחת יודעת שיש לבא לב"ד בלאמת דברים ולכך תחכים לאמת לה דברי' ותבא בבכי וקריעת בגדים אבל השוטה אע"פ שתבכה על מיתת בעלה כי רע לה מ"מ כבואה לב"ד אינה נוהגת לב לאמת דברים ע"י בכיה: (ו) רש"י ומשמע דלא קפדי ב"ה אלא שיהיה ממקום קרוב. והתוי' הביאו יכו' לומר קציר ומבני דאוקמא דשכיח הוא משמע דבדוקא נקטי קציר ובדדמי ליה שהוא שכיח. ובת"ח מפ' דהתוי' מפרשי דהיכו' לקיימא קאי וה"פ דמתני' דברו חכמים בהווה ורגיל ושכיח וב"ה קודם חזרה הוי ס"ל דוקא קציר כמעשה שהיה ולא בדדמי

ד מוציא את אשתו בגט. דזיקת אחותה הבת מכח קדושין גמורים אוסרתה עליו. ואין כח בקדושין דידיה לדחות היבמה משום אחות אשתו: ואשת אחיו אסורה לעולם. דהרי לא חליץ ולכנוס אי אפשר משום אחות אשה: כונס ואינו מוציא לעולם. דלא אתי גט דידיה ומפקע זיקת יבומי אחיו הראשון (יא):

פרק טו האשה. שלו' בינו לבינה. שאם היתה קטטה בינו לבינה דלמא מחמת שנאה מכוונה לאסור עצמה עליו: ושלום בעולם. שאם היה בעת שלום דילמא כשראתה שעבר הרבה זמן ולא שב. אמרה ודאי לסטיי הרגוהו. א"נ כשראתה אותו מוכה במלחמה וסברה ודאי ימות. אבל כששלום בעולם אי לא חזיתיה דמית ודאי מיישא לקלקולתה שמא יבא לאחר שתנשא. ותהא מקולקלת: רבי יהודה אומר כו'. ולית הלכה כוותיה: אמרו לו לרבי יהודה. פקחת תנשא שוטה לא תנשא (ה). אלא אחת זו ואחת זו תנשא: ב בבאה מן הקציר. וכמעשה שהיה. שהלכו בני אדם לקצור חטין ונשכו נחש לאחד מהם ומת ובאה והודיעה בבית דין ושלחו ומצאו כדבריה. ולא התירו חכמים אלא דוגמתו שיהא הדבר קרוב. אבל ממדינת הים (ו) אינה נאמנת: אלא בהוה. מעשה שהיה כך היה וה"ה לשאר מקומות: ג שאין האחים נכנסי'. לנחלת בעלה דרחמנא אמר (דברים יז) על פי שנים עדים וגבי נכוליך דידה הוא דאקילו רבנן משום עגונה: מספר כתובתה. מנוסח הכתוב בספר כתובה. כשתנשא לאחר והרי היא נטלת

פרק טו האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים. שלום בינו לבינה ושלום בעולם (א) ובאתה ואמרה מת בעלי. תנשא (ב). מת בעלי. תתייבם. שלום בינו לבינה ומלחמי בעולם. קטטה (ג) בינו לבינה ושלום בעולם. ובאתה ואמרה מת בעלי. אינה נאמנת. ר' יהודה אומר לעולם אינה נאמנת אלא אם כן באתה בוכה ובגדיה קרועין. אמרו לו (ד) אחת זו ואחת זו תנשא: ב בה"א לא שמענו אלא בבאה מן הקציר ובאותה מדינה. וכמעשה שהיה. אמרו להן ב"ש אחת הבאה מן הקציר. ואחת הבאה מן הזיתים. ואחת הבאה מן הבציר. וא' הבאה ממדינה למדינה. לא דברו חכמים בקציר אלא בהוה. חזרו ב"ה להורות כב"ש: ג ב"ש אומרים תנשא ותטול כתובתה בה"א תנשא ולא תטול כתובתה. אמרו להן בית שמאי התרתם ערוה המורה. לא [א] תתירו את הממון הקל. אמרו להן ב"ה מצינו שאין האחים נכנסים לנחלה על פיה. אמרו להם ב"ש והלא מספר כתובתה נלמוד שה"א כותב לה שאם תנשאי לאחר תטלי מה שכתוב

שכתוב ליכי. וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש:
ד הכל נאמנים להעידה חוץ מחמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח. עד אומר מת ונשאת. ובא אח' ואמר לא מת הרי זו לא תצא. עד אומר מת ושנים אומרים לא מת אע"פ שנשאת (יב) תצא. שנים אומרים מת ועד אומר לא מת אף ע"פ שלא נשאת תנשא:
ה אחת אומרת מת. ואחת אומרת לא מת. זו שאומרת מת. תנשא ותטול כתובתה. וזו שאומרת לא מת. לא תנשא (יד) ולא תטול כתובתה. אחת אומרת מת. ואחת אומרת נהרג. ר' מאיר אומר (טו) הואיל ומכחישות זו את זו. הרי אלו לא ינשאו. ר' יהודה ור"ש אומרים הואיל וזו וזו מודות שאין קיים ינשאו. עד אומר מת. ועד אומר לא מת. אשה אומרת מת. ואשה אומרת (טז) (יז) לא מת. הרי זו לא תנשא (יח): ו האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים. ובאה ואמרה מת בעלי תנשא ותטול כתובתה. וצרתה אסורה. היתה בת ישראל לכהן. תאכל בתרומה. דברי רבי טרפון. רע"א אין זו דרך מוציאתה מידי עבירה. עד שתהא אסורה לינשא. ואסורה מלאכול בתרומה: ז אמרה מת בעלי ואח"כ מת חמי. תנשא ותטול כתובתה. וחמותה אסורה. היתה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר אין זו דרך מוציאתה מידי עבירה עד שתהא אסורה לינשא ואסורה לאכול בתרום'. קידש אחת (כא) מה' נשים. ואינו יודע איזו קידש כל אחת אומרת אותי קידש נותן גט לכל אחת ואחת

זא"כ תטול כתובתה: ד חוץ מחמותה. טעמא דכולהו מפני שסונאות אותה ומתכוונות לקלקלה. חמותה שונאתה. שאומרת בלבה זאת תאכל כל עמלי: בת חמותה. אומרת זאת תירש כל עמל (ז) אבי ואמי: יבמתה. יראה שמא סופה להיות צרתה (ח): בת בעלה. אומרת זאת בלה במקום אמי ותאכל כל עמלה: מה בין גט למיתה. דאמרינן אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גיטה: שהכתב מוכיח. דסמכינן עיקרו על הגט. ואע"ג דעלייהו נמי סמכינן שצריכות לומר בפני נכתב ובפני נחתם: עד אחד אומר מת ונשאת. לאו דווקא נשאת אלא התירוה להנשא (ט) אע"פ שלא נשאת ואח"כ בא עד אחד ואומר לא מת. לא תצא מהתירה הראשון: עד אחד אומר מת ושנים אומרים לא מת. כגון שהם פסולי עדות (י). ואשמועינן הואיל והאמינה תורה עד א' אין כאן תורת עדות וכי היכי דהד חשיב. פסולי עדות נמי חשיבי הילכך הלך אחר רוב דעות בין כשרים (יא) בין פסולים: שנים אומרים מת ואחד אומר לא מת וכו'. הא קמ"ל דאזלינן אחר רוב דעות בפסולי עדות בין לקולא (יג) ובין לחומרא:
ה אחת אומרת מת. שתי צרות הבאות ממדינת הים אחת אומרת מת בעלי ואחת אומרת לא מת: ר"מ אומר הואיל ומכחישות כו'. ולית הלכתא כותיה: ו היתה בת ישראל לכהן. אם היתה צרתה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה בספק שבעלה קיים ואינה חוששת לעדות צרתה שהואיל ואינה נאמנת להשיאה אינה נאמנת לפוסלה וכן הלכה: ז אמרה מת בעלי ואח"כ מת חמי. חמותה אסורה שאין כלה מעידה על חמותה (יט) ואע"ג דאמרה כרישא מת בעלי דהו אינה כלתה והויא נכרית אפילו הכי לא מהימנה (כ): היתה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. ובהא נמי הלכה כר' טרפון אבל בקידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזה מהן קדש. וכן גזל אחד מחמשה ואינו יודע איזה מהן גזל. בתרווייהו הלכה

בדדמי ליה: (ז) לומר דלאו דוקא בת חמותה אלא ה"ה בת חמיה שאינה בת חמותה: (ח) וא"ת והלא כשמעידה על יבמה שמת שמא ייבמנה בעלה ושהא צרתה לאלתר י"ל שאינה חוששת בכך כיון שיודע' שבעלה מי ויחזור ולבסוף יקלקלנה. תוי'. (ט) דכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של א' במקום שנים. גמ'. ומ"מ התירוה בעינן דאל"ה כיון שעדיין לא סמיכי' עליה לא חשבינן ליה כתרי וכפירוש רש"י: (י) דאל"ה פשיטא דאין דבריו של אחד במקום שנים ועוד דאוקי תרי לגבדי תרי אלא מיירי בפסולי עדות ובין העד הבא ראשון ובין הב' הבאי' אחר שהתירו' כולם פסולי' ואשמועינן הואיל והאמינה תורה כו' (יא) בתנם נקטיה. אבל עד כשר הבא בתחלה והתירוה ואח"כ באו הפסולי' לא תצא דשתי נשים באים אחד כפלגא ופלגא דמי כדאי' בגמ'. תוי"ט: (יב) שנשאת. כיון שנשאת ועבדא איסורא אע"פ שלא נבעלה תצא. כ"מ: (יג) גמ' וכ' הרא"ש דאפילו שלא התירוה עדיין לינשא תנשא: (יד) לא תנשא. פשיטא כו' הא קמ"ל דמ"ד כיון דאתאי ומפרעה' גליא דעתה דלצעורי לנפשה קא עבדה ותמות נפשה עם פלשתים כו' הלכך אם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה אפי' היא משתרי ולא אמרינן לעיל דאין צרה מעידה למצרתה אלא כי שתקה השתא קמ"ל. גמרא: (טו) כמ"א כו'. וקאמרי' בגמרא דר"מ פליג נמי ברישא ומשום דה"א דבסיפא מודה נקט פלוגתייהו בסיפא. תוס': (טז) ואשה. ואפי' צרתה במשמע ושמא כר"מ. גמרא: (יז) ואשה. אבל עד פסול ועד כשר אע"ג דבבת אחת כי היכי דהורע כח ב' נשים לגבי עד כשר כדלעיל ה"נ הורע כח אשה אחת לגבי עד כשר דאלת"ה לתני כבוצא עד אומר מת ואשה אומרת לא מת. הר"מ. אבל ביכו' אמרו תני דבי כבי כן ויש פוסקים כוותיה: (יח) לא תנשא. ומדלא קתני ואם נשאת תצא כדקתני לעיל אע"פ שנשאת תצא דקדק הר"מ שאם נשאת לאותו שאמר מת לא תצא: (יט) דכמו דחמותה אינה מעידה לכלה וטעמא שסונאה ה"נ כלה סונאה לחמותה דכמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. גמרא: (כ) משום דאמרינן לא בעלה מיית לא חמיה מיית והא דקאמרה הכי לקלקולא לחמותה היא דקא מכוונה סברה לבתר שעתה כשישוב בעלי ובעלה תדחה לחרפות ולא חיתי לטרדן ואילעריך לאשמועינן לרה וחמותה כו' כדאי' בגמ': (כא) קידש כו' גזל. אוקימנא בגמ' דוקא קידש בביאה דאסורא דרבנן עבד בהא סבר ר"ע דקנסוהו רבנן אבל קידש שלא בביאה מודה וגזל נמי דוקא הואיל ואסורא עביד אבל לקח מקח מודה והכא קידש להודיעך כחו דר"ע כו' וגזל להודיעך כחו דר"ט דאע"ג דאיסורא דאורייתא לא קניס: ומסתלק

ואחת. ומניח כתובה ביניהן ומסתלק. דברי רבי טרפון. ר"ע אומר אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה. עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת. גזל אחד מהם ואין יודע מאיזה גזל. כל אחד אומר אותי גזל. מניח גזילה ביניהן ומסתלק (כג). דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד: ח האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים. ובנה עמהם. ובאה ואמרה מת בעלי. ואח"כ מת בני, נאמנת. מת בני ואח"כ מת בעלי. אינה נאמנת, וחוששים לדבריה וחולצת ולא מתיבמת: ט ניתן לי בן במדינת הים. ואמרה מת בני ואח"כ מת בעלי נאמנת. מת בעלי ואח"כ מת בני. אינה (כד) נאמנת. וחוששים לדבריה וחולצת (כה) ולא מתיבמת: י ניתן לי יבם במדינת הים. אמרה מת בעלי. ואח"כ מת יבמי. יבמי ואח"כ בעלי נאמנת. הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים. אמרה מת בעלי. ואח"כ מת יבמי. יבמי ואח"כ בעלי אינה נאמנת. שאין (כו) האשה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא. ולא מתה אחותי שתכנס לביתו. ואין האיש נאמן לומר מת אחי שייבם אשתו. ולא מתה אשתי שישא אחותה:

פרק טז

א **האשה** שהלך בעלה וצרתה למדינת הים. ובאו ואמרו לה מת בעליך. לא תנשא (א) ולא תתיבם. עד שתדע שמא מעוברת היא צרתה (ב). היתה לה חמות אינה חוששת. יצאה מלאה (ג) חוששת. רבי יהושע אומר אינה חוששת: ב שתי יבמות זו אומרת מת בעלי, וזו אומרת מת בעלי. זו אסורה מפני בעלה של זו. וזו אסורה מפני בעלה של זו. לזו עדים (ד). ולזו אין עדים. את שיש לה עדים אסורה. ואת

הלכה כר"ע: ח מת בעלי ואח"כ מת בני נאמנת. הואיל ויש לה בן ולא היתה בחזקת זקוקה ליבם כשיצאה השתא נמי כי אמרה מת בעלי ואח"כ מת בני שאין בה זיקת יבם מהימנא. אבל כי אמרה מת בני ואח"כ מת בעלי ורוצה להתיבם לא מהימנא ואם באה להנשא לשוק חוששים לדבריה דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא לעלמא, וחולצת ולא מתיבמת: ט ניתן לי בן במדינת הים. ומת בני ואח"כ מת בעלי דלא משקא נפשה מחזקה קמייתא שהוחזקת עדיין היא צריכה ליבם נאמנת ומותרת להתיבם: אינה נאמנת. להנשא לשוק בלא חליצה. דכי הימנוה רבנן לאשה. גבי בעלה הימנוה. משום דדייקא ומנסבא אבל לאפוקי נפשה מיבם לא הימנוה משום דזמנין דסניא ליה: וחוששין לדבריה לאפקא נפשה מיבם וחולצת ולא מתיבמת: י ניתן לי יבם במדינת הים. שילדה חמותה במדינת הים, והיא הלכה בחזקת שאין לה יבם: מת בעלי ואחר כך מת יבמי וכו'. דתרוייהו קא שריא נפשה לשוק נאמנת ומותרת לשוק בחזקתה הראשונה שהפה שאסר הוא הפה שהתיר:

פרק טז **האשה**. לא תנשא. הואיל ובלא בנים יצא בעלה: ולא תתיבם. שמא ילדה צרתה וא"ת תחלוץ ואח"כ תנשא לשוק ממה נפשך. תרצו בגמ' משום דחלוצה פסולה לכהונה ואם תחלוץ ויגלה אחר כך שילדה צרתה ולד של קיימא וחליצתה אינה כלום צריכי להכריז עליה שהיא כשרה לכהונה ולא נפסלה מחמת אותה חליצה. ומי שנגלה בשעת חליצתה ולא נגלה בשעת שמכריזו על החליצה דלאו כלום היא ולא פסלה לכהונה על ידה כשיראה אותה נשואה אח"כ לכהן יאמרו שחלוצה מותרת לכהן: היתה לו חמות. במדינת הים: אינה חוששת. שמא ניתן לה יבם אע"ג דחיישי' לעיל שמא ילדה צרתה התם הוא דכל מה דילדה צרתה בין זכר בין נקבה מפיק לה להאי מיבם אבל חמות דאי נמי ילדה לא זקיק לה להאי אלא א"כ ילדה זכר איכא למימר שמא הפילה ואם תמצא לומר לא הפילה שמא נקבה היתה: יצתה מלאה. מעוברת: חוששת. שמא ניתן לה יבם. ואין הלכה כרבי יהושע דאמר אין חוששת: ב שתי יבמות. נשי שני אחים: מפני בעלה של זו. שמא הוא חי וזקוקה לו ואע"פ שאשתו אומרת מת. אינה נאמנת להתיר זו לשוק על פיה שאין יבמה מעידה ליבמתה: לזו עדים. שמת בעלה ולזו אין לה עדים: זו שיש לה עדים אסורה. לינשא לשוק. מפני יבמה שאין עדים שמת:

ואת

(כג) ומסתלק. לאו דוקא ביניהן דשקלי להו כולהו ואזלי דהא לדידן מספקא לן למי הוא הכתובה והוי כספק הינוח דלא יטול אלא יניח עד שיתברר מי הם הבעלים. גמ': (כד) אינה כו'. ולא מהימנא במגו דעדיין קיים דהא רוב נשים מתעברות ויולדות משום דאיכא מיעוט דמפילות וחזקה דקיימא ליבום כנגד הרוב: (כה) וחולצת. ובר"מ דלקמן בגמרא מוקמינן למתניתין בנחשה דפסולה לכהונה אי"נ באמרה אני והוא נשבאנו במעלה ואין איש עמנו לבא ולהעיד דאל"כ לא תחלוץ אלא משנינן: (כו) שאין כו'. כדפי' הר"ב במשנה דלעיל ולא מתה אחותי כו' דלא מקלקלה בהכי הלכך לא דייקא ומינסבא וכו' הרי"מ שלא האמינו עד אחד אלא משום החרם עגונה ע"כ ומעמא דאיתתא דייקא הוא:

פרק טז (א) **לא** תנשא. דאע"ג דרוב נשים מתעברות ויולדות וא"כ שילדה צרתה ולד של קיימא מותרת היא לשוק מ"מ איכא מיעוט דמפילות וחזקה שאסורה לשוק דבחזקת יבום קיימא כיון דאית לה יבם ומוך מיעוטא לחזקה והו"ל פלגא ופלגא דחזקה לא עדיף פי' כרבא וה"ל לומר דאתיא כר"מ דחייש למיעוטא כ"י. וכ"כ דעת הר"ב: (ב) היא צרתה. לכתה מיתהר היא. ונפי' בגמ' הא קמ"ל דהאם לרבה הוא דחיישינן. לכלה אחריתא לא חיישינן. פירש"י אינה חוששת שמא אחרת נשא: (ג) מלאה. דכיון שיצאה מלאה ועבר זמן לידתה אין אומרים שמא הפילה. דה"ל כאיתתא ואיפקא בפי' כל הגט דלאו מת לא חיישינן וכיון שנסתלק מעוט מפילות וחזקה דשוקא לא נשאר כאן אלא ספק דמחלה זכרים ומחלה נקבות ולפיכך חוששת. נ"י: (ד) עדים. פי' בעלות המועיל לה

ואת שאין לה עדים מותרת. לזו בנים. ולזו אין בנים. את שיש לה בנים מותרת. ואת שאין לה בני אסורה. נתיבמו (ה) ומתו (ו) היבמין אסורות להנשא. ר' אליעזר אומר. הואיל (ז) והותרו ליבמין. הותרו לכל אדם: ג אין מעידין אלא על פרצוף פנים (ח) עם החוטם. אע"פ (ט) שיש סימנין בגופו ובכליו (י). אין מעידין אלא עד שתצא נפשו. ואפי' ראוהו מגוייד וצלוב (יא) והחיה אוכלת בו. אין מעידין אלא עד ג' ימים. רבי יהודה בן בבא אומר לא כל האדם. ולא כל המקום. ולא כל השעות שוין: ד נפל למים. בין שיש להם סוף. בין שאין להן סוף. אשתו אסורה. אמר רבי מאיר מעשה בא' שנפל לבור הגדול. ועלה לאחר שלשה ימים. אמר רבי יוסי מעשה בסומא שירד לטבול במערה וירד מושכו אחריו ושהו כדי שתצא נפשם והשיאו נשותיהם. ושוב מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים. ולא עלה בידם אלא רגלו (יד). אמרו חכמים. מן הארכובה ולמעלה תנשא (טו). מן הארכובה ולמטה לא תנשא: ה אפי' שמע מן הנשים אומרות מת איש פלוני. דיו. ר' יהודה אומר אפילו שמע מן התינוקות אומרים הרי אנו הולכין לספוד ולקבור את איש פלוני. בין שהוא

או שאין לה עדים מותרת. דהרי בשביל בעלה אינה נאסרת שהיא נאמנת לומר מת בעלי ובשביל יבמה נמי לא מתסרא דהרי באו עדים שמת: לזו בנים ולזו אין בנים. ואין עדים לא לזו ולא לזו את שיש לה בנים מותרת ואת שאין לה בנים אסורה: נתיבמו. שהיו לה כאן שני יבמין ונתיבמו ומתו היבמים אסורות להנשא לשוק זו מפני בעלה הראשון של זו וזו מפני בעלה הראשון של זו. אע"פ שהיו שתיהן נשואות ליבמיהן בחזקת שמתו בעליהן על פי עצמן נשאו. והיו נאמנות שהאשה שאומרת מת בעלי נאמנת. אבל עכשיו שתהיינה נשואות לשוק לא. שאם ינשאו לשוק. נמצא עדותה של זו מועיל לזו ועדותה של זו מועיל לזו ואין היבמות מעידות זו לזו: הואיל והותרו ליבמין. בחזקת שמתו בעליהן הותרו לינשא לשוק דתו לא חיישינן שמא הם בחיים ואין הלכה כרבי אליעזר: ג פרצוף פניו עם החוטם. אם לא ראוהו בפרצוף פניו. או שניטל חוטמו אין מעידין להשיא את אשתו. שמא אינו הוא: מגוייד. מנותח (יח) כמו גודו אילנא. [דניאל ד י"א]: או חיה אוכלת בו. דוקא במקום שאין נפשו יוצאה. אבל במקום שנפשו יוצאה מעיד עליו שהוא מת: אין מעידין אלא עד ג' ימים. אם לא ראוהו עד לאחר שלשה ימים למיתתו אין מעידין עליו. דחיישינן שמא נשתנו מראית פניו ואינו זה שהם סבורים: ר' יהודה בן בבא אומר לא כל אדם וכו'. יש לך אדם שממהר להשתנות, כגון אדם שמן. ויש מקום שהאדם ממהר להסריח ולהשתנות בו כגון מקום חמה, ויש לך שעה שהעולם חם והאדם ממהר להסריח ולהשתנות. והכל לפי האדם והמקום והשעה בין לקולא בין לחומרא ואין הלכה כר' יהודה: ד מים שיש להם סוף. שנראים כל ארבע רוחות שסביב המים ומים שאין להם סוף שאין אדם יכול לראות כל סביביו. ור"מ לא מפליג בין מים שאין להם סוף למים שיש להם סוף אבל חכמים פליגי בברייתא (יג) ואמרי מים שיש להם סוף אשתו מותרת אם שהה שם שיעור שאי אפשר שישהה כשיעור זה בתוך המים. ומים שאין להם סוף אשתו אסורה דשמא לאחר שעלה משם יצא והלך לו. כדאמר ר' יוסי במתני' והלכה כחכמים: ועלה לאחר שלשה ימים. דס"ל לר"מ אדם חי בתוך המים ימים רבים ומ"ה אפילו במים שיש להם סוף דאי נפיק הוו חזי ליה, היה דלמא נפיק בתר ימים רבים ולא חזו ליה ור' יוסי פליג עליה ואמר מעשה בסומא שירד לטבול במערה וכו' ומערה מים שיש להם סוף ושהו עד שתצא נפשם והשיאו את נשותיהן: מן הארכובה ולמטה. הואיל ויכול לחיות לא תינשא שמא יצא ולא ראוהו. דמים שאין להם סוף הן: ה אפי' שמע מן הנשי'. שאין מתכוונות להעיד יכול לילך להשיא את אשתו: הרי אנו הולכים לספוד ולקבור את איש פלוני. בגמ' מוקי שצריך שיאמרו אנו באים מלספוד ולקבור את איש פלוני (יח). וצריך נמי שישמע אותם מספרים מעניני ההספד. כך וכך רבנן הוו התם. כך וכך הספדני או התם מפני שדרך תינוקות לשחק ולהעלות שמות ושמא נפלה או הגב קברו ומכנים אותו בשם איש פלוני: ומשיאים

לה והיינו עד א': (ה) נתיבמו. אריישא קאי שאין להם לא עדים ולא בנים. רש"י: (ו) ומתו. דאלו נתגרשה מותרת לזר. הר"ן. שאפילו היה בעל אחרת קיים האסורה לו מפני שהיא גרושת אחיו ומיירי שמתו בלי בנים דאל"ה מותרת לעלמא מה"ט גופיה. המגיד: (ז) הואיל כו'. דהואיל ואנסיבא לא מקלקלא נפשה ולא פליג בהי דלעיל מ"ג. דהתם באה להעיד על חברתה אבל הכא עיקר עדותה על עצמה וממילא נאמנת אחברתה תוס': (ח) פרצוף. הם הלחיים עצמם. ואין משגיחין לא על העינים ולא על הפה. ר' יהוסף: (ט) אף ע"פ כו'. פי' שאינו סימן מובהק ביותר כגון קטן או ארוך או חיור וסומק ואפילו שומא. אבל בסימן המובהק ביותר כגון שהיה לו חסר או יתר באחד מאבריו מעידין עליו. פוסקים: (י) ובכליו. אפי' הי' מובהק לא. דחיישינן לשאלה: (יא) ואפילו במקום שאינו יכול לחיות. דחיישינן שמא בשכי' מלוגמא היה שמחוך המכה מקרקפת. גמ': (יב) וצלוב. ותלה אותו על עץ הרגום והעורב יושב על צליבא: (יג) וא"ל לר"מ אין מזכירין מעשה נסים דמדלא היים ג' ימים אי אפשר לו לחיות. ור"מ אפשר דמיירי באבנים שבמי' וכיון פורחת. גמרא: (יד) רגלו. פי' שקשרוהו ברגלו ושלשלוהו. דאל"כ מוספין זה הלך לו ממקום זה ורגל זה מאדם אחר. הרשב"א. ואי מיירי בשיש להם סימן מובהק ברגלו. לא בעינן קשרוהו ברגלו. ועתוי"ט: (טו) נשאת. לפי שנעשה טריפה בכך ואינו יכול לחיות ולא התירוה אלא לאחר י"ב חודש לפי שטריפה אינו חי י"ב חודש. הרמב"ן והרשב"א עתוי"ט: (טז) ומתניתין הכי פירושא הכי

הכי אמר הולכי' לבדינו שבאנו מהספד. תוס': (יז) מתכוין. ל' הר"ב לעדות וכ"כ ר"י ומשמע דאלו נתכוין להתיר לא וכ"ה: (יח) מתכוין. בין להתיר שאמר איש פלוני מת השיאו את אשתו ובין להעיד שאמר מת קשה אלא היכי משכחת לה דנאמן דהא קתני אם כו' באמים לפי תומו כי ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בית חיואי שכיב חיואי.

ו ומשיאים ע"פ ב"ק. אם שמעו קול אומר (כ) פלוני מת: בצלמון. שם מקום: ז ונומיתי לו. אמרתי לו (כב): כן הדברים. שכל חביריו חולקין עליו: משובשת בגייסות. ואיני יכול לילך אצליכם להעיד מה ששמעתי אלא אמור להם אתה זה העדות בשמי: רבי אליעזר ור' יהושע אומרים כו' ור"ע אומר כו'. ולית הלכתא כחד מינייהו אלא הלכה משיאי' ע"פ אשה ועל פי קרובים חוץ מחמש נשים דתנן במתניתין. ועד מפי עד מפי אשה מפי עבד מפי שפחה כשר לעדות אשה: לא תהא כהנת כפונדקי'. כלומר מיוחסת לא תהא נאמנת כפונדקית בתמיה ואם האמינו הפונדקית מסיחה לפי תומה (כד) כל שכן שיאמינו באשה ישראלית: לכשתהא פונדקית נאמנת, כלומר שגם הפונדקית אינה נאמנת:

סליק מסכת יבמות

שהוא מתכוין ובין שאינו מתכוין (יז). ר' יהודה בן בבא אומר בישראל. א עד שיהא מתכוין, ובעובד כוכבים אם היה מתכוין (יח), אין עדותו עדות: ו מעידין לאור הנר (יט) ולאור הלבנה ומשיאין ע"פ בת קול. מעשה באחד שעמד על ראש ההר. ואמר איש פלוני בן פלוני ממקום פלוני מת. הלכו ולא מצאו שם אדם. והשיאו את אשתו. ושוב מעשה בצלמון, באחד שאמר אני איש פלוני (כא) בן איש פלוני. נשכני נחש. והרי אני מת. והלכו ולא הכירוהו. והשיאו את אשתו: ז אמר ר' עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר השנה. ב מצאתי נחמיה איש בית דלי. אמר לי שמעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד. אלא רבי יהודה בן בבא. ונומיתי לו כן הדברים. אמר לי אמור להם משמי אתם יודעים שהמדינה משובשת בגייסות. מקובלני מרבן גמליאל הזקן שמשיאין את האשה על פי עד אחד. וכשבאתי והרציתי (כג) הדברים לפני רבן גמליאל שמח לדברי. ואמר מצאנו חבר (לו) לרבי יהודה בן בבא. מתוך הדברים נזכר רבן גמליאל. שנהרגו הרוגים בתל ארזא והשיא רבן גמליאל ג (הזקן) נשותיהם על פי עד אחד ד (והוחזקו להיות משיאין ע"פ עד אחד) והוחזקו להיות משיאין עד מפי עד. מפי עבד מפי אשה. מפי שפחה. רבי אליעזר ורבי יהושע אומרים אין משיאין את האשה ע"פ עד אחד. רבי עקיבא אומר לא ע"פ אשה ה (ולא ע"פ עבד ולא ע"פ שפחה). ולא ע"פ קרובים. אמרו לו מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים. וחלה אחד מהם בדרך והביאוהו בפונדק ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חברנו. אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו. אמרו לו ולא תהא כהנת כפונדקית. אמר להם לכשתהא פונדקית נאמנת. הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וספר תורה (כה) שהיה בידו:

גמ': (יט) לאור כו'. שלא כאור אלא לאור הנר או לאור הלבנה. ר"י: (כ) רש"י וכ"ל שהוא שם מושאל מבת קול שנזכר הרבה פעמים בדברי רז"ל שהוא קול שנשתמשו בו לאחר שפסקה הנבואה ול"נ שנקרא ב"ק לפי שאינו קול לו קול אליו והוא במדרגה למטה ולכך קראוהו ב"ק שהיא כבת לאביה ולפי שהלכו ולא מצאו אדם שם השיאו לו שם זה אבל לפי האמת אנו דנין שהיה שם אדם והלך לו. ועתוי"ט: (כא) אני כו'. נ"ל דה"נ בעינן שיאמר גם כן ממקום פלוני כמו רישא. ועתוי"ט: (כב) וכ"ל שהיא מל' נאום כמו ונאומתי והאל"ף נבלע כדין אותיות יהוא"ה: (כג) והרציתי. לשון הרצה דברי' לפני רבי"ז. וכ"ל שהמלה ארמית. מל' והקילות היא שסידר הכגוס תהוי כליך: (כד) דבו"ג היתה ושהיתה בוכה כשראתה אותם קודם שאמרו לה איה חבירנו דאל"ה לא הוה לפי תומה. גמרא: (כה) מקלו כו'. הרי שלא עליה סמכו אלא לפי תומה הסיחה והביאה להם מקלו ותרמילו. רש"י:

סליק מסכת יבמות

נשלמה מסכת יבמות

א ס"א אע"פ שהוא ב ס"א מנהרדעי ג ס"א ד ס"א ה ס"א ל"ג

טעם סדורה כבר מבואר ממה שכתבתי בריש יבמות

מסכת כתובות

בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי. שפעמים (א) בשבת בתי דינין

בתולה נשאת ליום רביעי. ולא בליל חמישי דאיכ' למיחש שמא יהיה טרוד בנשואים ולא

פרק א (א) שפעמים כו'. אבתולה קאי. רש"י. וכ' הר"ב דמקשו הכא דלתני נמי טעמא דשקדו למעוטי יום א' בשבת וטעמא דאלמנה ביום ה' כו'. ע"ש דמשום שקדו לא הוו מתקני רבנן לעכובי מלוה דנשואין אלא משום טעמא דבתולים דמילתא דאיסורי' היא הולכך ליחד לבתולה ימים וכיון שהולכך ליחד יחדו לבתולה רביעי דמעלי טפי מא' בשבת משום שקדו ואגב יחדו לאלמנה גם כן. דאי לא. אתו למימר דכבוד אלמנה זילו. לרבנן ולא מתקני בהו מלאה. ומש"ה תני טעמא דבתולים לומר דעיקר התקנה היתה בבתולה

דינין יושבין בעירות ביום השני (ג) וביום החמישי שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבית דין: ב בתולה כתובתה מאתים (ו). ואלמנה מנה. בתולה. אלמנה וגרושה וחלוצה (ז) מן האירוסין כתובתן מאתים. ויש להן טענת בתולים. הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו (ח) ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות (ט) מבנות שלש שנים ויום אחד. כתובתן מאתים. ויש להן טענת בתולין: ג הגדול שבא על הקטנה. וקטן שבא על הגדולה ומוכת עץ כתובתן מאתים דברי ר"מ. וחכ"א מוכת עץ כתובתה מנה: ד בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן הנשואין (יא) כתובתן מנה. ואין להם טענת בתולים. הגיורת. והשבויה. והשפחה. שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו יתירו' על בנות שלש שנים ויום א' כתובתן מנה. ואין (יב) להן טענת בתולין: ה האוכל (יג) אצל חמיו ביהודה שלא בעדים. אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שמתייחד עמה. אחת אלמנת ישראל. ואחת אלמנת כהן (יד) כתובתה מנה. בית דין של כהנים היו גובין לבתולה (טו) ארבע מאות זוז. ולא מיחו (טז) בידם חכמים: ו הנושא את האשה. ולא מצא לה בתולים. היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדך. והלה אומר לא כי (יז) אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות. רבן גמליאל ורבי

ולא מלי בעיל: שאם יש לו טענת בתולים. כגון שיאמר בעלתי ולא מצאתי דם ל"ש אם היא קטנה או נערה או בוגרת או פ"פ מצאתי אם היא קטנה או נערה אבל בוגרת אין לה טענת פתח פתוח: ישכים ויבא לב"ד. בעוד כעסו עליו שמא יתפייס ותתקרר דעתו ויקיימנה ושמא זנתה תחתיו (ג) והרי היא אסורה עליו ובגמרא פריך ותנשא באחד בשבת ואם יש לו טענת בתולים ישכים ביום שני לב"ד ומשני שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה ג' ימים אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת וברביעי כונסה. ובזמן שאין בתי דינין יושבים בב' וה' אשה נשאת בכל יום (ד) והוא שטרח בסעודה ג' ימים ומפני תקנת עניים נוהגים בקצת מקומות לישא בערב שבת וטעמא דאלמנה ליום חמישי שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים (ה) חמישי בשבת וששי בשבת ושבת. והנושא את האלמנה אסור בעשיית מלאכה ג' ימים. והנושא את הבתולה כל שבעה. ולענין ברכת חתני' בין בחור שנשא אלמנה בין אלמון שנשא בתולה מברכים ברכת חתנים כל שבעה ואלמון שנשא אלמנה יום אחד: ב בתולה אלמנה וגרושה. כלומר בתולה שהיא אלמנה או גרושה או חלוצה מן האירוסין וחזרה ונשאת כתובתה מן השני מאתים: ויש לה טענת בתולים. אם לא מצא לה השני בתולים אבדה כתובתה דמקח טעות הוא שהרי בחזקת בתולה נשאה: ג שבא על הקטנה. פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שאין ביאתה ביאה: וקטן. פחות מבן תשע שאין ביאתו ביאה ובא על הגדולה (י): ומוכת עץ. שנתקע לה עץ באותו מקום: כתובתן מאתים. אם נשאו סתם: וחכ"א מוכת עץ כתובתה מנה. והלכתא כותייהו ואפי' לא הכיר בה כתובתה מנה. ולא הוי מקח טעות: ד בתולה שהיא אלמנת אי גרושה או חלוצה מן הנשואים. אם חזרה ונשאת סתם כתובתה מנה. דבחזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה: ה האוכל אצל חמיו ביהודה. כשהיו עושין סעודת אירוסין בבית אבי הכלה ביהודה היו נוהגים שהארוס נתייחד עם ארוסתו. כדי שיהא לבו גס בה. לפיכך כשנשאת אחר כך. אין לו טענת בתולין: ו ונסתחפה שדך. מטר סוחף בא על שדך והפסידו כלומר מזלך גרם ותן לי כתובתי: והיה מקחי מקח טעות. ואין לך כתובה ממני (יח):

בשבילה. וע"ע: (ב) הב' כו'. דשכיחי דלהו למקרי בספלא. גמ': (ג) פי' לאחר שנתארס' והרי היא אסורה עליו כגון אשת כהן או שקיבל בה אביה קדושיה פחותה מבת ג' דליכא אלא חד ספיקא. בכהן שמא קודם שנתארסה ובפחותה מבת ג' שמא באונס. ומש"ה אף בשאר נשים דאיכא ספק ספיקא ואיכא אסורה עליו לא פלוג רבנן בתקנתי' הי': (ד) גמ' וה"ק מלבד תקנה א' דמשנתינו נשאת בכל יום אבל ודאי יש ימים דאיסור אחר של עלייהו כגון שבת וי"ט וחוה"מ: (ה) ואי נשאת ביום אחר לא מקיימא תקנתא אלא משכים למחר למלאכתו והולך לו: (ו) מאתים. בפ"ב י"ב פסק הר"ב דכתובת אשה דרבנן והשתא הני מאתים בכסף מדינה הם. שכן כל של דבריהם ויש בכל דינר ז' חלקי' נחושת ושמינית כסף נמצא מאתים כ"ה של כסף טהור. זו דעת הר"מ. והרא"ש סובר דבכתובו' תקנו בסלע של תורה שכולו כסף טהור דזה הכלל לא נאמר אלא בסלע ולא בזוזי ומנה: (ז) וחלוצה. לרבותא נקט דסד"א כיון דשומרת יבם לא מסרה כניסה לחופה שהרי יבמה יבוא עליה בעל כרחה והו"א דכנשואה דמיא קמ"ל תוספ': (ח) שנפדו כו'. בשם רבינו מהורי"ל ליוואי ז"ל שמעתי טעם ששנוה שנפדו שכן מצות פדיון שבוים קודמת ולהתגייר אע"פ שדוחין אותו בתחלה לא היו מרבין עליו ולא היו מדקדקין עליו אבל להשתחרר עובר בעשה דוהתנחלתם אותם: (ט) פחותות כו'. שאפילו נבעלו בתוליהן חוזרין. ר"נ: (י) ומ"מ לא דמי לקטנה הנבעלת: (יא) הנשואין שנכנסה לחופה ויש לה עדים שלא נסתרה. א"נ נסתרה ולא ששהתה כדי ביאה. גמרא: (יב) ואין כו' אין יכול להפסידה אותה מנה ולומר בחזקת בתולה נשאתיך. והרי מקחו מקח טעות. רש"י: (יג) האוכל. מדקתני האוכל. מכלל דאיכא דוכתא ביהודה עצמו דלא אכיל וכ"ש דהיכי דלא נהיגי לייחד יכול לטעון. גמ' ורש"י: (יד) אלמנת כהן. אלמנה בת כהן רש"י: (טו) לבתולה. בת כהן כשנשאת לכהן וכ"ש כשנשאת לישראל: (טז) ולא מיחו כו'. אע"פ שלא כתב בלשון תוספת אלא ד' מאות דשוו ליכי וקס"ד דלא תגבה דלא חזו ליכי ובלשון תוספת לא כתב. קמ"ל דמנהג טוב וראוי להיות בכהונ' ושייך בהו דחזי ליכי הוי: (יז) לא כי. א"א לפרש שמכחישה בבכי דנהיכא ידע. ועוד למה כנסה ובעלה אלא ה"ק שמא לא כי: (יח) אפי' מנה

באומנת

ור' אליעזר אומרי' נאמנת (יט). ר' יהושע אומר לא מפיה אנו חיין (כ). אלא הרי זו בחזקת בעולה עד שלא תתארס. והטעתו עד שתביא ראיה לדבריה: ז היא אומרת מוכת עץ אני. והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את. רבן גמליאל ור' אליעזר אומרים נאמנת. ור' יהושע אומר לא מפיה אנו חיין. אלא הרי זו בחזקת דרוסת איש. עד שתביא ראי' לדבריה: ח ראוה מדברת עם אחד בשוק. אמרו לה מה טיבו (כז) של זה. איש פלוני וכהן הוא. רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרי' נאמנת (כח). ורבי יהושע אומר. לא מפיה אנו חיין. אלא הרי זו בחזקת בעולה לנתין ולממזר. עד שתביא ראיה לדבריה: ט היתה מעוברת (כט) ואמרו לה מה טיבו של עובר זה. מאיש פלוני וכהן הוא. רבן גמליאל ורבי אליעזר אומרים נאמנת. רבי יהושע אומר לא מפיה אנו חיין. אלא הרי זו בחזקת מעוברת לנתין ולממזר. עד שתביא ראיה לדבריה: י אמר רבי יוסי. מעשה בתינוקת שירדה למלאות מים מן העין (לב) ונאנסה. אמר רבי יוחנן בן נורי. אם רוב אנשי העיר משיאין (לג) לכהונה הרי זו תנשא לכהונה:

פרק ב

האשה שנתארמלה או שנתגרשה. היא אומרת בתולה נשאתני. והוא אומר לא כי. אלא אלמנה נשאתיך. אם יש עדים שיצתה בהינומא.

וראשה

נאמנת. ומשביעין אותה שבועת היסת שכן הוא כדבריה ותיטול כתובתה (כ) וכן הלכה. ומי אמרה בתולי תנאכי אינה נאמנת (כא) דהימנוהו רבנן לבעל ואפילו בלא שבועה דמזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה (כב): ז דרוסת איש. בעולת איש: נאמנת. ולא הפסידה כתובתה (כד) ומ"מ אי אשת כהן היא ולאחר זמן האירוסין נשאת הפן: דרוסת איש את. מפקינן לה מיניה דשמא לאחר שארס אותה נבעלה. ומכי אמר דרוסת איש את הויא אנפשיה אסורה לאמוכתא (כה) ואפילו נבעלה באונס הא קיי"ל אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה ומגרש לה ויהיב לה כתובתה: ח מדברת. מתייחדת (כו): וכהן הוא. מיוחס: נאמנת. כשרה לכהונה: ט מה טיבו של עובר זה וכו'. רבן גמליאל אומר נאמנת וכשרות לכהונה היא ובתה אבל לענין יוחסה לא אמר רבן גמליאל שזה העובר יירשנו והלכה כרבן גמליאל בכל הני בבי דמתניתין ואפילו הכי לכתחלה לא תנשא לכהונה (ל) לא התדברת עם אחד ולא התעוברת אלא אם כן היו רוב אנשי העיר מיוחסים ונבעלה זאת האשה מאחד מהם שפירש חוץ לעיר ובעל דאמרינן כל דפריש מרובא פריש (לא) ואז תנשא לכתחלה לכהונה בין היא בין בתה: י אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה. אף על גב דרובא דלפני בעלמא מעלה עשו ביוחסין והכא אצרכוה רבנן תרי רובי (לד) רוב מיעה (לה) שעוברת שם ורוב העיר ואין משיאין לכתחלה לכהונה אלא בתרי רובי. וכן הלכה:

פרק ב **האשה** שנתארמלה או שנתגרשה. ותובעת כתובתה: והוא אומר. קאי אנתגרשה ואי אנתארמלה היורשים אומרים אלמנה נשאך אבינו ואין לך אלא מנה: הינומא.

מנה דלא דמי למוכת עץ דלעיל. גמרא: (יט) נאמנת. דמוקמינן אשה אחזקה דמספקינן אשעת אירוסין אי בתולה הואי והעמד האשה אחזקתה ובתולה נולדה וכן טעה הוא דאיתנסיבא לאחר אירוסין נמי: (כ) אבל במנה הרא"ש כ' ויש לו להחרים סתם על מי שטוען שקר כו' וזה עיקר דכיון שאינו טוען עליה בברי אין כאן מקום לשבועה אפילו היסת שלא תקנוהו אלא בברי: (כא) גמרא וכו' הרא"ש ואין להאמינה במגו דהלכתא דלא בעיא למפסלה נפשה מכהונה ואין להאמין במגו דמוכת עץ דלא הכיר א"נ לא אמרי' מגו לאפוקי ממונא: (כב) פירש"י ואין לומר שמא יטעון אדם כך אלא באמת שאם היה טוענה מתחלה לא היה טורח בסעודה בחנם אלא הוא מגרשה תחלה. וכ' הר"ן דא"ל דהיפוך ליה דאקיל ואיהו טוען כמי ברי מיהו מיהי שהאשה היא נאמנת לאפוקי ממוני. דלאו קושיא היא כלל דכיון דטעמא דכתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. אם אתה אומר נאמן ועלה דידה כמי לבכורי וא"א לה להביא ראיה. הרי היא קלה בעיניו להוציאה הלכך לריך לטעמא דחזקה וכו': (כג) לא כו'. דהכא נמי אוקי ממונא בחזקת מריה: (כד) כדפי' במ"ג דאית לה מנה אפי' לא הכיר בה. ומש"ה אילטריך למתני פלוגתייהו במוכת עץ אע"ג דשמעי' בנאנסתי. לאשמעינן הא דמנה יש לה. ונאנסתי אילטריך לאשמעי' דאם הודית מקחה מקח טעות ואין לה כלום. גמ': (כה) וה"נ באשת ישראל וקבל בה אביה קידושין בפחות מבת ג' וטעמא דליכא אלא חד ספיקא וכו' ספק ספקא. וספק דשמא מוכת עץ היא איתא מלוי ואין מוספין לו. ועתוי"ט: (כו) ותני לה להודיעך כחו דר"י דאע"ג דלא ראוה שנבעלה פסולה. גמ': (כז) טיבו. ע"ב היא פינה כמו ע"ב גיטין וקדושין. הר"מ: (כח) נאמנת. לפי שהיא בחזקת כשרות: (כט) מעוברת להודיעך כחו דר"ג ועוד דאפילו בזו מכשרינן: (ל) ר"ל היא אבל בתה הא פסקינן הלכה כאבא שאול פ"ד דקדושין דלכתחלה הקילו. וטעמא לפי שאפשר דאפילו לקהל פסולה. ואם היו מאמינין בה שלא לבוא בקהל לא היה לה תקנה הלכך לא האמינו שלא תנשא לכתחלה הר"ב והמגיד ועתוי"ט: (לא) אבל בעיר אפי' פירש הבועל ואזיל לגבה לא אמרינן כל דפריש כו' אלא חשבינן ליה כקבוע דכמחצה על מחצה דמי בזירם. אע"ן היכא דאזלא איהי לגבייהו. גמ': (לב) העין. כדכתיב על העין בדרך שור: (לג) משיאין בנותיהן ואלמנותיהן שאין רוב בני העיר פוסלין אשה לכהונה בביאתן. כפירש"י: (לד) ובמתניתין דלעיל הלכה כר"ג ולא פירש דבעינן הכי רובי מחלקים הרא"ש והר"ן דלעיל בטוענת וזכה בפניה טוענת ושתקה דמלתא הכי איתא לאפוקי הוא ולא ידעה לטעון כיון דתוא ליה שמא אפילו לר"ג בעי תרי רובי. ועתוי"ט בפי' אחר: (לה) כפירש"י פי' רוב מיעוט של כשרים הנמצאים ממקום אחר עוברים שם. ותו"ש מפרש דרוב מיעוט הם שפרשו מן המקום הזה ועוברים שם בפרשת דרכים או בקרנות שבשדות ועתוי"ט פי' מיעוט שייכא. מלי ואחזת מרעהו. ח"א ופיעם מכמומי:

ולכך

וראשה פרוע. כתובתה מאתים. רבי יוחנן בן ברוקא אומר אף חלוק קליות (ג) ראיה:

ב ומודה רבי יהושע באומר לחבירו, שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו שהוא נאמן. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שהיא של אביו, והוא אומר לקחתיה הימנו, אינו נאמן:

ג העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה, אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו. הרי אלו נאמנים (ח). ואם יש עדים שהוא כתב ידם. או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר. אינן נאמנים (י):

ד זה אומר זה כתב ידי. וזה כתב ידו של חבירי. וזה אומר. זה כתב ידי. וזה כתב ידו של חבירי. הרי אלו נאמנין: זה אומר זה כתב ידי. וזה אומר זה כתב ידי. צריכים לצרף עמהם אחר. דברי רבי. וחכ"א אינן צריכין לצרף עמהם אחר. אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי:

ה האשה שאמרה אשת איש הייתי. וגרושה אני, נאמנת (יב) שהפה שאסר. הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שהיתה אשת איש. והיא אומרת גרושה אני. אינה נאמנת. אמרה נשביתי (יג) וטהורה אני נאמנת, שהפה שאסר. הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת. ואם משנשאת באו עדים. הרי זו לא תצא:
שתי

איכא מ"ד חופה של הדס שעושים לבתולות ואיכא מ"ד צעיף שנותנים על העינים ומתנמנמת בו (א): וראשה פרוע. שערה על כתיפה כך היו נוהגים להוציא הבתולות מבית אביהן לבית הנשואין: אף חלוק קליות. במקומו של ר' יוחנן בן ברוקא היו נוהגים לחלק קליות בנשואי הבתולות ואין ליכא. הסלי שעשו בנשואים כמנהג נשואי הבתולות. ושטר הכתובה אבד. בעל מהימן (ב) ואינה גובה אלא מנה:
ב ומודה רבי יהושע. אף על גב דלעיל בפ"ק גבי היא אומרת משארסתני נאנסתי. פליג רבי יהושע אר"ג ואמר דלא מהימנינן לאשה. במאי דאמרה משארסתני נאנסתי ופסלה עצמה מן הכהונה במגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני והיתה כשרה לכהונה, הכי מילי היכא דאיכא איסור והיתר לפסול לכהונה או להכשיר בהא פליג ר' יהושע אר"ג ואמר דלא מהימנינן לה במגו (ד) אבל היכא דליכא איסור והיתר אלא דרכא דממונא כגון האומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו. מודה ר' יהושע לר' גמליאל דבהאי גוונא מהימנינן ליה במגו. דאי בעי אמר שלי הוא והאומר של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן: ואם יש עדים שהוא של אביו אינו נאמן. בגמרא מפרש דהא מתניתין סיפא אשמועינן (ה). כגון שלא אכלה אלא שתי שנים בפני האב ושנה אחת בפני הבן, כיון דלא שלמו לו שלשה שני חזקה בחיי האב השנה שאכלה בפני הבן אינו עולה למנין שני חזקה:
ג אנוסים היינו. אונס נפשות שלא יהרגנו אבל אונס ממון שלא יקח ממונו וכ"ש אם אמרו בשביל רוב ממון שנתן לנו אינן נאמנין דאין אדם משים עצמו רשע. דאדם קרוב אצל עצמו ואינו נאמן על עצמו לא לזכות ולא לחובה (ו). וכן פסולי עדות היינו מחמת קורבה (ז). אבל מחמת עבירה אינן נאמנים: יוצא ממקום אחר. מתוקיים בשטר אחר שהוחזק בב"ד (ט) ובא אותו שטר לפנינו עם זה וכתב אותן דומין זה לשל זה:
ד הרי אלו נאמנים. דהא איכא תרי סהדי על כל כתב וכתב: צריכין לצרף עמהם אחר. שעל כתב ידן הן מעידין לא על מנה שבשטר וצריך תרי סהדי על כתב וכתב: וחכ"א אינם צריכין לצרף עמהם אחר. שעל מנה שבשטר הם מעידים (יא) וכשזה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי נמצאו שני עדים על מנה שבשטר והלכה כחכמים:
ה ואם משנשאת. לא נשאת ממש אלא אם משהתירוה לינשא באו עדים שנשבית: לא תצא. שהתירה הראשון ותנשא לכתחלה אבל אם באו עדים שנטמאת אפי' היו לה כמה בנים (יד) תצא
שתי

פרק ב (א) ולכך נקרא הינומא ע"ש תנומה. והערוך פי' הינומא. לי' יון היא. תרס כלומר סוק הבתולות: (ב) דאע"ג דבמ"ע פ"ק ליהי מהימנא הסם ברי ושמא אבל הכא ברי וברי. גאין לה עלא אלא שבועה. וכ"ש וכי איכא עדים נמי להימני' לבעל במגו דפרעתי. תכלו הסוף דמגו במקום עדים הוא: (ג) קליות. כשהשבולין לחין מיבשין אותן בתנור והן קליות ומהוקים לעולם. רש"י: (ד) וב"כ הר"מ. כלו' מכיון דלענין איסור והיתר לא מהימנא במגו. ה"נ לענין הכתובה דלא שייך לומר שהיא נאמנת לכתובה ולענין איסור והיתר לא. ור"נ סובר דלענין איסור והיתר נמי נאמנת משום דאוקי אחזקה כשרות כדלעיל. ועתוי"ט: (ה) דאדתני באבוה ליתני בדידיה באומר לחבירו שדה זו שלך היתה כו': (ו) מפי' רש"י בדיני נפשות. כלומר דודאי נאמן על עצמו בדיני ממונות. דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי: (ז) ודוקא אמרו היינו. משכחת לה כשהיו קרובים בנשותיהם ונתרחקו. הר"ב: (ח) נאמנין. כשאמרו בתוך כדי דבור. דאל"ה הא הוי ככתב ידן יוצא ממקום אחר הואיל והודו שזה כתב ידן: (ט) וכתוב בו הכשר רש"י: (י) אינן נאמנין. גמ' דעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד דמי וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. וכ' התוס' דמ"מ קשה נמי איכא לאקשויי דלהימנו במגו דפרוע הוא דהוו כמזוכים ומגידין ועוד דהוה מגו במקום עדים. ועוד דבבי עדים לא אמרינן מגו. דהאיך נאמר שזה נאמן במגו שגם חבירו היה יכול לומר כך וכו': (יא) שהרי הם כאלו אומרים לכתוב באיגו המלוה וסמכנו. רש"י: (יב) נאמנת. פליגי הפוסקים י"א דאפילו לאחר כדי דבור נאמנת כיון שעומדת בדבריה הראשונים אלא שמוערת עליה מצד אחר והכל. ואשר שקוא. אמם דאל"כ. אדסכי סיפא ואם יש עדים לאשמעי' כבוס' עפי' בלאחר כ"ד. וי"א דוקא בתכ"ד והכי משמע לישנא. דבעם אמם. קומר' כן ואני ואם יש עדים ונשום. סיפא דסיפא: (יג) נשביתי. וטהורה אני נאמנת ומותרת לכהן. רש"י: (יד) אפילו היו לה
כמה

ו שתי נשים שנשבו. זאת אומרת נשביתי וטהורה אני. וזאת אומרת נשביתי וטהורה אני. אינן נאמנות. ובזמן שהן מעידות זו את זו. הרי אלו נאמנות: ז וכן שני אנשים (יז). זה אומר כהן אני. וזה אומר כהן אני. אינן נאמנין. ובזמן שהן מעידין זה את זה. הרי אלו נאמנין: ח רבי יהודה אומר. אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. אמר רבי אלעזר אימתי במקום שיש עוררין. אבל במקום שאין עוררין מעלין לכהונה ע"פ עד אחד. ר' שמעון בן גמליאל אומר משום ר' שמעון בן הסגן מעלין לכהונה על פי עד אחד: ט האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים על ידי ממון מותרת לבעלה. ע"י נפשות אסורה לבעלה. עיר שכבשוה כרכום. כל כהנות שנמצאו בתוכה פסולות (כז). ואם יש להן עדים. אפי' עבד. אפילו שפחה (כט). הרי אלו נאמנין. ואין נאמן אדם ע"י עצמו. אמר רבי זכריה (ל) בן הקצב. המעון הזה. לא זזה ידה מתוך ידי. משעה שנכנסו עובדי כוכבים לירושלים ועד שיצאו. אמרו לו אין אדם מעיד ע"י עצמו:
ואלו

ו שתי נשי' שנשבו. שיש עדים שנשבו (טו): שמעידות זו את זו. כל אחת אומרת חברתי טהור': הרי אלו נאמנות, דבשבויה הקלו להכשיר (טז) על אחד ואפי' עבד ואפי' אשה ואפי' קטן מסיח לפי תומו ובלבד שיעיד העד שלא פירש ממנה משעה שנשבית עד שילאי' מרשות העו"ג: ז אינן נאמני'. ליתן להם תרומה (יח): ובזמן שהן מעידין זה על זה. שכל אחד אומר אני וחברי כהן: ח ר"י אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. אפי' היכא דליכ' למיחש לגומלין וכ"ש הכא דאיכא למיחש לגומלין. העד אתה עלי ואני עליך (יט): עוררין. שקורין עליו שם פסול ואין ערעור פחות משנים (כ): מעלין. היכא דליכא גומלים והיינו דאיכא בין ר' אליעזר לתנא קמא דר' יהודה: רבי שמעון בן גמליאל אומר מעלין לכהונה. בגמ' פריך רבי שמעון בן גמליאל היינו רבי אליעזר ומשני דבמצטרפין לעדות קמפלגי כגון דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ונפק עליה קלא (כא) דבן גרושה או בן חלוצה הוא ואסקיניה ואתא עד אחד ואמר ידענא ביה דכהן הוא ואסקיניה (כב) ואתו בי תרי ואמרי בן גרושה או בן חלוצ' הוא ואסתיקי' ואתא עד אחד ואמר ידענא ביה דכהן הוא ר' שמעון בן גמליאל אומר מעלין לכהונה על פי זה העד האחרון מפני שמצרפין אותו עם העד הראשון שבטל הקול ואמר ידענא ביה דכהן הוא ואע"פ שלא העידו עדותן בבת אחת עדותן מצטרפת ואמרינן אוקי הני תרי דאמרי כהן הוא להדי תרי דאמרי דבן גרושה הוא ואוקי גברא אחזקתיה (כג) ולר' אליעזר לא מסקינן ליה עד שיעידו שני עדים בזמן אחד דכהן הוא והלכה כרשב"ג שהעדים מצטרפין אע"פ שלא העידו עדותן כאחד: ט על ידי ממון מותרת לבעלה. שמתפחדין להפסיד ממונם ולא מפקרי לה ודוקא כשיד ישראל תקיפה על העובדי כוכבים אז מותרת לבעלה אפילו בעלה כהן ולא דמי לשבויה משום דמרתתי להפסיד ממונן אבל כשיד העובדי כוכבים תקיפה אפי' על ידי ממון אסורה (כד) לבעלה אם בעלה כהן ואם בעלה ישראל מותרת בכל ענין דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה: על ידי נפשות. שהיתה נדונת למות אסורה אפילו לבעלה ישראל דחיישינן שמא נבעלה ברצון (כה) לאחד מהן: כרכום. תרגום מצור כרכומא: פסולות. אסורות לכהן דאשת כהן אסור' כשנאנס' (כו) ואם יש בעיר מחבואה אחת שיכולה אשה אחת להחבא שם כל אחת ואחת מנשי העיר נאמנות לומר במחבוא' נחבאתי ולא נטמאתי (כז) ומתוך שיכולה לומר נחבאתי נאמנת גם כן כשאמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי: המעון הזה. שבועה היא (כח): אין אדם מעיד ע"י עצמו. ואם העיד אדם על שבויה שהיא טהורה הרי זה לא ישאנה אם הוא כהן מפני האסור
ואם

כמה בנים מן הכהן הזה שנפלה. רש"י: (טו) אור"י דל"צ זאת אומרת נשביתי כו' אלא ז"א טהורה אני ומ"מ י"ל דאיירי דאינהו לא ידעו דאיכא עדי' ואשמעי' דאפ"ה לא מהימנו. (טז) דהא דשבוי' אסורה לכהן מפני חשש ספק זנה והוא"ל ואיסור הספק מד"ס לפיכך הקילו. הר"מ: (יז) וכן כו'. ואצריכי דאי תני מודה ר"י משום דאיכא דררא דממונא. פרש"י הלכך אי לאו פשיטא דמלתא שלקח מאביו לא היה אומר של אביך וגורם לעצמו הפסד ממון וכ"ש פי' דאיכא דררא דממונ' שהאומר הוא מוחזק בשדה. אבל עדים דליכא דררא דממונא אימא לא. ואי תני עדים משום דלעלמא אבל איהו דלנפשיה אימא לא. ואי תני הני תרתי משום דממונא אבל א"א דאיסורא אימא לא. ונשביתי בו' משום ס"פא ואם משנאה' בו' ושתי נשים כו' לאשמעינן דלא חיישינן לגומלין. וכן ב' אנשים משום פלוגתא דר' יהודה. גמ': (יח) דאורייתא דכל א' נאמן באיסורא וכ"ש במלא' דעבידא לגלויי. הר"ב: (יט) ובגמרא רמינן דר"י אדר"י ורבנן אדרבנן מדתנן בפ"ד דדמאי החמרים שנכנסו לעיר ואמר א' מהן שלי חדש כו' אינו נאמן ר"י א' נאמן. ומשני דר"י אדר"י ל"ק בדמאי הקילו ורבנן אדרבנן ל"ק כו' אב"א במעלין מתרומה ליוחסין קמפלגי ועיין בגמרא ובתוי"ט: (כ) גמ' ופי' הפר' לאפוקי חד דלא הוי ערעור אבל קול נמי פוסל בתחלה בתרומה קודם שבא עד המכשיר כדלק'. (כא) פירש"י קול בעלמא ולא עדות. ואסקיניה עד שיבדקו את הדבר דמעלי' הוא לכהונ': (כב) דבמקום קול הוי חד מהימן: (כג) דמוקם אבוה מהניא ליה לאצטרופי גבי פסדי הר"ב. וז"ל הר"מ והרי ב' מעידי' שהוא כשר וב' מעידין שהוא פסול ידחו אלו ואלו וידחה הקול שהכל כמלה וישאר הכהן בחזקת אביו. ועתוי"ט: (כד) אא"כ העיד לה עד א'. כשבוים. הר"מ: (כה) כדי למצוא חן בעיניו שלא יהרגנה. פי': (כו) כדילפינן ביבמות דל"ו: (כז) פסולות. דלבעול יש פנאי דתקיף להו יצרייהו ולא דמי להא דתנן במ"ה פ"ה דעבודת גלולים שאין פנאי לנסך. גמ': (כח) דמי ייאמר דלעמי משא"כ בשבי שבילין דמ"ה פ"ם דטהרו' דהתם ודאי איכא טומאה ומהאי טעמא נמי נאמנת במגו דכיון דאין כאן אלא חששא לא הוי כמגו במקום עדים. גמ': (כט) שפחה. חוץ משפחתה מפני שלבה גס בה ובמפל"ת נאמנת גמ': (ל) ר"ז. והיה כהן. רש"י: (לא) ר"ל המקדש.
ועתוי"ט

י ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן. א זה כתב ידו של אבא וזה כתב ידו של רבי (לג). וזה כתב ידו של אחי. זכור הייתי בפלונית שיצתה בהינומא. וראשה פרוע. ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול לאכול בתרומה. ושהיה חולק עמנו על הגורן. והמקום הזה (לו) בית הפרס. ועד כאן היינו באין בשבת (לז). אבל אין ב (אדם) נאמן לומר דרך (לח) היה לפלוני במקום הזה. מעמד ומספד היה לפלוני במקום הזה:

פרק ג **אלו** נערות שיש להן קנס. הבא על הממזרת. ועל הנתינה. ועל הכותית. הבא על הגיורת. ועל השבויה ועל השפחה שנפדו. ושנתגיירו. ושנשתחררו. פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד. הבא על אחותו. ועל אחות אביו. ועל אחות אמו. ועל אחות אשתו. ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו. ועל הנדה יש להן קנס. אף על פי שהן בהכרת אין בהן מיתת ב"ד: **ב** ואלו שאין להם קנס. הבא על הגיורת. ועל השבויה (ו). ועל השפחה. שנפדו. ושנתגיירו. ושנשתחררו. יתרות על בנות שלש שנים ויום אחד. רבי יהודה אומר שבויה שנפדית. הרי היא בקדושתה. אף על פי שגדולה. הבא על בתו. על בת בתו. על בת בנו. על בת אשתו (ח). על בת בנה. על בת בתה. אין להם קנס. מפני שמתחייב בנפשו. שמיתתו בידי בית דין. וכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון. שנאמר (שמות כא) ולא יהיה אסון ענוש יענש:

א פ"א נאמן אדם לומר　ב רי"ף ל"ג　נערה

ואם פלא אותה מן השבי בממונו הרי זה מעיד עליה ונושאה דלא שדי איניש זוזי בכדי ואם לא ידע שהיא שבויה לא נתן ממונו עליה: י זה כתב ידו של אבא. ומקיימין השטר על פיו שקיום שטרות דרבנן (לב) והימנוהו רבנן בדרבנן: שיצתה בהינומא וראשה פרוע. וטעלת כתובתה מאתים ואע"ג דלא מפקינן ממונא אלא בעדות ברורה הכא שאני הואיל ורוב נשים בתולות נשאות גלוי מלתא (לד) בעלמא הוא: ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר. כשהיינו לומדין תינוקות בבית רבן: לאכול בתרומה. וע"פ עדות מאכילין ליה תרומה דרבנן כגון תרומה שמוציאין מעציץ שאינו נקוב וכיוצא בזה אבל תרומה דאורייתא אין מאכילין ע"פ עדות כזו ולא חיישי' שמא עבד כהן היה (לה) שאסור ללמד את העבד תורה: ושהיה חולק עמנו על הגורן. ולא חיישינן שמא עבד כהן היה שאין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו: ושהמקום הזה בית הפרס. המורש את הקבר ה"ז עושה בית הפרס מלא מאה שכך שיעור שהמחרישה מוליכת עצמות המת וטומאת בית הפרס דרבנן: ועד כאן היינו באין בשבת. לתחומים דרבנן: מעמד ומספד. מקום היה לו כאן להספיד מתיו ולעשות מעמדות ומושבות שהיו עושין למת בהא לא מהימן שהוא דבר שבממון וצריך עדות גמורה:

פרק ג **אלו** נערות. שאע"פ שהן (א) פסולות (ב) יש להן קנס אם אנס אדם אחת מהן נותן לאביה חמשים כסף: הנתינה. מן הגבעונים ועל שם שנתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים נקראים נתינים והם אסורים לבא בקהל: ועל הכותית. האי תנא סבר כותים גירי אריות הם וכעו"ג הם חשובים (ג): פחותות מבת ג' שנים. דבחזקת בתולות הן שאע"פ שנבעלו בשביה או בגיותן בתוליהן חוזרים: ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו. שנתקדשה לאחד מהן ונתגרשה מן האירוסין ועדיין בתולה היא (ד): שאף ע"פ שהן בהכרת אין בהם מיתת ב"ד, וכרת ליתא פוטר מן התשלומין וה"מ שלא היתה שם התראה אבל אם היתה שם התראה פטור מן הקנס דקיימא לן כל חייבי כריתות שהתרו בהן לוקין ואין אדם לוקה ומשלם (ה): **ב** יתרות על בנות שלש שנים. דכיון דראויות לביאה בחזקת הפקר הן (ו) ונבעלות בגיותן והשבויה בשבייתה: הרי היא בקדושתה. ואינה בחזקת בעולה אף על פי שנשבית כשהיא גדולה ואין הלכה כר' יהודה: ולא יהיה אסון ענוש יענש. הא אם יהיה אסון באחת ומשני אלו האנסים המחייבין שההורג אחד מהן לא יענש ההורג בממון

ועתוי"ט: (לב) דמדאורייתא לא בעי' קיום דאר"ל עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד דלא חליף איניש לזיופי כ"ש והלכך אין זה עוקר דבר מן התורה שהם אמרו צריך קיום והם אמרו שאלו כשרי' להעיד: (לג) של רבי. וצריכא דאי' אשמעי' אביו משום דשכיח גביה ונתן עיניו בקטנותו בכתב יד. ואי תני רבו דאית לי' אימתי' דרביה אבל אחיו דלית ליה לא הא ולא הא אימא לא קמ"ל. גמ'. וכ' הרא"ש ודוקא אלו דשכיח גבייהו אבל על אחר לא: (לד) גמ' כלו' ואע"ג דקי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב כיון דאיכא רובא והוא דבר של פרסום' גילוי מלתא בעלמא הוא. הר"ב: (לה) פי' ועכשיו כשתגדל ונוטל שלא כדין. תוי': (לו) הזה כו'. ולא יותר ובא לטהר. תוי': (לז) בשבת. שלמלום התחום עד אלפים אמה בלבד מדבריהם. הר"ן: (לח) דרך כו'. וסד"א דהכי מפרסמי טפי ולא משקרי בהו אינשי ויהא נאמן להעיד על מה שראה בקטנותו קמ"ל דלא. הר"ן:

פרק ג (א) **דרבינן** לא מקראי בגמ'. (ב) כלומר וכ"ש כשרות: (ג) ותימא דא"כ עו"ג נמי ולתני לה דהוי רבותא טפי כו' אלא אע"ג דגירי אמת הן איצטריך דסד"א דלקנסינהו שלא יהא להם קנס שלא יטמעו בהו ישראל אבל עו"ג אין לקנוס תוי': (ד) משום אשת אביו צריך לפרש ונתגרשה דאי נתאלמנה יבמה היא לו וזקוקה לו. והתו' כתבו דמיירי ביש לה בנים ונתאלמנה. או דמיירי באשת אחיו מאמו. ת"ח: (ה) בגמ' ילפינן ליה מקרא: (ו) השבויה. אע"ג דמדאורייתא שבויה לא הויא בחזקת בעולה כדאמרי' בכל דוכתי בשבויה הקילו. מ"מ אין לה קנס דמשום גזירה שלא תנשא לכהן עשאוה כבעולה לכל דברים הוי': (ז) וה"ה לשפחה בעודה שפחה שגם היא בחזקת בעולה כדאי' בגמ' די"א: (ח) על בת אשתו. ה"מ למיתני אשת אביו וכלתו דהא חשיב נמי עריות דע"י קדושין אלא תנא ושייר. תוי'

ג נערה שנתארסה. ונתגרשה (יא). רבי יוסי הגלילי אומר אין לה קנס (יב). ר"ע אומר יש לה קנס. וקנסה לעצמה (יג): ד המפתה נותן שלשה דברים. והאונס ארבעה. המפתה נותן בושת ופגם. וקנס. מוסיף עליו אונס. שנותן את הצער. מה בין אונס למפתה. האונס נותן את הצער. והמפתה אינו נותן את הצער. האונס נותן מיד. והמפתה לכשיוציא. האונס שותה בעציצו. והמפת' אם רצה להוצי' מוציא: ה כיצד שותה בעציצו. אפילו היא חגרת אפילו היא סומא. ואפילו היתה מוכת שחין. נמצא (יז) בה דבר ערוה, או שאינה ראויה לבא בישראל. אינו רשאי לקיימה שנאמר (דברים כב) ולו תהיה לאשה. אשה הראויה לו: ו יתומה שנתארסה ונתגרשה. ר' אלעזר אומר. המפתה פטור והאונס חייב: ז איזהו בושת. הכל לפי המבייש והמתבייש. פגם. רואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת. כמה היתה יפה, וכמה היא יפה. קנס שוה בכל אדם. וכל שיש לו קצבה מן התורה. שוה בכל אדם: ח כל מקום שיש מכר אין קנס. וכל מקום שיש קנס. אין מכר. קטנה יש לה מכר. ואין לה קנס. נערה יש לה קנס. ואין לה מכר (כג). הבוגרת אין לה לא (כה)' מכר ולא קנס:

שהרי היה חייב מיתת בית דין כיון שהרגו לזה ילפינן הפרש בעבירה שמחייבין עליה מיתת ב"ד בין שוגג למזיד לעולם פטור מתשלומין (ט) אבל בעבירה שמחייבין עליה כרת או מלקות (י) אינו פטור מן התשלומין עד שיהיו שם עדים והתראה וילקה ולא אינו משלם: ג רבי יוסי הגלילי אומר אין לה קנס. דאמר קרא (דברים כב) אשר לא אורשה הא אורשה פעם אחת שוב אין לה קנס: ר"ע אומר יש לה קנס וקנסה לעצמה. דדרשינן אשר לא אורשה לאביה הא אורשה לעצמה. והלכה כרבי עקיבא: ד האונס נותן את הצער. שאינו דומה נבעלת באונס לנבעלת ברצון והמפותה אין לה צער (יד) שהרי נאמר עינוי בתורה אצל אונס ולא נאמר עינוי אצל מפותה: האונס נותן מיד. לאביה אף על פי שכונסה: לכשיוציאה. כלומר לכשלא יכנוס שאם יכנוס אינו נותן קנס (טו) כדכתיב (שמות כב) מהר ימהרנה ואם מאן ימאן כסף ישקול אבל גבי אונס כתיב (דברים כב) ונתן חמשים כסף ולו תהיה לאשה: שותה בעציצו. בכלי מאוס שבחר בו כלומר על כרחו ישאנה (טז): ה מוכת שחין. מנורעת: ו יתומה שנתארסה ונתגרשה כו' האונס חייב והמפתה פטור. דכיון דיתומה היא וקנסה שלה הוא כא אמילתיה גביה דמדעתה נתפתתה לו ופטור ולא יתומה בלבד אלא כל נערה שנתארסה ונתגרשה אונס חייב ומפתה פטור כיתומה (יח) דהא קנסה לעצמה כדקאמר ר' עקיבא לעיל וכן הלכה: ז הכל לפי המבייש. אדם בינוני המבייש בושתו קשה מאדם בזוי ומאדם חשוב כך מצאתי בפירושי רבותי. ונפ' הסובל מצאתי דאדם קל שבייש בשתו מרובה וכן עיקר: והמתבייש. לפי חשיבותו בשתו: כאלו היא שפחה. אומדין כמה אדם רוצה ליתן בין שפח' (יט) בתולה לשפחה בעולה להשיאה לעבדו שיש לרבו קורת רוח הימנו (כ). ובגמ' פריך מנלן דנותן בושת ופגם וצער, אימא חמשים כסף אמר רחמנא לכל מילי ומתרץ אמר קרא (דברים כב) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף הנאת שכיבה לבד היא חמשים כסף (כא) חוץ מהבשת והפגם והצער: ח כל מקום שיש מכר. לאב בבתו דהיינו בקטנותה אין לו בה קנס דאין קנס לקטנה ולית הלכתא כהא מתניתין דהא מתני' ר"מ היא דאמר קטנה אין לה קנס אבל חכ"א קטנה יש לה קנס (כב) והלכה כחכמי' וקטנה לענין זה היא מבת ג' עד י"ב שנה ויום אחד ותביא שתי שערות: וכל מקום שיש קנס. משהיא נערה והיא כשתהיה בת י"ב שנה ויום אחד והביאה שתי שערות שאז יש להם קנס: אין מכר. שאין אדם מוכר את בתו כשהיא נערה: הבוגרת. מבת שתים עשרה שנה ששה חדשים ויום אחד והביאה שתי שערות היא הנקראת בוגרת (כד) ואין אביה יכול למכרה ואין לה קנס:

תוי': (ט) עיקר דרשא ממכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת (ויקרא כד) הקשן הכי מה מכה בהמה לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד כו' גמ' דל"ה. ועתוי"ט: (י) פי' מלקות בלא כרת אבל כרת בלא מלקות לא משכחת דכל חייבי כריתות היו לוקין: (יא) נתגרשה. דאלו לא נתגרשה חייב מיתה ואין שם קנס. רש"י. ודוקא נתארסה אבל נשאת שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אין לה קנס עוד ונתגרשה לאו דוקא וה"ה נתאלמנה: (יב) אין כו'. ובר"פ דקתני אשת אחיו כו' יש לה קנס ר"ע היא. רש"י: (יג) לעצמה. משמע אבל צער ובושת ופגם לאביה. הר"מ. וטעמא דבקרא לא כתיב בהדיא אלא קנס. ועתוי"ט: (יד) ה"ה שאינו דומה כו' והמפותה אין לה צער. דהכי איי' בגמ' אין דומה כו' לפי שפקחות שבהן אומרת מפותה אין לה צער: (טו) דאלו בושת ופגם נותן מיד גמ': (טז) כדכתיב לא יוכל לשלחה. רש"י: (יז) נמצא בה כו'. אחר שכנסה. הר"מ. דאלו אמה קודם שכנס' עדיין אשה הראויה לו היא שהרי כל שלא כנסה לאו אשתו היא: (יח) ומכאן הוכיח הכ"מ דלא כהר"מ בפ' במ"ב דקנסה דוקא לעצמה הא בושת ופגם לאביה. דא"כ לא ה"ל למתני דמפתה פטור בסתם כיון דחייב בושת ופגם ועתוי"ט: (יט) תימה דמה שואלה היא וכי לשה שפוטה ממשפחה גדולה איכה נפקדת בפגמי' אלא שום שפחה הניצאת לעבד ר"ל דכל אשה שאין לפי מה שהיא בענין זה כמה אדם רוצה ליתן כו' להשיאה לעבדו אשה כזאת הנפגמת והא דנקט שפחה אורחא דמלתא נקט. דאין דרך להשיאה לעבדו בת גדולי'. תוי': (כ) פרש"י שזהיר בעבודתו ולפי הוא כ"לה לעשות לו נחת רוח: (כא) הא קרא באונס כתיב מפתה מנלן ונ"ל דכיון דאשכחן דבושת ופגם לאו בכלל קנס דאונס נינהו דהנהו שקלים דכתיבי במפתה ילפינן בג"ש מהני דגבי אונס א"כ הנהו דמפתה נמי לאו בכלל קנס נינהו: (כב) בגמרא מפרש טעמייהו מקראי: (כג) מכר. דתניא יכול ימכור אדם בתו כשהיא נערה אמרת מוכרה בכל יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר. רש"י: (כד) ליש שעיר תרגו' יכו' גבר בגר: (כה) אין לה פי' ודייקינן

האומר

ט האומר פתיתי את בתו של פלוני. משלם בושת ופגם על פי עצמו. ואינו משלם קנס. האומר גנבתי [א] (וטבחתי ומכרתי). משלם את הקרן על פי עצמו. ואינו משלם תשלומי כפל. ותשלומי ארבעה וחמשה. המית שורי את פלוני. או שורו של פלוני. הרי זה משלם על פי עצמו. המית שורי עבדו של פלוני. אינו משלם על פי עצמו. זה הכלל (כח) כל המשלם יתר (כט) על מה שהזיק. אינו משלם על פי עצמו:

פרק ד נערה שנתפתתה. בושתה ופגמה. וקנסה של אביה. והצער בתפוסה (א). עמדה בדין עד שלא מת האב. הרי הן של אב. מת האב. הרי הן של אחין. לא הספיקה לעמוד בדין. עד שמת האב. הרי הן של עצמה (ג). [ב] עמדה בדין עד שלא בגרה הרי הן של אב. מת האב הרי הן של אחין. לא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה. הרי הן של עצמה. ר"ש אומר. אם לא הספיקה לגבות עד [ג] שמת האב הרי הן של עצמה. מעשה ידיה. ומציאתה. אע"פ שלא גבתה. מת האב. הרי הן של אחין:

ב המארס את בתו וגירשה (ו). אירסה ונתארמלה. כתובתה שלו. השיאה ונירשה השיאה ונתארמלה. כתובתה שלה. רבי יהודה אומר. הראשונה של אב. אמרו לו [ד] משהשיאה אין לאביה רשות בה:

ג הגיורת שנתגיירה בתה (ח) עמה. וזנתה. הרי

[א] ס"א [ב] נ"א כס"א אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה [ג] נ"א שבגרה [ד] בגמ' אם

ט האומר פתיתי את בתו של פלוני. לא תבעיא האומר אנסתי שאינו פוגם אותה כל כך שאין לעז של אנוסה גדול כל כך דפשיטא דמשלם בושת ופגם ע"פ עצמו אלא אפי' האומר פתיתי דפגים לה טפי שלעז של מפותה גדול וס"ד דלא מהימנינן ליה להחזיק הלעז קמ"ל דניחא לה לדידה להחזיק הלעז כדי להשתכר הממון (כו): ואינו משלם קנס. למודה בקנס פטור דאמר קרא (שמות כב) אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו: המית שורי את פלוני. והרי חייב בכופר משלם על פי עצמו דקסבר כופרא ממונא (כז): עבדו של פלוני. והרי חייב שלשים סלע פטור. דקנס נינהו שאפי' אינו שוה סלע נותן שלשים: פרק ד נערה. והצער בתפוסה. והצער נמי לאביה באונס: מת האב. משעמדה בדין בנערותה בין בגרה קודם מיתה בין לא בגרה הרי הן של אחין דכיון דעמדה בדין זכה בהן אב: לא הספיקה לעמוד בדין וכו'. כיון דלא עמד בדין לאו ממון הוא להורישו לבניו (ב): רבי שמעון אומר. אע"פ שעמד בדין לא הוי ממון דאב להורישו לבניו עד דמטי לידיה דכתיב (דברים כב) ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף לא זכתה תורה לאב אלא משעת נתינה ואין הלכה כרבי שמעון: מעשה ידיה. שעשתה בחיי אביה אע"פ שלא גבתה כגון שכר פעולה: ומציאתה. בגמ' פריך ומציאתה ממאן גביא ומשני הכי קאמר מעשה ידיה כמציאתה מה מציאתה בחיי האב לאב לאחר מיתת האב לעצמה (ד) כלומר שאין האחים זוכים במה שמוצאה הבת לאחר מיתת האב כך מעשה ידיה בחיי האב לאב וזכו בהן האחי' אע"פ שלא גבתה שכר פעולתה אבל מעשה ידיה שלאחר מיתת האב לעצמה (ה) ואין לאחין זכות במעשי ידי הבת שעושה לאחר מיתת האב: ב בכתובתה של אב. כתובה שהיא גובה משני אירוסין הללו. וקסבר יש כתובה לארוסה (ו). ובימי נערות וקטנות קאמר: כתובתה שלה. דמשהשיאה פקע רשותו ובתר גוביינא אזלינן וגוביינא בתר הכי הוא ולא אזלינן בתר כתיבה לומר הואיל והראשונה נכתבה בעודה ברשות האב תהוי דאב: הראשונה של אב. דקסבר רבי יהודה בתר כתיבה אזלינן והואיל וכתובה ראשונה נכתבה לפני הנשואים בעוד שהבת ברשות האב הויא דאב ואין הלכה כרבי יהודה: ג וזנתה. מן האירוסין והיא נערה:

ודייקינן מינה הא בשת ופגם איש לא ודוקא אנוסה אבל מפותה אין לה כלום. הר"ב. דהא בוגרת אין לאביה כלום ולאי מפותה מחלה: (כו) ומתניתין השיאה במקום שהבושת ופגם לעצמה אבל נשאה שמא אני וכי הוו לאביה מאי נייחא איכא לה כו' ובגמ' ליתא אלא קמ"ל וכ"ל דה"ק קמ"ל דלא איכפת לן בהחזקת הלעז אלא כל שהוא מודה בממון מחייבין ליה לשלם: (כז) ובאומר גנבתי קמ"ל דאע"ג דבכלל הכפל יש בו קרן וה"א דאגב דחייב בקרן ישלם ג"כ הקנס קמ"ל דלא וכיסא אשמעינן דלא חיישי' להחזקת לעז דה"א אפי' מקרן ליפטר: (כח) זה הכלל. מוציא שם רע ויוצא בשן ועין דלא תני איכא למימר דאתיא בזה הכלל. תוי': (כט) יתר כו'. פחות נמי משכחת ליה דקי"ל פלגא נזקא קנסא ועיין בגמ':

פרק ד (א) בתפוסה. בגמרא מאי קמ"ל שבירא המפתה נותן ג' דברים (ומידי הוא מעמא דלאביה משום דאי בעי מסר לה למנוול כו' ממילא ידעינן נמי דהצער בתפוסה לאביה מה"ט גופיה דאי בעי הוי שנבעלה לו בע"כ ומצערה) עמדה בדין אילטריכא ליה פלוגתא דר"ש ורבנן. ועתוי"ט: והאי בתפוסה ליתא דקרא ופסק וכתב עמה: (ב) דאין אדם מוריש לבנו זכות שזכתה לו תורה בנאו ויליף לה בגמ' מקרא: (ג) של עצמה. היינו תינח קנס אלא בושת ופגם דממונא הוא. דאמין בעי למהוי ושמא מקראי דלעיל דנפקי בושת ופגם אתקיש אהדדי. תוי' ועתוי"ט: (ד) דפשיטא בן דלעצמה דהא אפי' בחיי האב לא זכה בהן אב אח"כ שמוכה על שאחנו משום איבה. דאי אמרת מציאתה לעצמה לא יהיב לה מזונות. אבל אחין על כרחייהו מיתזנן מנכסי האב: (ה) וטעמי' יליף בגמרא מקרא: (ו) ונירסה כו'. ולא קתני ונתארמלה בתרוייהו דאגב אורחיי' דק במלתיה דלא נקט בדרך פורעניות וקמ"ל כרבי דאמר נשאת לא' ומת לב' ומת לשלישי לא תנשא דבשתי הוי חזקה למהוי קטלנית. ול"ד נשאת אלא ה"ה נתארסה ונתארמלה ב"פ. עתוי"ט: (ז) כס"י. א"כ בשכתב לה הר"ב: (ח) בתה. הא דלא נקט שנתגיירה עמה משום דאיירי בהורו אבת ב' דאין דרכה להתגייר. אלא עם אמה כו' ועוד משום דבעי למתני

הרי זו בחנק. אין לה (ט) לא פתח בית האב ולא מאה סלע. היתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה. הרי זו בסקילה. אין לה לא פתח בית האב. ולא מאה סלע. היתה הורתה ולידתה בקדושה. הרי היא כבת ישראל לכל דבר. יש לה אב. ואין לה פתח בית האב. יש לה פתח בית האב. ואין לה אב. הרי זו בסקילה. לא נאמר פתח בית [א] אביה אלא למצוה: ד האב זכאי בבתו בקדושיה. בכסף. בשטר. ובביאה (יג). וזכאי במציאתה. ובמעשה ידיה. ובהפרת נדריה. ומקבל את גיטה (טז). ואינו אוכל פירות (יח) בחייה. נשאת. יתר עליו הבעל. שאוכל פירות בחייה. וחייב במזונותיה (יט). ובפרקונה (כ). ובקבורתה. רבי יהודה אומר אפילו עני שבישראל. לא יפחות (כא) משני חלילים ומקוננת: ה לעולם היא ברשות האב. עד שתכנס [ב] (לרשות הבעל לנשואין) (כד). מסר האב לשלוחי הבעל. הרי היא ברשות הבעל. הלך האב עם שלוחי הבעל. או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל. הרי היא ברשות האב. מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל. הרי היא ברשות הבעל: ו האב אינו חייב במזונות בתו. זה מדרש דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני חכמים

בכרם

[א] בגמ' אב [ב] נ"א לחופה

הרי זו בחנק. ואפילו נתגיירה אמה מבת שלש שנים לעשות בתולה היא דכי כתיבא סקילה בנערה המאורסה בבת ישראל כתיבא דכתיב (דברים כב) כי עשתה נבלה בישראל: ולא מאה סלע. אם נמצא הבעל שקרן דלוקה פרשה בישראל כתיבא: ולידתה בקדוש' הרי זו בסקילה. דאמר קרא (שם) וסקלוה באבנים ומתה שאין צריך לומר ומתה אלא לרבות הורתה שלא בקדושה (י) ומיהו לקנס לא מרבינן לה דלמיתה נתרבית ולא לקנס: יש לה אב. בישראלית קא מיירי: ואין לה פתח בית אב. כגון שאין לאב בית: ד האב זכאי בבתו. בקטנותה ובנערותיה (יא): בקדושיה בכסף. שכסף קדושיה שלו דכתיב באמה העבריה (שמות כא) ויצאה חנם אין כסף ודרשינן אין כסף לאדון זה כלומר לאדון שקנאה שיצאה מאתו חנם בסימני נערות אבל יש כסף לאדון אחר (יב) ומנו אב שכסף קדושיה שלו אפי' כשהיא נערה עד שתבגר: בשטר ובביאה. שמקבל שטר קדושין עליה ומוסרה לביאה לשם קדושין למי שירצה דכתיב ויצאה והיתה אתקש הויות להדדי מה כסף שהוא אחד מן הויות ברשו' אביה אף קדושי שטר וביאה ברשו' אביה: במציאתה. משום איבה: ובמעשה ידיה. דכתיב (שמות כא) וכי ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה (יד): ובהפרת נדריה. דכתיב (במדבר ל) בנעוריה בית אביה (טו): ומקבל גיטה. דכתיב (דברים כד) ויצאה והיתה אתקש יציאה להויה כשם שהאב מקבל קדושיה בקטנותה ובנערותיה כך מקבל גיטה: ואינו אוכל פירות בחייה. אם נפלו לה קרקעות מבית אבי אמה אין אביה אוכל פירותיהן בחייה (יז) אא"כ מתה והוא יורשה: יתר עליו הבעל. שהוא זוכה בכל השנוים למעלה שהאב זכאי בבתו. ואוכל פירות הנכסים שנפלו לה בירושה משנשאת לו: ובפרקונה. אם נשבית חייב לפדותה: ובקבורתה. שחכמים תקנו קבורתה תחת ירושתה שהוא יורשה אם מתה: משני חלילים. לספד: ה לעולם היא ברשות האב. אם בת ישראל מאורסת לכהן היא אינה אוכלת בתרומה (כב). ואפי' הגיע הזמן שקבעו לנשואין ולא נשאת שהבעל חייב במזונותיה אינה אוכלת בתרומה (כג): עד שתכנס לחופה. לשם נישואין שהיא מסורה לרשות הבעל: מסרו שלוחי האב. שפגעו שלוחי האב בשלוחי הבעל ומסרום להם: ו האב אינו חייב במזוני בתו. בחייו. דאילו לאחר

מיתתו

למתני' הורתה שלא בקדושה כו' וכו': (ט) אין לה כו'. א"צ להוציאה אל פתח בית אביה. רש"י: (י) ואימא לרבות הורתה ולידתה בקדושה ההוא ישראלית מעלייתא היא ואימא לרבות הורתה ולידתה שלא בקדושה הא כתיב בישראל גמ': (יא) ולענין ביאה אינה מתקדשת עד שתהיה בת ג' שנים ויום א' כדתנן פ"ק דנדה מ"ד ולענין כסף ושטר עמ"ש פ"ג דקדושין: (יב) כשיוצאה מרשותו ומנו האב אין אדון לבת ישראל אלא אביה חוץ מזה שמוכרה לו. רש"י: (יג) ובביאה. ירושלמי ביאה בכסף ובשטר דזכות הוא לו כשמקבל הכסף והשטר לעצמו לגור ע"פ לקוחיו. בביאה מאי זכאי שייך בזה. שאפשר שאמר ליה לכשתקנה לי בתך יהיה לך כסף זה: (יד) גמ'. ומסיק דלקטנה לא צריכא קרא דהשתא זבוני מזבן לה מעשה ידיה מבעיא. כי איצטריך קרא לנערה דלא מצי מזבן לה. ועתוי"ט: (טו) גמ'. פרש"י דה"ק בנעוריה ברשות אביה היא דכי הויא אביה לומה ה"א דבקטנה משתעי: (טז) את גיטה. וזכות יש לו בגט כמו בשטר הקידושין לגור כו' כ' רש"י מן האירוסין כדתנן לעיל מ"ב והא"ל דזכאי בכתובתה ואולי קי"ל כהאי תנא דאין כתובה לארוסה. ועתוי"ט: (יז) הלא עושה לה סגולה: (יח) פירות. טעמא כ' היכי דלפרקה והאב אינו אוכל פירות דבלאו הכי פריק לה. גמ'. ומזה כ"ש שהבעל יורש את אשתו. עתוי"ט: (יט) במזונותיה. דתניא שארה אלו מזונות כה"א עונתה זו מזונות וכה"א ויענך וירעיבך ומייר עונה וכסותה. ותנאי כתובה תני להו לקמן. ועתוי"ט: (כ) בפרקונה. תקנו תחת פירות. גמ': (כא) לא יפחות. מפ' בגמרא דפלוגתייהו כגון דאורחייהו דבני משפחתו להספיד בחלילין ולא אורחייהו דבני משפחתה ת"ק סבר כי אמרינן עולה עמו ה"מ בחיי אבל לאחר מיתה לא. ור"י סבר אפי' לאחר מית' ופסיק הלכתא כר"י: (כב) וזכאי בה בכל זכות האב בבתו. רש"י. (כג) והיינו דתני לעולם וכמשנה אחרונה כפ"ה מ"ב גמ': (כד) לנשואין. ה"ג רש"י ומפ' כלו' שתכנס לחופה וכ"א גרס בהדיא עד שתכנס לחופה וכרב דאמר חופה מסירתה לבעל חוץ מתרומה דהא ברייתא תנן עד שתכנס כו'. וכ"כ גי' הר"ב כנ"א ואעפ"כ מפ' לה הר"ב אפי' דאמר גם בחופה אף בתרומה ומסירתה היינו כניסתה וכו' בעיני שיש ט"ס בדבריו וצ"ל כגי' רש"י ופירושו

איתתי ניזונות הבנות מנכסיו מתנאי כתובה ובתו לאו דוקא דה"ה בנו שאין האב חייב לזון לא בניו ולא בנותיו כשהם קטנים אלא אם הוא גברא דאמיד כלומר שהוא איש עשיר ב"ד נוטלי' ממנו בעל כרחו כדרך שכופין כל אדם בני העיר על הצדקה ומפרנסים בה בניו ובנותיו הקטנים ואם אינו גברא דאמיד ב"ד מכריזים אותו ומודיעים אותו שאכזריות הוא לו אם [לא] יפרנס את בניו ושהוא פחות מן החיות המדבריות שהם מרחמין על בניהם אבל אין יכולין לכופו על זה בין שהבנים זכרים בין נקבות ודוקא שהבני' קטנים אבל קטני קטנים וכן הפחותים מבני שש. בית דין כופין את האב ומוציאים מידו בעל כרחו (כה) כדי לפרנס בניו שהם קטני קטנים אחד זכרים ואחד נקבות: בכרם. על שם שהיו יושבי' שורות שורות בכרם (כו): הבנים יירשו והבנות יזונו. מתנאי כתובה שהבנים זכרים יירשו כתובת אמן והבנות נקבות יזונו מנכסיו: מה הבנים. זכרים אין יורשין. כתובת אמן אלא לאחר מיתת אביהן: כך הבנות אינן נזונות. מנכסי האב מכח תנאי כתובה אלא לאחר מיתת אביהן: ז לא כתב לה כל נכסים כו' חייב. להיות כל נכסים אחראין לה (כז) ולא יכול למימר אין ליך אלא שדה הכתובה ליך בכתובתיך: ח ובכהנת. שאינו יכול לקיימה משנשבית שאשת כהן אסורה לבעלה משנאנסה כותב לה אפרקינך ואהדרינך למדינתך וחייב לתת לה כתובתה ואע"פ שבע"כ צריך לגרשה: ט אינו רשאי. שכבר נתחייב בפרקונה משנשבית: חייב לרפאותה. שהרפואה כמזונות: רשאי. שאין חייב לזון גרושתו (כח): י יתר על הולקיהון דעם אחוהון. אם תמותי בחיי ואירשך יטלו בניך כתובתיך אחרי מותי כשיבאו לחלוק בנכסי עם בנים שיהיו לי מאשה אחרת ונפקא מינה כגון שכתובה של זו מרובה משל אחרת או שבני האשה אחרת מרובים מבניה של זאת וטוב לאלו שיטלו כתובת אמן ואפי' הכתובות שוות ואין כתובת בנין דכרין נגבית אפי' בזמן הזה (ל) אלא מקרקעי אבל לא ממטלטלי ודוקא כשהניח האב שיעור שתי הכתובות ודינר יותר. אז יורשין הבנים כתובת בנין דכרין הואיל ונשאר מקום לירושה של תורה שאחר שיטול כל אחד ואחד מהבני' כתובת אמו נשאר דינר לחלוק ולירש בנכסי אביהן אבל אם לא הניח האב אלא כשיעור ב' הכתובות או פחות וזה חולקי' הנכסי' בשוה ואין כתוב' בנין דכרין נוהגת בהם: יא עד דתתנסבן. עד שיתארסו ואם בגרו אע"פ שלא נתארסו אין להם מזונות דקיימא לן בוגרת אין לה מזונות: יב מיגד אלמנותיך. משך אלמנותיך (לד):

בכרם ביבנה. הבנים יירשו, והבנות יזונו, מה הבנים אינם יורשין. אלא לאחר מיתת האב אף הבנות אינן נזונות אלא לאחר מיתת אביהן: ז לא כתב לה כתובה. בתולה גובה מאתים. ואלמנה מנה. מפני שהוא תנאי בית דין. כתב לה שדה שוה מנה. תחת מאתים זוז. ולא כתב לה כל נכסים דאית לי אחראין לכתובתיך. חייב. שהוא תנאי בית דין: ח לא כתב לה אם תשתבאי אפריקינך. ואותבינך לי לאינתו. ובכהנת אהדרינך למדינתך. חייב. שהוא תנאי ב"ד: ט נשבית חייב לפדותה. ואם אמר הרי גיטה. וכתובתה. תפדה את עצמה. אינו רשאי. לקתה חייב לרפאותה. אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי: י לא כתב לה בנין דכרין דיהוי ליכי מנאי. אינון ירתון כסף כתובתיך. יתר על חולקיהון דעם אחוהון. חייב (כט). שהוא תנאי בית דין: יא בנן נוקבין (לא) דיהויין ליכי מינאי. יהויין יתבן בביתי ומתזנן (לב) מנכסי. עד דתתנסבן לגוברין. חייב (לג) שהוא תנאי בית דין: יב את תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי כל ימי מיגד אלמנותיך בביתי (לה). חייב. שהוא תנאי ב"ד. כך היו אנשי ירושלים כותבין.
אנשי

וב' לושו. ועתוי"ט: (כה) וא"ת ואי אינו אמיד מה מוציאים מידו וי"ל כמו בחיוב הצדקה דאפי' לית ליה אלא ביוני דחד יומא חייב למיזנה מנייהו או למיכל בהדם במאי דאכיל כמ"ש בטור סי' ע'. אבל ודאי אינו חייב להשכיר עצמו בפועל לפרנסם אפילו לאותן דפ' דבאשה חייב. ה"ע דמספר כתובה נלמד אגב אגלא: (כו) והש"י קרא כנסת ישראל כרם שנא' כרם היה לידידי. הר"מ: (כז) והיא תטרוף כל מה שימכור או יתן. הר"מ ועתוי"ט: (כח) וק' לי א"כ פדיונה נמי כו' והרי לפי' מת קודם שנפדית אין היורשים חייבין לפדותה כדמסיק בגמ' וי"ל דהתם כדמפ' בברייתא שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו אבל הכא אע"פ שגירשה יכול לקיים בה ואותבינך לי לאנתו ועתוי"ט: (כט) חייב כו'. טעמא בגמ' כדי שיקפוץ אדם ויכתוב לבתו כבנו שכן הוא אומר קחו נשים וגו' ואת בנותיכם תנו לאנשים בשלמא בנים בידיה קיימא כו' אלא בנות מי קיימין בידיה וכי דרך אשה לחזר אחר איש אלא הא קמ"ל דנלבשה ונכסה ונתיב לה מידי כי היכי דקפצי עלה ונסבי לה ואי לא תיקנו דלירות אלא הנדוניא אבל מנה ומאתים ותוספות לא לירות. אכתי נמנע אב ולא כתב אחרי שזה מקפיד על כלו מלהורים להם נדוניא הילכך הולכך לתקן ליכא כסף כתובתה. ולא פלוג רבנן בין יהיב האב נדוניא בין לא יהיב ולא תקנו אלא בנין דכרין אבל בת אפי' בין הבנות לא: (ל) וכתובה עצמה נגבית ממטלטלי וטעמא דכתובת בנין דכרין אינו פשוט בכל הישיבות לפיכך העמידוה על דין הגמ'. הר"מ: (לא) בנן. תרגום ויולד בנים ובנות בנין ובנן ולפ"ה תנן נוקבין אע"ג דלא צריכא. איידי דתנא בנין דכרין דהתם צריך למתני דכרין דבנין שם ליוצאי חלצי האיש בין זכרים בין נקבות כמ"ש בנים אתם וגו': (לב) ומתזנן כו'. אחר מותי הר"מ. דאי בחייו התנן בפ"ו האב אינו חייב במזונות בתו: (לג) חייב. פי' אפי' לא כתב לה ועל לא כתב דלעיל קאי: (לד) והגי' בדל"ת וימשכו ויעלו את יוסף מבורו ונגידו: (לה) בביתי. יתירה היא. אמרי' בגמ' למדרש בביתי ולא בביקתי (פי' בית לר וקטן) דיכולין היורשי' לדחותה מהם
כשאין

אנשי

כשאין לה אלא ביתה ולא קאי דיוקא דבכיתי אמזוני דלפי ברכת הבית מיפה יש לה כמ"ש במ"ג פי"ב :

אנשי יהודה כותבין כו'. ואין הלכה כאנשי יהודה אלא כל זמן שלא נשאת ולא תבעה כתובה בבית דין מזונות משל בעלה ודרה בבית שהיה דרה בחיי בעלה ומשתמשת בכל הכלים שהיתה משתמשת בהן בחיי בעלה :

אנשי גליל היו כותבין כאנשי ירושלים. אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו היורשין ליתן ליך כתובתיך. לפיכך אם רצו היורשין נותנין לה כתובתה. ופוטרין אותה :

פרק ה **אף** על פי שאמרו בתולה גובה מאתים. ואלמנה מנה. אם רצה להוסיף (א). אפילו מאה מנה. יוסיף. נתארמלה או נתגרשה. בין מן האירוסין בין מן הנשואין גובה את הכל. רבי אלעזר בין עזריה(ב) אומר. מן הנשואין גובה את הכל. מן האירוסין בתולה גובה מאתים. ואלמנה מנה. שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה. ר' יהודה אומר אם רצה כותב לבתולה שטר של מאתי' והיא כותבת (ג) התקבלתי ממך מנה. ולאלמנה מנה. והיא כותבת התקבלתי ממך חמשים זוז. רבי מאיר אומר כל הפוחת לבתולה ממאתים. ולאלמנה ממנה. הרי זו בעילת זנות : **ב** נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה. וכשם שנותנין לאשה. כך נותנין לאיש (ה) לפרנס את עצמו. ולאלמנה (ו) שלשים יום. הגיע זמן ולא נשאו. אוכלת משלו ואוכלת בתרומה. רבי טרפון אומר נותנין (ז) לה הכל תרומה. ר' עקיבא אומר מחצה חולין. ומחצה תרומה : **ג** היבם אינו מאכיל בתרומה. עשתה ששה חדשים בפני הבעל. וששה חדשים בפני היבם. ואפילו כולן בפני הבעל. חסר יום אחד בפני היבם. או כלן בפני היבם. חסר יום אחד בפני הבעל. אינה אוכלת בתרומה. זו משנה ראשונה. ב"ד של אחריהן אמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס (ט) לחופה : המקדיש

פרק ה (א) להוסיף. משמע נוסף על הכתובה שתקנו חכמים ושם כתובה עליו גם הוא למוכרת ולמוקלת כו' בגמרא : (ב) ראב"ע כו'. מסקינן בגמרא הלכה למעשה כראב"ע : (ג) כותבת. מפרש בגמרא דאלו באמירה בעלמא הרי כמתנה על מה שכתוב בתורה דתנאו בטל. ור"י ס"ל נמי דכתובה דרבנן כדקי"ל בסוף מכילתא אלא דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה : (ד) או עשיר ולא מבהעי איניש מעיקרא הרי יומא וא"ל לא. והדר ליפתעי או עשור. אלא מאי ימים שנה כו'. גמרא : (ה) לאיש. כמה שנותנין לה אם יב"ח יב"ח ואם ל' יום ל' יום ואין מעגיחין בו אם הוא בחור או אלמן הר"מ :- (ו) ולאלמנה. פי' הפוסקים מן הנשואין : (ז) נותנין כו'. בד"א בבת כהן לכהן (דבקיאה בשמירת תרומה ולמוכרה בימי טומאתה) אבל בת ישראל לכהן ד"ה מחצה חולין ומחצה תרומה בד"א בארוסה (דבת כהן דהואיל והיא בבית אביה טרח אביו למוכרה בימי טומאה לגבי שהוא רגיל בכך . אבל בנשואה (שנותן לה בעלה מזונות בביתה) ד"ה מחצה חולין ומחצה תרומה . דכל כבודה בת מלך פנימה ואביה ואחיה אינן אלא שיתעסקו בצרכיה גמ' : (ח) כ"כ הש"י והק' ר"ת דא"כ אפילו אכלה כמה שנים בפני הבעל אינה אוכלת בפני היבם והוכי קאמי חסר יום א' בפני היבם ועוד דהול"ל היבמ' אינה אוכלת כו' לפיכך פי' ר"ת דדוקא כשלא אכלה בפני הבעל הוא דלא אכלה בפני היבם דהיבם אינו מאכיל אבל אכלה בפני הבעל אוכלת נמי בפני היבם וטעמא עיין בתוס'. ובתוי"ט: (ט) שתכנס. שמתיחד עמה ויפריסו' לו . הר"מ. ובר"נ פי' דחופה לאו ביחוד אלא כל שהביאה [illegible]

פ"ה **אף** על פי. אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה יוסי'. ולא אמרינן שאינו רשאי כדי שלא לבייש את מי שאין לו: שלא כתב לה. אומ' מדעתו. אלא ע"מ לכונסה: והיא כותבת. אע"פ שלא נתקבלה מוחלת וכותבת שנתקבלה: רמ"א כו'. והלכה כר"מ בגזירותיו: **ב** נותנין לבתולה. זמן לכנוס לחופה מיום שתבעה הבעל לאחר שקדשה והזהירה על עסקי חופה להכין תכשיטיה: לפרנס עצמה. בתכשיטיה יב"ח דכתיב (בראשית כד) תשב הנערה אתנו ימים (ד) ומאי ימים שנה דכתיב (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו: לפרנס עצמו. בצרכי סעודה וחופה: ולאלמנה שלשים יום. שאינה טורחת כ"כ בתכשיטיה שכבר יש בידה: ולא נשאו שהבעלים מעכבי' ולאו מידי דתנא רישא בדידהי תנא נמי סיפ' בדידהי: ואוכלת בתרומה. ואם כהן הוא והיא ישראלית שמשנכנס שקדשה אוכלת בתרומה מן התורה דכתיב (שם כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והאי קנין כספו הוא אלא דרבנן גזור על בת ישראל המאורסת לכהן שלא תאכל בתרומה גזירה שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחיותיה. וכשהגיע הזמן ולא נשאת שאוכלת משלו אינה אוכלת בבית אביה אלא בעלה כהן מיחד לה מקום ומאכילה שם וליכא למגזר הו שמא תשקה מכוס של תרומה לאחיה ולאחיותיה : נותנים לה הכל תרומה. אם ירצה וכשיגיעו ימי טומאתה תמכרנה ותקח חולין : רע"א מחצה חולין. לאכול בימי טומאה' : **ג** היבם אינו מאכיל בתרומה. בעודה שומרת יבם דכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והאי קנין אחיו הוא : עשתה ששה חדשים בפני הבעל. מהנך י"ב חודש הקבועים לה משתבעה הבעל : או אפי' כולן בפני הבעל ואחר בפני היבם. אע"ג דרובה בפני הבעל סוף סוף לא נתחייב במזונותיה בחייו וה"ה נמי אם נתחייב בחייו לא אכלה משמת (ח) דקנין כספו פקע אלא דאי כולם בפני הבעל הוא אכלה מיהא בחייו: או כלן בפני היבם. [וא"ל היו כולן בפני היבם]* : זו משנה ראשונה. דמשהגיע זמן אוכלת בתרומה: אין האשה אוכלת. דחיישינן שמא ימצא בה מום ונמצאת זרה למפרע שהיה מקחו

מקח

* כ"ה בס"א וכ"מ בגמ'

ד המקדיש מעשה ידי אשתו. הרי זו עושה ואוכלת. המותר. רבי מאיר אומר הקדש. רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין: ה אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה. טוחנת. ואופה (יב). ומכבסת. מבשלת. ומניקה את בנה. מצעת [א] (לו) המטה. ועושה בצמר (יג). הכניסה לו שפחה אחת. לא טוחנת (יד). ולא אופה. ולא מכבסת. שתים אינה מבשלת. ואינה מניקה את בנה. שלש אינה מצעת [ב] (לו) המטה. ואינה עושה בצמר. ארבעה. יושבת בקתדרא. רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות. כופה לעשות בצמר. שהבטלה מביאה לידי זמה. רבן שמעון בן גמליאל אומר. אף (יז) המדיר (יח) את אשתו מלעשות מלאכה. יוציא (יט) ויתן כתובתו. שהבטלה מביאתה לידי שיעמום: ו המדיר את אשתו מתשמיש המטה. בית שמאי אומרים שתי שבתות. בית הלל אומרים שבת אחת. התלמידים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות. שלשים יום (כא). הפועלים שבת אחת. העונה האמורה בתורה (כב). הטיילין בכל יום. הפועלים. שתים בשבת. החמרים. אחת בשבת

[א] כ"א לו. [ב] בי"א לו.

יאכל טבות. ולמשנה ראשונה שמא יאכלו בה מום לא חיישינן וליכא למיחש נמי שמא השקה לאחיה ולאחיותיה דהא מייחד לה דוכתא הלכך שרי לה לאכול בתרומה משהגיע זמן: ד הרי זו עושה ואוכלת. שתקנו מזונות תחת מעשה ידיה לפיכך עושה ואוכלת לדברי הכל: המותר. הקדיש את המותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה יותר על הראוי למזונותיה (י) ולא הקדיש מעשה ידיה עצמן רבי מאיר אומר הקדש דסבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ואין כן הלכה אלא הלכה כרבי יוחנן הסנדלר דאמר חולין שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם: ה טוחנת. ברחים של יד שהם קטנים ואם רחים גדולים הם מביאה כל צרכי הטחינה כגון נותנתו באפרכסת (יא) וקולטת הקמח: הכניסה לו שפחה אחת. מעות או נכסים כדי לקנות בהם שפחה אחת: יושבת בקתדרא. על כסא מנוחה ואינה הולכת בשליחותו (טו) לכאן ולכאן ואעפ"כ מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה (טז) ורוחצת לו פניו ידיו ורגליו שמלאכות אלו אין משתמשין בהם באשה אלא באשתו בלבד: שיעמום. בהלה. תרגום ובתמהון לבב (דברים כח) ובשעמימות לבא. ופלוגתייהו דרבי אליעזר ורבי שמעון בן גמליאל הוי באשה שאינה בטלה אלא משחקת במיני הנמוך לידי זמה איכא. לידי שיעמום ליכא באין שיעמום אלא ביושב ותוהה ובטל לגמרי. והלכה כרבי אליעזר: ו המדיר את אשתו מתשמיש המטה. כגון שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי אבל הנאת תשמישי אסור עליך לא מתסרי דהא משועבד לה דכתיב (שמות כא) ועונתה לא יגרע: ב"ש אומרים שתי שבתות. אם הדירה שתי שבתות מתתין שכן מצינו ביולדת נקבה שטמאה שבועים: ובית הלל אומרים שבת אחת. שכן מצינו בנדה שטמאה שבעה וגמרינן מידי דשכיח. הכעס שכועס אדם על אשתו ומדירה להוא מידי דשכיח. מנדה שהוא מידי דשכיח לאפוקי לידה דלא שכיח כולי האי. וב"ש סברי גמרינן מידי דהוא גרם לה כדר האיש שהוא גורם לה להשהות. מלידה שעל ידו באה לה לאפוקי נדה דממילא קאתי לה. ויותר על שבת אחת לבית הלל או שתי שבתות לבית שמאי. יוציא ויתן כתובה. ואפילו היה גמל (כ) שעונתו לשלשים יום או ספן שעונתו לששה חדשים: התלמידים וכו' שלשים יום. ומתני' ר"א היא ופליגי רבנן עליה ואומרים אפילו ב' וג' שנים והלכה כמתני': הטיילים. שאין להם מלאכה ולא סחורה (כג): החמרים. שיוצאים

הבעל מבית אביה לביתו לשם נשואין: (י) והמותר קנוי לו במעה כסף שתקנו לו חכמים שיתן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה לבד המזונות. ולמאי דקי"ל דיכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה ה"ה וכ"ש שיכולה לומר איני נוטלת המעה ואיני נותנת מותר כו'. והא דקדיש. ומוקי רב ושמואל דהיינו לאחר מיתה, כשיכנסת ואפילו אינו מעלה לה מעה וכקע נותר דלתנ"ג דלא שכ"מ דמקדיש דבר שלא בא לעולם וכ"ש מעשה ידיה עצמן. הר"ן. גמ"ש הר"ב ולא הקדיש כו' ר"ל אפילו לא הקדיש כו' דאלו הקדיש כ"ש הוי דקדיש לאחר מיתה: (יא) וגם נותנו לאנתו דבר שטוחנת: (יב) וגלוסה. את כמ"י: (יג) בצמר. דאלו בפשתן לא פסיקא ליה דהיינו כיתנא כומיתא שאינה כופה לעשות בו לפי שמסריח את הפה ומסריח את השפתים. פרש"י פשתן כמין שרביט שנעשים גדולות ע"י שהיא צריכה לשרות החוט תמיד ברוק. גמ': (יד) לא טוחנת. גמ' ה"ז שלקלא עבדא. ותימא ליה עיילית לך אמה מרכת במקומי. משום דא"ל הא עבדי לדידי ולדידך. קמי דידך מאן עבד ועתוי"ט: (טו) ל' כפירש"י לילך בשליחות להביא לו מבית לעליה: (טז) בגמרא ופרש"י לפנות לו סדין ולבדין דבר שאינו טורח ובכתובה הני לא כתי' לה אלא חכמים הנהיגו שהיא טובה להנהיג זאת בישראל ועתוי"ט: (יז) רף כו'. כלומר אף על פי שהכנסנו אינה עושה מלאכה יוציא כו' וה"ל שאם אין רצונו שלא תעשה מלאכה שיכול לכופה אבל לענין הטעם לא קאי עליה אף דטעמו של רשב"ג פוחת מטעמו של ר"א: (יח) המדיר. ודע שבכל מקום שתנא המדיר את אשתו ר"ל שהוא אוסר הנאתו עליה אם תעשה כך אבל אם אומר לה הריני אוסר עליך שלא תעשה כך אין בדבריו כלום. המגיד: (יט) יוציא. לא נזכר בגמרא כמה זמן ההדרה ובטור כ' ז' ימים והיינו בהדירה מהנאת אבל מנכסיו ערפ"ז. ועתוי"ט: (כ) גמ' ויהיב טעמא דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. ופירש"י אף כאן בלא נדר דעתה נוחה לבעלה שמא יבא בתוך הזמן אבל זו משהדירה הרי היא כמי שאינה מלפה לו: (כא) ל' יום. אע"פ שמבטלין בזה עונתן כדמוכח מתני'. ובגמ' שעונת ת"ח מע"ש לע"ש לפרש"י שהיא ליל תענוג ושמחה ובצ"פ כו' ודעת הר"ב דלכך לא הוזכר במתני' עונת ת"ח לפי דעונתן משתנית כפי מה שהם צריכים בעסק למודם לנדד שינה מעיניהם ואין כל הזמנים שוים בזה. ועתוי"ט: (כב) האמורה בו'. כלומר מלגת עונה שהיא אמורה בתור' כך הוא המדה. אבל אין מלת האמורה מוסבות על זמנם של כל א' וא' שזה לא מקרי אמורה בתורה אע"פ שיש להם סמך מן המקראות ועתוי"ט: (כג) וז"ל התו' ע"ש שדרכם לישב בטולא דאפדנייהו. הר"מ

בשבת. הגמלים. אחת לל' יום. הספנים אחת לששה חדשים. דברי רבי אליעזר: ז המורדת על בעלה. פוחתין לה מכתובתה ז' דינרין בשבת. רי"א ז' טרפעיקין, עד מתי היא פוחת עד כנגד כתובתה. רבי יוסי אומר לעולם הוא פוחת והולך [א] שמא תפול לה ירושה ממקום אחר גובה הימנה. וכן המורד על אשתו. מוסיפין (כה) (כו) לה על כתובתה שלשה (כז) דינרין בשבת. רבי יהודה אומר שלשה טרפעיקין: ח המשרה את אשתו על ידי שליש. לא יפחות לה משני קבין (ל) חטין. או מארבעה קבין שעורים. א"ר יוסי לא פסק לה שעורים. אלא רבי ישמעאל שהיה סמוך לאדום. ונותן לה חצי קב קטנית (לא) וחצי לוג שמן. וקב גרוגרות. או מנה דבילה ואם אין לו. פוסק לעומתן פירות ממקום אחר. ונותן לה מטה מפץ ומחצלת (לב). ונותן לה כפה לראשה. וחגור למתניה. ומנעלים ממועד למועד. וכלים של חמשים זוז (לד). משנה לשנה. ואין נותנין לה לא חדשים בימות החמה. ולא שחקים בימות הגשמים. אלא נותן לה כלים של חמשים זוז בימות הגשמים. והיא מתכסה בבלאותיהן בימות החמה. והשחקים (לה) שלה: ט נותן לה מעה כסף לצרכה. ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת. ואם אין (לח) נותן לה מעה

[א] ק"א עד כאן

שיוצאים לכפרים להביא תבואה: הגמלים. מוליכין סחורות על הגמלים ממקום רחוק: הספנים. המפרשים בים הגדול. ומי שהיה מתחלתו בעל אומנות שעונתו קרובה ונקם לעשות בעל אומנות שעונתו רחוקה אם זו מעכבת עליו חוץ מתלמוד תורה שאין אשה יכולה לעכב על בעלה שהיה טייל או פועל שלא יעשה תלמיד חכם: ז המורדת. מתשמיש, אבל ממלאכה כופין אותה לעשות מלאכה (כד) ולא דיינינן לה כמורדת: טרפעיקין. כל טרפעיק הוא משקל ארבעים ושמונה שעורות של כסף צרוף כמשקל שלש דרכמונים שקורין בערבי דרה"ם שכל דרכמון שש עשרה שעורות בינוניות של כסף: עד כנגד כתובתה. ואחר כך נותן לה גט ויוצאה בלא כתובה אבל אינו משהה אותה כדי לפחות על הנכסים שנפלו לה מבית אביה ולהפסידה ממנה: מוסיפין על כתובתה שלשה דינרים. משום דבגמרא קשה לשהוא נמנע מן התשמיש יותר מבעלה דאתתא לפיכך כשהיא מורדת ומבעלתו פוחתין לה שבעה דינרין וכשהוא מורד ומבעלה אין מוסיפין לה אלא ג' דינרים והיכא דמורדת אמרי' בגמרא חזרו ונמנו שיהיו מכריזין עליה ארבע שבתות (כח) זו אחר זו בבתי כנסיות ובתי מדרשות ואומר פלונית מרדה בבעלה ושולחין לה מבית דין הוי יודעת שאפילו כתובתיך מאה מנה הפסדת את כלן אחת ארוסה ואחת נשואה ואפילו נדה (כט) ואפי' חולה ואפילו שומרת יבם. וקודם הכרזה מודיעים לה שרוצים להכריז עליה ואחר הכרזה מודיעין אותה שכבר שלמה ההכרזה ואם עומדת במרדה תצא בלא כתובה: ח המשרה את אשתו על ידי שליש. שנותן מזונותיה על ידי אפוטרופוס ואינה אוכלת עמו תרגום ויכרה להם כרה גדולה (מלכים ב ו) סיועתא: לא יפחות לה. בשבוע: לא פסק לה שעורים. כפלים מן החטים. אלא ר' ישמעאל שהיה סמוך לאדום שאם השעורים רעות ביותר: דבלה. תאנים דרוסות בעגול ונמכרות במשקל ולא במדה: מפץ. עד ממחללת: כפה. כעין אחד: ומנעלים ממועד למועד. מנעלי' חדשים לכל שלש רגלים (לג): חדשים. קשים לה בימות החמה לפי שהם חמים. ויפים לה בימות הגשמים: והשחקי' שלה. אף כשיקנה לה חדשים תפני שתתכסה בהן בימי נדתה: ט נותן לה מעה כסף. בכל שבת לצורך דברים קטנים (לו): ואוכלת עמו מלילי שבת. אף ע"ג דבכל שאר הימים יכול לתת מזונותיה על ידי שליש אם ירצה. בלילי שבת שהוא ליל עונה (לז)

(כד) הר"ח ולע"פ דס"ל דיכולה אשה לומר איני ניזונת ואיני עושה י"ל במוכר דלא אמרינן שיכולה לומר כך אלא כדי להיפטר מעויים למר שהוא מידי דקין כו' אבל כל שאר מלאכות צריכה לעשות אפילו אמרה איני ניזונית: (כה) מוסיפין. ולא דמי למדיר לפי שהמורד כל שעה עומד במרדו וכדי שיחזור ממרדו מוסיפין. אבל מדיר כיון שאינו מולא פתח לנדרו מה בידו לעשות ולפיכך אין מוסיפין אלא יוליאה ויתן כתובה לסוף שבוע אחת. הר"ב ועתוי"ט: (כו) מוסיפין כו'. מלבד נלאיסור שהוא עושה שעובר בל"ת שנא' לא יגרע. שאם שנאה שלא תבל לע נום אסור הר"ת: (כז) שלשה. בגמרא דלכך לא אמרו ג' ואלי שיהא מהלים שעולא דאתאא לאלאין אי אפשר דהאי דפוחתין לאשה ז' דינרין היינו דינר ליום. אבל באיש דמוסיפין לה אי יהיב לה עוד חלי דינר כנגד יום השבת מחזי כשכר שבת שהרי אין מוסיפין לכל השבוע ביחד שיהא שכר שבת מובלע בכלל אלא מה שעולה בכל יום ויום שמא יתפייס באמצע השבוע. ובירו' מפ' כנגד ז' מלאכות שהאשה עושה לבעלה. וגבי המורד דמוסיפין ג' כנגד שארה כסותה ועונתה. ה"מ: (כח) פרש"י שבתות ממש שהם ימים שאינם של מלאכה והכל מצוים בבה"כ ובבה"מ: (כט) דאינו דומה מי שיש לו פת כו': (ל) מב' קבים. הם ע"ז סעודות וב' קבים יתירים לארחי ופרחי גמרא: (לא) קטנית. וכן גרוגרות או דבילה לאכול בהן את הפת ושמן לאכילי' ולהדלקת הנר: (לב) ומטה כו'. לי' הר"מ מטה מוצעת. וכן לי' רש"י בגמ' עור שטוח על מטה. ופריך בגמ' ותפני לה בכך. וכי הפי' דממפץ לא פריך דנהי דלשכיבה א"ל דאית לה מטה לשניכה ניהא לריכה ע"כ. ולגי' הערוך פריך גם ממפץ. גם הר"מ העתיק מפץ או מחצלת: (לג) דממועד למועד לא קאי אלא אמנעלים דתנא במקום הרים קאי דלא סגי בלא תלתא זוגי ונסאני ואגב אורחיה קמ"ל דנתביהו ניהלה במועד כי היכי דלהוי לה שמחה בגווייהו גמ' ומה"ט דבמקום הרים קאי לא תנן דיהיב לה ליבי לבשל לפי שיש לה. א"נ האי תנא לא חשיב אכשורי אכילה. הר"ן: (לד) כ' זוז. בשל מדינה קאמר ואינן עולין אלא כ"ה צורי גמרא. ועתוי"ט: (לה) והשחקים. והם מותר הכסות. הר"מ: (לו) כגון פרוטה לכובס או למרחץ וכיוצא בהן. הר"מ: (לז) ושם כן הנא במדם תלמיד חכם: (לח) ואם אין כו'. לאו למימרא דבדידיה תליא כו' אלא ה"ק שאם שתקה היא ולא תבעה מעה

מעה כסף לצורכה. מעשה ידיה שלה. ומה היא (לט) עושה לו. משקל חמש סלעים שתי ביהודה. שהן עשר סלעים בגליל. או משקל עשר סלעים ערב ביהודה. שהן עשרים סלעים בגליל. ואם היתה מניקה. פוחתים לה ממעשה ידיה. ומוסיפין (מא) לה על מזונותיה. במה דברים אמורים בעני שבישראל. אבל במכובד. הכל לפי כבודו (מב):

פרק ו מציאת (א) האשה ומעשה ידיה לבעלה. וירושתה. הוא אוכל פירות בחייה בושתה ופגמה (ב) שלה. ר' יהודה בן בתירא אומר. בזמן שבסתר (ג). לה שני חלקים. ולו אחד. ובזמן שבגלוי. לו שני חלקים ולה אחד. שלו ינתן מיד. שלה ילקח בהן קרקע (ד). והוא אוכל פירות:

ב הפוסק מעות לחתנו. ומת התנו. אמרו חכמים. יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן, ולך אי אפשי ליתן: ג פסקה להכניס לו אלף דינר. הוא פוסק כנגדן חמשה עשר מנה. וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש. שום במנה ושוה מנה. אין לה אלא מנה. שום במנה. היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר. ובד' מאות. היא נותנת ה' מאות. מה שחתן פוסק. הוא פוסק פחות חומש: ד פסקה להכניס לו כספים סלע [א]כסף נעשה ששה דינרים. החתן מקבל עליו עשרה דינרין

[א] סלעה גמלא

חייב לאכול עמה: מעשה ידיה. מותר מעשה ידיה כלומר מה שעושה יותר על מזונותיה. שתי. קשה למוות כפלים כשל ערב (מ) ומשקל של יהודה כפלים כשל גליל: הכל לפי כבודו. וכפי מנהג המדינה נמי:

פ"ו מציאת האשה. וירושת'. אם נפלה לה ירושה: הוא אוכל פירות בחייה. והקרן שלה: ופגמה. שגלה שיש בה פחת לדמים שמשמין אותה כמה היתה יפה למכור בשוק וכמה היא שוה עכשיו: ובזמן שבגלוי. שהבושת שלו ועוד שנתאחת עליו והוא שונלה: ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירו'. בחיי' והקרן שלה לכשימו' או יגרשנה ואם תמות היא יורשה והלכה כר"י: ב ומת התנו. ונפלה לפני יבם: יכול הוא שיאמר. או חלוץ או יבם ואילו לאחיו או יתן מה שפסק או תשב עד שתלבין ראשה (ה) ולענ"ג לאחיו עם הארץ והוא ת"ח יכול הוא לומר לאחיו הייתי רוצה ליתן ולך איני רוצה ליתן: ג הוא פוסק כנגדן ט"ו מנה. אלף דינר הן י' מנה וכשבא החתן לקבל עליו ולכתוב בכתוב' כותב שליש יותר שהן ט"ו מנה אם הכניסה לו הכלה דינרין בעין מפני שהוא משתכר בהן (ו): וכנגד השום. ואם הכניסה לו בגדים ותכשיטים שצריכים שומא הוא פוסק פחות שומא שאם הכניסה שום של אלף זה איש מקבל עליו אלא ח' מאות שדרך הבאי' לשום הבגדים ונכסים של הכלה לשומא יותר משווי' לכבוד הכלה ולחבבה על בעלה: שום במנה ושוה מנה. כלו' אם לא שמו נכסי הכלה ותכשיטיה אלא כמו שהם שוים בשוק (ז): אין לו אלא מנה. לא יכתבו בספר הכתוב' אלא מנה כמו ששוו: שום במנה היא נותנת שלשי' ואחד סלע ודינר. שום שהוא מקבלת במנה שאמרו לו כתוב מנה בכתובתה והיא תכניס לך שום של מנה. צריך שישומו אותו בבית הכתובה שלשים ואחד סלע ודינר שהוא מנה וחומשו: ובארבע מאות. שום כשיקבל עליו החתן לכתוב ד' מאות היא נותנת חמש מאות לפי שומת הנועדי': וכשהחתן פוסק וכו'. ואם שמו הם תחלה והכניסה לו בין שום קטן בין שום גדול הוא כותב בשטר פחות חומש: ד פסקה להכניס לו כספים. דינרים בעין שמוכנין להשתכר בהן מיד: סלע. שהוא ארבע דינרין נעשה ליכתב בשטר הכתובה בששה דינרין בתוספת שליש ולמשומעינן תנא דבדינרין בעין בין שהן מר בי' כגון אלף דינר דקתני ברישא. בין שהם מועטים (ח) כגון סלע דקתני בסיפא לעולם נכתבים בשטר הכתובה בשליש יותר מפני שעומדין להשתכר בהן מיד ונדברים

מעה כסף לצרכיה ועבשה מותר הרי הוא לעצמה ואין הבעל יוכל לומר ויתרה וה"ה וכ"ש במזונות ומעשה ידיה דאינו יכול לומר ויתרה. כ"ן: (לט) ומה היא כו'. ה"ק מעשה ידיה כמה הוי דלידע מותר דידה כמה. גמ': (מ) דבלאו הייינן כדתנן לעיל. אבל בפשתן אין חילוק וכמ"ש הר ב במ"א פי"א דנגעים: (מא) ומוסיפין כו'. יין ודברי' שיפים לחלב. הר"מ: (מב) כבודו. דעולה עמו:

פ"ק ו (א) מציאת ס'. מאי קמ"ל הניחא כו'. בושתה ופגמה אילטריכא ליה ופלוגתא דריב"ב ורבנן. גמ': (ב) ופגמה. ושבא מלאה דפשיטא הוא דהוי דבעל שהיא מתבעלת ממעשה ידיה. ולענ פשיטא דהוי דידה כדאמר בפ' החובל לערה דגופא לא תקינו ליה רבנן. וריפוי נותן לרופא לרפואתה. הכא"ם ועתוי"ט: (ג) שבסתר. פגם שבסתר במקום שאין ב"א יכולין לראות. שבגלוי שפגמה במקום שנראה לכל. בשת שבסתר שביישה בינו לבינה שבגלוי שביישה בפני כל אדם. תוי': (ד) קרקע. שהרי אי כשלא כהים הנופלי' לה שהן תלויין. רש"י: (ה) רש"י והוא תימא דהא קיי"ל כאדמון במ"ה פי"ג יכולה היא שתאמר או כנוס או פטור אלא ה"פ שאלו היה אחיו קיים היה כונס ומוליא ממנו בדיינים דדברים הנקני' באמירה הן אבל יבם לא שלא פסק אלא ע"מ שיכנים האח. הר"ב: (ו) טעמא דמתני' בירו' מה כלו לומר בכספים כו' דמדינא כל מה שהאשה מכנסת בין כספים בין כלים אין הבעל רשאי להשתמש בהם אלא שיהיו מיוחדים לה וכן היא אינה רשאה להשתמש בכלים אבל עשו חכמים תקנה ביניהם שישתמש הוא בכספים ויכוים בהן ויוסיף שליש וכשהכניסה לו שום דהיינו בגדים וכלים הנשומין שמו דעתה שכולה היא להשתמש בכלי' ושיפחות הבעל בכתובתה חומש משויין. ועתוי"ט: (ז) ור"ח פי' דמיירי כגון שפסקה להכניס גו בזה הלשון דכשאמרה שום במנה שוה מנה משמע שאע"פ שלא יהא שוה אלא מנה יכתוב לה בכתובתה מנה ולפיכך אין לו אלא מנה בלבד וא"ל שישוה ל"א סלעים ודינר אבל שום במנה סתם היא נותנת ל"א סלעים. ודינר דהכי קאמרה לי' שתכנים לו שום במנה שיכתוב לה בכתובתה הלכך צריכה להוסיף חומש: (ח) פרש"י דלא תימא שומא רבה הוא דלך השמאים להעלותו על שויו א"כ שומא זוטא איכא דמעלו לה טפי בלא

דינרין לקופה לכל מנה ומנה: ר"ש בן גמליאל אומר. הכל כמנהג המדינה: ה המשיא את בתו סתם. לא יפחות לה מחמשים זוז (יא). פסק להכניסה ערומה לא יאמר הבעל כשאכניסנה לביתי אכסנה בכסותי. אלא מכסה ועודה בבית אביה. וכן המשיא את היתומה לא יפחות לה מחמשים זוז. אם יש בכים. מפרנסין אותה לפי כבודה (יב): ו יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה (יג). וכתבו לה במאה. או בחמשים זוז (יד). יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה. רבי יהודה אומר אם השיא את הבת הראשונה. ינתן לשניה כדרך שנתן לראשונה. וחכמים אומרים פעמים (יז) שאדם עני והעשיר. או עשיר והעני. אלא שמין (יח) את הנכסים ונותנין לה: ז המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן (יט) בעלי עלי. יעשה השליש מה שהושלש בידו. דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר וכי אינה אלא שדה. והיא רוצה למוכרה. הרי היא מכורה (כא). מעכשיו. במה דברים אמורים בגדולה. אבל בקטנה. אין מעשה קטנה כלום: המדיר

ובדברים שצריכין שומא כגון בגדים ותכשיטים בין שהם מרובים כגון וכנגד ששום דקתני דקאי אאלף זוז דאמר ברישא בין שהם מועטים (ט) כגון הא דקתני שום במנה. היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר לפיכך שומתין שומא בשטר הכתובה ממה ששמו אותם בבית החתונה. לא שנא אם שמו אותם תחלה ואח"כ באין לכתוב הכתובה שאז צריך לפחות בשטר הכתובה השומא מן השומא ששמו בבית הכלה כדקתני וכשהחתן פוסק וכו', ולא שנא אם הוא כתב תחלה הכתובה שאז צריך שתהיה השומא בתוספת חומש ממה שכתוב בכתובה כדקתני ובד' מאות שום היא נותנת חמש מאות: לקופה. שיתן לה עשרה זוז על כל מנה ומנה שהיא מביאה לו כדי לקנות לה מהם בשמים ותמרוקי הנשים. ולא אתפרש במתני' אם לכל שבוע או לכל שנה (י): ה וכן המשיא את היתומה. גבאי צדקה: אם יש בכים. של צדקה:

ו מה שראוי ליתן לה. עישור נכסים: אם השיא. האב בחייו: את הבת הראשונה ינתן וכו'. בין שהיה פחות מעשור בין שהוא יותר והלכה כר' יהודה דאזלינן בתר אומדן דעתיה דאב. ואם א"א לעמוד על אומדן דעתו של אב (טו) יהבינן לה עישור נכסים דמשתכחי השתא בשעת נשואים ממקרקעי אבל ממטלטלין אין לה עישור ואיכא למ"ד דבזמן הזה ממטלטלי נמי אית לה עישור ואם נשאת ולא תבעתה מן היורשים תובעת לאחר שנשאת ולא אמרינן אחולי אחלה גבייהו ודוקא כשהיתה בוגרת מנכסי אביה אבל אם ספקו היורשים ונתנו לה מזונות [אחולי אחלה (טז) אלא אם כן מחתה] ואם היתה בוגרת שאין לה מזוני ועמדה ונשאת ולא תבעה מה שראוי לה לנדוניתה מנכסי אביה אחולי אחלה גבי יורשים ואינה יכולה לתבוע עוד ואפילו היתה מוחית מנכסיהם: ז המשליש מעות לבתו. מסר מעות ביד שליש לצורך בתו לקנות לה שדה או נדוניא לכשתנשא: נאמן בעלי עלי. ותנם לו: יעשה שליש כו'. יקנה השדה ואין שומעין לה דמצוה לקיים דברי המת (כ): וכי אינה אלא שדה. כלומר אפילו כבר נקנה השדה והיא רוצה למוכרה יכולה למכור הילכך שומעין לה ופלוגתא דר' יוסי ור"מ דוקא בגדולה מן האירוסין דאילו לאחר שנשאת דברי הכל שומעין לה (כב). ובקטנה נמי מודה רבי יוסי, דאין במעשה קטנה כלום ואין שומעין לה הלכה כר"י:

המדיר

שלא תתבזה בעיני המועדים: (ט) דלא תימא מתנה דנפיש כוונא לפיכך ראוי להוסיף שליש א"כ במועטים משום דזוטר זילא. פי' הולכות ואוכליות במנה: (י) אבעיא בגמ' ופי' התו' דודאי נכתה דעשר דינר יתן לה לכל מנה להתקשט לעולם דהלכ"ה במהרה יכלה הממון והכי מבעיא להו אם יתן בבת אחת והיא תשמרנו להתקשט בו עד שתכלה ומשם ואילך אין קצבה לתכשיטין ויתן לפי כבודה או לא יתן בבת אחת אלא כדי קישוטה ליום: (יא) מכ' זוז. מפרש בגמרא כסף מדינה כדתנן אם יש בכים כו' ואי אמרת צורי כמה יהבינן לה ועתוי"ט: (יב) לפי כבודה. ואפשר שני זוז נותנין לה אפי' אינם בכים שאמייבין אם הנכסים ללוות דאי בישנן בכים דוקא מאי איריא כי אפי' טובא נמי לפי כבודה. הר"ב ועתוי"ט: (יג) מדעתה. רבותא קמ"ל דאע"פ שנתגדלה אין מחילתה מחילה. רש"י: (יד) בק' או בנ'. אצטריך לאתני בק' דל"א שפטרו עצמן בהוספה זו הואיל והוסיפו עצמן על שיעור הראוי ואיצטריך נמי בנ' למימר דאפ"ה אינה יכולה להוציא מידן אלא כשתגדיל ולא קודם לכן אע"פ שהיא"ה ולא כתבו לה אלא הפחות שבשעורין אפ"ה אין לה עליהם דין הפרנסה אלא לאחר שתגדיל. נ"ל: (טו) ולא כתב במלכה ואם לא השיא כו' משום דלא תני מידי בהשיא ולא השיא אלא באומדנא אי. ומכן או קמלן אע"ג דלא השיא ולא גילה דעתו בהשאת בת והא דנקט השיא להודיעך כחן דרבנן דפליגי עליה אפי' בהשיא כדאיתא בגמרא והכי מפרש לשון הר"ב: (טז) כ"ז איירי בגדולה הנשאת ר"ל כשהיא נערה אבל קטנה לאו בת מחילה היא ואפי' לא מחתה ולא מחזה אפ"ה כשתגדיל יכולה להוציא. ועתוי"ט: (יז) פעמים כו'. מפי' בגמרא דליכא למימר עני ועשיר בנכסים דא"כ היכי קאמר ת"ק כדמעיקרא ובעשיר והעני הא לית ליה אלא עני בדעת שאין בדעתו ליתן לה כדותיה עשיר אלא נדונית עני וכן עשיר בדעת: (יח) שמין. כלו' רואין שכנגדו הליך מספרנסת הנכסים כאלו. הר"ב: (יט) נאמן כו'. שלא יעכב לעצמו תנם לו והוא יקנה לי שדה לכשאלדה רש"י ולרבותא לר"מ מפי' כך. ועתוי"ט: (כ) ואפילו לוה כשהוא בריא דאלמ"ה מה מלוה דקאמר הכי דברי ש"מ ככתובין וכמסורין דמי ולא שייך מלוה כו' אלא דבריו שרירין וקיימין ור"מ דל"א מלוה כו' אלא כשהוא"ש מתפלה לכך א"כ דוקא בתת ניתן בחיי מקבל. ועתוי"ט: (כא) מכורה. ור"מ סבר דאינה יכולה למוכרה. פו'. כלומר ובהא הוא דפליגי אבל במלוה לקיים אף ר"י מודה אלא דבכי הא שאני כיון שיכולה למוכרה. הר"ב: (כב) גמ' ופרש"י שאף הר"ב לא עלה בדעתו למוסרה ביד שליש אלא עד שתנשא דמשנשאת הבעל זכאי לאכול פירות:

כיון

פרק ז **המדיר** את אשתו מלהנות לו עד שלשים יום (ג). יעמיד פרנס. יתר מכן יוציא ויתן כתובה. רבי יהודה אומר. בישראל חדש אחד (ו) יקיים. ושנים יוציא ויתן כתובה. ובכהנת (ז) שנים יקיים. ושלשה יוציא ויתן כתובה: **ב** המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות. יוציא ויתן כתובה. רבי יהודה אומר בישראל יום אחד יקיים. שנים יוציא ויתן כתובה. ובכהנת שנים יקיים. שלשה יוציא ויתן כתובה: **ג** המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין. יוציא ויתן כתובה. רבי יוסי אומר בעניות שלא נתן קצבה. ובעשירות שלשים יום: **ד** המדיר את אשתו שלא תלך (ט) לבית אביה. בזמן שהוא עמה בעיר חדש (י) אחד יקיים. שנים יוציא ויתן כתובה. ובזמן שהוא בעיר אחרת (יא). רגל אחד יקיים. שלשה יוציא ויתן כתובה: **ה** המדיר את אשתו. שלא תלך לבית האבל (יב). או לבית המשתה. יוציא ויתן כתובה. מפני שנועל בפניה. ואם היה טוען משום דבר אחר רשאי. אמר לה על מנת (יג) שתאמרי לפלוני. מה שאמרת לי. או מה שאמרתי לך או שתהא ממלאה ומערה לאשפה.

יוציא

פרק ז **המדיר** את אשתו מליהנות לו. על הנאת תשמיש אין הנדר חל (א) משום דמשועבד לה ולאו כל כמיניה להפקיע שעבודו ועל הנאת מזונות (ב) אף על גב דמשועבד לה משכחת לה דחל הנדר כגון שאינו מספיקין מעשה ידיה למזונותיה. ובגמרא פריך א"כ למה יעמיד פרנס ומשני כגון שאין מספיקין לדברים שהיתה רגילה בהם בבית אביה ועל זה בלבד יעמיד פרנס שיפרנסה ולא שיעמיד שליח לפרנסה שהרי שלוחו של אדם כמותו אלא שאומר כל המפרנס אינו מפסיד (ד): יתר מכן יוציא ויתן כתובה. דעד ל' יום לא שמעי אינשי ולית לה זילותא (ה). טפי משלשים יום שמעי אינשי ואיכא זילותא: בישראל. אם ישראל הוא שיכול להחזיר את גרושתו: ובכהנת. שאם יגרשנה לא יוכל להחזירה יהבו ליה רבנן זימנא טפי ואין הלכה כרבי יהודה: **ב** אחד מכל הפירות. כגון שאמרה היא קונם פרי פלוני עלי והוא קיים לה (): רבי יהודה א"מ כו'. ולית הלכתא כוותיה: **ג** שלא תתקשט באחד מכל המינים. [שאמרה היא] קונם בושם פלוני עלי והוא קיים לה: בעניות שלא נתן קצבה. לדבר עד מתי אסור עליה הוא דיוציא ויתן כתובה אבל אם נתן קצבה תמתין עד שיגיע זמן וכמה קצבה י"ב חדש: ובעשירות שלשים יום. שכן אשה חשובה בזמנית מניח קשוטיה שלשים יום וזאת תהנה מהקשוטים שנתקשטה לפני הנדר שלשים יום והלכה כרבי יוסי: **ד** רגל אחד יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה. הא מתניתין מפרשה לה בגמרא הכי רגל אחד יקיים במה דברים אמורים באשת ישראל אבל בכהנת שנים יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה ומתניתין ר' יהודה היא דמפליג בין ישראל לכהנת ולית הלכתא כוותיה: **ה** שנועל בפניה. דלת של שמחה ושמחת יגון ובבית האבל נועל בפניה שלמחר היא מתה ואין סופדה: מחמת דבר אחר. כגון דאתחזק שבני אדם פרוצים מצוין שם: שתאמרי לפלוני וכו'. דברים של קלות: שתהא ממלאה ומערה לאשפה. אית דמפרשי לאחר התשמיש ויגלה רחמה שכבת זרע תנפלנו כדי שלא יקלוט הזרע ותתעבר. ואית דמפרשי שתמלא עשרה כדי מים ותערה לאשפה. מפני שנראית כשוטה:

פרק ז (א) כיון שהוא מדיר אותה בלשון הזה ליהנות ממנו כו' דאלו בתשמיש. לאו כל כמיניה אלא באומר הנאתך עלי לפי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו. הר"ב: (ב) ותימה דלפי' אם מספיקים. איך יחול הנדר דהא קי"ל דעיקר תקנתא מזונות וכמ"ש בפ"ה. מ"ד ונמצא שהוא משועבד לה למזונות אלא שחכמים תקנו לה כנגד זה שיהיה מעשה ידיה שלו וכיון שהוא משועבד לה אין לה בנדר להפקיע אע"פ שיהיה מעשה ידים מספיקין לה כו'. הלכך קילור לשון אני רואה בכאן שה"ל להר"ב להתנות עוד כדאמרי' בגמרא באומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך וכיון דנם זיקין לא יכול להדירה והנדר חל כו' ומיירי שמספקה (דאל"כ אינו מפטר בכך דאם כן מה הועילו חכמים בתקנתן) דאלו לא רצתה בדבר הזה ולא שיכה דעתה ה"ל לתובעו או לומר אין מעשה ידי מספיקין לי: (ג) ל' יום כו'. כלומר עד ל' יום ממתינין בין אב בי' נדרו ושמא הוא לא פירש והתיר נדרו דהלכה כשמואל דאמר אפילו בסתם כו': (ד) כיון שאינו אומר כל המושיע יזון לא עביד שליח הר"ב בנ"ו פ"ו דגיטין באומר כל השומע קולי יכתוב גט דעבדינהו שלוחי' גמרא. ודוקא נמי דאומר כל המפרנס דלא מנא קאמר לכל אם אומר ליחיד אם תזון לא תפסיד הוי שלוחו כדמוכח בפ"ד דנדרים תו' ועמ"ש ושרי נמי עי' מנוני: (ה) והא דהמסרה בת"ח פ"ה שלא ע"י נדר כתב הר"מ. ודיוקי' דלעיל דוקא כשקבלה עליה: (ו) חדש. אביי אמר בכהנת לאחד פליג ומדש היינו ל' יום כדאמר: ת"ק ורבא אמר חדש מלא וחדש חסר איכא בינייהו. גמרא: (ז) ובכהנת. ר"ל אם זה כהן. הר"מ: (ח) גמי דהלכה מ"ש לעיל דתנן עד ל' יום ומיירי אפי' בסתם כמ"ש וטעמא דשאני היכא דנדר איהו דסברה מכתא כתח עלי והשתא מיתיב דעתיה לבא סבא דנדרה איהי ושתק לה סברה מסנא הוא דסני לי הואיל ושתק ולא הפר ואינה יכולה לגור. אפ"ו כלל כו': (ט) שלא כו'. שאמרה קונם הנאתך עלי דאל"כ אלא אמרי קונם בית אבי עלי אינו יכול להפר. טור: (י) חדש. ע"כ במפרש חדש איירי דאי בסתם הא קי"ל דלעיל נדרה ליהוי יקיים איהו יוציא מיד. ב"י: (יא) אחרת. דכך דרכם ללכת אללם ברגלים רגל א' מלי מוקמת אנפשה ולא יותר. רש"י: (יב) האבל. שנדרה היא ושלאה בהנאתו וקיים לה הוא. טור: (יג) ע"מ. שנדרה היא נדר של עינוי נפש או מדברים שבינו לבינה שעליו להפר ואמר לה אני מיפר לך ע"מ כו' וזה אינה יכולה לעשות ואין נדרה מופר והרי דנדרה

מאכילתו

יוציא ויתן כתובה: ו ואלו יוצאות שלא בכתובה. העוברת על דת משה. ויהודית (יד). ואיזו היא דת משה. מאכילתו שאינו מעושר (יח) ומשמשתו נדה. ולא קיצה לה חלה. ונודרת. ואינה מקיימת (יט). ואיזוהי דת יהודית. יוצאה וראשה פרוע (כ). וטווה בשוק. ומדברת עם כל אדם. אבא שאול אומר. אף המקללת יולדיו בפניו. רבי טרפון אומר אף הקולנית. איזו היא קולנית לכשהיא מדברת בתוך ביתה ושכניה שומעין קולה: ז המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים. ונמצאו עליה נדרים. אינה מקודשת. כנסה סתם (כב) ונמצאו עליה נדרים. תצא שלא בכתובה (כג). על מנת שאין בה מומין (כד). ונמצאו בה מומין, אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו בה מומין. תצא שלא בכתובה. כל המומין הפוסלין בכהנים. פוסלין בנשים: ח היו בה מומין ועודה בבית אביה. האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה [א][היו] בה מומין הללו. ונסתחפה שדהו. נכנסה לרשות הבעל. הבעל צריך להביא ראיה. שעד שלא (כח) נתארסה היו בה מומין אלו. והיה מקחו מקח טעות. דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים במה דברים אמורים במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי (כט). אינו

[א] ירושלמי נולדו

ו מאכילתו שאינו מעושר. ולא נודע לו אלא אחר שאכלו (טו) כגון דאמרה ליה פלוני כהן (טז) תיקן לי את הכרי גאזל שייליה ואשתכח שיקרא (יז): ומשמשתו נדה. כגון שהוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נדות ולבעלה אמרה טהורה אני: ולא קוצה לה חלה. דאמרה ליה פלוני תיקן לי את העיסה ואזל שייליה ואשתכח שיקרא: וטווה בשוק. ומראה זרועותיה לבני אדם: ומדברת עם כל (בני) אדם. משחקת עם הבחורים: ומקללת יולדיו בפניו. מקללת ומחרפת אבי בעלה בפני בעלה: הקולנית. תובעת תשמיש בקול רם עד ששכנותיה שומעות אותה וכל הני צריכות עדים והתראה להפסידן כתובתן ואין להן לא כתובה ולא תוספת ואינן נוטלות אלא בלאותיהן הקיימי' בלבד: ז שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים. באלו נדרי' אמרו שלא תאכל בשר ולא תשתה יין ולא תתקשט בבגדי צבעונים. אבל בשאר נדרים מקודשת (כא): כל המומין הפוסלין בכהני'. בבכורו' קא מני להו. והוסיפו עליהן בנשים זיעה וריח הפה (כה) או ריח רע במקום אחר בגופה שומא (כו) שיש בה שער בין קטנה בין גדולה כשהיא כנגד פניה וכגון שהיא תחת כפה שבראשה דזמנין מתחזיא וזמנין דלא מתחזיא שאם היא במקום המגולה תמיד הרי ראה ונתפייס ואם השומא אין בה שער איננה מום עד שתהא גדולה כאיסר. וקולה עבה ומשונה מקול שאר הנשים ונשכה כלב ונעשה במקום הנשיכה צלקת כלומר כווץ כמו מכות אש. ודדיה גסים מחברותיה טפח ודדיה רחוקים זה מזה עד שיש טפח בין דד לדד אלו מומי' בנשים ואע"פ שאינם מומין בכהנים: ח האב צריך להביא ראיה. אם בא לתבוע כתובתה מן האירוסין מזה שממאן לקחתה צריך שיביא ראיה שלאחר שנתארסה היו בה מומין הללו. ואע"פ שיש לאביה חזקה דגופה (כז) הואיל ונמצאו המומין ברשות הבעל ואיכא למימר כאן היו קודם ארוסין. ולפיכך אם לא הביא ראיה, בעל מהימן: נכנסה לרשות הבעל נשאה ויצתה בא להוציאה בלא כתובה על מומין שבה: עליו להביא ראיה. שקודם שנתארסה היו בה

היא. וקיי"ל לא הוא. טור: (יד) ויהודית. שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבא. רש"י: (טו) דלי' כלתה להאכילו ולא אכל אלא אמרה מפקפקת הייתי בך וכשהיית בא לאכול הייתי מונעך. פי' והרא"ש. וה"ה באיסור דמתניתין דוקא לאמר שעבר הוא: (טז) וכ"ה בגמ' ויש לגמגם למה כהן ובהרא"ש ליתא כהן וכן ביתר': (יז) וכגון דאתו סהדי ואמרו עמנו היה במקום פלוני באותה שעה שאמרת שתיקן לך או לא זזה ידו מתוך ידינו ולא תקנו אבל ע"פ הכחשת הכהן עצמו אינה מפסדת כתובתה דעד א' הוא. פוסקים ועתוי"ט: (יח) מעושר. וכ"ש שקלים ותמשים. הר"מ ועתוי"ט: (יט) ואינה כו' דבעון נדרים בנים מתים גמ'. ומזה דקדק הרא"ש דכשהיא בעצמה אוכלת דבר איסור לא הפסידה כתובתה ודת יהודית משום אליפותא היא: (כ) פרוע דמדאורייתא שמכוסה במטפחת שפיר דמי ואפי' ברה"ר כו'. ומדת יהודית שלא תלא לכל ילו אא"כ שיש על ראשה רדיד: (כא) דמידי דקפדי ביה אינשי הוה קפידיה קפידא מידי דלא קפדי אינשי לא הוי קפידיה קפידא. גמ'. ולא פירש לפי' לא קפדי תו'. וכ' הר"ן וה"ה בדברים שבינו לבינה אע"ג דלא פירש: (כב) סתם. אבישא קאי דקדשה ע"ת וכנסה סתם דדלמא אמולי אחליה לתנאה כיון שכנסה בסתם כדרב בגמרא: (כג) שלא כו'. וגם מיהא בעיא דמספקא לן אי אמולי אחליה לתנאה ולאיסורא לחומרא. ולממונא המע"ה. הר"ן: (כד) ע"מ כו'. אפי' בסתם נמי דהא בפ"ח מ"ג גזרינן דארוסה בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומ' שמא ימצא בה מום כו' ומשום היא דכנסה סתם נקט קדשה ע"ת לאשמעינן דאע"ג דקדשה ע"ת בעי גט. תו': (כה) דאף דלגבי כהנים אפשר דנקט פלפלא בפומי' ועביד עבודה אבל לגבי אשה שהוא מדבר עמה בכל שעה לא אפשר: (כו) רש"י פי' שומא יברו"ה בלעז. ושמעתי שהוא בל"א וואר"ץ. ועתוי"ט: (כז) כלומר דהא קי"ל כר"ג במ"ו פ"ק דהעמיד אשה על חזקתה וה"נ יש לה חזקה דבלא מומין נולדה הכא שאני הואיל כו'. ובפ"ק פלוגתייהו בכנסה לרשות הבעל היא ובה אמר ר"ג דלא הורע חזקת אביה בכך רש"י וכ' התו' ואיירי בענין שיכול לטעון שנאנסה תחת בעלה כו' ועתוי"ט בשם הר"ן: (כח) שלא כו'. אבל אם הביא ראיה שמשנתארסה לא שני ולא אמרינן כאן נמצאו בבית אביה כאן היו משום דאיכא תרתי העמד הגוף כו' ומוקמה אין אדם שותה בכוס אא"כ בודקו ורצה ונתפייס גמרא ועתוי"ט (כט) שבגלוי כו'. שאע"פ שהתנה. דאמתני' דלעיל קאי. לא על מומין שבגלוי נתכוין דאומן רצה ונתפייס אלא על מומין שלא ראה נתכוין וכהים נמי מרחץ נמי לא נתכוין אלא על מומין שא"א לבודקן ע"י מרחץ כגון ריח הפה תו'

תו"א

אינו יכול לטעון. ואם יש מרחץ באותה העיר. אף מומין שבסתר. אינו יכול לטעון. מפני שהוא בודקה בקרובותיו: ט האיש שנולדו (ל) בו מומין אין כופין אותו להוציא. א"ר שמעון בן גמליאל. במה דברי' אמורים במומין הקטנים אבל במומין הגדולי'. כופין (לב) אותו להוציא: י ואלו שכופין אותו להוציא. מוכה שחין. ובעל פוליפוס. והמקמץ. והמצרף נחושת. והבורסי. בין שהיו בם עד שלא נישאו. בין משנישאו נולדו. ועל כולן א"ר מאיר. אע"פ שהתנה עמה. יכולה היא שתאמר סבורה (לג) הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל. וחכמי' אומרים מקבלת היא על כרחה. חוץ ממוכה שחין. מפני שממקתו (לד). מעשה בצידון בבורסי אחד שמת. והיה לו אח בורסי. אמרו חכמים. יכולה היא שתאמר. לאחיך הייתי יכולה לקבל. ולך איני יכולה (לה) לקבל:

פרק ח **האשה** שנפלו (א) לה נכסים עד שלא תתארס מודים ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת וקיים. נפלו לה משנתארסה. ב"ש אומרים תמכור. וב"ה אומרים לא תמכור (ב). אלו ואלו מודים. שאם מכרה ונתנה קיים. אמר רבי יהודה. אמרו לפני רבן גמליאל. הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים. אמר להן על החדשים אנו בושין אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים. נפלו לה משנישאת אלו ואלו מודים שאם מכרה ונתנה שהבעל מוציא מיד הלקוחות. עד שלא (ג) נישאת. ונישאת. רבן גמליאל אומר. אם מכרה ונתנה קיים. א"ר חנינא בן עקביא אמרו לפני רבן גמליאל. הואיל וזכה באשה. לא יזכה בנכסים. אמר להם על החדשים אנו בושין. אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים: ב ר' שמעון חולק בין נכסים לנכסים. נכסים הידועים לבעל לא תמכור. ואם מכרה ונתנה בטל. שאינן ידועים לבעל. לא תמכור. ואם מכרה (ה) ונתנה קיים: ג נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות. פירות התלושין מן הקרקע. ילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות. והמחוברין בקרקע. אמר רבי מאיר. שמין [א]אותן כמה הן יפין בפירות

[א] בגמרא אותה כמה היא יפה

מומין הללו. דכיון דלא נמצאו מומין הללו אלא בכסותו אומרי' כאן נמצאו כאן היו. ולאחר שנשאת באו לה ונסתחפה שדהו: אינו יכול לטעון. דידע ונתפייס: ט שנולדו בו מומין. משנשאה (לא): מומין גדולים. נסמית עינו נקטעת ידו נשברה רגלו. ואין הלכה כרשב"ג ואפי' במומין גדולי' אין כופין אותו להוציא: י מוכה שחין. מצורע: בעל פוליפוס. ריח החוטם: והמקמץ. מקבץ צואת הכלבים: והמצרף נחשת. המתיך נחשת ממקום מוצאו מן הארץ ומסריח הוא: והבורסי. מעבד עורות: מפני שממקתו. ממסמסתו ל' המק בשרו (זכריה יד) והל' כחכמים:

פ"ח **האשה** עד שלא תתארס. ונתארסה: בש"א תמכור. בעודה ארוסה אבל משנשאת לא: הואיל וזכה באשה. שהיא ארוסתו: לא יזכה בנכסים. בתמיה: על החדשים. שנפלו לה משנשאת אנו בושין מה ראו חכמים לומר אם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות אלא שאתם מגלגלים עלינו נכסים שנפלו לה בעודה ארוסה לומר שאם מכרה מכרה בטל לפי שזכה בהם הבעל: ב נכסים ידועים לבעל ונכסים שאין ידועים. איכא דמפרש נכסים ידועים מקרקעי (ד) ושאינן ידועי' מטלטלי ואית דאמרי אלו ואלו ידועים הם ואלו הם שאינם ידועים כל שהיא יושבת כאן ונפלו לה נכסי' במדינת הים. ופסק הלכה בין נכסים שנפלו לה עד שלא תתארס ובין שנפלו לה משנתארסה אם מכרה אותם אחר שנשאת הבעל מוציא מיד הלקוחות פירות בחייה וגוף הקרקע לאחר מיתתה. והלכה כר"ש שחולק בין נכסים הידועים לבעל לנכסים שאינם ידועים: ג שמין אותם. דקסבר מה

תו': (ל) שנולדו. וכ"ש היו. גמ': (לא) וכ"כ הר"מ אחר שנשאה. ונראה' דר"ל דאי לאחר שארסה אע"ג דאין כופין להוציא. ה"נ אין כופין אותה שתכנס. משא"כ משנשאה דאם איננה רוצה שתשב עמו היו דנין אותה דין מורדת כמ"ש הר"מ שם: (לב) כופין כו'. דגבי איש ליכא למימר נסתחפה שדה של אשה דאיש אינו שדה של אשתו. תוי"ט: (לג) סבורה כו'. מקשים התו' דא"כ כל אשה תערים ותאמר כדי שיתן לה כתובה ותתי' בשום טעם ערמה אין לה כתובה ולי' ל"ק כלל דכיון שהוא יודע ונותו איהו דאפסיד אנפשיה שלקחה ויודע שיכולה לטעון כו': (לד) שממקתו. ולפיכך אפי' מדעתה שלא בטל' כאחה אין מניחין אותה שתשב עמו כיון שסכנה היא לו: (לה) איני יכולה כו'. ויסלוק ויתן כתובה. הר"מ:

פרק ח (א) שנפלו כו'. כלומר בירושה ולאו דוקא אלא ה"ה אפי' נתנו לה במתנה או שמצאה מציאה כל שייך הבעל לזכות בהן מדין נכסי מלוג כשב"א בב"י וה"ה בכ"מ ששונה נפלו: (ב) לא תמכור. דאירוסין עושה ספק נשואין שמא תבא לידי נשואין שמא לא תבא ולפיכך לכתחלה לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים גמ' והקשו בתו' דכיון דהיא מוחזקת הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא כו' כדלעכחן בשומרת יבם במ"ו ותירצו דהכא ודאי קיימת ליכנס משא"כ התם דכך עומדת לחליצה כמו ליבום. ועתוי"ט: (ג) עד כו'. משמע שנפלו לפני נשואין ואין דבר מפסיק בין נפילת נכסים לנשואין וה"ה אפילו נפלו לה קודם אירוסין דלא תמכור משניסת והא דנקט בה שלא ניסת דנשמע דמשנתארסה' לאשמועינן דלפ"ה מכרה ונתנה קיים. תו': (ד) שעל מנת אותם נכסים נשאה לפיכך מכר בטל שהיה מלפה שתפול לו אותה ירושה. רש"י: (ה) ואם כו'. נראה דלכולהו קאי דלעיל מהדר ואפילו אמשניסת דמדאלינן באין ידועין לבעל דכיון שאינן ידועים לו לא זכה בהן אם כן מה לי שנפלו לה קודם כניסה לו לאחר שניסת כיון שלא ידע בהן לא זכה בהו

בפירות. וכמה הן יפין בלא פירות. והמותר ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות. וחכמים אומרים המחוברין לקרקע שלו, והתלושין מן הקרקע שלה. וילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות: ד ר' שמעון אומר. מקום שיפה כחו בכניסתה. הורע כחו ביציאתה. מקום שהורע כחו בכניסתה. יפה כחו ביציאתה. פירות המחוברין לקרקע בכניסתה שלו. וביציאתה שלה. והתלושין מן הקרקע. בכניסתה שלה וביציאתה שלו: ה נפלו לה עבדים ושפחות זקנים. ימכרו (ז) וילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות. רשב"ג אומר, לא תמכור. מפני שהן שבח (ח) בית אביה. נפלו לה זיתים וגפנים זקנים, ימכרו לעצים; וילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות. רבי יהודה אומר (ט) לא תמכור. מפני שהן שבח בית אביה. המוציא הוצאות על נכסי אשתו הוציא הרבה. ואכל קימעא. קימעא ואכל הרבה. מה שהוציא הוציא. מה שאכל אכל. הוציא ולא אכל. ישבע כמה הוציא ויטול: ו שומרת יבם שנפלו לה נכסים. מודים (יג) ב"ש וב"ה שמוכרת ונותנת וקיים. מתה. מה יעשו בכתובתה ובנכסים הנכנסין והיוצאין עמה. בית שמאי אומרים, יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב. ובית הלל אומרים. נכסים בחזקתן, כתובה בחזקת יורשי הבעל. נכסים הנכנסים והיוצאים עמה. בחזקת יורשי האב: ז הניח אחיו מעות ילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות. פירות התלושין מן הקרקע. ילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות. המחוברין בקרקע, אמר רבי מאיר. שמין אותן כמה הן יפין בפירות. וכמה הן יפין בלא פירות. והמותר ילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות. וחכמים אומרים. פירות המחוברים בקרקע שלו. והתלושין מן הקרקע. כל הקודם זכה בהן. קדם הוא זכה. קדמה היא ילקח בהן קרקע. והוא אוכל פירות. כנסה הרי

מה שגדל ברשותו הוי פירות ומה שלא גדל ברשותו הוי קרן ולפיכך מה שדמי הקרקע יקרים עכשיו בשביל תבואה זו הוי קרן וצריך ליתן לה דמים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירותיה: וחכמים אומרים. אף אלו שלא גדלו ברשותו תורת פירות נתנו בהם הואיל והקרקע קיימת לה והלכה כחכמים: ד ביציאתה. אם בא לגרשה: פירות המחוברי' לקרקע בכניסתה שלו. כלומר בשעת נפילתן שלו כדברי חכמים ואיכא בין חכמים לר"ש פירות המחוברין בשעת יציאה. דלא איירו בהן חכמים ולית להו הא דאמר ר"ש ביציאתה שלה דקסברי מה שגדל ברשותו שלו (י). והלכה כר"ש: ה רבן שמעון בן גמליאל אומר לא תמכור. יכולה היא לעכב והלכתא כוותיה: ר' יהוד' אומר לא תמכור. והלכתא כוותיה: קימעא. דבר מועט ואפילו כל שהוא: ישבע כמה הוציא ויטול. ושבועה זו כעין של תורה היא (י"א) והני מילי שהוציא כנגד השבח או יותר אבל אם ההוצאה יתירה על השבח ישבע שבועת התורה (יב) שהוציא כנגד השבח ויטול כנגד השבח בלבד והשאר יפסיד וכל זה כשגירשה הבעל. אבל אם מרדה היא, בין אכל הבעל בין לא אכל ישבע כמה הוציא ויטול (יג) כנגד השבח ובנכסי צאן ברזל כל השבח של בעל דאמרינן אם הוסיפו הוסיפו לו: ו שנפלו לה נכסי'. מבית אביה בעודה שומרת יבם: מה יעשו בכתובתה. מנה ומאתים, ותוספת. ונדוניא. שהכניסה לו וקבל עליו אחריות: ובנכסים הנכנסין והיוצאין. נכסי מלוג שכשהיא' נכנס' נכנסים עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאי' עמה: בית שמאי אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב. דספק נשואה ליבם היא וזוכה בחצי ירושתה ומספק: נכסים בחזקתן. נכסי צאן ברזל בחזקתן ולא איתפרש בחזקת מי אי בחזקת יורשי הבעל הואיל ואחריותן עליו אי בחזק' יורשי האשה שהיו שלה ובפ"ד מיבמות תנאה המשנה הזאת: ז ילקח בהן קרקע. לפי שכתובתה על נכסי בעלה הראשון לפיכך נכסי המת אחראין לכתובה אלא שהיבם אוכל פירות אם מיבם אותה ושבק מטלטלי ומשתעבדי לכתובה: שמין אותם. דכל מה שגדל ברשות המת אחראין לכתובה: וחכ"א פירו' המחוברים לקרקע שלו. בגמרא פריך והא כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובתה (יד) ומשני תני הנה: כל הקודם זכה. קסברי מטלטלי לכתובה לא משתעבדי אא"כ תפסה ומשום דבעל בעינן תפיסה והוא

בהו: (ו) ותו"ם בשעת יציאה ליכא למימר דפליגי אליה וגימרו שלה דכיון דתלשן הכל מודים שזכה בהן. רש"י: (ז) ימכרו כו'. כלו' שאם ירצה האיש או האשה למכור אין יכולין לעכב זע"ז הכמ"ה והכ"מ הולך ופוסק דהכל ברשות הבעל. ועתוי"ע: (ח) שבח כו'. דאית לה ולבנים אביה לשם ולתפארת. רש"י: (ט) רי"א כו'. דרשב"ג אמר למילתיה ברישא ור"י אמר בסיפא כו' וקבען רבי במשניתו כשמועתן. ועתוי"ע: (י) שכן כל שבועות המשנה כעין של תורה תקנוה: (יא) לאו למימרא שהיא שבועה מן התורה דהא כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין אלא כעין של תורה קאמר: (יב) דלדעתא למישקל ולמיפק לא אקפי ליה. הרי"ף: (יג) מודים כו'. שמוכרת בתחלה ולא דמי לארוסה בב"ש לפי שארוסה קנויה עד שתתחייב בבא אליה סקילה הלכך כל כך זכה בה שאין לה למכור לכתחילה אבל שומרת יבם שהבא אליה לא נתחייב אלא מלקות איסור ודאי דבזכותה גמ' הלכך מוכרת לכתחילה. ב"י ועמ"ש (אות ג) בשם הפר': (יד) פרש"י והמחובר לקרקע כקרקע ולא דמי למחוברים דנכסי מלוג במ"ג דהתם פירא תקינו ליה רבנן היכא דאיכא קרן קיים והני נמי פירי נינהו דגמרו ברשותיה אבל הכא קרנא ופירי דידיה הוא ושעבודא הוא דאית לה עלייהו ומאי דאישתעבד לא מקיים דבעל לא אמרינן פירי הוא לאפקועי שיעבודא ומשני תני שלה (ותני ליה הכא איידי דמ"ג ולהכי לאשמועינן) ולא פליגי רבנן אלא אתלושין וכסברי למימר דלא משעבדי מטלטלי

הרי היא כאשתו לכל דבר. ובלבד שתהא כתובתה על נכסי בעלה הראשון: ח לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן (יז). אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה. א(וכן לא (יח) יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת על השלחן. אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה). גירשה אין לה אלא כתובתה. החזירה. הרי היא ככל הנשים. ואין לה אלא כתובתה בלבד:

פרק ט הכותב לאשתו דין ודברים (א) אין לי (ב) בנכסיך. הרי זה אוכל פירות בחייה. ואם מתה יורשה. אם כן למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך. שאם (ג) מכרה ונתנה. קיים. כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן. הרי זה אינו אוכל פירות בחייה. ואם מתה יורשה. רבי יהודה אומר. לעולם אוכל פירי פירות. עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך. ובפירותיהן. ובפירי פירותיהן עד עולם (ח). כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך. ובפירותיהן. ב(ובפירי פירותיהן) בחייך. ובמותיך. אינו אוכל פירות בחייה. ואם מתה אינו יורשה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אם מתה יירשנה. מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה. וכל המתנה על מה שכתוב בתורה.

א ס"א ב נ"א

תנאו

והוא הדין. נמי דפליגי אנכסים דמ"מ כספי' מפירות אחוזין וסלקה כמכונים: הרי היא כאשתו. שמגרשה בגט ומחזירה. ולא אמרינן ויבמה אמר רחמנא ועדיין יבמין כאשונים עליה. ולא תסגי לה בגט והכי נמי כשגירשה הוה אמינא מעם דרבינא רחמנא עליה הא קעבדה ותיקו עליה באיסור אשת אח ולא מהני להחזירה (טו) קמ"ל דאמר רחמנא (דברים כה) ולקחה לו לאשה כיון שלקחה הרי היא כאשתו (טז): ח כל נכסיו. שיהא אחראין לכתובתה: גרשה אין לה אלא כתובתה. אבל כל זמן שלא גרשה הוו כל הנכסים משועבדים לה (יט): הרי היא ככל הנשים. שמגרש את אשתו ומחזיר ע"מ כתובה הר זמני החזירה ואיצטריך לאשמועי' הא ביבמה (כ) דלא תימא אשתו הוא דאיהו כתב לה כתובה מממונו אבל יבמתו דלאו איהו כתב לה אלא נכסי בעלה הראשון הוא דהוו אחראין ועדיין היכא דגרשה ואהדרה ליתא כתובתה מיניה קמ"ל (כא):

פ"ט הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך. בעודה ארוסה כותב לה כשתכנסי לי דין ודברים אין לי בנכסיך אע"ג דלא קנו מיניה (א) מוכרת ונותנת ומכרה קיים שנחלה הבאה לאדם ממקום אחר (ב) אדם מתנה עליה שלא יירשנה (ג) ואי קנו מיניה אפי' לאחר שנשאת (ד) מכרה קיים אבל פירות אוכל: ואם מתה יורשה. דהכי משמע בנכסיך אין לי דין אבל בפירותיהן יש לי דין וכל זמן שהן נכסיך שאת בחיים אין לי דין ודברי' בהם הא לאחר מיתה יש לי בהם דין ודברי': ר' יהודה אומר לעול' הוא אוכל פירי פירות. בגמ' מפרש אלו הן פירות ואלו הן פירי פירות הכניסה לו קרקע ועשתה פירות אלו הן פירות. מכר אלו הפירות ולקח בהן קרקע ועשתה פירות הרי הן פירי פירות. וכשאמר לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן בלבד אוכל פירי פירות לדברי ר' יהודה דהא לא סליק נפשיה אלא מן הפירות בלבד והלכה כר"י: רשב"ג אומר אם מתה יירשנה מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה. דכתיב (במדבר כז) וירש אותה. מכאן שהבעל יורש את אשתו. אבל ומסקנא דמלתא ירושת הבעל את אשתו אינו מן התורה אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואף ע"פ כן הלכה כרשב"ג לא מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה אלא שחכמים עשו לה חזוק כשל תורה

מטלטלי לכתובה: (טו) אע"ג דכשיבמה מותרת לו בכל עס כו' דשנלא הוא דלא אמר רחמנא ויבמה כדי לגרשה לאלתר. תוס': (טז) אלי ויבמה דרשינן לה ביבמות לבע"כ. ועתוי"ט: (יז) על השולחן. הן מעות שהוא משתמש בהן אם הוא שולחני. רש"י: (יח) וכן לא כו'. דמ"ד דטעמא דלא ייחד לה ליבמה כדי למכור שאר נכסים דאינו יכול למוכרם כיון דלא כתב לה דקנאי אבל באשתו לא שייך לומר שלא יוכל למכור מהאי טעמא דהא כתב לה דקנאי ומגלה דעתה כשמיחד קמ"ל. גמרא בפי' התוס': (יט) כלומר ואינו רשאי למכור כלום גמ'. דאי משום גופא פשיטא דאין לה אלא כתובתה אלא ודאי לדיוקא דיליה אתיא למידק הא לא גירשה לא וקיימא דתנן כל נכסיו אחראין עלה עובה קמ"ל דהא באשתו דיכול למכור ותנן דלא. ועתוי"ט: (כ) כלומר אע"ג דבשאר הנשים תנן להא ס"פ דלקמן: (כא) כלומר מלבד מה שיש לה על הראשון לפי שעכשיו כשלקחה בנשואי עצמו יהי' מחויב לעשות לה כתובה ממנו והראשוני' במקומה עומדת קמ"ל דאין לה אלא כתובתה פי' האחת שהיה לה כבר. ועתוי"ט:

פרק ט (א) וה"ה לאומר בלבד

דמהני כדתני ר' חייא האומר. גמ': (ב) פירש"י כיון שאינה יורשת אבותיו אלא על ידי מעשיו שבא לו כגון כשלא אשתו הבאה לו ע"י נשואין שלו. דהואיל ומשום שקנאה דידיה תקון רבנן. והוא בא למחול עליה מחול. ומקשה בגמ' א"ה אפי' נשואה נמי ומשני דכיון שנשאה הרי הוא כשותף בנכסים. וכיון שהנכסים שלו צריך לשון מתנה ואין מועיל לשון דין ודברים: (ג) וה"ה נמי לשאר תנאים שיכול להתנות ומהני: (ד) דמגופה של קרקע קנו מידו ומתנה גמורה היא. גמ': (ה) דין ודברים. כ"ל דבלשון דין אין לי תו סגי שהרי מסלק עצמו שלא יהיה לו דין על אלו הנכסים ומה לי עוד ולא נקט ודברים אלא לשופרא בעלמא תוי"ט. ול"נ דדין אין לי לחוד י"ל דלא כולה לתבעה לדין בשביל הנכסים אם לא תתן לו מדעתה אבל לא סילק מעיקר הנכסים מכ"ש שאם הוא יהא מוחזק כגון גבי פירות שאכל שלא יחזיר דבעל השטר ידו על התחתונה כדאיתא בגמרא לכך צריך לכתוב ג"כ ודברים. תוי': (ו) אין לי. לשון חכמים לומר אין לי במקום לא יהא לי. רעב"ס: (ז) שאם כו'. והקשה הר"ן דהא בלאו תנאי נמי דינא הכי כדתנן ר"פ דלעיל עד שלא נשאת ונשאת אם מכרה ונתנה קיים כו' וי"ל דמהא שמעינן דהאי תנאי מהני אפי' לנכסי' שנפלו לה אחר שנשאת דלכ"ע מכרה בטל ואם כתב לה דין ודברים בעודה ארוסה מכרה קיים. ועתוי"ט: (ח) עד עולם. דאי לא כתב עד עולם ה"א פירי דפירי פירות אכיל להכי איצטריך ע"ע ואי כתב לה ע"ע ולא כתב לה פירי פירות ה"א

יתנו

תנאו בטל (ע): **ב** מי שמת והניח אשה. ובעל חוב ויורשין, והיה לו פקדון או מלוה (י) ביד אחרים. רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן. רבי עקיבא אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין. שכולן צריכין שבועה. ואין היורשין צריכין שבועה: **ג** הניח פירות תלושין מן הקרקע. כל הקודם (טו) זכה בהן. זכתה אשה יותר מכתובתה. ובעל חוב יותר על חובו. המותר (יז). רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן. רבי עקיבא אומר אין מרחמין בדין, אלא ינתנו ליורשים, שכולם צריכין שבועה. ואין היורשים צריכין שבועה: **ד** המושיב את אשתו (יח) חנונית, או שמינה אפוטרופא. הרי זה משביעה (יט) כל זמן שירצה. ר"א אומר אפילו על פלכה. ועל עיסתה: **ה** כתב לה (כא) נדר ושבועה אין לי עליך, אין יכול להשביעה. אבל משביע הוא את יורשיה ואת הבאים ברשותה. נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך. ועל הבאים ברשותיך. אינו יכול להשביעה לא היא. ולא יורשיה. ולא את הבאים ברשותה. אבל יורשיו (כד) משביעין אותה. ואת יורשיה. ואת הבאים ברשותה. נדר ושבועה אין לי ולא

ב ינתנו לכושל שבהן. אית דמפרשי למי שהשטר מאוחר שהוא כושל ואלם שבכולן שאינו יכול לטרוף לקוחות הקודמים לו (יא). ואית דמפרשי אשה (יב) והיא קרויה כושל שאין דרכה לחזור אחר נכסי המת ולבקש היכן יש לו קרקע כמו האיש. ולפ"ה דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב ולא לכתובת אשה הלא דלא ברשותייהו מנהי סבירא לרבי טרפון דמוציאין מיד הלוה או מיד שהפקדון אצלו ונותנין לבעל חוב ולכתובה (יג): ינתנו ליורשים. ולא מהני תפיסה (יד): שכולן צריכין שבועה. שהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכל זמן שלא נשבע אין אנו יודעים אם יש להם עליו כלום הלכך משמת המת זכו בהן היורשים וברשותן הן. **ג** כל הקודם בהם זכה. קדמו יורשים זכו ואין מוציאין מידם דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב ולכתובה. קדם אחד מהם האשה או המלוה זכה הוא דר' טרפון אית ליה תפיסה דלאחר מיתה מהניא: זכתה אשה יותר על כתובתה. אם קדמה ותפסה ויש יותר מן הכתובה או קדם בעל חוב ותפס ויש יותר על חובו: המותר ינתנו לכושל. זה בעל השטר (טז) שידו על התחתונה ואם בא ליד היתומים שוב לא יוציאו מהם לא אשה ולא בעל חוב והאידנא דנהיגי בכל בתי דינים שבישראל דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב. מי שמת והניח מטלטלין והיה עליו ב"ח וכתובת אשה כל הקודם זכה בין ב"ח מוקדם בין ב"ח מאוחר. שאין דין קדימה במטלטלין ואם לא קדם אחד מהם יחלוקו המטלטלין ביניהם כדאמרינן לקמן פרק מי שהיה נשוי: **ד** חנונית. למכור ולקנות בחנות: אפוטרופא. להתעסק בממונו וליתן וליטול: משביעה כל זמן שירצה. שבועה כעין של תורה על טענת שמא. ויכול לגלגל עליה שלא עשתה אונאה (כ) על פלכה ועל עיסתה: ר"א אומר. אפילו לכתחילה שלא על ידי גלגול יכול להשביעה על פלכה ועל עיסתה ואין הלכה כר"א: **ה** משביע הוא את יורשיה.. אם גרשה ומתה ויורשים תובעין הימנו כתובתה נשבעים שבועת היורשים שלא פקדתנו בשעת מיתה ולא אמרה לנו קודם לכן ולא מצינו בין שטרותיה ששטר כתובתה פרוע (כב): ואת הבאים ברשותה. אם מכרה כתובתה לאחרים ונתגרשה ומתה (כג) והלקוחות תובעים כתובתה נשבעים אף הן שבועת היורשים: אבל יורשיו משביעין אותה. אם נתאלמנה והיא או יורשיה נפרעין מן היתומים צריכים שבועה (כה) שהרי לא

ה"א לעולם אפירופיהן קאי. גמ': (ע) בטל. מסקי הפוסקים דהכא דבממון אפילו בשל תורה תנאו קיים: (י) פקדון או מלוה. לריכא דאי תנא מלוה בהא קאמר ר"ע משום דמלוה להוצאה נתנה ואינה קיימא בעין דמתסרא גובייני מש"ה אר"ע דלא מנכי ברשותא דיתמי אבל פקדון דאיתא בעיניה אימא מודה ליה לר"ע דכל היכי דאיתא ברשותא דיתמי איתא ואי תנא הא בהא קאמר ר"ע כו'. גמרא: (יא) ומסיים בגמ' והוא כשר פירש"י הדבר כשר והגון לעשות כן: (יב) משום הילא ופי' הר"ן כדי שימלאו הנשים חן בעיני האנשים ויהיה להן קופלים יותר: (יג) ול"ל דס"ל דמטלטלי משתעבדי לכתובה. ועתוי"ט: (יד) אלא א"כ מחיים דבעל דהשתא שעתא לא שייכא שבועה ולא קרינן ביה הבא ליפרע מנכסי יתומים כו' וכיון דאין לריכין שבועה זכו במה שבידם. תו': (טו) הקודם. ובגמרא אפליגו אמוראי אי בעי דוקא שתפסו מהכ"ר שאינו מקום קנייה וליכא למימר שזכו בהן יורשים או אפילו תפסו מסימטא ולא אמרינן דכיון שסימטא מקום דאוי לקנין זכו בהן יורשים משעת מיתה: (טז) כ"ל שט"ח או שטר כתובה דשניהן כושל הן כנגד היתומים: (יז) המותר כו'. מפרש בגמ' דלר"ע אפי' כולהו נמי דיתמי ואי תפס לא מהני ומפקינן מיניה ואיידי כו': (יח) אשתו כו'. הא דינא לאו דוקא באשתו דכל אדם נמי שמינה אותו אפוטרופוס משביעו כל זמן שירצה כדתנן בפ' כל הנשבעי' כו' והאפוטרופסין. ונקט אשתו לרבותא כיון שיש לו להשביעה לבסוף כשתתבע כתובתה. הר"ן: (יט) משביעה כו'. שלא עיכבה משלו כלום. נמ"י: (כ) כלומר שהונית אותו שלא נתנה לו הכל ולא שייך יזה דין שתות האונאה: (כא) כתב לה. וה"ה באמירה כל שהוא פוטרה דמחילה באמירה בעלמא סגי. נ"י: (כב) ובגמ' שהוא טוען שפרע ומבקש שבועה. ועיין תוי"ט: (כג) כך פירש"י ונעמא אם היא בחייה אין ישבעו הלקוחות ששטר זה אינו פרוע והלא לאחר שאמר שהוא פרוע והאימנה מגו שיכולה לחזור ולמחול. נ"י: (כד) יורשיו כו'. והא דלא תנן אבל יורשיו והבאים ברשותו משביעין אותה כו' דכ"ש הוא שהבאים ברשותו יכולין להשביעה. ועתוי"ט: (כה) ותימא דבכ"ש דלקמן מפי' הר"ב דכשהיא חייבת שבועה ומתה קודם שנשבעה אין ליורשיה כלום. והטור כ' כגון אם נתגרשה ומתה אבל נתאלמנה ומתה קודם שנשבעה אין

ולא ליורשי. ולא לבאים ברשותי עליך ועל יורשיך. ועל הבאים ברשותיך אינו יכול להשביעה. לא הוא. ולא יורשיו. ולא הבאים ברשותו. לא אותה. ולא יורשיה. ולא הבאין ברשותה: ו הלכה מקבר בעלה לבית אביה. או שחזרה לבית חמיה. ולא נעשית אפוטרופא אין היורשין משביעין אותה. ואם נעשית אפוטרופא א (היורשין) משביעין אותה על העתיד לבא. ואין משביעין אותה על מה (כז) שעבר: ז הפוגמת (כח) כתובתה לא תפרע אלא בשבועה. עד אחד מעידה שהיא פרועה. לא תפרע אלא בשבועה. מנכסי יתומים. ומנכסים משועבדין. ושלא בפניו (ל) לא תפרע אלא בשבועה: ח הפוגמת כתובתה. כיצד. היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתיך. והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה. לא תפרע אלא בשבועה. עד א' מעידה שהיא פרועה כיצד. היתה כתובתה אלף זוז. ואמר לה. התקבלת כתובתיך. והיא אומרת לא התקבלתי. ועד אחד מעידה שהיא פרועה. לא תפרע אלא בשבועה. מנכסים משועבדים. כיצד. מכר נכסיו לאחרים. והיא נפרעת מן הלקוחות. לא תפרע אלא בשבועה. מנכסי יתומים. כיצד. מת והניח נכסיו ליתומים. והיא נפרעת מן היתומים. לא תפרע אלא בשבועה. ושלא בפניו. כיצד. הלך לו למדינת הים. והיא נפרעת שלא בפניו. אינה נפרעת אלא בשבועה. רבי שמעון אומר כ"ז שהיא תובעת כתובתה. היורשין משביעין אותה. ואם אינה תובעת כתובתה. אין היורשין משביעין אותה: ט הוציאה גט. ואין (לד) עמה כתובה. גבה כתובתה. כתובה. ואין עמה גט. היא

א ס"א

אומרת

לא פטרן אלא ממנו אם תגבה כתובתה בחייו: לבאין ברשותי. אם אמכור נכסי ואתה באה ליפרע מן הלקוחות: ו הלכה מקבר בעלה. זו שפטרה בעלה מן השבועה: לבית אביה. שלא נתעסקה שוב בנכסים: אין היורשין משביעין אותה. במה שנתעסקה בין מיתה לקבורה שאם היו יורשים יכולים להשביעה על כך מתוך שהיא צריכה לשבע אדים במה שהיא מוכרת וקונה לצורך קבורת המת ישהה המת ויתנוול: על העתיד לבא. שלא עכבה בידיה כלום מ' שעסק שנעשית אפטרופא עליו לאחר קבורת בעלה דלא מהניא ביה פטור דידיה שהרי הנכסים של יתומי' הם (כז): על שעבר. של עסק שבחיי בעלה: ז לא תפרע אלא בשבועה. הנפרע מחבירו אינו מדקדק לשום לב על כל מה שפרעו וזו הואיל ונפרעת במקצת אפשר שנפרעה הכל ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידוק: עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. תקנת חכמים היא כדי להפיס דעתו של בעל ושבועות הללו אע"פ שתקנת חכמים הן אינן אלא כעין של תורה בנקיטת חפץ. שכל שבועות שתקנו במשנה כעין של תורה הן: מנכסים משועברי'. משום דאי הוה גבי מן הלוה גופיה. והוה טוען לוה אשתבע לי דלא פרעתיך משבעינן ליה ואם טענינן בשביל לקוחות דילמא אי הוה גבית מן הלוה (כט) הוה טוען לך אשתבע לי דלא פרעתיך ובעית אשתבועי השתא נמי אשתבע: ח רבי שמעון. קאי לעיל ארבנן דאמרי המושיב את אשתו חנונית או אפוטרופא משביעה כל זמן שירצה ואם כתב לה נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך אין יורשין משביעין אותה. ואתא הוא לאפלוגי ואמר דכל זמן שהיא תובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ואפי' כתב לה נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך (לא) ואם אינה תובעת כתובתה אין יורשין משביעין אותה על אפוטרופא שבחיי בעלה (לב) ואפי' לא פטרה מן השבועה דלית ליה דרבי אליעזר ומתלוקותו דאמר לעיל במתני' משביעה כל זמן שירצה ואין הלכה כרבי שמעון (לג): ט הוציאה גט ואין עמה כתובה. במקום שאין כותבים כתובה וסומכים על תנאי בית דין (לה): גובה כתובתה. דתנאי כתובה מעשה בית דין הוא וכל מעשה ב"ד כמאן דנקיט שטרא דמי. והזקא מנה מאתים הוא דגבייא אבל תוספת אין לה עד שתוציא שטר כתובה:

פרוזבול

אין יורשיה יורשי' כתובתה: (כו) ומשבעת שבועת אפוטרופסין: (כז) שעבר. הא כבר תנא לעיל אלא גלגול שבועה אתא לאשמעינן. הרא"ש: (כח) הפוגמת כו'. ואפילו לא טעין השבעי לי אבל כי לא פגים צריך שיטעון השבעי לי ואי לא טעין לא. הואיל ונקטה שטרא. רש"י: (כט) הך דינא איתמר בגמרא דשבועות גבי שט"ח דעלמא מש"ה אסברא לכו בלוה ולא בבעל הטוען כך כנגד הכתובה אע"ג דמשנתינו בה קיימא. תוי"ט: (ל) ושלא בפניו. כשהיא מוציאה כתובה וגט והיה בעלה במקום רחוק דאי אפשר להודיעו אבל אם הלך בעלה ולא גרשה לא תפרע מן הכתובה לפי שהעיקר אצלינו לא ניתנה כתובה לגבות מחיים אבל יש לה מזונות. הר"מ: (לא) מפ' בגמ' דר"ש ס"ל כאבא שאול בן מרים דאמר בין דלא נדר בין נקי נדר כו' אין משביעין אותה אבל מה שעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ופירש"י דלעולם יורשין משביעין אותה אם מת הוא והיא נפרעת מהם: (לב) ואית לן למימר דהאי דנקט אין היורשים כו' לאו דוקא דה"ה הוא עצמו כו' ואיידי דנקט ברישא דמנהא תובעת כתובתה מ' דהתם יורשים דוקא תני נמי סיפא יורשים. תו': (לג) ר"ח פוסק הלכה כמותו: (לד) גט ואין כו' בגמ' מפרש דקרעינן לגיטא וכותבין אגביה גיטא דנן דקרענוהו לאו משום דגיטא פסולא הוא אלא דלא תהדר ותגבה ביה זמנא אחרינא הלכך הואיל והוציאה הגט ולא נקרע גובה כתובתה: (לה) אע"פ דקי"ל כותבין שובר משום דריעא טענתה שהדבר מוכיח שפרעה והחזירה

ט

אומרת אבד גטי. והוא אומר אבד (לו) שוברי. וכן בעל חוב שהוציא שט"ח. ואין עמו פרוזבול. הרי אלו לא (לז) יפרעו. רבן שמעון בן גמליאל אומר מן הסכנה ואילך. אשה גובה כתובתה שלא בגט. ובעל חוב גובה שלא בפרוזבול. שני גיטין (לח). ושתי כתובות. גובה שתי כתובות. שתי כתובות (לט) וגט אחד. או כתובה ושני גיטין. או כתובה וגט ומיתה. אינה גובה אלא כתובה אחת. שהמגרש את אשתו והחזירה. על מנת כתובה הראשונה מחזירה. קטן שהשיאו אביו. כתובתה קיימת. שעל מנת כן (מ) קיימה. גר שנתגייר ואשתו עמו. כתובתה קיימת. שעל מנת כן קיימה:

פרק י **מי** שהיה נשוי שתי נשים ומת. הראשונה קודמת לשניה. ויורשי הראשונה. קודמין ליורשי שניה. נשא את הראשונה ומתה. נשא שניה ומת הוא. שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה: ב מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו. ואחר כך מת הוא. ויתומים מבקשים כתובת אמן. ואין שם אלא שתי כתובות חולקין בשוה. היה שם מותר דינר (ב). אלו נוטלין כתובת אמן. ואלו נוטלין כתובת אמן. אם אמרו יתומים. אנחנו מעלין על נכסי אבינו יותר דינר. כדי שיטלו כתובת אמן אין שומעין להן. אלא שמין את הנכסים בבית דין: ג היו שם נכסים בראוי. אינן כבמוחזק. רבי שמעון אומר. אפילו יש שם נכסים שאין להם אחריות. אינו כלום. עד שיהיו שם נכסים שיש להן אחריות (ג). יותר על שתי הכתובות דינר: ד מי שהיה נשוי שלש נשים ומת. כתובתה של זו מנה. ושל זו מאתים. ושל זו שלש מאות. ואין שם אלא מנה. חולקות

לו הכתובה. הר"ב: (לו) אבד שוברי. ולא מצינא למ"ד כותבין שובר שהולך לפרוע ע"י שובר. אלא אפי' למ"ד אין כותבין אתיא מתניתין דכיון דבמקום שאין כותבין איירינן הלכך כשהוציאה גט אע"ג דטען דאיהו כתב לה כתובה אינו נאמן אא"כ הביא עדים שכתב וכיון דלא איפשי סהדי אמרינן ליה אי לא פרעת וכיון שפרעת ביקש לכתוב לו שובר. תוי"ט: (לז) לא יפרעו. ולענין תוספת מסקינן בגמרא הב"ע כשאין שם עידי גירושין מגו דיכול לומר לא גרשתיה יכול לומר גרשתיה ונתתי לה כתובה. ועתוי"ט: (לח) ב' גיטין וכו'. פירש"י זמן כתובה ראשונה קדמה לזמן גט ראשון וזמן כתובה שניה קודם לגט שני גובה ב' כתובות שהרי גירשה והחזירה וכתב לה כתובה שניה אבל קדמו ב' הכתובות לגט ראשון לא שהרי כשהחזירה לא כתב לה כתובה ותנן בסיפא ב' כתובות אינה גובה אלא אחת כו': (לט) ב' כתובות וגט. שקדמו שתיהן לגט ועיין בגמ'. כתובה וב' גיטין כתובה בנשואין הראשונה וגירשה והחזירה ולא כת' לה כתובה וחזר וגירשה. ומיתה ועידי מיתה ובאה לגבות שתי כתובות אחת בתורת גירושין ואחת בתורת אלמנות. רש"י: (מ) שעל מנת כן כו'. ולא לכולי מילתא קיימא דאי לאפקי שתטרוף מן הלקוחות דשטר מוקדם הוא דקטן אינו יכול לשעבד שטרא לטרוף בו מהלקוחות ובגמרא מתי' דלא שנו אלא מנה ומאתים אבל תוספת אין לה. ועתוי"ט:

פרק י (א) **וא"צ** שיהא שם מותר דינר דתנן לקמן דמידי הוא טעמא להתקיים נחלה דאורייתא והכא בפרעון כתובה השניה מתקיים נחלה דאורייתא שכשמת נפלו נכסים לפני יורשים וכשיוצא שט"ח על אביהן אלו ואלו עושין מלוה לפרוע חובת אביהם והיא היא יכולתן. גמ': (ב) דינר. משמע בגמרא דדוקא מותר דינר בעינן אבל פחות מדינר לא הוי מותר: (ג) אחריות. וכבר לא פליגי עליה בשיעור שתי כתובות עלוין דבעינן שיהא במקרקעי כשיעור דתנאי כתובה ככתובה. ולא פליגי אלא במותר משום דסברי דאף במטלטלי מתוקמא נחלה דאורייתא. הרא"ש ועתוי"ט: (ד) כ"כ הר"מ וכשתפסו מחיים דאלת"ה מתני' דלא כהלכתא. ועתוי"ט

פרוזבול. הלל תקן פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית שמוסר שטרותיו לב"ד שיגבו מן הלוה חובו כל זמן שיתבענו דהשתא לא קרינא ביה לא יגוש שאינו תובעו כלום אלא ב"ד תובעין: הרי אלו לא יפרעו. חיישינן שמא כבר גבתה כתובתה וזה השמיטתה שביעית: מן הסכנה. שגזרו עובדי כוכבי' על המצות והיו יראות לשמור גיטיהם ומקבלתר שורפתו וכן פרוזבליהן:

פרק י מי שהיה. יורשי הראשונה קודמין ליורשי השניה. אם מתו בחייו אחריו עד שלא הספיקו לגבות: שניה ויורשיה קודמין. שהיא בעלת חוב ויורשי ראשונה באים לירש מתנאין כתובת בנין דכרין דאמר אינון ירתון תנן לפיכך פורעין את החוב תחלה ומה שנשאר ירשו (א) ודוקא כשנשבעה השניה על כתובתה אז היא או יורשיה נוטלים כתובתה. אבל אם מתה היא לאחר מות בעלה ולא נשבעה על כתובתה אין יורשיה נוטלים כלום מכתובתה דקיי"ל אין אדם מוריש שבועה לבניו כלו' ממון שאין אדם זוכה בו אלא בשבועה ומת קודם שנשבע אותו ממון אין אדם מורישו לבניו: ב ויתומים מבקשים כתובת אמן. שכתובה של אחת מרובה משל חברתה ואומרים בניה כתובת בנין דכרין נטול וכן אתם והשאר נחלוק: חולקי' בשוה. כשאר כל הירושות ואין נוטלים כתובת בנין דכרין: אם אמרו יתומים. הרי אנו מעלין על נכסי אבינו. מעלין דמיהן לקבלם עליהו ביוקר כדי שיהיה שם מותר דינר ויטלו כתובת אמן: ג היו שם נכסים בראוי. כגון עסקא שביד אחרים או הלואה: אינן כבמוחזק. אינן נחשבים להיות כאילו הן מוחזקים בידו ויש כאן מותר דינר: שאין להם אחריות. מטלטלי: שיש להם אחריות. קרקעות. והלכה כרבי שמעון ואף בזמן הזה דנהיגי דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב אין כתובת בנין דכרין נגבית אלא מקרקעות: ד של זו מנה ושל זו מאתים כו'. והלכתן נתנו ביום אחד דאי בשלשה ימים הקודמת בשטר קודמת בגבוי. או שלא היה אלא מטלטלין שאין דין קדימה במטלטלין (ד):

מוקדמות

חולקות בשוה . היו שם מאתים של מנה נוטלת חמשים . של מאתים ושל שלש מאות . שלשה שלשה של זהב . היו שם שלש מאות. של מנה נוטלת חמשים . ושל מאתים מנה. ושל שלש מאות ששה של זהב. וכן שלשה (ח) שהטילו לכיס. פיחתו או הותירו . כך הן חולקין : ה מי שהיה נשוי ארבע נשים (י) . ומת. הראשונה קודמת לשניה. ושניה לשלישית. ושלישית לרביעי'. הראשונה נשבעת לשניה. ושניה לשלישית. ושלישית לרביעית . והרביעית נפרעת שלא בשבועה . בן ננס אומר וכי מפני שהיא אחרונה

חולקות בשוה. שהרי כח שלשתן שוה בשעבוד ומנה דבעלתהו איכא מנה: היו שם מאתים. אין לבעלת מנה שעבוד אלא במנה אבל במנה שני אין שעבוד לשטר של בעלת מנה: של מנה נוטלת חמשים. בגמ' פריך שלישית מנה היה לה, ומתרץ והיאך נוטלת חמשים שהוא חצי מנה. ומשני דמתני' איירי דאמרה לה בעלת מאתים לבעלת מנה דין ודברים אין לי עמך (ט) במנה המשועבד לך ולא יתמעט חלקך בשבילי הלכך היא ובעלת שלשה מאות חולקות אותו ומשני שלא נתנה בעלת המאתים לבעלת המנה חלקה במתנה (י) אלא אמרה לה שלא תריב עמה ובשבילה לא יתמעט חלקה לאחר שלקחה בעלת המנה חמשים נשאר זכות בעלת המאתים שוה עם זכות בעלת שני מאות במנה ושלי הנשאר וכל אחת מהן נוטלת שלשה דינרי זהב שהן ע"ה דינרים של כסף שכל דינר זהב הוא כ"ה דינרים של כסף: היו שם ג' מאות. מנה ראשון משועבד לכולם והשני לבעלת מאתים ולבעלת ג' מאות והשלישי לבעלת ג' מאות בלבד: של מנה נוטלת חמשים ושל מאתי' מנה. כגון דאמרה לה בעלת ג' מאות לבעלת מנה ולבעלת מאתים דין ודברים אין לי עמכם במנה (י) הילכך מנה הראשון חולקות בעלת מאתים ובעלת מנה נמצאת בעלת מנה נוטלת חמשים ומנה השני חולקים בעלת מאתים ובעלת שלש מאות נמצאת בעלת מאתים נוטלת מנה חמשים שחלקה מהמנה הראשון עם בעלת המנה וחמשים מהמנה השני שחלקה עם בעלת הג' מאות והמנה הג' נוטלת כלו בעלת הג' מאות נמצאת נוטלת ו' דינרי זהב שהם מנה ומחצה המנה השלישי כלו שנשאר לה וחצי המנה שחלקה עם בעלת המאתים. ובגמ' מסיק דמתניתין ר' נתן היא ואינה הלכה דהא רבי אין אני רואה לדבריו של ר' נתן בזה אלא חולקות בשוה דהואיל וכל נכסיו אחראין לכתובה כל שלשת הנשים משועבדי' לבעלת המנה כשאר חברותיה עד שתגבה כל כתובתה הלכך חולקות בשוה וכך נוטלת בעלת המנה כמו בעלת המאתים וג' מאות. אבל בשלשה שהטילו מעות לכיס זה מנה וזה מאתים וזה שלש מאות דהתם בבא בהשביח מעותיהן קא שקלי דינא הוא שכל אחד יטול לפי מעותיו ודוקא כשהשביחו ומאות המעות עצמן כגון שנשתנו המטבע או הוסיפו עליו או פחתו (ע) אז חולקים השבח והפסד לפי הממון אבל אם קנו סחורה מן המעות שהטילו לכיס והרויחו בסחורה או הפסידו אין מחלקי' הריוח והפסד אלא לפי מספר השותפין ולא לפי הממון וכך נוטל בהפסד ובשבח מי שנתן בכיס מעות מועטים כמו אותו שנתן מעות מרובים אם לא התנו תחלה שיחלקו לפי ממון וכן דנים בכל בתי דיני': ה הראשונה קודמת לשניה. אותה שזמן כתובתה מוקדם קודמת לשניה שזמנה מאוחר וכן כולם: הראשונה נשבעת לשניה. אם שניה טוענת השבעי לי (יא) שלא גבית משל בעלי כלום דלמא לא ישאר לי ממנה שאגבה כתובתי ואף שלישית תאמר כן לשניה ורביעית לשלישית אבל הרביעית נפרעת שלא בשבועה וכגון שאין שם יורש (יב) לו לבעל מוזר אחר שישביעה: בן ננס אומר כו'. פלוגתייהו דת"ק ובן ננס מפרש בגמ' כגון בנמצאת שדה לאחת מאלו השדות שגבו השלש נשים הראשונות שאינה שלו שנודע שגזלה (יג) וסוף שיצאו בעלי' ויטלוה וכשבאת

ועתוי"ט שלפול נאה לאומרו: (ח) ונראה בעיני דמיירי נמי בשקנו מידה כדלקמן ריש מ"ו דאלי שנה. תוי"ט: (ו) וז"ל רש"י מדין ודברים שליקית נפשי לא נתתי חלקי במתנה ומה שגבת לא בשליחותי גבת שתאמר לי נטלה זו חלקך אני שלקתי עצמי מלריב לה ולמעט חלקה במנה ובגב ידה לגבות חצי המנה בשעבוד שטרה עכשיו לכי בזה לחלוק עמך בנותר שלא שלקתי עצמי מלריב עמך ומשעבודי ושעבודך גויס. ועתוי"ט: (ז) אשמועינן דלא תימא בכלאה רישא כיון דאסתלקי לה בעלת מנה לגמרי ולאי דעת בעלת מאתים היה בהטול בעלת מנה כ' שהרי אין לה לחלוק עמה עוד אבל בסיפא דאלי אמרה בעלת ש' לבעלת ר' לא להוסיף על חלקך נסתלקתי ממנה ראשון אלא לא רציתי לטרוח כ"כ בחלוקות ומכתי שאבא לחשבון עמך במנה שני שיש לנו לחלוק קונ"ל. הר"ב: (ח) וכן ג'. כלומר כך אמרתי בבבא דסיפא דמתני'. הרי"ף. דודאי שאין דיניהם שוין דבכתובה דוקא כשכתבה פני' אלא כלומר כך אימרתי כו'. תוי"ט: (ט) ומיים הר"מ או הוסיפו עליו בחלוף או פחתו על דרך זה ודעתו. כדעת רש"י שמפ' שבאלו ונתנו במעות ולא"ה חולקין לפי המעות וכל חד ומא' דיהיב שקיל ופי' העיר הואיל ואין להם אלא כיס הראשון וז"ל התוספות שלדעת כן נשתתפו יחד שאם לא יכויחו אלא חלוף המעות שבשביל ריוח מועט כזה לא יקפידו אלא כל א' וא' יקח חשבון ומעותיו. ועתוי"ט: (י) ד' נשים. אע"ג דפלוגתא דת"ק ובן ננס שייכים בג' נשים נקט עפי' לאשמועינן דשבועה לא' שבועה לאחה וכי נשבעת כאם כה לשניה אינה לריכה לישבע לשלישית. ואלטריך לאשמועינן בד' דלא תימא מבוס דשלישית אינה נשבעת עוד כיון שהיא אחרונה שמא כבר נתקבלה כתובתה ולכך אמרו שהראשונה אינה נשבעת עוד לשלישית אבל אם היתה נשבעת אותה שלישית כגון שיש רביעי' דהא ידעי' דלא נתקבלה כתובתה ה"א דנפמיל עפי ונשבע גם לשלישית אע"פ שכבר נשבעה לשניה להכי תנינן ד' נשים. תוי': (יא) ול"ע דמידי הוא טעמא דנשבעת בטענת שמא אלא לפי שזהו בכלל נכסים משועבדים דלא כו' ול"כ אפי' בלא טענה תהא נשבעת דאכן טענינן שתשבע. תוי"ט ועי' בפני יהושע: (יב) פי' אפי' גדול דהא תנן במ"ג פ' דלעיל מפשי יתומים היינו אף גדולים: (יג) וקשה לרבי דמשתמעה כשמשביעין הרביעי' משמע שעדיין לא גבתה כו'. והואיל וכן הקודמת לה למה אינה

אחרונה נשכרת. אף היא לא תפרע אלא בשבועה. היו יוצאות כולן ביום אחד (יד) כל הקודמת לחברתה אפילו שעה אחת זכתה. וכך היו כותבין בירושלים שעות. היו כולן יוצאות בשעה אחת. ואין שם אלא מנה (טו) חולקות בשוה: ו מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו. וכתבה ראשונה ללוקח. דין ודברים אין לי עמך. השניה מוציאה מהלוקח. והראשונה מן השניה. והלוקח מן הראשונה. וחוזרות חלילה עד שיעשו פשרה ביניהם. וכן בעל חוב (יח) וכן אשה בעלת חוב:

פרק יא אלמנה

נזונית מנכסי יתומים. מעשה (א) ידיה שלהן ואין חייבין בקבורתה (ג). יורשיה יורשי כתובתה. חייבין בקבורתה: ב אלמנה בין מן האירוסין. בין מן הנשואין. מוכרת שלא בב"ד. ר"ש אומר. מן הנשואין. מוכרת שלא בב"ד. מן האירוסין. לא תמכור אלא בב"ד. מפני שאין לה מזונות. וכל שאין לה מזונות. לא תמכור אלא בבית דין: ג מכרה כתובתה או מקצתה. משכנה כתובתה. או מקצתה. נתנה כתובתה לאחר (ה) או מקצתה. לא תמכור את השאר. אלא

וכשבאת הרביעית לגבות כתובתה משדה דביעית באה זאת ואומרת לה למחר יבא הנגזל ויטול שדה מידי רלוני שתשבעי לי שלא גבית כתובתך בשדה הבעל ת"ק סבר בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה לכך למה תשבע אם יבא הנגזל ויטרוף ממך תחזור היא על הרביעית ותטול ממנה מה שגבה. דהויא לה רביעית בעל חוב מאוחר, ובן ננס סבר ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה ואם תחזיק זאת אין השלישית יכולה לחזור עליה ולכך תשבע לה שלא גבתה מנכסי בעלה כלום והלכה כתנא קמא. ומתניתא שמעינן שאם תפסה מטלטלין שצריכה לישבע לדברי הכל כיון שאין דין קדימה במטלטלי ומה שגבה גבה: ו וכתבה ראשונה ללוקח וכו'. וכגון שקנו מידה (טז) ובגמרא פריך ותימא נחת רוח עשיתי לבעלי (יז) ומשני כגון שמכר הבעל שדה זו לאיש אחר קודם לזה ולא רצתה האשה לחתום לו ולזה חתמה דאם איתא דנחת רוח עושה לבעלה היתה חותמת לראשון: פשרה. בנוע. לא כולו לזה ולא כולו לזה ולשון פושרין הוא לא חמים ולא קרים: וכן ב"ח. ושני לקוחות. כאותן נושה בשמעון מנה ולו שתי שדות ומכרן לשנים זו בשמנים וזו בשמנים וכתב ב"ח ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך ב"ח נוטל מיד ראשון שהרי אינו יכול לומר לו הנחתי לך מקום שתגבה ממנו שמוכר כנגד שניהם ולוקח ראשון מוציא מיד השני וב"ח חוזר ומוציא אותו מן הראשון ולוקח שני מב"ח וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה: וכן אשה בעלת חוב. שהיה לה כתובתה על בעלה ומכר שתי שדותיו לשנים ואין בשניהם אלא כדי כתובתה וכתבה לשני דין ודברים אין לי עמך האשה מוציאה מיד לוקח ראשון והוא מן השני והשני מן האשה [והאשה מן הראשון] ולוקח ראשון מיד השני וחוזרים חלילה:

פרק יא **אלמנה** נזונית מנכסי יתומין. בין קרקעות בין מטלטלין (ג) דתנאי כתובה הוא. ואת תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי: ואין חייבין בקבורתה. שהבעל חייב בקבורתה תחת ירושתה ועכשיו שיורשיה גובין כתובתה מיורשי הבעל הם יקברוה ומינה שמעינן שאם מתה ולא נשבעה על כתובתה שעכשיו אין יורשיה גובין כתובתה. על יורשי הבעל מוטל לקברה (ד): ב בין מן האירוסין. שאין לה מזונות ומוכרת לכתובתה: בין מן הנשואין. שהיא מוכרת למזונות מוכרת שלא בבית דין כלומר שלא בבית דין ממחין ומ"מ צריכה למכור בפני שלשה שיהיו בקיאין בשומת קרקע: רבי שמעון אומר מן הנשואין. שהיא מוכרת למזונות מוכרת שלא בבית דין שאי אפשר לה להיות יושבת ומתענה עד שיזדקקו לה בית דין. אבל מן האירוסין שאין מכירתה אלא לכתובתה אינה מוכרת אלא בבית דין ואין הלכה כר' שמעון: ג מכרה כתובתה. מנה ומאתים: לא תמכור את השאר. התוספת אלא בבית דין ומתני' דאמר אין מוכרת שלא בבית דין אלא למזונות וזו הואיל וגבתה מקצת כתובתה אין לה מזונות

ומכיון

אינה לוקחת אותה שדה דבדיבור שלו תלי ונראה כפר"ח דאפי' לא נמלאת פליגי דקאמר בן ננס שנשבעת הד' משום חשש שמא תמלא אחת מהן שדה שאינה שלו ולא יוכלו אח"כ לחזור עליה דמה שגבתה גבתה: (יד) ביום א'. כלומר ואלאות לביניו ימלמדות שכולן נכתבו ביום א'. רש"י:

(טו) מנה. שהיא הכתובה הבנויה בתולתנו. הר"מ: (טז) פירשו התוספות דמיא לגטולה דר"פ דלעיל שאין שבעל מסתלק הלא ע"י קנין יה"נ היא אינה מסתלקת אלא ע"י קנין: (יז) דבמתני' משמע דאחר מכירת השדה כתבה ללוקח דהכא קאני ומכר שדהו ונכתבה: (יח) וכן ב"ח כו'. לריכי דאי נקמייתא ה"א הכתובה מוציאה מיד השניה כיון דאין לשניה כל כך פסידא שתוכל לגבות מבעלי ושעבודא של ראשונה קודם ובדין הוציאה אבל ב"ח נלקחות לא. ואי אשמעינן ב"ח מלוקח כדי שלא תנעול דלת בפני לווין אבל אשה ב"ח מלוקח לא. להכי צריכי כולהו. תוי':

פרק יא (א) מעשה. ה"ג התוס'. נל"ג ומעשה ידיה בוי"ו. ועתוי"ט: (ג) היינו אחר תקנת הגאונים דכתובה נגבית ממטלטלי ותנאי כתובה ככתובה דמי אבל לא מדין סגמ': (ג) ואח"כ. מסקי' הפו' דאילטריך לאשמעינן אפי' היכא דלא שקלה אלמנה כתובתה כגון דליכא אלא מטלטלי אינן חייבין בקבורתה ואע"ג דהשתא הוו כיורשי כתובתה כיון שאינה גובה אותה מהם. ועתוי"ט: (ד) הר"מ. כדאשכחן בשומרת יבם דיורשי בעלה והן יורשי הבעל חייבין בקבורתה אבל הר"א השיג עליו דשאני שומרת יבם דיורשי הבעל הן יורשי הכתובה ממש. אבל זו שמפני שלא נשבעה הוא שאין יורשיה נוטלים הכתובה לא מפני כן נוכל לקרות ליורשי הבעל יורשי כתובתה והלא הם אומרים שכבר נפרעה ונטלה לרכי והוציאה אלא ודאי יורשי נדוניתה ונכסי מלוג שלה קוברים אותה ואע"ג שלא ירשו כלום: (ה) לאחר. וכ"ש במחלתה ליתומים דכיון שאין לה עליהן כתובה הא אסתלקא מזונייהו

וחכמים אומרים מוכרת היא לכתובה. אפילו לפרקים ואף על פי כן מוכרת היא בנכסים למזונות שלא אבדה מזונותיה ואף על פי שנגבתה קצת כתובתה: וכותבת. בשטר המכירה למזונות מכרתי:

אלא בבית דין. והכ"א מוכרת היא: אפילו ד' וה' פעמים. ומוכרת למזונות שלא בבית דין (ו). וכותבת למזונות מכרתי (ז). וגרושה לא תמכור אלא בב"ד: ד אלמנה שהיתה כתובתה מאתים. ומכרה שוה (ח) מנה במאתים. או שוה מאתים במנה. נתקבלה כתובתה. היתה כתובתה מנה. ומכרה שוה מנה ודינר (י) במנה. מכרה בטל. אפילו היא אומרת אחזיר דינר ליורשין. מכרה בטל. רבן שמעון בן גמליאל אומר לעולם מכרה קיים. עד שתהא שם כדי שתשייר בשדה בת תשעה קבים. ובגינה בת חצי קב. וכדברי ר"ע (יב) בית רובע. היתה כתובתה ד' מאות זוז (יג) ומכרה לזה במנה. ולזה במנה. ולאחרון יפה מנה ודינר. במנה. של אחרון בטל. ושל כולן מכרן קיים: ה שום (יד) הדיינין שפיחתו שתות (טו) או הוסיפו שתות. מכרן בטל (טז). רבן שמעון בן גמליאל אומר מכרן קיים (יז). אם כן מה כח בית דין יפה. אבל אם עשו אגרת (יח) בקורת אפילו מכרו שוה מנה במאתים (יט). או שוה מאתי' במנה. מכרן קיים: ו הממאנת השניה (כ) והאילונית. אין להם כתובה ולא פירות. ולא מזונות. ולא

וגרושה לא תמכור. לכתובה אלא בב"ד דטעמא מאי אמור רבנן אלמנה בין מן האירוסין בין מן הנשואין מוכרת שלא בב"ד לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד והא הואיל וגרושה היא לא איכפת ליה והלכה כחכמים שאשה מוכרת בין לכתובה בין למזונות שלא בב"ד מומחי' ואפילו התקבלה מקצת כתובתה מוכרת למזונות עד שתתקבל כל כתובתה וכשמוכרת בין לכתובה בין למזונות צריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה: ד שוה מאתים במנה נתקבלה כתובתה. דאמרינן לה את אפסדת ושוה מנה במאתים אע"ג דהיא הרויחה לא מצית למימר אנא ארווחי שהשולח שלוחו לשוק לשמורה ולקח בזול הכל לבעל המעות ולא שמעינן אונאה אלא בדבר שאין לו קצבה כגון קרקע שדרכו להמכר באומד זה בפחות וזה ביתר אבל דבר שיש לו קצבה וקנה השליח בפחות לא אתבריא לן דינא מהכא ומציא לרבוותא דאפליגי בה ומסקנא לפום מאי דחזי לן שחולקין השליח והמשלח (ט): מכרה בטל. שאותו דינר אין לה רשות למכור נמצא שכל המכר טעות שהרי נכנסה אחת היא: לעולם מכרה קיים. והיא תחזיר את הדינר ליורשין דמה הפסידתן: עד שיהא. באונאה כדי שאילו לא היתה אונאה היה משתייר שדה בת תשעה קבין שהוא שיעור שדה (יא): ובגינה חצי קב. שהוא שיעור גינה ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל: ה אגרת בקורת. הכרזה. שעל ידי הכרזה בני אדם מבקרים בה ובהא מודה תנא קמא לרבי שמעון בן גמליאל והלכה כתנא קמא: ו השניה. שניות לערוה הן מדברי סופרים: אין להם כתובה. מנה מאתים. וממאנת משום דמעצמה יוצאה. שניה קנסוה רבנן מפני שהיא מרגילתו לנשאה (כא) שאינה נפסלת כלום בנשואין שהרי אינה נפסלת בהן וולדה כשר. אילונית משום דמקח טעות הוא: ולא פירות. הפירות שאכל הבעל אין מוציאין ממנו (כב): ולא מזונות. כגון אם לותה ואכלה בעודה תחתיו ואח"כ מיאנה אין הבעל חייב לשלם אבל חייב במזונותיה בעודה תחתיו והשניה והאילונית אין להם

מציאתה ואין לה עליהם מזונות. הר"ב: (ו) שלא בב"ד. אשמעינן שמוכרת למזונות ולא איבדה. ועתוי"ט: (ז) למזונו'. בגמרא מפרשים דעלה עונה קמ"ל דלא לקרו לה רעבתנותא שהרואה שמוכרת כל קרקעות אלו סבר שמוכרתן למזונות מוציא עליה שם רעבתנות. ועתוי"ט: (ח) שוה כו'. מחלוקת הפוסקים. איכא דסברי דאין אונאה לקרקעות כלל ולדידהו מתניתין דהכא כפשטה. ואיכא דסברי דאין אונאה עד פלג אבל בפלג איתא אונאה ומפ' ביתר דהכא שוה ק' בר' מיירי שהוקר ועמד בר' והלוקח רוצה לקיים המקח. ושוה מאתים במנה כשהוזל ועומד על מנה. ועתוי"ט: (ט) דהמוסר מתנה היא וי"ל לשליח נתנה וי"ל למשלח. הר"י: (י) ודינר. יש מפרשים דינר דוקא. ולא נהירא כיון דאפילו פחות מכדי אונאה בטל אין חילוק בין דינר לפחות. הרא"ש: (יא) משיים לשוי או האונאה. עלתה ט' קבין וה"ה אם נשאר ליתומים שם לבד האונאה תשעה קבין דכיון דיש ליתומים קרקע שם כשיעור שדה יאמרו אין צריכינו למכור קרקע הראוי לנו אבל אם אין האונאה ראוי להצטרף לכדי שדה לא הפסידתן כלל: (יב) ר"ע. שמענו ממנו בסוף פ"ק דב"ב בית רובע הוא שיעור גינה. הר"י: (יג) ד' מאות. אילטריך דלא תימא דוקא ברישא דכי מכרה מנה במאתים דאסתלק' מהאי ביתא לגמרי אבל הכא נימא דאם טעתה במנה כאשון יפה מכרה. בטל. אטו מנה אחרון דלא ניתי למימר מכרה קיים קמ"ל. גמרא ועתוי"ט: (יד) שום. בפי"ן שמית. כמו ושם דרך אראנו בישע אלהים דשיים אורחי' כגי שוה. ערוך: (טו) שתות. הכא ביתמי תקון שיהא בטל אע"ג דשתות קנה. ומחזיר אונאה כ"כ מוהר"ר פאלק כהן: (טז) בטל. היינו בדברים שאין צריך הכרזה ואלו הם עבדים שמא יברחו ומטלטלים ושטרות שמא יגנבו. גמרא ועתוי"ט: (יז) קיים. עד פלגא ופליגא כמי הכי. גמרא: (יח) אגרת. שטר. לפי שכל הקונה ניחא ליה דלקרויה איכפי להאי שטרא כי היכא דלידעו כולי עלמא שעל ידי הב"ד ובדקדוק היתה הקניה כו' ולפיכך נותן לו ביותר שזה השטר יהא גלוי לכל לכך קראוה אגרת שכן דרך אגרת לפשטה ולא לקפלה וכמ"ש הפוסקים גבי המגילה. תוי"ט: (יט) ק' בר' כו' דוקא מאתים במנה אבל בפחות ממנה לא. הרמב"ן. ואפשר שזה כדעת הסוברים דהא דבקרקעות אין להם אונאה היינו עד מחצה דוקא. כ"מ. ועיין תוי"ט פלפול נאה: (כ) השנייה. בין הכיר בה בין לא הכיר בה: (כא) שרוצה להנשא יותר מהאיש. הר"י: (כב) וממאנת היינו טעמא משום דכיון דתקון רבנן בימיהם נשואין לקטנה משום תקנתא כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר זכו פירות נכסיה לבעל ובשניה משום קנסא. ובאילונית היינו טעמא משום דאע"ג דנשואי טעות הוא כיון שלא הכיר בה אפ"ה כיון שראתה האשה בעלה אוכל פירות ושתקה מחלה. הר"י

ולא בלאות. ואם מתחלה נשאה לשם אילונית. יש לה כתובה (כו). אלמנה לכהן גדול (כז). גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. בת ישראל לנתין ולממזר. יש לה כתובה:

פרק יב **הנושא** את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים (ב). חייב לזונה חמש שנים. נשאת לאחר (ג) ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים. חייב לזונה חמש שנים. לא יאמר הראשון לכשתבא אצלי אזונה אלא מוליך לה מזונותיה למקום [א]אמה. וכן לא יאמרו שניהם. הרי אנו זנין אותה כאחד אלא אחד זנה. ואחד נותן לה דמי מזונות: **ב** נישאת. הבעל (ד) נותן לה מזונות. והן (ה) מתנין לה דמי מזונות. מתו (ו) בנותיהן נזונות מנכסים בני חורין. והיא נזונית מנכסים משועבדים. מפני שהיא כבעלת חוב (ח). הפקחים היו כותבים. על מנת שאזון את בתך חמש שנים. כל זמן שאת עמי: **ג** אלמנה שאמרה אי אפשי לזוז מבית בעלי. אין היורשין יכולין לומר לה. לכי לבית אביך. ואנו זנין אותך. אלא זנין אותה בבית בעלה ונותנין לה מדור לפי כבודה. אמרה אי אפשי לזוז מבית אבא. יכולים היורשים לומר לה. אם את אצלנו. יש ליך מזונות ואם אין את אצלנו. אין ליך (יא) מזונות. אם היתה טוענת מפני שהיא ילדה. והן ילדים. זנין אותה והיא בבית אביה:

כל

[א] פ"א שהיא

מזונות בעודן תחתיו (כג) וכ"ש אם לוו ואכלו שאין הבעל חייב לשלם: ולא בלאות. שנאבדו ובלו לגמרי בין מנכסי מלוג בין מנכסי צאן ברזל (כד) אין שמאחר שיכולה להוציא מיד בעלה אבל בלאותיה הקיימים נוטלת לעולם בין הממאנת בין השניה בין האילונית ואפילו זינתה לא הפסידה בלאותיה הקיימין והשניה אין לה בלאות של נכסי מלוג אבל בלאות של נכסי צאן ברזל יש לה (כה):

פרק יב הנושא את האשה ופסקה עמו. בשטר וקנין או שאמר לעדים אתם עדי (א) שאני מחייב עצמי לזון את בתה. שיש לה תנאים אחר: לכשתבא אצלי. כלומר אם הייתי מקיים את אמה הייתי זנה: מוליך לה מזונותיה למקום שאמה שם. דקי"ל בת אצל אמה בין גדולה בין קטנה כל זמן שהאם רוצה. והבן עד שש שנים אצל אמו ומחייב האב לפרנסו (והוא) אצל אמו אם האם רוצה: **ב** בנותיהן נזונות מנכסים בני חורין. ולא ממשועבדי' שאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תקון העולם שאין הלקוחות יודעים כמה יעלו המזונות כי היכי דלזהרו לכתוב להם מקום לגבות: והיא ניזונית. אותה שנה: שהיא כבעלת חוב. שיש לה עליהן שטר מזונות (ב): כל זמן שאת עמי. ולא אם אמות או תמותי או אגרשך: **ג** ונותנין לה מדור. וכן כלי תשמיש ועבדים ושפחות שהיתה משתמשת בהם בחיי בעלה. ואם נפל הבית אין חייבים לבנות לה בית אחר. דאת תהא יתבא בביתי תנן (ט) ואפי' רצתה לבנותו מממונה אין שומעין לה: אם אינך אצלנו יש ליך מזונות. שברכת הבית ברובה (י):

כל

הריני: (כג) אילונים ששנים. הר"ן. ולא ביומנם שתחיו ברור שמתחלה אילונית אתחי' ליה לא והרי היא כנשאת בטעות לפי אילונית אין לה מזונות. הר"ן: (כד) דנכסי צאן ברזל יכול לומר שלי הוא לאפי שהרי נכסים ב"ד בהאיה וכשמוליאה מדעתי אחזיר את שקבלתי ור"ת קיי"ל דעיילא גלימא פירי הוא ונכסי ב"ה עד דבלו והיכן כשהוציאם נכסים הוציאם. הר"ן: (כה) שזה הדין אמנם קנס היא לשניה על העבירה לפי שהדעת נוטה אחר שאין לה כתובה שלא יהיה לבעל חקי הנשואין ולא יהנה מנכסי מלוג אבל הלך הקנס עשיתו נכסי מלוג שלה כנכסי שאר הנשים שהעיקר ללינו עיילא גלימא פירי הוא. הר"מ: (כו) כתובה. וה"ה לכל תנאים דתנאי כתובה ככתובה. ועתוי"ט: (כז) לכה"ג. אהכיר בה דאילונית קאי וקאמר דאלמנה כו' נמי כי הכיר בה יש לה כתובה. גמרא:

פרק יב (א) **דאי** לא אמר אתם עדי פטור מטעם שלא להשביע את עצמו כפירש הר"ב במ"ו פ"ג דסנהדרין והתוי"ט כי דפטור נ"כ מטעם מטעה לכי בך. אבל בטור סי' פ"א כי בלא שום חילוק דליתא טענה זו אלא כשהיתה ההודאה על ידי תביעה ובנדון דידן לא משמע שהיתה שום תביעה ומכי אמר ניהא מתחייב אע"פ שמתחלה לא היה חייב לה כלום. הר"מ: (ב) ה' שנים. דכי בהוות שכן מקפדת שאהא ניזונת עד שתהא בת ז' שנים ואין האשה מקפדת עד אחר זמן יניקה דהיינו כ"ד חודש כדאי' בל"ה סי' י"ג דקטני קטנים נקראת בת שש שנים ומקפדת עוד על שנה. תוי"ט: (ג) לאחר. שנירשה הראשון. רש"י: (ד) הבעל כו'. פ"ד דלא מחייב דכיון דיש לה מזונות מאחר כללו התנה עמה ע"מ שאין לה עליו מזונות קמ"ל. תוי': (ה) והן כו'. אצטריך פ"ד דלא פסקו אלא כל זמן שלא נישאת. תוי': (ו) מתו. משום דמוציאין דאין להם מזונות אלא לאחר מיתה [illegible] למתני' אם מתו לאשמועינן דאין להם שלא מב"ח ואפי' קנו מידו אבל בגם אשתו ה"ה דאפי' בחייהם היה יכול להשמיענו שהיא גבות מהמשועבדין. המגיד: (ז) היינו כמסקנא בגמרא דמוקי למתני' בשקנו מידו או שחייב עצמו בשטר כלומר אם לוה לכתוב שטר אבל בשהוא נוכח שכתב הר"ב לעיל שאמר לעדים אתם עדי לא. דמלוה ע"פ בעדים לא גבי ממשעבדי. ונמוקי"י: (ח) כבעלת חוב. לאו ב"ח ממש קאמר שאם מתה אין לה מזונות ולא דמיא לנשאת דנשאת בת מזונות וזו איכה כן: (ט) ודבר פשוט הוא לדייק הכי ומי קני ליה לכתוב את תהא יתבא אלא לא קני ליה בלא הכי וליכא למידק מיניה כו'. אבל בגמרא הכי איתא נקטינן מדור אלמנה שנפל כו' ש"מ דלא דייק כלל אלא דהא נקטינן מקמאי. תוי"ט וע"ע: (י) פירש"י בני אדם שעוזרין זה את זה ומשתכרין ומזל רבים עדיף. ולי הר"ש פ שהיה מזונות כ"א מהן קב כשיאכל לבדו אם היו חמשתן בבית א' ואוכלין בעירוב מספיק להן ד' קבין והיי לשאר לרכי הבית: (יא) אין ליך כו'. כי אם לפי ברכת הבית אבל בפוסק לבת אשתו דלעיל תנן דמוליך לה מזונותיה כלומר כל המזונות משלם והי"ט דהתם מחייב עצמו בטוב מש"כ הכא דבין כ' ובין לא כ' מחייב מכח תנאי ב"ד והעיקר:

ד כל זמן שהיא בבית אביה, גובה כתובתה לעולם. כ"ז שהיא בבית בעלה. גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים. שיש בכ"ה שנים שתעשה טובה כנגד כתובתה. דברי ר"מ שאמר משום רבן שמעון בן גמליאל. וחכ"א כ"ז שהיא בבית בעלה. גובה כתובתה לעולם. כל זמן שהיא בבית אביה. גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים (יג). מתה יורשיה [א]מזכירין (יד) כתובתה. עד עשרים וחמש שנים:

פרק יג. **שני** דייני [ב]גזירות היו בירושלים. אדמון וחנן בן אבישלום. חנן אומר שני דברים. אדמון אומר שבעה. מי שהלך למדינת הים. ואשתו תובעת מזונות. חנן אומר תשבע בסוף. ולא תשבע בתחלה. נחלקו עליו בני כהנים גדולים. ואמרו תשבע בתחלה ובסוף. אמר רבי דוסא בן הרכינס כדבריהם. א"ר יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן. לא תשבע אלא בסוף: ב מי שהלך למדינת הים. ועמד אחד ופרנס את אשתו. חנן אומר איבד (ג) מעותיו. נחלקו עליו בני כהנים גדולים. ואמרו ישבע כמה הוציא ויטול. אמר רבי דוסא בן הרכינס כדבריהם. א"ר יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן. הניח מעותיו על קרן הצבי (ד): ג אדמון אומר שבעה. מי שמת והניח בנים ובנות. בזמן שהנכסים מרובין. הבנים יורשים (ה). והבנות נזונות. ובנכסים מועטים. הבנות יזונו. והבנים יחזרו על הפתחים. אדמון אומר. בשביל שאני זכר הפסדתי. אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון: ד הטוען את חברו כדי שמן. והודה בקנקנים (ט). אדמון

[א] ס"א [ב] נ"א גזילות

ר"ע מברטנורה

ד כל זמן שהיא בבית אביה. והיורשים נותנים לה מזונותיה שם: גובה כתובתה. כשתרצה: שתעשה טובה. מנכסי יתומים שתתן להם ותלה לשכנותיה כלי כתובתה (יג): וחכ"א. לא הוזכרו שמשה ועשרים שנה להפסידה כתובתה בשביל הטובה שהעשה בנכסי היתומים אלא לענין שמחילה הוזכרו להוציא ושתקה ולא תבעה כל השנים הללו מחלה הילכך כל זמן שהיא בבית בעלה אין שתיקתה מחילה מפני שמכבדים אותה היא בושה לתבוע כתובתה. אבל בבית אביה משתתקת כ"ה שנים מחילה היא: מתה יורשיה מזכירין כתובתה. כלומר צריכין לתבוע כתובתה בתוך כ"ה שנה ודוקא כשנשבעה על כתובתה קודם שמתה הוא דיורשיה יכולים לתבוע כתובתה. אבל אם לא נשבעה על כתובתה. אין יורשיה יורשים מכתובתה כלום שאין אדם מוריש שבועה לבניו:

פרק יג **שני** דייני גזילות. שהיו גוזרין גזירות על הגזלנים (א) וקונסין עליהם קנסות: שני דברים. שאין חכמים מודים לו: תשבע בסוף. כשישמעו בו שמת ותבא לגבות כתובתה תשבע שלא עכבה בידה משל בעלה כלום (ב): ולא תשבע בתחלה. בשעת גביית מזונות ורמב"ם פירש תשבע בסוף כשיבא בעלה ויכחישנה ויאמר הנחתי לך מזונות תשבע שלא הניח לה כלום: א"ר יוחנן בן זכאי כו'. והלכה כמותו ודוקא אחר שלשה חדשי' ליציאת הבעל פוסקין מזונות לאשה אם תבעה מזונות אבל קודם זמן זה לא. שמוחזק אין אדם מניח ביתו ריקן ויוצא: ב איבד מעותיו. דאמר לא אמרתי לך הלוני ואני אפרע אבל אם הלוה את האשה מעות למזונותי' על מנת שתשלם לו. הוא תובעה והיא תובעת את הבעל וישלם. ואם הבעל טוען הנחתי לה מזונות והיא אומרת לא הניח ורוצה להוציא ממנו נשבע הבעל שבועת היסת ונפטר ויהיו המעות חוב עליה לכשתתאלמן או תתגרש. ובהא מתניתין נמי הלכה כרבי יוחנן בן זכאי: ג ובנכסים מועטים. שאין בהם פרנסה (ו) שנים עשר חדש לזכרים ולנקבות (ז). ורמב"ם פירש כל שאין בהם לפרנס הבנים והבנות עד שיגדלו הבנות. קרי נכסי' מועטי' (ח): בשביל שאני זכר הפסדתי. כלומר בשביל שאני זכר ואוי ליורש בנכסי' מרובי' הפסדתי בנכסי' מועטי' ואין הלכה כאדמון: ד והודה בקנקנים. רקים בלא שמן

עיקר תוי"ט

ומעיקרא פי' לתקן הכי תקינו. הר"ע: (יג) ילפי' מכאן כח בייתוס. דכתובתה מכונה דלפום גמלא שיחנא בלאי לפי השבר היו מסמנים מכונים. גמרא: (יג) כל זמן כו'. בגמרא פריך אמאי קודם שקיעת החמה גובה כתובתה לאחר שקיעת החמה לא גביא בההיא פורתא אחילתא. ומשני כל אדם שכיחים בה היא כו'. ומסקינן בגמרא דמחלוקת כשאין כתובה יוצאת מתחת ידיה כגון במקום שאין כותבין אלא כתובה בידה ד"ה דגובה. לעולם בין שהיא בבית אביה בין שהיא בבית בעלה והלכה כחכמים: (יד) מזכירין. הכא ודאי איבעי למתני מזכירין דאי תני זוכרין הוה משמע אפילו בינם לבין עצמם וליתא אלא שיתבעו. תוי"ט:

פרק יג (א) הגזלנים. גי' פלות יש אי תני גזירות או גזילות: (ב) ול"ע. דהכא אמרינן דמזונות גביא בלא שבועה משא"כ כתובה ולענין משעבדי מייתינן במזונות עפי לגבי מכתובה דכתובה נפרעת בשבועה מנכסים משועבדין ומזוני לא גביה כלל אפי' בשבועה. ועי' גיטין דנ"א: (ג) איבד כו'. כמ"ש הר"ב במ"ב פ"ד דנדרים שאין זה אלא מניעת הביעה וכיון שאין מביא לו תועלת אלא מסלק ממנו נזק חובו אין זה חייב לו כלום ועתוי"ט: (ד) קרן הצבי. שהצבי קל לרוץ כדתנן פ"ה דאבות וכלא שזה שמניח מעותיו על קרן הצבי הוא מזומן להפסד: (ה) יורשים כו'. פי' הבנים יורשות שהם יד אחיהן וכל הנכסים עומדים ברשותם. המגיד: (ו) אלא לבנות גם כסות ולבוש. כ"י: (ז) והקשו בגמ' רפ"ט דב"ב ואי ליכא לתרוייהו יקחו הבנים את הכל ויאכלו מה שהיה עודף על מזון הבנות לא יעלוהו הבנות ומתרץ מוציאין מהם מזונות לבנות עד שינשאו והשאר לבנים ואי ליכא שאר ישאלו על הפתחים: (ח) הכי סמיך לה בריש פ"ט דב"ב ועתוי"ט: (ט) בקנקנים. נ"ל לפרש דכד וקנקן שני מינים הם ולא טענות שניהם היה זה טוען כד וזה משיב קנקן דא"כ שבועה

מביעא דלא הוי ממין הטענה. תוי"ע ועי"ע: (י) כלומר להפוקי אם אמר עשרה כדים מלאים דלכ"ע טענו שמן וכדים. בגמרא: (יא) לכל הפירושים איירי שלא הניח כאן נכסים לפי דמיירי שהפסיקה היתה בענין שקנה ומחויב לשלם ואלו היה לו נכסים היה החתן מוציא ממנו בדין. תוי"ע: (יב) זכותו. פי' לפי' יש לו עידי זכות או עידי גזלה ואין לחזיקו עידי מקח. ב"י: (יג) עשאה כו'. פרש"י נשאה המוחזק בה סימן לאחר לא לראובן זה העורר עליו אלא לאיש אחר היה מוכר שדה בלד זה ומכר לו די מצרי' השדה וכתב לו מצרי' מצד פלוני שדה שלי' וזה חתם על השטר ולא ערער ליצד אם זכותו אפי' לאדמון דאין לומר כאן הני נוח לי. והתוי' מפרשי' עשאה המערער סימן לאחר כגון שכתב במצרים מצד פלוני שדה של שמעון: (יד) פירש"י ואזיל גבך כשתקנה הדרך ממני. ועתוי"ע: (טו) וכשהגיע זמן פרעון החוב קודם. הר"ב: (טז) דהא בצריך זה למכור היה מוצא הרבה דקונים מלוים הם דאמרי איכפי זבין קנית זבנת לפסידא: (יז) וע"ב. ראובן על שמעון ושמעון על ראובן ושטר שהוציא ראובן מוקדם ושל שמעון מאוחר. אדמון אומר יכול לומר אלו כו' כיצד בו' היה לך לתבוע חובך ממני וחכ"א זה גובה כו' ספק הלאמין גובה ופרכינן בגמרא

שמן וכגון שטענו תנכו עשרה כדי שמן יש לי אצלך (י): אדמון אומר. יש במשמעות טענה זו שמן וכדים. וכשהודה לו בכדי' רקים הוי הודאה במקצת וחייב שבועה: וחכמים אומרים. אין במשמעות טענה זו אלא שמן בלבד שעור י' כדים וכשהודה לו בכדי' רקים מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ואין כאן הודאה במקצת ממין הטענה ואינו חייב שבועה והלכה כאדמון: ה ופשט לו את הרגל. לשון בזיון כלומר טול פיש ואבק שתחת רגלי. פ"א תלה אותי ברגלי על העץ שאין לי מה ליתן לך. ורמב"ם פירש ופשט לו את הרגל שהלך בדרך מרחוק (יח): עד שתלבין ראשה. עד שתזקין ואין כופין אותו לא לכנוס ולא לפטור: אדמון אומר כו'. והלכה כאדמון: ו העורר על השדה וכו'. ראובן מערער על השדה שביד שמעון ואומר לו לוי שמכר לך גזלה ממני והוא חתום על שטר המכירה שכתב לוי לשמעון שמכר לו: אדמון אומר יכול הוא שיאמר. מה שלא ערערתי בשעה שלקחת שדה זו מלוי ומתמתי עד בתוך השטר לפי שלוי אדם חזק וקשה להוציאה מידו ונוח לי שתהא בידך שאוציאנה ממך בדין: איבד את זכותו. דהואיל ומתם הודה שאין לו עסק בה. ואין הלכה כאדמון. ודוקא כשחתם בה בעד הוא דפליגי אדמון וחכמים אבל אם הוא חתום בדיין לקיים את השטר הכל מודים שלא אבד את זכותו מפני שיכול לומר לא הייתי יודע מה שכתוב בשטר שהדיין החותם על ההנפק לקיים את השטר אין צריך שידע מה שכתוב בשטר אלא שיכיר חתימת העדי' בלבד: ז ואבדה דרך שדהו. שהחזיקו בה בעלי השדות שבמצריו: ילך לו בקצרה. על כרחם יטול לו דרך לשדהו אבל יברור לו דרך קצרה שלא ירבה ליטול. ובזמן שד' בני אדם מקיפי' אותו מד' רוחות מודה אדמון לחכמי' שכל אחד יכול לומר אייתי ראיה דדרכך גבאי הוא. ואם אדם אחד הקיפהו מד' רוחות מודי' חכמים לאדמון דממה נפשך אורחיה גביה הוא. לא נחלקו אלא כשהקיפוהו אדם אי שבא מכח ארבעה בני אדם. אדמון אומר מצי א"ל ממה נפשך אורחי גבך וחכ"א מצי א"ל האיך אי שתקת שתקת (יד). ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו ולא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו. והלכה כחכמי': ח והלה הוציא שמכר לו את השדה. הלוה הוציא עליו שטר מכירה מאוחרת לשטר ההלואה ואומר שהלך מזויף או פרוע שאם הייתי חייב לך לא היית מוכר לי את השדה שהיה לך לגבות חובך: זה היה פקח שמכר לו את השדה. לפי שהיה זה מבריח מטלטליו. ולא היה לו מהיכן ימשכננו על חובו ועכשיו יטול את הקרקע. ובאתרא דהלוקח יהיב זוזי והדר כתבי שטר מכירה כ"ע לא פליגי שהיה למוכר לעכב בחובו המעות שקבל (טו) ולא יכתוב לו השטר וכיון שכתבו הודה שאין לו עליו חוב כי פליגי באתרא דכתבי שטרא והדר יהיב הלוקח זוזי. אדמון סבר איבעי' ליה למימסר מודעה איני מוכר לו אלא כדי שאוכל למשכנו. וחכ"א האי דלא מסר מודעה כי ירא שמא ישמע הדבר וימנע מלקנות את השדה (טז). והלכה כחכמים: ט וזה א זה גובה שטר חובו. והלכה כחכמים:

אדמון אומ'. הואיל והודה במקצת הטענ' ישבע. וחכמים אומרים. אין זו הודאה ממין הטענה. אמר רבן גמליאל. רואה אני את דברי אדמון: ה הפוסק מעות לחתנו. ופשט לו את הרגל תשב עד שילבין ראשה. אדמון אומר יכולה היא שתאמר. אילו אני פסקתי לעצמי. אשב עד שילבין ראשי. עכשיו שאבא פסק עלי. מה אני יכולה לעשות. או כנוס. או פטור. אמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון: ו העורר על השדה. והוא חתום עליה בעד. אדמון אומר א (יכול הוא שיאמר). השני נוח לי והראשון קשה הימנו. והחכמים אומרים איבד את זכותו (יב). עשאה סימן לאחר (יג). איבד את זכותו: ז מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו. אדמון אומר. ילך בקצרה. וחכמים אומרים. יקנה לו דרך במאה מנה. או יפרח באויר: ח המוציא שטר חוב על חברו. והלה הוציא שמכר לו את השדה. אדמון אומר יכול הוא שיאמר. אילו הייתי חייב לך. היה לך להפרע את שלך כשמכרת לי את השדה. וחכ"א זה היה פקח שמכר לו את הקרקע. מפני שהוא יכול למשכנו: ט שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה (יז). אדמון אומר. אילו הייתי חייב לך. כיצד אתה לוה ממני. וחכ"א זה גובה שטר חובו. וזה גובה שטר חובו:

שלש

א ס"א

שלש

י שלש ארצות (יח) לנשואין. יהודה. ועבר הירדן. והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר. ומכרך לכרך. אבל באותה הארץ. מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך. אבל לא מעיר לכרך. ולא מכרך לעיר. מוציאין מנוה הרעה. לנוה היפה. אבל לא מנוה היפה. לנוה הרעה. רשב"ג אומר. אף לא מנוה רעה. לנוה יפה. מפני שהנוה היפה בודק: יא הכל מעלין לארץ ישראל. ואין הכל מוציאין. הכל מעלין לירושלים. ואין הכל (כ) מוציאין. אחד האנשים. ואחד הנשים. [א] נשא אשה בארץ ישראל. וגירשה בארץ ישראל. נותן לה ממעות ארץ ישראל (כא). נשא אשה בארץ ישראל. וגירשה בקפוטקיא (כב) נותן לה ממעות ארץ ישראל. נשא אשה בקפוטקיא. וגירשה בארץ ישראל. נותן לה ממעות ארץ ישראל. רבן שמעון בן גמליאל אומר. נותן לה ממעות קפוטקיא. נשא (כד) אשה בקפוטקיא. וגירשה בקפוטקיא. נותן לה ממעות קפוטקיא:

סליק מסכת כתובות

[א] ס"א ואחד עבדים

י ג' ארצות לנשואין. שאם נשא אשה באחת מהן (יט) אינו יכול לכופה לצאת אחריו מארץ אל ארץ: כרך. גדול מעיר והוא מקום שווקים וכל סביביו באין שם לסחורה וכל דבר מצוי בו: אבל לא מעיר לכרך. שישיבת הכרכין קשה מפני שהכל מתישבים שם ודוחקים ומקרבים הבתים זו לזו ואין שם אויר: ולא מכרך לעיר. דבכרך שכיחי כל מילי. בעיר לא שכיחי כל מילי: מפני שהנוה היפה בודק. את הגוף ומחליאו. שמשנוי וסת אפי' לטובה תחלת חולי מעי'. והלכה כרשב"ג. ואם איש מארץ הגליל נשא אשה מארץ יהודה או איפכא כופין אותה לצאת עמו שע"מ כן נשאה. ובכל מקום מוציאים מעיר שרובה עובדי כוכבי' לעיר שרובה ישראל אבל לא מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עובדי כוכבים: יא הכל מעלין. את כל בני ביתו אדם כופה לעלות עמו לירושלים ואפילו אם קנה עבד עברי ילך העבד אחריו על כרחו ואפילו מנוה היפה לנוה הרעה ואפי' מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עובדי כוכבים: ואין הכל מוציאין. ואין מוציאין שום אדם: אחד האנשים ואחד הנשים. אם הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות תצא בלא כתובה ואם היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות יוציא ויתן כתובה: קפוטקיא. היא כפתור וקורין לה בערבי דמא"ת ומעותיה גדולות ושוקלות יותר משל ארץ ישראל ומשום דכתובת אשה מדברי סופרים הקלו בה לפרוע אותה בפחות שבמעות. ורבן שמעון בן גמליאל סבר כתובה דאורייתא ומש"ה אזיל בה לחומרא (כג). ולית הלכתא כותיה:

סליק מסכת כתובות

בגמרא אי דמטי זימניה של חוב הראשון מ"מ זכינן בהראשון גובה חובו ואי לא מטי זימנא מ"מ דאדמון דהא לא מצי א"ל אלו כו' דמשום דלא הגיע זמנו הולכך ללות ממנו ומוקמינן לה בגמרא כגון שלוה ממנו ביום שמשלים זימניה ופליגי אי עביד איניש דיזיף ליומא או לא. הר"ב (יח) ג' ארצות כו'. הן בא"י חלוקות לענין נשואי אשה. רש"י: (יט) והוא מאותה הארץ שנשאה: (כ) ואין הכל כו'. לאתויי עבד שברח מחו"ל לארץ דאין אמרינן ליה זבניה הכא וזיל. גמרא: (כא) א"י. ובלבד שלא יהא פחות מתקנת חכמים. לבתולה מאתים ולאלמנה מנה שכל הפוחת כו': (כב) בקפוטקיא. וייחד אותה על דרך משל מפני שהיא קרובה לא"י. הר"מ: (כג) הלכך בתר שעבודא אזלינן כדין שט"ח רש"י. וכתב ע"ז הר"ב ואי תימא א"כ היכא דנשא בא"י דנותן לה ממעות א"י. וא"כ לעולם יהי' לה ר' דזוזי כמו בזוזים ומנה דהן של צורי כו'. אלא דרשב"ג סבר דאף דכתובה לאשה מן התורה מ"מ אינו כתובה שיסכימו בה שניהן משתעבד לה ולפיכך אזל בשעבודו במקום הנשואין. ועתוי"ט: (כד) נשא. אליבא לכ"ע:

סליק מסכת כתובות

גירסא בגמרא אידי דתנא כתובות ותנא המדיר תנא נדרים

לשון הר"ן נדר הוא בא' משני ענינים. אם נדרי הקדש שהוא מקדיש לבדק הבית או למזבח ובענין זה אינו יכול להקדיש אלא מה שהוא שלו ואיסורו כולל כל אדם. או נדרי איסור שאוסר על עצמו דברים המותרים ובענין זה יכול לאסור אפי' נכסי חבירו עליו ואין איסורו שוה לכל. ומסכת זו היא בענין נדרי איסור. והרמב"ם כשם שהוא כולל חרמי בדק הבית כך הוא כולל נדרי האיסור והך דהכא היינו נמי כנדרי איסור דאלו חרמי בדק הבית לא שייכי בהאי מסכתא אלא בסדר קדשים. ונדרי איסור הם באחד משלשה דרכים. עיקר הנדר. וכינויו. וידות. עיקר הנדר. הוא שיאמר דבר זה אסור עלי בין שהתפיסו בדבר אחר בין שלא התפיסו זהו נדר האמור בתורה אלא היכא שהתפיסו בעינן שיתפסנו בדבר הנדור ולא בדבר האסור. וכינויים וידות מפורשים במשנתנו עכ"ל: ומ"ש זהו נדר האמור בתורה ואע"פ שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם ולא כינוי וע"ז נאמר בתורה (במדבר ל') לאסור אסר על נפשו שיאסר על עצמו דברים המותרים לשון הרמב"ם פרק א' מהלכות נדרים ומינה דדוקא שיאסור או שיתפיס אבל האומר נדר שלא אוכל אינו כלום. וכן מבואר בתשובת מהר"ם אלשקר סי' ע"א שכתב כן בשם תשובה להרמב"ם. וקיים בה היה הנודר עם הארץ פותחין לו פתח ממקום אחר כדי שלא יקלו בנדרים:

מסכת נדרים

פרק א

א כל כנויי נדרים. כנדרים. וחרמים (א). כחרמים. ושבועות. כשבועות. ונזירות. כנזירות. האומר לחבירו. מודרני ממך. מופרשני ממך. מרוחקני ממך. שאיני אוכל (ג) לך (ד). שאיני טועם לך. אסור. מנודה (ה) אני לך. רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר (ו). כנדרי רשעים. נדר בנזיר. ובקרבן ובשבועה. כנדרי כשרים. לא אמר כלום. כנדבותם נדר (י). בנזיר ובקרבן:

ב האומר לחבירו. קונם (יא). קונח. קונס. הרי אלו כנויין לקרבן (יג). חרק (יד). חרך. חרף. הרי אלו כנויין לחרם. נזיק (טו). נזיח. פזיח. הרי אלו כנויין לנזירות. שבותה.

שקוקה

כל כנויי נדרים. בגמ' מוקמינן דרישא דמתניתין חסורי מחסרא והכי קתני כל ידות נדרים כנדרים וכל כנויי נדרים כנדרים. אלו הן ידות נדרים האומר לחבירו מודר אני ממך מופרש אני ממך וכו'. אלו הן כנויי נדרים קונם קונח קונס וכו'. ידות נדרים כמו בית יד של כלי שאוחזין אותו בו. כך ידות נדרים שבהם הנדרים נאחזים. כנויי נדרים כמו המכנה שם לחבירו שאינו עיקרו של שם: מודרני ממך. אם אמר אחד מלשונות הללו מודר אני ממך שאיני אוכל לך ושאיני טועם לך או מופרש אני ממך שאיני אוכל לך ושאיני טועם לך או מרוחק אני ממך שאיני אוכל לך ואיני טועם לך הוא ידות נדרים ואסור לאכול ולטעום עמו אבל אם אמר לו מודר אני ממך בלבד אין במשמעות דבריו אלא שלא ידבר עמו ומופרש אני ממך בלבד משמע שלא ישא ויתן עמו ומרוחק אני ממך בלבד משמע שלא ישב בארבע אמותיו ואינו אסור לאכול עמו אא"כ פירש ואמר עם כל אחד מלשונות הללו שאיני אוכל לך ושאיני טועם לך (ז): רבי עקיבא היה חוכך וכו'. כלומר מחכך שפתיו זו בזו ולא כלה לאסור בפירוש. אבל היה נראה מדעתו שהיה אוסר: כנדרי רשעי' נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה. אם אמר הרי עלי כנדרי רשעים שנדריהם נזיר וקרבן ושבועה (ז) אם אוכל ככר זו ועבר ואכלה חייב להיות נזיר ל' יום ולהביא קרבן עולה וחייב מלקות כעובר על שבועת ביטוי שהרי הזכיר בנדרו נזיר וקרבן ושבועה ומה שאמר כנדרי רשעים לפי שהרשעים הם שנודרים ונשבעים לא הכשרים שהכשרים יראים שלא לעבור על בל תאחר (ח) ונזהרים שלא להוציא שבועה מפיהם (ט) ולפיכך כנדרי כשרים לא אמר כלום: כנדבותם נדר בנזיר ובקרבן. אם אמר כנדבות כשרים הריני נזיר והרי זה קרבן אם אוכל ככר זו ואכלה חייב בנזיר ובקרבן שהכשרים פעמים נודרים בנזיר לאפרושי מאיסור ומתנדבי' בקרבן שמביאין קרבנם לפתח העזרה ומקדישין אותם שם כדי שלא יבואו בם לידי מכשול. ונדבה היא כשיאמר הרי זו. ונדר הרי עלי. לפיכך הכשרי' מתנדבי' אבל אינם נודרי' כי היכי דלא ליתו לידי תקלה: **ב** קונם קונח קונס הרי אלו כנויין לקרבן. לשון נכרי של לעז הם ויש מהם מי שקורא לקרבן כך ויש מי שקורא כך וכל לשון שיאמר מאלו הוא מתפיס בקרבן (י):

נדר

פרק א (א) והחרמים כו'. משום דנדר ושבועה גבי הדדי כתיב כל נדר וכל שבועת כו'. תני להו לשבועות בתר הכא (מש"כ צריך נזיר) ואיידי תני נמי לאידך כולהו. ונדרים דמסכת קאי עליה דאומר קונם ככר זה עלי. שבועות שככר הקדש עליו וגבי חרמי' נמי אסר אפלא עליה תני להו גבי הדדי מש"כ שבועה דקאסר נפשיה אחפצא כו'. תוי': (ב) וטעמא בגמרא דידים שאינן מוכיחות לא הוי ידים כו'. ולא"ת א"כ אמאי איקרי יד כתב הר"ן משום דלא מפיק דבוריה למימר כקרבן. א"נ דלא אמר אסור בהדיא. הר"ב: (ג) שאיני אוכל. ולא דמי לשאיני ישן שאיני מדבר דכיון פי' דלקמן דתנן דאוסר עד הוריי' דהוי דבר שאין בו ממש דהתם אין בו ממש לא בדיבור ולא בשינה אבל הכא מ"מ במאכל שהוא מזכיר יש בו ממש והוא קונם המאכל עלמו ענין זה שאינו אוכל. תוי' ועתוי"ט: (ד) לך. פי' משלך בפירש"י למי אתה של מי אתה: (ה) מנודה כו'. לשון הר"א מי שיאמר מנודה כו' שאיני אוכל לך כו' אבל שאיני אוכל דאין לספוקי בהכחשם ד"א. דא"ל בלי נידוי לפי שאין אדם רגיל להזכיר נידוי לעצמו כו' וא"כ ודאי לי נדר הוא לי נע ונד ומרוחק מהכלהו: (ו) להחמיר פי' לאכול בד' אמותיו. הר"א. משמע אבל לא לענין לאכול משלו. ועתוי"ט: (ז) וכן פי' לקמן בנדבות אם אמר כנדבות כשרים הריני נזיר והרי זה קרבן ולפי זה רישא פשיטא וצריכא משום סיפא דכשרים. אבל בגמרא מפ' באומר כנדרי פשפי' הריני עלי והימנו כלו' אם אמר כנדרי רשעים הריני והיה נזיר עובר לפניו. ופי' הר"ן ולא איצטריך אלא משום סיפא כו' דכשאומר כנדרי כשרים תנהי כדתנן ברים נזיר באומר אהא. ועתוי"ט: (ח) פי' שהנדר הוא הרי עלי כדמפיק וכיון שכן אפי' כשהיא בפתח העזרה אין נודרין דהא איכא חששא שמא תמות והוא חייב באחריות ואתו לידי תקלה בבל תאחר: תוי': (ט) והא דכ' כשבעתי ואקיימה לשמור משפטי לדקדק ההיא לגזורי נפשי' בעלמא שכבר הם מחוייבי' לקיים את המצות או שלא לעבור על ל"ת בכי לי' למנדר ועל זה שנו חכמי' נדרים סייג לפרישו'. הר"מ והרא"ש: (י) נדר. בגמ' וכא אמרת אין נודרין. פי' נרב. ומ"ש הר"ב נודרי' בנזיר בדוקא נקט לפי שלא שייך בנזירות אלא נדר. ופי' הר"ן דנדר פי' דבר שאינו בא לגמרי בנדבת הלב. ונדבה מה שאדם נודר יותר בנדבת נפשו ושמעשיו יותר לכויים ומש"ה קמרי' דנדר הוא הרי עלי לפי שאינו מתנדב לגמרי כיון שלא הפרישו עכשיו ונדבה היא באומר הרי זו לפי שהוא מתנדב ונדרו יותר ללוי. ולפי זה בנזיר אע"פ שאין הנדר של נזירות אלא בלי נדר מי שכוונתו לגרים יותר קרוי נזירה נדבה ומי שאין כוונתו לגויה כ"כ קרוי נדר ושל הכשרי' נקרא נדבה כי אין בנזירתם אונס כדגוך עבירה: (יא) קונם. שאמר קונם ככר זה עלי. רש"י: (יב) וה"ה בכל לשון הנודר אדם ורמ"ב והא קא תני הכי בשמות משום דהכי בקיאין. רש"י. והר"ן כ' דרבותא אשמעי' דלא מבעיא בלשונות לעז שהם לשונות גמורים שהנודר בהן נדרו נדר אלא אפי' בלשונו' שאינם גמורי' שהרי לשון הקודש הוא אלא שהשתבש ופד"א שלא יהא נדר כיון שאינו לשון גמור בפ"ע. קמ"ל: (יג) לקרבן. לאפוקי בקרבן ראשונים דרישא קאי לפרושי. הרא"ש: (יד) חרק. האומר הכל זה עלי חרק. רש"י: (טו) נזיק שאומר הריני נזיק

אם

שקוקה. נדר במותא (טז). הרי אלו כנויין לשבועה: ג האומר א לא חולין לא אוכל (יז) (יח) לך לא כשר ולא דכי. טהור וטמא (יט). נותר. ופגול (כ). אסור (כא). כאימרא (כב). כדירים כעצים. כאשים. כמזבח. כהיכל. כירושלים. נדר באחד מכל משמשי המזבח. אף על פי שלא הזכיר קרבן. הרי זה נדר בקרבן (כה). רבי יהודה אומר האומר ב ירושלים לא אמר כלום: ד האומר קרבן. עולה. מנחה. חטאת. תודה. שלמים. שאני אוכל לך. אסור. רבי יהודה מתיר. הקרבן. כקרבן. קרבן. שאוכל לך. אסור. לקרבן לא אוכל (ל) לך. ר"מ אוסר. האומר לחבירו. קונם (לא) פי המדבר עמך. ידי עושה עמך. רגלי מהלכות עמך. אסור: ואלו

א כ"א לחולין שאוכל לך ב כ"א כירושלים

נדר במותא. כלומר נשבע והוא כנוי של ומומתא שהיא שבועה בלשון תרגום: ג לחולין שאוכל לך. הלמ"ד נקודה פתח ומשמע לא חולין יהיה מה שאוכל לך אלא קדש: לא כשר. יהיה אלא פסול והיינו קדשים דהיינו בהו פסולות ופסלות: ולא דכי. לא מותר כמו איל קמצא דכן. במסכת עבודת כוכבים (דף לז) ואע"ג דלשון מותר ואסור שייך נמי גבי נבילה וטרפה ואנן קי"ל שאין מתפיסין אלא בדבר הנדור והנדוב. הואיל ויש בתשובות לא מותר גם קדשים. הא תנן סתם נדרים להחמיר הכין דדעתו להתפיסו בנדר אתרי על דבר הנדור מתפיסין: טהור. אם אמר לא טהור מה שאוכל לך: טמא נותר פגול. אם אמר טמא מה שאוכל לך וכן כלם אסור שכל אלו דברים הנוהגים בקדשים הם: כאימרא. כשה של קרבן (כב): כדירים. כלשכת העצים או כלשכת הטלאים: כעצים. כגזרי עצים של מערכה: כאשים. כקרבנות שעל האש (כד): כמזבח. כקרבנות שעל גבי המזבח: בהיכל. כקרבנות שבהיכל: בירושלים. כקרבנות שבירושלים. פ"א. כחומות ירושלים דקסבר שחומות ירושלים מילי הלכה קא אתו: באחד מכל משמשי המזבח. כגון מזלגות מזרקות ומחתות. אם אמר כמזלגות שאוכל לך או כמזרקות שאוכל לך וכן כולם אע"פ שלא הזכיר קרבן הרי זה כנודר בקרבן: רבי יהודה אומר האומר ירושלים. בלא כ"ף לא אמר כלום ות"ק פליג עליה ואין הלכה כרבי יהודה: ד האומר קרבן עולה מנחה חטאת תודה ושלמים. כל הני קרבנות מנה הם (כו) ותודה נמי דמיא למנחה דלי צריכין להודות סד"א דאין זה נודר בדבר הנדור (כז): ור' יהודה מתיר. משום דאמרינן בלא כ"ף דמי לנשבע בחיי הקרבן ובחיי העולה (כח) ואין כאן לא נדר ולא שבועה ורישא אשמועינן דפליג ת"ק עליה דר' יהודה אפילו בירושלים אם הזכירה בלא כ"ף ואמר דהוי נדר. וסיפא אשמועינן דפליג ר' יהודה עליה דת"ק אפילו בקרבן עולה ומנחה וכו'. כשהזכירן בלא כ"ף דלא הוי נדר: קרבן הקרבן כקרבן שאוכל לך אסור. אע"ג דכל הני שמעי' להו בכלל הקרבן איצטריכא ליה דסלקא דעתך אמינא בחיי הקרבן קאמר והא דתנן לקמן בפ"ב הקרבן שאוכל לך מותר סתם הא קרבן קאמר דמשמע חיי קרבן (כט): לקרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר. דנעשה כאומר לקרבן יהא נכסיך לא אוכל לך ואין הלכה כר' מאיר: קונם פי המדבר עמך. ואף על גב דאין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש ודבור אין בו ממש מ"מ כשאומר קונם פי שמדבר עמך אסר הפה מלדבר (לג) והפה דבר שיש בו ממש הוא וכן יאסרו ידי למעשיהם ורגלי להלוכן וכן כל כיוצא בזה:

אם אוכל כשר זה ושבועה שלא אוכל. הר"י: (טז) במותא. גי' הר"מ במומאה ומפ' נמי שהוא כינוי בלשון תרגום. ועתוי"ט: (יז) לא חולין לא כו'. ה"ג הר"מ ומפ' שכל מה שאוכל לך לא יהיה חולין והוא כאלו אמר כל שאוכל לך יהיה קרבן אבל גי' הר"ב לחולין שאוכל וכ' הרא"ש שכ"ה בגמ' כו' וגם מתני' מוכחא דכל הני דמתני' אסהני אוכל דרישא קיימא. ע"כ: (יח) לא חולין עמתא משום דמכלל לאו אתה שומע הן כו' ולא"כ ליה הלכתא כוותיה והשבר דמתני' לאו משום דמכלל כו' אלא דמאן שאומר לחולין שמשמעו לא חולין משמע דקרבן יהא דהאומר דבר זה היתר מותר משמע שהוא אסור. ועתוי"ט: (יט) וטמא כו'. ובהכי לא שייך למ"ד שהוא בתהלכן דלדרבה אי אמר לא בלמ"ד איכא למימר דכהם הא קא מכוין ובהכי נמי אע"ג דלא אמר בהו כ"ף הדמיון מתפרש שכיון שאינו מורה אסור. בלא כ"ף נמי מתפרש לכ"ע. הר"ב (כ) נותר כו'. אע"ג דהוו דבר האסור. דמתני' בעיקר קדושה שקרבן שנעשה נותר ופגול גמ': (כא) אסור. לפי שהתחיל בכ"ף הפסיק באיסור'. הרא"ש: (כב) דסתם נדרים להחמיר ועוד דמשמע דמשה הידוע קאמר. הר"ן: (כג) כאימרא. בפ"ק דהני כולהו אין שום מור: על שם איסור א"נ בלא כ"ף משמע דנשבע בחיי היכלא וכן אשאלה הר"ן וקשיא עליה ועי' אום כה: (כד) שנקראים אשה ר"ל ניחוח. פי': (כה) בקרבן. משום דסתם נודר בקרבן הוא מתפיס. הרא"ש: (כו) דעולה ומנחה מתכפרא לה בתמידין ובמוספים. ושלמים מתפרש לאו שלמי צבור דציבורים א"נ שלמי נזיר: (כז) כלומר קמ"ל דהוי דבר הנדור וטעמא פי' הר"ב ומסתבר לפי' קרבן עולה כו' דקרבן לאו מלתא בהלכתא כפשיה הוא דבעי לא שייך מינה כו' ואיכא למילק עולה דדמי לי' למה איצטריך הם משמעי לאתי אכפי ואזלינן לחומרא - וי"ל דסד"א דמשום פרט לאלו להתפיס במילי דחובה. ועתוי"ט: (כח) ואיכא למידק מנחה שהיכה בהא מבעי' חיים הרי נשבע בחיי שייך ביה ותלי הרא"ש משמע דחיי דאמרינן לאו חי מגבו אמרינן אלא כל דבר המתקיים קורא לה חי בלשון בני אדם: (כט) ז"ל התוי' הא קרבן בשחי' מיצות בחיי הקרבן קאמר והכי משמע הא הכא בקרבן אפי' נשבע והקרבן שאמר בתיבה אי אסור דלא שייך לומר שהוא לי שבועה כיון דאמר ליה בתיבה אי. ועתוי"ט: (ל) לא כו'. וה"ה דאי אמר לקרבן שאוכל לך דמשמע בפיל לקרבן יהא מה שאוכל לך. הר"ב ועתוי"ט: (לא) קונם. ל"א נמי פליג בהא פי' דה"ה בלי קונם בלא כ"ף דמותר דקונם פי לא עדיף מלשון קרבן עצמו. וצ"ע תוי': (לב) וז"ל הר"ב משמע דקונם קאי אדבור ומשמע נמי דקאי אפה הלכך כיון דסתם נדרים להחמיר אמרינן דאפה קאי וכ"ז מדרוייתא אבל מדרבנן אפי' על דבר שאין בו ממש חל הנדר. ועתוי"ט:

ואלו

פרק ב **ואלו** מותרין (א): חולין שאוכל לך. כבשר חזיר (ג). בע"ג. כעורות לבובין. כנבלות. א כטרפות. כשקצים ב כרמשים (ד). כחלת (ה) אהרן וכתרומתו. מותר (ו). האומר לאשתו הרי את עלי כאמא (ח) פותחין לו פתח ממ"א. שלא יקל ראשו לכך. קונם שאיני (יא) ישן. שאיני מדבר. שאיני מהלך. האומר ג (לאשתו) קונם שאיני משמשך. הרי זה בלא יחל דברו. שבועה (יד) שאיני ישן. שאיני מדבר. שאיני מהלך. אסור: **ב** קרבן לא אוכל לך. קרבן שאוכל לך. לא קרבן לא אוכל לך מותר. שבועה לא אוכל לך. שבועה שאוכל לך. לא שבועה. לא אוכל לך

א בגמ' וטלפות ב בגמ' ורמשים ג ירושלמי

פ"ב **ואלו** מותרין. חולין שאוכל לך. כמין בעלמא נקטיה כלומר שחולין שאוכל לך אינן אלא כמכס. כך כל הני דאמרינן במתני' ברישא אין צריכין שאלת חכם (ג): כעורות לבובין. עור נוקבים מחיים הבהמה כנגד הלב ומוציאין הלב ומקריבין אותו לעבודת כוכבים ותקרובות עבודת כוכבים אסור בהנאה: כחלת אהרן. שהיא ראשון לכהנים ולא הוי דבר הנדור שאין חלה ותרומה באין בנדר ונדבה: הרי זה מותר. דא"ק (במדבר ל) איש כי ידור נדר. עד שידור בדבר הנדור (ו) וקמתת. שאיני אוכל לך דאמרי' בפ"ק לאסור ואף ע"פ שאינו דבר הנדור הוי טעמא לאסור שיביא מטאת ע"י נדר כגון שנדר בנזיר ומתחייב להביא חטאת: הרי את עלי כאמא. אע"ג דלאו דבר הנדור הוא אסור מכל הני דלעיל דצריך התירא ומדרבנן אם הוא עם הארץ: פותחין לו פתח ממקום אחר. כלומר מבקשים לו פתח וטעם לחרטתו ולא סגי בכדו. תהיה (ט) או לבך עלך (י) זכל זה שלא יקל ראשו ולא יתגיל לאסור אשתו עליו: קונם שאיני ישן כו'. הרי זה בבל יחל מדרבנן (יב) אבל מן התורה אין הנדר חל דנדרי אין חלים אלא על דבר שיש בו ממש: קונם שאיני משמשך. בגמרא מקשה והא משועבד לה והיאך יכול להפקיע שעבודה בנדרו והא הוי כאוסר פירות חבירו על חבירו ומשני כגון דאמר הנאת תשמישך עלי קונם (יג): שאסר ההנאה עליו ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו: שבועה שאיני ישן וכו'. אסור מן התורה דשבועות חלין בין על דבר שיש בו ממש בין על דבר שאין בו ממש ואם נשבע שלא יישן שלשה ימים כלופין לילה ויום לוקה (טו) וישן מיד מפני שנשבע על דבר שאי אפשר לקיימו: **ב** קרבן לא אוכל לך כו' מותר. דהוי כנשבע בקרבן (יח) ונעשה כאומר בחיי הקרבן אם אוכל לך שום דבר: שבועה שלא אוכל לך. ולא אמרינן בחיי שבועה קאמר כדאמרינן בקרבן דשבועה לית בה ממשא. ולא שייך לומר בה בחיי שבועה: שבועה שאוכל לך. ומנין דשבועה שאוכל לך דלא אכילנא משמע כגון שהיה חבירו מסרב בו לאכול ואמר לא אכילנא לא אכילנא ושוב אמר שבועה שאוכל לך דלא אכילנא משמע וה"ק

פרק ב (א) מותרין. הלשון שינו עולה שפיר דלאו הנהו דפ"ק אסורין הן שלא ידור בהן ואפשר לי לומר דהתם לן הנא כר"מ דדריש טוב מזה לא פדור. טוב מזה ומזה שאינו נודר כלל. עיקר ולפע"ד דהתם לענין נדר דאמר שלי לחוצי בקרבן קאי ה"נ איכא למימר בכולהו נדרים שמא יעבור על איסורו שאסר על נפשו: (ב) הר"ב ל"ג בגמרא ומי איכא לאוקי כו' אלא מחוורתא. וכן הר"מ והרא"ש ל"ג לי': (ג) כב"ח. כל מיני איסורין קתני אסורין באכילה כבשר חזיר ואסורים בהנאה כעבודת גלולים ואסורה בהנאה שאין להם בטלה כעורות לבובין שהן תקרובת לעבודת גלולים ואין להם ביטול ותנא נמי שאסורים באכילה בלבד ויש בהן טומאה כנבילות וטומאתן חמורה כבעלתם כשקלים ורמשים. הר"ב: (ד) כרמשים. כדכתיב ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ: (ה) כחלה כו'. שאע"פ שאל איסור ע"י קריאת שם לא מיקרי דבר הנדור דהא מעיקרא נמי אסור משום טבל ומיו לא אסר אלא התיר שהוליא השיריים מידי טבל. הרא"ש: (ו) ולכך אינו אוסר עליו האכילה באמרו הרי הוא כבשר חזיר וכע"ג ואסר עליו כשאומר כקרבן לפי שהוא יכול לדור קרבן ולומר על מה שיכלה הרי זה קרבן ויהיה קרבן ואי אפשר שידור ויאמר על שום דבר הרי זה בשר חזיר או ע"ג. הר"מ: (ז) מותר. משום דקא בעי למתני האומר לאשתו כו' דצריך פתח ואי לא הדר ותני הרי זה מותר לא ידענו ואלו מותרין דרישא כלו' שהן מותרים בלא פתח אהי מנייהו קאי אי אכולהו אי אסיפא מנייהו. הר"נ: (ח) כאמא. הה"נ במתפיס בשאר איסורי הנאה בע"ג וערלה כו' ובגמרא נמי תניא הכי אלא האי דנקט כאימא. אדא דאית בה תרתי אשמועינן. חדא דלא"ג דמתפיס בדבר האסור בעם הארץ מדרבנן צריך פתח ואשמועינן נמי שצריך שיהא ממקום אחר אבל אין פותחין לו בכבוד אמו כלו' אלו היה יודע שלא יהא כבוד לאמו בכך לא היה נודר דלא תימא כהי דאין פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו ה"מ בנדרים דאורייי' אבל הכי דליתא אלא מדרבנן פותחין קמ"ל דלא ודוקא במדיר אשתו ומתפיס בדבר האסור גזרו בעו מתפיס בדבר הנדור אבל שאר נדרים שאינן מצויין לא גזרו. הר"נ: (ט) כלום אתה מתחרט חרטה דמעיקרא מלשון תוהה על הראשונות. הר"נ: (י) כלו' עומד אתה על דעתך הראשונה שלבך עדיין באותו הנדר: (יא) משום דנדרים מספיקא אפשר לנפשיה תני בהו בלשון שאיני כלו' מה שאני. ומשום דשבועות אסר נפשיה תני להו בלשון שאיני ביו"ד. הר"נ: (יב) בגמרא דתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם שנאמר לא יחל דברו וכ' התוי' תימה מה ענין זה לנהגו בו איסור וי"ל דהאי נמי שנדר ונתכוין לאסור עצמו גם בדבר שאין בו ממש אין לך נהגו גדול מזה: (יג) וא"ת אמאי מתסר והא מלות לאו ליהנות נתנו וי"ל דהיינו לומר שאין קיום המצוה חשוב הנאה אבל מ"מ אי מתהני נופיה בהדי דמקיים מצוה הנאה מקילא. ומש"ה אמרי' בפ' ראוהו ב"ד הנודר הנאה מן המעין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. הר"נ ועתוי"ט: (יד) שבועה כו'. מתמה התוי"ט אמאי לא תני שבועה שאיני משמשך: (טו) משום שבועת שוא. הר"נ: (טז) וקרבן לאו בר אשתבועי הוא ואי אמרינן דקרבן יהא מה שלא אוכל לך נמי הכי דלא שיהא איסור קרבן אלא מה שלא יאכל. הר"ן. וא"ת כיון דבאומר לא חולין לא אוכל לך אסור משום דהוי כלומר מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן לפיכך לא פוסל לך כשאומר קרבן לא אוכל לך נמי נימא הכי ולתסר וי"ל דהתם שאני דליכא לפרושי

לך, אסור (יז). זה חומר בשבועות מבנדרים, וחומר (יט) בנדרים מבשבועות. כיצד. אמר קונם סוכה (כ) שאני עושה. לולב. שאני נוטל. תפילין שאני מניח. בנדרים. אסור. בשבועות מותר. שאין נשבעין לעבור (כג) על המצות: ג יש נדר בתוך נדר. ואין שבועה בתוך שבועה. כיצד. אמר הריני נזיר (כד) אם אוכל (כה) הריני נזיר אם אוכל. ואכל. חייב על כל אחת ואחת. שבועה שלא אוכל. שבועה שלא אוכל. ואכל. אינו חייב אלא אחת (כז): ד סתם נדרים להחמיר. ופירושם להקל. כיצד. אמר הרי עלי כבשר מליח. כיין נסך. אם של [א] שמים נדר. אסור. אם של עבודת כוכבים (ל) נדר מותר. ואם סתם אסור. הרי עלי כחרם. אם כחרם של שמים אסור. ואם כחרם של כהנים מותר. אם סתם אסור. הרי עלי כמעשר. אם כמעשר בהמה נדר אסור. ואם של גורן מותר. ואם סתם אסור. הרי עלי כתרומה. אם כתרומת הלשכה נדר אסור. ואם של גורן מותר. ואם סתם אסור. דברי ר"מ. רבי יהודה אומר סתם תרומה ביהודה אסורה בגליל מותרת. שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה. סתם חרמים ביהודה מותרין. ובגליל אסורין שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים:

נדר

[א] גירס' הגמרא שלמים

שבועה יהא עלי אי אכילנא לך: זה חומר בשבועות. לא מצינן לאוקמה אשבועה שלא אוכל לך ופי' דמדקתני זה חומר משמע דבנדר הוי אלא דאינו אסור בשבועה וגבי קרבן לא אוכל לך תנן מותר דלא הוי נדר כלל ומשום הכי נקיט: לאוקמא אדלעיל דתנינא קונם שאיני ישן שאיני מדבר הרי זה בבל יחל: ואוקימנא מדרבנן דמדאורייתא אין הנדר חל אלא על דבר שיש בו ממש (יח): זה חומר בשבועות מבנדרים. שהשבועה חלה אפי' על דבר שאין בו ממש: תפילין שאני מניח. משום דאסר הנאה עליה ואין עליה כנודר לבטל את המצוה שהרי לא קבל על עצמו אלא אסר החפץ עליו. ואם יקיים המצוה הויא מצוה הבאה בעבירה ודומי לגזל שחייב לאכול מצה בליל פסח. ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש שאסור לאכלה אבל כל לשון שבועה הוא אוסר את עצמו: מלעשות הדבר (כא) וכיון שהוא מחויב לעשות המצוה לאו כל כמיניה להפקיע עצמו מחיוב המצוה ואם אמר הרי עלי קרבן אם אניח תפילין חל הנדר וחייב להביא קרבן אם הניח תפילין (כב): ג חייב על כל אחת ואחת. ויהיה נזיר ל' יום ואם אמר הריני נזיר סתם [מונה ל' יום] ויביא קרבן נזיר ויחזור להיות נזיר (כו) כמספר הפעמים שאמר שיהיה נזיר ובשבועות אינו חייב אלא אחת שאינו לוקה אלא מלקות אחת אבל אם נשאל על השבועה הראשונה. חלה השבועה שניה. וכן אם נשאל על השנייה חלה השלישית. ואסור לאכול עד שיותרו כולם מדלא תנן הרי זו שבועה אחת אלא אינו חייב אלא אחת: ד ופירושם להקל. אע"ג דבספיקא דאורייתא לחומרא הכא אזלינן בתר פירושו (כח). כי סתם ולא פי' אזלינן להחמיר דסתם נודר דעתו לאסור (כט): כבשר מליח. היינו קרבן דכתיב (ויקרא ב) על כל קרבנך תקריב מלח: כחרם של כהנים מותר. אע"ג דחרמי כהני מועלי' בהם עד שיבואו לידי כהני' והוי דבר הנדור מ"מ סתם חרמי כהנים משמע שכבר באו ליד כהן: אם כמעשר בהמה אסור. דהוי דבר הנדור שצריך להקדיש (לא) ואין מעשר בהמה אוסר הדיר. כמו במעשר דגן אוסר הגורן: שאין אנשי גליל מכירין תרומת הלשכה. לפי שהיו רחוקי' מירושלי' (לג): שאין אנשי גליל מכירין חרמי כהני'. ופל

ונה

ביה שנשבע בקרבן שלא יאכל ליה אבל לישנא דהכא כיון דליכא לפרושינהו הכי אע"ג דסתם נדרים להחמיר ומאחר דפירושא דלקולא משתמעי נמי בלישנא הכי מפרשינן להו ולא לחומרא. ב"י: (יז) לפור. ולע"ג דמתני' ר"מ היא דלית ליה מכלל לאו כו' לפ"ה בשבועה אסור. ונראה דק"ע דמסקינן בפ"פ שבועת העדות כו' דלאמורא גרידא אית ליה כו' ושבועות אינן אלא איסור גרידא שהוא אל בגופו אבל נדרים אינן חלים על דבר שאין בו ממש. הר"ב: (יח) והטעם בזה שהשבועה חלה על גוף האדם והגוף יש בו ממש. טור: (יט) וחומר כו'. לא דייקינן מכלל דשבועה מיהא איתא משום דאה"נ דאיתא והני לקי בה משום שבועת שוא דלא שאינה חלה לבטל את המצות: (כ) סוכה. והה"נ כי אמר ישיבת סוכה עלי דהואיל והזכיר החפץ אע"ג דישיבה אין בה ממש. הר"נ: (כא) אפי' כי אמר ישיבת סוכה עלי שבועה כו' הוי כאלו אמר שבועה שלא אשב בסוכה ומשבינן ליה כיד שבועה. ועתוי"ט: (כב) ומנחה דפשיטא היא דהנה יגרע נדרו שחייב עליו בקרבן משום שתלאו בעשיית המצוה והרי אפי' בתלאו בדבר שאין בו ממש שאין הנדר חל עליו חייב בקרבן שחייב עצמו בו בנדר כדאיתא בר"מ: (כג) לעבור. ולקיים נמי לא כדתנן לקמן: (כד) נזיר. דנזירות נמי איקרי נדר דכתיב נדר נזיר ולא קיים בגוהי דפתח דלי' אמר ככר זה עלי קונם ב"פ אין איסור חל על איסור אבל נזירות מקרא יליף לי'. תוס': (כה) אם אוכל. ה"ה נמי אם אמר ב"פ הריני נזיר דחייב על כל א' וא' ולי' דקתני גבי שבועה שלא אוכל תני נמי גבי נזיר אם אוכל. הר"נ: (כו) וקרי ליה נדר בתוך נדר לפי שהנזירות שניה היא חלה בתוך הזמן הראשונה אלא שא"א שימנה אותה עד שימנה את הראשונה. הר"נ ועי"ע: (כז) אלא א'. דאין שבועה חלה על שבועה דאין נשבעין לקיים המצות דליתא בלאו והן. הרא"ש ועתוי"ט: (כח) קשה דמה הולרך לשנות ופירושן להקל ועוד כו' וי"ל אע"פ שסתם נדרים להחמיר היינו כשלא פירש מה היה בלבו אלא אמר כך נדרתי כמו שפירשוה חכמים אנו מפרשים לחומרא אבל אם אמר הרי עלי כבשר מליח ונזר ואמר בלבי היה כבשר עבודת גלולים אזלינן בתר פירושו להקל. הרא"ש ועי"ע: (כט) מדלא ספק. הרא"ש: (ל) עבודת גלולים. דגם לעבודת גלולים רגילות היו למלוח ולהכי לא קתני של חולין משום דאין רגילות לקרות בשר מלוח אלא אותו דקתני של שמים ושל עבודת גלולים ולא של חולין. תוי': (לא) וא"ת והלא עשירי מאליו הוי קדוש. וי"ל דבעינן העברת מנין ואם היו י' ונטל א' בלא מנין אינו קדוש כדאמר פ"ע דבכורות. תוי': (לב) ולא היו רגילין בתרומת הלשכה לא קרי לה תרומה סתמא אלא תרומת הלשכה קרי לה הלכך כי נדרו בתרומה סתם ליכא למפוקי כלל

בתרומת

ה נדר בחרם (לד). ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים. בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים (לה), הרי עצמי קרבן. ואמר לא נדרתי אלא בעצם שהנחתי לי להיות נודר (לו) בו. קונם אשתי נהנית לי ואמר לא נדרתי אלא באשתי הראשונה שגרשתי: על כולן אין נשאלין להן. ואם נשאלו עונשין אותן ומחמירין עליהן. דר"מ. וחכ"א פותחין להם פתח ממקום אחר. ומלמדים (לט) אותן כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים:

פרק ג ארבעה נדרים התירו חכמים. נדרי זרוזין, ונדרי הבאי, ונדרי שגגות, ונדרי אונסים. נדרי זרוזין. כיצד. היה מוכר חפץ. ואמר קונם שאיני פוחת לך מן הסלע. והלה אומר. קונם שאיני מוסיף לך על השקל. שניהן רוצין בשלשה דינרין. רבי אליעזר בן יעקב אומר. אף הרוצה להדיר את חבירו שיאכל אצלו [א] אומר כל נדר (ב) שאני עתיד לידור הוא בטל. ובלבד שיהא זכור בשעת הנדר: ב נדרי הבאי. אמר קונם אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים. אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד (ד). נדרי שגגות. אם אכלתי ואם שתיתי. ונזכר שאכל ושתה [ב] שאני אוכל [ג] ושאני שותה. ושכח ואכל ושתה. אמר קונם אשתי נהנית (ו) לי. שגנבה את כיסי. ושהכתה את בני. ונודע שלא הכתו ונודע שלא גנבתו. ראה אותן אוכלים תאנים. ואמר הרי עליכם קרבן ונמצאו (ז) אביו ואחיו

[א] גמ' יאמר לו [ב] בי"א שאיני [ג] בי"א ושאיני

בתרומת הלשכה. הר"ב: (לג) פרש"י שלא היו כהנים ביניהם. ומפרש הר"ן ולאשמעי' כהנים לא קרי להו חרם סתם הלכך בי נדרו בחרם ליכא לספוקי במידי דודאי חרם גבוה קאמרי ובגמרא הא דבריך מותרין אתיא כר"א ב"ל דפליג אריסא ומ"ל ספיקא לקולא: (לד) בחרם. דאמר חפץ זה חרם עלי ושוב אמר לא נדרתי. רש"י: (לה) בקרבנות כו'. דורונות שהיו מקריבין לפני מלכים. רש"י: (לו) נודר. דרך השוק. הר"ן. והתוי' פי' להטעות העולם להאמין דבריו שיהיו סוברים כי אני נודר נדר גמור: (לז) וצריך נמי שאלה. הר"נ והתוי' נסתפקו אי אמרינן דוקא בבא לשאול אבל אי לא בא לשאול לא היו אסרינן ליה. ועתוי"ט: (לח) הא דכי אין פותחין הוא פילוגתא דמחמירין עליו ומ"ם אין מנדין ליה הוא פי' דעונשים אותו. ופתוי"ט: (לט) ומלמדין. פירש"י מוכיחין אותו והא דלא תנן הכי בר"מ נמי הא עלי כליצא לפי שבכאן הכי הוא כעושה כאוכל ומטלטלה מהנדרי' ונשא"כ באומר כאימא דאע"ג שאינו נדר מבוס דבא של מ"מ לא משוי כאוכל ומטלטלה ולכך אין אנו מחייצים להוכיחם:

פרק ג (א) פי' שאסר עליו הנאה:

(ב) כל נדר. הפי' דנדבנא באומרי' בכל נדרי משמע נמי להבא. ועתוי"ט: (ג) והר"ב כי נדר שאינו כלום. שמיר ושית מתרגמינן הבאי ובור וכסב מפני שגוזמא היא ל' יון: (ד) בית הבד. הרי בורא נקט חד דשייך ביה גוזמא דהיינו בעולי מלכים דעביד אינש דכי חזי איניש עובא גזים ואומר כעולי מלכים וחד לא שייך ביה גוזמא דהיינו נחש כקורת בית הבד דמספקים בגמרא ערוך ואין שום נחש ערוך כלל. וכי שלה איסור פירום. באחד מהני נדרו בטל וכל חד וחד טעמיה למוד כו'. הר"נ: (ה) שיהא לבו עליו. רש"י: (ו) נהנית. מידי דלא משועבד לה. תוי': (ז) ונמצאו כו'. גטעמא דכיון שאלו היה יודע כו' היה מוציאן מן הכלל ה"ז מוטעה בעיקר הנדר שלא היה דעתו. משולם על אביו וכל שים

מה שהיו מסליקין היו מפרישין לבדק הבית (לג). והלכה כר' יהודה: ה בחרמו של ים. לשון מצודה כמו אשר היא מצודים וחרמים (קהלת ז): הרי עצמי קרבן. אמר עצמו כקרבן על סבירו: אין נשאלים עליהם. אין צריכין שאלת חכם שאינן כלום: ואם נשאלו. ואם עם הארץ הוא זה (לז) שנדר כאשי גונא ובא לישאל על נדרו אין פותחין לו פתח לתשובה ואין מתירין לו ואם עבר על נדרו זה מנדין אותו (לח): פותחין לו פתח ממקום אחר. מראים לו שהנדר קיים ופותחין לו פתח מטעם אחר ומתירין לו נדרו אבל לא עונשין ולא מחמירין. וכן הלכה:

פרק ג ארבעה נדרי. כולהו מפרש להו ואזיל: קונם שאיני פוחת לך מן הסלע. קונם ככר זה עלי אם אני פוחת לך מן הסלע והסלע הוא ד' דינרים: על השקל. שהוא חצי סלע: שניהם רוצים בשלשה דינרים. ולא היה בלבם לשם נדר אלא המוכר נדר לזרז שלוקח יוסיף דמים וכן הלוקח כדי שיפחות המוכר בדמי המקח הילכך לא הוי נדר ואע"ג דדברים שבלב אינם דברים הכא דמוכחא מלתא כי השתא שכן דרך כל מוכרין ולוקחין לעשות כן אזלינן בתר דברים שבלב: ר"א ב"י אומר אף הרוצה להדיר את חבירו כו'. מפרש בגמ' דחסורי מחסרא והכי קתני הרוצה שיאכל חבירו אצלו ומסרב בו ומדירו (א). נדרי זרוזין הוא. והרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה. ויאמר כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל ויעמוד בראש השנה לאו דוקא אלא הוא הדין בכל עת שירצה ולכל זמן שיקבע: ובלבד שיהיה זכור. מן התנאי בשעת הנדר. ודעתו על התנאי שיהיה קיים אז הנדר בטל. אבל אם לא נזכר מן התנאי בשעת הנדר ולא בתוך כדי דבור מטעה שהנדר הנדר קיים. ואין צ"ל אם נזכר מן התנאי בשעת הנדר ודעתו שיהי' התנאי בטל והנדר קיים דפשיטא שהנדר קיים ומשפטי השבועות והנדרים שוין לדין זה. והלכה כראב"י: ב נדרי הבאי. גוזמא ושפת יתר (ג) והוא בעצמו יודע שלא היה כך: קונם אם לא ראיתי. קונם עלי ככר זו אם לא ראיתי וכו': נדרי שגגות. אמר קונם עלי ככר זה: אם אכלתי אם שתיתי ונזכר שאכל ושתה. ובשעת הנדר היה סבור שלא אכל ולא שתה לא הוי נדר: קונ' שאיני אוכל לך ואיני שותה. ושכח ואכל ושתה. דבשעה שהנדר של שהוא בשעת האכילה והשתייה שכח את הנדר מותר דילפינן משבועה דכתיב (ויקרא ה) האדם בשבועה דבעינן שיהיה אדם בשעה שהשבועה חלה עליו כלומר שיהיה זכור מן השבועה (ה) והוא הדין בנדר: קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי. היינו נדרי שגגות דכיון שנודע שלא גנבה לו. כנדר שלא

ואחיו יהיו עמהן אחרים. ב"ש אומרי' הן מותרין ומה שעמהן אסורין. וב"ה אומרים אלו ואלו מותרין: ג נדרי אונסים. הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה (ח) הוא. או שחלה בנו (ט). או שעכבו (י) נהר. הרי אלו נדרי אונסין: ד נודרין להרגין. ולחרמין. ולמוכסין. שהיא (יא) תרומה. אף על פי שאינה תרומה. שהן של בית המלך. אף על פי שאינן של בית המלך. בית שמאי אומרים. בכל נודרין חוץ מבשבועה (יד). ובית הלל אומרים אף בשבועה. בית שמאי אומרים לא יפתח לו בנדר. ובית הלל אומרים. אף יפתח לו. בית שמאי אומרים. במה שהוא מדירו. ובית הלל אומרים. אף במה שאינו מדירו. כיצד. אמרו לו. אמור קונם אשתי נהנית לי ואמר קונם אשתי ובני נהנין לי בית שמאי אומרים. אשתו מותרת, ובניו אסורין. ובית הלל אומרי' אלו ואלו מותרין: ה הרי נטיעות (טו) האלו קרבן אם אינן נקצצות. טלית זה קרבן אם אינה נשרפת. יש להן פדיון (יז). הרי נטיעות האלו קרבן עד שיקצצו. טלית זו קרבן עד שתשרף. אין להם פדיון: ו הנודר מיורדי הים מותר ביושבי היבשה. מיושבי היבשה אסור ביורדי הים. שיורדי הים בכלל יושבי היבשה. לא כאלו שהולכין מעכו ליפו. אלא במי שדרכו לפרש (כב):

הנודר

שלא היה נדר: אלו ואלו מותרין. דנדר שהותר מקצתו הותר כולו. דאינו רוצה שיחול נדרו אלא כעין שנדר אותו וכיון שמקצתו היה שוגג נתבטל כולו: ג נדרי אונסין. דמעיקרא לא היה בדעתו שיחול הנדר אם יעכבנו אונס וכהאי גוונא שהדברים מוכיחים, דברי שבלב הוו דברים: ד להרגין. ללסטים שהורגין האדם ונוטלין את ממונו: ולחרמין. גזלנים שאינם הורגים ולא זו אף זו קתני: ולמוכסין. במוכס העומד מאליו אבל מוכס שהעמידו המלך בין מלך ישראל בין מלך עובד כוכבים ולוקח דבר קצוב בחוק המלכות (יג) דינא דמלכותא דינא ואסור להבריח מן המכס וכל שכן שאסור לדור ולהשבע לו לשקר: שהן של תרומה. אף על פי שהורגין וגוזלין. אין אוכלין דבר שאסור (יג) א"נ תרומי לא חשיבי להו מתוך שאינה נאכלת אלא לכהני' טהורי' נמכרת בזול הרבה: לא יפתח לו בנדר. אם לא שאל ממנו האנס שידור לא יתחיל הוא בנדר: במה שהוא מדירו. אם שאל ממנו האנס לדור לא ידור לו אלא במה ששאל בלבד ולא ידור לו בדבר אחר וכל הני לי' נדרים דתנא במתני' דין הנדרים והשבועות שוים ומה שמותר בנדר מותר בשבועה ואין צריכים התרה חוץ מנדרי זרוזין בלבד שצריכים התרה מדברי סופרי' לפיכך השבועה אסורה בהם: ה הרי נטיעות האלו קרבן אם אינן נקצצות. האנס רוצה לקצצם (טז) באה ויירא שמא יקבלו נטיעותיו ואומר הרי אלו קרבן אם אינן נקצצות או שבא ליקח טליתו נאלה בעיר ויירא על טליתו שמא תשרף ואומר הרי זו קרבן אם לא תשרף: יש להם פדיון. כשאר הקדשות ויפדו ויקנה בדמיהן קרבן דהיא דלא אמר הרי הן עלי כקרבן (יח) כאו לאסריכהו עליה כקרבן איכוין אלא שיהיו לקנות בדמיהן קרבן: אין להם פדיון. אלא המעות נתפסין בקדושה והנטיעות חוזרות להיות קדושות דכיון דאמר עד שיקצצו הכי קאמר לכשאפדם יחזרו ויקדשו עד שיקצצו: ו מותר ביושבי יבשה. שאין דרכם לרדת בים (יט): בכלל יושבי יבשה. שסופם לרדת ולישב ביבשה (כ): לא כאלו שהולכים מעכו ליפו. אית דמפרשי לה הכי הא דתנן ברישא דמתני' הנודר מיורדי הים מותר ביושבי יבשה דמשמע הא ביורדי הים אסור. לא כאלו שהולכי' מעכו ליפו שהנודר מיורדי הים אינו אסור בהם דמשום דרך מועט כזה לא מקרי יורדי הים ואית דמפרשי לא כאלו ההולכים מעכו ליפו בלבד דבכלל יורדי הים הם לאיסור (כא) וגם יושבי יבשה מקרו אלא אף במי שדרכו לפרש

נמי

שיש בעיקר הנדר טעות אין פיו ולבו שוין ובטל מעלמא ומש"ה בקונם אשתי נהניה לי בעינן שיאמר בפי' שגנבה את כיסי דאי לא אע"פ שהיה דעתו בשביל כך מ"מ כיון דלהדיר את אשתו נתכוין ליכא טעות בעיקר הנדר אבל כיון שלא נתכוין להדיר את זה מעולם הרי הנדר בטל מאליו. הר"ן: (ח) וחלה כו'. בגמרא פריך הא"ה לא והא הוי נדרי זרוזין לכדב"י דר"א ומוקמינן למתני' דהכא כשנעשה המזמן מהמזמן שידירהו מנכסיו אם לא יאכל אצלו כגון שהיו מזמנים אותו גם במקום אחר וחפץ יותר לאכול עמו הלכך ליכא למימר דלזרוזי קא מכוין כו': (ט) בנו. וצריך לשומרו. הר"ן: (י) שעכבו כו'. שגדל הנהר מהפשרת שלגים דלא שכיח ולא ה"ל לאסוקי אדעתיה להפשרות. הרא"ש: (יא) שהוא כו'. כלומר יאסרו פירות עולם עלי אם אינם תרומה ומפ' בגמרא שצריך שיחשוב בלבו יאסרו עלי רק היום והוו דברים שבלב שאינן דברים כיון דאונס הוא: (יב) דאלו אין לו קצבה ליקח לא. גמ'. דכיון שאין לו קצבה ומרבה ליקח יותר ממה שהמלך חפץ הלכך כולו גזל: (יג) והקשו התו' דפירש' הורגים וחרמים דאינם מתכוונים כ"א לגזל אבל מוכסים מאי איכא לעולם ישאל המכס וי"ל שלא היו רגילים ליקח מכס ממוליכי תרומה לכהנים: (יד) חוץ כו'. דאמירה דכי בה לא ינקה (כ"כ הר"ן) ופירש"י שלא יאמרו יאסרו פירות שבעולם עלי בשבועה אם אינן של תרומה והיינו דתנן בשבוע' ולא תנן פי' דהוה משמע דאיירי בנשבע שכדבריו כן הוא ובהכי לא איירי. ועתוי"ט: (טו) נטיעות. ונהו דאיתא דהוי כמו נדרי שגגות דאדעתא דהכי אקדשינהו שהיה סבור שאיא שיגזלו ולא גמר בלבו להקדישן קמ"ל דדברים שבלב כי הני דלא מוכח לא הוין דברים. הרא"ש: (טז) גמרא דאלי"ה איתא קדשי: (יז) יש כו'. בדין הוא דה"ל למתני קדושות כו' אלא איידי דתני אין להם כו'. גמרא: (יח) ז"ל הרא"ש ולא אמר שאסרו עליו כקרבן כיון דלא אמר עלי ע"כ. אבל אי אמר עלי קרבן אע"ג דלא אמר כקרבן הוי נדר לאסור איסור על נפשו ולא להקדישו: (יט) לי' הר"ן באותן שאין רגילין להיות יורדי הים בארזות: (כ) לי' הר"ן אפילו הם עכשיו בים שסופם לעלות ליבשה: (כא) ומסתברא דדוקא במי שרגיל בזה מדיר א"נ במי שהיה יורד בשפת הכרו מעכו ליפו. הרשב"א: (כב) לפרש. נקרא היורד בים באניות גדולות מתרחק מן הארץ ריחוק גדול אבל מעכו ליפו

הולכים

ז הנודר מרואי החמה אסור אף בסומין. שלא נתכוין זה. אלא למי שהחמה רואה אותו: ח הנודר משחורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות. ומותר בנשים ובקטנים. שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים: ט הנודר מן הילודים. מותר בנולדים. מן הנולדים (כו) אסור בילודים. ר"מ מתיר אף בילודים. וחכ"א לא נתכוין (כז) זה אלא במי שדרכו להוליד: י הנודר משובתי שבת. אסור בישראל ואסור בכותים (כח). מאוכלי שום. אסור בישראל ואסור בכותי'. מעולי ירושלים. אסור בישראל ומותר בכותים: יא קונם שאיני נהנה לבני נח. מותר בישראל. ואסור בעובדי כוכבים. שאיני נהנה לזרע אברהם. אסור בישראל. ומותר בעובדי כוכבים. שאיני נהנה לישראל (ל). לוקח (לא) ביותר. ומוכר בפחות. שישראל נהנין לי. לוקח בפחות ומוכר ביותר [א] אם שומעין לו (לב). שאיני נהנה להן. והן לי. יהנה לעובדי כוכבים (לג). קונם שאיני נהנה לערלים. מותר בערלי ישראל. ואסור במולי עובדי כוכבים. קונם שאיני נהנה למולים. אסור בערלי ישראל. ומותר במולי עובדי כוכבים. שלא היתה הערלה קרויה אלא לשמם. שנאמר (ירמיה ט) כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב. ואומר (שמואל א' יז) והיה הפלשתי הערל הזה. ואומר (שמואל ב' א) פן תשמחנה בנות פלשתים. פן תעלוזנה בנות הערלים. ר"א בן עזריה אומר מאוסה ערלה שנתגנו בה עובדי כוכבים. שנאמר כי כל הגוים ערלים. רבי ישמעאל אומ' גדולה מילה שנכרתו עליה. שלש עשרה בריתות (לד). רבי

[א] גמ' ואין

לפי שאינו יורד ליבשה: ז מי שהחמה רואה אותו. מלתא קאמר מן הרואים (כג): ח אסור בקרחים ובעלי שיבות. מלתא קאמר בבעלי השער (כד): שאין נקראים שחורי הראש אלא אנשים: לפי שהאנשים פעמים מכסים ראשם ופעמים מגלים ונסתרו' ראשם ניכר שהם אנשים אבל נשים לעולם הולכות וראשם מכוסה והקטנים בין זכרים בין נקיבות הולכין בגלוי הראש ואינם ניכרים בין זכר לנקבה ומ"מ לא אקרי שחורי הראש אלא האנשים הגדולים: ט מן הילודים. משמע שנולדו כבר (כה). מן הנולדים משמע העתידין להוולד: מן הנולדים ר' מאיר מתיר אף בילודים. בגמרא מפרש חסורי מחסרא והכי קתני מן הנולדים אסור בילודים רבי מאיר אומר אף הנודר מן הנולדים מותר בילודים. כי היכי דהנודר מן הילודי' מותר בנולדים: אלא במי שדרכו להוליד. כגון אדם ובהמה לאפוקי עופות ודגים שאין מולידי' אלא מטילים ביצים: י מאוכלי שום. אחד מעשר תקנות שתיקן עזרא שיהיו אוכלים שום לילי שבת מפני שמרבים הזרע ולילי שבת הוא אן עונה של תלמידי חכמים: ומותר בכותים. שאינן עולים לרגל ואף על גב דמדאורייתא הוא. מפני שהם שונאים ירושלים ובחרו להם הר גריזים: יא מותר בישראל. שיצאו מכלל בני נח (כט): ואסור בעובדי כוכבים. ואפילו באותם שהם מזרע אברהם: אסור בישראל. וגרים נמי בכלל זרע אברהם נינהו דכתיב (בראשית יז) כי אב המון גוים נתתיך: ומותר בעובדי כוכבים. ואפילו באותם שהם מזרע אברהם דלא אקרו זרע אברהם אלא בני יעקב בלבד דכתיב (שם כא) כי ביצחק יקרא לך זרע. ביצחק ולא כל יצחק: שאיני נהנה לישראל. משל ישראל: שאין ישראל נהנים לי. משלי: ומוכר ביותר. אם שומעין לו גרסי' כלומר ימכור הדבר ביותר מכדי שויו ואם ירצה חבירו לשמוע לו ולקנות ממנו החפץ ביותר ממה ששוה: לערלים. דעתו על מי שאינו מאמין בברית מילה: למולים. המאמיני' בברית מילה: מותר בערלי ישראל. כגון מי שמתו אחיו מחמת מילה: ואסור במולי עו"ג. כגון ערבי מהול וגבעוני מהול: י"ג בריתות. נאמרו בפרשת מילה שנאמרה לאברהם:

פסוק

הולכים על חוף הים וקרוב ליבשה. הר"ב: (כג) גמרא ומפיים לאפוקי דגים בים ועוברין שבמעי אמן שאין חמה רואה אותן שמואל בשם כו' והעיקר בכל אלו בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. הר"ש. (כד) גמרא ומפ' הר"ב אלמא אפילו קרחין בכלל וכיון דשחורי הראש לגבי קרחין לאו דוקא לבעלי שיבות נמי לאו דוקא ולאותן שאדם מתלבל אותם בשחורי הראש נתכוין דהיינו הלבשי' כו': (כה) משום דבלי' ב"א כך הוא דאלו בלשון תורה משמע נמי בעתידים להוולד כדכתיב כל הבן הילוד. הר"ב: (כו) הנולדים. דלשון הנולדים כולל שניהם אותם שנולדו ואותם שעתידי' להוולד ור"ל בלשון בני אדם: (כז) לא כו'. לפרושי טעמיה דת"ק משום שלא נתכוין זה אלא במי שדרכו להוליד בין להבא בין לשעבר ור"מ סובר דבלשון בני אדם לא מקרי נולדים אלא עתידי' להוולד. הר"ב ועתוי"ט: (כח) ולאסור כו'. שאין בכלל דבריו אלא מלוין ועושין הכי כותים שהם גרים הם מלווין ועושין משא"כ עו"ג דאע"ג דמשכחת דעושין אינן מלווין. הר"ב: (כט) כיון דהקדים אברהם מתקרו על שמיה. גמרא: (ל) לישראל. דוקא נקט אומה שלימה דאלו מקבילו אכן בס"פ דלקי' דלא ימכור ופי' הר"ב בזולה שמא יקח כו' אבל אומה שלימה לא גזרו שא"א לו שיפרוש מכולם. כ"כ הל"מ: (לא) לוקח כו', מוקמינן בגמ' בזבינא מציעתא. כלו' שאינו חריף בקופלים הרבה. ואינו מועל גם כן דלא קפיץ עליה כלל דאינה הנאה לוקח ומוכר על שהוא נמכר שוה בשוה וכ"ז דוקא בשאסר על עצמו שלא יהנה מישראל דבכה"ג לא מתהני מנייהו אבל אי אסר על עצמו נכסיהם אפילו לקח שוה ק' בר' אסור להנות ממקחו שמדכו כבר על נכסיהם. הר"ב: (לב) אם שומעים כו'. כי היכי דלא לאחסם הנה בלישנא דתימר ליה אטו בשופטני עסקינן הלכך קאמר הנה גופא אם שומעין לו: (לג) לאומות. קמ"ל דלא תימא כיון דא"א לו לעמוד בנדרו והו"ל כהאי דפ"ב שבועה שלא אישן ג' ימים היה לוקה וישן לאלתר. וה"נ נימא דיהנה לאלתר דדבר שא"א לעמוד בו הוא. קמ"ל דלא כיון דאיכא תקנתא בלוותא לע"פ שה"א: הקנה כמוקה לו. הר"ב: (לד) י"ג בריתות. כלומר שלכך באו במספר י"ג לומר לך בזאת המלוה שקולה וגדולה וברית כרותה עליה כמו שנכרתת ברית על הי"ג מדות שנאמרו למשה רבינו ע"ה ושם נאמר הנה אנכי כורת ברית שאין שום אמת

ר' יוסי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה. רבי יהושע בן קרחה אומר גדולה מילה שלא ניתלה לו למשה הצדיק (לה) עליה מלא שעה (לו). ר' נחמיה אומר, גדולה מילה שדוחה את הנגעים. רבי אומר גדולה מילה שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל, שנאמר (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים. דבר אחר גדולה מילה, שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו שנאמר (ירמיה לג) כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה (לז), חוקות שמים וארץ לא שמתי:

פרק ד אין בין המודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל. וכלים שאין עושין בהם אוכל נפש. המודר מאכל מחבירו לא ישאילנו נפה וכברה ורחים ותנור. אבל משאיל לו חלוק. וטבעת. וטלית. ונזמים. וכל דבר שאין עושין בו אוכל נפש. מקום שמשכירין כיוצא בהן אסור: ב המודר הנאה מחבירו. שוקל [א](לו) את שקלו. ופורע את חובו. ומחזיר לו את אבדתו. מקו' שנוטלין עליה שכר (ו). תפול הנאה להקדש: ג ותורם (ח) את תרומתו ומעשרותיו לדעתו. ומקריב (י) עליו קיני זבין (יא). קיני זבות. קיני יולדות חטאות ואשמו'. ומלמדו. מדרש. הלכות. ואגדות. אבל לא ילמדנו מקרא. אבל

[א] בגמרא

שהיא דוחה את השבת. דכתיב (ויקרא יב) וביום השמיני ימול בשר ערלתו ואפילו בשבת: שהיא דוחה את הנגעים. דדרשינן ימול אפי' במקום בהרת. ואין כאן משום קוצץ בהרתו שהוא בלאו דהשמר בנגע הצרעת (דברים כד):

פ"ק ד אין בין המודר אלא דריסת הרגל. לעבור דרך ארצו. או להשאיל כלי שאין עושין בהם (ס) אוכל נפש שמותרין במודר הימנו מאכל ואסורין במודר הימנו הנאה: נפה וכברה רחים ותנור. שמתקנים בהם אוכל נפש וכ"ש קדרה ושפוד שהאוכל עומד בתוכו ומודר מאכל דתנן במתני' הוא שיאמר לו הנאת מאכלך עלי קונם: מקום שמשכירין כיוצא בהם. דכיון דדרך להשכיר כיוצא בזה והוא מוחל לו השכירות באותם הדמים יכול לקנות אוכל נפש והוא הדין מהנאה המביאה לידי מאכל (ב): ב שוקל לו שקלו. מחצית השקל שחייב כל אחד מישראל בכל שנה לצורך קרבנות צבור והמודר יכול לשקול בשבילו דמצוה בעלמא קעביד (ג): ופורע לו חובו. אית דמוקמי לה דוקא בחוב שהתנה לוה עם המלוה שלא יפרענו אלא בפירעון ולא יוכל המלוה ללחצו והשתא לא אהני ליה ומידי בזה שפורע חובו ואית דמוקמי לה בכל חוב שבעולם שאינו אלא גורם את בעל חובו שלא יתבענו ומניעת תביעה אינה בכלל הנאה (ד): ומחזיר לו אבדתו. בין שהיו נכסי מחזיר אסורים על בעל אבדה בין שהיו נכסי בעל אבדה אסורים על המחזיר (ה) משום דמצוה קעביד: ובמקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש. כשניהם מודרים הנאה זה מזה אם הוא נוטל שכר משלה נהנה ואם אינו נוטל שכר נמצא מהנה לפיכך תפול הנאה להקדש ולא אמרינן יוליך הנאה לים המלח. לפי שאסר עליו הנאתו כהקדש (ז) הלכך כל הנאה הבאה לידו ממנו הקדש היא: ג ותורם תרומתו ומעשרותיו לדעתו. כגון שאמר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום (ט) אבל לא יאמר לו לתרום שהרי עושהו שליח והנאה היא לו שעושה שליחותו: ומקריב עליו קיני זבין וזבות. כהן שהדיר את ישראל הנאה וממנו יכול להקריב קרבנותיו שמביא על זב וזבה ויולדת: ומלמדו מדרש. ספרא וספרי שהוא מדרש הפסוקים: הלכות. הלכה למשה מסיני: אגדות. דברי חכמים שהשמיכום על הפסוקים ומענה דהוי ללמדו כל הני. שאין אדם רשאי ליקח שכר כדי ללמד את חבירו את כל אלה. ואין כאן הנאה דמצוה קעביד: אבל לא ילמדנו מקרא. שמותר ליטול שכר על למוד המקרא שאינו נוטל

לחם מינה מוזרם ליקם. תוי"ט: (לה) למשה כו'. דיש זמות מילה. כדתנן במ"ד פ"ג דסוטה וכ"ל דה"ע דכל המצות כולן הן חוץ לגופו וזו מלוה שבגופו היא. ולפיכך אין כם בשום מלוה לפלות עונש עוונה: (לו) מלא שעה. כדאמר רבי בברייתא שלא נתרשל משה רבינו ע"ה אלא כך אמר אמול ואצא סכנה כו' אמול ואשהה ג' ימים הקב"ה אמר לי לך שוב מצרימה. אלא מפני שנתעסק במלון תחלה כו' ומ"מ דומלא שעה של התעסקות במלון תחלה לא נתלה לו ואותו מלון פי' רש"י שסמוך למצרים היה: (לז) ולילה. ולע"ג דתנן בפ"ב דמגילה דאין מלין אלא ביום. מ"מ הרי מעשה שכימול הנה המלוה קיימת בגופו יומם ולילה.

תוי"ע

פרק ד (א) אין [illegible] דהוי רק גורם דגורם. הרל"ש. ול"ל דמגור דקתני לא שלופין בו אלא שעומדי' קדירות ושפודי' בהוכו להתבשל ולצלות. ועתוי"ט: (ב) בגמרא פליך איומא שלא ילעם הטין ויתן על גבי ונכסי. א"ר בלוגר הנאה המביאה כו' וכמ"ש הר"ב במ"ך: (ג) וק"ל דהרי מ"מ כמלא שזה נהנה וכילל מחביאת ממון והכי מהנהו כו' הלכך נראה כפירוש הר"ב כגון שלא את שקלו ונגנב או אבד משמסרינה תרומה דפטור מלשלם כדתנן בפ"ב דשקלים. וקמ"ל שאע"פ שהיה דרכן לפרוע אותו שרי. כיון שאין הגזברים יכולים לכופו וכפירש"י: (ד) ולהאי מתניתין כתנן דר"פ י"ג דכתובות מ"ב דאלו לרבנן גזירה בחוב שהתנה אטו חוב שלא התנה. גמרא ועתוי"ט: (ה) ולע"ג דמשהני בפרוטה דרב יוסף דעוסק במלוה כו' ולא בעי למיתב פרוטה לעני כו'. דלא שכיח. דלהוי שביק ולא יהיב פרוטה לעני בשביל אותה מלוה. כש"י. והרא"ש והר"ן פי' דלא שכיח שיזדמן לו עני באותה שעה: (ו) שכר. דהיינו אם היה מחזיר בטל מן הסלע דבפה"ג נמייב בעל אבידה ליתן לו שכר כדאיתא בפרק א"מ. ועתוי"ט: (ז) ומודר הימנו קונם כלומר ויש מעילה בקונמות שהוא כיכוי לקרבן. רש"י: (ח) ותורם. לא משמע אלא משל בעל הפירות: (ט) דכשאומר כל הרוצה לאו שליחות גמור הוא ולא הוי כמו כל השומע דהוי שליחות כמ"ש רפ"ז דכתובות דלגבן כל השומע שליחות מעליא הוי. הר"ב ועתוי"ט: (י) ומקריב כו'. שהכהנים שלוחי שמים הם ואינם שלוחי בעל הקרבן. הר"מ. ונקט הני קרבנות לרבותא דאע"ג דמתיר למחוסרי כפורי' לאכול בקדשים הפ"ה שרי דאק זה אלא מחמת הנאה בעלמא. הר"ב: (יא) קני כו'. לפי דבכל אלו מביאים

אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא (יג). וזן את אשתו ואת בניו (יד). אע"פ שהוא חייב במזונותיהם. ולא יזון את בהמתו. בין טמאה בין טהורה. ר"א אומר זן את הטמאה (טו) ואינו זן את הטהורה. אמרו לו מה בין טמאה לטהורה. אמר להן שהטהורה נפשה לשמים. וגופה שלו. וטמאה נפשה וגופה לשמים (טז). אמרו לו אף הטמאה נפשה לשמים. וגופה שלו. שאם ירצה. הרי הוא מוכרה לעובדי כוכבים. או מאכילה לכלבים:

ד המודר הנאה מחבירו. ונכנס לבקרו. עומד. אבל לא יושב. ומרפאהו רפואת נפש. אבל לא רפואת ממון (כ). ורוחץ עמו באמבטי גדולה. אבל לא בקטנה. וישן עמו במטה. רבי יהודה אומר (כא) בימות החמה אבל לא בימות הגשמים. מפני שהוא מהנהו. ומיסב עמו על המטה (כג). ואוכל עמו על השלחן (כד). אבל לא מן התמחוי. אבל אוכל הוא עמו מן התמחוי החוזר. לא יאכל עמו מן האבום (כה) שלפני הפועלים. ולא יעשה עמו באומן. דברי רבי מאיר. וחכ"א עושה הוא (כו) ברחוק ממנו:

ה המודר הנאה מחבירו. לפני שביעית (כז). לא יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הנוטות. ובשביעית

נוטל אלא שכר פסוק טעמים לנגן מקראות כהלכתן ולאו דאורייתא הוא ושרי ליטול שכר עליו ואם אינו נוטל נמצא נהנה ואם נוטל נמצא מהנה. ודוקא במקום שנהגו ליטול שכר על המקרא. אבל במקום שאין נוטלים שכר על המקרא, אף מקרא שרי ללמדו: אבל מלמד הוא את בניו. ואע"ג דמלוה על האב ללמד את בנו וגם מוציאו מידי חובתו לא מקרי הנאה דמצות לאו להנות נתנו (יג) וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חנם: ולא יזון את בהמתו. דניחא ליה בפטומה וקא מהני ליה: טמאה נפשה וגופה לשמים. דלמלאכה קיימא ואינו חושש על פטומה: שאם ירצה מוכרה לעובד כוכבים. לאכילה ונוטל דמים יתירים בשביל פיטומה: ד עומד אבל לא יושב. מתניתין איירי בשנכסי המבקר אסורים על החולה (יח) ובמקום שנוטלים שכר על הישיבה (יט) עם החולה שאם ישב עמו ואינו נוטל שכרו הנאה הוי מהנהו. אבל עמידה זמן מועט הוא ואין רגילין ליטול עליה שכר: רפואת הנפש. רפואת גופו: רפואת ממון. רפואת בהמתו לפי שחייב אדם לרפאות את חבירו כשחלה שנא' (דברים כב) והשבותו לו לרבות אבדת גופו ומצוה קעביד לפיכך אף ע"פ שהדירו הנאה ממנו מרפאו בידו (יט) כשחלה בגופו ואם חלתה בהמתו אינו יכול לרפאה בידים מפני שמהנהו אבל אומר לו סם פלוני יפה לה (כא) סם פלוני רע לה: אבל לא בקטנה. מפני שמהנהו כשמגביה עליו את המים: אבל לא בימות הגשמים. מפני שמחממו והל' כר' יהודה: אבל לא מן התמחוי. לא יאכל עמו בכלי אחד שמא ימנע מלאכול מנה יפה שבו כדי שיאכל זה המודר הנאה ממנו. או שמא יקרב לפניו שתיה שיאכל ונמצא מהנהו: אבל אוכל הוא [עמו] מן התמחוי החוזר. לבעל הבית. דאוכל בקערה שיודע שכשיחזירנה לבעל הבית יאכל בעל הבית וישלחנה לשמעון שמודר הנאה ממנו ולא חיישינן שמא ישייר בקערה כדי שיאכל ממנה שמעון ונמצא מהנהו: האבום שלפני הפועלים. כלי גדול שממלאים אותו ואוכלים בו כל הפועלים ביחד: לא יעשה עמו באומן. לא יקצור עמו בשורה שהוא קצר מורה לו שיותר לעשות המלאכה. כשהוא במקום פטור ונמצא מהנהו ואין הלכה כר"מ: ה מן הנוטות.

שנוטלים שתי הורים קהלם כן. הר"ב: (יג) מקרא. ואפי' במקום דנוטלים שכר עלי' מ"מ לא היה המודר חייב שכר מלמד לבניו. תוי': (יג) זה הכלל לר"מ שאמרנו מצות קא עביד דהיינו אע"פ שזה נהנה כשיוצא בזה ידי חובו שא"ל עד לעשותה לא מקרי הנאה דלאו כו' ומיהו הנאה אחרת הבאה לו ע"י מצוה מקריא הנאה כמ"ש בשם הר"ב בפ"ב גבי קונם שאני משמש: (יד) אשתו כו'. לפי' הב' שפי' הר"ב ע"ב דאפילו אפי' כרבנן דתנן ה"נ איכא לאוקמי מתני' דהכא אפי' כרבנן וכדפי' רש"י בהוא מעגנה במזונות יתרים והבעל נותן לה קצבה והר"ב לא תפס כלום משום דהלכה כחנן ובכל גווני מיירי. ועתוי"ט: (טו) הטמאה. היינו לזונה מזונות יתרים כדי לפטמה משום דס"ל כיון דקיי' עומדת לאכילה אלא למלאכה אינן נהנין בעלים בפטומה דאדרבא מפנקה טפי ולא עבדה שפיר אבל במזונות הצריכין לכדי חייה לא שרי ר"א דבכה"ג ודאי מהנהו. הר"ב. ומדר"א נשמע לת"ק דנ"כ בהכי מיירי ומזה מוכרח פירש"י דבסמוך דלעיל. ועתוי"ט: (טז) וגופה כו'. שאינו יכול להנות אלא בעוד נפשה בה הלכך לאו הנאה היא אבל טהורה אע"פ שנפשה לשמים גופה שלו לשחוט. תוס': (יז) דאי נכסי חולה אסורים על המבקר שכרה מתני' דנכנס ומבקרו אפי' יושב דמדבר עמו תלוי בו לא אסריה אלא יהנה ממנה. טפיה נמי היזקי הוא: (יח) שהוא. מותר משום דמצות בקור דינה בעמידה. הר"ב: (יט) ומיהו דוקא שיהא משל מודר אבל משל מדיר לא דאפי' איכא דאין לו למודר ממה שיתרפא דמצוה קא עביד אפ"ה כיון דיהיב ליה מיד ליד אסור (ובדלקמן פ"ה שי' הר"ן) ומיירי במקום שאין נוטלין שכר על הרפוא' דאל"ה פשיטא דאסור לרפאותו בחנם. הרא"ש: (כ) לא כו'. בפי' הר"ן בשם יש מי שאומר דאי לא שרי ברפאות דהתם מחזיר אבידתו ואין לך השבה גדולה מזו ואפ"ה מרפאהו רפואת גופו לפי שלא מכל אדם זוכה להתרפאות: (כא) וה"ה כיון דאיהו לא יהיב הלי' סם עליה שרי דהנאה דממילא היא. הר"ב. ודוקא במקום שאין נוטלין עליה שכר כו'. ב"י: (כב) רי"י אוי'. פירושא קמפרש ובברייתא פליג עליה ר"מ: (כג) המטה. ולא חיישינן שמא ייבן אצלו. הרא"ש: (כד) השלחן. ולא חיישי' שמא יאכל עמו דכיון שהדירו מסתמא מובדלין אלא"ה טפי משני אכסנאי' על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה. הרא"ש: (כה) האבום. שמתוך שהם עמלים אוכלין הרבה ומש"ה נקרא אבום. ואם אחד מהן אוכל מעט נמצא מהנה את חבירו ואבום המוצר לא שייך בהו. הר"ב: (כו) ברחוק. בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור. ב"ע ברחוק אי גבי' כסוק קמו קרוב. גמ': (כז) לפני. שהדירו חבירו קודם שנכנס שביעית אין יורד כו' דאסור בדריסת הרגל ואין אוכל מן הנוטות כו' שיכול ליקח מהן וה"ל לכנוס בתוך השדה ואע"ג דהן שביעית לא

פירות

ובשביעית. אינו יורד לתוך שדהו אבל אוכל הוא מן א(הנטיעות) הנוטות. נדר הימנו מאכל לפני שביעית. יורד לתוך שדהו. ואינו אוכל מן הפירות. ובשביעית. יורד ואוכל: ו המודר הנאה מחבירו. לא ישאילנו. ולא ישאל ממנו. לא ילונו ולא ילוה ממנו. ולא ימכור לו ולא יקח ממנו. אמר לו השאילני פרתך (לא). אמר לו אינה פנויה (לב). אמר קונם שדי ב שאני חורש בה לעולם. אם היה דרכו לחרוש הוא אסור. וכל אדם מותרין (לג). אם אין דרכו לחרוש. הוא וכל אדם אסורין: ז המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל. הולך אצל החנוני (לד). ואומר איש פלוני מודר ממני הנאה. ואיני יודע מה אעשה. והוא נותן לו ובא ונוטל מזה. היה ביתו (לה) לבנות. גדרו לגדור. שדהו לקצור. הולך אצל הפועלים. ואומר איש פלוני מודר ממני הנאה. ואיני יודע מה אעשה. הם עושין עמו ובאין ונוטלין שכר מזה: ח היו מהלכין בדרך. ואין לו מה יאכל. נותן לאחר לשום מתנה (לו) והלה מותר בה. אם אין עמהם אחר. מניח על הסלע. או על הגדר ואומר הרי הן מופקרים לכל מי שיחפוץ. והלה נוטל ואוכל. ורבי יוסי אוסר:

פ"ה **השותפין** שנדרו הנאה זה מזה. אסורין לכנס לחצר. ראב"י אומ'. זה נכנס לתוך שלו. וזה נכנס לתוך שלו. ושניהם אסורים להעמיד שם רחים. ותנור. ולגדל תרנגולים. היה אחד מהם מודר הנאה מחבירו. לא יכנס לחצר. רבי אליעזר בן יעקב אומר. יכול הוא לומר לו לתוך שלי אני נכנס. ואיני נכנס לתוך שלך. וכופין את הנודר. למכור את חלקו:

א ס"א ב נ"א שאיני

היה

פירות תלויין הנוטין חוץ מן הפרדס: ובשביעית לא ירד לתוך שדהו. אע"ג דפירות שביעית כמונחא אפקרינהו. גוף הקרקע לא אפקר רחמנא וחיישינן שמא בשעה שאינו (כח) אוכל מן הפירות ישהה בשדה ויתעכב שם ויהנה מגוף הקרקע שאינו הפקר: ו המודר הנאה מחבירו לא ישאילנו. גזירה שמא ישאל ממנו. והוא הדין שלא ישאל אותו. פלוגי עליו (כט). וכן לא ילונו גזירה שמא ילוה ממנו: ולא ימכור לו. בפחות משויו (ל) גזירה שמא יקח ממנו נמי בפחות משויו והנאה נסבה: אם היה דרכו לחרוש הוא אסור. דלא איכוין אלא שלא יחרוש הוא עצמו כמו שהיה רגיל אבל אחרים יחרשו: ואם אין דרכו לחרוש. דעתו היה שלא יחרשו בה לא הוא ולא אחרים: ז ואין לו מה יאכל. אורחא דמלתא נקט והוא הדין אפי' יש לו מה יאכל: ובא זה ונוטל מזה. אם ירצה ליתן לו ואינו עובר על נדרו (לה) אבל אינו יכול לכופו לשלם לו דהא לא אמר תן לו ואני אפרע ואם אמר לו כן אסור דהא שליחותיה עביד: ח ור"י אוסר. דכיון שאין שם אחר שיכול לזכות אלא הוא הוי כמתנה (לח) ואין הלכה כר' יוסי ודוקא באין לו מה יאכל (לט) הוא דשרו רבנן אבל באינש אחרינא לא:

פ"ה **השותפין** שיש לכל אחד מהם בית בחצר. והחצר שלפני הבתים שניהם שותפין בה ובאין שיש בחצר דין חלוקה והוא שיהיה לכל בית ובית ארבעה אמות בחצר לפני הבית וישאר עוד מן החצר ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה בהא מודו כולי עלמא דשניהם אסורים לכנס בחצר עד שיחלקו הואיל ויש בה דין חלוקה. ולא אפליגו רבי אליעזר ורבנן אלא בחצר שאין בה דין חלוקה דרבנן אמרי כל אחד מהם בשל חבירו הוא נכנס. ור"א בן יעקב סבר יש ברירה (א) והאי בדידיה קאזיל והאי בדידיה קאזיל: ושניהם אסורים להעמיד שם רחים ותנור. ומודה ר' אליעזר בן יעקב בכל הני דשותפים מעכבים זה על זה דלא שייך להתיר מטעם ברירה. כיון דבידו לעכב עליו ואינו מעכב נמצא מהנהו (ב): וכופין את הנודר למכור את חלקו. דחיישינן

מאחר

לא יאכל מהן דאדם אוסר דבר שברשותו ואפי' לכשיצא מרשותו כו', רש"י: (כח) דאלו בשעה שאוכל ארעא נמי הפקירא הוא. גמרא: (כט) וה"ל דלרבותא נקטה תפסי' המודר מחבירו דהיינו שחבירו הדירו דלא תימא כיון שהוא לא פשע שלא נאמר עליו לגזור שלא ישאיל. אבל שמא ישאל ולי הר"ב שלא בדקדוק הוא. ועתוי"ט: (ל) דאלו שוה בשוה איכא הנאה למוכר וללוקח בזבינא מליעתא: (לא) פרתך. לאו במודר ומדיר עסקינן: (לב) אינה פנויה. דנתלאכתו היא ונתעלב השואל כנגד המשאיל ואמר הואיל ושלחנת להשאילה לי קונם שדי שאני חורש בה שלא אחרוש שדי בפרתך עולמית ואפי' השאילה לו: רש"י: (לג) מותרין. לחרוש לו שדהו באותה פרה ואם אין דרכו כו'. שיש לו אריסין החורשין בשבילו רש"י: (לד) החנוני. דלאו שליה שויה והה"א אם אומר כל המפרנס אינו מפסיד דלא עבדי' שליח כמ"ש רפ"ז דכתובות והת"ק לא מצריך כל הגן כו' דלעלמא קאמר הכל מגוני כיון דרגיל אצלו וקאזיל קאמר ליה כמאן דא"ל זיל הב ליה אם דמי קמ"ל. גמרא: (לה) שהחנונים והפועלים הם ב"ח והוא מה שנתן להם שפרע פרע להם חובו וזה מותר כדאיתא במ"ב. הר"ן. ולפי' א' של הר"ב שם הכא דרך מתנה היא והכי. תוס': (לו) בינה. לא א' לף א' קתני ל"ש דלמלוך מאומות שהי' חלה אפי' למלך בנין ביתו המיוחד. הר"ן: (לז) מתנה. הכא ליכא תקנה שיאמר אם תיאן לא המפקיד כיון דליחיד הוא אומר הרי כשלוחו דלא אמרינן בכפ"ז דכתובות דלא הוי שלוחו אלא באומר כל הנן כו' רבים. הר"ן ועתוי"ט: (לח) כלו' דבזכייה משום מתנה דבים מוכן דהס"פ דלקמן. גמרא: (לט) ועצמה משום דהכא מוכחא קלא העלמא' הלכך לא שרי אלא דוקא באין לו מה יאכל:

פרק ה (א) ובמתניתין דלקמן פסק הר"ב כרבנן וכ"ה בגמרא וקביה פה קי"ל דבדאוריי' אין ברירה וי"ל דהכא גבי חצר שזה משתמש בכל החצר אין אפשר לומר הוברר הדבר שזה בחלקו משתמש דהכי אמרינן בו להשתמש בכולה אלא בריכה המתוכה בהן ר"ל כ"א בשביל זכות שיש בו משתמש בלשון שאומר זה בחלקו משתמש ובריכה דנקט זה א' מן הלשונות בגמרא שהלשון אחד והפי' מתחלף. הרמב"ן ועתוי"ט: (ב) דלאע"ג דאמרינן בפ' ח"ה דשותפין מהעמדה בדי לא קפדי מ"מ לי קפדי יכולין לעכב זע"ז. ולאע"ג שדרבנן לומר ויחר ספור

במודר

ב היה אחד מן השוק. מודר מאחד מהם הנאה. לא יכנס לחצר. רבי אליעזר בן יעקב אומר. יכול לומר לו. לתוך של חברך אני נכנס. ואיני נכנס לתוך שלך: ג המודר הנאה מחבירו. ויש לו מרחץ ובית הבד מושכרים (ה) בעיר. אם יש לו בהן תפיסת יד אסור. אין לו בהן תפיסת יד. מותר (ו). האומר לחבירו קונם לביתך [א]שאני נכנס (ז). ושדך [ב]שאני לוקח. מת. או שמכרו (ח) לאחר מותר. קונם לבית זה [ג]שאני נכנס שדה זו [ד]שאני לוקח. מת. או שמכרן לאחר אסור: ד הריני עליך חרם (ט). המודר (יא) אסור (יב). הרי את עלי חרם. הנודר אסור. הריני עליך. ואת עלי. שניהם אסורין. ושניהם מותרין בדבר של עולי בבל. ואסורין בדבר של אותו העיר (יד): ה ואיזהו דבר של עולי בבל. כגון הר הבית. והעזרות (טו). והבור שבאמצע הדרך. ואיזהו דבר של אותה העיר. כגון הרחבה והמרחץ. ובית הכנסת (טז). והתיבה והספרים. והכותב חלקו לנשיא (יז). ר"א אחד כותב לנשיא ואחד כותב להדיוט. מה בין כותב לנשיא לכותב להדיוט. שהכותב לנשיא א"צ לזכות.

[א] יכו' שאיני [ב] יכו' שאיני [ג] יכו' שאיני וחכמים
[ד] ילו' שאיני

ונאסר שרואי את חברו נכנס. ישנה ויכנס גם הוא. אבל כשנכנסים אסורים לא חיישינן (ג). ודוקא כשנדר ונעלמו שלא יהנה בבל חברו הוא דכופין אותו למכור חלקו אבל אם חבירו הדירו שלא יהנה ממנו אנוס הוא ואין כופין אותו למכור (ד) דמאי הוה ליה למעבד. ואם אמרת כן כל שותף ידור את חברו שלא יהנה ממנו כדי שיכופו אותו למכור לו חלקו: ב היה אחד מן השוק וכו'. להודיעך כחו דרבי אליעזר בן יעקב נקט לה דאפי' אחד מן השוק שאין לו חלק בחצר שרי ליה רבי אליעזר בן יעקב לכנס מטעם ברירה והלכה כרבי אליעזר בן יעקב: ג המודר הנאה מחבירו ויש לו מרחץ ובית הבד וכו'. כגון שנאסר עליו ליהנות בנכסי שמעון ויש לשמעון בעיר מרחץ ובית הבד שהשכירן לאחרים ובא ראובן להשתמש בהן. רואים אם נשאר לשמעון מקום בזה המרחץ ובית הבד שלא השכירו כגון בור בבית המרחץ וכיוצא בזה. אסור לראובן להשתמש בהם ואם לאו מותר: מת או שמכרם לאחר מותר. דכיון שאמר ביתך סתם לא נתכוון אלא בזמן שהם שלו אבל אם אמר בית זה או שדה זו אסרם עליו לעולם: ד הריני עליך חרם. הנאתי תהיה אסורה עליך כחרם שלא תוכל ליהנות ממני (ט): המודר אסור. אע"פ שלא ענה אמן שאדם יכול לאסור על חבירו שלא יהנה ממנו: הרי את עלי חרם. אסר על עצמו כל הנאה שתבוא לו מחברו הנודר אסור: בדבר של עולי בבל. כגון בור של עולי רגלים. שהיו עולים מבבל לארץ ישראל לרגל. והיה אותו הבור באמצע הדרך ויד כל ישראל שוה בו. והוי כהפקר (יג). ולא כדבר השוה של שותפים: ה הרחבה. השווקים שבעיר: והתיבה. שמניחין בה ספרים: והספרים. שקונים בני העיר ללמוד בהם: והכותב חלקו לנשיא. מפרש בגמ' דהכי קתני. ומה תקנתן יכתבו חלקן לנשיא. כלומר אלו שנדרו הנאה זה מזה ואסורים להשתמש ברחובה של עיר. ובתיבה. ובספרים. יכתוב כל א' מהם חלקו שיש לו ברחובה ובתיבה. ובספרים. לנשיא. ואחר כך יוכל כל א' מהם להשתמש בהם. שבממון של נשיא הם משתמשים ואין אחד מהם נהנה משל חבירו: רבי יהודה אומר. אם ירצו יכתבו חלקם
להדיוט

בנודר הנאה. הר"נ: (ג) דכל חד וחד. מוזהר באיסורי דבן ואוסר נכסיו על עצמו מה"ע. בגופיה לא היו כופין אותו למכור. ודוקא בשותפין בו. ואפי' לרבנן היו כופין אותו דאיכא למימר שמתוך שרואה את חבירו מעמיד בקיום וחנה ותקנה בו ויבא לעשות כן. ועתוי"ט: (ד) ומשמע נמי דחבירו המדיר אינו לא הוו כייפינן למכור מ... משום שאסר נכסיו על חבירו. הרמב"ן. וכתב הר"ן עצמו שאינו בדין לכוף אדם למכור את שלו ומפני שהוא אסר נכסיו על חבירו אבל לנודר עצמו היה ראוי לכוף דמה הנאה יש לו לאסור על עצמו נכסיו ואיכא למימר בגלל יאסר: (ה) מושכרים. פי' שהיו מושכרים כבר. אבל השכירן לאחר מכאן לא ודוקא במכירה אבל במשכון הכי אבל בשכירות לא. הכסף משנה והר"ן: (ו) מותר. ואע"ג דקי"ל דקונמות מפקיעין מידי שעבוד כמ"ש הר"ב במ"ד פ"ט. כיון דשכירות ליומא ממכר הוא הרי מכר הנאתו. ואין איסור קונם שהוא איסור הנאה שאינו חל על גוף הקרקע אלא על הנאה יכול לאסור הנאתו המושכר ביד אחרים. הרא"ש. ועתוי"ט: (ז) שאני וכו'. ה"ג בגמרא בכולהו ופי' שאני נכנס כלו' למה שאני נכנס בו. שאני לוקח כלו' אם אקחנו. הר"נ: (ח) שמכרו. וה"ה אם נתנן לאחר נמי שרי ונקט מכרן לאשמעי' דדוקא מכרן לאחר אבל מכרו לו אסור. הר"ן: (ט) וא"צ שיאמר כן בפי' דכיון דא' הנאתי כו' א"צ לאתפיסו בחרם כו' אבל סגנון לשון הריני דקאמר שרצה לומר הנאתי: (י) חרם. ובגליל מיירי דאתם מחרים לבדק הבית. הר"ן: (יא) המודר כו'. שהשבועה והנדרים אדם מחויב לקיים ואפי' שהוא אינו הנשבע והנודר אבל נשבע עליו זולתו. וי"ל בדבר שהוא של המדיר אבל בדבר שאינו שלו דאי לא א"כ ענה אמן. הר"ש: (יב) אסור. אבל מדיר לא וא"ת אמאי לא מתסר משום גזילה כדלעיל פ"ד מ"ו וכ"ש הוא דהכא המדיר פשע בנדרו וכ"ש שנאסר עליו. וי"ל דדוקא בהכי דהתם דאית בהו דרך שאלה ומה"ת ומחכר דלא משמע לאינשי דלאסרו במודר הנאה איכא למיגזר אבל בהנאה גמורה כאכילת פירות וכיוצא בו ליכא למיגזר. הר"נ: (יג) אע"פ שהולכה והבנין שלהם ממונן כל ישראל וכל א' מהן יש בהן זכות אין זה כי אם זכות מועט מאד שאין לא' מהם שום רשות. הרא"ש ועי"ע: (יד) העיר. שהם דרים בו מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהן שהם יכולין למוכרן בז' טובי העיר במעמד אנשי העיר. הר"ן: (טו) והעזרות. וכל המקדש אלא שבאלו כל ישראל שוין ורשאין לכנוס שם. ועתוי"ט: (טז) ובהכ"נ. כתב הר"ב דבכן היא ולא כאביי דבהכ"נ כאלו אין בה דין חלוקה דמי הלכך כיון דאפסק הלכתא כרבא"י ליתא לנ"תני ועתוי"ט שהאריך ליישב דכ"ע מודי' בזה דאסורה דכיון שאפשר לכתוב חלקו לנשיא לא סמכינן אברירה וכ"כ הלח"מ דכ"ע אבל שיש בה דין חלוקה דכ"ע מודו: (יז) לנשיא. ואף דלעיל גבי חצר לא קא' הך תקנתא דחצר שאני מיוחד להם. ועוד אין תקנה לתת אותה לנשיא אבל הכא דמפקרי' אין כל הדברים הללו מיוחדים להם לא יפסידו אם יכתבו חלקם לנשיא שגם אח"כ יכולין לילך ולהנות
שהנשיא

וחכ"א. אחד זה. ואחד זה. צריכין לזכות. לא דברו בנשיא. אלא בהוה (יח). ר' יהודה אומר אין אנשי גליל צריכין לכתוב. שכבר (יט) כתבו אבותיהם על ידיהם: ו המודר (כ) הנאה מחבירו. ואין לו מה יאכל. נותנו לאחר לשום מתנה והלה מותר בה. מעשה באחד בבית חורון שהיה אביו מודר הימנו הנאה. והיה משיא את בנו. ואמר לחבירו. חצר וסעודה נתונים לך במתנה. ואינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה. אמר לו אם שלי הם הרי הם מוקדשין לשמים. אמר לו [א](לא) נתתי לך את שלי שתקדיש' לשמים. אמר לו לא נתת לי את שלך אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרצים זה לזה ויהא עון תלוי בראשו (כא). [ב](וכשבא דבר לפני חכמים אמרו) כל מתנה שאינה (כב) שאם הקדישה אינה מקודשת. אינה מתנה:

פרק ו הנודר מן המבושל. מותר בצלי ובשלוק. אמר קונם תבשיל שאיני טועם. אסור במעשה קדירה (ב) רך ומותר בעבה (ג). ומותר בביצת טרמיטא ובדלעת הרמוצה: ב הנודר ממעשה קדירה אין אסור אלא ממעשה רתחתה. אמר קונם היורד לקדירה. שאיני טועם. אסור בכל המתבשלין בקדירה: ג מן הכבוש. אין אסור אלא מן הכבוש של ירק. כבוש שאיני טועם. אסור בכל הכבושים. מן השלוק. אינו אסור אלא מן השלוק של בשר. שלוק. שאיני טועם. אסור בכל השלקי'. מן הצלי. אין אסור אלא מן הצלי של בשר. דברי רבי יהודה. צלי שאיני טועם. אסור בכל הצלוים. מן המליח. אין אסור אלא מן המליח של דג. מליח שאיני טועם. אסור בכל המלוחים: ד דג דגים. שאיני טועם אסור בהן. בין גדולים

[א] ס"א [ב] ס"א

להדיוט אלא שאם כתבו לנשיא אין לריך לזכות לו ע"י אחר דמשום חשיבותו של נשיא קונה אף על פי שלא זכה לו על ידי אחר. ובהדיוט לא קנה עד שיזכה לו על ידי אחר: אנשי גליל אין צריכין לזכות. אנשי גליל קנטרני' היו. ובכעסן היו נודרים הנאה זה מזה ועמדו אבותיהם וכתבו חלקיהן לנשיא שאם בניהם אחריהן ידרו הנאה זה מזה לא יהיו אסורים ברחבה של עיר או בתיבה או בספרים דממון נשיא הם: ו מעשה בבית חורון וכו'. בגמ' מפרש דמתני' חסורי מחסרא והכי קתני ואם הוכיח סופו על תחלתו אסור ומעשה נמי בבית חורון באחד שהוכיח סופו על תחלתו וכו': ואינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל. אלמא לא נתנה אלא כדי שיבא אביו ויאכל ואסור. אבל אם אמר הרי הן לפניך ואם רצונך יבא אבא ויאכל מותר ואם סעודתו מוכחת עליו שהרבה בסעודה יותר ממה שהיה לריך ונכרין הדברים שבשביל אביו עשה כדי שיבא ויאכל. אסור:

פרק ו הנודר מן המבושל. שאמר קונם מבושל עלי: מותר בצלי ובשלוק. כל שנתבשל יותר מבשולו כראוי. נקרא שלוק: מעשה קדרה רך. שנאכל עם הפת (א): עבה. שנאכל בלא פת: ביצת טרמיטא. מבושלת במים חמים ומשרי' אותה שלא תקפה (ד): ובדלעת הרמוצה. דלעת שטומנים אותה ברמץ. הוא אפר חם ומתמתק בכך: ב ממעשה רתחתה. אוכל עשוי מקמח שהורתחם בקדרה (ה). וכללא דמלתא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם לפי הזמן והמקום ואי איכא דוכתא דקרו לצלי מבושל ולמבושל צלי הנודר מן המבושל אסור בצלי וכן כל כיוצא בזה ואי רובא קרי ליה הכי ומיעוטא קרי ליה הכי לא אמרינן זיל בתר רובא אלא הוי ספק וכל ספק נדרים להחמיר: ג אינו אסור אלא מן הכבוש של ירק. דסתם כבוש של ירק הוא: כבוש שאיני טועם. משמע כל מיני כבוש. וכן שלוק, צלוי, מליח. בלא ה"א משמע כל מינים של שלוק, ושל צלוי. והוא מליח (ו): ד דג דגים שאיני טועם. לא דג ולא דגים והכל במשמע (ז):

שהנשיא לא יקפיד עליהם כיון שגם לו אינה מיוחדת שהרי היא לכל בני העיר. תוי': (יח) בהוה. פרש"י שכן דרך לחלוק כבוד לנשיאי' והר"נ פי' שאין אדם סומך להקנות לאדם אחר דמספקי שמא יאסרנו עליו ולפיכך נהגו לכתוב לנשיא שאין דרכו לאסור הנאתו על הבריות: (יט) שכבר כו'. כלומר מדורות הראשונים עמדו כאשי בית אבו' שלהם והכריזו שיכתבו חלקיהם לנשיא. תוי': (כ) המודר כו'. לעיל קתני היה מהלך בדרך והכא קמ"ל דאפי' בעיר אם אין לו מה יאכל מותר. הרא"ש: (כא) בראשו. שיהא אביו מודר הנאה אוכל על ידו. רש"י: (כב) שאינה כו'. כלו' נהי דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה שאני הכא דב"ח דאפי' לשעתא אינה שלא נתכוין להקנותה כלל אלא שהקלא על שמו כדי שיהא אביו מותר בה וה"ק מתנה שאינ' כלום כזו שהיא בערמה שאם הקדישה מי' אינה מתנה. הר"נ:

פרק ו (א) דהאי תנא כל מידי דמתאכלי ביה ריפתא תבשיל קרי ליה. ואסור בצלי ושלוק דהא מתאכלי ביה ריפתא. גמרא ועתוי"ט. וה"ה בנודר מן התבשיל בלא שאני טועם: (ב) קדירה. הריפות וגרש כרמל: (ג) בעבה. וה"ה דנודר מן המבושל מותר בעבה. ירו' הר"נ: (ד) וכ"ל שאין אוכלין עמה פת ונעשים לרפואה. ועתוי"ט: (ה) מפי' ביכו' איזהו מעשה רתחתה כגון חילקא כו' סולת ואורז כו' על גב שצריך להרתים לבשל הרבה ולפ"ז מתני' הכי מפרשה הנודר כו' ממעשה רתחת' דהיינו חילקא כו' שכך דברים אלו נקראים מעשה קדרה אמר קונם היורד לקדירה אסור בכל המתבשלים בקדירי' דכולהו בכלל היורד לקדירה הם. ב"י. ושאיני טועם ל"ד וכדלעיל: (ו) ושאיני טועם ל"ד אלא לרבותא נקטי' דאפי' אומר שאיני טועם אי אמר כבוש אין אי לא לא והתרי מפרשי דעיקר השילוק הוא שאיני טועם וכן בהנך דלעיל המתבשלים בקדרה. הר"נ ועתוי"ט: (ז) משום דאמר חכי לשני. דג דגים. דדג משמע גדול משום דנמכר בפ"ע ודגים משמע קטני' לפי שאין נמכרים אלא ביחד. הר"נ. והר"מ כ' דע כי בלשונינו כשיתחבר שם היחיד עם

גדולים בין קטנים. בין מלוחין בין טפלין. בין חיין בין מבושלין. ומותר בטרית טרופה ובציר. הנודר מן הצחנה. אסור בטרית טרופה ומותר בציר ובמוריים. הנודר מטרית טרופה [א]אסור בציר ובמוריים: ה הנודר מן החלב. מותר בקום. ור' יוסי אוסר (יא). מן הקום. מותר בחלב (יב). אבא שאול אומר. הנודר מן הגבינה אסור בה. בין מלוחה בין טפילה: ו הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה. ור' [ב]יהודה אוסר. א"ר יהודה מעשה ואסר [ג]עלי רבי טרפון ביצים שנתבשלו עמו. אמרו לו וכן הדבר. אימתי בזמן שיאמר בשר זה עלי. שהנודר מן הדבר. ונתערב באחר אם יש בו בנותן טעם אסור: ז הנודר מן היין מותר בתבשיל שיש בו טעם יין. אמר קונם יין זה (טו) שאיני טועם ונפל לתבשיל. אם יש בו בנותן טעם. הרי זה אסור. הנודר מן הענבים מותר ביין. מן הזיתים. מותר בשמן. אמר קונם זיתים וענבים אלו (טז). שאיני טועם. אסור בהן. וביוצא מהן: ח הנודר מן התמרים. מותר בדבש תמרים (יז). מסתוניות. מותר בחומץ סתוניות. רבי יהודה בן בתירה אומר כל ששם תולדתו קרויה עליו ונודר הימנו אסור אף ביוצא הימנו. וחכמים מתירין: ט הנודר מן היין. מותר ביין תפוחים. מן השמן (יט). מותר בשמן שומשמין. מן הדבש (כ). מותר בדבש תמרים. מן החומץ. מותר בחומץ סתוניות. מן הכרישין. מותר בקפלוטות. מן הירק. מותר בירקות השדה מפני שהוא שם לווי: י מן הכרוב. אסור באיספרגוס. מן האיספרגוס

[א] נ"א מותר [ב] גי' הר"ן ר' יוסי.
[ג] פ"א עלינו

טפלין. מבלי מלח (ט): בטרית טרופה. דג שמחתכים אותו חתיכות ומוכרים אותו ויש לו שם בפני עצמו. ואינו בכלל דג ודגים (ט): ציר. מים היוצאים מן הדגים המלוחים: ומוריים. שומן היוצא מדגים מלוחים: צחנה. תערובת מיני דגים קטנים נקראים צחנה. ודוגמתו במסכת עבודת כוכבים. היא ארבא דצחנתא: ומותר בציר ובמוריים. הואיל ואין עיקר ממשות הדג מובלע בהם: הנודר מטרית טרופה אסור בציר ובמוריים. דכיון דהזכיר טרופה מכל דבר שמעורב בו מין דג (י) ומשמע: ה קום. הוא נסיוני דחלבא מים היוצאים מן הגבינה: אבא שאול אומר כו' בין מלוחה בין טפילה. דלא תימא הגבינה המיוחדת שבגבינה משמע (יג) ואין דרך לאכולה בלא מלח. והלכה כאבא שאול: ו מותר ברוטב ובקיפה. רוטב. הנקפה בשולי הקדרה נקרא קיפה (יד): רבי יהודה אוסר. הואיל ויש בו טעם בשר. ואין הלכה כרבי יהודה: אימתי בזמן שאמר בשר זה עלי. דכיון שאמר בשר זה שוייה עליה חתיכה דאיסורא ואסור בטעמו אבל אם אמר קונם בשר עלי. לא אסר אלא בדבר עצמו. הנקרא בשר: ז מותר בתבשיל שיש בו טעם יין. כרבנן דרבי יהודה: ח סתוניות. ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו. ואינם ראוים ליין. ועושים מהם חומץ: כל ששם תולדתו קרויה עליו. ואע"פ שנשתנה נקרא על שם עקרו. כמו דבש תמרים חומץ סתוניות: והחכמים מתירין. איכא בין ת"ק לחכמים דת"ק סבר הנודר בסתוניות מותר בחומץ היוצא מהן ואסור בסתוניות וחכמי' מתירין בסתוניות עצמן דכיון דסתוניות לאו בני אכילה נינהו כי נדר מסתוניות דעתו על החומץ היוצא מהן לא על הסתוניות עצמן והלכה כחכמים. פ"א וחכמים מתירין חומץ הסתוניות כמו דבש תמרים דס"ל לחכמים דבין בדברי' הראוים לאכילה בין שאינן ראויין לאכילה האוסר דבר אחד על עצמו מותר ביוצא ממנו (יח): ט קפלוטות. מין ממיני הכרתין הגדלים בא"י: שהוא שם לווי. הבא לומר ירקות שדה צריך לפרש (כא) שם לירק ולומר ירקות שדה וכן כולם אבל בשביעית לפי שאין ירקות גינה מצויין שאין גדלין בלא עבודה והוכלים ירקות שדה לפיכך ירקות סתם בשביעית הוו ירקות שדה ומש"כ בשאר שני השבוע: י אספרגוס. מין כרוב הוא אלא שאין כרוב נקרא בשם אספרגוס. פי' אחר אספרגוס המים שנשלקו בהם הכרוב (כב):
מן

עם הרבנן הוא מורי על הכלל ועל הפלגה גרבוי כמו הבל הבלים. ע"כ הפירים. וכן דג דגים כלל המין כולו בלא זה ענין שיהיה: (ח) כמ"ש אבל בלי מלח והטיי"ם מתחלפת בפי"ז שניהם ממולא הלשון: (ט) שכן הוא נקרא עלים: (י) ול' הרא"ש ולפ"ז דוקא בציר ומוריים של טרים הוא שנאסר. ועתוי"ע: (יא) אוסר. דקסבר יש בו לחלוק חלב והוה בכלל חלב רש"י. והיינו להסד"א דבגמרא מסיק דל"פ אלא דכל חד כי אתריה דבאתרא דר"י קרי לקומא קומא דחלבא. ועתוי"ע: (יב) מותר כו'. דברי הכל דחלב אינו בכלל קום. רש"י: (יג) וא"כ דוקא היכא דנקט בה"א אילטריך לאשמועי' והר"ב כו' ל"ת מפני שרוב הגבינות מלוחות הן סתמא מלוחה משמע קמ"ל: (יד) וקשיא דא"ה היינו רוטב עצמו כו' והתו' פירשו דקיפה היינו בשר שנקפה בשולי הקדרה ומותר משום דלא קרו אינשי בשר אלא חתיכות שהן בשר בעין: (טו) זה: (טז) ואלו. מסיק בגמרא דזה ואלו ודאי דוקא ובלא שאיני טועם מהני לאסור בכ"ע או ביוצא מהן אבל שאיני טועם מבעיא אי מהני נמי בלא זה ואלו. ועתוי"ע: (יז) בדבש כו'. פי' דאמר קונם תמרים עלי מותר בדבש היוצא מהם דדבש מיקרי תמרים לא מיקרי. ולא דאמרינן לעיל דאפי' רבנן מודו היכא דקרו לקומא קומא דחלבא אסור ודבש תמרי' וחומץ סתוניות ליתסר מה"ט וי"ל דלא דמי דאלו גבי קום לא נשתנה מצורה לצורה אלא מעורב היה בחלב באותה צורה עצמה אבל הכא הרי נשתני הגוף. הרשב"א ועתוי"ע: (יח) ז"ל הפו' איכא בינייהו דת"ק נקט מן התמרים מותר בדבש משמע דדוקא בתמרים ובסתוניות שהן ראויין אסור בהן ומותר ביוצא מהן הא נדר מדברים שאינם ראוים לאכול אסור בין בהם בין ביוצא מהם: (יט) מן השמן. משמע שמן זית. רש"י: (כ) הדבש. סתם אינו אלא דבש דבורים. טור: (כא) כמו הפעם ילוה אישי אלי: (כב) וצריך לחלק בין אספרגוס שהם מי שליקה לציר שהיא מליחה דבדג דגי' אע"פ שאמר שאיני טועם תנן דמותר בציר והפ"ר

האיספרגוס. מותר בכרוב. מן הגריסין (כג). אסור (מן ה) במקפה. ורבי יוסי מתיר. מן המקפה. מותר בגריסין (כה). מן המקפה. אסור בשום. ור' יוסי מתיר. מן השום. מותר במקפה. מן העדשים. אסור באשישין. ורבי יוסי מתיר. מן האשישים. מותר בעדשים. חטה חטים שאיני טועם. אסור בהן. בין קמח. בין פת. גרים גריסין. שאיני טועם. אסור בהן. בין חיין. בין מבושלים. רבי יהודה אומר (כז) קונם גרים. או חטה שאיני טועם מותר לכוס חיין:

פרק ז הנודר מן הירק, מותר בדלועין. ור' עקיבא אוסר (א). אמרו לו לרבי עקיבא. והלא אומר אדם לשלוחו. קח לי ירק והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין. אמר להם כן הדבר. או שמא אומר הוא לו. לא מצאתי אלא קטנית. אלא שהדלועים בכלל ירק וקטנית אינן בכלל ירק. ואסור בפול המצרי לח (ב) ומותר ביבש: ב הנודר מן הדגן. אסור בפול המצרי יבש. דברי ר"מ. וחכ"א אינו אסור אלא בחמשת המינין (ג). ר"מ אומר הנודר מן התבואה. אינו אסור אלא בחמשת המינין. אבל הנודר מן הדגן. אסור בכל. ומותר בפירות האילן ובירק: ג הנודר מן הכסות. מותר בשק (ד). ביריעה ובחמילה. אמר קונם צמר עולה עלי מותר להתכסות בגיזי צמר. פשתן עולה עלי. מותר להתכסות באניצי (ה) פשתן. ר"י אומר הכל לפי הנודר. טען והזיע. והיה ריחו קשה (ו). אמר קונם צמר ופשתים עולה עלי. מותר להתכסות ואסור להפשיל לאחוריו (ז): ד הנודר מן הבית מותר בעליה. דברי ר"מ. וחכ"א עליה בכלל (ח) הבית. הנודר מן העליה. מותר בבית: ה הנודר מן המטה מותר בדרגש. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים דרגש בכלל מטה. הנודר מן הדרגש מותר במטה. הנודר מן העיר. מותר ליכנס לתחומה (ט) של עיר. ואסור ליכנס לעבורה. אבל הנודר מן הבית. אסור מן האגף ולפנים: ו קונם פירות האלו (יא) עלי. קונם הן על פי [א] (קונם הן לפי)

[א] יכו' ל"נ

מן הגריסין אסור במקפה. שאע"פ שהם נתונים לתוך המקפה עדיין שם גריסין עליהם: ורבי יוסי מתיר. דקסבר מקפה של גריסין מקרו. גריסין גרידא לא מקרו: מקפה. תבשיל עב של קטנית או של ניקי קדרה (כד): הנודר מן המקפה אסור בשום. רגילים היו לתת שום בכל מקפה כדי שיתן טעם והשום הוא המקפה: אסור באשישין. פסולת של עדשים ואין הלכה כר' יוסי בתלתא בבי דמתני': חטה חטים שאיני טועם. חטה משמע פת אפויה. חטים משמע לכוס (כו): פ"ז הנודר מן הירק. לא מצאתי אלא דלועין. ואם מין ירק הוא, אמאי לא זבין ליה: כן הדבר. ומשום אני מגיה לאיה: שמא אומר לא מצאתי אלא קטנית. ומדקא אתי להמלך על הדלועין אלמא מין ירק הוא. והלכה כחכמים: ב אסור בפול המצרי יבש. דדגן כל מידי דמדגן משמע. כל דבר שעושין ממנו כרי. והא נמי מדגן הוא: הנודר מן הדגן אסור בכל מיני קטניות. שעושין מהן כרי. ואין הלכה כר"מ: ג בשק ביריעה ובחמילה. מיני בגדים. ועבים ביותר ואין בני אדם רגילים להתכסות בהם: מותר בגיזי צמר. שלא נתכוין אלא לבגד למר: הכל לפי הנודר. לפי שעת הנדר. כיון שהיכר שמחמת כובד משאו נדר. מותר להתכסות. והלכה כרבי יהודה: ד הנודר מן הבית. שלא יכנס לבית. מותר לכנס לעלייה דלאו בכלל בית הוא: ה דרגש. מטה קטנה. שנותנין אותה לפני מטה גדולה וממנה עולין למטה הגדולה: לתחומה של עיר. אלפים אמה לכל רוח שביבותיה: עבורה של עיר. הבתים היוצאים ממנה בתוך שבעים אמה ושירים. כאשה מעוברת שכריסה בולט לחוץ: האגף. [מקום] נעילת הדלת (י). ודוגמתו יגיפו הדלתות בספר עזרא (נ ז ג) ואין הלכה כר"מ בכולה מתני':

ולפשר דבלי ב"א כשלומר כ"וב ר"ל אספרגוס ובנדרים הלך אחר לי ב"ה: (כג) הגריסים. שם נופל על הפולים הטחונים. הר"מ: (כד) וז"ל הר"מ מקפה שם התבשיל ליז' תבשיל שיהא הלא סרבה שהם קורלים תבשיל הפולים מקפה של גריסין: (כה) בגריסין. וכן מן האשישים מותר בעדשים דברי הכל. רש"י: (כו) דפת חטה מקרי דחד גופא כמי ככהו כו' חטים משמע לכוס שאדם כוסס חטיה חלוקים יחד: (כז) ר"י לומר. ול"פ את"ק ולא המשה על לי ר"י אומר דמשמע דפ"ג דהלכה שנוים כמו ול"פ

פרק ז (א) אוסר. מפי' בגמרא דלא איבר אלא בלומר ירק המתבשל בקדירה עלי אז הם"ר בכל ירקות המתבשלים אף בדלעת. ועתוי"ט: (ב) לח. דכיון שאין עושין ממנו פרי אלא כשהוא יבש ומקמי הכי לא עד ההוא שעתא ירק הוא: (ג) ר"מ"א כו'. בהא ודאי מודיכא לך שהנודר מן התבואה אינו אסור אלא מהן המינין אבל הנודר מן הדגן אסור בכל מין דמדגן. רש"י: (ד) בשק. שק ארוג במעוה שעל וריעה בגד גס ועבה שאינו ספיר וחמילה מסך וזיא אלל בני אדם בתכלית העובי שמגין בה אדם ראשו והמטר וכמו כן יריעה הנזכרת כאן. הר"מ: (ה) באניצי כו'. דדייא ולא נפין. רש"י: (ו) ריחו קשה כו'. אבל בנודר סתם דרישא לא משמע אלא ללבוש ובהא לא קאמר ר"י. הרא"ש ועתוי"ט: (ז) לאחוריו. ופ"ש לטעון לפניו שהוא בכלל הנדר שהיא טעינה מעולה שנשמרת יותר א"כ אורחיה דמלתא נקט: (ח) בכלל כו'. ונראה דחכמים מודים בחדר ויליע דלא הוו בכלל בית דהמוכר את הבית לא מכר חדר ויליע אלמא בלי ב"א לא הוו בכלל בית. הרא"ש: (ט) לתחומה כו'. בגמרא יליף להו מקראי: (י) אבל מן האגף ולחוץ על עובי המפתן אינו אסור. רש"י. והיינו דתנן אבל כלומר אע"ג דעובי המפתן דומה לעבורו של בית: (יא) האלו. וה"ה אם לא אמר האלו דכיון דאמר קונם ולא הזכיר אכילה אסר עצמו בחילופיהן וגידוליהן והא דקאמר האלו משום דבעי למימר ובגידוליהן דאי אסר עצמו בכל הפירות מאי כ"מ בגידוליהן של אלו בלא"ה אסר עצמו בכל הפירו' שבעולם אי

אסור בחלופיהן ובגדוליהן (יג): [א]שאני אוכל [ב]ושאני טועם. מותר בחלופיהן ובגדוליהן. בדבר שזרעו כלה (יד). אבל בדבר שאין זרעו כלה. אפילו גדולי גדולין אסורין:
ז האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי. קונם הן על פי. קונם הן לפי. אסור (טו) בחילופיהן ובגידוליהן. שאני אוכל. שאני טועם. מותר בחילופיהן. ובגידוליהן. בדבר שזרעו כלה. אבל בדבר שאין זרעו כלה. אפילו גדולי גדולין אסורים:
ח שאת עושה איני אוכל עד הפסח. שאת עושה איני מתכסה עד הפסח. עשתה לפני הפסח מותר לאכול ולהתכסות אחר הפסח. שאת עושה עד הפסח. איני אוכל. ושאת עושה עד הפסח. איני מתכסה. עשתה לפני הפסח אסור לאכול. ולהתכסות אחר הפסח.
ט שאת נהנית לי עד הפסח. אם תלכי לבית אביך עד החג. הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח (יז). אחר הפסח בלא יחל דברו. שאת נהנית לי עד החג. אם תלכי לבית אביך עד הפסח והלכה לפני הפסח. אסורה בהנאתו עד החג. ומותרת לילך אחר הפסח (יט):

פרק ח קונם יין [ג]שאני טועם היום אינו אסור אלא עד שתחשך. שבת זו אסור בכל השבת ושבת [ד]שעברה. חדש זה. אסור בכל החדש וראש חדש להבא. שנה זו. אסור בכל השנה וראש השנה לעתיד לבא (ב). שבוע זה. אסור בכל השבוע ושביעית [ה]שעברה. ואם אמר יום אחד. שבת אחת. חדש אחד. שנה אחת. שבוע אחד. אסור מיום ליום: עד

[א] גמרא [ב] גמרא [ג] גמ' יתר' שאיני [ד] נ"א שעבר [ה] נ"א שעבר

ו אסור בחלופיהן ובגדוליהן. אם החליפן לכתחלה (יג) אסור המחליף בדמיהן. ורבנן גזרו על דמי אסורי הנאה וגדולי קונם אסורי' כגדולי הקדש: שאיני אוכל שאיני טועם. לא אסר עליו אלא אכילה וטעימה והם בלבד: אבל בדבר שאין זרעו כלה. כגון בצלים. וכיוצא בהן אפי' גדולי גדולים הוי כמו גוף האיסור. כיון שאין הזרע כלה: ז קונם מעשה ידיך עלי. אסור כל מה שהיא עושה ומכינה לו ואם נטעה אילן גדוליו אסורין: ח שאת עושה איני אוכל עד הפסח. הכי משמע שאת עושה עכשיו (יח) איני אוכל עד הפסח אבל לאחר הפסח אני אוכל. אבל כל מה שאת עושה עד הפסח איני אוכל משמע כל מה שאת עושה מהיום עד שיצא הפסח איני אוכל אותו לעולם אפילו לאחר הפסח: ט שאת נהנית לי עד הפסח אם תלכי לבית אביך עד החג. מי שהיה עומד אחר החג ואסר הנאתו עליה עד הפסח אם תלך לבית אביה עד החג: לאחר הפסח בלא יחל דברו. כלומר אם הלכה לאחר הפסח עוברת בבל יחל למפרע (יט) על מה שנהנית ממנו קודם הפסח:

פרק ח קונם יין. עד שתחשך. שכן דרך לשון בני אדם כשאומרים היום. רוצים לומר על השלמת היום: שבת זו. היה עומד באמצע השבוע. ואמר שבת זו אסור בכל השבוע: ושבת שעברה. ואסור נמי ביום השבת כי הוא בכלל השבוע שעבר: חדש זה אסור בכל החדש. אם עומד באמצע החדש ואמר חדש זה אסור עד תשלום החדש ויום ר"ח להבא ומותר ביום ר"ח. כי הוא נמנה עם החדש הבא ואפילו היה ר"ח ביום שלשים לחדש שעבר (א). וכן שנה זו אם עמד באמצע השנה ואמר שנה זו אסור עד תשלום השנה ומותר בר"ה שהוא נמנה עם השנה העתידה לבא: שבוע זה. היה עומד באמצע השמטה. ואמר שבוע זה. אסור עד תשלום השמטה והשביעית בכלל שמטה שעברה: אם אמר יום אחד שבת אחת חדש אחד שנה אחת שבוע אחד אסור מיום ליום. אם עומד באמצע היום ואומר יום אחד. אסור עד למחר כעת הזאת וכן אם עומד בשמנה לחדש ואמר חדש עלי אסור עד ח' לחדש הבא. וכן בשנה. וכן בשמטה. וכן אם אמר קונם עלי יין יום סתם (ג). או שבת. או חדש. או שנה סתם. אע"פ שלא אמר יום אחד. שבת אחת. חדש אחד. דינו מעת לעת (ד).

אי לאו דאמרינן בגידולין קודם שהגיעו לכלל פירות: (יג) אלא קנס. אלא כשהנודר עצמו החליפן לכתחלה. ב"י: (יג) בחילופיהן ובגדוליהן. אע"פ דשניהם לא היו בשעה שאסרן עליו וכ"ש בזולה מהן: (יד) כלה. והכולה מתני' קאי וה"ק מאי דאמרינן ברישא אסור בגדוליהן משמע אבל בגדולי גדולין מותר וכן בסיפא ומותר כו' דוקא בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה בין ברישא בין בסיפא אפי' גידולי גידולין אסורים משום דכיון דאין זרעו כלה הוי בגידולי גדולין הללו מעורב מהאיסור ונדרים הוי דשיל"מ אפילו באלף לא בטיל. ועתוי"ט: (טו) אסור כו'. הא קמ"ל דאע"ג שיאמר אללו ודתנן במתני' דלעיל אללו ל"ד ואיידי דנסיב ליה רישא נסיב לה נמי לכולה מתני' כך נ"ל לפי' הרא"ש דלעיל. ועתוי"ט: (טז) לאו דוקא עכשיו אלא כלומר קודם הפסח ולאפוקי לעולם וכל מכאן עד הפסח בכלל עכשיו דמכאן ל קל ולומר דעד הפסח לא קאי נמי אאת עושה וכ"מ בהרא"ש: (יז) אסורה כו'. מפי' בגמרא דכשהלכה אסורה ולוקה על הנאתו שלמפרע ולעולם אסורה להנות קודם הפסח גזירה שמא תלך וכמ"ש בסמוך: (יח) דלגמרא אמר א"ם כי ידור נדר לא יחל דברו לא יעשנו דבריו ומה ש"ס בנדר אל עליו איסור בלא יחל כאלו הקדישו אם על עצמו אסרו עובר בבל יחל ואם אסרו על אחר הנהנה ממנו עובר בבל יחל. הרא"ש ועתוי"ט: (יט) לאחר הפסח. ולא חיישינן שמא לא תזכור שעברה על מה אם קודם הפסח ואי מניחה לה לילך אתיא לאתהני מדה"א משום דבהליכה מדלגן כדי שתזכור שאסורה להנות קמ"ל. הר"ב. אבל בתוס' ומשמע שאם הלכה לפני הפסח אסורה גם אחר פסח כדי שתזכור שאסורה ליהנות:

פ"ק ח (א) ובלומר שהם ב' ימים ר"ח ונמלא שהיום הראשון נמנה לחדש הזה שעליו נדר אפ"ה מותר בו דאינשי קרו ליה ריש ירחא ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א: (ב) לע"ל. ולהכי קרי ליה לע"ל לפי שהוא כנגד ליוים ולחדשים הנכנסים שהוא זמן אחר ולה"ק לעתיד ולא קאמר להבא. רש"י: (ג) היא איבעיא בגמ' ולא איפשטא כו': (ד) היינו לאסורא לחוד משום דספיקא לחומרא

ב עד הפסח. אסור עד שיגיע (ס). עד שיהא אסור עד שיצא. עד לפני הפסח. ר"מ אומר אסור עד שיגיע. ר' יוסי אומר אסור עד שיצא: ג עד הקציר. עד הבציר. עד המסיק. אינו אסור אלא עד שיגיע. זה הכלל. כל שזמנו קבוע (ס), ואמר עד שיגיע. אסור עד שיגיע. אמר עד שיהא. אסור עד שיצא. וכל שאין זמנו קבוע. בין אמר עד שיהא בין אמר עד שיגיע. אינו אסור אלא עד שיגיע: ד עד הקיץ (ע). עד שיהא הקיץ. עד שיתחילו העם להכנים בכלכלות. עד שיעבור הקיץ. עד שיקפלו המקצועות (י). עד הקציר (יא). עד שיתחילו העם לקצור. קציר חטין. אבל לא קציר שעורים. הכל לפי מקום נדרו. אם היה בהר, בהר. ואם היה בבקעה, בבקעה: ה עד הגשמים. עד שיהיו הגשמים. עד שתרד רביעה שניה (יג). רבן שמעון בן גמליאל אומר עד שיגיע זמנה של רביעה. עד שיפסקו גשמים. עד שיצא ניסן כולו. דברי ר"מ. רבי יהודה אומר. עד שיעבור הפסח. קונם יין שאיני טועם השנה (טו). נתעברה השנה. אסור בה ובעיבורה. עד ראש אדר. עד ראש אדר הראשון. עד סוף אדר. עד סוף אדר הראשון (טז). ר' יהודה אומר קונם יין שאיני טועם. עד שיהא הפסח. אינו אסור אלא עד ליל הפסח. שלא נתכוין זה אלא עד שעה שדרך (יז) בני אדם לשתות יין:

אמר

האומר קונם עלי יין היום אע"פ שהוא מותר כשתחשך צריך שאלה לחכם גזירה כשאומר היום שמא יבא להתיר כשיאמר יום סתם דמיחלף ליה בין יום להיום או בין שבת זו לשבת סתם וכן כולם:

ב עד הפסח אסור עד שיגיע. דבלשון בני אדם עד ולא עד בכלל: עד שיהא אסור עד שיצא. דמשמע כל זמן שהוא הווה: עד לפני הפסח ר"מ אומר אסור עד שיגיע. דלא מעייל איניש נפשיה אספיקא (ו). ודבר המנודר לקרות פני הפסח קאמר והיינו עד שיגיע. ורבי יוסי סבר מעייל איניש נפשיה לאסור בכל מה שיוכל להסתפק. והלכה כרבי יוסי: ג עד הקציר. של חטים ושעורים: עד הבציר. של ענבים: עד המסיק. של זתים: אינו אסור אלא עד שיגיע. הואיל ואין לקציר ובציר זמן קבוע כדמפרש ואזיל לא שנא אמר עד שיהא לא שנא אמר עד שיגיע. אינו אסור אלא עד שיגיע (ז) שכל דבר שאין זמנו קבוע אין בדעת הנודר להכניס עצמו באיסור זמן שאין ידוע לו ולפיכך אמרינן דודאי עד שיגיע קאמר: ד עד הקיץ עד שיהא הקיץ. בין אמר עד הקיץ בין אמר עד שיהא הקיץ אינו אסור אלא: עד שיתחילו העם להכני' בכלכלות. כלומר שקוצצים תאנים הרבה ומכניסי' אותם בסלים: עד שיקפלו המקצועות. המחצלאות שמייבשי' עליהם התאנים. לאחר שנתייבשו מקפלין אותן ומחצלאות ומניחין אותן לשנה הבאה: הכל לפי מקום נדרו. אם רוב תבואות המקום חטין עד קציר חטים. ואם שעורי'. עד קציר שעורי'. וכן אם היה בהר בשעת הנדר (יב) עד שיגיע זמן הקציר והבציר בהר: ואם היה בבקעה, עד שיגיע זמן הקציר והבציר של בקעה: ה עד הגשמים עד שיהיו גשמים. באיזה לי' מתני' לשונות הללו שהוציא מפיו מותר כיון שהתחילו הגשמים לירד ברביעה שניה שהוא בשנה המאוחרת בר"ח כסליו. הילכך הנודר עד הגשמי' (יד) אסור עד ר"ח כסליו. אלא א"כ ירדו גשמים בתחלת זמנם שהוא בשנה המבכרת בי"ז במרחשון ובשנה הבינונית בכ"ג בו. וכן הלכה ולא כרשב"ג. שאומר עד שיגיע זמנה של רביעה: ר' יהוד' אומר עד שיעבו' הפסח. והל' כר"י:

ניני

למוחלא אבל ללקות לא דלא היו מלקין על הספק: (ה) אסור כו'. כשיגיע מותר ה"ל למיתני ללא משום דבסיפא שייך למתני לאסור נקט ברישא נמי אסור. הרא"ש: (ו) דיש במשמעות זה הל' ג' ענינים איכא למימר עד פני ימים הראשונים דהיינו עד שיגיע ואיכא למימר עד פני ימים האחרונים ויהיה מותר בימים האחרונים ואיכא למימר עד פני פסח והיינו עד שילא. הרא"ש: (ז) דכיון דתנא אינו אסור אלא עד שיגיע הוה כאלו תנא עד שיהא דהכי משמע ליתנא באיזהו לשון שיאמר אינו אסור אלא עד שיגיע. הרא"ש: (ס) קבוע. כלו' שיש להמשכהו זמן קבוע כגון פסח שקבעה בו תורה ז' ימים כי אמר שיהא אם כן עד שילא דכיון דידע זמן המשך אסורו אוסר עלמו בו. הר"ב: (ע) הקיץ. שם לימות השרב אבל היה מפורסם זה השם לכלל על זמן בישול התאנים. הר"מ: (י) שיקפלו. שנה רוב המקצועות. גמרא: (יא) הקציר. ובמקום שיש קציר חטים וקציר שעורים עד שיתחיל קציר חטים דקציר המיוחד קאמר. תוס': (יב) כלו' שאע"פ שאח"כ ירד לבקעה והגיע קציר של בקעה כיון שעדיין לא הגיע קציר של הר אסור עד שיגיע קציר של הר בגמרא: (יג) שניה. דגשמים משמע לת"ק ירידת גשמים וגם משמע לי רבים. ומיעוט רבים שני'. ולפיכך עד שתרד רביע' שניה ולפי' אמר עד שיהיו לפי שאין זמן קבוע למשך ירידתן ורשב"ג מיקל טפי ואמר עד זמן רביעה ואע"פ שלא ירדו גשמים. הרא"ש: (יד) נ"ל שיש ט"ס ול"ל עד הגשם וכ"ה בפי' הר"מ. וכדאי' בגמרא מחלוקת דא' עד הגשמי' אבל אמר עד הגשם עד זמן גשמים קאמר כלו' אף ת"ק מודה שאין נודר עד שתרד אלא עד שיגיע ומיהו לא סגי עד זמן האחרון שהוא ר"ח כסליו אבל כשירדו אפי' בזמן הראשון סגי וכ"פ הר"מ לדעת הר"מ. אבל בעיקר דין מתניתין לא ביאר הר"ב איאמתי זמן ירידת גשמים שכשירדו עבר זמן נדרו. והר"מ בחיבורו כ' כשירדו מכ"ג דמרחשון שהיא הבינונית והר"ב סמך על הנזכר דמסתמא בלי ב"א הוא על דבר הממוצע. ועתוי"ט: (טו) השנה. כ"כ דכבותא דמתניתין דאסר בעיבורה לנודר מתחלת השנה איצטריך דאי בנודר מר"ח שבט פשיטא דהשנה עד ר"ה משמע אלא ודאי בנודר מתחלת השנה אתא לאשמעינן דאסר בעבורה כו' ואפשר דאפי' בנדר שנה אחת סתם אסור בעיבורה כל שקדם נדר למודע העיבור דמסתמא שנה זו משמע. הר"נ והרא"ש כ' דהיינו נומר שלם אמר שנה אחת לאסור יג"ח ולא אמרי' לא היתה דעתו על שנה מעוברת אלא כסתם השנים שהן יב"ח אלא בנדרי' הלך אחר לשון ב"א ובין פשוטה ובין מעוברת קרויה שנה: (טז) ויש דגרסי עד סוף אדר עד סוף אדר שני וכן עיקר דלשני האדרים משיב סד ילחא. דלאידך גירסא כשם וסוף למה לי חדא סגי הרא"ש. (יז) שדרך. דודאי כולה להשום

ד

ו אמר קונם בשר שאיני טועם עד שיהא הצום. אינו אסור אלא עד לילי צום. שלא נתכוין זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר. ר' יוסי בנו אוסר. קונם שום שאיני טועם עד שתהא שבת. אינו אסור אלא עד ליל שבת שלא נתכוין זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול שום: ז האומר לחבירו קונם שאני (כ) נהנה לך. אם אין אתה בא ונוטל לבנך (כא) כור אחד של חטין. ושתי חביות של יין. הרי זה יכול להפר (כב) את נדרו שלא על פי חכם. ויאמר לו כלום אמרת אלא מפני כבודי (כג). זהו כבודי. וכן האומר לחבירו קונם שאתה נהנה לי (כד) אם אין אתה בא ונותן לבני כור אחד של חטין. ושתי חביות של יין. רבי מאיר אומר אסור עד שיתן. וחכמים אומרים אף זה יכול להפר את נדרו שלא על פי חכם. ויאמר לו הרי אני (כה) כאילו [א](התקבלתי) (כו). היו מסרבין בו לישא בת אחותו. ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם. וכן המגרש את אשתו ואמר קונם אשתי נהנית לי לעולם. הרי אלו מותרות להנות לו (כט). שלא נתכוין זה אלא לשום אישות (ל). היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו אמר קונם לביתך שאיני נכנס. טיפת צונן שאיני טועם לך. מותר ליכנס לביתו. ולשתות ממנו צונן. שלא נתכוין זה (לא). אלא לשום אכילה ושתיה:

פרק ט רבי אליעזר אומר. פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו. וחכמים אוסרין. אמר רבי צדוק. עד שפותחין לו בכבוד אביו ואמו. יפתחו לו בכבוד המקום. אם

[א] ירושלמי

ן לילי הצום. ליל יום כפור שמרבים לאכול בסעודה בערב יום כפור (יח): קונם שום שאיני טועם וכו'. שעזרא תיקן שיהו אוכלים שום בליל שבת מפני שמרבה הזרע. ואין הלכה לא כרבי יהודה. ולא כרבי יוסי בנו. אלא כדאמרינן לעיל במתניתין. כל שזמנו קבוע. אמר עד שיגיע. אסור עד שיגיע. עד שיהא. אסור . . עד שיצא (יט): ז זהו כבודי. שאתכבד בני משלי: היו מסרבין בו לישא בת אחותו. מפצירין בו (כז) שישא את בת אחותו מפני שהיא בת גילו. ואמרינן הנושא את בת אחותו עליו הכתוב אומר (ישעיה נח) ומבשרך אל תתעלם. אז תקרא וה' יענה (כח): שלא נתכוין זה אלא לשם אכילה ושתיה. ומיהו גם באכילה ושתיה מותר הואיל ולא הוציא מפיו אכילה ושתיה דבנדרים בעינן שיוציא בשפתיו כדכתיב (במדבר ל) ככל היוצא מפיו יעשה. ולא דמי לאישה. דאישות בכלל הנאות איתא:

פ"ט רבי אליעזר אומר פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו. כגון שיאמרו לו אילו היית יודע שיאמרו העולם לאביך ולאמך כאו גדולי' שגדלתם כמה בנכם קל בנדריו (א) וניגלת נזלזל בכבודם כלום היית נודר: וחכמי' אוסרין. דחיישינן שמא משקר כי הוא בוש לומר שלא היה מניח מלידור בשביל כבודם ונמצא שחכם מתיר נדר זה בלא חרטה ומיירי שהוא אינו מתחרט מעיקרא מעצמו דקיי"ל פותחין בחרטה וא"צ למצוא לו פתח בשעה שהוא מתחרט מעצמו מעיקרא: יפתחו לו בכבוד המקום. על מלתיה דר"א קא פריך כי היכי דפותחין בכבוד אביו ואמו. ולא חיישינן שמא ישקר יפתחו לו נמי בכבוד המקום. ויאמרו לו אילו היית יודע שתקרא רע לפני המקום כלום היית נודר. ואמרו לו חכמי' דר"א מהא לא תסייען דאף ר"א מודה בהא דודאי ישקר דלא שניף איניש כולי האי (ב) דיאמר שלא היה מניח בשביל כבוד המקום. ולא דמי לר"ג דפתח לההוא גברא יש בוטה כמדקרות חרב כו'. דהתם אומר לו מן הפסוקים כהך דתנן במתניתין שעובר על לא תשנא ולא תקום

ד' כוסות של יין בלילי פסח שכל אדם שותין. ר"י: (יח) והא עדיפא מקמייתא שהרי אינו מגיע איסורו עד הצום דלילי הצום נ"ד שהרי אוכל הוא מבעוד יום אלא עד סעודה של לילי הצום קאמר. הר"ן: (יט) וצריך לחלק בין לא נתכוין דהכא לשלא נתכוין דס"פ דהכא לא מוכח כמו לקמן. הר"ב ועתוי"ט בשם הרא"ש והרא"ה דהלכה כמותם. וה"ל לחלק: (כ) שאני כו'. קונם מה שאני נהנה משלך. הר"ב: (כא) לבניך. דבך כבוד הוא שיקח מתנה לבניו. ולא לעצמו. הרא"ש: (כב) להפר. ל"ע דלישנא דהפרה לא שייך אלא בין איש לאשתו ובין אב לבתו. ול"נ דברישא ובסיפא כאן שייך דוקא ל' הפרה משום דהנדר אינו נעקר מעיקרו כנדר גבי חכם משום דמה שאמר הריני כמו שהתקבלתי או זהו כבודי מתקיים הנדר וא"כ עד אותו שעה קם הנדר דומיא דבעל דמיפר להבא. ס"ח: (כג) כבודי. שאתכבד על ידיך בפני הבריות שיאמרו שאני חשוב בעיניך שאתה רוצה ליתן לי מתנה. זהו כבודי. שאתכבד יותר כשיאמרו שאתה רוצה ליתן ואני איני רוצה לקבל. הר"ב: (כד) נהנה לי. כלו' משלי וכן דרך בני אדם שנודרין ואוסרין הנאתן על מי שלא יהנה אותם וברישא שרוצה שהוא יקבל הנאה ממנו הרי הוא נודר שלא יהנה הוא ממנו אם לא יקבל ההנאה: (כה) הרי אני. הריני מחזיק לך טובה כאלו התקבלתי ממך. רש"י: (כו) כאלו כו'. מפרש בגמרא דה"ע משום דלהנאה דידיה מכוין והא לא איצטריך ודוקא כשהבנים סמוכים על שולחנו דבכה"ג אכוין שלא יצטרך להוציא משלו לצרכן והא לא איצטריך ויכול לומר כן. אבל אין הבנים סמוכים כו' הוי איפכא דלהנאה דידהו מכוין וכל שאמרו הם הריני כו' התירו הנדר ואלו אמר האב אין בדבריו כלום. הר"ב: (כז) ונקרא סירוב שהוא הכגוס מיאון לפי שגם המפציר הוא מסרב וממאן במה שחבירו רוצה כגון הכא שחבירו רוצה שלא ישא בת אחותו וזה המפציר הוא ממאן בכלון זה ויכלה שישאנה: (כח) וה"ה בת אחיו אבל אחותו נקט טפי לפי שמשדלתו בדברים ושכיח שנושא בתה. רשב"ם: (כט) להנות לו. שלר הנאה: (ל) אישות. שנדר שלא תהנה ממני דרך אישות. רש"י: (לא) זה. המסרב בו הלא לאכילה ושתיה המרובה וכי אמר זה קונם לביתך כו' לא נתכוין לדור הנאה ממנו אלא לאכילה ושתיה המרובה נתכוין. רש"י:

פרק ט (א) וזה דבר קל ופריצות שכן רשעים דרכן לנדור ואם אמר לאו דאלו הייתי יודע לא הייתי נודר מתירין לו. רש"י: (ב) זהו פירוש דא"כ אין נדרים וכלצייי בגמרא דפי' א"כ אין נדרים נתרים יפה

אם כן אין נדרים. ומודים חכמים לרבי אליעזר. בדבר שבינו לבין אביו ואמו. שפותחין לו. בכבוד אביו ואמו: ב ועוד אמר רבי אליעזר פותחין בנולד (ד). וחכמים אוסרים. כיצד אמר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני. ונעשה סופר. או שהיה משיא את בנו א(בקרוב). ואמר אילו הייתי יודע שהוא נעשה סופר. או שהיה משיא את בנו בקרוב לא הייתי נודר. קונם לבית זה שאיני נכנס. ונעשה בית הכנסת. ואמר אילו הייתי יודע שהוא נעשה בית הכנסת לא הייתי נודר. ר' אליעזר מתיר (ה). וחכמים אוסרין: ג רבי מאיר אומר. יש דברים שהן כנולד ואינן כנולד. ב ואין חכמים מודים לו. כיצד. אמר קונם שאיני נושא את פלונית שאביה רע. אמרו לו מת. או שעשה תשובה. קונם לבית שאיני נכנס שהכלב רע בתוכו. או שהנחש בתוכו. אמרו לו מת הכלב (ז). או שנהרג הנחש הרי הן כנולד. ואינן כנולד. ג ואין חכמים מודים לו: ד ועוד אמר ר"מ (ח). פותחין לו מן הכתוב שבתורה. ואומרים לו אילו היית יודע שאתה עובר על לא תקום (ט) ועל לא תטור (ויקרא יט). ועל לא תשנא את אחיך בלבבך (שם) ואהבת לרעך כמוך (שם). וחי אחיך עמך (שם כה). שמא יעני ואין אתה (י) יכול לפרנסו. אמר אילו הייתי יודע שהוא כן. לא הייתי נודר. הרי זה מותר: ה פותחין לו לאדם בכתובת אשתו. ומעשה באחד שנדר מאשתו הנאה. והיתה כתובתה ד' מאות דינרים ובא לפני ר"ע. וחייבו ליתן לה כתובתה. אמר לו. רבי שמנה מאות דינרין הניח אבא. ונטל אחי ארבע מאות. ואני ארבע מאות. לא דיה שתטול היא מאתים. ואני מאתים. אמר לו ר"ע. אפילו אתה מוכר שער ראשך (יב). אתה נותן לה כתובתה. אמר לו אילו הייתי יודע שהוא כן. לא הייתי נודר והתירה ר"ע: ו פותחין בימים טובים. ובשבתות. בראשונה היו אומרים אותן הימים מותרין. ושאר כל הימים

אסורין

א פ"א ב נ"א וחכמים מודים
ג נ"א וחכמים מודים

תקום ולא תטור. אבל כשמזכירין לו כבוד המקום אז ודאי מפקר והלכה כחכמים: שבינו לבין אביו ואמו. כגון שהדיר את אביו ואמו מנכסיו (ג): ב ועוד אמר רבי אליעזר. קולא אחרת בנדרים. פותחין בנדרים בנולד כגון דבר שאינו מצוי ונולד ונתחדש אחר שנדר ואילו ידע בשעת הנדר שיתחדש דבר זה לא היה נודר: וחכמים אוסרים. דטעמא דקרא משום שע"י חרטה נעקר הנדר מעיקרו ובדבר שאינו מצוי אינו נעשה נדר עקור מעיקרו כי בשביל זה לא היה מניח מלדור כי היה סבור שלא יצא לעולם: ונעשה סופר. ת"מ והכל צריכים לו: או שהיה משיא את בנו בקרוב לא הייתי נודר. וכגון שנדר לזמן ולא היה סבור שישיא את בנו בתוך אותו זמן ויצטרך לילך למשתה בנו והלכה כחכמים: ג יש דברים שהם כנולד. כאין כנולד: ואינן כנולד. ופותחין בהם (ו): אמרו לו מת וכו'. ואע"ג דמיתה נולד הוי הואיל והיה בשעת נדרו בעבור מה היה נודר נעשה כתולה נדרו בדבר כאילו פי' כל זמן שאביה קיים הלכך לא הוי נולד אבל תנאי גמור לא הוי הלכך צריך התרה וביבמות מוכח שא"צ התרה וכן פי' רמב"ם: ד אילו הייתי יודע שכן הוא לא הייתי נודר הרי זה מותר. אחר שיתירנו החכם וכל המודר הנאה מחבירו כשמתירין לו אין מתירין אלא בפני חבירו דכתיב (שמות ד) ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרים אמר לו הקב"ה למשה במדין נדרת במדין לך והתר את נדרך. לפי שנשבע משה ליתרו שלא יזוז ממדין בלא רשותו. דכתיב (שם ב) ויואל משה (יא) לשבת את האיש והצריכו הקב"ה ללכת להתיר נדרו בפניו: ה פותחין לאדם בכתובת אשתו. בפרעון כתובתה אם נדר לגרשה: ו פותחין בי"ט ושבתות. אם נדר להתענות. או שלא לאכול בשר לזמן קבוע אומרים לו אילו שמת אל לבך לשבתות וימים טובים שבתוך זמן זה (יג) כלום היית נודר ואין זה פיתח בכבוד המקום: אותן הימים. שמצא להם פתח להתחרט מותרים שהחכם מתירו: ושאר הימים.

שאין

יפה. ועתוי"ט: (ג) דכיון דאחליף כולי האי מעיקרא דאדריה לאביו ואמו מנכסיו הא אחליף ליה ואם אין לו חרטה גמורה יחליף פניו ויאמר שלא היה מניח בשביל כבודם. גמרא ופי' הרא"ש: (ד) בנולד. גמרא מ"ט דר"א דאלו כהנן מסתבר טעמייהו כמ"ש הר"ב א"כ הקרא דא"ק כי מתו כל האנשים שהיה נודר ליתרו שלא לשוב מצרים בשביל אותן האנשים המבקשים את נפשו ופתח לו המקום בנולד דמיתה ורבנן קאמרי דמתו דקרא היינו עניי הי' שהלכו עניות דשכיח ולא הוי נולד. ועתוי"ט: (ה) כ"א הי' משום דנקיט גווני טובא הדר ותני דבכולהו ר"א מתיר וחכמים אוסרין. הר"ן: (ו) ואומרים אלו היית יודע הי' והוא אומר לאו. רש"י: (ז) מת כו'. וה"ה איפכא אלא נקט מלתא דשכיחא דגבי כלב לא שכיחא הריגה ולגבי נחש שכיחא טפי הריגה. ועתוי"ט: (ח) ועוד אר"מ. קולא אחרת. תו'. ולגי' דלעיל וחכמים מודים לו ה"נ מודים לו מדקתני ועוד: (ט) לא תקום. שאם בקשת ממנו כלי ולא השאילך והדרתו הנאתך או שעשה לך שלא כהוגן ומתוך שנאה הדרתו והתורה אמרה לא תשנא כו' התורה הזקיקתך לפרנסו ולאהבו ולהחיותו. רש"י: (י) ואין אתה כו'. בגמרא פריך דהא מוטל על הגבאים וזה אינו אסור דכשנותן לגבאי שיתן לו הוי כנותן מתנה לאחר כו' ומשני דכל הנופל אינו נופל ליד גבאי תחלה ופרש"י אלא קרוביו מתגלגלין עמו: (יא) ואין הלה אלא שבועה דכי כו'. גמרא ועתוי"ט: (יב) שער ראשך. העקר אלא מטלטלי לא משתעבדי לכתובה אלא בתקנת בתראי ולכך ביאר בגמרא שאלו האי מאום זוז היה לו קרקע שוה זה הסך וא"ל אפי' לא ישאר לך שום דבר אחר פרעון הכתובה אלא ע"ד משל שתצטרך למכור שער ראשך לצורך אכילה יש לך ליתן כתובה. הר"ן ועתוי"ט: (יג) שמחוייב בו באכילת בשר לפי שנאמר וקראת לשבת

עונג

אסורין. עד שבא רבי עקיבא ולימד. שהנדר שהותר מקצתו (טו). הותר כולו: ז כיצד. אמר קונם שאיני נהנה לכולכם. הותר אחד מהן הותרו כולן. שאיני נהנה לזה ולזה. הותר הראשון. הותרו כולן. הותר האחרון האחרון מותר. וכולן אסורין. הותר האמצעי. הימנו ולמטה מותר. הימנו ולמעלה אסור. [א]שאיני נהנה לזה קרבן. ולזה קרבן. צריכין פתח לכל אחד ואחד: ח קונם יין (יז) שאיני טועם. שהיין רע למעיים. אמרו לו והלא המיושן יפה (יח) למעיים. הותר במיושן. ולא במיושן בלבד הותר. אלא בכל היין. קונם בצל שאיני טועם. שהבצל רע ללב. אמרו לו הלא הכופרי יפה ללב. הותר בכופרי. ולא בכופרי בלבד הותר. אלא בכל הבצלים. מעשה היה. והתירו רבי מאיר בכל הבצלים: ט פותחין לאדם בכבוד עצמו. ובכבוד בניו. אומרים [לו] אילו היית יודע שלמחר אומרין עליך. כך היא ווסתו של פלוני. מגרש את נשיו. ועל בנותיך (כ) יהיו אומרין בנות גרושות הן. מה ראתה (כא) אמן של אלו להתגרש. ואמר אילו הייתי יודע שכן. לא הייתי נודר. הרי זה מותר (כב): י קונם שאיני נושא את פלונית כעורה. והרי היא נאה. שחורה. והרי היא לבנה. קצרה. והרי היא ארוכה. מותר בה. לא מפני שהיא כעורה ונעשית נאה. שחורה ונעשית לבנה. קצרה ונעשית ארוכה. אלא שהנדר טעות. ומעשה באחד שנדר מבת אחותו הנייה. והכניסוה לבית רבי ישמעאל ויפוה. אמר לו ר' ישמעאל בני לזו נדרת. אמר לו לאו. והתירו רבי ישמעאל. באותה שעה בכה רבי ישמעאל ואמר בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן. וכשמת רבי ישמעאל היו בנות ישראל נושאות קינה ואומרות בנות ישראל אל רבי ישמעאל בכינה. וכן הוא אומר בשאול (שמואל ב א) בנות ישראל אל שאול (כד) בכינה:

[א] גמ' שאני

נערה

שאין עליהם חרטה נשארין באיסורן: ישנדר שהותר מקצתו הותר כלו. אע"פ שלא מצא פתח על כלו דלא נדר מעיקרא אלא על דעת (יד) שיתקיים כולו נמצא שהרת מקצתו פתח לכולו: ז לזה ולזה. כגון שאמר הראשון עליו בקונם ואמר על השני הרי זה כראשון (טז) ועל השלישי הרי זה כשני וכן כולם הותר הראשון הותרו כלם שכלם תלויין בו: לזה קרבן ולזה קרבן. הא מתניתין ר"ש היא דאמר גבי שבועת הפקדון. אם היו חמשה תובעים אותו. וכפר. ונשבע. והודו שאינו חייב קרבן על כל אחד. עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. והכא נמי צריך שיאמר לזה קרבן ולזה קרבן. אבל רבנן אם אמר שבועה שאיני חייב לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת והכא נמי אם אמר לא לזה ולא לזה ולא לזה. אע"פ שלא הזכיר קרבן על כל אחד הוי כל אחד נדר בפני עצמו. וכן הלכה: ח ולא במיושן בלבד הותר אלא בכל היין. ודוקא שאמר אילו ידעתי כן לא הייתי נודר כלל או הייתי אומר ישן מותר וחדש אסור (יט) אבל אמר אילו הייתי יודע הייתי אומר כל יין אסור עלי חוץ מן הישן הרי זה אין מותר לו אלא הישן בלבד וכל שאר יין אסור: ט פותחין לאדם בכבוד עצמו ובכבוד בניו. אם נדר לגרש את אשתו: מה ראתה אמן להתגרש. אם לא שנמצא בה ערות דבר. ונמצא פוגם את בניו. ולא חיישינן שמא ישקר שהוא אינו מתחרט. אלא שהוא בוש לומר. שאינו חושש לכבוד בניו: י אלא שהנדר טעות. ומעקרו שבשעת הנדר היתה לבנה. ואינו צריך שאלה לחכם: ומעשה באחד שנדר וכו'. בגמ' מפרש דחסורי מחסרא והכי קתני ר' ישמעאל אומר אפילו כעורה ונעשית יפה שחורה ונעשית לבנה. ומעשה נמי וכו' דת"ק לא שרי אלא בזמן שהיה הנדר טעות מעיקרו כגון שהיתה יפה בשעת הנדר. ורבי ישמעאל סבר שאע"פ שלא נעשית יפה אלא לאחר הנדר. הנדר מיתר דכיון שיכולין ליפותה לא היתה כעורה מעיקרא. ואין הלכה כרבי ישמעאל (כג):

נערה

עונג: (יד) ומיהו לייגד לא משמע דומסברא הוא וביכו' ילפי' לה מקרא דכי דכל היוצא מפיו יעשה דמשמע דוקא כשכולו קיים. הר"ן: (טו) מקצתו. ע"י חרטה בהתרת חכם או מעליו כגון שהיה לביו א' מהם. הרא"ש: (טז) דאלת"ה שלא אמר בכ"ף אלא כלישנא דמתני' בוי"ו לא אלאן זה בזה אלא לרבנן כ"א הוי נדר בפ"ע כדמסיק הר"ב בסיפא ולר"ש כללא הוי והותר נא' מותר לכולם ולפ"ז ריסא דהכא רבן דאי כר"ש למאי תנן לכולכם לתני לרבותא שאיני נהנה לזה ולזה בלא כ"ף והברא מי ששנה כו' ולהר"מ שיטה אחרת. עתוי"ט: (יז) יין כו'. לריכא כמ"ש הר"מ דתנא נדר שהותר מקצתו כו' לענין זמן הנדר ולענין דברים שנשבעים עליהם ומן האדם שנשבע עליהם: (יח) יפה. מפי' בגמרא דאדא ועוד קאמר דהא לא נדר אלא משום שהוא רע ונמצא שכשאינו רע אין נדרו נדר אלא ה"כ קאמר שדא דאין רע ובהכי סגי ועוד מפני שהוא יפה וכן מפרשינן בבצל: (יט) ובכולהו נדרים שהותרו מקצתן דינא הכי וכן בגמרא בהן אביו ואמו דפ"ג וטעמא דכשעכשיו במזיד עדיין הוא אומר הכל אסור. חוץ כו' לא הורע כח הנדר: (כ) בנותיך. כלומר ולא ימלאו מי שישא אותן. דאמרי איניש רחילא בתר רחילא אזלא כאמה כן בתה: (כא) מה ראתה. ויש לפי' כלו' מה ראתה לעשות מה שעשתה שע"י כן נתגרשה: (כב) מותר. וצריך בכ"ז הפרה אחר שאלה לחכם. הר"מ: (כג) וא"ת מ"ש מהאומר שאביה רע ושמע שמת או עשה תשובה דתנן במ"ג דהוי נדר טעות וי"ל דה"ט משום דאדם רע עשוי לעשות תשובה ועשוי למות הלכך אומדין דעתו דכי אמר שאביה רע כל זמן שאביה רע קאמר. משא"כ באשה כעורה שאין עשויה להיות נאה הלכך לא היה בדעתו שתהא מותרת לו לכשתהא נאה. הרשב"א ז"ל. א"כ אי אמר שהיא כעורה ה"נ אבל הכא דלפלונית כעורה קאמר לא משמע כתולה נדרו בדבר. ר"ש בר"י ב"ח ז"ל: (כד) אל שאול. המלבישכם שני עם עדנים כו':

אביה

פרק י **נערה** המאורסה. אביה (א) ובעלה מפירין נדריה. הפר האב ולא הפר הבעל (ב). הפר הבעל ולא הפר האב. אינו מופר. ואין צריך לומר שקיים אחד מהן: **ב** מת האב לא נתרוקנה (ד) רשות לבעל. מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. בזה יפה כח האב מכח הבעל. בדבר אחר יפה כח הבעל מכח האב. שהבעל מפר (ו) בבגר והאב אינו מפר בבגר: **ג** נדרה והיא ארוסה, נתגרשה בו ביום. נתארסה בו ביום אפילו למאה. אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה. זה הכלל (ט). כל שלא יצאת לרשות עצמה שעה אחת. אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה: **ד** דרך תלמידי חכמים עד שלא היתה בתו יוצאה מאצלו אומר לה. כל נדרים שנדרת בתוך ביתי הרי הן מופרין. וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר לה. כל נדרים שנדרת עד שלא תכנסי לרשותי הרי הן מופרין. שמשתכנס לרשותו אינו יכול להפר: **ה** בוגרת ששהתה י"ב חדש ואלמנה שלשים יום. ר' אליעזר אומר הואיל (יב) ובעלה חייב במזונותיה יפר. וחכמים אומרים אין הבעל מיפר (יג) עד שתכנס לרשותו (יד): **ו** שומרת יבם בין ליבם אחד בין לשני יבמין. ר"א אומר יפר. ר' יהושע אומר לאחד אבל לא לשנים.

ר"ע

פ"י **נערה** המאורסה. בת שתים עשרה שנה ויום אחד ושביאה שתי שערות קרויה נערה. עד ששה חדשים. ובת י"א שנה ויום אחד נדריה נבדקים אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדרה נדר ואף היא אביה ובעלה מפירין נדריה: הפר האב ולא הפר הבעל. משום דהוה אפשר למטעי ולפרש אביה ובעלה מפירין נדריה. או אביה או בעלה תנא הפר האב ולא הפר הבעל וכו'. לאשמועינן דתרוייהו צריכין להפר: ואין צ"ל שקיים אחד מהם. שאם קיים אחד מהם אין השני יכול להפר והא קמ"ל שאע"פ שנשאל האחד מהם שקיים על הקמתו כדקיי"ל נשאלים על ההקם. אין זה שנשאל על ההקם יכול להפר יותר (ג) הואיל ולא היו יכולים שניהם להפר בבת אחת: **ב** מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל. שאין הבעל מפר נדרי אשתו עד שתכנס: מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. ומפר כל ימי נערותה דכתיב (במדבר ל) בנעוריה בית אביה (ה): והאב אינו מפר בבגר. דכתיב (שם) בבית אביה בנעורי': **ג** נתגרש' בו ביום. שמע האב (ז). שאם עבר היום, שוב אינו יכול להפר: ונתארסה. לאחר בו ביום: אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה. שנדרה בפני הארוס הראשון. שארוס מפר בקודמין (ח): כל זמן שלא יצאת לרשו' עצמה. לא משמת בגר ולא משמת נשואין: **ד** עד שלא היתה בתו יוצאה מאצלו. קודם שתבא לרשות הבעל: וכן. הארוס אומר לה כן: עד שלא תכנס לרשותו. שמשנכנסה לרשותו אינו יכול להפר שאין הבעל מפר בקודמין ושמעינן ממתניתין שהבעל יכול להפר נדרי אשתו אפי' בלא שמיעה ודקתני וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר וכו' (י): **ה** בוגרת ששהתה י"ב חדש. בוגרת שאין אביה מפר נדריה ותבעוה לינשא ושהתה י"ב חדש (יא) שמכאן ואילך בעלה חייב במזונותיה: ואלמנה ששהתה ל' יום. משתבעוה לינשא שהיא אוכלת משל בעלה: ר"א אומר הואיל ובעלה חייב במזונותי'. הוא מפר את נדריה ואין הל' כר"א: **ו** שומרת יבם וכו' ר"א אומר יפר. כשעשה בה יבמה מאמר ומיירי דסבירא ליה לר"א מאמר קונה ביבמה קנין גמור מן התורה ואם היא נערה ויש לה אב. אביה ויבמה שעשה בה מאמר מפירין נדריה: רבי יהושע אומר לאחד ולא לשנים. דלא

ס"ל

פרק י (א) **אביה**. בגמ' יליף ליה מקרא: (ב) ולא הפר. אלא שתק מעת לעת. רש"י: (ג) והקשה הרשב"א הא כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו הרי הוי כאלו לא הקים כלל ותי' דשאני הפר' דקלישא לך עפי דבאפי נפשה לא מידי היא אלא בצרופא דאידך ובראוים להצטרף ביחד חזקא וכדתני דהפר אחד מהם ומת בעלה לא הפרתו הלכך כיון דהפרה דחד לחוד אפי' כי לא הקים אחרינא קלישא טובא כל היכא דהקי' כיון דהאי שעתא לא חזיא לאצטרופי בעלה לה לגמרי וכיון דלא חזיא ההיא זימנא לא חזיא בתר זימנא: (ד) לא כו'. יליף לה בגמרא מדכתי' בנעוריה בית אביה פרש"י כל זמן שהיא נערה שלא בגרה לא תצא מרשות אביה ואפילו היא ארוסה במשמע ע"כ דהאי קרא מוקמי' ליה בנערה המאורסה: (ה) דכיון שאמרנו שבמשמעו שכל ימי נערותה לא תצא מרשות אביה ש"מ דברשות אביה היא. ואלא מיהא כשרשות אחר שולט עליה דהיינו הארוס קאמר רישא דקרא בין איש לאשתו בין אב לבתו אבל כשאינו שולט עליה שכבר מת לא יצאה מרשות אביה. ועתוי"ט: (ו) מפר כו'. לא מיירי בקדשה כשהיא נערה ובגרה ומטעם שנתרוקן רשות האב דמאי שנא ממיתת האב שלא נתרוקנה אלא בקדשה כשהיא בוגרת אמרינן ואע"ג דתנינא חדא זימנא לקמן במ"ה איידי דנסיב רישא בזו יפה כח האב כו' נקט סיפא בזו יפה כח הבעל כו'. גמרא: (ז) בדוקא נקט שמע האב כלומ' ולא הבעל דהכי מוקמינן לה בגמרא. ועתוי"ט: (ח) בגמרא יליף ליה ודקדק מלת אחרון ולא קרי לי' מארס. עתוי"ט: (ט) זה הכלל. לאתויי הלך האב או שלוחו עם שלוחי הבעל. גמרא: (י) ודייק ממתני' דסתמא קתני דמפר דאיכא במשמע ואפי' לא שמע והר"נ פי' מדקאמר כל נדרי' ולא אמר נדר פלוני ופלוני והה"נ ברישא גבי אב דיכא הכי. ועתוי"ט: (יא) פי' תבעה ביום הבגר שאם לא תבעה ביום הבגר אין לה יב"ח מיום התביעה אלא מיום הבגר ואם כבר עברו עליה יב"ח אחר הבגר אין לה אלא ל' יום כדין אלמנה דתנן במ"ב פ"ה דכתובות ומשום דזה הוא פי' דחוק בל' המשנ' אמרינן בגמרא הני בוגרת ששהתה כו'. ועתוי"ט: (יב) הואיל כו'. ומסיק בגמרא משום דכל הנודרת על דעת בעלה נודרת כלומר מה שאמרה התורה דבעל מיפר נדרי אשתו משום כיון דהאשה נזונת משל בעלה אינה נודרת אלא לפי דעתו וכאלו פירשה אם לא ירצה לא יהא נדר הלכך בקל חשבינן לה ככנוסה לענין הפרת נדרים כיון דנזונת משלו. ועתוי"ט: (יג) מיפר. יחידי. רש"י: (יד) עד שתכנס כו'. דלא אמרינן על דעת בעלה נודרת כשנתחייב במזונותיה אלא משנכנסה לרשותו. הר"נ. וכניסת רשות להר"מ מסירתה לשלוחיו

ר"ע אומר לא לאחד ולא לשנים. אמר רבי אליעזר מה אם אשה שקנה הוא לעצמו, הרי הוא מפר נדריה. אשה שהקנו לו מן השמים. אינו דין שיפר נדריה. אמר לו ר"ע לא. אם אמרת באשה שקנה הוא לעצמו שאין לאחרים בה רשות. תאמר באשה שהקנו לו מן השמים שיש לאחרים בה רשות. אמר לו ר' יהושע עקיבא דבריך בשני יבמין. מה אתה משיב על יבם אחד. א"ל אין היבמה גמורה ליבם כשם שהארוסה גמורה לאישה: ז האומר לאשתו כל הנדרים שתדורי מכאן(יח) עד שאבא ממקום פלוני, הרי הן קיימין, לא אמר כלום. הרי הן מופרין, רבי אליעזר אומר מיפר. וחכ"א אינו מופר. אמר רבי אליעזר אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור. אמרו לו הרי הוא (יט) אומר (במדבר ל) אישה יקימנו ואישה יפירנו. את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר. לא בא לכלל הקם לא בא לכלל הפר: ח הפרת נדרים כל היום. יש בדבר להקל ולהחמיר. כיצד, נדרה בלילי שבת יפר בלילי שבת. וביום (כב) השבת עד שתחשך, נדרה עם חשכה, מפר עד (כג) שלא תחשך. שאם חשכה ולא הפר אינו יכול להפר: ואלו

ס"ל לר"י מאמר קונה קנין גמור ומיהו ס"ל דיש זיקה וזיקה ככנוסה (טז) וכשאין שם אלא יבם א' ניפר. אבל כשיש שני יבמין אין שום א' מהם מפר שאין בדירה: ר"ע אומר לא לאחד ולא לשני'. דסבר זיקה אינה ככנוסה ומאמר אינו קונה קנין גמור מן סתור': אשה שקנ' הוא לעצמו. היינו ארוסתו: הרי הוא מפר נדריה. בשותפות עם אביה: אשה שהקנו לו מן השמים. דהיינו יבמתו: אינו דין שיפר נדריה. בשותפות עם אביה: שיש לאחרים רשות בה. שגם היא זקוקה לאחר אחיו (עז): מה אתה משיב על יבם אחד. כלומר תשובתך טובה על דברי ר"א. שאומר שמפר אפי' כשיש ב' יבמין מה תשיבני על דברי שאני אומר לאחד ולא לשנים: אין היבמה גמורה ליבם. להתחייב מיתה הבא עליה כשם שהארוסה גמורה לאישה לענין חיוב מיתה (יז) והלכה כר"ע: ז הרי הן קיימים לא אמר כלו'. דהוה ליה קיום בטעות לפי שיש נדרים שלא יספוץ בקיומן: הרי הן מופרין ר"א אומר מופר. ואנקתמא אין אדם חולה בנדרי אשתו: נדרים שבאו לכלל איסור. לאחר שנדרה אסורה בהם אם לא יפר לה הבעל: שבאו לכלל הקם. נדרים שמלו כבר: ח הפרת נדרים. שאמרה תורה (במדבר ל) ואם ביום שמוע אישה יניא אותה (כ): כל היום. עד שתחשך שנאמר ביום שמעו והא דכתיב מיום אל יום לכיכלה דלא תימא דימנא אין בלילה לא קמ"ל מיום אל יום דזמנין שיש לו זמן להפר מעת לעת כגון אם נדרה מתחלת הלילה: יש בדבר להקל ולהחמיר. כלומר פעמים שיש להפרה זמן מועט פעמים זמן מרובה: נדרה בלילי שבת. הא דנקט בלילי שבת לאשמועינן שמפירין נדרים בשבת ואפילו שלא לצורך השבת (כא). והכא אינו מתיר בשבת אלא נדרים שהן לצורך השבת. ולע"ש שהיה לו פנאי תבעוד יום יכול להתיר לצורך השבת: שאם חשכה ולא הפר אינו יכול להפר. ואין הפרת נדרים מעת לעת אא"כ נדרה מתחלת הלילה ולענין הפרה אינו מועיל עד שיאמר מופר לך כלישנא דקרא דהפרת הבעל הוא מכאן ולהבא בלא טעם כמו את בריתי הפר (בראשית יז) והכם הוא שאומר מותר לך (כד) אין כאן נדר ואין כאן שבועה שהוא עוקר הנדר מעיקרו. ואם אמר החכם בל' הפרה והבעל בל' התרה אינו מופר ואינו מותר ואם אמר אם לא נדלת מדיך אני דבריך קיימים ואין לריך שיאמר קיים ליכי הואיל ואפי' שתק כל אותו היום הנדר קיים. בנדור כל דהו נמי הוי קיים. ובשבת יאמר עלי אכלי עלי שתי ולא יאמר בלדך שאמור במוזל והנדר בטל מאליו ואם אינו יכול להכריחה מבטל בלבו ואין לריך להוציא בשפתיו (כה) ודוקא ביטול כגון טלי אכלי שהוא מכריחה לעבור על נדרה הוא שמועיל אם חשב בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו

לשלוחיו זו היא כניסתה גם להפרת נדרי' ולהעור לא פני במסירת שלוחיו עד שתכנס לחופה. ועתוי"ט: (טו) ולפ"ז אפי' לבדו אלי מיפר והיינו מנ"ל לעשות מחלוקת שניה בין ר"א לר"י דלר"א הא פרשינן דמיפר בשותפות ולר"י אלי מיפר לבדו. והר"ב העי"ש מגם הוא ומפ' כן כתב הה"כ ה"כ כי אמרינן כ"י קסבר יש זיקה לאו למימרא דלהוי ככנוסה ללא דהויא כלרוסה ומיפר בשותפות. ועתוי"ט: (עז) שלא עשה בה מאמר יבם זה ובא אחיו אח"כ ועשה בה מאמר אפים שני כדאמר בפ"ה דיבמות יש מאמר אחר מאמר. כש"י: (יז) לפי שדברי הכל יבמה לרופה אין חייבין עליה סקילה כנערה המאורסה הר"מ: (יח) מכאן כו'. מלומת שעה שאלא מכאן ועד כו' והיינו דלא קתני מיום זה לפי שאין דעתו אלא מיום שילא מכאן ומש"ה לא מפר לה מהשתא דחיישינן דלמא בעודו ללאה תדור נדרים שירלה בקומן. הר"ב: (יט) הרי הוא כו'. דלא"ג דאיכא ק"ו בע"כ הקישן הכתוב. הר"ב: (כ) ולא"ג דגבי אב דכתיב קודם כתיב נמי ולא הניא אביה אותה ביום שמעו ניחא ליה למנקט קרא דגבי בעל משום דגביה כתיב מיום אל יום: (כא) מדקתני נדרה עם חשכה משמע שאפי' נדרים שלא ללורך השבת דבכך להכלה ודרך להפשיע מכשיתי' שבת מתחשיכה ואלי עמאת שלא חשכה ולא הפר כו' והא אפי' בזלוך היום אינו יכול להפר אלא ש"מ דאפי' שלא ללורך מיפר. גמרא: (כב) בלילי וביום. שהיום הולך אחר הלילה כדכתיב ויהי ערב ויהי בקר: (כג) מפר עד כו'. ודין הוא דליתני אינו מפר לכשתחשך כיון דלהחמיר קתני אלא להכי תנא הכי לישנא משום דשייך ביה עפי מאי דמקיים מלתי' שאם קודם חשיכה לא הפר אינו יכול להפר לאשמעי' בהאי לישנא דמפירין בשבת אפי' שלא ללורך השבת. הר"כ: (כד) בגמרא ופי' הר"ב דמשמע ליה מדכתיב לא יחל דברו כלומר לא יעשה דבריו חולין ודרשינן אבל אחרים מחלין לו שעושין אותו חולין ובחולין מותר שייך למימר בהו: (כה) לא שאם יכול להכריחה שלא יצוע דליתא דלעולם לא פני דלא ביטול שבלב וכדלה' צבא' בהדיא כו'. ודברי הר"ב הכי יפורשו ואם אין יכול להכריחה סגי ליה במה שמבטל בלבו וה"ל

בשפתיו. אבל הפרה שאינו מכריחה לעבור על הנדר צריך להוציא בשפתיו ולא סגי אם הפר בלבו:

וא"ל שיוציא ל' הפרה בשפתיו שכיון שאמר לה עלי אכלי ורצונו להכריחה אלא שאין ביכולתו כי מבטלו בלבו סגי אבל אפילו כשמכריחה ושומעת לו צריך נמי שיהא מבטל בלבו וכדאמרן אלא שזה חדוש הוא כשאינו יכול להכריח' שיהא סגי בביטול זה הוא שרוצה להשמיענו. ועתוי"ט:

פרק יא ואלו נדרים. מפרש בגמ' לנדרים ושבועות קתני דבלשון חכמים שבועות בכלל נדרים הם:

פרק יא ואלו נדרים שהוא מפר (א), דברים שיש בהן ענוי נפש (ד), אם ארחץ ואם לא ארחץ. אם אתקשט (ה) ואם לא אתקשט. א"ר יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש (ו): ב ואלו הם נדרי ענוי נפש. אמרה קונם פירות (ז) העולם עלי. הרי זה יכול להפר. פירות מדינה עלי. יביא לה ממדינה אחרת. פירות חנוני זה עלי. אינו יכול להפר. ואם לא היתה פרנסתו אלא ממנו הרי זה יפר דברי רבי יוסי: ג קונם שאיני נהנה לבריות (יב) אינו יכול להפר ויכולה

אם ארחץ אם לא ארחץ. הכי קאמר הנאת רחיצה אסורה עלי לעולם אם ארחץ היום הרי נדר. אם לא ארחץ שבועה שלא ארחץ הרי שבועה. וכן אם אתקשט הנאת קשוט אסורה עלי לעולם אם אתקשט היום. אם לא אתקשט שבועה שלא אתקשט: אמר ר"י אין אלו נדרי ענוי נפש. אנדר בלבד פליג ר' יוסי על ת"ק ואומר דהנאת רחיצה אסורה עלי לעולם אם ארחץ היום אין זה נדר של ענוי נפש שהרי אפשר לה שלא תרחץ היום ולא תהי' הנאת רחיצה אסורה עליה לעולם ומניעת יום אחד מרחיצה אינו ענוי נפש דניוול של יום א' לא הוי ניוול ואין הלכה כרבי יוסי. ובין האב ובין הבעל נדרי ענוי נפש הוא דמפירי' דכתיב (במדבר ל) בין איש לאשתו בין אב לבתו מקים אב לבעל מה בעל אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש (ב) אף אב אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש. ורמב"ם פסק שהאב מפר כל נדרים ושבועות אפי' אותן שאין של ענוי נפש שנא' (שם) כל נדריה ואסריה (ג): ב אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו. שהוא נאמנו על שיכוים ויפרע לו (ח): הרי זה יפר דברי ר' יוסי. ר' יוסי לטעמיה דס"ל שאין הבעל מפר כל נדר שיש בו ענוי נפש שהיה מחלק בין ענוי מרובה לענוי מועט ובין ענוי של זמן מרובה לזמן מועט. וכל מתניתין דהאי פרקא אזלא כוותיה (ט) ואינה הלכה אלא הבעל מפר כל נדר שיש בו ענוי נפש בין של יום אחד ואפי' שעה אחת (י), בין של זמן מרובה בין ענוי גדול בין ענוי קטן וכן מפר נדרים ושבועות בדבר שבינו לבינה, אע"פ שאין בהם ענוי נפש כגון אם נשבעה או נדרה שלא תכחול או שלא תתקשט (יא). וכן אם נדרה שלא תאכל מפירות מדינה זו הבעל מפר שטורח הוא לו להביא לה פירות ממדינה אחרת. והוי דברים שבינו לבינה. ומה בין נדרים ושבועות שבינו לבינה, לנדרים ושבועות שיש בהן ענוי נפש. נדרים ושבועות שיש בהם ענוי נפש, מפר לעצמו ולאחרים כגון אם נדרה שלא תאכל בשר ושלא תשתה יין ומפר לה והיא מותרת לאכול ולשתות ואפילו לאחר שתתאלמן או שתתגרש ותנשא לאחר. ונדרים ושבועות שבינו לבינה, כגון אם אסרה עליה תשמיש של כל אדם לעולם או שלא תכחול ותתקשט לעולם ומפר חלקו ותהא משמשתו וכוחלת ומתקשטת כל זמן שהיא תחתיו וכשתתאלמן או תתגרש תהיה אסורה בתשמיש כל אדם ולכחול ולהתקשט וכן כל כיוצא בזה: ג קונם שאיני נהנה לבריות אינו יכול להפר. שאין זה מנדרי עינוי נפש שהרי יכולה להתפרנס משל בעל (יג) דבעל לאו בכלל בריות הוא. והא מתני' נמי רבי יוסי היא ואין כן הלכה. כדפרישנא לעיל ולא מבעיא הי אומרה קונם שאיני נהנית לבריות שאסרה הנאת כל הבריות עליה שהוא מפר משום נדרי ענוי נפש אליבא דחכמים. אלא אפילו אמרה קונם שאיני נהנית לפלוני שלא אסרה עליה אלא הנאת אותו פלוני בלבד. הבעל מפר משום דברים שבינו לבינה שעבירה הוא לו כשלא תהנה מאותו פלוני

פרק יא (א) מופר. בין האב ובין הבעל וקרא כתיב כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפירנו: (ב) בספרי מפורש דהה"נ דברים שבינה לבינו. והר"ב השמיט משום דלכתי לא איירינן בהו ולא קאמר אלא לאפוקי דעת הר"מ: (ג) והקישא לנתארסה ונתארמלה מוקי לה. טור ועתוי"ע: (ד) נפש. ומפ' בגמרא דה"ק אלו נדרים שהוא מפר בין לעצמו בין לאחרי' דברים שיש בהם ענוי נפש כו': (ה) אתקשט. קשוט הפנים כגון כחול ופקוס דבהא הוא דס"ל לרבנן דמפר משום נדרי ענוי נפש אבל קשוט של נגעא אפי' רבנן מודו לר"י דאין אלו נדרי ענוי נפש אלא דברים שבינו לבינה וה"נ מוכח בגמרא: (ו) אין אלו כו'. מדלא קאמי' סתמא לא יפר ש"מ דה"ק נדרי ענוי נפש הוא דלא הוי הא דברי' שבינו לבינה הוין גמרא ועמ"ש במ"ב: (ז) פירות כו'. ומסתברא דלרבי יוסי נמי בנדרה מפירות מדינה שהיא דרה בו יפר דלא גרעה מדינתה מחנוני המקיפו וכי קתני יביא לה ממדינה אחרת כשלא נדרה מפירות מדינתה. הר"ב: (ח) ולא ימלא אחר שהוא מקיפו ובעמי' שאין לו מעות ונמלאת היא מתענה. הר"ב: (ט) גמרא ודייקינן לה כיון דקתני ר"י אין אלו כו' ואיהו גופיה אמר אלו הן נדרי ענוי נפש למ"ל למתני' ה"ז יפר דר"י אלא לאשמעינן מכלן ואילך נמי ר"י היא: (י) ה"ע דזה שכ' לעיל דניוול של יום א' לא הוי ניוול לר"י דהא לרבנן הוה ניוול ה"ה של שעה אחת דל"ש: (יא) תמיה טובא כיון שאין הלכה כר"י והרי לרבנן כל קישוט הוי בכלל ענוי נפש ואפי' לר"י כי הר"ב דלא פליג בנשבעה ועוד דמידי הוא טעמא דלא פליג בנשבעה אלא משום דשבועה ליכא תנאה גבה אלא שבועה דלא יכחול לעולם קאמר ובהא לא פליג וא"כ הכא דסתמא קאמי' ולא התנה בנשבעה ונדרה לפי שעה א"כ אף רבי יוסי מודה דהוי ענוי נפש. ועתוי"ע שהאריך והניח דברי הר"ב בצ"ע: (יב) לבריו'. קונם יהא עלי כל מה שאני נהנה לבריות. רש"י: (יג) וכ"ת דהא ודאי בעל אין פרנסתו אלא מן הבריות וה"ל בריות כחנוני שאין פרנסתו אלא ממנו דאמר יפר ל"ק דהתם לסר לה פירות חנוני אפי' בזמן שמוציאם לה בעל הלכך יפר אבל הכא לא אסרה לנפשה פירות הבריות אלא הנאת הבריות הלכך כל היכא שהבעל לוקח אותם מותרת בין שאינה נהנה מן הבריות אלא מן הבעל. הר"ב והרא"ש: וק'

ויכולה היא להנות בלקט (טו) ובשכחה ובפיאה. קונם כהני' (טז) ולוים נהנים לי ישלו על כרחו (יז). כהנים אלו ולוים אלו נהנים לי ישלו אחרים (יח): **ד** קונם שאיני עושה על פי אבא. ועל פי אביך. וע"פ אחי. וע"פ אחיך. אינו יכול להפר. שאיני עושה על פיך אינו צריך להפר. רע"א יפר שמא תעדיף (כא) עליו יותר מן הראוי לו. רבי יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה עליו: **ה** נדרה אשתו וסבור שנדרה בתו (כד). נדרה בתו וסבור שנדרה אשתו. נדרה בנזיר וסבור שנדרה בקרבן. נדרה בקרבן וסבור שנדרה בנזיר. נדרה *מן התאנים וסבור שנדרה מן הענבים. נדרה מן הענבים וסבור שנדרה מן התאנים. הרי זה יחזור ויפר: **ו** אמרה קונם תאנים וענבים אלו שאיני (כו) טועמת. קיים לתאנים. כולו קיים. הפר לתאנים. אינו מופר עד שיפר אף לענבים. אמרה קונם תאנים שאיני טועמת. וענבים שאיני טועמת. הרי אלו שני נדרים (ל):

* גמ' בתאנים

יודע

פלוני. והתורה אמרה בין איש לאשתו כל דבר שבין איש לאשתו הבעל מפר: ויכולה להנות בלקט שכחה ופיאה. ס"ק. ועוד טעמא אמרינא שקונם שאיני נהנית לבריות אין הבעל מפר שהרי יכולה ליהנות מלקט שכחה ופיאה שאינה נהנית מן הבריות דמתנות עניים נינהו ונמצא שאין כאן עינוי נפש (יד): קונם כהנים ולוים נהנים לי. כי היכי דקונם שאיני נהנית לבריות מותרת במתנות עניים ה"נ המדיר כהנים ולוים מנכסיו מותרים במתנות כהונה ולויה: **ד** קונם שאיני עושה על פי אבא. הקדש יהא כל מה שאני עושה מלבוא. ע"פ אבא כלו' שלא יכול אבא ליהנות ממעשה ידי אינו יכול להפר שאין זה דברים שבינו לבינה ובהא מודו כ"ע שאוסרת הנאתה על פלוני אין הבעל מפר. וכן הלכה: על פיך אינו צריך להפר. משום דמשעבדא ליה (יט) ואע"ג דהקדש מוליא מידי שיעבוד (כ) אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל שאין הקונם מפקיע שעבודו: יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו. וההקדש חל על החלק העודף שאינו תחת שעבודו לפיכך צריך להפר וההפרה מועלת בו משום דהוי דברים שבינו לבינה שאי אפשר שלא יתערב אותו העודף בשל בעלה: רבי יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה. ועיקר מעשה ידיה צריך הפרה שמא יגרשנה ויפקע שעבודיה דבעל ואז יחול הנדר ותהא אסורה למזור לו (כב). והלכה כריב"ן וכאומרת יקדשו ידי לעושיהם (כג) דידים איתנהו בעולם וחל עליהם הקדש: **ה** הרי זה יחזור ויפר. דהפרה בטעות לא הויא הפרה עד שיכוין לאשה שנדרה דכתיב (במדבר ל) לא הניא אותה על שתהיה ההפרה לעצמה של הנודרת. וגם שיכוין לנדר שנדרה דכתיב (שם) ושמע אביה את נדרה עד שידע איזה נדר נדרה (כה): **ו** קיים לתאנים כולו קיים כו'. וטעמא דכתיב (שם) אישה יקימנו יקים ממנו כשקיים מקצתו קיים כולו. אבל יפירנו דליכא למדרש הכי אינו מופר עד שיפר כולו (כז). ואלו דברי יחיד ואינם הלכה אלא הלכה כחכמים שאומרים מקיש הקמה להפרה מה הפרה מה שהפר הפר ומה שלא הפר לא הפר. דהא ליכא למדרש מיפירנו הפרה במקצת. אף הקמה מה שקיים קיים ומה שלא קיים לא קיים. דמיקימנו נמי לא דרשינן הקמה במקצת שלא

(יד) וקי' נמי מנוני אמאי יפר והרי יכולה להנות מלקט כו'. וי"ל דמיירי בימות הגשמים דליכא לקט כו'. תוס' והרא"ש: (טו) בלקט כו'. אפי' עוברת הכאה לית בהו דלא כתיב בהו נתינה. הרא"ם. ומה"ע מפי' בגמרא דלא תנן נמי מעשר עני משום דלא פסיקא ליה דדוקא במתחלק בתוך הגרנות דכי גביה והכהם בשעריך שרי לה לאתהנויי אבל במתחלק בתוך הבית דכתיב נתינה ונתת ללוי ולגר אסור לה לאתהנויי. ועתוי"ט: (טז) כהנים כו'. אין זה תלוי בנדר אשה והאמרו בכאן לדמיון הדין כו'. הר"ן: (יז) על כרחו. אע"ג (דגבי גדרים) עוברת הכאה ינמון כיון שאסר כל הכהנים והלוים בהנאה א"א ליתנו לשום כהן ולוי ואין לו בהם עה"כ וא"א לעכבו לעצמו הלכך הוי כאלו אינם שלו. ועמ"י פ"ע דב"ק. ועתוי"ט: (יח) אחרים. ולא אלו וטעמא דשייך בהו עה"כ. ולהכי נקט כו' ומ"מ דגורן דלא שייך בהו עה"כ כלל תנן דיכולה להנות ולע"ג דהוי כמו האומר אלו שהכי לא נאסרו אלא לאשה זו מחמת נדר עצמה אלא טעמא משום דלא שייך בהו כלל שום עה"כ ולהכי לא תנן נמי עניים נהנים לי. ועתוי"ט: (יט) וא"ל והרי יכולה אשה לומר איני נזונית ואיני עושה כמ"ש במ"ד פ"ה דכתובות דהא לא אמרה אלא איני עושה ולפיכך הויא כמפקעת מידי שעבוד שאינה יכולה: (כ) והא דתנן במ"ב פ"ו דערכין דאין הקדש מוליא מידי שעבוד מלוה התם הקדש דמים והכא קרבן דקדושת הגוף הוא. כס"י: (כא) תעדיף. מוקמינן לה בגמרא בהעדפה שע"י הדחק. הר"ן. והיינו משום דכשנותן לה מעה המותר שלו: (כב) דכיון דמדינא מייל אי לאו דאלמוהו רבנן לשעבודיה כי אלמוהו ה"מ לכל היכא דקיימא קמיה לא ליחול אבל נתגרשה כאלו חייל מעיקרא דמי כיון דמדינא כאוי לחול הר"ן ותו'. ונשמע דהפרה מועלת לאחר הגירושין: (כג) פי' להקב"ה שעשאם אבל אין לפרש למלאכתן דא"כ הל"ל למעשיהן כדאמרינן ספ"ק דנדרים. ועתוי"ט: (כד) בתו. והפר לשם בתו כס"י: (כה) וז"ל הר"מ ועל הדבר שנדרה עליו לידע הדבר שנדרה והכאיה ג"כ למה שאמר ושמע כו'. ע"כ לפי שיש שני שנויים אם על איזה דבר שנדרה כלו' או תאנים או ענבים. אם באיזה דבר נדרה כלו' או בנזיר או בקרבן: (כו) אלו שאיני כו'. לי הר"מ אסרה עצמה בתאנים וענבים בין בנדר בין בשבועה בין שאסרה עצמה בכל המין בין שאמרה תאנים וענבים אלו. משמע שמפרש דמתני' תרתי קאמר או שאמרה אלו או שאמרי שאיני טועמת דהיינו בכל המין. ועתוי"ט: (כז) כלו' שאין הנדר מופר עד שיפר כולו אבל מה שהפר מופר כו' וכ"ע מודו בהכי. הר"ב: (כח) דאלת"ה לתקש הפרה להקמה: (כט) משום דנעשה הנדר טעות מעקרו הלכך כיון דהותר מקצתו הותר כולו שלא היה דעתו שלא שיהא כל הנדר קיים אבל הפרת הבעל שהוא מכאן ולהבא מה שהותר הותר והשאר עומד באיסורו. הרא"ש. (ל) ב' נדרים. בגמ' מוקמינן למתניתין דר"ש היא. דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד וא' פי' הר"ב ה"נ לא חשיבי ב' נדרים עד שתאמר שאיני טועמת לכל א' וא' אבל אם אמרה קונם שאיני טועמת לא תאנה ולא ענב לר"ש נדר אחד

אורמיה דקרא למכתב הכי (כח) ואף על גב דבהתכת שכם אמרינן נדר שהותר מקצתו הותר כולו (כט).

בהפרת

ז יודע אני שיש נדרים. אבל איני יודע שיש מפירין. יפר. יודע אני שיש מפירין. אבל איני יודע שזה נדר. ר"מ אומר לא יפר. וחכמים אומרים יפר: ח המודר הנאה מחתנו (לא), והוא רוצה לתת לבתו מעות (לב). אומר לה, הרי המעות האלו נתונים לך במתנה. ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן. אלא (לג) מה שאת נושאת ונותנת בפיך: ט ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה (במדבר ל) כיצד אמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום. אעפ"י שנשאת בתוך שלשים יום אינו יכול להפר. נדרה והיא ברשות הבעל מפר לה. כיצד. אמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום. אעפ"י שנתאלמנה, או נתגרשה בתוך שלשים, הרי זה מופר. נדרה בו ביום (לד). נתגרשה בו ביום. החזירה בו ביום. אינו יכול להפר. זה הכלל (לו). כל שיצאת לרשות עצמה שעה אחת אינו יכול להפר: י תשע נערות נדריהן קיימין. בוגרת והיא יתומה. נערה [א] ובגרה והיא יתומה. נערה שלא בגרה והיא יתומה. בוגרת ומת אביה. נערה שלא בגרה ומת אביה. נערה שמת אביה, ומשמת אביה בגרה. בוגרת ואביה קיים. [ב] (נערה בוגרת ואביה קיים) ר"י אומר. אף המשיא בתו הקטנה ונתאלמנה. או נתגרשה. וחזרה אצלו. עדיין היא נערה (לט): יא קונם שאיני נהנית לאבא ולאביך. אם עושה אני על פיך. שאיני נהנית לך

[א] ס"א בוגרת [ב] ס"א.

בהפרת הבעל והאב אינו כן: ז איני יודע שיש מפירין. שיש לו רשות להפר: יפר. ביום שנודע לו שיש לו רשות להפר שהוא עליו כיום שמעו: איני יודע שזה נדר. ולכך הפרה: רבי מאיר אומר לא יפר. דכיון שיודע שיש בידו להפר אף על פי שלא ידע שהוא נדר מ"מ היה לו להפר ואין הלכה כרבי מאיר: ח ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהם. תנאו קיים ולא קנה הבעל ואע"ג דמתנה זו מצילו מן הטורח שהרי אשתו זוכה מן המעות הללו ומזונותיה היו עליו אגולי מטרחא אינה חשובה הנאה: ט ונדר אלמנה וגרושה כו'. לגופיה לא צריך קרא, דכיון דאין לה בעל, מי יפר. אלא כשנדרה כשהיא אלמנה לזמן. ולא הגיע זמן שנדרה עד שנשאת: אינו יכול להפר. אע"פ שהנדר חל כשהיא תחתיו. דבתר שעת הנדר אזלינן: נדרה בו ביום. נתגרשה בו ביום. והחזירה בו ביום. ואח"כ שמע את נדרה: אינו יכול להפר. כיון שיצאת לרשות עצמה בין נדר להפרה דאין הבעל מפר בקודמין (לה): י תשע נערות נדריהן קימים. נערות לאו דוקא (לז): בוגרת והיא יתומה. שנשאת ומת בעלה כשהיא נערה והיא יתומה בחיי האב שאמר שנשאת אין לאביה רשות בה ובגרה אח"כ ונדרה נדרה קיים. שאין האב יכול להפר שהרי היא בוגרת ועוד שהיא יתומה בחיי האב: נערה ובגרה והיא יתומה. שנשאת ומת בעלה שנדרה כשהיא נערה ובגרה לאחר מכאן והיא יתומה בחיי האב כדפרישנא: נערה. בשעה שנדרה. שלא בגרה עדיין. והיא יתומה בחיי האב והנך תלתא יתומה בחיי אב קיילא להו: בוגרת ומת אביה. שבשעה שנדרה היתה בוגרת ומת אביה דהיינו יתומה ממש: נערה ובוגרת וכו'. והנך תלתא כמי מת [האב] קייל להו: נערה שמת אביה ומשמת אביה בגרה כו'. הנך תלתא דקתני. בוגרת קיילא להו ובגמ' אמרינן דהכוני' לא שנו אלא ג' נערות בוגרת ויתומה ויתומה בחיי האב (לח): ר"י אומר כו'. דכיון שנכנסה לחופה יצאתה מרשות אביה בהכנסו נשואים: יא קונם שאיני נהנית לאבא ולאביך כו'

הרי

אחד הוי ולרבנן ה"ל ב' נדרי': (לא) מחתנו. קרי ביה חותנו כמו חותן משה: (לב) מעות. הא דנקט מעות משום דאי יהיב לה מזונות א"ל לומר לה כלום לפי שאין לבעל זכיה בהן והיינו דתנן בפ' אין בין המודר וזן את אשתו ולא הצריכוהו לומר ובלבד כו' משום דכיון דאיהו זכה במקום הבעל לית ליה לבעל שום זכות באותן מזונות שהרי אפי' נתן לה בעלה מזונות שקצובים לה ולמעלה והותירה אין לבעל זכות באותו מותר כלום. הר"ב: (לג) אלא כו'. הר"מ והר"ב לא פירשו אי דוקא בעינן הכי תנאה אבל ע"מ שאין לבעליך רשות בהם בלבוד לא מהני. ואי לאו דוקא. ודעת הר"ן לדעת הר"מ דע"מ שאין לבעל רשות בלבוד לא מהני ומכניסין ר"מ ה"א כו' ואפילו באומר כל מה שתכלי עבי הוא"ל ואמר שאין לבעל רשות מהני לשמואל דכי היכי דמיחד לדבר א' מהני ה"נ כיון דמיחד לאותו דבר שתכלה לעשות מהן כל שעה ושעה מהני שאין קנין חל אלא באותה שעה שתכלה לעשות בהן אותו דבר לאותו דבר בלבוד ול"נ דהר"מ נמי דשמואל ס"ל דאפילו לרבנן ע"מ כו' בלבוד לא מהני וסובר נמי דע"כ לא אמר שמואל דבעינן הכי ליתנה אלא באומר מה שתכלי עפי אבל כי אמר מה שאת כו' אפי' לא אמר ע"מ כו' מהני. שכשמיחד הלאי במסכת עלמא שני לרבנן. אבל הר"ב מפ' בפ"א דקידושין מ"ג דהלכה כחכמים ולא הצריך אלא ע"מ כו' וכאן סתם ומשמע דבעינן תרווייהו וצ"ע. וע"ע בפ"ה דסנהדרין בהר"ב מ"ג: (לד) בו ביום. שנשאת כדאוקי' לה בפ' נערה בשנשאת ונתגרשה בו ביום וכי קתני נדרה בו ביום לרבותא נקטיה דאע"ג דבו ביום היתה ברשו' אביה קודם שנדרה אפ"ה כיון שנשאת אין לה תקנה אפילו לאותו יום עצמו. הר"ב: (לה) ואי הך מציה דארוסין בלבוד היא נמי אינו יכול להפר בשותפות האב דכיון שנשאת שוב אין לאביה זכות בה. הר"ב: (לו) זה הכלל. לאתויי מסר האב או שלוחיו לשלוחי הבעל. גמרא: (לז) וכ"כ הרא"ש. וטעמייהו שהרי יש מהן שנדריהן קיימין מפני שכבר נתבגרה אבל הר"מ כתב ר"ל שהן היו נערות בשעת קבלת הקידושין וכל שר שמנה מהן בוגרת ר"ל שהיא בשעת הנדר כבר נבגרה. והר"ב שהתחיל בפי' הרא"ש וסיים בפי' הר"מ: (לח) הנך תשע כולהו איתנהו בכלל תלת דהיינו יתומה בחיי האב ויתומה ממש ובוגרת כו'. אלא דר"י פליג כל חד לתלתא כדי לחדד התלמידים. הר"ב: (לט) ועדיין כו'. אשמועי' דאפי' היתה קטנה כשנשאת יצאה מרשות אביה בהנהו נישואין וכי קתני ועדיין היא נערה ה"ה"כ אפי' היא קטנה. כיון שנשאת אין לאביה רשות בה והאי דנקט נערה משום דנדרי קטנה אינה כלום. הר"ב. והר"מ פי' שנתקדשה כשהיתה קטנה וחזרה לבית אביה ועדיין היא נערה ואח"כ נתקדשה אביה ובעלה מפירין נדריה

נדריה

לך. אם עושה אני על פי אבא וע"פ אביך. הרי זה יפר: **יב** בראשונה היו אומרים ג' נשים יוצאו' ונוטלות כתובה. האומרת טמא' אני לך. שמים ביני לבינך. נטולה אני מן היהודים. חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר (מד), ומקלקלת על בעלה. אלא האומרת טמאה אני לך. תביא ראיה (מה) לדבריה. שמים ביני לבינך. יעשו דרך בקשה. נטולה אני מן היהודים. יפר חלקו. ותהא משמשתו. ותהא נטולה (מו) מן היהודים:

סליק מסכת נדרים

הרי זה יפר. דכיון דנאסרה בהנאת אביה ואביו ע"י שהיא עושה לבעלה גנאי הוא לבעל (מ) והוי דברים שבינו לבינה: **יב** האומרת טמאה אני לך. באשת כהן ומיירי דנאסרת לבעלה באונס ולא הפסידה כתובתה (מא) ואתמינות חכמים לאסור עצמה על בעלה וכיון דיוצאת בגט נוטלת כתובתה דמספר כתובתה גלמוד. לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי: שמים ביני לבינך. ומפרש בגמרא דאינו יורה כחץ וכלומר דברים דקתני שמיא גליא ואינה יכולה לברר ומיירי בבאה מחמת טענה דאמרה בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה (מב). דאי לאו הכי אמרינן לה זילי לא מפקדת אפריה ורביה: נטולה אני מן היהודים. שאסרה תשמיש של כל ישראל עליה (מג) ואע"ג דאמרינן בפרק המדיר היכא דנדרה איהי דיוצאה בלא כתובה. דהיא נתנה אצבע בין שיניה. כדפי' ביבמות (דף קי"ב) כיון שאסרה הנאת תשמיש של כל ישראל עליה ודאי אנוס' היא כי קשה תשמיש לה ומשרה משנה לאשונה דאפי' דברים שבינו לבינה לא הוי. דאפשר שיגרשנה: חזרו לומר כו'. נתקלקלו הדורות ושמא שהיא משקרת להפקיע עצמה מתחת בעלה: תביא ראיה לדבריה. ולא מהמנינן לה בלי ראיה: יעשו דרך בקשה. יבקשו ממנו שלא תדבר עוד בו ובירושלמי מפרש יעשו סעודה ויפייס: יפר חלקו ותהא משמשתו. דהוי דברים שבינו לבינה. ומפר לעצמו:

סליק מסכת נדרים

נדריה ופליג על דין נפרה ג' שמנה כ"מ. ס"ח: (מ) וכן נפיפ"ה שכן מה שאינה רשאה לעשות לאביה ולאביו כדי שלא תיהפך עליו ג"כ גנאי הוא לו. טור. וי"ל שיוסף הוא גנאי לו שלא שהנה ממה שלא פעש'. א"נ להיפך. הלכך תרווייהו לריכי: (מא) גמרא דיכול' למימר אנא הא מזינא נבר' הוא דנפחתי' שדהו כלומר קודם כהונהו גרמת לו דהא אונס בישראל משרי הלכך מזלו גרס ויש לה כתוב': (מב) עץ שתשען עליו לעת זקנתה ולא תמות יקברנה. רש"י: (מג) ובעל בכלל ואע"ג דבמ"ג לא הוי בכלל כל הבריות הכא מוכחא מלתא דהא מכוונה לאסור המותר ולכל ישראל הא קיימא באיסור א"א. גמרא: (מד) באחר. דשמא אלך למקום שאין מכירין בה ובגדרה ותנשא. הר"ן: (מה) תביא ראיה כו'. איכא למידק כיון דמדינא מתסרא אבעלה כמשני' כלשונ'. איבור שנה להיכן הלך וכ"ש דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכי אמרי' טמאה אני אפקעינהו רבנן כו' דהסינת כשאומרת לכשר נבעלתי אבל כשנבעלת לפסול שנעשית חללה לכתי אסורה לבעלה ומתני' סתמא קתני. ותירצו דמשנה ראשונה לאו דינא קתני דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טמאה אני לך להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו אלא משום דהא מלתא דטמאה אני לך כסיפא לה תקינו במשנה ראשונה להימנוה דאי לאו דקושטא קאמר' לא הות מזלזלא נפשה למימר הכי ומשנה אחרונה אוקמוה אדינא. הר"ן ועתוי"ט: (מו) ותהא נטולה כו'. בפ"ג דכריתות מפורש כמה גווני דאיסור חל על איסור ומכ"ש איסור מוסיף וה"נ דכוותה דאע"ג דכבר היא אסורה לעלמא באיסור א"א מגו דאתוסף בנדרה איסור על בעלה חל נמי על האחרים ובאיסור מוסיף אף ר"י מודה:

סליק מסכת נדרים

כתב הר"מ סידר אחר נדרים נזיר מפני שנזירות ג"כ בכלל נדרים וכשהאשה נודרת בנזיר הבעל מפר ע"כ. וכ"ה בגמרא' כיש סוטה. אבל בגמרא דהכא איתא שנא אקרא קאי כו'. וכתב רש"י ובדין הוא דהו"ל בתר סוטה אלא תני כתובה והדר נדרים (מטעם שכתב שם) תני נזיר מטעם הקרא לנדור נדר נזיר וגו' והדר תני סוטה דכל הרואה סוטה כו'. ע"כ:

מסכת נזיר

כל כנויי נזירות. כנזירות. האומר אהא. הרי זה נזיר. או אהא נוה. נזיר

כל כנויי נזירות. דבר שאינו עקרו של שם מיקרי כינוי. כמו המכנה שם לחבירו: האומר אהא. לאו כנוי הוא אלא יד מקרי. כמו בית יד שהכלי נאחז בו כך הנדר נתפס בלשון זה ומתני' חסורי מחסרא והכי קתני כל כינויי נזירות כנזירות וכל ידות נזירות כנזירות (א) ואלו הן ידות נזירות האומר אהא. אהא נוה. ואלו הן כנויי נזירו' נזיר נזיח פזיח: האומר אהא. שראה נזיר עובר לפניו ואמר אהא אע"פ שלא אמר אהא כזה אם נתכוין (ב) להיות נזיר במתו הרי זה נזיר ואע"פ שלא הוציא בפיו כזה: אהא נוה. שהיה תופש בשערו (ג) ואמר אהא נוה

ינוונע

פרק א (א) **וילפינן** להו מקרא ברים פ"ק דנדרים: (ב) ומ"מ בעינן שיהא נזיר עובר לפניו דקבלה בלב אינו כלום דגבי נזיר כתיב כי יפליא שיפרים בפיו אבל כי נזיר עובר לפניו ופירש בשפתיו אהא ובלבו חשב להיות נזיר מחשבת הלב מהניא כאלו אמר בפיו אהא נזיר כזה שעובר לפניו. תו': (ג) דאל"ה דלמא אתנאה כו' קאמר. גמרא. ואפי' נזיר עובר לפניו. תו' ועתוי"ט:

שהעלגים

נזיר. נזיק. נזיח. פזיח. הרי זה נזיר. הריני כזה. הריני מסלסל (ו). הריני מכלכל. הרי עלי לשלח פרע. הרי זה נזיר. הרי עלי צפורים. ר"מ אומר נזיר. וחכ"א אינו נזיר: **ב** הריני נזיר מן החרצנים. ומן הזגים. ומן התגלחת. ומן הטומאה. הרי זה נזיר (ח). וכל דקדוקי נזירו' עליו. הריני כשמשון (ט). כבן מנוח. כבעל דלילה. כמי שעקר דלתות עזה. כמי שנקרו פלשתים את עיניו. הרי זה נזיר שמשון (י). מה בין נזיר עולם. לנזיר שמשון. נזיר עולם הכביד שערו. מיקל בתער (יא). ומביא שלש בהמות (יב). ואם נטמא מביא קרבן טומאה. נזיר שמשון. הכביד שערו אינו מיקל. ואם נטמא (יג) אינו מביא קרבן טומאה: **ג** סתם נזירות שלשים יום. אמר הריני נזיר אחת גדולה. הריני נזיר אחת קטנה. אפילו מכאן ועד סוף העולם. נזיר שלשים יום. הריני נזיר ויום אחד. הריני נזיר ושעה אחת (טז). הריני נזיר אחת ומחצה (יז) הרי זה נזיר שתים

תשמע אהיה נאה בגדול שער זה ואם נתכוין לשם כך הרי זה נזיר ואף על פי שלא פי' שאלו וכיוצא בהם ידות לנזירות הם והוו כנזירות: נזיק נזיח פזיח. לשונות של עובדי כוכבים הם שקורים כך לנזיר (ד) ולשונם קרוב ללשון של ישראל ומקרי כנוי נזירות: הריני כזה. ודומה לנזיר שעבר (ה): הריני מסלסל הריני מכלכל הרי עלי לשלח פרע. וכלהו דוקי' כשתופס בשערו (ז) ודעתו לנזירו': מסלסל. מסליק בשער: מכלכל. מגדל שער ודוגמתו מתכלכל העטרה תשיגדל שער הערוה: הרי עלי צפורי'. שתי תורים או שני בני יונה והם קרבן נזיר שנטמא וכגון שנזיר עובר לפניו: רבי מאיר אומר נזיר. הואיל ונזיר עובר לפניו ואמרים קרבן נזיר שנטמא הם מוכיחין הדברים דהכי עלי לפרים לנזירות קאמר: וחכ"א אינו נזיר. והלכה כחכמים שאינו נזיר אבל מביא קנים לשלם נדרו: **ב** הריני נזיר מן החרצנים ומן הזגים וכו'. אם הזכיר א' מכל אלו הרי זה נזיר כאילו אמר הריני נזיר סתם. ומשום דבעי למתנא סיפא דנזיר עולם ונזיר שמשון אין כל דקדוקי נזירות עליהם תנא הכא כל דקדוקי נזירות עליו: מה בין נזיר עולם וכו'. מתני' חסורי מחסרא והכי קתני ואם נדר להיות נזיר עולם הרי זה נזיר עולם. ומה בין נזיר עולם לנזיר שמשון נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער מי"ב חדש לי"ב חדש דילפינן מאבשלום שהיה נזיר עולם וכתיב ביה (שמואל ב יד) ויהי מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו וכתיב התם (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו: ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה. ואפי' לכתחלה מותר ליטמא דשמשון היה מטמא למתים והכי גמירי לה והאי דקתני אם נטמא דמשמע דיעבד אין לכתחילה לא משום דתנא רישא גבי נזיר עולם ואם נטמא תנא סיפא נמי גבי נזיר שמשון ואם נטמא: **ג** סתם נזירות שלשים יום. דכתיב (במדבר ו') קדוש יהיה יהיה בגימטריא שלשים מכאן שמכו (יד) לומר שאין נזירות פחות מל' יום: הריני נזיר אחת גדולה. בין שאמר הריני נזיר נזירות אחת גדולה. בין שאמר הריני נזיר אחת קטנה ובין שאמר הריני נזיר אחת מכאן ועד סוף העולם. נוהג נזירות שלשים יום. ומכאן ועד סוף העולם דקאמר הכי משמע ארוכה עלי זאת הנזירות כאילו היא מכאן עד סוף העולם (טו): הכי גרסינן הריני נזיר ויום א' הריני נזיר ושעה אחת הריני נזיר אחד ומחצה הרי זה נזיר שתים. והכי פירושו אמר הריני נזיר ויום אחד כיון

(ד) שהעלגים מן הכותי' שהיו מתחתפין לישראל היו משבשין ל' נזיר על צד כינוי לשונם אח"כ נעתק זה אל ההמון ונפסד הל' לפי דבורם. הר"מ. וה"ה לשאר כינויים כפי המקו' וכפי הזמן כמ"ש בפ"ק דנדרים מ"ב: (ה) גמרא ולגופיה לא איצטריך דהא ברישא לפי' היה אומ' אהא הה"נ נזיר אלא לדיוקא איצטריך טעמא דאמר כזה הא אומ' הריני. אפילו נזיר עובר לפניו לא מהני דעפי משמע אהא כזה מן הריני כי לא קיים כזה תוס' וע"ל רפ"ד: (ו) מסלסל. הכי לאו ידות נינהו דא"כ ליתנינהו לעיל אלא כיון דגמר דבורו אלא שלא פירש להדיי' הנזירו' ולכן הוא דמפרשי' דבוריה משמע דנזירות בא לומר כי אומר הכי לשונות ותפס בשעריה תוס': (ז) דאל"ה מסלסל אימא שמקבל עליו ללמוד תורה דכתיב סלסלה ותרוממך מכלכל אימא למזן עניים כדכתיב ויכלכל יוסף וגו' גמ' אבל בשלוח פרע לא הוקים לה בגמרא כשתופס בשערו ומביא קרא דמשמעו' גדול שער דכתיב שלחיך פרדס רמונים ובר"מ בחבורו משמע דבעי אחיזת שער גם לשלוח פרע: (ח) הרי זה. גמרא מ"ע א"ק מיין ושכר יזיר ופרש"י דמשמע דלפי' לא נזר אלא מיין להודא הוי כנזיר מכולם: (ט) כשמשון. ופירש"י ותוס' דכשאומר כשמשון וא"כ שמשון בן מנוח לא סגי עד שיאמר עוד סי' א' מג' סימנים כבעל דלילה כו' ואי אמר חד מהני ג' סימנים בלבד נמי סגי ולהר"מ בכל חד סגי ולפי' אומר כשמשון בלבד ומהר"ב בספ"ע מוכח דס"ל כדעת הר"מ. ועתוי"ט: (י) שמשון. כדתנן בסיפא שמותר להטמא למתים וכתב הר"מ ואשר התירו לו זה שהוא לא נדר בנזיר אבל המלאך אמר לאמו כי נזיר אלהים יהיה הנער. ענינו פרוש. וקימא דא"כ הריני כשמשון למה יהיה נזיר והרי אין נזיר עד שיתפוש בדבר הנדור כדתנן בפ"ב דנדרי' והנזירות מכלל הנדרי' הוא שנ' כי ידור נדר נזיר. תוי"ט וע"ע: (יא) בתער. ולא לגמרי מאבשלום שלא גלח לגמרי שהרי נתלה בשערו. תו'. כ ומי' שהרי מעשה תלייתו סמוך למעשה גלוחו היה: (יב) ג' בהמות. בשעה שמיקל הלכה למשה מסיני ואסמכתא מאבשלום מדאמר אשלם נדרי חטאת עולה ושלמים כנזיר טהור קרבן טומאה ב' תורים והשם. תו': (יג) ואם נטמא כו'. לא אתא לאשמעינן אלא החלוקי' שבין נזיר עולם לנזיר שמשון אבל ביין אסורי' שניהם. ועתוי"ט: (יד) וז"ל הר"מ וזה ענין מקובל ואמנם סמך לזה ע"ד סימן: (טו) גמרא ולא אמרינן דלהוי נזיר לעולם כמו בממנה דלק' דאם הוא ר"ל כן הו"ל להזכיר מכאן סוף העול' דיודע הוא שפיר דהעולם יש בו ת"ק שנה מהלך והו"ל ת"ק שני' ולפיכך אזלי' לקולא. וגדולה ר"ל ארוכה עלי וקטנה כלו' דלא ארוכה. תוס': (טז) אחת. לריכי דלא תימא דדי כנו מלוסה שעה לעשותה יום ומלטרפין בהדי ל' יום ויהיה ל"א יום קמ"ל כיון שיש להוסיף על דבורו מוסיף נזירות שלם. גמרא ותו': (יז) א' ומחצה. ה"נ קירב נזיר אבל מחצה שלא היה יכול לקרב יותר דהריני נזיר מחצה לא

שתים (יח) הריני נזיר ל' יום ושעה אחת. נזיר שלשים ואחד יום. שאין נוזרים לשעות: ד הריני נזיר כשער ראשי. וכעפר הארץ. וכחול הים. הרי זה נזיר עולם (כ) ומגלח אחת לל' יום. רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים יום. ואיזהו שמגלח אחת לשלשים יום. האומר הרי עלי נזירות כשער ראשי וכעפר הארץ. וכחול הים: ה הריני נזיר מלא הבית. או מלא הקופה (כב). בודקין אותו. אם אמר אחת גדולה (כג) נזרתי. נזיר שלשים יום. ואם אמר סתם נזרתי. רואין את הקופה. כאילו היא מלאה חרדל (כד). ונזיר כל ימיו: ו הריני נזיר מכאן עד מקום פלוני. אומדין כמה ימים מכאן עד מקום פלוני. אם פחות משלשים יום. נזיר שלשים יום. ואם לאו נזיר כמנין הימים: ז הריני נזיר כמנין ימות החמה. מונה נזירות כמנין ימות החמה. אמר רבי יהודה מעשה היה. כיון שהשלים מת:

פרק ב הריני נזיר מן הגרוגרות. ומן הדבילה. בית שמאי אומרים נזיר. ובית הלל אומרים אינו נזיר. א"ר

לא משמע על מה מקלה. פו'. ולריכא דל"ת דשאני שעה דאין נודרים לשעות כו' אבל הכא דנחית לדוקא אימא לא לימני אלא ח"ה יום. גמרא ותו': (יח) שתים. דקמיך נזיר בדבורו אלא היום ואלא השעה. פו': (יט) דודאי איל עליה ל"א יום דיום א' מלטרף שפיר בהדי ל' יום למהוי נזיר כל ל"א יום וה"ה אם אמר הריני נזיר שלשים ויום א' דלא הוי נזיר אלא ל"א יום כיון שהפסיק בתיבת שלשים דאורישא קאי אלא דנקט א' מן הדינין וממאי דקליק סילק דהיינו דקא' הריני נזיר ושעה אחת. פו': (כ) עולם. לפי שמערות ראשו מרובים משני חייו. כפ"י: (כא) גמרא ופירש"י אבל מכאן ועד סוף עולם דלעיל א"כ עד מקום פלוני דלקי' אע"ג דנראה פרסאו' איכא סברא דאמרא חד הוא. ועתוי"ע: (כב) הבית. פי' בית ריקנית או קופה ריקנית תוס': (כג) אם אמר כו'. אבל מסתמא לא משום שאינו במשמע הלשון כמו גבי מכאן ועד סוף העולם: (כד) חרדל. ובגמרא ואימא לחזייה כאלו היא מלאה קשואין ודלועין ולהוי ליה תקנתא כמספר הקשואין שמחזקת הקופה מי לא תנן ספק נזירות מוקל ומשני התם לא נחית לנזירות הכא נחית לנזירות שאפילו מדיינה בקשואין הוי הוא נזיר עכ"פ וכיון דנחית לנזירו' במאי לפלקה דדילמא בחרדל קיבל עליו. ופריך הכי כשהשלים נזירות דקשואין הו"ל כלא נחית לנזירות. ומשני הא תנא בהא רבי ס"ל דאם לא אמר הרי עלי נזירות כו' אינו מגלח אלא ליב"ח. וכו' ודמא כחרדל קביל ונדון עד יום מותו. נזירות חד ואריך וכפירש"י ותו' ולי"ק הא לאחר יב"ח הוי כמסולק מנזירות דהא דמגלח ליב"ח. אינו אלא הקל' הכבדת השער בעלמ' ולא גילוח ממש א"כ לית ליה תקנתא. כ"ל: (כה) דכרבי אפילו אבל לת"ק דהלכתא כוותיה לא הוי נזיר אלא ל' יום ולא יותר ומטעי' שכתוב בסמוך וזה כו"ל להר"ב והר"מ לפרש. ולי"ע ועתוי"ע: (כו) גמרא דכיון שהחזיק בדרך מוכחא מילתא דלדעתא דלהוי נזיר כל זמן שיהא בדרך קאמ' ועוד דכיון דהחזיק בדרך ליכא למימר דלריכא ליה מלאתא מכאן ועד מקום פלוני דהא חזינן דלא אריכא ליה דרך דהחזיק בדרך כבר. כפ"י. והתו' כתבו דמסתמא מפני אונסי הדרך קיבל עליו נזירות להנצל מסכנת הדרך לכך אומדין מהלך הימים עד מקום פלוני: (כז) ומיהו פליגי ת"ק ור"י את"ק דמ"ד דהתם דלא אמר כמנין ס"ל כרבי ומה"ט אפיא מ"ה כר"י דהכא וא"כ ק' דהתם פסקו הר"מ והר"ב לא כרבי ומשמע אלא כת"ק והכא פסקו כר"י. ולי"ע:

בגמרא

כיון שאמר הריני נזיר קבל עליו נזירות אחת וכי אמר תו ויום א' הרי יש כאן נזירות אחרת. דאין נזירות פחות מל' יום וכן נמי כי אמר הריני נזיר ושעה אחת והריני נזיר אחת ומחצה. יש כאן שתי נזירות שא"א להיות נזיר שעה אחת או ומחצה נזירות שלא יהיה נזיר ל' יום ומש"ה הרי זה נזיר שתים ומגלח לסוף שלשים וחוזר נוזרות אחרת: הריני נזיר ל' יום ושעה אחת הרי זה נזיר ל' ואחד יום. שאין נזירות לשעות. שנאמר (שם) ימי נזרו והרי הוא כאילו אמר ל' ואחד יום (יט) ולא אמרינן דשעה אחת דאמר הויא נזירות בפני עצמה הואיל ויש לגרסה עם מנין שלשים שהזכיר תחלה: ד הריני נזיר כשער ראשי וכעפר הארץ וכו'. ה"ז נזיר עולם. ולא נזיר עולם ממש דאילו נזיר עולם מגלח אחד לי"ב חודש וזה מגלח אחד לל' יום הואיל ותלה נזירתו בדברי' שלוקים (כא) הוי כאילו נדר במנין נזירותיו כמנין שער ראשו ועפר הארץ ומש"ה לנזיר עולם שלא חלק נזירות שלו אלא נעשה הכל נזירות א': רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים יום. דכיון דאמר הריני נזיר הכל נזירות אחת היא ואינו מגלח אלא לשנים עשר חודש כנזיר עולם ואיזהו מגלח לשלשים יום האומר הרי עלי נזירות כשער ראשי דאז מוכיח לנזירות מופסקות קבל עליו כמנין שער ראשו ואין הלכה כרבי: ה אם אמר אחת גדולה נזרתי. נזירות אחת קבלתי ונראית לי גדולה כמלא הבית נזיר שלשים יום. ואם אמר סתם נדרתי ולא היה בלבי אלא כמו שידוע מכמים לשוני הרי זה נזיר כל ימיו. ומגלח כל י"ב חדש (כה): ו הריני נזיר מכאן עד מקום פלוני. והחזיק בדרך (כו) כדי ללכת לאותו מקום אבל אם לא החזיק ללכת לאותו מקום נעשה כאומר מכאן ועד סוף העולם והוי נזיר ל' יום בין שהיה המקום קרוב בין שהיה רחוק ואפי' מהלך כמה שנים שלא נתכוין אלא לנזירות אחת גדולה: ז מונה נזירות כמנין ימות החמה. שס"ה נזירות כמנין ימות החמה: אמר ר' יהודה מעשה היה כיון שהשלים מת. ר' יהודה שמעיה לר' דאפליג אתנא קמא ואמר שהאומר הריני נזיר כמנין ימות החמה הוי נזיר עולם. והביא מעשה להוכיח שאינו נזיר עולם (כז) דמעשה היה וכיון שהשלים מת ובנזיר עולם לא שייך השלמה אלא ודאי מונה נזירות וכן הלכה:

פרק ב הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה ב"ש אומרי' נזיר. דסבירא להו לב"ש אין אדם מוציא דבריו לבטלה וכי אמר הריני נזיר קאמר וכי הדר אמר מן הגרוגרות ומן הדבלה מיהדר

הוא

א"ר יהודה אף כשאמרו ב"ש. לא אמרו. אלא באומר הרי הן עלי קרבן: ב אמר אמרה פרה זו הריני נזירה. אם עומדת אני. אמר הדלת (ה) הזה (ו) הריני נזיר. אם נפתח אני. בית שמאי אומרים נזיר. ובית הלל אומרים אינו נזיר. אמר רבי יהודה אף כשאמרו בית שמאי. לא אמרו. אלא באומר הרי פרה זו עלי קרבן (ז) אם עומדת היא: ג מזגו לו את הכוס. ואמר הריני נזיר ממנו. הרי זה נזיר (ט) מעשה באשה אחת שהיתה שכורה. ומזגו לה את הכוס. ואמרה הריני נזירה ממנו. אמרו חכמים לא נתכונה. אלא לומר הרי הוא עלי קרבן: ד הריני נזיר ע"מ שאהא שותה יין (יא). ומיטמא למתים. הרי זה נזיר ואסור בכולן. יודע אני שיש נזירות. אבל איני יודע שהנזיר אסור ביין. הרי זה אסור. ור' שמעון מתיר. יודע אני שהנזיר אסור ביין. אבל סבור הייתי שחכמים מתירים לי. מפני שאין אני יכול לחיות אלא ביין. או

אלא דבעי הדר ביה ואפי' בתוך כדי דבור לא מצי הדר ביה דסבירא להו הקדש בטעות שמיה הקדש ולא שייך ביה שאלה ולא חרטה. וה"ה בנזיר דכתיב ביה (במדבר ו) קדוש יהיה הלכך הוי נזיר. וב"ה סברי הואיל ולא נדר כדרך הנודרים (א) לא הוי נזיר שאין נזירות מן הגרוגרות ומן הדבלה: א"ר יהודה אף כשאמרו ב"ש לא אמרו. אלא באומר הרי הן עלי קרבן. דלא נחלקו ב"ש וב"ה לענין נזירות דלא הוי נזיר. לא נחלקו אלא באומר בלבי היה שיהיו הגרוגרו' עלי קרבן. בית שמאי סברי דהוי נדור (ב) מן הגרוגרות. וב"ה סברי דלא הוי נדור (ג): ב אמר אמרה פרה זו הריני נזירה אם עומדת אני. מי שהיתה פרתו רבוצה ואינה רוצה לעמוד. ואמר פרה זו בטוחה שלא תעמוד ואומרת בלבה הריני נזירה אם עומדת אני (ד). ואני אומר הריני נזיר ממנה אם לא תעמוד וכן דלת בנעולה שאינה יכולה להפתח ואמר בטוחה דלת זו שלא אפתחנה ואומרת הריני נזירה אם נפתחת אני ואני אומר הריני נזיר ממנה אם לא תפתח ואעפ"כ עמדה פרה זו מאליה או שהעמידוה אחרים ולא העמידה הוא. וכן הדלת נפתחה מאליה או בא אחר ופתחה ולא פתחה הוא: בש"א הרי זה נזיר. דאזלי לטעמייהו דאמרי בנודר מן הגרוגרת ומן הדבילה שהוא נזיר אע"פ שאין נזירות מן הגרוגרת ומן הדבילה הכא נמי אע"פ שאין נזירות מן הבהמה ומן הדלת הרי זה נזיר ואע"פ שעמדה הבהמה ונפתחה הדלת לא היתה דעתו אלא שיעמידנה או יפתחנה הוא בעצמו: וב"ה אומרים. לדבריהם דב"ש. לדידן אפי' אם לא עמדה כלל לא הוי נזיר מפני שנדר שלא כדרך הנודרים שאין נזירות מן הבהמה ומן הדלת אלא לדידכו דאמריתו שאין אדם מוציא דבריו לבטלה וכי אמר הריני נזיר אדעתא דלהוי נזיר קאמר אודו לן מיהת היכא דעמדה מאליה או אחרי' העמידוה דלא הוי נזיר שהרי הוא לא אמר אלא אם לא תעמוד והרי עמדה: א"ר יהודה וכו'. לא נחלקו ב"ש על ב"ה לענין נזירות דלא הוי נזיר. לא נחלקו אלא באומר בלבי היה שתהיה בהמה זו קרבן בטעם שאמרתי שאהיה נזיר ממנה אם לא תעמוד (ה). דב"ש סברי הואיל ולא העמידה הוא הויא קרבן וב"ה סברי הואיל ועמדה אינה קרבן: ג מעשה באשה אחת וכו'. מתני' חסורי מחסרא והכי קתני אם היה סבור (ו) ואמר הריני נזיר ממנו אינו נזיר שלא היה דעתו אלא לאסור אותו הכוס עליו בלבד וכי היכי דלא לייתו ליה כוס אמרינא אמר הריני נזיר ומעשה נמי באשה אחת שכורה וכו': ד הרי זה נזיר ואסור בכולם, ובהא כ"ע מודו מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל: אבל איני יודע שהנזיר אסור ביין הרי זה אסור. דיין ותגלחת וטומאה האמורים בנזיר הנזיר נלמד מהן נזיר בכולן (ז): ור' שמעון מתיר. דסבר אינו נזיר עד שיזיר בכולן:

פרק ב (א) בגמרא וא"ת ליתא ב"ה ס"ל יש שאלה להקדש וי"ל משום דלהאי לב"ה נמי דנזיר מיין לא הוי מיהו להוי נדור מן הגרוגרות להכי קאמר דפטור לגמרי שלא התנדב כדרך המתנדבים שהם בא להיות נדור מן הגרוגרות הל"ל בלשון קונם כדרך הנודרים. תוי': (ב) וא"ת והא איהו נזיר קאמר והיך יהיה נדור. וי"ל נזיר לי' הפרשה כרבנן אמר הריני פרוש מן גרוגרו' ולע"ג דר"י ס"ל דא' קרבן בלא כ"ף לא הוי נדר בקרבן בהו' עלי לא בעי כ"ף. תוס' ועתוי"ט: (ג) וא"כ ר"י טעמא דב"ש אתא לאשמעינן ומלינו כיוצא בזה. ועתוי"ט: (ד) וז"ל הר"מ אמרה זאת הפרה נזירה אני ע"ד הנבלה כמו שאומרים בני אדם בזמנינו זה בשביל הרבה מן הגולמים כשקשה עליו המלאכה בהם אומר נשבע זה הדבר שהוא לא יתפעל כמו כן בלא ספק היה ג"כ בזמנם ע"כ ובלי הכתוב נמצא מחשבה אף בדבר שאין בו רוח חיים כמו והאניה חשבה להשבר (יונה א) ונמצא מחשבה בלשון אמירה ויאמר עשו בלבו. רש"י: (ה) הדלת. ונראה דלא תימא דנקט גרוגרו' ודבילה משלפי בעיני' אבל בדלת מודו ב"ש ואי אשמעינן דלת ה"א בהא אמרי ב"ה גמרא. דפירי בפירי מיחלף. רש"י ועתוי"ט: (ו) הזה. אע"פ שבכתוב נמצא הדלת סבוב על צירה כו' כבר אמר החכם לאב"ע כל אשר אין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו: (ז) קרבן. כלומ' נדור וכדלעיל וכן מן הדלת שייך לדור בקרבן שהרי כל דברי' שבעול' יכול לאסור עליו בהפסת קרבן: (ח) וכדמפרשינן ברישא וכ"ל לפי' דה"ק היה בלבי לומ' הרי פרה זו עלי קרבן כשאמרתי שהפרה אומרת שהיא נזירה אם עומדת היא שאני אומר הריני נזיר ממנה כו'. תוי"ט ועי"ע: (ט) נזיר. כמו בנודר מן האכלנים דמ"ב פ"ק ולא קתני לה אלא משום קיפא: (י) פי' הר"מ אבל לא הגיע לשכרותו של לוט שאז אינו בר חיובא: (יא) שותה יין כו'. משום דכתיב נזר אלהיו על ראשו ניסא להו לאשמי דידור בגלחת. אבל ה"ה כשנודר ע"מ שלא לגלח: (יב) ומשמע דאין לו התרה וכ"פ הר"מ. אבל הר"א כתב שאם בא לפני חכם וא"ל כך דרך שאלה שהחכם מתיר לו שאין פתח לנדרו גדול מזה ולא אמרו אסור אלא כשהוא סובר להתיר

או מפני (יג) שאני קובר את המתים. הרי זה מותר. ור"ש אוסר: ה הריני נזיר ועלי לגלח נזיר. ושמע חבירו ואמר ואני. ועלי לגלח נזיר. אם היו פקחים מגלחים זה את זה. ואם לאו (יח) מגלחים נזירים אחרים: ו הרי עלי לגלח חצי נזיר ושמע חבירו ואמר. ואני עלי לגלח חצי נזיר. זה מגלח נזיר שלם וזה מגלח נזיר שלם. דברי ר"מ. וחכ"א זה מגלח חצי נזיר. וזה מגלח חצי נזיר: ז הריני נזיר לכשיהיה לי בן (כ). ונולד לו בן. הרי זה נזיר (כא). נולד לו בת. טומטום. ואנדרוגינוס אינו נזיר. אם אמר כשאראה כשיהיה (כב) לי ולד. אפילו נולד לו בת (כג). טומטום. ואנדרוגינוס. הרי זה נזיר: ח הפילה אשתו. אינו נזיר. רבי שמעון אומר (כה) יאמר אם היה בן קיימא. הרי אני נזיר חובה. ואם לאו הרי אני נזיר נדבה. חזרה וילדה. הרי זה נזיר. ר"ש אומר יאמר אם הראשון בן קיימא. הראשון חובה. וזו נדבה. ואם לאו. הראשון נדבה. וזו חובה: ט הריני נזיר. ונזיר כשיהיה לי בן. התחיל מונה את שלו. ואח"כ נולד לו בן. משלים את שלו ואחר כך מונה את של בנו. הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר. התחיל מונה את שלו. ואח"כ נולד לו בן. מניח את שלו. ומונה את של בנו ואח"כ משלים (כו) את שלו: י הריני נזיר [א]לכשיהא לי בן. ונזיר מאה יום. נולד [ב]בן. עד שבעים. לא הפסיד כלום.

לאחר

[א] נוסחי כשיהא [ב] גמ' לו

או מפני שאני קובר מתים הרי זה מותר. דהוי כנדרי אונסים והוא אחד מארבעה נדרים שהתירו חכמים (יד): ור' שמעון אוסר. דסבר ארבעה נדרים שהתירו חכמים צריכים שאלה לחכם (טו) ואין הלכה כר"ש בהני תרי בבי דמתני': ה הריני נזיר ועלי לגלח נזיר. קבל עליו נזירות ועוד קבל עליו להביא קרבנות (טז) על נזיר אחר ובא חבירו גם הוא ואמר כן: אם היו פקחים. כל א' פוטר את חבירו בקרבנותיו ואע"פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר אכתי לא הוה השני נזיר (יז): ו [זה מגלח נזיר שלם] וזה מגלח נזיר שלם דברי ר"מ. ר"מ לטעמיה דסבר תפוס לשון ראשון וכי אמר הרי עלי לגלח. תגלחת שלימה קאמר. וכי הדר קאמר חצי נזיר לאו כל כמיניה לנהדר ביה אפי' תוך כדי דיבור ורבנן סברי נדר ופתחו עמו הוא והויא כאומר חצי קרבנות (יט) של נזיר עלי שאינו חייב אלא חצי קרבנות של נזיר והלכה כחכמים: ז ונולד לו בן ה"ז נזיר. דבלשון בני אדם לא מקרי בן אלא זכר. ולא נקבה ולא טומטום ואנדרוגינוס. וולד מיקרי אפי' נקבה וטומטום ואנדרוגינוס: ח הפילה אשתו. ולא ידע אי בר קיימא הוא אי נפל הוא: אינו נזיר. ומתני' ר' יהודה היא דאמר (כד) לא נעשית אדם נזיר בספיקא וכי אמר כשיהי' לי ולד. על ולד ודאי קאמר: ר' שמעון אומר יאמר אם היה בן קיימא וכו'. ר' שמעון סבר ספק נזירות להחמיר הלכך צריך להיות נזיר מספק ומתנה ואומר אם בן קיימא הוא הריני נזיר חובה ואם לאו הריני נזיר נדבה ומגלח ומביא קרבנותיו לסוף שלשים יום. ובלא תנאי לא היה יכול להביא קרבן מספק. ואין הלכה כר"ש: חזרה וילדה הרי זה נזיר. שהרי לא נהג נזירות מחמת הנפל. ועכשיו שילדה ולד של קיימא חלה נזירות ולדברי ר"ש צריך לחזור ולהתנות דשמא הראשון היה ולד של קיימא: ט הריני נזיר ונזיר לכשיהיה לי בן. מי שקבל עליו נזירות סתם. ועוד קבל נזירות אחרת כשיהיה לו בן: משלים את שלו. תחלה ומגלח ומביא קרבן ואח"כ מונה את של בנו: הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר. שקבל עליו תחלה נזירות בנו: התחיל מונה את שלו ואחר כך נולד לו בן. קודם שישלים שלשים יום: מניח את שלו ומונה את של בנו. דכיון שקבל עליו נזירות בנו תחלה. מיד כשנולד לו בן צריך להניח את שלו ולמנות של בנו ואח"כ משלים את שלו: י עד שבעים לא הפסיד כלום. שכשהוא מפסיק נזירתו

ומונה

להתיר לעצמו מזה הדרך. ועתוי"ט: (יג) מפני כו'. כלומר שאני צריך ליטמאות בהם וליטפל בהם בשכר מחמת דוחקו תוס'. וכה"י פי' שאין קוברין באותו מקום אלא הוא: (יד) והקשו בתו' דוני דמי דנדרי אונסים היינו שהאונס בא אח"כ אבל בשעת הנדר לא ידע האונס ומפ' ד"ה דמתני' נמי איירי שהאונס בא אח"כ כגון שבשעת הנדר היה בריא וחזק ויכול לחיות בלא יין ולבסוף החלים. ועתוי"ט: (טו) וע"י שאלה מותרים אף לר"ש ולא אסר אלא עד שישאל ומכאן סייעתא לפירוש הר"א דמפ' לאסור דבדברי ת"ק דרישא היינו נמי עד שישאל: (טז) שמחייב בהם בשעת ההנאתא כשנשלם הנזירות. הר"מ: (יז) משום דה"ק דאי משכחנא דהוי נזיר אגלחיה. גמרא: (יח) ואם לאו. שאין להם פקחות זה אלא כ"א הביא קרבן לעצמו צריך לגלח לנזיר אחר להביא קרבנותיו תחתיו. תוס': (יט) שבזה הכל מודים שאינו מביא אלא חצי כו' כיון שתלה החצי בקרבן וכשאומר חצי נזיר עלי הכל מודים דכוליה בעי אתויי כ"ה שיטת התוס'. וכתב דשמע חבירו ואמר ואני בכדי נקט דהא בראשון נמי פליגי. ועתוי"ט: (כ) בן. פי' הודאה ושבח להקב"ה שאנכי וזכני ונולד לי בן. תוי': (כא) ה"ז נזיר. בגמרא פריך פשיטא ומשני משום סיפא בת טומטום כו' שאינו נזיר דמ"ד לכשאבנה הוא דקאמר (כדכתיב ואבנה גם אנכי ממנה וכי נולד בת מי בהני נמי בנוי ולהוי נזיר) קמ"ל דלא: (כב) כשיהיה. יש נוסחאות דלא גרסינן לה ולא ידענא אמאי שני' בשיטה תלישנא דרישא: (כג) בת. דמ"ד ולד דמחבבי בי' אינשי קאמר דהיינו בן קמ"ל דבת כו' נמי מקרי ולד. גמרא: (כד) בס"פ דלעיל גם מ"ה דהתי' כוותי': (כה) ר"ש אומר. ולא פליג אהא דנולד לו בן וטומטום כו') דלעיל דשאמר שיהיה לי בן ודאי לא היה דעתו אלא לבן ודאי לא לטומטום ולא פליג אלא היכא דהפילה בן זכר דמספקא ליה דשמא הוי בן קיימא והוי בן גמור. תוס': (כו) ומשלים. ואח"כ יגלח על שתיהם ומביא ב' קרבנות אחת לנזירות בנו וא' לנזירות עצמו אבל לא יגלח אחר שהשלים נזירות בנו דא"כ הפסיד ישלים נזירות שלו כי לא יוכל לגלח בהשלמת נזירות דאין גדול שער פחות מל' יום ונהי דאם נדר נזירות מרובה שהיה נשאר אחר

נזירות

לאחר שבעים. סותר שבעים. שאין תגלחת פחות משלשים יום:

פרק ג **מי** שאמר הריני נזיר. מגלח יום שלשים ואחד. ואם גלח ליום שלשים. יצא. הריני נזיר שלשים יום. אם גלח ליום שלשים. לא יצא: **ב** מי שנזר שתי נזירות. מגלח את הראשונה. יום שלשים ואחד. ואת השניה יום ששים ואחד (א). ואם גלח את הראשונה יום שלשים מגלח את השניה יום ששים. ואם גלה יום ששים חסר אחד. יצא. וזו עדות העיד רבי פפיים. על מי שנזר שתי נזירות. שאם גלח את הראשונה [א] לי יום. מגלח את השניה יום ששים. ואם גלח ליום ששים חסר אחד יצא. שיום שלשים עולה לו מן המנין: **ג** מי שאמר הריני נזיר. נטמא יום שלשים. סותר (ב) את הכל. רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה (ג). הריני נזיר שלשים יום. נטמא יום שלשים. סותר את הכל: **ד** הריני נזיר מאה יום. נטמא יום מאה. סותר את הכל. רבי אליעזר אומר. אינו סותר אלא שלשים. נטמא יום מאה ואחד. סותר שלשים יום. רבי

[א] בגמ' יום שלשים

ומונה נזירות בנו ומגלח וחוזר ומשלים את שלו להשלום נזירתו מן השבעים שמנה כבר עד המאה שנדר הם לי יום נמלא בין תגלחת של נזירות בנו לתגלחת של השלום נזירתו לי יום ואינו מפסיד כלום. אבל מנה יותר מהשבעים יום קודם שהתחיל בנזירות בנו ובא להפסיק נזירותו כדי להתחיל נזירו' בנו כשיגלח על נזירות בנו ובא להשלי' נזירתו על מאה יום שנדר. נמלאו פחות משלשים יום בין תגלחת של נזירות בנו לתגלחת של נזירתו ואי אפשר להיות בין תגלחת לתגלחת פחות מל' יום ונמלא מפסיד כל אותן הימים שמנה יותר מע': פרק ג **מי** שאמר הריני נזיר מגלה יום שלשים ואחד. דסתם נזירות שלשי' יום: ואם גלח יום שלשים יצא. דמקצת היום ככולו: הריני נזיר שלשים יום אם גלח יום ל' לא יצא. דהואיל ופי' ל' יום שלמים קאמר: **ב** ואם גלח יום ששים חסר א' יצא. שיום שלשי' של הראשונה נמנה גם מן הנזירות השניה נמלאו שלשים יום של נזירות שניה כלים בששים חסר א': **ג** נטמא יום שלשים סותר את הכל. שהרי נטמא בתוך ימי הנזירות ולא אמרינן דיום ל' עולה לכאן ולכאן למקצת היום ככולו אלא כשגלח והביא קרבנותיו בו ביום: ר"א אומר אינו סותר אלא שבעה. דסבירא ליה אמרינן מקצת היום ככולו וכאילו נטמא לאחר מלאת וטומאה לאחר מלאת לר"א אינה סותרת אלא שבעה: הריני נזיר שלשים יום נטמא יום ל' סותר את הכל. בין לר"א בין לרבנן דכיון דאמר הריני נזיר שלשים יום הכל מודים דל' יום שלמים בעינן. ולא אמרינן בהא מקצת היום ככולו. ור"א דסבירא ליה שהנטמא ביום מלאת מנם סותר שלשים בלבד ואינו סותר הכל יליף לה מקרא דכתיב (במדבר ו') וזאת תורת הנזיר ביום מלאת נטמא ביום מלאת תן לו תורת הנזיר כלומר סתם נזירות שלשים יום הכא שאמר הריני נזיר ל' יום ונטמא ביום שלשים שהוא יום מלאת לכי סתר כל השלשים סתר את הכל ורבנן נמי דפליגי עליה דר"א ואמרו שהנטמא ביום מלאת סותר את הכל ואפי' מנה כמה ימים הכא כי אמר הריני נזיר שלשים יום ונטמא ביום מלאת לכי נמי סתר שלשים סתר את הכל הלכך בין לר"א בין לרבנן סותר את הכל ובכל הא דפליגו ר"א וחכמים הלכה כחכמים: **ד** הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל. רבנן לטעמייהו דאמרי נטמא יום מלאת. כאילו נטמא בתוך זמנו וסותר את הכל: ר"א אומר לא סתר אלא ל'. דסבירא ליה נטמא ביום מלאת אינו סותר אלא שלשים (ד): נטמא יום מאה ואחד. לרבנן סותר שלשים דגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת אטו יום מאה. ומכל מקום לא המגינו (ה) בגין לטמאותו ביום מאה שהוא יום מלאת שהוא סותר את הכל וגזרו שיסתור סתם שיעור שהוא

מזירות בנו ל' יום דאז היה יכול לגלח לנזירות בנו להשלי' נזירותו ולחזור ולגלח מ"מ במתני' דמיירי בסתם נזירות דהוי ל' יום כו' לכך לא יגלח עד שישלי' ב' הנזירות ויביא ב' קרבנות. רש"י ותו'. והר"מ כ' דס"ל דאפי' בנזירות מועטת יחזור וימנה ל' יום. ובדעת הר"ב אין הכרע:

פ"ג (א) **ששים** וא'. שכשגלח הראשונה ביום ל"א נגמר הנזירות ומתחלת נזירות שני בו ביום מידי דהוה אאדם שמקבל עליו נזירות באמצע היום שאותו היום עולה לו ליום שלם הלכך ביום ס' כלו ימי נזירות ובס"א מגלח על השניה ונמלא דכל תגלחת ביום ל"א. תו': (ב) סותר. כדכתיב וכי ימות מת עליו וגו' והימים הראשונים יפלו: (ג) אלא ז'. כדי שיביא קרבנותיו בטהרה שיזה עליו בג' וז'. רש"י. והיינו סותר ז' שאסור לשתות יין ולהטמא למתים עד שיביא קרבנותיו. תו': (ד) ואע"ג דס"ל לר"א מקצת היום ככולו הואיל דקאמר מאה יום שלימים משמע. רש"י. וק"ק דאלא היכא הו"ל למימר דבשלמא כשאמר ל' שהיה יכול לדור בנזיר סתם והוה ל' כי פירש והזכיר ל' ודאי שלימים בעי למימר אבל כשרולה לידור בנזירות מרובה על כרחו לריך לפ' ומכאן דשלימים בעי למימר ונראה כפי' התו' דמשמעות דק"א דזאת תורת הנזיר משמע דאיירי בדמפרש בנזירותו ולא בסתם נזיר מדקאמר נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר פי' סתם נזירות מכלל דעד השתא לאו בכלל נזירות קיימי אבל מנזירות סתם לא מיירי כלל אבל כי נדר בפירוש ל' אז לא הוי נמי סתם נזיר דהא פירש ל' יום בהא מודה ר"א כי נטמא ביום ל' דסותר ל' דבדידיה נמי איירי קרא: (ה) אבל התו' כ' דלכך אינו סותר אלא ל' דהואיל ויום ק"א יום תגלחת ויום הבאת קרבנותיו גזרינן אטו נזיר סתם היכא דנטמא ביום ל' דהוי יום ל' יום תגלחת מן התורה משום דאמרינן מקצת היום ככולו וסותר כל ל' מדין תורה כדלעיל וגזרינן יום ק"א אטו יום ל' וה"ה לעיל הו"ל הכי גבי הריני נזיר נטמא

רבי אליעזר אומר. אינו סותר אלא שבעה: ה מי שנזר והוא בבית הקברות (ז). אפי' היה שם שלשים יום, אין עולין לו מן המנין. ואינו מביא קרבן טומאה (ח). יצא ונכנס עולין לו מן המנין ומביא קרבן טומאה. ר' אליעזר אומר לא בו ביום. שנאמר (במדבר ו) והימים הראשונים יפלו. עד שיהיו לו ימים ראשונים: ו מי שנזר נזירות הרבה (יא). והשלים את נזירתו. ואחר כך בא לארץ. בית שמאי אומרים נזיר שלשים יום. ובה"ה אומרים נזיר בתחלה. מעשה בהילני המלכה. שהלך בנה למלחמה. ואמרה אם יבא בני מן המלחמה בשלום. אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה. והיתה נזירה שבע שנים. ובסוף שבע שנים עלתה לארץ: והורוה ב"ה שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות. ובסוף שבע שנים נטמאת. ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה. אמר רבי יהודה לא היתה נזירה. אלא ארבע עשרה שנה: ז מי שהיו שתי כתי עדים מעידות אותו. אלו מעידים שנזר שתים. ואלו מעידים שנזר חמש. ב"ש אומרים נחלקה העדות. ואין כאן נזירות. ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתים שיהא נזיר שתים:

פרק ד מי שאמר הריני נזיר. ושמע חבירו ואמר. ואני ואני (א). כלם נזירין. הותר הראשון הותרו כלן. הותר האחרון

שלשים יום בלבד: ור"א אומר אינו סותר אלא שבעה. ואזלא לטעמיה דאפילו ביום שלשים לא גזר כדאמר הריני נזיר סתם (י): ה ואינו מביא קרבן טומאה, דכי כתיב קרבן טומאה, בנזיר טהור שנטמא הוא דכתיב ומכל מקום אם שתה בו סופג מלקות: יצא ונכנס עולין לו מן המנין. ומביא קרבן טומאה. הא מתני' מפרשא בגמרא הכי יצא מבית הקברות והזה שלישי ושביעי וטבל וטהר מטומאתו והתחיל למנות ימי נזירתו אע"פ שחזר ונכנס אח"כ לבית הקברו' עולין לו מן המנין אלו הימים שמנה אחר שטהר הואיל והפסיקה טהרה בין הימי' הראשוני' שנזר והוא בבית הקברות ובין אלו הימי' האחרונים ואע"פ שחזר ונכנס לבית הקברות טומאת בית הקברות אינה סותרת מנין הימי' שמנו בטהרה שאין סותר בנזיר אלא י"ב טומאו' האמורות בו (ט). והאי דקאמר תו ומביא קרבן טומאה. הכי קאמר אם נטמא שוב באחת מן הטומאות שהנזיר מגלח מביא קרבן טומאה וסותר: ר"א אומר לא בו ביום. כלו' אם בו ביום שטבל וטהר. בו ביום נטמא באחת מן הטומאות שהנזיר מגלח. אינו סותר אותו היום דכתיב והימים הראשונים יפלו אין הטומאה סותרת עד שיהיו לו ב' ימים (י) של נזירות מטוהרין והוא הדין בנזיר בעלמא שנטמא ביום ראשון של מנין נזירתו שאין הטומאה סותרת אותו היום אלא משלים עליו מנין ימי נזירתו והלכה כר' אליעזר: ו והשלים את נזירתו ואח"כ בא לארץ. שאין נזירות נוהגת אלא בארץ משום טומאת ארץ העמים ומי שנדר נזיר בחוצה לארץ מחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירותו (יב): בתחלה. צריך לנהוג בארץ ישראל כמנין הימי' שנדר בנזירות והימי' שנהג בנזירות בחוצה לארץ כאילו לא נהג בהם נזירות כלל: אמר ר"י לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה. רבי יהודה סבירא ליה כר"א דאמר לעיל בפרקין הנטמא ביום מלאת אינו סותר אלא שלשים יום ומשום הכי קאמר דהילני המלכה שנטמאה בסוף ארבע עשרה שנה שהיה ביום מלאת לא סתרה הכל ולא הוצרכה למנות עוד שבע שנים אחרות אלא ל' יום בלבד ולפי שלא היתה שנה שלימה לא נמנה בחשבון והרי כאילו אמר לא היתה נזירה אלא י"ד שנה ושלשים יום: ז אלו מעידים שנדר שתים. שתי נזירות ואלו מעידים שנדר חמש באותה שעה שאתם אומרים שנדר שתים אלו מעידים שנדר חמש נזירות והוא אומר שלא נדר כלל (יג): ביש"א נחלקה העדות. הואיל ומכחישות זו את זו נתבטלו דבריהם ואין כאן עדות כלל: ובה"א יש בכלל חמש שתים. ויהא נזיר שתים:

פ"ק ד מי שאמר הריני נזיר כלם נזירים. והוא שהתכוונו כל אחד מהן בתוך דבורי חבירו (ב) (ג)

בכדי

נטמא יום ל"א סותר הכל מדרבנן: (ו) כלומר דלית ליה גזירה כלל ואפי' ביום ל' אבל לרבנן דסותר לאו משום גזירה הוא אלא מן התורה הוא. ועתוי"ט: (ז) בבה"ק. וה"ה אם היה טמא ונדר. תוי': (ח) ואינו כו'. אם נטמא טומאה שהנזיר מגלח עליה. הר"מ: (ט) עלפ"ז ויש עוד ב' טומאו' שמגלח עליהן והן עצם כשעורה ורובע קב עצמות שאלו בנזיר אין מטמא באהל אבל מטמא בנזיר במגע ובמשא. ועתוי"ט: (י) כלו' עד שיתחיל יום השני וכ"פ רש"י ותו' וכ"ה בפי' הר"מ אבל בחבורו כ' דוקא ב' ימי' לכן נ"ל דמ"ש הר"ם כו' ביום ראשון לאו דוקא וכן בדר"א לא בו ביום ל"ד. ועתוי"ט: (יא) הרבה. פי' הסופ' הרבה מל' יום וב"ם גרס מרובה: (יב) והא דתנן ואח"כ בא לארץ לאו דוקא במקרה בעלמא דלא תני דלא אתי לא"י להקריב קרבנותיו ולהשלים נזירות ככל מה דאית ליה. תוי'. ונשמע דמחייבין היו אותו מיד לילך לא"י והילני המלכה לפרש שלא ידעו חכמים בנזירותה כו'. כ"מ. ולמ"ש הר"ב בעדיות פ"ד מ"א דטעמא משום קנסא י"ל דאין מחייבי' אלא כשהשלים נזירותו וכ"מ מל' הר"ב. ועתוי"ט: (יג) וא"כ באומר איני יודע וה"נ צריך לידון לפי העדות א"נ שותק ובלו שתי הכתו' יחד דלא הוי שתיקתו כהודאה. דאלו מודה הוא דאמר מהני להכחישן הא שהיהן מכחישות זו את זו. תוס':

פ"ק ד (א) ואני ואני. כלומר בנים שמעו לראשון שקבל נזירותו האחד אמר ואני וכן השני אמר ואני. תוי': (ב) דחד בחבריה מתפיס ולאו בקמא. גמ'. ולפיכך משהיתו שנשאלה ואני ואני ה"ה אפילו ק' דהא א"ל שיתפיסו בתכ"ד של ראשון אלא דתנא לאו כי רוכלא להשב וליזיל. ועתוי"ט: (ג) מסייע לדברי התו' דהרכיבי לא פני כמו שהן דהא, ה"נ ואני לחוד לא מהני אלא ע"י התפסה דתכ"ד אע"פ שהיה הנזיר

האחרון. האהרון מותר. וכלם אסורין. אמר הריני נזיר. ושמע חבירו ואמר פי כפיו. ושערי כשערו. הרי זה נזיר. הריני נזיר. ושמעה אשתו. ואמרה ואני. מיפר את שלה. ושלו קיים. הריני נזירה. ושמע בעלה. ואמר ואני אינו יכול להפר: **ב** הריני נזיר ואת. ואמרה אמן (ד). מיפר את שלה. ושלו קיים. הריני נזירה ואתה. ואמר אמן. אינו יכול להפר: **ג** האשה שנדרה בנזיר. והיתה שותה ביין ומיטמאה למתים. הרי זו סופגת את הארבעי'. הפר לה בעלה. והיא לא ידעה. שהפר לה בעלה. והיתה שותה ביין ומטמא' למתים. אינה סופגת את הארבעים. ר' יהודה אומר אם אינ' סופגת את הארבעים. תספוג מכות מרדות: **ד** האשה שנדרה בנזיר. והפרישה את בהמתה. ואחר כך הפר לה בעלה. אם שלו היתה בהמתה. תצא ותרעה בעדר (ח). ואם שלה היתה בהמתה. החטאת תמות (ט). והעולה תקרב עולה. והשלמים תקרב שלמים. ונאכלין ליום אחד. ואינן טעונין לחם. היו לה מעות סתומים. יפלו לנדבה. מעות מפורשים. דמי חטאת ילכו לים המלח. לא נהנים ולא מועלים בהן. דמי עולה יביאו עולה. ומועלים (יא) בהן. דמי שלמים יביאו שלמים (יב). ונאכלין ליום אחד ואינן טעונין לחם: **ה** נזרק עליה אחד מן הדמים. אינו יכול להפר. רבי עקיבא אומר. אפילו נשחט עליה אחת מכל הבהמות. אינו יכול להפר. במה דברים אמורים. בתגלחת הטהרה. אבל בתגלחת הטומאה. יפר (טו). שהוא יכול

מכדי שאילת שלום תלמיד לרב. שהוא כדי שיאמר שלום עליך רבי: פי כפיו כו'. והוא שיאמר פי כפיו מיין ושערי כשערו מלהגז: וישמע בעלה ואמר ואני אינו יכול להפר. שהבעל קיים נדרה כשאמר ואני ואם אשה נדרה בנזיר ושמע אמר ואמר ואני ואח"כ הפר לה בעלה אינו מופר לזה שאמר ואני שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו כמו החכם: **ב** הריני נזיר ואת ואמרה אמן מפר את שלה. ודוקא כי אמר לה בלשון שאלה כלומר ואת מה תאמרי תהוי נזירה כמוני אם לאו אז יכול להפר אבל אם אמר הריני נזיר ואת בניחותא וענתה אמן אינו יכול להפר שהרי קיים לה: **ג** והיתה שותה יין ומיטמאה למתים, ואח"כ הפר לה בעלה: הרי זו סופגת את הארבעים. על שעברה קודם שהפר (ה): תספוג מכת מרדות. מדברי סופרי' ומכות מרדות (ו) האמורה בכל מקום כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה ודוק' בעבירה שכבר נעשתה אבל גבי מצות עשה כגון עשה סוכה ואינו עושה. לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שיעשה. או עד שתצא נפשו: **ד** ואם שלה. כגון שנתן לה אחר במתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן (ח) דנכסי מלוג ונכסי צאן ברזל כולן משועבדים לבעלה: החטאת תמות. ממתינין לה עד שתמות: ונאכלין ליום א'. כשלמי נזיר שאין נאכלים אלא ליום ולילה: ואין טעונין לחם. שכל שלמי נזיר טעונים לחם. וזו הואיל והפר לה בעלה אין שלמים הללו טעונים לחם: היו לה מעות סתומים. שהפרישתן סתם לקרבנות נזיר ולא פירשה אלו הם לחטאת ואלו הם לעולה ואלו הם לשלמי' (י): יפלו לנדבה. לתיבות שבמקדש שמשליכים בהם שאר מעות נדבה וקונים מהן קרבנות שכלן עולות: לא נהנין ולא מועלין. לכתחלה אסור ליהנות בהן ואם נהנה אינו חייב להביא קרבן מעילה האמור בכל מי שנהנה מן ההקדש: **ה** נזרק עליה אחד מן הדמים אינו יכול להפר. דלאחר שנזרק הדם. היא יכולה לשתות יין וליטמא למתים (יג). ואין כאן יותר נדר של ענוי נפש: ר' עקיבא אומר אפי' נשחטה עליה אחת מכל הבהמות אינו יכול להפר. משום הפסד קדשים (יד): תגלחת טומאה יפר. שצריכה לחזור ולמנות מיום טהרה דיכול לומר אי אפשי באשה מנוולת כלומר מעונה ומנועה משתיית יין (טז):

הנזיר עומד לפניו ושיעור הדבור כ' הר"ע כדרך ב"י: (ד) אמן. דאי לא אמרה אמן היא מותרת שהינו יכול לחייבה בעל כרחה. תוי': (ה) דבעל מיגז גייז ולא מעקר כדלעיל: (ו) ולמה קורין אותו מכות מרדות מפני שמורד בד"ת ובד"ס. הר"ב: (ז) בעדר. דכי לקני לה ונידיו דצריכא לה ונידי דלא צריכא לה לא לקני לה. גמרא: (ח) גמרא וצריך ג"כ שיאמר לה ולא יהי' שלה אשלה ונותנה לפיך. תוס': (ט) תמות. כדמפרש בגמרא לעיל דאשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה ועברה צריכה כפרה וסליחה שנאמר אישה הפרם וה' יסלח לה. והויא כחטאת שמתו בעליה דגמירי דלמיתה אזלא והת"ח מקשה ע"ז דהתם משום דמכוונה לאיסור אבל הכא הוי קרבנות דנזיר טהור בלי שום העברה וכ"ל טעמא דכיון שאשה ידעה שבעלה יוכל להפר ואעפ"כ הקדישה קדשה עכ"פ לענין זה וכן לקמן גבי אב שהפרים בשביל בנו הקטן: (י) לאו דוקא אלא אפילו אמרה אלו לחטאת ולעולה ולשלמים. ואיכא דאמרי אפי' אמרה אלו הן למוצאי מפורשי' הן. וכ"פ הר"מ: (יא) ולא מועלין. דכיון דלים המלח אזלי לא קרינן ביה קדש לה' וה"ה דלעיל גבי בהמה מלי למתני לא נהנין ולא מועלין. תוי': (יב) שלמים. ואל"ל דהין מועלין בהן. כס"י ועתוי"ט: (יג) לישנא דמ"ע פ"ו הוא דנקט. אבל ודאי דמניעה מלטמא למתים אין כאן עינוי נפש. תוי"ט. והת"ח מפיק מגמרא דנדרים דפ"ג ע"ב דגבי טומאה נמי אית לה לערא. וכי תוי' שם נ"מ שאם נדרה שלא תלך לבית האבל בעלה מפר לה משום עינוי נפש: (יד) כשנשחטה החטאת שאם יפר לה נמצאת בהמה זו הלא לבית השרפה שהיא אינה צריכה לחטאת וגם לא יכול לזרוק דמה לשם שלמים דחטאת שלא לשמה פסולה. גמרא: (טו) יפר. אע"פ שקרבו הקרבנות של תגלחת הטומאה. הר"מ: (טז) ואינו ניוול עם שם העינוי בספ"ט דנדרי' שהענינים מכוולתן והקשו התוי' דלמה לא אמר לישנא דעינוי נ"ל דקאי אדר"ע דקאמר שאפי' שנשחטה כו' מפני שאפשר לבא להפסד קדשים אע"ג דלסוברה ביין עד שיזרק הדם ויש כאן עינוי נפש פורסא אבל בתגלחת הטומאה דאיכא עינוי נפש גדול שסותרת ובעי למימני נזירות אחרת מודה שיכול

יכול לומר לא אי אפשי בענוי גדול: (יז) וכוי שכר בביאה נכרים איידי דזוהמא שאינה מנופה ומגיאה לבעל לא ניחא ליה. גמרא: (יח) כלו' או שהיה א"נ יש לגרוס בדברי הר"ב אלא בין שמת. תוי"ט:

פרק ה (א) ובגמרא פריך מה אלו אמר זה פסח זה למאי היום מי הויא תמורה מהשיא שעתא (בתמיה) אלא עד דמטי אלי היום הוא דהוה תמורה ה"נ לכי מגליא מלתא דילא שחור הכלה קדוש וג"א השתא דנפיק לבן בריטא ומפיק דשאני תמורה דליכא לפרושי מלתא בענין אחר כלל ממה שאמר זו פסח א למאי היום אבל הכא יש לנו לפרש דבריו דמתחלה נתכוין להקדיש לי"ש שחור לי"ש לבן שילא מפתח כראשון והא דקאמר שחור לפי בטעה והיה סבור שהשחור יצא כראשון הלכך טעותו לא ימנע את ההקדש מלחול על השור שילא מבית כראשון ואפי' על הלבן מן ההקדש: (ב) שמן. במקום שהיין שם ביוקר מן השמן ואפ"ה קא' ב"ה דאינו קדוש אע"פ שמה שמעלה בידי הוא פחות בדמיו מדמי מה שנדר והוי' דומיא דדינר זהב כו': (ג) ובדוקא נקט משום דשתיית יין אינו אוסר אבל טומאה וגילוח דשוהכין לא גרע מגלח או גלחוהו לסטים: (ד) משמע אפי' מד"ס דאלו מד"א לא שייך קנסא אלא דינא הוא או לאו דינא. ועתוי"ט: (ה) ותרעה כו'. אע"ג דבאשה שהפר לה בעלי אם שלה בהמה המעלא המות. השם שאני דבעל מיגז גייז אבל החכם עוקר הנדר מעיקרו

יכול לומר אי אפשי באשה מנוולת. [א] רבי אומר אף בתגלחת הטהרה יפר. שהוא יכול לומר אי אפשי באשה מגלחת: ו האיש מדיר את בנו בנזיר. ואין האשה מדירה את בנה בנזיר. כיצד גלח. או שגלחוהו קרוביו. מיחה או שמיחוהו קרוביו. היתה לו בהמה מופרשת. החטאת תמות. והעולה תקרב עולה. והשלמים יקרבו שלמים. ונאכלין ליום אחד ואין טעונין לחם. היו לו מעות סתומין. יפלו לנדבה. מעות מפורשין. דמי חטאת ילכו לים המלח. לא נהנין ולא מועלין. דמי עולה יביאו עולה. ומועלין בהן. דמי שלמים יביאו שלמים. ונאכלין ליום אחד. ואינן טעונין לחם: ז האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. כיצד מי שהיה אביו נזיר. והפריש מעות סתומים על נזירתו. ומת ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא. אמר ר' יוסי הרי אלו יפלו לנדבה. אין זה מגלח על נזירות אביו. איזהו שמגלח על נזירות אביו. מי שהיה הוא ואביו נזירים. והפריש אביו מעות סתומים לנזירתו. ומת. זה הוא [ב] שמגלח על נזירות אביו:

פרק ה

בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש. ובית הלל אומרים אינו הקדש. כיצד אמר שור שחור שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש ויצא לבן. ב"ש אומרים הקדש. וב"ה אומרים אינו הקדש: ב דינר זהב שיעלה בידי ראשון הרי הוא הקדש. ועלה של כסף. ב"ש אומרים הקדש. וב"ה אומרי' אינו הקדש. חבית של יין שתעלה בידי ראשונה. הרי היא הקדש. ועלתה של שמן (ב). בש"א הקדש. וב"ה אומרים אינו הקדש: ג מי [ג] שנדר בנזיר. ונשאל לחכם ואסרו. מונה משעה שנדר. נשאל לחכם והתירו. היתה לו בהמה מופרשת. תצא ותרעה (ה) בעדר. אמרו בית הלל לבית שמאי. אי אתם מודים בזה. שהוא הקדש טעות.

שתצא

[א] גמ' ר"מ [ב] ס"א בן [ג] נ"א שנזר

אף בתגלחת הטהרה יפר. כדי שלא תלמד להתנוול בגלוח דגלות גלאה נוול היא ות"ק סבר אין הגלוח נוול שהרי יכולה לעשות פאה נכרים (יז). ואין הלכה לא כרבי עקיבא ולא כרבי: ו האיש מדיר את בנו בנזיר. כשהוא קטן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד וכל דין נזירות עליו ואביו מביא קרבנותיו ואם נטמא מביא קרבן טומאה ואפי' מדירו שאומר לו תהא נזיר או הרי בני פלוני נזיר והוא שלא ימחה לא הבן ולא הקרובי' ודבר זה הלכה מפי הקבלה: כיצד גלח או שגלחוהו קרוביו. כילד יעשה האב בקרבנות בזמן שגלח הבן ולא קבל הנזירות או שגלחוהו קרובים. או מיחה או שמיחוהו קרובים דבטל הנזירות. ודוקא כשמיחה הוא. או מיחו הקרובים מיד. אבל אם התחיל לנהוג בנזירות או שקבל עליו הנזירות תו לא מצי למיחי לא הוא ולא קרוביו: ז האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. ואפי' היא בת יורשת ודבר זה הלכה מפי הקבלה: אמר רבי יוסי הרי אלו יפלו לנדבה וכו'. ואין הלכה כר"י אלא בין שמת אביו ואמר הריני נזיר ע"מ שאגלח על מעות אבא בין שהיו הוא ואביו (יח) נזירים ומת אביו מגלח על נזירות אביו אם היו בנים רבים וקדם אחד מהן וגילח על נזירות אביו זכה:

פרק ה בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש. דילפינן מתמורה דהוי אפילו בטעות דכתיב (ויקרא כז) והיה הוא ותמורתו יהיה קדש ודרשינן יהיה לרבות שוגג כמזיד (א): וב"ה אומרים אינו הקדש. דלא גמרינן תחלת הקדש דבר שאינו בא מכח הקדש מתמורה שהוא סוף הקדש שבא מכח דבר אחר שהוי הקדש: ב דינר זהב. ליכא אשמועינן במילי דקדוש קדושת הגוף. והכא אשמועינן במילי דקדוש קדושת דמים: ג מי שנדר בנזיר. בלשון שהיה דומה לו שלא היה נזיר: ונשאל לחכם ואסרו. ואמר לו שיש בלי זה לי נזירות והוא לא נזהר ושתה יין (ג): מונה משעה שנדר. [ולא] קנסינן ליה (ד) על שעבר ושתה יין. אע"ג דמספק איסור היה לו לפרוש עד שישאל לחכם: נשאל לחכם והתירו. שאמר לו שאין בלשון זה לי נזירות: תצא ותרעה בעדר. דהפרשה בטעות הואי ותנא לאשמעינן דהא מודו ב"ש דכיון דאינו נזיר כי קאמר לקרבנות נזירתו ולא מידי קאמר כאדם שאינו חייב חטאת ואומר הרי זו לחטאתי: אי אתם מודים בזה שהוא הקדש טעות, ומאי שנא מכים פרקין דאמריתו

הקדש

שתצא ותרעה בעדר. אמרו להן ב"ש. אי אתם מודים במי שטעה. וקרא לתשיעי עשירי. ולעשירי תשיעי. ולאחד עשר עשירי. שהוא מקודש. אמרו להם בית הלל לא השבט קדשו. ומה אילו טעה והניח את השבט על שמיני. ועל שנים עשר. שמא עשה כלום. אלא כתוב שקדש העשירי. הוא קדש התשיעי. ואת אחד עשר: ד מי שנדר בנזיר. והלך להביא את בהמתו (ס) ומצאה שנגנבה אם עד שלא נגנבה בהמתו נזר. הרי זה נזיר. ואם משנגנבה בהמתו נזר אינו נזיר. וזו טעות טעה נחום המדי. כשעלו נזירים מן הגולה. ומצאו בית המקדש חרב. אמר להם נחום המדי אלו הייתם יודעים שבית המקדש חרב. הייתם נוזרים. אמרו לו לא. והתירן נחום המדי. וכשבא הדבר אצל חכמים. אמרו לו. כל שנזר עד שלא חרב בית המקדש. נזיר. ומשחרב בית המקדש. אינו נזיר: ה היו מהלכין בדרך. ואחד בא כנגדן. אמר אחד מהן הריני נזיר שזה פלוני. ואחד אמר הריני נזיר שאין זה פלוני. הריני נזיר שאחד מכם נזיר. שאין א' מכם נזיר (י). ששניכם נזירים. שכולכם נזירים. בית שמאי אומרים כולם נזירין. ובית הלל אומרים אינו נזיר אלא מי שלא (יא) נתקיימו דבריו. ור"ט אומר אין אחד מהם נזיר: ו הרתיע לאחריו אינו נזיר. ר"ש אומר יאמר אם היה כדברי הריני נזיר חובה. ואם לאו הריני נזיר נדבה: ז ראה את הכוי. ואמר הריני נזיר שזה חיה. הריני נזיר שזה אינו חיה. הריני נזיר שזה בהמה

הקדש בטעות הוי הקדש: אמרו להן ב"ש. לא מצו להסיבם עיקר טעמא אלא לדבריהם קאמרי להו מתשיעי ואחד עשר דקדשו בטעות דגמרינן ליה מן וכל מעשר בקר וצאן (ויקרא כז): אמרו להם ב"ה לא השבט קדשו. בתמיה (ו) כלומר גזרת הכתוב היא לתשיעי ואחד עשר הסמוכים לעשירי השבט מקדשן אם קרא להם עשירי ולא ילפינן מיניה בעלמא דהקדש בטעות הוי הקדש דאילו הוי טעמא משום הקדש בטעות א"כ אפי' שמיני ושנים עשר נמי אלא הכתוב שקדש עשירי כו' גזרת הכתוב היא ולא ילפינן מיניה (ז): ד מי שנדר בנזיר. ובשעה שנדר היו לו בהמות ולדעתא דהכי נדר שיקריב קרבנותיו מאותם בהמות והלך ומצאן שנגנבו ומקומות זה נתחרט על שנדר בנזיר: אם עד שלא נגנבו בהמותיו נדר הרי זה נזיר. ולא יתיר לו החכם בפתח זה. דנולד הוי (ע). ואין פותחין בנולד: ואם לאחר שנגנבו נדר. ואמר אילו הייתי יודע שנגנבו לא הייתי נודר הרי זה פתח ויתירנו החכם: וזה טעות טעה נחום המדי. שכשעלו נזירים מן הגולה ומצאו בית המקדש חרב והם נדרו קודם שחרב הבית והתירן ואמרו לו חכמים דנולד הוא ואין פותחין בנולד והלכה כחכמים: ה הריני נזיר שזה איש פלוני. אם זה ההולך לנגדי הוא איש פלוני הריני נזיר והשני אומר אם אין זה איש פלוני הריני נזיר: כלם נזירים. ואפילו אותם שלא נתקיימו דבריהם דכי היכי דהקדש בטעות הוי הקדש ה"נ נזירות בטעות הויא נזירות: רט"א אין אחד מהם נזיר. דסבר ר"ט אין נזירות אלא להפלאה כלומר שיהא ברור ויהא ידוע לו בשעת נדרו שיהיה נזיר וכל הני לא היה ידוע לו בשעת נדרו שיהיה כדבריו ואין הלכה כרבי טרפון: ו הרתיע לאחוריו. זה שבא כנגדן חזר לאחוריו ולא נודע מי הוא: אינו נזיר. אין אחד מהם נזיר דלא ממית איניש נפשיה אספיקא (יב) ודעתו היה בשעת הנדר שאם לא יצא הדבר לידי בירור שלא יהיה בדבריו כלום: ר"ש אומ' כו'. רבי שמעון לטעמיה דאמר ספק נזירות להחמיר ומה תקנתן שהרי אי אפשר להביא קרבן מספק אלא צריכים להתנות כל אחד ולומר אם אינו כדבריו שיהא נזיר נדבה ואין הלכה כר' שמעון: ז ראה את הכוי. שהם בני אדם שראו את הכוי ואמר אחד מהן הריני נזיר אם זה חיה ואמר השני הריני נזיר אם אינו חיה ואמר השלישי הריני נזיר אם הוא בהמה ואמר הרביעי הריני נזיר אם אינו בהמה ואמר החמישי הריני נזיר אם הוא חיה ובהמה ואמר הששי הריני נזיר אם אינו לא חיה ולא בהמה ואתו ג' אחריני ומעלמא ואמר חד מינייהו נאמר השבעי הריני נזיר אם אחד מכם נזיר. ואמר השמיני הריני נזיר אם אין אחד מכם נזיר. ואמר התשיעי הריני נזיר אם

מעיקרו. פו': (ו) משמע דת"ק דהתם שאני שע"י גזירת הכתוב קדשו השבט ודוחק לפרש כן שהרי הוא לומר ומה אלו טעה והניח השבט כו' משמע דאדרבה ה"ק שאין השבט מקדשו אלא גזירת הכתוב כו' וי"ל דהכ"ג ה"ק לא כמו שאתם אומרים וכי השבט קדשו בתמיה וכמו זה נמלא במשנה שמשיבים כדרך לא כן בפ"י דפסחים: (ז) ולפי ב"ש לא הסיבו זה לעיקר טעמם אלא עיקר טעמא דמתמורה ילפינן: (ס) בהמתו. ר"ל ג' בהמות המחוייבות לו. הר"מ בפי' ואפשר שהמשנה נתכוונה להורות שאפי' לא נגנבה אלא א' ולפיכך שכ"ן הכל בל' בהמה א': (ע) ונולד לא שכיח הוא וכן מורבן הבית כשהיה קיים בשעת הנזירות: (י) שאין כו'. משמע שאין א' מהם נזיר והבירו מיהא הוי נזיר ולא שר"ין בבנים הראשונים שום נזיר דא"כ לר"ט להוי נזיר שהרי שניהם אינם נזירים לדידיה והשיר הוי חבוב להפלאה. פו' וע"ע: (יא) שלא כו'. בגמרא מי שלא נתקיימו דבריו אמאי הוי נזיר א"כ יהודה לימא מי שנתקיימו דבריו אביי אגר כגון דאמר א"כ לאו פלוני הוא אהוי נזיר ואמאי לא נתקיימו דבריו לא נתקיימו דברי הראשוני' אלא דברי האחרוני' ופירש"י דה"ק ב"ה לא מבעיא כי נתקיימו דברי הראשונים דהוי נזיר אלא אפי' לא נתקיימו דברי הראשונים הרי זה נזיר משום דברי האחרונים. והתוס' פי' דמיירי שמ"כ בו תכ"ד ואגב אורחיה קמ"ל דתוך כדי דבור כדבור דמי ודברי האחרונים עקרים. ועיין תוספות יום טוב: (יב) ור"י יהודה היא ופירשו התו' דפלוגתייהו במתניתין אליבא

בהמה. הריני נזיר שאין זה בהמה. הריני נזיר שזה חיה ובהמה. הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה. הריני נזיר שאחד מכם נזיר. הריני נזיר שאין אחד מכם נזיר. הריני נזיר שכולכם נזירין. הרי כולם נזירים:

פרק ו

שלשה מינין אסורין בנזיר. הטומאה והתגלחת. והיוצא מן הגפן. וכל היוצא מן הגפן, מצטרפין זה עם זה. ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים (א) כזית. משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין. רבי עקיבא אומר אפילו שרה פתו ביין. ויש בה כדי לצרף כזית חייב: ב וחייב על היין בפני עצמו (ד). ועל הענבים בפני עצמן. ועל החרצנים בפני עצמן. ועל הזגים בפני עצמן. רבי אלעזר בן עזריה אומר. אין חייב עד שיאכל שני חרצנים וזגן. אלו הן חרצנים. ואלו הן זגים. חרצנים אלו חיצונים. הזגים אלו הפנימים. דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר שלא תטעה. כזוג של בהמה. החיצון זוג. והפנימי עינבל: ג סתם נזירות ל' יום. גלח או שגלחוהו לסטים. סותר ל' יום. נזיר שגלח בין בזוג בין בתער. או שסיפסף כל שהוא חייב. נזיר חופף ומספספ אבל לא סורק. רבי

אם כולכם נזירים. כגון נזירים הששה הראשונים והשלשה האחרונים לבית שמאי (יג) הוו נזירים ודאי לנזירות בטעות הוי נזירות. בין אותו שנתקיימו דבריו ובין אותו שלא נתקיימו דבריו הוי נזיר. ולב"ה הוי נזירות ספק מפני שהוי ספק בהמה ספק חיה ספק בריה בפני עצמו (יד):

פרק ו שלשה מינין אסורין בנזיר. הטומאה. דכתיב (במדבר ו) על כל נפשות מת לא יבא: התגלחת. דכתיב (שם) תער לא יעבור על ראשו: והיוצא מן הגפן. דכתיב (שם) וענבים לחים ויבשים לא יאכל: וכל היוצא מן הגפן. כגון ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגים מצטרפין לכזית ללקות עליהן: ואינו חייב עד שיאכל מן הענבים כזית. וה"ה לשיעור שתיה בכזית (ג) דכיון דכתיב וענבים לחים ויבשים לא יאכל גמרינן מינה מה אכילה בכזית אף שתיה בכזית: משנה ראשונה עד שישתה רביעית יין. אבל משנה אחרונה איפכא שמעינן לה דגמרינן אכילה משתיה ושיעור שתיה בנזיר רביעית דגמרינן שכר שכר ממקדש ומה שיעור איסור שתיה ברביעית. אף שיעור איסור אכילה ברביעית: אפילו שרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב. דס"ל לר' עקיבא שיעור איסורי נזיר בין באכילה בין בשתיה. בכזית. והיתר מצטרף לאיסור (ג) להשלים לכשיעור ואין הלכה כרבי עקיבא: ב עד שיאכל שני חרצנים וזגן. דכתיב (במדבר ו) מחרצנים ועד זג ומיעוט חרצנים שנים ויש להם זג אחד (ה) ואין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה. אלא האוכל מן החרצן והזג אינו לוקה עד שיאכל מהן כזית (ו): רבי יוסי אומר שלא תטעה. ר' יוסי היה נותן סימן שלא תטעה: זוג של בהמה. שהשילון קרוי זוג: ג סתם נזירות שלשים יום. אע"ג דתני לה לעיל משום דבעי למתני סיפא גלח או שגלחוהו לסטים סותר ל' יום הדר תנא ליה הכא: סותר שלשים יום. כלומר סותר עד שיהיה לו גדול שער של ל' יום כשהוא מגלח תגלחת של מצוה (ז): או שסיפסף כל שהוא. שעקר והסיר אפי' שער אחד חייב דכתיב (במדבר ו) תער לא יעבור לרבות כל המעבירים (ח): חופף. מחכך בידו: ומספספ. בצפרניו או בכלי ובלבד שלא יתכוין להסיר דדבר שאין מתכוין מותר: אבל לא סורק. במסרק דהוי פסיק רישא ואסור ואע"ג דהמסיר אפילו שער א' לוקה מ"מ אינו סותר ל' יום עד שיגלח רוב שערו בתער:

אליבא דב"ה היא: (יג) וכ"פ התוס' ופי' זה דחוק לומר דכולה כ"ש היא ואין הלכה ונראה כפי' הר"מ שפי' כוי יש בו דרכים שוה לחיה ולבהמה כו' ולפיכך חל עליו הנזירות באיזה צד שיאמר כו' שהרי אמר אמת במקצת ע"כ. ובחבורו הוסיף וז"ל וכל הדרכי' האלו בענייני המלות ולא בטבעו ותולדתו ע"כ. כלו' זה אמת ודאי שיש בו דרך חיה ודרך בהמה כו' ונמצא שהוא נזיר ודאי ולא בא לכלל לא מהיה אינם לספיקא: (יד) לכאורה משמע שהלם ספיקות בדבר וליתא שכך אמרו בריה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אם חיה אם בהמה וז"ל התוי' שאין זה לא חיה ולא בהמה דמשמע בריה ולא יכול להכריעה לא עם חיה ולא עם בהמה. ועתוי"ט:

פרק ו (א) הענבים. והא נמי מחייב על זג ומרצן אלא הא קא משמעינן דאינו חייב אלא בכזית והאי דקתני ענבים לאפוקי מר"א דאמר אפי' עלין ולולבין. רש"י: (ב) והיינו כמשנה האחרונה ור"ע נמי הכי ס"ל דאמר כדי לצרף כזית. והתוי' כתבו דמתניתין אליבא דר"ע דבאכילה מודו כ"ע דבכזית ולא פליגי אלא בשתיה דמשנה ראשונה עד שישתה רביעית יין כדרך כל שתיה ולא גמר שתיה מאכילה ור"ע גמר כו' ועתוי"ט איך משערין שתיה בכזית ואכילה ברביעית: (ג) בגמרא יליף ליה מקרא ורבנן דרשי ליה לדרשא אחריתי. ועתוי"ט: (ד) בפ"ע. ונראה דעיקר חידוש לת"ק בא לומר חייב על הזגים בפ"ע אם אכל לבד מן הזגין והשתא אתא לאפלוגי דראב"ע כו'. תוי': (ה) ועל שניהם הכתוב אומר זג א': (ו) אף ע"ג דלפי לשון המשנה אינו חייב עד שיאכל כו' משמע דלהקל בא וכלו' שאפי' אכל כזית מחרצנים או מן הזגים אינו חייב עד כו'. אבל סובר הר"ב שכמו שיש בדברי ראב"ע להקל כן יש בדבריו להחמיר שאם אכל חרצנים וזגין שיהיה חייב אפילו אם הוא בפחות מכזית שסובר שהתורה הקפידה שיהיו חרצני' שנים וזג א' ושאם אכל כך הרי הוא חייב ואפילו אין בהם כזית ויש בדבר להקל ולהחמיר וכלפי הך סברא הוא דכתב שאין הלכה אלא אינו לוקה עד שיאכל כזית: (ז) לומר שזה שסותר היינו אם אין מיום שגלח כו' עד סוף ימי נזירתו ל' יום כגון שגלחוהו ביום מלאת צריך שימתין ל' יום אבל אם יש לו עוד ל' יום אינו סותר כלומר כיון דאיכא עדיין גידול שער ל' יום וכ"כ התוי' ודעת הר"מ דאפי' בנזירות מרובה סותר ל' יום וכל דקדוקי נזירות עליו אלא שאין עולין לו מן המנין: (ח) דה"ל למכתב שער לא יגלח כו' ולמסקנא דגמרא אינו חייב אלא כעין תער לפירש"י שמעבירן סמוך לעיקרן והתוי' כי שעוקר השער ומשחיתו

רבי ישמעאל אומר לא יחוף באדמה מפני שמשרת את השער: ד נזיר שהי' שותה יין כל היום. אינו חייב אלא אחת (יא). אמרו לו אל תשתה. אל תשתה. והוא שות' חייב על כל אחת ואחת. היה מגלח כל היום. אינו חייב אלא אחת. אמרו לו אל תגלח. אל תגלח והוא מגלח. חייב על כל אחת ואחת. היה מטמא למתים כל היום'. אינו חייב אלא אחת. אמרו לו אל תטמא. אל תטמא. והוא מטמא. חייב על כל אחת ואחת: ה שלשה מינין. אסורין בנזיר. הטומאה. ותגלחת. והיוצא מן הגפן. חומר בטומאה ותגלחת מביוצא מן הגפן. שהטומאה והתגלחת סותרין. והיוצ' מן הגפן אינו סותר. חומר ביוצא מן הגפן מבטומאה ובתגלחת. שהיוצא מן הגפן לא הותר מכללו. וטומאה ותגלחת הותרו מכללן. בתגלחת מצוה ובמת מצוה (יד). וחומר בטומאה מבתגלחת. שהטומאה סותרת את הכל. וחייבין עליה קרבן. ותגלחת אינה סותרת אלא שלשים יום. ואין חייבין עליה קרבן: ו תגלחת הטומאה כיצד. היה מזה בשלישי ובשביעי. ומגלח בשביעי. ומביא קרבנותיו בשמיני. ואם גילח בשמיני. מביא קרבנותיו בו ביום. דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי טרפון מה בין זה למצורע. אמר לו זה טהרתו תלויה בימיו. ומצורע טהרתו תלויה בתגלחתו ואינו מביא קרבן. אלא אם כן (טו) היה מעורב שמש: ז תגלחת הטהרה. כיצד. היה מביא שלשה בהמות חטאת עולה ושלמים. ושוחט את השלמים (טז) ומגלח (יז) עליהם. דברי רבי יהודה

או בומספרים בלר עקרו של שער (ט): לא יחוף באדמה. מין ממיני אדמה שהיא משרת השער (י) דהא נמי הוי פסיק לשיה והלכה כרי ישמעאל: ד נזיר שהיה שותה יין כל היום. גלא התרו בו אלא אחת: אל תשתה אל תשתה. שהתרו בו בין שתיה לשתיה: ה שהטומא' והתגלחת סותרים. דכתיב בטומאה (שם) והימים הראשונים יפלו. ותגלחת סותרת שלשים דבעינן גדל פרע שער ראשו (שם) ואין גדול פרע פחות מל' יום: שהיוצא מן הגפן לא הותר מכללו. כגון לשתות יין מצוה דאמרי' מיין ושכר יזיר (שם) לאסור יין מצוה. כיין הרשות (יב): טומאה ותגלחת הותרו מכללן. טומאה. למת מצוה דכתיב (במדבר ו) לאביו ולאמו לא יטמא לאביו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה. ותגלחת לנזיר מצורע דאתי עשה דוגלח את כל שערו (ויקרא יד) ודחי את לא תעשה דתער לא יעבור על ראשו (במדבר ו) (יג): ו ומגלח בשביעי ומביא קרבן בשמיני. כדכתיב (שם) וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו. וביום השמיני יביא שתי תורים וגו'. וכבש לאשם: מה בין זה למצורע. דכתיב בפרשת מצורע בתגלחת שניה (ויקרא יד) והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו'. וביום השמיני יקח וגו'. וקי"ל במצורע דאם גלח בשמיני מביא קרבן בתשיעי: אמר לו זה טהרתו תלויה בימיו. נזיר טהרתו תלויה בהזאה שלישי ושביעי וטבילה הלכך כיון שטהר בשביעי אע"פ שלא גלח עד יום השמיני מביא קרבנותיו בו ביום: אבל מצורע טהרתו תלויה בתגלחתו. כדכתיב (שם) ביום השביעי יגלח את כל שערו והדר כתיב ורחץ את בשרו במי' ואם טבל עד שלא גלח לא עלתה לו טבילה. הילכך אם גלח בשמ' אכתי צריך טבילה והערב שמש הילכך אינו יכול להביא קרבנותיו עד תשיעי והלכ' כרבי עקיבא: ז שחט את השלמים ומגלח עליהם. דכתי' בנזיר (במדבר ו) וגלח את ראשו פתח אוהל מועד ומפרשינן לקרא הכי וגלח את ראשו על זבח שכתוב בו פתח אהל מועד דהיינו שלמים דכתיב בהו (ויקרא ג) ושחטו פתח אהל מועד (יז) שהחטאת

ומשחיתו מעיקרו. ועתוי"ט: (ט) כלומר שלא יניח ממנו שיכיף כראש לעקרו: (י) כלו' ולא בכל אדמה אמר כ"י ולפי' שאינו משרת ולגזור אטו משרת ולע"ג דבגמרא אבעיא לן כו' פי' הר"ב להקל. ועתוי"ט: (יא) אלא א'. אין זה אלא בדיני אדם שאינו מחויב מלקות אלא אחר ההתראה ולכן היה צריך ההתראה על כל מלקות אבל בדיני שמים כל. זמן ששתה רביעית יין עבירה ועל כל גילוח וכל. טומאה עבירה ועל זה תמצא היקש לכל אסירים שבתורה אין הפרש בין לאו או כרת או מיתה בסנהדרין אבל תדע שהבא על הערוה חייב על כל עבירה ועבירה בכלל ואם אנחנו לא נוכל להענים עליו אלא עונש א' הקב"ה מענים אותו ע"כ עבירה ועבירה ואם המיתו אותו בסנהדרין על א' מאלו העבירות והתודה נתכפר על הכל אלא המשובה לא אלא שהעונש הא' שמעניש אותו הסנהדרין יכפר עונות הרבה. הר"מ: (יב) אבל בטומאה לא אמר לא יטמא בלבד אבל אמר לאביו כו' משמע דמדקאמר וכתב מיין ושכר יזיר ילפי' והכל בכלל ואפי' דמצוה הר"מ כו'. ובגמ' יין דמצוה מאי היא קדושא ואבדלתי ליכא למימר שאע"פ שקידוש יום השבת בדברים דבר תורה הוא זה שמקדשין על היין מד"ס הוא כו' ומשני כגון שנשבע לשתות. וקמ"ל דחייל עליה נזירות אע"ג שנשבע לשתות: (יג) ותימא דהא איכא נמי עשה דגדל פרע שער ראשו ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. ובגמרא פריך ותגלחת לא הותר מכללה ק"ו מיין כו' ומשני א"ק ראשו וא"ק זקנו ופי' התוס' דאי לאו קרא הוה מקיימינן הגילות בשאר גופו אבל ראשו יהיה אסור מטעם דאין עשה כו'.

והר"מ מיישב מפני שכבר נטמא המיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו והרי אין קדוש בהן ובעל הנשה מאליו ולא משאר אלא ל"ת ואפשר דס"ל כאידך תנא דראשו להקפה אתי. ועתוי"ט: (יד) ובמת מצוה. תניא איזו מת מצוה כל שאין לו קוברים. קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה. גמרא: (טו) אא"כ כו'. ולכאורה קאי אמצורע כו' א"כ י"ל דקאי אנזיר וכן פירש"י וכ"כ מהר"מ בפי' ובחבורו. ועתוי"ע: (טז) ושוחט כו'. לי התוס' אחרי שאמר הכא שעל השלמים יגלח דין הוא שיקדימו וקשה א"כ למה הקדים חטאת ועולה לשלמים. אבל הר"ב העתיק שחט כו' י"ל דה"ק אשחיטת שלמים מגלח ולא על הקודמים וכן סדורן בפר' בין בהבאה בין בעשיה ולפיכך נ"ל שכסדרן בכתוב כן הוא סדרן דמגלן לשנות הסדר ממה שסדורין בכתוב וכ"ה לשון הר"מ בחבורו ובפי' פסק כר"י ולשון דבר"מ שאמר ר"א לא אילטריך אלא דהאמת הוא אומר. ועתוי"ע: (יז) דאי פתח אהל מועד ממש א"כ כנגד הפתח בזיון מקדש הוא כדאיתא בגמרא: (יח) ומגלח. שהיה מגלחו אחר

יהודה. א רבי אלעזר אומר לא היה מגלח. אלא על החטאת. שהחטאת קודמת בכל מקום. ואם גילח (יט) על אחד משלשתן יצא: ח רבן שמעון בן גמליאל אומר. הביא שלש בהמות ולא פירש. הראויה לחטאת. תקרב חטאת. לעולה. תקרב עולה. לשלמים תקרב שלמים. היה נוטל שער ראש נזרו. ומשלח תחת הדוד ואם גילח במדינה ב היה משלח תחת הדוד. במה דברים אמורים. בתגלחת הטהרה. אבל בתגלחת הטומאה לא היה משלח תחת הדוד. רבי מאיר אומר הכל משלחין תחת הדוד. חוץ מן הטמא שבמדינה בלבד: ט היה מבשל את השלמים או שלקן (כד) הכהן נוטל את הזרוע בשלה מן האיל. וחלת מצה אחת מן הסל. ורקיק מצה אחד. ונותן על כפי הנזיר. ומניפן. ואחר כך הותר הנזיר לשתות יין. ולהטמא למתים. רבי שמעון אומר. כיון שנזרק עליו אחד מן הדמים הותר (כז) הנזיר לשתות ביין ולהטמא למתים: י גלח על הזבח. ונמצא פסול. תגלחתו פסולה. וזבחיו לא עלו לו. גלח על החטאת שלא לשמה. ואח"כ הביא קרבנותיו לשמן. תגלחתו פסולה. וזבחיו לא עלו לו. גלח על העולה. או על השלמים שלא לשמן. ואח"כ הביא קרבנותיו לשמן תגלחתו פסולה. וזבחיו לא עלו לו. רבי שמעון אומר. אותו הזבח לא עלה לו. אבל שאר זבחים עלו לו. ואם גלח על שלשתן ונמצא אחד מהן כשר. תגלחתו כשרה. ויביא שאר הזבחים: יא מי שנזרק עליו אחד מן הדמים ונטמא. ר"א אומר. סותר את הכל.

א פ"א רבי אליעזר ב גמ' לא

וחכמים

שהחטאת קודמת בכל מקום. לעולה ושלמים. ודין הוא שיגלח על הראשון. והלכה כרבי יהודה: ח ולא פירש. אף ע"ג דכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם הכא לא צריך דמכי אמר הרי עלי לנזירותי הוי כאילו קרא שם לכל אחד ואמר דכבשה הראויה אלא לחטאת (כ) וכבש לעולה ואיל לשלמים: ומשלח תחת הדוד. שמבשלים בו זבח השלמים: היה מגלח במדינה. בירושלמי ואע"ג דכתיב פתח אהל מועד לאו דוקא אלא ללמד שאינו מגלח עד שיהיה פתח אהל מועד פתוח (כא): לא היה משלח תחת הדוד. דכתיב (במדבר ו) ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש מי שאינו מחוסר אלא לקיחה ונתינה יצא זה שמחוסר לקיחה והבאה ונתינה תחת הדוד: במה דברים אמורים. שבמקדש נוטל ומשלח תחת הדוד. בתגלחת טהרה: אבל בתגלחת טומאה. אפי' גלח במקדש אינו נוטל שער ומשלח תחת הדוד של אשם וחטאת העוף דלא כתיב נתינת שער תחת הדוד אלא בנזיר טהור: הכל משלחין. טהור במקדש ובמדינה. וטמא במקדש (כב) חוץ מטמא שגלח במדינה מפני ששערו נקבר. ופסק הלכה שאין משלח תחת הדוד אלא נזיר טהור שגלח פתח אהל מועד שנעשה' כמצותו. ואם גלח תחת הדוד של חטאת יצא (כג) לא נאמר אשר תחת זבח השלמים אלא למצוה: ט ואח"כ הותר הנזיר לשתות יין. דכתי' (במדבר ו) ואחר ישתה הנזיר יין אחר המעשים כולם (כה): ר"ש אומר כו'. כתיב הכא ואחר ישתה הנזיר יין. וכתיב התם (שם) אחר התגלחו את נזרו. מה להלן אחר מעשה יחידי (כו) אף כאן אחר מעשה יחידי הא למדת שכיון שנזרק עליו א' מן הדמים. מותר לשתות יין ולהטמא למתי' וכן הלכה (כח): י ונמצא פסול. כגון שנשפך דמו או יצא או נטמא: תגלחתו פסולה. הואיל ונפסל הזבח שגלח עליו הוה ליה כגלחוהו לסטים דאמרינן לעיל לר"א סותר שבעה ימים (כט) ולרבנן סותר שלשים יום: וזבחיו לא עלו לו. שאר הזבחים שהקריב אחר תגלחתו הפסולה לא עלו לו דכיון דצריך לסתור עד שיגדל שערו הוי כאילו הקריבן קודם זמנם: על החטאת שלא לשמה. היינו על הזבח ונמצא פסול דחטאת שלא לשמה פסולה ואיידי דבעי למתני על העולה ועל השלמים פלוגתא דר' שמעון ורבנן תנא נמי על החטאת: על העולה ועל השלמים שלא לשמן וכו' תגלחתו פסולה. דהואיל ולא עלו לשם חובת הבעלים הוי ליה כמגלח על עולת נדבה ושלמי נדבה. ור"ש סבר דאם גלח על עולת נדבה ושלמי נדבה יצא (ל). ואין הלכה כר"ש: ואם גלח על שלשתן. אחר שהקריבו שלשתן: ונמצא א' מהן כשר. והשאר פסולי': תגלחתו כשרה. לדברי הכל. דהא תנן אם גלח על אחד משלשתן יצא: יא ר"א אומר סותר את הכל.

לא

אחר שמיעתו. הר"מ: (יט) ואם גלח כו'. אפילו כר"ע ורבנן דיליף לה מקרא: (כ) היינו בנזיר דכתיב ביה כבשה וכבש ואיל אבל בשלמא לאויה היא לשלמים: (כא) ולעיל דקתני דבשלמים הכתוב מדבר דהכל במשמע: (כב כג) ויליף לה בגמרא מזבח לרבות תגלחת בנזיר טהור והשם בנזיר טמא. ועתוי"ט: (כד) או שולקן. בפ"ב דפסחים מ"ו פי' הר"ב דשליקה בישול יותר מדאי עד שנימוח ולא הוי זו ואצ"ל זו דקמ"ל דבשליקה אינו יוצא מתורת בישול: (כה) אחר קרבן אחר התגלחת ותגלחת מעכבת. רש"י. והיינו דלא תני הותר לגלח לפי שכבר גלח שהרי גילוח מעכבת: (כו) דלאחר גילוח עביד תנופה אף כאן אחר מעשה יחידי אחר קרבן אע"פ שעדיין לא גילח ותגלחת לא מעכבת. רש"י. ובגמרא איתא עד דאיכא תרוייהו דומה התם אחר התגלח' כדכתיב אחר התגלחו אף כאן נימא אחר התגלחו ומשני א"ה ג"ש למ"ל: (כז) הותר. משמע ודאי מיד הותר. ועתפ"ת: (כח) דסתם כבי לדר"ש בלשון חכמים לק' בספ"ע. ועתוי"ט: (כט) לפום ריהטא כתב כן דמתני' תנן לעיל מ"ג דמותר ל' יום ומיהו בגמרא אמרינן דלר"א מותר ז' ימים בלבד וטעמא כי היכי דגדלי שערות דקים להו לרבנן כל ז' יומין אתיא מזיא כדי לכוף ראשו לעקרו: (ל) ויליף לה מקרא ופי' יצא היינו מלו' גילוחו אבל ידי נדרו דקרבן נזיר לא יצא וכדתנן בריש זבחים שלא עלו לבעלים לשם חובה והיינו דקא' אותו זבח לא עלה לו:

דהא

וחכמים אומרים. יביא שאר קרבנותיו ויטהר. אמרו לו. מעשה במרים התרמודית שנזרק עליה א' מן הדמים ובאו ואמרו לה על בתה שהיתה מסוכנת. והלכה ומצאה שמתה (לג). ואמרו חכמים, תביא שאר קרבנותיה ותטהר:

פרק ז. **כהן** גדול ונזיר אינן מטמאין לקרוביהן. אבל מטמאין למת מצוה (א). היו מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה. רבי אליעזר אומר יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר. וחכמים אומרים יטמא נזיר. ואל יטמא כהן גדול. אמר להם ר"א יטמא כהן. שאינו מביא קרבן על טומאתו. ואל יטמא נזיר. שהוא מביא קרבן על טומאתו. א"ל יטמא נזיר (ב) שאין קדושתו קדושת עולם (ג). ואל יטמא כהן שקדושתו קדושת עולם: **ב** על אלו (ד) טומאות הנזיר מגלח. על המת. ועל כזית מן המת. ועל כזית נצל (ו). ועל מלא תרווד רקב. על השדרה. ועל הגולגולת. ועל אבר מן המת. ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי. ועל חצי קב עצמות. ועל חצי לוג דם. על מגען (ח). ועל משאן. ועל אהלן. ועל עצם כשעורה על מגעו. ועל משאו. על אלו (ט) הנזיר מגלח, ומזה בשלישי ובשביעי. וסותר את הקודמין. ואינו מתחיל למנות. אלא עד שיטהר. ומביא (י) את קרבנותיו: **ג** אבל הסככות, והפרעות. ובית הפרס (יא).

וארץ

לא כל הימים קאמר (לא) אלא סותר כל הקרבנות ור' אליעזר לטעמיה דאמר שלא הותר הנזיר לשתות יין אלא אחר כל המעכבים כולם. אחר הבאת כל הקרבנות. וכשנטמא קודם שהקריב כולם הוי כאילו נטמא שהרית קודם שהקריב שום אחד מהם והוי הקרבן שהקריב כאילו הביאו תוך מלאת: וחכ"א יביא שאר קרבנותיו ויטהר. פירוש לכשיטהר ואותו הזבח שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו. רבנן לטעמייהו דאמרי אחר מעשה יחידי מותר לשתות יין ומותר לגלח (לב). הלכך קודם שנטמא היה ראוי להתגלח ולא יסתור אותו זבח אבל שאר הזבחים שהקריב משנטמא ודאי סותר דקרא קפיד שיהו קרבנות נזיר כולן בטהרה: מרים התרמודית. מתרמוד היתה והלכה כחכמים: פרק ז **כהן** גדול ונזיר אינן מטמאין לקרוביהן. כדכתיב בפרשת אמור ובפרשת נשא: היו מהלכין בדרך. לאו דוקא בכהן גדול פליגי הוא הדין בכהן הדיוט נמי פליגי דקל טעמא הוא: **ב** על המת. אע"פ שאינו שלם (ה) אלא שיש בו רוב בנין שהם ב' שוקים וירך אחד, או רוב מנין אברים שהם קכ"ה אברים. אפי' אין בהם רובע קב מטמא באהל ונזיר מגלח עליו. ואם אין במת לא רוב מנין, ולא רוב בנין. אין הנזיר מגלח על אהלו עד שיהא בעצמות חצי קב: ועל כזית נצל. מוהל היוצא מן המת כמין לחה היוצאת מעפוש הבשר: מלא תרווד רקב. מלא כף מעפר רקבון של מת. ואין הרקבון מטמא אלא כשנקבר המת ערום בארון של שיש וכיוצא בו שאין שם רקבון אחר אלא מגופו של מת. ונקבר המת כלו שלם שלא נחסר ממנו אבר: תרווד. כף גדולה שמחזקת מלא חפנים (ז): על השדרה. אפי' אין בה בשר כלל: וכן על עצם הגולגולת. של הראש. אפי' אין בה בשר: ועל אבר מן המת ועל אבר מן החי שיש עליו בשר כראוי. כל שאלו היה האבר מחובר באדם חי. היה יכול להעלות ארוכה ע"י אותו בשר הוא נקרא כראוי. והוא פחות מכזית: ועל חצי קב עצמות. ואע"ג דרובע קב עצמות מטמא באהל. הלכה למשה מסיני שאין הנזיר מגלח אלא על חצי קב. וכן על חצי לוג דם. ואף על גב דרובע דם מטמא באוהל. אין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג: ועל עצם כשעורה על מגעו ועל משאו. אבל על אהלו לא שאין עצם כשעורה מטמא באהל: וסותר את הקודמים. כדכתיב (במדבר ו) והימים הראשונים יפלו: עד שיטהר. שיטבול ויעריב שמשו אחר שיזה שלישי ושביעי: **ג** א"ל הסככות. אילן שיש לו ענפים מובדלים זה מזה. ויש כזית מן המת תחת אחד מהן ועבר הנזיר ואין ידוע אם עבר תחת הענף המאהיל על המת: הפרעות. אבנים או עצים בולטים מן הכותל וטומאה תחת אחד מהן: ובית הפרס. שדה שנחרש בה קבר עושה בית הפרס מאה אמה. שכך שיעורו, שהמחרישה מוליכה את העצם:

וארץ

(לא) דהא אמר כל לאחר מלאת שנעה סותר. גמרא: (לב) קצת יש לדקדק מדכ' ומותר לגלח שסובר כמ"ש לעיל בת"ז דלר"י עיקר מלות הגילוח אחר השלמים שקרב באחרונה אבל מ"מ קשה למה נקטי' כלל ושני מלי' דר"א ור"ש דלא נקטיה דמלותו קודמת ולר"א מעכב נמי: (לג) שמתה. ונטמאת עליה. רש"י:

פרק ז (א) **למ"מ.** נזיר מפורש בת"ה פרק דלעיל מדכתיב גביה לאביו כו'. וה"ה בכ"ג: (ב) נזיר כו'. שקדושתו עדיפא כיון שהזקיקתו תורה להביא קרבן על טומאתו. תוי': (ג) עולם. ואפילו אמר נזיר עולם מ"מ סתם נזירות הוי ל' יום. תוס'. ואפשר נמי לומר שקדושתו לא היה מעולם אלא השתא משא"כ כ"ג שאע"פ שלא היתה עליו קדושת כ"ג אלא משנתמנה מ"מ היתה עליו קדושת כהן הדיוט. ועתוי"ט: (ד) על אלו. למעוטי עצם כשעורה שאינו מטמא באהל. גמרא. ועי' התוס' דתנא והדר מפרש: (ה) דאלא"ה על כזית מגלח על עצמו לא כ"ש. ובפ"ב דאהלות מפרש לה הר"ב לנפל שלא נתקשרו אבריו. ועתוי"ט: (ו) נצל. לשון הפרשה. כמו ויצל אלהים. רש"י: (ז) ודלא קתני מלא חפנים. נ"ל לפי שאין מדרך העולם ליקח בחפניו רקבון של מת אלא בתרווד וכיוצא בו: (ח) מגען. חוץ מן הרקב שאינו מטמא במגע שא"א שיגע בכולו שהרי אינו גוף א'. הר"מ: (ט) על אלו. למעוטי סככות ופרעות. גמרא. ותנא והדר מפ'. תוי': (י) ומביא כו'. לא גרסינן במשנה דבגמרא מבעיא ליה ואע"ג דאפשיטא ליה דמייתי את קרבנותיו מ"מ ש"מ דל"ג ליה. וכ"כ התוי': (יא) הפרס. ולאו טומאת בית הקברות תנן בפ"ג מ"ה דאיכא סוברת אבל להו ולאתא פסיקא היא. שהרי יכול להטמאות בבה"ק במתים דלשם ויסתור. לפיכך לא תני ליה

וארץ העמים (יג). והגולל. והדופק. ורביעית דם. ואהל. ורובע עצמות. וכלים הנוגעים (יז) במת. וימי ספרו. וימי גמרו (יח). על אלו אין (יט) הנזיר מגלח. ומזה בשלישי ובשביעי. ואינו סותר את הקודמים. ומתחיל (כא) ומונה מיד. וקרבן אין לו. באמת [א] ימי הזב והזבה. וימי הסגרו של מצורע. הרי אלו עולין לו:

ד אר"א משום ר' יהושע. כל טומאה מן המת שנזיר מגלח עליה. חייבין עליה על ביאת מקדש. וכל טומאה מן המת. שאין הנזיר מגלח עליה. אין חייבין עליה על ביאת מקדש. אמר ר"מ. לא תהא זו קלה מן השרץ. אר"ע דנתי לפני ר"א. מה אם עצם כשעורה. שאינו מטמא אדם באהל. הנזיר מגלח על מגעו ועל משאו. רביעית דם שמטמא אדם באהל. אינו דין (כב) שיהא הנזיר מגלח על מגעה ועל משאה. אמר לי מה זה עקיבא אין דנין כאן מק"ו. וכשבאתי והרצתי דברים לפני ר' יהושע. אמר לי יפה אמרת. אלא כן אמרו הלכה:

פרק ח שני נזירים שאמר להן אחד (א) ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני

[א] כ"א אמרו

וארץ העמים. שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים: גולל. כסוי הארון: דופק. הארון עליו שהכסוי דופק עליו (יג): ורביעית דם. אפילו על משאו (יד) ומגעו אין הנזיר מגלח: ואהל ורובע עצמות. אם האהיל על רובע קב של עצמות (טו) המת אינו מגלח עד שיאהיל על חצי קב. אבל על מגע ומשא (טז) של רובע עצמות מגלח. ואפילו הם מנוקים ולא נשאר בהם עצם כשעורה שלם: וכלים הנוגעים במת. שהם מטמאים כמת עצמו. והנוגע בהם טעון טומאת שבעה: וימי גמרו. ימי חלוטו של מצורע: וימי ספרו. לאחר שנטהר מצרעתו. דכתיב (ויקרא יד) וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. על אלו אין הנזיר מגלח על כל הנך דמתני': ומזה בשלישי ובשביעי. הא לא קאי אימי ספרו ואימי גמרו דלא שייך בהו הזאה ג' וז' (כ): אינו סותר את הקודמין ומתחיל ומונה מיד. כל אלו שאמרנו אינן עולין לימי הנזירות. ואין סותרין אלא שיזה ג' וז' ויטהר. אם נטמא בטומאת מת. ואחר שישלים ימי גמרו וימי ספרו אם נצטרע. משלים נזירתו על מנין הימים שמנה קודם שנטמא ואינו מביא קרבן טומאה: באמת אמרו ימי הזב הזבה. כל ימי טומאתם וימי ספירתם שבעה נקיים: וימי הסגרו של מצורע. שנאמר בו (שם יג) והסגיר את הנגע שבעת ימים עולין למנין ימי הנזירות וא"צ לומר שאין סותרין את הקודמין: ד חייבין עליה על ביאת מקדש. אם נכנס בעודו טמא ונכנס למקדש. או אכל קדשים קודם שטהר מטומאתו חייבין עליה כרת אם היה מזיד. או קרבן עולה ויורד אם היה שוגג: לא תהא זו קלה מן השרץ. דחייבין עליה על ביאת מקדש כדכתיב בויקרא (ה) או בנבלת שרץ טמא. ומלתא דר"מ ליתא שהרי מגע ומשא של עצם כשעורה שהוא קל שאינו מטמא באהל הנזיר מגלח עליה כדתנן במתניתין ורביעית דם שהיא חמורה שמטמא באהל. אין הנזיר מגלח עלי'. אי דנין כאן מק"ו. שאין דנין ק"ו על דבר שהוא הל"מ. שעצם כשעורה אינו כתוב בתורה. אלא הלכה היא. ואין דנין ק"ו מהלכה (כג). וזהו הן דברי ר"א הן הן דברי ר' יהושע שאמר אלא כך אמרו הלכה:

פרק ח שני נזירים שאמר להם אחד כו'. והם בודקים דלהם הם מכחישין אינו נאמן. דעד אחד במקום שמכחישין אותו אינו נאמן ומתני' איירי כגון שזה העד לא היה עמהם. אלא אמר ראיתי מרחוק טומאה שנזרקה ביניכם שאם היה העד אצלם במקומם (ב) הויא לה ספק טומאה ברה"י וספק טומאה בר"ה ספקו טהור דכל ספק טומאה מסוטה ילפינן לה (ג) דכתיב בה (במדבר ה) ונסתרה והיא:

ליה הכא: (יג) העמים. שנזר בארץ ובתוך ימי נזירתו יצא לארץ העמים ונכנס. והא דתנן בפ"ג מ"ו מי שנזר כו' ואח"כ בא לארץ בה"א נזיר בתחלה ופוסל הקודמין התם שאני לפי שעשה נזירתו בח"ל כו'. רש"י. וטומאת אהל העמים היתה נוהגת בזמן הבית מפני שהעמים בימים הקדמונים לא היו נזהרים לקבור מתיהן במקום מיוחד. וכל מדלך כף רגל היה ספק קבר: (יג) וכפרש"י ובמ"ד פ"ב דאהלות. ופי' כפי' ר"מ: (יד) לאפוקי מר"ע דס"פ דאלת"ה לא איצטריך. דהא מכישא דתנן על חצי לוג דם ש"מ דעל רביעית דם לא. גמרא: (טו) נ"ע ליתנא דרובע. והר"ם פי' ואהל ר"ל בנגע באהל המת לו לם האהיל על רובע עצמו' והוא ענין מ"ש ורובע: (טז) דאלת"ה לא איצטריך למתנייה. דמ"ש מכישא דתנן ועל חצי קב ש"מ דעל רובע לא. ועתוי"ט: (יז) הנוגעים. פי' בעודם נוגעים שאינן מטמאין טומאת ז' אלא בחיבורן (בכלי שטף) הר"א. ודעת הר"מ דא"ל שגורין לשום כלי. ועתוי"ט: (יח) גמרו. ל"ע למ"ל למיתני ימי גמרו דכ"ל דסותר דא"כ מאי כ"מ במה שימי ספרו אינו סותר הא כבר סתר מטעם ימי גמרו. תוי': (יט) אין כו'. לפי שלא נאמר בו וכי יטמא לנפש אלא וכי ימות מת עליו עד שיטמא מטומאות שהן מעצמו של מת. הר"מ: (כ) ומשמע דאינך כולהו קאי. ובארץ העמים מפו' בגמרא דדוקא למטמא בגושה ולא באוירה ובאהל ובכלים להר"ם א"ל הזיה כו'. ובתוי' נחלקו ר"ת סובר דבכלי מתכות צריך הזיה. ור"ם כהן השיב לו איזה בית אשר תבנו לי דכל שהנזיר מגלח הכהן מוזהר עליו: (כא) ומתחיל כו'. והוא שהא נזירות מרובה כדי שיהא בו גידול שער ל' יום לאחר שנתגלח בתגלחות שתים של מצורע. רש"י: (כב) אינו דין כו'. וה"ה דהל"ל על אהלו דלר"ע אית ליה האי סברא אלא משום דלגבי שעורה דקמייתי ליה מיניה מק"ו לא מצי למר על אהלות לא אמר נמי גבי רביעית דם. רש"י: (כג) ול"ל דהא דאמרן לעיל במ"ב דחצי לוג דם הלכה היא כדמשמע בפירוש הר"ב דזהו דוקא לענין אהל. ולרש"י שכ' בסמוך לית ליה לר"ע הלכה כלל:

פרק ח (א) אחד. דלו הודע אליו חטאתו כתיב מכל מקום. רש"י: (ב) להר"מ באותו חצר או בית. ולהר"א באותו מעמד: (ג) לא מסבא ילפינן אלא כמ"ש הר"ב במי"ז פרק ד' דטהרות (והוא מבואר בתו' בחולין ד"ט ע"ב ד"ה הלכתא גמירי לה ובריש נדה ד"ה והלל ועיין בחבורינו פתחי נדה פותח שכתבתי בשני אופנים ליישב

ואיני יודע איזה מכם. מגלחין (ד) ומביאין קרבן טומאה (ה) וקרבן טהרה. ואומר אם אני הוא הטמא. קרבן טומאה שלי. וקרבן טהרה שלך. ואם אני הוא הטהור. קרבן טהרה שלי. וקרבן טומאה שלך. וסופרין ל' יום. ומביאין קרבן טהרה. ואומר. אם אני הוא הטמא. קרבן טומאה שלי. וקרבן טהרה (ו) שלך וזה קרבן טהרתי. ואם אני הוא הטהור. קרבן טהרה שלי. וקרבן טומאה שלך וזה קרבן טהרתך. מת אחד מהן. אמר ר' יהושע יבקש אחד מן השוק שידור כנגדו בנזיר. ואומר. אם טמא הייתי. הרי אתה נזיר מיד. ואם טהור הייתי. הרי אתה נזיר אחר ל' יום. וסופרין שלשים יום. ומביאין קרבן טומאה. וקרבן טהרה. ואומר אם אני הוא הטמא. קרבן טומאה שלי. וקרבן טהרה שלך. ואם אני הוא הטהור. קרבן טהרה שלי. וקרבן טומאה בספק. וסופרין שלשים יום. ומביאין קרבן טהרה. ואומר אם אני [א] הטמא קרבן טומאה שלי. וקרבן טהרה שלך וזה קרבן טהרתי. ואם אני הוא הטהור קרבן טהרה שלי וקרבן טומאה בספק. וזהו קרבן טהרתך. אמר לו בן זומא. ומי שומע לו שידור כנגדו בנזיר. אלא מביא חטאת העוף. ועולת בהמה (ח). ואומר אם טמא הייתי. החטאת מחיבתי. והעולה נדבה. אם טהור הייתי העולה מחובתי. והחטאת בספק. וסופר שלשים יום. ומביא קרבן טהרה. ואומר אם טמא הייתי. העולה הראשונה נדבה. וזו חובה. ואם טהור הייתי. העולה הראשונה חובה וזו נדבה. וזה שאר קרבני. אמר רבי יהושע. נמצא זה מביא קרבנותיו לחצאים. אבל הודו לו חכמים לבן זומא:

ב נזיר שהיה טמא בספק. ומוחלט בספק. אוכל בקדשים אחר ששים

[א] יכוסי הוא

...יא כשמאה ואינן אלא היא והבועל וספיקה טמא. ...ל זמן ששם יותר מפני אפי' בתוך הבית ספקו ...יאור. דהוא לה כספק טומאה ברה"ר. לכך נ"ל ...לא שיה העד בבעת ספק טומאי אצלם במקומם:

...ופרים ל' יום. וכגון ...שניה' כלרו גזירו' ביחד ...גלחו ששם מירות. וה"ה ...ם נדרו שניהם ביחד ...פירשו בזירותם לזמן ...קלוב. שלאחר שהביאו ...רבן טומאה וקרבן טהרה ...וזרי' ומוני' הזמן הקצוב ...הזירות' ומפרישין קרבן ...הרה: וקרבן טומאה ...ספק. חטאת העוף הבא ...ל הטומאה ספק ואינה ...אכלת: אלא מביא ...טאת העוף. לספק ...ומאת נזירות. ואשם ...ינו מביא כרבן דאמרי ...ציל (ז) הביא חטאתו ...לא הביא אשמו מונה: ...מצא זה מביא קרבנותיו ...חצאים. אם נזיר טהור ...וא. לעולה ראשונה ...יתה מדבה ועתה הוא ...קריב חטאת ושלמים: ...בל הודו לו חכמי' לבן ...ומא. ולא חששו מכונים ...מקריב קרבנותיו לחצאי' ...הלכה כבן זומא: ב נזיר ...שהיה טמא בספק ...מוחלט בספק. [ספק] ...ס נטמא במת וספק אם ...וא מצורע מוחלט: אוכל ...קדשים אחר ששים ...ם. אבל קודם לכן לא. ...ספק מצורע הוא ועד ...ביא כפרתו אסור לאכול בקדשים אבל משום ספק נזיר טמא לא נתסר לאכול בקדשים דלא מקרי ...מוסר כפרה שאסור לאכול בקדשים אלא מי שטומאה יוצאה עליו מגופו כיצד נזר שלשים יום. ...יום הראשון אירע לו ספק טומאת מת וספק נראת מזה ושונה וטובל ונטהר מטומאת מת כאילו ...ו לגלח כדין נזיר טמא. או כדין מצורע שנתרפא ואינו יכול לגלח עד שלשים יום מיום בנזר שמא ...ר טהור הוא ואסור לגלח עד מלאת ימי נזרו ועד שיביא קרבנותיו ולאחר שלשים יום מגלח (ט) ...פק תגלחת מצורע. ספק תגלחת טומאה של נזיר וספק תגלחת טהרה ומביא שתי צפורים (י) כדין ...לקת מלוטו של מצורע. וחטאת העוף הבאה על הספק משום ספק נזיר טמא ועולת בהמה ...שום ספק נזיר טהור (יא). ואף על פי שאינו מביא שאר קרבנות של תגלחת טהרה. הא אמרינן ...ה גלח על אחת משלשתן יצא. ומתנה עליה שאם אינו נזיר טהור שתהא עולת נדבה ודין מצורע ...הלע שצריך שני תגלחות. אחת לאחר גמר חלוטו כשנתרפא מנגעתו. ואחת לאחר ימי ספירו לאחר ...ספר שבעה מן התגלחת הראשונה כדכתיב (ויקרא יד) והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וזה ...הוא ספק נזיר אינו יכול לגלח. הלכך צריך להמתין ל' יום של ספק נזירות טהרה (יב) ומגלח ...לחת של ספק ימי ספירו של מצורע וספק נזירות טהרה. ומביא עולת בהמה של ספק נזירות כדי ...לה על הקרבנות ומתנה עליה לאחר יום תגלחתו מביא קרבן מצורע כדי להתירו בקדשים. ומביא

שניה

ליישב קושית התו' על נכון בעזה"י). ולהכי כי כספק כוי: (ד) מגלחין. אם הם נשים לו קצ.ים. דאלו גדולים אין מגלחין. משום דלפירים בהקפת הראש ומספק. גמרא: (ה) קרבן כו'. ולע"ג דס"ע ברה"י כספקו טמא מדאו' אין לטמא שכיהן מנה זה ולייתו בגיהם קרבן טומאה. כיון דגמ"ל חד מנייהו טהור דמקוטה ילפינן ולא ילפינן אלא דבר שיכול להיות. הר"ב: (ו) קרבן ט מאה וקרבן טהרה שנעבו כבר. תו': (ז) ר"ל בגמרא די"ח וילפי להו התם מקרא ועולת העוף אי בעי מייתי לה לשם נדבה ואי בעי לא מייתי לה כ.ל. כיון דדכון בעלמא הוא לא מעכב. כש"י: (ח) בהמה. כדי לצאת ע: אחד מן הדמים כיון שהוא ספק טמא בסוף שלשים אינו כש.י לגלח בלא הבאת קר נותיו. וחטאת אינו יכול להביא שאין חטאת בהמה באה מן הספק ושלמים עצונים לחם וזרוע בשלה ואין שלמים כאלו באים נדבה. תו': (ט) מוקי לה בגמרא ב..שה וקנן דלאו בני סיובא דהקפת הראש כנהו כדלעיל: (י) והם נעשים בחוץ ולא הוי בהו משום חולין בעזרה. גמרא: (יא) דהלו חטאת ושלמים לא כדלעיל ועוד דהכא דספק מצורע הוא ואינו יכול להקיף ושלמי נזיר טעונות תנופה. תו': (יב) לפי שאינו מתכוי' טהרה שלא יהיה בין תגלחת לתגלחת אלא ז"י ולא יותר. אלא הכוונה שלא

ששים יום (טו) ושותה יין. ומטמא למתים. אחר מאה ועשרים יום (טז). שתגלחת הנגע דוחה תגלחת הנזיר. בזמן שהוא ודאי. אבל בזמן שהוא ספק. אינו דוחה:

פרק ט **העובדי** כוכבים אין להם נזירות. נשים ועבדים יש להם נזירות. חומר בנשים מבעבדים. שהוא כופה את עבדו. ואינו כופה (ג) את אשתו. חומר בעבדי' מבנשי'. שהוא מפר נדרי אשתו ואינו מפר נדרי עבדו. הפר לאשתו הפר עולמית. הפר לעבדו. יצא לחירות [א] משלים נזירתו.

[א] פ"א ומש"ס

עבר

חטאת עוף (יג) שחטאת בהמה אינה באה על הספק. ואינו מביא אשם שהאשם אינו מעכב ונאכל בקדשים ונמצא שלאחר ס' יום אוכל בקדשים שאז מביא כפרתו על ספק חלוטו ועדיין הוא אסור לשתות יין וליטמא למתים דשמא מוחלט היה ותגלחת מצורע אינו עולה לא לתגלחת נזיר טהור. ולא לתגלחת נזיר טמא (יד) וטעון עוד שתי תגלחות אי לנזיר טמא ואי לנזיר טהור. ואם מצורע מוחלט היה כל מה שמנה לימי נזירתו עולין לו. שימי חלוטו וימי ספרו אין עולין לו. וצריך למנות עוד ל' יום ולאחר ל' יום מגלח בספק נזיר טמא. ומביא חטאת העוף כבספק נזיר טמא. ועולת בהמה כבספק נזיר טהור כדי לגלח על הקרבן ומתנה עליה. ועדיין אסור לשתות יין וליטמא למתים דשמא מצורע מוחלט היה ולפיכך השתי תגלחיות הראשונות לא עלו לו לשם נזירות. לא של טומאה ולא של טהרה. ושמא נזיר טמא היה. ותגלחת השלישית תגלחת של טומאה היא לפיכך צריך למנות עוד שלשים יום של נזירות טהרה ומביא קרבן נזיר טהור ומתנה ואח"כ מותר לשתות יין ולהטמא למתים. וכן אם נדר נזירות שנה. ואירע לו בראש שנתו ספק טומאת מת וספק צרעת מונה שנה ומגלח תגלחת של ספק טומאה וספק טהרה וספק צרעת. ומונה שנה שניה ומגלח ומביא כפרתו ואוכל בקדשים ומונה עוד ב' שנים קודם שישתה יין ויטמא למתים:

פרק ט **העובדי** כוכבים אין להם נזירות. אע"ג דעובדי כוכבים מקריבין נדרים ונדבות כישראל אם נדר בנזיר אין עליו תורת נזירות ומותר לשתות יין ולטמא למתים דכתיב בריש פרשת נזיר (במדבר ו) דבר אל בני ישראל. בני ישראל נודרים בנזיר ואין עובדי כוכבים נודרים בנזיר: שהוא כופה את עבדו. כופה את עבדו לשתות יין ולהטמא למתים בעל כרחו. ואינו כופה את אשתו בעל כרחה ובאלו נדרים שיש בהם עינוי נפש או בטול מלאכה אין הרב צריך לכוף את העבד אלא הם בטלים מאליהם (א) דכתיב (שם ל) לאסור אסר על נפשו מי שנפשו קנויה לו יצא עבד שאין נפשו קנויה לו וכן השבועות כולם שנשבע העבד בין שיש בהם עינוי נפש בין שאין בהם עינוי נפש אין רבו צריך לכופו שמאליהם בטלים שהרי אין לו רשות לעצמו (ב) אבל נדרים שאין בהם עינוי נפש ואין בהם בטול מלאכה לרבו חייב העבד לקיימם ואין רבו יכול לכופו עליהם לבטלם: מפר נדרי אשתו ואינו מפר נדרי עבדו. שאם נתרצה בנדר שנדרה אשתו אחר שהפר לה ורוצה שתקיימנו אינה חייבת לקיימו אחר שהפר לה פעם אחת (ד) ואם כפה את עבדו לעבור על נדרו ורצה אח"כ בקיומו חייב העבד לקיימו: הפר לעבדו יצא לחירות משלים נזירותו. לאו דוקא הפרה אלא אם כפה את עבדו לשתות יין. ולהטמא למתים. ואח"כ יצא העבד לחירות חייב העבד להשלים נזירתו (ה) אחר שיצא לחרות. ורמב"ם פי' הפר לעבדו יצא לחירות בהאומר לעבדו ומפר לך פקע זכות האדון ממנו ויצא העבד לחירות בשביל כך וצריך

שנא יהיה פרוע. הר"מ: (יג) ועשיר שאינו יוצא בקרבן עני כיצד יעשה יכתוב נכסיו לאחר ומביא קרבן עני. תוספתא: (יד) כך השיב הרע"ב לתלמידיו לפי שאין שוין דגילוח חלוטו של מצורע לגדל שער של ימי ספורו וגילוח נזיר טהור בהעביר דא"ל עוד גידול וגילוח דימי ספורו. שהוא ג"כ בהעביר מ"מ גילוחו לפני זריקת דמים שהרי ביום הז' מגלח וביום השמיני מביא קרבנותיו. וגילוח דנזיר טהור אחר זריקת א' מן הדמים. וגילוח דנזיר טמא שהוא ג"כ קודם זריקת א' מן הדמים מ"מ אינם שוים דמצורע לפני ביאת מים כדכתיב ביום השביעי יגלח את כל שערו ורחץ את בשרו במים וטהר. ונזיר טמא אחר ביאת מים כדכתיב וגלח ראשו ביום טהרתו משמע לאחר טהרה דמגלח לאחר ביאת מים: (טו) לאחר כו'. הקשו בתוי' דהתנן במ"ב פ"ג. שמי שנזר שתי נזירות מגלח הראשונה ביום ל"א והשני' ביום ס"א וא"כ לא היה אוכל בקדשי' עד יום ס"ב שהוא יום הבאת קרבנותיו ביום שאחר יום התגלחת ותירצו דכיון שאם גילח ביום ל' דיצא. ש"מ דמדאו' מגלח ביום ל' והכא משום אכילת קדשים הקילו בשני תגלחות ראשונות וכו' דלפי זה אוכל ביום ס' גופיה דהא תנן התם אם גלח השניה ביום ס' חסר א' יצא. ואפשר לאו דוקא כו' ודעת הרע"ב כי' דאחר ס' דוקא וטעמא לפי שאומרו שיהא נזיר ב' נזירות שלימות דהיינו ב' פעמים ל' והואיל וכן התגלחת ראשונה יכול לגלחה כדין כל תגלחת נזיר שמצוותה לכתחלה ביום ל"א. והיינו דכ' ולאחר ל' כו' אבל השניה מגלחה ביום הס' והיינו דכ' ל' יום ומגלח י"ל דה"ק ומגלח ביום הל' עצמו. ועתוי"ט: (טז) ק"כ יום. לפי מ"ש בדברי הרע"ב דלאחר ס' דוקא ויום הגילוח הוא ביום הס' ונמצא שמחשב לנזירו' השלישי מיום הס' לפי שעולה לכאן ולכאן ונמצא שהג' ביום ל' והרביעי ביום ק"כ ובו ביום מותר לשתות יין כו' ולהפר ל"ד ואיידי דרישא נקטי'. ועתוי"ט:

פרק ט (א) **וב"ת** א"כ למאי יש להן נזירות. בגמרא מפיק לה מקרא דכתיב ולאסר אליהם לכוף את העבדים ולא תילף לה משאר נדרים: (ב) קשה מ"ש שבועות מנדרי' כו' ומסיק וכ' ולאי שני' אסרת היתה להרע"ב בגמרא. וטעמא רבה נ"ל לחלק בין נדרים לשבועות שהנדרי' אוסר חפצא עליה והשבועו' אסר נפשיה להפצא ולפיכך בשבועה דאוסר נפשיה ואין לו רשות לעצמו אין חלין כלל ליזה שבועה שתהיה אבל נדרים שאוסר החפץ עליו כשאין לרבו שום הרעה בזה הנדר שפ"כ נאסר החפץ עליו: (ג) כופה כו'. פי' הכפיה לחודא לא מהניא אלא צריך שג"כ יבטלנו בלבו כמ"ש במ"א פ"י דנדרים: (ד) לפי"ז הפר לאשתו הפר עולמית פירושא קא מפרש וז"ל רש"י חומר בעבדים מבנשים שאם הפר לאשתו הפר לה עולמים: (ה) בקיבל עליו ומתחיל ומונה כבתחלה

ולם

עבר מכנגד פניו. רמ"א לא ישתה. ורבי יוסי אומר ישתה (ו): ב נזיר שגלח ונודע לו שהוא טמא. אם טומאה ידועה סותר. ואם טומאת התהום אינו סותר. אם עד שלא גלח בין כך ובין כך סותר. כיצד ירד לטבול במערה ונמצא מת צף על פי המערה טמא (ט). נמצא משוקע (יא) בקרקע המערה. ירד להקר טהור. ליטהר מטומאת מת טמא. שחזקת טמא טמא וחזקת טהור טהור שרגלים לדבר: ג המוצא מת בתחלה מושכב כדרכו נוטלו. ואת [א]תבוסתו. מצא שנים נוטלן ואת [ב]תבוסתן (טו). מצא ג' אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמנה

[א] גמ' ויכו' תפוסתו [ב] תפוסתן

צריך שישלים נזירות ולבי מהפס בפירוש זה: עבר מכנגד פניו. שגרם מרבו אסר שנדר בנזיר: ר"מ אומר לא ישתה. יין כדי שילמדו וישוב לרבו שיספיהו לעבור על נדרו ויהיה מותר לשתות יין: רבי יוסי אומר ישתה. שלא יחלה וימות. שהרי עתיד הוא לשוב לרבו שינקם כדי לאפריו ויאזירנו. ונראה כאילו הוא ברשו' רבו: ב נזיר שגלח. שהביא קרבנותיו וגלח עליהן ואח"כ נודע לו שנטמא בימי נזירותו: אם טומאה ידועה. טומאה שאפשר שהיתה ידועה כגון שאינה קבר התהום (ז): סותר. ומגלח ומונה נזירות אחרת: ואם טומאת התהום אינו סותר. אם נודע לו שבמקום שעבר היתה טומאת התהום והיא טומאה שאין אחר מכירה ואפי' בסוף העולם אע"פ שודאי טמא היה אינו סותר דהלכה היא כך בנזיר: אם עד שלא גלח. תגלחת טהרה אע"פ שכבר הביא קרבנותיו הואיל ונודע לו קודם הגילוח: בין כך ובין כך. בין טומאה ידועה בין טומאת התהום סותר. דהא דגמירי דטומאת התהום אינה סותרת היינו דוקא אחר גלוח של טהרה (ח): כיצד. דין טומאת התהום: ירד לטבול במערה. שהיה טמא טומאת שרץ או טומאה אחרת כיוצא בה שאינה של מת וירד לטבול מטומאתו. ונמצא כזית מן המת צף על פני המים ספק נטמא בו או לא נטמא טמא. והא דקיימא לן (י) ספק טומאה צפה על פני המים טהור. הני מילי בטומאת שרץ. אבל בטומאת מת טמא ואם נודע לו ספק זה אף אחר שגלח טמא דהיינו טומאה ידועה. הואיל והיתה במקום שאפשר שירגישו בני אדם. ודאי דנקט ירד לטבול רבותא קמ"ל דאע"ג דהטובל מטומאה לטהרה נזהר מכל דבר המטמא. אפ"ה טמא: נמצא משוקע בקרקע המערה. במקום שטבל וודאי נטמא אם נודע לו אחר שגלח טהור ואינו סותר דהיינו טומאת התהום שהיתה במקום שלא היתה ידועה לשום אדם: ירד להקר טהור. אע"פ שירד להקר ולהצטנן ולא ירד לטבול כדי שיהיה נזהר מטומאה אפ"ה טהור אם לא היה טמא מת אבל אם ירד ליטהר מטומאת מת. וטבל במערה שהיה המת משוקע בה והשלים נזירתו. או טמא מת שטבל. ואח"כ קיבל עליו נזירות. טמא וסותר. בחזקת טמא טמא. וחזקת טהור טהור: שרגלי' לדבר. כלו' טעם ועיקר יש לדבר לומר דלא גמירי הלכתא לטומאת התהום שהיא טהורה בנזיר אלא כשהיה הנזיר בחזקת טהור ולא כשהיה בחזקת טמא (יב): ג המוצא מת בתחלה. שלא היה ידוע שהיה שם קבר. והיינו דאמרינן בגמרא המוצא ולא שהיה מלוי (יג). ועוד דייקינן מלישנא דמתניתין מת ולא שהיה הרוג (יד): מושכב. ולא שהיה יושב: כדרכו. ולא שהיה ראשו מונח בין ירכותיו. דכל הני חיישינן להו שמא עובדי כוכבים הם. שאין דרכן של ישראל לקבור מתיהן כך: נוטלו ואת תבוסתו. מותר לפנותו משם ולקברו במקום אחר. וצריך שיטול מן העפר של הקבר עמו כדי תפיסת שהוא כל העפר תיחוח שתחתיו (טז) ומוסר בקרקע בתולה ג' אצבעות (יז) דכתיב (בראשית מז) ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם שאין צריך לומר ממצרים אלא הכי קאמר ומעפר של מצרים טול עמי: מצא ג' אם יש בין זה לזה מד' אמות עד שמנה. כלו' ממקבר ראשון עד שלישי אין פחות מארבע אמות (יח) ולא יותר

משמונה

ואם מנה קלה בזבי רבו משלים את הנאר. רש"י: (ו) וכי"א כו'. והר"מ פי' כר"מ והר"א השיג דר"מ ור"י הלכה כר"י: (ז) ומשמע דאלו קבר התהום לא היתה ידועה מיקרי' וכ"ה בהדיא בגמרא ותימא לי שהרי נודע למי שקברוהו שם והתו' כ' ואיכא למימר כגון שנפל בקבר ומת: (ח) במ"ז פ"ז דפסחי' כ' דלאחר שהביא קרבנותיו א"צ להביא קרבן טומאה. משמע דלא איכפת לן בגילוח כו'. וכו' שהר"ב סובר כלי' אחר שפרש"י דבטומאת התהום אפי' רבנן מודו דבזרק א' מן הדמים סגי ומיהו לשון הר"ב בפסחים אינו מדוקדק. ועתוי"ט: (ט) טמא. דספק טומאה ברה"י ספקו טמא. תוס': (י) בנ"מ פרק ד' דטהרות וע"ש: (יא) משוקע. לשון הר"מ וכבר הגיע לך מזה המקום ענין צריך שיהיה מלוי לזכרון תמיד והוא שהמת כשנמצאהו בענין שאי אפשר שלא ידע אותו שום אדם בזה המקום הנה אנחנו נחשבנו במדריגת טומאת התהום אע"כ שנאמר מי שידע כו' ואם נמצאהו מגולה ונראה לא נאמר אולי לא עבר שום אדם עליו ולא ראהו ואין מי שידעהו אלא נאמר שכבר נודע ואינה טומאת התהום: (יב) וכן פירשו התוס' ואין לשון המשנה סובל פי' זה ומלשון הר"מ נראה שהוא טעם למה נלך אחר החזקות. וזה לפי שאם לא נלך אלא נאמר שאפשר שנשתנה ממה שהיה מוחזק בו לא נוכל לעמוד בשום ענין שכשתאמר אפשר שהוא כך תוכל כמו כן לומר בהיפך שהאפשרים אין להם תכלית שנוכל לעמוד בשום אחד מהם וזה שרגלים לדבר כלומר שאין עמידה בדבר האפשרי וכאלו יש לו רגלים להלוך תמיד: (יג) שלשם קבורה נקבר שם. אבל ידוע שיש כאן קבר ולא נודע אי לשם קבורה אי לפי שעה לא מיקרי מלוי. תוספות: (יד) שאם מלא אחד מגוייד או שלשתן מגויידים אמרינן דהכי אמרי' שנהרגו לשם ונקברו שם שלא בבית הקברות ולא מחזקינן לה בשכונת קברות אלא נוטלן ואת תבוסתן. רש"י. ותו' מפרשי כדאיתא בגמרא דמת שהסר אין לו תבוסה ואין לו שכונת קברות ושמא הלכה למשה מסיני הוא ע"כ: (טו) תבוסתן. הר"מ פי' תבוסה המקום שמתגלגל בו. נגזר מלשון מתבוססת בדמיך: (טז) בנעשה מחמת הדם שילא ממנו ומחמת מוהל שילא מן המת. רש"י: (יז) דאמרינן כשעור ג' אצבעות כשלע בקרקע. רש"י: (יח) כלומר דאלו נקברין רלופין בפחות מד"א איכא למימר דע"י הדחק נקברו לשם על מנת לפנותן היום ולמחר כו'. ומפר"ת דהיינו ג' היינו ב' לרוחב וא' לאורך

שמנה הרי זה שכונת קברות. בודק הימנו ולהלן עשרים אמה. מצא א' בסוף עשרים אמה. בודק הימנו ולהלן עשרים אמה. שרגלים לדבר. שאילו מתחילה מצאו. נוטלו ואת תבוסתו: ד כל ספק נגעים. בתחלה טהור. עד שלא נזקק לטומאה. משנזקק לטומאה. ספיקו טמא. בשבעה דרכים בודקין את הזב עד שלא נזקק [א] לזיבה. במאכל. ובמשתה. במשא. ובקפיצה. ובחולי. ובמראה. ובהרהור. משנזקק [ב] לזיבה. אין בודקין אותו. אונסו (ל). וספקו. ושכבת זרעו. טמאין. שרגלים לדבר. המכה את חברו ואמדוהו למיתה. והקל ממה שהיה. לאחר מכאן הכביד ומת חייב. רבי נחמיה אומר פטור

[א] ס"א לטומאה [ב] ס"א לטומאה

שמונה: הרי זה שכונת קברות. וניכר שלשם קבורה נתכוון שם ואסור לפנותם ואפי' מת א' שם ניכר שלשם קבורה נתון שם אסור לפנותו. אלא שבאחד או בשנים אנו תולין שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותם. אבל בג' מוכח שזה מקום מיוחד לקברות. ואורך המערה דרכה להיות ד' ורחבה ד'. ואלכסונה עודף שני אמות דהיינו שמנה לרבי תנן מארבעה עד ח'. כוולא מטה וקוברים לא גרסי' לה הכא (יט): ובודק הימנו ולהלן עשרים אמה. שהמערה ארבעה אמות על שש והחצר שהמערות פתוחין לו מכאן ומכאן שש על שש. דהכי שיערא להו לרבנן בפרק המוכר פירות. נמצא אורך שני מערות והחצר שביניהן י"ח אמות (כ). ולפי שפעמים בודק מערה ששת באלכסונה (כא) והאלכסון של מערה אמה עודף ב' אמות בקירוב (כב). נמצאו כ' אמות. שמנה למערה ראשונה באלכסונה ושש דחצר שבין שתי המערות ושש למערה שניה. דחד אלכסון אמרינן. תרי אלכסוני לא אמרינן. והיינו דקתני עשרים. ועוד צריך לבדוק מלמעלה ומלמטה עשרים אמה דהיינו ארבעים אמה דשמא זו היא מערה שבמזרח החצר ויש עדיין אחרת כנגדה במערב החצר. א"נ זו היא שבמערב החצר ויש עדיין אחרת במזרח החצר (כג): מצא אחד בסוף עשרים בודק הימנו ולהלן כ' אמה. דמי יימר דמבית הקברות הויא ההיא מערה שמא קבר אחר הוא. ושל אחרת מאדם אחר. וצריך לעשות גם לשם כל בדיקות דלעיל דכמו שיש שם קבר כמו כן יש אחרים: שרגלים לדבר. שזו השדה עשויה לקברים והיו בה גם מערות אחרות (כד). ומשום רגלים לדבר תני כל הני משניות הכא: ד כל ספק נגעים בתחלה טהור. כגון שנים שבאו אצל כהן בזה בהרת כגרים. ובזה בהרת כסלע. ובסוף שבוע בזה כסלע ובזה כסלע. ואין ידוע באיזה מהן פשה. שניהן טהורין, ואע"ג דודאי א' מהן טמא (כה): משנזקק לטומאה ספיקו טמא. כגון שנים שבאו אצל כהן בזה בהרת כגרים ובזה כסלע. ובסוף שבוע בזה כסלע ועוד ובזה כסלע ועוד, אזכו להיות כסלע. אע"פ שהאחד מהם ודאי טהור שכבר הלך הפשיון שניהם טמאים כיון שנזקקו לטומאה, עד שיחזרו לכגרים: בשבעה דרכים בודקין את הזב. שאם ראה מחמת אונס טהור. דדרשינן זב מבשרו ולא מחמת אונסו (כו): עד שלא נזקק לטומאה. דהיינו כשרואה ראיה שניה שבה נעשה זב גמור לטמא משכב ומושב (כז). אבל ראיה ראשונה מטמא באונס טומאת ערב כדין בעל קרי ומצטרפת עם השניה (כח) אפילו היתה באונס: במאכל. אם אכל דברים המביאין לידי זיבה כגון בשר שמן חלב וגבינה בילים יין ישן: ובמשתה. ברבוי שתיה: במשא. כבד שנשא: במראה. ראה אשה אפי' לא הרהר: ובהרהור. אע"פ שלא ראה אם אירע לו אחד מאלו השבעה קודם שראה ראיה שניה אינו נעשה זב. והטפה אינה מטמאה במשא: משנזקק לטומאה. שראה ראיה שניה שלא באונס אין בודקין אותו. ואף אם ראה שלישית באונס נעשה זב לקרבן (כט): וספיקו ושכבת זרעו טמאים. ספיקו ומחמת שכבת זרעו כגון אם ראה ש"ז תחילה וטיפת זיבה הבאה אח"כ אינה מיטמא' שהרואה קרי אינו מיטמא בזיבה מעל"ע (לא). ועד שלא כזקק לטומאה הקרי מטהר את הזיבה משום דהוי אונס. ולאחר שנזקק לטומאה אין הקרי מטהר את הזיבה שאין תולין שמחמת הקרי באה הזיבה: שרגלים לדבר. שאינאותה ראי' ומחמת אונס כיון

להוכך. ועפרו"ש: (יט) רלוי' אבל בנ"ב פ"ו גרסינן לה. ועתוי"ט: (כ) ולפי זה החלר עודף אמה מכאן ומכאן שאין אורך המערה כנגד החלר אלא לחבה: (כא) ולי' נמרא כגון שבדק באלכסונה ופי' רשב"ם שבדק מערה ראשונה באלכסונה כדי שימלא יפה את המתים שאם זה נמשך לפנים מזה או האחד מן המתים קלר והאחד ארוך הרי נקל למלוא כולן באלכסון. הר"ש: (כב) וכ"כ הר"מ אלכסונה של מערה יותר מב' אמות לכן לקח הוא שמונה לאורך. ע"כ. ועתוי"ט איכום החשבון: (כג) ותנא לי' קלר נקט בדיקת כ' אמה לאשמעינן דאורך ב' מערות והלר לא היו אלא כ' אמות ומדעתך לא ובדוק בדיקת כ' עוצא בכל לד דאיכא לספקינהו. הרשב"ם ועתוי"ט: (כד) ולפירוש הר"מ לעיל אות י"ב ה"ק שחזקת השדה מוחזקת לשכונת קברו' למה כלך אחר החזקה ולא כאמר שאפשר שאין כאן אלא קבר זה שרגלי' לדבר האפשרי וילך נלא שכלית ולפיכך בעמיד על החזקה: (כה) אליבא דר"ע מפי'. אבל לחכמים באחד שבא בשתי נגעים כו' כדתנן במ"ד פ"ה דנגעים: (כו) כדילפינן ליה מקרא בריש פ"ב דכריתות. ועתוי"ט: (כז) ולספור ז' נקיים וטעון ביאת מים חיים: (כח) אבל לא עם השלישית לקרבן כמפורש במ"ב פ"ב דזבים: (כט) כרבנן דזבים שם דלר"א חוקא לרביעית: (ל) אונסו. כמו מאכל ומשתה והנך שבע דאמרינן שמרגילין זיבום שלא משנזקק לטומאה. והר"מ כתב ובכלל זה אם הוכה על גבין או נפחד: (לא) כדתנן בזבים שם. ופירש הר"ב דהאי זיבה מחמת חולשא דקרי הוא כו' ונראה דס"ל דהוי בכלל חולי שבז' דרכים ולהכי לא תני בהי' דרכים אבל ק"ל דמאי וספקו וקריו. ספק קרי הו"ל למתני. ועתוי"ט בארוכות ומסיק דפי' דספקו היא כשמלא על בגדו זיבה וקרי ואינו יודע אם בא הזיבה לבדו ומותר שבעה. או באו יחד ולא יסתור אלא יומו. ופי' דקרי הוא כמו שפירש הר"ב. ואם כן איכם ענין אחד ואין בי כח ליישב לשון הר"ב

כיון שכבר נעשה זו (לג): ר"נ אומר פטור שרגלים לדבר. שלא ממחת מכה מת כיון שסוקל מתה שהי. ואין הלכה כרבי נהוראי: ה נזיר היה שמואל. והאומר הריני כשמואל או כבן אלקנה, או כתי ששסף אגג בגלגל הוי נזיר לדברי רבי נהוראי וכן הלכה: אין מורה אלא של בשר ודם. שלא תהא מרות ואימת אדם עליו:

סליק מסכת נזיר

פטור שרגלים לדבר (לג): ה נזיר היה שמואל (לד) כדברי (לה) ר' נהוראי שנאמר (שמואל א א) ומורה לא יעלה על ראשו. נאמר בשמשון (שופטים יג) ומורה ונאמר בשמואל ומורה מה מורה האמורה בשמשון (לו) נזיר. אף מורה האמורה בשמואל נזיר. א"ר יוסי והלא אין מורה אלא (לז) של בשר ודם. אמר לו ר' נהוראי והלא כבר נאמר (שמואל א טז) ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני שכבר היה עליו [א] מורה של בשר ודם:

סליק מסכת נזיר

[א] פ"א מורא

הר"ב: (לב) והקשה הר"ש דהא רבנן ור' אליעזר בקראי פליגי כו'. ולי נראה דאאונסו קאי. וטעמא דקרא קדריש ועתוי"ט: (לג) שרגלים. בסנהדרין דע"ה פליגי בפירוש דקרא ואפי' הכי קאמר שרגליי לדבר להכריח שבלתו שדורש המקרא. והר"מ מפרש דקאי אח"ק וכלומר שרגלים לדבר שמת מחמת מכה זו דהא למחהו לו"תה. ועתוי"ע: (לד) שמואל. לכאורה נראה מדיליף ליה משמשון שנזירתו היה כנזירת שמשון דתנן במ"ב פ"ק. אבל הר"מ כי שמואל הרמתי נזיר עולם היה והאומר הריני כשמואל הרי זה נזיר עולם וצ"ל משום דהלכה כרבנן דשבועות דנ"א דס"ל דאן מינה. ואוקי באתרה. ולעיל תנן דאיכא בינייהו דשמשון ונזיר עולם. ועתוי"ע: (לה) כדברי. כך דברי ר"נ: רש"י: (לו) בשמשון כו'. כדכתיב כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן. רש"י: (לז) אלא כו'. בלומר בשמואל ליכא לפרש מורה אלא של ב"ו דהכי כתיב קרא ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה כו' שמשמעותו שיהיה לה' שמורא מלכות שמים יהיה עליו ולא מורא בשר ודם. והשיבו ר"נ שא"א שיהיה כן שהרי מצינו שכבר היה עליו מורא ב"ו ולפי שנחלקו בו אם היה נזיר לפיכך לא סדרו רבינו הק' אלא בסוף המסכתא. ועתוי"ט:

סליק מסכת נזיר

גמרא מכדי תנא מנזיר קא סליק מאי תנא (בנזירות) דקתני סוטה (אחריה) כדרבי דתניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין. ועתוי"ט:

מסכת סוטה

המקנא לאישתו. רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים, ומשקה על פי עד אחד או (ג) על פי עצמו. רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים. ומשקה (לה) ע"פ שנים: ב כיצד מקנא לה. אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני. והברה

המקנא לאשתו. אע"ג דהמקנא משמע דיעבד אין לכתחלה לא (א) הלכה היא שחייב אדם לקנאות לאשתו אם היא צריכה לכך ולקמן מפ' כיצד מקנא: מקנא לה על פי שנים. אם בא להשקותה מי המרים צריך להביא שני עדים, ולומר לה בפניהם אל תסתרי עם איש פלוני. ואם לא קנא לה בפני שנים אינה נאסרת עליו בסתירה זו. ואינו משקה אותה: ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו. אפי' אין עדים שנסתרה אלא עד אחד, או הוא עצמו אומר ראיתיה שנסתרה אחר שקנאתי לה. נאסרי בסתירה זו עד שתשתה, שסתירתה אוסרתה עליו מספק (ג): ר"י אומר וכו'. צריך ב' עדים אף לסתירה. והלכה כרבי יהושע. ואעפ"כ אמרי' בגמ' דבזמן הזה לא ליצא אינים לביתיה אפי' ביני לבינה אל תסתרי עם איש פלוני שים לחוש לדברי רבי יהודה. דאמר מקנא אדם לאשתו ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו. ואם נסתרה (ד) אחר שקנא לה בינו לבינה נאסרה עליו איסור עולם בזמן הזה שאין שם מי המרים: ב כיצד הוא מקנא לה א"ל בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני כו'. בגמ' מפרש למתניתין הכי. א"ל בפני שנים אל תדברי (ה) ודברה. אל תדברי ונסתרה. ולא כלום הוא ואינה אסורה לא לבעלה ולא לתרומה. א"ל אל תסתרי ודברה עמו שלא בסתר עדיין מותרת לבעלה ומותרת לאכול בתרומה אם אשת כהן

פרק א (א) לאו מהמקנא דייק. שיכול לפי הבא לקנאות אלא כדפרש"י. מדלא תני כ"א אומר מקנא אדם לאשתו. כו'. ולישנא דמקנא לשון כעס הוא שמכעיסה ומקניטה ופרש"י כמו הם קנאוני כי קנאה חמת גבר. ולהלכה שכתב הר"ב דחייב לקנאות לישנא דהפרלאה כמו ויקנא ה' לארצו. גמרא ועתוי"ט: (ב) ע"פ כו' דסתירה להקם לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה. ובטומאה כ"ע מודו דע"א נאמן לאחר קינוי כו' גמרא: (ג) הכי יליף לה בגמרא. דר"ם: (ד) פי' אפי' ע"פ שנים כו' אבל בזמן שיש מי המרים. אע"פ שאם תסתר ע"פ עצמו או ע"פ ע"א תאסר עליו עולמית הנאל. ואפשר שיכול להיות שתסתר ע"פ ב' ואז ישקנה. לפיכך כשות הז הוצה לקנאות משא"כ בזמה"ז שא"א שתשוב להתירה אסרו לקנאות כלל: (ה) ואמר לה לאו פרושא דכיצד מקנא לה הוא

ודברה עמו. עדיין היא מותרת לביתה (ו) ומותרת לאכול בתרומה. נכנסה עמו לבית הסתר. ושהתה עמו כדי טומאה. אסורה לביתה. ואסורה לאכול בתרומה (ח). ואם מת, חולצת ולא מתיבמת: ג ואלו אסורות מלאכול בתרומה. האומרת טמאה אני לך. ושבאו עדים (ט) שהיא טמאה, והאומרת איני שותה, ושבעלה אינו רוצה להשקותה. ושבעלה בא עליה בדרך. כיצד עושה לה מוליכה לב"ד שבאותו מקום ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך. רבי יהודה אומר בעלה נאמן עליה: ד היו מעלין אותה לב"ד הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך (יב) שמאיימין על עדי נפשות. ואומרים לה בתי הרבה יין עושה. הרבה שחוק עושה. הרבה ילדות עושה. הרבה שכנים הרעים עושים. עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים. ואומרים לפניה דברים שאינה כדאי לשומען היא וכל משפחת (יד) בית אביה: ה אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת (טו). ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשער המזרח (יז) שעל פתח שער נקנור. ששם (יח) משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות

ומטהרין

ר"ע מברטנורה

כהן היא: נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה. אסורה לביתה. ואסורה לאכול בתרומה. ושיעור כדי טומאה כדי גלגול (ז) ביצת תרנגולת וגמיעה: ואם מת חולצת ולא מתיבמת. ואם מת בעלה קודם שהשקה חולצת ולא מתיבמת דכתיב באשה שמצא בה ערות דבר (דברים כד) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ודרשינן לאיש אחר ולא ליבם ואעפ"כ אינה מותרת (ח) בלא חליצה שכשם שאם היה בעלה חי לא היתה מותרת בלא גט. כך אינה מותרת ליבם בלא חליצה: ג ואלו אסורות מלאכול בתרומה. לעולם. ואפי' היא בת כהן ואילו שאר סוטות אין אסורות אלא עד שישתו וימצאו טהורות: ושבאו עדים שהיא טמאה. ואפילו לאחר ששתתה ולא בדקוה המים אסורה איסור עולם לפי שאין המים בודקים באשה שיש בה עדים שנטמאת שנאמר (במדבר ה) ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה (י) דליכא דידע בה הוא שהמים בודקים אבל איכא דידע בה אפי' העדים הם במדינת הים אין המים בודקים: ושבעלה בא עליה בדרך. דשוב אין המים בודקין אותה דכתיב (במדבר ה) ונקה האיש מעון. בזמן שהאיש מנוקה מעון שלא בא עליה לאחר שקינא לה והאשה ההיא תשא את עונה. אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקים את אשתו: ושני תלמידי חכמים. שידעו להתרות בו: ר"י אומר בעלה נאמן עליה. שהבעל נאמן על אשתו באיסור חמור של נדה. לא יהא נאמן באיסור קל של לאו גרידא. וטעמייהו דרבנן מתוך שאיסור קל הוא תקיף עליה יצריה (יא) ואין הלכה כרבי יהודה: ד היו מעלין אותה לב"ד הגדול. דכתיב בסוטה (שם) ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם ע"פ התורה אשר יורוך מה להלן בב"ד הגדול אף כאן בב"ד הגדול: ומאיימין עליה. כדי שתודה: הרבה ילדות עושה. וגורם לילדה שתבא לידי קלקול: דברים שאינה כדאי לשומען. שאינה ראויה לשמוע אותן הדברים שאומרים לפניה ומעשיהן של צדיקים כגון יהודה שהודה ולא בוש במעשה תמר. ראובן הודה ולא בוש במעשה בלהה (יג): ה שוברת כתובתה. כותבת שובר על כתובתה זניתי ואבדתי כתובתי כדי שלא תוכל לחזור ולתבוע כתובתה ממנו ובמקום שאין כותבין כתובה אלא סומכין על תנאי בית דין הוא שכותבת שובר אבל במקום שכותבים כתובה מקרעת כתובתה ואינה כותבת שובר: מעלין אותה לשער המזרח. מעלין ומורידין אותה (יד) כדי ליגעה אולי תטרוף דעתה ותודה: שעל פתח שער נקנור. אדם ששמו נקנור שהביא דלתות לאותו פתח מאלכסנדריא של מצרים ונעשו לו נסים ונקרא שער נקנור על שמו כדאמרינן ביומא: ששם משקין את הסוטות. דבעינן לפני ה': ומטהרין את היולדות. כדי שיעמדו ע"ג קרבנן (טו) וה"ה זבין וזבות המעונים קרבן:

ומטהרין

עיקר תוי"ט

הוא אלא שהתי קתני והי"ק לא שדברי כו'. רש"י: (ו) לביתה. כלומר לבעלה לפי שלא אסרתה תורה מספק אלא ע"י קינוי: (ז) בלא ביאות: (ח) בתרומה. כדילפינן לקי' שלשה ונטמאה אמורים בפרשה א' לבעל וא' לבועל וא' לתרומה. רש"י: (ט) עדים. ה"ה לע"א. שכ"מ שהאמינה תורה לע"א הרי כאן שנים הו' ועמ"ש מ"ב פ"ז דיבמות: (י) אע"ג דדרשינן ליה לע"א נאמן בסוטה. אין מקרא יוצא מידי פשוטו ודרשינן ליה נמי הכי. רש"י: (יא) והדר א"ל ר"י מקרא דכ' והביא האיש את אשתו אל הכהן. מן התורה האיש מביא את אשתו. גמ': (יב) כדרך. כלומר כמו שמאיימין יותר על עדי נפשו' מעל עדי ממונות כדאיתא בסנהדרין כמו כן מאיימין יותר על האשה אבל לא שאותו איום עצמו אומרים באשה שאין ענינו לענינה כלל: (יג) כשאמר יהודה צדקה ממני עמד ראובן ואמר בלבלתי יצועי אבי. תנחומא: (יד) וכל משפחת כו'. שהי' לזהר שלא יהיו מגלין הנשי' ביתה ומשפחתה בזכרון אלו הדברים. הר"ב: (טו) ויוצאת. ואינה נהרגת שלא התרו בה עדים בשעת מעשה: (טז) דאל"ה אמאי מעלין. הא השתא קיימא לפני הסנהדרין שבלשכת הגזית שבעזרה. גמרא. וצ"ל מורידין ומעלין ומורידין: (יז) המזרח. שער המזרח שבו נכנסין להר הבית לשער נקנור ומשם לשער נקנור הוא שער העליון שבין עזרת ישראל לעזרת נשים. רש"י: (יח) ששם כו'. ובמ"ב פ"ו דשקלים פי' הר"ב שער הנשים לעמוד על קרבנן. היינו בזיבה ונידה או שאר הזבות שאינן מחוסרי כפרה: (יט) מפני שלא נתקדש בקדושת עזרה עומדי אצל פתחו שער המצורעין שמכניסין ידיהן לבהונות ליתן הדם האשם על בהן ידן ומחוסר כפורים שנכנס לעזרה בכרת. לפיכך לא קדשום שיוכל לעמוד בחלל השער כו'. שאם היה כהן מוליך את דם האשם חוץ לעזרה הרי הוא נפסל ביוצא. לפיכך צריך להכניס ידו לתוך חלל העזרה ונותן מקבלם כדי לסמכה. רש"י:

נא

ומטהרין את המצורעים. וכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו. אם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה. וסותר את שערה. רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה (כ) מגלהו. אם היה שערה נאה לא היה סותרו: ו היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורים. היו עליה כלי זהב וקטליאות נזמים (כב) וטבעות מעבירים ממנה כדי לנוולה ואח"כ מביא חבל מצרי. וקושרו למעלה מדדיה. וכל הרוצה לראות בא לראות. חוץ מעבדיה ושפחותיה. מפני שלבה גס (כד) בהן. וכל הנשים מותרות לראותה. שנאמר (יחזקאל כג) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה: ז במדה שאדם מודד בה מודדין לו. היא קשטה את עצמה לעבירה. המקום ניולה. היא גלתה את עצמה לעבירה. המקום גלה עליה. בירך התחילה בעבירה תחלה. ואח"כ הבטן. לפיכך תלקה הירך תחלה (כה). ואח"כ הבטן. ושאר כל הגוף לא פלט: ח שמשון הלך אחר עיניו (כו). לפיכך נקרו פלשתים את עיניו. שנא' (שופטים יו) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו. אבשלום נתגאה בשערו (כז) לפיכך נתלה (כח) בשערו. ולפי שבא על עשר פילגשי אביו. לפיכך נתנו בו [א] לונביות שנא' (שמואל ב יח) ויסובו [א] אנשים נושאי כלי יואב [ב] [ויכו את אבשלום וימיתוהו]. ולפי שגנב ג' לבבות לב אביו ולב ב"ד ולב ישראל [ב] (שנאמר (שם טו) ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל) לפיכך נתקעו בו ג' שבטים שנאמר (שם יח) ויקח ג' שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום: ט וכן לענין הטובה. מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר (שמות ב) ותתצב אחותו מרחוק. לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר. שנא' (במדבר יב) והעם לא נסע עד האאסף מרים. יוסף זכה לקביר

[א] נ"י. [ב] רש"ל מ"ז

ומטהרין את המצורעים. כדכתיב (ויקרא יד) והעמיד הכהן המטהר וגו' לפני ה': אוחז בבגדיה. בבית הצואר שלהן: אם נקרעו. אינו חושש ואם נפרמו אינו חושש. פרימה גדולה מקריעה שנקלעת לקרעים הרבה. לשון אחר פרימה מן הצדדי' קריעה באורך: עד שמגלה את לבה. דכתיב (במדבר ה) ופרע את ראש האשה אין לי אלא ראשה גופה מנין ת"ל האשה א"כ מה ת"ל את ראשה מלמד שסותר את שערה: ר' יהודה אומר כו'. שמא תצא זכאה ויתגרו בה פרחי כהונה (כא) שראו לבה נאה ושערה נאה ואין הלכה כר"י: ו היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורי'. ואם היו שחורי' יפין לה מכסה בבגדים מכוערי': קטליות. ענקי' שמשימים סביב הצואר ומפני שהאשה חונקת עצמה בהם כדי שתראה בעלת בשר נקראו קטליות: נזמים וטבעות מעבירים ממנה. מפרש בגמ' דלא תימא שיפיו לה הנזמים והטבעות אחר שקרעו בגדיה וגלו את לבה שזה אחר גנאי לה כמו שגנאי לאדם ערום שילך במנעלים ברגליו תלינך יפה. קמ"ל דלא: חבל מצרי. מפרש ביומא לפי שעשתה מעשה מצרי' (כג). ואם אין חבל מצרי מביא שאר חבלים וקושר למעלה מדדיה שלא יפלו בגדיה ותשאר ערומה: וכל הרוצה לראות בא לראות. ודוקא באנשים רשות ואינה חובה אבל בנשים חובה על כל הנשים המצויות שם לבא ולראות. כדכתיב ונוסרו [כל] הנשים: וכל הנשים מותרות לראותה. חייבין לראותה. הכי מפרש לה בגמ': ז המקום ניוולה. שמגלה כהן את ראשה וסותר את שערה וקורע את בגדיה: היא גילתה את עצמה. ישבה בפרשת דרכים וגלתה עצמה לנואף: המקום גלה עליה. שכהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל: בירך התחילה בעבירה תחלה. בדלך תשמיש הירך נהנה תחלה בקרוב בשר: ושאר כל הגוף לא פלט. שאר אברי גופה אינם פלטים מן החולי ואע"פ שלא התחילו בנוקבא. אלא בטן וירך: ח לונביאות. מכיתות: לב אביו. אמר לו אבשלום לאביו כתוב לי שילכו עמי שנים אים שאבחר מכל ישראל כתב לו. והיה מראה חותמו של אביו לשנים. והולכים אחריו. לשנים אחרים והולכי' אחריו. עד שכנס מאתים איש. כלן ראשי סנהדראות. הרי שגנב לב אביו. ולב ב"ד ולב כל ישראל. דכתיב ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל: ט וכן לענין הטובה. נותנין לו לאדם שכר מעין הטובה שעשה, ומיהו יותר ממה שעשה משתלם. דמדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורעניות (כט):

(כ) לא היה כו'. אע"ג דגזרת הכתוב הוא שב ולא תעשה אלו מיעקר הוא. תוס': (כא) על שם שהיו מגדלין שם בעזרה יותר משאר העם. רש"י. ואם היו פורחין שדין בינם לבין האנשים לא היה ניוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה בושה מפני חברותיה ילא יוסרו. תוי': (כב) נזמים. הם שבאפיה האף. הר"מ. ומלי' הר"ב פ"ו דשבת גם דאוזן בכלל: (כג) לפי שנאמר בתחלת פ' עריות כמעשה ארץ מצרים וגו' ואע"פ שנא' כמו כן וכמעשה ארץ כנען וגו' ויקמו חבל שבמדינה כל המינים שיוכל לעשות עושין כדי לנוולה ולפיכך לוקחין חבל מצרי שלא מהמדינה. תוי'. וכן יש לפי' כפשה מצרים דרפ"ב. ועתוי"ט: (כד) גס. כשהאדם רואה בני ביתו דעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודה. ואנו מבקשין שתודה ולא ימחה שם הקדוש על המים. רש"י: (כה) תחלה. לקלל אותה דכתיב בתת ה' את ירכך נופלת ואח"כ בטנך צבה רש"י. ובגמרא הא כתיב ולבתה בטנה ונפלה ירכה. אמר אביי כי לייט משלה ירך ברישא והדר בטן ומיא כי אורחייהו בדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי הכתיב לצבות בטן ולנפיל ירך ההיא דמודע לה כהן יתן ברישא והדר ירך שלא נמוליא לעז על מים המרים: (כו) עיניו: (כז) בשערו: (כח) נתלה. כ"ז מבואר בקרא שופטים י"ד. ש"ב י"ד וי"ח. גמרא: (כט) דהתם אלא שעתא הכא ז' יומי. גמרא. וק' דבמרגלים נפרע מהם יום לשנה א"כ היתה מדת פורעניות מרובה ממדה טובה של מרים כו'. וי"ל דל"ק שמפני מדה טובה הולכך הפורעניות להתאחר כל כך כדי שלא ימות אחד מהם פחות מבן ס': ועתוי"ט ואין

לקבור את אביו ואין באחיו (לא) גדול ממנו. שנאמר (בראשית נ) ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים. מי לנו גדול מיוסף (לא). שלא נתעסק בו אלא משה. משה זכה בעצמות יוסף. ואין בישראל גדול ממנו שנאמר (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו. מי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא המקום שנאמר (דברים לד) ויקבור אותו בגיא. ולא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים (לב). שנאמר (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך:

פרק ב

היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה. כל המנחות תחלתן וסופן בכלי שרת. וזו תחלתה בכפיפה מצרית. וסופה בכלי שרת. כל המנחות טעונות שמן ולבונה. וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה. כל המנחות באות מן החטין. וזו באה מן השעורים. מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורים. היא היתה באה גרש. וזו באה קמח. רבן גמליאל אומר. כשם שמעשיה מעשה בהמה. כך קרבנה מאכל בהמה: ב היה מביא פיילי של חרס חדשה (א). ונותן לתוכה חצי לוג (ב) מים מן הכיור. רבי יהודה אומר רביעית. כשם שממעט בכתב. כך ממעט במים. נכנס להיכל ופנה לימינו (ג). ומקום היה שם אמה על אמה. וטבלה של שיש וטבעת היתה קבועה בה. וכשהוא מגביהה נוטל עפר מתחתיה. ונותן כדי שיראה על המים. שנאמר (במדבר ה) ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן ונתן אל המים: ג בא לו (ד) לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב (שם) מאם לא שכב איש וגו'. ואת כי שטית תחת אישך. ואינו כותב והשביע הכהן את האשה. וכותב יתן ה' אותך לאלה ולשבועה ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך. ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן.

רבי

(לב) ואין באחיו כו'. שהיה שליט הרי מדה שמדד שנקבר אביו בגדולים ובו במדה נמדדו לו שנקבר הוא בגדולים. רש"י: (לא) גדול מיוסף. מי לנו לענין כבוד קבורה לקבור בגדולים גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהוא גדול מישראל שאין בישראל גדול ממנו. הרי מדה שמדד לקבור את יוסף ע"י גדול בה מדדו לו שאין גדול בכבוד ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה. רש"י: (לב) על כל כו'. ומ"מ בהא עדיף מרע"ה שעמו לא נתעסק אלא המקום ב"ה משא"כ בשאר הצדיקים בכבוד ה' יאספוהו ועכ"ז מתעסקים בו (גם) בני אדם כדרך כל הארץ. ועתוי"ט:

פרק ב (א) חדשה. בגמרא יליף ליה מקרא והוא אליבא דכ"ע. ועתוי"ט: (ב) חצי לוג. הלכתא גמירי לה. רש"י. ונ"ל דהכי גמירי לה שצריך המים למחות הכתב יפה יפה בקלות. ולפיכך ר"י שממעט בכתב ממעט במים. ועתוי"ט: (ג) לימינו. דאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין: (ד) בא כו'. הכא ודאי תנן שלא כסדר. דהא לכ"ע שישביעה קודם שיכתוב כדאיתא בגמרא דף י"ז. ועתוי"ט: (ה) הכי פ"ד דגמ' דבל למסקנא הוה טעמא ידרים הנקי (בלא יו"ד) דמשמע הנקי וקאי אקרא דבתריה דכתיב ואת כי שטית ומשמע הכי הנקי ממים המאררים האלה ואת כי שטית

פרק ב היה מביא. הבעל: את מנחתה. כדכתיב (במדבר ה) והביא את קרבנה: בכפיפה מצרית. סל עשוי מנצרי הדקל (ס"א הכן) זכרים הגדלים סביבות הדקל: כדי ליגעה. שתודה ולא ימחה השם על המים. ונותן דאמר שבתחלה היה משקה אותה ואח"כ מביא מנחתה אע"פ שנמחק השם מיגעה כדי שתודה ולא תמות מית' מנוולת שאע"פ שנמחקה המגילה אם אמרה טמאה אני אינה שותה: תחלתן וסופן בכלי שרת. לאו בכלי שרת ממש קאמר שאין אדם מביא מנחתו מתוך ביתו בכלי שרת אלא בקלתות של כסף ושל זהב שהם ראוים לכלי שרת: וזו בכפיפה מצרית. שאין ראוי לעשות ממנה כלי שרת דדמי להקריבהו נא לפחתך (מלאכי א): כל המנחות טעונות שמן ולבונה. בגמ' פריך והא איכא מנחת חוטא דכתיב בה (ויקרא ה) לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה. וכן הא דתנינן כל המנחות באות חטים קשי' דהא מנחת העומר באה מן השעורים. ומתרץ בגמ' לא תתני מלתא דליתא בכללא אלא ככוך ותני והכי קאמר כל המנחות טעוני' שמן ולבונה ואות' שאינם טעונות שמן ולבונה באות מן החטים ובאות סולת מנחת חוטא אע"פ שאינה טעונה שמן ולבונה באה חיטין ובאה סולת. מנחת העומר אע"פ שבאה מן השעורין טעונה שמן ולבונה: באה גריש. וזו אינה טעונה שמן ולבונה ובאה מן השעורים ובאה קמח: גריש. מבורר ומנופה בשלש עשרה נפה כעין סולת בחטים: קמח. הכל מעורב כמו שנטחן: ב היה מביא. הכהן: פיילי. כוס בל' יוני: מן הכיור. דכתיב (במדבר ה) מים קדושים ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי: כשם שממעט. ר' יהודה בכתב המגילה לקמן במתני' כך ממעט כאן ואין הלכה כר' יהודה: מקום היה שם. ניכר מתוך שאר רצפת ההיכל: וטבעת קבועה בה. לאוחזה בטבעתה ולהגביהה משאר הרצפה שהיא בנויה באבני שיש: כדי שיראה. צריך שיתן בה שעור שיהא נראה וניכר על פני המים: ונתן אל המים. ומדלא כתי' יתנו במים אלא אל המים משמע שלא יהא נבלע בתוכן: ג מאם לא שכב איש אותך וגו'. הנקי שהקללות הבאות מכלל ברכות דמשמע הא אם שכב לא תנקי (ה): ואינו כותב והשביע הכהן את האשה וגו'. שאין זה אלא מצוה על הכהן להשביעה: ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן. שאין אלא קבלה שהאשה מקבלת עליה האלות וילפינן לה ומדכתיב האלות האלה האלות לרבות קללות הבאות

מתוך

ר' יוסי אומר לא היה מפסיק. רבי יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו' ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן: ד אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדפתרא אלא על המגילה שנא' (במדבר ה) בספר. ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרושם אלא בדיו (ע) שנאמר (שם) ומחה כתב שיכול [א] להמחק: ה על מה היא אומרת אמן אמן. אמן על האלה. אמן על השבועה. אמן מאיש זה. אמן מאיש אחר. אמן שלא שטיתי ארוסה (י) ונשואה ושומרת יבם וכנוסה. אמן שלא נטמאתי. ואם נטמאתי יבאו בי. ר"מ אומר אמן שלא נטמאתי. אמן שלא אטמא: ו הכל שוין שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס. ולא על מאחר שתתגרש. נסתרה לאחר ונטמאת ואח"כ החזירה לא היה מתנה עמה. זה הכלל (יג) כל שתבעל ולא היתה אסורה לו. לא היה מתנה עמה:

פרק ג היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת. ונותנה על ידה. וכהן מניח ידו מתחתיה ומניפה: ב הניף והגיש. קמץ והקטיר. והשאר נאכל לכהנים.

[א] בגמ' למחות

היה

מחמת ברכות (ו). האלה למעוטי צוואות וקבלות: ר' יוסי אומר אינו מפסיק. מהתחיל אם לא שכב איש אותך עד אמן אמן. וכותב צוואות דוהשביע הכהן את האשה וקבלות דואמרה האשה אמן אמן. דדריש את לרבות צוואות וקבלות: ר' יהודה אומר כל עצמו אינו כותב. כלומר היה זהיר בעצמו שלא לכתוב אלא אלות בלבד. ולא קללות הבאות מחמת ברכו' ולא צוואות ולא קבלות דדריש האלות ולא קללות הבאות מחמת ברכות האלה למעוטי צוואות וקבלות: ד לוח. של עץ: נייר. של עשבים שכותשים אותם (ז) ועושים כמין עור: הדפתרא. עור שאינו מעובד כל צרכו דמליח וקמיח ולא עפיץ (ח): בספר. בקלף: קומוס. שרף האילן בלע"ז שנותנים בו שרף ממקום ולא עפיץ קנקנתום. אירמנטו בלע"ז ודריאו"לו: ולא בכל דבר שהוא רושם. ונבלע בקלף ואינו יכול למחוק דקומוס וקנקנתום עבדי רושם: ה אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה. ע"י גלגול שבועה הוא מגלגל עליה זנות של ארוסין ואף על פי שלא היה בו קנוי וסתירה. ומכאן לגלגול שבועה מן התורה: שומרת יבם וכנוסה. אם היתה יבמתו וכנסה וקנא לה ונסתרה מגלגל עליה טומאה שנטמאה כשהיא שומרת יבם. דמתני' רבי עקיבא היא דאמר שומרת יבם ערוה. ואינה הלכה אלא שומרת יבם שזנתה מותר' ליבם לפיכך אינו מתנה עליה אם זנתה שומרת יבם: אמן שלא נטמאתי ובו'. פירושי קמפרש לאמן על האלה אמן על השבועה דתנינן לעיל. והכי קאמר אמן שלא נטמאת הוא אמן על השבועה שהשביעה הכהן משביע אני עליך שלא נטמאת: ואם נטמאתי יבאו בי. היינו קבלת אלה שאמר לה הכהן ואם נטמאת יבאו בך כל הקללות הללו: אמן שלא אטמא. שאם תטמא לאחר זמן מים מעררים אותה (יא). ואין הלכה כר"מ: ו ולא משנתגרשה (יב). שאם זנתה לאחר שנגרשה וחזר והחזירה וקנא לה ונסתרה אין המים בודקים על זנות שלאחר גירושין דגרושה שזנתה מותרת לחזור לבעלה. דבקדושין תלה רחמנא האיסור לא בביאה דכתיב (דברים כד) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר. לפיכך נתקדשה לאיש אחר. אע"פ שלא נבעלה. אסורה לחזור לבעלה ואם נבעלה בלא קדושין. מותרת לחזור לבעלה:

פרק ג היה נוטל. בעלה את המנחה שאין מנות כהונה במנחות אלא ונקטילה ואילך והגשה נוני תחילת קמילה היא שאין זר קרב למזבח אבל קלוש כלי ויציקה ובלילה. במנחות הטעונות שמן. כשר בזר: ונותנה על ידה. להניף: וכהן מניח ידו תחתיה. שנאמר בשלמים (ויקרא ז) ידיו תביאנה ונאמר במנחת סוטה (במדבר ה) ולקח הכהן מיד האשה. מה בשלמים הכהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף. כך במנחת סוטה כהן מניח ידו תחת יד האשה (א) ומניף: ב והגיש. לקרן מערבית דרומית: והשאר נאכל לכהנים. שכל המנחות שיריהן נאכלים:

שטים. כש"י: (ו) בגמ' והכי דריש. אלות אלות ממש האלו' לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה. האלה למעוטי צוואות וקבלות. דה"י דגבי מעוטא לויעוטא דרשינן לה. ורבי יוסי ס"ל דהאלה אינו ממעטת דלורכיה הוא. ורבי יהודה ס"ל דהאלו' נמי למעוטא דרים לה: (ז) ומדבקים אותן בדבק שקורין לנתו בלע"ד ועושין כו'. כש"י: (ח) שהיו מעבדים הקלפים בעפצים שקורין בלע"ם: (ע) בדיו. הלכת עשייתו מבואר במ"ב פ"ב דמגילה והלא מיהו שלני דיו דהכא ודהתם דהכא דכתי' ומחה קפיד קרא דכתב שהוא יכול להמחות ולפיכך כשהוטל קנקנתום בדיו שעי"כ מתקיים ה"ז פסול לפ' סוטה. אבל לדהתם אינה פסולה. דהתם לא קפדינן שתהא יכולה להמחק. הר"ן: (י) ארוסה כו'. אע"פ שעל הארוסה הוא הגלגול ועיקר שבועה כהוי להקדים מ"מ הואיל והארוסה קודם בזמן הקדימה המשנה: (יא) מוזרין לה לתוך גרונה כאדם הנחנק ע"י משקה נראה כעושה ערעור. והוא לי זעקה שבר יועערו וכ"ה בגמרא: (יב) ה"ג ליה במשנה וה"ק לא על קודם שתתארס כלומר אם בנשואין הראשוני' השביעה אינו מגלגל על קודם שתתארס וכן לא משנתגרשה ונסתרה כו'. ואח"כ החזירה והשביעה לאחר נשואין שניים לא היה מתנה עמה על אחר הגירושין. ומילי מילי קתני. ועתוי"ט: (יג) הכלל כו'. הא היתה אסורה כגון אם היא יבמה ואם זנתה בנשואי' להיו נאסרה עליו כדתנן במ"ב פ"ק ואם מת הוללת כו'. וא"כ במחזיר גרושתו ואם זנתה בנשואין הראשונים נאסרה עליו. לפיכך יכול להתנות על כל זה. גמרא:

פרק ג (א) ירון' ואין הדבר כיעור. מניח מפה ואינו חולץ. ומביא כהן זקן. ואפי' תימא כהן ילד. שאין

היה משקה ואח"כ מקריב (ג) את מנחתה. ר"ש אומר מקריב את מנחתה ואח"כ היה משקה שנאמר (במדבר ה) ואחר ישקה את האשה את המים. אם השקה ואח"כ הקריב את מנחתה כשרה: ג עד שלא נמחקה המגילה. אמרה איני שותה (ד). מגילתה נגנזת (ה). ומנחתה מתפזרת על הדשן. ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת. נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני. המים נשפכין ומנחתה מתפזרת על הדשן. נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערים (ז) אותה ומשקין אותה בעל כרחה: ד אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות. והיא מתמלאת גידין. והם אומרים א (הוציאוה) הוציאוה שלא תטמא העזרה. אם יש לה זכות. היתה תולה לה. יש זכות תולה שנה (יד) אחת. יש זכות תולה שתי שנים (טו). יש זכות תולה שלש שנים. מכאן אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע (טז) שהזכות תולה לה. ר"א אומר כל המלמד בתו תורה כאילו למדה תפלות. רבי יהושע אומר

רוצה

א ס"א

היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה. תלתא קראי כתיבי והשקה קמא ואחר ישקה והשקה בתרא והשקה קמא לגופיה שמשקה אחר שנמחקה המגילה קודם הקטרת המנחה. ואחר ישקה אע"ג דמשמע דוקא על כרחך מקרא המאוחר לאחר נדרש לגופו ומקראות יתרות המאוחרות אחריו נתנו לידרש. הלכך ואחר ישקה אע"פ שנכתב אחר הקטרת המנחה אקודם הקטרה קאי. ואמשיקה הכתובה למעלה קאי. וקאמר דאם לא נמחקה יפה ועדיין רשומן של אותיות ניכר לא ישקה (ג). והשקה בתרא לאשמועינן שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה: רבי שמעון אומר מקריב את מנחתה ואחר כך היה משקה. בעל כרחה ואחר ישקה דוקא הוא ודוקא כתביה לאחר הקטרה. והשקה קמא. שאם בדיעבד השקה ואח"כ הקריב מנחתה כשרה. והשקה בתרא. שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה. ואין הלכה כרבי שמעון: ג מגילתה נגנזת. בצד ההיכל: ומנחתה מתפזרת על הדשן. ונשרפת על בית הדשן שבעזרה ששורפים שם פסולי קדשי קדשים דהואיל וקדשה בכלי שרת טעונה שריפה בעזרה (ו): ואין מגילתה כשרה להשקות [בה] סוטה אחרת. דבעינן כתיבה לשמה דכתיב (שם) ועשה לה הכהן. כל עשייתה לשמה: המים נשפכים. דכיון דאמרה טמאה אני בדוקה ועומדת היא. ומים המרים לא נתנו אלא לבדר בהם את הספק: מערערים אותה. דדילמא טהורה היא. ומחמת ביעתותא קאמרה (ח): ד אינה מספקת לשתות וכו'. בגמרא מוכיח דמתניתין ר' עקיבא היא דסבר כר"ש (ט) דאמר מקריב מנחתה ואח"כ משקה אותה. דכמה דלא קרבה מנחתה לא בדקו לה מיא דכתיב (במדבר ה) מנחת זכרון מזכרת עון: מתמלאת גידים. מתוך שבשרה נפוח נראית כמלאה גידים: שלא תטמא העזרה. לא מטומאת מת קאמר אלא שלא תפרוס נדה (י) ותטמא שער נקנור ועזרת נשים שהלא דרך שם שנדה וזבה אסורין לכנס בהר הבית (יא). אבל המת עצמו מותר להכניסו להר הבית ולשער נקנור שלא נתקדשו בקדושת העזרה (יב): יש לה זכות וכו'. בגמרא מסקנא דזכות דתורה הוא דתולה לה שמוליכה בניה לבית הספר וממתנת לבעלה שילך חוץ לעיר לעסוק בתורה (יג): כאילו מלמדה תפלות. סבור משכב אנשים (י) שמתוך התורה היא מבינה ערמומית ועושה דבריה בהצנע דכתיב (משלי ח) אני חכמה שכנתי ערמה (יד):

רוצה

שאין יצה"ר מצוי לשעה. תוי': (ב) מקריב. גמרא הא אקרינה ה"ק כו' ובהשקאה גופא פליגי ר"ש ורבנן: (ג) לאו דוקא נקט דקרא אתא לרשומן ניכר. דכיון דכתיב ומחה מגילה שמעינן לרשומו ניכר דלאו מיחוי הוא כו' אלא עיקר קרא אם יקריב מנחתה ואח"כ השקה כשירה כדדריש ר"ש והשקה. תוס': (ד) איני כו'. ואע"פ שאינה אומרת טמאה אני שאין רוצין אותה לשתות. הר"מ: (ה) נגנזת. דכל כתבי הקודש שאינן לקרא בהן נגנזין שלא יתבזו. רש"י: (ו) והאי מתפזרת היינו נשרפת כדאי' לק' ואלו שמנחותיהן נשרפות כו': (ז) מערערים. לשון ערער התערער. שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בע"כ: (ח) רש"י ונראה שנתכוונו להעמיד המשנה כר"ע דסבר דאומרת איני שותה כי אומרת מחמת בעתותא הוא דמערערין והכא מחמת בעתותא אנן קיימינן. וא"נ לר"י דסבר דלעולם מערערין. וטעמא מפרשים אליביה דלכולי' אע"פ שאין אנו רואין בעתותא יש לנו לחוש דלמא מחמת בעתותא: (ט) אימא סיפא אם יש לה זכות תולה והא ר"ש סבר דאין זכות תולה. ומשני בזכות כרבנן ס"ל: (י) דמחמת בעיתותא שאחוזתה רגילה לפרוש שמרפי' הדמים ונפתח המקור. ולא דמי לחרדה שמסלקת הדמים דתנן ספ"ד דנדה. שהיא דשנה אינה באה מפתאום. גמרא: (יא) וטעמא שהוא נקרא מחנה לויה. ועתוי"ט: (יב) לפי שעד שער נקנור הוא מחנה לויה וקורא להו בכלל הר הבית ושער נקנור עצמו אע"פ שהוא בעזרת ישראל לא נתקדש כו' וקדושת עזרה ר"ל עזרת ישראל. ומשם ואילך שהוא מחנה שכינה: (יג) אלא מיהא הכל לפי זכות שאינה דומה עושה מרובה לעושה מועט: (יד) שנה. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר. דכתיב ומטיך בצדקה פרוק וגו' הן תהוה ארכה לשלותך וכתיב כולא מטא על נ"כ מלכא וגו' לקצת ירחין תרי עשר. גמרא: (טו) ב' שנים כו'. ירושלמי. שנה אחת מנ"ל. ב' שנים מאמנון. ויהי לשנתים ימים. ג' שנים מאחאב וישבו שלש שנים אין מלחמה: (טז) תדע כו'. שכלה ושלמוד בפי' סוטה. דילפינן ונקתה ונזרעה זרע. ונקתה ע"י זכיות כדי הריון תשעה חדשים, וי"א יותר כדמפרש בגמרא: (יז) כאלו כו' בעי"ת מענין חבית שנתרועעה. וטפלה בגללים וטפלה של תנור כי התי"ו והפ"א מתחלפין במוצא דעלב"ת. והר"מ פי' תפלות דברי הבאי ודברי שטות. מלשון היאכל תפל בלי מלח. שעניינו דבר שפל וגרוע: (יח) ורבנן כלוי בן עזאי. מבעיא ליה לכדר"י בר"ח דאמר אין ד"ת מתקיימין

אלא

רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות. הוא היה אומר חסיד שוטה. ורשע ערום. ואשה פרושה. ומכות פרושין, הרי אלו מבלי עולם (כ): ה ר' שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים. ואם אתה אומר הזכות תולה במים המאררים. מדהה אתה את המים בפני כל הנשים השותות. ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו, שאומרי' טמאות הן. אלא שתלתה להן זכות. ר' אומר הזכות תולה במים המאררים. ואינה יולדת ואינה משבחת. אלא מתנוונה (כא) והולכת לסוף היא מתה באותה מיתה: ו נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה. ואם משקדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותשרף. ואלו שמנחותיהן נשרפות. האומרת טמאה אני לך. ושבאו לה עדים שהיא טמאה (כב). והאומרת איני שותה. ושבעלה אינו רוצה להשקותה. ושבעלה בא עליה בדרך. וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות: ז בת ישראל שנשאת לכהן מנחת' נשרפת. וכהנת שנשאת לישראל מנחתה נאכלת. מה בין כהן לכהנת. מנחת כהנת נאכלת. מנחת כהן אינה נאכלת. כהנת מתחללת. וכהן אין מתחלל. כהנת מטמאה למתים. ואין כהן מטמא למתים. כהן אוכל בקדשי קדשים. ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים: ח מה בין איש לאשה (כח). האיש פורע ופורם. ואין האשה פורעת ופורמת. האיש

רוצה אשה בקב. ליזונות מועטים ויהיה תפלות עמה: מתשעה קבין ופרישות. לפרוש מן התשמיש. הלכך אין טוב שמלמד תורה: חסיד שוטה. מפרש בגמרא כגון דקטבעה אשה בנהר ואמר לאו אורח ארעא לאסתכולי באתתא ולאצולה: רשע ערום. כגון המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דינו חבירו ומשכנעתו בלב הדיין שעל זכות לבעל דין זה קשה לסלקן והרי רשעתו וערמתו של זה שעבר על לא תשא שמע שוא (שמות כג): ואשה פרושה. כגון אשה כשפנית שהיתה עוללת רחם הנשים היולדות בכשפים ובשעה שהיתה היולדת מקשה בלדתה היתה אומרת אלך ואתפלל אולי תקובל תפלתי ומותרת כשפיה ויולדת: מכות פרושים. שמכה עצמו להראות שהוא עניו וכנוע (יט). כגון שמהלך עקב בצד גודל ואינו מרים רגלו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים והוא שנקרא בגמרא פרוש נקפי. אי נמי שעושה עצמו כעוצם עיניו שלא להסתכל בנשים. ומתוך כך מכה ראשו בכותל ויוצא ממנו דם. והוא שנקרא פרוש קיזאי כלומר שמקיז דם מראשו מחמת פרישותו: הרי אלו מבלי עולם. שרוצים להראות בבריות שהם חסידים ואין תוכם כברם: ה מדהה אתה את המי'. מחסר ומתמיה. כגון המחסר נקרא דיהה בלשון משנה: מתנונה והולכת. כחושה והולכת: ו נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי. הרי היא ככל המנחות. שנטמאו עד שלא קדשו בכלי: ותפדה. ותצא לחולין ומן המעות יקנה אחרת: ותשרף. שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאה עוד לחולין: וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות. ואפי' קרב קומץ כהלכתו ולא נטמאת. נשרפים שיריה על בית הדשן ואין נאכלין מפני שיש לכהן בעלה חלק בה שמעלו היא באה והתורה אמרה (ויקרא ו) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל. ואין כלה כליל מפני שיש לה חלק בה. שלכפרתה היא באה. הא כיצד. הקומץ קרב בעצמו והשירים קרבין בעצמן (כג): ז וכהנת שנשאת לישראל. בת כהן: מנחתה נאכלת. דכל מנחת כהן כליל תהיה כתיב. כהן ולא כהנת. וכן כהנת אלמנה וגרושה שהביאה מנחת נדבה נאכלת (כד): כהנת מתחללת. מן התרומה ומן הכהונה אם נבעלה לפסולים (כה). שוב אינה חוזרת לכהונתה לעולם: כהן אינו מתחלל. אם נשא גרושה. חללה. או זונה אלא כל זמן שהוא עמה הוא פסול לעבודה (כו) ומשגרשה חוזר לכהונתו דכתיב (שם כא) ולא יחלל זרעו חלל והוא אינו חלל: כהנת מטמאה למתי'. דכתיב (שם) בני אהרן. ולא בנות אהרן: ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים. דחטאת ואשם ומנחה בכולהו כתיב (שם ו) כל זכר בבני אהרן (כז) יאכלנה: ח האיש פורע ופורם. כשהוא מנוגע פורע את ראשו ופורם את בגדיו דכתיב (שם יג) איש צרוע

אלא בידי מי שמעמיד עצמו עכוס עליה. פרש"י שהיתה אכל עקביו ונעשה עליה עני וחסר כו'. ל"פ שמעבירים שמקיים תורתו לקבץ על יד ללמוד אבל הדם: (יט) לי הר"ת החכמים קורין עצמם פרושים. להיותם מופרשים מבני אדם שיש להם הקנאות והמדות הפחותות והרדיפה אחר תאות העולם. הם מיחלים לשכר העוה"ב ולמדו להתעולל: (כ) מבלי כו'. או מבלי עולם שאלו הדברים המפסידים מציאות האדם. הר"ת. ורצה מציאות האדם לפי שהוא עיקר הבריאה בעולם השפל וכן אמרו על ג' דברים העולם עומד: (כא) מתנונה. פליגי בה רב יוסף. ס"ל דלת"ק מתנוונה נמי לא ורב ששת סובר דת"ק נמי ס"ל דהולה אבל מתנונה וכו' הסירש"י ולא פליגי עליה דר' אלא בסוף שהיא מתה ברגמי מיסה אחד. ועתוי"ט: (כב) עדים כו'. בא עליה ואע"ג דבהני הגלי מלתא למפרע דכי קדים בטעות קדים: גזירה שמא יאמרו מוכאים מכלי שרת לחולין. גמרא. ס"מ: (כג) שלא נדקדק כי כן דקליטה היינו על המזבח. ואלו בית הדשן היינו מקום בעזרה לפסולי מוקדשים הנשרפים כמ"ש הר"ב לעיל מ"ג. אלא כהכי. וכ"ע כל שממנו לאישים הרי זה בבל תקטירו מדכתיב לא תקטירו ממנו כו'. כל שממנו כו'. דר"א סבר מקריב השירים על המזבח ולשם עצים. ולרבנן לית להו הא סברא אלא נשרפים שיריה על בית הדשן כדאיתא בגמרא: (כד) ל"ד דה"ה חובה. ועתוי"ט: (כה) כדדרשינן בקדושין ע"ז: (כו) ולשון ספרא לחללו בזמן שהוא נוהג מנהג זה הרי הוא חולין: (כז) ולאו"ג. דמבני אהרן ממעטינן ולא בנות אהרן. עכת קרא וכתב. זכר. לבנות בעלי מומין למחלוקת. בכתב כר"ב בפי"ב דזבחים: (כח) מה בין כו'. שייך עובא הכך דספ"ק דקידושין וכן הא דאין אשה מפירה נדרי בנה: עי'

האיש מדיר את בנו בנזיר. ואין האשה מדרת את בנה בנזיר. האיש מגלח על נזירות אביו. ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. האיש מוכר את בתו (ל). ואין האשה מוכרת את בתה (לא). האיש מקדש את בתו. ואין האשה מקדשת (לג) את בתה. האיש נסקל ערום. ואין האשה נסקלת ערומה. האיש נתלה. ואין האשה נתלית. האיש נמכר בגנבתו. ואין האשה נמכרת בגניבתה:

פרק ד **ארוסה** ושומרת יבם. לא שותות ולא נוטלות כתובה. שנא' אשר תשטה אשה תחת אישה. פרט לארוסה ושומרת יבם. אלמנה לכ"ג. גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. ובת ישראל לממזר ולנתין. לא שותות (ב) ולא נוטלות כתובה: **ב** ואלו לא שותות. ולא נוטלות כתובה. האומרת טמאה אני. ושבאו לה עדים שהיא טמאה. והאומרת איני שותה. אמר בעלה איני משקה. ושבעלה בא עליה בדרך. נוטלת כתובתה ולא שותה. מתו בעליהן עד שלא שתו. ב"ש אומרים נוטלות כתובה ולא שותות. וב"ה לא שותות ולא נוטלות (ה) כתובה: **ג** מעוברת חברו. ומינקת חברו. לא שותות ולא נוטלות כתובה. דברי רבי מאיר. וחכ"א יכול הוא (ו) להפרישה ולהחזירה

נגוע הוא וכו'. איש פורע ופורם. ואין האשה פורעת ופורמת: האיש מדיר את בנו בנזיר. בנו קטן ואלה נזירתו עליו. ואפי' לכשיגדל (כט). וזו הלכה היא בנזיר ואין לה סמך מן התורה: האיש מגלח על נזירות אביו. אם נדר אביו בנזירות והפריש קרבנותיו ומת. והיה בנו נזיר. או שנדר בנזירות לאחר מיתת אביו, הרי הבן מגלח ביום מלאת ומביא קרבנו' שהפריש אביו. וגם זו הלכה ואין לה סמך: האיש מקדש את בתו. מקבל קדושי' בתו קטנה (לב) שלא מדעתה, דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה: האיש נסקל ערום. דכתיב (ויקרא כד) ורגמו אותו וא"א לומר אותו ולא אותה. דהא כתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא. אלא אותו בלא כסותו. אבל אותה בכסותה (לד): האיש נתלה. דכתיב (שם כא) ותלית אותו על עץ. אותו ולא אותה: האיש נמכר בגניבתו. דכתיב (שמות כב) ונמכר בגניבתו. ולא בגניבתה:

פרק ד **ארוסה** ושומרת יבם. ארוסה שקנא לה ארוס ושומרת יבם שקנא לה יבם: לא שותות. דמעטינהו קרא: ולא נוטלות כתובה. שהיא גרמה לאסור עצמה עליו שנסתרה אחר קנוי דמקנוי ואיסור לא אמעיט. דכתיב (במדבר ה) דבר אל בני ישראל כו' לרבות ארוסה ושומרת יבם לקנוי (א): תחת אישה. ביושבת תחתיו הכתוב מדבר: נתינה. מן הגבעונים ואסורים לבא בקהל: לא שותות. דלא נאמרה פרשה אלא בראויים לקיימו' (ג) דכתיב (שם) כי תשטה אשתו. בראויה באישות הכתוב מדבר. פרט לאלמנה לכהן גדול וכו': ולא נוטלות כתובה. ואף ע"ג דאמר אלמנות לכ"ג גובין כתובתן. כדאמרינן בכתובות. זו אין לה כתובה שבסתירתה גרמה לה: **ב** אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך. שהוא גורם לה שלא תשתה. נוטלת כתובתה: מתו בעליהן. של כל סוטות הראויות לשתות ולא הספיקו להשקותן עד שמתו: בש"א נוטלות כתובה. דספק העומד לגבות כגבוי דמי (ד): ולא שותות. דכתיב (שם) והביא האיש את אשתו: וב"ה אומרים לא שותות ולא נוטלות כתובה. כלומר מתוך שלא שותות אין נוטלות כתובתן דספק העומד לגבות לאו כגבוי דמי: **ג** מעוברת חברו. שמת או גרשה והניחה מעוברת או מניקה ואסרוה חכמים לינשא עד שיהיה הולד בן שתי שנים והלך זה ונשאה קודם הזמן וקנא לה ונסתרה: לא שותות. בהכי אינה ראויה לקיימה דס"ל לר"מ הנושא מעוברת חברו או מינקת חברו יוציא ולא יחזיר עולמית. ואין הלכה כרבי מאיר: יכול הוא להפרישה. עד כ"ד חדשים ולהחזירה הלכך ראויה לאישות קרינא

(כט) עי' פירושו פ"ד דנזיר מ"ו פי' וכ"ל דפי' לכשיגדל כלומר לאחר שנעשה גדול לענין נדרים ומיהו עד שיביא ב' שערות אחר י"ג שנים וזו לא דפשיטא דמכיון שיצא מרשותו לגמרי פקעה לה הלכת אביו ומאילא א"נ להשלים עוד נזירותו. ועתוי"ט: (ל) בתו. כלומר כשהיא קטנה. רש"י: (לא) בתה. דכתיב כי ימכור איש את בתו. גמרא: (לב) לאו לאפוקי נערה דבהדיא תנן האיש מקדש את בתו כשהיא נערה. אלא לאפוקי בוגרת: (לג) מקדשת. פירש' דקרא דאת בתי נתתי לאיש יליף ליה ולא אבי הנערה אל הזקנים משמע למעט אמה דאינה זכאה בבתה לאת. סוט': (לד) אותו לגופיה איצטריך דבלא כסותו ועיקר טעמא משום בזיונא. ועתוי"ט:

פרק ד. (א) **דואמרת** אליהם כצויא: (ב) אלמנה כו'. משום דחלוקין בטעמא הולכך לחלקן. תוי': (ג) ולא צריכין לומר דסלולה משום אסגרת לישנא כמ"ש בר"פ דיבמות. אלא כל עון קאמר ועון דד"ס נמי בכלל כדאשכחן לענין היכא ורך הלבב דס"ל דיראת עבירה דד"ס בכלל זו כ"ל. תוי"ט וע"ע: (ד) ול"ד למ"ג פ"ד דיבמות דהתם ספק נפולה והוי ספק אי עומד לגבות כלל משא"כ הכא דכשמת הבעל ודאי עומד לגבו' אלא מטעם אחר נבוא להפסידה הוי היא כגבתה ומוחזקת. גמרא: (ה) ולא נוטלות. ולא צייך לומר העמד אשה על חזקתה כמו בפ"ק דכתובות מ"ו א' ואימא לא זכתה שהרי הרגלים לדבר שקנא לה ונסתרה והכתוב הוציאה מחזקה ועשאה ספק. תוי': (ו) יכול הוא כו'. והכי פ"ל לרבנן או אשה או בנים כמ"ש בגמ' פ"ו דיבמות. וכ"ת הא רבנן אית להו הך סברא במעוברת ומאי שנא כ"ל דהא דאילונית איסורייהו דמפקד אפריי' ורבי' ולהחזיק מלוה מן התורה אסרוה. אבל מעוברת ומינקת לא גזרו להחזיק שום מלוה. אלא מפני חשש המיתוק שמא תתעבר שנית בזמן ההנקה כו' ולפיכך לא החמירו בה וזהו שכ' הר"מ שאין כאן עבירה כלל אלא תקנה ומ"מ אסור לעבור. אבל אילונית היא גזילה ובכלל עשו משמרת למשמרת. והוא עבירה

ולהחזירה לאחר זמן. איילונית וזקנה ושאינה ראויה לילד. לא שותות ולא נוטלות כתובה. רא״א יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה. ושאר כל הנשים. או שותות או לא נוטלות כתובה: ד אשת כהן שותה ומותרת לבעלה. אשת סריס (ע) שותה. על ידי כל עריות מקנאים חוץ מן הקטן. וממי שאינו איש: ה ואלו שב״ד מקנאין להן. מי שנתחרש בעלה. או נשתטה. או שהיה חבוש בבית האסורין. לא להשקותה אמרו. אלא לפוסלה מכתובתה. רבי יוסי אומר אף להשקות. לכשיצא בעלה מבית אסורין ישקנה:

פרק ה א כשם שהמים בודקין אותה. כך המים בודקין אותו. שנאמר (במדבר ה) ובאו ובאו. כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל. שנאמר (שם) נטמאה ונטמאה דר״ע. אמר ר׳ יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב. ר׳ אומר שני פעמים האמורי׳ בפרשה אם נטמאה נטמאה. אחד לבעל ואחד לבועל: ב בו ביום דרש ר״ע (ויקרא יא) וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא. אינו אומר טמא. אלא יטמא לטמא אחרים. לימד על ככר שני שמטמא את השלישי (יג). אמר רבי יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית אומר

עתיד

קרינא בה: איילונית. דוכרניתא דלא ילדה: ושאינה ראויה לילד. שמתה כוס עקרין. ואסור לקיימן לפי שאין לו בנים: ר׳ אליעזר אומר יכול הוא לישא אשה אחרת. ויהיה מותר לקיים את זאת הלכך ראויה לאישות היא ואין הלכה כר׳ אליעזר: ד אשת כהן שותה ומותרת לבעלה. אם נמצאת נקיה. דמהו דתימא הואיל ואשת כהן בנאנסה אסורה לבעלה. ניחוש לה שמא נאנסה ולכך לא בדקוה המים קמ״ל (ז): אשת סרים שותה. דלא תימא מבלעדי אישך אמר רחמנא. והאי לאו בר הכי הוא קמ״ל (ח): על ידי כל העריות מקנאים. אם קנא לה מאביה. או מאחיה ומאחד מכל עריות ונסתרה הוי קנוי ונאסרה עליו ושותה. דלא תימא כעונאה כטמאה ב׳ פעמים אחד לבעל ואחד לבועל היכא דמתסרא עליה בהאי זנות לאפוקי הא דאסירא עליה וקיימא. קא משמע לן (י): חוץ מן הקטן. פחות מבן ט׳ שנים ויום אחד שאין ביאתו ביאה כך פי׳ הרמב״ם (יא). ולי נראה קטן פחות מבן י״ג שנה ויום אחד ולא הביא סימנים דכתיב (במדבר ה) והכא איש אותה איש ולא קטן: וממי שאינו איש. למעוטי בהמה (יב): ה ואלו שב״ד מקנאין להם. אם רואים אותם שמתנהגת בפריצות: לא להשקותה אמרו. דהא בעינא והביא האיש את אשתו וליכא ובעלה נמי לכשיצא אינו יכול להשקותה בקנוי זה דבעינן וקנא והביא. ונ״י לא בעי וקנא והביא. ואין הלכה כר״י. וסומא אינו משקה את אשתו. שנאמר (שם) ונעלם מעיני אישה ומונה שנאמר (שם) אשה תחת אישה למדנו שכל המונע הבעל מלהשקות מונע האשה מלשתות אם היה אותו הדבר באשה לפיכך אם היתה היא סומא אינה שותה (יג). ואם היתה חגרת אינה שותה שנאמר (שם) והעמיד אותה הכהן. וכן אם היתה גדמת שנאמר (שם) ונתן על כפיה. או אלמת דבעינן ואמרה האשה וכן אם היה הבעל חגר או גדם או אלם אינו משקה מדכתיב אשה תחת אישה כדאמרן:

פרק ה כך בודקים אותו. את הבועל (א): ובאו ובאו. שניהם בוי״ו יתירה לדרשא (ב): נטמאה ונטמאה. וי״ו יתירה דונטמאה שניה לדרשא: ר׳ אומר שני פעמים וכו׳. ר׳ לא דריש וי״ו יתירה כר׳ עקיבא אלא כדי דקרא קא דריש בין ונטמאה ונטמאה: ב בו ביום דרש. כל היכא דתנינן בו ביום ביום שהושיבו את ר׳ אלעזר בן עזריה לנשיאות שנתרבו התלמידי׳ שנתנו רשות לכל ליכנס. וגבוה דהך דרשה דנטמאה ונטמאה נמי בו ביום נדרשה נקטינהו לכל הנך הכא: כלי חרש. הוא ראשון שיטמא מן השרץ שהוא אב. והאוכל שבתוכו שני שטמאו הכלי: אינו אומר טמא. כל אשר בתוכו טמא אלא יטמא לטמא אחרי׳ למד על ככר שני להכי נקט ככר לפי שהוא תלוי בתנור: שמטמא את השלישי

עבירה מד״ם. ועתוי״ט: (ז) וקפ״א דאשת כהן שמששת מותרת מבעי׳ ליה ובגמרא אשת כהן שותה פשיטא מהו דתימא: אשת כהן דאפי׳ כי משפה אסורה אימא לא משתה קמ״ל ומותרת לבעלה פשיטא במתכוונה דכך לבנים כו׳ ליגל דנא:שה כ׳ קמ״ל. ועתוי״ט: (ח) ומבלעדי אישך לקדמה בביאת הבעל. תוס׳: (ע) אשת סרים. לי׳ הר״ת סרים חמה לו סרים אדם המוסרות לבעליהן. וסרים אדם כששתה כוס של עיקרין שמותרת לו. וקרי ליה סרים אדם לפי שע״י אדם בא לו. כ״מ ועתוי״ע: (י) והיינו הא שמעי׳ לה מאלמנה לכה״ג דאסורה וקיימא לבעל ואפ״ה איצטריך קרא דכי תשטה למעוטי הא ללו הכי ס״ד. תוס׳: (יא) משמע ליה כו׳ דבן ט׳ ויום א׳ איש מיקרי לגבי שכיבה כ״מ. ובזה מסולק מה שהשיב עליו הר״ב: (יב) כדתנן במ״ג פ״ז דתמורה. גמרא: (יג) ומשמע דסריס ושוטה שאין מונע להשקותה אלא ומה שאינן בני קינוי ולא שמיעטם הכתוב מלד המום שבהם שאינם בכלל ההיקש דאשה תחת אישה. והר״מ בה ובו׳ כתב דהרש וחרשת אינן שותות דא״ק ולמ׳ וגו׳ כאשה שומעת והשניע שוטים ולא ידעתי מנין לו זה הלימוד דבגמרא ת״ל איש לרבות לבה חרש ולשת שוטה כו׳:

פרק ה (א) דא״א לומר הבעל אם אינו מנוקה מעון. דהא כשאינו מנוקה מעון לא בדקי לה מיא לדידה. והא דלא הנן דתני אותה תני אותו: (ב) כדקתני בסיפא דהכא איידי דלבילת מים תלתא כתיבו. ולכיכי חד לגוולה שהקב״ה גוזר שיבולו בה המים ואחד לעשייה מודיע הקב״ה ומבעית לישראל שיבדקוה המים. וחד לידיעה דבעון והדר יכך שלא להוליה לעז כיון דבקללה מזכיר ילך תחלה. ותלתא וי״ו לגופה ובעשייה וידיעה לנואף. גמרא. ומש״ה בליסורא דנואף שני בחד וי״ו לדרשא: (ג) את השלישי. לפמ״ש הר״ב בפ״ק דפסחים מ״ו דאין אוכל מטמא אוכל מן התורה אליבא דר״ע

עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי שאין לו (ד) מקרא מן התורה שהוא טמא. והלא עקיבא (ה) תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא. שנאמר כל אשר בתוכו יטמא: ג בו ביום דרש ר"ע (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו'. ומקרא אחר אומר (שם) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב. אי אפשר לומר אלף אמה. שכבר נאמר אלפים אמה. ואי אפשר לומר אלפים אמה. שכבר נאמר אלף אמה. הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים: ד בו ביום דרש ר"ע (שמות טו) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר. שאין תלמוד לומר לאמר ומה תלמוד לומר לאמר. מלמד שהיו ישראל עונין [א]אחריו של משה על כל דבר ודבר כקורין את ההלל [ב](לכך נאמר לאמר). רבי נחמיה אומר כקורין את שמע (ט) ולא כקורין (י) את ההלל: ה בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס. לא עבד איוב את הקב"ה אלא מאהבה שנאמר (איוב יג) הן יקטלני לו איחל. ועדיין הדבר שקול לו אני מצפה או איני מצפה. ת"ל (שם כז) עד אגוע לא אסיר תומתי ממני מלמד שמאהבה עשה. א"ר יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית דורש כל ימיך שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה. שנאמר (שם א) איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע. והלא יהושע תלמיד תלמידך*. למד שמאהבה עשה:

פרק ו מי שקינא לאשתו ונסתרה אפי' שמע מעוף (א) הפורח יוציא ויתן כתובה דברי ר"א. ר' יהושע אומר עד שישאו (ב) ויתנו בה מוזרות בלבנה:

אמר

[א] גמ' שירה [ב] פ"א

* פירש"י ר' יהושע בן הורקנוס היה תלמיד של ר"ע

דר"ע נמי. פרש"י כס דפליגי דהכא היינו מספק: (ד) שאין לו כו'. בגמרא. ומאמר דאין לו למה טמא. ומשני מן התורה אין לו. אבל ק"ו יש לו. ודור אחר פריך עליה: (ה) עקיבא כו'. ולא נמנה בין התלמידים השנוים שהיו לו לריב"ז במ"ח פ"ב דאבות. לפי שלא תלמידו היה אלא תלמיד תלמידו. והוא כ"א בן הורקנוס: (ו) ור"ל מגוס דפשטא מוטעם ספקא. כיון דבחד עניינא הוא לר"א. אבל לר"ע דקרא דאלף בשל לוים וקרא דאלפי' בשל שבת דאלי עניני כתבו מקיימין המקראות שניהם כמות שהן: (ז) ס"מ דלר"ע אלפים דאורייתא הן ופסק"ע שהניח בל"ע: (ח) מקיים בברייתא משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה'. משה אמר כי גאה גאה. והן אומרים אשירה לה'. ולישנא דראשי פרקים קשיא ולכן נ"ל שהשירה מתחלקת לעניינים ופרקים ובכל פרק היו עונין אותו ראש פרק. ובהלל שלישי רש"י וסו'. דלרש"י בראשי פרקים עונים ראשי פרקים ולא יותר. ועל כל דבר חוץ מראשי פרקים עונים הללויה. עד שיגמור את הלל. ולהתוי' מתחלת הפרק עד סוף עונה כלשון על כל דבר ודבר עד סופו וכן פרק שני כו': (ט) את שמע. כפורס הפורס על שמע בבהכ"נ. שהוא פותח ראשה והן עונין אחריו. פרש"י וקורין כולן יחד וכך שרתה רוח הקודש על כולם וכוונו יחד את השירה ככתבה. ומפי' בגמרא טעמו דר"נ דדרשינן ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי. לאמר דפתח משה ברישא: (י) ולא כקורין. נ"ל דלא"ק הו. לאפוקי כמי מדעם שליחים. כקטן המקרא את ההלל. והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר. משה אמר אשירה לה' והן אומרין אשירה לה' כו' לאפוקי אמר כו' דאפילו כקריאת זו נמי לא: (יא) וכ"כ הר"מ ובגמרא לא מייתי אלא בכל צרתם לא צר (ישעיה ס"ג) דכי בהלל"ף כו' (שם) ומלאך פניו הושיעם אלא למשמע הכי ומשתמע הכי:

פרק ו (א) מעוף. אפי' שיש לו ראיה מצפצוף העוף. ר"מ: משום שסתירה שאין בה ב' עדים אינה נאסרת עליו. רש"י: (ב) שהולכת וטווה בלילה הנה מפחד בלילות ... מתקבצות (ב) עד שישאו כו'. כלומר עדים אינה נאסרת עליו.

השלישי. ואפי' בחולין. דקרא סתמא כתיב: דור אחר. מן העתידים לבא שיטהר את השלישי. ואף בתרומה שאין לו מקרא מן התורה: והלא עקיבא תלמידך מביא לו ראיה מן המקרא שהוא טמא. אף בחולין. ואין הלכה כרבי עקיבא דאין שני עושה שלישי בחולין. אלא בתרומה: ג מגרש. רחבה פנויה מבניין ומזריעה ומאילנות לנוי העיר. ואלפים לא הוזכר לתתם ללוים ולא נאמרו אלא ליציאת תחום שבת: שדות וכרמים. ואלפים סביב נתנו ללוים. מהם הניחו אלף סביב העיר למגרש והשאר (ו) שדות וכרמים. והלכה כרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי שתחום אלפים אמה דרבנן (ז): ד שאין ת"ל לאמר. שאין דומה לאמר שבתורה שהשכינה מדבר למשה לאמר הדבור לישראל אבל כאן. אין לומר כן: כקורין את ההלל. ראשי פרקים בלבד היו עונים אחריו (ח): ה מאהבה. שאהב את המקום: שקול. משקלו שוה אינו מכריע לכאן ולכאן. יש לו הכתוב בוי"ו ומשמעותו כאילו היה לא באל"ף ויש לא באל"ף ומשמעותו כאילו כתוב בוי"ו (יא). הן יקטלני הלא הוא הורגני לא איחל לו עוד. או לו אני מיחל: מיראה. מדאגת פורענות שלא תבא עליו: ירא אלהים. ולא אוהב אלהים:

פרק ו מי שקינא לה ונסתרה אפי' שמע מעוף הפורח. שנסתרה: יוציא ויתן כתובה. רבי אליעזר לטעמיה דאמר בפ"ק סתירה לא בעיא עדות ואפילו עבד ואפילו שפחה נאמנים דהיינו נמי כעוף הפורח דאתקש סתירה לטומאה דכולהו מהימני בה. הלכך נאסרה עליו ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה: רבי יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. נשים הטוות לאור הלבנה (ג) רבי יהושע לטעמיה דאמר משקה על פי שנים. תיהו משישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה בפריצותה מטעם הדבר ותלא דהא אפילו מיא תו לא בדקי לה כדתניא בפ"ק. וטהורה היא. ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה

ב אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה. ולא עוד אלא אפילו עבד אפילו שפחה הרי אלו נאמנין אף לפוסלה מכתובתה. חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה הרי אלו נאמנות, ולא לפסלה מכתובתה אלא שלא תשתה:
ג שהיה בדין ומה אם עדות ראשונה שאין אוסרתה איסור עולם, אינה מתקיימת בפחות משנים. עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם, אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים, ת"ל (במדבר ה) ועד אין בה כל עדות שיש בה, קו לעדות הראשונה מעתה. ומה אם עדות אחרונה (י) שאוסרתה איסור עולם, הרי היא מתקיימת בעד אחד. עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד ת"ל (דברים כד) כי מצא בה ערות דבר. ולהלן הוא אומר (שם יט) על פי שנים עדים יקום דבר. מה להלן ע"פ שנים עדים, אף כאן על פי שנים [א] עדים: ד עד אומר נטמאת. ועד אומר לא נטמאת. אשה אומרת נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת. היתה שותה. אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה. שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה:

פרק ז אלו נאמרין בכל לשון. פרשת סוטה. וידוי מעשר. קריאת שמע. ותפלה (ה) וברכת

[א] גמ' ל"ב

בלבנה. והלכה כרבי יהושע: ב אני ראיתיה שנטמאת. בלותי סתירה שהיא על פי עדים לרבי יהושע. או על פי עוף הפורח לרבי אליעזר: לא היתה שותה. דעד אחד נאמן בה אף להפסידה כתובתה שרגלי' לדבר (ד): אף לפוסלה מכתובתה. שלא תשתה ולא תטול כתובתה: יבמתה. אשת אחי בעלה: ובת בעלה. מאשה אחרת: הרי אלו נאמנות. לעדות זו: אע"פ שהן פסולות לכל שאר עדות שהן שונאות לרעתה. לפי שהתורה האמינה כל עדות שיש בה. ומיהו לא נפסלה מכתובתה הואיל ושונאות אותה. אלא שלא תשתה: ג שהיה בדין. שלא יהא נאמן בה עד אחד אם לא מגזרת הכתוב: עדות הראשונה. סתירה: שאין אוסרתה איסור עולם. אלא עד שתשתה: אינה מתקיימת. בפחות משנים. כדבעינן למימר מגזרה שוה ור' יהושע היא: עדות האחרונה. טומאה: כל עדות שיש בה. נאמן בה. דכתיב ועד אין בה. וכל עד האמור בתורה סתם אינו אלא ב' מדאיצטריך קרא לומר (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש שמע מינה דעד שנים במשמע: עד שיפרוט לך הכתוב אחד. והכי קאמר קרא תרי לית בה אלא חד. וקאמר והיא לא נתפשה לאוסרה (ה) אלא עד אחד מהימן: ד עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת. הוקי חד לגבי חד והרי היא בספיקה ושותה. ודוקא כי אתו בהדי הדדי. אבל בזה אחר זה. כשאמר הראשון נטמאת. הוי מהימן כבתרי (ז). והשני האומר לא נטמאת הוה ליה חד. ואין דבריו של אחד במקום שנים: ושנים אומרים לא נטמאת. כלומר לא נטמאת בפניך. שכשבאת ואמרת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ובפנינו לא נטמאת (ס) הרי נסתלק העד ובטלו דבריו מפני השנים והרי היא בספיקה אם נטמאת קודם שבאו אלו ואלו. ולפיכך שותה. ואשמועינן תנא בהני תרי בבי דמתניתין דבפסולי עדות הלך אחר רוב דעות (ע) בין לקולא. בין לחומרא. כלומר בין להשקותה. בין שלא להשקותה:
פרק ז אלו נאמרין. פרשת סוטה. דכתיב (א) (במדבר ה) ואמר אל האשה. בכל לשון שהוא אומר (ב): וידוי מעשר. בערתי הקדש מן הבית כו'. אומר בכל ל' שירצה דכתיב (דברים כו) ואמרת לפני ה' אלהיך. בכל לשון שאתה אומר (ג): קריאת שמע. דכתיב (שם ו) שמע ישראל. בכל לשון שאתה שומע (ד): ותפל'. כדי שמתפללין. מתפללין בכל לשון. אבל יחיד אינו מתפלל אלא בלשון הקדש (ו):
וברכת

מתקבלות לעוות בקבוץ ומשימו' ביחד: (ד) בגמרא אדר"י מפני מה האמינה תור' ע"א בסוטה שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה. ועד א' מעידה שהיא טמאה: (ס) וכן לי' רש"י ובגמרא אסורה ובלו' קרא דקאמר והיא לא נתפשה כלומר דאלו הוה בה ע"א והיא לא נתפש' היתה אסורה: (ו) ומה כו'. תימא דה"מ למיפרך התם איכא רגלי' לדבר ולפמ"ש בפ"ק דהיתקים סתירה לעומא' י"ל דהאי פריך: (ז) וכגלה לפרש בזא"ז שקבלו עדות הראשון והורו על פי עדותו. תו': (ח) אבל ביבמות פט"ו לא פירש כן משום דכשאומרי' לה מת מכחישים אותו. אבל הכא אפשר שנטמאה קודם שבאו. והיה יכול לפי שאומרי' עמנו היית במקום אחר ובדים עידי סתירה ומיהו אפי' במכ"ש דהא כשמעידין כך מזימין הראשון ופשיטא דמהימנו מדין מזימין שהאמינה התורה אפי' לגבי שנים: (ע) דפסולי עדות אייריגן כדמוקים בגמ'. דאלת"ה פשיטא דאין עד אחד במקום שנים וכ' ב"י דלפע"ג דחד דמעיקרא משוינן ליה כתרי הוי תרי ותרי ושותה ופי' רש"י וכך מוקמי' בפסולי עדותבין בבת אחת בין בזא"ז. ועכ"ב בזה אחר זה איצטריך לאשמעינן דאי בבת אחת מאי הכך אחר רוב דעות איכא. בחד וחד נמי היתה שותה. ע"כ:
פרק ז (א) דאי לאו קרא ה"א נילף בק"ו מיבמה דבלה"ק. רש"י: (ב) ורש"י כתב דה"נ ואמר אל האשה בכל ל' שהיא שומעת אל האשה משמע דברים הנכנסין בלבה שהיא מכרת בל'. ועתוי"ט: (ג) ואה"ם לגבי רש"י דאל"כ מאי אולמיה דהאי מהאי: (ד) ואיצטריך לאפוקי מרבי דאמר בגמרא והיו כככתבם כו'. גמ': (ה) ותפלה. גמרא רחמי הוא כל דבעי מצלי. פרש"י דהא כמתני' כנהו והוא ליסרא דידע לכוין בלבי: (ו) דאמר ר' יוחנן כל השואל צרכיו בל' ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו. פרש"י יחיד צריך שיסייעוהו מלאכי השרת. נבור לא צריכי להו. דכתיב הן אל כביר לא ימאס. אינו מואס בתפלתן של רבים ומשמע להר"ב דכ"ש שאר לשונות דלא. דהא ארמי קרוב ללה"ק הוא. ועתוי"ט דלגי' שלנו צ"ל דתני ובי"ל (אע"פ שתני אלו) הלל וקדוש וברכת

וברכת המזון. ושבועת העדו'. ושבועת הפקדון:

ב ואלו נאמרין בלשון הקודש. מקרא בכורים וחליצה. ברכות וקללות. ברכת כהנים. וברכת כהן גדול. ופרשת המלך. ופרשת עגלה ערופה. ומשוח מלחמה בשעה שהוא מדבר אל העם: ג מקרא בכורים כיצד (דברים כו) וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ולהלן הוא אומר (שם כז) וענו הלוים ואמרו. מה א עניה האמורה להלן בלה"ק. אף כאן בלה"ק: ד חליצה כיצד. (שם כה) וענתה ואמרה ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. מה ב עניה האמורה להלן בלה"ק. אף כאן בלה"ק. רבי יהודה אומר וענתה ואמרה ככה. עד שתאמר בלשון הזה (יא): ה ברכות וקללות כיצד. כיון שעברו ישראל את הירדן ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם. שבאצל אלוני מורה. שנאמר (שם יא) הלא המה בעבר הירדן וגו'. ולהלן הוא אומר (בראשית יב) ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה. מה אלון מורה האמור להלן שכם. אף אלון מורה האמור כאן שכם. ששה שבטים עלו לראש הר גריזים. וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארון עומדים למטה באמצע. והכהנים מקיפין את הארון, והלוים את הכהני', וכל ישראל מכאן ומכאן. שנא' (יהושע ח) וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון וגו' (יב). הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה (יג) ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה. ואלו ואלו (יד) עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה (טו). (דברים כז) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכ'. ואלו ואלו עונין אמן. עד שגומרין ברכות וקללות. ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד. וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון (יח) שנאמר (שם) באר היטב (יט). ונטלו (כ) את האבנים ובאו ולנו במקומן:

ברכת

א גמ' ל"ג ב גמ' ל"ג

וברכת הפירות והמצות: (ז) ולא ילפינן מברכות הר גריזים כדילפינן מניה ב"ב להכי כי וברכת את ה' כלומר מלאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שאתה מבין ומשתמשא. בלי שאתה מכיר שאתה שבח להקב"ה בלב שלם להנאתך: (ח) מדלא כתיב והשמיעו בשמה. ולאו לאו קרא ה"א נילף קול קול ממשה כדלקמן מ"ג. הר': (ט) אבל דילפינן בשבועות ג"ש או לענין אחר נקט לה. נמי הכא. דמהיכי תיתי דנבעי בלה"ק. גו' ד' (י) והיינו דמ"ה ולהלן תני נמי הכא כילד: (יא) בזמן הזה. ובלה"ק נתנה. הר"י. ולא יליף קול קול משבועת העדות דעניה וקול יליף. תוי': (יב) עד כו'. וחס דבמ"ג פי"ב דיבמות קריאה אינה מעכבת בין לר"א בין לר"ע. ואם קרא בלשון אחר מעכב. כ' התוי' די"ל דס"ל דקריאה מעכבת וקסבר לא נחלקו ר"ע ור"א בדבר זה. ועתוי"ט: (יג) וגו'. וסיפא דקרא נגד הכהנים והלוים: (יד) בברכה. כל הארורים היו אומרים תחלה בלי ברכה. הר"י. ובגמרא מפיק לה מקרא: (טז) אלו ואלו. שבהר גריזים ובהר עיבל. והא דכתיב אלה יעמדו לברך לא שהיו השבטים מברכין ומקללין. אלא הלוים העומדים בין שני ההרים הופכין פניהם להר גריזים בברכה ולהר עיבל בקללה הר"י. שנ' וענו הלוים ואמרו: (טז) ופתחו כו'. בגמרא שם יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות. ת"ל ברכה וקללה ברכה אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות לקללות ולהקיש ברכה לקללה. שתיהם בלוים. ובקול רם ובלה"ק ובכלל ופרט ואלו ואלו עונין אמן: (יז) כלומר בכתב ולשון: (יח) בע' ל'. כתב רבינו בחיי וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת זה יורה שכל התורה כולה כתובה עליהן וע"ד הר"מ שכל התורה היה כתובה מצורפת עד לעיני כל ישראל במגיה יזוניה ומשם נעתקו ודרך גם הי' בלא ספק לנפלאות ע' ל' בכל התורה על י"ב אבני' וכתיבתם ביום א'. ועתוי"ט:

(יט) היטב. דאל"כ בלל היטב למה לי. וי"מ פי' היטב עולה בע' כזה ה' ה"י ה"ע היט"ב (וכ"ה גי' הנכונה): (כ) וגבנו כו'. וגירסא' עוד הוא מעשה נסים נתן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה והעתיקו את התורה שהיתה כתובה בע' ל': (כא) כדכתיב והעלים עליו עולות כו"י. וכתיב וזבחת שלמים. וק"ל דעדיפא הו"ל לפי דאף הכתיבה היתה אחר הקרבנות

וברכת המזון. דכתיב (שם ח) וברכת. בכל לשון שאתה מברך (ד): ושבועת העדות ושבועת הפקדון. בכל לשון ששביעום ולא הודו חייבין, שבועת העדות ילפינן לה דכתיב בה (ויקרא ה) ושמעה קול אלה (ה). בכל לשון שאתה שומע. ושבועת הפקדון גמר תמעול תמעול (ו) משבועת העדות: ב מקרא בכורים. שהיה קורא מארמי אובד אבי (דברים כו) עד סוף הפרשה: וחליצה. יבמה היתה אומרת (שם כה) מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי. והוא אומר לא חפצתי לקחתה. ואמר החלוצה אומרת ככה יעשה לאיש: ברכות וקללות. שאמרו ישראל בהר גריזים ובהר עיבל: ברכת כהני'. נשיאת כפים: ברכת כ"ג. ביוה"כ אחר עבודת היום שלפני ולפנים. הוא קורא את הפרשה בתורה ומברך שמונה ברכות המפורשות במתני': ופרשת המלך. היא פרשת הקהל כדמפ' בסוף פרקין: פרשת עגלה ערופה. (שם כא) ידינו לא שפכה את הדם הזה. כפר לעמך ישראל וגו': פרשת משוח מלחמה. (שם כ) והיה כקרבכם וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום וגו': ג כיצד. כמו מנין (ז): ולהלן הוא אומר. בברכו' וקללות של הר גריזים: מה עניה האמורה להלן בלשון הקודש, דכתיב (שם כז) ואמרו אל כל איש ישראל קול רם. וכתיב התם (יח) (שמות יט) והאלהים יעננו בקול. מה להלן בלשון הקדש. אף כאן בלשון הקדש: ד וענתה ואמרה ככה. אינו צריך ללמדה בגזרה שוה שמעלמה היא למדה. וענתה ואמרה ככה כלשון הזה תאמר: ה שבשומרון. אלא שומרון: מכאן ומכאן. של ההרים: בשבעים לשון. נכתב של שבעים אומות (יט) וכל האומות לומר לא היה לנו מהיכן ללמוד: את האבנים. הרוצה ללמדה יבא וילמוד שלא יהיה פתחון פה לאומות לומר לא היה לנו מהיכן ללמוד: את האבנים. שהרו את המזבח לאחר שהעלו העולות והשלמים (כא): ולנו במקומן. בבית מלונם בגלגל. ושם הקימו

את

ו ברכת כהנים (כג) כיצד. במדינה אומרים אותה שלש ברכות. ובמקדש ברכה אחת. במקדש אומר את השם ככתבו. ובמדינה בכנויו. במדינה כהנים נושאי' את ידיהן כנגד כתפיהן ובמקדש על גבי ראשיהן. חוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ. רבי יהודה אומר אף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ. שנא' (ויקרא ט) וישא (כו) אהרן את ידיו אל העם ויברכם: ז ברכות (כז) כהן גדול כיצד. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת. וראש הכנסת נותנה לסגן. והסגן נותנה לכהן גדול. וכה"ג עומד ומקבל. וקורא עומד. וקורא (שם טז) אחרי מות (שם כג) ואך בעשור וגולל את התורה. ומניחה בחיקו. ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן. (במדבר כט) ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. ומברך עליה שמנה ברכות. על התורה ועל העבוד' ועל ההודיה. ועל מחילת העון. ועל המקדש. ועל ישראל (כח). ועל הכהנים. ועל שאר התפלה [א]: ח פרשת המלך (כט) כיצד. מוצאי יום טוב הראשון של חג. בשמיני (לא) במוצאי

[א] נ"א על הכהנים. ועל ישראל. ועל שאר התפלה

את הלבנים: ו במדינה אומרים אותה שלש ברכות. שמפסיקין הכהני' בין פסוק לפסוק. ועוני' הצבור אמן: ובמקדש ברכה אחת. לפי שאין עונים אמן במקדש. ואין כאן שום הפסק (כג): ככתבו. ביו"ד ה"א: בכנויו. באל"ף דל"ת שאין מזכירין השם ככתבו אלא במקדש בלבד שנאמר (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך הכי קאמר ודרשהו בכל המקום אשר אבוא אליך וברכתיך דהיינו במקדש. שם אזכיר את שמי: כנגד כתפיהן. מפני שצריך נשיאות כפים (כד). דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם. וכתיב (דברים יח) הוא ובניו כל הימים (כה) מה הוא בנשיאות כפים. אף בניו בנשיאות כפים כל הימים: ובמקדש. שמברכים את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מאצבעותיהם מגביהים ידיהם למעלה מראשיהם: שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ. מפני שהשם כתוב בו. ואין הלכה כר' יהודה: ז ברכות כ"ג. ביוה"כ. לאחר שכלתה עבודת היום. קורא בתורה ומברך שמנה ברכות: חזן הכנסת. שמש הכנסת שמורים עסקי הכנסת עליו להכניס ולהוציא להפשיט את התיבה ולהכין [הכל]: ראש הכנסת. על פיו נחתכין דברי הכנסת מי יפרוס על שמע. מי יפטיר בנביא. מי ירד לפני התיבה: סגן. המוכן תחת כ"ג. שאם יארע בו פסול. ישמש תחתיו: והסגן לכ"ג. וכולן משום כבודו של כ"ג דכתיב (משלי יד) ברוב עם הדרת מלך: וכ"ג עומד ומקבל. מכלל דיושב היה ש"מ בעזרת נשים היה קורא דאי בעזרת ישראל קי"ל אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד: וקורא אחרי מות. שהוא מסדר יוה"כ: ואך בעשור. שבפרשת שור או כשב דסמוכה היא לפרשת אחרי מות. ויכול לגלול ס"ת לשם בעוד שהמתורגמן מתרגם פסוק אחרון של פרשת אחרי מות ואין כאן שהות כדי שיפסיק המתורגמן: וגולל את התורה. ואע"פ שעדיין לא קרא בעשור של חומש הפקודים יקרא אותו על פה. ולא יגלול ס"ת לשם מפני שהוא רחוק ויש שהות שיפסיק התורגמן ואיכא גנאי לצבור. ולקרות בב' ס"ת א"א לפי שאין אדם אחד קורא בשני ספרי תורות בצבור משום פגמו של ספר תורה הראשון: יותר ממה שקריתי לפניכם. מה שאני עתיד לקרות עוד על פה אל תאמרו שחסר מן הספר הזה לכך איני גוללו שם. וכל כך למה. שלא להוציא לעז על ס"ת: על התורה. ברכה שלאחריה: על העבודה. רצה ה' אלהינו: ועל ההודיה. מודים אנחנו לך: ועל מחילת עון. אתה בחרתנו שחותם בה מלך מוחל וסולח לעונותינו: ועל המקדש. שתשרה שכינה בבית המקדש וחותם בה ברוך אתה ה' שוכן בציון: ועל הכהנים. שיקובל קרבנותיהם ברצון וחותם בה מקדש הכהנים: ועל שאר התפלה. שיהו ישראל נושעין מאויביהם. וחותם בה עמך ישראל צריכים ישועה בא"י שומע תפלה: ח בשמיני. בשנה שמינית של שמיטה שעברה. שהיא מוצאי שביעית זו במוצאי י"ט ראשון. דכתי' (דברי' לא) בחג הסוכו' שומע אני אפי' ביו"ט אחרון ת"ל לומר (שם) בבוא כל ישראל לראות. מתחלת חול המועד (ל):

אגריפס

הקרבנות שכן פדרן הכתוב: (כג) ב"כ. ופ"מה דלא פי' מגלן בלה"ק ובבריי' כה תברכו בלה"ק נאמר כאן תברכו ונאמר להלן אלה יעמדו לברך את העם. ועתוי"ט: (כג) פ"מא והלא עונין בשכמל"ו כשהיו שומעין את השם כדתנן מ"מ פ"ג דיומא וזה היה הפסק גדול מענית אמן ובמה היו עונין בשכמל"ו לאחר שהיו שומעין השם הנכבד והנורא ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשיב להו ברכה א' אבל בין ברכה לברכה לא היו עונין בשכמל"ו דלא היו עונין רק כשהמברך היה אומר ברוך ה' אלהי כו': (כד) ומיהו נשיאת כפים הגבהה בעלמא משמע: (כה) ובא ושרת (דברים י"ח) אתקיש ברכה לשירות דכתיב (שם י) לשרתו ולברך בשמו: (כו) וישא. נ"ל דלאו ר"י אמרה דא"ה לדידיה בגבולין נמי לבעי נשיאות כפים למעלה מראשיהן אלא אריסא מהדר ג"כ מנלן שנאמר וישא: (כז) ברכות כ"ג. לא אתפרש מנלן דאין נאמרין אלא בלה"ק ולפיכך נראה בעיני דאע"ג דקא' ברכת כ"ג לא קפיד אברכות עצמן אלא על הקריאה מה שהוא קורא בתורה שלא תהא אלא בלה"ק וע"ז א"צ לאיה כלל. דכיון שהוא בס"ת והיא אינה כתובה אלא בלה"ק וק"ל כמי דברי' שבכתב אי אתה רשאי לאומרו ע"פ ומבואר כשהיה קורא בלה"ק היה קורא וראיה מהר"מ בחבורו כו': (כח) ועל ישראל. פירש"י מתפלל על ישראל וחותם ברוך הבוחר בעמו ישראל: (כט) פרשת המלך כו'. וז"ל הר"מ הקריאה והברכות בלה"ק שנא' שקרא את התורה הזאת כלשונה אע"פ שיש שם לועזות ויש לתמוה בזכות מנלן ועוד דמשנתינו דייקא פרשת כו'. ועתוי"ט: (ל) דביו"ט הראשון לא. דבמועד משמע בתוך המועד. תוי"ט: (לא) בשמיני. בשמיני פ"ד. הא אמרת במולאי יו"ט

במוצאי שביעית. עושין לו בימה (לב) של עץ בעזרה והוא יושב עליה. שנאמר (דברים לא) מקץ שבע שנים במועד וגו׳. חזן הכנסת נוטל ספר תורה. ונותנה לראש הכנסת. וראש הכנסת מתנה לסגן. והסגן נותנה לכהן גדול. וכהן גדול נותנה למלך. והמלך עומד ומקבל וקורא (לג) יושב (לד). אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים. וכשהגיע (שם יז) ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות. אמרו לו אל תירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה (לה) אחינו אתה. וקורא מתחלת אלה הדברים עד שמע. ושמע. והיה אם שמע. עשר תעשר. כי תכלה לעשר. ופרשת המלך. וברכות וקללות. עד שגומר כל הפרשה. ברכות שכ״ג מברך אותן. המלך מברך אותן. אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון:

פרק ח

משנה משוח מלחמה בשעה שמדבר (א) אל העם בלשון הקודש היה מדבר. שנאמר (דברים כ) והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן. זה כהן משוח מלחמה (ב). ודבר אל העם בלה״ק. ואמר אליהם (שם) שמע ישראל וגו׳ על איביכם ולא על אחיכם לא יהודה על (ד) שמעון. ולא שמעון על בנימין שאם תפלו בידם ירחמו עליכם. כמה שנאמר (ד״ה ב כח) ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבישום וינעילום ויאכילום וישקום ויסכום וינהלום בחמורים לכל כושל. ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון. על אויביכם אתם הולכים. שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם. (דברים כ) אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו וגו׳. אל ירך לבבכם. מפני צהלת סוסים וצחצוח (ה) חרבות. אל תיראו מפני הגפת תריסין ושפעת (ו) הקלגסין. אל תחפזו מקול קרנות. אל תערצו מפני קול צווחות. כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם. הן באין בנצחונו של בשר ודם. ואתם באים בנצחונו של מקום. פלשתים באו בנצחונו של גלית. מה היה סופו. לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. בני עמון באו בנצחונו של שובך. מה היה סופו. לסוף נפל בחרב ונפלו עמו. ואתם אי אתם כן. כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם וגו׳. זה מחנה הארון:

ב (דברים כ) ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו וגו׳. אחד (ז) הבונה בית התבן בית הבקר בית העצים בית האוצרות (ח). אחד

אגריפס המלך. מזרעו של הורדוס היה ובימיו נחרב בית שני: זלגו עיניו דמעות. שהמקרא הזה פוסלו מן המלכות: אחינו אתה. שאמו מישראל: וקורא מתחלת אלה הדברים עד שמע. שבוחתכן ומחבר עם פרשת שמע פרשת והי׳ אם שמוע, שיש בפרשת שמע קבלת מלכות שמים ובפ׳ והיה אם שמוע קבלת עול מצות ומדלג וקורא עשר תעשר ומשם מדלג וקורא כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף. ומתנות עניי׳ (לו) והפרשת תרומו׳ ומעשרות ואע״פ שפרשת המלך בין עשר לכי תכלה לעשר. היה קורא אותם יחד (לז) שלא להפסיק במעשרות ואח״כ ברכות וקללות שהן קבלת גזרות ועונשים של תורה וחוזר וקורא פרשת המלך (לח). שום תשים עליך מלך:

פ״ח **משוח** מלחמה. ודבר אל העם בלשון הקודש. נאמר כאן (דברים כ) ודבר אל העם. ונאמר להלן (שמות יט) משה ידבר (ג) מה להלן בלשון הקדש אף כאן בלשון הקדש: לכל כושל. כל הכושלים שאינן יכולין ללכת ברגליהן: הגפת תריסין. הכאת המגינים זו בזו להשמיע קול ולאיים: הקלגסין. מקלו׳ שראשיהן עקומים ומכין בהם על גבי אבנים והם מנתזים על האויבים: שובך. שר צבא הדדעזר בשמואל ב׳ י׳ פ״ז: אחד

יז״ט הלשון ומשכינן לימא. בשמינית. גמרא ועפר״ע: (לב) בימה. נגזר משם במה. ערוך: (לג) וקורא. אותה קריה ע״י מלך היא כדתניא בספרי גבי המלך. לשי׳ ועתוי״ט: (לד) יושב. בגמרא דבעזרה נשים היה כו׳ דלא נמלא מלך בבית שני לבית דוד: (לה) אחינו כו׳. פלפלא זמני שכן לשון חכמים. וב״ם כפול ולא משולש. ועתוי״ט: (לו) וק״ק הא אחר שנת השמיטה מיד בחג הסכות עדיין אין אסיף ואין מתנות עניים. ובירו׳. ע״י שגלו ישראל משביעית לשמינית שלא לשכח את המעשרות: (לז) ואי משום דיש כאן דילוג בתורה יותר בכדי שלא יפסיק התורגמן אין למלך מתורגמן ואין מתרגמין אחריו. רש״י. וקשה דכ״ש דאיכא גנאי גלי״ב דהכא ה״ט דבמקום המלך וכבודו אין מקפידין על שהיות הצבור. ועתוי״ט: (לח) וכן פירש״י וז״ל מכאן לשמות סדר המשנה פי׳ במלך ואח״כ ברכות כו׳. ועתוי״ט:

פרק ח (א) **בשעה** כו׳. הכי דלא שני הכא נמי כילד פרק ני׳ פי׳ דלעיל ומקרא ביכורים כילד משום דהתם פליק מניה דקתני לעיל מניה ואלו נאמרין בלה״ק. תוי׳: (ב) משוח כו׳. מפרש בגמרא דומיא דשוטרים דכתיב ודברו השוטרים מה שוטרים בממונה ויש ממונה על גביו. אף כהן ממונה ויש ממונה על גביו. אבל כה״ג אע״פ שהמלך ממונה על גביו. מיהו בעבודה ליכא. ולימא סגן. סגן נמי ממונה הוא. אבל עוד שלא איכא פסול בכה״ג אין לסגן גדולה של כלום מן התורה ואינו אלא כעין מנוי אמרכל וגיזבר שגידלוהו אחיו הכהני׳. תוי׳: (ג) ירושלמי הכי קריאת שמע דכתיב בה ודברת בם. והיא נאמרת בכל לי. ומשני נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הגשה ונגשו הכהנים בני לוי מה להלן בלה״ק אף כאן בלה״ק. ואיכא דיליף הגשה הגשה מונגש משה אל הערפל. תוי׳: (ד) יהודה על כו׳. כשאמר יהודה על שמעון היינו כמו להיפך. ולפיכך אמר גם ולא שמעון על בנימין: (ה) וצחצוח. הוא מריטת כלי המלחמה כגון הסייף והרמחים. הר״מ. והוא מלשון נחושת ממורט ענין זך. נלטוש: (ו) ושפעת. לשון רבוי כמו ושפעת מים תכסך. ערוך: (ז) אחד כו׳. בגמרא ילפינן לכולהו מקראי: (ח) האוצרות. אוצר

יין

אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש ואחד שניתן לו מתנה. (שם) ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו'. אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע חמשה אילני (ט) מאכל. ואפי' מחמשת מינין. אחד הנוטע. ואחד המבריך. ואחד המרכיב. ואחד הלוקח. ואחד היורש. ואחד שניתן לו מתנה. (שם) ומי האיש אשר ארש אשה וגו'. אחד המארס את הבתולה (י) ואחד המארס את האלמנה. אפי' שומרת יבם ואפי' שמע שמת אחיו במלחמה. חוזר ובא לו. כל אלו שומעין (יא) דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין ומספקין מים ומזון. ומתקנין את הדרכים: ג ואלו שאינן חוזרין. הבונה בית שער (יב) אכסדרה ומרפסת. הנוטע ארבעה אילני מאכל וחמשה אילני סרק. המחזיר את גרושתו. אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה (יד) לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. בת ישראל לממזר ולנתין. לא היה חוזר. רבי יהודה אומר. אף הבונה בית על מכונו לא היה חוזר. רבי אליעזר אומר אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר: ד ואלו שאין (טו) זזין ממקומן. בנה בית וחנכו. נטע כרם וחללו. הנושא את ארוסתו. הכונס את יבמתו. שנא' (דברים כד) נקי יהיה לביתו שנה אחת. לביתו זה ביתו. יהיה זה כרמו. ושמח את אשתו. זו אשתו. אשר לקח. להביא את יבמתו. אינן מספיקין מים ומזון. ואינן מתקנין את הדרכים: ה (שם כ) ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו'. רבי עקיבא אומר. הירא ורך הלבב. כמשמעו. שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. ר' יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב. זהו המתירא (יז) מן העבירות שבידו. לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן. ר' יוסי אומר אלמנה לכ"ג. גרושה וחלוצה (יח) לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. בת ישראל לממזר ולנתין. הרי הוא הירא ורך הלבב: ו (שם) והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם. ופקדו שרי צבאות בראש העם. ובעקבו של עם. מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם (כ). וכשילין של ברזל בידיהן. וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח (כא) את שוקיו. שתחלת ניסה נפילה. שנא' (שמואל א ד) נס ישראל לפני פלשתים

ב אחד הבונה ואחד הלוקח. בית בנוי שהרי אצלו הוא חדש: ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל. דהכי הוי כרם שתים כנגד שתים. ואחת יוצאה זנב: ואפי' מחמשת מינים. ומצטרפים: ג אילני סרק. כגון ארזים ושקמים שאינם עושים פרי: והמחזיר את גרושתו. והרי היא אינו חוזר שאינה חדשה לו. וקרא כתיב אשה חדשה: אלמנה. והרי היא לכהן גדול אינו חוזר בשבילה. דכתיב ולא לקחה (יג). והיה אפשר לומר ולא לקח מאי לקחה שתהא ראויה לו ללקיחה: על מכונו. שסתרו ובנאו כמות שהיה כשבנה אינו חוזר. דלאו אדם הוא ונרא' מהלוקח והיורש: הבונה בית לבנים בשרון. מקום הוא ששמו שרון. ואין הקרקע שלו יפה ללבנים ולא הוי דבר של קיימא שהיו צריכין לחדשה שני פעמים כל שבע שנים: ד ואלו שאין זזין ממקומן. דהנך דלעיל הולכים עד הגבול ושם שומעין דברי כהן וחוזרים מן המערכה לתוך ארץ ישראל ואין חוזרין לבתיהן אלא עוסקים לספק מים ומזון להולכים למלחמה. ואלו אין זזין ממקומן אפי' ללכת עד הספר לשוב ע"פ כהן: הבונה בית וחנכו. ולא דר בו עדיין שנה: וכן הנוטע כרם וחללו. ועדיין לא עברה שנה רביעית שלימה עליו: נקי יהיה לביתו. בשביל ביתו: יהיה. לריבויא הוא. הוסיף לך הכתוב הויה אחרת להיות כזו: ה ויספו השוטרים. על דברי כהן (טז): בקשרי המלחמה. כשמתקשרין לעמוד כפופין שלא יפרקום אויבים: לפיכך. שהירא זהו הירא מעבירות שבידו תלתה תורה בבנה ונטע וארש לחזור בגללן. כדי שיתלו בכך החזרה ולא יתביישו לומר עליו מעבירות שבידו הוא ירא וחוזר: ר' יוסי אומר אלמנה לכהן גדול וכו'. לר' יוסי הגלילי אפי' עבר על דברי סופרים חוזר. ולר' יוסי עד שיעבור על דברי תורה דומיא דאלמנה לכ"ג: ו ובעקבו של עם. בסופו של עם. שמשמרים שלא יחזרו האחרונים לאחוריהם לנוס: זקיפים. גבורים ממוני' לכך (יט) שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקיפוהו: ואחרי' מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהם. לשמור שלא ינוסו: כשילים. קרדומי' של ברזל: לקפח את שוקיו

יין ושמן ותבואה. רש"י: (ט) ה' אילני. בגמרא ילפי' לכולהו מקראי: (י) אחד כו'. בגמרא ילפינן להו מקראי: (יא) שומעין כו'. כמו שומעין דברי מערכי מלחמה של כהן. כלומר שהכהן אומר להן. רש"י: (יב) בית שער. בית כניסת שער המלך להסתופף שם שומר הפתח. רש"י. כלו' ואינו ראוי לדירה אלא להסתופף לפי שעה: (יג) ואע"ג דבאלמנה לכה"ג כתיב לא יקח. אפ"ה אינו לוקה עד שיבעול. ועתוי"ט: (יד) וחלוצה. לכאורה יהיה חוזר שהרי מד"ס היא החלוצה לכהן הדיוט ולא בכאן אלא משום לשגרת לישן אבל הר"מ העתיק' וכו' דס"ל דאינו חוזר מד"ס דהא במלחמות הרשות היא: (טו) זזין כו'. בגמרא יליף להו. ולעבור עליו בשני לאוין: (טז) כלומר דודברו השוטרים אינן דברי עצמן אלא דברי כהן והשוטר משמיע. מוכח עד ודברו כהן מדבר וכהן משמיע. מודברו עד ויספו כהן מדבר ושוטר משמיע. מויספו ואילך שוטר מדבר ושוטר משמיע. גמרא: (יז) המתירא כו'. ומיהו מודה לר"ע נמי דמי שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה שחוזר כדכתיב ולא ימס את לבב אחיו כלבבו כדאיתא בגמרא: (יח) וחלוצה. הא דלא חשיבא לישנא היא דהא פירש הר"ב דלר"י עבירה דד"ס לא היא בכלל הירא מעבירות: (יט) וז"ל רש"י בראשם של כל המלחמה: מעמידין בני אדם גבורים ממונים כו'. ויזקפו ויגבירו את אנשי הצבא בדבריהם: (כ) מאחוריהם. פי' מאחורי עם המלחמה ולא הר"מ מאחור כל מערכה ומערכה: (כא) לקפח. פי' הר"ב לחתוך. מכנוס וערפאו וסקפים

פלשתים. וגם מגפה גדולה היתה בעם. ולהלן (כג) הוא אומר (שם לא) וינוסו אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו':
ז בד"א במלחמת הרשות. אבל במלחמת מצוה הכל יוצאים אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. אמר ר' יהודה במה דברים אמורים במלחמת מצוה. אבל במלחמת חובה הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה:

פרק ט עגלה ערופה בלשון הקודש שנא' (דברים כא) כי ימצא (א) חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך. שלשה (ב) מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין. רבי יהודה אומר חמשה. שנאמר זקניך שנים. ושופטיך שנים (ג). ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד א':
ב נמצא טמון בגל. או תלוי באילן. או צף על פני המים לא היו עורפין. שנאמר (דברים כא) באדמה. ולא טמון בגל. נופל ולא תלוי באילן. בשדה ולא צף על פני המים. נמצא סמוך לספר. או לעיר שרובה עובדי כוכבים או לעיר שאין בה ב"ד (ד) לא היו [א] עורפין. אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד. נמצא מכוון בין שתי עיירות שתיהן מביאות שתי עגלות. דברי ר' אליעזר (ה). ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה:
ג נמצא ראשו במקום אחד [ב] [וגופו במקום אחר] מוליכין הראש אצל הגוף. דברי ר"א. ר"ע הגוף אצל הראש:

א כ"א מודדין. ב ס"א גופו'

מאין

זקפנים: (כב) ולהלן כו'. דאי מקרא קמא לא הוי דכיון דכתיב. וגם משמע דמלתא באפי נפשה ולא שליא בניסה ועוד דמגפה משמע בידי שמים יותר מדמשמע בידי אדם. ועתוי"ט: (כג) גמרא כשום דרבנן זו היא מלוה דר"י. מלוה דרבנן זו היא חובה דר"י. ופרש"י זו היא מלוה דר"י ובאותה מלחמה אלמרו חכמים שהיא רשות אין חתן יולא. לה אמר כמי ר"י דאין חתן יולא לה אלא בפיי קורא לותה מלוה וב"ה לפיכך מפלר מלות בעודו עסוק בה כדמפרש וכו'. מאי דרבנן דאמרי בה הכל יולאין אומר כמי ר"י הכל יולאין אלא דקרי לה חובה ולאו מידי פליגינן בהא אלא כולה משום מלות דרשות נקטי פלוגתייהו. ועי"ע: (כד) ותימא דכ"ע הא ס"ל העוסק במלוה פטור כו' וא"כ אפי' במלחמת מלוה לא הוי כשאי להתבטל ממלוה דהא לחתן מחדרו לא קיימא פלוגתייהו כלל. ויש לפי דה"ק. וסובר שלא היה רשאי להתבטל מן המלוה הבאה לידו כשהוא עוסק במלחמה זו מפני שכבר הוא עוסק במלוה ופטור מזו הבאה לידו דמלחמה זו לאו דמלוה היא. ולפיכך לא יתבטל מהמלוה הבאה לידו:

פ"ק ט (א) כי ימלא. ה"ק שנאמר וענו ואמרו כו' ומדבר עגלה ערופה מילד כי ימלא. גמרא: (ב) ג' כו'. מפרש בגמרא זקניך שנים. ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד א' הרי כאן ג': (ג) שנים. ות"ק ההיא מבעיא ליה לאיוחדין שבשופטיך. ור"י ויין דושופטיך דרים למיכתא להביא עוד שני' ות"ק ויין לא דריש. גמרא ופתוי"ט: (ד) ב"ד. דבעינן זקני העיר וליכא. גמרא: (ה) דר"א. גמרא קסבר אי אפשר לצמצם וקרובה ואפילו קרובות. פרש"י כמו ובהמה רבה: (ו) דוקא אי מעשרה תנאים שהפנה יהושע. רש"י

שוקיו שתחלת ניסה נפילה. לשון משוכם הוא שתחלת נפילה ניסה: ז במה דברים אמורים. שחוזרים מן המערכה ויש שאין זזין ממקומם. במלחמת הרשות: אבל מלחמת מצוה הכל יוצאים. מלחמת א"י. ומלחמת עמלק הכל מודים שהיא חובה. והכל יולאים בה. מלחמת בית דוד שהיא לרוחה להרחיב גבול ישראל. ולקחת מן העמים כגון מלחמת ארם נהרים וארם צובה. הכל מודים שהיא רשות. לא נחלקו ת"ק ור' יהודה אלא במלחמה שנלחמים ישראל עם גויהם כדי שלא יתגברו עליהם וילכו להם. ת"ק קרי לה מלחמת רשות (כג). וסובר שאין אדם רשאי להתבטל מן המלוה כדי להלחם במלחמה כזו (כד). ור' יהודה סבר שגם זו מלחמת מלוה. ונאמר שהוא לאושיע את ישראל מיד שונאיהם והעוסק במלוה פטור מן המלוה ואין הלכה כר"י:

פרק ט עגלה ערופה בלשון הקודש. מה שהזקנים אומרים ידינו לא שפכה את הדם הזה והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל וגו' בלשון הקודש הוזקקו לאמר. שנאמר כי ימלא כו'. ובלשון פרשה נאמר וענו ואמרו. ונאמר להלן (דברים כז) וענו הלוים ואמרו מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: היו יוצא'. ובאים שם ומודדי' מן החלל לכל העיירות שסביבותיו לידע איזו קרובה: אין בית דין שקול. אין בית דין עשוין שיהא אפשר לחלק שוה בשוה אלא שיהא הרוב לגל אחד לקיים אחרי רבים להטות: (שמות כג) ב נמצא סמוך לספר. אלל גבול העובדי כוכבים: לא היו מודדים, דכתי' כי ימלא חלל. פרט למלוי אח עלמו שסמוך לגבול העובדי כוכבים כאילו המליא עלמו למיתה הוא: לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין. אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד. ה"ק נמלא סמוך לעיר שאין בה ב"ד אין מודדין לה אלא לעיר שיש בה ב"ד מודדין. איזו עיר שיש בה ב"ד קרובה לו. ואי לא הדר תנייה הוה אמינא אין מודדין כלל. ת"ל ולקחו זקני העיר מ"מ דהאי העיר קרא יתירא הוא דמלי למכתב והיה העיר הקרובה אל החלל ויצאו זקניה: מכוון. מכוונים שאין זו קרובה לו יותר אפי' מלא חוט: שתיהן מביאות שתי עגלות דברי ר"א. ואין הלכה אלא שתיהן מביאות עגלה אחת בשותפות. והכי אמרינן בגמרא בבכורות: אין ירושלים מביאה עגלה ערופה. דכתיב (דברים כא) באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה. פרט לירושלים שלא נתחלקה לשבטים: ג נמצא ראשו במקום א'. השתא לא איירי תנא לענין מדידה. דמדקתני סיפא מאין היו מודדין. מכלל דרישא לאו במדידה עסקינן (ו) ... אלא במת מלוה קנה מקומו עסקינן דהיכא דנמלא ראשו במקום א'. וגופו במקום אחר. מוליכין ראשו אלל גופו וקוברין אותו במקום שנמלא הגוף. דגופיה בדוכתיה נפל. ורישא הוא דגייד דברי ר"א: רבי עקיבא אומר מוליכין הגוף אצל הראש. דרישא היכא דנפיל נפיל. וגופיה רהיט ואזיל. והלכה כרבי עקיבא:

ר"א

ד מאין היו מודדין. ר' אליעזר אומ' מטיבורו. ר' עקיבא אומר מחוטמו. ר' אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו: ה נפטרו זקני ירושלים והלכו להן. זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר אשר לא משכה בעול. ואין המום (ח) פוסל בה. ומורידין אותה לנחל איתן ואיתן כמשמעו. קשה (ט) אע"פ שאינו איתן כשר. ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה. ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד. ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים: ו זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום (יב) עריפה של עגלה. ואומרי' (דברים כא) ידינו לא שפכה את הדם הזה. ועינינו לא ראו. וכי על דעתינו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הן. אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון (יג). ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה (יד). והכהנים אומרים (טו) (שם) כפר לעמך ישראל אשר פדית. ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל. לא היו צריכים (טז) לומר ונכפר להם הדם. אלא רוח הקודש מבשרתן אימתי שתעשו ככה הדם מתכפר להם: ז נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה תצא ותרעה (יז) בעדר. משנתערפה העגלה תקבר במקומה. שעל ספק באתה מתחלתה ניפרה ספיקה והלכה לה. נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג. הרי זה יהרג: ח עד אח' אומר ראיתי את ההורג. ועד אחד אומר לא ראית. אשה אומרת ראיתי. ואשה אומרת לא ראית. היו עורפין. עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפין. שנים אומרים ראינו. ואחד אומר להם לא ראיתם. לא היו עורפין: ט משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה. משבא (יט) אלעזר בן דינאי ותחינה בן פרישה. (א בן פרישה) היה נקרא. חזרו לקרותו בן הרצחן (כ). משרבו המנאפים פסקו המים המרים. ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר (הושע ד) לא אפקוד (כא) על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו'. משמת יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן ב יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות

שנאמר

א פ"א ב גמלא יהודה

ר"א אומר מטבורו. קסבר עיקר חיותא בטבוריה הוא (ז): ר' עקיבא אומר מחוטמו. עיקר חיותו מחוטמו הוא דכתיב (בראשית ז) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו: ממקום שנעשה חלל מצוארו. דאין קרוי חלל אלא מן הצואר. כדכתיב (יחזקאל כא) על צוארי חללי רשעי'. הלכך ממנו היו מודדי'. כדכתיב אל החלל. והלכה כר"ע: ה נפטרו זקני ירושל'. שאינן באין אלא למדוד כדכתיב ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו: אע"פ שאינו איתן כשר. שלא נאמר איתן לעכובי' אלא למצו' (י): בקופיץ. סכין גדול: מאחוריה. ממול ערפה (יא): ומקומה אסור. לעולם: ומותר לסרוק שם פשתן. עבודה שאינה בגופה של קרקע. דכתיב (דברים כא) אשר לא יעבד ולא יזרע. מה זריעה מיוחדת שהיא בגופי של קרקע אף כל עבודה שהיא בגופה של קרקע: לנקר שם אבני'. לפתת שם אבנים: ו לא בא לידינו ופטרנוהו. בלא מזונות. ולא ראינוהו והנחנוהו. בלא לויה: ז תצא ותרעה בעדר. כשאר חולין: ניפרה ספיקה. היא עשתה את שלה: ואח"כ נמצא ההורג. ה"ז יהרג. דכתיב בסוף פרשת עגלה ערופה (דברים כא) ואתה תבער הדם הנקי מקרבך: ח עד אחד אומר ראיתי ועד אחד אומר לא ראית. וכגון שבאו שניה' כאחת (אז) היו עורפים. אבל אם בא אחד תחלה ואמר ראיתי את ההורג. הימנוהו כבי תרי, שהתורה האמינתהו דכתיב (שם) לא נודע מי הכהו הא נודע אפי' על פי עד אחד אין עורפין. ואע"פי שבא עד אחד אח"כ והכחישו אינו נאמן דשני שאין דבריו של אחד במקו' שנים: עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרי' לא ראית היו עורפים. וכגון שהשני' והא' פסולי עדות הן דבפסולי עדות הלך אחר רוב דעות: ט בטלה עגלה ערופה. לפי שמכירין היו בהם מי רגיל להרוג (יח): בטלו האשכולות. איש שהכל בו. כדאמר תור… ויר…

רש"י: (ז) לפי שהוא אמצעות הגוף שכולל כלי המזון … נמשך המאכל רע"ב מקום שאיפה הרוח הוא הגורך הגדול בחיים לפי שנאמר כל וכו'. הר"מ: (ח) ואין המום כו'. דמ"ד נילף מק"ו ומה פרה שהי קמ"ל דלא דשאני הפס דא"ק אשר אין בה מום בה מום פוסל ואין מום פוסל בעגלה כך למדתי מהגמרא: (ט) קשה. פי' הר"מ חזק המשכה. וכ"כ בחבורו. נמצ שטעף בחזקה וזה איתן האמור בתורה. אבל רש"י מפרש נחל איתן קשה שלא נעבד. לדבריו נחל האמור כאן אינו של מים אלא עמק. ועתוי"ט: (י) וק"ק דהול"ל ואם אינו איתן כשר שזה לא דיעבד ולי קנר כו'. והר"מ פי' ענין איתן גדול כמו שנאמר גוי איתן הוא ואומר אם היה חזק המשכה ואפי' שלא היה גדול השעור כשר. בא לומר שאיתן יש בו ב' פרושים גדול וחזק. ושאמר התנא דקפידת הכתוב על החוזק ולע"פ שאינו גדול. ועתוי"ט: (יא) דגמר עריפה עריפה מחטאת העוף. גמרא: (יב) במקום. בגמרא יליף ליה: (יג) בלא מזון. ואזלך נלמטם את הבריות ולכך נהרג. רש"י: (יד) בלא לויה. יחידי בלא חבורה. רש"י: (טו) אומרים. כדכתיב לעיל ונגשו הכהנים בני לוי ולא פירש על מה הם נגשים. רש"י: (טז) לא היו כו'. כלו' ונכפר דכתיב בקרא לאו אוענו ואמרו קאי שיהא אף זה בכלל אמירה אלא מלתא באנפי נפשה היא שרוה"ק בשרם כו'. רש"י: (יז) ותרעה. פרש"י דס"ל הלי תנא דאין יכידפה לנהל איתן אוסרתה אלא עריפה' והר"מ פי' דירידתה אוסרת' בהגהה ולפ"ה שלא כי' דאדפלא דהכי לא אקדמה. ועתוי"ט: (יח) כדת"ל לא נודע מי הכהו הא נודע מי הכהו אפי' א' בסוף העולם הכי בו לא היו עורפין: (יט) משבא כו'. ורלמן מפורסם היה: (כ) בן הרצחן. בריה קטילא. ירו': (כא) לא אפקוד כו'. פ"י ונקה האיש מעון בזמן שהאיש ימנקה מעון המים בודקין את אשתו ואומר לא אפקוד וגו' מלי ואומר. וכ"ש עון דידה אין. דבניה ודבנתיה לא ת"ש לא אפקוד תו' וכ"ת עון אשת איש אין. עון דפמיה לא. מ"מ כי הם עם הזונות יפרדו הם עצמם נואפים כפרדים הללו. רש"י:

וכבשה

שנאמר (מיכה ז) אין אשכול (כג) לאכול בכורה אותה נפשי: י יוחנן כ"ג העביר הודיית המעשר. אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפין. עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי: יא משבטלה סנהדרין *בטלה השיר (כד) מבית המשתאות. שנאמר (ישעי' כד) בשיר לא ישתו יין וגו': יב משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים. משחרב בהמ"ק בטל השמיר ונופת צופים. ופסקו אנשי אמנה שנא'. (תהלים יב) הושיעה ה' כי גמר (כט) חסיד וגו'. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין יום שאין בו קללה. ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות. ר' יוסי אומר אף ניטל שומן הפירות: יג ר"ש בן אלעזר אומר הטהרה נטלה את ב (הטעם ואת) הריח. המעשרות נטלו את שומן הדגן ג (והכ"א) הזנות והכשפים כילו את הכל: יד בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס. בפולמוס של טיטוס גזרו על

* ירושלמי בטל ב יתי' ל"צ ג יתר' ל"צ

(כב) ושכחה ומחלוקת. ונגד ימיהן לא היה מחלוק' בחכמי ישראל כולן היו אומרים דברי' כנתינתן למשה מסיני. וכן פרשונים. שנחלקו בסמיכה. קבלנות י"ע כדאי' בחגיגה ואוא מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה. רש"י: (כג) אין אשכול וגו'. לראיה שאשכול נאמר לכנוי אדם המשוב בעיני אלהים יתברך: (כד) השיר כו'. פי' הפוסקים בשם ר' האי גאון ז"ל דהיינו שיר של אהבה שבין אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו. אבל שירות ותשבחות וזכרון חסדים של הקב"ה מנהג כל ישראל לאמרן בבית משתה ובבית המשתאות בקול נגינות ובקול שמחה: (כה) משום דמגלן דמשבטלה סנהדרין כתיב כדאית' בגמרא ומשום דבהאי קרא לא כתיב ביה דאסור אלא משמע דמשתא מאליו להכי מייתי מסיפי' קרא בשיר לא ישתו דמיפכר משמע: (כו) והם הזקנים שאמר הקב"ה עליהן אסף לך בכל שעריך. הר"מ: (כז) ומדקדוק הל' שם המקום לא יסרבה וא"כ האיך אמרו צופים. וכ"ל לדברי הר"ב שהמקום הוא נקרא צופים בלשון מקרא. כד"א הרמתים צופים. וכן נקרא בימי הנביאים אלא שנשתבש אח"כ בפי ההמון והיו קוראין אותה צופיאה ול' הר"מ דבש הבא ממי' נקרא צופים משמע שר"ל שהדבש נקרא צופים. ועתוי"ט: (כח) לוותר ממונם לבני הדור מלוה ולצדקה ולהוציא שבועות ויו"פ. רש"י: (כט) גמר. וסיפיה כי פסו אמונים מבני אדם. ואפ"ג דדוד אמרו מלינו לו כמה מזמורים שאמרן על העתיד: (ל) וסיפיה דקרא וכל חלב תירוש ודגן. ואע"ג דקרא בתרומה משתעי. הואיל שם מעשרות לכל המתנות ונקט דגן לפי שהוא צריך לב"א יותר מהכל וה"ה לתירוש ויצהר: (לא) והאל מלכי' יקחהו מתורגם פולמסן במלכי' זיינא ידבריה: (לב) ופי' התוי' עטרות שעושין כעין כיפה למעלה מראשו. ועתוי"ט

מגלי דופי (כב): י הודיית מעשר. ודוי מעשר בערתי הקדש מן הבית. וגם נתתיו ללוי לפי שעזרא קנס את הלוים שלא יתנו להם מעשר בשביל שלא עלו עמו וגזר שיתנו המעשר לכהנים ויוחנן כהן גדול בטל הודוי שלא היה יכול לומר וגם נתתיו ללוי: בטל את המעוררין. שהיו הלוים בכל יום אומרים על הדוכן עורה למה תישן ה' אמר וכי יש שינה לפני המקום ועמד ובטל': את הנוקפין. שהיו מכין לעגל של קרבן בין קרניו כדי שישול לו דם בעיניו כדי שלא יראה ויבא נוח לשחטו ולמושכו ועמד הוא ובטלו שנראה כבעל מום והתקין להם טבעות בקרקע להכניס ראשי הבהמה לתוכה: נוקפין. מכין. ודוגמתו אין אדם נוקף אצבעו מלמטה: היה פטיש מכה בירושלים. בחול המועד שהיו נפחי נחשת וברזל היו מכין בפטיש לעשות מלאכת האבד שהיא מותרת במועד. ועמד הוא ובטלה משום דאוושא מלתא טובא ואיכא זלזול מועד: ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. שהוא אמר לבני דורו כשם שתרומה גדולה עון מיתה. כך תרומת מעשר וטבל עון מיתה. ותיקן שיפרישו מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני בלבד. ולא יפרישו ממנו מעשר ראשון ולא מעשר עני שיכולין לומר ללוי או לעני הבא ראיה שהוא טבל וטול. ומתקנה זו ואילך הלוקח פירות מן השוק לא היה שואל אם הם מתוקנים אם לאו. אלא מיד מפריש מהם תרומ' מעשר ומעשר שני ואוכל את השאר שכל הלוקח מעם הארץ פירות. הם בחזקת שהם דמאי: יא סנהדרין. הם הדיינים ונקראים סנהדרין שמונאים הדרת פנים בדין: בטל השיר. דכתיב (איכה ה) זקנים משער שבתו (כה) בחורי' מנגינתם בזמן שבטלו הזקני' היושבים בשער (כו) שהם הסנהדרין בטלו הבחורים מנגינתם גם כן: יב משמתו נביאים הראשונים. כל הנביאים נקראים נביאים ראשונים חוץ מחגי זכריה ומלאכי שהכריכן דאחרוני' נינהו. שהיו בבנין בית שני: בטל השמיר. כמין תולעת ברייתו כשעורה שהיו מראים אותו על האבנים הרשומות בדיו והן נבקעות מאיליהן וכו פתחו אבני האפוד והחשן. דכתיב בהו במלואותם שיהיו שלמות שלא יחסרו בהם אלא כותב עליהן בדיו ומראה להם שמיר על פני הדיו בחוץ: ונופת צופי'. דבש הבא ממקום ששמו ציפיאה (כז) ומשובח מאד: ופסקו אנשי אמנה. אנשים שמאמינים בהקב"ה (כח): יג המהרה בטלה את הטעם. טהרה שפסקה מישראל. בטלה טעם הפירו' וריחם. שבזמן שהיו ישראל טהורים ועוסקים בטהרה אף הקב"ה היה מטהר את הפירות מטעם רע וריח רע: מעשר בטל שומן דגן. דמעשר איקרי חלב כדכתיב (במדבר יח) כל חלב יצהר (ל): יד בפולמוס של אספסיינוס. חיל (לא) שהביא אספסיינוס על ירושלים: גזרו על עטרות חתנים. היו עושים לחתני' עטרות מאבן (לב) שהי' דומה כעין הבדולח וצובעין אותו בגפרית כעין ליורין שקורין ני"ל. ואית דמפרשי עטרות של הדס ושל ורד ושניהם אסורים ואין מותר אלא עטרו' של קנים: ועל האירוס. עשוי כמין נפה שלפעמים עגולות יושבים על פיה עור דק ומכין עליו בתקל דק ומוציא קול גדול ובלע"ז קורין לו טנבורי"

ובסכום

על עטרות כלות. ושלא ילמד אדם את בנו יונית. בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר. ורבותינו (לה) התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר:

טו משמת ר"מ בטלו מושלי משלים. משמת בן עזאי בטלו השקדנים. משמת בן זומא בטלו הדרשנים. משמת רבי יהושע פסקה טובה מן העולם. משמת רשב"ג בא גובאי ורבו צרות. משמת ר"א בן עזריה פסק העושר (לח) מן החכמים. משמת ר"ע בטל כבוד התורה. משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה. משמת רבי יוסי קטנותא פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו קטנותא. שהיה קטנותן של חסידים. משמת רבן יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה (מ). משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה. ומתה (מא) טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטל זיו הכהונה (מב). משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. רבי פנחס ב"י אומר משחרב בהמ"ק בושו חברים (מג) ובני חורין. וחפו ראשם. ונדלדלו אנשי מעשה. וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון. ואין דורש ואין מבקש ואין שואל. על מי לנו להשען על אבינו שבשמים. ר"א הגדול אומר מיום שחרב בהמ"ק שרו חכימיא למהוי כספריא. וספריא כחזנא. וחזנא כעמא דארעא. ועמא דארעא אזלא ודלדלה [א] ואין מבקש (מד). על מי יש להשען על אבינו שבשמים. בעקבות משיחא (מה) חוצפא יסגא. ויוקר יאמיר (מו). הגפן תתן פריה והיין ביוקר (מז). והעובדי גלולים תהפך למינות. ואין תוכחה. בית ועד יהיה לזנות. והגליל יחרב. והגבלן ישום. ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו. וחכמת סופרים תסרח. ויראי חטא ימאסו. והאמת תהא נעדרת

[א] גמ' ואין שואל

עטרות כלות. כעין עיר עשוי מזהב: ושלא ילמד אדם את בנו יונית. פי' חכמת יונית והם רמזים וחידות שהיו ליונים ולא היו מכירים בהם אלא הרגילים בהם ובגמ' מפרש טעמא משום מעשה שהיה (כשילאו) [נ"ל כשלרו] מלכי חשמונאי (לג) זה על זה היו אותן שבפנים משלשלים לאותן שבחוץ בכל יום דינרין בקופה ומעלין להן תמידין היה שם זקן א' ולעז להם בחכמת יוני' כל זמן שהם עוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם. אותו היום שלשלו להם דינרין בקופה והעלו להם חזיר באותה שעה אמרו ארור אדם שיגדל חזיר (לד) וארור אדם שילמד בנו חכמת יונית: בפולמוס האחרון. הוא מרכבן הבית וכל טיטוס נמי הוא: באפריון. כמין אהל של מעילין וטליתות מוזהבות: ורבותינו התירו שתצא כלה באפריון. משום צניעותא. וכן הלכה: טו בטלו מושלי משלים. כגון ממשלות שועלים (לו) דאמרינן בסנהדרין כי הוה דריש ר' מאיר בפרקא הוה דריש תלתא שמעתתא ותלת' אגדתא ותלתא מתלי: השקדנים. שוקדים על דלתות בית המדרש לילה ויו' (לז) כדאמרי' ביבמות דאמר בן עזאי מה אעשה ונפשי חשקה בתורה: הדרשנים. שהיה בקי במדרש טעמי מקראות. כדאמר ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא: בטל כבוד תורה. שהיה נותן לב לדרוש על כל קוץ וקוץ. וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר בטלה: בטלו אנשי מעשה. שעושים מעשים ונפלאים כדאמרינן בתענית יאמר כשומן וידליק. ולעזים להביא זאבים בקרניהם: קטנותם של חסידים. שהיו החסידים הולכים ומתקטנין והוא היה מקטניהן וסופן (לט): משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה. שעד שמת הוא. היה בריאות בעולם והיו לומדים תורה מעומד. ומשמת באת חלות כח לעולם והתחילו ללמוד מיושב. וזהו בטל כבוד התורה: משמת רבי בטלה ענוה. תלמידיו של רבי היבי וכתבו זה במשנה:

ועמוי"ע: (לג) ותימא דקדמו טובא למיתת ט' וי"ל דמעיקרא גזרו ולא קבלו מינייהו כו'. תוי': (לד) ומיהא דלא תנן לה נמי. וי"ל דשנויה הוא בהדי איסור גדולין דספ"ז דב"ק ולא הולכך לשנותה בכאן: (לה) ורבותינו. כ"ל רבינו הקדוש המחבר. הר"מ: (לו) וז"ל הר"י. מושלי משלים לפי הוא אמתלא וטעם להשמת לכמוס בה בעלי בינה כגון ממשלת שועלים ומ"ש כמשונה במקום מן: (לז) ולשון הכתוב לשקוד על דלתותי יום יום. ומפרש בפרשי קמאי ענין המהירות והשתדלו' והתמדה על הדבר: (לח) העושר. כדאמרינן שהיה עשיר אלפי ענבי' הוה מעשר מעדרים כל שנה. הר"י: (לט) ולבי מהסק שה"ב בימי הם שלא לכבודו והכ"מ כ'. ופי' קטנותם של חסידים בכללם ושרשם לפי שהוא הדבר ותחלתו קטן ע"כ. וביכרו' גר' שהיה תחלתן של חסידים: (מ) כי פי"י זה לא ידענא מה היא ע"כ. והנא לא ידענא אמאי לא מפ' כעין שמפרש לזיו הכהונה: (מא) ומתה. לא ידענא אמאי נקט לי משונה ולא קאמר ובטלה: (מב) זיו הכהונה. שהיה חכם ועשיר והכהנים רבים אוכלים על שלחנו רש"י. וז"ש חכם נ"ל כאן: (מג) חברים. כ"ל תלמידי חכמים שנקראו כן ע"ש שחברתם חברה נאמנת. ובני חורין. מיוחסים. רש"י. חפו לאשם. שנכרה ידי עזי פנים שהם עשירי' ואלו עניים. ונדלדלו כו' אין חש להם: ואין דורש. ואין מבקש עליהם רחמים עכ"ל רש"י: ואין שואל. בשלום חבירו נ"ל: הגדול. הוא ר"א בן הורקנוס תלמיד ריב"ז: שרו חכימיא. התחילו החכמים: ספריא. מלמדי תינוקות שהם קטנים מן החכמים: כחזנא. ערפ"ז דיומא: כעמא דארעא. כעמי הארץ דהיינו כלנשים הנבעי' מדעת ומיראת ה': (מד) מבקש. ול"ק דלא תמר ואין דורש כיון דשכי שכלי ניניהו וליתנא דמר הכין וליתנא דמר הכין: (מה) בעקבות כו'. לפני ביאת משיח. רש"י: (מו) יאמיר. בפ' חלק גרם יעוות ופרש"י שלא יכבדו זה את זה. ל"א מכובד שבהן יהא עוותן וכמאי ע"כ או יאמיר ענין נגבהות כו' ויהיה ענינו היוקר יגדל עד למעלה כאדם הלומר ים יקרות שאין למעלה הימנו. ועמוי"ע: (מז) ביוקר. שהכל עוסקין במשתאות: ואין תוכחה. אין לך אדם שיוכל להוכיח שכולם נכשלים בחטאות ובשמועינן א"ל אתה כמוני

סליק מסכת סוטה

[illegible] (יג) איזה כו'. [illegible] ומביא [illegible] [illegible]

נערות. נערים פני זקנים ילבינו. זקנים יעמדו מפני קטנים. (מיכה ז) בן מנבל אב. בת קמה באמה. כלה בחמותה. אויבי איש אנשי ביתו. פני הדור כפני הכלב. הבן אינו מתבייש מאביו. ועל מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים. רבי פנחס בן יאיר אומר זריזות (ס) מביאה לידי נקיות. ונקיות מביאה לידי טהרה (סא). וטהרה מביאה לידי פרישות (ס). ופרישות מביאה לידי קדושה (סב). וקדושה מביאה לידי ענוה (סג). וענוה מביאה לידי יראת חטא (סד). ויראת חטא מביאה לידי חסידות (סה). וחסידות מביאה לידי רוח הקודש (סו). ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים (סז). ותחיית המתים בא על ידי אליהו זכור לטוב (סח) אמן:

נשלמה מסכת סוטה

[illegible]

סליק מסכת סוטה

אתחיל [illegible]

[illegible]

מסכת גטין

פרק א

המביא גט (א) ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. רבן גמליאל אומר אף המביא מן הרקם ומן החגר (ב).

המביא גט ממדינת הים. כל שהוא לארץ קרי מדינת הים (ג): צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. לפי שאין בני מדינת הים בני תורה. ולא ידעין שצריך לכתוב לשמה (ד). הלכך לומר בפנים נכתב ובפני נחתם. [illegible] (ז). [illegible] מן הרקם ומן החגר. [illegible] לפניו

[illegible]

ר"א אומר אפי' מכפר לודים (ס) ללוד. וחכ"א אינו צריך שיאמר בפני נכת' ובפני נחתם אלא המביא ממדינת הים והמוליך (ע) והמביא ממדינה למדינה במדינת (י) הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. רשב"ג אומר אפילו מהגמוניא (יב) להגמוניא:

ב ר' יהודה אומר מרקם (יג) למזרח ורקם כמזרח. מאשקלון לדרום ואשקלון (יד) כדרו' מעכו לצפון ועכו כצפון. רמ"א עכו כארץ ישראל לגטין:

ג המביא גט בארץ ישראל אינו צריך (טו) שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. אם יש עליו עוררים יתקיים בחותמיו. המביא גט ממדינת הים ואינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם אם יש עליו עדים (כ) יתקיים בחותמיו (כא):

ד אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוו למוליך ולמביא. וזו אחד (כג) מן הדרכים ששוו גיטי נשים (כד) לשחרורי עבדים:

ה כל גט (כה) שיש עליו עד כותי פסול. חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים. מעשה שהביאו לפני רבן גמליאל לכפר עותנאי גט אשה והיו עדיו עדי כותים והכשיר. כל השטרות העולים בערכאות של עובדי גלולים אף על פי שחותמיהם עובדי גלולים כשרים. חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים. ר"ש אומר אף אלו (כט) כשרין לא הוזכרו

אלא

אפי' מכפר לודי'. בהיא מס"ל: ללוד. שהיא קרובה לה היא מא"י: מהגמוניא להגמוניא. שני הגמוניא בעיר אחת ומקפידים זה על זה (יא): ב מרקם למזרח. מרקם עד סוף העולם למזרח קרוי ח"ל. ורקם עצמה נדונה כמזרח העולם. ולא כא"י: ג אם יש עליו עוררים. שהבעל מערער שהוא מזויף (טז): יתקיים בחותמיו. אם יעידו העדים על חתימת ידן או עדים אחרים יכירו חתימתם כשר. ובזמן הזה שמביא גט בין בא"י בין בח"ל צריך ליתנו לה בפני שנים וצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (יז) אם חתימות העדי' ניכרת במקום נתינת הגט ונתקיים הגט בחותמיו אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם (יח): ואינו יכול לומר. כגון שנתנו לה כשהוא פקח ולא הספיק לומר בפני נכתב ובפני נחתם עד שנתחרש (יט): ד שוין למוליך ולמביא. לומר בפני נכתב ובפני נחתם (כב): ה חוץ מגיטי נשים. ואם יש עליו עד שתי ואחד כשר (כו) אבל גיטים שתים פוסל ת"ק אפילו בגיטי נשים: ורבן (שמעון בן) גמליאל עשה מעשה והכשיר. אפי' בשניהם כותים (כז). והאידנא דגזרו על הכותי' שיהיו כעו"ג לכל דבריהם ל"ש שאר שטרות. ול"ש גיטי נשים. אפי' עד אחד כותי פסול: בערכאו' שלהם. שהעידו העדים עדותם לפני השופט במקום מושב שופטיהם (כח). והוא שידעו באותו שופט ובאותם עדים דלא מקבלי שוחדא. ודוקא בשטרי הלואות שטרי מקח וממכר שהעדים רק בנתינת הממון אבל שטרי הודאות וגיטי נשים. וכל דבר שהוא מעשה ב"ד בערכאות שלהם הכל פסול: ר"ש אומר כשרים.

לא

לאיתויי דאפילו מכפר לודים שהוא מובלע לא"ל בפ"נ ובפ"נ דכהי דמודה לרבנן קאלי דמובלעים גמירי ושכיחי אפ"ה מצריך בהו לומר בפ"נ ובפ"נ כדי שלא תחלוק במ"ה. הר"ן: (ס) מכפר כו'. מיקרי כפר לודים שבני לוד מלוין בה תמיד. ומש"ה נקט ללוד לרבותא. הר"ב: (ע) והמוליך. ובהא פליגי את"ק דלת"ק המוליך מא"י לח"ל א"ל לפי שבני א"י בקיאין לשמה והכוני' גזרו מוליך אטו מביא. ולמ"ד טעמא משום קיום מכניס לפרושי. אלמא דת"ק אפו דמביא ל"ד אלא ה"ה מוליך. גמרא: (י) במ"ה. לטעמא דאין בקיאין ה"ה באותה מדינה נמי צריך שיאמר אלא דנקט ממדינה למדינה למידק מינה דהא ממדינה למדינה בא"י לא צריך ואפילו לכתחלה ולאידך טעמא נמי בא"י דקביעי ב"ד שכיחי שיירות. גמרא: (יא) גמרא ופירש"י שלא ילך מזו לזו. ובא"י נמי לטעמא דקיום דמקפידין ולמ"ד לשמה נמי דאיהו ס"ל נמי טעמא דקיום דהלנו בא"ל אפילו באותה הגמוניא כדאי' בגמרא: (יב) הגמוניא. פקידות: (יג) למזרח. שבל מערב א"י א"ל גבול שהים הגדול גבולה דכתיב וגבול ים והיה לכם הים הגדול. רש"י ועתוי"ט: (יד) ואשקלון. ובספר יהושע מוכח דא"י היא גם בספרי חשוב פרשת אשקלון מכבוש עולי בבל. והר"ן פי' דפרשת אשקלון היינו הלא פרשת דרכים שלה ושכ"ה בירו': (טו) א"ל כו'. דמשום עגונא הקילו ולא הצריכו קיום כל שלא ערער. תו': (טז) דאלת"ה הא קי"ל (פ"ב דכתובות מ"ם) דאין ערעור פחות משנים. ואלא הכי והכי נכהו מה שזית דסמוך אהכי סמוך אהני ואוקמה בחזקת א"א. ועתוי"ט: (יז) משום דלא קביעי ב"ד ולא שכיחי שיירות: (יח) משום דקי"ל כמ"ד דטעמא משום קיום הוא: (יט) דלאסר נסינה תוך כ"ד מלי למימר בפ"נ ובפ"נ. הר"נ: (כ) עדים. דקי"ל עדי מסירה כרתי: (כא) יתקיים. מפרש בגמרא למ"ד דלא בקיאי כו' דהכא לאחר שלמדו. כלומר לאחר שקבלוה הדרשה דלשמה. ולפ"ה ביטול צ"ל בפ"נ ובפ"נ דלא עקרו לתקנתייהו כו' אבל פקח ונתחרש. מ"מ דלא שכיח הוא ולא גזרו בה רבנן: (כב) דכתיב או חפשה לא ניתן לה. עד שיכתוב לשמה. הר"מ. ולמ"ד משום קיום ודאי דבעי קיום מידי דהוה אשאר שטר. ועתוי"ט: (כג) אחד כו'. לומר שיש עוד דרכים אחרי' ששוים וכדלקמן: (כד) גיטי נשים. איפכא הול"ל ששוו שחרורי כו' דעיקר ין מוליך ומביא הוי בחסה אלא דלגבי דעד השפחה איירי בגיטין נקטיה בגיסא. תו': (כה) כל גט. כל שטר קרוי ט: (כו) מפ' בגמרא כגון דחתב ישראל לבסוף. כלומר אחרי הכותי דאי לאו דכותי חבר הוא לא מחתים ליה קמיה דאין עדי גט חותמין זה בלא זה גזירה משום כולכם. לגבי שאר שטרות דחתמי זה בלא זה איכא למימר ריוחא שביק מלן דקפיד מיניה ולאו כותי וחתם למעלה והיינו למ"ד גיטי אמת הן ואיכא עכ"פ תרי סהדי. תוס' ועתוי"ט: (כז) ומפלג פליגי ומקורי מחסרא והכי קתני ור"ג מכשיר בשנים ומעשה נמי כו'. גמרא. ולדידיה דלאחזוק הא כלומר בגיטין ושחרורין ולא אחזוק בהא בשאר שטרו'. תו'. ולת"ק אפילו בלאחזוק לא סמכינן עלייהו לפי שאין קיאין בדקדוקי מצות: (כח) והוא לשון ערוך והדיר: (כט) אף אלו. מפרש בגמרא דדוקא בדליכא עדי מסירה הוא הכשיר. וקי"ל כר"א דעדי מסירה כרתי. ומיירי נמי בדליכא עדים המתומים בגט שמותיהן מובהקים. בגמרא גיטין דף י"א ע"א) מפרש היכי דמי שמות מובהקים כגון הורמוז ואבדינא וכו'. פי' שאותן שמות אנשים ב"ר היו משמות גלולים אבל עכשו הנכרים בימים הקדמונים. הלא"ה חיישינן דלמא אתי לאסמך עלייהו

דמודי

אלא בזמן שנעשו בהדיוט: ן האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור בשניהן יחזור דברי ר"מ. וחכ"א בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים. לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו. שאם ירצה שלא (לא) לזון את עבדו רשאי ושלא לזון את אשתו אינו רשאי. אמר להם והרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה (לב) כשם שהוא פוסל את אשתו. אמרו לו מפני שהוא קנינו. האומר תנו (לד) גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה. תנו מנה לאיש פלוני ומת יתנו לאחר מיתה:

פרק ב **המביא** גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב אבל לא בפני נחתם. בפני נחתם אבל לא בפני נכתב. בפני נכתב כולו ובפני נחתם חציו. בפני נכתב חציו ובפני נחתם כולו פסול. אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם. פסול. שנים אומרים בפנינו נכתב. ואחד (ד) אומר בפני נחתם. פסול. ורבי יהודה מכשיר (ו). אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם כשר (ז): **ב** נכתב ביום ונחתם ביום. בלילה ונחתם בלילה. בלילה ונחתם ביום כשר. ביום ונחתם בלילה פסול.

ר"ש

דומדי ר"א במציק מסוכו שהוא פסול ות"ק נמי ס"ל פר"ל הלא דבר חשי שמות שאינן מוזהקים: (ל) דהדיוט נים ליה קלא. ואפילו בשמות מוזהקים איכא למיחש שמא פתו נומר דשראלים. כיכא ולפקי שמייהו הכי ויבולו מכשיר בלא עדי מסירה כו'. הר"ב: (לא) שלא כו'. דיכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך. גמרא. ופי' כש"י אלא חוזר על הפתחים. ומסיים הר"ה שישראלי' מלווים להחיו' עבדיי שביניהם: (לב) התרומה. ועבד ישראל מפסידו מספחה כנענית. ולע"ג דמחיכו בבת כהן עבדא בהפקרא ניחא ליה דלא ליה לזלזל בה לכל פלוני ומסתכב עמה בפריצות ותנן הא דמפסידו בבת חורין עריכה לא. גמרא: (לג) וקי"ק דלע"ג דבהמה נמי אוכלת. מ"מ כיון שאם יהיה בן חורין לא יאכל. הוי זכות מה שאוכל עכשיו. ובגמרא אבי איסא מפני כו'. דאי בעי מקיל ד' זוזי מישראל' ופסיל ליה כל היכי דאיתא. תוי"ט ותי"ט: (לד) תנו. גרם ול"ג מן. שלא מסרו ליד שליח שאין לפיכך לא כאלקו חכמי' בדבר לומר שמשעה שמסרו זכה לו השליח לעבד להיות משוחרר. הש"י: (לה) ולא אמרינן שמא מנה קנול בקרקע יש לו והוא דיהיב ליה:

פרק ב (א) ואפילו למ"ד משום קיום וליל בפני נכתב משום דלמא אתי לאחלופי. באלין כאמון שים בו שם כף שהוא עיקר הגט איכשר מלאת ולא אתי לאחלופי. תוס': (ב) ואי"ל שיהיו שניהם לדוקים ושמעים בגט אלא שמניהם אומרים שהבעל עשה שניהם שלוחים על כך ואמר להם שניכם הוליכו גט לאשתי וכתנו' האי במעמד שניכו כו'. תוי"ט: (ג) למ"ד משום קיום הליכא שנים שמלוין לקיימו. ולמ"ד משום לשמה. מיירי לאחר שלמדו. ובתרי לא שכיחי הלכך לא גזרינן שמא ישאל הדבר לקלקולו: (ד) ואחד. שליש. רש"י: (ה) דכיון דהוא דאמר בפני נחתם לא אמר בפ"נ אתי לאחלופי בקיום כו'. ומ"ד לשמה. הא ס"ל נמי טעמא דקיום. גמרא: (ו) מכשיר. כיון דאיכא סהי דמסהדי אכתיבה תו לא אתי לאחלופי. גמרא: (ז) כשר. למאן דס"ל טעמא דקיום. אפילו אין שם עד מעיד על הכתיבה כשר שהרי נתקיים ע"פ שנים. ולא נקט אי אומר בפ"נ אלא אגב רישא דתנא אי אומר כו'. תוי'. ואפילו יוצא מתחת אי נמי כשר ולטעמא דלשמה דוקא ביוצא מתחת שניהם. ועתוי"ט: (ח) וכ"ל דנקט בת אחותו לפי שהיא בת גילו כדאיתה בסוף פרק ה' דנדרים. וזיכרו מעשה באחד שנשא בת אחותו וזנתה סי' ולפ"ד וי"ל דמשום מעשה שהיה נקט בת אחותו

לא הוזכרו בב"ה להפסל: **אלא בזמן שנעשו בהדיוט**. ע"י הדיוטות שאינם דיינים (ל). ואין הלכה כר"ם: **ן רצה לחזור בשניהן**. קודם שיגיע ליד האשה והעבד: **יחזור**. ואין השליח יכול לזכות בהם לצרכן. דטוב הוא להן שמאבדין מזונותיהן: **וחכ"א בגיטי נשים**. יכול לחזור אבל לא בשחרורי עבדים, והלכה כחכמים: **שאם ירצה שלא לזון את עבדו רשאי**. הלכך כי משחרר ליה לא מפסיד ליה מזוני אבל שלא לזון את אשתו אינו רשאי הלכך כי מגרש לה מפסיד לה מזוני: **מפני שהוא קנינו**. כלו' הא דהוא אכיל בתרומה כשהוא עבד כהן אינו אלא מפני שהוא קנינו של כהן מידי דהוה אבהמתו של כהן שאוכלת בכרשיני תרומה ולא משום מעליותא היא (לג). הלכך כי משחרר ליה. אף ע"פ שמפסידו מלאכול בתרומה' אין זו חובה לעבד: **לא יתנו לאחר מיתה**. לגיטא לא הוי עד דמטי לידה וכי מטי לידה הא מית ואין גט לאחר מיתה. ושטר שחרור נמי כי מטא לידיה הא מית ופקע רשותיה מיניה: **יתנו לאחר מיתה**. אע"ג דלא אמר מנה זה (לה). דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו:

פרק ב המביא. נחתם חציו. אחד מן העדים חתם בפניו: **נכתב חציו כו'** פסול. ולוקא שאין האחרון. אבל בפני נכתב שניו האחרון שהוא שם האיש והאשה והזמן כשר (א). ואלין הראשון נמי לא בעינן שיראה הכתיבה עלמה אלא אם שמע קול הקולמוס בבית שהיה הסופר עומד על הסופר בשעת כתיבה תו לא בעינן: **אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם פסול**. בזמן שהגט יוצא מתחת יד אחד מהם. דאצרכוהו רבנן לשליח המביא גט' למימר תרווייהו אבל אם הגט יוצא מתחת ידי שניהם. כשר (ב). שהרי שניהם שהביאו גט אין צריך שיאמרו בפנינו נכתב ובפנינו נחתם (ג): **שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד אומר בפני נחתם פסול**. בזמן שהגט יוצא מתחת יד אחד מהם (ה). אבל אם יוצא מתחת ידי שניהם כשר: **ור' יהודה מכשיר**. ואפי' יוצא מתחת ידו של אחד מהם. ואין הלכה כר' יהודה: **ב בלילה ונחתם ביום כשר**. שהיום הולך אחר הלילה ואין זה מוקדם: **ביום ונחתם בלילה פסול**. שהרי מוקדם הוא ותקנו חכמים זמן בגטין גזרה שמא יהיה נשוי עם בת אחותו ותזנה עליו (ח) וחס עליה שלא תחנק ונותן לה גט בלא זמן. וכשמעידים עליה בב"ד מוציאה גט ומוכרת

ר"ש מכשיר. שהיה רש"א כל הגיטין שנכתבו ביום ונחתמו בלילה פסולין. חוץ מגיטי נשים: ג בכל כותבין. בדיו בסם בסיקרא ובקומוס ובקנקנתום. ובכל דבר שהוא של [א] קיימא (יא). אין כותבין לא במשקים. ולא במי פירות ולא בכל דבר שאינו מתקיים. על הכל כותבין על העלה של זית (יב). ועל הקרן של פרה. ונותן לה את הפרה. על יד של עבד. ונותן לה את העבד. רבי יוסי הגלילי אומר. אין כותבין לא על דבר שיש בו רוח חיים. ולא על האוכלין: ד אין כותבין במחובר לקרקע. כתבו במחובר. תלשו וחתמו ונתנו לה כשר. ר' יהודה פוסל. עד שתהא כתיבתו וחתימתו בתלוש. רבי יהודה בן בתירא אומר אין כותבין לא על הנייר המחוק. ולא על הדיפתרא. מפני שהוא יכול להזדייף. וחכמים מכשירין (יט): ה הכל כשרין לכתוב את הגט. אפילו חרש שוטה וקטן. האשה כותבת את גיטה (כג). והאיש כותב

[א] פ"א כוסס

דאומרת גרושה הייתי ופנויה באותה שעה (ט): ור"ש מכשיר. דסבר ר"ש דחכמי' תקנו זמן בגיטין משום פירי (י) שאם לא יהיה זמן בגט יהיה הבעל מוכר והולך פירות נכסי מלוג של אשתו לאחר גרושין וכשתתבענו בדין יאמר קודם גרושין מכרתי ולהכי מכשיר ר"ש בנכתב ביום ונחתם בלילה אף ע"פ שהוא מוקדם דמכל משעה שנתן עיניו לגרשה אף ע"פ שלא גירשה. שוב אין לו לבעל פירות. ואין הלכה כר"ש: ג בדיו. אלמידר"ר בלע"ז: סיקרא. צבע אדום: קומוס. שרף האילן: קנקנתו'. וידריאול"ו בלע"ז: על העלה של זית. אלום: ונותן לה את הפרה. שאינו יכול לקצצו אחר כתיבה דכתיב (דברי' כד) וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא זה שמחוסר כתיבה קצילה וכתיבה: ר' יוסי הגלילי אומר כו'. דרחמנא קרייה לגט ספר. מה ספר מיוחד שאין בו רוח חיים ואינו אוכל אף כל שאין בו רוח חיים ואינו אוכל. ורבנן אמרי אי כתב בספר כדקאמרת השתא דכתי' ספר לספירת דברים הוא דאתא (יג) והלכה כחכמים: ד אין כותבין במחובר. מפני שמחוסר קצילה: כתבו במחובר וכו'. הכי קאמר כתב במחובר הטופס שהוא כל הגט כולו חוץ ממקום שהאיש ומקום האשה והזמן (יד): ותלשו וחתמו. כלו' שכתב התורף (טו) שהוא מקום האיש והאשה והזמן (טז): אחר שתלשו: כשר. דכיון שנכתב התורף בתלוש. אע"פ שהטופס נכתב במחובר. כשר: על הנייר המחוק. שיכול לחזור ולמוחקו (יז) על העדים ולכתוב עליו מה שירצה ולא מינכרא מלתא שהרי עדים נמי על המחק הם חתומים (יח): ודיפתרא. אין המחק שלו ניכר. דיפתרא דמליח וקמיח ולא עפיץ: וחכמים מכשירין. בגטין בלבד דסבירא להו עדי מסירה כרתי. והעדים שהגט נמסר בפניהם הם עיקר הגרושין לא עדי חתימ'. אבל בשאר שטרות דסמכינן אעדי חתימה (כ) מודים חכמים שאין נכתבי' לא על נייר מחוק ולא על דפתרא. והלכה כחכמים: ה ואפי' חרש שוטה וקטן. והוא שגדול עומד על גביו ואומר לו כתוב לשם פלוני אבל עובד כוכבי' ועבד אפי' גדול עומד על גביו לכתחלה לא יכתוב (כא) גט מפני שהם בני דעת ואדעתא דנפשייהו עבדי שאפי' גדול אומר לו כתוב לשם פלוני הוא לא יכתוב אלא לדעת עצמו. ואם עובד כוכבים ועבד כתבו טופס הגט. וישראל בן דעת כתב התורף שהוא שם האיש והאשה והזמן בכל אלו צריך לשמן. הגט כשר. וכן אם ע"ו דאמרי' במתני' שכשרים לכתוב את הגט הני מילי טופס (כב) אבל תורף אינו כשר אלא שיכתבנו ישראל גדול ובן דעת:

חוץ

לאותו: (ט) דלא אמרינן אוקמה אחזקת א"א והשתא הוא דאיגרשה כיון שהיא גרושה לפנינו. ועוד אדרבה אוקמה בחזקת כשרה שלא נבעלה כשהיא א"א. תוס' ונמוקי"ע: (י) דאי משום זנות לא שכיח ורבנן סברי דמשום פירי לא הוצרכו להקן זמן דכשאין בו זמן נמי כשיבא הגט ליד האשה יכולה לבא לב"ד או לפני עדים ותאמר להם גיטה ויכתבו לה שמאותו היום נתגרשה. תוס': (יא) של קיימא. לאתויי מי טריא (פי' גשמים שנשארים על הגגות. ל"א מים שמורין בהן פירי) ועפצא: (יב) של זית. חוקא עלה של זית וכיולא בו דמתקיים כו'. אבל של כרישין ובצלים ועלה וכדין ויכקוש וכל דבר שאינו של קיימא פסול. תוס': (יג) אע"ג דבמ"ד פ"ב דסוטה לענין מגילת סוטה דכתיב בספר לא דרשינן הכי ל"ק דהכא שאני דכלל ופרט וכלל דרים. דונתן אחר וכלל. אבל התם כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט א"נ הכא קרא יתירא קדריש וכתב לה הכי זימני. תוס': (יד) ול' טופס הוא שהוא העתק ושואר הגט. ותורף הוא גילוי הגט שלי ינכנה במקום התורפה: (טו) וליכא למימר דדיעבד אפילו תורף כשר. דהא כיון דמחובר פסולה דלוי' הוא אפילו דיעבד אית לן למפסליה. הר"ן: (טז) יש לעיין כיון דכתיבת זמן בגט ליתא אלא מדרבנן כל שאחר התורף נכתב כהלכתו. זמן לא יהיה בו אלא דין טופס. ואפשר דאלמוהו כאלו היה של תורה. ב"י: (יז) ויעביר סגאי שהיה בו. רש"י: (יח) ואע"ג דאינו דומה נמסק פעם אחד לנמחק ב"פ ויהיה ניכר אבל מחק דעדים. סבר ת"ק דגזרו דלמא דעי האי מחקא לאפי מחקא. וחכמים מכשירין דאי איכא חששא אזלינן לעדי מסירה. ב"י ונמוקי"ט: (יט) מכשירין. אין לתמוה איך מכשיר ר"א בדבר שיכול להזדייף והא מודה ר"א במזוייף מתוכו שהוא פסול. דהא מודה נמי היכא דלא אפשר למסמך עלייהו כגון בשמות מובהקים דכשר. ה"ר כשר. הנ"ל: (כ) ואע"ג דבשאר שטרות נמי קי"ל דע"י עדי מסירה גובה מנכסים משועבדי' מ"מ כיון דלגוביינא קיימא דלמא לא מפיק להו עד זמן ארוך ושכחו עדי מסירה את הדבר וסמכינן אעדי חתימה והוא מזייף כתב העליון והוסס העדים עומד במקומו וכתבו התו' דהיינו דוקא בשטרות העומדי' לגבות אבל שטר מכר ומתנה דמי לגטין. ונמוקי"ט: (כא) היינו טופס: (כב) משום דלא שכיחא כלל שריא אפילו לכתחלה. ולא דמי לכתבו במחובר במתני' דלעיל. הר"ן: (כג) את גיטה. ומקנתו לבעל וחוזר ומסרו לה לגירושין. רש"י. ואע"ג דמחוסר הקנאה בין כתיבה לנתינה לא הוי מחוסר מעשה כיון שאינו מעשה בגופו של גט דומיא דקצילה. הר"ן:

פוסלו

כותב את שוברו (כד). שאין קיום הגט אלא בחותמיו (כה). הכל כשרין להביא את הגט. חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא ועובד כוכבים: ו קבל הקטן (כח) והגדיל. חרש ונתפקח. סומא ונתפתח. שוטה ונשתפה. עובד כוכבים ונתגייר פסול. אבל פקח ונתחרש וחזר ונתפקח. פתוח ונסתמא וחזר ונתפתח. שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר. זה הכלל כל שתחלתו וסופו בדעת (כט) כשר: ז אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות (ל) להביא את גטה. חמותה. ובת חמותה. וצרתה. ויבמתה. ובת בעלה. מה בין גט למיתה שהכתב מוכיח. האשה עצמה מביא' את גטה. ובלבד שהיא צריכה לומר בפני נכתב ובפני נחתם:

פרק ג **כל** גט שנכתב שלא לשום אשה פסול. כיצד. היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין. איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני. ואמר זה שמי וזה שם אשתי. פסול לגרש בו (א). יתר מכן כתב לגרש א (בו) את אשתו ונמלך. מצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך. ושם אשתי כשם אשתך. פסול לגרש בו. יתר מכן. היו לו שתי נשים ושמותיהן שוות. כתב לגרש בו את הגדולה. לא יגרש בו את הקטנה. יתר מכן. אמר ללבלר כתוב לאיזו שארצה אגרש. פסול לגרש בו: ב הכותב טופסי גיטין צריך שיניח מקום (ג) האיש. ומקום האשה. ומקום הזמן.

א ס"א. שטרי

(כד) שוברו. שובר פרעון כתובה שהאשה היה לה לכתבו ולמסרו לו להיות לו לראיה. רש"י: (כה) בחותמיו. היינו עדי חתימה. הר"ב. והא דנקט חותמיו משום דרוב עדי מסירה הם החתומים בו ורוב גטין חתומים הם אפילו לר"א מפני תקון העולם. רש"י: (כו) ולע"ג דאמרו לעיל פני בקול קולמסא. היינו לאתן דיכול למחזי דמספי טופס מיניה דילמא חזי ליה. אבל בסומא כיון דלא אפשר למחזי לא מספפי מיניה הלכך לא מלי אמר. ר"ן ועתוי"ט: (כז) היינו לאלי דפסקינן כמ"ד דטעמא משום קיום: (כח) הקטן. מה דשכיח עפי תני ליה ברישא. דגדלות הקטן ודאי שכיח וכן פקחות החרש שכיח. יותר מפתוח הסומא ופתוח הסומא שכיח. עפי משיפוי השוטה: (כט) בדעת. לומר דבדעת סגיא מלתא אבל לא בכשרות וסומא שהיה פתוח בשעת קבלה לא בעינן שיהא סוף בכשרות. גמרא: (ל) דהלכה כמ"ד דמשום קיום הוא: (לא) נאמנות. מפרש בגמרא בש"ל דכיון שצריכה לומר בפ"נ ובפ"נ. ואי לתא בעל ומערער לא מהימנינן ביה מהימנא. דליכא למימר דלקלקולא מכוונה. אבל בא"י דאינה אומרת בפ"נ ובפ"נ. ואי אתא בעל ומערער מהימנינן ביה אינה נאמנת דמכוונא לקלקלה: (לב) ל"ד שיתנה הוא שאמרו ז"ל. הר"ן וקמ"ל מתני' שלע"פ שאט רלתה האשה לומר כבר נתגרשתי בגט שבידי לא היתה צריכה לומר בפ"נ ובפ"נ. אפ"ה כל שהיא אומרת שנעשתה שליח צ"ל בפ"נ ובפ"נ ולא מפטרה במגו דאי בעיא אמרה נתגרשתי: (לג) ואפילו שאין הגט מקוים. ועתוי"ט:

פרק ג (א) **לגרש** כו'. כולהו יליף להו בגמרא מקראי: (ב) אפילו למ"ד בעלמא יש ברירה, הכא מודה משום דוכתב לה לשמה משמע שיהא מבורר בשעת כתיבה. תוס': (ג) מקום כו'. ומשמע שם עירו ושם עירה דלא. הג"א: (ד) שגם זה עקרו של גט ומתני' כ"א היא דאמר עדי מסירה כרתי הלכך וכתב לה לאו אחתימה קאי, דחתימת העדים אינה אלא מד"ס מפני תקון

חוץ מחרש שוטה וקטן. דלאו בני דיעה נינהו: וסומא. פסול להביא גט ממדינת הים שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם (כו). אבל להביא גט בארץ ישראל שא"צ לומר בפני נכתב ובפ"נ או אפי' בח"ל והגט מקויים בחותמיו (כז) או להיות שליח של אשה לקבל גטה לכל אלו הסומא כשר: ועובד כוכבים. דליתיה בתורת גיטין וקדושין ובמילי דלנפשיה לא חזי לא מצי למעבד שליחותא לאחריני: ו קבל הקטן הגט מיד הבעל: והגדיל. קודם שמסרו לה: פתוח ונסתמא וחזר ונתפתח. אפילו לא חזר ונתפתח הואיל והיה פתוח בשעת קבלת הגט שפיר מצי למהוי שליח דהא יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אלא איידי דבעי למתני היפא חזר ונתפתח שצריך שיהיה בן דעת בשעת נתינה. תנא נמי רישא וחזר ונתפתח. וכל פסולי עדות בעבירה פסולין להביא את הגט שאין נאמנים לומר בפ"נ ובפני נחתם. ואם הגט מקויים בחותמיו כשרים להביאו (ל): ז חמותה ובת חמותה כו'. אינן נאמנות לומר מת בעלה משום דסניין לה ומכווני לקלקלה: ובלבד שהיא צריכה לומר בפ"נ ובפ"נ. ודוקא כשנתנה הבעל עמה בשעה שמסר הגט לידה ואמר לה לא תתגרשי אלא בבית דינו של פלוני ותאמר בפני נכתב ובפני נחתם (לב). והבית דין לוקחין אותו מידה אחר שאמרה בפני נכתב ובפני נחתם. וממנין שליח שיחזור ויתן אותו לה. אבל אם הגט יוצא מתחת ידה בכל מקום שהיא. הרי זו מגורשת. ואפילו שאין הגט מקויים בחותמיו. ואינה צריכה שתאמר בפני נכתב ובפני נחתם (לג):

פרק ג **כל** גט: קול סופרים מקרין. הגדולים מקרין לתלמידיהם כשיבא גט לפניכם כתבוהו כך והזכירו שם איש בעלמא: יתר מכן. ולא זה בלבד שנכתב שלא לשם גרושין אלא להתלמד. אלא אף זה שנכתב לשם גרושין גמורים ונמלך. פסול: יתר מכן היו לו ב' נשים כו'. ולא זה בלבד שנכתב שלא לשם גרושין של אדם זה פסול. אלא אף זה שהיו לו שתי נשים שנכתב לשם גרושין דהאי גברא פסול כיון שנכתב שלא לשם גרושין של זו: גדולה וקטנה. לאו דוקא: יתר מכן אמר ללבלר וכו'. הא קמ"ל דלא אמרי' הוברר הדבר למפרע דבשעת כתיבה נמי דעתיה אהא ואיכא גרושין דידיה ודידה (ב): ב הכותב טופסי גיטין. טופס שרולה שיהיו מזומנין אללו. פעמים אדם בא לשכרו והוא טרוד בשטרות אחרים: צריך שיניח מקום האיש ומקום האשה ומקום הזמן. ובגמ' מוסיף אף מקום הרי את מותרת לכל אדם (ד)

נפקי"

שטרי מלוה צריך שיניח מקום המלוה. מקום הלוה. מקום המעות. ומקום הזמן. שטרי מקח צריך שיניח מקום הלוקח ומקום המוכר ומקום המעות ומקום השדה ומקום הזמן. מפני התקנה. רבי יהודה פוסל בכולן. ר"א מכשיר בכולן. חוץ מגיטי נשים (ה). שנא' (דברים כד) וכתב לה לשמה: ג המביא גט ואבד הימנו. מצאו לאלתר כשר. ואם לאו פסול. מצאו בחפיסה או בדלוסקמא אם מכירו כשר. המביא גט והניחו זקן או חולה (יג) נותנו לה בחזקת (יד) שהוא קיים. בת ישראל (טו) הנשואה לכהן. והלך בעלה למדינת הים. אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים. השולח (טז) חטאתו ממדינת הים. מקריבין (יז) אותה בחזקת שהוא קיים: ד שלש דברי' א"ר אלעזר בן פרטא לפני חכמים וקיימו את דבריו. על עיר שהקיפוה [א] כרכום ועל הספינה המיטרפת בים. ועל היוצא לידון. שהן בחזקת קיימין. אבל עיר שכבשוה כרכום. וספינה שאבדה בים. והיוצא ליהרג (יט). נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מתים. בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה (כ): ה המביא גט בא"י וחלה. הרי זה משלחו ביד אחר (כא). ואם אמר לו טול לי הימנה חפץ פלוני. לא ישלחנו ביד אחר. שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר:

המביא

[א] נ"ל ככקוס

מפני התקנה. התירו לכתוב טופסי גטין. ושטרות אלא לשמן מפני תקנת הסופר שיהיו מזומנים לו. ובלבד שישייר תורף לכתוב לשמה. וגזרינן תורף שאר שטרות אטו תורף דגטין: רבי יהודה פוסל בכולן. דגזר טופס אטו תורף ושאר שטרות אטו גטין: [ר"א מכשיר בכולן. דלא גזר שאר שטרות אטו גטין]: חוץ מגטי נשים שנאמר וכתב לה לשמה. וגזרינן טופס אטו תורף והלכה כר"א (ו): ג לאלתר. מיד (ז) כשר: ואם לאו פסול. ודוקא שאבד במקום שהשיירות מצויות דאיכא למימר מעוברים ושנים נפל (ח). אבל אם אבד במקום שאין השיירו' מצויות אפי' לאחר זמן מרובה כשר. ואפי' שאבד במקום שהשיירו' מצויות. אם יש לעדים [בו] סימן מובהק (ט) כגון שיאמרו נקב יש בו בצד אות פלוני. או שיאמרו מעולם לא חתמנו בגט באלו השמות אלא בזה (י) בלבד כשר ואפילו לאחר זמן מרובה: בחפיסה או בדלוסקמא. אמתחות שרגילין לתת בהם שטרות ויש בהם סימן שהם שלו (יא): אם מכירו כשר. מלתא באנפי נפשי' הוא. והכי קאמר מצאו בחפיסה או בדלוסקמא אע"פ שאינו מכירו לגט או שמכירו לגט (יב). אע"פ שמצאו בכל מקום כשר: נותנו לה בחזקת שהוא קיים. ולא חיישינן שמא מת ובטל שליחותו דאמרי' העמד דבר על חזקתו. אבל אם נודע שמת קודם שהגיע גט לידה הגט בטל. דאין גט לאחר מיתה: מקריבין אותה. ולא חיישינן שמא מתו בעליה וחטאת שמתו בעליה למיתה עומדת: ד כרכום. תרגום מצור כרכומין: המיטרפת. ועדיין לא טבעה (יח): לידון. בדיני נפשות: בת ישראל לכהן. אומרי מתים: בת כהן לישראל. אומרי חיים: ה המביא גט בא"י. שאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם: משלחו ביד אחר. ועושה שליח אחריו ולא בב"ד ודוקא חלה: ואם אמר לו. בעל לשליח: טול לי הימנה חפץ פלוני. כשתתן לה את הגט (כב). לא

ישלחנו

סקון העולם וכו' כמ"ש לה לשמה לעיקר כריתות קאי דהיינו כל הכי דלמכן: (ה) חוץ כו'. קשיא דר"א סדר"א דכיפא דמהכי אוקמינן כר"א ושרי לכתוב לטופסי גטין ובלבד שיניח. הרי הנהי אליבא דר"א. גמרא: (ו) ול"ק מתני' פי' דלעיל דשרינן בחש"ו אפילו לכתחלה לכתוב טופס ולא גזרינן אטו תורף. דחש"ו לא שכיח כלל לא גזרו. ועתוי"ט שהביא פלוגתת הפוסקי' בגיטי נשים אי פסול אפילו דיעבד: (ז) ובגמרא פליגי איכא מ"ד כדי שיהיה אדם עומד ורואה שלא עבר אדם שם ואיכא מ"ד שלא שהה אדם שם שיעור שעת נפילת הגט: (ח) לפרש"י פסול ואפילו לא הוחזקו שיירות שמצויין שהיה כל זמן שלא ראה שלא עבר אדם שם ולהר"מ אפי' עבר כשר דהלכתא כמ"ד שלא שהה כו' אא"כ הוחזקו ג"כ דאז בעבר הוא הכתי לריעותא. ומוכן ג"כ באין השיירו' מצויות. ועתוי"ט: (ט) פי' התוי' דהשליח נמי נאמן בסימן מובהק. אלא דבעדים אע"פ שאמרו כבר מהימנו והשליח לא מהימן אלא שאמר כן קודם שראהו: (י) משמע שיודעים שלא חתמו אלא על א'. אבל אין מכירין מי הוא אותו יוסף בן שמעון וכשהעדים אומרים כן והוא אומר שבעל שלו חתמו נאמן דלא חשדינן ליה שישקר במזיד לומר שהוא שלו לקלקלה. אבל כשאין העדים אומרים כלום חיישינן שמא הוא סובר שהוא שלו לפי שאינו יודע שיש יוסף בן שמעון אחר או יודע ואין נראה לו לחוש שגם הוא אבד גט ולכך אומר שהוא מכיר אע"פ שאינו מכיר. תוי': (יא) וא"ת ונחוש לשאלה וי"ל דקים ליה בנפשיה שלא השאילם לשום אדם א"נ ביודע שבחפיסה אבדו ומ"מ צריך שיהא מכיר החפיסה בטביעת עין: (יב) בטביעת עינא. ובחפיסה ודלוסקמא נמי טביעת עין. כמו סימן. אלא דאיכא בין סימן לטביעת עין. דטביעת עין אין מועיל להכשירו אלא כשמצאו הוא בעצמו שאבד ולא כשמצאוהו אחרים. ועתוי"ט: (יג) או חולה. משא"כ גוסס דרוב גוססים למיתה. גמרא: (יד) בחזקת כו'. מדאורייתא נפקא לן בחולין ד"י. העמד דבר על חזקתו. רש"י: (טו) בת ישראל. צריכא דאי אשמעינן גט משום דלא אפשר (למיחש למיתה דאי חיישת אין לך שולח גט לאשתו והן עגונות) אבל תרומה דאפשר (להיות נזונות בחולין) אימא לא צריכא. גמרא: (טז) השולח. צריכא דאי אשמעינן תרומה זימנין דלא אפשר (שהיא עניה ומטול בגרנות). אבל חטאות מספיקא לא ליעול חולין לעזרה. צריכא. גמרא: (יז) מקריבין. בגמרא מפ' דדוקא בקרבן נשים א"נ חטאת העוף שא"צ סמיכה דאל"ה לכתחלה אין לעשות בלא סמיכה דהא מעלין עליו כאלו לא כפר: (יח) וכ"פ רש"י. ומשמע דאלו אבדה דבספינה היינו שטבעה וקמ"ל דאעפ"כ ניתנין עליו. חומרי חיים דשמא יצא. (כדאיתא פט"ז דיבמות מ"ד) דספק ים מים שאין להם סוף הוא ועתוי"ט בשם הר"מ: (יט) ליהרג. בגמרא איכא תרי לישנא לחד לישנא דוקא בב"ד ישראל בזמן הבית הי' נותנין עליו חומרי חיים (והוא דעת הר"מ). ולאידך לישנא בב"ד ישראל לא הי' נותנין עליו חומרי חיים. ועתוי"ט: (כ) בת ישראל כו'. וכ"ש לאיסור אשת איש. ואם היה גט לאחד מהם ביד השליח אינו נותנו לאשתו ואם נותנו לה הרי זו ספק מגורשת וכמ"ש הר"מ: (כא) אחר. דשליח עושה שליח כדאיתא בקדושין דמ"א ודוקא חלה. ועתוי"ט: (כב) ומשמע דלא קפיד אם יטול המפץ החלה

ו המביא גט ממדינת הים וחלה. עושה ב"ד [a] ומשלחו. ואומר לפניהם בפני נכתב ובפני נחתם. ואין שליח אחרון צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. אלא אומר שליח ב"ד אני: ז המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן. מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין. ואינו חושש שמא מת הכהן. או הלוי. או העשיר העני. מתו צריך ליטול רשות מן היורשין. אם הלוון בפני ב"ד (כו). אינו צריך ליטול (כז) רשות מן היורשין: ח המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשרות. מעות להיות מפריש (כח) עליהן מעשר שני. מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין. אם אבדו. הרי זה חושש מעת לעת. דברי ר"א בן שמוע. רבי יהודה אומר בשלשה פרקים בודקין את היין. בקדים (ל) של מוצאי החג. ובהוצאת סמדר (לא). ובשעת כניסת המים בבוסר:

פרק ד השולח גט לאשתו. והגיע בשליח. או ששלח (א) אחריו שליח. ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא. הרי זה בטל. קדם (ב) אצל אשתו. או ששלח אצלה שליח (ג). ואמר לה גט ששלחתי ליך בטל הוא הרי זה בטל. אם משהגיע גט לידה. שוב אינו יכול לבטלו:

בראשונה

[a] גמ' ורי"ף שליח

ישלחנו ביד אחר: ו עושה ב"ד שליח. ומבלחו: שליח ב"ד אני. ומסתמא ב"ד עשו הדבר בהכשרו. והשליח שני מתנה שליח שליח (כג) עד מאה וכלן בב"ד מדתנן במתניתין אין השליח השליח כרי אלא אומר שליח בית דין אני: ז להיות מפריש עליהן [מחלקן]. כשיפריש התרומה. יתכרנה ויעכב הדמים לעצמו בשביל חובו שיש לו על הכהן. ומעשר ראשון ומעשר עני יעכב ויאכל בשביל החוב שיש לו על הלוי ועל העני. אלא שמפריש ממעשר ראשון. תרומת מעשר לכהן. ואם הוא רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לזה הכהן. או הלוי. או העני שהלוה לכן. אין צריך לזכות להם מעשרותיו ותרומותיו ע"י אחר אלא זוכה לעצמו מיד אחר שיפרישם (כד). אבל אם רגיל ליתן תרומותיו ומעשרותיו לאחרים. אינו יכול לעכבן בחובו. עד שיזכה להם ע"י אחר תחלה. ואח"כ יחזור ויטלם בחובו: צריך ליטול רשות מן היורשים. שהרי אין להם קרקע משועבדת לבעל חוב (כה) צריך ליטול מהם רשות אם רוצים לפרוע חוב זה מתרומות ומעשרות הללו דשמא רוצים הם ליקח מתנותיהן ולפרוע חוב מורישם ממקום אחר: ח המניח פירות להיות מפריש עליהן כו'. סומך על אלו ואוכל טבלים אחרים שיש לו ואומר הרי תרומתן באותן פירות * (שהקניתי) לכך: ואם אבדו. הלך לבדקן ומצאן שאבדו. הרי זה חושש. לאותן טבלים שתקן בהבטחתן של אלו. ואם לא אכלן (כט) צריך להפריש מהם שמא כשאמר הרי תרומה בפירות * (שהקניתי) ככר היו אבודין: מעת לעת. של בדיקה. כשבדק ומצאן אבודין חושש שמא מאתמול בעת הזאת אבדו. וגם משם ואילך ונעבר תוך מעת לעת על פירות אחרים צריך להפריש עליהם מספק ועפי מהכי לא חיישינן דבכן למיחש אלא סומכין אחזקה: בודקין את היין. שהניחו להיות מפריש עליו צריך לבדקו. דשמא החמיץ ואין תורמין מן החומץ על היין: בקדים של מוצאי החג. כשמנשבת רוח קדים במוצאי החג: ובשעת כניסת המים. כשהן כפול הלבן נקראים בוסר (לב). וכשהאשכולות נכנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהוא. היינו כניסת מים. פירוש אחר היו כותשים ענבים כשהן בוסר ומתנים לתוכו מים ועושים חומץ לטבול. והלכה כרבי יהודה:

פרק ד השולח והגיע בשליח. שלא היה מתכוין לרדוף אחריו להשיגו. אלא שנתעסה השליח בדרך והיה לו לזה דרך לשם ורלאהו ובימל הגט אפ"ה בטל. ולא אמרינן לצעורי בעלמא מכוון שאם [היה] בדעתו לבטלו היה רודף אחריו: אינו יכול לבטלו. הא קמ"ל דאף על פי דמזיק ליה דמהדר עליה מעיקרא לבטוליה לא אמרינן מגלאי מלתא למפרע דבטולי בטליה. והיכא דיהיב ליה גיטא

תמלה אם לא והרי זה כאומר תן לה הגט ועול החמץ. שגם בזה לא ישלחנו ביד אחר כו'. ועתוי"ט: (כג) ובתלה דלא עדיף ממי שבא מכחו. פוסקים: (כד) כיון דמלתא דפשיטא הוא דלדידהו יהיב להו אמאי להו שלר כהנים. דעתייהו והוי כמאן דמטו לידייהו דהכי. רש"י והר"ב. ובהג"ה יהיב טעמא משום דהוי כמתנה מופעת. ואסור. לאחר בו: (כה) ואפי' לא ירש אלא מלוה אסע משום דגובה ומוזכרוגובה. גמרא. ועתוי"ט: (כו) ב"ד. ע"א שיפרים על מעות אלו. מחלקם. הר"מ: (כז) א"ל כו'. דהיה כח ביד ב"ד להעביר חוב זה על הכהונה והלויה לפי שמקנתם הוא שימלאו מעות להלותם. רש"י. אבל על העני שהעשיר לא עבדו תקנתא דלא שכיח: (כח) מפריש כו'. בערבי שבתות. וי"ע. איירי דסכי שלא מן המוקף. תני' ועתוי"ט: (כט) ומשמע דאלו כבר אכלן אין מחייבין אותו להפרים ותלינן שעבשיו אבדו. ואפיל וכבר נאכלו וליכא אלא פיוב הפרש' תרומות ומעשרו'. והר"מ לא חילק. ועתוי"ט: (ל) בקדים כו'. בגמרא תנא בתקופה כלומר שמולאי החג היא בתקופת תשרי. דאלו במסכת תקופת תמוז עד כאן לא. רש"י ועתוי"ט: (לא) סמדר. כשים פרח וענביו נראין באשכול כשדבן. רש"י: (לב) וכאיה לזה מדתנן הבוסר משהביא מים:

פרק ד (א) שישלח. מ"ד לא אליומא אליומא דבתרא מאליומא דקמא לבטוליה קמ"ל. גמרא: (ב) קדם כו'. מ"ד כי לא אמרינן לצעורה קמכוין ה"מ לשליח. אבל לדידה ודאי לצעורה קמכוין קמ"ל. גמרא. ופי' הר"ן דדומיא דשליח דהיינו דפגע ממילא. ה"נ באשתו דפגע בה ממילא וקמ"ל דלא אמרינן לצעורה כו' וקדם. ל"ד אלא אורחא דמלתא נקט. ועתוי"ט: (ג) שליח. מ"ד איהו הוא דלא מרה אדעתא לצעורה אבל שליח. דלא איכפת ליה כי טרח ודאי לצעורה גמרא. ומרה דנקט לאו טרחת הדרך ורדיפה אצטרכה קאמר דהכי מיירי בפגע אלא טרחת הדבור שיש טורח ועמל על האדם לצער בדבור ע"י עצמו משא"כ

* נ"ל שהקניתי * נ"ל שהקניתי

ב בראשונה היה עושה בית דין במקום אחר ומבטלו. התקין רבן גמליאל הזקן שלא יהו עושין כן. מפני תקון העולם. בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה. התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכל שם שיש לו. אשה פלונית וכל שם שיש לה. מפני תקון העולם: **ג** אין אלמנה נפרעת (ו) מנכסי יתומים אלא בשבועה. נמנעו (ז) מלהשביעה. התקין ר"ג הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. וגובה כתובתה. העדים חותמים על הגט מפני תקון (יא) העולם. הלל התקין פרוזבול מפני תקון העולם:

עבד

ניסא לדיתהו לזמן או על תנאי אי אמר לה הרי זה גיטך מעכשיו ולזמן פלוני או אם יתקיים תנאי פלוני ומי מיגרשה לידה לא תני תו לבטוליה ותהיה מגורשת לאותו זמן, או כשיתקיים התנאי. ואי לא א"ל מעכשיו. אפי' לבתר דמטי גטה לידה מצי מבטל ליה: **ב** בראשונה. לא היה מבטלו בפני האשה ולא בפני השליח אלא במקום שהיה עומד היה מבטלו בפני (ד) שלשה: מפני תיקון העולם. שהשליח שאינו יודע בדבר מוליכו לה והיא ניסאת בו. ומכח תקנת ר"ג מלקין (ה) על מי שמבטל הגט או מוסר מודעה על הגט: בראשונה היה משנה שמו ושמה. כשהיו לו שני שמות. אחד כאן. ואחד במדינת הים. היה נגרשה בשם הנוהג במקום כתיבת הגט ולא היה מקפיד לכתוב את שניהם: מפני תיקון העולם. שלא יוציאו לעז על בניה מן השני לומר לה גרשה בעלה שאין זה שמו. ואדם שהוחזק בשני שמות בשני מקומות. אם במקום הכתיבה ואם במקום הנתינה אינה מגורשת עד שיכתוב שם של מקום הנתינה. ושם של מקום הכתיבה עמו אבל אם הוחזק בשני שמות במקום אחד. וכתב אחד מן השמות. בדיעבד הגט כשר. מיהו לכתחלה צריך לכתוב שניהם. והיכא דשינה שמו או שמה בגט אע"פ שכתב אח"כ וכל שם שיש לי הגט בטל: **ג** אין אלמנה נפרעת. כתובתה: מנכסי יתומים אלא בשבועה. שלא נתקבלה כלום: נמנעו מלהשביע. שמפני שהיא טורחת לפני היתומים (ח) מורה התירה לעצמה לישבע שלא לקחה כלום ואע"פ שלקחה דבר מועט סבורה שבשכר טרחה נוטלתו ואיט מפרען כתובתה ולפיכך נמנעו מלהשביעה והיתה מפסדת כתובתה: התקין ר"ג הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו. כגון קונם מיני מזונות עלי (ט) אם נהניתי מכתובתי: וגובה כתובתה. ואם נשאת לאחר קודם שהדירוה היתומים על כתובתה. ואם ידירוה אחר שנשאת שמא יפר לה בעלה (י). כיצד יעשו. משביעין אותה חוץ לבית דין (יא) שבועה דרבנן שאין עמה מורא וגוטלת כתובתה אחר שנשאת וכשבאת לגבות כתובתה קודם שתנשא לאחר. הכתובות ביד היתומים. כלו משביעין אותה חוץ לבית דין. או מדירין אותה בב"ד: העדים חותמים על הגט מפני תקון העולם. אתרווייהו קאי. גבי אלמנה שתהא נודרת ליורשים כל מה שירצו מפני תקון העולם. שיהו הנשים נשאות לבעליהן ולא תדלגנה להפסיד כתובתן. וגבי עדים חותמין על הגט מפני תקון העולם. דהוא"ל ועדי מסירה כרתי שהעדים שנמסר הגט בפניהם נאמנה הם עיקר הגירושין. לא היה צריך שיחתמו עדים בגט. אלא מפני תקון העולם דחיישי' שמא ימות אחד מן העדים שנמסר בפניהם הגט. ונמצא הגט שבידה בלא עדים. כשספא בעלמא: הלל התקין פרוזבול. שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה. ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' והתקין פרוזבול. וזה גופו של פרוזבול. מוסר אני לכם פלוני ופלוני דיינים. שכל חוב שיש לי אצל פלוני

משא"כ כשידבר לשליח. ועתוי"ט: (ד) זה דעת ר"ש ור"ל בגמרא. דדייקי דב"ד היינו ג'. וטעמא דבעינן ג' והרי אין זה אלא עדות בעלמא כי הר"ן דתקנה קדומה היתה כדי שיהא לדבר קול ע"כ. דבי תרי לא מפקי קלא דהכא בעינן גילוי מלתא עפי לנגיה וממשעבדי כו' ולדידהו חבר מוחזקות ליכא דהא ג' מפקי לקלא. אלא טעמא משום הקנת ענונות דכיון דלערחינן עליה נילך כו' לא יעבת בשביל לעגנה. ור"נ ור"י סברי דב"ד היינו תרי וקרי להו ב"ד משום דאין דבר שבערוה פחות משנים ואפילו היכא דלא חיישינן לשקרי וכ"פ כל הפוסקים. ולדידהו טעמא משום חשש ממזרות וה"כ הר"ב מזכי שטרי אבי תרי ודלא כהלכתא. ועתוי"ט: (ה) והיינו מכות מרדות. דודאי דלא היו כאן מלקות דאו'. וטעמא דהיו מלקין משום דקי"ל דתקנתא דר"ג לא היתה אלא לכתחלה אבל בדיעבד אם בטלו מבוטל ומיהו דוקא לאחר תקנת ר"ג. אבל מה שקודם ר"ג למר כדאית ליה ולמר כדאי"ל. אפילו בדיעבד הוא: (ו) אלמנה כו'. וכל הבא ליפרע מנכסי יתומים. וה"ה למתני אין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה. ונמנעו מלהשביע האלמנה אלא דאלמנה הוי חדוש טפי שר"א עשוס שיהא אקילו רבנן עלה. ולכך נקט רישא נמי באלמנה כדאיתא בגמרא ועוי'. ועתוי"ט: (ז) נמנעו. ב"ד. הר"מ: (ח) ולפיכך באלמנה הוא דנמנעו אבל לא בגרושה. גמרא: (ט) וז"ל הר"ן כל מה שילמו יבחרו היתומים דבר קשה להדירה בו כגון קונם וכו'. ולא חשודה לעבור על נדרה ואפי' תעבור אין עונש של נדרים חמור כל כך כעונש של שבועות שנפרעים ממנו ומכל העולם. ובגמרא וכיתום דלמא אזלא לאכם ושרי לה. ומשני קסבר צריכה לפרוט את הנדר היאך נדרה נדר הזה וכי מפרטה קונם דליתומים נדרה וכך נדרתי אם נהנתי מכתובתי כלום לא שרי לה: (י) וא"ת ידירוה בדברים שאין בהם עינוי נפש דאין הבעל יכול להפר. וי"ל כיון שאין בהם עינוי נפש לא תחוש אם תקיימם כו'. וא"ת ידירוה שלא תאכל ככר זה כו' והלכלנו להלהר בפנינו וי"ל דלא תחוש לעונש זה אלא בנדר שע"י כוזמ' באיסור כל ימיה. תוס' והרא"ש. ובגמרא וכי לא ניסת נמי לכי מנסבה מיפר לה בעל. ומשני אין הבעל מיפר בקודמין. ועתוי"ט: (יא) פירש"י שבועת הדיינין הנזכרת במשנה של תורה היא ונקיט ס"ת בידיה לו תפילין ומשביע לה בשם או בכינוי. כדאשכחן באברהם שים נא ידך כו' ואשביעך ועונשה מרובה. וחוץ לב"ד. שבועה דרבנן בקללת ארור ולא נקיט מידי. ואע"פ שמבועת המשנה עכשיו כשל תורה שתקנו כאן להקל בכך כדרך שתקנו שתהא נותה בנדר: (יב) תקון כו'. לאו למימרא שהיו צריכין כך לכתחלה דהא לעיל מכשירין סכותים דהיינו ר"א אפי' בלא עדי חתימה אלא תיקן ולימד לעשות כן כדי שלא יהא צריך לעדי מסירה דבד אם ירצה לכתחלה

ד עבד שנשבה ופדאוהו. אם לשום עבד ישתעבד. אם לשום בן חורין לא ישתעבד. רבן שמעון בן גמליאל אומר בין כך ובין כך ישתעבד (טז). עבד שעשאו רבו אפותיקי לאחרים ושחררו. שורת הדין אין העבד חייב כלום. אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על דמיו. רשב"ג אומר אינו כותב אלא [א] משחררו: ה מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד. ואת עצמו יום אחד. דברי ב"ה. אמרו לו ב"ש תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם. לישא שפחה [ב] אי אפשר (יח) שכבר חציו בן חורין. בת חורין אי אפשר שכבר חציו עבד [ג] (יבטל) והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר (ישעיה מה) לא תוהו (יט) בראה (כ) לשבת יצרה. אלא מפני תקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין. וכותב שטר על חצי דמיו. וחזרו בית הלל להורות כדברי ב"ש: ו המוכר עבדו לעובד כוכבים או לחוצה לארץ יצא בן חורין. אין פודין את השבוי' יותר על כדי דמיהן מפני תקון העול'. ואין מבריחין את השבוין מפני תקון העולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת השבויין. ואין לוקחים ספרים (כג) תפילין ומזוזות מן העובדי כוכבים יותר על כדי דמיהן. מפני תקון העולם: ז המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר. משום נדר לא יחזיר. רבי

[א] בגמרא משחרר [ב] ירושלמי ורי"ף אינו יכול [ג] מ"א

פלוני. שאנשנו כל זמן שאלנב: [ד] עבד שנשבה ופדאוהו. ישראלים לקחוי לאמ' שנתייאש רבו ממנו: אם לשום עבד ישתעבד. לרבו שני (יג): לשום בן חורין לא ישתעבד. לא לרבו ראשון. ולא לרבו שני. לרבו שני לא. דהא לשום בן חורין פרקיה. לרבו ראשון לא. דלמא ממנעי ולא פרקי (יד): רבן שב"ג אומר בין כך ובין כך ישתעבד. לרבו ראשון. שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפיל עצמו לגייסות ומפקיע עצמו מיד רבו (טו): אפותיקי. שם תהא קאי מזה תגבה חובך. ולא ממקום אחר (טז): שחררו. רבו ראשון: שורת הדין אין העבד חייב כלום. לרבו שני. שהשחרור שמשחרר רבו ראשון מפקיעו מידי שיעבוד: אלא מפני תקון העולם. שמא ימצאנו רבו שני בשוק ויאמר לו עבדי אתה ויוציא לעז על בניו: כופין את רבו. שני. ועושהו בן חורין וכות' גר העבד שט"ח על דמיו כלו' כפי מה שהוא שוה לימכר בשוק. לא כפי השוב אם הי' השוב יתר על דמיו: רשב"ג אומר אין העבד כותב. ש"מ שהוא אינו חייב כלום אלא רבו ראשון שהזיק שעבודו של זה הוא שצריך לשלם לו דמיו שהמזיק שעבודו של חברו חייב. והלכה כרשב"ג: [ה] מי שחציו עבד וחציו ב"ח. כגון עבד של ב' שותפים ושחררו א' מהם. א"נ שקנה רבו ממנו חצי דמיו ושטר עליו בשותפם הדמים: תקנתם את רבו. שאינו חסר כלום: לישא שפחה אינו יכול. מפני צד חירות שבו: בת חורין אינו יכול. מפני צד עבדות שבו: כופין את רבו ועושהו ב"ח. וה"ה אם היה עבד של ב' שותפין וא' מהם שחררו שכופין את כלם לשחררו: [ו] יצא בן חורין. אם ברח מן העו"ג או שקנסו אותו ב"ד לפדותו מן העו"ג כדאמרי' (כה) כופין אותו לפדותו ואחר שפדאו לא ישתעבד בו, וקנס קנוניס הוא לפי שהפקיעו מן המצו' וכן לא"ל ילא נחירו' לפי שהוציאו מא"י (כו): מפני תקון העולם. שלא ימסרו העו"ג עצמן להרבות להביא שבויין כשרואין שמוכרין אותם ביותר מכדי דמיהם: ואין מבריחין את השבויין מפני תקון העולם. שמא יקצפו על השבויין העתידים לבא לידם. ויתנום בשלשלאות וישימו בסד רגלם: רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת השבויין. דלא חיים רשב"ג על העתידים לבא בשביה אלא על אותם שהם שבוים עתה עמו שאם אין שבוי אלא הוא ימידי מבריחין אותו. ואין לחוש כאן מפני תקנת שבויים אחרים כשאין שבויים אחרים עמו. והלכה כרשב"ג: [ז] משום שם רע. שיצא עליה לעז זנות: משום נדר. שנדרה והוא אומר אי אפשי באשה נדרנית (כז): לא יחזיר. ואפי' נמצאו הדברי' שקר או הנדר התירו חכם. שמא תלך ותנשא לאחר ויוצא הלעז של זנות שקר. והנדר יתירנו חכם והיא לא תהיה פרוצה בנדרים. ויאמר אלו הייתי יודע שכן אפילו היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה. ונמצא

לכתחלה שסומך על עדי מסירה יש לחוש. הרא"ש: (יג) דקני ליה מעבאי: (יד) ודימא דתיפוק ליה לפי שנתייאש ממנו והכי איתא בגמרא וכ"כ הר"ן ועתוי"ט: (טו) דאי ישתעבד לשני אכתי יפיל עצמו לגייסות כדי שיפדוהו לענין מציאה ומתנה דלא קני ליה שני אלא למעשה ידיו כמו שקנאו השבאי שממנו קנאו הוא ופעמים נמי שהוא שונא לרבו מתמול שלשום ומפקיע עצמו ממנו. תוי' ועתוי"ט: (טז) ישתעבד. ורבו נותן דמיו. תוספתא. ופי' הר"מ דהיינו אם פדאו לשם עבד. אבל כשפדאו לשם בן חורין. הרי הפקיר דמיו: (יז) והיינו אפותיקי מפורש דאפוקי אם כת' לו גבה חובך מזה דהיינו אפותיקי סתם לא"ל לשחרר דלכתוב שטר אם כתוב וקאי דהא משעבדי ליה כולהו נכסי. הר"ן: (יח) אי אפשר. משום לאו דלא יהיה קדש. דמתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל איתתא אמה. ולישא אליה בפחה ואליה ב"ח אי' כו'. ועתוי"ט: (יט) לא תוהו כו'. הא דלא נקט קרא דאורייתא דפרו ורבו. משום דאי היה יכול לקיים שבת כל דהו משום פרו ורבו לא הוה כפינן ליה דלא מחייב בה משום דאנוס הוא. ועי"ל דנקט לשבת משום דשייך אף בצד עבדות אבל פו"ר לא שייך אלא בצד חירות (דאמתא לא מפקדה אפו"ר וכל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה) תוי': (כ) בראה. יוצר הארץ לא על שהו להיות ריקני' ברא אותה כי אם לשבת להיות בה ישוב ילדה. רש"י: (כא) כ"ל בגמ': (כב) ולוקח קאי שהוא המוליא והמוכר גביה איתא ולוהו קנסו שיאבד דמיו. גמ': (כג) ספרים. שלא להרגיל אותן לגונבן ולגוזלן. הר"מ: (כד) וכ"ל שלא בא לומר שצריך שיאמר כן בשעת גרושין דאם כן במוציא משום ש"ר נמי הו"ל לפ' כן אלא שפירושו מאי איכפת ליה באם נדרה וקאמרי שהוא אומר אי אפשי כו'

ר׳ יהודה אומ׳ כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר. ושלא ידעו בו רבים יחזיר. רבי מאיר אומר כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר. ושאינו צריך חקירת חכם יחזיר. אמר ר׳ אליעזר לא אסרו זה אלא מפני זה. אמר רבי יוסי בר׳ יהודה מעשה בצידון בא׳ שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשיך. וגרשה. והתירו לו חכמים שיחזירנה מפני תקון העולם: ח המוציא את אשתו משום אילונית (כט). רבי יהודה אומר לא יחזיר. וחכ״א יחזיר. נישאת לאחר. והיו לה בנים הימנו והיא תובעת כתובתה. אמר ר׳ יהודה אומר לה שתיקותיך יפה ליך מדבוריך: ט המוכר את עצמו ואת בניו לעובד כוכבים אין פודין אותו. אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהן. המוכר שדהו לעובד כוכבים וחזר ולקחה ממנו א (ישראל). הלוקח מביא (לד) ממנו בכורים מפני תקון העולם:

א ס״א

הניזקין

ונמצא גם גט בטל ובניה ממזרים (כה). לפיכך אומרים לו הוי יודע שהמוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר עולמית. ומתוך הדברים הללו הוא גומר ומגרש גרושין גמורים ולא אתי תו לקלקלה: רבי יהודה אומר כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר. רבי יהודה. סבר דטעמא דאמור רבנן המוציא את אשתו משום שם רע ומשום נדר לא יחזיר. כדי שלא תהיינה בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים (כו). ומשום הכי קאמר דנדר שידעו בו רבים. עשרה מישראל או יותר איכא פריצותא טפי. וקנסוה. ולא יחזיר. ושלא ידעו בו רבים ליכא פריצותא כולי האי ולא קנסוה: לא יחזיר. דרבי מאיר סבר טעמא משום קלקולא הלכך נדר שאינו יכול להפר אבל חכם יכול להתיר. יכול הוא לקלקל את הגט לאחר שתנשא לאחר ויאמר אילו הייתי יודע שחכם יכול להתיר לא הייתי מגרשה: ושאינו צריך חקירת חכם. אלא הוא יכול להפר לא הוצרכו חכמים לאסור עליו להחזירה לפי שאינו יכול לקלקל ולומר אילו הייתי יודע כו׳ שהרי נדר פתוח הוא. והיה לו להפר ולא הפר (כז): לא אסרו זה. שצריך חקירת חכם להחזיר: אלא מפני זה. שאינו צריך דבצריך לא היה לנו לחוש לקלקולא לפי שאינו יכול לומר אילו הייתי יודע שחכם יכול להתירו לא הייתי מגרשה. דאנן סהדי שאע״פ כן היה מגרשה שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין בפני חכם לילך לב״ד ולשאול על נדרי. אלא מפני נדר שאינו צריך חכם ובעל יכול להפר אסרו את כלן שלא יאמר אילו הייתי יודע שהייתי יכול להפר לא הייתי מגרשה: א״ר יוסי בר׳ יהודה כו׳. בגמ׳ מפרש דחסורי מחסרא והכי קתני במה דברים אמורים כשנדרה היא. אבל נדר הוא שיגרשנה וגרשה. יחזיר ולא חיישינן לקלקולא (כח): וא״ר יוסי בר׳ יהודה מעשה נמי בצידון בא׳ שאמר לאשתו קונם אם איני מגרשיך. כלו׳ יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם איני מגרשיך. וגרשה והתירו לו חכמים שיחזירנה: מפני תקון העולם. כלו׳ שלא אמרו חכמים המגרש את אשתו משום נדר לא יחזירנה אלא מפני תקון העולם דחיישינן לקלקולא. והא לא שייך אלא משום נדר דידה. אבל כשנדר הוא שאין כאן משום תקון העולם. התירו להחזיר. והלכה כר״י: ח רבי יהודה אומר לא יחזיר. שמא תנשא ותלד. ויאמר אילו הייתי יודע שכן אפי׳ היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשיך (ל): וחכ״א יחזיר. דלא חיישינן לקלקולא. ובגמר׳ מפרש מאן חכמי׳. ר״מ. דאמר בעינן תנאי כפול. והכי במאי עסקינן דלא כפלי׳ לתנאי (לא) שלא א״ל הוי יודעת שמשום איילונית אני מוציאך ואם אין את איילונית לא יהא גט (לב). דהשתא הוי גט אפי׳ אינה אילוני׳: והיא תובעת כתובתה. שהאילונית אין לה כתובה ועכשיו שנמצא שאינה אילונית תובעת כתובתה: שתיקותיך יפה ליך מדבוריך. שיאמר אילו ידעתי שסופי ליתן לך כתובה לא גרשתיך (לג) ונמצא גט בטל ובניה ממזרים: ט אין פודין אותו. והוא שרגיל בכך כגון שמכר ושנה ושלש: הלוקח מביא בכורים. בכל שנה צריך ליקח מעובד כוכבים בכורי פירותיה בדמים ומביאן לירושלים (לה): מפני תקון העולם. שלא יהא

רגיל.

כו׳. תוי״ט ועי״ע: (כה) לאו דוקא דהא לא המנה בכך אלא לעז בעלמא. וכ״כ הר״י: (כו) אבל לקלקולא לא חייש הכא דבצריך חקירת חכם. פ״ל כר״א. ובא״ל פ״ל כר״מ. גמרא: (כז) כ״ל דרבי מאיר לטעמיה במי״ז פי״א דנדרים בלומר לא הייתי יודע שזה כ״ר שלאפ״כ ה״ל להפר ור״א פ״ל כרבנן דהתם. ועתוי״ט: (כח) בגמרא פשיטא מאי נמוע לה. מ״ד לגזור משום דר״י דתניא ר״י אומר הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כמו שהקריב עליה קרבן. והאי כיון דקיים נדרו נקנסיה מלהחזיר קמ״ל: (כט) אילונית. פי׳ שחשב שהיא אילוני׳ גמורה דלא ילדה וגרש׳ בגט. ואע״פ שהאילונית א״צ גט כדתנן בפ״ק דיבמות כו׳ הכא איירי כדאמרן דלא נולדו בה סימני אילוני׳ גמורות אלא שהוא חשב כן והיינו דקתני כו׳ והיו לה בנים. ואם נולדו בה סימני אילונית א״א בשום צד שיהיו לה בנים. הר״ן: (ל) לפיכך אומרים לו קודם גרושין הוי יודע שהמוציא את אשתו משום אילונית לא יחזירנה עולמים. רש״י: (לא) כלומר והשתא רבנן נמי חיישי לקלקולא. ועתוי״ט: (לב) וקשיא דא״כ הטיל התנאי בגט עצמו וכשלא נתקיים נמצא שהגט בטל. ובמתני׳ דלעיל דכפליה כי לא נתקיים התנאי והגט בטל מה הועילו חכמים בתקנתם דלא יחזיר. והתו׳ והר״מ כתבו בדכפליה למילתיה ולא כפליה לתנאיה. דאי כפליה לתנאיה אין מועיל מה שלא יחזיר. דלעולם איכא קלקולא וכי לא כפליה למלתי׳ אפי׳ לעז ליכא. דחשש קלקול זה אינו אלא לעז בעלמא. ועתוי״ט: (לג) כי הוא היה סבור שהיתה אילונית אלא שאמרנו לו שיהא גומר ומגרש בכל צד אבל לא גרש על דעת שתתבע כתובה. הר״ב: (לד) הלוקח מביא. ה״ג בספרים מדוייקים וזו היא גי׳ הר״מ. ומפ׳ כבר בארנו שהעיקר אצלינו לא היה קנין לעובד גלולים בארץ להפקיע מן המעשרות לפיכך לקח מן העו״ג יביא מן התורה וכשראו חכמים שהיו מתיקרין בלקיחתן מן העו״ג התקינו שהלוקח מן העובדי גלולים לא יביא בכורים. כדי שיתבלבל לו שידה מקדושתה ולא ימחו לקנות מהם. וכשראו ג״כ שזה גורם שתשאר ביד העו״ג ותשתקע בידם. התקינו שהלוקח מהם יביא כדי שידע שלא הי׳ קנין לעו״ג בא״י קנין גמור. ולכך ישתדל בפדיון זה הקרקע מידו לפי שהיא עומדת בקדושתה ובמתנות ידועות. ועתוי״ט: (לה) ה״ג במשנה ול״ג וחזר ולקחה כו׳

פרק ה

הניזקין שמין להם בעידית (ג). ובעל חוב בבינונית. וכתובת אשה בזיבורית (ו). רמ"א אף כתובת אשה בבינונית: **ב** אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין ואפי' הן זיבורית. אין נפרעין מנכסי יתומים (ח) אלא מן הזיבורית: **ג** אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים. מפני תקון העולם. והמוצא מציאה לא ישבע. מפני תקון העולם: **ד** יתומים שסמכו אצל בעל הבית. או שמינה להן אביהן (יא) אפטרופוס. חייב לעשר (יב) פירותיהן. אפטרופוס שמינהו (יג) אבי יתומים ישבע. מינוהו בית דין לא ישבע.

אבא

רגיל למכור קרקע בארץ ישראל לעובדי כוכבים. ואם מכר יטרח לחזור ולפדות:

פרק ה הניזקין שמין להם בעידית. לע"ג דמדאורייתא היא (א) דכתיב (שמות כב) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. הא תנא סבר דמיטב שדהו דניזק קאמר קרא ומפני תקון העולם (ב) אמרו חכמים שישלם המזיק מעידית שבנכסיו אע"פ שהם טובים מעידית של ניזק כדי שיהו נזהרים מלהזיק: ובעל חוב בבינונית. דמדאורייתא לא גבי אלא מזבורית. דכתיב (דברים כד) והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה ואין דרכו של אדם להוציא אלא הפחות שבנכסיו ומפני תקון העולם אמרו ב"ח בבינונית כדי שלא תנעול דלת בפני לווין (ד): וכתובת אשה בזבורית. דליכא למיחש בה לנעילת דלת דיותר ממה שהאיש רוצה לישא. האשה רוצה להנשא (ה): ר"מ אומר כו'. ואין הלכה כרבי מאיר: **ב** אין נפרעין מנכסים משועבדים. כגון לוה שמכר בינונית שלו שהיא משועבדת לבעל חוב. אין הבעל חוב יכול לטרוף אותה מן הלוקח אם נשאר אצל הלוה נכסים בני חורין ואע"פ שאינן אלא זבורית (ז): **ג** אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות. הגוזל שדה ומכרה לאחר. וזרעה ונטעה. ועשתה פירות ובא נגזל וגבאה עם פירותיה (ט) מן הלוקח אינו משלם ללוקח כי אם הקרן. וחוזר הלוקח על המוכר וגובה דמי הקרקע מנכסים משועבדים שהרי מכרה לו באחריות וכתב לו שטר מכירה והרי היא מלוה בשטר (י). ואת הפירות מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים: וכן לשבח קרקעות. אם השביח הלוקח בנטיעת האילנות או בזבל וכיוצא בזה: ולמזון האשה והבנות. דתנאי כתובה הוא. ואת תהא יתבא בביתי ומתזנא מנכסי. ובנן נוקבן דיהוויין ליכי מנאי יהויין יתבן בביתי ומתזנן מנכסי וכו'. כשבאות לגבות מזונותיהן. אין גובים אלא מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים: מפני תקון העולם. שהם דברים שאין להם קצבה ולא ידע כמה הם ולא מלי מזדהר: והמוצא מציאה. והחזירה והבעלים אומרים שלא החזיר כולה: לא ישבע מפני תקון העולם. שאם אתה אומר ישבע אין לך אדם שנטפל במציאה להחזירה: **ד** יתומים שסמכו אצל בעל הבית. לעשות מעשיהם על פיו ולא נתמנה להם אפטרופוס אפילו הכי כאפטרופוס הוא. אפוטרופוס בלשון יוני קורין לאב פאט"ר ולקטני' פוטר"ע. ופי' אפטרופוס אביהן של קטנים: שמינהו אבי יתומים ישבע. דאי לאו דאית ליה הנאה מיניה לא הוה ליה אפוטרופוס ומשום שבועה לא אתי לאמנועי: מנוהו בית דין לא ישבע. דטיבות הנאה הוא שזה עושה לב"ד לקבל דבריהם ולטרוח חנם ואי רמית עליה שבועה אתי לאמנועי:

הגה

כו' וכ"ה גי' רש"י. ולא מפרש לאוקימתא דפרי תקנות היו כנ"ל דכ"ז למ"ד לא הוי קנין לער"ג כו' אבל הר"ב פסק כמ"ד דהוי קנין ומפרש למשנתינו אליבא דהלכתא וא"צ לאוקימתא הנ"ל:

פרק ה (א) **כלומר** דהא דהכי תנן לה הכא בגטין ולעו"פ שאין ענינו מענין גטין אלא משו' דתני בפ' דלעיל מילי דתקון העולם: (ב) שנוח לו לאדם לגבות מועט מקרקע עידית ולא הרבה מזבורית. רש"י: (ג) עידית. אם כל נאות יעקב תרגום ית כל עידית בית יעקב. נאות אלהים תרגום עידית. ערוך: (ד) גמרא. ופי' הר"ב אף על פי שהזבורית שוה כנגד החוב לא קפיץ עליה זבינא: (ה) וקשה דלמ"ד כתובה דאורייתא דיליף לה ממוהר הבתולות כו'. מדאו' דינה בעידית ולמאי הפקיעו חכמים דינה מהאי טעמא. ורבי מאיר נמי דאמר בבינונית קשה כתובה דאו' בר"פ לע"פ וי"ל דטעמא דהפקיעו חכמי' דינה כדאמרינן בגמרא גבי בע"ח. שלא יראה אדם שדה נאה ויאמר אקפוץ ואלונו פי' שהו חכמים בלשה שמא תקניטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובה. וטעמא דיותר משהאיש כו' לא הוי אלא משום דלא תימא כמו שבע"ח בבינונית משום נעילת דלת אשה נמי משום חינה שיהו האנשים משאים חן בעיני הנשים וישאו להן תהא בבינונית. תוי': (ו) בזבורית. הפחות והרע ולא נודע לי מאיזה לי' הוא (נ"ל מלשון זיבורא ועקרבא ב"ד הר"מ: (ז) וחשיב תיקון העולם דאי לאו תיקון העולם היה גובה אפילו ממשעבדי בבינונית משום נעילת דלת ע"כ. ומש"ה נקט הר"ב בע"ח וה"ה לנזקין: (ח) יתומים. מפרש טעמא בגמרא משום דלא מפיק אדעתיה דמלוה דמית לוה ונפלי נכסי קמי יתמי. וה"ל נועל דלת והלכך אפי' יתומים גדולים. ובנזקין אע"ג דמדאו' בעידית היינו דניזק וגבי יתמי אוקמוה אדאו'. ועי' תוי': (ט) ולשון לאכילת פירות לא דייקא דלפירות בלחוד ה"ל למתני. והר"מ מפרש כשגזל ראובן קרקע משמעון והיתה מלאה פירות ואכל ראובן הפירות והפסיד הקרקע כו' כשיבא שמעון לגבות מראובן הפירו' שאכל כו' ושני הפירוש' בגמ' ב"מ די"ד ופי' הר"ב נדחה: (י) אבל דמי פירות הוה כמלוה ע"פ דאע"פ שכתב מוכר ללוקח אנא איקום ואשפי אינון ועמליהון ושבחיהון. אפ"ה אין קול יוצא אלא על המקח לא על השאר כיון שעדיין אינו בעולם. רש"י והר"ן: (יא) אביהן. וה"ה הממונה מהב"ד שהוא שליח ב"ד: (יב) לעשר. קוראין כל המתנות בשם מעשר בלבד. ובגמרא רמינן דתנן (בריש תרומות) והתורם את שאינו שלו אין תרומתו תרומה ומשנינן לא"ק כאן להאכיל כאן להניח. פרש"י להאכיל יתומים לאלתר חייב לעשר. להניח התבואה באוצר עד שיגדלו למה לי' עישור ילכשיגדלו יעשרו הם: (יג) שמינהו. ומי שסמכו אצלו שבקי' מלדון בו. ויש בזה

מחלוקת

אבא שאול אומר חלוף הדברים. המטמא. והמדמע. והמנסך. בשוגג פטור. במזיד חייב. הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין: ה העיד ר' יוחנן בן גודגדה על החרשת (יז) שהשיאה אביה. שהיא יוצאה בגט. ועל קטנה (יח) בת ישראל שנשאת לכהן. שאוכלת בתרומה. ואם מתה. בעלה יורשה (כ). ועל המריש הגזול שבנאו בבירה. שיטול את דמיו. מפני תקנת השבים. ועל חטאת הגזולה שלא נודעה (כא) לרבים (כב). שהיא מכפרת (כג). מפני תקון המזבח: ו לא היה סיקריקון ביהודה (כד) בהרוגי מלחמה. מהרוגי מלחמה ואילך. יש בה סיקריקון. כיצד. לקח מסיקריקון וחזר ולקח מבעל הבית. מקחו בטל. מבעל הבית וחזר ולקח מסיקריקון. מקחו קיים. לקח מן האיש. וחזר ולקח מן האשה. מקחו בטל. מן האשה וחזר ולקח מן האיש. מקחו קיים. זו משנה ראשונה. בית דין של אחריהם אמרו. הלוקח מסיקריקון. נותן לבעלים רביע (כז). אימתי (כח) בזמן שאין בידן ליקח. אבל יש בידן

אבא שאול אומר חלוף הדברים. ומנוהו ב"ד ישבע. דהגבית הכלה דקא נפיק עליה קלא דאינם מהימנא הוא דהא שמכי עליה בי דינא משום שבועה לא אתי לאמנועי. מנוהו אבי יתומים לא ישבע. לטובת אנס עושה לו לטרוח עם בניו. ואי רמית עליה שבועה אתי לאמנועי והלכ' כאבא שאול: המטמא. טהרותיו של חברו: והמדמע. מערב תרומה בחולין של חברו ומפסידו שצריך למכרן לכהנים בזול: והמנסך. שמערב יין נסך (יד) ביין כשר ואוסרו בהנאה: במזיד חייב. ובדין הוא שיהא פטור דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק (טו) אלא מפני תקון העולם שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו ואומר פטור אני: הכהנים שפגלו. קרבנות שבמטו וחשבו (טז) במחשבת לאכול מהם חוץ לזמנו ולא הודעו לבעלים: מזידים. שידעו שפסולים בכך חייבים לשלם דמיהן לבעלים שהרי צריכין להביא אחרים ואי נמי נדבה היא שאינו חייב באחריות מ"מ קשה בעיניו שלא הקריב קרבנו שהרי להביא דורון היה מבקש: ה על החרשת שהשיאה אביה. ואע"ג דהויא אשה גמורה שהרי קבל אביה קדושיה כשהיא קטנה אפ"ה יוצאה בגט. ומקבלת את גטה כשהיא חרשת ואע"ג דלית בה דעתא. דהא אשה מתגרשת בעל כרחה. הלכך לא בעינן דעתה: ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן. והיא יתומה דלא הוי נשואיה אלא מדרבנן: שאוכלת בתרומה. דרבנן (יט) ולא גזרינן תרומה דרבנן אטו תרומה דאורייתא: מריש. קורה: בירה. בית גדול: מפני תקנת השבי'. שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר המריש עצמו ימנע מלעשות תשובה: שלא נודעה לרבי'. שהיא גזולה: שהיא מכפרת. ואין צריך להביא אחרת: מפני תקון המזבח. שלא יהיו כהנים עצבים שאכלו חולין שנשחטו בעזרה ונמצא מזבח בטל שנמנעים מלעבוד עבודה: ו לא היה סיקריקון. עו"ג רוצח כלו' לא דנו דין סיקריקון לומר שהקונה קרקע של ישראל מיד עו"ג רוצח יהיה חייב לדון עם הבעלי': בשעת הרוגי מלחמה. בשעה שהיתה הגזירה קשה על ישראל ליהרג במלחמה שהלוקח ממנו באותה שעה היה מקחו קיים ולא היה צריך לדון עם הישראל בעל הקרק' משום דאגב אונסיה דישראל הוא גמר (כה) ומקנה לסיקריקון וקיי"ל (ב"ב מז:) תלוהו וזבין זביניה זביני: אבל מהרוגי מלחמה ואילך. שלא היתה הגזירה ליהרג. דנו דין סיקריקון לומר שהקונה ממנו יעשה דין עם הבעלים. כמו שמפורש במשנה: מקחו בטל. דאמרינן פייסא עבד: לקח מן האיש. קרקע המיוחד לכתובת אשתו (כו) מקחו בטל דאמרה נחת רוח עשיתי לבעלי: נותן לבעלים רביע.

(יד) ואע"ג דהיינו מדמע שהוא נמי מערב אילטריך לתנא' בהדיא משום דקנסא מקנסא לא ילפינן דהא לאו דינא הוא. ושיכא דקנים קנים. והיכא דלא קנים לא קנים. גמרא: (טו) וק"ל דמזיק שעבודו של חבירו דפטר גב' דלעיל מ"ד דלרשב"א דקיי"ל כוותיה מחייבינן ליה דחשיב היזק ניכר לגבי הנך דהכא. תוס' ועתוי"ט: (טז) וה"ה לעבודת הולכ' וקבלה: (יז) החרשת. משום הכי בהרייתא דתנים פקח נינהו. אבל ליה הכא. רש"י: (יח) קטנה כו'. אבל חרשת דאיירי בה ושבקה ש"מ דלא לפ"ת ועעמא בגמרא גזירה שמא תרם שנשא פקחת יאכילנה. ונזירה משום תרומה דאורייתא: (יט) וא"ת ולוקמא אפילו בדאו' דקטן אוכל נבילות הוא דאין מצווין להפרישו. וי"ל דבגמרא משמע דאפי' מאכילת בידים. ועוד משמע דאפילו לכי גדלה אוכלת מכח זה אע"פ שעדיין לא בעל. תוס' ועתוי"ט: (כ) יורשה. דהפקר ב"ד הפקר כדילפינן ליה בגמ' מקראי: (כא) שלא נודעה דאי נודעה לרבים. מלתא דלא שכיחא הוא שיביאנה הגזלן. ולא תקנו במלתא דלא שכיח: (כב) לרבים. אמרינן בירו' דרבי' היינו ג'. ועתוי"ט: (כג) מכפרת. ואי קשיא האיך התנו ב"ד לעקור דבר מה"ת ולפטור את זה מחטאת שהוא חייב. הא אמרינן ביבמות ד"ל שב ואל תעשה שאני דלאו מיעקר הוא. רש"י. וקשה דעדיין אינו מיושב האיך הכהנים אוכלין חולין בעזרה. ולהמסקנא מתרץ דרבנן אוקמוה ביד הגזלן שיהא שלו ובידו להקדישו. ופרש"י דהפקר סנהדרין הפקר א"כ הוי שלו נמי לענין כפרה ומיושב הכל. פ"מ: (כד) ביהודה. מלחמות טיטוס שהיה בירושלים וביהודה. רש"י. ובירושלמי בראשונה גזרו גזירה על יהודה. לפי דכתיב ידך בעורף אויביך. תוס': (כה) לשון ונסורת הוא דישראל אגב אונסיה הוה כו': (כו) או שכתב בכתובה או שהכניסה לו שום בכתובתה. וכ"ש שאר נכסים. דאי לא עבדה ליה א"ל עיניך נתת בגירושין ובמיתה. רש"י ועתוי"ט: (כז) רביע. כגון שלקח מהסיקריקון שדה בק' דינרין הוא נותן לבעה"ב כ"ה דינרין לפי שאלו אומדין דמי הקרקע ק' דינרין ויותר והרוב שהסיקריקון עושה ממנו אע"פ שהיתה אלו בלא דמים הוא זה השיעור והוא ענין מה שאמרו רביע בקרקע שהיא שלישית במעות. הר"מ: (כח) אימתי כו'. מלשון אימתי משמע דקאי אדסמיך ליה. נותן לבעלים רביע אימתי כו' וכלומר שזה שהקרקע נשאר אצל הלוקח אלא שנותן רביע לבעלים. הוא בזמן שאין ביד הבעלים ליקח דאלו יש בידן ליקח צריך שיחזיר להם של הקרקע בדמים שנתן בו ומדלא תסיים אבל יש בידן ליקח יחזיר הקרקע לבעלי' ומסיים הן קודמין. משמע דמיירי בבעלים

שמיענו

בידן ליקח. הן קודמין לכל אדם. רבי הושיב ב"ד ונמנו שאם שהתה בפני (כט) סיקריקון י"ב חודש. כל הקודם ליקח [א] זוכה. אבל נותן לבעלים רביע: ז חרש רומז ונרמז. בן בתירא אומר. קופץ ונקפץ במטלטלין (לא). הפעוטות מקחן מקח (לד). וממכרן ממכר במטלטלין: ח ואלו דברים אמרו מפני דרכי שלום. כהן קורא ראשון. ואחריו לוי. ואחריו ישראל. מפני דרכי שלום. מערבין בבית ישן. מפני דרכי שלום. בור שהוא קרוב לאמה. מתמלא ראשון (לח) מפני דרכי שלום. מצודות חיה ועופות ודגים. יש בהם משום גזל. מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר גזל גמור. מציאת חרש שוטה וקטן (מא) יש בהן משום גזל. מפני דרכי שלום. ר' יוסי אומר גזל גמור. עני המנקף בראש הזית. מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום. ר' יוסי אומר גזל גמור. אין ממחין ביד עניי עובדי כוכבים בלקט שכחה ופאה. מפני דרכי שלום: ט משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה ורחים ותנור. אבל לא תבור ולא תטחן עמה. אשת חבר משאלת לאשת עם הארץ. נפה. וכברה. ובוררת. וטוחנת. ומרקדת עמה. אבל משתטיל המים. לא תגע [ב] עמה לפי שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה. וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום.

[א] יכול' יקח ונותן [ב] ס"א אצלה ומחזיקין

בשנאים ליקח. הלוקח והבעל שהמלוה על שלוקח שלא ליקח ולאח הרביע אלא יניח לבעליו שיקח (אבל אי קדם הלוקח וקנאה זכה). ומהר"נ משמע כדדייקינן מהסיפא. והטור כ' כדדייקינן מהרישא כו'. ובמסרים (כל"ח ח"ה) דייק מהיכו' שאם ידו ונשנה בשעה שלקח' לוקח בעלים מסלקין ללוקח כ"ז שירלו: והספא א"ש ליתנה דקדמינדמ: אח בטעמא קאמר שהכי היו קודמים אלא שלאיזה סיבה נמנעו בלותה שעה ליקח לא מפני זה אבדו זכותם. ואף דברי הר"מ נוכל לפ' כן. תוי"ט ועי"ע: (כט) בפני כו'. פי' ברשותו. הר"ב: (ל) ולע"ש שזה שנתבלה נ"ל הוא ברמיזה וא"כ היינו רומז. לא קשיא דה"א כי נרמז אחרים מה שנתבלה ברמיזה לא לפני דדלמא טעה במה שנרמז לו קמ"ל. והאי נתבלה לא קאי אלא אנרמז דאלו ברומז מאי בעי טפי ומה רלוי איך: (לא) במטלטלין. אבל בגטין ד"ה ברמיזה. כדתנן בספ"ד דיבמות ואיכא דאמרי כמחלוקת במטלטלין כך מחלוקת בגיטין ואימא אף במטלטלין. גמרא. ומיהו הא דנפין כשוטה כשהוא חרש כדתנן התם כשם שכונס ברמיזה כו': (לב) ה"נ הרי"ף בדרב כהנא: (לג) וזה העיון תלוי בדין: הר"מ: (לד) מקח. וטעמא משום כדי חייו. גמ'. דאי לאו זביניה זביני לא מזבני ליה מזוני ולא מזבני מיניה. רש"י: (לה) לפי שד"ת אף מה שכהן קורא ראשון ומקראי יליף לה ואיכא דמילף מוקדשתו: (לו) דשכיחי שמי רבים. תוס': (לז) ופי' בתפרדה המבילה נפסק הקשר ויבד הלוי את כבודו בשביל חבילתם הנפרדת ואינו קורא שלא. רש"י: (לח) ול"נ שאם יחשדו יגזלו ע"י כך לידי מחלוקת רש"י. ור"ת מפרש חסדא שלא יאמרו מפני החשד שחושדים אותם לגנוב פת של עירוב אין מניחין אותו: (לט) וכשהוא מעלא סוכר את האמה עד שיתמלאו. רש"י: (מ) ומעמא דר"י בכולהו דקסבר עשו מפני דרכי שלום אף שאינו זכה לקנות קנין גמור כאוכה. רש"י: (מא) ה"נ. דמדאו' לא זכה לפי שאין לו יד לזכות במה שאינו שלו ואין דעת אחרת מקנה לו. ב"י: (מב) ומיירי שבשמוטך הפירי אינו אומז לפני בידו. והיינו דתנא בגמרא אם ליקט ונתן ,

שמיעכו לסיקריקון ומתוך שנכנס בא לידו מזיל גביה כנעא: ז רומז ונרמז. מה שהוא יודע אז שאחרים רומזים לו ונתרלה הכל קיים (ל). כמיזק בידו וכראשו קפילה עקיינות שפתים שנאמר (איוב ז) קפלה פיה ופיש סימן ניכר כמו רמיזה במטלטלין. אם מכר מטלטלין ואין הלכה כבן בתירא: הפעוטות. הקטני' כבן ז' כבן ח' (לב) אם הוא חריף (לג) ויודע בטיב משא ומתן. או כבן ט' וכבן י' אם אינו חריף כל כך: מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. ומתנתן מתנ' אחד מתנת בריא ואחד מתנת שכיב מרע אחד מתנה מרובה ואחד מתנה מועטת: ח כהן קורא ראשון וכו'. כשהן שוין בחכמה אבל אם הישראל גדול בחכמה קודם לכהן וללוי. דממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ הדין הוא דינא דגמ'. והאידנא נהוג שכהן אפי' עם הארץ קודם לחכם גדול שבישראל: מפני דרכי שלום. דמדאורייתא יכול הכהן לתת רשות למי שירצה שיקרא בתורה לפניו ומפני דרכי שלום אמרו שיקרי הוא ראשון ולא יתן רשות לאחר שיקרא דלא ליתי לאנצויי ולומר מפני מה הרשה לזה ולא לאחר ולא שנא בשבתו' וימים טובים דשכיחי רבי' ולא שנא בשני ובחמישי. בזמן הזה (לו) לעולם כהן קורא ראשון ואינו יכול לתת רשות לישראל שיקרא לפניו כי היכי דלא ליתו לאנצויי. ואם אין שם כהן נתפרדה החבילה. ולא יקרא לוי שני אלא כפי השיבותו ואית דאמרי לא יקרי לוי בתורי כלל (לז) וכן המנהג: מערבין בבית ישן. בני חצר שרגילים ליתן עירובן בכל שבת בבית א' אין משנין את מקומו ליתנו בבית אחר: מפני דרכי שלום. שבני אדם שהיו רגילים לראות העירוב באותו בית. עכשיו שאין רואים אותו יאמרו שמטלטלין בלא עירוב. ואיכא דאמרי (לח): בור שהוא קרוב. למולא אמת המים הבא מן הנהר: מתמלא ראשון (לט). ואח"כ יתמלאו התחתוני': מצודות חיה. שאין לאדם תוך דלקני ליה כליו: יש בהן גזל מפני דרכי שלום. ולא נפיק בדיינים: ר' יוסי אומר גזל גמור. מדבריהם ונפיק בדיינים (מ). ומיהו מודה ר"י דלא הוי גזל דאורייתא לעבור עליו בלאו ואין הל' כר"י: המנקף. מותך (מב) כמו ונקף סבכי היער (ישעיה י): ט החשודה על השביעית. לאסור פירות של שביעית ולהכניס מן הביעור ואילך: לא תבור ולא תטחון עמה. לסייעה מפני שאסור לסייע בידים ידי עוברי עבירה בשעת העבירה: לאשת עם הארץ. החשודה על המעשרות: ובוררת וטוחנת. לפי שרוב עם הארץ מעשרין הן: אבל משתטיל המים בעיסה לא תגע עמה. לפי שמשגלגלה הוטבלה לחלה. וקא מיטמאה ומחת כלים טמאים שהרי הוכשרה לקבל טומאה וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה: וכולן לא אמרו וכו'. לא

המידן

נכתוב גט לאשתך. ואמר להם כתובו (ו). אמר לסופר וכתב. ולעדים וחתמו. אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו. וחזר ונתנו לה. הרי הגט בטל. עד שיאמר לסופר כתוב. ולעדים חתומו: ג זה גטך אם מתי. זה גטך אם מתי מחולי זה (ז). זה גטך לאחר מיתה (ט). לא אמר כלום (י). מהיום אם מתי (יא). מעכשיו אם מתי. הרי זה גט. מהיום. ולאחר מיתה. גט. ואינו גט. ואם מת. חולצת ולא מתיבמת. זה גטך מהיו' אם מתי מחולי זה. ועמד והלך בשוק. וחלה ומת. אומדין אותו. אם מחמת חולי הראשון מת. הרי זה גט. ואם לאו אינו גט: ד לא תתיחד עמו. אלא בפני עדים. אפילו עבד. אפי' שפחה. חוץ משפחתה. מפני שלבה גס בשפחתה. מה היא באותן הימים. רבי יהודה אומר. כאשת איש לכל דבריה. רבי יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת (יג): ה הרי זה גטך ע"מ שתתני לי מאתי' זוז. הרי זו מגורשת ותתן. ע"מ שתתני לי מכאן ועד שלשים יום אם נתנה לו בתוך שלשים יום. מגורשת (יד). ואם לאו אינה מגורשת. אמר רשב"ג מעשה בצידון. באחד שאמר לאשתו הרי זה גטך. ע"מ שתתני לי אצטליתי. ואבדה אצטליתו. ואמרו חכמים תתן לו את דמיה: ו הרי זה גטך על מנת שתשמשי את אבא. על מנת שתניקי את בני. כמה היא מניקתו. שתי שנים (טו). ר' יהודה אומר שמונה עשר חדש. מת הבן או שמת האב. הרי

מרע הכא: נכתוב גט לאשתך. שלא תזקק ליבם: ג זה גטך אם מתי. לא אמר כלום. דמשמע לכשאמות. ואין גט לאחר מיתה (ח): מחולי זה. משמע מחולי זה ואילך וכיון שמת מתוך החולי נמצא שאין הגט אלא לאחר מיתה: מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט. מספקא לן אי תנאה הוי מהיום אם אמות. וכיון שמת נתקיים התנאי ונמצא שהוא גט משעת נתינתו. או חזרה הוי בחזר בו ממאי דאמר מהיום. ואמר לאחר מיתה יהא גט ואינו כלום כיון דלא אמר מהיום אם מתי: חולצת. שמא אינו גט: ולא מתיבמת. שמא גט הוא והויא לה גרושת אחיו וקיימא עליה באיסור כרת: ד לא תתיחד עמו. זה שנתן גט ואמר לה מהיום אם מתי לא תתיחד עמו. שמא יבא עליה ותהא צריכה גט שני. דחיישינן שמא בעל לשם קדושין: מה היא באותן הימים. לאו ארישא קאי (יב) באומר מהיום אם מתי. דהא ודאי לכי מיית אגלאי מלתא דהוי גט משעת נתינה והבא עליה פטור. אלא באומר לה במסירת הגט הרי זה גטך והתגרשי בו משעה שאני בעולם אם מתי. ר' יהודה סבר סמוך למיתה הוא דהוי גט ומקמי הכי אשת איש היא ר' יוסי סבר מכי יהיב לה גיטא כל שעתא מספקא לן דלמא זו היא שעה הסמוכה למיתה והוי גט ספק ואע"ג דמי עפי אין ברירה הלכך ספיקא היא. והבא עליה באשם תלוי: ה ה"ז מגורשת ותתן. מגורשת מעכשיו משעת קבלת הגט ומייבת ליתן מה שהתנה עמה. ואם אבד הגט או נקרע קודם שתתן אינה צריכה גט אחר. דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו: אמר רשב"ג מעשה בצידון. בגמ' מפ' דחסורי מחסרא והכי קתני. אם אמר לה על מנת שתתני לי אצטליתי ואבד' אצטליתו דוקא קאמר לה. רשב"ג אומר תתן לו את דמיה. שלא נתכוין הבעל אלא להרווחי' דידי' ומעשה נמי בצידון באחד שאמר לאשתו וכו' ואמרו חכמים תתן לו את דמיה ואין הלכה כרשב"ג: ו על מנת שתשמשי את אבא. ע"מ שתניקי את בני. בגמ' מוכח דכל סתם שלא קבע זמן כמה תשמש את אביו. או כמה תניק את בנו יום א' בנגד הוא: כמה היא מניקתו. כלומר כמה היא זמן היניקה. שאם הניקתו יום אחד בזה הזמן. נתקיים התנאי: שתי שנים רבי יהודה אומר י"ח חודש. אבל אם הניקה אותו אחר ב' שנים לרבנן. וי"ח חדש לר' יהודה אין זו יניקה. ולא נתקיים התנאי. ואין הלכה כר"י: מת הבן. ולא הניקתו כלל: או מת האב. ולא שמשתו

להרכין על לאו. ועל הן הרכנת הן. ועתוי"ט: (ו) כתובו. מסקינן בגמרא דרולה ר"י (דס"פ דלעיל) היא (דע"כ שהיו ג' דאלו לבי אפי' ר"מ מודה רש"י) ודאמר כתבו ל"ד דה"ה הנו נמי פסול כדקתני סיפא עד שיאמר כו' ופוכחא דבלא נמתני ולאקופי כו' ול"מ קאמר ל"מ היכא דלא אמר הנו אלא אפי' אמר הנו לא. ול"מ היכא דלא אמר לבי תלתא אלא אפי' אמר לבי תלתא לא: (ז) אם מתי כו'. בריא שאמר אם מתי. חולה שאמר אם מתי מחולי זה. הר"מ: (ח) שכן הדין בכל התנאים שהאומר ה"ז גיטך אם לעשה דבר פלוני אם לא לעשה. אין הגט של אלא מאותו זמן ואילך כדתנן לקמן מ"ח. ה"ז גיטך אם לא באתי מכאן ועד יב"ח ומת בתוך יב"ח אינו גט. הר"ב ועתוי"ט: (ט) לאחר מיתה. לא הוה זו ורל"ל זו. אלא ה"ק הרי זה גיטך אם מתי כו' נעשה כאומר לאחר מיתה ולא אמר כלום: (י) לא כו'. ודלא כרבי יוסי דמ"ז פ"ח דב"ב דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ואפי' לא אמר מהיום כמאן דאמר דמי גמי. דבגיטין לא חיישינן לדר"י. הה"מ: (יא) מהיום אם מתי. דאי מתי שתי לשונות משמע. משמע כמעכשיו ומשמע כלאחר מיתה אמר לה מהיום כמאן דא"ל מעכשיו דמי. לא א"ל מהיום כמאן דא"ל לאחר מיתה דמי. גמרא: (יב) כ"פ רש"י והקשו בתו' דליסנא דמה היא שהוזכר כו' משמע דקאי אמאי דלעיל מיניה. לפיכך פי' דקאי אמהיום אם מתי. ור' יהודה סבר שדעתו לאחר הגט כל מה שיוכל רק שיחול מחיים שעה א' סמוך למיתתו ולפיכך היא כא"א לכל דבריה. ולדידיה בבישא דלא תתייחד כו' לא הוי טעמא משום חששא דקדושין. דהא עדיין אינה מגורשת אלא טעמא משום גט ישן ור"י מספקא ליה אי מהיום ממש קאמר והכי היא כפנויה או מעת שאני בעולם והויא א"א עד שעה א' סמוך למיתתו. ולא הוי טעמא משום דאין ברירה. דאי משום דאין ברירה. לא היה לחול הגירושין כלל. אע"ג דהוברר הדבר לבסוף כיון דאין ברירה: (יג) מגורשת ואינה מגורשת. ולא תנן ספק מגורשת דכשאמרו בלשון מגורשת ואינה מגורשת. בעלה חייב במזונותיה כדאיתא בגמרא: (יד) מגורשת. פשיטא מ"ד קפידיה לאו קפידא ולזוזה קאתי. קמל"ן. גמרא: (טו) ב' שנים. ולענין לשמש את אביו

הרי זה גט. הרי זה גטך ע"מ שתשמשי את אבא שתי שנים. ע"מ שתניקי את בני שתי שנים. מת הבן. או אשמת האב. או שאמר האב אי אפשי שתשמשני שלא בהקפדה. אינו גט. רשב"ג אומר כזה גט. כלל אמר רשב"ג כל עכבה שאינה הימנה. הרי זה גט: ז הרי זה גטך אם לא באתי מכאן ועד שלשים יום. והיה הולך מיהודה לגליל. הגיע לאנטיפטרס וחזר בטל תנאו. ה"ז גטך אם לא באתי מכאן עד ל' יום. והיה הולך מגליל ליהודה. והגיע לכפר עותנאי וחזר. בטל תנאו (יט). ה"ז גטך אם לא באתי מכאן עד ל' יום. והיה הולך למדינת הים. והגיע לעכו וחזר. בטל תנאו. ה"ז גטך כל זמן שאעבור מכנגד פניך ל' יום. היה הולך ובא הולך ובא. הואיל ולא נתייחד עמה. ה"ז גט: ח הרי זה גטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש. ומת בתוך י"ב חדש אינו גט. הרי זה גטך מעכשיו (כא) אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש. ומת בתוך י"ב חודש. הרי זה גט (כב): ט אם לא באתי מכאן עד י"ב חדש. כתבו ותנו גט לאשתי. כתבו גט. בתוך י"ב חדש. ונתנו לאחר י"ב חדש. אינו גט (כג). כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש. כתבו בתוך י"ב חדש ונתנו לאחר י"ב חדש. אינו גט. רבי יוסי אומר כזה גט (כד). כתבו לאחר יב"ח ונתנו לאחר יב"ח ומת. אם הגט קדם למיתה. הרי זה גט. ואם מיתה קדמה לגט אינו גט (כה). ואם אין ידוע. זו היא שאמרו (כו) מגורשת ואינה מגורשת (כז):

פ"ח הזורק גט לאשתו. והיא בתוך ביתה (א) או בתוך חצרה. הרי זו מגורשת.

א גמ' ויכו' ל"ב

זרקו

שמשתו: הרי זה גט. דלאו לצעורה איכוין בתנאו אלא להרווחה דידיה (טז) והא לא אצטריך. ואם היה יודע שימות אביו או בנו לא היה מתנה: שלא בהקפדה. אע"פ שלא הכעיסתו. ואין העכבה ממנה אינו גט. וכ"ש אם היה בהקפדה: כזה גט. הואיל ולא הקפידתו ואין העכבה ממנה. ואין הלכה כרשב"ג: ז הגיע לאנטיפטרס. מפרש בגמרא משנה זו. כגון דאתני שני תנאים. אי נעינא לגליל. לאלתר להוי גיטא. ואי לא מטינא לגליל. אי משהינא תלתין יומין ולא אתינא ליהוי גיטא. ואי לא לא ליהוי גיטא (יז). והלך והגיע לאנטיפטרס שהוא סוף ארץ יהודה וחזר קודם שלשים יום: בטל הגט. דלא לגליל מטא. ולא אשתהי תלתין יומין: וכן אם היה הולך מגליל ליהודה והגיע לכפר עותנאי. שהוא בקצה גבול הגליל: והיה הולך למדינת הים והגיע לעכו. שהוא בקצה גבול של א"י (יט) וחזר בתוך ל' יום בטל הגט שהרי לא הלך למדינת הים וגם לא נשתהה ל' יום: כל זמן שאעבור מכנגד פניך ל' יום. כשאשתהה ל' יום. עובר מנגד פניך. אז יהא גט: והיה הולך ובא וכו'. לאחר מכאן כשישתהה ל' יום עובר מנגד פניה. יהא גט. ולא אמרינן הואיל ומעיקרא היה הולך ובא ניחוש שמא פייס קטטה שביניהם ובטל גיטא. דמאחר שלא נתייחד עמה בשעה שהיה הולך ובא. לא חיישינן שמא פייס (כ) ולכשיתקיים תנאיה ושהה ל' יום עובר מנגד פניה הוי גיטא ובגמ' מוקי לה באומר בשעת התנאי על מנת כן אני מוסר לה הגט. שתהא נאמנת עלי כמאה עדים כל זמן שתאמר שלא באתי ונתיחדתי ופייסתי. וכן הלכה. שאם לא אמר כן בשעת התנאי חיישינן שמא יבא בעל ויערער ויאמר פייסתי: ט אינו גט. דכיון דלא אמר מעכשיו. משמע לאחר י"ב חדש יהא גט והרי מת בתוך הזמן וצריכה ליבם: פרק ח הזורק. הרי זו מגורשת. דכתיב (דברים כד) ונתן בידה ומדלא כתיב ובידה

יתננו

אביו. כל ימי חייו. רש"י: (טז) ול"ק דרבנן אדרבנן דהכא לא נתכוין לצעורה בחנם. אלא לצורך בנו ואביו וכי מת. הא לא איצטריך. אבל גבי איצטלית לעולם הוא צריך לאיצטלית ולא לדמיה ולכך כשאבדה יכול לומר איני חפץ בדמי איצטלית. תוי': (יז) והכי משמע מתני' הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד ל' יום מיום שאלך מכאן והיה הולך מיהודה לגליל וחלה הגט גם בביאתו לגליל. הר"ב: (יח) בטל תנאו. ואין כאן עוד לקיימו כו' ואפי' קיימו לאחר זמן הרי לא התנה אלא על מהלך ראשון. רש"י: (יט) דעכו מא"י הוא אע"ג דלענין מביא גט ממ"ה עכו כח"ל לת"ק דמ"ב דפ"ק: (כ) וכ"פ רש"י כשיחדה עמו ובטל הו"ל גט ישן ע"כ כלומר ותנן במ"ד לקמן דב"ה אוסרין לגרש בו. והכא תנן ה"ז גט דמגרשים בו לכתחלה. הר"ב. לפי שמחשב קיום התנאי לנתינת הגט כו' וכ' התוי' דמל' רש"י (וכ"כ הר"ב) ויערער. משמע שחששא זו איכא אלא משום שיוציא לעז וכיון שהאמינה לא יוציא לעז דכיפא ליה מלתא. ועתוי"ט: (כא) מעכשיו. אע"ג דכבר תנן לה לעיל מ"ג פד"א נהי דאם מתי לאחר מיתה משמע ה"מ היכא דתלה במיתה. דכיון דלא מגרש לה אלא כי היכי דלא תפול קמי יבם אף הוא אינו רוצה שיחול גיטה אלא לאחר מיתי' דסבור הוא דיש גט לאחר מיתה אבל הכא דתלה באם לא באתי סד"א דמעכשיו משמע. קמ"ל כו' הר"ב וע"ע: (כב) ה"ז גט. ובגמרא איכא דמתני אמתני' דהכא נמי שצריך שיאמינה אם תאמר שלא בא ואיכא דלא מתני הכי אמתני' דכיון שלא ראינו שבא לעיר מאליה לא חיישינן שמא בא והר"ב שלא פי' משמע שסובר דא"ל וכ"פ הר"מ. עוד אבעיא להו אם מותרת מיד שמת שהרי ודאי לא יבא עוד ויש כאן קיום תנאי א"ד לאחר יב"ח דאתקיים תנאה ופי' התוי' משום דאיכא למיגזר אטו לא מת ולא איפשטי ופסקו לחומרא: (כג) אינו גט. דלא אימא שלא הקפיד אלא על הנתינה. אלא אף על הכתיבה הקפיד. הר"ב: (כד) כזה גט. מדהוצ"ל אם לא באתי כתבו ותנו ולא אמר כתבו ותנו אם לא באתי ה"ק כתבו מעכשיו ותנו אם לא באתי. ורבנן ל"ש הכי ול"ש הכי. גמרא: (כה) אינו גט. אם מת אחר יב"ח אחר שנכתב הגט קודם שיתנוהו לה. הר"מ: (כו) זו היא כו'. כלומר גם זו היא בכלל שאמרו מגורשת כו': (כז) מגורשת ואינה מגורשת. ולא מוקמינן ליה בחזקת חי וניחא דלאחר יב"ח מת אלא כיון דהשתא מת מקמי הכי מספקינן ליה דלמא בתוך יב"ח מת. הר"ב:

פרק ח (א) ביתה. של נכסי מלוג וזכו לה ע"ב קרקע רש"י. ובגמרא פריך מה שקנתה אשה קנה בעלה וא"כ אכתי לא נפיק גט מיד הבעל.

ואסיק

זרקו לה בתוך ביתו או בתוך חצרו אפי' הוא (ד) עמה במטה אינה מגורשת. לתוך חיקה. או לתוך קלתה. הרי זו מגורשת:
ב אמר לה כנסי שטר חוב זה. או שמצאתו מאחוריו קוראה והרי הוא גטה. אינו גט (ו) עד שיאמר (ז) לה הא גטך (ח). נתן בידה והיא ישנה (ט). נעורה קוראה. והרי הוא גטה. אינו גט. עד שיאמר לה הרי זה גטך (י). היתה עומדת ברה"ר וזרקו לה. קרוב לה מגורשת. קרוב לו. אינה מגורשת. מחצה על מחצה. מגורשת. ואינה מגורשת:
ג וכן לענין קדושין (יד). וכן לענין החוב. אמ' לו בעל חובו זרוק ליחובי וזרקו לו. קרוב למלוה זכה הלוה. קרוב ללוה. הלוה חייב. מחצה על מחצה. שניהם יחלוקו. היתה עומדת על ראש הגג (יז). וזרקו לה. כיון שהגיע לאויר הגג הרי זו מגורשת. הוא מלמעלה. והיא מלמטה. וזרקו לה. כיון שיצא מרשות הגג. נמחק (יט). או נשרף (כ). הרי זו מגורשת:
ד ב"ש אומרים. פוטר אדם אשתו בגט ישן. ובית הלל אוסרין. ואיזהו גט ישן. כל

יתנה. משמע ונתן מכל מקום (ב). בין במלאה בין בגגה בין בקרפיפה. והוא שהאשה עומדת בצד ביתה או בצד חצרה (ג): קלתה. כלי שהנשים נותנות בו מטוה ומטוין: הרי זו מגורשת. ואפילו היא בתוך ביתו דמקום חיקה וקלתה קנוי לה שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה (ה) ולא על מקום קלתה: ב או שמצאתו מאחוריו. שהיה הגט על גבו ועקם גבו לה כדי שתטלנו: אינו גט עד שיאמר הא גטך. ולכי אמר טלי גטך מיהת הוי גט. אבל אם היה הגט על גבי קרקע או על גבו או בגופו ולא עקם גבו או לא המציא גופו לה כדי שתטלנו אפי' אמר טלי גטך אינו גט: קוראה והרי הוא גטה. כשהיא קוראה בו רואה שהוא גטה: קרוב לה מגורשת קרוב לו אינה מגורשת. כל שהיא יכולה לשמרו והוא אינו יכול לשומרו זהו קרוב לה. וכל שהיא אינה יכולה לשומרו והוא יכול לשמרו (יא) זהו קרוב לו. שניהם יכולים לשמרו או שניהם אינם יכולים לשמרו. זהו מחצה על מחצה (יב). ולענין פסק הלכה אינה מגורשת עד שיגיע (יג) גט לידה או לרשותה: ג אמר לו בעל חובו זרוק ליחובי. בגמ' מוקמינן לה באומר זרוק לי חובי בתורת גטין (טו). דכיון דא"ל הכי, הוה ליה לחוב זה כעין גט. ואם זרק אותו הלוה קרוב למלוה ואבד. זכה הלוה ואינו חייב לשלם. ואם קרוב ללוה, הלוה חייב וכו'. אבל אם אמר לו זרוק לי חובי והפטר מכיון שזרקו לו בכל ענין פטור (טז): לאויר הגג. לפחות משלשה. סמוך לקרקעית הגג. דכלבוד דמי: מרשות הגג. יצא ממחיצות הגג ונכנס לתוך מחיצת המקום שהיא עומדת בו (יח): או נשרף הרי זו מגורשת. והוא שקדמה זריקת הגט באויר קודם שתבא הדליקה באויר אבל אם היתה הדליקה באויר תחלה. מעיקרא לשריפה קאזיל ואינה מגורשת: ד בגט ישן. שכתב לגרש את אשתו ואחר שכתב הגט נתייחד עמה. בית שמאי סברי לא אמרינן גזירה שמא יאמרו גטה קודם לבנה. שמא ישהה את הגט שנה או שנתים בין

ולפסק כבא דגטה וחצרה באים כא' מידי דהויא יד עבד דקני ליה לרביה ואפ"ה קונה את עצמו בשטר ע"י עצמו משום דגטו וידו באין כאחד ה"נ גטה וחצרה באין כא': (ב) וידה דכ' רחמנא דבעיי' דומיא דידה דמשתמרת לדעתה. ועתוי"ט: (ג) גמרא וטעמא כי ידה מה ידה בסמוכה אף חצרה בסמוכה ומזה הל' משמע דבעל ומולה לה שגי ובסוף ל"ד. ועתוי"ט: (ד) הוא. פי' הגט ומוקי לה בגמ' כשהמטה שלו. אבל מטה שלה וגבוה עשרה חולקת רשות לעצמה. מאי איכא מקום כרעי. אמקום כרעי לא קפדי אינשי: (ה) וא"ת פשיטא דהא חיקה הוה ממש כידה. ולגרי' דמיירי כשבגדיה נגררין בארץ. תוס': (ו) אינו גט. בעסוקין בענין גירושין עסקינן דאי לא מאי איריא א"ל כנסי ש"ח כו' אפי' נתנו לה נתינה מעליותא אלא שלא פירש אינו כלום. דהא קי"ל לכיך לפי' אלא בעסוקין בענין גרושין בתחלה עסקי'. אלא כיון שא"ל כנסי ש"ח זה הרי נתבטל כל מה שהיו עסוקין באותו ענין מתחלה כיון שלא אמר לעדים ראו גט שאני נותן לה דבהכי מהני כדאיתא בגמרא דכ"ה וכן נמי כשמצאהו אחוריו אין עסוקין באותו ענין מועיל כיון שהיא נתינה גרועה שעיקם גבו לה. הר"ב: (ז) עד שיאמר. פי' אפי' בעודו בידה וא"צ לחזור ליטלנו מידה כדאי' בגמרא דונתן בידה קרינא ביה אף על גב דנתינה ראשונה לאו כלום הוא. הר"ב. אבל נתינה בעינן ומש"ה טלי גיטך מע"ג קרקע לא מהני ואפי' א"ל אח"כ הא גיטך: (ח) הא גיטך. שצריך שיתן לה בתורת גרושין שנא' ספר כריתות ונתן בידה שיתן אותה בתורת ספר כריתות. הר"ב: (ט) ישנה. דאע"ג דלא בעינן דעתה דידה. מקום המשתמר מיהא בעינן וכשהיא ישנה לא מינטר. הר"ב: (י) עד שיאמר כו'. ואע"פ שהיו מתחלה עסוקין באותו ענין ואפילו אמר לעדים מתחלה ראו הגט שאני נותן לה דמהני ברישא הכא לא דישנה לאו בת אגרושי היא הר"ן. ויאמר לה. בעודו בידה כשנעורה וכדפי' וכמש"ל: (יא) וא"ת מה לי יכול לשומרו כיון דהיא אינה יכולה לשומרו. וי"ל בפני עצמה אינה יכולי' לשומרו אלא עם אחר והוא יכול לשומרו בפ"ע. תוס': (יב) תימא הוא אמאי מגורשת כלל ואי' בתו' דשניהם אינם יכוליי לשומרו היינו כל א' בפ"ע אבל שניהם ביחד יכולים לשומרו. ועתוי"ט: (יג) גזירה שמא יאמרו על רחוק שהוא קרוב. רש"י: (יד) קדושין. דכתיב ויצאה והיתה. גמרא: (טו) פרש"י דדוקא לענין גטין מפני התקנה וכן לקדושין משום דאתקש הלכך הא דתנן וכן לענין החוב דוקא כשא"ל בתורת גטין דאלו שמא זרוק לי ושמור קאמר. ואמרו בגמ' דקמ"ל דלא מצי א"ל משטה אני בך. ועתוי"ט: (טז) וז"ל הר"מ א"ל המלוה זרוק לי חובי והפטר. וזרקו ואבד או נשרף קודם שיגיע ליד המלוה פטור ומשמע ליה להר"ב דבכל ענין קאמר דפטור. ועתוי"ט: (יז) הגג. מסיק בגמרא בגג דידה וחצר דידיה: (יח) וכן לשון הר"מ ובלומר ולא סגי בשיצאה מרשות הגג בלבד אלא עד שיכנס לתוך מחיצת המקום וכו' משום דקודם שיכנס לתוך מחיצות אין לאוי לנוח דאפי זיקא ודחי ליה חוץ למחיצות. ועתוי"ט: (יט) נמחק. בגמרא אמרינן דהיינו שנמחק דרך ירידה אבל כשנמחק דרך עלייה אע"פ שהוא בתוך מחיצות התחתונות אינה מגורשת דלא מקריא נתינה אלא דרך הנחתו. ועתוי"ט: (כ) או נשרף. וה"ה ברישא והא דתנא לה בסיפא אורחא דמלתא נקט. דבחצר
שכיח

כל שנתייחד עמה אחר שכתבו (כב) לה:

ה כתב לשום מלכות א אחרת. לשום מלכות מדי (כג) ומלכות עובדי כוכבים. לבנין הבית (כד) לחורבן הבית (כה). היה במזרח (כו) וכתב במערב. במערב וכתב במזרח, תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה. ואין לה לא כתובה, ולא פירות, ולא מזונות, ולא בלאות. לא על זה ולא על זה. אם נטלה מזה ומזה תחזיר. והולד ממזר מזה ומזה. ולא זה וזה מיטמאין לה. ולא זה וזה זכאין. לא במציאתה ולא במעשה ידיה. ולא בהפרת נדריה. היתה בת ישראל נפסלת מן הכהונה. בת לוי מן המעשר. בת כהן מן התרומה. ואין יורשיו של זה. ויורשיו של זה יורשין כתובתה. ואם מתו. אחיו של זה ואחיו של זה. חולצין ולא מיבמין. שינה (כט) שמו ושמה. שם עירו ושם עירה. תצא מזה ומזה. וכל הדרכים האלו בה:

ו כל העריות שאמרו צרותיהן מותרות. הלכו הצרות אלו ונישאו. ונמצאו אלו אילונית. תצא מזה ומזה. וכל הדרכים האלו בה:

ז הכונס (לא) את יבמתו והלכה צרתה ונשאת לאחר. ונמצאת זאת שהיא אילוני'. תצא מזה ומזה. וכל הדרכי' האלו בה: ח כתב סופר גט לאיש ושובר לאשה. וטעה. ונתן גט לאשה ושובר לאיש. ונתנו זה לזה. ולאחר זמן. הרי

א גמרא שאינה הוגנת

בין כתיבה לנתינה. ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה. ואח"כ יגרשנה בו. וכשיראו זמן הגט קודם ללידת הבן. יהיו סבורי' שנתן לה גט משעת כתיבה. והוי פגם. שיאמרו בן הפנויה נולד (כא). ופסק הלכה לא יגרש אדם את אשתו בגט ישן. ואם גרש והלך הבעל למדינה אחרת. תנשא בו לכתחילה: ה כתב לשום מלכות אחרת. אם היה בבבל וכתב לחשבון שנות מלכות אחרת שאין להם מלכות במקום כתיבת הגט. תצא מזה ומזה: או שכתב לשם מלכות מדי. לפי שצריך לכתוב לשם המלכות של מדינה שהגט נכתב בה משום שלום מלכות. שיאמרו חשובים אנו בעיניהם שכותבים שטרותיהם בשמנו: תצא מזה ומזה. אם נשאת בגט זה תצא מן הראשון ומן השני: ואין לה לא פירות ולא בלאות וכו'. כולה מתניתין מפרשה ביבמות פרק האשה רבה (כז): והולד ממזר מזה ומזה. מתני' ר"מ היא דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגטין הולד ממזר (כח). ואינה הלכה:

ו כל העריות שאמרו צרותיהן מותרות. מנים עשרה עריות שאמרו חכמים שצרותיהן מותרות לינשא לשוק בלא חליצה: הלכו הצרות. של עריות ונשאו לשוק ונמצאו העריות אילונית ואיגלאי מלתא שהיו קודשי' שמת בטעות ונמצא שלא היו אלו צרותיהן. ולא פטרום העריות האלו מן החליצה: תצא מזה. מבעל שנישאת לו. ומן היבם: וכל הדרכים האלו בה. וביבמות מוקמינן לה כר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין ואינה הלכה (ל): ז ונשאת לאחר. דקי"ל ביאת האחת פוטרת צרתה ונמצאת זו שנתיבמה אילונית. ואין יבומיה יבומין. ונמצא שלא נפטרה צרתה ונשאת לשוק בלא חליצה: תצא מזה ומזה. מבעל זה. ומיבמה הראשון: ח כתב סופר גט לאיש. לגרש בו אשתו: ושובר לאשה. שתמסור לבעלה כשיפרע לה כתובתה: וטעה. הסופר כשמסר להן השטרות: ונתן גט לאשה ושובר לאיש. והם מסרו זה לזה. והלכה זו ונשאת כסבורה שזה גט שמסר לה בעלה וזה סבור שמסרה לו אשתו שובר. ורמב"ם גרים ונתן גט לאיש ושובר לאשה. ופי' ונתן שחשב שנתן גט לאיש ושובר לאשה. אבל סוף לא

שהיה מים ואש. פוסקים: (כא) ואזלי לטעמייהו. דב"ש אית להו בסוף מכילתין לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה. והלכך מזוהמ' היא בעיניו ואינו בא אליה. וב"ה אית להו אפי' הקדיחתו תבשילו יכול לגרשה ואינה מזוהמת בעיניו ויאמרו כי בא אליה. ירושלמי. ולע"ג דלב"ה נמי אפשר שיגרשנה משום דבר ערוה. מ"מ חיישינן שמא יאמרו שהקדיחה כו': (כב) אחר כו'. כתו' ואפילו ביומו שנכתב ונמסר. והלכך לא שייך למפרך אדהכא א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן דזמן בגטין כדפרכינן אגטין שמבילין ממ"ה. תוי"ע וע"ע: (כג) מדי. דאי אשמעינן אחרת ה"א משום דמולכת עכשיו. אבל מלכות מדי מאי דהוה הוה. קא משמע לן גמרא: (כד) לבנין הבית דהוה אמינא כיון דלאו מלכותא היא לא קפדי. גמרא: (כה) לחורבן הבית. דלא תימא בנין הבית דמדכרי חשיבותייהו הוא דקפדי. אבל חורבן הבית דלגנאה הוא אימא לא צריכא. גמרא: (כו) במזרח כו'. גמ' מאן אילימא בבעל היינו שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה אלא לאו סופר כדא"ל רב לספרי כו' כי יתביתו בשילי כתובו בשילי ואע"ג דמיתסר לכו מילי בהיני כו' וכ' רוב הפוסקים דסברי ל"ד אלא עדי' החתומים קאמרי: (כז) ומיהו איכא בינייהו דאלו התם אשתו דראשון מדאוריי' היא. ואלו הכא איפכא דאשתו של שני מדאו' היא ולפיכך ישתנה הדין והטעם ביניהם וקל להבין ממקומה ולפיכך לא הולכך לבאר ורש"י מפ' כסגנון דהתם ונחלקו עליו התו' והר"ן. ול"נ ליישב שסובר דהא דא"ר הולד ממזר היינו שעשאוהו ממזר גמור כשל תורה ומותר בממזרת. וכ"כ ב"י לדעת י"א. ואפשר שכ"ה ג"כ דעת הר"ב וכמ"ש הר"ן בעצמו בסמוך. ועתוי"ע: (כח) דאי לאו ר"מ אפילו מדבריהם לא. ולא דמי להא דהאשה רבה דחד הוה מדבריהם: (כט) שינה. פי' התו' לאו שינוי ממש קאמר אלא שיש לו שני שמות בב' מקומות וכן שינה שם העיר דאי בשינוי שם ממש פשיטא שהגט פסול. שלא נכתב שם בעלה כלל. וכן מדאיצטריך למימר בגמרא דחכמים מודו' לר"מ בזו ואם שינה ממש מאי צריכא למימר. ב"י. ועתוי"ע דמסיק דהר"מ חולק ומפ' בשינוי ממש ושכ"ה ג"כ דעת הר"ב: (ל) דאע"ג דמודו רבנן בשינוי שמו ושמה דהולד ממזר אפילו מן הראשון התם ה"ט לפי שנשאת בגט פסול שעושה ולדה מהשני ממזר מדאו'. ומש"ה קנסינן ליה מדרבנן בולדה הראשון אבל כל היכא דליכא ממזר מדאו' לא קנסינן למעבד ממזר מדרבנן. הר"ן ועתוי"ע: (לא) הכונס. וצריכא דאי אשמעינן בהך קמייתא משום דלא אקיים מצות היבום הלכך קנסינן לה על שלא המתינה עד שתראה שהערוה אילונית. אבל הכא דאקיים מצות יבום אימא דלא הוי לה להמתין ולא לקנסה. ואי אשמעינן הכא משום דקא רמיא קמיה והואיל והיא זקוקה לו כמו האחרת הוי לה להמתין עד שתראה שיהיו יבומי אחרת כשרין כדי לצאת מידי זיקתה אבל התם דלא רמיא קמיה שמתחלת נפילתה לפניו היתה סבורה שהיא ערוה ומעולם

הרי הגט יוצא מיד האיש ושובר מיד האשה. תצא מזה ומזה. וכל הדרכים האלו בה. ר"א אומר אם לאלתר יצא אין זה גט. אם לאחר זמן יצא הרי זה גט. לא כל הימנו מן הראשון לאבד זכותו של שני. כתב לגרש את אשתו ונמלך. ב"ש אומרי' פסלה (לג) מן הכהונה. וב"ה אומרי' אע"פ שנתנו לה על תנאי. ולא נעשה התנאי. לא פסלה מן הכהונה: ט המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי. בש"א אינה צריכה הימנו גט שני. וב"ה אומרים צריכה הימנו גט שני. אימתי בזמן שנתגרש' מן הנשואין. ומודים בנתגרשה מן הארוסין. שאינה צריכה הימנו גט שני. מפני שאין לבו גס בה. כנסה בגט קרח. תצא מזה ומזה. וכל הדרכים האלו בה: י גט קרח הכל משלימין (לד) עליו. דברי בן ננס. ר"ע אומר אין משלימין עליו אלא קרובים הראויין להעיד במקום אחר. ואיזהו גט קרח. כל שקשריו מרובין מעדיו:

פרק ט

המגרש את אשתו ואמר לה (א) הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני. ר"א מתיר. וחכמים אוסרין. כיצד יעשה יטלנו (ג) הימנה ויחזור ויתננו לה. ויאמר לה הרי את מותרת לכל אדם. ואם כתבו בתוכו. אע"פ שחזר ומחקו פסול (ד):

הרי

לא עשה אלא בהפך. ודוחק הוא: אם לאלתר. כל זמן שלא נשאת יצא גט מתחת יד הבעל: אינו גט. וצריכה גט אחר: ואם לאחר שנשאת. הרי זה גט: לא כל הימנו. אין הכל כדבריו של זה הראשון להאמינו: לאבד זכותו של שני. שנשאה דאמרי' קנוניא היא ביניהם (לג) והפליגו השטרות לאחר שנשאת. והלכה כר' אליעזר: ט ולנה עמו בפונדקי. ויש שם עדי יחוד ואין שם עדי ביאה. ב"ה סברי הן הן עדי יחוד. הן הן עדי ביאה (לד), ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי קדשה בביאה. וב"ש סברי לא אמרינן הן הן עדי ביאה עד שראוה שנבעלה: גט קרח. שקשריו מרובין מעדיו: דתקון רבנן גט מקושר משום כהנים קפדנים שהיו כותבים גט לנשותיהם פתאום ומתחרטים ולא היו יכולין להחזירן ותקנו להם גט מקושר שאינו נוח ליכתב מהרה שמא בתוך כך יתפייס וכותב שטה אחת או שתים וכורכן על הסלק ותופר ועד אחד חותם על הכרך מבחוץ. וחוזר וכותב שני שטין או יותר מנפנים וכורכן על הסלק. וחותם עד שני על הכרך מבחוץ. וכן עד שלישי ואם יש קשר כרוך ואין עד חתום מאחוריו זהו קרח ופסול. דמסתמא למנין קשריו היו עדיו מתחלה. וחיישינן דלמא הבעל אמר להו כולכם חתומו. והרי אחד שלא חתם. ואם נשאת אשה בגט זה. תצא מזה ומזה. וכל הדרכים האלו בה. ומתני' ר' מאיר היא דאמר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגטין הולד ממזר ואינה הלכה: י הכל משלימין עליו. ואפילו עבד ואפילו פסול לעדות מחמת עבירה: אלא קרוב שהוא ראוי להעיד בעדות אחרת. שאין עליו פסול עדות אלא קורבה. אבל עבד או גזלן לא. עבד דלמא אתו לאסוקי ליוחסין (לה). וגזלן דלמא אתו למימר עבד תשובה. אבל קרוב כ"ע ידעי ליה דקרוב הוא. והלכ' כבן ננס שהכל משלימין עליו ומ"מ אין חותם עליו אלא עד א' פסול בלבד. והשאר צריך שיהיו הכל כשרים:

פרק ט המגרש. רבי אליעזר מתיר. טעמא דר' אליעזר דכתי' (ויקרא כא). ואשה גרושה מאישה לא יקחו. אפי' לא נתגרשה אלא מאישה. דאמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם. פסולי' לכהונה. אלמא גט הוא והכא דשריה לכל אדם חוץ מזה מותרת לאחרי': וחכמי' אוסרים דאמרי איסור כהונה שאני. שרבה בהם הכתוב מצות יתירות ואע"ג דהוי גט לפסלה לכהונה לא הוי גט להתירה לאחרים והלכה כחכמים. ולא אסרי רבנן אלא כשאמר הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני או חוץ מפלוני אבל אי אמר לה הרי זה גטך על מנת שלא תנשאי לפלוני. מודו רבנן דהוי גט שהרי התיר לכל אדם במסירת הגט אלא שהתנה עמה שלא תנשא לאותו פלוני והוה כשאר תנאי דעלמא ואסרי רבנן למגרש לומר הרי זה גטך ע"מ שתנשאי לפלוני. שלא יאמרו נשותיהן נותנים זה לזה במתנה. וכל תנאי שמתנה אדם בגט קודם כתיבת הגט. אע"פ שלא נכתב התנאי בתוכו פסול (ב) אלא אחר שנתנו לידה

מתנה

ומעולם לא נזקקה לו אימא לא נכנסה על שלא המתינה לריכה. גמרא: (לב) וא"ת מה קנוניא שייך דכיון שנשאת לשני לא מצי להחזירה דשלא מזה ומזה. וי"ל דפעמים דאין הבעל שם על לבו שאסור להחזירה ועושה קנוניא. תוי"ט: (לג) פסלה כו'. מוכרח בעלמא הוא שהחמירו בקדושת יוחסין לאוסרה לכהונה מפני כתיבת הגט. כדמוכח בגמרא: (לד) הכל כו'. ואפי' פסולים דליתי' בהא השלמה אלא משום חששא בעלמא שמא כשיצא אחר זמן ב"ד יפסלוהו שיהיו סבורים שהזמין הבעל עדיו למנין קשריו ולא חתמו בו כולם. רש"י. וה"פ היכא דחזינן בהדיא שריבה הסופר בו קשרים יותר ממנין העדים והכא ליכא למיחש לכולכם הכל משלימין עליו ואפילו פסולים לפי שלא יבא ב"ד אחר לפוסלו. דכיון דבעיקר עדותו של מקושר דהיינו בג' עדים הצריכים לו ע"א קרוב כשר משום דג' במקושר לאו דאורייתא כדאיתא בגמרא דהכא אפי' אמר כולכם עדים לא נצרף עדותן אמר כן והאי עדותן בטלה אלא כך אמר שיחתמו הכשרים כדינן והקרוב כדינו. הר"ב: (לה) שימא אתאי לא מפרש נמי בעבד שמא יאמרו נשתחרר וכ"ה בגמרא להמסקנא וכ"ה בר"ן:

פרק ט (א) ואמר לה. בשעת מסירה. רש"י: (ב) הר"ב וטעם לדבר מחמת שאין אומרים יש ברירה דאע"פ שנתקיימו התנאי'. מ"מ בשעה שנכתב הגט לא היה ספר כריתות. המגיד: (ג) יטלנו כו'. אפילו לרבי דא"ל לחזור ולטלו ממנה. שאני הכא הואיל וקנאתו בכתיבה קמייתא לפסול בו לכהונה. הלכך צריך לחזור ולטלו הימנה אבל היא דלעיל לא זכתה בו לכלום. בגמרא: (ד) פסול. לפי שלא נכתב הגט אלא על תנאי זה

ואין

ב הרי את מותרת לכל אדם אלא לאבא ולאביך. לאחי ולאחיך. לעבד ולעובד כוכבי' (ה). ולכל מי (ו) שאין לה עליו קדושין. כשר (ז). הרי את מותרת לכל אדם. אלא אלמנה לכ"ג (ח). גרוש' וחלוצה לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. בת ישראל לממזר ולנתין. ולכל מי (ט) שיש לה עליו קדושין (י) אפי' בעברה. פסול: ג גופו של גט. הרי את מותרת לכל אדם. ר' יהודה אומר ודין דיהוי ליכי מינאי ספר תירוכין. ואגרת שבוקין. וגט פטורין. למהך להתנסבא לכל גבר דתצביין. גופו של גט שחרור הרי את בת חורין (יב). הרי את לעצמך: ד שלש' (יג) גטין פסולין. ואם נשאת הולד כשר (יד). כתב בכתב ידו ואין עליו עדים (טו). יש עליו עדים. ואין בו זמן. יש בו זמן. ואין בו אלא עד אחד (טז). הרי אלו שלשה (יז) גטין פסולין. ואם נשאת הולד כשר. ר"א אומר אע"פ שאין עליו עדים (יח) אלא שנתנו לה בפני עדים כשר. וגובה (יט) מנכסים משועבדים. שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תקון העולם: ה שנים ששלחו שני גטין שוין ונתערבו. נותן שניהם לזו (כ) ושניהם לזו. לפיכך אבד אחד מהן. הרי השני בטל. חמשה שכתבו כלל בתוך הגט. איש פלוני מגרש פלונית. ופלוני פלונית. והעדים מלמטה. כולן כשרין. וינתן לכל אחת ואחת. היה כתוב טופס לכל אחת ואחת והעדים מלמטה. את שהעדים נקרין עמו (כד) כשר:
שני

מתנה מה שהוא רוצה לעשות: ב אלמנה לכהן גדול. כיון דקדושין תופסי' במייבי לאוין ולאוי לא תפסי' ומשום איסור אישות שבה אסתכם דשייך בגיטא: ג גופו של גט. עיקר כתב שהגט כך יכתבו בו: ודין די יהוי ליכי מנאי. שצריך להוכיח בתוכו שע"י ספר זה הוא מגרשה. ואי לא כתב ביה הכי אתו למימר דבדבור בעלמא גרשה. ושטר ראיה בעלמא. והלכה כרבי יהודה (יא): ד כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. לר"מ דאמר עדי חתימה כרתי כתב ידו כמאה עדים דמי. ולר"א דאמר עדי מסירה כרתי הואיל וכתב ידו הוא וכתב ונתן קרינן ביה. ואע"ג דליכא עדי מסירה כשר מדאורייתא והכמי' פסלוהו דלמא אתי לאכשורי בכתב סופר: ואין בו זמן. דזמן תקנתא דרבנן הוא. אי משום פירות אי משום שמא יחפה על בת אחותו כדאמרינן בפ' שני: ואין בו אלא עד אחד. איכא למאן דאמ' אכתב ידו קאי ורישא אשמועינן דאפי' אין בו עד הולד כשר והכא אשמועינן דאפי' יש בו עד אחד לכתחלה לא ואיכא למאן דאמר אכתב סופר קאי. ואפי' הכי הולד כשר דסופר הוה ליה במקום עד שני: תקון העולם. שמא ימותו עדי מסירה ויצא הבעל ויערער לומר לא גרשתיה והלכה כר' אליעזר: ה שני גיטין שוין. בשמותיהם: הרי השני בטל. דלא ידעינן דמאן ניהו (כא): כלל. זמן אחד לכולן בכך בשבת גירש פלוני פלונית ופלוני פלונית: טופס לכל אחת. זמן לכל אחת ואחת (כב). בכך בשבת גירש פלוני לפלונית. והשלים הגט. ובכך בשבת (כג) גירש פלוני

ואין כאן כריתות. תו': (ה) לעבד כו'. דלא תפסו בהו קדושין כדפירש"י ביבמו' דמ"ה ע"ש. ועתוי"ט: (ו) ולכל מי כו'. לאתויי שאר חייבי כריתו'. גמ': (ז) כשר. דלאו שיורא הוא ובלאו איסור אישות נמי לא תפסו להו בה קידושין. רש"י: (ח) אלמנה כו'. משום שיירא דשאר דוכתי נקט הכי שהרי משום גירושין הללו נאסרה אף לכהן הדיוט והול"ל אלא לכה"ג ולכהן הדיוט. ועתוי"ט: (ט) וכל מי. לאתויי שאר חייבי לאוין כגון עמוני ומואבי. גמרא: (י) שיש כו'. אם היתה פנויה. רש"י: (יא) וטעמא משום דאמרי' בגמרא דפליגי ת"ק ור"י בידים שאין מוכיחות אי הויין ידים. דרבנן סברי דהויין ידים ואע"ג דלא כתב לה ודין מוכחא מלתא דבהאי גיטא מגרש לה. ור"י סבר לא הויין ידים. וטעמא דכתב לה ודין דמוכחא מלתא כו' אבל לא כתב לה ודין אמרי בדבור גרשה כו'. ובריש נדרים קי"ל דלא הויין ידים. ועתוי"ט: (יב) בת חורין. משום דבגט אשה קיימינן ניחא ליה למנקט שחרור נמי בשפחה (ובס"א ויכו' ורי"ף גרס בן) ועתוי"ט אי בעינן גם הכא ודין (ועי' בקרבן העדה. א"כ): (יג) ג'. מכיכא למעוטי גט ישן דתנשא לכתחלה. ולמעוטי שלום מלכות דהולד ממזר אליבא דר"מ. א"כ לרבנן דהלא. גמרא: (יד) כשר. ומה שהקילו בג' גטין הללו מבשאר גטין פסולין. היינו טעמא משום דדבר הנוהג בגטין ולא בשטרות החמירו יותר כדי שלא יבואו להשוות גטין לשטרו' כו'. אבל בדבר שלא נתקן בגטין בלבד אלא גיטין ושטרות שוים בהם הקילו. ועיין תוספות יום טוב: (טו) ואין כו'. טעמא דפסול משום שיוכל לכתוב הזמן כמו שירצה. והוי כאין בו זמן דאיכא למיחש שמא יחפה. ולא"ג משום פירי ודאי דהבעל אינו נאמן (התוי"ט קילר ועי' בתוי' באריכות) ולכך פסלוהו דלפעמים שמפסיד האשה שלא כדין כשיכתב יום שעמד בו ולא יקדים הזמן. והיא לא תוכל לטרוף לפי שאנו חושדין אותו שהקדים הזמן ולכך פסלוהו דהשתא לא שטרוף האשה מזמן הכתוב כיון שהגט פסול. דדוקא בגט כשר גובה מיום הכתיבה תו' ועי"ע: (טז) ע"א. נראה דה"ה דאין בו זמן אלא לאשמעינן דאע"ג דיש בו זמן לא תנשא לכתחלה: (יז) הרי כו'. למעוטי הא דתניא המביא גט ממ"ה נתנו לה ולא אמר בפ"נ ובפ"נ יוציא והולד ממזר דר"מ. גמ' ועתוי"ט: (יח) עדים. ואינו כתב ידו כשר לינשא לכתחלה: (יט) וגובה כו'. ה"ק ואם שטר הוא גובה כו' דר"א ס"ל עידי מסירה כרתי בין בגטין בין בשטרות. ועתוי"ט: (כ) לזו. אפילו לר"א דאמר עדי מסירה כרתי וע"כ לה לשמה דכתיב בקרא לא אחתימה קאי אלא אכתב ומיהו אונתן לא קאי דלא בעינן שידעו העדים בשעת מסירה בהי מנייהו מתגרשת. גמרא: (כא) וז"ל הר"ן לא בטל ממש אלא דכיון דלא ידעינן דמאן ניהו לא יתן לא לזו ולא לזו. אבל אם נתן לאחת מהן או לשתיהן ה"ז ספק גירושין: (כב) זמן בכלל תורף הוא. אבל שם טופס הונח על כל נוסח הגט כו'. אלא שהוציאו מן הכלל וקראו למקצת מהן תורף. ואם נאמר טופס בלא הזכרת תורף עמו יש במשמע טופס כל נוסח הגט. ועתוי"ט: (כג) מפרש בגמרא בזה הזמן בו ביום עצמו של הראשון דאל"ה הוי ראשון מוקדם לחתימת העדים. ולא היה צריך לטעם שאין העדים נקראים עמו. וגם מפורש בגמרא דדוקא שכתוב ובכך בני"ו למגרש. דאלת"ה תיפוק ליה דאין עדים חתומים על הכל: (כד) נקרין עמו. היינו התחתון אבל
עליונים

ו שני גטין שכתבן זה בצד זה. ושני עדים עברים באים מתחת זה לתחת זה. ושני עדים יונים באים מתחת זה לתחת זה. את שהעדים הראשונים נקראין עמו כשר (כה). עד אחד עברי ועד אחד יוני ועד אחד עברי ועד אחד יוני באין מתחת זה לתחת זה. שניהן פסולין: ז שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר (ל). חתמו עדים בראש הדף מן הצד או מאחריו בגט פשוט פסול. הקיף (לא) ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין. [א] (סופו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע. את שהעדים נקרין עמו כשר). ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים [ב] באמצע. את שהעדים נקרין בסופו כשר: ח גט שכתבו עברית ועדיו יונית (לג). יונית ועדיו עברית. עד אחד עברי ועד אחד יוני. כתב סופר ועד כשר. איש פלוני עד כשר. [ג] (בן איש פלוני עד כשר.

[א] נ"א ל"ג [ב] יכו' וכי"ף מלמטה [ג] ק"א איש

פלוני לפלונית. והשאר הגט. וכן כולם. והעדים מלמטן: ו שני גטין שכתבן בשני דפין. זה בצד זה: ושני עבריי. חתומי' מתחת הגט הראשון לתחת השני שם העד תחת הראשון. ושם אביו תחת השני (כו). וכן עד שני תחתיו וחזרו וחתמו תחתיהם. שני ישראלים הדרים בארץ יון וחתמו בכתב יוני, ודקדוק כתב יוני שהולך מן השמאל אל הימין (כז). נמצא שם העד תחת שני. ושם אביו תחת הראשון: את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר. אם העברים חתומי' למעלה. שדרך כתב עברי שהולך מן הימין אל השמאל. נמצא שם העד תחת הגט הימני ושם אביו תחת הגט השמאלי. הימני כשר. ואם היונים חתומי' למעלה, השמאלי כשר. ששמות העדי' תחת השמאלי הם. וטעמא דחיישינן שמא העדים האחרונים הפכו את כתבם לסדר שכתבו העדים הראשונים (כח). שאם העבריי' היו חתומים למעלה שהם הולכין מן הימני אל השמאלי וחתמו על הגט הימני. כשבאו ב' היונים לחתום תחתיהם הלכו גם הם מן הימני אל השמאלי כסדר כתיבת העברי ונמצא שארבעת' חתמו על הגט הימני. וכן אם היוני' חתומי' למעלה שמא הפכו העברים שבאו אחריהם סדר כתב עברי. והלכו מן השמאלי אל הימני ונמצאו ארבעתם חתומים על השמאלי: ה"ג עד א' עברי ועד אחד יוני. ועד א' עברי ועד אחד יוני באים מתח' זה לתחת זה: שניה' פסולין. וטעמא דחיישינן שמא העד עברי הראשון חתם על הגט הימני הראשון כפי סדר כתב עברי. והעד היוני השני חתם על הגט השמאלי השני כפי סדר כתב יוני שמתחילין מן השמאל. והעד השלישי העברי הפך כתב העברי והתחיל גם הוא מהשמאל כמו היוני שלפניו. ונמצ' גם הוא חתו' על הגט השמאלי והעד היוני האחרון כת' כדרכו מן השמאל אל הימין. וגם הוא חתום על השמאלי. ונמצא ג' עדי' חתומי' על השמאלי. ואחד בלבד חתום על הימני. או בהפך שהעד השני היוני הפך כתבו לסדר כתב עברי והתחיל מן הימין אל השמאל כמו שחתם העד עברי הראשון. והעד עברי השלישי חתם כדרכו מן הימין ונמצא שלשתן חתומי' על הגט הימני הראשון. והעד היוני האחרון לבדו חתם כדרכו על הגט השמאלי. ומשום דלא ידעינן בהי מינייהו חתימו תלתא (כט) ובהי מינייהו לא חתים אלא חד. שניהם פסולין: ז בדף השני. שאלו ברוחב המגילה: מן הצד. בגליון של ימין הגט. או בגליון השמאלי: או מאחוריו בגט פשוט. שעדיו בתוכו: הקיף. סדר (לב) זה אל זה: שניה' פסולים. שאין נקראת החתימ' לא עם זה ולא עם זה: את שהעדי' נקרא' בסופו. שגג חתימה כלפי סופו ולא מרגלי חתימה כלפי ראשו כשר: ח כתב סופר ועד. חתם (לד) סופר ועד. דהוי להו שני עדי'. ואשמועינן מתני' דלא חיישינן שמא הבעל לא צוה לסתו' לסופר

עליונים פסולים שמא לא העידו אלא על האחרון. רש"י: (כה) כשר. ולא האמרי' היינו בלא עידי מסירה אבל בעידי מסירה כולם כשרים דלא גרע מאם לא היו בו עדים כלל הר"ן וכ' הרשב"א ושמא יש כו'. ולהתוס' והרא"ש דאין שום גט כשר בלא עדי מסירה צ"ל דכשר דא"ל להביא העדי מסירה לפנינו דאנו סולין שכדין נמסר לה: (כו) מפרש בגמרא דהכי כתב פלוני בן תחת הראשון ופלוני אבתרא. דאל"ה אלא בן יעקב עד אבתרא כשרים כדתנן במשנה דלקמן בן איש פלוני עד כשר והשני כשר. וכן נמי כשר קמא דפשיטא דקאי אבן יעקב עד אבתרא. וא"כ כי פי' בן תחת הראשון ופי' עד אבתרא שניהם כשרים שהבן חתום על הראשון והאב השני. ועתוי"ט: (כז) ולא הבינותי זה. ורש"י מפרש חתימת היונים איכא נקראת כחתימת העברים שכשהיוני חותם יוסף בן שמעון בידוע ששמו שמעון בן יוסף כלו' בנו של יוסף שמעון. ונמצא שם העד חתום על השני ושם אביו על הראשון הלכך ע"כ היונים תחת השני חתמו ע"כ. ונמצא דחשש שמא הפכו חששא קרובה היא דשמא יוסף בן שמעון היוני לא שמעון שמו אלא יוסף וחתם עצמו כדרך חתימת העברי: (כח) דאלו משום דמופלגים בחתימתן מן הגט לא היו פסולי' דקי"ל מלאוהו בקרובים כשר. גמרא: (כט) והא ודאי אפשר דאקמא חתימי כולהו אלא שלא הוצרך לומר כ"א החשש דע"י כן פסולים תרווייהו: (ל) כשר. מסיק בגמרא שהיה ניכר בקלף שלא נחתך ממנו כלום כו' דאל"ה חיישינן שמא ב' גיטין היו זה אחר זה והשמאלי נכתב בגובה יותר מהימני ובימני היו שם תנאי בסופו ונחתך התנאי מהימני והעליון מהשמאלי וכיונם יחד. ועתוי"ט: (לא) הקיף כו'. וא"ת למאי איצטריך דהיינו בראש הדף וי"ל דאיצטריך למיפסל גגו של עדים כנגד גגו של כתב דמרישא לא שמעינן אלא שרגלי חתימת עדים כנגד גג הכתב כו' ומשום דנוהגא. ה"א דפסולים היינו משום דכי היכי דלא קיימי אהאי לא קיימי נמי אהאי אבל היכי דאימו אלא גב א' מיהא ודאי קיימי עליה חתימה זו קמ"ל רישא. וסיפא דסיפא דראשו של זה בצד סופו של זה איצטריך דלא תימא דפסלי מטעם כי היכי דלא קיימי אהאי כו'. ולרש"י דגי' מעיקרא סופו כו' לא הוה צריך סיפא דסיפא. אלא דכל גווני משמיענו. תוס': (לב) כמו אין מקיפין שתי חביות. רש"י: (לג) ועדיו כו'. והוא שיהיו מכירי' לשון הכתב וכתיבה. הר"מ: (לד) הכי איתא בגמרא. אבל כתב סופר ולא חתם לא הוי כעד שני. וזה דלא אליבא מ"ד שכתב הר"ב בפי' מ"ד דכתב סופר במקום

איש פלוני בן איש פלוני). ולא כתב עד כשר. וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין. כתב חניכתו וחניכתה כשר. גט מעושה בישראל כשר. ובעובדי כוכבים פסול. ובעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך וכשר: ט יצא שמה בעיר מקודשת. הרי זו מקודשת. מגורשת הרי זו מגורשת. ובלבד שלא יהא שם אמתלא (לח). איזו היא אמתלא. גירש איש פלוני את אשתו על תנאי (לט). זרק לה קדושיה ספק קרוב לה ספק קרוב לו. זו היא (מ) אמתלא: י ב"ש אומרי' לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה דבר ערוה. שנאמ' (דברים כד) כי מצא בה ערות דבר. ובה"א אפילו הקדיחה תבשילו. שנאמר (שם) כי מצא בה ערות דבר. ר"ע אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה. שנא' (שם) והיה אם לא תמצא חן בעיניו:

נשלמה מסכת גטין

לסופר אלא אמר לשני אמרו לסופר ויכתוב. ולפלוני ופלוני עדים ויחתומו וחתמו הנך (ס"א שלוחים) עדים לכשרותא דספרא שיאמר אינו בעיניו כשר לעדות. ואחתמוהו בלא רשות דבעל להא לא חיישינן: חניכתו. שם לווי של משפחה (לה): מעושה. בחזקה: בישראל כשר. אם אנסוהו כדין (לו) כגון כל הנך דכופין להוציא או שהיתה אסורה לו. ואם אנסוהו שלא כדין פסול ופוסל מן הכהונה משום ריח גט: ובעובדי כוכבי'. כדין. פסול ופוסל מן הכהונה. שלא כדין. אפי' ריח גט אין בו. ומי שחייב ליתן מן הדין ואין כח בדייני ישראל לכופו חובטין אותו ע"י עובדי כוכבים שאומרים עשה מה שישראל אומר לך. ונותן הגט ע"פ דייני ישראל: ט יצא שמה בעיר מקודשת. שיצא עליה קול. פלונית נתקדשה היום לפלוני. ולא קול הברה בלבד. אלא כגון שהיו נרות דולקות ומטות מוצעות. ובני אדם נכנסים ויוצאים. ואומרים פלונית נתקדשה היום: מגורשת הרי זו מגורשת. ארישא קאי (לז) דאי אתא דיצא עליה קול מקודשת וחיישינן לי' ואסרינן לה לינשא אלא לאותו האיש. אם שוב יצא עלי' קול מגורשת שגרשה אותו פלוני שיצא לה קול קדושין ממנו. הרי זו מגורשת. ומותרת לכל. שהרי קול שמשמט לו תחלה. שובר עמו: ובלבד שלא יהא שם אמתלא. שלא יהא עם הקול של קדושין. או של גרושין. אמתלא. טעם שהוא שובר את כח הקול: י אפי' הקדיחה תבשילו. שרפתהו (מא) ע"י האור או ע"י מלח. דדרשי ב"ה ערות דבר. או ערוה או דבר (מב). כלומר שאר דבר סרחון שאינו ערוה: ר"ע אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה. ודריש קרא [הכי] אם לא תמצא חן של נוי בעיניו. או אם מצא בה ערוה (מג). או דבר סרחון (מד) על כל אחד משלשה דברים הללו. יכול לגרש והלכה כבית הלל:

סליקא לה מסכת גטין

במקום עד שני. ועתוי"ט: (לה) וכ"פ רש"י והרא"ש ור"ת ז"ל מפרשים שם לווי של האיש עצמו או של האשה. וחניכת אביו דגמרא חניכה אחרת ולא איירי בשם לווי. וכ' הב"י דלרש"י ז"ל נמי שם לווי של האיש עצמו בגט חשיב שפיר לכתוב דשבחא הוא דעדיף מחניכת המשפחה ול"ד למשנה שמו דפ"ד מ"ב דהתם בב' מקומות והכא במקום א'. המגיד ועתוי"ט: (לו) ותנן נמי בספ"ה דערכין וכן בגטי נשים היו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני דאי אנוס אין גטו גט. וכ' הר"מ ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס שאין אומרי' אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה וכפוהו עד שעשה דבר שחייב לעשות או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשות אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל. ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הרע שתקפו. וכיון שכפוהו עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו: (לז) גמרא דאלו למיסר אגברא (אם אשת כהן היא רש"י) הא קי"ל כל קלא דבתר נשואין לא חיישי' ליה: (לח) אמתלא. משל וטעם. רש"י: (לט) על תנאי. שמא לא נתקיים התנאי. רש"י: (מ) זו היא. אמתלא של קדושין והה"נ איפכא. רש"י: (מא) כמו אם קדחה באפי: (מב) ואיצטריך לכתוב ערוה לומר שאפי' יצאה משום ערוה מותרת לינשא לאחר כדכתיב ויצאה והיתה לאיש אחר. ולב"ש איצטריך דבר לג"ש. דכתיב הכא ערות דבר וכתיב להלן ע"פ שנים עדים יקום דבר מה להלן בשנים אף כאן בשנים. ועתוי"ט: (מג) דאמר ר"ל כי משמש בד' לשונות. אי אלא דלמא דהא. ב"ש סברי כי מצא דהא מצא. ור"ע סבר כי מצא. אי נמי מצא: (מד) היינו דמסיק התוס' דר"ע כב"ה אתי. דאי לאו דאייתר ליה דבר להקדיחה תבשילו לא הוה דריש כי מצא בה בלי אי נמי:

סליק מסכת גטין

לשון הרמב"ם. ויש לשאול בכאן מפני מה סידר קדושין באחרונה. והיה הנכון להקדימה ולהיות סדורה קודם כתובה. וא"ת שלא סידר אותו קודם כתובות בשביל שלא יפריד בין יבמות לכתובות שענינם אחד. והוא ענין ביאה. ושיהיו דבריהם נקשרים אלו באלו. היה נלכך עכ"פ לסדרו קודם גיטין כדי שיבא על סדר באחרונה קדושין. ולאחריה גיטין ויהיה סדורם נכון. ושהיה התשובה שסדורם נעשה כך מפני שהיה רצונו לילך ע"ד הכתוב שהקדים גרושין קודם נשואין. והוא מה שאמר הקב"ה וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ומתוך דבור שאמר והיתה לאיש למדנו פי' מפרקי הקדושין כמו שנתבאר בגמ' מקים הוי' ליליא' ע"כ. ול' קדושין שמלא ברפ"ב בס"ד:

נקנים

מסכת קדושין

האשה נקנית (א) בשלש דרכים (ג). וקונה (ד) את עצמה בשתי דרכים (ה). נקנית בכסף (ו). בשטר. ובביאה. בכסף. בש"א. בדינר (ע) ובשוה דינר (י). ובה"א. בפרוטה. ובש"פ. וכמה (יא) היא פרוטה. אחד משמנה באיסר האיטלקי (יב). וקונה את עצמה בגט (יג). ובמיתת הבעל. היבמה נקנית בביאה. וקונה את עצמה בחליצה (טו). ובמיתת היבם (טז):

ב עבד עברי נקנה בכסף (יח). ובשטר. וקונה את עצמו בשנים. וביובל (כא). ובגרעון כסף (כב). יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין. הנרצע נקנה ברציעה. וקונה את עצמו ביובל. ובמיתת האדון:

עבד

האשה נקנית. לפי שאין אשה מתקדשת אלא מדעתה תנא האשה נקנית. ולא תנא האיש קונה (ב). ואיידי דתנא רישא האשה נקנית. תנא סיפא היבמה נקנית. ואע"ג דיבמה נקנית ליבם. בין מדעת' בין שלא מדעתה: נקנית בכסף. דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון כתי' הכא (דברי' כד) כי יקח איש אשה. וכתיב התם (בראשית כג) נתתי כסף השדה קח ממני: בשטר. כגון שכתב (לה) על הנייר. או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוט'. בתך מקודש' לי (ז) בתך מאורסת לי. בתך לאנתו ונתנו (לה) בפני עדים. וילפינן לה דכתיב (דברים כד) ויצאה והיתה. מה יציאה בשטר. דכתיב (שם) וכתב לה ספר כריתות. אף הויה בשטר: ובביאה. בא עליה (ח) בפני עדים לשם קדושין דכתי' (שם) כי יקח איש אשה ובעלה ואע"פ שאין לך קדושין מפורסמי' בתורה יותר מקדושי ביאה. אמרו חכמי' שהמקדש בביאה. מכין אותו מכת מרדות שלא יהיו בני ישראל פרוצין: בפרוטה. היא חצי שעורה של כסף: היבמה נקנית. ליבם להיות כאשתו לכל דבר בביאה אבל כסף ושטר לא מהני בה מדאורייתא (יד). אלא רבנן הוא דתקון דמהני בה מאמר לפסלה על שאר האחין. אבל לא לפטרה מן החליצה. ולא להטמא לה: **ב** עבד עברי נקנה בכסף. דכתיב (ויקרא כה) מכסף מקנתו. מלמד שהוא נקנה בכסף (יז): ובשטר. שנאמר באמה העבריה (שמות כא) אם אחרת יקח לו הקישה הכתוב לאחרת. מה אחרת בשטר (יט) אף האמה בשטר וילמוד עבד עברי מאמה העבריה דכתיב (דברים טו) העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה: בשני'. לסוף ד' שנים יצא חפשי ואפילו היתה שמטה בתוך שש שנים עובד. דכתי' (שמות כא) שש שנים יעבוד ובשביעית'. פעמים שהוא עובד בשביעית (כ): וביובל. אם פגע יובל בתוך שש שנים מוציאו: ובגרעון כסף. דכתי' באמה העבריה (שם) והפדה. והוקש עברי לעבריה אם קנאו רבו בשש מנים. והוא עתיד לצאת לסוף ו'. נמצא קונה עבודת כל שנה במנה. כשבא לפדות עצמו מגרע לו רבו מפדיונו דמי עבודת השני' שעבד: יתירה עליו אמה. שקונ' עצמ' בכל אלה (כג) ובסימני נערו' כדילפינן מויצאה חנם דרשה לה יציאה לזו שיוצאה בסימנים: ובמיתת האדון. דכתיב ועבדו לעולם לו ולא לבנו. אבל הנמכר ומת האדון בתוך ו' עובד לבן דכתיב שש שנים יעבוד בין לו בין לבנו. ודוקא לבן עובד כל שש אם מת האדון אבל לבת ולאח ולשאר יורשים אינו עובד דכתיב (דברים טו) ועבדך שש שנים לך ולא ליורשים. ואמה העבריה קונה עצמה במיתת האדון כנרצע. דכתיב גבי נרצע (שם) ואף

פרק א (א) נקנית. לבעלה להצריכה ממנו גט. הר"ב: (ב) ואכתי קשיא דליתני מתקדשת ומתרץ בגמרא משום דקא בעי למתני כסף דילפינן קיחה קיחה וקיחה אקרי קנין דכתיב השדה אשר קנה אברהם. ועתוי"ט: (ג) בג' כו'. מניינא למעוטי חליפין. דל"ת הואיל וגמרינן משדה עפרון מה התם בחליפין אף כאן בחליפין קמ"ל דלא. דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה. וחליפין אפילו בפחות מש"פ. ולא דבר הכתוב בקיחה דאשה אלא בקנין דמים. גמרא: (ד) וקונה. להיות ברשותה להנשא לאחר. רש"י: (ה) בב'. מניינא למעוטי חליצה דלא תימי ק"ו מיבמה שאינה יוצאה בגט כו' ת"ל כו'. גמרא: (ו) בכסף. ולריך שיהיה לשם קדושין ולפני עדי' ותימה על הר"ב והר"מ שלא פי'. ועתוי"ט: (ז) איברא דבגמרא הכי איתא אבל הר"ב מסיים ונתנו לה משום דה"ת במתקדשת ע"י אביה איירי. ועתוי"ט: (ח) ולאו דוקא אלא נתייחד עמה: (ע) בדינר. טעמייהו דב"ש שלא יהו בנות ישראל כהפקר. גמ'. ומלאנו שיעור דינר שהוא שיעור חשוב: (י) ובשוה. והטעם דכיון שהיא מתרלית בדבר וניחא לה בשוה כסף ככסף דמי ואין לריך קרא לרבויי: (יא) וכמה כו'. הא דלא מפרש כמה הוא דינר משום דדינר היו יודעים כמה הי' כו' ועוד דדברי ב"ה דקי"ל כוותי' אבעי לי' לפרושי עפי. תוי': (יב) האיטלקי. הוא אטליא של יון: (יג) בגט כו'. בגמרא ילפינן להו מקראי: (יד) כדיליף לה בגמ' מקראי: (טו) בחליצה. יליף ליה בגמ' מקרא: (טז) ובמיתת כו'. ק"ו ומה א"א שהיא בחנק מיתת הבעל מתירתה. יבמה שהיא בלאו לא כ"ש כו': (יז) וכ"כ הר"מ ובגמ' אשכחן עבד עברי הנמכר לעו"ג כו' נמכר לישראל מנלן. א"ק והפדה מלמד שמגרע פדיונה ויוצאה. ופירש"י אלמא בכסף נקנה דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעה. והוקש עברי לעבריה. אשכחן מכרוהו ב"ד הואיל ונמכר בע"כ מוכר עצמו מנלן יליף שכיר שכיר. ופרש"י נאמר במוכר עצמו כשכיר כתושב יהיה עמך ונאמר במכרוהו ב"ד כי משנה שכר שכיר: (יח) בכסף. ולא פירשה משנתינו ע בכמה. והר"מ כ' באמה ואינה נקנית בפרוט' מפני שצריך לקנותה בדמים שראוים לגרעון כדי שתגרע פדיונה ותצא. ומצאתי לו ראיה כו' ובע"ע לא כ' כן. וכ' הכ"מ משמע דדינו בפרוטה וקשה דהא איתקש לעבריה: (יט) כלומר קיחת קדושין. ולפי זה שטר דאמה כמי הקונה כותב בתך קנויה לי. ובגמרא פליגי בה והר"מ פוסק כמ"ד דכותב בתי קנויה לך: (כ) והך קרא במכרוהו ב"ד כתיב אבל במוכר עצמו דינו שמוכר עצמו אפי' לעשרים שנה ואם פגע בו יובל אפי' אחר שנה אחת יוצא. שנא' עד שנת היובל יעבוד עמך וכ"ל דהואיל ומ"מ יוצא בשנים שקלב במכירתו שאיר תני סתם דע"ע יוצא בשנים ואלא מיהא הא כדאיתא והא כדאיתא: (כא) וביובל. בגמ' יליף לה מקרא: (כב) ובגרעון כסף. תנא וקונה א"ע בכסף ובשוה כסף ויליף ליה מקרא כו' ודע דבברייתא תני ובשטר כלומר שטר שחרור. וכ' התוס' דתנא דמתני' לא חשיב אלא יציאות שהם בע"כ של האדון. ועתוי"ט: (כג) מהקיש' דעברי ועבריה. הר"מ:

וכיון

ואף

ג עבד כנעני נקנה בכסף (כו). ובשטר. ובחזקה. וקונה את עצמו בכסף (כז) ע"י אחרי'. ובשטר (כח) ע"י עצמו. דברי ר"מ. וחכ"א בכסף ע"י עצמו. ובשטר ע"י אחרים. ובלבד שיהא הכסף משל אחרים: ד בהמה גסה נקנית במסירה. והדקה בהגבהה (לד). דברי ר"מ ור"א. וחכ"א בהמ' דקה נקנית במשיכה: ה נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף (מא). ובשטר

ואף לאמתך תעשה כן (יד): ג עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה. דכתיב (ויקרא כה) והתנחלתם אותם לבניכם לרשת. אחוזה (כה) הקיש עבדים לקרקעות. מה קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה. ומ"קת העבד כגון שהתיר מנעל לרבו או הנעילו או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גרדו הלבישו הגביהו או שהגביה הרב את העבד קנאו: בכסף ע"י אחרים. שיתנוהו לרבו ע"מ שיהיה זה בן חורין. אבל הוא עצמו לא יקבל נכסים ואפי' ע"מ שאין לרבו רשות בו דקסבר אין קנין לעבד בשום לד בלא רבו: ובשטר ע"י עצמו. דסבר חובה הוא לעבד שיצא מתחת ידי רבו לחירות. שאם עבד כהן הוא פוסלו מלאכול בתרומה ואם עבד ישראל הוא אוסרו בשפחה ומשום הכי קאמר דאינו יוצא. לחירות בשטר ע"י אחרים אלא ע"י שלמו דכיון דחובה היא לו אין חבין לאדם אלא בפניו. וכסף דע"י אחרים שאני שכן קבלת רבו גרמה לו להשתחרר מאליו ואין אחרים הללו חבין לו. אלא קבלת הרב והרב אינו נעשה שלוחו אלא לגוכך עצמו ומקנהו מאליו: וחכ"א בכסף ע"י עצמו. דקסברי יש קנין לעבד בלא רבו הלכך קונה את עצמו בכסף אפי' ע"י עצמו וכ"ש ע"י אחרים: ובשטר ע"י אחרים. דסברי זכות הוא (כט) לעבד שיוצא מתחת ידי רבו לחירות וזכין לאדם שלא בפניו והלכה כחכמים. והעבד כנעני קונה את עצמו אם סימא רבו את עינו או הפיל את שנו או קטע ממנו א' מכ"ד ראשי אברים (ל) שהם ראשי אצבעות ידיו ואצבעות רגלים וראשי אזנים וראש החוטם וראש הזכרות וראשי שדים באשה. והא דלא חשיב להו במתני' בכלל הדברים שהעבד קונה את עצמו. משום דהיוצא בראשי אברים צריך גט שחרור (לא) מרבו והיינו קונה את עצמו בשטר: ובלבד שיה' הכסף משל אחרים. דעבד אין לו כלום דאף מציאה וקבלת מתנה הכל לרבו ואם בא להפדות ע"י עצמו צריך להיו' הכסף משל אחרי' שיתנוהו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו (לב): ד במסירה. בעלים מוסרין (לג) אותה ללוקח באפסר או במוסרה: בהגבהה. ולא במשיכה: נקנית במשיכה. ואע"ג דאפשר בהגבהה מ"מ נקנית במשיכה משום דמפרכא שהיא מחזקת בצפרניה תמיד ליאחז ע"ג קרקע. ופסק הלכה בין בהמה דקה בין בהמה גסה נקנית במשיכה וכ"ש בהגבהה (לה) ומשיכה קונה בסמטא שהיא זויות של רשות הרבים ובחצר של שניהם (לו) ומסירה קונה ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם (לז). והגבהה קונה בכל מקום וכל מה שדרכו בהגבהה אינו נקנה אלא בהגבהה (לח) ודבר הנקנה במסירה אינו נקנה במשיכה (לט). וכן דבר הנקנה במשיכה אינו נקנה במסירה: ה נכסים שיש להם אחריו'. היינו קרקעות שהמלוה את חבירו סומך עליהם לפי שקיימים ועומדים ופירוש אחריות חזרה שחוזר המלוה עליה'(מ) וטורף אותם מן הלקוחות כשלא ימצא כלום ללוה: נקנין בכסף. דכתיב (ירמיה לב) שדות בכסף יקנו (מב) והני מילי במקום שאין רגילין לכתוב שטר אבל במקום שרגילין לכתוב שטר לא קנה עד ביכתוב שטר (מג):

(כד) וכיון דליתא גמי בחים לא קתני. גמרא: (כה) והאי קרא בפ' בהר כתיב: (כו) בכסף כו'. בגמרא דה"ה בחליפין ובמשיכה ומילתא דליתא במטלטלי לא קתני: (כז) בכסף. וביובל לא ואע"ג דאקשינהו לקרקעות לשדה אחוז' ושדה אחוזה יוצאת ביובל כמפורש בכתוב. בעבד כתיב לעולם בהם תעבודו כדאיתא בגמרא: (כח) ובשטר. דגמר לה לה מאשה: (כט) ולפ"ז כ"ש ע"י עצמו וא"ת לערבינהו ולתני בכסף ובשטר בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים. בגמרא משנינן דהך בבא ובשטר כו' לאו חכמים אמרי לה אלא רשב"א היא וגי' מחלוקות בדבר. ורשב"י ה"ק ליה כגון לר"מ אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין וכ"ש ע"י אחרים דזכות הוא לו וכ"ש שטר דזכות. ורשב"א אומר בשטר ע"י אחרים וה"ק אף בשטר וכ"ש בכסף דע"י אחרי' דוקא: (ל) יליף ליה בגמרא מכלל ופרט וכלל: (לא) יליף לה שילוח שילוח מאשה: (לב) שמעינן מינה דסברת הר"ב דהא' כי אמר ע"מ שאין לרבו רשות בו מהני ולא קנה רבו א"כ כ"ש אשה שאם א"ל כן שלא קנה בעלה שהרי העבד גופו קמי לרבו לא כן האשה לבעלה. ועתוי"ט: (לג) ל"ד דא"ל שימסרנה מיד ליד. אלא כל שאחזה במלותו סגי. הר"ב: (לד) בהגבהה. ב' טפחים דנפקא ליה מתורת לבוד. כס"י. ול"ד לעכוב דמ"ו פ"ז דערובין דהגבהה טפח סגי לזכות בו. דשאני שתופי מבואות דרבנן לא הצריכו קנוייה על כך. וכ"ש מפ' דכל הגבהה בטפח קני: (לה) משמע דבמסירה לא. פ"מ דמשיכה עדיפא ממסירה: (לו) טעמא דמלתא משום דמשיכה היינו שמושך הדבר לרשותו ואלו בה"ר לאו רשותו הוא שהרי אין לו רשות להביא שם כליו. ואף דבכלל משיכה מסירה שהרי א"ל מיד ליד (ומשיכה צריכה נמי להיות במלות המוכר א"כ בפניו וכן דין המסירה). וכיון שהמסירה קונה ברה"ר איך אפשר שהמשיכה לא תקנה. לאו קושיא היא דכיון שמשך גלי דעתיה דלא ניחא ליה דלקני במסירה אלא במשיכה ומשיכה ברה"ר לאו מידי היא והא דמסירה לא קני בסמטא ובחצר של שניהם משום דאפשר במשיכה. א"כ כו' ועתוי"ט: (לז) היינו כשהכניסה שלא ברשות בעל החצר דאל"כ הוי חצר שלו או של שניהם. המגיד: (לח) מקיים הר"מ ואפי' שאנו אומרים בו דנקנה במשיכה. ומ"מ יצא מן הכלל בהמה דקה משום דמפרכא. ועתוי"ט: (לט) לא ידעתי טעם הדבר דודאי דמשיכה דעדיפא ממסירה כמ"ש מהני בדבר הנקנה במסירה דגריעה מינה: (מ) וכלו' שחוזר לאחור ול' העבוך ואחריתך תאכל באש (יחזקאל כג). תרגום וספר אחרנך תתוקד בנורא: (מא) בכסף. בשוה פרוטה. דבפחות מש"פ לא מקרי כסף. ב"י: (מב) ולימא עד דאיכא שטר דכתב וכתוב בספר וחתום. אי כתיב יקנו לבסוף כדקא' השתא דכתיב יקנו מעיקרא. כסף קני. שטר לאיה בעלמא הוא. גמ': (מג) כיון שרגילים בהכי לא סמכה דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא ועיקר דעתו לקנות על השטר הוא. כס"י. ובכל שטר עסקינן ואפי' בשטר הודאה. (כלומר שטר ראיה. ב"ד) ומיהו כשרגילין בשטר קנין סולה קנייתו בשטר ואינו

ובשטר. ובחזקה. ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה (כ). נכסי' שאין להם אחריות נקנין עם (כא) נכסים שיש להם אחריות. בכסף, ובשטר. ובחזקה. וזוקקין (כג) א(נכסים שאין להם אחריות). את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן: ך כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה. נתחייב זה בחליפיו. כיצד. החליף שור בפרה. או חמור בשור. כיון שזכה זה. נתחייב זה בחליפיו. רשות הגבוה בכסף (כו). רשות ההדיוט בחזקה. אמירתו

א בגמ' ל"ג

בשטר. שכותב על הנייר או על החרס שדי נתונה לך שדי קנוי' לך (מד) ומוסרו לקונה. ודוקא במתנה נקנה הקרקע בשטר אבל במכירה עד שיתן את הכסף (מה). אלא א"כ מוכר שדהו מפני רעתה (מו) דבהא קנה בשטר לחודיה. ומנלן דמקרקעי נקנין בשטר דכתיב (ירמיה לב) וכתוב בספר וחתום (מז): ובחזקה. כגון שחפר בקרקע מעט או נעל. וגדר. ופרץ (מח) כל שהוא בפני המוכר. ואם היה שלא בפניו. צריך שיאמר לו לך חזק וקני. ומנא לן שקרקע נקנה בחזקה. דכתיב (דברים יא) וירשתם אותה וישבתם בה במה ירשתם בישיבה: ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה. דכתיב (ויקרא כה) או קנה מיד עמיתך. דבר שאפשר לתתו מיד ליד. אינו נקנה אלא בנתינה מיד ליד (מט): נקנין עם נכסים כו'. אם מכר מטלטלין עם הקרקע כיון שקנה לוקח הקרקע בא' מג' קנינים הללו. נקנו מטלטלין עמה. והוא שיאמר לו קנה [הני] אגב קרקע ונפקא לן מקרא דכתיב (בדברי הימים ב כא ג) ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות: וזוקקין נכסים. הללו שאין להם אחריות כו'. אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות. היכא דטענו מטלטלין וקרקעו' ונתחייב לישבע על המטלטלין. זוקקין המטלטלין את הקרקעות לישבע עליהם ע"י גלגול שבועה. ולמדנו גלגול שבועה מסוטה. דכתיב (במדבר ה) ואמרה האשה אמן אמן. אמן מאיש זה. אמן מאיש אחר. אמן שלא שטיתי ארוסה. אמן שלא שטיתי נשואה. שומרת יבם וכנוסה (כב): ך כל הנעשה דמים באחר. מפרש בגמ' כל הנשום דמים באחר. כל דבר שאם בא לתתו באחר. צריך לשומו. דהיינו כל מטלטלין בר ממטבע: כיון שזכה זה. כלו' כיון שמשך האחד. נתחייב האחר בחליפיו בכל מקום שהם. אם נתנו או אבדו ואע"פ שלא משך. לפי שבמשיכת המוכר את השודר (כד). או את החפץ. נקנה המקח ללוקח בכל מקום שהוא. ואע"פ שאין בחפץ שקונים בו שוה פרוטה ובלבד שלא יהיה מטבע או פירות. שאלו אין קונים בהם. וכל הדברים נקנים בחליפין מטלטלין עבדים וקרקעות. חוץ מהמטבע שאינה נקני' בחליפין משום דדעתיה דאינש אצורתא דמטבע לא על גופיה. וצורתא עבידא דבטלה (כה). לפיכך אם לקח אדם מטבע בלא משקל ובלא מנין. ואמר אלו חליפי שדה פלונית. או עבד פלוני או חפץ פלוני. כיון שמשך זה. נתחייב האחר בחליפיו. דהא גלי דעתיה דלאו אצורתא קפיד הואיל ולא שקל ולא מנה. ואין שום דבר שיועיל בקניית המטבע היכא דליתיה בעיניה. אלא להקנותו אגב קרקע: רשות הגבוה בכסף. גזבר שנתן מעות בבהמה לצורך הקדש אפילו היא בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה אלא בחזקה. כלו' עד שימשוך (כז) ואם נתן ההדיוט דמים על החפץ כל זמן שלא משך החפץ לא קנה. ומחזיר המוכר את הדמי' אם חוזר בו ממכירו' החפץ וצריך לקבל עליו מי שפרע. אבל אם משך הלוקח החפץ אע"פ שעדיין לא נתן הדמי' שהתנה. אין שום אחד מהם יכול לחזור בו. ואם לא נתן דמים ולא משך החפץ אלא שנתפשרו על המקח בפני עדים ונתרצה זה שיקנה בכך וכך. ונתרצה חברו למכור בכך וכך. אפי' אמר אתם עדי

אין

קונה משעת נתינת הכסף וכשרגילין בשטר ראיה. כשנכתב השטר קנה למפרע משעת נתינת הכסף. הר"ן ועתוי"ט: (מד) או או קאמר ומשכחת ליה בקנייה. במוכר שדהו מפני רעתה כדמפרש ואזיל: (מה) דלא גמר מוכר ומקנה עד שמקבל דמים. ואע"ג דקביל דמים בעי שטרא כדלעיל. רש"י: (מו) דניחא ליה דלקניי' לי' שטרא ללוקח כי היכי דלא מצי למיהדר ביה. רש"י: (מז) וכ"כ הר"מ. ותימא דהא אמרן לעיל דהאי קרא לשטר ראיה בעלמא הוא. ובגמרא אלא מהכא ואקח את ספר המקנה. פרש"י אלמא יש קנין אף בספר לבדו: (מח) ושייך קנין חליפין: (מט) וכ"כ הר"מ ותימא דבמ"ב פ"ד דב"מ מפרשים ד"ת מעות קונות וחכמי' תקנו משיכה כו' ובגמ' סתמ' דגמרא קאמר דכי קנה מיד כו'. והדר אמרינן ולר"י דאמר ד"ת מעות קונות מא"ל הנא תקנתא דרבנן קתני:
(כ) במשיכה. לא אתא למעוטי אלא קנינין דנכסים שיש להן אחריות דהיינו כסף שטר וחזקה. אבל אה"נ דנקנין במסירה' והגבהה. ונקט משיכה משום דרוב קניית מטלטלין במשיכה כו'. הר"ב ועתוי"ט: (כא) עם. מסקינן בגמרא דלא בעינן לצוברין ומונחין בקרקע: (כב) ואע"ג דסוטה איסורא ילפי' מינה לממונא. ובק"ו ומה סוטה שלא נתנה להתבע בעד אחד מגלגלין. ממון שניתן להתבע בעד א' (להשביעו) אינו דין שמגלגלין. גמרא: (כג) וזוקקין. גוררין. הר"ב פ"ו דשבועו' מ"ג: (כד) כדכתיב ושלף איש נעלו: (כה) שהמלך פוסלה לפעמים וגוזר לצור צורה אחרת הלכך כדבר שאינו מצוי ושלא דממעטינן דבר שאינו מצוי מדכתב נעל. רש"י. וטעם דפירות לא. מדכתיב נעלו נעל אין מידי אחריני לא. גמרא. וק' דלמ"ד אין קונין בפירו' לא קיימא הך אוקימתא דכל הנשום כל מטלטלין שכ' הר"ב בכישא. ומוקמינן שנתחייב לו דמי שור ואח"כ קונה אללו פרה באותן הדמי' ומשום דלא שכיח לא תקנו בו רבנן שלא יהיו מעות קונות כו' והר"מ מפרש כל הנשום כו' כגון שיאמר אלו בהמות או זו השדה שוים כך וכך לעדו' פלפלין. לפיכך כשהחליף הפלפלים עם הבהמה כו' (כיון שמשך זה נתחייב כו') ולא יתקיים הקנין לא בפירו' ולא במטבע. לק"מ לפי דלדבריו הלאוים אין הקנין כמו ק"ם שבו אמרו אין קונין בפירות דאמעיטו מנעל. אבל דבריו הלאוים בתורת שווי דמים הן וס"ל דבכה"ג כ"ע ס"ל דקונין זא"ז. ומ"ש הר"ב הואיל ולא שקל כו' כ"כ הר"מ וק' דהא אפשר דאעפ"כ דעתו אצורה. ובגמרא אמרו משום דלא שכיח כו'. ול"נ שלי הר"ב מקורם שמ"ש וכל וכו' עד בחליפין. צ"ל אחר ולא מנה. ועתוי"ט: (כו) בכסף. בגמרא יליף ליה: (כז) ובחזקה ל"ד וה"ה משיכה ל"ד:

משמע

אמירתו לגבו' כמסירתו להדיו': ז כל מצות הבן על האב. אנשים חייבין, ונשים פטורו'. וכל מצות האב על הבן. אחד אנשי'. ואחד נשים חייבין (סד). וכל מ"ע שהזמן גרמא. אנשים חייבין ונשים פטורות (סו). וכל מ"ע שלא הזמן גרמא. א' אנשי' וא' נשים חייבין. וכל מצות ל"ת. בין שהזמן גרמא. בין שלא הזמן גרמא. אחד אנשים ואחד נשים חייבין. חוץ מבל תשחית. ובל תקיף. ובל תטמא למתים: ח הסמיכות. והתנופות (עז). וההגשות. והקמיצו'. וההקטרו'. והמליקו'. וההזאות (עח). והקבלות. נוהגין באנשים. ולא בנשים. חוץ ממנחת סוטה. (עט) ונזירה. שהן מניפות: ט כל מצוה שהיא תלויה בארץ. אינה

אין בשלה הדברים כלום. ואפי' מי שפרע אין כאן: אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. האומר שור זה עולה (נח). בית זה הקדש. אפי' בסוף העולם קנה. ובהדיוט לא קנה עד שימשוך בבהמה. ויחזיק בבית. ז כל מצות הבן על האב. כל מצות הבן המוטלות (נט) על האב לעשות לבנו. והן שש דברים (ס). למולו. לפדותו אם הוא בכור. ללמדו תורה. ללמדו אומנות. להשיאו אשה. להשיטו בנהר (סא): אנשים חייבים. האב חייב במצות הללו לבנו. והאם פטור': וכל מצות האב. המוטלות על הבן לעשות לאביו. שהם מורא וכבוד. מורא לא ישב במקומו (סב). ולא יסתור את דבריו. ולא יכריע את דבריו (סג). כבוד. מאכיל. ומשקה. מלביש. ומכסה. מכניס. ומוציא: אחד אנשים ואחד נשים חייבים. הבנים והבנות חייבים: וכל מצות עשה שהז"ג. שהזמן גרם למצוה שתבא כגון שופר. סוכה. לולב. וציצית (סה): שלא הזמן גרמא. כגון מזוזה. מעקה (סז). אבדה (סח). ושילוח הקן (סט). והני תרי כללי לאו דוקא כדקי"ל אין למדין מן הכללות (ע) אפי' במקום שנאמר בהם חוץ שהרי מצה בליל הפסח (עא) ושמחה במועדי' והקהל במג הסוכו' (עב) כלן מ"ע שהזמן גרמא הם ונשי' חייבות. ות"ת ופריה ורביה (עג) ופדיון הבן (עד) ממ"ע שלא הזמן גרמא הן ונשי' פטורו' אבל כללא בתרא דכל מצות ל"ת אחד אנשים ואחד נשי' חייבים: חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים. כללא דוקא הוא וילפינן ליה מדכתי' (במדבר ה) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם. השוה הכתוב אשה לאיש. לכל עונשים שבתורה' (עה) חוץ מבל תקיף ובל תשחית דכתי' (ויקרא יט) לא תקיפו פאת ראשכ'. ולא תשחית את פאת זקנך. כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה. וכל שאינו בהשחתה. אינו בהקפ'. והני נשי הואיל וליתנהו בהשחת'. ליתנהו בהקפ'. ומנלן דליתנהו בהשחתה. דכתיב פאת זקנך. ולא כתיב פאת זקנכם. מאי זקנך. זקנך ולא זקן אשתך (עו): ובל תטמא למתים. דכתיב (שם כא) אמור אל הכהני' בני אהרן. בני אהרן ולא בנות אהרן: הסמיכות והתנופות. אינה סומכת ואינה מניפה. ואינה מגשת מנחה בקרן מערבית דרומית כמשפטה. אם היא כהנת. ואינה קומצת ולא מקטרת. ואינה מולקת עוף. ואינה מקבלת דם במזרק. ואינה מזה דם: חוץ מסוטה ונזיר' שהן מניפו'. מנחתן בעצמן. שמנחתן טעונה תנופה בבעלים: ט כל מצוה שאינה תלויה בארץ. כל מצוה שהיא חובת הגוף (פ). ועיקרי איפה

תלויה

(נח) משמע דבמקח וממכר לא משכחת לה ומ"ב פ"ח דערכין. מדבריהם' הילד' המגיד ועתוי"ט: (נט) ועיקר האב לאו דמצות הבן הם. שאם לא עשאן לו אביו חייב הוא בעצמו לעשותן כדאיתא בגמ' ובשיפא אגב רישא נקט הא' לישנא: (ס) כולהו ילפי' להו בגמרא מקראי. ועתוי"ט: (סא) מיהו' הוא שאם יפלו' בספינה ותטבע ויסתכן אם אינו יודע לשוט: (סב) כללי' הם ולדוגמא נקטינהו כמ"ש הר"מ: (סג) אם היה חולק עם אחר בדבר הלכה לא יאמר נראים לי דברי פלוני רש"י. והרמ"ס כ' זה אין לריך דהיינו סותר את דבריו אלא אפי' נראין לו דברי אביו. אין לו לומ' נראין דברי אבא שנר' שמכריע דברי אביו אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקים ישיב. טור: (סד) חייבין. דכתיב תיראו. ומה ת"ל איש. שהוא סיפוק בידו לעשות (שאין רשות בידו) אשה רשות אחרים (בעלה. רש"י) עליה. גמרא: (סה) ואף דבירושלמי אמרינן כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית. אפ"ה כיון שחיובו תלוי במה שהזמן גרם לבישתו ביום יש לה ליחשב ז"ג שזמן לבישתה גורם החיוב. תוי': (סו) פטורות. מה תפילין נשים פטורות אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות. גמרא: (סז) אע"ג דאית בהו לאו ולא תשים דמים. וא"כ פשיטא ליה דנשים חייבות משום הלאו. משיק הר"ב דלאו ועשה אינן באין כאחד. דלא נשים ההוא כשבנה ע"מ שלא לעשות. ואעפ"כ מחייב אח"כ לעשות מעקה משום העשה: (סח) כמי לאו דלא תוכל להתעלם כשנטלה ע"מ שלא להחזירה עבר הלאו. ומ"מ מחויב לקיים העשה דהשב תשיבם: (סט) אם נטלה ע"מ שלא לשלחה עובר משום לא תקח האם. ואח"כ חייב בעשה דשלח לרבנן לאו מעקרא משמע. הר"ב: (ע) ומ"ש כל אמנם כ"ל הכוב'. הר"מ: (עא) דזמן גרם ונשים חייבות כדאית' בפסחים דמ"ג ושמחה במועדים דכתיב ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך. רש"י: (עב) כדכתיב הקהל את העם האנשי' והנשים: (עג) כת"ק דספ"ו דיבמות דהלכתא כותיה: (עד) מפו' לעיל: (עה) ולאו עונשי מלקות הן ובגמרא אי מהכא לימא דוקא משום כפרה את למונא עלה. פי' התו' כגון עריות דכתיב בנשים עונשין כתב רחמנא אשר תשים לפניהם השוה כו' לכל דינים. ואי מהא ה"א משום דחיותה היא דאי אין עליה דין הכל גוזלי' אותה והיא גוזלת אחרי' והכל בדילין הימנה כתב רחמנא והמית איש או אשה בשור המועד שהכנ' השוה כו' ואי מהא משום דאי כ' איבוד נשמ' חס רחמנא אבל הנך תרתי אימא לא צריכא: (עו) אפי' העלתה זקן. רש"י: (עז) סמיכות. נרא' דמהגשות ואילך מיירי בכהנים אבל סמיכו' ותנופות איירי בישראל. תוס'. ובגמרא ילפינן לכולהו מהן מקראי ומהן בהיקש ובק"ו וכו' התו' ואע"ג דאינן כשרים אלא ביום והוו מ"ע שהז"ג אילטריכו קראי למיפסל הקרבן. וסמיכה דלא מיפסל הקרבן בסמיכתה. אילטריך דה"א דאיתקש לשחיטה דכשרה בנשים משום דכתיב וסמך ושחט ותנופה ה"א דנילף מסוטה כו' וכו' עוד ומחוסרי בגדים לא היו כיון דלא נלטוו בהם. ועתוי"ט: (עח) וההזאו'. והולכה וזריקה לא קתני דהולכ' בכלל קבלה שהרי מן והקריבו הכהן נפקא נמי קבלה וזריקה בכלל הזאה. תוי': (עט) סוטה. מפו' רפ"ג דסוטה. ונזירה אתיא כף כף מסוטה. ועתוי"ט: (פ) שמוטל על גופו של אדם כגון שבת תפילין ע"ג פטר חמור מילה עריות וכיוצא

בהם

ומחזיקין ידי עובדי כוכבים בשביעית אבל לא ידי ישראל. ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום:

פרק ו. **האומר** התקבל גט זה לאשתי. או הולך גט זה לאשתי אם רצה לחזור יחזור (א). האשה שאמרה התקבל (ב) לי גטי. אם רצה לחזור. לא יחזור. לפיכך (ג) אם אמר לו הבעל אי אפשי שתקבל לה. אלא הולך ותן לה. אם רצה לחזור. יחזור (ד). רבן שמעון בן גמליאל אומר. אף האומרת טול לי גטי. אם רצה להזור. לא יחזור: **ב** האשה שאמרה התקבל (ה) לי גטי. צריכה שתי כתי (ו) עדים שנים שאומרים בפנינו אמרה. ושנים שאומרי' בפנינו קבל (ז) וקרע. אפי' הן (ט) הראשונים והן האחרונים. או אחד מן הראשונים. ואחד מן האחרונים. ואחד מצטרף עמהן. נערה המאורסה. היא ואביה מקבלין את גיטה. א"ר יהודה אין שתי ידים זוכות כאחת. אלא אביה מקבל את גטה בלבד. וכל שאינה יכולה לשמור (י) את גטה אינה יכולה להתגרש: **ג** קטנה שאמרה התקבל לי גטי. אינו גט עד שיגיע גט לידה. לפיכך אם רצה הבעל לחזור יחזור. שאין קטן (יא) עושה שליח. אבל אם אמר לו אביה. צא והתקבל לבתי גטה. אם רצה להחזיר לא יחזיר. האומר תן גט זה לאשתי במקום פלוני. ונתנו לה במקום אחר פסול. הרי היא במקום פלוני. ונתנו לה במקום אחר. כשר. האשה שאמרה התקבל לי גטי במקום פלוני. וקבלו לה במקום אחר. פסול. ר"א מכשיר. הבא לי (יג) גטי ממקום פלוני. והביא לה ממקום אחר. כשר: **ד** הבא לי גטי. אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לידה. התקבל לי גטי. אסורה לאכול בתרומה מיד (יד). התקבל לי גטי במקום פלוני. [א]אוכלת בתרומה עד שיגיע גט לאותו מקום. ר"א

[א] ס"א וקבל במקום אחר

ר"ע מברטנורה:

שתירו להשאילם כלים ולסייעם בלא שעת עבירה עצמה אלא משום דרכי שלום: ומחזיקין ידי עובדי כוכבי'. לומר להם תחזקנ' ידיכם: ושואלין בשלומן. כל הימים ואפי' ביום חגם ואע"פ שמזכיר שם שמים על העובד כוכבים. שהשלום אחד משמותיו של הקב"ה:

פ"ו **האומר** התקבל. אם רצה לחזור יחזור. דגט חוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא מדעתו: לא יחזור. דכיון דאיהי שויתיה שליח הרי הוא כידה ונתגרשה מיד בקבלתו של זה: אף האומרת טול לי גטי. לשון קבלה הוא והלכה כרבן שמעון בן גמליאל: **ב** צריכה. להביא לפנינו שתי כיתי עדים: שנים שאומרי' בפנינו אמרה. לו לקבלו: ושני' שאומרי' בפנינו קבל וקרע. ובשעת הגזירה שגזרו על המלו' והיו קורעים גט מיד שלא יראוהו (ח): ואפילו הן כו'. שהשנים שאמרה בפניהם הם עצמם ראו כשקבלו: או אחד מן הראשונים ואחד מן האחרונים וא'. שלישי. שנעשה על בזו ובזו מצטרפעמהם: היא ואבי'. או היא או אביה. היא יש לה יד דהא גדולה היא. ואביה נמי זכאי לקבלו: אינה מתגרשת. ואפילו בקבלת אביה דכתיב (דברים כד) ושלחה מביתו מי שמשלחה ואינה חוזרת יצאה זו שמשלחה וחוזרת: **ג** במקום אחר פסול. שהבעל מקפיד שאין רצונו שילעיזו עליו שם: הרי היא במקום פלוני. אינו אלא כמראה מקום שם תמצאנה: ורבי אליעזר מכשיר. דסבר איהו דמדעתיה מגרש. איכא קפידא. איהי דבעל כרחה מתגרשת (יב) מראה מקום הוא לו. ואין הלכה כרבי אליעזר: **ד** הבא לי גטי אוכלת בתרומה. אם אשת כהן היא. עד שיגיע גט לידה: לאותו מקום. שכך אמרה לא תהא שלוחי אלא שם (טו): ורבי

עיקר תוי"ט:

ונתן ביד ה"ז גזל גמור. וז"ל התוספת נראה דאילעריך לאשמעינן בחולטן בידו ומפילן אע"פ שלא נתעכבו בידו ולא אחז בהן אלא להפילן:

פרק ו (א) **התקבל** כו'. וכי מטא גיטא לידה ולא חזר מיגרשה. ואע"ג דבעל לאו בר שויי שליח לקבלה הוא אפ"ה אמרינן דאדם יודע שאינו יכול לעשות שליח לקבלה. וגמר ונתן לשם הולכה והתקבל והולך לה קאמר גמרא: (ב) התקבל. בגמרא דקידושין דמ"א ושלחה מלמד שהאשה עושה שליח ופרש"י קרי ביה ושלחה בלא מפיק ה"א: (ג) לפיכך כו'. כיון דאמרן אין יכול לחזור אין לו תקנה לחזור אא"כ אמר הבעל כו'. רש"י ועתוי"ט: (ד) יחזור. כל זמן שלא הגיע הגט לידה שאינה מתגרשת אלא מדעת המגרש והוא אינו רוצה שיהא גט עד שיגיע לידה. רש"י: (ה) התקבל. והוא חזר ואמר קבלתי. רש"י: (ו) כתי כו'. ולא הוה כל כת מעידה על חצי דבר בלבד. ורחמנא אמר דבר ולא חצי דבר דכל כת באחת מה שיכולה לראות באותה שעה. תוי': (ז) קבל. כשאין מכירין חתימת העדים החתומים על הגט. אבל אם נתקיימה חתימתן א"צ שתביא עדי מקיל' בפנינו רק שיאמר השליח שקבלו בפני שנים. טור ועתוי"ט: (ח) ואכתי ק"ל דלמאי' נ"מ מעידין כן. ול"ל משום דאע"פ שיש גזירה. ומש"ה נקרע. לכך שיעידו על כך דלאו כ"ע מסקי אדעתייהו דמש"ה לא יביאנו בידו ויאמרו שלו היה אמת היה לו להתכן ולהביאו. ויוליאו לעז: (ט) אפי' הן כו'. פר"א דמהו כשיקבלו שהאיך אפשר שנזדמן הדבר שאותן בעצמן ששמעו השליחו' לאו הקבלה דומסתמא הבעל והאשה בשתי עיירות הן כיון שהיא ממנה שליח ואינה מקבלתו מיד הבעל. ומש"ה הדר תני וא' מצרף עמהם דסד"א דנהי דלהרי לא חיישינן דמשקרי לחד מיהא חיישינן קמ"ל. הר"ב: (י) לשמור. יש חילוף גרסאות בזה ביודעת לשמור. רש"י ופירשו נוכפין משהגיע לעונת הפעוטות. ולגי' הרי"ף ופירשו משהגיע למדם לכור וזורקתו אגוז ונוטלתו: (יא) שאין קטן כו'. ואע"פ שיש לה שכר הא בגט מדין ידה אסרבי. ועתוי"ט: (יב) דמנא ידעה דניחא ליה לבעל לתתנה התם. רש"י: (יג) הבא לי כו'. אפי' לרבנן דכיון דאיהו מתגרשת בקבלתו ליכא קפידא כשמביאו לה ממקום אחר. הר"ב: (יד) מידה. שמא קבלו כבר ואע"ג דהול"ל אוקי אשה בחזקת שלא נתגרשה. מותרת הוא שהחזיקו מכני'. משום דחזקה שליח עושה שליחותו אע"ג

דאין ביד השליח לעשות במה לא יתן לו הבעל גט כו'. סופ': (טו) ובגמרא פריך וכיון שקבלו בנ"א היכי הוי גיטא כלל

והכהן בריש המקבל כו' וקבל לה בא"ח פסול ומוקמינן לה בדא"ל קבל גיטה במתא מחסיא ואזמין דמשכחת ליה בבבל כיון דהדר א"ל הכי מכלל דלא קפדה אי מקבל ליה בהוכחא אחרינא ואי דקבעה ליה עיקר במתא מחסיא הכי קא"ל מקבל כל היכא דמשכחת ליה שקול ליה מיניה. גיטא לא להוי עד דמטית למתא מחסיא.

ורבי אליעזר אוסר מיד. מספידים אותו. ורבי אליעזר לטעמיה דאמר כשקבלו במקום אחר. דנראה מקום היה לו. ומשעת קבלה איגרשה. לפיכך משעה שהיתה מלפניה אסורה שמא מגלה חוץ לעיר וקבלו סימנו (יז) ואין הלכה כר"א:

ר"א אוסר מיד: ה האומר כתבו גט. ותנו לאשתי. גרשוה. כתבו אגרת (יז) ותנו לה. הרי אלו יכתבו ויתנו. פטרוה. פרנסוה. עשו לה כנימוס. עשו לה כראוי. לא אמר כלום. בראשונה היו אומרים היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי. הרי אלו יכתבו ויתנו. חזרו לומר. אף המפרש והיוצא בשיירא. ר"ש שזורי אומר אף המסוכן: ו מי שהיה מושלך לבור. ואמר כל השומע את קולו יכתוב גט לאשתו. הרי אלו יכתבו ויתנו. הבריא שאמר כתבו גט לאשתי. רצה לשחק בה. מעשה בבריא א' שאמר כתבו גט לאשתי ועלה לראש הגג ונפל ומת. ארשב"ג אמרו חכמים אם מעצמו נפל (כ). ה"ז גט. אם הרוח דחאתו. אינו גט: ז אמר לשנים תנו גט לאשתי. או לג' כתבו גט ותנו לאשתי. הרי אלו יכתבו ויתנו. אמר לג' תנו גט לאשתי. הרי אלו יאמרו לאחרים ויכתבו. מפני שעשאן ב"ד. דברי ר"מ. וזו הלכה העלה רבי חנינא איש אונו מבית האסורין. מקובל אני באומר לג' תנו גט לאשתי שיאמרו לאחרים. ויכתבו מפני שעשאן ב"ד. אר"י (כא) נומינו לשליח. אף אנו מקובלין שאפי' אמר לב"ד הגדול (כב) שבירושלים. תנו גט לאשתי. שילמדו ויכתבו ויתנו. אמר לעשרה כתבו [א] גט לאשתי. אחד כותב וב' חותמין. כולכם כתובו (כג). אחד כותב. וכולם חותמין. לפיכך אם מת אחד מהן. ה"ז גט בטל:

פרק ז מי שאחזו קורדייקוס ואמר כתבו גט לאשתי. לא אמר כלום (ב). אמר כתבו גט לאשתי. ואחזו קורדייקוס. וחזר ואמר אל תכתבו. אין דבריו האחרונים כלום. נשתתק (ג) ואמרו לו נכתוב גט לאשתך. והרכין בראשו. בודקין אותו ג' פעמים אם אמר על לאו. לאו (ה). ועל הן. הן. הרי אלו יכתבו ויתנו: ב אמרו לו נכתוב

[א] גמ' ותנו

ה כתבו אגרת וכו'. שהגט קרוי אגרת. שכך כתוב בו ואגרת שבוקין: פטרוה לא אמר כלום. דלמא לשון פטור ומוחה קאמר לשקל מעליה חובות שחייבת: פרנסוה. לי עשיית צרכיה כמו מוציאים לפרנסה וכו'. הלכך לא ידעינן אי צרכי הגט הוא. שלא תהא זקוקה ליבם. אי צרכי מלבוש וכסות הוא: כנימוס. כחק. לא ידעינן אי חק גט אי חק מזון וכסות. וכן כראוי: היוצא בקולר. ליהרג בדין המלכות: ואמר כתבו. אע"פ שלא אמר תנו: יכתבו ויתנו. דאגב שמדיה טריד ולא פירש: המפרש. לים: והיוצא בשיירא. למדבריות: המסוכן. חולה (יח). והלכה כר"ש שזורי: ו ואמר כל השומע את קולו. ופירש שמו ושם עירו (יט): רצה לשחק בה. טועה ולא אמר תנו: מעשה בבריא. חסורי מחסרא והכי קתני ואם הוכיח סופו על תחלתו. ה"ז גט ומעשה נמי בבריא וכו' והלכה כרשב"ג: ז אמר לשנים תנו גט לאשתי. אע"ג דלא אמר כתבו ותנו. הרי אלו יכתבו בעצמן. ולא יאמרו לסופר אחר שיכתוב. ולא לעדים לחתום דלאו ב"ד שויהו לצוות על אחרים אלא עדים שויהו. והן הן שלוחיו הן הן עדיו ואם אמר לג' כתבו ותנו גט לאשתי אע"פ שהן ראוין ליעשות ב"ד כיון דבהדיא אמר להו כתבו לאו ב"ד שויהו. אלא עדים: אמר לג' תנו. ולא אמר כתבו. הרי אלו יאמרו לעדים אחרים. לכתוב ולחתום. וליתן. מפני שעשאן ב"ד: מבית האסורים. משמו של ר"ע שהי' חבוש בבית האסורין: נומינו לשליח. אמרנו לר' חנינא שנעשה שליח בהלכה זו לאומרי' בבית המדרש: ילמדו. אם אינם יודעים לכתוב. ילמדו לכתוב עד שיכתבוהו הן בעצמן:

פרק ז מי שאחזו קורדייקוס. שנתבלבלה דעתו מחמת שד השולט על השותה יין חדש (א): אין בדבריו האחרוני' כלום. וא"צ לחזור ולשאלו אחר שנתיישבה דעתו אלא כותבין הגט וסומכים על דבריו הראשונים ומיהו כל זמן שדעתו מבולבלת אין כותבין הגט: הרכין. שחה (ד): בודקין אותו. בדברים אחרים: הרי אלו יכתבו ויתנו. אם הרכין על הגט הרכנת הן: ב אמרו לו. צריך הוא להכיר

מלע

לא להוי עד דמטית למתא מחסיא. גמרא: (טז) ובגמ' פריך פשיטא. ומשני ל"ל דאיתיה לבעל בסורא. וה"ל זיל בסורא וקאזיל במערב מ"ד במערב הא ליתיה קמ"ל דלמא בהדי דקא אזיל מפגע פגע ביה עמ"ש בפ"ח דתרומו' בשם הירו': (יז) גט כו'. כולהו לי' בא"ה הם. לקרות ספר כריתות אגרת. גט. גרושין. אגרת. רש"י: (יח) ומדלא כי חולה המסוכן ש"מ דכל חולה מסוכן קרי ליה ועמ"ש הר"ב פ"ד דטבול יום מ"ה. ועתוי"ט: (יט) ושם אביו ושם עירו. טור: (כ) מעצמו. דדעתו מתחלה היה לכך וסופו הוכיח וה"ל כמפ' לים ומסוכן. רש"י: (כא) אר"י. בגמרא הלכה כר"י. דאמר מילי לא מימסרן לשליח: (כב) לב"ד הגדול. אינו מן המנהג שב"ד הגדול שבירושלים לא יהיו בקיאים בכתיבה לפי שהמנהג בב"ד שיהיו חכמים לא שיהיו סופרים. הר"מ: (כג) כתובו. והלכה שצריך שיאמר ג"כ חתומו וכ"כ הב"י:

פרק ז (א) והא רוחא קורדייקוס שמה. גמרא: (ב) כלום. ואפי' אמר כתבו ותנו. תו': (ג) נשתתק. לאו אשאחזו קורדייקוס קאי אלא אדם שנעשה אלם מחמת חולי. רש"י: (ד) ויט שמים (ש"ב כ"ב). מתרגמינן וארכין שמיא. רש"י. ובתורה העי כא כיך מתרגם ארכיני. הר"מ: (ה) לאו שכופף על הבוכם לאו. הרכנה שדרך בני אדם להרכין

אינה נוהגת אלא בארץ. ושאינה תלויה בארץ. נוהגת בין בארץ. בין בח"ל. חוץ (פג) מן הערלה. וכלאים. ר"א אומר אף מן החדש: י כל העושה מצוה אחת מטיבין לו. ומאריכין לו ימיו. ונוחל את הארץ. וכל שאינו עושה מצוה אחת. אין מטיבין לו. ואין מאריכין לו ימיו. ואינו נוחל את הארץ. כל שישנו במקרא. ובמשנה. ובדרך ארץ. לא במהרה הוא חוטא. א שנאמ' (קהלת ד) והחוט המשולש לא במהרה ינתק. וכל שאינו לא במקרא. ולא במשנה. ולא בדרך ארץ. אינו מן הישוב:

פרק ב

האיש מקדש (א) בו. ובשלוחו. האשה מתקדשת בה. ובשלוחה. האיש (ג) מקדש את בתו כשהיא נערה (ד). בו. ובשלוחו. האומ' לאשה התקדשי לי בתמרה זו. התקדשי לי בזו. אם יש באחת מהן שוה פרוטה. מקודשת. ואם לאו אינה מקודשת. בזו. ובזו. ובזו. אם יש שוה פרוטה בכולן. מקודשת. ואם לאו אינה מקודשת. היתה אוכלת ראשונה. ראשונה. אינה מקודשת. עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה: התקדשי

[ר"ע מברטנורה]

תלויה בארץ. ושהיא חובת קרקע (פא). מיקרי תלויה בארץ: חוץ מן הערלה. שנוהגת בח"ל הלמ"מ. וכלאי הכרם בח"ל מדרבנן. וכלאי זרעים מותרין לזרע' בח"ל: ר"א אף החדש. אסור בח"ל מן התורה אע"פ שהיא חובת קרקע שנ' (ויקרא כג) בכל מושבותיכם. בכ"מ שאתם יושבי' (פג). והלכה כר"א: י כל העושה מצוה אחת. יתירה על זכיותיו כדי שיהיו זכיותיו מרובין מעונותיו: מטיבין לו ומאריכין לו ימיו. לעולם הבא (פד): ונוחל את הארץ. ארץ החיים (פה): וכל שאינו עושה מצוה אחת. שהיו עונותיו מרובין מזכיותיו. ואינו עושה מצוה אחת שיהיה מחצה זכאי ומחצה חייב. אלא נשארו עונותיו מרובין (פו): ולא בדרך ארץ. שאין משאו ומתנו באמונה עם הבריות: אינו מן הישוב. אינו מועיל לישובו של עולם. והוי מושבו מושב לצים (פז). ופסול לעדות (פח):

פ"ב **האיש** מקדש בו ובשלוחו. בו תחלה ואח"כ בשלוחו שמצוה בו יותר מבשלוחו דכי עסיק גופו במצוה מקבל שכר טפי. וילפינן שלוחו של אדם כמותו מקרא דכתיב (שמות יב) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל. וכי כל ישראל שוחטין (ב). אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו: האיש מקדש את בתו כשהיא נערה. וכל שכן כשהיא קטנה. והאי דנקט נערה אורחא דמלתא אשמועינן שאסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה: ואם לאו אינה מקודשת. דכיון שאמר התקדשי. כל חד הוו קדושין באפי נפשייהו: עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה. האי אחת מהן לא מתוקמא אלא באחרונה שבהן דכי אמר לה התקדשי לי בזו. ובזו. ובזו. והיתה אוכלת אחת אחת. כל אותן שאכלה הוו מלוה גבה וכי מטיא אחרונה שבה נגמרין הקדושין אי אית בה שוה פרוטה הוה ליה מקדש במלוה ופרוטה. וקיימא לן שמקדש במלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ומקודשת. אבל אי לית באחרונה שוה פרוטה. אף על גב דאיכא בקמאי שוה פרוטה. כי מטי גמר קדושין הוה ליה מקדש במלוה, והמקדש במלוה אינה מקודשת (ס):

אבל

[עיקר תוי"ט]

בהם. רש"י: (פא) פרש"י שמוטלת על הקרקע או בגוליו כגון תרומות ומעשרות חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש ערלה כלאים ובגמרא יליף להו מקראי. ועתוי"ט: (פב) חוץ כו'. בירושלמי פריך אמאי לא תני לה חלה ומשני לפי שאינה בעיסה של נכרים ולא מיירי מתני' אלא בדברי' הנוהגי' בישראל ובנכרי' ועתי"ט אמאי לא פריך נמי מתרומו' ומעשרות: (פג) ות"ק מפ' בגמרא דס"ל דבא לומר שאף בארץ לא נתחייבו כל י"ד שנה שהיו בגלגל שכבשו ושחלקו עד שנתיישבו בה והכיר כל אחד את שלו: (פד) וכלומר שזוכה לעולם שכולו ארוך שהרי אין שם קצור ימים כלל. וא"ת דהיינו ונוחל את הארץ ל"ק דה"ק דבעוה"ז מתקנין לו כדי להטיב ולהאריך ימיו לעה"ב כדאיתא בגמ' שנפרעין ממנו מיעוט עונותיו בעה"ז ומי שזכיותיו מועטים משלמין לו שכרו בעוה"ז: (פה) מקיים הר"מ כ"ל העוה"ב וכ"כ רש"י חיי העוה"ב והא דתנן ברים מס' פאה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעה"ב ואלו הן כו' דליכא למימר דאפילו לא קיים אלא אחת דהא כוני עושה הוא ואמאי תנן דוקא לאלו. מוקמינן בגמרא שאם היתה שקול' פי' הכף מאזנים ויש במחלה זכיות אחת מאלו מכרעת פי' מכרעת את הכף כאלו רובה זכיות ואינו צריך למלוה יתירה דמתני' אלא יש לו דין עושה מלוה יתירה: (פו) וכ"פ הר"מ. ונראה בעיני שהוכרחו לפרש כן אע"ג דקשיין דיוקי אהדדי. דמרישא דפי' מלוה א' יתירה כדמפ' בגמרא שמעינן דבעינן מרובה בזכיות והשתא מפרשי' דלא בעינן אלא מחצה על מחצה. לפי שמסקינן בר"ה (דף יז) בינוני' כו' בה"א ורב חסד מטה כלפי חסד. ובריש' דמפרשינן מלוה א' יתירה אע"פ שמחצה סגי פי' שהקב"ה מטה כלפי חסד. מ"מ עדיף לדיק מרובה בזכיותיו ממי שהוא בינוני אלא שע"י חסד נעשה כמרובה. וכלפי הא אמרו בגמ' דרישא מיירי ביתירה משום דבה מטיבין כו' ע"פ שורת הדין. אבל בסיפא דתנן אין מטיבין ע"כ כשעונותיו מרובין דהא אפילו אין לו יתירה נמי מטיבין לו מלד החסד כדאמרן: (פז) ופרש"י שזה שאינו באחת מאלו במה יתעסק אם לא בליצנות: (פח) דכיון שאינו מן הישוב אין מקפיד ע"ע ואין לו בושת פנים. רש"י:

פרק ב (א) **מקדש**. וניתני האיש קונה (כדתנן האשה נקנית). מעיקרא תני לישנא דאורייתא כמפו' שם ולבסוף תני לישנא דרבנן דאסר לה אכ"ע כהקדש גמרא. ול' התקדשי לי. כלו' להיות לי מקודשת לעולם בשבילי כמו הכי הן מקודשים לשמים. להיות לשמים. ופשטא דמלתא מקודשת לי מיוחדת לי ומזומנת לי. תוי': (ב) והלא אינו שוחט אלא אחד. פי' הכ"כ דנפקא לן מדכתיב תזבח שלא יהיו שנים שוחטין זבח א' כדאיתא' בחולין. ואפ"ה אמר כאחד ושחטו כו'. ועתוי"ט: (ג) האיש כו'. ולא היא ולא"ג דרבנן פליגי עליה דר"י בגירושין כדתנן במ"ב פרק ו' דגטין שאני קדושין דמדעתה דהא בעינן דעת המקנה הלכך אביה ולא היא. שהתורה זכתה לו. אבל גרושין שישנן בע"כ בין היא בין אביה. דמה לנו ולדעתו כי מקבל ליה איהו נמי בע"כ הוא גמרא: (ד) נערה. דה"ה כלי בכבא דרבין כדתנן במ"י פ"ד דכתובות שבלא היא דאיהו נמי מקבל דהשתא אביה מקבל כסף קדושין ואיהי תקדש נפשה. תוי': (ס) ויהיב טעמא בגמרא דמ"ו דמלוה להוצאה ניתנה וכיון שרשאי להוציאה אינה של המלוה

א נ"א עליו הכתוב אומר

ב התקדשי לי בכוס זה של יין. ונמצא (ו) של דבש (ז). של דבש. ונמצא של יין. בדינר זה של כסף. ונמצא של זהב. של זהב. ונמצא של כסף. ע"מ שאני עשיר. ונמצא עני. עני. ונמצא עשיר. אינה מקודשת. רש"א אם הטעה לשבח. מקודשת (א): ג ע"מ שאני כהן ונמצא לוי. לוי ונמצא כהן. נתין ונמצא ממזר. ממזר ונמצא נתין. בן עיר ונמצא בן כרך (י). בן כרך ונמצא בן עיר. ע"מ שביתי קרוב למרחץ. ונמצא רחוק. רחוק ונמצא קרוב. ע"מ שיש לי בת או שפחה גדלת ואין לו. או ע"מ שאין לי ויש לו (יב). ע"מ שאין לי בנים. ויש לו. או ע"מ שיש לי. ואין לו. ובכולם אף ע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו (יג). אעפ"כ אינה מקודשת. וכן היא שהטעתו: ד האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני. והלך וקדשה במקום אחר. אינה מקודשת (יד). הרי היא במקום פלוני. וקדשה במקום אחר. הרי זו מקודשת: ה המקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים. ונמצאו עליה נדרים. אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים. תצא שלא בכתובה. ע"מ שאין עליה מומין. ונמצאו בה מומין. אינה מקודשת. כנסה סתם ונמצאו בה מומין. תצא שלא בכתובה. כל המומין הפוסלים בכהנים פוסלים בנשים: ו המקדש שתי נשים בשוה פרוטה. או אשה אחת בפחות (טו) משוה פרוטה. אף ע"פ ששלח סבלונות לאחר מכאן. אינה מקודשת שמחמת קדושין הראשונים שלח. וכן קטן שקידש: ז המקדש אשה ובתה. או אשה ואחותה כאחת. אינן מקודשות. ומעשה בחמש נשים. ובהן שתי אחיות. ולקט אחד כלכלה של תאנים. ושלהן היתה. ושל שביעית היתה. ואמר הרי כולכם מקודשות לי בכלכלה זו. וקבלה אחת מהן על ידי כולן. ואמרו חכמים אין האחיות מקודשות:

א בגמ' מגדלא

המקדש

ב של זהב ונמצא של כסף כו'. דליכא דניחא לה בזהב וליכא דניחא לה בכסף (ח): רבי שמעון אומר אם הטעה לשבח הרי זו מקודשת. לא פליג ר' שמעון. אלא על שבח דממון. דמסתמא ניחא ליה באותו שבח. אבל על שבח דיוחסין. כגון לוי ונמצא כהן. מודה לרבי שמעון. דלפי טעמו או הטעה הוא אותה לשבח. אינה מקודשת. דלא ניחא לה בשבחו מפני שמתגאה עליה. ואין הלכה כר"ש: ג שפחה גדלת. קולעת שער הנשים (יא). פירוש אשר דברית ובעלת לשון כמו שנאמר (יחזקאל לה) ותגדילו עלי בפיכם: אעפ"י שאמרה בלבי היה להתקדש וכו'. דדברים שבלב אינם דברים: ד וקדשה במקום אחר כו'. דמראה מקום הוא לו. ואין זה תנאי: ה תצא שלא בכתובה. דאמר אי אפשי באשה נדרנית. אבל גיטא בעיא מספק כיון דלא פירש דלאו לדעתיה נמי אנדרנית: הפוסלים בכהנים. מפורש בכתובות (דף עה): ו סבלונות. דורונות (יו) שדרך חתן לשלוח לארוסתו: אינה מקודשת. ולא אמרינן ידע היה שאין קדושיו קדושין. וגמר ושלח סבלונות לשם קדושין. אלא אמרינן מחמת קדושין הראשונים שלח: וכן קטן שקידש. ושלח סבלונות משהגדיל: ז אינן מקודשות. דאמר קרא (ויקרא יח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור. בשעה שנעשו צרות זו לזו אין לך לקוחין אפי' באחת מהן. והוא הדין לכל שאר עריות שיש בהן כרת. שאין קדושין תופסין בהם (יז): ושלהם היתה. שמעינן מהא מתני' דהמקדש בגזל ואפי' בגזל דידה אינה מקודשת. ולא אמרינן נהי דקבילתיה אמילתיה. מדקתני ושלהן היתה: ושל שביעית היתה. משום דשל שביעית היתה שהפירות הפקר מש"ה הנשים מקודשות. אלא שאין אחיות מקודשות. אבל אם לא היתה שביעית הוה אמינא ושלהן היתה לא היו קדושין תופסים באחת מהן ודוקא בגזל שלפני יאוש

שמלוה כלל ולאו מידי יהיב לה: (ו) ונמצא כו'. כגון שהיה מכוסה ולא הכירה בו עד אח"כ. שאלו ראתה וקבלתו שנרה וקבלה. טור: (ז) דבש. פי' משקה הנעשה מדבש שקורין מע"ד כי' דומיא דיין וכן נמי אין רגילות לתת בכוס של שתיה דבש שעדיין לא נעשה ממנו המשקה. נ"ל: (ח) גמרא. וז"ל הר"ן אפשר שדעתה והלוכה בזה הדבר הפחות לכוונת שום ענין יותר מזה שרוצה הדבר האחר וז"ל התוס' כגון שצריכה כסף להשלים תכשיט של כסף שעושה: (ט) לשבח כו'. פריכן בגמרא ולית ליה לר"ש יין ונמצא חומץ וחומץ ונמצא יין שניהם יכולין לחזור ומשני הב"ע כגון שאמרה היא לשלוחה לא וקבל לי קדושין מפלוני שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף והלך ונתן לו דינר של זהב. ואי נמי דקא ניחא בקבלתה כשנתנו לשליח. מ"מ קפידא ומ"מ מראה מקום. והיכי דמעי איהי גופה מודי ר"ש: (י) בן כרך. ישיבת הכרכים קשה שהוא מקום שווקים והיוקר מצוי בו ודוחק עוברים ושבים. רש"י: (יא) כמו מגדלא שער נשייא. תו'. ולי' משנה שלימה שם"י דשבת וכן הנודלת: (יב) ויש לו. דניחא לה באין לו דמתוך שהולכת מבית לבית לקלוע מספרת כל הדברים ממנה. תו': (יג) אעפ"כ כו'. לי' רש"י אע"פ שאין הדבר כן אלא כמו שהוא. עכשיו שאין תנאו אמת: (יד) אינה מקודשת. ודוקא קא"ל במקום פלוני שיש לי שם אוהבים ואם בא אדם לומר דברי' עלי בפניהם ימחו בידו. כמש"י ועתוי"ט: (טו) בפחות כו'. וצריכא דאי אשמעי' ש"פ איידי דקא נפיק מתותא מיפו' טעי אבל פחות מש"פ אימא יודע שאין קדושין תופסים בפחות מש"פ. וכי קא משדר סבלונו' אדעתא דקדושין קא משדר. ואי אשמעינן הכי הכתי משום דבין פרוטה לפחות מש"פ לא קים להו לאינשי. אבל קטן שקדש הכל יודעין שאין קדושי קטן כלום. אימא כי קא משדר סבלונות אדעתי' דקדושין קא משדר. קמ"ל. גמרא: (טז) ונגזר אטו שם מקבל והוא נושא המתנ' שמשלחים. לוקח מיד זה כ"ד זה. הר"ת. והתשבי הוסיף וכן פרש"י סבלות מלכים משא מלכים ונמצא משא בלי מתנה. כמו וישא משאת פי' ויתן מתנות: (יז) ובגמרא מסיק דהך קרא בזו אחר זו משמעי' ומסברא אמרינן כל שאינו בזא"ז אפי' בבת אחת אינו. וגם מסיק דשאר עריות ילפי' דא"ק כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הוקשו כל עריות כו' חוץ מנדה. ועתוי"ט

ח המקדש בחלקו. בין קדשי קדשים בין קדשים קלים. אינה מקודשת. במעשר שני בין שוגג. בין מזיד. לא קדש (כג). דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר. בשוגג לא קדש. במזיד קדש. ובהקדש. במזיד קדש. ובשוגג לא קדש. דברי ר"מ. רבי יהודה אומר בשוגג קדש. במזיד לא קדש: ט המקדש בערלה (כה). בכלאי הכרם. בשור הנסקל. ובעגלה ערופה. בצפורי מצורע. ובשער נזיר. ופטר

יתום בעלים אמרינן דלא הוי קדושין אבל המקדש בגזל של אחר יאוש. קדושיו קדושין. ושמעינן נמי שהמקדש בפירות שביעית מקודשת. ולא אמרינן אין ממונו לזכות בהן. אלא כיון שזכה בהן ממונו הם לכל דבר ושמעינן נמי שאשה נעשית שליח לחברתה, ואפי' במקום שנעשית לה צרה. ואע"ג דבכל עדות שהאשה כשרה לה. אין הצרה כשרה לה. שליחותא מילתא כיון דעבדא עבדא. דהא הכא דקדושין הללו הן נעשות כולות על ידי זו שקבלתה. וקתני אין האחיות מקודשות. הא נכריות מקודשות. ומתניתין מתפרשא בגמרא אליבא דהלכתא הכי. המקדש אשה ובתה. או אשה ואחותה שתים כאחת אינן מקודשות. הא אחת מאשה ובתה אחת מאשה ואחותה. כגון שאמר לשתיהן אחת מכם מקודשת לי ולא פירש לאיזו מהן נתקדש. וקבלה אחת מהן הקדושין על ידי חברתה (יח) או שתיהן קבלו קדושין כאחת מקודשות ושתיהן צריכות גט. ואם אמר הראויה מכם לביאה מקודשת לי. אינן מקודשות, דכל אחת מהן איכא לספוקי באחות אשתו ואין שום אחת מהן ראויה לביאה. ונעשה נמי בשתים נשים ובהן שתי אחיות. ולקט אחד כלכלה של תאנים ואמר הראויה מכם לביאה תתקדש לי ואמרו חכמים אין האחיות מתקדשות. הא נכריות שהיו ראויות לביאה מתקדשות. אבל אם אמר כולכם מתקדשות לי. לא היתה שום אחת מהן מקודשת. דכי היכי דאין אחיות מקודשות. כך אין האחרות מקודשות היכא דאמר כולכם (יט): ח המקדש בחלקו. שחלק עם אחיו הכהנים: אינה מקודשת. לכהנים משלחן גבוה קא זכו, ואמר קרא (כ) (במדבר יח) וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש. מה אם אין אתה משתמש בו אלא לאכילה (כא) כך מתנות הללו לא תשתמש בהן אלא לאכילה ובמעשר כתיב לה' הוא בהווייתו יהא (כב): רבי יהודה אומר במזיד קידש. במעשר שני. הואיל ויצא לחולין ע"י פדיון. והרי הוציאו לחולין ע"י קדושין הללו. ור"מ סבר לית דרך פדיון בכך: ובהקדש. של בדק הבית: מזיד קידש. שכיון שידע שהוא הקדש והוציאו לחולין בכוונה נתחללה קדושתו (כד): ובשוגג. דלא ידע שהוא הקדש ולא ניחא ליה דלתחלל הקדש על ידיה לא נתחללה קדושתו. ואינה מקודשת. ור' יהודה סבר איפכא. והלכה כר"מ במעשר. וכר' יהודה בהקדש: ט המקדש בערלה וכו' אינה מקודשת. דכולהו איסורי הנאה נינהו. ערלה דכתיב לא יאכל. אחד איסור אכילה. ואחד איסור הנאה במשמע: בכלאי הכרם. דכתיב (דברים כב) פן תקדש פן תוקד אש: בשור הנסקל. דכתיב ביה (שמות כא) ולא יאכל את בשרו (כו): ובעגלה ערופה. דכתיב ביה כפרה כקדשים (כז). שנאמר (דברים כא) ונכפר להם הדם: בצפורי מצורע. דתניא נאמר מכשיר ומכפר בפנים אשמו של מצורע שהוא מכשיר אותו לאכול בקדשים וחטאתו שמכפר ושניהם נעשים בפנים. ונאמר מכשיר ומכפר בחוץ. מכשיר. צפורי מצורע שמכשירין המצורע לבא אל תוך המחנה. ומכפר עגלה ערופה שנאמר ונכפר להם הדם ושניהם נעשים חוץ לעזרה מה מכשיר ומכפר האמור בפנים שהם אשמו וחטאתו של מצורע. עשה בו מכשיר כמכפר. דתרווייהו קדשים נינהו ואסורים בהנאה אף מכשיר ומכפר האמורים בחוץ שהם צפורי מצורע ועגלה ערופה עשה בו מכשיר כמכפר להיות אסורים בהנאה. ומאימתי אסורין צפורי מצורע בהנאה משעת השחיטה. והצפור השחוטה בלבד היא שאסורה בהנאה (כח). ועגלה ערופה ירידתה אל נחל איתן אוסרתה: ובשער נזיר. דכתיב קרא (במדבר ו) קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו [גדולו] פרע שער

ועתוי"ט: (יח) ור"ל גם בשביל חברתה שמקבלת משמה עליה וזו אמר לה אחת מכם ולא פי': (יט) וטעמא משום דהוי כאומר קני אתה וחמור ואת וחמור לא קנה שהרי לא הקנה לזה בלא זה וחמור לא קנה. אם כמי לא קנה. גמרא. ועתוי"ט. (כ) וכ"פ הר"מ ותמיהני דכיון דקרא כתיב למאי צריכין לטעמא דמשולחן גבוה קא זכו ובגמ' ליתא הא דמשולחן כו' אלא לטעמא דר' יוסי. דס' מחיים ממונא הם אבל לאחר מיתה משולחן גבוה כו' ולהכי הוי נמי מחלקו. דלאחר מיתה איירי: (כא) כ"כ הר"מ ותימה שהרי למלאכה גם כן אתה משתמש בו וכן להתחמם במדורם עלים ולא ובגמרא כאמר מה אם לאכילה אף הוא נמי לאכילה ופרש"י כאכם אכילה של אהרן הושוה לחלקו של מזבח מה מזבח לאכילה אף כהן לאכילה ולא לדבר אחר: (כב) ומ"מ כך דלא אילטריך אלא לר"י. אבל לר"מ הא ס"ל מע"ש ממון גבוה הוא: (כג) לא קדש. דבהקדש סבר ר"מ דלא קדש. ואוקי בגמרא דכרי יוחנן אמר בטעמייהו תרתי חדא לפי שאין אשה רוצה (אם היתה יודעת שהוא כן לא קבלתו לשם קדושין וה"ל קדושי טעות) וחדא לפי שאין שניהם רוצים ופליגי אמוראי בהי מינייהו הוא רוצה. ועתוי"ט: (כד) דר"מ בטעמיה דאמר הקדש במזיד מתחלל. ומפיק ליה מקרא או מעלה מעל (נ"ל דממעול מעל מהר"י) ואין מעילה אלא בשנוי, כלומר במזיד דאם יבא לגזלו יקננו מיד וזה שינה היכא דקדש במזיד כו' ובמעילה הוא דגלי קרא דבמזיד מתחלל אבל מעשר כל היכא דאיתא שם מעשר עליו. ור"י סבר ממון בעלים הוא ולכך במזיד קדש. ובשוגג לא משום עיכלא דאורחא. פי' ועתוי"ט: (כה) בערלה. והא דלא תנא איסורי עבודת גלולים. משום דבעי למתני מכר' וקדש בדמיהן מקודשת ומיהו ש"מ חמץ בפסח ונותר ופגול שאם קדש בהן אינה מקודשת מכלן כו' מקודשת. הכ"מ: (כו) אף בשרו. אע"ג דשחטיה בעין בשר, גמרא: (כז) וקדשים אסורים בהנאה שהרי מועלין בהן: (כח) והמשולח' מותרת. ולפ"ז קשיא לישנא דלפורי דהול"ל לצור. ומה"ע בי הפו' ומשולחת נמי מתפרא משחיטת חברתה עד הסילום

ופטר חמור. ובשר בחלב. וחולין שנשחטו בעזרה. אינה מקודשת. מכרן וקידש בדמיהן מקודשת (לב): י המקדש בתרומות (לג). ובמעשרות. ובמתנות. ובמי חטאת. ובאפר חטאת. הרי זו מקודשת. ואפילו ישראל:

פרק ג **האומר** לחברו צא וקדש לי אשה פלונית. והלך וקדשה לעצמו. מקודשת א (ד). וכן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום. ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום. מקודשת לשני (ה). בת ישראל לכהן. תאכל בתרומה (ו). מעכשיו ולאחר שלשים יום. ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום. מקודשת ואינה מקודשת (ז). בת ישראל לכהן. או בת כהן לישראל. לא תאכל בתרומה

א נ"א לשני

לאשו יהיה קדוש (כט): פטר חמור. נאמר בו (שמות יג) וערפתו ונאמר בעגלה ערופה וערפו מה עגלה ערופה אסורה בהנאה אף פטר חמור אסור בהנאה. ולא אסור בהנאה אלא אחר עריפה (ל): ובשר בחלב. נאמר ג' פעמים לא תבשל גדי בחלב אמו. אחד לאסור אכילה ואחד לאסור הנאה ואחד לאסור בשול: וחולין שנשחטו בעזרה. דכתיב (דברים יב) כי ירחק ממך המקום וזבחת ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקרוב מקום (לא) יכול לא יאכלנו אבל ישליכנו לכלבים ת"ל (שמות כב) לכלב תשליכון אותו אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה: מכרן וקדש בדמיהן מקודשת. שאין לך דבר שתופס את דמיו להיות כמוהו אלא ע"ז ושביעית. ע"ז שנאמר (דברים ז) והיית חרם כמוהו כל מה שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו. ושביעית שנאמר קדש היא תופסת דמיה כהקדש והוו ע"ז ושביעית ב' כתובים הבאים כאחד וכל ב' כתובים הבאין כאחד אין מלמדין: המקדש בתרומות. תרומה גדולה ותרומת מעשר: ובמעשרות. מעשר ראשון ומעשר עני: ומתנות. הזרוע והלחיים והקיבה: ובמי חטאת. ובמי אפר חטאת (לד) ורצויים למוכרם למטמאים ליקח מהם שכר הבאה ושכר מלוי המים. אבל שכר הזאה ושכר קדוש והוא נתינת האפר במים אסור (לה): ואפי' ישראל. הכי קאמר ואפילו ישראל שנפלו לו תרומות ומתנות מבית אבי אמו כהן. שזכה בהם ויכול למכרם לכהנים (לו) אם קדש בהם את האשה מקודשת ואפילו לא נפלו לו תרומות אלא טבלים (לז) שעדיין לא הורמו הואיל ומורישו כהן היה עומד להרימה והתרומות שלו. הא דישראל שירש אותם נמי יפריש מהם התרומה והיא שלו ויכול למכרה לכהני' דמתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמו:

פ"ג **האומר** לחבירו צא וקדש לי אשה פלונית והלך וקדשה לעצמו. אמרינן בגמרא מאי והלך (א) שהלך ברמאות ולהכי תנן האומר לחבירו ולא תנן האומר לשלוחו (ב) לאשמועי' דאע"ג דלא עשאו שליח מתחלה לכך אלא שאמר לו קדש לי אשה פלונית (ג) אם קדשה לעצמו קרינן ביה שהלך ברמאות ורמאי הוי: ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום מקודשת לשני. ויכול לכנסה אפי' בתוך אלו הל' יום: בת כהן לישראל. אם בת כהן היא זאת שנתקדשה לאחר שלשי' יום כל אותן שלשים יום תאכל בתרומה. שלא נפסלה מלאכול בתרומת בית אביה. ואם בת ישראל לכהן היא לא תאכל בתרומ' שעדיין אינה אשת כהן: מקודש' ונריכה

השילות. ועתוי"ט: (כט) אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שער נזיר כו' ובפיסקא תנן דאין תופס דמיו. ומשני מי קרינן קדש דמשמע שם קדושה. קדוש קרינן משמע הוא קדוש. גמרא: (ל) דהא מוערפתו ילפי'. ומיהו אין כן הלכה כמ"ש במשנה ג' פ"ק דבכורות: (לא) יכול לא ישחוט ואם שחט יהא מותר ת"ל כי ירחק ממך וגו' וזבחת ואכלת מה שאתה זובח ברחוק מקום אתה אוכל. ואי אתה אוכל מה שאתה זובח במקום קרוב. גמ' ועתוי"ט: (לב) מקודשת. וא"ת והא הני זוזי לאו דידיה נינהו שצריך להחזיר הדמים כיון שמכר לו איסורי הנאה. וי"ל דמיירי כשמכרו לנכרי או לישראל והכיר בהם דהוו מעות מתנה. תוי': (לג) בתרומות. דתרומות לא משלחן גבוה זכו כדאיתא בגמרא ספ"ק דיבמות ופרש"י תרומה היא קנויה לכהנים שאינה שיורי שלחן מלך. אבל שיורי קדשים הרי הן כמשלום מאת פני אלהים שהן שיורי שלחן: (לד) ונראה דל"ג ובאפר חטאת אבל לר' הר"מ ואפר פרה אדומה. והמים שהוא מזה עליו: (לה) גמרא. וכו' כפי' שכר הבאה ומלוי. דמלאכה דטרחא הוא ורחמנא לא רמיה עליה ושרי למשקל אגרא מקודש'. ומתני' דבכורות בשכר הזאה וקידוש דליכא טרחא ושכר למוד מלו' הוא נוטל והתורה אמרה ראה למדתי אתכם וגו' מה אני בחנם אף אתם בחנם וכו' התוי' דאסמכתא בעלמא היא: (לו) דאי מתבואה ובהמה שלו לית ליה בתרומות ומתנות אלא טובת הנאה וטובת הנאה לאו ממון: (לז) הכי אוקמיה בגמרא. וכו' כפרש"י וה"ה דה"מ לאוקמי בתרומות כו' אלא דקשיא ליה מאי קמ"ל:

פרק ג (א) **דאלו** במ"ד דפ"ב דתנן האומר לשלוחו כו' והלך וקדשה במקום אחר שפיר תנן והלך. כלפי הא דעבר על דעת משלחו שא"ל וקדש לי במקום פלוני: (ב) כלומר כהאי (דר"פ) דלעיל. ומסיק בגמרא דלעיל דתנן שלוחו הוי נמי רבותא דקמ"ל דאפי' בשלוחו דטרח לבקש במקום אחר. הואיל ועשאו שליח לא אמרינן מראה מקום הוא לו ולא עשאו שליח אלא באותו מקום: (ג) שלא שלחו לשם כך. אלא אם יזדמן לו במקום פלוני דרך אגב: (ד) מקודשת. וא"ת מאי קמ"ל פשיטא וכי מפני שנהג בה רמאות לא תהא מקודשת. וי"ל דס"ד כיון שעשה שלא כהוגן לפקעי רבנן לקדושי מיניה כו' א"נ ס"ד קדושי טעות נינהו שאלו ידעה שהלה עשאו שליח לקדשה לא היתה מתקדשת לו קמ"ל. הר"ב ועתוי"ט: (ה) לשני. בגמרא אמר רב לעולם. וז"ל הר"מ לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה מקודשת ותפסו בה קדושי שני ונעשית אשת איש ולאחר הל' יום כשיבואו קדושי ראשון מצאו אותה א"א ובמלאת הראשון כמו שקדש א"א שאין הקדושין תופסין בה: (ו) בתרומה. לאשמעינן דל"ת דכי אמרינן מקודשת לשני. ה"מ לחומרא בלבד דליתא אלא מקודשת לגמרי ואין חוששין לקדושי ראשון כלל. אבל בפי' הר"מ מצאתי ומ"ש בת כהן לישראל תאכל בתרומה חוזר לפסקא דראשונה. והוא מ"ש הרי את מקודשת לי לאחר ל' שהיא אוכלת בתרומה כל אותן ל' יום ואם אמר לה מעכשיו כו' אינה אוכלת מעת שקבלה הקידושין ע"כ. ונראה שגורס ברישא בת כהן לישראל תאכל בתרומה. ומפרש כשלא בא אחר וקדשה. וס"ד שלא תאכל משום דאיתלפא במעכשיו קמ"ל דלא. הר"ן. וצריכין אנו לפי' הר"ן בהר"ת גם לפר"ב שג"כ גורס כהר"מ: (ז) מקודשת ואינה מקודשת. בגמ' אמר רב לעולם ואפי' לאחר ל' יום עומדת בספק קודשי

בתרומה: ב האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאתן לך מאתים זוז. הרי זו מקודשת והוא יתן. ע"מ שאתן לך מכאן ועד ל' יום נתן לה בתוך ל' יום מקודשת. ואם לאו אינה מקודשת (ח). ע"מ שיש לי מאתים זוז. הרי זו מקודשת ויש לו. ע"מ שאראך מאתי' זוז. הרי זו מקודשת ויראה לה (ט). ואם הראה על השלחן. אינה מקודשת: ג ע"מ שיש לי בית כור עפר. הרי זו מקודשת. ויש לו. ע"מ שיש לי במקום פלוני. אם יש לו באותו מקום מקודשת. ואם לאו אינה מקודשת (יא). ע"מ שאראך בית כור עפר. הרי זו מקודשת ויראנה. ואם הראה בבקעה. אינה מקודשת: ד רבי מאיר אומר כל תנאי (יג) שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי. שנא' (במדבר לב) ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן. וכתיב ואם לא יעברו חלוצים. רבי חנינא בן גמליאל אומר צריך היה הדבר לאמרו. שאלמלא (טו) כן יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו: ה המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לויה. לויה והרי היא כהנת. עניה והרי היא עשירה. עשירה והרי היא עניה. הרי זו מקודשת. מפני שלא הטעתו (טז). האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר. או לאחר שתתגיירי. לאחר שאשתחרר. או לאחר שתשתחררי. לאחר שימות בעליך. או לאחר שתמות אחותיך. לאחר שיחלוץ (יז) לך יבמיך. אינה מקודשת. וכן האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה. הרי היא מקודשת לי. אינה מקודשת. אם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברה. דבריו קיימין. ואם ילדה נקבה מקודשת:

האומר

שאריכה גם מתרווייהו: ב הרי את מקודשת לי. בתרומה זו. על מנת שאתן לך מאתים זוז: ויתן. ומשיתן נתקדשה למפרע. דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי: הרי זו מקודשת ויש לו. אם יש עדים שיש לו. ואם לא נודע שיש לו. הרי זו מקודשת מספק. שמא יש לו ומתכוין לקלקלה: ואם הראה על השלחן. שהיה שולחני והראה על השלחן מעות שאינן שלו (י) אינה מקודשת: ג בית כור. מקום הראוי לזרוע כור. שהוא שלשים סאין: ויש לו. אם יש עדים שיש לו מקודשת ודאי ואם אינו ידוע שיש לו מקודשת מספק ולא אמרינן אזי דעביד אינשי דמצנעי חיישינן דלמא אית ליה ומתכוין לקלקלה. אבל ארעא לא חיישינן דלמא אית ליה דאם איתא דאית ליה ארעא קלא אית ליה: ואם הראה בבקעה. שאינה שלו. ואף ע"ג דנפת בה לחכירות או לקבלנות (יב). אינה מקודשת: ד כל תנאי. שאינו כפול וכו'. אינו תנאי. ואע"פ שלא נתקיים התנאי נתקיימו הדברים: אם יעברו ואם לא יעברו. ואם לא כפל הדברים היתה מתנתו קיימת והיו נוטלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עוברים. ואע"ג דאמר אם יעברו אתכם, לית לן מכלל הן אתה שומע לאו ושמעינן מיניה נמי דבעינן תנאי קודם למעשה. מדלא אמר תנו להם אם יעברו משמע דאי הוה אמר הכי לא אתי תנאה ומבטל מעשה דמתנה דקדמיה. וש"מ נמי דבעי' הן קודם ללאו (יד). דלא אמר תחלה אם לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם: רבי חנינא כו'. אתנאי כפול פליג דאין צריך לכפול דמכלל הן נשמע לאו. וזה שכפלו משה. צורך היה הדבר. ועיקר פסק הלכה אם אמר ע"מ. אין צריך תנאי כפול. ולא הן קודם ללאו ולא תנאי קודם למעשה אלא התנאי קיים. ואם לא אמר ע"מ. צריך כל הני דאמרינן. ואם לאו התנאי בטל והמעשה קיים. ולא שנא בתנאי שבדיני ממונות ולא שנא בתנאי שבגטין וקדושין הכל שוה לדבר זה: ה והוכר עוברה דבריו קיימין. כתב הרמב"ם. דאין

לו

קדושי שניהם והשוכה לשניהם בלא גט הא'. וטעמא משום דמספקא לן הא' ולאחר ל' אי שאלה הוי אם לא אמר בי בתוך ל' יהיו קדושין מעכשיו. אי חזרה הוי ממאי דאמר מעכשיו וקאמר איני אומר מעכשיו אלא התקדשי לי לאחר ל' (דכיון שלא גמר מעכשיו משמע שרוצה הוא לימלך) אלא שאומר מעכשיו כדי שלא יוכל היא לחזור בה. הר"ן) שלכך לעולם היא בספיקא. דאי שאלה הוא קדושי ראשון מיילי קדושי שני לא מיילי. ואי חזרה הוא קדושי שני מיילי קדושי ראשון לא מיילי. רש"י: (ח) אינה מקודשת. פשיטא. מ"ד לאו שנאה הוא ולזרוזי קא' קמ"ל. גמרא ועתוי"ט: (ט) ויראה לה. דאי אראה שהדי דיכול לאחזויי לה לא הוי קדושין. עד דמחזי לה ומכי מחזי לה אגלאי מלתא דמעיקרא חלו בה קדושין. טור: (י) גמרא פשיטא. נ"ל דאע"ג דנקיט דמי עיסקא. פרש"י למחצית שכר היו לפניו על שולחני להחליף ולהשתכר. ועתוי"ט: (יא) אינה מקודשת. פשיטא. מ"ד מאי נפקא לך מינה אגא טרחנא ומייתנא קמ"ל. וה"ה במעות אם אמר ע"מ שיש לי במקום פלוני שאם אין לו אינה מקודשת. הר"מ והרא"ש. ולהר"מ קדושי ספק הן במעותיו דשמא יש לו ומכוין לקלקלה: (יב) אפי' באריסות בתי אבות. דמ"מ אינו שלו ואי מפקיד נמי יכול בעל הקרקע לסלוקיה. הר"ב: (יג) כל תנאי כו'. כגון הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז ולא פי' לכפול (ואם לא כו') רש"י. וכ"כ הר"ב דר"מ חולק על אלו הבנות הקודמות' שאו' ע"מ ומצריך ג"כ תנאי כפול אבל אין הלכה כמותו בע"מ כו': (יד) היינו שלא יהא מקיים דבריו בהן דבגמר דברים אדם סומכים. ונמצא מעשה קיים ותנאי בטל. הר"ב ועתוי"ט: (טו) שאלמלא כו'. לא מבעיא בארץ גלעד לא ינחלו דכיון שהיה להם ירושה בארץ גלעד אם יעברו דבשביל זה נתנה להם א"כ דין הוא שהורע כחם אם לא יעברו אלא אפי' בארץ כנען שלא יהו כחם אם יעברו שהרי בשביל זה לא נתן להם בארץ כנען אפ"ה הורע כחם אם לא יעברו. אלמלא היתה הכפילות דואם לא יעברו ונאחזו בתוככם בארץ כנען. ועתוי"ט משמעות בגמרא: (טז) שלא הטעתו. אלא הוא הטעה את עצמו. וכיון דלא פירש לאו כל כתיבה דה"ל דברים שבלב. רש"י ועתוי"ט: (יז) שיחלוץ. קסבר האי תנא אין קדושין תופסין ביבמה לשוק. רש"י. וכלומר ר"מ היא דסבר אין קדושין תופסין בחייבי

בחייבי

ו האומר לאשה הרי את מקודשת לי. ע"מ שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל. דבר עליה לשלטון (כ). ועשה עמה כפועל מקודשת (כא). ואם לאו אינה מקודשת. על מנת שירצה אבא. רצה האב מקודשת. ואם לאו אינה מקודשת. מת האב הרי זו מקודשת. מת הבן. מלמדין האב לומר שאינו רוצה:
ז קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה. ובא אחד ואמר אני קדשתיה. נאמן. זה אמר אני קדשתיה. וזה אמר אני קדשתיה. שניהם נותנים גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס:
ח קדשתי את בתי קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה. והרי היא קטנה נאמן (כד). קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה. והרי היא גדולה. אינו נאמן. נשבית ופדיתיה. בין שהיא קטנה. בין שהיא גדולה. אינו נאמן. מי שאמר בשעת מיתתו (כו) יש לי בנים. נאמן. יש לי אחים. אינו נאמן. המקדש את בתו סתם. אין הבוגרות (כח) בכלל: ט מי שיש לו שתי כתי בנות. משתי נשים (לא). ואמר קדשתי (לג) את בתי הגדולה. ואיני יודע אם גדולה שבגדולות. או גדולה שבקטנות. או קטנה שבגדולות

לו לבא עליה עד שיקדשנה קדושין שניים (יח). שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ולא אמרו דבריו קיימים אלא להחמיר עליה שאסורה ליגשא לאחרים: ו ואעשה עמך כפועל. בפעולת יום א'. ולא דיוקדש לה בשכר פעולה (יט) דכיון דקיי"ל ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. נמצא כשגמר פעולתו הוי שכירותו מלוה אצלה. והמקדש במלוה אינה מקודשת. אלא דמקדש לה בהנאת בפרוטה ע"י שיעשה אח"כ עמה כפועל: ע"מ שירצה אבא. בגמרא מפרש שלא ימחה אבא והשקיע זמן למחאתו כגון שאמר שלא ימחה אבא כל שלשים יום הילכך לא שתק אבא שעברו שלשים יום ולא מיחה. הרי זו מקודשת. אם לא. שמיחה בתוך שלשים אינה מקודשת: מת האב. בתוך שלשים הרי זו מקודשת. דאמרי' תנאו קיים: מת הבן. בתוך שלשים מלמדי' את האב שימחה. כדי שלא תהא זקוקה ליבם: ז אני קדשתיה נאמן. לכונסה (כז) דלא חשיד למיתלי קניה דאב שקבל הקדושין אני הוא. אם לא היה אמת. דמרתת דלמא מכחיש ליה: ח וגרשתיה. קבלתי את גטה: והרי היא קטנה. עכשיו כשאומר עליה כן: נאמן. לפסלה מן הכהונה שהאב נאמן על בתו כל זמן שהיא קטנה דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה כשאומר לאיש אסרה על הכל שאין אנו יודעים למי. כשאומר ואמר לזה. התירה לו (כג): והרי היא גדולה. ואם לאחר שגדלה אמר כן ובקטנותה לא אמר אינו נאמן: נשבית ופדיתיה וכו' אינו נאמן. לפסלה מן הכהונה דבשבויה הימנוה רחמנא לאב. לשבויה לא הימניה (כה): יש לי בנים. ואין אשתו זקוקה ליבם: יש לי אחים. ואשתו זקוקה ליבם (כז). ועד עכשיו היתה בחזקת שאינה זקוקה: אין הבוגרות בכלל. לפי שאינן ברשות האב לקדשן. ואף על פי שעשאתו הבוגרת שליח לקבל קדושין (כט) אמרינן לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה (ל) ועביד מצוה דלא רמיא עליה. אבל הקטנות והנערות כלן צריכות גט מספק דלא ידעינן איזו נכנס קדם: ט קדשתי את בתי הגדולה. איצטריך תנא לאשמועינן פלוגתא דרבי מאיר ורבי יוסי בקדשתי את הגדולה ובקדשתי את הקטנה. דאי אשמועינן בקדשתי את הגדולה הוי אמינא בהא קאמר ר"מ דכיון דאיכא דזוטרא מינה לכך גדולה קרי לה דשנים הוא לאדם לקרות בתו בלשון גדולה אע"פ שהיא קטנה כשיש קטנה ממנה. אבל קטנה איימא מודי ליה לרבי יוסי דכל שהוא יכול לקרות אותה גדולה אין קורא אותה קטנה. ואי איתמר בהא. בהא קאמר ר"י אבל בהך איימא מודי ליה לר"מ. לכך הוצרכו שתיהן והלכה כר' יוסי בשתיהן

במייצי לאין ואינה הלכה: (יח) ומ"מ כדי שיהיה אותה בקדושין שאין בהן דופי: (יט) והא קמ"ל מתני' דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. דאלו"ה פשיטא דהכי זה מועיל כשאר הנאים דעלמא. רש"י: (כ) לשלטון. והניחה השלטון ולא הנעה. הר"ב: (כא) מקודשת. אם יש עדים שעשה עמה כפועל ודבר עליה לשלטון מקודשת בודאי ואם אין עדים מקודשת מספק. טור: (כב) ואע"פ שאין דבר בפ"נכוה שהוא אסנים וע"א דמהימנן בוזמל מה בעליך ה"ש מהם דאיהי דייקא ומנסבא ומתוך מומל שהמתלא עליה בשופה. והכא ליהיה להאי טעמא המם הוא להוליאה מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאוי שנתקדשה בו נאמן. הר"ב. והגאון שכי יהושע בסוגיא שלא נרגא בדברי הר"ב. ובספרי פתחי כלה פותח מ"א מ"ב הארכתי בענין ונקום הנימו לי להשגיח בעזה"י: (כג) וקרא בין בקטנה בין בנערה אלא שאינה בוגרת מיירי ולפיכך צריך לפרש דקטנה דסנן היינו לאפוקי בוגרת: (כד) נאמן. דוקא בהכ"ד. אבל היכא דהוחזקה א"א על פיו אינו נאמן לומר לאחר זמן גרשתיה דלא היתה לאמלא בגירושין. הר"ן. דהא קרא את בתי נתתי הוא דכתיב: (כה) וה"ה בקידושי ביאה איסור לא הוי כמוגא ובהכי ניחא דל"ל מיגו דקדשתי' לפסול לה. הר"ן. ועתוי"ט: (כו) מיתתו. אורחא דמלתא נקט. רשב"ס: (כז) ואפי' כי מוחזק באחי נאמן. ועתוי"ט: (כח) אין הבוגרת כו'. הא קטנות בכלל. דקדושין שאין מסורין לביאה דכל אחת ספק אחות אשה. אפ"ה הוי בכלל ספק קדושין וצריכות גט: (כט) דאל"ה למאי תנן אין הבוגרת בכלל מלתא דפשיטא הוא. ועתוי"ט: (ל) דמתניתין סתמא קתני דאפילו אמרה לו קידושי לך דאית ליה נמי הכלה מינה במלכא. והא דקרי ליה מלוה דרמיא עליה דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים. רש"י: (לא) מב' נשים. שנשא השניה לאחר מיתת הראשונה. גדולות בת הראשונה קטנות בת שניה. רש"י. וכולן בנשואו וכלומר שכולן קטנות או נערות או שכולן בוגרות ונתנו לו רשות לקדשן דאלו בוגרות במקום קטנות או נערות. מבואר לעיל דאפי' בויתיה שליח אינה בכלל. ב"י: (לב) קדשתי. נראה בעיני דדומה לרואה שכינו במ"ז קדשתי וא"י למי כו'. וה"ע שאומר קדשתי כו' וא"י איזוהי. ואע"ג שהמקדש יאמר שזו היא שקדש. אינו נאמן דהתם ה"ע דנאמן כמ"ש בשם הר"ן. דהחזקתה מקודשת ואינו מוציאה מחזקתה. אבל הכא דלמא לא זו היא שקידש ונמצא שאותה בנתקדשה בלאו מוציא מן הספק שיש לנו בה. ואין דבר שבערוה פחות משנים מלבד האב שהאמינתו התורה שנאמר

שבגדולות. שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות. כולן (לג) אסורות. חוץ מן הקטנה שבקטנות. דברי ר״מ. רבי יוסי אומר (לד) כולן מותרות. חוץ מן הגדולה שבגדולות. קדשתי את בתי הקטנה ואיני יודע אם קטנה שבקטנו'. או קטנה שבגדולות. או גדולה שבקטנות. שהיא קטנה מן הקטנות שבגדולות. כולן אסורות. חוץ מן הגדולה שבגדולות. דברי ר״מ. רבי יוסי אומר כולן מותרות. חוץ מן הקטנה שבקטנות: י האומר לאשה קדשתיך (לה). והיא אומרת לא קדשתני. הוא אסור בקרובותיה (לו). והיא מותרת בקרוביו. היא אומרת קדשתני. והוא אומר לא קדשתיך. הוא מותר בקרובותיה. והיא אסורה בקרוביו. קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי. הוא אסור בקרובות גדולה. וגדולה מותרת בקרוביו. הוא מותר בקרובות קטנה. וקטנה מותרת בקרוביו: יא קדשתי את בתך (לז). והיא אומרת לא קדשת אלא אותי. הוא אסור בקרובות קטנה. וקטנה מותרת בקרוביו. הוא מותר בקרובו' גדולה. וגדולה אסורה בקרוביו: יב כל מקום שיש קדושין ואין עברה. הולד הולך אחר הזכר (מ). ואיזה. זו כהנת לויה (מא) וישראלית שנשאת לכהן וללוי ולישראל. וכל מקום שיש קדושין ויש עברה (מג). הולך הולך אחר הפגום (מד) ואיזו. זו (מה) אלמנה לכהן גדול. גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה לישראל. בת ישראל לממזר ולנתין. וכל מי שאין לה עליו קדושין. אבל יש לה על אחרים קדושין הולד ממזר. ואיזה. זה הבא על אחת מכל העריות שבתורה. וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קדושין הולד כמותה. ואיזה. זה ולד שפחה (מז) ונכרית:

רבי

בפתיחה: י האומר לאשה קדשתיך וכו'. אצטריך לאשמועינן באומר קדשתיך ובאומרת קדשתני דאי אשמועינן באומר לאשה קדשתיך בהוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ה״א דינא הוא דלא מתסרי איהי בקרוביו דאיהו שקורי קא משקר דהא לא איכפת ליה אם אוסר עצמו אגב בקרובותי' ומשקר ואמר קדשתיך אע״פ שלא קדשה. אבל איהי כי אמרה קדשתני אסרה נפשה אכולי עלמא עד שיתן לה גט אי לאו דקים לה לא הוה אמרה ונאסר איהו על פיה בקרובותיה ואפי' יהב לה גט קמ״ל: קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי וכו'. משום דהוה סלקא דעתך לומר מאחר שהאב נאמן על בתו מן התורה תהיה האם נאמנת על בתה מדרבנן. קמשמע לן דאינה נאמנת: יא קדשתי את בתך וכו'. איידי דתנא להני בבי דלעיל תנא נמי להא אע״פ שהיא משנה שאינה צריכה. ובכל הני דהיא אומרת קדשתני. מבקשים ממנו ליתן גט (לח) כדי להתירה. ואם מעצמו נתן גט. כופין אותו ליתן כתובה (לט): יב כל מקום שיש קדושין ואין עברה. שקדושין תופסין בה ואין עברה בנשואיה. והאי כללא לאו דוקא (מב). שהרי גר שנשא ממזרת יש קדושין ואין עברה לקהל גרים לא איקרי קהל. ואעפ״כ אין הולד הולך אחר הזכר שהולד ממזר אחר גר שנשא ממזרת. וממזר שנשא גיורת: וכל מי שאין לה עליו קדושין וכו'. הולד ממזר. ביבמות נפקא לן מקרא דכתיב (דברים כג) לא יקח איש את אשת אביו וסמיך ליה לא יבא ממזר ומוקמינן לה בשומרת יבם של אביו. שהיא אשת אחי אביו שהיא עליו בכרת: על אחת מכל העריות. של חייבי כריתות (מו): ולד שפחה ועובדת כוכבים. דכתיב בשפחה (שמות כא) האשה וילדיה תהיה לאדוניה (מח). ובעובדת כוכבים כתיב (דברים ז) כי יסיר את בנך מאחרי. ומדלא כתיב כי תסיר שמע מינה הכי קאמר. בתך לא תתן לבנו כי יסיר בעל בתך את בנך אשר תלד לו בתך מאחרי. אבל אבתו לא תקח לבנך לא מהדר שאין הבן הבא מן הכותית קרוי בנך אלא בנה (מט):

בנא׳ אם בתי נתתי. ועתוי״ט: (לג) כלן. מפי בגמ' דבשאיך כם שנייה אלא גדולה וקטנה עסקי' שאלו היה אמצעית בבת שניה אפילו לר״מ היתה מותרת. משום דלא מקריא גדולה אא״כ היא גדולה לגבי כל בת א' והיינו דלא קתני וא״י אם האמצעית שבקטנות. אבל אמצעי' שבגדולות נכללת בקטנה שבגדולות. הר״ן: (לד) דברי ר' מאיר כו'. בהא קמפלגי ר״מ סבר אדם מכיר נפשיה לספיקא ורבי יוסי סבר לא מכיר אינש נפשיה למימר מלתא דליתי בה לידי שאלה לחכמים. וכי אמר גדולה גדולה ממש שבכולן קאמר. גמרא: (לה) קדשתיך. בפני פלוני ופלוני והלכו להם למ״ה דהא אין קדושין בלא עדים. גמרא: (לו) אסור כו'. דשויתהו עליה חתיכה דאסורא בהודאתו. רש״י: (לז) בתך. בגדולה שעשתה שליח. ואיהו קבלה קדושין לעצמה ואמרה שגם הוא כשקדשה נתכוין לקדש את עצמה: (לח) וכופין לא. דאמר לא ניחא לי דאתסר בקרובתה. גמרא: (לט) דגלי דעתיה דקדשה והרוצה יש לה כתובה רש״י. ולמאן דפריך דאין לה כתובה הכא כשכתב לה. וא״ת האיך יכול לומר לא קדשתיך. וי״ל דמיירי במקום שכותבין כתובה ואח״כ מקדשין. הה״מ: (מ) הזכר. למשפחותם לבית אבותם כתיב. רש״י: (מא) לויה. גמרא ותו לא והרי הלל שנשא בת ישראל הולד הולך אחר הזכר כו'. תנא כ״מ לאתויי: (מב) ובגמ' דאיזו זו אתי למעוטי כה״ג: (מג) עברה. ולפ״ה תפסי קדושין דקסבר קדושין תופסין בחייבי לאוין והכי איפסק הלכתא: (מד) הפגום. שבשניהם הנולד מפסולי כהונה הולד ממזר. וכן בן ממזרת מישראל ממזר. וכן בן ממזר מישראלית וכן בן נתינה מישראל נתין ובן נתין מכשרה נתין. רש״י. והא דהולך אחר הפגום ילפי' מקראי: (מה) ואיזו כו'. ותימה דלא חשיב נמי לחייבי עשה מצרי ואדומי וי״ל דתנא ושייר. ועתוי״ט: (מו) חוץ מן הנדה. ועתוי״ט: (מז) שפחה. מכלן דלא תפסי בהו קדושין דא״ק שבו לכם פה עם החמור: (מח) ובשפחה כנענית נשואה לעבד עברי איירי גמרא. ופרש״י וא״ק דלא יצא חפשי עם אביו. ועתוי״ט: (מט) וכיון דפשיטא דולדה כמוה ממילא משמע לן דלא תפסי בה קדושין. הר״ב ועתוי״ט

גנגזר

יג רבי טרפון אומר יכולין ממזרים ליטהר (כ). כיצד. ממזר שנשא שפחה. הולד עבד. שחררו. נמצא הבן בן חורין. רבי אליעזר אומר הרי זה עבד ממזר (כג):

פרק ד

עשרה יוחסין (א) עלו מבבל. כהני (ד). לויי (ה). ישראלי. חללי. גירי. וחרורי. ממזרי. נתיני. שתוקי. ואסופי. כהני לויי וישראלי מותרים לבא זה בזה. לויי (ח) ישראלי חללי גירי וחרורי (ע). מותרים לבא זה בזה. גירי וחרורי ממזרי ונתיני שתוקי ואסופי. כולם מותרין (י) לבא זה בזה: **ב** ואלו הם שתוקי. כל שהוא מכיר את אמו. ואינו מכיר את אביו. ואסופי. כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא אביו ולא אמו. אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי: **ג** כל האסורים לבא בקהל. מותרים לבא זה בזה. רבי יהודה אוסר. ר"א אומר. ודאן בודאן מותר. ודאן בספיקן. וספיקן [א][בודאן. וספיקן] בספיקן אסור (יב). ואלו הן הספקות. שתוקי. אסופי. וכותי: **ד** הנושא אשה כהנת (יג). צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות. שהן שמנה (יד). אמה. ואם אמה. ואם אבי אמה. ואמה. ואם אביה. ואמה

[א] גמ' וכ"א

ועתוי"ט: (כ) ליטהר. מפסול זרעם. שלא יהיו בניהם ממזרים. כס"י: (כא) דלע"ג דממזר סייג הוא בכל הלאוין שבתורה. לאו דשפחה שאני דלא אמר רחמנא לא תקח שפחה ולפקיה בלשון לא יהיה קדש דמתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל אמתא אמה. משמע שאין ממזר בכלל. שכיון שילידתו בעבירה קדש ועומד הוא. ר"ח ועתוי"ט: (כב) אינו מתייחס אחר אביו. כס"י: (כג) עבד ממזר. בגמרא פליגי בילפותא דקרא:

פרק ד (א) יוחסין. שם היחס הונח על ידיעת האיש לבית אבותיו לדעת עבירו. על איזה דרך שמלד. ועתוי"ט: (ב) מזלא שנן עלו לא"י אלא עלו מבבל לאשמעינן שכולם עלו מבבל. גמרא: (ג) כלומר סנהדרי גדולה שהיו יושבים ודנין את הכהונה. כדתנן בסוף מס' מדות: (ד) כהני כו'. מנלן דסליקו כו' ויליף להו מקרא בגמרא: (ה) לויי. והא דכתיב ומבני לוי לא מצאתי שם. זה היה בעודו בבבל דוק בפסוקים. והא דעזרא קנס' שלא עלו עמו (כמ"ש הר"ב סוף מעשר שני) היינו על שלא נתעוררו מעצמם לעלות. ועתוי"ט: (ו) ולא מני חלוצה משום דד"ם הוא ומ"מ הולד חלל מדבריהם ועתוי"ט: (ז) שנא' ויתנם יהושע חוטבי עצים וגו'. שחייבים היו ישראל למול עבדיהם הכנענים והנהו הוו בכלל מקנת כספו (ועמ"ש רפ"ג דמכות): (ח) לויי כו'. אבל כהני בחללי גירי וחרורי לא. שחללה בלאו. ומשוחררת בחזקת זונה. כס"י: (ע) וחרורי. משמע אבל עבדים לא. אליבא דר"ע ה"ה לממזרי דתופסין בעבדים אלא משום איכך שאסירים בעבדים אלא חרורי. הר"ן: (י) מותרים כו'. ואף דנתינים קיימא בלא תתחתן דקאי אז' עממין בגירותא די"ל דלא מחייבי בלאו דחיתון אלא היכא דאיכא חששא דכי יסיר לפי שלא ששה תורה אלא למיוחסים. אבל אפסולים לא אלא דבלא גירות אסורים משום חשש הסרה אבל נתיני שהם גרים ומחייבים בכל המצות לאו בני הסרה נינהו: (יא) והכי נמי איכא למדרש ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ספק ממזר יבא ולספי בישראל שתוקי ואסופי וה"נ אמרינן בגמרא. אלא דחכמים הם שעשו מעלה ביוחסין ולא רצו להכשירם בישראל אבל זה בזה לא עשו מעלה: (יב) אסור. דס"ל עשו מעלה ביוחסין אפי' בהני: (יג) הנושא כו'. פי' כהן שבא ליסא אשה כהנת. וקאמר דצריך לבדוק משום שאנו רואים שבנה ישמש ע"ג המזבח אבל א"ל דמיירי בישראל כו' דא"כ אמאי נקט כהנת אפי' חללה נמי הוי בנה כשר לכהונה. תוי'. ועתוי"ט דלהר"ב דנקט דוקא בערעור דין הבדיקה משום שלאו שלא ישא למוזהר עליה. ולפ"ה אין לפרש בישראל דכל שאין כהן פסול חללות א"נ בדיקה אפי' לממזרות וכ"כ התוי' דעיקר הבדיקה משום חללות ופגם כו'. וע"ע: (יד) שמנה. נקט הכי ליסנא לפי שמפני בדיקה סדי לריך לבדוק האמהות שאין הדי נבדקות אא"כ

יג ממזר שנשא שפחה. ואפי' לכתחלה יכול ממזר לישא שפחה כדי לטהר את בניו (יא). והלכה כר"ט. ומודה ר"ט שעבד בנשא ממזרת. הולד ממזר שעבד אין לו יחוס (יג):

פ"ד עשרה יוחסין עלו מבבל. שהפרים עזרא כל הפסולים שהיו בבבל (ב) והוליכן עמו כדי שלא יתערבו עם המיוחסין. מאחר שאין שם בית דין (ג): חללי. כהני' שנולדו מן הפסולות לכהונה כגון אלמנה לכ"ג גרושה (ו) חללה זונה לכהן הדיוט: חרורי. עבדים משוחררים: נתיני. גבעונים שמלו בימי יהושע ונאסרו לבא בקהל (ז): שתוקי ואסופי. מפרש להו ואזיל: גירי וחרורי ממזרי כו' כלם מותרין לבא זה בזה. דקהל גרים לא אקרי קהל. ולא הוזהרו ממזרים לבא בקהל גרים. אבל לויי וישראלי בממזרי לא. ושתוקי ואסופי. ספק ממזרים הם ומותרין להתערב בממזר ודאי דאמרי' בקהל ודאי הוא דלא יבא. הא בקהל ספק יבא (יא): **ב** שתוקי. כל שהוא מכיר את אמו. שקוראה אבא ואמו משתקתו: בדוקי. שבודקין את אמו אם אמרה לכשר נבעלתי הולד כשר. והלכה כאבא שאול: **ג** כל האסורים לבא בקהל. אע"ג דתנינן לה ברישא ממזרי ונתיני וכו' מותרים לבא זה בזה. הא קמשמע לן כגון גר עמוני ומואבי עם ממזר שתוקי ואסופי: ר' יהודה אוסר. מפרש בגמ' דהכי קאמר אפי' ר' יהודה שאוסר גר בממזרת הני מילי גר של שאר עובדי כוכבים שמותר לבא בקהל הוא אסור בממזרת לרבי יהודה דסבירא ליה קהל גרים אקרי קהל. אבל גר עמוני ומואבי שאסור לבא בקהל מודה ר' יהודה שמותר בממזרת: ודאן בודאן מותר. כגון ממזרי בנתיני: ודאן בספיקן. ממזרי ונתיני בשתוקי ואסופי: ספיקן בספיקן. שתוקי בשתוקית. ואסופי באסופית. ואסופי בשתוקית. אע"פ שזה ספק. וזה ספק אסור. שמא זה כשר. וזה פסול. והלכה כרבי אליעזר: כותי. הוי ספיקייהו לפי שאין בקיאין בתורת גטין וקדושין והאידנא עשאום כעובדי כוכבי' גמורי' לכל דבריהם: **ד** ארבע אמהות. בין מצד האב ובין מצד האם: שהם שמנה. ארבע מן האב וארבע מן האם. ואלו הן. אמה. אם אמה. אם אבי אמה. אם אם אבי אמה. אם אביה. אם אם אביה. אם אבי אביה. אם אם אבי אביה. בודקים

נהם

ואמה. ואם אבי אביה. ואמה. לויה (כ) וישראלית. מוסיפין (כא) עליהן עוד אחת: ה אין בודקין לא מן המזבח (כג) ולמעלה. ולא מן הדוכן (כד) ולמעלה. ולא מן סנהדרין ולמעלה. וכל שהוחזקו אבותיו משוטרי (כו) הרבים וגבאי צדקה. משיאין לכהונה וא"צ לבדוק אחריהן. רבי יוסי אומר אף מי שהיה חתום עד בערכי הישנה של צפורי. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך (כח): ו בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם (ל). ישראל שנשא חללה. בתו כשרה לכהונה (לא). חלל שנשא בת ישראל. בתו פסולה לכהונה. ר' יהודה אומר בת גר זכר. כבת חלל זכר: ז ר"א בן יעקב אומר ישראל שנשא גיורת. בתו כשרה לכהונה. וגר שנשא בת ישראל. בתו כשרה לכהונה. אבל גר שנשא גיורת. בתו פסולה לכהונה. אחד גר. ואחד עבדים משוחררים. אפילו עד י' דורות. עד שתהא אמו מישראל. רבי יוסי אומר (לב) אף גר שנשא גיורת. בתו כשרה לכהונה: ח האומר בני זה ממזר אינו נאמן. ואפילו

בהם שלא היה באחד מהן מן הפסולות (טו): ואם היתה לויה וישראלית. וכהן (טז) בא לכונסה: מוסיפין עליהן עוד אחת. אם אחת בכל זוג וזוג כגון אמה ואם אמה, ואם אם אמה וכן כולם. והא דבדקינן באמהות ולא בדקינן באבות שמא יש פסול באביה או באבי אביה משום דדרך האנשי' כשמגנין זה את זה מתוך קטטה, מגנין ביוחסין ואם היה שום פסול מצד האבות היה ידוע אבל הנשים אין זו מגנה את זו בפסול יחוס אלא בזנות וכי איכא בהו מילתא דפסול יוחסין לית ליה קלא ולא נאמרה מיהו בדיקה זו אלא במשפחה שקרא עליה ערעור (יז) אבל משפחה שאין בה ספק אינו צריך לבודקה שכל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות והאיש בלבד הוא שצריך לבדוק כשבא לישא אשה ממשפחה שיש בה ספק אבל כהנת שבאת לינשא אינה צריכה לבדוק אחר האיש שלא הוזהרו (יח) כשרות לינשא לפסולים וכהנת מותרת לכתחלה להנשא לגר ולחלל וכ"ש ללוי וישראלי (יט): ה אין בודקין מן המזבח ולמעלה. התחיל לבדוק באמהות ומצא שאבי אביה שמש על גבי המזבח (כב) א"צ לבדוק אחר אם אבי אביה דכיון דכהן שמש ע"ג המזבח בידוע שמיוחס היה: ולא מן הדוכן ולמעלה. אם מצא שהיה משורר על הדוכן: ולא מן סנהדרין ולמעלה. ודוקא מן הסנהדרין שבירושלי' (כה) ואפי' מאותם שדנין דיני ממונות בלבד שלא היו מעמידין מן הסנהדרין בירושלי' אלא כהן ולוי וישראל מיוחס שנא' (במדבר יא) והתיצבו שם עמך בדומין לך ביחס ובחכמה: וגבאי צדקה. כיון דתגרו בהדי אנשים שממשכנין על הצדקה ואפי' בערב שבת אי הוה בהו מלתא קלא הוי להו: בערכי ישנה של צפורי. בסנהדראות של עיר ששמה ישנה הסמוכה לצפורי: ערכי. סנהדראות שהיו עורכין ומסדרין היוחסין (כז): באיסטרטיא של מלך. בסלוקת חדש בחדש ללאת למלחמת בית דוד ממשפחה פלונית בחודש פלוני ולא היו יוצאים למלחמה אלא מיוחסין שתהא זכותן (כט) וזכות אבותן מסייעתן: ו בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם. בת בנו או בת בן בנו עד סוף כל הדורות. אבל בת בתו מישראל כשרה לכהונה דבת חלל נקבה מישראל כשרה לכהונה: בת גר זכר. אפי' מישראלי' פסולה לכהונה כבת חלל זכר: ז ר"א בן יעקב אומר כו'. מסקינן בגמרא שהבא לימלך מורין לו כר"א ב"י שלא ישא כהן בת גר וגיורת אבל אם נשא הלכ' כרבי יוסי ואין מוציאין אותה מידו. וזרעו ממנה כשר: ח האומר בני זה ממזר הוא אינו נאמן. דקבוע

אא"כ הוא בודק שלמעלה מהן. הר"ן: (טו) ול' רש"י בודקים שלא היו ממזרים או אחת מהפסולות לקהל: (טז) וכן ל' רש"י. אע"ג דבכהן איירי אורחא נקט כהן שלא נטעה דבין ברישא בין בסיפא הנושא הוא כמו הנישאת: (יז) שיעידו שנים שנתערב בהם ממזר או הלל לו שום ביתן עבדות. הר"מ: (יח) ול"ק דהא השוה הכתוב אשה כו' לכל עונשין דהא אמרינן בגמ' דכל היכא דהוא מוזהר עליה היא מוזהרת עליו שלא תשאנו וא"כ הכי הוי שוה לו: (יט) וכיון שלא הקפידה תורה עליהם ליוחסין רבנן נמי לא עביד בהו מעלה לאצרכינהו בדיקה ואפי' מחמת ממזרות וספיקות. אלא כי אתחזק איסורא ביה אבל לחששא ולמבדק לא אצרכינהו. רש"י: (כ) לויה כו'. דאע"ג דאין בהן חשש חללות. שאביה הוא לוי וישראל אפי' כשאינה חללה כשרה לכהונה כדתנן במ"ז. מ"מ הואיל והצריכו לכהן לבדוק משום פסול חללות בכהונה דשייכי בה הלכך הצריכוהו לבדוק היכי דלא שייך אלא פסול ממזרות כגון לויה וישראלית. תוס': (כא) מוסיפין כו'. לפי שהמערערים בהם יותר. הר"ת: (כב) וה"ה באביה שא"צ לבדוק עוד לא באמו ולא באם אם אביה וכן בכל אב: (כג) המזבח. איירי אפי' בעבודות הכשרות בזרים כגון שחיטה כו' דלכתחלה לא עבדי כ"א מיוחסי' והיינו דלא תני ק"ת ותרומה ונשיאת כפים משום דמילתא דפשיטא ניהו דאינן אלא בכהנים ושייך נמי טעות דאיכא מ"ד דמעלין. תו' ועתוי"ט: (כד) הדוכן כו'. דאמר מר ששם (בלשכת הגזית. רש"י. היו יושבין סנהדרי גדולה) מיחסי כהונה מיחסי לויה. גמרא: (כה) תימא דהא אין כשרים לד"נ אלא המשיאין לכהונה וכל סנהדרין היו דנין ד"נ וכל עיר שיש בה ק"ך היתה ראויה לסנהדרין. אלא עיקר' דמלתא דסנהדרין היתה בכ"מ. ותנאי דירושלים אמרוהו בגמרא לשוטרי הרבים משום דלד"מ הכל כשרים ואפי' ממזר. ועתוי"ט: (כו) משוטרי היינו דפי' הר"ב שהיו דנין דיני ממונות וכ"ש רש"י: (כז) ל' רש"י בערכי שהיה כתוב בסנהדרי הדיינין שהיו רגילין ליחס את הראוי' לדון שהיו מיוחסים ומעידין על הסדר פלוני ופלוני מיוחסין הן שאין רגילים בני המקום למנות דיין שאינו מיוחס: (כח) מלך. דס"ק והתייחסם בצבא המלחמה: (כט) היינו לומר דכמו שאלינו דבעינן זכותן כדאיתא במ"ה פ"ט דסוט' א"כ הצריך דוד המלך ע"ה שיהיה להם זכות אבותם: (ל) לעולם. מ"ד מידי דהוה אמלכי ואדומי' מה להלן לאחר ג' דורות כו' קמ"ל. גמרא: (לא) כשרה כו'. בגמרא יליף ליה מקרא. ועתוי"ט: (לב) כי"א. הכי ג' מחלוקת בדבר. לר"י דלעיל בת גר זכר פסולה ואפילו נשא ישראלית. לר"א איכא עד אי ישראל מכשיר

ואפילו שניהם. *אומרים על עובר שבמעיה ממזר הוא אינם נאמנים. רבי יהודה אומר נאמנים: **ט** מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה. אם שלו קדמו קדושיו קדושין. ואם של שלוחו קדמו קדושיו קדושין. ואם אינו ידוע. שניהם (לו) נותנים גט. ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס. וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה וקדשה את עצמה. אם שלה קדמו קדושיה קדושין. ואם של שלוחה קדמו קדושיו קדושין. ואם אינו ידוע. שניהם נותנים לה גט. ואם רצו אחד נותן לה גט ואחד כונס: **י** מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים ובא הוא ואשתו ובניו ואמר אשה שיצאת עמי למדינת הים הרי היא זו ואלו בניה. א"צ להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים. מתה ואלו בניה. מביא ראיה על הבנים (לט) ואינו מביא ראיה על האשה: **יא** אשה נשאתי במדינת הים הרי היא זו ואלו בניה. מביא ראי' על האשה וא"צ להביא ראיה על הבנים (מ). מתה ואלו בניה. צריך להביא ראיה על האשה ועל הבנים: **יב** לא יתיחד (מא) אדם עם שתי נשים. אבל אשה אחת מתיחדת עם ב' אנשים. ר"ש אומר אף איש אחד מתיחד עם שתי נשי'. בזמן שאשתו עמו. וישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו (מה) משמרתו

* גמ' מודים

דקרוב הוא אצלו ואין קרוב כשר להעיד (לג): ואפילו שניהם. הבעל ואשתו. ולא מבעיא כשהאב לבדו מעיד שהוא ממזר. דלא מהימן דלא קים ליה בגויה אלא אפי' אמו דקים לה בגויה. אינה נאמנת: אפי' על עובר שבמעיה. שלא היה לעולם בחזקת כשרות: ר' יהודה אומר נאמנים. טעמא דר' יהודה דכתיב יכיר יכירנו לאחרים. מכאן שהאב נאמן לפסול את בנו. ואין האם נאמנת על בנה (לד). ודוקא על בנו הוא נאמן אבל לא על בן בנו שאם היו לבן זה בנים אינו נאמן לפסלם (לה). והלכה כרבי יהודה: **ט** וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה. אצטריך תנא לאשמועינן באיש שעשה שליח לקדש את בתו ובאשה שעשתה שליח לקדש את עצמה. דאי אשמועינן באב. ה"א אב דקים ליה ביוחסין וכשהוא מיוחס זה קדשה לו הוא דאמרינן דבטל את השליח. אבל אשה דלא קים לה ביוחסין אע"ג דקדשה את עצמה לא סמכה על קדושיה ולא בטלה את השליח דסברה דלמא משכח שליח אדם מיוחס מזה. ואי אשמועינן בדידה הוה אמינא משום דאשה דייקא ומסתברא כי קדשה עצמה בטלה את השליח. אבל אב דלא קפיד על בתו אם תנשא לבעל כל דהו לא בטליה לשליחות דשליח ואי דקדיש וקדשה מבר דלוזא לא משכח נריכא: **י** אינו צריך להביא ראיה לא על האשה. שהיא מיוחסת. שכבר בדקנוה בכנסה (לז): ולא על הבנים. בבנים קטנים שכרוכים (לח) אחרי אמן: **יב** לא יתיחד איש אחד עם שתי נשים. מפני שדעתן קלה ושתיהן נוחות להתפתות: אבל אשה אחת מתיחדת עם שני אנשים. שהאחד בוש מחברו. ופסק הלכה לא תתיחד אשה אחת עם שני אנשים. וכל שכן איש אחד עם ב' נשים. אלא אם כן היו שתי הנשים צרות או יבמות. או אשה ובת בעלה. או אשה וחמותה (מב). או אשה עם תינוקת שיודעת טעם ביאה (מג) ואינה מוסרת עצמה לביאה. לפי שאלו שונאות זו את זו ומגלות זו מזו. וכן היא מגדלת מן הקטנה שלא תלמד ותגיד ומלקים על יחוד הפנויה (יד) ועל יחוד עם עריות חוץ מאשת איש שאין מלקין עליה שלא להוציא

נפש

חסיד. ומיהו גר וגיורת בסו פסולה ולרבי יוסי אפילו גר אנשא וכם גבו כשרה ומיהו הורתה ולידתה בנכות בעינן. ובגמרא וכולן מקרא אי דכשו כו'. ועתוי"ט: (לג) ומתיהכי למה הולכך לכך דכיון דבחזקת כשרות הוא אין ערעור פחות מבנים הכ"ן. ול"נ דמשום עובר שאין לו חזקה דכשרות הולכך לזה: (לד) לף על פי שלהכשיר נאמנת כדלעיל במ"ב לאבא שאול. שאני דלהכשיר הפר תורה אין אנו צריכין לה דהא מדיגא לא הוי אלא ספק ממזר. וספק ממזר מן התור' מותר לבא בקהל כמ"ש במ"ב אלא דרבנן גזרו עליהם והאמינוה בשל דבריהם. אבל לפסול כיון דמדאו' מותר לבא בקהל ואסור בממזרת ודאית. ואם היו מאמינים אותה ומתירין אותו בממזרת ודאית היו מקילין בשל תורה ולא נתנה תורה נאמנו' אלא לאב. ואפי' לאב נחלקו חכמים. הה"מ: (לה) והואיל ואינו נאמן לפסול לבני הבן. אף אבנו אינו נאמן. שאם נאמינהו על הבן. ממילא יהיו נפסלין בני הבן. הר' ואר"נ: (לו) שניהם כו'. אם באת לינשא לאחר. רש"י: (לז) והוו' הקשו פשיטא כיון דנבדקת כבר שוב א"ל בדיקה. ועוד דאינו מביא ראיה דשפחה מותר כו'. ול"נ די"ל דאה"נ דבולה מתני' לא אילטריך אלא משום ראיה דעל הבנים. דבשפחה א"ל כיון דכרוכים. ובשיפחא כיון דמסה צריך ולאב נמי בין בשיפחא בין בשיפחא דא"ל ראיה על האשה. ועתוי"ט: (לח) כדבקי' ללה. רש"י: (לט) על הבנים. נ"ל דמסניתין אפילו לר"י דמ"ח שעובר דר"מ האב נאמן לפוסלו וכ"ש להכשירו וכמ"ש לעיל. לפ"ה משום מעלה דיוחסין אמרו חכמים שלא להאמינו. וכ"ז הוא רק נגד משפחות הבדוקות שכולים שיהיה משפחתן בדוקה. אבל בלא"ה א"ל להביא ראיה דכל אדם בחזקת כשרות עד שיפסל (עי' ערעור). המגיד: (מ) הבנים. הקטנים הכרוכים אחריה. גמרא: (מא) לא יתיחד. כמו ליחוד מן התורה מבין כי' כי יסיתך אחיך בן אמך. וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתיחד עם אמו (ולהכי נקט בן אמך שהבן מצוי אצל האם) ואסור להתיחד עם כל עריות שבתורה. גמרא. ולפי שלא אמרו אלא רמז כי הר"מ נאיסור יחוד העריות מפי הקבלה וכתב עוד דוד וב"ד גזרו על יחוד הפנויה. שאלי' והלל גזרו על יחוד כותית ע"כ. ומיהו כ"ז בינהר מג' שנים ויום א'. יכו' וכ"ם הר"מ. ועתוי"ט: (מב) וכס"י והר"מ כתבו נמי בת חמותה: (מג) שתדע לספר דברים בשוק ואינה מוסרת כו' מסוף קוטנה עדיין לא. לגבה יצר הלכך אין כאן. משום דעתה קלה שלא תהא נוחה להתפתות. רש"י: (מד) שניהם בכלל. הר"מ: (מה) שאשתו. הקשו התוס' דבגמרא משמע שאשה אחת מתיחדת עם איש שאשתו עמו והכא משמע דדוקא ב' נשים. ומכ"ם לרבנן מפני יהמם דלא כמלן פי'. לכך כתבו דה"ג. כש"א אף איש א' מתיחד עם ב' נשים. ובזמן שאשתו עמו ישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו משמרתו. והאיתן לפי' לרבנן וכן גי' הרי"ף:

דללו

משמרתו. מתיחד אדם עם אמו ועם בתו. וישן עמהם בקרוב בשר. ואם הגדילו. זו ישנה בכסותה. וזה ישן בכסותו: יג לא ילמד אדם רווק (מז) סופרים. ולא תלמד אשה (מח) סופרים. ר"א אומר אף מי שאין לו אשה לא ילמד סופרים: יד רבי יהודה אומר לא ירעה רווק בהמה. ולא ישנו שני רווקים בטלית אחת. וחכמים מתירין. כל [א] שעסקיו עם הנשים לא יתיחד עם הנשים. ולא ילמד אדם את בנו אומנות בין הנשים. רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה [ב](וקלה) (נב) ויתפלל למי שהעושר (נג) והנכסים שלו (נד). שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות. שלא עניות מן האומנות. ולא עשירות מן האומנות. אלא הכל לפי זכותו (נה). רבי שמעון בן אלעזר אומר (נו). ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות. והן מתפרנסים שלא בצער. והלא לא נבראו אלא לשמשני. ואני נבראתי לשמש את קוני. אינו דין שאתפרנס שלא בצער. אלא שהורעתי (נז) מעשי. וקפחתי את פרנסתי. אבא גורין איש צדיין אומר משום אבא גוריא. לא ילמד אדם את בנו. חמר. גמל. ספר (נח). ספן. רועה. וחנוני. שאומנותן אומנות לסטים. רבי יהודה אומר משמו. החמרים רובן רשעים. והגמלין רובן כשרים. הספנין רובן חסידים. טוב שברופאין לגיהנם. והכשר שבטבחים שותפו של עמלק. רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה. שאדם אוכל משכרה בעוה"ז. והקרן קיימת לעוה"ב. ושאר כל אומנות אינן כן. כשאדם בא לידי חולי. או לידי זקנה. או לידי יסורין. ואינו יכול לעסוק במלאכתו. הרי הוא מת ברעב. אבל התורה אינה כן (נט) אלא משמרתו מכל רע בנערותו. ונותנת לו אחרית (ס) ותקוה בזקנותו. בנערותו מה הוא אומר (ישעיה מ) וקוי ה' יחליפו כח. בזקנותו מהו אומר (תהלים צב) עוד ינובון בשיבה (סא). וכן הוא אומר באברהם אבינו עליו השלום. (בראשית כד) ואברהם זקן. וה' ברך את אברהם בכל. מצינו [ג] שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא נתנה. שנא' (שם כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי. וישמור משמרתי. מצותי חקותי ותורותי:

סליקא לה מסכת קדושין

לפי על בניה ומותר להתיחד עם הבהמה ועם הזכר שלא נחשדו ישראל על הזכר ועל הבהמה: הגדילו וזו ישנה בכסותה וכו'. והוא בתינוקת בת י"ב שנה ויום א'. והבן מי"ג שנה ויום א' ובזו שהיה ב"ש לעמוד לפניו ערותה אפי' בפסות מכן ישנים הוא בבגדו והיא בבגדה: יג רווק. פנוי בלא אשה: לא ילמד סופרים. לא יגדל עצמו להיות מן הסופרים כלומר מלמד תינוקות (מו). דתני אמותיהן של תינוקות שמצויות אצלו להביא את בניהן אל בית הספר: אף מי שאין לו אשה. אע"פ שאינו פנוי אלא יש לו אשה ואינה שרויה עמו (מט) לא ילמד סופרים. ואין הלכה כרבי אליעזר: יד וחכמים מתירין. והלכה כחכמים שלא נחשדו ישראל על הזכור (נ): כל שאומנתו בין הנשים. שמלאכת אומנתו נעשית לנשים. והנשים צריכות לו: לא יתיחד עם הנשים. ואפי' עם הרבה נשים לפי שלבן גס בו ומתפתות עליו. ואילו אינם אמרינא עם ב' נשים תנן דלא. ג' וד' שפיר דמי. וכתב"ם פי' שלא שרינן אפי' משום כדי חייו (נא). להתיחד עם הנשים הואיל ופרנסתו מהן: חמר גמל וספן. כל אלו אומנות לסטות שהולכין בדרכים ונכנסים ולוקטים ענבים ופירות מן הכרמים ועוד שמשכירים לבני אדם ומעבירין על תנאם: רועה. בהמות שלו שמעביר הבהמות לרעות בשדה אחרים: חנוני. מלומד באונאה. להטיל מים ביין ולרורות בחיטין. שחייב אדם ללמד את בנו אומנות נקיה:

סליק מסכת קדושין

(מו) דאלו תינוקת עצמן לא נחשדו על הזכור. גמרא: (מז) רווק. פרוש של ובתוליי'. בתוך יבשלו. הוי רווקים. תוי"ט: (מח) אשה. מפני אביהם שבאים להביא את בניהם גמרא: (מט) אלא בבית הספר. ומעמא דת"ק דאע"פ שהיא בביתו מיקרי פת בסלו ועתוי"ע: (נ) ועל הבהמה. רש"י ור"ן: (נא) כלומר דה"א דלבני להתיחד עם ב' נשים משום כדי חייו. וכן הכ"מ וקיבר יעשה יתעסק שמהן ואמתו עמו. לו ימנה למלאכה אחרת: (נב) נקיה כו'. בגמ' מפעא דתלמיותא כלומר תופר בגדי קרועי' והיינו תלמיו' שהתפירה עשויות שורות שורות כתלמים של מחרישה. רש"י. והערוך מפרש נקיה ונגזל וקלה דאין בה חסרון כיס: (נג) למי כו'. לי רש"י והל יאמר בלבו לאמנות זו אינה מעברת אלא יבקש רחמים למי שהעושר שלו: (נד) בלו כו'. שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות. גמרא: (נה) לפי זכותו. וק"ל דאם הכל לפי זכותו א"כ תפלה מאי מהניא ליה. שאם זכותו כדאי אין הקב"ה מקפח שכרו ואם זכותו אינו כדאי הא אמרן הכל לפי זכותו. ונפיק שע"י התפלה זכותו יגרום לשנות מזלו כמו ע"י זכות גדול. ועתוי"ט: (נו) רשב"א כו'. כלומר ר"מ הביא ראיה מן השכל. ורשב"א הביא ראיה מן העולם: (נז) שהורעתי כו'. שני עונותיכם הטו. גמ': (נח) ספר. בגמרא ובירושלמי גר' קדר ופרש"י בעלי קרנו': לסטים. שעוברים על תנאם. כשרים. שהולכין למדברות למקום גדודי חיות ולסטים ויראים לנפשם ומשברים לבן למקום: חסידים. שהולכים למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלים: (נט) אינו כן. שאף הבא לידי זקנה או יסורין ואינו יכול לעסוק בה הוא אוכל ממתן שכרה. דכתיב עוד ינובון בשיבה. רש"י. וממילא דה"ה יסורין דכל שאינו יכול לעסוק בה מ"ל זקנה מ"ל יסורין: (ס) אחרית. והוא מענין אחריות שפירושו מיעב וכן מפיים דשנים ורעננים יהיו: (סא) בשיבה. לי רש"י ילמדו למה. ויתיחד שכן לעת שיבתן דשנים ורעננים יהיו:

[א] ס"א שלומנתו [ב] ירושלמי ל"ג [ג] ס"א בקיים

אמר י"ט ראיתי להגאון הבא"ח שהתחלת הלכותיו שכתב ברכת התורה וכיון למאמרי רז"ל במסכת נדרים ובמסכת ברכות פ"ד. וגם דקדקו הרמב"ם והרע"ב זללה"ה שהן תודה על כל מי שיכנס לבית המדרש לאמרם. על כן אני מעתיק כלשונם בספר הרי"ף. אבל ברכות התורה כבר אמרתים קודם בסדר התפלות:

בכניסתו מהו אומר

יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה. וישמחו בי חבירי. שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור. ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם:

ביציאתו מהו אומר

מודה אני לפניך ה' אלהי. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים. והם משכימים. אני משכים לדברי תורה. והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העוה"ב. והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

וקודם שיתחיל ללמוד יברך ברכת התורה כמסודר ואחר כך יאמר זה

הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה. ולידי מדות ישרות. ולידי ידיעת התורה והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בשם (יהוה) ובשם (אדני) מתיחדים (יאהדונה"י) על ידי הנעלם (בדחילו ורחימו):

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויעשה שמחה בעזרת השם יתברך:

הדרן עלך סדר נשים והדרך עלן דעתן עלך סדר נשים ודעתך עלן לא נתנשי מינך סדר נשים ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי:

יאמר כן שלשה פעמים ואח"כ יאמר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותינו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא: הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפי עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. בא"י למדני חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד: מודים סי

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שעזרתני לסיים סדר נשים (או מסכת פלוני) כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

ואם הם עשרה אומרים קדיש:

ינקע האָט פֿרײַנד · מיסטער קאָן אַבּראַהאַם גירעץ = ה' לבס
קיטער " " " ה' לבס

אברהם ה״מ הענדלר Wildberg: אדר

אליה ה״מ ארלוי ... מאטאבע הק׳ גטרווים = אדר

רפאל ה״מ יעלוי Anibarts 21 שבט

נפתלי ה״מ יעלוי Herm Eisstaedter ערב ר״ה 1904

יהודה ה״מ גלאן [illegible] לאיני [illegible] 1907

יששכר ה״מ ברינלא [illegible] ב׳ טבת 1904

אהרן ה״מ רסלו Rainfeld 21 אדר [illegible] 1905

יצחק ה״מ אלי = לודויג מרעטענבערג

ר׳ דוד ה״מ דרלא [illegible] ויענא [illegible] Friedel [illegible]